R. P. NICOLAI
BALDELLI
THEOLOGIAE
MORALIS

TOMVS SECVNDVS,

De primo, & maximo diuinæ Legis Præcepto.

R. P. NICOLAI BALDELLI CORTONENSIS, E SOCIETATE IESV THEOLOGI,

Disputationum ex morali Theologia, LIBRI QVATVOR.

I. De Fide, & Infidelitate.
II. De Spe, & Charitate.
III. De Adoratione, & Oratione.
IV. De Superstitione, & Irreligiositate.

Quæ omnia pertinent ad primum, & maximum diuinæ Legis Præceptum; & ex principiis, & doctrina S. Thomæ, veterúmque Theologorum; & ex Decretis sacrorum Canonum, Summorúmque Pontificum Sanctionibus; & ex placitis vtriusque Iuris Doctorum, accuratissimè differuntur.

Cum solutionibus plurimarum Quæstionum ad particulares casus, & officia conscientiæ pertinentium.

ET CVM INDICIBVS NECESSARIIS.
EDITIO PRIMA.

LVGDVNI,
Sumpt. Hæredum GABR. BOISSAT, & LAVRENTII ANISSON.
M. DC. XLIV.
CVM PRIVILEGIO REGIS.

SERENISSIMO
PRINCIPI
FERDINANDO II.
MAGNO ETRVRIÆ
DVCI.

NICOLAVS BALDELLVS F.

PRODEVNT, Serenissime FERDINANDE, secundæ Lucubrationes meæ, & auspicatissimè prodeunt, perinde ac primæ: quia tuis auspiciis. Vetusta laus est tui generis, sapientia stabiliuisse Rempublicam, & innata Familiæ virtus suo in principatu litterarum domicilium habuisse. Testis est Italia, quæ fugientes litteras Maiorum tuorum authoritate reuocauit, & obsoletas eo in lumine collocauit, quo tota Europa splendidiùs, quàm prisca Etruria coruscauit. Actum ago, si hæc pluribus repetam, quæ iam alij sæpiùs decantarunt. Sed iuuat mecum recolere, & dulciter animo, ac mente reuoluere, vt

gaudeam ipse mihi, quòd tantis præsidiis nitantur, támque feliciter, quantulæcunque res meæ. Plures sunt, qui ad Te auitæ indolis, & in sapientes, ac doctos Viros propensæ Maiorum tuorum beneficentiæ hæredem, vltrò accurrunt, vt sibi, suísque libris ex Mediceo nomine authoritatem, & nomen cōcilient: plurimi, qui suas doctrinas tua in luce exponūt, vt suæ lucis, suæque gloriæ sint securi. Sed mihi apud Te longè maior est gratia, vt in tuam tutelam ac patrocinium conuolem: nam patrio solo, ac municipio tuus sum, Tibíque, ac beneficentiæ tuæ pluribus titulis deuinctissimus: & de iis disputo, quæ ad rectam, sanctámque vitam, tam populorum, quàm Principum, maximè faciunt; & dum componunt omnium mores, simul docent, quomodo Principes benè præsint, si studeant Dei exemplo publicæ incolumitati ac bono; & quomodo populi benè subsint, si ex animo seruiant studiis Principū, eósque ament, & colant, vt vicarios Dei. Doctrinā, ac directionem ad benè, sanctéque viuendum Deus ipse tradidit in veteri lege per Angelos, & per Moysem, suóque digito eā descripsit duabus in tabulis, vt habemus, non vno in loco, ex sacris Litteris: nec vlli est dubiū, quin fuerit absolutissima, & perfectissima, dum in alteram tabulam ea redegit, quæ homines dirigunt, & disponunt ad Deum; & in alteram, quæ disponunt, & dirigunt ad se inuicē. Sed inter Dei Præcepta hoc primum & maximum meritò dicitur, quod hoc loco ag-

grediar,

grediar,de Deo ipſo in primis colendo,cùm cæteris omnibus, tam dignitate, quàm neceſsitate præcellat. Plurima ſunt,quæ ad illud pertinent,& planè digniſsima, in quibus deſudent prima Ingenia. Pertinent,quæ habemus, & credimus ex diuinis Oraculis, de ipſo Deo, ac rebus diuinis: pertinent ea,quę fouent expectationem,& ſpem æternæ felicitatis: pertinent veræ rationes Deum amãdi propter ſeipſum, omnéſque alios propter Deum; veræ artes Deum orandi,& adorandi; vera Præcepta ad dignoſcendas, atque vitandas ſuperſtitiones,& irreligioſitates: & vno verbo pertinent omnia, quibus vertitur Dei cultus,atque religio,ſine qua nullus viuit,niſi impius;ſi tamen impius dicendus eſt viuere. His omnibus illuſtrandis,atque elucidandis deſudat in præſentia meus hic labor,conatu, vt ſpero, minùs irrito: quia tui nominis teſſeram præfert. Diſputo primùm de Fide, & Infidelitate; tum de Spe, & Charitate; tertiò de Adoratione, & Oratione; poſtremò de Superſtitione, & Irreligioſitate: & diſputo accuratè pro viribus; tum ex principiis naturalis Philoſophiæ, & ex doctrina veterum Theologorum: tum ex decretis ſacrorum Canonum, Summorúmque Pontificum Sanctionibus. Qualecunque hoc penſum ingenij,& laboris, tuo nomini cognoſco debitum, & in tui velut honoris templo lubens depono. Vale,& faue.

MVTIVS VITELLESCVS, SOCIETATIS IESV *Præpositus Generalis.*

CVM *Tomum secundum* P. NICOLAI BALDELLI, *nostræ Societatis Sacerdotis*, de primo ac maximo diuinæ Legis Præcepto, in quatuor libros Disputationum ex morali Theologia distributum, tres eiusdem Societatis Theologi, quibus id commissum fuit, recognouerint, & in lucem edi posse probauerint; Facultatem concedimus, vt typis mandetur, si ita iis, ad quos pertinet, videbitur. In quorum fidem præsentes manu nostra subscriptas, sigilloque solito munitas dedimus Romæ 9. Nouembris, 1641.

MVTIVS VITELLESCVS.

APPROBATIO.

QVATVOR libros Disputationum moralium Theologicarum, *De Fide, & Infidelitate, de Spe, & Charitate, de Adoratione, & Oratione, de Superstitione, & Irreligiositate*, R. P. NICOLAI BALDELLI, *Societatis* IESV *Theologi*, iubente Reuerendissimo, P. Fr. Vincentio à Florentiola, Sac. Apost. Pal. Magistro, perlegi. Pares sunt iis, qui iam editi cum magno legentium fructu, nec minori sui Authoris laude passim teruntur. Hanc meretur doctrina clara, fundata, facilis, & sine ambagibus explicata, cum fide catholica, & morum pietate constans, adeòque ad formandam conscientiam apprimè facta. Quibus titulis dignos censeo, qui typis in lucem asserti, si Reuerendissimo Patri lubeat, publico voto, & rei literariæ expectationi respondeant. Romæ 17. Decembris, 1641.

MELCHIOR INCHOFER, Soc. IESV.

IMprimatur.

FR. IOAN. VINC. MORENVS, *Socius* R. P.
F. VINC. A FLORENTIOLA, *Mag. S. Pal.*

R. D. D. HECTORIS DE CREMEAVLX CHAMOSSET *huius Libri imprimendi Facultas.*

HECTOR DE CREMEAVLX CHAMOSSET, Comes, & Decanus Lugdunensis, Vicarius Generalis in Archiepiscopatu Lugdunensi: Opus inscriptum, NICOLAI BALDELLI *Theologia moralis*, à Theologis visum, & approbatum, in lucem edendi Facultatem concedimus. Datum Lugduni die 16. Aprilis, 1657.

CREMEAVLX.

SVMMA PRIVILEGII.

LVDOVICI XIII. Galliæ, & Nauarræ Regis authoritate sancitum est, ac præsentibus Literis cautum, ne quis in Regno suo, aliisve locis ditioni suæ subiectis, intra proximos annos sex, à die impressionis primæ inchoandos ac numerandos, excudat, vendat, excudendum, vendendúmque quouis modo, & ratione conetur Librum, qui inscribitur, NICOLAI BALDELLI *Cortonensis, è Societate* IESV *Theologi Disputationum ex morali Theologia*, &c. præter GABRIELEM BOISSAT, & Socios, Bibliopolas Lugdunenses, aut illos, quibus ipsimet concesserint. Prohibitum insuper eadem authoritate Regia omnibus suis subditis, eundem Librum extra Regni sui limites imprimendum curare, vel quencumque, vbicumque fuerit, ad id agendum impellere, ac instigare, sine consensu dictorum GABRIELIS BOISSAT, & Sociorum. Idque omne sub confiscatione librorum, aliisque pœnis originali Diplomate contra delinquentes expressis. Datum Parisiis, decimaquinta die Decembris, anno millesimo sexcentesimo trigesimosexto.

De mandato Regis.

Signatum, PETIT.

Desiit excudi 16. Nouembris, 1643.

INDEX

INDEX LIBRORVM, ET DISPVTATIONVM, QVÆ IN HOC VOLVMINE CONTINENTVR.

LIBER PRIMVS.

De Fide, & Infidelitate.

LIBER SECVNDVS.

De Spe, & Charitate.

LIBER TERTIVS.

De Adoratione, & Oratione.

LIBER

LIBER QVARTVS.

De Superstitione, & Irreligiositate.

R. P.

R. P. NICOLAI BALDELLI, CORTONENSIS, E' SOCIETATE IESV THEOLOGI,

DISPVTATIONVM EX MORALI THEOLOGIA,

Tomus Secundus,

De primo, & maximo diuinæ Legis Præcepto.

PRÆFATIO,

In qua explicantur aliqua de Præceptis Decalogi in vniuersum.

1. *In veteri lege fuerunt præcepta moralia, cæremonialia, & iudicialia.*
2. *Præcepta veteris legis quare aliquando appellentur testimonia, iustificationes, & mandata.*
3. *Præcepta cæremonialia veteris legis sunt abrogata per Euangelium, & iam sunt non solum mortua, sed etiam mortifera.*
4. *Præcepta verò iudicialia sunt solum mortua, non autem mortifera: & quare.*
5. *Præceptum de obseruatione Sabbathi quomodo cessauerit in lege noua.*
6. *Præcepta veteris legis quomodo dicantur non bona.*
7. *Quomodo lex vetus dicatur occidere.*
8. *Quomodo lex vetus fuerit iugum importabile.*
9. *Præcepta veteris legis fuerunt penè infinita.*
10. *Ex præceptis Decalogi quæ sint primæ Tabulæ, & quæ secundæ.*
11. *Præcepta Decalogi continent directionem maximè sufficientem.*
12. *Ad præcepta Decalogi reducuntur alia omnia.*

POST explicata *priore Tomo nostrarum Disputationum*, illa omnia, quæ sunt communia toti doctrinæ, & tractationi morali, ad illa progredimur *hoc alio Tomo posteriore*, quæ sunt magis propria cuiusque virtutis, & à quibus hominum mores, humanæque actiones magis immediatè, & proximè regulantur: & talia præcipuè sunt Præcepta Decalogi, quæ Deus ipse in veteri lege per Angelos, & per Moysem tradidit *Exodi* 20. *&* 31. & *Deuteronomij* 4 9. *&* 10. siquidem continent totam eam directionem, quæ pertinet ad benè informandos mores cuiusque, eósque benè ordinandos, tam erga Deum, quàm erga proximum: nam, vt patet ex S. Thoma 1. 2. *quæst.* 99. *a* 2. 3. *&* 4. & Scholasticis communiter *in* 3. *sentent. disp.* 40. triplicis generis fuerunt præcepta veteris legis, id est, 1. *In veteri lege fuerunt præcepta moralia, cæremonialia, & iudicialia.*
moralia, quæ mores componerent, & formarent: cæremonialia, quæ præscriberent ritus, & cæremonias ad Deum colendum: & iudicialia, quæ dirigerent administrationem ciuilem: eáque omnia hac de causa in sacris Litteris sæpè iunguntur sub hac

triplici appellatione præceptorum, cæremoniarum, & iudiciorum, vt Deuter. 6. *Hæc ſunt præcepta, cæremoniæ, atque iudicia, quæ mandauit Dominus Deus vobis.* & cap. 11. *Ama Dominum Deum tuum: & obſerua eius præcepta, & cæremonias, atque iudicia.* & ſæpè alibi. Et ad has appellationes reducuntur

2. *Præcepta veteris legis quare aliquando appellentur teſtimonia, iuſtificationes, & mandata.*

etiam aliæ, teſtimoniorum, iuſtificationum, & mandatorum, vt patet ex Sancto Thoma 1.2. *quæſt.* 99. *cit. a.* 5. ſiquidem eadem præcepta appellantur teſtimonia, in quantum continent, & aliquando indicant authoritatem Dei præcipientis, & de illa quodammodo teſtificantur, vt quando *Deuter. 6.* dicitur: *Audi, Iſrael. Dominus Deus tuus, Deus vnus eſt.* Et appellantur iuſtificationes, in quantum continent Dei iuſtitiam reddentis pœnas, & præmia, tranſgredientibus, & obſeruantibus legem: quæ iuſtitia eſt quaſi factio iuſti: & ideò dicitur iuſtificatio, vt quando dicitur Deuter. 28. *Si audieris vocem Domini Dei tui, faciam te excelſiorem cunctis Gentibus.* Et denique appellantur mandata, in quantum non ſunt de iis, ſine quibus ordo rationis, & virtutis non poteſt ſimpliciter eſſe: ſed de iis, cum quibus melius eſt, & ſolùm continent quandam perſuaſionem, & inductionem ad illud agendum, vt quando dicitur Exodi 22. *Si pignus acceperis veſtimentum à proximo tuo, ante Solis occaſum reddas ei.* Et inter hæc tria genera præceptorum veteris legis, illa, quæ dicuntur moralia, appellantur abſolutè, & ſine alio addito appellatione præcepti: quia ſunt talia, quaſi antonomaſticè, & longè excellunt ſupra alia, quæ ſolùm præſcribunt certum modum colendi Deum exteriùs, & iuſtitiam adminiſtrandi, vt notat S. Thomas 1.2. *quæſt.* 99. *a.* 4. *in argumento.* Sed contrà, & ex illo Sayrus *lib. 4. clau. reg. cap. 2. n.* 1. Nam, quamuis etiam religio, & iuſtitia ſint virtutes morales, & inter præcepta moralia ſint etiam illa, quæ ſimpliciter ſunt de Deo colendo, & de iuſtitia adminiſtranda: illa tamen, quæ ſunt ſpecialiter de certo modo Deum colendi, verbi gratia, per has hoſtias, & ſacrificia, & cum his veſtibus, & cum his ſignis, & actibus exterioribus, & de certo modo adminiſtrandi iuſtitiam, rectè diſtinguuntur à præceptis moralibus ſtrictè acceptis: quia hæc ſolum continent legem naturæ, vt patet ex S. Thoma 1.2. *quæſt.* 100. *a.* 1. & non dependent à ſola voluntate præcipientis, ſicut dependent cæremonialia, & iudicialia proprie dicta, quæ hac de cauſa non numerantur inter moralia; quamuis alioqui etiam ipſa poſſint dici moralia, ſi hæc accipiantur largo modo pro illis omnibus, quæ regulant, & dirigunt mores quomodocunque, & ſiue deſumantur ex lege naturæ, & ex naturali dictamine rectæ rationis, ſiue ex ſola voluntate præcipientis, vt iam diximus.

3. *Præcepta cæremonialia veteris legis ſunt abrogata per Euangelium; & iam ſunt non ſolum mortua, ſed etiam mortifera.*

Præcepta verò cæremonialia certum eſt, quòd per Euangelium, & per legem nouam ſunt abrogata, vt, verbi gratia, præceptum de Agno paſchali, de Sabbathis, de ſolennitatibus, & de ſimilibus: nam ſic habetur apud Gratianum *d. 6. in fine*, & ex Innocentio III. *cap. vnic.* de purificatione poſt partum: & docet S. Thomas 1. 2. *quæſt.* 103. *a.* 3. Imò hoc tempore, poſt Euangelium promulgatum, non modò cenſenda ſunt mortua, & nullius obligationis, aut virtutis; ſed etiam mortifera; cùm non poſſint ampliùs obſeruari ſine culpa mortali, vt ſubdit S. Thomas *quæſt.* 103. *cit. a* 4. *ad* 1. ex S. Auguſtino *epiſtola* 19 *tom* 2.

4. *Præcepta verò iudicialia ſunt ſolùm mortua, non mortifera, quare.*

Atque ab his præceptis cæremonialibus hoc differunt præcepta alia iudicialia, quòd, quamuis per Euangelij promulgationem ceſſauerint, & ſint mortua; quia nullam ampliùs habent virtutem, aut vim obligandi: non tamen ſint mortifera, & licitè poſſint obſeruari, ſi forte ab aliquo Principe præcipiantur in ſuo regno, propter aliquem finem. Eiúſque diſcriminis illa eſt ratio ex Sancto Thoma 1.2. *quæſt.* 104. *a.* 3. quia præcepta cæremonialia per ſe, & principaliter erant inſtituta ad figuranda Chriſti myſteria, vt futura; & ideò iam non poteſt illorum obſeruatio non præiudicare veritati fidei, ex qua confitemur, illa myſteria iam eſſe impleta, & non ampliùs eſſe futura: at verò præcepta iudicialia ſolùm erant inſtituta ad aliquid faciendum, quo homines diſponerentur ad Chriſti aduentum: quod ſine dubio quamuis non ampliùs obliget, cùm homines non ampliùs debeant diſponi ad Chriſtum; non tamen præiudicant veritati fidei, niſi fiant ea intentione, vt pateatur veteri legi, quæ adhuc cenſeatur obligare: tunc enim per hoc haberetur, quòd ſtatus prioris populi adhuc duraret, & homines adhuc deberent diſponi ad Chriſtum; & hic nondum veniſſet, quod eſt contra fidem.

Præcepta verò moralia eiuſdem veteris legis hoc habent ſupra cæremonialia, quòd neque ſunt mortifera, neque mortua; ſed ſunt lex, quæ in æternum ſtat, vt dicitur *Baruch* 5. & adhuc durant, & obligant, vt habetur apud Gratianum *d. 6. cit. in fine.* Et ratio eſt: quia continent ius ipſum naturæ, vt paulò antè diximus ex S. Thoma 1.2. *quæſt* 100. *art.* 1. neque aliquid continent contra ea, quæ ſunt tradita à Chriſto, & impleta per eius aduentum: idque eſt verum, etiam quoad tertium præceptum de obſeruatione Sabbathi: ſiquidem etiam hoc eſt naturale, in quantum præcipit vacari aliquando rebus diuinis, & beneficium creationis commemorari, & quietem haberi in Deo per ſtatum gratiæ in hac vita, & eandem ſperari in alia per ſtatum gloriæ, vt notat S. Thomas *quæſt.* 100. *cit. art.* 1. *ad* 2. Et, quamuis aliquo modo ſit etiam cæremoniale, in quantum determinat ſpecialiter Sabbathum: ſecundùm hanc tamen determinationem ceſſauit in lege noua, & eſt mutatum in diem Dominicum, & in alias ſolennitates, vt notat Nau. *in Man. cap.* 11. *n.* 2. ex Gratian. *d. 6. cit.* & ex S. Thoma 1.2. *quæſt.* 100. *a.* 4. & Scholaſticis communiter *in tertio, d.* 17. & ſolùm remanet quoad ſubſtantiam, quæ eſt de iure naturæ, vt aliquando vacetur Deo, & recolantur beneficia Dei. Atque hoc eſt ſatis, vt etiam hoc præceptum de obſeruatione Sabbathi ſit retinendum inter Præcepta Decalogi; non autem ab illis ſit remouendum, vt voluit Heſychius in illud Leuit. 26. *Decem mulieres in vno clibano coquunt panes.* & apud S. Thomam *quæſt.* 100. *art.* 4. *cit.* & apud Sayrum *lib. 4. clau. reg. cap.* 2. *num.* 8. Satis enim eſt, ſi non ſit purum cæremoniale; ſed contineat etiam præceptum morale, & naturale de recolendis aliquando beneficiis diuinis, & de vacando Deo, vt iam diximus.

5. *Præceptum de obſeruatione Sabbathi quomodo ceſſauerit in lege noua.*

Neque contra hoc, quod dicimus, Præcepta Decalogi, & moralia veteris legis continere legem naturæ, facit illud Ezechielis cap. 20. *Dedi eis præcepta non bona; & iudicia, in quibus non viuent.* nam id vel intelligitur de præceptis cæremonialibus, quæ dicuntur non bona; quia gratiam non conferebant, per quam homines à peccatis mundarentur, vt exponit Sanctus Thomas 1. 2. *quæſt.* 98. *art.* 1. *ad primum*; vel certe non intelligitur de lege ipſa, & præceptis diuinis; ſed de aliis, quæ populus ille erat habiturus à dominis temporalibus, Deo ſic permittente, & puniente illius peccata: & ſumitur tempus præteritum pro futuro, &, *dedi*, pro, *dabo*, vt notat Azor. part. 1. *inſtit. moral. lib. 6. cap.* 2.

6. *Præcepta veteris legis quomodo dicantur non bona.*

Et ſimiliter, quod 2. *Cor.* 3. lex vetus dicatur 7.

occidere,

Quomodo lex vetus dicatur occidere.

uccidere, non significat, quòd præcepta moralia in lege veteri essent mortifera; sed solùm quòd tota lex vetus non conferret gratiam ad præceptorum obseruationem, sicut confert lex noua: & demonstrando ea, quæ erant vitanda; non autem minuendo concupiscentiam per auxilia gratiæ, potiùs videretur illam augere: sicut si quis homini famelico cibos ostenderet; neque tamen daret, vnde famem expleret; diceretur famem aliquo modo augere.

8. *Quomodo lex vetus fuerit iugum importabile.*

Et eadem ratione de lege veteri intelligitur id, quod habetur *Act.* 15. quòd esset iugum importabile: id enim est, quia vires gratiæ non subministrabat: sicut è contra *Matth.* 11. lex noua dicitur iugum suaue: quia per gratiam semper sufficit vires nouas. Quanquam fortassè ex alio etiam capite poterat dici lex vetus esse iugum grauissimum; id est,

9. *Præcepta veteris legis fuerunt penè infinita.*

propter multitudinem penè infinitam præceptorum: siquidem, vt refert Genebr. *in Chronico*, & ex illo Azor *lib. 6. cit. cap. 59. versus finem*, præcepta affirmatiua apud Hebræos tot numerabantur, quot à Medicis in corpore humano numerantur ossa, id est, bis centum, & quadraginta octo: & præcepta negatiua tot erant, quot sunt dies in anno, id est, tercentum, & sexagintaquinque; & collecta simul omnia excedebant numerum sexcentorum, & vt refert Sayrus *lib. 4. clau. reg. cap. 1. n. 6.* ex Guillelmo Parisiensi *lib. de fide, & legibus*, & ex Galatino *lib. 11. de arcanis catholicæ fidei, cap. 4.* omninò erant sexcenta, & tredecim.

10. *Ex Præceptis Decalogi quæ sint primæ Tabulæ, & quæ secundæ.*

Et quoniam hæc Præcepta Decalogi Deus ipse in monte Sinaï tradidit Moysi in duabus Tabulis lapideis, descripta proprio digito, vt dicitur *Exodi* 31. *in fine*, & *Deuter.* 5. *post medium*: & in prima Tabula posuit ea, quæ hominem benè ordinant ad ipsum Deum; & in secunda ea, quæ continent ordinem iustitiæ, & benè ordinant ad ipsos homines. Rectè diuiduntur in Præcepta primæ Tabulæ, & in Præcepta secundæ: & hæc diuisio in idem recidit, ac si diuidantur in ea, quæ ordinant immediatè ad Deum; & in ea, quæ ordinant immediatè ad homines, quæcunque tandem, & quotcunque hæc sint, de qua re inter Doctores non parua est controuersia, vt videre est apud Sayrum *lib. 4. clau. reg. cap. 2. n. 6. & 7.*

11. *Præcepta Decalogi continent directionem maximè sufficientem.*

Et tota hæc ordinatio censeri debet maximè sufficiens quoad omnia, pro quibus homo potest indigere ordinatione, & directione per leges: nam, quamuis in his Præceptis nihil contineatur peculiare, quo vnusquisque rectè ordinetur ad se ipsum: non tamen propterea eorum directio est insufficiens, cùm eo ipso, quòd quis est benè ordinatus ad Deum, & ad proximum; sit etiam benè ordinatus ad se ipsum; & tunc vnusquisque benè se diligat, quando benè se ordinat ad Deum, & ad proximum, vt notat S. Antoninus 1. *parte, tit.* 14. *cap.* 4. Et quemadmodum directio per leges humanas tunc est sufficiens, quando hominem benè ordinat ad Communitatem humanam, cuius bonum præcipuè respicit; & quando facit, vt quis benè se habeat ad eum, qui præest Communitati, & ad consocios, & conciues: ita & directio per legem diuinam tunc est sufficiens, quando ordinat ad Communitatem sub Deo, id est, ad Deum ipsum, qui est Princeps Communitatis, & ad alios homines. Et quòd hoc ipsum reuerà præstet, ea eo colligit Sanctus Thomas 1. 2. *quæst.* 100. *cit. artic.* 5. Alensis 1. 3. *quæst.* 29. *membro* 2. *art.* 2. Gabriel *in 3. distinct.* 37. *artic.* 1. *not.* 5. Sot. *de iust. lib.* 2. *quæst.* 3. *artic.* 5. Sayr. *lib. 4. clau. reg. cap.* 2. *n.* 9. quia Principi Communitatis tria debentur, id est, fidelitas, reuerentia, & famulatus. Et quantum ad fidelitatem, quæ maximè consistit, vt bonum principatus non deferatur ad alium, facit primum Præceptum: *Non habebis Deos alienos.* Quantùm ad reuerentiam, quæ consistit, vt nihil iniuriosum committatur in Principem, facit secundum: *Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum.* Et quantùm ad famulatum, qui præcipuè debetur à subditis propter beneficia, quæ accipiunt a Principe, facit tertium Præceptum de sanctificatione Sabbathi, in memoriam creationis, & beneficiorum Dei. Et similiter ad illos proximos, quibus specialiter sumus obstricti, rectè nos ordinat quartum Præceptum de honorandis parentibus: & ad alios, quibus tantummodo generaliter sumus obligati, ordinant alia, quæ præcipiunt, vt nulli damnum inferamus, siue opere, siue ore, siue corde, & siue quoad vitam, & personam propriam: *Non occides.* siue quoad personam coniunctam propter prolis propagationem: *Non mœchaberis.* siue quoad res possessas: *Non furtum facies.* & præterea neque etiam ore falsum testimonium contra illum dicamus; & neque corde concupiscamus personas illi coniunctas, aut res possessas: *Non falsum testimonium dices. Non concupisces vxorem proximi tui. Non concupisces rem proximi tui.* Et meritò Deus per hæc Præcepta Decalogi, suásque leges, non solùm agit de actibus externis iustitiæ, sicut communiter faciunt leges humanæ; sed etiam de internis aliarum virtutum: siquidem per suas leges ordinat nos ad se ipsum, cum quo non habemus nos benè, nisi per actus etiam internos quarumcunque virtutum; cùm tamen leges humanæ solùm nos ordinent ad Communitatem humanam, ad quam habemus sufficienter nos benè per solos actus externos virtutis iustitiæ; & aliis virtutibus non indigemus, nisi quatenus induunt aliquando etiam ipsæ rationem iustitiæ; vt, quando ex fortitudine per leges iubemur non fugere, non abiicere arma, non deserere locum in acie; & ex temperantia non committere adulterium; & ex mansuetudine non verberare, non contumeliose agere, non maledicere, & sic de aliis, vt patet ex Aristotele 5. *Ethic. cap.* 1. *pag.* 110. *versus finem*: & notat Sayr. *lib. 4. clau. reg. cap.* 2. *num.* 12.

Neque solùm directio per Decalogum est censenda sufficiens, vt iam diximus: sed etiam est censenda quasi epitome & summa omnium aliarum directionum, quæ habentur in veteri lege per alias quascunque leges, aut præcepta moralia, cùm nulla sint, quæ in his aliquo modo non contineantur, & ad hæc aliquo modo non reducantur, vt patet ex Sancto Thoma 1. 2. *quæst.* 100. *art.* 3. & ea Sancto Augustino *quæst.* 140. *in Exodum.* Quia enim hæc præcepta Decalogi sunt immediatè habita à Deo, & neque sunt principia prima, & communissima, quæ per se statim possunt patere vnicuique per lumen naturæ; neque sic deducuntur ex huiusmodi principiis primis, vt indigeant magna inquisitione, & diligentia sapientum, ad hoc, vt deducantur; sed sunt medio modo, & facilè deducuntur ipsa per se ex principiis primis; & plura alia deducuntur etiam ex ipsis, tanquàm ex principiis magis proximis; inde est, quòd omnia in ipsis contineantur, & aliquo modo ad ipsa reducantur, id est, prima & communissima in illis contineantur, tanquàm principia in conclusionibus proximis; & alia magis obscura, & mediata contineantur, tanquàm conclusiones in principiis proximis. Et quemadmodum ad cognoscendas res naturales plurimùm confert, quòd omnes possint reduci ad 12. *Ad Præcepta Decalogi reducuntur alia omnia.*

decem prædicamenta; & vnaquæque poſſit repô-ni, & conſiderari in vno aliquo ex illis, tanquàm in ſua ſede, ac ſerie, ſuóque ordine: ita & plurimùm confert ad cognoſcendas operationes virtutum, & vitiorum, quòd omnes poſſint reponi in his decem Præceptis, tanquàm in ſuis ordinibus; & in illis conſiderari, & expendi quoad ſuam rectitudinem, & prauitatem: ſicut & diuina prouidentia factum eſt, vt res omnes credendæ ſint reductæ per Sanctos Apoſtolos ad duodecim articulos Symboli; & res omnes à Deo petendæ, & obtinendæ per orationem, ſint reductæ per ipſum Christum ad ſeptem petitiones orationis Dominicæ.

Atque hoc modo ad Præcepta Decalogi, quæ reſpiciunt Deum, & dicuntur primæ Tabulæ, tanquàm principium primum, & notiſſimum ad ſuas concluſiones notiſſimas, & proximas, reducitur Mandatum de diligendo Deo, quod *Matth.* 22. dicitur primum, & maximum: & ad alia, quæ reſpiciunt proximum, & dicuntur ſecundæ Tabulæ, reducitur aliud de diligendo proximo, quod *ibidem* dicitur eſſe ſecundum, & ſimile primo: ſiquidem ex eo, quòd Deus ſit diligendus ex toto corde, & ſuper omnia, facilè infertur, quòd honores diuini ipſi tantùm ſint deferendi, ciúſque nomen non ſit aſſumendum in vanum, & aliquando ſit illi vacandum, ciúſque beneficia ſint recolenda. Et ex eo, quòd proximus ſit diligendus, ſicut nos ipſi, & illa præſtanda ſint aliis, quæ ab aliis volumus præſtari nobis; & illa aliis non ſint præſtanda, quæ ipſi nobis præſtari nolumus; facilè infertur, quòd parentes ſint honorandi, ſicut & nos honorari volumus à noſtris filiis; & quòd nullus ſit occidendus; & quòd non ſit furandum: ſicut & nos occidi nolumus; & nolumus, vt aliquis alius nobis furetur; & ſic de aliis, vt notat Sanctus Thomas 1. 2. *quæſt.* 100. *art.* 3. *ad* 1. & 2. 2. *quæſt.* 44. *art.* 1. *ad* 3. Et ad eadem Præcepta Decalogi, tanquàm concluſiones obſcuriores ad ſua principia magis proxima, reducuntur alia præcepta moralia, vt, verbi gratia, ad Præceptum de Deo colendo, præceptum de adoratione, de oratione, & de aliis actibus virtutis religionis, & de vitandis vitiis illi oppoſitis: & ad Præceptum de honorandis parentibus, præceptum de honorandis quibuſcunque maioribus: & ad Præceptum de non furando, vel non mœchando, præceptum de non exercendis vſuris, vel de non vacando peccatis luxuriæ quibuſcunque: & ſic de aliis, vt bene explicat Sayrus *lib.* 4. *clau. reg. cap.* 2. *n.* 4.

Quia ergo Præcepta Decalogi, modo explicato continent totam directionem humanarum actionum; non poteſt doctrina moralis non magna ex parte pendere ex accurata illorum explicatione: & ideò, vt diſtinctiùs, & exactiùs de illis agamus, totam tractationem diuidemus in duas partes. Et prima erit de Præceptis primæ Tabulæ, quæ reſpiciunt Deum: & ſecunda de Præceptis ſecundæ Tabulæ, quæ reſpiciunt proximum. Et primam partem, ne creſcat in immenſum, ſubdiuidemus in alias duas, id eſt, in explicationem Præcepti primi, & maximi, quam damus præſenti Tomo, & in explicationem aliorum, quam dabimus, Deo iuuante, Tomo ſequente.

DISPV.

DISPVTATIONVM EX THEOLOGIA MORALI

LIBER PRIMVS.

De Fide, & Infidelitate, quarum Præcepta primo loco præsupponuntur ad Præceptum primum, & maximum primæ Tabulæ.

QVIA Præcepta primæ Tabulæ præsupponunt, tanquàm præambula, & tanquàm principia per se prima, & notissima, ex quibus habentur, Præcepta alia fidei, spei, & charitatis, vt patet ex Sancto Thoma 1. 2. *quæst.* 100. *art.* 3. *ad primum*, & 2. 2. *quæst.* 22. *art.* 1. & *quæst.* 44. *art* 1. *ad* 3. Caiet. Nau. & aliis apud Sanchez *lib.* 2. *in Decal. initio*: siquidem, *accedentem ad Deum oportet credere*, vt dicitur ad Hebr. 11. & impossibile est, vt, tanquam Deum, cum colamus, quem non nouimus; &, vt preces ad illum fundamus, in quem non speramus; &, vt Præcepta illius seruemus, quem non diligimus; & à quo nihil boni speramus, loco præmij; & nihil mali timemus, loco supplicij: de his ipsis Præceptis fidei, spei, & charitatis est primò agendum, vt de primis principiis aliorum, & præcipuè illius, quod est primum in prima Tabula, & diuinos honores Deo præcipit exhiberi, cùm reuerà maximè Deus colatur etiam per fidem, spem, & charitatem, vt habet Sanctus Augustinus *in Enchiridio, cap.* 20.

Atque, vt à fide incipiamus, primò agemus de propositione obiecti credendi, à quo, & qualiter esse debeat, ad hoc, vt obliget ad assensum: tum verò de ipso actu, tam interno, quàm externo, qui dicitur confessio, aut professio fidei; & de vitiis, aut peccatis oppositis, qui sunt infidelitas, & præcipuè hæresis.

DISPVTATIO I.

A quo, & qualiter sit facienda propositio rerum fidei, ad hoc, vt obliget.

1. *Propositio aliqua rerum fidei referri tandem debet immediatè in Deum.*
2. *Qui habet immediatè à Deo propositionem fidei, potest illam credere per actum fidei.*
3. *Ad fidem non est necessarium, vt vnusquisque habeat à Deo reuelationem.*
4. *Hæreticum est, si quis dicat, in rebus fidei esse credendum ab vnoquoque, interno spiritui.*
5. *Soluuntur rationes Hæreticorum.*
6. *Propositio rerum fidei debet saltem illas facere prudenter credibiles.*
7. *Et oppositum non prudenter credibile.*
8. *Et præterea debet illas facere prudenter credendas.*
9. *Iudicium credibilitatis quomodo possit esse euidens.*
10. *Satis est, si sit euidens solùm moraliter.*
11. *Quibus rationibus ostendatur, quòd res fidei sint prudenter credibiles.*
12. *Quomodo res fidei sint prudenter credibiles rudioribus.*

VOCABVLVM fidei non accipimus hoc loco pro fidelitate in seruandis promissis, quomodo Marcus Tullius *lib.* 1. *Officiorum*, eam describit, quòd sit dictorum, conuentorúmque constantia, & veritas: & Sanctus Paulus *ad Romanos* 3. de Iudæorum incredulitate negat, quòd fidem Dei euacuauit, id est, fidelitatem in

præstandis promissis. Sed accipimus pro credulitate, aut assensu certo ad res reuelatas: quomodo dicitur ad Hebræos 11. *Sine fide impossibile est placere Deo.* Et ad Romanos 10. *Fides est ex auditu.*

1. *Propositio aliqua rerum fidei referri debet immediatè in Deũ.*

Et certum est, quòd prima aliqua propositio eorum, quæ per talem fidem creduntur, necessariò est referenda in Deum, etiamsi posteà per eos ipsos, qui talem propositionem, aut reuelationem habuerunt immediate à Deo, sit etiam facta, & extensa ad alios: nam, vt benè ratiocinatur S. Thomas *3. contra Gentes, cap. 154.* notitiam eorum, quæ homo per se ipse non videt, necessariò debet accipere ab eo, qui videt; & ideò cùm fides diuina sit eorum, quæ naturaliter sciri, & videri non possunt ab intellectu humano, aut creato quocunque, omninò est deriuanda, & habenda à Deo, qui solus se ipsum, suáque omnia perfectissimè videt, & comprehendit: & quoniam, quæ sunt à Deo, sunt ordinata; etiam in habenda à Deo notitia fidei, ordo aliquis dicendus est fuisse seruatus, vt, scilicet, aliqui immediatè à Deo illam receperint, & alij ab illis, & sic per ordinem vsque ad vltimos, vt ibi concludit Sanctus Thomas; & cùm mysterium Trinitatis, verbi gratia, sit omninò supra omnem capacitatem creatam; & mysterium Incarnationis, & Eucharistiæ sit merè dependens à libera voluntate Dei, & institutione Christi, impossibile omninò est, vt aliter attingatur, quàm ex manifestatione, & reuelatione Dei, vel generaliter, & vniuersaliter facta ad omnes, vel specialiter, & particulariter facta ad vnum aliquem, & per illum deriuata ad alios: atque ita necessarium omninò est, vt prima aliqua propositio, & manifestatio rerum fidei referatur in Deum, & ab hoc sit primùm facta vni alicui, siue Angelo, siue homini, vel etiam pluribus simul, de quo in præsentia non laboro.

2. *Qui habet immediatè à Deo propositionem fidei, potest illam credere per actum fidei.*

Et parum refert in præsentia, vtrùm is, qui habet immediatè à Deo huiusmodi reuelationem, illi assentiatur per actum fidei; an verò per alium actum perfectiorem, & clariorem: si enim reuelatio fiat vni alicui homini per voces, verbi gratia, quæ formẽtur in aëre; vel per interna phantasmata, quæ interiùs coordinentur, & illustrentur; vel per aliquod simulacrum, aut symbolum, quomodo per ollam succensam fuit significata ira Dei, *Ierem. cap. 1.* & per virgam vigilantem eiusdem iustitia in puniendis peccatis; certum est, quòd assensus poterit esse per fidem, siquidem erit obscurus, neque faciet rem cognosci clare in se, & propter intrinsecam veritatem, quæ in ipsa eluceat; sed solùm extrinsecè propter authoritatem sic reuelantis, & proponentis. Si verò reuelatio fiat per proprias species, quæ infundantur à Deo, vel per actum altioris scientiæ, qualis dicitur fuisse in Christo, vel etiam per actum beatificæ visionis, ad quam aliquis eleuetur; certum similiter est, quòd assensus non erit per fidem; sed altioris, & perfectioris naturæ, vt ex se patet: & hoc modo certissimum est, quòd Christus Dominus, qui alios fidem docuit, non habuit fidem; sed scientiam infusam, & visionem beatificam, vt etiam notat Suar. *disp. 4. de fide, sect. 1. num. 5.*

3. *Ad fidem non est necessariũ, vt vnusquisque habeat à Deo reuelationem.*

Sed, quamuis sit necessarium, vt prima aliqua reuelatio, & propositio rerum fidei habeatur à Deo, vt diximus; non tamen est necessarium, vt vnusquisque, qui debet credere, illam expectet immediatè à Deo; sed satis est, si res credendæ sufficienter illi proponantur, vt iam reuelatæ alicui alteri: neque enim Deus vno tantùm modo mouet ad fidem; sed pluribus: & aliquando ipse per se infundit species rei credendæ, vt fecit Adamo: aliquando per Angelos format voces, & signa; vt, quando Abrahamo promisit, quòd esset futurus pater multarum gentium, *Genes. 17.* eámque promissionem ipse credidit per veram fidem, vt patet ex Sancto Paulo *ad Rom. 4.* aliquando docet per alios, priùs doctos à se, quomodo per Apostolos doctos à Christo, doceri voluit omnes gentes, *Marci vlt.* & specialiter per Sanctum Philippum doceri voluit Eunuchum Reginæ Candacis, *Act. 8.* & per Ananiam doceri voluit Sanctum Paulum, *Act. 9.* & communiter hoc tempore per Prædicatores doceri vult eos omnes, qui conuertuntur ad fidem.

4. *Hæreticũ est, si quis docet, in rebus fidei esse credendũ ab vnoquoque, interno spiritui.*

Atque ex hoc maximè refelluntur Hæretici nostri temporis, qui affirmant, Spiritum Sanctum in nobis loqui, eique soli, nullique alteri esse credendum quoad veram intelligentiam Scripturarum, & rerum fidei; ac proinde à solo Deo expectari debere sufficientem propositionem, vt videre est apud Bellarm. *lib. 3. de verbo Dei, cap. 3. tom. 1.* & apud Suar. *tract. de fide, disp. 4. sect. 1. num. 1.* Sed contrà est: quia Deus non vno tantùm modo mouet ad fidem: & mundum vniuersum non ipse per se, & solùm per internas inspirationes docere voluit; sed per Apostolos, & modò etiam docet per Prædicatores, vt iam diximus: quamuis præter externam prædicationem, etiam adhibeat inspirationes internas, & aperiat cor, vt intendamus his, quæ prædicantur exteriùs, sicut dicitur *Act. 16.* accidisse cuidam mulieri, nomine Lydiæ, cui Deus aperuit cor, vt intenderet his, quæ dicebantur à Sancto Paulo; ne, scilicet, otiosus sit sermo Doctoris, si non adsit diuinus Spiritus cordi audientis, vt habet Sanctus Gregorius *hom. 30. in Euangelia.* Imò est maximè periculosum, si quis fidat in rebus fidei, suo spiritui. Et Christus ipse *Lucæ 22.* curam, & munus confirmandi in fide non commisit vnicuique per se; sed Sancto Petro, pro cuius fide rogauit, vt non deficeret: & *Act. 15.* controuersia tunc exorta inter fideles de cessatione legalium, non fuit dirempta ab vnoquoque ex proprio spiritu, sed à toto Concilio Apostolorum: & Sanctus Paulus profectus est Ierosolymam, vt de aliquibus ad fidem spectantibus conferret cum aliis Apostolis, vt ipse habet *ad Gal. 2.* Et *1. Ioan. 4.* omnes iubemur probare spiritus, si ex Deo sunt: quia multi dicunt, se habere spiritum Dei; & habent spiritum vertiginis: & vsus vniuersalis Ecclesiæ semper fuit, vt quæstiones de fide à nullo definiantur, nisi à Summo Pontifice, vel à Concilio per Pontificem congregato, & approbato: & hæc semper est habita tanquam regula fidei. Et quod Deus semper præstitit ab ipso mundi initio, tam cum Angelis, quàm cum hominibus, vt non omnes, & singulos illuminarit, & docuerit ipse per se, & immediatè; sed alios per alios, & mediantibus aliis: idem præstat etiam hoc tempore, & præstabit etiam in futurum: sic enim eas res fidei, quas ab Angelis credi voluit, non reuelauit singulis ipse per se; sed infimis reuelauit per medios, & mediis per superiores, & his per vnum aliquem supremum omnium, cui reuelauit ipse immediatè, vt est communis sententia Theologorum, ex Sancto Dionysio *cap. 4. de diu. nomin.* Et idem præstitit etiam cum Adamo, quem de obiectis, & rebus credendis illuminauit per Angelos ex eadem communi sententia apud Suar. *de fide, disp. 4. sect. 1. cit. n. 2.* Et in statu legis naturæ communiter filios doceri solùm voluit per parentes, vt patet de Abraham Gen. 18. *Scio, quod præcepturus sit filiis suis, & domui suæ post se.* Et legem scriptam solùm dedit per Moysem, eique voluit credi, tanquàm testificanti, ac proponenti locutiones Dei. Vnde & dicitur Exodi 14. *Crediderunt Domino, & Moysi seruo eius.* Et quod posteà reuelauit Prophetis, solùm per illos promulgauit aliis, iuxta

illud

illud Lucæ 1. *Locutus est per os Sanctorum, qui à seculo sunt, Prophetarum eius.* Et ad Hebr. 1. *Olim Deus locutus est Patribus in Prophetis.* Et denique in lege gratiæ priùs misit Præcursorem, Ioan. 1. *Vt omnes crederent per illum.* Et posteà ipsemet Christus Iudæam docuit, & per vniuersum mundum Apostolos misit, vt docerent, & prædicarent, eiúque testes essent vsque ad vltimum terræ; & eos, qui ipsis credidissent, & per ipsos fidem Baptismi, & Baptismum suscepissent, promisit fore saluos. Matth. vlt. *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit.* Neque vnquam asseruit, necessariam esse ad salutem reuelationem Dei immediatam ad vnunquenque: imò Scripturas, in quibus posuit doctrinam fidei, non scripsit, nec promulgauit immediatè ipse per se; sed per homines Dei sanctos, qui Spiritu Sancto inspirati locuti sunt, vt habetur 1. *Petri* 2. Et sic postulauit suauis ordo diuinæ prouidentiæ, vt benè aduertit Sanctus Augustinus *contra epist. fundam. cap. 4. & 14.* Vt sicut Deus immediatè creauit vnum hominem, & ab illo, & per illum successione continua producti sunt cæteri: ita & ipse in fide instrueret aliquos, & ab illis alij docerentur.

Neque vrgent in contrarium loca Scripturę, quæ afferuntur ab Hæreticis, vt Psalm. 93. *Beatus, quem tu erudieris, Domine.* & Isaïæ 54. *Ponam omnes filios tuos doctos à Deo.* & Ier. 31. *Dabo legem meam in visceribus eorum: & in cordibus eorum scribam eam. Non docebit vnusquisque proximum suum*, &c. & Ioan. 10. *Oues meæ vocem meam audiunt.* Et Matth. 23. *Vnus est Magister vester.* & 1. Cor. 2. *Spiritualis omnia diiudicat.* & 1. Ioan. 2. *Vnctio docebit vos.* & similia.

5. *Soluuntur rationes Hæreticorum.* Nam ex illis solùm probatur, quòd Deus ipse per se interiùs doceat, & moueat eos ad credẽdum, dum Prædicator exteriùs proponit res credendas; & quòd tota doctrina fidei verè sit referenda in Deum, qui & exteriùs mittit Prædicatores, & interiùs mouet per internas inspirationes; non autem sit referenda in homines, qui præscindendo ab interna Dei operatione, & inspiratione, dum sonant verba, solùm se habent quasi æs sonans, aut cymbalum tinniens, neque pertingunt ad internum assensum, & actum fidei.

Neque ex eo, quòd propositio diuinæ reuelationis, & rerum fidei possit fieri, & de facto communiter fiat per homines; qui tamen non sunt infallibilis veritatis, & facilè possunt falli, & fallere; sequitur diminutio aliqua certitudinis in ipsa fide diuina, sicut & sequeretur in fide humana, si dictum aliquod, aut testimonium hominis fide dignissimi non ab ipso immediatè audiremus; sed ab alio longè minoris veracitatis, & authoritatis: nam satis est, si talis proponens, quicunque tandem sit, & cuiuscunque veracitatis, ita proponat reuelationem diuinam, vt faciat illam euidenter, vel saltem prudenter, & rationabiliter credibilem per fidem diuinam: & in tali casu assensus fidei, qui posteà sequitur ex tali iudicio credibilitatis, potest verè habere totam suam certitudinem, cùm iam non nitatur authoritati proponentis; sed soli reuelationi diuinæ benè, & sufficienter applicatæ per proponentem, ad causandam infallibilitatem assensus fidei. Et quemadmodum si admittamus, Deum ipsum inspirare interiùs, & quasi proponere veritatem suæ reuelationis, vt volunt Hæretici; non minuitur infallibilitas fidei secundùm ipsos ex eo, quòd illa ipsa inspiratio sit solùm existimata: non autem certò, & euidenter cognita, vt existens à Deo: quia, scilicet, actus fidei non innititur humanæ existimationi de vera inspiratione, & propositione reuelationis diuinæ; sed ipsi diuinæ reuelationi sufficienter propositæ, & inspiratę: ita & non minuitur infallibilitas eiusdem fidei, si reuelatio diuina proponatur sufficienter exteriùs, vt benè aduertit Suar. *disp. 4. de fide, sect. 1. n. 8.* quia similiter non innititur externæ propositioni reuelationis; sed ipsi reuelationi exteriùs propositæ, & applicatæ ad causandam infallibilitatem assensus fidei.

6. *Propositio rerum fidei debet saltem illas facere prudenter credibiles.* Quòd si quæras de hac ipsa propositione obiecti fidei, quę fit immediatè à proponente, aut prædicante extrinseco, qualis tandem, & quantæ efficaciæ debeat esse, ad hoc, vt obliget ad credendum. Respondeo, debere saltem esse talem, vt rem faciat prudenter credibilem, imò & credendam simpliciter, vt reuelatam à Deo; & contrà, faciat omne oppositum non prudenter credibile, & simpliciter non credendum: hac enim de causa Christus ipse suam doctrinam confirmauit miraculis; & missis ad prædicandum Apostolis dedit eis potestatem miraculorum, *Matth.* 10. & *Marc. vlt.* & Sanctus Paulus 1. *Cor.* 2. expressè asserit, suas prædicationes, suósque sermones non fuisse *in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis; sed in ostensione virtutis, & spiritus.* Et ratio est: quia voluntas credendi, quæ ad actum fidei est necessaria, non posset esse honesta, & virtuosa, sicuti est, nisi dirigeretur, ac regeretur prudenti iudicio, sicut & diriguntur alij habitus, & virtutes voluntatis; ac proinde omninò supponit prudens iudicium, quòd res possit, ac debeat credi: & alioqui si posset sufficere etiam imprudens iudicium; qui ex illo induceretur ad fidem, prudenter faceret, si posteà dubitaret de sua fide, imò etsi totaliter ab illa recederet; quod tamen de fide diuina dici non potest, quæ, postquàm semel est admissa, manet semper imperturbabilis, neque vnquam potest relinqui, nisi per summam imprudentiam, vt notat Suar. *disp. 4. de fide, sect. 2. num. 3.*

7. *Et omne oppositum non prudẽter credibile.* Et quoniam diuina authoritas, & reuelatio, sub qua proponuntur res fidei, non ita se habet, sicut authoritas, vel attestatio hominis, quæ ita facit rem credibilem, vt etiam relinquat formidinem de opposito, vtpote ex se, suáque natura existens fallibilis, & potens fallere; sed est omni modo infallibilis, & prima veritas in dicendo: hinc est, vt propositio fidei sub diuina authoritate & reuelatione, ita debeat rem facere prudenter credibilem, vt simul faciat omne oppositum non prudenter credibile; ne, scilicet, etiam ipsa relinquat formidinem in actu fidei, & possit quis prudenter credere etiam oppositum, & simpliciter à fide recedere secundùm prudentiam, si etiam oppositum potest contingere, vt sit prudenter credibile, vt benè explicat Suar. *sect. 2. cit. n. 6. & 7.*

8. *Et prætereà debet illas facere prudẽter credendas.* Atque ex hoc vlteriùs fit, vt propositio fidei eo ipso, quòd fit sub diuina attestatione, & reuelatione, simul faciat rem credibilem prudenti iudicio, & proponat ex parte illius quasi potentiam, aut dignitatem, vt credatur, vel vt possit credi, & simul faciat rem credendam, & proponat obligationem, & debitum, vt de facto credatur; vel, vt debeat credi, siue positiuè per actum, qui circa illam eliciatur, vt contingit in iis, quæ positiuè cadunt sub præceptum fidei; siue saltem negatiuè, non discredendo, & non eliciendo actum oppositum, vt contingit in aliis, si quæ sunt, quæ solùm cadunt negatiuè sub idem præceptum.

9. *Iudiciũ credibilitatis quomodo possit esse euidẽs.* Vtrùm autem hoc prudens iudicium, quod debet formari ex sufficiente propositione fidei circa rei credibilitatem, & circa obligationem, vt credatur, debeat prætereà esse euidens, & in quo gradu, vel in quo genere euidentiæ; parùm refert ad nostrum propositum. Certum tamen videtur, non esse necessarium, vt ita sit euidens, vt cogat intellectum ad credendum, siue quoad specificationem, siue quoad

exercitium; cùm nostra fides communiter vtroque modo sit libera; & multi etiam ex iis, quibus Christus, & Apostoli proposuerunt res fidei, easque miraculis confirmarunt, coacti non fuerint ad credendum, & de facto non crediderint res propositas: quod tamen sine dubio non fuisset, si propositio maximè sufficiens, qualis erat à Christo Domino. & ab Apostolis, fecisset illis omnimodam euidentiam rerum credibilium: quod idem potiori ratione etiam contigit posteà; imò & contingit communiter, quãdo res fidei proponuntur per alios. Et quamuis negari non possit, quòd aliud sit euidentia credibilitatis alicuius articuli, & aliud euidentia ipsius articuli; siquidem hæc solùm habetur per principia intrinseca, vel immediatè per notitiam intuitiuam ipsius rei in se; illa verò potest haberi etiam per principia extrinseca, vt, verbi gratia, per authoritatem alicuius proponentis, vel per miracula ab illo facta, vel per rationes, & discursus prudenter adductos: certum tamen præterea est, quòd etiam euidentia credibilitatis, si sit summa, potest cogere intellectum, non modò; vt assentiatur ipsi credibilitati, & iudicet, rem esse credibilem; sed etiam, vt assentiatur saltem negatiuè ipsi rei, id est, vt nullo modo assentiatur rei oppositæ, cùm attestatio Dei, sub qua est euidentia credibilitatis pro vna parte, simul faciat pro parte opposita euidentiam non credibilitatis, vt iam diximus; quæ tamen coactio in fide diuina non est admittenda.

10. *Satis est, si sit euidens solùm moraliter.* Sufficit ergo euidentia alia longè minor, id est, solùm moralis, & quæ sufficiat fundare iudicium prudens, quòd res sit credibilis, & credenda, vt reuelata à Deo, & per fidem diuinam omninò imperturbabilem, & infallibilem: sicut enim ad fidem humanam de re aliqua prudenter habendam sufficit prudens iudicium de alicuius fide digni attestatione, quæ est euidentia solùm moralis, quòd possit credi: ita & sufficit proportionaliter ad fidem diuinam prudens iudicium de attestatione Dei; & solùm ex diuersitate huiusmodi attestationis posteà prouenit diuersitas vtriusque fidei quoad infallibilitatem, & fallibilitatem, imperturbabilitatem & perturbabilitatem, vt ex se patet. Et communiter, de facto, circa credibilitatem rerum fidei non habent fideles maiorem euidentiam, quàm moralem: & si hæc habeatur, pertinet posteà ad diuinam prouidentiam, vt non permittat fideles decipi circa res credendas; sed eas tantùm de facto credant per fidem diuinam, quæ verè sint reuelatæ à Deo. Et quemadmodum ad inducendas alias obligationes, etiam supernaturales, verbi gratia, charitatis, aut religionis, sufficit prudens iudicium ex prudentia infusa, & moralis euidentia, quòd hæc, aut illa actio, hic, & nunc præcipiatur sub illis virtutibus: ita & potest sufficere ad inducendam obligationem fidei diuinę, & ad actum credendi, vt etiam alibi diximus, dum ageremus de conscientia erronea, *disput. 6.* nam vniuersaliter verum est, in omnibus rebus eam tantùm certitudinem exquiri debere, quam patitur natura cuiusque rei, & non maiorem: & simile vitium esse, si ab Oratore exquirantur demonstrationes, atque si in Mathematico approbentur suasiones, vt est apud Aristotelem 1. *Ethic. cap.* 3. & ideò etiam in moralibus non est requirenda maior certitudo, aut euidentia, quàm moralis, cùm hanc solam communiter patiantur res morales, inter quas etiam ponitur obligatio fidei. Neque existimo oppositum velle Caietanum 2. 2. *quæst. 1. a. 4. circa responsionem ad secundum.* Bannes *ibidem dub.* 3. Valent. 2 2. *disp. 1. quæst. 1. puncto* 4. §. 3. Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap. 1. n* 4. *& 6.* Suar. *disp. 4. de fide, sect. 2. n. 4.* & aliquos alios apud ipsum, qui asserunt, iudicium credibilitatis in rebus fidei esse euidens, & talem debere esse illarum propositionem, vt inferat iudicium euidens, quòd possint, & debeant credi: neque enim loquuntur de credibilitate obiectiua, quasi fundamentaliter, & directè, vel primò intentionaliter sumpta de qua nos loquimur; sed solùm loquuntur de illa formaliter, & reflexè, vel secundò intentionaliter: hoc est, non intendunt, quòd Trinitas, verbi gratia, aut Incarnatio, quando proponitur alicui credenda, debeat illi per proponentem fieri euidens, quòd sit reuelata à Deo; & ideò, quòd contineatur sub obiecto fidei, eiúsque actum possit, ac debeat terminare; quod esset facere eam euidenter credibilem, credibilitate fundamentali, & directa, vel primò intentionaliter: sed solùm intendunt, quòd debeat illi fieri euidens ex ipsa propositione, quòd, quatenus substat tali propositioni, possit, ac debeat rationabiliter credi; quod est facere illam euidenter credibilem credibilitate formali, & reflexa, vel secundò intentionaliter, & prout includit talem propositionem. Vnde & Caiet. *loc. cit.* expressè asserit, quòd prædicatio, vel propositio rerum fidei sufficiens ad credendum, non debet facere euidentiam rei, aut reuelationis diuinæ in se, vel, vt res sit credibilis ratione huiusmodi euidentiæ; sed solùm debet facere euidentiam testimoniorum, vel attestationis, &, vt res sit euidenter credibilis, in quantum est attestata, & testificata per prædicantem, vel proponentem; & ideò posse contingere, vt vnum, & idem fidei dictum sit euidenter credibile vni, & non alteri; sicut contingit etiam in aliis rebus, vt aliquæ rationes faciant rem probabilem vni, & non faciant alteri, si vterque illas capiat inæqualiter, vt etiam habet Sanchez *cap. 1. cit. n. 7.* Et Valentia ex eo asserit, doctrinam fidei esse euidenter credibilem: quia euidens est, eam confirmari grauibus argumentis. *Et diligenter*, inquit, *aduertendum est, nos non asserere, quòd doctrina fidei nostræ euidentibus argumentis confirmetur; sed, quòd sit euidens eam confirmari grauibus argumentis.* Et Bannes eo tantùm modo ait, res fidei esse euidenter credibiles, vel esse euidens, quòd sint credibiles, quo est euidens, quòd conclusio syllogismi probabilis, sit probabilis. *Et non est*, inquit, *minùs euidens, quòd argumentum probabile faciat conclusionem, vel assensum probabilem, quàm quòd demonstratio efficiat conclusionem euidentem, & scientificam; res autem fidei euidens est, quòd persuadentur valdè probabilibus argumentis; & ideò est euidens, quòd sint credibiles.* Et paulò pòst in solutione ad secundum: *Vt intellectus*, inquit, *conuincatur ad iudicandum obiectum fidei euidenter esse credibile, non requiritur, vt iuuetur a voluntate, nisi quantùm ad exercitium: sicut & in assensu scientifico, vt verò conuincatur ad credendum, requiritur motio voluntatis, cùm non sit necessarium, vt omnes, qui euidenter iudicant aliquid esse credibile, statim credant, & non possint dissentire.* Et Suar. *sect. 2. cit. n. 5.* eodem modo ait, requiri proportionaliter euidentiam credibilitatis in rebus fidei; quo requiritur euidentia probabilitatis in fide humana, & in aliis actionibus humanis, quæ fiunt, verbi gratia, circa obiectum honestum. In his autem, licèt sufficiat iudicium probabile, quasi directum, circa honestatem obiecti; si tamen fiat reflexio supra ipsam probabilitatem, semper datur etiam euidentia probabilitatis, licèt non detur euidentia rei. Hæc verò omnia, quæ asserunt isti Authores, solùm probant euidentiam credibilitatis quasi reflexæ, & acceptæ secundò intentionaliter; non autem directè, & primò intentionaliter, quam solam nos negamus: & hanc eandem euidentiam credibilitatis reflexæ ad summum admittit

mittit

mittit etiam S. Thomas 2.2. *quæst* 1. *art.* 4. *ad secundum*, dum asserit, eum, qui credit, videre in generali ea, quæ credit, id est, sub communi ratione credibilis: quia non crederet, nisi videret ea esse credenda, vel propter euidentiam signorum, vel propter aliquid huiusmodi.

11. *Quibus rationibus ostendatur, quòd res fidei sint prudenter credibiles.*

Quæ autem sint rationes, & argumenta grauissima, quæ faciunt res fidei prudenter, & euidenter credibiles, per euidentiam saltem moralem modo explicato; videri possunt apud Suar. *disp. 4. de fide, sect.* 3. ex quo tandem *n.* 12. omnia simul recolligendo, sic potest concludi argumentatio pro huiusmodi credibilitate. Illa doctrina est prudenter credibilis, quæ per se est valdè consentanea rectæ rationi, & de Deo, eiúsque maiestate, & excellentia digne sentit, & de virtute, bonísque moribus dignè præcipit, & innumerabiles habet testes fide dignissimos, qui illam verbis, & factis per totam vitam confessi sunt, & ipso etiam sanguine confirmarunt; & virtute non solùm humana, sed etiam diuina, per facta, & signa planè mirabilia, & supra totas vires naturæ, contra totam potentiam mundi, & Dæmonum defenderunt. Et talis est doctrina fidei, de qua loquimur: siquidem tam illa, quæ tradit, alioqui cognoscibilia lumine naturæ, vt, verbi gratia, de animæ immortalitate, de vltimo fine, de creatione rerum; quàm alia, quæ sunt prorsus supra naturam, vt, verbi gratia, de mysterio Trinitatis, & Incarnationis, sunt maximè consentanea rectæ rationi; & vniuersa doctrina fidei non potest in aliquo conuinci erroris, aut falsitatis, sicut aliæ omnes sectæ Philosophorum conuincuntur errasse in multis: & quæ tradit de Deo, maximè faciunt ad commendandam illius infinitatem; & omnem imperfectionem, aut defectum, etiam minimum, ab illo tollendum; & quæ præcipit ad benè viuendum, honestissima sunt; neque aliquid approbat, quod sit turpe; eiúsque directio ad vltimum finem est perfectissima, & sufficiens ex omni parte, neque deficit in aliquo ex necessariis ad illius assecutionem; & assertores, & testes habet penè infinitos, & probatissimos, id est, Christum ipsum, quem etiam Iosephus *lib.* 16. *Antiquitatum*, ait, fuisse virum sapientem, & operum planè admirabilium effectorem; & eorum Magistrum, & Doctorem, qui vellent amplecti veritatem: & deinde Apostolos, qui, cùm essent rerum omnium humanarum contemptores, non possunt præsumi doctrinam hanc deceptoriè, & dolosè per mundum sparsisse; & cùm essent planè rudes, & ignari omnis humanæ sapientiæ, & tamen sapientissimè dicerent coram omnibus, nec quisquam posset resistere sapientiæ, & spiritui, cum quo loquebantur; dicendi omninò sunt, sapientiam habuisse ex alto, & diuinitùs accepisse quidquid aliis traderent: & tertiò Martyres, qui fidei veritatem suo sanguine ita firmarunt, vt simul etiam dederint plurima signa innocentiæ, & sanctitatis; & in ætate, & sexu etiam fragili, & infirmo constantiam, & sapientiam ostenderunt supra humanam; & dum morerentur, plurima patrarunt miracula; & post mortem adhuc plura patrantur à Deo ad eorum sepulcra: quod tamen esse non posset, si occubuissent pro confirmatione erroris, & falsitatis. Et denique ante hos omnes etiam habet Prophetas, qui multis antè sæculis præcognouerunt, & prædixerunt omnia, & singula, quæ modò fides docet, fuisse impleta.

Et si hæc omnia, etiam leuiter, penetrentur; negari non potest, quin faciant res omnes fidei prudenter credibiles, vt iam diximus, & maximam iniuriam faciat diuinæ prouidentiæ, & bonitati, si quis, etiam breuiter, suspicetur, posse Deum permittere, vt fallamur, sub tanta, & tam multiplici credibilitate, quantam faciunt rationes allatæ: cùm præsertim ad Deum pertineat, vt nos non deserat, quando per nos ipsi errores cognoscere, & vitare non possumus circa ea, quæ sunt necessaria ad vltimum finem, vt certè est fides, & cùm hæc credibilitas iis nitatur, quæ non potuerunt fieri nisi à Deo, a Deo ipso possemus dicere deceptos nos esse, si essent falsa ea, quæ credimus, vt habet Richar. de Sancto Victoro *lib. 1. de Trin. cap.* 2. & apud Suar. *disp. 4. de fide, sect. 3. n. 12. in fine.*

Atque hæ rationes non solùm ostendunt, res fidei esse prudenter credibiles, quasi absolutè acceptas; sed etiam comparatas, aut relatas ad omnes alias sectas: & ideò ostendunt, quòd nulla alia potest esse ex aliis sectis, quæ sit prudenter credibilis; & quòd hęc credibilitas soli, & semper conuenit catholicæ fidei: nam, siue loquamur de sectis Gentilium, siue de Iudaïsmo, siue de sectis Hæreticorum, nulla est, aut potest esse, quæ non admittat multa contra rectam rationem, & quæ non approbet quoad mores aliqua turpia; & quæ non careat probatissimis testibus, & confirmatione miraculorum, vt de singulis videre est apud Suar. *disp. 4. cit. sect. 4.*

Quòd verò sufficiant hæ rationes, & motiua credibilitatis rerum fidei ad proximè inducendam obligationem præcepti fidei, & quando alicui hoc modo proponantur res fidei, vt credibiles, & vt credendæ, verè teneatur illas credere, & mortaliter peccet, si non credat; non est, quòd probetur, cùm hoc sit commune omnibus præceptis, vt semper proximè obligent, quando per conscientiam, & dictamen rationis proximè applicatur illorum obligatio; & semper peccetur, quando cognoscitur hic, & nunc, obligatio cuiusque præcepti, & non impletur.

12. *Quomodo res fidei sint prudenter credibiles rudibus.*

Atque hæc credibilitas maximè prudens, & moraliter euidens, quæ habetur de rebus fidei, non solùm potest facere, vt peccent viri sapientes, & docti, qui illam benè capiunt, & penetrant per se ipsos; sed etiam alij, si illam capiant, & penetrent quasi in fide, & traditione aliorum, id est, sapientum, qui sunt in Ecclesia: vt si admittant, verbi gratia, viros sapientissimos, & doctissimos, qui plurimi semper fuerunt, & modò etiam sunt in Ecclesia, fidem hanc admisisse, & admittere, & ad extremum vsque spiritum firmissimè tenuisse, & tenere; neque in illa aliquid vnquam deprehendisse, aut deprehendere contra rationem; siue in iis, quæ respiciunt quasi speculationem, vt sunt, quæ tradit de Deo, eiúsque infinitate, & perfectionibus; siue in aliis, quæ respiciunt actionem, vt sunt, quæ tradit de moribus, & de virtutibus; & Deum ipsum plurimis, maximísque miraculis eam sæpiùs confirmasse. Est enim sine dubio etiam hæc satis prudens, & moraliter satis euidens propositio rerum fidei: & ideò sufficiens ad proximè inducendam obligationem credendi in rudibus, & simplicibus, qui non sunt capaces clarioris, & melioris propositionis, vt notat Suar. *disp. 4 de fide, sect. 5. num.* 8. *&* 9. *&* 10. Et hac ratione benè faciunt Prædicatores fidei, qui etiam rudes ex hac ipsa propositione, tanquam sufficienter instructos, admittunt ad Baptismum; accedente præsertim interna Dei motione, & inspiratione, quæ potest multùm iuuare, & supplere interiùs, minùs claram, atque perfectam penetrationem externæ propositionis; & facere, vt res fidei etiam rudibus appareant prudenter credibiles, & absolutè credendæ.

DISPVTATIO II.

In quo consistat actus fidei, ad quem est obligatio, post factam sufficientem propositionem obiecti.

1. *Actus fidei spectat ad intellectum.*
2. *Credere, est cum assensu cogitare.*
3. *Fides quomodo dicatur substantia rerum sperandarum.*
4. *Quare fides potiùs dicatur substantia, & fundamentum spei, quàm aliarum virtutum.*
5. *Fides etiam informis est fundamentum virtutum.*
6. *Quomodo fides sit argumentum non apparentium.*
7. *Quis sit integer sensus definitionis allatæ à Sancto Paulo.*
8. *Ad quem actum sit obligatio, post factam sufficientem propositionem obiecti fidei.*
9. *In actu fidei quomodo distinguantur, credere Deum, credere Deo, & credere in Deum.*
10. *Credere in Deum quid propriè importet.*
11. *Actus fidei non est discursiuus.*
12. *Actus fidei est supernaturalis, infallibilis, obscurus, & certissimus.*

1. *Actus fidei spectat ad intellectum.*

DE fide est, quòd actus fidei, ad quem est obligatio, facta sufficienti propositione eorum, quæ debent credi, sit actus intellectus, non autem solius voluntatis. Est contra Lutherum, & alios Hæreticos, qui asseruerunt, fidem, ex qua iustificamur, spectare ad voluntatem; & nihil esse aliud, nisi fiduciam de diuina misericordia propter Christum. Et præter definitionem Concilij Trident. *sess. 6. in decreto de iustificatione, cap. 9. & can. 12. contra hunc errorem*, claré facit Sanctus Paulus 1. *Cor.* 13. vbi loquens de fide ait, quòd per illam videmus quasi per speculum, & in ænigmate; cùm tamen visio pertineat ad intellectum, & non ad voluntatem: & 2. *Cor.* 10. quòd per fidem captiuamus intellectum in obsequium Christi: & *ad Hebr.* 11. quòd sine fide impossibile est placere Deo; quia accedentem ad Deum oportet credere, quia est; & inquirentibus se remunerator est; cùm tamen credere sit actus intellectus, vtpote tendens in veritatem diuinæ existentiæ per solam notitiam, & assensum; non autem apperens aliquam bonitatem. Et confirmatur ratione: quia hæc ipsa fiducia de diuina misericordia omninò supponit actum intellectus circa veritatem huiusmodi misericordiæ, cùm voluntas non feratur in incognitum; & firmitas spei, siue fiduciæ, non possit oriri, nisi ex certitudine fidei: vnde & Trid. *sess. 6. cit. cap. 6.* inter motus, vel actus, quibus disponimur, vel præparamur ad iustitiam, primò ponit actum fidei, quam concipimus ex auditu, & secundùm quam credimus vera esse, quæ diuinitùs reuelata, & promissa sunt; & deinde actum timoris diuinæ iustitiæ, quo vtiliter concutimur, considerantes, nos esse peccatores; & tertiò actum spei, siue fiduciæ, quo considerantes diuinam misericordiam, in spem erigimur, & confidimus, Deum fore nobis propitium propter Christum; atque ita actum fiduciæ omninò admittit, qui consequatur ex actu fidei, non autem qui possit esse idem cum illo.

2. *Credere, est cum assensu cogitare.*

Nunc verò ipsum actum intellectus, in quo constituimus actum fidei, sic describit Sanctus Augustinus *lib. de prædest. Sanctorum, cap. 2. circa medium, tom. 7.* quòd sit, cum assensione cogitare, id est, assensio certa, & firma cum quadam actuali conquisitione, vel mentis agitatione, & quasi coagitatione circa ea, quæ mouent voluntatem, vt imperet illum assensum, siue assensionem intellectus: quia enim huiusmodi assensus non potest haberi ex euidentia obiecti, vt contingit in scientiis, siquidem res credendæ sunt reuelatæ à Deo per reuelationem obscuram; & quod videmus per fidem, solùm videmus quasi per speculum, & in ænigmate, 1. *Cor.* 13. solùm habetur ex imperio voluntatis, quæ ad illud dirigitur, vel mouetur ex iudicio credibilitatis, de quo egimus; & actualis conquisitio, vel agitatio, aut coagitatio mentis circa ea, quæ fundant huiusmodi iudicium, intelligitur per cogitationem, cum qua est assensio, siue assensus, qui est actus fidei, vt exponit Sanctus Thomas 2. 2. *quæst. 2. art.* 1. neque enim verbum cogitandi in huiusmodi descriptione fidei est accipiendum communiter, aut generaliter pro quacunque actuali consideratione intellectus; sed pressè, & propriè, prout dicit quandam inquisitionem mentis, antequàm veniatur ad perfectionem, & certitudinem actus, qui intenditur, vel, quod idem est, prout dicit motum animi deliberantis, & inquirentis pro certitudine, & perfectione sui assensus, vt subdit Sanctus Thomas *ibidem*. Et per hoc distinguitur actus fidei ab aliis actibus intellectus; siquidem, qui considerat, verbi gratia, ea, quæ scit per habitum scientiæ, vel ea, quæ intelligit per habitum principiorum, habet quidem assensionem certam, & firmam, sed non cum inquisitione, aut cogitatione iam dicta, cùm actus scientiæ, & principiorum sit iam formatus, & perfectus, neque indigeat alia inquisitione, aut cogitatione. Et contrà, qui est dubius de aliqua re, & in neutram partem contradictionis inclinat; vel, si inclinat in alteram, solùm inclinat debiliter, & ex aliquo leui signo, vt accidit suspicanti; vel cum actuali formidine de opposito, vt accidit opinanti, neque etiam habet assensionem certam, & firmam; sicut neque is, qui credit per fidem humanam, & propter authoritatem absolutè fallibilem; cùm tamen is, qui credit per fidem diuinam, & propter authoritatem simpliciter infallibilem, habeat assensionem maximè certam, & imperturbabilem; & simul habeat cogitationem, vel mentis agitationem circa ea, quæ faciunt rem credibilem, vt iam diximus.

3. *Fides quomodo dicatur substantia rerum sperandarum.*

Sed melior, atque exactior est illa alia definitio fidei, quam tradit S. Paulus *ad Hebr.* 11. quando ait: *Est autem fides sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium*. nam, vt explicat Sanctus Thomas 2. 2. *quæst. 4. art.* 1. omnia continet, quæ possunt pertinere ad essentiam fidei, id est, dependentiam ab imperio, & actu voluntatis, cùm non possit haberi assensus fidei ex euidentia obiecti, vt iam diximus; & præterea contineat ordinem ad proprium obiectum, quod est prima veritas obscurè reuelans. Et quidem dependentiam à voluntate satis significat per primam particulam, *substantia rerum sperandarum*: siquidem ad volendum credere maximè homines inducuntur ex amore æternæ salutis: & hæc pro toto tempore vitæ præsentis, quo non habetur in re, neque in se, aut per se ipsam existit, vel subsistit, dicitur haberi, & possideri in spe, & per fidem, qua certò creditur, vt quodammodo iam in nobis existens, vel subsistens; & perinde ac si iam esset præsens, & haberetur in se ipsa: & hæc existentia, vel subsistentia æternæ salutis, & rerum sperandarum, quæ habetur propter certitudinem fidei, intelligitur appellatione substantiæ, vt exponunt S. Chrysostomus *homil. 21. in Epist. ad Hebr.* Theophylactus, Theodoretus, & Græci Patres apud Cornelium à Lapide *in cap. 11. ad Hebr. n. 284.* &

apud

apud Suar. *de fide, disp. 6. sect. 2. n. 1. 3. & 6.* S. Hieronym. *in cap. 5. Epistolæ ad Gal. n.* Magister Sententiarum, & Scholastici *in 3. disp. 23.* & apud Valent. *2. 2. disp. 1. q. 4. puncto 1.* Et ad idem facit etiam appellatio hypustasis, quæ Græcè habetur, & propriè significat subsistentiam: siquidem per fidem ita nobis fiunt quasi præsentes res, quas credimus, ac speramus futuras, vt certò appareant quasi iam subsistentes in se ipsis; & de illis perinde non dubitemus, ac si iam essent præsentes: nam, quemadmodum tubus opticus, aut speculum oculare, vel dioptra, qua vtuntur Geometræ ad rerum, & dimensionum mensurationes, facit res longissimè dissitas, quasi præsentes; & species visiuas ita colligit, & confortat, vt faciat videri etiam illa, quæ communiter non videntur: ita & fides æternam beatitudinem adhuc eminùs positam, & longe dissitam facit apparere, quasi præsentem, & oculis ipsis subiectam, vt benè aduertit Cornel. à Lapide *in cap. 11. ad Hebræos, num. 289.*

Sed neque videtur reiicienda illa alia expositio appellationis substantiæ, quam tradit Magister *in 3. disp. 23. cit.* vt fides dicatur substantia rerum sperandarum, per analogiam ad veram, & propriè dictam substantiam; & ad munus, quod ipsa exercet respectu accidentium, & eorum, quæ consequuntur ad primum esse. Sicut enim substantia omnibus substat, omniáque sustentat, & ipsa est quasi basis, & fundamentum totius esse; & si ipsa non esset, impossibile esset, esse aliquid aliorum: ita & fides spem nostram sustinet, & sustentat; & est quasi basis, & fundamentum illius; & si fides non esset, nulla posset spes esse. Quò etiam facit illud Sancti Augustini *lib. 2. de peccat. mer. & remiss. cap. 31.* vbi, quod habetur in vulgata lectione, fidem esse substantiam rerum sperandarum, legit substantiam sperantium, iuxta vim Græcæ vocis, ἐλπιζομένων, quæ, si accipiatur, vt participium medium, potest habere significationem, tam passiuam, quàm actiuam; & tam verti, *speratorum*, quàm *sperantium.*

Et quanuis hoc non sit conforme textui secundùm literam, siquidem vox alia, πραγμάτων, quæ adiungitur participio dicto, ἐλπιζομένων, clarè ostendit, illud poni determinatè in significatione passiua, neque posse accipi in actiua, cùm fides non rectè dicatur esse substantia rerum sperantium, sicut dicitur esse substantia rerum speratarum, aut sperandarum: quoad sensum tamen, & sententiam à Sancto Paulo intentam, in idem recidit, cùm idem sit, fidem esse substantiam, aut fundamentum spei, aut rerum sperandarum, in quantum debent sperari; & esse substantiam, fundamentum, sustentaculum, aut fulcimentum ipsorum sperantium, & quasi baculum viatorum, quo ipsi vtuntur ad sustinendos, & leuandos viæ labores, vt notat Suar. *disp. 6. de fide, sect. 2. cit. num. 6. versus finem.*

Atque ab hac acceptione substantiæ pro fundamento, & basi totius esse, non multùm differt illa alia expositio Sancti Thomæ *2. 2. q. 4. art. 1. cit.* & *in cap. 11. ad Hebr. lect. 1.* vt substantia accipiatur pro ipsa essentia rerum sperandarum, in quantum huiusmodi essentia continetur virtute in ipsa fide, tanquàm in principio proximo; & fides est quasi inchoatio quædam illius: sicut & in scientiis principia, & præmissæ dicuntur substantia ipsius assensus conclusionis, & ipsius scientiæ; quia sunt inchoatio quædam illius; & qui illas habet, & nondum accepit conclusionem, vno aliquo modo iam dicitur scire, vel habere scientiam, id est, virtute, & in potentia proxima, etiamsi alio modo nondum illam habeat, id est, actu, & in se ipsa, vt dicitur *1. Posterior. t. 2.* similiter enim qui habet fidem de rebus sperandis, & de æterna beatitudine, iam aliquo modo illas ipsas habet; & fides est inchoatio quædam beatitudinis: & pro tempore huius vitæ differentia solùm est quoad modum habendi, iuxta illud 1. Cor. 13. *Videmus nunc per speculum, & in ænigmate: tunc autem videbimus facie ad faciem.* id est, illud ipsum videre incipimus modò per fidem, quod tunc perfectè videbimus facie ad faciem: atque ita visio fidei, vel assensus per fidem est inchoatio quædam visionis, quæ erit facie ad faciem, & quam speramus.

4. *Quare fides potius dicatur substantia, & fundamentum spei, quàm aliarum virtutum.*

Sed, siue accipiamus appellationem substantiæ, quæ ponitur à Sancto Paulo in definitione fidei, pro existentia, aut subsistentia rerum sperandarum secundùm esse creditum, & apprehensum, siue pro fundamento, & quasi sustentaculo spei; non ideò dicitur fides esse substantia rerum sperandarum: quia ea tantùm, quæ sperantur, faciat existere, vel subsistere in intellectu; non autem ea, quæ timentur, vt est, verbi gratia, dies Iudicij, & Infernus; vel ea, quæ solùm creduntur, vt est Trinitas, & Incarnatio: neque ideò, quia solam spem sustentet, & fundet, non autem dilectionem, & timorem, & patientiam in aduersis, & exercitium aliarum virtutum: sed ideò fit solùm mentio de rebus sperandis; quia obiectum beatificum est præcipuum, & primarium obiectum fidei; & per illud subintelligi debent etiam alia obiecta, minùs præcipua, & secundaria: & per sustentationem, & fundationem spei, debent intelligi etiam aliæ fundationes timoris, & aliarum virtutum, vt notat Valent. *disp. 1. de fide, qu. 4. puncto 1. §. Ad primum respondeo.* cùm præsertim fides non detur nobis propter solam notitiam, quæ sit habenda de Deo, & de rebus diuinis; sed maximè propter operationem; & ad hanc communiter inducamur ex spe remunerationis, vt notat Suar. *disp. 6. de fide, sect. 2. n. 6.* Et prætereà Sanctus Paulus specialiter agat de fide spem sustentante in tribulationibus, & persecutionibus, vt notat Cornel. à Lapide *in cap. 11. ad Hebr. n. 282. & 292.* Et patet ex fine capitis decimi præcedentis: *Rememoramini pristinos dies, in quibus illuminati magnum certamen sustinuistis passionum,* &c. & ex toto discursu capitis 11. & ex principio sequentis 12. *Per patientiam curramus ad propositum nobis certamen, aspicientes in authorem fidei, & consummatorem Iesum,* &c. Rectè enim Clemens Alexandrinus *lib. 1. pædagog. cap. 6.* & apud Cornel. à Lapide *loco cit. n. 288.* spem appellat, quasi sanguinem fidei: quia, quemadmodum in animali operationes vitales communiter fiunt adiumento sanguinis; ita & in homine fideli operationes virtutum communiter fiunt adiumento spei. Vnde & subdit idem Clemens Alexandrinus: *Cùm autem spes expirauerit, perinde ac si sanguis effluxerit, vitalis fidei facultas dissoluitur.* Quia, scilicet, nihil est, quod eam communiter actuet, & moueat ad operationem; quanuis absolutè possit fides manere, etiam sine spe.

5. *Fides etiam informis est fundamentum virtutum.*

Et similiter hoc ipsum, quòd fides sit fundamentum non solùm spei, sed etiam aliarum virtutum, & totius ædificij spiritualis, non est intelligendum de fundamento iam perfecto per ipsam fundationem formalem, & actualem, quæ est ipsa formalis adiunctio aliarum partium ædificij supra fundamentum: siquidem hoc modo ratio fundamenti solùm pertinet ad fidem formatam per charitatem, vt patet ex Sancto Thoma *2. 2. quæst. 4. a. 1. 7. ad quartum*: sed solùm est intelligendum de fundamento simpliciter, & secundùm se accepto, siue habeat perfectionem per adiunctionem, & cohæsionem aliarum partium,

partium, siue non: quomodo certum est, quòd ratio fundamenti potest competere etiam fidei informi, & per se acceptæ.

6. *Quomodo fides sit argumentum non apparentium.*

Ordinem verò, quẽ habet fides ad proprium obiectum explicat Sanctus Paulus in definitione allata per illud, quod addit: *Argumentum non apparentium.* nam per argumentum intelligit firmum assensum, siue adhæsionem ad veritatem obscurę reuelatam, & non apparentem, vt notat Sanctus Thomas *in cap.* 2. *ad Hebr. lect.* 1. & 2. 2. *quæst.* 4. *art.* 1. & per figuram sumit causam pro effectu, & argumentum pro effectu argumenti, cùm assensus, & firma adhæsio sit effectus argumenti, & hoc definiatur communiter ex Boëtio, quòd sit ratio de re dubia faciens fidem: vel etiam sumit effectum pro causa, si argumentum sumatur secundùm nominis etymologiam, & dicatur quasi arguens mentem: siquidem rei certitudo, quam habemus propter diuinam reuelationem, mentem arguit, ne detrectet assensum præbere. Et ad hoc facit etiam Græcum vocabulum ἔλεγχος, quod Latinè est *argumentum*: siquidem Sanctus Chrysostomus, Theophyl. & alij Græci illud vertunt, *manifestationem*, siue *demonstrationem*, vt notat Suar. *disp.* 6. *de fide, sect.* 2. *num.* 5. & Sanctus Augustinus *lib.* 1. *de peccatorum mer. & remiss. cap.* 31. & *lib.* 13. *de Trin. cap.* 1. & aliqui alij apud Sanctum Thomam *locis cit.* vertunt, *conuictionem*, in quantum, scilicet, res, quæ creduntur, & ex se non apparent, ita per fidem manifestantur, & demonstrantur, vt intellectus ex authoritate diuina conuincatur ad firmissimè illis assentiendum.

7. *Quis sit integer sensus definitionis allatæ à Sancto Paulo,*

Atque ex hac vtraque particula posita à Sancto Paulo in definitione fidei, & intellecta modis iam dictis, facilè potest colligi integer sensus definitionis, & explicari tota essentia fidei, si dicamus, eam esse, quæ facit quasi existere, aut subsistere, vt præsentia, bona illa, quæ sperantur futura; & spem sustinet, atque sustentat in quibuscunque aduersis; & est quasi substantia, & inchoatio quædam in nobis æternæ vitæ, dum facit assentiri firmissimè iis, quæ alioqui ex se sunt obscura, & non apparent. Neque est, quòd hoc loco pluribus disputemus, vtrùm hæc sit appellanda vera, & propria definitio per ea solùm, quæ sunt formaliter de essentia; an verò descriptio per aliquas proprietates, dummodo constet, quòd explicet omnia, quæ sunt de essentia; id est, dependentiam a voluntate ob non euidentiam proprij obiecti, & ordinem ad idem obiectum, quod ex se est non euidens, & non apparens, vt *suprà* diximus: & certum est, quòd per hanc, siue definitionem, siue descriptionem sufficienter distinguitur fides diuina ab aliis actibus intellectus speculatiui, vt concludit Sanctus Thomas *locis cit.* siquidem à fide communiter sumpta distinguitur per primam particulam, *substantia rerum sperandarum*; cùm fides communiter sumpta non ordinetur ad speratam beatitudinem: & per aliam particulam, *argumentum non apparentium*; distinguitur ab opinione, & assensu probabili, qui non est adhæsio firma; & ab assensu scientiæ, & principiorum, qui solùm est circa euidentia, & apparentia; non autem circa obscura, & non apparentia, de quibus est fides: & aliæ omnes definitiones, quæ afferuntur a Sanctis Patribus, ad hanc reducuntur, & sunt clarior explicatio alicuius particulæ ex his duabus, vt subdit Sanctus Thomas *ibidem*.

8. *Ad quẽ actũ sit obligatio post factam sufficientem propositionem obiecti fidei.*

Ex his verò, quæ diximus circa has descriptiones, aut definitiones fidei, facilè intelligitur, quod proponimus *in titulo disputationis*, id est, in quo consistat actus fidei, ad quem est obligatio, postquàm est facta sufficiens propositio obiecti fidei: consistit enim in assensu intellectus certo, & firmo rerum non apparentium, ex imperio, & motione voluntatis: & quando alicui est facta sufficiens propositio rerum fidei; & ratio, vel synderesis interiùs illi dictat, quòd sint credendæ; oritur illi obligatio, vt eliciat actum voluntatis, volendo credere; & vt eliciat actum intellectus, re ipsa credendo, & firmiter assentiendo, non propter euidentiam, quam habeat de obiecto, siue in se ipso, siue in suis causis, & principiis, vt contingit in assensu scientiæ, & primorum principiorum; sed propter authoritatem Dei reuelantis sufficienter sibi propositam.

9. *In actu fidei quomodo distinguantur, credere Deũ, credere Deo, & credere in Deum.*

Et in hoc actu intellectus triplex ordo debet considerari; id est, ordo ad obiectum materiale, quod est ipse Deus, & quod aliquo modò ad Deum pertinet; ordo ad obiectum formale, quod est idem Deus, vt prima veritas obscurè reuelans; & ordo ad vltimum finem, in quem tendit voluntas, dum mouet ad actum fidei, vt benè explicat Sanctus Thomas 2. 2. *quæst.* 2. *art.* 2. Et ratione huius triplicis ordinis bene explicatur in vnoquoque actu fidei triplex illa denominatio, quam ponit Sanctus Augustinus *tract.* 29. *in Ioan. tom.* 9. & *Serm.* 61. *de verbis Domini, tom.* 10. & *in præfatione in Psalm* 67. & *in Psalm.* 130 & *aliis locis*: & ex illo Sanctus Thomas *art.* 2. *citat.* Magister, & Scholastici *in* 3. *disp.* 23. secundùm quam dicimur credere Deum, credere Deo, & credere in Deum: nam credere Deum importat ordinem ad obiectum materiale, quod credimus, siue illud sit existentia ipsa Dei: vt, quando credimus, Deum esse, aut existere; siue aliud quodcunque, quod dicat attributionem ad Deum, cùm hoc omne comprehendatur sub obiecto materiali adæquato fidei, quod similiter rectè intelligitur appellatione Dei, ad quem dicunt attributionem alia omnia, quæ creduntur, vt patet ex Sancto Thoma 2. 2. *quæst.* 1. *art.* 1. Credere Deo importat ordinem ad obiectum formale, propter quod credimus, qui est idem Deus, vt prima veritas obscurè reuelans; & credere in Deum importat ordinem ad vltimum finem, in quem tendit voluntas, dum mouet ad finem. Et hæc tendentia voluntatis aliquando est per verum actum charitatis, & dilectionis Dei super omnia, quo referatur in Deum ipse actus credendi, ita vt verè credatur propter Deum summè dilectum: & aliquando potest esse per actum charitatis, qui solùm se habeat concomitanter ad actum fidei: non autem formaliter illum referat in vltimum finem. Et prætereà potest esse aliquando per actum spei, & amoris concupiscentiæ: vt si quis adhuc existens in peccato velit credere propter amorem, & desiderium beatitudinis, ad quam illi proponitur, quòd sit creatus: & denique potest esse per affectum Deo obediendi specialiter circa fidem, etiamsi talis affectus obediendi non habeatur generaliter circa alia omnia, vel etiam per affectum Deum colendi, & referendi actum fidei in cultum Dei per virtutem religionis, vt benè explicat Suar. *disput.* 6. *de fide, sect.* 3. *num.* 4. nam, quamuis Sanctus Augustinus *locis citatis* videatur docere, quòd credere in Deum

10. *Credere in Deum quid propriè importet.*

sit actus fidei per charitatẽ formatæ, de qua dicitur, quòd per charitatem operatur, *ad Gal.* 5. & per quam dicitur habitare Deus in cordibus nostris, & nos dicimur effici vnus spiritus cum eo, 1. *Cor.* 6. & hac ratione credere in Deum non possit competere nisi iustis, quibus solis competit perfecta tendentia, & habitudo in vltimum finem. Vnde & cap. *Charitas est aqua. de Pœnit. d.* 2. ex eodem Sancto Augustino dicitur, quòd in Christum credit, qui charitatem

habet,

habet, & quòd in Christum credere, est amando in ipsum tendere: negari tamen non potest, quin communiter etiam peccatores existiment, & dicant, se credere in Deum, idque intelligi debeat, non solùm in persona Ecclesiæ, pro qua traditur, & ordinatur in Symbolo confessio fidei, vt notat Sanctus Thomas 2. 2. *quæst.* 1. *art.* 9. *ad* 3. sicut & dicitur in oratione Dominica: *Dimitte nobis debita nostra: sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.* vt notat Alexand. 3. *par. quæst.* 69. *memb.* 3. *art.* 1. §. *Deinde dicendum.* sed etiam in persona propria ipsorum peccatorum, cùm etiam ipsi possint credendo tendere in Deum modis iam explicatis; eáque tendentia rectè possit explicari per particulam, *in*, adiunctam actui, aut verbo credendi, eíque explicationi nihil repugnet, vt notat Suar. *disput.* 6. *de fide*, *sect.* 3. *num* 4. *cit.* Imò hunc modum loquendi de peccatoribus, vt etiam ipsi dicantur credere in Deum, sæpè vsurpant multi ex Patribus, vt Sanctus Chrysost. *hom.* 68. *in Ioan.* Sanctus Bernard. *Serm.* 24. *in Cant.* & ipse Sanctus Augustinus *lib. de fide, & oper. cap.* 8. & alij: & expressè habetur etiam *Ioan.* 12. *versùs finem*, vbi dicitur, quòd multi ex Principibus crediderunt in Iesum; sed propter Pharisæos illum non confitebantur, ne eiicerentur è Synagoga; & quia magis dilexerunt gloriam hominum, quàm gloriam Dei: hæc enim sine dubio clarè ostendunt, quòd quamuis in Deum crederent; eorum tamen fides non erat charitate formata, & quòd adhuc permanerent in statu peccati; & per consequens quòd ad credendum in Deum, non requiratur status gratiæ, & vt perfectè in Deum tendatur per veram charitatem & dilectionem super omnia, vt benè explicat Corduben. *lib.* 2. *quæstionali*, *quæst.* 14. *in responsione ad secundum dubium.*

11. *Actus fidei non est discursiuus.* Vtrùm verò hic ipse actus intellectus, quem dicimus esse actum fidei, sit simplex, & immediatus assensus ad res credendas propter solam authoritatem Dei reuelantis; an verò possit esse aliquando etiam assensus mediatus, & per discursum, parum refert ad negotium morale. Videri potest Sanctus Thomas 2. 2. *quæst.* 1. *art.* 1. Caiet. *ibidem*, *dub.* 4. Capreol. *in* 3. *dis.* 24. *quæst.* 1. *artic.* 3. *ad argumenta contra secundam, & quartam conclusionem.* Dur. *ibidem*, *quæst.* 1. *num.* 8. Canus *lib.* 6. *de locis theol. cap. vlt.* & *lib.* 12. *cap.* 3. *concl.* 3. Andreas Vega *lib.* 9. *in Trid. cap.* 39. *non longè ab initio.* Vasqu. *part.* 1. *disp.* 3. *cap.* 3. *n.* 6. *& sequentibus*, Suar. *de fide*, *disp.* 6. *sect.* 4. Valent. 2. 2. *disp.* 1. *quæst.* 1. *puncto* 2. §. *Quæri autem prætereà hoc loco potest.* Paulus Layman. *lib.* 1. *tract.* 1. *cap.* 4. *pag. mihi* 189. Becanus 2. 2. *cap.* 8. *quæst.* 3. *conclus.* 2 & alij vel *in secundam secundæ*, *quæst.* 1. *art.* 1. cit. vel *in* 3. *sententiarum*, *dis.* 24. similiter cit. Et breuiter videtur dicendum, quòd, quamuis aliquando actus fidei præsupponat discursum, vnum, aut plures, ad hoc vt intellectui sufficienter proponatur, quòd hæc, aut illa res sit reuelata à Deo; vel, vt explicetur, quomodo sit reuelata, & per consequens, vt ostendatur, an, & quomodo sit credenda; ipsa tamen virtus, aut lumen fidei, quantùm est ex se, non est discursiuum, neque inclinat ad vnum actum mediante alio, & dependenter ab alio, propter connexionem, quam habeant aliqua duo extrema cum aliquo medio: sicut contingit in habitu scientifico, aut alio quocunque discursiuo; sed solùm inclinat ad vnunquenque assensum rei reuelatæ, ex hoc præcisè, quia est reuelata.

Vnde, quemadmodum diuina reuelatio immediatè se habet ad vnanquanque rem reuelatam; non autem vnam reuelat, quasi per discursum ex alia: ita & virtus, seu lumen fidei immediatè se habet ad vnunquenque assensum; non autem ad vnum per discursum, & illationem ex alio. Et quemadmodum omnis connexio, quam aliqua duo extrema reuelata fortè habent cum aliquo tertio, se habet merè materialiter, & per accidens ad diuinam reuelationem: ita & se habet per accidens ad assensum fidei, qui essentialiter solùm est propter diuinam reuelationem, vt propter rationem formalem assentiendi; non autem propter connexionem extremorum, quæ in præmissis sit cognita, cum aliquo medio. Et alioqui cùm sit certissimum, quòd non omnes assensus fidei sint per discursum, siquidem ea ratione daretur in illis processus in infinitum; & nunquam deueniretur ad aliquem, qui esset immediatus, & primus ex sola diuina reuelatione, & non ex alio assensu priore: cùm, inquam, id sit certissimum, si saltem aliqui ex huiusmodi assensibus admitterentur posse esse per discursum, omninò conuincerentur, differre specie ab illis aliis, qui essent immediati, & non per discursum: & ipse habitus fidei conuinceretur esse duplex essentialiter; & vnus perfectior, & certior essentialiter; & alter imperfectior, & minùs certus. Nam, quemadmodum in naturalibus assensus conclusionis essentialiter differt ab assensu principiorum: quia est formaliter propter connexionem extremorum cum medio, & propter euidentiam consequentiæ ex primis, & communissimis principiis totius vis illatiuæ, quæ sunt dici de omni, & dici de nullo; cùm tamen assensus principiorum sit propter connexionem immediatam ipsorum terminorum, & extremorum propositionis inter se, vt dicitur *in Logicis*: ita & in actibus fidei assensus per discursum differret essentialiter ab assensu immediato, & pro ratione formali essentialiter respiceret connexionem extremorum cum medio, & euidentiam consequentiæ; non autem puram, & solam reuelationem diuinam. Et quemadmodum hac de causa habitus conclusionis essentialiter differt ab habitu principiorum, & essentialiter est minùs certus, & minùs perfectus, vt probatur 1. *Poster. textu* 5. iuxta illud commune axioma: *Propter quod vnunquodque tale, & illud magis.* ita & habitus fidei discursiuæ differret essentialiter ab habitu fidei immediatæ, & non discursiuæ; & essentialiter esset minùs perfectus, & minùs certus propter easdem rationes: quod tamen non est admittendum.

Et quamuis plures discursus possint formari ex vtraque propositione de fide: vt si dicas, verbi gratia: Omnis homo habet animam immortalem: Christus est homo: ergo habet animam immortalem. & aliqui etiam ex huiusmodi discursibus, quasi in terminis habeantur in Scriptura, vt quando ex Christi Resurrectione infertur futura resurrectio etiam omnium nostrûm, 1. Cor. 15. *Si Christus resurrexit, & nos resurgemus.* hi tamen, & similes discursus solùm materialiter inferunt assensum fidei; non autem formaliter; hoc est, assensus, quem inferunt, non est fidei, in quantum est ex præmissis per bonitatem consequentiæ, & peculiariter appellatur conclusio, vel assensus conclusionis; sed solùm est fidei, in quantum posteà illi assentimur simpliciter, & per se extra discursum, propter solam authoritatem Dei reuelantis talem, vel talem connexionem extremorum, sine respectu ad connexionem eorundem cum medio, cognitam in præmissis, & ad bonitatem consequentiæ, aut illationis,

vt notat Valent. 2.2. *disp.1. quæst.1. puncto 2. cit. §. Ad argumenta.* & Vasqu. *part. 1.disp.5.c.2.n.7.& 8.* & Canus *lib.6. de loc.cap.vltim.* qui etiam rectè addunt, huiusmodi assensus conclusionum formaliter discursiuos, esse assensus propriè theologicos, & aliquando præsupponi, vt conditiones necessariò prærequisitas, & præcedentes ad alios assensus, qui posteà consequuntur immediati, & simplices ex lumine fidei: sicut & sæpè contingit, vt actus fidei supernaturalis, & diuinæ præsupponant necessariò aliquos actus fidei naturalis, & humanæ: vt, verbi gratia, quòd Pontifex, aut Concilium hoc, vel illud definierit credendum de fide: nam, sicut hæc cognitio, vel assensus naturalis, quòd Papa, aut Concilium definiuit hoc, vel illud, est quasi proponens, & proximè applicans diuinam authoritatem ad illud credendum per fidem diuinam: ita & discursus, vel syllogismus, aut demonstratio theologica ex aliis propositionibus fidei, potest esse quasi proximè applicans, aut explicans ipsi Theologo eandem authoritatem diuinam pro illo assensu fidei, quem posteà debet elicere sine respectu ad præmissas, & ad bonitatem consequentiæ; eáque ratione ille assensus potest præsupponere illum discursum, vt conditionem, sine qua non fuisset in tali homine, vt etiam notat Valent. *punct. 2. cit. §. Quòd si quæratur.* vel tanquàm applicationem obiecti credendi, vt loquitur Suarez *disp.6. de fide, sect.4. num.8. versùs finem*; vel tanquàm explicationem diuinæ reuelationis, vt idem subdit *num. 9.* quia enim in propositione vniuersali formaliter continentur omnes propositiones particulares, quæ possunt sub illa subsumi, & idem est dicere, verbi gratia: Omnis homo est animal. ac dicere: Et hic, & ille, & ille homo est animal. & hæc resolutio in propositiones particulares non est nisi explicatio, aut expressio illius, quod implicitè, & confusè enunciabatur per vniuersalem; hinc est, quòd eadem reuelatio, quæ fortè est, & facit de fide aliquam propositionem vniuersalem, verbi gratia, quòd omnis homo habet animam immortalem; etiam faciat de fide omnes particulares, quæ possunt sub illa subsumi, & tanquàm per illam enunciatæ implicitè, & confusè possint enunciari explicitè, & distinctè, per se, dicendo, verbi gratia, quòd hic, & ille, & ille habet animam immortalem: & ideò syllogismus, qui fortè infert ex aliqua propositione vniuersali reuelata aliquam particularem sub illa contentam, reuerà non est nisi ad explicandam, & quasi resoluendam, aut distinguendam in suas partes reuelationem iam factam vniuersalem, & ad illam explicitè demonstrandam, vt iam applicatam ad talem particularem; non autem est ad tribuendam de nouo aliam reuelationem, aut aliam credibilitatem per fidem diuinam. Et quemadmodum ex Aristotele 1. *Poster. textu 2.* & 7. *Ethic. cap. 3.* quæ sunt sub vniuersalibus, aliquo modo simul cognoscuntur cum ipsis vniuersalibus; & qui cognoscit, verbi gratia, vniuersaliter, quòd omne triangulum habet tres angulos æquales duobus rectis, aliquo modo etiam id cognoscit particulariter de hoc triangulo; si tamen aduertat, vel cognoscat de illo, quòd sit, vel existat triangulum, vt ibi dicitur: ita & aliquo modo simul cum vniuersalibus reuelantur, & creduntur per fidem diuinam etiam particularia: & qui credit, verbi gratia, vniuersaliter, quòd omnis homo habet animam immortalem; simul aliquo modo etiam id credit particulariter de hoc homine, & solùm indiget, vt de illo cognoscat, quòd sit homo.

Et si hoc totum fiat per syllogismum, & per discursum, adhuc non tollitur, quominùs propositio, quæ infertur, possit credi extra discursum, & extra syllogismum, per fidem diuinam, vt diximus: secùs verò est, si propositio, quæ infertur per syllogismum, non sit particularis sub propositione vniuersali reuelata, & de fide; sed sub vniuersali solũ cognita naturaliter per scientiam, vel per habitum principiorum: quia tunc non est necessarium, vt possit credi per fidem diuinam extra discursum, & syllogismum, vt notat Suar. *disp.6. de fide, sect.4. cit. num.14. in fine*; si, scilicet, reuelatio, & credibilitas fidei aliunde non ostendatur, quòd illi conueniat. Et hac ratione communiter dicitur, quòd ex maiore propositione cognita naturaliter, & ex minore de fide, conclusio, quæ sequitur, non est de fide, nisi aliunde probetur: vt, si dicas, verbi gratia: Omnis homo est risibilis: Christus est homo: ergo est risibilis. nam hæc propositio particularis, quæ infertur: Hic homo, id est, Christus, est risibilis. solùm infertur, vt contenta sub illa vniuersali, cognita naturaliter, & non reuelata: Omnis homo est risibilis. & qui negaret illam vniuersalem, solùm erraret contra lumen naturale; non autem contra fidem, negando sub illa, quòd etiam hic homo, qui est Christus, esset risibilis; nisi aliunde ostenderetur, quòd risibilitas specialiter esset reuelata conuenire Christo: quanquam ex alio capite præsumeretur etiam errare contra fidem, id est, in quantum communiter crederetur, non negare propositionem maiorem vniuersalem, quæ est cognita, & euidens naturaliter, quòd omnis homo sit risibilis; sed minorem particularem, quæ est reuelata, & de fide, quòd Christus sit homo, & solùm ex negatione huius minoris crederetur negare id, quod infertur, quòd Christus sit risibilis.

Est verò præterea hic ipse assensus immediatus, quem dicimus actum fidei, ex speciali inspiratione, & adiutorio Spiritus Sancti, vt definitur in Tridentino *sessione 6. can. 3.* Nec potest elici per solas vires naturæ; & semper est infallibilis, nec vnquam potest illi subesse falsum, vt probat Sanctus Thomas 2. 2. *q.* 1. *art.* 3. Et quamuis ex parte obiecti sit semper obscurus, & ineuidens; est tamen simul semper certissimus, ratione eiusdem obiecti; & habet certitudinem longè superiorem, quàm habeant actus naturales quicunque, verbi gratia, assensus scientiarum, & primorum principiorum, vt probat Suar. *disp. 6. de fide, sect. 5. num. 6. & sequentibus*, cùm sit longè impossibilius, authoritatem diuinam, quæ est illius fundamentum, aut falli, aut fallere, quàm falli scientias, aut intellectus naturales quoscunque. Neque est, quod *hoc loco* in his diutiùs immoremur, cùm potiùs spectent ad negotium speculatiuum, quàm ad practicum, & morale. 12. *Actus fidei est supernaturalis, infallibilis, obscurus, & certissimus.*

DISPVTATIO III.

Quomodo actus fidei sit in genere moris dependenter à voluntate credendi.

1. *Actus fidei non est solùm virtutis intellectualis, sed etiam moralis.*
2. *Actus fidei non solùm quoad exercitium, sed etiam quoad specificationem, dependet à voluntate.*
3. *Voluntas credendi est ex gratia.*
4. *Et supernaturalis secundùm substantiam.*

5. Voluntas

5. *Voluntas credendi essentialiter est honesta.*
6. *Actus fidei nonnunquam potest esse malus.*
7. *In vnoquoque credente vltra fidem infusam, & diuinam est etiam fides acquisita, & naturalis.*

1. *Actus fidei non solum est virtutis intellectualis, sed etiã moralis.*

QVÆ diximus de actu fidei *disputatione præcedente*, quòd sit actus intellectus, & rectè describatur à Sancto Paulo, & à Sancto Augustino, & quòd in illo rectè distinguantur, credere Deo, & credere Deum, & credere in Deum; & quòd per se, & proximè non sit discursiuus, & quòd sit supra naturam, & ex dono, & auxilio gratiæ, & sit infallibilis & certissimus, vel firmissimus ex obiecto, quanuis inuidens, & obscurus; maximè faciunt ad esse physicum ipsius actus, & in quantum fides potest dici esse virtus intellectualis: sunt verò præterea dicenda etiam aliqua, in quantum potest dici virtus moralis, & quæ explicent illius actum secundùm esse morale. Et quia ex Sancto Thoma *in 2. dis. 24. q. 3. art. 2.* totum esse morale in vnoquoque actu solùm habetur per ordinem ad voluntatem, & ibi incipit genus moris, vbi primùm inuenitur dominium voluntaris; idem est considerare actum fidei secundùm esse morale, atque illum considerare, provt dependet à voluntate.

2. *Actus fidei nõ solum quoad exercitiũ; sed etiam quoad specificationẽ, dependet à voluntate.*

Et quidem quòd actus fidei quoad exercitium pendeat à voluntate, nulli est dubium, cùm hoc sit commune omnibus aliis potentiis, vt ad exercitium suorum actuum possint moueri, & determinari per imperium voluntatis, in qua propriè est dominium, & libertas eorum omnium, quæ conueniunt homini, provt est homo: hoc tamen præterea est peculiare eidem actui, vt etiam quoad speciem, vel, vt alij dicunt, quoad specificationem, omninò indigeat determinari à voluntate: & etiam facta sufficiente propositione obiecti credẽdi, adhuc potẽtia intellectiua maneat indifferens ad præstandum assensum, vel dissensum; & debeat adhuc determinari per volũtatem, vt potiùs præstet assensum, quã dissensum: hoc enim probant ea loca Scripturæ, in quibus dicitur, quòd audita à pluribus eadem prædicatione, & fidei propositione facta ab aliquo ex Apostolis, non omnes crederent, sed solùm aliqui, quibus Deus specialiter aperiret cor, & voluntatem moueret ad volendum credere, vt patet *Act.* 16. de Lydia purpuraria, cui dicitur Deus aperuisse cor, vt intenderet iis, quæ dicebantur à Sancto Paulo: & *cap.* 17. de iis, qui audierunt eundem Sanctum Paulum in Areopago disserentem de mortuorum resurrectione: & eorum aliqui dicuntur eum irrisisse, & aliqui credidisse, & aliqui suspendisse quodammodo omnem actum, & dixisse: *Audiemus te de hoc iterum.* & *cap.* 28. de iis, qui eum Romæ audierunt, & crediderunt, & aliqui non crediderunt; quibus cor fuit incrassatum, & aures aggrauatæ, & oculi compressi, & excæcati, ne viderent oculis, & auribus audirent, & corde intelligerent, & conuerterentur, & sanarentur, vt ibi dicitur iuxta prophetiam Isaiæ *cap.* 6. Et ratio est: quia etiam facta sufficienti propositione obiecti credendi, adhuc manet obscura veritas; & nihil est, neque intrinsecum ipsi rei, neque extrinsecum, quod eius veritatem clarè intendat, & intellectum determinet ad assensum, vel ad dissensum; & ideò est opus imperio voluntatis: nam, quanuis non desint plures rationes, quæ rem faciant euidenter credibilem, per euidentiam saltem moralem, vt patet ex dictis *suprà disp.* 1. eæque sufficienter determinent intellectum ad speciem huius actus iudicij, quòd sit euidens, eam rem esse prudenter credibilem; nullæ tamen sunt, quæ eam faciant, aut ostendant simpliciter, & infallibiliter veram, & determinent intellectum ad speciem huius alterius actus, quòd res sit vera, & infallibiliter ita sit, sicut proponitur, vt benè notat Suar. *disp. 6. de fide, sect 6. num.* 2. quia cùm actus fidei diuinæ debet esse essentialiter in supremo gradu certitudinis, & firmitatis supra omnes alios actus certos, & firmos per certitudinem naturalem, vt *suprà* diximus; non satis habet ad tantã certitudinem prudens iudiciũ, & moraliter euidens, quòd res possit credi: siquidem cum tali aliquo prudenti iudicio potest stare, quòd res sit falsa, vt sæpè accidit in humanis, in quibus non rarò falsa sunt probabiliora veris: & quanuis prudenter appareant, & existimentur credibilia, & vera; adhuc tamen sunt realiter falsa; & ideò est opus efficaci imperio voluntatis, quod intellectum captiuet in obsequium fidei, vt loquitur Sanctus Paulus 2. *Cor. cap.* 10. Et quanuis diuina authoritas, quæ est formale motiuum Christianæ fidei, sola sufficiat ad summam firmitatem, & certitudinem tribuendam: quia tamen hæc ipsa, provt applicata huic, vel illi obiecto credendo, obscura est, nostraque fides de facto neque etiam in Deo attestante habet euidentiam, hinc est, vt neque etiam diuina authoritas de facto determinet ad talem, tãmque perfectam speciem actus sine imperio, atque efficacia voluntatis: secùs verò esset, si ex euidentia alicuius miraculi, vel ex modo alicuius reuelationis, vel ex quacunque alia ratione esset alicui euidens, quòd Deus hoc, vel illud reuelaret: quia in tali casu actus fidei non dependeret à voluntate quoad speciem actus; sed solùm quoad exercitium: & ipsa diuina authoritas, in quantum continet primam veritatem, quæ essentialiter, nec potest fallere, nec falli, euidenter applicatam huic, vel illi obiecto credendo, sufficientissimè determinat ad solam speciem actus assensus: & quandiu fuerit huiusmodi euidentia, est impossibilis actus dissensus, sicut & accidit in scientiis, & in assensibus primorum principiorum, quibus non possumus dissentire, quando est euidens in præmissis connexio extremorum cum medio termino, vel connexio immediata terminorum inter se.

Extra hunc verò casum euidentiæ in attestante, quę communiter in nostra fide non habetur, semper est necessarius aliquis actus voluntatis, qui determinet speciem actus ad solum assensum; neque est satis, si voluntas solùm se habeat negatiuè, & neque imperet, neque prohibeat positiuè, siue assensum, siue dissensum: nam, quandiu se habuerit negatiuè, semper intellectus manet indeterminatus, cùm ex parte obiecti, tam formalis, quàm materialis, sit obscuritas; & rationes, quæ fundant iudicium credibilitatis, non possint fundare actum assensus in supremo gradu, & ordine certitudinis, & firmitatis, vt iam diximus; sed solùm cum formidine, quòd res etiam aliter possit esse, quàm proponatur, & quàm iudicetur prudenter esse credibilis. Et quanuis voluntas non possit pro solo arbitrio, & sine motiuo sufficiente ex parte obiecti, determinare, aut mouere intellectum ad speciem assensus, aut dissensus, vt etiam diximus *in libro de conscientia, disp.* 24. *n.* 5. quia id esset mouere illum extra suum obiectum, vt notat Suar. *disp. 6. de fide, sect. 6. num.* 8. si tamen non desit motiuum ex parte obiecti, quod veritatem aliquo modo ostendat, omninò potest voluntas pro suo imperio illum determinare, & mouere, & omninò supplere id, quod faceret euidentia, aut maior claritas, si haberetur in eodem obiecto.

Atque hoc est, quod habetur in Tridentino *sess. 6. cap. 6. de iustificatione*, dum definitur per hoc disponi homines ad iustitiam, quòd *excitati diuina gratia, & adiuti, fidem ex auditu concipientes,*

concipientes, liberè mouentur in Deum, credentes vera esse, quæ diuinitus reuelata, & promissa sunt. Si enim motus in Deum per fidem absolutè est liber, omninò dependet à voluntate, non solùm vt hic, & nunc eliciatur aliquis actus credulitatis, quæ est libertas quoad exercitium; sed etiam vt absolutè, & quasi in genere habeatur credulitas, & vera esse credantur, quæ proponuntur, vt reuelata, quæ est libertas quoad specificationem. Vnde etiam fit, vt non modò peccet contra fidem, qui non elicit actum fidei, & se habet oegatiuè, quando tenetur positiuè elicere; sed etiam, qui elicit positiuè actum contrarium: quod signum est, non modò reperiri in fide libertatem exercitij, quæ est libertas contradictionis ad credendum, & non credendum; sed etiam libertatem specificationis, quæ est libertas contrarietatis, ad credendum rem ita esse, & ad credendum non ita esse: & de vtraque loquitur Concilium, dum asserit, nos per fidem liberè moueri in Deum, & credere vera esse, quæ sunt reuelata, in quantum, scilicet, non solùm possumus negatiuè non credere; sed etiam positiuè discedere, & dissentire.

3. *Voluntas credendi est ex gratia.* Est verò hæc ipsa voluntas credendi specialiter Dei donum nec potest haberi sine auxilio gratiæ, vt definitur in Concil. Araus. *can.* 4. cùm ab illa in nobis incipiat fides, & per illam primò incipiamus liberè in Deum moueri, excitari, & adiuti diuina gratia, vt dicitur in Tridentino *sess.6. cap.6. citato*, & per consequens non possit esse ex sola natura, ex qua esse non potest initium fidei, & salutis, vt dicitur *in materia de gratia.* Atque hoc est, quod dicitur *ad Philipp.* 2. Deus in nobis operari velle, & perficere, id est, non solùm, vt credamus; sed etiam vt velimus credere: & 1. *Cor.* 4. quòd nihil habemus, non acceptum à Deo: & *Act.* 16. quòd Deus aperiat nobis cor, vt intendamus rebus fidei, & credamus: & *cap.* 28. quòd aliqui ideò non credant, quia habent cor induratum, id est, non emollitum per gratiam. Hæc enim, & similia clarè probant auxilia gratiæ esse necessaria, non solùm pro intellectu; sed etiam pro voluntate; & ideò etiam voluntatem credendi esse ex gratia.

4. *Et supernaturalis secundùm substantiam.* Et quia necessitas hæc diuini auxilij ad volendum credere fide diuina, non prouenit ex aliqua difficultate, quam fortè nos habeamus ratione alicuius tentationis extrinsecæ, vel intrinsecæ passionis, ac repugnantiæ in appetitu sensitiuo; sed ex natura ipsius actus, qui tam ratione obiecti materialis, quod est ipsum credere fide diuina, quàm ratione obiecti formalis, quæ est ipsa honestas talis actus credendi, intrinsecè, & essentialiter est ordinis supernaturalis; hinc est, quòd talis voluntas credendi non solùm sit dicenda supernaturalis secundùm modum, vt sunt actus virtutum moralium acquisitarum, quando indigent auxilio gratiæ; sed etiam secundùm substantiam, vt est ipse actus credendi, & actus virtutum per se infusarum: neque enim posset talis voluntas efficaciter imperare actum fidei supernaturalem, & firmare quodammodo eius certitudinem supra omnem aliam certitudinem naturalem, si etiam ipsa non esset supernaturalis, & eiusdem ordinis supernaturalis, cùm sola natura per suas vires non se extendat, neque pertingat ad ea, quæ sunt ordinis supernaturalis, vt benè notat Suar. *disp. 6. de fide, sect. 7, n. 5.* & hac de causa non possit quis per solas vires naturæ se disponere ad gratiam, vt volebat Pelagius. Et idem Suar. *sect.* 8. *num.* 13. & 14. rectè probat, ad hanc voluntatem credendi dari à Deo specialem illuminationem, vltra iudicium credibilitatis, & per illam manifestare, quod sit credẽdum propter solam, & puram authoritatem diuinam, neque in motiuo, & ratione formali credendi esse miscenda alia motiua naturaliter cognita per miracula, aut per rationes, vel discursus factos à proponente, & prædicante fidem; quod tamen alioqui sine tali illuminatione cognosci non potest, cùm vnusquisque naturaliter, quando habet plura motiua præstandi assensum, propter omnia illum præstet; non autem solùm propter vnum, quod alioqui ex se est magis obscurum, & minùs aptum mouere.

5. *Voluntas credendi essentialiter est honesta.* Ex hoc verò, quòd voluntas credendi sit supernaturalis secundùm substantiam, rectè infert idem Suar. *sect. 7. cit. num.* 8. eam esse essentialiter, & intrinsecè honestam, & bonam: & *num.* 10. impossibile esse, vt ex quacunque mala circunstantia vitietur, & fiat mala, cùm impossibile sit, vt actus virtutis essentialiter bonus, euadat malus ex circunstantia; & non minùs repugnet actui bono essentialiter, & supernaturali quæcunque malitia, quàm repugnet actui vero essentialiter, & supernaturali quæcunque falsitas, vt etiam ex professo probauimus, dum ageremus de vitiis, & peccatis in vniuersum *lib.* 2. *disput.* 4. Et hanc voluntatem credendi esse honestam, etiam quando ex conscientia erronea putatur aliquid esse reuelatum, & credendum, quod reuerà tale non est; similiter probauimus *lib.* 4. dum ageremus *de conscientia, disp. 6. num. 3.*

6. *Actus fidei nunquã potest esse malus, aut peccaminosus.* Ex quo etiam vlteriùs fit, vt ipse actus fidei nunquam possit esse malus, & peccaminosus, quidquid dixerit Caietanus 1. 2. *quæst.* 55. *art.* 4. & 2. 2. *q.* 5. *art.* 2. Medina 1. 2. *quæst.* 56. *art.* 3. & aliqui alij apud Suar. *num.* 10. *cit.* qui vniuersaliter asseruerunt, nullum actum externum ita de se esse bonum, vt non possit esse etiam malus, & malè fieri, si fiat ex fine indebito, aut ex aliqua alia circunstantia mala; idque posse accidere etiam in actu fidei, si quis, verbi gratia, conuertatur ad fidem propter commoda temporalia, aut ex aliquo alio fine indebito. Sed contra est: quia, si actus fidei dependet à voluntate credendi iam dicta, eaque essentialiter est honesta, impossibile est, vt etiam ipse ab illa non participet honestatem, & non denominetur honestus: & idem esset etiam de quolibet alio actu externo, si dependeret ab actu interno essentialiter bono. Vnde, si quis propter commoda temporalia, vel propter aliquem alium finem indebitum, conuerteretur ad fidem; ex hac voluntate non conciperet fidem diuinam, & supernaturalem; sed solùm naturalem, & humanam, vt etiam indicat Sanctus Augustinus *lib. 2. de catechizandis rudibus, cap. 5. sub initium*, cùm impossibile sit, vt actus naturalis, qualis esset hæc voluntas, per efficaciam naturalem sui imperij se extendat, vt iam diximus, ad actum supernaturalem, qualis est actus fidei diuinæ. Et si fortè contingat, vt simul cum voluntate credendi supernaturali, & honesta, habeatur etiam voluntas credendi propter commoda temporalia, vel propter finem indebitum, quod absolutè posse fieri, & simpliciter non repugnare, putat Suar. *sect. 7. citat. num.* 13. actus fidei diuinæ non sequetur, vt effectus per imperium huius alterius voluntatis; sed solùm vt effectus voluntatis supernaturalis, & ad hanc aliam voluntatem naturalem solùm comparabitur, vt materia, vel vt obiectum; quod tamen ab illa non participat vllam malitiam. Et cùm ex doctrioa Sancti Thomæ *quæst.* 2. *de malo, art. 6.* circunstantia, quæ fundat per se diuer-

sum

sum ordinem ad rationem, & disparatè se habet ad alium actum, quem circunstat, semper specificet distinctum actum voluntatis; & qui furatur, verbi gratia, propter adulterium, vel propter homicidium, non habeat vnum tantùm actum internum; sed duos, id est, alterum de furto, & alterum de adulterio, aut de homicidio; etiam in casu præsenti circunstantia commodi temporalis, vel alterius finis indebiti specificabit per se alium actum internum, cùm disparatè se habeat ad voluntatem supernaturalem, quæ imperat actum credendi, & fundet per se diuersum ordinem ad rationem, vt ex se patet; & cùm huiusmodi intentio commodi temporalis, & finis indebiti non sit in eodem ordine, neque cum voluntate credendi, neque cum actu fidei, simpliciter ad nullum se habebit, vt causa per imperium; sed ad vtrunque solùm comparabitur, vt simplex voluntas ad

7. *In vnoquoque credente vltra fidem infusam, & diuinam est etiam, fides acquisita, & naturalis.*

suum obiectum: & si ponatur esse causa alicuius actus credendi, ille non erit ex fide infusa, & diuina; sed solùm ex fide acquisita, & naturali, quam in vnoquoque credente vltra fidem diuinam admittit Dur. *in 3. d. 25. q. 3.* & ex illo Valent. 2. 2. *disp. 1. q. 1. puncto 1. §. 7. & 8.* & Paul. Layman *lib. 2. tract. 1. cap. 5. n. 4. pag. mihi 192.*

DISPVTATIO IV.

Quomodo fides sit necessaria necessitate medij.

1. *Necessitas est triplex; solius medij; solius præcepti; & simul medij, & præcepti.*
2. *Nomine salutis appellatur etiam gratia.*
3. *Necessitas solius præcepti quænam sit.*
4. *Necessitas solius medij quænam sit.*
5. *Necessitas simul medij, & præcepti quænam sit.*
6. *Quomodo aliqua sint media necessaria in re, vel in voto.*
7. *Quid sit haberi salutem per aliquod medium solum in voto.*
8. *Fides diuina est necessaria necessitate medij.*
9. *Necessitas fidei supernaturalis probatur ex Tridentino.*
10. *Et ex ratione.*
11. *Fides est medium necessarium etiam paruulis.*
12. *Pro adultis, si debeant iustificari de nouo, est necessaria fides actualis.*
13. *Secùs verò, si solùm debeant ad aliquod tempus conseruare iustitiam, quam sunt adepti per Baptismum ante vsum rationis.*
14. *Fides actualis omni tempore fuit necessaria pro adultis.*
15. *Fides in homine adulto non potest sufficere solùm in voto.*

1. *Necessitas est triplex; solius medij; solius præcepti; & simul medij, & præcepti.*

PRo intelligendo statu quæstionis, supponi debet communiter à Theologis, pro rebus moralibus duplicem assignari necessitatem; & alteram appellari necessitatem præcepti; & alteram necessitatem medij; iisque ab aliquibus adiungi etiam tertiam, quasi compositam ex vtraque, quam appellant necessitatem simul medij, & præcepti, vt videre est apud Sotum *in 4. d. 14. q. 1. art. 5. non longè ab initio.* Canum *in relect. de Pœnit. part. 5.* & alios. Et dum quærunt de hac, vel illa necessitate, solùm quærunt in ordine ad salutem, intelligendo hoc nomine; tam illam, quæ est salus prima, & inchoata, id est, iustificatio per gratiam, & in via; quàm illam, quæ est vltima, & perfecta, vel consummata per gloriam, & in patria: hanc enim vtranque rectè appellari salutem, patet manifestè ex sacris Litteris, cùm de iustificatione in via dicat Sanctus Paulus ad Ephes. 2. *Gratia estis saluati per* 2. *Nomine salutis appellatur etiã gratia.*
fidem. Et ad Titum 3. *Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis.* Et de glorificatione in patria, dicat Christus Marci vlt. *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit.* vt benè notat Valent. 2. 2. *d. 1. q. 2. puncto 2. §. Salutem autem primam.* & Suar. *de fide, disp. 12. sect. 1. num. 5.* Quia enim Deus certa lege sanciuit, vt omnes, qui decesserint ex hac vita in gratia, admittantur ad gloriam; iure optimo etiam voluit, vt gratia viæ sit quædam quasi inchoatio gloriæ, & consecutio gloriæ sit consummatio gratiæ, & vtraque veniat eadem appellatione salutis: & præter donum perseuerantiæ nihil sit necessarium ad consecutionem gloriæ, nisi quod est necessarium ad consecutionem gratiæ.

Quia ergo Deus ex iis, quæ voluit esse necessaria ad salutem, & sine quibus certa lege sanciuit, eam nemini posse contingere, non omnia posuit in eodem gradu necessitatis: sed quædam voluit esse necessaria solùm in casu, in quo suppeteret expedita facultas ea implendi; & extra huiusmodi casum posse admittere excusationem, & exceptionem: & quædam esse necessaria simpliciter, & in omni casu; neque voluit vnquam admittere exceptionem: & ex his quædam statuit esse præstanda solùm à se, & quædam esse præstanda etiam à nobis; & hæc aliquando posse suppleri per aliquid aliud, & aliquando non posse: hinc est, quòd Theologi ad hæc omnia explicanda excogitarint hanc triplicem necessitatem, solius præcepti, solius medij, & simul medij, & præcepti.

Et quidem necessaria necessitate solius præcepti dicunt esse illa, quæ in tantum sunt necessaria ad salutem, in quantum sunt præcepta; 3. *Necessitas solius præcepti quænam sit.*
eorúmque positio, & obseruatio, non aliter conducit ad salutem, nisi in quantum non ponit illi obicem, eámque non impedit per nouum peccatum, sicut faceret eorundem omissio, & transgressio. Et quia hoc modo concurrere ad aliquem effectum positiuum per solam non appositionem impedimenti de nouo, non est concurrere per se, & propriè; sed solùm per accidens, & impropriè, cùm hac ratione etiam latro concurrat ad vitam viatoris, quem non occidit; & vnum contrarium concurrat ad productionem alterius, quam non impedit: hinc est, quòd etiam necessitas solius præcepti non se habeat ad salutem, nisi per accidens, & impropriè, cùm solùm se habeat, in quantum eam non impedit per peccatum, quod secum haberet præcepti transgressio, & non impletio rei, quæ dicitur necessaria per necessitatem solius præcepti.

Et vlteriùs hinc etiam fit, vt hæc necessitas per illa omnia excusetur, per quæ potest excusari à culpa aliquis actus, vel aliqua omissio, vt, verbi gratia, per impotentiam, per ignorantiam, per incogitantiam, &c. vt ex communi sententia notat Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 2. n. 1.* & absolutè non dicatur necessitas, nisi pro casu, in quo suppetat expedita facultas implendi præceptum. Nam hac de causa obseruatio mandatorum dicitur necessaria ad salutem per solam necessitatem præcepti, iuxta illud Christi Domini

Matthæi 19. *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata*, quia si contingat, vt quis hic, & nunc non possit seruare hoc, vel illud præceptum, illudque ex tali impotentia non seruando excusetur à culpa; simul etiam excusatur ab illius necessitate, cùm hæc in tantum sit ad salutem, in quantum est ad culpam non ponendam, quæ est obex salutis. Et quemadmodum culpa potest vitari non solùm per actus positiuos, in quibus consistit obseruatio præcepti affirmatiui, sed etiam per actus negatiuos, vel per negationes actuum, in quibus consistit obseruatio præcepti negatiui: ita & hæc necessitas non solùm potest reperiri in actibus positiuis, sed etiam in negationibus actuum, vt notat Suar. *disp.* 12. *de fide, num.* 3.

4. *Necessitas solius medij quænam sit.* Necessaria verò necessitate solius medij ad salutem illa dicuntur apud Theologos, quæ simpliciter, & in omni casu prærequiruntur, & à quibus nulla est excusatio: & siue eorum carentia contingat ex culpa, siue non ex culpa, non potest de potentia, & lege Dei ordinaria, haberi salus: vt sunt, verbi gratia, ex parte Dei prædestinatio, & auxilia gratiæ; & ex parte nostra ipse habitus gratiæ iustificantis: sic enim proportionaliter etiam se habet necessitas medij in naturalibus: siue sumamus medium, prout reperitur in quantitate continua; & dicitur esse illud, quod est inter extrema, & ad quod prius necesse est peruenire id, quod mouetur, quàm perueniat ad extremum, vt dicitur 5. *Phys. t.* 22. siue illud sumamus, prout reperitur in causis, earúmque generibus, quarum aliquæ dicuntur vltimæ, & aliquæ mediæ, vel intermediæ, & sine quarum causalitatibus non possunt aliæ, quæ sunt vltimæ, in vllo casu causare. Et quæ hoc modo sunt necessaria necessitate solius medij, rectè dicuntur influxum aliquem ex se habere ad salutem, vt patet ex Suar. *disp.* 12. *cit. num.* 2. & aliquid ad illam ex se conferre, siquidem se tenent ex parte alicuius causæ, eiúsque causalitatem in aliquo iuuant, & complent; cùm alioqui non esset, vnde iis posset conuenire necessitas, si causæ omnes salutis essent ex se completæ ad illam causandam sine illis. Et in hoc maximè differunt ab iis, quæ sunt necessaria per solam necessitatem præcepti: quia illa necessitas solùm est ad non impediendam salutem per positionem culpæ, & obicis; non autem ad illam per se iuuandam, & positiuè causandam, sicut est hæc necessitas medij, & illa solùm conuenit actibus liberis, intelligendo nomine actus, etiam omissiones: siquidem sub præceptum ea tantùm cadere possunt, quæ à nobis dependent, & sunt in nostra potestate, quales sunt actus liberi: hæc verò conuenit etiam iis, quæ non dependent à nobis liberè operantibus, vt patet in exemplo posito de auxiliis gratiæ; & illa solùm potest habere locum in adultis, ad quos tantùm possunt ferri præcepta: hæc verò habet locum etiam in paruulis, vt patet ex parte Dei in prædestinatione, & in infusione habitus gratiæ sanctificantis.

5. *Necessitas simul medij, & præcepti quænam sit.* Denique necessaria necessitate medij simul, & præcepti, illa dicuntur, quæ ita sunt media ad salutem ex Dei institutione, vt etiam à nobis dependeant; & ideò etiam cadant sub præceptum, vt est, verbi gratia, Sacramentum Baptismi, & Pœnitentiæ: æquum enim sine dubio fuit, vt curam salutis vniuscuique Deus præciperet; & per consequens, vt & de illis præceptum daret, quæ ipse instituisset, tanquàm media necessaria, si alioqui penderent à potestate cuiusque. Et quanuis fortasse satis potuisset vnusquisque moneri ad illa vsurpanda, & habenda propter solam rationem medij, & propter conducentiam, & vtilitatem ad finem optimum, & præstantissimum omnium, quæ est ipsa salus, tam per gratiam, quàm per gloriam; optimum tamen, & conuenientissimum etiam fuit, vt huic rationi motiuæ adiunctam haberent etiam aliam ex præcepto; & simpliciter ad illa traherentur, non solùm amore finis, sed etiam timore pœnæ, quam semper habet secum præcepti transgressio.

Et quoniam media, quæ consistunt in actu externo, vt est, verbi gratia, realis susceptio Baptismi, aut Sacramenti Pœnitentiæ, ex multis capitibus possunt impediri, & hic, & nunc pro hoc, aut illo reddi impossibilia; vt si desit, verbi gratia, aliquando aqua naturalis; aut Minister, qui possit, sciat, & velit conferre Baptismum, vel absoluere sacramentaliter à peccatis; ne simul contingat in his casibus impediri salutem, & reddi alicui simpliciter impossibilem, illud præterea pro sua bonitate, & sapientia prouidit Deus, vt realis, & externa susceptio talium mediorum pro huiusmodi casibus possit suppleri per aliquem alium actum internum, qui virtute contineat actum externum, & vel explicitè, vel implicitè, formaliter, aut eminenter sit illius votum, & voluntas: & quoad efficaciam, & conducentiam ad salutem sit, quoad omnia, illius vicarius, & cum auxilio gratiæ semper possit ab vnoquoque haberi, neque extrinsecùs possit impediri, aut vllo modo impossibilis reddi: & ideò absolutè, & simpliciter necessitatem medij non posuit determinatè in solo actu externo; sed disiunctiuè in externo, vel in interno, qui sit votum, & voluntas externi: & medium necessarium ad salutem, non fecit determinatè Baptismum, aut Pœnitentiam, verbi gratia, in re susceptam; sed sub hac disiunctione, in re, vel in voto: & huic vtrique disiuncto simul adiunxit pro suis casibus, necessitatem præcepti, & tanquàm medium necessarium, tam præcepit Baptismum in re pro iis casibus, in quibus posset re ipsa suscipi, quam Baptismum in voto pro illis aliis, in quibus non posset. Vnde disiunctio hæc, aut alternatio, quòd medium necessarium ad salutem sit Baptismus, verbi gratia, in re, vel in voto; non debet intelligi vniuersaliter pro omnibus casibus, quasi sit in potestate cuiusque necessitatem determinare; & in quocunque casu satis consulat vnusquisque suæ saluti, si Baptismum suscipiat solùm in voto: sed debet intelligi cum aliqua distributione accommoda ad certos casus, vt sensus sit, quòd in aliquibus casibus medium necessarium sit determinatè Baptismus in re, id est, quando potest re ipsa suscipi; & in aliquibus sit determinatè Baptismus in voto, id est, quando non potest haberi in re: hæc enim propriè est vis, & natura propositionis, aut particulæ disiunctiuæ, vt sententias disiungat, & separet: & ideò non potest secundùm vtranque partem disiunctam esse vera simul, & coniunctim, vel in ordine ad idem: sed si est vera secundùm vtranque, necessariò debet esse vera disiunctim, & in ordine ad diuersa, vt communiter tradunt Dialectici *in Summulis*: id est, vno tempore, & in his circunstantiis esse vera secundùm vnam partem; & alio tempore, & in aliis circunstantiis secundùm aliam partem: & absolutè, & simpliciter, extra omnem disiunctionem, & separationem temporis, & circunstantiarum, in tantum censetur esse vera, in quantum potest verificari solùm secundùm alteram indeterminatè acceptam, & quæcunque illa sit, vel in

6. *Quomodo aliqua sint media necessaria in re, vel in voto.*

quantum potest pro diuerso tempore, & circunstantiis modò verificari secundùm vnam, & modò secundùm alteram.

7. *Quid sit, habere salutem per aliquod medium, solum in voto.* Et quanuis Baptismi vocabulum, verbi gratia, absolute prolatum, & sine addito, solùm accipiatur pro Baptismo in re, qui solus est verus Baptismus, & verum lauacrum regenerationis; non autem accipiatur pro voto, & voluntate Baptismi, quæ reuera non est Baptismus: quando tamen dicitur, quòd Baptismus est necessarius ad salutem necessitate medij, debet accipi cum ampliatione, & extensione significationis, etiam ad votum Baptismi, vel ad Baptismum in voto, cùm aliquando etiam hoc modo sufficiat, vt iam diximus: & quando salus hoc modo datur, solùm datur sub voluntate, & quasi sub promissione accipiendi illum in re, quando poterit accipi, & solo illius intuitu: sicut & datur possessio per contractum venditionis, solùm intuitu pretij, quod venditori est promissum, & volitum solui ab emptore: & solùm datur sub fide, & voluntate, & obligatione illud soluendi alio tempore, quando poterit, vt notat Suar. *disp.* 12. *de fide, num.* 5. & fusiùs explicat *disp.* 17. *de Pœnit. sect.* 3. *n* 6. Et ideò rectè dicitur, quòd absolutè verus Baptismus, qui est solus Baptismus in re, sit de necessitate medij, cùm salus etiam tunc, quando datur per Baptismum in voto, solùm detur intuitu Baptismi in re, verè suscipiendi, quando poterit verè suscipi.

His ergo positis, circa hos modos necessitatis, illud est in præsentia explicandum de fide, an, & quomodo ex Dei institutione sit medium necessarium ad salutem, eique competat necessitas medij: & potest id quæri, tam de habitu fidei, quàm de actu; & tam de adultis ratione vtentibus, quàm de infantibus.

8. *Fides diuina est necessaria necessitate medij.* Et quidem in vniuersum communiter dicitur, de fide esse, quòd fides supernaturalis sit medium necessarium ad salutem. Ita tradunt communiter Scholastici cum Mag. *in* 3. *d.* 25. & cum Sancto Thoma 2.2. *quæst.* 2. *art.* 3. vt notat Suar. *disp.* 12. *de fide, sect.* 1. *n.* 2. Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 2. *n.* 3. Valent. 2.2. *disp.* 1. *quæst.* 2. *puncto* 2. & alij. Et oppositum fuit error Pelagij, qui asseruit, in statu legis naturæ potuisse homines saluari per solam naturalem Dei notitiam; & in statu legis scriptæ ad summum fuisse necessariam aliquorum reuelationem, & gratiam solius externæ prædicationis: eáque posita posse nos naturæ viribus fidem concipere, & ad salutem disponi sine alia fide, aut auxilio supernaturali, vt patet ex Sancto Augustino *lib. de gratia Christi, cap.* 41. & *lib.* 2. *de peccato orig. cap.* 26. & sæpè alibi. Et ab errore Pelagij hoc solùm differunt aliqui ex Catholicis, quòd admittant, fidem Christianam esse supernaturalem, quod negabat Pelagius; sed negent, eam esse simpliciter necessariam ad salutem; & eum, qui inuincibiliter, & inculpabiliter Deum ignoret, & fide careat, adhuc affirment posse saluari, si faciat, quod in se est, & seruet legem naturæ: nam sic docet Vega *lib.* 6. *in Trid. cap.* 20. & 21. & sic asseruit etiam Sotus *lib* 2. *de natura, & gratia, cap.* 1. quanuis posteà in secunda Editione id retractarit, vt ipse *ibidem* refert, & *in* 4. *disp.* 1. *quæst.* 2. *art.* 3. §. *Quapropter.* Et idem tenet etiam Franciscus Victoria *in relect. de eo, qui venit ad vsum rationis. par.* 2. & 3 vbi expressè id asserit de eo, qui sit educatus in syluis, & nihil audierit de Deo, & de fide; & viuat secundùm legem, & lumen naturæ. Et denique idem tenent etiam alij, qui affirmant, Gentilibus ante Christi aduentum satis fuisse, si crederent, Deum esse, & esse remuneratorem: quod tamen cognosci potest viribus naturæ, vt Abulen. *q.* 4. *in Genes.* & *q.* 20. *in lib.* 4. *Regum*, & *quæst.* 12. *in lib. Ruth.*

Sed contra hos omnes est: quia Sanctus Paulus *in Epist. ad Romanos*, in hoc est totus, vt ostendat, iustitiam solius legis, aut naturalis, aut scriptæ, non fuisse sufficientem sine iustitia fidei; & neque etiam Abrahamum fuisse iustificatum, nisi per fidem: vnde & dicitur Genes. 15. *Credidit Abram Deo, & reputatum est illi ad iustitiam.* quod idem etiam facit *in Epistola ad Gal.* vbi *cap.* 5. disertè asserit: *Nos ex fide spem iustitiæ expectamus.* & ad Ephes. 2. *Gratia estis saluati per fidem.* & ad Hebr. 11. *Sine fide impossibile est placere Deo.* & *apud Habacuc cap.* 20. indefinitè dicitur de iusto, quòd viuat ex fide: *Iustus ex fide viuit.* vt etiam interpretatur Sanctus Paulus *ad Hebr. cap.* 10. *in fine.*

Et quòd his omnibus locis sermo sit de fide verè diuina, & supernaturali; non autem de illa, quæ potest concipi per solam naturam; patet manifestè; quia alioqui nihil concluderet Sanctus Paulus *in Epistola ad Rom.* & *ad Gal.* dum intendit probare, quòd per legem naturalem non possit haberi iustitia; sed omninò sit opus fide in Christum: si enim hæc fides posset esse naturalis, omninò spectaret ad legem naturalem, cùm etiam natura dictet, credenda esse ea, quæ apparent naturaliter credibilia; & per consequens conuinceretur haberi iustitia per ipsam legem naturalem, quod est contra intentum Sancti Pauli. Et *ad Galat.* 5. apertè dicitur, ex ea fide expectari à nobis iustitia, quæ per charitatem operatur; quæ tamen est sola fides supernaturalis: & *ad Ephes.* 2. fides, per quam dicimur esse saluati, simul dicitur esse ex gratia, & non ex nobis; quia est donum Dei: quibus verbis nihil potest esse clarius. Et *in Epistola ad Hebr.* cùm *in fine capitis decimi* attulisset illud ex Habacuc cap. 2. *Iustus ex fide viuit.* & verba alia eiusdem Prophetæ immediatè præcedentia: *Ecce, qui incredulus est, non erit recta anima eius in semetipso.* esset hoc modo interpretatus: *Quòd si subtraxerit se*, putà, à fide; *non placebit animæ meæ.* & hinc intulisset: *Nos autem non sumus subtractionis filij in perditionem, sed fidei in acquisitionem animæ.* statim subdit *cap.* 11. loqui se de illa fide, quæ est substantia rerum sperandarum, argumentum non apparentium: quæ tamen est definitio fidei supernaturalis secundùm omnes Theologos apud Suar. *disp.* 6. *de fide, sect.* 2. *num.* 4. & *disp.* 12. *sect.* 1. *n.* 6.

9. *Necessitas fidei supernaturalis probatur ex Tridentino.* Et hoc totum expressè habetur etiam ex Tridentino *sess.* 6. *in decreto de iustificatione, cap* 6. vbi, dum agitur de dispositione ad iustificationem, expressè dicitur, iustificationem non aliunde initium sumere, quàm ex fide, eámque non aliter concipi, quàm ex inspiratione, & auxilio Dei: *Dum excitati diuina gratia, & adiuti, fidem ex auditu concipientes, liberè mouemur in Deum, credentes vera esse, quæ diuinitùs reuelata, & promissa sunt*, &c. Et *cap.* 2. inter causas iustificationis, tanquàm causa instrumentalis numeratur Baptismus: & hic dicitur esse Sacramentum fidei, *sine qua nulli vnquam contigit iustificatio.* Et *cap.* 8. sensus eorum verborum Sancti Pauli, quòd iustificemur per fidem, definitur hic esse, *quem perpetuus Ecclesiæ Catholicæ consensus tenuit, & expressit, vt per fidem, ideò iustificari dicamur; quia fides est humanæ salutis initium, fundamentum, & radix omnis iustificationis, sine qua impossibile est placere Deo, & ad filiorum eius consortium peruenire.* Si autem fides non esset medium simpliciter necessarium ad iustificationem, & ad salutem, malè diceretur, nulli vnquam contigisse

iostificatio sine fide: sicut & malè dicitur nulli contigisse, verbi gratia, sine obseruatione ieiunij, aut alterius, qood sit solùm de necessitate præcepti. Et malè diceretur eadem fides esse initium, fundamentum, & radix iustificationis, si solùm esset de necessitate præcepti. Et nisi esset supra naturam, malè diceretur concipi solùm ex Dei excitatione, & adiutorio, & omninò conuinceretur initium, & fundamentum, & radix totius iustificationis, & salutis esse ex nobis, nostrisque viribus: qood tamen est contra fidem. Vnde & in eodem Tridentino *sess.6.cit.can.3.* damnatur, *Qui dixerit, sine praueniente Spiritus Sancti inspiratione, atque eius adiutorio, posse hominem credere, sicut oportet, vt ei iustificationis gratia conferatur.*

10. *2. ex ratione.* Rationes, quæ probent eandem necessitatem fidei supernaturalis, possunt videri apud Sanctum Thomam 2.2.*quæst.*2.*art.*3. & 1.*contra Gentes, cap.* 5. & *lib.*3. *cap.* 118. *&* 152. cùm enim simus à Deo ordinati ad finem supernaturalem, qui est clara illius visio, & æterna beatitudo; omninò debemus ad illum dirigi, & moueri non violenter, & merè ab extrinseco; sed voluntariè, & modo humano, id est, per notitiam, & amorem, qui sunt actus iotellectus, & voluntatis: & cùm notitiã huiusmodi finis, & eorum, quæ ad illum pertinent, non possimus per nos ipsi inuestigare, & quasi venari per viam inuentionis; omninò debemus illam accipere ab alio per viam doctrinæ, & disciplinæ, id est, ab ipso Deo, qoi solus potest reuelare, & docere ea, quæ dependent solùm ab ipso, & sunt supra ordinem naturalem. Et quia hæc ipsa manifestatio, & doctrina non debet, nec potest esse lo hac vita per principia intrinseca ipsius rei, vel aliter per euidentiam, quæ à Magistro Deo tradatur de ipso obiecto; sed solùm per principia extrinseca, quæ illam constituant in supremo ordine certitudinis, & firmitatis, id est, per ipsam authoritatem diuinam, quæ sola potest tribuere huiusmodi certitudinem; omninò conuincitur, debere esse notitia fidei, & supernaturalis, vt patet ex dictis *suprà, disp. præcedente.* Atque hoc est, quod dicitur Isaiæ 54. *Erunt omnes docibiles Dei.* Quia, vt exponit Christus ipse Ioan. 6. *Nemo potest venire ad me, nisi Pater traxerit eum. &, Omnis, qui audiuit à Patre, & didicit, venit ad me.* Et quemadmodum in disciplinis naturalibus, antequàm perfectè acquirantur, oportet discentem multa credere Magistro docenti, vnde & absolutè dicitur: *Oportet discentem credere.* vt est apud Aristotelem *in Elenchis, lib.*1. *cap.*2. *versùs finem*: ita & potiori ratione ad disciplinam beatitudinis supernaturalis perfectè acquirendam necessaria in primis est fides, quæ habeatur ipsi Deo dicenti, & docenti ea, quæ ad ipsam pertinent, & naturaliter haberi non possunt. Et alioqui non posset voluntas per actum amoris, & desiderij in illa tendere, quæ excedunt totum statum præsentis vitæ, nisi eleuaretur etiam mens ad illa intelligenda, ad quę non potest pertingere naturaliter. Et sicut principium amationis corporalis, est visio per oculum, & per sensum corporalem: ita & principium dilectionis spiritualis bonorum inuisibilium, & diuinorum, debet esse visio intellectualis; non quidem clara, & per propriam speciem, quæ in hac vita haberi non potest; sed obscura, & quasi per speculum, & in ænigmate, quæ est fides, & per hanc perfectè subditur Deo mens, vt firmissimè credat, quæ ab illo dicuntur, & alioqui naturaliter non videntur, & non capiuntur; quæ tamen subiectio, & subordinatio ad Deum est simpliciter necessaria ad hoc, vt perfectè illi subdamur, etiam quoad voluntatem, eique in totum adhæreamus, in quo consistit perfecta iustitia, & vera salus.

Est verò fides hoc modo necessaria necessitate medij, non solùm adultis, qui sunt participes vsus rationis; sed suo modo etiam paruulis, cùm etiam hi Baptismo indigeant, qui est lauacrum regenerationis, & per illum regenerentur in fide parentum, vel Ecclesiæ: & sicut in altero peccauerunt, hoc est, in Adamo; ita & in altero possunt credere, vt loquitur Sanctus Augustinus *Serm.*14. *de verbis Apostoli, cap.* 18. Et præterea ad salutem indigent etiam infaotes habitu fidei, sicut & indigent habitu gratiæ, quæ sine fide esse non potest, vt est in Trident. *sess.6.cap.7.de iustificatione*: & debent etiam ipsi per habitus supernaturales fidei, & charitatis eleuari ad esse supernaturale, ad hoc, vt placeant Deo, tanquàm authori, & datori donorum supernaturalium, vt notat Paulus Layman *lib.*2. *tract.*1.*cap.*8.*n.*2.*assertione prima.* & ratione huiusmodi habitus fidei verè credunt etiam ipsi, non quidem actu, sed habitu, ex Innoc. III. *cap. maiores. extr. de Baptismo.* Et ootat Suar. *disp.*12.*de fide, sect.*1.*n.*3. *& sequentibus*: cùm præsertim loca Scripturæ, quæ probant necessitatem fidei pro adultis, etiam probent illam pro paruulis, & loquantur vniuersaliter pro omnibus: vt, quando asserunt, verbi gratia, quòd sine fide sit impossibile placere Deo, quòd iustus ex fide viuat, &c. & eadem ratione vniuersaliter loquantur etiam loca allata ex Tridentino, quòd sine fide nulli vnquam contigerit iustificatio; & quòd fides sit fundamentum, & radix iustitiæ, &c. 11. *Fides est medium necessarium etiam paruulis.*

Specialiter verò pro adultis, præter habitum fidei, est simpliciter necessarius etiam actus aliquis eiusdem fidei diuinæ, si debeant, tanquàm adulti, de nouo iustificari, seque post suos actus disponere ad iustitiam, vt communiter faciunt omnes adulti de lege Dei ordinatia: nam hæc dispositio noo incipit, nisi à fide, vt est in Tridentino *sess.6.cap.6. de iustificatione*: & solùm in hoc sensu dicimur iustificari per fidem, in quantum fides est initium, fundamentum, & radix nostræ iustificationis, vt subditur *ibidem, cap.*8. Et cùm hæc ratio actualis dispositionis ad iustitiam, & actualis inchoationis iustitiæ, non conueniat nisi fidei actuali, per quam solam liberè mouemur in Deum, & credimus vera esse, quæ diuinitùs sunt reuelata, & promissa, vt dicitur in Trident. *cap.*6. *cit.* apertè conuincitur dicta necessitas medij pro fide actuali, cùm sit necessitas primæ dispositionis, & primæ inchoationis iustitiæ; quæ dispositio, & inchoatio necessariò mediat, & prærequiritur in subiecto ante ipsam formam, & perfectionem iustitiæ. Et idem probant etiam rationes *suprà* allatæ ex Sancto Thoma, quòd Deus non violenter; sed voluntariè, & modo humano debeat nos mouere in finem supernaturalem, id est, per actus supernaturales intellectus, & voluntatis; & quòd voluntas noo possit ferri per actum amoris, & desiderij, in ea, quæ excedunt totum statum præsentis vitæ; nisi ad illa eleuetur per actum fidei etiam mens; & sic toti, & perfectè Deo subdamur. 12. *Pro adultis, si debeant iustificari de nouo, est necessaria fides actualis.*

Dixi autem, fidem actualem esse simpliciter necessariam adulto, si debeat de nouo iustificari, tanquàm adultus: quia, si ponatur iam esse iustificatus in infantia, verbi gratia, per Baptismum; & quando venit ad vsum rationis per aliquod tempus non peccet mortaliter, & repentè io eo statu sic moriatur; verè saluabitur, etiamsi actum fidei non elicuerit: sed reuerà saluabitur tanquàm infans, & non tanquàm adultus, id est, solùm per medium, quod est commune infantibus, & absque eo, quòd ipse sit aliquid operatus pro sua salute, tanquàm adultus, vt notat Suar. *disp.* 12. *de fide, sect.* 2. *n.* 10. 13. *Secus verò, si solùm debeat ad aliquod tempus conseruare iustitiam, quam fuerit adeptus per Baptismum, ante vsum rationis.*

Atque

Atque hoc videtur probabilius, quàm quod habet Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 2. n. 4.* etiam baptizatos in infantia non posse assequi gloriam sine aliquo supernaturali actu fidei: & si quis, statim atque venit ad vsum rationis, moriatur, ad diuinam prouidentiam pertinere, vt eum illuminet, & fidem doceat; siue interiùs, per internam illustrationem, siue exteriùs, per aliquem Magistrum, & Doctorem: quia hoc ipso, quòd quis est adultus, omninò indiget propriis meritis ad gloriam consequendam; nec de lege ordinaria illi sufficiunt sola merita Christi, sine meritis propriis, sicut sufficiunt infantibus, & carentibus vsu rationis. Sed contrà est: quia, quanuis hoc totum sit verum in iis, qui debent assequi gloriam, tanquàm adulti, id est, ex propria cooperatione, & merito; quod certissimum est non posse esse sine actu fidei supernaturali, non tamen est necessariò verum vniuersaliter in omnibus adultis; & præcisè ex hoc, quòd sint adulti, & verè participent vsum rationis. Nam facilè potest accidere, quòd quis existens verè adultus, & capax rationis, & adhuc retinens sanctitatem Baptismi, moriatur absque eo, quòd cogitarit de vlla obligatione implenda, aut de actu aliquo meritorio efficiendo: & in tali casu non est, quòd recurramus ad prouidentiam Dei supernaturalem, & ad miraculum, vt ille doceatur mysteria fidei: sed absolutè possumus dicere, quòd saluabitur, cùm verè sit per Baptismum regeneratus, vt filius Dei; & per habitum gratiæ verè habeat ius ad gloriam, tanquàm ad hæreditatem, etiamsi per proprios actus, & per propria merita non habeat ius ad illam, tanquàm ad præmium, & ad mercedem. Et valdè durum videtur, quòd aliquid sit medium in hac vita necessarium simpliciter ad gloriam, & salutem vltimam; quod tamen in hac eadem vita non sit medium simpliciter necessarium ad gratiam, & salutem primam, siue acquirendam, siue conseruandam; & per consequens, quòd possit accidere, quòd quis ex hac vita decedat in gratia, & tamen in altera non admittatur ad gloriam. Et quanuis tale quid asseruerit Canus *in relect. de Sacram. in genere, par. 2.* Castr. *lib. 2. de lege pœn. cap. 14.* Bannes *2. 2. quæst. 2. art. 8. dub. vlt.* & aliqui alij apud Suar. *disp. 12. sect. 4. n. 9.* qui asseruerunt, fidem explicitam Incarnationis, & Christi, esse post Euangelium promulgatum de necessitate medij pro acquirenda gloria; non autem pro acquirenda gratia; & hac de causa *Actorum* 10. missum fuisse Sanctũ Petrum ad Cornelium Centurionem, iam Deo placẽtem, & Deum timentem, vt *ibi* dicitur, & per consequens iam iustificatum: quia adhuc debebat distinctiùs instrui circa fidem explicitam Christi, vt posset glorificari: id tamen quàm sit improbabile, rectè ostendit Suar. *sect. 4. cit. n. 14. & sequentibus, pag. mihi 229.*

Neque oppositum asserit Sanctus Thomas *in 3. d. 25. quæst. 2. art. 1. quæstiunc. 1.* Dur. *ibidem, q. 1. art. 2.* & aliqui alij, qui absolutè pronunciant de adultis, quòd non possint saluari sine propriis meritis, & per consequens sine fide, quæ sola potest esse illorum principium: solùm enim id asserunt de adultis, prout communiter saluantur tanquàm adulti; & etiam in ordine ad beatitudinem se habent vt adulti: non autem de adultis solùm materialiter, & prout aliquando in ordine ad beatitudinem possunt se habere, non vt adulti; sed vt infantes.

14. *Fides actualis omni tempore fuit necessaria pro adultis.*

Et quod dicimus de hac medij necessitate pro adultis, debet intelligi, maximè vniuersaliter, & tam pro temporibus legis gratię, & Euangelij, quàm pro āliis iam præteritis, legis naturæ, & scriptæ, & pro quibuscunque adultis, vbicunque, & quomodocunque sint educati, vt docet Sanctus Thomas 2. 2. *quæst. 2. art. 3. ad primum, & quæst. 10. art. 1. ad 4.* & omnes communiter apud Suar. *sect. 2. cit. n. 5.* nam ex Trident. *sess. 6. cap. 7. de iustificatione*, sine fide nulli vnquam contigit iustificatio. Et ex cap. 8. *Initium omnis iustificationis est fides, & sine fide impossibile est placere Deo, & ad filiorum eius consortium peruenire.* Et certissimum est, quòd non solùm in lege gratiæ; sed etiam in lege scripta, & naturæ, quotquot fuerunt iustificati, solùm fuerunt iustificati modo humano, & voluntariè, & liberè acceperunt iustitiam; & per proprios actus intellectus, & voluntatis se se ad illam disposuerunt, & per consequens etiam habuerunt actum aliquem fidei supernaturalis, vt patet ex dictis. Vnde & *ad Hebr. 11.* & *in Concilio Arausicano can. 25.* non nisi per fidem dicuntur fuisse iustificati antiqui Patres, Abel, Noë, Enoch, Abraham, & alij: quia, scilicet, etiam illis fuit fides initium iustificationis, & simpliciter necessaria, tanquam medium. Et quanuis in Scriptura nusquam alibi dicatur Enoch habuisse fidem, vel per illam fuisse iustificatus: id tamen ex eo infert Sanctus Paulus *ad Hebr. 11.* quia dicitur placuisse Deo: &, vt ipse addit: *Impossibile est sine fide placere Deo.* Quæ certè verba apertè continent vniuersalem Dei legem, quòd nullus potuerit, neque possit illi placere, sine fide; & per consequens, quòd fides semper fuerit medium simpliciter necessarium ad placendum Deo, & ad iustificationem: & alioqui argumentatio, & illatio Sancti Pauli de fide Enoch, & de illius iustificatione per fidem, nulla erit, vt benè notat Valentia 2. 2. *disp. 1. quæst. 2. punct. 2.*

Quare nullo modo est admittendum, quod *suprà* retulimus ex sententia aliquorum Catholicorum de puero educato in syluis, & Deum, & res fidei ignorante inculpabiliter: nam, si saluabitur, non saluabitur etiam ipse sine fide, eamque docebitur, vel interiùs immediatè à Deo per internam illuminationem, vel exteriùs ministerio Angeli, aut hominis, vt expressè asserit Sanctus Thomas *in 3. d. 25. quæst. 2. art. 1. quæstiunc. 1. ad secundum*: sic enim etiam contigit *Act. 8.* Eunucho, qui miraculosè fuit edoctus per Sanctum Philippum; & *cap. 10.* Centurioni, qui fuit edoctus per Angelum, & per Sanctum Petrum: & omninò sic spectat ad Dei prouidentiam, vt, dum omnes homines vult saluos fieri, simul etiam velit eos omnes ad agnitionem veritatis venire, vt est apud Sanctum Paulum *1. ad Timot. cap. 2.* & si si aliquem efficaciter eligit ad salutem, etiam eligat efficaciter ad fidem, quam ipse constituit, tanquam medium omnibus necessarium, & sine qua nemini voluit salutem contingere. Et hæc illuminatio, & doctrina rerum fidei à Deo præstabitur, non ex merito, quod habeatur ex naturali obseruatione legis naturæ; sed ex pura gratia, quam Deus ipse pro sua bonitate paratus est omnibus dare, nisi illi ponant obicem per peccatum, vt dicitur *in materia de gratia*, & notat Suar. *disp. 12. de fide, sect. 2. num. 14. & 15.* Imò aliquando, etiamsi ponant obicem, & positiuè sint malè dispositi, vt patet in Sancto Paulo, qui tunc à Deo fuit vocatus, quando erat spirans minarum, & cædis in discipulos Domini: vt enim benè Suar. *n. 15. cit.* hoc inter cætera est discriminis inter primam gratiam iustificantem, & primam vocantem, vel auxiliantem, quòd illa in adultis necessariò prærequirat positiuas dispositiones per actus supernaturales; hæc verò satis habeat dispositionem negatiuam per carentiam obicis; imò neque illam necessariò prærequirat, si Deus cum aliquo ita velit, vt iam diximus. Et quòd in hoc puero ignorantia Dei, & fidei ponatur futura inculpabilis, & inuincibilis, solùm facit, vt non ex illa damnari debeat, si fortè damnetur;

damnetur;sed ex peccato originali, aut actuali,cum quo decedit;non autem facit, vt cum illa saluari debeat, si opposita notitia ex Dei institutione, & lege est omnibus necessaria necessitate medij, vt probauimus.

15. *Fides in homine adulto nõ potest sufficere solùm in voto.*

Neque hoc medium, quod est fides, est ex illis, quæ aliquando possunt sufficere solùm in voto:hoc enim communiter iis mediis conuenit, quæ consistunt in aliquo actu externo, vt est,verbi gratia,Baptismus,& oris confessio; non autem iis,quæ consistunt in solo actu interno, qui propriè, & per se potest pertinere ad internam dispositionem, & perfectionem animæ; & communiter non potest impediri: vel certè si conuenit aliquando etiam illis mediis,quæ consistunt in actu interno,vt est,verbi gratia,formalis dolor,& pœnitentia de peccatis,quando actualiter in mentem non veniunt, in quo casu sufficienter suppletur per actum charitatis, & dilectionis Dei super omnia, quæ hac de causa dicitúr continere pœnitentiam, & dolorem quasi in voto; solùm conuenit respectu alterius actus, qui sit eiusdem ordinis,& præterea sit excellentiæ,aut virtutis maioris, & ideò contineat quasi virtute,& eminenter illum alium, cuius dicitur votum, vt accidit in casu posito de charitate, quæ est eiusdem ordinis supernaturalis, cuius est ipse dolor,& pœnitentia: & præterea est excellentiæ longè maioris. Id autem respectu fidei dici non potest, comprehendendo hoc nomine etiam voluntatem credendi, cùm neque in actibus intellectus,quos elicimus in hac vita, sit vllus alius supernaturalis, & perfectior fide; neque in actibus supernaturalibus voluntatis, sit vllus, qui actum fidei non præsupponat, vt patet in actibus spei, & charitatis: & ideò si actus fidei est necessarius homini adulto, omninò est necessarius in se ipso, & in re,non autem potest sufficere solùm in voto,cùm nullus sit alius,qui illum contineat, quasi votum,vt notat Suar. *disp.* 12.*sect.*2.*cit.n.*10.11.12. imò ex hoc ipso,quòd Baptismus,& alia huiusmodi possunt sufficere solùm in voto, apertè colligitur, quòd fides sit necessaria omninò in re, vt notat Vasqu. 2.2.*disp.* 1.*quæst.*2.*puncto* 3. §. *Id autem colligimus.* Siquidem huiusmodi vota, per quæ illa supplentur,& in quibus sufficiunt, cùm sint ordinis supernaturalis,vtpote conducentia ad salutem,quæ est supernaturalis,omninò præsupponunt aliquam notitiam supernaturalem; quæ tamen non est alia,nisi fides: & si hæc ipsa potest suppleri per aliud votum,etiam ad illud erit opus alia notitia, & alia fide;& sic dabitur processus in infinitum.

DISPVTATIO V.

Quarum rerum explicita fides sit necessaria necessitate medij.

1. *Explicatur sensus quæstionis.*
2. *Fides explicita,& implicita quænam sit.*
3. *Pluribus modis potest fides alicuius articuli esse implicita.*
4. *Fides supernaturalis ex parte alicuius obiecti materialis semper fuit de necessitate medij.*
5. *Non possunt mandata diu seruari sine gratia, & sine fide.*
6. *De necessitate medij est etiam fides de aliquibus obiectis cognoscibilibus naturaliter.*
7. *Etiam illi,qui de aliquibus obiectis habent scientiam, possunt de iis habere fidem.*
8. *Specialiter semper fuit de necessitate medij credere Deum remuneratorem.*
9. *Mysterium Trinitatis non fuit semper de necessitate medij.*
10. *Neque mysterium Incarnationis fuit semper explicitè creditum.*
11. *Sed pro tempore legis naturæ, & legis scriptæ satis fuit,si crederetur implicitè.*
12. *Omnibus temporibus semper fuit habita aliqua notitia, & fides de Incarnatione.*
13. *Fides Incarnationis, & Christi, multis modis potuit esse implicita.*
14. *Post Euangelium promulgatum, tam Incarnatio, quàm Trinitas est credenda explicitè de necessitate medij.*
15. *Fides explicita Trinitatis, & Incarnationis, potest sufficere etiam in voto.*
16. *Non est temerè recurrendum ad miraculosam Dei illuminationem circa res fidei.*
17. *Loca Scripturæ non probant determinatè necessitatem in re, fidei explicitæ de Trinitate, & de Christo.*
18. *Per hanc distinctionem de fide explicita in re, vel in voto,benè conciliantur sententiæ oppositæ.*
19. *Fides explicita de Trinitate, & de Christo, non est necessaria simpliciter ad gloriam;si non est simpliciter necessaria ad gratiam.*
20. *Promulgatio Euangelij per totum mundum solùm fuit completa post annos circiter quadraginta à Christi morte.*
21. *Nulla ratione est admittendum, quòd possit sufficere ad salutem credere generaliter id, quod credit Ecclesia.*

1. *Explicatur sensus quæstionis.*

PRo clariore explicatione superioris doctrinæ,plura supersunt examinanda, & explicanda,quæ hic proponimus, id est, quarum rerum sit necessaria fides necessitate medij, & qualis fides sit necessaria:nam de rebus potest dubitari, vtrùm sit necessaria earum,quæ etiam materialiter excedunt omnem vim naturalem nostri intellectus,vt est,verbi gratia,mysterium Trinitatis, & Incarnationis: an verò possit sufficere, si credantur saltem illæ, quæ naturaliter possunt cognosci, vt, verbi gratia, quòd Deus sit, & quòd remunerator sit; si præsertim hæc etiam credantur supernaturaliter,quantùm est ex parte principij,id est, credantur ex diuina inspiratione, & ex auxilio gratiæ; non autem simpliciter cognoscantur per naturales discursus,vt possunt, & solent cognosci à Philosophis: & præterea si credantur supernaturaliter, quantùm est ex parte motiui,& obiecti formalis, id est,propter diuinam authoritatem,& reuelationem; non autem propter quencunque alium medium terminum, qui fortè cognoscatur in præmissis naturalis discursus. Et si dicatur esse necessaria fides earum rerum, quæ etiam materialiter sunt supernaturales; vlterius potest dubitari, quænam illæ sint;& in specie vtrùm inter has sit necessariò credenda Incarnatio,& vtrùm Trinitas.

2. *Fides explicita, & implicita quænam sit.*

De ipsa verò fide potest dubitari,vtrùm sit necessarium, quòd sit explicita; an verò possit sufficere, quòd sit implicita: intelligendo per fidem explicitam, eam, qua creditur vnusquisque articulus,prout proponitur credendus in se,& explicatur in propriis terminis:siue hęc credulitas,& explicatio sit ita perfecta,& distincta, vt qui illam habet,non modò capiat id, quod credit; sed etiam possit id explicare aliis, & aliquam rationem de illo reddere, quomodo communiter se habent viri Theologi: siue sit solùm rudis, & imperfecta, quomodo communiter credunt indocti,& rudes. Et per fidem implicitam, eam intelligendo, qua creditur vnusquisque articulus

lus particularis, prout comprehensus in alio articulo generali & prout in illu quasi implicitus, vel implicatus, & inuolutus, vt notat Gabr. *in* 3. *dist.* 25. *quæst.* 1. *art.* 1. *not.* 2. Azor. *part.* 1. *lib.* 8. *cap.* 6. *quæst.* 10. *in fine.* Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 2. *n.* 2. & alij communiter: quia enim propositio vniuersalis in se continet omnes propositiones particulares, in quas potest distribui, & resolui, vt *suprà* diximus *disp.* 2. *num.* 11. & simul cum ipsis vniuersalibus cognoscuntur aliquo modo etiam ipsa particularia, quę sub illis subsumi possuot, vt patet ex Aristotele 1. *Poster. t.* 2. & 7. *Ethic. cap.* 3. rectè dicuntur in articulo generali esse crediti etiam articuli particulares, qui sunt sub illo; & dum ille creditur explicitè, & in in se, suisque terminis, hi rectè dicuntur credi implicitè, & in alio, id est, in ipso vniuersali, vel generali.

3. *Pluribus modis potest fides alicuius articuli esse implicita.* Sed, quanuis hic modus declarandi fidem implicitam articulorum particularium in articulis generalibus, aut vniuersalibus, sub quibus illi subsumi possunt; sit optimus, & verissimus; non tamen videtur sufficienter comprehendere omnes modos fidei implicitæ: siquidem possunt esse plures alij modi, quibus vnum potest cognosci, & credi quasi implicitum, & inuolutum, seu contentum in alio: vt, verbi gratia, si effectus credatur in causa: & quod ad aliud dicit attributiooem, & pertinentiam, credatur, & iotendatur in illo alio: & quod necessariò consequitur ad positionem alicuius, in illo, ad quod consequitur. Et hac ratione cùm omnes articuli fidei reducantur ad illos duodecim, qui habentur in Symbolo Apostolorum, & omnes in illis credantur, quasi impliciti, & inuoluti; non omnes tamen sunt impliciti, sicut particulares, & inferiores in vniuersalibus, & superioribus; sed aliis, atque aliis mod s, vt patet ex Sancto Thoma 2. 2. *quæst.* 1. *art.* 8. Nam in articulo, verbi gratia, quo explicitè credimus, Deum esse vnum, implicitè etiam credimus, quòd solus sit colendus, vt habet Sanctus Thomas *in responsione ad primum:* & in articulo, quo credimus, eum esse omnipotentem, implicitè credimus, quòd etiam habeat omnium scientiam, & prouidentiam: siquidem in agentibus per intellectum, qualis est Deus, ex ipso primo conceptu, & nomine Diuinitatis, vt probatur 1. *par. quæst.* 13. *art.* 8. solùm contingit operatio secundùm voluntatem, & cognitionem: & ad hoc vt aliquod agens possit pro voluntate efficere omnia, necessarium omninò est, vt etiam cognoscat omnia, quæ potest velle efficere; & vt de omnibus habeat prouidentiam, vt subdit Sanctus Thomas 2. 2. *quæst.* 1. *art.* 8. *cit. ad secundum:* & in eodem articulo omnipotentiæ implicitè etiam credimus realem Christi præsentiam in Eucharistia, & alia omnia miracula, quæ fide credimus fuisse patrata, vt idem habet *in responsione ad* 6. Et in quantum Eucharistia est Sacramentum, quo fideles communicant, & est instrumentum gratiæ, & remissionis peccatorum, implicitè creditur in articulis sanctæ Ecclesiæ Catholicæ, Sanctorum Communionis, & remissionis peccatorum, vt notat Richardus *in* 3. *d.* 25. *art.* 1. *quæst.* 1. *ad quartum,* & ex illo Azor. *par.* 1. *lib.* 8. *cap.* 5. *versùs finem.* Hi verò articuli explicitè crediti certum est, quòd non se habent ad alios, qui in ipsis creduntur implicitè, tanquàm articuli generales ad articulos particulares sub se contentos, vt ex se patet; sed aliis, atque aliis modis: & ideò non omnis modus credendi implicitè, est sicut articuli particularis in articulo generali.

Quòd verò habet Valent. 2. 2. *disp.* 1. *quæst.* 2. *puncto* 3. *sub initium.* quòd actus, in quo assensus aliquis fidei censetur esse implicitus, possit non solùm esse actus intellectus modo explicato; sed etiam actus voluntatis: vt si, verbi gratia, aliquis rudis sit paratus, & velit ea credere, quæ explicitè credunt alij sapientiores; non videtur admittendum, si actus voluntatis sumatur per se, & seorsim ab actu intellectus; non autem prout illum includit: nam velle credere, reuerà non est credere, & neque explicitè, neque implicitè in se id continet, si loquamur de continentia actuali; non autem de virtuali, aut potentiali etiam proxima, quæ potest appellari etiam in voto. Et à fortiori neque est admittendum id, quod habet Dur. *in* 3. *d.* 25. *quæst.* 1. *art.* 1. quòd etiam per solum habitum fidei possit quis dici implicitè credere, cùm semper in habitu, & potentia sint impliciti omnes actus. Contra enim est: quia similiter habitus fidei, nullo modo est suus actus, neque habet illum implicitum, nisi vt virtus, & potentia, quæ etiam manet in dormientibus, & in amentibus, & carentibus vsu rationis; qui tamen communiter non dicuntur actualiter credere articulos fidei, neque explicitè, neque implicitè.

4. *Fides supernaturalis ex parte ... obiecti ... fuit de necessitate medij.* Si ergo loquamur de rebus credendis, certum videtur, primò, quòd omnibus adultis ratione vtentibus semper fuit necessaria necessitate medij fides aliqua actualis, & supernaturalis, non solùm ratione principij effectiui, quod est auxilium gratiæ, vel ratione motiui, & obiecti formalis, quod est ipse Deus obscurè reuelaos: sed etiam ratione alicuius obiecti materialis, quod, scilicet, etiam acceptum materialiter, omninò excedat vim naturalem intellectus creati, nec possit naturaliter ab illo attingi. Ita Sanctus Thomas 2. 2. *quæst.* 2. *art.* 3. Scholastici communiter *in* 3. *d.* 25. Medina *lib.* 4. *de recta in Deum fide, cap.* 8. Bannes 2. 2. *quæst.* 8. *art.* 1. *conclus.* 1. Sot. *in* 4. *d.* 1. *quæst.* 2. *art.* 3. Canus *in relect. de Sacram. in genere, par.* 2. *conclus.* 1. Suar. *disp.* 12. *de fide, sect.* 3. *n.* 8. Valent. 2. 2. *disp.* 1. *quæst.* 2. *puncto* 2. *initio.* Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 2. *n.* 3. Layman. *lib.* 2. *tract.* 1. *cap.* 8. *n.* 3. §. *Secundò, in assertione.* Hæc assertio est contra illos Hæreticos, qui negauerunt, fidem esse supernaturalem; & contra illos Catholicos, qui putarunt, fidem supernaturalem non esse simpliciter necessariam oecessitate medij; sed in aliquo casu posse aliquem iustificari, & saluari etiam sine illa, vt *suprà* retulimus *disp.* 4. *n.* 8. Verùm id vel est erroneum, & fortè hæreticum, vt vult Canus, & Bannes *locis citatis*; vel certè nullo modo est admittendum, vt *suprà* notauimus *disp.* 4. *cit. n.* 14. Et si fortè aliqui ex Patribus tale quid videantur asserere, præsertim pro tempore legis naturæ, vt de Clemente Alexandrino *lib.* 6. *Stromat.* & de Iustino *in Apolog.* 2. *pro Christianis,* & de Sancto Chrysostomo *homil.* 37. *in Matthæum* refert Suar. *disp.* 12. *sect.* 2. *initio,* mitiùs sunt interpretandi; & solùm dicendi sunt negare necessitatem fidei explicitæ mysteriorum, verbi gratia, Trinitatis, & Incarnationis, vt notat idem Suar. *sect.* 3. *num.* 14. non autem absolutè, & simpliciter omnem necessitatem fidei supernaturalis.

Et quòd fides supernatoralis ex parte principij actiui, & ex parte motiui, vel obiecti formalis semper fuerit de necessitate medij, satis probauimus *disput. præcedente, n.* 8. *& sequentib.* hoc enim est, quod toties repetit Sanctus Paulus, & Concilia, quòd fides, sine qua impossibile est placere Deo, & ex qua veteres Patres fuerunt iustificati, est ex gratia, & donum Dei; & quòd illam concipiamus, excitati solummodo, & adiuti diuina gratia; & quòd sine Dei inspiratione, & adiotorio nullus posit credere, vt oportet, ad hoc vt gratia iustificationis illi conferatur, &c. Et hoc saltem probat ratio *suprà* allata ex Sancto Thoma, quòd directionem, & viam ad

salutem

salutem æternam, & supernaturalem solùm possimos habere per doctrinam, & disciplinam ab ipso Deo; & necessariò debeamus esse docibiles Dei, eique credere, tanquàm docenti, quæ pet nos ipsi inuestigare non possumus: id enim totum clarè ostendit necessitatem diuinæ inspiratiotis, & motionis, per quam Deus aperiat nobis cor, vt possimus iotendere iis, quæ ptoponuntur credenda. Et prætereà, quòd rebus obscutis, & supra naturalem intelligentiam adhæteamus summa firmitate, & certitudine, clarè ostendit excellentiam, & eminentiam motiui formalis, propter quod assentimur, id est, diuinæ authoritatis, quæ sola etiam tunc, quando obscurè reuelat, meretur summam certitudinem, & firmitatem assensus.

Quòd verò præteteà etiam fides supernaturalis ex parte alicuius obiecti materialis, semper fuerit, & sit necessaria, probatur similiter ratione allata ex Sancto Thoma: quia alioqui noo potest voluntas in Deum moueri, tanquàm in finem, & booum supernaturale per actum spei, & charitatis supernaturalis, nisi pet fidem ei proponatur sub tatione talis finis, & talis boni: quæ tamen tatio, etiam accepta materialiter, est supernaturalis, cùm cettum sit, quòd *nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus diligentibus se*, vt habet Sanctus Paulus 1. *Cor.* 2. Atque hoc ipsum etiam dicitur ad Hebr. 11. illis vetbis: *Accedentem ad Deum oportet credere, quia est, & quia remunerator est.* Neque enim id intelligitur de sola existentia Dei, provt est authot naturæ, & de remuneratione bonorum operum naturalium, quomodo fortasse potest cognosci naturaliter, & per discursus naturales: sed principaliter provt est author, & largitor donorum supernaturalium, eorúmque remunerator, vt ex communi sententia explicat Canus *lib.* 12. *de locis theolog. cap.* 4. & *in relect. de Sacram. p.* 2. *in responsione ad vltimum contra secundam conclusionem*, & ex illo Suar. *de fide, disp.* 11. *sect.* 3. *n.* 8. Et patet ex eo: quia hæc ipsa fides, qua dicitur accedens ad Deum debere credere, quia est, & quia remunerator est; *initio capitis* definitur, quòd sit *substantia*, seu fundamentum, *rerum sperandarum*; quæ tamen sine dubio sunt tes supernaturales: & additur, quòd sit *argumentum non apparentium*, id est, assensus omninò firmissimus ad ea, quæ solùm obscurè sunt reuelata, & alioqui ex se non apparent, siue oculis corpotis, siue mentis, & intellectus, vt *suprà* explicauimus *disp.* 2. quæ similiter hac ipsa de causa, quòd naturaliter, & ex se non apparent, & videri, aut cognosci non possunt per vires naturæ, conuincuntur esse supra naturam: & per hanc ipsam fidem dicuntur Sancti vicisse regna, & operati esse iustitiam; & temporalia omnia, siue bona, siue mala contempsisse, expectantes in altera vita repromissiones, & meliorem resurrectionem, quæ similiter est supra naturam.

5. *Non possunt mandata diu seruari sine gratia, & sine fide.*

Neque facit contra hoc, quòd ex Christi ipsius responso *Matth.* 19. sola obseruatio mandatorum possit sufficere ad salutem, eáque sint mandata ipsa Decalogi, & naturalia: ex qoo videtur sequi, non esse opus alia fide supernaturali quoad obiectum materiale. Naoi contra est: quia hæc ipsa obseruatio mandatorum naturalium non potest dici haberi sine gratia; & pet consequens nec sine fide, vt probatur 1. 2. *in materia de gratia.* Et quemadmodum ex Christi responso non potest efficaciter impugnari necessitas gratiæ pro assequenda salute: ita nec potest impugnari necessitas fidei: & hanc vtranque dicendus est ibi Christus supponere, non autem negare, vt benè notat Valen. 2. 2. *disp.* 1. *quæst.* 2. *puncto* 2. §. *Quartò, obiici potest.*

6. *De necessitate medij est etiam fides de aliquibus obiectis cognoscibilibus naturaliter.*

Hoc verò, quod diximus, fidem supernaturalem ex parte alicuius obiecti materialis semper fuisse de necessitate medij, non ita debet intelligi, quasi de hoc tantùm obiecto fuerit necessaria; non autem etiam de illo, quod potest cognosci naturaliter, vt est, verbi gratia, existentia Dei simpliciter, & summa eius necessitas, & independentia ab omni alio ente; & summa excellentia, propter quam est illi debitus supremus cultus, & summa veritas, & veracitas in dicendo, propter quam est illi debita firmissima fides, & similia: sunt enim etiam hæc, & semper fuerunt de necessitate medij, vt probat Valeot. 2. 2. *disp.* 1. *quæst.* 2. *puncto* 2. §. *Nunc superest.* & Suar *disp.* 12. *de fide, sect.* 3. *n.* 2. *& sequentib.* cum S. Thoma 2. 2. *quæst.* 2. *art.* 4 cùm sint prima fundamenta totius fidei; & impossibile sit Deum credere, verbi gratia, tanquàm authorem, & remuneratorem bonorum supernaturalium, nisi credatur tãquàm existens simpliciter, & tanquàm ens necessarium, & non potens non existere, & tanquam ens primum, & omni modo indepeodens ab omni alio, &c. Et de his etiam intelligitur Sanctus Paulus ad Hebr. 11. *Accedentem ad Deum oportet credere, quia est, & quia remunerator est.* Neque potest de his sufficere sola cognitio naturalis, nisi admittamus, quòd initium iustitiæ, & salutis possit esse ex natura; & quòd substantia, vel fundamentum rerum sperandarum possit esse quid naturale; contra id, quod probauimus *suprà, disp.* 4. *n.* 8. *& sequentibus.*

Atque hæc necessitas medij quoad obiecta cognoscibilia naturaliter, non videtur esse asserenda solùm pro iis, qui illorum non habent scientiam, vt vult Caiet. *in cap.* 11. *ad Hebr.* & Thomistæ communiter, qui negant, posse simul de eodem obiecto haberi fidem, & scientiam: sed absolutè est asserenda pro omnibus, cùm hoc importet necessitas medij, vt *suprà* diximus, quòd debeat absolutè esse pro omnibus: & sicut ab illa nullus potest excusari per ignorantiam; ita nec debeat posse excusari per scientiam, vel ex quocunque alio capite.

7. *Etiam illi, qui de aliquibus obiectis habent scientiam, possunt de iisdem habere fidem.*

Et quamuis fortasse actus scientiæ, & actus fidei non possint simul haberi nihil tamen repugnat, quominùs actus fidei possit simul haberi cum habitu scientiæ; & ideò etiam ille possit credere per fidem diuinam existentiam Dei, verbi gratia, qui de illa habet habitum demonstratiuum, & scientificum naturalem: nam hac ratione in naturalibus etiam ille, qui de aliqua propositione, verè immediata, habet demonstrationem, verbi gratia, à posteriori, potest illi extra actualem discursum, & syllogismum assentiri per alium assensum immediatum ex solis terminis: & in supernaturalibus, qoi habet iudicium euidẽs de credibilitate alicuius articuli, vel per discursum, & vim illatiuam, aut consequentiam naturalem, eum infert; potest nihilominùs extra discursum eum credere ex imperio voluntatis propter solam authoritatem Dei reuelantis, & sine vllo respectu ad principia discursus, & ad bonitatem consequentiæ: & ideò etiam ille, qui habet demonstrationem, & habitum scientificum, verbi gratia, de existentia Dei, potest illam credere ex fide diuina propter solam aothoritatem Dei reuelantis, & sine vllo respectu ad medium, sine ad assensum demonstratiuum, & scientificum, cùm præsertim certitudo, & firmitas fidei sit longè maior, & longè perfectior perfectione sibi intrinseca, & essentiali, quam certitudo, & firmitas cuiusque scientiæ, & cognitionis naturalis; & longè meliùs intellectum perficiat, & ab eo expellat omnem formidinem deceptionis, atque erroris; & diuina authoritas, quæ est illius formale

male motiuum, maiorem vim habeat ad trahendum ex se assensum fidei, quàm habeat quodcunque medium demonstratiuum ad trahendum ex se assensum scientiæ. Et præterea potest addi cum Sancto Thoma 2.2. *quæst.* 1. *art.* 8. *ad primum.* Richardo *in* 3. *d.* 25. *art.* 1. *quæst.* 2. Azor. *par.* 1. *lib.* 8. *cap.* 5. § *Si quæras.* & aliis communiter, plùs aliquid credi per actum fidei, verbi gratia, circa existentiam, aut vnitatem Dei, quàm sciatur per actum scientiæ: siquidem non solùm creditur, quòd Deus existat, aut sit vnus quomodocunque; sed etiam quòd existat, potens omnia, & omnibus prouidens, & quòd sit vnus in tribus Personis, & solus sit colendus: quæ certè omnia non possunt sciri per actum scientiæ. Et eadem ratione, quamuis fortasse per scientiam possit sciri, quòd Deus sit causa efficiens mundi, & omnia ab illo dependeant in genere causæ efficientis; non tamen potest sciri id totum, quod creditur circa mundi efficientiam, id est, quòd sit factus ex nihilo, & per creationem propriè dictam, & initio temporis, pro solo imperio suæ voluntatis, & pro exercitio libertatis, vt dicitur cap. *Firmiter. de summa Trin.* & notat Sanctus Thomas *par.* 1. *quæst.* 46. *art.* 2. Et quemadmodum Apostoli, qui Christum viderunt, eiúsque morti interfuerunt, aliquid plùs crediderunt, id est, quòd ille, quem cognoscebant sensibus corporis, & videbant, vt hominem, verè etiam esset Filius Dei: ita, & qui habent scientiam de aliquo articulo, possunt per fidem de illo eodem credere aliquid aliud.

8. *Specialiter semper fuit de necessitate medij credere Deum remuneratorem.*

Quòd si quæras de huiusmodi obiectis, etiam materialiter supernaturalibus, quænam specialiter semper fuerint credenda de necessitate medij. Respondeo, ea tantùm, quæ in Deo intelliguntur cum aliquo ordine, & respectu ad homines: vt, verbi gratia, quòd Deus sit author, & remunerator bonorum supernaturalium, & finis simpliciter vltimus, & beatitudo nostra cumulatissima, &c. non autem illa, quæ intelliguntur quasi absoluta ab omni ordine, & respectu ad nos, vt, verbi gratia, quòd Deus in personis sit trinus: hoc enim est, quod dicitur ad Hebr. 11. *Oportet credere, quia est, & quia remunerator est.* vt definitur in Tridentino *sess.* 6. *cap.* 6. *de iustificatione.* Et horum fides semper fuit sufficiens, vt voluntates dirigeret, & perfectè conuerteret ad vltimum finem per spem, & amorem; & vt auerteret à peccatis per pœnitentiam. Et in illa continentur implicitè etiam plura alia: vt, verbi gratia, immortalitas animæ, sine qua impossibile est, vt credatur remuneratio in altera vita; Dei offensio per peccata, eorúmque punitio; Dei auxilium pro acquirenda, & conseruanda, & exercenda iustitia; & alia huiusmodi, sine quibus non possunt haberi dispositiones prærequisitæ ad iustificationem, vt sunt, verbi gratia, actus timoris, & spei, de quibus in Tridentino *sess.* 6. *cap.* 6. *de iustificatione.* Et cùm hæc ex altera parte non sint necessariò credenda explicitè, & in se ipsis per proprios terminos, & conceptus, vt probat Suar. *disput.* 12. *sect.* 3. *num.* 19. & satis includantur in hoc, quòd Deus supernaturaliter sit remunerator; rectè dicitur hoc ipsum semper fuisse de necessitate medij.

9. *Mysterium Trinitatis nō fuit semper de necessitate medij.*

Quòd verò Trinitas in personis, quæ reperitur in Deo, quasi absoluta ab omni ordine, & respectu ad nos, non semper fuerit necessariò credenda à singulis de necessitate medij, expressè habet Sanctus Thomas 2. 2. *quæst.* 2. *art.* 8. *ad* 2. & docent omnes communiter apud Suar. *disput.* 12. *sect.* 3. *num.* 10. Et patet ex eo: quia tempore legis naturæ mysterium Trinitatis non ita fuit reuelatum, & promulgatum, vt posset generaliter ab omnibus credi; sicut requiritur in iis, quæ sunt de necessitate medij: sed hoc specialiter reuelauit Christus ipse in lege gratiæ, vt etiam notat Sanctus Augustinus *tract.* 106. *in Ioannem, ante medium, tom.* 9.

At propter hanc rationem neque etiam Incarnatio, & Christus fuit semper credendus explicitè à singulis de necessitate medij, cùm neque etiam hoc mysterium ita fuerit reuelatum, & promulgatum, vt posset ab omnibus credi explicitè, & in se ipso, vt tradunt Scholastici communiter cum Magistro *in* 3. *d.* 25. & cum Sancto Thoma 2. 2. *quæst.* 2. *art.* 7. hoc enim est, quod dicitur 2. *ad Cor.* 3. in lege vetere fuisse positum quasi velamen supra cor, & solùm in lege noua reuelata facie nos speculari gloriam Domini: quod Patres communiter maximè intelligunt de mysterio Incarnationis, quod solùm in Euangelio est explicitè creditum: & *ad Ephes.* 3. mysterium Incarnationis dicitur fuisse Sacramentum absconditum à sæculis: quod tamen non esset, si semper fuisset explicitè creditum. 10. *Neque mysterium Incarnationis fuit semper explicitè creditū.*

Dico autem, *explicitè creditum:* quia, si loquamur de fide implicita, non est negandum, quòd etiam Christus, & Incarnatio semper fuerit necessariò credenda necessitate medij: nam, vt definitur in Tridentino *sess.* 5. *can.* 3. peccatum originale non per aliud remedium tollitur, quàm per meritum vnius Mediatoris Domini nostri Iesu Christi, qui nos Deo reconciliauit in Sanguine suo: &, vt dicitur *sess.* 6. *cap.* 6. *de iustificatione,* prima dispositio ad iustitiam per actum fidei in adultis, de hoc est in primis, quòd impius à Deo iustificetur per redemptionem, quæ est in Christo Iesu. Et, vt subditur *cap.* 7. nemo potest esse iustus, cui merita Passionis Christi non communicentur, & qui cum Christo non vniatur, eiúsque Corporis viuum membrum non efficiatur: quæ tamen communicatio meritorum, & vnio, & incorporatio cum Christo, non inchoatur, nisi per fidem in ipsum Christum; nec potest esse sine illa: vnde & *ad Rom.* 3. dicitur, quòd *iustitia Dei communicatur per fidem Iesu Christi in omnes, & super omnes, qui credunt in eum.* & quòd *per gratiam ipsius gratis iustificamur per redemptionem, quæ est in Christo, quem Deus proposuit propitiationem per fidem in Sanguine ipsius.* Et ratio est: quia, vt dicitur Actor. 4. *Non est aliud nomen datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri.* Et quemadmodum redemptio à peccato est solùm per Christum; ita & iustificatio, & saluatio est solùm per ipsum, eique soli est referenda: quod tamen sine aliqua fide in ipsum esse non potest. 11. *Sed pro tēpore legis naturæ, & legis scriptæ satis fuit, si crederetur implicitè.*

Atque ad hunc finem omnibus anteactis temporibus semper fuit habita aliqua notitia huius mysterij, vt videre est apud Sanctum Thomam 2.2. *quæst.* 2. *art.* 7. id est, in Adamo ante lapsum, secundùm quod Incarnatio saltem ordinabatur ad consummationem gloriæ, quando dixit Genes. 2. *Propter hoc relinquet homo patrem, & matrem: & adhærebit vxori suæ.* Quia enim his verbis: *ad Ephes.* 5. dicitur indicasse Adamus Sacramentum hoc magnum in Christo, & in Ecclesia, non est credibile, quòd Adamus illud ignorauerit, vt notat Sanctus Thomas *ibidem.* Et in tempore legis naturæ, & legis scriptæ, nisi Patres habuissent notitiam Incarnationis, Passionis, & Resurrectionis, non illam præfigurassent tam multis sacrificijs, & cæremonijs, quarum significatum 12. *Omnibus tēporibus semper fuit habita aliqua notitia, & fides de Incarnatione.*

distinctiùs sine dubio percipiebant maiores, & sapientiores: sed aliquo modo, id est, confusè, & sub illo velamine figurarum, percipiebant etiam minores, & rudiores. Et specialiter quòd etiam multi Gentiles notitiam aliquam habuerint per Dei reuelationem de Incarnatione, & Christo, ex eo probat Sanctus Thomas *art. 7. cit. in responsione ad tertium:* quia *Iob 19.* expressè dicitur: *Scio, quòd Redemptor meus viuit.* Et Sibylla multa prænunciauit de Christo, vt est apud Sanctum Augustinum *lib. 13. contra Faustum, cap. 15, tom. 6.* & apud Lactantium *lib. 4. diuin. instit.* Et ex historiis Romanorum habetur, quòd tempore Constantini Augusti, & Helenæ matris, repertum fuit quoddam sepulcrum, in qoo qui iacebat, auream laminam habebat in pectore his verbis inscriptam: *Christus nascetur ex Virgine: & ego credo in eum. O Sol, sub Helena, & Constantini temporibus iterum me videbis.*

Et absolutè, si qui Gentiles saluati sunt, vt vult Sanctus Dionysius *cap. 4. & 9. de cælesti Hierarchia*; iique fortè per ministerium Angelorum non habuerunt specialem reuelationem de Christo; adhuc tamen dicendi sunt habuisse de illo fidem implicitam, quantùm sufficit, & sine illa non esse saluati: quia saltem credentes prouidentiam Dei, simul crediderunt eum esse Liberatorem hominum, secundùm modos sibi placitos, & benè visos; in quo implicitè continetur etiam modus liberationis per Christum, vt concludit *ibidem* Sanctus Thomas.

13. *Fides incarnationis, & Christi multis modis potuit esse implicita.*

Idque potest rectè explicari cum Suario *disp. 12. de fide, sect. 3. num. 16.* distinguendo modos, aut gradus, quibus potest magis, aut minùs explicitè, aut implicitè credi Christus, vt Liberator, & Saluator: nam certum videtur, quòd non fuit de necessitate medij, vt explicitè, & distinctè crederetur, quòd hominum Liberator, & Saluator futurus esset homo, & Deus, nostrámque salutem operaturus per suam Passionem, & Mortem; vel etiam quòd distinctè crederetur, quòd esset futurus ipse Deus, etiamsi ignoraretur, quomodo salutem esset operaturus: sed satis fuit, si crederetur; quòd aliquis esset futurus Redemptor, & Liberator, & pro hominibus Mediator ad Deum, etiamsi ignoraretur, quis ille futurus esset; & vtrùm homo; an Deus; an verò simul homo, & Deus; & qua ratione esset operaturus, & impleturus munus Liberatoris, & Mediatoris; vel etiam si crederetur generaliùs, quòd Deus ipse per aliqua media à se disposita, & ordinata, futurus esset Saluator, & Liberator; quæcunque tandem futura essent huiusmodi media; & siue id munus Liberatoris, & Saluatoris esset præstiturus, assumendi carnem; siue quocunque alio modo: & quia hæc tantùm notitia Liberatoris, & Saluatoris, quasi in genere, & confusa, videtur fuisse proportionata imperfectioni illorum temporum ante Euangelium, & omninò sufficiens, vt qui tunc temporis iustificarentur, possent dici iustificati per fidem Mediatoris, & Liberatoris; hæc tantùm notitia, seu fides implicita Incarnationis, & Christi videtur dicenda semper fuisse de necessitate medij.

Idque est verum etiam de Iudæis, & pro tempore legis scriptæ: nam, quamuis tunc maior notitia fuerit habita de Messia venturo; fuit tamen apud Iudæos satis commune, & vulgare, vt crederent, Messiam esse venturum tantummodo, vt Regem temporalem, & vt Liberatorem, & Redemptorem corporum; non autem vt Mediatorem, & Saluatorem animarum: quæ tamen credulitas, certum est, quòd nihil poterat conferre ad veram salutem, & ad iustificationem: & si quis inter Iudæos inuincibiliter ignorasset, quod prædicabant Prophetæ de Messia venturo, vt Redemptore, & Saluatore animarum; & solùm credidisset confusè aliquem Mediatorem, & Saluatorem, vel Deum ipsum per aliqua media esse hominem liberaturum, & saluaturum, vt diximus; non videtur negandum, quòd potuisset saluari, vt subdit Suar. *disput. 12. sect. 3. cit. num. 18.* & per consequens quòd fides, & notitia magis explicita de Mediatore, & Saluatore, non fuerit Iudæis de necessitate medij; sed ad summum de sola necessitate præcepti pro iis omnibus, qui inuincibiliter & inculpabiliter non ignorassent, quæ à Prophetis ex Dei reuelatione prædicebantur.

14. *Post Euangelium promulgatum, tam Incarnatio, quàm Trinitas est credenda explicitè de necessitate medij.*

Secùs verò est de tempore legis nouæ, & post promulgatum Euangelium: nam ex tunc tam fides explicita Incarnationis, quàm Trinitatis incepit esse de necessitate medij: quia tota fides Euangelij est de Christo, vero Deo, veróque homine; & de eius Diuinitate sufficientissimè reuelata, & declarata per miracula; & de eius humanitate probata per Mortem, & per Resurrectionem: & Christus non potest credi, vt Dei Filius, nisi credatur etiam Pater, & tota Trinitas. Et ideò meritò Deus hoc vtrunque mysterium voluit specialiter promulgari, & prædicari per Apostolos, & de illo vtroque asseruit Marci vltimo: *Prædicate Euangelium omni creaturæ: qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit; qui verò non crediderit, condemnabitur,* Quæ verba de hoc vtroque mysterio clarè ostendunt necessitatem medij post Euangelij prædicationem, & promulgationem, cùm hæc specialiter, & explicitè fuerit de Christo, vt Deo, & homine, & de Trinitate, sine qua non potest Christus credi vt Deus. Et qua ratione Baptismus est necessarius necessitate medij, iuxta illud Christi Domini Ioannis 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto, non potest introire in Regnum Dei.* eadem ratione est etiam necessaria explicita fides de Trinitate, cùm Baptismus sit externa illius professio, iuxta illud Matth. 28. *Baptizantes eos in Nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti.* quæ tamen professio in homine adulto debet esse per proprium actum, & habere correspondentem etiam actum, & professionem internam, ne alioqui conuincatur, quòd per mendacium, & per sacrilegium, eam fidem profitetur exteriùs, quam reuerà non habet interiùs, vt notat Suarius *disp. 12. sect. 4. num. 25. pag. mihi* 232. Et quoniam de necessitate alicuius finis in agentibus per intellectum non solùm est notitia explicita ipsius finis, sed etiam notitia explicita ipsius viæ, qua necessariò tenditur, & peruenitur ad finem; meritò dicitur de necessitate salutis simpliciter esse, tam notitia Trinitatis, quæ est finis simpliciter vltimus, & obiectum beatitudinis, quàm notitia ipsius Christi, qui solus est via, per quam tenditur, & peruenitur ad beatitudinem, & ad salutem simpliciter vltimam. Et negari non potest, quin hoc maximè faciat ad Christi honorem, vt non, nisi per ipsum explicitè creditum, & per Trinitatem ab ipso explicitè

plicitè reuelatam, contingat salus, siue vltima, siue non vltima; & maxime faciat ad perfectionem status Euangelij, supra statum legis scriptæ, quòd in illo sit necessaria fides Mediatoris, & Trinitatis magis explicita, & perfecta, vt videre est apud Sanctum Thomam 2. 2. *quæstione* 2. *articulo* 7. & 8. & *in* 3. *sententiarum, disputatione* 25. *quæstione* 2. *articulo* 2. *quæstiuncula* 2. Gabriel. *ibidem, quæstione vnica, articulo* 3. *conclusione* 2. Valentiam 2. 2. *disputatione* 1. *quæstione* 2. *puncto* 4. Molinam *parte* 1. *quæstione* 1. *articulo* 1. *disputatione* 2. Saochez *lib.* 2. *in Decalogum, cap.* 2. *num.* 8. Suarium *disputatione* 12. *de fide, sect.* 4. *num.* 18. & alios.

15. *Fides explicita Trinitatis, & Incarnationis potest sufficere etiã in voto.*

Sed valdè rationabiliter addit Suarius *eodem num.* 18. *& sequentibus*, huiusmodi fidem explicitam de mysterio Incarnationis, & Trinitatis, ita esse de necessitate medij omnibus, & singulis post Euangelium promulgatum; vt tamen non sit de necessitate, babenda simpliciter, & in omni casu in re; sed possit sufficere aliquando, si habeatur solùm in voto, id est, provt continetur in generali voluntate credendi, quidquid est necessarium, & omni perfectiori modo, & in ipsa fide implicita de huiusmodi mysteriis: nam, quanuis fides simpliciter non possit haberi in voto, vt *suprà* ostendimus *disputatione* 4. *num.* 15. sed sit simpliciter, & semper, & in omni casu necessaria in re; nihil tamen impedit, quominùs vnus aliquis actus fidei possit io altero contineri, tanquàm in voto; & ad salutem possit sufficere in aliquo casu, provt contentus io illo altero, & provt habitus solùm in voto: & benè potest dici, quòd talis aliquis actus fidei sit necessarius necessitate medij, siue in re, siue in voto, sicut dicitur de Baptismo, & de Pœnitentia, si semper illius intuitu, & solùm sub voluntate, & proposito illius detur iustitia, & salus; vt *suprà* explicauimus *disputatione* 4. *citata, num.* 7. Et hæc necessitas oon potest benè appellari necessitas solios præcepti: quia hæc communiter transit simul cum tempore præscripto per præceptum, neque posteà est supplendum id, quod non potuit primò impleri; quod tamen accidit in necessitate medij. Et cùm io casu præsenri hæc necessitas medij pro fide explicita Trinitatis, & Christi non sit quasi ab intrinseco, & ex ipsa natura iustificationis, & salutis, quæ simpliciter ab homine adulto non possit haberi sine illa: sicut non potest haberi sine fide simpliciter, quòd Deus sit Saluator, & liberator; sed solùm sit ex voluntaria Dei institutione, & ex positiua ordinatione; quomodo etiam est necessitas Baptismi, & Pœnirenriæ; rectè dicitur esse necessitas sub alternatione, & disiunctione, in re, vel in voto; sicut est etiam necessitas Baptismi, & Pœnitentiæ: cùm præsertim etiam pro fide explicita Trinitatis, & Christi ex mulris capitibus possit contingere huic, aut illi pro certo loco, certóque tempore impossibilitas: vt, verbi gratia, si non adsit qui explicet bæc mysteria, sicut requiritur ad fidem expliciram: quia enim conuersio in Deum, & salus omni tempore, & in omni loco, & omnibus debet esse possibilis, non fuit coarctanda solùm ad ea media, quæ pluribus, & de facili possunt accidere impossibilia, vt est Baptismus, & Pœnitentia, & fides explicita solùm in re: sed debuit pro Dei bonitate, & prouidentia etiam posse haberi per huiusmodi media solùm in voto, vt *suprà* diximus *disput.* 4. *num.* 6.

Et rectè non videtur posse negari, quòd si quis post Euangelium promulgatum ignoret inuincibiliter Trinitatem, & Christum, & supernaturaliter credat, Deum esse datorem salutis, & à peccatis liberatorem; non possit in illùm perfectè conuerti, concipiendo de peccatis dolorem, & pœnitentiam, & spem remissionis, Deúmque perfectè amando, & super omnia; & per consequens, quòd non possit iustificari sine fide explicita Trinitatis, & Christi, si alioqui habeat votum, & voluntatem credendi omnia, quæ sunt necessaria, & eo modo, quo suot necessaria; & de facto sit crediturus explicitè etiam Christum, & Trinitatem, quando habebit illorum explicatorem, & Doctorem.

16. *Non est temerè recurrendum ad miraculosam Dei illuminationem circa res fidei.*

Neque est, quòd dicamus, huiusmodi hominem in tali casu illuminandum esse interiùs ab ipso Deo de Trinitate, & Christo; nec habiturum sioe huiusmodi illuminatione auxilium sufficiens ex parte voluntatis ad actum contritionis, aut dilectioois Dei super omnia. Nam in Scriptura noo habemus promissionem tam extraordinariæ, & miraculosæ illuminationis; nec aliunde apparet necessitas quasi ab intrinseco, & ex ipsa rei natura, vt illam ponamus, sicut posuimus *suprà*, *disputatione* 4. *num.* 14. pro fide simpliciter. Neque decet perfectionem status euangelici, vt plura, & maiora miracula dicantur in illo requiri ad hoc, vt quis iustificetur, quàm requirerentur in statu legis Mosaïcæ. Neque decet diuinam bonitatem, vt alicui deneget auxilium sufficiens ex parte voluntatis, ad hoc, vt doleat de peccatis, Deúmque diligat, sicut oportet, quando habet ex parte intellectus sufficientem notitiam, vt possit dolere, Deúmque diligere, vt certè habet, qui credit Deum datorem salutis, & à peccatis liberatorem.

17. *Loca Scripturæ non probãt determinatè necessitatem in re fidei explicita de Trinitate, & de Christo.*

Neque loca Scripturæ, quæ afferuntur pro necessitate fidei explicitæ ipsius Christi, illam probant determinatè quoad rem; sed solùm indeterminatè, & indefinitè: & rectè explicantur sub hac alternatione, & disiunctione, vel in re, vel in voto: vel certè specialiter loquuntur in casu prædicationis, & supposita proxima facultate, & opportunitate babendi illam in re: in quo casu certissimum est, quòd non potest sufficere, si habeatur solùm in voto. Et magis io specie loca illa, quæ continent orationem affirmatiuam, vt, verbi gratia, quòd per fidem Christi credamus saluari, & quòd Deus per fidem purificet corda, &c. maximè exprimunt efficaciam, & conducentiam fidei, ad iustificationem: & quatenus illam semper requirunt, ad summum ostendunt etiam necessitatem; sed non determinant modum; & quòd fides explicita debeat necessariò esse io re, & ideò rectè explicantur sub disiunctione, in re, vel in voto, vt diximus. Quæ verò continent orationem negatiuam vt, verbi gratia, Ioannis 3. *Oportet exaltari Filium hominis, vt omnis, qui credit in ipsum, non pereat.* & Ioannis 8. *Si non credideritis, quia ego sum, in peccato vestro moriemini.* id est, siue hac fide non poteritis iustificari, vt omnes exponunt: & Marci vltimo: *Prædicate Euangelium omni creaturæ: qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit: qui verò non crediderit, condemnabitur.* & similia, exprimunt quidem magis necessitatem; sed similiter noo exprimunt modum, & locum relinquunt alternationi iam dictæ, In re, vel in voto: & si loquuntur determinatè etiam de modo, & de fide in re, solùm loquuntur in casu prædicationis, quæ actu fiebat ab ipso Christo, vel erat

facienda per Apostolos, ex qua certè determinatur necessitas etiam ad modum, & vt fides de Christo sit necessaria solùm in re, vt benè notat Suar. *disp.* 12. *sect.* 4. *cir. n.* 11.

18. *Per hanc distinctiant de fide explicita in re, vel in voto, benè conciliantur sententia opposita.*

Atque pro hac sententia, quatenus asserit, quòd fides explicita de Trinitate, & de Christo non sit necessaria determinatè in re, possunt citari omnes illi, qui absolutè negant, huiusmodi fidem explicitam post Euangelium promulgatum esse de necessitate medij, vt Richar. *in* 3. *dist.* 25. *art.* 4. *quæst.* 1. Sot. *in* 4. *d.* 5. *quæst. vnica*, & *lib.* 2. *de natura, & gratia, cap.* 11. *&* 12. Michaël Medina *lib.* 4. *de recta in Deum fide, cap.* 10. Corduben. *lib.* 2. *quæst.* 5. *assert.* 2. Maldon. *Ioan.* 5. *num.* 25. Turrianus 2. 2. *disput.* 27. *dub.* 4. *&* 8. Paulus Layman. *lib.* 2. *tract.* 1. *cap.* 8. *num.* 5. §. *Contraria tamen sententia.* & alij apud ipsos. Et totum eorum dictum potest admitti in hoc sensu, quòd hæc fides explicita non semper, & in omni casu sit necessaria in re. Et pro eadem sententia, quatenus asserit, quòd eadem fides sit necessaria, saltem in voto; possunt citari omnes alij, quos retulimus *num.* 14. & qui absolutè affirmant, fidem explicitam esse de necessitate medij; & similiter eorum dictum potest admitti in hoc alio sensu: quòd si non possit haberi in re, debeat necessariò haberi saltem in voto. Et per hanc distinctionem de fide explicita in re, & voto, potest conciliari vtraque sententia: & inter vtranque fortasse non alia est discrepantia, nisi de modo loquendi, cùm prima sententia necessitatem explicitæ fidei, quando potest haberi in re, & non deest explicator, & Doctor, appellet necessitatem præcepti; & secunda appellet etiam tunc necessitatem medij.

19. *Fides explicita de Trinitate, & de Christo, non est necessaria simpliciter ad gloriam, si nō est simpliciter necessaria ad gratiam.*

Sed, quidquid sit de his sententiis conciliandis per hanc distinctionem, certum videtur, quòd minimè est probanda conciliatio, & distinctio aliorum, qui asserunt, fidem explicitam Christi, & Trinitatis, esse de necessitate medij pro acquirenda beatitudine, & salute vltima; non autem pro acquirenda gratia, & salute prima, vt etiam *suprà* retulimus *disput.* 4. *num.* 13. Nam contrà est: quia, cùm gratia sit fons aquæ viuæ salientis in vitam æternam, vt dicitur *Ioan.* 4. & ad ingressum vitæ æternæ ex dicto Christi *Matth.* 19. sufficiat obseruatio mandatorum, & perseuerantia vsque in finem; non potest dici, quòd aliquid aliud sit necessarium ad gloriam, præter illud, quod est necessarium, & sufficiens ad gratiam, & ad perseuerandum in gratia: & ideò, si fides explicita Christi negetur esse necessaria pro statu gratiæ, & pro dono perseuerantiæ, non potest rationabiliter dici esse necessaria pro statu gloriæ.

Neque Sanctus Petrus *Act.* 10. ideò est missus ad Cornelium Centurionem, iam Deo placentem, Deúmque timentem, & ideò iam verè iustificatum, vt habet Sanctus Augustinus *lib. de prædest. Sanctor. cap.* 7. & *quæst.* 84. *in Leuit.* S. Gregor. *hom.* 13. *in Ezech.* S. Thomas 2. 2. *quæst.* 10. *art.* 4. *ad tertium*, & 3. *p. quæst.* 69. *art.* 4. *ad secundum*, quia Cornelius indigeret ab illo doceri fidem Christi explicitam; & alioqui non posset consequi gloriam: sed, quia fides explicita Christi iam erat prædicanda Gentibus, eámque prædicationem voluit Deus specialiter fieri ad Cornelium: & ita erat necessarium, vt posset baptizari, & fieri capax Sacramentorum: vt benè notat Suar. *disput.* 12. *sect.* 4. *num.* 23.

Et similiter non ideò Sancti Patres ante Christi Resurrectionem, & Ascensionem detinebantur in Limbo; quia indigerent pro ingressu in gloriam, fide Christi explicita, & deberent in illum exercere huiusmodi actus spei: sed, quia ingressus ad gloriam non adhuc patebat per Christi mortem; & actus omnes, siue fidei, siue spei, qui exercebantur à Sanctis Patribus, solùm exercebantur ex accidente, & propter imperfectionem illius status; non autem, quia per se requirerentur; & sine illis non possent assequi gloriam, vt subdit Suar. *num.* 24.

Hæc verò, quæ diximus de necessitate fidei explicitæ, siue in re, siue in voto, circa mysterium Incarnationis, & Trinitatis; solùm dicimus post factam sufficientem promulgationem Euangelij per totum mundum, id est, post annos circiter quadraginta à Christi morte, vt habet Suar. *sect.* 4. *cit. n.* 4. nam ante factam huiusmodi promulgationem non alia fides fuit de necessitate medij, quàm esset tempore legis scriptæ, id est, explicita solùm, quòd Deus esset, & esset remunerator, & liberator, & dator salutis; & implicita de Christo, & de Trinitate: quia enim ante legem nouam sufficienter promulgatam non fuit abrogata lex vetus; semper durarunt media à Deo præscripta in lege veteri, eorúmque sufficientia ad salutem; nec priuilegia illius legis, secundùm quæ homines saluabantur per media pauciora, & per fidem minùs perfectam, censeri debuerunt reuocata, quovsque reuocatio esset sufficienter deducta ad illorum notitiam, quorum intererat, vt communiter dicitur *in materia de legibus, & de priuilegiis*: & ideò etiam durarunt toto tempore ante Euangelij promulgationem. 20.

Promulgatio Euangelij per totum mundum, solùm fuit completa post annos circiter quadraginta à Christi morte.

Quòd verò asseruerunt Guillelmus Parisiens. *tract. de fide, cap.* 10. Altisiodoren. *lib.* 3. *tract.* 3. *quæst.* 5. Rosella, & aliqui alij apud Sylu. *verb. fides, quæst.* 3. quòd, absolutè loquendo, etiam tempore legis nouæ, & post factam promulgationem Euangelij, possit sufficere, si rudes, & simplices credant in generali, vera esse ea, quæ credit Ecclesia; quod idem de iisdem rudibus, etiam asseruerunt plures ex Canonistis apud Suar. *disp.* 13. *de fide, sect.* 4. *num.* 1. & apud Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 3. *num.* 3. vt Innocen. *in cap. Firmiter. num.* 7. *de summa Trin.* Panorm. *in rubr. eo titulo, n.* 6. Ioan. Andr. *n.* 26. Hostien. *n.* 11. *&* 18. Imola *num.* 1. *&* 12. Anan. *in cap. Firmissimè. n.* 8. *de Hæret.* Bal. *C. de Summa Trin. in rub. n.* 7. *&* 8. & alij. Et ex Theologis idem asserit etiam Scotus *in* 3. *d.* 25. *quæst.* 1. *art.* 2. *in fine corp.* quando asserit, quòd si sit aliquis rudis, qui non possit capere, quid est natura, & quid est persona; non esse necessarium, quòd habeat actum explicitum de vnitate essentiæ in diuinis, & de Trinitate personæ; sed sufficere, quòd credat, sicut credit Ecclesia: & absolutè omnes teneri ad aliquem actum explicitum, & ad alios in generali, vt vnusquisque credat id, quod credit Ecclesia. Hoc, inquam, quod isti asseruerunt, nulla ratione est admittendum; & meritò censetur erroneum ex eodem Sanchez *ibidem*, & ex Valent. 2. 2. *disputatione* 1. *quæstione* 2. *puncto* 4. *vers. Quòd si aliqui.* & Suar. *disputatione* 12. *sect.* 4. *num.* 1. Si etiam excludant actum explicitum de Deo, vt supernaturali remuneratore, & necessitatem saltem præcepti, quoad alios articulos; imò & meritò est censendum hæreticum ex Bannes 2. 2. *quæstione* 11. *art.* 2. *versic. Sed aduertendum.* Suario, & Sanchez *locis cit.* & Francisco Penna *in Directorium Inquisitorum*, 21.

Nulla ratione est admittendum, quòd possit sufficere ad salutem, credere generaliter id, quod credit Ecclesia.

par.

part. 1. comm. 1. in fine, cùm inter hæreses iussu Gregorij XI. damnatas ab Inquisitore Aragoniæ, & ab Archiepiscopo Tarraconensi, octauo loco damnetur, tanquam hæresis, etiam hæc: *Quòd laicus non teneatur ad aliquem fidei articulum explicitè credendum; sed sufficiat sibi in genere, quòd credat id, quod credit Sancta Mater Ecclesia Dei.* vt videre est in Directorio Inquisitorum *part. 2. quæst. 10. num. 3. §. Octaua hæresis. pag. mihi 263. col. 2.* Et in Tridentino *sess. 5. cap. 2. de reformat.* præcipiatur Parochis, & Pastoribus, vt doceant populum ea, quæ scire, omnibus est necessarium ad salutem: quod tamen non esset, si in aliquo casu posset sufficere aliquibus, vt solùm in generali crederent ea, quæ credit Ecclesia. Et confirmatur etiam ratione: quia hæc fides, tam generalis, & tam implicita, non potest sufficere, vt homines dirigat ad beatitudinem, & ad Deum, cùm de his nihil explicet: & ideò est impossibile, vt possit sufficere ad acquirendam iustitiam, & salutem.

Dico autem, *ad acquirendam*: quia, si loquamur de conseruanda ad aliquod tempus iustitia iam acquisita ante vsum rationis per Baptismum, quemadmodum potest conseruari sine vllo actu fidei, qui per illud breue tempus occurrat eliciendus, vt *suprà* diximus *disp. 4. n. 13.* ita & potiori ratione potest conseruari per hunc actum, quo generaliter credatur id, quod credit Ecclesia: sed rectè addit Suar. *disp. 13. sect. 4. cit. num. 1.* Guillelmum Parisiensem, Altisiodorensem, & Canonistas cit. non id asserere, quod, tanquàm hæresis, est damnatum iussu Gregorij XI. quòd, scilicet, nullus articulus sit necessariò credendus explicitè, & in se; sed sufficiat, quòd omnes credantur, vt impliciti, in sola fide Ecclesiæ: siquidem vel expressè asserunt, quòd aliqui pauci articuli sunt credendi explicitè, & in se, & alij possunt credi prout impliciti in fide Ecclesiæ; vel omninò supponunt, quòd saltem sit credendus explicitè Deus esse, & esse remunerator, & solùm de aliis articulis affirmant, quòd possint credi in fide Ecclesiæ: quod idem expressè asserit etiam Scotus *loc. cit.* cùm absolutè pronunciet, quòd quilibet habens vsum rationis tenetur pro aliquando ad aliquem actum explicitum; & maximè ad illa, quæ sunt grossa ad capiendum; sicut quòd Christus natus est, & passus; & alia, quæ pertinent ad redemptionem.

DISPVTATIO VI.

Quomodo fides sit necessaria necessitate præcepti.

1. *Fides est necessaria necessitate præcepti.*
2. *Præceptum fidei multa complectitur.*
3. *Est iuris diuini supernaturalis.*
4. *Eius obligatio quando incipiat in homine infideli.*
5. *In homine fideli tunc incipit, quando habet vsum rationis.*
6. *Ad actum fidei quoad specificationem obligat semper, & ad semper.*
7. *Quando obliget quoad exercitium actus.*
8. *Per se loquendo, semper obligat ad peccatum mortale.*
9. *Sed potest quis excusari per ignorantiam inuincibilem.*
10. *Et ex indeliberatione & imperfectione actus.*
11. *Vtrum contra præceptum fidei, possit quis excusari à culpa mortali ex leuitate materiæ.*
12. *Solùm peccat venialiter, si quis nesciat se signare signo Crucis.*
13. *Aut non teneat memoriter Symbolum, vel Orationem Dominicam.*

1\. *Fides est necessaria necessitate præcepti.* REBVS fidei non solùm conuenit necessitas medij, quam explicauimus *in præcedentibus*; sed etiam necessitas præcepti, de qua agimus in præsentia: nam, vt dicitur 1. Ioan. 3. *Hoc est mandatum eius, vt credamus in Nomine Filij eius.* Et Christus ipse *Ioan. 14.* expressè præcipit: *Creditis in Deum, & in me credite.* Et quemadmodum ex comminatione damnationis æternæ in pluribus aliis, colligimus veram, & rigorosam obligationem præcepti, vt quando *ad Gal. 5.* de operibus carnis ibi enumeratis vniuersaliter pronunciatur: *Quoniam, qui talia agunt, Regnum Dei non consequentur.* & primæ Cor. 6. *Neque molles, neque ebriosi, neque maledici Regnum Dei possidebunt.* & Ioan. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto, non potest introïre in Regnum Dei.* ita & colligitur in materia fidei, cùm similiter habeamus etiam de illa Matth. vltim. *Qui non crediderit, condemnabitur.* & ad Hebr. 2. *Quomodo nos effugiemus, si tantam neglexerimus salutem?* id est, si fidem à Christo traditam non admiserimus, quomodo effugiemus supplicium Dei? Quia enim certissimum est, quòd nemo damnatur, nisi propter peccatum; nec peccatum potest esse, nisi sit contra legem: siquidem essentialiter describitur, quòd sit dictum, factum, vel concupitum contra legem æternam, vt communiter admittitur ex Sancto Augustino *lib. 22. contra Faustum, cap. 27. tom. 6.* & Sancto Thoma 1. 2. *quæst. 71. art. 6.* quemadmodum generaliter ex damnatione infertur peccatum, & ex peccato infertur præceptum, & vera lex: ita & specialiter in materia fidei, ex damnatione ob infidelitatem colligitur in infidelitate ratio peccati; & ex ratione peccati obligatio legis, & præcepti. Et ratio est: quia, vt diximus *disp. 4. num. 5.* in iis, quæ sunt posita in nostra potestate, & dependent à nobis, semper necessitas medij trahit secum necessitatem præcepti, & est cum illa coniuncta, cùm maximè omnium sit conueniens, vt illa præcipiantur, quæ sunt media necessaria ad salutem; & vt Deus per suas leges, & præcepta, dum homines dirigit, & impellit ad vltimum finem, maximè dirigat, & impellat ad media, qualis est fides, saltem quoad aliquos articulos indeterminatè acceptos. Et quoniam minimè decet, vt directio, & motio per leges, & per præcepta, sit solùm de iis, quæ simpliciter, & omni modo sunt necessaria, & sine quibus in nullo casu potest contingere haberi finem; sed debet esse etiam de aliis, quæ conducunt ad finem, quanuis ex aliquo accidente possit finis haberi etiam sine illis; ideò etiam in fide non ij tantùm articuli sunt præcepti, qui sunt media simpliciter necessaria; sed etiam plures alij, vt videbimus; idque specialiter est præstitum in lege noua; non autem in vetere, vt patet ex Sancto Thoma 2. 2. *quæst. 16. art. 1.* quia explicatio fidei illi statui reseruabatur, non autem huic, vt loquitur ibi Caietanus. Vnde & *ad Rom. 3.* lex vetus appellatur lex factorum, & contradistinguitur à lege fidei, quæ est lex noua, vt notat Sanctus Thomas *loco citato, in argumento, Sed contrà.* & Sanctus Augustinus

libro de spiritu, & littera, cap. 13. & apud Cornelium à Lapide *in illum locum Sancti Pauli*, n. 180.

2. *Præceptum fidei multa complectitur.*

Agimus verò in præsentia, oon de præcepto confitendi fidem exteriùs, siue verbis, siue factis, qui appellatur actus exterior fidei: sed de præcepto habendi illam interiùs per actum voluntatis credendi, & per actum intellectus firmissimè assentientis propter authoritatem diuinam, & minimè formidantis, aut dubitantis de opposito; qui appellatur actus interior. Et quod contingit in multis aliis præceptis, vt in se implicent multa, ac diuersa, etiamsi quoad formam verborum videantur inuoluere tantùm vnum, vt de præcepto restituendi patet ex Sancto Thoma 2.2. *quæst.* 62. *art.* 8. idem contingit etiam in præcepto fidei; & hoc etiam complectitur multa; quanuis proponatur vnico verbo, & appelletor præceptum fidei, vel præceptum credendi. Nam partim est negatioum, & partim affirmatiuom, vt explicat Suar. *disp.* 13. *de fide, sectione* 1. *num.* 6. *& sequentibus*: & in quantum est negatiuum, negat, & prohibet, vt fidei repugnemus, quando aduertimus eam esse sufficienter oobis propositam; & vt eam repudiemus, vt falsam; & vt semel susceptam ampliùs deseramus; & vt dubium, aut formidinem de illa admittamus; & vt in dubio, aot formidine, vel etiam in contrario assensu, si fortè sit admissus, voluntariè persistamus, &c. In quantum verò est affirmatiuum, ponit, & præcipit primò specificationem actus, quæ in hoc consistit, vt circa res fidei, posito quòd operemur, solùm eliciamus actum assensus, non autem dissensus: & deinde præcipit exercitium, vt, scilicet, quando fides sufficienter proponitur, non omittamus exire in ipsum actum, eúmque similiter semper eliciamus, quando oportet, & prout oportet, vt dicemus: & tertiò in ordioe ad hanc ipsam specificationem, & exercitium actus, præcipit, vt res fidei, quantùm oportet, sciantur, addiscantur, audiantur, inquirantur: & io ordine ad hoc pro illis, qui ex officio tenentur alios erudire, & docere, vlteriùs præcipit; vt & ipsi meliùs sciant, & vt doceant, & erudiant alios, quos debeor docere, & erudire. Et quanuis fortasse hi actus tertio loco enumerati possint spectare etiam ad alias virtutes, vt, verbi gratia, actus sciendi, & addiscendi, & inquirendi res fidei, ad virtutem studiositatis, quæ ex Sancto Thoma 2. 2. *quæst.* 166. *art.* 1. ponit medium in his, quæ pertinent ad cognitionem, & facit, vt neque simus negligentes in procuranda cognitione rerum vtilium, neque nimis curiosi in procuranda cognitione inutilium; & ex Suar. *disp.* 13. *de fide, sect.* 2. *num.* 8. potest esse etiam per se infusa, & supernaturalis, sicut & aliæ virtutes morales, & actus docendi, & explicandi easdem res fidei, pro iis, qui ex officio tenentur docere, & instruere alios, possit spectare ad virtutem iustitiæ, quæ potest imperare actum studiositatis iam dictæ: negari tamen non potest, quin etiam possint spectare ad fidem, si intendantur ex proprio motiuo, & honestate fidei, prout est distinctum à motiuo, & hoostate studiositatis, & cuiuscuuque alterius virtutis, vt *infrà* dicemus *disp.* 8. *num.* 14.

3. *Et iuris diuini supernaturalis.*

Vtrùm antem præceptum fidei secundùm hæc omnia, quæ in se complectitur, sit iuris diuini supernaturalis, an naturalis, & vtrùm secundùm aliqua sit iuris tantummodo ecclesiastici; non multùm refert ad nostrum negotium. Videri potest Suar. *de fide, disp.* 13. *sect.* 1. *&* 4. *n.* 13. *&* 14 Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 3. *n.* 13. Azor. *par.* 1. *lib.* 8. *cap.* 6. *quæst.* 4. Bannes 2.2. *quæst.* 2. *art.* 8. *dub.* 2. Caietanus 2.2. *quæst.* 10. *art.* 1. & alij: nam in quantum est de actu merè interno, & supernaturali, & de supernaturali fundamento iustitiæ, & solum Deum habet authorem, certum est, quòd est iuris diuini; non autem ecclesiastici, & humani, quod actus merè internos, neque cognoscit, neque præcipit, & ad actus supernaturales non se extendit. Et quia etiam à Deo solùm est latum hoc præceptum supposita eleuatione, & ordinatione hominis ad finem supernaturalem; non autem habita solùm ratione naturalis tendentiæ ipsius in finem naturalem per naturale dictamen, & lumen rationis, rectè dicitur, quòd absolutè, & simpliciter est iuris diuini supernaturalis; & non potest dici iuris diuini naturalis, nisi per connaturalitatem ad gratiam, & finem supernaturalem, & supposita ordinatione, & eleuatione ad illum; non autem per connaturalitatem ad ipsam naturam per se, & purè acceptam vt benè explicat Suar. *sect.* 1. *cit. n.* 3. *& sequentibus*, & *sect.* 4. *n.* 13. vbi etiam rectè addit, quoad eos articolos, qui non sunt de necessitate medij, rectè posse dici, quòd determinatio huius præcepti fuerit posteà adiuncta de iure ecclesiastico: siquidem ex Scriptura non satis habetur; &, quæ generaliùs in Scriptura præcipiuntur, communiter solent ab Ecclesia ipsa magis determinari, vel quoad speciales materias, vel quoad circumstantias loci, & temporis, vt patet in præcepto annuæ Confessionis, & Eucharistiæ sumendæ in Paschate, & Deum religiose colendi diebus festis, & similibus: hoc enim videtur etiam factum in re præsenti: siquidem præceptum Christi datum Apostolis generaliter, *Matth. vlt.* de Euangelio prædicando: *Prædicate Euangelium omni creaturæ.* & datum omnibus de illo audiendo, & acceptando: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit.* fuit posteà determinatum per ipsos Apostolos in ipsa compositione Symboli, quam omnibus voluerunt proponi, quasi summam totius Euangelij, & rerum credendarum: & deinde quoad aliqua fuit etiam auctum per Concilia, & per Summos Pontifices, qoi aliquid aliud definierunt de fide, & ratione huius externæ prædicationis, aut auditionis articulorum per certam formulam, quæ est Symbolum, benè potuit Ecclesia indirectè præcipere etiam internam acceptationem, & fidem, per actum voluntatis, & intellectus: ac proinde præceptum, & obligatio sic credendi huiusmodi articulos potest dici absolutè de iure ecclesiastico.

4. *Eius obligatio quando incipiat in homine infideli.*

Et huius præcepti ohligatio, siue dicatur esse diuinum, siue ecclesiasticum, tunc proxime incipit in vnoquoque, quando Deus per internam inspirationem, vel per externam prædicationem vnicuique illam proponit, & vnusquisque à Deo doctus prudenter iudicat, teneri se diligentiùs inquirere, & addiscere res fidei, vel actualiter illas credere, quando actualiter illas docetur. Nam communiter infideles per Dei gratiam, & auxilium hoc ordine disponuntur, & perducũtur ad fidem, vt primò conscientia, & synderesis interiùs illos remordeat de iis, in quibus errant contra lumen naturæ: tum verò si circa illa cum auxilio Dei faciant, quod in se est; magis illuminantur, & instigantur vlteriùs ad meliùs ioquirendam veritatem, donec tandem inueniant, qui fidem prædicet, & proponat. Et si quis fortè non erret contra lumen naturæ, (quod tamen communiter vix vnquam accidit,) immediatè excitatur, & instigatur interiùs ad altiorem Dei notitiam; & vel per famam euangelicæ veritatis, de qua fortè aliquid audiuit ab aliis; vel aliquo alio modo incipit dubitare de falsitate propriæ sectæ; & impellente interiùs Spiritu Sancto petit à Deo auxilium: & tandem illuminatur, & fidem docetur, & eius præcepto incipit obligari.

Fideles verò, statim atque perueniunt ad vsum 5.

rationis,

In homine fideli tunc incipit, quandò habetur vsus rationis.

rationis, quemadmodū renētur aliis legibus, & præceptis, & præcipuè vt in Deum ſeſe conuertant, tanquam in vltimū finem; ita & tenentur præcepto fidei, ſine qua impoſſibile eſt placere Deo, vt dicitur *ad Hebr.* 11. & expreſsè ſic docet Sanctus Bonauentura *in 3. d. 25. art. 1. quæſt. 3.* Ang. *verb. fides, n. 7. in Man. cap. 11. n. 22.* Azor. *par. 1. lib. 8. cap. 7. quæſt. 2.* Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 1. n. 3. & cap. 3. n. 12.* & alij apud ipſum. Et eſt multò verius, quàm quod habet Rodr. *in Summa, par. 1. cap. 88. n. 1.* & Ludouic. Lopez *1. parte inſtruct. cap. 41.* & apud Sanchez *ibid.* quòd hoc præceptum non incipit obligare, niſi ad annos pubertatis, id eſt, maſculos ad annum decimumquartum; & fœminas, ad annum duodecimum. Sed contra eſt: quia, quemadmodum tenentur etiam ante pubertatem placere Deo, & ſe in illum conuertere, & ſeruare alia præcepta, à quibus non ſpecialiter eximuntur: ita & tenentur habere fidem, & obligantur illius præcepto. Sed fortaſſe hi Doctores non tam loquuntur de præcepto diuino, quod eſt, vt diximus, de habenda Dei ootitia, & de credendis certis articulis; quàm de præcepto eccleſiaſtico, quod eſt de addiſcendo etiam verbatim, & memoriter Symbolo, & doctrioa Christiana: & de hoc ipſo præcepto eccleſiaſtico non tam loquuntur in ordine ad culpam, quæ poteſt contrahi, etiam ante pubertatem, ſi Christiana doctrina non addiſcatur, quàm in ordine ad pœnam, quæ fortè ab Eccleſia poteſt imponi contra illam noo addiſcentes, aut non tenentes: nam, ſicut circa alias materias multùm excuſantur delicta impuberum; quia non præſumitur eſſe in illis perfectus vſus rationis: ita & poſſunt excuſari circa materiam fidei, & non eſt, quòd puniantur tam ſeuerè, ſicut alij.

6. *Ad actum fidei quoad ſpecificationē obligat ſemper, & ad ſemper.*

Et quidem quoad negatiua, quæ iouoluuntur in præcepto fidei, vt diximus *num. 2.* obligatio illius pro fidelibus, iam habentibus vſum rationis, eſt ſemper, & ad ſemper, ſicut contingit vniuerſaliter etiam io aliis præceptis negatiuis, cùm nunquam poſſint diſcredere res reuelatas, & ſemel creditas, vel fidem repudiare, & deſerere, vel dubitare, aut formidare de illius veritate, vt ootat Suar. *diſp. 13. ſect. 5. n. 1.* Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 1. n. 2.* Et hæc obligatio poteſt dici ad actum fidei ſolùm quoad ſpecificationem, ex eodem Suar. *diſp. 13. cit. ſect. 1. num. 8.* cùm ſit obligatio non ſimpliciter ad eliciendum actum fidei; ſed ſolùm ex ſuppoſitione, quòd debeat elici aliquis actus, ſit obligatio ad illum eliciendum in ſpecie aſſenſus, & oon diſſenſus.

7. *Quando obliget quoad exercitium actus.*

Quoad affirmatiua verò, quæ inuoluuntur in eodem præcepto fidei, obligatio illius eſt ſolùm ſemper; ſed non ad ſemper: ſicut etiam contingit in aliis præceptis affirmatiuis, cùm non ſemper teneamur poſitiuè elicere actus credendi; ſed tunc ſolùm quando tenemur nos io Deum conuertere per actum charitatis, aut pœnitentiæ, & ad iuſtitiam nos diſponere, vel Deum religiosè colere, vel eos actus virtutum elicere, qui ſine actu fidei eſſe non poſſunt, vt notat Scotus *in 3. d. 25. quæſt. 1. art. 2.* Suar. *diſp. 13. ſect. 5. n. 5. & 6.* Valen. *2. 2. diſp. 1. quæſt. 2. puncto 5. §. Supereſt ſecunda quæſtio.* Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 1. n. 3.* Azor. *part. 1. lib. 8. cap. 7. quæſt. 6. col. mihi 945. & cap. 27. quæſt 8. col.* 1047. Et hæc obligatio poteſt dici ad actum fidei quoad exercitium, ex eodem Suar. *ſect. 1. num. 8. cit.* Et cùm Deus hoc exercitium homini iam fideli, & baptizato nuſquam præceperit per ſe, & ratione propriæ honeſtatis; ſed ſolùm inſtituerit, vt medium neceſſarium ad iuſtitiam, & ad gratiam, & ad actus peculiares certarum virtutum; hinc eſt, vt obligatio fidei, quoad hoc exercitium, ex iure diuino communiter non ſit per ſe; ſed ſolùm propter alios actus virtutum, qui ſine illo eſſe oon poſſunt, vt notat Azor. *quæſt. 6. cit.* Atque hoc modo *paulò antè* diximus *num. 5.* obligationem credendi in puero iam baptizato iocipere, quando habet vſum rationis: quia tunc incipit eſſe capax aliorum præceptorum: & ſi res fidei illi proponantur, & explicentur, vt neceſſariæ ad ſalutem, & ad ſe, ſuáque omnia referenda in Deum, vt vult Sanctus Thomas *2. 2. quæſt. 89. art. 6.* non ſolùm non debet illas reſpuere per actum incredulitatis; ſed etiam tenetur poſitiuè admittere per actum fidei, ſaltem vt in Deum ſe referat: & ſi ſuſpenderet huiuſmodi actum, & moram traheret in poſitiuè credendo; iniuriam faceret diuinæ aothoritati; & illa ipſa ſuſpenſio, vel dilatio actus, eſſet quædam virtualis dubitatio de veritate obiecti, vt notat Suar. *diſp. 13. ſect. 5. num. 6.* Et ſimiliter, ſi occurrat grauis tentatio, ſiue interna, ſiue externa contra fidem, eique ſit reſiſtendum per actus contrarios; obligat etiam tunc ex tali accidente præceptum fidei: ſicut & obligat, ſi occurrat tentatio contra alias virtutes, eáque ſimiliter vinci non poſſit, niſi per fidem, & orationem, iuxta illud 1. Petri 5. *Cui reſiſtite fortes in fide.* & ad Rom. 10. *Quomodo inuocabant, in quem non crediderunt.* vt notat Suar. *ſect. 5. cit. num. 5.* Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 1. n. 3. verſ. Secundum tempus.* & apud illum Valen. *2. 2. diſp. 1. quæſt. 2. puncto 5.* Azot. *par. 1. lib. 8. cap. 7. quæſt. 6.* & alij. Et eadem ratione non eſt improbabile, quòd eadem obligatio ad actum fidei etiam ſit in articulo mortis propter periculum tentationum, quæ tunc ſunt maximæ, vt notat Suar. *ſect. 5. cit. num. 6. in fine*, & apud illum Valent. Sanchez, & Azot. *locis cit.* quanquam Sanchez *n. 3. cit. verſ. Tertium tempus.* abſolutè negat ex ſola ratione articuli mortis eſſe obligationem ad actum fidei, niſi concurrant graues tentationes cootra fidem.

Quòd verò prætereà aſſerit Petrus Ledeſma *in Summa, tom. 2. tract. 1. cap. 8. concl. 4.* præceptum fidei per ſe etiam obligare, ſaltem ſemel ſingulis annis; & eum, qui per annum nunqnam eliciat huiuſmodi actum, non poſſe excuſari a culpa mortali; ſicut oeque excuſatur, qui omittit Confeſſionem ſacramentalem, aut ſumptionem Euchariſtiæ; non eſt admittendum ex eodem Sanchez *lib. 2. cit. cap. 1. n. 3. verſ. Quartum tempus.* quia oeque Eccleſia determinauit tale tempus, per ſe loquendo, pro actu fidei, ſicut determinauit pro Confeſſione, & pro Euchariſtia; neque Chriſtus, cùm tale præceptum nuſquam appareat in Scriptura, neque vlla alia ratio illud conuincat.

Et idem eſt de eo, quod aſſerit Scotus *in 3. d. 27. quæſt. unica, §. Quantùm ad ſecundam.* quòd ſingulis diebus feſtis, quos Eccleſia determinauit ad cultum Dei, ſit etiam obligatio ſpecialiter eliciendi actum charitatis erga Deum, & à fortiori etiam actum fidei, qui ad illum eſt neceſſarius: nam contrà eſt: quia reuerà neque eſt obligatio diebus feſtiuis ad actum charitatis, vt probat Suar. *tom. 1. de relig. lib. de Feſtis, cap. 16. num. 12. & 13.* neque ad actum fidei: & etiam Miſſa poteſt ſufficienter audiri in die feſto per ſolam aſſiſtentiam cum debita attentione, & intentione colendi Deum, & ſacrificium offerendi, abſque eo, quòd ſpecialiter eliciatur actus fidei interior, vt idem notat *diſp. 13. de fide, ſect. 5. n. 2.*

Qui etiam ſubdit *num. 3.* idem eſſe etiam ſpecialiter de iis Feſtis, in quibus celebrantur certa myſteria, quæ ex fide creduntur, vt, verbi gratia, Chriſti Natiuitas, Paſſio, Reſurrectio, pro quibus diebus ſpecialiter obligare præceptum fidei circa illa myſteria, ſenſerunt aliqui apud Aragon. *2. 2. quæſt. 2.*

art.6. nam, quanuis obseruaotia ipsa talium Festorum sit virtualis quædam professio fidei circa illos articulos,& circa illa mysteria; in rigore tamen huiusmodi obseruantia talium Festorum secundùm ea omnia, secundùm quæ præcipitur, non requirit internum fidei actum, & hic si fortè fuit intentus ab Ecclesia, tanquam finis instituendi,& præcipiendi talia Festa, solùm fuit finis præcepti: & ideò non debuit cadere sub præceptum.

De aliis verò obligationibus, quæ iouoluuntur, quasi secundariò, in præcepto fidei, propter hanc ipsam specificationem, & exercitium actus credendi, vt est obligatio sciendi res fidei, easque addiscendi, & inquirendi; aliter videtur dicendum: nam obligatio sciendi est ad semper; quia non solùm est propter exercitium, quod est solùm ad aliquando; sed etiam propter specificationem, quæ est ad semper, cùm non possit quis esse dispositus ad solum actum assensus ex suppositione, quòd debeat exire in aliquem actum, in quo consistit obligatio quoad specificationem actus, nisi sciat quasi habitualiter illa, quibus debet solùm assentiri; non autem dissentire: & contrà obligatio addiscendi, audiendi, & inquirendi non est ad semper; quia est solùm propter ipsam scientiam, & notitiam acquirendam, eaque semel acquisita, omninò cessat.

8. *Per se loquendo, semper obligat ad peccatũ mortale.*

Et non est dubium, quòd omnes istæ obligationes, siue affirmatiuæ, siue negatiuæ, & siue primariæ, siue secundariæ, quæ inuoluuntur in præcepto fidei, sunt ad mortale, cùm omnes sint de rebus grauissimis, & ad salutem maximè necessariis, vt ex communi sententia videre est apud Nau. *in Man. cap.* 11. *n.*21. *&* 22. & apud Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 3. *n.*14. *pag. mihi* 98. *col.* 2.

9. *Sed potest quis excusari per ignorantiam inuincibilem.*

Quo autem modo possit contingere etiam circa res fidei ignorantia inuiocibilis, eaque sæpè contingat, non solùm in homine infideli; sed etiam in homine baptizato, & fideli; diximus alibi, dum ageremus de voluntario, & inuoluntario, *disp.*29. *num.* 9. *&* 12. Et certum est, quòd ratione huiusmodi ignorantiæ potest quis excusari, etiam in totum, à culpa, siue sit infidelis, siue fidelis.

10. *Et ex indeliberatione, & imperfectione actus.*

Et eadem ratione certum est, quòd à culpa mortali potest quis excusari ex indeliberatione, & imperfectione actus, cùm hoc sit commune omni humanæ actioni, & peccatum mortale non possit contingere in vllo genere sine perfecto voluntario: quod tamen solum est, quando est perfectè deliberatum, vt patet ex Sancto Thoma 1.2. *quæst.6. art.* 2. & explicauimus fusè alibi, dum ageremus de voluntario, *disp.*3. & hoc modo excusat Nau. *in Man. cap.* 11. *n.* 22. §. *Tertiò peccat.* ex Ioan. Andr. & Canonistis *in cap. dubius. de Hæret.* eas dubitationes, quæ contra voluntatem occurrunt, & aliquandiu etiam durant de rebus fidei.

11. *Vtrùm contra præceptum fidei possit quis excusari à culpa mortali ex leuitate materiæ.*

Vtrùm autem possit quis excusari à culpa mortali contra præceptum, & obligationem fidei, etiam ex leuitate materiæ, potest sufficienter colligi ex regula alibi tradita ad dignoscendum, quòd in aliquo præcepto detur, aut non detur, materiæ paruitas, & leuitas, dum ageremus de vitiis capitalibus, *disp.*14. *num.*12. *&* 13. quia enim ipsa diuina authoritas, quę est obiectum formale, & per se primum in actibus fidei, ex propria sua ratione, & præscindendo ab omni alio, fundat notabilem deordinationem in actibus oppositis, qualis est, verbi gratia, discredere Deo dicenti, & reuelanti; vel dubitare, & formidare de illius veracitate, vel recedere à firmitate, & certitudine fidei semel admissæ; hinc est, vt in præcepto fidei, quoad huiusmodi actus, non posit dari materiæ paruitas, & ex illa non posit quis excusari à culpa mortali: tam enim iniuriosum est Deo, si admittatur mentiri, aut posse mentiri in re leuissima; & ideò fides illi negetur, cum summa certitudine, & firmitate assensus, quàm si admittatur mentiri, aut posse mentiri in re grauissima, vt ex se patet. Et contrà: quia motiuum formale in aliis actibus, quasi secundariò comprehensis præcepto fidei, id est, sciendi, addiscendi, audiendi, & inquirendi res reuelatas; non fundat ex se, & ratione sui in actibus oppositis deordinationem notabilem; sed solùm quando applicatur huic, vel illi materiæ graui: hinc est, quòd in eodem præcepto, quoad huiusmodi actus secundarios, posit dari materiæ paruitas, & ex illa posit quis excusari à culpa mortali, si negligat, verbi gratia, scire, aut discere hoc, vel illud, quod est ex se leue, & non magni momenti.

12. *Solùm peccat venialiter, si quis nesciat se signare signo Crucis.*

Atque hoc modo ex leuitate materiæ excusat Sanchez *lib.*2. *in Decal. cap.*3. *n.* 14. *in fine*, & Suar. *disp.*15. *sect.*1. *n.*3. à culpa mortali eum, qui nescit signare se signo Crucis, & in illo addiscendo est negligens; & nimis duram appellat sententiam oppositam Sylu. & Angeli, & Armillæ *verb. scientia*, qui etiam hanc ignorantiam de signo Crucis damnant culpæ mortalis: quod idem ex recentioribus etiam docet Ludou. Beia *in suis casibus conscientiæ, par.* 3. *casu* 27. & apud Barbos. *in Remis. ad Trident. sess.* 24. *cap.*4. *de reform. in fine.* Et similiter ex eadem leuitate materiæ à culpa mortali excusat Nauar. *in Man. cap.* 11. *num.* 22. §. *Septimò, peccat.* & Palud. *in* 4. *d.*15. *art.* 5. & Suar. *disp.*13. *de fide, sect.*4. *n.*12. & *sect.* 5. *num.*8. & *disp.*15. *sect.*1. *num.* 3. *cit.* & Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.*3. *num.*19. & Azor. *part.* 1. *lib.*8. *cap.*7. *quæst* 4. eos, qui non tenent memoriter verba Symboli, & Orationis Dominicæ, prout præcipitur cap. *Vos ante omnia. de consecr. d.* 4.

13. *Aut non teneat memoriter Symbolũ vel Orationẽ Dominicam.*

Et possunt excusari etiam alij, qui ignorant circunstantias certorum articulorum, vt, verbi gratia, quis fuerit Præses, sub quo Christus est passus; & qua die resurrexerit; vel aliqua alia his similia, vt dicemus: & si quis mediocrem diligentiam adhibeat, vt hæc, & similia addiscat, & memoriter teneat, & tamen ob naturalem defectum, vel non capiat, vel non retineat, facilè potest excusari ab omni culpa, etiam veniali, vt subdit Suar. *n.*8. *cit.* 1*æ sect.* 5.

DISPVTATIO VII.

Quarum rerum explicita fides sit necessaria necessitate præcepti.

1. *Exponitur sensus quæstionis.*
2. *Notitia fidei multis modis potest esse explicita.*
3. *Quid sit scire articulos secundum substantiam.*
4. *Qui est ita hebes, vt terminos etiam rudes articulorum non teneat, quomodo excusetur.*
5. *De necessitate præcepti sunt credenda, quæ continentur in Symbolo Apostolorum.*
6. *Non autem, quæ præterea continentur in Symbolo Nicæno, & Athanasij.*
7. *Quomodo articuli credendi ex præcepto numerentur duodecim, aut quatuordecim.*
8. *Quomodo existentia Dei possit credi per fidem, & etiam circa illam possit esse præceptum fidei.*
9. *Dei omnipotentia, & rerum creatio quomodo sit credenda de necessitate præcepti.*
10. *Trinitas in diuinis quomodo sit de necessitate credenda.*
11. *Remissio peccatorum.*
12. *Resurrectio carnis, & Vita æterna.*
13. *Mysterium Incarnationis.*

14. *Perpetua virginitas Matris Dei.*
15. *Passio, Crucifixio, Mors, & Sepultura Christi.*
16. *Descensus ad Inferos.*
17. *Resurrectio a mortuis.*
18. *Ascensio in cælum.*
19. *Aduentus ad Iudicium.*
20. *Sancta Ecclesia Catholica quomodo sit credenda.*
21. *Sanctorum Communio.*
22. *Quid de Baptismo sit credendum ex necessitate præcepti.*
23. *Quid de Eucharistia.*
24. *Et de Pœnitentia.*
25. *Quid de aliis Sacramentis.*

1. *Exponitur sensus quæstionis.*

VT explicemus, quarum rerum explicita fides sit necessaria necessitate præcepti, non solùm debemus quasi enumerare articulos, de quibus est præceptum credendi; sed etiam debemus personas distinguere, quibus incumbit tale præceptum: & præterea etiam debemus exponere modum, quo huiusmodi fides debet in illis esse explicita: nam in Ecclesia certum est, quòd plura sunt genera personarum, & quòd alij præsunt aliis, eósque docent, & instruunt ex proprio munere, & officio, vt sunt Episcopi, Parochi, Pastores, Concionatores, Doctores: & contrà alij subsunt, & docentur, & instruuntur ab aliis, vt sunt fœminę, & laïci communiter: & certum videtur, quòd illi plura tenentur scire, & credere ex præcepto fidei, quàm hi: & ideò de vtrisque est explicandum, ad quid teneantur.

2. *Notitia fidei multis modis potest esse explicita.*

Et propterea certum videtur, quòd plures sunt modi, quibus notitia, aut fides articulorum potest dici explicita: & ideò etiam de his est explicandum, vtrùm omnes sint habendi ab omnibus, & qui à quibus. Nam primò explicitè potest dici articulos scire, & credere, qui scit vnunquenque articulum per se, & prout distinctum, vel diuisum ab alio; non autem prout in illo implicitum, & quasi inuolutum, etiamsi alioqui de vnoquoque non habeat notitiam, & conceptum, nisi valde implicitum, & confusum; neque aliud capiat, nisi quantùm ruditer sonant ipsi termini, & vocabula: vt, verbi gratia, de Trinitate, quòd in diuinis sint tres personæ, & simul omnes sint vnus Deus, etiamsi non capiat clariùs, quid sit discriminis inter naturam, & personam; vt possit etiam capere clariùs, quid in illa sit vnitas, & in hac Trinitas: & de Incarnatione, quòd Dei Verbum sit factum caro, etiamsi non capiat, quomodo sit factum, & vtrùm assumpserit solam naturam humanam; an verò etiam suppositum, & personam. Et hic modus credendi explicitè, rectè dicitur esse explicitus ex parte obiecti, in quantum, scilicet, vnusquisque articulus per se creditur, tanquàm obiectum per se, & extra alium articulum; non autem creditur quasi in alio, & tanquàm implicitus, & contentus in alio, etiamsi non credatur explicitè ex parte actus; sed hic è contra sit valdè implicitus, & confusus, vt notat Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 3. n.* 18. & nos alibi tradidimus, dum ageremus de humanis actionibus in vniuersum *lib. 1. disput.* 29. *num.* 16.

Potest deinde magis explicitè eosdem articulos aliquis scire, & credere, si non solùm intelligat terminos; sed etiam res: vt, verbi gratia, quòd vnitas in diuinis solùm sit in natura, & Trinitas quoad subsistentias, & personalitates relatiuas; & quòd incarnatio solùm sit facta per assumptionem naturæ humanæ, & in Christo non sit personalitas, nisi diuina. Et denique adhuc magis explicitè scit, & credit eosdem articulos, qui percipit terminos, & res per illos significatas; & ita percipit, vt possit etiam aliis explicare, & contra impugnantes defendere, & obiectas difficultates diluere.

3. *Quid sit scire articulos secundùm substantiam.*

Et primus modus sciendi explicitè, vix distinguitur ab illo, quem Doctores appellant, scire articulos secundùm substantiam: vt enim patet ex Gabr. *in* 3. *d.* 25. *quæst. vnica, art. 2, post quintam conclusionem, vers. Articulus autem.* Vasquez 1.2. *disp.*121. *cap.*2. *n.*3. Azor. *par.*1. *lib.*8. *cap.*6. *quæst.*5. Sanchez *lib.*2. *cap.*3. *num.*17. per hanc substantiam solùm intelligunt notionem vocabuli: & tunc dicitur aliquis articulus sciri secundùm substantiam, quando ruditer scitur, prout sonant voces, quibus exprimitur, etiamsi meliùs, & subtiliùs non penetretur res ipsa significata: vt, si quis, verbi gratia, de mysterio Trinitatis solùm capiat, quòd in diuinis sit Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus: & hi tres sint vnus Deus, & non plures Dij: non autem vlteriùs capiat notionem naturæ, aut essentiæ, vel personæ: & de mysterio Incarnationis solùm capiat, quòd Christus sit Dei Filius, & verus Deus, verúsque homo, vnus sit Christus; non autem capiat esse in Christo duplicitatem naturæ, & vnitatem personæ; & hanc non esse humanam, sed diuinam. Et huiusmodi articulos scire hoc modo explicitè secundùm substantiam, in idem recidit cum eo, quod alij appellant scire explicitè ex parte obiecti, vt mox indicauimus.

4. *Qui est ita hebes, vt terminos etiam rudes articulorum non teneat, quomodo excusetur.*

Et si quis sit ingenij ita hebetis, & memoriæ ita labilis, vt etiam terminos cuiusque articuli non retineat, eósque etiam sæpiùs doctus à Parocho, vel à Magistro, non possit reddere; & interrogatus, verbi gratia, de Trinitate, vel de Incarnatione, semper hæreat, quasi elinguis, & neque etiam terminos communissimos reddat interroganti; & fidem, aut notitiam de illis, neque etiam possit ostendere, quòd habeat explicitam ex parte obiecti; satis est, si saltem interiùs credat vnunquenque articulum, quem non scit explicare, eúmque aliàs actualiter crediderit, quando fuit actualiter illi propositus, & explicatus, & sit paratus actualiter credere, etiam in posterum, quando in posterum proponetur, vt notat Sanchez *lib.* 2. *cap.* 3. *cit. num.* 18. nam per hoc satis implet necessitatem medij pro iis articulis, qui sunt credendi de necessitate medij; & satis excusatur à transgressione præcepti, quod est vlteriùs de iisdem articulis ruditer tenendis, & sciendis, ad effectum illos reddendi, & profitendi, etiam verbis, quando est opus, vt idem subdit. Et tale quid asseruimus etiam *suprà, disp.* 5. *num.* 15. *& sequentibus*, ex Suario *disp.* 12. *de fide, sect.* 4. *num.* 18. dum asseruimus, fidem explicitam Trinitatis, & Incarnationis, quæ sunt de necessitate medij, posse sufficere etiam in voto, quando actualiter non possit haberi in re, ex defectu explicatoris, & Doctoris, vel ex quacunque alia causa: sic enim etiam accidit in casu præsenti ex non retentione, & asseruatione phantasmatum, aut specierum, quæ solent inseruire memoriæ, & scientiæ, vel notitiæ habituali: & ideò in tali homine, qui ex se sit paratus credere actualiter huiusmodi articulos, si de illis actualiter renouentur phantasmata, rectè potest dici, quòd illorum fidem habeat in voto, & ad salutem hoc possit illi sufficere. Et à fortiori pro homine valdè hebete, & obtuso, potest admitti etiam illud, quod habet Azor. *par.* 1. *lib.* 8. *cap.* 6. *quæst.* 6. posse illi sufficere, si credat explicitè aliquos articulos faciliores, vt, verbi gratia, quòd Christus sit Dei Filius, & natus de Virgine, & Cruci affixus, & mortuus, & à mortuis resurrexerit; & alios articulos difficiliores credat implicitè, prout continentur generatim in eo, quod credit Ecclesia: hic enim sine dubio credit interiùs etiam Trinitatem, & articulos difficiliores, quamuis non capiat, nec retineat terminos,

minos, vt possit illos reddere interroganti; & multò magis eos credit in voto.

5\. *De necessitate præcepti sunt credenda, quæ continétur in Symbolo Apostolorum;*

His autem positis, prò intelligendo statu quæstionis, si debeant quasi enumerari, quæ sint credenda expliciitè de necessitate præcepti, vnico verbo potest dici cum communi sententia Theologorum, quòd sint credenda ferè omnia, quæ continentur in Symbolo Apostolorum, & ex his præcipuè illa, quæ solenniter ab Ecclesia celebrantur. Ita Sanctus Thomas 1. 2. *quæst. 76. art. 2. in corp.* & 2. 2. *quæst.* 2. *art.* 5. Gabr. *in* 3. *d.* 25. *quæst. vnica, art.* 2. *post quintam conclusionem, vers. Ad hoc autem.* Directorium Inquisitorum *par.* 1. *quæst.* 3. *num.* 3. & *par.* 2. *quæst.* 10. Valent. 2. 2. *disp.* 1. *quæst.* 2. *puncto* 3. *conclus.* 2. *puncto* 4. dum agit de credendis necessitate præcepti post secundam conclusionem. Sayr. *lib.* 2. *clau. reg. cap.* 9. *n.* 15. Vasquez *part.* 2. *disp.* 121. *cap.* 2. Tol. *lib.* 4. *cap.* 2. *num.* 9. Azor. *par.* 1. *lib.* 8. *cap.* 6. *quæst.* 2. 3. & 4. & *cap.* 7. *quæst.* 3. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 3. *n.* 6. Suar. *disp.* 13. *sect.* 4. *num.* 5. Nam Apostoli, vt habet Clemens Papa in epistola ad Iacobum Fratrem Domini, & apud Directorium Inquisitorum *par.* 1. *com.* 16. *pag. mihi* 45. *col.* 1. post missum Spiritum Sanctum, & acceptam linguarum scientiam, adhuc in vno positi; & dicendo vnusquisque, quod sensit, symbolum condiderunt, vt discedentes ab inuicem, hanc fidei regulam prædicarent per omnes Gentes; & omnes haberent hanc summam eorum, quæ explicitè essent credenda, vt etiam patet ex Sancto Augustino *lib. de fide, & Symbolo, cap.* 1. & ex S. Cyrillo *catechesi* 5. & ex Sancto Leone *serm.* 6. *de Passione*, & notat Azor. *par.* 1. *lib.* 8. *cap.* 5. *quæst.* 1. & *in fine capitis*, & Alens. *par.* 3. *quæst.* 79. *memb.* 2. & Sanctus Thomas 2. 2. *quæst.* 1. *art.* 9. *ad primum*. Et certum est, ad hunc finem esse inductum, & longa consuetudine firmatum præceptum Ecclesiæ, vt omnes Symbolum memoriter discant, vt notat Palud. *in* 4. *d.* 15. *quæst.* 5. Nau. *in Man. cap.* 11. *num.* 22. *vers. Septimò, peccat.* Azor. *par.* 1. *lib.* 8. *cap.* 7. *quæst.* 4. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 3. *num.* 19. Suar. *disp.* 13. *sect.* 4. *n.* 5. & faciunt ex sacris Canonibus, cap. *Ante viginti dies.* & cap. *Symbolum.* & cap. *Baptizandos.* & cap. *Non liceat. de consec. d.* 4. vbi ex Conciliis Bracharensi, Agathensi, & Laodicensi præcipitur, vt qui sunt baptizandi, Symbolum doceantur, illúdque discant, & reddant coram Episcopo, aut Presbytero, id est, memoriter, vt notat ibi Glos. *in cap. Baptizandos.* Pro quo videtur clariùs facere etiam septimus Canon, qui circumfertur ex sexta Synodo, vt refert Suar. *disp.* 13. *sect.* 4. *cit. n.* 5. quòd qui non scit memoriter, & non credit firmiter Symbolum, non sit censendus Catholicus: quanquam hoc, vel est intelligendum de memoria rerum, non autem verborum, vt, scilicet, articuli, & Symbolum mente retineantur, quoad substantiam: vel est quasi dictum per exaggerationem ad commendandam diligentiam, quæ est adhibenda in illo addiscendo, vt subdit *ibidem* Suar. vel est accipiendum copulatiuè, & simul quoad vtrunque, id est, quoad Symbolum non tenendum memoriter, & simul firmiter non credendum; non autem disiunctiuè, aut diuisim, vel seorsim de vnoquoque: nisi fortè etiam hoc, quod est non tenere memoriter, & negligenter se habere, vel se habuisse in illo discendo, accipiatur, vt fundans suspicionem pro hoc alio, quod est non credere firmiter, & non multùm curare de ipsa fide: in quo casu etiam ille, qui non sciret memoriter, posset nõ censeri Catholicus, id est, esse suspectus, quòd talis non esset. Et ex Directorio Inquisitorum *par.* 1. *com.* 20. *pag. mihi* 60. *col.* 1. clarissimè facit Concilium Foroiuliense sub Adriano Papa I. & Carolo Magno, quod habetur *tom.* 3. *Conciliorum, pag. mihi* 404. Et post recitatos articulos fidei, eósque iussos summo cum studio ab omnibus disci, ac memoria retineri, sic subdit pag. mihi 408. col. 1. *Symbolum verò, & Orationem Dominicam omnis Christianus memoriter sciat, omnis ætas, omnis sexus, omnisque conditio, masculi, fœminæ, iuuenes, senes, serui, liberi, pueri, coniugati, innuptæq; puellæ: quia sine hac benedictione nullus poterit in cælorum regno percipere portionem.* Et Concilium Maguntiacum *cap.* 45. *eodem tom.* 3. *Concil. pag. mihi* 466. *col.* 2. sic habet: *Symbolum, quod est signaculum fidei; & Orationem Dominicam discere semper admoneant Sacerdotes populum Christianum; volumúsque, vt disciplinam condignam habeant, qui hac discere negligunt, siue in ieiunio, siue in alia castigatione emendentur.* Quæ loca satis, supérque, iuncta præsertim antiqua consuetudine omnium Ecclesiarum, ostendunt, tenendum esse ab omnibus de necessitate præcepti ipsum Symbolum Apostolorum, & omnes articulos, qui in illo continentur. Vtrùm autem sit necessariò tenendum, non solùm quoad substantiam; sed etiam quoad verba, indicauimus *suprà, disp.* 6. *in fine*, & pluribus explicabimus *disp.* 8. *num.* 16.

6\. *Non autem, quæ prætereà continétur in Symbolo Niceno, & Athanasij.*

Fuerunt verò Symbolo Apostolorum prætereà addita ab Ecclesia duo alia Symbola, id est, Symbolum Nicænum, & Symbolum Sancti Athanasij: quia propter hæreses fuit necessaria etiam plenior, & vberior explicatio fidei; non autem, quia etiam illa essent ab omnibus addiscenda ex præcepto, vel explicitè essent credenda, quæ in illis continentur, vt notat Valen. 2. 2. *disp.* 1. *quæst.* 2. *puncto* 4. *vers. Sed probabilior est sententia.* & Azor. *cap.* 5. *cit.* quidquid in contrarium videatur velle Alensis *par.* 3. *quæst.* 79. *membro* 3. *art.* 1. *initio*, vbi asserit generaliter, ab omnibus fidelibus explicitè credi debere omnes articulos, qui continentur in Symbolis: quod tamen Valent. & Azor. rectè asserunt esse nimis durum.

7\. *Quomodo articuli credendi ex præcepto numerentur duodecim, aut quatuordecim.*

Et parum refert, vtrùm articuli explicitè credendi ex necessitate præcepti dicantur esse duodecim, vt numerantur in Symbolo Apostolorum; an verò quatuordecim, vt communiter numerantur à Scholasticis *in* 3. *d.* 25. nam in Symbolo numerantur duodecim pro numero Apostolorum, qui singuli suas sententias contulerunt in Symboli compositione; & à Scholasticis numerantur quatuordecim pro numero ipsarum rerum creditarum, vt notat Scot. *in* 3. *d.* 25. *cit. quæst.* 1. *art.* 2. & Azor. *lib.* 8. *cap.* 5. *quæst.* 2. Et benè potuit vnus Apostolus, tanquàm in vnum articulum plura colligere, quæ deinde Scholastici exactiùs distinxerunt: & Sanctus Petrus, verbi gratia, cui tribuitur primus, benè potuit colligere tria, id est, vnitatem diuinæ essentiæ: *Credo in Deum.* Patris omnipotentiam. *Patrem omnipotentem.* & creationem ex nihilo omnium rerum: *Creatorem cæli, & terræ.* vt notat Scotus *loco cit.* & Sanctus Thomas *in* 3. *d.* 24. *art.* 2. & ex illo Sanctus Antoninus 3. *part. tit.* 31. *cap.* 8. §. 1. & idem potuerunt facere etiam alij. Scholastici verò hac ratione colligunt sententias, aut articulos creditos esse quatuordecim: nam, aut spectant ad ipsum Deum, quasi per se, & ratione sui; aut spectant ad Christum, hoc est, ad Deum ratione naturæ assumptæ; & tam primo, quàm secundo modo sunt omninò septem: quia, vt benè explicat Sanctus Thomas 2. 2. *quæst.* 1. *art.* 8. in Deo, vel consideramus naturam, vel personam, vel operationem: & quoad naturam, credimus articulum vnitatis: quoad personas, credimus articulos Patris, & Filij, & Spiritus Sancti: & quoad operationes credimus communicationem bonorum naturalium per articulum creationis; & bonorum

gratiæ

gratiæ per articulum iustificatioois; & temissionis peccatorum, & bonorum gloriæ per articulum resurrectionis, & vitæ æternæ: atque ita de Deo, ratione sui, habemus septem articulos: ratione verò naturæ assumptæ habemus alios septem, id est, articulum conceptionis Christi de Spiritu Sancto; Natiuitatis ex Virgine; Passionis, quæ complectitur crocifixionem, mortem, & sepulturam; descensus ad Inferos; Resurrectionis ex mortuis; Ascensionis ad cælum; & secundi Aduentus ad Iudicium. Et quia Christus ipse affirmat *Ioan.* 17. hanc esse vitam æternam, vt cognoscamus verum Deum, & quem misit Iesum Christum; eertum esse debet, quòd sufficiunt hi quatuordecim artieuli, & ad illos possunt teduci alia omnia, quę exprimuntur in Symbolo, vel necessariò sunt ctedenda, vt, verbi gratia, immortalitas animæ, ad articulum vitæ æternæ; efficacitas Sacramentorum, & vniuscuiusque necessitas, vel vtilitas ad suos peculiares effectus, ad articulum temissionis peccatorum, & iustificationis, cuius sunt instrumenta, vel etiam ad articulum omnipotentiæ, euius sunt effectus, vt patet ex Sancto Thoma 2. 2. *quæst.* 1. *art.* 8. *ad* 6. Eeclesiæ Carholicæ sanctitas, & Sanctorum communio ad eundem articulum iustifieationis, & temissionis peecatorum: siquidem hæc non potest contingere, nisi in Eeclesia; & multùm iuuatur per communionem Sanctorum, vt notat Azor. *lib.* 8. *cap.* 6. *quæst.* 3. *&* 4. & Sanchez *lib.* 2. *cap.* 3. *n.* 9. *in fine.* Atque ita in idem ferè recidit, si dicamus, de necessitate præcepti debere credi duodecim articulos, qui continentur in Symbolo Apostolorum; vel quatuórdecim, qui communiter numerantut à Scholasticis.

Quia tamen hi ipsi articuli, provt communiter Præcipiuntur credendi, & sciendi ab omnibus, solùm præcipiuntur credendi explicitè primo modo, id est, solùm secundùm substantiam, & notionem terminorum, vt explicauimus *paulò antè, n.* 2. *&* 3. vt docet Vasqu. 1. 2. *disp.* 121. *cap.* 2. *num.* 2. *&* 3. & Suar. *disp.* 13. *sect.* 4. *num.* 5. & Sanchez *lib.* 2. *cap.* 3. *num.* 16. & omnes communiter apud ipsum; hoc ipsum est explicandum diligentiùs, quid tandem dicat in vnoquoque articulo hoc, quod est illum scire, & credere secundùm substantiam.

Et quidem primus articulus de existentia, & vnitate Dei, satis per se est elarus, neque indiget maiore explicatione; & tam existentia, quàm vnitas primo loeo est eredenda: quia est fundamentum aliorum omnium, quæ creduntur de Deo, & totius cultus, qui illi soli est exhibendus; & excludit pluralitatem, & cultom omnium aliorum.

8. *Quomodo existētia Dei possit credi per fidem, & etiā circa illam possit esse præceptū fidei.*

Neque obstat, quòd fides de existentia Dei non videatur posse cadere sub præceptum diuinum, cùm semper existentia, & anthoritas præcipientis, ciúsque notitia necessariò præsupponatur ad præceptum, quod ab illo emanat: vnde etiam in lege veteri ante omnia præcepta præsupponitur existentia Dei præcipientis; non autem de illa ipsa datur præceptum, vt notat Sanctus Thomas 2. 2. *quæst.* 16. *art.* 1. Et patet *Exod.* 20. vbi ipso initio præceptorum dicitur: *Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti.* & *Deuter.* 6. vbi similiter hoc idem repetitur ante traditionem præceptorum, & legis: *Audi, Israël. Dominus Deus noster, Dominus vnus est.* Nam contrà est: quia prima notitia de existentia, & authoritate Dei præcipientis, sufficienter habetur per ipsam primam propositionem fidei, & per iudicium credibilitatis, quod necessariò prærequititur ante actum fidei: & per hanc primam propositionem, & per hoc iudicium sufficienter potest proponi etiam præceptum, & obligatio credendi existentiam Dei per fidem supernaturalem, & propriè dictam: & ideò, absolute loquendo, etiam de credeoda existeotia Dei potest esse præceptum diuinum, vt benè explicat Suar. *disp.* 13. *de fide, sect.* 1. *n.* 12. & *sect.* 3. *n.* 2. *in fine.*

9. *Dei omnipotentia, & rerum creatio, quomodo sit credenda de necessitate præcepti.*

Quod verò additur in primo articulo de attributo omnipotentiæ, hoc solùm dicit secundùm substantiam, quòd Deus sit causa efficiens aliorum omnium, quæ sunt extra ipsum: & hoc solùm est credendum, & sciendum explicitè à rudioribus de necessitate præcepti; non autem est sciendum distinctiùs, quòd omnia creatit in tempore, & non ab æterno, vt voluit Bannes 2. 2. *quæst.* 2. *art.* 8. *dub.* 2. nam contrà est: quia hic modus, aut circunstantia creationis, neque explicatur in Symbolo, neque importatur per nudum vocabulum creationis, neque alibi per se præcipitur distinctè scienda, vt notat Suar. *disp.* 13. *sect.* 4. *n.* 6. & Azor. *lib.* 8. *cap.* 6. *quæst.* 5. & Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 3. *n.* 17.

10. *Trinitas in diuinis quomodo sit de necessitate credenda.*

Alij articuli, qui suot de aliis personis diuinis, satis creduntur, & sciuntur secundum sobstantiam, si personæ diuinæ credantur, & sciantur esse tres, & esse distinctæ, & vna non esse alia, & omnes, & singulæ esse vnus, & idem Deus: non autem est necessatium, vt sciantur earum processiones per intellectum, & per voluntatem; & Filium procedere solùm à Patre; & Spiritum Sanctum à Patre, & Filio, sicut explicatur in Symbolo Nicæno. Ita Suar. & Azor. & Sanchez *locis cit.* & Vasquez *par.* 2. *disput.* 121. *n.* 3. & Gabr. *in* 3. *d.* 25. *quæst. vnica, art.* 2. *post quintam conclusionem.*

11. *Remissio peccatorum.*

Articulus de communicatione bonorum gratiæ, vel de Deo. vt Saluatore, satis creditur, & scitur secundùm substantiam, si Deus credatur, & sciatur peccata remittere, quomodocunque tandem hoc faciat, & siue per Sacramenta, siue aliter, quantùm est ex vi huius articuli. Ita Azor. *part.* 1. *lib.* 8. *cap.* 5. *quæst.* 8. & *cap.* 6. *quæst.* 5. Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 3. *n.* 7. Suar. *disp.* 13. *sect.* 4. *n.* 6.

12. *Resurrectio carnis, & Vita æterna.*

Et idem est proportionaliter de articulo glorificationis, vel communicationis bonorum glorię: per hoc enim satis creditur, & scitur secundùm substantiam, quòd scitur, & creditur anima esse immortalis, & aliquando esse futura resurrectio corporum, & ex tunc omnes esse in æternum victutos, & alios fore in æternum beatos per supernaturalem beatitudinem, & alios in æternum miserrimos per æterna supplicia, & per ignem æternum. Ita Sanchez *cap.* 3. *cit. n.* 7. & Suar. *sect.* 4. *n.* 6. Et quanuis non desint, qui putent, resurrectionem carnis non esse de necessitate præcepti, cùm ab Ecclesia non eelebretur aliqua solennitate; & ea solùm, secundùm ipsos, sint de præcepto, quæ habentur in Symbolo, & ab Ecclesia eelebrantur, vt videre est apud Sanchez *lib.* 2. *cap.* 3. *num.* 5. *&* 6. & apud Valent. 2. 2. *disp.* 1. *quæst,* 2. *puncto* 4. §. *Sed cùm hæc ita sint.* & §. *Et quod ad primum attinet.* multò tamen est probabilius, quòd regula fidei sit absolutè Symbolum Apostolorum, & quæ in ipso continentur, omnia, & singula publicè proponantur fidelibus, vt eredenda, & vt scienda ex præcepto fidei, siue præterea celebrentur ab Ecclesia, siue non. Et quemadmodum institutio, & celebratio Festorum præcipuè est ex motiuo, & fine virtutis religionis; non autem ex motiuo, & honestate fidei: ita & huius præceptum, & obligatio est accipienda, & consideranda per se; non autem attendenda, & mensuranda ex præcepto, & obligatione illius. Sed fortasse prima sententia potest admitti in hoe sensu, quòd non sit culpa grauis, si qois ignoret huiusmodi articulum secundùm substantiam;

tiam; non autem quòd simpliciter nulla sit culpa, si quis negligat illum scire.

13. *Mysterium Incarnationis.* Si verò agamus de articulis fidei, in quantum spectant ad Christum, hoc est, ad Deum ratione naturæ assumptæ; non autem quasi per se, & ratione sui; primus articulus scitur, & creditur secundùm substantiam, si sciatur, & credatur Iesus Christus esse verus Dei Filius, & verus homo; ac proinde secunda tantùm persona ex diuinis, id est, Filius, fuisse incarnatus; non autem prima, aut tertia, id est, Pater, aut Spiritus Sanctus. Et prętereà si sciatur, & credatur hic ipse Iesus Christus secundùm naturam humanam fuisse conceptus de Spiritu Sancto ex Maria Virgine, id est, conceptus sine virili, & carnali complexu; & ex parte Matris sine vlla iactura virginitatis.

14. *Perpetua virginitas Matris Dei.* Et quamuis Azor. *lib.8.cap.6. quæst.5.* & Sanchez *lib.2.cap.3.num.17.* & aliqui alij apud Suar. *disp.13. sect.4.num.7.* existiment, non pertinere ad substantiam huius articuli hoc modo acceptam, vt sciatur, & credatur sanctissimæ Matris virginitas, non solùm fuisse in ipso Christi conceptu, & ante partum fuisse incorrupta & integra; sed etiam in ipso partu, & post partum, & perpetuò sic permansisse, cùm hoc non sit expressum in Scriptura, nec ab Apostolis expressè traditum, & expressum in Symbolo, nec fidelibus præsertim rudibus sit generaliter imponenda obligatio, quando ratio, aut necessitas non multùm vrget: negari tamen non potest, quin sit probabilius id, quod asserit *eo loco* Suar. ad substantiam huius articuli etiam spectare perpetuitatem virginitatis in Matre Sanctissima; & hanc etiam esse credendam ab omnibus de necessitate pręcepti: cùm enim in Symbolo tribuatur Matri absoluta appellatio Virginis, videtur per hanc importari ampliatio ad omne tempus; & satis clarè significari, quòd semper fuerit Virgo, & nunquam non fuerit. Et hic articulus sic declaratur in Concilio Lateranensi sub Innoc. III. vt refertur cap. *Firmiter. de Summa Trinit. & fide Catholica.* quando dicitur *ex Maria semper Virgine, Spiritus Sancti cooperatione conceptus*, &c. & cùm hæc etiam sit veritas fidei, & ab omnibus facilè capi, & sciri possit, & plurimùm faciat ad eam existimationem habendam de Matre Dei, quæ illam deceat, & de illa excludat eos errores, qui ipsi essent iniuriosi, & maximè foueat pietatem fidelium erga illam; satis rationis, & necessitatis habemus per hæc omnia, vt absolutè dicamus, sub pręcepto, & obligatione credendi, & sciendi res fidei, etiam cadere perpetuitatem virginitatis in Matre integerrima, atque purissima; & similiter in hoc etiam articulo solùm in eo sensu potest admitti prior sententia, vt non proptereà sit damnandus culpæ mortalis, si quis ex rudibus non sciat in Christi Matre perpetuitatem virginitatis; non autem quòd simpliciter sit excusandus ab omni culpa, si in illa addiscenda, atque scienda sit negligens.

15. *Passio, Crucifixio, Mors, & Sepultura Christi.* Sequens articulus de Christi Passione satis se ipse declarat, quid complectatur secundùm substantiam: complectitur enim, quòd Christus verè sit passus secundùm naturam humanam, & verè sit crucifixus, & verè mortuus, & sepultus: & hæc omnia sunt ab omnibus de necessitate credenda, & scienda, cùm sint maximè præcipua in tota Religione Christiana; & Passio, & Crucifixio Deo obtulerit pretium redemptionis humanæ, & Mors in totum illam perfecerit, & consummarit; & omnia omnibus esse debeant in vitæ exemplum, & ad imitationem semper proposita; & ideò dignissima sint, quæ credantur, & sciantur ab omnibus, vt notat Suar. *disp.13. sect.4. cit. num.8.* Atque hanc ob causam ipsi Apostoli specialiter hæc exponebant in suis prædicationibus, vt patet ex Sancto Paulo 1. Cor.2. *Non iudicaui me scire aliquid inter vos, nisi Christum, & hunc crucifixum.* & cap. 1. *Prædicamus Christum, & hunc crucifixum; Iudæis quidem scandalum; Gentibus autem stultitiam.* & cap. 15. *Notum vobis facio Euangelium, quod prædicaui vobis, in quo & statis, per quod & saluamini. Tradidi enim vobis in primis, quoniam Christus mortuus est pro peccatis nostris, & quia sepultus est, & quia resurrexit*, &c. Imò & propter hæc loca non desunt, qui asserant, in mysterio Incarnationis esse etiam credenda de necessitate medij mysteria Passionis, & Crucifixionis ob nostram redemptionem, & mysterium resurrectionis, vt patet ex Sanchez *lib.2.in Decal.cap.3.num.23.* vbi asserit, ex hoc capite non posse adultis conferri Baptismum, nisi explicitè doceantur Christi Crucifixionem, & Resurrectionem. In his tamen ipsis articulis non videntur pertinere ad substantiam particulares circunstantiæ, quæ adduntur in Symbolo: vt, verbi gratia, sub quo Præside passus sit Christus; & quanto tempore fuerit intra sepulcrum; & qua die resurrexerit: & ideò facilè potest excusari à culpa, si quis illas non teneat, vt etiam *suprà* diximus *disp. sexta, in fine.*

Articulus de descensu ad Inferos non est necessariò credendus, & sciendus ab omnibus de necessitate præcepti, secundùm Suar. *tom.2. in 3. partem, disp.43. sect.2. in fine*: quia non est res valdè necessaria in se ipsa, & non habetur in Symbolo Niceno, & à Sancto Augustino, & Patribus in expositione Symboli non explicatur; cùm tamen certum videatur, quòd præceptum credendi satis impleat, qui ea tenet, quæ continentur in dicto Symbolo Nicæno, & quæ explicantur à Patribus explicantibus fidem. Sed contrà est: quia hic etiam articulus habetur in Symbolo Apostolorum; hoc est, in communi, ac publica regula, & formula credendorum; & hic etiam explicatur, tanquàm firmiter credendus, & simpliciter confitendus ab omnibus ex Concilio Lateranensi sub Innocentio III. *cap. Firmiter. de summa Trin. & fide cath.* & hic etiam numeratur inter articulos necessariò credendos à Sancto Thoma 2. 2. *quæst.* 1. *art.8. & 9.* & à Scholasticis cōmuniter. Et quemadmodum ad pleniorem fidem de veritate Passionis, & Mortis Christi fuit subiungendus, & credendus articulus de Sepultura, vt omnes crederent, & scirent, quid factum esset de Christi corpore post factam ab illo separationem animæ per mortem, & ante vnionem refectam per resurrectionem: ita & fuit subiungendus, & credendus articulus de descensu ad Inferos, vt similiter omnes crederent, & scirent, quid esset factum de anima, vt benè notat Barthol. Med. *3.p.q.52. art.1. conclus.* 1. & 2. qui etiam rectè monet, ex sententia multorum Doctorum, quam tradit expresse etiam Sanctus Thomas 2.2. *quæst.1.art.9. ad quartum*, non ideò hunc articulum fuisse omissum in Symbolo Nicæno: quia non esset necessariò credendus, & sciendus ab omnibus; sed, quia erat sufficienter traditus in Symbolo Apostolorum, & vsque ad tempus illius Concilij nulla erat contra ipsum exorta hæresis, aut dubitatio mota, contra quam opus esset noua definitione, aut declaratione Concilij. Posito verò, quòd hic etiam articulus sit credendus de necessitate præcepti, substantia illius in hoc consistit, vt credatur, & sciatur Christus, id est, persona diuina, quemadmodum per corpus fuit triduo in sepulcro; ita & per animam descendisse ad eas terræ partes inferiores,

16. *Descensus ad Inferos.*

res, vel ad eum locum Inferni, in quo iusti detinebantur, & inde eos liberasse, vt fusè explicat Sanctus Thomas 3. *par. quæst.* 52. *per multos articulos.*

17. *Resurrectio à mortuis.*

Articulus de Resurrectione credendus omninò est secundùm omnes, cùm expresse habeatur in omnibus Symbolis, & specialiter semper fuerit prædicatus ab Apostolis, vt patet ex Sancto Paulo 1. Cor. 15. *Tradidi vobis in primis, quoniam Christus mortuus est, & quia resurrexit tertia die.* & *ad Rom.* 10. vbi hic articulus recensetur, vt specialiter necessarius ad salutem: *Si confitearis Dominum Iesum, & in corde credideris, quòd Dominus eum suscitauit à mortuis, saluus eris.* Et hanc ob causam iidem Apostoli specialiter se appellabant testes Resurrectionis, vt patet Actor. 1. *Oportet ex his viris, qui nobiscum sunt congregati, testem Resurrectionis eius nobiscum fieri vnum ex istis.* & cap. 2. *Hunc Iesum resuscitauit Deus, cuius omnes nos testes sumus.* Et ratio est: quia fides resurrectionis firmat, & roborat fidem Diuinitatis, & Passionis eiusdem Christi, & specialiter fundat, & firmat fidem, & spem futuræ resurrectionis, & beatitudinis, etiam nostræ, & consequenter specialiter animat ad bona opera, & ad vitæ nouitatem instituendam, vt patet ex Sancto Paulo 1. Cor. 15. *Si resurrectio mortuorum non est: neque Christus resurrexit. Si autem Christus non resurrexit, inanis est ergo prædicatio nostra, inanis est & fides vestra.* Et paulò pòst: *Quid facient, qui baptizantur pro mortuis?* id est, qui baptismo pœnarum, & afflictionum, & lacrymarum sese voluntariè pro illis purificant, vt eos eripiant à baptismo ignis in Purgatorio? Quid, inquam, facient, *si omninò mortui non resurgunt? Vt quid & baptizantur pro illis? Vt quid & nos periclitamur omni hora? Quotidie morior per vestram gloriam, Fratres, quam habeo in Christo Iesu Domino nostro. Si ad bestias pugnaui Ephesi, quid mihi prodest, si mortui non resurgunt? Manducemus, & bibamus: cras enim moriemur.* Et ad Roman. 6. *Quomodo Christus surrexit à mortuis per gloriam Patris: ita & nos in nouitate vitæ ambulemus.* Et ad Colossen. 3. *Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt, quærite; quæ sursum sunt, sapite.* Hæc verò omnia, & similia, satis ostendunt, & probant necessitatem huius articuli, vt ab omnibus explicitè credatur, & sciatur secundùm substantiam, quæ in hoc consistit, quòd Christus verè mortuus, & sepultus, ad vitam verè redierit virtute propria; non autem virtute aliena, sicut Lazarus, aut alij, qui ab ipso Christo, vel ab aliis viris sanctis dicuntur fuisse suscitati.

18. *Ascensio in Cælum.*

Ascensio ad cælos per hoc creditur secundùm substantiam, quòd Christus propria virtute credatur ascendisse, & potestatem, & maiestatem habere quoad omnia, æqualem Patri secundùm Diuinitatem, & secundùm humanitatem habere gloriam, & potentiam super omnes alias creaturas. Videri potest Sanctus Thomas 3. *par. quæst.* 57. & 58. vbi agit ex professo de Christi Ascensione, & de sessione ad dexteram Patris: & non est dubium, quòd hic etiam articulus sit necessariò credendus necessitate præcepti, cùm sit valdè præcipuus, & contineatur in Symbolo, & ab Ecclesia solenniter celebretur, vt notat Suar. *disp.* 13. *sect.* 4. *n.* 9. ex communi sententia.

19. *Aduentus ad Iudicium.*

Aduentus ad Iudicium ex eo probatur esse credendus explicitè, quia Sanctus Petrus *Act.* 10. expresse affirmat, præceptum fuisse Apostolis, vt hunc articulum specialiter prædicarent: *Et præcepit nobis prædicare populo, & testificari, quia ipse est, qui constitutus est à Deo Iudex viuorum, & mortuorum.* Et Sanctus Paulus *Act.* 17. hunc in primis prædicauit Atheniensibus in Areopago: *Et tempora huius ignorantiæ despiciens Deus, nunc annunciat hominibus, vt omnes vbique pœnitentiam agant, eò quòd statuit diem, in quo iudicaturus est Orbem in æquitate,* &c. Et cùm hic etiã articulus expresse habeatur in Symbolo, & sit maximè vtilis ad vitam rectè instituendam, omninò est credẽdus, & sciẽdus ab omnibus; & eius substãtia maximè cõsistit in eo, quod habetur *Matthæi* 16. quòd Filius hominis, id est, Christus, vẽturus est aliquãdo in gloria Patris sui: & tũc reddet vnicuique secũdũ opera eius: & vt dicitur Matth. 12. *De omni verbo otioso, quod locuti fuerint homines, reddẽt rationẽ in die Iudicij.*

Articulus de Ecclesia Sancta Catholica, qui, vt diximus *n.* 7. reducitur à Scholasticis ad articulũ iustificationis, & remissionis peccatorum, & potest reduci etiã ad præceptũ credendi quasi in genere, cùm ipsa, quoad nos, sit proxima regula fidei, & ad illam debeamus recurrere in rebus dubiis, & in fide illius credamus implicitè, quæ explicitè, & in se ipsis nescimus; hic, inquã, articulus credendus omninò est ex necessitate præcepti, & credendus explicitè ex communi sententia apud Sanch. *lib.* 2. *in Dec. cap* 3. *n.* 8. & apud Suar. *disp.* 13. *sect.* 4. *n.* 10. imò communiter à nullo ex Catholicis ignoratur quoad rem ipsam, vel substantiã, quæ est tenenda, vt notat Vasq. 1. 2. *disp.* 121. *cap.* 2. & *n.* 2. quamuis ignoretur secundùm hæc verba materialiter accepta: *Credo Sanctam Ecclesiam Catholicam.* Nam credere, inquit, Sãctam Ecclesiam Catholicam, nihil aliud est, quã credere multitudinẽ Christianorum sub vno Romano Pontifice, tanquã Capite, extra quam nulla salus esse potest. Quod certè ex Catholicis nullus ignorat. Et cùm hic articulus sit expressus in Symbolo; & sit maximi momẽti, vt qui sunt intra Ecclesiam, in illa permaneant; & qui non sunt, illam quærant, cùm solùm in illa possit salus contingere, & solùm in illa sit vera fides; omninò est de necessitate præcepti, & explicitè est credendus ab omnibus, quidquid in contrarium dubitent aliqui apud Suarez, & apud Vasquez *loc. cit.* dum asserunt, eum esse valdè difficilem explicatu, & captu, & rudes communiter illum ignorare, neque propterea esse in culpa. 20. *Sancta Ecclesia Catholica quomodo sit credenda.*

Quod verò prætereà addit Bannes 2. 1. *q.* 1. *art.* 8. *col.* 2. §. *Ex hoc etiam sequitur. col.* 423. teneri omnes fideles explicitè credere etiã sanctitatẽ Ecclesiæ per hoc, quòd in illa sunt multi Sancti: & prætereà sunt Sacramenta sanctificantia; nõ approbat Sanch. *cap.* 3. *n.* 8. *cit.* & cum Vasq. *loc. cit.* & cũ Azor. *par.* 1. *lib.* 8. *cap.* 6. *quæst.* 5. *in fine*, putat, satis esse, si omnes credant, eam esse, & dici Sanctam, quia solùm in illa potest contingere salus, & vera sanctitas.

Postremus articulus de Communione Sanctorum, non est explicitè credendus ab omnibus de necessitate præcepti, ex Vasq. 1. 2. *disp.* 121. *cap.* 2. *num.* 1. & Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 3. *num.* 7. quod putat probabilius etiam Suar. *disp.* 13. *sect.* 4. *n.* 10. vel saltem putat, eam ex se non esse materiã grauem, & satis esse ad non peccandũ mortaliter, si credatur implicitè in articulo præcedẽte, de vnitate, & sanctitate Ecclesię: siquidem eo ipso, quòd hæc creditur esse omniũ fideliũ Congregatio sub Christo Capite, eiúsque Vicario; etiã creditur implicitè, & virtute, quòd eius membra sibi cõmunicent suas operas, séque inuicem iuuent in bonis operibus, & orationibus, in quo cõsistit Sanctorum Cõmunio, quæ alioqui ex se est captu difficilis, & difficile capitur etiam à viris doctis. Verùm, cùm hic etiam articulus contineatur in Symbolo Apostolorum, & in illo publicè proponatur, vt credendus, & sciendus ab omnibus, sicut & proponũtur alij omnes articuli; nõ videtur negãdum, quòd absolutè etiã hic sit præceptus, quamuis alioqui ex se non sit res grauis, & possit ignorari sine culpa mortali, vt vult Suar. Neque est captu, & explicatu 21. *Sanctorum Communio.*

valdè difficilis; si explicetur cum Sancto Paulo *ad Rom.* 12. per analogiam ad membra corporis; & dicamos, omnes fideles vnum corpus esse in Christo,& singulos,alterom alterius esse membra. Hinc enim optime intelligitur, quòd, quemadmodum membra non eundem actum habent in corpore;sed vnunquodque per proprium actom iuuat alterum, in quantum potest illud iuuare, & alterum indiget ab illo iuuari:ita & omnes,qui sunt in Ecclesia, suas operas,suaque bona communicant sibi inuicem, séque inuicem iuuant per Sacramenta, per orationes, impetrationes, satisfactiones, suffragia, & per propria munera, & proprias ministrationes, & operationes,quæ in Ecclesia diuersæ sunt,& à Spiritu,qui illam regit, dantur vnicuique ad communem vtilitatem;& singulis diuiduntur pro voluntate eiusdem Spiritus, vt dicitur 1.*Cor.*12. ex eadem analogia ad corporis vnitatem cum pluralitate membrorum. Et quoniam Ecclesiæ vnitas non est solùm ex iis, qui sunt in statu gratiæ;sed etiam ex peccatoribus, cùm etiam hi sint membra Ecclesiæ, quanuis mortua;neque solùm ex iis,qui sunt in via, sed etiam ex iis,qui sunt in termino,id est,in Purgatorio,vel in Cælo;de omnibus debet intelligi hæc Sanctorum Communio, cùm omnes aliquo modo participent de bonis communibus. quæ sunt in Ecclesia,& etiam peccatores iuuentur, vt redeant ad statum gratiæ; & qui sunt in Purgatorio,vt liberentur;& qui sunt in Cælo,honorentur à nobis,& gaudeant de nostris bonis; & multũ nos iuuẽt suis precibus,vt benè explicatur in Catechismo Romano ad Parochos, & notat Bannes 1.2.*q.*2.*art.*8 §. *ad obis videtur planior sensus.*

Atque hæc de articulis, qui per se sunt credendi ex præcepto fidei. Debent tamen præterea credi etiam aliqua de Sacramentis, cùm etiam hæc reducantur ad articulum de iustificatione, & remissione peccatorum,vt *supra* diximus *num.*7.Et quidem Baptismus,Eucharistia,& Pœnitentia,ab omnibus credi,& sciri debent,cùm ab omnibus debeant suscipi. Et de Baptismo scire oportet, quòd simpliciter sit necessarius ad salutem, & quòd inducat obligationem Christianæ religionis perpetuò seruandæ. Ex quo fit, vt qui illum nondum suscepit, quamprimùm suscipiat;& qui suscepit,hoc ipsum intelligat, quòd iam satisfecit obligationi de illo suscipiendo & quòd per illam contraxit obligationem perpetuò manendi in fide, & religione Christiana.Vnde & in Symbolo Nicæno expressè dicitur: *Confiteor vnum Baptisma in remissionem peccatorum.*

22. *Quid de Baptismo sit credendũ ex necessitate præcepti.*

23. *Quid de Eucharistia.*

De Eucharistia verò, cùm ab omnibus adoretur, scire oportet, quòd contineat sub accidentibus panis,& vini,verum Corpus,& Sanguinem Christi:& ideò quòd debeat suscipi cum debita reuerentia, & sine obice peccati mortalis;& cum eadem reuerentia audiri debeat etiam Missa, in qua offertur Deo in sacrificium.

24. *Et de Pœnitentia.*

Denique de Pœnitentia scire oportet,quòd sit remedium contra peccata post Baptismum commissa;& quòd requirat eorum detestationem super omnia;& integram confessionem, & manifestationem voluntariè factam de omnibus coram Sacerdote, qui est idoneus illius minister, & propositum non peccandi in posterum;& quòd in Ecclesia,& in eius ministris sit potestas per hoc Sacramentum remittendi peccata.

25. *Quid de aliis Sacramentis.*

De aliis verò Sacramentis non est pro omnibus obligatio illa credendi, & sciendi explicitè; sed solùm pro illis, qui debent illa suscipere; & qui debent,verbi gratia, suscipere Sacramentum Ordinis, aut Matrimonij, debent priùs scire,& credere,quòd sit Sacramentum,& gratiam conferat,& debeat suscipi sine obice peccati mortalis,& cum debita dispositione, & reuerentia. Et quanuis aliqua Sacramenta non sint in præcepto,sed possint liberè suscipi,& non suscipi:adhuc tamen debent credi,& sciri ab iis,qui voluntariè illa suscipiunt, etiamsi non sit obligatio illa credendi, & sciendi vniuersaliter, & pro omnibus.Et de his omnibus sic asserunt Doctores communiter,Valen. 2.2.*disp.*1 *quæst.*2. *puncto* 5. *post* 2.*conclusionem.* Bannes 2.2.*quæst.*2.*art.*8.*col.*424. Sanchez *lib.*2. *in Decal.cap.*3.*n.*9. Suar. *disp.* 13. *de fide*, *sect.* 4. *num.* 12.

DISPVTATIO VIII.

Vtrùm omnes fideles teneantur scire æqualiter articulos fidei; & certis verbis,& memoriter illos reddere.

1. *Omnes tenentur credere æqualiter.*
2. *Superiores tenentur habere notitiam magis explicitam de rebus fidei.*
3. *Qualem notitiam teneantur habere Episcopi.*
4. *Scientia in Episcopis non potest suppleri per alios.*
5. *Vicarius non potest sibi substituere aliũ Vicarium.*
6. *Mortaliter peccat, qui acceptat Episcopatum, & mentitur scientiam,cùm sit ignarus.*
7. *Vtrùm prætereà teneatur illum renunciare.*
8. *Defectus scientiæ non vitiat collationem beneficij, etiam Episcopatus.*
9. *Scientia eminens, mediocris, & sufficiens in Episcopis,& beneficiatis,quæ sit.*
10. *Si Episcopus sit Doctor solo titulo, & reuerà indoctus,non propterea tenetur renũciare Episcopatũ.*
11. *Si Episcopus sit verè doctus; sed ficte, & nulliter Doctor; tenetur renunciare Episcopatum.*
12. *Qui fingit se Doctorẽ,cũ nõ sit,punitur pœna falsi.*
13. *Qualis notitia rerum fidei requiratur in Parochis.*
14. *Obligatio sciendi res fidei plenius,& distinctius,ex qua virtute nascatur in Episcopis,& Parochis.*
15. *Episcopi, & Parochi, si careant sufficiente notitia rerum fidei,peccant contra iustitiam.*
16. *Quomodo articuli fidei sint retinendi memoria.*
17. *Symbolũ est retinendũ memoria,etiã secũdũ verba.*
18. *Possunt Prælati per censuras compellere Curatos,vt Symbolum doceant;& alios fideles,vt discant.*
19. *Quo idiomate sit tenendum memoriter Symbolum.*
20. *Quomodo Confessarius debeat se gerere cum iis pœnitentibus,qui ignorant res fidei.*
21. *Qualis instructio sit necessaria pro baptizando adulto,etiam rudi,& maximè hebeti.*

1. *Omnes tenentur credere æqualiter.*

NON quærimus,vtrùm omnes fideles teneãtur credere æqualiter articulos fidei:quia, siue æqualitas attendatur in ordine ad perfectionem actus credendi, & quasi intensiuè,siue in ordine ad multitudinem, & numerum articulorum, & quasi extẽsiuè;certũ est, quòd omnes tenẽtur credere æqualiter,cũ in omnibus actus fidei debeat esse essentialiter propter authoritatẽ diuinã, & supernaturalis,& supra omnẽ aliã firmitatẽ,& certitudinẽ;& nihil sit ex reuelatis à Deo,& approbatis, & propositis ab Ecclesia, cui vnus teneatur assentiri, & non alius,si de hoc illi constet,vt patet ex Sancto Thoma 2.2.*quæst.*5.*art.*5. quod saltẽ est verũ quoad specificationem actus,si non quoad exercitiũ, vt notat Valen. 2. 2. *disp.*1.*quæst.*2.*puncto* 3. *col.*5 & ex illo Sanch.*lib.*2.*in Dec.cap.*3.*n.*2. in quantũ,scilicet,solũ tenetur præstare illi assensum, posito quòd velit circa illud operari:non autẽ potest præstare dissensum, etiamsi absolutè possit non operari, & simpliciter

non

non præstare, neque assensum, neque dissensum.

Sed quærimus latiùs de notitia, & scientia rerum fidei, vtrùm in omnibus debeat esse æqualiter, an verò in aliquibus debeat esse plenior,& explicatior, quàm in aliis,iuxta modos habendi illam magis, aut minùs explicitè, quos *supra* assignauimus *disput. precedente, num.2.*

2. *Superiores tenentur habere notitiam magis explicitam de rebus fidei.* Et quidem Sanctus Thomas 2. 2. *quæst. 2. art.6.* ex professo docet, quòd qui in Ecclesia sunt maiores, & ad quos pertinet alios erudire, omninò tenentur de rebus credendis habere notitiam pleniorem, & magis explicitam: quia reuelatio diuina, per quam solam fit explicatio credendorum, vtpote excedentium naturalem rationem, ordine quodam peruenit ad inferiores per superiores. At, quemadmodum Angelos ipsos inferiores communiter Deus solùm illuminat per superiores, vt patet ex Sancto Dionysio *de cal. Hier. cap. 4. & 7.* & ideò superioribus pleniorem notitiam tribuit de rebus diuinis, quàm inferioribus,vt patet *ibidem,cap.12.* ita & homines inferiores communiter instruit per superiores: & ideò tenentur hi pleniorem notitiam, & magis explicitam habere de rebus credendis,quàm illi. Vnde,cùm sufficiat,verbi gratia, fœminis, & laicis communiter, & præsertim rudibus, si teneant articulos fidei solùm ruditer, & secundùm substantiam, vt *suprà* explicauimus *disputatione præcedente*; Episcopis tamen,& Parochis,& Pastoribus,& Concionatoribus, vel Doctoribus id minimè sufficit; sed debent pleniùs, & explicatiùs illos tenere, pro cuiusque gradu, & munere, vt ex communi sententia notat Sanchez *lib.2.in Decal.cap.3.n.2.* Vnde, quia

3. *Qualem notitiam teneatur habere Episcopus.* Episcopus debet posse exhortari in doctrina sana,& eos,qui contradicunt arguere,vt habet Sanctus Paulus *ad Titum* 1. id est,Hæreticos, & seductores, qui docent,quæ non oportet;omninò debet ita explicitè tenere dogmata fidei, vt etiam possit illa aliis explicare, & contra impugnantes defendere,vt notat Richard.*quodl.3.quæst.23.* Azor.*par.2. lib.3.cap. 28.quæst.9.*& *lib.6. cap.6. art.1.* Reginald. *in praxi, lib.30.tract.3.memb.171.*Alens.*par.3.quæst.60.memb. 3.art.2.§.1.*Scholastici *in 3.d.25.* Sylu. *verb.fides,n. 6.* & omnes communiter. Et facit ex lege veteri, quòd Sacerdos ferret rationale iudicij, vt habetur *Exodi* 28.& in eo scriptum haberet in pectore, *Doctrina,& Veritas*,vel vt habent Septuaginta, Manifestatio, & Veritas, quia in pectore Pontificis semper debet esse manifesta cognitio veritatis,vt notat Gratianus *d.36.cap. Qui Ecclesiasticis.*Et præterea ad idem facit id,quod habetur *Deut.*17. quòd pro maioribus controuersiis legis sit recurrendum ad Sacerdotes:& *Oseæ* 4.quòd repellatur à Sacerdotio,& à Deo,qui scientiam repulit:& *Malachiæ* 2. quòd labia Sacerdotum custodiant scientiam, & de ore eorum requirenda sit lex:& ex lege noua 1. *ad Timoth.* 3. quòd oporteat Episcopum esse Doctorem: & *ad Titum* 1. quòd debeat posse exhortari in doctrina sana;& eos,qui contradicunt,arguere: & *ad Ephes.* 4.quòd à Deo iidem ponantur in Ecclesia Doctores, qui ponuntur Pastores, vt exponit *eo loco* Sanctus Hieronymus,Sanctus Anselmus,& alij:& 1.*Petri* 3. quòd semper debeat esse paratus ad satisfactionem, omni poscenti rationem de ea,quæ in nobis est,spe. Et ex sacris Canonibus facit id,quod habetur *d.36. cap. Qui ecclesiasticis. cit.* quòd non debeat ad summum sacerdotium aspirare, qui diuinis, & ecclesiasticis disciplinis non est imbutus:& cap. *Si quis vult, eadem d.36.* quòd Sacerdotis, aut Pontificis sit,legis scientiam habere;& cum Moyse,& Aarone à tabernaculo Domini non discedere: quia hoc est illius opus,cui debet vacare, vt vel à Deo aliquid discat; vel,vt ipse populum doceat: & cap. *Ex communicamus. 1. §.finali,de Hæret.* quòd Episcopus, qui hæreses non persequitur, est deponendus, & in locum ipsius alter est substituendus,qui velit, & possit hæreticam prauitatem confundere:& cap. *Qui Episcopus. d. 23.* quòd qui est ordinandus Episcopus, inter cætera est examinandus,si sit litteratus, & in lege Dei instructus, & in Scripturarum sensibus cautus,& in dogmatibus ecclesiasticis exercitatus, & si fidei documenta asserat, & specialiter de Trinitate, & de Incarnatione, &c.& cap. *Omnes. d.38.* quòd inquiratur diligenter, si in promptu habeat, legere scrutabiliter, & non transitoriè sacros Canones, & sanctum Euangelium, & omnem diuinam Scripturam, & docere populum sibi commissum: quia ex sancto Dionysio *cap. 1.de eccles. Hierarchia*,substantia summi Sacerdotis sunt eloquia diuinitùs tradita, id est, vera diuinarum Scripturarum disciplina: & cap. *Ignorantia. eadem d.* 38. quòd Sacerdotes debent scire sanctas Scripturas, & Canones, vt omne eorum opus in prædicatione, & doctrina consistat, & omnes ædificent, tam fidei scientia, quàm operum disciplina. Et denique etiam facit Concilium Tridentinum *sess. 6. cap. 1. de reform.* & *sess. 7.similiter cap. 1. de reform.* & *sess.* 22. *cap. 2. de reform.* & *sess.24. cap.1. de reform.* quibus locis hęc ferè omnia repetuntur; & præterea statuitur, vt qui est eligendus in Episcopum, debeat esse in aliqua Vniuersitate studiorum, creatus Magister, siue Doctor, aut Licentiatus in sacra Theologia, vel iure Canonico,aot publico alicuius Academiæ testimonio iudicatus idoneus ad alios docendos; vel si fuerit Regularis, similem fidem habeat à Superioribus suæ Religionis. Et ratio est:quia cùm Episcopi successerint in locum Apostolorum, vt dicitur in Trid. *sess.23.cap.4.* omninò debent etiam ipsi esse sal terræ,& lux mundi,vt dicitur *Matthæi* 5.& specialiter vacare prædicationi,ac doctrinæ fidelium: quod tamen munus pro dignitate implere non possunt, nisi in fide asserenda, & explicanda, & defendenda sint benè instructi; & cùm eorum status sit perfectorum ex Sancto Dionysio *cap. 1. de eccles. Hierarch.* & Sancto Thoma 2. 2. *quæst.* 185. *art* 3. & debeant etiã alios purgare,& illuminare, & perficere,omninò indigent speciali doctrina, & scientia supra alios.

Neque est satis, si hæc possint præstare per alios: quia, quanuis possint in casibus particularibus vti aliorum consilio, & doctrina;debent tamen esse sufficientes,& idonei ipsi per se:& quemadmodum per se ipsi tenentur residere, & personaliter interesse, & præesse administrationi Ecclesiæ, & interesse Conciliis prouincialibus, & generalibus,& pręesse Conciliis synodalibus,& per se ipsi suas sententias dicere de rebus grauissimis,& dirigere,ac corrigere sententias aliorum, si fortè accidat, vt in Synodis minùs rectæ ferantur;ita & tenentur per se ipsi pollere doctrina, per quam possint præstare hæc omnia. Et ratio est: quia, dum aliquis eligitur in Episcopum, eique committitur cura animarum,& administratio Ecclesiæ,& prædicatio,& defensio fidei,& vno verbo,vt sit quasi vnus ex Apostolis, sal terræ, & lux mundi;omninò eligitur industria personæ, & internæ animi dotes,scientia,prudentia,probitas,earúmque interni actus; quos tamen certissimum est, non posse committi aliis, aut exerceri per alios,vt notat Glos.*in l.sicuti.ff.de arbitr.*Bald. *in l.Cum Magistratus.C. quando prouoc. non est necesse.* Archid. & Ioan. Andr. *in cap. vnicum.ne sede vac.* Fel.*in cap. fin. n.2. de offic.iud.deleg.*Panorm.*eod.n.6.*& alij apud Sanch. *lib. 3. de matrim. disp.7.n.* 18. Et quemadmodum ex cap.*Clericos.de offic.Vicarij*,est maximè absonum,& absurdum,

4. *Scientia in Episcopo non potest suppleri per alios.*

5. *Vicarius non potest sibi substituere alium Vicarium.*

absurdum, vt, qui eligitur in Vicarium alicuius Ecclesiæ, sibi substituat alium Vicarium, cui ex toto committat suas vices, vt notat ibi Panorm. *num.* 2. quia, scilicet, ipsius personæ industria fuit electa, & hæc personalites fuit præstanda iuxta intentionem constituentis, & eligentis, vt etiam ex professo docet Sanctus Thomas *quodlib.* 12. *quæst.* 20. & ex illo Sylu. *verb. Vicarius, num.* 5. ita & plusquàm absonum, & absurdum censeri debet, vt qui eligitur in Episcopum, possit implere suas obligationes per alienam scientiam, & prudentiam, & satisfacere intentioni Summi Pontificis, & sacrorum Canonum, secundùm quos eligitur.

6. *Mortaliter peccat, qui acceptat Episcopatũ, & mentitur scientiã, cùm sit ignarus.*

Quòd si quæras, vtrùm peccet mortaliter, si quis acceptet Episcopatum, & mentiatur, se habere sufficientem scientiam, & verè sit conscius ignorantiæ, & insufficientiæ. Respondet Rich. *quodlib.* 3. *quæst.* 23. & ex illo Azor. *part.* 2. *lib.* 3. *cap.* 28. *quæst.* 9. peccare mortaliter, si adeò sit ignorans, vt neque etiam sciat articulos fidei aliqualiter explicare, & Sacramenta, & virtutes, & Præcepta Decalogi, & Ecclesiæ, & similia, sine quibus non potest competenter exequi suum munus: quia mentiendo talem scientiam, mentitur mendacio pernicioso, & in re graui, vtpote in præiudicium animarum, quarum regimen suscipit: secùs verò, si saltem sciat, quæ sunt necessaria ad competenter exequendum suum munus: quia consuetudo, quæ est optima legum interpres, vt dicitur cap. *Cum dilectus. de consuetudine.* sic interpretatur quæstionem, quæ fit Episcopo, vtrùm sciat vetus, & nouum Testamentum, vt, scilicet, præcipuè, & maximè intelligatur, quantùm ad ea, quæ simpliciter sunt necessaria ad munus Episcopi; & ideò non mentitur, si solùm respondeat iuxta hanc intentionem; vel saltem non mentitur perniciosè, & grauiter, si non respondeat iuxta aliam intentionem de vlteriore scientia, quæ requiritur de conuenientia officij; non autem de necessitate simpliciter.

7. *Vtrùm præterea teneatur illum renunciare.*

Et vlteriùs addit Richardus, quòd si Episcopus peccauit mortaliter; & perniciose, & grauiter est mentitus scientiam, etiam necessitatis, quam non habebat; omninò tenetur post acceptum Episcopatum, illam acquirere; & si non acquirat, tenetur dimittere Episcopatum, cùm vnusquisque habens officium regiminis animarum, & non habens ea, quæ sunt simpliciter necessaria ad executionem talis officij, illud retineat in præiudicium illorum, qui sunt sub eius regimine; & per consequens in præiudicium suæ salutis; & ideò teneatur illud dimittere, neque possit retinere. Et ad hoc facit etiam Nau. *in Man. cap.* 25. *n.* 153. vbi vniuersaliter asserit de quolibet habente beneficium, aut officium, & ignorante illa, quæ scire tenetur, quòd peccet mortaliter, si illa non discat; vel beneficium, aut officium non resignet. Et quòd Episcopum non dedeceat, vt etiam in statu, & dignitate Episcopatus discat, quæ nescit, expresè habetur cap. *Nullus Episcopus. dist.* 38. Et quòd ob defectum scientiæ possit renunciare Episcupatum, expresè habetur cap. *Nisi cum quidem.* §. *pro defectu. de renunciat.* quo loco, *verbo, plerunque,* aduertit Glossa, id non intelligi, quando scientia, quæ deest Episcopo, potest ab illo citò addisci: quia in tali casu non est, quòd cogitet de dimittendo Episcopatu propter defectum scientiæ: sed satis est, si cogitet de illa addiscenda, & de diligentia adhibenda: & quamuis peccarit mortaliter in illo procurando, vel acceptando cum tali mendacio; non tamen propterea tenetur illum dimittere; sicut nec fœmina, quæ peccauit mortaliter in acquirenda pecunia per meretricium; tenetur illam restituere, vt habet Richard. *loco citato.*

Sed contrà, quòd absolutè non sit obligatio renunciandi Episcopatum propter defectum scientiæ, etiam in casu, quo illa nec citò, nec facilè possit addisci, expresè habet Azor. *part.* 2. *lib.* 3. *cap.* 28. *quæst.* 9. *citat.* & *lib.* 6. *cap.* 6. *quæst.* 1. & Reginald. *in praxi, lib.* 30. *tract.* 3. *cap.* 12. *sect.* 2. *n.* 171. §. *Occurrit autem.* qui asserunt, satis esse, si talis Episcopus sibi asciscat adiutorem idoneum; eiúsque opera, & consilio regat Episcopatum, & vitet periculum animarum. Et negari non potest, quin pro hoc multùm faciat id, quod habetur in Tridentino *sess.* 21. *cap.* 6. *de reformat.* pro Parochis, & animarum Rectoribus, illitteratis, & imperitis, & alioqui probis, & vitæ honestæ, quòd satis sit, si Episcopus illis deputet Vicarium pro tempore, cum parte fructuum; non autem quòd debeat illos cogere, vt renuncient, vel absolutè illos debeat priuare parochiis, & beneficiis: nam similiter tale quid potest sufficere etiam Episcopis, si sint illitterati, & imperiti; neque est, quòd cogantur renunciare Episcopatum.

Et vniuersaliter, quòd collatio beneficij non vitietur, nec fiat irrita propter solum defectum scientiæ, expresè habet Innoc. *in cap. Cùm in cunctis. n.* 1. *&* 2. *de elect.* & fusè probat Nau. *in cap. Si quando. except.* 15. *de rescript.* & ex illo Reginald. *lib.* 30. *tr.* 3. *cit. num.* 172. 8. *Defectus scientia nõ vitiat collationem beneficij, neq; Episcopatus.*

Et de Episcopatu clarè colligitur ex cap. *Nisi cùm pridem. cit.* §. *pro defectu. de renunciat.* vbi dicitur, posse admitti renunciatio Episcopi, si sponte illam faciat propter defectum scientiæ: & *ex cap. fin. de ætat. & qual.* vbi dicitur, quòd sit amouendus ab Episcopatu, qui ignorat Grammaticam: hæc enim, & similia, clarè supponunt, quòd Episcopatus iam esset acquisitus, non obstante defectu scientiæ: siquidem alioqui nõ posset habere locũ renunciatio, vel amotio: & de aliis beneficiis parochialibus, & curatis idem colligitur ex Trid. *sess.* 21. *cap* 6. *cit. de refor.* vbi præcipitur, vt Rectoribus animarum illitteratis, & imperitis deputentur Vicarij: quæ deputatio similiter supponit, quòd Parochias, & beneficia validè habeant, & retineant; & nõ teneantur illa renunciare. Et pro omnibus confirmatur: quia, cùm sit maioris necessitatis in huiusmodi beneficiatis habentibus regimen animarum, vitæ probitas, & honestas, quàm scientia; defectus tamen probitatis certum est, quòd non vitiat ipso iure collationem beneficij; & ideò nec vitiat defectus scientiæ.

Debent tamen hæc omnia intelligi, non de illo defectu, qui sit tantus, vt faciat Episcopum penitùs illitteratum, & ideò irregularem, cap. *Illiteratos. dist.* 36. cap. *Præcipimus. dist.* 34. *cap.* 1. *dist.* 55. & *cap. fin. de temp. ord. in* 6. ita, scilicet, vt etiam nesciat Latinè legere, & scribere; aut ex iis, quæ legit, nihil intelligat, quod ex Tridentino *sess.* 23 *cap.* 4. *de reform.* facit inhabilem, etiam ad primam tonsuram, & per consequens ad quodlibet beneficium etiã simplex: sed debeat solũ intelligi de illo defectu, qui proximè nõ attingat illum gradum scientię, quem *paulò antè, n.* 6. ex Richardo diximus, absolute esse sufficientem, vel qui ab illo non multùm deficiat: nam, vt notat Innocent. *in c. Cùm in cunctis. n.* 1. & cum illo Panormit. *ibid. n.* 4. & omnes communiter apud Azor. *part.* 2. *lib.* 6. *cap.* 6. *quæst.* 3. scientia in Episcopis, aut beneficiatis potest esse omninò triplex, id est, eminens, 9. *Scientia eminens, mediocris, & sufficiens in Episcopis, & beneficiatis ...*
mediocris, & sufficiens. Et illa est scientia eminens, per quam potest Episcopus, aut alius per se ipsum promptè explicare, ac definire omnia, quæ pertinent ad suum officium, etiam obscurissima, & maximè dubia, & difficilia: & illa est mediocris, per quam potest per se explicare ea, quæ occurrunt frequenter,

&

& passim, non autem omnia, etiam obscurissima, & difficillima; sed has etiam veritates potest scire, & quærere in libris: & denique sufficiens illa est, per quam scit aliquo modo, quæ ad ipsum pertinent, & veritatem assequitur, vel libros legendo, vel viros doctos consulendo; & quæ sunt dubia, & obscura ab iis quærendo. Et solùm de illo, qui deficit ab hoc gradu scientiæ, dicimus, quòd peccat mortaliter, Episcopatum quærendo, & acceptando; & tenetur etiam in Episcopatu illum gradum addiscere, & aliquem alium adiutorem idoneum sibi asciscere, vel Episcopatum absolutè dimittere, vt iam explicauimus.

10\. *Si Episcopus sit Doctor solo titulo, & reuerà indoctus, non proptereà tenetur renunciare Episcopatum.*

Et idem est sentiendum, si talis Episcopus, qui patitur huiusmodi defectum scientiæ sufficientis, eo tamen non obstante sit creatus Magister, siue Doctor, aut Licentiatus in Theologia, vel in Iure canonico, aut aliter habuerit publicum testimonium alicuius Academiæ de opposita sufficientia, prout requiritur in Tridentino *sess. 22. cap. 2. de reformat.* adhuc enim collatio Episcopatus est valida. Neque ex eo, quòd sit Doctor solo titulo, & reuerà indoctus, & Magister solùm honorarius, & reuerà illitteratus, tenetur illum dimittere, vt notat Azot. *part. 2. lib. 6. cap. 6. quæst. 1.* & ex illo Reginald. *lib. 30. tr. 3. n. 171. in fine.* Nam, quanuis Glossa *in reg. 16. Cancellaria*, & aliqui ex Caoonistis *in cap. Clerici. de iudiciis*, existiment, priuilegia, quæ conceduntur Doctoribus, non competere iis, qui reuerà sunt indocti, & minimè habiles ad doctoratũ; quia semper leges, & Canones, quando aliquid statuunt de certis personis, aut locis, vel rebus, debent intelligi de alioqui habilibus, & idoneis, l. *Vt gradatim. ff. de muner. & honor.* & l. 2. *iuncta Glossa 2. C. de sacros. Eccles.* vnde & Archidiac. *in cap. De quibusdam. dist. 37.* notat, quòd promotus à Doctoribus corruptis, non debet gaudere priuilegiis doctoratus: & Panormitan. *in cap. Clerici. num. 3. de iudic.* negat, Doctorem in Decretalibus, si sit ignorans, debere præcedere alium Doctorem in solis ciuilibus: oppositum tamen est multò verius, vt probat Mandosius *ad reg. 16. Cancell. quæst. 13.* & apud Azot. *quæst. 1. cit.* & ideò, vt habet Ripa *in l. Centurio. n. 17. ff. de vulgar.* Doctor, quanuis ignarus, torqueri non potest, ne contemnatur ipsa dignitas doctoratus: & vt habet Felin. *in cap. Clerici. cit. num. 2. de iudic.* licèt Doctor ignarus non mereatur dici Doctor; valet tamen dignitas doctoratus in eum collata, & debet gaudere priuilegiis dignitatis, donec illa priuetur: quia alioqui conuinceretur ipsa dignitas esse nulla, si nullum haberet honorem, & præeminentiam, vel prælationem, cùm formaliter hoc importet vocabulum dignitatis, id est, honorem, & præeminentiam, vel prælationem supra alios, vt probat Bart. *in l. 2. C. si seru. vel liber. ad decur. aspir.* & apud Felin. *loc. cit.* & ideò etiam collatio Episcopatus censenda est valida, cùm etiam hæc fundetur in priuilegio doctoratus; & qui est Doctor solo titulo, & solùm honorarius, priùs debet per Iudicem Academiæ priuari doctoratu, & posteà erit priuandus Episcopatu.

11\. *Si Episcopus verè doctus, sed fictè, & nulliter Doctor, tenetur renunciare Episcopatum.*

Secùs verò, si dignitas, & gradus ipse doctoratus, vel magisterij, esset irritus ipso iure, & obtentus, v. g. contra leges Academiæ, & per illas ab ipso initio planè nullus: nam in tali casu etiam collatio Episcopatus, quæ ex Tridentino *loco citato* illum supponit, esset nulla; neque posset in conscientia retineri; etiamsi is, qui esset tali modo Doctor, nulliter esset alioqui reuerà doctus, vt subdit Azor. *lib. 6. cap. 6. quæst. 1. citat.* & ex illo Reginald. *tr. 3. cit. n. 171. in fine.*

12\. *Qui fingit se Doctorem, cùm non sit, punitur pœna falsi.*

Et à fortiori idem esset, si litteræ doctoratus essent falsæ, & planè fictæ: nam hic reuerà non esset Doctor, & esset puniendus pœna falsi, in quantum acceptando Episcopatum, vt Doctor, exerceret actum Doctoris, iuxta ea, quæ tradunt Doctores *in l. Eos. §. Qui se pro milite. ff. de fals.* & Felin. *in cap. Quoniam. num. 5. de Magistris*, & ibi Panormit. Anan. & alij.

13\. *Qualis notitia verũ fidei requiratur in Parochis.*

Et quod *hoc loco* dicimus de obligatione Episcoporum ad sciendas res fidei, proportionaliter est dicendum etiam de Parochis, & Curatis, vt ex communi sententia indicauimus *n. 2.* debent enim etiam ipsi ita scire res fidei, vt possint illas docere populum, & aliqualiter explicare, prout tenentur ex proprio officio: & mortaliter peccant, si acceptent Parochiam conscij de sua ignorantia: quanuis non proptereà teneantur illam renunciare; sed solùm teneantur studere, & discere, vt acquirant sufficientem doctrinam; & interim debeant acceptare Vicarium deputandum pro tempore ab Episcopo cum parte fructuum, prout præcipitur in Tridentino *sess. 21. cap. 6. de reform.* & *supra* diximus *num. 7.*

Et idem est de Concionatoribus, & Doctoribus, qui similiter ita tenentur illas scire, vt possint tutò, & sine errore illas docere, & bene exequi suum munus.

14\. *Obligatio sciendi res fidei plenius, & distinctius, ex qua virtute nascatur in Episcopis, & Parochis.*

Vtrùm autem hæc obligatio, quam habent specialiter, qui sunt maiores in Ecclesia, ad habendam notitiam pleniorem, & magis explicitam de rebus credendis, pertineat propriè ad virtutem fidei, quæ intellectum benè ordinat ad Deum, in quantum formaliter est prima veritas in dicendo, eúmque illi subiicit, & quasi redigit in captiuitatem, vt loquitur Sanctus Paulus *2. Corinth. 10.* an verò pertineat ad virtutem studiositatis, quæ ex S. Thom. *2. 2. quæst. 166. art. 1.* ponit medium in his, quæ pertinent ad cognitionem; & facit, vt neque simus nimis incuriosi circa cognitionem rerum vtilium, neque nimis curiosi circa cognitionem inutilium, vt etiam *supra* indicauimus *disput. 6. num. 2. in fine*; parum refert, & est valdè probabile, quòd possit pertinere aliquo modo ad vtranque virtutem, vt notat Suar. *disput. 13. sect. 2. num. 8.* imò, & principaliter ad virtutem iustitiæ, aut fidelitatis: nam cura, & diligentia in iis benè tenendis, quæ sunt necessaria ratione muneris, & officij, elicitiuè, & tanquàm à principio, vel habitu eliciente, certum videtur, quòd est à virtute studiositatis, ad quam pertinet mediocritas in sciendo; sed imperatiuè, & tanquam à principio, vel habitu imperante potest esse à virtute fidei, si imperetur ex propria honestate illius, id est, ex amore habendi benè subiectum Deo reuelanti, non modò intellectum proprium; sed etiam aliorum, & præcipuè subditorum: & proptereà potest esse à virtute iustitiæ, aut fidelitatis, si imperetur ex amore implendi debitum, & præstandi re ipsa id, quod fuit verbis promissum.

15\. *Episcopi, & Parochi, si careant sufficiente notitia rerum fidei, peccant contra iustitiam.*

Episcopi tamen, & Parochi, & qui sunt maiores in Ecclesia, si sint ignorantes rerum fidei, absolutè & simpliciter solùm dicuntur peccare contra iustitiam, aut fidelitatem, & contra debitum proprij officij: quia studiositas, per se loquendo, & ratione sui præcisè, non est in præcepto, & præceptum, vel obligatio fidei ad omnes est generalis, & per se solùm est ad captiuandum in vnoquoque proprium intellectum; non autem est specialis ad Prælatos, & ad maiores pro captiuandis intellectibus aliorum, & pro hac re in illis sufficit obligatio alia, quæ nascitur ex iustitia.

Ex quo etiam vlteriùs fit, vt si quæ damna emergant subditis ex huiusmodi ignorantia Prælatorum, eamque ipsi non suppleant per adiunctionem Vicarij, aut adiutoris idonei, verè teneantur illa compensare, & restituere, & fructus beneficij, ac Prælationis, saltem ex toto non faciant suos, vt multi volunt, cùm beneficium solùm detur propter officium: quod tamen ipsi ex toto non implent.

16. *Quomodo articuli fidei sint retinendi memoria.*

Circa alterum verò, quod proposuimus *in titulo disputationis*, vtrùm omnes fideles teneantur certis verbis, & memoriter reddere articulos fidei; duo extrema videntur vitanda, & tenenda sententia media, vt, scilicet, neque asseramus peccare mortaliter omnes fideles, cùm ad annos discretionis perueniunt, nisi addiscant memoriter Symbolum, & totam Doctrinam Christianam, eósque non posse saluari, nisi memoriter totam teneant, vt volunt aliqui apud Michaëlem Medinam *lib. 4. de recta in Deum fide, cap. 6. initio*; neque negemus absolutè illos teneri ex præcepto, aut saltem ex consuetudine ecclesiastica, vt etiam verba Symboli memoriter teneant, & possint articulos fidei præscriptis verbis profiteri, & reddere, quando oportet, vt videtur negare ibi Medina, dum asserit *circa finem illius cap. 6.* nullo præcepto, aut necessaria ratione adstringi fideles ad Symbolum, & Orationem Dominicam memoria retinendam. Nam contra primum de obligatione ad peccatum mortale faciunt Authores *supra* citati *disput. 6. num.* 13. Palud. Nau. Suar. Sanchez, Azor. qui omnes non agnoscunt obligationem, nisi ad veniale; & plures alij apud eundem Sanchez *lib. 2. in Decalog. cap. 3. n. 16.* qui absolute negant, ex præcepto diuino esse obligationem tenendi memoriter verba Symboli. Et præterea facit ratio: quia, si fideles mente retineant articulos fidei, quoad substantiam, vt iam explicauimus, eámque parati sint reddere, & respondere omni quærenti, parum posteà videtur referre, vtrùm reddant, & respondeant his verbis præscriptis, aut aliis non præscriptis: & loca sacrorum Canonum, & Conciliorum, quæ *supra* retulimus *disput. 7. n. 5.* ad probandam obligationem sciendi memoriter Symbolum, satis intelliguntur de memoria ipsarum rerum, vt notat Suar. *disp. 13. sect. 5. n. 7. in fine*, id est, articulorum Symboli secundùm substantiam, qui sine dubio non solùm actualiter, semel, aut iterum sunt credendi; sed etiam retinendi habitualiter, & in proxima potentia ad exeundum in similes actus, & assensus fidei actuales: & hoc modo sunt etiam intelligendi aliqui ex Summistis, vt Ang. Sylu. Tab. *verbo, scientia*, quando asserunt peccare mortaliter eos, qui non addiscunt Orationem Dominicam, Symbolum, & Præcepta Decalogi: vt enim ipsi se explicant, & notat Azor. *part. 1. lib. 8. cap. 7. quæst. 5.* & Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 3. n.* 19. id solùm intelligunt secundùm substantiam, non autem secundùm verba. & negari non potest, quin Baptismus possit concedi Catechumeno, qui benè capiat, & teneat articulos fidei secundùm substantiam; & de illis interroganti, & quærenti Episcopo, aut Presbytero, reddat rationem; neque possit Baptismus illi negari ex eo solùm, quòd certa, & præscripta verba non teneat, vt ex Barthol. Ledesma *in Summ. de Sacram. dub. 24. de Baptismo*, notat Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 3. num.* 24. Et quòd fidelis iam baptizatus possit permitti, vt ducat vxorem, si modo explicato articulos teneat, neque possit id illi negari solùm ex eo, quia non teneat verba: nam, quamuis in aliquibus Episcopatibus laudabiliter sit inductum, siue per statutum, siue per consuetudinem, vt non possit vxorem domum suam traducere, vel tanquàm patrinus ad Baptismum admitti, qui Symbolum, & Catechismum, vel Doctrinam Christianam ignorat, vt de Archiepiscopatu, & Diœcesi Sabinensi, & Bononiensi refert Ludouic. Beia *in suis casibus conscientiæ, part. 3. casu* 27. & de aliis Nauar. *de orat. cap. 20. num. 20. pag. mihi 286. col. 1.* & sit valdè rationabile, vt quando fideles incipiunt esse patresfamiliâs, vel patrini, benè sciant imbuere filios Christiana fide, vt notat Michael Medina *lib. 4. de recta in Deum fide, cap. 6. citato, in fine*; satis tamen videntur scire, si sciant articulos secundùm substantiam; & satis habent ad munus parentis, & patrisfamiliâs, si possint secundùm hanc informare, & imbuere filios Christiana fide.

17. *Symbolum est retinendum memoria, etiã secundũ verba.*

Contra alterum verò de obligatione simpliciter nulla, ad mandanda memoriæ etiam verba, faciunt similiter Authores citati, qui communiter omnes agnoscunt obligationem, saltem ad veniale, ex præcepto ecclesiastico, vel ex consuetudine communiter inducta, & recepta in Ecclesia; & præterea faciunt etiam Canones, & Concilia similiter citata, quæ absolutè præcipiunt doceri, & disci memoriter Symbolum, & memoriter reddi coram Episcopo, aut Presbytero: qui modus loquendi videtur importare obligationem etiam docendi, & sciendi verba. Et denique facit ratio: quia etiam hæc memoria certorum verborum est valdè vtilis, & necessaria communi populo ad conseruandam memoriam rerum, & ad fidem vniformiter profitendam. Et quemadmodum Apostoli Symbolum composuerunt, non solùm secundùm articulos; sed etiam secundùm verba, vt & ipsi discedentes ab inuicem, certam formam haberent docendi fidem per omnes Gentes; & omnes, qui crederent, certam formam haberent fidem tenendi, & profitendi, vt *suprà* diximus, *disput. 7. num.* 5. ex Sancto Clemente Papa *in epistola ad Iacobum Fratrem Domini*: ita & fideles non solùm debent tenere Symbolum secundùm articulos; sed etiam secundùm verba.

18. *Possunt Prælati per censuras compellere Curatos, vt Symbolum doceant; & alios fideles, vt discant.*

Atque ex hoc rectè infertur, quòd possint Prælati, etiam per censuras, compellere Curatos, vt doceant Doctrinam Christianam; & alios omnes, vt eam sciant, & discant, vt notat Emman. Rodrig. *in Summa, part. 1. cap. 88. num. 3.* Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 3. num. 15.* & alij apud ipsos; & expressè habetur in Tridentino *sess. 24. cap. 4. de reform. in fine*, pro iis, qui tenentur ex officio illam docere. Et quamuis hoc præceptum, quatenus est solùm de addiscendis verbis, non sit ad mortale; nec sit intelligendum esse latum sub censura: benè tamen est ad mortale; & potest esse sub censura, quatenus est simpliciter de addiscenda, & scienda Doctrina Christiana, quomodo complectitur simul, & quasi indiuisibiliter res, & verba. Et solùm in hoc sensu de addiscendis verbis debet intelligi declaratio sacræ Congregationis Cardinalium, quam refert Zerula *in sua praxi episcopali, part. 1. verbo, Doctrina Christiana, §. 8.* & ex illo Barbosa *in remissionibus ad Concil. Trident. sess. 24. cap. 4. cit. de reformat. pag. mihi 426. in fine*, quòd Ordinarius non possit mulctis, & pœnis, etiam in casu notabilis ignorantiæ, aut contumaciæ, cogere pueros ad discendam Doctrinam Christianam: dummodo enim illam discant, & teneant quoad res, non est posteà multùm curandum de verbis.

19. *Quo idiomate sit tenendum memoriter Symbolum.*

Imò ex Bannes 2. 2. *quæst. 2. art. 8. dub. 2.* & Sanchez *cap. 3. citato, num. 16. & 15.* non est satis, si verba Symboli teneantur Latinè, & memoriter ab eo, qui Latinè non intelligit, & solùm ea profert more psittaci: sed debent teneri in eo idiomate, in quo intelligantur, & in quo possint inseruire ad fidei professionem,

professionem, & ad declarationem interioris assensus, qui habetur de articulis, & de rebus credendis. Non est tamen improbabile, quòd etiam ille, qui Latinè non scit, possit Latinè recitare Symbolum, & profiteri exteriùs suam fidem, quam interiùs tenet, & benè capit secundùm substantiam, vt notat Nau. *in Man.cap.*11.*num.*18. & ex illo Azor. *part.* 1. *lib.* 8. *cap.* 7. *quæst.* 5. *in fine:* quanuis oppositum sentiat Sanchez *cap.* 3. *cit. num.* 16. *&* 19. sic enim etiam rudes satisfaciunt obligationi orandi, & Deum laudandi, si recitent Psalmos, & Orationem Dominicam, & Salutationem angelicam alieno idiomate, quod non norunt; & satis est, si sciant illis verbis, quæ ipsi non intelligunt, contineri preces ad Deum fundendas, & Dei laudes Deo soluendas; & ideò etiam possunt iidem rudes satisfacere obligationi tenendi Symbolum, & fidem exteriùs profitendi, si illud teneant aliena lingua, dummodo sciant illis verbis, quæ ipsis sunt alioqui ignota, contineri, & explicari articulos fidei, & fideles per illa profiteri suam fidem, idq́ue intendant facere etiam ipsi, dum illa proferunt. Et ad hoc clarè facit Concilium Moguntiacum *cap.*45.*tom.* 3. *Concil. pag mihi* 467. & apud Direct. Inquisit. *part.* 3. *com.*20. vbi post latum præceptum de Symbolo, & Oratione Dominica discenda memotiter, concluditur in hæc verba: *Et qui aliter non potuerit, in sua lingua hac discat.* Quibus verbis, vt ex se patet, magis probatur, quòd Symbolum, & Oratio Dominica discantur aliena lingua ab vnoquoque, quàm sua.

20. *Quomodo Confessarius debeat se gerere cum iis pœnitentibus, qui ignorant res fidei.*

Stante autem obligatione iam dicta sciendi Symbolum, & articulos fidei, saltem secundùm substantiam, quomodo deboat se gerere Confessarius cum iis pœnitentibus, qui illos ignorant; & vtrùm teneatur interrogare omnes communiter de notitia rerum fidei, & absolutionem ignorantibus denegare, eósque instruere, & docere, videri potest apud Bannes 2. 2. *quæst.* 2. *art.* 8. *dub.* 2. & apud Azor. *part.* 1.*lib.*8.*cap.*8.*quæst.*5. & apud Sanchez *lib.* 2. *in Decal.cap.*3.*num.*21.*& seqq.* Quemadmodum enim pœnitentes interrogantur de aliis peccatis, in quæ Confessarius potest timere, ne inciderint, & ne per obliuionem ipsi per se illa non confiteantur: ita & debent interrogari de ignorantia rerum fidei, qui probabiliter credi possunt illa laborare, quales communiter sunt rudes, & rustici; non autem viri nobiles, & qui litteras norunt. Et quemadmodum absolutio iis negatur, quos peccatorum commissorum non pœnitet, & qui in posterum illa emendare non curant; & aliquando aliquibus pro aliquo tempore eadem absolutio prudenter suspenditur, vt interim aliquid faciant, ad quod tenentur, & quod aliàs sæpiùs promiserunt, & nunquam impleuerunt: ita & est neganda iis, quos non pœnitet præteritæ negligentiæ in addiscendis rebus fidei, & qui non promittunt, vel non curant maiorem diligentiam adhibere in posterum, & facere id, quod possunt, vt illas discant; & interdum est differenda, & suspendenda, vt interim discant, si habent, qui doceat, & non sunt ita hebetes, vt non possint discere, si velint animum, & studium aliquod applicare. Et denique etiam debent ipsimet Confessarij illos instruere, si commodè possunt pro loci, & temporis opportunitate, & pro captu ipsorum discentium; sicut & debent instruere de aliis, quæ vident ab ipsis ignorari; & tamen spectant ad eorum salutem. Sed benè addunt Azor. & Sanchez *locis citatis, in praxi*, vel nunquam, vel solùm rarissimè esse denegandam absolutionem pro ignorantia rerum fidei, cùm rustici facilè excusentur ex defectu Doctoris, & Magistri, qui doceat, & ex propria hebetudine, & eorum ignorantia facilè sit inuincibilis, & vacet culpa, quantùm est de iis, quæ sunt credenda de necessitate præcepti; & necessitas medij pro mysterio Trinitatis, & Incarnationis, facilè possit suppleri per Confessarium, si in ipso actu confessionis, & ante absolutionem actualiter instruat huiusmodi rusticos pro eliciendo interiore assensu actuali circa illa mysteria, eúmque faciat actualiter elici, & simul inducat præparationem animi ad illa, & alia semper credenda, quando fuerint in posterum proposita, & explicata, vt *suprà* diximus *disput.* 7. *num.*4. ex eodem Sanch. *eod.cap.*3.*num.*18. cùm præsertim fides horum mysteriorum possit sufficere etiam in voto, quando non potest haberi in re, vt etiam diximus *disputat.* 5. *num.*18.*& seqq.* ex Suario *disput.* 12. *de fide, sect.*4. *num.*18. Quod totum specialiter Confessarius debet facere cum iis, qui sunt in articulo mortis, vel graui morbo laborant: nam in tali casu, ne defatigentur, & morbus illis augeatur, satis est, si solùm iuuentur ad huiusmodi actus, qui sunt de necessitate medij, vt subdit Sanchez *num.*23.

21. *Qualis instructio sit necessaria pro baptizando adulto etiam rudi, & maximè hebeti.*

Neque est eadem ratio de Sacramento Pœnitentiæ, si sit conferendum fideli ignoranti res fidei, & de Sacramento Baptismi, si sit conferendum infideli: nam hic per susceptionem Baptismi obligat se ad profitendam, & seruandam perpetuò totam fidem, & ad omnes obligationes semper implendas: & ideò diligentiùs est instruendus; & grauis iniuria illi fieret, si non sufficienter instrueretur de omnibus, tam credendis, quàm agendis; vel saltem de iis, quæ sunt magis præcipua, & magis difficilia; & posteà facilè posset conqueri de ministris Ecclesiæ, & de Prædicatoribus fidei, tanquàm de deceptoribus; & inde obtendere causam, vel occasionem recedendi à fide, tanquàm suscepta inuoluntariè, id est, ex deceptione, & per errorem. Vnde & Christus, *Matth. vlt.* præcepit Apostolis, vt non conferrent Baptismum, nisi postquàm docuissent, quæ essent credenda, & quæ agenda: *Euntes docete omnes Gentes, baptizantes eos,*&c. *Docentes eos seruare omnia*, &c. Et S. Thom. 3. *part. quæst.*71. *art.*1. ex professo docet, quòd ante Baptismum debet præcedere Catechismus, idq́ue in adultis est de iure ipso naturæ, vt notat Suarez *in Comment.ad illum articulum, tom* 3. *in* 3. *partem*: & semper in Ecclesia sic fuit seruatum ex traditione ipsa Apostolorum, vt notat Sot. *in* 4. *dist.*6. *quæst.*2. *art.* 1. ex Sancto Dion. *cap.*1.*&* 2. *de ecclesiast. hierar.* & sic præcipitur semper seruari, cap. *Ante Baptismum.* cap. *Ante viginti dies.* & cap. *Baptizandos. de consec. dist.* 4. Et mortaliter peccaret, qui adultum baptizaret non sufficienter instructum, vt notat Rodr. *in Summa, part.* 1. *cap.* 27. *n.* 3. & ex illo Sanch. *lib.* 2. *in Decal. cap.* 3. *num.*24. id est, qui saltem non caperet grosso modo, & secundùm substantiam articulos fidei; & qui non posset de illis respondere interroganti, & præcipuè circa illos, qui sunt de necessitate medij, vt est mysterium Trinitatis, & Incarnationis, Crucifixionis, & Resurrectionis, & præterea qui non caperet Præcepta Decalogi, vt subdit Sanchez *ibidem*, nisi fortè esset tam rudis, & tam obliuiosus, vt neque etiam iterum, ac sæpiùs à magistro doctus posset terminos retinere, quos responderet interroganti; vel nisi esset in articulo mortis, neque esset tempus pro longiore doctrina: in quibus casibus, ex eodem Sanchez *ibidem*, posset sufficere, si iuuaretur ad aliquem assensum actualem, & ad voluntatem, & votum credendi omnia, vt *suprà* diximus *num. præcedenti*, de homine rustico, maximè rudi, non repellendo à Sacramento absolutionis, & iuuando, quantùm potest, pro notitia fidei. Et hoc modo ante aliquot dies fuit responsum hic Romę à plu-

ribus viris doctis, dũ ex parte aliquorũ, qui ad fidem propagandam missi erant ad infideles, fuit quæsitum, vtrùm possent pro faciliore prædicatione, & infidelium conuersione, proponere illis primò ex iis articulis, qui ad Christum pertinent, solùm Incarnationem, & Natiuitatem ex Virgine, & Ascensionem in cælum, prætermissa pro nunc Passione, Crucifixione, & Resurrectione; eamque posteà prædicationi adiungere, quando iam essent baptizati, & ad fidem benè affecti: fuit enim responsum, id non debere, nec posse fieri, propter rationem iam dictam, ne ex hac præteritione articulorum tam difficilium, sumerent posteà occasionem apostatandi à fide, & conquerendi de Prædicatoribus, tanquàm de deceptoribus: & quia de necessitate medij credendus est Christus, vt Redemptor, & crucifixus; & hic publicè, & palam est prædicandus, vt Dei virtus, & sapientia; quamuis Iudæis sit scandalum, & Gentibus stultitia, vt patet ex Sancto Paulo 1. *Corinth. cap. 1.* qui etiam *cap. 15.* hunc ipsum ordinem ait secutum fuisse à se in suis prædicationibus, vt inter primos articulos proponeret Passionem, & Mortem Christi; & statim subiungeret Resurrectionem: *Notum vobis facio Euangelium, qua ratione prædicauerim vobis, si tenetis: tradidi enim vobis in primis, quod & accepi: quoniam Christus mortuus est pro peccatis nostris secundum Scripturas; & quia sepultus est; & quia resurrexit tertia die*, &c. Et ideò hic etiam ordo seruandus est ab aliis Prædicatoribus.

DISPVTATIO IX.

Vtrùm prætereà omnes fideles teneantur scire aliquid aliud, præter articulos fidei.

1. *Oratio Dominica est scienda memoriter.*
2. *Sed magis est tenenda memoria rerum, quàm verborum.*
3. *Sunt tamen retinenda memoriter etiam verba.*
4. *Saltem sub culpa veniali.*
5. *Et parum refert, quo idiomate teneantur.*
6. *Non est certa obligatio recitandi Orationem Dominicam certis temporibus.*
7. *Etiam Salutatio angelica est tenenda memoriter sub culpa veniali.*
8. *Præcepta Decalogi, & Præcepta Ecclesiæ sunt scienda ab omnibus sub mortali.*
9. *Et idem est de aliis præceptis, quæ pertinent ad statum, aut officium vniuscuiusque.*
10. *Sufficit tamen, si sciantur secundum substantiam.*
11. *Sed non sufficit, si sciantur solùm implicitè, & vt contenta in principiis vniuersalissimis, vel in solis præceptis charitatis.*
12. *Quomodo principia, & præcepta dilectionis, & charitatis dicantur esse plenitudo, & adimpletio totius legis.*
13. *Opera misericordiæ quomodo sint scienda ab vnoquoque fidelium.*

QVOMODO fideles teneantur scire ea, quæ reducuntur ad articulos fidei, vt sunt immortalitas animæ, communicatio bonorum gratiæ, Sacramenta Ecclesiæ, & similia, iam explicauimus *suprà, disputat. 7.* hoc autem loco solùm agimus de aliis, quæ sunt magis disparata, & potiùs pertinent ad alias virtutes, quàm ad fidem, vt est, verbi gratia, Oratio Dominica, Salutatio angelica, Præcepta Decalogi, Præcepta Ecclesiæ, & opera misericordiæ.

Et quidem pro Oratione Dominica, quòd omnes fideles teneantur illam scire, facit Sylu. Ang. Tab. Armilla *verbo, scientia*, Nauar. *in Man. cap. 11. num. 22. §. Septimò peccat.* & *tract. de oratione, cap. 3. num. 20. & cap. 20. num. 20.* Palud. *in 4. dist. 15. quæst. 5.* Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 3. n. 10.* Azor. *part. 1. lib. 8. cap. 7. quæst. 5.* Suar. *de fide, disp. 13. sect. 4. num. 12. & sect. 5. num. 8.* & *tom. 2. de relig. lib. 3. de oratione vocali, cap. 6. n. 8.* Ludou. Beia. *in suis casibus conscientiæ, part. 3. cap. 27.* & apud Barbosam *in remissionibus ad Tridentinum, sess. 24. cap. 4. de reformat. in fine* Franc. Penna *in Directorium Inquisitorum, part. 1. tom. 20.* & alij: & ex Conciliis plurimùm facit Concilium Toletanum IV. *cap. 9. tom. 2. Concil. pag. mihi* 1001. *col. 1.* vbi expresse dicitur, quòd Orationem Dominicam Christus instituit, & præcepit: & Concilium Foroiuliense *tom. 3. pag. mihi* 408. vbi eodem modo præcipitur de Symbolo, & de Oratione Dominica in hæc verba: *Symbolum verò, & Orationem Dominicam omnis Christianus memoriter sciat: quia sine hac benedictione nullus potest in cælorum regno percipere portionem.* Et Concilium Rhemense *cap. 2. eod. tom. 3. pag. 468. col. 1.* omnibus præcipit, vt *Orationem, quam Dominus noster Iesus Christus Discipulos suos orare docuit, verbis distans, & sensu benè intelligãt: quia illam ignorare nulli Christiano licet.* Et Concilium Moguntiacum cap. 45. eodem tom. 3. pag. 466. *Symbolum*, inquit, *& Orationem Dominicam discere semper admoneant Sacerdotes populum Christianum, volumúsque, vt disciplinam condignam habeant, qui hæc discere negligunt, siue in ieiunio, siue in alia castigatione emendentur.* Et specialiter pro patrinis, qui filios in Baptismo suscipiunt, facit cap. *Nos ante omnia. de consecr. dist. 4.* vbi præcipitur, vt Symbolum, & Orationem Dominicam & ipsi teneant, & illis, quos susceperunt de sacro Fonte, ostendant. Et quia hoc decretum est desumptum ex Sancto Augustino *serm. 215. de tempore*, magni est facienda ratio, quam *ibi* subdit Sanctus Augustinus: *Nam*, inquit, *nescio qua fronte se Christianum dicat, qui paucos versus in Symbolo, vel Oratione Dominica parare dissimulat.* & sermone sequenti 216. *Ille*, inquit, *bonus Christianus est, qui Symbolum, & Orationem Dominicam memoriter tenet.* Et generaliter, quòd Oratio Dominica ab omnibus sit oranda ex præcepto, videtur clarè haberi ex tertia parte Missæ, vbi Sacerdos omnes monet, vt illam recitent: *Præceptis salutaribus moniti, & diuina institutione formati.* quia, scilicet, ipse Dominus Orationem illam instituit, & Apostolos eam orare præcepit, vt habet Guillel. Durandus *in Rationali diuin. Offic. cap. 43. n. 3. pag. mihi 123. col. 3.* Et ratio est: quia tam Symbolum, quàm Oratio Dominica, sunt rudimenta, & principia Christianæ fidei ex Palud. *in 4. dist. 15. quæst. 5.* & Nauar. *de oratione, cap. 3. n. 20.* Et Oratio Dominica ex Tertulliano *in lib. de oratione*, & apud Maldonatum *in cap. 6. Matth. n. 9.* in illam particulam, *sic*, meritò potest appellari Breuiarium Euangelij. Quod & videtur clarè colligi ex Sancto Augustino *serm. 215. & 216. de tempore, iam cit.* quòd non possit quis Christianum se dicere, nec bonus Christianus sit, qui non teneat Symbolum, & Orationem Dominicam: & ex Concilio Rhemensi *citato*, quòd nulli Christiano liceat ignorare Orationem Dominicam: & ex cap. *Nos ante omnia. citato, de consecr. dist. 4.* quòd patrini docere debeant Orationem Dominicam eos, quos suscipiunt de Baptismo: si enim Christiani, quà tales sunt, tenentur scire Orationem Dominicam, eámque

1. *Oratio Dominica est scienda memoriter.*

debent

debeot doceri vnà cum Symbolo à primis annis, nec meteντur appellationem Chtiſtiani, qui illam ignorant; omninò pertinet ad Chriſtianam Doctrinam, & ad ptincipia Chriſtianæ fidei, etiam Oratio Dominica: & ideò etiam de illa eſt aliqua obligatio, quaſi de iute naturæ, ſuppoſito huiuſmodi ſtatu Chtiſtiani hominis, vt notat Suar. *lib. 3. de oratione, cap. 6. n. 8. citato*, cùm præſertim oratio, qua petuntur, & impetrantur auxilia gratiæ, poſſit eſſe neceſſatia vnicuique, etiam à principio vſus rationis: & ideò à pueritia ſit vnuſquiſque docendus orare; nec tamen poſſit breuiùs, & accommodatiùs doceri pro omnibus neceſſitatibus, tam corporalibus, quàm ſpiritualibus, quàm ſi doceatur Orationem Dominicam, vt idem ſubdit.

2. *Sed magis eſt tenenda memoria rerum, quàm verborum.*

Quod tamen diximus *ſuprà, diſput. 6. in fine*, de obligatione tenendi memoriter verba Symboli, quòd ex communi ſententia non ſit ad mortale; ſed ſolùm ad veniale; idem eſt dicendum etiam de obligatione tenendi memotitet verba Orationis Dominicæ: nam, quemadmodum ſatis eſt, ſi quis habeat memoriam rerum quoad articulos Symboli, eóſque capiat, & mente tetineat, quaſi habitualiter, ſecundùm ſubſtantiam, & ſit paratus eos teddere omni quætenti, vt *ſuprà* diximus *diſput. 8. num. 16.* ita & eſt ſatis, ſi quis habeat memotiam rerum quoad petitiones Otationis Dominicæ; & poſſit à Deo petere totum id, pto quo indiget eius ope, & gratia: & poſteà parum refert, ſiue in petendo vtatur his ipſis verbis, ſiue aliis. Vnde neque Chriſtus, neque Apoſtoli, quando leguntur oraſſe, leguntur vſi fuiſſe his ipſis verbis, vt notat Maldon. *in cap. 6. Matth. n. 9. cit.* ſed aliis, eundem ſenſum, & eandem voluntatem, aut petitionem exprimentibus, vt patet de Chriſto *Matth. 16.* qui Paſſione inſtante non dixit ſignanter: *Fiat voluntas tua.* ſed æquiualenter: *Non, ſicut ego volo; ſed, ſicut tu.* Et de Apoſtolis *Act. 1.* qui humiliter pto electione Sancti Matthiæ non orarunt ſignanter: *Fiat voluntas tua, ſicut in cælo, & in terra.* ſed ſolùm æquiualenter: *Oſtende, quem elegeris.* Et ſolùm in hoc ſenſu debent intelligi loca Conciliorum, quæ *paulò antè* citauimus, quòd Orationem Dominicam Chriſtus præcepit; quòd ſit tenenda memoriter, & quòd ſine illa nullus poſſit portionem percipere in regno cælorum; & quòd nulli Chriſtiano liceat eam ignorare, &c. Quanuis enim ſint Concilia prouincialia, neque poſſint præceptum aliquod, aut declarationem facere pro tota Eccleſia, vt notat Suar. *lib. 3. de orat. cap. 7. n. 8. citato*: adhuc tamen ſi admittatur totum id, quod præcipiunt, aut declarant, ſatis explicantur de ipſa ſubſtantia Orationis Dominicæ; non autem de verbis: & illam verè docuit, & præcepit Chriſtus, dum præcepit orare; & illa ab omnibus eſt tenenda memoritet, eámque habitualiter ignorare nemini licet, &c. etſi aliquod eorum clatiùs loquatur etiam de addiſcendis memoriter verbis, vt Concilium Rhemenſe, quod expreſsè habet: *Orationem Dominicam verbis diſcant, & ſenſu benè intelligant.* illúdque admittatur, non obſtante quòd ſit dictum à Concilio ſolùm prouinciali, ſolùm probat, quòd etiam de addiſcendis verbis ſit aliquod præceptum, & aliqua obligatio, ſaltem ſub veniali, ſiue id ſit ex iure communi ſcripto, ſiue ex conſuetudine communiter inducta, vt vult Nauar. *de oratione, cap. 3. num. 20. & cap. 20. num. 20.* ſiue ex iure quaſi naturali, ſuppoſito ſtatu Chriſtiani hominis, vt *paulò antè* diximus ex Suar. *lib. 3. de oratione, cap. 6. num. 8.* Atque ita ſolùm facit contra Michaëlem Medinam *de recta in Deum fide, lib. 4. cap. 6.* & contra altetum Medinam *tract. de oratione, quæſt. 10*

3. *Sunt tamen retinẽda memoriter etiã verba.*

& aliquos alios, qui abſolutè negant omnem obligationem tenendi verba memoritet; eaque dicunt poſſe ignorari etiam ex quacunque incuria, & negligentia, ſine omni culpa.

4. *Saltem ſub culpa veniali.*

Hæc ipſa tamen obligatio ad verba memoriter addiſcenda, & retinenda, vndecunque proueniat, non eſt cenſenda de re graui, & ad culpam mortalem, quidquid aliqui dixerint, de quibus *ſupra, diſput. 6. in fine.* Et quod dicitur in Concilio Foroiulienſi citato, quòd ſine Oratione Dominica nemo poteſt in regno cælorum portionem percipere, ſatis intelligitur, ſi illa ignoretur omnimodo, id eſt, non ſolùm ſecundùm verba; ſed etiam ſecundum ſubſtantiam, & ſimpliciter ignoretur modus orandi, vt iam diximus.

5. *Et parum refert, quo idiomate teneantur.*

Quo verò idiomate ſint tenenda huiuſmodi verba Orationis Dominicæ, patet ex dictis *ſuprà*, de verbis ſymboli *diſputat. 8. num. 15.* vt enim dicitur in Concilio Moguntiaco *cap. 45.* qui aliter non poſſunt, in ſua lingua hæc dicant. Et certum eſt, quòd obligationi perfectè ſatisfacit, tam is, qui tenet Latina lingua, quàm is, qui vernacula, & materna.

6. *Non eſt certa obligatio recitandi Orationem Dominicã certis temporibus.*

Quòd ſi quæras, ad quem finem ſit inducta hæc obligatio tenendi memoriter verba Orationis Dominicæ: cùm nulla ſit obligatio, neque ex præcepto eccleſiaſtico, aut diuino; neque ex conſuetudine, eam orandi determinatè per hæc verba, vt probat Suar. *lib. 3. de oratione, cap. 6. cit. n. 9.* & ideò nullum ſit tempus, quo poſſint dici omnes teneri ad *Pater noſter*; ſed vnuſquiſque ex priuata, & libera deuotione illud recitet, ſemel, aut ſæpiùs in die, vel in hebdomada; & in Concilio Toletano IV. *cap. 9. cit.* ſolùm de Sacerdotibus dicatur, quòd eam debeant orare quotidie: & ideò ſi quis ex aliis eam non recitet, ſed ſuis temporibus oret mentaliter, aut aliis verbis, & aliis precibus, nullus ſit, qui eũ damnet, etiam culpæ venialis. Reſpondeo, fuiſſe inductam ad eum finem, vt omnes Chriſtiani in promptu haberent certam formam orandi; & eſſent proximè conſtituti, quaſi in actu primo ad eam orandam, quando vrgeret occaſio, aut neceſſitas; & alia formula non occurreret: ſic enim eſt inducta etiam obligatio tenendi memoriter verba Symboli, non vt certis vicibus, ac temporibus recitentur ab omnibus; ſed vt omnes in promptu habeant certam formulam profitendi fidem, & reſpondendi de illa quętentibus, iiſque verbis poſſint vti, quando alia non occurrunt, & volunt eſſe tuti ab omni periculo, & ſuſpicione errandi circa res diuiniſſimas, & altiſſimas, vt *ſupra* diximus *diſputat. 8. n. 16.*

7. *Etiam Salutatio angelica eſt tenenda memoriter ſub culpa veniali.*

Hæc ferè eadem ſunt dicenda, etiam de obligatione tenendi memoriter Salutationem angelicam: eſt enim etiam hæc communiter inducta ex conſuetudine inter fideles, & obligat etiam hæc ad culpam venialem, vt vult Nauar. *de oratione, cap. 3. n. 20. & cap. 20. n. 20.* ex Palud. *in 4. diſt. 15. quæſt. 5.* Et quanuis Concilia, & Doctores non eodem modo exprimant obligationem de tenenda memoriter Salutatione angelica, quo exprimunt de Oratione Dominica; negari tamen non poteſt, quin etiam Salutatio angelica communiter habeatur inter rudimenta Chriſtianæ vitæ, & pietatis; & qui illam ex incuria, & negligentia ignoret, communiter reputetur, vt valdè negligens ſuæ ſalutis, & vt deficiens ab illa doctrina, quæ omnes Chriſtianos maximè decet, & communiter habetur ab omnibus; & conſequenter damnetur, vt alicuius culpæ reus, qui negligat Beatiſſimæ Virgini tam appoſitis verbis omnis gratiæ plenitudinem gratulari, eiúſque opem, ac patrocinium pro omnibus, tam huius, quàm alterius

vitæ

vitæ indigentiis implorare, quam certò credit, & plurimùm posse apud Deum, vt Dei Matrem; & plurimùm velle pro iuuandis, & saluandis peccatoribus, vt eorum Patronam, & Matrem misericordiæ.

Et quanuis etiam huius formulæ Beatissimam Virginem salutandi, & precandi certis vicibus, & certis temporibus, nulla sit obligatio; & consuetudo eam salutandi ad pulsum campanæ ter in die, solùm sit ex deuotione, & tam possit impleri per Salutationem angelicam, quàm per aliam quancunque orationem, etiam mentaliter, & non vocaliter factam, vt notat Suar. *lib. 3. de oratione, cap. 6. citato, n. 11.* adhuc tamen Salutatio angelica est addiscenda memoriter, vt sit in promptu certa formula laudandi, & orandi Beatissimam Virginem, eáque possit commodè vsurpari, quando alia non suppetit. Vnde & illam vix omitteret sine culpa, qui ad pulsum campanæ, illam omitteret sine rationabili causa, eiúsque loco nihil aliud precū funderet; sed vel publice, aliis præberet materiam scandali, & perturbationis; vel priuatim inordinatè vacaret alicui alteri operationi, aut etiam otiositati, vt idem subdit.

8. *Præcepta Decalogi, & Præcepta Ecclesiæ, sunt tenenda ab omnibus sub mortali.*

De Præceptis Decalogi, & Ecclesiæ, communis sententia est, quòd omnes fideles teneantur sub mortali ea scire, cùm aliter ea non possunt obseruare. Ita Sylu. *verbo, scientia, §. Secundum Ang. & Summista eo.* Azor. *part. 1. lib. 8. cap. 7. quæst. 5.* Sayr. *lib. 2. clau. reg. cap. 9. num. 31.* Beia *in suis casibus conscientiæ, part. 3. casu* 27. Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 3. num.* 10. & alij apud ipsum.

9. *Et idem est de aliis præceptis, quæ pertinent ad statum, aut officium vniuscuiusque.*

Et idem est de aliis Præceptis, quæ pertinent ad statum, aut officium vniuscuiusque, vt iidem docent. Imò & ipsa ignorantia huiusmodi Præceptorum, si sit vincibilis, est de se peccatum mortale, etiamsi ex illa non sequatur actualis transgressio Præceptorum, vt notat Sanctus Thomas 1. 2. *quæst. 76. art. 1. & 2.* & Thomistæ communiter apud Sayrum *n. 31. citato*, & nos alibi diximus *lib. 2. de vitiis, & peccatis in vniuersum, disput. 39. n. 20. pag.* 477. Vnde, quamuis aliquis ieiunet, verbi gratia, in Quadragesima, & confiteatur sacramentaliter, & communicet in Paschate, & semel in anno, & Missæ intersit diebus festis, & alia omnia faciat, quæ præcipiuntur Præceptis Ecclesiæ; adhuc tamen mortaliter peccat per ipsam formalem ignorationem, quòd illa sint facienda ex obligatione præcepti, vt subdit idem Sayr. ex Ioseph Angles *in suis floribus 2. Sent. dist. 22. quæst. 2 art. 2. diffic. 1. concl. 3.* quia caret notitia, ad quam tenetur. & ratione huius carentiæ verè culpabilis, & voluntariæ, est in probabili periculo transgrediendi præcepta, etiamsi de facto ex propria, & libera voluntate, vel ex aliquo huiusmodi accidente illa seruet. Et sic damnandi sunt peccati mortalis omnes Episcopi, Parochi, Confessarij, Iudices, Aduocati, Notarij, Medici, si ea ignorent, quæ scire tenentur ratione proprij status, & officij, quod exercent; neque sunt absoluendi, nisi curent ea discere, quantùm possunt; vel nisi desistant ab exercitio, & munere, quod ex defectu scientiæ exercere non possunt, vt notat Beia *casu 27. citato.*

10. *Sufficit tamē, si sciantur secūdùm substantiam.*

Sed rectè adduut Authores citati, non esse necessarium, vt huiusmodi præcepta, siue Decalogi, siue Ecclesiæ, siue spectantia ad proprium officium, & munus cuiusque, teneantur memoriter sub iis verbis, eóque ordine, quo continentur in Catechismo puerorum; sed satis esse, si teneantur etiam ipsa secundùm substantiam, & vnusquisque sciat, verbi gratia, non esse peierandum, non esse furandum, non occidendum, &c. &, vt habet Michaël Medina *lib. 4. de recta in Deum fide, cap. 6.* nullus est his temporibus tam rudis, & tam rusticus, qui vel ex educatione, vel ex conuictu cum aliis Christianis, vel ex prædicatione hæc non sciat: & vt habet Azor. *part. 1. lib. 8. cap. 7. quæst. 5.* satis est, si vnusquisque interrogatus, an sit furandum, peierandum, adulterandum, occidendum, detrahendum, falsum testimonium contra aliquem proferendum, & vtrùm hæc sint illicita, & peccata, respondeat de singulis, quòd sint peccata, & Christianis illicita: & si hoc modo etiam sciat Præcepta Ecclesiæ, & interrogatus, vtrùm Missa sit audienda diebus festis, & peccata sint confitenda semel in anno, & sit communicandum in Paschate, & ieiunandum in Quadragesima, & aliis præscriptis diebus, & decimæ sint soluendæ, similiter respondeat affirmatiuè, rectè potest dici, quòd sciat sufficienter etiam hæc; quanuis verba, & ordinem minimè teneat. Et proportionaliter idem est dicendum etiam de aliis obligationibus, & præceptis, quæ magis specialiter pertinent ad statum cuiusque.

Quod verò propterea habet Michaël Medina *lib. 4. de recta in Deum fide, cap. 6. citato*, satis esse, si Præcepta Decalogi sciantur solùm implicitè, & in generali, in quantum continentur in illis duobus principiis vniuersalissimis, & lumine naturali notissimis: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.* in quo continentur omnia præcepta negatiua secundæ Tabulæ; &, *Omnia, quæcunque vultis, vt faciant vobis homines, & vos facite illis.* vt dicitur *Matth. 7. & Luca 6.* in quo continentur omnia præcepta affirmatiua: hoc, inquam, ex eo capite non placet Suar. *disput. 13. de fide, sect. 4. num. 11.* & ne vt probabile quidem illud admittit: quia hæc duo principia, cùm pertineant solùm ad proximum, non possunt esse sufficiens regula ad honestè operandum cum Deo: & cùm pertineant solùm ad materiam iustitiæ, non possunt esse regula ad operandum ex aliis virtutibus, verbi gratia, ad non fornicandum ex virtute temperantiæ, vel ad agendum fortiter ex fortitudine: & cùm præcipiant solùm de actibus externis, non possunt esse regula pro internis; qui tamen etiam accepti per se, & prout separati ab externis, cadunt sub Præceptis Decalogi: & denique, quia si continentur aliquo modo in his duobus principiis alia omnia, vt vult Medina, continentur tam implicitè, & tam confusè, vt non possint sufficere communiter pro omnibus, etiam rusticis, & maximè rudibus, vt illos dirigant in omnibus suis operationibus, & circa quancunque materiam, circa quam dirigunt Præcepta Decalogi scita explicitè, & per se. Et negari non potest, quin hæc postrema ratio sit multùm vrgens, & saltem propter illam opinio Medinæ sit minùs probabilis, & Præcepta Decalogi sciri debeant sub mortali ab vnoquoque, etiam explicitè, & in se secundùm substantiam, vt docent communiter alij omnes. 11. *Sed non sufficit, si sciantur solū implicitè, & vt cōtēta in principiis vniuersalissimis, vel in solis præceptis charitatis.*

Neque obstat, quòd Christus ipse *Matth. 7. cit.* de illo ipso vnico principio vniuersalissimo: *Omnia, quæcunque vultis, vt faciant vobis homines, & vos facite illis.* statim subiungat: *Hæc est enim lex, & Prophetæ.* id est, summa eorum omnium, quæ in veteri Testamento continentur, qualia certè sunt Præcepta Decalogi: & Sanctus Paulus *ad Romanos 13.* etiam de proximi dilectione hoc idem asserat, quòd sit plenitudo totius legis, eiúsque rei eam reddat rationem: quia, *Non adulterabis*, inquit: *Non occides: Non furaberis: Non falsum testimonium dices: Non concupisces: & si quod est aliud mandatum in lege, in hoc verbo instauratur: Diliges proximum tuum, sicut te ipsum. Dilectio proximi malum non operatur: & ideò plenitudo legis est dilectio.* Idque potest intelligi non solùm pro ea parte, qua lex respicit proximum, & continet Præcepta secundæ Tabulæ, de 12. *Quomodo principia, & præcepta dilectionis, & charitatis dicātur esse plenitudo, & adimpletio totius legis.*

quibus

quibus ibi loquitur Sanctus Paolus: sed etiam pro alia, quæ respicit Deum, & continet Præcepta primæ Tabulæ, vt notat Tolet. *in cap. 13. ad Roman. annot. 10.* in quantum, scilicet, dilectio proximi, quando est propter Deum, principaliùs, & nobiliùs semper includit etiam dilectionem Dei iuxta commune pronunciatū Aristotelicum: *Propter quod vnũquodque tale, & illud magis: & propter quod amamus, & illud amicum magis.* vt dicitur 1. *Poster. tract.* 5. & notat Maldon. *in cap. 7. citat.* S. Matth. in illa verba: *Hæc est lex, & Propheta.* & Cornel. à Lapide *in illum locum ad Roman.* 13. ex Sancto Augustino *lib. 8. de Trinit. cap* 8. Hæc, inquam, & similia non obstant contra communem doctrinam de Præceptis Decalogi tenendis ab vnoquoque per se, & explicitè: nam solùm probant, quòd dilectio plurimùm iuuet ex parte voluntatis ad obseruationem totius legis: & si dilectio intùs sit, facilè ex illa, tanquam ex radice, omne aliud bonum existat, & omnis obseruatio mandatorum; & ideò breue præceptum possit omnibus dari pro aliis præceptis cum Sancto Augustino *tract. 7. in Epistolam* 1. *S. Ioannis*, & apud Cornel. à Lapide *loco citato*, si dicamus: *Dilige: & fac, quod vis.* & cum Sancto Ioanne Euangelista apud Sanctum Hieronymum in cap. 6. ad Gal. *Filioli, diligite inuicem: quia præceptum Domini est. Et si solùm hoc fiat, sufficit.* & cum Sancto Greg. *homil. 27. in Euangelia*, possit dici: *Omne mandatum de sola dilectione est: & omnia vnum præceptum sunt.* Per hoc tamen non tollitur, quòd ex parte intellectus non sit necessaria etiam notitia aliorum præceptorum: imò, si diceremus, satis esse solam notitiam de diligendo Deo, & proximo, consequenter deberemus dicere, quòd potest satis esse etiam sola obseruatio horum duorum præceptorum, cùm non possit esse maior obligatio obseruationis, quàm sit obligatio notitiæ; & impossibile sit, vt ea præcepta sint debita obseruari specialiter, & in se, quæ non sunt debita sciri, nisi generaliter, & in alio: hoc autem si dicamus, manifestè incidimus in antiquam hæresim Marcionis, quam refert Orig. *dial. 2. contra Marcionem*, & apud Tol. *annot. 11. in cap. 13. ad Roman.* quòd tota lex vetus, etiam quoad Præcepta Decalogi, prorsus cessarit, & sit quasi transfusa in solum præceptum, & legem dilectionis, & charitatis, de qua dicit Apostolus, quòd sit plenitudo legis: & Sanctus Greg. quòd omnia vnum præceptum sunt. Et contrà, si ad vitandam hanc hæresim tenemur dicere, quòd præter duo præcepta charitatis, adhuc vigent Præcepta Decalogi, & moralia, & etiam illa sunt necessariò obseruanda à fidelibus, quando occurrit illorum occasio; consequenter etiam tenemur dicere, quòd etiam illa sunt necessariò scienda ab vnoquoque specialiter, & explicitè in se ipsis; non autem solùm generaliter, & implicitè in alio, id est, in principiis vniuersalissimis, vel in præceptis charitatis, vt vult Medina. Et quemadmodum pro articulis fidei, qui recensentur inter credibilia, quasi speculatiuè, non est satis sola notitia, quasi generica, & implicita in hoc alio articulo, quasi generico, vt credatur, quicquid credit Ecclesia, vt *suprà* diximus *disputat. 5. num. 21.* sed requiritur pro vnoquoque notitia propria, & specifica, & explicita in se ipso: ita & pro Præceptis Decalogi, quæ recensentur inter operabilia, aut credibilia quasi practicè, non potest esse satis sola notitia generica, & implicita in alio, vt vult Medina; sed requiritur pro vnoquoque notitia propria, & specifica, & explicita in se ipso. Et quod asserit Sanctus Paulus: *Qui diligit proximum, legem impleuit: & plenitudo, seu adimpletio, aut expletio legis, est dilectio.* non significat, quòd dilectio, aut impletio præcepti dilectionis sit formaliter impletio omnium aliorum præceptorum; hoc enim est manifestè falsum, vt notat Tol. *annot. 10. in cap. 13. ad Roman.* cum is, qui diligit, non hoc ipso formaliter honoret parentes, neque det cibum esurienti, aut potum sitienti, quæ sunt præcepta affirmatiua: neque hoc ipso formaliter non furetur, & non occidat, quæ sunt præcepta negatiua: & formaliter tunc solum implentur, quando habetur facultas, & occasio faciendi oppositum, illúdque non fit, sed solùm significat, quòd dilectio sit causaliter, & radicaliter impletio aliorum, in quantum qui diligit, habet in se principium, & causam seruandi cætera, & est proximè constitutus, quasi in actu primo, vt neque sit furaturus, neque occisurus, aut vllum aliud præceptum transgressurus, quando occasio se se obtulerit; sed omnia perfectè sit impleturus, cùm charitas, & dilectio sit quasi radix omnium aliarum virtutum: vnde & dicitur 1. Corinth. 13. *Charitas patiens est, benigna est, non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non irritatur, non cogitat malum*, &c. & Christus Dominus *Ioan.* 14. cùm ait, seruaturum mandata, qui Deum dilexerit: *Qui diligit me, mandata mea seruabit.* cùm præsertim dilectio, & charitas sit etiam finis omnis alterius præcepti, iuxta illud 1. ad Timot. 5. *Finis præcepti, charitas.* & maximè ad eum finem iubeamur, verbi gratia, non furari, & non occidere, vt charitatem, & dilectionem seruemus cum omnibus: & denique charitas modum præscribat benè, & facilè implendi omnia: si, scilicet, omnia nostra in charitate fiant, vt dicitur 1. Cor. 6. & ex motiuo dilectionis, & charitatis erga proximum, vel erga Deum abstineamus, verbi gratia, à furto, & homicidio; non autem ex impotentia, vel ex metu temporalis supplicij, vt notat Tolet. *annot. 10. cit.* quod totum optimè explicat idem S. Greg. *hom. 27. citat. in Euangelia*, dum subdit: *Præcepta ergo Dominica, & multa sunt, & vnum: multa per diuersitatem operis; & vnum in radice dilectionis. Vt enim multi arboris rami ex vna radice prodeunt: sic multæ virtutes ex vna charitate generantur, nec habet aliquid viriditatis ramus boni operis, si non manet in radice charitatis.*

Et idem est dicendum de illo vniuersalissimo principio: *Quæcunque vultis, vt faciant vobis homines, hæc & vos facite illis.* de quo Christus Dominus *Matth.* 7. absolutè pronunciat, quòd sit tota lex, & Prophetæ. Cùm enim huiusmodi principium desumatur ex charitate, & ad illam pertineat, eadem ratione solùm causaliter, non autem formaliter dicitur esse lex, & Prophetæ, in quantum, scilicet, est principium, ex quo potest regulari obseruatio totius legis.

Denique de operibus misericordiæ ex dictis patet, quid sit dicendum: neque enim tenentur omnes fideles sub iis verbis, eóque ordine illa scire, quo continentur in Doctrina Christiana, & in Catechismo puerorum: sed satis est, si sciant in genere, quòd tenentur in aliquibus casibus sub mortali subuenire necessitatibus, tam corporalibus, quàm spiritualibus proximorum, vt notat Sanchez *lib. 2. in Decalog. cap. 1. n. 10.* & ex hac notitia possunt deinde in casibus particularibus, si fortè dubitent de obligatione sub mortali, consulere viros probos, & doctos; & ad illos pertinebit diiudicare, vtrùm necessitas sit grauis, vel extrema; & vtrùm obliget, & sub quali, vel quanta culpa. 13.

Opera misericordiæ quomodo sint scienda ab vnoquoque fidelium.

DISPV

DISPVTATIO X.

Quomodo externa confessio sit actus fidei.

1. *Virtutes, tam morales, quàm theologicæ, possunt habere aliquem actum externum.*
2. *Quomodo confessio sit actus externus fidei.*
3. *Quomodo confessio possit esse actus externus plurium aliarum virtutum.*
4. *Martyrium potest esse actus externus plurium virtutum.*

1. *Virtutes, tam morales, quā theologicæ, possunt habere aliquem actum externum.*

PRÆTER actum internum, qui est credere, & assentiri rebus reuelatis propter solam authoritatem Dei reuelantis, cuius actus naturam, & honestatem, & necessitatem hucvsque explicauimus, habet fides etiam actum externum, de quo debemus agere *in sequentibus*: est enim id commune omnibus virtutibus, tam moralibus, quàm theologicis, vt disponant, & inclinent sub propriis finibus, & motiuis, non solùm ad operandum interiùs per voluntatem circa propria obiecta; sed etiam ad operandum exteriùs per alias potentias sub iisdem finibus, & motiuis, quando occurrit occasio, aut necessitas, vt, verbi gratia, temperantia ad volendum prosequi moderatè voluptates gustus, & tactus propter conuenientiam, quam id habet ad rectam rationem; & prætereà ad re ipsa prosequendas moderatè exteriùs huiusmodi voluptates per ipsum sensum externum gustus, & tactus; & fortitudo ad volendum agere, & pati fortiter, & ad re ipsa exteriùs agendum fortiter, & fortiter patiendum, prout occasio tulerit, & præscripserit ratio; & sic de aliis: sed actus externi in virtutibus moralibus longè sunt notiores, & longè faciliùs assignantur, quàm in virtutibus theologicis: siquidem in illis huiusmodi actus externi sunt obiecta materialia actuum internorum, vt patet in exemplis positis de temperantia, & fortitudine: in his verò non possunt esse obiecta, sed solùm sunt effectus, aut signa, quæ assumuntur ad illos exteriùs declarandos, & manifestandos, qui alioqui ex se satis habent, vt consumentur solùm interiùs. Et ratio disparitatis est: quia virtutes morales ex propria ratione persiciuot appetitum, in quantum in homine est principium naturale humanorum actuum, & est alterum ex duobus mouentibus, vt loquitur Aristoteles 3. *de anima, tract.* 48. & ideò pro obiecto habent ipsas operationes externas, quæ sunt obiectum appetitionum interiorum, & perfectio vltima appetitus, qui ex se non est aptus perfici solùm interiùs; cùm tamen virtutes theologicæ perficiant potētias supernaturaliter in ordine ad Deum, & vltimum finem; & potentiæ, quas perficiunt, sint planè spirituales, & satis perficiantur per suas tendentias interiores in Deum; & ideò ipsum Deum habent pro obiecto; non autem ex se postulent exteriùs perfici, vt patet in actibus fidei, spei, & charitatis, qui perfectissimi sunt per solos actus interiores intellectus, & voluntatis: & ideò virtutes theologicæ, si quos habent actus externos, solùm habent tanquàm effectus, quos producunt ipsi actus interiores; aut tanquàm signa, per quæ se produnt: vt, si quis, verbi gratia, ex Dei amore relinquat omnia, vel ex voluntate, & zelo fidei, & vt omnes Deo reuelanti fidem habeant, moueatur ad prædicandum omnibus Euangelium, vel ipse suum actum, & assensum internum exteriùs exprimat verbis, aut factis.

4. Et quoniam actus exteriores illius virtutis sunt propriè actus, siue illa sit virtus moralis, siue theologica, ad vnius finem secundùm suas species referuntur], vt docet S. Thom. 2. 2. *quæst.* 3. *art.* 1. *in corp.* quomodo ieiunium, verbi gratia, secundùm suam speciem, & essentialiter refertur ad finem abstinentiæ, qui est domare, & compescere carnem; & eleemosyna ad finem misericordiæ, qui est subleuare miseriam pauperis: hinc est, quòd confessio fidei rectè assignetur, tanquàm actus exterior ipsius fidei, cùm essentialiter ordinetur, tanquàm ad finem, ad id, quod est fidei, vt subdit Sanctus Thomas *art.* 1. *cit.* id est, vt fides Deo adhibeatur, non solùm interiùs per actum mentis; sed etiam exteriùs significetur per verba, & per facta. Cùm enim externa locutio essentialiter, & ex propria specie ordinetur ad id significandum, quod mente, & corde concipimus; conceptus ipse semper est idem, siue exteriùs exprimatur per locutionem, siue retineatur solùm ioteriùs intra cor, vel intra mentem. Et quemadmodum in scientiis, ad eundem habitum spectat assensus alicuius conclusionis, & ab eodem obiecto specificatur, quando est voce expressus, ad quem spectat, & à quo specificatur, quando est sola mente conceptus; & expressio vocis solùm est accidens, quod non mutat naturam actus: ita & in fide ad eundem habitum spectat, & ab eadem authoritate diuina specificatur interna credulitas ad res reuelatas, quando est sola mente concepta, & externa expressio per voces, aut signa, quando credulitas manifestatur exteriùs. Et quemadmodum in scientiis enunciationes, & orationes vocales non accipiuntur quasi per se, vt contradistinctæ à mentalibus; sed quatenus illas includunt, & sunt ipsæmet enunciationes, & orationes mentales, vestitæ, & manifestatæ per voces, & per signa ad placitum: ita & confessio fidei non debet accipi, vt contradistincta à fide; sed quatenus illam includit, & est ipsa fides interna, manifestata exteriùs, siue per voces, siue per facta; & ideò externa confessio rectè dicitur actus fidei externus.

Quomodo cōfessio sit actus externus fidei.

Et idem est, si loquamur de fide, & de confessione fidei secundùm esse morale, quod solùm participant dependenter à voluntate, vt *supra* diximus *disputat.* 3. *num.* 1. ex Sancto Thoma *in* 2. *dist.* 24. *quæst.* 3. *art.* 2. Similiter enim voluntas confitendi fidem non accipitur quasi per se, & quasi excludens voluntatem credendi, & habendi actum fidei: sed contrà semper accipitur, vt illam includens, vel saltem vt illam supponens, & secundùm propriam speciem; & quatenus est circa tale obiectum io specie, verè fundat eandem honestatem, & refertur ad eundem finem, ad quem refertur voluntas credendi, vt loquitur Sanctus Thom. *quæst.* 3. *art.* 1. *cit.* cùm vtraque fundet honestatem credendi, & fidem habendi authoritati diuinæ; & hæc honestas sit planè eadem, siue fides sit habenda solùm interiùs, siue etiam sit manifestanda exteriùs. Et hinc fit, vt confessio externa, etiam in genere moris, & secundùm esse morale, sit actus fidei, cùm sit ab eadem virtute fidei, & propter eandem honestatem; nec sit diuersitas, nisi accidentalis per verba, aut signa, quæ superueniunt, & manifestant actum internum.

3. *Quomodo cōfessio possit esse actus externus plurium aliarum virtutum.*

Et quanuis ad eandem confessionem externam possint concurrere plures aliæ virtutes, tam theologicæ, quàm morales, provt vnusquisque potest moueri ex hoc, aut alio motiuo ad suam fidem manifestandam exteriùs: adhoc tamen rectè dicitur, quòd confessio fidei absolutè sit actus fidei, cùm ex propria specie, & obiecto specialiter fundet honestatem fidei: & communiter hoc motiuum in illa se habeat, vt eliciens, & per se; alia verò solùm se habeant vt imperantia, vel per accidens. Nam, si quis ideò

ideò fidem confiteatur, quia intendit per talem actum confessionis placere Deo, quem summè diligit, quod est motiuum charitatis; vel, quia sperat per illum actum consequi æternam beatitudinem, quod est motiuum spei; vel, quia intendit parere Deo præcipienti, quod est motiuum obedientiæ; vel talem cultum ei exhibere, quod est motiuum religionis; vel dicta, & signa conformare menti, quod est motiuum veracitatis; operabitur quidem ex his omnibus honestatibus, & virtutibus; & externa confessio poterit dici esse actus harum omnium virtutum: sed hæ omnes se habebunt solùm vt imperantes, & quasi applicantes per actum imperij habitum fidei, & hic eliciet, & declarabit exteriùs proprium actum, & operabitur ex honestate sibi peculiari, & propria, quæ est, vt diximus, vt fides adhibeatur Deo loquenti, & reuelanti; & vt exteriùs nos non pudeat, quòd illi credamus, & ideò fidem nostram liberè confiteamur, & declaremus exteriùs. Et quia huiusmodi confessionem externam multæ difficultates, & timores malorum, quæ sæpè impendent, possent prohibere, & impedire; potest ad illam concurrere, tanquàm causa per accidens, & tanquàm remouens id, quod posset eam prohibere, etiam virtus fortitudinis, vt notat Sanctus Thom. 2.2. *quæst.* 3. *art.* 2. *cit. ad* 2. & hæc rectè dicitur solùm concurrere, vt causa per accidens, iuxta ea, quæ dicuntur de huiusmodi causis per accidens ab Aristot. 8. *Phys. tract.* 32. cùm concurrat reprimendo, & moderando timores, & erubescentias; & per hanc remotionem relinquat expeditum, & liberum ipsum habitum fidei, qui est principium, & causa per se: quanquam præterea potest concurrere etiam per proprium motiuum: vt, si quis ex eo motiuo fidem confiteatur, etiam instantibus quibuscunque periculis, & timoribus; quia honestum est constanter, & fortiter subire pericula, quando oportet pro bono fidei, vel cuiuscunque alterius virtutis.

4. *Martyrium potest esse actus externus plurium virtutum.* Et hac ratione etiam martyrium, quod per antonomasiam est confessio, & testificatio fidei, potest dici esse actus charitatis religionis, obedientiæ, fortitudinis, & plurium aliarum virtutum, si ex illarum motiuis, & honestatibus eliciatur, aut imperetur, vt benè explicat Suar. *tom.* 3. *in* 3. *part. disput.* 29. *sect.* 2. §. *Potest tamen vlteriùs dubitari.*

Idque vt rectè intelligatur, tam de martyrio, quàm de alia quacunque externa confessione, vel actu fidei, reducendum est in memoriam id, quod alibi diximus, dum ageremus *de vitiis, & peccatis in vniuersum, lib.* 2. *disp.* 2. *n.* 3. *pag.* 212. ex Sancto Thom. & aliis, actus externos aliarum potentiarum à voluntate non pertinere ad genus moris, nisi per accidens, seu per aliud, id est, ratione actuum interiorum ipsius voluntatis, per quos imperantur, & in quibus propriè, & per se repetitur libertas, & ipsa moralis bonitas, & malitia, vt etiam *suprà* indicauimus *hoc ipso libro, disputat.* 3. *num.* 1. ex Sancto Thoma *in* 2. *dist.* 24. *quæst.* 3. *art.* 2. Hinc enim fit, vt neque etiam habeant speciem in genere moris, nisi dependenter ab iisdem actibus voluntatis: & ideò vnus, idémque actus externus modò sit in vna specie, & modò in alia, prout imperatur ab hoc, vel illo actu voluntatis: imò, & modò sit in vna tantùm specie, & modò in duplici, prout similiter imperatur modò tantùm ab vno actu, & modò à duplici: nam, vt similiter diximus *eodem lib.* 2. *de vitiis, & peccatis, disput.* 20. *num.* 3. *pag.* 357. ex eodem Sanct. Thom. *quæst.* 2. *de malo, art.* 6. ex circunstantia duplicis finis, qui potest intendi per duplicem actum voluntatis, potest contingere, vt idem actus externus sit in duplici specie: vt, si quis, verbi gratia, furetur propter homicidium, vel propter simoniam, quam intendit committere ex re aliena, quando per furtum illam acceperit; vel, si quis ieiunet, aut faciat eleemosynam, vt placeat Deo, vel vt satisfaciat peccatis: quia enim actus furti externus, & externa acceptio rei alienæ imperatur à duplici voluntate, id est, à voluntate habendi rem alienam, & a voluntate committendi homicidium, aut simoniam, est in duplici specie peccati, id est, in specie facti, & in specie homicidij, aut simoniæ: & quia externum ieiunium imperatur à voluntate abstinendi, ad carnem domandam, & à voluntate placendi Deo, vel satisfaciendi pro peccatis; est in duplici specie actus boni, id est, in specie abstinentiæ, & in specie charitatis, aut pœnitentiæ: quod idem est etiam de externa datione eleemosynæ, & de alio quocunque actu externo, siue virtutis, siue vitij. Et ideò etiam externa confessio fidei, aut martyrium, rectè potest modò esse in vna tantùm specie virtutis, verbi gratia, charitatis, aut religionis, si imperetur ex interno affectu, & actu charitatis, aut religionis; & modò in duplici, si imperetur ex duplici. Et cum hoc toto benè manet, quòd absolutè, & quantùm est ex se, dicatur esse actus fidei, cùm intrinsecè fundet honestatem fidei, & ad hanc referatur: sicut & ieiunium fundat honestatem abstinentiæ; & eleemosyna honestatem misericordiæ, & ad eius finem refertur; quamuis præterea ab ipso operante possit referri ad finem charitatis, aut religionis, vt iam diximus: & eo ipso, quòd sic refertur, & constituitur in ratione talis virtutis, potest cessare obligatio propria fidei: sicut & sæpè contingit in aliis præceptis affirmatiuis, vt occasio, & necessitas obseruandi vnum, tollatur, & cesset per obseruationem alterius: vt, verbi gratia, necessitas dandi eleemosynam ex præcepto misericordiæ ad subleuandam miseriam extremè egentis, per impletionem voti ex præcepto religionis, si quis fortè fecit votum de danda eleemosyna, eamque det ex voti obligatione eidem egenti, vt notat Suar. *disput.* 14. *de fide, sect.* 3. *num.* 7.

DISPVTATIO XI.

Quomodo confessio fidei sit in præcepto.

1. *Confessio fidei non est de necessitate medij.*
2. *Multipliciter est necessaria necessitate præcepti, tam humani, quàm diuini.*
3. *De fide est, quod confessio fidei in aliquibus casibus sit in præcepto.*
4. *Quomodo faciat contra charitatem Dei, & proximi, qui fidem non confitetur in certis casibus.*
5. *Qua regula possit cognosci, quòd obliget confessio fidei.*
6. *Confessio fidei non est facienda, quando timetur perturbatio, & scandalum infidelium; & non speratur vtilitas.*
7. *Obligat confessio fidei, quando Deo positiuè subtrahitur debitus honor, & proximo debita vtilitas, etiam nullo interrogante.*
8. *Et præcipuè si honor sit debitus Deo, tanquàm authori fidei.*
9. *Confessio fidei per actum religionis regulatum à fide, solùm materialiter est confessio fidei, & propriè non spectat ad fidem.*

1. *Confessio fidei non est de necessitate medij.*

VT explicemus etiam de confessione, & de actu externo fidei, quomodo sit necessarius, certum est primò, quòd non est necessarius necessitate medij, sicut est necessarius actus internus: nam, vt dicitur ad Roman. 10. *Cordi creditur ad iustitiam: ore autem confessio fit ad salutem*. Et sensus est, quòd pro iustificatione, & acquisitione iustitiæ, & status gratiæ, non est per se necessaria oris confessio, & externa manifestatio internæ fidei: sed confessio solùm est necessaria ad salutem, id est, ad æternam beatitudinem acquirendam, quæ supponit iustitiam iam acquisitã, & est illius perfectio, & consummatio, in quantum, scilicet, iustitia, & status gratiæ non potest conseruari, & perfici per æternam beatitudinem, sine fidei confessione, si occurrat illius necessitas, & obligatio ex præcepto, sicut nec potest conseruari, & perfici sine obseruatione aliorum mandatorum. Et ratio est: quia ad mentem, & animam coniungendam cum Deo, sicut requiritur ad iustificationem, per se loquendo, non requiritur vlla externa manifestatio, & declaratio huiusmodi coniunctionis, quæ fit primò per fidem: sed satis est, si reuerà interiùs sit coniunctio, cùm Deus corda intueatur, & ipsas cogitationes peruideat; & externa manifestatio solùm est propter homines, quibus non patent secreta cordium: & ideò non potest requiri simpliciter, & per se, tanquàm medium, sed solùm in casu, quo sit præcepta, & solùm per accidens, vt remoueat prohibens, & non admittatur nouum peccatum, & nouus obex; quod tamen solùm probat necessitatem præcepti, vt *supra* diximus *disputat. 4. num. 3.* Atque hoc modo in susceptione Baptismi, quando fit ab adultis, requiritur ab Ecclesia externa professio, & confessio fidei; non, quia simpliciter sit necessaria ad substantiam, & validitatem Baptismi, qui est medium, & simpliciter necessarium ad iustitiam; sed, quia Ecclesia non vult conferre Baptismum, nisi sit certa, quantùm potest moraliter, de fide suscipientis; & sic benè fundet, ac firmet suam vnitatem, quæ maximè consistit in vnitate fidei, eiúsque cõmunitate inter omnes fideles. Idque benè probat id, quod habet Sanct. August. *lib. de fide, & Symbolo, in principio*, & apud Suar. *in defensione catholica fidei, lib. 6. cap. 9. num. 5. col. mihi* 848. vbi asserit, quòd fides à nobis exigit non solùm officium cordis; sed etiam linguæ, & cordis exigit, propter iustitiam propriam; linguæ verò, propter salutem proximorum, ad quam nitimur, dum ore profitemur internam fidem, quam corde gestamus. Et clariùs *Serm. 81. de tempore, qui est 59. ex diuersis*, vbi asserit, quòd sine fide impossibile est placere Deo, & hanc agnoscit in cordibus, qui scrutatur renes, & corda: sed prætereà cum fide cordis est necessaria oris coofessio, vt conseruetur Ecclesiæ vnitas: quia non aliter frater de fratre sentiret, nec pax Ecclesiæ seruaretur, neque alius posset discere, quæ saluti sunt necessaria, nisi alius, quod habet in corde, signis vocum ad aliorum corda transmitteret. Ex his autem verbis clarè habetur, quòd ex Sancto Augustino externa confessio non requiritur propter internam cuiusque iustitiam, & sanctitatem acquirendam; quo tamen modo requireretur, si esset de necessitate medij; sed solùm requiritur propter Ecclesiam, & propter homines, qui fidem internam non intuentur, & non aliter possunt de illa certiorari, nisi per voces, aut signa, vel facta externa.

2. *Multipliciter est necessaria necessitate præcepti.*

Et quoniam multipliciter potest contingere, vt fides interna sit declaranda exteriùs propter homines: ideò, & multipliciter confessio fidei potest esse in præcepto, tam humano, quàm diuino; & tam positiuo, quàm naturali: nam ex præcepto positiuo humano, quod habetur in Tridentino *sess. 24. cap. 1. & 12. de reformatione*, & *sess. 25. cap. 2. similiter de reformat.* catholicam fidem certa verborum forma teneantur publicè profiteri, aut declarare, qui sunt promouendi ad Episcopatus, aut Cardinalatus, vel ad dignitates quascunque ecclesiasticas, aut ad beneficia, curam animarum habentia, vel ad magisteria, aut doctoratus, & gradus quotcunque in Vniuersitatibus studiorum: & qui tenentur ad Horas canonicas, tenentur sæpiùs recitare Symbolum Apostolorum ex præscripto Breuiarij: & qui faciunt Sacrum certis diebus, tenentur alta voce, totóque populo audiente recitare Symbolum Nicænum, ex præscripto Missalis: & qui Baptismum recipiunt iam adulti, tenentur ex præscripto Ritualis similiter recitare Symbolum: & sic de aliis. Et ex præcepto positiuo diuino *Marci vlt.* qui per Orbem mittuntur ad prædicandum Euangelium, tenentur docere articulos fidei: & Parochi, & Curati tenentur docere Doctrinam Christianam, & explicare mysteria fidei ex Trident. *sess. 24. cap. 4. de reformat.* Et ex præcepto diuino naturali omnes tenentur fidem, & Christum non erubescere coram Principibus, & tyrannis, qui ex publica potestate de fide interrogant: & sic de aliis.

Sed missa in præsenti obligatione ex præcepto positiuo humano ad fidei confessionem, aut professionem faciendam, præscriptis verbis, vel per recitationem Symboli, de qua agemus *infrà*: & missa obligatione ex præcepto positiuo diuino pro Apostolis, aut Prædicatoribus Euangelij, & pro Pastoribus animarum, de qua satis egimus *supra, disp. 8.* dum egimus de obligatione Superiorum ad docendos, & instruendos subditos de rebus fidei; solùm agemus in præsentia de obligatione ex præcepto diuino naturali, & quasi connaturali ipsi fidei, vt illud appellat Suar. *in defensione catholica fidei, lib. 6. cap. 9. cit. n. 5.* quia tenentur omnes fideles fidem, & Christum non erubescere; sed confiteri publicè, & palam, coram Principibus, & publicis Potestatibus, quando de illa interrogant.

Atqoe, vt clariùs, & distinctiùs de illa agamus, distinguenda sunt in primis hæc tria cum eodem Suar. *cap. 9. cit. n. 2. & disput. 14. de fide, initio*, Azot. *part. 1. lib. 8. cap. 17. initio*, & aliis communiter; confiteri fidem; negare fidem; & occultare fidem, seu fidem non confiteri. Nam secundum, id est, negare fidem, contrariè, & positiuè apponitur confessioni fidei: tertium verò, id est, occultare, & non manifestare fidem, solùm apponitur negatiuè, aut priuatiuè. Et quoniam in certis casibus omnia hæc possunt habere suas difficultates, vtrùm fiot in præcepto, singillatim agemus de vnoquoque: & primò incipiemus à præcepto confessionis, qnod est prius, & principalius, sicut & affirmatio est prior negatione, & vnum contrarium in Physicis est nobilius alio.

Et quòd confessio fidei in certis casibus sit in præcepto, ueque liceat eam negare exteriùs ad vitandum quodcunque periculum, etiamsi corde retineatur; est certum de fide, vt notat Sanchez *lib. 2. in Decalog. cap. 4. n. 1.* Bannes *2. 2. quæst. 3. art. 2. dub. 1.* Valent. *2. 2. disput. 1. quæst. 3. puncto 2.* & omnes communiter, contra antiquos Hæreticos Eliesaïtas, qui apud Eusebium Cæsariens. *lib. 6. Hist. eccles. cap. 28.* asseruerunt, licitum esse tempore persecutionum fidem celare, imò & verbo tenus negare; neque id esse peccatum, dummodo non negetur etiam corde, vt refert Castrus *lib. 10. aduersùs hæreses, verbo, Martyrium*, 3.

De fide est, quòd confessio fidei in aliquibus casibus sit in præcepto.

rium, hereſi 1. Et contra Priſcillianiſtas, qui apud Sanctum Auguſtinum *lib. de hæreſibus*, *cap.* 70. exiſtimarunt, fas eſſe, etiam iuramento, ſuam fidem celare: & contra alios apud Valen. *quæſt.* 3. *puncto* 2. *cit.* qui hæc, & ſimilia docuerunt quoad fidem non confitendam, & quoad ſimulandam aliquam aliam ſectam, aut falſam religionem. Sed, quamuis reuerà, qui fidem negant ſolùm exteriùs, & verè interiùs illam retinent, nõ ſint Hæretici, aut Pagani, vt notat Azor. *part.* 1. *lib.* 8. *cap.* 17. *initio*, quia intellectu nihil credunt contra fidem, neque ſint excommunicati in foro conſcientiæ, vt notat Nauar. *in Man. cap.* 11. *n.* 27. & apud illum Sylu. *verbo, hæreſis, quæſt.* 9. & Tabiena *verbo, Hæreticus, n.* 2. & *verbo, Apoſtaſia, n.* 3. & fusè Sanchez *lib.* 2. *in Decalog. cap.* 7. *n.* 8. Suar. *diſputatione* 14. *de fide, ſect.* 6. *n.* 4. & 5. S. Antoninus *part.* 2. *tit.* 18. *cap.* 2. & 6. Toletus *lib.* 4. *cap.* 4. *n.* 6. & alij; & nos *infrà* dicemus *diſputat.* 39. *a.* 4. Contra Hæreticos tamen citatus, qui aſſerunt, id eſſe licitum, manifeſtè faciunt loca Scripturæ, tam veteris, quàm nouæ, dum aſſerunt, mendacium, & periurium eſſe intrinſecè mala. Sapientiæ 2. *Os, quod mentitur, occidit animam.* Et Exodi 20. *Non aſſumes nomen Dei in vanum: nec enim habebit inſontem Dominus eum, qui aſſumpſerit nomen Dei fruſtrà.* Et non eſſe eos timendos, qui occidunt corpus; ſed eum, qui poteſt, & animam, & corpus perdere in gehennam. Et ideò eum, qui Chriſtum confeſſus fuerit coram hominibus, certiſſimum eſſe debere, quòd Chriſtus etiam confitebitur eum coram Patre ſuo: & contrà, qui Chriſtum negauerit, quòd etiam Chriſtus eum negabit, vt dicitur *Matth.* 10. Et eum, qui voluerit Chriſtum ſequi, non debere crucem abiicere, aut fugere; ſed ſequi, & tollere: & qui voluerit animam ſuam ſaluam facere, non debere eam amare; ſed perdere: & qui illam perdiderit propter Chriſtum, & propter Euangelium, ſaluam illam facturum. Et contrà, qui de Chriſto, eiúſque verbis, ſeu doctrina confuſus fuerit, vel erubeſcentiam ſenſerit, & habuerit coram hominibus; etiam Chriſtum confundendum eſſe de illo, & erubeſcentiam habiturum, quando venerit in gloria Patris ſui cum Angelis ſuis, ſicut habetur *Marci* 8. & *Lucæ* 9. Et cùm hæc omnia clarè contineant comminationem æterni ſupplicij contra eos, qui Chriſtum, eiúſque fidem confeſſi non fuerint coram hominibus, clarè etiam continent obligationem, & præceptum de illo confitendo, & non negando: quod etiam clarè explicat Sanctus Paulus *ad Romanos* 10. dum ad ſalutem non modò requirit fidem cordis, ſed etiam confeſſionem oris. *Et ſi confitearis*, inquit, *in ore tuo Dominum Ieſum, & in corde tuo credideris, quòd Deus eum ſuſcitauit à mortuis, ſaluus eris: corde enim creditur ad iuſtitiam; ore autem confeſſio fit ad ſalutem.* Ideò enim ex doctrina Sancti Pauli non poteſt quis ſaluus eſſe per ſolam fidem cordis, aut corde retentam; ſed etiam indiget confeſſione oris, & per verba: quia, quemadmodum fides cordis eſt ſimpliciter neceſſaria ad iuſtificationem, & ad ſe conſtituendum in ſtatu gratiæ; ita & oris confeſſio eſt neceſſaria ad talis ſtatus conſeruationem, eiúſque conſummationem, & vltimam perfectionem per ſtatum gloriæ; quod tamen non eſſet, niſi eſſet pro certis caſibus de neceſſitate præcepti.

Et hac de cauſa *Act.* 1. ſpecialiter dicuntur Apoſtoli fuiſſe electi, vt eſſent Chriſto teſtes in omni Iudæa, ac Ieruſalem, & vſque ad vltimum terræ: quod tamen teſtimonium non poterat eſſe, niſi per externam confeſſionem, & manifeſtationem ſuæ fidei: & *Matth.* 5. ab eodem Chriſto pronunciantur beati, ſi fuerint paſſi perſecutionem propter iuſtitiam, iiſque homines maledixerint, & dixerint contra eos omne malum, &c. & Sanctus Petrus cap. 3. 1. Epiſtolæ: *Si quid patimini*, inquit, *propter iuſtitiam, beati: timorem autem eorum ne timueritis; & non conturbemini, parati ſemper ad ſatisfactionem omni poſcenti vos rationem de ea, quæ in vobis eſt, ſpe.* Cuius tamen ſpei ſubſtantia, & fundamentum, ſeu hypoſtaſis, eſt ipſa fides, vt *ſuprà* diximus ex Sancto Paulo *ad Hebr.* 11. Et certum eſt, quòd Sanctus Petrus, negando Chriſtum tempore Paſſionis, peccauit grauiſſimè, vt habetur cap. *Non ſolùm.* 11. *quæſt.* 3. ex Sancto Auguſtino *tract.* 66. *in Ioan.* etiamſi negarit ex metu, & ſolùm negarit, quòd illum noſſet, & quòd eius eſſet Diſcipulus; non autem quòd Chriſtus eſſet Deus, & Dei Filius, vt ibi notat Sanctus Auguſtinus. Atque hoc exemplo ſemper Eccleſia eos habuit, tanquàm infideles, & maximi criminis reos, qui fidem tempore perſecutionum negaſſent, neque admiſit ad Communionem, niſi poſt peractam grauem, & publicam pœnitentiam. De qua re multa habet Sanctus Cyprianus *in Sermone de lapſis*, & *pluribus epiſtolis lib.* 1. 3. & 5. & Sanctus Auguſtinus *lib. contra mendacium, per multa capita.*

4. *Quomodo faciat contra charitatem Dei, & proximi, qui fidem non confitetur in certis caſibus.*

Et confirmatur ratione ex Sancto Thoma 2. 2. *quæſt.* 3. *art.* 2. quia poſitiua confeſſio fidei ſæpè eſt neceſſaria ad finem charitatis, eique debet ſubordinari finis fidei, qui eſt coniunctio mentis cum prima Veritate, ſicut ſubordinantur fines aliarum virtutum, & præceptorum: qua de cauſa *ad Titum* 1. dicitur charitas eſſe finis præcepti. Quemadmodum ergo ipſa charitas, eiúſque finis, qui eſt amor, & bonum Dei, & proximi, eſt neceſſaria, & præcepta iure diuino naturali: ita & facit eodem iure eſſe præcepta etiam alia, quando ad ipſam ſunt neceſſaria, & per conſequens etiam fidei confeſſionem, quando ab illa notabiliter pendet bonum Dei, & proximi, vt certè pendet, quando quis à poteſtate, verbi gratia, publica, interrogatur de fide: nam tunc iudicium inſtituitur verè & propriè de ipſa fide, eiúſque articulis reuelatis à Chriſto, vtrũ ſint vera; & de ipſo Chriſto authore fidei, vtrùm ſit prima Veritas, & fuerit verax in iis reuelandis: & qui immediatè interrogatur, rogatur vt teſtis; & ſiue neget, ſiue taceat, & teſtimonium non perhibeat veritati, maximam iniuriam, & maximum præiudicium facit Chriſto, cùm eius dicta arguat falſitatis, eúmque faciat authorem mendacij, & planè mendacem, vt notat Suar. *in defenſione fidei, lib.* 6. *cap.* 9. *num.* 8. vel certè non æſtimet digna, quæ proferantur ad alios, eúmque illorum pudeat, & tam fidem, quàm Chriſtum vileſcere faciat coram aliis; & ſit in cauſa, vt multi ex puſillis ſcandalizentur; & non modò non inſtruantur, & animentur ad fidem recipiendam, retinendam, & defendendam; ſed contra illam deſerant, ſi iam erant illam amplexi; vel de nouo non amplectantur, ſi adhuc erant infideles; imò & contra fidem magis inſultent: quæ certè omnia ſunt manifeſtè contra bonum Dei, & proximi, & contra finem charitatis, quando eſt maximè debitus, & maximè obligat. Et quemadmodum in humanis maximè creditur contra amicitiam facere, qui amicum, eiúſque amicitiam negat, quando de illa interrogatur, eiúſque honor, aut vita, vel aliud quodcunque maximum bonum periclitatur: ita & in diuinis maximè facit contra charitatem, qui de fidei veritate, & de Chriſti, & Dei veracitate rogatus, non liberè eam prædicat, & non ſtrenuè pro illa pugnat, eamque, vt iuris eſt, non pluris facit, quàm vitam ipſam, & bona cætera, quæcunque

sint: & cùm hoc specialiter promiserit ipsi primæ Veritati, & Deo, in ipsa prima susceptione Baptismi, & fidei; verè est proditor veritatis, & fidei, non solùm quando fidem, & veritatem palam negat; sed etiam quando non libere eam pronunciat, & non fiducialiter eam defendit, siue is sit Sacerdos, siue laicus, vt dicitur cap. *Nolite timere*. 11. *quæst*. 3. ex Sanct. Chrysost. vel Authore Imperfecti *hom*. 25. *in Matth*. cùm verè agat contra debitam, & datam fidem, in quo consistit vera proditio.

5. *Qua regula possit cognosci, quòd obliget confessio fidei.*

Atque ex hoc colligitur optima regula ad iudicandum, quando obliget hoc præceptum de fidei confessione, cùm certum sit, quòd non obliget pro semper, vtpote præceptum affirmatiuum; sed solùm pro certis casibus: nam vno verbo potest dici, quòd tunc solùm, & semper obliget, quando ita postulat finis charitatis, qui est bonum Dei, & proximi; id est, quando alioqui subtrahitur Deo, vt authori fidei, debitus honor, vel subtrahitur vtilitas proximo similiter debita ex obligatione fidei. Ita expressè Sanct. Thom. 2. 2. *quæst*. 3. *art*. 2. Summistæ communiter *verbo*, *fides*. Valent. 2. 2. *disput*. 1. *quæst*. 3. *puncto* 2. Suar. *in defensione fidei*, *lib*. 6. *cap*. 9. *num*. 11. & *disputat*. 14. *de fide*, *sect*. 2. *num*. 4. Sanchez *lib*. 2. *in Decalog*. *cap*. 4. *num*. 2. Azor. *part*. 1. *Institut*. *moral*. *lib*. 8. *cap*. 7. *quæst*. 7. & omnes communiter. Vnde, si ex confessione, & prædicatione fidei solùm immineat, & timeatur perturbatio, & scandalum infidelium; neque speretur vtilitas, neque vrgeat necessitas; non est laudabile in tali casu, fidem confiteri, vt loquitur Sanctus Thomas *art*. 2. *cit*. *ad* 3. quia id esset, sanctum dare canibus, & proiicere margaritas ante porcos, qui deinde conuersi dirumperent nos, contra id, quod docemur ab ipso Christo *Matth*. 7. Et cùm semper sine offensione esse debeamus Iudæis, & Gentibus, & Ecclesiæ Dei 1. *ad Corinth*. *cap*. 10. temerarium omninò esset, cum tali offensione confiteri fidem, vt notat Tolet. *lib*. 4. *Summa*, *cap*. 2. *num*. 3. & ex illo Suar. *disput*. 14. *de fide*, *sect*. 5. *num*. 2. & simpliciter esset vituperabile, vt loquuntur Summistæ communiter *verbo*, *Fides*, & apud Suar. *loco citato*, & Sanchez *lib*. 2. *cap*. 4. *citato*, *num*. 3. Et certum videtur, quòd posset etiam esse culpa mortalis, si quis temerè, & irrationabiliter præbeat infidelibus occasionem iniustè agendi, vt patet ex Sancto Thoma 2. 2. *quæst*. 124. *art*. 1. *ad* 3. seque ipsum exponat periculo vitæ, imò & fidei amittendæ, & negandæ, si fortè animus in tormentis deficiat, & in pœnam commissæ temeritatis Deus subtrahat vberiora auxilia suæ gratiæ, vt notat Suar. *num*. 2. *citat*. ex Sancto Cypr. *epistola* 83. Vnde & cap. *Sciscitaris*. 7. *quæst*. 1. expressè dicitur, quòd persecutorum insidias debemus fugere, & vltrò eis prodire obuiam non debemus. Et in Concilio Elibertino, vel Eliberitano *cap*. 60. *tom*. 1. *Concil*. *pag*. *mihi* 143. *column*. 1. statuitur, vt non recipiatur in numero Martyrum, qui infidelium idola fregerit, cùm id, neque in Euangelio sit scriptum, neque ab Apostolis vnquam sit factum. Contrà verò, si ex fidei occultatione, & non confessione, immineat subtractio honoris debiti Deo, vel vtilitatis debitæ proximo, modis iam explicatis *num*. 4. confitenda omninò est fides, & non occultanda, etiam cum periculo vitæ, vt patet ex dictis. Et in huiusmodi casibus, neque etiam est expectanda interrogatio, aut quæstio de fide, facta à tyranno; sed Dei honor, & causa fidei, & bonum proximorum est vindicandum, etiam nullo interrogante, aut quærente: vt, si quis, verbi gratia, videat Christum, aut Christi Crucem, vel sacras Imagines ab infidelibus contumeliis affici, & malè tractari in iniuriam fidei, quæ propterea apud infideles male audiret, & apud fideles non esset in ea firmitate, in qua deberet: tunc enim teneretur vnusquisque fidelis se prodere, etiam nullo interrogante, & quærente, & strenuè defendere causam Dei, & bonum fidei, vt notat Petr. de Arag. 2. 2. *quæst*. 2. *art*. 2. *dub*. 2. *post* 2. *conclusionem*. Rodriguez *in Summa*, *part*. 1. *cap*. 119. *num*. 2. *pag*. *mihi* 160. Sanchez *lib*. 2. *in Decalog*. *cap*. 4. *num*. 5. Et clarè colligitur ex Sancto Thoma 2. 2. *quæst*. 3. *art*. 2. *cit*. qui absolutè asserit, confessionem fidei esse de necessitate salutis in iis casibus, in quibus subtrahitur honor debitus Deo, & vtilitas debita proximis; neque requirit, vt quis de fide interrogetur, vel non interrogetur.

Confessio fidei non est facienda, quãdo timetur perturbatio, & scandalum infidelium, & nõ speratur vtilitas. (6.)

7. *Obligat confessio fidei quando Deo positiuè subtrahitur debitus honor, & proximo debita vtilitas, etiã nullo interrogante.*

Sed, ne in his ipsis contingat deceptio, rectè addunt Authores citati, Sanchez *cap*. 4. *num*. 4. & Suarez *in defensione fidei*, *lib*. 6. *cap*. 9. *num*. 9. & *disputat*. 14. *de fide*, *sect*. 2. *n*. 4. Valent. 2. 2. *disput*. 1. *quæst*. 3. *puncto* 2. *dub*. 1. & 2. & alij, ad hoc, vt dicatur Deo subtrahi honor debitus ex non confessione fidei, non esse satis, si subtrahatur solùm negatiuè, id est, si solùm non exhibeatur, cùm alioqui possit exhiberi; sed necessarium esse, vt subtrahatur contrariè, & non solùm negatiuè non honoretur; sed etiam contraria ratione positiuè dehonoretur, id est, iniuria, vel ignominia afficiatur, tanquàm mendax, vel notabiliter minuatur de bona existimatione, quæ de illo, eiúsque fide est habenda, vt certè accideret etiam per solam erubescentiam, & taciturnitatem coram hominibus de fide interrogantibus. Et quod prætereà habet Sanchez, & Valent. posse etiam sufficere ad obligationem confessionis fidei, si honor Deo subtrahatur priuatiuè, id est, si magnus aliquis bonor illi accresceret ex confessione, eoque priuetur ex non confessione; quamuis alioqui non positiuè dehonoretur, nec minuatur de bona illius existimatione: hoc, inquam, quod isti asserunt, ex eo capite non probat Suar. *disput*. 14. *sect*. 2. *cit*. *num*. 4. quia talis obligatio positiuè accrescendi honorem Deo, solùm videtur posse prouenire ex charitate erga Deum; non autem ex præcepto fidei, de quo loquimur: & rarò videtur posse contingere, nisi vrgeat simul necessitas proximorum, qui ad fidem conuerterentur; & tamen remanent in sua infidelitate, vel in fide fluctuant & vacillant, & fortè à fide in totum deficiunt, nisi ego, verbi gratia, fidenter confitear fidem meam, eósque instruam, & confirmem, & nisi vilescat existimatio Dei, de cuius magno honore tam parum curatur, etiam ab illis, qui profitentur, pro illo se velle mori.

Et idem est intelligendum etiam de subtrahenda vtilitate proximi: similiter enim ad obligationem confessionis fidei non est satis, si subtrahatur vtilitas proximo solùm negatiuè, & solùm illi non exhibeatur vtilitas: sed necessarium est, vt subtrahatur contrariè, & ex non confessione magnum damnum illi inferatur; vel ad summum, si subtrahatur priuatiuè, & magnum bonum non afferatur, cùm alioqui afferri possit, & debeat, saltem ex obligatione charitatis, quæ potest imperare confessionem fidei.

8. *Et præcipuè si honor sit debitus Deo, tanquà authori fidei.*

Dixi verò prætereà *n*. 5. confessionem fidei tunc obligare, quando honor subtrahitur Deo, vt authori fidei, & quando subtrahitur vtilitas proximo, similiter debita ex obligatione fidei: quia tunc magis formaliter potest vrgere obligatio fidei ad actum confessionis, vt notat Suar. *disput*. 14. *sect*. 2. *cit*. *num*. 7. *circa medium*, cùm eius motiuum magis appareat.

appáreat, & maximè impellat piam affectionem, & voluntatem credendi, quando Deo, & primæ veritati periculum imminet, ne reputetur, verbi gratia, fallus, & mendax, & ne alij ab eius fide deficiant. Et contra, si honor, qui Deo subtrahitur, non sit illi formaliter debitus, vt authori fidei; sed vt primo rerum principio, & supremo Domino, vel sub aliqua alia ratione, eiúsque honoris iactura possit impediri, aut reparari per confessionem fidei, poterit quidem hæc imperari, & fieri debita per virtutem religionis, aut charitatis, ad quam propriè pertinet honoratio, & bonum Dei sub illis rationibus; non tamen propriè erit debita ex præcepto, & virtute fidei; & qui illam omittet, propriè non peccabit contra fidem, sed solùm contra religionem, aut charitatem: sicut & qui omittit, verbi gratia, eleemosynam, aut ieiunium, quando est illi debitum solùm ex voto, solùm peccat contra votum; non autem contra virtutem misericordiæ, aut abstinentiæ.

9. *Confessio fidei per actum religionis regulatum à fide, solùm materialiter est confessio fidei, & propriè nō spectat ad fidem.*

Et idem est, si loquamur de illa confessione fidei, quæ implicitè, & virtualiter continetur in aliquo actu alterius virtutis, qui fit ex directione, & regula fidei, & quam Suar. *disput.* 14. *sect.* 2. *nu.* 2. appellat confessionem fidei, solùm materialem, vt est, verbi gratia, gestatio Rosarij, auditio Sacri, adoratio Eucharistiæ, aut sacratum Imaginum, vel quid simile, quod non fit, nisi ab homine fideli ex directione, & dictamine fidei; & eo ipso, quòd fit exteriùs, declarat fidem internam, ex qua fit: similiter enim hæc confessio non est propriè actus fidei; neque fit ex præcepto, & obligatione fidei; sed est actus religionis, & ex solo præcepto religionis; & solùm materialiter dicitur confessio fidei propter dictamen internum, à quo regulatur: & qui illam omittit, non peccat contra fidem, sed solùm contra religionem, vt subdit Suar. *num.* 2. *citato.*

DISPVTATIO XII.

An, & quomodo confessio fidei specialiter sit in præcepto, quando quis priuatim, aut publicè interrogatur de fide.

1. *Pro fidei confitendæ obligatione benè sunt expendendæ circumstantiæ ex parte interrogantis, & modi interrogandi.*
2. *Qui nominatim interrogatur de fide à potestate publica, omni modo tenetur illam confiteri.*
3. *Quomodo ex illicita interrogatione tyranni oriatur obligatio confitendi fidem.*
4. *In tali casu non est licita æquiuocatio.*
5. *Neque taciturnitas, & silentium.*
6. *Etiam silentium aliquando potest esse virtualis, & tacita confessio fidei.*
7. *Et idem est, siue is, qui interrogat, sit proprius Princeps, & interroget ex potestate; siue non.*
8. *Potest aliquando obligare confessio fidei, etiam quando quis interrogatur à persona priuata.*
9. *Quanquam communiter interrogatio priuati potest contemni, & eludi per æquiuocationem, vel per silentium.*
10. *Si tyrannus solùm generaliter, non autem nominatim, & particulariter interroget de fide, communiter non est obligatio respondendi per confessionem fidei.*
11. *Si quis interrogetur de fide, non ex odio fidei, sed personæ, quomodo fides sit confitenda.*
12. *Si quis neget, se esse Christianum, vsurpando vocabulum solùm pro gente, & natione, non autem pro secta; non peccat contra fidem.*
13. *Et idem est, si quis dicat, se esse Turcam, accipiendo vocabulum in eodem sensu.*
14. *Per se loquendo, nunquam licet negare, se esse Christianum; vel affirmare se esse Turcam, aut Iudæum, vel Hæreticum.*
15. *Si quis neget, se esse Clericum, Sacerdotem, Religiosum, non peccat contra fidem.*
16. *Secus verò, si neget, se esse Papistam.*
17. *Licitum est Religiosis, & Clericis, mutare habitum, dum transeunt per loca Hæreticorum.*
18. *Rogatus ab Hæreticis, vtrùm fecerit, vel audierit Sacrum; non peccat contra fidem, si neget.*

1. *Pro fidei confitendæ obligatione benè sunt expendenda circumstantia ex parte interrogantis, & modi interrogandi.*

VT statuamus de certis casibus in particulari, in quibus obligat positiua confessio fidei, specialiter agimus de illis, qui sunt frequentiores, & contingunt, quando quis à potestate publica, aut ab aliquo priuato interrogatur de fide. Et vniuersaliter pro his omnibus casibus benè sunt expendendæ omnes circunstantiæ: & ex illis est iudicandum, vtrùm sit obligatio positiuè confitendi fidem, & bonum charitatis erga Deum, & proximum periclitetur; an verò possit licitè occultari, & simulari, sine iactura, & detrimento fidei, & charitatis, vt notat Suar. *disput.* 14. *de fide, sect.* 3. *num.* 6. Et magis specialiter circa personam, quæ interrogat, potest considerari, vtrùm sit persona publica, & habeat publicam potestatem, eámque saltem sibi vsurpet, vt tyrannus; an verò sit persona priuata: & si sit publica, vtrùm interroget publicè, & ex potestate; an verò priuatim: & vtrùm sit superior, verbi gratia, Princeps illius, quem interrogat; an verò extraneus. Et si sit persona priuata, vtrùm sit persona primaria, & magnæ existimationis, & authoritatis propter diuitias, vel propter nobilitatem, vel propter scientiam, &c. an verò sit persona vulgaris, & vilis: nam ex his omnibus potest multùm variari prudens iudicium de iactura fidei, & de obligatione illam confitendi.

Et similiter circa modum interrogandi potest considerari, vtrùm interroget solùm generatim; & iubeat, verbi gratia, solù in genere, vt Christiani, & fideles se prodant: an verò interroget speciatim, & nominatim hunc, vel illum: & vtrùm id faciat ex odio fidei, an verò solùm ex odio gentis, aut personæ, quam ex vocabulo religionis intendit detegere, & ex aliis causis intendit prosequi, vt inimicum.

Et dum interrogat aliquem, vtrùm sit Christianus, verbi gratia, vel Papista, vtrùm quærat de fide, & de religione; an verò solùm de natione, & de genere, vel etiam de factione, quæ fortè tunc vigeat inter aliquos Principes, & armis tractetur.

2. *Qui nominatim interrogatur de fide à potestate publica, omni modo tenetur illam confiteri.*

Et quidem, si persona, quæ interrogat de fide, sit publica, & fungatur publica potestate, quam vel habet de iure, vt Princeps legitimus; vel saltem de facto sibi vsurpat, vt tyrannus; & interrogat publicè; & ex huiusmodi potestate, & speciatim, & nominatim hunc, aut illum; nemini potest esse dubium, quòd fides sit confitenda, etiam cum quocumque periculo vitæ, vt patet ex Sancto Thoma 2. 2. *quæst.* 3. *art.* 2. Syln. & Summistis, *verbo, fides.* Valent. 2. 2. *disp.* 1. *quæst.* 3. *puncto* 2. *dub.* 3. Azor. *part.* 1. *lib.* 8. *cap.* 27. *q.* 1. Suar. *disp.* 14. *de fide, sect.* 3. *n.* 4. Sanch. *lib.* 2. *in Decal. c.* 4. *n.* 6. & omnibus communiter: nā in hoc casu maximè vrgent rationes allatæ *disp. præced. n.* 4. quòd euidēter periclitetur bonū Dei, & proximi, qui est finis charitatis; & quòd in iudiciū, & in quæstionē ab huiusmodi potestate publica vocetur ipsa fides, & ipse

Christus, & Deus, qui est author fidei, & pro ipsius fidei veritate, & pro Christi, & Dei veracitate rogetur testimonium ferre is, qui immediate, & nominatim interrogatur de fide; & ideò nemini potest esse dubium, quin teneatur pro illa ferre, & strenuè, & fortiter respondere pro fide, eámque præferre etiam vitæ, & quibuscunque aliis bonis temporalibus.

3. *Quomodo ex aliena interrogatione tyranni oriatur obligatio cõfitendi fidem.*

Et quamuis reuera is, qui interrogat, per quancunque potestatem, quam habet, siue legitimam, siue vsurpatam, non possit inducere obligationem ad actum fidei, & ad confessionem, quæ solùm spectat ad ius diuinum, vel ad summum ad potestatem ecclesiasticam; benè tamen potest per actualem interrogationem, & quæstionem vltimò constituere, ac ponere casum, in quo ius ipsum diuinum, & naturale ad illam obligat: sicut & potest facere per huiusmodi interrogationem, vt bonum fidei, & finis charitatis multùm periclitetur, vt ex se patet, & notat Suar. *disput. 14. de fide, sect. 3. n. 6. & 7.*

4. *In tali casu non est licita æquiuocatio.*

Et in hoc casu, in quo ab aliquo exquiritur positiua confessio, negant Doctores communiter, posse sufficere, si is, qui interrogatur, negatiuè se habeat, & fidem neque confiteatur, neque neget; sed eludat interrogationem per aliquam responsionem æquiuocam; vel elidat per taciturnitatem, & per silentium: & ideò dicunt, quòd tam æquiuocatio, quàm silentium potest esse peccatum mortale contra præceptum confessionis fidei, quando illa positiuè est necessaria propter bonum Dei, aut proximi, vt videre est apud Azor. *part. 1. lib. 8. cap. 27. quæst. 1.* & apud Bannes *2. 2. quæst. 3. art. 2. dub. 1. concl. 3.* & apud Sanchez *cap. 4. citato, n. 6.* & apud Suar. *sect. 3. n. 7.* Nam, quamuis æquiuocatio, per se loquendo, non sit illicita, siue exerceatur sensibiliter per verba multiplicis significationis, quæ appellatur æquiuocatio sensibilis; siue insensibiliter, per aliquid aliud mente retentum, & non expressum per verba, quæ appellatur æquiuocatio insensibilis, aut mentalis, eámque in diuersis occasionibus vsurparint etiam Sancti Viri, & reuerà neque contineat mendacium, neque dolum ad fallendum alterum, sed solùm contineat permissionem, vt ille fallatur ex se, dum accipit responsionem in alio sensu, quàm verè dicatur, & dum non est obligatio eum docendi, eiúsque errorem impediendi, aut tollendi; potest tamen esse illicita ex circunstantiis; & talis est in casu præsenti, quando ex illa sequitur scandalum aliorum, & iactura boni diuini, & bonæ existimationis fidei, vt notat Suarez *num. 7. citato.* Et reuerà, quoad hæc incommoda, perinde est, quòd quis tyranno obediat, & fidem neget; & quòd a tyranno, & aliis existimetur obediisse, & fidem negasse. Atque has ob causas 2. *Machab. cap. 6.* Eleazarus, vir primarius, & senex nonagenarius, maluit mori, quàm simulare ad amicorum suasionem, quòd manducaret de carnibus sacrificij, sicut Rex imperabat, manducando reuerà alias carnes, quibus vesci licebat: *Non enim*, inquit, *ætati nostræ dignum est, fingere: vt multi adolescentium, arbitrantes, Eleazarum nonaginta annorum transiisse ad vitam alienigenarum; & ipsi propter meam simulationem, & propter modicum corruptibilis vitæ tempus decipiantur; & per hoc maculam, atque execrationem meæ senectutis conquiram. Nam, etsi in præsenti tempore suppliciis hominum eripiar: sed manum Omnipotentis, nec viuus, nec defunctus effugiam. Quamobrem fortiter vita excedendo, senectute quidem dignus apparebo: adolescentibus autem exemplum forte relinquam; si prompto animo, ac fortiter pro grauissimis, ac sanctissimis legibus honesta morte perfungar.*

5. *Neque taciturnitas, & silentium.*

Et idem est de taciturnitate, & de silentio, quod similiter non est licitum, si ex circunstantiis accipiatur, tanquàm negatio fidei, & tanquàm proueniens ex metu mortis, quam tyrannus minatur, & cui non præfertur, vt debet, confessio fidei.

6. *Etiam silentium aliquando potest esse virtualis, & tacita confessio fidei.*

Secùs verò, si ex circunstantiis accipiatur tanquàm contemptus tyranni, & is, qui nihil respondet ad eius quæstionem, nutibus, aut gestu corporis simul ostendat, se nihili eam facere, & prorsus reputare indignum responsione, séque in fide esse constantem: nam sine dubio huiusmodi silentium in talibus circunstantiis esset sufficiens confessio fidei; quamuis tacita, & virtualis, vt subdit Suar. *sect. 3. n. 7. cit. in fine*; & verè proueniret exteriùs ex ipsa fide seruata interiùs. Quo etiam modo Christus ipse, & Sancti Viri ad tyrannorum quæstiones leguntur sæpiùs tacuisse: nec tamen propterea crediti sunt eorum minas extimuisse, aut illis paruisse.

7. *Et idem est, siue is, qui interrogat, sit proprius Princeps, & interroget ex potestate, siue nõ.*

Atque ex hoc, quòd tota necessitas positiuè confitendi fidem, & non æquiuocandi, nec tacendi, solùm prouenit ex circunstantiis, ratione quarum grauis iniuria fit ipsi fidei, eiúsque authori Christo, & Deo, & graue damnum spirituale fit proximis; rectè colligitur, quòd parum refert, vtrùm is, qui interrogat, sit verè Princeps, & Superior; an verò sit tyrannus, & principatum iniustè teneat; vel etiam sit planè extraneus, & vtrùm interroget publicè, & ex potestate, an verò priuatim, & extra actum iudicij: dummodo enim ex eius interrogatione sequantur incommoda, & damna iam dicta, confitenda est fides, & non æquiuocandum, neque tacendum, vt notat Valent. 2. 2. *disput. 1. quæst. 3. puncto 2. dubio 3.* Bannes *2. 2. quæst. 3. art. 2. dub. 1. conclus. 3.* Azor. *part. 1. lib. 8. cap. 27. quæst. 1.* Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 4. cap. 6.* Suar. *disput. 14. de fide, sect. 3. n. 6.* qui etiam addit, eandem ob causam parum referre, si persona interrogantis sit priuata; sed interroget publicè, & coram aliis, vel sit persona grauis, & magnæ authoritatis, & interroget priuatim; sed ita vt res tota sit diuulganda ad alios, & causa fidei sit passura eadem damna: obligat enim simpliciter præceptum de confessione fidei, vt etiam notant Valent. Azor. & Sanchez *locis citat.*

8. *Potest aliquando obligare confessio fidei, etiam quando quis interrogatur à persona priuata.*

9. *Quanquam communiter interrogatio priuati potest contemni, & eludi per æquiuocationem, vel per silentium.*

Secùs verò, si is, qui interrogat, non solùm sit persona priuata; sed etiam vilis, aut vulgaris, & interroget secretò, vel priuatim: quia tunc potest contemni illius interrogatio, & eludi per æquiuocationem, aut per silentium, vel etiam audacter responderi: Quid hoc interest tua? & quorsum hoc interrogas? Nec prætereà censebitur moraliter periclitari causa fidei, vt notãt iidem Authores, Bannes, Valent. Azor. Sanchez, Suar. *locis citatis.* Atque hoc modo prudenter tacuerunt, nec à viris doctis posteà consultis, vllius culpæ fuerunt damnati plures Catholici, tam Religiosi, quàm laïci, dum in naui simul essent, & ab Hæretico nescio quo interrogarentur gladio euaginato, vtrùm essent Catholici, & iuberentur se prodere, & prodire in medium ab ipso mox trucidandi, vt refert Tabiena *verbo, fides, quæst. vlt.* & ex illo Sanchez *lib. 2. cap. 4. n. 6. citato*, & Suarez *sect. 3. cit. num. 6.* rectè enim silentio illo declararunt, se nihili facere illius verba, eúmque, tanquàm insanum, aut ebrium, reputare indignum responsione; nec propterea quicquam est diminutum apud alios, qui fortè aderant, de bona fidei existimatione.

10. *Si tyrannus solùm generaliter, nõ autem nominatim, & particulariter interroget de fide; cõmuniter*

Est verò prætereà etiam attendendus modus interrogandi, vt benè iudicetur de obligatione confitendi fidem: quia ex Suarez *disput. 14. sect. 3. n. 6. citato*, si tyrannus solùm generaliter quærat de fide, & præcipiat, verbi gratia, publico edicto, vt Catholici omnes se prodant; non solùm non tenentur se prodere, qui sunt occulti, & particulariter vocari non possunt; sed simpliciter omnes possunt tacere,

&

est obligatio respondendi per confessionem fidei.

& per fugam, aut aliter se occultare: quia reuerà per illam generalem quæstionem, nullus propriè interrogatur in particulari: & ideò nullus tenetur particulariter respondere, vt etiam notat Tabiena *verbo, fides, quæst. vlt. cit.* Verùm hæc etiam res de quæstione, & interrogatione solùm generali, prudenter est expendenda, & ex circunstantiis est iudicandum, vtrùm fides per silentium, aut per æquiuocationem, etiam in tali casu patiatur iacturam: nam, si edictum generale particulariter, & personaliter præsentetur alicui, qui scitur esse Catholicus, & hic, si non respondeat pro fide, communiter accipiatur, aut reputetur erubescere fidem, eámque negare; omninò sequuntur omnia incommoda *superius* explicata, ac proinde videtur teneri etiam ipse ad se prodendum, suámque fidem publicè confitendam. Et idem esset, si tyrannus coram pluribus interrogaret; aut quæreret generaliter de fide; & aliquis adesset, qui esset cognitus, vt fidelis, & in eum specialiter esset directa mens, & intentio interrogantis, & aures, & oculi audientium, & adstantium; & si taceret, communiter reputare deberet, erubescere Christum, & fidem negare: similiter enim etiam hic teneretur respondere pro fide, non obstante quæstione, aut interrogatione solùm generaliter facta: quia hæc ipsa ex circunstantiis esset quasi facta particulariter, & nominatim etiam huic.

11. Quòd verò addit Suar. *ead. sect. 3. n. 6. in fine*, ex Sancto Thoma, *lect. 3. in cap. 10. Sancti Ioannis*, considerandum esse præterea, qua intentione quis interroget alterum de sua fide: quia, si interroget, non ex odio fidei, sed ex odio tantùm personæ, & vt detegat inimicum; omninò cessat obligatio respondendi pro fide: & qui hoc modo interrogatur sub vocabulo religionis, & fidei, tam potest se occultare sub hoc vocabulo, quàm se occultaret sub alio quocunque: hoc, inquam, totum non aliter videtur intelligendum, quàm illud aliud, quod asserit Sanchez *lib. 2. in Decalog. cap. 4. cit. num.* 8. ex Bannes 2. 2. *quæst. 3. art. 2. dub. 1. conclus. 4.* & aliquibus aliis, quòd aliquando vocabula formaliter importantia religionem, & fidem, vt, verbi gratia, vocabulum, & appellatio Christiani, Catholici, fidelis, & similia, non vsurpantur sub hac significatione; sed solùm materialiter pro gente, aut natione, certæ regionis, aut certæ factionis, quæ fortè tunc viget inter aliquos Principes. Vnde hoc modo si quis à Turcis, verbi gratia, interrogetur, vtrùm sit Christianus, intelligendo hoc nomine eos homines, cum quibus ipsis est publicum bellum; non autem cogitando, aut curando de fide, & de religione; verè non peccat contra fidem, si neget, se esse talem: sicut nec peccaret contra fidem, si negaret, se esse Italum, aut Hispanum; & hæ nationes, aut gentes quærerentur ab illo sub appellatione Christiani, vt etiam notat Azor. *part. 1. lib. 8. cap. 27. quæst. 1. in fine.*

Si quis interrogetur de fide, nō ex odio fidei, sed personæ, quomodo fides sit confitenda.

12.

Si quis neget, se esse Christianū, vsurpando vocabulū solū pro gente, & natione, non autem pro secta; non peccat cōtra fidem.

Non autem videtur intelligendum illud Suarij in hoc alio sensu, quòd si tyrannus non ex odio fidei; sed ex odio personæ interroget aliquem de fide, & verè ex odio, quod habet in illum, velit illum malè tractare, etiam in fide; cesset propterea in illo obligatio respondendi pro fide, eámque confitendi: nam sine dubio ex quocunque motiuo vocetur fides in quæstionem, semper pro illa ferendum est testimonium: neque hoc est illi negandum, siue quæstio instituatur ex cupiditate pecuniæ, & diuitiarum, vt sæpe faciebant tyranni; siue ex odio personæ, aut ex quocunque alio motiuo.

13. Et semper est attendenda intentio interrogantis, & benè videndum, in quo sensu vsurpet vocabula, alioqui importantia religionem, & fidem, vt iam diximus. Vnde, quemadmodum non peccat contra fidei confessionem, qui negat, se esse Christianum, Catholicum, aut fidelem, quando hæc vocabula vsurpantur, quatenus significant nationem, & gentem: ita nec peccat, qui asserit, se esse Turcam, aut alium huiusmodi hominem, vsurpando similiter hæc vocabula, non prout important religionem, & sectam; sed prout important nationem, & gentem, vt notat Sanchez *cap. 4. cit. n. 9.*

Et idem est, si quis dicat, se esse Turcam, accipiēdo vocabulum in eodem sensu.

14. Cùm tamen alioqui certissimum sit, quòd peccat mortaliter contra præceptum de fide non neganda, qui, siue interrogatus ab alio, siue non interrogatus, simpliciter neget, se esse Christianum, vel affirmet, se esse Turcam, aut Iudæum, vel Hæreticum; & accipiat hæc vocabula, in quantum important religionem, & sectam, vt videre est apud Caietanum 2. 2. *quæst. 3. art. 2. dub. 1.* Bannes *ibidem.* Sanchez *lib. 2. in Decalog. cap. 4. cit. n. 7. & 9.* Azor. *part. 1. lib. 8. cap. 27. quæst. 1.* Layman. *lib. 2. Theolog. moral. tract. 1. cap. 11. num. 3.* & habetur in terminis cap. *Non solùm. 11. quæst. 3.* ex Sancto Augustino *tract. 113. ad cap. 18. Sancti Ioannis*, vbi, *Non solùm*, inquit, *abnegat Christum, qui dicit, eum non esse Christum: sed ille etiam, qui cùm sit, negat se esse Christianum: Dominus enim non dixit Petro: Discipulum meum te negabis. sed, Me negabis. Negauit ergo ipsum, cùm se negauit esse eius Discipulum. Quid autem aliud isto modo, quàm se negauit esse Christianum?*

Per se loquēdo nunquam licet negare se esse Christianum, vel affirmare se esse Turcam, aut Iudæum, vel Hæreticum.

15. Secùs verò est, si quis neget, se esse Clericum, vel Sacerdotem, aut Religiosum: quamuis enim de hoc rogetur ab Hæreticis ex intentione cognoscendi, an sit Catholicus, & amplectatur fidem Romanam; non tamen peccat contra fidem, cùm illa vocabula non importent directè fidem; sed statum peculiarem, vt notat Caiet. *in Summa, verbo, Habitus, in fine.* Azor. *lib. 8. cap. 27. cit. quæst. 2.* Sanchez *cap. 4. num.* 10. qui etiam rectè addit, aliter esse dicendum, si quis rogetur ab Hæreticis, an sit Papista, cùm hoc vocabulum non sit alicuius certi status; sed ipsius religionis, & sectæ Catholicæ: & in hoc sensu ab illis vsurpetur: & ideò idem sit, quòd quis neget, se esse Papistam; & quòd neget, se esse Catholicum.

Si quis neget, esse Clericū, Sacerdotem, Religiosum, non peccat cōtra fidem.

16.

Secùs verò, si neget se esse Papistam.

17. Et vlteriùs *n. 11.* rectè colligit idem Sanchez ex Caiet. 2. 2. *quæst. 3. art. 2.* Azor. *part. 1. lib. 8. cap. 27. quæst. 4.* & aliis, non peccare contra fidem eos Clericos, aut Religiosos, qui, dum transeunt per loca Hæreticorum, deponunt proprios habitus, ne ab illis agnoscantur illius status, cuius sunt: imò nec peccare peccato mendacij, quod ex Sancto Thoma 2. 2. *quæst. 111. art. 1.* potest committi etiam factis: quia solùm intendunt occultare suum statum; non autem affirmare, aut persuadere statum falsum: & satis est ipsis, si Hæretici ignorent, quòd sunt Clerici, aut Religiosi; neque curant, quòd prætereà decipiantur, & positiuè credant, quòd sint laïci, quod certè est satis ad vitandum mendacium ex eodem Sancto Thoma *art. 1. citato, ad* 4. Et idem est ex eodem Azor. *quæst* 2. si quis Sacerdos, aut Religiosus Breuiarium abiiciat, & omittat Horas canonicas, ne agnoscatur ab Hæreticis, & capite, aut vita periclitetur: non solùm enim non peccant contra fidem, sed neque etiam contra præceptum de Horis canonicis, cùm hæc præcepta non obligent cum graui periculo vitæ, & non recitando Horas canonicas solùm non se prodat Sacerdotem, aut Professum; non autem neget, se esse Catholicum, aut affirmet, vel profiteatur, se esse Hæreticum.

Licitum est Religiosis, & Clericis mutare habitum, dū transeunt per loca Hæreticorum.

18. Et denique *num. 12.* etiam colligit ex Azor. *quæst. 2. citata*, non peccare contra fidem, si quis rogatus ab Hæreticis, vtrùm fecerit, vel audierit Sacrum, cum mendacio id neget: quia factio, vel auditio

Rogatus ab Hæreticis, vtrū fecerit,

vel audierit Sacrum, non peccat contra fidem, si neget.

Sacri, non est fides; & ideò illam negare, non est negare fidem: imò ex Nauar. *conf.* 10. *n.* 5. *de Hæret. lib.* 5. *pag. mihi* 91. & Sanchez *ibidem*, licitum est coram Iudice hæretico, exquirente sub iuramento, vtrùm quis fecerit Sacrum, vel audierit; negare simplieiter, & iurare; retinendo tamen mente hanc limitationem, ita vt teneatut id illi manifestare: sicut enim tale aliquid ex communi sententia est lieitum eum alio quouis Iudice non legitimo, & non legitimè intettogante; ita & est licitum eum Iudice hætetico: neque hinc sequitur vllum damnum, aut præiudicium fidei, cùm interrogatio de Sacri factione, vel auditione noo sit interrogatio de fide.

DISPVTATIO XIII.

Vtrùm fuga tempore persecutionis sit contra præceptum confessionis fidei.

1. *Rationes dubitandi, quòd fuga in persecutione nunquam sit licita.*
2. *Tertullianus putauit, fugam in persecutione semper esse illicitam.*
3. *Secundùm aliquos non debent omnes fugere tempore persecutionis.*
5. *Præsertim qui sunt iam comprehensi, & in manibus tyrannorum.*
5. *Vera resolutio.*
6. *De fide est, quòd tempore persecutionis fuga sit licita.*
7. *Fuga in persecutione est quadam confessio fidei, & quoddam martyrium.*
8. *Præceptum fugæ fuit datum Apostolis, & aliis omnibus pro certis casibus.*
9. *Fuga in persecutione nullam habet contrarietatem ad fidem.*
10. *Multipliciter potest esse opus prudentia, quòd quis non maneat tempore persecutionis.*
11. *Fuga in persecutione potest esse omnibus licita, neque solùm aliquibus.*
12. *Fuga in persecutione potest esse licita etiam illis, qui iam sunt capti à tyranno, & detinentur in carcere.*
13. *Et aliquando etiam potest esse debita ex præcepto.*
14. *Qua regula possit cognosci, quòd fuga, aut non fuga tempore persecutionis sit in præcepto.*
15. *Qui in fide non est benè firmus, & timet deficere, tenetur fugere.*
16. *Et dandum est illi consilium, vt fugiat.*
17. *Soluuntur rationes dubitandi initio posita.*
18. *Soluuntur rationes Tertulliani.*
19. *Si tempore persecutionis non possit aliter definiri, quis debeat fugere, & quis manere, forte lis est dirimenda.*
20. *Si persecutio sit specialiter contra Prælatum, licitè potest fugere, dummodo maneant alij pro necessitatibus populi.*
21. *Episcopus licitè abest à sua Ecclesia ex causa morbi, aut inimicitia capitalis.*
22. *Si nulli sint alij pro necessitatibus populi, non potest Prælatus fugere, etiamsi persecutio sit specialiter contra illum.*
23. *Et siue sit excitata ex causa fidei, siue ex quacunque alia, etiam merè temporali.*
24. *Si omnes fugiant, & nulli remaneant, qui Prælato indigeant, potest licitè fugere etiam ipse: secùs verò si maneant.*
25. *Neque valet excusatio, quòd velit se reseruare ad maiorem vtilitatem Ecclesia.*
26. *Si persecutio sit contra omnes Ecclesiasticos, non autem contra laïcos, non possunt Ecclesiastici fugere.*
27. *Si persecutio sit etiam contra laïcos; sed ex his non omnes fugiant, debent cum illis manere etiam aliqui Ecclesiastici.*

RATIO dubitandi est: quia confessio fidei oon solùm videtur esse in ptæcepto, quando quis personaliter est constitutus coram tyranno, & ab illo immediatè intertogatur de fide; sed etiam quando quæritur, vt eoram illo constituatur, & immediatè interrogetur. Et non is tantùm videtut dicendus erubescere Christum, & Chtisti fidem coram homioibus, qui illam negat tanquàm falsam; sed etiam ille, qui fugit, dum quæritur ad ferendum pro illa testimonium, & hunc etiam illius pudet, dum refugit, publicè, & palam eam confiteri: & per hunc etiam multùm vilescit Chtistus, & fides in animis aliorum, tam fidelium, quàm infidelium, vt ex se patet. Vnde, quemadmodum ex regula *superius* tradita *disput.* 11. *num.* 5. confessio fidei semper est in præcepto, quando illam postulat finis eharitatis, qui est bonum Dei, & proximi, modo *ibi* explicato: ita & fuga in persecutiooe censeri debet sempet ptohibita, quando illam ptohibet idem finis ehatitatis, & idem bonum Dei, & proximi; qui tamen nunquam noo ptohibet, cùm talis fuga sit fuga ab ipsa confessione fidei, sicut & permanentia in persecutione, est prosequutio eiusdem confessionis, & nunquam sit sine aliqua erubescentia, & sine aliqua, vt sic dicam, vilescentia Christi, & fidei, & pet consequens nunquam sit sine iactura boni Dei, & ptoximi, & contra finem eharitatis. 1. *Rationes dubitandi, quòd fuga in persecutione nunquam sit licita.*

Propter has, & similes rationes aliqui simpliciter affirmarunt, fugam in persecutione sempet esse illicitam, vt Tertullianus *in libro*, quem setipsit de hac ipsa re, id est, *de fuga in persecutione*, quem librum in hoc totum insumpsit, vt ptobaret, persecutionem à tyranno non fieri sine Dei voluntate, & ideò non esse illi resistendum per fugam; & eum, qui fugit, fuga ipsa ostendere, quòd nolit pati persecutionem propter iustitiam, & nolit tollere crucem suam post Christum, & nolit perdere in hac vita animam suam, vt in æternum eam custodiat: quæ omnia sunt manifestè contra Euangelium: & similiter facere, atque fecerunt Apostoli tempore Passionis, qui Christo capto, & in iudicium, aut quæstionem à Iudæis vocato, relicto eo, fugeruot: & similiter atque ille ex quadraginta Martyribus 9. Martij, qui cùm omnes in stagno gelidissimo torquerentur, de stagno solus aufugit, & in balneum tepidum prosiliuit; & plures alij, qui defecerunt io persecutionibus, & tormentis, & eo ipso defecerunt à confessione fidei, & à fide. 2. *Tertullianus putauit, fugam in persecutione semper esse illicitam.*

Aliqui verò asseruerunt, si fuga in persecutionibus possit aliquibus esse licita, non tamen posse esse licitam omnibus; ita, scilicet, vt ex fidelibus nullus remaneat, qui fidem defendat coram tyranno; sed omnes aufugiant, & præcipuè si contingat, vt fuga alicuius multùm sit obfutura Ecclesiæ, & mors è contra multùm sit profutura propter exemplum animositatis, & fortitudinis: in tali enim casu specialiter fuga non potest illi non esse illicita, sicut & esset fuga illicita militi, si non ipsi tantùm esset futura turpis, sed etiam alijs esset futura in ruinam, vt notat Mag. *in* 3. *distinct.* 23. *quæst.* 12. *in arg. contra* 3. *conclus.* Et idem specialiter videtur dicendum de Prælatis, & Pastoribus animarum, 3. *Secundùm aliquos non debent omnes fugere tempore persecutionis.*

marum, qui si fugiant tempore persecutionis, & quando vident lupum venientem, conuincuntur non esse Pastores, sed mercenarij, ex regula ipsa, & ex verbis Christi *Ioannis* 10. & si nauem deserant tempore tempestatis, & quando est periculum naufragij conuincuntur non esse gubernatores, aut protetæ, vt dicitur cap. *Sciscitaris*. 7. *quæst*. 1. ex Nicolao Papa.

4. *Præsertim qui sunt iam cõprehensi, & in manibus tyrannorum.*

Alij denique asseruerunt, iis saltem non esse licitam fugam, qui à tyranno sunt iam comprehensi, & tenentur in vinculis, aut in carceribus pro causa fidei, vt patet ex Abulen. *in cap*. 10. *S. Matth. q*. 111.

5. *Vera resolutio.*

Sed breuiter contra hos omnes dicendum est, fugam in persecutione, per se loquendo, non esse illicitam, & in certis casibus esse licitam omnibus, etiam Prælatis, & Pastoribus animarum, etiam quando sunt comprehensi, & iam in manibus tyranoorum: imò aliquando de fuga dandum esse consilium, tanquàm de re meliore: & melius esse, quòd quis fugiat, quàm quòd non fugiat: & denique aliquando posse esse etiam in præcepto., & posse aliquem peccare grauiter, si non fugiat.

6. *De fide est, quòd tempore persecutionis fuga sit licita.*

Quòd fuga, per se loquendo, non sit illicita tempore persecutionis, est certum de fide, vt notat Suarez *disp*. 14. *sect*. 3 *num*. 9. quia, vt dicitur ex Nicolao Papa *cap. Sciscitaris*. 7. *quæst*. 1. luce clariùs constat, quòd multi Prophetæ, & Apostoli, & ipse Christus, suos persecutores fugerunt: nam Iacob *Gen*. 27. fugit Esaü ex consilio matris Rebeccæ: & Moyses *Exodi* 2. fugit Pharaonem quærentem eum occidere: & Dauid 1. *Reg*. 19. fugit Saülem, quando eum voluit configere lancea: & 2. *Reg*. 15. fugit Absalonem: & Elias 3. *Reg*. 19. fugit Achab: & S. Ioseph ab Angelo monitus *Matth*. 2. contra persecutionem Herodis volentis Christum occidere, & Innocentes mactantis, accepit puerum, & Matrem eius, & fugit in Ægyptum: & Christus ipse *Lucæ* 4. contra Iudæos, volentes eum præcipitare de supercilio montis, ibat transiens per medium illorum: & *Ioan*. 8. contra eosdem volentes eum lapidare, abscondit se, & exiuit de templo: & *cap*. 11. quia cogitauerant eum interficere, non palam apud eos ambulauit, sed abiit in regionem iuxta desertum in ciuitate, quæ dicitur Ephrem: & de hoc ipso dedit licentiam, aut præceptum etiam aliis Matth. 10. *Cùm vos persequentur in ciuitate ista, fugite in aliam*. Et Sanctus Petrus *Act*. 12. cùm in carcere seruaretur vinctus catenis duabus, & custodiretur quaternionibus militum, ductu Angeli de illo exiuit. Et Sanctus Paulus *Act*. 9. cùm à Græcis quæreretur ad necem, ductus est à Fratribus in Cæsaream, & in Tarsum dimissus: & cùm Damasci die, ac nocte custodirentur portæ ciuitatis, vt eum caperent, à Fratribus per murum demissus est in sporta, & sic effugit eorum manus, vt habetur *eodem cap*. 9. & 2. *Cor*. *cap*. 11. *in fine*. Atque hæc exempla secuti sunt posteà etiam plures alij Viri Sanctissimi, vt Sanctus Athanasius, qui etiam scripsit Apologiam pro sua fuga: Sanctus Cyprianus, Sanctus Gregorius Nazianzenus, & alij. Vnde Sanctus Hieronymus *de Scriptoribus ecclesiasticis*, expresè ait, quòd liber Tertulliani *de fuga in persecutione*, habet doctrinam repugnantem Ecclesiæ, haustam ex noua prophetia sui Paracleti Montani: quod idem etiam habet Nicephorus *lib*. 4. *historiæ*, *cap*. 12. & *lib*. 10. *cap*. 8. & 16. & Orig. *hom*. 9. *in librum Iudicum*, fugam in persecutione non solùm ait esse licitam; sed etiam esse quandam fidei confessionem, in quantum, scilicet, ipsa fuga propter labores, & incommoditates, quas habet annexas, est quædam portio martyrij, vt loquitur Suar. *disput*. 14. *sect*. 3. *n*. 9. & in quantum

7. *Fuga in persecutione est quadam confessio fidei, & quoddam martyrium.*

exilium, quod per fugam sponte assumitur propter fidem, ex seipso est pœna, & satis grauis; & qui in illo, & ex illo moritur, verè moritur ex causa fidei: quomodo etiam S. Anastasius *in Apologia pro sua fuga*, verissimè asserit, quòd qui moritur fugiendo persecutores, non amittit coronam martyrij: & Sanctus Cyprianus *in libro de lapsis*, primam coronam victoriæ, & primum gradum ad gloriam, ait, tribui debere martyrio; & secundam debere tribui fugæ: & Sanctus Remigius apud S. Thomam *in Catena*, *in cap*. 10. *S. Matth. littera H*, ait, quòd fuga in persecutione est res magni meriti, cùm per illam omnia deserantur propter Christum: & S. Nazianzenus *in Oratione de laudibus Basilij*, ex eo specialiter laudat eius parentem, quòd fugerit in persecutione: & *Oratione* 1. *in Iulianum*, & *alibi* sæpiùs ex eodem capite laudat plures alios: quod tamen non esset, si fuga, quantùm est ex se, non esset licita. Et ratio est, quia non potest ostendi, ex quo capite huiusmodi fuga, per se loquendo, sit mala: nam certum est, quòd non sit mala, quia specialiter sit prohibita, cùm nullum tale præceptum in tota sacra Scriptura reperiatur, quod illam prohibeat: imo, & exempla, & verba positiuè illam permittant, & suadeant, & præcipiant, vt *paulò ante* ostendimus: & illud præcipuè Matth. 10. *Cùm persequentur vos in ciuitate ista, fugite in aliam*. Neque enim hoc ad solos Apostolos dictũ est, vt putauit Tertullianus *in suo libro de fuga in persecutione*; sed ad omnes, qui essent futuri propagatores, & defensores fidei: & si esset dictum ad solos Apostolos, adhuc ex illis posset fieri argumentum ad alios omnes, cùm nulli possit, per se loquendo, esse illicitum, quod Apostolis fuit licitum ex Christi consilio, aut præcepto; si præsertim vrgerent etiam pro aliis eædem rationes, & circunstantiæ, quæ pro Apostolis: quæ tamen facillimè possunt vrgere: nam sine dubio, quod est dictum Apostolis, vt fugerent ex vna ciuitate in aliam, pertinuit ex parte ad eam prudentiam, quam *paulò antè* idem Christus eos docuerat: *Mitto vos, sicut oues, in medio luporum: estote ergo prudentes, sicut serpentes. Cauete autem ab hominibus*, &c. Et necessarium omninò fuit ad bonum fidei, & Euangelij, vt sibi cauerent, suæque vitæ per fugam consulerent, vt hac ratione propagando latiùs Euangelio se diutiùs reseruarent; non autem statim, & primo in prælio se morti obiicerent; & propagatio fidei simul cum ipsis emoreretur. Et hoc modo fecerunt primi credentes, qui erant Ierosolymis, quando in magna illa persecutione, de qua fit mentio *Act*. 8. dispersi sunt per regiones Iudææ, & Samariæ: & hæc occasio tribulationis, & fugæ, facta est illis seminarium Euangelij, vt loquitur Sanctus Hieronymus apud Sanctum Thomam *in Catena*, *in cap*. 10. *Matth*. Qua verò ratione, verba allata continuerunt præceptum de fuga pro ipsis Apostolis, quandiu ab illis fuisset dependens propagatio fidei modo explicato; ita & continuerunt præceptum pro omnibus aliis, qui posteà futuri essent in eorum loco, & in eodem munere propagandi fidem; & propter hoc in eadem necessitate se conseruandi. Et sine dubio, si Euangeliom ipsum, vt ipsa fides, propter qoam solam alioqui tenemur non fugere in his, aut illis circunstantiis temporum, postulat contraria ratione, vt fugiamus; fugere etiam nos omninò possumus, & debemus: & talis fuga non est ignauiæ, sed pietatis. Et contrà, non fuga non esset fortitudinis, sed temeritatis, & pertinaciæ, vt benè notat Maldon. *in cap*. 10. *cit. S. Matth. n*. 21.

8. *Præceptũ fugæ fuit datũ Apostolis. & aliis omnibus pro certis casibus.*

9. *Fuga in persecutione nulla*

Neque solùm huiusmodi fuga non habet malitiam ex aliquo positiuo præcepto, quod, vt diximus, nullum est; sed neque etiam ex vllo alio capite, cùm

lam habet cõtrarietatẽ ad fidem.

cùm reuerà nullam habeat contrarietatem ad fidem: imò è contra magnam habeat conformitatem, & sit quædam confessio fidei, & quoddam martyrium sponte susceptum, vt *suprà* diximus: nam, quemadmodum in criminalibus, quòd reus fugiat, antequàm accusetur, vel inquiratur à Curia, communiter accipitur, vt quædam confessio, vel probatio commissi criminis; & facit saltem contra illum indicium probabile, & semiplenam probationem, vt videre est apud Clarum *lib. 6. §. fin. quæst. 21. versu, Fuga a linquentis,* ita & fuga ex causa fidei est quædam confessio, & testificatio fidei: quia alioqui non esset, quòd fugeret, si quis vellet fidem deserere, aut negare: & qui fugit, ideò fugit, vt fidem simul, & vitam seruet. Et quòd non maneat ad illam magis signantet, & magis explicitè confitendam coram tyranno, & ad reportandum ab illo martyrium melius, & perfectius, quam sit exilium sponte susceptum; est ex illa prudentia, quam commendauit Christus *Matth. 10.* quando misit Apostolos, tanquàm oues, inter lupos, & dixit: *Estote ergo prudentes, sicut serpentes, &c. Cauete autem ab hominibus.*

10. *Multipliciter potest esse opus prudentiæ, quòd quis non maneat tempore persecutionis.*

& ex pluribus causis potest esse opus prudentiæ, vt notat Suarez *disputat. 14. sect. 3. num. 9. cit.* quia, scilicet, se se reseruat ad vlteriorem propagationem fidei, vt iam diximus, præceptum fuisse Apostolis *Matth. 10.* vel, quia suæ conscius imbecillitatis, cautè vitat maiora pericula, ne etiam ipse posteà doleat, quòd non secesserit, & aliud tempus non expectarit ad confitendam fidem; sed eandem fidem negaturus remanserit, vt est apud Sanctum Cyprianum *in libro de lapsis*; vel denique, quia Deo permittit tempus, & diem suæ mortis, quem ipse ignorat, & solus Deus habet in potestate; & ideò quando aliud præceptum, aut maius bonum non obligat, tuetur vitam, quantùm potest, & à Deo expectat, vt redigatur in eas angustias, in quibus mortem vitare non possit, vt est apud Sanctum Athanasium *in Apologia de fuga sua*, & apud Suar. *loc. cit.* quomodo etiam Christus pluribus vicibus non permisit, se comprehendi à Iudæis: quia nondum venerat hora eius, vt dicitur *Ioannis 7.*

11. *Fuga in persecutione potest esse omnibus licita, neque solùm aliquibus.*

Atque hæ rationes, quemadmodum ostendunt absolutè, & simpliciter, quòd fuga in persecutione, per se loquendo, non est illicita: ita & ostendunt, quòd similiter, per se loquendo, nulli est illicita; & quòd omnes, qui fugiunt, licitè faciant, quantùm est ex ratione, & natura fugæ, etiamsi contingat, vt omnes fugiant, & simpliciter nullus remaneat, qui non fugiat: nam expressè id asserit S. August. *epistol. 180. tom. 2. pag. mihi 241. col. 1.* & semper, quod vni ex sua natura est licitum, est licitum omnibus, nisi ex parte alicuius, aut aliquorum contingat aliquod particulare, & aliqua circunstantia extra naturam, per quam vni, aut pluribus specialiter fiat illicitum, quod alioqui ex se, suáque natura est licitum: & sine dubio sic potest contingere, etiam in repræsenti de fuga: nam, si contingat ex circunstantiis temporum, aut personarum, quòd fuga huius, aut illius multùm sit obfutura bonæ existimationi de Christo, eiúsque fide, siue apud fideles, siue apud infideles; & contrà illius mansio ad fidem coram tyranno fortiùs confitendam vsque ad sanguinis, & vitæ effusionem, multùm sit profutura; certissimum est, quòd huic, aut illi huiusmodi fuga non erit licita. Verùm id si contingat, non erit, per se loquendo; sed solùm ex accidente: neque erit, quantùm est ex ratione, & natura fugæ; sed solùm ex circunstantiis: & quod asserimus esse licitum, solùm est illud primum, non autem hoc secundum, vt meliùs constabit ex *infrà* dicendis.

12. *Fuga in persecutione potest esse licita, etiã illis, qui iam sunt capti à tyrãno, & detinentur in carcere.*

Neque ex eo, quòd quis à tyranno sit iam vocatus ad causam fidei, imo etiam comprehensus, & detentus in carcere, eique tempus sit iam indictum ad respondendum de fide; censeri debet esse illi illicita fuga, cùm habeamus *Act. 12.* de hoc ipso exemplum clarissimum in Sancto Petro, qui, cùm esset vinctus catenis, & à militibus custodiretur in carcere; exiuit tamen, & fugit Angeli ductu; & in aliis pluribus Sanctis Martyribus, aut Confessoribus, qui similiter sæpiùs fugerunt de carceribus tyrannorum: neque Christus, aut Apostoli, vel Sancti Patres, sacrique Canones vnquam meminerunt huiusmodi obligationis manendi in carcere, quando quis in illo detineretur ad testificandum, & moriendum pro fide; & possit contingere, vt fuga etiam illius, qui est in carcere, non sit obfutura honori Dei, & proximorum saluti; sed contrà sit profutura ad fidem, & Euangelium meliùs propagandum, vt notat Suar. *disput. 14. sect. 3. num. 11. in fine.* Et ideò, vt iudicetur de hoc, aut illo, qui est in carcere, vtrùm licitè, aut illicitè fugiat; aliquid aliud est attendendum, & expendendum, quam sola detentio in carcere. Et quemadmodum miles, per se loquendo, licitè potest sibi fuga consulere, non solùm quando est in proximo periculo, vt capiatur ab hostibus, sed etiam postquàm est captus, &, per se loquendo, licitè facit, dum fugit: quia, vt dicitur Græco prouerbio: *Miles, qui fugit, pugnabit iterum.* ita & Martyr, vel Christi miles, semper potest, per se loquendo, captare fugam: quia fidem, & Euangelium iterum prædicabit, & propagabit; idque cedet, per se loquendo, in maiorem Christi gloriam, & bonum fidei.

13. *Et aliquando etiam potest esse debita ex præcepto.*

Imò & potest contingere, vt huiusmodi fuga tempore persecutionis non solùm sit licita; sed etiam debita, siue is, qui fugit, sit iam in carcere, siue non, vt notat Suarez *disputat. 14. sect. 3. cit. n. 10.* ex Sancto Augustino *tract. 46. in Ioann.* & Sanct. Greg. *lib. 31. moral. cap. 23. & 24* & *lib. 2. Dial. cap. 3.* nam hac ratione Christus Dominus præcepit Apostolis *Matth. 10.* vt fugerent ex vna ciuitate in aliam; eáque verba pro certis casibus continuerunt verum præceptum, vt notat Maldon. *in eum locum, n. 23.* & non solùm fuerunt dicta ad Apostolos; sed etiam ad omnes, qui posteà essent futuri propagatores, & defensores fidei, si, scilicet, eorum vita debuisset esse simpliciter necessaria, vel multùm vtilis ad fidei conseruationem, & propagationem, vt idem subdit. Et hac ratione Christus ipse sępiùs fugit persequentes Iudæos: quia munus prædicationis, & præceptum de manifestando hominibus Dei nomine, nondum satis impleuerat, & nondum venerat hora eius, vt ipse dicit *Ioan. 7.* Et Sanct. Paulus *Act. 9.* & *2. Cor. 11.* ex eadem causa propagandi vlteriùs Euangelium, fugit Damasco, demissus per murum in sporta: & omnes alij debent fugere, & grauiter peccant, si non fugiant in eo casu, in quo Euangelium, & fides petit, vt fugiant, vt notat Maldonat. *ibidem.* Et patet ex eo, quia non tuentur vitam suam, quando debent illam tueri, & quando nulla est ratio maioris boni, propter quam possint illam exponere: & præterea quia irrationabiliter præbent tyranno occasionem iniustè agendi, vt notat Sanctus Thomas 2. 2. *quæst. 124. art. 1. ad 3.* & Caiet. *ibidem.*

14. *Qua regula possit cognosci, quãd fuga, aut non fuga, tempore persecutionis, sit in præcepto.*

Vnde quam regulam *suprà* tradidimus *disput. 11. num. 5.* pro cognoscenda obligatione confitendi fidem coram tyrãno; eandem *hoc loco* debemus tradere pro cognoscenda obligatione non fugiendi, aut fugiendi tempore persecutionis. Si enim maior Dei gloria, & proximorum vtilitas, qui est finis charitatis, à nobis exigat, vt fugiamus; fugere omninò debemus: & in tali casu non fugere, peccatum est. Et

contrà,

contrà, ſi poſtulet, vt maneamus; manere omninò debemus; & non manere, peccatum eſt, vt habet Maldon. *loco citat.* Idque eſt verum, non ſolùm de iis, qui habent curam animarum, & ſunt Miniſtri Eccleſiæ, vel Prælati; ſed etiam de aliis quibuſcunque, ſi fortè ſunt neceſſarij, vt iuuent alios infirmiores, eóſque non deſerant, vt notat Suar. *diſput.* 14. *de fide, ſect.* 3. *n.* 11. Et quod de Epiſcopis ait S. Thomas 2. 2. *quæſt.* 185. *art.* 5. poſſe eos, aut non poſſe ſuum gregem deſerere tempore perſecutionis, prout eorum præſentia corporalis fuerit, aut non fuerit neceſſaria ad ſalutem ſpiritualem ipſius gregis; idem poteſt etiam dici de aliis Paſtoribus, aut Miniſtris inferioribus, & de aliis quibuſcunque, cùm obligatio exponendi certo periculo vitam propriam corporalem pro vita ſpirituali proximi in certis caſibus, ſit generalis pro omnibus, vt dicitur *in materia de charitate*, & videri poteſt apud eundem Suarez *tract. de charitate, diſputat.* 9 *ſect.* 2.

15. *Qui in fide nō eſt benè firmus, & timet deficere, tenetur fugere.* Et quemadmodum ex fine charitatis erga Deum oportet fugere, quando ita poſtulat maior Dei gloria, & ex fine charitatis erga proximum oportet fugere, quando ita poſtulat maior eius vtilitas: ita & ex fine charitatis erga ſe ipſum oportet fugere, quando ita poſtulat proprium bonum ſpirituale, & propria ſalus: vt ſi quis, verbi gratia, non ſentiat ſe benè firmum ad fidem morte, & ſanguine confitendam, & probabiliter timeat ſuæ imbecillitati, ne, ſi maneat, fidem neget: debet enim in tali caſu non prodire vltrò perſecutoribus, vt dicitur cap. *Sciſcitaris.* 7. *quæſt* 1. neque illis ſe prodere; ſed abſcondere, & fugere: quia, vt habet Sanctus Chryſoſtomus apud Maldon. in cap. 10. Matth. n. 23. cit. *Non negat Chriſtum fugiendo, qui ideò fugit, ne neget.* Nec debet ſibi aliquis periculum quærere, quando præuidet, quòd in illo peribit. Et ex Sanct. Gregorio, S. Cypriano, Sancto Petro Alexandrino, & aliis ſic docet etiam Suar. *diſputat.* 14. *ſect.* 3. *cit.* 20. Et rectè

16. *Et dandum eſt illi conſiliū, vt fugiat.* addit ex circunſtantiis, & ex conditione perſonæ prudenter debere iudicari, quando periculum negandi fidem ex animi infirmitate, & imbecillitate ſit ita proximum, & morale, vt moraliter obliget ad fugiendum; & moraliter ſemper eſſe dandum conſilium de tali periculo vitando per fugam, quando non eſt certa, vel magna ſpes, quòd non fuga cedere debeat ad magnum Dei honorem, & proximorum vtilitatem.

17. *Soluuntur rationes dubitandi initio poſita.* Et per hæc patet ad rationes dubitandi *initio* poſitas: vltrò enim eſt admittenda etiam pro fuga, aut non fuga tempore perſecutionis eadem regula, quæ admittitur pro confeſſione, aut non confeſſione fidei; &, vt *paulò antè* monuimus, tota hęc res eſt menſura ida ex fine charitatis, & ex maiore Dei gloria, & proximorum vtilitate: ſed falſum eſt, quòd finis charitatis ſemper obliget ad non fugam, vt patet ex dictis: neque enim eſt dicendus erubeſcere Chriſtum, aut Chriſti fidem, qui pro Chriſto, & fide relinquit patriam, & deſerit omnia, & ſponte eligit ſibi exilium, & rerum omnium indigentiam; & in tantum non remanet, vt pro Chriſto, & fide det vitam, & ſanguinem, in quantum ita eſt neceſſarium, aut expediens pro maiore Chriſti gloria, & proximorum vtilitate, vt diximos. Neque eſt dicendum, quòd illum pudeat Chriſti, & fidei; & quòd Chriſtus, & fides vileſcat per illum in animis tam fidelium, quàm infidelium, cùm potiùs è contra multùm cedat in gloriam Chriſti, & fidei, quòd etiam per fugam magnum certamen ſuſtineat paſſionum, & opprobriis, & tribulationibus ſpectaculum fiat Angelis, & hominibus, & rapinam bonorum ſuorum cum gaudio ſuſcipiat, vt dicitur *ad Heb.* 10.

Neque hæc fuga in perſecutione eſt fuga à confeſſione ſimpliciter Chriſti, & fidei; ſed ſolùm à certo modo confeſſionis per traditionem vitæ, & ſanguinis, quando is non eſt ſpecialiter debitus, & in præcepto; ſed potiùs è contra, eſt debita conſeruatio vitæ, & fuga propter maiorem Dei gloriam, & proximorum vtilitatem, vel ſaltem quando eſt permiſſa, & licita, eáque eſt confeſſio alterius modi, vt explicauimus.

Neque rationes Tertulliani ſunt maioris momenti: nam, quod aſſerit, perſecutiones à tyrannis non fieri ſine Dei voluntate, veriſſimum eſt, ſi intelligatur de voluntate permiſſiua, ex qua etiam fiunt omnia mala, quæ fiunt in mundo: ſed falſum eſt, quod hinc infert, non poſſe illis à nobis reſiſti ſine peccato, cùm illa eadem prouidentia, & voluntas diuina, ex qua eueniunt perſecutiones, etiam requirat, & velit prouidentiam noſtram, vt nitamur illas vitare, ſicut & nitimur vitare morbos, & peſtes, & tentationes, quamuis ſimiliter non eueniant ſine prouidentia, & voluntate Dei. Neque ex eo, quòd vltimus ſucceſſus, & euentus huius noſtræ diligentiæ, & prouidentiæ debeat eſſe ſubordinatus diuinæ voluntati, & tandem id omne debeamus velle, quod Deus voluerit, ſequitur, quòd non debeamus huiuſmodi diligentiam, & prouidentiam adhibere; ſed ſolùm ſequitur, quòd etiam illam debeamus ſubordinare diuinæ: & quandiu abſoluta, & vltima Dei voluntas eſt nobis ignota, licitè poſſumus, & debemus id totum facere, quod moraliter poſſumus, vt illam aliam impleamus, quæ eſt nobis certò cognita, id eſt, vt vitam totis viribus tueamur, nóſque ſeruemus, quantùm eſt opus, ad maiorem Dei gloriam, & proximorum vtilitatem. 18. *Soluuntur rationes Tertulliani.*

Et ſimiliter is, qui fugit *modo explicato*, non proptereà oſtendit, quòd nolit pati perſecutionem propter iuſtitiam, & nolit tollere crucem ſuam, & perdere in hac vita animam ſuam, contra doctrinam Chriſti, & Euangelij: ſed contrà ſatis patitur perſecutionem, dum patitur fugæ neceſſitatem, & alia omnia incommoda, quæ ex illa ſequuntur, ne deſerat fidem, & Chriſtianam iuſtitiam, & crucem ſuam ſatis tollit, ſatíſque perdit animam ſuam, dum ex Chriſti imitatione, & ex amore beatitudinis, libenti animo tam multa patitur, etiamſi prætereà per fugam vlteriùs differat pati mortem, quia ita poſtulat Deus ipſe, & finis charitatis, qui eſt maior Dei gloria, & maius bonum proximorum, vt diximus.

Neque facit ſimiliter, atque fecerunt Apoſtoli tempore Paſſionis, dum fugerunt relicto Chriſto, ſi eorum relictio non ſolùm fuit quoad ſequelam, & præſentiam corporalem; ſed etiam quoad fidem, & cum ſcandalo aliorum, de quo in præſentia non diſputo, & videri poteſt apud Suar. *tom.* 2. *in* 3. *part. diſput.* 34. *ſect.* 3. neque enim Chriſtum, aut fidem negat, aut deſerit: qui ideò fugit, ne illum neget, aut deſerat, vt *ſupra* diximus ex S. Chryſoſtomo, & ex Maldon. *in cap.* 10. *Matth. n.* 23. Si verò Chriſti relictio, facta ab Apoſtolis tempore Paſſionis, ſolùm fuit quoad ſequelam, & præſentiam corporalem, & ſine ſcandalo; neque ipſi Apoſtoli ſunt dicendi peccaſſe per illam fugam per ſe, & præciſe conſideratam, vt notat Suar. *diſputat.* 14. *ſect.* 3. *num.* 13. neque vllus alius eſt dicendus peccare, qui modò per ſuam fugam ſimiliter faciat, atque Apoſtoli: ac proinde, neque is peccat, qui fugit tempore perſecutionis, quantùm eſt ex ratione fugæ per ſe, & præciſè conſideratæ.

Quod verò additur de illo ex quadraginta Martyribus, 1. Martij, longè aliter ſe habuit, atque modò ſe habeat fuga fidelium, quam dicimus eſſe licitam,

tam,& in certis casibus etiam debitam tempore persecutionis: ille enim eo tempore, & in illis circunstantiis fugit de balneo,in quo,& in quibus tenebatur non fugere, & in quo fuga reputatur à tyranno, & aliis, tanquam signum negandi Christum, & fidem: ac proinde qui sic fugit, verè peccauit contra obligationem, & præceptum, quod tunc maximè vrgebat de confitendo Christo,& fide: quod tamen non accidit in iis, qui fugiunt tempore persecutionis, quando non vrget præceptum aliter confitendi.

19\. *Si tẽpore persecutionis non possit aliter definiri, quis debeat fugere, & quis manere, sorte lis est dirimenda.*

Ad illud, quòd fuga, si est licita aliquibus, non possit esse licita omnibus, ita vt nullus remaneat, qui fidem confiteatur, patet ex dictis:si enim ex circunstantiis ita contingat, vt Dei honor, & proximorum vtilitas periclitetur,nisi aliquis maneat;manere omninò aliquis debet, id est, ille, cui tale munus magis incumbit,& qui magis est necessarius ad huiusmodi finem;& si non possit aliter definiri, quis ille futurus sit, sorte lis dirimetur, vt de Ministris Ecclesiæ habet Sanctus Augustinus *epistola* 179. *tom. 2.pag. mihi* 242. *col.*2. quia certum est, quòd ex charitate vnusquisque tenetur vitam exponere pro Dei honore, & pro salute spirituali proximi,quando necessitas ita postulat. Neque sortes in huiusmodi casibus sunt illicitæ,cùm ex Scriptura Prou. 18. *Contradictiones comprimat sors, & inter potentes quoque diiudicet.* Et in re præsenti contradictiones,quæ possunt esse tempore persecutionis de fugiendo, aut de manendo, quando neque omnes possunt fugere, neque omnes manere,meliùs committuntur per sortes iudicio Dei, quam relinquantur iudicio hominum per electionem cuique liberam,& voluntariam, vel per prudentem consultationem, & deliberationem factam à pluribus: nam, si quis dicat, debere se fugere, videri poterit, aut nimis timidus, aut nimis arrogans,in quantum vel nimis timebit imminens malum,vel nimis putabit se necessarium,aut vtilem bono Ecclesiæ:& ideò præ aliis dicet,se esse seruandum:& contrà,si quis dicat se debere manere, eliget fortasse ex maiore feruore ponere vitam pro Christo,& pro fide; & cùm alioqui sit melior ad gubernandam Ecclesiam,& bono communi sit magis vtilis,& magis necessarius,quàm plures alij, subtrahet se per mortem ab hoc munere, & alij relinquentur minùs periti,& minùs apti, vt benè ratiocinatur *eo loco* S. August. Quæ tamen omnia rectè vitantur per sortes Deo commissas. Et quamuis fortasse in huiusmodi casibus sint minùs vsitatæ; si tamen fiant, etiam sine exemplo, reprehendi non debent; nec possunt non laudari, nisi ab inuido, & imperito, vt idem subdit.

Sed specialiter de Prælatis, & de Pastoribus animarum,quando possint,aut non possint,debeant,aut non debeant fugere tempore persecutionis, videri potest Gratianus *ad cap. Aduersitas. 7. quæst.*1.& ex professo S. Augustinus *epistola* 179. *cit. tom. 2. pag. mihi* 240. Et quamuis vnico verbo possit dici, quòd etiam Pastores animarum possunt fugere, quando aliter non postulat Dei honor, & salus proximi; & quòd fugere etiam debent ex obligatione,& ex præcepto, quando ita postulat idem honor diuinus, &

20\. *Si persecutio non sit specialiter contra Prælatum, licitè potest fugere, dũmodo maneant alij pro necessitatibus populi.*

eadem salus proximi,vt iam diximus generaliter pro omnibus:si tamen distinctiùs hæc res sit explicanda, videndum in primis est ex Sancto Augustino *epist.* 179 *cit.* vtrùm persecutio sit solùm contra Pastorem;an verò contra omnes; & vtrùm sit ex causa fidei,an verò ex aliis causis;& vtrùm Pastore abeunte maneant alij, qui sufficienter prouideant necessitatibus populi; an verò non maneant. Nam, si persecutio sit solùm contra Pastorem, & ipso abeunte maneant, qui seruiant sufficienter necessitatibus populi,licitè potest abire,vt sibi consulat, séque in posterum seruet curæ Ecclesiæ,vt etiam notat Sanct. Thom. 2.2. *quæst.*185. *art.*5. & si eius vita sit valdè vtilis vniuersali,aut particulari Ecclesiæ,non solùm potest;sed etiam debet abire,& fugere, ex charitate tam erga se ipsum, quam erga proximum, & erga Ecclesiam: quia sic fecit Sanctus Paulus *Act.* 9. quando per murum demissus est in sporta, manentibus Damasci aliis Apostolis,qui Fratrum necessitatibus ministrarent. Et sic fecit etiam Sanctus Athanasius, quando Constantius eum persequebatur, & fugit manentibus Alexandriæ pluribus aliis Ministris Ecclesiæ. Et sic faciunt communiter nostris temporibus etiam Episcopi, si fortè in ciuitate immineat illis periculum vitæ ex aëris insalubritate,ex morbo,ex odio,aut offensione Principis, vel populi,aut ex aliquo simili:id enim communiter reputatur,vt rationabilis causa absentiæ, & comprehenditur in Trident. *sess.*23.*cap.*1.*de reformat.* sub nomine vrgentis necessitatis,vt notat Azor. *part.* 2.*lib.*7.*cap.* 4. *quæst* 4.*pag. mihi* 497. *col.*2.& Tol. *lib.* 5.*cap.*4.*n.*4. dummodo tamen ex tali absentia nihil detrimenti sit passura Ecclesia;& qui discedunt, sufficienter illi prouideant,vt dicitur in Tridentino *loco citato.*

21\. *Episcopus licitè abest à sua Ecclesia ex causa morbi, aut inimicitia capitali.*

Secùs verò si persecutio sit specialiter contra Pastorem; sed nulli sint alij, qui ipso abeunte prouideant necessitatibus populi: tunc enim ex Sancto Augustino *epistola* 179. *cit.pag.*242. *col.*1. huiusmodi Pastor non debet fugere: quia pluris est facienda spiritualis necessitas subditorum,quàm propria vita corporalis;& qui ab hostibus hoc modo quæritur,& pro aliorum salute remanet, facilè potest, Deo iuuante,ab iis occultari, & defendi, pro quibus remanet:& si fortè contingat, vt moriatur, rectè potest dici, quòd pro Fratribus animam ponat, illúdque impleat, quod habetur 1. Ioannis 3. *Sicut Christus animam suam pro nobis posuit: ita & nos debemus pro Fratribus animas ponere.* Nam,si fugeret,vel si detentus suis necessitatibus non posset fugere,& comprehensus occideretur,pro se ipso pateretur,& non pro Fratribus: si verò possit fugere,& non fugiat,ne deserat Fratres, qui ad Christianam salutem ipso indigent,& comprehendatur; sine dubio suam animam pro Fratribus ponit:sicut & Christus,vt habet *eo loco* Sanctus Augustinus. Idque est verum, vt idem subdit, etiamsi persecutio contra Prælatum non sit excitata ex causa fidei, per quam potest esse fructus Martyrij; sed ex quauis alia causa merè temporali, quæ sit omninò sterilis, nullúmque afferat fructum, qualis est,verbi gratia,barbaricus aliquis,& hostilis incursus. Et quod ibi refert S. Augustinus, dixisse quendam Episcopum, si fuga est licita, imò & imperata à Christo *Matth.* 10. quando est persecutio propter fidem, & cum spe martyrij, multò magis esse licitam in aliis persecutionibus temporalibus; non aliter ibi admittit idem Sanctus Augustinus, quàm vt qui fugit, alioqui non teneatur vinculis ecclesiastici officij, & non habeat curam animarum. Et de eo, qui clades hostiles ideò non fugit, quia non vult deserere ministerium Christi,quo alij indigent;vel,vt fiant; vel, vt viuant Christiani;subiungit, quòd inuenit maiorem fructum charitatis, quàm qui fugiens per se ipsum, nihilominùs comprehenditur, & Christum non negans, martyrium suscipit. Et circa huiusmodi persecutiones,quæ aliquando excitantur contra Prælatum, aut contra Ministros Ecclesiæ ea causa merè temporali, & non ea causa fidei;addendum est id, quod habet Gratianus *ad cap. Aduersitas. 7. quæst.* 1. ex Sanctis Gregorio, Augustino, & aliis, quòd si persecutio excitetur

22\. *Si nulli sint alij pro necessitatibus populi, nõ potest Prælatus fugere, etiamsi persecutio sit specialiter cõtra illum.*

23\. *Et sine sit excitata ex causa fidei, siue ex quacũque alia causa merè temporali.*

excitetur

citetur ab ipsis subditis, qui sæpè ex propriis vitiis, & ex propria malitia nolunt subesse bonis Prælatis, videndum est, vtrùm excitetur simpliciter ab omnibus subditis,& vna sit omnium malitia, & obstinatio,nec sit spes emendationis : an verò excitetur solùm ab aliquibus,& simul cum subditis malis, qui persequuntur Prælatum, sint etiam boni, qui non persequuntur; & spes sit, vt etiam mali euadant sint boni,& emendandi : nam,si omnes sint mali,& non sit spes emendationis, licitè potest eos relinquere, suasque operas transferre ad alios,quibus magis sint profuturæ, quomodo fecerunt etiam Apostol. *Act.* 13. quando Sanctus Paulus, & Barnabas dixerunt Iudæis: *Vobis oportebat primum loqui verbum Dei: sed quoniam repellitis illud, & indignos vos iudicatis æternæ vitæ, ecce conuertimur ad Gentes.* & Sanctus Benedictus,quando deseruit Monachos,& Discipulos,vt est apud S.Gregorium *lib.2.Dial.c.3.* Si verò non omnes subditi sint mali,vel sit spes emendationis, non sunt à Prælato relinquendi propter malos; sed potiùs mali sunt tolerandi propter bonos,& omnes iuuandi.

Sed,quia Honoratus Episcopus, ad quem scribit de huiusmodi fuga Sanctus Augustinus *epistola* 179. *citata*, priùs scripserat in alia sua priore epistola ad eundem Sanctum Augustinum,quòd persistentia, & permanentia Prælati, quando imminet persecutio, facilè potest ad nihil aliud esse profutura,nisi ad augendum dolorem, dum ante suos oculos forsasse videt viros cadere,fœminas constuprari,& incendi ecclesias,seque in tormentis facilè posse deficere. Respondit Sanctus Augustinus,non propter hæc, quæ sunt incerta, esse negligendum Prælati officium, cuius obligatio est certa, Deique plebem esse relinquendam in certa pernicie animarum.

24. *Si omnes fugiant,& nulli remaneant, qui Prælato indigeant,potest licitè fugere etiã ipse: secus verò si maneant.* Et si fortè etiam mala illa essent certò euentura, curandum esset,vt omnes fugerent:quia sic Prælatus liberaretur necessitate manendi, cùm dici non posset,quòd Minister teneatur manere,quando sunt nulli,quibus tenetur ministrare. Et hoc modo fugerunt quidam Sancti Episcopi de Hispania, quando iam eorum subditi partim fuga euaserant, partim erant perempti,partim obsidione consumpti, partim captiuitate dispersi. Neque illud Christi Domini Matth.10. *Cùm vos persequentur in vna ciuitate,fugite in aliam.* intelligi debet esse dictum Ministris Ecclesiæ,nisi quando vel nulli remanent,quibus ministrent:vel remanent alij,per quos ministrent.Et hac solùm ratione aufugit in sporta demissus per murum Sanctus Paulus *Act.9.* & Sanctus Athanasius, & alij,vt iam diximus: & si Prælati aliter fugiant, permanente persecutione, oues dimittunt veniente lupo, & mercenarios se se ostendunt, non Pastores: & multò plùs debent timere suis subditis mala spiritualia, quæ consequuntur, si ipsi fugiant, quam corporalia, quæ suis oculis à Tyranno inferri vident, si maneant. Et cùm ministerium Prælati tunc maximè sit necessarium,quando populus videt, se in extremis periculis,nec ab illis habet effugium; maximè impius erit Prælatus,si tunc fugiat,& ministerium subtrahat:tunc enim maximè fiunt cócursus ad Ecclesiam,& ad Prælatum pro Baptismo, pro Pœnitẽtia,pro Sacramentis,pro cōsilio,& consolatione:& Prælatus,si adsit, omnibus subuenit, quantùm potest,& omnes ædificantur,& omnes iuuantur.Si verò absit, auditur omnium gemitus, & multorum etiam blasphemiæ contra ipsum: & pereunt animæ in æternum, pro quibus Christus mortuus est.

25. *Neque valet excusatio.* Neque satis se excusabit Prælatus,si dicat,se ideò fugere premente persecutione; quia intendit se se seruare temporibus tranquillioribus, ad maiorem vtilitatem Ecclesiæ: nam, quamuis hæc intentio sit valdè laudabilis, quando alij suppetunt, qui ministrent necessitatibus animarum;quomodo contingit Sancto Athanasio,qui sine damno propriæ Ecclesiæ Alexandrinæ,per fugam se se seruauit maioribus indigentiis Ecclesiæ vniuersalis contra Arrianos;non est tamen laudabilis, aut licita, si nulli alij suppetant,qui ministrent: & qui sic affirmaret, se fugere, certius crederetur id facere timore moriendi, quàm voluntate magis iuuandi;& plùs in præsenti obesset exemplo fugiendi, quàm prodesset in futurum officio viuendi:& ideò nulla ratione debet id facere; & præsertim ex proprio consilio,& præsumptione.non autem ex aliorum rogatu: quomodo Dauid 2. *Reg.* 21. rogatu Abisai,& aliorum,dicitur non fuisse ampliùs egressurus in bellum,ne extingueretur lucerna Israël: non autem id fecit ex proprio consilio, & electione: in quo casu potiùs videretur præbuisse exemplum ignauiæ,quàm charitatis,& prouidentiæ erga patriam. *quòd velit se reseruare ad maiorem vtilitatem Ecclesiæ.*

26. *Si persecutio sit cõtra omnes Ecclesiasticos,nõ autẽ contra laicos, non possunt omnes Ecclesiastici fugere.* Quòd si persecutio non sit specialiter contra Prælatum; sed generaliter contra omnes Ecclesiasticos, non autem generalissimè contra omnes, comprehendendo etiam laicos,licitè possunt aliqui fugere, id est, illi, qui minùs sunt necessarij necessitatibus populi; eàque res forte est dirimenda, si non possit aliter dirimi:& qui manserint,facilè poterũt,& debebunt occultari, & defendi à laicis, si persecutio non est pariter contra illos, sed solùm contra Ecclesiasticos; non autem possunt in tali casu omnes Ecclesiastici licitè fugere: sicut nec licitè fugerent tempore tempestatis, & in periculo naufragij omnes nautæ, solam nauim, & solos mercatores relinquendo sine regimine, etiamsi nautæ omnes ponerentur transiliendo in scapham, vel etiam natando, posse se se subtrahere à communi periculo, illudque relinquere quasi proprium mercatoribus,vt subdit Sanctus Augustinus *epist.* 179. *cit. pag. mihi* 242. *col.*1. & 2. & habetur etiam in sacris Canonibus cap. *Scisscitaru.*7. *quæst.*1.

27. *Si persecutio sit etiã contra laicos, fed ex his nõ omnes fugiant,debẽt cum illis manere etiã aliqui Ecclesiastici.* Denique, si persecutio sit etiam contra laïcos, possunt Ecclesiastici illos monere,vt omnes fugiant, si alioqui id expedit, aut licet:& si omnes fugerint, nullúsque maneat, qui Ecclesiasticorum ministerio indigeat,poterunt simul fugere etiam omnes Ecclesiastici:quia frustrà manerent Ministri,quando nulli manerent,quibus ministrarent,vt etiam *supra* diximus *num.*24. Si verò aliqui dicerent, nolle se fugere: quia essent, verbi gratia, impediti certis necessitatibus, vel suffugia putarent incerta; & crederent non fieri, sed mutari pericula, lubentiùs vellent esse, & manere in Dei potestate, cuius iram nemo euadit, quocunque vadat; & cuius misericordiam etiam ille potest inuenire, qui ousquam vult ire; omninò deberent cum illis manere etiam aliqui ex Ministris Ecclesiæ, neque deberent illos deserere suo ministerio, vt concludit Sanctus Augustinus *ibidem.*

Ex quibus omnibus satis videntur esse declarata, & probata omnia, quæ *suprà* asseruimus *num.* 5. & satis reprobatus error Tertulliani, & dicta specialia aliquorum aliorum;& satis ostensum, quomodo fuga tempore persecutionis non sit contra præceptum confessionis fidei: quod erat intentum in hac disputatione.

DISPVTATIO XIV.

An, & quomodo aliquando sit licitum ad occultandam fidem Christianam, simulare falsam religionem; exercendo exteriùs, quæ ad illam pertinent; & vsurpando illius signa.

1. *Explicatur sensus quæstionis.*
2. *Ponitur ratio dubitandi.*
3. *Ex Sancto Hieronymo, & Adriano, licita est simulatio in materia fidei.*
4. *Eáque sunt vsi etiam Apostoli.*
5. *Et plures alij ex veteri Testamento.*
6. *Et suadetur ratione.*
7. *Simulatio in materia fidei nullo modo est licita, quando vrget præceptum de fide confitenda.*
8. *Vel quando continet significationem negationis fidei.*
9. *Si actio externa religionis sit ex se ad alium finem, quàm ad finem religionis, licitè potest vsurpari solùm materialiter.*
10. *Si verò solùm sit instituta ad finem religionis, non potest.*
11. *Quia eo ipso conuincitur exerceri formaliter ad significandam falsam sectam.*
12. *Et continet propriissimum mendacium in materia fidei.*
13. *Quid requiratur ad mendacium propriè dictum.*
14. *Simulatio per actiones communiter institutas ad vsum falsæ religionis, necessariò est contra præceptum fidei.*
15. *Nec satis recedit ab errore Elcesaitarum.*
16. *Probatur ex Scriptura, quòd simulatio in rebus fidei sit illicita.*
17. *Et ex Patribus.*
18. *Et ex Doctoribus communiter.*
19. *Simulatio propriè dicta est intrinsecè mala.*
20. *Simulatio propriè dicta non fuit in Christo.*
21. *Simulatio materialis per quas actiones possit esse licita.*
22. *Apostoli non simularunt obseruantiã veteris legis.*
23. *Sanctus Petrus in quo fuerit reprehensus à Sancto Paulo.*
24. *Eliseus quomodo permiserit Naaman adorare in templo Idoli.*
25. *Famulus fidelis licitè potest genuflectere in obsequium domini infidelis, etiam in templo Idoli.*

1 Explicatur sensus quæstionis.

SENSVS est, vtrùm liceat, verbi gratia, ante Idolum exercere materialiter actionem flectendi genua, vel dandi thura; non quidem ex animo illud colendi, quod sine dubio esset formaliter illud colere per illas actiones, & nunquam potest esse licitum, cùm intrinsecè, & semper sit malum; sed ex animo id faciendi solùm materialiter, eáque ratione suam fidem infidelibus occultandi, dum putant, illas actiones exerceri ab omnibus ex eadem intentione colendi Idolum, & sic decepti nihil mali fidelibus inferunt; sed liberè eos relinquunt in sua fide: nam, quemadmodum simulatio circa alias omnes materias est communiter licita, quando alioqui non

2. Ponitur ratio dubitandi.

vrget maius præceptum, & obligatio rem declarandi, & manifestandi, sicuti est; eáque est vsus etiam Christus, qui non habens peccatum, nec carnem peccati; simulationem tamen carnis peccati assumpsit, vt loquitur Sanctus Hieronymus *in cap. 2. ad Gal.* Et præterea *Lucæ vlt.* quando finxit se longiùs ire, & motu materialiter inchoato, & directo ad alias partes, permisit Discipulos falli, & credere, quòd vellet abire longiùs; quod tamen reuerà non ita erat: ita & videtur posse esse licita in materia fidei; quando alioqui non vrget præceptum, & obligatio positiuè illam manifestandi, & confitendi; & potest per talem simulationem benè occultari, sine iactura honoris diuini, aut boni ipsius proximi, cui non propterea datur scandalum, aut occasio spiritualis ruinę: vt, verbi gratia, si nemo sciat, quòd qui materialiter flectit genua ante Idolum, sit fidelis; vel si omnes sciant, quòd solùm flectit materialiter ex intentione occultandi, vel non manifestandi suam fidem, & infideles fallendi, in quo casu nullum est scandalum pusillorum, aut infirmorum, vt ex se patet: & quemadmodum licitum est prudenter eludere infideles, etiam in rebus fidei, dum importunè in illas se ingerunt, vt dicitur cap. *In mandatis. dist. 43.* ita & est licitum eos eludere per simulationem adorationis, cùm etiam hæc possit aliquando esse prudens.

3. Ex S. Hieronymo, & Adriano, licita est simulatio in materia fidei.

Et reuerà, quòd simulatio in materia religionis possit esse licita, & aliquando sit etiam vtilis, expressè habet Sanctus Hieronymus *ad cap. 2. epist. ad Gal.* & *epist. 89.* quæ incipit: *Tres simul. pag. mihi 259.* & apud Sanct. August. *epist. 19.* & apud Sanctum Thomam 1. 2. *quæst. 103. art. 4. ad 1.* Et ex Sancto Hieronymo idem docet inter Scholasticos etiam Adrianus *in 4. sententiarum tract. de Baptismo, quæst. 1.*

4. Eáque sunt vsi etiam Apostoli.

art. 1. idque probat: quia etiam Apostoli iustis de causis aliquando post Christi ascensionem simularunt se Iudæos, & obseruarunt cæremonias veteris legis, quamuis per Christum essent iam abolitæ: & hoc modo Sanctus Paulus *Act. 16.* circumcidit Timotheum, qui natus erat ex patre gentili; idque fecit, vt *ibi* dicitur, propter Iudæos, qui erant in illis locis: & *cap. 21.* purificatus est cum Iudæis secundùm consilium Sancti Iacobi; & rasit caput, ne videretur legem contemnere, & non seruare. Et *ad Gal. 2.* de Sancto Petro dicitur, quòd priusquàm venirent quidam Ierosolymis, missi à Sancto Iacobo Antiochiam, manducaret Antiochiæ cum Gentilibus ad fidem conuersis: sed, postquàm illi venissent, subtrahebat se ab illis, & segregabat, ne eos offenderet, qui erant ex circuncisione: & additur, quòd tali simulationi non manducandi cum Gentilibus, séque ab illis subducendi, consenserunt etiam alij ex Iudæis conuersi, & ipse etiam S. Barnabas. Et quamuis Sanctus Paulus *ibidem* dicat, se quoad hoc restitisse in faciem, id est, apertè, & manifestè, S. Petro, eúmque fuisse quoad hoc reprehensibilem, eò quòd daret occasionem etiam aliis, qui conuerterentur ex Gentibus, seruandi cæremonias legis, & iudaizandi, existimando, quòd etiam post Christum ita esset necessarium ad salutem, & non esset per illum abolita lex: ea tamen reprehensio ex sententia Sancti Hieronymi non fuit vera, & ex animo; sed simulata, & ex composito, vt etiam refert S. Thomas 1. 2. *q. 103. art. 4. ad 2.* Et Sanctus ipse Petrus voluit sic reprehendi, vt tandem cedens reprehensioni, facto ipso suo doceret Iudæos, non esse ampliùs iudaïzandum, & inhærendum cæremoniis legis; sed liberè esse communicandum, & conuiuendum cum omnibus sine vlla distinctione Iudæi, & Græci, quod idem de simulata, & non vera reprehensione Sancti Petri sentit etiam Sanctus Chrysost. & Theophyl. *in eum locum ad Gal. 2.* & Baronius *ad annum Christi 51.* & apud Cornel. à Lapide *in idem caput 2. epist. ad Gal. n. 36.* & videtur ex eo probari, quod benè aduertit S. Hieronymus *epist. 89. cit.* quia Sanctus Petrus de obseruatione cæremoniarũ legis, non potuisset verè, & ex animo reprehendi à S. Paulo, si in illa peccasset, cùm etiam

Sanctus

Sanctus Paulus easdem seruasset, circumcidendo Timotheum, & caput radendo, séque cum Iudæis purificando, vt diximus *paulo antè*, séque fecisset tanquàm Iudæum Iudæis, vt lucraretur Iudæos; & iis, qui sub lege essent, tanquàm esset etiam ipse sub lege, vt ipse de se loquitur 1. *Corinthiorum*, *cap*. 9. vt eos, qui sub lege essent, lucrifaceret: & ideò rectè creditur reprehensus fuisse solùm simulatè, & ex composito. Et ne dicatur iudaizasse ex animo, & peccasse mortaliter contra præceptum fidei post acceptum Spiritum Sanctum, dicendus est iudaizasse solùm simulatè: & ideò simulatio absolutè, & simpliciter potest esse licita etiam in materia fidei. Et denique ad idem facit etiam id, quod habetur *Act*. 15. ex decreto Apostolorum statutum fuisse, vt etiam Gentiles ad fidem conuersi obseruarent quędam de cęremoniis Iudęorum, & non solùm abstinerent ab immolatis simulacrorum, ne viderentur redire ad idololatriam, & aliis præberent scãdalum, & offensionem; sed etiam abstinerent à sanguine, & suffocato, quæ specialiter in lege prohibita erant Iudæis, eísque erant maximè abominabilia: hoc enim præceptum impositum ab Apostolis de abstinendo à sanguine, & suffocato, & de obseruanda, ac retinenda hac cæremonia veteris legis; sine dubio solùm fuit de illa obseruanda, ac retinenda materialiter; non autem formaliter, secundùm significationem protestationis illius legis: & ideò rectè probat, quòd huiusmodi obseruatio solùm materialis sit licita, cùm pro aliquo tempore etiam fuerit debita, & præcepta ab ipsis Apostolis, & à Concilio Apostolorum.

5. *Et plures alij ex veteri Testamento.* Et præter exempla Apostolorum, plura alia suppetunt etiam ex Scriptura veteri: nam 4. *Reg. cap.* 10. Iehu, Rex Israël, simulauit sacrificare idolo Baal, vt omnes eius cultores interficeret: idque factum probauit etiam Deus; siquidem, vt *ibi* subditur, ad eum dixit: *Studiosè egisti, quod rectum erat, & placebat in oculis meis*, &c. Et 4. *Regum* 5. Eliseus concessit Naaman, vt in templo Remmon, ipsum adoraret simul cum domino suo, ciúsque petitioni acquiescens dixit ei: *Vade in pace*. Quod saltem debet intelligi de adoratione materiali per genuflexionem: siquidem adorationem formalem, & factam ex animo, nullo modo concedere potuit. Et 1. *Regum*, 21. etiam Dauid coram Achis, Rege Geth, immutauit faciem, vel os suum, dum collabebatur inter manus seruorum Achis, & impingebat in ostia portę, & defluebant ei saliuæ in barbam: quod sine dubio Vir sanctissimus non fecisset, si simulatio absolutè non esset licita.

6. *Et suadetur ratione.* Et præter exempla noui, & veteris Testamenti potest afferri ad hoc idem probandum etiam ratio, *paulo antè* indicata: nam, quamuis simulatio formalis, id est, mendacium consistens in signis exteriorum factorum, vt eam definit Sanctus Thomas 2. 2. *q*. 111. *art*. 1. sit intrinsecè mala, & semper illicita, siue in materia fidei, siue in alia quacunque, vt de mendacio, quod ad illam se habet vt genus, probat idem Sanctus Thomas 2. 2. *quæst*. 110. *art*. 1. simulatio tamen materialis non est intrinsecè mala: & sicut aliquando est licita in aliis materiis, vt, verbi gratia, tempore belli, quando milites simulant fugam, vt in insidias hostem pelliceant, quomodo id fecit etiam Iosuë de mandato Domini, vt habetur *in libro Iosue*, *cap*. 8. ita & potest esse licita in materia fidei, & religionis: & facilè potest fieri, vt qui illa vtitur, neque peccet contra præceptum affirmatiuum de fide confitenda, quod tunc fortè non obligat; neque contra negatiuũ, quod semper obligat de fide non neganda, & de falsa religione, aut secta non profitenda, cùm reuerà hoc nõ intendat, neque vsurpet externam illam actionem, tanquàm signum negandi fidem, & profitendi sectam falsam; sed solùm vt medium vitandi pericula, & fidem occultandi: & prætereà neque peccet contra præceptum charitatis Dei, aut proximi, cùm neque periclitetur bonũ Dei, neque proximi, siue ex natura ipsius actionis, quam exercet, siue ex circunstantiis, vt *suprà* diximus. Et quemadmodũ aliquando in materia fidei potest esse licita æquiuocatio per verba: ita & potest esse licita æquiuocatio per facta, quæ est simulatio: & negari non potest, quin aliquando sit licitum vsurpare solùm materialiter actiones religionis: vt, si quis, verbi gratia, alterum doceat ministrare Baptismum, & aquam fundat, & formam pronunciet solùm materialiter, sine intentione verè baptizandi; vel doceat nouum Sacerdotem celebrare Missam, & conficere Corpus Christi, & super hostiam proferat verba consecrationis solùm materialiter, & sine intentione conficiendi, & consecrandi. Si autem est licitum ad effectum docendi vsurpare materialiter actiones nostræ religionis, est etiam licitum ad aliquem alium effectum vsurpare materialiter actiones alterius; quæ tamen est simulatio.

Hanc sententiam propter authoritatem Sancti Hieronymi, & Adriani, qui fuit non modò Theologiæ, & diuini, humaníque Iuris peritissimus; sed etiam Summus Pontifex; & propter argumenta, & rationes, quibus nititur, non improbabilem appellat Valent. 2. 2. *disput*. 1. *quæst*. 3. *puncto* 2. *dub*. 4. §. *Hæc sententia videri potest. col. mihi* 354. eámque, vt probabilem, videtur docere Filiuccius *tract*. 22. *cap*. 3. *num*. 82. vbi asserit, probabile esse, quòd liceat vti iis signis, quæ sunt instituta ad profitendam, vel protestandam falsam religionem, dummodo pro illa non exhibeatur cultus authori illius, & absit scandalum. Et rectè notat Valent. eam multùm differre ab hæresi Elcesaïtarum, quam *suprà* retulimus *disput*. 11. *num*. 3. quòd licitum sit ore tenus negare fidem, vrgente persecutione; dummodo corde retineatur: id enim asserebant illi Hæretici esse licitum in omni casu; neque posse accidere obligationem præcepti de fide positiuè manifestanda, & confitenda propter finem charitatis, & propter vitandam iacturam boni diuini, & scandalum proximi, vt declarauimus *disput*. 11. *cit*. cùm tamen Sanctus Hieronymus, & Adrianus, simulationem materialem solùm admittant esse licitam, quando non vrget præceptum positiuè manifestandi, & confitendi fidem, siue propter bonum diuinum, siue propter bonum proximi; illudque præceptum vltrò concedant in pluribus casibus posse vrgere. Atque ita præsens quæstio de honestate, aut turpitudine simulationis materialis, non potest inter Catholicos habere locum, nisi pro casu, in quo non obliget præceptum de fide confitenda, illúdque si obliget, certissimum esse debet, quòd pro illa occasione, & tempore non potest simulatio quæcunque materialis esse licita, sicut neque est licita occultatio per silentium, aut per fugam, aut quocunque alio modo, vt benè notat Suarez *disputat*. 14. *de fide*, *sect*. 4. *n*. 1. Vtrùm autem hic ipse recessus ab hæresi Elcesaïtarum pro solo casu, & tempore, quo non vrget præceptũ, & obligatio positiuè confitendi fidem; non autem pro omni casu, & pro omni tempore, sit sufficiens, & sit de fide, quòd non solùm tempore persecutionis, & quãdo quis positiuè rogatur de Christo, & de Christiana religione; sed semper, & in omni casu sit illicitũ negare fidem ore tenus, retinendo illã mente, & corde, videbimus *infrà*: 7. *Simulatio in materia fidei nullo modo est licita, quando vrget præceptum de fide confitenda.*

certè defioitiones Ecclesiæ, & loca allata ex veteri, & nouo Testamento *disput. 11. n. 3. cit.* non videntur loqui restrictè ad solum casum persecutionis, & quando est obligatio positiuè fidem manifestandi, & confitendi; sed latè, & amplè pro omni casu, & pro omni tempore, & siue vrgeat obligatio præcepti affirmatiui de confessione fidei, siue non vrgeat.

8. *Vel quando continet significationē negationis fidei.*

Sed extra casum obligationis, de fide positiuè manifestanda, & confitonda, rectè monet idem Suar. *loco citato*, benè esse considerandum, vtrùm simulatio materialis, de cuius honestate, & turpitudine ambigitur, contineat, aut non contineat externam negationem fidei; & vtrùm possit, aut non possit saluari, & excusari à significatione huiusmodi negationis: nam, cùm sit certum, quòd externa negatio fidei nunquam potest esse licita, vtpote contra præceptum negatiuum de fide non neganda, & sit intrinsecè mala, & Christo, & fidei multùm iniuriosa, & tam fidelibus, quàm infidelibus multùm perniciosa, & vno verbo multùm contraria, & repugnans fini charitatis, vt *suprà* explicauimus *disputatione 11. num. 3. & 4.* siue fiat verbis, & locutione, siue factis, & externa aliqua operatione, semper manet illicita, & tam locutionem, quàm externam operationem semper inficit, & reddit illicitam; neque potest aliter excusari à malitia contra fidem, tam locutio, quàm operatio, nisi per hoc, quòd excusetur à significatione negationis.

9. *Si actio externa religionis sit ex se ad alium finem, quàm ad finem religionis, licitè potest vsurpari solùm materialiter.*

Et quidem, si externa aliqua actio per se primò, & ex propria natura, vel ex communi hominum vsu sit instituta ad alium finem, quàm ad finem religionis, vel ad eam significandam, & protestandam, facilè potest excusari à significatione religioois, & saltem in certis casibus licitè potest fieri, aut omitti solùm ad alium finem, & omninò præscindi, aut separari à significatione, vel ordine ad fidem, & ad religionem, vt est, verbi gratia, ieiunium, & abstinentia à carnibus, vel a cibis simpliciter: aut è contra esus carnium, aut piscium, vel aliorum ciborum particularium, vt notat Azor. *tomo 1. lib. 8. cap. 27. quæst. 3.* & Sanchez *lib. 2. in Decalogum, cap. 4. & 24.* Paulus Layman. *lib. 2. tract. 1. cap. 11. num. 5.* Nam, quanuis in religione Christiana, & catholica huiusmodi abstinentia, aut esus certorum ciborum possit spectare ad præceptum ieiunij, & aliquo modo ex illa possit colligi ipsa religio, & fides, quam quis profitetur: quia tamen ex se est primariò instituta ad finem naturæ, qui est sustentatio vitæ, & virium, vel ne vires, & vita, ciborum nimietate opprimantur, & extinguantur, vel, vt palato, & gustui indulgeatur per hos potiùs, quàm per illos cibos, non est quis absolutè damnandus, quasi peccet contra fidem, vel certò iudicandus, quasi profiteatur fidem catholicam ex hoc, quòd comedat, vel non comedat carnes, & abstineat, vel non abstineat à cibis simpliciter, vel determinatè ab his, aut illis.

10. *Si verò solùm sit instituta ad finem religionis, nō potest.*

Si verò aliqua actio externa, vel ex se, suáque natura, vel ex institutione, & vsu hominum solùm sit ordinata ad exercendum, aut protestandum, vel significandum cultum religiosum, neque communiter vsurpetur ad alium finem, vt, verbi gratia, genuflexio, thurificatio, tunsio pectoris, & similes, quando fiunt coram Idolo; de his affirmat prima sententia paulò antè allata, quòd possit aliquando exerceri solùm materialiter, & simulari ad fidem occultandam: sed negari non potest, quin oppositum communiter asseratur ab aliis omnibus, & absolutè sit tenendum tanquàm verum, vt videbimus *infrà*: nam, quemadmodum protestatio, aut significatio falsæ religionis, non potest esse licita, si fiat per verba solum prolata materialiter; & si quis dicat, verbi gratia, se esse Mahometanum, aut idololatram, vel neget, se esse Christianum, aut Catholicum, verè peccat contra fidem, etiamsi id dicat, non ex animo, sed solùm materialiter, & simulatè: ita nec potest esse licita, si fiat per facta, & per actiones externas, eæque dicantur non exerceri ex animo protestandi, aut significandi exteriùs falsam religionem, aut veram negandi; sed solùm ex animo exercendi materialiter eas actiones, & sic occultandi veram religionem: nam, quemadmodum significatio non potest separari à verbis, quæ ad hoc solùm sunt instituta, vt significent; & eo ipso, quòd proferuntur in tali, vel tali proposito, intelliguntur proferri, vt signa talium conceptuum, & talium rerum, in quarum notitiam alios ducunt: ita oec potest separari à factis, & ab actionibus, quæ similiter solùm sunt institutæ, vt signa talis cultus; & eo ipso, quòd exercentur, intelliguntur exerceri, vt signa illius, & semper in eius notitiam alios ducunt; & ideò nec possunt huiusmodi actiones separari à malitia contra fidem, vt patet ex regula *paulò antè* tradita *n. 8.* Imò eo ipso, quòd conceduntur huiusmodi actiones coram infidelibus exerceri materialiter, & ex intentione occultandi illis propriam fidem, apertè conuincuntur exerceri, vt signa oppositæ fidei, cùm non aliter occulteot fidem propriam, nisi quatenus faciunt credi de operante fidem oppositam; & quatenus sic adducunt de illo suspicionem, aut credulitatem propriæ fidei, & negari non potest, quin hæc simulatio ex intentione occultandi propriam fidem sit mendacium propriè dictum, vt probat Vasquez 1. 2. *disput. 182. cap. 4.* & ideò sit intrinsecè malum: & cùm sit in materia fidei, & in re grauissima, certum est, quòd habeat etiam malitiam contra fidem, & grauissimam: nam, quòd mendacium possit consistere non solùm in verbis, sed etiam in factis, si vsurpentur, vt signa interni sensus, aut conceptus, eúmque significent aliter, quàm sit, expressè habet Saoctus Thomas 2. 2. *quæst. 111. art. 1.* Er certum est ex eodem Sancto Thoma 2. 2. *quæst. 110. art. 1.* & ex Sancto Augustino *libro contra mendacium, cap. 4. non longè à fine, tomo 5.* quòd mendacium, siue verbis, siue factis propriissimè tunc committitur, quando falsum significatur causa fallendi, & adest cognitio falsi, quod significatur, & voluntas illud significandi; & præterea adest voluntas falleodi, & falsam opinionē in alio ingenerandi; quæ tamē omnia perfectè reperiuntur in eo, qui facit materialiter modo explicato actiones falsæ religionis: nam, qui genuflectit, verbi gratia, vel dat thura Idolo, benè aduertit, quòd illæ actiones ex hominum institutione, & ex communi vsu, suot signa interni cultus; quem tamen verè ille non habet ad Idolum; & per consequens benè aduertit, quòd, prout ab ipso exercentur, falsum significant, & quòd falsam opiuionem ingenerant in infidelibus, quoad fidem, & cultum Idoli: & tamen ex hac vtraque intentione illas exercet, vt exteriùs falsum significent, & vt falsam opinionem de se ingenerent, cùm hac tantùm ratione possit illis occultare fidem suam: & si fortè dicatur, quòd hoc posterius non intendit in se, & directè; negari non potest, quin saltem intendat in alio, & indirectè, id est, prout cootinetur in ipsa falsa significatione cultus Idoli, quæ est formaliter ipsa materialis genuflexio, aut thurificatio voluntariè facta ad occultandam internam fidem;

11. *Quia eo ipso conuincuntur exerceri formaliter ad significandū falsam sectam.*

12. *Et continet propriissimū mendacium in materia fidei.*

13. *Quid requiratur ad mēdacium propriè dictum.*

fidem; & saltem virtualiter continet voluntatem fallendi, vt notat Suar. *lib. 9. de legib. cap. 17. n. 7. pag. mihi 783.*

14. *Simulatio per actiones communiter institutas ad vsum falsæ religionis, necessariò est contra præceptum fidei.*

Et idem ferè argumentum potest fieri magis proprie ex præcepto, & obligatione fidei: nam per hanc quemadmodum positiuè præcipitur internus assensus ad illa omnia, quæ spectant ad sectam veram, eiúsque assensus externa manifestatio, & declaratio, siue per verba, siue per facta, quando oportet: ita, & negatiuè prohibetur internus assensus ad ea, quæ spectant ad sectam falsam, eiúsque assensus externa manifestatio, & declaratio, siue per verba, siue per facta, verè, aut falsò prolata, atque exercita, vt notat Valent. *dub. 4. cit. §. Tertiò probatur.* & §. *Ad 4.* Et quemadmodum peccaret contra hoc præceptum negatiuum, qui solùm interiùs præberet assensum ad falsam sectã, cúmque exteriùs non declararet: ita & peccat, qui solùm exteriùs illum declarat, siue per verba, siue per facta; cúmque interiùs verè non præbet. Et qui assereret, hoc esse licitum, quando non vrget præceptum affirmatiuum de fide positiuè manifestanda, & confitenda, non satis videretur recedere ab errore Elcesaitarum, de quibus suprà *disput. 11. num. 3.* siquidem, cùm illi vniuersalissimè assererent, semper licere negare fidem exteriùs, dummodo nunquam negaretur interiùs; & semper corde, & mente retineretur: hic tamen non id negaret vniuersalissimè, sed solùm pro iis casibus, in quibus vrgeret præceptum affirmatiuum de confessione fidei; & pro aliis, in quibus vrgeret præceptum negatiuum, id vltrò concederet; cùm tamen certissimum esse debeat, quòd habenda sit ratio etiam præcepti negatiui: & hoc cùm obliget semper, & ad semper, & absolutè nunquam non obliget, tam est dicendum obligare, quando vrget præceptum affirmatiuum de confitenda fide, quam quando non vrget.

15. *Nec satis recedit ab errore Elcesaitarum.*

Et alioqui nemo non videt, ex principiis ipsis fidei esse falsissimum, & absurdissimum, si quis asserat, licere iuueni, verbi gratia, ad fidem conuerso ex Iudaïsmo, & iam baptizato, adhuc seruare cæremonias legis: non quidem animo per eas significandi futurum Messiam, sicut communiter seruant Iudæi, sed solùm materialiter ad occultandam fidem à se susceptam; & ne ipsius parentes, verbi gratia, aut consanguinei aduertant, quòd sit Christianus, eúmque priuent rebus domesticis, aut aliud malum illi inferant: & qui assereret tali iuueni id licere semel, aut iterum, vel per vnum, aut alterum diem, idque non esse intrinsecè malum, & contra fidem, facilè conuinceretur, debere etiam asserere, quòd id liceret etiam sæpiùs, & ad tempus quodcunque longissimum, & per totam vitam, si per hanc totam duraret metus parentum, aut quæuis alia ratio ad occultandam fidem: imò & modò liceret vnicuique fidelium, si occurreret ratio simulandi sectam Iudaïcam, vt benè argumentatur Sanctus Augustinus *epistola 19. cit.* & notat Suar. *lib. 9. de leg. cap. 17. num. 13.* quod tamen à nullo Catholico potest admitti.

Et idem esset concedendum Gentili, qui in Iaponia, verbi gratia, fidem susciperet, eamque vt occultaret, & celaret tyranno, nihil de illa interroganti, aut scienti, frequentaret materialiter templum Idoli, eique materialiter genu flecteret, & thura daret, idque continuaret, quandiu duraret metus tyranni.

Et denique idem esset in Anglia, verbi gratia, concedendum Catholicis, vt frequentarent materialiter templa Hæreticorum, & eorum conciones audirent, & eorum factis communicarent, imò & iuramentum fidelitatis materialiter Regi præstarent, ne alioqui detegerentur, & comprehenderentur, tanquam Catholici, & grauissimè mulctarentur: quæ tamen omnia esse in detrimentum diuini cultus, & animarum salutis, & salua fide catholica, & citra incursionem iræ diuinæ, præstari non posse, ex professo definit Paulus V. *in suo Breui ad Catholicos Angliæ, anno 1606. 10. Kal. Octobris*, quod refert Suar. *in defens. cathol. fidei, lib. 6. sub initium col. mihi 797.* & iuxta principia fidei, & doctrinam Sanctorum Patrum benè expendit, atque declarat *eodem lib. 6. cap. 9. n. 23. & seqq.*

Et contra hæc omnia clarissimè faciunt loca Scripturæ *suprà* allata *disput. 11.* contra errorem Elcesaïtarum, quæ absolutè, & simpliciter damnant quodcunque mendacium, siue verbis, siue factis commissum, & quancunque erubescentiam, aut negationem Christi, & fidei; non autem solùm quando vrget persecutio, & tyrannus actualiter torquet, & quærit de fide: & qui vellet defendere sententiam Adriani de simulatione materiali falsæ sectæ, non aliter posset se defendere ab errore iam dicto de fide neganda ore tenus, & non ex animo, nisi subtiliter contendendo, quòd hæc simulatio falsæ fidei non esset negatio fidei veræ factis ipsis exhibita; quod tamen difficillimè assequi posset, vt patet ex dictis. Et magis specialiter ex veteri Testamento 16.

Probatur ex Scripturis, quod simulatio in rebus fidei sit illicita.

facit id, quod habetur *2. Machab. cap. 6.* vbi eorum commiseratio, qua suadebant Eleazaro simulationem comedendi carnes prohibitas, appellatur iniqua: & ipse Eleazarus commendatur, quòd citò, & indubitanter responderit, præmitti se velle in Infernum, quàm simulare, quòd de illis manducasset: quod tamen sine dubio non fuisset laudandum, si ad mortem vitandam non modò simulatio comedendi; sed ipsa materialis comestio sine formali intentione falsi cultus, fuisset licita; neque fuissent reprehendendi, tanquàm dantes iniquum consilium, qui illam suasissent ex naturali commiseratione.

Et ex nouo Testamento plurimùm facit id, quod habetur *1. Corinth. cap. 10.* nullo modo licere, edere carnes immolatas idolis: quia omninò id esset fieri socios, & participes mensæ Dæmoniorum: sicut & olim Hebræi, dum comedebant in atrio, & ante templum de hostiis Deo oblatis, vt patet *ex primo Reg. cap. 9.* censebantur participare de sacrificiis Dei: & modò, qui comedunt in sacrificio Missæ de Corpore, & Sanguine Christi, censentur participare de eodem sacrificio Domini: hæc enim tota argumentatio nulla esset, si posset dari comestio solùm materialis, etiam quando idololatræ illam postulant, & communiter solùm accipiunt, tanquàm signum cõmunicandi, & participandi de sacrificio, & de cultu Idoli. Et quòd ex hac significatione communicandi, & participandi de cultu Idoli, necessariò habeatur, & deriuetur malitia ad comestionem; & hæc non possit, etiam materialiter, ab illa præscindi, & separari, quando hîc, & nunc non præscinditur, & non separatur significatio; clarè patet ex aliis verbis, quæ subduntur paulò pòst: *Si quis vocat vos infidelium, & vultis ire; omne, quod vobis apponitur, manducate, nihil interrogantes propter conscientiam. Si quis autem dixerit: Hoc immolatum est idolis, nolite manducare propter illum, qui indicauit, & propter conscientiam: conscientiam autem dico non tuam, sed alterius*, &c. Nam sensus est, quòd ideò non sit manducãdum id, quod dicitur esse immolatum idolis, quia manducatio in tali casu communiter acciperetur, tanquàm communicatio, & participatio de sacrificio, & de mensa Idoli; quæ tamen significatio est intrinsecè mala, cùm sit externa professio idololatriæ, &

& contra præceptum fidei negatiuum de non profitenda etiam exteriùs, & solùm materialiter falsa religione.

Ad idem facit etiam id, quod habetur 2. *Corint.* 6. quòd iugum non sit ducendum cum infidelibus, id est, non sit cum illis commonicandum in iis, quæ pertinent ad religionem, & in operibus infidelitatis, vt exponit *eodem loco* S. Thom. & apud Suar. *in defensione fidei, lib.6.cap.7.n.17. in fine*: quia, quemadmodum iustitiæ nolla potest esse participatio cum iniquitate, neque luci vlla societas potest esse ad tenebras: ita nec Christo potest esse vlla conueotio ad Belial; & per consequens, neque fideli pars vlla debet esse cum infideli: similiter enim per hæc verba non solùm excluditur communicatio formalis, & ex animo verè exercendi infidelitatem; sed etiam materialis, & quæcunque; & absolutè infructuosis illorum operibus nullo modo est communicandum, vt iterum dicitur *ad Ephes.5.*

17. *Et ex Patribus.* Et eandem communicationem materialem in operibus infidelitatis expressè damnant etiam plures ex Patribus, vt Sanctus Irenæus *lib.1.cap.1. circa medium.* Orig. *lib.8. contra Celsum.* Tertull. *in lib. de idololatria.* S.Cyprian. *in Serm. de lapsis.* S.Aug. *lib. 2. retractat. cap.62.* & alij apud Valen. 2.2. *disput.1. quæst.3. puncto 2. dub.4. §. Secundò probatur ex Patribus. col. mihi* 355. & omnium clarissimè S. Chrysost. *hom.25. in Matth.* vbi asserit, ex Dei præcepto oon tantùm ore, sed etiam aliis omnibus corporis sensibus Christum, & fidem esse confitendam; eámque oculis, verbi gratia, tunc oegari, quando quis infidelis alicui dicit: Non manduces idolothytum; sed aspice tantùm Idola, quàm siot speciosa. isque sic inuitatus aspexerit. Et auribus tunc negari, quando quis similiter Inuitatus ab infideli, audit blasphemias Christi, & laudes Idoli: & tunc odoratu, quando inuitatur, dum offertur incensum, & tantùm star, & odorem accipit: & tunc gustu, quando manducat, vel fingit, se manducare de immolatis, quod Eleazarus 2. *Machab.* 6. constanter negauit: & denique tunc fidem, & Christum negari tactu, quando similiter Idolum tangitur, vel tenetur thuribulum: quæ certè omnia nihil sunt aliud, nisi actiones materiales, & à Sancto Chrysostomo in tantum damnantur, in quantum ab infideli petuntur, vt signa cultus; & vt talia accipiuntur, si de facto exhibeantur.

18. *Et ex Doctoribus communiter.* Et denique huiusmodi simulationem *in materia fidei* damnant communiter etiam Doctores, vt Alex. *3. part. quæst.183. memb.2.* Caiet. 2.2. *quæst.3. art.2.* Bannes *ibidem*, S. Antonin. *2 part. tit.12. cap.6.* Sylu. *verbo, fides, quæst.5.* Nauar. *in Man. cap.11. num.27.* Valent. 2.2. *disput.1. quæst.3. punct.2. dub.4.* Suar. *de fide, disp.14. sect.4.* & *in defensione fidei lib.6. cap.9.* & *lib.9. de leg. cap.17. n.14. & seqq.* Vasquez 1.2. *disput. 182. cap.5. pag. mihi* 259 Sanchez *lib.2. in Decal. cap.4. n.13. & 14.* Tol. *lib.4. cap.2. n.7.* Layman. *lib.2. tract.1. cap.11.* Regiuald. *lib.17. n.33.* & alij apud Vasq. *disput. 182. cit. cap.3. n.27.*

Neque est, quòd immoremur in afferendis, aut explicandis rationibus, quibus damnant, cùm iam satis sint explicatæ *in praecedentibus.*

19. *Simulatio propriè dicta est intrinsecè mala.* Rationes dubitandi *initio* allatæ non multùm vrgent: nam falsum est, quòd simulatio propriè dicta circa alias omnes materias sit licita, quando alioqui non est obligatio rem declarandi, sicuti est: vt enim patet ex Sancto Thoma 2. 2. *quæst. 111. art.1.* est mendacium consistens in signis factorum exteriorum: & ideò est intrinsecè mala: & tam opponitur veritati, quòd quis voluntariè significet per verba exteriora rem aliquam, aliter quàm sit, quàm quòd voluntariè id significet per aliqua facta.

Neque Christus assumendo naturam humanam in similitudinem carnis peccati, propriè simulauit se peccatorem, cùm non intenderit significare, se esse alium, quàm verè esset; sed solùm ostenderit, se esse hominem, vt verè erat; & omninò acciderit præter intentionem naturæ assumptæ, vt Hebræi eam putauerint etiam in Christo esse peccatricem, non autem sanctam, vt notat Vasq. *part.1. disp.182. num.66.* 20. *Simulatio propriè dicta non fuit in Christo.*

Et quod finxit *Lucæ vlt.* se longiùs ire, similiter non fecit per veram simulationem, cùm non intenderit significare id, quod non erat, id est, materialiter, quòd iret longiùs; sed figurare spiritualiter id, quod erat, vt notat Sanctus Gregorius *homil. 13. in Euangelia, nõ longè ab initio,* & Sanctus Augustinus *lib. 1. quæstionum euangelicarum, cap. vlt.* & apud Sanct. Thom. 2.2. *quæst.111. art.1. ad 1.* id est, quòd ipse lõgè esset à fide Discipulorum, vel quòd ab illis esset longiùs recessurus, ascendendo in cælum; & tamen per eorum hospitalitatem detineretur in terris.

Simulatio verò materialis, si est licita, solùm est licita per eas actiones, quæ non sunt ex sua natura, vel ex hominum institutione, & ex communi vsu, signa falsi, & rei alicuius aliter, quàm sit: quia alioqui, si actio aliqua non potest separari à significatione falsi, neque etiam potest separari à ratiooe, & à malitia mendacij: & ideò ex nulla bona intentione potest cohonestari, & esse licita; & simulatio, quę per illas fiet, erit formalis, & verum mendacium ex intentione falsum significandi, non autem erit materialis. Et contrà, si aliqua actio non est ex se determinata ad significandum aliquid falsum, & potest separari à tali significatione, & ex se est indifferens, vt significet aliquid verum; vel, vt significet aliquid falsum; licitè potest assumi materialiter ex bona aliqua intentione, etiamsi aliis per illam ingeneretur aliqua falsa opinio de ipso operante, vt benè explicat Valen. 2.2. *disput.1. quæst.3. puncto 2. dub.4. cit. in responsione ad 5.* Tales autem sunt, id est, primi generis, & communiter determinatæ ad solam significationem, & protestationem falsę religioois, vt supponimus, actiones religiosæ, de quibus loquimur, cùm communiter solùm accipiantur, vt signa cultus, & tanquàm protestationes falsæ religionis, & solùm ratione huius significationis possint inseruire ad occultandam in homine fideli veram fidem, vt diximo: & ideò semper sunt intrinsecè malæ, & nunquam possunt esse licitæ, & semper sunt cum iactura boni diuini, cuius veracitas, & fides per illas negatur exteriùs; & cum iactora boni proximi, cui datur, per se loquendo, malum exemplum; & similiter inducitur ad idem faciendum, si sciat eum esse fidelem, vt certè, per se loquendo, debet scire, cùm non sit nisi valdè per accidens, quòd nesciat, cùmque hominem absolutè non norit. 21. *Simulatio materialis per quas actiones possit esse licita.*

Neque hoc est, quod dicitur cap. *In mandatis, distinct.43.* quòd infideles prudenter eludi debeant, quando se ingerunt in res fidei, nósque prouocant ea dicere, quæ ipsos non oportet audire: solùm enim est sensus, quòd sermo sit cautè transferendus ad alias materias, vt exponit ibi Glossa, *verb. prudenter*; ex quo tamen non licet inferre, quòd etiam sint fallendi per alias actiones falsæ religionis, de quibus *hoc loco* agimus.

De authoritate verò Sancti Hieronymi, cui maximè nititur sententia Adriani, non est, quoad banc materiam de simulatione falsæ religionis, magnoperè laborandum: fuit enim quoad hoc acris dissertatio inter ipsum, & S. August. vt patet ex S. Thom. 1. 2. *quæst.103. art.4. ad 1.* & *ex epistolis vtriusque suprà cit. n.3.* & *tom.2. Operum Sancti Augustini, epist.* 8. 9.

c

& *seqq.* & fusè explicat Vasq. 1. 2. *disput.* 181. & communiter Doctores quoad hoc meritò præferunt sententiam Sancti Augustini,quæ etiam est aliorum Patrum quos retulimus *n.*17. & firmiores habet rationes,& nulla incommoda,vt patet ex dictis.

22. *Apostoli non simularunt observantiam veteris legis.* Neque Apostoli simularunt Iudaismum,dum observarunt per aliquod tempus cæremonias legis, & Sanctus Paulus circumcidit Timotheum, & purificatus est cum Iudæis,& caput rasit,&c. sed licitè,& ex animo Deum colendi eas seruarunt:siquidem per Christi mortem ita lex erat mortua,& abolita quoad necessitatem eam seruandi & consequendi salutem per ipsam ; vt tamen non statim esset mortifera , & positiua prohibita;sed per aliquod tempus ex Christi dispensatione mansit permissa , & licitè potuit seruari , id est, quousque Euangelium, & lex noua sufficienter promulgaretur.Et hoc modo licitè illam seruarunt ipsi Apostoli in iis omnibus casibus , qui afferuntur in argumento : neque est , quòd dicantur huiusmodi obseruationem simulasse, vt notat S.Th. *part.*2.*quæst.*103.*art.*4. *ad* 1.*cit.* & fusè Suar. *lib.* 9. *de legib.cap.*15. *& seqq.* & Vasq.1.2.*disp.*182. *paulò ante cit.*

23. *S. Petrus in quo fuerit reprehensus à Sancto Paulo.* Et quod dicitur *ad Galat.* 2. Sanctus Paulus restitisse in faciem Sancto Petro,& hic verò fuisse reprehensibilis; non est similiter, quòd intelligatur de resistentia solùm simulatoria , & de reprehensibilitate solùm ficta,& non voluntaria, vt putauit Sanctus Hieronymus:sed de vera, & rationabili , vt voluit Sanctus Augustinus *epist.* 19. *tom.* 2. & probat Vasq. 1.2.*disput.* 182. *disput.* 282.*cap.*6. cùm in Scriptura canonica,qualis est inter cæteras Epistola ad Galatas , nefas sit dicere , quòd aliquid contineatur absolutè falsum, & quòd Sanctus Petrus absolutè dicatur fuisse reprehensibilis,si verè talis non erat:& quanuis reuera Sanctus Petrus non peccarit in obseruantia simpliciter ipsorum legalium, siquidem hæc erat licita, nec poterat quoad illam reprehendi à Sancto Paulo, qui etiam ipse illa seruabat, vt benè aduertit S. Hieronymus: peccauit tamen; quia nimiam diligentiam adhibebat circa illam obseruantiam , ne scandalizaret Iudæos: & ex hoc sequebatur,quòd scandalizarentur Gentiles , vt notat Sanctus Thom. 1.2.*q.* 103. *art.*4.*cit.* *ad* 2. cùm possent iure existimare , quòd cæremoniæ legis, & Iudaismus esset etiam ipsis simpliciter necessarius, & sic auerterentur à Christi fide: &, vt notat idem S.Thomas *lect.* 3. *in cap.* 2. *ad Gal.* bene potuerunt Apostoli , etiam post acceptum Spiritum Sanctum, peccare venialiter ; quanuis essent confirmati in gratia,& non possent peccare mortaliter.& veniale tantummodo fuit hoc peccatum Sancti Petri ex aliquo defectu considerationis,& prudentiæ,per quam non omnia satis aduertit,prout debebat;sed nimius fuit in indulgendo Iudæis, quorum præcipuè erat Apostolus,vt benè explicat Cornel.à Lapide *in idem caput* 2.*ad Gal. n.* 38. & benè potuit etiam propter peccatum veniale esse reprehensibilis, quanuis non desint , qui illum excusent etiam à culpa veniali, & solùm asserant,eum fuisse reprehensibilem ex aliqua inaduertentia potiùs naturali , quàm voluntaria , & culpabili,vt videre est apud Vasq. 1. 2. *disput.* 182. *cit.cap.*7.vbi id explicat ex professo.

Et denique ad decretum Apostolorum de abstinendo ab immolatis, & suffocato, benè respondet S. Thom.1.2. *quæst.* 103. *art.* 4. *ad* 3. non fuisse id tunc decretum pro obseruatione , siue formali , siue materiali cæremoniarum legis, sed solùm pro vnione ,& pace Gentilium , & Iudæorum seruanda: siquidem illi, si comedissent immolata simulacrorum, suspicionem ingenerabant , ne redirent ad idololatriam ; & si maximè abominabantur suffocatum,& sanguinem , nec facilè potuissent tolerare Gentiles,& cum illis cohabitare, si ab illis non abstinuissent: procedente verò tempore , & manifestata Euangelij veritate, secundùm quam non coinquinat hominem id , quod intrat in os , vt dicitur *Matth.*15. & nihil est reiiciendum , quod percipitur cum gratiarum actione,vt dicitur 1. *ad Timoth.* 4. meritò cessauit illud præceptum , & solùm mansit de abstinendo à fornicatione ; quæ ideò specialiter fuerat prohibita,vel declarata , quòd esset illicita : quia Gentiles eam non reputabant esse peccatum,vt notat Sanct.Thom. *loc.cit.*

Ad id, quod affertur ex veteri Testamento de Iehu , benè respondet idem Sanctus Thomas 2. 2. *quæst.*111.*art.*1.*ad* 2. & ex illo Suar. *disp.* 14. *de fide,sect.*4.*n.*9.Valent.2.2.*disput.* 1. *quæst.* 3. *punct.* 1. *dub.*4.*cit.§.* *Neque verò conuincunt.* Vasq. 1.2. *disp.* 182. *cap.*8. *num.*71. & alij communiter : quòd non est necesse in eo sacrificio , & simulatione eum excusare à peccato , & à mendacio , cùm esset vere malus,& non recederet ab idololatria Ieroboam, vt etiam notat S. Aug. *lib. contra mendacium,cap.*2.Neque Deus laudauit simulationem , & mendacium, quo vsus est,tanquàm medio , ad occidendos cultores Baal ; sed ipsam occisionem , & zelum , ex quo occidit:vnde & dixit:*Quia studiosè egisti*.non autem dixit:Quia benè,& studiosè locutus es. &, vt addit Suar. mos est Scripturæ,vt sæpè in aliquo facto laudet intentionẽ,etiamsi factum ipsum,vel mediũ,per quod est factum,sit malum,& non possit laudari.

Ad illud de Eliseo , & Naaman , verior , & probabilior responsio est apud eundem Suar. *sect.*4. *cit. num.*8. & apud Azor. *tom.*1. *lib.*8.*cap.*27.*quæst.*7. & apud Sanchez *lib.*1.*in Decal.cap.*7.*num.*21.& *lib.* 2. *cap.*4.*n.*14.*in fine*, quòd Naaman nõ petiit ab Eliseo licentiam simulandi adorationem Idoli; sed solùm ingrediendi templum Idoli simul cum Rege, eique ministrandi in suo munere , & genu flectendi, ipsumque Regem eo modo adorandi , quando ipse adoraret Idolum , & super manum , aut brachium ipsius inniteretur: hæc verò non fuit simulatio adorationis Idoli,& cæremonia,vel cultus sacer,sed obseruantia merè politica , & honoratio , vel adoratio merè ciuilis ipsius Regis ; quanuis alij eam acciperent,tanquàm adorationem Idoli,& ex se ipsis deciperentur. Et dum hanc tantùm adorationem ciuilem ipsius Regis in templo Idoli per genuflexionem simul cum illo petiit Naaman, rectè illam concessit,vel permisit Eliseus, non obstante, quòd aliis posset videri adoratio ipsius Idoli , & propter hanc apparentiam ipse etiam Naaman timeret de culpa, & pro illa peteret orari Dominum , sibique ignosci, vt benè aduertit Azor. *part.*1.*lib.*8. *cap.* 27. *quæst.*7. *cit.* & Eliseus rectè dixit : *Vade in pace.* id est,timorem omnem,vel scrupulum abiice ; quæ tamen verba non potuisset dicere , si Naaman petiisset veram adorationem Idoli , vel adorationis simulationem, vt vult Valent. *dub.* 4. *cit. in responsione ad* 3. & aliqui alij apud Suar. *num.* 8. *cit.* nam sine dubio saltem debuisset eum monere de prauitate , & tunc solùm potuisset postea cum illo vti permissione, quando aliter non potuisset obtinere, vt abstineret, non autem potuisset ad primam petitionem rei malæ , statim illam concedere , aut permittere simpliciter faciendam,quasi cum pace,& sine scrupulo conscientiæ. 24. *Eliseus quomodo permiserit Naamã adorare in templo Idoli.*

Et contrà , si Naaman solùm petiit adorationem ciuilem ad ministerium , & obsequium Regis, optimè potuit illam permittere, & absolutè concedere, tanquàm licitã, & statim iubere, vt pacem haberet

in conſcientia,& ſcrupulum omnem abiiceret;eiúſque exemplo licitè poſſet famulus aliquis, aut captiuus fidelis ſimile obſequium præſtare domino infideli, & genu flectere, verbi gratia, & eum ſibi innitentem ſuſtinere, aut erigere, etiam quando in templo Idoli faceret ſacra, aut ſacris intereſſet, vt notat Azor.*tom.1.lib.8.cap.27.quæſt.7.col.mihi* 1046. & Sanchez *lib.1. in Decal. cap.7. num.21. pag. mihi* 26. *col.*1. & alij apud ipſum: cùm enim huiuſmodi obſequia conſueuerint præſtari à famulis extra templum,& citra exercitium cultus religioſi, non poſſunt eſſe determinata, vt ſemper ſignificent cultum, & cæremoniam religioſam, ſicut contingit in iis actionibus,quas hic damnamus,& quæ ab Adriano appellantur materiales ſimulationes falſæ ſectæ; ſed verè ſunt abſoluta ab huiuſmodi ſignificatione, & ideò licitè poſſunt exerceri ab homine fideli:& non eſt,niſi per accidens,quòd alij interpretentur, atque accipiant,vt cæremonias ſacras,& verè decipiantur.

25. *Famulus fidelis licitè potest genuflectere in obſequiū domini infidelis, etiā in tēplo Idoli.*

Et ad exemplum de Naaman, & Eliſeo, poteſt etiam addi id,quod habet Vaſq. *part.2. diſput.* 182. *cap.6. num.* 72. eum non petiiſſe licentiam adorandi idolum,vel ſimulandi adorationem;ſed ſolùm rogaſſe,vt Eliſeus pro ipſo oraret,eique veniam impetraret, ſi fortè aliquando templum ingreſſus cum ſuo domino,culpam committeret,vel adorando,vel ſimulando adorationem Idoli: idque ſolùm importare illius verba: *Hoc autem ſolùm eſt,de quo depreceris Dominum pro ſeruo tuo, quando ingredietur Dominus meus templum Remmon, vt adoret, & illo innitente ſuper manum meam, ſi adorauero in templo Remmon adorante eo, vt ignoſcat mihi Dominus ſeruo tuo pro hac re.* Et contrà,Eliſeum per illa verba: *Vade in pace.* non conceſſiſſe,vel permiſiſſe, vt adoraret Idolum,vel ſimularet adorationem; ſed ſolùm annuiſſe illius petitioni, & promiſiſſe, quòd Deum pro ipſo oraret, ſi fortè aliquando culpam committeret.

Ad rationem,quæ ſubditur, patet ex dictis: nam ſimulatio materialis,ſi eſt licita, ſolùm eſt licita per eas actiones, quæ non ſunt determinatæ ad ſignificandum aliquid falſi, ſiue ex ſe, ſuáque natura, ſiue ex communi hominum vſu, ſiue ex circunſtantiis; ſed poſſunt benè abſolui, & liberari ab huiuſmodi ſignificatione:& tales debent eſſe actiones,per quas fiunt ſtratagemata tempore belli, vt notat Vaſquez 1.2.*diſput.* 182.*cap.*8. *num.*7 non autem tales poſſunt eſſe actiones, de quibus loquimur, & quæ dicuntur ſimulationes materiales falſæ religionis, vt patet ex dictis; & eo ipſo, quòd fiunt ad occultandam propriam fidem,& ad ingenerandam in infidelibus de ipſo operante opinionem alterius ſectæ,aſſumuntur, vt ſigna,& proteſtationes falſæ ſectæ, & ſunt contra præceptum negatiuum de fide; neque verbis, neque factis neganda; & de oppoſita ſecta non profitenda,& neceſſariò ſunt contra finem charitatis,& cum iactura boni Dei,& boni proximi, vt diximus. Et quemadmodum æquiuocatio, quæ fit verbis, ſiue in materia fidei, ſiue in alia quacunque, ſolùm fit per illa verba, quæ non ſunt ex ſe determinata ad vnum tantùm ſignificandum, & alioqui eſt mendacium,& non æquiuocatio:ita & ſimulatio, vel æquiuocatio,quæ fit factis, ſolùm fit per illa facta, quæ non ſunt determinata ad vnum tantùm ſignificandum. Neque eſt negandum, quòd etiam verba, & formæ Sacramentorum poſſint aliquando proferri,& vſurpari ſolùm materialiter,vt in exemplis poſitis de eo, qui docet alterum baptizare, aut dicere Miſſam:& eadem ratione non eſt negandum, quòd etiam actiones,& cæremoniæ falſæ ſectæ non poſſint aliquando fieri ſolùm materialiter; vt,quando ex ioco, & non ſeriò repræſentatur in ſcena thurificatio idoli; vel quando famulus ad præſtandum obſequium ſuo domino, etiam in templo, & ante Idolum,genuflectit: ſed, quod negamus, ſolùm eſt, quòd non exerceantur ſolùm materialiter, quando exercentur ad proteſtandam exteriùs falſam ſectam, & ad occultandam infidelibus propriam fidem, vt iam explicauimus.

DISPVTATIO XV.

Quomodo ſoluantur ex regulis poſitis particulares quæſtiones de fide occultanda per vſum certarum veſtium, quæ ſunt propriæ infidelium.

1. *In comœdiis,& ioci cauſa veſtes,& actus quicunque infidelium non ſunt illiciti.*
2. *Licitum eſt geſtare veſtes communes, & profanas infidelium, quamuis ſint illorum propria ex more patria.*
3. *Deceptio, vt quis ex habitu infidelium reputetur infidelis,non prouenit ex habitu,ſed aliunde.*
4. *Qui geſtat habitum infidelium,& ex illo reputatur infidelis,non eſt arguendus mendacij.*
5. *In vexillis licitè poſſunt apponi ſigna hoſtium ad eos fallendos,iuncto inferius num.*17.
6. *Veſtes infidelium propria non ſunt geſtanda à fidelibus,niſi ex rationabili cauſa.*
7. *Secundùm aliquos non eſt licitum vti veſtibus infidelium ſpecialiter inſtitutis ad dignoſcendam ſectam.*
8. *Secundùm alios verò eſt licitum.*
9. *Sed conciliantur hæ duæ ſententiæ.*
10. *Si geſtatio veſtium non poſſit ſeparari à ſignificatione falſæ ſectæ, non eſt licita.*
11. *Si verò poſſit ſeparari,eſt licita.*
12. *Diſtinctio tradita eſt ſecundùm mentem Doctorum.*
13. *Licitum eſt aliquando omittere veſtes ſpecialiter deſtinatas ad dignoſcendos fideles.*
14. *Veſtes infidelium deſtinata ad vſum falſæ religionis,non poſſunt geſtari à fidelibus.*
15. *Et præcipuè ſi contineant aliquem cultum authoris falſæ ſectæ.*
16. *Sed hoc eſt benè conſiderandum ex circunſtantiis.*
17. *In vexillis fidelium poſſunt apponi imagines infidelium,non ad cultum,ſed ad ornatum.*

EX regula, quam tradidimus *diſput. præcedente, num.* 8. quòd ſit benè conſiderandum, vtrùm aliqua actio poſſit abſolui à ſignificatione negationis fidei, vel profeſſionis alterius ſectæ, & quòd tunc ſolùm ſit licita,quando poteſt abſolui à tali ſignificatione, & abſolutè fieri, non vt ſignum negandi fidem, aut ſectam aliam profitendi; ſed ad finem,& vſum longè alium, qui ſecum non trahat huiuſmodi ſignificationem,& ab illa ſit ſeparabilis, & de facto hîc, & nunc ſit ſeparatus: ex hac,inquam, regula benè intellecta,& applicata poſſunt ſolui plures quæſtiones particulares de vſu certarum veſtium, aut certarum rerum, quæ alioqui ſunt propriæ infidelium.

Nam in primis benè explicatur, quomodo in comediis licitè dentur thura Idolis, & ſacrificia fiant, & ab iis, qui agunt perſonam tyranni, verbi gratia, aut hominis infidelis, conuicia iaciantur 1.

1. In comœdiis, & ioci cauſa veſtes, &c.

in

...ctus quæcunque infidelium non sunt illiciti.

in fidem, & laudes congerantur in infidelitatem: hæc enim omnia cùm fiant ioco, & non seriò, tam ex parte actorum, quàm spectatorum, solùm fiunt materialiter; & vere ab illis separatur pro actoribus significatio interni conceptus, qui habeatur de Idolis, & interni cultus, quo verè colantur, & internæ reprobationis, & negationis fidei, vel approbationis, vel confessionis infidelitatis; & solùm assumuntur ad hæc repræsentanda, & significanda pro ipsis tyrannis, aut infidelibus, quorum personæ aguntur, vt notat Valent. 2.2.*disput.1.quæst.3.punct.2.dub.4.§ Dixi autem.* Aaor.*par.2.lib.8.cap.27.quæst.6.*Sanch.*lib.2.in Decal.cap.4.num.15. Bannes* 2.2.*quæst.3.art.2.dub.2.in fine*, & omnes communiter.

Licitum est gestare vestes communes, & profanas infidelium, quæ sunt illorũ propria ex more patriæ.

Secundò explicatur, quomodo sit licitus cuicunque fideli vsus vestium, quibus vtantur infideles pro more patriæ, & nationis ad vsum purè naturalem, & ad finem merè politicum distinguendæ, & discernendæ nationis, & gentis; non autem ad vsum religionis, vt sunt, verbi gratia, vestes Turcarum, Hispanorum, Gallorum, &c. eo enim ipso, quòd non sunt institutæ ad vsum religionis, neque significant
2. hanc potiùs sectam, quàm illam, non est periculum, vt contineant, etiam tacitè, & virtualiter professionem falsæ sectæ, vel negationem fidei veræ. Vnde, quemadmodum, si quis inter Turcas, verbi gratia, conuertatur ad fidem, & Baptismum suscipiat, adhuc potest incedere in eodem habitu, & vestibus Turcicis, neque tenetur illas mutare, cùm nullã habeant contrarietatem, aut oppositionem ad fidem; & idem esset, si tota natio Turcica conuerteretur, vt notat Bannes 2.2.*quæst.3.art.2.dub.4.conclus.1.* ita, & si quis iam pridem fidelis, & baptizatus, ex aliqua causa se transferat ad Turcas, & inter illos per aliquod tempus velit degere, & nolit agnosci, quòd sit externus, licitè potest suscipere, & induere habitum Turcicum.

Deceptio, vt quis ex habitu infidelium reputetur infidelis, nõ prouenit ex habitu, sed aliũde.

3. Neque ex eo, quòd qui incedit habitu Turcico credatur communiter esse Turca, & religionis, & fidei longè alterius, & diuersæ à nostra, sequitur, quòd reuerà ille habitus ex se habeat significare talem religionem, & talem sectam; & ideò non possit assumi, & gestari sine peccato contra fidem: nam, vt benè notat Suar. *disp.14.de fid.sect.5.num.4.* huiusmodi credulitas, & reputatio religionis, & sectæ, non est ex significatione, quam per se habeant vestes, cùm reuerà nullam attinentiam, aut connexionem cum illa habeant; siue ex rei natura, quomodo fumus significat ignem; siue ex hominum instituto, quomodo ramus significat vinum, aut rem vendibilem; & solùm sint inuentæ & in vsum inductæ propter necessitates naturales arcendi frigus, & turpitudines occultandi; & ad summum propter significandam, & discernendam nationem, & gentem: sed falsa illa credulitas tota, & totaliter prouenit ex mala ratiocinatione, & discursu, quem tacitè faciunt, qui ex vestibus colligunt nationem, & sectam, dum id, quod accidit solùm frequenter, & vtplurimùm, vt qui incedit cum habitu Turcico sit nationis, & sectæ Turcicæ, accipiunt per errorem, tanquàm verum vniuersaliter; & tanquàm dictum de omni, & assumunt, quòd omnis, qui incedit cum habitu Turcico, sit nationis, & sectæ Turcicæ, & subsumpta alia minore propositione, quòd hic, aut ille incedat in habitu Turcico, inferunt falsam conclusionem, quòd hic, aut ille sit nationis, & sectæ Turcicæ, ciúsque erroris, aut deceptionis ipsi sibi sunt causa, dum falsum assumunt: non autem vestes, aut habitus Turcicus, quem gestat hic, aut ille ad omnem alium finem, quàm ad significandam, aut protestandam nationem, aut sectam.

Qui gestat habitum infidelis, & ex illo reputatur infidelis, nõ est arguendus mendacij.

Et eadem ratione, qui sic incedit in habitu Turcico, non est, quòd arguatur mendacij consistentis, 4.
non quidem in verbis, sed in factis, iuxta doctrinam *supra* traditam ex Sancto Thoma 2.2.*quæst.111.art.1.* id est, in ipsa gestatione habitus: nam reuerà qui sic incedit, nihil dicit, eóque habitu solùm vtitur pro voluntate, & tempore ad se tegendum, & defendendum à frigore, non autem ad aliquid significandum, aut dicendum, siue circa religionem, & sectam, siue circa aliud quodcunque, vt subdit Suar. *sect.5.cit.n.5.§. Et similiter ad secundam.* cùm reuerà ille habitus non sit signum vllius rei, siue naturale, siue ad placitum, vt iam diximus. Vnde & Sanctus Sebastianus diu gestando cingulum, & habitum militarem, & conuiuendo, & militando inter infideles, etiam post susceptam Christi fidem, sicut priùs, non fuit reus mendacij, aut culpæ alterius, etiamsi ab aliis communiter reputaretur infidelis, vt notat Caietanus 2.2.*quæst.3.art.2.* Sylu.*verb. Infidelitas, quæst.9.num.10.* & alij. Et quemadmodum nullus est, qui damnet, verbi gratia, hominem Italum mendacij, aut culpæ, si in gratiam alicuius, vel ad aliquem alium finẽ incedat in habitu Gallico, aut Hispanico, sibíque soli debet tribuere quicunque alius, qui ex habitu decipitur, & falsò iudicat circa nationem: ita nec est damnandus, qui inter Turcas incedit in habitu Turcico; & sibi debet tribuere, qui ex habitu fallitur circa sectam, aut circa nationem Turcicam.

In vexillis licitè possunt apponi signa hostiũ ad eos fallendos.

Et ex hoc capite licitè faciunt Christiani Duces, 5.
dum gerunt bellum contra infideles, & mittunt exploratores, gestantes eorum habitum; & dum triremibus, quas appellunt ad eorum regiones, apponunt eorum signa, & vexilla, vt notat Aaor. *part.1.lib.8.cap.27.quæst.6.col.mihi* 1046. Sanchez *lib.2.in Decal.cap.4 num.*22. Suar. *disput.14. de fide, sect.5.n.4.* Bannes 2.2.*quæst.3.art.2.dub.2.concl.1.§. Secundò probatur.* Layman. *lib.2.tract.1.cap.11. num.4.§. Simili modo.* nam similiter huiusmodi vestes, aut vexilla non sunt signa religionis, aut sectæ, sed ad summum nationis, & Ducis, aut Principis, sub quo milites in triremibus pugnant: & hæc ipsa significatio non est certa, & infallibilis, cùm etiam alij, qui non sunt illius nationis, soleant sæpè vti ad alios fines iisdem vestibus, & etiam alij Duces possint, si velint, suos milites ducere sub iisdem signis, & vexillis, neque ex eo, quòd fuerint dicta signa, & vexilla iam accepta, & vsurpata ab vno, eóque infideli, sit ablata potestas aliis omnibus, & præsertim fidelibus accipiendi, & vsurpandi illa eadem, si voluerint. Et hæc ipsa est ars militaris, vt hostibus præbeatur occasio, vt fallantur, dum non satis aduertunt omnia, & dum accipiunt pro vero vniuersaliter, id, quod est verum solùm vtplurimùm: & est bona, & licita, sicut contingit communiter etiam in ludis, vt colludentes certis modis se inuicem fallant, & per hoc non recedant à legibus ludi, vt notat Aaor. *loc. cit.* & in huiusmodi vexillis solùm debet aduerti, vt in illis non apponantur ea, quæ faciunt specialiter ad honorem, aut cultum authoris falsæ sectæ, verbi gratia, Mahometi, aut Caluini, vt notant Authores citati.

Vestes infidelium propria...

Atque hoc, quod dicimus de vestibus infidelium, quæ non sunt deputatæ, neque vsurpantur ad significandam religionem, & sectam; sed solùm pro necessitatibus naturalibus, & non habent ad summum, nisi vtplurimùm, vt significent gentem, atque nationem, communiter admittitur, & conceditur ab omnibus Doctoribus, vt patet apud Suar. *sect.5.cit.n.1.& 4.* & apud Sanchez *cap.4.cit.num.17.* & solùm
addunt, has ipsas vestes infidelium proprias modo 6.
explicato non esse imprudenter, & sine rationabili causa

non sunt gestandæ à fidelibus, nisi ex rationabili causa.

causa gestandas à fidelibus; sed solùm quando vrget necessitas occultandæ fidei, & vitæ tuendæ, vel procurandi alterius magni boni: quia, quanuis illarum gestatio non sit contra fidem, & per se mala; negari tamen non potest, quin habeat speciem mali, & facilè possit non solùm infidelibus; sed etiam pusillis fidelibus generare scandalum, & offensionem; cùm tamen ex Sancto Paulo 1. *ad Thessalonicenses, cap. 5.* debeamus nos abstinere, non solùm à malo, sed etiam ab omni specie mali, & nemini dare vllam offensionem, aut scandalum; & hoc ipsum pertineat ad honorem, & bonum fidei, vt non facilè, & sine causa velimus etiam falsò ab aliquo reputari infideles, vt subdit Suar. *num. 5.*

Illud aliud non conceditur ab omnibus, & habet maiorem difficultatem, vtrùm liceat similiter vti vestibus propriis infidelium, quando per legem Principis, vel per consuetudinem communiter receptam in aliqua regione, sunt specialiter deputatæ, non quidem ad profitendam, aut protestandam religionem, & sectam; quasi ipsa gestatio, & vsus illarum sit aliquis actus externus, & aliquod exercitium talis religionis; sed solùm sunt deputatæ ad significandam, & dignoscendam huiusmodi sectam, & religionem: vt, si aliquis Princeps, verbi gratia, in sua ditione habeat plures subditos infideles, & plures fideles, & ad finem politicum, bonúmque regimen, velit vtrósque dignosci ab vtrisque ex vestibus, & certas vestes vtrisque præscribat, per quas à se inuicem, & communiter dignoscantur: quo modo Pontifex Romæ præscribit Iudæis masculis, vt gestent biretum flauum; fœminis verò, vt gestent in capite aliud signum patens glauci coloris, illudque deputat, & constituit, tanquàm signum, quo cognoscantur esse Iudæi, & dignoscantur ab aliis omnibus.

7. *Secundū aliquos non est licitum vti vestibus infidelium specialiter institutis ad dignoscendam sectam.*

Et quidem Caiet. 2.2. *quæst. 3. art. 2.* & *in Summa, verb. habitus*, S. Antonin. *part. 2. titul. 12. cap. 6.* Sylu. *verb. fides, quæst. 5. num. 8.* & *verb. apostasia, quæst. 1.* & *verb. infidelitas, quæst. vlt.* Nauar. *in Manu. cap. 11. num. 27.* Valent. 2.2. *disput. 1. quæst. 3. punct. 2. dub. 4. §. Dixi autem. col. 355.* & *dub. 5. §. Et hoc etiam. col. 359.* Toler. *lib. 4. cap. 2. n. 3.* & alij apud Suar. *disput. 14. sect. 5. num. 6.* & apud Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 4. num. 18.* absolutè negant, licere vti huiusmodi vestibus: quia illis vti est declarare se tanquàm infidelem, & signo illo externo dare se cognoscendum omnibus, verbi gratia, tanquàm Iudæum, vel tanquàm Turcam, quanuis interiùs, & reuerà talis non sit. Et quemadmodum verbis ipsis non est licitum se declarare, & asserere Turcam, aut infidelem: ita neque est licitum se declarare, & asserere aliis signis, quæ verbis æquiparentur, quales sunt sine dubio huiusmodi vestes, & signa; & tunc præcipuè, quando non habent vllum alium vsum, nisi signi infidelitatis, & sectæ, vt est Romæ pro fœminis Iudæis fascia complicata glauci coloris, quam gestant in capite, & in aliquibus aliis ciuitatibus vitta, aut ligula eiusdem coloris, quam viri Iudæi ex certa lege, & ex præscripto Principis gestant in pectore ad partem sinistram.

8. *Secundū alios verò est licitum.*

Contrà verò plures alij recentiores absolutè docent, non esse illicitum ex graui aliqua causa, his vestibus vti, verbi gratia, ad fidem occultandam, & ad mortem vitandam, dum aliquis transit per terras infidelium, & vtitur, verbi gratia, inter Turcas, & Babylonios linteo, aut tobalia alba pro tegumento capitis, sicut vtuntur Mahometani ad distinctionem Christianorum commorantium in illis terris, qui solùm permittūtur vti linteo, aut tobalia varij coloris, vt notat Bannes 2.2. *quæst. 3. art. 2. dub. 2. conclus. 2.* Vel etiam inter fideles, dum quis intendit effugere manus Curiæ, & iudicium, aut sententiam Iudicis, & assumit biretum, aut pileum Iudæorum. Ita Bannes *loco citato, concl. 3.* Azor. *part. 1. lib. 8. cap. 27. quæst. 4.* Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 4. num. 19.* Suar. *de fide, disput. 14. sect. 5. n. 7.* Emman. Rodrig. *in Summa, part. 1. cap. 119. num. 5.* Paulus Layman. *lib. 2. Theol. moral. tract. 1. cap. 11. num. 4.* Emman. Sà *verb. fides, num. 5.* Ang. *verbo, infidelitas, num. 9.* & plures alij apud ipsos: nam, quanuis huiusmodi vestes ex lege Principis, vel ex consuetudine, & vsu communiter inducto in aliqua regione, habeant specialiter significare, & declarare sectam; non tamen propterea amittunt alium vsum corpus tegendi, & defendendi, qui est communis omnibus vestibus; & ideò licitè possunt assumi ad hunc vsum, & non ad illum: sicut & verba, quæ habent duplicem, aut multiplicem significationem, licitè possunt assumi ad vnam, & non ad aliam, etiamsi futurum sit, vt fallantur illi, qui audiunt, eáque sint accepturi in alia significatione. Et quemadmodum laïcus, vt effugiat manus Curiæ licitè induit habitum clericalem, aut monachalem: & Clericus, aut Monachus, dum iter facit inter Hæreticos, licitè induit vestes laïcales; & viri sæpè induunt vestes muliebres, & mulieres vestes viriles, etiamsi vestes clericales sint specialiter deputatæ ad declarandum statum clericalem, & monachales ad declarandum statum monachalem, & vestes muliebres ad declarandum sexum muliebrem, & viriles ad sexum virilem: ita & fidelis licitè potest induere vestes infidelium, non obstante, quòd sint deputatæ per legem, vel per consuetudinem communiter receptam ad significandam, vel declarandam sectam.

9. *Sed conciliantur hæ duæ sententiæ.*

Sed fortasse hæ duæ sententiæ benè possunt conciliari, si insistamus regulæ *superiùs* traditæ pro actionibus simulatoriis *disputat. præcedente, n. 8.* & *seqq.* vt, videlicet, benè expendamus, vtrùm significatio falsæ sectæ possit à gestatione huiusmodi vestium separari: nam, si non possit separari, neque possit aliquis illas gestare, nisi significando, & declarando per ipsammet gestationem, quòd ipse sit talis sectæ; in tali casu videtur vera prima sententia, cùm talis significatio, & declaratio tam sit intrinsecè mala, & contra præceptum negatiuum, de fide non neganda, & de aliena secta non admittenda, quando fit factis, ac quando fit verbis. Et quemadmodum genuflexio ante Idolum, aut illius thurificatio, sunt intrinsecè mala, & non possunt etiam materialiter fieri; quia continent inseparabiliter significationem adorationis, & cultus: ita & gestatio vestium censeri debet intrinsecè mala, & semper illicita, si non potest etiam ipsa separari à significatione, & declaratione falsæ sectæ. Et de facto talia videntur esse illa, quæ nullum alium habent vsum, nisi vsum signi, vt est, v.g. Romæ in fœminis Hebræis gestatio fasciæ glauci coloris complicatæ in capite; & in aliquibus locis pro viris gestatio ligulæ, aut vittæ eiusdem coloris in pectore ad partem sinistram. Et idem est etiam de pileo, aut bireto, si ex lege Principis, aut ex consuetudine communiter inducta præter vsum tegendi caput, etiam habet inseparabiliter vsum signi, & nullus gestat communiter huiusmodi pileum, aut biretum, qui non faciat se cognosci, & credi ab omnibus pro Iudæo: in hoc enim casu omnis occultatio, & simulatio, quam ille potest intendere, videtur esse illicita, cùm in tantùm possit quis se occultare, verbi gratia, à suis hostibus, vel effugere manus Curiæ per gestationem huiusmodi pilei, aut bireti, in quantum per illam reputatur, & creditur esse Iudæus: & per consequens non possit dicere, quòd

10. *Si gestatio vestium non possit separari à significatione falsæ sectæ, non est licita.*

geste

gestet pileum, aut biretum solùm ad vsum tegendi caput, & quod separet ab huiusmodi gestatione vsum signi; siquidem primariò, & principaliter illam assumit solùm vt signum, & in quantum potest inducere falsam credulitatem, quòd sit Iudæus, per quam solam potest se occultare ab hostibus, & effugere manus Curiæ.

11. *Si verò possit separari, est licita.* Si verò significatio falsæ sectæ possit separari à gestatione huiusmodi vestium, quæ sunt propriæ infidelium, & verè possit aliquis illas gestare separabiliter à significatione falsæ sectæ; & absque eo, quòd communiter faciat se cognosci, vt illam admittens; in tali casu est vera secunda sententia, cùm talis gestatio nullam habeat oppositionem ad præceptum fidei, siue affirmatiuum, siue negatiuum; & verè huiusmodi vestes, in quantum sunt signum sectæ, se habent, sicut verba æquiuoca, quæ habent multiplicem vsum, & multiplex significatum, & possunt assumi in vno, absque eo, quòd assumantur in alio: & sicut vestes clericales, aut monachales, quæ quamuis primariò sint institutæ ad dignoscendum statum clericalem, & monachalem; & communiter non gestentur nisi à veris Clericis, & à veris Monachis; vsurpantur tamen aliquando etiam ab aliis; vt, verbi gratia, vestes clericales à viris doctis, & graduatis; & monachales ab iis, qui ex voto, vel ex deuotione erga aliquem Sanctum illas suscipiunt ad certum tempus, vel etiam pro semper; atque ita cùm non habeant infallibiliter, aut inseparabiliter significare statum sacrorum Ordinum, aut professionis religiosæ; mirum non est, si possint sine mendacio vsurpari ab aliquo ad se occultandum, & fugiendum ab hostibus, vel à Curia. Et idem est etiam de vestibus muliebribus, & virilibus, quæ similiter non habent infallibiliter, & inseparabiliter denotare sexum; sed possunt vsurpari etiam ad alios fines: vt, si mulier, verbi gratia, in itinere, vel in venatione incedat in habitu virili; & vir in gratiam fœminarum incedat in habitu muliebri.

12. *Distinctio tradita est secundùm mentem Doctorum.* Et secundùm hanc distinctionem debent intelligi Authores vtriusque sententiæ: & Authores primæ solùm loquuntur secundùm primam illius partem, vt patet ex Caietano, qui expressè loquitur solùm in casu, in quo lex, aut consuetudo significandi per vestes certam sectam, sit vniuersalis pro omnibus illius sectæ; & sit in viridi obseruantia apud omnes: & tunc ait peccare mortaliter eum, qui vtitur pileo, aut signo croceo Iudæorum, quando constat, omnem illo vtentem declarare se Iudæum illo ipso signo. Et similiter S. Antonin. *part.* 2. *tit.* 12. *cap.* 6. *cit.* tunc solùm ait, non esse licitum vti vestibus infidelium, quando sunt institutæ tanquàm signum determinatum ad dignoscendos professores infidelitatis. Et eodem modo loquuntur etiam alij, vt patet vnicuique ipsos legenti: & solùm in hoc casu procedunt eorum rationes, in quo gestatio, & vsus vestium, est declaratio infidelitatis.

Et contrà Authores secundæ sententiæ solùm loquuntur secundùm alteram partem distinctionis traditæ, id est, quando significatio falsæ sectæ potest separari à gestatione vestium, eæque habent alium vsum, propter quem solum possunt assumi, vt patet ex Suario, Sanchez, & aliis. Et similiter in hoc casu habent vim eorum rationes, in quo gestatio vestium non sit significatio, & declaratio sectæ; sed verè præscindat, & separetur ab huiusmodi significatione.

Quod verò prætereà asserit Caiet. 2. 2. *quæst.* 3. *art.* 2. *cit.* qua ratione non est licitum assumere vestes, aut signa infidelium; eadem ratione non esse licitum omittere vestes, aut signa fidelium, si etiam hæc per legem Principis, aut per consuetudinem communiter receptam, & obseruatam sint determinatæ, ac deputatæ ad declarandos, aut dignoscendos fideles: vt, si Princeps aliquis, v.g. habeat plures subditos fideles, & plures infideles, & vtrisque præscribat certas vestes, quibus ab inuicem dignoscantur: hoc, inquam, non videtur admittendum. Et non modò id non admittunt Authores secundæ sententiæ *suprà* citati: sed neque etiam Valentia, Nauarrus, & aliqui alij primæ sententiæ: nam, quemadmodum quando tyrannus solùm generaliter, non autem particulariter, aut singulariter quærit de fide; & per edictum, aut voce præconis generaliter præcipit, vt omnis, qui Christum colit, in medium prodeat; nulla est obligatio, vt quis se prodat, & in medium prodeat: sed omnes possunt tacere, & etiam per fugam se occultare, vt *suprà* diximus *disput.* 12. *n.* 10. ita, & quando præcipit generaliter, vt omnes fideles has, vel illas vestes ferant; & hoc, aut illo signo externo faciant se agnosci ab omnibus, vt fideles, & dignosci ab aliis infidelibus; licitè possunt illas vestes, & illa signa omittere, nisi aliter vrgeat obligatio confitendi fidem, & Dei, vel proximi bonum aliter periclitetur, vt *suprà* addidimus *loco citato*, cùm præsertim huiusmodi lex, si sit lata in odium fidei, sit planè nulla; & pro omni casu nullam induceat obligationem: vel, si sit valida pro aliquo casu, certè non obliget, quando immineat periculum vitæ, vt communiter dicitur *in materia de legibus*; & in casu præsenti notat Suar. *disput.* 14. *sect.* 5. *num.* 10. Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 4. *num.* 29. Valent. 2. 2. *disp.* 1. *quæst.* 3. *puncto* 2. *in fine.* Emman. Rodr. *in Summa, part.* 1. *cap.* 119. *num.* 5. Bannes 2. 2. *quæst.* 3. *art.* 2. *dub.* 2. *conclus.* 4. & alij communiter. 13. *Licitum est aliquando omittere vestes specialiter destinatas ad dignoscendos fideles.*

Quòd si vestes ita sint propriæ infidelium, vt non modò sint destinatæ per legem, aut per consuetudinem ad denotandam, & declarandam eorum sectam in ordine ad finem politicum, & ad bonum regimen Communitatis; sed etiam sint destinatæ, quasi ad vsum sacrum, vt sunt illæ, quæ solùm adhibentur in sacrificiis, & actibus sacris: potiori ratione non sunt vsurpandæ à fidelibus, vt se occultent, etiam in periculo vitæ, vt tradunt à fortiori Caiet. & alij *suprà* citati *num.* 7. qui absolutè negant, esse licitum vti vestibus infidelium, quando sunt destinatæ ad illos discernendos ad finem tantùm politicum: & in puncto de his vestibus, quæ sunt destinatæ apud infideles ad vsum sacrum, tradit Suar. *disput.* 14. *sect.* 5. *n.* 12. & apud ipsum Petrus de Aragon. 2. 2. *quæst.* 3. *art.* 2. & alij: continent enim sine dubio magis intrinsecè, & inseparabiliter significationem, & vsum falsæ religionis: sicut & apud nos se habent vestes sacerdotales, quæ solùm adhibentur in Missa, vsus Rosarij, Agnus Dei, & similia, quæ solùm gestantur ad exercitium, & vsum pietatis Christianæ. Atque hoc est multò probabilius, quàm quod asserit Sanchez *lib.* 2. *in Decal. lib.* 4. *cit. num.* 20. & Azor. *part.* 1. *lib.* 8. *cap.* 27. *cit. quæst.* 4. *in fine*, quòd etiam hæ vestes possint licitè gestari à fidelibus ad se occultandos, cùm deputatio infidelium ad vsum falsæ religionis, non potuerit mutare, & alterare naturam vestium, & efficere, vt absolutè non possent vsurpari ad aliquem alium vsum, quàm ad vsum falsæ religionis, qui sine dubio est semper illicitus. Verùm, hoc quamuis sit verum de mutatione, & vsu physico, quo modo etiam vestes sacerdotales apud nos adhoc possunt physicè tegere corpus, & defendere à frigore; quamuis solùm sint destinatæ ad vsum Missæ: non tamen est verum de mutatione morali: & eo ipso, quòd ex lege, aut vsu sint destinatæ, vt solùm adhibeantur ad vsum religiosum, & in tali regione à 14. *Vestes infidelium destinatæ ad vsum falsæ religionis, non possunt gestari à fidelibus.*

nullo

nullo adhibentur ad alium vſum, ſatis ſunt immutatæ, & alteratæ moraliter, vt vel ſimpliciter non poſſint adhiberi ad corpus tegendum, & defendendum à frigore, vel ſaltem nõ poſſint adhiberi ad huiuſmodi vſum, niſi ſimul, & inſeparabiliter adhibeantur etiam ad vſum falſæ religionis. Et quemadmodum incenſio thuris, & mactatio animalis, ex eo, quòd ſint deſtinatæ ad cultum Idoli, non poſſunt licitè fieri ante Idolum ad ſolum ſenſum odoris, & ad finem comedendi animal mactatum, etiamſi reuerà per illam deſtinationem non ſint immutata phyſicè, & impedita, vel retracta ab huiuſmodi vſibus: ita & veſtes ſacerdotales non poſſunt licitè geſtari ad ſolos vſus non ſacros, cùm ex lege, aut vſu ſint illis annexi inſeparabiliter vſus ſacri.

15\. *Et præcipuè ſi contineant aliquem cultũ authoris falſæ ſectæ.*

Et à fortiori idem eſt, ſi huiuſmodi veſtes infidelium contineant magis expreſsè, & ſignanter aliquem cultum Idoli, vel authoris falſæ ſectæ, vt, verbi gratia, ſi habeant imaginem Mahometi: nam in hoc caſu etiam Sanchez *n.21. ſequente* admittit, quòd non poſſint in vllo caſu vſurpari à fidelibus, cùm maximè pertineant ad falſam religionem, eámque concernant, vt etiam notat Bannes *2.2. quæſt.3. art. 2. concl.4.* Petr. de Arag. *ibidem, concluſ.2.* & alij.

16\. *Sed hoc eſt benè conſiderandum ex circũſtantiis.*

Verùm in hac re benè monet Suar. *diſput. 14. ſect.5. cit. n.13. in fine*, aduerti debere etiam modum, quo geſtantur huiuſmodi veſtes: nam, ſi quis illas geſtet modo profano, & longè diuerſo ab illo, quo ſolent geſtari ad vſum religioſũ, potiùs exiſtimabitur illas cõtemnere, & earum deputationẽ nihili facere, quàm admittere, eique adhærere: & facilè ceſſabit omne ſcandalum, & ſeparabitur à veſtibus ſignificatio falſæ religionis. Et eodem modo Paulus Layman. *lib.2. tract.1. cap.11. n.4. §. Simili modo.* rectè monet, non eſſe abſolutè, & in omni caſu damnandos eos milites, aut Duces fideles, qui vtuntur iiſdem vexillis, & ſignis, quibus hoſtes, & infideles; & in iis etiam pingunt aliquas imagines Idoli, vel authoris falſæ ſectæ, cum poſſint eas pingere, non ad cultum, ſed ad ornatum ipſius vexilli: ſicut & ſæpè pinguntur, vel in vexillis, vel in aliis locis imagines, & fabulę falſorum Deorum, verbi gratia, Iouis, Martis, &c. neque tamen per has picturas cenſetur vllus cultus iis exhiberi. Reuerà optimum eſt pro his omnibus regulis adhibere moderamen prudentiæ, & ex circunſtantiis benè expendere, vtrùm res fiat benè, aut malè. Et tunc ſolum vſus veſtium deputatarum ad exercitium falſæ religionis, cenſendus eſt eſſe illicitus, quando continet talę exercitium, & prout illud continens accipitur communiter ab omnibus: & tunc eſt cenſendus eſſe illicitus vſus vexilli cum his, aut illis imaginibus, quando per illas exhibetur honor prototypo; non autem quando ſolùm materialiter ornatur vexillum.

17\. *In vexillis fidelium poſſunt apponi imagines infidelium, non ad cultũ, ſed ad ornatum.*

DISPVTATIO XVI.

Vtrùm liceat occultare fidem comedendo carnes, aut cibos prohibitos; & frequentando ecclesias, & templa Infidelium.

1. *Proponitur ratio dubitandi pro abſtinentia à carnibus, & cibis prohibitis.*
2. *Nunquam eſt licitum ſumere cœnam Hæreticorum.*
3. *Comeſtio carnium, aut ciborum quorumcunque, nullam habet continentiam ad fidem, per ſe loquendo.*
4. *Ex accidente tamen poteſt aliquando talis comeſtio eſſe negatio fidei.*
5. *Quid debeat facere vir catholicus, ſi ab Hæreticis innitetur, ſub fidei declaratione, ad cibos prohibitos comedendos.*
6. *Idolothyta comedere quomodo poſſit eſſe licitum.*
7. *Acceſſus, & frequentatio eccleſiarum, & templorum infidelium ex ſe, ſuâque natura non eſt illicita.*
8. *Poteſt tamen ex accidente eſſe illicita, ſi contineat ſignificationem falſæ ſectæ.*
9. *Neque poteſt talis ſignificatio ſufficienter excuſari per quamcunque proteſtationem.*

PRo carnibus, & cibis prohibitis caſus eſt ſatis frequens, quando aliquis tranſit per terras Hæreticorum, aut in illis degit: nam, quia Hæretici hoc maximè ſigno, & quaſi teſſera dignoſcunt Catholicos à profeſſoribus ſuæ ſectæ, quòd illi in Quadrageſima à carnibus abſtinent, & ab iis, quæ habent originem à carnibus; & prætereà ſeruant ieiunium, & tantùm ſemel in die comedunt; idẽmque faciunt quoad abſtinentiam à carnibus, vel etiam quoad legem ieiunij certis aliis diebus per totum annum; cùm tamen Hæretici hæc omnia negligant: ſi quis Catholicus ipſis videntibus, & aduertentibus, hæc omnia ſeruet, facillimè dignoſcetur tanquàm Catholicus, & facilè ſubibit graue periculum, vel carceris, vel amiſſionis bonorum vel etiam vitæ. Et contrà, ſi hæc negligat, facto ipſo ſe declarabit, vt profeſſorem, & ſectatorem falſæ ſectæ, quod eſt contra præceptum fidei confitendæ, & infidelitatis non profitendæ. Et ideò, meritò dubitatur, vtrùm poſſit ad fidem occultandam, & vitam tuendam carnes comedere, & ieiunium frangere; an verò teneatur per huiuſmodi abſtinentias ſe prodere vt Catholicum, & fidem confiteri, etiam cum periculo vitæ.

1\. *Proponitur ratio dubitandi pro abſtinentia à carnibus, & cibis prohibitis.*

Sed breuiter certum eſt primò, nullo modo eſſe licitum homini catholico degenti inter Hæreticos, vel tranſeunti per terras Hæreticorum, ad ſe occultandum, & ad vitandum quodcunque periculum, etiam vitæ, ſumere illorum cœnam: quia, quamuis reuerà ſit res indifferens, & nihil ſit aliud, niſi panis, aut cibus communis: ex circunſtantiis tamen perſonarum, à quibus exhibetur; temporis, loci, & adiunctorum verborum, cum quibus exhibetur, eſt omninò determinata ad ſignificandum, & exercendum cultum, & profeſſionem ſectæ hæreticæ, vt ex communi ſententia notat Paulus Layman. *lib. 2. tract.1. cap.11. num 4. §. Prætereà. pag. mihi* 204. Et ideò eſt intrinſecè mala, & contra obligationem, & præceptum fidei; & nunquam poteſt eſſe licita: & ſi quis publicè proteſtetur coram Miniſtris hæreticis, & coram toto populo, quòd ipſe non ſumat huiuſmodi cœnam, niſi vt panem communem, & profanum, ad famem ſedandam; vel erit proteſtatio contraria facto, ſi prætereà illam ſumat eodem loco, & tempore, & cum iiſdem ſolennitatibus, cum quibus ſumunt Hæretici; vel certè ſi has ipſas ſolennitates, & cæremonias publicè irrideat, & ſic tollat omne ſcandalum, & offenſionem fidelium, vt ſubdit Layman. *num.6. in fine*, non erit dicendus ſumere cœnam Hæreticorum, cùm ex modo ipſo ſumendi ſatis declaret, quòd eam non ſumat vt cœnam ab illis exhibitam: quo etiam modo monuimus *diſputatione præcedente, num.16.* non poſſe aliquem geſtare modo profano veſtes gentilium ſpecialiter deputatas ad vſum religioſum.

2\. *Nunquam eſt licitũ ſumere cœnam Hæreticorum.*

Secundò, ex regula *ſuperiùs* tradita *diſput.14. num.9.* certum eſt, quòd comeſtio carnium, aut cibo- 3. *Comeſti. c r*

tum

nium, aut ciborum quoruncunque nullam habet attinentiam ad fidem, per se loquendo.

rum quoruncunque, vel etiam abstinentia ab illis, & ieiunium, non faciunt per se ad fidem, siue confitendam, siue negandam; sed sunt instituta ad longè alium finem, tam naturalem, qui est restauratio virium, & conseruatio vitæ; quàm moralem, qui est edomatio carnis, & victoria tentationum: & ideò licitè possunt fieri, aut non fieri, quantùm est ex se, tam in terris Hæreticorum, quàm in terris Catholicorum, sine vlla culpa contra fidem, cùm sint ex se quid indifferens, & nullam habeant attinentiam ad fidem. Imò absolutè, si viro catholico immineat graue periculum in Quadragesima, aut in aliis diebus prohibitis, nullo modo peccabit, si comedat carnes, & non seruet ieiunium, vt notat Azor. *par. 1, lib. 8. cap. 27. quæst. 3.* & *lib. 8. cap. 29. quæst. 7. in fine.* Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 4. num. 25.* Layman. *lib. 2. tract. 1. cap. 11. num. 5.* quia leges ecclesiasticæ de abstinendo à carnibus, & de ieiunio, in tali casu, & cum tanto incommodo non obligant: & lex diuina de confitenda fide, & de infidelitate non profitenda, non se extendit per se, & regulariter loquendo, ad cibos, & carnes non comedendas. Vnde & inter Catholicos, qui ex gula comedunt carnes in Quadragesima, vel frangunt ieiunium, non peccant vllo modo contra fidem.

4. *Ex accidenti tamen potest aliquãdo talis comestio esse negatio fidei.*

Negari tamen non potest, quin ex accidente, & ex circunstantiis personarum, loci, & temporis, possit contingere, vt quis ex præcepto fidei teneatur aliquando abstinere à carnibus, & ieiunare: vt, si contingat, verbi gratia, quòd ad eandem mensam consideant simul Hæretici, & Catholici: & Hæreticus aliquis magnæ authoritatis publicè edicat: Qui est Euangelicus, & Papæ inimicus, de his carnibus comedat. tunc enim peccabit sine dubio contra fidei professionem vir catholicus, si cum illis comedat, cùm se absolutè declaret tanquàm Euangelicum, & Papæ inimicum; & omninò tenebitur, vel abstinere ab illis carnibus, & ieiunare, non obstante quocunque periculo; vel in contrarium protestari, quòd talis comestio malè assumitur vt signum fidei, & religionis, & quòd ex illa non debeat quis iudicari Euangelicus, & Papæ inimicus, cùm etiam inter Catholicos, & Papæ addictos multi multis de causis comedant carnes iisdem temporibus Quadragesimæ, vt benè monet Paulus Layman. *cap. 11. cit. num. 5. §. Dixi autem.* Et hoc idem, quòd sit abstinendum à carnibus, quando comestio ex circunstantiis reputatur, vt signum falsæ religionis, docet Valent. 1. 2. *disput. 7. quæst. 15. punct. 6. quæst. 4. casu 4.* & quando ex comestione generatur scandalum, & offensio aliorum fidelium, vel exploratur, & tentatur authoritate publica eorum fides, vel imminet fidei magnus contemptus, docet Sanchez *lib. 2. cap. 4. cit. num. 25.* & Azor. *par. 1. lib. 7. cap. 29. quæst. 7. ad finem*, & *lib. 8. cap. 27. quæst. 3.* Et extra hos casus seruandæ sunt omninò leges ecclesiasticæ, etiam inter Hæreticos, & infideles: neque est curandum de malo non graui, quod fortè immineat ex earum obseruatione, vt, verbi gratia, de aliqua irrisione, vt subdit Laym. *n. 5. cit.* ex Martino Becano 2. 2. *c. 9. q. 5. dub. 5.*

5. *Quid debeat facere vir catholicus, si ab Hæreticis inuitet, vr sub fidei declaratione ad cibos prohibitos comedendos.*

6. *Idolothyta comedere quo modo possit esse licitum.*

Et idem est dicendum etiam de cibis Gentilium, vt sunt idolothyta, & immolata Idolis: nam, quanuis in casu necessitatis, & extra periculum scandali licitè possint comedi, tanquàm cibi communes, & tanquàm profani, vt notat Sanch. *lib. 2. in Decal. c. 31. n. 7.* & fusiùs diximus, dum ageremus de obligatione legum *disp. 26. n. 19. pag. 1228.* in honorem tamen, & cultum Idoli, & quando hoc modo ab infidelibus offeruntur, non debent comedi: &, vt dicitur cap. *Satius. 32. q. 4.* ex S. August. *lib. de bon. coniug. c. 16. tom. 6.* satius est fame perire, quàm idolothytis vesci.

7. *Accessus, & frequentatio ecclesiarũ, & templorũ infidelium ex se, suáque natura, non est illicita.*

Circa illud alterum de adeundis, aut frequentandis ecclesiis Hæreticorum, & templis infidelium, eadem fere dicenda sunt, quæ etiam diximus de carnibus, aut cibis prohibitis comedẽdis: nam, si quis adeat ex curiositate, & intersit infidelium ritibus, vt illos irrideat, & audiat eorum conciones; vt notet errores, eósque confutet; & absit scandalum aliorum, & periculum, ne is, qui adit, & frequentat, tandem inducatur etiam ipse in infidelitatem; certum est, quòd non facit illicitè: & non solùm non peccat contra fidem; sed neque etiam contra vllam aliam virtutem, vt notat Valent. 2. 2. *disp. 1. quæst. 3. punct. 2. dub. 4. §. Et per hoc* Azor. *part. 1. lib. 8. cap. 27. qu. 5.* Sanchez *lib. 2. in Decal. c. 4. n. 26.* Layman. *lib. 2. tract. 1. cap. 11. n. 5.* & omnes communiter: sic enim Romæ sine vllo scrupulo communiter frequentatur Synagoga Iudæorum, neque vllus est, qui id culpæ, aut vitio tribuat: & eadem ratione, si quis apud Turcas interesset tonsioni capillorum, quam ipsi faciunt suis infantibus de more gentis, absque eo tamen, quòd illam cohonestaret, aut approbaret, tanquàm cæremoniam sacram, & tanquam protestationem illius sectæ; non esset reprehendendus, vt annis superioribus aliàs respondimus, specialiter de hoc interrogati.

Et idem esset, si aliquis Princeps Infidelis id præciperet suis subditis fidelibus, ad solum finem obedientiæ, aut negotij merè ciuilis, vt notat Azor. *loc. cit.* & Sanch. *n. 27.* vt, v. g. si iuberet fidelem nobilem, & primarium sibi adesse in templo, & gestare sibi sceptrum, aut gladium, dum ipse interest suis sacris, aut concionibus, vel plures Consiliarios conuocaret ad habendam in templo consultationem, vel vt sibi adesset, honoris causa, &c. sic enim etiam Naaman 4. *Reg. 5.* adfuit Regi in tẽplo Idoli ad obsequium merè ciuile, vt *sup.* diximus *disp. 14. n. 24.* & famulus quicunque, vel ancilla fidelis licitè potest famulari suis dominis famulatu ciuili, & non malo, dum ipsi exercent suam infidelitatem, vt *ibi* addidimus *n. 27.* neque in huiusmodi obsequiis manifestè ciuilibus potest esse vllum periculum scandali, & ruinæ spiritualis, siue propriæ, siue alienæ.

Secùs verò, si huiusmodi accessus, & frequentatio ex lege Principis, vel ex communi cõsuetudine contineat significationem falsæ sectæ, & communiter accipiatur tanquàm signum negatæ, aut desertæ fidei, & receptæ infidelitatis: quomodo in Anglia ex edicto Regis iubentur Catholici interesse ecclesiæ Hæreticorum, & in illis modestè se gerere, dum persoluuntur eorum preces, aut conciones habentur; idque solùm ad finem hæresis promouendæ, & propagandæ, & fidei catholicæ deprimendæ, & extinguendæ: tunc enim sine dubio illicitus est, & contra fidei confessionem huiusmodi accessus; neque potest excusari ex quocunque metu, vt declarauit pro Anglis Catholicis Paulus V. & pro illis fusè probat Suar. *in defens. fid. lib. 6. cap. 9.* & pro omnibus Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 4. num. 27.* Layman. *cap. 11. cit. num. 6.* & alij. 8.

Potest tamen ex accidente esse illicita, si contineat significationem falsæ sectæ,

Quod verò habet Azor. *part. 1. lib. 8. cap. 27. quæst. 5. cit.* ex aliquorum sententia, quam etiam ipse putat probabilem, licitum esse parere huiusmodi legibus, aut edictis Principum infidelium, de accedendo, & de frequentando accessu ad eorum ecclesias, aut templa, dummodo is, qui paret, publicè, & palam protestetur, se non accedere, vt sectam hæreticam profiteatur, & vt sectam catholicam deserat, sed solùm vt ciuiliter pareat Princi- 9.

Neque potest talis significatio sufficienter excusari per quancunque protestationem.

pi ita iubenti: hoc, inquam, ex eo non probatur à Sanchez *lib. 2 in Decalogum, cap. 4. num. 27. cit.* & à Layman. *lib. 2. tract. 1. cap. 11. num. 6.* & ab aliquibus aliis apud ipsum: quia talis protestatio non admittetur ab ipso Principe, si accessum præcipit, oon ad effectum habendi à subditis ciuilem obedientiam; sed ad effectum promouendi suam sectam, & nostram catholicam deprimendi: neque poterit ita publicè fieri, vt satis auferat omne scandalum aliorum: & si hoc auferat, non poterit simul auferre omne periculum subuersionis, & ruinæ spiritualis in eo ipso, qui talem accessum frequentet. Sed, si tollar hæc omnia, eo ipso etiam tollet ab huiusmodi frequentatione significationem falsæ sectæ; & faciet actum redire ad suam naturam, secundùm quam ex se est indifferens. & non habet oppositionem cum præcepto, & obligatione fidei, vt docent Authores citati.

DISPVTATIO XVII.

De iis, quæ pro externa fidei professione facienda à certis personis, præcipiuntur in Tridentino, & in Constitutionibus apostolicis.

1 *Decretum Tridentini pro Curatis, & Canonicis.*
2. *Et pro Episcopis.*
3. *Et pro aliis beneficiatis, qui debent interesse in Synodo diœcesana.*
4. *Et pro Vniuersitate studiorum, & pro Doctoribus.*
5. *Decretum Pij IV. pro omnibus Prælatis Religionum.*
6. *Et pro omnibus Magistris, & Doctoribus Vniuersitatum.*
7. *Et pro iis, qui habent facultatem doctorandi, & promouendi ad gradus.*
8. *Et pro electoribus Superiorum in Vniuersitatibus.*
9 *Et pro scholaribus promouendis ad gradus, vel doctorandis.*
10. *Et pro Superioribus, ne patiantur aliter admitti aliquem ad Lecturas, vel ad gradus.*
11. *Sub pœna interdicti ab ingressu Ecclesiæ pro Episcopis, & pro aliis sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, priuationis, inhabilitatis, &c.*
12. *Et pro admissis, aut promotis sub pœna nullitatis suæ admissionis, & promotionis.*

AD externam fidei confessionem, non solùm pertinet illá, quæ fit ex præcepto, & iure diuino, & naturali inter infideles; sed etiam illa, quæ fit inter fideles ex præcepto, & iure ecclesiastico, & positiuo: & ideò etiam de illa est paucis agendum.

1. *Decretum Tridètini pro Curatis, & Canonicis.* Nam in Tridentino *sess. 24. cap. 12. de reform.* præcipitur, vt prouisi de beneficiis quibuscunque, curam animarum habentibus, ad minus intra duos menses à die adeptæ possessionis, in manibus Episcopi, vel eo impedito, coram generali eius Vicario, aut Officiali, orthodoxæ suæ fidei publicam faciant professionem, & in Romanæ Ecclesiæ obedientia se permansuros spondeant, ac iurent: prouisi verò de Canonicatibus, & Dignitatibus io Ecclesiis cathedralibus, non solùm coram Episcopo, vel eius Officiali; sed etiam in Capitulo idem faciant: & alioqui prouisi omnes, vt *suprà*, fructus non faciant suos, nec illis possessio suffragetur.

2. *Et pro Episcopis.* Et *eadem sessione 24. cap. 1. de reformat.* eadem professio fidei supponitur esse facienda ab iis, qui sunt promouendi io Episcopos: siquidem processus, & inqoisitio, quæ de illis fit, dicitur quamprimùm esse traosmittenda ad Summum Pontificem, cum professione fidei ab ipsis facta: quod idem de promouendis io Episcopos clariùs præcipit etiam Gregorius XIV. in sua Bulla, *de forma faciendi processus, & inquisitiones super promouendis ad regimina Ecclesiarum*, vt notat Garzias *de beneficiis, part. 3. cap. 3. num. 2. pag. mihi 185.* & in eodem Tridentino *sess. 25. cap. 2. de reformat.* præcipitur, vt Patriarchæ, Primates, Archiepiscopi, Episcopi, & omoes alij, qui de iure, vel de consuetudine debent interesse Concilio prouinciali, in ipsa prima Synodo prouinciali, quæ post finem ipsius Tridentini habebitur, palàm recipiant omnia, & singula, quæ sunt definita, & statuta in ipso Concilio Trideotino, & veram obedientiam Summo Pontifici spondeant, & profiteantur, vt omnes hæreses damnatas à sacris Canonibus, & à Conciliis generalibus, & præsertim à Tridentina Synodo publicè detestentur, & anathematizent. Idémque in posterum faciant in prima Synodo prouinciali omnes, qui io Patriarchas, Primates, Archiepiscopos, aut Episcopos promouebuntur, eíque primæ Synodo prouinciali intereruot: & si quis ex supradictis omnibus id facere renuerit, Episcopi comprouinciales sub pœna diuinæ indignationis statim admoneaor Summum Pontificem, & interim ab illius communione abstineant. Cæteri verò omnes, qui beneficia ecclesiastica sunt habituri, & in Synodo diœcesana conuenire debent, idem, vt suprà, facere debēt in ea Synodo, quæ primo quoque tempore celebrabitur; & alioqoi iuxta formam sacrorum Canonum sunt puniendi. Et denique omnes illi, ad quos pertinet cura, visitatio, & reformatio Vniuersitatum, & Studiosum generalium, diligenter debent curare, vt ab iisdem Vniuersitatibus integrè recipiantur Canones, & Decreta ipsius Tridentini, & ad eorum oormam Magistri, Doctores, & alij in iisdem Vniuersitatibus doceant, & interpretentur ea, quæ sunt catholicæ fidei, seque ad hoc institutum initio cuiuslibet anni solenni iuramento obstringant.

3. *Et pro aliis beneficiatis, qui debēt interesse in Synodo diœcesana.*

4. *Et pro Vniuersitate studiorum, & pro Doctoribus.*

5. *Decretum Pij IV. pro omnibus Prælatis Religionum.* Et quòd pro Episcopis, & aliis Prælatis, qui præficiuntur Ecclesiis superioribus, ex Concilij Tridentini dispositione sit obligatio faciendi publicam professiooem fidei, expresse declarat Pius IV. de anno 1564. in sua Bulla, *Iniunctum nobis*. vbi etiam ponit tenorem, & formam verborum ipsius professionis, eamque obligationem extendit ad omnes Prælatos Religionum, & quibus, vt ibi dicitur, prouisum fuerit quocunque nomine, vel titulo, de Monasteriis, Conuentibus, Domibus, & aliis quibuscunque locis quoruncunque Ordinum regularium, etiam militiarum.

6. *Et pro omnibus Magistris, & Doctoribus Vniuersitatū.* Et pro eo, quod *modò* retulimus ex Trid. *sess. 25. cap. 2. de reform.* de Vniuersitatibus, & Studiis generalibus, & de eorum Magistris, & Doctoribus, facit alia Bulla eiusdem Pij IV. *In sacrosancta.* de eodem anno 1564 vbi ad fidei puritatem coustituendam, tanquàm basim necessariam licentiis omnibus, ac doctrinis, tum tradendis, tum addiscendis, statuit, vt deinceps nullus Doctor, Magister, Regens, aut alius quicunque Professor, cuiuscunque artis, & facultatis, siue is sit Clericus, siue laïcus, & siue sit sæcularis, siue cuiusuis Ordinis regularis, in quibusuis Vniuersitatibus, aut Gymnasiis publicis, aut alibi; ordinariam, vel extraordinariam Cathedram possit assequi, aut iam obtentam retinere, seu alias, Theologiam, canonicam, vel ciuilem Facultatem, Medicinā, Philosophiā, Grammaticā, vel alias artes liberales publicè, vel prioatim quoquo modo profiteri, vel lectiones aliquas in huiusmodi Facultatibus habere;

habere; & vt tam ipsi Doctores, quam Rectores, Cancellarij, & Superiores Gymnasiorum, & alij quicunque, etiam Comites Palatini, qui à Sede apostolica, aut alias vndecunque habeot facultatem promouendi ad gradus, non possint ad vllum gradum in iisdem facultatibus suscipiendum recipere, vel admittere quoscuoque, siue laicos, siue Clericos, aut cuiusuis Ordinis regulares, quantalibet eruditione preditos & vt Doctores, Magistri, & scholares non possint procedere ad electionem alicuius in Rectorem, Caucellarium, aut Superiorem Vniuersitatis, aut Gymnasij; & vt scholares, aut alij quantunlibet docti, & alioqui habiles, gradus huiusmodi, vel eorum aliquem palam, aut priuatim recipere non valeant, nisi Doctores, Magistri, & Professores iam recepti ad Cathedras, & Lecturas in Italia infra tres menses, & extra Italiam infra sex à die publicationis dictæ Bullæ computandos, hoc est, à die 4. Decembris anni 1564. & in posterum admittendi, & recipiendi ad easdem Cathedras, & Lecturas, ante illorum receptionem emiserint professionem suę fidei in manibus Rectoris, vel aliotum Superiorum, iuxta tenorem, & formam præscriptam *inferius* in eadem Bulla; eligendi autem in Rectores, vel Cancellarios, nisi illam emiserint ante electionem, vel saltem ante admissionem in manibus Ordinarij, vel eius Vicarij in spiritualibus; & scholares, aut alij promouendi ad gradus nisi emiserint, ante illorum promotionem similiter in manibus Ordinarij, aut eius Vicarij, vel in manibus Doctorum, & aliorum promouentium.

7. *Et pro iis, qui habent Facultatem doctorandi, & promouendi ad gradus.*

8. *Et pro electoribus Superiorũ in Vniuersitatibus*

9. *Et pro scholaribus promouendis ad gradus, vel doctorandis.*

10. *Et pro Superioribus, ne patiãtur aliter admitti aliquem ad Lecturas, vel ad gradus.*

Et denique omnibus Rectoribus, & Superioribus Vniuersitatum, & omnibus Doctoribus, & aliis quibuscunque habentibus vndecunque, & quomodocunque Facultatem doctorandi, etiamsi episcopali, vel maiori dignitate, etiam Cardinalatus honore, vel Ducali, Regia, aut Imperiali dignitate præfulgeant, præcipit in virtute sanctæ obedientiæ, ne patiantur aliquem aliter retinere, aut coosequi Cathedras, aut Lectiones, aut promoneri ad gradus, quàm modo præscripto, Et quoad Antistites, si aliter fecerint, addit pœnam interdicti ab ingressu Ecclesiæ; & quoad inferiores, excommunicationem latæ sententiæ, & priuationem dignitatum, beneficiorum, officiorum, & feudorum ecclesiasticorum, per eos, quomodolibet obtentorum, & inhabilitatem ad illa, & alia in posterum obtinenda: easque pœnas vult incurri eo ipso. Et denique quascunque receptiones ad Cathedras, aut Lecturas, & quascunque promotiones ad gradus; & quascunque electiones, & admissiones aliter factas vult esse eo ipso nullas, & inualidas, neque in Iudicio, vel extra, posse cuiquam suffragari. Et sic esse indicandum per quoscunque Iudices, aut Commissarios, sublata eorum cuilibet quauis facultate aliter indicandi, dictamque Bullam interpretandi.

11. *Sub pœna interdicti ab ingressu Ecclesiæ pro Episcopis, & pro aliis sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, priuationis, inhabilitatis.*

12. *Et pro admissis, aut promotis sub pœna nullitatis suæ admissionis, & promotionis.*

DISPVTATIO XVIII.

De iis, quæ spectant generaliter ad omnes, qui debent facere externam fidei professionem; & specialiter ad Parochos, & Curatos.

1. *Obligatio ad faciendam professionem fidei est sub peccato mortali.*
2. *Sed ignorantia potest excusare in foro conscientia.*
3. *Qui tenentur professionem emittere, debent se sponte offerre ad illam faciendam.*
4. *Ad quos pertineat probatio, quòd professio fidei sit emissa.*
5. *Qui habent curam animarum, non autem titulum beneficij curati, non tenentur ad professionẽ fidei.*
6. *Iuramentum obedientia est præstandum à Curatis per corporalem contactum Euangeliorum.*
7. *Iuramentum quando defertur à iure, requirit necessariò corporalem contactum Scripturarum.*
8. *Professio fidei, & iuramentum obedientia non est faciendum per Procuratorem.*
9. *Si professio fidei non fiat præscripto tempore, est postea facienda quamprimùm.*
10. *Obligatio temporalis, & quæ transit simul cum tempore, quomodo cognoscatur.*
11. *Professio fidei à beneficiatis curatis potest fieri coram Vicario generali, etiamsi Episcopus non sit impeditus.*
12. *Vacante Sede, est facienda coram Vicario capitulari.*
13. *Vicarius capitularis in exercitio iurisdictionis potest procedere ex se, & sine adiunctis.*
14. *Ignorantia, aut incogitantia excusat à professione fidei, quando est inuincibilis, & inculpabilis.*
15. *Si post adeptum beneficium curatum, & professionem ex illo non emissam, omittatur postea ex alio titulo, non est amplius iteranda.*
16. *Qui post emissam professionem pro vno beneficio curato transfertur ad aliud, vtrùm debeat professionem denuò facere.*

1. *Obligatio ad faciendã professionem fidei est sub peccato mortali.*

CIRCA vnunquodque ex his decretis plura occurrunt notatu digna: sed pauca de multis seligemus circa singula, quæ videantur ad nostrum propositum maximè facere.

Et primò est supponendum vniuersaliter pro omnibus, quòd præceptum, & obligatio faciendi, aut emittendi professionem fidei, tam illud, quod est latum per Tridentinum, quàm quod per Bullas Pij IV. ex sun genere est ad mortale, vt notat Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 5. num. 1.* Suar. *de fide, disput. 14. sect. 6. num. 3.* Rodrig. *in Summa, part. 1. cap. 119. num. 7.* Petrus de Ledesma *in Summa, tract. 1. cap. 4. concl. 10.* Paris. *de resign. lib. 10. quæst. 9. num. 12.* Garzias *de benef. part. 3. cap. 3. num. 64.* Nauar. *cons. 7. num. 3. de iureiurando, lib. 2. pag. mihi 92. col. 4.* & *cons. 12. eod. tit. pag. 93. col. 4.* Et ratio est: quia materia ipsa, & finis, propter quem præcipitur huiusmodi professio fidei, & verba, & pœnæ, sub quibus præcipitur, sunt per se valdè graues: & ideò indicant obligationem grauem, & ad mortale, vt communiter dicitur *in materia de legibus*. Neque aliter potest quis excusari, nisi ex ignorantia, aut inaduertentia, si hæc contingat in foro conscientiæ sine culpa, vt subdit Sanchez *cap. 5. cit. num. 13.* Azor. *part. 2. lib. 7. cap. 2. quæst. 2.* Nauar. *locis cit.* & *cons. 3. de Summa Trinitate.* Garzias *part. 3. cap. 3. cit. num. 68.* & alij communiter apud ipsum. Et patet: quia ignorantia, quando est antecedens, & inculpabilis, semper facit inuoluntarium, & in foro conscientiæ semper excusat, etiamsi communiter non admittatur in foro exteriro, quando est ignorantia iuris, vt dicitur *in materia de voluntario*, & *in materia de legibus*: quanquam hoc totum, quod dicimus de obligatione ad mortale, solùm debet intelligi pro iis locis, in quibus decreta obligantia ad emittendam professionem fidei, sunt vsu recepta; non autem vsu abrogata, vel ab initio non recepta, aut vsu non confirmata, vt de aliquibus in particulari dicemus *infrà*.

2. *Sed ignorantia potest excusare in foro conscientia.*

3\. *Qui tenentur professionem emittere, debent se sponte offerre ad illã faciendam.*

Et qui tenentur ex dictis decretis professionem emittere, non satisfaciunt suæ obligationi, si expectent pro illa facienda admoneri, aut vocari ab Episcopo, vel eius Vicario: sed debent ipsimet se offerre, etiam non admoniti, & non vocati, cùm ipsis incumbat obligatio, & decreta cum ipsis loquantur, & ipsos adstringant, vt notat Garzias *de benef. part. 3. cap. 3. num. 19.* & declarauit sacra Congregatio, specialiter pro iis, qui sunt prouisi de Parochialibus, vt ipse subdit *num. 20.*

4\. *Ad quos pertineat probatio, quòd professio fidei sit emissa.*

Et si contingat posteà, dubitari, vtrùm verè illam emiserint, ad ipsos pertinet id ostendere, & probare, si de hoc dubitent ipsi Superiores, & ex officio velint cognoscere, verbi gratia, vtrùm hic Parochus, aut Canonicus illam emiserit, & vtrùm faciat, quantùm est ex hoc capite, fructus suos, vt notat Garzias *cap. 3. cit. num. 49* sicut & contrà ad alios pertinet huiusmodi probatio, si alij dubitent, & priuatus quis, verbi gratia, agat contra Canonicum, aut contra Parochum, vt eum priuet fructibus, ob professionem fidei non emissam, vt idem habet *n. 48.* & in simili de non publicatione resignationis beneficij, notat *part. 11. cap. 3. n. 308.* ex Rota *in pluribus decisionibus*, quas refert Paris. *de resign. lib. 15. q. 6. n. 71.* & *quæst. 10. n. 3.* & *quæst. 14. n. 5.*

5\. *Qui habent curã animarum, non autẽ titulum beneficij curati, non tenentur ad professionẽ fidei.*

Secundò, in specie ex decreto Concilij *sess. 24. cap. 10. de reformat.* quoad prouisos de beneficiis quibuscunque habentibus curam animarum, certum est, quòd non tenentur, qui ab Episcopo habent sibi commissam curam animarum; sed non sunt prouisi de titulo beneficij curati, vt contingit in aliquibus locis, vbi nulla sunt huiusmodi beneficia curata, vt notat Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 5. n. 1.* nam Concilium non adstringit generaliter eos, qui habent, vel exercent quomodocunque curam animarum; sed specialiter solùm eos, qui sunt prouisi de beneficiis talem curam habentibus, eámque exercent ex titulo beneficij.

6\. *Iuramentum obedientiæ est præstandum à Curatis per corporalem contactum Euangeliorũ.*

Quod verò dicitur in eodem decreto, de iuramento obedientiæ in Romana Ecclesia, ab iis Curatis præstando, intelligi debet per corporalem contactum Euangeliorum, vt patet ex ipsa forma verborum, præscripta à Pio IV. *Ego idem N. spondeo, voueo, ac iuro, sic me Deus adiuuet, & hæc sancta Dei Euangelia.* vt notat Garzias *de benef. part. 3. cap. 3. num. 71. & seqq.* ex Ioan. Andr. Panorm. & aliis *in cap. Ego N. de iureiurand.* & ex pluribus decisionibus Rotæ Romanæ, quas recenset *num. 73.*

7\. *Iuramentum, quãdo defertur à iure, requirit necessariò corporalem contactũ Scripturarũ.*

& ex communi doctrina, quòd iuramentum, quando defertur à iure, necessariò requirat in ipso actu iurandi corporalem contactum Scripturarum, vt notat Glos. *in cap. Vt circa. verbo, corporali*, & *verbo, præstito, de elect. in 6.* & *in Clementinam primam, §. Porrò. verbo, tacta. de hæret.* Panorm. *in cap. fin. de iuramento calumniæ, n. 3.* & alij.

8\. *Professio fidei, & iuramentum obedientiæ nõ est faciendũ per procuratorẽ.*

Et hinc vlteriùs colligit idem Garzias *num. 74.* non posse hanc professionem fidei, & hoc iuramentum obedientiæ, præstari per procuratorem; sed necessariò debere præstari per ipsosmet beneficiatos curatos, eósque, si sint absentes ab Episcopo, aut eius Vicario generali, debere personaliter ad illos accedere, & coram illis, vel in eorum manibus profiteri, & iurare, & Scripturas corporaliter tangere; idque sæpiùs declarauit etiam sacra Congregatio Concilij, vt videre est *in declarationibus ad cap. 12. de reformat. sess. 24. num. 8. pag. mihi 451.* & refert additio ad Nauar. *cons. 55. de iureiur. lib. 2. pag. mihi 93. col. 1.* Zerola *part. 2. verbo, fidei professio*, Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 5. num. 7.* Garzias *de benef. part. 3. dub. 15. n. 55.* & *dubio 20. n. 74.* qui etiam *num. 75. & 76.* refert, hoc idem sensisse etiam Rotam *in vna Carthaginensi de anno 1588. coram Plato, & in alia Toletana coram eodem, eod. anno.* Et hæc in priore decisione ex eo id colligit: quia Concilium non modò decernit, vt beneficiati faciant professionem, & iuramentum quomodocunque; sed etiam, vt faciant coram Episcopo, vel eius Vicario; quæ tamen verba necessariò requirunt præsentiam personalem, & corporalem, quod idem etiam asserit Stephanus Gratian. *discept. forens. cap. 166. num. 22.* & apud Barbos. *in remission ad cap. 12. de reformat. sess. 24. ver. prouisi, pag. mihi 466.*

Stantibus autem huiusmodi declarationibus sacræ Congregationis, & huiusmodi decisionibus sacræ Rotæ, negari non potest, quin oppositum, quòd talis professio, & iuramentum possit fieri per procuratorem, sit minùs probabile, & minùs tutum: quamuis habeat suos Authores, eósque graues, vt Nauarr. *cons. 11. cit. num. 2. de iurament.* Petrum de Ledesma *in Summa, tom. 2. tract. 1. cap. 4. post 10. conclusionem, difficultate 6.* Azor. *par. 2. lib. 7. cap. 2. quæst. 6.* Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 5. num. 7.* sed pro parte negatiua, præter authoritatem iam dictam sacræ Congregationis, & Sacræ Rotæ, etiam facit, quod subdit Sanchez *eodem num. 7.* eos, qui eliguntur in Episcopos, vel transferuntur ad alium Episcopatum, & à Summo Pontifice, Episcopum aliquem habent specialiter sibi nominatum, & assignatum, vt in eius manibus professionem emittant, ne alioqui cogantur personaliter accedere ad Sedem apostolicam, & labores suscipere, & expensas facere, non posse coram illo Episcopo professionem emittere per procuratorem; sed debere comparere personaliter, & per se ipsos facere professionem, & iuramentum: si enim verba hæc, quibus Pontifex alicui alteri designat certum Episcopum: *Committimus Fraternitati tuæ, vt admittas professionem fidei, & iuramentum Episcopi N. ne cogatur accedere personaliter ad Sedem apostolicam*, &c. supponunt ex parte illius alterius obligationem, alioqui, accedendi personaliter ad Sedem apostolicam, eámque commutant in aliam obligationem leuiorem, accedendi personaliter cum minori labore, & cum paucioribus expensis ad Episcopum N. specialiter ad hoc nominatum, & designatum; satis hinc argumenti sumitur, quòd etiam alij, qui specialiter tenentur ad eandem professionem, & iuramentum, debeant illam facere personaliter, & per se ipsos; non autem possint per alium, aut per procuratorem: nam sine dubio, si id possent, quantùm est ex Decretis Concilij, & ex Bullis Summorum Pontificum, beneficiati curati, & dignitates minores; potiori ratione id possent etiam Episcopi, & Dignitates maiores; neque Pontifex, dum intendit fauorem, & priuilegium illis facere, & ad hunc finem designat illis certum Episcopum, censeri deberet eam potestatem illis auferre. Et contrà, si Pontifex faciendo fauorem, & priuilegium Episcopis, supponit in illis obligationem accedendi personaliter ad Sedem apostolicam, eámque commutat in aliam leuiorem accedendi personaliter ad alium Episcopum, signum est, quòd ex Decretis, & Bullis, ea potestas accedendi per alium, vt per procuratorem, verè non conueniet Episcopis, & Dignitatibus maioribus: & hinc probatur à fortiori, quòd neque etiam conuenit beneficiatis curatis, & Dignitatibus minoribus.

Et ratio videtur esse: quia finis, propter quem est præcepta professio fidei, & iuramentum obedientiæ, his, aut illis; omninò requirit vt personaliter,

liter, & per se ipsos illam faciant; non autem per procuratorem: est enim, vt, quantùm potest, benè firmetur, & statuatur, tanquàm basis totius ecclesiasticæ, & Christianæ disciplinæ, ipsa integritas, & puritas catholicæ fidei; & ideò maximè requirit, vt ij, quibus incumbit cura aliorum, & qui aliis dignitate præcellunt, sint in fide maximè firmi, & de hac firmitate præbeant publicum testimonium, quàm certissimum: quale tamen non esset, si posset præberi per procuratorem: siquidem post datum mandatum de illo præbendo, facilè posset ipse mandans incidere in errorem contra fidem; imò, & à fide deficere; & tunc temporis susciperet beneficium curatum, aut dignitatem ecclesiasticam, vel munus docendi, quando in fide non esset firmus. Et qua ratione non potest conferri in absentem absolutio sacramentalis à peccatis, quando peccata sunt confessa, verbi gratia, & detestata per epistolam, aut per nuncium; quia post scriptam epistolam, aut missum nuncium, facile potest is, qui scripsit, aut misit, lapsus esse in aliud peccatum, neque amplius manere in bona dispositione ad gratiam, cùm tamen ad absolutionem rectè impendendam, omninò requiratur, vt Confessarius, quantùm moraliter potest, sit certissimus de actuali, & præsenti dispositione pœnitentis: eadem ratione ex Decretis, & Bullis non debet conferri beneficium curatum, aut dignitas, nisi Ecclesia, aut Episcopus, quantùm moraliter potest, sit certissimus de actuali integritate, puritate, & firmitate catholicæ fidei in eo, cui confertur: quod tamen non accidit, si professio fidei solùm fiat per procuratorem. Et quemadmodum, quando eligitur specialiter industria alicuius ad aliquid agendum, non potest id committi alteri, & per alterum fieri, sine consensu eius, à quo eligitur, cap. *Quoniam apostolica. §. Is autem. de offic. Iud. deleg.* ita, & quando in aliquo quæritur specialiter integritas, puritas, & firmitas fidei, vt certè quæritur in beneficiatis curatis, & in Dignitatibus; non potest talis integritas, puritas, & firmitas præstari per alterum; sed necessariò debet personaliter, & per se præstari per illum ipsum, in quo quæritur, & non per procuratorem. Neque vrgent, quæ in contrarium afferuntur ex iure communi, quòd regulariter, quicquid potest aliquis facere per se ipsum, etiam possit per procuratorem. *l. 1. ff. de procurat.* & cap. *Qui per alium. de reg. iur. in 6.* Et specialiter, quòd iuramentum possit fieri per procuratorem, *cap. final. de iuramento calumniæ, in 6.* & *cap. 1. §. Verùm. de stat. regul. in 6.* & quòd in decretis de fidei professione nullum sit verbum, quod ostendat, eam esse necessariò faciendam personaliter, & per se ipsum, & non per alium. Nam contrà est: quia verba illa Concilij Tridentini: *Coram Episcopo, aut eius Vicario.* necessariò important præsentiam personalem, vt retulimus *paulo ante num. 10.* ex Rota *in Vna Carthaginen. coram Plato, de anno* 1588. & ita postulat finis, propter quem emanarunt huiusmodi decreta, id est, certitudo moraliter maxima, de fidei integritate, puritate, & firmitate in iis, qui suscipiunt curam animarum, vel aliquam dignitatem in Ecclesia. Et sic est interpretata sacra Congregatio supra Concilium, vt modò diximus; & quæ dicuntur ex iure communi, solùm intelliguntur regulariter, & quando aliter, siue explicitè, siue implicitè, non statuitur pro aliquo casu particulari, vt contingit in re præsente.

9. *Si professio fidei non fiat præscripto tempore, est postea facienda quàm primùm.*

Quod verò vlteriùs dicitur in eodem Decreto Concilij Tridentini, *sess. 24. cap. 12. de reformat.* professio fidei, & iuramentum esse faciendum à beneficiatis curatis ad minus intra duos menses à die adeptæ possessionis; non significat, quòd si non fiat intra dictum tempus duorum mensium, non sit posteà ampliùs facienda; sed solùm quòd absolutè non sit vlteriùs differenda, & terminus duorum mensium non ponitur ad finiendam obligationem; sed solùm ad differendam sine culpa, & licitè executionem: vt in casu simili de communicando in Paschate docet Nauar. *in Manuali, cap. 21. num. 45.* & in casu præsenti de facienda fidei professione intra duos menses, notat idem Nauarrus *cons. 11. num. 1. de iureiurand. lib. 2. pag. mihi 93. col. 3.* Paris. *de resignat. lib. 10. quæst. 9. num. 12. & seqq.* Garzias *de benef. part. 3. cap. 3. n. 29. & seqq.* Azor. *part. 2. lib. 7. cap. 2. quæst. 5.* Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 5. n. 5.* Emman. Rodrig. *in Summa, tom. 1. cap. 119. n. 7.* Petr. de Ledes. *in Summa, tom. 1. tract. 1. cap. 4. post conclusionem 10. diffic. 3.* Et facit ex Iure Canonico cap. *Cum dilectis. de dolo, & contum.* vbi dicitur, quòd qui est citatus ad comparendum Romæ certo die, si non potest comparere illo die, tenetur comparere post illum, quantò citiùs potest. Ex quo textu communem regulam colligit ibi Panormit. *num. 12.* & Doctores communiter. Et ex Iure ciuili facit L. *Celsus. §. Idem ait. ff. de recept. arbitr.* vbi dicitur, quòd si arbiter iussit pecuniam dari intra Kalendas, duo iussit, id est, pecuniam dari, & dari intra Kalendas: & ideò, si non detur intra Kalendas, & non pareatur quoad secundum, adhuc esse parendum quoad primum; & pecuniam esse simpliciter dandam: quod idem clariùs, & expressiùs etiam dicitur cap. *Cum dilecti. citat.* & ex Nauar. *cons. 11. cit. de iureiuran.* rectè congruit etiam in casu præsenti: siquidem, dum præcipitur, vt fiat professio fidei intra duos menses; duo præcipiuntur; id est, vt simpliciter fiat, & vt fiat intra tale tempus: & si hoc posterius non fuit seruatum, non proptereà non est seruandum illud prius.

10. *Obligatio temporalis, & quæ transit simul cum tempore, quomodo cognoscatur.*

Et ad hoc facit etiam illud, quod tradit Panorm. *in cap. Significauerunt. num. 8. de iudic.* Bart. *in l. Et ideò hesitatur. ff. de verb. oblig.* Sylu. *verb. obligatio, num. 8.* & alij, ad discernendam obligationem, quando est temporalis, & transit simul cum tempore, vt est, verbi gratia, recitandi Horas canonicas, vel audiendi Sacrum, aut ieiunandi tali die: & quando non est temporalis, vt est, verbi gratia, obligatio soluendi centum tali die, fodiendi vineam, ædificandi domum intra tantum tempus, faciendi hoc, aut illud opus artificiale, &c. quando enim opus, ad quod est obligatio, non diuersificatur cum tempore; sed idem est, siue fiat hoc tempore, siue illo, vt contingit in exemplis secundo loco positis de domo ædificanda, de vinea colenda, de soluenda pecunia & similibus; obligatio non est temporalis, neque transit cum tempore; sed est per se, & manet implenda etiam alio tempore, & quandiu domus non est ædificata, semper manet ædificanda; & vinea manet colenda, & pecunia semper manet soluenda, quandiu illa non est culta: & hæc non est soluta, &c. quando verò opus, aut factum, ad quod est obligatio, solùm consistit in obligatione aliqua personali, & transeunte, quæ transit, & diuersificatur simul cum tempore, vt contingit in aliis exemplis de auditione Sacri, de recitatione Horarum canonicarum, & de

ieiunio, vel abstinentia à tali comestione, est obligatio temporalis, & transit, & finitur simul cum tempore, non autem posteà manet implenda, vt tradunt Authores citati.

Vnde in casu præsenti, quia certitudo de integritate, puritate, & firmitate fidei, & obedientiæ ad Sedem apostolicam, quæ intenditur per fidei professionem, & per iuramentum obedientiæ, ad quod tenentur beneficiati curati, & alij, eadem est, & eiusdem necessitatis, siue fiat hoc tempore, siue illo, non potest dici, quòd sit obligatio solùm temporalis, & quæ transeat, & finiatur simul cum tempore duorum mensium, sed est obligatio per se ad præstandam huiusmodi certitudinem, per professionem, & per iuramentum; & semper manet præstanda, quandiu non est præstita: & præscriptio duorum mensium non est ad finiendam obligationem; sed solùm ad licite differendam, & producendam illius executionem, & impletionem, vt diximus.

11. *Professio fidei à beneficiatis curatis potest fieri coram Vicario generali, etiamsi Episcopus non sit impeditus.*

Debet verò ex eodem decreto Concilij hæc professio à beneficiatis curatis fieri in manibus Episcopi: vel, eo impedito, coram generali eius Vicario, aut Officiali: sed, si Episcopus non sit impeditus, est quidem conueniens, vt fiat coram ipso, sed non est simpliciter necessarium; & adhuc sufficit, si fiat coram Vicario, vt notat Garzias *part. 3. cap. 3. cit. dub. 6. n.* 22. & 23. & in casu simili de faciendo examine pro concursu ab ipso Episcopo, vel eo impedito ab eius Vicario generali, & ab aliis Examinatoribus, vt præcipitur *cap. 18. de reformat. eiusdem sessionis* 24. notat idem Garzias *part. 9. cap. 2. n.* 119. Vnde verba Concilij nullam imponunt obligationem ipsis Episcopis, vt debeant ipsimet, & per se ipsos professionem admittere, quando non sunt impediti: sed totam obligationem imponunt Curatis; & de his asserunt, quòd teneantur illam facere in manibus Episcopi, vel coram Vicario, si Episcopus sit impeditus: & per hoc ex parte Episcopi ad summum indicant, solam conuenientiam, vt ille admittat, si non sit impeditus, non autem necessitatem.

12. *Vacãte Sede, est facienda coram Vicario capitulari.*

Quòd si contingat, prouisum de parochiali, aut de alio beneficio curato, professionem illius capere, vacante Sede episcopali, facienda erit professio fidei coram Vicario capitulari, penes quem est administratio iurisdictionis ex Tridentino *sess. 24. cap. 16. de reformat.* & qui hac de causa magis repræsentat Episcopum; non autem erit facienda coram Capitulo, quod non habet per seipsum administrationem, & exercitium iurisdictionis. Et sic notat Garzias *part. 3. cap. 3 citato, dub. 8. à num.* 25. ex quadam declaratione sacræ Congregationis, quam

13. *Vicarius capitularis in exercitio iurisdictionis potest procedere ex se, & sine adiunctis.*

posteà refert *part. 5. cap. 7. num. 23. vers. Octaua. pag. mihi* 425. quòd Vicarius capitularis in exercitio iurisdictionis possit procedere ex se, & sine adiunctis, si poterat sine illis procedere ipse Episcopus; & quòd ad Vicarium capitularem spectat obire illa omnia, quæ ex Concilio pertinent ad Episcopum, occurrente vacatione parochialis, vt etiam habetur inter declarationes *ad cap. 16. de reformat. sess. 24. num. 2. vers. Item, Officialem, pag. mihi* 485.

14. *Ignorantia, aut incogitãtia excusat à professione fidei, quãdo est inuincibilis, & inculpabilis.*

Excusatur tamen Parochus, aut Curatus quicunque, à culpa, si omittat huiusmodi professionem ex ignorantia, aut incogitantia inculpabili, vt notat Nauar. *cons. 7. num. 3. de iureiurand. lib. 2. pag. mihi 92. col. 4.* & *cons. 12. n. 1. eod. tit.* Rodrig. *in Summa, part. 1. cap. 119. n. 7.* & *in quæstion. Regul. tom 2. q. 72. art. 3.* Azor. *part. 2. lib. 7. cap. 2. q. 2.* Sanch. *lib. 2. in Decal. cap. 5. n. 13.* & alij apud Garziam *de benef. part. 3. cap. 3. n. 68.* nam, quamuis ignorantia iuris communiter non admittatur in foro externo, admittitur tamẽ, & sufficienter excusat etiam in totum à culpa in foro conscientiæ, si verè sit inuincibilis, & inculpabilis, vt fusè explicauimus, dum ageremus de voluntario, & inuoluntario, *disputat. 29. pag.* 199.

15. *Si post adeptũ beneficiũ curatũ, & professionem ex illo non emissã, emittatur posteà ex alio titulo; non est amplius iteranda.*

Et si contingat, vt qui hoc modo omisit ex ignorantia, aut ex obliuione, vel ex incogitantia professionem fidei intra duos menses à die possessionis adeptæ de beneficio curato, eam posteà faciat ex alio titulo, verbi gratia, ex Doctoratu; non est, quòd vlteriùs illam iteret pro beneficio, vt notat Nauar. *cons. 12. de iureiurando.* Emman. Rodrig. *in quæst. Regul. tom. 2. quæst. 72. art. 3.* Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 5. num. 6.*

16. *Qui post omissam professionem pro vno beneficio curato, transfertur ad aliud, vtrùm debeat professionem denuò facere.*

Et idem est, si postquàm aliquis professionem fidei publicè emisit pro adepto vno beneficio curato, transferatur ad aliud similiter curatum intra eandem diœcesim, & illud prius amittat: similiter enim non est, quòd amplius teneatur ad iterandam professionem pro secundo beneficio: sed sufficit pro vtroque emissa semel, vt volunt quidam apud Azor. *part. 2. lib. 7. cap. 2. quæst. 8.* & apud Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 5. num. 6. in fine.* Sed oppositum docet Garzias *de benef. part. 3. cap 3. dub. 3. num. 17.* & aliqui alij apud Azor. & Sanchez *locis citatis*: & præsertim, si beneficium secundum curatum sit in alia diœcesi ab alio primo. Et quamuis Azor. & Sanchez neutram sententiam positiuè probent, aut improbent; ac ideò videantur vtranque admittere, vt probabilem, negari tamen non potest, quin sententia affirmatiua Garziæ, quòd professio sit iteranda, etiam pro secundo beneficio curato, sit tutior, & probabilior, cùm verba Concilij sint maximè generalia, & generaliter asserant de quibuscunque beneficiatis animarum curam habentibus, quòd teneantur professionem emittere; neque distinguant, quòd beneficium primò adipiscantur, vel quòd transferantur ad aliud post primum adeptum, & dimissum: & in terminis sic declarauit sacra Congregatio Concilij apud eundem Garziam *num.* 18. & sic videtur postulare rei ipsius grauitas, & præsertim quando cura animarum de nouo suscipitur in alia diœcesi, vt, scilicet, etiam in illa habeatur notitia quàm certissima de integritate, puritate, & firmitate fidei ipsius curati.

DISPVTATIO XIX.

De iis, quæ spectant specialiter ad Dignitates, & Canonicos Ecclesiæ cathedralis, quoad faciendam fidei professionem.

1. *Canonici, & Dignitates in Ecclesiis cathedralibus, tenentur emittere professionem fidei.*
2. *Etiamsi sint Regulares, & exempti.*
3. *Canonici, & Dignitates in Ecclesiis collegiatis non tenentur ad professionem fidei.*
4. *Sicut nec alij beneficiati in Ecclesiis cathedralibus.*
5. *Nisi fortè sint personatus, aut officia.*
6. *Si Curati, aut Canonici, qui tenentur ad professionem fidei, illam non faciant intra duos menses, non faciunt fructus suos.*
7. *Et tenentur illos restituere in conscientia, etiam non expectata alia sententia declaratoria.*
8. *Fructus duorum mensium non sunt restituendi.*
9. *Si professio fidei omittatur ex ignorantia, aut incogitantia, fructus non sunt restituendi.*

10. *Et idem est, si per ipsum non stet, quominùs faciat professionem.*
11. *Imò, etsi stet per ipsum, quominùs capiat possessionem.*
12. *Paria sunt, accepisse possessionem; & stetisse per te, quominùs illam acceperis.*
13. *Possessio non suffragatur ad faciendos fructus suos, nisi post factam fidei professionem.*
14. *Fructus deperditi ob non factam professionem fidei, non recuperantur postea, quando illa fit.*
15. *Quomodo sint eroganda fructus deperditi ob non factam professionem fidei.*
16. *Vtrum Capitulum possit remittere, aut condonare fructus deperditos, propter non factam fidei professionem.*
17. *Fructus deperditi non possunt remitti, aut condonari ab Ordinario.*
18. *Sed solùm à Papa, vel à sacra Pœnitentiaria.*
19. *Qui fidei professionem non fecerunt, non habentur vt præsentes.*
20. *Nec possunt sibi retinere ullam partem fructuum pro aliis seruitiis.*
21. *Non tamen amittunt quotidianas distributiones.*
22. *Qui fuerunt prouisi ante Concilium de Canonicatibus, aut Dignitatibus, vtrùm debuerint facere professionem.*

1. *Canonici & Dignitates in Ecclesiis cathedralibus, tenentur emittere professionem fidei.*

HÆc ferè omnia, quæ diximus de professione fidei emittenda ab illis, qui prouidentur de beneficiis habentibus curam animarum, debent dici etiam de illis, qui prouidentur de Canonicatibus, & Dignitatibus in Ecclesia cathedrali: debent enim etiam illi ex eodem decreto Concilij Tridentini *sess. 24. cap. 12. de reformat.* intra duos menses à die possessionis adeptæ, professionem emittere, sub obligatione peccati mortalis; eámque debent emittere, non solùm coram Episcopo, vel eius generali Vicario, & Officiali; sed etiam in Capitulo: quanquam, si Episcopus, aut Vicarius fortè sit in Capitulo, quando isti professionem fidei in illo faciunt, non sit opus postea iterum facere coram Episcopo, aut Vicario, vt declarauit sacra Congregatio Concilij apud Garziam *de beneficiis, part. 3. cap. 3. num. 24.* Quam declarationem in terminis propriis postcà subdit idem Garzias *n. 51.* Nam, qui professionem emittit in Capitulo, præsente Episcopo, aut Vicario, verè dicitur, quòd illam emittat in Capitulo, & coram Episcopo, aut Vicario; quod satis est ad decretum Concilij.

2. *Etiamsi sint Regulares, & exempti.*

Neque excusantur ab hac obligatione illi Canonici, qui fortè sunt Regulares, & exempti à iurisdictione Episcopi, vt notat Nauar. *cons. 9. de iureiurando, lib. 2. pag. mihi* 93. Garzias *part. 3. cap. 3. n. 26. &* 21. Sanchez *lib. 2. cap. 1. num. 2.* & alij apod ipsum: nam Concilium generaliter loquitur de omnibus prouisis de Canonicatibus, & Dignitatibus in Ecclesia cathedrali: & in terminis sic declarauit sacra Congregatio apud eundem Garziam *num. 16. citato.* Et ratio est; quia etiam exempti subiacent Episcopis in iis, quæ pertinent ad beneficia subiecta Episcopis, vt notat Felin. *in cap. Dilectus. 2. à num. 9. de rescriptis.* & ex illo Nauar. & Sanchez *locis citatis.*

4. *Canonici, & Dignitates in Ecclesiis collegiatis non tenentur ad professionem fidei.*

Excusantur verò, qui prouidentur de Canonicatibus, aut Dignitatibus in aliis Ecclesiis collegiatis, cùm Concilium determinatè loquatur de iis solis, qui prouidentur in Ecclesiis cathedralibus: & similiter sic declarauit sacra Congregatio, vt videre est *in Declarationibus ad cap. 12. cit. num. 10. de reformat. sess. 24. pag. mihi* 451. & apud Garziam *part. 3. cap. 3. num. 12.* cum quo id asserit etiam Sanchez *lib. 2. in Decalog. cap. 5. num. 1.*

4. *Sicut nec alij beneficiati in Ecclesiis cathedralibus.*

Et idem est de iis, qui prouidentur in Ecclesiis cathedralibus de aliis beneficiis, qui non sunt Canonicatus, aut Dignitates, vt subdit Garzias *n. 13.* & Sanch. *n. 1. cit.* Nam, quanuis alij quoque beneficiati, saltem de consuetudine, vel omnes, vel aliqui, habeant vocem in Capitulo, aut sint de Capitulo Ecclesiæ cathedralis; non tamen tenentur ad fidei professionem, cùm Decretum Concilij nō sit generaliter de iis, qui sunt de Capitulo, vel habent vocem in Capitulo Ecclesiæ cathedralis; sed determinatè solùm de iis, qui prouidentur in tali Ecclesia cathedrali de Canonicatibus, aut Dignitatibus.

5. *Nisi fortè sint personatus, aut officia.*

Et quoniam personatus, & officia, id est, illi beneficiati, qui nun habent administrationem bonorum Ecclesiæ, neque iurisdictionem in Clericos, vt Dignitates; sed habent aliquem gradum honorificum, quo aliis præstant, vel saltem habent administrationem bonorum sine alia præeminentia, vt habet Glossa *in cap. Consuetudinem, de consuetudine, in 6* & apud Azor. *part. 2. lib. 3. cap. 1. §. Quartò, diuiditur* & *cap. 13. quæst. 5.* in Iure æquiparantur Dignitatibus ratione prærogatiuæ, & præcedentiæ, quam super alios habent in Choro, in Processionibus, in ferendis suffragiis, &c. vel ratione solius administrationis bonorum; imò & aliquando in Iure promiscuè appellantur, modò personatus, modò officia, & modò dignitates, vt patet ex cap. *Cum accessissent. de constit.* & notant Panormit. Dec. & alij apud Azor. *cap. 13. quæst. 5. cit.* hinc est, quòd de mente Concilij per Dignitates in Ecclesiis cathedralibus videantur debere intelligi etiam personatus, & officia in iisdem cathedralibus; & etiam de illis prouisi teneantur ad fidei professionem ex Decreto Concilij, vt notat Garzias *part. 3. cap. 3. n. 15.*

Præter hos verò nulli alij beneficiati tenentur ex dicto Decreto, quidquid in contrarium dicat Zerola *in praxi episcopali, part. 1. verb. beneficium, §. 5. dicto 4.* & *verb. fidei professio,* & apud Garziam *cap. 3. cit. num. 14* qui putat, etiam prouisos de beneficiis simplicibus in Ecclesiis cathedralibus teneri. Neque facit pro ipso id, quod habetur in Tridentino *sess. 25. cap. 2. de reformat.* vt enim *supra* retulimus *num. 3.* non loquitur de facienda professione fidei coram Episcopo intra duos menses, aut intra tempus aliud certum à die possessionis adeptæ de beneficio quocunque; sed solùm de facienda professione fidei in prima Synodo diœcesana pro iis solis, & omnibus beneficiatis, qui ad illam Synodum debent conuenire: & ideò non facit ad propositum, de quo loquimur, neque fauet sententiæ Zerolæ.

6. *Si Curati, aut Canonici, qui tenentur ad professionē fidei, illam non faciant intra duos menses, non faciunt fructus suos.*

Quòd si contingat, vt prouisi de beneficiis quomodocunque habentibus curam animarum, vel de Canonicatibus, aut Dignitatibus in Ecclesiis cathedralibus, non emittant modo explicato professionem fidei intra duos menses, à die adeptæ possessionis, illud additur loco pœnæ in eodem Decreto Concilij *sess. 24. cap. 12. cit. de reformat.* vt alioqui fructus non faciant suos, neque illis possessio suffragetur. Et sensus est, quòd, quanuis per huiusmodi omissionem non amittant titulum beneficij, vt benè aduertit Sanchez *lib. 2. in Decalog. cap. 5. num. 8.* & apud illum Petrus de Ledesma *in Summa, tomo 2. tract. 1. cap. 4. post 10. conclus. diffic. 4.* & Azor. *part. 2. lib. 7. cap. 2. quæst. 3.* impediuntur tamen, ne fructus faciant suos, eósque acquirant, vt notat Garzias *de benef. par. 3. c. 3. num. 35.* & *par. 11. cap. 10. num. 21.* Et hinc fit, vt etiam teneantur in conscientia illos restituere, tanquàm non suos, & tanquàm iniustè perceptos, etiam non expectata alia sententia condemnatoria, vel declaratoria criminis, vt notat idem Garzias *part. 3. cap. 1. num. 35.*

7. *Et tenentur illos restituere in conscientia, etiam non expectata*

alia sententia declaratoria.

cit. Suar. *disput.* 14. *de fide, sect.* 6. *num.* 2. Azor. *part.* 2. *lib.* 7. *cap.* 2. *cit. quæst.* 1. §. *Quares.* Petrus de Ledes. *c.* 4. *cit. post* 10. *concl. difficult.* 1. Et tanquàm satis probabile admittit etiam Sanchez *cap.* 5. *cit. n.* 10. Idque videtur multò tutius, & multò probabilius, quàm quod asserit idem Sanchez *eod. num.* 10. ex Nauar. *cons.* 12. *num.* 1. *de rescript. lib.* 2. & Rodrig. *in quæst. Regul. tom.* 2. *quæst.* 72. *art.* 3. quòd sit expectanda sententia, saltem declaratoria criminis, vt cõmuniter contingit in aliis pœnis, quæ ipso facto, vel ipso iure dicuntur inferri per leges pœnales: nam, quamuis ad inducendam priuationem, & abdicationem eorum iurium, & eorum bonorum, quæ iam sunt acquisita, & propria alicuius, sit opus sententia, & opera Iudicis; neque sufficiat sola dispositio, aut præceptio legis pœnalis, vt communiter dicitur *in materia de legibus*, & nos fusè explicauimus *lib.* 5. *disp.* 42. ad impediendam tamen acquisitionem, & ad faciendum antecedenter, vt aliqua bona, quæ ex se sunt communia, & tam possunt fieri propria huius, quàm illius, verè, & de facto non fiant huius; omninò sufficit dispositio legis, sine alia sententia, aut opera Iudicis, vt patet ex Tridentino *sess.* 23. *cap.* 1. *de reformat.* vbi disertè explicatur contra beneficiatos nnn residentes, dum asseritur, quòd pro rata temporis non faciant fructus suos, nec tuta conscientia possunt illos detinere, etiam alia declaratione non secuta; sed tenentur eos erogare fabricæ Ecclesiæ, vel pauperibus: & ex Bulla Pij V. contra beneficiatos non recitantes Horas canonicas, dum similiter asseritur, quòd non faciunt fructus suos; sed tenentur eos erogare, tanquàm iniustè perceptos in fabricam suorum beneficiorum, vel in eleemosynas pauperum: hæc enim posteriora verba, quæ adduntur, sunt solùm declarationes, & explicationes priorum; & ostendunt, quid importetur per hoc, quod est, *non facere fructus suos*: hoc enim importatur, vt non possit quis tuta conscientia illos detinere; sed teneatur erogare in alios, etiam alia declaratione, aut sententia non secuta. Et per hæc clarè soluuntur, quæ obiicit Sanchez *num.* 10. *cit.* primò enim ex hoc, quòd decreta, de quibus agimus, sint pœnalia, malè infertur, quòd non obligent in conscientia ante sententiam, saltem declaratoriam criminis, cùm etiam per leges pœnales possint pœnæ inferri, quæ sint subeundæ in conscientia, non expectata quacunque sententia; neque hoc excedat potestatem humanæ legis, nisi quando materia est ex se nimis ardua, vt explicauimus *disputat.* 42. *cit.* Et patet in restitutione fructuum beneficij ob non residentiam, & ob non recitationem Horarum canonicarum, & in aliis similibus. Deinde, quòd Tridentinum, quando intendit obligare in conscientia ad subeundam pœnam, non expectata sententia Iudicis, soleat signanter id exprimere, vt in exemplo allato de restitutione fructuum ob non residentiam, & in alio simili ex Bulla Pij V. pro restitutione eorundem fructuum ob non recitationem Horarum canonicarum, non potest ostendi, quòd sit verum vniuersaliter, & quòd talis expressio per actum signatum sit simpliciter necessaria ad obligandum in conscientia ante sententiam: & ideò ex hoc principio non potest concludi, quòd in casu præsenti non sit obligatio in conscientia ante sententiam, cùm non sit huiusmodi expressio per actum signatum. Imò contrà ex eo, quòd Tridentinum, & Papa aliquando explicauit per actum signatum, quid intelligi debeat per hoc, quod est non facere fructus suos; satis nos docuit, semper id esse intelligendum eodem modo; & per consequens etiam illos, qui ex non emissione professionis fidei, dicuntur non facere fructus suos, debere intelligi, quòd non possint illos retinere tuta conscientia, etiam alia declaratione non secuta.

Denique, quòd in pœnis benignior interpretatio sit facienda, cap. *In pœnis. de reg. iur. in* 6. & ideò in dubio non sit præsumendus legislator voluisse obligare in conscientia ante sententiam, quod tertio loco obiicit Sanchez; non multùm vrget: quia benignior interpretatio tantùm eatenus est facienda in pœnis, quatenus illam admittunt, aut patiuntur verba legis. In casu verò præsenti verba hæc: *Alioqui fructus non faciant suos.* nullo modo admittunt, aut patiuntur, quòd possint illos habere, ac retinere, tanquam suos, vsque ad sententiam: & per hæc verba non potest dici legislator relinquere dubiam suam intentionem de obligando, aut non obligando ante sententiam, cùm satis clarè, & satis certò declaret, quòd nolit fructus fieri suos; & per consequens, quòd nolit esse, aut haberi, vel retineri, vt suos, siue ante sententiam, siue post.

8. *Fructus duorum mensiũ non sunt restituendi.*

Debet verò hoc ipsum intelligi solùm de fructibus, qui possunt acquiri post duos menses à die captæ possessionis; non autem de illis, qui acquiruntur illis ipsis duobus mensibus, vt notat Garzias *part.* 3. *cap.* 3. *num.* 30. & 31. quia illi verè, ac licitè acquiruntur, cùm totum illud tempus concedatur ad extendendam, & producendam obligationem emittendi professionem; & intra illud non committatur culpa non emittendi; & ideò nec debeat incurri pœna non faciendi fructus suos, quidquid in contrarium dicat Rodrig. *in quæst. Regul. tom.* 2. *quæst.* 72. *art.* 3. & apud Garziam *num.* 31. *cit.*

9. *Si professio fidei omittatur ex ignorantia, aut incogitantia, fructus non sunt restituendi.*

Et si contingat, fidei professionem omitti intra duos hos menses ex ignorantia, incogitantia, aut obliuione inculpabili; similiter non incurritur pœna non faciendi fructus suos pro toto tempore, quo durat huiusmodi ignorantia, aut incogitantia, vt notant Nauar. Rodrig. Azor. Sanchez, & alij citati *disput. praecedente*, *n.* 14. & apud Garziam *de benefic. part.* 3. *cap.* 3. *n.* 68. & nos alibi notauimus, dum ageremus de humanis actionibus in vniuersum, *lib.* 1. *disput.* 29. *n.* 5. Et hoc sine dubio est multò verius, & multò probabilius, quàm oppositum, quod vult Petrus de Ledesma *in Summa, tom.* 2. *tract.* 1. *cap.* 4. *difficultate* 2. *post* 10. *conclusionem.* Quia, quemadmodum huiusmodi ignorantia, aut incogitantia excusat à culpa: ita, & par est, vt excuset à pœna, cùm non debeant in damnum vocari, quæ carent culpa, *cap.* 2. *de constit.* nec sine culpa sit aliquis puniendus, *cap. sine culpa. de reg. iur. in* 6. & pœnæ, quæ statuuntur per leges, solùm parentur aduersùs scientes. *l. fin. C. de decret. ab ordin. facien.* & nos pluribus explicauimus, dum ageremus de voluntario, & inuoluntario, *lib.* 1. *disput.* 29. *n.* 4.

10. *Et idem est, si per ipsum non stet, quominus faciat professionem.*

Et idem est, si quis non faciat intra tempus præscriptum professionem fidei; sed per ipsum non stet, quominùs illam faciat, séque offerat semel, aut sæpiùs Episcopo, aut Vicario pro illa facienda; nec tamen obtineat, vt admittatur: nam etiam hic vacat culpa; & ideò etiam debet vacare pœna, vt notat Azor. *part.* 2. *lib.* 7. *cap.* 2. *quæst.* 6. *in fine*, & Sanchez *lib.* 2. *cap.* 5. *num.* 13. specialiter de illo, qui putans ex multorum sententia, posse illam emitti per procuratorem, id mandauit procuratori, & hic ex propria culpa, aut negligentia eam non fecit.

11. *Imò etsi stet per ipsũ, quominùs capiat possessionem.*

Imò & idem est ex Garzia *de benefic. part.* 3. *c.* 3. *num.* 32. si Canonicus, aut beneficiatus, qui tenetur ad professionem fidei intra duos menses à die possessionis adeptæ, sit negligens in dicta possessione adipiscenda; & multo tempore per ipsum stet, quominùs

quuminùs illam adipiſcatur: nam obligatio Concilij ſolùm eſt pro habentibus realiter poſſeſſionem beneficij; & ſpecialiter habet conſiderationem ad exercitium, & adminiſtrationem illius; quæ non poteſt haberi, niſi poſſeſſione iam adepta: & quando habetur, potiori ratione requirit iuxta mentem Concilij in eo, qui beneficium poſſidet, & adminiſtrat, certam notitiam de fidei Catholicæ integritate, & puritate: & ideò ſpecialiter exigit profeſsionem fidei.

12. *Paria ſunt, accepiſſe poſſeſſionem, & ſtetiſſe per te, quominùs illam acceperis.*

Vnde, quamuis alioqui ſint paria, poſſeſſionem beneficij te accepiſſe, & per te ſtetiſſe, quominus illam acceperis, cap. *Commiſſa. de elect. in 6.* & cap. *licèt Epiſcopus. de præbend. ſimiliter in 6.* in re tamen præſenti non ſunt accipienda, vt paria, propter rationem iam dictam, & notat Garzias *de benef. part. 5. cap. 3. n. 32.*

13. *Poſſeſſio non ſuffragatur ad faciendos fructus ſuos, niſi poſt factã fidei profeſſionem.*

Quod verò additur in eodem decreto Concilij ſeſſ. 24. cap. 12. de reformat. *Nec illis poſſeſſio ſuffragetur.* ſolùm ſignificat, quòd quæcunque poſſeſsio etiam triennalis, & longi temporis dictis beneficiatis, qui intra duos menſes à poſſeſsione adepta non faciunt profeſsionem, nullo modo conducit, aut ſuffragatur determinatè ad hunc effectum, vt faciant fructus ſuos, & non teneantur illos reſtituere; non autem ſignificat, quòd non conducat, & ſuffragetur ad alios effectus, & præcipue ad titulum beneficij validandum, & reddendum legitimum, ſi fortè ſit opus, iuxta regulam Cancellariæ de triennali poſſeſſore, vt notat Nauar. *conſ. 7. & 8. de iur. iur. lib. 2.* Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 5. num. 9.* Azor. *part. 2. lib. 7. cap. 2. quæſt. 5.* Emman. Rodrig. *in Summa, tom. 1, cap. 119. num. 7.* Pariſ. *de reſignat. lib. 8. quæſt. 9. n. 122.* & *lib. 10. quæſt. 9. num. 6. 7. & 15.* Garzias *de benef. part. 3. cap. 3. n. 33. & 34.* & declarauit ſacra Congregatio Concilij apud Pariſ. & Garziam *locis citatis.* Vnde poſſeſſor quicunque triennalis, aut cuiuſuis alterius temporis longioris, poteſt quidem per dictam regulam Cancellariæ validare titulum beneficij, quod poſſidet, etiam non facta profeſſione fidei: non tamen poteſt acquirere fructus, quouſque illam non faciat; & eos ſolùm poteſt facere ſuos, qui

14. *Fructus deperditi ob non factã profeſſionem fidei, non recuperãtur poſteà, quando illa fit.*

decurrent poſt illam factam; non autem alios, qui iam decurrerunt, & fuerunt deperditi: ſiquidem illi per profeſſionem non recuperantur, vt notat Sanchez *lib. 2. cap. 5. citat. num. 5.* & Nauàr. *conſ. 11. de iureiurand. num. 3. lib. 2. pag. mihi 93. col. 3.* Et ratio eſt: quia quod ipſo iure eſt ſemel deperditum, non reacquiritur ipſo iure, cap. *Quàm periculoſum. 7. quæſt. 1.* & *L. qui res. §. aream. ff. de ſolut.*

15. *Quomodo ſint erogandi fructus deperditi ob nõ factam profeſſionem fidei.*

Quòd ſi quæras, quid ſit faciendum de huiuſmodi fructibus, qui ob non factam profeſſionem fidei non acquiruntur beneficiatis. Reſpondet Azor. *part. 2. lib. 7. cap. 2. quæſt. 3. in fine,* & Pariſ. *de reſignat. lib. 8. quæſt. 9. n. 123. & 124.* & apud illum Sarnen. *de viſitat. lib. 2. cap. 3. num. 4.* eos eſſe applicandos per Superiorem eccleſiaſticum fabricæ Eccleſiæ, vel pauperibus: quia ſic præcipitur in Tridentino *ſeſſ. 23. cap. 1. de reformat. §. Si quis autem.* in caſu ſimili de fructibus reſtituendis ob non reſidentiam. Sed addit Pariſ. in Regno Neapolitano iam eſſe inductum, vt incamerentur pro Camera apoſtolica. Et idem fuiſſe tentatum in aliquibus Eccleſiis Hiſpaniarum, refert Garzias *de benef. part. 3. cap. 3. n. 42.* Et quidem ſi eſſet aliqua conſtitutio, quæ applicaret huiuſmodi fructus Cameræ apoſtolicæ, non eſſet dubium, quòd ad illam ſpectarent; non autẽ ad fabricã Eccleſiæ, vel ad pauperes: quia tamen huiuſmodi Conſtitutio ex eodem Garzia *num. 43. in fine,* nulla eſt, non eodem modo videtur loquendum de Parochis, aut Curatis, & de Dignitatibus, vel Canonicis habentibus, aut non habentibus ſuos fructus diſtinctos, & ſeparatos à maſſa capitulari: nam de Parochis, aut Curatis, eſt valdè rationabile, vt huiuſmodi fructus ſibi deperditos erogent fabricæ, vel pauperibus per Superiorem eccleſiaſticum, ſicut præcipitur *ſeſſ. 23. cap. 1. cit.* de fructibus deperditis ob non reſidentiam; quia Concilium *ſeſſ. 24. cap. 12. de reformat.* ſpecialiter nihil determinat; & eius intentio rectè colligitur per argumentum à ſimili ex eo, quod determinat in re ſimili ob non reſidentiam. De Canonicis verò, & Dignitatibus habentibus fructus diſtinctos, & ſeparatos à maſſa capitulari, & recognoſcentibus proprios fundos, rationabilius videtur, vt illos erogent fabricæ Eccleſiæ, quatenus indigeat, vel alteri pio loco arbitrio Ordinarij; non autem pauperibus quibuſcunque: nam ſimiliter ſic præcipitur ſpecialiter *ſeſſ. 22. cap. 3. de reformat.* pro Dignitatibus, & perſonatibus, ſi amittant quotidianas diſtributiones ob non intereſſentiam perſonalem ad diuina, eáſque debeant reſtituere, id eſt, illas, quæ ſunt extraordinariæ, & conſtituuntur ex redditibus particularibus ipſarum Dignitatum, & perſonatuum pro certis diebus, ſi celebrent, verbi gratia, Miſſam ſolennem, vel faciant quid ſimile, vt notat Nauar. *de orat. cap. 22. num. 50.* & Sarnen. *de viſitat. lib. 1. cap. 15. num. 25.* & ex illis Azor. *part. 2. lib. 7. cap. 7. quæſt. 8.* non autem illas, quæ ſunt ordinariæ, & conſtituuntur ex fructibus communibus; & debent accreſcere intereſſentibus, vt dicitur in Tridentino *ſeſſ. 21. cap. 3. de reformat.* Et denique pro iiſdem Dignitatibus, & Canonicis, quando non habent fructus, niſi in menſa capitulari, eſt valdè rationabile, vt illos reſtituant eidem menſæ capitulari, vt accreſcant aliis: nam ſic ſtatuitur in Tridentino *ſeſſ. 21. cap. 3. de reformat.* de iis diſtributionibus, quæ conſtituuntur ex fructibus communibus; non autem ex redditibus propriis ipſarum Dignitatum, aut perſonatuum, vel officiorum, vt iam diximus ex Nau. Sarnen. & Azor. Et hæ diſtributiones meritò dicuntur debere accreſcere intereſſentibus, iiſque eſſe reſtituendæ: quia ſunt deſumptæ, & aſsignatæ ex redditibus omnium, & communibus: & ideò debent relinqui illis ipſis; non autem erogari in alios vſus, etiam pios, ſicut aliæ: ergo ſimiliter etiam fructus earundem Dignitatum, aut perſonatuum, vel officiorum, ſi deſumuntur ex menſa capitulari, & communi, & ipſis beneficiatis non poſſunt acquiri, propter non factam fidei profeſsionem; debent reponi in eadem maſſa capitulari, & communi; non autẽ erogari in alios vſus. Et ſic videtur ſupponere etiã Rota Romana *in quadam Carthaginenſi, fructuum, coram Plato, de anno* 1588. quam refert Garzias *cap. 3. cit. num. 75. & 76.* cùm enim Capitulum Eccleſiæ Carthaginenſis ageret contra Theſaurarium pro recuperatione fructuum duorum annorum, quos ipſe perceperat de menſa capitulari, non obſtante, quòd non feciſſet profeſsionem fidei, neque ipſe Theſaurarius, neque Domini de Rota vnquam oppoſuerunt, quòd Capitulum non eſſet pars ad illos petendos; & quòd abſolutè illi non deberentur, ſi Theſaurario eſſent amiſsi, ſed petitionem Capituli alioqui legitimam ſolùm reiecerunt propter ſpecialem diſpenſationem, quam probauit Theſaurarius, ſe habuiſſe à Papa; etiam pro differenda, vel omittenda fidei profeſsione. Et prætereà id confirmatur ratione: quia cùm fructus ſint, vt ſupponimus, de menſa capitulari, toti ſunt de proprietate Capituli, & ideò eo ipſo quòd hic, aut ille ex quouis capite eos non facit ſuos, intelliguntur remanere ſub priori proprietate Capituli, neque eſt quòd illorum proprietas dicatur debere auferri à Capitulo ob culpam huius, aut illius, ſiue ex non

facta

facta professione fidei, siue ex non præstito personali seruitio, siue ex quouis alio crimine, si Concilium, aut constitutio specialiter nihil pro illo determinet, vt certè non determinat, pro casu præsente de fidei professione omissa.

16. Sed, quanuis admittatur, hoc ita esse, & fructus amissi beneficiato, & solùm existentes in mensa capitulari, verè dicantur pertinere ad Capitulum, & remanere in illius proprietate, & esse distribuendi inter alios Capitulares; non tamen propterea ex aliquorum sententia ante factam distributionem potest Capitulum, seu personæ capitulares illos condonare beneficiato, cui erant amissi, vel super illis eum eo componere. Ita Garzias *de benef. part. 3. cap. 2. num. 428.* & *cap. 3. num. 46.* quia Capitulum, & personæ capitulares ante factam distributionem, & assignatam suam partem vnicuique, non sunt domini, sed solùm administratores, & veluti curatores bonorum Ecclesiæ, & communium; & eorum proprietas, & dominium semper manet penes ipsam Ecclesiam, prout dicit collectionem omnium Clericorum, & ministrorum, qui ad illam pertinét, non autem prout dicit solum Capitulum, & solas personas capitulares: certum autem est de iure communi, quòd administratores non possunt donare, seu remittere de bonis, quæ administrant, *cap. 2. de donation. L. Contra iuris. §. final.* & *L. Imperatores. ff. de pact. L. filius-familiàs. C. de donation.* & aliis iuribus apud Garziam *ibidem*: & ideò neque Capitulum, aut personæ capitulares possunt condonare, aut remittere huiusmodi fructus, vel super illis componere: sed oppositum videtur sentire Nauar. *cons. 3. n. 2. de ætate, & qualit. lib. 2. pag. mihi 44. col. 2.* vbi de quodam, qui ante ætatem legitimam, & sine alia dispensatione Papæ fuit prouisus de Archipresbyteratu in Ecclesia cathedrali, cúmque possedit, & fructus ex illo percepit per multos annos; & tandem super fructibus malè perceptis, quos ex alio capite prætendebat Capitulum, se composuit; eorúmque remissionem, seu condonationem magna ex parte obtinuit ab eodem Capitulo, docet, quòd non tenetur ad aliam restitutionem pro ea parte fructuum, pro qua se composuit; & per consequens quòd Capitulum validè potuit cum illo componere, & fructus remittere, aut condonare. Sed reuerà quæstio hæc facilè videtur posse dirimi, & dicti Authores facilè posse conciliari, si dicamus, sententiam Nauarri esse veram, largè intelligendo nomine Capituli, omnes illos, penes quos reuerà est dominium bonorum Ecclesiæ; non autem solos Canonicos, aut personas, quæ strictè dicuntur capitulares: sententiam verò Garziæ esse veram, strictè accipiendo nomen Capituli pro solis Canonicis, & aliis, qui in illo habent locum, & ius. Et quòd Capitulum largè acceptum super huiusmodi fructibus sibi debitis, possit componere, & validè illos remittere, aut condonare, vt vult Nauarrus; non videtur posse dubitari, cùm sit verè dominus, vt supponimus; & vnusquisque de re sua disponere possit ad libitum, *L. in re mandata. C. mandati.* & *L. Sed etsi. §. consuluit. ff. de petitione hæred.* nisi specialiter in aliquo casu prohibeatur, quomodo in Tridentino *sess. 24. cap. 12. de reformat.* prohibetur omnis collusio, aut remissio super distributionibus, quæ amittuntur ob non interessentiam personalem ad diuina; cùm tamen alioqui de iure antiquo, & præscindendo ab hac prohibitione Concilij, etiam de illis posset fieri remissio, vt notat Gloss. *in cap. 1. de verb. significat.* & *in cap. 1. de Cler. non resid. in 6. verb. suas.* & ex illa Nauar. *de orat. cap. 22. num. 49.* & Azor. *part. 2. lib. 7. cap. 7. quæst. 9.*

Vtrùm Capitulum possit remittere, aut cōdonare fructus deperditos propter non factam fidei professionem.

Et quod dicimus, huiusmodi fructus non posse condonari à Capitulo strictè accepto pro illis solis, qui illud intrant; dici etiam debet de ipso Episcopo, aut Ordinario, cùm neque hic sit dominus, & non possit disponere, aut dispensare super decreto Concilij: sicut neque potest Legatus, ex Gloss. *in cap. Dilectus. 2. de præben.* & *in cap. Cum dilectus. de election.* & *in cap. final. de filiis Presb.* & notat Nau. *cons. 3. num. 3. de Cler. non resid. lib. 3. pag. 102. col. 4.* & alij apud Garziam *part. 3. cap. 3. cit. n. 53.* & sæpiùs sic declarauit de Ordinario sacra Congregatio, vt idem subdit *num. 5. & 55.* quæ etiam addit, pro huiusmodi condonatione recurrendum esse ad Papam, qui solet eos condonare: sicut & nomine Papæ eos condonat etiam sacra Pœnitentiaria, iuncta solùm aliqua eleemosyna, vt subdit Garzias *num. 57.*

17. *Fructus deperditi non possunt remitti, aut condonari ab Ordinario.*

18. *Sed solùm à Papa, vel à sacra Pœnitentiaria.*

Et in ordine ad fructus lucrandos non possunt Dignitates, & Canonici, qui fidei professionem non fecerunt, reputari, vt præsentes, etiamsi alioqui corporaliter ab Ecclesia non absint, vel etiamsi absint pro negotiis ipsius Capituli, aut sacræ Inquisitionis, vt ex declarationibus sacræ Congregationis videre est apud Garziam *cap. 3. cit. n. 51. & 52.*

19. *Qui fidei professionem non fecerunt, non habeantur vt præsentes.*

Et ita integraliter, & totaliter fructus amittunt in pœnam omissæ professionis fidei, vt nihil possint ex illis detrahere, sibique accipere, aut retinere pro alio seruitio, si quod fortè fecerunt, vt notat Garzias *num. 63.* quanuis addat, non defuisse aliquos Theologos, qui oppositum senserint, sicut etiam sentiunt in re simili pro iis, qui omittunt Horas canonicas; & tamen præstant Ecclesiæ alias operas, & seruitia, vt idem refert *eadem part. 3. cap. 2. num. 28.* Sed contrà est: quia sine dubio modus loquendi, quo vtitur Concilium: *Vt non faciant fructus suos.* omninò tollit hanc detractionem; & satis declarat, quòd omnes fructus amittant, & quòd simpliciter nullos acquirant, & faciant suos; & ideò nullos possint acquirere, vel retinere, vt suos, pro quauis opera, aut seruitio.

20. *Nec possunt sibi retinere vllā partem fructuum pro aliis seruitiis.*

Non tamen debent appellatione fructuum comprehendi distributiones quotidianæ, quando hæ sunt distinctæ à præbenda, & grossa, vt notat Gratian. *in disceptation. forens. cap. 166. num. 22.* Garzias *part. 3. cap. 3. cit. n. 59. & 60.* & Azor. *part. 2. lib. 7. cap. 2. quæst. 7.* nam sæpiùs sic declarauit sacra Congregatio apud Garziam *ibidem*, & apud Gonzal. *ad reg. 8. Cancel. §. 7. proœm. num. 170.* & apud Barbos. *in suis remiss. ad cap. 12. de reformat. sess. 24. littera L, pag. mihi 467.* Et ratio est: quia ex eod. Azor. *eod. lib. 7. cap. 9.* huiusmodi distributiones solùm dantur, tanquàm stipendium, & merces quotidiani laboris; sicut & dantur de iisdem bonis Ecclesiæ etiam stipendia Magistro Grammaticæ, aut Musicæ, & pulsanti campanas, aut organa; & ideò propriè non veniunt appellatione fructuum beneficij, cap. *licèt. de præben.* & tradunt Doctores communiter *in cap. vnicum. de cler. non resid. in 6.* & sæpiùs tenuit Rota apud Garz. *num. 59. cit.* Secùs verò si omnes fructus beneficij consistant in quotidianis distributionibus; neque sit alia præbenda, aut grossa: quia in tali casu succedunt loco fructuum, & ab iis, qui non fecerunt professionem fidei, dicendæ sunt non acquiri, ne alioqui frustretur dispositio Concilij, vt subdit Garzias *num. 62.* & Azor. *quæst. 7. cit.*

21. *Non tamen amittūt quotidianas distributiones.*

Atque hæc omnia, quæ diximus de amissione fructuum pro Canonicis, & Dignitatibus, si non fecerunt professionem fidei ex declaratione eiusdem sacræ Congregationis apud Garz. *par. 3. cap. 3. n. 10.* & apud Barbos. *in suis declarationibus ad d. cap. 12. de reform. sess. 24. num. 6. §. Prouisi autem de beneficiis. pag. mihi 451.* debent intelligi, non solùm de iis, qui

22. *Qui fuerunt prouisi ante Concilium de Canonicatibus, aut Dignitatibus.*

fuerunt

vtrùm debuerint facere professionem fidei.

fuerunt prouisi de his beneficiis post Concilium Trident. sed etiam de illis, qui erant prouisi, & existebant in Cathedrali ante Concilium. Et ratio videtur esse: quia etiam illi, qui iam erant prouisi, potuerunt obligari ad faciendam quamprimùm professionem fidei; & verba Concilij nihil continent, per quod illos deobligent, si benè considerentur: sed, si admittamos hanc declarationem non fuisse seruatam, nisi fortasse à paucis, vt subdit Garzias *num.10.cit.* non videtur negandum, quòd fuerit seruanda saltem ab iis, qui erant prouisi ante Concilium, sed professionem non acceperant, nisi post Concilium, vt notat *ibidem* Garz. *num.*8. siquidem his clarissimè competunt etiam illa verba: *Intra duos menses à die adepta possessionis.* & obligatio Concilij non respicit prouisionem, sed possessionem, & administrationem beneficij, vt *supra* diximus *num.*11.

DISPVTATIO XX.

De iis, quæ spectant specialiter ad Prælatos, & ad Doctores, siue Magistros, quoad faciendam fidei professionem.

1. *Prælati Ordinum regularium solùm tenentur facere professionem fidei intra duos menses à die possessionis adepta.*
2. *Si tamen Bulla Pij IV. in Ordinibus regularibus est in vsu.*
3. *Prælati Ordinum regularium solùm tenentur ad professionem fidei, quando sunt perpetui.*
4. *Magistri Grammatica, Arithmetica, aut Musica, debent facere professionem fidei.*
5. *Excommunicatio, aut censura solùm sunt contra Superiores, & Promotores; non autem contra promotos, vel admissos.*
6. *Prædicatores tenentur facere professionem fidei, si requirantur ab Episcopo.*
7. *Excommunicati, non propter hæresim, possunt validè doctorari.*
8. *Hæretici non possunt doctorari, aut promoueri ad gradus, apud Catholicos.*

QVID statuatur in Tridentino circa fidei professionem faciendam ab Episcopis, Archiepiscopis, Primatibus, & Patriarchis, vel in ipsa promotione ad has prælaturas, & dignitates, vel in prima Synodo prouinciali, cui interfuerunt, & sub quibus pœnis id statuatur, diximus *suprà, disput.* 17. *num* 2. vbi etiam indicauimus, quid posteà declarauerit Gregorius XIV. in sua Bulla *de forma processus, & inquisitionis facienda super promouendis ad regimina Ecclesiarum:* & *num.*5. quid statuerit ante ipsum Pius IV. & quid declarauerit ex dispositione Concilij Tridentini pro iisdem Episcopis, & aliis, qui præficiuntur Ecclesiis superioribus; & quomodo eandem obligationem faciendæ professionis extenderit etiam ad Prælatos Religionum, & ad eos omnes, quibus prouisum fuerit quocunque nomine, vel titulo, de Monasteriis, & aliis quibuscunque locis quorumcunque Ordinum regularium, etiam militarium.

Nec pro Episcopis, & Prælatis superioribus plura occurrunt notanda ex Doctoribus, cùm & Decreta Concilij, & Constitutiones Pontificum sint ex se satis claræ, & stylus Curiæ iam satis reduxerit illas in praxim.

1. Pro aliis verò Prælatis Ordinum regularium, eodem modo videtur intelligenda extensio obligationis ad faciendam fidei professionem, quo in Tridentino *sess.*24. *cap.*12. *de reformat.* imponitur eadem obligatio pro Curatis, & pro Dignitatibus, & Canonicis Ecclesiæ cathedralis, vt, scilicet, solùm teneantur illam facere intra duos menses à die adeptæ possessionis, siue prælaturæ: ita enim sentit Nauar. *cons.* 10. *de iureiurando, lib.* 2. *pag. mihi* 93. *col.*2. Paris. *de resignat. lib.*10. *quæst.*9. *n.*2. *pag. mihi* 130. *tom.*2. Rodrig. *in Summa, tom.*1. *cap.*110. *n.*7. & *in quæstion. regul. tom.*2. *quæst.*74. *art.*1. Sanchez *lib.*2. *in Decal. cap.*5. *num.*3. Barbos. *in suis remiss. ad cap.*12. *de reform. sess.*24. *littera C, pag. mihi* 466. Capuccinus *in priuilegiis Mendicantium, verb. professio fidei*, §. *Et est primò aduertendum. pag. mihi* 339. & apertè colligitur ex verbis Bullæ, quibus Pontifex ait, velle se, vt idem seruetur ab huiusmodi Prælatis Ordinum regularium quoad professionem fidei: quod Tridentinum disposuit pro Dignitatibus, & Canonicis, & pro habentibus beneficia curata; qui tamen ex eodem Concilio solùm tenentur id facere intra duos menses, vt *supra* diximus.

Prælati Ordinũ regularium solùm tenentur facere professionem fidei intra duos mẽses à die possessionis adepta.

Et quamuis Capuccinus *loco citato* subdat, huiusmodi extensionem ad Prælatos Ordinum regularium non esse in vsu, & sic obseruari, vt tales Prælati dictam professionem non faciant, idque sic declarasse Cardinales, & alios doctissimos viros; id tamen aliis non placet, vt subdit Sanchez *num.* 3. *cit.* & quia est quæstio solùm de facto, rectè monet idem Sanchez, in iis Ordinibus, in quibus non est consuetudo, vt Prælati emittant professionem fidei, licitè eam posse ab illis non emitti: quia signum est, quòd extensio Pij IV. vel ab initio non fuit vsu recepta, vel quòd posteà per contrarium vsum fuit abolita. 2.

Si tamẽ Bulla Pij IV. in Ordinibus regulari in est in vsu.

Et præterea rectè monet Garzias *de benef. part.* 3. *cap.*3. *num.*7. extensionem Pij IV. solùm videri intelligendam de iis Prælatis Ordinum regularium, qui habent prælaturas suas perpetuas; non autem solùm ad tempus: siquidem loquitur solùm de iis, quibus prouidetur de Monasteriis, aut locis Ordinum regularium: qui tamen modus loquendi videtur importare prouisionem perpetuam: & iam de facto sic practicari à Claustralibus, testatur Capuccinus *ad priuilegia Mendicantium, verb. professio fidei*, §. *Existab Episcopis, pag. mihi* 340. 3.

Prælati Ordinum regularium solùm tenentur ad professionem fidei, quando sunt perpetui.

Similiter quid statuatur in Tridentino circa eandem professionem fidei pro iis, ad quos pertinet cura, visitatio, & reformatio Vniuersitatum, & studiorum generalium, diximus *eadem disputat.* 17. *num.* 4.

Et quid præterea addiderit Pius IV. *Extrauag. In sacrosancta.* pro Doctoribus, Magistris, Regentibus, & pro habentibus facultatem doctorandi, & promouendi ad gradus, & pro scholaribus doctorandis, & promouendis, & pro electoribus Superiorum in Vniuersitatibus, & pro ipsis Superioribus, si patiantur aliquem admitti ad Lecturas, vel ad gradus, non facta priùs professione fidei; & de pœnis, quas statuit contra hos omnes, aut singulos, diximus *ibidem, num.*6. *& sequentibus.*

Neque Doctores addunt multa; sed in regnis Hispaniarum negat Garzias *part.*3. *cap.*3. *cit. num.*4. eam constitutionem esse vsu receptam quoad aliqua, id est, quoad Professores, & Lectores non admittendos, & quoad gradum baccalaureatus, & licentiatus non conferendum, & quoad faciendum processum, & informationem, prout ibi præcipitur, & pro iis locis, in quibus, vel in totum, vel ex parte non est vsu recepta, rectè monet Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 5. *n.* 4. *in fine*, quòd non obliget.

Et

4. *Magistri Grammatica, Arithmetica, aut Musica, debent facere professionem fidei.*

Et ex declaratione Cardinalium apud Capuccinum *in priuilegia Mendicantium, verbo, professio fidei, §. Quarto notandum.* subdit Sanchez *ibidem*, nomine Magistrorum, aut legentium quancunque artem liberalem, aut Facultatem, comprehendi etiam illos, qui docent prima Rudimenta Grammaticæ, aut Arithmeticæ, vel Musicæ, aut cuiuscunque alterius artis liberalis, siue doceant publicè, & in publicis scholis, siue priuatim, & in propriis domibus: &

5. *Excommunicatio, & censura solũ sunt cõtra superiores & Promotores; non autem contra promotos, vel admissos.*

pœnam excommunicationis latæ sententiæ, aut interdicti, quæ ibi fertur, & priuationem beneficiorum, dignitatum, officiorum, & feudorum ecclesiasticorum, & inhabilitatem ad illa, vel alia in posterum obtinenda, solùm ferri contra eos, qui habuerint quomodocunque, & vndecunque facultatem doctorandi, vel promouendi ad gradus; & contra Rectores, aut Superiores Vniuersitatum, si aliquem promouerint, vel permiserint consequi, aut retinere Lecturas, & Cathedras, vel aliquem doctorari, aut promoueri ad gradus, non facta priùs professione fidei, prout ibi præcipitur; non autem ferri contra eos, qui fuerint admissi ad Cathedras, vel doctorati, & promoti ad gradus. Et hos reuerà non esse excommunicatos, aut priuatos, vel inhabilitatos, quicquid in contrarium dicat Rodrig. *in quæst. regular. tom. 2. q. 72. art. 2. §. Ex prædictis colligitur.* sed solùm peccare mortaliter, & incurrere nullitatem suæ admissionis ad Cathedras, vel promotionis ad gradus.

Et denique dictam excommunicationem solùm esse episcopalem, cùm in Bulla non apponatur reseruatio absolutionis; & ideò posse absolui, tam ab Episcopo, quàm à Parocho, iuxta cap. *Nuper. de sententia excommunicationis*; & iuxta ea, quæ communiter traduntur de absolutione à censuris, & videre est apud Suar. *de censuris, disput. 7. sect. 3.* dummodo tamen reseruatio non sit specialiter apposita ab Episcopo pro sua diœcesi; neque sit facta aliqua alia extensio ad aliquos non comprehensos in Bulla Pij IV. quomodo ex Capuccino *loco citato* est facta in Diœcesi Neapolitana, de anno 1576. per Synodum prouincialem ad illos, qui fuerint admissi ad Cathedras, vel ad gradus non facta fidei professione: cùm tamen in Bulla non essent comprehensi, vt diximus

6. *Prædicatores tenentur facere professionem fidei, si requirantur ab Episcopo.*

Addit præterea idem Capuccinus, *verb. professio fidei, cit. not. 3. pag. mihi 339. in fine*, quòd tempore Pij V. fuit responsum à sacra Congregatione Cardinalium, vt etiam Prædicatores, quando petunt, ab Episcopo benedictionem, teneantur, si ille voluerit, & exegerit, facere professionem fidei; non obstante, quòd aliàs illam fecerint, non tantùm vna, sed pluribus vicibus. Et idem est etiam de Lectoribus, quanquam non sint damnandi vllius culpæ, aut pœnæ, si de illa non requirantur, vt subdit Capuccinus *ibidem*, cùm Bulla non sit de Prædicatoribus, aut Lectoribus sacræ Scripturæ, qui legunt in Ecclesiis, & ad populum; sed de iis, qui legunt in scholis, & in Gymnasiis; & declaratio, vel extensio Cardinalium ad ipsos solùm fuerit sub conditione, quòd sic requirerentur ab Episcopo.

Et pro hac obligatione Prædicatorum, & Lectorum regularium etiam facit id, quod habet Rodrig. *in quæst. regular. tom. 2. quæst. 72. art. 1.* in partibus, & regnis Hispaniarum per litteras Reuerendissimi Commissarij Generalis sui Ordinis, & de mandato Cardinalis Protectoris fuisse suspensos omnes Lectores, & Prædicatores ab officio prædicandi, quousque fidem catholicam solenniter essent professi.

Ex hoc verò, quod præcipit Pius IV. *in sua Bulla*, neminem posse doctorari, aut promoueri ad gradus, nisi facta fidei professione, & præuio processu, & informatione, quantùm videtur sufficere super religione, & fide catholica ipsius doctorandi, aut promouendi, intelligitur, quid sit dicendum ad quæstionem nuper mihi propositam, vtrùm Hæretici, qui aliquando dant operam studiis in Vniuersitatibus catholicis, possint in illis doctorari, aut promoueri: nam, quamuis alij excommunicati possint validè doctorari, & promoueri, si faciant professionem fidei, & cætera requisita, vt notat Suar. *de censur. disput. 16. sect. 2. num. 4.* & dicitur communiter *in materia de censuris*: Hæretici tamen, & excommunicati ob causam hæresis nullo modo possunt, nisi deponant hæresim, & fidem catholicam ex animo recipiant, & solenniter profiteantur, sicut præcipitur *in dicta Bulla*, & alioqui Superiores id permittentes, & Doctores, aut alij sic promouentes, incidunt in censuras, & pœnas ibi statutas, & doctoratus, vel promotio est planè nulla, neque potest in iudicio, vel extra quicquam suffragari.

7. *Excommunicati, non propter hæresim, possunt validè doctorari.*

8. *Hæretici non possunt doctorari, aut promoueri ad gradus apud Catholicos.*

DISPVTATIO XXI.

An, & quomodo, & à quibus fides sit confitenda publicè, vel priuatim, per disputationem cum infidelibus, vel per prædicationem ad fideles.

1. *Disputatio formalis, & materialis, quænam sit.*
2. *Disputatio de rebus fidei non est intrinsecè mala.*
3. *Laicus non potest disputare de fide: & si disputet, est excommunicandus.*
4. *Laici aliquando veniunt appellatione illitteratorum; & Clerici appellatione litteratorum.*
5. *Laicus, si sit doctus, secundùm aliquos potest disputare de fide.*
6. *Sed multò probabilius est oppositum.*
7. *Soli laici strictè accepti, id est, neque Clerici, neque Religiosi, prohibentur disputare de fide.*
8. *Laici ex speciali prohibitione iuris positiui prædicare non possunt.*
9. *Prædicare sine licentia est peccatum mortale, & habet annexam excommunicationem ferendæ sententiæ.*
10. *Licentia prædicandi potest dari etiam à Parocho pro sua Parochia.*
11. *Et potest dari etiam laico.*
12. *Non tamen fœminæ.*
13. *Licentia prædicandi potest dari etiam à Prælatis religiosis pro suis Oratoriis, aut Ecclesiis. Neque Episcopus potest contradicere, si dent laico.*
14. *Etiam Sacerdotes indigent facultate, vt possint concionari.*
15. *Et à fortiori etiam Diaconi.*
16. *Disputatio de fide ex dubietate illius, qui disputat, est peccatum mortale.*
17. *Disputatio de fide, ex qua nihil boni speratur, est peccatum veniale.*
18. *Nisi ex circunstantiis fiat mortale.*
19. *Disputatio de fide est mala, si non seruetur debitus modus.*
20. *Disputatio de fide non est habenda coram simplicioribus.*

ETIAM disputatio de rebus fidei, quæ aliquando fit cum infidelibus ad eam probandam, & persuadendam, & ad redarguendos, & conuincendos errores contrarios, est quædam

quædam confessio, & professio fidei; & ideò postremo loco etiam de illa est paucis agendum.

1. *De rotatio formalis, & materialis, quanam sit.*

Supponimus autem ex Caietano 2. 2. *quæst.* 10. *articul.* 7. duplicem posse esse disputationem de rebus fidei, id est, formalem, & materialem: quia enim disputatio de re aliqua essentialiter, & ex propria ratione, est prolatio diuersorum; & impossibile est, quòd sit disputatio, nisi saltem proferantur rationes diuersæ contra conclusionem; tunc solùm est appellanda disputatio formalis, quando intenditur ipsa diuersitas; & illi solùm sunt dicendi inter se disputare formaliter de rebus fidei, qui de illis diuersa sentiunt, suámque diuersitatem pro, vel contra intendunt persuadere, & reprobare. Et contrà, si intendatur non ipsa diuersitas, sed aliquid aliud, verbi gratia, ingenij exercitatio, vel ostentatio scientiæ, & doctrinæ, vt fit communiter in scholis Catholicorum; non est appellanda disputatio, nisi materialis: sicut & solùm materialis appellatur detractio, per quam proferuntur de aliquo verba detractoria, eiúsque famæ denigratoria, non vt illi detrahatur, sed vt iuuetur, vel vt aliquid boni ipsi, vel alteri procuretur, vt patet ex Sancto Thoma 2. 2. *quæstione* 73. *articulo* 2. quia enim locutio tributa est homini ad manifestandos, & significandos animi sensus, vt patet ex Aristotele *primo perihermenias, capite* 1, & *primo Politicorum, cap.* 2. rectè attenditur illius formalitas, & natura potiùs ex intentione ipsius loquentis, quàm ex sono, & verbis materialiter solùm prolatis: & ideò etiam disputatio, & detractio rectè dicitur tunc esse formalia, quando est ex intentione diuersitatis, & diminutionis famæ: & tunc dicitur esse materialis, quando est ex alia intentione.

2. *Disputatio de rebus fidei nō est intrinsecè mala.*

Præterea est supponendum, quòd disputatio etiam formalis de rebus fidei non est intrinsecè mala: nam *in Epistola ad Titum cap.* 1. de Episcopo dicitur, quòd debeat amplecti fidelem sermonem, qui est secundùm doctrinam, vt potens sit exhortari in doctrina sana, & eos, qui contradicunt, arguere. Et 1. *Petri cap,* 3. de omnibus fidelibus dicitur, quòd debeant esse semper parati ad satisfactionem omni poscenti rationem de ea, quæ in ipsis est, fide. Et *Actorum* 9. de Sancto Paulo recèns conuerso dicitur, quòd inualescebat, & confundebat Iudæos: & quòd loquebatur cum Gentibus, & disputabat cum Græcis, vt notat Sanctus Thomas 2. 2. *quæst.* 10. *articulo* 7. *in argumento, Sed contra.* & *in responsione ad* 3. Et ratio est: quia manifestare veritatem fidei, & in ea fideles confirmare, & infideles contradicentes arguere, eorúmque errores confutare, non sunt intrinsecè mala, vt ex se patet; & ad illa potest esse valdè vtilis, imò & necessaria disputatio: quod tamen non esset, si per se, & intrinsecè, vel ex obiecto esset mala. Et hoc idem ex aliis locis Scripturæ, & ex Sanctis Patribus, & ex ratione pluribus probat Suarius *disputat.* 20. *de fide, sect.* 1. *num.* 5. & *seqq.*

Quod tamen contingit communiter in aliis, quæ non sunt mala, imò, & quæ sunt bona intrinsecè, & ex obiecto, vt possint fieri, & esse mala ex circunstantiis, idem contingit etiam in disputatione de rebus fidei. Et ex Sanct. Thom. 2. 2 *quæst.* 10. *artic.* 7. *citato*, duæ circunstantiæ sunt in illo præcipuè considerandæ; id est, altera ex parte disputantis, & altera ex parte audientium. Et ex Valentia 2. 2. *disputat.* 1. *quæst.* 10. *puncto* 4. *initio*, & Sanchez *lib.* 2. *in Decalogum, cap.* 6. *num.* 1. in disputatione tria debent specialiter expendi, id est, personæ ipsius qualitas, & conditio, intentio, seu finis, cuius gratia disputat, & modus, quo disputat: nam ratione qualitatis personæ, quæ disputat, potest disputatio fieri mala, & illicita, si is, qui disputat, sit purus laicus, non autem Ecclesiasticus, aut clericali saltem tonsura initiatus; sic enim habetur ex Alexandro IV. *cap. Quicunque.* §. *Inhibemus. de Hæreticis, in* 6. & ex Gregorio IX. *Extrauag. Excommunicamus*, quæ habetur in Directorio Inquisitorum inter litteras apostolicas pro officio Sanctæ Inquisitionis, pag. 3. *Inhibemus quoque, ne cuiquam laica persona liceat publicè, vel priuatim de fide catholica disputare. Qui verò contrà fecerit, excommunicationis laqueo innodetur.* Et fortasse per laïcum intelligit eo loco Pontifex hominem illitteratum, sicut & aliquando in Iure appellatione hominum litteratorum intelliguntur Clerici, *cap. Inutile. distinctione* 88. vbi ex Sancto Gregorio *epistola* 30. *lib.* 10. dum Clerici prohibentur suscipere causas ratiociniorum, absolutè dicitur, quòd *inutile, & valde laboriosum est, hominem litteratum ratiociniorum causas assumere.* & ex Nauar. *cons.* 24. *num.* 2. *de Hæreticis, lib.* 5. *pagina mihi* 97. *tom.* 2. Sic etiam habet vsus Gallicus, secundùm quem vulgus omnes litteratos, & doctos appellat Clericos, & contrà Vltramontani ex Gloss. *in cap. Quicunque. cit. verb. laica*, appellatione litteratorum intelligunt laïcos. Et hanc interpretationem ex eadem Glossa *ibidem*, suadet etiam ratio, ne alioqui dicamus, quòd ruralis, & rudis Clericus disputando de fide non faciat contra decretum, neque incidat in pœnam illius: faciat verò, & incidat laïcus doctus, & Doctor decretorum, vel etiam sacræ Theologiæ; & ex Caietano, & Bannes 2. 2. *quæst.* 10, *articulo* 7, *cit.* & Petro Ledesma *in Summa, tomo* 2. *tract.* 1. *cap.* 5. *conclusione* 13. & aliis apud Sanchez *lib.* 2. *cap,* 6. *citato, num.* 4. reuerà sub illo decreto non comprehenduntur laïci, si sint docti, cùm in iis cesset ratio prohibitionis, quæ est, quòd laïci communiter, & vtplurimùm solent esse indocti: & sic communiter est vsu receptum, vt laïci, si sint docti non solùm verbis, sed etiam scriptis de fide disputent, vt fecit Albertus Pighius, & alij: quam consuetudinem, saltem pro iis locis, in quibus Hæretici grassantur, admittit etiam Valent. 2. 2 *disput,* 1. *quæst.* 10. *puncto* 4. §. *Alij etiam limitant.* & absolutè ait, quòd ille textus intelligi debet solùm regulariter; non autem in casu necessitatis, vel magnæ vtilitatis, idque totum probabile putat etiam Sanchez *cap.* 6. *cit. n.* 5. & 7. & Suar. *disp.* 20. *de fide, sect.* 1. *n.* 11. præsertim si huiusmodi laïcus id faciat, non ex propria authoritate; sed iussus, & rogatus à Clericis.

3. *Laicum nō posse disputare de fide: & si disputet, esse excommunicandus.*

4. *Laici aliquādo veniunt appellatione illitteratorū, & Clerici appellatione litteratorum.*

5. *Laicus, si sit doctus, secundum aliquos disputare de fide potest.*

6. *Sed multò probabilius est oppositum.*

Sed reuerà multò est probabilius, quòd decretum comprehendat generaliter omnes laïcos; & omnes peccent mortaliter, & sint excommunicandi, si disputent publicè, aut priuatim de rebus fidei: nam hoc tandem asserit Glossa *in cap. Quicunque.* §. *Inhibemus. citato, verbo, laica.* Syluest. *verb. disputatio, n.* 1. Nauar. *cons.* 24. *n.* 2. *de Hæreticis, lib.* 5, *pagina mihi* 97. & *in Manuali, cap.* 11. *num.* 27. Castrus *de iusta Hæreticorum punitione, lib.* 1. *cap.* 19. Directorium Inquisitorum *part.* 1. *quæst.* 20. *n.* 6. *pag. mihi* 20. *col.* 1. Valentia 2. 2. *disputat.* 1. *quæst.* 10. *puncto* 4. *cit.* Azorius *part.* 1. *lib.* 8. *cap.* 26. *quæst.* 1. Suarius *de fide, disputat.* 20. *sect.* 1, *num.* 9. Sanchez *in Decalogum, lib.* 2. *cap.* 6. *num.* 5. *citato*, & alij. Et ratio est: quia leges benè feruntur de iis, quæ communiter accidunt, neque habent rationem de iis, quæ rarò, L. *Nam ad ea. ff. de legib.* Et quanuis aliquando in vno aliquo cesset, aut deficiat ratio, & finis legis; non tamen po-

pterea cessat lex etiam pro illo, vt cummuniter dicitur *in materia de legibus*, & nos explicauimus *in libro de legib. disputat. 3. num.* 17. Vnde, quia communiter accidit, vt laïci sint indocti de rebus fidei, rectè potuit illis præcipi, vt abstinerent à disputatione de fide; neque pro illo censeri debet cessare hæc lex, qui forte sit doctus, & in quo peculiariter cesset ratio legis. Et contrà, quia Clerici communiter sunt periti, rectè potuit illis permitti; neque fuit, quòd hic, aut ille specialiter prohiberetur, qui fortè esset indoctus, vel minùs peritus: quia hoc non accidit, nisi rarò: &, qui est huiusmodi, satis prohibetur per ipsum ius naturale diuinum, vt notat Azorius *part. 1. lib. 8. cap. 26. quæst. 1. cit.* & Sanchez *lib. 2. cap. 6. cit. num.* 8. ne, scilicet, exponat se periculo non benè explicandi, ac defendendi res tam difficiles, & tam graues; & consequenter exponat periculo honorem fidei, & salutem proximorum, vt addit Suarius *disputatione 20. sectione 1. citata, num.* 8. propter quas causas vniuersaliter asserit doctrinæ sufficientiam ex ipsa rei natura requiri in quolibet disputante de fide, siue ille sit Clericus, siue laïcus: quanuis aliquando ex speciali Dei instinctu legantur etiam rudes, ac simplices disputasse, & ex miraculo Hæreticos conuicisse, vt in Concilio Nicæno contigisse refert Nicephorus *lib. 8. cap. 15.* & *lib. 15. cap. 23.*

Atque hæc prohibitio secundùm aliquos est multò efficacior pro Clericis indoctis, quàm illa Martiani Augusti, quæ habetur in Iure ciuili, L. *Nemo. C. de Summa Trinitate, & fide catholica*, vbi dicitur, quòd *nemo Clericus, vel militaris, vel cuiuscunque alterius conditionis, de fide catholica publicè turbis coadunatis, & audientibus tractare conetur.* Nam, quanuis ex Sancto Thoma 2. 2. *quæst. 10. artic. 7. cit. in secundo argumento*, sit confirmata per Canones: & ex eodem *in responsione ad secundum*, solùm prohibeat eam disputationem publicam, quæ procedit ex dubitatione fidei; non autem eam, quæ est ad confirmationem: non tamen apparet, per quos Canones sit confirmata specialiter, & expressa. Et quoad confirmationem generalem, & tacitam, certum est, quòd eo ipso non est confirmata: quod præcipit in specie, & expressè de Clericis, vt diximus *in lib. de legibus, disput. 33 num. 15. pag. mihi* 1280. imò, & eo ipso censenda est esse reprobata, & prorsus nulla, vt diximus *ibidem, disputat. 36. num.* 2. & specialiter de hac ipsa, Lege, *Nemo.* notant Azorius & Sanchez *locis citatis.* Sed fortasse, quod Sanctus Thomas asseruit, prohibitionem Marciani fuisse confirmatam per Canones, non est, quòd reiiciatur, cùm fuerit facta in ipso Concilio Chalcedonensi de anno 451. sub Leone I. & à Patribus Concilij fuerit approbata, vt videre est in ipso Concilio *actione 6. tom. 3. Conciliorum, pag. mihi.* 104. *col. 1. in fin.* & *in Summa Conciliorum, pag. 190. part.* 2. & colligitur ex Suar. *disputat. 20. de fide, sect. 1. num. 2. & 7. in fin.* vbi etiam ait, credibile esse, quòd illa prohibitio fuerit facta de consensu ipsius Sancti Leonis, qui priùs ad Imperatorem de illa scripserat.

Sed quicquid sit de hac prohibitione Iuris positiui ciuilis pro Clericis, & laïcis quibuscunque, siue doctis, siue indoctis, circa prohibitionem determinatè pro solis laïcis *paulò antè* allatam ex Iure Canonico cap. *Quicunque. §. Inhibemus. de Hæret. in 6.* rectè notant Doctores apud Sanchez *lib. 2. cap.*

7. *Soli laici strictè accepti, id est, neque Clerici, neque Religiosi, prohibentur disputare de fide.*

6. citato, num. 6. & apud Suar. *disput. 20. de fide, sect. 1. num.* 10. appellatione laïcorum eo loco intelligi solùm eos, qui neque sunt Clerici, & clericali saltem tonsura initiati, neque Ecclesiastici, & Deo dicati in aliquo Ordine religioso: nam ex cap. *Duo sunt.* 12. *quæst. 1.* omnes Christiani comprehenduntur sub hac bimembri diuisione, in Clericos, & laïcos; in qua tamen diuisione, Clericorum appellatione veniunt etiam illi, qui sunt Religiosi, & Deo deuoti, & conuersi, id est, de Domini sorte, quæ Græcè dicitur κλῆρος, vel sorte electi; & appellatione laïcorum veniunt omnes alij, qui sunt de populo, qui dicitur Græcè, λαός. Et cùm prohibitio allata ex cap. *Quicunque.* sit pœnalis, strictè est accipienda appellatio laïcorum, id est, solùm pro illis, qui sunt propriè laïci, non autem Clerici, vel Ecclesiastici. Vnde, si quis esset Religiosus, & nullum haberet Ordinem ecclesiasticum; sed esset alioquin sufficiens quoad doctrinam, non faceret contra dictam prohibitionem, si disputaret de fide; & præsertim si id faceret iussus à suo Prælato, vt notant Sanchez, & Suarius *locis citatis.*

8. *Laici ex speciali prohibitione Iuris positiui prædicare non possunt.*

Atque ex hac prohibitione, quam habent laïci, vt de fide non disputent, potest intelligi etiam illa, vt non prædicent, quæ habetur cap. *Cùm ex iniuncto.* & cap. *Sicut in vnic. de Hæret.* est enim etiam prædicatio, disputatio quædam de rebus fidei, non quidem per modum concertationis, & cum altero quasi aduersario, & contradicente; sed per modum dissertionis, institutionis, & doctrinæ, vel concionis ad alterum quasi discentem, vt loquitur Suarius *disputat. 20. de fide, sect. 1. num.* 8. Et cùm in Ecclesia ex Christi institutione non omnes sint Apostoli, neque omnes Doctores, aut Prophetæ; sed donationes, quæ dantur vnicuique secundùm gratiam, sint differentes, vt dicitur *ad Romanos* 12. & vni detur sermo sapientiæ, & alteri sermo scientiæ, vel interpretatio sermonum, *1. Corinthiorum, cap.* 12. & Christus ipse in cælum ascendens dederit quosdam Apostolos, & quosdam Euangelistas, & quosdam Pastores, & Doctores, *ad Ephesios cap.* 4. non omnes debent sibi vsurpare munus docendi, & euangelizandi, seu prædicandi; sed illi tantùm, qui missi fuerint, vt dicitur *ad Rom.* 10. & ad quos prædicatio pertinet ex officio, quales sunt Sacerdotes, cap. *Adiicimus.* 16. *quæst. 1.* id est, Episcopi, & Curati, vt notat Nauar. *cons. 7. num. 2. de officio Iudicis delegati, lib. 1. pag. 56. col.* 4. Et quanuis antiquitùs in principio Ecclesiæ, etiam laïci, imò & fœminæ sibi vsurparent munus prædicandi, vt notat Henriquez *lib. 10. cap. 13. num. 2. litera R,* & colligitur ex Concilio Carthaginensi IV. *cap. 98. & 99.* quod & refertur cap. *Mulier. dist.* 23. & ex Concil. Lateranensi sub Innocentio III. *cap.* 3. quod & refertur cap. *Excommunicamus. §. quia verò. C. de Hæret.* vnde & Sanctus Gregorius *lib. 1. Dial. cap.* 4. refert, quod Equitius populo prædicaret, etiamsi sacrum Ordinem nullum haberet: & de Origene, dum esset laïcus, idem refert Euseb. *lib. 6. Histor. cap.* 2. & Nicephorus *lib. 5. cap.* 14. & apud Henriq. *lib. 10. cit. cap. 13. n. 2. littera R*: & Prophetæ in veteri Testamento, & in nouo Sancti Eremitæ communiter prædicabant, etiamsi non essent Sacerdotes, vt notat Sotus *in 4. distinct. 1. quæst. 5. artic. 6. §. Ex administratione. pag. mihi 65. columna* 2. rectè tamen posteà id fuit generaliter prohibitum omnibus, & solis Sacerdotibus reseruatum, cap. *Adiicimus.* 16. *quæst. 1. cit.* & specialiter fuit prohibitum laïcis,

laicis, & fœminis quantumuis doctis, & sanctis, cap. *Mulier. cit. dist.* 23. ex Concilio Carthaginensi IV. & cap. *Cùm ex iniuncto.* & cap. *Sicut in vno. extr. de Haret.* & cap. *Excommunicamus.* 1. §. *quia verò. eod.* vbi præterea additur excommunicatio ferendæ sententiæ, & aliæ pœnæ contra omnes, qui fuerint prohibiti prædicare, vel non fuerunt permissi per authoritatem Sedis apostolicæ, aut Episcopi diœcesani; & tamen publicè, vel priuatim vsurpare præsumpserint officium prædicationis. De qua prohibitione facta laicis, & fœminis potest videri etiam Pegna *in Director. Inquisit. part. 2. comm. 11. pag. 100. col. 2.*

9. *Prædicare sine licentia, est peccatū mortale, & habet annexam excommunicationem ferendæ sententiæ.*

Et ex grauitate huius pœnæ rectè colligitur etiam grauitas culpæ; & quòd ex suo genere sit peccatum mortale, si quis prædicet sine licentia, & sine debita authoritate, vt notat Caiet. *in Summa, verb. Prædicatores*, & Nauar. *in Man. cap. 25. num. 14*. vbi etiam addit, huiusmodi licentiam, & authoritatem concionandi posse concedi, non solùm à Papa pro toto mundo, & ab Episcopo pro sua diœcesi; sed etiam à Parocho pro sua Parochia, vt communiter traditur ex Panorm. & Doctoribus *in cap. Inter cætera. de offic. Ordin.* & *in cap. Excommunicamus.* §. *Quia verò. cit. de Haret.* cùm enim prædicare non sit actus Ordinis, sed solius iurisdictionis, vt probat Sot. *in 4. distinct. 1. quæst. 5. artic. 6. citat.* & idem Nauar. *cons. 7. num. 1. de offic. Iud. deleg.* omninò potest delegari, sicut & cætera, quæ sunt iurisdictionis, iuxta Glossam communiter receptam *in cap. Peruenit. distinct. 95.* vnde & in Trident. *sess. 5. cap. 2. de reformat.* non solùm de Episcopo; sed etiam de Parochis dicitur, quòd possint prædicare per alios idoneos, si ipsi per se sint impediti.

10. *Licentia prædicandi potest dari etiam à Parocho pro sua Parochia.*

11. *Et potest dari etiā laico.*

Et hæc delegatio potest fieri non solùm ad Sacerdotes; sed etiam ad Diaconos, & Subdiaconos, & ad alios constitutos in minoribus, imò & ad puros laïcos, vt probat Nauar. *cons. 7. cit. num. 3. de off. Iud. deleg. lib. 1.* & habet Gloss. *in cap. Adiicimus. verb. Sacerdotes. 16. quæst. 1.* & habetur ex Concilio Carthaginensi IV. *cap. 98. cap. Mulier. dist. 23.* vbi dicitur: *Laicus præsentibus Clericis, nisi ipsis rogantibus docere non audeat.*

12. *Non tamen fœminæ.*

Et quanuis Glossa *in cap. Adiicimus. verb. Sacerdotes. cit.* etiam addat, quòd potest prædicatio committi etiam fœminæ: contrà tamen videtur facere Concilium Carthaginense IV. *cap. 99.* & apud Pegnam *in Directorio Inquisit. part. 2. com. 11. cit.* & cap. *Mulier. cit. dist. 23.* & cap. *Mulierem. 33. quæst. 5.* & cap. *Mulier. de consecr. dist. 5.* quibus laïcis absolutè dicitur, quòd mulier docere non potest: neque apponitur limitatio, *nisi rogantibus Clericis*: quæ apponitur pro laïcis: ac ideò absolutè id illi prohibetur: in qua tamen prohibitione Parochus non dispensat.

13. *Licentia prædicandi potest dari etiam à Prælatis religiosis pro suis Oratoriis, aut Ecclesiis. Neque Episcopus potest cōtradicere, si detur laico.*

Et nomine Sacerdotis, cuius rogatu permittitur laïcis prædicatio, omnis ille videtur intelligendus, qui habet iurisdictionem spiritualem in loco, in quo prædicatio est facienda, quales sunt etiam Superiores religiosi pro suis Oratoriis, & Ecclesiis. Vnde Episcopus non potest illis prohibere, quominùs permittant aliquos laïcos, alioqui sufficientes, interdum disserere de rebus diuinis, & prædicare in suis Oratoriis, cùm hæc permissio, & concessio illis competat de iure communi, *cap. Mulier. cit. distinct. 23.* & ideò non possit Episcopus plùs contradicere laïco, ne sic prædicet in Oratoriis religiosis de licentia Superiorum, quàm possit contradicere ipsismet Religiosis: quanuis, in rigore loquendo, tam possit exigere ab huiusmodi laïcis, vt petant ab ipso benedictionem, ad hoc, vt prædicent, quàm potest id exigere ab ipsis Religiosis iuxta Trident. *sess. 5. cap. 2. de reformat.* & *sess. 24. cap. 4. de reformat.* & ab vtrisque æqualiter possit exigere, vt priùs faciant professionem fidei, vt *supra* diximus *disput. 20. num. 6.*

14. *Etiam Sacerdotes indigent facultate, vt possint concionari.*

Indigent verò hac facultate, & licentia prædicandi non solùm laici; sed etiam Clerici; quanuis sint constituti in Ordinibus sacris, & sint Diaconi, vel etiam Sacerdotes, dummodo, vt diximus, non sint Parochi, aut Curati; & non habeant iurisdictionem spiritualem, vel ab homine, vel à iure: nam, quanuis cap. *Adiicimus. 16. quæst. 1.* generaliter præcipiatur, vt *præter Domini Sacerdotes nullus audeat prædicare, siue sit Monachus, siue laicus, qui cuiuslibet scientia nomine glorietur.* non tamen hinc sequitur, quòd omnibus Sacerdotibus ipso iure, & quasi ex officio id competat; neque quòd ipsis solis, & nullis aliis id possit competere, vt notat Sot. *in 4. distinct. 1. quæst. 5. art. 6. cit. §. De iure autem positiuo.* nam in Concilio Constantiensi *sess. 8.* inter articulos Ioannis Vvicleffi *num. 14.* hic etiam damnatur: *Licet Diacono, vel Presbytero prædicare verbum Dei, absque authoritate Sedis apostolicæ, vel Episcopi catholici.* & *sess. 15.* inter articulos Ioannis Vs, *num. 17.* damnatur hic alius: *Sacerdos Christi viuens secundum legem eius, & habens notitiam Scripturæ, & affectum ad ædificandum populum, debet prædicare, non obstante prætensa excommunicatione.* Et num. 18. *Quilibet prædicantis officium de mandato accipit, qui ad sacerdotium accedit; & illud mandatum debet exequi, non obstante excommunicatione.* Et certum est, quòd in ordinatione Sacerdotis nulla fit mentio prædicationis, vt notat Sotus *loco citato.*

15. *Et à fortiori etiam Diaconi.*

Diaconis verò quanuis aliquando dicatur competere ex officio, vt prædicent Euangelium, vt cap. *Perlectis. distinct. 25.* & cap. *In sancta. distinct. 92.* per id tamen solùm intelligitur, vt illud cantent, vel recitent alta voce in Missa, vt notat vtrobique Glossa *verb. prædicare*, & *verb. prædicationis*, & in cap. *Adiicimus. verb. Sacerdotes. 16. quæst. 1.* & ex illa Syluester *verbo, Diaconus, num. 3.* Nauarr. *consilio 7. citato, num. 3. & 4. de officio Iudicis delegati, lib. 1.* ne alioqui id repugnet cap. *Adiicimus. 16. quæst. 1.* vbi prædicatio reseruatur solis Sacerdotibus: cui etiam consonat Sanctus Thomas *in 4. distinctione 5. quæstione 2. articulo 1. quæstiunc. 2. ad 2.* vbi ait, ad Diaconum pertinere prædicare Euangelium, & recitare in Ecclesia: ad Presbyterum verò illud interpretari, & exhortari: vel certè intelligitur de prædicatione quasi in habitu, cùm ex propria ordinatione acquirat Diaconus quasi proximam habilitatem, vt possit ei committi à Sacerdote etiam prædicatio in actu, vt ex Paludano subdit Syluester *verbo, Diaconus, num. 3. citato.* Et hac ratione ex Sancto Ambrosio *in cap. 4. ad Ephes.* in illa verba: *Alios verò Euangelistas.* in prima Ecclesia propter ministrorum paucitatem, & prædicatio, & multa alia committebantur Diaconis, quæ alioqui non erant illorum propria, & posteà meliùs fuerunt ordinata. & hoc modo nunc in Ecclesia, neque prædicant, neque baptizant, nisi ex commissione, & facultate, vt diximus.

Potest præterea disputatio formalis de fide red-

Disputatio de fide ex dubitate illius, qui disputat, est peccatū mortale.

di illicita ex parte intentionis, & finis, quem fortè habet is, qui disputat: nam, si ipse in fide non sit benè firmus, & ideò disputet, vt suas dubitates, & rationes proponat, & velit posteà dissentire à fide, si rationes contrariæ magis placeant; non est dubium, quòd peccet mortaliter sic disputando, cùm reuerà sit dubius in fide, & consequenter Hæreticus, vt benè aduertit Sanctus Thomas 2. 2. *quæst.* 10. *art.* 7. & cum illo omnes communiter, Bannes *art.* 7. *cit.* Valen. 2. 2. *disp.* 1. *quæst.* 10. *puncto* 4. *conclus.* 1. Azor. *part.* 1. *lib.* 8. *cap.* 26. *quæst.* 2. Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 6. *num.* 1. Suar. *disput.* 20. *de fide*, *sect.* 1. *num.* 8. Sed rectè addunt Bannes, Val. & Sanchez, id solùm procedere in eo, qui iam tenetur fidem amplecti, & firmiter retinere, cùm iam sit illi sufficienter proposita: nam, si quis, dum adhuc est infidelis, & intra se deliberat de fide amplectenda, aut respuenda, disputationem de illa instituat, vt suas dubitationes, & rationes proponat, licitè facit; idque ex Valent. facilè potest occurrere in iis, qui nati ex parentibus hæreticis incipiunt primò instrui de rebus fidei, vt ad illam reducantur.

17. *Disputatio de fide, ex qua nihil boni speratur, est peccatum veniale.*

Ad eandem malitiam ex prauitate finis etiam pertinet, si propter perfidiam illorum, cum quibus est disputatio, vel propter infirmitatem, aut sufficientiam illius, qui disputat, nullus bonus finis sperari possit: tunc enim disputatio ad minimum est otiosa, & peccatum veniale, sicut & aliæ actiones otiosæ, vt notat Valen. *conclus.* 1. *cit. in fin.* & Sanchez *num.* 2. & Suar. *num.* 13. qui etiam rectè monet, non esse facile, aut statim desperandum de bono aliquo fine, qui tandem sit secuturus ex disputatione cum infideli; sed patienter esse cum illo agendum: siquidem Dei verbum sæpiùs repetitum, non semper non operatur: & quamuis infideles non conuertantur; facile tamen fiunt minùs audaces, & magis timidi; & fideles, qui fortè audiunt, magis confirmantur in fide; & vnumquodque ex his potest sufficere, vt disputatio non sit otiosa, & frustrà, & omninò excusetur à culpa etiam veniali: sicut è contrà, si parum, aut nihil boni speretur; sed timeatur plurimùm mali, vt, verbi gratia, ex insufficientia, & infirmitate illius, qui disputat, vituperatio fidei, & fidelium rubor, vel confusio, & fortè subuersio ipsius disputantis, omninò euadet ex his circunstantiis peccatum mortale.

18. *Nisi ex circunstantiis fiat mortale.*

19. *Disputatio de fide est mala, si nō seruetur debitus modus.*

Tertiò potest disputatio reddi illicita ex parte disputantis, si non seruet debitum modum, & magis agat, verbi gratia, contentione verborum, quàm pondere sententiarum, ac rerum; & magis agat contra personam, vt eam confundat, quàm contra errorem, vt detegat, & planè tollat; & ideò etiam veniat ad contumelias, quæ ex se graues sunt, etiam extra disputationem; & non est dubium, quòd etiam ex hoc capite potest malitia disputationis esse grauis. Videri potest Sanctus Thomas *quæst.* 10. *art.* 7. *cit.* Valent. *concl.* 4. Sanchez *cap.* 6. *cit. num.* 11. Suar *sect.* 1. *num.* 15.

20. *Disputatio de fide non est habenda coram simplicioribus.*

Sed præter hæc tria, quæ se tenent ex parte disputantis, considerari etiam debet aliquid ex parte audientium, qui fortè intersunt disputationi: si enim fuerint simpliciores, facilè potest timeri, ne patiantur in fide aliquid damni, dum meliùs capiunt argumenta infidelium, quàm solutiones fidelium, & ideò coram illis non debet institui disputatio de fide, nisi fortè is, qui disputat, sit adeò excellens, vt etiam solutiones possit illis benè explicare; & persuadere: quod tamen rarissimè euenit, & non est facilè spectandum propter hebetudinem, & tarditatem huiusmodi rudiorum; vel etiam nisi huiusmodi rudiores sollicitentur ab aliquo ad infidelitatem, in quo casu teneatur vir aliquis doctus accurrere, vt illis succurrat, & partes fidei defendat. Et extra hos duos casus, malitia disputationis susceptæ de fide coram simplicioribus, tantò erit maior, quantò fuerit maius periculum, quod potest timeri his rudioribus. Videri potest Sanctus Thom. 2. 2. *quæst.* 10. *art.* 7. *cit.* Caiet. *ibidem*, & *in Summa*, *verbo*, *disputare.* Bannes *art.* 7. *cit.* Sylu. *verb. disputare.* Valen. 2. 2. *disput.* 1. *quæst.* 10. *puncto* 4. *post* 3. *conclus.* Azor. *part.* 1. *lib.* 8. *cap.* 26. *quæst.* 2. Suar. *disp.* 20. *de fide*, *sect.* 1. *num.* 14. qui etiam rectè monent, nomine simpliciorum, aut rudiorum, coram quibus non est disputandum de fide, eos tantùm intelligi, qui prudenter non existimantur fore capaces veritatis, & satis animaduersuri errores infidelium; & contrà eos, qui fuerint hoc modo capaces, debere intelligi tanquàm sapientiores, & doctiores, siue alioqui sint benè versati in studiis theologicis, siue non.

Atque ex his rectè colligunt Caiet. & Sylu. *locis citatis*, scandalum hoc, & occasionem ruinæ per vacillationem in fide, non solùm dari huiusmodi simplicioribus, & rudioribus, quando ipsis præsentibus, & audientibus disputatur de rebus grauioribus, & difficilioribus fidei cum infidelibus; sed etiam quando disputatur inter fideles ad exercendum ingenium, vel etiam sine concertatione, & sine aduersario, quando disputatur ad populum in Concionibus, vt, verbi gratia, si disputetur de immortalitate animæ, de mundi creatione, & inceptione ex nihilo, & de similibus: & ideò has etiam disputationes, & tractationes coram simplicioribus debere omitti; &, nisi omittantur, incurri culpam, eámque esse maiorem, aut minorem pro maiore, aut minore periculo, vel damno, quod creatur simplicioribus, & rudioribus, qui intersunt.

DISPVTATIO XXII.

De iis, quæ spectant ad infidelitatem in vniuersum, eiúsque grauitatem, & distinctionem.

1. *Infidelitas est peccatum.*
2. *Quando opponitur fidei secundùm contrarietatem, non autem solùm secundùm puram negationem.*
3. *Quomodo infidelitas priuatiua, & positiua, vel contraria inter se differant; & sint omissio, & commissio.*
4. *Infidelitas priuatiua quo differat ab ignorantia culpabili rerum fidei, quæ potest esse in homine fideli.*
5. *Ignorantia culpabilis rerum fidei in homine fideli quare non excludat ab illo fidem.*
6. *In homine fideli potest esse error culpabilis circa res fidei, & non excludere fidem.*
7. *Infidelitas est peccatum grauissimum.*
8. *Non tamen inter illa, quæ sunt contra alias virtutes theologicas.*

9. *Odium*

9. *Odium Dei est grauius peccatum, quam infidelitas, siue sit odium inimicitiæ, siue abominationis.*
10. *Peccatum desperationis est minus graue, quàm infidelitas.*
11. *Infidelitas rectè diuiditur in paganismum, Iudaismum, & hæresim.*
12. *Ad hæresim reducitur, si quis admittat nouum Testamentum, & non vetus.*
13. *Et si quis ante Christum non crederet omnia, quæ erant credenda in lege naturæ, vel in lege vetere.*
14. *Quamuis hæ tres species non differant essentialiter.*
15. *Sunt tamen necessariò exprimendæ in confessione.*
16. *Sicut, & circunstantia apostasiæ à fide.*
17. *Apostasia à fide quid propriè sit.*
18. *Catechumenus si in aliquo erret in fide, potest esse Hæreticus.*
19. *Peccatum hæresis quomodo sit grauissimum inter peccata infidelitatis.*
20. *Circunstantia apostasiæ vtrùm aggrauet peccatum infidelitatis in eadem specie, an in diuersa.*
21. *In Baptismo nullum fit votum, aut promissio propriè dicta.*
22. *Sicut fiebat in primitiua Ecclesia.*

ACTVM fidei, tam internum, quàm externum, & vtriusque necessitatem, siue in quantum est medium ad salutem, siue in quantum cadit sub Dei præceptum, satis explicauimus *in præcedentibus*: superest verò, vt paucis explicemus etiam actus contrarios, qui sunt peccata contra fidem, & communi vocabulo appellantur infidelitates. Sed quemadmodum *suprà* monuimus *disputat. 1. initio*, vocabulum fidei in hac tractatione non esse accipiendum pro fidelitate in seruandis promissis; sed pro credulitate, & assensu certo ad res reuelatas: ita & hoc loco vocabulum infidelitatis est accipiendum, prout opponitur credulitati, & fidei, quæ est virtus theologica circa res reuelatas.

1. *Infidelitas est peccatum.* Et quòd infidelitas hoc modo accepta sit peccatum, & ex suo genere sit mortale, non est, quòd probetur, cùm sit certum de fide, vt notat Suar. *disput. 16. sect. 1. num. 1.* nam clarè habetur *Marci vlt.* quòd condemnabitur, qui non crediderit: & *Ioann. 3.* quòd qui non credit, iam iudicatus est: & cap. 15. *Si non venissem*, inquit Christus, *& locutus eis non fuissem, peccatum non haberent*, id est, infidelitatis, vt exponit *eo loco* Sanctus Augustinus: *nunc autem excusationem non habent de peccato suo*. Et *cap. 16.* dicitur de Spiritu Sancto, quòd cùm venerit, arguet mundum de peccato: quia non crediderunt in Christum. Et ratio est: quia, cùm fides sit Deo debita omni iure propter infallibilem illius veracitatem; & sit medium ad salutem, & præcepta ab ipso Deo, non potest infidelitas non esse mala, & peccatum, quæ opponitur fidei, eámque tollit, & diuinæ authoritati, & veracitati est grauiter iniuriosa, cùm illam habeat quasi capacem deceptionis, tam passiuæ, quàm actiuæ, & potentem errare, & mentiri.

2. *Quando opponitur fidei secundùm contrarietatem; nō autem solùm secundū puram negationem.* Sed rectè monet S. Thomas 2. 2. *quæst. 10. art. 1.* & Sanctus Antoninus *part. 2. tit. 12. cap. 2. initio*, id non intelligi de infidelitate, prout opponitur fidei secundùm puram negationem, quomodo reperitur in illis, qui nihil audierunt de fide, eáque carent sine culpa actuali, & propria: sed solùm prout opponitur fidei secundùm contrarietatem, id est, vel positiuam, vel saltem priuatiuam, vt exponit Caietanus *eadem quæst. 10. art. 2.* & Suar. *disputat. 16. cit. sect. 1. num. 3. & 4.* quomodo reperitur in illis, quibus res fidei sufficienter fuerunt propositæ, & vel priuatiuè se habuerunt circa præstandum illis assensum, quem poterant, & debebant; vel etiam se habuerunt contrariè, præstando illis positiuum dissensum.

Neque est hoc loco, quòd pluribus explicemus, vtrùm hæ duæ infidelitates, id est, illa, quæ opponitur fidei priuatiuè; & illa, quæ opponitur contrariè, differant specie inter se; & vtrùm illa pertineat ad peccatum omissionis, & hæc ad peccatum commissionis: nam hæc facile intelliguntur ex doctrina Sancti Thomæ 1. 2. *quæst. 72. art. 6* & ex iis, quæ circa illam tradidimus *lib. 2. de vitiis, & peccatis, disput. 18. pag. mihi 341.* verè enim differunt specie, si loquamur de differentia specifica solùm materiali, vt *ibi* loquitur Sanctus Thomas, id est, de illa, quæ attenditur secundum esse physicum vtriusque, cùm vna sit vera priuatio assensus debiti; & altera sit vera positio dissensus indebiti: non autem differunt specie, si loquamur de differentia specifica formali, id est, de illa, quæ attenditur in ordine ad proprium finem, & obiectum, cùm possit fieri, vt ex eodem fine vnus omittat præstare assensum ad res fidei, & alius præstet positiuè dissensum; verbi gratia, quia parui facit necessitatem fidei, vel authoritatem diuinam sufficienter sibi propositam, prout reuelantem res fidei, vel ne cogatur honestè viuere, prout præcipit fides: & rectè potest dici, quòd infidelitas priuatiua sit omissio, vtpote opposita præcepto affirmatiuo de præstando assensu; & quòd infidelitas contraria sit commissio, vtpote opposita præcepto negatiuo de non præstando dissensu, etiamsi vtrunque præceptum sint ex eadem virtute fidei, & solùm differant, in quantum pertinent ad diuersos gradus eiusdem virtutis, vt loquitur Sanctus Thomas *art. 6. citato ad 2.* & nos explicauimus *loco citato*. 3. *Quomodo infidelitas priuatiua, & positiua, vel contraria inter se differant, & sint omissio, & commissio.*

4. *Infidelitas priuatiua quo differat ab ignorantia culpabili verū fidei, quæ potest esse in homine fideli.* Et similiter ex eadem doctrina Sancti Thomæ facilè intelligitur, quo differat infidelitas priuatiua ab illo peccato omissionis, quod potest contingere in homine fideli culpabiliter ignorante res fidei; neque ponente diligentiam debitam, vt illas addiscat, & sciat: quod peccatum est similiter contra præceptum, & contra obligationem fidei, saltem secundariam, vt patet ex dictis *suprà*: nam, si loquamur de differentia solùm materiali, non videtur differre, nisi ratione maioris, & minoris extensionis materiæ, & obiecti, vt notat Suar. *disput. 15. sect. 1. num. 8.* & *disputat. 16. sect. 1. num. 3.* cùm infidelis simpliciter careat omni assensu fidei circa omnes res reuelatas, eásque omnes negligat scire, & omnes non credat: fidelis verò solùm careat assensu explicito circa aliquas, & simpliciter credat alias, neque omnes ignoret, aut omnes non credat. Si verò loquamur de differentia formali ex motiuis, & ex fine, omninò differt essentialiter, cùm infidelis ideò non credat, quia malè se habet ad rationem formalem fidei, quæ est diuina authoritas, & ad ipsam totam fidem non est piè, ac benè affectus: fidelis verò, quia laboris, verbi gratia, in addiscendis rebus fidei est impatiens, & parum amans, quamuis alioqui sit benè affectus ad ipsam, & ad diuinam authoritatem, vt notat Suar. *disput. 15. sect. 1. num. 8 citato*. Et hinc etiam fit, vt illud primum sit vera infidelitas, & fidem excludat: hoc verò non sit infidelitas, neque excludat fidem, quamuis careat propria appellatione, & solùm generali vocabulo possit dici culpabilis negligentia circa res fidei benè addiscendas, & explicitè credendas: quia enim, qui sic est negligens, non malè se habet circa obiectum formale fidei, & circa ipsam fidem, imò ad hanc 5. *Ignorantia culpabilis rerum fidei in homine fideli, quare non excludat ab illo fidem.*

hanc est bene, & piè affectus, non habet per huiusmodi negligentiam oppositionem ad fidem, & ideò illam non excludit.

6\. *In homine fideli potest esse error culpabilis circa res fidei, qui nō excludere fidē.* Et idem est de peccato commissionis, quod similiter contra fidem potest esse in homine fideli: vt, si ignoret, verbi gratia, culpabiliter res fidei, & cum tali ignorantia eliciat actum contrarium assensui fidei, & erret positiuè contra veritatem reuelatam, vel etiam cum eadem ignorantia voluntariè, & deliberatè de illa dubitet; & sic erret contra illius certitudinem, & infallibilitatem; vt probat Suarez *disput. 15. sect. 2. num. 3.* Nam, quemadmodum huiusmodi ignorantia est culpabilis, vt supponimus; ita & culpabilis est assensus contrarius fidei, qui cum illa potest esse propter aliquam apparentem rationem; & culpabilis est dubitatio, vel suspensio assensus deliberata, & voluntaria, quæ similiter potest esse semul cum illa ob ignoratam certitudinem, & infallibilitatem diuinæ reuelationis: nec tamen propterea excludit fidem, vt infidelitas propriè dicta, cum non proueniat ex mala dispositione, vel affectione ad fidem, & ad diuinam authoritatem, prout reuelantem res fidei; sed solum ex fuga laboris, & ex negligentia in illis addiscendis.

7\. *Infidelitas est peccatū grauissimum.* Hæc verò infidelitas, quæ contrariè, vel priuatiuè, non autem solum, & purè per negationem opponitur fidei, vt iam diximus, non solum est peccatum mortale ex suo genere, sed etiam est absolutè grauissimum inter illa, quæ opponuntur virtutibus moralibus, & contingunt in peruersitate morum, vt loquitur Sanctus Thomas 2. 2. *quæst. 10. art. 3.* nam hac de causa Christus Dominus *Matth. 10.* ait, tolerabilius fore in die Iudicij terræ Sodomorum, & Gomorrhæorum, quàm illi ciuitati, quæ Apostolos non receperit: quod tamen non esset, nisi peccatum infidelitatis esset grauius. Et Sanctus Augustinus *tract. 89. in Ioann. tom. 9* & *lib. 3. contra duas epistolas Pelagianorum, cap. 3.* appellatione peccati simpliciter prolati, & sine addito, ait intelligi peccatum infidelitatis, Ioan. 15. *Si non venissem, & locutus eis non fuissem, peccatum non haberent.* & cap. 16. *Arguet mundum de peccato, quia non crediderunt in me.* Idque ait esse ex eo, quia infidelitas, vt ipse loquitur, magnum quoddam peccatum est, quo tenentur cuncta peccata: & dicitur absolutè peccatum, quasi antonomasticè, vt exponit Suar. *disput. 16. de fide, sect. 2. n. 2.* Quia, quemadmodum hic modus loquendi in aliis omnibus communiter importat quandam excellentiam, & supereminentiam in ratione per nomen significata, vt quando Aristotelem, verbi gratia, appellamus absolutè Philosophum, & Tullium absolutè Oratorem, & Virgilium absolutè Poëtam: ita & significat in infidelitate excellentiam in ratione peccati, & quandam supereminentiam super alia, quæ communiter accidunt: eaque potest rectè explicari ex illis ipsis, ex quibus Sanctus Thomas 1. 2. *quæst.* [illegible] *art.* [illegible] *& seq.* explicat inæqualitatem, & excessum, vel excellentiam, quæ reperitur in vno peccato super alia, id est, ex obiecto, ad quod infidelitas [illegible], qui est Deus, vt prima Veritas, ex virtute, cui opponitur, quæ est fides, virtus theologica, & dictamen, seu præscriptum rationis, quòd sit credendum Deo loquenti & reuelanti, ex nocumento, & damnis, quæ infert, & ex aliis huiusmodi, quæ fusè, & sigillatim explicauimus, dum ageremus de vitiis, & peccatis in vniuersū, *lib. 2. disp. 27. & seq.* & quæ hoc loco non est, quòd repetantur. Et fortasse Sanctus August. *loc. cit.* hæc omnia est complexus vnico illo verbo, quòd infidelitas magnum quoddam peccatum sit: quia illo tenentur cuncta peccata: quia enim fides, ex Trident. *sess. 6. cap. 6. de iustif.* est primum fundamentum, & prima dispositio, seu præparatio ad iustificationem, & ad remissionem, seu oblationem peccatorum, & ad concipiendum odium, & detestationem aduersùs illas, rectè dicitur infidelitas, quæ fidem tollit, tenere cuncta peccata, in quantum impedit, ne contra illa voluntas feratur per actum odij; & in quantum tollit veram notitiam Dei, & finis vltimi, ex qua sola possunt corrigi particulares errores, & peccata circa alia; sicut & in scientiis per solam notitiam primorum principiorum corriguntur errores circa conclusiones: & in quantum constituit hominem in eo statu, vt non possit ad Deum accedere, vt à peccatis recedat: siquidem accedentem ad Deum oportet credere, *1. ad Timoth. cap. 5.* neque possit in aliquo illi placere, cùm sine fide impossibile sit placere Deo, *ad Heb. 11.* & denique in quantum trahit secum plurima alia vitia, & peccata, eaque in se continet quasi semen; & nutrit, & alit quasi radix: sicut & fides è contra alit, & continet plurimas alias virtutes, & actus honestos.

Et non est dubium, quòd hæc omnia quemadmodum tribuunt peccato infidelitatis specialem excessum grauitatis super alia peccata, quæ communiter accidunt contra alias virtutes morales: ita & tribuant illi specialem excellentiam, & supereminentiam in ratione peccati super alia; & faciant, vt absolutè, & quasi antonomasticè possit dici peccatum: & ad tollendas difficultates, quæ possent fieri circa excessum infidelitatis supra peccata, quæ fiunt contra virtutes morales, sunt benè tenenda, quæ alibi explicauimus *lib. 2. de vitiis, & peccatis in vniuersum, disput. 28.* præsertim *num. 4. & 5.* dum ageremus de inæqualitate peccatorum ex virtutibus oppositis: quamuis *hoc loco* huiusmodi excessum, & quasi excellentiam grauitatis non asseramus generaliter de omni peccato contra fidem; sed solùm de peccato infidelitatis positiuè, vel contrariè opposito fidei, verbi gratia, de peccato hæresis; & hoc solùm dicamus, peccatum antonomasticè super alia, siue præterea contra virtutes morales sit aliquod peccatum, quod sit grauius aliquo alio peccato contra fidem, vt, verbi gratia, homicidium, vel adulterium, negligentia illa culpabili, aut ignorantia rerum fidei, quæ potest esse in homine fideli, siue non: vt enim diximus *disp. 18. cit.* & notat Suar. *disp. 16. de infidelitate, sect. 2. num. 6.* nihil repugnat, quominùs aliquod peccatum contra virtutem superiorem sit leuius alio, contra virtutem inferiorem: & ad hoc, vt peccatum contra virtutem superiorem rectè dicatur ex suo genere & absolutè esse grauius, quàm contra virtutem inferiorem, satis est, si maximum contra virtutem superiorem, sit grauius maximo contra virtutem inferiorem; non autem requiritur, vt etiam minimum contra superiorem sit grauius maximo contra inferiorem, vt subdit Suar. *n. 7.*

8\. *Non tamē inter illa, quæ fiunt contra alias virtutes theologicas.* Quod verò addit S. Thomas 2. 2. *quæst. 10. art. 3. cit.* infidelitatem esse maximum eorum peccatorum, quæ contingunt in peruersitate morum, id est, quæ fiunt contra virtutes morales, ex eo est, vt idem subdit: quia absolutè non est maximum omnium, & saltem aliqua ex iis, quæ fiunt contra virtutes theologicas, sunt maiora, quàm infidelitas, vt patet ex eodem S. Thoma 2. 2. *quæst. 34. art. 2.* de odio Dei, quod directè opponitur dilectioni, & ideò est omnium pessimum; sicut & dilectio Dei est omnium optima, iuxta regulam Aristotelis 8. *Ethicor. cap. 10. sub initium*, quòd illud sit pessimum, quod opponitur optimo, vt etiam explicauimus, dum ageremus de vitiis, & peccatis in vniuersum, *disput. 28. cit.*

9\. *Odium Dei est grauius peccatū, quā infidelitas, siue sit odium inimicitiæ, siue abominationis.*

28.*cit. num* 4. cùm præsertim maximè per se,& essentialiter sit auersio voluntatis à Deo, in qua ratione principaliter consistit peccatum; & quæ in aliis solùm reperitur, quasi principatiue, & secundum aliud, vt *ibi* loquitur S.Thomas, vt,verbi gratia,in fornicatione, in quantum inordinatè appetit delectationem; & hæc habet annexam auersionem à Deo, vt ipse subdit: & in ipsa infidelitate, in quantum inordinatè amat iudicium proprium circa res fidei; & hoc habet adiunctam auersionem à Deo,vt est prima Veritas,vt exponit *eo loco* Caietanus §. *Ad hæc dicitur.*

Et ex Suar. *disp.*2. *de spe,sect.*2. *num.*5. idem est etiam de illo peccato, quod est contra virtutem theologicam spei,eique opponitur, in quantum est amor concupiscentiæ erga Deum, & in quantum, Deum amamus,vt bonum nobis,id est,de illo actu odij Dei,quod Caietanus 2.2 *quæst.*34. *artic.*2. *cit.* appellat odium abominationis, & potest esse circa Deum, non in quantum est persona, cui volumus malum, & ad quem est odium inimicitiæ; sed in quantum est malum ipsum, quod nobis abominamur,& nolumus; similiter enim hoc etiam peccatum ex Suario est grauius, quàm infidelitas, cùm magis per se, & essentialiter sit auersio voluntatis à Deo, & vltimò compleatur, & subiectetur in ipsa voluntate; & directè attingat ipsum Deum: quæ omnia maximè faciunt ad grauitatem peccati. Neque hoc est contra S. Thomam 2.2.*quæst.*20. *art.*3.

10. *Peccatum desperationis est minùs graue, quàm infidelitas.*

vbi asserit, peccatum desperationis, quod propriè est contra virtutem spei,esse minùs graue,quantùm est ex se,& secundùm rationem propriæ spei,quàm sit infidelitas,etiamsi ex parte nostra sit magis periculosum: quia per spem reuocamur à malis, & ad bona inducimur; & ideò spe sublata per peccatum desperationis,irrefrænatè in vitia labimur,& à bonis retrahimur: vt enim notat ibi Suar. & patet *ex ipso artic.* non loquitur S. Thomas generaliter de quolibet peccato contra virtutem spei; sed specialiter de peccato desperationis,quod respicit Deum, non absolutè, vt bonum nobis; sed vt non futurum de facto beatitudinem nostram, nobisque bonum: & solùm hoc modo ab illo auertit,non autem prætereà illum abominatur,quia sit bonus nobis,& à nobis amabilis amore concupiscentiæ. Et hoc peccatum desperationis propriè dictæ rectè asserit S. Thomas esse minus graue, quàm infidelitas, & odium Dei: quia desperatio,quando non prouenit ex infidelitate,qua malè sentimus, verbi gratia, de Dei omnipotentia, & bonitate, vel misericordia, ex qua potest, & vult nos iuuare ad beatitudinem; sed ex nimia apprehensione, verbi gratia, propriæ insufficientiæ,& defectus, solùm est contra Deum, in quantum à nobis est participabilis, & in quantum est bonus nobis; infidelitas verò est contra Deum,in quantum est verus in se,& prima Veritas, & odium Dei,in quantum est bonus in se, & prima bonitas: & ideò hæc duo peccata maiorem iniuriam Deo faciunt,& magis auertunt à bono Dei, quàm desperatio: quod totum verissimum est, quidquid prætereà sit de alio peccato, quod possit esse contra eandem virtutem spei,vtrùm sit grauius, vel minùs graue, quàm eadem infidelitas. Et quemadmodum contra charitatem non omnia peccata sunt æqualia;& odium Dei,verbi gratia,est multò grauius,quam odium proximi: ita nec omnia sunt æqualia contra spem: & ideò rectè potest contingere,vt infidelitas sit grauior vno,verbi gratia, desperatione beatitudinis, aut diuini auxilij; non autem sit grauior alio, verbi gratia, odio abominationis ipsius Dei: sicut & in peccatis contra charitatem, eadem infidelitas est minùs grauis, quam odium inimicitiæ erga Deum; non autem est minùs grauis,quam odium inimicitiæ erga proximum,vt bene aduertit Suarez *disput.* 16. *de infidelitate, sect.* 2. *num.* 6.

11. *Infidelitas rectè diuiditur in paganismum, iudaismum, & hæresim.*

Hæc verò ipsa infidelitas positiuè, vel contrariè opposita fidei,est potissimùm triplex ex eodem Sancto Thoma 2.2.*quæst.*10. *art.*5.& Theologis communiter, id est, paganismus,Iudaismus,& hæresis: nam,quamuis ex parte errorum,quos potest admittere, & recipere, qui non admittit, & non recipit fidem, possint infidelitates multiplicari in infinitum; & hoc modo inter paganos possint distingui, qui huic,vel illi Idolo, & qui vni,vel pluribus tribuunt Diuinitatem, & cultum; & inter Iudæos, qui has,vel illas nugas nugantur; & inter Hæreticos,Arriani,& Pelagiani,& Lutherani,& Caluinistæ,& similes: ex parte tamen ipsius fidei reuelatæ,& veræ,quam non admittunt,& quam turpiter, & iniuriose reiiciunt,omninò est triplex,vt *loco citato* ratiocinatur S.Thomas; nam vel ex eo est aliquis infidelis,quia negat totam fidem Christianam, & tam eam, quæ est reuelata in veteri Testamento per figuras,quam quæ in nouo per figurarum adimpletionem,& per clariorem manifestationem veritatis: vel certè ex eo,quia non negat totam,sed admittit figuras,& veterem legem; negat verò adimpletionem figurarum, & legem nouam; & hanc ipsam vel negat totam, vel negat solùm partem, & partem non negat: si primum, est infidelis per paganismum; quia hoc nomine comprehenditur omnis infidelitas,quæ renititur toti fidei reuelatæ, siue in veteri lege,& per figuras, siue in noua: si secundum,est infidelis per Iudaismum, quia hoc nomine illa comprehenditur,quæ renititur toti Euangelio, & legi nouæ, & solùm non renititur legi veteri,& figuris: si denique tertium, est infidelis per hæresim; quia hoc nomine illa infidelitas comprehenditur,quæ solùm ex parte, non autem ex toto renititur legi nouæ, & Euangelio, & solùm hoc modo facit iniuriam fidei,eámque reiicit.

12. *Ad hæresim reducitur, si quis admitteret nouũ Testamentũ, & non vetus.*

Et quoniam in lege noua etiam confirmatur, & approbatur lex vetus, & non solùm credendus proponitur ipse Christus, sed etiam veteres figuræ, & prophetiæ de Christo, ad hæresim omninò spectaret, si quis admitteret nouum tantummodo Testamentum,& vetus negaret, vt olim fecit Faustus Manichæus,& alius, quem S. Augustinus appellat aduersarium legis,& Prophetarum: siquidem conuinceretur, etiam nouum Testamentum non admittere, nisi ex parte, id est,solùm ex illa,qua non approbat vetus,vt notat Suar. *disp.*16. *de infidelitate, sect* 4. *num* 10. in qua tamen non admissione totius noui Testamenti consistit hæc infidelitas, quæ modò post Christi aduentum, & post Euangelium dicitur hæresis.

13. *Et si quis ante Christum non crederet omnia, quæ erant credenda in lege natura, vel in lege vetere,*

Imò, si loquimur de infidelitate, quæ potuit esse etiam ante Christum in lege naturæ,vel in lege vetere,potuit hæresis etiam tunc habere locum, si quis tantùm aliqua admisisset ex reuelatis,& ex credendis pro illis statibus, non autem omnia, vt subdit Suar. *n.*11. Et absolutè tantùm duæ videntur potuisse esse infidelitates ante Christum, id est,paganismus, qui nihil admitteret ex reuelatis: & hæresis, quæ admitteret solùm aliqua, & non omnia: & Iudaismus, qui admitteret Christum solùm in figuris, & vt venturum, non potuit pro tunc habere rationem infidelitatis, cùm reuerà pro tunc Christus esset solùm in figuris,& venturus; & nunc post Christi aduentum in tantum sit infidelitas, in quantum renititur aduentui Christi, & figuris iam

impletis: & ad summum non erit quæstio nisi de nomine, si quis contendat cum Bannes 2.2.*quæst*.10. *art*.5 §. *Sit quintum argumentum*. eum Iudæum, qui ante Christi aduentum aliquid admisisset ex lege vetere, & aliquid reiecisset, non futurum fuisse in infidelitate hæresis; sed Iudaïsmi: quia reuera nihil adhuc credidisset de aduentu Christi. Et contra hunc ipsum modum loquendi maximè facit ratio facta: quia tunc Iudaismus non erat infidelitas ex hoc, quòd adhuc non crederet Christi aduentum, vt iam diximus.

14. *Quamuis hæ tres species nō differant essentialiter.* Sed vlteriùs, quia hi omnes modi infidelitatis, & fidem reiiciendi, maximè differunt penes maiorem, aut minorem extensionem obiecti materialis, quod discredunt: siquidem paganismus discredit simpliciter omnia, tam figurata in lege veteri, quàm manifestata, & adimpleta in noua: & Iudaïsmus non discredit simpliciter omnia; sed solùm manifestata in lege noua, & adimpleta per Christum: & hæresis non discredit hæc ipsa omnia; sed solùm aliqua: non videntur constituere species propriè dictas, & inter se distinctas essentialiter, vt vult Caiet. 2. 2. *q*. 10. *art*.5.*cit*. Bannes *in Commentario ad eundem articulum*, & aliqui alij ex Thomistis; sed solùm constituunt quasi diuersos ordines, vel status infidelium, iique à Sancto Thoma appellantur species infidelitatis solùm largo modo, & impropriè, vt notat Valent. 2.2.*disput*.1.*quæst*.10.*punct*.3.§. *Et hæc quidem*. & *quæst*. 11. *punct*. 1. Suar. *disp*. 16. *de infidelitate, sect*.4. *num*. 8. & recentiores communiter: quamuis

15. *Sunt tamen necessariò exprimendæ in Confessione.* non sit negandum, quòd hi ipsi status, vel ordines infidelium sint specialiter exprimendi in Confessione, si fortè contingat, vt quis fidelis ad illos deflectat, vt notat *ibidem* Valent. §. *His ita constitutis*. Sanchez *lib*.2.*in Decal*.*cap*.7.*n*.17. Suar. *disput*.16 *de infidelitate, sect*.4.*num*.14.*in fine*, & *sect*.5.*n*.10. Bannes 2.2.*quæst*.12.*art*.1. *dub*. 1. *post solutionem ad* 4. sicut & sunt exprimendi particulares errores intra eundem statum, aut ordinem hæresis, vt, verbi gratia, si quis neget mysterium Trinitatis, aut Christi Diuinitatem; & alius solùm neget, quòd Sanctus Paulus fuerit Ierosolymis, cùm certum sit, quòd saltem multùm aggrauant in eadem specie, & notabiliter variant morale iudicium circa malitiam infidelitatis, vt iidem docent. Et à fortiori idem est de cir-

16. *Sicut & circunstantia apostasiæ à fide.* cunstantia apostasiæ: vt, si quis, verbi gratia, post receptam ex toto, & ex omni parte fidem catholicam labatur in hæresim, vel in aliam infidelitatem: nam est de fide, quòd magis peccet, quàm si esset semper educatus in illa eadem infidelitate, in quam labitur, vt notat Valen. *punct*.3.*cit*. *in fine*, & Sanch. *lib*. 2.*cap*.7 *n*.17.*cit*. & alij apud ipsum: & patet ex illo 2. Petri 2. *Si refugientes coinquinationes mundi in cognitione Domini nostri, & Saluatoris Iesu Christi, his rursus implicati superantur, facta sunt eis posteriora deteriora prioribus: melius enim erat illis non cognoscere viam iustitiæ, quàm post agnitionem retrorsum conuerti*. Et ex illo ad Hebræos 10. *Voluntariè peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis, iam non relinquitur pro peccatis hostia, &c. Et quantò magis putatis deteriora mereri supplicia, qui Filium Dei conculcauerit, & Sanguinem Testamenti pollutum duxerit?* Vnde, quamuis sit falsum, quod vult Caietanus *loco cit*. & aliqui alij ex Thomistis apud Suar. *disput*. 16.*sect*.4.*num*.5.& 7. quòd sit de essentia hæresis, recepisse aliquando totam fidem catholicam, & ab illa defecisse solùm ex parte; & de essentia Iudaïsmi non recepisse vnquam, nisi figuras, & veterem legem; & de essentia paganismi nihil recepisse ex reuelatis; & reuera tam sit Hæreticus, qui totam fidem aliquando recepit, & postea solùm ex parte ab illa defecit, quàm qui est natus, & educatus inter Hæreticos; & semper discredidit solùm ex parte fidem catholicam; & tam sit Iudæus, qui nunquam recepit, nisi veterem legem, quàm qui nouam iam priùs receptam posteà totam abiecit, & solùm retinuit veterem; & denique tam sit paganus, qui semper ex reuelatis nihil admisit quàm qui priùs admisit aliqua, vel etiam omnia, & posteà nihil retinuit: quamuis, inquam, hoc totum sit falsum, & hoc, quod est habuisse aliquando, aut nunquam habuisse fidem, siue ex toto, siue ex parte, sit circunstantia solùm accidentalis; verissimum tamen est, quòd notabiliter au- 17. *Apostasia à fide quid propriè sit.*
get infidelitatis malitiam: & ideò in Confessione est necessariò exprimenda: & ex Sancto Thoma 2.2. *quæst*. 12. *art*.1. *ad* 3. talis est apostasia à fide, quæ non importat determinatam speciem infidelitatis; sed solùm circunstantiam aggrauantem in vnaquaque specie; & tam potest esse, si deflectatur ad hæresim, quàm si ad Iudaïsmum, aut paganismum, vt probat Suar. *disp* 16. *sect*.5.*num*.4.& 5. quamuis antonomasticè non dicatur apostata, nisi qui totaliter deserit Christum, vt idem subdit *n*. 6. Neque aliud probat professio fidei, & voluntas eam seruandi, quę habetur in Baptismate: nam propriè non est votum, cuius transgressio tribuat speciem sacrilegij, si quis fortè post Baptismum à fide deficiat, vt benè probant Scholastici communiter *in* 4. *sent*. *distinct*. 38. Caiet. & Thomistæ 2.2.*quæst*.88.*art*.2. Sot. *lib*.7. *de iust*.*quæst*.1.*art*.3. *versus finem*. Suar. *tom*. 2. *de relig*. *lib*.3. *de voto*, *cap*.2.*num*.6. Valent. 2.2.*disput*.6.*quæst*. 6.*puncto* 2.*in fine*. Azor. *part*.1.*lib*.11.*cap*.13.*quæst*.3. *col*.*mihi* 1379. Nau. *in Man*.*cap*.12.*num*.32.§. *Duodecimò infertur*. Bellarm. *tom*.2. *lib*.2. *de Monachis*, *cap*.19. & alij: sed solùm facit, vt defectio sit grauior; & alioqui tam potest esse Hæreticus, qui post Baptismum ritè susceptum deflectit ad hæresim, quàm qui deflectit post Baptismum susceptum nulliter, vel etiam simpliciter ante susceptum: vt, si quis adhuc existens Catechumenus, & nondum baptizatus, discredat aliquid ex iis, quæ paulò antè animo credidit, vt notat Suar. *sect*.4.*cit*.*n*.9. & Bannes 2.2. *quæst*. 10.*art*.5. §. *Est tertium argumentum*. nam reuera susceptio fidei non requirit Baptismum: sed hic est solummodo quædam externa, & solennis illius professio. Et quemadmodum Catechumenus ante Baptismum, dum credit omnia, est verè fidelis, & Christianus coram Deo: ita, etsi discredat solùm aliqua, est verè Hæreticus; quamuis Ecclesia illum non ex- 18. *Catechumenus si in aliquo erret à fide, potest esse Hæreticus.*
communicet, neque puniat, vt Hæreticum: quia nondum agnoscit illum, vt subditum; neque hic se illi adhuc tradidit, & perfectè subiecit per Baptismum, vt *infra* explicabimus, quando agemus de hæresi.

19. *Peccatū hæresis quomodo sit grauissimū inter peccata infidelitatis.* Quòd si quæras de speciebus infidelitatis, quæ sit grauior per hanc ipsam grauitatem accidentalem ex circunstantia alias susceptæ, vel non susceptæ catholicæ fidei, sic respondet S. Thomas 2.2. *quæst*. 10. *art*.6. sub distinctione. Per comparationem, inquit, ad ipsam fidem, cui renituntur hæ omnes infidelitates, grauior est infidelitas hæresis, quàm Iudaïsmi; & hæc est grauior, quàm paganismi: sed per comparationem ad obiecta, quæ corrumpunt circa fidem, contraria ratione grauissimus est paganismus, eique proximus est Iudaïsmus, & tertio loco est hæresis: nam quoad primum certum est, quòd Hæreticus, qui semel agnouit veritatem fidei, habet de illa maiorem notitiam, quàm Iudæus, aut paganus; & ideò maiorem iniuriam illi facit, dum eam abiicit iam susceptam, & magis contemnit authoritatem diuinam, postquàm illi assensum præbuit, & per consequens grauiùs peccat,

quam

quàm paganus. Et quoad secundum similiter certum est, quòd paganus, qui omnia discredit ex reuelatis, plura corrumpit circa assensus fidei, & in pluribus errat, quam Iudæus; & hic corrumpit plura, & errat in pluribus, quam Hæreticus; & ideò ex hoc capite paganus communiter, & regulariter grauiùs peccat, quam Iudæus, & hic grauiùs quam Hæreticus: sed absolutè prior grauitas ex comparatione ad fidem, quæ abiicitur, maioris est ponderis, quàm posterior ex comparatione ad plura obiecta, vt subdit *eodem articulo* S. Thomas: quia prior comparatio magis facit ad rationem culpæ, & ad voluntariam auersionem à fide, & à diuina authoritate; & ideò absolutè, & simpliciter grauissima omnium infidelitatum est hæresis, eique proxima est Iudaïsmus, & tertio loco est paganismus, comprehendendo hoc nomine etiam atheismum, & Mahumetanismum, & alios, si qui sunt, qui simpliciter nihil admittunt ex reuelatis, neque per figuras, neque per veritatem rei circa Christum, vt Deum, & vt Redemptorem, qualis etiam esset, si quis Philosophus vnum Deum cognosceret naturaliter, eúmque coleret ex naturali notitia, neque admitteret aliquid aliud, vt notat Suar. *disp. 16. sect. 4. cit. num. 2 & 15.*

Dixi verò per grauitatem secundam, & extensiuam solùm communiter, & regulariter peccare grauiùs, & in pluribus paganos, quàm Hæreticos: quia, vt notat S. Thom. *q. 10. art. 6. cit.* etiam Hæretici aliquando plura corrumpunt circa credibilia, quàm pagani, vt patet, inquit, de Manichæis: & idem potest dici etiam de Sectariis nostri temporis ex Valent. *2. 2. disp. 1. quæst. 10. puncto 3. citato, in fine.*

20\. *Circunstantia apostasiæ vtrùm aggrauet peccatum infidelitatis in eadē specie, an in diuersa.*

Vlteriùs si quæras, vtrùm grauitas maior, quæ habetur in infidelitatibus iam dictis ex circunstantia fidei priùs susceptæ, & posteà abiectæ, & præcipuè ex circunstantia apostasiæ, semper sit in eadem specie; an verò aliquando sit etiam in diuersa, sub distinctione respondet Suar. *disput. 16. de infidelitate, sect. 5. n. 10.* nam, si fides, à qua retroceditur per apostasiam, sit solùm suscepta animo, & coram Deo; nō autem exteriùs sit illam professus per Baptismum coram Ecclesia, neque ad illam perpetuò retinendam se obligarit; certum videtur, quòd solùm sit in eadem specie, & siue is, qui deserit fidem, sistat solùm in hæresi, siue vlteriùs tendat ad Iudaïsmum, aut paganismum, malitiam semper aggrauet in eadem specie, & semper peccet cōtra eādem virtutem theologicam fidei; non autem contra aliam; si verò fides est suscepta non solùm animo, & coram Deo; sed etiam exteriùs est promissa Ecclesiæ per actum Baptismi, probabile est, quòd sit in diuersa specie, & quòd baptizatus, qui deserit fidem, & transit ad Iudaïsmum, aut paganismum, non solùm peccet contra virtutem theologicam fidei; sed etiam contra obedientiam, ex qua Ecclesiæ se subiecit; vel contra iustitiam, ex qua illi tribuit ius, & promisit fidelitatem: quod idem etiam asserit idem Suar. *disp. 17. initio.* Et quidem si Baptismus non est solùm externa, & solennis professio fidei; sed etiam sponsio, & promissio obedientiæ, & fidelitatis facta Ecclesiæ, benè habet distinctio; & desertio fidei in homine baptizato verè est duplex peccatum contra virtutem theologicam fidei, & contra virtutem moralem obedientiæ, aut iustitiæ: si verò Baptismus nihil est aliud, nisi voluntaria, externa, & solennis susceptio, & professio fidei; non autem vera sponsio, aut promissio facta Ecclesiæ de fide non deserenda, & ad fideles non redeundo; non apparet, quomodo desertio fidei in homine baptizato sit duplex peccatum, & circunstantia apostasiæ sit mutans speciem. Et reuerà quòd talis sponsio, aut promissio in Baptismo non fiat saltem explicitè, rectè probat Caiet. *2. 2. quæst. 88. art. 2. §. Ad secundum verò dubium.* ex ipso ritu Baptismi, in quo toto solùm tria quæruntur a baptizando, id est, vtrùm abrenunciet Satanæ, & omnibus operibus, & pompis eius; & vtrùm credat in Deum Patrem, & in Iesum Christum Filium eius, & in Spiritum Sanctum, &c. & vtrum velit baptizari. Et ille ad hæc tria solùm respondet affirmatiuè: *Abrenuncio, Credo, Volo*: quæ tamen verba nihil important de sponsione, aut promissione facta Ecclesiæ, vt ex se patet. Et quòd talis sponsio, aut promissio in Baptismo neque etiam fiat implicitè, sicut fit in susceptione sacrorum Ordinum promissio castitatis, ex eo probat idem Caietanus *loco citato*, & Bellarm. *lib. 2. de Monach. c. 19. §. Quartò. tom. 2.* quia talis implicatio promissionis in Baptismo, neque est ex speciali præcepto, & statuto Ecclesiæ, sicut est in Ordinibus sacris; neque ex ipsa rei natura, quasi ipsa assumptio status Christianitatis necessariò eam inuoluat. Nā, quanuis fortasse in primitiua Ecclesia ex mandato Pontificum, vel ex consuetudine, à Catechumenis adultis, Baptismum petentibus, & nomen suum dantibus, exigeretur votum, aut iuramentum non recedendi à fide, eámque non deserendi, vt indicat Caiet. *§. citato, in fine*, & ex illo, & aliis notat Henriq. *lib. 2. de Baptismo, cap. 19. num. 2.* idque durarit vsque ad tempora Sanctorum Ambrosij, Hieronymi, & Augustini, vt idem subdit; sicut & modò ab iis, qui dant nomen militiæ, exigitur iurata promissio non deficiendi ab illa, & ex Trid. *sess. 25. cap. 2 de reform.* ab iis, qui eliguntur in Episcopos exigitur iuramentum obedientiæ ad Summum Pontificem; posteà tamen, neque præceptum huiusmodi, neque consuetudo ampliùs obtinuit, vt modò patet ex Rituali; & ad Baptismum ritè suscipiendum etiam in adulto, satis est sola voluntas, & propositum seruandi præcepta, nouámque vitam instituendi sine alia promissione, aut sponsione explicita, vel implicita, quæ fiat Ecclesiæ. Vnde, quod dixit Magister Sentent. *in 4. distinct. 38.* omnes in Baptismo facere votum commune, cùm spondent renunciare Diabolo, & pompis eius, Sanctus Thomas *ibidem, qu. 1. art. 2. quæst unc. 1. ad 3.* & *2. 2. qu. 88. art. 2. ad 1.* solùm intelligit de voto large accepto, in quantum dicitur id fieri ex voto, quod fit ex voluntate, & voluntariè; & absolutè negat transgressionem talis voti facere speciale peccatum: & ait, solùm addere specialem deformitatem, in quantum magis peccat eodem genere peccati, qui est baptizatus, quàm non baptizatus, cùm ex Sancto Paulo *ad Hebræos 10.* deteriora supplicia mereatur, qui conculcat Filium Dei, & polluit Sanguinem Testamenti, vt certè facit, qui est baptizatus, & habet notitiam fidei. Ex hac autem doctrina Sancti Thomæ, quòd peccatum hominis baptizati sit solùm grauius in eodem genere; non autem aliud, & in alio genere, quàm peccatum non baptizati; non solùm impugnatur, quòd in Baptismo fiat votum propriè dictum ex virtute religionis: sed etiam quòd fiat sponsio, aut promissio specialis ex virtute obedientiæ, aut iustitiæ; & per consequens, quòd etiam infidelitas in homine baptizato sit peccatum grauius in alia specie. Et quanuis aliquando apud antiquos Patres vsurpentur in hoc proposito obligationis contractæ ex Baptismo, vocabula sponsionis, promissionis, & pacti, vt videre est apud eundem Suarium *tomo 3. in 3. partem, quæst. 71. art. 1. in Commentario versus finem,* & *tomo 2. de relig. lib. 3. de voto, cap. 2. num. 5. in fine*, & apud Bellarm. *lib. 2. de*

21\. *In Baptismo nullū fit votum, aut promissio propriè dicta.*

22\. *Sicut fiebat in primitiua Ecclesia.*

Monachis,

Monachis, cap. 19. cit. tom. 2. ea tamen non sunt accipienda strictè, & propriè; sed solùm largè, & impropriè pro sola obligatione, quam inducit acceptatio, & professio Christianæ religionis, facta in Baptismo, non ratione priuatæ legis, quam sibi quasi actiuè, & ex propria voluntate imponat vnusquisque spondens, aut promittens, & Baptismum suscipiens; sed ratione legis diuinæ latæ à Christo, & ratione potestatis concessæ Ecclesiæ, vt loquitur idem Suar. *quæst. 71. art. 1. citato*: & ad hanc obligationem non concurrit baptizati voluntas, nisi per actum acceptationis spontaneæ, & liberæ; non autem per actum propriæ promissionis, & sponsionis, vt idem loquitur *lib. 3. de voto, cap. 2. citato, n. 7. versus finem*; & priùs indicauerat *lib. 1. de voto, cap. 19. n. 3.* Et si vlteriùs fiat vis in vocabulo promissionis, aut sponsionis, quod Patres vsurpant, possumus vlterius dicere cum Bellarmin. *lib. 2. de Monachis, cap. 19. citat. §. Sed conciliari possunt.* dupliciter posse aliquid à nobis promitti: primò, cum intentione contrahendi per nos ipsos nouam obligationem, eámque nobis sponte, & liberè imponendi per ipsum actum nostræ promissionis, vt communiter facimus, quando vouemus Deo res aliquas particulares: secundò, cum intentione solùm acceptandi obligationem ab alio positam, talémque acceptationem testificandi, quomodo *Exodi 19.* per verba futuri temporis promiserunt Hebræi: *Cuncta, quæ locutus est Dominus, faciemus.* In Baptismo verò, si quid promittimus Deo, aut Ecclesiæ, vt Patres loquuntur; solùm promittimus secundo modo; non autem primo: & ideò si promissionem transgredimur, solùm facimus contra vnam obligationem à Deo, vel ab Ecclesia nobis impositam, & à nobis in Baptismo acceptatam; non autem contra duas; & in vna tantùm specie peccamus, non in duplici, siue sit peccatum apostasiæ, & contra obligationem præcepti fidei; siue aliud quodcunque, & contra obligationem alterius præcepti, quod sine dubio est probabilius.

DISPVTATIO XXIII.

Verùm infideles non apostatæ, id est, pagani, & Iudæi, possint aliquo modo à fidelibus cogi ad fidem audiendam

1. *In Ecclesia est ius, & facultas prædicandi fidem per totum mundum.*
2. *Et defendendi suos Prædicatores, eorúmque iniurias vindicandi.*
3. *Ius, & potestas prædicandi est solùm penes Pastores Ecclesiæ, & solùm dependenter ab illis potest esse in aliis.*
4. *Non est fidendum internæ inspirationi, & interno instinctui de exercenda prædicatione sine licentia Prælatorum.*
5. *Prædicatio, & instructio priuata non est prohibita.*
6. *Ius defendendi Prædicatores ab iniuriis infidelium non competit Principibus laicis, nisi dependenter à Papa, & ex illius commissione.*
7. *Principes laici non debent primò bellum mouere infidelibus, vt in eorum terras inducant Prædicatores; sed solùm quando infideles rogati nolunt eos admittere, vel admissos malè tractare.*
8. *Possunt tamen licitè extruere arces, & turres in eorum confinibus, & suis sumptibus.*
9. *Expensa pro mittendis, & alendis Prædicatoribus infidelium, à quibus sint facienda.*
10. *Expensæ Prædicatorum, in rigore loquendo, possunt repeti ab ipsis infidelibus.*
11. *Est de iure naturæ, vt Prædicatores, qui mittuntur ad infideles, alantur ab ipsis infidelibus.*
12. *Infideles non possunt redigi in seruitutem à fidelibus ex hoc, quòd sint ferinis moribus.*
13. *Neque ex eo, quod sint quasi amentes, & parum valeant mente.*
14. *Infideles non subditi non possunt cogi ad audiendos Prædicatores.*
15. *Quomodo Ecclesia cogat fideles ad audienda consilia euangelica; non autem cogat ad illa sequenda.*
16. *Obligatio confitendi peccata non infertur ex potestate ea remittendi; sed ex potestate retinendi.*
17. *Potestas prædicandi fidem solùm est ad volentes illam audire.*
18. *Infideles, si nolint audire prædicationem, non propterea illi resistunt, aut illam impediunt.*
19. *Infideles temporaliter subditi Christianis Principibus, quomodo possint cogi ad audiendos Prædicatores.*

DE infidelibus apostatis, qui aliquando catholicam fidem professi sunt, & posteà ab illa defecerunt ad hæresim, vel etiam ad Iudaismum, aut paganismum, non hic agimus, quomodo corporaliter sint compellendi, vt impleant, quod promiserunt in Baptismo, & vt teneant fidem, quam susceperunt: nam de his commodior agendi locus erit *infrà*, quando specialiter agemus de hæresi, & de apostasia; sed solùm agimus de infidelibus non apostatis, id est, de paganis, & de Iudæis cum Sancto Thoma 2. 2. *quæst. 10. articulo 8. & sequentib.* & de his ipsis solùm agimus, quando iam habent vsum rationis; non autem quando adhuc sunt infantes, & planè manent in potestate parentum: nam pro hoc statu commodiùs de illis agitur in materia de Baptismo: & de illis, quando habent vsum rationis, maximè agimus quoad coactionem per pœnas, & per supplicia corporalia, iis comminando, verbi gratia, mortem, aut seruitutem, vel priuationem bonorum, nisi fidem suscipiant; & bellum iis inferendo, &c. & tam agimus, quando sunt subditi per temporalem iurisdictionem Christianis Principibus, vt sunt, verbi gratia, Iudæi in statu ecclesiastico, quàm quando non sunt subditi, & plenè sunt sui iuris, vt sunt, verbi gratia, Turcæ, aut Indi.

Atque, vt certa distinguamus à dubiis, & rem totam ordinatiùs explicemus.

Certum est primò, quòd Ecclesia iure, & pote- *1. In Ecclesia est ius, & facultas prædicandi fidem per totum mundum.*
statè sibi facta à Christo, liberè, & licitè potest vbique Euangelium prædicare, & fidem disseminare apud quoscunque infideles: nam hoc saltem habetur Matth. vlt. *Data est mihi omnis potestas in cælo, & in terra. Euntes ergo docete omnes gentes*, &c. & Marci vlt. *Euntes in mundum vniuersum, prædicate Euangelium omni creaturæ.* Et sensus est, quòd Christus Dominus haberet ius, & potestatem in omnes, iuxta illud ex Psalmo 2. *Constitutus sum Rex ab eo. Postula à me: & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ.* Et quia illud ius, & potestas erat maximè in ordine ad conuersionem, & ad salutem, eámque erat procuraturus non per se ipsum immediatè, & personaliter omnes docendo, & omnibus prædicando; sed per Apostolos, & per Ecclesiam; illud ipsum suum ius, & potestatem communicauit Apostolis, & Ecclesiæ, dum illos misit, vt

omnes

omnes docerent ; & dum illos toti mundo dedit Apostolos, & Pastores, & Doctores in ædificationem corporis Christi, vt dicitur *ad Ephesios* 4. & posuit in eis verbum reconciliationis, vt pro ipso legatione fungeretur, & omnes homines Deo reconciliaret, vt dicitur 2. *Cor.* 5. omninò voluit, vt etiam participarent de eius potestate, eúmque ipsum repræsentarent: sicut & legatus missus à Principe repræsentat Principem, & participat de potestate Principis: & ideò in Ecclesia non debuit solùm esse facultas, quasi facti, & permissiua ad prædicandum per totum mundum, si, scilicet, illi permitteretur prædicatio, quomodo vnusquisque etiam dicitur habere facultatem ingrediendi in alienam domum, & in illa manendi, si permittatur à vero domino manere, & ingredi ; non autem ab illo prohibeatur: sed etiam debuit esse facultas iuris, & vera potestas ad prædicandum, commissa sibi, & communicata à Christo, qui illam habet omninò supremam ex ipso munere Saluatoris, & Redemptoris, quod maximè erat ponendum in actu per huiusmodi prædicationem. Et idem probatur ex munere pascendi, quod Christus *Ioan.* 21. commisit Sancto Petro, vt perpetuò maneret in Ecclesia, quando dixit: *Pasce oues meas.* siquidem hoc munus necessariò importat iurisdictionem, & veram iuris potestatem, & primò, & maximè inchoatur, & exercetur per prædicationem: ac proinde sicut omnes sunt oues, & subditi Christi: ita & in Ecclesia est ius, & potestas pascendi omnes, & omnibus prædicandi: & sic docent omnes communiter cum S.Thoma 2.2. *qu.* 10. *art.*8. & cum Magistro *in* 2. *dist.* 41. vel *in* 4. *dist.* 4. & alij apud Suar. *disp.* 18. *de fide, sect.* 1. *num.* 2.

2. *Et defendendi suos Prædicatores, eorúmque iniurias vindicandi.*

Secundò, hinc fit vlteriùs, vt Ecclesia iure possit Prædicatores suos defendere contra infideles, si fortè ab illis impediantur, ne prædicent; vel si malè tractentur, vt notat S.Thomas *art.* 8. *cit.* & Doctores communiter apud Suar. *sect.* 1. *cit. num.* 4. & præcipuè Maior *in* 2. *dist.* 44. *quæst.* 3. & Franc. Victoria *in relect.* 1. *de Indis, part.* 2. *num.* 9. nam iure ipso naturæ hoc habet vnaquæque Respublica, aut potestas, præsertim suprema in suo ordine, vt possit ius suum tueri, suásque iniurias propulsare: & ideò etiam Ecclesia potest tueri ius prædicandi, & propulsare iniurias, quas ipsa recipit in suis Prædicatoribus: & alioqui valdè diminutum, & imperfectum esset ius collatum ipsi à Christo, nisi haberet etiam omnia, quæ sunt necessaria ad illud exercendum, & conseruandum, vt certè est necessarium ius, & facultas defendendi suos, & suorum iniurias propulsandi: & quemadmodum secundùm Iura, tam ciuilia, quàm canonica, qui concedit aliquod ius, aut iurisdictionem alicui, intelligitur eo ipso concedere necessaria ad exercitium, & conseruationem illius, *l.* 2. *ff. de iurisd. omn. Iud.* & *l. fin. ff. de offic. eius, cui mandata est iurisdictio.* & cap. *Præterea.* & cap. *Suspicionis. de offic. Iudic. deleg.* ita & Christus per hoc ipsum, quòd concessit Ecclesiæ ius prædicandi ad omnes gentes, etiam concessit ius defendendi Prædicatores: & hoc modo Sanctus Paulus *Actor.* 13. non solùm verbis asperioribus redarguit; sed etiam factis durioribus, & ipsa etiam cæcitate puniuit Elimam Magum, qui resistebat prædicationi, & conabatur auertere à fide Proconsulem Sergium Paulum, virum prudentem: *Et repletus Spiritu Sancto*, vt ibi dicitur, *intuens in eum dixit: O plene omni dolo, & omni fallacia, fili Diaboli, inimice omnis iustitiæ, non desinis subuertere vias Domini rectas. Et nunc ecce manus Domini super te, & eris cæcus non videns Solem vsque ad tempus. Et confestim cecidit in eum caligo, & tenebræ: & circumiens quærebat, qui ei manum daret.* Et eadem ratione plures ex Sanctis Patribus eos laudant ex viris principibus, & ex belli Ducibus, qui etiam armis hostes fidei debellarunt, vt patet ex Sancto Gregorio *epistola* 72. & 73. *lib.* 1. vbi ex hoc nomine laudat Gennadium Patritium, & Exarchum Africæ, vt etiam refertur cap. *Sicut excellentiam.* & cap. *Si non ex fidei.* 23. *quæst.* 4.

3. *Ius, & potestas prædicandi est solùm penes Pastores Ecclesiæ, & solùm dependenter ab illis potest esse in alijs.*

Tertiò, certum est, quòd potestas, & ius prædicandi non conuenit ex officio, & tanquam ordinaria, nisi Pastoribus, id est, suprema, & vniuersalis per totum mundum, Summo Pontifici: particularis verò, & cum dependentia ab ipso per Diœceses, & Parochias, Episcopis, & Parochis; & ex delegatione non conuenit, nisi illis, qui a Pastoribus legitimè destinantur, & mittuntur, vt patet ex Tridentino *sess.* 5. *cap.* 2. *de reformat.* & *sess.* 24. *cap.* 4. *de reformat.* Nam, sicut Christus munus pascendi solùm commisit Sancto Petro, & successoribus: ita & S. Petro, & successoribus commisit munus prædicandi: & vsus Ecclesiæ hic semper fuit, vt prædicationem non ex priuata authoritate sibi quilque acciperet, & vsurparet, sed solùm ex potestate, & authoritate publica, vt patet ex Sancto Paulo ad Rom. 10. *Quomodo prædicabunt, nisi mittantur?* & ex illo Matth. 9. & Lucæ 10. *Rogate Dominum messis, vt mittat operarios in messem suam.* & ex Innocent. III. *cap. Cùm ex iniuncto. de Hæret.* vbi id expressè habetur.

4. *Non est fidendum internæ inspirationi; & interno instinctui de exercenda prædicatione sine licentia Prælatorum.*

Et quamuis non sit negandum, quòd possit quis etiam à Deo inuisibiliter mitti per internam inspirationem, atque instinctum, eaque missio sit multò dignior, vtpote inuisibilis, & diuina; non est tamen vnicuique credendum, si tantùm asserat, se esse missum a Deo; sed debet missionem huiusmodi inuisibilem astruere per operationem alicuius miraculi: sicut fecit Moyses *Exodi* 7. qui tanquàm signum, quòd mitteretur à Deo, accepit, vt virgam verteret in serpentem; & rursus serpentem in virgam: vel saltem debet illam probare per sacram Scripturam, sicut fecit *Ioan.* 1. Sanctus Ioannes Baptista, qui suam à Deo missionem probauit per Isaiam: *Ego vox clamantis in deserto*, &c. & sic expressè habetur cap. *Cùm ex iniuncto. cit. de Hæreticis.* & notat S.Thomas in illud ad Roman. 10. *Quomodo prædicabunt, nisi mittantur?* & ex illo Suar. *disputat.* 18. *de fide, sect.* 1. *n.* 5. Et alioqui talis instinctus, & inspiratio est reiicienda, tanquàm à malo Spiritu, vtpote contra vsum Ecclesiæ, & contra ipsum Spiritum Dei, qui in administranda Ecclesia, & in exercendo officio prædicationis, maximè vult subordinationem, & obedientiam ad Pastores, vt in re simili de eo, qui vult dimittere episcopatum propter solam inspirationem internam, dicitur ex Innocentio III. cap. *Nisi cùm pridem. de renunciat.*

Et non est dubium, quòd ita postulat pax, & concordia inter Ministros Ecclesiæ, vt non omnes sibi vsurpent officium Apostoli, & Doctoris, seu Prædicatoris, cùm secundùm Apostolum *ad Ephes.* 4. & 1. *Corinth.* 12. Christus ipse dederit in Ecclesia quosdam Apostolos, & quosdam Prophetas, & alios Euangelistas, & Doctores; non autem omnes Apostolos, aut omnes Doctores: & ita postulat doctrinæ puritas, & synceritas fidei, ne alioqui detur occasio dissemioandi errores.

5. *Prædicatio, & instructio priuata non est prohibita.*

Non tamen propterea est damnanda, aut prohibenda priuata instructio, & doctrina, quæ potest fieri ab vnoquoque ex priuata charitate, etiam ad infideles, & circa res fidei, quando occasio se se offert, cùm vnicuique mandarit Deus de proximo suo, vt dicitur *Ecclesiastici* 17. & studium intelligendi diuinas Scripturas, & secundùm eas adhortandi; non sit reprehendendum; sed commendandum,

dum, vt habet Innocentius III. *Cùm ex iniuncto. de Haret.* nec sit periculum in tali casu vsurpandæ iurisdictionis, cùm id non fiat, quasi ex officio Pastoris; sed solùm ex consilio charitatis, vt notat Suar. *disput.* 18. *sect.* 1. *cit.* *n.* 5. Et hoc modo etiam inter Catholicos, quando ad rudes habetur instructio Christianæ doctrinæ in plateis, vel ad societates laïcorum, aut ad Moniales priuatus sermo de rebus diuinis, communiter non petitur licentia, aut benedictio ab Episcopis; sicut alioqui pro Concionibus publicis præcipitur in Tridentino *sess.* 5. *cap.* 2. *de reformat.* & *sess.* 24. *cap.* 4. *de reformat. cit.* sed pro Monialibus petitur solùm facultas adeundi ad Monasteria, quando illa est necessaria; non autem colloquendi cum illis de rebus diuinis, eásque adhortandi ad perfectionem, & ad virtutes vitæ religiosæ: quod communiter omnes Episcopi maximè optant, & semper ratum, gratúmque habent.

6. *Ius defendendi Prædicatores ab iniuriis infidelium nõ competit Principibus laicis, nisi depẽdenter à Papa, & ex illius commissione.*

Quartò, quod diximus de iure prædicandi, aut mittendi Prædicatores per totum mundum, quòd solùm residear in Summo Pontifice, qui est Pastor vniuersalis omnium ouium Christi Domini, debet intelligi etiam de iure defendendi Prædicatores, & vindicãdi, aut vlciscendi iniurias, quæ ipsis inferuntur ab infidelibus: nam, quemadmodum iura Ecclesiæ vniuersalia sunt ipsi commissa, non autem laïcis, quibus non competit iurisdictio, nisi temporalis: ita & ipsi est commissa defensio huiusmodi iurium; non autem laïcis, vt ex communi sententia notat Suar. *disput.* 18. *sect.* 1. *n.* 7.

Verùm, quia defensio huiusmodi iurium, & vindicatio, aut vltio huiusmodi iniuriarum, armis, & bellis sæpè est facienda; & hæc tractare non est Sacerdotis, aut status sacerdotalis, vel clericalis, cuius munimenta non sunt pila ferrea, aut arma; sed dolor, fletus, orationes, & lacrymæ, cap. *Non pila.* & cap. *Conuenior.* §. *Quid ergo turbamini.* 23. *quæst.* 8. iure potest, ac solet Summus Pontifex huiusmodi defensionem, & vltionem committere Principibus laïcis, iísque etiam præcipere, vt talem curam assumant, vt patet ex cap. *Igitur.* & cap. *Scire.* 23. *quæst.* 8. *cit.* & ad hunc finem etiam potest prouincias infidelium inter Principes distribuere; non quidem, vt illas pro voluntate, & per vim sibi capiant; quod esset tyrannicum: sed vt curent, Prædicatores fidei ad illas mitti, eósque, si opus sit, etiam armis defendant, vt notat Maior *in* 2. *dist.* 44. *quæst.* 3. *concl.* 3. Franc. Victoria *relect.* 1. *de Indis, part.* 2. *n.* 10. Suar. *disput.* 18. *sect.* 1. *n.* 7. *cit.* Quare non debent Principes, quando hæc cura illis committitur, primò inferre infidelibus bellum, eorúmque prouincias, ac terras occupare, vt faciliùs introducant Prædicatores, & fidem prædicent; sed debent priùs rogare, quæ pacis sunt; id est, vt Principes, & capita infidelium permittant in suis terris liberè prædicari Euangelium, & Prædicatoribus securitatem promittant; vel saltem permittant, eos securè degere, & commorari in suis ditionibus; neque faciant illos occidi, aut malè tractari. Deinde verò si infideles hoc negarint, licitè poterunt armis prosequi, & exequi ius prædicandi à Christo habitum, & cum exercitu Prædicatores inducere, & ab iniuriis illos tueri, vt subdit Suar. *n.* 10. & *sect.* 2. *n.* 8. & Victoria *n.* 5. & 12. & Molina *tract.* 2. *de iust. disp.* 105. §. *At nobis. in fine, col. mihi* 434. *initio.* & Paulus Layman. *lib.* 2. *tract.* 1. *cap.* 17. *n.* 3. §. *Caterùm. pag. mihi* 215. *col.* 1. & Beccanus 2. 2. *tract.* 5. *cap.* 13. *quæst.* 4. *concl.* 3. & Valent. 2. 2. *disput.* 1. *quæst.* 10. *puncto* 7. §. *Nihilominus.* & §. *Maneat itaque.* & Reginal. *in praxi, lib.* 21. *n.* 94. §. *Attamen. vers. Quartus. pag. mihi* 171. *col.* 1. & alij, qui inter causas iustè bellandi, aut bellum mouendi contra infideles, non subditos temporaliter Ecclesiæ, aut Principibus Christianis enumerant, si huiusmodi infideles impediant prædicationem, aut fidei susceptionem, & vel nolint admittere Prædicatores, vel prohibeant eos audiri, & fidem suscipi à volentibus audire, & fidem suscipere.

7. *Principes laïci non debent primò bellum mouere infidelibus, vt inuadãt terras inducãt Prædicatores, sed solùm quando infideles humiliter rogati nolũt eos admittere, vel admissos malè tractãt.*

Atque hoc modo licitè potuit Alexander VI. concedere Ferdinando II. Regi Hispaniarum, vt mitteret Prædicatores ad Insulas noui Orbis, eósque, si opus esset, armato etiam milite induceret, & defenderet: & quatenus infideles, dictarum Insularum Reges, ac domini, indebitè resisterent prædicationi, ac fidei, licitè potuit vlteriùs concedere, vt illos de regno, ac dominatu deponeret, saltem iure belli, sibíque pro bono fidei illas Insulas plenè haberet, vt de facto concessit de anno 1493. per suam Bullam, *Inter cætera.* quanquam prætereà videatur concessisse etiam aliquid plùs; de quo tamen in præsentia non est, quòd agamus.

Sed rectè addit Victoria *in relect.* 1. *de Indis, part.* 2. *n.* 12. & plures alij ex citatis Authoribus, quòd quamuis, per se loquendo, sit licitum, bellum inferre contra infideles, quando resistunt prædicationi, eámque impediunt; sæpè tamen non expedit, & Christianæ mansuetudini magis conuenit, vt Prædicatores mittantur, tanquàm oues, inter lupos, & patienter ferant exemplo Christi, si fortè alicubi non recipiantur, & solùm excutiant puluerem pedum, vt dicitur *Matth.* 10. & *Lucæ* 9. & 10. & *Marci* 6. Et sine dubio ita est factum per ipsos Apostolos, & per alios in primitiua Ecclesia, antequàm Reges, & Principes ad fidem conuerterentur: nunc verò cùm Ecclesia etiam valeat armis Principum, licitè potest etiam armis se se defendere, & bellum mouere, vt fidem prædicet, si alioqui, pensatis omnibus, ita expediat, vt iam diximus.

Quòd si Prædicatores nulli sint, qui infidelium linguam norint, & possint induci ad illos docendos Christianam fidem; neque infideles velint permittere, vt per Interpretem illam doceant, vel vt linguam discant in ipsis terris, licitè poterunt Christiani Principes turres, & arces extruere in confinibus suarum prouinciarum, & ad fines infidelium, vt Christiani paulatim assuescant eorum linguæ, séque habilitent ad eos docendos, vt subdit Maior *conclus.* 3. *cit.* & ex illo Bannes 2. 2. *quæst.* 10. *art.* 10. *dubit.* 4. *initio.* Non tamen huiusmodi extructio erit facienda expensis infidelium, ex eo, quòd fiat in eorum vtilitatem; neque huiusmodi expensæ erunt per se ab illis repetendæ, quicquid dicat *ibi* Maior: siquidem extructio fit in prouinciis, & locis Christianorum, & in bonum Christianæ fidei, ad quod infideles, quandiu manent in infidelitate, non tenentur concurrere; sed solùm poterunt repeti ex accidente, si, scilicet, infideles post huiusmodi turres extructas, & post apprehensam sufficienter à Prædicatoribus eorum linguam, adhuc nolint illos admittere, vel adhuc malè, & iniuriosè illos tractent, & ideò bellum sit ipsis mouendum, & sic posteà iure belli resumantur expensæ, & quicquid potest ab illis capi, vt de expensis ipsius belli notat Mol. *tract.* 2. *disput.* 106. *in fine.* 8. *Possunt tamẽ licitè extruere turres, & arces in suis finibus, & suis sumptibus.*

Et idem est etiam de aliis expensis, quæ necessariò sunt faciendæ pro alendis, & mittendis Prædicatoribus ad quoscunque infideles, & præsertim non subditos: neque enim per se, & directè sunt exigendæ, aut repetendæ, vel armis, aut per vim extorquendæ ab ipsis infidelibus, ad quos, & in quorum bonum mittuntur Prædicatores; sed debent suppeditari à Summo Pontifice, & à Prælatis, 9. *Expensæ pro mittendis, & alendis Prædicatoribus infidelium, à quibus sint faciendæ.*

quibus

quibus incumbit cura mittendi : & si redditus ecclesiastici, quos ipsi habent ex decimis, aut ex prouentibus quibuscunque, ad hoc non sufficiant, licitè possunt subsidium petare, & exigere ab aliis fidelibus, etiam laicis, cùm teneantur etiam alij, quantùm possunt, & quando vrget necessitas, cooperari ad fidei propagationem, & ad infidelium conuersionem, nisi forte ipsi Prædicatores sint viri verè apostolici, & ad imitationem Apostolorum, & ex Christi præcepto *Matth.* 10. & *Marci* 6. & *Luca* 10. sint contenti non possidere aurum, vel argentum, aut pecuniam in via, & neque portare saeculum, neque peram, neque panem, omninò certi, quòd dignus sit operarius cibo suo, vt *ibi* dicitur, & quòd Deo sic prouidente nihil illis sit defuturum; vel etiam, nisi velint, more Apostolorum, laborare manibus suis, vt dicitur 1. *Cor.* 4. & inde habere, vnde tribuant etiam aliis necessitatem patientibus, vt subditur 1. *ad Ephes.* 4. & in iis, quæ sunt opus, sibi, & aliis ministrare per se ipsos, & ne concupiscere quidem argentum, aut aurum alicuius, vt de se asserit Sanctus Paulus *Act.* 20. vel denique nisi velint pro Dei gloria, & quando opus sit, etiam viuere mendicatò. Et certum est, quòd huius spiritus homines nec defecerunt hucusque in Ecclesia, nec modò desunt, aut in posterum deerunt, fauente Deo, vt notat Suar. *tom. 1. de relig. tract. 2. lib. 1. cap. 16. num. 11. pag. mihi 96. initio* : & tales sunt etiam ex voto, quo solenniter se obstringunt omnes Professi nostræ Societatis, qui promittunt specialem obedientiam Summo Pontifici circa missiones, vt sine excusatione, & non petito viatico proficiscantur quocunque gentium eius Sanctitas iusserit, inter fideles, vel infideles, ad res, quæ spectant ad diuinum cultum, & ad bonum Christianæ religionis, vt dicitur *in Examine, cap. 5. §. 5. & in Constitut. parte 6. cap. 2. §. 13. & part. 7. capite 5. §. 3.*

Et non est dubium, quòd modus hic non exigendi, aut extorquendi ab ipsis infidelibus huiusmodi expensas, & non quærendi, quæ sunt ipsorum; sed tantùm ipsos, & non parcendi vllis laboribus, aut incommodis pro illorum salute; sed prompto, & alacri animo illa suscipiendi, sine vlla spe temporalis mercedis, aut retributionis, est maximè aptus ad conciliandos eorum animos, eósque benè disponendos, ac præparandos ad fidem : sicut è contra violenta exactio, & extorsio expensarum esset illis magno scandalo, & magno impedimento, vt etiam patet ex Sancto Paulo 1. *Cor.* 9. vbi asserit, ea de causa noluisse Apostolos vti iure, ac facultate communi accipiendi, & exigendi alimenta ab iis, quibus prædicabant; sed maluisse omnia sustinere, & suis manibus laborare, ne quasi offendiculum darent Euangelio Christi, id est, ne darent aliquod scandalum, & occasionem obloquendi de Euangelio.

50. *Expensa Prædicatorum, in rigore loquendo, possunt repeti ab ipsis infidelibus.*

Sed, quamuis hæc ita sint; negari tamen non debet, quin, absolute loquendo, sit satis probabile, quòd infideles, quemadmodum tenentur Prædicatores admittere, & non malè tractare, & ad hoc possunt cogi, etiam armis, à Christianis Principibus, si Pontifex iubeat; ita & tenentur eos alere, & reficere expensas itinerum, & alias omnes, cùm omnes fiant in eorum vtilitatem, & spiritualem salutem : & ideò etiam ad has possunt cogi per exactionem alicuius tributi, vt notat Suar. *tom. 1. de relig. tract. 2. lib. 5. cap. 16. num. 12. cit. pag. mihi 95. in fine*, & Fagundez *in quintum præceptum Ecclesiæ, lib. 2. cap. 1. num. 10. & 19. pag.* 809. & 815. Et sicut licitè posset, verbi gratiâ, Pontifex à Iudæis Romæ degentibus exig[illegible] certum aliquod stipendium pro sustentando Prædicatore, qui ad illos singulis Sabbathis verba facit : ita & potest tale aliquid exigere, etiam ab aliis infidelibus, qui degunt, verbi gratia, in Indiis, si ad illos mittat Prædicatores : hoc enim videtur esse, quod asserit Christus *Matth.* 10. dum Apostolos mittit ad prædicandum; iisque prohibet, ne possideant argentum, & aurum, aut pecuniam in zonis, aut peram in via : & eam reddit rationem : *Quia dignus est operarius cibo suo.* Et Lucæ 10. *In eadem domo manete edentes, & bibentes, quæ apud illos sunt : dignus est enim operarius mercede sua.* Nam, vt notat Sanctus Chrysostomus *homil. 33. in Matth.* & apud Sanctum Thomam *in Catena*, dum eos appellat operarios, & pronunciat dignos mercede, & cibo suo, apertè declarat, eum esse illis debitum ab illis ipsis, pro quibus operantur : & vt habet Sanctus Augustinus *lib. de Baptismo paruulorum*, non propterea Prædicatores venale faciunt Euangelium : quia, si illud pro cibo venderent, magnam rem vili venderent : sed ita accipiunt sustentationem necessitatis à populo, vt expectent mercedem dispensationis à Deo. Et ex eodem Sancto Augustino *de consensu Euangelistarum, lib. 2. cap.* 30. & apud Sanctum Thomam *loco citato*, ideò Christus Dominus prohibuit ab Apostolis ferri aurum, aut pecuniam; non, quia hæc non essent necessaria sustentationi; sed, vt demonstraret eam deberi ab illis ipsis, quibus Euangelium enunciarent.

Et ad hoc faciunt etiam illa, quæ congerit Sanctus Paulus 1. *Cor. cap.* 9. vt ostendat, sibi, & aliis euangelizantibus deberi alimenta ab illis ipsis, quibus euangelizant : nam vtitur primò exemplo militum, quorum nemo suis stipendiis militat; & exemplo agricolarum, & pastorum, quorum nemo plantat vineam, & de fructu eius non edit : & nemo pascit gregem, & non manducat de lacte. Et deinde ex lege vetere affert præceptum diuinum *Deuter.* 25. de ore non alligando boui trituranti : quia, nimirum, par est, vt etiam bruta laborantia comedant; & à fortiori, vt etiam euangelizantes alantur : & exemplum veterum Sacerdotum, & Leuitarum, qui viuebant ex victimis, & oblationibus altaris, cui inseruiebant : & tertiò ex lege noua affert Christi ordinationem ad Apostolos Lucæ 10. *In eadem domo manete edentes, & bibentes, quæ apud illos sunt : dignus est enim operarius mercede sua.* Et Matth. 10. *Dignus est operarius cibo suo.* vt iam indicauimus : & denique affert ius ipsum naturæ, ex quo omnibus laborantibus debetur merces : & inde infert, quòd non sit magnum, si etiam Apostoli, & qui seminant Euangelium, & spiritualia, ab illis alantur, & metant alimenta carnalia; quibus seminant : & tandem concludit, quòd quamuis hoc iure, & potestate accipiendi alimenta potuissent vti etiam Apostoli; maluerunt tamen non vti, sed omnia sustinuerunt, ne quod offendiculum darent Euangelio Christi : id est, omnem penuriam tolerauerunt, & omnem laborem sustinuerunt, laborando manibus suis, ne vllos offenderent, & ne occasionem præberent obloquendi de Euangelio, & de Prædicatoribus, vt iam indicauimus.

Et quidem cùm hæ omnes rationes sint ex se bonæ, & efficaces; illa tamen, quæ sumitur ex iure naturæ, videtur magis efficax, cùm ex ipso naturæ lumine compertum sit apud omnes, quòd dignus sit operarius mercede sua : & ideò ex Suar. *tom. 1. cit. de relig. tract. 2. lib. 1. cap. 9. n.* 10. susten- 51. *Est de iure naturæ, vt Prædicatores, qui mittuntur ad infideles, alantur ab*

ab ipsis infidelibus. tatio ministrorum euangelicorum, & ecclesiasticorum ab illis ipsis, quibus ministrant, sit de iure naturali, etiam stricto, & rigoroso, quod posteà est confirmatum, & explicatum etiam à Christo, & ab Apostolis, vt idem subdit *cap.* 10. *num.* 3. & patet *ex locis iam allatis.*

Et præterea cùm sit de iure naturæ, vt Deus cultu aliquo, & actione externa recognoscatur in supremum, & vniuersalem omnium Dominum, vt probat Sanctus Thomas 2. 2. *quæst.* 85 *art.* 1. eodem tamen ductu naturæ ab ipso mundi initio externa hæc actio semper fuit per oblationes, & munera, vt patet de Abel, & Cain, *Gen.* 4. quorum hic obtulit Domino munera de fructibus terræ, & ille de primogenitis gregis sui, & de adipibus eorum, vt benè notat Sanctus Chrysostomus *homilia* 18. *in Genesim* quod idem fecisse credendus est etiam Adam, & Isai, & alij Iusti ex Sancto Gregorio *lib.* 4. *Moralium, cap.* 2. *paulò ante medium*, & ex Sancto Thoma 2. 2. *quæst.* 85. *artic.* 1. *cit. ad* 2. Et quamuis non de omnibus iustorum sacrificiis fiat mentio in Scriptura, vt *ibi* notat Sanctus Thomas; de multis tamen ante legem scriptam sæpè fit mentio, vt, verbi gratia, de Noë, de Abraham, de Iacob, de Melchisedech, nec solùm fit mentio de sacrificiis vero Deo exhibitis à fidelibus; sed etiam de exhibitis à Gentilibus, & infidelibus Diis falsis: vnde & *Gen.* 47. fit mentio de Sacerdotibus Ægyptiorum, qui erant infideles, & de illorum immunitate à tributis. Imò, & Aristoteles 8. *Ethic. cap.* 9. *in fine*, inter ea, quæ spectant ad societatem ciuilem ponit etiam sacrificia, & contributiones, & conuentus ad exhibendum Diis honorem; & addit, priscâ sacrificia fieri consueuisse post fructuum collectionem, quasi primitias quasdam; & 6. *Polit. cap. vltimo, versus finem, pag. mihi* 711. inter Magistratus, sine quibus ciuitas esse non debet, etiam ponit Sacerdotes, & Æditiuos, & Sacrificulos, & Custodes sacrarum pecuniarum, & Reges sacrorum, & Pontifices Maximos: & *lib.* 7. *cap.* 8. *pag.* 530. *in fine*, cultum circa rem diuinam ait appellari sacrificium, & esse in primis necessarium in ciuitate. Vnde, cùm hic modus colendi Deum per oblationes, & munera sit antiquissimus, & ab ipso mundi exordio, & semper viguerit etiam in lege naturæ, & ante legem scriptam, & etiam inter Gentiles, qui legem non habent, & solùm naturaliter faciunt, quæ sunt legis; apertè ex illo videtur ostendi, quòd vetè sit ex lege naturæ, vt notat Suar. *lib.* 1. *cit. cap.* 3. *n.* 4. Et cùm huiusmodi munera, & oblationes magna ex parte solùm exhibeantur pro vsibus Sacerdotum, & Ministrorum rerum sacrarum; etiam hoc apertè ostenditur esse ex lege, & iure naturæ, vt Sacerdotibus, & Ministris rerum sacrarum exhibeantur, quæ sunt necessaria ad vsus vitæ. Atque hoc modo Innocentius III. *cap. Tua nobis*, & *cap. Cùm non sit. de decimis*, asserit, decimas, quæ sunt in sustentationem Sacerdotum, deberi Deo in signum vniuersalis dominij; & hoc quasi titulo speciali eum sibi illas reseruasse, in quantum, scilicet, per oblationes, & decimas specialiter voluit recognosci, vt Dominus, hoc est, per ipsam sustentationem Ministrorum suorum; & per consequens idem iuris voluit esse, vt ipse agnosceretur, & coleretur vt Dominus, & vt Ministri sustentarentur, vt benè explicat Sotus *lib.* 9. *de iustitia, quæst.* 4. *art.* 4. *pag.* 752. *initio*, id est, iuris diuini, & naturalis.

Et ob hanc causam Panor. *in cap. De terris. n.* 5. & 6. *de decimis*, & apud illum Oldradus *cons.* 25. existimat, quòd huiusmodi decimas pro Sacerdotum, & Ministrorum sustentatione tenentur soluere etiam infideles quicunque, sicut & tenentur Deum, vt Dominum, recognoscere; & quòd licitè possunt ab illis repeti etiam pro tempore, quo Ministros Euangelij non habuerunt, cùm id non steterit, nisi per ipsos; iique Ministri, quantùm ex se, fuerint semper parati, vt fidem, & Euangelium, & Sacramenta illis ministrarent; & ideò adhuc sint digni mercede sua, iuxta L. *Iure ciuili, ff. de reg. iur.* & cap. *Imputari. de reg. iur. in* 6. Et quamuis Sot. *loco citato*, & Suar. *tom.* 1. *cit. de relig. tract.* 2. *lib.* 1. *cap.* 36. *num.* 5. & *seqq.* & Azor. *part.* 1. *lib.* 7. *cap.* 35. *quæst.* 3. *col.* 866. & Layman. *lib.* 4. *tract.* 6. *cap.* 3. *num.* 1. *pag.* 162. & alij, id non admittant, & reuerà non sit admittendum, saltem pro iis infidelibus, ad quos ministri Euangelij non accesserunt; satis tamen ostendit, quod in præsentia asserimus, teneri infideles, non modò admittere huiusmodi Ministros, & Prædicatores, quando ad illos accedunt; sed etiam alere, & sustentare: & ideò expensas, quæ fiunt pro illis mittendis, & sustentandis, licitè posse repeti ab ipsismet infidelibus, vt *suprà* diximus ex eodem Suar. *cap.* 16. *cit. num.* 12. quod idem satis indicat etiam Sot. *art.* 4. *cit.* vbi specialiter de hoc quærit, & non negat, id esse licitum. Et clariùs ex antiquis id habet Maior *in* 2. *distinct.* 44. *quæst.* 3. *conclus.* 3. vbi asserit, expensas tutium pro inducendis Prædicatoribus ad infideles, posse repeti ab ipsis infidelibus, vt *suprà* diximus *num.* 8.

Si verò huiusmodi expensæ ex vsu, & stylo Ecclesiæ non sunt repetendæ ab ipsis infidelibus,

Multò minùs est admittendum illud aliud, quod asserit idem Maior *eodem loco*, aliquns infideles iure ipso naturæ posse capi, & fieri seruos Christianorum, & ad hanc seruitutem inducendam posse illis bellum inferri, sumpta occasione à prædicatione fidei: quia, scilicet, sunt quasi feræ, & feris moribus, vt de iis, qui degunt sub Æquatore, vel vltra Æquatorem, asserit Ptolomæus *in Quadripartito*; & de multis, qui natura sunt serui, asserit Aristoteles 1. *Polit. cap.* 3. & 4. & ideò tanquàm feræ possunt esse primò occupantis: nam contrà est: quia, si habent vsum rationis, vt certè habent, si sunt capaces Christianæ fidei, etiam habent dominium sui, & suarum actionum, & sunt participes libertatis, quantùm est ex iure naturæ, siue alioqui ferinis sint moribus, siue non, neque vllus potest esse, qui iure naturæ debeat necessariò illis præesse, cùm sint, quoad hoc, ex ipsa natura æquales omnibus. Et quod asserit Aristoteles, quosdam esse natura seruos, & quosdam natura dominos, satis alibi explicauimus, dum ageremus *de legibus, disput.* 11. *num.* 2. ex ipso Aristotele *cap.* 3. & 4. *primi Polit. cit.* & ex Sancto Thoma *ibidem, sect.* 3. & 2. 2. *quæst.* 57. *art.* 3. *ad* 2. & satis explicat etiam Franciscus Victoria *in relect.* 1. *de Indis, part.* 1. *num.* 23. §. *Superest respondere. pag. mihi* 309. & ex professo Molina *tract.* 2. *disputat.* 32. *col. mihi* 156. id enim non intelligitur ex absoluta necessitate naturæ; sed solùm ex consequente vtilitate: quia, scilicet, est maximè vtile iis, qui minùs pollent mente, & magis pollent viribus corporis, quales sunt, qui dicuntur natura serui, vt regantur ab aliis, qui sunt sapientiores, & magis pollent viribus animi, quales sunt, qui dicuntur natura domini; & contrà etiam his est vtile, vt in indigentiis corporalibus iuuentur ab illis, & absolutè vtrisque est vtile, vt hi dominentur, & imperent, & illi seruiant, & obediant: ex quo tamen non sequitur, quòd, tanquàm feræ, possint ab omnibus capi, & quasi per venationem in seruitutem

12. *Infideles non possunt redigi in seruitutem à fidelibus ex hoc, quòd sint feris moribus.*

nituitem redigi, siue occasione prædicationis fidei, siue alia quacunque: imò si id fieret occasione fidei, esset id etiam fidei iniuriosum, siquidem infideles sibi possent persuadere, quòd secundùm illam liceret occupare alienas prouincias, & seruituti subiicere non priùs subiectos; & impunè violare quæcunque iura.

13. *Neque ex eo, quòd sint quasi amentes, & parum valeant mente.*

Et ex eadem ratione non est admittendum id, quod disputatiuè habet Victoria *in relect. 1. de Indis, part. 2. num. 18. pag. mihi 371.* & quod ipse non audet damnare, quanuis neque etiam audeat absolutè affirmare; quòd, scilicet, aliqui infideles valdè parum ab amentibus distent, & verè non sint idonei ad constituendam, & administrandam ex se rempublicam, aut politiam, vel ciuilitatem quancunque, etiam intra terminos, & intra latitudinem administrationis humanæ, & ciuilis, vt potest ex eo colligi: quia neque habent leges conuenientes, neque Magistratus, neque artes, etiam necessarias ad vsus humanos; & ideò licitè possint Christiani Principes in eorum bonum, & commodum, suscipere illorum administrationem, & constituere illis, etiam inuitis, ac repugnantibus, per oppida Gubernatores, & Præfectos, imò & dominos: cùm hic status quasi amentiæ, & hæc indigentia alienæ mentis, & sapientiæ, sit in illis perpetua, nec sit spes, quòd vnquam debeant ipsi per se satis mente valere, sibique ipsi sufficere: si enim id esset licitum, & maximè conueniens, imò & debitum, saltem ex charitate, Christianis Principibus in eo casu, in quo huiusmodi infideles essent omnes amentes simpliciter, vel in quo interirent inter illos omnes adulti, nec remanerent nisi infantes, & pueri, vel impuberes, qui vel simpliciter non haberent vsum rationis, vel haberent, quasi nullum, & absoluè minùs sufficientem ad administrationem ciuilem; quidni sit licitum, etiam de furto, & in casu præsenti, non quidem amentiæ simpliciter, sed quasi amentiæ? Et simile quid videtur asserere etiam Suar, *disput. 18. de fide, sect. 4. n. 5.* vbi docet, quòd si ex infidelibus non subditis temporaliter Christianis Principibus reperiantur aliqui ita rudes, vt nec in vnam rempublicam conueniant, nec possint se gubernare, licitè possunt compelli ad aliquam politiam, non quidem ex titulo fidei, & religionis; sed ex titulo defensionis humanæ naturæ, ne, scilicet, homines sinantur viuere quasi pecudes, & iniuriam facere toti naturæ.

Verùm hoc etiam ex ratione iam dicta non est admittendum: quia, vt probat idem Victoria *eadem prima relectione de Indis, part. 1. num. 23. pag. mihi 308.* reuerà huiusmodi infideles non sunt amentes; sed habent pro suo modo vsum rationis, cùm habeant ciuitates, & leges, & Magistratus, & contractus, & rerum commutationes, & opificia, & commercia: quæ tamen omnia, sine ratione haberi non possunt: & vt habet Alexander VI. *in sua Bulla ad Ferdinandum Regem Hispaniarum*, etiam agnoscunt, & credunt, vnum Deum Creatorem in Cælis esse; & ad fidem catholicam amplexandam, & vt bonis moribus imbuantur, sunt satis apti: & certum est, quòd hic vsus rationis est satis, vt verè sint domini suarum actionum, séque ipsos possint dirigere, & mouere in suos fines; non autem necessariò indigeant ab aliis dirigi, & moueri; vel, vt possint etiam inuiti, & per vim cogi ad directionem, & motum huiusmodi recipiendum ab aliis. Et quemadmodum, qui ex natura, vel ex educatione sunt maximè hebetes, & quasi amentes inter fideles, vt certè ex rusticis non rarò videmus aliquos, qui à brutis vix differunt; non propterea à sapientioribus, qui aliunqui in illos non habent iurisdictionem, & potestatem, reguntur, ac diriguntur per vim: ita, & potiore ratione non debent per vim regi, ac dirigi infideles, qui quoad omnia sunt plenè liberi, & sui iuris, vt probat Mol. *tractat. 2. de iustit. disputatione 52. per totam, & disputatione 105. in fine.*

Quintò, potestas hæc prædicandi, & inducendi Prædicatores ad infideles, eósque ab illorum iniuriis defendendi, non trahit secum potestatem eos cogendi ad audiendam prædicationem, si præsertim non sint temporaliter subditi Christianis Principibus; sed quoad omnia sint plenè liberi, & sui iuris. Ita Bannes *2. 2. quæst. 10. artic. 10. dub. 4. conclus. 3.* Valent. *ibidem, disputat. 1. quæstione 10. puncto 6. vers. finem, §. Sed quæres aliquis.* Suar. *disputatione 18. de infidelitate, sectione 2. n. 3. & seqq.* Nam, quemadmodum potestas docendi, verbi gratia, humanas scientias, quam aliquis habet a Principe, non trahit secum potestatem cogendi alios, vt ipsum audiant; sed, ne sit frustrà, satis est, vt possit docere sponte, & liberè, volentes audire, & scientias ab illo discere: ita & potestas prædicandi, aut fidem docendi, quam Apostoli, & Ecclesia habent à Christo, solùm est, vt possint docere volentes audire; non autem vt possint cogere ad audiendum. Atque hoc modo Christus ipse *Matth. 10. & aliis locis supra citatis*, contra eos, qui noluissent recipere, & audire Apostolos, solùm mandauit excuti puluerem de pedibus ipsorum Apostolorum; non autem malum aliquod illis inferri: imò *Lucæ 9.* increpauit Discipulos, Iacobum, & Ioannem, qui contra Samaritanos, eò quòd ipsum non recepissent, proposuerunt, vt ignis de cælo descenderet, eósque consumeret: *Domine, vis, dicimus, vt ignis descendat de cælo, & consumat illos? Et conuersus increpauit illos dicens: Nescitis, cuius spiritus estis.* Et ratio est: quia infideles, cùm magis teneantur credere, & fidem recipere, quàm teneantur Prædicatores audire, siquidem obligatio audiendi solùm est propter obligationem credendi, sicut & obligatio mediorum est propter obligationem finis, & semper propter quod vnumquodque tale, & illud magis, *1. Posteriorum, textu 5.* quemadmodum absolutè non possunt cogi, vt credant, quod est implere suam obligationem maiorem, & consequi finem prędicationis: ita nec possunt cogi, vt audiant, quod est implere suam obligationem minorem, & assumere medium ad illum finem. Et quanuis reuerà ex præcepto diuino supernaturali, tam habeant obligationem credendi, quàm audiendi; huius tamen præcepti obseruationem pro infidelibus, & præsertim pro omnimodo non subditis, non commisit Deus Ecclesiæ; sed reliquit in plena, ac libera illorum potestate: & ideò tam non possunt cogi, vt audiant, quàm non possunt cogi, vt credant. 14. *Infideles non subditi non possunt cogi ad audiendos Prædicatores.*

Neque est simile, si quis dicat, posse ab Ecclesia cogi fideles, vt audiant consilia euangelica, & prædicationem, vel promulgationem Indulgentiarum, etiamsi non possint cogi, vt illa sequantur, vel vt illas lucrentur: & ideò ex eo, quòd infideles non possint cogi, vt fidem recipiant, non rectè inferri, quòd neque etiam possint cogi, vt illam audiant. Nam contrà est: quia auditio consiliorum, non est necessaria solùm propter opus, & propter illorum impletionem; sed etiam propter ipsam notitiam, & gratia sui, vt, nimirum, fideles certò credant, & sciant, sicut tenentur scire, & credere certitudine fidei, quòd consilia euangelica 15. *Quomodo Ecclesia cogat fideles ad audienda consilia euangelica, non autem cogat ad illa sequenda.*

sunt perfectissima, & de bono simpliciter meliore, siue posteà illa amplectantur, & seruentur, siue non: & ideò Ecclesiæ tam est commissa prædicatio consiliorum, quàm præceptorum; & pro vtrisque est data potestas, & iurisdictio ad fideles docendos; & cogendos, vt audiant: sicut & ipsis fidelibus est data obligatio, vt vtraque sciant, etiamsi non sit data obligatio, vt vtraque impleant, & exequantur. Contrà verò auditio fidei est necessaria solùm, & adæquatè propter ipsam fidem, & non propter aliud: & ideò, qui non potest cogi, vt fidem recipiat; neque etiam potest cogi, vt fidem audiat, id est, vt vltimò constituatur quasi in actu primo, vt proximè possit illam recipere. Et fortasse est eadem ratio etiam de auditione Indulgentiarum, per quam vltimò, & proximè constituimur, vt illas lucremur: & ideò sicut non possumus cogi ad eas actu lucrandas; ita fortasse nec possumus cogi ad eas audiendas, & sciendas, nisi fortè Ecclesia ad aliquem alium finem extrinsecum à se intentum, referat huiusmodi auditionem, & specialiter illam præcipiat ex potestate, & iurisdictione, quam habet in ipsos fideles.

16. *Obligatio cõfitendi peccata, nõ infertur ex potestate ea remittẽdi, sed ex potestate retinendi.*

Similiter non valet, si dicas, ex potestate remittendi peccata, quam habet Ecclesia, rectè inferri obligationem fidelium ad illa confitenda, & quòd possint ab eadem Ecclesia cogi, vt de facto confiteantur, ne alioqui potestas Ecclesiæ conuincatur esse frustrà; & ideò etiam posse inferri ex potestate, quam habet ad prædicandam infidelibus fidem, obligationem ipsorum ad illam audiendam, & quòd possint cogi, vt de facto audiant, ne similiter talis potestas sit frustrà. Nam contrà est: quia, vt dicitur *in materia de Pœnitentia*, obligatio, & præceptum diuinum de confitendis peccatis, non colligitur præcisè ex potestate remittendi, aut absoluendi; sed ex potestate ligandi, & retinendi, vt benè explicat Suar. *de Pœnit. disput.* 17. *sect.* 2. *num.* 13. si enim peccata ex hoc retinentur, quòd non remittuntur, & non absoluuntur per iudicium, & per sententiam Sacerdotis, & hæc sententia non potest ferri incognita causa, apertè sequitur, quòd illorum manifestatio, & confessio tam est necessaria ex parte pœnitentis, quàm est necessaria absolutio, & non retentio ex parte Sacerdotis: & Christus Dominus hoc ipso, quòd voluit peccata simpliciter retineri per Sacerdotem non remittentem, etiam voluit ei manifestari, quando quis ea vult non retineri, vt etiam patet ex Trident. *sess.* 14. *cap.* 1. *&* 5. *de Sacram. Pœnit.* & *can.* 3. 6. *&* 7. Quoad potestatem verò tantummodo remittendi peccata benè procederet argumentum ad potestatem prædicandi infidelibus: & si illa inferret necessitatem confitendi de iure diuino, & in Ecclesia vim coactiuam, vt fideles de facto confiterentur; etiam hæc posset inferre necessitatem audiendi prædicationem, & vim coactiuam, vt infideles audirent: quod tamen non ita est, cùm necessitas confitendi, quantùm est ex præcepto, & iure diuino, solùm inferatur ex potestate retinendi, vt diximus; & alia necessitas, & vis coactiua ad confitendum ex præcepto, & iure ecclesiastico, specialiter habeatur ex iurisdictione, quam habet Ecclesia super fideles, & subditos: & quia huiusmodi iurisdictionem non habet semper in non subditos, & infideles; hinc est, quòd illis non potest præcipere, vt audiant fidem, neque super hoc exercere vim coactiuam. Neque propterea potestas Ecclesiæ

17. *Potestas prædicandi fidem solùm est ad volentes illã audire.*

ad prædicandum est frustrà, cùm satis sit, si possit prædicare volentibus audire, vt *suprà* diximus; non autem inuitis, ac renitentibus. Et certum est, quòd moraliter nunquam deerunt, qui sponte audiant, si non desint, qui prædicent: siquidem efficaciùs ad id inducentur per internam Dei motionem, quàm inducerentur per externam hominum coactionem; & in illis plùs operabitur ostensio Spiritus, & virtutis, in qua debet esse prædicatio, 1. *Corinth.* 2. adhibitis, quando est opus, etiam signis, & miraculis, quàm intentatio quarumcunque minarum, aut illatio quorumcunque malorum.

18. *Infideles, si nolunt audire prædicationẽ, non propterea illi resistunt, aut illã impediunt.*

Neque illi, qui ex propria cordis duritia nolunt audire prædicationem, dicendi sunt illi resistere, aut illam impedire, vt propterea iniuriam illi faciant, & digni sint, qui Principibus, & Ecclesiæ pœnas dent: siquidem absolutè vtuntur suo iure, & Prædicatores sinunt esse in sua perfecta libertate, & potestate prædicandi; quando habuerint voluntarios auditores.

19. *Infideles temporaliter subditi Christianis Principibus, quomodo possint cogi ad audiẽdos Prædicatores.*

Dixi autem, infideles non posse cogi, vt fidem audiant, si temporaliter non sint subditi Christianis Principibus, sed sint plenè liberi, & sui iuris: quia de Iudæis, verbi gratia, aut aliis, qui temporaliter sunt subditi Papæ, aut Christianis Principibus, alia ratio est: nam, quamuis etiam hi non possint cogi, vt fidem recipiant, vt mox dicemus; bene tamen possunt cogi, vt aliquem audiant disserentem de illorum erroribus, etiam contra lumen naturæ, quos habent non paucos, & de veritate religionis, & sectæ, saltem in vniuersum, quam debent sequi. Et cùm hoc possit esse maximè vtile etiam temporali regimini, & bono Communitatis, vt, scilicet, omnes subditi sint inter se magis conformes, & magis viuant iisdem legibus, & iisdem moribus; benè potest ex temporali potestate à Principe præcipi, etiamsi ad ipsum non spectet obligatio supernaturalis, & diuina, quam habent iidem subditi infideles, vt audiant, & determinatè recipiant fidem Christianam; neque ipsi per temporalem administrationem, & potestatem, quam solam habet in illos, commissa sit cura, vt illam impleant, & obseruent. Atque hoc modo per Bullas Summorum Pontificum, Nicolai III. quæ incipit, *Vineam.* & Gregorij XIII. *Sancta Mater Ecclesia.* coguntur Iudæi, vt saltem semel in hebdomada aliquem audiant disserentem de illorum erroribus, & de Scripturis veteris Testamenti, & de Christi aduentu, & de similibus: & qui audire neglexerint, puniuntur pœna commercij interdicti cum fidelibus, & aliis pœnis arbitrariis, iuxta modum cõtumaciæ, quam habuerint semel, aut sæpiùs in transgressione talis præcepti: idque præcipitur fieri non solùm Romæ; sed etiam in aliis ciuitatibus, terris, & locis, in quibus sit competens numerus Iudæorum, qui Synagogam constituant, vt patet *ex Bulla citata* Gregorij XIII. Et de huiusmodi infidelibus subditis temporaliter Christianis Principibus, quòd possint cogi modo explicato ad fidem audiendam, expressè docent Bannes 2. 2. *q.* 10. *art.* 10. *dub.* 4. *concl.* 4. *col. mihi* 616. Azor. *part.* 1. *lib.* 8. *cap.* 24. *quæst.* 3. *col. mihi* 1206. Suar. *disp.* 18. *de infidelitate, sect.* 2. *num.* 3. *& seqq. pag. mihi* 286. Et hic *n.* 5. rectè addit contra Bannes *loco citato*, hanc coactionem ad fidem audiendam, posse fieri à Christianis Principibus, non tantùm semel, vt ipse vult, ne alioqui sit, quasi virtualis coactio ad fidem recipiendam; sed etiam sæpiùs, vt fit Romæ per totum annum hebdomadis singulis, cùm alioqui vnica tantùm auditio probabiliter sit futura inutilis homini infideli obdurato, & obstinato in sua infidelitate; neque propterea cogatur fidem recipere, qui solùm cogitur illam audire, siue semel, siue sæpiùs, vt ex se patet.

Neque

Neque faciunt contra hoc exempla Christi, & Apostolorum, qui neminem coegerunt ad audiendam prædicationem, sed solùm puluerem de suis pedibus excusserunt, vt suprà diximus *num.* 7. nec potestatem vllam cogendi reliquerunt in Ecclesia. Nam huiusmodi exempla solùm valent pro infidelibus non subditis, cùm Christus Dominus, qui vniuersaliter erat Dominus omnium, & omnes habebat subditos, noluerit vti potestate cogendi ad audiendam prædicationem, & ad maiorem Dei gloriam, & fidei dignitatem, ita fuerit conueniens pro illis temporibus, vt omnes Deo ipso trahente interiùs, & nullo cogente, aut compellente exteriùs, illam audirent, & auditam reciperent; & potestatem cogendi pro iisdem temporibus non communicarit Apostolis, quibus temporaliter nullos subdidit: non autem valent huiusmodi exempla pro infidelibus subditis, pro quibus cogendis ad fidem audiendam potest sufficere temporalis potestas, quam modò habent Christiani Principes; non autem est opus speciali potestate spirituali, & supernaturali relicta à Christo, vt iam diximus, & notat Suar. *disp.* 18. *sect.* 2. *num.* 5.

DISPVTATIO XXIV.

Verùm iidem infideles non apostatæ possint cogi ad fidem recipiendam, siue sint subditi temporaliter Christianis Principibus, siue non sint subditi.

1. *Infideles temporaliter subditi non possunt cogi directè, vt fidem recipiant.*
2. *Quomodo Sanctus Paulus non fuerit coactus ad fidem.*
3. *Infideles temporaliter subditi possunt ad fidem recipiendam cogi indirectè.*
4. *Quomodo Iudæi, & Mauri fuerint expulsi ex regnis Hispaniarum.*
5. *Infideles non subditi non possunt directè cogi ad fidem.*
6. *Quamuis aliqui, & præsertim ex Canonistis, oppositum senserint.*
7. *Non omnia peccata, & Dei offensæ habent vltores ipsos homines, sed aliqua habent vltorem solum Deum.*
8. *Infideles non subditi possunt aliquo modo cogi ad fidem indirectè.*

PRIMÒ agemus de infidelibus temporaliter subditis: & deinde de aliis, qui non sunt subditi.

3. *Infideles temporaliter subditi nō possunt cogi directè, vt fidem recipiant.*

Siue autem cogantur infideles subditi ad fidem audiendam, siue non cogantur, certum est, quòd non possunt cogi directè ad illam recipiendam. Ita S. Thomas 2. 2. *quæst.* 10. *art.* 8. & 12. Caietan. & Thomistæ communiter, *eodem art.* 8. Bannes *ibidem*, *dub.* 1. & 2. Valent. 2. 2. *disput.* 1. *quæst.* 10. *punct.* 6. Sanctus Antoninus *part.* 2. *tit.* 12. *cap.* 2. Sot. *in* 4. *dist.* 9. *quæst.* 1. *art.* 3. Henriq. *lib.* 2. *de Baptis. cap.* 4. *num.* 8. Suar. *disp.* 18. *sect.* 3. *num.* 7. & omnes communiter: quamuis oppositum sentiat Scotus *in* 4. *dist.* 4. *quæst. vlt.* & apud Caiet. *art.* 8. *cit.* vbi asserit, quòd Christiani Principes non modò benè facerent, si inuitis parentibus facerent baptizari filios Iudæorum, aut infidelium, quos in regimine temporali habent subditos, dummodo id facerent cum bona cautelà, ne alioqui parentes id præuidentes futurum, eos occiderent, & dummodo posteà eos facerent religiosè educari inter Christianos; sed etiam, quòd benè, & religiosè facerent; si minis, & terroribus cogerent ipsos parentes ad suscipiendum Baptismum, & posteà ad conseruandum susceptum: quia esset minus malum, vt non permitterentur liberè, & impunè suam legem seruare, etiamsi verè, & ex animo non essent fideles, & tandem eorum filij benè educati, saltem in tertia, aut quarta generatione, verè, & ex animo crederent, ac retinerent Christianam fidem. In qua sententia Scotum sequitur etiam Gabriel *in* 4. *distinct.* 4. *quæst.* 2. *dub.* 5. *in fine*, & Alphonsus à Castro *lib.* 2. *de iusta Hæret. punit. cap.* 14. & apud Valent. *loco citato.* Sed contrà est: quia cap. *Maiores.* §. *Item quæritur. extr. de Baptis.* Innocentius III. expressè asserit, quòd sit contrarium Christianæ religioni, vt quis inuitus, & penitùs contradicens, compellatur ad seruandam Christianitatem. Ibique Gloss. *vers. Contrarium.* vniuersaliter asserit, quòd nullus est compellendus inuitus ad fidem; & quòd ne ipse quidem Sanctus Paulus, circumfulgente eum de cælo luce, in terram cadens, vt dicitur *Act.* 9. & tremens, ac stupens, & apertis etiam oculis nihil videns, dici debet coactus illam suscepisse, cùm in ipsa prostratione, & excæcatione per efficacitatem diuinæ illustrationis, & gratiæ, sit mutatus, & factus volens, vt habetur cap. *Quos nos.* 23. *quæst.* 4. & cap. *Displicet. vers. Quare Paulus*, 23. *quæst.* 4. ex Sancto Augustino *epist.* 204. *ad Donatum.* Et quamuis hæc ipsa mutatio voluntatis in illo sit consecuta ex coactione antecedente, &, vt dicitur cap. *Schismatici.* 23. *quæstione* 6. ex eodem Sancto Augustino *epist.* 50. *ad Bonifacium*, in Paulo Christus sit agnoscendus priùs cogens, & posteà docens, & priùs feriens, & posteà consolans, & tamen verè ad Euangelium non intrarit, nisi coactus pœna corporis, & maiore timore ad charitatem compulsus, vt *ibi* subditur; hoc tamen à Deo ipso est factum, neque debet à nobis ad consequentiam trahi, vt notat Gloss. in cap. *Maiores. cit.* § *Item quæritur. vers. Contrarium. de Baptis.* Et quemadmodum nos mutare non possumus etiam consequenter voluntates infidelium subditorum, & ex nolentibus facere illos simpliciter, & absolutè volentes: ita nec debemus antecedenter illos cogere intentando terrores, & minas, cùm posteà non possimus per charitatem in corda diffusam, foras mittere ipsum terrorem, sicut requiritur, vt susceptio fidei sit voluntaria simpliciter; non autem solùm secundùm quid, & simul mixta ex voluntario, & inuoluntario; &, sicut contigit in Sancto Paulo, ex facto Dei.

2. *Quomodo S. Paulus non fuerit coac. ad fidem.*

Et in specie de Iudæis temporaliter subditis, quòd non sint ad fidem cogendi, expressè habetur ex Concilio Toletano IV. *cap. de Iudæis, dist.* 45. quia Deus, cui vult, miseretur; & quem vult, indurat. Et quemadmodum homo ex propria voluntate serpenti obediens periit: ita & vnusquisque propriæ mentis conuersione, vocante se gratia Dei, credendo, saluandus est: non autem inuitus, & coactus, cùm inuitus nemo possit esse bonus, vt etiam habet Sanctus Augustinus *epistola* 48. & refertur cap. *Vides.* 23. *quæst.* 6. Et quamuis *ibidem* laudetur, tanquàm Princeps religiosissimus, Sisibutus, Rex Hispaniarum, qui Iudæos ad fidem coëgerat: iique vlteriùs dicantur esse cogendi, vt illam retineant, etiam vi, & necessitate susceptam, ne alioqui nomen Domini blasphemetur, & fides Christiana vilis, & contemptibilis habeatur:

non tamen laudatur factum ipsum cogendi; sed zelus, & intentio Principis de fide amplificanda, vt notat Caiet. 2. 2. *quæst.* 10. *art.* 8. *cit.* Valent. *puncto 6. cit.* Bannes *art.* 10. *cit. dub.* 1. *ad* 1. & alij communiter. Vnde & statuitur, ne in posterum tale quid fiat ex quouis zelo, aut intentione: quod etiam ex Clemente III. præcipitur, cap. *Sicut Iudæi. de Iudæis.*

Et ad hoc facit etiam vsus antiquissimus in Ecclesia, qui est optimus Euangelij Interpres, vt notat Bannes 2. 2. *quæst.* 10. *art.* 10. *dubitat.* 1. §. *Quòd si quis dicat*, & secundùm quem Ecclesia nunquam coëgit Iudæos subditos, & Romæ neque etiam modò cogit, vt fidem suscipiant; sed eos tantummodo iuuat prædicationibus, & rationibus, &c, vt dicitur cap. *Quid autem. dist.* 45. ex Sancto Gregorio *lib.* 2. *epistola* 52. *alias* 91. *ad Ioannem Episcopum Constantinopolitanum*, noua prorsus, & inaudita in Ecclesia est ista prædicatio, quæ verberibus exigit fidem: &, vt subditur cap. *Qui syncera. eadem dist.* 45. ex eodem Sancto Gregorio *lib.* 11. *epistola* 15. qui syncera intentione extraneos à Christiana religione cupiunt ad rectam fidem perducere, blandimentis, non asperitatibus debent studere: & agendum omninò est, vt ratione potiùs, & mansuetudine prouocati, sequi nos velint, non fugere.

Et ratio est: quia, cùm omnis coactio supponat potestatem cogendi, & iurisdictionem in eo, qui cogit; hæc tamen pro infidelibus etiam subditis, ad fidem cogendis, in Ecclesia, aut in Christianis Principibus nulla est: nam Sanctus Paulus 1. ad Corinth. 5. *Quid mihi*, inquit, *de iis, qui foris sunt, iudicare? Eos, qui foris sunt, Deus iudicabit.* Quia, scilicet, vt habetur in Tridentino sess. 14. cap. 2. de Sacramento Pœnitentiæ: *Ecclesia in neminem exercet iudicium, qui non priùs in ipsam per Baptismi ianuam sit ingressus.* Et tota potestas naturalis, quam habent Principes in suos subditos, solùm est ad finem naturalem, & de actibus naturalibus; & ideò non se extendit ad fidem, quæ est supernaturalis, & propter finem supernaturalem: & præter hanc potestatem naturalem nulla est alia potestas supernaturalis à Christo tradita, cùm neque colligatur ex Scripturis, neque habeatur ex traditionibus apostolicis, aut ex Conciliis, vel ex Patribus, qui potiùs oppositum statuunt, ac definiunt, vt iam retulimus. Vnde & Christus *Matth.* 10. Prædicatores suos solùm instruxit soliditate doctrinæ, & potestate miraculorum: *Euntes prædicate, dicentes: Quia appropinquauit regnum cælorum. Infirmos curate, mortuos suscitate, leprosos mundate, Dæmones eiicite.* Et omnem coactionem prorsus prohibuit, siue per promissiones temporalium bonorum, siue per comminationes malorum, dum prohibuit, eos possidere aurum, & argentum, quæ solent esse instrumenta trahendi, & vim inferendi per promissionem bonorum: & præterea prohibuit eos gestare virgam, aut baculum, quæ solent esse instrumenta cogendi per metum, & vim inferendi per comminationem malorum, iuxta illud Psal. 2. *Reges eos in virga ferrea.* & 1. Cor. 4. *Nunquid vultis in virga veniam ad vos?* vt notat *eo loco* Sanctus Hieronymus, & apud Suar. *disput.* 18. *sect.* 3. *num.* 5. Et non est dubium, quòd maximè decuit, vt potestas cogendi ad fidem, non esset in Ecclesia, ne alioqui multùm detraheretur existimationi, & dignitati fidei, dum per vim, non autem propter prudens iudicium credibilitatis, & propter diuinam attestationem susciperetur; & magna daretur occasio fictè illam suscipiendi, & non ex animo; & multa committerentur sacrilegia circa vsum Sacramentorum, & res diuinas, & plura alia sequerentur incommoda, vt notat Suar. *sect.* 3. *cit. num.* 6.

5. Infideles temporaliter subditi possunt ad fidem recipiendam cogi indirectè.

Dixi autem, infideles subditos non posse cogi directè ad fidem suscipiendam: quia, si loquamur de coactione indirecta, quæ, scilicet, iustè fiat ad aliquem alium finem legitimum, & ex legitima potestate Principis, & secundariò ordinetur, ac referatur etiam ad fidem suscipiendam; non est negandum, quòd tales infideles possint cogi ad fidem. Ita Sanctus Antoninus *part.* 2. *tit.* 12. *cap.* 2. *cit.* Valent. *disput.* 1. *quæst.* 10. *puncto 6. cit.* §. *Ac eadem ratione.* Suar. *disputat.* 18. *sect.* 3. *à num.* 8. Nam, si Iudæi, verbi gratia, Christianis subditi, iustè possent vexari per impositionem alicuius tributi, in subsidium publicum, vel per punitionem alicuius delicti; quod commiserunt; non fiet illicitè à Christianis Principibus, si hanc vexationem secundariò referant etiam ad fidem; & iis, qui fidem susceperint, condonent pœnam, & tributum remittant; & ab aliis, qui non susceperint, rigorosè vtrunque exigant, cùm semper id, quod est ex se iustum, & licitum, non vitietur, eò quòd secundariò ordinetur ex intentione operantis ad aliquem alium finem, qui similiter sit ex se iustus, & licitus, vt verè est conuersio infidelium subditorum ad fidem.

Atque hoc modo cap. *Iam verò.* 23. *quæstione* 6. ex Sancto Gregorio *lib.* 3. *epist.* 26. dicitur, quòd *si aliquis tantæ perfidiæ, & obstinationis sit, vt ad Deum minimè venire consentiat, tanto pensionis onere grauandus est, vt ipsa exactionis suæ pœna compellatur ad rectitudinem festinare.* Et Christiani Imperatores sæpiùs leges tulerunt contra templa, & sacrificia paganorum, vt patet ex Lege, *Placuit.* & L. *Nemo.* & ex pluribus aliis, *C. de paganis.* vt grauitate pœnarum absterrerent subditos ab idololatria, quæ est contra legem naturæ, & licitè potest per potestatem ciuilem prohiberi, & puniri, sicut & alia vitia contra naturam; & vt secundariò ad fidem compellerent. Et eadem ratione in Hispania Ferdinandus, & Elisabetha, Reges Catholici, de anno 1492. & 1502. pragmaticas promulgarunt de expellendis Iudæis, & Mauris, nisi ad fidem conuerterentur: quia, cùm in Concilio Toletano VI. *can.* 3. sub Honorio I. cautum esset, vt in posterum vnusquisque Rex, antequàm conscenderet Sedem regiam, iuraret inter cætera, quòd nullum non catholicum permitteret degere in suo regno: & si posteà huius promissi, & iuramenti temerator existeret, anathema esset in conspectu sempiterni Dei, & pabulum, vt ibi dicitur, efficeretur ignis æterni; omninò potuit, ac debuit dictus Rex Ferdinandus, cognomento, Catholicus, à tota sua ditione expellere Iudæos, & Saracenos, vt notat Bartholomæus Caranza *in Summa Conciliorum, ad dict. Concilium Toletanum VI. can.* 3. *pag. mihi* 284. Suæque pragmaticæ, seu sanctionis, eam attulit causam, vt refert Bannes 2. 2. *quæst.* 10. *art.* 10. *dub.* 1. §. *Ad* 2. quia periculum erat, ne per illos peruerterentur fideles. Sicut autem propter hanc causam auertendi periculum peruersionis ab ipsis fidelibus, & consulendi securitati, & synceritati fidei in suis regnis, & puniendi Iudæos, & Saracenos contra illam agentes, & molientes; licitè potuit illos expellere: ita & potuit ex secundaria intentione inuitandi, & impellendi aliquos ad fidem, etiam permittere, vt remanerent,

4. Quomodo Iudæi & Mauri fuerint expulsi ex Regnis Hispaniarum.

qui

qui voluissent fidem amplecti. Quod certè, si est cogere, non est cogere nisi indirectè, vt ex se patet. Et in hac expulsione Saracenis, siuè Mauris specialiter fuit iniunctum, vt, si per mare vellent discedere; non discederent nisi per mare Belgicum: & per terram, solùm discederent per Montes Pyrenæos; quia periculum erat, ne iungerentur in mari mediterraneo aliis Saracenis Africanis, cum quibus tunc gerebatur bellum, vt subdit Bannes *loco citato*; quod totum similiter potuit licitè fieri.

5. *Infideles non subditi non possunt directè cogi ad fidem.*

Secundò, hoc, quod dicimus de infidelibus subditis non cogendis ad fidem, nisi indirectè, à fortiori est dicendum etiam de non subditis: si enim hi non possunt directè cogi ad fidem audiendam, vt iam probauimus *n.* 11. multò minùs possunt cogi ad illam recipiendam: & huiusmodi potestas, & vis coactiua reuerà in Ecclesia nulla est; neque habet fundamentum in Scriptura, vel in Conciliis, aut Sanctis Patribus, vel in ratione, vt patet ex dictis.

6. *Quamuis aliqui, præsertim ex Canonistis, oppositũ senserint.*

Neque ex Theologis vllus est, qui oppositum asserat, præter Maiorem *in 2. dist. 44. quæst. 3.* vbi docet, huiusmodi infideles non subditos esse primùm beneficiis, & humanitate alliciendos ad fidem; & ideò iuxta illorum cõfines esse ædificandas turres, & domus, ad commercium cum illis habendum: tum verò, si res hac via non succedat, esse armis debellandos, & Christianis subiiciendos, & omninò, vel conuertendos, vel occidendos: & hac ratione Indos occidentales propter solam infidelitatem, & barbariem posse debellari. Et hoc idem de infidelibus debellandis propter solam barbariem, & propter scelera contra legem naturæ, tempore Caroli V. dicitur voluisse defendere Ginesius quidam Sepuluenda, Historiographus, & magis in humanis litteris, quàm in diuinis eruditus, vt loquitur Bannes 2. 2. *quæst.* 10. *art.* 10. *dub.* 4. & pluribus hoc idem asserit Augustinus Triumphus *de potestate ecclesiastica, quæst.* 23. & ex illo S. Antonin. *part.* 3. *tit.* 22. *cap.* 5. §. 8. & Syluest. *verb. Papa, quæst.* 7. & Castrus *lib.* 2. *de iusta Hæretic. punit. cap.* 14. Et denique ex Canonistis simile quid etiam asserit Hostien. *in cap. Quod super his. de voto, & voti redempt.* vbi *n.* 14. & 15. putat, Papam, vt Christi Vicarium, habere potestatem etiam in infideles; & Christum Dominum non futurum fuisse diligentem, ac sapientem patremfamiliàs, nisi Vicario suo, quem in terris relinquebat, communicasset totam suam potestatem, quam in omnes habebat, iuxta illud Matth. vlt. *Data est mihi omnis potestas in cælo, & in terra.* Et ideò subdit *n.* 16. posse omnes infideles puniri à Papa propter idololatriam, & propter alia contra legem naturæ. Et *n.* 26. per aduentum Christi fuisse ablatum infidelibus omnem principatum, & omne dominium; & fuisse datum Sancto Petro, & successoribus eius: & ideò omnes infideles de iure esse subiectos fidelibus, & solùm posse ab Ecclesia tolerari, si recognoscant illius dominium, & non aliter. Quæ ferè omnia cum Hostien. etiam asserit Innoc. *in idem cap. Quod super his. n.* 3. 4. & 9. *de voto, & voti redempt.* & Panor. *n.* 10. & *seqq.* & aliqui alij apud Couar. *in reg. peccatum, part.* 2. §. 10. *n.* 1.

Sed contra hæc non est, quòd pluribus agamus, cùm satis possint esse, quæ in superioribus diximus, & quæ habet Couar. §. 10. *cit.* & alij communiter apud Suar. *disp.* 18. *cit. sect.* 4. *n.* 3.

Neque facit pro Maiore, & Canonistis verbum illud *Lucæ* 14. in parabola de inuitatis ad cœnam: *Compelle intrare, vt impleatur domus mea.* quod de infidelibus intra Ecclesiam, & ad fidem compellendis intelligit Sanctus Gregorius *homil.* 39. *in Euangelia*, & Sanctus Thomas 2. 2. *quæst.* 10. *art.* 8. *in argumento, Sed contrà.* Nam, si id intelligatur de iis infidelibus, qui nunquam susceperunt fidem; non autem de Hæreticis, vt intelligit Sanctus Augustinus *epistola* 48. & 50. intelligi debet, non de compulsione per arma, aut bella, & per mala temporalia comminata, aut illata; sed de compulsione per efficacitatem prædicationis, & signorum, seu miraculorum, concurrente interiùs motione gratiæ, qualis compulsio maximè erit ad finem mundi, vt impleatur numerus prædestinatorum, vt ex Sancto Chrysostomo, & aliis notat Suar. *disp.* 19. *sect.* 3. *n.* 12. quæ tamen compulsio, vt ex se patet, non fauet Maiori, qui non de illa loquitur; sed de compulsione corporali per arma, & bella.

7. *Non omnia peccata, & Dei offensa habent vltores ipsos homines; sed aliqua habẽt vltorem solum Deum.*

Similiter neque fauet dictæ sententiæ, quòd licitum sit, imò & debitum aliquando ex charitate, innocentes defendere, & vlcisci etiam armis illorum iniurias: & sæpe qui non depellit iniuriam à socio, quando potest, tam est in vitio, quàm qui facit, vt loquitur Sanctus Ambrosius *lib.* 1. *Offic. cap.* 26. & refertur cap. *Non inferenda.* 23. *qu.* 3. Et ideò a fortiori non potest non esse licitum, imò & debitum, vlcisci bellis iniurias Dei, quas faciunt infideles, dum eius fidem sufficientissimè sibi propositam, & explicatam, obstinatè respuunt, & reiiciunt. Nam contra est: quia, vt notat Couarr. *in regulam, peccatum, part.* 2. §. 10. *num.* 2. *vers. Tertium.* non est eadem ratio de iniuriis Dei, & de iniuriis proximi, & innocentis: nam hic sæpè opprimitur, cùm non possit se se defendere ab inimicis potentioribus: & ideò illius defensio per legem charitatis, & iustitiæ, meritò committitur aliis, & maximè viris principibus, Psalm. 81. *Eripite pauperem, & egenum de manu peccatoris liberate.* vt notat Sanctus Thomas 2. 2. *quæst.* 40. *art.* 1. & Caiet. *ibidem,* §. *in eodem art.* cùm tamen Deus suas iniurias facilè possit vlcisci per se, eásque non paucas sibi soli reseruauerit puniendas; neque omnium potestatem aduersùs omnes, hominibus dederit, vt etiam notat Suar. *sect.* 3. *cit. n.* 12. & *sect.* 4. *n.* 4. Et inter cæteras talis est iniuria infidelitatis in iis, qui fidem nunquam susceperunt, vt notat Sanct. Thom. 2. 2. *quæst.* 12. *art.* 2. ex illo Sancti Pauli 1. ad Corinth. 5. *Quid mihi de iis, qui foris sunt, iudicare? Nam eos, qui foris sunt, Deus iudicabit.*

Et idem est respondendum, si quis vrgeat, quòd quælibet potestas inferior potest, ac debet curare, vt seruentur leges potestatis superioris, & earum transgressores punire: & ideò etiam possunt, ac debent Christiani Principes curare, vt seruentur ab omnibus leges Dei; & eos punire, qui illas non seruant, quales certè sunt infideles, quando fidem sibi sufficienter propositam non recipiunt, prout tenentur ex lege diuina. Nam similiter respondetur, id verum esse solùm in ordine ad sibi subditos, & in ordine ad ea, in quibus sunt subditi; non autem absolutè in ordine ad omnia, & in ordine ad omnes, etiam non subditos: neque enim Deus curam obseruationis suarum omnium legum commisit omnibus, & in ordine ad omnes; sed solùm in ordine ad sibi subditos: & in ordine ad aliquos sibi soli eam reseruauit, vt diximus.

8. *Infideles non subditi possunt aliquo modo cogi ad fidem indirectè.*

Quod tamen *suprà* monuimus de infidelibus temporaliter subditis, quòd possint indirectè cogi ad fidem; potest aliquo modo etiam dici de infidelibus non subditis: nam, quanuis in illos Christiani Principes non habeant iurisdictionem, neque possint illos punire, aut pœnas illis remittere, nec tributa imponere, & iam imposita condonare; possunt tamen plura gratuita beneficia, & plura commoda, & fauores illis facere, ea intentione, vt ad fidem alliciant, iisque beneficiis, commodis, & fauoribus

licitè possunt illos priuare, vbi viderint, quòd non prosint ad causam fidei. Et hæc etiam beneficiorum priuatio potest aliquo modo appellari coactio indirecta, vt notat Suar. *disputat.* 18. *sect.* 3. *num.* 11. etiamsi non proueniat ex potestate, aut iurisdictione propriè dicta, quæ in illos exerceatur.

DISPVTATIO XXV.

An, & quomodo infidelium ritus sint tolerandi.

1. *Ritus infidelium non subditorum sunt tolerandi, etiamsi sint contra lumen naturæ.*
2. *Ritus infidelium subditorum Ecclesiæ, quomodo possint tolerari.*
3. *Permissio mali quomodo sit licita.*
4. *Ritus, qui solùm sunt contra fidem, non autem contra legem naturæ, non possunt prohiberi infidelibus subditis.*
5. *Ritus Iudæorum non prohibentur.*
6. *Ritus Iudæorum permittuntur cum multis limitationibus.*
7. *Libri recentiorum Rabbinorum non sunt permittendi.*
8. *Ritus infidelium subditorum aliquando possunt tolerari, etiamsi sint contra legem naturæ.*
9. *Qui crimina aliorum non corrigit, cùm possit, & debeat, perinde est, ac si illa committat.*
10. *Etiam Principes infideles tenentur non tolerare ritus contra legem naturæ.*
11. *Ritus infidelium non sunt prohibendi, nisi à potestate publica.*
12. *Non est Martyr, qui priuata authoritate frangit Idola, aut destruit templa infidelium.*
13. *Sed solùm qui id facit ex legitima facultate per mandatum Principis, vel per Dei instinctum.*
14. *Concilium Elibertinum apud aliquos est dubiæ authoritatis.*

1. *Ritus infidelium nõ subditorum sunt tolerandi, etiam si sint contra lumen naturæ.*

DE ritibus illorum infidelium, qui temporaliter non sunt subditi Christianis Principibus, facilè constat ex dictis *superiùs*, quid sit dicendum: quia enim in illos nulla est iurisdictio, aut potestas, non possunt cogi, per se loquendo, vt suos ritus non ampliùs seruent, quicunque tandem ij sint; & siue solùm repugnent principiis supernaturalibus, & reuelatis; siue etiam repugnent principiis naturalibus, & sint contra legem, & lumen naturæ. Nam, qua ratione inter fideles non potest vnus priuatus punire alium priuatum, vel eum cogere ad aliquid faciendum, aut omittendum; neque vnus Princeps supremus, siue sit fidelis, siue infidelis, potest punire, aut cogere alium Principem supremum sibi non subditum: eadem ratione, neque Ecclesia potest punire infideles non subditos, pro malis ritibus quibuscunque, aut eos cogere, vt illos mutent. Quare non est admittendum, quod asserit Maior *in* 2. *dist.* 44. *quæst.* 3. & aliqui alij, præsertim ex Canonistis, quos *supra* retulimus *disp.* 24. *n.* 6. quòd infideles non subditi possint puniri ab Ecclesia propter idololatriam, & propter vitia, quæ habent contra lumen naturæ: nam, vt habetur cap. *Dominus.* 23. *quæst.* 2. ex Sancto Augustino *quæst.* 10. *in librum Iosue*, tunc bella solent definiri esse iusta, quando vlciscuntur iniurias, & gens, vel ciuitas, verbi gratia, quæ bello petenda est, negligit vindicare, quod à suis est improbè gestum; vel negligit reddere, quod per iniurias est ablatum: & ideò si Ecclesia, aut fideles, nullam iniuriam passi sint ab infidelibus non subditis, non est, quòd contra illos iustè moueant bellum propter solam idololatriam, aut propter similia crimina contra legem naturæ, quæ nullis nocent, nisi ipsis; & pro non subditis solùm Deum habent vltorem, vt *supra* diximus. Dico autem, *quæ nullis nocent, nisi ipsis*: quia, si huiusmodi vitia contra naturam nocerent aliis, & aliqui infideles, verbi gratia, occiderent innocentes, vt illos immolarent Idolis, vel vt ipsi eos comederent, licitum omninò esset, imò & debitum, defendere huiusmodi innocentes, etiam armis, & bellis, si aliter non possent defendi, & armis possent: cùm vnicuique mandarit Deus de proximo suo, *Ecclesiastici* 17. & omni conatu sint iuuandi, & eruendi, qui ducuntur ad mortem, *Prouerb.* 24. Neque hæc esset verè punitio criminum contra naturam, ad quam requiritur iurisdictio: sed esset solùm defensio innocentum; ad quam non requiritur, nisi charitas, & vires sufficientes, vt notat Bannes 2. 2. *quæst.* 10 *artic.* 10. *dubio* 4. *conclus.* 3. *col. mihi* 624.

2. *Ritus infidelium subditorum Ecclesiæ quomodo possint tolerari.*

De ritibus verò aliorum infidelium, qui Ecclesiæ, aut Christianis Principibus sunt temporaliter subditi, affirmat similiter Sanctus Thomas 2. 2. *quæst.* 10. *artic.* 11. quòd sint tolerandi: quia etiam Deus, à cuius regimine deriuatur humanum regimen, quamuis sit summè bonus, & summè potens, & nullum sit malum, quod non maximè odiat, & quod prohibere non possit; plura tamen de facto non prohibet; sed permittit in vniuerso, ne iis sublatis simul tollantur maiora bona, vel ne sequantur maiora mala: & hoc modo *Matth.* 13. permittuntur in agro zizania crescere, & prohibentur eradicari, ne simul cum eis eradicetur etiam triticum; quod est permittere mala, ne simul tollantur etiam bona: & ex Sancto Augustino *lib.* 2. *de Ordine*, *capite* 4. *tom.* 1. permittuntur, nec tolluntur meretrices de rebus humanis: quia alioqui omnia turbarentur libidinibus, quod est permittere minora mala, ne sequantur maiora: &, vt rectè notat Caietanus *ad artic.* 11. *citat.* cùm permissio mali non sit ex se, & intrinsecè mala: siquidem alioqui, nec Deo conueniret, nec vlla recta intentione posset benè fieri; si fiat ex rationabili causa potest etiam esse bona moraliter, & talis est iudicanda exemplo ipsius Dei, quando fit, ne bona maiora impediantur, vel ne mala occasionentur, aut inducantur: & qui permittunt, debent solùm cauere, ne permissio sit admixta participationi, vt subdit Caietanus *ibidem*: quod tunc accideret, quando esset non solùm non puniendo; sed etiam approbando id, quod permittitur; vel ad illud positiuè iuuando, & faciendo: quod sine dubio non est licitum, cùm sit sociatio in re mala, capite, *Ita planè.* 23. *quæstione* 4. 3. *Permissio mali quomodo sit licita.*

4. *Ritus, qui solùm sunt contra fidem, non autem contra legem naturæ, nõ possunt prohiberi infidelibus subditis.*

Quare, etiamsi Christiani Principes, & alij quicunque ex temporali potestate, quam habent in infideles sibi subditos, licitè possint, imò, per se loquendo, etiam debeant, eos ritus illis prohibere, & non permittere, qui sunt manifestè contra legem naturæ, vt est, verbi gratia, idololatria, & similia, vt probat Suarius *disputat.* 18. *sectione* 4. *num.* 6. & 7. cùm teneantur ex vi sui muneris, & ex temporali potestate, quam habent, benè eos regere, ac dirigere ad finem naturalem, qui est, vt benè, & honestè viuant, secundùm legem, & præscriptum naturæ: eos tamen ritus, qui non repugnant legi naturali: sed solùm sunt contra fidem supernaturalem, & reuelatam, om-

ninò

ninò possunt, ac debent permittere, vt idem subdit *n.* 10. quia contraria ratione potestas temporalis non se extendit vltra finem temporalem, qui est bonum regimen temporale, & vita benè instituta secundùm virtutes naturales, & secundùm legem, ac lumen naturæ; non autem secundùm virtutes supernaturales,

5. *Ritus Iudæorum non prohibentur.*

& secundùm lumen reuelatum. Atque hoc modo Ecclesia Iudæis non prohibet, quin habeant Synagogas, & suas cæremonias in illis exerceant, & celebrent suas solennitates, vt patet ex Sancto Gregorio *lib. 1. epist.* 34. & *lib.* 11. *epist.* 15. *cit.* & cap. *Sicut. de Iudæis* ex Clemente III. & apud Sylu. *verb. permissio, sub initium.* Et quauis licitè posset eos expellere à suis terris, & absolutè non retinere; posito tamen, quòd non expellat, solùm potest eos regere ex potestate ciuili, & naturali, vt diximus: quæ tamen non se extendit ad ea prohibenda, quæ solùm sunt contra fidem.

Atque ex tolerantia huiusmodi rituum pro Hebræis, non vna vtilitas capitur: siquidem illi admittunt promissionem Messiæ, & Scripturas, ex quibus probatur, quòd iam aduenerit; quanuis ipsi hoc non admittant: & in illis manifestè apparet impletum, quod Prophetæ, & Christus prænunciarunt de illorum desertione, execæcatione, & punitione: & veritatem Scripturarum etiam ab illis habemus, quanuis hostibus, vt notant Sanctus Augustinus *lib.* 18. *de Ciuit. cap.* 46. & S Thomas 2. 2. *quæst.* 10. *artic.* 11. & verè illorum delictum, salus est Gentium, vt loquitur Sanctus Paulus *ad Romanos* 11. & Deus, vt dicitur *Psalm.* 58. tantùm eos non occidit, & omninò non perdit, & non extinguit, ne homines obliuiscantur, quòd Christus ex illis originem traxit secundùm carnem, eósque habuit, vt populum suum; dispergit tamen per totum Orbem in virtute, & potentia sua, cui nemo est, qui resistat; eósque deponit de altitudine gloriæ, in qua positi erant, cùm essent populus Dei, & regnum, ac sacerdotium obtinerent, vt exponit Cardinalis Bellarminus *in eum locum:* quia Christus ipse ita rogauit. Et negari non potest, quin magna sit confirmatio fidei, quòd in illis hæc omnia iam sint impleta ad literam, & sic appareant quasi ad oculum.

Et, quod facit Ecclesia, & Christiani Principes, quoad tolerandos huiusmodi ritus Iudæorum, eósque non prohibendos, quanuis sint contra fidem, & absolutè illiciti, idem possunt licitè facere, etiam quoad Saracenos, & alios huiusmodi infideles, si habeant etiam illos temporaliter sibi subiectos, vt subdit Suar. *n.* 10. *cit.* similiter enim ex temporali potestate solùm possunt, & debent eos benè dirigere ad finem naturalem, qui est, vt benè viuant secundùm præscriptum naturæ: & ideò eos tantùm ritus possunt illis prohibere, qui sunt contra legem naturæ; non autem alios, qui solùm sunt contra fidem, vt iam diximus.

6. *Ritus Iudæorum permittuntur cum multis limitationibus.*

Possunt tamen, quoad hos etiam ritus eas moderationes præscribere, quæ fuerint conuenientes pro bono fidelium, & ne illis creetur scandalum, & periculum: quia hoc modo etiam multa in sacris Canonibus, & legibus ciuilibus præscribuntur Iudæis, vt, verbi gratia, quòd solùm possint veteres Synagogas conseruare, ac reparare: non autem nouas erigere, cap. *Iudæi.* & cap. *Consuluit. de Iudæis.* & *leg. final. C. eo.* quòd in die Parasceues in publicum non prodeant; imò nec portas, nec fenestras suarum domorum aperiant; sed eas per totam diem habeant clausas, cap. *Quia.* & cap. *Iam nonnullis. de Iudæis.* quòd Synagogas non habeant prope Ecclesias ex Sancto Gregorio *lib.* 12. *epist.* 18. quòd gestent aliquem habitum, per quem discernantur à Christianis; & quòd grauissimè puniantur, si Christum blasphement, vel aliquid faciant in contumeliam Creatoris, vel in contemptum Christianæ religionis, cap. *Iam nonnullis. cit.* & *l. Iudæis.* & *l. Iudæos. C. de Iudæis*, & similia.

7. *Libri recentiorum Rabbinorum non sunt permittendi.*

Atque ex hoc capite negat Caietanus 2. 2. *quæstione* 10. *art.* 11. & ex illo Suar. *disp.* 18. *sect.* 4. *n.* 11. *in fine*, & Azor. *part.* 1. *lib.* 8. *cap.* 22. *quæst.* 12. §. *Item, communis est opinio.* posse permitti eos libros Iudæorum, qui à Rabbinis recentioribus sunt conscripti ad confouendam eorum perfidiam, & contra Christi Diuinitatem, & iure merito sunt de facto prohibiti, & damnati in Indice librorum prohibitorum, & per plures Constitutiones Summorum Pontificum: & tandem de anno 1593. etiam per Constitutionem Clementis VIII. *Cum Hebræorum.* specialiter sunt prohibiti, & damnati libri Thalmudi, & alij, tanquàm detestabiles, & pleni iniuriis, & contumeliis in religionem Christianam: & ex Caietano *ibidem*, longè diuersa est ratio de his libris, & de toto ritu, aut cultu Iudæorum, cùm hic sit quasi testis fidei nostræ, eámque probet, sicut figura veritatem, & vmbra corpus, vt patet ex Sancto Thoma *art.* 11. *cit.* illi verò sint pleni mendaciis, & blasphemiis contra fidem, & contra Christum. Et quemadmodum ex eodem Sancto Thoma *eadem quæstione* 10. *articulo* 8. non est ferendum, vt infideles quicunque fidem impediant, vel blasphemiis, vel malis persuasionibus, vel etiam apertis persecutionibus; & propter hoc licitè potest à fidelibus contra illos bellum moueri; ita nec est ferendum, vt Rabbini fidem impediant per huiusmodi libros, eósque ad hunc finem blasphemiis repleant, cùm præsertim Iudæi sint etiam de iure serui Ecclesiæ, & ex hoc iure possit hæc liberè disponere de eorum bonis, vt habet Sanctus Thomas *ibidem*, *articulo* 10. & ideò etiam possit ex eodem iure disponere de eorum libris, eósque comburere, vt subdit Caietanus *loco citato*, sicut & de facto iussit comburi Gregorius IX. de anno 1230. idque postea confirmauit etiam Innocentius IV. vt patet ex eius Bulla, *Impia Iudæorum perfidia.* & iterum Iulius III. de anno 1553. & 1554. vt refert Azor. *part.* 1. *lib.* 8. *cap.* 22. *qu.* 12. §. *Item, communis est opinio. colum. mihi* 1014. qui etiam rectè subdit, falsam omninò esse, & nulla ratione admittendam sententiam Petri Galatini *libro* 1. *de arcanis catholicæ veritatis, cap.* 6. & 7. quòd Thalmud Iudæorum à Christianis recipi debeat, & in Latinum conuerti, & in Scholis publicè explicari iuxta Constitutionem Concilij Viennensis, *Clementina, Inter sollicitudines. de Magistris*, & quòd libri Thamuldici rectè possint à Christianis allegoricè, & anagogicè declarari. Contrà enim est: quia huiusmodi libri sunt pleni blasphemiis in Christianam religionem, & à Summis Pontificibus sæpiùs prohibiti, & damnati, vt diximus. Neque Concilium Viennense de illis loquitur; sed solùm præcipit, vt in Gymnasiis publicè tradatur notitia Linguæ Hebraïcæ, Arabicæ, & Chaldaïcæ: & ideò libri de huiusmodi Linguis fideliter in Latinum transferantur; qui certè longè alij possunt esse, quàm libri Thalmudici, aut similes absolutè damnati.

Dixi autem *n.* 4. non solùm posse Principes; sed etiam debere, per se loquendo, eos ritus prohibere, & non permittere infidelibus subditis, qui sunt manifestè contra legem naturæ: quia ex accidente etiam illos possunt permittere, & non prohibere; si, scilicet, timeant maius aliquod malum,

8. *Ritus infidelium subditorum aliquando possunt tolerari, etiamsi sint contra legem naturæ.*

malum, & magnum scandalum, & turbationem in suis regnis, vel in aliis fidelibus, vt subdit Suar. *disput.* 18. *sect.* 4. *num.* 9. nam de his etiam ritibus potest intelligi parabola Christi, *Matth.* 13. de zizaniis non eradicandis, ne simul eradicetur etiam triticum, & doctrina Sancti Thomæ *art.* 11. de tolerandis simpliciter ritibus infidelium, vel ex causa vitandi maioris mali, vel ex causa boni non impediendi. Et quemadmodum ex his causis licitum est permittere meretrices, etiamsi, absolutè loquendo, fornicatio simplex sit contra legem naturæ, vt communiter dicitur *in materia de matrimonio:* ita & potest esse licitum ex iisdem causis permittere idololatriam, aut similes ritus contra lumen naturæ: si tamen non suppetat rationabilis causa ex parte vitandi maioris mali, vel ex parte non impediendi alterius boni, omninò tenentur Principes prohibere huiusmodi ritus, & non permittere, cùm ita postulet proprium munus benè illos regendi, & dirigendi ad finem naturalem, & sic illis concedat temporalis potestas, & iurisdictio, quam habent, vt iam diximus: & alioqui, si non prohibeant, grauiter peccant, cùm verè participent de superstitionibus, & criminibus infidelium: siquidem *error hoc ipso approbatur, quòd illi non resistitur: & nihil est aliud negligere deturbare peruersos, cùm possis, quàm illos fouere: & non caret scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinori desinit obuiare.* capite, *Error. distinctione* 83. & crimina rectè dicatur ille committere, qui, cùm possit emendare, non corrigit, capite, *Præterea,* 23. *quæst.* 8.

9. *Qui crimina aliorum non corrigit, cùm possit, & debeat, perinde est, ac si illa committat.*

10. *Etiam Principes infideles tenentur non tolerare ritus contra legem naturæ.*

Atque hoc non solùm est verum de Principibus fidelibus, & Christianis; sed etiam de infidelibus: & verè tenentur etiam ipsi, si habeant notitiam vnius Dei, prohibere aliis infidelibus sibi subditis cultum idolorum, & alia huiusmodi contra lumen naturæ, cùm teneantur etiam ipsi, ratione sui muneris, dirigere subditos ad finem naturalem: quanquam Christiani maiori obligatione ad id teneantur, cùm habeant maiorem notitiam veritatis; & prohibitio huiusmodi rituum sit maximè necessaria pro securitate, & bono fidelium, vt notat Suarius *disputat.* 18. *sect.* 4. *num.* 8.

11. *Ritus infidelium non sunt prohibendi, nisi à potestate publica.*

Quia tamen ad prohibendos huiusmodi ritus est opus iurisdictione, & potestate publica, non debet priuatus quicunque se se in illam ingerere: & malè faceret Christianus, si cogeret infidelem conciuem ad relinquendum Idola, vel si ipsemet illa destrueret priuata authoritate; sed solùm debet non illum iuuare, neque illi cooperari in huiusmodi ritibus, fabricando, v. g. Idola, aut aliquid huiusmodi faciendo ex se malum, vt notat Bannes 2. 2. *quæstione* 10. *articulo* 11. &, vt dicitur L. *Sicut. C. de paganis.* non debet quis authoritate aliqua sibi blandiri, vt templa infidelium conetur euertere: &, vt subditur L. *Christianis. C. eo.* religionis authoritate abutitur, qui infidelibus quietè degentibus, & nihil tentantibus turbulentum, legibúsque contrarium, manus infert. Et in Concilio Elibertino circa tempora Syluestri Papæ, & Nicæni Concilij celebrato, rectè est definitum *canone* 60. vt in numerum Martyrum non recipiatur, qui ab infidelibus ea de causa occisus fuerit, quia fregit ipsorum Idola: cùm id in Euangelio non sit scriptum, neque inueniatur vnquam factum ab Apostolis: verè enim huiusmodi occisio non est propriè in odium fidei; sed in vindictam commissi criminis, & vsurpatæ iurisdictionis circa Idola, vt notat Suarius *disputatione* 18. *sectione* 4. *num.* 8. *citato*, & Vasquez *tomo* 2. *in tertiam partem, disputatione* 105. *num.* 12. & 13. *pagina* 744. vbi etiam addit, contraria ratione vere esse Martyrem, si quis id faciat authoritate publica; & tales fuisse Rodulphum Aquauiuam, & socios, nostræ Societatis Sacerdotes, qui prope Salsetum, in India orientali, fuerunt occisi à Gentilibus: quia authoritate Regis Hispaniarum, ad quem spectabat ille pagus pleno iure, procurarunt sacra templa ædificare: & *num.* 15. si quis à tyranno cogatur sacrificare Idolis; licitè posse illa conspuere, & conculcare, & confringere ex zelo fidei; sicut etiam fecit Sancta Eulalia ex Prudentio, in hymno, quem de illa scripsit: quia in tali casu non est vsurpatio iurisdictionis non suæ; sed iusta defensio Dei, & fidei, pro qua mortem oppetere non solùm est licitum; sed etiam est maxime gloriosum.

12. *Nõ est Martyr, qui priuata authoritate frangit Idola, aut destruit templa infideliũ.*

Neque facit contra hoc, quòd in Romano Martyrologio plures recenseantur, tanquàm Martyres, qui templa Idolorum, vel ipsa Idola destruxerunt, aut incenderunt: & hac de causa ab infidelibus sunt occisi, vt specialiter de Sancto Eupsychio; videre est die 9. Aprilis, qui solùm ob euersum Fortunæ fanum sub Iuliano Apostata martyrium consummauit, vt etiam scribit Sozomenus *lib.* 5. *historia, cap.* 10. & Nicephorus *lib.* 10. *cap.* 10. vt enim benè notat Baronius *in Annotationibus ad illum diem*, non id fecerunt ex priuata authoritate, sed ex legitima potestate accepta per ipsas leges Constantini, atque Constantij, Christianorum Imperatorum, per quas infidelium templa erant vbique clausa, & sacrificia penitùs interdicta; vel etiam id fecerunt ex interno Dei instinctu, & quasi impulsu, qui sine dubio multò plùs potest, quàm iussio legis, aut Principis cuiuscunque. Atque hoc posterius de interno instinctu, atque impulsu est multò rationabilius, & verius, quàm illud prius de facultate facta per ipsas leges Christianorum Imperatorum: nam, vt patet *ex L.* 1. & 2. *C. de paganis,* iusserunt quidem Constantinus, & Theodosius, Imperatores, claudi templa ad sacrificandum Idolis: & hic sacrificia omnia interdixit; non tamen dedit facultatem cuique, vt illa destrueret, vel incenderet, imò L. *Sicut. paulò antè cit. eodem titulo*, expressè subiecit, neminem sibi debere aliqua authoritate blandiri, vt huiusmodi templa conetur destruere: & L. *Christianis.* neminem debere abuti authoritate religionis, vt infidelibus quietè degentibus, & nihil tentantibus turbulentum, & contrarium legibus, audeat manus inferre. Quare, etiamsi admittamus id, quod habet Sanctus Augustinus *epist.* 50. *ad Bonifacium, ante medium, pag. mihi* 64. *col.* 2. quòd si quis accepta legitima facultate Idola frangat, & occidatur à cultoribus Idolorum, possit habere, vt ipse loquitur, qualencunque vmbram nominis Martyrum: non est tamen admittendum, quòd hæc facultas frangendi Idola habeatur pro omnibus, & pro singulis, quasi de iure per ipsas communes leges Imperatorum, cùm hæ leges reuera nullæ sint, vel per aliquod commune præceptum ipsius Christi, vel Ecclesiæ, quod similiter nullum est; sed solùm potest id locum habere, quando quis huiusmodi facultatem frangendi Idola, specialiter habet à Deo per specialem instinctum, atque impulsum, vel ab homine potente illam concedere, hoc est, à Principe potente, ac debente, vt *suprà* diximus, non tolerare, & non permittere Idola, eorúmque cultum infidelibus sibi subditis. Et extra hos casus legitimæ facultatis acceptæ ab homine per speciale mandatum, vel acceptæ a Deo per specialem instinctũ, atque impulsum, seruandum est omninò decretum allatum

13. *Sed solùm qui id facit ex legitima facultate per mandatum Principis, vel per Dei instinctum.*

ex

ex Concilio Elibertino, vt non recipiatur in numerum Martyrum, qui temerè frangit Idola, & propter huiusmodi fractionem à paganis occiditur: nam, vt notat Baron. *tom. 2. Annalium, ad annum Christi 305. n. 138.* & habetur *in notis ad d. Concil. Elibertinum, can. 60. cit. tom. 1. Concilior. pag. mihi 248. col. 2.* tempore Diocletiani, Christiani plurimi passim prosiliebant ad frangenda Idola, & à Gentibus ea de causa in ipsos fureotibus necabantur, idque potissimùm faciebant exemplo Sanctæ Eulaliæ Virginis, & Martyris Emeritensis, quæ sub Maximiano Imperatore, cùm esset annorum duodecim, in ipsa quæstione fidei sputa iecit in oculos Imperatoris, & simulacra, quæ ipsi offerebantur adoranda, & thura incendenda, pedibus conculcauit, vt habet Prudentius *supra* citatus hymno tertio in laudem Martyrum Cæsaraugustanorum: & hac de causa plurima tormenta perpessa est, & Martyrium nobilissimum est consecuta. Et quia Hispanis Episcopis, qui dicto Concilio Elibertino interfuerunt, id minime placuit, vt quod instinctu, atque impulsu Spiritus Sancti fecisset Eulalia, importunè, ac temerè vsurparetur ab omnibus, sanctè, & prudenter constituerant *canone illo 60.* vt inter Martyres non haberetur, qui temerè, & indebitè fregisset Idola: per quod tamen nulla ratione censendi sunt voluisse illos excludere a veritate, & à veneratione Martyrum, qui id fecissent, vt diximus, accepta legitima facultate, vel ab homine per speciale mandatum, vel à Deo per specialem instinctum, & de quibus hoc totum sufficienter constaret, vt certè constitit de Sancta Eulalia, de Sancto Eupsychio, & de aliis. Et quamuis non desint viri grauissimi, qui de authoritate Elibertini Concilij grauiter dubiteot, siquidem Bellarm. *lib. 2. de Imaginibus Sanctorum, cap. 9. §. Addo postremo, tom. 2. col. mihi 807.* asserit, illud fuisse nouendecim tantùm Episcoporum, & prouinciale, & non confirmatum à Papa, & in pluribus videri errasse, cùm etiam in mortis articulo videatur iis negare absolutionem, qui essent lapsi à fide, vel in aliis grauiter peccassent, qui fuit error Nouatiani; & præterea negarit, in Ecclesia debere esse picturas, ne depingatur in parietibus id, quod colitur, & adoratur: & Canus *lib. 5. de locis theologicis, cap. 4.* dictum canonem de picturis in Ecclesia non habendis, dicit esse erroneum: & Baron. *tom. 1. ad annum Christi 57. n. 119. & sequentibus, pag. 487.* dicit, illud Concilium in multis esse irritum: & attigisse quasi fines Nouatianorum: & in pluribus aliis liberiùs, & acriùs de illo loquitur. Et contrà Innocentius *in epistola ad Exuperium, cap. 2.* excusat, (tacito tamen nomine dicti Concilij,) quæ ab ipso definiuntur circa negandam in articulo mortis reconciliationem lapsis: & idem Baron. *tom. 2. ad annum Christi 305. n. 42.* valdè mitigat, quæ priùs scripserat; & absolutè negat, ea esse accusanda, quæ à Sancto Innocentio excusantur: & Vasq. *disp. 105. cit. cap. 2. pag. 740.* pluribus defendit authoritatem eiusdem Concilij. Quicquid tamen de hoc sit, certum est, quòd decretum, de quo loquimur *ex canone 60.* in nullo est damnandum, quòd ij non sint habendi in numero Martyrum, qui importunè, ac temerè Idola fregerint; & ideò à Gentilibus fiot occisi, cùm reuerà illorum mors non sit ex odio fidei; sed ex odio commissi criminis in frangendis Idolis, vt iam diximus, illúdque ex parte ipsorum verè fuerit crimen, vtpote factum ex vsurpata iurisdictione, ac potestate frangendi Idola non subditorum: & ideò temerè, & importunè: quod tamen non esset, si id fecissent ex legitima facultate, vt loquitur Sanctus Augustinus *epist. 50. cit.* siquidem exercitium, & executio huiusmodi facultatis verè fuisset ex parte ipsorum ex amore fidei, eorúmque occisio ex parte infidelium verè fuisset ex odio fidei, quamuis palliato per odium criminis, non quidem veri; sed apprehensi ab ipsis: quod tamen non obstat veritati martyrij, vt patet ex illo Christi Ioan. 16. *Venit hora, vt omnis, qui interficit vos, arbitretur obsequium se præstare Deo: & hæc facient vobis; quia non nouerunt Patrem, neque me.* Et ex illo Psalmi 43. *Æstimati sumus, sicut oues occisionis,* in quantum, scilicet, qui nos occidit, putat se victimam mactare Deo; & per conscientiam erroneam, non tamen inuincibilem, & inculpabilem, putat se id facere, non ex odio erga nos, vel erga fidei veritatem; sed ex affectu diuini cultus.

14. *Concilium Elibertinum apud aliquos est dubiæ authoritatis.*

DISPVTATIO XXVI.

An, & quomodo infideles non subditi temporaliter Principibus fidelibus, possint habere prælationem, aut dominium supra fideles.

1. *Quid asserat Sanctus Thomas.*
2. *Infideles non sunt permittendi accipere de nouo prælationem, aut dominium supra fideles.*
3. *Iudæis, & paganis de iure interdicuntur omnes publici honores, & publica officia.*
4. *Si infideles de nouo acquirant prælationem supra fideles independenter à consensu fidelium, non sunt per se, & directè impediendi.*
5. *Possunt tamen licitè impediri indirectè.*
6. *Si infideles habeant ab antiquo prælationem, & dominium super fideles, sunt tolerandi.*
7. *Nec possunt directè priuari sua prælatione, & dominio.*
8. *Possunt tamen priuari indirectè.*
9. *Quomodo ex Sancto Thoma possit Ecclesia per sententiam, vel per ordinationem priuare infideles non subditos prælatione, & dominio super fideles.*
10. *Non possunt infideles priuari dominio super fideles, si illos sinant quietè viuere secundum fidem.*
11. *Etiam quando Ecclesia licitè potest fideles eximere ab infidelibus, de facto illos sæpè non eximit, ne frequentur maiora scandala.*
12. *Possunt tamen ipsi fideles in tali casu licitè sibi consulere per fugam, vel alio quouis modo.*
13. *Potestas indirectè priuandi infideles prælatione, & dominio super fideles, penes quem resideat.*
14. *Fideles, per se loquendo, non possunt esse famuli infidelium.*

QVæ hactenus diximus de cogendis, aut non cogendis infidelibus ad fidem audiendam, vel recipiendam, & de tolerandis, aut non tolerandis eorum ritibus, solùm pertinent ad ipsos infideles, consideratos, quasi absolutè, & secundùm se, non autem prout relatos ad ipsos fideles: ideò vt hoc etiam modo de illis agamus, cum Sancto Thoma 2. 2. *quæst. 10. artic. 9. & 10.* duo explicabimus; id est, vtrùm possint, aut non possint habere prælationem, aut dominium supra fideles; & vtrùm fideles possint cum illis communicare in aliis.

Et circa primum de prælatione, aut dominio, duo asserit Sanctus Thomas *quæst. 10. cit. art. 10.* id est, nulla ratione permitti debere prælationem, aut dominium infidelium supra fideles, quando talis prælatio 1. *Quid asserat S. Thomas.*

prælatio est de nouo instituenda supra illos, qui iam sunt, & existunt fideles, & quando fides in illis iam præexistit: & contrà, per se loquendo, omni ratione debere ferri, ac tolerari huiusmodi prælationem, & dominium, quando præexistit ante fidem, & qui modò fidem suscipiunt, verbi gratia; iam erant priùs sub potestate, aut dominio Principis, aut domini infidelis.

2. *Infideles non sunt permittendi accipere de nouo prælationem, aut dominiũ supra fideles.*

Et primùm de prælatione non instituenda de nouo, ex eo probat, quia id omninò cederet in scandalum, & in periculum fidei, & peruersionis fidelium, cùm subditi facilè soleant immutari ab illis, quibus subsunt, vt sequantur illorum imperia, nisi ipsi subditi sint magnæ virtutis, & strenuè illis resistant. Et prætereà, quia id cederet notabiliter in contemptum fidei, si Principes, & Prælati infideles cognoscerent, & iudicarent crimina, & defectus fidelium, vt benè aduertit etiam Sanctus Paulus *1. ad Cor. 6.* dum reprehendit Corinthios, quòd *habentes negotium aduersùs alterum, auderent iudicari apud iniquos, & non apud sanctos*; hoc est, vt ipse se explicat *paulò pòst*, quòd *frater cum fratre iudicio contenderet apud infideles.*

3. *Iudæis, & paganis de iure interdicuntur omnes publici honores, & publica officia.*

Atque has ob causas negat Sanctus Thomas, vllo modo permitti in Ecclesia, vt infideles acquirant dominium, aut prælationem super fideles, vel vt qualitercunque illis præficiantur in aliquo officio: nam contrà, *l. final. C. de Iudæis*, quæ etiam fusiùs refertur in Concilio Meldensi *cap. 73. tom. 2. Concil. part. 1. pag. 614.* omnes administrationes, & dignitates in perpetuum interdicuntur Iudæis, & prohibentur fungi officio etiam defensoris ciuitatis, & quemcunque patriæ honorem accipere, vel quancunque authoritatem, aut potestatem iudicandi, aut pronunciandi aduersùs Christianos, ne sic quasi insultent, vt *ibi* dicitur, fidei nostræ. Et ex Glossa *ibidem* per hanc legem Codicis intelligi debet correcta Lex alia, *Generaliter. §. Et is, qui. ff. de Decur.* vbi statuitur, vt Iudæi permittantur adipisci honores: vt enim notat Azor. *part. 1. lib. 8. cap. 22. quæst. 10.* Lex, *Generaliter.* fuit facta per Lucium Verum, & Antoninum, Imperatores Gentiles: Lex verò Codicis per Theodosium, & Valentinum, Imperatores Catholicos: & ideò per hanc meritò potuit illa corrigi. Et Innocentius III. in Concilio Lateranensi *cap. 69.* quod & refertur cap. *Cum sit nimis. extr. de Iudæis*, innouat decretum Concilij Toletani III. *cap. 14.* quod refertur cap. *Nulla. dist. 54.* vt Iudæis officia publica non iniungantur, per quæ eis tribuatur occasio pœnam aliquam inferendi Christianis: quia est nimis absurdum, vt, qui est blasphemus Christi, vim potestatis exerceat in Christianos: & addit, puniri eum debere in Concilio prouinciali, qui tale aliquod officium Iudæo commiserit; & Iudæum Officialem tandiu esse priuandum communione Christianorum, in commerciis, & in aliis, donec conuertat in vsus pauperum Christianorum, secundùm prouidentiam diœcesani Episcopi, quicquid fuerit à Christianis adeptus occasione officij sic suscepti; & donec officium cum pudore dimittat, quod irreuerenter assumpsit: & hoc totum etiam extendit ad paganos. Et cap. *Ex speciali.* eod. tit. Greg. IX. ex eodem Concilio Lateranensi specialiter præcipit Regi Portugalliæ, ne in officiis publicis Iudæos Christianis præficiat; & si fortè iura regalia, vel suos reditus Iudæis, vel paganis vendiderit, præcipit, vt Christianum aliquem deputet ad eos colligendos, qui de grauaminibus inferendis Clericis, vel Ecclesiis, non sit suspectus; & per quem Iudæi, & Saraceni sine Christianorum iniuria dicta iura regalia consequantur. Et cap. *Constituit. 17. quæst. 4.* ex Concil. Tolet. IV. *cap. 65.* Iudæi, & qui sunt ex Iudæis, id est, de ipsorum familia, vel qui ex illis sunt recèns conuersi ad fidem, vt exponit *ibi* Glossa, non modò prohibentur exercere officia publica, ne sub tali occasione Christianis iniuriam faciant; sed etiam, tanquàm sacrilegi, dicuntur esse excommunicandi Christiani Iudices, qui permiserint, huiusmodi officia ab ipsis exerceri: & ipsi Iudæi, qui exercuerint, dicuntur publicis cædibus esse deputandi. Et in Concilio Matisconensi I. *cap. 8.* dicuntur Iudæi non solùm non esse Iudices deputandi Christianis populis; sed etiam non esse permittendi, vt sint telonarij: ne sic Christiani videantur illis esse subiecti. Et denique ex Concilio Meldensi *cap. 73. supracit. tom. 3. Concilior. part. 2. pag. 614.* per legem Theodosij, & Valentiniani, Imperatorum, negatur Iudæis etiam licentia causas agendi, aut militandi: & per aliam legem eorundem, quæ *in C. tit. de Iudæis*, est postrema, sed fusiùs refertur in Concil. Melden. cit. nec etiam debent præesse custodiæ carcerum, ne Christiani, vt fieri solet aliquando, obrusi in carcerem, custodum odiis alterum carcerem patiantur.

4. *Si infideles de nouo acquirant prælationem supra fideles independenter à cõsensu fidelium, non sunt per se, & directè impediendi.*

Et quoniam Sanctus Thomas expressè loquitur de prælationibus, & dominiis infidelium supra fideles, non permittendis de nouo institui; non autem loquitur simpliciter de illis non tolerandis, & non habendis de nouo; rectè notat Suar. *in defensione fidei catholicæ ad Regem Angliæ, lib. 3. cap. 4. n. 6.* quòd solùm loquitur in eo casu, in quo noua prælatio infidelium supra fideles, & noua subiectio fidelium ad infideles potest pendere ex voluntate, & consensu ipsorum fidelium, siue illi sint Principes ipsi fideles, qui possint consentire, & non consentire in dictam prælationem, & subiectionem pro aliis fidelibus, siue sint ipsi subditi fideles, qui possint consentire, & non consentire in subiectionem pro se ipsis. Vnde, si noua prælatio infidelium, & noua subiectio fidelium non pendeat à voluntate, & consensu ipsorum fidelium, non intrat conclusio, & doctrina Sancti Thomæ, vt, verbi gratia, si Rex infidelis iusto bello occupet regnum, aut ciuitatem fidelium, vel iure legitimæ successionis per fideicommissum, vel per testamentum, aut alio modo illos obtineat: tunc enim admittenda omninò est, & toleranda noua subiectio fidelium ad infideles, & noua prælatio infidelium supra fideles, vt subdit Suar. *n. 7.* cùm ita sit de iure Gentium, & hoc non tollatur per Baptismum, & per fidem Christianam.

Et si de facto Christianus aliquis Princeps prælationem aliquam, aut præfecturam committeret alicui Iudæo, aut infideli supra fideles, peccaret quidem huiusmodi Princeps contra Decreta, & Sanctiones Ecclesiæ iam allatas; sed fideles omninò deberent parere illi infideli in iis, quæ spectarent ad ipsius officium, & donec in illo officio remaneret, vt notat Dur. *in 2. dist. 44. quæst. 3. art. 2. in fine*, & solùm possent procurare, vt ab officio remoueretur, sicut præcipiunt Decreta iam dicta.

5. *Possunt tamẽ licitè impediri indirectè.*

Et si ex subiectione quacunque ad Principem infidelem, timerentur pericula, & scandala grauia pro fidelibus, quæque non possent aliter tolli, licitè possent ipsi fideles non acceptare talem subiectionem ad nouos Principes infideles, vel ab illa se se eripere, atque eximere; & licitè possent à Christianis Principibus iuuari, etiam armis, vel per modum inculpatæ tutelæ, & defensionis, si noui Principes infideles iam intulissent iniuriam ipsi fidei, & fidelibus; vel per modum præuentionis, si pericula, & damna iam imminerent de proximo, & essent prudenter præuenienda per publicam potestatem spiritualem,

&

& ecclesiasticam, cui specialiter est commissa cura animarum:nam,qua ratione huiusmodi defensio, & præuentio est licita,etiam contra dominos,& Principes antiquissimos, si de nouo malè se gerant cum suis subditis, iísque præbeant scandala,& creent pericula in præiudicium animarum:& qua ratione in Ecclesia non deest potestas indirectè tollendi huiusmodi scandala,& pericula, vt *infrà* dicemus ex eodem Sancto Thoma *quæst*. 10. *art*. 10. *cit*. eadem ratione est etiam licita contra dominos, & Principes nouos; & absolutè contra quoscunque non deest in Ecclesia potestas indirectè defendendi fideles, & consulendi eorũ securitati,& saluti,vt *infra* cõstabit.

6. *Si infideles habeant ab antique prælationem, & dominiũ super fideles, sunt tolerandi.*

Illud verò alterum,quòd dominiũ,& prælatio infidelium supra fideles omninò sit tolerandum,& ferendum,si præexistat ante fidem; & qui de nouo fidem suscipiunt,iã priùs sint sub tali dominio,& prælatione infidelium,ex eo probat S. Thom. *eodem art*. 10. *q*. 10. quia ius humanum, quod est ex naturali ratione, & ex quo sunt introducta dominia, & prælationes, non tollitur, sed perficitur per ius diuinum, quod est ex gratia, & ex quo est fides, & character Baptismi, & distinctio fidelis ab infideli: & ideò, siue Baptismus,& fides superueniãt dominio,& prælationi in ipso Principe, qui de nouo conuertitur; siue superueniat subiectioni in ipsis subditis, nihil ex illis tollit,aut destruit; sed totum relinquit, sicut inuenit;& neque Principem priuat dominio, neque subditos eximit à subiectione:nam,si eximeret,faceret,sine dubio iure ipso diuino, & Dei ipsius authoritate,cùm certum sit,quòd non faciat iure humano, aut naturali,& ex propria authoritate cuiusque, ex qua fides diuina, & supernaturalis nullo modo pendere potest: ius autem diuinum, prout colligitur ex Scripturis,& ex antiquissima traditione, & vsu Ecclesiæ,non modò nõ exprimit,sed è cõtra manifestè confirmat, & præcipit subiectionem ad Principes, etiam infideles: &, vt habet Sanctus Augustinus *in Psal*. 124. Christus non fecit de seruis liberos,sed de malis seruis bonos seruos. Vnde & dicitur ad Rom. 13. *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit:non est enim potestas,nisi a Deo:& qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit*. 1. Cor. 7. *Seruus vocatus es? Non sit tibi curæ:qui enim in Domino vocatus est seruus,libertus est Domini*. id est,non sis anxiè de tua seruitute sollicitus, quasi ea sit conditio Christianitati repugnans;sed eo gaude, quòd etiam manens in seruitute, libertus Domini sis, & à miserrima seruitute peccati manumissus per Christum,& assertus in veram libertatem filiorum Dei. Et ad Ephes. 6. *Serui, obedite dominis carnalibus cum timore,& tremore,sicut Christo*. & 1. ad Tim. 6. *Quicunque sunt sub iugo serui, dominos suos omni honore dignos arbitrentur, ne nomen Dei,& doctrina blasphemetur*. Ne,scilicet,putent,per Christianismũ se esse liberos, & infidelibus dominis occasionẽ præbeant malè sentiendi, & malè loquendi de Christo,eiúsque doctrina;quæ seruos anteà obsequentes,& morigeros Dominis,faciat cõtra eos rebelles,& seditiosos. Et ad Titum 3. *Admone illos,Principibus,& Potestatibus subditos esse, dicto obedire*. Et 1. Petri 2. *Subiecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum;siue Regi,quasi præcellentissimo Ducibus, tanquàm ab eo missis*,&c. Et ex Scriptura veteri idem habetur. Prou. 8. *Per me Reges regnant*. Et Sapientiæ 6. *Audite, Reges: quoniam data est à Domino potestas vobis, & virtus ab Altissimo*. Et *Danielis cap*. 2. ad Nabuchodonosor,Regem Babylonis, & infidelem, dicitur: *Tu Rex Regum es,& Deus cæli: regnum,& fortitudinem,& imperiũ,& gloriam dedit tibi*,&c. Et idẽ habet antiquissima traditio, & vsus Ecclesiæ,vt videre est ex Sanctis Patribus, quos citat Suar. *in defensione fidei,lib*. 3. *cap*. 4. *n*. 4. & *disputat*. 18. *de fide, sect*. 5. *n*. 4. Et contra Hæreticos,qui asseruerunt,Christianos nõ esse subiectos Principibus temporalibus, præsertim Ethnicis,& infidelibus. vt refert Suar. *in defens. fidei, loco cit*. extat decretum Concilij Gangrensis sub Sancto Syluestro Papa, *can*. 3. *tom*. 1. *Concil. pag*. 384. quod & refertur cap. *Si quis seruum*. 17. *quæst*. 4. vbi excommunicantur,qui dixerint, seruum alienũ occasione religionis posse contemnere suum dominum,eiúsque ministerium destituere,& nõ potiùs eum debere bona fide, & cũ honorificentia illi deseruire. Et quemadmodum in Concilio Constantiensi *sess*. 15. *tom*. 3. *Concil. part*. 2 *pag*. 1601. inter errores Vicleffi, iure posteà fuit damnatum *n*. 15. *art*. 30. quòd nullus, dũ est in peccato mortali, sit dominus ciuilis,aut Prælatus,aut Episcopus;& quòd dominium, & prælatio amittatur per peccatũ mortale quodcunque:ita,& iure damnatur in Concilio Gangrensi ille alius de contemnendis occasione religionis dominis infidelibus;& quòd dominium amittatur specialiter per peccatum infidelitatis.

7. *Nec possunt directè priuari sua prælatione, & dominio.*

Atque hinc sequitur,vt non possint, nec debeant Principes infideles supremi,& non subditi temporaliter potestati fidelium,ex solo titulo infidelitatis directè priuari prælatione,& dominio super fideles, vt benè subdit Suar. *sect*. 5. *cit*. *n*. 5. cũ infidelitas, in quãtum est priuatio,& carentia fidei supernaturalis,non sit incompatibilis ex iure diuino, aut naturali cum prælatione, & dominio super fideles: & ideò illam nõ destruat,quantùm est ex parte ipsorum Principũ: & fides,quantùm est ex parte subditorũ,non inducat eodem iure diuino,aut naturali,libertatẽ,neque eximat à subiectione;sed potiùs illam perficiat, & confirmet,vt iam diximus. Et si ponatur eadem infidelitas ex parte eorundem Principum esse culpabilis,& contra ius diuinum,aut naturale,vt est,verbi gratia, idololatria,& per consequens esse digna,quę puniatur etiam priuatione dominij,& prælationis in omnes subditos,& præcipuè in eos, qui sunt fideles;adhuc tamen non est punienda à Christianis Principibus,qui,vt supponimus, nullam habent iurisdictionem in infideles sibi non subditos; sed totaliter est relinquenda punitioni diuinæ.

8. *Possunt tamen priuari indirectè.*

Quod tamen diximus *paulò antè*, *n*. 5. posse Ecclesiam,& Christianos Principes etiam armis iuuare fideles contra Principes infideles,qui de nouo acquirunt prælationem,& principatum,si fortè illos indebitè vexent in præiudicium fidei, & salutis animarum;idem est intelligendum etiam contra infideles, qui ab antiquo habent prælationem, & principatũ, si etiam hi indebitè vexent fideles, eósque inducant in periculum animæ: nam, cùm regimen spirituale omnium fideliũ sit à Christo commissum Ecclesiæ, & Summo Pontifici;consequenter est etiam cõmissa potestas faciendi ea omnia, quæ ad tale regimen fuerint necessaria,aut opportuna. & per consequens etiam remouendi prælationem infidelium supra fideles, & subiectionem fidelium ad infideles, si talis prælatio, aut subiectio certò comperiatur impedire salutem,& bonum fidelium, ad quod est ordinatum spirituale regimen commissum à Christo, & spiritualis potestas, quæ ex illo consequitur sic enim etiã Pastori per hoc ipsum intelligitur cõmitti potestas arcendi lupos,per quod committitur cura pascendi, vt notat Suar. *in defensione fidei,lib*. 3. *cit. cap*. 23. *n*. 21. Et quemadmodum potestas, & dominium naturale vnius coniugis ad alium coniugem,ex naturali contractu matrimonij, ita non tollitur per se, & directè per conuersionem,& Baptismum vnius, vt tamen ex accidente,& indirectè licitè possit, ac debeat tolli,si alter,qui remanet infidelis,nolit cohabitare,sine in-

iuria Creatoris,& sit alteri,qui est factus fidelis,occasio,vel causa malè viuẽdi,vt patet ex Sancto Paulo 1. *Cor.*7. eadem ratione etiã potestas,vel dominium ciuile, quod potest habere Princeps infidelis supra subditus,ita non tollitur per se,& directè ex cõuersione, & Baptismo subditorum;vt tamen licitè possit,ac debeat tolli ex accidente, & indirectè, si talis Princeps sit illis causa,vel occasio male viuendi, vt benè argumentatur Dur. *in 2.dist.*44. *q.*3.*art.*2. Val. 2.2.*disp.*1.*q.*10.*punct.*8. Suar.*sect.*5.*cit.n.*6. & *in defens.fid.lib.*3.*c.*4.*n.*9.& alij communiter.Et in vtroque casu benè valet ratio S.Pauli,quòd *seruituti non sit subiectus frater, aut soror in huiusmodi.* Siquidem tam subiectio naturalis per cõtractum matrimonij, quàm subiectio ciuilis per potestatem ciuilẽ, nõ intelligitur valere,aut locũ habere,quãdo vergit in iniuriã Creatoris,& in præiudiciũ,aut periculũ animę.

9. *Quomodo ex Sancto Thoma possit Ecclesia per sententiã,vel per ordinationẽ, priuare infideles nõ subditos prælatione, & dominio super fideles.*

Et solùm de hac potestate indirecta videtur intelligendum id,quod indefinitè asserit S.Thom. 2.2.*q.*10.*art.*10.Caiet.*ibid.* Bannes *dub.*5.*concl.* 4. S.Antun.*p.*2.*tit.*12. *c.*3.§. 1.& alij,quòd ius dominij, & prælationis,quam habent Principes infideles per se supremi, & non subditi temporaliter aliis Principibus fidelibus, possit iustè tolli supra fideles per sententiam,vel ordinationem, aut legem Ecclesiæ, authoritatem Dei habentis: quia infideles merito suæ infidelitatis merentur amittere potestatẽ super fideles,qui transferuntur in filios Dei, & vindicantur in libertatem filiorum Dei;nec decet,vt infideles potestatem exerceant super fideles,ne contingat fidẽ contemni, si cognoscãtur defectus fidelium, & ne aliter generentur scandala,& pericula fidei:quas ob causas etiam S.Paul.1.*Cor.*6.reprehendit Corinthios,quòd iudiciis inter se contenderent coram Iudicibus infidelibus, idq́ue prohibet,ne ampliùs faciãt:quod tamen non esset, nisi Ecclesia ex potestate sibi facta à Christo,posset tollere prælationem,& dominiũ infidelium supra fideles:siquidem alioqui,manente huiusmodi prælatione,& dominio,non potuissent Corinthij non recurrere ad illorũ iudicia,& ab illis nõ petere ius,& iustitiam,tanquàm à veris, & legitimis Dominis,& Iudicibus.Hoc,inquam,totum nõ videtur intelligẽdum,nisi de potestate indirecta:vt notat Suar.*in defens.fid.lib.*3.*c.*4.*n.*7.*in fine:* siquidem solùm nititur in iuribus fidei,& in cura fidelium, quæ sunt commissa Ecclesiæ,id est, ne contingat, fidem contemni ab infidelibus,& scandala, & pericula generari fidelibus. Et cùm ad hæc procuranda vere sit in Ecclesia potestas directa;hæc tamen ipsa potestas nõ nisi indirectè dicitur esse ad priuandos infideles dominio,& prælatione super fideles,cùm ad hoc sit solùm secundariò, & per accidens,id est,ratione ipsorum fidelium,ad quorum tantummodo securitatẽ,& regimen spirituale est primariò, & per se, vt notat Val. 2.2.*disp.*1.*q.*10.*punct.*8 Nec S.Paulus reprehendit Corinthios,quòd in casibus iurisdictionis necessariæ recurrerent ad Iudices infideles, sub quibus erant:siquidem huiusmodi subiectionem ipsemet sæpiùs *alibi* præcipit,& commendat,vt patet ex dictis: sed solùm reprehendit,quòd recurrerent etiã in casibus iurisdictionis voluntariæ,eósque eligerent arbitros,& amicabiles arbitratores, cùm possent,ac deberent in huiusmodi casibus potiùs eligere aliquos ex fidelibus,vt notat S.Thom. *lect.*1.*in eum locum.*& Dur.*in* 2.*dist.*44.*quæst.*3.*art.*2. *ad* 2. & Suar. *disput.* 18. *de fide, sect.* 5. *num.* 23.

Et eadem ratione ad solam potestatem indirectam est reducendum,si admittamus,quod videtur asserere idem S.Thom.*art.*10. *cit.* & probabile putat Val. *q.*10.*punct.*8.*cit.* non solùm posse Ecclesiam priuare infideles prælatione,& dominio super fideles, quando ipsis fidelibus imminet periculum ruinæ spiritualis,vel ipsi fidei imminet periculum contemptus;sed etiam id posse citra omne periculũ,ad solam defensionẽ,& conseruationẽ dignitatis fidelium, qui trãsferuntur in filios Dei,& consequenter in libertatem filiorum Dei,nec debẽt premi iugo seruitutis sub infidelibus iuxta illud Christi Domini *Matth.* 17.cùm ageret de soluendis,aut non soluendis tributis: *Ergo liberi sunt filij.* Similiter enim etiã potestas,quæ est in Ecclesia directè ad defensionem dignitatis, & libertatis fidelium;non est nisi indirectè ad ablationẽ prælationis,& dominij infideliũ:sicut & in physicis potẽtia,quæ est per se,& primariò generatiua vnius, est solũ per accidẽs, & secũdariò corruptiua alterius.

Verùm non est,quòd assertionẽ S.Thomæ de potestate Ecclesiæ ad tollendas prælationes,& dominia infidelium supra fideles,accipiamus cũ tanta præcisione,& tam dicamus id posse Ecclesiam ad solã defensionem dignitatis fidelium,etiam quando infideles sinunt illos quietè viuere, & neque fidei, neque ipsis vllam iniuriam,aut periculum faciunt;quàm id potest,quando imminẽt,& vrgent pericula,& iniuriæ: sed satis est,si has omnes causas accipiamus,vt simul mixtas,& confusas ad inuicẽ,sicut cõmuniter, & moraliter accidunt; & dicamus,hoc solùm velle S.Thomam, quòd possit Ecclesia priuare infideles prælatione,& dominio supra fideles:quia hi, cũ sint translati in Filios Dei,& in hoc statu filiationis perpetuò debeant permanere; moraliter tamen id non possunt,si maneant sub infidelibus, à quibus cõmuniter pericula imminent frequentissima, & grauissima. Et quemadmodum propter pericula,quæ cõmuniter accidunt vni coniugi conuerso ad fidem,si maneat,& conuiuat cum altero coniuge infideli, rectè potuit statuere Ecclesia,vt absolutè non maneat,neque conuiuat,vt dicitur *in materia de matr.* & patet ex Conc.Tolet.IV.*c.*62. quod & refertur cap.*Iudæi.* 28.*q.*1.ita & propter pericula,quæ communiter accidunt fidelibus subditis,si maneant sub dominis infidelibus,potest statuere,vt nõ maneant:quod est indirectè tollere eorum dominium,& prælationem;& potest sufficere etiam sine alio ad saluãdam indefinitam assertionem S.Thomæ de potestate Ecclesiæ.Et quemadmodũ scandala,& pericula,quę probabiliter timentur fidelibus, si de nouo incipiant esse sub dominis infidelibus,accipiuntur ab Ecclesia, vt moraliter certa;& ex suppositione, quòd certò sint euentura,absolutè statuit,vt quantũ fieri potest,non permittantur huiusmodi dominia,& prælationes de nouo,vt *suprà* diximus *n.* 2. & disertè asserit S. Thom. *hoc eod. art.* 10. ita & potest eadem scandala, & pericula accipere, vt certa, & euentura moraliter ex dominiis, & prælationibus etiam antiquis, & absolutè statuere,vt quantùm fieri potest,etiã illę tollantur.

Et quòd alioqui nõ sit potestas etiam indirecta in Ecclesia ad priuãdos Principes infideles prælatione, & dominio super fideles, ex sola dignitate ipsorũ fidelium,qui sunt trãslati in filios Dei,& posito,quòd fidelibus, aut fidei nihil periculi immineat ab huiusmodi infidelibus;sed sint contẽti sua potestate legitima,& ciuili,eósque sinant quietè viuere in fide, neque contumeliam, aut iniuriam faciant fidei, aut Deo;rectè probat Dur. *in* 2 *dist.*44. *q.*3.*art.*2. quia hæc potestas,vel esset propter peccatum, & demeritum ipsorum Principum infidelium,qui remanẽt in sua infidelitate: vel propter virtutem, & meritum ipsorum subditorum, qui conuertuntur ad fidem,& transferuntur in filios Dei.Non primũ,quia Principes nihil peccati committũt de nouo,per hoc, quòd subditi conuertantur ad fidem:& fieri potest, vt sint infideles, solùm negatiuè,aut priuatiuè, & ignorantes

10. *Non possunt infideles priuare dominio super fideles, si illos sinant quietè viuere secundum fidem.*

tes

tes fidei inuincibiliter, & omninò sine culpa; & ideò nō mercantur priuari dominio in suos subditos propter præcisam infidelitatem; sicut neque merentur priuari suis aliis bonis: & si in Ecclesia esset potestas eos puniendi propter præcisam infidelitatē, & absque eo, quòd quicquam iniuriæ, aut molestiæ fidelibus facerent; ea potestas, verè, & propriè esset directa, & puniendo per se, & directè infidelitatē, per se, & directè cogeret illos ad fidem: quod tamē dici nō potest, vt *supra* probauimus *disp.* 14. Neque secundū: quia conuersio ad fidem, ex parte subditorum liberat quidem illos à seruitute Diaboli, & priuati, quæ est propria libertas filiorum Dei; non autē liberat à seruitute, & subiectione ciuili ad Principem etiā infidelē, cùm hæc seruitus, & subiectio nullā oppositionem habeat ad fidē, neque vllum præiudiciū ipsi faciat. Vnde & in sacris Scripturis non modò nō tollitur, sed præcipitur, & confirmatur, vt *supra* diximus *n.* 6. & alioqui nomen Domini, & Christi doctrina multùm blasphemaretur, si fideles, & subditi per conuersionem ad fidem fierent liberi; & cùm anteà suis dominis essent morigeri, & obsequentes, fierent postea seditiosi, & rebelles, & in potestate esset eis iusque per huiusmodi conuersionem se ipsos furari, & subripere à suis legitimis dominis, vt diximus ex Sancto Paulo 1. *ad Timoth.* 6.

Neque hæc potestas eximēdi fideles à subiectione infidelium, quando nō vrgent pericula, probatur ex illo Christi Matth. 17. *Ergo liberi sunt filij*. Solùm enim id intelligitur de ipso Christo, & ad summum etiam de Apostolis, & Discipulis, qui erāt de familia Christi. Neque id potest locum vllum dubitationis habere, vt notat *eo loco* Maldonat. cùm argumentatio Christi solùm procedat à minori ad maius; & ex eo, quòd Reges terræ nō exigant tributa à filiis, & ideò filij Regū sint immones, ac liberi à tributis, rectè inferat, quòd tributum potiori ratione non esset exigēdū ab ipso, qui erat Filius supremi Regis, & Christus Filius Dei viui, vt affirmauerat idem S. Petrus *cap.* 16. *præc.* & ex eo, quòd Reges tributa exigāt solū ab alienis, rectè inferat, quòd etiam Apostoli deberēt esse immunes; siquidem erant familiares, & domestici ipsius Christi, & Regis filij; non autem alieni.

Et eadem ratione huiusmodi facultas eximendi à subiectione ciuili, respectu Principum infideliū, nō probatur ex eo, quia lex euāgelica sit lex perfecta libertatis, vt eam appellat S. Iacobus *c.* 1. *suæ Epist.* id enim solùm est, quia liberat à seruitute peccati, quæ est pessima seruitus, & à seruitute veteris legis, quæ erat grauissima, vt notat Dur. *in* 2. *dist.* 44. *q.* 3. *art.* 2. *ad* 1. non autē quia liberet à seruitute, vel subiectione ciuili; aut quia tribuat facultatē ab illa eximendi propter solam, ac præcisā libertatē Christianæ legis; & præscindēdo à scandalis, & iniuriis, quas domini infideles de facto inferāt fidelibus subditis; vel quæ probabiliter, & de proximo ab illis immineāt, & timeantur saluti, & fidei eorundē fidelium; neque aliter possint tolli, aut impediri, vt *suprà* diximus *n.* 5.

11. Et in his etiam casibus, in quibus scandala, & pericula certò imminent fidelibus, in quibus Ecclesia potest illos indirectè eximere à seruitute, & subiectione infidelium, rectè notat S. Thom. 2. 2. *q.* 10. *art.* 10. *cit.* & ex illo Suar. *in defens. fid. lib.* 3. *c.* 4. *n.* 9. & alij communiter, quòd Ecclesia non semper vtitur hac sua potestate; & quòd prudenter id facit, ne alioqui sequātur maiora scandala, sicut & Christus *Matth.* 17. prudenter soluit tributum pro se, & pro Petro; neque est vsus sua immunitate, ne scandalizarentur exactores tributorū. Et S. Paulus 1. ad Timoth. 6. absolutè, & sine vlla distinctione hortatur, vt serui, qui sunt sub iugo, dominos suos omni honore dignos ar-

Etiam quādo Ecclesia licitè potest fideles eximere ab infidelibus, de facto illos sæpè nō eximit, ne sequantur maiora scandala.

bitrentur, ne alioqui nomen Domini, eiusque doctrina blasphemetur; quod sine dubio esset maius incommodum, & maius damnum pro bono fidei.

12. Et quia huiusmodi scandala, & maiora incōmoda contra bonum fidei, non eodem modo possunt timeri, si ipsi fideles per se singuli sibi consulant, & se subtrahant à subiectione infideliū per fugam, si verè, & despoticè sint serui, vel per mutationē domicilij, si sint subditi solùm ciuiliter, atque si eximātur, & subtrahātur simul omnes authoritate Ecclesiæ; hinc est, vt liberè, & licitè possint singuli fugere & domicilium mutare, vel alio modo cōsulere securitati animæ suæ, etiamsi Ecclesia authoritate publica illos nō eximat, vt notat Suar. *in defens. fid. lib.* 3. *c.* 4. *n.* 9. *cit.* & *disp.* 18. *de fide. sect.* 5. *n.* 7. & 11. & Filiuc. *tract.* 21. *c.* 4. *n.* 123. cùm certum sit, quòd magis tenentur consulere animæ suę, quàm iuri alterius, sub quo sunt; & tunc præsertim quando ab illo iniustè vexantur, & vim, & iniuriam patiuntur, neque aliter possunt se se ab illa desendere: vt contingit, quando non sinuntur Christianè viuere, & à dominis, aut Principibus infidelibus inducuntur ad impietatem.

Possunt tamē ipsi fideles in tali casu licitè sibi consulere per fugā, vel alio quouis modo.

13. Quòd si quæras, penes quem resideat huiusmodi potestas indirectè eximendi fideles à subiectione infidelium. Respondet Suar. *disp.* 18. *de fide, sect.* 5. *n.* 9. eam nō residere in vnoquoque priuato, nisi fortè ad defensionem tantùmodo sui ipsius per fugā, vel alio simili modo, vt iam diximus; sed esse potestatem publicam, & quoad tollēda pericula animarū per se, & principaliter residere in Summo Pontifice, cui specialiter est commissa cura animarū, & tota potestas spiritualis: dependenter verò ab ipso, & per ipsius commissionem posse etiam residere in Principibus laicis, si Papa velit iis vti, tanquàm instrumentis à se motis, & applicatis ad hunc effectum, & per viam inculpatæ defensionis innocentium, qui patiuntur continuò vim, & iniuriā ab infidelibus, posse etiam principaliter residere in laïcis, cùm inculpata defensio ab iniustis aggressoribus non sit necessāriò à potestate spirituali; sed possit esse à quacunque, & ex naturali charitate licitè possit vnusquisque defendere non solùm se ipsum, sed etiam alios.

Potestas indirectè priuādi infideles prælatione, & dominio super fideles, penes quē resideat.

14. Atque ex his, quæ diximus de tollenda, aut non tollenda prælatione, & dominio infidelium supra fideles, facilè potest intelligi, quid sit dicendum de famulatu fideliū ad infideles, & de potestate quasi domestica, vel œconomica ipsorū infideliū super fideles, vt eā appellat Suar. *disp.* 18. *de fide, sect.* 5. *init.* quia enim etiam ex hac possunt fidelibus imminere pericula, & possunt cogi ad multa præstanda contra fidem, & ex longa familiaritate, & conuictu cum infidelibus, facilè potest cōtingere, vt infideles cognoscant eorum vitia, & defectus, & fidem contemnant, per se loquendo, etiā famulatus nō est permittendus, vt notat S. Anton. *p.* 2. *tit.* 12. *c.* 3. *init.* & Suar. *sect.* 5. *cit.* *n.* 11. Et patet ex rationibus S. Thom. *supr.* allatis *n.* 2. pro nō admittenda de nouo prælatione, aut dominio infidelium supra fideles, quæ sine dubio etiā valent pro nō admittēda hac potestate domestica, vel œconomica. Et in specie, quòd Christiani non se exponant assiduo seruitio Iudæorum pro quacunque mercede, grauiter prohibetur c. *Ad hæc, de Iudæis*. Et ratio subditur: *Quoniam Iudæorum mores, & nostri in nullo concordant: & ipsi de facili ob continuam conuersationem, & assiduam familiaritatē, ad suam superstitionem, & perfidiam, simplicium animos inclinarent*. Et c. *Etsi Iudæos. eod.* prohibetur, ne habeant Christianos sibi seruientes: & Christianis prohibetur etiam sub pœna excōmunicationis, ne illis seruiant. Et de iure nouo idem habetur ex Innocentio IV. Constit. *Impia Iudæorum*. & ex Paulo IV. Const. *Cum nimis*.

Fideles, per se loquendo, non possunt ipsi famuli infidelium.

vbi etiam prohibetur, ne Iudæi à Christianis pauperibus patiantur se vocari domioos. Sed, quoniā hæc incommoda cōmuniter non timentur ex aliis obsequiis, quæ fideles possunt pręstare infidelibus absque cohabitatione, & longa familiaritate, aut conuictu cum ipsis, vt, verbi gratia, si colant eorum agros, si ædificent illis domos, aut alia huiusmodi artificia faciant; hinc est, vt huiusmodi obsequia non sint censenda illicita, vt subdit Suar. *sect.* 5. *cit. n.* 14. Et patet ex c. *Multorum. extr. de Iudæis*, & ex Panorm. Felin. Host. & Canonistis communiter *in eum locum*: & docet expresse S. Thom. 2. 2. *quæst.* 10. *art.* 10. *ad* 3.

Et quanuis Azor. *par.* 1. *lib.* 8. *c.* 22. *q.* 7. ex aliquorum sententia neget, licere homini Christiano, vt famulatum, & obsequiū præstet Iudæo, siue in domo, siue extra domum, & siue frequenter, siue rarò: quia Ecclesia absolutè vetat, ne contrahatur familiaritas cum Iudæis, & ne Iudæi videantur superiores Christiaois, & filij liberæ famuleotur filiis ancillæ, cap. *Etsi Iudæos. de Iudæis*; quod tamen esset, si pręstarent eis obsequia; & exhiberent famulatum, etiam extra domom, & rarò: & addat *quæst.* 8. neque etiam posse Christianos suas operas locare Iudæis quacunque mercede, si ipsi Iudæi sint præsentes præstationi huiusmodi operarū; posse verò, si sint absentes. Contrà tamen videtur facere: quia c. *Iudæi, 2. de Iudæis*, solùm interdicitur Christianis, ne seruiāt Iudæis in eorum domibus: & cap. *Ad hæc. extr. de Iudæis*, solùm prohibetur, ne Christiani Iudæorum seruitio assiduè se exponant pro quacunque mercede: noo autem prohibetur, ne inseruiant interpolatim, vt ootat *ibi* Glossa *vers. Assiduè*. & S. Thom. 2. 2. *q.* 10. *art.* 10. *ad* 3. expressè concedit, quòd infideles possint accipere à fidelibus aliquod ministerium io aliquo artificio: sicut & Salomoo 3. *Reg.* 6. petiit à Rege Tyri, tunc infideli, magistros operum ad ligna cædenda: nec timuit ex tali communicatione cum iofidelibus subuersionem fidelium. Et prætereà facit communissimus vsus in Vrbe Roma, secundùm qoem vectores onerum, & alij huiusmodi homines cōductitij suas operas quotidie locant Iudæis, eásque præstāt ipsis præsentibus, & videntibus, & iuuantibus, in quantum possunt.

DISPVTATIO XXVII.

Quid sit dicendum de infidelibus temporaliter subditis Ecclesiæ, vel aliis Principibus fidelibus quoad habendam prælationem, aut dominium supra fideles.

1. *Explicatur sensus quæstionis.*
2. *Verùm Iudæi sint verè propriè serui Christianorū.*
3. *Infideles temporaliter subditi possunt priuari etiam directè prælatione, & dominio super fideles.*
4. *Fideles de iure canonico, & ciuili non possunt esse serui infidelium.*
5. *Possunt tamen esse coloni, & serui adscriptitij, & originarij; & qui tandem illi sint.*

1. *Explicatur sensus quæstionis.* NON agimus *hoc loco* de iis infidelibus, qui tantùm spiritualiter sunt subditi Ecclesiæ, quales sunt Hæretici baptizati, qui ratione veri Baptismi, & veri characteris per illum impressi sunt verè subditi potestati spirituali Ecclesiæ; & ex alia parte sunt temporaliter sui iuris, cùm sint supremi Principes, neqoe alium agnoscant supra se; vel saltem non sunt temporaliter sub iure Ecclesiæ, vel Principum catholicorum: de his enim, qoomodo habeant, vel oon habeant prælationem, aut dominium sopra fideles, commodiùs *infrà* agemus, quando agemus de hæresi, & de pœnis Hæreticorum; sed solum agimus de illis infidelibus, qui sunt temporaliter subditi, vel ipsi Ecclesiæ, vel alicui alteri catholico Principi, vt sunt, verbi gratia, Iudæi, & Pagani, vel Gentiles, si qui sunt inter Iodos Hispanis subditi, vel etiam Turcæ, & Mahometani, qui sunt serui, & mancipia Christianorum.

Neque est, quòd *hoc loco*, dùm agimus de Iudæis, strictè definiamus, ac determinemus, vtrùm sint verè serui, & mācipia Christianorum, & hi liberè possint disponere de illorum bonis; & quod illi acquirunt, verè per illos acquirant sibi, vt cootingit in aliis seruis propriè dictis; an verò solùm sint serui impropriè, & largo modo, in quantum vbique sunt iuris alterius, & nullibi habent proprium regnum, & vbique sunt tributarij; & vbique agnoscunt aliū dominum: nā primo modo, quòd sint serui strictè, & propriè, videtur asserere Archidiac. *in cap. Qui syncera. dist.* 45. *n.* 1. vbi ait, quòd Iudæi sunt serui veri nominis, iuxta illud Gen. 9. *Maledictus Chanaan: seruus sit fratrum suorum.* & Host. *in cap. Consuluit. n.* 1. & *in cap. Etsi Iudæos. n.* 2. *extr. de Iudæis*, vbi habet, quòd Constantinus Imperator cootulit libertatem Ecclesiis, & Iudæos seruituti subiecit in executionē illius, quod de iure est operata mors Christi. Et clarè id videtur haberi, etiā in sacris Canonibus, c. *Dispar.* 23. *q.* 8. vbi dicitur, quòd Iudæi vbique seruire parati sunt. Et clariùs cap. *Etsi Iudæos. cit. extr. de Iudæis*, vbi dicitur, quòd Iudæos propria culpa submisit perpetuæ seruituti, ex quo textu clarissimè id asserit S. Thom. *opusc.* 21. *ad Ducis. Brabant. q.* 1. sub his verbis: *Vt Iura dicunt, Iudæi merito culpa sua, perpetuæ seruituti sunt addicti; & sic eorum res terrarum Domini possent accipere, tanquàm suas.* Et 2. 2. q. 10. art. 10. in corp. *Cùm Iudæi*, inqoit, *sint serui Ecclesiæ, potest Ecclesia disponere de rebus eorū.* Et art. 12. ad 3. & 3. p. q. 68. art. 10. ad 2. *Iudæi*, inquit, *sunt serui Principum seruitute ciuili, quæ non excludit ordinem iuris naturalis, & diuini.* Et ex S. Thom. hoc idem habet S. Aoton. *p.* 2. *tit.* 12. *c.* 2. §. 4. Caiet. 2. 2. *q.* 10. *art.* 12. §. *Quoad* 2. & 3. *p. q.* 68. *art.* 10. Dur. *in* 4. *dist.* 4. *q.* 6. *art.* 2. Marsil. *in* 4. *q.* 4. *art.* 4. *dub.* 2. Ang. *Baptismus*, 3. *n.* 11. & alij.

2. *Vtrùm Iudæi sint verè & propriè serui Christianorum.*

Contrà verò, quòd non sint serui strictè, & propriè; sed solùm in quantum vbique sunt tributarij, & oullibi habent proprium regnum, nec sunt sui iuris, asserit Sot. *in* 4. *dist.* 5. *q. vnic. art.* 10. *versùs fin. ad* 2. *argum.* Cord. *lib.* 1. *Qu. q.* 54. *in respons. ad* 3. *contra* 1. *conclusionem*, §. 2. *modo ego respondeo.* Suar. *disp.* 18. *de fid. sect.* 6. *n.* 10. & *de Sacram. tom.* 3. *disp.* 25. *sect.* 5. *in fine.* Coninch *de Sacram. Baptis. q.* 68. *art.* 10. *n.* 62. Booac. *de Baptis. disp.* 2. *q.* 2. *puncto* 6. *n.* 12. §. *Respondeo* 6. Vasq. 3. *p. quæst.* 68. *art.* 10. *disp.* 55. *cap.* 5. *n.* 59. Riccard. *in* 4. *dist.* 6. *art.* 3. *quæst.* 3. & alij.

Sed fortasse benè possunt conciliari hæ duæ sententiæ, si dicamus cum Panorm. *in c. Etsi Iudæos. n.* 1. *de Iudæis*, quòd Iudæi propter eorum delictum in morte Christi, meruerunt subiici perpetuę seruituti, & iure belli contra eos moti à Romanis Imperatoribus, etiam de proximo potuerūt subiici, & de facto fuerunt subiecti; sed posteà fuerunt restituti, & modò ex pietate Ecclesiæ sustinentur in libertate, sicut & sustinentur io cæremoniis propter spem, vt conuertantur, cap. *Qui syncera. distinct.* 45. Et cum Syluestro, *Baptis.* 4. *num.* 5. quòd Iudæi sunt serui, secundùm Iura; sed de consuetudine non habentur vt serui, & ideò nec vendi possunt, nec possunt illis auferri bona, aot aliter inferri molestię. Et secundùm hanc distinctionem prima sententia potest admitti de seruitute, secundùm Iura: & secunda de libertate ex pietate Ecclesiæ, vel ex consuetudine.

dine. Et reuerà hoc vtrunque videtur velle Innoc. III. *cap. Etsi Iudaeo. cit.* cùm disertè asserat, quòd Iudæos propria culpa submisit perpetuæ seruituti; & præterea quòd pietas Christiana eos receptet, & sustineat cohabitationem illorum: quod tamen non esset, si illos haberet adhuc, vt propriè seruos; cùm serui non admittantur ad cohabitationem, sed semper habeantur subiecti, vt notat Vasq. & Corinthius *locis citatis*. Et hoc idem videtur velle Sanctus Thomas *opusculo 21. ad Ducissam Brabantiæ:* siquidem asserit, quòd Iudæi, secundùm Iura, meritò suæ culpæ fuerunt addicti perpetuæ seruituti; & sic terrarum domini possunt accipere res illorum, vt suas. Et statim subdit, quòd *Ecclesiæ Dei hoc seruandum videtur, vt, sicut Iura determinant, ab eis coacta seruitia non exigantur, quæ ipsi præterito tempore facere non consueuerunt.* Et sic tandem monet Ducissam, vt secundùm huius moderationis sententiam exactiones non faciat in Iudæos, nisi secundùm consuetudinem suorum prædecessorum. Et similiter 2. 2. *quæst.* 10. *art.* 10. solùm asserit, quòd Ecclesia rectè potuit statuere, vt serui Iudæorum statim liberentur à seruitute, quando sunt Christiani: quia, cùm de Iure sint serui ipsius Ecclesiæ, licitè potuit disponere de illorum bonis: & quia, postquàm sic disposuit de illorum seruis, permisit eos cohabitare quasi in libertate inter fideles; ex hoc toto, vt ex se patet solùm probatur seruitus Iudæorum secundùm Iura; non autem impugnatur eorum libertas ex pietate Ecclesiæ, & secundùm consuetudinem. Et quemadmodum, qui in bello potuerunt iustè occidi, non ampliùs posteà possunt occidi; sicut nec possunt occidi aggressores iniusti, si non fuerunt occisi in ipsa aggressione actuali: ita, & qui ex pietate, vel ex consuetudine iam fuerunt libertate donati, non possunt ampliùs redigi in seruitutem priorem, nisi de nouo occurrat aliqua alia ratio. Atque ita, si loquamur de Iudæis, prout modò se habent inter fideles, rectè dicuntur non esse serui strictè, & propriè; sed solùm largè, in quantum vbique sunt tributarij, & nullibi sunt sui iuris; & quod inaniter timuerunt *Ioannis* 11. si Christum dimitterent, id est, quòd Romani essent ab eis ablaturi locum, & gentem, iustè illis euenit ex causa contraria; & quia Christum non dimiserunt, verè amiserunt locum, & gentem; & facti sunt omnibus sub tributo, & contriuit Dominus dentes eorum in ore ipsorum, & molas leonum confregit, vt dicitur *Ps.* 57. dum illos acuerunt in Christum, & super illum aperuerunt os suum, sicut leo rapiens, & rugiens, vt dicitur *Psal.* 21. Et de illorum captiuitate sub Tito Imperatore, & de tributis, quæ Romæ pendere iussi sunt, legi potest Iosephus *de bello Iudaico, lib. 7. cap.* 28. & ex illo Baron. *tom. 1. Annalium ad annum Christi.* Sed, quicquid sit de propria, aut impropria seruitute Iudæorum, certum est,

3. *Infideles temporaliter subditi possunt priuari etiam directè prælatione, & dominio super fideles.*

quòd Ecclesia multò plùs habet potestatis, vt priuet Iudæos, aut alios quoscunque infideles temporaliter sibi subditos, prælatione, & dominio super fideles, quàm habeat super infideles non subditos; eósque potest, non solùm indirectè; sed etiam directè priuare huiusmodi prælatione, & dominio. Ita Sanctus Thomas 2. 2. *qu.* 10. *art.* 10. Sanctus Antoninus *part. 2. tit. 12. cap.* 3. §. 1. Suar. *in defens. fidei, lib. 3. cap. 4. n.* 8. & *disp. 18. de fide, sect. 5. n. 12. & seqq.* & omnes communiter: sicut enim Principes supremi, in fauorem libertatis, & securitatis subditorum multas leges in dies ferunt, & specialiter multa postulant ex parte inferiorum Gubernatorum, & Iudicum: ita, & iure possunt, ac debent maximè postulare, vt sint fideles, & ex defectu catholicæ, & integræ fidei iure possunt, ac debent quoscunque excludere à regimine, & gubernatione fidelium, etiamsi alioqui sint optimi, & quàm aptissimi: & quæ rationes demonstrant, non esse admittendas de nouo in infidelibus non subditis temporaliter, prælationes, & dominia super fideles, vt *suprà* indicauimus *disputatione præcedente, n.* 2. eædem etiam demonstrant, hoc idem de infidelibus subditis, cùm etiam ab his immineant semper pericula contemptus fidei, & peruersionis fidelium.

4. *Fideles de Iure canonico, & ciuili nō possunt esse serui infidelium.*

Atque has ob causas in sacris Canonibus, & Conciliis grauiter interdicuntur Iudæis, & Paganis quæcunque administrationes, & officia publica super fideles, vt *suprà* diximus *disp. præced. n.* 3. & vlteriùs statuitur Iure communi, tam canonico, quàm ciuili, vt fideles non possint esse serui, & mancipia infidelium, *l. vnica, C. ne Christianum mancipium.* & cap. *Mancipia*, & cap. *Nulla. dist.* 54. & cap. *Multorum.* & cap. *Iudæi. 2. de Iudæis.* Et si contingat, vt aliquis infidelis seruus alicuius infidelis temporaliter subditi, conuertatur ad fidem, eo ipso fit liber: & si infidelis subditus emat seruum fidelem, vt illum retineat, sibique habeat in seruitute, eo ipso simul cum pretio illum amittit, vt factum liberum; & si emat ad mercaturam, tenetur intra tres menses eum vendere alteri fideli, & alioqui libertatem consequitur, *l. fin. C. de Iudæis*, & *l. fin.* §. *vltimo, C. de Episc. & Cler.* & apud Sanctum Thomam 2. 2. *quæst.* 10. *art.* 10. *cit.* & apud Azor. *part. 1 lib. 8. cap. 22. q. 10. versùs finem*, & apud Suar. *sect. 5. cit. n.* 13. & 14. Et quòd hæc omnia rectè fiant, non solùm ab Ecclesia per potestatem, quam habet spiritualem ad vitanda pericula animarum; & ad consulendum illarum indemnitati, & securitati, quæ potestas indirectè extenditur etiam ad temporalia, quæ sunt necessaria, & opportuna ad spiritualia, vt *supra* diximus; sed etiā quòd rectè fiant à quocunque etiam laico per potestatem temporalem, & politicam, quam habet ad bonum regimen suorum subditorū, patet ex eo: quia etiam potestas politica, & temporalis, quādo est cōiuncta simul cum fide diuina, potest ab illa dirigi, vt præscribat, quæ absolutè sunt consona bono cōmuni, quale est inter cætera, vt fideles non seruiant infidelibus: & quemadmodum potest statuere, vt hæc, vel illa res non possit vendi, vel simpliciter haberi, aut retineri; ita & potest statuere, vt fidelis non possit vendi, vel haberi, ac retineri in seruum ab infideli, vt notat Suar. *sect. 5. cit. num.* 14.

5. *Possunt tamē esse coloni, & serui adscriptitij, & originarij: & qui tandem illi sint.*

Quod verò diximus *suprà. disp. præc. n.* 14. non esse illicitum, vt præstentur Iudæis, & infidelibus aliqua obsequia, & famulatus, præsertim extra domum, qui vacent periculis peruersionis, & scandalis; debet intelligi esse verum, etiamsi huiusmodi obsequia pertineant ad aliquam seruitutem: nam cap. *Multorum. de Iudæis*, ita prohibetur, ne Iudæi retineant in suo dominio Christiana mancipia; vt tamen concedantur illis ex iisdem Christianis serui adscriptitij, & originarij, id est, illi, qui glebæ, vel prædio colendo sunt perpetuò addicti; neque inde sunt vnquā recessuri; & domino prædij tenentur reddere omnes redditus, præter sumptus, & victum. Et quemadmodum hi dicuntur serui adscriptitij; quia tali seruitio sunt perpetuò adscripti, & adstricti: ita, & qui ex ipsis oriuntur, dicuntur serui originarij, vt notat Panorm. *in eum locum, not.* 1. & Sanch. *lib. 6. de matr. disp. 19. n.* 1. & tam hi, quā illi, sunt verè liberi ex d. cap. *Multorum. de Iudæis*, & Glos. *ibidem, verb. Sint liberi.* & ex L. *Definimus. C. de agr. & censib. lib.* 11. & Host. *in Summa, lib. 4. tit. de agricolis, col. mihi* 1328. & Suar. *disput. 18. de fide, sect. 5. num.* 14. quamuis teneantur determinatè ad dictas operas colendi prædium, & ideò appellentur serui, imò & reputentur, tanquam pars fundi, & numerentur

inter bona stabilia, L. *Iubemus nulli. C. de sacros. Eccles.* iuncta Gloss. *ibidem*, *vers. Mancipia*, & Sanchez *disp.19. cit. num.1.*

Et hi serui adscriptitij, vel originarij, ideò permittuntur Iudæis ex S.Thom.2.2. *quæst.10.art.10. ad 3.*quia, cùm continuò degant ruri, neque possint præter agriculturam vlla alia opera, aut obsequia ipsis iniungi, imò neque transferri ad alium agrum, vt expressè habetur cap. *Multorum. cit.* non habent necesse conuersari cum eis:& ideò, neque pericula, aut scandala moraliter loquendo ipsis timentur.

DISPVTATIO XXVIII.

An, & quomodo ciuilis communicatio cum infidelibus non baptizatis sit prohibita, specialiter quoad familiaritatem, & cohabitationem cum illis habendam, & quoad balnea, & conuiuia.

1. *Explicatur sensus quæstionis.*
2. *Communicatio ciuilis cum infidelibus non est per se mala.*
3. *Licitè tamen prohiberi potest ab Ecclesia in pœnam infidelium, & ad securitatem fidelium.*
4. *Assidua conuersatio, & familiaritas cum Iudæis est prohibita.*
5. *Et ex suo genere est peccatum mortale.*
6. *Secundùm aliquos excusantur, qui sunt firmi in fide.*
7. *Sed oppositum est probabilius.*
8. *Cohabitatio cum Iudæis, vel Saracenis, est grauiter prohibita.*
9. *Idem est de lotione in balneis, simul cum Iudæis.*
10. *Conuiuia cum Iudæis, & infidelibus sunt prohibita.*
11. *Non tamen sunt prohibiti illi cibi, quos ipsi respuunt, tanquam immundos, si comedantur seorsim ab illis.*
12. *Accessus ad nuptias, vel festa, aut ludos Iudæorum, est illicitus.*
13. *Conuiuia cum infidelibus non sunt illicita Prædicatoribus, qui ad illos mittuntur.*
14. *Licitum est in communi hospitio assidere in eadem mensa cum Iudæo, aut infideli; imò & diuertere ad hospitium infidelis.*
15. *Azyma Iudæorum sunt grauiter prohibita omnibus fidelibus.*
16. *Familiaritas, cohabitatio; & conuiuia cum Iudæis sunt prohibita, etiam per Bullas pontificias.*

1. *Explicatur sensus quæstionis.* POSITO, quòd fideles, quantùm possunt, non debent habere subiectionem, aut seruitutem ad infideles, neque hi debeant habere ad illos prælationem, aut dominium, vt iam explicauimus; videndum est, vtrùm saltem inter vtrosque possit esse ciuilis societas, & communicatio, quasi inter æquales; an verò etiam hæc sit illicita ex parte fidelium, & quatenus sit illicita: sed solùm id quætimus cum iis infidelibus, qui non sunt baptizati, & spiritualiter subditi potestati Ecclesiæ: quia non agimus de communicatione cum Hæreticis, cuius prohibitio specialiter pertinet *ad materiam de excommunicatione*: & cum his ipsis infidelibus Ecclesiæ non subditis spiritualiter, & non baptizatis, solùm quærimus de communicatione ciuili, & merè humana: quia de communicatione, quæ est cum illis prohibita quoad opera infidelitatis, satis constat ex dictis *suprà de* confessione, & de negatione fidei, tam directa, quàm indirecta, & de communicatione cum illis non habenda quoad opera nostræ religionis, vt, verbi gratia, de illis non admittendis ad sacrificium Missæ, vel ad participationem Sacramentorum, constare potest *ex materia de Sacramentis*, vel de Missa, aut de alia simili. Et de communicatione quoad opera infidelitatis, rectè monet Suar. *disp.18. de fide, sect.6. num.2.* Sanch. *lib.2. in Decal.cap.31.n.18.* Azor. *part.1.lib.9. cap.11.quæst.3.* eam esse vitandam, etiam quoad speciem, & apparentiam: vt, verbi gratia, si inuisantur frequenter eorum templa, & Synagogæ, quando celebrant suos ritus; & detur aliis scandalum, & suspicio, quòd probentur, & placeant.

Quoad communicationem ergo ciuilem, & merè humanam cum his infidelibus non baptizatis, & nõ subditis specialiter potestati Ecclesiæ, certum est, quòd non sit per se mala, aut prohibita iure naturæ, vel diuino, vt benè notat Suar. *disput.18. de fide, sect. 6. n.4.* nam, quantùm est ex Iure diuino, permittit Sanctus Paulus *1.Cor.7.* omnem communicationem ciuilem, & merè humanam vnius coniugis fidelis cum alio infideli, dummodo fit ex omni alio capite sine iniuria Creatoris:& *cap.10.* specialiter permittit conuiuari cum idololatris, & cum illis manducare, quidquid apponitur, dummodo non sciatur esse immolatum idolis, vt etiã ibi notat Sanctus Chrysostomus *hom.25.*& *in Epistol. ad Hebræos, similiter hom.25. tom.4.* qui & refertur cap. *Ad mensam. 11. quæst.3.* Et quamuis *Deuter.7.* prohibeantur Iudæi inire fœdus cum iis gentibus, quarum terram ingressuri erant, & sociare cum eis coniugia; id tamen non est, quia id sit intrinsecè malum, & iure diuino per se prohibitum; sed quia, cùm Iudæi essent proni ad idololatriam, periculum erat, ne ex continua conuersatione cum iis gentibus, auerterentur à cultu Dei, & traherentur ad idola, vt benè notat Sanctus Thomas *2.2. quæst.10. art.9. ad 1.* vnde etiam subditur *eodem cap.7.* ratio talis prohibitionis: *Quia seducet filium tuum, ne sequatur me; & vt magis seruiat Diis alienis: irasceturque furor Domini, & delebit te citò.* Et sic indicatur, quòd si alioqui abesset periculum peruersionis, id non esset prohibitum. Et sine dubio si quis in fide sit benè firmus, & ex communicatione, quam ipse habeat cum infidelibus, possit potiùs sperari illorum conuersio, quàm timeri illius peruersio; non est, quòd particulariter prohibeatur cum illis communicare, vt notat Sanctus Thomas *2.2.quæst.10. art.9. cit. in corp.* & omnes communiter apud Sanchez *lib.10. in Decal. cap.31. n.2.* Imò, & est multùm laudandus, qui studiosè, & data opera cum illis communicat, vt ad fidem illos conuertat: habita tamen licentia ab ipsis Prælatis, vt dicitur cap. *Quàm sit laudabile. de Iudæis:*& vt notatur cap. *Ad mensam. cit.11. quæst.3.* ex Sancto Chrysostomo *hom.25. in cap.11. ad Hebr.* cùm Sanctus Paulus *1. Corint.5.* grauiter prohibeat, cibum sumere cum fidelibus excommunicatis, vt exponit ibi Gloss. verb. Ad mensam. *Si is, qui frater nominatur, est fornicator, aut auarus, aut idolis seruiens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, cum huiusmodi nec cibum sumere.* Cap. tamen 10. liberè permittit cibum sumere cum infidelibus: *Si quis vocat vos infidelium, & vultis ire; omne, quod vobis apponitur, manducate.* Quia, scilicet, per hanc communicationem cum infidelibus, maior spes est, vt conuertantur; & propter hanc spem non sunt prohibẽti Prædicatores, & fideles, ne cum illis familiariter agant, vt notat Archid. *In cap. Ad mensam. cit. n.2.* & ex illo Sanchez *lib.2. in Decal.cap.31.cit.n.16.* Et alioqui si communicatio, & conuersatio

2. *Communicatio ciuilis cum infidelibus nõ est per se mala.*

conuersatio cum infidelibus esset per se mala, & simpliciter prohibita iure diuino, vix vlla pateret via citra miraculum, ad illos docendos, & adducendos ad fidem, & durissimum illis esset, si statim atque fidem amplecterentur, & Baptismum susciperent, tenerentur non ampliùs communicare ciuiliter cum domesticis, quos relinquunt in infidelitate, & statim deberent, verbi gratia, parentes separari à filiis, & filij à parentibus: cùm tamen è contrà communicando cum illis facilè possent sperare, quòd suo exemplo, suóque consilio, & doctrina etiam illos conuerterent.

3. *Licitè tamen prohiberi potest ab Ecclesia in pœnā infidelium, & ad securitatem fidelium.* Sed, quanois hæc ita sint, rectè tamen docet Sanctus Thomas 2. 2. *quæst.* 10. *art.* 9. *cit.* quòd ex duplici capite potest Ecclesia prohibere fidelibus communicationem ciuilem cum infidelibus, id est, in pœnam ipsorum infidelium, quibus subtrahit talem communicationem; & præterea ad securitatem, & cautelam ipsorum fidelium, quibus facilè potest impendere, & imminere periculum spiritualis ruinæ ex tali communicatione. Et primo modo prohibet communicationem cum Hæreticis, & cum Apostatis à fide, dum in pœnam sui criminis, illos excommunicat, & ponit extra omnem communicationem fidelium: & secundo modo pro securitate fidelium simplicium, & infirmorum in fide, multa prohibet specialiter circa nimiam familiaritatem cum infidelibus, præsertim extra easum necessitatis, vt dicemus. Et denique ex vtroque capite simul multa præcipit specialiter circa communicationem cum Iudæis, qui reuerà in multis sunt iniuriosi contra religionem Christianam, & contra fidem, & meritò possunt puniri; & prætereà sunt dolosi, & facilè possunt, ac solent conari, vt seducant simplices: & ideò meritò possunt, ac debent caueri.

4. *Assidua conuersatio, & familiaritas cū Iudæis est prohibita.* Et propter securitatem fidelium meritò decernitur cap. *Iudæorum*. 28. *quæst.* 1. ex Concil. Tolet. IV. *cap.* 58. vt filij Iudæorum baptizati separentur à consortio parentum, ne illorum erroribus iterum inuoluantur: & cap. *Sæpè malorum. eadem causa, & q.* ex eodem Concil. Tol. IV. *cap.* 60. generaliùs præcipitur, vt qui ex Iudæis conuertuntur ad fidem, nullam habeant communicationem cum iis, qui adhuc remanent in veteri ritu. Et ratio subditur: ne fortè peruertantur illorum participatione. Et cap. *Ad hæc. de Iudæis*, adhuc generaliùs prohibetur omnibus fidelibus assidua familiaritas, & continua conuersatio cum Iudæis: quia, vt ibi dicitur: *Iudæorum mores, & nostri in nullo concordant: & ipsi de facili ob continuam conuersationem, & assiduam familiaritatem ad suam superstitionem, & perfidiam, simplicium animos inclinarent.* Et quia hæc res est satis grauis, & periculum, quod simplicibus imminet, est satis probabile, rectè notant Doctores, quòd

5. *Et ex suo genere est peccatum mortale.* ex suo genere hæc prohibitio sit sob mortali, vt patet ex Suar. *disp.* 18. *de fide, sect.* 6. *n.* 9. Et reuera non excusaretur à mortali, qui admonitus, non vitaret huiusmodi familiaritatem, & continuam conuersationem cum Iudæis, vt patet ex Sancto Antonino *part.* 2. *tit.* 12. *cap.* 3. *initio.* Sylu. *verb. Iudeus, n.* 2. *in fine*, Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 31. *n.* 3. *&* 23. *&* 26. Ang. Tab. Annilla apud ipsum.

6. *Secundùm aliquos excusantur, qui sunt firmi in fide.* Excipit tamen idem Sanchez *ibidem* ab hac prohibitione eos fideles, qui sunt firmi in fide, & in quibus, moraliter loquendo, non est periculum, vt peruertantur; eámque asserit esse mentem etiam Sancti Thomæ 2. 2. *quæst.* 10. *art.* 9. vbi agens de huiusmodi prohibitione communicandi cum infidelibus, qui fidem non susceperunt, ait esse distinguendum secundùm diuersas conditiones personarum, & negotiorum, & temporum: & si aliqui sint firmi in fide, ita quòd ex tali communicatione possit magis sperari conuersio infidelium, quàm fidelium à fide auersio, eos non esse prohibendos communicare: & maximè si necessitas vrgeat: esse verò prohibendos, si sint simplices, & infirmi in fide, de quorum subuersione probabiliter possit timere; & præcipuè ne magnam familiaritatem cum eis habeant, vel absque necessitate cum eis communicent: quod idem etiam habet Valentia 2. 2. *disput.* 1. *quæst.* 10. *puncto* 5. §. *Certum est.* 3. Syluester *verbo, Iudæus, num.* 2. & aliqui alij.

Sed contrà videtur facere, quia prohibitio assiduæ familiaritatis, & continuæ conuersationis cum Iudæis, d. cap. *Ad hæc.* videtur generalis pro omnibus Christianis: nam ratione illius vitandæ Alexander III. præcipit *eo loco* Prælatis Ecclesiarum, vt compellant, si opus est, etiam sub censuris, omnes Christianos sibi subditos, ne se exponant pro quacunque mercede assiduo seruitio Iudæorum; & ne Christianæ obstetrices, aut nutrices in eorum domibus nutriant illorum infantes. Quare, cùm ratio legis in ipsa lege expressa multò magis cadat sub legem, quàm alia materia, quæ propter illam rationem præcipitur, aut prohibetur in lege; &, iuxta Aristotelicum dictum, semper illud sit magis tale, propter quod vnumquodque est simpliciter tale; & ideò etiam illud sit magis prohibitum, propter quod est prohibitum simpliciter aliquid aliud: etiam assidua familiaritas, & continua conuersatio cum Iudæis censeri debet generaliter esse prohibita omnibus Christianis, cùm propter illam sit omnibus prohibitus simpliciter assiduus famulatus, & infantum nutritio in eorum domibus: & alioqui si propter periculum peruersionis simplicium, illis tantùm esset mala, & prohibita assidua conuersatio, & familiaritas cum huiusmodi infidelibus, non posset ex illa generaliter prohiberi omnibus Christianis famulatus, & nutritio iam dicta; sed solùm deberet prohiberi particulariter ipsis simplicibus, quod tamen non fit. Et contrà: quia etiam illi, qui modò sunt firmi in fide, non possunt, nec debent multùm fidere suæ firmitati; sed facilè possunt paulò pòst etiam ipsi fieri infirmi; rectè Ecclesia prohibet generaliter nimiam familiaritatem cum infidelibus, ne contingat ad eorum perfidiam inclinari vllos fideles, siue modò sint firmi in fide, & benè docti; siue sint infirmi, & simplices. Neque ex eo, quòd finis dictæ prohibitionis sit vitare periculum subuersionis simplicium, vt dicitur cap. *Ad hæc. cit.* sequitur, quòd vbi cessat particulariter dictum periculum, etiam cesset dicta prohibitio, siquidem non proptereà cessat lex etiam particulariter: quia cessat particulariter finis legis, vt communiter dicitur *in materia de legib.* & in re præsenti notat Suar. *disp.* 18. *de fide, sect.* 6. *n.* 6. *in fin.* qui etiam hac de causa à dicta prohibitione familiaritatis, & assiduæ conuersationis cum infidelibus, eos tantùm putat debere excipi, quibus incumbit cura eos conuertendi ad fidem, non autem alios, etiamsi alioqui in fide sint benè firmi. Imò, si etiam illi, qui debent infidelibus prædicare, debent ad hoc requirere, & habere licentiam à suis Prælatis, vt *suprà* diximus, ex cap. *Quàm sit laudabile. de Iudæis*; potiori ratione tenentur petere, & habere eandem licentiam, qui cum illis assiduè versantur, non ad effectum prædicandi, sed ad quemcunque alium finem minùs bonum, quàm sit prædicatio, & conuersio. Et cùm plura alia in sacris Canonibus prohibeantur generaliter omnibus Christianis; ad eum maximè finem, vt vitent familiaritatem, & conuersationem assiduam cum Iudæis, vt, verbi gratia, ne cum illis cohabitent, aut simul

7. *Sed oppositū est probabilius.*

cum illis lauentur in balneis, aut in infirmitatibus eos aduocent, aut medicinas ab eis accipiant, & similia, vt mox dicemus; non videtur posse dici rationabiliter, quòd ipsa familiaritas, & assidua conuersatio non sit prohibita omnibus generaliter; sed specialiter solùm iis, qui sunt simplices, & infirmi in fide.

Neque Sanctus Thomas *art. 9. cit.* absolutè negat, eos esse prohibitos de iure communi communicare cum infidelibus, qui sunt firmi in fide; sed solùm negat, eos esse prohibendos, & maximè si necessitas vrgeat: quia, scilicet, si prohibitio specialiter, & particulariter à Prælatis est facienda aliquibus, minimè omnium est facienda iis, qui sunt benè firmi, & quibus periculum specialiter non timetur; & facilè iis potest permitti communicatio, si occurrat aliqua necessaria: per quod tamen non tollitur, quin generaliter, & de iure, huiusmodi communicatio familiaris, & assidua sit prohibita omnibus, vt etiam patet ex Caiet. *in Summa, verb. Iudaizare, §. Iudæorum conuersatio*; & ex Paulo Layman. *in sua Theol. morali, lib. 2. tract. 1. cap. 17. n. 1. §. Altera verò causa.* qui etiam §. *Alterum est.* ab hac obligatione non contrahendæ familiaritatis cum infidelibus eos tantùm excipit, qui incumbunt in illorum conuersionem iuxta cap. *Quàm sit laudabile. cit. de Iudæis*: & hos tantùm ait intelligi à Sancto Thoma *art. 9. cit.* per firmos, aut confirmatos in fide, quibus non est prohibendum, ne communicent cum infidelibus: quod videtur etiam confirmari ex ipso Sancto Thoma *in 4. dist. 13. quæst. 2. art. 3. in corp.* vbi asserit, eos, qui sunt firmi in fide, posse conuersari corporaliter cum infidelibus excommunicatis, id est, cum Hæreticis, vt eos conuertant. Et ex eodem Sancto Thoma idem asserit etiam Reginal. *in praxi, lib. 17. cap. 3. n. 37. in fine*, &c. Filiuccius *tract. 21. cap. 5. n. 126.* Bonac. *in Præcepta Decal. disp. 3. quæst. 2. puncto 6. n. 1.* & alij.

8\. *Cohabitatio cum Iudæis, vel Saracenis est grauiter prohibita.* Et ad effectum vitandi huiusmodi familiaritatem cum Iudæis, & consequenter periculum subuersionis, specialiter prohibetur Christianis omnibus, siue sint Clerici, & in sacro Ordine, siue laïci, ne cum eis cohabitent cap. vt patet ex VI. Synodo, *cap. 11.* quod & refertur cap. *Nullus. 28. quæst. 1.* vbi etiam dicitur, quòd qui aliter feeerit, si Clericus est, deponatur; &, si laïcus, excommunicetur: & ex Concilio Lateranensi similiter præcipitur excommunicari, qui præsumpserint habitare cum Iudæis, aut cum Saracenis, vt refertur cap. *Iudæi. 2. de Iudæis.* Et sine dubio id debet intelligi de cohabitatione pressè accepta, & in eadem domo, cùm alioqui cohabitatio in eadem ciuitate, & largè accepta, non sit prohibita; & Christiana pietas eos receptet, & sustineat illorum cohabitationem, & in suam familiaritatem eos admittat, cap. *Etsi Iudæos. de Iudæis.* Et cùm huiusmodi cohabitatio prohibeatur sub pœna depositionis, & excommunicationis, certum est, quòd prohibetur sub culpa graui, vt notat Azor. *part. 1. lib. 8. cap. 22. quæst. 2.*

Et quamuis Christianis non sit prohibitum habere seruos Iudæos, cùm illi perpetuò seruire parati sint, cap. *Dispar. 23. quæst. 8.* & propria culpa illos submiserit perpetuæ seruituti, cap. *Etsi Iudæos. cit. de Iudæis*; non tamen debent illos habere in eadem domo, nec familiariter cum illis agere, iuxta cap. *Nullus. cit. 28. quæst. 1.* idque est peculiare pro seruis Iudæis, vt notat Sanctus Antoninus *part. 2. tit. 12. cap. 3. initio*, Syluester *verb. Iudæus, n. 5.* & ex illo Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 31. n. 6.* non autem commune pro omnibus seruis gentilibus, aut infidelibus: quia Iudæi sunt difficiliores ad conuertendum, & peritiores ad peruertendum, quàm sint gentiles, aut alij infideles, qui hac de causa non sunt censendi esse prohibiti haberi in eadem domo tanquàm serui, & de facto vbique habentur, vt patet ex praxi.

Quòd si dicamus cum Suar. *disp. 18. de fide, sect. 6. num. 7.* dominum propriè non dici cohabitare cum seruo; sed seruum cum domino; & ad propriè cohabitandum cum aliquo, & ad contrahendam cum illo quasi societatem domesticam, & œconomicam, requiri, saltem ex parte illius, cum quo est cohabitatio, æqualitatem ad illum, qui cum ipso cohabitat, quomodo vxor cohabitat cum viro, vt vir cum vxore, & fratres, aut contubernales cohabitant simul, vel etiam requiri subiectionem, & inferioritatem, quomodo serui, & famuli dicuntur habitare cum dominis; non autem domini habitare cum ipsis; possumus consequenter etiam dicere cum eodem Suario, quòd canonica prohibitio de non cohabitando cum Iudæis, solùm intelligitur de illis non habendis in eadem domo, tanquàm æqualibus, & verè contubernalibus, aut domesticis, vel etiam tanquam dominis, & superioribus; non autem de illis non habendis, tanquàm seruis, vt etiam habet Bonac. *in Præcepta Decalogi, disp. 3. quæst. 2. puncto 6. num. 2. §. Primus casus.* Et quemadmodum extensio huiusmodi prohibitionis ad Saracenos, quæ similiter sub excommunicatione habetur cap. *Iudæi. 2. de Iudæis.* ex ipsa praxi communiter recepta apud omnes, non intelligitur de illis non habendis in eadem domo, tanquàm seruis: sed solùm de non habendis, tanquàm contubernalibus, & æqualibus, vel tanquàm dominis, & superioribus, vt notat Sanchez *lib. 2. cap. 31. cit. num. 6.* ita & potest intelligi prohibitio de Iudæis.

Ad eundem effectum vitandi familiaritatem cum Iudæis, generaliter prohibetur omnibus, tam Clericis, quàm laïcis, & sub iisdem pœnis depositionis, vel excommunicationis, cap. *Nullus. cit. 28. qu. 1.* ne quis in balneo cum eis se lauet, id est, ex directa intentione essendi in balneo simul cum illis, & coniunctim se lauandi, vt notat Suar. *disp. 18. sect. 6. cit. num. 8.* & Sanchez *lib. 2. cap. 31. num. 11.* & Cosmus Philiarchus *de officio Sacerdot. tom. 1. part. 2. lib. 3. cap. 12. in fine*, & Bonac. *in Decalog. disp. 3. quæst. 2. puncto 6. num. 1. §. Quintus est.* & Filiuccius *tract. 21. cap. 5. num. 126.* Vnde, si quis accedat ad balneum causa sanitatis, vel recreationis; & inueniat ibi Iudæum; non prohibetur in illud ingredi, seque lauare; dummodo non se exhibeat familiarem Iudæo, eique non se socìet in ipsa lotione, vt idem subdunt: neque enim verba Canonis absolutè prohibent, ne fideles se lauent in iisdem balneis, & eodem tempore, in quibus, & quando se lauant Iudæi; sed solùm, ne cum eis se lauent in balneo; quod videtur importare quandam societatem, conuentum, & coalitum, quoad ipsam lotionem. Et quemadmodum in hospitio, verbi gratia, non dicitur cœnare cum alio, qui suam cœnam cœnat per se, dum aliquis alius per se cœnat similiter suam, etiamsi vterque cœnent materialiter in eadem mensa: & si fortè contingat, vt eorum vnus sit excommunicatus, non dicitur alius communicare in mensa cum illo, vt communitet dicitur *in materia de excommunicatione*; neque is, qui furatur in aliqua domo, aut vinea, dum in eadem furatur alius, dicitur furari simul cum illo, vel esse illi socius furti: ita, nec qui se lauat in balneo, dum in eodem se lauat Iudæus, dici debet se lauare in balneo cum Iudæo. 9. *Idem est de lotione in balneo, simul cum Iudæis.*

Tertiò, ad eundem finem vitandi familiaritatem prohibetur generaliter omnibus, tam Clericis, quàm laïcis, ne Iudæos conuiuio accipiant, & ne admittant illorum conuiuia, cap. *Omnes. 28. quæst. 1.* 10. *Conuiuia cum Iudæis, & infidelibus sunt prohibita.*

&

& ex Glossa *ibidem*, *vers. Iudaeorum.* idem est etiam de aliis Gentilibus, cùm etiam alij cibos discernant, & quoad hoc iudaizent, vt notat Sylu. *verb. Iudaeus*, *num. 2. vers. Secundum.* ex Archidiac. Innocentio, & aliis: quod idem determinatè quoad Saracenos, & Mahometanos, non autem quoad alios Gentiles, admittit Suar. *disp. 18. sect. 6. num. 9.* Et negari non potest, quin huiusmodi extensio sit probabilis, quamuis Sanchez *lib. 2. cap. 31. num. 15.* eam non admittat, nisi specialiter pro illis infidelibus, & pro illis casibus, qui aliquando exprimuntur in Iure. Et quamuis in textu citato, cap. *Omnes. 28. quaestione 1.* ea causa reddatur talis prohibitionis, quia Iudaei plures cibos discernunt, tanquàm immundos, quos similiter non discernunt fideles, cùm ex Sancto Paulo *ad Titum* 1. omnia munda mundis; nec deceat, vt Iudaei dum illos discernunt sanctiores appareant, quàm fideles, qui non discernunt; ea tamen causa non est censenda esse vnica; sed praetereà etiam est, vt vitetur familiaritas, quae in epulis est multò maior, quàm in colloquio, vt notat Glossa *ibidem*, *vers. Iudaeorum. cit.* Hostiens. *in cap. Quàm sit laudabile, num. 3. de Iudaeis.* Ioan. Andr. *num.* 5. Panorm. *num.* 3. & alij apud Sanchez *cap.* 31. *cit. num.* 12. Vnde, quod habet Azor. *parte 1. lib. 8. cap. 22. quaestione 3.* ex Angelo, & Rosella *verb. Iudaeus*, tunc solùm esse peccatum mortale conuiuari, aut cibum sumere cum Iudaeis, quando ipsi cibos discernunt; nòn autem si absque discrimine, aut discretione omnes comedant, ex eo videtur minùs probandum, vt notat Syluest. *verb. Iudaeus, num. 1. vers. Secundum. cit.* Glos. *in cap. Omnes. 28. quaestione 1. vers. Iudaeorum. cit.* Hostiens. Panorm. Ioan. Andr. *locis citatis*, Sanchez *num. 12. cit.* Filioccius *tract. 22. cap. 5. num. 126. cit.* quia ciborum discretio non est tota ratio prohibitionis; sed simul cum illa est etiam familiaritas: quamuis per verba illius capituli non sit expressa: & haec est multò maior, si Iudaei in gratiam Christianorum, quos habent conuiuas, nullos cibos discernant, cùm praesertim hoc ipsum non vacet culpa ex parte fidelium conuiuantium cum Iudaeis non discernentibus cibos, quòd cum iis cooperantur, & participant in peccato mortali, quod committunt per conscientiam erroneam, dum putant, cibos discerni debere, ex praescripto legis Mosaicae; & tamen de facto non discernunt in gratiam conuiuarum.

11. *Non tamen sunt prohibiti illi cibi, quos ipsi respuunt, tanquàm immundos, si comedantur, seorsim ab illis.*

Illud praetereà addit Azor. *quaest. 3. cit.* propter rationem discretionis ciborum in textu expressam, & ne Iudaei videantur superiores Christianis, non solùm esse illicitum, si cibos, quos illi discernunt, Christiani comedant, & non discernant in eorum conuiuiis; sed etiam si ab illis accipiant, & posteà comedant sine illorum consortio: quia etiam hoc modo Christiani se ostendunt inferiores Iudaeis, dum comedunt, quod illi abiiciunt, tanquàm immundum; ex praescripto legis, hoc est, ex praecepto Dei.

Sed reuerà, cùm prohibitio Canonis solùm sit de non conuiuando cum Iudaeis, & cum infidelibus discernentibus cibos; non autem de simpliciter non comedendis, vel de non accipiendis huiusmodi cibis, quos illi discernunt; neque sit scandalum, si fideles sciantur non discernere cibos, quos discernunt Iudaei, eò quòd credant esse iam abrogatam veterem legem, quae praecipiebat discerni; non videtur damnandus, si quis fidelis ab ipsis infidelibus petat, vel accipiat huiusmodi cibos, eósque comedat per se, & seorsim more fidelium, & solùm abstineat ab eorum epulis, & conuiuiis, in quibus haec comparatio est manifestior, & potest facilè fieri cum maiori contemptu nostrorum rituum: & non est dubium, quòd si comestio, aut acceptio huiusmodi ciborum esset cum nota, & offensione aliorum, esset illicita, vt etiam notat Sanchez *lib. 2. cap. 31. n. 7. in fine.* Bonac. *in Decal. disp. 3. quaest. 2. puncto 6. n. 1. § Secundus casus.*

Illud est rationabilius ex eodem Azor. *eadem quaest. 3.* & Sanchez *lib. 2. cap. 31. n. 17.* per hoc, quòd fidelibus prohibeantur conuiuia cum Iudaeis, & cum Gentilibus, pari ratione debere intelligi esse illis prohibitum etiam accessum ad eorum nuptias, ad eorum festa, ad ludos, & ad choreas, & ex Rosella *verbo, Iudaeus, 1. n. 1.* & Sanchez *ibidem*, idem est, si Iudaei inuitentur ad nuptias, ludos, aut festa Christianorum; quia etiam haec maximè conciliant familiaritatem, eámque arguunt; quae tamen cum illis per se est prohibita. 12. *Accessus ad nuptias, vel festa, aut ludos Iudaeorum, est illicitus.*

Excipiuntur tamen ab hac prohibitione conuiuandi cum infidelibus Praedicatores, qui ad illos mittuntur, vt notat Syluest. *verb. Iudaeus, n. 1. vers. Secundum, in fine.* Sanchez *c. 31. cit. n. 16.* & Suar. *disp. 18. sect. 6. n. 7. vers. Tertiò, in fin.* nam c. *Quamuis laudabile, de Iud.* expressè illis conceditur, vt possint vti omnibus cibis infidelium, alioqui licitis secundùm tempora, & seruata, vt *ibi* dicitur, temporum qualitate. Et quemadmodum familiaritas cum iis contracta communiter à fidelibus potest esse noxia, ne fideles auocentur à fideita & contracta specialiter à Praedicatoribus potest esse vtilis, vt illi vocentur, & conuertantur ad fidem, vt *supra* diximus *n.* 7. Et hoc modo specialiter de Praedicatoribus debet intelligi id, quod habetur c. *Ad mensam*, 11. q. 3. quòd licitum sit ex S. Paulo 1. *Cor.* 10. liberè accedere ad mensas infidelium, vt, scilicet, ab iis, qui accedūt, faciliùs conuertantur, vt notat *ibid.* Archid. *n.* 1. & retulimus *paulò antè n.* 7. 13. *Conuiuia cum infidelibus nō sūt illicita Praedicatoribus, quì ad illos mittuntur.*

Sed etiam illi, qui comprehenduntur prohibitione non conuiuandi, non sunt censendi contra illā facere, si fortè accidat, vt in itinere simul cum infidelibus reperiantur in communi hospitio; & tā fidelis, quàm infidelis suam coenam coenet per se, sine vlla intentione habendi alterum, tanquàm conuiuam, & commensalem: haec enim tantùm formalis societas, vt sic dicam, conuiualis, intenta, & volita, est prohibita, tanquàm inducens, & indicans familiaritatē prohibitam; non autem societas solùm materialis quoad locum, aut mensam, vt notat Philiarchus *de officio Sacerd. t. 1, part. 1. lib. 3. c. 12. in fine, pag. mihi* 442. & Sanchez *c. 31. cit. n.* 13. Qui etiam rectè addit *n.* 15. idem esse, si fortè Iudaeus, aut infidelis alicubi cauponem exerceat; licitè enim potest fidelis quicunque ad ipsum diuertere, suisque pecuniis coenam, aut prandium ab illo accipere: neque propterea dicendus erit fuisse ab illo exceptus conuiuio, aut illū habuisse conuiuam, & commensalem, vel familiaritatem cum illo exercuisse, contra c. *Omnes.* cit. 28. *qu.* 1. 14. *Licitum est in communi hospitio assidere in eadē mensa cum Iudaeo, aut infideli, imò & diuertere ad hospitium infidelis.*

Denique ad prohibitionem conuiuiorum cum Iudaeis, & infidelibus, potest reduci etiam prohibitio comedendi eorum azyma, quae sub iisdem poenis depositionis pro Clericis, vel excommunicationis pro laicis generaliter prohibentur manducari, cap. *Nullus.* 28. *quaest.* 1. & ex Sylu. *verb. Iudaeus, n. 2. vers. Tertiò.* & Sanchez *lib. 2. cap. 31. n. 7.* debet intelligi prohibitio, etiamsi comedantur seorsim ab ipsis Iudaeis: quia cap. *Nullus.* cit. non prohibetur, ne quis cum Iudaeis manducet azyma, sed, ne quis manducet azyma Iudaeorum; & vt dicitur cap. *Omnes.* 28. *quaest.* 1. indignum, & sacrilegum est, eorum cibos à Christianis sumi, qui apud Christianos communibus cibis non vtuntur, & vt per hoc se illis efficiant, atque ostendant inferiores, vt loquitur *ibi* Glos. *verb. omnes.* 15. *Azyma Iudaeorum sunt grauiter prohibita omnibus fidelibus.*

Excipiuntur tamen ab hac prohibitione ex eodem Syluestro

Syluestro *ibidem*, non solùm Prædicatores iuxta cap. *Quam sit laudabile. supra* cit. *ab Iudæis*, quando non haberent alios cibos; sed etiam alij omnes, si similiter vrgeat extrema necessitas, & alij cibi non suppetant, vt addit Sanchez *num. 7. cit.* & Suar. *disp. 18. sect. 6. n. 7. vers. Quarto.* & omnes communiter apud Philiarchum *de offic. Sacerd. tom. 1. part. 2. lib. 3. cap. 12. versus finem*: quia, quemadmodum in casu necessitatis licitum est comedere etiam idolothyta, & carnes immolatas Idolis; non quidem, vt immolatas, & ex superstitione Gentilium; sed vt carnes communes, & profanas: ita & est licitum comedere azyma, dummodo similiter comedantur, vt panes simplices, & communes: siquidem necessitas facit licitum, & legi non subiicitur, cap. *Licet.* & cap. *Conquestus. de feriis.* Imò, si absit scandalum, & suspicio, vel periculum eos manducandi, vt azyma, & ritu Iudaïco; & adsit aliqua necessitas, quamuis non extrema; non videtur prohibitum illa comedere, ex eodem Suario *loco citato*, & Bonac. *in præcepta Decalogi disp. 3. quæst. 2. puncto 6. n. 1. §. Secundus casus.* vel saltem non videtur prohibitum sub mortali, cùm necessitas non solùm præcisa, & absoluta; sed etiam opportuna, & sine qua commodè non potest fieri, excuset à lege, vt notat Glossa *in cap. Conquestus. cit. vers. Necessitas. de feriis*: & ex illa Philiarchus *loco cit.* & tunc solùm censeri debeat materia grauis, & peccatum mortale in transgressione harum prohibitionum, quando grauiter læditur illarum finis, vt notat Paulus Layman. *lib. 2. tract. 1. cap. 17. n. 1. §. Duo hoc loco.* Et cùm hic finis partim sit, vt seruetur dignitas Christianæ religionis, & partim vt caueatur periculum subuersionis per azymorum manducationem, vterque grauiter læderetur, si hæc fieret tempore paschali, & cum ipsis Iudæis, vt idem subdit; non autem si fieret alio tempore, & seorsim ab illis, & facto ipso ostenderetur, non tam comedi azyma Iudæorum, & in quantum comeduntur ab illis, quàm azyma simpliciter, & in quantum sunt, aut possunt esse cibus communis.

16. *Familiaritas, cohabitatio, & conuiuia cum Iudæis sunt prohibita, etiam per Bullas pontificias.*

Atque hæc ferè omnia non solùm sunt prohibita, & illicita de iure communi antiquo, & per sacros Canones; sed etiam de iure nouo per Bullas Summorum Pontificum: nam Paulus III. Constit. *Cùm nimis.* §. 1. præcipit, vt Iudæi in omnibus locis ecclesiasticæ ditionis habitent in domibus penitùs seiunctis ab habitationibus Christianorum: & §. 7. vt non præsumant cum ipsis Christianis ludere, aut comedere, vel familiaritatem, seu conuersationem cum illis habere: & §. 11. ne se à pauperibus Christianis dominos vocari patiantur: & si in aliquo defecerint circa præmissa, præcipit §. 14. vt puniantur iuxta qualitatem delicti, etiam tanquàm rebelles, & tanquàm rei læsæ maiestatis. Et quamuis posteà Pius IV. Constit. *Dudum.* quoad multa declararit, & limitarit dictam Constitutionem Pauli III. & specialiter concesserit §. 3. vt Iudæi cum Christianis conuersationem, & familiaritatem honestam habere possent; posteà tamen Pius V. Const. *Romanus.* omnes dictas limitationes sustulit, & Constitutionem Pauli III. quoad omnia restituit, & innouauit, & sub interminatione diuini iudicij omnia, & singula seruari præcepit, non solùm in terris, & dominiis status ecclesiastici; sed etiam vbique locorum: quod idem posteà fecit etiam Gregorius XIII. Constit. *Alias piæ memoriæ.* & Clemens VIII. Constit. *Cæca.*

DISPVTATIO XXIX.

Quomodo ciuilis communicatio cum infidelibus non baptizatis, sit prohibita, specialiter quoad exercitium artis medicæ, quoad nutriendos eorum infantes, & quoad testamenta.

1. *Medici Iudæi, aut infideles, grauissimè prohibentur fidelibus.*
2. *Quomodo prohibitio aduocandi Iudæos Medicos extendatur etiam ad alios infideles Medicos.*
3. *Medicus infidelis non est permittendus mederi fidelibus, neque licentia medendi est illi danda.*
4. *Medicinæ quomodo non sint accipiendæ à Medico infideli.*
5. *Etiam Chirurgi, & barbitonsores Iudæi, & infideles non sunt vocandi ad ægrotos fideles.*
6. *Excipiuntur tamen casus necessitatis.*
7. *Medicus fidelis quomodo possit mederi Iudæo, aut infideli ægroto.*
8. *Communicatio cum Iudæis, quoad exercitium artis medicæ, est prohibita sub mortali.*
9. *Et communiter non potest in illa dispensare Episcopus.*
10. *Iudæi, & Saraceni non possunt habere Christianas mulieres nutrices suorum infantium.*
11. *Secundùm aliquos id est solùm prohibitum, si illas velint habere in propriis domibus.*
12. *Sed oppositum est verius, & probabilius.*
13. *Nutrire infantes Iudæorum, etiam extra proprias ipsorum domos, est peccatum mortale.*
14. *Neque in hoc potest dispensare Episcopus extra casum necessitatis.*
15. *Infideles non possunt ex testamento habere aliquid à fidelibus.*
16. *Prohibitio non disponendi per testamentum in fauorem infidelium est sub mortali.*
17. *Et in illa communiter non dispensat Episcopus.*

CAP. *Nullus.* 28. *quæst.* 1. sub pœna depositionis, si quis sit Clericus, vel excommunicationis, si sit laïcus, prohibetur, ne quis in suis infirmitatibus vocet aliquem ex Iudæis, aut medicinam ab eis percipiat: & in executionem huius sanctionis, quæ est desumpta ex sexta Synodo, *cap. 11.* Paulus IV. Constit. *Cùm nimis.* §. 10. grauiter prohibet ipsis Iudæis, qui fortè sunt Medici, ne etiam vocati, & rogati, ad curam Christianorum accedant, aut illis assistant: eamque Constitutionem, quoad omnia, & singula, confirmauit, innouauit, atque restituit Pius V. Constitutione alia, *Romanus.* & quoad omnia seruari præcepit, non solùm in terris, atque dominiis status ecclesiastici; sed etiam vbique locorum. Et iterum idem præstitit Gregorius XIII. Constitutione, *Alias piæ memoriæ.* & specialiter quoad Medicos Iudæos, aut infideles non vocandos, adiunxit, multos esse, qui corporum suorum languores, illicitis mediis, & præcipuè Iudæorum, & aliorum infidelium opera, sanari cupiunt, & veræ salutis animarum suarum, & corporum simul immemores fiunt, & in damnationis æternæ discrimen incidunt, dum sunt in causa, vt Iudæis, & infidelibus ad curationem vocatis, atque adhibitis, magna detur occasio delinquendi; & vt simul negligatur salutare præceptum Innocentij III. in Lateranensi Conc. quod & refertur c. *Cùm infirmitas. de pœn. & rem.* & posteà Pij V. *in alia sua Const.* vt Medici infirmos in lecto iacentes ante omnia moneant,

1. *Medici Iudæi, aut infideles, grauissimè prohibentur fidelibus.*

vt

vt sua peccata sacramentaliter confiteantur; neque tertio die vlteriùs eos visitent, nisi à Confessario intelligant, esse id ab eis præstitum, vel iusta de causa eos indigere longiore aliquo tempore, hisque incommodis vt occurrat Sanctissimus Pontifex, non modò apptobat, confirmat, & innouat consuetudines alias suorum prædecessorum, easque mandat quoad omnia inuiolabiliter obseruari; sed etiam omnibus Christi fidelibus districtè prohibet, & interdicit, no in posterum Iudæos, aut alios infideles ad Christianorum ægrotantium, & infirmorum curam vocent, seu admittant, aut vocari, admittive faciant, concedant, vel permittant. Et insuper mandat omnibus Ordinariis, & habentibus curam animarum, vt in iis locis, in quibus Hebræi, aut infideles moram trahunt, singulis annis initio Quadragesimæ denuò publicent dictam suam Constitutionem; & eos, qui post dictam publicationem ausi fuerint contrà facere, ad Sacramenta ecclesiastica, etiam a Regularibus, & exemptis, non esse admittendos: & si decesserint, ecclesiastica sepultura esse priuandos, cuiuscunque tandem status, gradus, ordinis, conditionis, & præeminentiæ extiterint.

Ex his autem Iuribus, tã antiquis, quàm nouis, ferè omnia videntur haberi, quæ possunt esse vtilia ad præsentem quæstionem de communicatione ciuili cum infidelibus non baptizatis, quoad exercitium artis medicæ: vt, verbi gratia, qui infideles non sint vocandi, & quas ob causas sit cum illis prohibita hæc ciuilis communicatio, & in quo tandem consistat, & quibus fidelibus sit prohibita, & sub qua culpa, & sub quibus pœnis.

2\. *Quomodo prohibitio aduocãdi Iudæos Medicos, extendatur etiam ad alios infideles Medicos.*

Nam in primis, etiamsi cap. *Nullus.* 28. *quæst.* 1. non fiat mentio, nisi specialiter de Iudæis: quod idem etiam fit in Constitutionibus Pauli IV. & Pij V. in Constitutione tamen Gregorij XIII. fit extensio etiam ad alios; & generaliter interdicitur, ne Iudæi, aut alij infideles ad curationem Christianorum vocentur. Vnde, siue admittamus cum Suar. *disp.* 18. *sect.* 6. *n.* 8. leges canonicas, quæ prohibent ciuiles communicationes cum Iudæis, extendi debere etiam ad Saracenos, aut Mahometanos; siquidem hi in iure sæpiùs exprimuntur simul cum illis, cap. *Iudæi.* 2. cap. *In nonnullis.* & cap. *Cùm sit nimis. de Iudæis*; non autem debere extendi ad alios infideles, aut gentiles: siue absolutè negemus, debere fieri vllam extensionem, vt vult Ant. Butr. *in cap. Cùm sit. n.* 6. *de Iudæis*, & Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 31. *n.* 25. nisi fortè in aliquibus casibus particularibus, propter aliquas particulares rationes, quia, scilicet, Iudæi sunt multò odiosiores Ecclesiæ, quàm alij infideles, & multò difficiliùs ad fidem conuertuntur, & sunt peritiores ad subuertendos fideles, vt loquitur Sylu. *verb. Iudæus, n.* 5. & ideò per leges ecclesiasticas specialiùs potuit prohiberi communicatio cum illis, quàm cum aliis: siue, inquam, admittamus illud, siue hoc, certum est in casu præsenti de arte medica, quòd tam prohibentur vocari Iudæi, quàm alij infideles, cùm ita exprimatur *in Bulla cit.* Gregorij XIII. & ita suadent rationes, quæ in illa afferuntur, quod eos vocando negligatur præceptum Concilij Lateranensis de infirmis statim monendis ad confessionem, cap. *Cùm infirmitas. cit. de pœnit. & remiss.* & quòd Iudæis, & aliis infidelibus detur magna occasio delinquendi, dum, scilicet, vel ex odio in Christianos malè illis medentur, eosque potiùs occidunt, quàm sanent; vel medentur per maleficia, quæ sunt ipsis valde familiaria: atque ita Christiani, dum illos aduocant, rectè dicuntur fieri immemores veræ salutis animarum simul, & corporum: quæ tamen rationes, vt ex se patet, sunt communes omnibus infidelibus; non autem propriæ solis Iudæis. Et talis est etiam illa ex cap. *Nullus.* 28. *quæst.* 1. id est, vt vitetur cum illis familiaritas: siquidem hæc tempore infirmitatis maximè contrahitur cum Medicis: & si contrahatur cum Iudæis, & infidelibus, potest esse valde noxia, & periculosa fidelibus.

3\. *Medicus infidelis non est permittendus mederi fidelibus, neque licentia medendi est illi danda.*

Deinde cap. *Nullus. cit.* 28. *quæst.* 1. non solùm prohibetur, ne quis fidelis in suis infirmitatibus aduocet aliquem ex Iudæis; sed etiam, ne medicinam ab eo percipiat: & *in Bulla* Gregorij XIII. non solùm prohibetur, ne quis aduocet; sed etiam ne quis admittat, aut vocari, admittive faciat, concedat, vel permittat. Et per hæc postrema verba etiam prohibetur, ne Christianus Protomedicus, aut alius quicunque, medendi licentiam iis concedat: siquidem expressè *ibi* dicitur, quòd qui hanc licentiam dat, aperit illis viam ad delinquendum: & huic etiam malo est occurrendum, & de facto occurritur per dicta verba.

4\. *Medicinæ quomodo non sint accipiendæ à Medico infideli.*

Quod verò dicitur de medicina à Medico infideli non percipienda ex cap. *Nullus. cit.* non vno modo ab omnibus intelligitur: nam Glossa *ibidem*, *vers. Percipiat.* Ang. & Rosell. apud Sylu. *verb. Iudæus, quæstione* 1. *num.* 2. *dicto* 4 & Tabiena, & Armilla apud Sanchez *lib.* 2. *cap.* 31. *num.* 9. existimant, illicitum esse, non solùm accipere medicinas de manu Medici infidelis ab ipso exhibitas, & applicatas, vel propinatas infirmo, siue accipiantur dono, nulloque pretio illi persoluto; siue emantur, & certum pretium pro illis soluatur; sed etiam esse illicitum illas accipere, siue dono, siue pecunia, quando ab infideli sunt iam compositæ, & præparatæ: & affirmant solùm esse licitum ab infideli emere medicinalia, & simplicia, quæ postea componantur, & præparentur à fideli, & ab eodem exhibeantur, & applicentur, vel propinentur infirmo. Et quamuis Syluester *loco citato* addat, id esse dictum irrationabiliter, cùm nulla sit ratio, quare possint à Medico infideli emi licitè medicinalia, & simplicia; non autem medicinæ iam compositæ, & præparatæ. Potest tamen pro dictis Authoribus fortasse afferri sufficiens ratio *ex Bulla* Gregorij XIII. *paulò antè relata*, quòd accipiendo, vel emendo à Iudæis medicinas compositas, & præparatas, dent illis magnam occasionem delinquendi, dum fortasse ex odio in Christianos malè præparant, & fortasse etiam miscent maleficia: & sic Christiani emendo ab illis, & accipiendo dictas medicinas, facto ipso ostendunt, se esse immemores veræ salutis animarum simul, & corporum, vt dicitur *in dicta Bulla*.

Alij verò, vt Syluester *loco citato*, & Azor. *part.* 1. *lib.* 8. *cap.* 22. *quæst.* 5. & Filiuccius *tract.* 12. *cap.* 5. *num.* 127. solùm affirmant, esse illicitum dono accipere, non autem esse illicitum emere medicinas etiam præparatas, & compositas ab infidelibus: quia cap. *Nullus.* 28. *quæst.* 1. *citata*, dum prohibet, ab illis accipi medicinas, solùm intendit prohibere cum illis familiaritatem, quæ suapte natura facilè conciliatur per donationes; non autem per emptiones, & venditiones.

Alij denique, & Suar. *disput.* 18. *sect.* 6. *num.* 8. & Sanchez *lib.* 2. *cap.* 31. *num.* 9. & Bonac. *in Præcepta Decalogi*, *disp.* 1. *sect.* 2. *puncto* 6. *num.* 2. §. *Quartum est.* solùm existimant, esse prohibitum accipere medicinas per manus, & ministerium infidelium Medicorũ infirmis exhibitas, cùm hoc sit quasi mederi infirmo, & maximè in hoc appareat familiaritas, quæ solet cõtrahi intra Medicũ, & ægrotum; nõ autem esse prohibitũ, illas accipere dono, vel pretio, etiam compositas, & præparatas, dummodo infidelis illas

illas non applicet: quod idem videtur sentire etiam Archidiac. *in cap. Nullus. cit. num. 2. 28. quæst. 1.* dum asserit solùm prohiberi, ne sumatur medicina à Iudæo; ita, scilicet, vt Iudæus eam præparet, & exhibeat. Et cum Archidiacono idem asserit etiam Turrectem, *ibidem, num. 4. & 5.* & alij apud Sanchez *num. 9. cit.* Et quod hic dicitur de non accipienda medicina per manus, & per ministerium Medici infidelis, potiori ratione videtur intelligendum de non accipienda ex illius consilio, & præscripto, vt notat Filiuceius *tract. 12. cap. 5. cit. num. 127.* cùm in hoc maximè consistat datio, & acceptio medicinæ, prout fit à Medico; non autem in materiali applicatione, quæ fit à famulo, vel ab ancilla: & si Medicus infidelis non est vocandus ad ægrotos fideles, neque etiam est consulendus, & multò minùs est rogandus, vt præscribat medicamenta, & remedia: & si præscripserit non rogatus, non sunt accipienda ex illius præscripto Et hoc, quod dicitur cap. *Nullus.* cit. *Medicinam ab eis non percipiat.* videtur esse expositio illius, quod dicitur: *In suis infirmitatibus non vocet.* vt notat *ibi* Archidiaconus *num. 2.*

Et cùm hæc omnia ab his omnibus Doctoribus dicantur probabiliter, negari non potest, quin sit tutissimum vitare quàm maximè pericula omnia, quæ possunt imminere à Medicis infidelibus, & non modò illis non fidere, vt sua manu applicent medicinas; sed neque etiam, vt præscribant, imò neque vt præparent, & componant: & hæ neque dono, neque pecunia ab illis recipiantur.

5. *Etiam Chirurgi, & barbitõsores Iudæi, & infideles non sũt vocandi ad ægrotos fideles.*

Et quod dicitur in Iure de Medicis infidelibus, extendit Sanchez *lib. 2. cap. 31. num. 9. cit.* etiam ad Chirurgos, & barbitonsores, si debeant, verbi gratia, aperire venam, vel applicare cucurbitulas, & alia huiusmodi ministeria facere, quæ spectant ad medicinam; non autem si debeant tondere capillos, & alia præstare homini sano: si enim sint infideles, vocandi non sunt ad medendum ægrotis per sua ministeria: possunt verò non illicitè vocari ad sanis inseruiendum; sicut etiam communiter fit in aliis eorum artificiis, cùm id nullo iure inueniatur prohibitum: quamuis sit optimum, vt etiam in his, & absolutè in omnibus, vitetur illorum familiaritas, & communicatio, & ad nihil vocentur.

6. *Excipiuntur tamen casus necessitatis.*

Excipiuntur tamẽ pro his omnibus à Doctoribus communiter casus necessitatis, vt videre est apud Archidiaconum, & Canonistas *in cap. Nullus. 28. quæst. 1.* S. Antoninum *p. ri. 2. tit. 12. cap. 3.* Syluestrum *verb. Iudæus, q. 1. num. 2. dicto 4.* Suar. *disp. 18. sect. 6. num. 8.* Sanchez *lib. 2. cap. 31. num. 8.* Bonac. *in Precept. Decalogi, disp. 3. quæst. 2. puncto 6. num. 2. §. Tertius casus est.* Et talis necessitas esset censenda, si nullus alius adesset Medicus, nisi Iudæus, aut infidelis; vel, si is, qui adesset, non esset sufficienter peritus pro grauitate morbi, qui tunc vrgeret; vel, si Medicus Iudæus, aut infidelis, esset notabiliter doctior, aut peritior, quàm fidelis; vel, si pro grauitate morbi opus esset pluribus Medicis; ijsque non suppeteret ex solis fidelibus, vt notant Sanchez, & Bonac.

7. *Medicus fidelis quomodo possit mederi Iudæo, aut infideli ægroto.*

Quòd si quæras, vtrùm è contra sit licitum Medico fideli accedere, si vocetur, ad ægrotum Iudæum, aut infidelem, eique medicinam præscribere, aut dare, vel vendere. Respondit Archidiaconus *in cap. Nullus. cit. num. 2.* ex Hugone non esse licitum, nisi vendere: quia, scilicet, familiaritas, quam Iura prohibent, tam contrahitur, si Medicus infidelis medeatur ægroto fideli, quàm si Medicus fidelis medeatur infideli. Excipit tamen, si pietas, aut humanitas aliud postulet: quia, quemadmodum hæc sufficienter excusat à communicatione alioqui prohibita cum excommunicatis, cap. *Quoniam multos. 11. quæst. 3.* ita & potest excusare à communicatione prohibita cum Iudæis: quod idem etiam asserit Turrecremata, & Bellamera apud Sanchez *lib. 2. cap. 31. cit. num. 10.* Et hic rectè addit, huiusmodi casum pietatis, & humanitatis debere intelligi, quando concurrit necessitas iam explicata pro ægroto fideli.

8. *Communicatio cũ Iudæis, quoad exercitiũ artis medicæ, est prohibita sub mortali.*

Sed extra huiusmodi casum necessitatis, vel pietatis, & humanitatis, grauiter peccaret Christianus Medicus, si mederetur Iudæo ægroto, sicut & peccaret Christianus ægrotus, si aduocaret Iudæum Medicũ, vt patet ex pœnis depositionis, & excõmunicationis, quæ apponuntur cap. *Nullus. cit. 28 q. 1.* & ex priuatione Sacramentorum, & sepulturæ ecclesiasticæ, quam addit Gregorius XIII. *in sua Bulla*; & *supra* indicauimus *disp. præcedente, num. 5.* ex Suario *disp. 18. sect. 6. num. 9.* qui etiam rectè subdit, in huiusmodi communicationibus non posse regulariter dispensare Episcopos, cùm sint prohibitæ de iure communi, quod illis non est commissum, nisi pro aliquo casu particulari, & quando vrget necessitas, & periculum est in mora, & non potest recurri ad Summum Pontificem, vt etiam dicitur *in materia de legibus.*

9. *Et communiter non potest in illa dispensare Episcopus.*

10. *Iudæi, & Saraceni non possunt habere Christianas mulieres nutrices suorum infantium.*

Circa alterum, quod proposuimus de Iudæorum infantibus non nutriendis, extat decretum Alexandri III. cap. *Iudæi. 2. de Iudæis*, quòd Iudæi, & Saraceni sub prætextu alendorum suorum puerorum, vel ex quacunque alia causa, non permittantur habere in suis domibus Christiana mancipia, & quòd excommunicentur, qui cum eis consenserint habitare. Et clariùs, & vniuersaliùs cap. *Ad hæc.* similiter de Iudæis idem Alexander III. statuit, quòd Christianæ obstetrices, & nutrices non præsumant nutrire Iudæorum infantes in eorum domibus; idque dicitur esse illis penitùs interdicendum, & si necesse sit, debere etiam illas ad id compelli districtione ecclesiastica. Et ratio redditur: quia Iudæorum mores, & nostri in nullo concordant; & ipsi de facili ob continuam conuersationem, & assiduam familiaritatem, ad suam superstitionem, & perfidiam simplicium animos possunt inclinare. Et præterea extat decretum Innocentij III. cap. *Etsi Iudæos. eodem titulo de Iudæis*, vbi primùm refert, quòd Iudæi faciunt nutrices suorum filiorum Christianas mulieres; & quòd cùm dictæ mulieres Christianæ in die Paschatis, & Resurrectionis Dominicæ communicant, & sacramentaliter recipiunt Corpus, & Sanguinem Iesu Christi, faciunt illas per triduum effundere lac in latrinas, antequàm lactent eorum infantes; & quòd plura alia committunt detestabilia, & inaudita contra fidem catholicam. Et deinde districtè inhibet, ne de cætero habeant nutrices, aut seruientes Christianos, ne filij liberæ famulentur filiis ancillæ; sed, tanquam serui à Domino reprobati, recognoscant saltem per effectum operis, se esse seruos illorum, quos Christi mors effecit liberos, & quorum ipsos effecit seruos: & si Iudæi huiusmodi nutrices, & seruientes Christianos non dimiserint, sub pœna excommunicationis mandat præcipuè omnibus Christianis, ne de cætero cum Iudæis commercium aliquod audeant exercere. Et idem præcipit Innocentius IV. Constit. *Impia Iudæorum. in nouo Bullario, pag. 62. tom. 1.* vbi §. 4. loquens de Iudæis, *Faciunt*, inquit, *Christianas filiorum suorum nutrices in contumeliam fidei Christianæ, cum quibus turpia multa committunt*, &c. Et §. 4. firmiter inhibet, ne de cætero nutrices, seu seruientes habeant Christainos. Et Paulus IV. Constit. *Cùm nimis absurdum.* pag. 271. eodem tom. 1. *Nutrices quoque*, inquit, *seu ancillas, aut alios vtriusque sexus*

seruientes

fermientes Christianos habere, vel eorum infantes per mulieres Christianas lactari, aut nutriri facere, nullatenus præsumant. Et denique Gregorius XIII. *Extrau. Antiqu.* inter cæteros casus, in quibus statuit, vt Iudæi possint puniri per Inquisitores, hunc etiam ponit: *Si qui nutrices Christianas contra sacrorum Canonum statuta, diuersorúmque Romanorum Pontificum Sanctiones retinuerit, aut eas retinens die, qua sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum sumpserint, lac vno, vel pluribus diebus in latrinas, cloacas, vel alia loca effundere coegerit.*

11. *Secundùm aliquos id est solùm prohibitum, si illas velint habere in propriis domibus.*

Et quoniam iuxta citata, aliquando specialiter exprimunt, quòd Iudæi, & Saraceni habere non debeant in suis domibus Christianas nutrices, vt patet ex cap. *Iudæi.* 2. & cap. *Ad hæc. de Iudæis*; & quando non exprimunt, dicunt aliqua, ex quibus indicant, quòd eodem modo solùm loquantur de illis non habendis in propriis domibus, vt, verbi gratia, cap. *Etsi Iudæos.* quòd faciant illas per triduum effundere lac in latrinas, & quòd debeant illas dimittere: quod certè indicat imperium proximum, & immediatum, quod in illas habent, & quod illas apud se habeant, & detineant, vt notat Panorm. *in cap. cit. Etsi Iudæos.* hinc est, quòd aliqui solùm existiment esse prohibitum nutrire infantes Iudæorum, & infidelium in eorum domibus; non autem extra illas in propriis domibus ipsarum nutricum: cùm præsertim non sit periculum contrahendæ cum ipsis familiaritatis, si nutriantur extra proprias domos, sicut si nutriantur in propriis domibus. Et quemadmodum alia obsequia permittuntur præstari Iudæis extra proprias domos, vt colere, verbi gratia, illorum agros, aut domos illorum ædificare, vt *suprà* diximus *disput.* 16. *num.* 14. ex cap. *Multorum. de Iudæis*, & ex aliis Doctoribus; quia per illa non contrahitur familiaritas: ita & videtur permitti nutritio infantum. Et in terminis sic docet Glossa *in cap. Ad hæc. verb. In eorundem.* Cardin. *ibidem, num. vnico*, Panorm. *num.* 1. & *in cap. Etsi Iudæos. cit.* Bonac. *in Præcepta Decal. disput.* 3. *quæst.* 2. *punct.* 6. *num.* 1. §. *Septimus casus est.* Filiuccius *tract.* 22. *cap.* 5. *num.* 127. §. *Sextus.* Et ex parte hoc idem admittunt etiam alij, qui id limitant, esse licitum, saltem in eo casu, in quo munus nutricis ita geritur extra domum Iudæi, vt vitetur frequens visitatio ipsius parentis, & frequens accessus ad domum nutricis; & omninò vitetur familiaritas cum Iudæis, vt loquitur Layman. *lib.* 2. *tract.* 1. *cap.* 17. *n.* 5. §. *Præterea.* & Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 31. *n.* 19. ex Ang. Sylu. Tab. Armilla *verb. Iudæus.*

12. *Sed oppositũ est verius, & probabilius.*

Sed negari non potest, quin oppositum sit probabilius, & verius, vt vult Host. *in cap. Ad hæc. cit.* Ioan. And. Botr. Anan. *ibidem.* Suar. *disp.* 18 *sect.* 6. *num.* 8. *in fine.* Azor. *part.* 1. *lib.* 8. *cap.* 22. *quæst.* 9. Layman. Sanchez, & alij, qui absolutè docent, id esse illicitum Christianis nutricibus, etiam extra domum Iudæi: & quod additur locis citatis, *in eorum domibus*; non addi ad limitandam, & restringendam prohibitionem; sed solùm ad declarandam occasionem prohibitionis, quæ erat frequens nutritio dictorum infantum in propriis domibus Iudæorum. Et reuerà Innocentius III. *cap. Etsi Iudæos. cit.* absolutè id prohibet, nulla facta significatione, aut expressione propriarum domorum: & quod refert de lacte per triduum effundendo intra latrinas, potuit absolutè contingere, etiamsi nutrices degerent extra domos: siquidem Iudæi adhuc poterant id illis præcipere, & vrgere, vt facerent ipsis videntibus. Et quod mandat, eas dimitti, potest intelligi solùm à munere nutriendi; non autem simul à cohabitatione domestica: & posuit hoc totum statuere, non solùm ad vitandam familiaritatem cum Iudæis; sed etiam in pœnam sceleris de lacte effundendo in latrinas: quæ pœna est subeunda a Iudæis, tam intra proprias domos, quàm extra. Et clariùs hoc idem constat ex Constitutione Innocentij IV. & clarissimè ex Paulo III. *suprà* relato, qui non solùm prohibet Iudæis habere nutrices, aut ancillas Christianas, quod fortasse potest intelligi intra proprias domos; sed etiam facere per illas lactari, aut nutriri infantes: quod est quid amplius, & habet locum etiam extra.

Et hoc idem clarè suadet etiam ratio ipsius textus, quæ omninò est duplex, id est, vt vitetur familiaritas cum Iudæis, cap. *Ad hæc.* & vt seruetur dignitas, & existimatio Christianæ religionis, & filij liberæ non famulentur filiis ancillæ, vt dicitur cap. *Etsi Iudæos. cit.* & fortasse etiam punitio sceleris pro lactis effusione in latrinas, vt indicauimus. Si enim demus, ita obiri munus nutricis extra domum Iudæi, vt vitetur frequens accessus parentis ad visendum infantem, (quod tamen non videtur facilè dandum;) adhuc non vitatur interna beneuolentia, & amor nutricis erga infantem alumnum, & ratione illius erga parentem, & mutua correspondentia ipsius infantis, & ipsius parentis erga nutricem: cùm naturale sit nutricibus amare alumnos, & alumnorum parentes, & coniunctos; & alumnis, eorúmque parentibus, & coniunctis redamare nutrices: quod tamen cum Hebræis non vacat periculo, vt ex se patet. Et similiter negari non potest, quin sit aliquo modo in contumeliam Christianæ fidei, vt loquitur Innocentius IV. quòd Christianæ mulieres, quæ sunt liberæ, famulentur filiis ancillæ; & alant, & lactent infantes Hebræos, vbicunque tandem, & in quibuscunque domibus eos alant, & lactent; & quòd sit maximum inconueniens, vt eos, vel non doceat rudimenta fidei, & pietatis Christianæ, sicut decet Christianam nutricem, vel, si doceat, cessurum id postea sit in contumeliam, & in contemptum Christianæ fidei: & denique, quòd sit maximè conueniens, vt in pœnam grauissimi sceleris non possint vllibi habere Christianas nutrices, & neque domi, neque extra domum.

13. *Nutrire infantes Iudæorum, etiã extra proprias ipsorũ domos, est peccatum mortale.*

Vnde, quia vterque hic finis, id est, conseruatio Christianæ dignitatis, & vitatio familiaritatis, & beneuolentiæ erga Iudæos, grauiter læditur per Christianas nutrices, si alant Iudæos, etiam extra illorum domos; certum videtur, quòd grauiter peccent, si alant, etiam extra domos, vt patet ex regula *superiùs* tradita *disputatione præcedente, num.* 15. *in fine*, ex Paulo Layman. *lib.* 2. *cit. tract.* 1. *cap.* 17. *num.* 2. §. *Duo hoc loca adnotanda sunt.* Et solùm videntur excusandæ, si vrgeat rationabilis necessitas; & periculum sit, ne infantes intereant, nisi alantur ab ipsis, vt indicat Panorm. *in cap. Ad hæc. num.* 2. *cit. de Iudæis*, qui etiam rectè subdit *num.* 3. non posse quoad hoc dispensare Episcopum, cùm hic non dispenset contra ius, nisi expressè, vel tacitè id illi concedatur ab ipso iure; cùm præsertim hæc prohibitio iuris communis sit ad fauorem, & ad conseruandum decorem Christianæ fidei, & dispensatio cessura esset è contra in dedecus fidei, & solùm ad commodum priuatum ipsius Iudæi: quod idem ex multis aliis docet etiam Sanchez *lib.* 2. *in Decalog. cap.* 31. *n.* 27.

14. *Neque in hoc potest dispensare Episcopus extra casum necessitatis.*

Denique circa tertium, quod proposuimus de non communicando cum infidelibus quoad testamenta, extat cap. *Sanè profertur.* §. *Multi Episcopi.* 24.

15. *Infideles non possunt ex te-*

stamento habere aliquid à fidelibus.

24. *quæst.* 2. & cap. *Si quis Episcopus. de Hæreticis.* quòd si Episcopus Hæreticis, aut Paganis, etiam consanguineis, reliquerit aliquid ex testamento; excommunicetur saltem post mortem, eiúsque nomen inter Dei Sacerdotes nullo modo numeretur; idque ipsum cap. *In eos.* immediate sequente, *eodem titulo de Hæreticis*, & in Concilio Carthaginensi III. *cap.* 13. *tom.* 1. *Conciliorum, pag.* 544. extenditur ab Episcopis etiam ad Presbyteros, & ad reliquos Clericos, & ab Hæreticis, & Paganis ad eos omnes, qui Catholici non sunt, & à testamentis ad aliam quancunque collationem, siue in morte, siue in vita, vt notat *ibi* Glossa *verb. Conferebant.* & patet ex textu; & à Doctoribus vlteriùs extenditur à Clericis etiam ad omnes Christianos, vt patet ex Glossa *in cap. Iudæi.* 2. *verb. Permittantur, de Iudæis*, Felino *ibidem, num.* 2. *in fine.* Host. *in cap. Si quis Episcopus. num.* 3. §. *Tertius est casus. de Hæret.* Suar. *disput.* 18. *sect.* 6. *n.* 9. S. Anton. *part.* 2. *tit.* 12. *cap.* 3. §. 1. *vers. Item, nullus.* Sylu. *verb. Iudæus, quæst.* 1. *num.* 2. §. *Sextum.* Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 31. *n.* 22. Et ratio huiusmodi extensionis ad omnes Christianos, aut Catholicos, vel est à paritate rationis, aut etiam à fortiori, vt vult Suar. *n.* 9. *cit.* quia, scilicet, quod prohibetur Episcopis, & Clericis in odium infidelitatis, debet intelligi à fortiori esse prohibitum etiam laïcis; vel certè, quia cap. *Sanè profertur.* §. *Multi Episcopi.* 24. *quæst.* 1. quod secundùm vulgatam litteram apud Gratianum specialiter loquitur de Episcopis, secundùm aliam litteram loquitur generaliter de omnibus, vt notat Hostiens. *num.* 30. *n.* Addunt verò Syluest. & Sanchez *locis citatis*, Vniuersitati, aut Collegio Iudæorum, vel infidelium nunquam esse licitum relinquere aliquid ex testamento; posse autem esse licitum relinquere aliquid priuatis, aut singulis de Vniuersitate, aut de Collegio, si laborent extrema, aut valdè graui necessitate; non autem extra casum necessitatis, etiamsi fuerint fratres ipsius testatoris: quia, scilicet, eo ipso, quòd sunt infideles, iam non reputantur, vt fratres, & consanguinei, vt notat Glossa *in cap. Si quis Episcopus. tit. de Hæret. verb. Si quis Episcopus.* ex cap *Legi* 23. *quæst.* 8. vbi ex Sancto Hieronymo contra Vigilantium dicitur, non esse crudelitas, sed pietas punire pro Deo crimina, etiam in coniunctis, iuxta illud Deuter. 13. *Si frater tuus, & amicus, & vxor, quæ est in sinu tuo, deprauare te voluerit à veritate, sit manus tua super eos, & effunde sanguinem eorum.* Et hoc idem de Vniuersitate, aut Collegio infidelium, quod non sit capax hæreditatis, aut legati, habetur in iure ciuili, *l.* 1. *C. de Iudæis.* Et de singulis, aut priuatis Collegiis, quòd vnusquisque sit capax, habetur *l. Cùm Senatus. ff. de reb. dub.* Sed hoc postremum, quòd vnusquisque priuatus de Collegio prohibito possit aliquid testamento accipere, non est intelligendum vniuersaliter de omnibus Collegiis prohibitis: nam Gloss. *in cap. Iudæi.* 2. *verb. Permittantur.* vniuersaliter id negat de Iudæis particularibus, & Felin. *ibidem, n.* 3. & Cynus *in l.* 1. *C. de sacrosanct. Eccles.* & alij, legem citatam, *Cùm Senatus. ff. de rebus dubiis*, dicunt solùm procedere in Collegio non prohibito, & reprobato ratione sectæ, & religionis, id est, solùm de illis, quæ dicuntur communiter illicita; quia non sunt creata authoritate publica, vt etiam notat Molina *disp.* 154. *initio.* Et ideò etiam particularibus Iudæis, aut infidelibus ex testamento nihil est relinquendum, nisi fortè premantur extrema, aut valdè graui necessitate, in quo casu tantummodo id permittunt Syluest. & Sanchez *locis citatis*, etiam pro consanguineis, & fratribus ipsius testatoris.

16. *Prohibitio nõ disponẽdi per testamentũ in fauorem infideliũ, est sub mortali.*

Et similiter pro hac etiam prohibitione non disponendi per testamentum, aut aliter de suis bonis in fauorem infidelium, rectè notat Suar. *disput.* 18. *sect.* 6. *num.* 9. *citato*, quòd sit grauis, & ad mortale ex suo genere, vt etiam colligitur ex pœna, sub qua prohibetur, *cap. Si quis Episcopus. cit. de Hæret.* Quamuis aliquando ex leuitate materiæ possit esse solùm ad veniale.

17. *Et in illa cõmuniter non dispensat Episcopus.*

Et quia etiam hæc prohibitio est à iure communi, non potest communiter in illa dispensare Episcopus, nisi vrgeat grauis aliqua necessitas, & periculum sit in mora, si debeat recurri ad Papam, vt idem subdit.

DISPVTATIO XXX.

Quomodo sit licita ciuilis communicatio cum Iudæis, & infidelibus non baptizatis, quoad contractus emptionis, & venditionis; & quoad societates, præsertim militares.

1. *Communicatio cum infidelibus quoad contractus, non est illicita.*
2. *Per Bullas pontificias multa sunt constituta quoad modum ab Hebræis seruandum in suis contractibus.*
3. *Iudæi in die Passionis Dominicæ non solùm prohibentur vendere, & negotiari; sed etiam prodire in publicum.*
4. *Iudæi, & Pagani temporaliter subditi Christianis Principibus, non possunt militare.*
5. *Per se loquendo, non est illicitum aduocare infideles quoscunque in auxilium iusti belli.*
6. *In bello licitum est adhibere leones, & feras quascunque.*
7. *Fideles licitè possunt bellare pro infidelibus, eósque iuuare in bello iusto.*
8. *Ex accidente non est licitum vocare infideles in auxilium belli, si ab illis timeantur scandala, & magna incommoda, præsertim contra fidem.*
9. *Si infideles vocentur indebitè; omnia damna, quæ inferunt contra ius belli, sunt compensanda.*
10. *Infidelibus non licet vendere, quæ ab illis sunt malè vsurpanda, si hæc ipsa mala vsurpatio directè intendatur.*
11. *Licitum tamen est vendere illa, quæ ex se possunt habere bonum, & malum vsum, etiamsi sciantur de facto esse habitura vsum malum.*
12. *Hoc idem clarè asserit Sanctus Thomas.*
13. *Idola, & res per se instituta ad malum vsum, non possunt, per se loquendo, licitè vendi.*
14. *Possunt tamen aliquando licitè vendi solùm ex accidente.*
15. *Imagines, & picturæ exprimentes ad viuum suum prototypum, possunt licitè pingi, & vendi, etiamsi sciantur ab emptoribus quæri ad malum finem.*
16. *Etiam res indifferentes, quando sciuntur esse habituræ malum vsum, non possunt vendi sine aliqua rationabili causa.*

1. *Communicatio cum infidelibus quo-*

PRÆTER eas communicationes cum infidelibus non baptizatis, quæ specialiter sunt prohibitæ in iure, & quas in superioribus iam explicauimus, certum est,

ad contractum non est illicita. est, quòd aliæ omnes possunt esse licitæ, vt est, verbi gratia, communicatio quoad contractus emptionis, & venditionis certarum mercium; quoad contractus mutui, & pignoris; & quoad similes, quæ neque sunt prohibitæ iure naturæ, aut diuino, neque reperiuntur prohibitæ vllo iure positiuo humano. Ita Panorm. *in cap. Post miserabilem. num. 3. de vsur.* Syluest. *verb. Iudæus, quæst. 1. num. 2. §. Septimum.* Azor. *part. 2. lib. 8. cap. 22. quæst. 4.* Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 31. num. 23.* & apud illum omnes communiter: nam in iure solùm in pœna aliquorum criminum, & transgressionum, quas Iudæi facere possunt, præcipitur, vt Christiani in mercimoniis, aut in aliis commercium, vel communicationem cum illis non habeant: quod signum est, quoties Iudæi non committunt huiusmodi crimina, eáque pœna non puniuntur à Iudice, licitè posse à Christianis tale commercium, & communionem illis non negari: sicut enim cap. *Etsi Iudæos. de Iudæis*, districtè, & sub pœna excommunicationis inhibetur omnibus Christianis, ne cum Iudæis commercium aliquod audeant exercere, si illi Christianas nutrices, aut seruientes non dimiserint: & in Concilio Lateranensi sub Innocentio III. *cap. 67.* & cap. *Post miserabilem. de vsur.* dicitur, quòd Iudæi possunt compelli per Principes, & Potestates sæculares, vt Christianis remittant vsuras; & donec remiserint, iubentur omnes Christiani sub pœna excommunicationis, tam in mercimoniis, quàm in aliis, omnem communionem illis denegare: & per alias Constitutiones pontificias plura aliâ sunt constituta pro Iudæis status ecclesiastici, & pro aliis vndecunque aduenientibus, ad hoc, vt possint aliqua commercia habere cum fidelibus; & plura sunt præscripta circa modum in huiusmodi commerciis, vt, verbi gratia, per Bullam Pauli IV. *Cum nimis absurdum.* de anno 1555. quòd contractus fictos, aut simulatos non possint celebrare: quòd in libris rationum, & computorum, quæ pro tempore habent cum Christianis, non possint vti aliis litteris, quàm Latinis, nec alio sermone, quàm vulgari: quòd non possint facere mercaturam frumenti, aut hordei, vel aliarum rerum necessariarum humano vsui; sed debeant esse contenti sola arte, quæ dicitur stracciariæ, vel cenciariæ: quòd menses in eorum rationibus, & computis omninò conficiant ex triginta diebus: quòd pignora eis consignata pro cautione suarum pecuniarum non possint vendere, nisi transactis integris mensibus decem, & octo. Et per Bullam Clementis VIII. *Ex Apostolica.* quòd Iudæi mercatores commorantes Anconæ, vel illuc ex Oriente aduenientes, possint occasione suorum creditorum accedere ad quæcunque loca status ecclesiastici. Et per plures Ordinationes Cardinalium Camerariorum, iussu Gregorij XIII. Xisti V. & Clementis VIII. sæpiùs fuerunt indictæ visitationes bancheriorum Hebræorum per Officiales Montis Pietatis de Vrbe; & sæpiùs fuerunt illis præscriptæ aliæ leges ad eosdem contractus cum Christianis spectantes, vt videre est in libro Statutorum, Bullarum, & priuilegiorum sacri Montis de Vrbe, vbi hæc omnia referuntur: & simul omnia clarè ostendunt, communicationem ciuilem cum Iudæis, & infidelibus non baptizatis, quoad contractus, non modò non esse illicitam, & reprobatam per iura; sed etiam positiuè esse permissam, & approbatam; quod solùm *hoc loco* asserimus.

2. *Per Bullas pontificias multa sunt constituta quoad modū ab Hebræis seruandū in suis contractibus.*

Quanquam negari non potest, quin etiam quoad contractus alioqui licitos, multa possint iustis de causis prohiberi Iudæis, & infidelibus, tam quoad substantiam ipsorum contractuum, quàm quoad circunstantias loci, & temporis, vt notat Azor. *lib. 8. cap. 22. quæst. 4. cit.* sic enim Paulus IV. Constit. *Cum nimis absurdum. cit.* prohibuit Iudæis, ne exerceant mercaturam frumenti, aut hordei, vel aliorum, quæ sunt necessaria humano vsui; & ne artem cenciariæ in publico exerceant diebus Dominicis, aut aliis festis, quæ sunt de præcepto Ecclesiæ. Et in Concilio Palentinn *tom. 3. Conciliorum, part. 2. pag. 1551.* iisdem fuit prohibitum, ne diebus Dominicis, aut festiuis, sua mercimonia venderent, aut qualitercunque sua artificia, vel artes mechanicas exercere præsumerent. Et Alexander III. *cap. Quia super his. de Iudæis*, pro die Parasceues non modò prohibuit, ne venderent mercimonia, vel ne in publico exercerent suas artes; sed generaliter interdixit, ne ostia, vel fenestras suarum domorum aperirent; quanquam hoc tempore id videtur vsu abrogatum. Et in Concilio Aurelianensi III. sub Vigilio Papa, *can. 29. tom. 2. Concil. pag. 507.* fuit præceptum, vt à die Cœnæ Domini, vsque ad secundam Sabbathi in Pascha, hoc est, ipso quatriduo, non auderent procedere inter Christianos, neque catholicis populis se vllo in loco, vel quacunque occasione miscerent. Et in Concilio Matisconensi I. *can. 14. eodem tom. 2. Concil. pag. 698.* vt à Cœna Domini, vsque ad primam diem post Pascha, per plateas, & forum non deambularent. Et denique Innocentius III. in Concilio Lateranensi, quod & refertur cap. *In nonnullis. de Iudæis.* districtissimè prohibuit, ne in diebus Lamentationis, & Dominicæ Passionis, in publicum prodirent. Eiúsque prohibitionis eam attulit causam: quia iis diebus nonnulli ex ipsis non erubescebant ornatiùs incedere; nec formidabant Christianis illudere, qui sacratissimæ Passionis memoriam tunc temporis exhibent, & lamentationis signa prætendunt. Et quoniam non debemus dissimulare opprobria illius, qui probra nostra deleuit, vlteriùs præcepit, vt præsumptores huiusmodi condigna animaduersione punirentur: quod posteà clariùs, & distinctiùs præcepit etiam Gregorius XIII. *Extrau. Antiqua.* vbi inter casus, in quibus mandat Iudæos puniri per Inquisitores, hunc etiam ponit: *Si quis Iudæus Christianos deriserit, & redemptionis nostræ hostiam salutarem in ara Crucis immolatam, Christum Dominum, ludibrio, ac despectui habens quandocunque; maximè verò in sacro Parasceues die, agnum, siue ouem, aut quid aliud Cruci affixerit, aut appenderit, & in eam conspuerit, seu quodcunque contra ipsam fecerit.* Et propter hæc, quæ videntur spectare ad circunstantiam temporis pro contractibus per Iudæos celebrandis, licitè potest iis præcipi, etiam quoad circunstantiam loci, vt pro vendendis suis mercibus non ingrediantur domos Christianorum, neque illos admittant in domos suas, quò, scilicet, meliùs vitetur cum illis familiaritas, vt notat Azor. *quæst. 4. cit.* & plura alia possunt præcipi, quæ iudicentur conducere ad alios fines.

3. *Iudæis in die Passionis Dominica non solùm prohibentur vendere, & negociari; sed etiā prodire in publicum.*

Sed pro ipsis Christianis, quatenus communicant ciuiliter cum Iudæis, aut cum aliis infidelibus non baptizatis, quoad contractus, & quoad societates, quas cum illis ineunt; duo videntur esse explicanda, quæ habent aliquid difficultatis, id est, vtrùm possint cum illis inire societatē belli, eósque aduncare, tanquàm auxiliares copias; an verò hoc sit intrinsecè malum, aut aliter prohibitum per aliquas leges, præsertim quando bellum est contra alios

Christianos,

Christianos, & fideles: & præterea vtrùm possint iis vendere etiam illa, quæ certò sciunt esse adhibenda ad vsus illicitos, & superstitiosos, vt, verbi gratia, vendere agnum, quem sciunt esse immolandum idolis; vendere thus, quo sciunt esse thurificanda idola; vendere ipsas statuas, aut figuras falsorum Deorum, quas sciunt esse colendas, &c.

4. *Iudæi, & Pagani temporaliter subditi Christianis Principibus non possunt militare.*

Et quoad primum, extat in primis Constitutio Theodosij, & Valentiniani, Imperatorum, quæ refertur in Concilio Meldensi *cap. 73. tom. 3. Concil. part. 1. pag. 614.* & per quam Iudæis, vel Paganis negatur licentia militandi; ne occasione militiæ, & militaris societatis peruertant religionem, ac fidem commilitonum, & sectam, vt *ibi* dicitur, venerandæ religionis immutent. Et hæc prohibitio saltem habet locum pro iis, qui sunt temporaliter subditi Christiano Imperio, & Christianis Principibus: sed

5. *Per se loquendo, non est illicitū aduocare infideles quoscunque in auxilium iusti belli.*

præterea, loquendo in vniuersum de infidelibus non baptizatis quibuscunque, certum est, non esse intrinsece malum, nec absolutè prohibitum per vllas leges, siue diuinas, siue humanas, vt non possint aduocari in auxilium, vel subsidium belli, quando hoc est absolute iustum; & alioqui ab ipsis non timetur scandalum, aut damnum fidelibus quoad religionem, & fidem, quoad mores, & quoad vitam, vel res temporales, plusquàm promittit, aut concedat ius belli. Ita Sanctus Antoninus *part. 3. tit. 4. cap. 2. §. 11.* Syluester *verbo, bellum, 1. quæst. 8. conclus. 3.* Molin. *de iust. tract. 1. disput 112. col. 450.* Valent. *2. 2. disput. 3. quæst. 16. puncto 2. §. Quartò, certum est.* & *§. Atque eadem ratione. col. 776.* Azor. *part. 1. lib. 8. cap. 25. quæst. 13. col. 1034.* Sanchez *lib. 2. in Decalogum, cap. 41. num. 24.* Bannes *2. 2. quæst. 40. art. 1. dub. 3. col. 1354.* & apud illum omnes communiter: sic enim Iudas Machabæus *1. Machab. 8.* iniit fœdus cum Romanis, qui tunc erant infideles, vt se in bellis mutuò iuuarent; illudque postea confirmarunt etiam Ionathas, & Simon, fratres, vt habetur *eodem lib. 1. Machabæorum, cap. 12. & 14.* Et ratio est: quia in bello iusto licitum est etiam adhi-

6. *In bello licitū est adhibere leones, & feras quascunque.*

bere feras, & bestias, verbi gratia, elephantes, & leones, vt notant Bannes, & Sanchez *locis citatis*, sicut & adhibentur res naturales, verbi gratia, ignes, & metalla artificiosè disposita & applicata per sclopos, & per bombardas, & res artificiales, verbi gratia, venena, & vniuersaliter quicquid potest conducere ad hostes delendos, & profligandos, qui est finis belli: ergo etiam est licitum, per se loquendo, adhibere infideles, & barbaros. Et quemadmodum hi, quando sunt certi de iustitia belli, licitè possunt ex se accurrere ad eos iuuandos, pro quibus vident stare iustitiam; & si videant eos periclitari, possintque facilè, & sine magno incommodo eos defendere; etiam tenentur ex naturali præcepto charitatis, & sub culpa mortali, vt notat Molina *disp. 112. cit. initio*: ita & possunt licitè aduocari, cùm solùm aduocentur ad rem licitam, hoc est, ad sui defensam, & ad iustam punitionem, & offensam suorum hostium.

7. *Fideles licitè possunt bellare pro infidelibus, eosque iuuare in bello iusto.*

Et confirmatur a fortiori: quia etiam infideles licitè possunt iuuari à fidelibus, si fortè habeant iustum bellum contra alios infideles, vel etiam contra fideles, vt notat Bannes *dub. 3. cit. conclus. 1. vers. Tertiò, probatur.* sic enim etiam Abraham *Gen. 14.* dedit auxilium Regi Sodomorum, & pugnauit contra hostes illius: & Dauid *1. Reg. cap. 28. & 29.* dedit auxilium Achis, Regi Palæstinæ, & infideli contra exercitum Israël: & Ionathas *1. Machab. 11.* misit Demetrio Regi infideli tria millia virorum fortium: & certum est, quòd etiam fideles iustum bellum possunt bellare pro Principe infideli, vt patet ex cap. *Iulianus. 11. quæst. 3.* & cap. *Imperatores. §. Iulianus. eadem causa, & quæstione.* Quidni ergo infideles possint bellare iustum bellum pro fidelibus, & ab his aduocari ad illud bellandum, siue sit contra alios fideles, siue contra infideles?

8. *Ex accidente non est licitū vocare infideles in auxilium belli, si ab illis timeantur scādala, & magna incommoda, præsertim contra fidem.*

Dixi autem, id esse licitum, si alioqui non timeatur scandalum, aut damnum fidelibus quoad religionem, quoad mores, &c. quia ex his circunstantiis nocumenti, & mali euentus, rectè notant Authores citati reddi illicitum, vt aduocentur infideles: quid enim mali rationabiliter non timeatur, si aduocentur, verbi gratia, Turcæ, aut Saraceni, qui Christi nomen maximè oderunt, & Christianorum sanguinem auidissimè sitiunt, & Christianam religionem funditùs perdere semper nituntur; & ad hunc finem Christianos infantes clam subripiunt, vt nutriant in infidelitate, & prauis, ac barbaris moribus imbuant, & templa, & sacra profanant omnia; & quantùm possunt omnia destruunt, tam humana, quàm diuina: Hac de causa *2. Paralip. cap. 16.* reprehenditur Asa, Rex Iuda, quia contra Regem Israël vocauit in auxilium Regem Syriæ, eique misit argentum, & aurum de thesauris domus Domini: & per Prophetam ei dicitur iussu Dei: *Stultè egisti: & propter hoc aduersum te bella consurgent.* Et *cap. 19.* reprehenditur Iosaphat, Rex Iuda, quia dedit auxilium impio Achab; eique dicitur per Iehu Prophetam: *Impio præbes auxilium; & his, qui oderunt Dominum, amicitia iungeris: idcircò iram Domini merebaris.* Et negari non potest, quin hæc amicitia cum Rege impio fuerit scandalo populo Dei, & cum aliquo detrimento diuini honoris, vt notat Bannes *dub. 3. cit. in responsione ad 1.* Et ideò meritò reprehendatur, etiamsi admittatur fuisse contracta ex quadam infirmitate humanæ affectionis, vt vult Sanctus Thomas *2. 2. quæst. 186. art. 10. ad 2.* Et fortasse ad excludenda huiusmodi scandala, & incommoda, quæ sunt contra ius naturale, & diuinum, Sanctus Antoninus *part. 3. tit. 4. cap. 2. §. 11. cit.* & Syluester *verbo, bellum, 1. num. 9. quæst. 8. conclus. 3. cit.* & Ioan. And. Archidiac. & alij dicunt, quòd ij tantùm infideles possunt licitè vocari in subsidium belli à fidelibus, qui sunt pacifici, & nobiscum non habent guerram, neque actiuè, neque passiuè; & tunc solùm, quando vrget necessitas: quia, scilicet, quando ex se sunt pacifici, & nobiscum non habent guerram, neque actiuè, neque passiuè, non est, quòd timeantur multæ hostilitates, & feritates: & quando vrget necessitas, neque regnum, aut patria potest defendi à Principe sine illis, facilè possunt excusari, si fortè sequantur ex huiusmodi infidelibus aliqua minora damna: & contrà, si infideles sint ex se feri, nobisque, nostræque fidei semper infensi, vt modò sunt Turcæ, & Saraceni; non possunt vocari nisi illicitè, cùm nihil mali possit ab illis non timeri. Et hoc modo Principes aliqui, qui dicuntur aliquando illos vocasse contra alios Principes Christianos, dicuntur communiter non bene audiuisse, vt refert Bannes, & Valent. *locis citatis.*

9. *Si infideles vocantur indebitè, omnia damna, quæ inferunt contra ius belli, sūt compensanda.*

Et si huiusmodi infideles vocati indebitè, & illicitè, damna inferant contra ius belli, certum est, quòd omnia sunt imputanda ipsis Principibus, à quibus vocantur, & ab illis sunt restituenda, & compensanda, in quantum possunt: cùm enim bellum, & præcipuè aggressiuum sit

actus

actus supremus iustitiæ vindicatiuæ, vt colligitur ex Sancto Thoma 2. 2. *quæst.* 40. *art.* 1. & communiter dicitur *in materia de bello*, necessariò debet Princeps sopremus, qui illud mouet, gerere se vt Iudex iustus; &, vt dicitur *Deuter.* 25. modus plagarum solùm debet esse, sicut modus delicti; neque potest plùs pœnæ inferre, quàm mereatur delictum, neque potest in alio genere, vel in aliis rebus pœnam inferre, quàm in iis, quæ sunt subditæ potestati vindicatiuæ, vt sunt bona tantùm temporalia, & vita hostium, & nocentium; non autem honestas, & pudicitia fœminarum, & bona, & vita innocentium, & Ecclesiæ, & res sacræ, & Deo dicatæ, & similes: & ideò omnia hæc, si lædantur ab infidelibus, sunt compensanda, vt videre est apud Syluestrum *verbo*, *bellum*, 1. *quæst.* 10. *num.* 11. & Sanctum Antoninum 3. *part. tit.* 4. *cap.* 2. §. 1. & apud Bannes 2. 2. *quæst.* 40. *art.* 1. *dub.* 10. & apud Molinam *tract.* 2. *disp.* 117. & apud Franciscum Victoriam *in relect. de iure belli, dub.* 7. *n.* 50. *& seqq.*

10. *Infidelibus nō licet vendere, quæ ab illis sunt malè vsurpanda, si hæc ipsa mala vsurpatio directè intendatur.*

Quoad alterum de vendendis, aut non vendendis iis rebus, quæ sciuntur esse adhibendæ ab infidelibus ad vsus illicitos, & superstitiosos suæ infidelitatis, certum est primò, quòd non est licitum eas vendere ea intentione, vt adhibeantur ad huiusmodi vsus illicitos, vt secundùm omnes notat Sanchez *lib.* 1. *in Decalogum*, *cap.* 7. *num.* 1. Si quis enim directè intenderet sacrificari, verbi gratia, ab infidelibus agnum idolo, & ex hac intentione moueretur ad huiusmodi agnum illis vendendum; certum est, quòd peccaret, & participaret de malitia sacrificij, non modò intentio ipsa, & voluntas illius; sed etiam ipsa venditio agni, quæ ex illa fieret; & sacrificium esset illi directè volitum, tanquàm obiectum suæ voluntatis, & intentionis; & directè voluntarium, tanquam causatum per voluntariam præbitionem, & applicationem materiæ, quæ est agnus.

11. *Licitum tamē est vēdere illa, quæ ex se possūt habere bonū, & malum vsum, etiamsi sciātur de facto esse habitura vsum malū.*

Si verò vsum illicitum, & superstitiosum, quem intendunt ipsi infideles emptores, non intendant similiter venditores fideles, sic distinguit Caietanus 2. 2. *quæst.* 10. *art.* 4. §. *In eodem* 4. *articulo*, & *quæst.* 169. *art.* 2. *circa solutionem ad* 4. *dub.* 1. *&* 3. Suar. *disp.* 18. *sect.* 6. *num.* 2. Azor. *part.* 1. *lib.* 8. *cap.* 22. *quæst.* 6. & *cap.* 24. *quæst.* 14. & *part.* 2. *lib.* 22. *cap. vlt. quæst.* 10. Nauar. *cons.* 1. *n.* 9. *& seqq. de Iudæis*, *lib.* 5. *pag.* 81. *col.* 3. & alij plures apud Sanchez *lib.* 1. *in Decalogum*, *cap.* 7. *cit. num.* 5. si res, quæ venduntur, nullum alium habent vsum ex se, nisi malum, & superstitiosum ipsius infidelitatis; vt sunt, verbi gratia, idola, stolæ, aut vestes sacerdotales gentilium, eorúmque templa, Synagogæ, &c. non est licitum eas vendere, aut alio modo infidelibus tradere: quia id esset cooperari directè illorum peccatis, tradendo illis rem, aut materiam inseparabilem habentem malum vsum; & nullum alium vsum habentem, nisi malum; & per consequens id esset causare, & velle saltem interpretatiuè, & in alio, tanquàm in causa, ipsum malum effectum, & malum vsum, hoc est, in ipsa venditione, & traditione materiæ. Si verò res, quæ venduntur, sint ex se differentes, & possint habere tam vsum bonum, quàm malum, licitè possunt vendi; etiamsi sciantur esse habituræ de facto vsum malum: quia venditio, quantùm est ex se, solùm est ad transferendum dominium rei; non autem ad determinandum illius vsum, siue bonum, siue malum: & quòd hic determinetur ad malum, solùm est à voluntate emptoris, ad quam tamen ipse venditor non cooperatur, neque concurrit, siue directè, siue indirectè, id est, neque in quantum est agens per actum positiuum venditionis, & traditionis rei, neque in quantum non est agens per negationem impeditionis huiusmodi vsus mali, iuxta ea, quæ communiter dicuntur de voluntario directo, & indirecto in vniuersum, cum Sancto Thoma 1. 2. *quæst.* 6. *art.* 3. & nos explicauimus ex professo *lib.* 1. *de humanis actionibus*, *disput.* 5. hoc enim ipso, quòd res, quæ venditur, ex se est indifferens, non potest venditor, in quantum est agens, & faciens actum venditionis, & traditionis rei, dici potiùs, quòd tradat materiam ad vsum malum, quàm ad vsum bonum; & quòd directè potiùs causet vsum malum, quàm vsum bonum. Et hoc ipso, quòd nulla alia actio ex parte illius est debita ad hoc, vt impediatur, vel non sequatur huiusmodi vsus malus; non potest dici, quòd illum causet indirectè, & in quantum non est agens, seu non efficiens illam actionem.

12. *Hoc idē clarè asserit S. Thomas.*

Atque hoc ipsum clarè docet Sanctus Thomas 2. 2. *quæst.* 169. *art.* 2. *ad* 4. vbi explicans, quomodo artes, quæ præparant ornamenta mulierum, sint licitæ, & artifices, dum illas exercent, non peccent, vniuersaliter asserit, quòd illa est ars illicita, quæ facit opera, quibus homines vti non possunt absque peccato; & quòd artifices talia faciendo, talémque artem exercendo, ideò peccant, quia directè præbent aliis occasionem peccandi, vt, verbi gratia, si fabricent idola, aut ea, quæ pertinent ad cultum idololatriæ: & contrà, quòd illa ars non est illicita, quæ facit opera, quibus homines possunt benè, & malè vti, quales sunt gladij, sagittæ, & alia huiusmodi. Et addit, quòd si contingat, vt homines operibus huiusmodi artis vtantur sæpiùs malè, quàm benè, non propterea euadunt artes illicitæ, neque artifices peccant, dum illas exercent; sed solùm pertinet ad officium Principis, vt illas prohibeat, & tollat è ciuitate. Atque ita indicat, quòd tunc artifices, neque etiam indirectè sunt causa mali vsus, cùm ex parte illorum nihil sit debitum, aut requisitum ad hoc, vt ille non sequatur: possit verò ipse Princeps indirectè esse causa illius, in quantum artes illas non tollit, & in quantum non est agens, quod est requisitum, & debitum ex parte illius, vt malus vsus non sequatur, vt etiam notat *ibi* Caietanus §. *Ad* 3. *dubium.*

Vnde ex ipso contextu Sancti Thomæ videtur clarè haberi, quòd non sit ad mentem illius id, quod habet Syluest. *verb. infidelitas*, *quæst.* 4. *num.* 5. Valent. 2. 2. *disput.* 1. *quæst.* 10. *punct.* 5. *in fine*, §. *Ad rationem.* Sanchez *lib.* 1. *in Decal. cap.* 7. *num.* 1. quòd artifices fabricantes idola, aut ea, quæ pertinent ad cultum idololatriæ, ideò dicantur directè præbere aliis occasionem peccandi, quia fabricant ea intentione, vt inseruiant idololatriæ, cùm non sit ratio, quare fabricent ex alia causa, aut ex alia intentione: nam contrà est: quia Sanctus Thomas cooperationem directam ad cultum idololatriæ solùm ponit in ipsa fabricatione idoli; illúdque ait esse opus, quo homines vti non possunt absque peccato; spectata, scilicet, ipsius rei natura, non quidem secundùm esse physicum ipsius materiæ, ex qua fit idolum, vel ipsius figuræ, aut formæ artificiosæ: per quam fit; sed spectata institutione hominum, qui idolum sic fabricatum ex tali materia, & ex tali forma solùm destinant, & solùm vsurpant ad talem cultum; & alioqui si loquamur de intentione, & fine ipsorum artificum, prout potest distingui ab intentione, & fine

cum illis lauentur in balneis, aut in infirmitatibus eos aduocent, aut medicinas ab eis accipiant, & similia, vt mox dicemus; non videtur posse dici rationabiliter, quòd ipsa familiaritas, & assidua conuersatio non sit prohibita omnibus generaliter; sed specialiter solùm iis, qui sunt simplices, & infirmi in fide.

Neque Sanctus Thomas *art. 9. cit.* absolutè negat, eos esse prohibitos de iure communi communicare cum infidelibus, qui sunt firmi in fide; sed solùm negat, eos esse prohibendos, & maximè si necessitas vrgeat: quia, scilicet, si prohibitio specialiter, & particulariter à Prælatis est facienda aliquibus, minimè omnium est facienda iis, qui sunt benè firmi, & quibus periculum specialiter non timetur; & facilè iis potest permitti communicatio, si occurrat aliqua necessaria: per quod tamen non tollitur, quin generaliter, & de iure, huiusmodi communicatio familiaris, & assidua sit prohibita omnibus, vt etiam patet ex Caiet. *in Summa, verb. Iudaizare, § Iudæorum conuersatio*; & ex Paulo Layman. *in sua Theol. morali, lib. 2. tract. 1. cap. 17. n. 1. §. Altera verò causa.* qui etiam §. *Alterum est.* ab hac obligatione non contrahendæ familiaritatis cum infidelibus eos tantùm excipit, qui incumbunt in illorum conuersionem iuxta cap. *Quàm sit laudabile. cit. de Iudæis*: & hos tantùm ait intelligi à Sancto Thoma *art. 9. cit.* per firmos, aut confirmatos in fide, quibus non est prohibendum, ne communicent cum infidelibus: quod videtur etiam confirmari ex ipso Sancto Thoma *in 4. dist. 13. quæst. 2. art. 3. in corp.* vbi asserit, eos, qui sunt firmi in fide, posse conuersari corporaliter cum infidelibus excommunicatis, id est, cum Hæreticis, vt eos conuertant. Et ex eodem Sancto Thoma idem asserit etiam Reginal. *in praxi, lib. 17. cap. 3. n. 37. in fine*, &c. Filiuccius *tract. 21. cap. 5. n. 126.* Bonac. *in Præcepta Decal. disp. 3. quæst. 2. puncto 6. n. 1.* & alij.

8. *Cohabitatio cum Iudæis, vel Saracenis est grauiter prohibita.* Et ad effectum vitandi huiusmodi familiaritatem cum Iudæis, & consequenter periculum subuersionis, specialiter prohibetur Christianis omnibus, siue sint Clerici, & in sacro Ordine, siue laïci, ne cum eis cohabitent, vt patet ex VI. Synodo, *cap. 11.* quod & refertur cap. *Nullus. 28. quæst. 1.* vbi etiam dicitur, quòd qui aliter fecerit, si Clericus est, deponatur; &, si laïcus, excommunicetur: & ex Concilio Lateranensi similiter præcipitur excommunicari, qui præsumpserint habitare cum Iudæis, aut cum Saracenis, vt refertur cap. *Iudæi. 2. de Iudæis.* Et sine dubio id debet intelligi de cohabitatione pressè accepta, & in eadem domo, cùm alioqui cohabitatio in eadem ciuitate, & largè accepta, non sit prohibita; & Christiana pietas eos receptet, & sustineat illorum cohabitationem, & in suam familiaritatem eos admittat, cap. *Etsi Iudæos. de Iudæis.* Et cùm huiusmodi cohabitatio prohibeatur sub pœna depositionis, & excommunicationis, certum est, quòd prohibetur sub culpa graui, vt notat Azor. *part. 1. lib. 8. cap. 22. quæst. 2.*

Et quamuis Christianis non sit prohibitum habere seruos Iudæos, cùm illi perpetuò seruire parati sint, cap. *Dispar. 23. quæst. 8.* & propria culpa illos submiserit perpetuæ seruituti, cap. *Etsi Iudæos. cit. de Iudæis*; non tamen debent illos habere in eadem domo, nec familiariter cum illis agere, iuxta cap. *Nullus. cit. 28. quæst. 1* idque est peculiare pro seruis Iudæis, vt notat Sanctus Antoninus *part. 2. tit. 12. cap. 3. initio*, Syluester *verb. Iudæus, n. 5.* & ex illo Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 31. n. 6.* non autem commune pro omnibus seruis gentilibus, aut infidelibus: quia Iudæi sunt difficiliores ad conuertendum, & peritiores ad peruertendum, quàm sint gentiles, aut alij infideles, qui hac de causa non sunt censendi esse prohibiti haberi in eadem domo tanquàm serui, & de facto vbique habentur, vt patet ex praxi.

Quòd si dicamus cum Suar. *disp. 18. de fide, sect. 6. num. 7.* dominum propriè non dici cohabitare cum seruo; sed seruum cum domino; & ad propriè cohabitandum cum aliquo, & ad contrahendam cum illo quasi societatem domesticam, & œconomicam, requiri, saltem ex parte illius, cum quo est cohabitatio, æqualitatem ad illum, qui cum ipso cohabitat, quomodo vxor cohabitat cum viro, vt vir cum vxore, & fratres, aut contubernales cohabitant simul, vel etiam requiri subiectionem, & inferioritatem, quomodo serui, & famuli dicuntur habitare cum dominis; non autem domini habitare cum ipsis; possumus consequenter etiam dicere cum eodem Suario, quòd canonica prohibitio de non cohabitando cum Iudæis, solùm intelligitur de illis non habendis in eadem domo, tanquàm æqualibus, & verè contubernalibus, aut domesticis, vel etiam tanquam dominis, & superioribus; non autem de illis non habendis, tanquàm seruis, vt etiam habet Bonac. *in Præcepta Decalogi, disp. 3. quæst. 2. puncto 6. num. 2. §. Primus casus.* Et quemadmodum extensio huiusmodi prohibitionis ad Saracenos, quæ similiter sub excommunicatione habetur cap. *Iudæi. 2. de Iudæis.* ex ipsa praxi communiter recepta apud omnes, non intelligitur de illis non habendis in eadem domo, tanquàm seruis: sed solùm de non habendis, tanquàm contubernalibus, & æqualibus, vel tanquàm dominis, & superioribus, vt notat Sanchez *lib. 2. cap. 31. cit. num. 6.* ita & potest intelligi prohibitio de Iudæis.

Ad eundem effectum vitandi familiaritatem cum Iudæis, generaliter prohibetur omnibus, tam Clericis, quàm laïcis, & sub iisdem pœnis depositionis, vel excommunicationis, cap. *Nullus. cit. 28. qu. 1.* ne quis in balneo cum eis se lauet, id est, ex directa intentione essendi in balneo simul cum illis, & coniunctim se lauandi, vt notat Suar. *disp. 18. sect. 6. cit. num. 8.* & Sanchez *lib. 2. cap. 31. num. 11.* & Cosmus Philiarchus *de officio Sacerdot. tom. 1. part. 2. lib. 3. cap. 12. in fine*, & Bonac. *in Decalog. disp. 3. quæst. 2. puncto 6. num. 1. §. Quintus est.* & Filiuccius *tract. 22. cap. 5. num. 126.* Vnde, si quis accedat ad balneum causa sanitatis, vel recreationis; & inueniat ibi Iudæum; non prohibetur in illud ingredi, séque lauare; dummodo non se exhibeat familiarem Iudæo, eique non se societ in ipsa lotione, vt iidem subdunt: neque enim verba Canonis absolutè prohibent, ne fideles se lauent in iisdem balneis, & eodem tempore, in quibus, & quando se lauant Iudæi; sed solùm, ne cum eis se lauent in balneo; quod videtur importare quandam societatem, conuentum, & coalitum, quoad ipsam lotionem. Et quemadmodum in hospitio, verbi gratia, non dicitur cœnare cum alio, qui suam cœnam cœnat per se, dum aliquis alius per se cœnat similiter suam, etiamsi vterque cœnent materialiter in eadem mensa: & si fortè contingat, vt eorum vnus sit excommunicatus, non dicitur alius communicare in mensa cum illo, vt communiter dicitur *in materia de excommunicatione*; neque is, qui furatur in aliqua domo, aut vinea, dum in eadem furatur alius, dicitur furari simul cum illo, vel esse illi socius furti: ita, nec qui se lauat in balneo, dum in eodem se lauat Iudæus, dici debet se lauare in balneo cum Iudæo. 9. *Idem est de lotione in balneis, simul cum Iudæis.*

Tertiò, ad eundem finem vitandi familiaritatem prohibetur generaliter omnibus, tam Clericis, quàm laïcis, ne Iudæos conuiuio accipiant, & ne admittant illorum conuiuia, cap. *Omnes. 28. quæst. 1.* 10. *Conuiuia cum Iudæis, & infidelibus sunt prohibita.*

&

& ex Gloſſa *ibidem*, *verſ. Iudæorum.* idem eſt etiam de aliis Gentilibus, cùm etiam alij cibos diſcernant, & quoad hoc iudaïzent, vt notat Sylu. *verb. Iudæus, num. 2. verſ. Secundum.* ex Archidiac. Ionocentio, & aliis: quod idem determinatè quoad Saracenos, & Mahometanos, non autem quoad alios Gentiles, admittit Suar. *diſp. 18. ſect. 6. num. 9.* Et negari non poteſt, quin huiuſmodi extenſio ſit probabilis, quanuis Sanchez *lib. 2. cap. 31. num. 25.* eam non admittat, niſi ſpecialiter pro illis infidelibus, & pro illis caſibus, qui aliquando exprimuntur in Iure. Et quanuis in textu citato, cap. *Omnes.* 28. *quæſtione* 1. ea cauſa reddatur talis prohibitionis, quia Iudæi plures cibos diſcernunt, tanquàm immundos, quos ſimiliter non diſcernunt fideles, cùm ex Sancto Paulo *ad Titum* 1. omnia munda mundis; nec deceat, vt Iudæi dum illos diſcernunt ſanctiores appareant, quàm fideles, qui non diſcernunt; ea tamen cauſa non eſt cenſenda eſſe vnica; ſed prætereà etiam eſt, vt vitetur familiaritas, quæ in epulis eſt multò maior, quàm in colloquio, vt notat Gloſſa *ibidem*, *verſ. Iudæorum, cit.* Hoſtienſ. *in cap. Quàm ſit laudabile, num. 3. de Iudæis.* Ioan. Andr. *num.* 5. Panorm. *num.* 3. & alij apud Sanchez *cap. 31. cit. num.* 12. Vnde, quod habet Azor. *parte 1. lib. 8. cap. 22. quæſtione 3.* ex Angelo, & Roſella *verb. Iudæus*, tunc ſolùm eſſe peccatum mortale conuiuari, aut cibum ſumere cum Iudæis, quando ipſi cibos diſcernunt; non autem ſi abſque diſcrimine, aut diſcretione omnes comedant, ex eo videtur minùs probandum, vt notat Syluest. *verb. Iudæus, num. 1. verſ. Secundum. cit.* Gloſ. *in cap. Omnes. 28. quæſtione 1. verſ. Iudæorum. cit.* Hoſtienſ. Panorm. Ioan. Andr. *locis citatis*, Sanchez *num. 12. cit.* Filiuccius *tract. 22. cap. 5. num. 126. cit.* quia ciborum diſcretio non eſt tota ratio prohibitionis; ſed ſimul cum illa eſt etiam familiaritas: quanuis per verba illius capituli non ſit expreſſa: & hæc eſt multò maior, ſi Iudæi in gratiam Chriſtianorum, quos habent conuiuas, nullos cibos diſcernant, cùm præſertim hoc ipſum non vacet culpa ex parte fidelium conuiuantium cum Iudæis non diſcernentibus cibos, quòd cum iis cooperantur, & participant in peccato mortali, quod committunt per conſcientiam erroneam, dum putant, cibos diſcerni debere, ex præſcripto legis Moſaïcæ; & tamen de facto non diſcernunt in gratiam conuiuarum.

11. *Non tamen ſunt prohibiti illi cibi, quos ipſi reſpuunt, tanquàm immundos, ſi comedantur, ſeorſim ab illis.*

Illod prætereà addit Azor. *quæſt. 3. cit.* propter rationem diſcretionis ciborum in textu expreſſam, & ne Iudæi videantur ſuperiores Chriſtianis, non ſolùm eſſe illicitum, ſi cibos, quos illi diſcernunt, Chriſtiani comedant, & non diſcernant in eorum conuiuiis; ſed etiam ſi ab illis accipiant, & poſteà comedant ſine illorum conſortio: quia etiam hoc modo Chriſtiani ſe oſtendunt inferiores Iudæis, dum comedunt, quod illi abiiciunt, tanquàm immundum; ex præſcripto legis, hoc eſt, ex præcepto Dei.

Sed reuerà, cùm prohibitio Canonis ſolùm ſit de non conuiuando cum Iodæis, & cum infidelibus diſcernentibus cibos; non autem de ſimpliciter non comedendis, vel de non accipiendis huiuſmodi cibis, quos illi diſcernunt; neqoe ſit ſcandalum, ſi fideles ſciantur non diſcernere cibos, quos diſcernunt Iudæi, eò quòd credant eſſe iam abrogatam veterem legem, quæ præcipiebat diſcerni; non videtur damnandus, ſi quis fidelis ab ipſis infidelibus petat, vel accipiat huiuſmodi cibos, eóſqoe comedat per ſe, & ſeorſim more fidelium, & ſolùm abſtineat ab eorum epulis, & conuiuiis, in quibus hæc comparatio eſt manifeſtior, & poteſt facilè fieri cum maiori contemptu noſtrorum rituum: & non eſt dubium, quòd ſi comeſtio, aut acceptio huiuſmodi ciborum eſſet cum nota, & offenſione aliorum, eſſet illicita, vt etiam notat Sanchez *lib. 2. cap. 31. n. 7. in fine.* Bonac. *in Decal. diſp. 3. quæſt. 2. puncto 6. n. 1. § Secundus caſus.*

12. *Acceſſus ad nuptias, vel feſta, aut ludos Iudæorum, eſt illicitus.*

Illud eſt rationabilius ex eodem Azor. *eadem quæſt. 3.* & Sanchez *lib. 2. cap. 31. n. 17.* per hoc, quòd fidelibus prohibeantur conuiuia cum Iudæis, & cum Gentilibus, pari ratione debere intelligi eſſe illis prohibitum etiam acceſſum ad eorum nuptias, ad eorum feſta, ad ludos, & ad choreas, & ex Roſella *verbo, Iudæus, 1. n. 1.* & Sanchez *ibidem*, idem eſt, ſi Iudæi inuitentur ad nuptias, ludos, aut feſta Chriſtianorum: quia etiam hæc maximè conciliant familiaritatem, eámque arguunt; quæ tamen cum illis per ſe eſt prohibita.

13. *Conuiuia cum infidelibus nõ ſũt illicita Prædicatoribus, qui ad illos mittuntur.*

Excipiuntur tamen ab hac prohibitione conuiuandi cum infidelibus Prædicatores, qui ad illos mittuntur, vt notat Syloeſt. *verb. Iudæus, n. 2. verſ. Secundum, in fine.* Sanchez *c. 31. cit. n. 16.* & Suar. *diſp. 18. ſect. 6, n. 7. verſ. Tertiò, in fin*, nam c. *Quanuis laudabile, de Iud.* expreſsè illis conceditur, vt poſſint vti omnibus cibis infidelium, alioqui licitis ſecundùm tempora, & ſeruata, vt *ibi* dicitur, temporum qualitate. Et quemadmodum familiaritas cum iis contracta communiter à fidelibus poteſt eſſe noxia, ne fideles auocentur à fide; ita & contracta ſpecialiter à Prædicatoribus poteſt eſſe vtilis, vt illi vocentur, & conuertantur ad fidem, vt *ſupra* diximus *n.* 7. Et hoc modo ſpecialiter de Prędicatoribus debet intelligi id, quod habetur c. *Ad menſam.* 11. *q.* 3. quòd licitum ſit ex S. Paulo 1. *Cor.* 10. liberè accedere ad mẽſas infidelium, vt, ſcilicet, ab iis, qui accedũt, faciliùs conuertantur, vt notat *ibid.* Archid. *n.* 1. & retulimus *paulò antè, n.* 7.

14. *Licitum eſt in communi hoſpitio aſſidere in eadẽ menſa cum Iudæo, aut infideli, imò & diuertere ad hoſpitium infidelis.*

Sed etiam illi, qui comprehendũtur prohibitione non conuiuandi, non ſunt cenſendi contra illã facere, ſi fortè accidat, vt in itinere ſimul cum Infidelibus reperiantur in communi hoſpitio; & tã fidelis, quàm infidelis ſuam cœnam cœnet per ſe, ſine vlla intentione habendi alterum, tanquàm conuiuam, & commenſalem: hæc enim tantùm formalis ſocietas, vt ſic dicam, conuiualis, intenta, & volita, eſt prohibita, tanquàm inducens, & indicans familiaritatẽ prohibitam; non autem ſocietas ſolùm materialis quoad locum, aut menſam, vt notat Philiarchus *de officio Sacerd. t. 1, part. 2, lib. 3. c. 12. in fine, pag. mihi* 442. & Sanchez *c. 31. cit. n.* 13. Qui etiam rectè addit *n.* 15. idem eſſe, ſi fortè Iudæus, aut infidelis alicubi cauponem exerceat: licitè enim poteſt fidelis quicunque ad ipſum diuertere, ſuiſque pecuniis cœnam, aut prandium ab illo accipere: neque propterea dicendus erit fuiſſe ab illo exceptus conuiuio, aut illũ habuiſſe conuiuam, & commenſalem, vel familiaritatem cum illo exercuiſſe, contra c. *Omnes.* cit. 28. *qu.* 1.

15. *Azyma Iudæorum ſunt grauiter prohibita omnibus fidelibus,*

Denique ad prohibitionem conuiuiorum cum Iudæis, & infidelibus, poteſt reduci etiam prohibitio comedendi eorum azyma, quæ ſub iiſdem pœnis depoſitionis pro Clericis, vel excommunicationis pro laïcis generaliter prohibentur manducari, cap. *Nullus.* 28. *quæſt.* 1. & ex Sylu. *verb. Iudæus, n. 2. verſ. Tertiò.* & Sanchez *lib. 2. cap. 31. n.* 7. debet intelligi prohibitio, etiamſi comedantur ſeorſim ab ipſis Iudæis: quia cap. *Nullus.* cit. non prohibetur, ne quis cum Iudæis manducet azyma, ſed, ne quis manducet azyma Iudæorum; & vt dicitur cap. *Omnes.* 28. *quæſt.* 1. indignum, & ſacrilegum eſt, eorum cibos à Chriſtianis ſumi, qui apud Chriſtianos communibus cibis non vtuntur, & vt per hoc ſe illis efficiant, atque oſtendant inferiores, vt loquitur *ibi* Gloſ. *verb. omnes.* Excipiuntur tamen ab hac prohibitione ex eodem

Syluaſtro

Syluestro *ibidem*, non solùm Prædicatores iuxta cap. *Quam sit laudabile. supra* cit. *de Iudæis*, quando non haberent alios cibos; sed etiam alij omnes, si similiter vrgeat extrema necessitas, & alij cibi non suppetant, vt addit Sanchez *num. 7. cit.* & Suar. *disp. 18. sect. 6. n. 7. vers. Quarto.* & omnes communiter apud Philiarchum *de offic. Sacerd. tom. 1. part. 2. lib. 3. cap. 12. versus finem*: quia, quemadmodum in casu necessitatis licitum est comedere etiam idolothyta, & carnes immolatas Idolis; non quidem, vt immolatas, & ex superstitione Gentilium; sed vt carnes communes, & profanas: ita & est licitum comedere azyma, dummodo similiter comedantur, vt panes simplices, & communes: siquidem necessitas facit licitum, & legi non subiicitur, cap. *Licet.* & cap. *Conquestus. de feriis.* Imò, si absit scandalum, & suspicio, vel periculum eos manducandi, vt azyma, & ritu Iudaïco; & adsit aliqua necessitas, quamuis non extrema; non videtur prohibitum illa comedere, ex eodem Suario *loco citato*, & Bonac. *in præcepta Decalogi disp. 3. quæst. 2. puncto 6. n. 1. §. Secundus casus.* vel saltem non videtur prohibitum sub mortali, cùm necessitas non solùm præcisa, & absoluta; sed etiam opportuna, & sine qua commodè non potest fieri, excuset à lege, vt notat Glossa *in cap. Conquestus. cit. ve s. Necessitas. de feriis*; & ex illa Philiarchos *loco cit.* & tunc solùm censeri debeat materia grauis, & peccatum mortale in transgressione harum prohibitionum, quando grauiter læditur illarum finis, vt notat Paulus Layman. *lib. 2. tract. 1. cap. 17. n. 1. §. Duo hoc loco.* Et cùm hic finis partim sit, vt seruetur dignitas Christianæ religionis, & partim vt caueatur periculum subuersionis per azymorum manducationem, vterqoe grauiter læderetur, si hæc fieret tempore paschali, & cum ipsis Iudæis, vt idem subdit; non autem si fieret alio tempore, & seorsim ab illis, & facto ipso ostenderetur, non tam comedi azyma Iudæorum, & in quantum comeduntur ab illis, quàm azyma simpliciter, & in quantum sunt, aut possunt esse cibus communis.

16. *Familiaritas, cohabitatio, & conuiuia cum Iudæis sunt prohibita, etiam per Bullas pontificias.*

Atque hæc ferè omnia non solùm sunt prohibita, & illicita de iure communi antiquo, & per sacros Canones; sed etiam de iure nouo per Bullas Summorum Pontificum: nam Paulus III. Constit. *Cum nimis.* §. 1. præcipit, vt Iudæi in omnibus locis ecclesiasticæ ditionis habitent in domibus penitùs seiunctis ab habitationibus Christianorum: & §. 7. vt non præsumant cum ipsis Christianis ludere, aut comedere, vel familiaritatem, seu conuersationem cum illis habere: & §. 11. ne se à pauperibus Christianis dominos vocari patiantur: & si in aliquo defecerint circa præmissa, præcipit §. 14. vt puniantur iusta qualitatem delicti, etiam tanquàm rebelles, & tanquàm rei læsæ maiestatis. Et quamuis posteà Pius IV. Constit. *Dudum.* quoad multa declararit, & limitarit dictam Constitutionem Pauli III. & specialiter concesserit §. 3. vt Iudæi cum Christianis conuersationem, & familiaritatem honestam habere possent; posteà tamen Pius V. Const. *Romanus.* omnes dictas limitationes sustulit, & Constitutionem Pauli III. quoad omnia restituit, & innouauit, & sub interminatione diuini Iudicij omnia, & singula seruari præcepit, non solùm in terris, & dominiis status ecclesiastici; sed etiam vbique locorum: quod idem posteà fecit etiam Gregorius XIII. Constit. *Alias pia memoria.* & Clemens VIII. Constit. *Caca.*

DISPVTATIO XXIX.

Quomodo ciuilis communicatio cum infidelibus non baptizatis, sit prohibita, specialiter quoad exercitium artis medicæ, quoad nutriendos eorum infantes, & quoad testamenta.

1. *Medici Iudæi, aut infideles, grauissimè prohibentur fidelibus.*
2. *Quomodo prohibitio aduocandi Iudæos Medicos extendatur etiam ad alios infideles Medicos.*
3. *Medicus infidelis non est permittendus mederi fidelibus, neque licentia medendi est illi danda.*
4. *Medicina quomodo non sint accipienda à Medico infideli.*
5. *Etiam Chirurgi, & barbitonsores Iudæi, & infideles non sunt vocandi ad ægrotos fideles.*
6. *Excipiuntur tamen casus necessitatis.*
7. *Medicus fidelis quomodo possit mederi Iudæo, aut infideli ægroto.*
8. *Communicatio cum Iudæis, quoad exercitium artis medicæ, est prohibita sub mortali.*
9. *Et communiter non potest in illa dispensare Episcopus.*
10. *Iudæi, & Saraceni non possunt habere Christianas mulieres nutrices suorum infantium.*
11. *Secundùm aliquos id est solùm prohibitum, si illas velint habere in propriis domibus.*
12. *Sed oppositum est verius, & probabilius.*
13. *Nutrire infantes Iudæorum, etiam extra proprias ipsorum domos, est peccatum mortale.*
14. *Neque in hoc potest dispensare Episcopus extra casum necessitatis.*
15. *Infideles non possunt ex testamento habere aliquid à fidelibus.*
16. *Prohibitio non disponendi per testamentum in fauorem infidelium est sub mortali.*
17. *Et in illa communiter non dispensat Episcopus.*

1. *Medici Iudæi, aut infideles, grauissimè prohibentur fidelibus.*

CAP. *Nullus.* 28. *quæst.* 1. sub pœna depositionis, si quis sit Clericus, vel excommunicationis, si sit laïcus, prohibetur, ne quis in suis infirmitatibus vocet aliquem ex Iudæis, aut medicinam ab eis percipiat: & in executionem huius sanctionis, quæ est desumpta ex sexta Synodo, *cap. 11.* Paulus IV. Constit. *Cum nimis.* §. 10. grauiter prohibet ipsis Iudæis, qui fortè sunt Medici, ne etiam vocati, & rogati, ad curam Christianorum accedant, aut illis assistant: eamque Constitutionem, quoad omnia, & singula, confirmauit, innouauit, atque restituit Pius V. Constitutione alia, *Romanus.* & quoad omnia seruari præcepit, non solùm in terris, atque dominiis status ecclesiastici; sed etiam vbique locorum. Et iterum idem præstitit Gregorius XIII. Constitutione, *Aliàs pia memoria.* & specialiter quoad Medicos Iudæos, aut infideles non vocandos, adiunxit, multos esse, qui corporum suorum languores, illicitis mediis, & præcipuè Iudæorum, & aliorum infidelium opera, sanari cupiunt, & veræ salutis animarum suarum, & corporum simul immemores fiunt, & in damnationis æternæ discrimen incidunt, dum sunt in causa, vt Iudæis, & infidelibus ad curationem vocatis, atque adhibitis, magna detur occasio delinquendi; & vt simul negligatur salutare præceptum Innocentij III. in Lateranensi Conc. quod & refertur c. *Cùm infirmitas. de pœn. & rem.* & posteà Pij V. *in alia sua Const.* vt Medici infirmos in lecto iacentes ante omnia moneant,

vt sua peccata sacramentaliter confiteantur; neque tertio die vlterius eos visitent, nisi à Confessario intelligant, esse id ab eis præstitum, vel iusta de causa eos indigere longiore aliquo tempore, hisque incommodis vt occurrat Sanctissimus Pontifex, non modò approbat, confirmat, & innouat consuetudines alias suorum prædecessorum, easque mandat quoad omnia inuiolabiliter obseruari; sed etiam omnibus Christi fidelibus districtè prohibet, & interdicit, ne in posterum Iudæos, aut alios infideles ad Christianorum ægrotantium, & infirmorum curam vocent, seu admittant, aut vocari, admitti ve faciant, concedant, vel permittant. Et insuper mandat omnibus Ordinariis, & habentibus curam animarum, vt in iis locis, in quibus Hebræi, aut infideles moram trahunt, singulis annis initio Quadragesimæ denuò publicent dictam suam Constitutionem; & eos, qui post dictam publicationem aut fuerint contrà facere, ad Sacramenta ecclesiastica, etiam à Regularibus, & exemptis, non esse admittendos: & si decesserint, ecclesiastica sepultura esse priuandos, cuiuscunque tandem status, gradus, ordinis, conditionis, & præeminentiæ extiterint.

Ex his autem Iuribus, tā antiquis, quàm nouis, ferè omnia videntur haberi, quæ possunt esse vtilia ad præsentem quæstionem de communicatione ciuili cum infidelibus non baptizatis, quoad exercitium artis medicæ: vt, verbi gratia, qui infideles non sint vocandi, & quas ob causas sit cum illis prohibita hæc ciuilis communicatio, & in quo tandem consistat, & quibus fidelibus sit prohibita, & sub qua culpa, & sub quibus pœnis.

2. *Quomodo prohibitio admittendi Iudaeos Medicos, extendatur etiam ad alios infideles Medicos.* Nam in primis, etiamsi cap. *Nullus*. 28. *quæst*. 1. non fiat mentio, nisi specialiter de Iudæis; quod idem etiam fit in Constitutionibus Pauli IV. & Pij V. in Constitutione tamen Gregorij XIII. fit extensio etiam ad alios; & generaliter interdicitur, ne Iudæi, aut alij infideles ad curationem Christianorum vocentur. Vnde, siue admittamus cum Suar. *disp*. 18. *sect*. 6. *n*. 8. leges canonicas, quæ prohibent ciuiles communicationes cum Iudæis, extendi debere etiam ad Saracenos, aut Mahometanos; siquidem hi in iure sæpiùs exprimuntur simul cum illis, cap. *Iudæi*. 2. cap. *In nonnullis*. & cap. *Cùm sit nimis. de Iudæis*; non autem debere extendi ad alios infideles, aut gentiles: siue absolutè negemus, debere fieri vllam extensionem, vt vult Ant. Butr. *in cap. Cùm sit. n*. 6. *de Iudæis*, & Sanchez *lib*. 2. *in Decal. cap*. 31. *n*. 25. nisi fortè in aliquibus casibus particularibus, propter aliquas particulares rationes, quia, scilicet, Iudæi sunt multò odiosiores Ecclesiæ, quàm alij infideles, & multò difficiliùs ad fidem conuertuntur, & sunt peritiores ad subuertendos fideles, vt loquitur Sylu. *verb. Iudæus*, *n*. 5. & ideò per leges ecclesiasticas specialiùs potuit prohiberi communicatio cum illis, quàm cum aliis: siue, inquam, admittamus illud, siue hoc, certum est in casu præsenti de arte medica, quòd tam prohibentur vocati Iudæi, quàm alij infideles, cùm ita exprimatur *in Bulla cit.* Gregorij XIII. & ita suadent rationes, quæ in illa afferuntur, quod eos vocando negligatur præceptum Concilij Lateranensis de infirmis statim monendis ad confessionem, cap. *Cùm infirmitas. eit. de pœnit. & remiss.* & quòd Iudæis, & aliis infidelibus detur magna occasio delinquendi, dum, scilicet, vel ex odio in Christianos malè illis medentur, eósque potiùs occidunt, quàm sanent; vel medentur per maleficia, quæ sunt ipsis valdè familiaria: atque ita Christiani, dum illos aduocant, rectè dicuntur fieri immemores veræ salutis animarum simul, & corporum: quæ tamen rationes, vt ex se patet, sunt communes omnibus infidelibus; non autem propriæ solis Iudæis. Et talis est etiam illa ex cap. *Nullus*. 28. *quæst*. 1. id est, vt vitetur cum illis familiaritas: siquidem hæc tempore infirmitatis maximè contrahitur cum Medicis: & si contrahatur cum Iudæis, & infidelibus, potest esse valde noxia, & periculosa fidelibus.

3. *Medicus infidelis non est permittendus mederi fidelibus, neque licentia medendi est illis danda.* Deinde cap. *Nullus. eit.* 28. *quæst*. 1. non solùm prohibetur, ne quis fidelis in suis infirmitatibus aduocet aliquem ex Iudæis; sed etiam, ne medicinam ab eo percipiat: & *in Bulla* Gregorij XIII. non solùm prohibetur, ne quis aduocet; sed etiam ne quis admittat, aut vocari, admitti ve faciat, concedat, vel permittat. Et per hæc postrema verba etiam prohibetur, ne Christianus Protomedicus, aut alius quicunque, medendi licentiam iis concedat: siquidem expressè *ibi* dicitur, quòd qui hanc licentiam dat, aperit illis viam ad delinquendum: & huic etiam malo est occurrendum, & de facto occurritur per dicta verba.

4. *Medicina quomodo non sint accipienda à Medico infideli.* Quod verò dicitur de medicina à Medico infideli non percipienda ex cap. *Nullus. eit.* non vno modo ab omnibus intelligitur: nam Glossa *ibidem*, *vers. Percipiat*. Ang. & Rosell. apud Sylu. *verb. Iudæus*, *quæstione* 1. *num*. 2. *dicto* 4 & Tabiena, & Armilla apud Sanchez *lib*. 2. *cap*. 31. *num*. 9. existimant, illicitum esse, non solùm accipere medicinas de manu Medici infidelis ab ipso exhibitas, & applicatas, vel propinatas infirmo, siua accipiantur dono, nulloque pretio illi persoluto; siue emantur, & certum pretium pro illis soluatur; sed etiam esse illicitum illas accipere, siue dono, siue pecunia, quando ab infideli sunt iam compositæ, & præparatæ: & affirmant solùm esse licitum ab infideli emere medicinalia, & simplicia, quæ posteà componantur, & præparentur à fideli, & ab eodem exhibeantur, & applicentur, vel propinentur infirmo. Et quamuis Syluester *loco citato* addat, id esse dictum irrationabiliter, eùm nulla sit ratio, quare possint à Medico infideli emi licitè medicinalia, & simplicia; non autem medicinæ iam compositæ, & præparatæ. Potest tamen pro dictis Authoribus fortasse afferri sufficiens ratio *ex Bulla* Gregorij XIII. *paulò antè relata*, quòd accipiendo, vel emendo à Iudæis medicinas compositas, & præparatas, dent illis magnam occasionem delinquendi, dum fortasse ex odio in Christianos malè præparant, & fortasse etiam miscent maleficia: & sic Christiani emendo ab illis, & accipiendo dictas medicinas, facto ipso ostendunt, se esse immemores veræ salutis animarum simul, & corporum, vt dicitur *in dicta Bulla*.

Alij verò, vt Syluester *loco citato*, & Azor. *part*. 1. *lib*. 8. *cap*. 22. *quæst*. 5. & Filiuccius *tract*. 12. *cap*. 5. *num*. 127. solùm affirmant, esse illicitum dono accipere, non autem esse illicitum emere medicinas, etiam præparatas, & compositas ab infidelibus: quia cap. *Nullus*. 28. *quæst*. 1. *citata*, dum prohibet, ab illis accipi medicinas, solùm intendit prohibere cum illis familiaritatem, quæ suapte natura facilè conciliatur per donationes; non autem per emptiones, & venditiones.

Alij denique, & Suar. *disput*. 18. *sect*. 6. *num*. 8. & Sanchez *lib*. 2. *cap*. 31. *num*. 9. & Bonac. *in Præcepta Decalogi*, *disp*. 1. *sect*. 2. *puncto* 6. *num*. 2. §. *Quartum est*. solùm existimant, esse prohibitum accipere medicinas per manus, & ministerium infidelium Medicorū infirmis exhibitas, cùm hoc sit quasi mederi infirmo, & maximè in hoc appareat familiaritas, quæ solet cōtrahi intra Medicū, & ægrotum: nō autem esse prohibitū, illas accipere dono, vel pretio, etiam compositas, & præparatas, dummodo infidelis illas

illas non applicet: quod idem videtur sentire etiam Archidiac. *in cap. Nullus. cit. num. 2. 28. quaest. 1.* dum asserit solùm prohiberi, ne sumatur medicina à Iudaeo; ita, scilicet, vt Iudaeus eam praeparet, & exhibeat. Et cum Archidiacono idem asserit etiam Turrecrem, *ibidem, num. 4. & 5.* & alij apud Sanchez *num. 9. cit.* Et quod hic dicitur de non accipienda medicina per manus, & per ministerium Medici infidelis, potiori ratione videtur intelligendum de non accipienda ex illius consilio, & praescripto, vt notat Filuccius *tract. 12. cap. 5. cit. num. 127.* cùm in hoc maximè consistat datio, & acceptio medicinae, prout fit à Medico; non autem in materiali applicatione, quae fit à famulo, vel ab ancilla: & si Medicus infidelis non est vocandus ad aegrotos fideles, neque etiam est consulendus, & multò minùs est rogandus, vt praescribat medicamenta, & remedia: & si praescripserit non rogatus, non sunt accipienda ex illius praescripto Et hoc, quod dicitur cap. *Nullus.* cit. *Medicinam ab eis non percipiat.* videtur esse expositio illius, quod dicitur: *In suis infirmitatibus non vocet.* vt notat *ibi* Archidiaconus *num. 2.*

Et cùm haec omnia ab his omnibus Doctoribus dicantur probabiliter, negari non potest, quin sit tutissimum vitare quàm maximè pericula omnia, quae possunt imminere à Medicis infidelibus, & non modò illis non fidere, vt sua manu applicent medicinas; sed neque etiam, vt praescribant, imò neque vt praeparent, & componant: & haec neque dono, neque pecunia ab illis recipiantur.

5. *Etiam Chirurgi, & barbitonsores Iudaei, & infideles non sunt vocandi ad aegrotos fideles.*

Et quod dicitur in Iure de Medicis infidelibus, extendit Sanchez *lib. 2. cap. 31. num. 9. cit.* etiam ad Chirurgos, & barbitonsores, si debeant, verbi gratia, aperire venam, vel applicare cucurbitulas, & alia huiusmodi ministeria facere, quae spectant ad medicinam; non autem si debeant tondere capillos, & alia praestare homini sano: si enim sint infideles, vocandi non sunt ad medendum aegrotis per sua ministeria: possunt verò non illicitè vocari ad sanis inseruiendum; sicut etiam communiter fit in aliis eorum artificiis, cùm id nullo iure inueniatur prohibitum: quamuis sit optimum, vt etiam in his, & absolutè in omnibus, vitetur illorum familiaritas, & communicatio, & ad nihil vocentur.

6. *Excipiuntur tamen casus necessitatis.*

Excipiuntur tamē pro his omnibus à Doctoribus communiter casus necessitatis, vt videre est apud Archidiaconum, & Canonistas *in cap. Nullus. 28. quaest. 1.* S. Antoninum *p. 11. 2. tit. 12. cap. 3.* Syluestrum *verb. Iudaeus, q. 1. num. 2. dicto 4.* Suar. *disp. 18. sect. 6. num. 8.* Sanchez *lib. 2. cap. 31. num. 8.* Bonac. *in Praecept. Decalogi, disp. 3. quaest. 2. puncto 6. num. 2. §. Tertius casus est.* Et talis necessitas esset censenda, si nullus alius adesset Medicus, nisi Iudaeus, aut infidelis; vel, si is, qui adesset, non esset sufficienter peritus pro grauitate morbi, qui tunc vrgeret; vel, si Medicus Iudaeus, aut infidelis, esset notabiliter doctior, aut peritior, quàm fidelis; vel, si pro grauitate morbi opus esset pluribus Medicis; isque non suppeteret ex solis fidelibus, vt notant Sanchez, & Bonac.

7. *Medicus fidelis quomodo possit mederi Iudaeo, aut infideli aegroto.*

Quòd si quaeras, vtrùm è contra sit licitum Medico fideli accedere, si vocetur, ad aegrotum Iudaeum, aut infidelem, eique medicinam praescribere, aut dare, vel vendere. Respondit Archidiaconus *in cap. Nullus. cit. num. 2.* ex Hugone non esse licitum, nisi vendere: quia, scilicet, familiaritas, quam Iura prohibent, tam contrahitur, si Medicus infidelis medeatur aegroto fideli, quàm si Medicus fidelis medeatur infideli. Excipit tamen, si pietas, aut humanitas aliud postulet: quia, quemadmodum haec sufficienter excusat à communicatione alioqui prohibita cum excommunicatis, cap. *Quoniam multos. 11 quaest. 3.* ita & potest excusare à communicatione prohibita cum Iudaeis: quod idem etiam asserit Turrecremata, & Bellamera apud Sanchez *lib. 2. cap. 31. cit. num. 10.* Et hic rectè addit, huiusmodi casum pietatis, & humanitatis debere intelligi, quando concurrit necessitas iam explicata pro aegroto fideli.

Sed extra huiusmodi casum necessitatis, vel pietatis, & humanitatis, grauiter peccaret Christianus Medicus, si mederetur Iudaeo aegroto, sicut & peccaret Christianus aegrotus, si aduocaret Iudaeum Medicū, vt patet ex poenis depositionis, & excōmunicationis, quae apponuntur cap. *Nullus. cit. 28 q. 1.* & ex priuatione Sacramentorum, & sepulturae ecclesiasticae, quam addit Gregorius XIII. *in sua Bulla*; & *suprà* indicauimus *disp. praecedente, num. 5.* ex Suario *disp. 18. sect. 6. num. 9.* qui etiam rectè subdit, in huiusmodi communicationibus non posse regulariter dispensare Episcopos, cùm sint prohibitae de iure communi, quod illis non est commissum, nisi pro aliquo casu particulari, & quando vrget necessitas, & periculum est in mora, & non potest recurri ad Summum Pontificem, vt etiam dicitur *in materia de legibus.* 8. *Communicatio cum Iudaeis, quoad exercitiū artis medicae, est prohibita sub mortali.* 9. *Et communicator non potest in illa dispensare Episcopus.*

10. *Iudaei, & Saraceni non possunt habere Christianas mulieres nutrices suorum infantium.*

Circa alterum, quod proposuimus de Iudaeorum infantibus non nutriendis, extat decretum Alexandri III. cap. *Iudaei. 2. de Iudaeis*, quòd Iudaei, & Saraceni sub praetextu alendorum suorum puerorum, vel ex quacunque alia causa, non permittantur habere in suis domibus Christiana mancipia, & quòd excommunicentur, qui cum eis consenserint habitare. Et clariùs, & vniuersaliùs cap. *Ad haec.* similiter de Iudaeis idem Alexander III. statuit, quòd Christianae obstetrices, & nutrices non praesumant nutrire Iudaeorum infantes in eorum domibus; idque dicitur esse illis penitùs interdicendum, & si necesse sit, debere etiam illas ad id compelli districtione ecclesiastica. Et ratio redditur: quia Iudaeorum mores, & nostri in nullo concordant; & ipsi de facili ob continuam conuersationem, & assiduam familiaritatem, ad suam superstitionem, & perfidiam simplicium animos possunt inclinare. Et praetereà extat decretum Innocentij III. cap. *Etsi Iudaeos. eodem titulo de Iudaeis*, vbi primùm refert, quòd Iudaei faciunt nutrices suorum filiorum Christianas mulieres; & quòd cùm dictae mulieres Christianae in die Paschatis, & Resurrectionis Dominicae communicant, & sacramentaliter recipiunt Corpus, & Sanguinem Iesu Christi, faciunt illas per triduum effundere lac in latrinas, antequàm lactent eorum infantes; & quòd plura alia committunt detestabilia, & inaudita contra fidem catholicam. Et deinde districtè inhibet, ne de caetero habeant nutrices, aut seruientes Christianos, ne filij liberae famulentur filiis ancillae; sed, tanquam serui à Domino reprobati, recognoscant saltem per effectum operis, se esse seruos illorum, quos Christi mors effecit liberos, & quorum ipsos effecit seruos: & si Iudaei huiusmodi nutrices, & seruientes Christianos non dimiserint, sub poena excommunicationis mandat praecipuè omnibus Christianis, ne de caetero cum Iudaeis commercium aliquod audeant exercere. Et idem praecipit Innocentius IV. Constit. *Impia Iudaeorum. in nouo Bullario, pag. 62. tom. 1.* vbi §. 4. loquens de Iudaeis, *Faciunt*, inquit, *Christianas filiorum suorum nutrices in contumeliam fidei Christianae, cum quibus turpia multa committunt*, &c. Et §. 4. firmiter inhibet, ne de caetero nutrices, seu seruientes habeant Christianos. Et Paulus IV. Constit. *Cùm nimis absurdum.* pag. 271. eodem tom. 1. *Nutrices quoque*, inquit, *seu ancillas, aut alios vtriusque sexus seruientes*

fermitates Christianos habere, vel eorum infantes per mulieres Christianas lactari, aut nutriri facere, nullatenus præsumant. Et denique Gregorius XIII. *Extrau. Antiqu.* inter cæteros casus, in quibus statuit, vt Iudæi possint puniri per Inquisitores, hunc etiam ponit: *Si qui nutrices Christianas contra sacrorum Canonum statuta, diuersorúmque Romanorum Pontificum Sanctiones retinuerit, aut eas retinens die, qua Sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum sumpserint, lac vno, vel pluribus diebus in latrinas, cloacas, vel alia loca effundere coëgerit.*

11. *Secundū aliquos id est solum prohibitum, si illas velint habere in propriis domibus.*

Et quoniam iuxta citata, aliquando specialiter exprimunt, quòd Iudæi, & Saraceni habere non debeant in suis domibus Christianas nutrices, vt patet ex cap. *Iudæi.* 2. & cap. *Ad hæc. de Iudæis*; & quando non exprimunt, dicunt aliqua, ex quibus indicant, quòd eodem modo solùm loquantur de illis non habendis in propriis domibus, vt, verbi gratia, cap. *Etsi Iudæos.* quòd faciant illas per triduum effundere lac in latrinas, & quòd debeant illas dimittere: quod certè indicat imperium proximum, & immediatum, quod in illas habent, & quod illas apud se habeant, & detineant, vt notat Panorm. *in cap. cit. Etsi Iudæos.* hinc est, quòd aliqui solùm existiment esse prohibitum nutrire infantes Iudæorum, & infidelium in eorum domibus; non autem extra illas in propriis domibus ipsarum nutricum: cùm præsertim non sit periculum contrahendæ cum ipsis familiaritatis, si nutriantur extra proprias domos, sicut si nutriantur in propriis domibus. Et quemadmodum alia obsequia permittuntur præstari Iudæis extra proprias domos, vt colere, verbi gratia, illorum agros, aut domos illorum ædificare, vt *suprà* diximus *disput.* 26. *num.* 14. ex cap. *Multorum. de Iudæis*, & ex aliis Doctoribus; quia per illa non contrahitur familiaritas: ita & videtur permitti nutritio infantium. Et in terminis sic docet Glossa *in cap. Ad hæc. verb. In earundem.* Cardin. *ibidem, num. vnico*, Panorm. *num.* 2. & *in cap. Etsi Iudæos. cit.* Bonac. *in Præcepta Decal. disput.* 3. *quæst.* 2. *punct.* 6. *num.* 2. §. *Septimus casus est.* Filiuccius *tract.* 12. *cap.* 5. *num.* 127. §. *Sextus.* Et ex parte hoc idem admittunt etiam alij, qui id limitant, esse licitum, saltem in eo casu, in quo munus nutricis ita geritur extra domum Iudæi, vt vitetur frequens visitatio ipsius patentis, & frequens accessus ad domum nutricis; & omninò vitetur familiaritas cum Iudæis, vt loquitur Layman. *lib.* 2. *tract.* 1. *cap.* 17. *n.* 5. §. *Præterea.* & Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 31. *n.* 19. ex Ang. Sylu. Tab. Armilla *verb. Iudæus.*

12. *Sed oppositū est verius, & probabilius.*

Sed negari non potest, quin oppositum sit probabilius, & verius, vt vult Host. *in cap. Ad hæc. cit.* & Ioan. And. Butr. Anan. *ibidem.* Suar. *disp.* 18 *sect.* 6. *num.* 8. *in fine.* Azot. *part.* 1. *lib.* 8. *cap.* 22. *quæst.* 9. Layman. Sanchez, & alij, qui absolutè docent, id esse illicitum Christianis nutricibus, etiam extra domum Iudæi: & quod additur locis citatis, *in eorum domibus*; non addi ad limitandam, & restringendam prohibitionem; sed solùm ad declarandam occasionem prohibitionis, quæ erat frequens nutritio dictorum infantum in propriis domibus Iudæorum. Et reuerà Innocentius III. *cap. Etsi Iudæos. cit.* absolutè id prohibet, nulla facta significatione, aut expressione propriarum domorum: & quod refert de lacte per triduum effundendo intra latrinas, potuit absolutè contingere, etiamsi nutrices degerent extra domos: siquidem Iudæi adhuc poterant id illis præcipere, & vrgere, vt facerent ipsis videntibus. Et quod mandat, eas dimitti, potest intelligi

solùm à monere nutriendi; non autem simul à cohabitatione domestica: & potuit hoc totum statuere, non solùm ad vitandam familiaritatem cum Iudæis; sed etiam in pœnam sceleris de lacte effundendo in latrinas: quæ pœna est subeunda a Iudæis, tam intra proprias domos, quam extra. Et clariùs hoc idem constat ex Constitutione Innocentij IV. & clarissimè ex Paulo III. *suprà* relato, qui non solùm prohibet Iudæis habere nutrices, aut ancillas Christianas, quod fortasse potest intelligi intra proprias domos; sed etiam facere per illas lactari, aut nutriri infantes: quod est quid amplius, & habet locum etiam extra.

Et hoc idem clarè suadet etiam ratio ipsius textus, quæ omninò est duplex, id est, vt vitetur familiaritas cum Iudæis, cap. *Ad hæc.* & vt seruetur dignitas, & existimatio Christianæ religionis, & filij liberæ non famulentur filiis ancillæ, vt dicitur cap. *Etsi Iudæos. cit.* & fortasse etiam punitio sceleris pro lactis effusione in latrinas, vt indicauimus. Si enim demus, ita obiri munus nutricis extra domum Iudæi, vt vitetur frequens accessus parentis ad visendum infantem, (quod tamen non videtur facilè dandum;) adhuc non vitatur interna beneuolentia, & amor nutricis erga infantem alumnum, & ratione illius erga parentem, & mutua correspondentia ipsius infantis, & ipsius parentis erga nutricem: cùm naturale sit nutricibus amare alumnos, & alumnorum parentes, & coniunctos; & alumnis, eorúmque parentibus, & coniunctis redamare nutrices: quod tamen cum Hebræis non vacat periculo, vt ex se patet. Et similiter negari non potest, quin sit aliquo modo in contumeliam Christianæ fidei, vt loquitur Innocentius IV. quòd Christianæ mulieres, quæ sunt liberæ, famulentur filiis ancillæ; & alant, & lactent infantes Hebræos, vbicunque tandem, & in quibuscunque domibus eos alant, & lactent; & quòd sit maximum inconueniens, vt eos, vel non doceat rudimenta fidei, & pietatis Christianæ, sicut decet Christianam nutricem, vel, si doceat, cessurum id posteà sit in contumeliam, & in contemptum Christianæ fidei: & denique, quòd sit maximè conueniens, vt in pœnam grauissimi sceleris non possint vllibi habere Christianas nutrices, & neque domi, neque extra domum.

Vnde, quia vterque hic finis, id est, conseruatio Christianæ dignitatis, & vitatio familiaritatis, & beneuolentiæ erga Iudæos, grauiter læditur per Christianas nutrices, si alant Iudæos, etiam extra illorum domos; certum videtur, quòd grauiter peccent, si alant, etiam extra domos, vt patet ex regula *superiùs* tradita *disputatione præcedente, num.* 15. *in fine*, ex Paulo Layman. *lib.* 2. *cit. tract.* 1. *cap.* 17. *num.* 2. §. *Duo hoc loco adnotanda sunt.* Et solùm videntur excusandæ, si vrgeat rationabilis necessitas; & periculum sit, ne infantes intereant, nisi alantur ab ipsis, vt indicat Panorm. *in cap. Ad hæc. num.* 2. *cit. de Iudæis*, qui etiam rectè subdit *num.* 3. non posse quoad hoc dispensare Episcopum, cùm hic non dispenset contra ius, nisi expressè, vel tacitè id illi concedatur ab ipso iure; cùm præsertim hæc prohibitio iuris communis sit ad fauorem, & ad conseruandum decorem Christianæ fidei, & dispensatio cessura esset è contra in dedecus fidei, & solùm ad commodum priuatum ipsius Iudæi: quod idem ex multis aliis docet etiam Sanchez *lib.* 2. *in Decalog. cap.* 31. *n.* 27.

13. *Nutrire infantes Iudæorum, etiā extra proprias ipsorū domos, est peccatum mortale.*

14. *Neque in hoc potest dispensare Episcopus extra casum necessitatis.*

15. *Infideles non possunt ex te-*

Denique circa tertium, quod proposuimus de non communicando cum infidelibus quoad testamenta, extat cap. *Sanè profertur.* §. *Multi Episcopi.*

L 24.

ſtamento habere aliquid à fidelibus.

24. *quæſt.* 2. & cap. *Si quis Epiſcopus. de Hæreticis.* quòd ſi Epiſcopus Hæreticis, aut Paganis, etiam conſanguineis, reliquerit aliquid ex teſtamento; excommunicetur ſaltem poſt mortem, eiúſque nomen inter Dei Sacerdotes nullo modo numeretur; idque ipſum cap. *In eos.* immediate ſequente, *eodem titulo de Hæreticis*, & in Concilio Carthaginenſi III. *cap.* 13. *tom.* 1. *Conciliorum, pag.* 544. extenditur ab Epiſcopis etiam ad Presbyteros, & ad reliquos Clericos, & ab Hæreticis, & Paganis ad eos omnes, qui Catholici non ſunt, & à teſtamentis ad aliam quancunque collationem, ſiue in morte, ſiue in vita, vt notat *ibi* Gloſſa *verb. Conferebant.* & patet ex textu; & à Doctoribus vlteriùs extenditur à Clericis etiam ad omnes Chriſtianos, vt patet ex Gloſſa *in cap. Iudæi.* 2. *verb. Permittantur, de Iudæis*, Felino *ibidem, num.* 2. *in fine.* Hoſt. *in cap. Si quis Epiſcopus. num.* 3. §. *Tertius eſt caſus. de Hæret.* Suar. *diſput.* 18. *ſect.* 6. *n.* 9. S. Anton. *part.* 2. *tit.* 12. *cap.* 3. §. 1. *verſ. Item, nullus.* Sylu. *verb. Iudæus, quæſt.* 1. *num.* 2. §. *Sextum.* Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 32. *n.* 22. Et ratio huiuſmodi extenſionis ad omnes Chriſtianos, aut Catholicos, vel eſt à paritate rationis, aut etiam à fortiori, vt vult Suar. *n.* 9. *cit.* quia, ſcilicet, quod prohibetur Epiſcopis, & Clericis in odium infidelitatis, debet intelligi à fortiori eſſe prohibitum etiam laicis; vel certè, quia cap. *Sanè profertur.* §. *Multi Epiſcopi.* 24. *quæſt.* 1. quod ſecundùm vulgatam litteram apud Gratianum ſpecialiter loquitur de Epiſcopis, ſecundùm aliam litteram loquitur generaliter de omnibus, vt notat Hoſtienſ. *num.* 30. *cit.* Addunt verò Syluest. & Sanchez *locis citatis*, Vniuerſitati, aut Collegio Iudæorum, vel infidelium nunquam eſſe licitum relinquere aliquid ex teſtamento; poſſe autem eſſe licitum relinquere aliquid priuatis, aut ſingulis de Vniuerſitate, aut de Collegio, ſi laborent extrema, aut valdè graui neceſſitate; non autem extra caſum neceſſitatis, etiamſi fuerint fratres ipſius teſtatoris: quia, ſcilicet, eo ipſo, quòd ſunt infideles, iam non reputantur, vt fratres, & conſanguinei, vt notat Gloſſa *in cap. Si quis Epiſcopus. cit. de Hæret. verb. Si quis Epiſcopus.* ex cap. *Legi* 23. *quæſt.* 8. vbi ex Sancto Hieronymo contra Vigilantium dicitur, non eſſe crudelitas, ſed pietas punire pro Deo crimina, etiam in coniunctis, iuxta illud Deuter. 13. *Si frater tuus, & amicus, & vxor, quæ eſt in ſinu tuo, deprauare te voluerit a veritate, ſit manus tua ſuper eos, & effunde ſanguinem eorum.* Et hoc idem de Vniuerſitate, aut Collegio infidelium, quod non ſit capax hæreditatis, aut legati, habetur in iure ciuili, *l.* 1. *C. de Iudæis.* Et de ſingulis, aut priuatis Collegiis, quòd vnuſquiſque ſit capax, habetur *l. Cùm Senatus. ff. de reb. dub.* Sed hoc poſtremum, quòd vnuſquiſque priuatus de Collegio prohibito poſſit aliquid teſtamentu accipere, non eſt intelligendum vniuerſaliter de omnibus Collegiis prohibitis: nam Gloſſ. *in cap. Iudæi.* 2. *verb. Permittantur.* vniuerſaliter id negat de Iudæis particularibus, & Felin. *ibidem, n.* 3. & Cynus *in l.* 1. *C. de ſacroſanct. Eccleſ.* & alij, legem citatam, *Cùm Senatus. ff. de rebus dubiis*, dicunt ſolùm procedere in Collegio non prohibito, & reprobato ratione ſectæ, & religionis, id eſt, ſolùm de illis, quæ dicuntur communiter illicita; quia non ſunt erecta authoritate publica, vt etiam notat Molina *diſp.* 154. *initio.* Et ideò etiam particularibus Iudæis, aut infidelibus ex teſtamento nihil eſt relinquendum, niſi fortè premantur extrema, aut valdè graui neceſſitate, in quo caſu tantummodo id permittunt Syluest. & Sanchez *locis citatis*, etiam pro conſanguineis, & fratribus ipſius teſtatoris.

16\. *Prohibitio non diſponendi per teſtamentum in fauorem infidelium, eſt ſub mortali.*

Et ſimiliter pro hac etiam prohibitione non diſponendi per teſtamentum, aut aliter de ſuis bonis in fauorem infidelium, rectè notat Suar. *diſput.* 18. *ſect.* 6. *num.* 9. *citato*, quòd ſit grauis, & ad mortale ex ſuo genere, vt etiam colligitur ex pœna, ſub qua prohibetur, *cap. Si quis Epiſcopus. cit. de Hæret.* Quanuis aliquando ex leuitate materiæ poſſit eſſe ſolùm ad veniale.

17\. *Et in illa communiter non diſpenſat Epiſcopus.*

Et quia etiam hæc prohibitio eſt à iure communi, non poteſt communiter in illa diſpenſare Epiſcopus, niſi vrgeat grauis aliqua neceſſitas, & periculum ſit in mora, ſi debeat recurri ad Papam, vt idem ſubdit.

DISPVTATIO XXX.

Quomodo ſit licita ciuilis communicatio cum Iudæis, & infidelibus non baptizatis, quoad contractus emptionis, & venditionis: & quoad ſocietates, præſertim militares.

1. *Communicatio cum infidelibus quoad contractus, non eſt illicita.*
2. *Per Bullas pontificias multa ſunt conſtituta quoad modum ab Hebræis ſeruandum in ſuis contractibus.*
3. *Iudæi in die Paſſionis Dominicæ non ſolùm prohibentur vendere, & negotiari; ſed etiam prodire in publicum.*
4. *Iudæi, & Pagani temporaliter ſubditi Chriſtianis Principibus, non poſſunt militare.*
5. *Per ſe loquendo, non eſt illicitum aduocare infideles quoſcunque in auxilium iuſti belli.*
6. *In bello licitum eſt adhibere leones, & feras quaſcunque.*
7. *Fideles licitè poſſunt bellare pro infidelibus, eóſque iuuare in bello iuſto.*
8. *Ex accidente non eſt licitum vocare infideles in auxilium belli, ſi ab illis timeantur ſcandala, & magna incommoda, præſertim contra fidem.*
9. *Si infideles vocentur indebitè; omnia damna, quæ inferunt contra ius belli, ſunt compenſanda.*
10. *Infidelibus non licet vendere, quæ ab illis ſunt malè vſurpanda, ſi hæc ipſa mala vſurpatio directè intendatur.*
11. *Licitum tamen eſt vendere illa, quæ ex ſe poſſunt habere bonum, & malum vſum, etiamſi ſciantur de facto eſſe habitura vſum malum.*
12. *Hoc idem clarè aſſerit Sanctus Thomas.*
13. *Idola, & res per ſe inſtituta ad malum vſum, non poſſunt, per ſe loquendo, licitè vendi.*
14. *Poſſunt tamen aliquando licitè vendi ſolùm ex accidente.*
15. *Imagines, & picturæ exprimentes ad viuum ſuum prototypum, poſſunt licitè pingi, & vendi, etiamſi ſciantur ab emptoribus quæri ad malum finem.*
16. *Etiam res indifferentes, quando ſciuntur eſſe habitura malum vſum, non poſſunt vendi ſine aliqua rationabili cauſa.*

1\. *Communicatio cum infidelibus quoad...*

PRÆTER eas communicationes cum infidelibus non baptizatis, quæ ſpecialiter ſunt prohibitæ in iure, & quas in ſuperioribus iam explicauimus, certum eſt,

ad contractus non est illicita.

est, quòd aliæ omnes possunt esse licitæ, vt est, verbi gratia, communicatio quoad contractus emptionis, & venditionis certarum mercium; quoad contractus mutui, & pignoris; & quoad similes, quæ neque sunt prohibitæ iure naturæ, aut diuino, neque reperiuntur prohibitæ vllo iure positiuo humano. Ita Panorm. *in cap. Post miserabilem. num. 3. de vsur.* Syluest. *verb. Iudeus, quæst. 1. num. 2. §. Septimum.* Azor. *part. 2. lib. 8. cap. 22. quæst. 4.* Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 31. num. 23.* & apud illum omnes communiter: nam in iure solùm in pœna aliquorum criminum, & transgressionum, quas Iudæi facere possunt, præcipitur, vt Christiani in mercimoniis, aut in aliis commercium, vel communicationem cum illis non habeant: quod signum est, quoties Iudæi non committunt huiusmodi crimina, eáque pœna non puniuntur à Iudice, licitè posse à Christianis tale commercium, & communionem illis non negari: sicut enim cap. *Etsi Iudæos. de Iudæis*, districtè, & sub pœna excommunicationis inhibetur omnibus Christianis, ne cum Iudæis commercium aliquod audeant exercere, si illi Christianas nutrices, aut seruientes non dimiserint: & in Concilio Lateranensi sub Innocentio III. *cap. 67.* & cap. *Post miserabilem. de vsur.* dicitur, quòd Iudæi possunt compelli per Principes, & Potestates sæculares, vt Christianis remittant vsuras; & donec remiserint, iubentur omnes Christiani sub pœna excommunicationis, tam in mercimoniis, quàm in aliis, omnem communionem illis denegare:

2.
Per Bullas pontificias multa sunt constituta quoad modũ ab Hebræis seruandũ in suis contractibus.

& per alias Constitutiones pontificias plura alia sunt constituta pro Iudæis status ecclesiastici, & pro aliis vndecunque aduenientibus, ad hoc, vt possint aliqua commercia habere cum fidelibus; & plura sunt præscripta circa modum in huiusmodi commerciis, vt, verbi gratia, per Bullam Pauli IV. *Cùm nimis absurdum.* de anno 1555. quòd contractus fictos, aut simulatos non possint celebrare: quòd in libris rationum, & computorum, quæ pro tempore habent cum Christianis, non possint vti aliis litteris, quàm Latinis, nec alio sermone, quàm vulgari: quòd non possint facere mercaturam frumenti, aut hordei, vel aliarum rerum necessariarum humano vsui; sed debeant esse contenti sola arte, quæ dicitur stracciariæ, vel cenciariæ: quòd menses in eorum rationibus, & computis omninò conficiant ex triginta diebus: quòd pignora eis consignata pro cautione suarum pecuniarum non possint vendere, nisi transactis integris mensibus decem, & octo. Et per Bullam Clementis VIII. *Ex Apostolica.* quòd Iudæi mercatores commorantes Anconæ, vel illuc ex Oriente aduenientes, possint occasione suorum creditorum accedere ad quæcunque loca status ecclesiastici. Et per plures Ordinationes Cardinalium Cameraliorum, iussu Gregorij XIII. Xisti V. & Clementis VIII. sæpiùs fuerunt indictæ visitationes bancheriorum Hebræorum per Officiales Montis Pietatis de Vrbe; & sæpiùs fuerunt illis præscriptæ aliæ leges ad eosdem contractus cum Christianis spectantes, vt videre est in libro Statutorum, Bullarum, & priuilegiorum sacri Montis de Vrbe, vbi hæc omnia referuntur: & simul omnia clarè ostendunt, communicationem ciuilem cum Iudæis, & infidelibus non baptizatis, quoad contractus, non modò non esse illicitam, & reprobatam per iura; sed etiam positiuè esse permissam, & approbatam; quod solùm *hoc loco* asserimus.

Quanquam negari non potest, quin etiam quoad contractus alioqui licitos, multa possint iustis de causis prohiberi Iudæis, & infidelibus, tam quoad substantiam ipsorum contractuum, quàm quoad circunstantias loci, & temporis, vt notat Azor. *lib. 8. cap. 22. quæst. 4. cit.* sic enim Paulus IV. Constit. *Cùm nimis absurdum. cit.* prohibuit Iudæis, ne exerceant mercaturam frumenti, aut hordei, vel aliorum, quæ sunt necessaria humano vsui;

3.
Iudæis in die Passionis Dominicæ non solùm prohibentur vendere, & negociari; sed etiã prodire in publicum.

& ne artem cenciariæ in publico exerceant diebus Dominicis, aut aliis festis, quæ sunt de præcepto Ecclesiæ. Et in Concilio Palentino *tom. 3. Conciliorum, part. 2. pag. 1551.* iisdem fuit prohibitum, ne diebus Dominicis, aut festiuis, sua mercimonia venderent, aut qualitercunque sua artificia, vel artes mechanicas exercere præsumerent. Et Alexander III. *cap. Quia super his. de Iudæis*, pro die Parasceues non modò prohibuit, ne venderent mercimonia, vel ne in publico exercerent suas artes; sed generaliter interdixit, ne ostia, vel fenestras suarum domorum aperirent; quanquam hoc tempore id videtur vsu abrogatum. Et in Concilio Aurelianensi III. sub Vigilio Papa, *can. 29. tom. 2. Concil. pag. 507.* fuit præceptum, vt à die Cœnæ Domini, vsque ad secundam Sabbathi in Pascha, hoc est, ipso quatriduo, non auderent procedere inter Christianos, neque catholicis populis se vllo in loco, vel quacunque occasione miscerent. Et in Concilio Matisconensi I. *can. 14. eodem tom. 2. Concil. pag. 698.* vt à Cœna Domini, vsque ad primam diem post Pascha, per plateas, & forum non deambularent. Et denique Innocentius III. in Concilio Lateranensi, quod & refertur cap. *In nonnullis. de Iudæis.* districtissimè prohibuit, ne in diebus Lamentationis, & Dominicæ Passionis, in publicum prodirent. Eiúsque prohibitionis eam attulit causam: quia iis diebus nonnulli ex ipsis non erubescebant ornatiùs incedere; nec formidabant Christianis illudere, qui sacratissimæ Passionis memoriam tunc temporis exhibent, & lamentationis signa prætendunt. Et quoniam non debemus dissimulare opprobria illius, qui probra nostra deleuit, vlteriùs præcepit, vt præsumptores huiusmodi condigna animaduersione punirentur: quod posteà clariùs, & distinctiùs præcepit etiam Gregorius XIII. *Extrau. Antiqua.* vbi inter casus, in quibus mandat Iudæos puniri per Inquisitores, hunc etiam ponit: *Si quis Iudæus Christianos deriserit, & redemptionis nostræ hostiam salutarem in ara Crucis immolatam, Christum Dominum, ludibrio, ac despectui habens quandocunque; maximè verò in sacro Parasceues die, agnum, siue ouem, aut quid aliud Cruci affixerit, aut appenderit, & in eam consputerit, seu quodcunque contra ipsam fecerit.* Et propter hæc, quæ videntur spectare ad circunstantiam temporis pro contractibus per Iudæos celebrandis, licitè potest iis præcipi, etiam quoad circunstantiam loci, vt pro vendendis suis mercibus non ingrediantur domos Christianorum, neque illos admittant in domos suas, quò, scilicet, meliùs vitetur cum illis familiaritas, vt notat Azor. *quæst. 4. cit.* & plura alia possunt præcipi, quæ iudicentur conducere ad alios fines.

Sed pro ipsis Christianis, quatenus communicant ciuiliter cum Iudæis, aut cum aliis infidelibus non baptizatis, quoad contractus, & quoad societates, quas cum illis ineunt; duo videntur esse explicanda, quæ habent aliquid difficultatis, id est, vtrùm possint cum illis inire societatẽ belli, eósque aduocare, tanquàm auxiliares copias; an verò hoc sit intrinsecè malum, aut aliter prohibitum per aliquas leges, præsertim quando bellum est contra alios

Christianos, & fideles: & præterea vtrùm possint iis vendere etiam illa, quæ certò sciunt esse adhibenda ad vsus illicitos, & superstitiosos, vt, verbi gratia, vendere agnum, quem sciunt esse immolandum idolis; vendere thus, quo sciunt esse thurificanda idola; vendere ipsas statuas, aut figuras falsorum Deorum, quas sciunt esse colendas, &c.

4. *Iudæi, & Paganis temporaliter subditi Christianis Principibus non possunt militare.*

Et quoad primum, extat in primis Constitutio Theodosij, & Valentiniani, Imperatorum, quæ refertur in Concilio Meldensi *cap. 73. tom. 3. Concil. part. 1. pag. 614.* & per quam Iudæis, vel Paganis negatur licentia militandi; ne occasione militiæ, & militaris societatis peruertant religionem, ac fidem commilitonum, & sectam, vt *ibi* dicitur, venerandæ religionis immutent. Et hæc prohibitio saltem habet locum pro iis, qui sunt temporaliter subditi Christiano Imperio, & Christianis Principibus: sed præterea, loquendo in vniuersum de infidelibus non baptizatis quibuscunque, certum est, non esse intrinsece malum, nec absolutè prohibitum per vllas leges, siue diuinas, siue humanas, vt non possint aduocari in auxilium, vel subsidium belli, quando hoc est absolute iustum; & aliqui ab ipsis non timetur scandalum, aut damnum fidelibus quoad religionem, & fidem, quoad mores, & quoad vitam, vel res temporales, plusquàm promittit, aut concedat ius belli. Ita Sanctus Antoninus *part. 3. tit. 4. cap. 2. §. 11.* Syluester *verbo, bellum, 1. quæst. 8. conclus. 3.* Molin. *de iust. tract. 1. disput. 112. col. 450.* Valent. *2. 2. disp. ut. 3. quæst. 16. puncto 2. §. Quartò, certum est.* & *§. Atque eadem ratione. col. 776.* Azor. *part. 1. lib. 8. cap. 25. quæst. 13. col. 1034.* Sanchez *lib. 2. in Decalogum, cap. 41. num. 24.* Bannes *2. 2. quæst. 40. art. 1. dub. 3. col. 1354.* & apud illum omnes communiter: sic enim Iudas Machabæus *1. Machab. 8.* iniuit fœdus cum Romanis, qui tunc erant infideles, vt se in bellis mutuò iuuarent; illudque postea confirmarunt etiam Ionathas, & Simon, fratres, vt habetur *eodem lib. 1. Machabæorum, cap. 12. & 14.* Et ratio est: quia in bello iusto licitum est etiam adhibete feras, & bestias, verbi gratia, elephantes, & leones, vt notant Bannes, & Sanchez *locis citatis*, sicut & adhibentur res naturales, verbi gratia, ignes, & metalla artificiosè disposita & applicata per sclopos, & per bombardas, & res artificiales, verbi gratia, venena, & vniuersaliter quicquid potest conducere ad hostes delendos, & profligandos, qui est finis belli: ergo etiam est licitum, per se loquendo, adhibere infideles, & barbaros. Et quemadmodum hi, quando sunt certi de iustitia belli, licitè possunt ex se accurrere ad eos iuuandos, pro quibus vident stare iustitiam; & si videant eos periclitari, possintque facilè, & sine magno incommodo eos defendere; etiam tenentur ex naturali præcepto charitatis, & sub culpa mortali, vt notat Molina *disp. 112. cit. initio*: ita & possunt licitè aduocari, cùm solùm aduocentur ad rem licitam, hoc est, ad sui defensam, & ad iustam punitionem, & offensam suorum hostium.

5. *Per se loquendo, non est illicitū aduocare infideles quoscunque in auxilium iusti belli.*

6. *In bello licitū est adhibere leones, & feras quascunque.*

7. *Infideles licitè possunt bellare pro infidelibus, & quo iuuare in bello iusto.*

Et confirmatur a fortiori: quia etiam infideles licitè possunt iuuari à fidelibus, si forte habeant iustum bellum contra alios infideles, vel etiam contra fideles, vt notat Bannes *dub. 3. cit. conclus. 1. vers. Tertiò, probatur.* sic enim etiam Abraham *Gen. 14.* dedit auxilium Regi Sodomorum, & pugnauit contra hostes illius: & Dauid *1. Reg. cap. 28. & 29.* dedit auxilium Achis, Regi Palæstinæ, & infideli contra exercitum Israël: & Ionathas *1. Machab. 11.* misit Demetrio Regi infideli tria millia virorum fortium: & certum est, quòd etiam fideles iustum bellum possunt bellare pro Principe infideli, vt patet ex *cap. Iulianus. 11. quæst. 3.* & *cap. Imperatores. §. Iulianus. eadem causa, & quæstione.* Quidni ergo infideles possint bellare iustum bellum pro fidelibus, & ab his aduocari ad illud bellandum, siue sit contra alios fideles, siue contra infideles?

Dixi autem, id esse licitum, si alioqui non timeatur scandalum, aut damnum fidelibus quoad religionem, quoad mores, &c. quia ex his circumstantiis nocumenti, & mali euentus, rectè notant Authores citati reddi illicitum, vt aduocentur infideles: quid enim mali rationabiliter non timeatur, si aduocentur, verbi gratia, Turcæ, aut Saraceni, qui Christi nomen maximè oderunt, & Christianorum sanguinem auidissimè sitiunt, & Christianam religionem funditùs perdere semper nituntur; & ad hunc finem Christianos infantes clam subripiunt, vt nutriant in infidelitate, & prauis, ac barbaris moribus imbuant, & templa, & sacra profanant omnia; & quantùm possunt omnia destruunt, tam humana, quàm diuina: Hac de causa *2. Paralip. cap. 16.* reprehenditur Asa, Rex Iuda, quia contra Regem Israel vocauit in auxilium Regem Syriæ, eique misit argentum, & aurum de thesauris domus Domini: & per Prophetam ei dicitur iussu Dei: *Stultè egisti: & propter hoc aduersum te bella consurgent.* Et *cap. 19.* reprehenditur Iosaphat, Rex Iuda, quia dedit auxilium impio Achab; eique dicitur per Iehu Prophetam: *Impio præbes auxilium; & his, qui oderunt Dominum, amicitia iungeris: idcircò iram Domini merebaris.* Et negari non potest, quin hæc amicitia cum Rege impio fuerit scandalo populo Dei, & cum aliquo detrimento diuini honoris, vt notat Bannes *dub. 3. cit. in responsione ad 1.* Et ideò meritò reprehendatur, etiamsi admittatur fuisse contracta ex quadam infirmitate humanæ affectionis, vt vult Sanctus Thomas *2. 2. quæst. 186. art. 10. ad 2.* Et fortasse ad excludenda huiusmodi scandala, & incommoda, quæ sunt contra ius naturale, & diuinum, Sanctus Antoninus *part. 3. tit. 4. cap. 2. §. 11. cit.* & Syluester *verbo, bellum, 1. num. 9. quæst. 8. conclus. 3. cit.* & Ioan. Aod. Archidiac. & alij dicunt, quòd ij tantùm infideles possunt licitè vocari in subsidium belli à fidelibus, qui sunt pacifici, & nobiscum non habent guerram, neque actiuè, neque passiuè; & tunc solùm, quando viget necessitas: quia, scilicet, quando ex se sunt pacifici, & nobiscum non habent guerram, neque actiuè, neque passiuè, non est, quòd timeantur multæ hostilitates, & feritates: & quando viget necessitas, neque regnum, aut patria potest defendi à Principe sine illis, facilè possunt excusari, si fortè sequantur ex huiusmodi infidelibus aliqua minora damna: & contrà, si infideles sint ex se feri, nobisque, nostræque fidei semper infensi, vt modò sunt Turcæ, & Saraceni; non possunt vocari nisi illicitè, cùm nihil mali possit ab illis non timeri. Et hoc modo Principes aliqui, qui dicuntur aliquando illos vocasse contra alios Principes Christianos, dicuntur communiter non bene audiuisse, vt refert Bannes, & Valent. *locis citatis.*

8. *Ex accidenti non est licitū vocare infideles in auxilium belli, si ab illis timeantur scādala, & magnū incommodū, præsertim contra fidem.*

Et si huiusmodi infideles vocati indebitè, & illicitè, damna inferant contra ius belli, certum est, quòd omnia sunt imputanda ipsis Principibus, à quibus vocantur, & ab illis sunt restituenda, & compensanda, in quantum possunt: sic cùm enim bellum, & præcipuè aggressiuum sit actus

9. *Si infideles vocantur indebitè, omnia damna, quæ inferunt cōtra ius belli, sūt cōpensanda.*

actus supremus iustitiæ vindicatiuæ, vt colligitur ex Sancto Thoma 2.2. *quæst.*40. *art.*1. & communiter dicitur *in materia de bello*, necessariò debet Princeps supremus, qui illud mouet, gerere se vt Iudex iustus; &, vt dicitur *Deuter.* 25. modus plagarum solùm debet esse, sicut modus delicti; neque potest plùs pœnæ inferre, quàm mereatur delictum, neque potest in alio genere, vel in aliis rebus pœnam inferre, quàm in iis, quæ sunt subditæ potestati vindicatiuæ, vt sunt bona tantùm temporalia, & vita hostium, & nocentium; non autem honestas, & pudicitia fœminarum, & bona, & vita innocentium, & Ecclesiæ, & rei sacræ, & Deo dicatæ, & similes: & ideò omnia hæc, si lædantur ab infidelibus, sunt compensanda, vt videre est apud Syluestrum *verbo, bellum*, 1. *quæst.* 10. *num.* 11. & Sanctum Antoninum 3. *part. tit.* 4. *cap.* 2. §. 1. & apud Bannes 2.2. *quæst.* 40. *art.* 1. *dub.* 10. & apud Molinam *tract.* 2. *disp.* 117. & apud Franciscum Victoriam *in relect. de iure belli, dub.* 7. *n.* 50. *& seqq.*

10. *Infidelibus nō licèt vendere, quæ ab illis sunt malè vsurpanda, si hac ipsa mala vsurpatio directè intendatur.*

Quoad alterum de vendendis, aut non vendendis iis rebus, quæ sciuntur esse adhibendæ ab infidelibus ad vsus illicitos, & superstitiosos suæ infidelitatis, certum est primò, quòd non est licitum eas vendere ea intentione, vt adhibeantur ad huiusmodi vsus illicitos, vt secundùm omnes notat Sanchez *lib.* 1. *in Decalogum, cap.* 7. *num.* 1. Si quis enim directè intenderet sacrificari, verbi gratia, ab infidelibus agnum idolo, & ex hac intentione moueretur ad huiusmodi agnum illis vendendum; certum est, quòd peccaret, & participaret de malitia sacrificij, non modò intentio ipsa, & voluntas illius; sed etiam ipsa venditio agni, quæ ex illa fieret; & sacrificium esset illi directè volitum, tanquàm obiectum suæ voluntatis, & intentionis; & directè voluntarium, tanquam causatum per voluntariam præbitionem, & applicationem materiæ, quæ est agnus.

11. *Licitum tamē est vēdere illa, quæ ex se possūt habere bonū, & malum vsum, etiamsi sciātur de facto esse habitura vsum malū.*

Si verò vsum illicitum, & superstitiosum, quem intendunt ipsi infideles emptores, non intendant similiter venditores fideles, sic distinguit Caietanus 2. 2. *quæst.* 10. *art.* 4. §. *In eodem* 4. *articulo*, & *quæst.* 169. *art.* 2. *circa solutionem ad* 4. *dub.* 1. *&* 3. Suar. *disp.* 18. *sect.* 6. *num.* 2. Azor. *part.* 1. *lib.* 8. *cap.* 22. *quæst.* 6. & *cap.* 24. *quæst.* 14. & *part.* 2. *lib.* 12. *cap. vlt. quæst.* 10. Nauar. *cons.* 1. *n.* 9. *& seqq. de Iudæis, lib.* 5. *pag.* 81. *col.* 3. & alij plures apud Sanchez *lib.* 1. *in Decalogum, cap.* 7. *cit. num.* 5. si res, quæ venduntur, nullum alium habent vsum ex se, nisi malum, & superstitiosum ipsius infidelitatis; vt sunt, verbi gratia, idola, stolæ, aut vestes sacerdotales gentilium, eorúmque templa, Synagogæ, &c. non est licitum eas vendere, aut alio modo infidelibus tradere: quia id esset cooperari directè illorum peccatis, tradendo illis rem, aut materiam inseparabilem habentem malum vsum; & nullum alium vsum habentem, nisi malum; & per consequens id esset causare, & velle saltem interpretatiuè, & in alio, tanquàm in causa, ipsum malum effectum, & malum vsum, hoc est, in ipsa venditione, & traditione materiæ. Si verò res, quæ venduntur, sint ex se differentes, & possint habere tam vsum bonum, quàm malum, licitè possunt vendi; etiamsi sciantur esse habituræ de facto vsum malum: quia venditio, quantùm est ex se, solùm est ad transferendum dominium rei; non autem ad determinandum illius vsum, siue bonum, siue malum: & quòd hic determinetur ad malum, solùm est à voluntate emptoris, ad quam tamen ipse venditor non cooperatur, neque concurrit, siue directè, siue indirectè, id est, neque in quantum est agens per actum positiuum venditionis, & traditionis rei, neque in quantum non est agens per negationem impeditionis huiusmodi vsus mali, iuxta ea, quæ communiter dicuntur de voluntario directo, & indirecto in vniuersum, cum Sancto Thoma 1. 2. *quæst.* 6. *art.* 3. & nos explicauimus ex professo *lib.* 1. *de humanis actionibus, disput.* 5. hoc enim ipso, quòd res, quæ venditur, ex se est indifferens, non potest venditor, in quantum est agens, & faciens actum venditionis, & traditionis rei, dici potiùs, quòd tradat materiam ad vsum malum, quàm ad vsum bonum; & quòd directè potiùs causet vsum malum, quàm vsum bonum. Et hoc ipso, quòd nulla alia actio ex parte illius est debita ad hoc, vt impediatur, vel non sequatur huiusmodi vsus malus; non potest dici, quòd illum causet indirectè, & in quantum non est agens, seu non efficiens illam actionem.

Atque hoc ipsum clarè docet Sanctus Thomas 2. 2. *quæst.* 169. *art.* 2. *ad* 4. vbi explicans, quomodo artes, quæ præparant ornamenta mulierum, sint licitæ, & artifices, dum illas exercent, non peccent, vniuersaliter asserit, quòd illa est ars illicita, quæ facit opera, quibus homines vti non possunt absque peccato; & quòd artifices talia faciendo, taléмque artem exercendo, ideò peccant, quia directè præbent aliis occasionem peccandi, vt, verbi gratia, si fabricent idola, aut ea, quæ pertinent ad cultum idololatriæ: & contrà, quòd illa ars non est illicita, quæ facit opera, quibus homines possunt benè, & malè vti, quales sunt gladij, sagittæ, & alia huiusmodi. Et addit, quòd si contingat, vt homines operibus huiusmodi artis vtantur sæpiùs malè, quàm benè, non propereà euadunt artes illicitæ, neque artifices peccant, dum illas exercent; sed solùm pertinet ad officium Principis, vt illas prohibeat, & tollat è ciuitate. Atque ita indicat, quòd tunc artifices, neque etiam indirectè sunt causa mali vsus, cùm ex parte illorum nihil sit debitum, aut requisitum ad hoc, vt ille non sequatur: possit verò ipse Princeps indirectè esse causa illius, in quantum artes illas non tollit, & in quantum non est agens, quod est requisitum, & debitum ex parte illius, vt malus vsus non sequatur, vt etiam notat ibi Caietanus §. *Ad* 3. *dubium.* 12.

Hoc idē clarè asserit S. Thomas.

Vnde ex ipso contextu Sancti Thomæ videtur clarè haberi, quòd non sit ad mentem illius id, quod habet Syluest. *verb. infidelitas, quæst.* 4. *num.* 5. Valent. 2. 2. *disput.* 1. *quæst.* 10. *punct.* 5. *in fine*, §. *Ad rationem.* Sanchez *lib.* 1. *in Decal. cap.* 7. *num.* 1. quòd artifices fabricantes idola, aut ea, quæ pertinent ad cultum idololatriæ, ideò dicantur directè præbere aliis occasionem peccandi, quia fabricant ea intentione, vt inseruiant idololatriæ, cùm non sit ratio, quare fabricent ex alia causa, aut ex alia intentione: nam contrà est: quia Sanctus Thomas cooperationem directam ad cultum idololatriæ solùm ponit in ipsa fabricatione idoli; illúdque ait esse opus, quo homines vti non possunt absque peccato; spectata, scilicet, ipsius rei natura, non quidem secundùm esse physicum ipsius materiæ, ex qua fit idolum, vel ipsius figuræ, aut formæ artificiosæ: per quam fit; sed spectata institutione hominum, qui idolum sic fabricatum ex tali materia, & ex tali forma solùm destinant, & solùm vsurpant ad talem cultum; & alioqui si loquamur de intentione, & fine ipsorum artificum, prout potest distingui ab intentione, & fine

ipsius artis, & operis artificiosi; certum est, quòd artifices longè alia intentione possunt, ac solent fabricare idola, quàm vt præbeant aliis occasionem ea colendi: siquidem communiter solùm fabricant propter lucrum, & vt comparent sibi ex illis vtilitatem. Et ex ipso Syluestro *num. 5. citat.* non est dubium, quòd ad nostram vtilitatem, & bonum, licitè possumus vti peccato alterius ex se dispositi ad illud patrandum, dummodo non cooperemur immediatè ad aliquid, quod ex se sit peccatum, vt patet, quando ab vsurario petimus mutuum, eiúsque voluntatem accipiendi vsuras, conuertimus in commodum nostrum. Possent ergo similiter etiam artifices idolorum in suum bonum, ac lucrum conuertere voluntates Gentilium, & infidelium, qui ex se illa colunt; neque per hoc à Sancto Thoma essent dicendi rectè illis præbere occasionem peccandi, si opus ipsum, & ipsum idolum non esset ex se talis occasio, & fabricatio, aut venditio; vel præbitio idoli ex parte artificum non esset ipsa actio, quæ terminaretur directè ad occasionem peccandi datam Gentilibus, & per quam directè concurrerent ad illorum peccatum, vt vult Sanctus Thomas. Nam, sicut, qui occidit, verbi gratia, parentem, & caput familiæ, directè causat ruinam, & damnum ipsius familiæ, etiamsi specialiter, & in se non illud intendat: ita & qui fabricat, aut præbet Gentili idolum, directè causat illius cultum, & directè concurrit ad peccatum idololatriæ, cùm non minùs contineatur respectu Gentilis in habitione idoli, illius cultus, quàm in occisione, & morte parentis, damnum familiæ.

Neque vrget argumentum Valentiæ *puncto 5. cit. §. Hac sententia.* & Sanchez *cap. 7. cit. num. 6.* quòd si loquamur ex natura rei, etiam idola, & vestes sacerdotales Gentilium sint indifferentes, úsque possint homines benè, & malè vti: siquidem possunt illas apud se velle, & retinere, non pro cultu, qui est vsus malus; sed pro memoria antiquitatis; vel pro theatrali, & scenica repræsentatione; vel propter excellentiam artificis, à quo sunt factæ; vel vt irrideant superstitiones Gentilium; vel propter aliquid huiusmodi; qui est vsus bonus. Et si loquamur ex hominum institutione, & voluntate, etiam agni, qui venduntur Iudæis tempore Paschatis, & rami ex myrtho, vel ex aliis arboribus, qui venduntur iisdem tempore Scenopegiæ, vel pro festo tabernaculorum, sunt solùm determinati ad vsum malum, neque manent ampliùs indifferentes ad bonum, & ad malum: & ideò est eadem ratio de vtrisque; & vel omnia dici debent posse licitè vendi, vel nulla. Hoc, inquam,

13. *Idola, & res per se instituta ad malũ vsum, non possunt, per se loquendo, licitè vendi.*

argumentum non vrget: quia, vt *paulò antè* indicauimus, rei natura in idolis, & iis operibus artis, de quibus asserit Sanctus Thomas, quòd homines non possunt iis vti sine peccato, non est attendenda secundùm esse physicum ipsius materiæ, ex qua fiunt; vel ipsius formæ artificialis, quæ per artem inducitur; sed maximè est attendenda ex hominum institutione, per quam ordinantur, & destinantur ad hunc, vel illum finem; & per quam habent, vt hic, vel ille vsus dicatur illis conuenire per se; & omnis alius vsus, ad quem fortè adhibentur ab hoc, vel ab illo, dicatur conuenire solùm per accidens: quia enim forma, & species, in iis, quæ habent principium in nobis, habetur maximè ex fine, quem agens intendit, & ex quo operatur; & finis, dum determinat agens, se habet in illo, vt forma, & vt ratio agendi, vt patet ex Sancto Thoma 1.2. *q. 60. art. 1.* rectè institutio, vel destinatio rei artificialis ad certum finem, dicitur in illa spectare ad ipsam naturam; & hæc attendi maximè ex institutione, & destinatione ad finem: ac proinde, quia idola, & vestes sacerdotales Gentilium solùm sunt institutæ ad finem idololatriæ, rectè dicitur, quòd hæc institutio spectat in illis ad naturam; & quòd idola, & vestes ex sua natura sunt determinatæ ad vsum malum, iísque homines vti non possunt absque peccato, vt loquitur Sanctus Thomas; & per cõsequens, per se loquendo, nec possunt licitè vendi; & est solùm per accidens, si aliquãdo vendantur licitè, vt, verbi gratia, si separentur ab vsu malo, & quodammodo liberentur à prima institutione, & destinatione ad illum, & solùm quærantur, vt dicitur, pro memoria antiquitatis, vel pro theatrali repræsentatione, vel pro alio bono vsu. Et contrà, quia agni, verbi gratia, qui venduntur Iudæis tempore Paschatis, & rami ex myrtho, qui venduntur pro festo tabernaculorum, non habent, per se loquendo, vel ex natura; vel ex hominum institutione destinationem ad malum vsum; sed solùm accidentaliter, & separabiliter illam recipiunt ab hoc, vel illo, vno, aut pluribus; rectè dicuntur esse ex se indifferentes, & posse licitè vendi, etiamsi sciantur esse determinandæ ab ipso emptore ad vsum malum, cùm hoc sit illis omninò per accidens, neque directè, neque indirectè proueniat ex venditione, vt iam explicauimus.

14. *Possunt tamẽ aliquando licitè vendi, solum ex accidente.*

15. *Imagines, & picturæ exprimentes ad viuum suum prototypum, possunt licitè pingi, & vendi, etiamsi sciantur ab emptoribus quæri ad malum finem.*

Et huius generis videntur esse etiam picturæ, aut imagines, quæ ad viuum repræsentant, & exprimunt ipsum prototypum: quia enim, per se loquendo, ad hanc tantùm repræsentationem, & expressionem sunt determinatæ; non autem ad conciliandum amorem turpem, & inhonestum, licitè possunt ab artificibus pingi, & vendi, etiamsi sciantur quæri ab emptoribus ad conciliandum, aut fouendum amorem turpem, cùm hic finis sit illis merè per accidens, & neque directè, neque indirectè proueniat ex artifice: dummodo alioqui pictura ipsa, & imago non sit rei turpis, & quæ siue cogitata, siue concupita, aut patrata, vel etiam expressa litteris, aut sermone, vel pictura, semper sit disconueniens, vt fundet malitiam.

16. *Etiam res indifferentes, quando sciũtur esse habitura malum vsum, nõ possunt vẽdi sine aliqua rationabili causa.*

Sed, quamuis hæc ita sint, & possint infidelibus licitè vendi, quæ sunt ex se indifferentia; non autem illa, quæ ex propria institutione, & natura sunt destinata, & determinata solùm ad vsum malum, & quibus ea de causa non possunt homines, per se loquendo, communiter vti sine peccato, vt iam diximus ex Sancto Thoma; non est negandum, quòd etiam pro iis vendendis, quæ sunt indifferentia, semper est opus aliqua causa ex parte venditoris, vt notat Syluester *verb. infidelitas, n. 5. cit.* Valent. *disp. 1. quæst. 10. puncto 5.* Sanchez *lib. 1. in Decal. cap. 7. n. 10. & 11.* nam ex charitate omnes tenemur, non modò non dare actiuè scandalum, & occasionem spiritualis ruinæ proximo; sed etiam impedire eandem ruinam, quando commodè possumus; & tollere illius occasionem, siue ab aliis datam, siue ex ipso acceptam: & tunc solùm censemur moraliter non posse illam impedire, aut tollere, quando habemus rationabilem causam non impediendi; siquidem hæc causa moraliter inducit quandam moralem impotentiam impediendi, & tollendi, vt notat Sanchez *n. 11. cit.* & ideò excusat à culpa non impediendi, aut non tollendi; sed permittendi dictam ruinam spiritualem: & prout se habuerit diuersimode huiusmodi causa, & verè fuerit maioris, aut minoris necessitatis, & ponderis, huic, aut illi, est diuersimodè iudicandum de honestate, aut de malitia tradendi, aut exhibendi huiusmodi res indifferentes, quæ certò sciuntur esse habituræ malum vsum, vt in plurimis casibus particularibus videre est apud Sanchez *lib. 1. in Decal. cap. 7. cit. n. 12. & seqq.*

DISPV

DISPVTATIO XXXI.

De iis, quæ specialiter spectant ad hæresim, in quantum est error voluntarius circa aliquem articulum fidei.

1. *Vocabulum*, hæresis, *dicitur ab electione, & electionem importat.*
2. *Non tamen competit doctrina catholica.*
3. *Sicut neque competit nomen secta.*
4. *Quomodo hæresis in materia fidei sit electio.*
5. *Quomodo subiectetur in intellectu, etiamsi sit electio.*
6. *Quomodo hæresis possit describi per actum intellectus, & per actum voluntatis.*
7. *Hæresis ex parte intellectus essentialiter est assensus erroneus.*
8. *Quomodo ad errorem intellectus reducatur dubietas in rebus fidei.*
9. *Dubietas de obiecto fidei tollit fidem.*
10. *Etiam actus opinatiuus, & actus fidei humana tollit fidem.*
11. *Potest aliquis in se habere malitiam hæresis, & non esse Hæreticus.*
12. *Quomodo sit Hæreticus, qui ex conscientia erronea putat, se in aliquo sentire contra definitionem Ecclesiæ.*
13. *Assensus erroneus, qui est hæresis, necessariò debet esse voluntarius.*
14. *Qui patitur tentationes contra fidem, quibus indiciis possit cognoscere, quòd illis non consentiat.*

DE infidelitate, & de infidelibus in vniuersum possunt sufficere, quæ hactenus diximus. Vt verò agamus in specie de illius speciebus; de illa præcipuè agemus, quæ est frequentior, & propriè solùm contingit in homine baptizato, dum fidem à Christo traditam, & in Baptismo à se receptam culpabiliter reiicit, non ex toto, sicut Paganus, aut Iudæus; sed solùm ex parte, & quoad vnum tantùm, vel quoad plura ex iis, quæ à Christo sunt tradita in nouo Testamento: & proprio vocabulo dicitur hæresis, vt etiam *suprà* indicauimus *disput.* 22. *n.* 11. Et ex illa etiam constabit, quid sit dicendum de aliis speciebus, quæ ab hæresi solùm differunt secundùm maiorem, aut minorem extensionem obiecti materialis, quod discedunt, vt etiam *ibi* diximus *n.* 14.

1. *Vocabulum, hæresis, dicitur ab electione, & electionem importat.* Et quidem quoad notionem, & vim vocabuli, certum est ex Sancto Hieronymo *in cap.* 5. *ad Gal.* qui & refertur cap. *Hæresis.* 24. *quæst.* 3. ex S. Thoma 2.2. *quæst.* 11. *art.* 1. quòd hæresis Græcè dicitur ab electione, & electionem importat, in quantum, scilicet, vnusquisque eam disciplinam sibi eligit, quam putat meliorem, & in ea tenaciter, & obstinatè persistit: nam deriuatur à Græco verbo, *αἱρέομαι*, quod significat, eligo, volo, expeto, vt tradunt periti Linguæ Græcæ. Et hæc deriuatio est multò aptior, multóque verior, quàm illæ tres, quas refert Directorium Inquisitorum *part.* 2. *quæst.* 1. *pag. mihi* 230. quòd deriuetur à verbo, *eligo*; & hæresis dicatur quasi *electio*; & Hæreticus, quasi *electiuus*, in quantum sibi eligit falsam doctrinam: vel etiam deriuetur à verbo, *hæreo*, in quantum Hæreticus multùm hæret suæ sententiæ: vel denique à verbo, *ercisco*, quod est, diuido, in quantum Hæreticus se se diuidit ab Ecclesia. Et quamuis has etiam omnes etymologias tradat Sanctus Isidorus *lib.* 8. *etymolog. cap.* 3. easque sequantur plures ex Canonistis *in cap. Firmissimè. extr. de Hæret.* imò & ex Scholasticis *in* 4. *dist.* 13. *cit.* sunt tamen minùs aptæ, & minùs veræ, vt ex eodem S. Isidoro *ibid.* notat Penna *in Commentariis ad Directorium Inquisitorum, comment.* 26. *ad primam quæstionem partis* 2. *cit.* Sed, quamuis vocabulum, *hæresis*, etiam deriuatum à verbo Græco, ex primaria impositione tam possit vsurpari in bonam, quàm in malam partem; & absolutè omnis opinio, aut sententia, in qua aliquis firmiter hæreat; siue sit de re bona, & vera; siue de falsa, & mala, possit appellari hæresis, quomodo Marc. Tullius *in paradoxis*, ait, Catonem in ea hæresi esse, quæ nullum sequatur florem orationis: & doctrina Pharisæorum, quæ ante Christi aduentum mala non erat, & quam S. Paulus *Actor.* 20. appellat sectam certissimam; *Actor.* 15. dicitur hæresis: communiter tamen vsus Ecclesiæ iam obtinuit, vt solùm accipiatur in malam partem, pro ea tantùm sententia, aut doctrina, quam aliquis sibi eligit circa materiam fidei, contra doctrinam catholicam, & ab Ecclesia definitam, & receptam, vt notat Suar. *disp.* 19. *de fide, sect.* 1. *n.* 2. Et rectè notat Tertull. *in lib. de præscriptionibus*, & Theophylactus *in cap.* 2. *ad Coloss.* & ex illis Valent. 2.2. *disp.* 1. *quæst.* 11. *puncto* 1. & Suar. *disp.* 19. *de fide, sect.* 1. *n.* 3. & Penna *in Comment.* 26. *cit. ad Directorium Inquisitorum, part.* 2. *quæst.* 1. *pag. mihi* 232.

2. *Non tamen competit doctrinæ catholicæ.* doctrinam fidei, & religionis catholicæ non posse appellari hæresim, etiam secundùm communem acceptionem vocabuli: quia, quamuis dependeat à libera voluntate credendi; ipsa tamen doctrina fidei non est ex inuento, & electione humana; sed ex diuina reuelatione; & ipsa voluntas credendi non est principaliter ex humano arbitrio; sed ex gratia: & ideò dicitur Ioan. 6. *Nemo potest venire ad me, nisi Pater traxerit eum.* Et cap. 15. *Non vos me elegistis; sed ego elegi vos.* Vnde & Sanctus Paulus *Act.* 24. doctrinam fidei non absolutè vocauit hæresim; sed cum hoc addito: *Quam dicunt hæresim.* significans, nimirum, à Iudæis eam sic appellari, sed non benè.

3. *Sicut neque competit nomen sectæ.* Secùs verò est de vocabulo sectæ, quod ex Sancto Isidoro *lib.* 8. *etymolog. cap.* 3. dicitur à sectando, id est, sequendo; & significat omnem doctrinam, aut disciplinam, quam aliquis sequitur: quamuis enim iam ex vsu Ecclesiæ, etiam hoc nomen solùm accipiatur in malam partem, & idem significet, atque hæresis; & hoc modo Hæreticos appellemus sectarios: olim tamen vocabulum hoc fuit vsurpatum secundùm generalem impositionem, & tanquàm indifferens, tam ad bonam, quàm ad malam doctrinam, vt patet ex Sancto Paulo Act. 24. *Secundùm sectam, quam dicunt hæresim, sic deseruio Patri, & Deo meo*, &c. & ex aliis Patribus, quos refert Suar. *sect.* 1. *cit. n.* 4.

4. *Quomodo hæresis in materia fidei sit electio.* Porrò doctrinæ humanitùs inuentæ, & electæ, qualis est doctrina Hæreticorum, benè competit notio hæresis hoc modo acceptæ pro electione, vt videre est apud Sanctum Thomam 2.2. *quæst.* 11. *art.* 1. *cit.* nam, cùm electio sit tantùm eorum, quæ sunt ad finem, vt patet ex Aristotele 3. *Ethic. cap.* 2. & ex eodem Sancto Thoma 1.2. *quæst.* 13. *art.* 3. & sit quasi conclusio syllogismi practici, & operatiui, 7. *Ethic. cap.* 3. in quantum, scilicet, statim sequitur ex conclusione talis syllogismi, quæ propriè appellatur iudicium, aut sententia, vt exponit Sanctus Thomas 1.2. *quæst.* 13. *cit. art.* 1. *ad* 2. quemadmodum voluntas credendi hoc, aut illud, quod sufficienter proponitur, vt reuelatum à Christo, est bona electio, quasi medij, ad credendum simpliciter doctrinæ Christi, & ipsi Christo, tanquàm ad finem: ita & voluntas non credendi hoc, aut illud, est mala electio ad cun-

dem finem; & qui retinet rectitudinem fidei, quatenus dicit intentionem finis, & voluntatem credendi Christo, & admittendi eius doctrinam, & simul deficit ab eadem rectitudine, quatenus dicit electionem mediorum, & voluntatem credendi hoc, aut illud, rectè dicitur habere hæresim, id est, malam electionem in materia fidei, & esse Hæreticus, vel malè eligens: & per hunc defectum tantummodo circa media constituit speciem infidelitatis, quæ dicitur hæresis, vt benè explicat S. Thomas 2.2. *quæst. 11. art. 1. in corp.* sicut & per defectum à fide non solùm quoad media; sed etiam quoad finem, constituuntur aliæ species, id est, Paganismus, & Iudaïsmus, vt idem subdit, cùm Paganus simpliciter in nullo credat Christo, aut Deo; & Iudæus solùm credat Deo in lege veteri, & in figuris; non autem Christo in lege noua, & figuratum adimpletione.

5. *Quomodo subiectetur in intellectu, etiamsi sit electio.*

Neque obstat, quòd hæresis, tanquàm species infidelitatis, positiuè, aut contrariè opponatur fidei; & ideò subiectetur in intellectu, sicut & fides; electio verò, tanquàm species appetitionis, id est, appetitio consultatiua, vel præconsultata, vt eam appellat Aristoteles 3. *Ethic. cap. 3. in fine*, vel appetitio consultatrix, vt dicitur 6. *Ethic. cap. 2.* subiectetur in voluntate. Nam contrà est: quia ex eodem Aristotele 6. *Ethic. cap. 2 cit.* electio nunquam est sine intellectu, & ratione, & necessariò simul requirit vtrunque actum; & ideò tam potest dici intellectus appetitiuus, quàm appetitus intellectiuus; & ratione vtriusque potest dici, quòd subiectetur in vtroque; & per consequens etiam hæresis, prout est mala electio in materia fidei, simul dicit actum rationis, & actum voluntatis, & tam potest explicari per actum rationis, prout dependet à voluntate, quàm per actum voluntatis, prout ordinat actum rationis, & ratione vtriusque potest dici, quòd subiectetur in vtroque, vt de electione in vniuersum explicat Sanctus Thomas 1.2. *quæst. 13. art. 1. cit.* & de hæresi, vel mala electione circa res fidei, notat Suar. *disp. 19. sect. 1. cit. n. 5.* Et quia inter hos actus, in quantum faciunt ad infidelitatem, & ad rem ipsam infidelitatis principaliùs se habet actus rationis, qui per voluntatem eligitur, tanquàm medium ad finem, & qui formaliter, & vltimò complet infidelitatem, & absolutè est ipsa infidelitas; ideò infidelitas, quæ est hæresis, principaliùs dicitur subiectari in intellectu, imò, & absolutè esse in intellectu, etiamsi prætereà dicat aliquid in voluntate, & in quantum subest vocabulo hæresis, & electionis, possit etiam dici, quòd principaliùs illud dicat, & principaliùs subiectetur in voluntate, vt de electione in vniuersum concludit Sanctus Thomas 1.2. *quæst. 13. art. 1. cit.*

6. *Quomodo hæresis possit describi per actum intellectus, & per actū voluntatis.*

Atque hinc fit, vt hæc infidelitas, quæ est hæresis, cùm includat vtrunque actum, per vtrunque possit describi: & si describatur, in quantum subest vocabulo hæresis, possit de illa prædicari in recto, quòd sit electio: & ex Sancto Hieronymo *in cap. 5. ad Gal.* & ex cap. *Hæresis.* iam cit. 24 *quæst. 3.* possit dici, esse electio alicuius doctrinæ, aut disciplinæ, quam quis putat meliorem in materia fidei, contra doctrinam ab Ecclesia definitam, & traditam. Et si debeat describi secundùm rem ipsam, & præscindendo ab appellatione, & vocabulo hæresis, possit de illa prædicari in recto, quòd sit actus intellectus; & dici, quòd sit error volūtarius cum pertinacia contra aliquam veritatem Christianæ fidei ab eo habitus, qui fidem recepit, vt eam describit Canus *lib. 12. de locis theolog. cap. 8.* Suar. *disputat. 19. de fide, sect. 1. n. 5.* Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 7. n. 1.* & alij communiter: & siue describatur hoc modo, siue illo, in idem recidit, cùm in vtraque descriptione inuoluatur, & explicetur vterque actus, id est, intellectus, & voluntatis; & indicentur alia omnia, quæ ad hæresim sunt necessaria.

7. *Hæresis ex parte intellectus essentialiter est assensus erroneus.*

Atque vt clariùs, & distinctiùs agamus de singulis, dicitur primò actus rationis, & intellectus, qui est hæresis, esse error: quia essentialiter est assensus erroneus. Et quemadmodum actus fidei necessariò est verus, neque potest illi, in quantum est fidei, subesse falsum: ita & actus infidelitatis, & hæresis, necessariò est falsus; neque potest illi, in quantum est hæresis, subesse verum, siue sit actus assensus, & positiuè contrarius dissensui fidei; siue sit actus dissensus, & positiuè contrarius assensui fidei. Et sic docent omnes communiter, tam Theologi, quàm Canonistæ: imò & Sancti Patres apud Suar. *disput. 19. de fide, sect. 4. num. 2.* Et fauet *Act. 20.* etiam Sanctus Paulus, dum Hæreticos, quos ibi intelligit per lupos rapaces non parcentes gregi, subdit etiam esse loquentes peruersa, vt abducant Discipulos post se.

Et hoc, quod habet Sanctus Paulus de locutione, non significat, quòd hæresis primò, & per se possit consistere in verbis, siue ore, & voce prolatis, siue scriptis; non autem mente, & in intellectu; sed solùm quòd error, & peruersitas locutionis proueniat ex errore, & peruersitate intellectionis: siquidem ex Aristotele 1. *peri herm. cap. 1.* quæ sunt in voce, sunt notæ illarum, quæ sunt in anima passionum; & quæ scribuntur, sunt notæ eorum, quæ sunt in voce: & ex Sancto Hilario *lib. 1. de Trinit. initio*, & apud Magistrum *in 4. dist. 13. in fine*, hæresis non est de scriptura; sed de intelligentia, eiúsque crimen non est ipse sermo, sed ipse sensus.

Et multò minùs potest hæresis consistere in solis factis, aut operibus externis: quanuis etiam per hæc possit haberi illius suspicio, aut præsumptio; attentis præsertim etiam aliis circunstantiis personæ, & loci: vt, si quis, verbi gratia, inter Hæreticos ignominiosè comburat sacras Imagines; vel inter Iudæos sabbathizet, &c. vt ex communi sententia videre est apud Cordub. *lib. 1. quæst. 17. §. 7. pag. 152.*

Et hoc modo ex præsumptione iuris plures criminosi in sacris Canonibus appellantur Hæretici, & in iudicium vocantur, tanquàm Hæretici: vt, verbi gratia, simoniaci, insordescentes in excommunicatione, colentes Dæmones, &c. quanuis reuerà tales non sint, nisi hæc faciant ex errore mentis, vt notat Syluester *hæresis, 1. quæst. 5.*

8. *Quomodo ad errorem intellectus reducatur dubietas fidei.*

Et ad errorem mentis hoc modo acceptum debet reduci etiam dubietas, ex qua *cap. 1. de Hæret.* dicitur, quòd dubius in fide sit infidelis: nam, quanuis dubietas accepta formaliter, & directè pro suspensione, & quasi pendentia omnis actus, & per quam intellectus etiam expensis rationibus, tam pro assensu, quàm pro dissensu, aliquando adhuc est pendulus, & neque assentit, neque dissentit, non sit infidelitas; sed pura negatio tam actus fidei, quàm actus infidelitatis, vt vult Canus *lib. 12. de locis theolog. cap. 9. vers. Controuersatur autem.* Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 7. n. 12.* & aliqui alij apud ipsum; si tamen accipiatur, prout quasi reflexè dicit iudicium de obiecti ipsius dubietate, & incertitudine; & ideò intellectus sit dubius, & maneat suspensus, & pendulus, quia obiectum ipsum, siue materiale, siue formale, non censet posse fundare actum determinatum, siue ad vnam, siue ad alteram partem contradictionis: omninò est species infidelitatis, vt benè explicat Syluest. *verb. hæresis, quæst. 3. n. 6.* Azor. *lib. 8. c. 9. quæst. 6.* Reginald. *lib. 9. n. 237.* Bannes 2.2. *quæst. 11. in Commentario ad art. 2. col. 2 §. Respondetur.* Vasq. 1.2. *disp. 65. cap. 1. n. 4. pag. 368. col. 1* Sanchez *cap. 7. n. 17. cit.* Valent. 2.2. *disp. 1. quæst. 11. puncto 1.*

ſto 1. Layman. *lib.* 2. *tract.* 1. *cap.* 13. *num.* 5. Bonac. *de excommunicat. disp.* 2. *quæst.* 5. *puncto* 1. *num.* 3. & Suar. *disp.* 19. *sect.* 4. *num.* 12. & 13. Nam reuerà non omnis ſuſpenſio actus circa res fidei eſt dubitatio, ſaltem poſitiua, prout de illa hîc loquimur; ſed tunc ſolùm, quãdo prouenit ex putata obiecti inſufficientia ad fundandũ actum determinatum, vt patet in eo, qui angitur ſcrupulis, & tentationibus circa fidem; & de conſilio Patrum ſpiritualium mentem, & cogitationem aduertit ad alia; & circa obiectum fidei, de quo tentatur, omnem actum ſuſpendit; nec tamen proptereà dicitur dubitare in fide, aut eſſe infidelis, vt notat Bannes 2. 2. *quæst.* 11. *art.* 2. §. *Ex his ſequitur.* & in eo, qui, ſiue vrgeat præceptum de eliciendo actu fidei, ſiue non vrgeat; de facto tamen pro ſua voluntate, & libertate illum non elicit, ſed ſuſpendit, & negatiuè ſe habet, tam circa fidem, quam circa infidelitatem. Et certum videtur, quòd præſcindendo ab hoc imperio voluntatis, non aliunde poteſt prouenire, vt aliquis dubitet, & ſit pendulus circa aliquod obiectum, niſi quia motiuum, quod habet, non putat ſufficiens, vt ex illo ſe determinet ad aliquem actum, & determinatè eliciat, ſiue aſſenſum, ſiue diſſenſum; ac proinde dubitatio propriè dicta ſemper contingit cum aliquo iudicio de inſufficientia obiecti, & motiui ad aliquem actum determinandum: & hoc iudicium in materia fidei non poteſt contingere ſine errore, cùm omne reuelatum à Deo ſit maximè potens fundare aſſenſum; & diuina authoritas, etiam obſcurè reuelans, quæ eſt motiuum formale, ſit maximè potens illum firmare, & conſtituere in ſummo gradu certitudinis; & ideò maximè errat, qui oppoſitum putat; & rectè dicitur errare in fide, & eſſe Hæreticus, ſi ex tali iudicio erroneo de inſufficientia obiecti, & motiui, hæreat pendulus circa aſſenſum.

9. *Dubietas de obiecto fidei tollit fidem.*

Atque hac de cauſa Doctores communiter, tam Theologi, quàm Canoniſtæ, vniuerſaliter, & abſolutè, & ſine diſtinctione affirmant, quòd dubius in fide eſt infidelis, & Hæreticus: quia ſemper huiuſmodi dubietas eſt cum errore; in quo tamen propriè, & formaliter conſiſtit hæreſis. Vnde, qui ſic eſt dubius, non ſolùm eſt dicendus Hæreticus fictione iuris, in quantum in iure habetur pro Hæretico; ſed etiam verè, & propriè, in quantum errat poſitiuè in fide; & ideò verè ſubiicitur pœnis Hæreticorum, vt notat Azor. *part.* 1 *lib* 8. *cap.* 9. *quæst.* 5.

Et huc facit id, quod habetur ex Concilio Vienenſi *Clementina* 1. §. *Porrò. de Summa Trinitate*, quòd non ſolùm ſit erronea, & veritati catholicæ inimica illa doctrina, ſeu poſitio, quæ temerè aſſerit; ſed etiam illa, quæ vertit in dubium, quòd ſubſtantia animæ rationalis, ſeu intellectiuæ, verè, & per ſe humani corporis non ſit forma. Et quod habet S. Auguſtinus *lib.* 8. *de Trinit. cap.* 5. quòd non poſſint in materia fidei vſurpari particulæ, *fortè*, aut *fortaſſe*, vel ſimiles, quæ important, & exprimunt dubietatem. Et, *ſi poteſt dici, ſalua fide veritate, fortaſſe Virginem talem faciem habuiſſe; non tamen poſſit dici, ſalua fide catholica, fortè de Virgine natum eſſe Chriſtum.* Et denique id, quod habet S. Bonauentura *lib.* 5. *de conſideratione, cap* 2. quòd *fides ambiguum non habet: & ſi habet, fides non eſt.* hæc enim omnia, & ſimilia in eo fundantur, quia dubietas, & ambiguitas in intellectu ſemper prouenit ex dubietate, & ambiguitate obiecti, ſaltem putata, & apprehenſa; & ideò ſemper habet adiunctum iudicium, quòd tale obiectum non poſſit fundare actum determinatum; quod tamen iudicium in rebus fidei neceſſariò eſt erroneum; & ideò verè, & propriè conſtituit hæreſim, & deſtruit fidem. Et ratio eſt: quia, quemadmodum in ſcientiis non ſolùm errat, qui aſſentitur contradictorio concluſionis ſcientificæ, & demonſtratæ; ſed etiam ille, qui non penetrat neceſſitatem principij, per quod demonſtratur; & ideò putat, concluſionem non eſſe demonſtratam, & ſcientificam, etiamſi neque ipſi aſſentiatur, neque oppoſito: ita & in fide non ſolùm errat, qui putat, verbi gratia, Deum non eſſe trinum; ſed etiam, qui putat id eſſe dubium, & non penetrat diuinam reuelationem, eiúſque vim ad fundandam, & firmandam fidem de Trinitate. Et quemadmodum ad ſcientiam non ſolùm requiritur obiectũ neceſſarium ſecundùm rem; ſed etiam ſecundùm exiſtimationem, vt patet ex Ariſtotele 1. *Poſter. cap. vlt. textu* 44. & ideò ſcientia non ſolùm deſtruitur per veram contingentiam obiecti; ſed etiam per cõtingentiam falsò putatam, ſiue ſimul præſtetur aſſenſus ad partem oppoſitam, ſiue non: ita, & fides requirit reuelationem diuinam, non ſolùm ſecundùm rem, ſed etiam ſecundùm exiſtimationem, & putatam, ſiue ſimul habeatur aſſenſus ad partem oppoſitam, ſiue non, vt contingit in eo, qui dubitat, & ſuſpendit omnem actum.

Et quod diximus de dubietate, & ſuſpẽſione omnis actus iã explicata, circa fidem, videtur dicendũ etiam de actu opinatiuo per motiuum, aut medium ſolùm probabile, & de actu fidei humanæ, & de alio quocunque, cui poſſit ex ſua natura ſubeſſe falſum, quòd, ſcilicet, neque etiam cum huiuſmodi actibus poſſit fides conſiſtere; & qui aſſentitur, verbi gratia, aſſenſu opinatiuo, vel per actum fidei humanæ, quòd Deus ſit trinus, ſit vere Hæreticus: vt enim patet ex Ariſtotele 1. *Poſter. text.* 44. *cap. vlt. cit.* aſſenſus opinatiuus, ſeu opinio, incertum quid eſt ex ſua natura: & qui opinatur, verbi gratia, quòd homo ſit animal; ita exiſtimat, quòd ſit animal, vt etiam putet, poſſe contingere, vt non ſit animal. Atque hinc prouenit, vt opinio ſemper habeat annexam formidinem de oppoſito; ſiue explicitam, & actualem, quando actualiter de illo cogitatur; ſiue ſaltem implicitam, & virtualem, quando actu non cogitatur; in quantum, ſcilicet, qui opinatur, non habet aſſenſum, niſi modalem, per modum de contingenti, ſaltem in ſua exiſtimatione: & ideò per illum eſt proximè diſpoſitus, & conſtitutus ad actualem formidinem, ſi actualiter ei proponatur oppoſitum. Quare, ſi quis huiuſmodi actum opinatiuum habeat, verbi gratia, de Trinitate; ita exiſtimabit, Deum eſſe trinum, vt etiam exiſtimet poſſe contingere, vt non ſit trinus, & etiam circa materiam de Trinitate habebit in ſua exiſtimatione aſſenſum modalem per modum de contingente: & hic aſſenſus firmabit formidinem de oppoſito, ſi proponatur oppoſitum: quod tamen cum fide, eiúſque infallibilitate ſtare non poteſt. Et idem eſt etiam de actu fidei humanæ, & de alio quocunque, cui poſſit ex ſua natura ſubeſſe falſum, vt iam diximus. Et quamuis etiam fideles in fidei prædicatione vtantur mediis probabilibus; id tamen ſolùm eſt, vt eos, quibus prædicant, quaſi manuducant ad rei veritatem benè percipiendam, & tandem ad immediatè credendam propter Dei authoritatem: ſiquidem aſſueti probabilibus, faciliùs aſſequimur etiam certa; &, vt dicitur 1 *Topic. cap.* 2. potentes ad vtraque dubitare, facile in ſingulis intuemur verum, & falſum. Atque hoc modo, poſtquàm alicui eſt propoſita fides per rationes probabiles, retinet quidem iudicium quoddam quaſi ſpeculatiuum, quòd illæ rationes ſint probabiles, & probabiliter oſtendant veritatem fidei, vt credendam authoritate diuina; non tamen poteſt actualiter aſſentiri per aſſenſum probabilem, & propter rationes probabiles, ita

10. *Etiam actus opinatiuus, & actus fidei humanæ tollit fidem.*

exiſtimando

existimando rem esse, vt etiam existimet, posse contingere, vt non sit; sed solùm assentitur propter authoritatem diuinam; & firmissimè credit rem esse, sicut Deus reuelat. Et quemadmodum qui videt, verbi gratia, suis oculis diem esse, vel parietem esse albũ, impossibile est, vt actualiter id credat per actum fidei humanæ, etiamsi alioqui illum putet dignissimum fide, qui fortè id asserit, excludente, nimirum, euidentia sensus, quancunque aliam credibilitatem minorem: ita & qui intelligit, rem esse reuelatam à Deo, & per consequens non posse aliter esse, quàm Deus reuelet, impossibile est, vt actu illi assentiatur propter rationem probabilem, vel propter fallibilem authoritatem cuiuscunque alterius, etiamsi quasi speculatiuè, & abstractè rationem illam putet probabilem, & dignam fide authoritatem alterius: & si fortè adhuc retineat assensum opinatiuum, & fidem humanam, omninò putabit, rem posse aliter esse, quàm Deus reuelet; & conuincetur non credere, quòd sit reuelata, & fidem amittet. Et hoc totum etiam asserit Sanctus Thomas 1. *part. quæst.* 32. *art.* 4. vbi docet, circa ea, quæ sunt reuelata, & diuinitus tradita, non contingere opinari, cuiusque rei reddit rationem 1. 2. *quæst.* 67. *art.* 3. *in corp.* quia de ratione opinionis est, vt accipiat vnum cum formidine oppositi; & ideò non habet firmam inhæsionem: de ratione verò fidei, vt accipiat sine formidine; & ideò habet firmam inhæsionem. Et 2. 2. *quæst.* 1. *art.* 5. *ad* 4. quia de ratione opinionis est, vt, quod est opinatum, existimetur possibile aliter se habere: & de ratione fidei, vt quod tenetur fide propter fidei certitudinem, existimetur impossibile aliter se habere. Qua ergo ratione impossibile est, vt vnus assensus contradictorius non destruat alium: ita & videtur impossibile, vt assensus fidei, & assensus opinionis non se inuicem deserant, cùm essentialiter inuoluant contradictoria, id est, quòd res opinata possit aliter se habere, & quòd res credita non possit aliter se habere, vt notat etiam Castrus *lib.* 1. *de iusta Hæreticorum punitione, cap.* 7. & *lib.* 1. *aduersùs hæreses, cap.* 10. Petr. de Arag. 2. 2. *quæst.* 11. *art.* 2. *dub.* 2. & Azor. *part.* 2. *lib.* 8. *cap.* 9. *qu.* 6. & alij. Et quemadmodum dubitatio de rebus fidei ideò tollit fidem, & continet hæresim; quia continet positiuum errorem, quòd res sint dubiæ, non autem certæ, vt diximus *paulò antè*: ita & opinio de iisdem videtur dicenda hæresim continere, quia similiter continet errorem, quòd res reuelatæ possint aliter esse, quàm sint reuelatæ. Et cùm ex S. Augustino *in Enchiridio, cap.* 17. & 19. non solùm erret, qui approbat falsa pro veris, vel improbat vera pro falsis; sed etiam, qui habet incerta pro certis; negari non potest, quin etiam erret, qui fidei veritates omninò infallibiles, & necessarias, habet vt opinabiles, & contingentes, & per consequens fallibiles.

Atque hoc videtur multò verius, quàm quod habet Suar. *disp.* 19. *de fide*, *sect.* 4. *num.* 16. actum opinatiuum circa res fidei tunc solùm esse hæreticum, & includere hæresim, quando se habet quasi exclusiuè ad actum perfectiorem, & firmiorem; & quasi reflexè dicit iudicium, quòd res illæ non sint capaces, aut dignæ alio assensu; non autem si solùm se habeat quasi abstractiuè, & solùm essentialiter ex ratione, & motiuo probabili; siue præterea circa eandem veritatem possit esse alius assensus ex motiuo infallibili; siue non. Nam contrà est: quia actus opinatiuus essentialiter, & ex propria ratione, semper se habet exclusiuè ad actum perfectiorem, & infallibilem, cùm essentialiter sit circa obiectum contingens, saltem putatum; & ideò essentialiter semper fundet formidinem, quòd res possit aliter esse, vt iam explicauimus ex Aristotele 1. *Poster. text.* 44. *cit.* quod tamen stare non potest cum certitudine fidei: & quòd dicitur, posse aliquando actus opinionis se habere, etiam quasi arbitratiuè, solùm est, quoad fundandum iudicium, quasi speculatiuum, & in abstracto, quòd rationes illæ sint verè probabiles, & probabiliter veritatem suadeant, non autem quoad fundandum re ipsa, & practicè assensum, cùm impossibile sit, vt quis probabiliter, & cum formidine assentiatur, quando habet rationem assentiendi omninò certam, & infallibilem, vt *supra* diximus de eo, qui videt per euidentiam sensus, quòd dies sit, & quòd panis sit albus; & ideò non potest id credere per fidem humanam, vel per assensum quencunque probabilem.

11. *Potest aliquis in se habere malitiã hæresis, & nõ esse Hæreticus.* Hoc verò ipsum, quòd hæresis ex parte intellectus essentialiter sit error, vel assensus erroneus circa res fidei, non est intelligendum de illo, qui quomodocunque contrahit in voluntate malitiam, & culpam hæresis; sed solùm de illo, qui contrahit talem malitiam per actum infidelitatis in se consummatum, & immanentem in suo intellectu: nam, si quis legendo, verbi gratia, libros hæreticos, vel familiariter agendo cum Hæreticis, vel quocunque alio modo se constituat in morali periculo incidendi in hæresim, verè contrahit in voluntate malitiam, & culpam hæresis; non tamen proptereà est dicendus habere hæresim, vel esse Hæreticus, cùm per has locutiones non importetur quomodocunque malitia hæresis; sed ipsa hæresis formaliter consummata, & immanens in eo ipso, qui dicitur illam habere, & per illam esse Hæreticus, vt notat Suar. *disp.* 19. *sect.* 4. *n.* 18. Et idem est de illo, qui sine formali errore intellectus circa res fidei, sed solùm ex imprudentia, vel ex mala voluntate inordinatè, & incautè loquitur circa res fidei; vel etiam ex proposito, & studiosè prædicat hæresim, & plures alios in illam inducit: verè enim ita contrahit malitiam hæresis, quam in aliis causat, vt tamen in se non sit Hæreticus, neque habeat hæresim, vt idem subdit *n.* 18. *cit.* & Vasq. 1. 2. *disp.* 126. *cap.* 3. *n.* 10. & ex eodem Suar. *n.* 7. Hoc modo explicatur dictum Sancti Hieronymi apud Magistrum *in* 4. *dist.* 13. *in fine*, & apud Sanctum Thomam 2. 2. *quæst.* 11. *art.* 2 quòd ex verbis inordinatè prolatis incurratur hæresis: & illud Sancti Gregorij *lib.* 1. *epistolarum*, *cap.* 24 quòd incauta locutio in errorem pertrahat; in quantum, scilicet, qui inordinatè, & incautè loquitur de rebus fidei, præbet aliis occasionem, & causam incurrendi in hæresim, & etiam ipse participat de malitia hæresis, etiamsi verè, & propriè non sit Hæreticus, si verba illa inordinata, & incauta non proferat ex vero errore, & hæresi, quam in se habeat, & ad illam exteriùs confitendam, vt etiam explicat Sanct. Thom. 2. 2. *quæst.* 11. *art.* 2. *cit. ad* 2.

12. *Quomodo sit Hæreticus, qui ex conscientia erronea putat se in aliquo sentire contra definitione Ecclesiæ.* Et contrà, si quis per conscientiam erroneam putet, aliquid repugnare definitioni Ecclesiæ, quod reuerà non repugnat, eique assentiatur, putans, & volens dissentire ab Ecclesia, est verè Hæreticus, vt notat Bannes 2. 2. *quæst.* 11. *art.* 2. §. *Ex his sequitur* 3. quia, quamuis non erret reuerà, quoad illum articulum, in quo putat se dissentire ab Ecclesia; errat tamen in hoc alio, quòd putet, Ecclesiam ipsam posse errare; imò, & de facto errare in suis definitionibus, à quibus, tanquàm erroneis, ipse dissentit. Et quamuis si exteriùs prodat primum tantùm assensum, quem ipse putat repugnare definitioni Ecclesiæ, non incurrat pœnas Hæreticorum, cùm reuerà ratione illius non sit Hæreticus: si tamen prodat secundum, & quòd Ecclesia possit errare, & quòd eius definitiones sint de facto erroneæ, verè incurrit, vt notat

Henriquez

Henriquez *lib.* 13. *de excom. cap.*17.*num.*3. Sayr. *de censur.lib.*3. *cap.*4.*num.*14. Sanchez *lib.*2. *in Decal. cap.*7.*num.*30. Suar.*disp.*19.*de fide,sect.*4.*num.*17. & *sect.*5. *num.*12.

13. *Assensus erroneus, qui est hæresis, necessariò debet esse voluntarius.*

Dicitur verò præterea in descriptione hæresis, quòd huiusmodi error, siue assensus erroneus, debeat esse voluntarius: quia, quemadmodum fides omninò requirit, vt sit voluntaria, & tam quoad specificationem, quàm quoad exercitium dependet à pia voluntate credendi, vt patet ex dictis *suprà disp.* 3. ita & hæresis, quæ illi opponitur. Et alioqui, quemadmodum fides non posset dici virtus moralis, si non dependeret à voluntate; & actus fidei non esset honestus, & meritorius: ita & hæresis non posset dici vitium morale, eiúsque actus non esset turpis, & peccatum; quod tamen dici non potest: imò nec posset ei tribui appellatio, & vocabulum hæresis, quod Græcè significat electionem, vt *suprà* retulimus ex S. Hieronymo in *cap.*5.*ad Gal.* & ex *cap.hæresis*, 24. *quæst.* 3. Et quoad hoc omnes conueniunt cum Magistro *in* 3.*dist.*24.*&* 25. & *in* 4. *dist.*13. & cum S. Thoma 2. 2. *quæst.* 11. *art.*2. vt notat Suar. *disp.*19.*cit.sect.*3.*num.* 1.

14. *Qui patitur tentationes contra fidem, quibus indicijs possit cognoscere, quòd illis non consentiat.*

Atque ex defectu voluntarij non modò non est Hæreticus, qui ex ignorantia inuincibili errat in fide, cùm talis ignorantia omninò tollat rationem voluntarij; sed neque etiam qui inuitus patitur tentationes contra fidem, & habet cogitationes turpissimas, & blasphemas contra Deum, & contra Beatissimam Virginem, & contra Sanctos. Neque est, quòd multùm angatur scrupulis, ne fortè consenserit huiusmodi tentationibus: sed potest tutissimus esse, si illas contemnat, séque reputet, vt merè passiuè ad illas habentem, & quasi nihil menti occurreret, vt ex S. Bonau. *Opusculo de profectu Religiosorum*, *cap.* 3. & ex Gersone, & alijs notat Sanchez *lib.*2.*in Decalog.cap.*7. *num.*13. qui etiam rectè subdit *num.* 14. plura indicia, ex quibus, qui sic tentatur, potest esse certissimus de consensu non præstito: vt, verbi gratia, si, dum patitur huiusmodi cogitationes, & tentationes, reputet se Hæreticum: siquidem veri Hæretici non reputant se Hæreticos, & sentientes contra fidem: & hoc ipso, quòd aliquis per aliquos assensus iudicat se Hæreticum, iudicat falsos, & contra fidem assensus illos: & stante hoc iudicio falsitatis certissimus est, quòd illos non admittit. Et præterea, si per has ipsas cogitationes magna pœna angatur: siquidem signum est, quòd illas, vt falsas, & veritati contrarias maximè abominatur: & ideò quòd non admittat, neque consensum illis præbeat, vt etiam ex Cano, & Bannes notat Reginaldus *in praxi lib.*17.*cap.*4.*num.*49.& patet ex ipso Cano *lib.* 12. *de locis theolog. cap.*10. & Bannes 2.2. *quæst.*11. *art.*2. §. *Sequitur* 4. quod idem etiam notat Bonac. *de excommunic. disp.*2. *quæst.* 5. *puncto* 1. *num.*1.& Filiuccius *tract.*16.*cap.*2.*num.*24.*&* 26.

Qualis autem, & de quo obiecto, & quomodo debeat esse huiusmodi voluntas, ex qua hæresis est voluntaria, meliùs constabit *disp. sequ.de pertinacia.*

DISPVTATIO XXXII.

Quomodo ad hæresim requiratur pertinacia.

1. *Pertinacia omninò requiritur ad hæresim.*
2. *Vocabulum pertinacia vnde deriuetur, & quid significet.*
3. *Pertinacia in hæresi in quo consistat.*
4. *Pertinacia in hæresi quare solùm assignetur per ordinem ad definitionem Ecclesiæ.*
5. *Ad pertinaciam requiritur aliqua notitia authoritatis, & propositionis Ecclesiæ.*
6. *Non tamen requiritur notitia specialis, explicita, & absoluta; sed potest sufficere etiam generalis, implicita, & conditionalis, dummodo non sit solùm habitualis.*
7. *Neque requiritur vera credulitas huiusmodi authoritatis, & propositionis Ecclesiæ.*
8. *Qui authoritati Ecclesiæ non vult acquiescere, nisi ab aliquo viro docto conuincatur rationibus, est verè pertinax.*
9. *Pertinacia potest esse ex quocumque motiuo.*
10. *Non est necessarium, vt sit ex obstinatione, & ex duritia mentis.*
11. *Non requirit diuturnitatem temporis.*
12. *Neque externam admonitionem per verba, aut per scripta.*
23. *Pertinacia non potest esse ex ignorantia antecedente definitionis Ecclesiæ.*
14. *Sed benè potest esse ex ignorantia concomitante eiusdem definitionis.*
15. *Et ex ignorantia antecedente diuinæ reuelationis, vel scripturæ.*
16. *Recessus à regula fidei, & à definitione Ecclesiæ debet in hæresi esse voluntarius directè.*
17. *Quomodo sit pertinax, qui non acquiescit Episcopo, vel Inquisitori attestanti de definitione Ecclesiæ.*
18. *Protestatio, quòd quis sit paratus acquiescere Ecclesiæ, quomodo excuset à pertinacia, & ab hæresi.*
19. *Modi probandi, ac detegendi pertinaciam possunt esse plures.*
20. *Protestatio non excusat, quando est contraria factis.*

1. *Pertinacia omninò requiritur ad hæresim.*

NEQVE error in intellectu, neque electio in voluntate, de quibus egimus *disputatione præcedente*, possunt sufficere ad perfectam, & completam rationem hæresis, nisi accedat etiam pertinacia, & sit error voluntarius, vt *suprà* diximus *in descriptione*: ita enim expressè habetur cap. *Dixit Apostolus*. 24. *quæst.* 3. ex S. Augustino *epistola* 162. vbi dicitur, quòd qui sententiam suam, quamuis falsam, atque peruersam, nulla pertinaci animositate defendunt; quærunt autem cauta sollicitudine veritatem, corrigi parati, cùm inuenerint; nequaquam sunt inter Hæreticos deputandi, vt etiam refert S.Th. 2.2.*q.*11.*art.* 2. *ad* 3. Et c. *Qui in Ecclesia*. *ead caus.& q.* ex eod. S.Aug.*lib.*18 *ciu.c.*51. dicitur, quòd qui in Ecclesia morbidum aliquid, prauúmque sapiunt; tunc fiunt Hæretici, quando correpti resistunt contumaciter, suáque dogmata emendare nolunt. Et *Clementina vnica*, §. *Porrò. de Summa Trinitate, & fide cathol.* ex Concil. Viennensi dicitur, quòd sit censendus Hæreticus, qui asserere, defendere, seu tenere pertinaciter præsumpserit, quòd anima rationalis, seu intellectiua per se, & essentialiter non sit forma corporis humani. Et Ioannes XXII. *Extrauag. Cùm inter, de verb. signif.* assertionem, quòd Christus, & Apostoli non habuerint aliquid proprium, solùm damnat, vt hæreticam, si quis in ea fuerit pertinax. Et Innocentius III. in Concilio Lateranensi, quod refertur cap. *Damnamus. de Summa Trinitate, & fid. Cath.* post relatum, & reprobatum quendam errorem Abbatis Ioachim, circa mysterium Trinitatis, addit, eum esse vitandum, tanquàm Hæreticum, qui dictum errorem defendere, vel approbare præsumpserit, & ipsum Abbatem Ioachim ex eo esse excusandum ab hæresi; quia omnia

sensus, qui ab illa non probarentur, vt iam diximus, & notat Suar. *disp.19.sect.3. cit. n.10.* Et hoc ipso dicuntur illos habere cum pertinacia, dum non admittunt hoc modo Ecclesiam, vt magistram, & regulam, etiamsi dicant, paratos se esse illos corrigere, & deponere, si contrarium doceantur à Deo, & per Scripturam: quia, cùm modus ordinatius à Deo præscriptus pro corrigendis, ac deponendis erroribus fidei, sit iudicium, & doctrina Ecclesiæ, non autem Deus per seipsum immediatè loquens, ac docens, vel Scriptura, priuato cuiuique ingenio, ac sensu intellecta, hoc ipso, quòd nolunt illos deponere per modum ordinarium a Deo præscriptum, qui est authoritas, aut doctrina Ecclesiæ, simpliciter nolunt deponere, & pertinaciter illos retinent.

5. *Ad pertinaciā requiritur aliqua notitia authoritatis, & propositionis Ecclesiæ.*

Ex hoc verò, quòd pertinacia solùm sit in ordine ad definitionem, & doctrinam Ecclesiæ, aperte sequitur, quòd omninò requirat ex parte intellectus aliquam notitiam huiusmodi authoritatis Ecclesiæ, & quòd hæc verè doceat, aut proponat oppositum illius, in quo aliquis vult esse pertinax, vt notat Suar. *disp.19.sect.3.cit.n.12.* Nam alioqui non potest aliquis velle persistere in sua sententia contra doctrinam Ecclesiæ, vel non obstante doctrina Ecclesiæ; & absolutè nolle deponere suum errorem ex authoritate Ecclesiæ, si authoritas, & doctrina Ecclesiæ sit illi prorsus incognita: neque potest institui deliberatio de sequenda, ac retinenda sua sententia, & de abiicienda, ac contemnenda doctrina Ecclesiæ, & concludi electio vnius ex his duobus, quasi extremis, vt *suprà* diximus *disput. præcedente, n.4.* nisi aliquo modo cognoscatur vtrunque.

6. *Non tamē requiritur notitia specialis explicita, & absoluta; sed potest sufficere etiā generalis implicita, & conditionalis, dummodo no sit solùm habitualis.*

Dico autem, *aliquo modo*. quia ad pertinaciam nō requiritur, vt specialiter, & explicitè aliquis cognoscat, quòd Ecclesia docet oppositum, quàm ipse sentiat circa rem aliquam particularem: sed satis est, quòd generaliter, & implicitè cognoscat spectare ad ipsam, vt doceat, quid sit tenendum in rebus fidei: & tamen nihili faciens authoritatem illius, si fortè oppositum doceat circa rem illam particularem, simpliciter eligat retinere suam sententiam, & in illa persistere, non obstante quacunque doctrina, aut definitione opposita, vt notat Suar. *disp.19.sect.3.n.13.* Sed præterea rectè monet Sanch. *lib.2.in Decal. c.7. n.29. & 31.* ex Vasq. *1.2.disp.126.c.3.n.8.pag.659.* ad propositum hoc, & voluntatē contradicendi Ecclesiæ, si fortè oppositum doceat, non sufficere, si solùm habeatur aliqua dispositio habitualis, secundū quam ita aliquis sit affectus ad suam credulitatē, vt reuera non esset ab illa recessurus, etiamsi sciret eam esse contra Ecclesiam; sed necessariò debere esse propositum, & voluntatem de præsenti, vel saltē debere fuisse aliquo modo voluntatē actualem de præterito, & dispositionem habitualē, quæ fortè habetur, debere prouenisse ex prauo actu, quo quis actualiter voluit, & proposuit non recedere à sententia, si fortè Ecclesia sentiret oppositum; ac proinde debere esse nō tam habitualem, quàm virtualē, & ex illo actu relictam. Nam, quemadmodum in materia aliorū peccatorum non potest imputari ad culpam actualem, quòd aliquis facturus fuisset, verbi gratia, hoc, aut illud, si euenisset hæc, aut illa conditio; nec potest aliquis, verbi gratia, damnari, vt reus fornicationis, aut furti actualis, ex eo præcisè, quòd esset, vel fuisset actualiter consensurus in fornicationē, aut furtū, si hæc, vel illa tentatio, aut occasio fornicādi, & furādi illi accideret, vel accidisset: ita & in materia hæresis nō potest imputari ad pertinaciā, quòd quis fuisset contradicturus Ecclesiæ, & permansurus in suo errore cōtra illius authoritatem, si reuerà, & de facto, nihil sciuit de sensu Ecclesiæ; & reuerà non contradixit; & quemadmodum futura, quæ dicuntur conditionalia, in quolibet genere entis, neque sunt absolutè, neque erunt: ita nec possunt in quolibet genere absolutè imputari ad aliquid

7. *Neque requiritur vera credulitas huiusmodi authoritatis, & propositionis Ecclesiæ.*

Et similiter non est necessarium ad pertinaciam, vt ex animo, & verè credatur huiusmodi authoritas, & infallibilitas Ecclesiæ, cui contradicitur: siquidem Hæretici hoc ipsum communiter non credunt, quòd spectet ad Ecclesiā definire res fidei; & tamen sunt pertinaces: & si quis ex animo crederet huiusmodi authoritatē, & certò cognosceret, quòd ex tali authoritate hoc, vel illud definiretur, impossibile esset, vt per actum internum assentiretur opposito, & esset Hæreticus; sed satis est, si huiusmodi authoritas ita proponatur, vt obliget ad credendum ex animo, quòd verè cōpetat Ecclesiæ; & similiter proponatur, quòd Ecclesia ex tali authoritate hoc, vel illud definiat, & proponat credendū: & in tali casu hoc ipso, quòd aliquis non vult stare huiusmodi definitioni, & acquiescere authoritati, est satis pertinax, & verè Hæreticus, vt subdit Suar. *num.* 14. & Valent. 2.2. *disp. 1. quæst. 11. puncto 1. difficultate 4. ad 2.* & Sanchez *lib. 2. in Decalog. cap. 7. num. 3.*

8. *Qui authoritati Ecclesiæ non vult acquiescere, nisi ab aliquo viro docto conuincatur rationibus, est verè pertinax.*

Neque vitaret hæresim, & pertinaciam, si quis diceret, velle quidem se acquiescere authoritati, & definitioni Ecclesiæ; sed cum hoc, vt ab aliquo viro docto conuincatur rationibus, & argumentis: hoc enim non est acquiescere authoritati, & definitioni; sed rationibus, & argumentis; quæ tamen non sunt regula fidei, sicut est sola authoritas, & definitio Ecclesiæ, vt notat Baones 2.2. *quæst. 11. art. 4. dub. 2. in solut. ad 5. contra 2. conclusionem.* Vasq. 1.2. *quæst. 76. art. 3. disp. 126. cap. 3. n. 9.* Suar. *disp. 19. sect. 3. num. 13.* Sanch. *lib. 1. in Decal. cap 7. n. 6.* & alij apud ipsum.

9. *Pertinacia potest esse ex quocunque motiuo.*

Quòd si quæras, ex quo motiuo debeat esse pertinacia in hæresi. Respondeo ex eodem Vasq. 1.2. *disp. 126. cap. 3. cit. n. 5.* & Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 7. n. 4.* & Suar. *disput. 19. de fide, sect. 3. n. 22.* non esse necessarium directum motiuum, & intentionē quasi finalem contradicendi Ecclesiæ; & vt aliquis ideò velit persistere in suo errore, quia formaliter, & directè intendit dissentire ab Ecclesia: sicut qui peccat ex formali contemptu superioris, & per peccatum formalis inobedientiæ, & ideò transgreditur illius præceptum, quia directè intendit nihili facere illius authoritatem, eique formaliter vult non subiici: sed satis est motiuum quodcunque, vt, v.g. ex vana gloria, vel ex cupiditate lucri, vel ex affectu vitæ liberioris, dummodo verè cognoscat, quòd retinendo suum errorem, contradicat Ecclesiæ: hoc enim modo ex Sancto Gregorio *lib. 31. Moral. cap. 31.* & Sancto Thoma 2.2. *quæst. 132. art. 5.* pertinacia assignatur, vt filia vanæ gloriæ, in quantum aliquis ideò potest esse pertinax in sua sententia, quia non vult aliis cedere, séque ostendere, vt illis minorem. Et in materia fidei ex quocunque motiuo id faciat, verè recedit à regula fidei, & à prima veritate, provt manifestatur in doctrina Ecclesiæ; & ideò suum errorem facit irreparabilem, vt *suprà* diximus.

10. *Non est necessarium, vt sit ex obstinatione, & ex duritia mentis.*

Et eadem ratione ad pertinaciam in hæresi non est necessarium, vt prouenia t ex vera obstinatione, & duritia cordis; sed potest prouenire etiam ex passione, & ex infirmitate: vt, si quis à fide aberret ex lucri cupiditate, vel ex affectu libidinis, vt subdit Sanch. *cap. 7. cit. n. 5.* ex Caiet. 2. 2. *quæst. 11. art. 2. §. Et ex hoc patet.* & aliis.

11. *Non requirit diuturnitatē temporis.*

Et quemadmodū alia peccata, quæ consūmantur interiùs, nō requirunt diuturnitatem aliquā temporis; sed possunt consummari etiam momēto, si aduertatur malitia, & præstetur consensus deliberatus: ita & hæresis, & pertinacia non requirunt moram temporis;

M poris;

poris, sed statim aliquis potest fieri, & esse pertinax, & complete Hæreticus, quando consentit hæresi, non obstante doctrina, & sensu Ecclesiæ, quam aduertit esse contrariam; vt notat Caiet. 2.2. *quæst.* 11. *art.* 2. *cit.* Valent. 2.2. *disputat.* 1. *quæst.* 11. *puncto* 1. *difficultate* 4. Vasq. 1. 2. *disput.* 126. *cap.* 5. *num.* 7. Azot. *part.* 1. *lib.* 8. *cap.* 9. *quæst.* 1. Suar. *disp.* 19. *sect.* 3. *n.* 23. Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 7. *n.* 7. & alij apud ipsum: sic enim etiam fides momento concipitur, si habeatur voluntas credendi: neque rationabiliter potest determinari vlla certa duratio temporis, quæ sit necessaria, siue ad fidem, siue ad hæresim, & ad pertinaciam: & ideò simpliciter dicitur, quòd nulla certa duratio sit necessaria.

12. *Neque externam admonitionem per verba, aut per scripta.*

Neque oppositum docet Sylu. *verb. hæresis*, 1. *num.* 5. vbi ex doctrina Archidiaconi asserit, quòd pertinacia non est iudicanda solùm in actu exteriori: vt, verbi gratia, quòd ille solùm pertinax reputetur, qui verbis, aut scriptis exteriùs monitus, adhuc resistit; sed etiam ille, qui latenter diu in errore persistit, vel vsque ad mortem perdurat: vt enim notat Sanchez *num.* 7. *cit.* Valent. 2.2. *disput.* 1. *quæst.* 11. *puncto* 1. *difficultate* 4. Suar. *sect.* 3. *cit. num.* 7. & alij, solùm loquitur de præsumptione ad iudicandum in foro Ecclesiæ de pertinacia, quando aliter de illa non constat; non autem loquitur de veritate ipsius rei, & prout se habet in foro animæ: & rectè asserit, quòd si quis in errore diu persistat, vel vsque ad mortem perduret, etiamsi exteriùs non sit admonitus, sed omninò latenter id faciat, adhuc in Ecclesia est præsumendus Hæreticus, idque fecisse, non ex ignorantia, sed ex pertinacia, & obstinata malitia. Neque contra illud, quod habet de externa admonitione per verba, aut scripta, facit illud Sancti Pauli ad Titum 3. *Hæreticum hominem post primam, & secundam admonitionem deuita.* hoc enim solùm probat, quòd non sit vitandus ante admonitionem; non autem quòd verè non possit esse pertinax, & Hæreticus, vt notat Suar. *sect.* 3. *cit. num.* 23. vel certe solùm loquitur Sanctus Paulus de Hæretico nondum pertinaci, & formato; sed, qui erret solùm ex ignorantia, & mala instructione; vel certè de illo, de quo sit dubium, vtrùm sit pertinax: & hunc ait esse corripiendum, & instruendum primò leniùs; & secundò duriùs, & fortiùs: & si admonitus adhuc contemnat, & pertinacem sese ostendat, corripiendum non ampliùs esse; sed vitandum: quia, scilicet, correptionis non est quòd ampliùs fructus speretur, cùm sit iam subuersus, & proprio iudicio condemnatus, vt subdit *ibi* Sanctus Paulus, id est, fide, & spe, & bonis omnibus planè euersus; vt exponit Cornelius à Lapide, & suo iudicio, suàque sponte se à fidelibus, totâque Ecclesia per hæresim separet, extra quam tamen non est salus; sed certa damnatio, vt idem subdit ex Sancto Hieronymo, Sancto Anselmo, & aliis.

13. *Pertinaciam potest esse ex ignorantia antecedente definitionis Ecclesiæ.*

Atque ex hoc, quòd pertinacia solùm sit per ordinem ad definitionem Ecclesiæ, & ideò semper requirat aliquam notitiam huiusmodi authoritatis, & definitionis, potest explicari, an, & quomodo hæresis possit contingere ex ignorantia culpabili, saltem crassa, & affectata rerum fidei, non solùm, prout sunt reuelatæ à Deo, & manifestatæ in Scriptura; sed etiã prout sunt definitæ, & propositæ tanquàm tales ab ipsa Ecclesia, vt vult Sot. *in* 4. *dist.* 22. *q.* 2. *art.* 3. *post* 5. *concl.* Valent. 2.2. *disp.* 1. *quæst.* 11. *puncto* 4. Sayr. *lib.* 3. *thesauri, c.* 4. *n.* 15. Canus *lib.* 12. *de locis theolog. c.* 9. & aliqui alij apud Suar. *disp.* 19. *de fide, sect.* 3. *num.* 3. nam posita distinctione duplicis ignorantiæ, id est, antecedentis, & comitantis, de qua vtraque pluribus egimus, dum ageremus de inuoluntario, & de causis peccatorum; certum videtur, quod nullo modo potest contingere pertinacia, & per cõsequens neque hæresis, ex ignorantia antecedente, quantumcunque culpabili, & etiam crassa, & affectata authoritatis, & definitionis Ecclesiæ, quicquid sit de ignorantia antecedente diuinæ reuelationis, eiúsque manifestationis per sacras Scripturas, & de ignorantia concomitante, etiam authoritatis, & definitionis Ecclesiæ, vt bene notat, & explicat Suar. *disp.* 19. *sect.* 3. *cit. n.* 16. *& seqq.* cùm enim ex Sancto Thoma 1. 2. *quæst.* 6. *art.* 8. tunc ignorantia sit antecedens, quãdo est causa agendi, quod alioqui non ageretur, si haberetur opposita scientia; & solùm sit causa per accidẽs, & tanquàm remouens prohibens, id est, in quantum tollens eam notitiam, quæ si haberetur, omninò impediret, ne id fieret, vt idem subdit 1. 2. *q.* 76. *art.* 1. impossibile omninò est, vt pertinacia contingat ex ignorantia antecedente authoritatis, & definitionis Ecclesiæ: siquidem in quantum est pertinacia, dicit propositum, & voluntatem non recedendi ab heresi, si habeatur notitia definitionis Ecclesiæ: & in quantum est ignorantiâ antecedens, dicit propositum, & voluntatem recedendi, si habeatur dicta notitia: quæ certè repugnant ad inuicẽ; & non possunt simul esse.

14. *Sed benè potest esse ex ignorantia concomitante eiusdem definitionis.*

Contrà verò nihil repugnat, quominùs pertinacia, & hæresis possit contingere cum ignorantia concomitante eiusdem authoritatis, & definitionis Ecclesiæ, cùm hæc ignorantia non excludat propositum, & voluntatem non recedendi ab hæresi, si habeatur notitia opposita, & aliquis benè possit ignorare, quòd Ecclesia hoc, vel illud definiat, & proponat tanquàm de fide, & simul habere propositum non acquiescendi huiusmodi definitioni, & ex illa non recedendi à sua credulitate, & errore, & per consequens benè possit esse pertinax simul cum ignorantia concomitante authoritatis, & definitionis Ecclesiæ. Et qui hoc modo se habet, quamuis non sit pertinax ex ignoratione definitionis Ecclesiæ, verè tamen est pertinax, & verè persistit in errore, ignorans definitionem: quamuis non persistat ex ignoratione illius, iuxta doctrinam, & modum loquendi Aristotelis 3. *Ethic. cap.* 1. *pag. mihi* 52.

15. *Et ex ignorantia antecedẽte diuinæ reuelationis, vel Scriptura.*

Et contrà: quia pertinacia non attenditur per ordinem ad authoritatem, & reuelationem diuinam, etiam prout manifestatur in Scripturis, vt *suprà* diximus *num.* 4. nihil impedit, quominùs pertinacia possit esse ex ignorantia antecedente diuinæ reuelationis, eiúsque manifestationis per Scripturas. Et quamuis aliquis sit paratus recedere à sua credulitate, si Deus, aut Scriptura proponat oppositum, atque adeò solùm credat ex ignorantia diuinæ reuelationis; & hæc sit illi verè antecedens, & causa, vt credat; adhuc tamen potest esse pertinax, & Hæreticus, si non sit paratus recedere ex authoritate Ecclesiæ, vt patet communiter in omnibus Hæreticis, quorum nullus non profitetur, velle se acquiescere Deo, & authoritati Scripturę: & tamen omnes sunt, & damnantur, tanquàm Hæretici: quia nolunt acquiescere authoritati Ecclesiæ.

16. *Recessus à regula fidei, & à definitione Ecclesiæ debet in hæresi esse voluntarius directè.*

Vnde, quamuis fortasse malitia, & culpa hæresis possit contrahi per negligentiam affectatam, aut crassam, vel quouis alio modo culpabilem in addiscendis, & sciendis rebus fidei, atque adeò possit sufficere ad huiusmodi malitiam, si sit voluntaria solùm indirectè, id est, à voluntate, in quantum non est agens, & in quantum culpabiliter omittit acquirere notitiam oppositam: non tamen potest contrahi per hanc negligentiam ipsa hæresis, prout includit, & dicit pertinaciam, & perfectum recessum a regula fidei, quæ est Ecclesia; neque ad hanc potest sufficere voluntarium indirectum per

solatu

solam negligentiam addiscendi, & sciendi definitionem Ecclesiæ; sed requiritur aliquo modo etiam voluntas directa non acquiescendi huiusmodi definitioni, etiam in casu, quo certò cognoscatur, & sciatur, vt *supra* diximus, & probat Suar. *disp.* 19. *sect.* 3. *cit. num.* 22. imò negligentia, quantuncunque culpabilis, & etiam crassa, & affectata in addiscenda, & cognoscenda definitione Ecclesiæ, potest sufficere ad excusandam pertinaciam, & hæresim, si non habeat adiunctum propositum ab illa dissentiendi, & ipsa dissensio non sit directè voluntaria modo explicato: vt, si quis, verbi gratia, ideò nolit facere diligentiam pro cognoscenda definitione Ecclesiæ, quia per illam cogeretur mutare sententiam; vel quia timet laborem in illa inuestiganda: hic enim, quamuis peccet per huiusmodi negligentiam, verè culpabilem, & voluntariam; non tamen est pertinax, aut Hæreticus, cùm sit paratus acquiescere Ecclesiæ, neque recedat à regula fidei, vt notat Suar. *sect.* 3. *cit. num.* 17. & 18. Neque hoc, quod dicimus de voluntario directo circa recessum à definitione Ecclesiæ, repugnat illi alteri, quod diximus *paulo antè*, *num.* 9. quòd pertinacia non requirat motiuum, & intentionem directam, quasi finalem, contradicendi Ecclesiæ: aliud enim est, quòd in hæresi contradictio ad Ecclesiam debeat esse voluntaria, etiam directè, quod solùm asserimus *hoc loco*: & aliud, quòd debeat esse voluntaria ex directo motiuo, & intentione quasi finali contradicendi: quod solùm ibi negauimus. Et benè potest aliquis esse pertinax, & directè velle contradicere definitioni Ecclesiæ, non ex directo motiuo contradicendi, sed ex motiuo, verbi gratia, vanæ gloriæ, aut lucri, vel ex alio quocunque, vt *ibi* diximus.

Dixi autem, fortasse malitiam, & culpam hæresis posse contrahi ab homine fideli per negligentiam voluntariam, & culpabilem in addiscendis rebus fidei: quia non desunt, qui affirment, malitiam huiusmodi negligentiæ, vel omissionis, esse eiusdem speciei cum malitia hæresis; & contendant solùm differre, sicut imperfectum à perfecto, ratione, scilicet pertinaciæ, quæ est simul cum hæresi; non autem cum hac negligentia culpabili: idque ait esse probabile etiam Suar. *disput.* 19. *sect.* 3. *cit. num.* 24. & Valent. 2. 2. *disput.* 1. *quæst.* 11. *puncto* 1. *difficultate* 4. §. *Ad primum*. & Bonac. *de excommunicat. disput.* 2. *quæst.* 5. *puncto* 1. *num.* 6. & 7. *pag.* 411. Sed multò est probabilius, quod subdit Suar. & nos tradidimus *suprà*, *disput.* 22. *num.* 4. quòd differant specie: siquidem hæresis malitiam sumit ex recessu à fide, eiusque obiecto formali, quod est prima veritas, in quantum manifestata per Scripturas, & per doctrinam Ecclesiæ, vt patet ex S. Thoma 2. 2. *quæst.* 5. *art.* 3. hæc verò negligentia sumit malitiam ex fuga laboris in addiscendo, vel ex alio motiuo, ex quo prouenit, & communiter non habet recessum à fide, vel eius obiecto; & qui per illam est negligens, adhuc retinet pium affectum ad fidem, & piam voluntatem credendi, & est adhuc fidelis, vt *ibi* diximus. Si quis tamen ex malo affectu erga fidem, & quia illam parui facit, negligeret scire, quæ ad illam pertinent; non esset negandum, quòd haberet malitiam eiusdem rationis cum malitia hæresis: siquidem etiam haberet idem motiuum, ex quo malitia deriuatur, vt notat Layman. *lib.* 2. *tract.* 1. *cap.* 12. *num.* 2. Vasq. 1. 2. *disput.* 126. *cap.* 2. *num.* 5. & Sanchez *lib.* 2. *cap.* 7. *n.* 23. qui etiam addit, idem fore de illo, qui negligentiam addiscendi res fidei ideò affectaret, quia vellet liberiùs in fide errare. Et non est dubium, quòd etiam hic participaret malitiam hæresis, & contra fidem, ex huiusmodi fine liberiùs errandi; imò & esset verè Hæreticus, si esset pertinax, & non esset paratus ab Ecclesia corrigi, vt indicauimus *numero præcedente*; & notat Bonac. *de excommunic. disp.* 2. *quæst.* 5. *puncto* 1. *num.* 7. qui etiam rectè monet, in confessione sacramentali non esse satis, si solùm manifestetur ignorantia rerum fidei, & negligentia in illis addiscendis; sed esse manifestandum etiam finem, & motiuum talis negligentiæ, cùm ex illo possit multùm diuersificari malitia.

Denique ex hoc, quòd pertinacia solùm contingat cum directa intentione, & proposito non acquiescendi definitioni Ecclesiæ, & ideò recedendi à regula fidei, potest explicari, quid requiratur ad hoc ipsum propositum, & vtrùm censendus sit pertinax, verbi gratia, & nolle acquiescere definitioni Ecclesiæ, si quis non sit paratus acquiescere Parocho, aut Episcopo, vel alteri, qui communiter reputetur vir doctus, & pius, cósque dicat posse falli, & fallere in eo, quod proponunt, vt definitum ab Ecclesia, & ex altera parte protestetur publicè, & palam, quòd sit paratus ab Ecclesia corrigi, eámque recipiat, vt regulam fidei. Nam, vt paucis rem hanc expediamus, de qua pluribus agunt Iuristæ cum Bart. *in l. Tutor.* §. *Tutores. num.* 1. *ff. de suspect. tut.* Cardin. *in Clement.* 1. *de Summa Trinitate*, & alij apud Pennam *in Directorio Inquisitorum*, *part.* 1. *quæst.* 12. *comment.* 26. & apud Farinac. *de hæresi. quæst.* 169. *à num.* 10. certum videtur, quòd tunc aliquis est verè pertinax, quando aliquid sufficienter illi proponitur, vt definitum ab Ecclesia; & tamen non vult acquiescere: sicut enim infidelis, verbi gratia, Iudæus, aut Paganus, tunc verè est pertinax respectu Dei, quando res fidei sufficienter illi proponuntur, vt reuelatæ à Deo, eamque sufficientiam propositionis benè aduertit; & tamen adhuc persistit in Iudaïsmo, & non vult credere: ita & Hæreticus tunc est pertinax respectu Ecclesiæ, quando sufficienter illi proponitur definitio Ecclesiæ, & interiùs in Dei lumine hoc ipsum aduertit, quod sufficienter proponitur; & tamen non vult acquiescere: & alioqui, si ad pertinaciam non esset satis prudens, & apta propositio definitionis Ecclesiæ, nullus esset verè pertinax, & verè Hæreticus: quia omnes possent dicere, paratos se esse, vt acquiescant definitioni veræ Ecclesiæ; sed sibi non constare, quòd hoc, vel illud sit definitum à vera Ecclesia; & ideò se non credere hoc, vel illud. Vnde, quia communiter propositio definitionis Ecclesiæ facta per Episcopum, vel per Inquisitorem, aut alium virum doctum, & pium, cui ex officio, vel ex commissione id incumbat, est verè sufficiens, & moraliter facit euidenter credibilem, & omninò credendam definitionem propositam, rectè potest censeri pertinax, qui Episcopo, vel Inquisitori, aut alteri viro docto, & pio non acquiescit: idque non solùm potest rationabiliter, & prudenter præsumi in foro externo; sed etiam potest certò credi in conscientia, si etiam in conscientia verè aduertatur, quòd propositio definitionis Ecclesiæ sit sufficiens, & faciat definitionem prudenter credibilem, & credendam; idque solùm vult etiam Bart. & Canonistæ communiter, quando asserunt, eum esse pertinacem, qui non credit Inquisitori: vt enim notat Penna *comm.* 26. *cit.* id solùm asserunt, quando Inquisitor monet, vt Iudex, hoc est, re maturè considerata, & benè inspecta propositionum qualitate, & habita cum Iurisperitis, & Theologis exquisita deliberatione: & in tali casu certum videtur, quòd qui resistit Inquisitori, sit

17. *Quomodo sit pertinax, qui nō acquiescit Episcopo, vel Inquisitori attestanti de definitione Ecclesiæ.*

verè pertinax. Plura de hac re possunt videri apud Iurisias citatos, & apud Rebuffum *in praxi bereficiorum*; *in Bullam Cœna, excommunicat.* 1. *art.* 1. *verb. Hareticos, vers. Quares quis.* Castro *de iusta Haret. pumi. lib.* 1. *cap.* 9. Canum *de locis theologicis, lib.* 12. *cap.* 9. *vers. At quid pertinacia.* Valent. 2. 2. *disp.* 1. *quast.* 11. *puncto* 1. *diffic.* 4. Vasq. 1. 2. *disp.* 126. *cap.* 3. *num.* 7. Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 7. *n.* 25 Suar. *disp.* 19 *de fide, sect.* 3. *n.* 20. & 21. Sayr. *lib.* 3. *thes. cap.* 4. *n.* 17.

18. *Protestatio, quòd quis sit paratus acquiescere Ecclesia, quomodo excuset à pertinacia, & ab haresi.*

Protestatio verò, quòd quis sit paratus ab Ecclesia corrigi, eiúsque definitioni acquiescere, potest quidem excusare ab hæresi, & pertinacia in foro externo, si quis exteriùs illam proferat; & etiam in foro interno, si proferat ex animo, & non fictè, vt patet ex cap. *Hac est fides.* 24. *quast.* 1. & ex cap. *Damnamus. de Summa Trinitate, & fid. cath.* & notat Suar. *disp.* 19. *sect.* 3. *cit. n.* 16. Quando tamen definitio Ecclesiæ sufficienter proponitur per Episcopum, vel per Inquisitorem modo explicato, & non admittitur, difficile videtur huiusmodi protestatio acquiescendi Ecclesiæ, posse esse ex animo, & non ficta, cùm hoc ipsum nolle admittere, quòd Ecclesia definierit hoc, vel illud, quando huiusmodi definitio sufficienter proponitur, vt admittenda, non videatur benè consistere cum hoc, quod est velle acquiescere definitioni Ecclesiæ, vt ex se patet. Si quis tamen verè esset paratus acquiescere Ecclesiæ, idque protestaretur ex animo, verè excusaretur à pertinacia, & ab hæresi, etiamsi culpabiliter, & per culpam, etiam mortalem, hic, & nunc non admitteret propositioonem Episcopi, aut Inquisitoris de hac, vel illa definitione Ecclesiæ, dummodo tamen crederet, quòd contradicendo Episcopo, & Inquisitori, non contradiceret Ecclesiæ, vt, verbi gratia, si existimaret, quòd fallerentur ipse Episcopus, & Inquisitor, dum assererent, id esse definitum ab Ecclesia, vt notat Sanchez *cap.* 7. *num.* 25. *cit.* & Valen. *diffic.* 4. *cit.* §. *Secundò, sequitur.* & *in responsione ad* 3. Vasquez 1. 2. *disput.* 126. *cap.* 3. *num.* 7. Neque ipsis contradicendo dici deberet, quòd contradiceret toti Ecclesiæ, cùm ipsi hanc non contineant, neque repræsentent, sicut continet, & repræsentat ipse Summus Pontifex, & Concilium generale: quæ hac de causa habent infallibilitatem in rebus fidei definiendis; & ideò contradici illis non potest absque eo, quòd verè contradicator toti Ecclesiæ, vt subdit Vasq. *ibidem.*

19. *Modi probandi, ac detegendi pertinaciam, possunt esse plures.*

De modo autem præsumendi in casu dubio pertinaciam, eámque probandi, aut detegendi in iudicio, non est, quòd pluribus hoc loco agamus, cùm magis pertineant ad forum externum, quàm ad conscientiam. Videri potest Glossa *in Extrau. Cùm inter nonnullos. verb. pertinaciter, de verb. significatione*, Turrecrem. *in Summa, de Ecclesia, lib.* 4. *part.* 2. *cap.* 16. Simanchas *de cathol. instit. tit.* 48. *n.* 7. *& seq.* Albertin. *tract. de agnos. assert. quast.* 3. *num.* 13. *& seq. & quast.* 30. Directorium Inquisitorum *part.* 2. *quast.* 32. *num.* 7. & 8. Penna *ibidem, com.* 57.

20. *Protestatio non excusat, quando est contraria factis.*

Ille videtur omninò clarissimus, quem ponit idem Penna *part.* 1. *quast.* 12. *com.* 26. *versus finem*, & desumitur ex ipsis factis, quando sunt contraria protestationi, & dictis: vt, si quis, verbi gratia, protestetur, se esse Christianum, & credere omnia, quæ credit Ecclesia; & in specie quòd Messias iam venerit, & sit ipse Christus; & tamen seruet ritus Iudaicos, & mactet, & comedat agnum paschalem cum lactucis agrestibus, & Sabbathum colat, &c. quia enim rectè præsumitur vnusquisque ea sentire, quæ facit; & rectè colligitur voluntas ex factis, L. *De quibus. ff. de legib.* & L. *Reprehendenda. C. de instit. & substit.* rectè creditur protestatio esse ficta, & non ex animo, quando factis contrariatur, vt notat Glossa *in cap. Tua nos. verb. Mulierem, de sponsalib.* & *in cap. Olim causam. verb. protestatus, de censibus*, & Iuristæ in L. *Non solùm.* §. *Morte. ff. de oper. nou. nunciat.* Simanchas *de cathol. instit. tit.* 55. *num.* 7. & alij.

DISPVTATIO XXXIII.

Quid sit discriminis inter hæresim, propositionem hæreticam, & propositionem erroneam.

1. *Ratio communis propositionis damnabilis, est quasi genus.*
2. *Et habet sub se plures modos, & quasi species.*
3. *Propositio haretica, quanam propriè sit.*
4. *An, & quomodo inter propositiones hareticas dantur varij gradus.*
5. *Propositio erronea, quanam propriè sit.*
6. *Vocabulum erroris sumitur multipliciter.*
7. *Varia exempla propositionis erronea in materia fidei.*
8. *Propositio opposita conclusioni, & assensui theologico, potest damnari, vt erronea, & aliquo modo etiam vt heretica.*

Quomodo aliquid possit indirectè esse de fide.

SI descriptio hæresis, quam *suprà* tradidimus *disputatione* 31. *num.* 6. quòd sit error voluntarius cum pertinacia contra aliquam veritatem Christianæ fidei, est benè tradita, non solùm debet benè explicare, quid ipsa sit; sed etiam benè illam distinguere ab aliis omnibus, quæ non sunt ipsa: hac enim de causa definitiones, aut descriptiones traduntur per differentias, quæ simul habent diuidere genus, & constituere species, vt patet ex Porphyrio *in cap. de differentia*: quia debent simul explicare de re descripta, aut definita, in quo esse constituatur, & quomodo distinguatur, vel diuidatur ab aliis, quæ fortè habent esse sub eodem genere proximo.

Cùm ergo contra veritatem Christianæ fidei non solùm hæresis; sed etiam plures alij assensus, & actus damnabiles possint esse, & sæpè sæpiùs in hoc, aut illo de facto sint; hoc in præsentia explicare debemus, quomodo singuli inter se differant, & quomodo simul cum hæresi omnes constituantur sub hac ratione quasi generica assensus damnabilis contra fidem. 1. *Ratio communis propositionis damnabilis est quasi genus.*

Et quidem ex Concilio Constantiensi *sess.* 8. dum damnantur articuli Ioannis Vvicleffi; & *sess.* 15. dum similiter damnantur articuli Ioannis Hus, & ex Bullis Pij V. & Gregorij XIII. quibus damnantur de anno 1579. plures articuli Michaëlis Baij, Doctoris Louaniensis, plures modi, & quasi species recensentur huiusmodi damnabilium propositionum, dum aliquæ dicuntur esse notoriè, & manifestè hæreticæ; aliquæ non catholicæ, sed erroneæ; aliquæ piarum aurium offensiuæ, temerariæ, scandalosæ, blasphemæ, seditiosæ, hísque adduntur per Doctores Theologos etiam plures aliæ, vt, verbi gratia, sapientes hæresim, malè sonantes, infideles, vel sapientes paganismum, perfidæ, vel sapientes Iudaïsmum, stultæ, crudeles, pe- 2. *Et habet sub se plures modos, & quasi species.*

riculosæ,

ticulosæ, schismaticæ, iniuriosæ, vel contumeliosæ, aut irrisoriæ, phantasticæ, superstitiosæ, irreuerentes, derogatoriæ honoris, aut dignitatis, scrupulosæ, vanæ, & similes, vt videre est apud Turrect. *in Summa, de Ecclesia, lib. 4. part. 2. cap. 8. & sequ.* Canum *lib. 12. de locis theologicis, cap. 8. & seqq.* Corduben. *lib. 1. quæst. 17.* Suar. *disp. 19. de fide, sect. 2.* & alios. Et has omnes ideò appellant propositiones damnabiles; quia non solùm sunt falsæ; sed etiam vltra communem rationem, aut gradum falsitatis, habent aliquid peculiare, propter quod sunt dignæ censura, & speciali qualificatione, & reprobatione, cùm pertineant aliquo modo ad materiam fidei, & ad bonos mores, vt notat Suar. *sect. 2. cit. n. 1.*

3. *Propositio hæretica quæ propriè sit.* Primò igitur, vt in præsentia agamus de propositione hæretica, & de erronea, propositio hæretica illa est, quæ absolutè, & in se considerata, & quasi materialiter accepta, prout præscindit à qualibet intentione, aut proposito proferentis, est manifestè opposita alicui alteri propositioni, quæ sit manifestè de fide. Ita Couarr. *lib. 4. var. cap. 1.* Turrecrem. *in Summa, de Ecclesia, lib. 4. part. 2. cap. 3.* Castr. *lib. 1. de iusta Hæretic. punit. cap. 1.* Corduben. *lib. 1. quæst. 17. §. 7. dub. 1.* & alij communiter apud ipsum, & apud Suar. *sect. 2. cit. num. 3.* nam, quamuis Caietan. *2. 2. quæst. 11. art. 1.* & Canus *lib. 12. de locis theolog. cap. 8.* & Sanct. Antonin. *part. 2. tit. 12. cap. 5. initio*, propositionem hæreticam solùm explicent in ordine ad proferentem, & propriè loquendo, negent propositionem posse dici hæreticam, nisi inuoluat pertinaciam, & indebitam adhæsionem contra definitionem Ecclesiæ; multò tamen est probabilius, quòd hæc denominatio possit illi conuenire, etiam absolutè, & quasi materialiter consideratæ, quomodo Inquisitores, quandò aliquis ad ipsos defertur, tanquàm Hæreticus, priùs examinant, & expendunt ex principiis, & regulis fidei propositionem ab ipso prolatam, & posteà inquirunt ex probationibus, & indiciis facti, quo animo sit prolata: & quamuis ipsum proferentem non pronuncient, aut damnent, tanquàm Hæreticum, nisi deprehendant in illo pertinaciam, & adhæsionem indebitam; ipsam tamen propositionem per se, & materialiter acceptam benè qualificant, & reprobant, vt hæreticam, si illam deprehendant manifestè oppositam propositioni de fide. Et ratio est: quia, quemadmodum vocabulum fidei non solùm vsurpatur formaliter pro actu assensus, ex authoritate diuina, vel pro habitu inclinante ad talem assensum; sed etiam materialiter pro obiecto, & materia talis actus, vel talis habitus, quomodo in Symbolo Sancti Athanasij post explicatum mysterium Trinitatis, & Incarnationis dicitur: *Hæc est fides catholica.* ita & vocabulum hæresis potest vsurpari non solùm formaliter pro assensu hæretico, & pertinaci; sed etiam materialiter pro obiecto talis assensus, & ab hæresi hoc modo accepta materialiter, rectè potest denominari hæretica propositio, quæ illam continet: & si quis proferat, verbi gratia, quòd Christus non sit Deus, sicut potest rectè dici, quòd proferat hæresim; ita & potest dici, quòd proferat propositionem hæreticam. Et quemadmodum, quando dicimus, quòd aliqua sit propositio fidei, vel de fide, non significamus, quòd solùm id illi conueniat, quando actualiter creditur, vel profertur, vt credita per fidem diuinam; sed quòd conueniat absolutè; & sensus est, quòd absolutè sit digna, vt credatur ab omnibus, tanquàm reuelata à Deo: ita & quando dicimus, quòd aliqua propositio sit contraria fidei, vel hæretica, non id dicimus pro eo tantùm casu, quo proferatur ex animo, & ex affectu hæretico, & pertinaci; sed absolute; & sensus est, quòd in se ipsa sit talis; & verè indigna, quæ ab vllo credatur; imò & digna, quæ ab omnibus reprobetur, & respuatur. Neque est, quòd pluribus in hoc immoremur, cùm potiùs sit quæstio de vocabulo, quàm de re.

Dixi autem, propositionem hæreticam debere esse manifestè oppositam alicui alteri propositioni, quæ sit manifestè de fide: quia, si hoc vtrunque non sit manifestum, id est, quòd altera propositio, cui opponitur, sit de fide, & quòd illi sit verè opposita; non est qualificanda, & damnanda, vt hæretica; sed sub aliqua alia censura, vt notat Suar. *disput. 19. sect. 2. num. 13.* & constabit *infrà*. Vnde & in Concilio Constantiensi *sess. 8. cit.* articuli aliqui Ioannis Vvicleffi dicuntur fuisse reperti, vt notoriè hæretici, & ideò à Patribus fuisse reprobati: & ex Caiet. *2. 2. quæst. 11. art. 1.* potest aliqua propositio esse contraria fidei, solùm quoad se, non autem quoad nos, si, scilicet, non sit nobis adhuc proposita per Ecclesiam, vt credenda de fide: & talis propositio non est damnanda, vt hæretica.

Quo autem modo intra hanc ipsam latitudinem propositionis hæreticæ sint plures gradus; sicut & sunt intra latitudinem propositionis de fide, ex Sancto Thoma *2. 2. quæst. 1. art. 6. ad finem, & art. 8. in corp. & quæst. 2. art. 5. & quæst. 11. art. 2.* vbi asserit, aliqua in fide se habere per se primariò, & directè, id est, illa, per quæ homo iuuatur ad beatitudinem, & reuelantur per se; aliqua verò se habere quasi per accidens, secundariò, & indirectè, id est, illa, quæ solùm occasione aliorum habentur in Scripturis, & diuinitùs reuelantur, vt, verbi gratia, quòd Abraham habuit duos filios, vel quòd Dauid fuit filius Isaï, & similia: hoc, inquam, de huiusmodi gradibus, an, & quomodo possint admitti intra latitudinem propositionis hæreticæ, videri potest in Directorio Inquisitorum *part. 1. quæst. 7. & 12.* & apud Pennam *ibidem, part. 2. com. 27.* & Turrecrem. *in Summa, de Ecclesia, lib. 4. part. 2. cap. 9. & 10.* & Corduben. *lib. 1. quæst. 17. §. 7. citato, dub. 3.* & Suar. *disp. 19. sect. 2. n. 6. & seqq.* 4. *An, & quomodo inter propositiones hæreticas dentur varij gradus.* Et certum est, quòd, quemadmodum propositiones de fide ex hoc ipso, quòd sunt reuelatæ à Deo, æqualiter omnes constituuntur in primo, ac summo gradu veritatis, & credibilitatis; neque Deus minori fide est dignus in hoc, quod reuelat quasi occasionabiliter, & secundariò, vel per accidens, quòd Abraham habuit duos filios, quàm in hoc, quod reuelat per se, & primariò, quòd ipse sit trinus: ita & propositiones hæreticæ, & oppositæ fidei, ex hoc ipso quòd sunt oppositæ diuinæ reuelationi, sunt in primo, ac summo gradu falsitatis, & damnabilitatis, omnes æqualiter, & parum refert, quòd hæc oppositio pro aliquibus habeatur expressa in diuinis Scripturis, & pro aliquibus solùm habeatur ex definitione Ecclesiæ, cùm similiter etiam Ecclesia habeat veritatem infallibilem in huiusmodi definitionibus. Vnde diuersitas, quam ex his, aut similibus capitibus assignant Doctores inter propositiones hæreticas, non potest esse magni momenti, saltem in ordine ad conscientiam, cùm reuera omnes sint contrariæ fidei, & ex hac contrarietate omnes sumant eandem malitiam; & si sint voluntariæ, & coniunctæ cum pertinacia, omnes incurrant easdem pœnas Hæreticorum.

Secundò, propositio erronea in materia fidei illa est, quæ similiter præscindendo à quacunque inten- 5. *Propositio erronea, quæ propriè sit.*

tione, aut proposito proferentis, est manifestè opposita alicui alteri veritati, aut doctrinæ, vel propositioni catholicæ, id est, à Catholicis communiter receptæ, quamuis non creditæ ex fide diuina, & propter diuinam reuelationem; vel, si est credita, vt de fide, non est illi manifestè opposita. Ita Canus *lib. 12. de locis theol. cap. 11.* Corduben. *lib. 1. quæst. 17. §. 9.* Suar. *disp. 19. de fide, sect. 2. n. 13.* & alij apud illum. Et facit manifestè Concilium Constantiense *sess. 8. cit.* vbi inter articulos, seu propositiones damnabiles Ioannis Vvicleffi, non solùm enumerat secundo loco articulos erroneos tanquàm proximos ad primum gradum damnabilitatis in materia fidei, in quo reposuerat propositiones hæreticas, & tanquàm ab illis distinctas; sed præterea eos confundit cum articulis non catholicis, id est, cum illis, qui communiter admittuntur vt certi, & indubitati ab omnibus Catholicis, etiamsi non admittantur, vt reuelati, & tanquàm credendi de fide diuina.

6. *Vocabulum erroris sumitur multipliciter.*

Vnde vocabulum erroris, à quo propositio denominatur erronea, non est *hoc loco* sumendum latissime, pro quocunque assensu falso, per quem intellectus non adæquatur obiecto, neque illud cognoscit, aut enunciat, sicuti est, quomodo ex Sancto Augustino *in Enchiridio, cap. 17. & 19.* omnis ille errare dicitur, qui approbat falsa pro veris, vel improbat vera pro falsis, vel incerta habet pro certis, vel certa pro incertis. Neque secundò est sumendum latè pro illo tantùm assensu falso, qui manifestè sit talis, & in vnaquaque Facultate repugnet principiis communiter receptis, quomodo inter Philosophos non omnis opinio falsa, & parum probabilis, dicitur error, aut denominatur erronea; sed solùm illa, quæ certò est falsa, & contra principia omnibus certa: vt, si quis dicat, verbi gratia, in physicis non dari materiam, aut naturam; vel non dari motum. Neque tertiò est sumendum strictiùs pro illo assensu, qui sit falsus in materia fidei, & manifestè oppositus propositioni de fide, quo modo *superius* diximus, assensum erroneum contra veritatem Christianæ fidei, si sit voluntarius, & cum pertinacia, esse hæresim: & si accipiatur solùm materialiter, & prout præscindit à qualibet voluntate, aut proposito proferentis, esse propositionem hæreticam; sed est sumendum strictissimè pro illo assensu, qui sit falsus in materia fidei; non tamen manifestè oppositus propositioni de fide; sed propositioni catholicæ, receptæ communiter à Catholicis: quamuis non creditæ, vt de fide, vel saltem si sit credita, vt de fide, non sit illi manifestè oppositus. Neque est *hoc loco* quærendum vlteriùs, quare hic assensus absolutè, & sine addito appelletur erroneus cùm reuerà etiam hæresis, & propositio hæretica sint errores, & propositiones erroneæ, & sæpè in iure sic appellentur, cap. *Ad abolendam.* & cap. *Excommunicamus. 2. §. Si qui autem. de Hæret.* & sæpè alibi: sic enim etiam in aliis Facultatibus, & scientiis nomen generis sæpè tribuitur speciei minùs perfectæ; & nomen animalis, verbi gratia; absolute prolatum tribuitur brutis, vt notat Suar. *disp. 19. sect. 2. n. 12.* & ideò etiam appellatio propositionis erroneæ potuit absolutè, & sine addito tribui huic assensui, qui sub genere propositionis damnabilis in materia fidei se habet, vt species minùs perfecta, & minùs damnabilis, quàm sit hæresis, & propositio hæretica, cùm præsertim modi loquendi, & vsus vocabulorum, non semper sint inducti ex certa ratione, & ideò non sit de illis magnoperè laborandum.

7. Porrò exempla huiusmodi assensus, vel propositionis erroneæ specialiter dictæ, in quantum est in materia fidei, & manifestè opposita propositioni catholicæ, sed non de fide, hæc possunt afferri ex Suar. *disp. 19. sect. 2. cit. num. 13.* si quis neget, verbi gratia, Beatissimam Virginem resurrexisse post mortem, & in cælum fuisse assumptam, etiam corpore, vt communiter tenent fideles: quòd enim hoc non sit de fide, expresse asserit Canus *lib. 12. de locis theolog. cap. 11.* Sot. *in 4. dist. 43. quæst. 2. art. 1. versus finem, §. De sacratissima vero Virgine.* Cordub. *lib. 1. quæst. 17. §. 1. versus finem.* Suar. *num. 13. cit.* & ideò cùm maxime sit de pietate fidei, & a tota Ecclesia pie tradatur, & communiter recipiatur, meritò erroris damnatur, si quis id neget: quamuis reuera, & in rigore non damnetur assertæ hæresis. Et idem esset ex Suar. *ibidem*, si quis negasset ante definitionem Concilij Tridentini *sess. 6. can. 23. de iustif.* quod similiter tenet Ecclesia, eandem Beatissimam Virginem vitasse per totam vitam ex speciali Dei priuilegio omnia peccata venialia. Et ex Cordub. *lib. 1. quæst. 17 §. 1. cit. vers. Ista sunt propriè.* possunt addi hæc alia exempla, si quis dicat, verbi gratia, ad Consecrationem satis esse, si proferantur verba solùm mentaliter; neque esse necessarium, vt proferantur vocaliter: vel charitatem, qua formaliter diligimus Deum, & proximum, non esse aliquid creatum; sed ipsam personam Spiritus Sancti, vt asseruit Magister Sententiarum *in 1. dist. 17.* quem Scholastici diuersimode conantur explicare, vt ab errore defendant: vel Christum in triduo mortis fuisse hominem; quia, quamuis anima esset reuera separata à corpore; mansit tamen tam ipsa, quàm corpus vnitum Verbo, & supposito diuino; & ad rationem hominis potest sufficere, si anima, & corpus sint vnita, vel inter se, vel in aliquo tertio: quod similiter quamuis placuerit eidem Mag. *in 3. dist. 22.* & Doctoribus Parisiensibus, vt videre est *in eorum articulis, cap. 33.* communiter tamen reiicitur, vt erroneum, cùm manifestè repugnet principio notissimo, quòd ad constituendum compositum physicum necessariò debeant materia, & forma esse vnita inter se, tanquam potentia, & actus; neque sufficiat, si quomodocunque sint vnita in aliquo tertio: & ideò omnes Catholici communiter teneant, quòd Christus in triduo mortis eadem ratione non fuerit homo, qua communiter non est homo, quicunque alius, qui verè est mortuus.

Varia exempla propositionis erroneæ in materia fidei.

Et quoniam ad propositionem hæreticam propriè dictam non est satis, si quomodocunque sit opposita propositioni de fide; sed requiritur, vt illa, cui est opposita, sit manifestè de fide, & vt ipsa sit manifestè opposita, vt *supra* diximus *num. 3.* hinc est, vt possit ex hoc etiam duplici defectu contingere propositio erronea, & minùs damnabilis, quàm hæretica, vt subdunt Authores citati, si, scilicet, non sit opposita propositioni, quæ sit certò, & manifestè de fide, vel non sit certò, & manifestè opposita: & tanquàm exemplum primi, affert Suar. *num. 13.* si quis neget dari habitus gratiæ, & virtutum per se infusos: quia enim *Clementina 1. §. Ad hoc Baptisma. de Summa Trinitate, & fide catholica.* ex Concilio Viennensi solùm eligitur, vt opinio probabilior, & magis consona dictis Sanctorum, & Theologorum, quòd in Baptismo, tam adultis, quàm paruulis, infundantur habitus gratiæ, & virtutum, & huiusmodi electio facta a Concilio non facit de fide, quòd dentur habitus infusi, vt notat Vasq. *1. 2. disp. 187. cap. 2. n. 5. & 13.* vel saltem non est omninò certum, quòd id faciat, vt de fide. vt

notat

notat Suar. n. 13. citato, rectè dicitur propositio negans huiusmodi habitus per se infusos non esse qualificanda, & damnanda, vt hæretica, sed solùm vt erronea.

Exemplum verò secundi potest afferri, quod *paulò ante* attulimus ex Cordub. si quis dicat cum Magistro Sententiarum, quòd Christus in triduo mortis fuit homo: quamuis enim certò, & manifestè sit de fide, quòd Christus in cruce sit mortuus, & quòd triduo manserit mortuus; huic tamen articulo fidei non est certò, & manifestè oppositum, quod etiam mortuus non fuerit homo propter vnionem vtriusque partis retentam cum supposito Verbi, vt diximus, ex Magistro: & ideò hæc propositio est solùm damnanda, vt erronea, non vt hæretica.

8. *Propositio opposita conclusioni, & assensui theologico, potest damnari vt erronea, & aliquo modo etiam vt hæretica.*

Atque ad hunc modum propositionis erroneæ propter non certam, & non manifestam oppositionem de fide, potest reduci etiam ille, quem subdit Suar. *disp.* 19. *sect.* 2. *cit. num.* 14 de eo, qui negat conclusionem aliquam theologicam euidenter deductam ex vna de fide, & ex altera nota lumine naturali; vt, verbi gratia, quòd Christus sit risibilis: quamuis enim in foro externo, & in humano iudicio, qui hoc negat, possit præsumi esse Hæreticus, in quantum non creditur id negare ex eo, quia neget propositionem naturalem, quòd omnis homo sit risibilis; aut vim illatiuam, & bonitatem consequentiæ, quæ ex ipsa natura est omnibus notissima; sed aliam propositionem de fide, quòd Christus sit homo: & ideò hæc propositio: Christus non est risibilis. in eodem foro externo possit damnari, vt hæretica ex tali præsumptione, & qui illam asserit, possit puniri, vt Hæreticus, si in illa sit pertinax, vt notat Corduben. *lib.* 1. *quæst.* 17. *cit.* §. 7. *vers. Id etiam contingit.* & Suar. *n.* 14. *cit.* & Sanchez *lib.* 2. *in Decalog. cap.* 7. *n.* 33. & *cap.* 8. *n.* 12. & Bonac. *de excommunicat. disp.* 2. *quæst.* 5. *punct.* 1. *n.* 5. In conscientia tamen, & in foro interno potest etiam contingere, vt reuerà talis propositio sit solùm erronea, in quantum non manifestè opponitur propositioni de fide, quòd Christus sit homo: & fieri potest, vt quis ideò neget Christum risibilem; quia stultè putat, non omnem hominem esse risibilem; vel quia temerè existimat, risibilitatem in illo fuisse sublatam per diuinam potentiam; non autem, quia putet, eum verè non esse hominem, vt notat Bannes 2. 2. *quæst.* 11. *art.* 2. §. *Circa hoc.* Corduben. *loco cit.* Suar. *ibidem.* Layman. *lib.* 2. *tract.* 1. *cap.* 13. *n.* 7. cùm præsertim diuina reuelatio, quòd Christus sit homo, reuerà non comprehendat, quòd sit risibilis; & hæc propositio solùm habeat certitudinem theologicam, & scientificam; non autem habeat certitudinem fidei, nec credatur de fide, vt contenta in illa; sed solùm habeatur, vt illata ex illa, simul cum alia propositione naturali, certo modo disposita. Et quamuis ex Sancto Thoma 2. 2. *quæst.* 11. *art.* 2. *in fine corporis*, etiam illa pertineant indirectè ad fidem, ex quibus sequitur corruptio alicuius articuli fidei, & talis sit hæc assertio, quòd Christus nō sit risibilis, cùm naturaliter ex illa sequatur, quòd non sit homo; non tamen sufficit hęc

9. *Quomodo possit indirectè esse de fide.*

pertinentia indirecta, vt verè illud credatur, & sit certum certitudine fidei, & vt oppositum sit hæreticum, nisi illud sit reuelatum in se, vt notat Suar. *sect.* 2. *cit. n.* 10. *in fine*: sed potest esse certum certitudine alia inferiore, id est, certitudine scientifica, & theologica: & hæc etiam potest indirectè pertinere ad fidem, si ex illa sequitur corruptio fidei: sicut & in scientiis ex corruptione, aut negatiuo assensus conclusionis, potest sequi corruptio assensus principiorum, quamuis ille sit certitudinis longè inferioris, vt subdit Suar. *n.* 14. Atque in hoc sensu potest admitti, quod aliqui asserunt cum Cano *lib.* 12. *cap.* 9. *circa* 4. *argumentum*, & cum Valent. 2. 2. *disp.* 1. *quæst.* 11. *puncto* 1. *diffic.* 3. quòd etiam propositio theologica mediatè, & indirectè possit dici de fide; & qui illam negat, possit dici Hæreticus similiter indirectè, & reductiuè; in quantum, scilicet, ex tali propositione negata potest sequi negatio fidei, etiamsi illius negatio verè, & propriè non sit negatio fidei, quando prouenit ex alio principio, quàm ex formali, aut virtuali negatione illius propositionis de fide, ex qua infertur.

Et per hæc, quæ iam explicauimus, multò rationabilius videtur distingui propositio erronea à propositione hæretica, & ab hæresi, quam si dicamus cum Turrecremata, propositionem erroneam se habere, vt genus ad propositionem hæreticam, & ad hæresim; & omnem propositionem hæreticam, omnémque hæresim esse propositionem erroneam; non è contra: vel, si dicamus cum S. Antonino *part.* 2. *tit.* 12. *cap.* 5. *initio*, solùm distingui ratione pertinaciæ, quam includit ex ipsius sententia non solùm hæresis, sed etiam propositio hæretica, vt *supra* diximus *n.* 3. non autem includit propositio erronea. Nam contrà est: quia ex Concilio Constantiensi, & ex Bullis Pontificum *supra* citatis *n.* 2. articuli, & propositiones erroneæ sunt verè contradistinctæ ab articulis, & propositionibus hæreticis, & vt distinctæ enumerantur; quod tamen non esset, si ad illas se haberent solùm vt genus: siquidem hòc non ponit in numerum cum speciebus; & animal, verbi gratia, non potest numerari simul cum homine, aut equo, aut cum illis facere numerum, & pluralitatem; sicut faciunt articuli, & propositiones erroneæ cum articulis, & propositionibus hæreticis: & falsum est, quòd propositio hæretica includat pertinaciam, & per consequens quòd ratione illius distinguatur à propositione erronea, vt patet ex dictis.

DISPVTATIO XXXIV.

Quæ propositiones sint damnandæ, vt sapientes hæresim, vt malè sonantes, vt piarum aurium offensiuæ, vt scandalosæ, vt temerariæ.

1. *Quæ sit propositio sapiens hæresim.*
2. *Quæ sit propositio sapiens fidem.*
3. *Propositio sapiens hæresim quomodo differat à propositione erronea.*
4. *Potest propositio sapere hæresim, etiam ab extrinseco, ratione solius subiecti, aut personæ eam proferentis.*
5. *Non solùm propositio, sed etiam opus, & factum externum, potest sapere hæresim.*
6. *Quæ sit propositio malè sonans.*
7. *Potest propositio esse malè sonans, etiamsi in terminis reperiatur apud probatos Doctores, vel in sacra Scriptura.*
8. *Quid sit attendendum, vt propositio qualificetur, vel damnetur, vt malè sonans.*
9. *Quæ sit propositio piarum aurium offensiua.*
10. *Propositio pia, vel de pietate fidei, quænam sit.*
11. *Propositio scandalosa.*
12. *Propositio temeraria.*
13. *Propositio audax, insolens, impudens.*
14. *Propositio dupliciter potest esse temeraria.*
15. *Communia placita Sanctorum Patrum, & Scholasticorum magni sunt facienda.*
16. *Varia exempla propositionis temerariæ.*

17. *Quid sit attendendum, vt propositio qualificetur, vel damnetur, vt temeraria.*
18. *Propositiones non sunt de facili, & temerè qualificandæ, & censurandæ.*
19. *Potest aliquando vna propositio qualificari pluribus notis.*

1. *Quæ sit propositio sapiēs hæresim.*

FALSÆ propositiones in materia fidei, non solùm qualificantur, & damnantur a Theologis, vt hæreticæ, & erroneæ modis iam explicatis *disputatione præcedente*; sed aliquando etiam dicuntur sapere hæresim, & solùm damnantur, vt sapientes hæresim. Et quidem per hunc modum loquendi certum est, quòd importetur aliquid minùs, quam si dicerentur continere hæresim, & damnarentur, vt hæreticæ, & sumpta metaphora à veris saporibus, ex quibus sæpè ducimur in notitiam ipsorum corporum, quibus debentur, & quorum sunt proprij, etiamsi huiusmodi corpora, eorúmque naturæ, seu mixtiones elementorum, & primarum qualitatum, sint alioqui per se latentes, & incognitæ, tunc propositio videtur intelligi sapere hæresim, quando ex illa, vel per se sola, vel simul cum aliquo alio infertur hæresis; & per illam veniri potest in notitiam hæresis, latentis alioqui ex se, nec se prodentis, aut sufficienter manifestantis per ipsa verba propositionis. Et quemadmodum propositio vera in materia fidei tunc intelligitur sapere fidem, quando ex illa potest inferri propositio fidei, etiamsi ipsa in se non sit de fide: ita & contrà propositio falsa tunc debet intelligi sapere hæresim, quando ex illa infertur hæresis, etiamsi ipsa in se non sit hæresis. Exemplum ex Cordubensi *lib. 1. quæst. 17. §. 2. pag. 151.* potest esse, si quis neget, verbi gratia, hostiam, quæ eleuatur à Sacerdote, vel asseruatur in pixide, esse adorandam: nam, quamuis de fide sit, quòd hostia ritè consecrata sit adoranda; non autem sit de fide, quòd hæc, quæ modò eleuatur, vel asseruatur, sit adoranda; sicut neque est de fide, quòd Sacerdos, qui eleuat, sit verus Sacerdos, & quòd ritè consecrauit hanc hostiam: quia tamen ex hac propositione negatiua, quòd hostia, quæ eleuatur, vel asseruatur, non sit adoranda, rationabiliter potest inferri hæresis, quòd etiam hostia ritè consecrata non sit adoranda, rectè dicitur, quòd sapiat hæresim; sicut, & contra sapit fidem propositio affirmatiua opposita, quòd hostia, quæ eleuatur, sit adoranda, in quantum ex ipsa rationabiliter potest inferri fides, quòd hostia ritè consecrata sit adoranda. Atque hoc modo rectè videtur describi propositio sapiens hæresim, si dicamus cum Gabr. *in 4. dist. 13. quæst. 2. art. 3. dub.* 1. Cordub. *lib. 1. quæst. 17. cit. §. 2. &* 8. Suar. *disp. 19. de fide, sect. 2. n. 16. &* 17. & aliis, esse illam, ex qua, vel accepta per se sola, vel coassumpto aliquo alio principio, potest rationabiliter inferri hæresis; cùm tamen ipsa in se non sit hæresis, nec propositio absolutè hæretica: sicut, neque illud, quod sapit, verbi gratia, vinum, aut mel, in rebus materialibus, est reuerà vinum, aut mel.

2. *Quæ sit propositio sapiēs fidem.*

Quòd si dicas, ex hac descriptione etiam propositionem erroneam posse dici, quòd sapiat hæresim: siquidem etiam ex eo, quòd Christus dicatur, verbi gratia, non esse risibilis, quam *suprà, disp. præcedente, n.* 8. diximus, posse esse propositionem erroneam, potest inferri hæresis, quòd Christus non sit homo: vt, si quis dicat, verbi gratia, in forma syllogistica: Quod non est risibile, non est homo: Christus non est risibilis: ergo non est homo.

3. *Propositio sapiens hæresim quomodo differat a propositione erronea.*

Respondeo primò, non esse absurdum, quòd vni, & eidem propositioni secundùm diuersas rationes simul conueniant plures notæ, & plures qualitates damnabiles; & simul sit, verbi gratia, erronea, in quantum opponitur propositioni catholicæ, & communiter receptæ a Catholicis; quamuis non creditæ, vt de fide; & simul sit sapiens hæresim, in quantum ex illa potest rationabiliter inferri hæresis, vt cōtingit in exemplo posito, quòd Christus non sit risibilis. Deinde respondeo ex Suar. *sect. 2. cit. n. 17.* propositionem, quæ sapiat hæresim, & simul non sit erronea, tunc posse esse, quando hæresis non infertur ex illa omninò certò, & necessariò; sed solùm probabiliter, & rationabiliter, vt loquuntur Authores citati: siue id contingat, quia alia propositio, quæ coassumitur ad hæresim inferendam, non sit omninò certa, & necessaria; sed solùm probabilis, & rationabiliter, vel prudenter recepta: siue, quia ipsa illatio non sit euidens: sic enim in exēplo *paulo antè* posito, quòd hostia, quæ eleuatur, vel asseruatur, non sit adorāda, rectè dicitur, quòd talis propositio sit sapiens hæresim, & propriè non sit erronea: quia ad inferendam hæresim, quòd hostia ritè consecrata non sit adoranda, est opus coassumere hanc aliam propositionem, quòd hostia, quæ eleuatur, vel asseruatur, sit ritè consecrata; quæ tamen solùm rationabiliter, & prudenter recipitur; non autem vt necessaria, & quam non contingat aliter se habere, & totus syllogismus ad inferendam hæresim ex illa, est hoc modo formandus in tertia figura: Hostia, quæ eleuatur, vel asseruatur, non est adoranda: sed huiusmodi hostia est ritè consecrata: ergo aliqua hostia ritè consecrata non est adoranda. in quo syllogismo, vt ex se patet, minor propositio, quæ coassumitur cum maiore sapiente hæresim, solùm recipitur ex ratione prudenti, & recta; non autem quia ex se habeat necessitatem, & ex illa fundet certitudinem, & infallibilitatem assensus. Et in hoc maximè differt propositio sapiens hæresim à propositione erronea, si fortè contingat etiam ex erronea inferri hæresim: quia, scilicet, ex erronea infertur hæresis cum omnimoda necessitate, & certitudine propter veram necessitatem alterius propositionis, quæ coassumitur: ex illa verò, quæ sapit hæresim, solùm infertur secundùm rationabilitatem, & moralem prudentiam, propter similem rationabilitatem, & certitudinem solùm prudentialem, & moralem, quam solam habet propositio alia, quæ coassumitur simul cum illa: & ratione huius minoris certitudinis, rectè assignatur propositio sapiens hæresim, vt damnabilis, distincta à propositione erronea, & vt minùs damnabilis, seu existens in gradu minori damnabilitatis infra illam, & illa ex contraria ratione rectè dicitur magis damnabilis; quia minùs habet excusationis, vtpote proueniens ex negatione principij verè necessarij, & naturaliter noti: vt, verbi gratia, quòd omnis homo sit risibilis; non autem ex negatione principij solùm probabilis, & solùm prudentialiter certi: vt, verbi gratia, quòd hostia, quæ eleuatur, & asseruatur, sit ritè consecrata; sicut contingit in propositione, quæ sapit hæresim. Atque ex his potest intelligi, quo sensu possint admitti aliæ descriptiones propositionis sapientis hæresim, quæ ab aliis afferuntur, vt, verbi gratia, quòd tunc propositio sapiat hæresim, quando proferentem reddit suspectum de hæresi; vel, quando prima facie, & ex terminis hæresim præfert, etiamsi intimiùs considerata possit habere sensum catholicum: nam reuerà hæ descriptiones, quamuis conueniant propositioni hæresim sapienti, latè acceptæ, prout comprehendit etiam propositionem erroneam, siquidem etiam illa potest facere suspectum de hæresi, & etiam illa secundùm terminos, & prima facie potest hæresim præ se ferre, & intus habere aliquem sensum catholicum,

licum, vt videre est apud Suar. *disp. 19. sect. 2. n. 16. &* 17. non tamen conueniunt propositinni hæresim sapienti specialiter dictæ, & pressè acceptæ, provt contradistinguitur à propositione erronea, nisi accipiatur modo explicato ratione principij, quod coassumitur prudentialiter tantummodo certum, non autem necessariò, & naturaliter, vt iam diximus.

4. *Potest propositio sapere hæresim, etiã ab extrinseco, ratione solius subiecti, aut personæ eam proferentis.*

Verùm, hoc ipsum, quòd illa sit propositio sapiens hæresim specialiter dictam, ex qua, coassumpto aliquo alio rationabili, & prudentiali principio infertur hæresis, solùm debet intelligi, quantùm est ex parte ipsius propositionis, eiúsque obiecti: nam, vt notat Corduben. *lib. 1. q. 17. §. 8. vers. Nam alio modo. pag.* 157. potest etiam contingere, vt propositio sapiat hæresim ex parte subiecti, & solùm ratione ipsius proferentis, qui aliunde scitur, aut creditur esse Hæreticus, & quendam quasi saporem suæ propositioni communicat sensus hæretici, in quo illam profert: & quod materialiter accidit, verbi gratia, aquæ, ex diuersitate locorum per quæ transit, aut vasorum, per quæ diffluit, vt contrahat, ac retineat diuersos sapores, verbi gratia, acidum, salsum amarum, sulphureum, dulcé, vinosum, aut melleum; moraliter etiam accidit propositioni ex diuersitate illorum, à quibus profertur, & à quibus assumitur ad sua sensa significanda, & per quos quodammodo transit ad nos, quasi aqua per canales: contrahit enim similiter quendam quasi saporem internæ hæresis, & per illum aliquo modo eam prodit, alioqui ex se latentem: & hoc modo propositio illa: *Pater maior me est.* quæ prolata à Sancto Ioanne in persona Christi, *cap. 14. sui Euangely*, est maximè catholica, & de fide, si proferator ab Arrio, aut alio, qui cum ipso sentiat, Filium in diuinis esse creaturam, & minorem Patre, rectè censetur sapere hæresim, non quidem ab intrinseco, & quantùm est ex parte ipsius propositionis, aut obiecti; sed solùm ab extrinseco ratione circunstantiæ ipsius personæ eam proferentis, vt loquitur Suar. in re simili *disp. 19. sect. 2. n.* 18.

5. *Non solùm propositio, sed etiam opus, & factũ externum potest sapere hæresim.*

Et hoc totum, quod dicimus de propositione verbis prolata, aut scriptis expressa, quòd possit sapere hæresim, vel ab intrinseco, & ratione sui, suíque obiecti, vel ab extrinseco ratione subiecti, & personæ eam proferentis, proportionaliter debet intelligi etiam de aliquo opere, aut facto externo: vt, si quis, verbi gratia, rebaptizet puerum, vel colat Dæmonem, vel abutatur sacramentalibus, aut Sacramentis, &c. possunt enim etiam hæc opera sapere hæresim, eámque inferunt, coassumpto aliquo alio principio, quod aliquando rationabiliter, & prudenter potest admitti; & inducunt in foro externo etiam hæc præsumptionem hæresis, vt notat Corduben. *lib. 1. quæst.* 17. §. 8. *cit. vers. Et nota, quòd opera illa. pag.* 157. & siue sit propositio, siue opus, & factum aliquod sapiens hæresim, iustè potest ab Ecclesia damnari, & puniri, si præsertim adiunctam habeat pertinaciam, vt idem subdit *vers. sequente, Ideò illa dua.* & patet ex Concilio Constantiensi *sess. 8. &* 15. vbi inter errores, & articulos Ioannis Vuicleffi, & Ioannis Hus, etiam illi damnantur, & puniuntur, qui sapiunt hæresim.

6. *Qua sit propositio malè sonans.*

A propositione hæresim sapiente non multùm differt propositio malè sonans, vt ex multorum sententia notat Suar. *disp. 19. sect. 2. n.* 18. nam sapor, qui per metaphoram illi tribuitur, quasi in ordine ad gustum, potest etiam dici sonus in ordine ad auditum, si propositio voce, & verbis proferatur; & illa ipsa, quæ gustui malè sapit, malè etiam sonat auditui; & quæ interiùs gustata sapit hæresim, etiam prolata exteriùs sonat hæresim. Verùm, si hæc etiam nota, siue censura, & mala qualitas propositionis sit strictè, & specialiter accipienda, provt contradistinguitur ab aliis; non autem latè, & quasi genericè, rectè, dicitur propositio malè sonans esse illa, quæ ex ipsis terminis habet sensum hæreticum: quanuis etiam possit habere sensum catholicum, & absolutè prolata communiter accipitur in sensu hæretico, siue id proueniat ex circunstantiis temporum, in quibus fortè de re illa exortæ sunt hæreses; siue ex circunstantiis locorum, in quibus hæreses illæ vigent; siue ex circunstantiis personarum, quæ similiter habent hæresim illam, & sensum hæreticum. Et talis est, verbi gratia, si quis dicat, quòd fides iustificat: nam, quanuis olim in bono sensu acciperetur, nec malè sonaret; siquidem reuerà fides est fundamentum, & primum initium iustificationis, & sine illa est impossibile placere Deo, vt definitur in Tridentino *sess. 6. cap. 8. de iustif.* & in hoc sensu sæpiùs id affirmat etiam Sanctus Paulus *ad Rom. cap 3. & 5.* & *ad Galat. cap. 2. & 3.* & *alibi:* modò tamen post ortas hæreses malè sonat, & facit sensum planè hæreticum, quòd sola fides iustificet impium, & nullus alius motus voluntatis requiratur ex parte illius, quo disponatur, ac præparetur magis de proximo ad consequendam gratiam, & iustificationem, in quo sensu meritò damnatur in eodem Tridentino *sess. 6. cit. can. 9. de iustif.*

7. *Potest propositio esse malè sonãs, etiamsi in terminis reperiatur apud probatos Doctores, vel in sacra Scriptura.*

Vnde rectè notat Cordub. *lib. 1. qu. 17. §. 14. vers. Ad prædicta nota primò. pag. 163. col. 1. initio*, quòd propterea non est damnanda, vt malè sonans, aliqua propositio, quòd in terminis reperiatur asserta ab antiquis Doctoribus, vel etiam ab aliquo ex Sanctis Patribus, imò & in sacra Scriptura: quia fieri potest, vt processu temporis contigerit in illa variatio quoad sensum: & cùm vno tempore solùm acciperetur communiter, vt benè sonans, & in bono sensu, provt erat reuelata à Deo, & tradita in Scripturis, & relata, & explicata per probatos Doctores; posteà tamen inceperit male sonare, & communiter accipi in malo sensu, vt patet in exemplo allato ex S. Paulo: *Iustificamur per fidem.* & in illo, quod dicitur Ecclesiastici 24. de Sapientia diuina, quòd sit creata: *Ab initio, & ante sæcula creata sum.* & Isaïæ 45. quòd Deus creet, vel faciat malum: *Ego Deus creans malum*, &c. Et ideò in communi sermone huiusmodi propositiones non sunt hoc tempore proferendæ simpliciter, & sine addito; sed ita sunt limitandæ & declarandæ, vt excludatur omnis sonus, & sensus malùs: vt, si dicamus, verbi gratia, hominẽ iustificari per fidem initiatiuè: & Sapientiam diuinam esse creatam, in quantum accipit esse à Patre ex nullo subiecto; non autem, quia accipiat per veram causalitatem, & dependentiam: & Deum creare, & facere malum pœnæ; non autem culpæ; & sic de aliis.

8. *Quid sit attendendum, vt propositio qualificetur, vel damnetur, vt malè sonans.*

Et vt rationabiliter qualificetur, vel damnetur propositio aliqua, vt malè sonans, benè est videndum, quomodo sensum hæreticum, aut malum habeat simul cum sensu catholico, & bono: vt enim notat Suar. *disp. 19. sect. 2. n.* 17. si vtrunque habeat æquè proprium, & æquè communem secundùm propriam, & communem significationem verborum, ac terminorum, non est absolutè damnanda, vt malè sonans, quasi ex se, & ratione obiecti, sed tamquàm æquiuoca est accipienda in bono sensu, & toleranda; & is, qui profert, non est credendus eam proferre in malo sensu, cùm possit æqualiter credi, quòd eam proferat in sensu bono, & semper quando aliquis effectus potest esse ex duplici causa, non sit determinatè credendus esse ab vna, quousque id constet determinatè, vt traduot Doctores communiter *in Clementinam primam de vsuris*, Sylu. *hæresis, 2.*

quæst.

quæst. 5. & 6. Corduben. *quæst.* 17. *cit.* §. 7. *verſ. Nota* a. *pag.* 155. *col.* 2. & alij apud ipſum: & ad ſummum talis prolator eſt ſolùm monendus ab Inquiſitoribus, aut aliis, vt in poſterum loquatur cautiùs, neque ampliùs vſurpet verba æquiuoca, & ambigua, ex quibus poſſunt ſcandalizari, qui audiunt: & ſi fortè de facto aliqui fuerunt ſcandalizati, eámque propoſitionem ab eo prolatam intellexerunt, & acceperunt in malo ſenſu, cogendus eſt, vt publicè, & coram illis, ſuam propoſitionem interpretetur, & declaret in bono ſenſu; & ſic ſcandalum tollat. Et ſi aliunde ſit ſuſpectus de hæreſi, & ſuſpicio, vel præſumptio ſit, quòd propoſitionem protulerit in malo ſenſu, diligentiùs eſt interrogandus de ſenſu, & intelligentia ſuorum verborum; & puniendus, vel corrigendus, ſi deprehendatur erraſſe, vel dimittendus cum ſola monitione in poſterum, ſi deprehendatur non erraſſe. Et in hoc caſu non eſt cogendus ad aliam declarationem, aut interpretationem ſuæ propoſitionis, præſertim publicam, ne fortè ex hac ipſa interpretatione detur aliis occaſio ſcandali, qui priùs non fuerant ſcandalizati ex ipſa prolatione propoſitionis. Si tamen, conſideratis omnibus, adhuc maneat ſuſpicio, quòd ſit prolata, & aſſerta in ſenſu malo, & hæretico, iniungenda eſt prolatori, & aſſertori purgatio canonica, cum aliqua pœnitentia: & in hac ſi defecerit, agendum eſt cum illo, vt eum ſuſpecto de hæreſi, vt notat Corduben. *lib.* 1. *quæſt.* 17. §. 15. *not.* 5. *in fine*, ex Caſtro, Simancha, & aliis.

9. *Quæ ſit propoſitio piarū aurium offenſiua.* A propoſitione malè ſonante ſic explicata, vel non differt vllo modo illa, quæ dicitur piarum aurium offenſiua, illas intelligendo per aures pias, quæ ad fidem ſunt piè affectæ, & benè capiunt ſenſus fidei; & multùm reſpuunt ſenſus oppoſitos; & ideò per illos multùm offenduntur, vt vult Corduben. *quæſt.* 17. *cit. n.* 14. *pag.* 162. *col.* 2. *initio*, vel certè ſolùm differt ex eo, quia ſpecialiter ſonat aliquid indecens, & indignum in materia pietatis, & per ordinem ad virtutem religionis, ad quam propriè pertinet pietas, vt vult Suar. *diſp.* 19. *ſect.* 2. *n.* 19. ex Cano, & aliis, idque ſine dubio eſt valdè probabile: nam, quemadmodum aliquæ propoſitiones, ſeu aſſenſus,

10. *Propoſitio pia, vel de pietate fidei, quanam ſit.* in materia fidei ſolùm proponuntur, & approbantur ab Eccleſia, vt ſimpliciter veræ, & vt piè credendæ, & tanquàm vtiles ad pietatem fouendam; quamuis non proponantur, & non approbentur, vt reuelatæ, & tanquàm ſimpliciter credendæ de fide, ſiique ex Corduben. *quæſt.* 17. *cit.* §. 4. & 5. *pag.* 52. *col.* 1. *initio*, rectè poſſunt appellari aſſenſus, vel propoſitiones de pietate fidei, vel piæ, vt, verbi gratia, quòd hic, vel ille ſanctus hunc, vel illum actum heroicum, vel hoc, aut illud miraculum fecerit; & polleat apud Deum hac, vel illa virtute iuuandi homines, ſiue in bonis corporalibus, ſiue in bonis ſpiritualibus; & quòd Angelus cuſtos, ſiique Sancti, quibus aliquis ſpecialiter fuit deuotus in vita, ſpecialiter iuuent etiam in morte, &c. ita & contrariæ propoſitiones, ſiue aſſenſus rectè poſſunt appellari non pij, vel contra pietatem fidei; & rectè dici, quòd offendant pias aures, & rectè intelligi per aſſenſus, aut propoſitiones offenſiuas piarum aurium: vt, ſi quis dicat, verbi gratia, non eſſe credendum iis, quæ dicuntur in Vitis Sanctorum circa virtutes ab ipſis exercitas, vel circa miracula ab ipſis patrata, etiamſi permittantur, imò & approbentur à Prælatis Eccleſiæ in proceſſibus Canonizationum, & ſæpè etiam iubeantur publicè legi, & recitari in diuinis Officiis; vel falſum eſſe, quòd Angelus cuſtos ſpecialiter nobis aſſiſtat, noſque iuuet tempore mortis, vel quòd Sancta Lucia, verbi gratia, ſpecialiter habeat apud Deum patrocinium pro morbis oculorum curandis, & Sancta Apollonia pro morbis dentium, & ſic de cæteris.

Atque hæc eadem propoſitio malè ſonans, & offenſiua piarum aurium poteſt etiam eſſe, & qualificari vt ſcandaloſa, ſi prætereà præbeat occaſionem ruinæ ſpiritualis, in quo propriè conſiſtit ratio ſcandali: vt, ſi quis, verbi gratia, malitiosè, & falsò confingat grauia crimina, eáque imponat, aut narret de Summis Pontificibus, aut de Prælatis Eccleſiæ, vel etiam de Confeſſariis; & ſic auocet audientes à fide, & obedientia, quæ eſt illis debita in iis, quæ pertinent ad illorum officium; imò, & à Sacramentis, & rebus ſacris, quarum illi ſunt adminiſtri, vt videre eſt apud Simancham *in inſtit. cathol. cap.* 52. Corduben. *lib.* 1. *quæſt.* 17. §. 20. *pag.* 166. *initio.* Suar. *diſp.* 19. *ſect.* 2. *n.* 19. qui etiam rectè addunt, ad hoc genus ſpectare, ſi quis dicat, verbi gratia, decimas non eſſe ſoluendas de iure diuino; ſed ſolùm eſſe inductas ex auaritia Clericorum: & ſic præbeat occaſionem eas fraudandi; ſecreta crimina, præſertim turpia, & grauiſſima, non eſſe fidenda, etiam Confeſſariis, cùm aliquando etiam ab illis reperiantur fuiſſe prodita; Prælatorum diſpenſationes eſſe ad fouendam in illis auaritiam; eleemoſynas factas Religioſis eſſe ad fouendam in illis inertiam, &c. cùm enim hæc, & ſimilia eos, qui audiunt, auocent à virtute, & inducant ad vitia; meritò ſunt reprobanda, & damnanda, vt ſcandaloſa. 11. *Propoſitio ſcandaloſa.*

Præter has notas tunc propoſitio poteſt, ac debet qualificari, & damnari, vt temeraria, quando profertur temerè, & præcipitanter, ex audacia, inſolentia, & impudentia, & omninò ex contemptu conuenientis probationis, & regulæ, & ex ſuperbia: eùm enim ex S. Thoma 2. 2. *quæſt.* 53. *art.* 3. *ad* 2. ea dicantur fieri temerè, quæ non reguntur ratione; ſiue id contingat ex impetu voluntatis, aut paſſionis; ſiue ex contemptu cuiuſque regulæ dirigentis, qui maximè prouenit ex radice ſuperbiæ; etiam propoſitio tunc eſt dicenda proferri temerè, & eſſe temeraria, quando profertur ſine regula rationis, comprehendendo hoc nomine non ſolùm internum aliquod, & rationabile dictamen; ſed etiam authoritatem Doctorum, & ſapientum, cui ſimiliter ratio ipſa interna dictat multùm eſſe fidendum, ac tribuendum, vt notat Suar. *diſp.* 19. *ſect.* 2. *n.* 20. & cui ſi quis in re graui renerè, & ſine cauſa repugnet, meritò damnatur non ſolùm temeritatis, & imprudentiæ; ſed etiam nimiæ audaciæ, & inſolentiæ, & impudentiæ; eiúſque aſſertio non ſolùm dicitur temeraria, ſed etiam audax, & inſolens, & impudens, & ſi ſit circa doctrinam fidei, & morum, grauiter etiam punitur ab Inquiſitoribus, vt notat Corduben. *lib.* 1. *quæſt.* 17. §. 13. *verſ. Similiter eſt temeraria. pag.* 161. *col.* 2. 12. *Propoſitio temeraria.* 13. *Propoſitio audax, inſolens, impudēs.*

Modi autem temeritatis in aſſerenda aliqua propoſitione, ſunt potiſſimùm duo, & alter cum Suario *ibidem*, poteſt dici temeritas poſitiua, & alter priuatiua, aut negatiua; nam, ſi quis ex proprio ingenio, & ex ſe aliquid aſſerat ſine ſufficienti fundamento rationis, vel authoritatis: vt, verbi gratia, quòd mundus hinc ad annos quinquaginta finietur, quòd tali die ex iis, qui ſunt mortui, non ſunt ſaluati niſi decem, & alij omnes ſunt damnati, quòd hic, aut ille ſit certò prædeſtinatus, & ille alius ſit certò reprobus, & præſcitus; vel aliquid ſimile, quod ſine diuina reuelatione, aut ſine ſupernaturali lumine prophetiæ certò ſciri, & dici non poteſt; tunc aſſerit: ſed temeritas eſt ſolùm priuatiua, aut negatiua, cùm reuerà nihil ſit, cui tale dictum poſitiuè contrarietur, & ex quo certò, & rationabiliter ſciatur oppoſitum. Et hæc etiam temeritas, ſi ſit in re graui, & ſcandaloſa, vel alicui iniurioſa, vel alio modo errorem 14. *Propoſitio dupliciter poteſt eſſe temeraria.*

errorem contineat, potest cognosci, & puniri ab Inquisitoribus, vt notat Corduben. §. 13. cit. Si quis verò ex proprio ingenio, & ex se aliquid asserat sine sufficienti fundamento, illudque positiuè contrarietur communi sententiæ, aut doctrinæ Sanctorum Patrum, vel Scholasticorum, quæ ab omnibus, vel ferè ab omnibus communiter sit recepta, si non vt certa, & certò illata, & demonstrata ex principiis necessariis, saltem absolutè, vt vera, & omninò vt probabilior, temerè asserit, & temeritas est positiua, & multò grauior, quàm illa prior, & vix potest talis assertio etiam non esse erronea, & fortasse etiam non facere suspicionem de hæresi, vt notat Canus *lib. 8. de locis theolog. cap. 4. & lib. 12. cap. 11.* & ex illo Corduben. *loco citato*: vix enim fieri potest, vt omnes, vel ferè omnes Scholastici, & Sancti Patres conueniant, & conspirent in aliquo asserendo, nisi agantur diuino Spiritu, illudque colligant ex sacra Scriptura, vel ex Decretis Conciliorum, & Summorum Pontificum; vel ex bonis, & firmis rationibus: & ideò nullius rationabilitatis, aut probabilitatis potest esse, quod in contrarium dicitur; sed summæ temeritatis, & summæ audaciæ, ne dicam, dementiæ. Et cùm Ecclesia in suis definitionibus maximè adhæreat communibus placitis, & sententiis Patrum, & Scholasticorum, satis declarat, quanti sint facienda huiusmodi placita, etiam extra casus definitionum, & quàm debeant haberi pro certis: siquidem alioqui, si essent dubia, non possent illis inniti definitiones Ecclesiæ. Et cùm Christus in cælum ascendens hos ipsos dederit, ac reliquerit, tanquàm Pastores, & Doctores, vt dicitur *ad Ephes. 4.* meritò debet credi etiam de illis dixisse Matth. 10. *Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit.* Et ideò meritò est reprobanda, & damnanda illa assertio, quæ positiuè contrariatur eorum placitis, & sententiis, eàsque spernit, & nihili facit; & qui illam asserit, meritò est notandus nimiæ audaciæ, & insolentiæ, & impudentiæ, & ab Inquisitoribus grauiter est puniendus, cùm talis temeritas vix possit carere suspicione erroris, & fortasse etiam hæresis, vt iam diximus.

15. *Communia placita Sanctorũ Patrũ, & Scholasticorum, magni sunt facienda.*

16. *Varia exẽpla propositionũ temerariæ.*

Et ad hanc temeritatem positiuam pertineret, si quis temerè improbaret aliquam historiam per viros sapientes, & per Prælatos Ecclesiæ communiter approbatam, & permissam, vt piè & probabiliter credendam; vel improbaret aliquem ritum aut consuetudinem alicuius Ecclesiæ; vel probaret, tanquam licitum, aliquem actum, vel contractum, quem Doctores communiter damnant tanquàm illicitum; vel contrà ipse damnaret tanquàm illicitum, quem alij communiter probant; vel assereret, quòd hic, aut ille esset sanctificatus in vtero, præter Sanctum Ioannem Baptistam; vel etiam præseruatus à culpa originali præter Beatissimam Virginem; vel quòd habitus, & virtutes supernaturales in Baptismo non infundantur simul cum gratia, etiam paruulis, vel alia huiusmodi, quæ plura enumerantur, & examinantur per Canum *lib. 12. de locis, cap. 11. cit.* & per Corduben. *lib. 1. quæst. 17. §. 13. cit.*

17. *Quid sit attendendum, vt propositio qualificetur, vel damnetur vt temeraria.*

Et in qualificanda, & damnanda, vt temeraria, per positiuam temeritatem aliqua propositione, benè est aduertendum, quòd positiuè repugnet communi placito, & sententiæ, vel omniũ, vel ferè omnium Sanctorum Patrum, & Scholasticorum; & quòd hi omnes, vel ferè omnes eam asserãt, vt absolutè veram, & omninò vt magis probabilẽ, quanuis non omninò, vt certam, vt iam indicauimus. Vnde, si in aliqua assertione non omnes conueniant; sed aliqui eam affirment, & aliqui negent, non est damnanda, vt temeraria; sed liberè permittenda, vt probabilis ex Cordub. §. 13. *cit. vers. Quod etiam probat. in fine.* Et si omnes conueniant, quòd aliquid verisimiliter dictum, aut factum, verbi gratia, à Christo, vel ab aliquo Sancto, possit piè credi, & admitti ad pietatem fouendam, non autem id asserant, tanquàm simpliciter verum; similiter non est damnandus, vt temerarius, qui id non credat, vel non admittat, vel saltem huiusmodi temeritas non est cognoscenda, & punienda per Inquisitores, vt idem subdit *vers. Tandem nota.* ex Castro *lib. 1. de iusta Hæreticorum punitione, cap. 3.* Simancha, & aliis.

Et præterea benè est aduertendum id, quod notat Suarius *disputatione 19. sect. 2. citata, n. 21.* quòd nota temeritatis, sicut & aliæ notæ iam *superius* explicatæ, non sunt temerè, & sine ratione tribuendæ alicui propositioni, & tam potest esse temerarius, qui temerè alium damnat temeritatis, quàm alius quicunque, qui temerè aliquid asserit, aut pronunciat: & ideò prudens, ac timoratus Theologus, aut Inquisitor, vel Episcopus, & Prælatus ecclesiasticus, multùm debet sibi cauere à censuris, & notis propositionum minùs consideratè proferendis, cùm temerà grauem culpam possit committere, & huiusmodi notæ possint esse grauiter iniuriosæ, & grauem infamiam afferre alteri, & generare magna scandala, & incommoda, & damna.

18. *Propositiones non sunt de facili, & temerè qualificãdæ, & censurandæ.*

Et contrà, si omnibus benè consideratis, res ita postulet, potest, ac debet vnam propositionem pluribus notis qualificare, eámque damnare, verbi gratia, vt erroneam, & scandalosam, vt de facto damnatur in Concilio Basileensi *sess. 22.* hæc propositio: *Christus quotidie peccat.* quã Augustinus quidam de Roma, Archiepiscopus Nazarenus, *in quodam suo libello* asseruit; quanuis diceret, se id non intelligere in sensu proprio de ipso Christo Deo, & homine in se considerato; in quo sensu sine dubio etiam esset hæretica; sed solùm in sensu metaphorico, id est, in ipsis fidelibus, qui metaphoricè dicuntur membra Christi, & ipse Christus. Et ratio est ex eodem Suario *eodem num. 21.* quia non omnes huiusmodi notæ includunt oppositionem inter se, vt non possint plures simul conuenire vni, & eidem propositioni, sicut includit, verbi gratia, nota propositionis hæreticæ, quæ dicit oppositionem omninò certam ad fidem; & nota propositionis erroneæ, quæ dicit oppositionem cum aliqua incertitudine, vt *suprà* explicauimus.

19. *Potest aliquando vna propositio qualificari pluribus notis.*

DISPVTATIO XXXV.

Quæ propositiones sint damnandæ, vt blasphemæ, vt periculosæ, seditiosæ, iniuriosæ, & similibus aliis notis.

1. *Quæ sit propositio blasphema.*
2. *Blasphemia semper est aliquo modo contra confessionem fidei.*
3. *In blasphemia semper est aliqua falsitas.*
4. *Etiamsi blasphemia proferatur per modum imperatiuum, aut optatiuum.*
5. *Vel per turpem, & inhonestam nominationem alicuius membri.*
6. *Vel per aliquod verbum irrisorium, aut dehonoratiuum Dei.*
7. *Blasphemia hæreticalis quænam sit.*
8. *Quomodo blasphemia possit esse in Sanctos.*
9. *Blasphemia potest esse etiam in res sacras.*
10. *Verùm blasphemia possit consistere in factis.*
11. *Blasphemiæ cognitio, & punitio ad quos pertineat.*
12. *Propositio periculosa quænam sit,*
13. *Propositio seditiosa.*

14. *Propositio*

14. *Propositio schismatica.*
15. *Propositio iniuriosa.*
16. *Prædicatores non debent in concionibus taxare Prælatos.*
17 *Propositio arrogans, & præsumptuosa.*
18. *Phantastica.*
19. *Stulta.*
20. *Crudelis.*

PRÆTER notas, & censuras iam explicatas, quæ sunt præcipuæ in materia fidei, ponuntur à Doctoribus etiam aliæ, quæ, quamuis sint minùs præcipuæ; vsu tamen non rarò venire possunt; & ideò non sunt omittendæ.

1. *Quæ sit propositio blasphema.* Et primò ponitur propositio blasphema: & per hanc omnis illa comprehenditur, quæ continet contumeliam, aut conuicium in iniuriam Dei, vt patet ex S. Thoma 2.2. *quæst.*13 *art.*1. Valen. 2. 2. *disp.*1. *quæst.*13.*puncto* 1. Sanchez *lib.*2.*in Decal.cap.*32.*n.*1. Suar. *de relig.tom.*1.*tract.*3.*lib.*1.*de irreligiositate,cap.* 4 Corduben. *lib.*1. *quæst.*17.§.15. & aliis: importat enim ex propria etymologia nomen blasphemiæ communissimè acceptum læsionem aliquam, aut derogationem famæ alterius: & ex Budæo apud Valen. *loco citato* βλασφημία idem sonat, atque nocens dictum; & fit à verbo φημί, quod est dico, & à verbo βλάπτω, quod est lædo, eique opponitur εὐφημία, quod sonat dictum benè, id est, cum laude, & cum honore alterius. Vnde ex S. Augustino *lib.*2.*de moribus Manichæorum*,c.11. blasphemia ex vi nominis non solùm potest esse circa Deum; sed etiam circa homines: & vniuersaliter blasphemia est, cùm aliqua mala dicuntur de bonis. Quia tamen iam obtinuit vsus, non solùm Theologorum; sed etiam vulgi, & communis, vt blasphemia solùm sit circa Deum, rectè subdit Sanctus Augustinus *ibidem*, quòd blasphemia non accipitur, nisi mala verba de Deo dicantur: ea, nimirum, de causa, vt idem habet, quia de hominibus potest dubitari, vtrùm sint boni; & solus Deus sine controuersia bonus est; & ideò solùm de Deo mala locutio meritò retinet nomen blasphemiæ.

Importat ergo nomen blasphemiæ, prout communiter iam accipitur, derogationem aliquam diuini honoris, siue hæc derogatio directè intendatur, quomodo blasphemia est in damnatis ex Sancto Thoma *quæst.*13.*cit.art.*4. & in iis, qui blasphemant ex formali odio Dei; siue intendatur solùm indirectè, quomodo communiter est in iis, qui blasphemant ex impetu iracundiæ, vel ex immoderato dolore, vel ex quacunque alia inordinata passione, aut affectu; & semper opponitur non solùm virtuti religionis, ex qua tam verbis, quàm factis debitus honor

2. *Blasphemia semper est aliquo modo contra confessionem fidei.* Deo exhibetur; sed aliquo modo etiam opponitur confessioni fidei, vt docet S.Thomas 2.2.*quæst.*13.*art.* 1.*cit.in fine corp.*& *art.*3.*initio*, cùm teneamur benè loqui de fide, & de Deo, quando de illis loquimur; non autem possimus eo modo loqui, quo loquuntur infideles, & qui malè de illis sentiunt, vt benè explicat Caietanus 2. 2. *quæst.* 13. *art.* 1. *cit.* & ex illo Sanchez *lib.*2. *cap.* 32.*cit.n.*7. Et hæc ipsa loquutio mala iure possit existimari, ac reputari aliqua negatio fidei: sicut & locutio bona existimatur, ac reputatur aliqua confessio. Et fortasse ex hac oppositione ad confessionem fidei ortum habuit vulgaris illa definitio, siue descriptio blasphemiæ, quam refert Sylu. *verbo, blasphemia*, *n.*1. & Alexander Alensis *in Summa, part.*2.*quæst.*131.*memb.*1. quòd blasphemia

3. *In blasphemia seper est aliqua falsitas.* sit loquutio, qua de Deo falsa dicuntur. Et communis illa diuisio, quam idem subdit *membro* 2. & Sanctus Thomas 2. 2. *quæst.* 13. *art.* 1. *in* 3. *argum.* quòd blasphemia alia sit, qua tribuitur Deo id, quod ei non conuenit; & alia, qua remouetur à Deo, quod ei conuenit; & tertia, qua tribuitur creaturæ, quod conuenit Deo, & est proprium solius Dei: & denique ex eadem oppositione ortum habuit assertio illa, quòd semper de ratione blasphemiæ sit aliqua falsitas, vt ex Sancto Thoma 2.2.*quæst.*13.*art.*1. colligit *ibi* Caiet. *vers. Quoad secundum.* & *vers. Ex his autem.* & cum Caietano tradit Simanchas *de cath. instit.tit.*8.*n.*2. Corduben. *lib.*1.*quæst.*17.§.15.*cit.not.*1. Valen. 2. 2. *disp.*1.*quæst.*13.*puncto* 1. Sanchez *lib.*2.*in Decal.cap.*32.*n.*6. & alij apud ipsum: hæc enim omnia rectè dicuntur, si admittatur, quòd blasphemia sit aliquo modo contra confessionem fidei: siquidem confessio fidei semper est vera, & vero non potest opponi, vel contrariari, nisi falsum: & ideò quod opponitur confessioni fidei, necessariò continet aliquam falsitatem.

Idque est verum, non solùm in illis blasphemiis, quæ proferuntur per verbum, & modum Indicatiuum: vt, si quis dicat, verbi gratia: Deus est iniustus. vel, non est prouidus. sed etiam in illis, quæ proferuntur per modum Imperatiuum, vel Optatiuum: vt, si quis dicat: Pereat Deus. vel, hoc, aut illud miseriæ, aut mali Deo contingat. & in illis, quæ proferuntur per inhonestam, ac turpem nominationem aliquorum membrorum Christi, ac Dei: nam, quamuis veritas, & falsitas, sicut cognita in cognoscente, solùm sit in secunda operatione intellectus, quæ exprimitur per verbum, & modum Indicatiuum, siquidem, vt habet Aristoteles 1. *peri herm. cap.*1. verum, & falsum est circa compositionem, & diuisionem, in quantum, scilicet, per ipsum formale iudicium compositiuum, & diuisiuum, quo extrema componimus, vel diuidimus, etiam iudicamus, & assentimur, rem ita esse, & extrema reuerà sic se habere, sicut enunciamus, vt benè explicat S.Thomas 1.1.*quæst.*16.*art.*2. & Caiet. *ibidem*: hanc ipsam tamen veritatem sic cognitam, & iudicatam per secundam operationem intellectus exercemus aliquo modo, & quasi in actum, & in praxim reducimus, etiam per alias locutiones, quas formamus; perinde ac si crederemus, rem ita esse, vel esse posse: quamuis reuerà id non semper credamus. Et tales sunt locutiones imperatiuæ, & optatiuæ, quæ ex proprio modo significandi ita exprimunt imperari, aut optati à nobis aliquid, ac si crederemus id posse esse, & ita fore re ipsa, sicut desideramus, & imperamus. Et cùm huiusmodi locutiones tam vsurpemus in iis, quæ possumus nos ipsi efficaciter ponere, quàm in aliis, quæ non possumus; signum est, quòd etiam hæc apprehendimus ad modum illorum: & ideò in vtrisque adhibemus eundem modum loquendi, & significandi; quia in vtrisque etiam habemus eundem modum apprehendendi, & intelligendi; & per consequens etiam in vtrisque exercemus, & in praxim reducimus aliquo modo veritatem: & hæc ex modo significandi reperitur in vtrisque, non quidem formaliter, sicut contingit in locutione per verbum, & modum Indicatiuum; sed virtualiter, & practicè, vt diximus. — 4. *Etiamsi blasphemia proferatur per modum Imperatiuum, aut Optatiuum.*

Et idem contingit etiam in blasphemia, qua inhonestè, & turpiter nominantur aliqua membra Christi, ac Dei: nam similiter etiam hæc nominatio ex modo significandi continet falsitatem, cùm significet huiusmodi membra, tanquàm aliquid turpe, & indignum, quod nominetur, sicut communiter nominantur de hominibus: quo tamen modo non sunt in Christo; sed solùm prout pertinent ad integritatem — 5. *Vel per turpem, & inhonestam nominationem alicuius melri.*

integritatem humani corporis. Et idem est, si blasphemia proferatur per aliquid irrisorium Dei, cùm similiter in Deo nihil sit dignum irrisione: & hoc ipso in praxi falsitatem contineat, quicquid ex modo significandi importat irrisionem, & profertur de Deo, vt irrisorium. Et à fortiori idem est, si in Deum iaciantur conuicia, aut contumeliæ, quæ ex sua ratione semper significant aliquid dehonoratiuum; quod tamen in Deum non potest proferri sine maxima falsitate.

6. *Vel per aliquod verbū irrisoriū, aut dehonoratiuū Dei.*

Si ergo propositio aliqua, aut oratio contineat modo explicato iniuriam Dei, meritò potest, ac debet notari, & damnari, vt blasphema; siue id contingat, quia tribuat Deo, quod illi non conuenit; siue contrà, quia neget de Deo, quod verè conuenit; aut, quia tribuat creaturæ, quod est proprium Dei; aut, quia vox ipsa, quæ profertur ex se, vel ex circunstantiis, in quibus profertur, significat cum iniuria Dei, vt iam explicauimus.

Et quidem si propositio, aut locutio ita sit iniuriosa Deo, vt simul sit contra fidem, & formaliter repugnet alicui articulo fidei, erit simul blasphema, & hæretica, vt notat Corduben. *lib.* 1. *quæst.* 17. § 15. *not.* 1. Et si proferatur ex interno assensu contrario fidei, & habeat adiunctam pertinaciam, erit etiam propria hæresis, vt idem subdit *not.* 2. & patet ex dictis: si verò non sit formaliter, & quasi speculatiuè contra fidem, vel non proferatur ex interno assensu contrario fidei, & ex pertinacia, sed ex ira, aut quouis alio prauo affectu, vt quando de Christo turpiter nominantur aliqua membra, vel ex ioco dicitur aliquid irrisorium Dei, vel ex odio optatur illi aliquid malum, quod tamen certò creditur non posse euenire; erit locutio solùm blasphema, non autem simul hæretica; vel saltem non erit hæresis propriè dicta, sed solùm damnabitur, vt blasphemia hæreticalis: per hanc enim intelligitur omnis illa, & sola, quæ formaliter, & quasi speculatiuè significat aliquid contrarium fidei, vt habetur in Directorio Inquisitorum *part.* 2. *quæst.* 41. *num.* 10. *&* 2. & notat Pegna *ibidem*, *comm.* 66. Bann. 2. 2. *quæst.* 13. *art.* 1. *in fine.* Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 32. *num.* 36. Suar. *de relig. tom.* 1. *tract.* 3. *lib.* 1. *cit. de irreligiositate*, *cap.* 5. *num.* 7. non autem illa, quæ solùm practicè, & in actu exercito, vt sic dicam, significat aliquid contra fidem, quomodo se habent vniuersaliter omnes blasphemiæ. Vnde, vt blasphemiæ hæreticales meritò censentur non solùm enunciationes, quæ aliquid certò affirmant, aut negant; vel etiam in dubium reuocant contra fidem: vt, si quis dicat, verbi gratia: Deus non est iustus, vel omnipotens, vel omnisciens; vel est crudelis, improuidus, mendax, nec curat nostra. vel, Non credo Deum esse iustum, omnipotentem, omniscium. vel, Abnego Deum, abnego fidem. vel, si tribuat creaturæ, quod est proprium Dei vt communiter faciunt, qui iurant per falsos Deos; & ex fidelibus, qui sunt molles, & lasciui, & sæpè insano, & cæco puellarum amore capti, iis nominibus eas appellant, quæ non conueniunt, nisi Deo, vt notat Azor. *part.* 1. *lib.* 9. *cap.* 28. *quæst.* 4. *col.* 1134. *initio.* Et contrà non censetur blasphemia hæreticalis ex Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 39. *num.* 36. & ex Inquisitoribus Hispaniarum apud ipsum, si quis dicat, verbi gratia: Abnego, vel renego Sanctum Petrum, aut quemcunque alium Sanctum: quia per hoc nihil dicit de Sanctis contra fidem reuelatam; sed solùm profert contra illos verbum iniuriosum, & contumeliosum. Et idem est, si turpiter nominentur membra Christi, aut irrisoriè dicatur aliquid, quod Deo conuenit, vel imprecatoriè optentur illi mala; vel dicatur aliquid esse, aut fore, quamuis Deo displiceat, &, vt vulgo dicitur, *à dispetto di Dio*, &c. de quibus videri potest Couar. *in cap. Quamuis pactum. de pactis, part.* 1. § 7. *n.* 9. Sot. *lib.* 8. *de iust. q.* 2. *art.* 3. Suar. *cap.* 5. *cit. n.* 7. *&* 8. Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 32. *cit. n.* 11. *& seqq.* & specialiter *n.* 36.

7. *Blasphemia hæreticalis quænam sit.*

8. *Quomodo blasphemia possit esse in Sanctos.*

Et quod dicimus de qualificandis, & damnandis propositionibus, vel locutionibus, tanquàm blasphemis, quando sunt in iniuriam Dei, debet intelligi etiam de iis qualificandis, & damnandis, quando sunt in iniuriam Beatissimæ Virginis, aut Sanctorum: nam similiter etiam contra illos est vera blasphemia, vt habetur cap. *Statuimus. de maledicis*, & docet Sanctus Thomas 2. 2. *quæst.* 13. *art.* 1. *ad* 2. Caiet. *ibidem*, Couar. *in cap. Quamuis pactum. part.* 1. § 7. *cit. n.* 8. Nauar. *in Man. cap.* 12. *n.* 81. Sylu. *verb. blasphemia*, Alensis *part.* 2. *quæst.* 131. *n.* 1. Valen. 2. 2. *disp.* 1. *quæst.* 13. *puncto* 1. *in fine*, & *puncto* 2. §. *Sed dicet tunc aliquis.* Azor. *part.* 1. *lib.* 9. *cap.* 28. *quæst.* 4. Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 32. *n.* 13. *&* 27. Suar. *lib.* 1. *cit. de irreligiositate, cap.* 9. *num.* 7. & *cap.* 5. *n.* 5. *&* 6. & omnes communiter: sicut enim Deus, eiúsque opera specialiter relucent in Beatissima Virgine, & in Sanctis, & hi ex proprio statu sanctitatis, & gratiæ confirmatæ, & consummatæ per gloriam, specialiter intelliguntur, vt Dei amici, & filij, & cum quadam habitudine coniunctionis, & attinentiæ specialis ad Deum: ita & conuicia, & locutiones iniuriosæ, quæ proferuntur in ipsos, indirectè redundant, & proferuntur in Deum; & sic habent veram, & propriam rationem blasphemiæ, non solùm quando aliquis directè considerat, verbi gratia, ipsum Deum, quasi existentem, & laudabilem, & gloriosum in Sanctis suis, & ex directa intentione vult illum iniuria afficere, & vituperare in illis, sicut & in illis laudatur à iustis; sed etiam quando considerat directè, & in se ipsos Sanctos cum dicta habitudine, & attinentia ad Deum, & in illos, vt contradistinctos à Deo, intendit proferre conuicium, & verbum iniuriosum: sic enim etiam is, qui profert maledictum in creaturam irrationalem, in quantum illam considerat vt creaturam, & aliquid Dei, verè peccat peccato blasphemiæ, illúdque maledictum indirectè redundat in ipsum Deum, vt patet ex Sancto Thoma 2. 2. *quæst.* 6. *art.* 2. *in fine corp.* & *art.* 4. *ad* 2. quamuis alioqui maledicere creaturis irrationabilibus, absolutè, & in se consideratis, & prout aliquo modo præscindunt ab ordine ad Deum, non sit illicitum, quia sit blasphemia; sed solùm, quia est aliquid otiosum, & vanum, vt subdit Sanctus Thomas *artic.* 2. *cit.* Et eadem ratione maledicere Sanctis, quasi absolutè, & in se consideratis, sine ordine ad Deum, & in quantum sanctitas facit illos in se honorabiles speciali honorabilitate, & adorabilitate, quæ dicitur dulia, concedi potest non esse propriè blasphemia; sed alia quædam irreligiositas contra virtutem duliæ, ex qua tenemur dictis, & factis debitum honorem illis exhibere, vt notat Valentia 2. 2. *disput.* 1. *quæst.* 13. *puncto* 2. §. *Sed dicet tunc aliquis.* Vasquez *lib.* 1. *de adorat. disput.* 6. *cap.* 2. Sanchez *lib.* 2. *in Decalogum*, *cap.* 32. *num.* 7. *in fine*, & *num.* 27. Quamuis Suarius *lib.* 1. *de irreligiositate*, *cap.* 5. *num.* 6. *in fine*, conuicium in Sanctos etiam hoc modo putet participare malitiam, & naturam blasphemiæ, eàm etiam hoc

N modo

verè pertinax. Plora de hac re possunt videri apud Iuristas citatos, & apud Rebuffum *in praxi beneficiorum, in Bullam Cœnæ, excommunicat. 1. art. 1. verb. Hæreticos, vers. Quæret quis.* Castro *de iusta Hæret. punit. lib. 1. cap. 9.* Canum *de locis theologicis, lib. 12. cap. 9. vers. At quid pertinacia.* Valent. 2. 2. *disp. 1. quæst. 11. puncto 1. diffic.* 4. Vasq. 1. 2. *disp. 126. cap. 3. num.* 7. Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 7. n. 25.* Suar. *disp. 19 de fide, sect. 3. n. 20. & 21.* Sayr. *lib. 3. thes. cap. 4. n. 17.*

18. *Protestatio, quòd quis sit paratus acquiescere Ecclesiæ, quomodo excuset à pertinacia, & ab hæresi.*

Protestatio verò, quòd quis sit paratus ab Ecclesia corrigi, eiúsque definitioni acquiescere, potest qoidem excusare ab hæresi, & pertinacia in foro externo, si quis exteriùs illam proferat; & etiam in foro interno, si proferat ex animo, & non fictè, vt patet ex cap. *Hæc est fides.* 24. *quæst.* 1. & ex cap. *Damnamus. de Summa Trinitate, & fid. cath.* & notat Suar. *disp. 19. sect. 3. cit. n.* 26. Quando tamen definitio Ecclesiæ sufficienter proponitur per Episcopum, vel per Inquisitorem modo explicato, & non admittitur, difficile videtur huiusmodi protestatio acquiescendi Ecclesiæ, posse esse ex animo, & non ficta, cùm hoc ipsum nolle admittere, quòd Ecclesia definierit hoc, vel illud, quando huiusmodi definitio sufficienter proponitur, vt admittenda, non videatur benè consistere cum hoc, quod est velle acquiescere definitioni Ecclesiæ, vt ex se patet. Si quis tamen verè esset paratus acquiescere Ecclesiæ, idque protestaretur ex animo, verè excusaretur à pertinacia, & ab hæresi, etiamsi culpabiliter, & per culpam, etiam mortalem, hic, & nunc non admitteret propositionem Episcopi, aut Inquisitoris de hac, vel illa definitione Ecclesiæ, dummodo tamen crederet, quòd contradicendo Episcopo, & Inquisitori, non contradiceret Ecclesiæ, vt, verbi gratia, si existimaret, quòd fallerentur ipse Episcopus, & Inquisitor, dum assererent, id esse definitum ab Ecclesia, vt notat Sanchez *cap. 7. num. 25. cit.* & Valen. *diffic. 4. cit. §. Secundò, sequitur.* & *in responsione ad* 3. Vasquez 1. 2. *disput. 126. cap. 3. num.* 7. Neque ipsis contradicendo dici deberet, quòd contradiceret toti Ecclesiæ, cùm ipsi hanc non contineant, neque repræsentent, sicut continet, & repræsentat ipse Summus Pontifex, & Concilium generale: quæ hac de causa habent infallibilitatem in rebus fidei definiendis; & ideò contradici illis non potest absque eo, quòd verè contradicatur toti Ecclesiæ, vt subdit Vasq. *ibidem.*

19. *Modi probandi, ac detegendi pertinaciam, possunt esse plures.*

De modo autem præsumendi in casu dubio pertinaciam, eámque probandi, aut detegendi in iudicio, non est, quòd pluribus hoc loco agamus, cùm magis pertineant ad forum externum, quàm ad conscientiam. Videri potest Glossa *in Extrau. Cùm inter nonnullos. verb. pertinaciter, de verb. significatione*, Turrecrem. *in Summa, de Ecclesia, lib. 4. part. 2. cap.* 16. Simanchas *de cathol. instit. tit. 48. n. 7. & seq.* Albertin. *tract. de agnos. assert. quæst. 3. num. 13. & seq. & quæst.* 30. Directorium Inquisitorum *part. 2. quæst. 32. num. 7. &* 8. Penna *ibidem, com.* 57.

20. *Protestatio non excusat, quando est contraria factis.*

Ille videtur omninò clarissimus, qoem ponit idem Penna *part. 1. quæst. 12. com. 26. versus finem*, & desumitur ex ipsis factis, quando sunt contraria protestationi, & dictis: vt, si quis, verbi gratia, protestetur, se esse Christianum, & credere omnia, quæ credit Ecclesia; & in specie quòd Messias iam venerit, & sit ipse Christus; & tamen seruet ritus Iudaicos, & mactet, & comedat agnum paschalem cum lactucis agrestibus, & Sabbathum colat, &c. quia enim rectè præsumitur vnusquisque ea sentire, quæ facit; & rectè colligitur voluntas ex factis, L. *De quibus. ff. de legib.* & L. *Reprehendenda. C. de instit. & subst.* rectè creditur protestario esse ficta, & non ex animo, quando factis contrariatur, vt notat Glossa *in cap. Tua nos. verb. Mulierem, de sponsalib.* & *in cap. Olim causam. verb. protestatus, de censibus*, & Iuristæ in L. *Non solum. §. Morte. ff. de oper. nou. nunciat.* Simanchas *de cathol. instit. tit. 55. num.* 7. & alij.

DISPVTATIO XXXIII.

Quid sit discriminis inter hæresim, propositionem hæreticam, & propositionem erroneam.

1. *Ratio communis propositionis damnabilis, est quasi genus.*
2. *Et habet sub se plures modos, & quasi species.*
3. *Propositio hæretica, quanam propriè sit.*
4. *An, & quomodo inter propositiones hæreticas dantur varij gradus.*
5. *Propositio erronea, quanam propriè sit.*
6. *Vocabulum erroris sumitur multipliciter.*
7. *Varia exempla propositionis erroneæ in materia fidei.*
8. *Propositio opposita conclusioni, & assensui theologico, potest damnari, vt erronea, & aliquo modo etiam vt hæretica.*

Quomodo aliquid possit indirectè esse de fide.

SI descriptio hæresis, quam *suprà* tradidimus *disputatione 31. num.* 6. quòd sit error voluntarius cum pertinacia contra aliquam veritatem Christianæ fidei, est benè tradita, non solùm debet benè explicare, quid ipsa sit; sed etiam benè illam distinguere ab aliis omnibus, quæ non sunt ipsa: hac enim de causa definitiones, aut descriptiones traduntur per differentias, quæ simul habent diuidere genus, & constituere species, vt patet ex Porphyrio *in cap. de differentia*: quia debent simul explicare de re descripta, aut definita, in quo esse constituatur, & quomodo distinguatur, vel diuidatur ab aliis, quæ forte habent esse sub eodem genere proximo.

Cùm ergo contra veritatem Christianæ fidei non solùm hæresis; sed etiam plures alij assensus, & actus damnabiles possint esse, & sæpè sæpiùs in hoc, aut illo de facto sint; hoc in præsentia explicare debemus, quomodo singuli inter se differant, & quomodo simul cum hæresi omnes constituantur sub hac ratione quasi generica assensus damnabilis contra fidem. 1. *Ratio communis propositionis damnabilis est quasi genus.*

Et quidem ex Concilio Constantiensi *sess.* 8. dum damnantur articuli Ioannis Vvicleffi; & *sess.* 15. dum similiter damnantur articuli Ioannis Hus, & ex Bullis Pij V. & Gregorij XIII. quibus damnantur de anno 1579. plures articuli Michaelis Baij, Doctoris Louaniensis, plures modi, & quasi species recensentur huiusmodi damnabilium propositionum, dum aliquæ dicuntur esse notoriè, & manifestè hæreticæ; aliquæ non catholicæ, sed erroneæ; aliquæ piarum aurium offensiuæ, temerariæ, scandalosæ, blasphemæ, seditiosæ, hisque adduntur per Doctores Theologos etiam plures aliæ, vt, verbi gratia, sapientes hæresim, malè sonantes, infideles, vel sapientes paganismum, perfidæ, vel sapientes Iudaïsmum, stultæ, crudeles, periculosæ, 2. *Et habet sub se plures modos, & quasi species.*

riculoſæ, ſchiſmaticæ, iniurioſæ, vel contumelioſæ, aut irriſoriæ, phantaſticæ, ſuperſtitioſæ, irreuerentes, derogatoriæ honoris, aut dignitatis, ſcrupuloſæ, vanæ, & ſimiles, vt videre eſt apud Turrecr. *in Summa, de Eccleſia, lib. 4. part. 2. cap. 8. & ſequ.* Canum *lib. 12. de locis theologicis, cap. 8. & ſeqq.* Corduben. *lib. 1. quæſt.* 17. Suar. *diſp. 19. de fide, ſect.* 2. & alios. Et has omnes ideò appellant propoſitiones damnabiles; quia non ſolùm ſunt falſæ; ſed etiam vltra communem rationem, aut gradum falſitatis, habent aliquid peculiare, propter quod ſunt dignæ cenſura, & ſpeciali qualificatione, & reprobatione, cùm pertineant aliquo modo ad materiam fidei, & ad bonos mores, vt notat Suar. *ſect. 2. cit. n.* 1.

3. *Propoſitio hæretica quæ propriè ſit.* Primò igitur, vt in præſentia agamus de propoſitione hæretica, & de erronea, propoſitio hæretica illa eſt, quæ abſolutè, & in ſe conſiderata, & quaſi materialiter accepta, prout præſcindit à qualibet intentione, aut propoſito proferentis, eſt manifeſtè oppoſita alicui alteri propoſitioni, quæ ſit manifeſtè de fide. Ita Couarr. *lib. 4. var. cap.* 1. Turrecrem. *in Summa, de Eccleſia, lib. 4. part. 2. cap.* 3. Caſtr. *lib. 1. de iuſta Hæretic. punit. cap.* 1. Corduben. *lib. 1. quæſt.* 17. §. 7. *dub.* 1. & alij communiter apud ipſum, & apud Suar. *ſect. 2. cit. num.* 3. nam, quamuis Caietan. 2. 2. *quæſt. 11. art. 2.* & Canus *lib. 12. de locis theolog. cap.* 8. & Sanct. Antonin. *part. 2. tit. 12. cap. 5. initio*, propoſitionem hæreticam ſolùm explicent in ordine ad proferentem, & propriè loquendo, negent propoſitionem poſſe dici hæreticam, niſi inuoluat pertinaciam, & indebitam adhæſionem contra definitionem Eccleſiæ; multò tamen eſt probabilius, quòd hæc denominatio poſſit illi conuenire, etiam abſolutè, & quaſi materialiter conſideratæ, quomodo Inquiſitores, quando aliquis ad ipſos defertur, tanquàm Hæreticus, priùs examinant, & expendunt ex principiis, & regulis fidei propoſitionem ab ipſo prolatam, & poſteà inquirunt ex probationibus, & indiciis facti, quo animo ſit prolata: & quamuis ipſum proferentem non pronuncient, aut damnent, tanquàm Hæreticum, niſi deprehendant in illo pertinaciam, & adhæſionem indebitam; ipſam tamen propoſitionem per ſe, & materialiter acceptam benè qualificant, & reprobant, vt hæreticam, ſi illam deprehendant manifeſtè oppoſitam propoſitioni de fide. Et ratio eſt: quia, quemadmodum vocabulum fidei non ſolùm vſurpatur formaliter pro actu aſſenſus, ex authoritate diuina, vel pro habitu inclinante ad talem aſſenſum; ſed etiam materialiter pro obiecto, & materia talis actus, vel talis habitus, quomodo in Symbolo Sancti Athanaſij poſt explicatum myſterium Trinitatis, & Incarnationis dicitur: *Hæc eſt fides catholica*. ita & vocabulum hæreſis poteſt vſurpari non ſolùm formaliter pro aſſenſu hæretico, & pertinaci; ſed etiam materialiter pro obiecto talis aſſenſus, & ab hæreſi hoc modo accepta materialiter, rectè poteſt denominari hæretica propoſitio, quæ illam continet: & ſi quis proferat, verbi gratia, quòd Chriſtus non ſit Deus, ſicut poteſt rectè dici, quòd proferat hæreſim; ita & poteſt dici, quòd proferat propoſitionem hæreticam. Et quemadmodum, quando dicimus, quòd aliqua ſit propoſitio fidei, vel de fide, non ſignificamus, quòd ſolùm id illi conueniat, quando actualiter creditur, vel profertur, vt credita per fidem diuinam; ſed quòd conueniat abſolutè; & ſenſus eſt, quòd abſolutè ſit digna, vt credatur ab omnibus, tanquàm reuelata à Deo: ita & quando dicimus, quòd aliqua propoſitio ſit contraria fidei, vel hæretica, non id dicimus pro eo tantùm caſu, quo proferatur ex animo, & ex affectu hæretico, & pertinaci; ſed abſolutè; & ſenſus eſt, quòd in ſe ipſa ſit talis; & verè indigna, quæ ab vllo credatur; imò & digna, quæ ab omnibus reprobetur, & reſpuatur. Neque eſt, quòd pluribus in hoc immoremur, cùm potiùs ſit quæſtio de vocabulo, quàm de re.

Dixi autem, propoſitionem hæreticam debere eſſe manifeſtè oppoſitam alicui alteri propoſitioni, quæ ſit manifeſtè de fide: quia, ſi hoc vtrumque non ſit manifeſtum, id eſt, quòd altera propoſitio, cui opponitur, ſit de fide, & quòd illi ſit verè oppoſita; non eſt qualificanda, & damnanda, vt hæretica; ſed ſub aliqua alia cenſura, vt notat Suar. *diſput. 19. ſect. 2. num.* 13. & conſtabit *infrà*. Vnde & in Concilio Conſtantienſi *ſeſſ. 8. cit.* articuli aliqui Ioannis Vvicleffi dicuntur fuiſſe reperti, vt notoriè hæretici, & ideò à Patribus fuiſſe reprobati: & ex Caiet. 2. 2. *quæſt. 11. art.* 1. poteſt aliqua propoſitio eſſe contraria fidei, ſolùm quoad ſe, non autem quoad nos, ſi, ſcilicet, non ſit nobis adhuc propoſita per Eccleſiam, vt credenda de fide: & talis propoſitio non eſt damnanda, vt hæretica.

Quo autem modo intra hanc ipſam latitudinem propoſitionis hæreticæ ſint plures gradus; ſicut & ſunt intra latitudinem propoſitionis de fide, ex Sancto Thoma 2. 2. *quæſt. 1. art. 6. ad finem*, & *art. 8. in corp.* & *quæſt. 2. art. 5.* & *quæſt. 11. art. 2.* vbi aſſerit, aliqua in fide ſe habere per ſe primariò, & directè, id eſt, illa, per quæ homo iuuatur ad beatitudinem, & reuelantur per ſe; aliqua verò ſe habere quaſi per accidens, ſecundariò, & indirectè, id eſt, illa, quæ ſolùm occaſione aliorum habentur in Scripturis, & diuinitùs reuelantur, vt, verbi gratia, quòd Abraham habuit duos filios, vel quòd Dauid fuit filius Iſai, & ſimilia: hoc, inquam, de huiuſmodi gradibus, an, & quomodo poſſint admitti intra latitudinem propoſitionis hæreticæ, videri poteſt in Directorio Inquiſitorum *par. 1. quæſt. 7. & 12.* & apud Pennam *ibidem, part. 1. com.* 27. & Turrecrem. *in Summa, de Eccleſia, lib. 4. part. 2. cap. 9. & 10.* & Corduben. *lib. 1. quæſt.* 17. §. - . *citato, dub.* 3. & Suar. *diſp. 19. ſect. 2. n. 6. & ſeqq.* 4. *An, & quomodo inter propoſitiones hæreticas dētur varij gradus.*
Et certum eſt, quòd, quemadmodum propoſitiones de fide ex hoc ipſo, quòd ſunt reuelatæ a Deo, æqualiter omnes conſtituuntur in primo, ac ſummo gradu veritatis, & credibilitatis; neque Deus minori fide eſt dignus in hoc, quod reuelat quaſi occaſionabiliter, & ſecundariò, vel per accidens, quòd Abraham habuit duos filios, quàm in hoc, quod reuelat per ſe, & primariò, quòd ipſe ſit trinus: ita & propoſitiones hæreticæ, & oppoſitæ fidei, ex hoc ipſo quòd ſunt oppoſitæ diuinæ reuelationi, ſunt in primo, ac ſummo gradu falſitatis, & damnabilitatis, omnes æqualiter, & parum refert, quòd hæc oppoſitio pro aliquibus habeatur expreſſa in diuinis Scripturis, & pro aliquibus ſolùm habeatur ex definitione Eccleſiæ, cùm ſimiliter etiam Eccleſia habeat veritatem infallibilem in huiuſmodi definitionibus. Vnde diuerſitas, quam ex his, aut ſimilibus capitibus aſſignant Doctores inter propoſitiones hæreticas, non poteſt eſſe magni momenti, ſaltem in ordine ad conſcientiam, cùm reuera omnes ſint contrariæ fidei, & ex hac contrarietate omnes ſumant eandem malitiam; & ſi ſint voluntariæ, & coniunctæ cum pertinacia, omnes incurrant eaſdem pœnas Hæreticorum.

5. *Propoſitio erronea, quæ propriè ſit.* Secundò, propoſitio erronea in materia fidei illa eſt, quæ ſimiliter præſcindendo à quacunque inten- tione.

tione, aut proposito proferentis, est manifestè opposita alicui alteri veritati, aut doctrinæ, vel propositioni catholicæ, id est, à Catholicis communiter receptæ, quamuis non creditæ ex fide diuina, & propter diuinam reuelationem; vel, si est credita, vt de fide, non est illi manifestè opposita. Ita Canus *lib. 12. de locis theol. cap. 11.* Corduben. *lib. 1. quæst. 17. §. 9.* Suar. *disp. 19. de fide, sect. 2. n. 13.* & alij apud illum. Et facit manifestè Concilium Constantiense *sess. 8.* vbi inter articulos, seu propositiones damnabiles Ioannis Vvicleffi, non solùm enumerat secundo loco articulos erroneos tanquàm proximos ad primum gradum damnabilitatis in materia fidei, in quo reposuerat propositiones hæreticas, & tanquam ab illis distinctas; sed prætereà eos confundit cum articulis non catholicis, id est, cum illis, qui communiter admittuntur vt certi, & indubitati ab omnibus Catholicis, etiamsi non admittantur, vt reuelati; & tanquàm credendi de fide diuina.

6. *Vocabulum erroris sumitur multipliciter.* Vnde vocabulum erroris, à quo propositio denominatur erronea, non est *hoc loco* sumendum latissimè, pro quocunque assensu falso, per quem intellectus non adæquatur obiecto, neque illud cognoscit, aut enunciat, sicuti est, quomodo ex Sancto Augustino *in Enchiridio, cap. 17. & 19.* omnis ille errare dicitur, qui approbat falsa pro veris, vel improbat vera pro falsis, vel incerta habet pro certis, vel certa pro incertis. Neque secundò est sumendum latè pro illo tantùm assensu falso, qui manifestè sit talis, & in vnaquaque Facultate repugnet principiis communiter receptis, quomodo inter Philosophos non omnis opinio falsa, & parum probabilis, dicitur error, aut denominatur erronea; sed solùm illa, quæ certò est falsa, & contra principia omnibus certa: vt, si quis dicat, verbi gratia, in physicis non dari materiam, aut naturam; vel non dari motum. Neque tertiò est sumendum strictiùs pro illo assensu, qui sit falsus in materia fidei, & manifestè oppositus propositioni de fide, quo modo *superius* diximus, assensum erroneum contra veritatem Christianæ fidei, si sit voluntarius, & cum pertinacia, esse hæresim: & si accipiatur solùm materialiter, & prout præscindit à qualibet voluntate, aut proposito proferentis, esse propositionem hæreticam; sed est sumendum strictissimè pro illo assensu, qui sit falsus in materia fidei; non tamen manifestè oppositus propositioni de fide; sed propositioni catholicæ, receptæ communiter à Catholicis: quamuis non creditæ, vt de fide, vel saltem si sit credita, vt de fide, non sit illi manifestè oppositus. Neque est *hoc loco* quærendum vlteriùs, quare hic assensus absolutè, & sine addito appelletur erroneus cùm reuerà etiam hæresis, & propositio hæretica sint errores, & propositiones erroneæ, & sæpè in iure sic appellentur, cap. *Ad abolendam.* & cap. *Excommunicamus. 2. §. Si qui autem. de Hæret.* & sæpè alibi: sic enim etiam in aliis Facultatibus, & scientiis nomen generis sæpè tribuitur speciei minùs perfectæ; & nomen animalis, verbi gratia, absolute prolatum tribuitur brutis, vt notat Suar. *disp. 19. sect. 2. n. 12.* & ideò etiam appellatio propositionis erroneæ potuit absolutè, & sine addito tribui huic assensui, qui sub genere propositionis damnabilis in materia fidei se habet, vt species minùs perfecta, & minùs damnabilis, quàm sit hæresis, & propositio hæretica, cùm præsertim modi loquendi, & vsus vocabulorum, non semper sint inducti ex certa ratione, & ideò non sit de illis magnoperè laborandum.

7. Porrò exempla huiusmodi assensus, vel propositionis erroneæ specialiter dictæ, in quantum est in materia fidei, & manifestè opposita propositioni catholicæ, sed non de fide, hæc possunt afferri ex Suar. *disp. 19. sect. 2. cit. num. 13.* si quis neget, verbi gratia, Beatissimam Virginem resurrexisse post mortem, & in cælum fuisse assumptam, etiam corpore, vt communiter tenent fideles: quòd enim hoc non sit de fide, expresse asserit Canus *lib. 12. de locis theolog. cap. 11.* Sot. *in 4. dist. 43. quæst. 2. art. 1. versus finem, §. De sacratissima tamen Virgine.* Cordob. *lib. 1. quæst. 17. §. 1. versus finem.* Suar. *num. 13. cit.* & ideò cùm maxime sit de pietate fidei, & a tota Ecclesia pie tradatur, & communiter recipiatur, meritò erroris damnatur, si quis id neget: quamuis reuera, & in rigore non damnetur assertæ hæresis. Et idem esset ex Suar. *ibidem*, si quis negasset ante definitionem Concilij Tridentini, *sess. 6. can. 23. de iustif.* quod similiter tenet Ecclesia, eandem Beatissimam Virginem vitasse per totam vitam ex speciali Dei priuilegio omnia peccata venialia. Et ex Cordub. *lib. 1. quæst. 17. §. 1. cit. vers. Ista sunt propriè.* possunt addi hæc alia exempla, si quis dicat, verbi gratia, ad Consecrationem satis esse, si proferantur verba solùm mentaliter; neque esse necessarium, vt proferantur vocaliter: vel charitatem, qua formaliter diligimus Deum, & proximum, non esse aliquid creatum; sed ipsam personam Spiritus Sancti, vt asseruit Magister Sententiarum *in 1. dist. 17.* quem Scholastici diuersimodè conantur explicare, vt ab errore defendant: vel Christum in triduo mortis fuisse hominem; quia, quamuis anima esset reuera separata à corpore; mansit tamen tam ipsa, quàm corpus vnitum Verbo, & supposito diuino; & ad rationem hominis potest sufficere, si anima, & corpus sint vnita, vel inter se, vel in aliquo tertio: quod similiter quamuis placuerit eidem Mag. *in 3. dist. 22.* & Doctoribus Parisiensibus, vt videre est *in eorum articulis, cap. 33.* communiter tamen reiicitur, vt erroneum, cùm manifestè repugnet principio notissimo, quòd ad constituendum compositum physicum necessariò debeant materia, & forma esse vnita inter se, tanquàm potentia, & actus; neque sufficiat, si quomodocunque sint vnita in aliquo tertio: & ideò omnes Catholici communiter teneant, quòd Christus in triduo mortis eadem ratione non fuerit homo, qua communiter non est homo, quicunque alius, qui verè est mortuus. *Varia exempla propositionis erroneæ in materia fidei.*

Et quoniam ad propositionem hæreticam propriè dictam non est satis, si quomodocunque sit opposita propositioni de fide; sed requiritur, vt illa, cui est opposita, sit manifestè de fide, & vt ipsa sit manifestè opposita, vt *supra* diximus *num. 3.* hinc est, vt possit ex hoc etiam duplici defectu contingere propositio erronea, & minùs damnabilis, quàm hæretica, vt subdunt Authores citati, si, scilicet, non sit opposita propositioni, quæ sit certò, & manifestè de fide, vel non sit certò, & manifestè opposita: & tanquàm exemplum primi, affert Suar. *num. 13.* si quis neget dari habitus gratiæ, & virtutum per se infusos: quia enim *Clementina 1. §. Ad hoc Baptisma. de Summa Trinitate, & fide catholica.* ex Concilio Viennensi solùm eligitur, vt opinio probabilior, & magis consona dictis Sanctorum, & Theologorum, quòd in Baptismo, tam adultis, quàm paruulis, infundantur habitus gratiæ, & virtutum, & huiusmodi electio facta a Concilio non facit de fide, quòd dentur habitus infusi, vt notat Vasq. *1. 2. disp. 187. cap. 2. n. 5. & 13.* vel saltem non est omninò certum, quòd id faciat, vt de fide, vt

valeat

notat Suar. *n.* 13. *citato*, rectè dicitur propositio negans huiusmodi habitus per se infusos non esse qualificanda, & damnanda, vt hæretica, sed solùm vt erronea.

Exemplum verò secundi potest afferri, quod *paulò ante* attulimus ex Cordub. si quis dicat cum Magistro Sententiarum, quòd Christus in triduo mortis fuit homo: quamuis enim certò, & manifestè sit de fide, quòd Christus in cruce sit mortuus, & quòd triduum manserit mortuus; huic tamen articulo fidei non est certò, & manifestè oppositum, quod etiam mortuus non fuerit homo propter vnionem vtriusque partis retentam cum supposito Verbi, vt diximus ex Magistro: & ideò hæc propositio est solùm damnanda, vt erronea, non vt hæretica.

8\. *Propositio opposita conclusioni, & assensus theologico, potest damnari vt erronea, & aliquo modo etiam vt hæretica.*

Atque ad hunc modum propositionis erroneæ propter non certam, & non manifestam oppositionem de fide, potest reduci etiam ille, quem subdit Suar. *disp.* 19. *sect.* 2. *cit. num.* 14 de eo, qui negat conclusionem aliquam theologicam euidenter deductam ex vna de fide, & ex altera nota lumine naturali: vt, verbi gratia, quòd Christus sit risibilis: quamuis enim in foro externo, & in humano iudicio, qui hoc negat, possit præsumi esse Hæreticus, in quantum non creditur id negare ex eo, quia neget propositionem naturalem, quòd omnis homo sit risibilis; aut vim illatiuam, & bonitatem consequentiæ, quæ ex ipsa natura est omnibus notissima; sed aliam propositionem de fide, quòd Christus sit homo: & ideò hæc propositio: Christus non est risibilis. in eodem foro externo possit damnari, vt hæretica ex tali præsumptione, & qui illam asserit, possit puniri, vt Hæreticus, si in illa sit pertinax, vt notat Corduben. *lib.* 1. *quæst.* 17. *cit.* §. 7. *vers. Id etiam contingit.* & Suar. *n.* 14. *cit.* & Sanchez *lib.* 2. *in Decalog. cap.* 7. *n.* 33. & *cap.* 8. *n.* 12. & Bonac. *de excommunicat. disp.* 2. *quæst.* 5. *punct.* 1. *n.* 5. In conscientia tamen, & in foro interno potest etiam contingere, vt reuerà talis propositio sit solùm erronea, in quantum non manifestè opponitur propositioni de fide, quòd Christus sit homo: & fieri potest, vt quis ideò neget Christum risibilem; quia stultè putat, non omnem hominem esse risibilem; vel quia temerè existimat, risibilitatem in illo fuisse sublatam per diuinam potentiam; non autem, quia putet, eum verè non esse hominem, vt notat Bannes 2. 2. *quæst.* 11. *art.* 2. §. *Circa hoc.* Corduben. *loco cit.* Suar. *ibidem.* Layman. *lib.* 2. *tract.* 1. *cap.* 13. *n.* 7. cùm præsertim diuina reuelatio, quòd Christus sit homo, reuerà non comprehendat, quòd sit risibilis; & hæc propositio solùm habeat certitudinem theologicam, & scientificam; non autem habeat certitudinem fidei, nec credatur de fide, vt contenta in illa; sed solùm habeatur, vt illata ex illa, simul cum alia propositione naturali, certo modo disposita. Et quamuis ex Sancto Thoma 2. 2. *quæst.* 11. *art.* 2. *in fine corporis*, etiam illa pertineant indirectè ad fidem, ex quibus sequitur corruptio alicuius articuli fidei, & talis sit hæc assertio, quòd Christus nõ sit risibilis, cùm naturaliter ex illa sequatur, quòd non sit homo; non tamen sufficit hęc

9\. *Quomodo possit indirectè esse de fide.*

pertinentia indirecta, vt verè illud credatur, & sit certum certitudine fidei, & vt oppositum sit hæreticum, nisi illud sit reuelatum in se, vt notat Suar. *sect.* 2. *cit. n.* 10. *in fine*: sed potest esse certum certitudine alia inferiore, id est, certitudine scientifica, & theologica: & hæc etiam potest indirectè pertinere ad fidem, si ex illa sequitur corruptio fidei: sicut & in scientiis ex corruptione, aut negatione assensus conclusionis, potest sequi corruptio assensus principiorum, quamuis ille sit certitudinis longè inferioris, vt subdit Suar. *n.* 14. Atque in hoc sensu potest admitti, quod aliqui asserunt cum Cano *lib.* 12. *cap.* 9. *circa* 4. *argumentum*, & cum Valent. 2. 2. *disp.* 1. *quæst.* 11. *puncto* 1. *diffic.* 3. quòd etiam propositio theologica mediatè, & indirectè possit dici de fide; & qui illam negat, possit dici Hæreticus similiter indirectè, & reductiuè; in quantum, scilicet, ex tali propositione negata potest sequi negatio fidei, etiamsi illius negatio verè, & propriè non sit negatio fidei, quando prouenit ex alio principio, quàm ex formali, aut virtuali negatione illius propositionis de fide, ex qua infertur.

Et per hæc, quæ iam explicauimus, multò rationabiliùs videtur distingui propositio erronea à propositione hæretica, & ab hæresi, quàm si dicamus cum Turrecremata, propositionem erroneam se habere, vt genus ad propositionem hæreticam, & ad hæresim; & omnem propositionem hæreticam, omnémque hæresim esse propositionem erroneam; non è contra: vel, si dicamus cum S. Antonino *part.* 2. *tit.* 12. *cap.* 5. *initio*, solùm distingui ratione pertinaciæ, quam includit ex ipsius sententia non solùm hæresis, sed etiam propositio hæretica, vt *supra* diximus *n.* 3. non autem includit propositio erronea. Nam contrà est: quia ex Concilio Constantiensi, & ex Bullis Pontificum *suprà* citatis *n.* 2. articuli, & propositiones erroneæ sunt verè contradistinctæ ab articulis, & propositionibus hæreticis, & vt distinctæ enumerantur; quod tamen non esset, si ad illas se haberent solùm vt genus: siquidem hoc non ponit in numerum cum speciebus; & animal, verbi gratia, non potest numerari simul cum homine, aut equo, aut cum illis facere numerum, & pluralitatem; sicut faciunt articuli, & propositiones erroneæ cum articulis, & propositionibus hæreticis: & falsum est, quòd propositio hæretica includat pertinaciam, & per consequens quòd ratione illius distinguatur à propositione erronea, vt patet ex dictis.

DISPVTATIO XXXIV.

Quæ propositiones sint damnandæ, vt sapientes hæresim, vt malè sonantes, vt piarum aurium offensiuæ, vt scandalosæ, vt temerariæ.

1\. *Quæ sit propositio sapiens hæresim.*
2\. *Quæ sit propositio sapiens fidem.*
3\. *Propositio sapiens hæresim quomodo differat à propositione erronea.*
4\. *Potest propositio sapere hæresim, etiam ab extrinseco, ratione solius subiecti, aut personæ eam proferentis.*
5\. *Non solùm propositio, sed etiam opus, & factum externum, potest sapere hæresim.*
6\. *Quæ sit propositio malè sonans.*
7\. *Potest propositio esse malè sonans, etiamsi in terminis reperiatur apud probatos Doctores, vel in sacra Scriptura.*
8\. *Quid sit attendendum, vt propositio qualificetur, vel damnetur, vt malè sonans.*
9\. *Quæ sit propositio piarum aurium offensiua.*
10\. *Propositio pia, vel de pietate fidei, quænam sit.*
11\. *Propositio scandalosa.*
12\. *Propositio temeraria.*
13\. *Propositio audax, insolens, impudens.*
14\. *Propositio dupliciter potest esse temeraria.*
15\. *Communia placita Sanctorum Patrum, & Scholasticorum magni sunt facienda.*
16\. *Varia exempla propositionis temerariæ.*

17. *Quid sit attendendum, vt propositio qualificetur, vel damnetur, vt temeraria.*
18. *Propositiones non sunt de facili, & temerè qualificandæ, & censurandæ.*
19. *Potest aliquando vna propositio qualificari pluribus notis.*

1. *Quæ sit propositio sapiens hæresim.*

FALSÆ propositiones in materia fidei, non solùm qualificantur, & damnantur à Theologis, vt hæreticæ, & erroneæ modis iam explicatis *disputatione præcedente*; sed aliquando etiam dicuntur sapere hæresim, & solùm damnantur, vt sapientes hæresim. Et quidem per hunc modum loquendi certum est, quòd importetur aliquid minùs, quam si dicerentur continere hæresim, & damnarentur, vt hæreticæ, & sumpta metaphora à veris saporibus, ex quibus sæpè ducimur in notitiam ipsorum corporum, quibus debentur, & quorum sunt proprij, etiamsi huiusmodi corpora, eorúmque naturæ, seu mixtiones elementorum, & primarum qualitatum, sint alioqui per se latentes, & incognitæ, tunc propositio videtur intelligi sapere hæresim, quando ex illa, vel per se sola, vel simul cum aliquo alio infertur hæresis; & per illam veniri potest in notitiam hæresis, latentis alioqui ex se, nec se prodentis, aut sufficienter manifestantis per ipsa verba propositionis.

2. *Quæ sit propositio sapiens fidem.*

Et quemadmodum propositio vera in materia fidei tunc intelligitur sapere fidem, quando ex illa potest inferri propositio fidei, etiamsi ipsa in se non sit de fide: ita & contrà propositio falsa tunc debet intelligi sapere hæresim, quando ex illa infertur hæresis, etiamsi ipsa in se non sit hæresis. Exemplum ex Cordubensi *lib. 1. quæst.* 17. §. 2. *pag.* 151. potest esse, si quis neget, verbi gratia, hostiam, quæ eleuatur à Sacerdote, vel asseruatur in pixide, esse adorandam: nam, quanuis de fide sit, quòd hostia ritè consecrata sit adoranda; non autem sit de fide, quòd hæc, quæ modò eleuatur, vel asseruatur, sit adoranda; sicut neque est de fide, quòd Sacerdos, qui eleuat, sit verus Sacerdos, & quòd ritè consecrarit hanc hostiam; quia tamen ex hac propositione negatiua, quòd hostia, quæ eleuatur, vel asseruatur, non sit adoranda, rationabiliter potest inferri hæresis, quòd etiam hostia ritè consecrata non sit adoranda, rectè dicitur, quòd sapiat hæresim; sicut, & contra sapit fidem propositio affirmatiua opposita, quòd hostia, quæ eleuatur, sit adoranda, in quantum ex ipsa rationabiliter potest inferri fides, quòd hostia ritè consecrata sit adoranda. Atque hoc modo rectè videtur describi propositio sapiens hæresim, si dicamus cum Gabr. *in 4. dist. 13. quæst. 2. art. 3. dub.* 1. Cordub. *lib. 1. quæst. 17. cit.* § 2. & 8. Suar. *disp. 19 de fide, sect. 2. n. 16. & 17.* & alijs, esse illam, ex qua, vel accepta per se sola, vel coassumpto aliquo alio principio, potest rationabiliter inferri hæresis; cùm tamen ipsa in se non sit hæresis, nec propositio absolutè hæretica: sicut, neque illud, quod sapit, verbi gratia, vinum, aut mel, in rebus materialibus, est reuerà vinum, aut mel.

Quòd si dicas, ex hac descriptione etiam propositionem erroneam posse dici, quòd sapiat hæresim: siquidem etiam ex eo, quòd Christus dicatur, verbi gratia, non esse risibilis, quam *suprà, disp. præcedente, n.* 8. diximus, posse esse propositionem erroneam, potest inferri hæresis, quòd Christus non sit homo: vt, si quis dicat, verbi gratia, in forma syllogistica: Quod non est risibile, non est homo: Christus non est risibilis: ergo non est homo.

3. *Propositio sapiens hæresim quomodo differat à propositione erronea.*

Respondeo primò, non esse absurdum, quòd vni, & eidem propositioni secundùm diuersas rationes simul conueniant plures notæ, & plures qualitates damnabiles; & simul sit, verbi gratia, erronea, in quantum opponitur propositioni catholicæ, & communiter receptæ à Catholicis; quanuis non creditæ, vt de fide; & simul sit sapiens hæresim, in quantum ex illa potest rationabiliter inferri hæresis, vt cōtingit in exemplo posito, quòd Christus non sit risibilis. Deinde respondeo ex Suar. *sect. 2. cit. n.* 17. propositionem, quæ sapiat hæresim, & simul non sit erronea, tunc posse esse, quando hæresis non infertur ex illa omninò certò, & necessariò; sed solùm probabiliter, & rationabiliter, vt loquuntur Authores citati: siue id contingat, quia alia propositio, quæ coassumitur ad hæresim inferendam, non sit omninò certa, & necessaria; sed solùm probabilis, & rationabiliter, vel prudenter recepta: siue, quia ipsa illatio non sit euidens: sic enim in exēplo *paulo antè* posito, quòd hostia, quæ eleuatur, vel asseruatur, non sit adorāda, rectè dicitur, quòd talis propositio sit sapiens hæresim, & propriè non sit erronea: quia ad inferendam hæresim, quòd hostia ritè consecrata non sit adoranda, est opus coassumere hanc aliam propositionem, quòd hostia, quæ eleuatur, vel asseruatur, sit ritè consecrata; quæ tamen solùm rationabiliter, & prudenter recipitur; non autem vt necessaria, & quam non contingat aliter se habere, & totus syllogismus ad inferendam hæresim ex illa, est hoc modo formandus in tertia figura: Hostia, quæ eleuatur, vel asseruatur, non est adoranda: sed huiusmodi hostia est ritè consecrata: ergo aliqua hostia ritè consecrata non est adoranda. in quo syllogismo, vt ex se patet, minor propositio, quæ coassumitur cum maiore sapiente hæresim, solùm recipitur ex ratione prudenti, & recta; non autem quia ex se habeat necessitatem, & ex illa fundet certitudinem, & infallibilitatem assensus. Et in hoc maximè differt propositio sapiens hæresim à propositione erronea, si fortè contingat etiam ex erronea inferri hæresim: quia, scilicet, ex erronea infertur hæresis cum omnimoda necessitate, & certitudine propter veram necessitatem alterius propositionis, quæ coassumitur: ex illa verò, quæ sapit hæresim, solùm infertur secundùm rationabilitatem, & moralem prudentiam, propter similem rationabilitatem, & certitudinem solùm prudentialem, & moralem, quam solam habet propositio alia, quæ coassumitur simul cum illa: & ratione huius minoris certitudinis, rectè assignatur propositio sapiens hæresim, vt damnabilis, distincta à propositione erronea, & vt minùs damnabilis, seu existens in gradu minori damnabilitatis infra illam, & illa ex contraria ratione rectè dicitur magis damnabilis; quia minùs habet excusationis, vtpote proueniens ex negatione principij verè necessarij, & naturaliter noti: vt, verbi gratia, quòd omnis homo sit risibilis; non autem ex negatione principij solùm probabilis, & solùm prudentialiter certi: vt, verbi gratia, quòd hostia, quæ eleuatur, & asseruatur, sit ritè consecrata; sicut contingit in propositione, quæ sapit hæresim. Atque ex his potest intelligi, quo sensu possint admitti aliæ descriptiones propositionis sapientis hæresim, quæ ab alijs afferuntur, vt, verbi gratia, quòd tunc propositio sapiat hæresim, quando proferentem reddit suspectum de hæresi; vel, quando prima facie, & ex terminis hæresim præfert, etiamsi intimiùs considerata possit habere sensum catholicum: nam reuerà hæ descriptiones, quanuis conueniant propositioni hæresim sapienti, latè acceptæ, prout comprehendit etiam propositionem erroneam, siquidem etiam illa potest facere suspectum de hæresi, & etiam illa secundùm terminos, & prima facie potest hæresim præ se ferre, & intus habere aliquem sensum catholicum,

licum, vt videre est apud Suar. *disp. 19. sect. 2. n. 16. &* 17. non tamen conueniunt propositioni hæresim sapienti specialiter dictæ, & pressè acceptæ, provt contradistinguitur à propositione erronea, nisi accipiatur modo explicato ratione principij, quod coassumitur prudentialiter tantummodo certum, non autem necessariò, & naturaliter, vt iam diximus.

4. *Potest propositio sapere hæresim, etiã ab extrinseco, ratione solius subiecti, aut personæ eam proferentis.*

Verùm, hoc ipsum, quòd illa sit propositio sapiens hæresim specialiter dictam, ex qua, coassumpto aliquo alio rationabili, & prudentiali principio infertur hæresis, solùm debet intelligi, quantùm est ex parte ipsius propositionis, eiúsque obiecti: nam, vt notat Corduben. *lib. 1. q. 17 § 8. vers. Nam alio modo. pag.* 157. potest etiam contingere, vt propositio sapiat hæresim ex parte subiecti, & solùm ratione ipsius proferentis, qui aliunde scitur, aut creditur esse Hæreticus, & quendam quasi saporem suæ propositioni communicat sensus hæretici, io quo illam profert: & quod materialiter accidit, verbi gratia, aquæ, ex diuersitate locorum per quæ transit, aut vasorum, per qoæ diffluit, vt contrahat, ac retineat diuersos sapores, verbi gratia, acidum, salsum amarum, sulphureum, dulcē, vinosum, aut melleum; moraliter etiam accidit propositioni ex diuersitate illorum, à quibus profertur, & à quibus assumitur ad sua sensa significanda, & per quos quodammodo transit ad nos, quasi aqua per canales: contrahit enim similiter quendam quasi saporem internæ hæresis, & per illum aliquo modo eam prodit, alioqui ex se latentem; & hoc modo propositio illa: *Pater maior me est.* quæ prolata à Sancto Ioanne in persona Christi, *cap. 14. sui Euangely*, est maximè catholica, & de fide, si proferatur ab Arrio, aut alio, qui cum ipso sentiat, Filium in diuinis esse creaturam, & minorem Patre, rectè censetur sapere hæresim, non quidem ab intrinseco, & quantùm est ex parte ipsius propositionis, aut obiecti; sed solùm ab extrinseco ratione circunstantiæ ipsius personæ eam proferentis, vt loquitur Suar. in re simili *disp. 19. sect. 2. n.* 18.

5. *Non solùm propositio, sed etiam opus, & factũ externum potest sapere hæresim.*

Et hoc totum, quod dicimus de propositione verbis prolata, aut scriptis expressa, quòd possit sapere hæresim, vel ab intrinseco, & ratione sui, suique obiecti, vel ab extrinseco ratione subiecti, & personæ eam proferentis, proportionaliter debet intelligi etiam de aliquo opere, aut facto externo: vt, si quis, verbi gratia, rebaptizet puerum, vel colat Dæmonem, vel abutatur sacramenralibus, aut Sacramentis, &c. possunt enim etiam hæc opera sapere hæresim, eámque inferuot, coassumpto aliquo alio priocipio, quod aliquando rationabiliter, & prudenter potest admitti; & inducunt in foro externo etiam hæc præsumptionem hæresis, vt notat Corduben. *lib. 1. quæst.* 17. §. 8. *cit. vers. Et nota, quòd opera illa pag.* 157. & siue sit propositio, siue opus, & factum aliquod sapiens hæresim, iustè potest ab Ecclesia damnari, & puniri, si præsertim adiunctam habeat pertinaciam, vt idem subdit *vers. sequente, Ideò illa duæ.* & patet ex Concilio Constantiensi *sess. 8. &* 15. vbi inter errores, & articulos Ioannis Vuicleffi, & Ioannis Hus, etiam illi damnantur, & puniuntur, qui sapiuot hæresim.

6. *Quæ sit propositio malè sonans.*

A propositione hæresim sapiente non multùm differt propositio malè sonans, vt ex multorum sententia notat Suar. *disp. 19. sect. 2. n.* 18. nam sapor, qui per metaphoram illi tribuitur, quasi in ordine ad gustum, potest etiam dici sonus in ordine ad auditum, si propositio voce, & verbis proferatur; & illa ipsa, quæ gustui malè sapit, malè etiam sonat auditui; & quæ interiùs gustata sapit hæresim, etiam prolata exteriùs sonat hæresim. Verùm, si hæc etiam nota, siue censura, & mala qualitas propositionis sit strictè, & specialiter accipienda, provt contradistinguitur ab aliis; non autem latè, & quasi genericè, rectè, dicitur propositio malè sonans esse illa, quæ ex ipsis terminis babet sensum hæreticum: quanuis etiam possit habere sensum catholicum, & absolutè prolata communiter accipitur in sensu hæretico, siue id proueniat ex circunstantiis temporum, in quibus fortè de re illa exortæ sunt hæreses; siue ex circunstantiis locorum, in quibus hæreses illæ vigent; siue ex circunstantiis personarum, quæ similiter habent hæresim illam, & sensum hæreticum. Et talis est, verbi gratia, si quis dicat, quòd fides iustificat: nam, quanuis olim in bono sensu acciperetur, nec malè sonaret; siquidem reuerà fides est fundamentum, & primum initium iustificationis, & sine illa est impossibile placere Deo, vt definitur in Tridentino *sess. 6. cap. 8. de iustif.* & in hoc sensu sæpiùs id affirmat etiam Sanctus Paulus *ad Rom. cap 3. & 5. & ad Galat. cap. 2. & 3. & alibi*: modò tamen post ortas hæreses malè sonat, & facit sensum planè hæreticum, quòd sola fides iustificet impium, & nullus alius motus voluntatis requiratur ex parte illius, quo disponatur, ac præparetur magis de proximo ad consequendam gratiam, & iustificationem, in quo sensu meritò damnatur in eodem Tridentino *sess. 6. cit. can. 9. de iustif.*

7. *Potest propositio esse malè sonãs, etiamsi in terminis reperiatur apud probatos Doctores, vel in sacra Scriptura.*

Vnde rectè notat Cordub. *lib. 1. qu. 17. §. 14. vers. Ad prædicta nota primò. pag. 163. col. 1. initio*, quòd propterea non est damnanda, vt malè sonans, aliqua propositio, quòd in terminis reperiatur asserta ab antiquis Doctoribus, vel etiam ab aliquo ex Sanctis Patribus, imò & in sacra Scriptura: quia fieri potest, vt processu temporis contigerit in illa variatio quoad sensum: & cùm vno tempore solùm acciperetur communiter, vt benè sonans, & in bono sensu, provt erat reuelata à Deo, & tradita in Scripturis, & relata, & explicata per probatos Doctores; posteà tamen inceperit malè sonare, & communiter accipi in malo sensu, vt patet in exemplo allato ex S. Paulo: *Iustificamur per fidem.* & in illo, quod dicitur Ecclesiastici 24. de Sapientia diuina, quòd sit creata: *Ab initio, & ante sæcula creata sum.* & Isaïæ 45. quòd Deus creet, vel faciat malum: *Ego Deus creans malum*, &c. Et ideò in communi sermone huiusmodi propositiones non sunt hoc tempore proferendæ simpliciter, & sioe addito; sed ita sunt limitandæ & declarandæ, vt excludatur omnis sonus, & sensus malus: vt, si dicamus, verbi graria, hominē iustificari per fidem initiatiuè: & Sapientiam diuinam esse creatam, in quantum accipit esse à Patre ex nullo subiecto; non autem, quia accipiat per veram causalitatem, & dependentiam: & Deum creare, & facere malum pœnæ; non autem culpæ; & sic de aliis.

8. *Quid sit attendendum, vt propositio qualificetur, vel damnetur, vt malè sonans.*

Et vt rationabiliter qualificetur, vel damnetur propositio aliqua, vt malè sonans, benè est videndum, quomodo sensum hæreticum, aut malum habeat simul cum sensu catholico, & bono: vt enim notat Suar. *disp. 19. sect. 2. n. 17.* si vtrunque habeat æquè proprium, & æquè communem secundùm propriam, & communem significationem verborum, ac terminorum, non est absolutè damnanda, vt malè sonans, quasi ex se, & ratione obiecti, sed tanquàm æquiuoca est accipienda in bono sensu, & toleranda; & is, qui profert, non est credendus eam proferre in malo seosu, cùm possit æqualiter credi, quòd eam proferat in sensu bono, & semper quando aliquis effectus potest esse ex duplici causa, non sit determinatè credendus esse ab voa, quousque id constet determinatè, vt tradunt Doctores communiter *in Clementinam primam de vsuris*, Sylu. *hæresis, 2. quæst.*

*quæst.5.& 6.*Corduben.*quæst.17.cit.§.7.verſ.Nota 2.pag.* 155. *col.* 2. & alij apud ipſum: & ad ſummum talis prolator eſt ſolùm monendus ab Inquiſitoribus, aut aliis, vt in poſterum loquatur cautiùs, neque ampliùs vſurpet verba æquiuoca, & ambigua, ex quibus poſſunt ſcandalizari, qui audiunt: & ſi fortè de facto aliqui fuerunt ſcandalizati, eámque propoſitionem ab eo prolatam intellexerunt, & acceperunt in malo ſenſu, cogendus eſt, vt publicè, & coram illis, ſuam propoſitionem interpretetur, & declaret in bono ſenſu; & ſic ſcandalum tollat. Et ſi aliunde ſit ſuſpectus de hæreſi, & ſuſpicio, vel præſumptio ſit, quòd propoſitionem protulerit in malo ſenſu, diligentiùs eſt interrogandus de ſenſu, & intelligentia ſuorum verborum; & puniendus, vel corrigendus, ſi deprehendatur erraſſe; vel dimittendus cum ſola monitione in poſterum, ſi deprehendatur non erraſſe. Et in hoc caſu non eſt cogendus ad aliam declarationem, aut interpretationem ſuæ propoſitionis, præſertim publicam, ne forte ex hac ipſa interpretatione detur aliis occaſio ſcandali, qui priùs non fuerant ſcandalizati ex ipſa prolatione propoſitionis. Si tamen, conſideratis omnibus, adhuc maneat ſuſpicio, quòd ſit prolata, & aſſerta in ſenſu malo, & hæretico, iniungenda eſt prolatori, & aſſertori purgatio canonica, cum aliqua pœnitentia: & in hac ſi defecerit, agendum eſt cum illo, vt cum ſuſpecto de hæreſi, vt notat Corduben. *lib.* 1. *quæſt.* 17. §. 15. *not.5.in fine*, ex Caſtro, Simancha, & aliis.

9. *Quæ ſit propoſitio piarũ aurium offenſiua.*

A propoſitione malè ſonante ſic explicata, vel non differt vllo modo illa, quæ dicitur piarum aurium offenſiua, illas intelligendo per aures pias, quæ ad fidem ſunt piè affectæ, & benè capiunt ſenſus fidei; & multùm reſpuunt ſenſus oppoſitos; & ideò per illos multùm offenduntur, vt vult Corduben. *quæſt.17.cit.n.14.pag.162.col.2.initio*, vel certè ſolùm differt ex eo, quia ſpecialiter ſonat aliquid indecens, & indignum in materia pietatis, & per ordinem ad virtutem religionis, ad quam propriè pertinet pietas, vt vult Suar.*diſp.*19.*ſect.*2. *n.* 19. ex Cano, & aliis, idque ſine dubio eſt valdè probabile: nam, quemadmodum aliquæ propoſitiones, ſeu aſſenſus, in materia fidei ſolùm proponuntur, & approbantur ab Eccleſia, vt ſimpliciter veræ, & vt piè credendæ, & tanquàm vtiles ad pietatem fouendam; quamuis non proponantur, & non approbentur, vt reuelatæ, & tanquàm ſimpliciter credendæ de fide, iíque ex Corduben. *quæſt.17.cit.§.4.& 5.pag.52.col.1.initio*, rectè poſſunt appellari aſſenſus, vel propoſitiones de pietate fidei, vel piæ, vt, verbi gratia, quòd hic, vel ille ſanctus hunc, vel illum actum heroïcum, vel hoc, aut illud miraculum fecerit; & polleat apud Deum hac, vel illa virtute iuuandi homines, ſiue in bonis corporalibus, ſiue in bonis ſpiritualibus; & quòd Angelus cuſtos, iíque Sancti, quibus aliquis ſpecialiter fuit deuotus in vita, ſpecialiter iuuent etiam in morte, &c. ita & contrariæ propoſitiones, ſiue aſſenſus rectè poſſunt appellari non pij, vel contra pietatem fidei; & rectè dici, quòd offendant pias aures, & rectè intelligi per aſſenſus, aut propoſitiones offenſiuas piarum aurium: vt, ſi quis dicat, verbi gratia, non eſſe credendum iis, quæ dicuntur in Vitis Sanctorum circa virtutes ab ipſis exercitas, vel circa miracula ab ipſis patrata, etiamſi permittantur, imò & approbentur à Prælatis Eccleſiæ in proceſſibus Canonizationum, & ſæpè etiam iubeantur publicè legi, & recitari in diuinis Officiis; vel falſum eſſe, quòd Angelus cuſtos ſpecialiter nobis aſſiſtat, nóſque iuuet tempore mortis, vel quòd Sancta Lucia, verbi gratia, ſpecialiter habeat apud Deum prærogatiuam pro morbis oculorum curandis, & Sancta Apollonia pro morbis dentium, & ſic de cæteris.

10. *Propoſitio pia, vel de pietate fidei, quænam ſit.*

11. *Propoſitio ſcandaloſa.*

Atque hæc eadem propoſitio malè ſonans, & offenſiua piarum aurium poteſt etiam eſſe, & qualificari vt ſcandaloſa, ſi prætereà præbeat occaſionem ruinæ ſpiritualis, in quo propriè conſiſtit ratio ſcandali: vt, ſi quis, verbi gratia, malitiosè, & falsò confingat grauia crimina, eaque imponat, aut narret de Summis Pontificibus, aut de Prælatis Eccleſiæ, vel etiam de Confeſſariis; & ſic auocet audientes à fide, & obedientia, quæ eſt illis debita in iis, quæ pertinent ad illorum officium; imò, & à Sacramentis, & rebus ſacris, quarum illi ſunt adminiſtri, vt videre eſt apud Simancham *in inſtit.cathol.cap.*52. Corduben.*lib.*1.*quæſt.*17.§.20. *pag.* 166. *initio.* Suar. *diſp.*19.*ſect.*2.*n.*19. qui etiam rectè addunt, ad hoc genus ſpectare, ſi quis dicat, verbi gratia, decimas non eſſe ſoluendas de iure diuino; ſed ſolùm eſſe inductas ex auaritia Clericorum: & ſic præbeat occaſionem eas fraudandi: ſecreta crimina, præſertim turpia, & grauiſſima, non eſſe fidenda, etiam Confeſſariis, cùm aliquando etiam ab illis reperiantur fuiſſe prodita; Prælatorum diſpenſationes eſſe ad fouendam in illis auaritiam; eleemoſynas factas Religioſis eſſe ad fouendam in illis inertiam, &c. cùm enim hæc, & ſimilia eos, qui audiunt, auocent à virtute, & inducant ad vitia; meritò ſunt reprobanda, & damnanda, vt ſcandaloſa.

12. *Propoſitio temeraria.*

Præter has notas tunc propoſitio poteſt, ac debet qualificari, & damnari, vt temeraria, quando profertur temerè, & præcipitanter, ex audacia, inſolentia, & impudentia, & omninò ex contemptu conuenientis probationis, & regulæ, & ex ſuperbia: cùm enim ex S.Thoma 2.2.*quæſt.*53.*art.*3.*ad* 2. ea dicantur fieri temerè, quæ non reguntur ratione; ſiue id contingat ex impetu voluntatis, aut paſſionis; ſiue ex contemptu cuiuſque regulæ dirigentis, qui maximè prouenit ex radice ſuperbiæ; etiam propoſitio tunc eſt dicenda proferri temerè, & eſſe temeraria, quando profertur ſine regula rationis, comprehendendo hoc nomine non ſolùm internum aliquod, & rationabile dictamen; ſed etiam authoritatem Doctorum, & ſapientum, cui ſimiliter ratio ipſa interna dictat multùm eſſe fidendum, ac tribuendum, vt notat Suar. *diſp.*19.*ſect.*2.*n.*20. & cui ſi quis in re graui temerè, & ſine cauſa repugnet, meritò damnatur non ſolùm temeritatis, & imprudentiæ; ſed etiam nimiæ audaciæ, & inſolentiæ, & impudentiæ; eiúſque aſſertio non ſolùm dicitur temeraria, ſed etiam audax, & inſolens, & impudens, & ſi ſit circa doctrinam fidei, & motum, grauiter etiam punitur ab Inquiſitoribus, vt notat Corduben.*lib.*1.*quæſt.*17.§.13.*verſ.Similiter eſt temeraria.pag.*161.*col.*2.

13. *Propoſitio audax, inſolens, impudẽs.*

14. *Propoſitio dupliciter poteſt eſſe temeraria.*

Modi autem temeritatis in aſſerenda aliqua propoſitione, ſunt potiſſimùm duo, & alter cum Suario *ibidem*, poteſt dici temeritas poſitiua, & alter priuatiua, aut negatiua: nam, ſi quis ex proprio ingenio, & ex ſe aliquid aſſerat ſine ſufficienti fundamento rationis, vel authoritatis: vt, verbi gratia, quòd mundus hinc ad annos quinquaginta finietur quòd tali die ex iis, qui ſunt mortui, non ſunt ſaluati niſi decem, & alij omnes ſunt damnati, quòd hic, aut ille ſit certò prædeſtinatus, & ille alius ſit certò reprobus, & præſcitus; vel aliquid ſimile, quod ſine diuina reuelatione, aut ſine ſupernaturali lumine prophetiæ certò ſciri, & dici non poteſt; temerè aſſerit: ſed temeritas eſt ſolùm priuatiua, aut negatiua, cùm reuerà nihil ſit, cui tale dictum poſitiuè contradicitur, & ex quo certò, & rationabiliter ſciatur oppoſitum. Et hæc etiam temeritas, ſi ſit in re graui, & ſcandaloſa, vel alicui iniurioſa, vel alio modo

errorem

errorem contineat, potest cognosci, & puniri ab Inquisitoribus, vt notat Corduben. §. 13. *cit.* Si quis verò ex proprio ingenio, & ex se aliquid asserat sine sufficienti fundamento, illudque positiuè contrarietur communi sententiæ, aut doctrinæ Sanctorum Patrum, vel Scholasticorum, quæ ab omnibus, vel ferè ab omnibus communiter sit recepta, si non vt certa, & certò illata, & demonstrata ex principiis necessariis, saltem absolutè, vt vera, & omninò vt probabilior, temerè asserit, & temeritas est positiua, & multò grauior, quàm illa prior, & vix potest talis assertio etiam non esse erronea, & fortasse etiam non facere suspicionem de hæresi, vt notat Canus *lib.* 8. *de locis theolog. cap.* 4. & *lib.* 12. *cap.* 11. & ex illo Corduben. *loco citato*: vix enim fieri potest, vt omnes, vel fere omnes Scholastici, & Sancti Patres conueniant, & cōspirent in aliquo asserendo, nisi agantur diuino Spiritu, illudque colligant ex sacra Scriptura, vel ex Decretis Conciliorum, & Summorum Pontificum; vel ex bonis, & firmis rationibus: & ideò nullius rationabilitatis, aut probabilitatis potest esse, quod in contrarium dicitur; sed summæ temeritatis, & summæ audaciæ, ne dicam, dementiæ. Et cùm Ecclesia in suis definitionibus maximè adhæreat communibus placitis, & sententiis Patrum, & Scholasticorum, satis declarat, quanti sint facienda huiusmodi placita, etiam extra casus definitionum, & quàm debeant haberi pro certis: siquidem alioqui, si essent dubia, non possent illis inniti definitiones Ecclesiæ. Et cùm Christus in cælum ascendens hos ipsos dederit, ac reliquerit, tanquàm Pastores, & Doctores, vt dicitur *ad Ephes.* 4. meritò debet credi etiam de illis dixisse Matth. 10. *Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit.* Et ideò meritò est reprobanda, & damnanda illa assertio, quæ positiuè contrariatur eorum placitis, & sententiis, eaque spernit, & nihili facit; & qui illam asserit, meritò est notandus nimiæ audaciæ, & insolentiæ, & impudentiæ; & ab Inquisitoribus grauiter est puniendus, cùm talis temeritas vix possit carere suspicione erroris, & fortasse etiam hæresis, vt iam diximus.

15. *Communia placita Sanctorũ Patrũ, & Scholasticorum, magni sunt facienda.*

16. *Varia exēpla propositionũ temerariæ.*

Et ad hanc temeritatem positiuam pertineret, si quis temerè improbaret aliquam historiam per viros sapientes, & per Prælatos Ecclesiæ communiter approbatam, & permissam, vt piè & probabiliter credendam; vel improbaret aliquem ritum aut consuetudinem alicuius Ecclesiæ; vel probaret, tanquàm licitum, aliquem actum, vel contractum, quem Doctores communiter damnant tanquàm illicitum; vel contrà ipse damnaret tanquàm illicitum, quem alij communiter probant; vel assereret, quòd hic, aut ille esset sanctificatus in vtero, præter Sanctum Ioannem Baptistam; vel etiam præseruatus à culpa originali præter Beatissimam Virginem; vel quòd habitus, & virtutes supernaturales in Baptismo non infundantur simul cum gratia, etiam paruulis, vel alia huiusmodi, quæ plura enumerantur, & examinantur per Canum *lib.* 12. *de locis, cap.* 11. *cit.* & per Corduben. *lib.* 1. *quæst.* 17. §. 13. *cit.*

17. *Quid sit attendendum, vt propositio qualificetur, vel damnetur vt temeraria.*

Et in qualificanda, & damnanda, vt temeraria, per positiuam temeritatem aliqua propositione, benè est aduertendum, quòd positiuè repugnet communi placito, & sentẽtiæ, vel omniũ, vel ferè omnium Sanctorum Patrum, & Scholasticorum; & quòd hi omnes, vel ferè omnes eam asserãt, vt absolutè veram, & omninò vt magis probabilẽ, quamuis non omninò, vt certam, vt iam indicauimus. Vnde, si in aliqua assertione non omnes conueniant; sed aliqui eam affirment, & aliqui negent, non est damnanda, vt temeraria; sed liberè permittenda, vt probabilis ex Cordub. §. 13. *cit. vers. Quod etiam probat. in fine.* Et si omnes conueniant, quòd aliquid verisimiliter dictum, aut factum, verbi gratia, a Christo, vel ab aliquo Sancto, possit piè credi, & admitti ad pietatem fouendam, non autem id asserant, tanquàm simpliciter verum; similiter non est damnandus, vt temerarius, qui id non credat, vel non admittat, vel saltem huiusmodi temeritas non est cognoscenda, & punienda per Inquisitores, vt idem subdit *vers. Tandem nota.* ex Castro *lib.* 1. *de iusta Hæreticorum punitione, cap.* 3. Simancha, & aliis.

Et præterea benè est aduertendum id, quod notat Suarius *disputatione* 19. *sect.* 2. *citata, n.* 21. quòd nota temeritatis, sicut & aliæ notæ iam *superiùs* explicatæ, non sunt temerè, & sine ratione tribuendæ alicui propositioni, & tam potest esse temerarius, qui temerè alium damnat temeritatis, quàm alius quicunque, qui temerè aliquid asserit, aut pronunciat: & ideò prudens, ac timoratus Theologus, aut Inquisitor, vel Episcopus, & Prælatus ecclesiasticus, multùm debet sibi cauere à censuris, & notis propositionum minùs consideratè proferendis, cùm reuerà grauem culpam possit committere, & huiusmodi notæ possint esse grauiter iniuriosæ, & grauem infamiam afferre alteri, & generare magna scandala, & incommoda, & damna. 18.

Propositiones non sunt de facili, & temerè qualificãda, & censuranda.

Et contrà, si omnibus benè consideratis, res ita postulet, potest, ac debet vnam propositionem pluribus notis qualificare, eámque damnare, verbi gratia, vt erroneam, & scandalosam, vt de facto damnatur in Concilio Basileensi *sess.* 22. hæc propositio: *Christus quotidie peccat.* quã Augustinus quidam de Roma, Archiepiscopus Nazarenus, *in quodam suo libello* asseruit; quamuis diceret, se id non intelligere in sensu proprio de ipso Christo Deo, & homine in se considerato; in quo sensu sine dubio etiam esset hæretica; sed solùm in sensu metaphorico, id est, in ipsis fidelibus, qui metaphoricè dicuntur membra Christi, & ipse Christus. Et ratio est ex eodem Suario *eodem num.* 21. quia non omnes huiusmodi notæ includunt oppositionem inter se, vt non possint plures simul conuenire vni, & eidem propositioni, sicut includit, verbi gratia, nota propositionis hæreticæ, quæ dicit oppositionem omninò certam ad fidem; & nota propositionis erroneæ, quæ dicit oppositionem cum aliqua incertitudine, vt *supra* explicauimus. 19.

Potest aliquando vna propositio qualificari pluribus notis.

DISPVTATIO XXXV.

Quæ propositiones sint damnandæ, vt blasphemæ, vt periculosæ, seditiosæ, iniuriosæ, & similibus aliis notis.

1. *Quæ sit propositio blasphema.*
2. *Blasphemia semper est aliquo modo contra confessionem fidei.*
3. *In blasphemia semper est aliqua falsitas.*
4. *Etiamsi blasphemia proferatur per modum imperatiuum, aut optatiuum.*
5. *Vel per turpem, & inhonestam nominationem alicuius membri.*
6. *Vel per aliquod verbum irrisorium, aut dehonoratiuum Dei.*
7. *Blasphemia hæreticalis quænam sit.*
8. *Quomodo blasphemia possit esse in Sanctos.*
9. *Blasphemia potest esse etiam in res sacras.*
10. *Vtrùm blasphemia possit consistere in factis.*
11. *Blasphemiæ cognitio, & punitio ad quos pertineat.*
12. *Propositio periculosa quænam sit.*
13. *Propositio seditiosa.*

14. *Propositio*

14. *Propositio schismatica.*
15. *Propositio iniuriosa.*
16. *Prædicatores non debent in concionibus taxare Prælatos.*
17 *Propositio arrogans, & præsumptuosa.*
18. *Phantastica.*
19. *Stulta.*
20. *Crudelis.*

PRÆTER notas, & censuras iam explicatas, quæ sunt præcipuæ in materia fidei, ponuntur à Doctoribus etiam aliæ, quæ, quanuis sint minùs præcipuæ; vsu tamen non rarò venire possunt; & ideò non sunt omittendæ.

1. *Quæ sit propositio blasphema.* Et primò ponitur propositio blasphema: & per hanc omnis illa comprehenditur, quæ continet contumeliam, aut conuicium in iniuriam Dei, vt patet ex S. Thoma 2.2. *quæst.*13 *art.*1. Valen. 2. 2. *disp.*1. *quæst.*13.*puncto* 1. Sanchez *lib.*2.*in Decal.cap.*32.*n.*1. Suar. *de relig.tom.*1.*tract.*3.*lib.*1.*de irreligiositate,cap.* 4. Corduben. *lib.*1. *quæst.*17.§.15. & aliis: importat enim ex propria etymologia nomen blasphemiæ communissimè acceptum læsionem aliquam, aut derogationem famæ alterius: & ex Budæo apud Valen. *loco citato* βλασφημία idem sonat, atque nocens dictum; & fit à verbo φέμι, quod est dico, & à verbo βλάπτω, quod est lædo, eique opponitur εὐφημία, quod sonat dictum benè, id est, cum laude, & cum honore alterius. Vnde ex S. Augustino *lib.*2.*de moribus Manichæorum,c.*11. blasphemia ex vi nominis non solùm potest esse circa Deum; sed etiam circa homines: & vniuersaliter blasphemia est, cùm aliqua mala dicuntur de bonis. Quia tamen iam obtinuit vsus, non solùm Theologorum; sed etiam vulgi, & communis, vt blasphemia solùm sit circa Deum, rectè subdit Sanctus Augustinus *ibidem*, quòd blasphemia non accipitur, nisi mala verba de Deo dicantur: ea, nimirum, de causa, vt idem habet, quia de hominibus potest dubitari, vtrùm sint boni; & solus Deus sine controuersia bonus est; & ideò solùm de Deo mala locutio meritò retinet nomen blasphemiæ.

Importat ergo nomen blasphemiæ, prout communiter iam accipitur, derogationem aliquam diuini honoris, siue hæc derogatio directè intendatur, quomodo blasphemia est in damnatis ex Sancto Thoma *quæst.*13.*cit.art.*4. & in iis, qui blasphemant ex formali odio Dei: siue intendatur solùm indirectè, quomodo communiter est in iis, qui blasphemant ex impetu iracundiæ, vel ex immoderato dolore, vel ex quacunque alia inordinata passione, aut affectu; & semper opponitur non solùm virtuti religionis, ex qua tam verbis, quàm factis debitus honor Deo exhibetur; sed aliquo modo etiam opponitur

2. *Blasphemia semper est aliquo modo contra confessionem fidei.* confessioni fidei, vt docet S.Thomas 2.2.*quæst.*13.*art.*1.*cit.in fine corp.*& *art.*3.*initio*, cùm teneamur benè loqui de fide, & de Deo, quando de illis loquimur; non autem possimus eo modo loqui, quo loquuntur infideles, & qui malè de illis sentiunt, vt benè explicat Caietanus 2. 2. *quæst.* 13. *art.* 4. *cit.* & ex illo Sanchez *lib.*2. *cap.* 32.*cit.n.*7. Et hæc ipsa loquutio mala iure possit existimari, ac reputari aliqua negatio fidei: sicut & locutio bona existimatur, ac reputatur aliqua confessio. Et fortasse ex hac oppositione ad confessionem fidei ortum habuit vulgatis illa definitio, siue descriptio blasphemiæ, quam refert Sylu.*verbo,blasphemia,n.*1. & Alexander Alensis *in Summa,part.*2.*quæst.*131.*memb.*1. quòd blasphemia

3. *In blasphemia semper est aliqua falsitas.* sit loquutio, qua de Deo falsa dicuntur. Et communis illa diuisio, quam idem subdit *membro* 2. & Sanctus Thomas 2. 2. *quæst.* 13. *art.* 1. *in* 3. *argum.* quòd blasphemia alia sit, qua tribuitur Deo id, quod ei non conuenit; & alia, qua remouetur à Deo, quod ei conuenit; & tertia, qua tribuitur creaturæ, quod conuenit Deo, & est proprium solius Dei: & denique ex eadem oppositione ortum habuit assertio illa, quòd semper de ratione blasphemiæ sit aliqua falsitas, vt ex Sancto Thoma 2.2.*quæst.*13.*art.*1. colligit *ibi* Caiet.*vers. Quoad secundum.* & *vers. Ex his autem.* & cum Caietano tradit Simanchas *de cath.instit.tit.*8.*n.*2. Corduben.*lib.*1.*quæst.*17.§.15.*cit.not.*1. Valen.2.2.*disp.*1.*quæst.*13.*puncto* 5. Sanchez *lib.*2.*in Decal.cap.*32.*n.*6. & alij apud ipsum: hæc enim omnia rectè dicuntur, si admittatur, quòd blasphemia sit aliquo modo contra confessionem fidei: siquidem confessio fidei semper est vera, & vero non potest opponi, vel contrariari, nisi falsum: & ideò quod opponitur confessioni fidei, necessariò continet aliquam falsitatem.

Idque est verum, non solùm in illis blasphemiis, quæ proferuntur per verbum, & modum Indicatiuum: vt, si quis dicat, verbi gratia: Deus est iniustus. vel, non est prouidus. sed etiam in illis, quæ proferuntur per modum Imperatiuum, vel Optatiuum: vt, si quis dicat: Pereat Deus. vel, hoc, aut illud miseriæ, aut mali Deo contingat. & in illis, quæ proferuntur per inhonestam, ac turpem nominationem aliquorum membrorum Christi, ac Dei: nam, quanuis veritas, & falsitas, sicut cognita in cognoscente, solùm sit in secunda operatione intellectus, quæ exprimitur per verbum, & modum Indicatiuum, siquidem, vt habet Aristoteles 1. *peri herm. cap.*1. verum, & falsum est circa compositionem, & diuisionem, in quantum, scilicet, per ipsum formale iudicium compositiuum, & diuisiuum, quo extrema componimus, vel diuidimus, etiam iudicamus, & assentimur, rem ita esse, & extrema reuerà sic se habere, sicut enunciamus, vt benè explicat S.Thomas 1.1.*quæst.*16.*art.*2. & Caiet.*ibidem*: hanc ipsam tamen veritatem sic cognitam, & iudicatam per secundam operationem intellectus exercemus aliquo modo, & quasi in actum, & in praxim reducimus, etiam per alias locutiones, quas formamus; perinde ac si crederemus, rem ita esse, vel esse posse: quanuis reuerà id non semper credamus. Et tales sunt locutiones imperatiuæ, & optatiuæ, quæ ex proprio modo significandi ita exprimunt imperari, aut optari à nobis aliquid, ac si crederemus id posse esse, & ita fore re ipsa, sicut desideramus, & imperamus. Et cùm huiusmodi locutiones tam vsurpemus in iis, quæ possumus nos ipsi efficaciter ponere, quàm in aliis, quæ non possumus; signum est, quòd etiam hæc apprehendimus ad modum illorum: & ideò in vtrisque adhibemus eundem modum loquendi, & significandi; quia in vtrisque etiam habemus eundem modum apprehendendi, & intelligendi; & per consequens etiam in vtrisque exercemus, & in praxim reducimus aliquo modo veritatem: & hæc ex modo significandi reperitur in vtrisque, non quidem formaliter, sicut contingit in locutione per verbum, & modum Indicatiuum; sed virtualiter, & practicè, vt diximus. — 4. *Etiamsi blasphemia proferatur per modum Imperatiuum, aut Optatiuum.*

5. *Vel per turpem & inhonestam nominationem aliquorum membrorum Christi.* Et idem contingit etiam in blasphemia, qua inhonestè, & turpiter nominantur aliqua membra Christi, ac Dei: nam similiter etiam hæc nominatio ex modo significandi continet falsitatem, cùm significet huiusmodi membra, tanquam aliquid turpe, & indignum, quod nominetur, sicut communiter nominantur de hominibus: quo tamen modo non sunt in Christo; sed solùm prout pertinent ad

integritatem

integritatem humani corporis. Et idem est, si blasphemia proferatur per aliquid irrisorium Dei, cùm similiter in Deo nihil sit dignum irrisione: & hoc ipso in praxi falsitatem contineat, quicquid ex modo significandi importat irrisionem, & profertur de Deo, vt irrisorium. Et à fortiori idem est, si in Deum iaciantur conuicia, aut contumeliæ, quæ ex sua ratione semper significant aliquid dehonoratiuum; quod tamen in Deum non potest proferri sine maxima falsitate.

6. *Vel per aliquod verbū irrisoriū, aut dehonoratiuū Dei.*

Si ergo propositio aliqua, aut oratio contineat modo explicato iniuriam Dei, meritò potest, ac debet notari, & damnari, vt blasphema; siue id contingat, quia tribuat Deo, quod illi non conuenit; siue contrà, quia neget de Deo, quod verè conuenit; aut, quia tribuat creaturæ, quod est proprium Dei; aut, quia vox ipsa, quæ profertur ex se, vel ex circunstantiis, in quibus profertur, significat cum iniuria Dei, vt iam explicauimus.

Et quidem si propositio, aut locutio ita sit iniuriosa Deo, vt simul sit contra fidem, & formaliter repugnet alicui articulo fidei, erit simul blasphema, & hæretica, vt notat Corduben. *lib.* 1. *quæst.* 17. § 15. *not.* 1. Et si proferatur ex interno assensu contrario fidei, & habeat adiunctam pertinaciam, erit etiam propria hæresis, vt idem subdit *not.* 2. & patet ex dictis: si verò non sit formaliter, & quasi speculatiuè contra fidem, vel non proferatur ex interno assensu contrario fidei, & ex pertinacia, sed ex ira, aut quouis alio prauo affectu, vt quando de Christo turpiter nominantur aliqua membra, vel ex ioco dicitur aliquid irrisorium Dei, vel ex odio optatur illi aliquid malum, quod tamen certò creditur non posse euenire; erit locutio solùm blasphema, non autem simul hæretica; vel saltem non erit hæresis propriè dicta, sed solùm damnabitur, vt blasphemia hæreticalis: per hanc enim intelligitur omnis illa, & sola, quæ formaliter, & quasi speculatiuè significat aliquid contrarium fidei, vt habetur in Directorio Inquisitorum *part.* 2. *quæst.* 41. *num.* 10. & 2. & notat Pegna *ibidem*, *comm.* 66. Bann. 2. 2. *quæst.* 13. *art.* 2. *in fine.* Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 32. *num.* 36. Suar. *de relig. tom.* 1. *tract.* 3. *lib.* 1. *cit. de irreligiositate, cap.* 5. *num.* 7. non autem illa, quæ solùm practicè, & in actu exercito, vt sic dicam, significat aliquid contra fidem, quomodo se habent vniuersaliter omnes blasphemiæ. Vnde, vt blasphemiæ hæreticales meritò censentur non solùm enunciationes, quæ aliquid certò affirmant, aut negant; vel etiam in dubium reuocant contra fidem: vt, si quis dicat, verbi gratia: Deus non est iustus, vel omnipotens, vel omniscius; vel est crudelis, improuidus, mendax, nec curat nostra. vel, Non credo Deum esse iustum, omnipotentem, omniscium. vel, Abnego Deum, abnego fidem. vel, si tribuat creaturæ, quod est proprium Dei vt communiter faciunt, qui iurant per falsos Deos; & ex fidelibus, qui sunt molles, & lasciui, & sæpè insano, & cæco puellarum amore capti, iis nominibus eas appellant, quæ non conueniunt, nisi Deo, vt notat Azor. *part.* 1. *lib.* 9. *cap.* 28. *quæst.* 4. *col.* 1134. *initio.* Et contrà non censetur blasphemia hæreticalis ex Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 39. *num.* 36. & ex Inquisitoribus Hispaniarum apud ipsum, si quis dicat, verbi gratia: Abnego, vel renego Sanctum Petrum, aut quencunque aliom Sanctum: quia per hoc nihil dicit de Sanctis contra fidem reuelatam; sed solùm profert contra illos verbum iniuriosum, & contumeliosum. Et idem est, si turpiter nominentur membra Christi, aut irrisoriè dicatur aliquid, quod Deo conuenit, vel imprecatoriè optentur illi mala; vel dicatur aliquid esse, aut fore, quamuis Deo displiceat, &, vt vulgo dicitur, *a dispetto di Dio*, &c. de quibus videri potest Couar. *in cap. Quamuis pactum. de pactis, part.* 1. § 7. *n.* 9. Sot. *lib.* 8. *de iust. q.* 2. *art.* 3. Suar. *cap.* 5. *cit. n.* 7. & 8. Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 32. *cit. n.* 11. & *seqq.* & specialiter *n.* 36.

7. *Blasphemia hæreticalis quenam sit.*

Et quod diximus de qualificandis, & damnandis propositionibus, vel locutionibus, tanquàm blasphemis, quando sunt in iniuriam Dei, debet intelligi etiam de iis qualificandis, & damnandis, quando sunt in iniuriam Beatissimæ Virginis, aut Sanctorum: nam similiter etiam contra illos est vera blasphemia, vt habetur cap. *Statuimus. de maledicis*, & docet Sanctus Thomas 2. 2. *quæst.* 13. *art.* 1. *ad* 2. Caiet. *ibidem*, Couar. *in cap. Quamuis pactum. part.* 1. § 7. *cit. n.* 8. Nauar. *in Man. cap.* 12. *n.* 81. Sylu. *verb. blasphemia*, Alensis *part.* 2. *quæst.* 131. *n.* 1. Valen. 2. 2. *disp.* 1. *quæst.* 13. *puncto* 1. *in fine*, & *puncto* 2. § *Sed dices tunc aliquis.* Azor. *part.* 1. *lib.* 9. *cap.* 28. *quæst.* 4. Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 32. *n.* 13. & 27. Suar. *lib.* 1. *cit. de irreligiositate, cap.* 9. *num.* 7. & *cap.* 5. *n.* 5. & 6. & omnes communiter: sicut enim Deus, eiúsque opera specialiter relucent in Beatissima Virgine, & in Sanctis, & hi ex proprio statu sanctitatis, & gratiæ confirmatæ, & consummatæ per gloriam, specialiter intelliguntur, vt Dei amici, & filij, & cum quadam habitudine coniunctionis, & attinentiæ specialis ad Deum: ita & conuicia, & locutiones iniuriosæ, quæ proferuntur in ipsos, indirectè redundant, & proferuntur in Deum; & sic habent veram, & propriam rationem blasphemiæ, non solùm quando aliquis directè considerat, verbi gratia, ipsum Deum, quasi existentem, & laudabilem, & gloriosum in Sanctis suis, & ex directa intentione vult illum iniuria afficere, & vituperare in illis, sicut & in illis laudatur à iustis; sed etiam quando considerat directè, & in se ipsos Sanctos cum dicta habitudine, & attinentia ad Deum, & in illos, vt contradistinctos à Deo, intendit proferre conuicium, & verbum iniuriosum: sic enim etiam is, qui profert maledictum in creaturam irrationalem, in quantum illam considerat vt creaturam, & aliquid Dei, verè peccat peccato blasphemiæ, illúdque maledictum indirectè redundat in ipsum Deum, vt patet ex Sancto Thoma 2. 2. *quæst.* 6. *art.* 2. *in fine corp.* & *art.* 4. *ad* 2. quamuis alioqui maledicere creaturis irrationabilibus, absolutè, & in se consideratis, & prout aliquo modo præscindunt ab ordine ad Deum, non sit illicitum, quia sit blasphemia; sed solùm, quia est aliquid otiosum, & vanum, vt subdit Sanctus Thomas *artic.* 2. *cit.* Et eadem ratione maledicere Sanctis, quasi absolutè, & in se consideratis, sine ordine ad Deum, & in quantum sanctitas facit illos in se honorabiles speciali honorabilitate, & adorabilitate, quæ dicitur dulia, concedi potest non esse propriè blasphemia; sed alia quædam irreligiositas contra virtutem duliæ, ex qua tenemur dictis, & factis debitum honorem illis exhibere, vt notat Valentia 2. 2. *disput.* 1. *quæst.* 13. *puncto* 2. § *Sed dices tunc aliquis.* Vasquez *lib.* 1. *de adorat. disput.* 6. *cap.* 2. Sanchez *lib.* 2. *in Decalogum*, *cap.* 32. *num.* 7. *in fine*, & *num.* 27. Quamuis Suarius *lib.* 1. *de irreligiositate*, *cap.* 5. *num.* 6. *in fine*, conuicium in Sanctos etiam hoc modo putet participare malitiam, & naturam blasphemiæ, cùm etiam hoc

8. *Quomodo blasphemia possit esse in Sanctos.*

modo Sanctorum dehonoratio cedat in opprobrium Dei;& sanctitas dehonorata non solùm fundet malitiam obiectiuam,& disconuenientiam contra virtutem duliæ,quæ specialiter respicit Sanctos; sed etiam contra virtutem religionis, quæ respicit Deum.Sed reuera id non videtur admittẽdum, si ponatur hæc ipsa malitia obiectiua contra virtutem religionis, & in ordine ad Deum, nullo modo esse cognita,vt certè supponimus,quando asserimus,sanctitatem cognosci solùm vt quid absolutum ab ordine ad Deum,& solùm,vt qualitatem, & excellentiam quandam,quæ facit Sanctos in se honorabiles per duliam:neque enim malitia formalis,& actualis quæcunque potest esse in actu,nisi sit cognita in obiecto malitia obiectiua,quæ illam fundat;neque potest tunc esse, aut dici voluntaria, quando ponitur non esse cogoita,vt patet ex principiis communissimis de voluntario,& de peccatis. Et quanuis ad veram, & propriam malitiam blasphemiæ non sit necessaria formalis intentio dehonorandi Deum, & quòd illius dehonoratio verè sit volita, & intenta: omninò tamen requiritur, quòd sit cognita, cùm alioqui non possit esse voluntaria, & per consequens neque culpabilis,& malitia.

9\. *Blasphemia potest esse etiã in res sacras.* Et hoc idem, quod dicimus de blasphemiis in Sanctos prolatis,debet intelligi etiam de illis, quæ proferuntur in Sacramenta, & in res sacras, cùm similiter etiam hæ, in quantum sunt sacræ,dicant attributionem,& attinentiam specialem ad Deum,& solùm cum illa concipiantur: & ideò illarum vituperatio, & conuicia sint veræ blasphemiæ,cùm necessariò redundent in Deum, vt notat Corduben. *lib.1.quæst.17. §.15. cit.* Valen.2.2.*disput.1.quæst.13. puncto 2.§.Sed dicet tunc aliquis.* & alij.

10\. *Vtrum blasphemia possit consistere in factis.* Quod verò addit Corduben. *ibidem, not.1.*Castr. *lib.1. de iusta Hæreticorum punitione, cap.12.* & alij qui alij apud Sanchez *lib. 2. in Decal. cap.32. num. 5.* blasphemiam posse committi etiam factis, si quis illa assumat, vt signa Deum dehonorantia: vt, si quis, verbi gratia, in cælum expuat, vel in Imaginem Christi, aut Sanctorum, in signum contemptus; si puluerem,aut lapides ad idem significandum in cælum proiiciat; si pugnum, aut baculum erigat, quasi minitans Deo; si Crucem, aut Imaginem cædat, vel pedibus calcet; si faciat aliquid simile,& per illud intendat significare exterius, & re ipsa facere iniuriam, & vituperium, & dehonorationem Deo: hoc,inquam, vtrùm debeat in rigore admitti tanquàm verum, an verò reiici tanquam falsum, parum refert ad præsens negotium. Reiicit Suar. *lib.1.de irreligiositate, cap.4. n.4. & 5.* & ex illo Sanchez *lib.2.cap.32.num.5.cit.* quia blasphemia propriè opponitur laudi diuinæ;& hæc cõsistit in solis signis verborum, ex S.Thoma *2. 2. q. 103.art.1. ad 3.* & per hoc distinguitur ab honore, qui potest exhiberi etiam factis, & quibuscunque exterioribus signis, vt *ibi* dicitur;& quia blasphemia communiter reputatur vitium linguæ; & denique, quia alioqui etiam idololatria,& alia vitia, quibus Deus dehonoratur, essent propriæ blasphemiæ, quod nullus dicet. Sed fortasse non est quæstio,nisi de nomine: & certissimum est, quòd blasphemia communiter non committitur, nisi verbo; siue illud sit solùm mentale, vt quando quis per internam tantummodo locutionem dicit aliquod conuicium Deo; siue præterea sit vocale; siue scriptum, vt benè explicat idem Suarius *cap. 4. cit. num. 2. & 4.* Et ex hoc, quod communiter accidit in peccato blasphemiæ, locum habent argumenta Suarij,quòd opponatur laudi diuinæ,quæ consistit in signis verborum,& quòd sit vitium linguæ. Certum tamen videtur præterea,quòd illius malitia,& appellatio,potest aliquando extendi etiã ad facta, vt docet Alens. *part.2.quæst.131.memb.9.* si quis, scilicet, ipsa facta solùm assumat loco verborum, iisque solùm vtatur ad significandam aliquam vituperationem alicuius actionis, vel qualitatis diuinæ: vt enim concedit etiam Suar. *cap.4.cit.n.5.vers. Ad alteram confirmationem.* negari non potest, quin talis significatio factis exhibita reducatur ad blasphemiam, & participet illius malitiam:quanuis communiter,& de facto apud homines non sit in vsu alia significatio,nisi per verba;& ideò absolutè dicatur,quòd blasphemia nõ committitur nisi verbis. Et quemadmodum hac eadem de causa, quia communiter inter homines vix est vllus alius vsus signorum, nisi per verba, cõmuniter dicitur,quòd contumelia,propriè loquendo,in verbis consistit,quibus aliquis deducit in notitiã id, quod facit contra honorem alterius,quem contumelia afficit,vt patet ex S.Thoma *2.2.q.72.art.1.*& tamen præterea non negatur, quòd extensio nomine etiam illa appellatur contumelia,quæ consistit in factis,vt subdit S.Thom. *ibidem*, ex Glossa in illud ad Rom.1.*contumeliosos,superbos.* ita & potest hæc eadẽ extensio nominis admitti in blasphemia.Et quanuis etiam hæc propriè loquendo consistat in verbis;potest tamen etiã illa dici blasphemia, quæ aliquando consistit in factis, vt loquitur Alensis *memb.6.cit.*

Neque hinc sequitur,quòd etiam idololatria, aut similia vitia sint propriè blasphemia:siquidem hæc non vsurpantur,vt signa,& loco verborum in iniuriam Dei;sed intenduntur per se,tanquàm operationes externæ,ex vera infidelitate:& communiter hæc tantùm malitia in illis cognoscitur, & contrahitur, nec cogitatur de malitia blasphemiæ;sicut nec cogitatur de significatione diuinæ iniuriæ, aut dehonorationis.

Siue autem blasphemia consistat in verbis, siue etiã extendatur ad facta,certum est,quòd illius cognitio, & punitio spectat de iure communi ad solum Inquisitorem, quando est blasphemia hæreticalis, sicut & alia omnia verba,& facta,quæ sapiũt hæresim,& inducunt suspicionem de hæresi,iuxta ea,quæ dicuntur cap. *Ad abolendam.de Hæret.*& cap. *Accusatus.§.Sanè.*& cap. *Vt officium. eod.in 6.* Quanuis aliæ blasphemiæ sint mixti fori,& possint cognosci, tam à Iudice ecclesiastico, quàm sæculari; & inter illos, quoad hoc,detur præuentio. Videri potest Directorium Inquisitorum *part.2.q.41.* Pegna *ibid.com. 66.* Simanch.*de cat.inst.tit.8.n.6. & 9.* Cordub. *lib.1.q. 17.§.15. not.3.& 4.* Cou. *in cap. Quamuis pactũ,part. 1.§.7.n.12.* Azor.*part.1.lib.9.c.28.q.5.* Sanch. *lib.2. in Decal. cap.32. n.37.* Et de facto Inquisitores solùm procedunt contra blasphemias hæreticales, easque præcipiunt sub censuris sibi denunciari, vt de anno 1625. factum est per totũ districtum Vrbis Romæ, misso edicto generali, vt specialiter omnes illi denunciarentur, qui proferrent blasphemias hæreticales contra Deum,aut Sanctos, vel contra Beatissimã Virginem. Et per illud verbum: *Qui proferunt blasphemias hæreticales contra Deum,*&c.visi sunt pluribus viris doctis esse denonciandi non solùm illi,qui essent blasphemi hæreticales, quasi ex habitu; sed etiam, qui blasphemarent hæreticaliter quomodocunque: eaque denunciatio. quia erat iudicialis, & habebat pro fine punitionem delicti,non autem solam emendationem delinquentis, licitè potuit, ac debuit fieri non præmissa admonitione, & correctione fraterna; imò & post secutam emendationem, vt notat Azor. *parte 1. lib. 9.cap. 28. cit. quæst. 8. colum. 1136.* Et iure optimè Inquisitores procedunt contra huiusmodi blasphemias hæreticales,

11\. *Blasphemiæ cognitio, & punitio ad quos pertineat.*

reticales, cùm sint specialiter contra fidei confessionem, & virtualiter, vel indirectè contineant externam negationem illius articuli, contra quem sunt. Et quemadmodum, qui exteriùs negaret talem articulum ex timore mortis, iure posset, & deberet puniri ab Inquisitoribus: ita & qui negat proferendo blasphemiam ex passione iræ, vel ex quacunque alia causa, & occasione, vt benedicitur in Directorio Inquisitorum *part. 2. quæst. 41. cit. pag. mihi* 333.

Quæ autem pœnæ sint statutæ contra blasphemos, tam in Iure ciuili, quàm canonico, & in Constitutionibus pontificiis, videri potest cap. *Statuimus. de maledicis*, & in Concilio Lateranensi V. sub Leone X. *tom. 4. Concil. sess. 9. in Bulla reformationis Curiæ. §. Ad abolendam. cap.* 608. & in Bulla Pij V. *Cùm primùm. §. Ad abolendam. in veteri Bullario, tom. 2. pag.* 926. & apud Azor. *lib. 9. cap. 28. cit. quæst. 6. col.* 1134. & apud Pegnam *in Directorio, par. 2. com. 66. §. Blasphemi olim. pag.* 335. & apud Couar. fusè *in cap. Quamuis pactum. part. 1. §. 7. n. 10. pag. 251. tom. 2.* & apud Sylu. *verbo, blasphemia, num.* 8.

12. *Propositio periculosa quænam sit.* Post notam & censuram propositionis blasphemæ sequitur propositio periculosa, quæ ex Corduben. *lib. 1. quæst. 17. §. 21. pag. mihi* 167. tunc est iudicanda, quando absolutè, & vniuersaliter asserit aliquid esse verum, aut esse licitum, quod non nisi cum multis limitationibus est verum, & vix in aliquo casu, & solùm aliquibus est licitum: vt, si quis dicat, verbi gratia, externas genoflexiones, aut cæremonias solùm esse pro imperfectis; & eos, qui sunt perfectiores, non debere vacare, nisi internæ adorationi: quia, vt dicitur Ioan. 4. *Veri adoratores adorant in spiritu, & veritate: & Pater tales quærit, qui adorent eum: & spiritus est Deus: & eos, qui adorant eum, in spiritu, & veritate oportet adorare.* Vel si dicat, tentationes, & malas cogitationes non esse repellendas, nec positiuè esse illis resistendū, ac repugnandum; sed satis esse, si nō præstetur illis cōsensus: vel licitè posse aliquem familiariter agere cū mulieribus, & præcipuè cum puellis, & diu cum illis posse esse solum cum solis, & assidere ad mensam, & iocari, & cubare in eodem lecto, &c. Hæc enim, & similia, quamuis, metaphysicè loquendo, possint in aliquo casu, & de aliquo particulari admitti; nemo tamen non videt, quàm sint periculosa, & quantum periculum moraliter generent, si absolutè, & vniuersaliter pronuncientur: & ideò huiusmodi propositiones non sunt admittendæ, sed improbandæ, & damnandæ ex hoc ipso capite, quòd sunt periculosę, sicut & improbantur, & damnantur, quæ sunt scandalosæ, vt patet ex dictis *disput. 34. num.* 11.

13. *Propositio seditiosa.* Propositio seditiosa tunc est censenda ex eodem Corduben. §. 22. quando parat, vel aperit viam seditionibus, & factionibus contra Principes: vt, si quis dicat, verbi gratia, non esse ferendas iniurias; nec tolerandas iniustitias, exactiones, & angarias Superiorum in subditos; sed iis de causis licitè posse contra illos rebellari: vel subditos non teneri parere Superioribus malis; & licitè posse illos abiicere, & punire, si publicè, & notoriè delinquant.

14. *Propositio schismatica.* Et si propositio viam aperiat diuisioni ciuium, aut popularium inter se, vel à suis Prælatis ecclesiasticis, & præcipuè à Papa, & tollat eam vnionem, quæ est necessaria in corpore mystico, quod est Ecclesia inter membra, & Caput; etiam est reprobanda, & damnanda, vt schismatica, ex eodem Corduben. §. 23. vt si quis dicat, verbi gratia, quòd dispensationes, & beneficia ecclesiastica à Prælatis venduntur, & solùm dantur plùs soluentibus; & ideò ad illos non est recurrendum, vel aliquid simile.

15. *Propositio iniuriosa.* Propositio iniuriosa tunc est, quando detrahit honori, & bonæ existimationi alicuius in dignitate constituti, vel status, & Ordinis clericalis, aut Ordinis, & Familiæ religiosæ, &c. vt si quis dicat, verbi gratia, quòd de Clericis, aut de Monachis tot in Ecclesia esse debent, quot Soles sunt in cælo, id est, tantùm vnus; quòd in articulo mortis cauendum est à Clericis, & à Monachis, quia rapiunt morientium bona; quòd hæc, vel illa Religio tota est perdita, & dissoluta; quòd Prælati sunt impudici, auari, &c. Et quoniam facilè potest contingere, vt in hanc notam, & censuram incurrant Prædicatores, qui dum inuehuntur in vitia, facilè carpunt, & iniuria afficiunt etiam personas: ideò specialiter in virtute sanctæ obedientiæ, & sub interminatione maledictionis æternæ, & sub aliis pœnis præcipitur Religiosis, *Clementina, Religiosi. §. Quibus etiam. de priuil.* ne in suis sermonibus, aut concionibus detrahant Prælatis, vt notat Corduben. *lib. 1. quæst. 17. §. 14.*

16. *Prædicatores non debent in concionibus carpere Prælatos.*

17. *Propositio arrogās, & præsumptuosa.* Potest præterea propositio aliqua improbari, vt arrogans, & præsumptuosa, si affirmet de aliquo id, quod simpliciter est supra vires humanas, vel supra communem legem: vt, verbi gratia, quòd hic, vel ille vxoratus in actu ipso coniugali tantam vnionem actualem cum Deo retineat, quantam habet in sacra lectione, aut oratione; quòd hic, vel ille videat secreta cordium, vel habeat apparitiones Angelorum, aut animarum Purgatorij, & diuinas reuelationes.

18. *Phantastica.* Potest propositio improbari, vt phantastica, si sit fundata solùm per phantasiam, aut imaginationem, sine ratione vera, aut probabili: vt, verbi gratia, quòd dies Iudicij sit futura tali anno propter talem numerum litterarum, quæ sunt in Apocalypsi.

19. *Stulta.* Vt stulta, & insana, si sit ex sensu deprauato, & contra communes conceptiones: vt verbi gratia, quòd ad memoriam, & deuotionem erga Beatissimam Virginem non plùs faciant illius imagines, quàm visio cuiuscunque mulieris.

20. *Crudelis.* Vt crudelis, si sonet crudelitatem, & feritatem animi: vt, verbi gratia, quòd animabus Purgatorij non sit compatiendum, nec suffragiis sint iuuandæ; sed relinquendæ diuinæ iustitiæ, vt patiantur, quantùm merentur, & quantùm vult Deus: vel, quòd Christo pro nobis dolenti, & patienti non sit condolendum; sed contrà interiùs, & exteriùs sit lætandum propter bona, quæ nobis euenerunt ex illius doloribus, & passionibus.

Et denique pluribus aliis notis possunt improbari, & damnari propositiones, quas prudens, & doctus Theologus benè examinabit iuxta definitiones, & decreta Conciliorum, & Canonum; & iuxta sententias, & doctrinas aliorum Doctorum, vt videre est apud Authores *suprà* cit. & specialiter apud Corduben. *lib. 1. quæst. 17. cit. §. 19. & seqq.*

DISPVTATIO XXXVI.

Vtrùm hæresis possit esse in eo solo, qui fidem Christi recepit.

1. *Multipliciter potest aliquis recepisse fidem Christi.*
2. *Hæresis solùm est in eo, qui recepit fidem Christi.*
3. *Non tamen requiritur necessariò, vt receperit per aliquem actum supernaturalem.*
4. *Qui nulliter est baptizatus, potest esse Hæreticus.*
5. *Ad hæresim non requiritur, vt fides fuerit recepta per receptionem habitus fidei.*
6. *Qui est baptizatus nulliter, non incurrit pœnas Hæreticorum, si fortè fiat Hæreticus.*

 7. *Potest*

7. *Potest tamen cogi, vt validè baptizetur.*
8. *Sacerdos, si ex aliquo accidente sit ordinatus inualidè, séque gessit, vt Sacerdotem, cogendus est, vt reordinetur.*
9. *Qui fictè est baptizatus, potest puniri pro fictione.*
10. *Non tamen est verè Hæreticus in foro Dei, si fidem Christi solùm fictè, & simulatè admisit.*
11. *Ad hæresim non requiritur, vt fides Christi suscepta fuerit per Baptismum: sed satis est, si fuerit suscepta animo, & voluntate.*
12. *Catechumenus in foro Dei potest esse verus Hæreticus.*
13. *Non autem in foro ecclesiæ.*
14. *Catechumeni non sunt appellandi absolutè fideles.*
15. *Nec possunt puniri ab Ecclesia, si recedant à proposito suscipiendi Baptismum.*
16. *Quando petunt Baptismum, non ineunt pactum cum Ecclesia, neque se obligant, ad illud suscipiendum.*
17. *Possunt tamen puniri, si fictè petant, & illudant Ecclesiæ.*
18. *Sed non possunt cogi, vt baptizentur.*
19. *Conclusio totius disputationis.*

QVÆ hactenus diximus de variis propositionibus damnabilibus in materia fidei, satis declarant tertiam particulam, quam *suprà* posuimus in descriptione hæresis, quòd debeat esse contra aliquam veritatem Christianæ fidei. Vt verò explicemus etiam quartam, quòd debeat esse in eo, qui fidem recepit, duo sunt explicanda, id est, vtrùm debeat esse solùm in eo, nec possit esse in aliquo, qui non receperit fidem; & & vtrùm possit esse in omni eo, nec vllus sit, qui receperit fidem, & in quo hæresis non possit esse. Et postquàm hæc explicauerimus, vix aliquid desiderabitur circa hæresim: siue spectemus ea, quæ pertinent ad actum, in quo ipsa consistit, qui est error voluntarius cum pertinacia: siue quæ pertinent ad materiam huiusmodi actus, quæ est aliqua veritas Christianæ fidei: siue denique ea, quæ pertinent ad subiectum, & ad personam, in qua hæresis potest esse, quæ dicitur esse illa, quæ fidem recepit.

1. *Multipliciter potest aliquis recepisse fidē Christi.* Atque vt clariùs, & distinctiùs procedamus, multipliciter potest contingere, vt quis dicatur recepisse fidem Christianam. Primò, quia elicuit actum aliquem supernaturalem, aut etiam naturalem, quo voluit credere, & de facto credidit generaliter omnia, quæ Christianis proponuntur credenda, vt reuelata; & specialiter voluit credere, & de facto credidit hoc, vel illud, in quo posteà errat, & in quo est Hæreticus. Secundò, quia recepit habitum fidei infusæ, cúmque posteà amisit per actum hæresis, & infidelitatis: siue priùs per illum exierit in aliquem actum credendi: siue non. Tertiò, quia totam fidem, & religionem Christianam complexus est animo, & voluntate; & posteà in aliquo ab illa defecit. Quartò denique, quia eandem fidem, & religionem Christianam complexus, & professus est externa aliqua ceremonia, & professione, qualis est, verbi gratia, Baptismus; siue hæc complexio, & professio fidei fuerit vera, & ex animo; siue ficta, & simulata ad aliquem alium finem.

2. *Hæresis solū est in eo, qui recepit fidem Christi.* Et quidem quòd hæresis ex propria sua ratione hoc habeat, quòd sit in eo, qoi aliquo modo recepit fidem Christianam, prout iam est in manifestatione veritatis facta per Christum; expressè habet Sanctus Thomas 2.2. *quæst.* 10. *art.* 5. & *quæst.* 11. *art.* 1. vbi infidelitatem, quæ est hæresis, in hoc distinguit ab aliis infidelitatibus, quæ sunt Paganismus, & Iudaïsmus, quòd illæ repugnent fidei, vel non susceptæ; vel susceptæ solùm in vmbris, & figuris veteris Testamenti: hæc verò repugnet eidem fidei, in quantum est suscepta in manifestatione veritatis facta per Christum; & ideò ad eos pertineat, qui profitentur fidem Christi, sed eius dogmata corrumpunt, vt etiam *suprà* explicauimus *disput.* 22. *n.* 11. ex communi sententia Theologorum.

3. *Non tamē requirit necessariò, vt receperit per aliquem actum supernaturalem.* Hoc verò posito, certum est primò, quòd hæresis non requirit determinatè, & necessariò, vt fides Christiana sit recepta per aliquem actum supernaturalem volendi credere, & de facto credendi; siue omnia generaliter, quæ sunt credenda; siue specialiter hoc, vel illud, de quo est hæresis. Nam, vt notat Suar. *disp.* 19. *de fide, sect.* 5. *num.* 1. qui nascuntur, & baptizantur, & educantur inter Hæreticos, non possunt elicere aliquem actum supernaturalem volendi credere, & de facto credendi, nisi instruantur; & si, antequàm eliciant huiusmodi actum, instruantur ab Hæreticis de suis erroribus, eósque credant cum pertinacia, postquàm sunt constituti in mala fide, & aliquid audierunt de opposita veritate Catholica, verè, & propriè sunt Hæretici, & incurrunt pœnas Hæreticorum: & tamen non receperunt fidem Christianam per vllum actum supernaturalem volendi credere, & de facto credendi, siue omnia generaliter, siue specialiter hoc, aut illud, in quo sunt Hæretici.

4. *Qui nulliter est baptizatus, potest esse Hæreticus.* Secundò, certum videtur, quòd neque requiritur ad hæresim, vt fides Christiana recepta fuerit per infusionem, & receptionem habitus fidei supernaturalis: quia, si quis sit nulliter baptizatus ex defectu aliquo substantiali circa materiam, aut formam Baptismi, vel circa intentionem Ministri; certum est, quòd non recepit habitum fidei: & tamen si posteà credat, se baptizatum, & viuat inter Christianos, séque gerat vt Christianum, & incidat culpabiliter in aliquem errorem contra fidem Christianam, est verè Hæreticus, vt notat Gabriel *in* 4. *dist.* 13. *quæst.* 2. *art.* 1. *not.* 3. Castr. *lib.* 1. *de iusta Hæret. punit. cap.* 8. *dub.* 3. Azor. *part.* 1. *lib.* 8. *cap.* 9. *quæst.* 3. *in fine.* Bonacina *de excommunic. disp.* 2. *quæst.* 5. *punct.* 1. *num.* 2. Suar. *in defens. fidei cath. ad Regem Angliæ, lib.* 1. *cap.* 24. *num.* 3. & *de censur. disput.* 21. *sect.* 2. *num.* 4. & *tract. de fide, disp.* 19. *sect.* 5. *num.* 1. & 7. & alij. Et patet ex communi vsu Ecclesiæ, quæ aliquos Hæreticos de nouo baptizat, quando veniunt ad fidem, vt etiam docet Sanctus Augustinus *in lib. de hæresibus, initio*: quod tamen non esset, nisi etiam Hæretici possent esse baptizati nulliter; & aliqui nulliter baptizati possent esse Hæretici. Et præterea idem probatur: quia, cùm huiusmodi error circa materiam fidei in homine nulliter baptizato sit aliqua infidelitas; non est tamen neque Paganismus, neque Iudaïsmus: & ideò non est negandum, quòd sit propriè hæresis.

5. *Ad hæresim nō requiritur, vt fides fuerit recepta per receptionem habitus fidei.* Atque hoc est multò probabilius, quàm quod asserit Vgol. *de censuris Pontifici reseruatis, part.* 2. *cap.* 1. §. 1. *num.* 3. *in fine*, Sayr. *lib.* 3. *thes. cap.* 4. *num.* 11. Tolet. *lib.* 4. *cap.* 3. *num.* 2. Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 7. *n.* 36. huiusmodi hominem nulliter baptizatum non posse esse Hæreticum: quia non potest incurrere excommunicationem, & alias pœnas Hæreticorum, vtpote non subiectus iudicio, & iurisdictioni Ecclesiæ, quæ solùm acquiritur per verum Baptismum; &, vt habetur in Tridentino *sess.* 14. *cap.* 2. *de Sacramento Pœnitentiæ*, in neminem exercetur, nisi priùs in ipsam ingressus fuerit per ianuam Baptismi.

Contrà enim est: quia, si hoc admittatur, & benè 6.
expendatur,

Qui est baptizatus nulliter, non incurrit pœnas Hæreticorum, si fortè fiat Hæreticus.

expendatur, solùm probat, quòd qui est baptizatus nulliter, non potest esse Hæreticus in foro Ecclesiæ visibilis, quod est forum exterius, & in ordine ad excommunicationem, & ad pœnas spirituales: non autem probat, quòd non sit Hæreticus in foro Dei inuisibilis, & quòd infidelitas, & error, quem habet specialiter contra aliquem articulum Christianæ fidei, non habeat malitiam hæresis: quod solùm asserimus cum Gabriele, & aliis *paulò antè* citatis. Et hoc posterius, quòd non possit esse Hæreticus in foro Ecclesiæ, & quòd non incurrat pœnas Hæreticorum, qui est baptizatus nulliter, & inualide, admittit etiam Suar. *disp.* 19. *sect.* 5. *cit. n.* 8. contra Gabriel. *loc. cit.* & contra Simancham *de cathol. instit. tit.* 31. *num.* 5. qui prætereà etiam asserunt, quòd incurrat, & quòd ab Ecclesia possit iure puniri. Sed oppositum, & quòd non incurrat, rectè probatur ex regula tradita, quòd iurisdictio spiritualis in foro Ecclesiæ visibilis solùm acquiritur per verum Baptismum; non autem per solam voluntatem Baptismi, etiam expressam exteriùs per externam cæremoniam, quæ non sit verus Baptismus: nam Ecclesia non aliter intendit acquirere huiusmodi iurisdictionem, & in Tridentino non aliter declaratur acquiri, quàm per verum Baptismum; & cæremonia quæcunque externa, quæ non sit verus Baptismus, non exprimit, neque declarat voluntatem veri Baptismi, qui ipsa non est, sed solùm Baptismi non veri, & non validi, qui ipsa est, & per consequens voluntas veri Baptismi, si fuit habita, semper mansit mente retenta, & omninò occulta: & ideò non potuit aliquid operari pro subiiciendo illo homine potestati Ecclesiæ, & vt Ecclesia posset in illum acquirere, & exercere iurisdictionem, & iudicare de illius infidelitate, & errore, cúmque punire pœnis Hæreticorum.

7. *Potest tamen cogi, vt validè baptizetur.*

Si tamen hic baptizatus inualidè verè habuit voluntatẽ ingrediendi Ecclesiam, séque illi subiiciendi per verũ Baptismum, cúmque voluntatem sufficienter expressit, verbis aut scriptis; & Prælati Ecclesiæ acceptarunt huiusmodi hominem ad verum Baptismum, quauis posteà ex accidente non fuerit illi collatus, omninò potest, ac debet ab Ecclesia cogi, vt suscipiat verum Baptismum, vt notat Henriq. *lib.* 2. *de Baptismo, cap.* 25. *n.* 6. & Sanchez *cap.* 7. *num.* 36. *cit.* Et probabile putat Suar. *disp.* 19. *sect.* 5. *cit. num.* 9. & Sayr. *lib.* 3. *thes. cap.* 4. *num.* 11. *cit.* quia consensus ille præstitus in Baptismum, & ab Ecclesia acceptatus, habuit saltem vim sponsionis, ac promissionis solennis, cúmque obligauit, saltem ciuiliter, & naturaliter ad præstandum id, quod promisit, & ad verum Baptismum re ipsa suscipiendum.

8. *Sacerdos, si ex aliquo accidente sit ordinatus inualidè; séque gessit, vt Sacerdotem; cogendus est, vt reordinetur.*

Et qua ratione qui ex aliquo accidente inualidè fuit ordinatus Sacerdos, seque posteà gessit vt Sacerdotem, & officium Sacerdotis exercuit, cogendus est, vt reordinetur, ex Glossa *in cap. vnicum, de voto, in* 6. Panorm. *in cap. primum, de Presbyt. non baptizatis*, & aliis Canonistis, apud Henriq. *cap.* 25. *num.* 6. *cit.* & qui matrimonium inualidè contraxit per defectum debitæ intentionis, cogi debet, vt illud ratificet ex Couar. *in* 4. *epitome quarti Decretal. par.* 1. *cap.* 4. eadem ratione, qui ex aliquo accidente est baptizatus inualidè, cogendus est, vt rebaptizetur, vt præter Authores citatos notat Hostiensis *in cap. Debitum. num.* 8. *&* 9. *de Baptismo.* Et quia res hæc est magni momenti, & potest grauiter cedere in iniuriam, & contemptum, & irrisionem Ecclesiæ, & fidei, vt notat Hostiens. *ibidem*, cogendus omninò est sub grauibus pœnis, & ex Henriq. *loco cit.* potest etiam cogi sub pœna mortis.

9. *Qui fictè est baptizatus, potest puniri pro fictione.*

Et si Baptismi nullitas non proueniat ex aliquo defectu quoad materiam, vel formam, qui Ecclesiæ possit certè constare: sed quoad intentionem illius, qui Baptismum suscepit, vel Ministri, qui contulit, quæ intentio solùm consistit in actu interno, & Ecclesiæ constare non potest; qui sic nulliter est baptizatus, non solùm potest cogi modo explicato, vt validè baptizetur; sed etiam potest puniri pro delicto fictionis, cùm ratione delicti sit verè subditus iurisdictioni temporali Ecclesiæ, quamuis non sit subditus iurisdictioni spirituali ratione Baptismi, vt notat Suar. *disp.* 19. *sect.* 5. *cit. n.* 11. Sayr. *lib.* 3. *thes. c.* 4. *n.* 11. Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 7. *n.* 35. Bonac. *de excom. disp.* 2. *quæst.* 5. *puncto* 1. *num.* 2. & ideò non possit incurrere pœnam excommunicationis, aut similes pœnas Hæreticorum.

10. *Non tamẽ est verè Hæreticus in foro Dei, si fidem Christi solùm fictè, & simulatè admisit.*

Et qui hoc modo est baptizatus per fictionem, si fidem Christianam, neque etiam animo, & voluntate complexus est, contraria ratione poterit quidem præsumi, vt Hæreticus in foro Ecclesiæ visibilis, si articulum aliquem specialiter neget: sicut & præsumitur esse baptizatus, non tamen erit Hæreticus in foro Dei, neque eius infidelitas erit hæresis, vt notat Canus *lib.* 12. *de locis theol. cap.* 9. Suar. *sect.* 5. *cit. n.* 12. & alij apud ipsum, cùm hæresis non possit esse, nisi in eo, qui fidem Christianam verè suscepit; & talis non sit, qui illam ex toto finxit, ac simulauit; non autem animo, & voluntate est verè complexus.

11. *Ad hæresim nõ requiritur, vt fides Christi suscepta fuerit per Baptismum; sed satis est, si fuerit suscepta animo, & voluntate.*

Tertiò, ex his colligitur, ad hæresim, eiúsque malitiam in foro Dei non requiri, vt fides Christiana recepta fuerit per verum Baptismum; sed posse sufficere, si fuerit recepta solo animo, & voluntate; siue prætereà externa illius professio per Baptismum fuerit facta ex animo; siue fictè, & simulatè; siue etiam nullo modo: si enim fictè, aut nulliter baptizatus potest esse verè Hæreticus in foro Dei, vt iam probauimus; impossibile est, vt ad hæresim in illo foro necessariò prærequiratur verus Baptismus. Et quòd hic, neque verus, ac validus, neque fictus, & simulatus, neque vllo modo prærequiratur, expressè docet Castr. *de iusta Hæreticorum punitione, lib.* 1. *cap.* 8. Bannes 2. 2. *quæst.* 10. *art.* 5. *ad* 3. & *quæst.* 11. *art.* 2. Simanchas *de cathol. instit. tit.* 31. *n.* 6. Bonac. *de excommunicat. disp.* 2. *quæst.* 5. *punct.* 1. *n.* 2. Azor. *part.* 1. *lib.* 8. *cap.* 9. *quæst.* 3. Fariuac. *de hæresi, quæst.* 178. *n.* 131. *&* 135. Suar. *de censur. disp.* 21. *sect.* 2. *n.* 4. & *disp.* 45. *sect.* 1. *n.* 1. & *in defensione fidei ad Regem Angliæ, lib.* 1. *cap.* 24. *n.* 3. & *in tract. de fide, disp.* 19. *sect.* 5. *num.* 3. Et patet argumento iam facto: quia, si quis voluntate, & animo Christum admittat in manifestatione veritatis, vt loquitur Sanctus Thomas 2. 2. *quæst.* 10. *art.* 5. id est, non in solis figuris, & vmbris veteribus, quomodo admittitur à Iudæis; sed prout est verè manifestatus, & prout creditur à Christianis; & in aliquo deficiat à doctrina, & fide reuelata per Christum, est verè Hæreticus, cùm non sit, neque Paganus, neque Iudæus, etiamsi Baptismum nullo modo receperit.

12. *Catechumenus in foro Dei potest esse verus Hæreticus.*

Atque ex hoc capite potest aliquis esse Hæreticus in foro Dei, etiamsi in foro Ecclesiæ sit solùm Catechumenus, vt docent Authores cit. Castrus, Bannes, Simanchas, Bonac. Azor. Farinacius, & Suar. quicquid in contrarium alij sentiant apud Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 7. *n.* 34. & apud Layman. *lib.* 2. *tract.* 1. *cap.* 13. *num.* 1. prout etiam *suprà* retulimus *num.* 6. dum hoc idem assereremus de homine nulliter baptizato.

13. *Non autem in foro Ecclesiæ.*

Dico autem, in foro Dei: quia alia est ratio de foro Ecclesiæ visibilis, & in ordine ad pœnas Hæreticorum, vt etiam *ibi* diximus, cùm Ecclesia non nisi per Baptismum acquirat iurisdictionem spiri-

tualem; nec possit eam exercere per actum iudicij, & punitionis; nisi in homines baptizatos, vt patet ex Tridentino *sess. 14. cap. 2. de Sacramento Pœnitentia.*

Idque est verum, non solùm de iis Catechumenis, qui olim dicebantur Auditores, seu Audientes: quia audiebant conciones, & volebant fieri Christiani; nondum tamen Baptismum petebant, vt patet ex Rabano *lib. 1. de instit. Cleric.* & apud Bellarm. *lib. 1. de Baptismo, cap. 25. initio, tom. 3. col. 293.* sed etiam de illis, qui dicebantur Competentes, seu Electi: quia prætereà dabant nomen, & Baptismum petebant, & pro illo instabant, eamque ob causam habebãtur de illis in Ecclesia certa scrutinia, & examina; vt constaret, vtrùm syncerè, & firmiter crederent; & vtrùm possent, ac deberẽt ad Baptismum admitti, vt patet ex cap. *Baptizandi. 2. de consecrat. dist. 4.* Nam, quicunque tandem sint Catechumeni, & cuiuscunque sint ordinis, semper manẽt sui iuris; neque fiunt de iure Ecclesiæ, nisi per Baptismum re ipsa susceptum, vt diximus: sicut & Nouitij, vel tyrones religiosi semper manent sui iuris, quandiu durat tyrocinium, & nouitiatus: neque fiunt de iure Religionis, nisi per professionem, aut per vota religiosa re ipsa emissa, vel expresse, vel tacitè.

Et ad hoc declarandum, & confirmandum etiam facit id, quod habet Sanctus Augustinus *lib. 1. ad Simplicianum, quæst. 2.* & apud Bellarm. *lib. 2. de pœnit. cap. 14. in responsione ad 6. obiectionem, tomo 3. col. 1002.* quòd Catechumeni comparentur embryonibus, & paulatim formentur, & perficiantur, quasi contenti in vtero Ecclesiæ, donec per Baptismum nascantur. Sicut enim embryones in naturalibus, quandiu sunt in vtero, & donec nascantur ad extra, non sunt propriè sub potestate parentum: ita & Catechumeni non sunt propriè sub potestate Ecclesiæ, nec possunt ab illa corripi, tanquàm filij, donec sint per Baptismum regenerati, & quasi nati.

Et si contingat, vt Baptismum re ipsa suscipiant retinentes mente, & animo errorem aliquem contra fidem, eúmque errorem signo aliquo prodant, & manifestent post Baptismum; omninò incurrent in excommunicationem, & pœnas Hæreticorum, & erunt Hæretici, etiam in foro Ecclesiæ, vt notat Sayr. *lib. 3. thes. cap. 4. n. 12.* quia iam sunt facti per Baptismum de foro, & de potestate Ecclesiæ.

Sed ante Baptismum, quamuis in foro Dei verè credant, & actus fidei frequenter eliciant, per auxilium supernaturale, & fidem etiam ore confiteantur, dum recitant Symbolum: communiter tamen à
14. Sanctis Patribus, & ab Ecclesia non appellantur absolutè fideles: quia non habent habitum fidei, vt notat Bellarm. *lib. 1. cit. cap. 11. §. Est autem. col. 258.* Et ratio potest esse: quia etiam in naturalibus non dicimur, nec denominamur absolutè quales per eas qualitates, quæ solùm sunt passio, & citò transeunt: neque aliquis absolutè dicitur rubeus, verbi gratia, aut pallidus, quia est talis ex verecundia, aut ex timore, vt patet ex Aristotele *in Prædicamentis, cap. de qualitate, pag. 81. initio:* sed denominatio simpliciter solùm desumitur ex iis qualitatibus, quæ diu permanent, & sunt difficile mobiles à subiecto: & talis est in re præsenti ipse habitus fidei infusus; non autem actus vnus, aut plures, si fortè eliciantur per auxilium supernaturale, & non per habitum: & ideò nec Catechumeni ratione actuum debent dici absolutè fideles. Et quia huiusmodi fides, quæ facit, & denominat absolutè fidelem, communiter infunditur in Baptismo, Baptismus ex Trident. *sess. 6*

Catechumeni non sunt appellandi absolutè fideles.

cap. 7. de iustif. dicitur Sacramentum fidei: & Catechumeni, dum petunt Baptismum, ex traditione Apostolorum interrogati, quid petant, dicunt, se petere fidem præstantem vitam æternam, id est, illam, quæ per dilectionem operatur, vt subditur in Tridentino *ibidem*: quæ tamen est ipsa fides habitualis, quæ simul cum habitu spei, & charitatis, est principium meriti, & bonæ operationis, qua mediante præstat vitam æternam.

Et qua ratione interna fides, quam fortè habent Catechumeni ante Baptismum, solùm est in foro Dei: ita & voluntas Baptismi solùm potest in foro Dei esse in illis Baptismus Flaminis, & ad salutem sufficere, si in illa decedant, & non possint habere Baptismum fluminis; & solùm potest in foro Dei facere illos membrum Christi, & constituero intra Ecclesiam Christi inuisibilem, quatenus dicit multitudinem omnium iustorum quomodocunque in Christo credentium, extra quam Ecclesiam certum est, quòd nulli potest contingere salus: non autem potest facere illos membrum Christi in foro Ecclesiæ visibilis, & in quantum Christus est caput in tali Ecclesia, prout dicit multitudinem regeneratorum tantummodo, & renatorum per Baptismum. Et hinc est, quòd Catechumeni non possunt puniri in hac Ecclesia per pœnas ecclesiasticas, cùm in illa non sint, quicquid in contrarium velit Archidiaconus *in cap. Eos. de consec. dist. 4.* & aliqui alij apud Suar. *de censur. disp. 5. sect. 1. n. 25.* Contra quos tamen clarissimè facit regula posita ex Trident. *sess. 14. cap. 2. de pœnitentia*, & S. Paulus 1. Corinth. 5. *Quid mihi de iis, qui foris sunt, iudicare?*

Neque facit contra hoc Sanctus Thomas *3. part. quæst. 68. art. 3. in fine corp.* dum asserit, peccare Catechumenos, si vltra tempus præscriptum ab Ecclesia differant baptizari, nisi fortè ex causa necessaria, & de licentia Prælatorum: neque enim id est, quia teneantur præceptis Ecclesiæ; & hæc specialiter illis præcipiat, vt Baptismum non differant vltra tantum tempus, vt vult Sot. *in 4. dist. 5. quæst. vnica, art. 3. §. Ad primum respondetur.* sed, quia tenentur ex præcepto diuino baptizari quamprimùm, & hoc præceptum benè potest illis Ecclesia interpretari, quando obliget, cùm ad ipsam pertineat clauis scientiæ, & interpretatio diuinarum legum, eíque interpretationi iure ipso diuino stare debeant etiam Catechumeni, & infideles; sicut & debent stare quoad res fidei, quando ab illa proponuntur, vt benè notat, & explicat Suar. *tom. 3. de Sacram. disp. 31. sect. 2. §. Nihilominùs dicendum sentio.* Ex quo sine dubio non sequitur, quòd Ecclesia habeat in Catechumenos directam iurisdictionem, & potestatem præcipiendi, etiam determinatè circa Baptismum, & per consequens etiam puniendi, si præceptum non seruent, cùm semper in Ecclesia potestas coërcitiua, & coactiua sit coniuncta cum potestate directiua, & præceptiua, ne alioqui hæc sit inefficax, & contemnatur ab iis, in quos est.

15.

Nec possunt puniri ab Ecclesia, si recedant à proposito suscipiendi Baptismũ.

Neque illud est admittendum, quod addit Sot. 16.
loco cit. ex iure ipso naturæ teneri Catechumenos parere Ecclesiæ, postquàm ab illa petierunt Baptismum, suúmque nomen illi dederunt, iuxta cap. *Baptizandi. 2. de consec. dist. 4.* quia hoc ipso inierunt cum illa pactum, séque illi subiecerunt, eíque pacto tenentur stare, & subiectionem seruare: sicut & in Religionibus, qui suscipiunt habitum, hoc ipso ineunt pactum de emittenda professione iuxta leges Religionis, & quando, & quomodo illa præscripserit. Nam contrà est ex eodem Suar. *sect. 2. cit. §. Secundò ex hoc principio infertur.* quia tale pactum

Quando petũt Baptismum, non ineunt pactum cum Ecclesia, neque se obligãt ad illũ suscipiendum.

ex

ex nullo eapite sofficienter probatur, siue in Catechumenorespectu Ecclesiæ, siue in Nouitio respectu Religionis: & quòd vterque det nomen, non est in signum pacti, quod ineat, & obligationis, quam contrahat; sed solùm in publicum aliqund testimonium, quod vterque extare vult de sua voluntate, ac proposito circa Baptismum, & circa Religionem; & in memoriam inceptionis Catechismi, & instructionis, & præparatioois ad Baptismum pro Catechumeno, & probationis, & tyrocinij pro Nouitio: & vterque, si retrocedat à suo proposito, nullum pactum transgreditur; neque facit iniuriam, siue Ecclesiæ, siue Religioni, cùm semper maoserit liber, & sui iuris; & quòd vterque eiiciatur, siue è numero Catechumenorum, siue è numero Nouitiorum, si non benè se gerat, non est, quia sie puniatur, quasi à Superiore, & habente in ipsum iurisdictionem, & potestatem; sed, quia leges, & iura Ecclesiæ, & Religionis sic statuunt, ne ampliùs retineantur, qui fuerint deprehensi rales, vel tales.

17. *Possunt tamē puniri, si fictè petant, & illudant Ecclesia.* Negari tamen non debet, quiu possiot puniri etiam Catechumeni, si fortè fictè, & ad illudendum Ecclesiæ petant Baptismum, vt etiam *suprà* diximus *num.* 9. de illo, qui fictè est baptizatus: fiunt enim sufficienter subditi ratione delicti: nec vllo pacto pati debemus, vt infideles ea perpetrent, quæ fidei nostræ confusionem indueunt, cap. *Etsi Iudaos. de Iudais.* Et qua ratione censetur illudere Papæ, qui post præsentatam illi supplicationem, ab illa recedit, cap. *Boaa memoria. 2. de postalat. Pralat.* ita & potest censeri illudere Ecclesiæ, qui post petituin ab illa Baptismom, à postulatione recedit, vt etiam notat Hostiensis *in cap. Debitum. num. 9. de Baptismo*: & ideò potest

18. *Sed non possunt cogi, vt baptizentur.* puniri, quanois non possit simpliciter cogi ad Baptismum, aut baptizari inuitus, quicquid in contrarium dicat Marquardus *tract. de Iudais, part. 3. cap. 3. num.* 1. Nam longè alia est ratio de hoc Catechumeno, & de alio nulliter baptizato, quem *supra*, *num.* 7. diximus, posse cogi, vt validè baptiaetur: siquidem petitio facta à Catechumeno non habet vim sponsinnis, & promissionis; neque vt talis acceptatur ab Ecclesia, sicut acceptator susceptio Baptismi facta ex animo, quantùm est ex parte suscipientis; sed facta nulliter ex aliquo accidente, & defectu occulto, vel saltem præsompta, vt valida in facie, & in foro Ecclesiæ, vt contingit in eo, qui baprizatus est fictè, & non ex animo, & voluntate suscipiendi Baptismum, de qun diximus *num.* 9.

19. *Conclusio totius disputationis.* Atque ex his omnibus, qoæ diximus de iis, qui diuersimodè recipiunt fidem Cbtisti, satis intelligitur, quomodo hæresis rectè dicatur esse solùm in eo, qui fidem Christi recepit: id enim non est, quia Hæreticus debeat illam recepisse per aliquem actum supernaturalem, vel per infusionem habitus supernaturalis, vel per veram, & realem susceptionem Baptismi; sed satis est, si quomodocunque illam receperit, saltem animo, & voluntate, & posteà in aliquo pertinaciter ab illa defecerit: & qni hoc modo est infidelis, & renititur fidei, est verè Hæreticus in foro Dei, & verè peccat peccato hæresis; quanuis in foro Ecclesiæ nostræ visibilis non habeatur de illo ratio, nec puniatur pœnis Hæreticorum, nisi sit baptizatus, & fidem receperit, & professus sit per Baptismum.

***

DISPVTATIO XXXVII.

Vtrùm hæresis circa aliquid reuelatum possit esse in omni eo, qui fidem Christi suscepit per Baptismum; & simpliciter nullus sit, in quo esse non possit.

1. *Reuelationes, etiam priuata, possunt esse materia haresis, si non credantur ab eo, cui fiunt.*
2. *Quomodo is, qui non credit reuelationes priuatas, possit incurrere pœnas Hareticorum.*
3. *Reuelationes priuata non ab omnibus sunt necessariò credenda.*
4. *Sed in omnibus possunt esse materia haresis, si debeant credi, & non credantur.*
5. *Vtrùm sit aliquis in tota Ecclesia, in quo haresis esse non possit.*
6. *Papa in iis definiendis, ac proponendis, qua pertinent ad fidem, ac bonos mores totius Ecclesia, non potest errare.*
7. *Siue definiat, & pracipiat in aliquo Concilio generali; siue extra Concilium, & per se solus.*
8. *Neque est timendum ex parte Papa de aliqua inconsiderantia, aut temeritate.*
9. *Papa, in quantum est priuata persona, ex multorum sententia potest esse Hareticus.*
10. *Sed oppositum est valdè pium, & valdè probabile, secundùm alios.*
11. *Et probatur rationibus satis firmis.*
12. *Nec multùm vrgent rationes opposita.*
13. *Qui fuit Hareticus, non potest validè eligi in Pontificem, vel in Cardinalem.*
14. *Electio Papa facta per simoniam est nulla.*
15. *Debent tamen hac crimina esse ex se notoria, & manifesta, vt possit quis propter illa excludi à Papatu, in foro Ecclesia.*

POSITO, quòd hæresis non possit esse, nisi io eo, qui fidem Christi aliquo modo suscepit; siue animo, & voluntate, vt contingit in eo, qui est Hæreticus tantùm in foro Dei; siue etiam per susceptiooem veri Baptismi, vt contingit in eo, qui est Hæreticus in foro visibili nostræ Ecclesiæ militantis; illud est vlteriùs explicandum, vtrùm possit similiter esse in omni eo, qui dictam fidem suscepit; & vtrùm ex iis, qui totam fidem Christi aliquo modo susceperunt, simpliciter nullus sit, in quo hæresis esse non possit. Et difficultas potest esse, tam ex parte obiecti, quàm ex parte subiecti, si, scilicet, quæramus ex parte obiecti, vtrùm omnis defectus fidei eirea ea, quæ sunt reuelata, sit propriè hęresis, & possit esse in omni eo, qui semel admisit fidem Christianam; vel, si quæramus ex parte subiecti, vtrùm possit in omni eo, qui admisit totam fidem, reperiri aliquis error, aut defectus fidei, qui sit propriè hæresis; & similiter nullus sit ex fidelibus, in quo hæresis esse non potest.

Et quidem difficultas ex parte obiecti non est quoad ea, quæ ab Ecclesia approbantur, & proponuntur, vt credeoda ab omnibus: in his enim certissimum est, quòd omois infidelitas, aut defectus fidei circa aliquem particularem articulum est propriissimè hæresis; & omnis ille est propriissimè Hæreticus, & incurrit pœnas Hæreticorum, qui ex his in aliquo deficit, nec credit omnia: sed est difficultas qooad priuatas reuelationes, quæ fortè fiunt, & accidunt huic, aut illi: & de his, quando

satis probantur esse à Deo, est explicandum, vtrùm sint materia hæresis, si non credantur ab hoc, aut illo, cui fiunt, & accidunt; vel, cui proponuntur, vt accidentes, & factæ alicui alteri.

1. *Reuelationes, etiam priuatæ, possunt esse materia hæresis, si non credantur ab eo, cui fiunt.*

Et breuiter est dicendum, quòd etiam priuatæ reuelationes possunt esse materia fidei theologicæ, & supernaturalis, si credantur; & materia hæresis, si non credantur: nam Deus, vt prima veritas obscurè reuelans, quæ ex Sancto Thoma 2.2. *quæst.* 1. *art.* 1. assignatur, vt obiectum formale, & adæquatum fidei supernaturalis, eadem est, & æqualiter digna, cui credatur per assensum omnioò certum, & infallibilem; siue reuelet aliquid in vtilitatem, ac bonum publicum, & vt omnibus proponatur credendum; siue reuelet solùm in bonum, & vtilitatem priuatam, & vt proponatur solùm huic, aut illi: & eadem iniuria illi fit, siue id non credatur, quod reuelat reuelatione publica, & communi; siue id, quod reuelat reuelatione priuata: & ideò etiam malitia infidelitatis est eadem, siue sit contra reuelationem publicam, siue contra priuatam. Et quemadmodum contra illam est hæresis: ita & contra hanc. Vnde & in Scriptura sæpè referuntur priuatæ reuelationes factæ à Deo priuatis personis, & reprehenduntur, qui in illis credendis, & admittendis fuerunt tardi: & contrà laudantur, qui fuerunt prompti, vt patet *Gen.* 18. vbi reprehenditur Sara, quòd risit primùm, quasi incredula ad Dei reuelationem factam Abrahamo de nascituro Isaaco: *Habebit filium Sara, vxor tua.* & *ad Heb.* 11. vbi contrà eadem Sara laudatur, quia posteà credidit: *Et fide Sara sterilis virtutem in conceptionem seminis accepit, etiam præter tempus ætatis: quoniam fidelem credidit esse eum, qui repromiserat.* Et *Lucæ* 1. vbi Zacharias punitur impedimento linguæ, quia non credidit reuelationi sibi factæ de nascituro sibi filio, Sancto Ioanne Baptista, quamuis Elisabeth eius vxor esset sterilis, & ipse senex, & ambo processissent in diebus suis: vnde & dixit illi Gabriel Angelus: *Et ecce eris tacens, & non poteris loqui vsque in diem, quo hæc fiant, pro eo, quòd non credidisti verbis meis, quæ implebuntur in tempore suo.* Et in Tridentino *sess.* 6. *cap.* 12. *de iustif.* & *can.* 16. expresse approbantur priuatæ reuelationes, vt facientes certitudinem fidei, dum dicitur; ex speciali tantùm reuelatione posse sciri, quòd aliqui sint prædestinati; & ex eadem posse ab aliquo affirmari cum absoluta, & infallibili certitudine, quòd ipse sit habiturus donum perseuerantiæ vsque in finem. Et in Concilio Lateranensi *sess.* 11. sub Leone X. expresse dicitur, quòd Deus aliquibus in Ecclesia reuelet futura per speciales inspirationes; idque promitti Amos 3. *Non faciet Dominus Deus verbum, nisi reuelauerit secretum suum ad seruos suos Prophetas.* Et has reuelationes non esse spernendas, haberi ex Sancto Paulo 1. ad Thessalon. cap. 5. *Prophetias nolite spernere.* Et ideò, qui illas habuerint, non esse connumerandos inter mendaces, & fabulosos; sed solùm debere probare spiritus, si ex Deo sunt; nec de facili debere credere omni spiritui; & has etiam priuatas reuelationes, & inspirationes posse publicari, & prædicari ad populum, postquàm fuerint examinatæ, & approbatæ per Sedem apostolicam, vel saltem per Ordinarium loci, si necessitas vrgeat, & in mora periculum sit.

Atque has ob causas priuatas reuelationes esse materiam fidei diuinæ, si constet sufficienter, quòd sint à Deo, docent Vega *libro* 9. *in Concilium Tridentinum, cap. vlt.* Bellarminus *lib.* 3. *de iustificatione, cap.* 3. *tom.* 4. *col.* 831. Suarius *disp.* 3. *de fide, sect.* 10. Layman. *lib.* 2. *tractatu* 1. *cap.* 13. *num.* 6. Ægidius Coninch *de actibus supernaturalibus, lib.* 2. *qui est de fide, disputatione* 9. *num.* 87. & *disputatione* 18. *num.* 118. & alij apud ipsos; & consequenter etiam esse materiam hæresis, si quis pertinaciter illas non credat, quando constat sufficienter, quòd sint à Deo, docet idem Suar. *disp.* 19. *de fide, sect.* 5. *num.* 11. Azorius *part.* 1. *lib.* 8. *cap.* 9. *quæst.* 4. Sanchez *lib.* 2. *in Decalogum, cap.* 7. *num.* 32. Bonac. *de excommunicat. disp.* 2. *quæst.* 5. *puncto* 1. *num.* 4. & alij.

2. *Quomodo is, qui non credit reuelationes priuatas, possit incurrere pœnas Hæreticorum,*

In eo tamen discrepant hi Doctores, quòd aliqui affirmant, eum, qui non credit modo explicato priuatas reuelationes, solùm esse Hæreticum in foro Dei; non autem in foro Ecclesiæ, cùm non deficiat ab iis credendis, quæ vt credenda proponit Ecclesia: & hæc non multùm curet de priuatis reuelationibus; sed solùm de iis, quæ sunt reuelata per antiquos Propheras, aut Apostolos, & continentur in Scriptura, & verbo Dei, siue scripto, siue non scripto, vt loquitur Azor. *q.* 4. *cit.* & ideò putant, per huiusmodi hæresim contra priuatas reuelationes non incurri excommunicationem, aut alias pœnas Hæreticorum.

Contrà verò alij cum Sanchez, & Bonac. *locis cit.* & Coninch *disp.* 18. *cit. n.* 120. affirmant, eum esse censendum Hæreticum, etiam in foro Ecclesiæ, & verè incurrere pœnas Hæreticorum: quia, dum non credit reuelationem priuatam sibi factam, & quam ipse benè aduertit esse à Deo, hoc ipso non credit, quòd Deus sit prima veritas in dicendo: quod tamen proponitur ab Ecclesia, vt credendum ab omnibus, non tanquàm reuelatum per reuelationem priuatam, & in bonum, & commodum tantùm vnius, aut alterius; sed tanquàm reuelatum per reuelationem maximè publicam, & in bonum omnium, cùm sit quasi primum principium, & fundamentum totius fidei, etiam catholicæ, & vniuersalis.

Verùm vtraque hæc sententia potest admitti, vt vera: neque est, quòd altera reiiciatur, cùm neutra id neget, quod asserit altera, vt etiam notat Suar, *disp.* 19. *sect.* 5. *cit. n.* 12. Prima enim sententia solùm asserit, quòd qui negat reuelationem priuatam, non est Hæreticus in foro Ecclesiæ, ex hoc præcisè, quòd illam neget, cùm Ecclesia de huiusmodi reuelationibus, siue credendis, siue non credendis, nihil præcipiat; sed aliquando solùm examinet, vtrùm discrepent à veritate catholica: & posito, quòd non discrepent, liberum cuique relinquit, vt ex aliis coniecturis, ac signis ex se ipse colligat, quales sint, & vtrùm credendæ, vel non credendæ. Neque hoc negat secunda sententia, dum addit, quòd est Hæreticus in foro Ecclesiæ ex hoc alio capite: quia non credit, quòd Deus sit prima veritas. Et hoc posterius, neque negat Azor. neque vllus potest negare, si reuera is, qui negat reuelationem priuatam, simul neget, quòd Deus sit prima veritas, & hunc etiam errorem exteriùs prodat, sicut requiritur ad incurrendam excommunicationem, & pœnas Hæreticorum: vt enim in simili de illo, qui ex conscientia erronea putat, se in aliquo dissentire ab eo, quod sentit, & credit Ecclesia; cùm tamen reuerà non dissentiat, diximus *suprà, disp.* 31. *n.* 12. quòd sit Hæreticus, & incurrat pœnas Hæreticorum, si simul existimet, quòd Ecclesia in iis, quæ credit, possit errare, & quòd nõ in omnibus sit sentiendum cum illa, & hunc etiam errorem prodat exteriùs: ita & est dicendũ in casu præsenti de illo, qui negat reuelationes priuatas: si enim simul existimet, quòd Deus in illis possit mentiri, & huius etiam erroris det signa exteriùs, est verè Hæreticus in foro Ecclesiæ: & contrà non est Hæreticus in tali foro, si solùm cogitet de non credendis reuelationibus priuatis; neque veniat illi in mentem, quòd hinc sequatur, Deum posse mentiri, & non esse primam

veritatem

veritatem in dicendo. Et non est dubium, quòd talis incogitantia de prima veritate neganda, potest facile accidere in eo, qui negat reuelationes priuatas: sicut & communiter accidit in aliis, qui negant alios articulos veritatis catholicæ, sufficienter sibi propositos, vt reuelatos à Deo. Et quemadmodum hi non propterea putant, se etiam negare, quòd Deus sit prima veritas: ita & qui negat reuelationes priuatas, non propterea necessariò negat primam veritatem, & ratione illius nō est necessariò censendus Hæreticus in foro Ecclesiæ, & in ordine ad pœnas Hæreticorum.

3. *Reuelationes priuatæ nō ab omnibus sunt necessariò credendæ.*

Illud verò non est omittendum circa huiusmodi reuelationes priuatas, quod notat Suar. *disp. 3. de fide, sect. 10. n. 7.* communiter eos tantùm esse Hæreticos in foro Dei, si illis non credant, quibus ipsæ reuelationes fiunt directè, & immediatè; non autem alios, qui fortè habent posteà illarum notitiam: quia enim communiter huiusmodi reuelationes solùm fiunt ad directionem, & instructionem priuatam huius, aut illius, cui fiunt, eisque soli sufficienter proponuntur, vt factæ à Deo, eum solum obligant, non autem alios: quanuis negari non debeat, quòd etiam alij rationabiliter, & piè sint facturi, si illas recipiant, & credant, postquàm tales sunt approbatæ, & permissæ per Prælatos Ecclesiæ: & quòd contrà sint facturi irrationabiliter, & temerè, si illas reiiciant, vel non admittant, vt etiam *supra* diximus *disput. 34. n. 16.* de iis, qui improbant visiones, & historias, quæ habentur in Vitis Sanctorum, & ab Ecclesia approbantur, & permittuntur.

Atque hæc omnia, quòd possit quis esse Hæreticus coram Deo; si non credat reuelationes priuatas, & quòd habitus fidei theologicæ se extendat etiam ad illas credendas propter diuinam authoritatem; non autem solùm ad credenda illa, quæ ab Ecclesia omnibus proponuntur sub præcepto, & obligatione fidei, & in ordine ad quæ fides appellatur catholica, & vniuersalis; & quòd assensus ipsi, siue circa reuelationes particulares, & priuatas, siue circa vniuersales, & publicas non differant specie, & formaliter, sed solùm accidentaliter, & materialiter; & ideò sint ab eodem habitu supernaturali; & alia his similia fusè explicantur à Suar. *disp. 3. de fid. sect. 10. cit.* & sunt multò probabiliora, quàm quod asserit Sot. *lib. 1. de natura & gratia, cap. 11. in 3. argumento*, & aliqui alij apud eundem Suar. *loc. cit. n. 1.* & apud Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 7. n. 32* quòd priuatæ reuelationes non credantur per habitum fidei catholicæ, & communis; sed per alium habitum fidei particularis, similiter certum, & infallibilem. Contrà enim est: quia nulla est necessitas multiplicandi habitus, & diuina authoritas obscurè reuelans potest esse ratio formalis specificatiua vnius, qui se extendat, tam ad ea, quæ reuelantur priuatis, quàm ad ea, quæ reuelantur pro omnibus, etiamsi non appelletur fides catholica, prout se extendit ad illa; sed solùm prout se extendit ad hæc.

4. *Sed in omnibus possūt esse materia hæresis, si debeāt credi, & non credantur.*

Et quemadmodum illis omnibus, qui per Baptismum, & ex animo receperunt fidem catholicam, possunt accidere priuatæ reuelationes: ita & omnibus potest contingere peccatum hæresis coram Deo, si pertinaciter illas non credant; sicut & potest contingere idem peccatum in foro Ecclesiæ, si desinant aliquid credere ex iis, quæ creduntur communiter per fidem catholicam.

5. *Vtrū sit aliquis in tota Ecclesia, in quo hæresis esse non possit.*

Altera verò pars difficultatis propositæ ex parte subiecti, in hoc consistit, vtrùm simpliciter nullus sit ex Christi fidelibus baptizatis, in quo hæresis esse non possit: & maximè id proponitur propter Summum Pontificem, qui ex vna parte, cùm sit Caput Ecclesiæ, & in definiendis, ac proponendis rebus fidei habeat assistentiam Spiritus Sancti, nec possit errare, omninò videtur non posse in illum cadere hæresis; siue circa ea, quæ sunt iam definita de fide catholica, vel in dies ab ipsomet definiuntur, ac proponuntur toti Ecclesiæ; siue circa alia, quæ specialiter, & priuatim possunt ipsi, vel alteri reuelari, ac proponi credenda. Et ex altera parte cùm fides etiam in ipso sit voluntaria, & libera, & possit etiam ipse, tanquàm priuata persona, in aliis multis errare, etiam videtur posse in aliquo errare circa fidem, & fidem abiicere, & esse Hæreticus.

6. *Papa in iis definiendis, ac proponendis, quæ pertinent ad fidem, & ad bonos mores totius Ecclesiæ, non potest errare.*

Sed breuiter, si loquamur de Summo Pontifice, in quantum est Caput totius Ecclesiæ, eámque totam docet, & instruit, de fide est, quòd in ea docenda, & instruenda non potest errare: nam hoc est, quod pro Sancto Petro, & successoribus, in quantum sunt tales, orauit Dominus Lucæ 22. *Simon, ecce Satanas expetiuit vos, vt cribaret sicut triticum: ego autem rogaui pro te, vt non deficiat fides tua: & tu aliquando conuersus confirma fratres tuos.* Et hoc idem promisit Matth. 16. *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam: & portæ Inferi non præualebunt aduersus eam* De quibus locis videri potest Bellarm. *lib. 4. de Romano Pontifice, cap. 3. tom. 1. col. 795.* Suar. *disp. 5. de fid. sect. 8. n. 4.* Canus *lib. 6. de locis theologicis, præcipuè à cap. 3. vsque ad 7.* Albertus Pigbius *lib. 4. de ecclesiastica hierarchia, à cap. 2.* Caiet. *Opusculo de Primatu Romanæ Ecclesiæ, cap. 12. & seqq.* & alij communiter apud Banoes 2. 2. *quæst. 1. art. 10. dub. 2. conclus. 4. col. 137.* Et idem est de præceptis morum, quæ præscribuntur toti Ecclesiæ, & sunt de rebus necessariis ad salutem, vel de actibus per se bonis, aut malis, vt probat Bellarm. *lib. 4. de Romano Pontifice, cit. cap. 5. tom. 1. col.* 804. hoc enim similiter est, quod promisit Dominus Ioan. 16. *Cum venerit Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem.* Et alioqui non esset Ecclesiæ sufficienter prouisum, si teneretur credere, & parere Pontifici in iis, quæ præcipit circa fidem, & circa salutem, & Pontifex permitteretur errare; neque posset absolutè dici sancta, sicut appellatur in Symbolo, si possent illius leges præcipere vitia, & prohibere virtutes: & si hoc modo erraret in moribus, hoc ipso conuinceretur etiam errare in fide, cùm ex hac sit certissimum, quòd omne vitium est malum, & fugiendum; & omnis virtus est bona, & prosequenda. Vnde, quanuis fortasse Pontifex possit errare circa iudicia, aut præcepta, quæ respiciunt particulares personas: vt, verbi gratia, iudicando, quòd hic, aut ille sit irregularis; & prohibendo, ne exerceat Ordines, vel ne faciat hoc, vel illud, sequendo, scilicet, in his falsas informationes, & depositiones testium, vel etiam inordinatum affectum ad aliquem, & contra aliquem, vt loquitur S. Antoninus *part. 3. tit. 12. c. 8.* § 2. ex S. Thoma *quodlib. 9. quæst. vlt. art. vlt.* Quomodo etiam dicitur cap. *A nobis. 2. de sent. excom.* quòd iudicium Ecclesiæ sæpè sequitur opinionem, quam, & fallere contingit, & falli; & solum Dei iudicium semper innititur veritati, quæ nec fallit, nec fallitur: quod idem etiam concedunt Doctores communiter apud Bonac. *de excommun. disp. 2. quæst. 5. punct. 1. n. 9. tom. 1. pag. 411. col. 2.* Et præterea, quanuis Papa circa alias materias possit ferre leges fortè superfluas, aut minùs discretas, & minùs prudentes, vt notat Bellarm. *lib. 4. de Romano Pontifice, cap 5. cit.* & Suar. *disp. 5. de fide sect. 8. cit. n. 7.* verbi gratia, nimis illas multiplicando, vel nimias pœnas addendo, earúmque obseruationem rigore nimio procurando; non tamen potest errare in iis, quæ respiciunt totam Ecclesiam, & sunt de necessariis simpliciter ad salutem; vel de iis, quæ sunt per se bona, aut mala: idque esse de fide patet ex Concilio Viennensi *in Clementina* vnica,

vnica, de Summa Trinitate, & ex Concilio Florentino *seß.23.in fine, in litteris vnionis*, & ex Concilio Lateranensi sub Leone X. *in Bulla contra Lutherum*, vbi inter alios Lutheri errores hic etiam damnatur n.24. *Non est in manu Ecclesiæ, vel Papæ, statuere articulos fidei, nec leges morum, aut bonorum operum.* Et denique ex Innocentio III. *cap. Maiores. extr. de Baptismo.* & ex Doctoribus communiter apud Suar. Bellarminum, & alios *locis citatis*.

Siue definiat, & præcipiat in aliquo Concilio generali; siue extra Concilium, & per se solus.

7. Neque id est verum solùm de Pontifice, in quantum in aliquo generali Concilio aliquid definit circa fidem, vel aliquid statuit circa mores pro tota Ecclesia: in quo casu non videtur posse dubitari, quòd adhibeat debita examina, & prudenter, & considératè definiat, & præcipiat; sed etiam est verum de solo Pontifice per se, & seorsim accepto à quouis Concilio, vt videre est apud Suar. *disp. 5. sect.8.cit.* Nam nusquam legitur potestas definiendi, & præcipiendi esse data Pontifici dependenter à Concilio; sed potiùs è contra est data Concilio dependenter à Pontifice; idque fuit maximè conueniens, & vtile Ecclesiæ, vt dubia, & hæreses, quæ in dies exurgerent, repentè reprimerentur, & tollerentur, neque differrentur ad futurum Concilium, quod non potest conuocari sine magno incommodo, & magnis expensis; & aliquando etiam absolutè conuocari non potest propter persecutiones, & propter bella, quæ fortè vigent contra Ecclesiam, vel inter Principes.

Neque est timendum ex parte Papæ de aliqua inconsiderantia, aut temeritate.

8. Neque est dubitandum, ne Pontifex temerè, & imprudenter definiat, vel præcipiat, quando præcipit, vel definit per se solus, & extra Concilium, cùm maximè spectet ad diuinam prouidentiam, & ad assistentiam Spiritus Sancti, quam habet super regimine suæ Ecclesiæ, vt non permittat omitti examina, & diligentias debitas, & procedi inconsideratè, & temerè ad res definiendas de fide; vel ad præcipiendas, aut prohibendas toti Ecclesiæ, vt notat Suar. *disp.5.sect.8.cit.n.11. in fine*, & S. Thomas *quodlib.9. art. vlt.* & fusè Bannes 2. 2. *quæst.1.art.10. dub.2.in responsione ad 4.argumentum, col.* 144.

Papa, in quantùm est priuata persona, ex multorum sententia potest esse Hæreticus.

9. Si verò loquamur de Summo Pontifice, non in quantum est Pastor, & Caput Ecclesiæ, & habet à Christo iurisdictionem, & potestatem interpretandi, & proponendi res credendas, & faciendas; sed in quantum est priuata persona, & habet libertatem arbitrij, tam circa fidem, quàm circa mores; non desunt, qui putent, posse etiam ipsum labi in hæresim, & esse Hæreticum; sicut & potest labi in alia crimina, & esse peccator in aliis pluribus. Et quemadmodum non ex hoc, quòd eligitur Pontifex, confirmatur in gratia, & efficitur impeccabilis in aliis: ita nec confirmatur in fide, nec inhabilitatur, vt sit Hæreticus. Et hæc sententia ex Bellarm. *lib.2.de Rom. Pontif.cap.30.tom.1.col 691.initio*, est communis; & ex Bannes 2. 2. *quæst.1.art.10.dub.2. concl.1.col.132. initio*, est omnium antiquorum, & Pontificum Romanorum, & Scholasticorum Doctorum; & specialiter est Adriani *in 4.de Sacram.Confirmationis, quæst. vlt.§. Ad 2.principale.* & Alphonsi à Castro *lib.1.aduersus hæreses, cap.2.pag.mihi* 26.& *cap.4 pag.39.in fine*, & *cap.8.pag.86.in fine*, & *lib.2.de iusta Hæreticorum punitione, cap.13.initio.* Soti *in 4.dist.22.quæst.2. art.2.vers. Dubium autem est.* Sylu.*verb.Papa, quæst. 4.n.* 4. August. de Ancona *de potestate ecclesiastica, quæst.5.art.2.* Direct. Inquisitorum *part.3.quæst.25. pag.*554.Cardinal. Alban.*lib.de potestate Papæ, part.1. n.6.& 111. & seqq.* Iulij Clari *in praxi,§.hæresis, vers. Item, licèt.*& *§.final. quæst. 35. vers. Videndum igitur.* Cordub.*lib.4. qu.3.§. Respondeo ad primum argumentum.* & *quæst. 11. pag. mihi 315.* Caiet. *Opusculo de Primatu Ecclesiæ Romanæ.* Turrecremata *in Summa, de Ecclesia, lib. 2.cap.93.& 112.* Cani *lib. 6. de locis theologicis, cap. vlt.* Bannes *loco citato*, Victoriæ, & aliorum Professorum Theologiæ in Academia Salmanticensi: & videtur etiam esse omnium Canonistarum, & Theologorum, qui communiter multùm laborant, vt explicent, quomodo Papa in casu hæresis deponatur, vel desinat esse Papa, vt videre est apud Suar. *de fide, disp.10. sect.6.* Quæ certè disputationes vanæ essent, & prorsus inutiles, si casus non esset dabilis, & absolutè non posset Papa esse Hæreticus. Et ad hoc facit etiam illud ex Clemente I. *epistola* 1. quòd etiam S. Petrus docuerit, Papam Hæreticum esse deponendum, vt refert Suar. *disp.10.de fide, sect.6.citata, num.6.*& id, quod habetur cap. *Si Papa.dist.40.* & ex 8. Synodo generali, *actione 7.* & ex Anacleto *epistola 3.* & ex Eusebio *epistola 2.* & ex Innocentio III. *serm.2.de consecrat.Pontificis*, & aliis apud Bellarminum *lib. 4. de Romano Pontifice, cap.7. tom. 1. col.* 805. quòd etiam Papa possit iudicari, & redargui, si deprehendatur à fide deuius, & quòd de facto plures Pontifices fuerunt Hæretici, vt de Anastasio II. habetur, cap. *Anastasius. dist.* 19. & apud Gratian.*in cap. Ita Dominus.dist.* 19. *§.Hoc autem.*& de Honorio I.*in 6. Synodo Constantinopolitana, art. 13.& 18.*& de aliis pluribus videre est apud Bellarm. *lib.4.cit.cap. 8. & seqq.* & apud Bannes 2.2. *quæst.1. art.10.dub.2.conclus.1.cit.§.Confirmatur.* Et cùm ex historiis constet, quòd aliqui Pontifices fuerunt saltem suspecti de hæresi; imò & accusati, & damnati, vt de Honorio I. patet ex Conciliis citatis, & *ex epistola* Agathonis Papæ *ad 6.Synodum generalem, actione 4.*& *ex epistola* Leonis II. qua confirmauit eandem sextam Synodum, & ex sententia Adriani II. *in octaua Synodo generali, actione 7.* etiamsi dicantur huiusmodi sententiæ, & condemnationes solùm fuisse ex falsis informationibus, & depositionibus testium, secundùm quas etiam Papa in iudiciis particularibus potest errare, vt *suprà* diximus ex cap. *A nobis, 2.de senteat. excommunic.* negari tamen non potest, quin probent, Concilia, & Pontifices, qui illos damnarunt, saltem putasse, quòd casus esset possibilis, & quòd reuerà posset contingere, vt Papa esset Hæreticus: siquidem alioqui non admisissent contra illum querelam, aut depositionem, vel accusationem de hæresi; sicut & non admittitur contra quencunque de quocunque alio crimine, quod sit, vel credatur esse impossibile.

Et confirmatur: quia non repugnat, vt quis sit occultus Hæreticus, & tamen ex publica ignorantia, quæ habetur de illius infidelitate, eligatur in Papam: & ex Suar.*disp.10.de fide, sect.6.n.10.* nullus est, qui neget posse accidere: in quo tamen casu dicendum omninò est, quòd etiam Papa esset Hæreticus, nisi diceremus, quòd per miraculum in ipsamet electione Deus illum conuerteret, & denuò infunderet voluntatem credendi, & habitum fidei: quod tamen miraculum gratis assereretur, & sine necessitate.

Neque ex eo, quòd Papa posset esse Hæreticus, tanquàm priuata persona, sequeretur, quòd etiam posset esse Hæreticus, tanquàm Papa, & in quantum aliquid definiret ex cathedra: quia, scilicet, certum videtur, quòd solùm definiret iuxta suam sententiam, & iudicium; non autem contra illam: ac proinde solùm definiret iuxta sensum hæreticum, si talis esset ipsius sententia, & iudicium. Nam contrà est ex Bannes 2. 2. *quæst.1.art.10.dub.2. conclus.1. cit.§.Secunda obiectio.col.*134. quia, quemadmodum ex eo, quòd Papa sit peccator, & moribus maximè deprauatis circa alias materias; non sequitur, quòd si aliquid statuat, ac definiat circa mores Ecclesiæ,

debeat

debeat illud statuere iuxta suos mores, & legem ferre similiter prauam: & Deus bene potest per suauissimum regimen, & prouidentiam, quam habet de sua Ecclesia, simul permittere, vt Papa sit malus in se; & non permittere, vt præcipiat mala etiam aliis: & bene potest efficere, vt fideles seruent, & faciant, quæcunque Papa dixerit, vel præceperit esse facienda, non autem faciant secundùm eius opera, & provt viderint ipsum facere: ita neque ex eo, quòd Papa sit deprauatus, & prauus secundùm fidem, necessariò sequitur, quòd si aliquid statuat, vel definiat circa fidem Ecclesiæ, debeat illud statuere, ac definire iuxta suam fidem: & Deus similiter per suam prouidentiam bene potest efficere, vt Papa non dicat esse credenda, quæ ipse credit; & vt fideles non credant, provt ipse credit; sed solùm provt definit, ac dicit esse credenda a tota Ecclesia. Et tale aliquid etiam contingit in naturalibus, quæ Deus ex prouidentia generali, quam habet de vniuerso, facit operari aliquando etiam contra proprias, & specificas inclinationes: vt quando ad vacuum impediendum, & ad seruandam corporum coniunctionem, & contiguitatem, facit grauia ferri sursum, & leuia ferri deorsom; vel impedit, ne illa ferantur deorsum, & ne hæc ferantur sursum.

10. *Sed oppositū est valdè piū, & valdè probabile, secundum alios.* Sed his, & similibus non obstantibus, non est negandum, quòd oppositum sit valdè pium, & sit valdè probabile, quòd Papa non solùm vt Papa, & in quantum definit ex cathedra; sed etiam vt hic homo, & in quantum est priuata persona, & priuatus Doctor, non possit esse Hæreticus, nec peccare formaliter peccato hæresis, & esse pertinax contra doctrinam, & fidem Ecclesiæ. Ita pluribus Albertus Pighius *lib. 4. de ecclesiastica Hierarchia*, *cap.* 8. Simanchas *de cathol. instit. tit. 12. num.* 14. vbi hanc opinionem appellat piam satis, & eruditam. Baron. *in Annalibus sæpiùs*, vbi Pontifices imputatos de hæresi singillatim defendit; & præcipuè *tom. 10. ad annum Christi* 863. §. *Qui vero ista. pag.* 777. vbi ait, posse quidem contingere, vt in Sedem Petri irrepat, vel irrumpat fœdus aliquis, turpísque moribus; non autem posse contingere, vt irrepat, vel irrumpat, qui sit impius fide. Cardin. Hosius *contra proleg. Brentij, lib. 2. qui est de legitimis Iudicibus rerum ecclesiasticarum*, §. *Ex quo videre licet. pag. mihi* 224. *in fine*, vbi similiter defendit Pontifices imputatos de hæresi, & concludit, in Petri cathedra nullum sedisse, qui diuersam à S. Petro, & successoribus eius doctrinam habuerit, vel sit conuictus de aliqua hæresi. Bellarm. *lib. 4. de Romano Pontifice*, *cap. 6. tom. 1. col.* 805. & *cap. 8. & seqq.* vbi ex professo, & singillatim ostendit, errores omnes, & hæreses, quæ pluribus Pontificibus fuerunt adscriptæ, adscriptas fuisse omninò falsò. Suar. *de fide, disp. 10. sect. 6. n.* 11. Bonac. *de excommunic. disp. 2. quæst. 5. punct. 1. n. 9. tom. 1. pag.* 411. Penna *in Director. Inquisit. part 3. com. 74. §. Sunt alij. pag.* 555. vbi similiter hanc sententiam appellat satis probabilem, & consonam rationi, & fortassis etiam dictis antiquorum Patrum. Maldonatus in illud S. Lucæ cap. 22. *Et tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos.* vbi ait, in persona Petri iussisse Christum, vt omnes Petri successores fratres suos in fide firmarent: & firmare non posse, si ipsi possunt errare.

11. *Et probatur rationibus satis firmis.* Et sanè ex hoc loco S. Lucæ negari non potest, quin valdè rationabiliter colligatur, & confirmetur hæc sententia: nam Christus Dominus sermone illo, quem ad Discipulos habuit post vltimam Cœnam, & ante Passionem, specialiter admonuit Sanctum Petrum, tanquàm omnium Principem, de futuris tentationibus, & periculis aliorum, quæ erant passuri circa fidem: quibus & dixit ex S. Matth. cap. 26. *Omnes vos scandalum patiemini in me in ista nocte.* Et deinde, tanquàm remedium, aut præsidium commune omnibus, & omnibus profuturum, statim subdidit fidei firmitatem, & indefectibilitatem ipsi Petro, suis precibus à Deo obtentam: & per illam iussit confirmari a Petro in posterum etiam cæteros, quando in fide nutarent: *Simon, ecce Satanas expetiuit vos, vt cribraret sicut triticum: ego autem rogaui pro te, vt non deficiat fides tua: & tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos.* Et vt habet S. Leo *serm. 3. de Assumptione sua ad Pontificatum*, ideò specialem curam Petri Dominus suscepit, & pro illius fide specialiter supplicauit: quia aliorum etiam status certior erat futurus, si mens Principis victa non esset: & in Petro omnium fortitudo sic est munita, & diuinæ gratiæ sic est ordinatum auxilium, vt firmitas, quæ per Christum esset tributa Petro, per Petrum etiam cæteris conferretur. Et, vt notat Marius Alterius *lib. 5. de excommunicat. Bulla Cœnæ, disp. 2. c. 2. §. Ex dictis sequuntur. pag. mihi* 461. *col.* 2. ex hoc loco S. Lucæ de fide est, quòd S. Petrus negando posteà Christum tempore Passionis, non amisit fidem; sed solùm charitatem: quia, scilicet, ore tantùm, non autem corde, & animo Christum negauit: & ideò solùm peccauit contra præceptum confessionis fidei; non autem contra fidem: & sic oratio, & preces Christi, eiúsque promissio non fuit irrita, vt etiam tradit S. Augustinus *tract. 113. in Ioan.* & S. Cyrillus *lib. 12. cap. 1. &* S. Ambros. *in Psal.* 43. & apud Suar. *tom. 2. in 3. part. disp. 35. sect. 3. §. Secundo verò dicendum est.* & apud Maldonatum *in cap. 26. S. Matthæi*, vbi agit de negationibus S. Petri, & *in cap. 22. cit. S. Lucæ.*

Hoc verò priuilegium indefectibilis, ac firmissimæ fidei ad confirmandos in fide etiam cæteros, non ita fuit impetratum à Christo Domino, & concessum Petro, vt solùm in illo personaliter staret, & non manaret ad successores, & ad posteros; sed reuerà etiam ad illos manare debuit, & de facto manauit, eorúmque omnium fides, qui in Petri Sede, ac munere successerunt, aut succedent in posterum, verè nec defecit vnquam hucvsque, neque deficiet in futurum; & verè semper incubuit etiam ipsis, & semper incumbet idem onus confirmandi fratres in fide, vt ex communi sensu Sanctorum Patrum videre est apud Bellarm. *lib. 4. de Romano Pontifice, cap. 3. tom. 1. col.* 796. & diximus *paulò antè, n.* 6.

Cúmque id sit certum de fide, si loquamur de successoribus S. Petri, in quantum sunt Caput, & Magistri totius Ecclesiæ, eámque totam docent, & instruunt, vel circa fidem, vel circa mores, vt *ibi* monuimus; est tamen prætereà etiam valdè probabile, & valdè pium, si de illis loquamur quomodocunque, & etiam in quantum sunt priuatæ personæ: quia etiam hoc modo illis incumbit confirmare infirmos; & reuerà plurimùm possunt, etiam vt priuatæ personæ, quoad fratres confirmandos, aut infirmandos in fide, provt ipsi fuerint in eadem fide firmi, vel infirmi. Nec videretur Deus satis consuluisse suæ Ecclesiæ, & indemnitati, & securitati fidelium, si permitteret in Sede, ac munere Summi Pastoris lupum consistere, & in oues grassari, easque perdere, ac mactare, si non gregatim, & simul omnes, sicut faceret, si pro tota Ecclesia definiret aliquid falsum, vel præciperet aliquid malum; saltem mactare, ac perdere singulatim, & vnam post aliam, sicut faceret, si priuatis sermonibus suaderet singulis suam hæresim, & virus infunderet suæ infidelitatis. Et cùm hæresis ex S. Paulo 2. *ad Timoth.* 2. serpat, sicut cancer: quia, quemadmodum hic paulatim depascitur vicina membra, & sensim inficit, & perimit totum hominem; ita & hæresis paulatim protenditur ab vno,

ad

ad alium; & ab vna ciuitate, vel prouincia ad aliam, maximè, & facillimè serperet, si ipse Papa, tanquàm priuata persona, esset Hæreticus, suaque authoritate, & dignitate vim serpendi, & virus foueret. Et cùm Hæreticus ex eodem S. Paulo *ad Titum* 3. quando est incorrigibilis, & pertinax, iure ipso diuino sit maximè vitandus, suóque iudicio, quoad hoc, vt vitetur, sit iam damnatus, vt *ibi* dicitur; in quantum, scilicet, per ipsam hæresim sponte se separauit à fidelibus, & ab Ecclesia, vt exponunt S. Hieronymus, S. Anselmus, & alij *in eum locum*, & in quantum hæresis omnem hominem ab Ecclesia separat, cap. *Conuenientibus*. 1. *quæst*. 7. & cùm ex S. Ioanne *in* 2. *sua Epistola*, qui non permanet in doctrina Christi, non sit recipiendus, nec aue sit illi dicendum, ne alioqui communicetur operibus illius malignis; etiam Pontifex maximè esset vitandus, si esset Hæreticus, tanquàm priuata persona; neque esset recipiendus: quod tamen ex altera parte esse non potest, cùm totum regimen, & tota Ecclesiæ administratio ab illo dependeat; nec possit Ecclesia non recipere Papam, aut illum vitare, quandiu est Papa: sicut nec possunt membra corporis vitare, vel non recipere caput; & impossibile sit, vt vitetur, vel non recipiatur, tanquàm priuata persona; & simul non vitetur, & recipiatur tanquàm Papa, vt notat Bellarm. *lib*. 2. *de Romano Pontifice*, *cap*. 30. §. *Quarta opinio*. *col* 691. *tom* 1. Quare, ne in Ecclesia contingat tantum periculum, & tanta perplexitas; & ne hæresis ab ipso capite, quasi ineuitabiliter serpat ad membra; & ne membra per summam monstruositatem teneantur simul vitare, & non vitare communicationem cum capite, ad diuinam prouidentiam omninò spectat, non permittere, vt Papa labatur in hæresim, saltem cum pertinacia, & culpabiliter; non autem solùm ex aliqua ignorantia, & sine culpa: quod fortè si admittatur, non habet tantam absurditatem; & minùs piè sentit de Deo, & de paterna illius cura, & prouidentia erga Ecclesiam, quam acquisiuit Sanguine suo, & erga singulos de Ecclesia, quos congregauit de nationibus ad confitendum nomini eius, & vt essent illi in populum acceptabilem, & omnes ipsum agnoscerent, vt verum Deum, si quis asserat, permisisse illum hucvsque, & permissurum etiam esse in posterum, vt Papa labatur in hæresim, tanquàm priuata persona; hoc est, vt Summus Pastor, & Princeps Pastorum euadat lupus, & vt Caput Ecclesiæ, quæ est corpus maximè sanum, & maximè sanctum, laboret cancro, eóque pessimo, ac turpissimo, hoc est, hæresi, eámque à capite sinat proserpere ad singula membra: & denique, vt ab illo dependeant Dei oracula, & omnes ad illum accurrant, vt ad Vicarium Dei, & ad interpretem veritatis, ac legis diuinæ, quem omnes debent maximè omnium vitare, ac fugere, tanquàm hostem acerrimum Dei, & legis, ac veritatis.

Et quia hæc omnia indigna sunt, quæ dicantur, aut cogitentur de prouidentia, & sapientia, ac bonitate diuina erga Ecclesiam, piissimè, & sanctissimè faciunt Authores citati *n*. 10. Pighius, Baronius, Hosius, Bellarm. & alij, qui Pontifices hactenus imputatos de hæresi ex historiis, & Patribus, clarè ostendunt à solis Hæreticis, & solùm ex odio catholicæ veritatis, & fidei fuisse imputatos; & reuerà ad hæc vsque tempora nullum fuisse verum Pontificem, & verum successorem Petri, qui simul fuerit verus Hæreticus. Et hinc vlteriùs optimè colligunt, neque etiam id futurum in posterum, imò & absolutè non posse Papam errare in fide, aut esse Hæreticum; non solùm vt Papam, sed etiam vt priuatam personam: quia sic etiam Aristoteles 1. *Celi*, *text*. 22. ex eo probat, cælum in posterum non esse corrumpendum, imò & absolutè non posse corrumpi, & esse simpliciter incorruptibile: *Quia in omni præterito tempore*, vt ipse loquitur, *& secundùm traditam inuicem memoriam, nihil est transmutatum, neque secundum totum, neque secundùm vllam illius partem*.

12. Neque Canones, & Concilia oppositum asserunt, dum asserunt, posse Pontificem iudicari, & redargui, si deprehendatur à fide deuius: siquidem propositiones conditionales, & hypotheticæ nihil ponunt in esse, vt dicitur in *Summulis*, & possunt esse veræ etiam in materia impossibili. Et quemadmodum, si quis dicat, hominem esse insensibilem, si sit lapis, verum dicit; nec tamen dicit, quòd sit insensibilis; vel, quòd sit lapis: ita & qui dicit, Papam posse iudicari, & redargui, si sit Hæreticus, vel deprehendatur à fide deuius, verum dicit; nec tamen propterea dicit, quòd absolutè possit iudicari, vel quòd possit esse Hæreticus. Et solùm in eodem sensu conditionali, & hypothetico disputant Canonistæ, & Doctores communiter, dum disputant, quo modo Pontifex possit deponi in casu hæresis: & ad summum, si qui asserant, etiam absolutè, (vt certè plures asserunt,) quòd Papa possit esse Hæreticus, tanquàm priuata persona; solùm potest probari ex illorum authoritate, & assertione, quòd hæc res sit opinabilis, & pro vtraque parte non desint Doctores; non autem quòd absolutè sit certa pars illorum affirmatiua, & aliorum pars negatiua non sit valdè pia, & rationabilis, vt notat Bellarm. *lib*. 4. *de Romano Pontifice*, *cap*. 7. *initio*, *col*. 805. & iam explicauimus.

Nec multum vrgent rationes opposita.

Quo verò modo conuincantur falsitatis historiæ omnes, quæ asserunt, de facto plures Pontifices fuisse Hæreticos, videri potest apud Authores citatos, Pighium, Bellarm. Baronium, Hosium; & quòd aliquando fuerint admissæ à Conciliis, & Pontificibus querelæ, & accusationes contra aliquos, solùm probat, quòd crimen non reputaretur certò, & simpliciter impossibile; non autem quòd non reputaretur impossibile piè, & rationabiliter; & quòd non esset simpliciter improbabile.

Et quia fides est principium simpliciter primum totius Christianæ disciplinæ, & est quasi caput Christiani hominis, vt habet S. Chrysostomus *hom*. 34. *in Matth*. in illa verba: *Estote prudentes, sicut serpentes*. eámque præcipuè tentat Diabolus; hinc est, quòd Christus *Lucæ* 22. specialiter fidem firmauit in S. Petro; non autem charitatem, aut cæteras virtutes: *Rogaui pro te, vt non deficiat fides tua*. vt ibi notat Maldonatus ex S. Chrysostomo *loco citato*, & specialiter fidem confirmet etiam in successoribus S. Petri, quando illos ad id munus assumit, etiamsi non confirmet in illis specialiter gratiam, aut charitatem: quia, scilicet, ex fide maximè pendent cæteræ omnes virtutes, sicut & pendent ex capite cætera membra in animali, & ex primis principiis pendent conclusiones in scientiis, ac disciplinis. Et quemadmodum in scientiis, si principia maneant, facilè possunt ex illis corrigi omnes errores, ac reparari omnes defectus, qui fortè contingunt circa conclusiones; & illa, si corrumpantur, fiunt defectus, & errores omninò irreparabiles: ita, etsi maneat fides in capite Ecclesiæ, qui est Papa, facilè possunt errores corrigi circa alios fideles, iique fiont incorrigibiles, si fides deficiat: & ideò specialiter debet Deus ex prouidentia, quam habet erga Ecclesiam, non permittere, vt Papa labatur in crimen hæresis, etiamsi permittat, vt ex humana fragilitate labatur in alia crimina.

Et eadem ratione non debet permittere, vt occultus Hæreticus eligatur in Papam, vel, si permittat, debet illum per auxilium efficax ad fidem reducere:

ducere: neque id erit miraculum, cùm non excedas communem ordinem prouidentiæ supernaturalis; & si excedat, non gratis asseritur, & sine necessitate, vt patet ex dictis.

13. *Quis fuit Hæreticus, nō potest validè eligi in Pontificem, vel in Cardinalem.* Et ne contingat huiusmodi electio Hæretici in summum Pontificem, benè Deus prouidit, etiam per Bullam Pauli IV. 42. *Cum ex Apostolatus officio*, quæ *in veteri Bullario* habetur *tom.1.pag.630.* vbi de anno 1558. statuitur inter cætera, quòd si vllo vnquam tempore apparuerit, aliquem Episcopum, Cardinalem, aut Romanum Pontificem ante eius promotionem, vel in Cardinalem, vel in Pontificem, à fide catholica deuiasse, vel in hæresim incidisse, illius promotio, vel assumptio etiam facta de vnanimi consensu omnium Cardinalium sit nulla, & irrita; nec per susceptionem muneris, & consecrationis, aut per subsecutam possessionem regiminis, & administrationis, vel per inthronizationem, adorationem, & præstitam ei obedientiā, & pes cuiusvis temporis cursum possit conualescere, aut pro legitima haberi; sed omnia per eum sic electū dicta, facta, gesta, aut inde secuta quæcunque, viribus careant, & nullam prorsus firmitatem, aut ius alicui tribuant; & ipse sic electus, aut assumptus eo ipso, absque aliqua desuper facienda declaratione, sit priuatus omni dignitate, officio, aut potestate; & omnibus, & singulis etiam Cardinalibus, qui priùs electioni interfuerint, aut consenserint, & obedientiam illi præstiterint, eùmque adorauerint, liceat quandocunque impunè secedere ab illius obedientia, & deuotione, eùmque, vt magnū Ethnicū, Publicanum, & Hæresiarchā habere, & euitare, inuocato ad hoc, si opus fuerit, etiam auxilio brachij sæcularis, nō obstātibus quibuscunque aliis constitutionibus, aut ordinationibus, etiam clausis in corpore iuris: quia, nimirum, tanti refert ad bonum commune totius Ecclesiæ, vt Papa, qui est illius Caput, omni ex parte sit fidei rectæ, & orthodoxæ, vt qui ab illa quomodocunque deuiarit, hoc ipso sit effectus inhabilis ad Papatum.

14. *Electio Papa facta per simoniam, est nulla.* Et simile quid statutum fuerat etiam priùs, id est, de anno 1505. per Bullam Iulij II. *Cum tam diuino.* & in veteri Bullario *tom.1. pag. 149.* contra Papam electū, quomodocūque per simoniam, quòd, scilicet, talis electio esset irrita, eique posset sēper opponi; & cōtra sic electū possent semper excipi: sicut de vera, & indubitata hæresi, & ipse ab omnibus esset semper habēdus, tanquā Hæresiarcha; & ideò ipso iure esset priuatus etiam Cardinalatu, & omnibus aliis dignitatibus, & beneficiis, & officiis, & honoribus; & ad omnia perpetuò esset inhabilis, neque electio posset conualescere per subsequentem inthronizationem, aut adorationem, & obedientiam Cardinalium, aut per quemcunque temporis cursum, quod idem de anno 1621. etiam decreuit Gregorius XV. contra Papam aliter electum, quam ipse præscribat Constitutione, *Æterni Patris.* non obstantibus Constitutionibus, & Ordinationibus aliis quibuscunque, etiam editis in Conciliis generalibus.

Et per hanc clausulam derogatoriam, quæ apponitur, tam in hac Constitutione cōtra Papam simoniacū, qui dicitur esse habendus tanquàm Hæresiarcha, & esse notandus, sicut de vera, & indubitata hæresi, quàm in alia Pauli IV. contra Papam verè notatum de hæresi, videtur derogari decreto illo, quod habetur Clementina 2. *Ne Romani. §. Ceterum. de elect.* ex Concilio Viennensi anno Domini 1310. quòd Cardinales non debeant repelli ab electione Pontificis, siue actiua, siue passiua, per quancunque exceptionem excommunicationis, suspensionis, aut interdicti, vt etiam explicat Suarius *de cens. disp. 14. sect. 2. num. 19. pag. 269.* & Constitutioni Alexandri III. in Concilio Lateranensi de anno 1180. quæ etiam refertur cap. *Licet. de elect.* quòd electus in Pontificem a duabus partibus Cardinalium, nulla exceptione obstante sit habendus à tota Ecclesia, vt verus Papa: & denique Constitutioni Pij IV. *In eligendis.* de anno 1562. & Gregorij XV. *Æterni Patris.* de anno 1621. quòd Cardinales non possint excludi ab electione actiuè, vel passiuè, prætextu quarumcunque censurarum; & quòd omnes excommunicationes, & censuræ ad effectum huiusmodi electionis sint suspensæ. His, inquam, Constitutionibus, & Decretis, & aliis quibuscunque similibus, si quæ sunt, satis desogatur per clausulas derogatorias Constitutionum Iulij II. & Pauli IV. & Gregorij XV. siquidem per vtrasque derogatur generaliter quibuscunque aliis Cōstitutionibus, & Ordinationibus, etiam clausis in corpore Iuris, & editis in Conciliis generalibus; & per Constit. Iulij II. & Greg. XV. specialiter, & expressè derogatur Cōstitutioni Alexand. III. & c. *Licet. de elect.* quod loquitur magis generaliter de quacunque exceptione, non autem solum de exceptione excommunicationum, & censurarum, de quibus loquuntur aliæ Constitutiones: & ideò quidquid sit de aliis exceptionibus, exceptio propter hæresim, & propter simoniam, quæ est habenda, tanquàm vera, & indubitata hæresis, semper potest, ac debet habere locum; & Hæreticus, vel simoniacus semper est incapax, qui eligatur in Papam; & semper est repellendus, vt benè notat Azorius *part. 2. lib. 4. cap. 5. quæst. 7. pag. 259.* contra aliquos ex Canonistis, qui oppositum sentiunt. Vnde & inter Bullas, quæ post obitum Papæ in prima Congregatione Cardinalium leguntur, & iurantur seruandæ, etiam legitur, & iuratur Constitutio allata Iulij II. vt patet ex Bulla citata Pij IV. *In eligendis.* quod signum est, per nullam aliam esse illi derogatum; sed semper manere in sua vi: & si est incapax simoniacus, tanquam suspectus, & de iure præsumptus Hæreticus, multò magis est incapax, qui est, vel fuit Hæreticus verus.

Et quamuis Papa non ex eo, quòd esset in se Hæreticus, necessariò definiret pro tota Ecclesia suam hæresim, vt credendam de fide; & Deus ex speciali prouidentia benè posset id non permittere, & ipse Papa quoad hoc benè posset sibi cauere, etiā ex humana prudentia, ne contra se, & contra suas definitiones excitaret in Ecclesia turbas, sèque exponeret periculo depositionis, & punitionis; moraliter tamen loquendo vix posset accidere, vt in priuatis colloquiis, & sermonibus non effunderet virus suæ infidelitatis, & absolutè non posset confirmare Fratres in fide opposita, vt tenetur ex Christi institutione, & precepto, Lucæ 22. *Confirma Fratres tuos.* & esset miraculum omninò maximū, & supra totū ordinē prouidentiæ naturalis, si Deus non permitteret, Papam Hæreticum vnquam loqui de sua hæresi, & cancrum hæresis in ipso solo consistere, eùmque solū depasci, quasi interiùs, & nullo modo prodire exteriùs, & ab ipso ad alios, saltem singulos, quasi à capite ad membra, proserpere; quod tamen miraculum ab iis omnibus, qui piè, & in bonitate de Deo sentiunt, non admittitur; & ne admittatur, valdè piè, & valdè rationabiliter negatur, quòd Papa possit esse Hæreticus, etiam vt priuata persona, vt iam probauimus.

Quo autem modo res esset gerenda, si fortè contingeret, iuxta oppositam sententiam, vel etiam per impossibile, quòd Papa esset Hæreticus: & virùm esset ipso facto depositus à Papatu, an verò esset deponendus à Cardinalibus, vel à Cōcilio, & quomodo hoc esset cogendū, & quid posset, aut deberet statuere

tuere in certis casibus particularibus; videri potest apud Suar. *disp.* 10. *de fide, sect.*6. *fere per totam*, & apud Bellarm. *lib.* 2. *de Romano Pontifice, cap.* 30. *tom.* 1. *col.*690.

15. *Debent tamē hac crimina esse ex se notoria, & manifesta, vt possit quis propter illa excludi à Papatu in foro Ecclesiæ.*

Sed vlteriùs circa hæc omnia non est omittendum id, quod notat Augustinus Triumphus *de potest. Ecclesia, quæst.* 2. *art.* 5. & Azor. *part.* 2. *lib.* 4. *cap.* 5. *quæst.* 7. *pag.* 259. electionem Pontificis, tunc solùm esse vitiandam, saltem in foro Ecclesiæ, per crimen hæresis, vel per simoniam, quando hæc crimina essent ex se notoria, & manifesta, vel in Iudicio essent probata, & solùm in hoc casu intelligi id, quod habetur cap. *Si Papa. dist.* 40. quòd electus in Papam à nemine possit redargui, nisi deprehendatur à fide deuius: quamuis enim in foro conscientiæ ipso iure possit quis esse inhabilis ad Papatum, etiam per hæresim, & per simoniam occultam per accidens, & sic loquatur Constitutio allata ex Iulio II. dum simpliciter, & absolutè loquitur de hæresi, & de simonia; neque distinguat, vtrùm sit manifesta, & notoria; an verò occulta: in foro tamen Ecclesiæ, non potest quis reputari inhabilis, nisi constet sufficienter de crimine, ex quo per iura est factus inhabilis: & Constitutio alia Pauli IV. non loquitur absolutè, & simpliciter de iis, qui inciderint in hæresim, vel in posterum incident: sed de iis, qui inciderint, & incidisse deprehensi, confessi, aut conuicti fuerint, vel in posterum incident, & incidisse deprehendentur, confitebuntur, aut conuincentur: & subdit, quòd si quis fortè post electionem, & inthronizationem deprehendetur, quòd ante electionem, & assumptionem deuiarit à fide, ex tunc electio declarabitur, & existet nulla; & nullitas retrotrahetur ad primam diem, etiamsi fuerit facta in concordia, & de vnanimi consensu omnium Cardinalium: nec poterit posteà ex vllo capite conualescere, & omnia, & singula per huiusmodi Hæreticum sic electum, quomodocunque dicta, aut gesta carebunt viribus; & nullam firmitatem, aut ius alicui tribuent: quod totum intelligi debet, quantùm est ex vi electionis: quia fortasse non erunt irrita, quantùm est ex communi errore, & ex titulo colorato, iuxta Legem, *Barbatius. de officio Prætoris.*

DISPVTATIO XXXVIII.

De iis, quæ pertinent in vniuersum ad punitionem Hæreticorum.

1. *Hæretici possunt iustè puniri etiam pœna mortis.*
2. *Neque in contrarium facit parabola de zizaniis non eradicandis.*
3. *Crimen hæresis est maximè noxium bono communi.*
4. *Punitio Hæreticorum est vtilis aliis.*
5. *Et ipsis etiam Hæreticis, qui puniuntur.*
6. *Etiam coactio Hæreticorum ad fidem resumendam, & retinendam, est licita.*
7. *Neque propterea fides non est libera libertate physica, & naturali.*
8. *Quomodo præcepta, & obligationes humanæ possint esse de supernaturalibus, quæ dependent à libera, & gratuita voluntate Dei.*
9. *Punitio Hæreticorum est licita per quascunque pœnas, etiam per mortem corporalem.*
10. *Et Christus Dominus non negauit Ecclesiæ potestatem occidendi Hæreticos.*
11. *Quamuis Ecclesia non semper sit vsa tali potestate.*
12. *Quomodo Hæretici reuertentes ab hæresi recipiantur ab Ecclesia.*
13. *Hæretici obstinati, & impœnitentes traduntur brachio sæculari: & quinam illi sint.*
14. *Hæretici relapsi traduntur brachio sæculari: & quinam illi sint.*
15. *Vtrùm sit censendus relapsus, qui post abiuratam in specie vnam hæresim, incidit in aliam.*
16. *Non potest quis censeri relapsus, nisi abiurauerit iudicialiter.*
17. *Neque est satis, si abiurauit solùm, vt suspectus de leui; sed debet abiurasse saltem vt suspectus de vehementi.*
18. *Qui est solùm relapsus in fautoriam Hæreticorum, vtrùm sit puniendus, tanquàm relapsus simpliciter.*
19. *Si fautoria solùm fuit in re leui, non potest quis censeri vt relapsus simpliciter.*
20. *Et idem est, si fuit in re graui.*
21. *Si relapsus sponte compareat, & verè pœniteat, vtrùm sit audiendus, & pœna mortis sit illi condonanda.*
22. *Ex Constitutionibus pontificiis sunt aliqui puniendi, tanquàm relapsi, etiam post primum lapsum.*
23. *Prælati ecclesiastici, & Principes laici, si incidant in hæresim, vel in schisma, sunt statim habendi tanquàm relapsi.*
24. *Hæresiarchæ, & Dogmatizantes, vtrùm sint habendi tanquàm relapsi: & quinam illi sint.*
25. *Hæresiarchæ non sunt recipiendi de facili, & sine magna consideratione.*
26. *Qui Reges, & Principes inducunt in hæresim, non sunt recipiendi.*
27. *Propter immanitatem facinorum licitum est aliquando in pœnis recedere à communibus legibus.*
28. *Certiora signa veræ conuersionis pro Hæresiarchis sunt illa ipsa, quæ sunt signa veræ humilitatis.*

POST explicata cum Sancto Thoma 2. 2. *quæst.* 11. *art.* 1. & 2. ea, quæ pertinent ad naturam, & causas hæresis, agendum est cum eodem *art.* 3. de tolerandis, vel non tolerandis, sed puniendis Hæreticis. Et breuiter conclusio est, quòd quantùm est ex crimine hęresis, eiusque malitia, & grauitate, dignissimi sunt Hæretici, vt non modò statim puniantur per pœnas spirituales, & per excommunicationem ab Ecclesia separentur; sed etiam vt puniantur per pœnas temporales, & corporales, & per mortem de mundo tollantur: quantùm verò est ex parte Ecclesiæ, eiusque misericordiæ, quam habet communiter ad conuersionem errantium, dignissimi sunt, vt etiam illorum misereatur, & non statim illos condemnet: sed semel, atque iterum, priùs benignè admoneat, & corripiat; & tunc deinde per excommunicationem separet à communione fidelium, & insuper tradat Iudicio sæculari totaliter separandos à mundo per mortem, quando illos adhuc inuenerit pertinaces, & obstinatos in crimine: si enim falsarij, qui falsant pecunias, per quas subuenitur vsibus vitę, & alij malefactores, & criminosi statim per Iudices, & Principes sæculares morti traduntur; multò magis Hæretici, qui falsant fidem, per quam habetur vita animæ, possunt statim puniri, & occidi, quando de hæresi conuincuntur. Et quamuis Ecclesia pro communi misericordia erga errantes, non statim illos condemnet; quando tamen post vnam, aut alteram admonitionem, & correptionem, non ampliùs sperat de illorum conuersione, iustè prouidet periculo aliorum, 1. *Hæretici possunt iustè puniri, etiā pœna mortis.*

eosque

cóſque punit, etiam tradendo brachio ſæculari occidendos, vt ſic reſecentur carnes putridæ, & totum corpus non putreſcat, & ſic repellantur à caulis oues ſcabioſæ, & non corrumpatur totus grex; & ſic opprimatur ſtatim ſcintilla, & non ardeat tota domus, totámque ciuitatem, aut totum Orbem flamma populetur, vt dicitur cap. *Reſecandæ*. 24. *quæſt.* 3. ex Sancto Hieronymo *ad Gal.* 5. in illa verba: *Modicum fermentum totam maſſam corrumpit.*

2. *Neque in contrarium facit parabola de zizaniis non eradicandis.* Neque obſtat id, quod habetur *Matth.* 13. quòd zizania non ſint eradicanda, ſed ſinenda ſint creſcere vſque ad meſſem, ne alioqui eradicetur cum eis etiam triticum: ſi enim per zizania intelligantur Hæretici, vt volunt multi ex Patribus apud Suar. *diſp.* 23. *de fide*, *ſect.* 1. *num.* 1. tunc ſolum non ſunt eradicandi totaliter per mortem, quando periculum eſt, ne ſimul eradicetur etiam triticum, & ſubuertantur plures ex fidelibus, vt habet Sanctus Chryſoſtomus *hom.* 47. *in Matth. tom.* 2. id eſt, quando hæreſis tales habet defenſores, vt probabiliter poſſit per illos ſchiſma contingere, vt habet Sanctus Auguſtinus *contra epiſtolam Parmeniani*, *lib.* 3. *cap.* 2. *tom.* 7. & apud Sanctum Thomam 2. 2. *quæſt.* 10. *art.* 8. *ad* 1. Si verò alicuius hæreſis ita ſit nota, vt omnibus ſimul appareat execrabilis; vel ſi non habeat tales defenſores, ex quibus ſchiſma, aut graue aliud malum poſſit timeri in Eccleſia, & ideò non ſit periculum, ne ſimul cum zizania eradicetur etiam triticum; optimum eſt, vt puniantur, & etiam per mortem prorſus tollantur, & eradicentur Hæretici, vt habent Sanctus Auguſtinus, & Sanctus Thomas *locis citatis*, & *quæſt.* 11. *art.* 3. *in* 3. Et in hoc ſenſu eſt interpretandum id, quod habet Sanctus Chryſoſtomus *homil.* 47. *cit. in Matth.* & quod olim ſenſit idem Sanctus Auguſtinus, vt ipſe refert *epiſtola* 48. *ad Vincentium*, *non longè ab initio*, *tom.* 2. per illam parabolam, & reſponſionem Chriſti Domini non eſſe prohibitam quamcunque punitionem Hæreticorum, verbi gratia, per excommunicationem, quæ reuerà non eſt eradicatio; ſed correptio, & diſciplina, cap. *Notandum*. 24. *quæſt.* 3. vt, ſcilicet, ſpiritus ſaluus fiat in die Domini, vt loquitur Sanctus Paulus 1. *Corinth.* 5. ſed eſſe prohibitam occiſionem, quæ eſt totalis eradicatio: vt enim diximus, hæc etiam eradicatio tunc ſolùm debet cenſeri eſſe prohibita, quando eſt periculum, ne ſimul cum zizania eradicetur etiam triticum; non autem ſi certò ſit ſpes, quòd illius eradicatio ſit futura ſolùm purgatio, & liberatio, & aſſecuratio tritici. Et reuera in hac parabola intentio Chriſti non eſt, vt ſolùm loquatur de Hæreticis; ſed loquitur vniuerſaliter de peccatoribus, & de malis hominibus, qui in hac vita ſunt permixti cum bonis: & quod ibi aſſerit de colligendis tempore meſſis zizaniis, iiſque alligandis in faſciculos ad comburendum, & de tritico congregando in horreum, declarat ipſemet *eodem cap.* 13. dum ſubdit: *Ager eſt mundus: zizania ſunt filij nequam: meſſis eſt conſummatio ſeculi: meſſores ſunt Angeli. Et ſicut colliguntur zizania, & igni comburuntur: ſic mittet Filius hominis Angelos ſuos, & colligent de regno eius omnia ſcandala, & eos, qui faciunt iniquitatem; & mittent eos in caminum ignis.* Vnde, quemadmodum ex hac parabola non poteſt probari vniuerſaliter, quòd omnes mali ſint tolerandi, & nulli ſint puniendi: ſic nec poteſt id probari de Hæreticis, vt notat Suar. *diſp.* 23. *ſect.* 1. *num.* 8.

Quare, nullo modo ſunt admittendi, imò & omni modo ſunt damnandi errores illi, quos refert Suar. *diſp.* 20. *ſect.* 3. *num.* 1. & 3. quòd vnuſquiſque ſit relinquendus, vt viuat in ſua fide, & ne rationibus quidem, aut argumentis ſit agendum cum aliquo, dummodo dicat ſe credere in Chriſtum, & ſaltem Symbolum, & Scripturam admittat, vt voluit quidam Apelles apud Euſebium *lib.* 5. *Hiſtoria*, *cap.* 13. & apud Nicephorum *lib.* 4. *cap.* 29. & quòd ſaltem non ſit aliquis pœnis cogendus, ſiue ſpiritualibus, ſiue temporalibus, vt fidem retineat: ſicut nec cogitur, vt primò illam recipiat, & admittat; ſed fides ſemper debet eſſe libera, & nunquam coacta, vt olim voluerunt Donatiſtæ apud Sanctum Auguſtinum *lib.* 1. *contra ep. Parmen. cap.* 7. & *epiſtola* 50. *ad Bonifacium*, & pluribus aliis locis, & poſteà voluerunt Vvicleffus, & Ioannes Hus in Concilio Conſtantienſi *ſeſſ.* 8. & 15. & Lutherus apud Roffen. *art.* 33. *contra Lutherum*. Et contra hos errores pluribus agunt Roffen. *loco citato*. Caſtr. *lib.* 2. *de iuſta Hæreticorum punitione*. Bellarm. *tom.* 2. *lib.* 3. *de laicis*, *cap.* 21. & 22. Farinac. *de hæreſi*, *quæſt.* 189. Suar. *diſp.* 20. *de fide*, *ſect.* 3. *citata*, & alij: licitum enim ſine dubio eſt in omni Republica bene inſtitura punire delicta, & ea præſertim, quæ ſunt noxia bono publico. Vnde & 2. *Petri cap.* 3. *Crimen hæreſis eſt maximè noxiũ bono communi.*
1. dicuntur Principes maxime eſſe ad vindictam malefactorum: & *ad Rom.* 13. eſſe Dei Miniſtri, & vindices iis, qui male agunt: & talis eſt maximè hæreſis, per quam non ſolùm peccatur in Deum, cuius authoritati non creditur; ſed etiam in totam Eccleſiam, quæ oppoſitum aſſerens, errare ab ipſis dicitur, & mentiri, & à qua per hæreſim ſit ſeparatio: & denique peccatur contra omnes fideles propter eaſdem rationes: vnde & in Iure ciuili *L. Manichæos. C. de Hæret.* vniuerſaliter dicitur, quòd in omnium fertur iniuriam id, quod committitur in Religionem diuinam: & à Chriſto Domino *Ioannis* 10. Hæretici dicuntur eſſe fures, & latrones, vt *ib.* exponit Sanctus Auguſtinus *tract.* 45. & *Actorum* 20. & *Matth.* 7. dicuntur eſſe lupi rapaces, vt exponit S. Ambroſ. *lib.* 7. *in Lucam*, *cap.* 10. & ideò qua ratione latrones, & fures licite puniuntur, & lupi licite occiduntur, & arcentur à grege; ita & Hæretici.

Cùm præſertim id maximè poſtulet illa etiam ratio, quæ deſumitur ex bono aliorum: nam alioqui impunitas Hæreticorum facilè præbet ſimilem audaciam ſectandi hæreſim etiam aliis, ſiquidem id, 4. *Punire Hæreticorum eſt vtile aliis.* quod dicitur generaliter cap. *Vt fama. de ſentent. excommunicat.* quòd maxime interſit publicæ vtilitatis, vt crimina non remaneant impunita: quia alioqui, qui ſunt nequam, facilè fiant nequiores propter audaciam impunitatis, ſpecialiter valet in crimine hæreſis, quæ 2. *ad Timotheum cap.* 2. dicitur ſerpere, vt cancer, qui citò inficit, & corrumpit totum corpus, niſi carnes putridæ reſecentur: & ex S. Hieronymo *ad Gal.* 5. eſt vt ſcintilla, quæ flammam concipit; & niſi opprimatur, & extinguatur, facilè omnia depopulatur, vt diximus *paulo ante* ex cap. *Reſecandæ*. 24. *quæſt.* 3.

Et denique id etiam poſtulat Chriſtiana charitas 5. *Et ipſis etiam Hæreticis, qui puniuntur.* erga ipſos Hæreticos, qui metu pœnæ ſæpe terrentur, & retinentur ab hæreſi; & ſæpè vexatio dat illis intellectum, vt reſipiſcant: & ideò ex Sancto Auguſtino *epiſtola* 50. *ad Bonifacium*, & *epiſtola* 48. *ad Vincentium*, *tom.* 2. leges Catholicorum contra Hæreticos ſunt magis pro illis, quàm contra illos: quia multi per illas correcti ſunt, & quotidie corriguntur: &, vt habet idem Sanctus Auguſtinus *lib.* 2. *retractat. cap.* 5. ideò quondam ipſi non placuerunt, compulſiones, & punitiones Hæreticorum, & Schiſmaticorum: quia nondum erat

expertus, quantùm mali operaretur in aliis eorum impunitas, & quantùm boni pro eis mutandis in melius, posset cooferre diligentia disciplinæ.

6\. *Etiā coactio Hæreticorum ad fidē resumendā, & retinendā, est licita.*

Atque ex his potest intelligi, quomodo sit licita etiam coactio Hæreticorum per pœnas, vt ad fidem redeant, & in illa permaneant: quia enim eadem actio materialiter est simul punitio commissi criminis. & simul coactio, ne ampliùs committatur, & solùm distinguuntur ratione finis, quis in punitione est vindicta peccati iam commissi, & quasi præteriti, & in coactione est emendatio, & resipiscentia in futurum, impossibile est, vt non sit licita Hæreticorum coactio, quando est licita Hæreticorum punitio, vt notat Suar. *disp.* 20. *sect.* 3. *num.* 9. cùm hæc circunstantia noui finis, id est, emendationis, & resipiscentiæ in futurum, quæ vlteriùs intenditur per illam actionem, vt est coactio, non sit in se mala; & ideò non possit reddere malam, & vitiare eandem actionem, vt est punitio.

7\. *Neque propterea fides non est libera libertate physica, & naturali.*

Et quanuis fides, tam quoad primam receptionem, quam quoad retcotionem, & perseuerantiam, vel etiam quoad resumptiooem, & resipiscentiam debeat esse libera per libertatem physicam, & naturalem, quæ solùm tollitur per physicam violentiam, & per necessitatem agendi inductam extrinsecùs, passo ipso nihil conferente, vt patet *ex* 3. *Ethic cap.* 1. & explicatur in materia de voluntario, & inuoluntario; non tamen requiritur, vt sit libera per libertatem moralem, quæ etiam tollitur in aliquo sensu per obligationem præcepti, & legis superioris, & præsertim si fiat sub comminatione grauioris pœnæ, vt benè ootat Suar. *disp.* 20. *sect.* 3. *cit. num.* 17. Et cùm humana voluntas non possit pati physicam violentiam, & coactionem primo modo; benè tamen potest pati violentiam, & coactionem moralem secundo modo: & quòd infideles eam non patiantur ab Ecclesia, vel per vllas leges humanas quoad primam receptionem fidei; sed solùm per leges diuinas, quibus statuitur Marc. 16. *Qui non crediderit, condemnabitur.* solùm est, quia in illos ante Baptismum, & ante fidei receptiooem non habetur potestas, & iurisdictio humana, nisi ad prædicandum; cùm tamen post fidem, & post Baptismum susceptum, etiam habeatur ad obligandom, & ad puniendum; & sic obligentur, & puniantur Hæretici, vt in fide permaneant, & vt fidem reassumant.

8\. *Quomodo præcepta, & obligationes humana possint esse de supernaturalibus, quæ dependent à libera, & gratuita voluntate Dei.*

Neque obstat, quòd non videatur posse cadere sub humanam obligationem, & coactionem, quod solùm est donum Dei, & quid supernaturale, & solùm dependens à gratuita illius voluntate: quia enim Dei gratia, & auxilium ad credendum paratum est omnibus, & solùm per ipsos stat, si desint gratiæ, & noliot credere; ideò rectè cadit sub humanam obligationem, & coactionem, vt omnes credant, hoc est, vt Dei gratiæ non resistant, vt subdit Suar. *n.* 17. *cit. in fine.*

9\. *Punitio Hæreticorū est licitum per quascūque pœnas, etiā per mortem corporalem.*

Et hæc punitio Hæreticorum non solùm potest esse per pœnas spirituales, quales sunt, verbi gratia, censuræ, & irregularitates, & priuationes beneficiorum, & inhabilitates ad honores, & ad munera ecclesiastica; sed etiam per temporales, quales sunt, confiscatio bonorum fortunæ, & iohabilitatio ad honores temporales; & etiam per corporales, qualis est, verbi gratia, carcer, quando imponitur per sententiam, & post cogoitam causam, & crimen probatum; non autem quando solùm adhibetur ante sententiam, vt medium necessarium ad causæ examinationem, & cognitionem, & solùm ad custodiam prætensi rei; exilium, & relegatio, vel deportatio, quæ dicuntur mors ciuilis, & æquiparantur in quamplurimis morti naturali, damnatio ad triremes, fustigatio, seu flagellatio, & ipsum etiam supplicium vltimum, quæ est pœna mortis: nam, quemadmodum alia crimina licitè puniuntur his omnibus pœnis, prove respectiuè meruerit cuiusque grauitas, & ratio pœoæ in voiuersum potest consistere in qualibet priuatione cuiuscunque boni, quæ potest alicui inferri extrinsecùs, & contra ipsius voluntatem; non autem est necessariò determioata ad voum aliquod genus bonorum: ita & crimen hæresis, quod est maximum, & grauissimum, licitè potest puniri his omnibus pœnis.

10\. *Et Christus Dominus non negauit Ecclesiæ potestatem occidendi Hæreticos.*

Et quanuis in Euangelio Christus Dominus nihil expresserit de Hæreticis occidendis; satis tamen est, si contrà id non prohibuit: & præthereà dum illos appellauit fures, & latrones, *Ioann.* 10. & lupos rapaces, *Matth.* 7. & *Lucæ* 20. satis indicauit, eodem modo eos esse tractandos, & puniendos, quo io ciuitatibus benè constitutis tractantur, & puniuntur fures, & latrones; & quoà pastoribus, & custodibus ouium tractantur lupi, id est, etiam morte, & vltimo supplicio. Et cùm ita postulet conseruatio totius corporis Ecclesiæ, ne alioqui tanquam cancer continuò serpant, & alios inficiant, & corrumpant, tollendi omninò sunt etiam per mortem de mundo, neque Christus, qui suæ Ecclesiæ non defuit in aliis necessariis, dici debet defuisse in hoc, & potestatem tollendi, & occidendi Hæreticos illi non reliquisse, vt notat Suar. *disp.* 23. *sect.* 1. *n.* 3. *&* 8.

11\. *Quamuis Ecclesia non semper sit vsa tali potestate.*

Et cùm Ecclesia haoc potestatem semper habuerit; primis tamen temporibus non consueuit punire Hæreticos pœna mortis; vel, quia Imperatores, & Iudices, qui illam exequerentur, non habuit sibi satis addictos; vel, quia voluit mitiùs cum illis agere: quovsque tandem experientia didicit, mansuetudinem, & bonitatem Hæreticis minùs prodesse; & pœoas spirituales, aut leuiores temporales non sufficere: & ideò esse opus corporalibus, & grauioribus, vt idem subdit *n.* 9. Et in hoc sensu locuti sunt etiam aliqui ex Sanctis Patribus, dum reprehenderunt punitionem Hæreticorum per mortem, vt *suprà* diximus *num.* 1. de Sancto Chrysostomo, & *num.* 5. de Sancto Augustino.

12\. *Quomodo Hæretici reuertentes ab hæresi recipiantur ab Ecclesia.*

Quo autem modo agat Ecclesia cum Hæreticis, si resipiscant, & reuertantur ab hæresi, rectè explicat Sanctus Thomas 2. 2. *quæst.* 11. *art.* 4. & *quodlib.* 10. *num.* 16. quia enim charitas ex Christi præcepto est extendenda, non solùm ad amicos; sed etiam ad inimicos, vt persequentes; iisque bonum non solùm est volendum; sed etiam operandum bonum spirituale, & salus animæ, quam per se, & principaliter respicit charitas: nunquam Ecclesia non impendit Hæreticis ad fidem resipisceotibus, & reuerteotibus, & quantuncunque relapsi fuerint, semper recipit illos ad pœnitentiam, iisque impendit viam salutis, & semper illos absoluit sacramentaliter: & hoc est satis, vt Ecclesia verè dicatur nunquam claudere suum gremium ad se redeuntibus, cap. *Si quis omnem.* 1. *quæst.* 7. & l. *fin. Cod. de Summa Trinitate, & fide catholica*, vt benè explicatur cap. *Super ea. de Hæret. in* 6. & notat ibi Glossa, & ex illa Azor. *part.* 1. *lib.* 8. *cap.* 14. *quæst.* 7. bonum vero temporale, & corporale, quod charitas solùm respicit secundariò, & in ordine ad salutem, & ad bonum spirituale, tunc non impendit, quando potest impedimento esse ad salutem, vel ipsorum Hæreticorum resipiscentium, vel aliorum: quia in tali casu non modò non tenetur Ecclesia ex charitate tale bonū illis impendere, sed contrà tenetur

nctur positiuè non impendere, sicut & tenetur positiuè præferre bonum spirituale bono temporali, & bonum publicum bono priuato. Atque hoc modo præcipitur cap. *Ad abolendam. de Hæret.* vt non solùm tradantur, aut relinquantur brachio sæculari, debita animaduersione puniendi illi Hæretici, qui sunt obstinati in sua hæresi, eámque publicè non abiurant; sed etiam, qui post hæresim abiuratam deprehenduntur in illam recidisse: quia, scilicet, rectè Ecclesia habet suspectam illorum conuersionem; & satis habet, si semel per primam fuerit decepta, vt dicitur in Concilio Narbonen. *cap.* 12. Et eum, qui secundò labitur, rectè præsumit, quòd priùs non fuerit verè conuersus: & ex Iure communi L. *Nemo.* §. *Hi ergo. C. de Episcop. audien.* remissionem veniæ non habent crimina, si plusquàm semel sint commissa: & ita postulat commune bonum, ne alioqui per huiusmodi Hæreticos obstinatos, aut relapsos alij inficiantur, iisque detur occasio securiùs labendi in hæresim, dum vident etiam relapsos euadere sine pœna, cùm sit verissimum id, quod dicitur *Ecclesiastis cap.* 8. quòd *filij hominum absque timore perpetrant mala, quando non profertur citò sententia contra malos.* Et idem habetur cap. *Excommunicamus.* §. *Damnati. eod. tit.* ex Concilio Lateranensi sub Innocentio III. & cap. *Super eo.* & cap. *Accusatus. eod. in 6.* Vtrùm autem in aliquo casu recipi possint, aut debeant etiam relapsi, & saltem pœna mortis possit illis condonari, id est, saltem quando sponte veniunt, & comparent post relapsum, & verè pœnitentes iterum implorant misericordiam, & charitatem Ecclesiæ, dicemus *infrà n.* 21.

Pro Hæreticis verò non relapsis, quòd debeant misericorditer recipi, si ex animo conuertantur, expresè facit idem cap. *Ad abolendam. de Hæretic.* & cap. *Vt officium. eod. in 6.* & perpetua consuetudo, & traditio Ecclesiæ ex Concilio Nicæno *cap.* 8. & ex aliis Conciliis antiquissimis apud Farinacium *tract. de hæresi, quæst.* 192. *n.* 2. & apud Suar. *disp.* 23. *sect.* 2. *cit. n.* 13. qui etiam *numeris sequentibus* rectè explicat, quomodo sit facienda hæc receptio, & quæ pœnæ sint imponendæ huiusmodi Hæreticis reuertentibus, & pœnitentibus.

Neque ex eo, quòd in foro, & iudicio Dei semper Hęretici recipiantur, & quantuncunque relapsi semper ad pœnitentiam admittantur, & pœna iustè commerita illis remittatur, sequitur, quòd idem semper sit faciendum etiam in foro, & iudicio Ecclesiæ, quod similiter *Deuter.* 1. dicitur esse iudicium Dei: vt enim notat Sanctus Thomas 2. 2. *quæst.* 11. *art.* 4. *cit. ad* 1. forum Ecclesiæ ideò non potest, quoad hoc, imitari iudicium Dei; quia Deus scrutator est cordium, & benè cognoscit, qui verè, & ex animo ad fidem redeant, & hæresim deponant: & his tantùm in suo iudicio verè ignoscit, non autem aliis, cùm tamen Ecclesiæ id non possit certò constare: & ideò sæpè nitatur præsumptionibus, & secundùm illas iudicium ferat, etiam de relapsis, quos ex hoc ipso, quòd deprehendit esse relapsos, & hæresim semel depositam, & abiuratam, iterum suscepisse, præsumit, quòd non ex animo reuertantur ad fidem; & hanc habet tanquàm præsumptionem iuris, & de iure, contra quam regulariter non admittit probationem, vt notat Pegna *in Directorium Inquisit part.* 2. *com.* 83. §. *Altera.* ex cap. *Afferte. de præsumpt.* & *com.* 80. §. *Nec contra hanc.* ex cap. *Is, qui. de sponsal.* & cap. *Quanto. de præsumpt.*

13. Quòd si quæras, quis Hæreticus sit censendus obstinatus, aut relapsus; & ideò tradendus brachio sæculari, iuxta cap. *Ad abolendam. de Hæret.* Respondeo, non solùm illum, qui impudenter confitetur, se dissentire ab Ecclesia in articulis fidei, & ab Inquisitoribus sufficienter admonitus, & instructus semper est pertinax, vt omnes docent apud Azor. *part.* 1. *lib.* 8. *cap.* 13. §. *Vltima pœna.* & apud Suar. *disp.* 23. *sect.* 2. *num.* 3. & apud Pegnam *in Direct. Inquisit. part.* 2. *com.* 65. sed etiam illum, qui hæresim non confitetur, de qua est conuictus, & non vult resipiscere, & abiurare, & Ecclesiæ satisfacere: qui propriè dicitur Hæreticus impœnitens, vt subdit Suar. *num.* 5. Et illum, qui est diminutus in confitendis suis erroribus, & aliquos cõfitetur, & aliquos negat; cùm tamen de omnibus sit conuictus, vt subdit *num.* 60. Et denique illum, qui confitetur suos; sed negat alienos, & non vult detegerè complices, & socios criminis, de quibus similiter est conuictus, quòd illos sciat, cùm etiam hic præsumatur impœnitens, & non benè conuersus, dum fouet hæreses, & fauet Hæreticis in causa hæresis: & ideò ex stylo, & praxi Inquisitorum meritò traditur brachio sæculari ex eodem Suar. *n.* 6. *cit.*

Hæretici obstinati & impœnitentes traduntur brachio sæculari: & quinam illi sint.

Relapsus verò, qui similiter traditur brachio sæculari iuxta cap. *Accusatus. de Hæret. in 6.* is est, qui conuictus de errore contra fidem, vel de illo vehementer suspectus, cum semel abiurauit; & posteà in illum recidit: & qui generaliter abiurauit omnes errores contra fidem, & posteà in aliquem recidit, vt subdit Suar. *n.* 8. ex cap. *Accusatus.* cit. vbi hæc expresè habentur: *Et qui post hæresim abiuratam, de qua conuictus fuerat, vel posteà conuincitur, facto, aut verbis communicat cum Hæreticis, eósque receptat, deducit, visitat, siue associat, aut dona, vel munera iis donat, vel mittit, siue fauorem eis impendit, qui excusari non possit.* Qui enim hæc facit, meritò iudicatur relapsus: quia non est dubium, quòd faciat ex consequentia erroris priùs à se approbati, vt expresè habetur cap. *Accusatus.* cit. §. *Ille quoque.* Atque ita in tribus casibus potest quis esse relapsus, id est, quando crimine hæresis non plenè probato, hæresim in iudicio abiurauit, tanquàm de illa vehementer suspectus, cap. *Accusatus.* cit. *initio.* Quando incidit specialiter, & determinatè in vnam hæresim; & tamen generaliter, & simpliciter hæresim abiurauit, & posteà recidit in quancunque aliam, cap. *Accusatus.* §. *Eum verò.* Et quando conuictus de vna hæresi, eam abiurauit, & posteà dicto, vel facto cum Hæreticis communicauit, iisque fauit modo explicato, ex cap. *Accusatus.* cit. §. *Ille quoque.* de quibus videri potest Directorium Inquisitorum *part.* 2. *quæst.* 40. *n.* 3. & *seqq.* & *quæst.* 58. *per totam.* & Pegna *ibidem, com.* 65. & *com.* 83. 14.

Hæretici relapsi traduntur brachio sæculari: & quinam illi sint.

& Azor. *part.* 1. *lib.* 8. *cap.* . *quæst.* 2. Vtrùm autem sit censendus relapsus etiam ille, qui post abiuratam in specie vnam hæresim, incidit in aliam; non constat apud Doctores: & aliqui affirmant, & aliqui negant, vt videre est in Directorio Inquisit. *part.* 2. *quæst.* 40. *cit. num.* 5. & apud Suar. *eod. num.* 8. & apud Azor. *part.* 1. *cap.* 14. *quæst.* 1. Et pro parte affirmatiua facit ratio: quia omnes hæreses, in quantum sunt infidelitates, & habent malitiam contra fidem, & sunt iniuriosæ Ecclesiæ, non differunt, nisi numero: & ideò idem est crimen, siue reincidatur in vnam, & eandem materialiter, siue in diuersam: & tam est censendus incorrigibilis in materia fidei, qui non corrigitur circa omnes articulos, quàm qui non corrigitur solùm circa vnum determinatum. Et quemadmodum abiuratio vnius erroris est virtualiter abiuratio omnium, & generalis promissio non ampliùs recedendi ab Ecclesia: ita & lapsus in alium 15.

Vtrùm sit censendus relapsus, qui post abiuratã in specie vnã hæresim, incidit in aliam.

 errorem,

errorem, est quasi relapsus, & reincidentia in eundem, & iteratus recessus ab Ecclesia. Pro parte verò negatiua facit textus cit. ex cap. *Accusatus. de Hæret. in 6.* vbi dicitur, quòd *accusatus de hæresi, vel suspectus, contra quem de hoc crimine orta est magna, & vehemens suspicio, quadam iuris fictione censeri debet relapsus, si hæresim in iudicio abiurauit, & postea commisit in ipsa, etiamsi ante abiurationem non sit crimen plenè probatum contra ipsum.* Et §. *Eum verò.* statim subditur, quòd, *qui in vna hæresis specie, vel secta commisit, vel in vno fidei articulo, aut Sacramento Ecclesiæ errauit, & postmodum hæresim simpliciter, vel generaliter abiurauit, si ex tunc in aliam hæresis speciem, siue sectam, aut in alio articulo, seu Sacramento committat, est iudicandus, tanquàm relapsus.* Nam ex §. 1. notandum est illud verbum, *si posteà commisit in ipsa*; per quod significatur determinatè ille esse relapsus, qui recidit in eandem hæresim; neque esse satis, si inciderit in aliam. Et ex §. 2. notandum est illud aliud: *Si hæresim simpliciter, vel generaliter abiurauit.* per quod significatur, quòd non est satis, si solùm in specie, & determinatè abiurauit hanc hæresim; non autem simpliciter hæresim, vel generaliter omnem hæresim. Et primam opinionem nimis rigorosam appellat Directorium Inquisitorum *part. 2. quæst. 40. cit. n. 5.* & Pegna *ibidem, com. 65. in fine*, perspecta verborum proprietate ait, eam esse minùs veram, etiamsi alioqui debeat præualere considerata æquitate, & natura hæresum, quæ inuicem sunt connexæ. Et quanuis habeant diuersas facies; habent tamen caudas ad inuicem colligatas, & semper de vanitate conueniunt in id ipsum, id est, in destructionem fidei, & authoritatis Ecclesiæ, cap. *Excommunicauimus. 1.* & *2. de Hæret.* & idem asserit etiam Suar. *sect. 3. num. 8. cit.* quòd, scilicet, sit standum verbis textus, & absolutè sequenda secunda opinio; etiamsi attenta ratione sit valdè probabilis etiam prima. Sed rectè addit ex eodem Pegna, quòd de hac re non est magnoperè laborandum, cùm in praxi hæc quæstio non habeat locum: siquidem hoc tempore, qui ab hæresi reuertuntur, abiurant generaliter omnem hæresim; non autem specialiter, & determinatè illam solam, in qua fortè specialiter deliquerunt, vt etiam notat Simanchas *de cathol. instit. tit. 1. num. 12.* & Suar. *disp. 23. sect. 3. n. 8. cit.* & Azor. *part. 1. lib. 8. cap. 14. quæst. 2.*

16. *Non potest quis censeri relapsus, nisi abiurarit iudicialiter.*

Ex his verò omnibus potest intelligi, quòd ad hoc, vt quis dicatur relapsus in hæresim, & sit tradendus brachio sæculari absque vlla penitùs audientia, non est satis, si in eandem, vel in diuersas hæreses iterum, ac sæpiùs sit relapsus quomodocunque, & iterum, ac sæpiùs priuatim resipuerit, ac pœnituerit; sed requiritur, vt inter huiusmodi lapsus intercesserit abiuratio, vel solennis aliqua pœnitentia, aut purgatio canonica iudicialiter facta, vt patet ex cap. *Accusatus.* cit. *de Hæret. in 6.* vbi semper fit mentio de abiuratione: & sic notat *ibi* Anchar. & Castr. *lib. 2. de iusta Hæreticor. punit. cap. 2.* & Simanchas *de cathol. instit. tit. 57. num. 2. & seqq.* & Pegna *in Directorio Inquisitorum, part. 2. com. 85. §. Obseruandum est autem.* & Azor. *part. 1. lib. 8. cap. 14.*

17. *Neque est satis, si abiurauit solùm vt suspectus de leui, sed debet abiurasse saltem vt suspectus de vehementi.*

quæst. 1. Et certè subdit contra eundem Anchar. *ibidem*, & contra aliquos alios, non esse satis, si abiuratio intercesserit ex suspicione tantummodo leui, aut modica; sed requiri, vt intercesserit saltem ex suspicione de vehementi, cùm id expreßè habeatur cap. *Accusatus.* cit. *vers. Si autem leuis.* & patet ex Bulla Alexandri IV. *Quod super nonnullis.* ex qua est desumptum dictum cap. *Accusatus.* & ita postulet Ecclesiæ charitas, & misericordia, & sic habeat vsus sacræ Inquisitionis, vt non eodem modo agatur cum eo, qui abiurauit solùm de leui. Et quanuis hic grauiùs possit puniri; non est tamen puniendus tanquam relapsus; & statim tradendus brachio sæculari, vt etiam dicitur in Directorio Inquisit. *quæst. 58. num. 3. in fine.*

Vtrùm autem hæc, quæ dicuntur de relapsis in hæresim, intelligi debeant etiam de relapsis in fautoriam Hæreticorum, siue eandem, siue diuersam, id est, de illis, qui fauerunt Hæreticis, vel impedierunt sanctum Officium, ne contra illos procederet, & propter huiusmodi fautoriam fuerunt etiam ipsi vehementer suspecti de hæresi, & dictam fautoriam iudicialiter abiurarunt; & posteà iterum in eandem, vel in diuersam reincidunt; non est clarum, & expressum in iure, vt dicitur in Direct. Inquisit. *part. 2. quæst. 58. num. 7.* & ideò si casus occurrat, consulendus est Papa, vt *ibi* subditur: nam cap. *Accusatus. §. Ille quoque. de Hæret. in 6.* vbi statuitur etiam ille esse habendus, & puniendus, tanquàm relapsus, qui facto, vel verbo communicat cum Hæreticis, eisque fauet; expreßè loquitur in eo casu, in quo huiusmodi fautor est lapsus, etiam ipse, in aliquam hæresim, eamque particulariter abiurauit; non autem si abiurauit propter solam fautoriam, neque aliter constitit contra illum de lapsu in hæresim, vt notat Pegna *ad quæstionem 58. cit. com. 83. §. Qui ergo fautoriam. pag. 387.* & Azor. *lib. 8. cap. 14. cit. quæst. 3.* & patet ex Bulla cit. Alexandri IV. & diximus *paulò antè, num. 14.*

18. *Qui est solùm relapsus in fautoria Hæreticorũ, vtrũ sit puniendus tanquàm relapsus simpliciter.*

19. *Si fautoria solùm fuit in re leui, nõ potest quis censeri vt relapsus simpliciter.*

Et si loquamur in casu solius, & puræ fautoriæ, certum est ex eodem *ibidem*, quòd non est habendus, & puniendus quis vt relapsus, si solùm leuiter, & in re non magni momenti fauit Hæreticis: sed quæstio est solùm de illo, qui fauit insigniter, & iuxta modos enumeratos in Concilio Narbonensi *cap. 14. 15. & 16.* & relatos ab eodem Pegna *part. 2. com. 78. ad quæst. 53. §. Iam si nosse cupis. pag. 373. in fine.* Et de hoc quanuis sint diuersæ sententiæ; tutior tamen ex eodem Pegna *com. 83. cit. pag. 388.* est illa ipsa, quæ est mitior, & quæ absolutè negat, eum esse habendum, & puniendum, vt absolutè relapsum: & pro hac sententia expreßè facit Concilium Tarraconense, ex quo excerpta aliqua pro Officio sanctæ Inquisitionis habentur in Directorio *part. 2. pag. 220.* Et inter cætera pro relapsis in fautoriam; statuuntur certæ pœnitentiæ solennes, ac publicæ: non autem fit mentio de illis tradendis brachio sæculari, vt videre est in Directorio *cit. pag. 222. initio.* Et præterea facit ratio: quia fautoria, quanuis faciat vehementer suspectum de hæresi, non tamen probat hæresim, aut de illa certò conuincit, cùm possit prouenire ex affectu ad personam; non autem ad hæresim: imò & cum expressa detestatione hæresis; vt si quis faueat, verbi gratia, filio, aut amico Hæretico. Et generaliter certum est ex l. *Absentem. ff. de pœnis.* quòd ex solis suspicionibus non debet quis damnari, cùm satius sit relinqui facinus impunitum nocenti, quàm damnari innocentem: & ideò ex Bart. *ibidem*, & Doctoribus communiter apud Less. *lib. 2. cap. 29. n. 169.* delicta, vt puniantur, debent esse omninò clara, & luce ipsa meridiana clariora; & per consequens etiã relapsus, vel reincidentia in hæresim, vt puniatur, debet esse omninò probata. Et tamen certum est, quòd non potest certò probari, esse relapsus in hæresim, qui non est certò probatus fuisse in illã semel lapsus, vt tradunt Doctores cõmuniter *in cap. Accusatus §. cit. Ille quoque. de Hæret. in 6.* & Castr. *lib. 2. de iusta Hæret.*

20. *Et idem est, si fuit in re graui.*

punitione,

punitione, cap. 2.& Pegna *loco citato.* Et hæc ratio non solùm probat id esse verum de eo, qui tantùm semel sit relapsus,& reinciderit in fautoriam Hæretici, siue eandem, siue diuersam; sed etiam de illo, qui reinciderit iterum, ac sæpiùs, quamuis Penna *com.* 83.*cit.*§. *Hoc vnum postremo.* oppositum sentiat, cùm hæc etiam reincidentia reiterata, ac repetita potuerit esse ex solo affectu ad personam, & non ad hæresim: & ideò etiam repetita non probet hæresim,& multò minùs relapsum in hæresim, & solùm confirmet, vel etiam augeat suspicionem; ex qua tamen non debet aliquis vnquam damnari, aut puniri pœna ordinaria.

21.
Si relapsus sponte comparet, & verè pœniteat, vtrùm sit audiendus, & pœna mortis sit illi condonanda.

Quòd si contingat, vt aliquis non deprehendatur iudicialiter per denunciationem, vel per accusationem esse relapsus in hæresim; sed ipsemet sponte compareat, & suam reincidentiam, aut relapsum sponte confiteatur, & Ecclesiæ imploret misericordiam, verè, & ex animo pœnitens; non constat inter Doctores, vtrùm sit puniendus tanquàm relapsus, & brachio sæculari omninò tradendus sine audientia, vt dicitur cap. *Ad abolendam. de Hæret.* an verò benigniùs sit cum illo agendum, & saltem pœna mortis sit illi condonanda: nam Hostien. *ibidem, n.* 11. de rigore iuris veriùs putat, quòd etiam in tali casu non sit audiendus, nec pœna mortis sit condonanda: quia ex quo abusus est prima absolutione,& condonatione pœnæ per se alioqui Hæreticis debitæ, indignum se reddidit, qui audiatur pro secunda: siquidem, qui abutitur priuilegio, aut potestate sibi facta, dignus est, qui illud amittat, cap. *Gratum. de postulat. Prælat.* & cap. *Priuilegium.* 11.*quæst.* 3. nec remissionem veniæ habent crimina, nisi tantùm semel commissa: nec in eos liberalitatis augustæ est referenda humanitas, qui impunitatem veteris criminis potiùs deputauerint consuetudini, quàm emendationi. L. *Nemo.*§. *His ergo.C.de Episc.audien.* Et idem asserit etiam Glos. *in cap. Ad abolendam.cit. verb. Audientia.de Hæret.* vbi ait, quòd contradicit littera textus, ne audiantur: & Simanchas *de cathol. instit.tit.*57.*n.*à 1.*& seqq.*& Azor.*part.*1.*lib.*8.*cap.*14. *quæst.*7.qui absolutè negant, eos esse audiendos. Et facit ratio *supra* allata *n.*13.*in fine*, quòd ipse relapsus fundet præsumptionem iuris, & de iure, quòd conuersio non sit ex animo, sed simulata,& ficta, in quo casu certissimum est, quòd non est recipiendus.

Contrà verò, quòd impunitas, saltem mortis, sit concedenda relapsis benè conuersis, & sponte venientibus, expressè videtur docere Concilium Biterrense *cap.*2.& apud Pegnam *in Direct. Inquisitorum, part.*3.*com.*12.*pag.*412.*initio:* quanquam hoc potiùs fuit Conciliabulum per Arrianos Episcopos celebratum, vt patet *ex tom.* 1. *Concilior. pag.*474. & ex Baronio *ad annum Christi* 356.*n.*105.*& seqq.*& ideò non magni sit faciendum. Facit etiam Glossa *paulo antè* citata *in cap. Ad abolendam*, quæ postquam disseruit, quasi dubitatiuè, quòd debeant audiri,& iterum recipi ad pœnitentiam; siquidem Ecclesia non claudit gremium suæ misericordiæ volentibus redire ad ipsam, cap. *Si quis omnem.* 1.*quæst.*7.& L. *Inter claras. circa finem, C.de summa Trinitate*; & delicti venia non negatur petenti, L. *Manichæos. C.eod.*& cap. *Adhuc instant. de pœnit. dist.* 3.& Dominus non vult mortem peccatoris; sed, vt conuertatur,& viuat, cap. *Agnouimus.* 26.*quæst.*6. Et satis est, si relapsi non audiantur quoad confiscationem bonorum, etiamsi audiantur quoad pœnam mortis: & in homine peccatore ita est prosequenda iniquitas, vt semper sit miseranda, & subleuanda communis natura, cap. *Duo ista.*23 *quæst.*4. tandem concludit, quòd hodie seruandum sit, sicut statuitur cap. *Excommunicamus.*2.§.*Si qui autem.de Hæret.* vt, scilicet, ad agendam condignam pœnitentiam sui relapsus detrudantur in perpetuum carcerem. Et eodem ferè modo fauet Hostien. *in cap. Ad abolendam.cit.de Hæret.* vbi post propositam *n.*9 hanc quæstionem, eamque probabiliter disputatam, *n.* 10. pro parte affirmatiua ex sententia aliquorum,& ex motiuis,& rationibus iam allatis,& post relatam *n.*11. aliorum sententiam pro parte negatiua, eamque approbatam, vt veriorem, de rigore iuris, & iuxta mentem illius cap. *Ad abolendam.* tandem concludit *eodem n.*11. quòd etiam prima opinio affirmatiua potest tolerari de æquitate, & benignitate vberanti, & quòd hoc totum finaliter est redigendum ad arbitrium boni Iudicis, iuxta ea, quæ habentur cap. *Ex parte.in fine, de transact.* vbi tamen statuitur, vt in his, in quibus non reperitur ius expressum, procedat Iudex æquitate seruata, semper declinando in partem humaniorem, prout viderit postulare personas, & causas,& loca,& tempora. Et tandem sentētiam affirmatiuam,& quòd huiusmodi relapsi sponte venientes sint audiendi, & mitiùs sit cum illis agendum,& saltem pœna mortis sit condonanda, etiam tenet Alphonsus à Castro *lib.*2.*de iusta Hæret. punitione, cap.*2. & Pegna *in Direct. Inquisit.part.*3.*com.*12.*pag.*412.*initio*, & alij apud ipsum. Et fauet etiam ratio: quia in tali casu cessat suspicio, quòd prima conuersio fuerit ficta, & quòd Ecclesia, quæ talem Hæreticum, & pœnitentem primò recepit, fuerit ab illo decepta, siquidem modò se ipse defert, & veræ pœnitentiæ dat signa; neque est censendus incorrigibilis, qui, vt corrigatur, sponte fatetur suum crimen, séque ipsum sponte tradit, vt corrigatur à Iudice: & cùm Iura, quæ negant, audiri relapsos, expressè loquantur de relapsis deprehensis; non videtur posse dici deprehensus, qui à nullo est delatus, nisi à se ipso, nec à Iudice est interrogatus, aut conuictus de relapsu; sed ipsemet vltrò,& sponte est illum confessus: & ideò nec videtur eodem iure agendum esse cum illo, atque cum aliis, qui in suo relapsu sunt deprehensi à Iudice. Et fieri potest, vt in tali relapso non deprehenso, sed sponte veniente, etiam cesset periculum aliorum, si, scilicet, casus talis reincidentiæ, & relapsus sit occultus, vt specialiter requirunt Authores citati apud Pegnam in eo, quem dicunt posse audiri,& non tradi brachio sæculari: & ideò non sit periculum, vt etiam alij illius exemplo sumant occasionem sæpiùs, & securiùs relabendi in hæresim. Neque primus relapsus ex se, & simpliciter fundat præsumptionē iuris, & de iure, quòd conuersio sit simulata, & non ex animo; sed tunc solùm, quando deprehenditur ab ipso Iudice, & probatur iudicialiter; non autem quando sponte detegitur ab ipso relapso, hoc est, ipsa deprehensio iudicialis in relapso, fundat præsumptionem; non autem ipse relapsus ex se, & quomodocunque: prout etiam in re simili habetur L. *Si qui adulteris. C. ad L. Iul. de adulter.* & ideò in tali casu benè potest admitti probatio pro veritate conuersionis: & si de illa constet sufficienter, benè potest recipi talis relapsus.

Sed, vt hanc rem vnico verbo expediamus, optimum, & tutissimum est, vt de hoc,& similibus casibus, in quibus non habetur ius expressum, consulatur ipse Papa, vel saltem recurratur ad supremum Tribunal sanctæ,& generalis Inquisitionis, vt subdit Pegna *com.* 12.*cit.*

22.
Ex Constitutionibus pontificiis sunt aliqui puniẽdi, tanquàm relapsi, etiam post primum lapsum.

Atque hæc de relapsis propriè dictis. Sunt tamen præterea ex Constitutionibus pontificiis habendi aliqui, & puniendi, tanquàm relapsi, & statim tradendi brachio sæculari; etiamsi non sint deprehensi esse lapsi in hæresim, nisi semel, vt patet ex Bulla Pauli IV. *Cùm quorundam.* & apud Azor. *part.*1.*lib.*8.*cap.*14.*quæst.*8 de iis, qui post dictam Constitutio-

nem negarint Trinitatem, & simplicissimam Vnitatem naturæ in diuinis Personis; aut in Christo Domino verissimam Diuinitatem, aut eius conceptionem de Spiritu Sancto; aut eius mortem, vt nos redimeret; aut veram maternitatem, & semper integram, & incorruptam virginitatem Beatissimæ Virginis.

Et de his omnibus statuitur in dicta Bulla, vt cuiuscunque dignitatis, status, gradus, & conditionis existant, si fuerint deprehensi in huiusmodi erroribus tam grauibus, & tam nefandis, habeantur statim pro relapsis, & tanquàm relapsi tradantur Curiæ sæculari, & puniantur iis pœnis, quæ relapsis sunt debitæ.

23. *Prælati Ecclesiastici, & Principes laici, si incidant in hæresim, vel in schisma, sunt statim habendi tanquàm relapsi.*

Et idem habetur ex alia Bulla eiusdem Pauli IV. *Cum ex Apostolatus.* specialiter contra Prælatos ecclesiasticos, Episcopos, Archiepiscopos, Patriarchas, Primates, Cardinales, Legatos, & contra Principes laïcos, Comites, Barones, Marchiones, Duces, Reges, Imperatores, si fuerint deprehensi, confessi, vel conuicti, quòd in hæresim, vel in schisma inciderint, illúdve excitarint, aut commiserint: & hi omnes dicuntur in omnibus, & per omnia esse habendi tanquàm relapsi, perinde ac si priùs illam hæresim publicè in iudicio abiurassent, & esse relinquendi arbitrio potestatis sæcularis debita animaduersione puniendi, nisi apparentibus in eis veræ pœnitentiæ indiciis ex Sedis apostolicæ benignitate, & clementia fuerint detrudendi in aliquo Monasterio, aut alio regulari loco, ad peragendam perpetuam pœnitentiam in pane doloris, & aqua mœstitiæ.

24. *Hæresiarchæ, & dogmatizantes, verè sunt habendi tanquàm relapsi. & quinam illi sint.*

Et ex Farinacio *tract. de hæresi, quæst.* 192. Simancha *de catholic. instit. tit.* 47. *à n.* 54. Suar. *disp.* 23. *sect.* 2. *n.* 9. & 10. & aliis apud ipsum, idem est etiam de Hæresiarchis, qui primi errores inueniunt, & disseminant, vt fuit Arrius, Lutherus, & similes: & de dogmatizantibus, qui errores ab aliis inuentos docent, & prædicant, quasi ex officio, & ex consuetudine; & qui in Iure appellantur etiam ipsi Hæresiarchæ, cap. *Qui aliorum.* 24. *quæst.* 3. tanquàm Principes, scilicet, Hæreticorum: sicut & Patriarchæ dicuntur, quasi Principes Patrum, vt habetur in Directorio Inquisitorum *part.* 2. *quæst.* 39. *pag.* 328. *in fine*: debent enim etiam hi statim tradi brachio sæculari, ac si essent relapsi, non obstante, quòd fortè illos pœniteat commissi criminis, & resipiscant: nam L. *Quicunque. §. Eos verò. C. de Hæret.* expressè dicitur, quòd qui illicita docere tentauerint, vltimo supplicio sunt coërcendi: & L. fin. §. *Quisquis igitur. vers. Cernat prætereà. C. de Iudæis*, dicitur, quòd pœnæ sanguinis est destinandus, qui fidem alterius expugnauit peruersa doctrina. Et L. *Eum, qui. C. de Apostat.* dicitur, quòd capite est puniendus, qui seruum, aut ingenuum ex cultu religionis Christianæ in nefariam sectam, ritúmve reduxit. Neque ea, quæ contrà habentur in Iure canonico, cap. *Ad abolendam. de Hæret.* & aliis textibus *suprà* citat. de recipiendis Hæreticis pœnitentibus, & non relapsis, & de pœna sanguinis illis condonanda, possunt corrigere dictas leges ciuiles, cùm generaliter verba legis concedentis indulgentiam alicui delicto, non extendantur ad delictum specialiter qualificatum, & cum quo concurrunt plura delicta, & circunstantiæ aggrauantes, L. *Nunquam plura. ff. de priuat. delict.* L. *Si adulterium cum incestu.* L. *Vim passam. ff. ad L. Iul. de adult.* & tradunt Iuristæ communiter, & tale sit delictum hæresis in Hæresiarcha, & dogmatizante: quod ex se patet, & expressè habetur cap. *Qui aliorum. cit.* 24. *quæst.* 3. vbi dicitur, quòd qui aliorum defendit errorem, multò est damnabilior, quàm illi, qui errant: quia præparat, & confirmat etiam aliis offendicula erroris; & cùm sit magister erroris, non tantùm Hæreticus, sed etiam Hæresiarcha dicendus est.

Contra verò, esse recipiendos etiam Hæresiarchas, & dogmatizantes, si verè pœniteant, & ex animo resipiscant, expressè habetur in Directorio Inquisitorum *part.* 3. *n.* 136. & 137. & 188. in forma citandi Hæreticum fugitiuum; & apud Pegnam *ibidem*, *n.* 2. *com.* 64. Et facit cap. *Ad abolendam. cit. de Hæret.* vbi in specie etiam illi dicuntur esse recipiendi, qui aliter sentire, aut docere non metuunt, quàm prædicet, & obseruet Ecclesia; & etiam illi, qui manifestè fuerint deprehensi in hæresi, id est, qui publicè hæresim prædicauerint, vt exponit *ibi* Glossa, *verbo, deprehensi.* Atque ita quoad receptionem non videtur fieri discrimen inter docentes hæresim, quos appellamus Hæresiarchas; & inter credentes, qui simpliciter dicuntur Hæretici, pro quo etiam facit ex Iure ciuili, *L. Culpa. C. de malef. & Mathem.* quòd tam docere, quàm discere illicita, similis culpa sit, vt notat Glos. *in cap. Excommunicamus.* 1. *vers. Puniendi. de Hæret.* Et clariùs id habetur in Concilio Biterrensi *cap.* 16. & in Concilio Tarraconensi apud Directorium Inquis. *pag.* 221. vbi de illis Hæreticis, qui inter Hæreticos Valdenses dicebantur perfecti, & erant dogmatizantes, dicitur, quòd sint recipiendi, si conuerti voluerint; & quòd abiuratione, & absolutione facta, sint detrudendi perpetuo carceri, vt notat Pegna *in Directorio Inquisitorum, part.* 2. *com.* 25. *vers. Perfecti verò Hæretici. pag.* 229. & *com.* 64. *pag.* 329. *in fine.* Eiúsque rei illa affertur ratio in dicto Concilio Biterrensi: quia per receptionem huiusmodi dogmatizantium multùm illuminatur, & promouetur negotium fidei; in quantum, scilicet, Hæresiarchæ, & Dogmatistæ, si retractent suos errores, & contra illos prædicent, facile illos reducent, quos seduxerunt, suósque errores scripto, & verbo meliùs possunt confutare, quàm alij; sicut & meliùs illos intelligunt: & si ex animo conuertantur, & in operibus pœnitentiæ, & humilitatis exerceantur, multùm possunt suo exemplo prodesse toti Ecclesiæ. Et denique ad hoc idem facit cap. *Ego Berengarius. de consecr. dist.* 2. vbi Berengarius, quem constat fuisse Hæresiarcham, & plures hæreses adinuenisse, & disseminasse circa venerabile Sacramentum Eucharistiæ, admittitur Romæ ad abiurationem, coram centum, & tredecim Episcopis, eámque abiurationem Nicolaüs Papa dicitur misisse per vrbes Italiæ, Germaniæ, & Galliæ, & ad omnia loca, ad quæ peruenerat fama eius prauitatis, vt Ecclesiæ, quæ priùs doluerant de illo auerso, atque peruerso, posteà gauderent de reuerso, atque conuerso, vt dicitur eodem cap. *Ego Berengarius. cit. in fine.*

Neque illa, quæ asseruntur ex Iure ciuili pro Hæresiarchis non admittendis; sed brachio sæculari omninò tradendis, multùm vrgent contra allata ex Iure canonico, vt notat Pegna *com.* 64. *cit.* §. *Iam leges ciuiles.* nam crimen hæresis est hoc tempore merè ecclesiasticum; & ideò est iudicandum secundùm Canones; neque Inquisitores, & Ministri Ecclesiæ, quando agitur de hominis vita, quicquam debent ex se definire, aut facere, nisi sit expressum in Iure canonico: in quo tamen non est expressum, quòd Hæresiarchæ in nullo casu sint recipiendi; sed semper, & omninò sint tradendi brachio sæculari.

Et propter has rationes etiam Suar. *disp.* 23. *sect.* 2. *cit. n.* 11. primam sententiam solùm ait esse admittendam cum aliqua moderatione; ita, scilicet, vt non commonitet, & de facili admittantur Hæresiarchæ; sed solùm in aliquo raro casu, & interueniente authoritate supremi Senatus; & quando magna, & ferè euidentia in eis appareant signa diuinæ illuminationis; 25.

Hæresiarchæ non sunt recipiendi de facili. & sine magna consideratione.

nationis; & quando speratur magna vtilitas aliorum fidelium, & negotium fidei multum illuminatur, & promouetur, vt *paulo antè* retulimus ex Concilio Biterrensi.

Et reuera si hæc non concurrant, neque etiam Authores secundæ sententiæ dicunt esse parcendum Hæresiarchis: siquidem Pegna *com. 64. cit. §. Hac sententia.* expresse asserit, quòd suo iudicio, spectata horum temporum conditione, in quibus Hæretici nihil non audent, absque vllo errore potest communiter practicari prima sententia; & omnis Hæresiarcha potest puniri vltimo supplicio, etiamsi ostendat conuersionem non fictam. Et *paulò pòst, §. Hoc vero.* Decretum Concilij Biterrensis, de Hæresiarchis perpetuo carceri mancipandis, tunc ait, posse præcipue obseruari, quando Hæresiarcha est magnæ authoritatis, doctrinæ, aut dignitatis; & facilè speratur, multos esse conuersurus sua authoritate. Et *inferius, §. Item hæc sententia.* addit, quòd tunc maximè potest habere locum, quando Hæresiarcha sponte, & non inquisitus, nec nominatim citatus, aut vocatus accedit ad confitendum suum delictum, & ad misericordiam implorandam, cùm semper agatur mitiùs cum sponte venientibus, & confessis, quàm cum accusatis, & conuictis, vt notat Glossa *in cap. De hoc. de simonia.* Et denique §. *Tametsi autem.* concludit, quòd prudentissimi debent esse Inquisitores in recipiendis Hæresiarchis, cùm eorum conuersiones maiori ex parte sint fictæ, & simulatæ; & plerunque ideò simulent resipiscere, vt in errore diutiùs perseuerent, & plures decipiant: & addit, quòd grauissimæ pœnitentiæ sunt illis iniungendæ, eæque non sunt mitigandæ, nisi pòst longum tempus, & post exhibita manifestissima signa veræ pœnitentiæ, & humilitatis; & quòd simpliciter illi non videntur recipiendi, qui diu resistunt admonitioni, & cohortationi; & solùm conuertuntur, quando instat eorum traditio potestati, & brachio sæculari: quia, scilicet, in tali casu potest de illis esse suspicio valdè probabilis, quòd solùm conuertantur ex metu mortis, & vt mortem effugiant. Et denique, quòd
26. illis nullo modo est parcendum, qui Regibus, aut Principibus, Reginis, vel filiis Regum hæreses persuaserunt, aut persuadere conati sunt: quia, præter crimen hæresis, sunt etiam rei læsæ maiestatis; & qui Principem tentat corrumpere, aut deprauare, in totam Rempublicam peccat, cùm communiter tales sint subditi, quales sunt Principes, & Magistratus;
27. & licitum sit aliquando propter immanitatem facinorum recedere in pœnis à communibus regulis, & transgredi leges, vt notant Innocentius, & Hostien. *in cap. 1. de constit.* & alij communiter apud Tiraq. *tr. de pæn. temper. aut remitt. causa 49. n. 16. & 26.* & ideò non sit periculum, vt in his puniendis peccetur contra clementiam, & benignitatem Ecclesiæ.

Qui Reges, & Principes inducunt in hæresim, non sūt recipiendi.

Propter immanitatē facinorum licitum est aliquādo in pœnis recedere à communibus legibus.

Et cum his omnibus limitationibus, & moderationibus vtriusque sententiæ, nemo non videt, vix vllam inter ipsas remanere diuersitatem, & licitè posse Hæresiarchas, & Dogmatizantes non recipi; sed omninò tradi potestati, & brachio sæculari; & quoad hoc haberi tanquàm relapsos, quando ex aliquo capite potest rationabiliter timeri, quòd eorum conuersio sit ficta, & simulata; & non potest ex eorum vita rationabiliter sperari magna conuersio aliorum; & ipsi Hæresiarchæ non sponte accedunt, sed citati, & vocati; & multùm resistunt exhortationi, & monitioni; vel suam hæresim persuadent, vel tentant persuadere Principi, aut Regi, vel Reginæ, &c. Et contrà licitè posse etiam recipi, & non tradi brachio sæculari, & non haberi, tanquàm relapsos, si res, & circunstantiæ iam explicatæ opposito modo se habeant. Et quod *suprà* diximus de veris relapsis *n. 21.* ex Hostien. *in cap. Ad abolendam, n. 11. de Hæret.* & ex aliis pluribus, quòd possint etiam ipsi aliquando recipi, si sponte veniant, & dent euidentia signa veræ, & non fictæ conuersionis: & quòd hoc sit relinquendum arbitrio Iudicis, iuxta cap. *Ex parte. de transact.* potiori ratione videtur dicendum, etiam de Hæresiarchis, & Dogmatistis. Et in his præcipuè est attendendum, quòd verè, & ex animo conuertantur; non autem fictè, & simulatè. Et veræ 28.
conuersionis illa possunt accipi, vt signa certiora, quæ fuerint signa veræ humilitatis: vt, verbi gratia, si prompto animo acceptent gestare habitum pœnitentialem, cum solitis crucibus, ex panno alterius coloris, ante pectus, & posteriùs inter spatulas; & stare in celebrioribus Festiuitatibus ante fores Ecclesiæ, suásque culpas publicè audire recitatas per Notarium, aut alium quocunque ex suggestu, vel ex loco præalto, & alia huiusmodi, de quibus præcipitur in Directorio Inquisitorum *part. 3. n. 175. pag. 495. in fine*, & apud Pegnam *ibidem, com. 42. pag. 498.* & Farinacium *tract. de hæresi, quæst. 193. à n. 91.* & Suar. *disput. 23. sect. 2. n. 17. in fine:* quia enim communiter Hæresiarchæ ad hæreses inueniendas, & prædicandas maximè mouentur, & inducuntur ex motiuo superbiæ, & vanæ gloriæ, & vt aliis appareant sapientiores, & meliores, vt patet ex S. August. *lib. de vtilitate credendi, initio, tom. 6.* & apud Sanctum Thomam *2. 2. quæst. 11. art. 1. in argumento 2.* quandiu hanc superbiam non planè abiecerint, & oppositam humilitatem non appareant ex animo amplexi esse, semper potest rationabiliter timeri, quòd fictè, & simulatè; non autem verè, & ex animo conuertantur.

Certiora signa veræ conuersionis pro Hæresiarchis, sunt illa ipsa, quæ sunt signa vera humilitatis.

DISPVTATIO XXXIX.

De excommunicatione, quæ est prima, & maxima inter pœnas spirituales Hæreticorum.

1. *Hæretici sunt excommunicati.*
2. *Pœna excommunicationis lata sententia.*
3. *Excommunicatio contra Hæreticos quomodo possit dici de iure diuino, aut de iure ecclesiastico.*
4. *Hæreticus purè externus non est excommunicatus.*
5. *Nec eius peccatum de iure communi est reseruatum.*
6. *Hæreticus purè internus non est excommunicatus.*
7. *Ecclesia non iudicat de occultis.*
8. *Iurisdictio Ecclesiæ in actus merè internos est solùm pro foro interno, vel solùm est voluntaria.*
9. *Non desunt, qui putent, Hæreticum purè internum esse excommunicatum.*
10. *Credentes Hæreticorum quinam sint, & quomodo incurrant excommunicationem.*
11. *Hæresis merè interna non est reseruata.*
12. *Actus merè interni non sunt intelligendi esse reseruati.*
13. *Omnis, & solus Hæreticus internus simul, & externus est excommunicatus.*
14. *Quomodo ad iurisdictionem, aut eius vsum, vel exercitium requiratur cognitio actualis delicti, aut causæ.*
15. *Quare Ecclesia possit punire per excommunicationem Hæreticos occultos per accidens, non autem occultos per se.*
16. *Potestas directa in actus merè internos potuit absolutè communicari Ecclesiæ; sed de facto non est communicata à Christo.*

Vt

Vt distinctiùs explicemus pœnas Hæreticorum, & æqua dicamus de singulis, ab illis incipimus, quæ priuant bonis spiritualibus, & ideò dicuntur spirituales, inter quas prima est excommunicatio, vtpote omnium pœnarum maxima, & quæ in Iure Canonico morti æquiparatur, vt notat Panorm. *in cap. Qui furatur. n. 4. de furtis.*

1. *Hæretici sunt excommunicati.*

Et hanc ab Hæreticis verè incurri, quando falsum discredunt articulos fidei propositos generaliter ab Ecclesia, vt credendos ab omnibus; non autem solùm discredunt reuelationes priuatas, de quibus diximus *supra disput. 37. num. 2.* non solùm patet quotannis ex Bulla Cœnæ, *num. 1.* sed etiam ex Iure communi cap. *Achatius. 24. quæst. 1.* & cap. *Ad abolendam.* & cap. *Excommunicamus. 1. & 2. de Hæret.* & cap. *Nouerit. de sententia excommunicationis,* & cap *Quicumque. de Hæreticis, in 6.* Et excommunicatio meritò fertur, prima inter alias pœnas, cùm possit esse medicinalis ipsis Hæreticis, & alijs fidelibus sit maxime necessaria, & salutaris, ne inficiantur, & corrumpantur etiam ipsi illorum consortio. Et rectè ab Ecclesia, eiúsque Sacramentis, & suffragiis, & omni alia communicatione fidelium excludantur, & eiiciantur per sententiam, qui sponte se ab illa separant, & excludunt per hæresim.

2. *Per excōmunicatione latæ sententiæ.*

Et quòd hæc pœna sit latæ sententiæ, non autem solùm ferendæ, patet manifeste ex citatis Canonibus, & ex communi sententia notat Suar. *disput. 21. de fide, sect. 1. num. 7.*

Neque facit in contrarium Sanctus Thomas 2. 2. *quæst. 11. art. 3.* quando ait, Ecclesiam ex misericordia, quam habet ad conuersionem errantium, non statim damnare Hæreticos; sed solùm post primam, & secundam correptionem, vt Apostolus monet *ad Titum 3.* & postmodum si illi adhuc sint pertinaces, non ampliùs sperare de illorum conuersione; sed prouidere aliorum saluti, eos separando per sententiam excommunicationis, & vlteriùs relinquendo Iudicio sæculari exterminandos de mundo. Nam sensus Sancti Thomæ est ille ipse, qui est Sancti Pauli, id est, quòd Hæreticus non statim, atque habet errorem in intellectu contra fidem, damnatur, & punitur ab Ecclesia, etiam per excommunicationem; sed tunc solùm quando in illo est pertinax, & semel, aut iterum de illo admonitus, & correptus, adhuc persistit, vt *suprà* diximus, dum ageremus de pertinacia: & si pertinacia adhuc vlterius perseueret, etiam Ecclesia progreditur vlteriùs, relinquendo talem Hæreticum Iudicio sæculari exterminandum de mundo. Et hunc esse sensum Sancti Pauli expressè habet Sanctus Chrysostomus *homilia 6. in eum locum,* & Cornelius à Lapide *ibidem,* & Canus *lib. 12. de locis theolog. cap. 9. in fine.* & apud Suar. *disp. 21. sect. 1. cit. num. 7.* Et huic sensui etiam insistere Sanctum Thomam, clarè patet ex ipso contextu.

Et hæc expositio videtur multò aptior, quàm illa eiusdem Suarij *num. 7. cit. in fine,* quòd Sanctus Thomas solùm attenderit ad Iura antiquiora, secundùm quæ excommunicatio contra Hæreticos nondum erat latæ sententiæ, sed solùm ferendæ. Nam contrà est, vt notat Bannes *in commentario ad illum articulum. 6. Notandum est tamen* quia cap. *Ad abolendam. de Haret.* vbi fertur excommunicatio latæ sententiæ, dicitur emanasse à Lucio Papa; & cap. *Ex communicamus. 1.* emanasse ab Innocentio III. in Concilio Lateranensi; & cap. *Excommunicamus. 2* à Greg IX. qui tamen Pontifices fuerunt antiquiores S. Thomâ; & ideò non potest hic ignorasse huiusmodi decreta, & adhuc putasse, quòd excommunicatio Hæreticorum esset solùm ferendæ sententiæ.

3. *Excommunicatio contra Hæreticos quomodo possit dici de Iure diuino, aut de Iure ecclesiastico.*

Vtrùm autem huiusmodi excommunicatio contra Hæreticos sit dicenda de Iure diuino, vt volunt aliqui apud Suar. *disp. 21. cit. sect. 1.* & apud Marium Alterium *tom. 1. de natura excommunicationis, disp. 3. cap. 2. §. Tertiò, posset quis postulare.* & apud Azor. *part. 1. lib. 8. cap. 10. quæst. 2* & apud Sanchez *lib. 1. in Decal. cap. 9. num. 2.* an verò solùm de Iure ecclesiastico, potiùs videtur quæstio de nomine, quam de re: nam tenetur prohibitio communicandi cum Hæreticis, & obligatio eos vitandi per se, & directè cadens in ipsos fideles, est de Iure diuino naturali, ex quo vnusquisque tenetur non communicare cum infidelibus in eorum doctrina, & ritibus; neque tantam familiaritatem cum illis habere, vt veniat in suspicionem, quòd illis consentiat etiam circa fidem: siquidem hæc etiam suspicio voluntariè, & aduertenter causata, est aliquo modo contra confessionem fidei, vt notat Suar. *sect. 1. cit. num. 4.* ex Sancto Leone *serm. 18. de Passione.* Vnde & familiaritas cum Hæreticis, ex qua oritur huiusmodi suspicio, punitur in Iure canonico per suspensionem ab officio, & beneficio ecclesiastico, donec de illa fiat purgatio canonica, cap. *Inter sollicitudines. de purgat. canon.* Et eadem ratione vnusquisque tenetur ex eodem præcepto diuino naturali vitare scandalum, & periculum subuersionis in fide, tam proprium, quam alienum; ne, scilicet, ex consortio cum Hæreticis ipsemet peruertatur, & eius exemplo etiam alij in eandem familiaritatem, & in idem periculum inducantur, & ne ipsi Hæretici fiant audaciores, & obstinatiores in sua hæresi, dum ea minimè obstante familiariter, & perhumaniter tractantur à Catholicis. Atque hæc obligatio diuina, & naturalis, sæpissimè memoratur, & declaratur in sacris Litteris, vt patet ex Sancto Ioanne Epistola 2. *Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non affert, nolite eum recipere in domum, nec aue ei dixeritis: qui enim dicit illi, aue, communicat operibus eius malignis.* Et ex Sancto Paulo ad Roman. 16. *Rogo vos, vt obseruetis eos, qui faciunt dissensiones, & offendicula præter doctrinam, quam vos didicistis: & declinate ab illis.* & 1. ad Thessalon. 3. *Denunciamus vobis in nomine Domini Iesu Christi, vt subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinatè, & non secundum traditionem, quam acceperunt à nobis.* Et ad Gal. 1. *Si quis vobis euangelizauerit, præter id, quod accepistis, anathema sit.* id est, à vobis quàm maximè sepositus, & separatus, & execrationi, & abominationi, quam maxime habitus, vt *ibi* notat Sanctus Hieronymus, & videre est apud Toletum *in cap. 9. Epistolæ ad Roman. annot. 3.*

Contrà verò excommunicatio, quæ est censura, & pœna ecclesiastica, de qua loquimur, cadit directè supra ipsos Hæreticos, eosque priuat Sacramentis, & suffragiis, & communicatione fidelium, etiam ciuili, vt communiter dicitur in materia de censuris. Et quamuis potestas, quæ est in Ecclesia ad instituendam, & ferendam hanc pœnam spiritualem, & ad puniendos peccatores inobedientes, & contumaces, sit de Iure diuino, & immediatè sit habita ab ipso Christo, vt patet ex Sancto Paulo 2. ad Corinth. cap. 10. *Secundùm potestatem, quam dedit nobis Dominus in ædificationem, & non in destructionem.* & cap. 13. *Absens scribo, vt non præsens duriùs agam secundùm potestatem, quam dedit mihi Dominus.* Vsus tamen istius potestatis, & specialis institutio excommunicationis, & censurarum, quòd habeant hos, vel illos effectus, est solùm ab ipsa Ecclesia, & multò magis applicatio, vt sic dicam, vel impositio actualis excommunicationis, vel alterius censuræ iam institutæ ad hanc, vel illam personam, & propter hoc, vel illud delictum, vt videre est apud Suar. *de censur. disp.*

disp.2.sect.1. & in casu præsenti de excommunicatione contra Hæreticos, *disp.21.de fide,sect.1.cit.n.4. & 5.* ex communi sententia Scholasticorum.

Vnde, si per excommunicationem Hæreticorum intelligamus prohibitionem factam fidelibus, ne cum illis communicent, per eas omnes communicationes, quæ possunt ipsis fidelibus creare periculum incidendi in hæresim, & suspicionem probabilem, quòd etiam ipsi cum Hæreticis sentiant, rectè potest dici, quòd sit de iure diuino; & in hoc sensu possumus interpretari eos omnes Doctores, qui hoc asserunt, & solùm hoc probant ea omnia loca Scripturæ, quæ ipsi afferunt, & ea loca antiquorum Conciliorum, & Patrum, quæ ipsi inducunt, vt videre est apud Suar. *disp.21.sect.1.cit.n.1. & 2.* Si verò illam intelligamus, quæ verè, & propriè est excommunicatio, & directè fertur in ipsos Hæreticos, & delinquentes, & in illis producit eas priuationes bonorum spiritualium, quæ ab Ecclesia sunt institutæ, vt induendæ per talem sententiam, & censuram, omninò est de iure ecclesiastico, & positiuo: & in hoc sensu loquuntur Scholastici, qui communiter hoc affirmant.

Vt verò explicemus, quinam Hæretici sint ipso facto excommunicati; & puniti ab Ecclesia per hanc pœnam spiritualem:

4. *Hæreticus purè externus non est excommunicatus.*

Primò certum est, quòd si quis sit Hæreticus solùm externus, & hæresim proferat, vel profiteatur, aut fidem neget solùm exteriùs, verbi gratia, ex metu, vel ex cupiditate; non autem interiùs consensum præbeat infidelitati, & mente, & animo verè fidem retineat; non incurrit excommunicationem, aut pœnas Hæreticorum. Ita S. Antoninus *part.2.tit.18. cap 5. & 6.* Simanchas *de cathol.instit.tit.17.n.36.* Pegna *ad Directorium Inquisitor.part.1.quæst.9.com.24. pag.66.* & *part.2.comm.66.* Syluest.*verb. Apostasia,1. quæst.1.* & *verb.hæresis,quæst.5.6.& 9.* Nauar.*in Manuali.c.11.n.27.* & *cap.27.n.56.* Sanchez *lib.2.in Decal.cap.5.n.8.* Suar.*de relig.tom.1.lib.2.de superstit.cap.6.n.21.* & *disp.14.de fide, sect.6.n.4.* & *disp.21.sect.2. n.1.* & *de censur.disp.4.sect.3.n.15.* Azor.*part.1.lib.8. cap.9.quæst.9. & seqq.* & *cap.21.quæst.5. & 6.* & alij apud ipsos, vt etiam *supra* indicauimus, dum ageremus de confessione fidei, *disp.11.n.3.* quanuis oppositum sentiat Caiet.*2.2.quæst.94.art.1.* nam reuera, qui solùm exteriùs fidem negat, eámque retinet mente, & animo, non est Hæreticus, nisi fictus, & simulatus: & ideò nec comprehenditur legibus latis contra Hæreticos, cùm illæ sint odiosæ, & ideò strictè intelligendæ de solis Hæreticis veris; qui verè perfecerunt, & consummarunt delictum, & crimen hæresis; non autem sint extendendæ ad Hæreticos falsos, & simulatos. Vnde, quanuis hoc crimen simulandi hæresim, & fidem negandi, grauissimum sit, & grauissimè puniendum, & semper solitum puniri grauissimè ab Ecclesia, vt patet ex Concilio Ancyrano, & Eliberitano I. & II. & apud Suar. *disp.14.de fide, sect.6. cit. n.3.* non tamen est punitum ipso iure pœna excommunicationis, qua punitur ipsa hæresis vera, nec vlla alia censura, cùm nullum tale ius reperiatur: & ideò nec est de iure reseruatum Papæ,

5. *Nec enim peccatum de iure cõmuni est reseruatum.*

vt notat Suar. *ibidem, n.5.* cùm communiter nullum peccatum sit Papæ reseruatum, quod non habeat annexam censuram, vt communiter dicitur in materia de casibus reseruatis.

Dixi tamen, huiusmodi Hæreticum purè externum non incurrere excommunicationem, aut pœnas Hæreticorum: quia, si alioqui fidem negando exteriùs, & hæresim simulando, Hæreticis faueat, aut eos defendat, benè potest incurrere excommunicationem, & pœnas fautorum, aut defensorum, vt notat Nauar.*in Manuali, cap.11.n.27.* & subdit Suar.*disp.21.de fide, sect.21.n.1.* de quibus tamen in præsentia non agimus.

Atque hoc est multò probabilius, quàm oppositum, quod asserit Caiet. *2.2. quæst.12 art.12. in fine,* vbi de idololatra, & Hæretico tantùm externo asserit, quòd quanuis non sit idololatra, aut Hæreticus secundum mentem, est tamen subiectus iuribus Dei, & hominum, contra idololatras, & Hæreticos; quanuis hæc iura mitiùs contra ipsum sint exercenda.

Neque facit pro Caietano cap. *Contra Christianos. de Hæret.in 6.* vbi statuitur, quòd qui redeunt ad ritus infidelium, sunt puniendi, tanquam Hæretici: quod idem statuitur etiam per Extrauagantes Nicolaï IV. & Gregorij II. apud Directorium Inquisitorum *part.2.quæst.44. & 45.* nam, vt diximus, huiusmodi leges, cùm sint pœnales, & odiosæ, sunt strictè interpretandæ de reditu perfecto, & consummato; qui tamen simul includit actum internum, & externam significationem, seu expressionem illius; non autem solam externam simulationem: & si fortè, etiam hæc in foro externo puniatur iisdem pœnis, quibus punitur verus reditus ad ritus infidelium, hoc ideò est, quia non scitur, nec creditur solùm esse simulatio reditus; sed præsumitur esse reditus verus, & ex animo recedendi à fide, & redeundi ad infidelitatem: & ideò etiam impenditur absolutio à censuris, saltem ad cautelam; quæ tamen præsumptio in foro conscientiæ non habet locum: & si probetur sufficienter, etiam in foro externo, quòd sit falsa, neque etiam in foro externo inducet pœnam, quam alioqui inducit pro delicto præsumpto.

6. *Hæreticus purè internus nõ est excommunicatus.*

Secundò, certum est, quòd si quis sit Hæreticus solùm internus, & mente, & animo verè præstet assensum hæresi, & infidelitati; sed illum retineat solùm interiùs, non autem prodat exteriùs, verbo, aut signo; non incurrit excommunicationem, & pœnas Hæreticorum. Ita S. Antoninus *part.3.tit.24. cap.4. initio.* Palud.*in 4.dist.13.quæst.3 art.1.conclu 8.* Mar.*in 3.dist.25.quæst.3.in fine.* Caiet.*2.2.quæst.11.art.3. in fine, &* in *Summa, verb.hæresis, in fine.* Sot.*in 4.dist. 22.quæst.2.art.2. vers. Hoc autem supposito. & art. 3. post 5.conclus.casu 1.* Castr. *lib.2.de iusta Hæreticorum punitione, cap.18. & lib.2.de leg. pœn. cap.15.* Valent. *2.2. disput.1. quæst.11. puncto 3.in fine.* Suar.*de censur. disput.4. sect.1. & lib.4.de legibus, cap.12. & disp 21. de fide, sect.2.n.4. & seqq.* Azor.*part.1 lib.8.cap.10. quæst. 3.* Auila *de censuris, part. 1.dub.10. conclus.1.* Vasq.*1.2.disp.160.cap.5.n.22.* Sanchez *lib.2.in Decal.cap.8.n.2.* Sayrus *de censuris, lib.3.cap 4.n.21.* Syluest. *excommunicatio, 7.n.4.not.2. in fine,* Couar. *in reg.peccatum, part.2.initio, n.7.* Nauar.*in Man.cap. 11.n.22.* Simanchas *de cathol.instit.tit.42.n.3.& seqq.* Iul. Clarus *in pract. crim.lib.5.§. Hæresis. num.23.* & omnes communiter tam Theologi, quàm Canonistæ apud Sanchez, & apud Suar.*loc.cit.* Et ratio est:

7. *Ecclesia nõ iudicat de occultis.*

quia Ecclesia in foro externo, & in ordine ad externam administrationem, & disciplinam ecclesiasticam, ad quam certè pertinet excommunicatio, & pœnæ, quæ feruntur contra delicta, nec iudicat, nec potest iudicare de occultis; sicut nec potest modo humano illa cognoscere. Et quemadmodum Ecclesiæ pro externo regimine solùm est data potestas iudicandi de manifestis, cap. *Sicut tui.* & cap. *Tuanos. de simonia,* & cap. *Erubescant. distinctione 23.* & iudicium de occultis soli Deo est reseruatum, de quo dicitur *1. Reg. 16.* quòd intuetur cor, & *1. Corinth.14.* quòd in die Iudicij illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium: ita & Ecclesiæ pro eodem externo regimine est solùm

data

data poteſtas puniendi crimina, quæ ſunt per ſe manifeſta; non autem illa, quæ ſunt per ſe occulta, vt certe eſt hæreſis merè interna. Vnde, & cap. *Christiana.* 31. *quæſtione* 5. abſolutè dicitur, quòd peccata latentia non habent vindictam: & cap. *Cogitationis. de pœnit. diſtinctione* 1. quòd cogitationis pœnam nemo patitur.

8\.

Iuriſdictio Eccleſiæ in actus merè internos, eſt ſolùm pro foro interno, vel ſolùm eſt voluntaria.

Dico autem, pro externo regimine: quia, ſi loquamur de poteſtate Eccleſiæ, in tota ſua latitudine ſumpta, ea eſt non ſolùm de manifeſtis, ſed etiam de occultis: quia eſt non ſolùm pro foro externo, & pro externo regimine, & bono totius Communitatis; ſed etiam pro foro interno, & pro interno regimine, & bono ſpirituali cuiuſque particularis, & priuati; & non ſolùm eſt iuriſdictio, quæ appellatur inuoluntaria, & exercetur in ſubditum, ſiue conſentientem, & volentem, ſiue inuitum, ac repugnantem; ſed etiam eſt iuriſdictio voluntaria, quæ ſolùm exercetur in ſubditum ex illius conſenſu, & voluntate, vt benè explicat Suarius *lib. 4. de legibus, cap.* 12. *citato, num.* 9. & *diſputatione* 21. *de fide, ſect.* 2. *citata, num.* 5. & ideò verè poteſt pro foro interno, & in iudicio confeſſionis ſacramentalis cognoſcere, & iudicare, & punire etiam actus, & peccata merè interna, quando hæc ſponte ſubiiciuntur tali iudicio ab ipſis reis, & per iuriſdictionem voluntariam iam dictam, verè poteſt per Indulgentias remittere pœnas peccatis debitas, & relaxare, & commutare obligationes votorum, etiam internorum, quando ſic poſtulant ipſi vouentes, & Prælatis Eccleſiæ ſunt ſaltem cognita ſub conditione: vt, ſi dicant, verbi gratia: Diſpenſo tecum in tali voto merè interno, ſi emiſiſti. vt notat Vaſquez 1. 2. *diſputatione* 160. *cap.* 4. *num.* 17. & 18. Non tamen poteſt hæc facere pro foro externo, & in externo iudicio per iuriſdictionem inuoluntariam: & cùm Chriſtus illi dederit omnem poteſtatem pro illo foro; non tamen dedit pro hoc: & benè ſic diſtinxit has poteſtates ex Sancto Thoma *in 4. diſtinctione* 18. *quæſtione* 2. *articulo* 2. *quæſtiuncula* 1. quia in foro conſcientiæ, & interno cauſa erat agenda inter hominem, & Deum: & ideò opus fuit facultate ſoluendi ea, quæ ligant hominem quoad Deum, quales ſunt ſine dubio etiam actus merè interni, & reatus pœnarum, quæ manent ſoluendæ in Purgatorio, & hominem adhuc retinent obſtrictum Deo, & diuinæ iuſtitiæ: at verò in foro externo non erat cauſa agenda, niſi hominis ad hominem; & ideò ſatis fuit facultas ſoluendi illa, quæ homines ligant in comparatione ad homines, quales ſunt ſoli actus externi: & ſimiliter quia poteſtas, & iuriſdictio voluntaria debebat ſolùm eſſe in bonum, & commodum cuiuſque priuati; poteſtas verò, & iuriſdictio inuoluntaria in bonum Communitatis; rectè illa eſt tributa pro actibus merè internis, vt ſunt diſpenſationes, & commutationes votorum, quando hæc ſunt merè interna, & remiſſiones, vel condonationes pœnarum per Indulgentias: hæc verò eſt ſolùm tributa pro externis: & ſi hæc vtraque, & tota poteſtas intelligatur generaliter fuiſſe conceſſa, generaliſſima illa conceſſione Matthæi 16. *Quodcunque ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cælis: & quodcunque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cælis.* omninò debet intelligi fuiſſe conceſſa cum diſtributione accommoda, iuxta finem cuiuſque facultatis, & iuxta exigentiam cuiuſque fori, id eſt, poteſtas, & iuriſdictio voluntaria, & pro foro interno, cum extenſione ad actus merè internos; & poteſtas, & iuriſdictio inuoluntaria, & pro foro externo, cum reſtrictione ad ſolos actus externos: quia ſic poſtulabat finis cuiuſque. Et ideò quia excommunicatio ex propria ſua ratione maximè pertinet ad forum externum, vtpote ſeparans à communione fidelium, vt notat Sanctus Thomas *in 4. diſtinct.* 18. *quæſt.* 2. *art.* 2. *quæſtiunc.* 1. *citata*, non poteſt aliter eſſe, aut aliter ferri, niſi ex iuriſdictione inuoluntaria, quæ ſola exercetur in foro externo contra inuitos, ac repugnantes; ac proinde non poteſt incurri per actus merè internos, qualis eſt hæreſis ſola mente concepta, ac retenta, cùm ad huiuſmodi actus non ſe extendat huiuſmodi iuriſdictio, vt diximus.

Atque hoc eſt multò verius, quàm quod aſſerit Gloſſa 24. *quæſt.* 1. *initio, verb. Qui verè.* & *in cap. Cogitationis. verb. Patitur. de pœnit. diſt.* 1. & *in Clementinam* 1. §. *Verùm. verb. Eo ipſo. de Hæreticis.* & *in cap. vnicum*, §. *Omnem. de Schiſmaticis*, *in* 6. Felin. *in caput primum de præſumptione, num.* 7. & apud ipſum plures alij Canoniſtæ, & ex Theologis Adrianus *in 4. in materia de Confeſſione, quæſt.* 2. §. *Alij probant.* & *quodlib.* 8. *quæſt.* 1. & aliqui alij apud Sanchez *lib.* 2. *in Decalogum, cap.* 8. *num.* 1. excommunicationem latam contra Hæreticos, incurri etiam ab illis, qui ſunt Hæretici purè mentales, & per ſe occulti, cùm etiam illi ſint perfectè Hæretici, & crimen hæreſis perfectè conſummetur ſola mente, & ſolo aſſenſu cum pertinacia contra definitionem Eccleſiæ. 9.

Non deſunt, qui putãt, Hæreticum purè internum eſſe excommunicatum.

Sed contrà eſt: quia, vt diximus, non ſic conſummatur in ordine ad poteſtatem punitiuam, quam habet Eccleſia in foro externo, & pro externo regimine; quamuis ſic conſummetur in ordine ad Deum, & in ordine ad poteſtatem Eccleſiæ pro foro interno, & pro bono cuiuſque priuati.

Et quod dicimus de huiuſmodi Hæreticis purè mentalibus, eſt etiam intelligendum de iis, qui dicuntur credentes Hæreticorum, vel credentes Hæreticis, ſi hoc nomine illi intelligantur, qui non ſunt per ſe ipſi hæreſum inuentores, & Magiſtri: ſed Magiſtris, & inuentoribus voluntariè adhærent, & credunt hæreſes, quaſi in fide illorum; neque aliter ſciunt illas diſtinguere, & explicare, ſicut & credentes Eccleſiæ illi dicuntur, qui ſolùm confusè, & indiſtinctè id credunt, quod credit Eccleſia; neque aliter ſciunt rationem reddere ſuæ fidei, vt benè explicat Suar. *diſp.* 21. *de fide, ſect.* 2. *n.* 7. & *diſput.* 24. *ſect.* 1. *n.* 1. vel etiam illi, qui ſpecialiter, & explicitè nulli hæreſi adhærent; ſed ſolùm implicitè, & generaliter credunt, Hæreticos habere bonam fidem, & eſſe bonos homines, vt exponit Palud. *in 4. diſt.* 13. *quæſt.* 3. *con cl.* 7. & Pegna *ad Directorium Inquiſitorum, part.* 2. *com.* 75. Nam, quamuis in Iure canonico excommunicatio lata contra Hæreticos, etiam extendatur ad credentes Hæreticorum, cap. *Excommunicamus.* 1. §. *Credentes. de Hæret.* debent tamen etiam ipſi non eſſe credentes purè interni, & purè mentales; ſed debent ſuam credulitatem aliquo modo declaraſſe, & expreſſiſſe exteriùs; & aliqui non cadunt ſub hanc poteſtatem punitiuam Eccleſiæ, neque incurrunt excommunicationem iam latam, vt patet ex dictis, & notat Suar. *diſp.* 21. *ſect.* 2. *n.* 7. *cit.* & *de cenſur. diſp.* 3. *ſect.* 2. *n.* 10. & alij, de quibus *infrà, diſp.* 44. 10.

Credentes Hæreticorũ quinam ſint, & quomodo incurrant excommunicationẽ.

Atque hinc fit, vt huiuſmodi hæreſis, vel credulitas purè interna nulli ſit reſeruata: ſed liberè, & licitè poſſit abſolui à quocunque Confeſſario approbato, vt etiam *ſuprà* diximus *n.* 5. de hæreſi purè externa, & ex communi ſententia notat Sanchez *lib.* 2. *in Decalog. cap.* 8. *cit. n.* 3. & Suar. *de cenſur. diſp.* 21. *ſect.* 2. *n.* 2. 11.

Hæreſis merè interna non eſt reſeruata.

Et quamuis, abſolutè loquendo, non ſit negandum, 12.

Aliàs mer. internâ non sunt intelligenda esse reseruati.

dum, quòd potestas reseruandi peccata, quam habent Superiores, & Prælati Ecclesiæ, se extendat etiam ad hæresim, & ad peccata merè interna, cùm reuera reseruatio, per se loquendo, non sit pœna; sed sola negatio, vel ablatio iurisdictionis pro foro interno: quia tamen ex communi sententia, est valdè alienum à prudenti, & suaui gubernatione, quam tenet Ecclesia, vt de facto reseruentur peccata merè interna, vt notat Sanchez *cap. 8. cit. num. 4.* & esset error, si reseruarentur, & intolerabile esset, si semper esset recurrendum ad Papam pro peccatis internis, quæ sunt ex se occultissima, & frequentissima; & vix potest aliquis secum ipse discernere, vtrùm illis consenserit, néne, vt loquitur Sotus *in 4. distinct. 18. quæst. 2. art. 5. vers. Vtrùm verò. pag. mihi* 486. imò & esset culpa, vt tradit Bartholomæus Ledesma *in Summa, de Sacrament. dub. 16. de Confessario, fundamento 2. in fine*, nunquam debent intelligi sub quacunque reseruatione peccatorum esse comprehensa peccata purè interna, nisi clarissimis, & expressissimis verbis id declaretur: & subdit Sanchez *num. 4. cit.* ne alioqui temerè intelligantur Superiores, & Prælati sic reseruantes, recedere à communi vsu Ecclesiæ, & agere imprudenter; & errorem, & culpam committere, vt loquuntur Authores citati.

13.

Omnis, & solus Hæreticus internus simul & externus, est excommunicatus.

Tertiò, & ex his colligitur, per eum omnem, & solum Hæreticum incurri excommunicationem, & pœnas spirituales latas in iure contra Hæreticos, qui neque sit Hæreticus purè externus, neque Hæreticus purè internus; sed simul sit internus, & externus; & ita in animo habeat hæresim per verum assensum, quem illi præstitit cum pertinacia, vt etiam exteriùs signo aliquo illam prodiderit, id est, siue verbis, siue factis. Ita omnes communiter, tam Theologi, quàm Canonistæ, apud Suar. *disp. 21. de fide, sect. 2. cit. num. 6.* & apud Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 8. num. 6.* nam eo ipso, quòd hæresis est prodita exteriùs, & facta sensibilis, cadit, per se loquendo, sub potestatem punitiuam Ecclesiæ, atque adeò comprehenditur lege, puniente ipso facto omnem hæresim, dictæ iurisdictioni, & potestati subiectam.

14.

Quomodo ad iurisdictionē, aut eius vsū, vel exercitium requiratur cognitio actualis delicti, aut causa.

Quòd si dicas, posse accidere, vt quis exteriùs prodiderit suam hæresim, verbo, aut signo; sed neminem prorsus id aduertisse; & idcircò esse impossibile naturaliter, vt tale crimen cognoscatur ab Ecclesia, vel vt veniat in illius notitiam; & per consequens nec posse cadere sub illius iurisdictionem, & potestatem punitiuam, & de facto puniri, sicut nec potest cadere, aut puniri delictum merè internum, vt *suprà* diximus, cùm vtriusque sit eadem ratio, & semper pro actuali punitione delicti requiratur actualis illius cognitio.

Respondeo cum Suario *disputatione 21. sect. 2. num. 6. citato*, ad iurisdictionem, seu potestatem puniriuam delicti, quasi in actu primo non requiri cognitionem actualem illius; sed solam potentialem passiuam, quæ appellatur cognoscibilitas: hæc autem sine dubio non desideratur in hæresi, quando iam est expressa exteriùs, & facta sensibilis, cùm hoc ipso sit ex se apta mouere potentiam, & cognosci, & non contingat, nisi per accidens, quòd de facto non moueat, & de facto non cognoscatur: quia potentia cognoscitiua non est illi approximata. Et hac de causa, quæ sic se habent, dicuntur communiter à Doctoribus solùm per accidens esse occulta, & per se esse publica, aut manifesta: quia est illis merè accidentarium, vt testibus careant; & quantùm ex se, benè possent illos habere, & venire in notitiam publicam.

Ad vsum verò, aut exercitium talis iurisdictionis, aut potestatis punitiuæ, neque etiam semper requiritur actualis cognitio; sed tunc solùm, quando talis vsus est ab homine per sententiam particularem; non autem quando est à Iure per sententiam generalem: nam bene potest conditor Iuris punire generaliter per suum Ius eos omnes, qui fecerint hoc, vel illud, etiamsi non cognoscat particulariter, & in specie, quòd hic, vel ille id fecerit: & talis lex, vel sententia si intelligatur quasi secundariò lata ad singulos, & quasi singulos puniens, debet resolui, quasi in conditionalem: Punio te, si hoc feceris. Et eo ipso deinde, quòd constat vnicuique per propriam conscientiam, quòd legis conditio sit impleta, & quòd reuerà id fecerit, etiam constat, quòd sit punitus per legem, & quòd pœnam incurrerit.

15.

Quare Ecclesia possit punire per excommunicationē Hæreticos occultos per accidens, non autem occultos per se.

Atque hinc patet, diuersam esse rationem de iis, quæ sunt occulta per se, qualis est hæresis, vel actus quicunque merè internus; & de iis, quæ sunt occulta solùm per accidens, qualis est hæresis, vel actus quicunque sensibilis, & externus; sed carens testibus: nam occulta per se omninò sunt extra potestatem, & iurisdictionem, quam habet Ecclesia inuoluntariam, & pro foro externo, cùm impossibile sit, vt naturaliter veniant in notitiam, & cognoscantur particulariter; & Christus Dominus de facto non communicarit Ecclesiæ hanc potestatem, vt diximus: occulta verò solùm per accidens omninò cadunt sub talem potestatem, & iurisdictionem, cùm ex se sint cognoscibilia, & solùm ex accidente non cognoscantur.

16.

Potestas directa in actus merè internos potuit absolutè communicari Ecclesiæ; sed de facto, non est communicata à Christo.

Et quamuis, absolutè loquendo, potuerit Christus communicare Ecclesiæ directam potestatem, & iurisdictionem inuoluntariam, etiam in actus merè internos, vt notat Suarius *lib. 4. de legibus, cap. 12. num. 6.* & in tali casu potuisset Ecclesia per suas leges etiam illos directè prohibere, & punire, eæque leges satis efficaciæ potuissent habere ex conscientia cuiusque, sicut & modò habent, dum puniunt actus occultos per accidens, qui ex defectu testium non potest cognosci, & puniri à Iudice per sententiam particularem; de facto tamen non communicauit huiusmodi potestatem, vt subdit Suarius *ibidem*, cùm nihil tale habeatur in Scriptura: imò, & habeatur oppositum, quando dicitur, quòd secreta cordium Deus ipse sibi reseruauit cognoscenda, & manifestanda suo tempore, & punienda; neque Ecclesia, & Summi Pontifices sibi vnquam attribuerint, aut agnouerint potestatem directam super merè internis, imò & expressè eam negarint, dum negarunt vniuersaliter, quòd Ecclesia iudicet de occultis; neque fuerit ratio, vt Christus eam deberet communicare, nisi pro foro interno, & per iurisdictionem solùm voluntariam: siquidem actus merè interni solùm possunt pertinere ad causam hominis cum Deo; non autem ad causam hominis cum homine, vt *supra* diximus *num. 7.* ex Sancto Thoma *in 4. distinctione 18. quæstione 2. articulo 2. quæstiuncula 1.* Et ex hoc defectu potestatis directæ communicatæ à Christo super internis, clarissimè patet, quare Ecclesia non possit punire

Hæreticos merè internos, & occultos per se; siue per sententiam latam ab homine ex actuali cognitione, & probatiooe delicti; siue per sententiam latam à Iure, & quasi sub conditione, dicendo, verbi gratia: Punio te, si consenseris. possit autem punire externos, etiam per accidens occultissimos: & quare possit ex potestate, & iurisdictione voluntaria dispensare in votis merè internis, aut illa commutare, & relaxare sub conditione, dicendo, verbi gratia: Dispenso tecum, aut tibi commuto, vel relaxo hoc, vel illud votum internum, si emisisti. vt *suprà* diximus ex Vasquez 1. 2. *disp.* 160. *cap.* 4. *num.* 17. *&* 18. *pag. mihi* 81. *col.* 1. non autem possit quicquam facere super actibus merè internis ex potestate, & iurisdictione inuoluntaria.

DISPVTATIO XL.

Quibus modis Hæretici ad incurrendam excommunicationem debeant exteriùs verbis, aut factis prodidisse, & manifestasse suam hæresim.

1. *Hæresis non proditur exteriùs, nisi verbis, aut factis.*
2. *Tam verba, quàm facta, debent completè, & determinatè ducere in notitiam hæresis, & esse ex se peccatum graue contra fidem.*
3. *Qui ex sensu hæretico profert verba mutila, & orationes imperfectas, non est censendus Hæreticus externus.*
4. *Qui cifris hæresim scribit.*
5. *Qui hæresim profert per verba æquiuoca, & ambigua.*
6. *Qui profert blasphemiam etiam hæreticalem per modum tantummodo Imperatiuum, aut Optatiuum.*
7. *Qui exteriùs solùm negat propositionem theologicam, verbi gratia, quòd Christus sit risibilis.*
8. *Qui dicit, se dubitare de aliquo articulo fidei. Qui solùm in genere dicit, se habere assensum hæreticum.*
9. *Qui cogitans hæresim, annuit capite, aut plaudit manibus.*
10. *Qui credens hæresim, operatur exteriùs, quod per illam putat licere.*
11. *Qui credēs fornicationē licere, fornicatur de facto.*
12. *Credentes Hæreticorum per quas actiones, aut facta externa probentur.*
13. *Interna hæresis proditur etiam per omissiones.*
14. *Qui manifestat internam hæresim in confessione sacramentali.*
15. *Vel ad petendum consilium à Confessario.*
16. *Non autem id facit ad malum finem, & ideò simulat confessionem.*
17. *Qui manifestat quomodocunque ad bonum consilium petendum.*
18. *Secùs autem si manifestet ad petendum consilium malum.*
19. *Qui Iudici confitetur, se de præterito consensisse in hæresim.*
20. *Qui inter iocandum fatetur se consensisse in hæresim, & de hoc sibi complacet, vt de præterito.*
21. *Qui dicit, se habere propositum consentiendi in hæresim, vel apostatandi.*
22. *Qui legendo, aut transcribendo alienum librum, vel etiam disputando, aut narrando, profert suam ipsam hæresim, quam habet in mente.*
23. *Qui profert hæresim tempore somni, aut ebrietatis.*
24. *Neque est eadem ratio, si percutiat, aut occidat; idq; prauidit, vt secuturum.*
25. *Si tamen manifestatio hæresis non solùm fuit præuisa, sed etiam fuit intenta, vt secutura ex somno, vel ex ebrietate, omninò sufficit ad incurrendam censuram.*
26. *Facta externa, per quæ hæresis manifestatur, debent esse mala mortaliter.*
27. *Simonia purè mentalis non inducit excommunicationem, etiam datione, & receptione exteriùs facta, & completa.*
28. *Censura non potest imponi pro actu externo, non ex se malo; & qui merè accidentaliter, & occultè procedat ab actu interno malo.*
29. *Censura potest imponi pro actu externo, qui sit ex se malus, cum restrictione tamen, quòd procedat à certo actu interno*

POSITO, quòd Hæreticus non incurrat excommunicationem, & pœnas Hæreticorum, nisi prodat, & manifestet exteriùs suam hæresim, hoc ipsum est explicandum, quibus modis contingere debeat, vt posteà hinc iudicemus in casibus particularibus, vtrùm hic, vel ille Hæreticus sit excommunicatus, & pœnas incurrerit.

Sed breuiter est dicendū, quòd solùm dupliciter potest prodi exteriùs interna hæresis, id est, verbis, aut factis; neque vllū posse censeri externum Hæreticum, & incurrisse pœnas Ecclesiæ, nisi hæresim sufficienter manifestarit, saltem altero ex his modis, vel simul vtroque, vt videre est apud Farin. *tract. de hæres. q.* 187. *n.* 16. & in re simili de credētibus Hæreticorum, videri potest in Directorio Inquisitorum *par.* 2. *q.* 50. & apud Pegnam *ibid. com.* 75. *pag. mihi* 367. & apud Suar. *disp.* 21. *de fide, sect.* 2. *n.* 8. & Sanch. *lib.* 2. *in Decal. cap.* 8. *n.* 6. *& seqq.* nam verba ex propria institutione hoc habent, vt sint signa conceptuum; & earum, quæ sunt in anima, passionum notæ, vt patet ex Aristotele 1. *peri herm. cap.* 1. & potentia locutiua ideò homini est tributa, vt possit per illam communicare alteri suas intellectiones, & sic supplere suam indigentiam, quoad operationes animæ intellectiuæ, & fructum capere ex sociabilitate humana, vt patet *ex* 1. *Polit. cap.* 2. Et per verba, non solùm illa debent intelligi, quæ proferuntur voce; sed etiam illa, quæ exarantur scripto, cùm etiam hæc sint sensibilia, & faciant rē cognosci per sensus externos: facta verò hoc habent maximè, vt tanquā externi effectus ducant in notitiam affectus, & voluntatis internæ, tanquàm causæ, L. *Dolum. C. de dolo malo.* & *cap. Nuper. in fine, de bigamis.* Nec refert, quòd quis voluntatem suā exprimat verbis, aut factis, L. *Contra legem. ff. de legib.* & notat Gloss. *in cap. Quem progenitores.* 2. *c. q.* 1. imò plus est, quòd exprimat factis, cap. *Dilecti. de appell.* & ex Christo Domino *Ioann.* 5. opera ipsa, quæ facimus, testimonium perhibent de nobis: & quando non credimus verbis, operibus credimus, vt subdit *cap.* 10. Atque hac de causa si quis ore, aut verbis dicat, se esse Catholicum; factis verò se ostendat Hæreticum; magis contra illum est credendū factis, quàm verbis; nec verba illū excusant sufficienter, vt notat Farinac. *tract. de hæresi, q.* 187. *n.* 17. *&* 18. *pag. mihi* 189. ex Host. *in rubr. de Summa Trinitate, & fide cathol. n.* 19. Ioan. Andr. Butrio, Imola, & aliis; & argumento capituli, *Existimant.* 11. *quæst.* 2. vbi ex Sancto Hieronymo *in cap.* 1. *Epistola ad Titum,* vniuersaliter dicitur, quòd non is tantùm negat Christum, qui à Gentilibus comprehensus, negat se esse Christianum; sed etiam ille, qui facit peruersa,

1. Hæresis non proditur exteriùs, nisi verbis, aut factis

sicut

sicut & contrà eundem Christum semper confiteamur, quoties benè agimus. Et contra hanc præsumptionem Iuris, quæ desumitur ex factis hæreticalibus, vix potest afferri probatio, quæ sit sufficiens, vt notat Pegna *ad Directorium Inquisitorum, part.2. com.59. vers. Iam hoc.* & Farinac. *quæst.* 189. *cit. n.* 19. & alij apud ipsum.

2. *Tam verba, quàm facta debent complete, & determinatè ducere in notitiã hæresis, & esse ex se peccatũ graue contra fidem.* Siue autem hæresis interna prodatur verbis, siue factis; duo præcipuè debent concurrere ad hoc, vt censeantur sufficienter illam prodere, & manifestare exteriùs. Primò, vt completè, & determinatè illam significent, & præter sui notitiam, determinatè etiam ducant in notitiam illius: & deinde, vt sint ex se ipsis peccatum mortale contra fidem, id est, externa confessio, aut professio hæresis, & infidelitatis: quandiu enim deest prima conditio, & verba, vel facta, siue ex se, siue ex circunstantiis loci, & temporis, & ex antecedentibus, & consequentibus nõ ducunt determinate, & complete in notitiam interni erroris contra fidem; semper ille manet interiùs, & occultus per se, & ideò extra iurisdictionem, & potestatem Ecclesiæ; nec crimen hæresis est adhuc factum exteriùs, vt notat Vasq. *t.2. disp.160. cap.5. n.* 21. & apud illum Alphons. à Castro *lib.2. de iusta Hæretic. punit. c.18. sub initium.* Et quandiu deest secunda conditio, & externa declaratio, & manifestatio hæresis, est actus bonus, non autem malus mortaliter; non est dignus, qui puniatur per excommunicationem, vel per aliam quancunque pœnam, & tota malitia hæresis totaliter, & purè manet interiùs, vt notat Henriquez *lib.6. de pœnit. cap.14. n.6.* & Sanch. *lib.2. in Decal. cap.8. num.70.* Quo tamen modo non cadit sub potestatem, & punitionem Ecclesiæ.

Et ex his duabus conditionibus possunt explicari plurimi casus particulares.

3. *Qui ex sensu hæretico profert verba mutila, & orationes imperfectas, non est censendus Hæreticus externus.* Nam ex defectu primæ conditionis, & ex significatione non completa, & non determinata, non est censendus externus Hæreticus, qui secum ipse cogitans, & reuoluens internum assensum hæreticum, verbi gratia, quòd in diuinis non sint tres Personæ cum vnitate naturæ, exteriùs solùm profert hæc verba, quæ nullum faciunt sensum perfectum, & in nullo constituunt intellectum: Est impossibile. Nõ ita est. & similia. Neque ille, qui exteriùs profert propositionem catholicam, v.g. quòd in Christo sint duæ naturæ cum vnitate Personæ; quam tamen ipse per conscientiam erroneam putat esse hæreticam, non autem profert vlteriùs, quòd illam credat, tanquam hæreticam, neque ille, qui profert propositionem ex se non hæreticam, & non damnatam; sed cum interno proposito eam credendi, etiamsi Ecclesia illam damnet, neque hoc propositum aliter explicat, aut significat, quia in his omnibus casibus malitia hæresis non sit exterior, & verba omnia, quæ dicuntur, quamuis sint mala, vtpote dicta ex malo, & heretico animo, non sunt tamen sufficientia, vt alios ducant completè, & determinatè in illius notitiam, vt notat Suar. *disp.21. sect.2. citata, n.10.* Vasq. *part.2. disp.160. cap.5. n.21.* Azor. *part.1. lib.8. cap.9. quæst. vlt.* Sayr. *lib.3. Thes. cap.4. n....* Sanchez *lib.2. cap.8. n.7. cit. & n.11.* & alij apud ipsum.

Oppositum tamen quoad verba, & locutiones mutilas, & quoad actus quoscunque externos, qui fiãt ex interno affectu hæretico, & verè ab illo participent malitiam contra fidem, docet Garzias *de beneficiis, part.11. cap.10. num.105. & 106. pag. mihi 341. col.2.* quia Ecclesia habet potestatem in omnes actus externos, eósque omnes potest præcipere, si sint boni, & conuenientes ad finem; vel prohibere, & punire, si sint mali, & disconuenientes: & hoc modo generaliter prohibet, & punit per excommunicationem omnem externã hæresim, & omnem actum externum, qui sit malus per malitiam hæresis. Sed contrà est non solùm communis sententia Theologorum, vt iam diximus: sed, quia est falsum, quòd omnis actus externus sit de foro, & de potestate Ecclesiæ, si solùm sit malus per actum internum merè accidentalem, à quo emanat, eaque emanatio sit planè occulta, nec vllo modo prodatur exteriùs, vt *infrà* constabit *n.26. & seqq.*

4. *Qui cifris hæresim scribit.* Et idem est ex eodem Sanchez *ibid. n.10.* si quis scribat internam hæresim notis, & characteribus, siue cifris à se tantùm inuentis, & nulli alteri cognitis, nisi sibi: si enim reuerà ex huiusmodi cifris nullus est, qui possit venire in notitiam hæresis, non potest dici, quòd per illas sit facta exterior: quod idem ex Farinacio *tractatu de hæresi, quæst. 187. n.10. in fin.* etiam est, si quis suam hæresim ita scribat communibus characteribus; vt tamen à nullo legi, aut intelligi possint: quia in tali casu habenda est pro non scripta, si, scilicet, per se verè non possit legi; non autem solùm per accidens. Et contra si cifræ, per quas hæresis scribitur, sint communicatæ, & notæ alicui alteri, isque possit per illas duci in notitiam interni erroris; rectè dicitur, quòd sit facta exterior, & solùm per accidens sit occulta, etiamsi ille alius de facto cifras non viderit, & statim fuerint laceratæ, aut deletæ: nam certum est, quòd huiusmodi cifræ, etiam scriptæ tantùm semel, & statim deletæ, & laceratæ, non habent minorem efficaciam, aut vim ad significandam exteriùs hæresim, quàm habeant verba, & soni verborum, qui simul euanescunt, dum proferuntur, sicut & motus, & alia etiam successiua, quorum esse solùm consistit in successione, & transitu partium ad non esse. Et ideò quemadmodum hæresis verbis prolata etiam semel, & nemine audiente verè dicitur esse facta exterior, & esse occulta solùm per accidens: ita & scripta semel per cifras, per se loquendo, alicui notas; sed ex accidente, & de facto à nullo visas, verè est facta exterior, & per se manifesta.

5. *Qui hæresim profert per verba æquiuoca, & ambigua.* Et simile quid etiam accideret, si quis exprimeret internam hæresim per verba amphibologica, & æquiuoca: neque enim per hæc satis haberet subterfugij ad vitandam censuram, vt notat Suar. *de censur. disput. 4. sect. 3. n. 17.* & *disp.21. de fide, sect. 2. n.10. cit.* & Sanch. *lib.2. cap.8. n.26.* & Farinacius *de hæresi, quæst. 187. n.12.* & alij apud ipsum: quia eo ipso, quòd verba, secundùm aliquam propriam significationem accepta, possunt alterum ducere in notitiam hæresis, satis illam produnt exteriùs, etiamsi per aliam significationẽ possint illam etiam occultare. Et quemadmodũ hæc duplex significatio, altera ad alteram se habet per accidens, neque tollunt se mutuò. ita & effectus vtriusque alter ad alterũ se habent per accidẽs, neque tollũt se mutuò: & hoc, quod est, hæresim esse occultã per vnam significationẽ, nõ tollit, quòd per alteram non sit manifesta, & quòd simpliciter, & absolutè non possit dici manifesta, cũ bonum sit semper ex integra causa, & malum ex singulis defectibus. Et quemadmodum si quis post hæresim verè prolatam ex animo, & affecto hæretico, & post illã factam externam, & per se manifestam, conaretur fictione aliqua eam iterum occultare, dicendo, verbi gratia, quòd non ex animo verba illa protulerit; sed solùm materialiter, aut ioco, vt Hæreticũ se simularet, & amicis, verbi gratia, audientibus, eúmque obiurgãtibus, illuderet; non propterea censuram euaderet, nec posset facere, vt sua hæresis iam non esset per se manifesta, vt benè Suar. *de censur.*

disp.4. sect.3.num.17. cit. ita nec euadit censuram, si per verba æquiuoca simul intendat hæresim prodere, & simul occultare ratione duplicis significationis, quam illa habent, cùm reuera huiusmodi occultatio per vnam significationem non tollat manifestationem per alteram; & absolutè non possit ampliùs dici, quòd hæresis non sit manifestata; sed adhuc maneat per se occulta. Quo autem modo sint interpretanda verba dubia, & ambigua in foro externo, & vtrùm debeant accipi in sensu hæretico, an verò in sensu catholico, quando vtrunque possunt habere, videri potest apud Nauar. *cons.6.n.6.& seqq. de Hæret. lib.6.* & apud Farinac. *tract. de hæresi, q. 187.n.11.& seqq.pag.mihi* 188.

6. *Qui profert blasphemiã, etiam hæreticalẽ, per modum tantummodo Imperatiuum, aut Optatiuum.*

Contrà verò benè euaderet excommunicationem, & censuram, qui ex animo, & affectu hæretico proferret blasphemiam, etiam hæreticalem; sed, quæ formaliter, & quasi speculatiuè non exprimeret hæresim, & assensum contrarium fidei, vt, verbi gratia, si falsò existimans, Deum esse capacem interitus, aut mali, diceret solùm per verbum Imperatiuum, aut Optatiuum: Pereat Deus. vel, malè habeat. vel, hoc, aut illud mali illi contingat, &c. quia enim ex Aristotele 1. *peri herm. cap.4.* illa tantùm oratio est enunciatiua, in qua est verum, vel falsum; & tales tantummodo sunt, quæ efferuntur per modum Indicatiuum; non autem illæ quæ efferuntur per Imperatiuum, aut Optatiuum, oratio hæc imperatiua, vel optatiua: Pereat Deus. vel, malè habeat, &c. non enunciat, neque exprimit internum assensum intellectus, quòd Deus possit perire, aut malè habere; sed solùm actum imperij, aut desiderij; & potest esse prolata solùm ex ira, vel ex odio, in quo tamen reuerà non consistit hæresis: & sic sentit Sanchez *lib. 2. cap. 8. cit. num* 14. & aliqui alij apud ipsum. Et quanuis blasphemiæ, quando sunt hæreticales, inducant aliquam præsumptionem hæresis, & ideò cognoscantur, & puniantur ab Inquisitoribus; id tamen non sufficit, vt dicantur completè, & determinatè continere hæresim, eámque facere per se manifestam, sicut requiritur ad incurrendam censuram.

7. *Qui exteriùs solùm negat propositionem theologicam, verbi gratia, quòd Christus sit risibilis.*

De eo, qui exteriùs negat propositionem theologicam, verbi gratia, quòd Christus sit risibilis; sed interiùs habet assensum verè hæreticum, quòd Christus non sit homo, & reuerà ex tali assensu mouetur, vt neget, eum esse risibilem, affirmat idem Sanchez *n.12.* quòd sic sufficienter exprimat hæresim, & censuram incurrat: quia reuerà ex cõmuni modo intelligẽdi, quemadmodum ex affirmatione alicuius effectus, aut proprietatis cõuertibilis cum sua causa, aut natura, sufficienter intelligitur affirmari etiam ipsa causa, & natura: ita ex negatione eiusdem effectus, aut proprietatis intelligitur negari: & quemadmodum qui affirmat in communi sermone, credere se, quòd Christus sit risibilis; hoc ipso intelligitur sufficienter significare, quod etiam credat, eum esse hominem, & exterior affirmatio risibilitatis ducit sufficienter etiam in notitiam rationalitatis: ita & qui negat se credere, quòd Christus sit risibilis, sufficienter significat, quòd neque etiam credat, quòd sit homo: & hæc etiam externa negatio ducit sufficienter in notitiam negationis illius, & qui sic negat risibilitatem de Christo, non solùm potest præsumi, & puniri in foro externo, tanquàm Hæreticus, vt *suprà* diximus *disput. 33. num.* 8. sed etiam reuerà est externus Hæreticus, & verè excommunicatus, si eam neget ex principio, & assensu hæretico, quòd non sit homo.

8. *Qui dicit se dubitare de aliquo articulo fidei.*

Idem asserit idem Sanchez *n.13. sequente*, de eo, qui exteriùs dicit, dubitare, se de hoc, vel illo articulo fidei: nam, quanuis suspensio omnis actûs, quæ formaliter importatur per dubitationem, non sit contra fidem; arguit tamen communiter internam credulitatem, quòd res fidei non sint sufficientes determinare, & fundare certum assensum; quæ credulitas omninò est contra fidem, vt *supra* explicauimus *disp.31.n.8.& 9.* Vnde, quemadmodum qui ex tali credulitate est dubius, est verè Hæreticus: ita & qui exteriùs profert huiusmodi dubium verè prouenìens ex tali credulitate, profert hæresim, & incurrit censuras, & pœnas Hæreticorum. Denique de eo, qui exteriùs dicit solùm in genere, & indeterminatè, quòd habet interiùs aliquam hæresim; neque aliter explicat, aut determinat, quænam illa sit, affirmat Vasq. *Opusc. de benef. c.4. art.3. dub.2. n.82. pag.650. col.* 2. quòd ab Ecclesia possit puniri: quia hoc ipso satis declarat, putare se, quòd fidei possit subesse falsum, & quòd non omnia, quæ à Catholicis creduntur de fide, sint vera, & certa. Et qua ratione incurrit pœnas Hæreticorum is, qui putat per conscientiam erroneam, se in aliquo dissentire ab Ecclesia, in quo verè non dissentit, támque exteriùs sufficienter declarat, quia eo ipso declarat hanc hæresim, quòd non omnia sint vera, quæ credit Ecclesia, vt diximus *suprà, disput. 31. num. 12.* ita etiam incurrit, qui dicit exteriùs, se in aliquo dissentire ab Ecclesia, quanuis non exprimat, quid illud sit: quia similiter eo ipso dicit, non omnia esse vera, quæ credit Ecclesia.

Qui solùm in genere dicit se esse hæreticum.

9. *Qui cogitans hæresim, annuit capite, aut plaudit manibus.*

Atque hæc ferè eadem, quæ diximus de externâ internæ hæresis significatione, aut expressione per verba, proportionaliter debent intelligi etiam de externa significatione, aut expressione per facta: nam, si quis mente reuoluens, & cogitans hæresim, sibi ipse manibus plaudat, capite annuat, & subrideat, & totius corporis gestu placere sibi ostendat id, de quo cogitat; neque tamen aliter explicet, aut eloquatur, quid illud sit; non est censendus per huiusmodi facta sufficienter exprimere suã hæresim, & esse externus Hæreticus, & censuras incurrere, vt notat Bannes 2. 2. *quæst. 11. art. 4.* Suar. *disput. 21. sect. 3. num.* 11. Azor. *part.1.lib.8.cap.9. quæst.12.* Sayr. *lib.3.thes.cap.4.n. 26.* quicquid in contrarium dicat Garzias *de benef. part.11.cap.10.n.105.& 106.paulo antè cit.* quia hæc omnia sunt ex se indifferentia, non autem determinata, vt ducant eos, qui vident illa fieri, in notitiam internæ hæresis; & eodem modo se habent, atque verba, & orationes imperfectæ, & mutilæ, de quibus egimus *n. 3.*

10. *Qui credens hæresim, operatur exteriùs, quod per illam putat licere.*

Contrà verò omninò esset externus Hæreticus, & censuras incurreret, qui interiùs credens posse iterari Baptismum, eum iteraret de facto, aut credens non posse præcipi ab Ecclesia abstinentias carnium, & ieiunia pro certis diebus, de facto à carnibus non abstineret, & non ieiunaret: & præterea satis constaret ex circunstantiis, quòd ea non faceret ex ignorantia, vel inaduertentia, vel ex obliuione, aut ex aliqua alia causa: nam hoc ipso rationabiliter intelligeretur, quòd illa faceret ex interno errore: & externa rebaptizatio, aut comestio satis duceret in notitiam internæ hæresis, vt notat Clarus *in pract. crimin. lib. 5. §. Hæresis, num.* 24. *§. Sed hic incidenter quæro.* Suar. *disp.21. sect. 3.num. 11.cit.* Vgol. *de cens. Papæ reseruatis, part.2.cap.1.§.1. n.17.*& Sanchez *lib.2. in Decal. cap.8.num.15.*

11. *Qui credens fornicationẽ licere, fornicatur de facto.*

Sed quoad hoc sunt benè expẽdendæ circũstantiæ, & est benè examinandũ, vtrũ operatio, quæ exteriùs fit, & potest esse ex hæresi, rationabiliter credi possit, quòd hic, & nunc fiat ex alia causa, & non ex hæresi: quia in tali casu, etiã huiusmodi operatio esset indeterminata

terminata

terminata in ratione signi, neque posset ex illa sufficienter veniri in notitiam hæresis, neque hæc per illam sufficientet fieret exterior, vt patet, verbi gratia, in fornicatione, si quis existimet per hæresim, quòd sit licita, & exteriùs fornicetur: quia enim communiter fornicatio fit ex concupiscentia, & oon ex bæresi, non potest ex illa rationabiliter colligi hæresis: & hæc eodem modo manet interior facta fornicatione, atque maneret, si illa non esset facta, vt subdit Sanchez *n.15.cit.* & Suar. *disp.21. de fide, sect.3.n.11.* Et contrà, quia iteratio Baptismi, v.g. aut comestio carnium diebus prohibitis, aut contumelia facto aliquo exhibita contra sacram Imaginem, communiter non fiunt nisi ex hæresi, rectè dicuntur illam prodere, & significare exteriùs, qui ex illa faciunt huiusmodi actiones, etiamsi oon aliter exprimant suam intentionem. Neque est, quòd velint suam hæresim adhuc manere interiùs, & occultam per se: quia possunt aliquam excusationem illi obtendere, vt, v.g. si dicant, se iterasse Baptismum ex ignorantia, quòd esset semel benè collatus; & carnes comedisse ex gula, vel ex obliuione, quòd esset dies prohibita; & contumeliam fecisse sacræ Imagini, spuendo in illam, aut lutum, & sordes in illã iaciendo ex ira: nam ipsismet propria conscientia est optimus testis, quòd ex hæresi illa fecerint, & nõ ex aliis causis, quas falsò obtendunt; & est optimus Iudex, quòd ea ratiooe exteriùs illam satis prodiderint, & excommunicationem, & censuras incurrerint. Aliis verò Prælatis Ecclesiæ, & Inquisitoribus fidei, ad quos id spectat pro foro externo, satis possunt id probare aliæ circuostantiæ, & alia adiuncta, ex quibus prudenter conicitur falsitas huiusmodi causarũ, & veritas hæresis, ex qua reuerà huiusmodi actiones sunt factæ: & quatenus adhuc remaneat aliqua dubietas, vel ambiguitas quoad hæresim certò probandam per huiusmodi actiones, non est de illa curandũ ex eodem Suar. *sect.3.n.11. cit.* sicut nec curatur de ambiguitate, & æquiuocatione per verba, vt diximus *n.5.* dummodo actiones morali certitudine illã probent, & communiter accipiantur, vt factæ ex hæresi; non autem ex alia causa, vt etiam notat Farinac. *in all. de hæresi, quæst.187. num.22.* ex Archidiacono *in cap. Quicunque. num.2. de Hæret. in 6.*

12.
Credentes Hæreticorum per quas actiones, aut facta externa probentur.

Atque ad has actiones, aut facta externa, per quæ hæresis proditur, & manifestatur exteriùs, pertinent omnes illæ, ex quibus Inquisitores fidei deprehendunt credẽtes Hæreticorum, vt habetur in Directorio Inquisitorum, *part.2. quæst. 50. n.3. pag. 366.* & fusiùs in Concilio Narbonensi *cap. 29.* & apud Pegnam *in Directorium cit. com.75.* vt, verbi gratia, si quis Hæreticis, quos vt tales agnoscit, reuerentiam exteriùs exhibeat; si eos bonos viros, aut sanctos, & Dei amicos appellet; si eorum precibus se cõmendet; si consolationẽ ab iis petat, & manuũ impositionem ad eum finẽ accipiat; si sæpiùs audiat eorũ cõciones; si intersit eorũ Cœnæ eucharisticæ, & panem ab iis benedictum de eorum manibus capiat; si libenter, & crebrò eos domi recipiat; si audiat; si visitet; si victualia illis mittat; si similia faciat, quæ quanuis singula non probent credulitatem, aut hæresim; plura tamen simul iuncta, multùm iuuant ad eam probandam. Et hæc, & similia rectè accipi, tanquàm externa signa internæ hæresis, etiam ex Scriptura satis habetur, cùm ex Sancto Ioanne *Epistola 2. cap.1.* qui fidem, & doctrinam Christi, & Ecclesiæ non habet, non sit recipiendus in domo, nec aue illi sit dicẽdum: & qui aue illi dicit, hoc ipso communicet operibus illius malignis. Debent tamen hæc omnia intelligi, quãdo fiunt ex scientia, quòd sint Hæretici, & ab Ecclesia segregati. Et si quis dicat, se id nescisse, & alias ob causas se illa fecisse, non est leuiter, & de facili illi credendum, vt subditur in Concilio Narbonensi cit. & apud Pegnam *com. 75. cit.*

13.
Interna hæresis proditur etiã per omissiones.

Imò ad facta, & ad actiones, per quas hæresis exteriùs proditur, possunt pertinere etiam omissiones, si ex natura sua, vel ex circunstantiis inducant præsumptionem hæresis, & aliter ioter fideles scienter, & aduertenter non fiant, vt notat Caiet. 2. 2. *q.11. art.4. vers. Ex his.* Sayrus *lib.3. Thes. cap.4. n.30.* Saochez *lib.2. in Decal. cap.8. n.16.* Suar. *disp.21. de fide, sect.2. n.11.* vt si quis, verbi gratia, ex interna hæresi, de Imaginibus, aut Sanctorum Reliquiis, vel Eucharistia non adoranda, nunquã templũ ingrediatur; vel, si ingreditur, non caput aperiat, nec genuflectat; sed terga vertat, &c. quanuis enim hæc, & similia, quantùm est ex sua natura, possint censeri indifferentia ad hæresim exteriùs significandã, & non significandam, cùm possint etiam fieri ex inaduertentia, vel ex aliis causis, vt notat Azor *part.1. lib.8. cap.9. q.12.* ex circunstantiis tamẽ benè possunt determinari, vt significent hæresim, quando ex illis moraliter constat, quòd excluduntur aliæ causæ, & sola relinquitur infidelitas, ex qua moraliter apparet, quòd proueniunt. Neque oppositum, quod videtur velle Azor. *loc. cit.* potest aliter admitti, nisi quando ex circunstantiis non habetur sufficienter, quòd huiusmodi omissiones proueniant ex infidelitate; sed probabiliter, & prudenter possunt credi etiam prouenire ex inaduertentia, vel ex aliis causis, vt notat Saochez *ibid.*

14.
Qui manifestat internã hæresim in Confessione sacramentali.

Similiter ex defectu alterius conditionis *suprà* positæ *n.2.* quòd tam verba, quàm facta, quæ produnt exteriùs internam hæresim, debeant esse peccatum mortale contra fidem, colligitur, quòd non esset cẽsendus externus Hæreticus in ordine ad incurrendam excommunicationem, & pœnas Hæreticorum, is, qui sacramentaliter confiteretur suam hæresim, vt notat Simanchas *de cathol. instit. tit. 42. num. 9.* Couar. *in reg. peccatum, part.2. initio, num. 7. in fine,* Corduben. *lib.4. quæst.13. vers. Tertiò, corollariò.* Sayr. *lib.5. thesaur. cap.4. cit. num.28.* Azor. *par.1. lib.8. cap.10. quæst.5.* Suar. *de fide, disp.21. sect.2. n.12.* Sanchez *lib.2. in Decal. cap.8. n.19.* & alij apud ipsum: qoia talis Confessio ita est externa manifestatio hæresis, aut criminis cuiuscunque, vt ex Christi ipsius institutione sit sub sigillo, & omninò habenda, vt secretissima, & extra omnem cognitionem humani Iudicij, & nullo modo est professio internæ hæresis; sed accusatio, & detestatio; neque prouenit ex affectu, & sensu hæretico, sicut requiritur, vt ab illo participet malitiã; sed ex affectu, & pœnitudine diuinæ offensæ.

15.
Vel ad petendum consiliũ à Confessario.

Et idem esset ex Corduben. & Sanchez *loc. cit.* si quis in Confessione sacramentali detegeret hæresim, non vt ab illa absolueretur; sed vt super illa cõsuleret Confessarium, tanquàm doctum, & pium virũ: similiter enim hæc non esset externa professio infidelitatis, neque ex interna participaret maliriam; & per consequens neque esset digna, quæ puniretur per excommunicationem, aut per alias pœnas, tanquàm infidelitas externa, vel tanquam actus externus malus per malitiam infidelitatis internæ.

16.
Non autẽ id facit ad malã fidem, & ideò simulat Confessionem.

Secùs verò si detegeret hæresim simulando tantũmodo Confessionem sacramẽtalem, & reuerà neque intenderet eam deponere, & ab ea absolui, nec super ea consiliũ petere; sed Confessarium ipsum ad eam pertrahere, vel eam detegere ad alium finẽ non bonum: nam io tali casu ex Couar. Corduben. Azor. & Sanch. *locis cit.* verè incurreret excõmunicationem, & pœnas; & externa locutio, & manifestatio hæresis non caderet sub sigillum, & secretũ sacramentale, & verè esset ex sensu, & ex affectu hæretico, & ex illo participaret malitiam, etiamsi huiusmodi intentio

simulandi confessionem, ex accidente maneret occulta, & in iudicio non posset probari.

17. *Qui manifestat quomodocunque ad bonum consilium petendum.*

Et quod dicimus de petendo consilio à Confessario, idem asserunt Doctores communiter apud Sanchez *cap.* 8. *cit. num.* 20. de petendo consilio ab alio quocunque: quia similiter hæc externa manifestatio hæresis ad petendum bonum consilium, non est mala; neque est digna, quæ puniatur, vt notat Suar. *sect.* 2. *n.* 12. *cit.* Idque est verum, etiamsi huiusmodi petitio consilij non proueniat simul ex voluntate resipiscendi ab hæresi, & acquiescẽdi decretis, & doctrinæ Ecclesiæ; sed contrà habeat adiunctam obstinationem, & pertinaciam; vel ad summum solùm proueniat ex voluntate acquiescendi priuatæ authoritati, & doctrinæ dantis consilium, non autem definitioni, & doctrinæ Ecclesiæ: nam, quamuis aliqui in his casibus putent censuras, & pœnas verè incurri, vt subdit Sanchez *ibidem*; multò tamen est probabilius, quòd non incurrantur, cùm reuerà petitio boni consilij non sit mala.

18. *Secùs autem si manifestet ad petendum consiliũ malum.*

Dico autem, boni consilij: quia, si hæresis detegatur ad petendum consilium malum, verbi gratia, ab altero Hæretico, vel etiam à viro catholico ad soluendam aliquam difficultatem, eáque solutione ad magis firmandum assensum hæreticum; mala erit manifestatio per malitiam hæresis, & verè digna, quæ puniatur, & per consequens verè incurret excommunicationem, & pœnas Hæreticorum, dummodo alioqui sit manifestatio sufficiens iuxta ea, quæ diximus *n.* 2. *&* 3.

19. *Qui Iudici confitetur, se de præterito consensisse in hæresim.*

De eo, qui interrogatus à Iudice, vel ab Inquisitore, vtrùm aliquando habuerit internam hæresim, eique consenserit, ingenuè illam fatetur, sic distinguit Suarius *disput.* 21. *sect.* 2. *num.* 7. *vers. Ad* 2. *confirmationem.* & *disp.* 4. *de censur. sect.* 2. *num.* 14. vel enim fatetur se consensisse in hæresim solùm de præterito; vel certè fatetur se consensisse de præterito, & adhuc consentire de præsenti. Si primum, negat posse illum haberi, vt externum Hæreticum, & excommunicatum, vt etiam notat Vasq. 1. 2. *disp.* 160. *cap.* 5. *num.* 22. quia confessio hæresis, vt solùm de præterito, non est mala, nec potest esse actus externus infidelitatis internæ, quæ ampliùs non est. Si secundum, omninò affirmat, propter contrariam rationem, eum esse habendum, vt externum Hæreticum, & excommunicatum: quia, quemadmodum confessio fidei catholicæ, quam quis habeat de præsenti, est bona, & actus externus, vel externa illius professio, vt patet ex dictis *suprà*; ita & confessio hæresis, aut infidelitatis, quam similiter aliquis habeat de præsenti, est mala, & actus externus, vel externa illius professio; & ideò est digna, quæ puniatur.

20. *Qui inter iocandum fatetur, se consensisse in hæresim, & de hoc sibi complacet, vt de præterito.*

Eodem ferè modo distinguit Sayrus *lib.* 3. *Thes. cap.* 4. *num.* 31. & Sanchez *lib.* 2. *cap.* 8. *cit. num.* 21. de eo, qui inter iocandum, vel ex ignorantia, aut inaduertentia fatetur se aliquando consensisse in hæresim: si enim id asserat solùm vt de præterito, non est habendus pro excommunicato: quia excommunicatio per ea tantùm verba incurritur, quæ important, & declarant assensum hæreticum, vt præsentem; & quæ ab illo, vt præsente, habent malitiam actualem infidelitatis vt etiam notat Vasq. 1. 2. *disp.* 160. *cap.* 5. *num.* 22. *pag. mihi* 82. *col.* 1. & Azor. *part.* 1. *lib.* 8. *cap.* 10. *quæst.* 6. Si verò ita id asserat de præterito, vt ex modo loquendi, & ex circunstantiis etiam significet, se in illam consentire de præsenti, & adhuc habere eundem assensum; omninò est habendus pro excommunicato, & pro externo Hæretico. Sed benè addit, consensum in hæresim de præsenti non posse satis colligi ex eo, quòd quis, dum narrat consensum de præterito, non addit pœnitere se, & dolere de præsenti: imò & contrà ostendit de illo se actualiter complacere, & delectari, verbi gratia, ex iactantia, vel ex vana gloria: quia, quemadmodum non peierat, nec detrahit de præsenti, qui ex aliquo motiuo complacet sibi de præsenti, quòd peierauit, vel detraxit de præterito, ita nec consentit de præsenti in hæresim, qui de præsenti sibi complacet, quòd in illam consensit de præterito, vt etiam notat Azorius *part.* 1. *lib.* 8. *cap.* 10. *quæst.* 6.

21. *Qui dicit, se habere propositum consentiendi in hæresim, vel apostatandi.*

De eo, qui loco internæ hæresis, quam verè habet, solùm declarat internum propositum, quod dicit se habere consentiendi in hæresim, vel apostatandi à fide, negat Sanchez *cap.* 8. *cit. num.* 12. quòd sit habendus pro externo Hæretico, vel apostata, & quòd sit excommunicatus, vt etiam docet Azorius *part.* 1. *lib.* 8. *cap.* 19. *quæst.* 6. Sayr. *de cons. lib.* 3. *cap.* 4. *num.* 31. Layman. *lib.* 2. *tract.* 1. *cap.* 14. *n.* 1. § *Colligitur* 2. quia propositum hæresis, vel apostasiæ non est actualis, & præsens hęresis, & apostasia, eiúsque propositi declaratio, non est declaratio hæresis: & simul cum tali proposito, qui est actus voluntatis, potest manere tota, & integra fides, quæ est actus intellectus: sicut & in homine infideli, & nondum baptizato simul cum proposito suscipiendi Baptismum, & fidem, potest manere tota, & integra sua infidelitas. Et quamuis hoc etiam propositum deficiendi à fide per apostasiam, aut hæresim, si declaretur exteriùs, possit puniri de facto; non tamen punitur à Iure per excommunicationem, & pœnas, quibus de facto puniuntur Hæretici, aut Apostatæ.

21. *Qui legendo, aut transcribendo alienũ librum, vel etiã disputãdo, aut narrando, profert suam ipsam hæresim, quã habet in mente.*

De illo, qui legendo, aut transcribendo librum aliquem, aut scriptum alienum, vel etiam disputando, aut narrando, profert ore, vel scripto suam ipsam hæresim, quam habet mente conceptam, negant similiter Doctores, quòd sit exteriùs Hæreticus, & excommunicatus: quia hic etiam actus non est malus, neque fit ex affectu, & sensu hæretico; neque exprimit hæresim, vt propriam proferentis, aut scribentis; sed vt alienam; & propria hæresis adhuc manet, vt purè interior. Ita Corduben. *lib.* 5. *quæst.* 13. §. *Tertiò, corollariè dicit. pag. mihi* 325. *col.* 2. Azor. *part.* 1. *lib.* 8. *cap.* 10. *quæst.* 7. Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 8. *n.* 23.

23. *Qui profert hæresim tempore somni, aut ebrietatis.*

Denique de eo, qui tempore somni, aut ebrietatis; & quando non habet vsum rationis, profert hæresim; negant similiter Doctores, quòd sit excommunicatus Vasq. 1. 2. *disp.* 127. *cap.* 3. *n.* 11. Suar. *disp.* 21. *de fide, sect.* 2. *n.* 12. Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 8. *n.* 24. Paulus Layman. *lib.* 2. *tract.* 1. *cap.* 14. *num.* 2. *pag.* 208. *col.* 2. quia similiter huiusmodi actus non est malus, cùm, neque etiam sit actus humanus, & ad summum solùm declarat, quòd fuerit priùs cogitatum de hæresi, & quòd de illa habeantur phantasmata asseruata, quæ de nouo occurrunt, & mouent potentiam; non autem quòd fuerit etiam præstitus voluntatis consensus, sicut requiritur ad malitiam hæresis.

24. *Neque est eadem ratio, si percutiat, aut occidat, idque præuidit vt secuturum.*

Quòd si dicas, etiam illa, quæ fiunt, aut dicuntur tempore somni, vel ebrietatis, imputari ad culpam, si fuerint præuisa, vt secutura, & non fuit sufficienter prouisum, ne sequerentur, vt patet, v. g. in percussione Clerici, aut homicidio, blasphemia, furto, fornicatione, & similibus; & posse accidere, vt etiã Hæreticus sit assuetus tẽpore somni eloqui illa, quę habet in mente: & inter hæc, si eloquatur internam hæresim, posse etiam hanc esse illi voluntariã, & culpabilem, si ante somnum non cauit sufficienter, ne illã exprimeret: imò, & posse accidere, vt qui hoc modo est assuetus interea edicere tempore somni, etiam directè intendat edicere hæresim, eámque disertè edicat, non solùm vt cogitatam; sed etiam vt voluntariam, & vt

liberè

liberè acceptatam per voluntatem. Respondeo ex dictis *alibi*, dum ageremus de humanis actionibus in vniuersum *disp.* 28.*n.*21.*pag.*103. non omnia, quæ fiunt, aut dicuntur tempore somni, aut ebrietatis, & alioqui sunt ex se mala, esse damnanda eodem modo ex eo, quòd sint præuisa, vt secutura, & non sit satis prouisum, ne sequerentur; sed tunc solùm sunt damnanda, vt mala, quandu non postulant specialiter ad fundandam suam malitiam, vt fiant scienter, & ex certa, & actuali aduertentia: & talia sunt homicidia, percussiones, furta, fornicationes, & similia, quæ semper sunt disconuenientia; etiam quando solùm in alio, & non in se ipsis sunt cognita, & voluntaria; non autem hoc modo se habent contumeliæ, verbi gratia, si fortè tempore somni, aut ebrietatis iaciantur in aliquem; neque infidelitates, aut periuria, vt notat Vasq. *part.*2.*disp.* 127.*cap.*3.*n.*11. quia nisi fiant ex actuali aduertentia, quæ tunc habeatur, non censentur fundare malitiam, & esse disconuenientia, imò contumeliæ prolatæ in somno, aut in ebrietate, communiter non reputantur, vt contumeliæ; sed potiùs, vt facetiæ, & vt res ludicræ; & potiùs mouent ad risum, quàm ad iram, & ad vindictam; & solùm accipiuntur, vt prolatæ materialiter, & tanquàm non iniuriosæ, vt etiam notat Sanchez *lib.*1 *in Decal. cap.* 16.*num.*44.

25\. *Si tamē manifestatio hæresis nō solùm fuit præuisa; sed etiā fuit intēta, vt secutura ex sōno, vel ex ebrietate, omninò sufficit ad incurrendā censuram.*

Quod tamen *ibi* diximus *n.* 22. *sequente, in fine*, quòd etiam contumeliæ, si essent, non modò præuisæ, vt secuturæ ex ebrietate, & somno; sed etiam essent directè in illo intentæ, & somnus, aut ebrietas ad hunc finem eligeretur, & procuraretur, vt contumeliæ liberiùs iacerentur in aliquem, verè in tali casu non acciperentur, vt ludicræ, nec mouerent ad risum; & verè haberent suam malitiam contra bonum honoris; idem videtur proportionaliter esse dicendum in re præsenti de manifestatione internæ hæresis, & infidelitatis: & etiam hæc, si esset non modò præuisa, vt secutura ex ebrietate, & somno; sed etiam esset in illis directè volita, & intenta, verè haberet suam malitiam grauem contra fidem, & verè sufficeret ad prodendam exteriùs hæresim, & ad incurrendam excommunicationem: nam hoc probat communis doctrina ex S. Thoma 1. 2. *quæst.* 72. *art.* 9. & 2. 2 *quæst.* 148. *art.* 4. & *quæst.* 14. *de malo*, *art.* 3. quòd semper circunstantiæ tribuunt suas speciales malitias iis actibus, quos circunstant, quando in se ipsis sunt volitæ, & intentæ ex propriis motiuis: & 1. 2. *quæst.* 73. *art.* 8. quòd specialiter id sit verum de circunstantia mali euentus, & nocumenti, quod sequitur proximo, si etiam hæc sit præuisa, & intenta, vt secutura ex aliquo actu: similiter enim etiam hæc circunstantia manifestationis internæ hæresis, si sit præuisa, & intenta, vt secutura ex somno, vel ex ebrietate, tribuet suam malitiam contra fidem; & qui est assuetus, dum dormit, interna eloqui, si ideò dormiat hic, & nūc, vt hæresim eloquatur; verè hæc circunstantia manifestatæ, ac declaratæ exteriùs hæresis tribuet suam malitiam; & qui sic dormit, & intendit suam hæresim eloqui, verè peccabit peccato externo, & ideò etiam incidet in censuras.

26\. *Facta exterius, per quæ hæresis manifestatur, debent esse mala mortaliter.*

Et quod diximus de manifestatione internæ infidelitatis per verba, quòd non sufficiat ad incurrendas pœnas Hæreticorum, quando verba non sunt mortaliter mala per malitiam contra fidem; idem proportionaliter est dicendum de manifestatione per facta: vt, si quis, verbi gratia, ex interno affectu ad sectam Caluini, quam mente complectitur, ostendat se maximè officiosum erga externos, vt communiter ex speciali præscripto sectæ Caluinianæ, solent se ostendere Caluinistæ, vel summoperè abhorreat à periuriis, & blasphemiis publicis, vt solent abhorrere etiam ipsi: quia enim hæc facta non sunt ex se mala, per se loquendo, non sunt signa internæ hæresis; sed potiùs internæ probitatis moralis, quæ fortè est coniuncta simul cum hæresi, vt notat Sayr. *lib.* 3. *Thesauri*, *cap.* 4. *n.* 30. & Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 8 *n* 18. qui etiam rectè id limitat, dummodo hæc bona opera Hæreticorum non fiant in iis oppidis, & in iis circunstantiis, in quibus communiter accipiuntur, tanquam facta ex hæresi; & hæresim moraliter indicant.

Et idem est ex eodem Sanchez *n.* 17. si quis ex interna hæresi, quòd Papa, verbi gratia, vel Ecclesia non possit pro certis diebus præcipere abstinentiā à certis cibis, comedat die prohibito tantùm carnis, quantùm non sufficit ad peccatum mortale: si enim interna hæresis fiat exterior per huiusmodi actum, qui ex leuitate materiæ, quantùm est ex se, non est malus, nisi venialiter, non est censenda fieri exterior sufficienter, pro incurrenda excommunicatione, & pœnis Hæreticorum, cùm non constet exteriùs, nisi de malitia, & culpa veniali: & hæc non sufficiat ad incurrendam censuram.

Et si quis, vt alterum trahat ad suam hæresim, curet illum habere beneuolum, & beneficia in illum conferat, & pecunias illi mutuet, vel etiam donet, & scribat epistolas vrbanitatis, & humanitatis plenissimas, &c. similiter non est censendus exteriùs prodere infidelitatem, & esse externus Hæreticus ex Corduben. *lib.* 4. *quæst.* 13. §. *Tertiò*, *coroll. 2.* & Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 8. *n.* 9 quia malitia, quam habent hæc omnia ex circunstantia mali finis, solùm manet interiùs; & hæc omnia non apparent exteriùs esse mala; & quantùm se produnt, non sunt digna, quæ puniantur. Et ad hoc confirmandum facit cap. *Tua nos*, & *cap. finale de simonia*, vbi statuitur, quòd pro simonia purè mentali, etiam in ordine, & beneficio, nulla incurritur excommunicatio, non solùm quando exteriùs non est deuentum ad actum dationis, & receptionis rei temporalis, & rei spiritualis; sed etiam quando est facta, & completa ipsa datio, & ipsa receptio; sed pactio, & ratio pretij est sola mente retenta; non autem exteriùs declarata, vt etiam notat *ibi* Panorm. Sylu. *in v. b. simonia*, §. 20. Caiet. *in Summa*, *verbo eodem*, *cap.* 1. Suar. *de relig. tom.* 1. *lib.* 4. *de simon. cap.* 55. *n.* 10. & alij: sicut enim ex eo id accidit, quia malitia huiusmodi receptionis, & dationis tota manet interiùs, non autem apparet exteriùs; & ideò in quantum se prodit exteriùs, non est digna, quæ puniatur, ita & in casu præsenti de mutuo, aut donatione ex affectu hæretico merè interno.

27\. *Simonia purè mentalis non inducit excōmunicationē, etiam datione, & receptione exteriùs facta, & completa.*

Et potest addi etiam doctrina, quam tradit Suar. *de censuris*, *disp.* 4. *sect.* 2. *n.* 18. *& seqq. pag. mihi* 62. quòd censura non possit imponi pro actu externo non ex se malo; sed malo solùm per accidens: quia procedit ab actu malo interno; qui tamen est illi merè accidentalis, vt in casu posito, verbi gratia, de externa datione, aut receptione rei temporalis, aut rei spiritualis ex simonia sola mente retenta, vel in casu, in quo Iudex rectа iustitia reum aliquem puniat, sed solùm id faciat ex interno odio erga personam: quia enim emanatio talis actus externi à tali actu interno, tam est per se occulta, quàm etiam ipse actus internus, à quo est emanatio; eodem modo est extra potestatem iudicialem Ecclesiæ, atque est ipse actus internus: & quandiu aliquis actus externus in foro Ecclesiæ non apparet esse malus; non potest in illo foro puniri, in quo tantùm de manifestis datum est iudicare, cap. *Tua nos. cit. de simonia.*

28\. *Censura non potest imponi pro actu externo non ex se malo, & qui merè accidentaliter, & occultè procedat ab actu interno malo.*

Et quanuis Ecclesia actum aliquem externum ex se malum possit punire per excommunicationem, & per censuras, solùm in quantum prouenit ex certa intentione,

29\. *Censura potest imponi*

pro actu externo, qui sit ex se malus; cum restrictione tamen, quòd procedat à certo actu interno.

intentione, aut dispositione interna, vt quando signanter dicit: *Sit excommunicatus, qui hoc, vel illud præsumpserit; vel, qui ausu temerario fecerit; vel, qui scienter, vel, qui ex contemptu*, &c. & ideò in huiusmodi pœnas non incurrat, qui id fecerit; sed non sub illa dispositione, aut intentione, vt subdit Suar. *de cens. disp. 4. sect. 2. cit. n. 22.* non tamen potest id facere, si actus non sit ex se malus, prout spectat ad suum forum, & prout apparet exterius: quicquid in contrarium dicat Ioan. Medina *C. de pœnit. tract. de orat. qu. de potestate Ecclesiæ respectu actuum cordis.* Garzias *de benef. part. 11. cap. 10. n. 104. pag. mihi 341.* & alij, qui vel asserunt absolutè, posse Ecclesiam præcipere, prohibere, & punire etiam actus purè internos, vt videre est apud Suar. *de cens. disp. 4. sect. 2. cit. n. 5.* vel certè asserunt, posse punire actus externos, & ex se non malos, & non repræsentantes, aut præseferentes exteriùs internam malitiam actuum internorum, à quibus ex accidente procedunt, vt videre est apud Medinam, & Garziam *cap. 10. cit. num. 101.*

Neque pro istorum sententia multùm facit id, quod habetur Clementina 1. §. *Quia vero. vers. Quod si. de stat. Monach.* quòd Monachi sint ipso facto excommunicati, si accedant ad Curias Principum, vt suis Prælatis, aut Monasteriis damnum aliquod inferant: & Clementina 1. §. *Verum. de Hæret.* quòd Episcopi Inquisitores, & Iudices alij sint per triennium suspensi ab officio, vel etiam excommunicati ipso facto, si in causis fidei aliquid fecerint, vel omiserint contra iustitiam, & contra suam conscientiam, obtentu odij, gratiæ, vel amoris, vel etiam lucri, & commodi temporalis. Nam contrà est: quia hæc, & similia solùm intelliguntur, quando huiusmodi intentiones, aut dispositiones internæ possunt esse de foro Ecclesiæ, id est, quando sufficienter sunt proditæ exteriùs, & solùm per accidens sunt occultæ, vt etiam *suprà* diximus *disp. præcedente, n.* 10. de credentibus Hæreticorum, & notat Suar. *de cens. disp. 4. sect. 2. cit. n. 10. & seqq.* & Vasq. 1. 2. *disp. 160. cap. 5. n. 20. pag. mihi 81. col. 2. & n. 23. §. Ad 6.* vbi in specie respondet ad hæc ipsa loca ex Clementinis citatis; non autem quando manent purè interiùs, & non sunt factæ de foro Ecclesiæ. Neque Monachus excommunicationem incurreret accedendo ad Curias Principum animo inferendi damnum Prælatis, aut Monasterio, si talem animum contineret solùm interiùs; sed solùm incurreret, quando illum exteriùs proderet initio, vel in progressu viæ, vel etiam quando postea illum proderet existendo, vel assistendo in Curia, & damnum re ipsa procurando, cùm reuerà magis principaliter prohibeatur, & puniatur ipsa existentia, & assistentia in Curia ad talem effectum, quàm ipse accessus, & ipse motus ad Curiam, vt notat Suar. *de cens. disp. 23. sect. 5. n. 6. in fine.* & potest addi ex Vasq. *cap. 5. cit. n. 23.* quòd fortè tunc temporis Monachi tam frequenter se conferebant ad Curiam animo nocendi suis Prælatis, aut Monasterio, vt moraliter etiam ipse solus accessus, seu profectio acciperetur tanquàm signum sufficiens talis animi: & ideò rectè potuerit etiam ipse tunc puniri per excommunicationem; quæ tamen pœna eodem modo incurreretur hoc nostro tempore, quando non est nocendi frequentia, nec voluntas interior satis significatur per ipsum accessum, aut profectionem ad Curiam, vel per aliquod aliud signum exterius.

Quod verò additur de Inquisitoribus, & Iudicibus fidei, non facit ad rem, si ponantur ex odio, vel ex alio prauo affectu interno delinquere exteriùs in officio, & indebitè procedere, vel non procedere contra aliquem: nam hic ipse actus externus est de foro Ecclesiæ; & cùm sit ex se malus, potest ab illa puniri per suspensionem, & per excommunicationem, & omninò est ex benignitate eiusdem Ecclesiæ, quòd illum non puniat simpliciter, & pro omni casu, in quo absolutè esset punibilis; sed solùm quando prouenit ex prauo affectu amoris, odij, lucri, &c. vt etiam diximus *paulò antè* posse fieri de quouis alio actu externo, qui sit ex se malus; ex quo tamen non sequitur, quòd etiam possit puniri actus externus, quando ex se non est malus; sed solùm habet malitiam ex actu interno, à quo procedit merè accidentaliter, & per se occultè, cùm in tali casu huiusmodi malitia non sit de foro Ecclesiæ, vt diximus.

DISPVTATIO XLI.

Vtrùm Hæretici externi, & excommunicati, sint eo ipso vitandi.

1. *Quæstio solùm intelligitur de Iure nouo, & stante Constitutione*, Ad euitanda.
2. *Ex sententia Soti omnes Hæretici sunt habendi tanquàm nominatim excommunicati, & denunciati.*
3. *Sed est falsum.*
4. *Propter paritatem rationis non est facienda extensio à notoriis percussoribus Clericorum ad alios excommunicatos notorios.*
5. *Ex Concilio Basileensi omnes excommunicati notorij sunt vitandi.*
6. *Sed oppositum est communi vsu receptum.*
7. *Pro vitandis excommunicatis non suppletur denunciatio Iudicis per euidentiam facti.*
8. *Pro vitandis excommunicatis vtrùm sufficiat denunciatio criminis; an verò requiratur specialis, & expressa denunciatio excommunicationis.*
9. *Si quis denuncietur incurrisse in heresim, & generaliter in omnes pœnas, & censuras Hæreticorum, vtrùm sit vitandus.*
10. *Si denuncientur excommunicati omnes Lutherani, aut Caluinistæ; non propterea est vitandus hic, aut ille particularis Lutheranus, aut Caluinista.*
11. *Nominatim excommunicatus, & non denunciatus, non est vitandus.*
12. *Quid requiratur ad hoc, vt aliquis sit excommunicatus nominatim.*
13. *Si vnus aliquis nominatim denuncietur excommunicatus, & simul cum illo denuncientur etiam alij generaliter, ille solus est vitandus; non autem alij.*
14. *Si vna aliqua Communitas nominatim denuncietur suspensa, vel interdicta, eo ipso vitandi sunt singuli de illa Communitate.*

NON quærimus de Iure diuino naturali, ex quo, vt diximus *disp. 39. num. 3.* omnes fideles debent illos vitare non communicando in eorum ritibus, & doctrina, nec tantam familiaritatem cum illis habendo, vt generent suspicionem, quòd illis consentiant etiam circa fidem; vel vt generent scandalum, & periculum, siue proprium, siue alienum, ne peruertantur: sed quærimus solùm de Iure ecclesiastico ratione communicationis, & pœnæ in Hæreticos latæ. Et sensus est, vtrùm ex speciali enormitate, & grauitate criminis hoc habeat speciale excommunicatio Hæreticorum, vt eo ipso faciat illos vitandos etiam sine alia nominatione, aut denunciatione facta à Iudice. Atque hoc ipsum

2. *Quæstio solùm intelligitur de Iure nouo, & stãte Constitutione*, Ad euitanda.

non

non quærimus secundùm Iura antiqua, cùm secundum illa sint vitandi non solum Hæretici; sed etiam omnes excommunicati, cap. *Si Episcopus.* & cap. *Si quis Episcopus.* 2. & cap. *Sicut Apostoli.* & *aliis sequentibus*, 11. *qu.* 3. & occultè sunt vitandi, qui sunt excommunicati occulti; & publicè, qui sunt publici, cap. *Cum non ab homine. de sent. excom.* & notat Couar. *in cap. Alma mater. part.* 1. §. 2. *n.* 3. & Suar. *disp.* 21. *de fide, sect.* 3. *n.* 1. sed quærimus secundùm iura magis noua, & stante constitutione, aut decreto Concilij Constantiensis, confirmato per Martinum V. & posteà etiam in Concilio Basileensi *sess.* 20. *in fine*, vt refert Syluester *Excommunicatio*, 5. *n.* 2. & Sanctus Antonin. *part.* 3. *tit.* 25. *cap.* 3. & apud Sotum *in* 4. *dist.* 1. *quæst.* 5. *art.* 6. *conclus.* 4. §. *Intransitu autem.* & apud Toletum *lib.* 1. *cap.* 12. *n.* 2. & apud Suar. *de cens. disp.* 9. *sect.* 2. in quo ad euitanda scandala, & multa pericula, & ad subueniendum conscientiis timoratis, statuitur, vt nemo deinceps teneatur abstinere à communione alicuius in Sacramentorum administratione, vel receptione, aut aliis quibuscunque diuinis, vel extra, prætextu cuiuscunque sententiæ, aut censuræ ecclesiasticæ ab homine, vel à Iure generaliter promulgatæ, nisi sententia, vel censura huiusmodi, fuerit à Iudice promulgata, vel denunciata specialiter, & expresse, saluo, si quem pro sacrilega manuum iniectione in Clericum, sententiam latam à Canone adeò notoriè constiterit incidisse, quòd factum non possit aliqua tergiuersatione celari, aut aliquo suffragio excusari. Et stante hac constitutione, seu decreto, ratio dubitandi potest esse, quia Sotus *in* 4. *dist.* 20. *quæst.* 1. *art.* 5. *conclus.* 2. *pag.* 555. & *dist.* 25. *quæst.* 1. *art.* 2. *post* 3. *conclusionem, vers. Hic tamen. pag.* 64. & *art.* 3. *vers. In ordinat. pag.* 654. absolutè asserit, inter excommunicatos nominatim, & denunciatos esse habendos etiam Hæreticos, & Schismaticos, & Apostatas à fide, idque saltem videtur admittendum, si sint hæresis, aut schismatis, vel apostasiæ condemnati, vt ipse priùs se explicauerat *dist.* 1. *quæst.* 5. *art.* 6. *concl.* 8. §. *At verò animaduertendum est. pag. mihi* 68. vbi etiam hoc idem docuerat de simoniacis, & vniuersaliter de omnibus, qui per sententiam sint damnati alicuius criminis, quod habeat annexam excommunicationem.

2. *Ex sententia Soti omnes Hæretici sunt habendi tanquam nominatim excommunicati, & denunciati.*

3. *Sed hoc est falsum.*

Verùm, quod Sotus asserit *dist.* 20. & 25. *cit.* indefinitè, & absolutè de Hæreticis, quòd sint habendi eo ipso, vt nominatim excommunicati, & denunciati à Iudice; & ideò quòd sint vitandi, etiam stante constitutione, & decreto cit. Concilij Constantiensis; ab omnibus communiter relicitur, tanquam dictum gratis, & voluntariè, & tanquam repugnans satis expressè dictæ Constitutioni, in qua generaliter indulgetur, vt nullus excommunicatus sit vitandus, nisi illius sententia, vel excommunicatio specialiter, & expressè sit promulgata, vel denunciata à Iudice: quo tamen modo certissimum est, quòd non semper sunt specialiter, & expressè promulgatæ, & denunciatæ sententiæ, & excommunicationes Hæreticorum: & cùm in eodem Indulto, & concessione generali nulla alia subdatur exceptio, aut limitatio, nisi quoad notorios percussores Clericorum; certissimum debet esse, quòd per hanc ipsam exceptionem firmetur regula pro aliis omnibus non exceptis, & per consequens etiam pro Hæreticis, vt notat Suar. *tom.* 3. *de Sacramen. disp.* 18. *sect.* 1. §. *Tertiò est obseruandum. pag. mihi* 203. & *tom.* 5. *de censuris, disp.* 9. *sect.* 2. *n.* 6. *pag.* 188. *in fine*, & *disp.* 21. *de fide, sect.* 3. *n.* 2. *pag.* 349. Azor. *part.* 1. *lib.* 8. *cap.* 13. *quæst.* 7. Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 9. *n.* 3. & omnes communiter.

4. *Propter paritatem rationis non est facienda extensio à notoriis percussoribus Clericorum ad alios excommunicatos notorios.*

Neque ex eo, quòd Concilium Constantiense subiunxerit exceptionem de notorio percussore Clerici, valet inferre, quòd idem voluerit intelligi etiam de quocunque alio excommunicato notorio, & specialiter de Hæretico, cùm de omnibus sit eadem ratio, & de Hæretico sit etiam maior: & per consequens etiam de omnibus debeat esse eadem dispositio Iuris, L. *Illud. ff. ad legem Aquiliam.* nam in iis, quæ solùm pendent ex voluntate Principis, & ex Iure positiuo, non valet argumentum à sola paritate, vel maioritate rationis, nisi etiam accedat similiter ipsa voluntas, & ipsum Ius, vt in casu præsenti notat Suar. *de cens. disp.* 9. *sect.* 2. *num.* 6. & fusè probat *lib.* 6. *de legib. cap.* 3. ius autem, & voluntas Principis non accedit similiter ad vitandos alios excommunicatos notorios propter alia crimina, sicut accedit ad vitandos notorios persecutores Clericorum: & de his rectè potuit ius, & Princeps specialiter id statuere, cùm tale crimen sit maximè scandalosum, & facile possit esse notorium: & quando est huiusmodi, facilè possit vitari, qui illud commisit; quod tamen non accidit in crimine hæresis, quamuis sit grauius, cùm hoc in iis locis, vbi fides, & religio catholica viget, vix vnquam sit notorium, & aliqua tergiuersatione semper possit celari, & vbi grassatur hæresis, & infidelitas, non possit vitari Hæreticus notorius sine maximo incommodo, & sine maximis animarum periculis; quæ tamen dictum Concilium Constantiense, & Martinus V. tollere voluit, non autem fouere, aut retinere.

5. *Ex Concilio Basileensi omnes excommunicati notorij sunt vitandi.*

Et quamuis in Concilio Basileensi, quod fuit posterius ad Constantiense, & in quo reperitur, & innouatur dictum decretum de non vitandis excommunicatis, nisi denunciatis, loco alterius exceptionis de notoriis percussoribus Clericorum ponatur generalis exceptio de omnibus excommunicatis manifestis, qui nullo modo possunt occultari, aut per aliquod Iuris remedium excusari: & hi omnes dicantur esse vitandi, etiamsi à Iudice non sint specialiter denunciati; & ex Nauarr. *in Man. cap.* 17. *num.* 34. & 35. hoc modo idem decretum sit posteà iterum confirmatum, & innouatum in Concilio Lateranensi sub Leone X. *sess.* 11. & in concordatis inter dictum Leonem, & Franciscum I. & sic referatur etiam in Statutis Ecclesiæ Gallicanæ *tit. de excommunicatis non vitandis*, & sic approbetur à pluribus Theologis, & Canonistis; vt videre est apud Suarium *de censur. disp.* 9. *sect.* 2. *cit. num.* 4. & apud Azor. *part.* 1. *lib.* 8. *cap.* 11. *quæst.* 1. *col.* 957. Quia tamen communi vsu totius Ecclesiæ dictum decretum est iam receptum iuxta formam Concilij Constantiensis; & cum exceptione solùm speciali de notoriis percussoribus Clericorum; non autem cum exceptione generali de omnibus excommunicatis manifestis, vt notat Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 9. *n.* 5. & Martinus V. sic illud confirmauit, & perpetuò durare voluit, vt ex testibus fide dignis refert S. Antonin. *part.* 3. *tit.* 25. *cap.* 3. & alij apud Suar. *de censur. disp.* 9. *sect.* 2. *cit. n.* 5. non est, quòd curemus, saltem in praxi, quoad hoc decretum de Concilio Basileensi, quòd non potuit reuocare, aut moderari, quod erat statutum in Concilio Constantiensi, nec quoad hoc est confirmatum, aut approbatum ab vllo Pontifice. Et idem est ex Suario *n.* 5. *cit.* etiam de Concilio Lateranensi, quod non intendit legem ferre pro tota Ecclesia; sed solùm concordare cum Gallis, qui tunc fuerunt contenti dicta forma Concilij Basileensis; imò, & posteà communi vsu receperunt formam aliam Concilij Constantiensis. Et iuxta hunc vsum non sunt damnandi, qui apud illos publicè, & palam communicant cum Hæreticis publicis,

6. *Sed oppositum est communi vsu receptum.*

cis, vt notat Sotus *in 4. dist. 22. quæst. 1. art. 4.* Nau. *in Manu. cap. 27. n. 35. cit.* & *consil. 1. de constit. n. 59.* & *60. quæst. 24. lib. 1.* & *consil. 10. n. 2. de Hæret. lib. 5.* & apud Suar. *de censur. disp. 9. sect. 2. num. 5. cit.* & *disp. 21. de fide, sect. 3. num. 4.*

Neque facit contra hæc, quæ diximus specialiter de Hæreticis non denunciatis, id, quod habetur cap. *Sicut. de Hæret.* quòd Hæretici non possint domo recipi, vel teneri in suis terris, neque vlla negociatio possit cum eis exerceri, ex cap. *Si quem fortè. 24. quæst. 1.* quòd Sacramenta ab illis non possint accipi, nisi fortè in extrema necessitate, & quando non possunt haberi à Catholico: hæc enim, & similia solùm intelliguntur de Iure antiquo, & ante Decretum, vel Constitutionem iam dictam Concilij Constantiensis, vt notat Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 9. n. 3.* quo etiam modo loquitur S. Thomas *3. part. quæst. 82. art. 9.* vbi similiter negat, posse accipi Sacramenta ab Hæretico, vel Schismatico, aut excommunicato quocunque: siquidem Decretum iam dictum Concilij Constantiensis tempore S. Thomæ nondum emanauerat, vt notat *ibi* Caiet. & Sot. *in 4. dist. 13. qu. 1. art. 9. §. Veruntamen. pag. 348.* & Suar. *disp. 21. sect. 3. n. 5. cit.* & Sanchez *lib. 2. cap. 9. cit. n. 10. in fin.*

7. *Pro vitandis excommunicatis non suppletur denunciatio Iudicis per euidentiam facti.*

Quòd si dicas, denunciationem Hæretici, vel excommunicati, factam à Iudice, posse suppleri per ipsam facti, aut censuræ notorietatem, & euidentiam: siquidem ad eum tantummodo finem denunciatur delictum, aut pœna, vt innotescat; neque est opus denunciatione, si iam innotuit: & qua ratione suppletur denunciatio Iudicis per notorietatem facti in percussione Clerici, eadem potest suppleri etiam in Hæretico, & in aliis delinquentibus.

Contra est: quia, si lex ad aliquem effectum specialiter requirat certum modum notitiæ, eúmque velit esse quasi de forma, non potest suppleri per æquipollens: & ita res se habet in casu præsenti, vt notat Simanchas *de cathol. instit. tit. 9. n. 166.* & apud Suar. *sect. 3. cit. n. 4. in fin.* cùm lex, & decretum iam dictum Concilij Constantiensis ad inducendam obligationem vitandi excommunicatos quoscunque, specialiter, & expressè requirat denunciationem factam à Iudice; neque admittat, vt sufficientem, solam notorietatem, nisi in percussore Clerici.

8. *Pro vitandis excommunicatis vtrùm sufficiat denunciatio criminis, an verò requiratur specialis, & expressa denunciatio excommunicationis.*

Quod verò prætereà retulimus *suprà n. 2.* ex eodem Soto *in 4. dist. 1. quæst. 5. art. 6. concl. 8.* quòd Hæretici, Schismatici, Apostatæ, simoniaci, & alij quicunque criminosi excommunicati, tunc saltem sunt reputandi, vt nominatim excommunicati, & denunciati, & vitandi, quando à Iudice sunt damnati illius criminis, quod habet annexam excommunicationem: quod idem etiam repetit idem Sotus *infrà, dist. 13. quæst. 1. art. 9. §. Veruntamen.* & *dist. 22. qu. 1. art. 4. pag. 595. col. 1. sub initium*: hoc, inquam, petit aliam difficultatem, vtrùm denunciatio facta à Iudice, debeat esse specialiter, & expressè ipsius excommunicationis, aut censuræ, propter quam immediatè, & proximè aliquis est vitandus, an verò sufficiat, si sit ipsius criminis, propter quod incurritur excommunicatio, & censura, ex qua deinde consequitur, quòd sit vitandus: & vtrùm, si quis denuncietur, verbi gratia, incidisse in hæresim, neque fiat alia mentio, quòd per hæresim etiam inciderit in excommunicationem, sit eo ipso vitandus, tanquàm excommunicatus denunciatus. Pro qua difficultate partem affirmatiuam simul cum Soto tenet Henriq. *lib. 9. de Missa, cap. 15. n. 4. in commentar. littera A*, & *lib. 13. de excommunicatione, cap. 5. num. 4.* Suarius *de censuris, disp. 9. sect. 2. num. 10.* & *disp. 21. de fide, sect. 3. num. 6.* & *sequentibus*, & alij apud Sanchez *lib. 2. in Decalogum, cap. 9. num. 4.* quo loco etiam ipse ait, id esse probabilissimum. Et ratio potest esse: quia, quando est ex se manifestum, quòd aliquod crimen habeat ipso iure annexam excommunicationem, in idem recidit, quòd aliquis declaretur à Iudice incurrisse in illud crimen; & quòd declaretur incurrisse in excommunicationem. Et hanc declarationem commissi criminis posse sufficere ad hoc, vt aliquis sit vitandus, videntur etiam satis habere verba ipsa Concilij Constantiensis, quæ solùm sub disiunctione requirunt denunciationem sententiæ, vel censuræ, aut prohibitionis; non autem determinatè denunciationem censuræ, prout contradistinguitur à sententia, si fortè hæc sit lata de solo crimine.

Sed partem negatiuam, vt magis probabilem, & magis conformem intentioni, & verbis Concilij Constantiensis, tenet Sanchez *cap. 9. num. 4. cit.* & apud illum Nauar. *de oratione, cap. 22. num. 6. pag. mihi 199. col. 3.* & Grass. *in suis decis. part. 1. lib. 4. cap. 11. num. 5. in fin.* quanuis hic *num. 6. in fin.* sit sibi contrarius, & sentiat cum Soto. Et ratio potest esse: quia verba Concilij Constantiensis: *Nisi sententia, vel censura, aut prohibitio contra personam certam à Iudice promulgata, & denunciata fuerit specialiter, & expressè.* videntur pro eodem accipere tria illa, *sententiam, censuram, & prohibitionem*: & hæc duo posteriora solùm addere ad maiorem declarationem primi; non autem ad omnia contradistinguenda ab inuicem. Et mens, aut sensus Concilij videtur esse, quòd criminosus quicunque non sit vitandus, nisi probato crimine coram Iudice promulgetur, & denuncietur incidisse in sententiam Canonis, hoc est, in censuram, & in prohibitionem communicandi cum aliis, & vt alij communicent cum ipso. Et quòd dicta sententia, censura, aut prohibitio, tunc solùm operetur in aliis, quòd teneantur vitare criminosum, quando fuerit promulgata, & denunciata à Iudice; & quòd hic sensus sit legitimus, & verè intentus à Concilio, clarè confirmatur ex verbis sequentibus de percussione Clerici: neque enim Concilium asserit, quòd percussor tunc sit vitandus, quando percussio constat ita notoriè, vt non possit aliqua tergiuersatione celari, aut aliquo suffragio excusari; sed quando notoriè constat pro sacrilega manuum iniectione in Clericum, eum incidisse in sententiam latam à Canone, &c. Quibus verbis certissimè, & clarissimè constat, quòd nomine sententiæ non intelligit Concilium ipsam declarationem commissæ percussionis; sed ipsam censuram, quæ est pœna, & sententia lata per Canonem contra percussorem: & cùm pro vitandis aliis excommunicatis illud idem requirat Concilium promulgari, & denunciari à Iudice, quod pro vitando percussore Clerici requirit notorium in facto; certum videtur, quòd à Iudice debeant etiam promulgari, & denunciari omnes alij vitandi, incidisse in sententiam latam à Canone, hoc est, in censuram, & in prohibitionem communicandi; non autem sufficiat, si solùm denuncietur incidisse in crimen, propter quod est lata sententia, & censura à Canone. Et sic videtur postulare etiam fauor animarum, & euitatio scandalorum, & periculorum pro conscientiis timoratis, qui est finis per se intentus à Concilio in dicto decreto: certum enim est, quòd multò meliùs euitantur scandala, & pericula, si excommunicati sint solùm vitandi, quando ipsa excommunicatio, & censura est denunciata specialiter, & expressè, quàm si prætereà sint vitandi, quando est denunciatum solum ipsum delictum: imò, nec euitantur sufficienter dicta pericula, si non est expectanda denunciatio

expressa

expressa ipsius censuræ, cùm facilè possit accidere, vt qui denunciatur incurrisse delictum, verbi gratia, hæresim; adhuc ignoretur incurrisse excommunicationem; & multò magis adhuc ignoretur esse vitandus, cùm non sit eodem modo notorium notorietate facti, quòd excommunicatio sit per se annexa, verbi gratia, crimini hæresis, sicut est notorium notorietate iuris, vt notat Nauar. *de orat. cap. 22. n. 6. cit.* & multò minùs sit omnibus notum, quòd denunciati Hæretici sint eo ipso denunciati excommunicati, & vitandi; & plures sint, non modò ex rudibus, & ex fœminis; sed etiam ex mediæ conditionis hominibus, qui hæc ignorant, vt Confessariis, & Doctoribus est in dies notissimum, dum frequentissime de his consuluntur. Et hac de causa Concilium Constantiense, vt euitentur scandala, & pericula animarum quoad vitandos excommunicatos, non solùm decernit, vt expectetur denunciatio censuræ; sed etiam addit, vt expectetur denunciatio prohibitionis, vt iam retulimus: quia, scilicet, non aliter euitantur sufficienter pericula, & scandala, nisi omnibus, & præcipuè fœminis, & rudioribus specialiter, & expresse denuncietur prohibitio communicandi cum his, aut illis, vel obligatio eos vitandi.

Et quamuis communiter, & in praxi non soleant Iudices in declarandis, ac denunciandis delictis per suas sententias, esse ita breues, vt declarent, atque denuncient solùm delictum; non autem simul declarent censuram, & pœnam, qua illud punitur, siue ab homine, siue à iure, & non addant prohibitionem, si quæ inde consequitur quoad alios, vt notat Simanchas *de cathol. instit. tit. 9. n. 164.* & ex illo Suar. *disp. 21. de fide, sect. 3. n. 8.* negari tamen non potest, quin sint inter se separabiles huiusmodi denunciationes, & absolutè possit denunciari delictum, & non denunciari censura, & prohibitio quoad alios; siue id fiat scienter, & aduertenter à Iudice; siue inaduertenter, & per errorem: & in tali casu, secundùm mentem Concilij Constantiensis, talis delinquens denunciatus non videtur vitandus, cùm ex denunciatione delicti non valeat inferre denunciationem censuræ, & prohibitionis quoad alios; & generaliter non rectè fiat illatio in separatis, argumento L. *Papinianus. ff. de minor.* & præsertim in pœnis, quæ potiùs sunt molliendæ, & restringendæ, quàm exasperandæ, & extendendæ, cap. *Pœna. de pœnit. dist. 1.* & L. *Interpretatione. ff. de pœnis*, & potest videri apud Soar. *lib. 6. de leg. cap. 2. & seqq.* vbi tractat de extensione legis, siue fauorabilis, siue pœnalis vltra proprietatem verborum propter similitudinem, vel identitatem rationis; vel propter aliquid huiusmodi: & ex regulis, & doctrinis, quas ibi tradit, videtur clarè haberi, quòd etiam in decreto, ac lege Concilij Constantiensis pro vitandis excommunicatis, in qua requiritur specialis, & expressa denunciatio censuræ, & prohibitionis, non est facienda extensio ad denunciationem solius delicti.

Et negari non potest, quin sit valdè extorta, & violenta illa interpretatio verborum Concilij, quam habet Suar. *disp. 21. de fide, sect. 3. n. 8.* vbi asserit, quòd illa aduerbia, *specialiter, & expressè*, possunt referri non ad censuram, aut prohibitionem, quæ dicatur, *specialiter, & expressè*, id est, per proprios terminos suæ naturæ, & suæ speciei esse denuncianda; non autem solùm generaliter, aut solùm tacitè esse insinuanda, & indicanda; sed ad personam, Collegium, Vniuersitatem, aut locum certum, contra quam non generaliter; sed specialiter, & non implicitè, aut tacitè, sed expressè, & explicitè dicatur esse facienda publicatio, & denunciatio, dicendo, verbi gratia, per nomina substantiua, & propria, aut per æquiualentia substantiuis, & propriis: Titius, aut Caïus denunciatur excommunicatus, & vitandus. non autem dicendo solùm per terminos generales: Quicunque hoc fecerit, denunciatur excommunicatus. Quòd enim hæc interpretatio sit extorta, & violenta, & vim inferat ipsis verbis Concilij, patet manifestè ex contextu verborum, quem omnes referunt ex dicto Concilio; & inter cæteros etiam ipse Suar. *de censur. disp. 9. sect. 2. n. 2.* neque enim habent, quòd contra personam certam, specialiter, & in indiuiduo, & contra personam expressam per suos terminos, aut conditiones indiuiduales sit facienda denunciatio, & publicatio censuræ: sed habent, quòd censura, & prohibitio contra personam certam sit publicanda, & denuncianda *specialiter, & expressè*: qui certè contextus clarè sonat, quòd postrema aduerbia, *specialiter, & expressè*, solùm referuntur ad censuram denunciandam; non autem ad personam, contra quam est denuncianda, vt patet vnicuique per se; vel saltem, si admittantur posse referri ad personam, non sunt neganda, quòd etiam referantur ad censuram, & principaliter cadant super illam.

Atque ex hoc, quòd censura sit denuncianda specialiter, & expressè; non autem sufficiat, si denuncietur solùm generaliter, & implicitè, colligit vlteriùs Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 9. n. 4. cit. in fine*, non esse satis, ad hoc vt aliquis sit vitandus, tanquàm excommunicatus Hæreticus, si solùm denuncietur incurrisse in hæresim, & in omnes illius pœnas, & censuras: neque aliter declaretur per terminos speciales, & expressos incurrisse in excommunicationem, & esse vitandus: quia excommunicatio per huiusmodi generalem appellationem pœnarum, & censurarum, non potest dici, quòd sit denunciata specialiter, & expressè, sicut requiritur ad hoc, vt aliquis sit vitandus; neque sufficienter consulitur conscientiis timoratis, & sufficienter vitantur pericula, & scandala animarum, cùm rudes, & fœminæ per huiusmodi denunciationem pœnarum, & censurarum solùm in genere nondum intelligant, quòd ille sit excommunicatus, & vitandus; & ideò illorum conscientiis, & periculis, siue scandalis, non sit sufficienter consultum. Et quamuis Suar. *disp. 21. de fide, sect. 3. n. 8. cit.* id non probet, & excedere illum affirmet, qui neget, eum esse vitandum, qui solùm denuncietur incurrisse in pœnas, & in censuras Hæreticorum, cùm ex se sit notissimum, quòd censura Hæreticorum maximè sit excommunicatio, & inter fideles hæc maximè intelligatur appellatione censuræ; negari tamen non potest, quin sit valdè probabile, tum propter authoritatem ipsius Sanchez, tum propter rationes *paulo antè* allatas: & quia etiam admisso, quòd nomine censuræ in tali denunciatione Hæretici omnes intelligant excommunicationem; & hæc per talem denunciationem aliquo modo omnibus insinuetur, & innotescat, (quod tamen, vt diximus, pro rudibus, & pro fœminis non potest admitti;) adhuc tamen non potest dici, quòd excommunicatio sit denunciata specialiter, & expressè, sicut requiritur, vt quis sit vitandus.

9. *Si quis denuncietur incurrisse in hæresim, & generaliter in omnes pœnas, & censuras Hæreticorum, vtrùm sit vitandus.*

Et qua ratione requiritur, vt denunciatio sit specialiter, & expressè ipsius excommunicationis: ita & requiritur, vt sit contra personã certam in specie, & in particulari; non autem sufficit, si sit quasi in genere contra illos, qui sunt huius, aut illius sectæ, verbi gratia, contra Lutheranos, contra Caluinistas, & similes. Et si quis ad hoc probandum, contendat, duo illa aduerbia Concilij Constantiensis, *specialiter, & expressè*, posse referri non solùm ad censuram; sed etiam ad personam certam, contra quam debet

esse

10. *Si denuncientur excommunicati omnes Lutherani, aut Caluinistæ, non proptereà est vitandus hic, aut ille particularis Lutheranus, aut Caluinista.*

esse denunciatio censuræ, non est contra illum magnopere laborandum, vt *paulo ante* indicauimus. Et ex hoc rectè potest vlteriùs intelligi, quòd non proptereà est vitandus hic, aut ille Hæreticus Lutheranus, aut Caluinista: quia quotannis in Bulla Cœnæ denunciantur excommunicati Lutherani, & Caluinistæ; & omnes, & singuli alij Hæretici, cuiuscunque nominis, & sectæ existant: hæc enim denunciatio non est contra personam certam; sed generalis, vt notat Sayr. *lib. 3. Thesauri, cap. 4. num. 31.* Bonac. *de excommunicat. disp. 2. quæst. 5. punct. 2. num. 9.* Filiucc. *tract. 16. cap. 2. num. 6.* Sanchez *lib. 2. cap. 9. num. 3. in fine*, & alij apud ipsum: & ideò non facit, vt sint vitandi hic, aut ille particularis Lutheranus, aut Caluinista, qui specialiter, & tanquàm persona certa, & particularis, non sunt denunciati.

11. *Nominatim excommunicatus, & non denunciatus non est vitandus.*

Imò, etiamsi aliquis sit nominatim excommunicatus; non autem sit nominatim denunciatus, vt excommunicatus, non est vitandus, vt benè notat Couarr. *in cap. Alma mater. part. 1. §. 2. num. 7.* & Tolet. *lib. 1. cap. 12. num. 2. versus finem*, vt, si Iudex, verbi gratia, alicui particulari aliquid præcipiat sub pœna excommunicationis ipso facto incurrendæ, iſque transgressor præcepti existat, & excommunicationem ipso facto incurrat: quovsque enim vlteriùs à Iudice declaretur, illam incurrisse, & nominatim declaretur esse excommunicatus, non est vitandus, etiamsi reuerà sit nominatim excommunicatus, id est, per expressionem proprij nominis, aut per eas cõditiones indiuiduantes, & per ea signa, quæ certò, & indubitanter eum significent, & demonstrent in indiuiduo, L. *Nominatim. ff. de condit. & demonstr.* & L. *Certum. ff. si certum petatur.* & cap. *Licet. 2. de testibus*, & notat Couarr. *in cap. Alma mater. part. 1. §. 2. cit. n. 8.* Tolet. *c. 12. n. 2. cit.* Graff. *par. 1. decis. lib. 4. cap. 11. num. 6. pag. mihi 455. col. 3.* & alij apud ipsum. Et quamuis Glossa *in cap. A nobis. 1. verb. Quisquis. de sententia excommunicationis*, affirmet, quòd possunt dici excommunicati nominatim etiam illi, qui sunt excommunicati generaliter, & per verba generalia: vt, si quis dicat, verbi gratia: Quisquis furtum fecerit, sit excommunicatus. in quantum, scilicet, in propositione generali continentur propositiones particulares; & hæ quodammodo vnificantur in illa, sicut & species vnificantur in genere, & indiuidua vnificantur in specie, & vniuersale ita continet sua inferiora, vt vnumquodque illorum sit ipsum vniuersale, vt docet Arist. *5. Metaph. text. 3.* id tamen communiter non probatur, vt notant Couar. & Tolet. *locis citat.* Cùm reuerà aliud sit, esse excommunicatum generaliter, quod fit per terminos generales, & per propositionem vniuersalem; & aliud esse excommunicatum nominatim, quod fit per expressionem proprij nominis, vel per ea signa, quæ indiuidualiter, & indubitanter personam demonstrent. Neque pro Glossa faciunt textus, quos ibi allegat: nam, quòd posthumus dicatur nominatim exhæredatus à patre, si solùm exhæredetur per hæc verba: Quicunque mihi filius genitus fuerit, exhæres esto. *Instit. §. Posthum. vers. Masculos. de exhæredat. liberorum.* non probat, quòd sit exhæredatus per verba generalia; sed per demonstrationem indiuidualem certissimam, qualis est, vt ille filius intelligatur exhæredatus à patre, sic disponente per illa verba, qui fuerit illi posthumus, & natus post eius mortem: qui certè per hoc ipsum maximè indiuidualiter demonstratur, vt patet clarissimè ex alio textu, quem similiter Glossa pro se allegat ex L. *Nominatim. ff. de liberis, & posthumis*, vbi dicitur, quòd filius nominatim exhæredatur etiam per hæc verba: Filius meus exhæres esto. Et quamuis eius nomen non sit expressum; dummodo tamen vnicus sit, quia in tali casu maximè certò, & indubitanter demonstratur per solam appellationem filij: & contrà, si non sit vnicus, sed filij exhæredantis sint plures, per illa verba nullus censeri debet exhæredatus, vt ibi subditur, & notat Glossa *in Clementinam vnicam, verb. nominatim. de vita, & honestate Cler.* & Graff. *part. 1. lib. 4. cap. 11. n. 6. cit.* qui etiam subdit, idem esse, si quis certò, & indiuidualiter demonstretur per nomen officij, aut dignitatis: vt, si dicatur, verbi gratia: Sit excommunicatus Prætor, aut Comes talis ciuitas. quia, vt dicitur L. *Nominatim. ff. de condit. & demonstr.* nihil interest, quòd demonstratio corporis, & personæ fiat per proprium nomen, vel per nomen artificij, officij, necessitudinis, vel affinitatis: & plerunque demonstratio per hæc alia, vice nominis fungitur. Imò, nec interest, vtrùm illa, per quæ fit demonstratio, sint vera, vel falsa, dummodo certò constet de persona, quæ demonstratur.

12. *Quid requiratur ad hoc, vt aliquis sit excommunicatus nominatim.*

13. *Si vnus aliquis nominatim denuncietur excommunicatus, & simul cum illo denuncientur etiam alij generaliter, ille solus est vitandus; non autem alij.*

Atque hæc denunciatio specialis, & expressa quoad personam certam in indiuiduo, est ita necessaria, ad hoc, vt aliquis sit vitandus, tanquàm excommunicatus, vt, si Papa, verbi gratia, excommunicet, & denunciet Titium, & eius fautores, solus Titius sit vitandus: quia nominatim, & specialiter fuit denunciatus; non autem fautores, qui sunt denunciati solùm generaliter, vt notat Sylu. *Excommunicatio, 5. n. 8.* & apud illum Astensis *lib. 7.*

14. *Si vna aliqua Communitas nominatim denuncietur suspensa, vel interdicta, eo ipso vitandi sunt singuli de illa Communitate.*

Et quod dicimus de excommunicatione, quæ non cadit nisi in personas particulares, proportionaliter est dicendum etiam de suspensione, & interdicto, quæ possunt cadere etiam in Communitates, & Congregationes plurium: nam ex decreto citato Concilij Constantiensis, in his etiam sententiis, & censuris requiritur specialis, & expressa denunciatio, ad hoc, vt aliquis ratione illarum sit vitandus: sed hæc denunciatio satis est, si nominatim, & specialiter, & expressè fiat de ipsa Communitate, aut ciuitate, in quam primariò, & principaliter cadit suspensio, aut interdictum: non autem est necessarium, vt fiat nominatim de singulis, qui sunt de Communitate, aut de ciuitate: & eo ipso, quòd nominatim denunciatur suspensum, verbi gratia, tale Capitulum, vel interdicta talis ciuitas, debent intelligi esse denunciati, & vitandi, in iis, quæ pertinent ad suspensionem, aut interdictum, etiam singuli de Capitulo, vel de Ciuitate, vt notat Syluest. *Excommunicatio, 5. n. 8. cit.* quia denunciatio Communitatis non aliter facit, vt sit vitanda ipsa Communitas, nisi faciendo, vt sint vitandi etiam singuli, in quantum sunt membra Communitatis, & participant de potestate, aut bonis illius, quæ prohibentur, aut impediuntur per huiusmodi censuras.

DISPVTATIO XLII.

De aliquibus casibus particularibus, in quibus Hæretici externi, non denunciati, non sunt vitandi, tam in diuinis, quàm in humanis.

1. *Non peccant, qui liberè tractant cum Hæreticis, etiam notoriis, quantùm est ratione excommunicationis, dummodo non sint denunciati.*
2. *Neque qui orant simul cum illis, vel concionem, aut Missam audiunt, vel eorum funus comitantur.*
3. *Dummodo sepultura non fiat in loco sacro.*
4. *Per sepulturam Hæretici excommunicati non vitandi, non execratur, nec profanatur Ecclesia, aut locus sacer.*

5. Licitum

5. *Licitum est orare in Ecclesiis Hæreticorum.*
6. *Matrimonium Catholici cum Hæretico quomodo sit illicitum.*
7. *Pericula, & occasiones peccati possunt aliquando licitè contemni, quando vrget necessitas maioris boni.*
8. *Pacta, vt filij, vel omnes, vel aliqui educentur in hæresi, sunt semper illicita, & irrita.*
9. *Vtrùm sit licitum accipere, & petere Sacramenta ab Hæretico excommunicato non vitando.*
10. *Quid liceat quoad Sacramenta in casu necessitatis, etiam ab Hæretico excommunicato vitando.*
11. *Filius Hæretici quomodo possit licitè suscipi à Catholico in Baptismo, & hic possit esse illius patrinus.*
12. *Hæreticus vtrùm possit in Baptismo esse patrinus Catholici.*
13. *Filij Hæreticorum licitè possunt admitti ad scholas Catholicorum.*
14. *Non tamen filij Catholicorum debent frequentare scholas Hæreticorum.*

1. *Non peccant, qui liberè tractant cum Hæreticis etiā notoriis, quātū est ratione excommunicationis, dūmodo non sint denunciati.*

EX hoc, quòd Hæretici non sunt vitandi, nisi quando a Iudice sunt denunciati, rectè colligitur generaliter, quòd non peccent, qui cum illis liberè tractāt, & conuersantur, etiamsi certò sciant eos esse Hæreticos excommunicatos; imò, etiamsi id sit notorium, & publica voce circunferatur; & siue id accidat in iis locis, in quibus hæreses impunè grassantur, v.g. in Anglia, & in Germania; siue in aliis quibuscunque. Ita Azor. *part.* 1. *lib.* 8. *cap.* 11. *q.* 1. Sanch. *lib.* 2. *in Dec. c.* 9. *n.* 5. *&* 6. & alij apud ipsum: & quanuis Henriq. *lib.* 9. *de Missa, cap.* 15. *n.* 4. *littera A*, aliter sentiat de Hæresiarchis, v.g. Caluino, & Brentio, & de iis, qui publica voce sunt omnibus noti: si tamen semel dicamus, iuxta Concilium Constantiense, requiri denunciationem factam à Iudice, eamque esse quasi de forma, & necessariò requisitam, ad hoc vt aliquis excommunicatus, siue ex hæresi, siue ex quocunque alio crimine, sit vitandus; non est, quòd excipiantur Hęresiarchæ, aut ij, qui publica voce sunt noti, vt notat Sanchez *n.* 6. *cit.* sed omnes vniuersaliter dici debent non esse vitandi, quantùm est ratione excommunicationis, quanuis vitandi omninò sint iure ipso diuino, & naturali, propter pericula, & propter scandala, & propter alias causas, vt *suprà* diximus *disp.* 39. *n.* 3. & *disp.* 41. *initio.*

2. *Neque qui orant simul cum illis, vel concionē, aut Missam audiunt, vel eorum funus comitantur.*

Deinde, ex eodem principio colligitur specialiter, quòd non peccat, qui cum Hæreticis quibuscunque non denunciatis simul orant, vel concionem sacram, aut Missam audiunt, more, & ritu verè catholico, vel eorum funus comitantur, eósque ad sepulturam deducunt, quando sepeliuntur more Hæreticorum. Ita Nauar. *conf.* 10. *n.* 2. *&* 4. *de Hæret. lib.* 5. *pag.* 90. *col.* 4. *in fine*, & *conf.* 12. *n.* 6. *eodem titulo, pag.* 92. *col.* 1. Azor. *part.* 1. *lib.* 8. *cap.* 11. *q.* 2. *col.* 958. Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 9. *n.* 7. quia hæ communicationes, cùm sint in rebus licitis, licitæ omninò sunt, quantùm est ex rei natura, neque fiunt illicitæ ratione excommunicationis, & censuræ, cùm hæc non operetur obligationem vitandi, etiam in diuinis, nisi secuta denunciatione. Et quemadmodum licitum est comitari excommunicatum viuentem, non denunciatum, eúmque deducere quocunque voluerit: ita & est licitum comitari iam mortuum, eiúsque funeri adesse, eúmque deducere ad sepulturam, cùm vniuersaliter licitum sit in iis omnibus communicare defunctis, in quibus est licitum communicare viuis, cap. *Sacris. de sepult.* & cap. *Ad hæc. de priuil.* & notat Nauar. *conf.* 10. *n.* 4. *cit. de Hæret.*

Debet tamen quoad hæc omnia benè aduerti, vt propterea non faueamus Hæreticis, in quantum Hęretici sunt: quia id esset intrinsece malum, & sufficeret ad incurrendam excommunicationem specialem contra fautores Hæreticorum: neque vt illis cōmunicemus quoad ritus, & cæremonias proprias Hæreticorum; quia similiter id esset quædā protestatio, aut professio hæresis, & aliis Catholicis generaret magnum scandalum, & magnam offensionem. Et denique vt sepultura Hæretici, quem comitamur, nō fiat in loco sacro; sed solū in loco profano: quia alioqui consentiremus peccato Hæreticorum sepelientium, eósque comitaremur in re illicita, & aliquo modo illis cooperaremur, vt notat Nau. *conf.* 12. *cit. n.* 8. *de Hæret.* & Sāch. *c.* 9. *n.* 7. *cit.* quia enim *c.* 2. *de Hæret. in* 6. grauiter, & sub pœna excōmunicationis latæ sententiæ prohibetur, ne quis scienter præsumat tradere ecclesiasticæ sepulturæ Hæreticos, aut credentes, receptatores, defensores, & fautores Hæreticorum; illicitum omninò est, comitari Hæreticum ad hanc ecclesiasticam sepulturam; non quia de iis, qui comitantur, possit dici, quòd sepeliant; & ideò ex hoc capite excommunicationem incurrant, vt bene notat Nauar. *conf.* 12. *cit. n.* 5. *&* 8. & apud illum Cardin. *in Clement.* 1. *de sepulturis*, *q.* 25. quidquid in contrarium dicat Gloss. *ibid. verb. Sepelire*, & Ioan. de Imola apud eundem Nauar. *n.* 5. *cit.* sed, quia potest dici, quòd consentiant sepelientibus, eorúmque factum approbent, suáque præsentia cohonestent, quod non potest non esse illicitum, sicut si approbaretur, aut cohonestaretur quodcūque aliud peccatum, aut malè factum. Vnde, etiamsi excommunicatus quicunque non denunciatus, non sit vitandus in sepultura, aut in funere, quando est mortuus; sicut, nec fuit vitandus, siue in diuinis, siue in humanis, cùm esset viuus, vt *paulò antè* diximus ex cap. *Sacris. de sepult.* & cap. *Ad hæc. de priuileg.* vitandus tamen omninò est, quando funus & sepultura fit in Ecclesia, aut loco sacro; non, quia hæc obligatio inducatur per excommunicationem non denunciatam à Iudice; sed quia inducitur ex ipsa rei natura, ex qua malitiam contrahunt, & digni sunt morte, non solùm qui mala faciunt; sed etiam qui consentiunt facientibus, vt patet ex Sancto Paulo *ad Roman.* 1. quod certe est verum etiam præscindendo ab excommunicatione, & siue illa sit denunciata, siue non.

3. *Dummodo sepultura non fiat in loco sacro.*

4. *Per sepulturā Hæretici excommunicati non vitandi, non execratur, nec profanatur Ecclesia, aut locus sacer.*

Et contrà, quia execratio, vel profanatio Ecclesiæ, aut loci sacri per sepulturam excommunicati, ea tantùm de causa inducitur in sacris Canonibus; quia non debemus communicare mortuo, cui non communicauimus viuo, *cap. Sacris.* & cap. *Ad hæc. cit.* & ideò nec debemus celebrare Missas, & diuina Officia, vbi ille iacet mortuus, & tumulatus; sicut nec debuimus celebrare, vbi ille extitit viuus; rectè colligit idem Nauar. *conf.* 10. *num.* 4. *cit. de Hæret. pag.* 91. & ex illo Azor. *part.* 1. *lib.* 8. *cap.* 11. *quæst.* 3. *col.* 958. & Victoria *in Summa, in materia de Euchar. quæst.* 92. & Suar. *tom.* 3. *de Sacrament. disp.* 81. *sect.* 4. *§. Quartò, violatur, & tom.* 5. *de censur. disp.* 12. *sect.* 4. *num.* 5. & *tom.* 1. *de relig. lib.* 3. *de reuerent. debita locis sacris*, cap. 2. *num.* 3. & aliis communiter, quòd non inducitur dicta execratio, vel profanatio Ecclesiæ, aut loci sacri, nisi per sepulturam excommunicati vitandi, cum quo solo ratione excommunicationis prohibemur modò communicare in diuinis, post Extrauag. *Ad euitanda.* quanuis de Iure antiquo, & ante illam teneremur vitare omnes indifferenter, vt notat Suarius *de censur. loco citato.*

5. Atque hinc vlteriùs colligitur, non esse illicitum,

Licitum est orare in ecclesiis Hæreticorum.

tum, vt Hæreticos non denunciatos non vitemus in suis ecclesiis: & qua ratione possumus inibi esse simul cum illis occasione funeris, eadem simus & quacunque alia occasione, verbi gratia, audiendi illorum conciones, ex curiositate, vel spectandi illorum ritus, &c. dūmodo ex parte nostra absit periculum, ne peruertamur; & ex parte illorum absit scandalum, vt etiam *supra* diximus *disp.16. n. 7.* Imò ex Nauar. *conf.10. n. 4. de Hæret. lib. 5. cit.* & Azor. *parte 2. lib. 8. cap. 11. quæst. 4. col. 958.* licitum etiam est in huiusmodi ecclesiis Hæreticorum priuatim orare, dummodo absit periculum scandali, quamuis non liceat dicere Missas, aut diuina celebrare, non quidem ratione excommunicationis, quæ faciat illicitam in huiusmodi locis communicationem in diuinis, vel diuinorum celebrationem; sed, quia sunt loca profana, vel profanata; non autem sacra; & ratione profanitatis sunt specialiter prohibita in illis exerceri diuina.

6.

Matrimonium Catholici cũ Hæretico quomodo sit licitum.

Tertiò, ex eo, quòd soli Hæretici excommunicati denunciati sint vitandi, tam in diuinis, quam in humanis, colligitur, quòd si cum illis Catholicus aliquis matrimonium contrahat, vt communiter fit in iis Regnis, aut Prouinciis, in quibus Catholici promiscuè degunt, & ciuiliter tractant cum Hæreticis, non facit illicitè ratione excommunicationis, in qua sit ille Hæreticus: siquidem ratione huius non est vitandus; sed solùm ratione specialium præceptorum Ecclesiæ, quibus huiusmodi matrimonia grauiter sunt prohibita, cap. *Caue.* & cap. *Non oportet. 28. quæst. 1.* & pluribus aliis Conciliis apud Sanchez *lib. 7. de matrim. disp. 72. num. 4.* vbi etiam asserit ex Soto *in 4. dist. 39. quæst. vn. art. 2. ad vltimum*, & Scholasticis communiter, & ex Nauar. *in Man. cap. 22. n. 49.* huiusmodi præcepta obligare ex se ad mortale, saltem ratione scandali, & periculi incidendi in hæresim, & deficiendi à fide, cui probabiliter se exponit coniux catholicus, dum se iungit, & copulat cum coniuge hæretico: quæ ratio non solùm ostendit huiusmodi matrimonia rationabiliter esse prohibita iure ecclesiastico, vt iam diximus; sed etiam esse illicita iure ipso diuino, & naturali, vt benè expendit Basil. Pontius *in appendice de matrimonio Catholici cum Hæretico, cap. 2. num. 2. & seqq.* ex quo, scilicet, vnusquisque tenetur vitare pericula, & præcipuè infidelitatis, & subuersionis in fide, ne in illis pereat. Rectè tamen subdit Sanch. *disp. 72. cit. n. 5.* & *lib. 2. in Dec. cap. 9. num. 9.* Azor. *part. 1. lib. 8. cap. 11. q. 5.* Regin. *tom. 2. lib. 31. n. 169.* Coninch. *disp. 31. dub. 3. n. 45.* Cornel. à Lapide in illud 1. ad Corinth. 7. *Qui vult, nubat, tantùm in Domino.* Bened. Iustin. *ibid.* Basilius Pontius *de matr. lib. 7. c. 46. n. 8.* & *c. 48. n. 28. in fine,* & *in appendice citata, cap. 2. n. 11.* Hurtadus *de matr. disp. 24. difficultate 2. n. 6.* Nau. *conf. 1. de constit. a. 69. lib. 1.* & apud illum plures viri doctissimi, & pientissimi, & plures Academiæ, eæque celeberrimæ, Parisiensis, Tolosana, Louaniensis; id non intelligi in iis regionibus, in quibus Catholici promiscuè viuunt cum Hæreticis, & sinuntur liberè exercere suam fidem catholicam: quia in his præcepta ecclesiastica sunt abrogata per contrariam consuetudinem iam præscriptam, etiam sciente, & non repugnante Papa, & pericula subuersionis in fide, pro illarum gentium moribus, & ingeniis, & facilitate, facilè cessant, cùm sinant vnunquenque viuere sua fide, suáque lege, nec multùm curent de hac, vel illa religione, & secta. Et quamuis aliqui ex Doctoribus citatis existiment in praxi difficile, posse cessare huiusmodi pericula subuersionis; & dicant bonos Catholicos semper scandalizari de huiusmodi coniugiis; & ideò illa non approbent, nisi fiant ex maxima, & vrgentissima causa, & cum probabili spe, quòd coniux hæreticus sit conuertendus: hæ tamen rationes potiùs respiciunt factum, quàm ius; & eo ipso, quòd hæc consuetudo contrahendi cum Hæretico est communiter inducta in huiusmodi regionibus, & vnusquisque sinitur viuere sua fide, ac religione; potest rationabiliter credi, quòd communiter cessent scādala, & pericula subuersionis. Et certissimum est, quòd si hæc non cessent, non possunt matrimonia esse licita, etiam stante consuetudine, cùm per hanc non possit abrogari obligatio Iuris naturalis, & diuini, sicut abroga- 7.

Pericula, & occasiones, peccati possunt aliquãdo licitè comsumi, quãdo vrget necessitas maioris boni.

tur obligatio Iuris ecclesiastici, & positiui, vt notat Pontius *in appendice, cap. 2. n. 11. cit.* Quanquam non est negandum, quòd si vrgeat grauis causa, aut necessitas, siue publica, siue priuata, ex qua hîc, & nunc persuadeatur, debere iniri matrimonium aliquod alicuius Catholici cum Hæretico, licitè possit iniri etiam stante aliquo periculo subuersionis in fide, vt fuse probat idem Pontius *in eadem appendice, cap. 6.* quia enim hoc periculum non potest esse tale, vt inducat necessitatem assensus, & adimat libertatem voluntatis, & semper cum Dei auxilio potest vitari, vt notat Caietanus *in Summa, verb. Periculum,* temeritas quidem est, & peccatum, si quis se illi exponat, séque in illud ingerat sine magna, & rationabili causa: & rectè dicitur periculum quærere, aut amare, & ideò esse periturus in illo: si quis tamen solùm ex causa, & ex vrgente necessitate maioris boni id faciat, non est dicendus amare periculum; sed amare bonum maius; & periculum inuitus patitur: & ideò ad Dei prouidentiam debet spectare, vt vberioribus auxiliis illum iuuet, ac seruet, vt notat Sanctus Basilius *de constit. monast. cap. 4.* & apud Sanchez *lib. 1. in Decal. cap. 8. n. 3.* Atque hoc modo licitè potuit castissima Iuditha exponere se periculo amittendæ castitatis, dum induta vestimentis, & ornamentis iucunditatis, accessit ad Holophernem, eiúsque exercitum, pro liberanda Bethulia, vt patet *ex libro Iudith*; & Esther, cùm esset Iudæa, & Dei cultrix, licitè nupsit Assuero idololatræ pro iuuandis Iudæis, séque exposuit periculo colendi Idola, cùm esset semper stipata, & circundata puellis, & famulabus, & eunuchis gentilibus, vt patet *ex libro Esther*; & tamen de his omnibus liberauit eam Dominus: & Sanctus Thomas 2. 2. *quæst. 10. art. 9. in corp.* de iis, qui sunt in fide benè firmi, expressè docet, quòd si necessitas vrgeat, non solùm non sunt prohibendi communicare cum infidelibus, propter periculum, ne ab illis peruertantur; sed potiùs est sperandum, quòd ipsi debeant illos conuertere: & ex diuersis Authoribus in pluribus aliis casibus particularibus idem notat Pontius *in appendice, cap. 6. cit.* & generaliter in omni periculo, vel occasione peccandi notat Sanchez *lib. 1. in Decalog. cap. 8. num. 3. citato.*

8.

Pacta, vt filij, vel omnes, vel aliqui educatur in hæresi, sunt semper illicita, & irrita.

Siue autem in contrahendis coniugiis cum Hæreticis non vitandis, adhuc remaneat probabile periculum subuersionis in fide, & lapsus in hæresim, siue non maneat; semper debent censeri illicita, & esse vitanda pacta illa, quæ aliquando contingit fieri, vt aliqui ex filiis procreandis debeant educari in fide catholica, & aliqui in hæresi: id enim omninò pugnat cum Iure diuino, & naturali, ex quo parentes tenentur præbere filiis Sacramentum Baptismi, & ea, quæ ad salutem sunt necessaria, quandiu ipsi filij paruuli sunt, & carent vsu rationis; & quoad omnia sunt in fide, & cura parentum. Et hac de causa in sacris Canonibus statuitur, vt possint, & debeant baptizari, qui fuerint

nati

nati ex altero parente Christiano, & Catbolico, eiúsque fidem sequantur, quicunque tandem ille sit: & siue sit pater, siue mater, cap. *Iudex*. 28. *quæst*. 1. & cap. *Ex litteris. de conuers. infid.* quia, scilicet, vnusquisque ex parentibus, sicut tenetur Iure naturæ curam habere de filio paruulo: ita & tenetur Iure diuino consulere illi quoad necessaria ad salutem. Et huiusmodi pacta de filiis educandis, vel omnibus, vel aliquibus, non in fide catholica, esse turpia, & illicita, & planè irrita, nullamque inducere obligationem, expressè habet Nauar. *cons.* 1. *num.* 68. *de const. lib.* 1. Sanchez *lib.* 7. *de matr. disp.* 72. *n.* 6. & *lib.* 2. *in Decal. cap.* 9. Azor. *part.* 1. *lib.* 8. *cap.* 11. *quæst.* 6. & alij: & quòd sint irrita, clarè probatur ex L. *Iuris gentium*. §. *Prætor ait. ff. de pactis*, & L. *Generaliter. ff. de verb. obligat.* & cap. fin. *de condit. apposit.* vbi dicitur, quòd conditiones, aut pacta apposita in contractu matrimonij eo ipso, quòd sunt turpia, debent haberi pro non appositis, & pro nullis.

9. *Vtrùm sit licitum accipere, & petere Sacramenta ab Hæretico excommunicato non vitando.*

Quartò colligitur, quòd si Hæreticus sit excommunicatus, sed non denunciatus, & non vitandus, licitum etiam est ab illo accipere, & petere omnia alia Sacramenta, quæ alioqui possunt ab illo conferri validè; supponendo, verbi gratia, quòd sit alioqui verus Parochus, & verus Episcopus, & prudenter credatur, quòd sit illa validè collaturus, neque aliquid omissurus ex iis, quæ sunt substantialia cuique Sacramento. Ita Nauar. *cons.* 10. *n.* 2. *de Hæreticis, lib.* 5. *pag.* 91. *initio.* Suar. *tom.* 3. *de Sacramentis, disp.* 18. *sect.* 1. §. *Tertio est obseruandum. pag.* 203. *col.* 2. & *disp.* 72. *sect.* 4. *in fine, pag.* 921. & *tract. de fid. disp.* 21. *sect.* 3. *n.* 5. *pag.* 349. Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 9. *n.* 10. & alij: idque est valdè rationabile, quamuis de illo valdè dubitet Azor. *part.* 1. *lib.* 8. *cap.* 11. *quæst.* 7. *col.* 959. & oppositum asserat determinatè *cap.* 13. *similiter quæst.* 7. *col.* 968. Dum autem hoc asserimus de huiusmodi Parocho, aut Episcopo hæretico excommunicato non vitando, solùm asserimus, quòd non est illicitum, quantùm est ex parte hæresis, & ex parte excommunicationis, petere ab illo, & accipere Sacramenta. Et ratio est: quia prohibitio, quæ potest haberi ratione excommunicationis, satis tollitur, aut suspenditur in fauorem aliorum per decretum Concilij Constantiensis de vitandis solis excommunicatis denunciatis a Iudice, & notoriis percussoribus Clericorum: & ratione hæresis nulla est specialis prohibitio in Iure, de non petendis, aut accipiendis Sacramentis ab Hæreticis. Vnde, quamuis reuerà id possit esse illicitum ex pluribus aliis capitibus: vt, verbi gratia, si inde generetur aliis scandalũ: si adsit illi ipsi, qui petit, vel accipit Sacramenta, periculum subuersionis, & lapsus in hæresim: si Sacramenta ipsa sint ministranda ritu hæretico, vel aliter male tractanda, &c. & ex his omnibus, & similibus grauiter possit peccare contra Ius ipsum naturale, & diuinum, qui petit, vel accipit Sacramenta ab homine hæretico excommunicato, sicut & qui accipit, vel petit à quouis alio manifestè indigno, quando concurrunt eadem scandala, aut pericula, & eædem malæ circunstantiæ, vt communiter dicitur *in materia de Sacramentis*. Et quamuis propter hæc ipsa tantò grauiùs possit peccare, qui petit, & accipit ab homine hæretico, quantò est maior huius indignitas super alias indignitates aliorum ministrorum; satis tamen est in præsentia, si id non sit illicitum ratione excommunicationis, & ratione hæresis, cùm pro hac nihil speciale habeatur in Iure, & pro illa satis caueatur per decretum Concilij Constantiensis, vt diximus.

Neque vrgent loca aliqua ex Sancto Thoma, ex quibus Azor. *quæst.* 7. *cit.* profitetur, habere se valde dubiam sententiam Nauarri, & aliorum; vt verbi gratia, quia allegat 2.2. *quæst.* 39. *art.* 3. *in fine corporis*, quòd in Hæreticis, & Schismaticis nulla manet iurisdictio: & ideò nec possunt absoluere, nec excommunicare, nec Indulgentias facere, aut aliquid huiusmodi: & si faciant, nulliter faciunt. Et 3. *part. quæst.* 82. *art.* 7. *ad* 2. quòd Hæretici, & Schismatici neque Eucharistiam, neque alia Sacramenta possunt licitè conferre, præter solum Baptismum in casu necessitatis: pro quo etiam facit cap. *Si quem forte.* 24. *quæst.* 1. quòd Sacramenta non possunt accipi ab Hæreticis, nisi in extrema necessitate: & cap. *Audiuimus. eadem causa, & quæst.* quòd excommunicatus non possit excommunicare, aut absoluere, & similia: vel enim hæc intelliguntur solum de Iure antiquo, & ante Concilium Constantiense, vt etiam *supra* diximus *disp.* 41. *n.* 6. siquidem tempore Sancti Thomæ nondum emanarat decretum dicti Concilij; vel certè intelliguntur, quantùm est ex parte ipsorum Hæreticorum, & peccatis omnibus, quæ possunt facere ad illorum indignitatem, & vt Sacramẽta possint conferre, non solùm validè, sed etiam licitè, vt expressè dicitur 3. *part. quæst.* 82. *art.* 7. *ad* 2. *cit.* non autem quantùm est ex parte aliorum, qui fortè ex rationabili causa possunt ab illis licitè, & validè petere, & accipere Sacramenta; & in quorum fauorem tantummodo emanauit dictum decretum Concilij Constantiensis. Vnde post hoc decretum falsum est, quòd Episcopus, Parochus, aut Confessarius, Hæreticus, excommunicatus; sed non denunciatus, & non vitandus, careat eo ipso omni iurisdictione, & ex defectu illius inualidè absoluat, si forte ab aliquo sibi subdito rogetur de Sacramento pœnitentiæ, & sacramentaliter eum absoluat: nam, quicquid in contrarium velit Azor. *part.* 1. *lib.* 6. *cap.* 11. *cit. quæst.* 7. & *cap.* 13. *similiter quæst.* 7. *col.* 968. neque per hæresim quasi per se, & formaliter acceptam tollitur illi iurisdictio, cùm nullum sit Ius, quod ita statuat; neque tollitur omni ex parte per excommunicationem, nisi quando est declarata, & denunciata à Iudice, cùm saltem remaneat in fauorem, & commodum aliorum, vt notat Suar. *disp.* 21. *de fide, sect.* 3. *num.* 5. *cit.* & Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 9. *num.* 10. & pluribus explicatur *in materia de excommunicatione.* Atque ex hac ratione, quæ necessitas potest sufficere, vt Sacramenta licitè petantur à Ministro indigno, & peccatore, & vt validè ab illo conferantur, quando est excommunicatus propter alia crimina, sed non denunciatus, & non vitandus; eadem potest proportionaliter etiam sufficere, vt petantur à Ministro hæretico, & vt validè ab illo conferantur, quando similiter est excommunicatus propter hæresim, sed non denunciatus, & non vitandus.

10. *Quid liceat quoad Sacramenta in casu necessitatis, etiam ab Hæretico excommunicato vitando.*

Imò, si necessitas vrgeat, licitum est, Sacramenta accipere, etiam ab excommunicato denunciato, & vitando: vt, si quis, verbi gratia, sit in articulo mortis, & nullus sit alius, à quo Baptismum, vel absolutionem sacramentalem accipiat, nisi Sacerdos hæreticus, & excommunicatus vitandus: quia enim in articulo mortis omnes Sacerdotes possunt absoluere à quibuscunque peccatis, & censuris, vt dicitur in Tridentino *sess.* 14. *cap.* 7. *de Sacramento Pœnitent.* & hoc priuilegium est in fauorem eorum, qui sunt cõstituti in tali articulo, & ne pereat illorũ aliquis, vt *ibi* dicitur, non est restringendum ad eos tantummodo Sacerdotes, qui non fuerint hæretici, vel excommunicati, vel non denunciati, & non vitandi; sed est ampliandum ad omnes simpliciter,

qui in tali articulo possunt esse adiumento per administrationem veri, & validi Sacramenti, ne aliquis pereat, vt communiter dicitur *in materia de excommunicatione*, & videri potest apud Suar. *tom. 5. de censuris, disp. 11. sect. 1.*

Quintò, ex eodem principio de non vitandis Hæreticis, nisi denunciatis, colligitur, quomodo sit licitum, aut illicitum, quòd Catholicus de sacro Fonte suscipiat filium Hæretici, eique euadat patrinus; vel è contrà, quòd Hæreticus suscipiat filium Catholici, & sit illi patrinus: quæ difficultas maximè potest habere locum in iis regionibus, in quibus Hæretici, & Catholici promiscue viuunt, vt notat Azor. *part. 1. lib. 8. cap. 11. n. 9.* & Sanch. *lib. 2. in Decal. cap. 9. n. 12.*

11. *Filium Hæretici quomodo possit licitè suscipi à Catholico in Baptismo, & hic possit esse illius patrinus.*

Et quidem ex parte Catholici omnes conueniunt, quòd possit licitè suscipere in Baptismo filium Hæretici, & esse illius patrinus, quando Baptismus confertur ritu cathlnlico; non autem ritu hæretico, aut schismatico; vel saltem quando confertur ritu licito, & permisso pro illis regionibus; vt, verbi gratia, si conferatur inter Græcos ritu Græco. Ita Nau. *cons. 1. n. 66. de constit. lib. 1. pag. 7. col. 4.* Azor. & Sanchez *locis citatis*, & omnes communiter: quia enim munus patrini hoc est, vt tanquàm nutritius quidam spiritualis suscipiat baptizatum, quasi recèns natum in suam curam, eúmque educet, atque instituat in fide, ac moribus; & ideò à Sancto Dionysio *cap. 2. de ecclesiastica Hierar.* patrinus appellatur diuinus pater, & educationis sanctæ susceptor; & à Sancto Aug. *epistola 23.* fidei Doctor; & *Serm. 163. de tempore*, fideiussor; & à Tertulliano *lib. de Baptismo, cap. 18.* sponsor, in quantum, scilicet, pro illo quodammodo spondet, ac fideiubet Ecclesiæ, eámque facit securam de illius fide, quem suscipit in suam curam, & patrocinium: quia, inquam, hoc est munus patrini, maximè aptus ad totum hoc munus est homo catholicus, qui & potest rectam fidem docere, & rectos mores, vt dicitur cap. *Vos ante. de consecrat. dist. 4.*

Dico autem, id esse licitum, quando Baptismus saltem non confertur ritu illicito: quia alioqui id esset cooperari sacrilegio, & malæ administrationi Baptismi, eámque facto ipso approbare, vel etiam facto ipso hæresim profiteri: quod non potest non esse illicitum.

Et si parentes illius, qui baptizatur, essent hæretici, & excommunicati denunciati, & vitandi; curandum præterea esset, vt ad Baptismum non conuenirent; sed tota solennitas perageretur sine illis, ne Catholicus, & patrinos cum illis communicaret in diuinis contra probibitionem, & obligationem censuræ.

12. *Hæreticus vtrùm possit in Baptismo esse patrinus Catholici.*

Contrà verò ex parte Hæretici similiter omnes conueniunt, quòd non possit aduocari in susceptorem, & patrinum filij alicuius Catholici: quia contraria ratione, cùm ipse non teneat rectam fidem, & Ecclesiae sit desertor, & rebellis, non potest rectam fidem docere eum, quem suscipit, & pro illo se ptæhere fideiussorem, & obsidem: & qua ratione peccaret ipse Hæreticus, si de facto susciperet in Baptismo cum intentiooe docendi hæresim, & in hæresi educandi susceptum; eadem ratione etiam peccaret, qui ad hoc illum aduocaret, eique præberet occasionem, & materiam peccandi. Ita Glossa *in cap. Vos ante. cit. verb. fideiussores, de consecr. dist. 4.* Catech Rom. *tract. de Baptismo*, Sot. *in 4. dist. 4. art. 5.* Suar. *tom. 3. de Sacram. in comment. ad art 7. q. 67.* Valent. *in 3. part. disp. 4. q. 2. puncto 3.* Azor *part. 1. lib. 8. cap. 11. q. 9.* Sanch. *lib 2. in Dec. cap. 9. n. 11.* Nau. *cons. 1. n. 66. de constit.* Bonac. *de excomm. disp. 2. quæst. 5. punct. 2. n. 10. pag. 43. initio, tom. 1.*

Qu od verò addit Sotus *loco citato, §. Contra secundam.* ita Hæreticum non esse idoneum, qui assumatur in patrinum baptizati Catholici, vt tamen, absolutè loquendo, id non sit iu Iure prohibitum, cùm in sacris Canonibus solùm prohibeatur à munere susceptoris ille infidelis, qui non est baptizatus, cap. *In Baptismate. de consecr. dist. 4.* & de Hęretico nulla alia fiat mentio, neque Iura sint amplianda, quando sunt odiosa: hoc, inquam, ex eo non placet Valentiæ *loco citato*: quia, si Hęreticus nõ est prohibitus Iure canonico, ne suscipiat, & exerceat munus patrini, est prohibitus, quod plus est, Iure diuino, & naturali, ne doceat hæresim, & falsam religionem; & per consequens ne munus assumat eam docendi, vt certè assumeret, per se loquendo, si assumeret munus patrini. Et potest addi ex Azor. *quæst. 9. cit.* esse prohibitum, saltem tacitè etiam Iure canonico, si non est prohibitus expresse, quia dum dicitur cap. *In Baptismate. de consecr. dist. 4.* non posse alium suscipere in Baptismate, qui per se non est baptizatus: quia, vt exponit ibi Glossa *verb. Baptizatus*, non potest alium instruere in Symbolo fidei, qui per se non est in illo instructus. Et dum additur cap. *Vos ante. eodem titulo, & distinctione*, quòd qui alios in Baptismo suscipiunt, sunt pro illis fideiussores ad Deum, & semper debent eos monere, vt castitatem custodiant, iustitiam diligant, & teneant charitatem: & præterea debent illos ante omnia docere Symbolum, & Orationem Dominicam; satis præcipitur, vt qui Symbolum, eiúsque articulos non benè tenent, & castitatem; & iustitiam, & charitatem, reliquásque virtutes non custodiunt, & non diligunt, & non possunt pro aliis fideiubere ad Deum quoad rectam fidem, rectósque mores, vt sunt Hæretici, nullo modo aduocentur, vel admittantur ad munus patrini: sed reuerà si quis Hæreticus ita sit affectus ad hæresim, & ita auersus à fide catholica, vt certò credatur illam esse docturus baptizatum, quem suscipit, non autē hanc, omninò est censendū esse prohibitum, vt aduocetur, vel admittatur in patrinum: & nullo modo videtur esse admittenda sententia Soti propter rationes allatas: si verò credatur in gratiam parentis catholici non esse docturus hæresim, sed fidem ipsam catholicam, cuius terminos bene tenet, etiamsi non benè animo capiat, nec benè credat, vel saltem credatur esse illum relicturus parenti instruendum in fide, & moribus, vt communiter fit etiam inter patrinos catholicos, ex S. Thoma *3. part. q. 67. art. 8. in corp.* & ex aliqua rationabili causa, vel ipse Hæreticus se se ingerat ad munus patrini, & non possit repelli; vel certè à parente catholico non possit non aduocari, potest non improbari sententia Soti, & censeri non esse prohibitum, vt solùm admittatur ad solennitatem Baptismi, quasi materialiter, patrinus hæreticus, quando neque Baptismo, neque paruulo baptizato potest timeri aliquid mali: nam, quemadmodum ad munus patrini, & ad officium docendi fidem sæpissime admittuntur rudes, & rustici, qui fidem per se ipsi non tenent, vt patet ex Sancto Thoma *3. part. q. 67. art. 8. cit. ad 1.* quia, scilicet, quamuis actu ignorent Symbolum, & articulos fidei, facilè possunt illos addiscere, & posteà, si opus sit, docere paruulos à se susceptos, vel certè facilè possunt leuari hac cura, & obligatione docendi per hoc, quòd doceant ipsi parentes: siquidem hæc obligatio est ex pręcepto affirmatiuo, & non est ad semper; sed solùm in casu, quo parentes ipsi non doceant, vel aliter qui est baptizatus, sit in necessitate, vt doceatur: ita & possunt in aliquo casu admitti Hæretici, cū similiter etia possit accidere, vt nihil mali timeatur, & etiam illi, simpliciter loquendo, possunt docere rectam fidem,

fidem, rectósque mores, si opus sit, etiamsi illam non teneant ipsi per se, & hos non seruent, neque id sit specialiter in Iure prohibitum.

13. *Filij Hæreticorum licitè possunt admitti ad scholas Catholicorum.*

Sextò denique, ex dicto principio de non vitandis Hæreticis excommunicatis, sed nón denunciatis à Iudice, colligitur; non esse illicitum, vt filij Hæreticorum admittantur ad scholas Catholicorum, & ab illis doceantur Grammaticam, & alias huiusmodi disciplinas, & sinantur familiariter agere cum aliis pueris, & scholasticis catholicis. Ita Nauar. *cons.* 1. *de constit. q.* 27. *n.* 64. *lib.* 1. *pag.* 7. *col.* 3. Azor. *part.* 1. *lib.* 8. *cap.* 11. *q.* 8. *col.* 959. Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 9. *n.* 11. *pag.* 121. nam quantùm est ex parte magistrorum, qua ratione licitè possunt suscipere in Baptismo filios Hæreticorum, vt ea occasione illos instruant in recta fide; ita & possunt eos admittere ad suas scholas: & quantùm est ex parte aliorum puerorum catholicorum, moraliter loquendo, magis videtur esse sperandum, vt ipsi prosint pueris hæreticis quoad fidem, quàm timendum, ne pueri hæretici ipsis obsint: & absolutè cùm vitari non debeant, nisi Hæretici denunciati, non est, quòd, per se loquendo, dicantur esse vitandi in scholis catholicis pueri hæretici. Vtrùm autem id expediat ex alio capite, id est, ne arma nostrarum disciplinarum suppeditemus hostibus fidei, iisque posteà contra nos vtantur, viderint illi, ad quos spectat cura, & regimen Gymnasiorum. Qua verò de causa non possint Hæretici doctorari, aut promoueri ad gradus in scholis Catholicorum, nisi deponant hæresim, & faciant professionem fidei, diximus *supra, disputatione* 20. *n.* 8.

14. *Non tamen filij Catholicorum debent frequentare scholas Hæreticorum.*

Contraria verò ratione negant Authores citati esse licitum, vt filij Catholicorum mittãtur ad scholas Hæreticorum: quia cõtraria ratione est magis timendum, moraliter loquendo, ne occasione discendi Grammaticam, aut alias huiusmodi Facultates, & familiariter, & diu agendo cum Magistris, & condiscipulis hæreticis, dediscant fidem, & trahantur ad hæresim, quàm sperandum, vt sint se ipsi seruaturi in fide, & solùm Grammaticam, aut alias huiusmodi Facultates ab Hæreticis apprehensuri: si tamen aliquis ita esset firmus in fide, vt prudenti iudicio crederetur, nihil periculi illi imminere ex frequentatione scholarum, & Magistorum hæreticorum, facile posset id illi permitti, cùm reuerà nihil sit aliud nisi communicatio ciuilis, & in humanis: & hæc ratione censuræ non sit prohibita, aut illicita cum Hæreticis excommunicatis, nisi quando sunt declarati, & denunciati.

DISPVTATIO XLIII.

Quomódo in odium hæresis sint excommunicati etiam credentes, receptatores, fautores, & defensores Hæreticorum.

1. *Credentes, receptatores, fautores, defensores Hæreticorum, sunt excommunicati.*
2. *Dummodo hæc faciant propter hæresim, & formaliter, in quantum illi sunt Hæretici.*
3. *Quomodo intelligatur, quòd receptatio, fauor, aut defensio Hæreticorũ debeat fieri propter hæresim.*
4. *Defensores, fautores, & receptatores eorum, qui sunt suspecti de hæresi, non sunt excommunicati.*
5. *Magi, si non sint Hæretici, non sunt excommunicati in Bulla Cœnæ.*
6. *Hæretici non sunt receptandi, etiam quando non sunt excommunicati denunciati, & vitandi.*
7. *Potest tamen denunciatio esse necessaria, ad hoc vt receptatores non se excusent per ignorantiam.*
8. *Receptatores, fautores, & defensores Hæreticorum non sunt excommunicati, si effectus receptationis, verbi gratia, non est secutus, & Hæreticus adhuc est captus.*
9. *Quid, si receptator, aut fautor Hæretici sit ipse parens respectu filij, aut filius respectu patris, vel coniux respectu coniugis.*
10. *Receptatores affines, vel consanguinei hæretici, sunt mitius puniendi, quoad alias pœnas ab excommunicatione.*
21. *Receptatores magni amici in causa hæresis sunt mitius puniendi.*
12. *Qui ex metu graui receptat Hæreticum, non est excommunicatus.*
13. *Hæretici multum perniciosi non sunt receptandi, etiam à consanguineis, & coniunctis.*

IN odium, & pœnam hæresis, præter ipsos Hæreticos, quotannis excommunicantur in Bulla Cœnæ etiam alij, qui dicunt habitudinem, & quasi attributionem ad hæresim, eámque approbant, & aliquo modo promouent, non autem, vt par est, detestantur: & tales sunt, qui dicuntur credentes, receptatores, fautores, & defensores Hæreticorum. Et hæc excommunicatio contra hos omnes etiam habetur ex Concilio Lateranensi sub Innocentio III. *cap. Excommunicamus,* 1. §. *Credentes præterea. de Hæret.* & ex Honorio III. *cap. Nouerit. de sentent. excommunicat.* Et de illa possunt videri Archidiac. Ioan. And. Anchar. & alij *in cap. Quicunque.* §. 1. *de Hæret. in* 6. vbi excommunicantur, qui hos omnes tradunt sepulturæ ecclesiasticæ: & §. *Hæretici autem.* vbi hi omnes, & eorum filij vsque ad secundam generationem dicuntur non esse admittendi ad vllum ecclesiasticum beneficium, aut officium publicum. Simanchas *de cathol. instit. tit.* 15. Alphonsus à Castro *lib.* 2. *de iusta Hæret. punit. cap.* 17. Directorium Inquisitorum *part.* 2. *quæst.* 30. *& seqq.* Sylu. *Hæresis,* 1. *quæst.* 10. Azor. *part.* 1. *lib.* 8. *cap.* 15. Sanch. *lib.* 2. *in Decal. cap.* 10. Suar. *de censur. disp.* 21. *sect.* 2. *n.* 5. *& seqq.* Sayr. *lib.* 2. *Thes. cap.* 5. Tol. *lib.* 1. *cap.* 19. Graff. *lib.* 4. *decis. cap.* 18. Bonac. *tom.* 1. *disp.* 1. *de excommunicatione, quæst.* 5. *puncto* 3. *pag.* 413. Marius Alter. *de excommunicationibus Bullæ Cœnæ, disp.* 2. *lib.* 1. *cap.* 3. *& seqq.* Zanchinus *de Hæret. cap.* 3. Farinac. *de hæresi, quæst.* 182.

1. *Credentes, receptatores, fautores, defensores Hæreticorũ sunt excommunicati.*

Ex hoc verò, quòd hi omnes excommunicantur in odium, & pœnam hæresis, & ratione habitudinis, & attributionis, quam ad illam dicunt, rectè colligunt Doctores communiter, quòd non incurrunt in hanc excommunicationem, si hæc omnia faciant ex aliquo alio motiuo, quàm amore, & gratia hæresis, vel vt faueant hæresi in hoc, aut illo Hæretico: nam certum est, quòd non est excommunicatus, si quis credat personæ huius, aut illius Hæretici, quoad ea, quæ spectant ad Facultates, aut scientias naturales: quia scit illum esse valdè peritũ, & doctum in dictis Facultatibus, aut scientiis; vel quoad ea, quæ spectant ad naturalem veracitatem, & fidelitatem: quia nouit ex longa consuetudine cum illo habita, quòd semper dicta conformet menti, & in dictis sit verax; & quòd facta conformet dictis, & sit fidelis in præstandis promissis. Sed solùm ille est excõmunicatus, qui credit Hæretico, in quantum est Hæreticus, id est, quoad ea, quæ ille sentit contra fidem catholicã; siue specialiter, & explicitè credendo, v.g. quòd Christus non sit Deus, vel quòd realiter, & substantialiter non sit in Eucharistia, sicut ille credit; siue quasi in genere, & implicitè credendo omnia, quæ credit, quamuis non sciat, neque capiat distinctè, & in specie, quæ

2. *Dummodo hæc faciant propter hæresim, & formaliter in quantum illi sunt Hæretici.*

illa sint, vt etiam *suprà* diximus *disp. 39. num.* 10. Et similitet non est excommunicatus, qui domi recipit personam Hætetici, non amore, & gratia hæresis in illo protegendæ, & promouendæ; sed ratione consanguinitatis, & amicitiæ, quam cum illo habet; vel ne ille cogatur noctu esse sub dio, contra charitatem naturalem, quæ est omnibus debita, in quantum sunt homines. Et idem est de illo, qui fauet, aut defendit Hæreticum, eique patrocinatur in causa tantùm ciuili, vel criminali, v.g. de homicidio, vel de furto, vel ne veniat in manus latronum; non autem in causa fidei, & ne veniat in manus Inquisitorum: nam hoc modo in pluribus regionibus, in quibus Catholici viuunt promiscuè cum Hæreticis, tam hi, quam illi, credunt sibi inuicem in humanis, & in ciuilibus; séque inuicem hospitio recipiunt, sibique fauent, & se defendunt; neque est, qui huiusmodi Catholicos arguat criminis, aut putet esse excommunicatos. Imò quod dicitur cap. *Duo sunt. 23. quæst.* 4. ex Sancto Augustino, & ex Glossa ordinaria in illud Psalm. 32. *Diligit misericordiam, & iudicium.* quòd duo hæc nomina, homo, peccator, non frustrà dicuntur; sed in quantum quis est peccator, est illi impendenda correptio, & in quantum est homo, est illi exhibenda misericordia; & quòd sicuti nulli peccatori est relaxanda impunitas; ita & nulli homini est claudenda, vel neganda misericordia; hoc, inquam, totum dici debet etiam de homine hæretico, vt notat Nauar. *in Manu. cap. 27. n. 55.* & Suar. *de censur. disp. 21. sect. 2. n. 8.* & ideò ita debemus cooperari ad correptionem Hæretici, vt etiam teneamur operari misericordiam erga hominem, & non possumos propter hoc incurrere excommunicationem, aut vllam pœnam mereri. Et si prętereà contingat, vt homo hæreticus, vel propter peritiam, & doctrinam, vel propter virtutem bellicam, & rem aliquam fortitet gestam, sit dignus laude, & præmio, non est, quòd hæc illi negentur propter hæresim, vel quòd timeatur de excommunicatione, si non negentur, stante hæresi, vt patet communitet ex eo, quod faciunt supremi Reges, ac Principes, dum humaniter, & liberaliter in bello tractant eos duces, ac milites, quos vident fortes, & strenuos, siue sint Catholici, siue Hæretici; nec propterea vllus est, qui eos reprehendat. Atque hæc omnia ita notant Palud. *in 4. dist. 13. quæst. 3. art.* 1. Caiet. *in Summa, verb. Excommunicatio, cap.* 1. Nauar. *in Man. cap. 27. n. 55. cit.* Sot. *in 4. dist. 22. q. 2. art. 3. post 5. conclusionem, §. Primus eius casus est.* Suar. *de cens. disp. 21. sect. 2. n. 8. cit.* Azor. *part. 1. lib. 8. cap. 15. q. 2. &* 3. Sayt. *lib. 3. Thes. cap. 5. n. 5.* Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 10. n. 2. &* 4. Laym. *lib. 2. tract. 1. c. 14. n. 5.* Bonac. *disp. 2. de excommunicat. q. 5. punct. 3. n. 2.* Mar. Alterius *disp. 12. de excommunicat. Bulla Cœnæ, lib. 5. cap. 3. & seqq.* Farinac. *de hæresi, q. 182. § 1. n. 12.* Graff. *lib. 4. suarum decis. cap. 18 n.* 23. & omnes communitet, qui asserunt, non incurri hanc excommunicationem, nisi receptatio, fauor, & defensio præstetur Hætetico, vt Hæreticus est; vel ea ratione, qua Hæreticus est, vel habita ratione hæresis, vel animo fauendi illi, quatenus est Hæteticus, vel quatenus profitetur talem doctrinam, & in ordine ad docendam, vel defendendam suam hæresim; vel, quia est Hæreticus, &c. vt specialitet videre est apud Sanchez *cap. 10. cit. n. 5.*

5\. *Quomodo intelligatur, quòd receptatio, fauor, aut defensio Hæretico non debeat fieri propter hæresim.*

Quod verò asserit idem Sanchez *eodem n.* 5. hos omnes modos loquendi, quibus communitet vtuntur Doctores, hunc facere sensum, vt non sufficiat ad incurrendam excommunicationem, de qua loquimur, si receptatio, fauor, aut defensio Hæretici fiant in causa hæresis, & in casu, verbi gratia, quo Hæreticus quæritus ab Inquisitoribus, domi recipiatur, & abscondatur, ne veniat in illorum manus; & ne puniatur de hæresi; neque sufficiat, si fauor, aut defensio illi præstetur, vt illorum iudicium, & sententiam fugiat: sed requiratur, vt hæc fiant formalitet propter hæresim, id est, ex formali intentione fauendi hætesi; & quia ille Hæreticus est; non autem ex intentione fauendi amico, & consanguineo; & quia ille est consanguineus, & amicus: hoc, inquam, totum non ab omnibus admittitur; & multa sunt, quæ illud reddunt valdè difficile, & nisi benè intelligatur, videtur falsum, & non est admittendum. Nam expresè, vt falsum, id negat Layman. *lib. 2. tract. 1. cap. 14. n.* 5. Tolet. *lib. 1. cap. 19. n.* 8. Sayt. *lib. 3. Thes. cap. 5. n.* 5. Alter. *de excommunicat. Bulla Cœnæ lib. 5. cap.* 4. *§. Controuersia tamen est. in fine.* Et contra illud primò facit: quia secundùm Iura ille dicitur, & punitur, vt receptator, aut receptor reorum, qui illos clam recipit, & celat, vt euadant manus Iudicis, *L. 1. ff. de receptator.* & *L. Congruit. §. 1. ff. de offic. Præsid.* & *L. final. C. de his, qui latr. occul.* & notant Graff. *lib. 4. decis. c. 18. n. 31.* & Azor. *part. 1. lib. 8. cap. 15. quæst.* 2. & Alter. *de excommun. Bulla Cœna, lib. 5. cap.* 4. Dum ergo per sacros Canones excommunicantur, & puniuntur receptatores Hæreticorum, ij omnes censeri debent excommunicati, & puniri, qui sunt receptatores, id est, qui illos recipiunt, & celant, vt euadant manus Inquisitorum, siue id faciant formaliter propter hæresim, & ex formali intentione fauendi hætesi; siue ex quauis alia. Vnde & Bulla Cœnæ, quam refert Caietan. *in Summa, verb. Excommunicatio, cap. 1. cit. sub initium*, post excommunicatos generaliter omnes Hæreticos, & specialiter sequentes hæresim Martini Lutheri, subdit: *Ipsique Martino quomodolibet fauentes, quominus possit puniri.* Quibus verbis apertè declarat, fauorem Hæreticorum, qui prohibetur, & punitur eadem pœna excommunicationis, hunc ipsum esse, qui illis præstatur, ne puniantur ex causa hæresis, vel tanquàm Hætetici, ex quocunque tandem motiuo illis præstetur. Et deinde facit: quia vsus ipse, qui est optimus legum interpres, in omnibus ecclesiasticis Tribunalibus ita habet, vt solùm respiciatur ad factum ipsum celandi, & occultandi reos, ne veniant in manus Iudicum; neque curetur de vlla alia intentione fauendi, aut non fauendi criminibus; dummodo constet de intentione immediata, & proxima occultandi, & celandi; & ideò etiã in foro conscientiæ sic est iudicandum, quando constat de hac intentione, cùm hæc duo fora tunc solùm discrepent, quando veritas non constat æqualiter in vtroque. Et tertiò facit: quia alioqui in hominem catholicum vix posset cadere hoc crimen receptationis, & fauoris, & defensiónis hominis hæretici, & vix vnquam incurreret hanc excommunicationem, de qua loquimur: nam, quandiu aliquis retinet piam affectionem ad fidem Catholicam, impossibile est, vt ad hætesim illi contrariam sit benè affectus, & vt formaliter velit fauere hæresi, vel homini hætetico: quia hæreticus est. Et denique facit: quia in odium, & pœnam ipsius hæresis benè potuit, ac debuit puniri, & excommunicari etiam receptio, & fauor, & defensio hominis hæretici ex quacunque intentione, & motiuo contingat. Et re ipsa sic esse factum, clarè patet ex verbis sacrorum Canonum, & Bullæ Cœnæ, quæ nihil distinguunt de intentione, & de motiuo, vt indicauimus. Dum verò lex, & Princeps ecclesiasticus intendit hæresim persequi, & punire in omni Hæretico; non est dubium, quòd maximè aduersatur huic intentioni legis, & Principis, qui occultando hunc, aut illum Hætericum, impedit,

dit, ne hæresis in hoc, aut illo deprehendatur, & puniatur; siue id faciat ex formali intentione fauendi hæresi, quasi simpliciter, & per se acceptæ; siue ex alia, ac proinde secundùm hanc intentionem legislatoris, ac legis, dicendi sunt omnes receptatores, & fautores, & defensores Hæreticorum esse excommunicati, & etiam illi, qui receptant, fauent, aut defendunt ex quauis alia intentione, quàm vt formaliter faueant hæresi, vel homini hæretico, quia hæreticus est, cùm etiam illi maximè aduersentur intentioni legislatoris, & legis de hæresi persequenda, ac punienda in omni Hæretico, eámque intentionem impediant, ne habeat effectum in hoc, aut illo, quem domi occultant.

Sed fortasse quod asserit Sanchez *de receptatione, fauore, & defensione Hæretici*, quia est Hæreticus, & ex formali intentione fauendi hæresi, potest intelligi in hoc alio sensu, quòd tunc solùm hæc præstentur ex tali intentione homini hæretico, & tunc solùm incurratur hæc excommunicatio, quando ille non indiget nostra receptatione, aut fauore, nisi in quantum Hæreticus est, & ad effectum, vt euadat manus Curiæ, & Inquisitorum, qui propter hæresim illum quærunt, & persequuntur; vel probabile est, quòd sint quæsituri, & persecuturi: tunc enim si receptetur, rectè dicitur receptari immediatè, & proximè, quia est Hæreticus; & receptatio cedere in fauorem hæresis, & esse ex intentione fauendi hæresi, cùm ex parte illius nulla sit alia indigentia nostræ receptationis, neque ad alium finem de illa nos roget, neque aliud nos intendamus immediatè, & proximè ex parte nostra, nisi vt illum iuuemus in causa hæresis, ne propter hæresim veniat in manus Curiæ, & puniatur, etiamsi ad hæc ipsa præstanda etiam moueamur remotè, & primò, quia est consanguineus, vel amicus: & ideò verè facimus contra legem, quæ prohibet receptationem Hæretici, id est, occultationem illius, nè veniat in manus Iudicis; & verè incurrimus pœnam legis, quæ est excommunicatio. Et in hoc sensu debere intelligi modos loquendi iam dictos, expresse habet Filiuccius *tract.* 16. *cap.* 2. *quæst.* 5. *n.* 36. Et contrà, si quis Hæreticus extra periculum veniendi in manus Curiæ propter hæresim, & qui a Hæreticus est, domi nostræ recipiatur, & occultetur, verbi gratia, ne veniat in manus hostium, aut latronum, qui illum quærunt ad priuatam vltionem in iuriarum, & ad necem; vel etiam ne veniat in manus Iudicis, qui illum quærit ad pœnam furti, vel homicidij: quemadmodum non recipitur, quia est Hæreticus; ita nec violatur formaliter lex de non receptando, & per consequens neque incurritur excommunicatio, vt notat Tolet. *lib.* 1. *cap.* 19. Sayr. *lib.* 3. *Thesauri, cap.* 5. *n.* 10. Azor. *part.* 1. *lib.* 8. *cap.* 15. *quæst.* 16. Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 10. *n.* 20.

Neque ad fauendum Hæretico in causa hæresis, vel quia Hæreticos est modo explicato, requiritur affectio voluntatis ad ipsam hæresim, quasi per se, & formaliter acceptam, quæ affectio sine dubio non potest esse in homine catholico, & simul consistere cum pia affectione ad fidem; sed satis est affectio ad ipsam personam Hæretici, tanquam ad finem, qui dicitur, cui, & ad illius non punitionem ex quocunque delicto, tanquàm ad finem, cuius gratia: & hæc affectio benè potest deinde extendi quasi secundariò etiam ad non punitionem ex causa hæresis, & causare occultationem Hæretici, quia Hæreticus est, eiúsque fauorem, aut defensionem in causa hæresis. Et sine dubio hoc solùm important modi loquendi *suprà* relati *n.* 2. *in fine*, quòd hæc excommunicatio non incurratur, nisi receptetur, aut defendatur, verbi gratia, Hæreticus, quia est Hæreticus, vel ratione hæresis, &c. Et hoc solùm probat ratio, quam afferunt iidem Doctores, quòd secundùm iura non distinguantur maleficia, nisi ex intentione, & proposito; & ideò hoc solùm dicendus est voluisse etiam Sanchez, non autem quòd requiratur formalis intentio fauendi hæresi ex affectione ad ipsam hæresim, quasi simpliciter, & per se acceptam; & reuerà qui receptat Hæreticum ea occasione, & intentione, vt eum occultet solùm ab hostibus, aut latronibus, certum est, quòd non committit maleficium receptandi Hæreticum, quia Hæreticus est, vel fauendi Hæretico in causa hæresis: & si contingat, quòd dum Hæreticus est receptus, & domi tenetur, vt occultetur ab hostibus, vel à latronibus perquiratur ex causa hæresis, etiam ab Inquisitoribus, & etiam ab his occultetur, nec sinatur venire in illorum manus; tunc ad summum incipiet esse illicita occultatio, & poterit sufficere ad incurrendam excommunicationem; quanuis initio fuerit licita: quia tunc incipiet esse retentio Hæretici, in quantum est Hæreticus, vel ratione ipsius hæresis, cùm pericula hostium, vel latronum iam cessauerint; & iam ille solùm indigeat, & postulet occultari, in quantum Hæreticus, & quicqoid opis illi impenditur in talibus circunstantiis, totum sit in fauorem hæresis, & in præiudicium fidei, quam Inquisitores defendnnt, dum hæresim, & Hæreticos ex officio persequuntur. Rectè tamen addit Graff. *lib.* 4. *decis. cap.* 18. *n.* 32. quòd si quis Hæreticum domi receptum, & occultatum, non vt Hæreticum, & ex causa hæresis; sed vt amicum, pergat domi tenere, & occultare etiam cõtra Inquisitores; quia sibi timet, ne etiam ipse capiatur, & puniatur, vt receptator; non incurrit excommunicationem: quia reuerà hæc etiam occultatio non ex causa hæresis, & ad occultandum Hæreticum, vt Hæreticus est; sed ex metu mali proprij, & propriæ punitionis, quam videt sibi imminere, si non occultet.

Illud rationabiliùs aduertit idem Sanchez *lib.* 2. *in Decalog. cap.* 10. *cit. num.* 14. ex Suar. *disp.* 21. *de censuris, sect.* 2. *num.* 14. censuram hanc, quæ incurritur à receptatoribus, fautoribus, & defensoribus Hæreticorum, non incurri à receptatoribus, fautoribus, & defensoribus aliorum quoruncunque, qui ex aliis criminibus possunt esse suspecti de hæresi, & perquiruntur, & puniuntur per Inquisitores, vt sunt, verbi gratia, insordescentes per annum in excommunicatione, habentes pactum cum Dæmone, abutentes ad maleficia sacramentalibus, aut Sacramentis, &c. dum enim verba Canonis, & Bullæ Cœnæ expresse loquuntur de solis fautoribus, defensoribus, & receptatoribus Hæreticorum, non est facienda extensio ad fautores, defensores, & receptatores aliorum, qui non probantur esse Hæretici; sed solùm sunt suspecti de hæresi, vt patet ex communi regula, quòd pœnæ sunt restringendæ; non autem extendendæ, & ampliandæ ab vno casu ad alium, vel ab vna persona ad aliam, cap. *Pœna. de pœnit. dist.* 1. & L. penult. *ff. de pœnis*, & ex Glossa *in Clementinam primam, de sepult.* & *in Clement.* 1. *de consang.* & ex omnibus communiter notat Nauar. *in Man. cap.* 27. *n.* 51. qui etiam hac de causa *num.* 55. rectè monet, excommunicatione prima in Bulla Cœnæ, quæ est contra Hæreticos, non comprehendi Magos, si reuerà non sint Hæretici, quanuis sint suspecti de hæresi; & ideò tempore Pij V. in eadem Bulla sæpiùs fuisse specialiter expressos, vt etiam illi excommunicarentur: quod tamen posteà fuit omissum. Vnde minùs cohærenter idem Nauarr. *conf.* 14. *de Hæret. num.* 3. *lib.* 5. *pag.* 93. *col.* 2. videtur dixisse de quodam Gubernatore, qui negligens fuit in capien-

4. *Defensores, fautores, & receptatores eorum, qui sunt suspecti de hæresi, nõ sunt excommunicati.*

5. *Magi, si non sunt Hæretici, non sunt excommunicati in Bulla Cœnæ.*

Q 4

do ad instantiam Episcopi quodam excommunicato per annum, eoque iam capto, tradendo, & consignando ipsi Episcopo; & de quodam Carcerario, qui postea permisit dictum excommunicatum aufugere de carcere; dixisse, inquam, quòd essent excommunicati in Bulla Cœnæ, quia fauissent suspecto de hæresi, propter dictam insordescentiam in excommunicatione: si enim Magus suspectus de hæresi ex eodem Nauar. non est excommunicatus in Bulla Cœnæ, & sine dubio idem est de insordescente per annum in excommunicatione: quia reuerà suspecti de hæresi non sunt Hæretici: quomodo possunt dici fautores Hæreticorum, qui solùm sunt fautores suspectorum de hæresi.

6. *Hæretici non sunt receptandi, etiam quando non sunt excommunicati denunciati: & vitandi.*

Et quia receptatio, fauor, & defensio Hæreticorum non prohibetur, & non punitur in sacris Canonibus, & in Bulla Cœnæ, quia sit communicatio quædam cum excommunicatis; sed quia est per se in præiudicium fidei, & in fauorem hæresis, quam nō sinit iudicialiter cognosci, & extirpari ab Inquisitoribus; hinc est, vt non requirat, per se loquendo, excommunicationem in ipso Hæretico, cui præstatur receptatio, fauor, aut defensio; & multò minùs requirat denunciationem talis excommunicationis factam à Iudice, & quòd talis Hæreticus sit excommunicatus vitandus; sed satis habeat, si reuerà sit Hæreticus, & cognoscatur esse Hæreticus, vt notat Suar. *disp.* 21. *de censuris, sect.* 2. *cit. n.* 9. Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 10. *n.* 6. Bonac. *de excommun. disp.* 2. *qu.* 5. *punct.* 3. *n.* 3. Filiuccius *tract.* 16. *cap.* 2. *quæst.* 5. *n.* 36. *&* 39. & alij, contra Vgolinum *de censuris Papa reseruatis, par.* 2. *cap.* 1. *verb. Receptatores, §.* 2. *in fine*, vbi ait, requiri denunciationem à Iudice, ad hoc, vt Hæreticus non sit receptandus, sicut requiritur ad hoc, vt sit vitandus quoad alias communicationes alioqui prohibitas, & non permissas per decretum Concilij Constantiensis, *Ad euitanda.* & alioqui non incurri excommunicationem, quæ est contra receptatores. Sed contrà est: quia, sicut potest contingere, vt in receptando Hæretico peccetur contra præceptum excommunicationis, & non contra præceptum hæresis; vt, verbi gratia, si ille sit excommunicatus vitandus; & tamen receptetur, vt consanguineus, vel vt amicus, quando non vrget causa hæresis, neque Inquisitores illum persequuntur: ita & potest contingere, vt peccetur contra præceptum hæresis, & non contra præceptum excommunicationis, vt, verbi gratia, si non sit excommunicatus vitandus; & tamen receptetur, vt Hæreticus; id est, quando vrget causa hæresis, & Inquisitores illum inquirunt. Et sine dubio hoc potest sufficere ad incurrendam excommunicationem receptatorum, etiamsi non sufficiat ad incurrendam excommunicationem minorem communicantium, & participantium cum excommunicato vitando.

7. *Potest tamen denunciatio esse necessaria ad hoc, vt receptatores nō se excusent per ignorantiam.*

Potest tamen ex aliu capite requiri denunciatio, saltem hæresis, & criminis, propter quod est excommunicatus, id est, vt omnes sciant, eum, vt Hæreticum non esse receptandum, neque in vllo possit præsumi, vel admitti ignorantia: quia enim in hac causa nemo dicitur receptare Hæreticum, nisi sciat eum esse Hæreticum, L. 1. *ff. de receptator.* & L. 1. *&* 2. *ff. de offic. Præsid.* & si quis asserat, se id nescisse, stari debet illius dicto, & iuramento, & illi incumbit onus probandi, quòd sciuerit, qui contra illum allegat scientiam, & hæc communiter non præsumitur, nisi alioqui sit res publica, & notoria, vt ex Bart. & aliis *in L. primam cit. §. vlt. ff. de receptator.* notat Simanchas *de cathol. instit. tit.* 15. *n.* 18. & Pegna *in Directorium Inquisitorum, par.* 2. *com.* 76. *pag.* 369. *col.* 1. & Alter. *lib.* 5. *de excommunicat. Bulla Cœna, cap.* 4. *§. Sed si ex ignorantia. pag.* 466. potest omninò requiri denunciatio, & publicatio, quòd aliquis sit Hæreticus, ad hoc, vt omnes præsumantur id scire, & nullus possit se excusare per ignorantiam: & in tali casu post factam denunciationem, etiam nautæ, stabularij, & caupones, qui alioqui non tenentur perscrutari, aut scire mores ad se venientium, L. 1. *ff. de furt. aduersus nautas.* censerentur id scire, & tenerentur pœnis receptatorum, si fortè admitterent aliquem tali modo denunciatum, tanquàm Hæreticum, vt subdit Alter. *loco cit.* & Graff. *lib.* 4. *decis. cap.* 18. *n.* 33. & Pegna *com.* 76. *cit.*

8. *Receptatores, fautores, & defensores Hæreticorum non sunt excommunicati, si effectus receptationis, v. g. non est secutus. & Hæreticus adhuc est captus.*

Sed siue Hæreticus sit denunciatus, siue non, probabilissimum est ex eodem Sanchez *lib.* 2. *cap.* 10. *cit. n.* 9. Layman. *lib.* 2. *tract.* 1. *cap.* 14. *n.* 5. *§. Id verò.* Bonac. *de excom. disp.* 2. *quæst.* 5. *punct.* 3. *n.* 3. quòd non incurratur excommunicatio per ipsius receptatores, & fautores, si effectus, ad quem receptant, illique fauent, re ipsa non sequatur: vt, verbi gratia, si quis receptet, & occultet Hæreticum, ne capiatur à Curia; & illi faueat, vt liberiùs, & commodiùs disseminet hæresim, & tamen capiatur, occultatione non obstante; & hæresim non disseminet, stante fauore: quia enim, tam in Iure communi, cap. *Excommunicamus.* 1. *§. Credentes. de Hæret.* & cap. *Nonerit. de sentent. excommunicat.* quàm in Bulla Cœnæ, huiusmodi receptatores, fautores, & defensores solùm excommunicantur quasi accessoriè ad ipsos Hæreticos; & in odium, & in pœnam ipsius hæresis; non autem vti principales, vt *supra* diximus *n.* 1. & notat Suar. *disp.* 21. *sect.* 2. *cit. n.* 8. & Sanchez *n.* 9. *cit.* & Bonac. *n.* 3. *cit.* & patet manifestè ex ipso contextu verborum Bullæ, & Canonum; non sunt censendi incurrere dictam excommunicationem, nisi effectu secuto suæ receptationis, fauoris, & defensionis, vt communiter dicitur *in materia de censuris*, pro iis omnibus, qui excommunicantur solùm accessoriè ad alios principales, quales communiter sunt, qui dant consilium, auxilium, & fauorem, vt patet in eo, qui dat consilium de percutiendo Clerico, verbi gratia, vel de patrando homicidio; & non incurrit excommunicationem, nisi secuta percussione; neque irregularitatem, nisi secuto homicidio. Idque sine dubio est probabilius, quàm oppositum, quod docet Graff. *lib.* 4. *decis. cap.* 18. *n.* 34. & quod propter contrariam rationem valdè probabile putat Sayr. *lib.* 3. *Thes. cap.* 5. *n.* 4. quia putat, eos excommunicari vt principales ex odio, quo Ecclesia prosequitur has ipsas actiones, etiam propter se; non autem solùm propter hæresim, & tanquàm accessoria.

9. *Quid, si receptator, aut fautor Hæretici sit ipse parens respectu filij, aut filius respectu patris, vel coniux respectu coniugis.*

Quòd si quæras, vtrùm excommunicationem, & pœnas receptatorum, & fautorum incurrat, verbi gratia, pater, si receptet filium hæreticum, eique faueat in causa hæresis; vel filius, si receptet, & faueat patri, vel vxor viro, &c. Negat Sanchez *lib.* 2. *cap.* 10. *cit. num.* 8. posse quoscunque excusari quocunque vinculo, aut iure sanguinis, etiam arctissimo, saltem in foro conscientiæ: quia fauere Hæretico ratione hæresis, & ex intentione fauendi hæresi, est intrinsecè malum, & in nullo euentu potest esse licitum. Et negari non potest, quin hoc sit verissimum, si receptatio, & fauor fiat ex affectu voluntatis ad ipsam hæresim. Verùm, quia id *suprà* reiecimus *num.* 3. & non ea tantùm receptatio, aut fauor Hæretici est prohibita, quæ fit ex affectu ad hæresim; sed etiam illa, quæ fit ex solo affectu ad personam, & ad effectum vitandi manus Curiæ, & punitionem, vt *ibi* diximus; adhuc manet explicandum, vtrùm hæc receptatio, & fauor, qui est solùm prohibitus Iure canonico, & positiuo, possit excusari per Iura sanguinis, quæ sunt Iura ipsius naturæ. Et dicendum videtur

cum

cum Simancha *de cathol. inſtit. tit. 15. num. 21.* Tiraqu. *tract. de pœn. temper. aut remitt. cau. 4. 20. & 21.* Altèr. *diſp. 2. de excommun. Bullo Cœna, lib. 5. cap. 4. §. Controuerſia tamen eſt.* Graff. *lib. 4. deciſ. cap 18. num. 35.* Azor. *part. 1. lib. 8. cap. 15. quæſt. 4.* & aliis apud ipſum, omninò excuſati, vel in totum, vel ſaltem magna ex parte: & ideò patrem, ſi receptet filium hæreticum, eúmque occultet, ne veniat in manus Inquiſitotum, vel nollo modo eſſe puniendum pœnis receptatorum, vel ſaltem eſſe puniendum longè mitiùs, quàm puniretur, ſi receptaſſet quencunque alium ſibi ſanguine non coniunctum: ſic enim in Iure communi, *ff. de receptatoribus*, cùm dixiſſet Paulus Iuriſconſultus L. 1. genus receptatorum eſſe peſſimum, cùm ſine illis nemo poſſit diu latere, & ideò perinde eſſe puniendos, atque ipſi latrones, quos receptant; ſubdit L. 2. *eos, apud quos affinis, vel cognatus latro conſeruatus eſt, neque abſoluendos, neque ſeuerè admodum puniendos: quia non eſt par eorum delictum, & eorum, qui nihil ad ſe pertinentem latronem recipiunt.* Quod totum poteſt valere proportionaliter, etiam in receptatoribus Hæreticorum, ſi ſint affines, vel cognati, & conſanguinei, & arcto aliquo gradu ad illos pertineant. Et ratio eſt: quia Iura ſanguinis, & naturæ, vel nullo modo, vel non niſi difficilè poſſunt exui, & ſunt communiter ſupra poteſtatem humanæ legis, quæ ſolùm debet eſſe de re poſſibili, intelligendo hoc nomine non ſolùm illam, quæ eſt impoſſibilis phyſicè; ſed etiam illam, quæ eſt impoſſibilis moraliter, id eſt, non multùm difficilis, ſpectata etiam conditione humanæ naturæ, & conſuetudine patriæ, & aliis huiuſmodi circunſtantiis, vt alibi diximus, dum ageremus *de legibus, lib. 5. diſp. 26. n. 7.* ex Vaſq. *1. 2. diſp. 155. n. 8.* & Salas *de legibus, diſp. 1. ſect. 9. n. 56.* Et quamuis humanæ leges pro bono communi, & quando hoc grauiter periclitatur, poſſint etiam præcipere, vt quis ſe exponat periculo vitæ, quod ſine dubio eſt quid amplius, quàm vt aliquis exuat Iura ſanguinis, & liberè ſinat puniri à Iudice delicta affinis, aut conſanguinei; communiter tamen priuata hæreſis alicuius, qui alioqui non curat illam diſſeminare, aut plures alios ad illam protrahere; non eſt admodum noxia bono communi, ſicut eſſet, verbi gratia, proditio patriæ, vt notat Azor. *lib. 8. cap. 15. quæſt. 4. cit.* & ideò non eſt, quòd propter illam humanæ leges grauiter obligent, vt quis exuat Iura ſanguinis, & pater, verbi gratia, non occultet filium contra Inquiſitorem, nec filius patrem, nec coniux coniugem, &c.

10. *Receptatores affinis, vel conſanguinei Hæretici ſunt mitius puniendi quoad alias pœnas ab excommunicatione.*

Et ſi admittatur de receptatoribus Hæreticorum id, quod retulimus *paulò antè*, ex L. 2. *ff. de receptatoribus*, quòd qui recipit hominem hæreticum ſibi affinem, aut conſanguineum, neque omninò ſit abſoluendus, neque ſeuerè ſit puniendus, (quod tamen aliqui negant debere admitti propter ſpecialem hæreſis enormitatem, vt videre eſt apud Alterium *cap. 2. cit.* & apud Pegnam *in Directi. Inquiſit. part. 2. com. 81. pag. 382. col. 2.*) rectè monet Pegna *ibidem*, & Graff. *lib. 4. deciſ. cap. 18. cit. num. 36.* in hac ipſa punitione leuiore habendam eſſe rationem arctioris, aut minùs arctæ coniunctionis, & gradus, quo fortè coniunguntur receptatores cum Hæreticis, quos receptant, & patrem receptatorem filij, ſi puniatur, mitiùs, ac leuiùs puniri debere, quàm auum, verbi gratia, receptatorem nepotis, & ſic de aliis. Et quamuis fortaſſe in foro exteriori punitio huiuſmodi mitior, ac leuior pro gradibus coniunctionis, ſolùm ſit futura, quoad alias pœnas temporales; non autem quoad excommunicationem, & hæc quaſi inſeparabiliter cenſeri debeat, ſemper incurri à quouis receptatore, neque vllum excuſari per quemcunque gradum coniunctionis, quem habeat cum Hæretico receptato, vt notat Layman. *lib. 2. tract. 1. cap. 14. num. 5.* & Filiuccius *tract. 16. cap. 2. quæſt. 5. num. 35.* ex Gloſſa *in cap. Excommunicamus 1. §. Credentes vero, de Hæret.* pro quo etiam facit cap. *Si quis Epiſcopus. eod. tit.* vbi dicitur, quòd Epiſcopus etiam poſt mortem ſit denunciandus excommunicatus, ſi Hæreticum conſanguineum inſtituerit hæredem: & licèt in foro conſcientiæ tutiſſimum ſit, vt quis pro tali receptatione procuret abſolutionem, ſaltem ad cautelam, vt notat Alterius *cap. 4. cit.* ſi quis tamen ex eodem dictamine receptet filium hæreticum, verbi gratia, alioqui non noxium bono communi; quia putat, ſe id poſſe, ac debere iure ipſo ſanguinis, & naturæ, & contra hoc in his, aut illis circunſtantiis non præualere ius eccleſiaſticum; poteſt etiam ſe habere pro non excommunicato; neque eſt, quòd petat abſolutionem, vt patet ex communibus regulis, quæ traduntur de conſcientia; & quia coniunctio poteſt tanta eſſe, vt faciat reputari vnam, & eandem perſonam; & ideò per legem humanam non poſſit eſſe obligatio non occultandi perſonam ſic coniunctam, ſicut non poteſt eſſe obligatio non occultandi ſe ipſum; & de facto talis eſt coniunctio patris, & filij, inter quos hac de cauſa non eſt iuſtitia, ſicut nec inter ſe ipſum, ſuámque manum, aut membrum quodcunque, *1. magnorum Moralium, cap. 31. pag. 308.* & *lib. 5. Moralium, cap. 6. pag. 125.* Et coniunctio ipſorum coniugum, qui non ſunt duo, ſed vna caro *Matth. 19.* & coniunctio fratrum, qui cùm ab iiſdem parentibus originem ducant, quemadmodum vniuntur cum illis, & ſunt quaſi vnum: ita & vniuntur inter ſe, *8. Ethic. cap. 12. pag. 208.* Et propter hanc cauſam addit Layman. *cap. 14. n. 5. cit. §. Tertio loco. in fine*, valdè probabiliter docere aliquos cum Simancha *de cathol. inſtit. tit. 15. n. 21.* Viualdo *in explanatione Bullæ Cœnæ, caſu 1. n. 8.* & aliis, quòd perſonæ inter ſe coniunctiſſimæ, quales ſunt perſonæ iam dictæ, non incurrant excommunicationem, ſi receptent ſe inuicem, ſéque occultent, ne veniant propter hæreſim in manus Inquiſitorum, etiamſi fortaſſe aliquando peccent, in quam ſententiam multùm inclinat etiam Azor. *part. 1. lib. 8. cap. 15. quæſt. 5.* vbi aſſerit, huiuſmodi coniunctos vel nullo modo eſſe puniendos, vel ſolùm leuiſſimè.

Et quod dicimus hoc loco de receptatoribus Hæreticorum affinium, aut conſanguineorum, idem aſſerit Tiraq. *tract. de pœnis temperandis, aut remittendis, cauſa 4. & 22.* & Pegna *in Directi. Inquiſit. part. 2. com. 81. pag. 382. col. 2. in fine*, & Graff. *lib. 4. cap. 18. cit. n. 36.* de receptatoribus amicorum, ſi amicitia non ſit communis, & vulgaris; ſed valdè magna, cùm in Iure etiam hæc ſit quædam fraternitas, *L. Verum. ff. pro ſocio*, & notat Iaſon *in L. Quæ dotis. ff. ſoluto matrim.* & Socinus *conſ. 263.* & ex Valerio Maximo *lib. 14. cap. 7.* etiam amicitia ſit vinculum potens, & prævalidum, neque vlla ex parte ſit inferius iuribus ſanguinis. Et ſi contingat dubitari de aliquo, qui reuerà ſit conſanguineus, vel affinis, vel magnus amicus Hæretici, vtrùm illum receptet, quia eſt conſanguineus, affinis, aut amicus; an verò quia eſt Hæreticus, & ex affectu ad hæreſim, rectè notat idem Graff. *cap. 14. cit. n. 35.* in tali dubio non eſſe aliquem damnandum, & puniendum quaſi receptet, tanquàm Hæreticum, cùm ſit in promptu aliud motiuum, illúdque ex ſe valdè efficax conſanguinitatis, affinitatis, & amicitiæ, ex quo licitè, vel ſaltem minùs illicitè receptet, & delicta, vel ſimpliciter, vel maiora præſumi non debeant.

11. *Receptatores magni amici in cauſa hæreſis ſunt mitius puniendi.*

Addit Sanchez *lib. 2. cap. 10. n. 8. cit.* qua ratione non poteſt excuſari receptatio Hæretici, vt Hæreti- 12

cus

Qui ex metu graui recepiat Hæreticum, non est excommunicatus.

cus est, ratione consanguinitatis, aut affinitatis cuiuscunque; quia fauere hæresi est intrinsecè malum: eadem ratione, neque etiam posse excusari ratione cuiuscunque metus, & etiam illum incurrere excommunicationem, & pœnas receptatorum, qui metu aliquo graui inducatur ad volendum receptare, & fauere Hæretico in causa hæresis, etiamsi fortasse ipsa exterior receptatio, & occultatio, si extorqueatur per vim, & metum, & non sit voluntaria, possit in foro conscientiæ vacare culpa.

Sed etiam hoc non est admittendum, si receptatio ex affectu solius personæ, & solùm ad effectum, ne illa veniat in manus Iudicis, non autem ex affectu ipsius hæresis, est solùm prohibita Iure canonico, & positiuo, vt iam diximus; & eum, qui ex metu graui cogatur receptare Hæreticum, non incurrere excommunicationem, & pœnas receptatorum, expresse asserit Graff. *lib. 4. decis. cap.* 18 *n.* 33. & Azor. *part.* 1. *lib.* 8 *cap.* 15. *quæst.* 5. & Alter. *de excommunicat. Bullæ Cœnæ, lib.* 5. *cap.* 4. *in fine*: & patet ex Baldo *in L. In delictis. ff. de noxal.* & Socino seniore *cons.* 262. vbi de illo, qui coactè recipit banditum, expressè asserunt, quòd non sit puniendus. Et facilè probatur ex eo, quod alibi diximus, dum ageremus de metu *lib.* 1. *de humanis actionibus in vniuersum, disp.* 15. *n.* 10. quòd metus grauis communiter excuset à culpa in iis, quæ sunt de Iure positiuo, & dum ageremus *de legibus, lib.* 5. *disp.* 16. *n.* 7. quòd leges humanæ communiter non obligent cum periculo vitæ; & quòd potestas legislatoris communiter non se extendat ad obligandum cum tanto periculo. Et ratio est: quia in tali casu receptatio non est ad fauendum Hæretico in causa hæresis, & ex affectu ad personam Hæretici; sed ad vitandum sibi ipsi graue malum, quod comminatur, qui incutit metum, & ex affectu erga se ipsum, vt etiam *supra* diximus *n.* 3. ex Graff. *lib.* 4. *cap.* 18 *n.* 32 de illo, qui, postquàm domi recepit Hæreticum, tanquam amicum, vt eum occultaret ab hostibus, vel à Iudice in causa furti, aut homicidij, pergit occultare etiam ab Inquisitore in causa hæresis ex metu, ne etiam ipse capiatur, & puniatur, vt receptator.

13. *Hæretici multùm perniciosi nō sūt receptandi, etiam à consāguineis, & coniunctis.*

Debent tamen hæc omnia intelligi maximè in eo casu, in quo hæresis consanguinei, aut amici sit tantùm priuata, nec multùm noxia bono publico, vt *supra* diximus *n.* 9. *in fine*: contrà enim, si sit publica, & valdè noxia, & publicè, & palam disseminetur, & plures alij in illam pertrahantur, censeri possunt iura sanguinis, aut amicitiæ nulla esse; & tota coniunctio, siue animorum, siue corporum, potest reputari, vt dissoluta; vel saltem, vt notabiliter diminuta iuxta doctrinam Aristotelis 8. *Ethic. cap.* 7. *pag.* 200. & S. Thomæ 2. 2. *quæst.* 26. *art.* 10. quòd amicitiæ etiam arctissimæ, & ex supereminentia, quales sunt ad parentes, possunt dissolui, aut notabiliter minui per excessum vitij, quod fortè est in aliquo amicorum, & ratione cuius est planè indignos, vt ad illum habeat, & retineat amicitiam is, qui est probus, vt etiam dicemus *infra disput.* 21. *n.* 20. in eo casu, in quo parentes sint valdè crudeles, aut iniqui in filios, aut filij in parentes, & ideò minùs se diligant, quàm alioqui deberent secundùm ordinem charitatis. Quare, si parentes, & coniuncti excusentur aliqua ex parte à pœnis receptatorum, quando receptant Hæreticum priuatum, & minimè noxium; non tamen videntur excusandi, si receptent Hæreticum publicum, & maximè noxium, ad quem coniunctio sit iam dissoluta, vel notabiliter diminuta, vt iam diximus.

***

DISPVTATIO XLIV.

De aliquibus casibus in particulari, in quibus credentes, receptatores, fautores, & defensores Hæreticorum, non sunt excommunicati.

1. *Credentes Hæreticorum qui dicantur.*
2. *Sunt verè Hæretici.*
3. *Et verè excommunicati.*
4. *Si suam credulitatem exteriùs prodant.*
5. *Credentes personis, non autem erroribus Hæreticorum, possunt esse excommunicati, tanquam fautores.*
6. *Et esse suspecti de hæresi.*
7. *Receptatores sunt excommunicati, etiamsi recipiant Hæreticum tantùm semel.*
8. *Et siue recipiant domi sua, siue aliena, vel etiam in ciuitate, prouincia, aut regno, vel rure, in agro, in sylua, &c.*
9. *Et est illis indicenda abiuratio tanquàm suspectis de hæresi.*
10. *Et sunt puniendi aliis pœnis, etiamsi huiusmodi receptatores sint Iudæi, aut infideles.*
11. *Iudæi, & infideles receptando Hæreticos, aut Apostatas, fiunt de iure Ecclesiæ.*
12. *Fautores Hæreticorum sunt excommunicati, siue faueant per actionem aliquam positiuam, siue per omissionem actionis.*
13. *Idq; potest contingere, etiam in ipsis Episcopis, & Inquisitoribus, & eorum Ministris.*
14. *Secus verò de aliis priuatis, nisi aliquo modo teneantur ad aliquid positiue agendum contra Hæreticos.*
15. *Quæ sint positiuæ actiones in fauorem Hæreticorum.*
16 *Vtrùm Patronus catholicus in locis Hæreticorum licitè possit præsentare Hæreticum ad beneficium ecclesiasticum.*
17. *Licitum est dare consilium de malo minore ad effectum vitandi malum maius.*
18. *Hæreticis, etiam mortuis, aut emendatis, non est fauendum in causa hæresis.*
19. *Defensores quæ differant à fautoribus Hæreticorum.*
20. *Sunt etiam illi excommunicati.*
21. *Aduocati quomodo possint licitè patrocinari in causa hæresis.*
22. *Etiam Iudæi, & infideles sunt puniendi, si defendant Hæreticos.*
23. *Dummodo defendant contra Inquisitores, & personas publicas; non autem solùm contra priuatas.*

QVÆ hactenus diximus *disp. præcedente*, sunt communia pro his omnibus, qui in odium, & in pœnam hæresis, & propter illam, vel causa illius excommunicantur, quasi accessoriè, & secundariò: vt verò magis in particulari constet de singulis, quo modo incurrant in certis casibus dictam excommunicationem;

Primò, ex dictis *suprà disp.* 39. *num.* 10. satis constat, qui propriè sint, & dicantur credentes Hæreticorum: sunt enim illi, qui credunt hæreses, quasi in fide aliorum, & ipsi per se illas non capiunt, neque sciunt aliter explicare, aut aliam rationem de illis reddere, nisi quia sic asseruntur ab aliis Hæreticis, quibus adhærent, quasi magistris, & fortasse in fide illorum; neque etiam credunt specialiter, & distin- 1. *Credentes Hæreticorum qui dicantur.*

ctè

ctè hoc, vel illud; sed solùm generaliter, & confusè quicquid credunt, verbi gratia, Lutherani, aut Caluinistæ; & denique illi, qui tantùm fidem habent Hæreticorum, non autem vitam, vt ex libro quodam peroetusto de rebus spectantibus ad Officium Inquisitionis refert Pegna *in Direct. Inquisit. part. 2. com. 75.* sic enim etiam Catholicos rectè illos appellamus credentes Catholicorum, qui solam tenent illorum fidem; non autem viuunt illorum vitam, nec habent mores Catholicorum. Et ex dictis *disp. praecedente, n. 2.* similiter constat, quòd hæc credulitas, quam isti habent ad Hæreticos, vt ad magistros, non debet esse, vt ad magistros scientiarum, aut Facultatum naturalium, vel tanquàm ad assertores alicuius veritatis ciuilis, aut dicti purè humani; sed tanquàm ad magistros fidei diuinæ, & quoad res reuelatas, in quibus dissentiunt à Catholicis, & orthodoxis, hoc est, debere illos esse credentes, aut fidem adhibentes ipsis erroribus; non autem quomodocunque ipsis personis Hæreticorum.

2. *Sunt verè Hæretici.* De his verò, qui sunt credentes erroribus Hæreticorum modo explicato, rectè asserunt Doctores communiter, quòd etiam ipsi sint verè Hæretici, & tam in Iure communi, cap. *Excommunicamus. 1. §. Credentes. de Haeret.* & cap. *Naverit. de sent. excommunic.* quàm in Bulla Cœnæ, solùm addantur, & nominentur post Hæreticos, gratia maioris expressionis, & declarationis; & vt vnusquisque intelligat, non eos tantùm Hæreticos damnari, & puniri, qui profitentur se esse magistros, & docent hæresim; sed etiam alios, qui solùm profitentur, se esse credentes dictis magistris, & ex se nihil capiunt. Ita Directorium Inquisitorum *part. 2. quaest. 50. n. 1.* Nauar. *in Man. cap. 27. n. 55.* Suar. *de censur. disp. 21. sect. 2. n. 8.* Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 10. n. 2.* & alij: & expressè habetur cap. *Excommunicamus. 2. §. Si qui autem. de Haeret.* Nam, quemadmodum, qui sunt rudiores inter Catholicos, & solùm confusè, & generaliter credunt id, quod credit Ecclesia, verè, & propriè sunt fideles; neque ad hoc est necessarium, vt quis capiat, & valeat explicare id, quod credit, & de illo rationem reddere: ita & possunt esse verè infideles, & Hæretici, qui solùm confusè, & generaliter discredunt, quæ credit Ecclesia; & credunt, quæ credit, verbi gratia, Lutherus, aut Caluinus.

3. *Et verè excommunicati.* Atque hinc fit, vt sint etiam ipsi excommunicati, tanquam principales; non autem vt accessorij ad Hæreticos: nisi fortè per accessorios intelligamus non solùm illos, qui ducunt ordinem, & attributionem ad hæresim, quasi extrinsecè; sed etiam illos, qui eam habent intrinsecè, sed in illa sunt minùs culpabiles, vt certè sunt, qui sunt rudiores; & cùm sint cæci, sequuntur alios duces cæcorum; non autem vllis aliis ducatum præstant.

4. *Si suam credulitatē exterius prodant.* Sed quod diximus *disp. 39. cit. n. 11.* de Hæreticis quibuscunque, quòd non incurrant excommunicationem, si suam hæresim sola mente contineant; non autem exteriùs prodant; hoc idem est dicendum de credentibus Hæreticorum, quòd, scilicet, ad incurrendam excommunicationem debeant etiam ipsi suam credulitatem aliquo modo exteriùs prodere, & significare; non autem sufficiat, si illam habeant solùm interiùs, vt etiam diximus *disput. cit. n. 10.*

5. *Credentes personis, non autem erroribus Hæreticorum, possunt esse excommunicati-* De aliis, qui solùm sunt credentes personis Hæreticorum, non autem erroribus, rectè addit Suar. *de censur. disp. 21. sect. 2. cit. n. 7.* & Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 10. n. 3.* quòd, quamuis non sint Hæretici, nec possint esse excommunicati, vt credentes; possunt tamen, vt fautores, si, scilicet, magna credulitas, & adhærentia, quam habent ad illorum personas ratione scientiæ, aut ratione alicuius alterius tituli merè naturalis, & humani, augeat illis existimationem, & authoritatem, & fidem conciliet quodad hæresim disseminandam, & prædicandam. Et *ri, tanquam fautori.* præterea rectè addit Directorium Inquisitorum *part. 2. quaest. 50. cit. n. 4. & 5.* & Pegna *ibidem, com. 75.* quòd possint etiam esse suspecti de hæresi, suspicione leui, aut vehementi, prout maiora, vel minora indicia dederint, quòd credendo personis, simul etiam credant erroribus: & ideò est illis indicenda abiuratio, & purgatio, prout præcipitur cap. *Excommunicamus. 1. §. Qui autem.* & §. *Credentes. de Haeret.* & cap. *Accusatus. de Haeret. in 6.* 6. *Et esse suspecti de hæresi.*

Et pro foro externo, quæ indicia soleant fundare huiusmodi suspicionem de hæresi, possunt videri in eodem Directorio *quaest. 50. cit.* & ex Concil. Narbonensi *cap. 29.* & apud Pegnam *com. 75. cit.* & quæ *suprà* retulimus *disp. 40. n. 12.* & possunt addi etiam illa, quæ habentur cap. *Super quibusdam. de verb. significat.* & apud Glos. *in cap. Ad abolenda. §. Praesenti. verb. Deprehensi: de Haeret.*

Secundò, receptatores Hæreticorum, id est, illi, qui clam eos recipiunt, & occultant, ne veniant in manus Inquisitorum, vt iam diximus *disput. praecedente, num. 3.* propriè loquendo, ex vi nominis tunc dicuntur, quando id faciunt, non semel, aut bis; sed frequenter, suamque domum habent, vt receptaculum pro illis celandis, & abscondendis, quandocunque occurrit, vt notat Directorium Inquisitorum *part. 2. quaest. 51.*

Sed quidquid sit de proprietate vocabuli, quod secundùm Grammaticos est à verbo frequentatiuo, & importat frequentationem receptionis; communis sententia est, quòd etiam illi sint excommunicati, tanquàm receptatores, qui tantùm semel scienter recipiunt, & occultant Hæreticum; scientes, nimirum, & non ignorantes, quòd sit Hæreticus; & ad hunc ipsum finem eum recipientes, & occultantes, quia est Hæreticus, & ne veniat in manus Iudicum. Ita Directorium *qu. 51. cit. num. 5. & 6.* Pegna *comm. 76.* Palud. *in 4. dist. 13. quaest. 3. art. 1. num. 13.* Graff. *lib. 4. decis. cap. 18. num. 31.* Azor. *lib. 8. cap. 15. q. 2.* Alter. *lib. 5. in Bullam Cœnæ, cap. 4.* Sanchez *lib. 2. in Decalog. cap. 10. num. 10.* & alij apud ipsum: nam in Iure, tam ciuili, quàm canonico, vocabulum *receptatoris* facilè confunditur cum vocabulo *receptores*, aut *recipientis*; & promiscuè vsurpatur, tam pro illo, qui sæpiùs Hæreticum recepit, & occultauit; quàm pro illo, qui tantùm semel; & etiam hic punitur pœna receptatoris, vt notat Archid. *in cap. Quicunque. de Haeretic. in 6.* Azor. & Alter. *loc. cit.* & ideò etiam hic est censendus excommunicatus. Et parum refert, siue talis recipiens sit persona priuata, & recipiat in suam domum; siue sit Princeps, & persona publica, & recipiat in suam ciuitatem, prouinciam, aut regnum; & siue recipiat in domum, aut locum suum, siue in alienum; & siue hic locus sit muris munitus, siue sit ager, aut sylua, & cælo apertus, vt notat Palud. *num. 13. cit.* Pegna, & Sanchez *locis citatis*, cùm Iura, & Bullæ non distinguant de loco, sed puniant solam receptionem, & occultationem iam dictam.

7. *Receptatores sunt excommunicati, etiamsi recipiant Hæreticum semel.*

8. *Et siue recipiant domi suæ, siue alieno, vel etiam in ciuitate, prouincia, aut regno, vel rure, in agro, in sylua, &c.*

Et his omnibus est etiam indicenda abiuratio, cùm ex hac ipsa receptatione sint suspecti de hæresi, vt dicitur in Directorio Inquisitorum *quaest. 51. cit. n. 6. in fine*, & suspicio possit esse de leui, & de vehementi, iuxta qualitatem personarum recipientium, & iuxta modum receptionis, vt notat *ibi* Pegna *com. 76. cit.* & præterea etiam incurrunt alias pœnas, de quibus cap. *Excommunicamus. 1. §. Credentes. de Haeret.* & Authen. *Credentes. C. de Haeret.* & apud Pegnam *loc. cit.* qui etiam addit ex Bulla Gregorij XIII.

9. *Et est illis indicenda abiuratio tanquàm suspectis de hæresi.*

Antiqua

10\. *Et iure puniendi alijs pœnis, etiamsi huiusmodi receptatores sint Iudæi, aut Infideles.*

Antiqua Iudæorum. §. *Si quis.* iudicio Inquisitorum puniri debere etiam Iudæos, aut infideles, si deliquerint contra fidem, receptando, occultando, aut defendendo Hæreticos, aut Apostatas à fide; vel consilium, auxilium, aut fauorem quomodolibet illis præstando: quod etiam contra omnes receptatores, aut fautores Hæreticorum, quicunque tandem illi sint, generaliter habetur cap. *Contra Christianos. de Hæret. in* 6. & specialiter contra Iudæos, receptatores, aut fautores eorum, qui deficiunt ad Iudaïsmum, habetur in Bulla Nicolaï IV. *Turbato corde.* quam refert Directorium Inquisitorum *part.* 2. *qu.*

11\. *Iudæi, & infideles, receptando Hæreticos, aut Apostatas, fiunt de iure Ecclesiæ.*

44\. *pag.* 348. Idque est intelligendum, non solùm de Iudæis, aut infidelibus, temporaliter subditis potestati Ecclesiæ, aut Principum Christianorum; sed absolotè de omnibus, cùm sic receptando, aut fauendo Hæreticis, vel Apostatis, verè delinquant in Ecclesiam; & ratione delicti vere subiiciantur illius iudicio, & potestati, vt ex Anchar. *cons.* 15. incipien. *Spiritualis Iudex.* Calder. *cons.* 2. *tit. de Iudæis.* incipien. *Iudæus dolosè.* Zabarel. *in Clement.* 2. §. 1. *de Hæret.* & ex communi sententia Canonistarum, & aliorum notat Pegna *in quæst.* 44. *cit. com.* 44. §. *Tertium est. pag.* 350.

12\. *Fautores Hæreticorum sũt excommunicati, siue faueant per actionem aliquam positiuam, siue per omissionem actionis.*

Tertiò, fautores Hæreticorum, qui similiter accessoriè ad hæresim, & in odium, & in pœnam ipsius hæresis excommunicantur, sunt omnes illi, qui fauore, gratia, opibus, aut quomodocunque fauent Hæretico in causa hæresis, vt illam tueatur, disseminet, doceat; vel vt ex illa non puniatur; idque præstant, vel actione aliqua positiua, vel negatione, & omissione actionis, vt benè explicat Directorium Inquisitorum *part.* 2. *quæst.* 53. Pegna *ibidem, com.* 78. Sayr. *lib.* 3. *Thes. cap.* 5. *n.* 7. Graff. *lib.* 4. *decis. cap.* 18. *n.* 20. *& seqq.* Alter. *in Bullam Cœnæ, lib.* 5. *cap.* 5. Azor. *part.* 2. *lib.* 8. *cap.* 15. *quæst.* 7. Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 10. *n.* 11. & alij: nam si is, qui fauet, sit persona publica, & fungatur publica potestate, vt sunt Domini temporales, & eorum Ministri, & Officiales in administranda iustitia, & ab Episcopo, vel ab Inquisitore requiratur, vt Hæreticum quærat, vel capiat, vel captum benè custodiat, vel ad certum locum deducat, vel vt sententiam, & pœnam circa illum exequatur, & hæc omittat, fauet Hæretico in causa hæresis per omissionem, & negationem actionis: si verò Hæreticum captum, & detentum in carcere, inscio, & inuito Inquisitore, & Iudice ecclesiastico è carcere liberet; vel impediat, ne contra illum fiat processus, vel ne testes examinentur, vel ne pronuncietur sententia, &c. fauet per actionem positiuam, & tam agendo, quàm omittendo incurrit ipso facto excommunicationem, cap. *Vt Inquisitionis, de Hæret. in* 6. & fusiùs Extrau. Innocentij IV. & Clementis IV. *Ad extirpanda.* & Alexandri IV. *Cum authoritate,* quæ habentur in Directorio Inquisitorum *in fine, pag.* 6. 19. *&* 43.

13\. *Idque potest contingere, etiam in ipsis Episcopis, & Inquisitoribus, & eorum ministris.*

Et quia non soli domini temporales excommunicantur, si Hæreticis faueant; sed etiam alij quicunque, cap. *Excommunicamus.* 1. §. *Credentes. de Hæret.* & *in Bulla Cœnæ, n.* 1. vbi prætereà *in fine* declaratur, quòd omnes comprehendãtur, cuiuscunque præeminentiæ, & dignitatis, siue mundanæ, siue ecclesiasticæ: hinc est, quòd etiam Prælati ecclesiastici, & ipsi etiam Episcopi, & Inquisitores sint excommunicati, si Hæreticis faueant per omissionem actionis, ad quam tenentur ratione officij; vt, verbi gratia, si omittant Hæreticos inquirere, capere, custodire in carcere, torquere, punire; & multò magis Ministri alij inferiores sanctæ Inquisitionis, si desint similiter suo muneri, vt videre est apud Sanchez *lib.* 2. *cap.* 10. *citato, num.* 12. *&* 13. Simancham, Sayrum, Pegnam ab ipsos relatos.

14\. *Secùs verò de alijs priuatis, nisi aliquo modo teneantur ad aliquid positiuè agendum contra Hæreticos.*

Alij verò priuati, ad quos ex officio, & ex iustitia non pertinet Hæreticos persequi, non dicuntur illis fauere, si omittant eos manifestare, vel accusare, inquirere, capere, custodire, cùm alioqui non debeant, &c. vt ex communi sententia subdit Sanchez *n.* 15. quia id totum non tam est fauor, quàm pura negatio agendi aliquid cootra Hæreticos, quæ ex se non potest esse mala; nisi sit debita actio opposita, vt patet ex dictis *alibi* de peccatis in vniuersum; & de malitia, quæ in peccatis omissionis essentialiter est carentia actus debiti: secùs verò si quis priuatus iubeatur ab Inquisitore, vel ab alio potestatem habente, vt aliquid faciat, & auxilium præstet, verbi gratia, ad capiendum Hæreticum; vel vt testimonium iuridicè ferat contra illum; vel vt denonciet etiam non requisitus, quos nouit, vt communiter iubent Inquisitores per sua edicta vel aliquid simile, idque omitrat: sicut enim huiusmodi omissio est culpabilis, & contra iustitiam, saltem legalem: ita & est fauor Hæretico præstitus in causa hæresis, & inducit excommunicationem. Et idem est, si quis sponte promisit, verbi gratia, vel iurauit Inquisitori, aut Episcopo, quòd eum iuuabit in persequendis Hæreticis; & hæc, vel illa contra illos præstabit: similiter enim, si talis promissio, aut iuramentum fuit acceptatum, & promittentem, aut iurantem obligauit ex iustitia ipsi Inquisitori, aut Episcopo, & postea culpabiliter non præstentur, quæ fuerunt promissa, aut iurata; fauetur similiter per talem omissionem Hæreticis in causa hæresis, & quatenus Hæretici sunt; & incurritur excommunicatio: quanuis Sanchez *n.* 15. *cit.* rectè addat, id solùm intelligi, quando promissio, aut iuramentum est factum Inquisitori, aut alteri, ad quem spectat causa fidei; non autem si sit factum soli Deo, & solùm in Dei honorem, in quo casu solùm obligat ex virtute religionis; non autem ex iustitia propriè dicta, aut legali.

15\. *Quæ sint positiuæ actiones in fauorem Hæreticorum prohibita.*

Actione verò positiua censeri debet fauere Hæreticis, & excommunicationem incurrere, tam Magistratus, & personæ publicæ, quàm alij priuati, si eos commendent, ac laudent in sua hæresi; si excusent, aut verbis dolosis fallant Inquisitores, ne eos capiant; si falsum testimonium pro illis ferant; si consilio iuuent, & viam doceant, qua possint effugere manus Iudicum; si defendant illorum causam; si pro illis intercedant, ne puniantur; si reuelent illis denunciatores, accusatores, aut testes; si pecuniam, aut arma subministrent; si auxilientur; si associent, aut comitentur ad fugam; si testes impediant, aut corrumpant, ne contra illos verum deponant; si processum falsificent, aut lacerent, vel abscondant; si beneficium ecclesiasticum, aut quanuis aliam dignitatem, aut honorem illis conferant, &c. vt videre est apud Sayrum *lib.* 3. *Thesauri, cap.* 5. *num.* 8. & apud Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 10. *num.* 16. Et quoad postremum de conferendis honoribus, aut dignitatibus, rectè monet *ibidem* Sayr. ex Nauar. *cap* 27. *n.* 55. §. *Quarta.* quòd tunc solùm censetur quis fauere Hæretico, deferendo illi aliquem honorem, aut dignitatem, quando id facit sine rationabili causa, propter quam excusetur: & ideò non esse damnandos, vt Hæreticorum fautores, eos Catholicos, qui in Anglia, verbi gratia, aut Germania, & aliis huiusmodi regionibus, quæ hæresibus sunt infectæ, honores, & dignitates Hæreticis deferunt, & rationabiliter excusantur ex timore maioris mali, vel ex necessitate, vtilitare, &c.

16\. *Verùm Patronus catho-*

Et eadem ratione videntur excusandi, qui in iisdem regionibus præsentant aliquem Hæreticum

fiant in locu Hæreticorum liceat possit præsentare Hæreticũ ad beneficiũ ecclesiasticum.

cum ad beneficia ecclesiastica, quæ illi sint conferenda ab Episcopo similiter Hæretico: quanuis negari non possit, quin de hoc sint longe plures, & longe maiores difficultates: nam Hæreticus, qui præsentatur, non modò non est capax huius passiuę pręsentationis, quia est Hæreticus, vt notat Pegoa *in Directorium inquisitorum, part. 3. com. 162. pag. 667. col. 2. §. Nec modò Episcopus.* ex Lambertino *de iurepatron. lib. 2. part. 1. quæst. 9. art. 6.* & quia est excommunicatus propter hæresim, ex qua excommunicatione specialiter inhabilitatur ad beneficia de nouo obtinenda, cap. *Postulastis, de Cler. excom. ministr.* sed etiam quia fortasse est purus laïcus, & non verus Clericus, vtpote ordinatus à non vero Episcopo, qualiter communiter sunt Episcopi Hæreticorum. Et idem est etiam de Episcopo hæretico, cui præsentatur, cùm fortasse etiam ipse sit purus laïcus, vtpote habens episcopatum, non à Papa, & non ritè consecratus à veris Episcopis; & præterea sit etiam ipse excommunicatus propter hæresim, & specialiter priuatus iurisdictione, & facultate conferendi beneficia ecclesiastica, vt communiter dicitur *in materia de excommunicatione*; & videre est apud Suar. *de cens. disp. 14. sect. 2.* & ideò tam præsentatio, quam acceptatio præsentationis, & collatio beneficij sit planè nulla.

Quòd tamen, his non obstantibus, Patronus catholicus, qui in dictis regionibus præsentat Hæreticum ad beneficiũ ecclesiasticũ, possit rationabiliter excusari à culpa, & ab excommunicatione, si id faciat ex necessitate, vel ex metu maioris mali, vel ex alia rationabili causa, probatur ex eo, quia, dum præsentat falsum, & malum Clericum ex se paratum recipere beneficium, eúmque præsentat falso, & malo Episcopo, similiter ex se parato illud conferre, reuerà solùm proponit materiam minoris mali, quando ex malitia aliorum certò imminet malum maius: cùm enim certissimus sit, quòd si præsentet bonum, & catholicum Clericum, præsentatio non acceptabitur, & beneficium conferetur alteri Hęretico deteriori, & ipse Patronus amittet ius præsentandi; perinde facit, ac si dicat Episcopo falso, & malo: Si vis te gerere loco Episcopi, & beneficia conferentis, beneficium confer huic, quem nomino, volenti se gerere loco Clerici, & beneficium recipientis. & ad Clericum similiter falsum, & malum: Si vis te gerere loco Clerici, & beneficium recipere, recipe ab hoc, volente se gerere loco Episcopi, &

17. *Licitum est dare consiliũ de malo minore, ad effectum vitãdi malũ maius.*

beneficia conferre. Sicut autem à tyranno iniustè occupante, ac detinente regnum, & iustitiam administrante, licitum est petere gratiam, & iustitiam; quia id solùm fit ex tacita conditione, quòd de facto velit se gerere loco Principis, & ad effectum, ne grauiùs peccet prætermittendo iustitiam, dum illam administrat; & prætermittendo distributionem gratiarum, & bonorum, dum vult esse loco Principis, vt notat Caiet. *in Summa, verbo, Tyrannus.* Nauar. *in Man. cap. 14. n. 41.* Less. *lib. 2. cap. 29. n. 72.* Salas *de legibus, disp. 10. sect. 3. n. 14.* & nos *alibi* diximus *lib. 5. de leg. disp. 12. n. 5. & 6.* Et similiter sicut meretrici ex se paratæ ad fornicandum cum homine libero, ac soluto, & ad adulterandum cum homine coniugato, licitum est dare consilium, vt solùm fornicetur, vt notat Caiet. *ibidem*; & vniuersaliter licitum est dare consilium de malo minore, vt vitetur malum maius, ad quod alius est iam paratus, vt videre est apud Sanchez *lib. 7. de matrimonio, disp. 11. n. 14. & seqq.* & apud Henriq. *lib. 14. qui est de irregul. cap. 16. §. 4.* ita & à falso, & malo Episcopo ex se parato conferre beneficia Clericis falsis, & malis, licitum est petere, & proponere, vt conferat vni minùs malo similiter iam parato illud accipere. Atque ita quanuis collatio ex parte talis Episcopi, & acceptio ex parte talis Clerici, verè sit mala, & irrita; præsentatio tamen ex parte Patroni non erit mala; sed bona, & licita.

Et potest addi, quòd talis præsentatio falsi Clerici, & hæretici ad falsum Episcopum, & hæreticum, si benè consideretur, prout est, & procedit a Patrono catholico, potest non esse præsentatio ad officium, & titulum ecclesiasticum, in quo propriè consistit ratio, & essentia, vt sic dicam, beneficij ecclesiastici, cuius tam conferendi, quàm recipiendi, est planè incapax, qui est hæreticus, & non verus Episcopus, nec verus Clericus; sed potest esse præsentatio ad solos reditus, & fructus beneficij materialiter, & de facto percipiendos, non autem de iure, & ex vero titulo; & potest potiùs esse simplex permissio, quàm vera consensio, aut concessio, quod sine dubio respectu Patroni catholici non est illicitum: siquidem hic quando non potest defendere dictos fructus sui beneficij, ne indebitè percipiantur à quocunque Hæretico, & non vero Clerico, licitè facit, si illos defendat solùm ab Hæretico, & non Clerico deteriore, & permittat alteri minùs malo: & sic de duobus malis eligat minus.

Atque ex his rationibus censui annis superioribus, cùm rogatus de hac re pro Catholicis in Anglia, & in Germania sententiam dicerem, non esse damnandos eos Patronos, qui in illis regionibus præsentarent hæreticis Episcopis hæreticos Clericos, eò quia si præsentassent Catholicos, præsentatio non fuisset admissa; & ipsi amisissent ius præsentandi, & beneficium fuisset collatum Hæretico alteri deteriori.

Quæ verò hic dicimus de non præstando fauore homini hæretico, non solùm debet intelligi, quandiu Hęreticus viuit, & est superstes, & persistit obstinatus in hæresi; sed etiam quando est mortuus, vel emendatus ab hæresi, vt notat Vgolinus *de censuris Papæ reseruatis, part. 2. cap. 1. verb. Fautores. §. 1. num. 1.* & Sanchez *lib. 2. cap. 10. cit. num. 17.* vt, si quis, verbi gratia, sepeliat Hæreticum in loco sacro, vel rogatus in testem contra illum iam mortuum, neget de illo hæresim, vel aliter impediat, ne Inquisitor contra illum procedat, eúmque exhumet; & alia faciat, quæ præscribuntur per sacros Canones. Et idem est, si hæc eadem faciat in fauorem Hæretici iam emendati, quando similiter contra illum procedunt Inquisitores propter hæresim iam præteritam, vt subdit Vgolinus *num. 18.* & Sanchez *num. 17. cit.* 18.

Hæreticis, etiã mortuis, aut emendatis, non est fauendum in causa hæresis.

Denique ex his, quæ communiter dicuntur de fautoribus Hæreticorum, facilè potest intelligi, quid sit dicendum de defensoribus: sunt enim etiam hi verè fautores, & ab illis solùm differunt, tanquàm inferius à superiore, cùm omnis defensor sit fautor; non autem è contrà, omnis fautor sit defensor, vt notat Vgolinus. *de censuris Papæ reseruatis, part. 2. cap. 1. cit. vers. Et generaliter quoslibet defensores.* & Sanchez *cap. 10. cit. num. 18.* Incidunt ergo, vt defensores, in excommunicationem omnem omnes illi, qui quauis arte, aut quouis modo tuentur Hæreticos in causa hæresis, & quatenus sunt Hæretici; vt, verbi gratia, Aduocati, si illis indebitè patrocinentur; Notarij, si pro illis instrumenta conficiant; & alij quicunque, si quomodocunque eos defendant à manibus Inquisitorum, vt videre est in Bullis Innocentij IV. & Clementis IV. *Ad extirpanda.* quarum meminimus *paulò antè, num. 22. in fine*, & in quibus exprimuntur plurimi casus, 19. 20.

Defensores quo differant à fautoribus Hæreticorũ.

Sunt etiã illi excommunicati.

casus, & modi defensionum, & ille inter cæteros, quòd quis non Hæreticus substituat se pro Hæretico in manibus Curiæ, & sic faciat illum fugere. Non autem sunt excommunicati illi, qui defendunt in aliis causis diuersis ab hæresi, verbi gratia, in causa furti, aut homicidij, vt diximus *paulò antè disp. 43. num. 3.*

Et illi omnes, qui defendunt personam Hæretici; non autem illius hæresim, & errores; sunt præterea suspecti de hæresi; & suspicio potest esse etiam vehemens, prout se habuerit ipse modus defensionis, vt, verbi gratia, si quis armis defendit, vel per vim eripuit de manibus Curiæ, &c. & abiuratio, vel purgatio est illis indicenda per cap. *Accusatus. de Hæret. in 6.* & notat Directorium Inquisitorum *part. 2. quæst. 52.* Pegna *ibidem, com. 77.* Graff. *lib. 4. decis. cap. 18. num. 38.*

21. *Aduocati quomodo possint licitè patrocinari in causa hæresis.*

Sed pro Aduocatis non est omittendum, quod subdit Graff. *n. 39.* ex stylo, & consuetudine sacræ Inquisitionis, tunc solùm esse illicitum, & damnatum patrocinium, quod præstant Hæreticis in causa hæresis, quando est iam certum, & probatum, quòd sint Hæretici, & obstinati: quia, si sit res dubia, vtrùm verba, vel facta alicuius hæresim sapiant, & contineant, & nondum constet sufficienter de hæresi, siue per testes, siue per alias probationes; licitum est patrocinari, præstito priùs solenni iuramento ipsis Inquisitoribus de iusta tantummodo defensione præstanda, & de abstinendo ab omni defensione, quando primùm constitum erit de hæresi; & quòd ille, cui præstabatur defensio, sit verus Hæreticus, vt refert Simanchas *de catholic. instit. tit. 5. de Aduocatis*, & Graff. *loco citato.*

22. *Etiam Iudæi, & infideles sunt puniendi, si defendāt Hæreticos.*

Et quod diximus *paulò antè, num. 10. & 11.* quòd etiam Iudæi, & infideles sunt puniendi per Iudices ecclesiasticos, & fiunt de foro Ecclesiæ, si contra dictos Iudices receptent Hæreticos, idem notat Pegna *comm. 77. cit. ad quæstionem 53. in fine*, debere intelligi de iisdem Iudæis, & infidelibus, si defendant quomodocunque eosdem Hæreticos; idque ita haberi in Bulla Gregorij XIII. *Antiqua Iudæorum.* cuius ibi meminimus.

23. *Dummodo defendant contra Inquisitores, & personas publicas, non autē solùm contra priuatas.*

Et denique ex Syluestr. *verb. hæresis, 1. §. 30.* & Alterio *lib. 5. in Bullam Cœnæ, cap. 5. §. Notandum 3. pag. 468. col. 2.* hæc omnia debent intelligi de defensoribus contra Iudices ecclesiasticos; non autem contra priuatas personas, si fortè ex zelo non secundùm scientiam, vim, & iniuriam Hæreticis faciant ex causa hæresis, & quia Hæretici sunt; cùm tamen ad ipsos non pertineat punitio Hæreticorum, & cognitio hæresis.

DISPVTATIO XLV.

Quomodo in odium hæresis prohibeantur libri Hæreticorum, & sub qua censura.

1. *Libri Hæreticorum sunt prohibiti in Bulla Cœnæ sub excommunicatione latæ sententiæ.*
2. *Et in Iure canonico.*
3. *Et in Iure ciuili.*
4. *Et prohibitio sumpsit initium ex Actis Apostolorum.*
5. *De fide est, quòd libri Hæreticorum possint prohiberi ab Ecclesia.*
6. *Singula ferè verba, quæ ponuntur in Bulla Cœnæ circa hos libros, habent suas difficultates.*
7. *Libri Hæreticorum, etiam manuscripti, sunt prohibiti, si contineant hæresim, aut tractent de religione.*
8. *Et prohibitio non solùm est pro libris integris; sed etiam pro partibus quibuscunque.*
9. *Etiamsi commoditatis gratia sint consutæ per se, & seorsim ab aliis partibus.*
10. *Non tamen est prohibitio pro omnibus voluminibus, aut tomis eiusdem Authoris.*
11. *Etiam simul consutis, si reuerà non faciunt vnum librum.*
12. *Inter partes prohibitas est numeranda etiam epistola ad lectorem, præfatio, siue proœmium, & ipse Index.*
13. *Epistola, aut concio Hæretici continens hæresim, nullique alteri libro inserta, vtrùm sit prohibita in Bulla Cœnæ.*
14. *Leuitas materiæ quomodo excuset in legendis libris damnatis in Bulla Cœnæ.*
15. *Non est censendus aliquis liber esse damnatus in Bulla Cœnæ, nisi sit Authoris hæretici.*
16. *Intelligendo hoc nomine etiam Apostatas à tota fide.*
17. *Et Schismaticos, si in aliquo sint verè Hæretici.*
18. *Si schisma sit sine hæresi, libri schismaticorum non sunt damnati in Bulla Cœnæ.*
19. *Libri Hæreticorum sunt prohibiti in Bulla Cœnæ, etiamsi ipsi Authores non sint damnati, aut denunciati tanquam Hæretici.*
20. *Si liber sit æqualiter Authoris hæretici, & Authoris catholici, est censendus prohibitus.*
21. *Liber Hæretici cum fragmentis, aut Scholiis Authoris catholici, est prohibitus.*
22. *Nisi fortè Commentaria Authoris catholici sint tam copiosa, vt tribuant libro denominationem simpliciter, eúmque faciant Authoris catholici.*
23. *Liber Catholici cum Annotationibus, & fragmentis Authoris hæretici, non est prohibitus in Bulla Cœnæ.*
24. *Nisi Annotationes, & Commentaria Authoris hæretici sint copiosa, & tribuant libro denominationem simpliciter ab Authore hæretico.*
25. *Qui ex intentione addiscendi hæreses, legit fragmenta Hæreticorum in libro Authoris catholici, non est excommunicatus.*
26. *Liber Catholici ex sola inaduertentia, aut ignorantia Authoris, continens hæresim, non est prohibitus in Bulla Cœnæ.*

IN Bulla Cœnæ *n. 1.* post excommunicatos omnes Hæreticos, quocunque nomine censeantur, & cuiuscunque sectæ existant, & post excommunicatos in eorum pœnam, & odium etiam credentes, receptatores, fautores, & defensores quoscunque Hæreticorum, de quibus egimus *duabus disputationibus præcedentibus*; extenditur eadem excommunicatio similiter in pœnam, & in odium Hæreticorum, in eos omnes, qui illorum libros hæresim continentes, vel de religione tractantes legerint, aut retinuerint, vel impresserint, vel quomodolibet defenderint ex quauis causa publicè, vel occultè, quouis ingenio, vel colore. 1.

Libri Hæreticorum sunt prohibiti in Bulla Cœnæ sub excommunicatione latæ sententiæ.

Et tale aliquid etiam indicatur in antiquis Canonibus, *cap. Sancta Romana. dist. 15.* vbi ex Gelasio Papa post enumeratos plurimos libros Sanctorum Patrum, vel Authorum probatorũ, quos Ecclesia recipit, etiam plures enumerantur conscripti ab Hæreticis, 2.

Et in Iure canonico.

Hæreticis, iique dicuntur à Catholicis esse vitandi, eosque Catholica, & Apostolica Ecclesia Romana nullatenus recipere, sed repudiare, & eliminare; & cum suis Authoribus, & Authorum sequacibus, sub anathematis indissolubili vinculo in æternum damnare.

3. *Et in Iure ciuili.*

Et clariùs hæc eadem prohibitio habendi, & legendi libros Hæreticorum, habetur in Iure ciuili, L. *Damnato.* §. *Nec vero. C. de Hæret.* vbi de libris Nestorij contra sectam orthodoxam, & cōtra Concilium Ephesinum conscriptis, præcipitur sub pœna publicationis bonorum, vt nemo audeat illos habere, aut legere, aut describere, imò vt diligenter conquisiti, publicè comburantur; & vt nemo in disputatione religionis mentionem aliquam de illis faciat: & L. *Quicunque.* §. *Nulli.* & §. *Omnes. C. eod.* vbi sub pœna perpetuæ deportationis similiter præcipitur de libris Eutychetis, & Apollinaris Hæretici, contra Concilium Chalcedonense, vt nemo audeat huiusmodi libros habere, aut seruare, vel aliquid ex illis dictare, aut scribere, vel edere, emittere, aut proferre; & vt omnes huiusmodi chartę, ac libri, qui dictorū Eutychetis, & Apollinaris dogma complexi fuerint, incendio concrementur. Et L. *Mathematicos. C. de episcopali audien.* vbi de libris diuinatoriis, & improbatæ fidei, dicitur, quòd sub oculis Episcoporum sunt concremandi. Nimirum, ita decuit primis illis temporibus per leges imperatorias id grauiter prohiberi, vt prohibitio maiorem efficaciam, & promptiorem haberet executionem, vt notat Suar. *disput.* 20. *de fide*, *sect.* 2. *num.* 8. & simul etiam accesserunt plura decreta sacrorum Conciliorum, & plures sanctiones Summorum Pontificum, & sanctorum Patrum, vt idem refert *n.* 6. & videre est apud Azor. *part.* 1. *lib.* 8. *cap.* 16. *quæst.* 9. *col.* 979. *in fine*, & apud Layman. *lib.* 2. *tract.* 1. *cap.* 15. *num.* 9. *pag.* 212.

4. *Et prohibitio sumpsit initiū ex Actis Apostolorum.*

Et omnia videntur sumpsisse initium ex eo, quod habetur *Actorum* 19. quòd *multi eorum, qui fuerant curiosa sectati, contulerunt libros, & combusserunt coram omnibus.* Ita, scilicet, edocti interiùs per Dei inspirationem, vel exteriùs ab iis, per quos instruebantur in rebus fidei, vt notat Euseb. *lib.* 3. *de demonstr. euangelic. cap.* 8. & apud Suar. *disp.* 20. *sect.* 2. *cit. n.* 5. vt hoc etiam darent veræ pœnitentiæ signum, & morale periculum relabendi in pristinos errores, benè, & permanenter auferrent, & toti Ecclesiæ, quoad hoc, satisfacerent; & bonum exemplum præberent etiam aliis ad idem præstandum.

5. *De fide est, quòd libri Hæreticorum possint prohiberi ab Ecclesia.*

Et quòd in Ecclesia sit potestas prohibendi libros Hæreticorum, & quòd maximè rationabiliter illos prohibeat, etiam sub censuris, & pœnis grauissimis, nemini potest esse dubium, cùm sit de fide, vt notat Suarius *sect.* 2. *cit. num.* 4. Sicut enim potest punire Hæreticos aliis pœnis: ita & potest eos punire prohibitione librorum, quæ sine dubio est maxima punitio, & execratio illorum doctrinæ. Et sicut potest per excommunicationem eos priuare communione fidelium in humanis, & per verba: ita & potest priuare communione per scripta, & per libros. Et contra, quemadmodum potest, ac debet tueri fideles, ne per sermones Hæreticorum trahantur ad hæresim: ita & potest, ac debet tueri, ne trahantur per libros, aut per scripta, quæ sine dubio quoad multa sunt longè peiora, quàm sermones, cùm possint extendi ad plura loca, & per consequens etiam inficere longè plures, & ab iisdem possint etiam legi, ac relegi sæpiùs, & pensiculatiùs considerari, & expendi; & sic etiam possint intimiùs penetrare, & illabi in animum ea, quæ continent, & communiter plura contineant studiosè congesta ad magis nocendum; & verbis aptè compositis sæpè oblectent, vt rerum, atque errorum venenum propinent dulciùs, & certiùs fidem interimant, & planè tollant. Vnde, quemadmodum est de fide, quòd in Ecclesia sit potestas ad puniendos Hæreticos, & ad præseruandos, & defendendos fideles: ita & est de fide, quòd sit potestas ad prohibendos libros Hęreticorum, cùm hæc prohibitio tam sit ad punitionem illorū, quàm ad horum præseruationem, & defensionem. Et quanuis ad priorem effectum punitionis potestas hæc non se extendat, nisi ad libros eorum, qui sunt verè Hæretici, & Ecclesiæ subditi per susceptionem Baptismi: ad alterum tamen effectum præseruationis, ac defensionis fidelium, potest Ecclesia prohibere etiā libros Gentilium, & Iudæorum, & infidelium quoruncunque, si eos aduertat esse noxios, & contra bonos mores fidelium: si enim hoc ipsum ex solo lumine naturæ antiquitùs fecerunt etiam plures Respublicæ infidelium, & eos libros suis interdixerunt, & etiam flammis cremarunt, quos putarunt esse noxios, vt videre est apud Simancham *de cathol. instit. tit.* 38. & apud Bellarm. *lib.* 3. *de laicis, cap.* 20. *tom.* 2. *col.* 493. ex Valerio Maximo *lib.* 1. *cap.* 1. vbi refert, authoritate Senatus à Prætore vrbano fuisse Romæ in conspectu populi crematos aliquos libros, qui religionem aliquantulùm soluere videbantur. Et ex Marco Tullio *lib.* 1. *de natura Deorum*, vbi similiter refert, Atheniensium iussu fuisse in concione combustos libros quosdam Protagoræ Abderitis, noxios religioni, eúmque vrbe, atque agro fuisse exterminatum, vt etiam videre est apud Azor. *part.* 1. *lib.* 8. *cap.* 16 *cit. quæst.* 9. *col.* 979. potiori ratione ex lumine fidei potest, ac debet hoc ipsum facere Ecclesia, & facit de facto in Indice librorum prohibitorum.

Et quanuis in libris etiam Hæreticorum sæpè contineantur multa vera, atque vtilia; neque omnia sint referta erroribus, & hæresibus; adhuc tamen rationabiliter prohibentur, ne parua vtilitas, quæ facilè potest aliundè suppleri ex libris Catholicorum, magno periculo comparetur.

Neque consilium Sancti Pauli 1. ad Thessalon. 5. *Omnia probate: quod bonum est, tenete*, de iis intelligitur, quæ iam ab Ecclesia, & à potestate publica sunt probata, & examinata, & tandem reprobata, vt noxia: hæc enim simpliciter, & omninò sunt reiicienda, neque ampliùs sunt probanda; sed solùm intelligitur de iis, quæ possunt in se esse dubia, quales certè non sunt libri Hæreticorum, qui continent hæresim, vel tractant de religione.

Et quanuis etiam hi sint permittendi aliquibus, qui in Ecclesia sunt doctiores, & firmiores, vt eos refutent, & fidem defendant, quomodo ex antiquis Patribus, & Doctoribus plures referunt de se ipsis, quòd libros Hæreticorum sæpiùs legerent, & haberent præ manibus, vt de Sanctis Hieronymo, Augustino, & aliis videre est apud Suar. *disp.* 20. *sect.* 2. *cit. n.* 2. & apud Azor. *part.* 1. *lib.* 8. *cap.* 16. *quæst.* 16. non tamen propterea sunt permittendi omnibus, & præsertim hoc tempore, in quo prohibitio, & Bulla Cœnæ maiori rigore est promulgata.

Neque ex eo, quòd Ecclesia permittat libros aliquorum Patrum, qui in hæresim lapsi sunt, eámque hæresim iisdem libris inseruerunt, vt, verbi gratia, Tertulliani, Origenis, Eusebij Cæsariensis, & similium, sequitur, quòd debeat eodem modo permittere etiam libros aliorum Hæreticorum: eos enim libros ideò permittit, quia errores, si quos continent, pauci sunt, & iam omnibus noti, & penè emortui; & ideò non est periculum, quòd fiat nocituri,

& ex alia parte iidem libri sunt valdè vtiles: quod tamen communiter aliomodo se habet in aliis libris Hæreticorum.

6. *Singula ferè verba, quæ ponuntur in Bulla Cœnæ circa hos libros, habent suas difficultates.*

His autem positis, vt distinctiùs explicemus, quomodo in odium hæresis, & in pœnam Hæreticorum prohibeantur in Bulla Cœnæ illorum libri, est agendum de singulis penè verbis, quæ contra illos ponuntur in dicta Bulla: vt, verbi gratia, circa dictionem, *libros*, vtrùm appellatione librorum veniant illi solùm, qui sunt impressi; an verò etiam illi, qui sunt manuscripti: vtrùm illi, qui conficiunt iustum volumen; an verò etiam illi, qui sunt paucarum tantummodo paginarum: vt, verbi gratia, vna tantùm oratio, vna epistola, vna concio; & in illis, qui sunt prohibiti, vtrùm censeri debeant sub eadem excōmunicatione esse prohibita simpliciter omnia, & quasi indiuisibiliter, etiam titulus, & epistola dedicatoria, & præfatio, siue procemium, & epilogus, & ipse etiam Index: & circa dictionem, *eorum, id est, Hæreticorum*; vtrùm appellatione *Hæreticorum*, quorum libri damnantur, & prohibentur, veniant libri omnium infidelium, qui aliquid continent contra fidem catholicam, aut fidei iniuriosum; vel certè eorum tantummodo, qui defecerunt ex toto, vel ex parte à fide catholica prius suscepta; siue illam essent priùs solenniter professi per externam susceptionem Baptismi, vt communiter sunt Hæretici; siue illam suscepissent solo animo, & voluntate, vt sunt Catechumeni; & vtrùm in his ipsis requiratur, quòd sint damnati de hæresi, aut denunciati, tanquàm Hæretici; an verò sufficiat, quòd sciantur quomodocunque, etiam per scientiam priuatam, quòd sint Hæretici, &c. Et sic deinceps de vnaquaque aliarum dictionum consequentium, pro quibus singulis non desunt suæ difficultates.

7. *Libri Hæreticorum, etiam manuscripti, sunt prohibiti, si contineāt hæresim, aut tractent de religione.*

Primò igitur appellatione librorum, qui prohibentur sub excommunicatione in Bulla Cœnæ, communis sententia est, quòd debeant intelligi, tam illi, qui sunt impressi, quàm alij manuscripti. Ita Vgol. *de casibus Papæ reseruatis, part.* 2. *cap.* 1. Suar. *disp.* 21. *de fide, sect.* 2. *num.* 10. Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 10. *num.* 28. Nam etiam Tridentinum *sess.* 4. *in decreto, de editione, & vsu sacro*rum *librorum*, ad coërcenda petulantia ingenia præcipit, vt nemo suæ prudentiæ innixus, in iis, quæ pertinent ad fidem, & ad mores, sacram Scripturam detorqueat contra eum sensum, quem tenuit, & tenet ipsa Ecclesia, & contra vnanimem consensum Patrum, etiamsi huiusmodi interpretationes nunquam essent in lucem edendæ. Et *paulò pòst* non solùm prohibet, ne imprimantur libri de rebus sacris, sine nomine Authoris, & sine approbatione Superiorum, sub pœna excommunicationis, & sub aliis pœnis Concilij Lateranensis sub Leone X. *sess.* 10. de impressione librorum; sed etiam prohibet sub iisdem pœnis, ne iidem libri scripto communicentur, vel euulgentur: atque ita prohibet libros non solùm impressos; sed etiam scriptos. Et in Bulla Pij IV. *pro Indice librorum prohibitorū*, & *in regula* 10. *ipsius Indicis*, sub excommunicatione latæ sententiæ similiter damnantur, & prohibentur, non solùm libri; sed etiam scripta cuiusuis Authoris ob falsi dogmatis suspicionem damnata. Et ratio est: quia reuerà etiam liber scriptus, & non impressus, sub omni vocis proprietate est liber, & etiam in illo est periculum, ne infideles inficiantur, & trahantur ad hæresim, quæ est præcipua ratio prohibitionis legis, & alioqui facilè possent Hæretici ex se ipsis eludere totam vim & efficaciam legis, si solùm prohiberentur typis mandare suos libros, & licitè possent illos communicare, & euulgare scripto.

8. *Et prohibitio non solùm est pro libris integris, sed etiā pro partibus quibuscūque.*

Neque solùm censeri debent esse prohibiti sub dicta censura libri integri, siue impressi, siue scripti; sed etiam quælibet illorum partes, vt ex communi sententia notat Suar. *sect.* 2. *cit. n.* 9. & *tom.* 5. *de cens. disp.* 21. *sect.* 2. *n.* 10. Vgol. *de censuris Papæ reseruatis, part.* 2. *cap.* 1. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 10. *cit. n.* 15. quia in prohibitione totius, necessariò includitur prohibitio partium; & potest contingere periculum fidelibus etiam in lectione partium quarumcunque, dum lectione, v.g. vnius possunt bene affici erga Authorem, & allici ad legendas etiam alias, & totum volumen; & quatenus fortasse tale periculū non contingat in singulis partibus, certè ipse Author hæreticus ex hoc ipso, quòd huic libro, v.g. inseruit hæresim, dignissimus est, qui in omnibus illius partibus puniatur. Vnde, etiamsi tota hæresis, quam inseruit, sit deleta ex libro; adhuc tamē manent prohibitæ omnes partes, & totus liber, nec potest legi, aut haberi, vel imprimi sine licentia: & si partes vnius libri totalis sint etiam per se singulæ integri libri, quomodo organum Aristotelis, verbi gratia, integratur ex libro prædicamentorum, ex libris de interpretatione, ex analyticis, &c. non solùm ille liber est prohibitus, qui immediatè, & proximè hæresim continet; sed etiam alij, qui simul cum illo sunt compartes totius Operis, aut libri totalis, etiamsi fortasse commoditatis gratia, & ne faciant magnam molem, sint consuti per se, & seorsim ab illo.

9. *Etiamsi, commoditatis gratia, sint consuta per se, & seorsim ab aliis partibus.*

10. *Non tamē est prohibitio pro omnibus voluminibus, aut tomis eiusdem Authoris.*

11. *Etiam simul consutis, si reuerà non faciunt vnum librum.*

Et contrà si eiusdē Authoris hæretici sint plures libri, iique singuli sint totales, neque conficiant vnum opus, qui possit dici vnus liber, & cuius illi omnes sint partes, solus ille censendus est esse prohibitus simul cum omnibus suis partibus, qui hæresim continet, vel tractat de religione; non autem alij, qui ab illo sunt disparati, & neque continent hæresim, neque sunt de religione; siue sint consuti per se, & seorsim ab illo; siue etiam simul, cùm hoc non faciat, vt reuerà sint vnus liber: sicut neque faceret, si consuerentur simul plures libri, diuersorum Authorum, & de rebus planè diuersis, sed hæc futura sit merè per accidens ad vnitatem, & pluralitatem librorum, acceptorum formaliter, & per se. Ita Vgol. *cap.* 1. *cit. de censuris Papæ reseruatis*, §. 1. *num.* 2. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 10. *cit. num.* 36. Bonac. *de censur. disp.* 2. *quæst.* 5. *puncto* 4. *num.* 20. *in fine*, Suar. *disp.* 21. *de fide, sect.* 2. *cit. num.* 9. quanquam hic non admittat id generaliter de quacunque pluralitate tomorum eiusdem Authoris; sed solùm specialiter, quando sunt de rebus diuersis, & disparatis; & quæ ad inuicem nullam habent connexionem, vel attinentiam: nam, quando secundus tomus est de eadem re, de qua est primus; & prosequitur eandem tractationem, existimat, quòd simul vterque est vnus liber, & quòd solùm commoditatis gratia, & ad vitandam magnitudinem molis, hoc est, solùm materialiter, non autem formaliter, est diuisus in duos. Et addit in tali casu, si primus tomus, verbi gratia, contineat hæresim, non illum solum censendum esse prohibitum; sed etiam secundum: sicut & *paulò antè* diximus de pluribus libris partialibus. Sed, quamuis hoc sit probabiliter dictum; negari non potest, quin oppositum sit probabilius, & verè plures tomi vnius Authoris, quando etiam persequuntur eandem tractationem, sint plures libri, & cōmuniter reputentur vt plures, & à nemine dicatur esse vnus; & ideò si contingat, quòd primus tantummodo contineat hæresim, solus ille potest, ac debet censeri prohibitus; non autem alij, qui reuerà non sunt

liber,

liber, qui continet hæresim. Et quanuis simul cum illo possint dici, quòd compleant vnum opus, & vnam tractationem; non tamen possunt dici, quòd compleant vnum librum, aut vnum volumen, de quo solo loquuntur verba Bullæ.

12. *Inter partes prohibitas est numeranda etiã epistola ad lectorem, præfatio, siue proœmium, & ipse index.*

Quòd si quæras, vtrùm inter partes alicuius libri prohibitas sub censura, debeant numerari etiam illæ, quæ sunt extra tractationem; quam liber continet, vt, verbi gratia, epistola, si qua est ad lectorem, præfatio, siue proœmium totius Operis, & ipse Index. Affirmatiuè respondet Vgolinus *cap. 1. citato, num. 1. vers.* 8. & ex illo Sanchez *lib. 2. cap. 10. num.* 30. & Bonac. *de censur. disp. 2. quæst. 5. puncto* 4. *num.* 19. *pag.* 415. *col.* 1. *tom.* 1. & Layman. *lib.* 1. *tract.* 2. *cap.* 15. *num.* 5. §. *Denique.* quia reuerà etiam hæ sunt partes libri: & epistola ad lectorem, & præfatio, siue proœmium explanat mentem Authoris; & titulus aliquantò fusior est quasi compendium totius Operis, & Index omnia colligit, quæ sunt magis notatu digna. Et potiori ratione idem videtur dicendum de iis partibus, quas aliquis fortasse excerpit, & notat ex vno, vel pluribus libris prohibitis, quorum habet licentiam ad certum aliquod tempus, eosque refert in vnum, aut plures quinternos, vt posteà sint vsui post elapsum tempus licentiæ: vere enim huiusmodi partes non videntur posse haberi, aut legi sine noua licentia, cũ reuerà sint partes prohibitæ in vno, aut pluribus libris; & ipsi toti quinterni nihil sint aliud, nisi partes prohibitæ dictorum librorum. Et parum refert, quòd in quinterno non sint descriptæ continuatè, & cum eodem ordine, quo sunt in libro, aut libris; sed interruptæ, & ordine immutato, cùm hoc idem etiam contingat in toto Indice. Secùs verò esset, si quis referret huiusmodi partes in alios libros à se compositos, vel etiam in alios Indices, aut Repertoria, qualia solent habere Iurisperiti: quia in tali casu non dicerentur ampliùs partes librorum prohibitorum; sed solùm partes libri, aut Repertorij catholici, sicut & dicuntur ipsæ hæreses, quando referuntur, aut inseruntur in librum catholicum.

13. *Epistola, aut concio Hæretici continens hæresim, nullique alteri libro inserta, vtrũ sit prohibita in Bulla Cœna.*

Imò Suar. *disp. 21. de fide, sect.* 2. *num.* 10. ex Vgol. *loco cit. num.* 2. etiam illa existimat comprehendi prohibitione librorum, quæ, quanuis actu non sint partes alicuius libri; sunt tamen partes saltem aptitudine, & in potentia, verbi gratia, vna epistola, vna concio, vna quæstio, vnus tractatulus, vna oratio, & quæuis alia breuis scriptura, quæ sit Authoris hæretici, & contineat hæresim, vel tractet de religione: quod idem etiam placet Filiuccio *tr. 16. cap. 2. num.* 45. *vers. Secundum.* & Layman. *lib. 2. tract. 1. cap. 15. num. 3. pag.* 210. hanc enim prohibitionem Bullæ Cœnæ magis existimat esse fauorabilem, quàm odiosam cùm principaliter sit in fauorem fidei, & in defensionem fidelium. non autem solùm in odium, & in punitionem Hæreticorum; & ideò putat magis esse ampliandam, quàm restringendam: & verba Bullæ ideò exprimunt librum; quia hæreses frequentiùs explicantur libris: quando autem legislator exprimit vnum de pluribus propter vsum frequentiorem, non censetur proptereà excludere alia, sed ponit speciem principalem pro genere, eiúsque nomine comprehendit simpliciter omnia: & certum est, quòd fidelibus maius periculum potest creari per huiusmodi breuiores tractatulos, qui faciliùs communicantur, & citiùs, & faciliùs leguntur, & intelliguntur ab omnibus, quàm per alios longiores, & subtiliores: & ideò non minùs debuerunt prohiberi, imò & magis: & sic in re simili de interpretationibus sacræ Scripturæ contra communem sensum Ecclesiæ, & Sanctorum Patrum, quæ prohibentur in Tridentino *sess.* 4. vt *paulo ante* retulimus *num.* 7. dicitur declarasse sacra Cardinalium Congregatio, quòd, scilicet, intelligi debeant esse prohibitæ, non solùm quando sunt collectæ in volumen, aut illi insertæ; sed etiam quando sunt quasi per se, & in vna tantùm epistola, vel in vna concione.

Sed oppositum sentit Sanchez *lib. 1. cap. 10. cit. n.* 29. & Bonac. *num. 19. cit.* quia reuerà communi, & vsitato modo loquendi, vna, aut altera charta, quibus communiter continetur vna epistola, aut vna concio, non appellantur nomine libri: neque fuit eadem ratio, aut necessitas prohibendi sub eadem censura quascunque chartas, & prohibendi libros, cùm libri ampliùs diuulgentur, & diutiùs asseruentur; & chartæ facillimè disperdantur. Et potest addi ex Iure communi L. *Librorum. ff. de legat.* 3. quòd appellatione librorum solùm veniunt ipsa volumina; non autem libri numerales, in quos diuiditur, verbi gratia, hoc, vel illud volumen, vt subditur *ibidem*, §. *Si cui certum.* & ideò multò minùs veniunt chartæ per se scriptæ, & dissolutæ; non autem in volumen, aut tractatum redactæ. Et eandem ob causam ex alio § *Quod tamen Cassius. ibidem*, dicitur, quòd legato librorum non veniunt puræ chartæ, nec legato chartarum veniunt libri, nisi aliter constet de mente legantis: quod signum est, appellatione librorum, etiam in Iure, non venire chartas. Vnde & in Bulla Pij IV. *ad Indicem librorum prohibitorum*, & *in regula* 10. *ipsius Indicis, in fine*, præter libros Hæreticorum, vel cuiusuis Authoris ob hæresim, vel ob falsi dogmatis suspicionem damnatos, qui ibi prohibentur sub excommunicatione latæ sententiæ, specialiter exprimuntur etiam scripta ob similem causam damnata, eáque similiter prohibentur specialiter sub eadem censura: quia alioqui non fuissent satis comprehensa generali appellatione, & prohibitione librorum: & negari non potest, quin etiam hoc sit satis tutum in conscientia, & reuerà sit probabilius.

Neque illud, quod asserit Suar. de partibus libri aptitudinalibus, & in potentia, videtur admittendum: id enim si esset, nulla essent scripta, quæ in Bulla Cœnæ non essent prohibita; sicut & nulla sunt, quæ ab eodem Authore non possint inseri, tanquàm partes, alicui libro, qui posteà contineat hæresim in aliqua alia ex suis partibus; & per consequens quæ aptitudine, & potentia non possint dici esse partes libri continentis hæresim, ac proinde esse prohibita in Bulla Cœnæ, si in hac tam sunt prohibitæ partes actuales, quàm potentiales, & aptitudinales, vt vult Suarius: quod tamen non est admittendum.

Et quanuis lex prohibens libros Hæreticorum continentes hæresim, eósque puniens, qui illos legerint, habuerint, aut impresserint, quoad finem remotum, & secundarium, sit fauorabilis, & principaliter intendat defensionem fidelium, & fidei conseruationem, vt patet *ex ipso proœmio Bullæ Cœnæ*: ex fine proximo, & ex propria materia, & obiecto, ex quo maximè desumitur species, & natura legis, negari non potest, quin sit odiosa, cùm solùm sit punitiua, & illatiua censuræ, sicut & lex de suspendendis furibus, & latronibus, est solùm punitiua, & illatiua suspendij, quanuis vt finem vltimum intendat etiam ipsa publicam pacem, & publicam securitatem. Et quatenus admittatur ipsa lex Bullæ Cœnæ, vt fauorabilis, esse amplianda; certum est, quòd non est amplianda vltra totam significationem verborum; & ideò nec censura, quam infert legentibus

libros, est extendenda ad legentes epistolam, aut paucúlas chartas, quæ non sunt liber.

Et quòd fidelibus maius periculum aliquando creetur per huiusmodi epistolas, aut tractatulos, quàm per integros libros, non probat, quòd proptereà sint comprehensi de facto appellatione librorum in Bulla Cœnæ: sicut nec sunt comprehensa alia omnia, quæ non sunt libri; & ex quibus periculum potest creari: & pro his omnibus est satis prouisum extra Bullam Cœnæ, per Bullam Pij IV. *paulò antè* citatam, ad Indicem librorum prohibitorum, & per regulam Indicis decimam, vbi *in fine* excommunicantur, qui legerint, aut habuerint scripta quæcunque ob hæresim, vel ob falsi dogmatis suspicionem damnata.

Nec declaratio sacræ Congregationis Concilij super interpretationibus sacræ Scripturæ facit vim in casu præsenti: nam illæ rectè declarantur damnatæ, siue sint insertæ in libros, siue sint scriptæ solùm in chartis; quia verba Concilij non sunt de libris interpretationum; sed de ipsis interpretationibus, eæque sine dubio eædem sunt, & semper damnandæ, siue in libris, siue in chartis, & extra libros.

14. *Leuitas materiæ quomodo excuset in legendis libris damnatis in Bulla Cœnæ.*

Illud rationabiliùs asserit idem Suar. *disp.* 21. *sect.* 2. *cit. n.* 28. ex Castro *libro* 2. *de iusta Hæreticorum punit. cap.* 17. Et potest addi etiam Azor. *part.* 1. *lib.* 8. *cap.* 16. *quæst.* 3. Sayrus *lib.* 3. *Thes. cap.* 5. *n.* 12. Sanch. *lib.* 2. *in Decal. cap.* 10. *n.* 30. Marius Alterius *lib.* 5. *in Bull. Cœnæ, cap.* 6. *versus finem.* Graffis *lib.* 4. *decis. cap.* 18. *n.* 45. Reginal. *lib.* 9. *n.* 254. Bonac. *de censur. disp.* 2. *q.* 5. *puncto* 4. *n.* 13. *pag.* 414. *tom.* 1. Layman. *lib.* 2. *tract.* 1. *cap.* 15. *n.* 5. & alij, censuram Bullæ Cœnæ nõ incurri, si quis legat paucas tantũ lineas alicuius libri continentis hæresim, aut de religione tractantis: quia leuitas materiæ generaliter excusat à culpa mortali in aliis præceptis; & consequenter etiam à censuris, quæ in transgressores sunt latæ: neque est ratio, quare hæc regula non debeat valere etiam in libris Hæreticorum damnatis in Bulla Cœnæ. Et quanuis hæc leuitas prudenti iudicio sit ponderanda, nec extendenda ex sententia Suarij ad multas lineas; & ex sententia Sayri non vltra decem; & ex Azor. non vltra pauca verba, aut vnum, vel alterum versiculum; & ex sententia Alterij *lib.* 5. *in Bull. Cœnæ, cap.* 6. *versus finem,* nõ vltra vnam, vel alteram lineam: Sanchez tamen *num.* 30. *cit.* ex sententia aliorum eam extendit etiam ad vnam integram paginam maioris voluminis, quæ vulgò dicitur, *de marcha maiore*; nec putat, censuram tam grauem, qualis est excommunicatio in Bulla Cœnæ, incurri, nisi legatur de huiusmodi libris plusquàm vnica pagina ex maioribus iam dictis. Et pro hac sententia videtur aliquo modo facere etiam verba Bullæ, quæ solùm excommunicant eos, qui legunt libros Hæreticorum; non autem eos, qui legunt aliquid ex libris Hæreticorum, vt notat Sayrus *cap.* 5. *n.* 12. *cit.* & per hoc videntur innuere, requiri ad censuram lectionem tantam, quæ absolutè possit dici lectio libri. Sed, quanuis propter authoritatem tanti Doctoris non sit damnandus, si quis legendo integram paginam ex huiusmodi libris, putet se legere solùm aliquid modicum; absolutè tamen non videtur de hoc esse dandum consilium, cùm reuerà vnica pagina multùm periculi possit afferre, si præsertim sit grandior, vt loquitur Bonac. *num.* 13. *cit.* quæ est præcipua ratio prohibendi tam grauiter huiusmodi libros. Et hæc limitatio Bullæ ad vnam paginam grandiorem, sit nimis magna, vt loquitur Layman. *lib.* 2. *tract.* 1. *cap.* 15 *num.* 5. quanquam post factum possit hæc sententia inseruire Confessario, vt aliquando iudicet aliquem non incurrisse in censuram, si ad aliquem bonum finem legerit ex libro hæretico vnam integram paginam, vt idem subdit ex Sayro *lib.* 3. *Thes. cap.* 5. *num.* 12. Imò nec caret omni probabilitate id, quod docuit Vgol. *de censuris Papæ reseruatis, part.* 2. *cap.* 1. & Tolet. *lib.* 1. *cap.* 19. *n.* 9. non esse admittendum in hac prohibitione leuitatem materiæ, & siue paucæ lineæ, siue multæ legantur, semper incurri censuram Bullæ: quia ratio periculi quasi indiuisibiliter afficit totos libros, & quaslibet earũ partes, siue magnas, siue paruas: & eo ipso, quòd quis non potest scire, vtrùm absit periculum ab hac parte, quam modò legit, rationabiliter potest, ac debet timere, imò & credere, quòd non absit, & Bulla Cœnæ rationabiliter potest præcipere, vt omninò abstineat vnusquisque à legenda qualibet, & per censuram punire, si non abstineat. Et quidem si esset certum, quòd ratio grauis periculi, quæ per Bullam vitari intenditur, & per se primò tribuit transgressioni materiam grauem, & cõdignitatem censuræ, indiuisibiliter esset in qualibet parte, siue parua, siue magna, sicut est in toto libro; certissimum esset, quòd in dicta prohibitione non daretur materiæ leuitas, sicut nec datur in ipsa hæresi, & in aliis multis, vt explicauimus, dum ageremus *de vitiis capitalibus, disp.* 14. *num.* 12. & 13. quia tamen hoc ipsum est, quod disertè negant Authores citati: & reuerà in paucis lineis, & in modica parte, vel nullum est periculum, vel non est graue: & communiter ratio grauis periculi solùm est in toto libro, & in parte notabili; ideò potest rationabiliter admitti, vt valdè probabilis, sententia allata, quòd in dicta prohibitione detur materiæ paruitas, & leuitas, & quòd per illam non incurratur censura, & excommunicatio Bullæ Cœnæ, quanquam è contrà non est negandum, quòd si aduertatur graue periculum, etiam in paucis lineis, & in illis contineatur, verbi gratia, tota doctrina, & fundamentum hæresis, quæ explicatur in toto libro, possit incurri excommunicatio, & censura, etiam legendo paucas lineas, vt notat Reginal. *lib.* 9. *n.* 254. *cit.* & Filiucc. *tract.* 16. *cap.* 2. *n.* 45.

15. *Non est censendus aliquis liber esse dãnatus in Bulla Cœna, nisi sit Authoris hæretici.*

Alterum verbum, quod est expendendum in dicta prohibitione est, quòd liber sit Authoris hæretici: non enim sufficit, si sit alterius cuiuscunque fidelis, verbi gratia, Iudæi, aut Gentilis, vel etiam Catechumeni, qui quanuis in foro Dei possit esse Hæreticus, si recedat à fide, quam animo, & voluntate priùs susceperat; non tamen potest esse Hæreticus, & vt talis puniri in foro Ecclesiæ, vt etiam *suprà* diximus *disp.* 22. *n.* 18. & *disp.* 36. *n.* 11. & 12. Ita Vgolin. *de censuris Papæ reseruatis, part.* 2. *cap.* 1. §. 1. *n.* 3. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 10. *n.* 22. Suar. *disp.* 21. *de fide, sect.* 2. *n.* 11. Vnde libri aliorum infidelium, si fortè contineant aliquid contra fidem catholicam, possunt quidem esse prohibiti, etiam sub excommunicatione, & sub censura per Bullam Pij IV. ad Indicem librorum prohibitorum, & per regulam 10. eiusdem Indicis, *in fine*; non tamen sunt prohibiti in Bulla Cœnæ, vt notant Authores citati. Et quia nomine Hæreticorum in foro Ecclesiæ, & in ordine ad pœnas, comprehenduntur non solùm illi, qui à Christi fide defecerunt solùm ex parte; sed etiam illi, qui defecerunt ex toto, & transierunt ad alias species infidelitatis, quæ sunt Iudaïsmus, & paganismus; & proprio nomine appellantur Apostatæ; hinc est, quòd etiam libri Apostatarum, si contineant hæresim, vel tractent de religione, censeri debeant esse prohibiti in Bulla Cœnæ.

16. *Intelligendo hoc nomine etiã Apostatas à tota fide.*

17. *Et Schismaticos, si in aliquo sint verè Hæretici.*

Et idem est ex Suario *sect.* 2. *cit. num.* 12. de libris Græcorum Schismaticorum, quos scribunt de suis ritibus: quia enim etiam hi communiter sunt

Hæretici,

Hæretici, id est, verè, & validè baptizati; & tamen deficientes à fide alicuius articuli, verbi gratia, circa Spiritum Sanctum, aut circa Incarnationem, aut circa primatum Romani Pontificis, vel circa aliquid simile; eorum libri, qui tractant de ritibus, verè sunt libri Hæreticorum, tractantes de religione: & ideò verè comprehenduntur in Bulla Cœnæ, cùm præsertim communiter contineant etiam hæresim, dum alios ritus Ecclesiæ Catholicæ, & Romanæ damnant, vt malos: si tamen contingat, vt Schismatici non sint simul etiam Hæretici, contraria ratione videtur dicendum, quòd libri Schismaticorum etiam continentes hæresim, vel tractantes de religione, non sint damnati in Bulla Cœnæ; sicut nec sunt damnati libri Catholicorum, si fortè per ignorantiam, vel per inaduertentiam contineant hæresim, vel etiam tractent de religione. Et in hoc casu est admittendum id, quod asserit Sanchez *lib.1.in Decal.cap.10.num.27.* & Azor. *part.1.lib.8.cap.16. quæst.* 8. quòd qui legunt libros Græcorum, & Armenorum, tractantes de eorum ritibus, non incurrant excommunicationem in Bulla Cœnæ: quia enim ex S. Augustino *lib.20. contra Faustum, cap.3. tom.6.* hoc est discriminis inter schisma, & hæresim, quòd illud eadem credat, & opinetur, quæ cæteri, & Deum colat eodem ritu. sed solo congregationis dissidio delectetur: hæc verò diuersa credat, & opinetur: & ideò ex S. Thoma *2.2.quæst.39.art.1.ad 3.* hæresis per se opponitur fidei, & schisma vnitati ecclesiasticæ charitatis; & schisma, & hæresis tam sunt inter se diuersa vitia, quàm fides, & charitas sunt inter se diuersæ virtutes; facilè potest accidere, vt schisma sit in aliquo sine hæresi, sicut & contrà potest hæresis esse in aliquo sine schismate: & in tali casu libri schismaticorum verè sunt libri Catholicorum, nec sunt damnati in Bulla Cœnæ.

18.
Si schisma sit sine hæresi, libri Schismaticorum non sunt damnati in Bulla Cœnæ.

19.
Libri Hæreticorum sunt prohibiti in Bulla Cœnæ, etiamsi ipsi Authores non sint damnati, aut denũciati, tanquàm hæretici.

Siue autem Hæreticus sit simul schismaticus, siue non, non est necessarium, vt sit damnatus, vel denunciatus à Iudice, tanquàm Hæreticus, ad hoc, vt eius liber continens hæresim, vel tractans de religione censeatur prohibitus in Bulla Cœnæ; sed satis est, si quomodocunque certò sciatur, quòd sit Hæreticus, vt notat Suar. *sect. 2. cit. n. 11.* & Sanchez *cap.10.cit.n.24.* & Vgolinus *de censuris Papæ reseruatis, part 2. cap.1.§.1.cit.* Neque enim hæc prohibitio est regulanda per Extrauagantem, *Ad euitanda*, cuius *supra* meminimus *disp. 41. & 42.* sed est accipienda per se, vt distincta à prohibitione tractandi, & communicandi cum Hæreticis, in quantum sunt excommunicati. Et quemadmodum ad euitanda animarum pericula fuit conueniens, vt prohibitio tractandi cum excommunicatis restringeretur ad solos denunciatos.: ita & contrà ad euitanda eadem pericula animarum fuit conueniens, vt prohibitio legendi, aut habendi libros Hæreticorum, tractantes de religione, aut hæresim continentes, relinqueretur in tota sua latitudine, & extenderetur ad omnes, qui quomodocunque scirentur esse Hæretici. Et hoc modo quamuis in pluribus regionibus Hæretici etiam notorij non vitentur; omninò tamen vitari debent eorum libri de religione tractantes, vel hæresim continentes, si Bulla Cœnæ in illis regionibus est promulgata, & recepta, vt notat Azor. *part. 1.lib.8.cap.16.quæst.6.col.979.*

Si tamen contingeret, vt de aliquo non posset certò sciri, quòd esset hæreticus, & obstinatus, & pertinax in sua hæresi, rectè posset expectari sententia condemnatoria à Iudice, & interim illius libri possent censeri non prohibiti in Bulla Cœnæ, vt subdit Sanchez *n. 24. cit.* quia vnusquisque semper est præsumendus, & habendus, vt bonus, quousque probetur, & declaretur malus; & solùm in hoc casu Hæretici dubij addit Sanchez, posse admitti sententiam Grassij *lib.4. decis.cap.18.n.40. & 41.* quòd Author libri prohibiti in Bulla Cœnæ debeat esse damnatus de hæresi, quando, scilicet, non aliter certò constat, quòd sit Hæreticus, & quòd illius liber sit liber Hæretici.

Quòd si quæras, quid sit dicendum de iis libris, qui non sunt vnius tantum Authoris, sed plurium, quorum aliqui sunt hæretici, & aliqui sunt catholici. Respondet Suar. *21. se par. sect.2.cit.n.13.* multipliciter id posse contingere. Primò, vt Author libri sit tota aliqua multitudo, verbi gratia, tota Academia, aut totum Collegium simul constans ex Catholicis, & Hæreticis. Secundò, vt Author sit verè Hæreticus; sed multa interserat ex Catholicis, & plura fragmenta ex illis referat, vel etiam vt liber habeat Scholia, & Commentaria Authoris catholici, quamuis sit Authoris hæretici. Tertiò denique, vt Author sit verè Catholicus, sed contrà interserat multa ex Hæreticis, vel plura fragmenta ex illis referat, vel Scholia, & Glossas, & Commentaria habeat ab Authore hæretico.

Et si contingat primo modo, certò affirmat, huiusmodi librum æqualiter compositum ab Hæretico, & à Catholico vno, vel pluribus, & hæresim continentem, vel de religione tractantem, habendum esse tanquàm prohibitum in Bulla Cœnæ: quia reuerà est liber Hæretici, & defectus etiam vnicus potest sufficere, vt liber sit malus: siquidem bonum ex integra causa, & malum ex singulis defectibus: & Author catholicus ex hoc ipso, quòd communicat in doctrina, & in libro scribendo cum Authore hæretico, potest esse suspectus. Et Author hæreticus potest iustè puniri in suis libris, non solùm quando illos scribit ipse per se, & ex proprio ingenio; sed etiam quando scribit collato studio cum Authore catholico.

20.
Si liber sit æqualiter Authoris hæretici, & Authoris catholici, est censendus prohibitus.

21.
Liber Hæretici cum fragmentis, aut Scholiis Authoris catholici, est prohibitus.

Et idem est, si res contingat secundo modo, & Author libri sit verè hæreticus, sed habeat multa ex Authore catholico, & Scholia, & Glossas, & Commentaria, &c. nam, quandiu hoc manet, vt sit, & dicatur liber Hæretici, & hæresim continens, vel tractans de religione, semper manet sub prohibitione, & sub censura Bullæ; & fragmenta, quæ fortè continet ex Authore catholico, solùm continet ad impugnandum, vel ad alium malum finem, ac proinde etiam ipsa ex vicinitate, vt sic dicam, hæresis, & veneni, possunt, ac debent in tali libro censeri prohibita: & Author catholicus ex hoc ipso, quòd scribit Commentaria, aut Glossas, & Scholia in librum Hæretici, potest esse suspectus, & eius Glossæ, & Commentaria iustè possunt esse prohibita, saltem per accidens, seu per aliud, id est, ratione ipsius libri. Et quod dicimus de huiusmodi Scholiis, & Commentariis Authoris catholici ad librum Hæretici; à fortiori est dicendum de sola paraphrasi, aut versione in aliud idioma, quam fortè faciat Author catholicus ad talem aliquem librum Hæretici: similiter enim huiusmodi liber, etiam quatenus stat, & prodit sub tali paraphrasi, aut versione, censendus est esse prohibitus, & damnatus, cùm reuerà sit liber Hæretici, neque paraphrasis, aut sola verborum variatio, & circumlocutio faciat illum esse alium librum, quàm anteà esset sub prioribus verbis à proprio Authore conscriptis. Atque hoc modo, dum hæc scriberem, censui libros Nicolai Macchiauelli, damnati Authoris in prima classe librorum Indicis, à nescio quo aliis verbis traductos, & retentis quoad omnia iisdem sententiis, & eadem libri textura, & structura, & sola facta va-

riatione verborum, esse eodem modu prohibitos, atque essent, si efferrentur, & haberentur sub proprus verbis ipsius Authoris: quia reuerà adhuc sunt libri ipsius Macchiauelli: neque ideò sunt prohibiti; quia stent sub illis verbis, quasi materialiter acceptis; sed, quia continent illas sententias eo modo contextas, & explicatas; quæ tamen omnia eadem sunt etiam sub aliis verbis: sicut & liber quicunque est semper idem, siue ex hoc idiomate traducatur, & transferatur in illud, siue ex illo in hoc, vel in aliud quodcunque. Et eadem ratione Reginal. *in praxi lib. 9. num. 255. vers. Aduerte postremò.* negat, eum incurrere censuram Bullæ, qui legit sacra Biblia sub aliqua versione facta ab aliquo Hæretico: quia reuera adhuc manent libri Bibliorum; non autem sunt facti libri Authoris hæretici, continentes hæresim, vel de religione tractantes; nec possunt ratione solius versionis dici tales, nisi valde impropriè, & per magnam ampliationem, aut extensionem, vel distractionem; quæ tamen in pœnis nun est facienda, cap. *Pœna, de pœnit. dist. 1.*

22\. Si tamen Scholia, & Commentaria Authoris catholici in librum Hæretici essent tam copiosa, vt ipsa per se implerent volumen, & denominationem libro tribuerent, quo modo se habent, verbi gratia, Iurisperiti, dum scribunt in libros Iuris, & Scholastici, dum scribūt in libros Magistri Sententiarum, vel in Summam theologicam S. Thomæ; & scripturales, dum scribunt in hunc, vel illum librum sacræ Scripturæ; & essent plane digna Authore catholico, & nihil continerent in fauorem Authoris, vel doctrinæ hæreticæ, (quod tamen vix videtur posse contingere;) non viderentur in tali casu esse prohibita: quia reuerà ille liber simpliciter esset, & diceretur liber Commentariorum, & Authoris catholici; non autem liber hæretici, & textus, quem continerer ex Authore hæretico, esset, vt supponimus, minima pars; nec nomen tribueret toti libro. Et quemadmodum libri illi, in quibus Hæretici pauca apponunt de suo, vt sunt Lexica, Concordantiæ, Apophthegmata, Indices, & similes, ex regula quinta librorum Indicis permitti possunt, sublatis, aut emendatis iis, quæ forte continent emendanda: quia reuerà non sunt libri Hæreticorum, de quibus agitur in Indice, *regula secunda*; sed sunt libri Catholicorum: quamuis prodant opera Hæreticorum: & ideò non sunt prohibiti in Bulla Cœnæ; & si fortè contineant hæresim, non incurritur excommunicatio, si legantur, vt notat Reginald. *in praxi, lib. 9. num. 250.* ita & libri Catholicorum, in quibus commentantor textum aliquem Authoris hæretici, si alioqui nihil continent non dignum Catholico, non videntur prohibiti, aut damnati in Bulla Cœnæ, vt, verbi gratia, si textus ipse Authoris hæretici contineat incidenter vnam tantùm, aut alteram hæresim; & quoad reliqua sit bonus, & vtilis, & Commentator catholicus suis locis illas reprobet, & refellat, vt hæreses, & reliquum contextum doctè, & piè, & prudenter illustret. Et qua ratione liber Catholici, si habeat Commentaria Authoris hæretici tam ampla, & copiosa, vt ipsa per se librum impleant, & conficiant, eique tribuant denominationem, & nomen, meritò censetur esse prohibitus in Bulla Cœnæ, si dicta Commentaria contineant hæresim, vel tractent de religione, vt notat Suar. *de censuris, disp. 21. sect. 2. n. 11. & disp. 21. de fide, sect. 2. n. 13.* & Mar. Alter. *lib. 5. in Bullam Cœnæ, cap. 6 dubitat. 1. pag. 470. col. 2* ita & liber Hæretici contraria ratione non videtur censendus prohibitus, si habeat Commentaria Authoris catholici similiter ampla, & copiosa, quæ per se impleant, & conficiant, & simpliciter demominent librum Authoris catholici.

Nisi fortè Commentaria Authoris catholici sint tam copiosa, vt tribuant libro denominationē simpliciter, eúmque faciant Authoris catholici.

Neque est hoc loco pluribus explicandum, quid requiratur ad hoc, vt liber denominetur simpliciter à Commentatore, & Glossatore; non autem ab Authore textus; & quare scripta Scholasticorum, verbi gratia, S. Thomæ, Scoti, Durandi, & aliorum, in libros Magistri Sententiarum, non dicantur simpliciter ipsius Magistri, cum illorum Commentariis; sed Commentaria illorum cum textu Magistri; & contra Commentaria Caietani in Summam S. Thomæ non tribuant libro propriam denominationem à Caietano Commentatore, etiamsi maiore ex parte librum impleant; sed relinquant priorem denominationem à S. Thoma; & liber dicatur simpliciter Summa S. Thomæ, cum Commentariis Caietani; sed satis nobis est, quòd quando liber simpliciter denominatur à Commentatore catholico, non est censendus prohibitus, & damnatus propter textum Hæretici, quocunque tandem modo, & ex quocunque capite id contingat.

23\. Si verò accidat, vt aliquis liber sit Authoris catholici; sed multa interserat ex Hæreticis, vt sunt libri controuersiarum, imò & Conciliorum, quibus hæreses refelluntur, vel vt contineat Scholia, & Glossas, & Commentaria Authoris hæretici; similiter non est censendus prohibitus in Bulla Cœnæ, cùm reuerà sit liber Catholici; non autem Hæretici, vt iam indicauimus ex Suario, & Alterio *locis citatis*, & expressè habet Nauar. *in Manu. cap. 27. n. 56.* Vgol. *de censuris Papæ reseruatis, part. 2. cap. 1. §. 1. n. 3.* Layman. *lib. 2. tract. 1. cap. 15. n. 2.* Graff. *in decis. lib. 4. cap. 18. n. 43.* Reginal. *lib. 9. n. 253.* Sayr. *lib. 3. Thes. cap. 5. num. 13.* Azor. *part. 1. lib. 8. cap. 16. quæst. 2* Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 10 n. 23. & 25.* & omnes communiter. Atque hoc modo, si totus aliquis liber hæreticus insereretur libro catholico ad effectum eum refutandi, adhuc censura Bullæ non incurreretur ab eo, qui legeret illum totum in tali libro catholico, vt subdit Reginal. *n. 253. cit.* quia reuerà non legeretur, nisi liber catholicus, referens, ac refellens librum Hæretici.

Liber Catholicus cum Annotationibus, & fragmentis Authoris hæretici non est prohibitus in Bulla Cœnæ.

24\. Et quamuis Sanchez *n. 25. cit.* non admittat limitationem, & exceptionem Suarij, & Alterij *paulò antè* allatam, si commentaria Authoris hæretici sint tam ampla, & copiosa, vt ipsa per se impleant librum, eúmque simpliciter denominent librum Commentariorum Authoris hæretici, quia semper ex communi, & vsitato modo loquendi huiusmodi liber non appellatur simpliciter Commentatoris hæretici, sed Authoris catholici, à quo est primò compositus, & in lucem editus, quod idem asserit etiam Bonac. *de censuris, disp. 2. quæst. 5. puncto 4. n. 6. pag. 414. tom. 1.* quia Summam Diui Thomæ non appellamus librum Caietani, etiamsi maiori ex parte contineat Commentarios illius negari tamen non potest, quin dicta limitatio, & exceptio sit valdè rationabilis, si reuerà contingat, vt liber denominetur à Commentatore hæretico propter amplitudinem, & copiam Scholiorum, & Commentariorum; non autem ampliùs retineat nomen Authoris catholici, vt *paulò antè* diximus de Scholiis, & Commentariis Authoris catholici ad librum Hæretici.

Nisi Annotationes, & Commentaria Authoris hæretici sint copiosa, & tribuant libro denominationem simpliciter ab Authore.

25\. Et quoniam huiusmodi liber Authoris catholici cum fragmentis, Scholiis, aut Commentariis Authoris hæretici simpliciter non est prohibitus, rectè addunt Nauar. *in Man. cap. 17. n. 56. cit.* Azor. *lib. 8. cap. 16. quæst. 2. citata,* Reginal. *lib. 9. n. 253.* Bonac. *de censuris, disputat. 2. quæst. 5. puncto 4. n. 19. pag. 414. col. 2. tom. 1.* Sanchez *cap. 10. n. 25. cit.* & alij apud ipsum, nullam censuram, aut pœnam ecclesiasticam incur-

Qui ex intentione addiscendi hæreses legit fragmenta Hæreticorum in libro Authoris catholici, non est excommunicatus.

ri

ri ab eo, qui illum legerit, etiam ex directa, & formali intentione cognoscendi, & addiscendi hæreses, & errores Hæreticorum, eorúmque rationes, & argumenta, quibus illos nituntur probare: quia censuræ, & pœnæ solùm puniunt factum ipsum habendi, aut legendi librum probibitum Authoris hæretici; non autem intentionem, & voluntatem cognoscendi, & addiscendi errores, & hæreses ex libro non prohibito Authoris catholici, sicut contingit in casu præsenti. Imò ex Reginaldo *ibidem*, legendo in libro non prohibito huiusmodi fragmenta Hæreticorum, neque etiam incurritur excommunicatio Indicis contra legentes scripta cuiusuis Authoris damnati ob falsi dogmatis suspicionem: quia reuerà non leguntur scripta Authoris damnati, sed Catholici, & probati, referentis alia scripta Authoris damnati, eáque refellentis in communem vtilitatem, & bonum.

26.
Liber catholici ex sola inaduertētia, aut ignorātia Authoris cōtinens hæresim, non est prohibitus in Bulla Cœnæ.

Et idem est, si liber Catholici contineat hæreses ex sola inaduertētia, aut ignorātia Authoris assertas, & libro insertas, sine obstinatione, & pertinacia: nam similiter non est excommunicatus, qui legerit, habueritve huiusmodi librum, cùm reuerà non sit liber Hæretici, continens hæresim; sed Catholici, vt notat Vgolinus *de censuris Papæ reseruatis, part.1.cap.1.§.1.* Sanchez *lib.2.in Decalog.cap.10.n.24.* Suar. *disputat.20. de fide, sect.2.n.14.* qui etiam rectè monet, in tali casu seruandas esse regulas Indicis, & huiusmodi librum Authoris catholici, si iam sit notatus erroris, & propter illum prohibitus, esse deferendum ad Inquisitorem, vt expurgetur, & si de nouo error notetur, ab ipso legente, esse denunciandum, vt emendetur, & aliorum periculo caueatur.

DISPVTATIO XLVI.

Qui libri Hæreticorum sint prohibiti, & quomodo non sint legendi sine authoritate Papæ, & Sedis apostolicæ.

1. *Omnes libri Hæreticorum sunt probibiti sub excommunicatione lata in Indice; non autem omnes in Bulla Cœnæ Domini.*
2. *Quomodo damnato Authore, libri quoque, & scripta illius sint damnata.*
3. *Si liber Hæretici etiam obiter, & non ex professo contineat hæresim, est prohibitus in Bulla Cœnæ.*
4. *Non tamen est prohibitus in eadem Bulla, si solùm obiter aliquid dicat de religione.*
5. *Qui sint libri tractantes de religione.*
6. *Etiam libri de Magia sunt probibiti in Bulla Cœnæ, si sint scripti ab Authore hæretico, cùm etiam illi sint de religione.*
7. *Etiam Hæreticus, qui est Author alicuius libri damnati in Bulla Cœnæ, est excommunicatus, si legat, aut retineat suum librum.*
8. *Qui legit, aut retinet ad bonum finem, adhuc est excommunicatus.*
9. *Etiamsi legat, aut retineat in locis Hæreticorum, dummodo in illis Bulla Cœnæ sit promulgata, & vsu recepta.*
10. *Et satis est, si legat solis oculis, sine prolatione, & sono verborum.*
11. *Non autem est satis, si memoriter recitet, quæ priùs legit.*
12. *Qui legit librum Hæretici, quem non intelligit, vtrùm incurrat censuram Bullæ.*
13. *Qui mandat sibi legi librum Hæretici, & legentem audit, vtrùm incurrat censuram Bullæ.*
14. *Censura, quæ fertur contra facientem aliquid, non comprehendit mandantem, aut consulentem, nisi specialiter exprimantur.*
15. *Qui solùm audit legentem librum Hæretici, & nullo modo est causa, vt legat, vtrùm incurrat censuram Bullæ.*
16. *Episcopus non potest dare licentiam legendi librum Hæretici damnatum in Bulla Cœnæ.*
17. *Nisi fortè aliquando vrgeat grauis necessitas, & non possit adiri Papa.*
18. *Inquisitores non possunt dare licentiam legendi libros damnatos in Bulla Cœnæ.*
19. *Possunt tamen ipsi per se legere, ac retinere libros hæreticos.*
20. *Licentia legendi libros prohibitos in Indice, per quos possit concedi.*
21. *Cardinales, Sede vacante, non possunt dare facultatem legendi libros prohibitos.*
22. *Cardinalis Legatus à latere non potest dare licentiam pro libris prohibitis.*
23. *Etiamsi veniat appellatione Sedis apostolicæ.*
24. *Si quis ignoret librum esse Hæretici, aut hæresim continere, eúmque legat, non incurrit censuram Bullæ.*
25. *Qualis ignorantia possit excusare à censura Bullæ; vtrùm etiam crassa, & affectata.*

1.
Omnes libri Hæreticorum sunt prohibiti sub excommunicatione lata in Indice; non autem omnes in Bulla Cœnæ.

TERTIVM verbum, quod est explicandum ex Bulla Cœnæ circa libros Hæreticorum, qui in Bulla prohibentur in odium hæresis sub excommunicatione soli Pontifici reseruata, est, *vt libri contineant hæresim, vel tractent ex professo de religione*: nam, quanuis in Bulla Pij IV. ad Indicem librorum prohibitorum, & *in regula* 10. eiusdem Indicis generaliter prohibeantur sub excommunicatione omnes libri Hæreticorum, & omnia scripta cuiusuis Authoris propter hæresim, vel falsi dogmatis suspicionem damnata; ea tamen excommunicatio solùm est contra legentes, aut habentes huiusmodi libros, non autem contra imprimentes, aut defendentes: & nulli est reseruata; & eodem modo incurritur, siue libri Hæreticorum contineant hæresim, vel tractent de religione, siue non; & ad illam vitandam potest sufficere licentia Episcopi, vel Inquisitoris, quantùm est ex regulis Indicis, vt patet *ex regula* 2. *& seqq.* quanuis ex Bullis Pontificum iam non sufficiat, vt *infra* dicemus *n.* 20. cùm tamen in Bulla Cœnæ specialiter solùm prohibeantur libri Hæreticorum, qui continent hæresim, vel tractant de religione, & præter legentes, ac retinentes huiusmodi libros, etiam excommunicentur, qui illos imprimunt, vel quomodolibet defendunt; & excommunicatio non possit vitari, nisi habeatur pro illis licentia Papæ, & Sedis apostolicæ; & postquàm est incursa non possit absolui, nisi ab ipso Papa, vt benè notat Marius Alterius *de excommunicatione Bullæ Cœnæ, libro 5. disp.2. cap.6.* & Bonac. *de censur. disp.2. quæst.5. puncto 4. n.2. pag.413. tom.1.*

2.
Quomodo dānato Authore, libri quoque & scripta illius sint dānata.

Vt ergo benè dignoscantur, & non confundantur ad inuicem, excommunicatio lata in Bulla Cœnæ, & lata in Indice, benè est considerandum, vtrùm liber Hæretici, de quo agitur, contineat hæresim, vel tractet de religione: nam alterum ex his omninò requiritur, & omninò sufficit ad excommunicationem in Bulla Cœnæ, & neutrum requiritur ad excommunicationem latam in Indice. Et quanuis ex Sancto Gregorio *libro 7. Registri, epistola* 47. qui refertur cap. *Fraternitatis. de Hæreticis*, & ex communi Authorum sententia apud Azor. *par.1. lib.8. cap.16. quæst.14.*

quæst. 14. *col.* 981. damnato Authore, tanquàm hæretico, libri quoque, & scripta illius censeri debeant etiC damnata. Vnde & Gelasius Papa *in cap. Sancta Romana.* §. *Cæterum, dist.* 15. generaliter asserit, quòd quæ ab Hæreticis sunt conscripta, nullatenus recipiuntur ab Ecclesia catholica, & apostolica Romana, non tamen hinc sequitur, quòd debeant censeri damnata determinatè in Bulla Cœnæ, nisi fortè sint libri, & scripta Authoris hæretici damnati de hæresi; & ab illo sint scripta, vt sic dicam, formaliter, in quantum est damnatus, vt loquitur Suar. *disp.* 20. *de fide, sect.* 2. *n.* 15. *pag.* 326. id est, in quantum est Hæreticus; non autem solùm materialiter, & in quantum est, verbi gratia, Grammaticus, vel Philosophus, aut Iurisperitus, quomodo sine dubio etiam libri, & scripta hæresim continebunt, & erunt damnata in Bulla Cœnæ; cùm tamen alioqui satis habeant, si sint damnata generaliter per regulas Indicis, & per alios sacros Canones, non obstante, quòd alioqui non sint libri, aut scripta noxia, vel inutilia; sed contineant multa bona, vt notat Hostiensis *in cap. Fraternitatis. ext. de Hæret.* & ex illo Marius Alterius *cap.* 6. *cit.* §. *Quartò, in Indice, pag.* 469. Et hac ratione *ex regula* 2. *Indicis*, etiam libri catholicè conscripti, ab illis, qui posteà in hæresim lapsi sunt, vel ab illis, qui post lapsum redierunt ad gremium Ecclesiæ, & ad fidem, censeri debent damnati, tanquàm libri Hæreticorum, nisi approbentur à Facultate theologica alicuius Vniuersitatis catholicæ, vel ab Inquisitione generali, & sic permittantur, vt dicitur *in eadem regula*, & notat Bonac. *de censuris, disp.* 2. *quæst.* 5. *puncto* 4. *n.* 3. *pag.* 413. *tom.* 1.

3\. *Si liber Hæretici etiam obiter, & non ex professo, contineat hæresim, est prohibitus in Bulla Cœnæ.* Dum verò dicitur, ad excommunicationem in Bulla Cœnæ sufficere, vt liber Hæretici contineat hæresim, non est sensus, quòd debeat ex professo totus esse de hæresi, vel hæresim ex professo docere, vt vult Graffius *lib.* 4. *decis. cap.* 18. *n.* 40. & 42. & Sayr. *lib.* 3. *thes. cap.* 5. *n.* 10. & Reginal. *in praxi lib.* 9. *n.* 249. *pag.* 446. sed satis est, si contineat etiam obiter vnam tantùm hæresim, aut propositionem hæreticam: quia reuerà est liber Hæretici continens hæresim. Et hoc solùm requirunt verba Bullæ; non autem vt ex professo illam doceat, vt notat Suar. *de censur. disp.* 21. *sect.* 2. *n.* 10. & *de fide, disp.* 20. *sect.* 2. *n.* 16. Azor. *part.* 1. *lib.* 8. *cap.* 16. *quæst.* 5. Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 10. *n.* 34. Bonac. *de censur. disp.* 2. *quæst.* 5. *puncto* 4. *n.* 20. *pag.* 415. *tom.* 1.

4\. *Non tamen est prohibitus in eadem Bulla, si solùm obiter aliquid dicat de religione.* Neque est eodem modo accipiendum, quòd contineat hæresim, & quòd tractet de religione: neque enim verè dicitur de religione tractare aliquis liber, si solùm obiter aliquid dicat, ad illam spectans; sed debet, vel totus esse de illa, vel in aliqua sui parte ita disserere, vt non obiter; sed ex instituto, & ex professo de illa agat, vt notant Suar. Azor. Sanchez & Bonac. *loc. cit.*

5\. *Qui sint libri tractantes de religione.* Et nomine religionis ea omnia debent intelligi ex Suar. *disp.* 10 *de fide, sect.* 2. *n.* 16. *cit.* & aliis communiter, quæ pertinent ad cultum Dei, aut Sanctorum, vel ad salutem animarum, vt sunt conciones, expositio sacræ Scripturæ, Doctrina theologica, scholastica, vel moralis, casus conscientiæ, & similes: imò & illi etiam libri qui tractant ex professo de rebus contrariis diuino cultui, & animarum saluti, vt sunt libri de superstitionibus, & de artibus magicis, quibus Dæmoni exhibetur cultus indebitus, & debitus negatur Deo, censeri debent prohibiti in Bulla Cœnæ, si sint scripti ab Authore heretico, cùm etiam illi sint libri Hæreticorum, tractantes de religione, vt subdit Suar. *n.* 16. *cit.* & Bonac. *puncto* 4. *cit. n.* 4. & contrariorum sit eadem ratio, & disciplina. Et in his libris Hæreticorum non solùm censeri debent prohibitæ in Bulla Cœnæ illæ partes, quæ continent hæresim, vel disserunt de religione immediatè, & proximè; sed etiam aliæ, quæ nihil hæresis, aut mali continent, vt notat Bonac. *n.* 20. & *supra* diximus *disputat. præcedente, n.* 8. & *seqq.* Et meritò prohibentur toti libri, & illæ etiam partes, quæ alioqui ex se sunt bonæ, cùm Hæreticorum communiter hic sit mos, vt suas hæreses, & errores non prodant per se; sed misceant simul cum aliis doctrinis veris, & sub illis quasi abscondant, vt faciliùs persuadeant, vt notat Suar. *n.* 16. *cit.* & Alter. *lib.* 5. *cap.* 5. §. *Quartò, in Indice.* quod totum optimè explicat Sanctus Gregorius *lib.* 5. *Moral. cap.* 10. *versus finem, col.* 116. dum asserit, *Hæreticos hoc habere sibi proprium, vt malis bona permisceant, quatenus facilius sensui audientis illudant: nam si semper praua dicerent, citius cogniti in sua prauitate, minimè persuaderent, quod vellent: & si semper recta sentirent, profectò Hæretici non essent: sed inter fallendi arte ex bonis mala abscondunt, vt recipiantur, & ex malis bona inficiunt, sicut qui veneni poculum porrigit, & ora poculi dulcedine mellis tangit: vt, dum hoc, quod dulce est, primo attactu delibatur, etiam illud, quod est mortiferum, indubitanter absorbeatur.* Quia ergo ratione in huiusmodi poculo ratione illius, quod est mortiferum, rectè vitatur, & prohibetur etiam illud, quod est dulce, vtpote iam infectum, viciatum, & corruptum ex illo: ita & in libris Hæreticorum ratione vnius hæresis, quæ fortè latet sub pluribus bonis, ac veris doctrinis, rectè omnia prohibentur à Prælatis Ecclesiæ, & à fidelibus rectè omnia sunt vitanda.

6\. *Etiam libri de Magia sunt prohibiti in Bulla Cœnæ, si sint scripti ab Authore hæretico, cùm etiam illi sint de religione.*

De his verò libris Hæreticorum, qui hæresim continent, vel ex professo tractant de religione, prohibetur primò in Bulla Cœnæ, ne legantur, & prohibitio generaliter est ad omnes, & omnes comprehendit, nisi quis specialiter excipiatur ab ipso Papa, quomodo in quadam Bulla Iulij III. excipiuntur Inquisitores, & Commissarij deputati super hæretica prauitate, quandiu durat illorum deputatio, vt dicemus *infrà n.* 9. Vnde hæc prohibitio comprehendit etiam ipsum Hæreticum, libri Authorem, vt notat Vgolinus *de censuris Papæ reseruatis, part.* 2. *cap.* 1. & Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 10. *n.* 37. & Bonac. *puncto* 4. *cit. n.* 20. & Suar. *disp.* 20. *de fide, sect.* 2. *n.* 26. & per consequens talis Hæreticus, si legat, aut retineat suum librum, est dupliciter excommunicatus, id est, semel, in quantum Hæreticus; & iterum, in quantum legens, aut retinens librum hæreticum. 7. *Etiam Hæreticus, qui est Author alicuius libri damnati in Bulla Cœnæ, est excommunicatus, si legat, aut retineat suum librum.*

Nec potest quis excusari, si dicat, se huiusmodi librum non legere, aut retinere ad malum finem, & vt hæresim discat; sed solùm ex curiositate; vel vt discat aliquid boni; vel vt hæreses, & errores confutet: vel vt inter cæteros libros cuiuscunque Facultatis, quos diligenter conquirit, hunc etiam habeat: nam Author ipse hæreticus hac pœna iustè punitur in Bulla Cœnæ, vt eius liber nullo modo possit haberi, aut legi; & ita postulat fidelium securitas, quæ sunt rationes prohibitionis, vt *suprà* diximus: & propter illas non spectatur in Bulla intentio, sed solùm factum: & sic notat Vgolinus *loco citato.* Toletus *lib.* 1. *cap.* 19. *n.* 9. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 10. *n.* 40. 8. *Qui legit, aut retinet ad bonum finè, adhuc est excommunicatus.*

Et prohibitio se extendit etiam ad loca Hæreticorum, in quibus Catholici liberè degunt permixti Hæreticis, si Bulla Cœnæ in his locis est promulgata, & recepta, vt notat Azor. *part.* 1. *lib.* 8. *cap.* 16. *quæst.* 6. & ex illo Sanchez *n.* 42. quam tamen de facto, quoad hanc partem, esse vsu receptam in locis septentrionalibus negat Layman. *lib.* 2. *tr. cl.* 1. *c.* 15. *cit.* 9. *Etiamsi legat, aut retineat in locis Hæreticorum, dummodo in illis Bulla Cœnæ sit promulgata, & vsu recepta.*

cit. num.4. vbi ait, passim prodire multos libros Hæreticorum, legales, medicos, historicos, eósque communiter legi, & asseruari à Catholicis, etiamsi contineant obiter aliquam hæresim.

10. *Et satis est, si legat solis oculis, sine prolatione, & sono verborum.*

Et lectio intelligitur esse prohibita, etiam illa, quæ fit solis oculis sine vlla prolatione verborum, ex Vgolino *loco citato*, Graffio *lib*.4.*decis*.*cap*.18.*n*.45. Sanchez *lib*.2.*cap*.10.*cit*.*n*.41. Suar. *disp*.20.*de fide*, *sect*.2.*n*.18. Bonac.*puncto* 4.*cit*.*n*.12. quia lectio non requirit ex se prolationem, aut sonum verborum, & etiam illa dicuntur legi, quæ oculis perspiciuntur, *l*.1.*ff*.*de iis*, *quæ in testamento delentur*. & notat Bart. *in l*.*qui Romæ*.§. *Duo fratres*.*quæst*.4.*in fine*.*ff*.*de verb*. *oblig*.& alij apud Graff.*n*.45.*cit*.

11. *Non autem est satis, si memoriter recitet, quæ prius legit.*

Et ex eodem Graffio *ibidem*, etiam illa est prohibita, quæ fit solùm memoriter pronunciando, & recordando, quæ priùs fuerunt lecta, & mandata memoriæ, quæ est quasi quædam mentalis relectio eiusdem libri: quod idem aliqua ex parte videtur placere etiam Sayro *lib*.3.*Thes*.*cap*.5.*n*.13. vbi asserit, eum non incurrere censuram, nec peccare, qui memoriter recitat librum Hæretici, dummodo id faciat bono fine: quibus verbis videtur indicare, quòd contrà incurrat, & peccet, si id faciat malo fine. Sed hoc totum non placet Suario *n*. 18. *cit*. Vgolino, & Sanchez *n*.47. & Reginal. *lib*.9.*n*.252. & Filiucc. *tract*.16.*cap*.2.*n* 45. quia reuerà lectionis nomine solùm significatur aliquis actus externus, quo characteres, & signa scripta colliguntur in dictiones, & dictiones singulæ in orationes, & sententias integras; non autem significatur aliquis actus merè internus: & præterea quia actus merè interni, qualis est sola interior recordatio; non possunt esse materia censuræ, cùm non subdantur potestati Ecclesiæ, & hæc non iudicet de occultis, vt *supra* explicauimus *disp*.39.*n*.7. Et si Graffius, & Sayrus id intelligant de recitatione, & pronunciatione externa, cum vera formatione, & expressione sensibilis soni, & verborum, vt videntur intelligere; negari non potest, quin adhuc faciant magnam vim ipsi Bullæ, dum puram pronunciationem verborum factam ex memoria, & sine vllo scripto, aut libro, appellant lectionem, eámque contendunt sub tali appellatione esse prohibitam; cùm tamen ex communi vsu, & acceptione vocabulorum nunquam pronunciatio ex sola memoria, & sine omni scripto, aut libro, dicatur lectio. Et idem est ex Reginal. *loco citato*, si quis cantillet memoriter, verbi gratia, Psalmos Bezæ, vel alterius Hæretici, quanquam sic recitando, aut cantillando memoriter, non excusetur à graui peccato, vt idem subdit: siquidem occupat se in iis, quæ sæpè sunt blasphemia in Deum, & in res diuinas; & quæ ipsi possunt esse periculosa, & quorum debent obliuisci.

12. *Qui legit librum Hæretici, quem non intelligit, vtrùm incurrat censuram Bullæ.*

Illud videtur rationabilius, quod habet Bonac. *de censur*.*disp*.2.*quæst*.5. *puncto* 4.*cit*.*n*.14. quòd non est necessarium ad incurrendam censuram Bullæ Cœnæ, vt is, qui legit, legat formaliter, & intelligat ea, quæ legit; sed potest sufficere, si etiam legat solùm materialiter, & nihil intelligat: quia Ecclesia absolutè prohibet, & punit lectionem, quæcunque tandem illa sit; & nullo modo distinguit, siue lectio sit formalis, siue solùm materialis, & in odium hæresis; & in pœnam Hæreticorum, vult omninò eorum libros nulla ratione legi: & quanuis lectio solùm materialis non possit nocere ipsi legenti, qui nihil intelligit; multùm tamen potest nocere alicui alteri, qui fortè audit talem legentem. Et quanuis hoc, si fortè contingat, possit dici contingere solùm per accidens; Ecclesia tamen per suas leges censeri debet, quantùm patiuntur illarum verba, non solùm velle occurrere iis incommodis, quæ consequuntur per se; sed etiam illis, quæ consequuntur per accidens, & absolutè omnibus. Et certum est in casu præsenti, dum excommunicantur legentes, quòd ex communi vsu, & significatione vocabuli comprehenduntur non solùm, qui legunt formaliter, & intelligunt; sed etiam, qui legunt solùm materialiter, & nihil intelligunt, vt patet, quando fœminæ, & rudes ex Psalterio legunt Psalmos, quos non intelligunt; & ex Iure ciuili *L*.1.*cit* *ff*.*de iis*, *quæ in testamento delentur*. vbi expresse habetur, quòd etiam illa dicuntur legi, quæ oculis perspiciuntur, & non intelliguntur.

Verum, neque hoc placet Suario *disp*.20.*de fide*, *sect*.2.*n*.18.*cit*. & Sanchez *lib*. 2. *in Decal*. *cap*.10.*n*. 51. qui disertè negant, censuram Bullæ Cœnæ incurri ab illis, qui legunt libros Hæreticorum ibi damnatos, & ex illis nihil intelligunt, hoc est, qui illos legunt solùm materialiter: & in hoc ait Suar. omnes conuenire, quanuis Sanchez affirmet, se neminem inuenisse de hoc tractantem. Et pro hac sententia potest citari etiam Layman. *lib*. 2. *tract*. 1. *cap*. 16.*n*.6. vbi de famulo, qui iussu domini legit librum Hæretici damnatum in Bulla, asserit, quòd incurrat censuram Bullæ, modò intelligat ea, quæ legit; sicque indicat, quòd non incurrat, si non intelligat. Rationes afferunt: quia lectio solùm materialis non est vera lectio, cùm generaliter nihil sit verè tale, quod non est formaliter tale; & non possit aliquid esse, aut dici verè album, verbi gratia, aut verè homo, nisi sit formaliter album, & formaliter homo. Et præterea quia in tali casu omninò cessat finis legis, cùm reuerà legenti solùm materialiter, & nihil intelligenti, non immineat aliquid periculi, vt alliciatur, vel trahatur ad hæresim, nec possit dici communicare in doctrina cum Hæretico, Authore libri, si de illius doctrina nihil percipit. Et addit Sanchez, in hoc casu non cessare finem legis quomodocunque; sed ita cessare, vt neque etiam à sui principio hic casus fuerit comprehensus sub fine legis; & per consequens neque sub ipsa lege, eiúsque pœna: quæ duo sine dubio sunt valdè diuersa, vt idem probat *lib*.2. *de matr*. *disp*.37. *n*. 3. si enim finis Bullæ prohibentis lectionem horum librorum ab ipso initio solùm fuit, vt vitaretur communicatio cum Hæreticis in doctrina, & consequenter etiam periculum subuersionis fidelium, sine dubio ab ipso initio non fuit prohibita lectio solùm materialis, cùm hæc reuerà neque sit communicatio in doctrina, neque afferat legenti vllum periculum.

Et potest hoc totum confirmari, & explicari etiam ex eo: quia, quemadmodum, dum prohibetur communicatio cum Hæretico per locutionem, non intelligitur prohiberi locutio idiomatis planè ignoti, & ex quo nihil inuicem intelligunt, qui ad inuicem colloquuntur: ita & dum prohibetur communicatio per lectionem libri, aut scripti, non videtur prohiberi lectio, per quam is, qui legit, nihil intelligit. Et ratio est: quia, quemadmodum facultas locutiua est homini tributa à natura, in quantum est animal sociabile, & in quantum eius societas non solùm postulat communicationem iucundi, & molesti, quæ fit inter bruta per solas voces, ac sonos, quos edunt: sed etiam vtilitatis, & damni, iusti, & iniusti, vt loquitur Aristoteles 1. *Polit*. *cap*. 2.*pag*.490. id est, etiam intellectionum spiritualium, & immaterialium; & ideò ad illas significandas, & communicandas ad inuicem sunt impositæ, & excogitatæ voces diuersæ, prout placuit primis inuentoribus, & authoribus cuiusque idiomatis: ita &

scriptura

ſcriptura eſt poſteà excogitata ad perficiendam eandem ſociabilitatem humanam, & ad ſupplendum defectum potentiæ locutiuæ, eámque quaſi extendendam ad abſentes loco, & tempore, cùm locutio per voces non poſſet eſſe niſi ad præſentes: atque ita is, qui ſcribit, perinde ſe habet, ac ſi alterum alloquatur, ſuíque animi ſenſa illi communicet, & aperiat: & is, qui legit, perinde ſe habet, ac ſi loquentem audiat, eiúſque ſenſa percipiat. Sicut ergo locutio ſolùm materialis per voces, inter præſentes loco, & tempore, & ex qua ipſi loquentes non ſe intelligunt, non eſt verè locutio, cùm non ſit manifeſtatio conceptuum, vel communicatio ad inuicem in conceptibus; & ideò prohibitio locutionis non cenſetur comprehendere locutionem ſolùm materialem per voces: ita & ſcriptio, aut lectio ſolùm materialis, quæ eſt locutio per litteras inter abſentes, non eſt verè ſcriptio, aut lectio, cùm ſimiliter, qui ſic loquuntur ad inuicem per ſcripturam, nihil manifeſtent ſibi inuicem, & alter ab altero nihil intelligat.

Et negari non poteſt, quin vtraque hæc ſententia ſit probabilis, & tuta ſufficienter in conſcientia; quamuis prima ſit tutior, & libri Hæreticorum abſolutè non ſint legendi, neque formaliter, neque materialiter.

13. *Qui mandat ſibi legi librum Hæretici, & legentem audit, vtrùm incurrat cenſuram Bullæ.* Illud etiam eſt controuerſum inter Doctores circa huiuſmodi lectionem librorum hæreticorum, vtrùm is, qui non legit per ſe, ſed mandat legi per alium, verbi gratia, per famulum, eúmque audit legentem, cenſeri debeat in cenſuram Bullæ incurrere; nam Vgol. *de cenſuris Papæ reſeruatis, part. 2. cap. 1.* & Sanchez *lib. 2. cap. 10. num. 48. & ſequentibus*, & Bonac. *de cenſ. diſp. 2. quæſtione 5. puncto 4. num. 11. pag. 414.* & Filiuccius *tract. 16. cap. 2. num. 45.* abſolutè negant, eum incurrere:

14. *Cenſura, quæ fertur contra facientes aliquid, nõ comprehendit mandantem, aut conſulentem, niſi ſpecialiter exprimantur.* quia, quando cenſura fertur in facientem aliquid, non comprehendit mandantem, aut conſulentem, niſi ſpecialiter illos exprimat, vt docet Syluester *Excommunicatio, vlt. quæſtione 4. dicto 3.* Caietanus *in Summa, verb. Excommunicatio, ſub initium, verſ. Et perſonas quidem.* Nauar. *in Man. cap. 27. num. 51.* & alij apud eundem Sanchez *lib. 3. de matrim. diſp. 49. num. 2.* vbi ex profeſſo id probat.

Contrà verò Suar. *diſp. 20. de fide, ſect. 1. n. 19.* Azor. *par. 1. lib. 8 cap. 16. quæſt. 4.* Sayr. *lib. 3. Theſ. cap. 5. n. 14.* Graff. *lib. 4. deciſ. cap. 18. n. 45.* Reginal. *in praxi, lib. 9. n. 251.* Layman. *lib. 2. tract. 1. cap. 15. n. 6.* Alterius *lib. 5. diſput. 2. in Bullam Cœnæ, cap. 6. §. Secundo, dubitari poteſt. pag. 470. col. 2.* & alij communiter abſolutè affirmant, eum incurrere, non quidem in quantum abſolutè, & præciſè eſt mandans legi huiuſmodi librum, vel in quantum præciſè eſt audiens aliquem alium legentem; ſed in quantum verè, & realiter ipſemet eſt illum legens per alium, cui mandat, & quem audit legentem mandanti. Vnde, ſi quis ad aliquem alium finem mandaret legi, quàm vt ipſe audiret; vel, ſi caſu audiret legentem aliquem, cui tamen ipſe de legendo nec dediſſet mandatum, nec conſilium; verè non incurreret cenſuram Bullæ, vt rectè probat argumentum factum pro Authoribus *primo loco* citatis, cùm in Bulla non exprimantur mandantes, vel dantes conſilium de legendo; ſed ſolùm excommunicentur ipſi legentes: ſi quis tamen det mandatum, vel conſilium alicui alteri, vt legat ſibi ipſi mandanti, vel danti conſilium, & ad effectum, vt ipſe audiat, & cognoſcat, quid contineatur in libro hæretico, verè ipſemet legit per illum alterum, tanquàm per adminiſtrum, aut inſtrumentum ſuum ſeparatum; ac proinde incurrit cenſuram, tanquàm legens, cùm verba Bullæ ex interpretatione Doctorum maximè rationabili non excommunicent determinatè, & ſolùm legentem per ſe, ſuíſque oculis; ſed indeterminatè, & abſolutè legentem, hoc eſt, omnem illum, qui legit quomodocunque; & per conſequens tam illum, qui legit per ſe, ſuíſque oculis, quàm illum, qui legit per alium, & oculis alienis. Et alioqui niſi hoc modo intelligatur verbum, *legentes*, facillimè poterit vnuſquiſque fruſtrate Bullam ſua intentione, ſuóque fine, & pœnam Bullæ effugere, ſi, nimirum, legat per alium libros hæreticos; non autem per ſe ipſum; quod tamen non eſt admittendum. Et cùm ex Bart. *in l. 1. §. Sed etſi. ff. de ventre in poſſeſſ. mitten. num. 3.* & apud Suar. *lib. 6. de leg. cap. 3. num. 3.* ſermo indefinitus, ſi in lege ponatur, debeat accipi pro vniuerſali, vt etiam nos docuimus, dum ageremus *de legibus*, *lib. 5. diſputatione 47. num. 8. §. Similiter. pag. 593.* & verba omnia cuiuſcunque legis maximè debeant accommodari intentioni, & menti legiſlatoris, cùm non intentio debeat deſeruire verbis; ſed verba intentioni, cap. *Humanæ aures. 22. q. 5.* vt etiam *ibi* docuimus *num. 9.* omninò verbum, *legentes*, quod ponitur quaſi indefinitè, in Bulla Cœnæ eſt accipiendum, & intelligendum vniuerſaliter pro omnibus, & quibuſcunque legentibus, & ſiue ſint legentes per ſe, ſiue per alium: & ita poſtulat mens, & intentio ipſius Bullæ, vt fideles ſint maximè tuti & firmi in fide, nec facilè ſeducantur, vel trahantur ad hæreſim per libros, & ſcripta Hæreticorum; quod tamen non eſſet, ſi huiuſmodi libros, & ſcripta ſolùm prohiberentur legere ipſi per ſe, & liberè, & ſine cenſura permitterentur illos legere per aliquem alium. Et negari non poteſt, quin hoc ſit multò tutius, & multò probabilius, quàm oppoſitum,

Et propter eandem rationem ex intentione, & fine legis de tollendis periculis labendi in hæreſim, & de fidelibus, quantùm fieri poteſt, aſſecurandis in fide, ſubdit Suar. *eodem n. 19.* etiam illum incidere in cenſuram Bullæ, qui caſu audit legentem aliquem, librum Hæreticū, etiamſi nec dederit illi mandatum, nec conſilium; nec alio modo illum induxerit ad ſibi legendum: quia reuerà etiam auditus eſt ſenſus, & organum diſciplinæ, & ideò ea tantùm animalia, quæ ſonos percipiunt, ſunt diſciplinæ capacia, vt habet Ariſt. *1. Met. init.* Et eandem ob cauſam in homine ſenſus auditus plurimùm confert ad prudentiam: quia ſermo audibilis exiſtens, eſt cauſa diſciplinæ, vt idem habet *de ſenſu, & ſenſili. cap. 1. in fine, pag. 643.* Vnde, quia fideles, etiam per auditum poſſunt incurrere periculum hæreſis ex libris Hæreticorum, dicenda eſt in Bulla Cœnæ eſſe prohibita etiam auditio ſub eadem appellatione lectionis. Et ne videatur nimis extorta, & violenta interpretatio vocis, *legentes*, ſi abſque fundamento, & ratione dicatur comprehendere etiam illum, qui ſolùm audit legentem alterum, & nullo modo concurrit ad illius lectionem, nec poteſt dici per illum legere, monet Suar. *num. 19. cit.* quòd lectio in tali caſu complectitur duo, id eſt, prolationem verborum ex parte legentis, & perceptionem eorum, quæ proferuntur ex parte audientis: & addit, quòd maximè conſummatur in perceptione: & ideò is, qui audit, rectè dicitur conſummare actionem legentis; & ratione huius conſummationis etiam ipſe dicitur legens. 15. *Qui ſolùm audit legentem librum Hæretici, & nullo modo eſt cauſa, vt legat, vtrùm incurrat cenſuram Bullæ.*

Sed contrà alij omnes communiter negant, eum, qui tantummodo audit legentem, & nullo modo eſt illi cauſa, vt legat, facere contra Bullam, aut incurrere illius cenſuram. Ita Sanchez, Sayr. Graffius, Bonac. Azor.

Azor. Reginal. Alterius, Filiuccius, Layman. *locis suprà citatis*: quia reuerà non est legens, qui solùm ex accidente audit legentem. Et si quis dicat, verbum legendi idem significare, atque verbum colligendi, iuxta illud Virgilij ecloga 3.

Qui legitis flores, & humi nascentia fraga.

& ideò non eum tantummodo esse legentem, qui litteras, & characteres oculis colligit in dictiones; sed etiam illum, qui dictiones voce prolatas colligit auribus in orationes, & sententias integras: contrà est, quia in Bulla Cœnæ non iu hac significatione ponitur verbum, *legentes*; sed strictè pro solis legentibus librum, hoc est, pro solis colligentibus litteras, & characteres descriptos in libro; quæ tamen collectio non fit auribus; sed solis oculis, vel suis, vel alienis. Et si demus Suario, quòd lectio maximè consummetur perceptione eorum, quæ leguntur ex libro; id tamen non est intelligendum de perceptione respectu cuiuscuuque, qui fortè mere per accidens, & casu audiat, & percipiat, quæ leguntur; sed solùm respectu illius, cui leguntur, id est, vel respectu ipsius legentis, si legat sibi, suisque oculis sibi colligat litteras; vel respectu illius alterius determinate, cui legit, & qui per ipsum immediate legentem dicitur legere. Neque ad perfectionem, & consummationem lectionis potest requiri illa perceptio, quæ se habet merè per accidens, qualis est respectu illius, qui nullo modo est causa lectionis; sed solùm illa, quæ se habet per se, qualis est solùm respectu illius, cui fit lectio.

Atque vt tota hæc res paucis colligatur, certum videtur, quòd si quis librum Hæretici damnatum in Bulla, legat per alterum, tam ipse, quàm ille alter, per quem legit, censuram incurrit, modò ille alter non legat solùm materialiter, sed formaliter; & intelligat etiam ipse, quæ legit; neque excusetur ex metu graui, quem fortè ipsi incutiat is, cui legit: non autem incurrit dictam censuram is, qui tantummodo audit talem legentem, & nullo modo est illi causa, vt legat: quamuis etiam hic non excusetur à graui culpa, si audiendo hoc modo librum Hæretici exponat se periculo deficiendi à fide, & labendi in hæresim, idque aduertat.

Quia tamen in Bulla Cœnæ pro iis tantùm casibus excommunicantur huiusmodi legentes libros Hæreticorum, quando illos legunt sine authoritate Summi Pontificis, & Sedis apostolicæ, & quando illos legunt scienter, vt patet ex verbis Bullæ; duo sunt, quæ possunt excusare ab illius censura, id est, facultas, & licentia debitè obtenta, & ignorantia.

16. *Episcopus non potest dare licentiam legendi librum hæretici damnatum in Bulla Cœnæ.*

Et quoad licentiam certum est, quòd neque ab Episcopo, neque ab vllo alio potest haberi, nisi à Papa, & à Sede apostolica, cùm ipse Papa quotannis sibi illam expresse reseruet in ipsa Bulla, vt notat Suar. *disp.* 20. *de fide, sect.* 2. *n.* 27. Nauar. *cons.* 1. *quæst.* 36. *de constit. n.* 75. *lib.* 1. *pag.* 9. Azor. *part.* 1. *lib.* 8. *cap.* 16. *quæst.* 7. Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 10. *num.* 43. Reginal. *in praxi, lib.* 9. *num.* 155. Marius Alterius *lib.* 5. *de excommunicat. Bulla Cœnæ, disput.* 2. *cap.* 6. §. *Respondeo Episcopum, pag.* 471. *col.* 1. Bonac. *de censur. disp.* 2. *quæst.* 5. *puncto* 4. *num.* 10. *pag.* 414. *tom.* 1. Graffius *lib.* 4. *decis. cap.* 18. *n.* 46.

17. *Nisi fortè aliquãdo vrgeat grauis necessitas, & nõ possit adiri Papa*

Quod tamen communiter dicitur *in materia de legibus*, quòd in casibus vrgentis necessitatis, & quando non potest adiri Papa, possit Episcopus præsumere facultatem dispensandi in legibus Papæ, etiam non obstante quacunque strictissima reseruatione, vt videre est apud Suarium *lib.* 6. *de legibus, cap.* 14. *num.* 10. Sanchez *lib.* 2. *de matrim. disput.* 40. *num.* 3. & *lib.* 8. *disp.* 9. *num.* 22. Sayr. *lib.* 3. *clau. reg. cap.* 10. *num.* 3. & nos etiam diximus *lib.* 5. *de legibus, disputat.* 49. *num.* 7. & *seqq. pag.* 599. hoc idem est etiam dicendum in hac lege de non legendis libris Hæreticorum, vt specialiter notat Bonac. *num.* 10. *cit.* vt, verbi gratia, si in regionibus Hæreticorum ad refellendos aliquos errores, & ad fideles in fide firmandos, qui fortè sunt in graui periculo, committat Episcopus alicui viro docto, & probo, vt legat aliquem ex huiusmodi libris, eúmque refellat, & populum doceat de illius falsitate; nec possit interim Papa adiri pro facultate.

18. *Inquisitores nõ possunt dare licentiam legendi libros damnatos in Bulla Cœnæ.*

Et quod dicimus de Episcopo, quòd communiter non possit concedere facultatem legendi huiusmodi libros damnatos in Bulla Cœnæ, idem est etiam dicendum de Inquisitoribus, vt notant iidem Authores, & Pegna *in Directorium Inquisitorum, part.* 2. *com.* 3. §. *Nunquid autem Inquisitores. pagina* 92. *col.* 1. cùm enim certissimum sit, quòd talis facultas soli Papæ, & Sedi apostolicæ reseruatur, & generaliter omnibus inferioribus denegatur, vt patet quotannis ex Bulla Cœnæ; & ex constitutione Iulij III. *Cùm meditatio cordis.* de anno 1550. quæ habetur *ad finem Directorij Inquisitorum, pagina* 115. & alia Pauli IV. *Cùm in futurorum.* & Pij IV. *Cùm pro munere.* & apud Azor. *part.* 1. *lib.* 8. *cap.* 16. *quæst.* 13. & *in Directorio Inquisitorum, cit. pag.* 129. nec vsquam alibi reperiatur specialiter concessa Inquisitoribus, omninò debet censeri etiam illis esse negata, & per consequens non posse illam concedere.

19. *Possunt tamẽ ipsi per se legere, ac retinere libros Hæreticorum.*

Et ex Bullis citatis Iulij III. Pauli IV. & Pij IV. hoc solùm specialiter indulgetur Inquisitoribus, & specialiter negatur Episcopis, Archiepiscopis, & aliis quibuscunque maiori dignitate fulgentibus, siue ecclesiastica, siue sæculari, vt notant Pegna *in Directorium Inquisitorum, part.* 2. *commentario* 3. *cit.* §. *Iam hac prohibitio. pag.* 91. & Graffius *lib.* 4. *decisionum, cap.* 18. *num.* 45. & Azor. *lib.* 8. *cap.* 16. *quæst.* 13. quòd tam ipsi, quàm eorum Commissarij super hæretica prauitate ab apostolica Sede, vel eius authoritate deputati, liberè possint legere, & tenere libros Lutheranos, aut alios hæreticos, vel de fide suspectos, quandiu durauerit eorum deputatio: & ideò quoad hoc plùs possunt Inquisitores, quàm Episcopi, aut Ordinarij quicunque, vt subdit Pegna *ibidem*. Nec videtur magni momenti, quòd in dictis Bullis nihil indulgeatur specialiter Inquisitoribus quoad habendos, & legendos libros hæreticos; sed solùm non reuocetur pro illis talis concessio, quatenus alioqui illam habeant à Summo Pontifice, vt notat Sanchez *lib.* 2. *in Decalogum, cap.* 10. *num.* 46. & ideò etiam Inquisitores non possint illos legere, aut habere, si reuerà non habeant à Papa specialiter facultatem illos legendi, aut habendi, vt idem subdit. Nam contrà est: quia in dictis Bullis, dum absolutè non reuocatur Inquisitoribus omnibus dicta facultas; non autem sub conditione, si illam habent, vel quatenus illam habent, clarè supponitur, quòd illam habeant, & quatenus opus sit, omninò efficitur, vt de facto habeant, ne alioqui illorum exceptio à reuocatione licentiæ tam specialiter expressa in Bullis, sit planè inepta; & illi excipiantur à regula reuocationis, qui etiam non excepti non fuissent sub illa. Et quatenus aliunde non constet, quòd illam habeant, dici debent illam habere ex ipsa deputatione ad cognoscendas causas Hæreticorum in materia fidei, pro qua sine dubio, vel est simpliciter necessaria, vel saltem est maximè opportuna dicta facultas: & ideò in dictis Bullis specialiter dicitur, quòd illam habeant solùm durante deputatione.

20. *Licentia legendi libros prohibitos in Indice, per quos possit concedi.*

Quoad alios verò libros, qui solùm prohibentur in Indice, licitè potest, tam Episcopus, quam Inquisitor, dare facultatem, vt habeantur, & legantur, quantùm est ex regulis Indicis, vt notat Reginal. *in praxi, lib. 9. n. 249 & 255.* & Bonac. *de censur. disp. 2 qu. 5. puncto 4. n. 10.* siquidem hæc facultas in Bulla Pij IV. non reseruatur Sedi apostolicę, & in regulis Indicis Episcopis, & Inquisitoribus sæpiùs cōmittitur, vt libros prohibitos, vel suspectos tradant examinandos, & expurgandos, vel corrigēdos Theologis, & doctis viris, vt patet *ex regula* 2. 3. 5 & aliis.

Dico autem, quantùm est ex regulis Indicis: quia ex Bulla Gregorij XV. *Apostolatus officium.* de anno 1623. & ex alia prorsus simili Vrbani VIII. quæ similiter incipit: *Apostolatus officium.* de anno 1631. non solùm reuocantur omnes licentiæ quibuscunque personis, tam laïcis, quàm ecclesiasticis concessæ ad habendos, ac legendos libros quomodocunque prohibitos; sed vt in posterum huiusmodi licentiæ, quàm cautissimè concedantur, statuitur, vt solùm possint concedi à Congregatione sancti Officij, dum singulis hebdomadis habetur coram Sanctissimo, vel ab aliis specialiter deputandis in eadem Congregatione per eundem Sanctissimum: atque ita, tam Episcopis, quàm Inquisitoribus, reuocatur potestas, si quam habebant, ad easdem licentias concedendas. Neque habet ampliùs locum quæstio illa Nau. *cons. 6. de priuileg. lib. 5. pag. mihi* 141. *col.* 3. & apud Reginal. *lib. 9 cit. n.* 255. vtrùm habens licentiam à suo Episcopo ad habendum, & legendum librum prohibitum, possit illum habere, & legere extra diœcesim, & territorium Episcopi concedentis: siquidem iam talem licentiam nemo potest habere ab Episcopo, neque etiam pro diœcesi.

21. *Cardinales, Sede vacāte, non possūt dare facultatem legendi libros prohibitos.*

Et idem est de Cardinalibus, non modò singulis, & viuente Pontifice, sed etiam vniuersis, & vacante Sede: neque enim potest totum Collegium Cardinalium, Sede vacante, cum aliquo dispensare in hac prohibitione legendi, aut habendi libros prohibitos in Bulla Cœnæ, aut in Indice, vt notat Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 10. n. 44. pag.* 126. contra Vgol. *de censuris Papæ reseruatis, part. 2. cap. 1. vers. Ac eorundem libros.* §. 1. *n.* 1. vbi oppositum asserit. Et contra Henriquez *lib. 14. de irregular. cap. 18 n. 2. in fine*, & aliquos alios apud Glossam *in cap. Vnicum. ver. Sede. de schismat. in 6.* qui absolutè asserunt, Collegium Cardinalium, Sede vacante, gaudere omni iurisdictione Pontificis, sicut & Capitulum Canonicorum gaudet omni iurisdictione Episcopi: nam contra hos manifestè facit cap. *Vbi periculum. de elect. in 6.* vbi ex Gregorio X. in generali Concilio Lugdunensi statuitur, vt Cardinales, vacante Sede, sic vacent soli electioni Pontificis, vt nunquam se intromittant de vllo alio negotio, nisi fortè incideret tam vrgens necessitas, aut tam grande, & tam euidens periculum immineret, vt omnibus, & singulis Cardinalibus præsentibus concorditer videretur esse illi celeriter occurrendum: & in Clementina, *Ne Romani.* §. 1. *de elect.* additur, quòd erit irritum, & inane, si Cardinales exercuerint aliquid potestatis pertinentis ad ipsum Pontificem, nisi quatenus illis conceditur cap. cit. *Vbi periculum.* Et clariùs id habetur in Bulla Pij IV. *In eligendis.* quam edidit super electione Pontificis, de anno 1560. in qua declarat, quòd Collegium Cardinalium, durante Sedis vacatione, nihil habet potestatis, aut iurisdictionis in iis, quæ pertinent ad Papam, dum viuit; & quod neque gratiam, neque iustitiam facere potest, aut illam mandare executioni, si iam erat facta per Pontificem mortuum: & in hoc solùm moderatur decretum Gregorij X. Et cap. *Vbi periculum.* cit. quòd pro casibus vrgentis necessitatis, & grandis periculi, non requirat consensum omnium, & singulorum Cardinalium præsentium; sed velit sufficere etiam consensum maioris partis per secreta suffragia. Et magis in specie circa potestatem Summi Pœnitentiarij addit, quòd ea tantùm potest facere, & expedire, quæ pertinent ad forum conscientiæ: & in reliquis omnibus illius officium debet conquiescere, & omninò abstinere ab omnibus dispensationibus, aut absolutionibus, aut declarationibus, aut explicationibus, quæ mixtim, vel separatim respiciunt forum fori, vt etiam *alibi* retulimus, dum ageremus *de legibus, lib. 5. disp. 7. num. 9. pag.* 446. Certum autem videtur ex his omnibus, quòd dispensatio legendi, aut habendi libros hæreticos, aut prohibitos, de qua loquimur; non potest, Sede vacante, haberi à Collegio Cardinalium, cùm etiam illa pertineat ad Papam, dum viuit; & non pertineat ad forum conscientiæ, sicut est absolutio à peccatis, & à censuris etiam reseruatis.

22. *Cardinalis Legatus à latere non potest dare licētiam pro libris prohibitis.*

De Cardinalibus Legatis à latere potest specialiter dubitari, vtrùm possint durante legatione, & viuente Pontifice, dare facultatem legendi, aut habendi libros prohibitos: siquidem talis licentia in Bulla Cœnæ videtur reseruari authoritati Sedis apostolicæ: & veniunt etiam ipsi appellatione Sedis apostolicæ, vt notat Glossa marginalis *in cap. Si Abbatem. de elect. in 6.* & apud illam Philippus, & Archidiac. & Cardin. *in Clementinam 2. de relig. domib. initio*, & Graff. *lib. 4. decis. cap. 27. num. 27.* & non rarò in Bullis Pontificiis pro eodem videntur sumi Sedes apostolica, & eius Legati, præsertim à latere, vt patet ex Bulla Iulij III. *Cum meditatio cordis. paulò antè* cit. & ex Bulla Pij IV. *Cùm pro munere.* & aliis.

23. *Etiamsi veniant appellatione Sedis apostolicæ.*

Verùm hoc tempore videtur dicendum, quòd non possint, cùm ex Bullis iam relatis Gregorij XV. & Vrbani VIII. sola Congregatio sancti Officij, quæ singulis hebdomadis habetur coram Sanctissimo, & qui in eadem Congregatione ab eodem Sanct. fuerint specialiter ad id deputati, possint illam concedere. Et videntur facere etiam verba Bullæ Cœnæ, quæ pro legendis, aut habendis libris hæreticis, ibi prohibitis, non requirunt quomodocunque authoritatem Sedis apostolicæ; sed requirunt eam copulatiuè cum authoritate ipsius Papæ: *Sine authoritate nostra, & Sedis apostolicæ.* atque ita indicant, quòd si licentia concedatur ab aliquo alio, qui fortè veniat illa appellatione; debeat tamen etiam approbari, & confirmari à Papa; & alioqui non valeat.

24. *Si quis ignoret librum esse Hæretici, aut hæresim cōtinere, cùmque legat, non incurrit censuram Bullæ.*

Quoad alterum verò, per quod diximus *n. 15. in fine*, posse excusari à censura Bullæ eos, qui legunt sine authoritate Papæ, & Sedis apostolicæ libros hæreticos, id est, quoad ignorantiam; certum est, quòd excusatur, si quis ignoret librū esse Authoris hæretici, aut hęresim cōtinere, vel ex professo tractare de religione: sicut enim ad incurrendam censuram requiritur copulatiuè vtrunque, id est, vt sit liber Authoris hæretici, & vt contineat hæresim, vel ex professo tractet de religione: ita ad illam vitandam satis est, si alterum ignoretur, vt notat Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 10. n. 39.* ex Vgolin. *de censur. Papæ reseruatis, part. 2. cap. 1. vers. Ac eorundem libros.* §. 1. *n.* 1. quamuis rectè addat, quoad ignorationem Authoris requiri, vt non solùm ignoretur esse hic, aut ille in specie, vel in indiuiduo, verbi gratia, Lutherus, aut Caluinus; sed etiam in genere, esse Hæreticus.

25. *Qualis ignorantia possit excusare à censura Bullæ; vtrùm etiam crassa, & affectata.*

Qualis autem esse debeat hæc ignorantia, vt vitetur censura Bullæ, & vtrùm sufficiat, si sit crassa, & affectata; non constat inter Doctores: nam Regin. *in praxi, lib. 9. n. 254.* expressè id negat, vt, si quis, v. g.

ingressus

ingressus Musæum, aut Bibliothecam Ministri Caluiniani absque circunspectione vlla, & delectu, legat quoscunque libros, qui forte incurrunt primi in manus. Et quemadmodum ignorantia crassa, & affectata non excusat à culpa mortali contra Bullam: ita neque excusat à pœna, & à censura per illam lata: quod idem etiam asserit Marius Alter. *lib. 5. disp. 2. cap. 6. dubit. 4. pag. 471. col. 2.* dum requirit, quòd ignorantia sit probabilis.

Contrà verò Suar. *disp. 20. de fide, sect. 2. n. 17.* ad vitandam censuram Bullæ putat sufficere ignorantiam, etiam crassam, & supinam, pro qua nulla adhibetur diligentia: negat autem sufficere ignorantiam affectatam, per quam aliquis, v.g. positiue vult, & affectat ignorasse, cuius Authoris sit liber; & vtrùm contineat hæresim, vel ex professo tractet de religione; cùm tamen de hoc vtroque rationabiliter, & probabiliter dubitet. Et pro ignorantia crassa, & supina, quam admittit etiam Layman. *lib. 2. tract. 1. cap. 15. num. 4. §. Tertia conatio.* eam affert rationem: quia, quando ad censuram in lege ipsa requiritur, & exprimitur, vt crimen committatur scienter; ad illam vitandam potest sufficere omnis verus defectus sciētia, qualis est ignorantia etiam crassa, & supina, pro qua tollenda nulla adhibetur diligentia, vt probat idem Suar. *de censuris, disp. 4. sect. 3. à num. 9. & lib. 5. de legib. cap. 12. n. 14.* Pro ignorantia verò affectata addit contrà; quia qui vult, & affectat id ignorare, de quo habet probabilem notitiam, aut dubitationem, moraliter dicitur operari scienter, atque ita scienter committit contra legem, & incurrit illius censuram.

Et denique Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 10. n. 38.* & Bonacin. *de censur. disput. 2. quæst. 5. puncto 4. n. 8. & 9. pag. 414.* putant sufficere etiam ignorantiam affectatam, dommodo non sit coniuncta cum ingenti temeritate, qualis esset, verbi gratia, si quis haberet vehementem suspicionem do malitia libri; & adhuc vellet, & affectaret eam nescire: quia reuerà etiam ignorantia affectata est ignorantia: & qui vult, & affectat non scire, quòd hic liber, verbi gratia, sit Authoris hæretici, & contineat hæresim, & sit prohibitus io Bulla Cœnæ; verè id non scit, & stāte hac nescientia, vel ignorantia nō potest dici, quòd illum legat, vel habeat scienter, sicut requiritur ad incurrendam censuram: & semper quando ad censuram requiritur scientia in committendo crimine, quælibet ignorantia ab illa excusat, vt communiter dicitur *in materia de censuris*; & probat idem Sanchez *lib. 9. de matrim. disp. 32. n. 36. & 39.*

Sed fortasse inter has duas postremas sententias de ignorantia affectata, non est diuersitas, nisi quoad modum loquendi, & quam Suar. appellat absolutè, & simpliciter affectatam, appellat Sanchez coniunctam cum ingenti temeritate, & ex præsupposita vehementi suspicione de malitia, quæ affectatur ignorari, &, vt diximus *lib. 5. de legibus, disp. 45. n. 3. pag. 588. col. 2.* certum esse debet, quòd quando per legem punitur non tam culpa aliqua, vel delictum simpliciter, & absolutè commissum, quàm certus aliquis modus, & specialis aliqua grauitas delicti, & culpæ; vt, v.g. quòd sit commissum scienter, & temerè, rectè excusat à tali pœna non solùm illa ignorantia, quæ excusat à culpa simpliciter, qualis est omnis ignorantia probabilis, & nō culpabilis, saltem mortaliter; sed etiam illa, quæ excusat à tali grauitate, & modo culpæ, qualis est etiam ignorantia crassa, & omnis illa, quæ est mortaliter culpabilis; sed non æquiparatur scientiæ: & quia ex Glossa *in cap. Eos, qui. vers. Affectata. de temporibus ordinat. in 6.* ignorantia affectata cōmuniter æquipollet scientiæ: & cap. *Eos, qui. cit.* pro eodem sumitur, ordinare scienter alienæ Parochiæ Clericos, & ordinare ex ignorantia affectata: & cap. *Cum inhibitio §. Si quis vero. de clandestina desponsat.* affectatores ignorantiæ dicuntur communiter non esse expertes scientiæ, multò rationabilius videtur dici, quòd cōmuniter non excuset ignorantia affectata, sicut neque excusat scientia, cui illa æquiparatur: negari tamen non debet, quin aliquando possit excusare etiam aliqua ignorantia affectata, intelligendo hoc nomine illam omnem, quæ est directè volita, vt alibi diximus, dum ageremus de humanis actionibus in vniuersum *lib. 1. disp. 25. n. 10. pag. 91.* Si quis enim, v.g. non habeat nisi leuem suspicionem de malitia libri, & stante tali suspicione velit directè eam ignorare, vel non habere de illa notitiam certiorem; certum videtur, quòd in tali casu possit excusari à censura Bullæ per talem ignorantiam affectatam: sicut & excusatur à grauitate culpæ, & fortasse etiam à culpa simpliciter, cùm per huiusmodi leuem suspicionem non multùm constituatur in mala fide. Idque solùm fortasse voluit Sanchez, dum asseruit, tunc æquiparari scientiæ ignorantiam affectatam, & non excusari à censura Bullæ, quando est ex vehementi suspicione, & cum ingenti temeritate: quia, scilicet, si sit ex leui tantùm suspicione, & sine magna temeritate, benè potest etiam ipsa excusare, cùm nondum æquiparetur scientiæ.

DISPVTATIO XLVII.

Quomodo iidem libri Hæreticorum sine eadem authoritate Papæ, & Sedis apostolicæ, non sint habendi, nec imprimendi, nec quomodolibet defendendi.

1. *Libri damnati in Bulla Cœnæ non possunt retineri, imprimi, aut defendi.*
2. *Si quis retineat domi aliena, vt suos; vel domi suæ, vt alienos; incurrit censuram.*
3. *Bibliopolæ, si retineant ad vendendum.*
4. *Sutores librorum, si retineant ad consuendum.*
5. *Quicunque alij, si retineant ad quoscunque fines.*
6. *Etiam ad inuoluendas carnes, aut merces vilissimas.*
7. *Etiamsi nihil intelligat ex libro, quem retinet.*
8. *Ex libro damnato in Bulla, neque etiam possunt retinere vllæ partes.*
9. *Nisi fortè sint partes minimæ, & infra integrum folium.*
10. *Qui retinet librum Hæretici solùm ad breue tempus, verbi gratia, ad vnam, aut alteram diem, potest excusari à censura Bullæ.*
11. *Libri Hæreticorum non possunt comburi priuata authoritate; sed debent realiter tradi Inquisitoribus, aut Episcopis.*
12. *Si tamen comburantur, non incurritur excommunicatio Bullæ.*
13. *Qui retinet libros hæreticos, eósque non consignat Inquisitoribus, est suspectus de hæresi.*
14. *Et præter excommunicationem Bullæ Cœnæ etiam incurrit excommunicationem Indicis librorum.*
15. *Et potest etiam haberi tanquàm fautor Hæreticorum.*
16. *Imagines Hæreticorum non sunt habendæ.*
17. *In aliis libris Hæreticorum, qui permittuntur, delenda sunt nomina, & expurgandi errores per ipsos Episcopos, & Inquisitores.*
18. *Imprimentes libros hæreticos sunt excommunicati*

in Bulla Cœna : & quinam intelligantur per imprimentes.

19. *Qui defendunt libros Hæreticorum, sunt excommunicati in Bulla Cœnæ.*

1. *Libri damnati in Bulla Cœnæ non possunt retineri, imprimi, aut defendi.*

IN eadem Bulla Cœnæ *num.* 1. præter eos, qui legunt libros Hæreticorum continentes hæresim, vel de religione tractantes, sine authoritate Papæ, & Sedis apostolicæ, vt iam explicauimus, excommunicantur etiam illi, qui eosdem libros retinent, & qui imprimunt, & qui quomodolibet illos defendunt: & pro his etiam omnibus apponitur limitatio, vt retineant, imprimant, & defendant scienter, ac proinde benè excusantur a censura etiam hi, si hæc faciant ex authoritate, & licentia Papæ, & Sedis apostolicæ; vel si faciant ex ignorantia, etiam crassa, & affectata, quæ non æquiparetur scientiæ, & non sit cum ingenti temeritate, vt iam diximus. Et hæc excommunicatio, cùm in multis differat ab excommunicatione, quæ habetur in Indice; præcipuè tamen differt in eo, quia comprehendit etiam imprimentes, & defendentes, cùm illa non comprehendat nisi legentes, & habentes, seu retinentes, vt patet ex Bulla Pij IV. & *ex regula* 10. ipsius Indicis.

2. *Si quis retineat domo aliena, vt suos; vel domi sua, vt alienos; incurrit censuram.*

Sed magis in specie circa retinentes benè notant Authores communiter, quòd tam incurrunt censuram Bullæ, qui retinent huiusmodi libros domi suæ, & apud se, & tanquàm suos, suóque nomine, quàm qui retinent domi alienæ, & apud alios; & ipsi etiam alij, qui illos retinent non vt suos: sed vt alienos, & nomine alieno. Ita Vgol. *de censuris Papa reseruatis, part.* 2. *cap.* 1. *vers. Aut retinentes.* Graff. *lib.* 4. *decis. cap.* 18. *n.* 48. Sayr. *lib.* 3. *Thes. cap.* 5. *num.* 13. Suar. *de fide, disp.* 20. *sect.* 2. *n.* 21. Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 10. *n.* 52. Bonac. *de cens. disp.* 2. *quæst.* 5. *puncto* 4. *num.* 15. *pag.* 414. Layman. *lib.* 2. *tract.* 1. *cap.* 15. *num.* 7. *pag.* 211. Reginal. *in praxi*, *lib.* 9. *num.* 256. *pag.* 448. quia reuerà hi omnes retinent: quod tamen absolutè, & simpliciter, & omni modo prohibetur per Bullam, cùm verbum indefinitum, *retinentes*, quod in illa ponitur, debeat accipi vniuersaliter, sicut & verbum, *legentes*, vt *suprà* diximus *disp.* 46. *n.* 14.

3. *Bibliopolæ, si retineant ad vendendum.*

Atque ex hoc capite, quòd dictos libros retineant nomine alieno, possunt incurrere dictam censuram Bibliopolæ, si illos retineant ab alio sibi traditos ad effectum vendendi; & qui libros consuunt, & compingunt, si retineant, vt alicui consuant, & compingant, vt notant Vgolinus, Sanchez & Layman. *locis citatis.*

4. *Sutores librorum, si retineant ad cõsuendum.*

5. *Quicũque alij si retineant ad quoscũque fines.*

6. *Etiam ad inuoluendas carnes, aut merces vilissimas.*

Neque excusantur, qui retinent quomodocunque, si dicant, se retinere non ex affectu ad hæresim; sed ex curiositate, vel ad ornatum suæ Bibliothecæ, vel ad permutandum cum libris catholicis, vel ad confutandos errores Hæreticorum, vel ad quencunque alium finem, vt subdit Sanchez *n.* 53. Vgol. Suar. Bonac. Layman. *locis citatis*, cùm reuerà retineant contra Bullam. Et ex hoc capite neque etiam excusantur aromatarij, laniones, & qui carnes in carnario vendunt, aut qui res alias, etiam vilissimas, seruant, & distrahunt, si aliquem ex his libris apud se habeant ad effectum lacerandi, eiúsque foliis inuoluendi aromata, carnes, aut merces quascunque, ex Vgolino, Sanchez, & Bonac.

7. *Etiamsi nihil intelligãt ex libro, quem retinent.*

Et idem est, si liber sit scriptus quocunque alieno, maximéque ignoto idiomate; & qui retinet, nihil ex illo intelligat: quia non eodẽ modo requiritur intelligentia ad retẽtionem, sicut requiritur ad lectionem formaliter acceptam, vt *suprà* diximus *disput. præcedente*, *n.* 12. sed retentio omninò completur sine vllo ordine ad intelligentiam, vt notat Sanch. *cap.* 10. *cit.* *n.* 52. & Bulla præcipit huiusmodi libros nullo modo haberi; & quantum potest, maximè vult, vt nullo modo in mundo existant, siue apud eos, qui intelligunt, siue apud quoscunque.

8. *Ex libro dãnato in Bulla, neque etiã possunt retineri vllæ partes.*

Neque solùm incurritur censura Bullæ, si retineantur libri integri; sed etiamsi retineantur quæcunque partes: nec solùm illæ, quæ continent hæresim; sed etiam aliæ, vt notat Suar. *de fide, disp.* 20. *sect.* 2. *n.* 22. & Sanchez *n.* 54. ex Vgolino *loco cit.* quia in prohibitione totius necessariò includitur etiam prohibitio partium; & etiam singulæ partes possunt multùm obesse fidelibus; & Author hæreticus, eo ipso, quòd suo libro inseruit hæresim, dignissimus est, qui in omnibus aliis partibus eiusdem libri puniatur, vt *suprà* diximus *disp.* 45. *n.* 2.

9. *Nisi fortè sint partes minimæ, & infra integrum folium.*

Quod tamen *ibidem* subiecimus *n.* 14. ex communi sententia, quòd à censura lata contra legentes, potest aliquis excusari ex leuitate materiæ: vt, v.g. si legat tantummodo paucas lineas; & quòd saltem post factum potest excusari etiam ille, qui fortè legit integram paginam ex grandioribus, cùm id absolutè admittat Sanchez *eodem c.* 10. *n.* 30. hoc idem est asserendum etiam de censura lata contra retinentes, vt vult Vgolin. & Sanch. *n.* 54. & ideò qui retinet, v.g. partem minorem integro folio, non est, quòd credatur incurrisse censuram Bullæ, cùm solùm retineat partem minimam, vel ad summũ partem modicam; non autem partem notabilem, vt etiã docet Bonac. *puncto* 4. *cit. n.* 16. Imò ex Sanch. *ibidem*, neque etiam incurrit, qui retinet integrũ folium, quidquid in contrarium asserant Vgolinus, & Bonac. cùm retentio libri hæretici, sit minus delictum, quàm lectio; & ideò faciliùs possit non incurri censura ex hoc delicto, quàm ex illo; ac proinde si integrum folium potest censeri materia leuis, aut modica pro legente, potiori ratione potest reputari leuis, aut modica pro retinente: quanquam, moraliter loquendo, non videtur posse multùm contingere, vt quis excusetur à censura ex leuitate materiæ sic accepta, cùm communiter nemo retineat nisi integrum librum, aut partem notabilem, in qua contineatur tota aliqua tractatio, aut doctrina, vt notat Suar. *n.* 22. *cit.* & Reginal. *in praxi*, *lib.* 9. *num.* 256.

10. *Qui retinet librum Hæretici solùm ad breue tempus, verbi gratia, ad vnam, aut alterã diem, potest excusari à censura Bullæ.*

Multò faciliùs, & frequentiùs potest accidere, vt quis excusetur ex leuitate, aut modicitate materiæ alio modo accepta, id est, ex breuitate temporis, quo continuatur retentio; vt, verbi gratia, si liber retineatur solùm ad paucas horas, vel ad vnam, aut alteram diem. Ita enim asserit Vgolinus *loco citato*, Graff. *lib.* 4. *decis. cap.* 18. *n.* 47. Sayr. *lib.* 3. *Thes. c.* 5. *n.* 16. Sanch. *lib.* 2. *in Dec. c.* 10. *n.* 55. Suar. *n.* 22. *cit.* Bonac. *de censur. disp.* 2. *q.* 5. *puncto* 4. *n.* 15. Reginal. *num.* 256. *cit.* Laym. *lib.* 2. *tract.* 1. *c.* 15. *n.* 7. & omnes communiter: quia reuerà si quis habeat voluntatem non retinendi absolutè huiusmodi librum; sed differendi tantummodo ad breue tempus illius traditionem, vel negligenter se gerat in illo tradendo; nõ grauiter committit in Bullam, neque grauiter trãsgreditur illius præceptum: & ideò rationabiliter censeri potest non incurrere illius censuram. Et fieri potest, vt aliquando quis excusetur etiam ab omni culpa, quanuis diu retineat huiusmodi librum, vt, v.g. si id faciat ex rationabili causa, & vt expectet opportunitatem, & commoditatem tradendi, vt notant Suar. & Sanchez *locis cit.* Quia, quemadmodum non dicitur quis retinere alienum, inuito domino; & grauiter peccare contra præceptum, & obligationem restituendi, si solùm retinet, nec cõmodiùs, & opportuniùs illud restituat: ita nec dicitur inuito Pontifice, & Sede apostolica retinere librum hæreticum, qui solùm retinet, quia expectat commoditatem, & opportunitatem

tem

tem tradendi. Et quod dicunt Doctores de leuitate materiæ ex breuitate, aut modicitate tēporis, maximè dicunt pro excusanda censura, quando adest opportunitas, & commoditas tradendi librum: quia, scilicet, nō est magna transgressio, si solùm ad breue tempus differatur traditio. Et quemadmodū vna, aut altera tantùm dies, qua forte retinetur res aliena, inuito domino, non facit retentionem notabilem, neque tribuit notabilem malitiam, qualis requiritur ad censuram: ita nec facit notabilem retentionem libri, eique non tribuit sufficientem malitiam ad incurrendam censuram. Imò, si quis forte apud se statuat absolutè retinere librum hæreticum, & absolutè nō tradere; sed paulò pòst, mutata voluntate, illū re ipsa tradat, & solùm breui tempore illum retineat; dicendus quidem est peccare mortaliter, vt notat Suar. *n.* 22. *cit.* cùm ad contrahendam mortalem malitiam, circa transgressionem alicuius legis, non requiratur diuturnitas, aut mora tēporis. sed sufficiat solus consensus deliberatus voluntatis, isque possit perfectè haberi momento temporis, vel tempore quàm breuissimo; adhuc tamen non est dicendus censuram incurrere. cum ipsa externa retentio, propter quam est lata censura, non sit notabilis, & mortalis, & semper ad illam incurrendam, præter actum voluntatis internum, requiratur etiam externa actio mortaliter grauis, vt dicitur *in materia de censuris*, & videre est apud Suar. *de cens. disp. 4. sect. 4. n. 1.*

11\. *Libri Hæreticorum nō possunt comburi priuata authoritate, sed debēt realiter tradi Inquisitoribus, aut Episcopo.*

Debent verò hi libri Hæreticorum, qui sub censura prohibentur, retineri realiter, & cum effectu deferri ad Inquisitores ciuitatum, in quibus libri existunt, iisque cōsignari, neque possunt ab vnoquoque priuata authoritate comburi: nam sic præcipitur in Constitutione Iulij II. *Cum meditatio cordis.* de anno 1550. quæ habetur in Directorio Inquisitorum *ad finem pag.* 115. vbi etiam additur, quòd qui realiter, & cum effectu illos non consignauerint, possint publicari tanquam Hæretici: quia, scilicet, ea hoc ipso possunt esse suspecti de hæresi. Et in Constitutione Pij IV. *Cum pro munere.* de anno 1564. quæ similiter habetur in eodem Directorio *ad finem pag.* 129. in virtute sanctę obedientiæ, & sub pœna incursus criminis hæresis, & sub aliis sententiis, & pœnis, tàm ecclesiasticis, quàm temporalibus a Iure inflictis, & ī rogatis contra Hæreticos, præcipitur, vt qui habuerit libros Lutheranos, aut aliorū Hæreticorum, vel suspectos de hæresi; intra duos menses illos tradat, atque consignet Inquisitoribus ciuitatum, in quibus libri existunt. Et ex Bulla Pauli IV. apud Sanchez *lib. 2. in Dec. cap.* 11. *n.* 11. *pag.* 137. *col.* 2. sub pœna excōmunicationis Pōtifici, vel Inquisitori generali reseruata, nō possūt Cōfessores absoluere eos, qui habuerint libros Hæreticorū, vel prohibitos ab Inquisitoribus, nisi priùs eos tradiderint Inquisitoribus.

Et simile præceptum pro tradendis, & consignandis omnibus libris prohibitis etiam habetur in Bullis Gregorij XV. & Vrbani VIII. quarum *suprà* meminimus *disp. 46. num.* 20. vbi dicitur, quòd qui illos habuerint, tenentur illos deferre ad Episcopum, vel ad Inquisitorem, qui illos quantociùs cōburere debeat: idque præcipitur sub pœnis contentis in sacris Canonibus, & Constitutionibus apostolicis, & Indicibus librorum prohibitorum, contra eos, qui legerint, aut habuerint libros prohibitos. Vnde, quanuis aliqui apud Azor. *part. 1. lib. 8. c. 16. q. 11. col.* 981. *in fine*, & apud Sanch. *lib. 2. in Dec. c.* 10. *n.* 56. & apud Suar. *disput. 20. de fide, sect. 2. n.* 23. & apud Bonac. *de censur. disp. 2. q. 5. puncto 4. n.* 21. existimarint, licitè posse ab vnoquoque comburi priuata authoritate, & ex Suario *ibidē*, *in Repertorio Inquisitorum, verb. liber*, solùm dicatur sub disiunctione, quòd qui habent huiusmodi libros, vel debent illos comburere, vel Inquisitori, aut Episcopo tradere: stantibus tamen dictis Constitutionibus Iulij III. Pij IV. Gregorij XV. & Vrbani VIII. non sunt comburendi priuata authoritate; sed omninò tradendi Episcopo, vel Inquisitori, vt quantò citiùs ab illo comburantur. Quanquam, si quis ea sic, & priuata authoritate illos combureret, non propterea incurreret excommunicationem Bullæ Cœnæ, vt subdit Sanchez *n. 56. cit.* quia, scilicet, ea vi illius solùm est obligatio illos non retinendi; non autem præscribitur certus modus illos abiiciendi, aut à se remouendi, vt subdit Suar. *n.* 13. *cit.* quanuis ex intentione, & mente Pontificis certum sit, quòd debeant omninò destrui; non autem possint integri conseruari, nisi forte apud illum, qui à Papa, & à Sede Apostolica habeat specialem facultatem ad illos habendos, ac retinendos.

12\. *Si tamen comburantur, non incurritur excōmunicatio Bullæ.*

Et quòd ea tantùm fuerit mens antiquorū Pontificum, vt libri prohibiti non retinerentur, nec haberentur, sed possent comburi etiam priuata authoritate ab vnoquoque, patet ea Extrauag. *Super illius specula.* Ioannis XXII. contra Magos, & magicas superstitiones, quæ refertur in Directorio Inquisitorum *part. 2. q. 43. pag.* 341. Et *in fine*, de libris, & scriptis huiusmodi artis sic habet: *Præcipimus, quod quicunque de scriptis præfatis, vel libellis quicquam habuerint, infra octo dierum spatium ab initio nostri edicti numerandum, totum, & in totum, & in qualibet sui parte abolere, & comburere teneantur: alioqui volumus, vt incurrant sententiam excommunicationis ipso facto*, &c. Posteà tamen alij Pontifices pro maiori securitate præceperunt comburi, non ab iis, qui illos haberent, sed ab Inquisitoribus, & Iudicibus fidei, vt patet ex dictis.

13\. *Qui retinet libros hæreticos, eósque nō consignat Inquisitoribus, est suspectus de hæresi.*

Et quod habet Iulius III. Constitut. citata, *Cum meditatio cordis.* quòd qui realiter, & cū effectu non consignat Inquisitori libros hæreticos, possit publicari, tanquam Hæreticus: & Pius IV. Constitut. *Cum pro munere.* quòd omninò sint consignandi sub pœna incursus criminis hæresis, & sub aliis omnibus pœnis à iure latis contra Hæreticos; non significat, quòd qui retinet, & nō consignat huiusmodi libros, sit verè Hæreticus, & hoc ipso possit haberi, & puniri, vt conuictus de hæresi, vt volunt plures ex Canonistis apud Pegnam *in Directorium Inquisitorum, part. 2. com. 3. §. Ac primum.* Archidiacon *pag.* 92. *col.* 2. & apud Azor *part. 1. lib. 8. c. 16. q. 10. col.* 980. sed solùm quòd possit, & debeat eo ipso esse suspectus de hæresi, eaque suspicio possit etiam esse de vehementi, si prudenti iudicio ita ferant, ac postulent circunstantiæ personæ, & loci, & temporis, & modi, quo dicti libri fuerint retenti, vt notant Pegna, & Azor. *locis citatis*, & Grass. *lib. 4. dec. c.* 18. *n.* 49. ita enim declarat ipsemet Pius IV. *Extrauag. alia, Dominici gregis.* quæ habetur ad Indicem librorum prohibitorū, & ad finem Directorij Inquisitorum, *pag.* 131. vbi de iis, qui legerint, aut habuerint libros, vel scripta propter hæresim, vel falsi dogmatis suspicionem damnata, non solùm asserit, quòd incidant ipso iure in pœnam excōmunicationis; sed etiam quòd eam ob causam possit in illos inquiri, & procedi tanquam in suspectos de hæresi. Et sine dubio si ipsa positiua habitio, & retentio huiusmodi librorum non facit verè Hæreticum, aut conuictum de hæresi; sed solùm suspectum, vt asserit Pius IV. *Extrauag. cit.* potiori ratione id non faciet sola nō facta traditio, & non facta consignatio Inquisitori, aut Episcopo. Et ratio est; quia, vt dicitur cap. *Litteras. de præsumption.* solæ præsumptiones, & coniecturæ, aut indicia, quantumuis magna, & vehementia, non faciunt hominem verè criminosum, vel damnabilem, vt crimi-

14\. *Et propter excommunicationem Bullæ Cœnæ etiam incurrit excōmunicationē Indicis librorum.*

nosum, donec ex illis causa sit meliùs cognita, & crimen veriùs deprehendatur. Imò fieri potest, vt huiusmodi libri apud aliquem reperiantur, qui tamen propterea non veniat vllo modo in suspicionem de hæresi, vt notat Pegna *com. 3. cit. §. An autem hæc suspicio. pag. 93.* vt, verbi gratia, si quis sit planè imperitus etiam legendi, si libros accepit ex hæreditate, vel occlusos simul cum mercibus, eásque nondum exsoluit; si sit moribus quoad omnia probatissimis, & in quem nullius suspicio vnquam cadat de aliqua improbitate, &c. qua enim ratione si res furtiua reperiatur apud aliquem, qui alioqui sit optimæ famæ, & nunquam alias sit furatus, nõ propterea facit illum præsumi furem, vt scripserunt Baldus, & Imola *in l. fin. ff. de hered. instit.* & apud Pegnam *loco cit.* ita & libri hæretici, si fortè reperiantur apud aliquem, qui alioqui opinione omnium sit bonus Catholicus, non propterea facient illum præsumi Hæreticum, & multò minùs iustè puniri, & publicari, tanquam Hæreticum. Vnde, quod asserunt dicti Pontifices Iulius III. & Pius IV. Constitutionibus iam citatis, solùm de iis intelligi debet, qui verè sunt criminosi, & culpabiles in retinendis libris hæreticis, iisque non tradendis, & consignandis Inquisitoribus, aut Episcopis: & ex hoc crimine rectè potest vlteriùs contra illos procedi, & inquiri de hæresi: & quando hæc fuerit in illis sufficienter probata, & deprehensa, rectè possunt, ac debent publicari tanquam Hæretici; & declarari, quòd verè incurrerint omnes sententias, & omnes pœnas Hæreticorum, sicut præcipitur in dictis Constitutionibus.

15. *Et potest etiã haberi tanquàm fautor Hæreticorum.*

Et si fortasse ipsa hæresis non satis in illis deprehendatur, poterit haud difficilè deprehendi crimen aliud hæresi proximum; quòd, scilicet, sint fautores Hæreticorum, si, nimirum, hęc librorum habitio, & retentio cedat illis in fauorem, in quantum Hæretici sunt, vt subdit Pegna *in Directorio Inquisitorum, part. 2. com. 3. cit. §. Illud non omittam. pag. 93.* nam in Concilio Constantiensi *sess. 15.* simile quid statuitur pro conquirendis, & comburendis per Ordinarios Opusculis, & Tractatibus Ioannis Hus, dũ præcipitur, vt diligentissimè conquirantur, non modò per censuram ecclesiasticam, sed etiam per adiectionem pœnæ fautoriæ ipsius hæresis: quia, scilicet, qui illos obstinatè retinent, & tradere, & consignare omninò renuunt, rationabiliter possunt præsumi, quòd illi faueant, & per consequens etiam puniri, vt fautores Authoris hæretici.

16. *Imagines Hæreticorum non sunt habenda.*

Et eandem ob causam, neque etiam possunt fingi Hæreticorum imagines, aut erigi illorum statuę, nisi fortè ad ignominiam, & infamiam: vt si quis, verbi gratia, pingat Lutherum in Inferno ardentem, aut ventri, & crapulæ indulgentẽ; & præ nimio cibo, & potu animam exhalantem; & alioqui si quis pingat, vel apud se habeat quasi in honorem huiusmodi imagines, poterit esse suspectus de hæresi, & reputari tanquàm fautor, aut credens Hæreticorum, vt notat Azor. *part. 1. lib. 8. cap. 16. in fine.*

17. *In aliis libris Hæreticorum, qui permittũtur, delenda sunt nomina, & expurgandi errores per ipsos Episcopos, & Inquisitores.*

Quoad alios verò libros Hæreticorum, qui permittuntur, duo monet idem Azor. *eodem cap. 16. q. 17.* id est, vsu esse inductum, vt deleantur Authorum nomina, vel saltem addatur, quòd sint libri Authoris damnati; & præterea quæ in illis sunt expurganda, & corrigenda, non esse expurganda, & expungenda ab vnoquoque authoritate priuata; sed solùm ab Inquisitoribus, aut Episcopis opera, aut consilio Catholicorũ Theologorum prout præscribitur *in regulis Indicis*; vel saltem si ab his sit facta expurgatio, & correctio legitima in aliquibus exemplaribus, ad modum, & formam illorum esse posteà faciendam etiam in aliis. Et hæc eadem etiam habet Alter. *de excommun. Bulla Cœnæ, cap. 6. §. Rursus postulabit quis. pag. 471. col. 1. in fine*: hoc enim ipso, quòd quis est Hæreticus, iustè punitur, vt eius nomen, vel nullo modo legatur, etiam in iis, quæ scripsit alioqui bona, & vtilia, vel solùm legatur cum nota hæresis, & damnationis.

18. *Imprimentes libros hæreticos sunt excommunicati in Bulla Cœnæ: & quinam intelligantur per imprimentes.*

Excommunicantur præterea in eadem Bulla Cœnæ etiam imprimentes scienter, & sine authoritate Papæ, & Sedis apostolicæ libros Hæreticorum hæresim continentes, vel de religione tractantes, & nomine imprimentium omnes comprehenduntur, qui proximè ad impressionem cooperantur, vt notat Sanchez *lib. 2. c. 10. n. 57.* Suar. *de fide, disp. 20. sect. 2. n. 24.* Sayr. *lib. 3. Thes. c. 5. n. 17.* Bonac. *de censuris, disp. 2. q. 5. puncto 4. n. 17.* Vgol. *de censur. Papæ reseruatis, par. 2. c. 1. vers. Imprimentes.* Graff. *lib. 4. decis. cap. 18. n. 5* &c. Et tales sunt ipse dominus, seu patronus Typographiæ, cuius mandato, & voluntate fiunt omnes impressiones; typorum compositores; qui typos compositos atramento attingunt; qui chartas madefaciunt; qui madefactas torculari supponunt; qui torcularia premunt, & similes. De Authore ipsius libri, vel de eo, qui tradit imprimendum, & curat imprimi, negat Vgolinus, esse certum, quòd comprehendatur: sed affirmat Suar. & Sanchez: quia reuerà est quasi primus motor, & primum principium, vnde impressio. De eo, qui facit expẽsas impressionis, affirmat Sayrus: sed negãt Suar. & Sanchez: quia nimis remotè concurrit, & reuerà non dicitur imprimere. Et sicut non comprehenduntur, qui vendunt typos, chartas, atramentum, & similia: ita nec qui tradunt pecunias pro illis emendis. Et reuera si huiusmodi expensæ solùm in hoc consisterent, vt quis mutuaret pecunias, verbi gratia, domino Typographiæ, vel alicui alteri, qui procuraret impressionem, rectè diceretur concurrere solùm remotè, & non incurreret in censuram: si quis tamen eidem domino Typographiæ, vel alteri daret pecunias, quasi in societatem negotiationis, & lucri, probabilissimũ videtur, quòd incurreret, sicut & ipse dominus, aut alius, qui librum traderet, & faceret imprimi; siquidẽ verè esset illius socius etiam in impressione mandanda, vel procuranda, & exequenda, vt ex se patet. De Correctore librorum affirmant Sayrus, & Graff. sed negat Vgol. Suar. & Sanchez; quia hic non imprimit; sed legit, & corrigit, quod impressum est: si tamen talis Corrector excusetur ex hoc, quòd non imprimit, non excusatur ex hoc alio, quòd legit librum Hæretici iam impressum, vt subdit Suar. & tam ipse, quam alij, qui faciunt expensas, qui vendunt chartam, atramentum, &c. possunt non excusari ex hoc alio capite, quòd sint fautores Hæreticorum, si, scilicet, ea omnia præstent in fauorem Authoris hæretici, & vt imprimatur, & prodeat eius liber, continens hæresim, aut tractans ex professo de religione, vt subdit Sanchez, *eodem n. 57. in fine.*

19. *Qui defendũt libros Hæreticorum, sunt excommunicati in Bulla Cœnæ.*

Denique excommunicantur in eadem Bulla Cœnæ, qui libros Hæreticorum iam dictos quomodolibet defendunt ex quauis causa publicè, vel occultè, quouis ingenio, vel colore, vt *ibi* dicitur, si, scilicet, facto aliquo illos defendant, ne veniant in manus Inquisitorum, vel ne comburantur; vel si defendant verbo; & asserant, & contendant, eos esse libros bonos, & vtiles, & nequaquam prohibendos, aut igni tradendos; vel si defendant scripto, & apologiam pro illis componant, etiamsi posteà apud se illam retineant, & occultent; non autem in lucem, & in publicum edant; vel si defendant solùm ad exercendum ingenium, disputatiuè, & probabiliter, vel etiam problematicè, vel ad finem meliùs, & profun-

diùs

diùs examinandi, & discutiendi rationes Hæreticorum; & ex intentione eas tandem reijciendi, & dubitationes tollendi, quæ possunt esse contra articulum fidei, & totam doctrinam erroris, & falsitatis redarguendi, & conuincendi: hæc enim omnia importantur particulis illis, *quomodolibet*, *ex quauis causa*, *publicè, vel occultè, quouis ingenio, vel colore*, vt videre est apud Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 10. n. 58.* & apud Suar. *disp. 20. de fide, sect. 2. n. 25.* & apud alios. Non tamen incurreret censuram Bullæ ex Vgolino *de censur. Papa reseruat. part. 2. cap. 1. vers. Defendentes. n. 2.* & Sanchez *ibidem*, qui solùm diceret: *Dempta heresi, hic liber est optimus.* quia hæc simplex laudatio, non est defensio. Nec qui laudaret, verbi gratia, stylum, aut ingenium Authoris, aut rerum dispositionem, aut acumen sententiarum, aut aliquid huiusmodi; dummodo tamen laudatio non esset tanta, vt redundaret simpliciter in ipsum Authorem, in quantum est Author totius doctrinæ, quæ continetur in libro; & in quantum Hæreticus est: vel etiam ita redundaret in totum librum, vt indicaret, vel inferret, eum esse simpliciter bonum, & non prohibendum, vel comburendum, vt notat Suar. *n. 25. cit.* quia in tali casu etiam laudatio esset defensio contra Inquisitores, & Prælatos Ecclesiæ, qui illum simpliciter damnant, vt malum; & prohibent, & comburunt vt noxium. Similiter ex eodem Sanchez *n. 58. cit.* non incurreret, qui solùm diceret, se velle defendere hunc, aut illum librum Hæretici; nec dum tamen aggrederetur defensionem: quia reuerà nondum defenderet, & censura Bullæ solùm est contra defendentes. Si tamen iactaret, se paratum ad defendendum contra quoscunque, eósque quodammodo prouocaret, qui contrà assererent, eum esse damnandum, verè incurreret: quia moraliter verè defenderet, sicut & miles, aut fortis armatus defendit castrum, quando illud custodit contra quoscunque volentes inuadere, etiamsi contra neminem actu pugnet, & simpliciter nullum repellat, vt subdit Sanchez *ibidem*.

DISPVTATIO XLVIII.

Quomodo in Tridentino Episcopis committatur facultas absoluendi ab hæresi: & qui veniant in tali decreto appellatione Episcopi.

1. *De fide est, quòd in Ecclesia sit potestas absoluendi ab heresi.*
2. *Sed hec potestas est reseruata soli Papæ.*
3. *Et reseruatio est solùm ratione excommunicationis, & censuræ; non autem ratione solius culpæ per se accepta.*
4. *Reseruatio excommunicationis trahit secum reseruationem etiam culpæ.*
5. *Excommunicatus per excommunicationem non reseruatam potest validè absolui a culpa, antequàm absoluatur ab excommunicatione, non autem si sit excommunicatus per excommunicationem reseruatam.*
6. *Peccatum heresis non est reseruatum, si per illud ex aliquo accidente non sit incursa excommunicatio.*
7. *Vel, si reseruatio excommunicationis sit sublata.*
8. *Decretum Concilij Tridentini, quod Episcopi possint absoluere ab heresi.*
9. *Episcopi titulares, & qui actualiter non habent episcopatum, & subditos, non gaudent facultate Concilij.*
10. *Qui habent episcopatum, in quo Tridentinum non est receptum, non gaudent priuilegiis, & facultate Concilij.*
11. *Si Tridentinum alicubi quoad vnum, aut alterum decretum tantummodo non sit receptum; sit verò receptum quoad alia, valent ibi illius fauores, & priuilegia.*
12. *Si Tridentinum, postquàm alicubi est receptum, abrogetur paulatim quoad onera; adhuc possunt ibi valere ipsius fauores, & priuilegia.*
13. *Episcopus tantùm electus, & confirmatus, non autem consecratus, gaudet facultate Concilij.*
14. *Etiamsi non sit Sacerdos.*
15. *Forum conscientiæ, & forum pænitentiæ non est idem: & quid sit aliquem absolui solùm in foro conscientiæ.*
16. *Archiepiscopus, dum visitat diœceses Suffraganeorum, potest pro illis gaudere facultate Concilij.*
17. *Archiepiscopus quando possit visitare diœceses Suffraganeorum.*
18. *Quid possit Archiepiscopus cum subditis Suffraganeorum, quando illos visitat.*
19. *Potest gaudere eadem facultate pro iisdem subditis Suffraganeorum in causis appellationis.*
20. *Archiepiscopus potest absoluere ab heresi iuxta facultatem Concilij, etiam Episcopos suffraganeos, cùm illorum sit Iudex ordinarius.*
21. *Capitulum, Sede vacante, vtrùm gaudeat facultate Concilij quoad absoluendum ab heresi.*
22. *Capitulum, Sede vacante, succedit Episcopo, etiam in iis, quæ illi conueniunt iure speciali ordinario, & non delegato.*
23. *Collegium Cardinalium, vacante Sede apostolica, non gaudet facultate Concilij quoad absoluendum, aut dispensandum in casibus occultis.*
24. *Neque Cardinales singuli in suis titulis.*
25. *Abbates, & qui habent diœcesim, & iurisdictionem quasi episcopalem, vtrùm gaudeant facultate Concilij concessa Episcopis.*
26. *Prælati regulares, qui habent iurisdictionem quasi episcopalem, non gaudent facultate Concilij.*
27. *Possunt tamen ex aliis concessionibus Summorum Pontificum absoluere etiam ab heresi, nisi dictæ concessiones renouentur quotannis in Bulla Cœnæ.*

NON est dubitandum, quòd in Ecclesia sit potestas absoluendi ab hæresi, cùm sit de fide, quòd Christus Dominus indefinitè, & sine vlla limitatione facultatem concesserit remittendi peccata, id est, omnia, & singula, quantumuis plurima, & quantumuis grauissima, quando dixit Ioan. 20. *Accipite Spiritum Sanctum. Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt.* vt patet ex Tridentino *sess. 14. cap. 3. de Sacramento Pœnitentiæ.* Neque in vsu huius potestatis fit vlla iniuria ipsi Christo, vt putarunt Nouatiani apud S. Ambrosium *lib. 1. de Pænit. cap. 2.* & hoc tempore asserunt Caluinistæ apud Maldonatum *in locum citatum Ioan. 20.* dum ex eo negant, esse in Ecclesia potestatem remittendi peccata per Sacramentum Pœnitentiæ; & specialiter Apostatas pœnitentes non esse ab Ecclesia recipiendos, quia potestas hæc est propria ipsius Christi, de quo dicitur Matthæi 9. *Filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata.* Contrà enim est ex Sancto Ambrosio *loco citato*: quia nullam iniuriam facit Christo, qui obedit illius mandato, & exequitur munus ab ipso commissum; imò contrà, maximam iniuriam illi facit, qui eius mandata rescindit, & commissum ab illo munus, ad illum ipsum refundit, vt faciunt Hæretici, qui non accipiunt Christi mandatum, 1. *De fide est, quòd in Ecclesia sit potestas absoluendi ab heresi.*

nec exequuntur munus commissum de remittendis peccatis; & vt patet ex Sancto Thoma *3. par. quæst. 64. art. 3. & 4.* bene potest causa principalis ad remittenda peccata in Sacramentis esse Deus, in quo est potestas authoritatis omninò independens ab omni alio; & causa instrumentalis per modum instrumenti coniuncti cum tali causa principali esse humanitas Christi, vel Christus, vt homo, in quo est potestas excellentiæ, & ministerium principale; & simul causa instrumentalis per modum instrumenti separati possunt esse etiam ipsi homines, qui habent potestatem ministerialem, & in virtute Christi Dei, & hominis, Sacramenta conficiunt, & dispensant, vt benè explicat Bellarm. *lib. 1. de Sacram. cap. 23. tom. 3.* & ideò etiam possunt per eandem potestatem ministerialem peccata remittere, quantumuis maxima, & grauissima, absque eo, quòd Christo, aut Deo iniuriam faciant, sibique vsurpent, vel potestatem authoritatis, quæ est propria Dei; vel potestatem excellentiæ, quæ est propria Christi.

2. *Sed hæc potestas est reseruata soli Papæ.*

Posito autem, quòd in Ecclesia sit potestas absoluendi ab hæresi, adhuc vlteriùs certissimum est, quòd hæc potestas non potest liberè exerceri ab vnoquoque ex Confessariis approbatis, cùm saltem in Bulla Cœnæ hæc absolutio strictissimè reseruetur soli Papæ, & nullus per alium, quàm per Romanum Pontificem, possit absolui, vt *ibi* dicitur, nisi in mortis articulo.

3. *Et reseruatio est solùm ratione excommunicationis, & censuræ; non autē ratione solius culpæ per se acceptæ.*

Sed hæc reseruatio non est intelligenda ratione ipsius culpæ quasi per se, & præcisè acceptæ; sed simul tantummodo cum excommunicatione, & censura, quam habet annexam; vt notat Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 8. n. 5.* & *cap. 11. n. 1.* & Suar. *disp. 21. de fide, sect. 4. n. 2.* & fusè, & ex professo *tom. 4. de Pœnit. disp. 29. sect. 2. n. 6. & seqq.* Vnde, quamuis reuerà, tam culpa, quàm censura sit reseruata, & iurisdictio tam sit sublata pro foro pœnitentiæ, & pro absolutione sacramentali, per quam solam absoluitur culpa, quàm pro foro externo, quod etiam potest sufficere ad absoluendam censuram, vtraque tamen non est reseruata nisi coniunctim: & sublata, vel non incursa reseruatione censuræ, verè intelligitur etiam sublata, vel non incursa reseruatio culpæ; non quidem quia ita postulet ipsa rei natura; & culpa non possit reseruari, non reseruata censura; vel censura non possit reseruari, non reseruata culpa: siquidem iurisdictio pro vno, & pro altero foro est verè diuersa, & vnaquæque ab altera est separabilis: & de facto Episcopi, & Prælati inferiores sæpè reseruant culpas sine censuris, & censuras sine reseruatione culparum, vt habet Nauar. *in Man. cap. 27. n. 261. §. Decimò dico.* Sed, quia ita fuit hucusque cõmuniter seruatum à Summis Pontificibus, vt pro supremo animarum regimine, quod ipsi habent, non reseruarint nisi crimina grauiora, & habentia censuras annexas; & culpas non reseruarint, nisi coniunctim cum ipsis censuris, & quasi dependenter ab illis. Et hic vsus iam ita inualuit quasi pro lege, vt quamuis verba Pontificis solùm exprimant, verbi gratia, reseruationem censuræ; adhuc tamen censeri debeant trahere secum reseruationem culpæ, vt notat Suar. *de pœnit. disp. 29. sect. 2. cit. n. 11. pag. 438.* & ideò tam hæc, quàm illa, absoluatur omninò nulliter, si fortè absoluatur, siue ex ignorantia, & bona fide; siue ex malitia, & mala fide, à non habente iurisdictionem, & facultatem. Et in hac re benè est aduertenda diuersitas inter excommunicationem, v.g. & censuram non reseruatam, & inter reseruatam, vt habet Suar. *ibid. n. 10.* nam excommunicatio, quando non est reseruata, solũ prohibet absolui culpam, antequam absoluatur excommunicatio; non tamen irritat absolutionem culpæ, si fortè detur à Confessario quomodocunque, & siue ex bona, siue ex mala fide ante absolutionem excommunicationis, & bona fide recipiatur à pœnitente: & ideò, qui bona fide est sic absolutus, quando posteà aduertit erratum Confessarij, solùm tenetur procurare absolutionem ab excommunicatione, si illam non habuit; non autem tenetur iterum confiteri illud peccatum, vt communiter dicitur *in materia de excommunicatione*: & subdit Suar. *eodem n. 10.* at verò excommunicatio, quando est reseruata, non solùm prohibet; sed etiam irritat absolutionem culpæ, si fortè detur ex ignorantia, & bona fide à Confessario, & bona fide recipiatur a pœnitente ante absolutionem excommunicationis; & qui est sic absolutus, omninò tenetur iterum confiteri, & iterum absolui. Eiúsque discriminis illa est ratio: quia reseruatio censuræ ex communi vsu Ecclesiæ, qui iam, vt diximus, habet vim legis, trahit secum reseruationem etiam culpæ, pro qua est incursa censura, & ablatio iurisdictionis pro foro censuræ est simul ablatio iurisdictionis pro foro culpæ.

4. *Reseruatio excommunicationis trahit secum reseruationem etiam culpæ.*

5. *Excommunicatus per excommunicationem non reseruatã, potest validè absolui à culpa, antequã absoluatur ab excommunicatione; nõ autẽ si sit excommunicatus per excõmunicationẽ reseruatam.*

6. *Peccatum hæresis nõ est reseruatũ, si per illud ex aliquo accidente non sit incursa excõmunicatio.*

Atque ex hoc, quod communiter reseruatio culpæ per Bullas, aut per Canones pontificios semper est simul cum reseruatione censuræ, rectè inferunt Suar. & Sanchez *locis citatis* ex communi sententia, quòd si censura in aliquo casu non incurratur, vel quomodocunque tollatur illius reseruatio, & detur facultas alicui pro illa absoluenda, eo ipso peccatum, quod alioqui habet illam annexam, non est reseruatum; & potest absolui à quolibet, vel saltem illi non est reseruatum, cui reseruatio censuræ est ablata, & cui est data facultas ad illam absoluendam.

7. *Vel si reseruatio excommunicationis sit sublata.*

Et hac ratione si quis incidat, verbi gratia, in culpam hæresis, sed ignoret, quòd ipso iure habeat annexam excommunicationem, & ideò ex hac ignorantia verè excusetur, ne illam incurrat, culpa hæresis non est in illo censenda reseruata, & liberè: & licitè potest absolui à Confessariis quibuscunque, & si quis incidat simul in culpam hæresis, & in censuram; sed tollatur pro illo reseruatio censuræ, & huic Confessario, verbi gratia, detur facultas, vt eum absoluat à censura incursa per culpam hæresis, hoc ipso censeri debet etiam sublata pro illo reseruatio culpæ hæresis; & hic Confessarius potest illum absoluere etiam a culpa. Et ratio est ex iisdẽ Authoribus: quia, quemadmodum reseruatio culpæ ab ipso initio, &, vt sic dicam, in primo fieri, solùm fuit coniunctim cum reseruatione censuræ, non autem per se, & seorsim ab illa: ita & postea quandiu durat, & est, vt sic dicam, in conseruari, solùm durat, & conseruatur coniunctim cum illa; & eo ipso, quòd illa tollitur, & non ampliùs durat, hæc etiam tollitur, & non ampliùs durat.

Stante igitur strictissima reseruatione peccati hæresis, & excommunicationis per illud incursæ ad solum Papam, vt *paulo ante* retulimus ex Bulla Cœnæ, illud *hoc loco* explicandũ proponimus, quomodo, & quibus, & cum quibus limitationibus in Tridentino, hoc est, ab ipso Põtifice, cuius auctoritate illud est celebratũ, & confirmatũ, & promulgatum, concedatur facultas absoluendi ab hæresi: & posteà quærenius, vtrũ hæc facultas adhuc vigeat, & licitè valeat vsurpari, & exerceri ab iis, quibus cõceditur; an verò reuocetur quotannis per iteratam reseruationem in Bulla Cœnæ, & per expressam derogationem ad quasuis alias concessiones, quibuscunque, & quomodocunque, & per quoscunque factas, etiam per ipsos Summos Pontifices, & per Sedem apostolicam, & per decreta cuiusuis Concilij, vt *ibi* dicitur.

Et

8. *Decreti Concilij Tridentini, quid Episcopi possint absoluere ab hæresi.*

Et quidem Tridentinum *sess. 24. cap. 6. de reformat.* dat primò facultatem Episcopis dispensandi in omnibus irregularitatibus, & suspensionibus ex delicto occulto prouenientibus, excepta ea, quæ oritur ex homicidio voluntario, & exceptis aliis, quæ sunt deductæ ad forum contentiosum. Et deinde dat facultatem iisdem Episcopis absoluendi in foro conscientiæ, & imposita salutari pœnitentia in quibuscunque casibus occultis, etiam Sedi apostolicæ reseruaris, quoscunque delinquentes sibi subditos in diœcesi sua per se ipsos, aut per Vicarium ad id specialiter deputandum; & præterea idem permittit in crimine hæresis in eodem foro conscieotiæ, ipsis tantùm Episcopis, non autem illorum Vicariis. In quo decreto singulæ ferè particulæ indigent explicatione: vt, verbi gratia, qui sint intelligendi nomine Episcoporum, quibus facultas conceditur; & qui nomine subditorum; & quid sit absolutionem illis impendi in foro conscientiæ, & in diœcesi sua; & quid delictum hæresis debere esse occultum; & quid, debere absolui per ipsum Episcopum, & non per Vicarium.

9. *Episcopi titulares, & qui actualiter nō habēt episcopatū, & subditos, nō gaudent facultate Concilij.*

Primò igitur, nomine Episcoporum certum est, quòd veniunt omnes illi, quamuis non soli, qui sunt consecrati, dummodo habeant episcopatum, & subditos. Ita Suar. *tom. 5. de censuris, disp. 41. sect. 2. n. 7.* & Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 11. n. 3.* quia facultas nun conceditur ratione solius gradus, & dignitatis; vel in ordine ad omnes fideles; sed solùm in ordine ad proprios subditos, vt patet manifestè ex textu. Atque ita excluduntur Episcopi titulares, & qui renunciauerunt episcopatum, & actualiter non habent subditos.

10. *Qui habet episcopatum, in quo Tridentinum nō est receptum, non gaudet priuilegiis, & facultate Concilij.*

Et præterea rectè addit Garzias *part. 7. de beneficiis, cap. 11. n. 23.* & Suar. *loc. cit. n. 6.* ex declaratione sacræ Congregationis Concilij, quæ etiam habetur in impressis *ad illud caput 6. sess. 24.* non gaudere hac facultate illos Episcopos, in quorum episcopatibus non est promulgatum, & receptum Tridentinum: quia par ratio debet esse fauorum, & onerum; & ideò vbi onera, & decreta Cōcilij non sunt recepta, nec habent locum; neque etiam censeri debent habere locum ipsi fauores, quos sine dubio ab ipso initio non aliter voluit, & intendit concedere ipsum Concilium, & ipse Pontifex approbator, & confirmator Concilij.

Si tamen alicubi Concilium esset receptum communiter quoad omnia; sed solùm quoad aliquod onus, aut decretum speciale non esset receptum; adhuc posset censeri, quòd in illo loco valerent fauores; & quòd Episcopus illius loci posset gaudere hac facultate absoluendi ab hæresi, vt subdit Sanchez *cap. 11. n. 3. cit.* quia etiam in aliis potest contingere, vt alicubi lex aliqua non recipiatur quoad vnam, aut alteram partem; recipiatur verò quoad alias: & in tali casu potest ibi valere etiam quoad fauores, ipso, scilicet, legislatore, & Principe suspendente, ac reuocante suam legem quoad eas partes, quas videt non esse receptas à subditis; & relinqoente quoad alias partes, inter quas numerantur etiam priuilegia, & fauores, vt communiter dicitur *in materia de legibus*.

11. *Si Tridentinum alicubi quoad vnū, aut alterum decretū tantummodo nō sit receptū, sit verò receptū quoad alia, valent ibi illius fauores, & priuilegia.*

Et idem esset ex eodem Sanchez *ibidem*, si Tridentinum, postquàm esset alicubi simpliciter receptum quoad omnia, posteà tamen processo temporis solùm abrogaretur quoad onera, per contrariam consuetudinem legitimè continuatam, & præscriptam; non autem abrogaretur quoad fauores: quia enim ad illos iam fuit semel ius acquisitum per receptionem totius Concilij; & consuetudo contraria non est inducta circa illos; sed solùm circa onera, omninò videntur debere manere in sua vi, & non esse abrogati etiam ipsi per consuetudinem inductam, cùm per hanc illud solùm abrogetur, circa quod, vel de quo ipsa inducitur. Et cùm abrogatio, vel derogatio legis per contrariam consuetudinem solùm efficiatur, & habeat vim ab ipso legislatore, & Principe, quo sciente, & tacitè approbante illa inducitur, & lex tollitur, vt videre est apud Suar. *lib. 7. de legibus, cap. 18. n. 3. & seqq.* & apud omnes communiter *in materia de legibus*, & nos etiam diximus *lib. 5. disp. 39. num. 15.* omninò est dicendum, quòd possint manere fauores alicuius legis, aut Concilij, sublatis, & abrogatis oneribus eiusdem legis, aut Concilij per consuetudinem, si hæc est inducta sciente, & approbante Principe, & Pontifice pro solis abrogandis oneribus, & non pro fauoribus.

12. *Si Tridentinū, postquàm alicubi est receptum, abrogatur pauiatim quoad onera, adhuc possūt ibi valere ipsius fauores, & priuilegia.*

Neque ex eo, quòd ab initio promulgationis Concilij in aliqua diœcesi non possint recipi, & valere soli fauores, oisi simul recipiantor, & valeant etiam onera, & hæc sit æquissima, & iustissima mens, & intentio ipsius Coocilij, & Papæ illud promulgantis, & proponentis, vt simul vtraque valeant, si simul recipiantur; vel vt vtraque simul non valeant, si non simul recipiantur, vt *paulo antè* diximus *n. 10.* potest inferri, quòd necessariò debeat idem censeri etiam in casu abrogationis post receptum, & seruatum alicubi per aliquod tempus totum Concilium, & post admissa æqualiter tam onera, quam fauores: nam eo ipso, quòd ponitur sciente, & approbante, vel permittente Pontifice esse inducta consuetudo pro abrogandis solis oneribus; & eodem sciente, & approbante, vel permittente ponuntur esse relicti fauores in sua vi, (in quo tantùm casu nunc loquimur,) clarissimè constat, quòd mens, & intentio Pontificis pro casu abrogationis non fuit æqualiter, & simul pro vtrisque, vel abrogandis, vel relinquendis, cùm verè permiserit abrogari onera, & relinqui fauores, dum permisit induci, continuari, & legitimè præscribi consuetudinem contra illa: & nihil significauit, aut innouauit circa hos; sed illos reliquit in suo esse, suáque vi, quam primò obtinuerunt, & habuerunt ab ipso initio promulgationis, & receptionis: secùs verò esset, si, dum onera abrogantur per consuetudinem, statueretur, & innooaretur aliquid à Papa etiam circa fauores: quia in tali casu standum omninò esset huiosmodi innouatiooi: & si declararentur per Constitutionem, vel aliquo alio modo reuocari fauores à Papa, eo ipso, quòd abrogarentur obligationes per contrariam consuetudinem; negari non posse, quin declaratio esset iusta, & rationabilis, eáque posita non possent censeri manere fauores in sua vi, quando obligationes, & onera iam cessassent, & essent sublata, & abrogata per contrariam consuetudinem.

13. *Episcopus tantùm electus, & confirmatus; non autem consecratus, gaudet facultate Concilij.*

Posito verò, quòd Episcopus habeat diœcesim, & episcopatum, & in illo sit promulgatum, & receptum Concilium Tridentinum, vt diximus, satis est ad hoc, vt gaudeat facultate absoluendi ab hæresi, si solùm sit electus, & confirmatus; non autem requiritur, vt sit consecratus, vt notat Suar. *tom. 4. de pœnit. disp. 30. sect. 2. n. 4.* & *tom. 5 de censuris, disp. 41. sect. 2. n. 7.* & Sanchez *lib. 8. de matrimonio, disp. 2. n. 11.* & *lib. 2. in Decal. cap. 11. n. 3.* quia reuerà etiam Episcopus electus, & confirmatus, & nondum consecratus habet ea, quæ sunt iurisdictionis in suos subditos, iuxta cap. *Transmissam. de elect.* Et certum est, quòd facultas absoluendi ab hæresi, de qua loquimur, & tollendi censuram, & simul cum illa reseruationem culpæ, non est ordinis episcopalis; sed solùm iurisdictionis.

Imò ex eodem Sanchez *lib. 2 in Decal. cap. 11. n. 3.* 14.

cit.

Etiamsi non sit Sacerdos.

cit. neque etiam requiritur, vt talis Episcopus sit Sacerdos, siquidem absolutio non est necessarium, vt sit à culpa, & sacramentalis, & in foro pœnitentiæ, & confessionis; quo modo non potest esse nisi à Sacerdote; sed satis est, si sit ab excommunicatione, & censura, qua ablata potest deinde culpa sacramentaliter absolui à quolibet Confessario, cùm non maneat ampliùs reseruata, vt diximus *paulo antè, n.3.* Et quamuis facultas hæc absoluẽdi ab hæresi, solùm sit pro foro conscientiæ, vt expressè habetur ex verbis Concilij; non tamen propterea requirit ne-

15. *Forum conscientiæ, & forum pœnitentiæ non est idem: & quid sit aliquẽ absolui solùm in foro conscientiæ.*

cessariò Confessionem sacramentalem, cùm forum conscientiæ non sit idem, atque forum pœnitentiæ, vt notat Sanchez *n.3.cit.* & *n.12.* & *lib.8. de matrimon. disp.34 n.29.* & Suar. *disp.21. de fide, sect.4.n.5.* Et quando dicitur absolutio solùm dari in foro conscientiæ, solùm intelligitur ad excludendum forum externum, in quo absolutio sic data non suffragatur; non autem ad includendum necessariò forum pœnitentiæ, & sacramentale, vt etiam notat Nauar. *conf.11.n.2. de priuileg. lib.5.* Rodrig. *in quæstionib. regular tom.1. quæst.61. art.10.* Graff. *lib.1.cap.13.n.32.* Sanchez *de matrim. lib.8 disp.34.n.29.* & *lib.2. in Decal. cap.11.n.12* Suar. *de censur. disp 41. sect.2.n.12.* & *tom.2. de relig. lib.6. de voto, cap.16.n.4. pag.763.* Auila *de censur. part.1. cap.7. disp. 3. dub. 13.* & alij apud Garziam *de benef. part.11. cap.10.n.138.* Et hinc fit ex eodem Nauar. *in Man. cap.27.n.41.* & S. Antonino *part.3. tit.24. cap.77. initio,* vt possit aliquis Iudex non Sacerdos absoluere à censuris in foro conscientiæ, etiamsi non possit absoluere in foro pœnitentiæ: quod idem modò asserimus de Episcopo electo, & confirmato; sed nondum Sacerdote pro absolutione ab hæresi in foro conscientiæ iuxta facultatem Concilij, vt etiam notat Nauar. *conf. 11. cit. de priuileg. lib.5.* & Suar. & Sanchez *locis citatis.*

16. *Archiepiscopus, dum visitat diœceses Suffraganeorũ, potest pro illis gaudere facultate Cõcilij.*

Et à fortiori censendus est eadem facultate absoluendi ab hæresi gaudere Archiepiscopus non solùm pro subditis suæ diœcesis; sed etiam pro subditis Episcopi suffraganei, quando visitat illius diœcesim, prout illi præscribitur *cap.1. de censibus, in 6.* & *in Tridentino, sess.24. cap.3. de reformat.* id est, postquàm plenè visitauit diœcesim propriam, & postquam in Concilio prouinciali causa est cognita, & approba-

17. *Archiepiscopus quando possit visitare diœceses Suffraganeorũ.*

ta pro visitandis diœcesibus comprouincialium, vt *ibi* dicitur: certum enim est, quòd dum visitat huiusmodi diœceses Suffraganeorum, habet in illis iurisdictionem episcopalem superiorem iurisdictione proprij Episcopi, vt notat Suar. *tom.4. de pœnit. disp. 30. sect.2 n.8.* & *tom.5. de censuris, disp.4. sect.2.n.12.* Henriq. *lib.6. de pœnit. cap.14.n.9.* Sanchez *lib.2. in Decal. cap.11.n.6.* & *lib.4. cap.38.n.13.* & alij apud ipsum. Quod intelligitur saltem in foro pœnitentiæ, & per absolutionem sacramentalem, quæ specialiter illi conceditur, dum visitat, *cap. fin. de censib. in 6.* vbi dicitur, quòd possit, dum visitat, subditorum Suffraganeorum confessiones audire, & confitentes absoluere, & pœnitentiam salutarem illis iniungere. Vnde, quamuis fortasse non possit Archiepiscopus, etiam dum visitat, dispensare in irregularitate cum dictis subditis Suffraganeorum, vt notat Suar.

18. *Quid possit Archiepiscopus cum subditis Suffraganeorum, quando illos visitat.*

de censur. disp.41. sect.2.n.12. nec dispensare in votis, vt idem habet *tom.1. de relig. lib.6. de voto. cap.10.n.9.* Sayr. *lib. 6. Clauis regia, cap.11.n.8.* Sanchez *lib.4. in Decal. cap. 38. n. 14.* nec dare litteras dimissorias ad Ordines ex Franco *in cap. fin. cit. de censib. in 6.* Suar. & Sanchez *locis citatis*, nec dispensare in impedimentis matrimonij episcopalibus ex Suario *ibidem*, nec dispensare cum illegitimis ex Ioan. Andrea, & Panorm. *in cap. Ad extirpanda. de filiis Presbyt.* & Sanchez *n. 14. cit.* & vno verbo non possit aliquid facere, quod specialiter non sit sibi concessum, ex eodem Suar. & Sanchez cit. benè tamen potest absoluere illos ab hæresi, iuxta facultatem Concilij, cùm hæc absolutio possit præstari etiam sacramentaliter, & in foro pœnitentiæ, quamuis Concilium id non requirat, vt diximus *n.15.* & iurisdictio pro foro pœnitentiæ sit specialiter concessa Archiepiscopo, dum visitat, *cap. fin. cit. de censib. in 6.*

19. *Et prætereà potest gaudere eadem facultate pro iisdem subditis Suffraganeorũ in causis appellationis.*

Extra tempus verò dictæ visitationis non potest gaudere dicta facultate absoluendi ab hæresi dictos subditos Suffraganeorum, nisi in iis casibus, in quibus iurisdictio ad ipsum deuoluitur per viam appellationis iuxta cap.1. *de offic. legat.* & cap. *Duo. de officio Ordinarij.* Si quis enim ex Episcopis suffraganeis indebitè neget dictam absolutionem ab hæresi alicui ex suis subditis, humiliter, & modo debito illam petenti, licitè potest per appellationem adire Archiepiscopum, aut eius officium implorare, vt vel ipsemet eum absoluat, vel faciat, vt absoluat Episcopus suffraganeus, vt benè explicat Sanchez *lib.3. de matrim. disp.10.n.20. & seqq.* & *lib.4. in Decal. cap. 38. num.12.*

20. *Archiepiscopus potest absoluere ab hæresi iuxta facultatem Cõcilij, etiam Episcopos suffraganeos, cùm illorum sit Iudex ordinarius.*

Et quod dicimus de Archiepiscopo pro absoluendis subditis Suffraganeorum, potiore ratione debet intelligi pro absoluendis ipsis Suffraganeis, si fortè indigeant tali absolutione, eamque velint habere ab Archiepiscopo: nam de iure communi est Iudex ordinarius omnium Episcoporum suæ prouinciæ, cap. *Quia cognouimus. 10. quæst.3.* & cap. *Pastoralis. de officio Ordinarij.* & aliis Iuribus apud Quarantam *in Summa Bullarij, verb. Archiepiscopi authoritas, n.10. pag. mihi 43.* & ex Sylu. *verb. Archiepiscopus, initio.* & Hostiensi apud ipsum, habet pinguius ius in ipsos Episcopos suffraganeos, quàm in eorum subditos; & indifferenter cognoscit de causis ciuilibus contra ipsos, si subditi illos conueniant; & de criminibus paruis liberè potest eos punire, cap. *Quia cognouimus. cit. 10. quæst. 3.* & cap. *Sacro. de sentent. excommunicat.* & notat Panormit. *in cap. Pastoralis. n.2. de offic. Iud. ordin.* & Sylu. *verb. Archiepiscopus, n.1.* & Sanchez *lib. 4. in Decal. cap. 38.n. 16.* & pro iis causis, quas cognoscit liberè potest illis comminari, & inferre censuras, *cap.1. §. fin. de offic. ordin. in 6.* & apud Quarant. *loco citat. n.8* & ideò quam facultatem potest exercere in subditos dictorum Suffraganeorum, potiori ratione potest exercere in subditos suffraganeos, non solùm dum visitat; sed absolutè etiam extra tempus visitationis, vt volunt multi apud Sanchez, *lib.4. cap.38.n. 16. cit.* cum quibus id admittit etiam ipse tanquam probabile, & tutum sufficienter, qui etiam *eodem cap.38.n.9.* & *lib. 2. cap.11 n.6. in fine*, addit, id esse verum, etiamsi Archiepiscopus nondum receperit pallium, cùm possit etiam tunc exercere illa, quæ sunt iurisdictionis, vt notant Hostiensis, & Canonistæ communiter in cap. *Suffraganeis. de elect.* & apud Sanchez *eodem n.9.* nisi fortè aliqua specialiter sint illi prohibita, vt est, verbi gratia, conuocare Concilium prouinciale, & exercere, quæ sunt Ordinis episcopalis, cap. *Quod sicut. §. Super eo. de elect.*

21. *Capitulum, Sede vacante, vtrũ gaudeat facultate Concilij, quoad absoluendum ab hæresi.*

De Capitulo, Sede vacante, non constat inter Doctores, vtrùm gaudeat hac facultate Concilij quoad absoluendum ab hæresi: nam Suar. *tom.4. de pœn. disp.30. sect.2.n.4.* probabiliùs putat, quòd gaudeat quoad ea, quæ fieri possunt per Vicarium specialiter deputatum, cùm de iure communi succedat in iurisdictione Episcopi, cap. *His, quæ.* & cap. *Cum olim. de maior. & obed.* idque in specie intelligatur quoad facultatem absoluendi à reseruatis, vt notat Gloss. *in cap.2. Ne Sede vacante.* & *in cap. vnicum, de maior. & obed. in 6.* & *in cap. Ad abolendam. de Hæret.*

Per

Per id verò, quod addit *eo loco* Suar. gaudere Capitulum facultate Concilij quoad ea, quæ possunt fieri per Vicarium, videtur excludere absolutionem ab hæresi, cùm hæc ex verbis Concilij solùm sit facienda per ipsum Episcopum, & non per Vicarium; & sic illum intelligit, & citat Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 11. n. 4.* Imò idem Suar. *tom. 5. de censur. disput. 41. sect. 2. n. 13.* etiam excludit idem Capitulum, Sede vacante, à dicta facultate Concilij quoad dispensandum in irregularitate: quia id specialiter conceditur ipsis Episcopis: non autem inferioribus habentibus iurisdictionem ordinariam, & quasi episcopalem, vt habetur in declarationibus sacræ Congregationis *ad illud ipsum capitulum 6. sess. 24.* ac proinde illis solis conceditur priuatiuè quoad omnes alios, & per consequens etiam priuatiuè quoad Capitulum, Sede vacante, cùm præsertim hoc non succedat Episcopo in iis, quæ illi conueniunt iure extraordinario, vt certè conuenit hæc facultas.

Contrà verò Garzias *de benef. part. 5. cap. 7. n. 41. & part. 7. cap. 11. n. 21.* Bonac. *de censur. disp. 1. q. 3. punct. 2. n. 1. pag. 363. tom. 1.* Reginal. *lib. 3. num. 29. §. Quartum est.* Henriq. *lib. 6. de pœnit. c. 16. n. 1. & lib. 14. de irregular. c. 18. n. 2. & cap. 20. n. 1.* Rodriq. *in quæst. regular. tom. 1. quæst. 61. art. 9.* Petrus de Aragona 2. 2. *quæst. 88. art. 12. concl. 5.* Sanchez *lib. 8. de matrim. disputat. 2. n. 10. & lib. 2. in Decal. cap. 11. n. 4.* sentiunt, Capitulum, Sede vacante, verè gaudere hac facultate absoluendi etiam ab hæresi; & potiori ratione ab aliis casibus occultis; & dispensandi in irregularitatibus ex delicto occulto prouenientibus, vt dicitur in verbis Concilij: quia, quamuis Capitulum non succedat Episcopo in iis, quæ illis conueniunt iure speciali delegato, vel ex commissione specialiter illi facta, de quibus potest videri Sylu. *verb. Capitulum, n. 3. & 4.* succedit tamen in iis, quæ conueniunt iure speciali ordinario, vt tradit Panormit. *in c. Verum. n. 9. de foro comp.* Felin. *in cap. Eam te. n. 17. de rescriptis*, & ex illis Sanchez *lib. 8. de matrim. disp. 2. n. 10. cit.* & talis est hæc tota potestas dispensandi, & absoluendi, cùm non detur personæ; sed dignitati, & officio in perpetuum, quod signum est potestatis ordinariæ, & non delegatæ, vt videre est apud eundem Sanchez *lib. 2. de matrim. disp. 40. n. 14.* neque dicatur in verbis Concilij, quòd detur Episcopis, tanquàm delegatis Sedis apostolicæ: quod esset signum potestatis delegatæ, quamuis esset in perpetuum ex Gloss. *in cap. Ad abolendam. de Hæret.* Panorm. *ibidem, n. 9.* & aliis apud Sanchez *n. 10. cit.* Neque obstat in contrarium, inquit Sanch. *ibidem*, declaratio Cardinalium, quòd dicta facultas in Tridentino concedatur Episcopis priuatiuè quoad omnes alios Prælatos inferiores: tum, quia de tali declaratione non constat authenticè, neque est promulgata tanquàm iuridica, & habens vim legis: tum, quia non est intelligenda excludere Capitulum, quod, Sede vacante, ferè in omnibus est loco Episcopi, & specialiter quoad facultatem absoluendi, vt indicauimus *n. 21.* etiam ex Suar. sed solùm excludere alios, qui non veniunt appellatione Episcopi.

22. *Capitulum, Sede vacante, succedit Episcopo etiam in iis, quæ illi conueniunt iure speciali ordinario, & nō delegato.*

Poterit autem Capitulum dupliciter exequi hanc potestatem, & impertiri huic, vel illi Hæretico absolutionem ab hæresi in foro conscientiæ ex eod. Sanchez *lib. 2. in Decal. c. 11. n. 4. cit.* Primò, delegando aliquem specialissimè pro singulis vicibus ad talem absolutionem: quod posse fieri, & non esse contra Concilium, affirmat Sanchez *ibidem, n. 23.* Et deinde eo modo, quo idem Capitulum exequitur communiter cætera ex Tridentino *sess. 24. cap. 16. de reformat.* id est, vt auditis Canonicorum suffragiis super absoluendo, vel non absoluendo, verbi gratia, hoc Hæretico, factóque decreto de absoluendo, Præses, aut Vicarius Capituli nomine totius Capituli eum absoluat, vt etiam tradit Garzias *p. 7. c. 11. n. 22.* sic enim etiam Tribunal sanctæ Inquisitionis, cuius potestas est penes multos, non autem solùm penes aliquem vnum, postquàm cognouit causam, verbi gratia, huius Hæretici, committit Commissario, vt eum absoluat nomine totius Tribunalis; & hoc modo ipsum Tribunal verè illum absoluit per Commissarium.

Atque hæc omnia possunt admitti, vt valdè rationabilia, si absolutio ab hæresi committitur Episcopis, vt præstanda aliquo modo etiam per Vicarium; non autem solùm per se ipsos, de qua re agemus *infrà* magis ex professo *disp. 50. n. 16.*

23. *Collegium Cardinaliū, vacante Sede apostolica, nō gaudet facultate Concilij quoad absoluendum, aut dispēsandum in casibus occultis.*

De Collegio autem Cardinalium, vacante Sede apostolica, certum videtur, quòd non comprehendatur nomine Episcopi, quoad hanc facultatem Concilij, de absoluendis, aut dispensandis casibus occultis, cùm non succedat in locum Episcopi, sed in locum Pontificis; de quo tamen non loquitur vllo modo Concilium; & Episcopi pro suis subditis benè possint vti facultate sibi concessa, etiam dum vacat Sedes apostolica; ac proinde adhuc maneat benè consultum fidelibus per facultatem Concilij, etiamsi illa non extendatur ad Cardinales, vacante Sede. Vtrùm autem possint absoluere, aut dispensare præscindendo à facultate Concilij, de qua loquimur, & præsertim in ordine ad electionem Pontificis, non est huius loci. Videri potest Suar. *de censur. disp. 41. sect. 2. n. 14.*

24. *Neque Cardinales singuli in suis titulis.*

Et idem est de Cardinalibus singulis in suis Ecclesiis titularibus, vt notat Tolet. *lib. 1. c. 89. n. 5.* ex declaratione Gregorij XIII. quia, quamuis in illis habeant iurisdictionem quasi episcopalem; non sunt tamen Episcopi, neque succedunt Episcopis.

25. *Abbates, & qui habent diœcesim, & iurisdictionē quasi episcopalem, vtrùm gaudeant facultate Concilij concessa Episcopis.*

Similiter de Abbatibus, & aliis Prælatis habentibus propriam diœcesim, & in ea iurisdictionem quasi episcopalem, & exemptam potestate Episcopi, negat Suar. *tom. 4. de pœnit. disp. 30. sect. 2. n. 6.* & Petrus de Aragona 2. 2. *q. 88. art. 12. concl. 4.* Tolet. *lib. 1. cap. 83. n. 5. ad finem.* Garzias *de benef. part. 7. c. 11. n. 13. & seqq.* & aliqui alij apud Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 11. n. 5.* & apud Henriquez *lib. 6. de pœnit. cap. 16. n. 1. littera F.* quòd gaudeant facultate Concilij; quia sic declarauit sacra Congregatio Cardinalium, vt *paulò antè* retulimus *n. 21.* eique stare debemus, quando sufficienter de illa constat, vt contingit in casu præsenti: & quia facultas hæc dispensandi, & absoluendi à reseruatis, cùm exorbitet à iure communi, est odiosa, & ideò est restringenda, & solùm intelligenda de Episcopis veris, & propriis, & vera episcopali dignitate pollentibus, cuius dignitatis intuitu specialiter illis conceditur dicta facultas.

Contrà verò, quòd huiusmodi Abbates gaudeant dicta facultate Concilij, tanquàm probabilius affirmant Henriq. *lib. 6. de pœnit. cap. 16. n. 1. cit.* & *lib. 14. de irregular. cap. 18. n. 2. littera P.* Rodrig. *in quæst. regul. tom. 1. quæst. 61. art. 9.* & *in summa, tom. 2. c. 10. n. 6. concl. 6.* Sayr. *lib. 6. clau. reg. cap. 11. n. 83.* Auila *de censur. par. 7. disp. 10. dub. 6.* Sanchez *lib. 8. de matrim. disp. 2. n. 12. & lib. 1. in Decal. cap. 11. n. 5. & 11.* quia contraria ratione facultas ad dispensandum, & absoluendum est fauorabilis, & latè interpretanda, vt probat idem Sanchez *disp. 2. cit. n. 1.* imò etiam dispensatio ipsa à iure exorbitans, est latè interpretanda, quando est inserta in corpore iuris, vt idem probat *disput. præced. n. 7.* Et talis est in casu præsenti, cùm Concilium Tridentinum constituat ius: & præterea,

præthereà, quia huiusmodi Abbates sola consecratione ab Episcopis differunt, & in suis diœcesibus plenam habent iurisdictionem, & etiam approbant Confessarios, quamuis in Tridentino *sess. 23. cap. 15. de reformat.* huiusmodi approbatio committatur Episcopis, & ideò etiam possunt absoluere, & dispensare iuxta facultatem Concilij: quamuis etiam hæc *sess. 24. cap. 6. de reformat.* signanter concedatur ipsis Episcopis. Et negari non potest, quin etiam hæc sententia sit probabilis, tum propter authoritatem Doctorum, qui illam asserunt; tum propter rationes, quibus confirmant: sed maximè illi obstat declaratio sacræ Congregationis, quæ *primo loco* habetur *inter impressas ad caput 6. cit.* & disertissimè habet, quòd *illo decreto non comprehendantur Prælati inferiores habentes iurisdictionem ordinariam, & quasi episcopalem; sed soli Episcopi priuatiuè quoad alios.* Et certum est, quòd talis declaratio maximè est facienda, quamuis non sit promulgata tanquàm iuridica, & ex intentione per illam obligandi, tanquàm per legem: & qua ratione maximè obstat huic sententiæ de Abbatibus, & Prælatis inferioribus; eadem ratione etiam maximè obstat priori sententiæ de Capitulo, Sede vacante: & ideò tutissimum est, vt tam Capitulum, quàm Abbates omninò abstineant ab vsu talis facultatis.

Neque propterea subditi huiusmodi Prælatorum erunt peioris conditionis, quàm subditi Episcoporum, quoad huiusmodi absolutiones, & dispensationes concessas Episcopis, & negatas Prælatis inferioribus, vt putarunt aliqui apud Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 11. n. 5. cit.* & expressè habet Garzias *part. 7. cit. de benef. cap. 11. n. 19.* vbi ait, huiusmodi subditos, si indigeant absolutione, aut dispensatione, debere recurrere ad Papam: nam contrà est: quia territorium huiusmodi exemptorum, quamuis non sit de diœcesi; est tamen semper in diœcesi alicuius Episcopi, vt loquitur Rota *decis. 207. part. 2. diuers.* eique tales exempti censentur subditi quoad huiusmodi dispensationes, & absolutiones: sicut & omnes, qui ibi habitant, & sicut subduntur quoad Sacramenta Confirmationis, & Ordinis, & quoad litteras dimissorias, vt habetur in Tridentino *sess. 23. cap. 10. de reformat.* quamuis quoad iurisdictionem ordinariam, & quoad reliqua, habeant alium Prælatum ordinarium, vt benè notat Suar. *disp. 41. de censuris, sect. 2. n. 7. cit.* & *tom. 4. de pœnitent. disp. 30. sect. 2. n. 6.*

26. *Prælati regulares, qui habent iurisdictionem quasi episcopalem, non gaudent facultate Concilij.*

De aliis Prælatis regularibus, qui habent iurisdictionem quasi episcopalem in suas Religiones exemptas, quales sunt Præpositi Generales, & Prouinciales, similiter non desunt, qui asserant, eos gaudere hac facultate Concilij, vt videre est apud Rodrig. *in quæst. regular. tom. 1. quæst. 61. art. 9* vbi etiam ait, hanc sententiam communiter teneri: sed reuerà est multò certius, quòd non gaudeant: siquidem ab illa excluduntur, non solùm per declarationem allatam sacræ Congregationis, quòd comprehendantur soli Episcopi, priuatiuè quoad omnes alios Prælatos inferiores habentes iurisdictionem ordinariam, & quasi episcopalem, ex quo capite illos excludit Suar. *de pœnit. disp. 30. sect. 2. n. 7.* sed etiam excluduntur per ipsa verba Concilij, quæ expressè requirunt diœcesim, quam tamen non habent huiusmodi Prælati religionum, vt notat Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 11. n. 7.*

Et quamuis ex quadam concessione Pij V. facta cuidam Priori Prouinciali Prouinciæ Hispaniæ Ordinis Prædicatorum, quam refert Rodriq. *in quæstionib. regular. tom. 1. quæst. 61. art. 9. cit.* & Suar. *disput. 30. de pœnit. sect. 2. n. 7.* & Henriq. *lib. 3. cap. 14. n. 7. littera M.* Priores conuentuales, & superiores Prælati dicti Ordinis idem possint per se ipsos in Fratres, & Moniales eiusdem Ordinis, & sibi subditos, quoad facultatem absoluendi, ac dispensandi, quod possunt Episcopi ex concessione Concilij *sess. 24. cap. 6. de reformat.* & per communicationem, aut participationem priuilegiorum, idem possint etiam Prælati aliarum Religionum, vt subdit *ibid.* Suar. & *tom. 4. de relig. lib. 2. cap. 20. n. 9.* non tamen propterea censeri debent posse absoluere specialiter ab hæresi, de qua in præsentia loquimur, vt notat Sanchez *lib. 2. in Decalog. cap. 11. n. 7. cit.* & alij apud ipsum, cùm in dicta concessione Pij V. non fiat de illa mentio expressa, & specialis; sed solùm generaliter extendatur ad Prælatos regulares facultas absoluendi, & dispensandi concessa Episcopis in Tridentino *loco citato*; & certum sit, quòd absolutio ab hæresi non comprehenditur in vlla generali concessione; sed semper requirit expressionem specialem, vt communiter dicitur *in materia de casibus reseruatis.* Fecit tamen postea hanc expressionem specialem Gregorius XIII. quando concessit viuæ vocis oraculo nostræ Societati, vt omnes, qui viuunt sub illius obedientia, etiam in Hispania, possent absolui ab hæresi, & à relapsu in hæresim, si fortè (quod Deus auertat) in illam inciderent, aut reinciderent, vt habetur *in nostro Compendio priuilegiorum, verbo, Absolutio*, §. 7. Et ex vi huius concessionis posse Religiosos etiam aliorum Ordinum, qui habent communicationem priuilegiorum, absolui ab hæresi per suos Superiores, affirmat Suar. *tom. 4. de relig. lib. 2. c. 21. n. 2. pag. 159.*

27. *Possunt tamē ex aliis concessionibus Summorum Pōtificum absoluere, etiam ab hæresi, nisi dictæ concessiones reuocētur quotannis in Bulla Cœnæ.*

Sed neque hæc concessio potest modò suffragari, cùm posteà Gregorius XV. de anno 1622. reuocarit omnia, & singula priuilegia, & indulta, tam spectantia ad forum interius, quàm ad exterius, quæ sint concessa à Sede apostolica per viuæ vocis oraculum; eámque reuocationem iterum confirmarit, & extenderit Vrbanus VIII. de anno 1631. & iterum declararit de anno 1636.

Pro absoluendis Religiosis Vltramontanis, si labantur, aut relabantur in hæresim, vel in apostasiam à fide, facit concessio Alexandri VI. quæ refertur *in Compendio priuilegiorum Fratrum Minorum, verb. Absolutio quoad fratres.* §. 18. *pag. 14.* & *in nostro Compendio, verb. Absolutio*, §. 8. siquidem dictus Pontifex concessit Generali, Prouincialibus, & Custodibus Vltramontanis Ordinis Minorum Obseruantiæ plenariam facultatem, & authoritatem absoluendi in illis regionibus quoscumque subditos, etiam Tertiarios vtriusque sexus, quoties opus fuerit, à crimine hæresis, aut apostasiæ, iisque commutandi pœnas à Iure statutas, augendo, aggrauando, aut minuendo illas, prout secundùm Deum viderint expedire, dummodo huiusmodi crimina non essent ita publica, & notoria, vt possit ex illis oriri scandalum. Et similiter ex hac concessione Religiosos Vltramontanos etiam aliorum Ordinum posse absolui ab hæresi, & ab apostasia per suos Superiores, affirmat idem Suar. *tom. 4. de relig. lib. 2. cap. 21. num. 2. cit.*

Et generaliter pro absolutione ab hæresi Prælatis omnibus regularibus fauet concessio Sixti IV. *in eod. Comp. Fratr. Minorum, eodem verbo, Absolutio quoad Frat.* §. 13. *pag. 11.* & *in nostro Compendio, verb. Absolutio*, §. 6. & apud Rodriq. *in quæstionib. regularibus, tom. 1. quæst. 20. art. 9.* quòd, scilicet, Ministri, Vicarij, & Custodes Fratrum Minorum, solùm teneantur recurrere ad Sedem apostolicam pro suis subditis in quatuor casibus, id est, in

casu

casu relapsus in hæresim, & in casu schismatis, & falsificationis litterarum apostolicarũ, & delationis prohibitorum ad infideles: vt enim notat Suar. *tom.4. de relig. lib.2 c.21.n.1.* expressio horum tantummodo quatuor casuum firmat regulam, & concessionem generalem pro aliis omnibus, etiam contentis in Bulla Cœnæ, cùm illi quatuor sint ex contentis in dicta Bulla; & specialis exceptio relapsus in hæresim firmat concessionem pro absoluendis primis lapsibus, cùm soli relapsus non concedantur. Et quia hoc etiam priuilegium per communicationem extenditur ad alios regulares, idem possunt etiam alij Prælati regulares pro suis subditis.

Et denique pro absoluendis quibuscunque ab hæresi, & ab aliis casibus contra fidem, & a censuris quibuscunque inde consequentibus in foro conscientiæ, facit concessio Iulij III. facta de anno 1552. Sancto Ignatio, Fundatori nostræ Societatis, & primo Generali adhuc superstiti, vt posset per se, & per suos successores pro tempore existentes, & per alios eiusdem Societatis Professos idoneos ad id deputandos absoluere, & quatenus opus esset in foro conscientiæ dispensare, &c. vt patet ex litteris eiusdẽ Iulij III. sub die 22. Octobris anni iã dicti 1552. & *ex nostro Comp. priuileg. verbo, Absolutio, §.2.*

Verùm hæ quoque concessiones Alexandri VI. & Sixti IV. & Iulij III. fortasse hoc tempore non suffragantur, cùm quotannis in Bulla Cœnæ reuocentur omnia priuilegia etiam Regularibus quomodocunque concessa, vt notat Collector Priuilegiorum Fratrum Minorum, *ad § 13. & 18. cit. verb. Absolutio quoad Fratres.* de qua tamen reuocatione pluribus *infra disp. 51.*

Sed, quatenus hæc priuilegia, & concessiones specialiter factæ Prælatis regularibus reuocentur quotannis in Bulla Cœnæ, vel alio modo non suffragentur, non propterea subditi regulares quoad huiusmodi absolutiones sunt conditionis deterioris, quàm laici, aut sæculares, siquidem possunt etiam ipsi illas recipere de licentia suorum Superiorum ab Episcopis, sub quorum diœcesibus commorantur, & quoad hoc veniunt etiam ipsi appellatione subditorum, vt diximus *paulò antè n.25. in fine*, de subditis aliorum Abbatum, aut Prelatorum infra Episcopos, & specialiter notat Suar. *de pœnit. disp. 30. sect. 2. n. 7. in fine*, & Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 11. n. 10. & lib. 4. cap. 39. n. 27. & seqq.* & constabit *infrà, disputatione sequente.*

DISPVTATIO XLIX.

Qui veniant in eodem decreto Concilij appellatione subditorum; & quid sit, eos absolui in foro conscientiæ.

1. *Subditi Episcoporum, quoad facultatem Concilij, non solùm intelliguntur, qui habent domicilium, sed etiam vagi, aduenæ, iter agentes, &c.*
2. *Non tamen hi omnes possunt gaudere beneficio dispensationis, sicut possunt absolutionis.*
3. *Religiosi quomodo possint se subijcere Episcopis, vt absoluantur, aut dispensentur, iuxta facultatem Concilij.*
4. *Per se loquendo, non possunt se subdere sine licentia sui Superioris.*
5. *Ex aliquo accidente potest non requiri dicta licentia.*
6. *Si Superior indebitè illam neget, potest haberi pro concessa.*
7. *Etiam ipsi Superiores religiosi possunt se subdere Episcopo.*
8. *Licentia Superioris immediati aliquando non sufficit.*
9. *Religiosi, etiam aduenæ, & iter agentes per aliquam diœcesim, possunt absolui ab Episcopo illius diœcesis, iuxta facultatem Concilij, si habeant licentiam debitam sui Superioris.*
10. *Neque est opus dispensatione, aut licentia Papæ.*
11. *Moniales, quæ sunt sub Episcopo, possunt ab illo absolui, iuxta facultatem Concilij, sine alia facultate.*
12. *Ipsi Episcopi quomodo possint absolui, aut dispensari ex facultate Concilij, si fortè indigeant.*
13. *Si Episcopus simulatè obtinet Episcopatum, non potest in sui fauorem vti facultate Concilij.*
14. *Quomodo hi omnes subditi possint solùm absolui in foro conscientiæ.*
15. *Possint autem dispensari etiam in foro externo.*
16. *Secundùm aliquos non est idem, quòd quis absoluatur in foro conscientiæ, & quòd absoluatur quoad forum conscientiæ.*
17. *Forum est omninò triplex, contentiosum, pœnitentiale, & quasi pœnitentiale, quod est medium inter vtrumque, & appellatur forum conscientiæ.*
18. *Litteræ sacræ Pœnitentiariæ possunt expediri, etiam sine confessione sacramentali.*

ETIAM Episcopis in Trident. *sess. 24. c.6. cit. de reform.* non conceditur facultas dispensandi, & absoluendi, nisi pro suis subditis, & in foro conscientiæ: & ideò hæc etiam sunt explicanda, qui veniant appellatione subditorum, & quid sit eos absolui in foro conscientiæ.

1\. Et breuiter primùm illud rectè videtur explicare idem Concilium, dum subdit: *In diœcesi sua.* nam sensus est, quòd illi omnes possint, ac debeãt quoad hoc reputari tanquàm subditi alicuius Episcopi, qui fuerint, aut extiterint quomodocunque in illius diœcesi, & ratione talis existentiæ potuerint sub illo recipere aliqua Sacramenta, saltem Pœnitentiæ, aut Eucharistię, vt notat Suar. *disp. 30. de pœn. sect. 2. n. 3.* & Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 11. cit. n. 17.*

Subditi Episcoporũ quoad facultatem Concilij, non solùm intelliguntur, qui habent domicilium, sed etiam vagi, aduenæ, iter agentes, &c.

Atque hoc modo possunt absolui ex dicta facultate Concilij ab vnoquoque Episcopo, non solùm illi, qui in eius diœcesi habent domicilium, aut quasi domicilium, vt scholastici, & mercatores; aut qui habent duplex domicilium in duplici diœcesi, & in vna morantur per hyemem, & in altera per ęstatem, sed etiam vagi qui nullibi habent domiciliũ fixum, & aduenę, & peregrini, & iter agentes, qui ex decreto Eugenij IV. apud Caietanum *in Summa, verbo, Absolutio, 2.* quoad Sacramenta Pœnitentiæ, & Eucharistiæ debent censeri perinde, ac si in vnaquaque diœcesi, in qua fortè reperiuntur, adepti essent incolatum: & ideò possunt, ac debent confiteri, & communicare in Paschate, vbicũque fuerint, & possint, ac debent vbique absolui sacramentaliter iuxta facultatem Confessarij absoluentis, & iuxta ritum Episcopatus, aut diœcesis, in qua absoluuntur, vt videre est apud Suar. *de pœn. disp. 30. sect. 1. n. 4.* & patet ex communi vsu totius Ecclesiæ apud Sanc. *lib. 2 in Decal. cap. 11. n. 9.* Qui etiam rectè monet, non eandem subiectionem requiri pro obtinenda ab Episcopo absolutione, etiam ab hæresi, iuxta decretum, & facultatem Concilij, atque pro obtinenda ab illo dispensatione iuxta idem decretum, & facultatem; sed pro dispensatione requiri subiectionem per domicilium, aut per habitationem in diœcesi ad maiorem anni partẽ, vt idem probauit *lib. 3.*

2\. *Non tamen hi omnes possunt gaudere beneficio dispensationis, sicut possunt absolutionis.*

de matr. disp. 23.*n*.12. *& seqq.* pro absolutione verò posse sufficere quancunque habitationē, aut existentiam in diœcesi, etiamsi breui sit relinquenda, & faciendus sit reditus ad propriam diœcesim: sicut enim hæc subiectio per quancunque existentiam est sufficiens pro Sacramento Pœnitentię, vt iam diximus ex decreto Eugenij IV. & ex consuetudine communiter recepta in tota Ecclesia; ita & debet esse sufficiens pro absolutione ab excommunicatione, prę-sertim reseruata, quæ præexigitur ad absolutionem sacramentalem. Et contrà, quemadmodum dispensatio, v.g. ab irregularitate non præexigitur, neque pertinet ad Sacramentum Pœnitentiæ: ita & potest ad illam non sufficere quæcunque subiectio, quæ sufficit ad illud; sed requiri aliqua certa, & diuturnior, per existentiam, & moram in diœcesi, saltem ad maiorem anni partem. Et pro hoc faciunt etiam verba decreti, de quo agimus ex Tridentino *sess.* 24. *c.6. de reform.* siquidem subiectionem in diœcesi, id est, amplè acceptam, & quancunque, non apponunt in prima parte decreti, quæ est *de dispensationibus*; sed solùm in secunda, *de absolutionibus à reseruatis occultis*: quia, scilicet, Concilium non eandem requirebat pro vtrisque; sed maiorem pro illis, quàm pro his, vt notat Suar. *de censur. disp.* 41. *sect.* 2. *n.* 10. *&* 12. & ex illo Sanchez *cap.* 11. *cit. n.* 9.

3. Religiosi quo-[illegible] possint se subdere Episcopis, vt absoluantur, aut dispensentur iuxta facultatem Concilij.

De Religiosis alioqui exemptis à subiectione, & iurisdictione Episcopi, vtrùm possint voluntariè se illi subiicere, & veniant etiam ipsi appellatione subditorum in diœcesi, ad hoc vt recipiant ab illo absolutionem ab hæresi iuxta facultatem Concilij, non constat inter Doctores: nam Glossa final. *in Clementinam, Cum ex eo. de sent. excomm.* Imola *ibidem n.*6. Ioan. Andr. *in reg. Scienti*, *n.*7. *de reg. iur. in* 6. Panorm. *in cap. Significasti. n.* 11. *de foro competen.* Rodrig. *in quæst regul. tom.*1. *quæst.* 36. *art.* 5. & *tom.* 2. *quæst.* 63. *art.* 10. Marcus Ant. Genu. *in praxi fori, aut Curiæ Neapolitanæ, cap.* 66. *n.* 19. Vgolin. *de censur. tab.* 1. *cap.* 2. §. 17. *n* 5. Garzias *de benef. part.* 7. *cap.* 11. *n.* 20. & plures alij ex Canonistis, & ex Summistis apud Sanchez *lib.* 4. *in Decal. cap.* 39. *n.* 29. *pag.* 323. expresse negant. Et ratio potest esse: quia, neque ipsi particulares Religiosi, neque ipsorum Superiores sine licentia Papæ, possunt renunciare exemptioni à potestate Episcopi, séque illi subiicere; sicut neque possunt renunciare exemptioni à potestate laïca, séque subiicere Iudici laïco; cùm exemptio non sit fauor cuiusque particularis; sed totius ordinis, & status religiosi; & sit in bonum etiam Pontificis eximentis, vt habeat exemptos, sibi tantùm immediatè subiectos, & à se tantùm dependentes; non autem ab Episcopis.

Contrà verò alij expresse affirmant, vt Syluest. *verb. Absolutio*, 5. *n.* 2. *vers. Quantum ad exemptos.* Cordub. *in annotat. ad Compendium priuilegiorum Fratrum Minorum, verb. Absolutio ordinaria quoad Fratres.* § *Quoad paragraphum primum. pag. mihi* 23. Molin. *tom.* 4 *de iust. disput.* 61. *n.* 4 & *disp.* 70. *in fine.* Suar. *de pœnit. disput.* 30. *sect.* 2. *n.* 3. *&* 7. & *de censuris, disput.* 41. *sect.* 2. *n.* 12. Henriq. *lib.* 6. *de pœnitentia, cap.* 16. *n.* 8 & *lib.* 7. *de Indulgentiis, cap.* 25. *n.* 2. & *lib.* 10 *de Sacramento Ordinis, cap.* 20 *n.* 2. & *lib.* 14. *de irregularitate, cap. vlt. n. vlt.* Aula *de censuris, part.* 1. *cap.* 7 *disput.* 1. *dub.* 6. Sanchez *lib.* 2 *in Decal. cap* 10. *n.* 10 & *lib.* 4. *cap.* 39. *n* 32. & alij apud ipsum. Et hæc sententia est multò probabilior: quia exemptio Religiosorum à potestate Episcopi maximè est inducta propter eorum quietem, & ne facilè ab Ordinariis perturbentur, vt patet ex c. *Luminoso*. 18 *quæst.* 2. vbi etiam præcipitur Episcopo Ariminensi, ne in Cœnobiis Monachorum exerceat vllam potestatem imperandi, vel ordinationem aliquam faciat, etiam leuissimā, nisi fortè rogatus ab ipso Abbate, ad hoc, scilicet, vt Monachi semper maneant in potestate suorum Abbatum, & remotis vexationibus, & grauaminibus, vt *ibi* dicitur, diuinum opus summa animi deuotione perficiant. Non ergo debet huiusmodi exemptio conuerti in eorum damnum, & contra eorum quietem spiritualem, si fortè interiùs agantur stimulis conscientiæ propter hæresim, vel propter aliquod aliud tale crimen incursum, à quo non possint absolui per suos Prælatos. Et hæc exceptio à potestate Episcopi quoad forum conscientiæ, & interius, est longè diuersa ab alia exemptione à foro laïco, & multò faciliùs potest renunciari. Et quemadmodum rogatu Abbatis potest Episcopus quoad alia exercere iurisdictionem in Cœnobiis, vt iam retulimus ex capit. *Luminoso* cit. ita & potest illam exercere quoad absolutionem ab hæresi, vel ab aliis delictis occultis, & grauioribus: & tota Religio, vel totus Ordo religiosus meritò censetur per epichеiā ita esse contentus, ne alioqui particulares Religiosi in huiusmodi casibus cogantur cum magnis expensis vagari extra Monasteria, & pro absolutionibus se transferre ad Vrbem. Et quatenus hæc res ex parte ipsorum Pontificum eximentium, vel ex aliquo alio capite adhuc posset manere dubia, clarè illam definiunt priuilegia à pluribus Pontificibus de hoc concessa pluribus Ordinibus, vt de licentia Superiorum possint Religiosi absolui ab Episcopis, & Prælatis superioribus, vt refert Corduba *in Annotation. cit.* de Gregorio IX. Clemente IV. Sixto IV. Leone X. & Innocentio VIII. & patet ex Compendio priuilegiorum Fratrum Minorum, *verbo cit. Absolutio ordinaria quoad Fratres.* §. 22. *&* 36. & *verb. Exemptio.* §. 5. quibus priuilegiis possunt vti etiam alij Ordines, qui gaudent priuilegio Mendicantium, vt notat Sanchez *lib.* 4. *cap.* 39. *n.* 22. *cit.*

Debent verò Religiosi omnes benè aduertere, vt non recurrant ad Episcopos pro absolutionibus sine licentia suorum Superiorum: quia sine hac non habent Episcopi in illos iurisdictionem, vt patet ex c. *Luminoso. cit.* 18. *q.* 2. & priuilegia à Pōtificibus concessa expresse loquuntur supposita dicta licentia. Et quemadmodum, stāte exemptione ab aliis omnibus, & subiectione ad suos tantùm Superiores, non possunt Religiosi sibi eligere Confessarios: ita nec possunt recurrere ad Episcopos. Et contrà licentia Superioris semper tribuit sufficientem subiectionem ad Episcopum: siquidem, si admittatur Superior ipse per se posse absoluere, delegat quodammodo suam potestatem Episcopo, aut cuicunque alteri, pro quo dat licentiam, vt notat Molina *tom.* 4. *de iust. disp.* 61. *n.* 3. & ex Sanc. *c.* 39. *cit. n.* 28. si verò dicatur, non posse absoluere, cedit saltem iuri exemptionis, cui potest rationabiliter cedere quoad forum interius, & quoad bonū animę ipsius subditi. Et quemadmodum potest concedere, vt suus subditus Religiosus eligat Confessarium, à quo absoluatur, iuxta ipsius Confessarij potestatem: ita & potest concedere, vt eligat sibi Episcopū, à quo similiter absoluatur iuxta facultatem ipsi concessam in Tridētino.

4. Per se loquendo, non possunt se subdere sine licentia sui Superioris.

Non est tamen negandum, quòd in aliquo casu possit religiosus adire Episcopum pro absolutione, aut dispēsatione, de qua loquimur, etiam sine licentia Superioris, vt, v.g. si Superior sit excōmunicatus, denunciatus, & vitandus, si longè absit, si obiit, nec sit alius, ad quem eius loco possit recurri, vt notat S. Antonin. *p.* 3. *tit.* 24. *c. vlt.* §. 1. *versu. Et nota.* Sylu. *verb. Apostasia, quæst.* 8. *n.* 11. *in fine.* Henriq. *lib.* 6. *de pœn. c.* 16. *n.* 8. Sanchez *lib.* 4. *in Decal. cap.* 39. *n.* 28. in tali enim casu benè præsumitur licentia tacita

5. Ex aliquo accidente potest non requiri dicta licentia.

totius

totius Religionis, & ex illa benè potest adiri Episcopus, minimè obstante exemptione.

6. *Si Superior indebitè illā neget, potest haberi pro cōcessa.* Imò ex Molina *tom.4 de iust.disp.61.n.5* & Sanc. *l.4.c.39.n.36.* idem potest accidere etiam præsente Superiore, vt, verbi gratia, si iniustè, & indebitè neget subdito, vt possit adire Episcopum pro huiusmodi absolutione: nam similiter etiam in hoc casu potest præsumi licentia tacita, & interpretatiua totius Religionis, & ipsius Summi Pontificis, cùm eius intentio non possit rationabiliter esse, aut præsumi, quòd talis Religiosus cogatur dici esse sine absolutione, vel certè diu vagari extra Monasterium, quod habetur pro inconuenienti, c. *Religioso. de sententia excommunicationis, in 6.* Et saltem in Monialibus est per se euidens, quòd sit maximum inconueniens: & ex hoc capite ipsemet Pontifex *c. Religioso. cit.* dat facultatem Episcopo, vt absoluat Religiosum, si fortè iniiciat manus violentas in Clericum, ne, scilicet, eo prætextu habeat occasionem vagandi, vt *ibi* dicitur. Secùs verò esset, si Superior iustè negaret dictam licentiam, & rationabiliter crederet expedire, vt subditus adiret Pontificem; vel certè si res esset dubia, qoia tunc non posset subditus sibi accipere licentiam tacitam, & in dubio deberet se conformare iudiciu Superioris, vt subdunt Authores citati.

7. *Etiā ipsi Superiores religiosi possunt se subdere Episcopo.* Et quod dicimus de Religiosis particularibus, debet etiam intelligi de ipsis Superioribus, & Prælatis religiosis, si fortè indigeant etiam ipsi absolutione Episcopi: possunt enim etiam sibi accipere eas licentias, quas possunt concedere subditis, vt communiter dicitur *in materia de legibus*, & nos explicauimus *lib.5.de legib.disp.48.n.5.* & qua ratione possunt Episcopo subdere pro absolutione suos subditos, auferendo pro illis impedimentum exemptionis, & cedendo illius iuri, eadem ratione possunt etiam subdere se, vt notat Suar. *de cens.disp.41.sect.2. n.12.* Henriq. *lib.7.de Indulgentiis, cap.25.n.2.* Sanchez *lib.4.c.p.39.n.17.*

8. *Licentia Superioris immediati aliquando non sufficit.* Sed, tam pro Religiosis particularibus, quàm pro Superioribus immediatis, & non supremis rectè id limitat Molin. *tom.4.de iust.comm.disp.61.n.3.5. Illud autem.col.2152.* & Sanc. *lib.4. in Decal.cap.39. n.38.pag.325.* vt solùm sit verum, quando in nullo ex Prælatis maioribus ipsius Religionis exemptæ reperitur potestas absoluendi, aut dispensandi cum suis subditis, & absolutio, aut dispensatio est necessariò quærenda extra religionem: si enim Superior immediatus, v. g. Prior, Guardianus, Præpositus, aut Rector certi Conuentus, Collegij, aut Domus religiosæ, non habeat facultatem absoluendi ab hæresi, habeat verò Prouincialis, aut Generalis, & absolutio possit haberi intra Religionem; non potest quæri ab Episcopo, & extra illam de sola licentia Superioris immediati; sed est opus licentia illius, qui potest absoluere, & cui absolutio intra Religionē est cōmissa, & reseruata, vel certè ab illo ipso est danda absolutio, & non ab Episcopo: nam exemptio Monasterij, aut Religionis à potestate Episcopi, nō est in solum fauorem cuiusque Religiosi particularis; sed in fauorē totius Religionis, aut Monasterij, vt, scilicet, Religiosi semper maneant in potestate suorum Superiorum, vt dicitur c. *Luminoso.18.q.2.* & magis ab illis dependeant: & ideò iuri exemptionis non potest in quolibet casu renunciare, aut cedere quilibet Superior; sed vnusquisque solùm potest in eo casu, qui est ipsi commissus; qualis tamen respectu Superioris immediati non est casus, v.g. absolutionis ab hæresi, quando hæc, vel à Papa, vel à Religione est specialiter cōmissa, & reseruata soli Prouinciali, aut Generali, vt supponimus. Vnde, quamuis cōmuniter possit Prælatus immediatus dare facultatem suo subdito, vt eligat sibi Cōfessarium, etiam extra Religionem, & Confessarius sic electus possit illū absoluere iuxta facultates, quas ipse habet in sua diœcesi; non tamen potest dare hanc facultatem in præiudicium illorum iurium, quæ tribuit exemptio Prælatis superioribus, & maioribus. Et quemadmodum subditus, quando petit à suo Prælato immediato facultatem eligendi sibi Confessarium, debet simul explicare, ac petere, vt possit ab illo absolui à reseruatis ipsi Prælato immediato, si forte illis tenetur, & alioqui absolutio ab illis esset nulla, vt communiter dicitur *in materia de pœnitentia*: ita & debet petere, vt possit absolui à reseruatis Prouinciali, aut Generali, si etiam illis tenetur: & certum est, quòd Prælatus immediatus id non potest concedere, & si concedat, concedit nulliter, & absolutio est nulla. Et omninò ita postulat ratio disciplinę religiosę, & natura reseruationis, vt, scilicet, ille tātū Superior in illa dispenset, eāque tollat, respectu cuius est reseruatio, vel aliquis alius illo maior; nō autem ille, qui sit minor, & alioqui inanis esset, solòque nomine reseruatio respectu Superioris maioris, si alius minor posset in illa dare licentiam suo subdito, aut sibi ipsi illā accipere, & sic eludere totā reseruationē Superioris, & Prælati maioris.

Quod tamen diximus *n.5.* de licentia Superioris immediati, quòd possit aliquando adiri Episcopus, etiā sine illa, si talis Superior est impeditus, nec potest cōueniri à subdito, & in tali casu per epiicheiam potest pręsumi consensus ipsius Pontificis, aut Religionis; idē addunt Authores citati, Molina, & Sanc. etiam de licentia Superioris maioris: & etiam hæc potest præsumi per epiicheiam, quando ille non potest adiri; & aliquando potest contingere, vt neque etiam per epiicheiam sit opus præsumere, si, scilicet, ita ferat communis vsus Religionis, vt tota potestas sit penes Superiorem immediatum, & hic liberè mittat ad Episcopum in quolibet casu.

9. *Religiosi, etiā aduenæ, & iter agētes per aliquam diœcesim, possunt absolui ab Episcopo illius diœcesis iuxta facultatem Cōcilij, si habeant licentiam debitam sui Superioris.* Habita autem dicta licentia à Prælato religioso, eodem modo potest Episcopus Religiosis impēdere absolutionem, aut dispensationem iuxta facultatem Concilij, quo potest illam impendere sæcularibus: & quemadmodum pro his absoluēdis, etiam ab hæresi, potest sufficere quælibet existentia in diœcesi, etiam per solum transitum, vt diximus *sup.n.1.* de aduenis, & iter agentibus, & pro iisdem dispensandis requiritur existentia longior, & diuturnior, vt *ibi* explicauimus: ita & pro absoluendis Religiosis de licentia suorum Superiorum potest sufficere eadem existentia in diœcesi solùm per transitū, & pro iisdem dispensandis requiritur existentia longior, vel saltem animus diutiùs permanendi, & existendi, vt notat Sanchez *lib.4.in Decal.cap.39.cit.n.39.*

10. *Neque est opus dispensatione, aut licentia Papæ.* Nec pręter licentiam Prælati religiosi est opus licentia Papę, quasi exēptio sit in bonū, & in fauorem etiā ipsius Pontificis eximentis; & ideò nō possit renunciari independēter ab ipso, vt ex sentētia aliquorum Canonistarum indicauimus *paulò antè n.3.* verè enim exēptio est principaliter in fauorē Religionis, & particulariom Religiosorū, vt magis sint sub potestate suorum Pręlatorum, & non cogantur vagi, & non vexentur variis ordinationibus Episcoporū, & turbētur à diuino seruitio, vt diximus ex c. *Luminoso. 18.q.2.* & ex c. *Religioso. de sent.excom.in 6.* & cessante hoc fine, tam ipse Pōtifex, quā tota Religio tacitè cōsentit, & est cōtenta, vt Prælati ipsi Religiosi possint dispensare in exēptione, illique cedere, suósque subditos subdere Episcopis pro specialibus, & particularibus casibus, & necessitatibus suarū animarū.

Neque facit cōtra hoc, quòd ipsemet Pontifex c. *Religioso. cit. de sent.excomm. in 6.* non autem Prælatus Religiosus concedat Episcopo, vt possit absol-

uere Monachum, si fortè percutiat Clericum sæcularem: & Clementina, *Cum ex eo. de sententia excomm.* similiter ipse Pontifex concedat Episcopis, vt authoritate apostolica absoluant Fratres Minores, si tempore interdicti recipiant ad diuina in suis Ecclesiis Fratres, & Sorores tertij Ordinis: vt enim notat Panormit. *in cap. Significasti, n. 11. de foro compet.* & Sanchez *lib. 4. in Decal. cap. 39. cit. n. 40.* id solùm est: quia tam percussio Clerici, quam illa admissio ad diuina, erat specialiter reseruata ipsi Papæ, vt patet ex cap. *Si quis suadente. 17. quæst. 4.* & ex Clementina, *Cum ex eo. cit. de sentent. excommunicat.* & ideò specialiter indigebat facultate Papæ; neque aliter absolui poterat, nisi authoritate apostolica. Et præterea non esset mirandum, si forte Papa aliquando concederet authoritate apostolica id, quod posset concedere Prælatus Religiosus authoritate, & potestate sua ordinaria, cùm Papa sit omnium Prælatorum, & Superiorum supremus, & semper is, qui est maior, possit id totum, quod potest minor.

11\. *Moniales, quæ sunt sub Episcopo, possunt ab illo absolui iuxta facultatem Concilij sine alia facultate.*

Denique hæc, quæ diximus de Religiosis exemptis à potestate Episcopi, potiori ratione debent intelligi de Monialibus, quæ sunt subiectæ Episcopo, etiamsi profiteantur Regulam Religionis exemptæ; & de aliis quibuscunque Religiosis, si qui sint aliquando non exempti: verè enim sunt illi subditi; & verè Episcopus potest in illos exercere suas facultates, vt notat Sanc. *lib. 2. in Decal. c. 15. n. 10.* neque indiget licentia, aut consensu cuiusuis alterius.

12\. *Ipsi Episcopi quomodo possint absolui, aut dispensari ex facultate Concilij, si fortè indigeant.*

De ipsis Episcopis, quibus in Tridentino committitur facultas absoluendi, & dispensandi pro suis subditis, est magna difficultas, an, & quomodo possint vti eadem facultate, etiam erga seipsos, si fortè etiam ipsi illa indigeant, & incidant, verbi gratia, etiam ipsi in hæresim, aut in aliud delictum occultum, & ex illo fiant irregulares: nam ex vna parte non videntur debere esse deterioris conditionis, quàm ipsi subditi, vt certè essent, si tenerentur pro absolutione, aut dispensatione solùm recurrere ad Pontificem, vel saltem ad Metropolitanum, & Archiepiscopum, vt *sup.* diximus *disp. preced. n. 20.* neque haberent præsens remedium intra diœcesim, vt habent subditi. Ex alia verò parte, cùm facultas expressè dicatur concedi pro subditis, nec Episcopi possint esse, aut dici subditi, ipsi sibi, nulla ratione videtur concedi pro ipsis; idque videtur ex se manifestum in absolutione ab hæresi, quæ solùm dicitur esse præstanda per ipsum Episcopum, & non per Vicarium: qua enim ratione non potest Episcopus se ipse absoluere, siue à culpa, siue ab excommunicatione, & censura, cùm hæc absolutio essentialiter sit actus iudicialis, & ideò essentialiter requirat distinctionem personæ, quæ absoluit, & quæ absoluitur: eadem ratione non potest pro se, vel in se exercere facultatem absoluendi ab hæresi.

Sed breuiter ex declaratione sacræ Congregationis Concilij *ad c. 6. de reform. sess. 24.* de quo agimus, & apud Suar. *de pœn. disp. 30. sect. 2. n. 15.* & *de cens. disp. 41. sect. 2. n. 9.* certum est, quòd *Episcopo prolapso in aliquod delictorum, de quibus illud capitulũ, licitum est, ad se absoluendum, deputare proprium Confessarium cum eadem authoritate, quam ipse potest ex eodem capitulo in suos subditos exercere.* Quòd si quæras de hoc ipso Confessario ad talem absolutionem deputato ab Episcopo, vnde habeat iurisdictionem, & facultatem eum absoluendi; & vtrùm habeat ab ipso Papa, an verò etiam ab ipso Episcopo: Respondent Doctores, quòd potest illam habere ab vtroque: nam Suar. *disp. 30. de pœn. sect. 2. n. 15. cit.* ex eo declarat, quòd habeat à Papa, quia eo ipso, quòd Episcopus de iure communi, hoc est, ex concessione Papæ, à quo est ius commune, potest sibi eligere Confessarium. c. fin. *de pœn. & remiss.* & reseruatio Papalis ex ipso Tridentino *sess. 24 c. 6. de reform.* hoc est, similiter ex concessione, & approbatione Papæ, est sublata pro Episcopo ab huiusmodi delictis occultis, meritò hæc non reputantur ampliùs, vt reseruata respectu Episcopi; sed vt comprehensa sub facultate generali eligendi ac deputandi sibi Cõfessarium pro absolutione à non reseruatis: quod tamen vtrunque solum est ex concessione Papæ, cum solum sit ex cõcessione iuris à Papa lati, & approbati; & dum Papa *c. fin. cit. de pœn. & remiss.* concedit Episcopis, & Prælatis, vt sine alia licentia aliorum Superiorum possint sibi eligere prouidum Confessorem, vt *ibi* dicitur, *ne pro dilatione pœnitentiæ immineat periculũ animarum*, apertè indicat, quòd per hunc Confessarium intẽdat prospicere dictis Episcopis, & Prælatis in iis omnibus, quæ concernunt pro ipsis periculum animarum, atque adeò quòd ipse Papa det illi facultatem ad absoluendum talem Prælatũ, posito solùm, quòd ab ipso eligitur, aut deputatur in suum Confessarium. Et quòd Cõfessarius sic electus, & deputatus à Prælato exempto recipiat facultatem non ab ipso eligente, & deputante; sed à dante priuilegium eligendi, & deputandi, hoc est, à Papa, expressè asserit Palud. *in 4. dist. 38. q. 4. art. 4. conclus. 4. n. 41.* Gabr. *in 4. dist. 17. q. 2. art. 3. dub. 2. fine.* Sanctus Antonin. *part. 3. tit. 17. c. 2. §. 2.* Syluest. *Confessor. 1. q. 9.* Maiolus *de irregularitate, lib. 2. c. 2. n. 12. & lib. 5. c. 51. n. 7.* Graff. *de casibus reseruatis, lib. 1. c. 10. n. 17.* Sayr. *lib. 7. thes. c. 14. n. 15.* Henriq. *lib. 6. de pœn. c. 4. n. 3. & c. 7. n. 5.* & plures alij apud Sanc. *lib. 8. de matr. disp. 3. n. 3.*

Quòd verò Confessarius sic electus, & deputatus ab Episcopo, habeat iurisdictionem ab ipso Episcopo eligente, ac deputante, ex eo declarat, & probat Sanc. *lib. 8. cit. de matr.* & *lib. 1. in Decal. c. 11. n. 11.* quia non repugnat, vt quis saltem secundariò exerceat iurisdictionem in se ipsum, exercendo illam, scilicet, priùs in alium, eique tribuendo, & cõcedendo facultatem, quam posteà quasi reflectat in ipsum tribuentem, & concedentem, & quam exerceat erga ipsum: sic enim accidit in Cõfessario Papæ, qui ab ipso Papa, quem absoluit, recipit iurisdictionem, & facultatem, vt eum absoluat. Et potest addi id, quod diximus *lib. 5. de legib. disp. 48. n. 6.* quòd iurisdictio voluntaria, & gratiosa, quę exercetur sine cõtentione, & non contra aliquem ius petentem, non semper requirit realem, & actualem distinctionem personarum: sed in pluribus casibus potest pro illa sufficere etiam distinctio virtualis, secũdùm quam vna, & eadem persona ratione diuersorum munerum, quæ exercet, est quasi duplex, & duabus æquiualet, vt *ibi* explicauimus: quia enim etiã Papa, & Episcopus, aut Pręlatus, v. g. est quasi duplex virtualiter, & in quantum Papa, & Episcopus, est alius à seipso, in quantum peccator, & pœnitens, & indigẽs absolutione, aut dispensatione; benè potest, in quantũ Papa, aut Episcopus, exercere aliquo modo iurisdictionem in se ipsum, communicando, & concedendo illam alteri, qui posteà illam exerceat circa ipsum cõmunicantem, & concedentẽ. Nec multùm refert, si quis dicat, posse hinc inferri, quòd etiam exerceat in seipsũ superioritatẽ, sicut exercet in alios, dũ pro aliis cõcedit, & cõmunicat eandẽ facultatẽ, vt possint absolui: nam, vt *ibi* notauimus *n. 8. & 10.* nõ est faciẽda vis in vocabulis; & non est quæstio nisi de nomine, si facultas, quam exercet, appelletur vocabulo relatiuo superioritatis, vt certè appellatur, quatenus exercetur pro aliis, vel appelletur vocabulo absoluto simplicis facultatis, & potestatis, quo modo est appellanda, quatenus exercetur in seipsum: & qua ratione Christus Do-

minus

minus Prælatis Ecclesiæ dedit potestatem ligandi, atque soluendi nexos, & vincula aliorum; ita & debuit relinquere modum, quo possent etiam soluere nexus proprios, & propria vincula, id est, saltem id committendo vice, ac nomine ipsius Christi, alicui alteri, vt iam diximus.

Et hoc totum est intelligendum de iis omnibus, qui in decreto Concilij, de quo agimus, veniunt appellatione Episcopi, & esset intelligendum etiam de Prælatis regularibus, qui habent propriam diœcesim, & iurisdictionem quasi episcopalem, si etiam illi comprehenderentur sub illa appellatione, vt multi volunt: quod tamen probabiliùs negauimus *disput. præcedente, n.* 23. propter declarationem sacræ Congregationis Concilij.

13.
Si Episcopus inualidè obtinet Episcopatum, non potest in suo fauorem vti facultate Concilij.

Sed præterea est intelligendum solùm de iis Episcopis, qui inciderunt in casus reseruatos, vel in censuras, aut in irregularitates post Episcopatum legitimè, & validè adeptum; non autem de iis, qui Episcopatũ adepti sunt nulliter, & nulliter tenent in foro cõscientiæ, & cum iam essent excommunicati, vel irregulares, mala fide ad illum sunt promoti: quamuis enim in tali casu valeant eorum acta pro suis subditis, *iuxta l. Barbarius. ff. de offic. Prætoris.* & validè possint vti facultate Concilij quoad illos absoluendos, & dispensandos; non tamen valent pro se ipsis, neque possint validè vti hac facultate, vt faciant ipsimet se absolui, aut dispensari per Confessarium ad id alioqui non habentem iurisdictionem, & multò minùs vt faciant sibi reualidari titulum Episcopatus; & condonari fructus malè perceptos, & rehabilitari ad beneficia, & ad dignitates, &c. de quibus Concilium Tridentinum non dat facultatem etiam veris Episcopis, & Episcopatum legitimè obtinentibus. Et ratio est: quia dolus, & fraus nemini debet patrocinari: & ideò qui se indebitè, & per dolum immisit in Episcopatum, non debet ex hoc reportare lucrũ, aut commodum, quale esset, si pro se acquireret priuilegia in iure concessa veris Episcopis. Et hoc modo fuit Romæ responsum de anno 1639. in sacra Pœnitentiaria, cuidam Episcopo, qui cùm esset iam suspensus ob susceptionem sacrorum Ordinum ante legitimam ætatem, & posteà irregularis ob exercitium Ordinum in dicta suspensione, tandem obtinuit Episcopatum, & ex prætensa facultate Concilij voluit absolui, & dispensari à suo Confessario, &c. dictum enim illi est ex communi sententia Illustrissimorum Præsulum, & Patrum doctissimorum, quòd absolutio, & dispensatio eo modo obtenta non esset valida: & de nouo est illi data facultas ab ipsa sacra Pœnitentiaria, vt posset absolui, & dispensari, eique posset conualidari titulus Episcopatus, & condonari fructus malè perceptos, & rehabilitari ad beneficia, & dignitates, &c.

14.
Quomodo hi omnes subditi possint solùm absolui in foro conscientiæ.

Quid verò sit, hos omnes subditos Episcoporum ex facultate Concilij posse ab illis absolui solùm in foro conscientiæ, quæ erat altera pars explicanda *præsenti disp.* satis indicauimus *sup. disp. præc. n.* 15. neque est, quòd in illa pluribus immoremur: & satis est, si vnico verbo dicamus, absolutionem ex facultate Concilij, siue præstetur in confessione sacramentali, siue extra illam, semper præstari in foro conscientiæ tantùm, dum ita præstatur, vt non possit suffragari in foro externo; & in hoc ita se habeat, ac si non esset simpliciter præstita. Et quamuis Concilium loquatur de absolutione etiam in foro sacramentali & pœnitentiæ, vt declarauit sacra Congregatio Cardinalium, quæ *ibid.* refertur *n.* 4. & satis colligitur ex aliis verbis eiusdem Concilij: *Imposita pœn. salutari.* quæ ex Suar. *de cens. disp. 41. sect. 2. n.* 10. important forum sacramentale; id tamen ex Sanc. *lib. 8. de matr. disp. 34. n.* 19. solùm est propter absolutionem à culpa, quæ non potest haberi, nisi in foro pœnitentiæ, & per confessionem sacramentalem; non autem propter absolutionem ab excommunicatione, & censura, quæ potest haberi etiam extra.

15.
Possunt autem dispensari etiam in foro externo.

Imò ex eodem Sanc *lib. 2. in Decal. c. 11. n.* 12. benè est aduertendum, quòd verba illa: *In foro conscientiæ.* non ponuntur *c. illo in sess.* 24. pro facultate ad dispensandum in irregularitatibus, & suspensionibus ex delicto occulto prouenientibus: sed solùm pro facultate ad absoluendum in casibus occultis, & Sedi apostolicæ reseruatis: & ideò dispensatio potest valere etiam in foro externo, & sine restrictione ad forum conscientiæ; quamuis absolutio non possit valere, nisi in hoc, vt rectè notat Sanc. *n. 12. cit.* & Suar. *de cens. disp. 41. sect. 2. n. 12. in fin.* & Garzias *de benefi-ciis. part. 11. cap. 10. num.* 139.

16.
Secundùm aliquos non est idē, quòd quis absoluatur in foro conscientiæ, & quòd absoluatur quoad forum conscientiæ.

Neque videtur magni faciẽda distinctio illa eiusdem Garziæ *n. 139. cit.* quòd aliud sit concedere Episcopis, vt absoluant in foro conscientiæ; & aliud, vt absoluant quoad forũ conscientiæ: & illud primum importet confessionem sacramentalem; & idem sit atque in foro pœnitentiæ: quamuis hoc secundum restringat effectum absolutionis, vt non valeat in foro externo: nam contrà est: quia hoc ipsum esset probandum, de quo est quæstio, quòd, scilicet, concessio ad absoluendum in foro conscientiæ, non solùm sit ad absoluendum quoad forum conscientiæ, & non quoad forum externum, sed etiam quoad absoluendum tantummodo in foro Pœnitentiæ, & in confessione sacramentali, & non extra illam; quod tamen Garzias non probat: & certum videtur, quòd absolutio pro solo foro conscientiæ, vel quoad forum conscientiæ, non præstatur in foro externo; sed solùm in foro conscientiæ: ac proinde Concilium, dum concessit facultatẽ absoluendi pro foro conscientiæ, vel quoad forum conscientiæ, benè potuit dicere, quod concederet facultatẽ absoluẽdi in foro conscientiæ, cùm dicta facultas ad hoc forum conscientiæ possit spectare, nõ autem solũ ad forum pœnitentiæ, quod est ab illo distinctum, vt *sup.* diximus *disp. 48. n.* 15.

Neque vrgent pro necessitate confessionis sacramentalis declarationes sacræ Congregationis, quas refert Garzias *part. 11. c. 10. n. 139. cit.* solũ enim probant, quòd facultas Concilij possit exerceri etiam in foro pœnitentiæ, & per confessionẽ sacramentalem: non autem probant, quòd possit exerceri solùm in illo, & nõ in foro conscientiæ, prout est distinctum à foro pœnitentiæ, nisi fortè sit exercenda pro absolutione à culpa, quæ necessariò debet esse in confessione sacramentali, vt diximus *paulo ante, n.* 13.

Atque hoc modo verissimũ est, quòd si ipse Episcopus indigeat absolutione, potest deputare suum Cõfessarium cum eadem authoritate, quam ipse habet ex decreto Concilij in suos subditos, & quòd in Sacramento Pœnitentiæ potest absoluere forenses, & externos, qui cõmorantur in ciuitate, aut diœcesi, & ibi percipiũt Sacramẽta: hæc enim, & similia, quę Garzias refert fuisse sæpiùs declarata à sacra Cõgregatione, & approbata à Greg. XIII. cùm non contineant particulã, *dumtaxat*, vel, *solùm*, aut, *tantùm*, non probant, quòd, absolutè loquẽdo, decretũ Concilij ea declaratione sacræ Cõgregationis nõ extendatur etiam extra forum pœnitentiæ ad forum conscientiæ, & ad omnes illius fines. Et cùm forum sit omninò triplex, id est, contentiosũ, pœnitentiale, & quasi pœnitentiale seu mediũ inter vtrunque, quod etiam appellatur forum conscientiæ, vt notat Præpos. *in c. Præterea. 2. de spons.* & apud Sanc. *lib. 8. de matr. disp. 34. n.* 19. & Confessarius solùm in foro contentioso non possit esse Iudex, possit autem in aliis duobus foris.

17.
Forũ est omninò triplex, contentiosum, pœnitentiale, & quasi pœnitentiale, quod est medium inter vtrunque, & appellatur forum conscientia.

foris, rectè potuit sacra Congregatio declarare, quòd facultas concessa à Concilio pro foro conscientiæ, possit exerceri in foro pœnitentiæ, & à Confessario; nec tamen propterea dicenda est declarasse, quòd solùm in illo possit exerceri, & quòd sacra Congregatio restrinxerit forum conscientiæ ad solum forum pœnitentiæ, & trimembrem fori diuisionem iam allatam ex Præposito reduxerit ad solam bimembrem.

18. *Littera sacra Pœnitētiaria possunt expeditiam sine confessione sacramentali.*

Et ex eodem principio, quòd forum conscientiæ latiùs pateat, quàm forum pœnitentiæ, & non sit idem cum illo, valde probabiliter colligit Sanchez *lib.* 8. *de matrim. disputat.* 34. *n.* 29. quòd etiam litteræ sacræ Pœnitentiariæ, quibus committuntur discretis viris dispensationes certorum votorum, aut absolutiones à censuris, possunt executioni mandari etiam sine confessione sacramentali, & extra forum pœnitentiæ: & *num.* 30. idem asserit etiam de priuilegiis Religiosorum, quæ similiter habent ad absoluendum, aut dispensandum in foro conscientiæ; & de Bullis Cruciatæ, aut Iubilæi, quibus in dies conceduntur similes facultates absoluendi, aut dispensandi in foro conscientiæ. Sed hæc, & similia non sunt huius loci: & specialiter quoad priuilegia Religiosorum à multis negantur, & habent plures difficultates.

DISPVTATIO L.

De aliis limitationibus, sub quibus in Tridentino conceditur Episcopis facultas absoluendi, & dispensandi.

1. *Dispensatio ex facultate Concilij potest concedi ab Episcopo, etiam extra diœcesim.*
2. *Absolutio ex facultate Concilij non requirit, vt tam Episcopus, quàm subditus sit in diœcesi.*
3. *Neque vt in illa sit ipse Episcopus.*
4. *Neque vt sit ipse subditus.*
5. *Quis sit verus sensus verborum Concilij:* In diœcesi sua.
6. *Quomodo delicta, à quibus Episcopi possunt absoluere, aut dispensare ex facultate Concilij, debeant esse occulta.*
7. *Occultum in iure illud propriè dicitur, quod non potest probari in iudicio.*
8. *Occultum in Breuibus sacræ Pœnitentiariæ sumitur pro non publico.*
9. *Si casus, aut delictum, quod est occultum in vno loco, non sit occultum in alio; vtrùm possit ab Episcopo absolui in eo loco, in quo est occultum.*
10. *Si quis teneatur aliquibus casibus occultis, & aliquibus non occultis, quomodo possit absolui ex facultate Concilij.*
11. *Quomodo delictum dicatur deductum ad forum contentiosum.*
12. *Si reus absoluatur à crimine, potest crimen adhuc esse, & reputari occultum.*
13. *Si crimen vnius socij deferatur ad Iudicem, & fiat publicum; adhuc potest manere occultum crimen consocij.*
14. *Si crimen in vno loco sit delatum ad forum contentiosum, non potest in vllo alio loco absolui, aut dispensari.*
15. *Crimen, aut delictum completè iudicatum, & punitum à Iudice, vtrùm benè absoluatur, & dispensetur ab Episcopo.*
16. *Quomodo Episcopus non possit absoluere ab hæresi per Vicarium, sed solùm per se ipsum.*
17. *Casus reseruati papales fiunt episcopales, si iure communi concedantur Episcopis.*
18. *Inhabilitas ad beneficium, super quo est commissa simonia, non potest tolli ab Episcopo per facultatem Concilij.*
19. *Sed solùm per priuilegia absoluendi à pœnis ecclesiasticis.*

ALIA limitatio, sub qua in Tridentino *sess.* 24. *cap.* 6. *cit. de reformat.* conceditur Episcopis facultas absoluendi in foro conscientiæ quoscunque sibi subditos in casibus quibuscunque occultis, etiam Sedi apostolicæ reseruatis, continetur illis verbis: *In diœcesi sua.* Et benè est aduertendum cum Suario *de censuris, disp.* 41. *sect.* 2. *n.* 10. & Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 11. *n.* 12. quòd hæc etiam limitatio solùm additur facultati absoluendi; non autem facultati dispensandi, vt etiam *paulò ante* notauimus *disput. præcedente, in fine*, de alia particula, *in foro conscientiæ.* atque ita dispensatio ex citatis Authoribus liberè potest exerceri, etiamsi Episcopus, à quo exercetur, aut subditus, cum quo exercetur, vel etiam simul vterque sit extra diœcesim: quia, nimirum, iurisdictio voluntaria, ad quam illa pertinet, & quæ solùm exercetur volentibus, non autem inuitis, & contradicentibus; vel etiam exercetur sine cognitione causæ, & sine depositione testium; potest exerceri etiam extra territorium, vt probat idem Sanc. *lib.* 3. *de matrim. disp.* 19. *n.* 8. ex Couar. *lib.* 3. *var. c.* 20. *n.* 8. & *ex l. Omnes Proconsules. ff. de offic. Proconf.* & *ex cap. Nouit. de officio Legat.* 1. *Dispensatio ex facultate Cōcilij potest concedi ab Episcopo etiā extra diœcesim.*

De facultate autem absoluendi, cui additur dicta limitatio, est difficultas, quomodo intelligi debeat, quòd ab Episcopo sit exercenda circa quoscunque sibi subditos in diœcesi sua, vt habent verba Concilij, vtrùm, scilicet, requiratur, quòd tam Episcopus, quàm subditus, simul sint in diœcesi; an verò sufficiat, quòd saltem Episcopus in illa sit, vbicunque tandem sit subditus extra illam, vel è contrà; vtrùm sufficiat, quòd subditus sit in diœcesi, vbicunque tandem existat Episcopus extra illam. Neque est difficultas ex ipsa natura absolutionis, quasi hæc non possit dari pro foro conscientiæ, & per iurisdictionem voluntariam extra diœcesim, & ab absente, & in absentem, cùm ex communi sententia absolutio ab excommunicatione quacūque non requirat præsentiam; sed validè, & licitè possit conferri etiam in absentem, vt communiter dicitur *in materia de censuris.* Sed difficultas solùm est ex decreto, & verbis Concilij, quæ videntur determinare territorium; & facultatem absoluendi videntur restringere ad solos fines diœcesis Episcopi absoluētis, vel subditorum, qui absoluuntur, vel vtrorunque, vt indicauimus.

Sed hoc postremum, quòd tam Episcopus, qui absoluit, quàm subditus, qui absoluitur, debeant simul esse in diœcesi, ex eo reiicit Suar. *de censuris, disp.* 41. *sect.* 2. *n.* 11. *in fin.* & Sanc. *lib.* 2. *in Decal. c.* 11. *n.* 15. quia verba Concilij id non significant: neque concessio gratiosa est restringenda plusquàm cogant ipsa verba: dum enim asserunt, quòd Episcopus possit absoluere sibi subditos in diœcesi sua; satis est, si intelligantur ad summum de altero; non autem cogunt, vt intelligantur simul de vtrisque. 2. *Absolutio ex facultate Cōcilij nō requirit, vt tam Episcopus, quā subditus sit in diœcesi.*

Quòd verò neque etiam requiratur, vt ipse Episcopus sit in diœcesi, vt vult Henriq. *lib.* 14. *de irreg. c.* 20. *n.* 5. & Rodrig. *in summa, tomo* 2. *cap.* 69. *n.* 1. *in fine*, expresè habet idem Suar. *num.* 11. *cit.* & *tomo* 4. *de pœnit. disput.* 30. *sect.* 2. *n.* 3. *in fin.* & Sanc. *c.* 11. *cit. n.* 16. & aliqui alij apud ipsum. Et suadetur ex eo: quia iurisdictio voluntaria, ad quam pertinet absolutio, iure ipso communi potest exercere 3. *Neque vt in illa sit ipse Episcopus.*

extra

extra territorium, vt iam indicauimus: & nulla est ratio, quare Concilium pro hac absolutione debuerit derogare huic iuri communi: neque vllum est verbum, quod nos cogat asserere, derogasse de facto, vt mox constabit ex magis probabili interpretatione illius particulæ, *in diœcesi sua*.

4. *Neque vt sit ipse subditus.* Denique, quòd neque etiam requiritur, vt ipse subditus, qui absoluitur, sit in diœcesi, vt vult Suar. *locis citatis*; sed possit absolui, etiamsi tam ipse, quàm Episcopus sit extra diœcesim, ex eo probat Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 11. cit. n. 17.* quia similiter iurisdictio voluntaria, tam ex parte Superioris eam exercentis, quàm ex parte subditi, in quem exercet, potest liberè, & licitè exerceri extra territorium. Neque est ratio, quare Concilium debuerit derogare, aut derogarit de facto huic iuri communi; & verba illa, *in diœcesi sua*, rationabiliter explicantur, si dicamus,

5. *Quis sit verus sensus verborum, in diœcesi sua.* solùm apponi ad subditos ipsos determinandos, ac declarandos, pro quibus datur facultas; & sensum esse, quòd Episcopis liceat absoluere quoscunque delinquentes sibi subditos in diœcesi sua; id est, quòd eos omnes possint, ac debeant quoad huiusmodi absolutionem reputare, vt sibi subditos, quos habuerint aliquo modo in sua diœcesi, vt etiam ex Suar. *disp. 30. de pœnit. sect. 2. n. 3. cit.* indicauimus *supra, disp. 49. n. 1.* Si autem verba Concilij hunc sensum, & hanc interpretationem admittunt, vt rationabilem; non est, quòd illa trahamus ad derogandum iuri communi, & ad facultatem tam fauorabilem restringendam: & negari non potest, quin hæc sententia sit valdè probabilis.

6. *Quomodo delicta, à quibus Episcopi possunt absoluere, aut dispensare ex facultate Concilij, debeant esse occulta.* Alia limitatio, sub qua Concilium concedit Episcopis facultatem dispensandi in irregularitatibus, & suspensionibus, est, quòd dictæ irregularitates, & suspensiones proueniant ex delicto occulto: & sub eadem etiam concedit facultatem absoluendi delinquentes, dum ait, eos posse absoluere in quibuscunque casibus occultis, etiam Sedi apostolicæ reseruatis. Et breuiter ex declaratione sacræ Congregationis Cardinalium apud Garziam *de benefic. part. 7. cap. 11. n. 47. pag. 82.* occultum debet accipi, prout opponitur probabili, id est, illi, quod in iudicio probari non potest, & caret testibus: & hac de causa ab aliis dicitur occultum per accidens: debent enim verba Concilij intelligi secundùm terminos iuris, & secundùm proprietatem; secundùm quam tamen illud propriè est occultum, quod probari non potest, & soli Deo reseruatur iudicandum, vt notat Panorm. *in cap. Vestra. n. 10. de cohabitat. Cler.* & probat ex cap. *Erubescant. dist. 32.* vbi dicitur, secretorum, id est, occultorum cognitor, & Iudex esse Deus: & ex cap. *Si omnia. 6. q. 1.* vbi dicitur, quòd diuina iudicia locum non habent, si omnia in hoc sæculo vindicata essent: quia, scilicet, neque etiam occulta illi reseruarentur, vt notat ibi Glossa, *verbo, si omnia*. Atque hoc modo ex alia declaratione eiusdem sacræ Congregationis apud eundem Garziam *eodem n. 47.* qui est absolutus, vel dispensatus à proprio Episcopo in materia delicti perpetrati coram duobus, vel tribus; quod tamen non fuit notorium; non est tutus in conscientia: quia Concilium vtitur termino occulti, quod, propriè loquendo, illud dicitur, quod probari non potest, *cap. Vestra. de cohabit. Cler.*

7. *Occultum in iure illud propriè dicitur, quod non potest probari in iudicio.* Et quanuis aliquando in iure etiam illud dicatur occultum, quod non est publicum: & licèt sciatur ab aliquibus, verbi gratia, quatuor, aut quinque; non tamen scitur à maiori parte viciniæ, Collegij, Monasterij, Parochiæ, aut Communitatis cuiuscunque alterius, in qua saltem sint decem personæ, vt patet ex cap. *Quis aliquando. §. Hac autem secreta. de pœnit. distinct. 1.* & ex *cap. 2. de Apostatis.* vbi ministerium Acolythi iuuantis rebaptizantem, dicitur posse esse occultum, etiamsi necessariò esse debeat coram pluribus, id est, coram ipso rebaptizante & coram rebaptizato, & fortasse etiam coram patrino, & testibus: & sic notat etiam Nauar. *in Mann. cap. 27. n. 255.* & Sylu. *verb. Manifestum.* & *verb. Notorium. n. 4.* & *verb. Occultum.* vbi etiam citat Panorm. *in cap. Ex litterarum. de temp. ordinat.* hæc tamen acceptio est minùs propria, quàm illa prior, & ex declaratione citata sacræ Congregationis secundùm illam debent intelligi verba Concilij de delictis occultis; non autem secundùm hanc. Et ex Doctoribus hoc eodem modo interpretantur dictum decretum Garzias *de benef. part. 1. cap. 11. n. 47. cit.* Graff. *in decis. lib. 1. cap. 13. n. 45.* Gutiet. *in quæst. canon. lib. 1. cap. 13. n. 27.* & aliqui alij apud Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 11. n. 19.*

Et propter hanc declarationem sacræ Congregationis, minùs tuta, saltem in praxi, secundùm Authores citatos, censeri debet sententia alia, quæ alioqui est plurium, & maximorum Doctorum, & ex se est maximè rationabilis, quòd occultum in dicto decreto debeat accipi, prout opponitur publico, id est, pro illo, quod quanuis sciatur ab aliquibus; non est tamen notorium per certam scientiam maioris partis Communitatis; neque est manifestum per communem famam eiusdem maioris partis ortam ex pluribus certò illud scientibus; neque est famosum per eandem communem famam eiusdem maioris partis, ortam tantùm ex vno, certò illud sciente, vel ex indiciis, & præsumptionibus illi æquiualentibus, quomodo id interpretatur Nauar. *in Man. cap. 27. n. 255.* Maiolus *de irregularitate, lib. 5. cap. 51. n. 4.* Molin. *tract. 3. disp. 79. n. 8.* Henriq. *lib. 14. de irregularitate, cap. 20. n. 4.* Tolet. *lib. 1. cap. 89. n. 5.* Azor. *part. 1. lib. 8. cap. 10. quæst. 9.* Suar. *de pœnit. disp. 30. sect. 2. n. 2.* & *de censur. disp. 41. sect. 2. n. 6.* Sanchez *lib. 2. de matrim. disp. 37. n. 11.* & *lib. 8. disp. 34. n. 55.* & *lib. 2. in Decal. cap. 11. n. 19. & seqq.* Sayr. *lib. 4. thes. cap. 17. n. 21.* & *lib. 7. cap. 13. n. 12.* Layman. *lib. 1. tract. 5. part. 5. cap. 9. n. 4.* Reginal. *lib. 30. n. 30.* Aula *de censuris, part. 2. cap. 7. disp. 1. dub. 12. concl. 2.* & *part. 7. disp. 10. dub. 6.* Rodriq. *in quæstionibus regular. tom. 1. quæst. 24. art. 11.* & alij apud Garziam *part. 7. cap. 11. cit. n. 45.* & apud Barbosam *in remiss. ad Trident. sess. 24. cap. 6. de reformat. vers. Ex delicto occulto.* Et pro hac interpretatione multùm facit idem Concilium Tridentinum *sess. 14. cap. 7. de reformat.* vbi agens de homicida voluntario non admittendo vnquam ad Ordines, vel ad beneficia ecclesiastica, ait, id debere intelligi, etiamsi tale crimen, nec ordine iudiciario sit probatum, nec alia ratione sit publicum; sed sit occultum: per quam particulam aduersatiuam, *sed*, clarè apparet, quòd sumat occultum, prout aduersatur, & opponitur publico. Qua verò ratione sumit ibi occultum, prout contradistinguitur à publico, & ipsummet Concilium clarè se explicat, quòd ita sumat: eadem ratione videtur posse, ac debere explicari *hoc alio loco sessionis 24. cap. 6. de reform.* vbi concedit, vt Episcopi possint absoluere, & dispensare in casibus, aut delictis occultis. Et rectè potest intelligi, quòd concedat, posse absoluere, & dispensare à non publicis, siue sint probabilia, & aliquibus cognita, siue sint omninò occulta, & nulli cognita, nisi Deo. Et ratio videtur esse: quia

per hoc solùm, quòd casus, & delicta sint hoc modo occulta, hoc est, non publica, satis consulitur rigori ecclesiasticæ disciplinæ, & satis obuiatur scandalo aliorum, ad quæ duo maximè respexit Concilium, quando voluit illa esse occulta: & qua ratione ad hæc duo parum, aut nihil facit, quòd casus, & delictum sit cognitum tantùm aliquibus, & paucissimis, vt certe accidit, quando est solùm probabile, & non publicum; eadem ratione parum, aut nihil videtur facere ad facultatem absoluendi, & dispensandi iuxta mentem Concilij.

Et rectè potest cum Toleto *lib. 1. cap. 89. n. 5.* & Suario *disput. 41. de censur. sect. 2. n. 6. cit.* hoc idem colligi ex ipsis verbis Concilij *eadem sess. 24.* & *cap. 6. de reformat.* dum enim concedit facultatem generalem pro casibus, aut delictis occultis, & excipit ea occulta, quæ sunt deducta ad forum contentiosum, manifestè supponit, quòd etiam aliqua ex iis, quæ sunt deducta, essent occulta, & caderent sub facultatem, nisi essent deducta: & per hoc solùm, quòd sunt deducta, desinunt esse occulta. & non ampliùs cadunt: & per consequens manifestè supponit, quòd etiam ea, quorum notitia habebatur ab vno, vel à pluribus, per quos potuerunt deduci ad forum contentiosum, & per quos de facto fuerunt deducta, id est; etiam illa, quæ erant solùm probabilia, sed non publica; possent, ac deberent intelligi, tanquàm occulta; & possent ab Episcopis dispensari; nisi essent deducta, & nisi desiissent esse occulta, prout ibi requirebatur: & euasissent publica, & notoria, quæ ibi excludebantur: & alioqui omninò vana, & inutilis esset exceptio à regula, nisi illa, quæ excipiuntur, continerentur sub regula, & etiam ipsa essent occulta, & tanquàm occulta caderent sub facultatem, de qua est sermo.

8\. [illegible] Et propter has rationes, & propter communem sententiam tot, & tantorum Doctorum, quos iam retulimus, non modò potest admitti, quòd occulta accipiantur pro non publicis, quando sunt expedienda, & executioni mandanda Breuia sacræ Pœnitentiariæ, aut Diplomata apostolica, & Legatorum, & quando specialiter in illis requiritur, vt res sit occulta, vt notat Nauar *cap. 27. n. 255. cit.* & Garzias *de benef. part. 7. cap. 11. cit. n. 46.* & Sanchez *lib. 2. de matrimonio, disp. 37. n. 11.* & *lib. 8. disp. 14. n. 55.* & alij: sed etiam quando est præstanda dispensatio, aut absolutio ex facultate Concilij, de qua loquimur. Et prædictam declarationem sacræ Congregationis dicere possumus non habere vim legis, neque esse iuridicam; sed solùm esse declarationem doctrinalem, & magistralem, vt etiam sunt decisiones Rotæ ex Cardin. *in cap. Pastoralis. de fide instrum.* & aliis communiter apud Garziam *in præfatione ad suum tract. tum de benef.* quia non apparet, quòd sit facta consulto Pontifice, quo solùm modo sacra Congregatiò potest iuridicè interpretari, & declarare, ex Bulla ipsa Sixti V. per quam est deputata ad huiusmodi declarationes. Et prætereà quia neque est promulgata ex intentione obligandi, sicut requiritur generaliter ad omnes leges; sed solùm emanauit ad quæstionem particulariter factam, vt etiam generaliter diximus de huiusmodi declarationibus *lib. 5. de lege, disp. 13. n. 15.* idque potest dici, vt probabile, & tutum sufficienter, quamuis oppositum de occulto, prout opponitur non solùm publico, sed etiam probabili, & vtrunque excludit, sit magis tutum, saltem in praxi, propter dictam declarationem, quæ qualis qualis sit, semper est maximi facienda.

9\. Sequendo autem hanc sententiam, quòd casus, vel delictum occultum sit illud, quod non est publicum; si contingat, casum aliquem, aut delictum esse publicum in vno loco, & non in alio, & in hoc alio, in quo est occultum, peti ab Episcopo absolutionem, aut dispensationem; negat Suar. *disp. 30. de pœnit. sect. 2. n. 2. in fine*, posse illam concedi: quia Concilium expressè requirit, vt simpliciter sit occultum: quale tamen non potest simpliciter dici, aut esse illud, quod alicubi est publicum, cùm præsertim, regulariter loquendo, facilè accidat, vt, quod est publicum in vno loco, fiat publicum per literas amicorum etiam in alio: quod idem probabilius existimat etiam Bonacina, vt videri potest *in suo tractatu de censuris, disp. 1. quæst. 3. puncto 2. n. 3.* *Si casus, aut delictū, quod est occultum in vno loco, non sit occultum in alio; vtrùm possit ab Episcopo absolui in eo loco, in quo est occultum.*

Contrà verò, posse concedi absolutionem, aut dispensationem, affirmant Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 11. n. 20.* & Auila *de censur. part. 2. cap. 7. disp. 1. dub. 11. conclus. 3.* & apud vtrunque plures viri doctissimi Salmanticæ consulti, quando locus, in quo casus, aut delictum est publicum, est ita distans ab alio, in quo est occultum, vt moraliter non sit periculum, quòd etiam in illo futurum sit publicum: sic enim, inquiunt Authores citati, qui in vno loco est publicus excommunicatus, non propterea est censendus excommunicatus publicus in alio loco: & qui manifestat crimen alicuius, quod est occultum in vno loco valdè distante ab alio, in quo est publicum, verè illum infamat contra iustitiam, & tenetur ad famæ restitutionem; quod signum est, non esse idem, quòd aliquid sit publicum in vno loco, & quòd sit publicum simpliciter, & vbique.

Sed negari non potest, quin prior sententia sit probabilior, & tutior: siquidem Concilium absolutè, & simpliciter loquitur de occulto, vel de non publico; qui tamen terminus absolutè prolatus, & in suppositione simplici, vt loquuntur Logici, omninò præscindit à loco, & per ampliationem extenditur ad omnem differentiam loci; & significat, quòd sit occultum, vel non publicum, tam in hoc loco, quàm in illo, & in quocunque alio loco assignabili. Et quemadmodum, quod simpliciter, & absolutè dicitur, verbi gratia, esse non album, significatur, quòd neque sit album in vno loco, neque in alio; & si in vno sit album, non potest simpliciter dici non album, sed solùm cum restrictione ad talem alium locum, in quo fortè caret albedine: ita & quod dicitur simpliciter, & absolutè debere esse occultum, tam debet esse occultum in vno loco, quàm in alio. Et quod asserit idem Sanchez *eodem cap. 11. n. 21. sequente vers. Tandem, si in alio loco.* quòd si delictum sit deductum ad forum contentiosum in vno loco, non potest ab Episcopo absolui, aut dispensari in quocunque alio loco: quia Concilium absolutè, & simpliciter postulat non esse deductum; & quod est deductum in vno loco, absolutè, & simpliciter est deductum: eadem ratione potest dici etiam de occulto, quod similiter postulatur absolutè, & simpliciter à Concilio: & ideò quod est publicum, vel non occultum in vno loco, absolutè, & simpliciter est publicum, & non occultum; & consequenter ad illud non se extendit facultas Concilij, de qua loquimur. Et denique ad idem facit: quia hac ratione meliùs seruatur ecclesiastica disciplina, si quod est publicum in vno loco, reputetur simpliciter publicum, & nullibi absoluatur, aut dispensetur; & meliùs vitantur scandala, quæ facilè sequerentur, si absolutus in loco, in quo casus, vel delictum est occultum, gereret se pro absoluto, etiam in loco, in quo est publicum,

blicum; & sic admirationem aliis faceret: quæ tamen duo, id est, obseruatio disciplinæ ecclesiasticæ, & scandalorum vitatio, videntur præcipuè fuisse intenta à Concilio, quando restrinxit facultatem absoluendi, & dispensandi solum ad casus, aut delicta occulta.

10. *Si quis teneatur aliquibus casibus occultis, & aliquibus non occultis, quomodo possit absolui ex facultate Concilij.*

Quid verò sit faciendum, si quis teneatur pluribus casibus, aut delictis, & eorum aliqua sint occulta, & aliqua non occulta; potest videri in re simili apud Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 11. num. 9.* & facile potest intelligi ex iis, quæ communiter dicuntur *in materia de casibus reseruatis*, & *in materia de excommunicatione*: potest enim Episcopus in foro conscientiæ, & extra forum pœnitentiæ absoluere ab illis casibus, & excommunicationibus, quæ sunt occultæ, & non ab aliis; & dispensare in irregularitatibus similiter prouenientibus ex delictis occultis, & non in aliis: quia, quamuis peccata mortalia, quoad culpam, non possint remitti, aut absolui, vnum sine alio; neque possit quis per remissionem vnius redire cum Deo in statum gratiæ, & amicitiæ; & per maculam habitualem alterius non simul remissi, manere in statu inimicitiæ, & priuatus gratia; benè tamen possunt remitti, aut absolui excommunicationes, & censuræ, & dispensari irregularitates: & qui est excommunicatus, verbi gratia, semel, quia percussit Clericum; & iterum, quia est lapsus in hæresim, & petit absolui ab illa, & non petit ab hac; bene potest ab illa absolui, & non ab hac, vt videre est apud Sayrum *de censuris, lib. 1. cap. 21. num. 23. & 24.* & alios communiter *in materia de censuris*.

Debent verò hæc, quæ diximus de delicto occulto, maximè intelligi de occulto in ratione delicti; non autem solùm in ratione facti alterius materialis: si enim Diaconus, verbi gratia, solenniter baptizet sine legitima facultate, aut licentia sibi facta, & sit publicum, & notorium, quòd baptizet solenniter; sit verò occultum, quòd hoc sit grauiter prohibitum in iure, & quòd non habeat legitimam facultatem, & per consequens delictum illius sit occultum in ratione delicti; benè potest Episcopus illum absoluere ex facultate Concilij: non obstante, quòd factum materiale sit publicum, vt narrat Rodriq. *in Summa, part 1. cap. 166. conclus. 3.* Auila *de censuris, part. 7. disp. 10. dub. 6. §. Ex dictis sequitur.* Layman. *lib. 1. tract. 5. part. 5. cap. 9. num. 4.* Reginal. *in praxi, lib. 30. num. 30.* Et idem est, si quis excommunicatus occultus publicè celebret; vel, si quis excommunicatos notorius in vno loco, celebret in alio, vbi est occultus; & in aliis eiusmodi, quæ refert Auila *loco citato*, esse sæpiùs definita in sacra Pœnitentiaria.

11. *Quomodo delictum dicatur deductum ad forum contentiosum.*

Pro facultate dispensandi in irregularitatibus, & sospensionibus, simul cum hac limitatione, quòd sint prouenientes ex delicto occulto, ponitur præterea in decreto Concilij *sess. 24. cap. 6. de reformat.* etiam alia, quòd non proueniant ex delicto deducto ad forum contentiosum. Et sensus est, quòd non modò Episcopus non possit dispensare in huiusmodi irregularitatibus, quando delictum, aut crimen, ex quo proueniunt, est factum plenè notorium per notorietatem iuris, & plenè probatum ordine iudiciario, vt dicitur de homicidio voluntario in eod. Trid. *sess. 14. cap. 7. de reform.* sed etiam quando simpliciter est delatum ad Iudicem, & sic iudicium est inchoatum, vt notat Henriq. *lib. 14. de irregular. cap. 7. num. 5* Sayr. *lib. 4. thes. cap. 17. num. 12. & 23.* Auila *de censur. part. 2. cap. 7. disp. 1. dub. 11. conclus. 3.* & *part. 7. disp. 10. dub. 6. in fin.* Sanchez *lib. 8. de matrimonio, disp. 34. num. 57. & 58.* & *lib. 2. in Decal. cap. 11. num. 21.* Et potest hæc limitatio etiam intelligi pro facultate absoluendi, cùm eo ipso, quòd delictum est deductum ad forum contentiosum, euadat publicũ, & desinat esse occultum, & per consequens etiam desinat contineri sub facultate absoluendi, quæ solùm est pro occultis, vt iam diximus. Et quamuis Suar. *de cens. d. s. 41. sect. 2. num. 6.* affirmet, eo ipso delictum esse deductum ad forum contentiosum, quòd de illo est iuridice facta coram legitimo Iudice denunciatio, seu accusatio: valdè tamen rationabiliter Sanchez *loc. cit.* & Sayr. *n. 22. cit.* requirunt præterea intimationem accusationis, seu delationis factam reo: quia, cùm citatio sit primus actus iudicij contentiosi, non potest ante illam censeri, quòd sit inchoatum tale iudicium: & quandiu Iudex apud se retinet denunciationem, & accusationem sibi factam, non potest rectè dici, quòd illa sit delata ad forum contentiosum, cùm adhuc maneat quasi secreta in sola notitia Iudicis, nec sit producta in forum; quod importat publicitatem. Et rectè addit Sayr. *lib. 4. thes. cap. 17. num. 22. citato*, quòd quamuis Episcopus post factam sibi accusationem delicti, & ante factam reo illius intimationem, non debeat statim venire ex facultate Concilij ad dispensationem; sed debeat expectare per aliquod tempus, vt ab actore probetur delictum delatum: si tamen post aliquod tempus viderit actorem minimè progredi in probationibus, benè potest dispensare, non obstante denunciatione, & accusatione, quæ mansit secreta apud Iudicem, & non fuit perfecta deductio ad forum contentiosum, neque crimen fecit notorium, aut publicum, sed reliquit occultum, vt erat priùs.

Parum autem refert, siue delatio fuerit iusta, siue iniusta; & siue crimen fuerit postea plenè probatum per duos testes, aut per confessionem ipsius rei, siue solùm semiplenè, & tantùm per vnum testem, vt subdit Sanchez *lib. 2. in Decalog. cap. 11. num. 22. citat.* Henriquez, & Auila *locis citatis*, & Suar. *de censuris, disp. 41. sect. 2. num. 6. cit.* quia etiam probatio semiplena facit illud iam esse publicum, si præsertim sit etiam punitum pœna extraordinaria: si verò contingat, vt delinquens sic delatus absoluatur à Iudice, siue per sententiam definitiuam, ita vt pro eodem delicto non possit ampliùs in iudicium vocari; siue per sententiam tantùm interlocutoriam, & solùm ab instantia, & obseruatione iudicij, quod per talem sententiam solùm terminatur, quantum est ex indiciis, & probationibus iam tunc deductis: sed potest iterum repeti, si superueniant noua indicia, & nouæ probationes, vt videre est apud Couarr. *lib. 1. var. cap. 1. num. 8* & apud Sanchez *lib. 8 de matrim. disp. 34. num. 57.* si, inquam, contingat, vt absoluatur, iterum redit delictum ad statum occulti, & adhuc potest dispensari ex facultate Concilij, non obstante quòd fuerit deductum in forum contentiosum, & in illo examinatum, & cognitum, vt notant Suarez, & Sanchez *locis citatis*, Sayr. *lib. 7. c. 7. num. 12.* Graffius *lib. 1 decis. cap. 13. num. 42.* Molina *tract. 3. disp. 79. num. 8. vers. Secundò, obseruo.* Auila *de cens. part. 7. disp. 1. dub. 11. concl. 3.* Rodriq. *in Sum. part. 1. cap. 167. concl. 4. num. 4.* Henriqu *lib. 14. cap. 4. num. 5.* Layman. *lib. 1. tract. 5. part. 5. cap. 9. num. 5. pag. 182.* Bonac. *de cens. disput. 1. quæst. 3. puncto 2. n. 2. pag. 363. tom. 1.* & alij. Idque est verum, etiamsi absolutio fuerit iniusta, & extorta per falsos testes: quia adhuc reducit delictum ad statum occulti, in quo erat priùs; & iterum declarat, & facit apparere oppositam innocentiam, vt iidem subdunt.

12. *Si reus absoluatur à crimine, potest crimen adhuc esse, & reputari occultum.*

Atque hoc est probabilius, quàm quod habet Garzias *de beneficiis part. 7. cap. 11. num. 50.* quòd

sufficiat

si ab Episcopo non esset cognitum, aut dispensatum, vel absolutum, vt notat Toletus *lib. 1. cap. 89. n. 5.* & Garzias *de benefic. part. 7. cap. 11. n. 52. pag. 82. col. 1. in fine.*

16. *Quomodo Episcopus non possit absoluere ab hæresi per Vicarium, sed solùm per seipsum.* Postremò est explicanda vltima limitatio, quæ specialiter additur pro absolutione ab hæresi, quando dicitur *eodem cap. 6. de reformat. sess. 24.* idem permitti in crimine hæresis pro eodem foro conscientiæ; sed permitti ipsis Episcopis tantùm, non autem eorum Vicariis: cùm enim generaliter pro casibus occultis, & Sedi apostolicæ reseruatis esset ibi concessa absolutio, & dispensatio, tam præstanda per ipsos Episcopos, quam per Vicarium ad id specialiter deputandum, statim pro casu hæresis limitatur hæc concessio, vt absolutio ab hæresi solùm præstetur per ipsos Episcopos, non autem per Vicarios.

Et circa hanc limitationem est duplex sententia. Quidam enim asserunt, per illam excludi eos tantùm Vicarios, qui possunt specialiter deputari pro casibus occultis, & simul deputantur cum generalitate circa eosdem: ita, scilicet, vt deputatio sit specialis pro genere ipso casuum occultorum; & siue alioqui sint Vicarij generales, generaliter deputati ad alia omnia, siue non sint deputati ad alia; sint tamen specialiter deputati ad genus ipsum casus occulti, iuxta facultatem Concilij: & ideò quoties occurrunt huiusmodi casus, semper possint illos absoluere; aut dispensare, neque indigeant deputatione alia magis speciali pro singulis casibus dicti generis: non verò excludi illos Vicarios, qui solùm deputantur specialiter pro singulis casibus, quando occurrunt in genere hæresis, & nunquam deputantur generaliter ad genus ipsum huiusmodi casuum, id est, ad hæresim. Ita Nauar. *cons. 1. de constit. quæst. vlt. n. 89. lib. 1.* & *cons. 11. de priuil. quæst. 2. & 3. lib. 5.* Corduben. *in Summa, quæst. 8.* Azor. *part. 1. lib. 8. cap. 10. quæst. 11.* Henriq. *lib. 6. de pœnit. c. 14. n. 7.* Rodriq *in quæstion. regul. tom. 1. quæst. 30 art. 11.* & *in Summa, part. 1. cap. 131. n. 5.* Sanchez *lib. 2. de matrim. disp. 40. n. 17. in fine*, & *lib. 2. in Decal. cap. 11. n. 23.* & alij apud illum. Et ratio est: quia, cùm facultas absoluendi à casu hæresis, quando est occultus, committatur in Tridentioo dignitati, & gradui episcopali; censenda omninò est esse ordinaria, non autem delegata, & ideò esse delegabilis etiam alteri, quantùm est ex iure communi; & nisi obstaret dicta limitatio eiusdem Concilij, quæ statim subditur: hæc autem limitatio omninò est interpretanda, vt quàm minimè potest, dicatur derogare iuri communi; & ideò vt solùm excludat deputationem Vicarij, quæ sit specialis ad casum hæresis; sed cum generalitate ad ipsum genus huiusmodi casuum; non autem illam, quæ omni modo sit specialis, & solùm pro singulis casibus dicti generis; non autem pro ipso genere singulorum.

Contrà verò alij affirmant, per dictam limitationem excludi simpliciter omnes Vicarios, & facultatem concedi Episcopis, vt ipsimet per se ipsos tantummodo illam exerceant; non autem committant vlli alteri exercendam. Ita Garzias *de benef. part. 11. cap. 10. n. 113.* Simanchas *de cathol. inst. tit. 3. n. 6* Guttierr. *in canon. quæst. lib. 1. cap. 13. n. 29.* Ledesma *in Summa, tom. 2. tract. 1. cap. 6. post 20. conclus. difficult. 6.* Suar. *de pœnit disp. 30. sect. 2. n. 9. & 15.* & *tract. de fide, disp. 21. sect. 2. n. 8.* Et ratio est: quia, vt constat ex ipsis verbis Concilij, eos Vicarios prohibentur Episcopi specialiter deputare in crimine hæresis, quos permittuntur specialiter deputare in aliis casibus ibi concessis: ergo, sicut in illis permittuntur specialiter deputare quoscunque Vicarios, & tam pro genere ipso casus occulti, quàm pro singulis casibus dicti generis; ita & in crimine hæresis prohibentur specialiter deputare quoscunque, & tam pro genere ipso occultæ hæresis, quàm pro singulis dicti generis. Vnde & expresse addunt casus hæresis non permitti, nisi tantùm Episcopis, & numero multitudinis expresse excludunt eorum Vicarios, id est, omnes, & quicunque tandem illi sint, & siue sint specialiter deputati ad ipsum genus criminis hæresis, siue solùm ad singula dicti generis.

Quamuis autem prima sententia propter authoritatem tantorum Doctorum non sit improbabilis; certum tamen videtur, quòd hæc secunda sit probabilior, & conformior verbis, & intentioni Concilij; & per consequens etiam tutior: quia enim negotium fidei in Ecclesia est grauissimum, meritò hæresis committitur solis Episcopis, & positiuè negatur omnibus aliis: & ideò casu hæresis occurrente, omninò est recurrendum ad ipsum Episcopum, & hic non debet rem totam committere Confessario, aut cuicunque alteri, eique relinquere informationem facti, & circunstantiarum, sicut posset in aliis casibus sibi concessis; sed debet ipsemet per seipsum audire informationem, & circunstantias casus, & prouidere de opportuno remedio, & designare pœnitentiam salutarem, & absoluere saltem à censura, & excommunicatione, siue sit præsens is, qui absoluitur, siue sit absens; & sic auferre reseruationem, & relinquere absolutionem culpæ cuicunque alteri Confessario approbato, idque totum facillimè potest semper præstari ab Episcopo; neque vnquam potest contingere necessitas delegandi alicui alteri potestatem in tali absolutione ab hæresi; siue persona, quæ est absoluenda, possit se præsentare, & comparere coram Episcopo; siue non possit, vt, verbi gratia, propter nimiam distantiam, vel propter infirmitatem, vel propter clausuram, aut aliquid simile. & siue ipse Episcopus possit se ad illam transferre, siue non possit: & ideò Concilium satis prouidit necessitatibus animarum, concedendo solis Episcopis dictam facultatem, iisque negando, vt possint eam committere, aut delegare cuicunque alteri: siquidem semper is, qui tenetur crimine hæresis, & indiget absolutione, potest per se, vel per alium, voce, vel scripto informare Episcopum de sua indigentia, & ab illo etiam absente recipere beneficium absolutionis, vt diximus. Et per hæc etiam patet, quomodo sint intelligenda, & admittenda ea, quæ diximus *supra disput. 48. n. 21. & 22.* de Capitulo, Sede vacante, quoad facultatem absoluendi ab hæresi: si enim potest ab illa absoluere, per seipsum debet absoluere, & non per Vicarium, id est, ipsummet Capitulum debet per se ipsum audire informationem, & circunstantias casus; & per seipsum decernere de tollenda reseruatione per absolutionem censuræ, & illam de facto tollere, & censuram de facto absoluere scripto, aut voce Vicarij, tanquàm instrumenti ad id electi, ac deputati, & solùm id facientis in virtute Capituli, tanquàm agentis principalis, vt etiam *ibi* diximus communiter fieri in Tribunali, aut Coufiftorio sanctæ Inquisitionis.

Atque hæc de limitationibus, sub quibus in Tridentino *sess. 24. cap. 6. de reformat.* conceditur Epi- 17. *Casus reseruati papales fiunt episcopales, si iure communi concedantur Episcopis.*
scopis facultas absoluendi in casibus quibuscunque occultis, Sedi apostolicæ reseruatis, & non deductis ad forum contentiosum. Et quia huiusmodi concessio iam competit Episcopis iure ordinario, & perpetuò annexo dignitati episcopali; nnn autem ex speciali delegatione facta huic, aut illi Epi-

scopo,

ſcopo, meritò facit, vt huiuſmodi caſus, quando ſunt occulti, & non deducti ad forum contentioſum, non ſint ampliùs caſus papales: ſed ſint facti epiſcopales, vt bene notat Sanchez *lib. 4. in Decal. cap. 54. num. 27. pag. 382. in no.*

18. *Inhabilitas ad beneficiũ, ſuper quo eſt cõmiſſa ſimonia, non poteſt tolli ab Epiſcopo per facultatem Cõcilij.*

Poſtremò, ſi quæras, quomodo ſit accipienda ſuſpenſio, & irregularitas, & caſus occultus, à quibus abſoluendi, & diſpenſandi datur in Tridentino facultas Epiſcopis ſub conditionibus, & limitationibus iam explicatis; & vtrùm inhabilitates pœnales ad beneficia, verbi gratia, quæ incurruntur per ſimoniam, ſaltem vtrinque perfectam, & conſummatam, debeant accipi, vt ſuſpenſiones à beneficiis, & vt irregularitates, & impedimenta canonica, vel abſolutè, vt caſus; & ideò cadant ſub facultatem Epiſcopi, quando ſunt occultæ, & non deductæ ad forum contentioſum. Affirmatiuè reſpondet Henriquez *lib. 13. cap. 14. num. 3. pag. 763. & cap. 56. n. 1. pag. 834.* & ſatis probabile putat Leſſ. *lib. 2. cap. 35. num. 140. pag. 445* & aliqui alij apud ipſos. Vnde & addunt, nuſquam legi in Iure, quòd huiuſmodi inhabilitates ſint reſeruatæ ſoli Pontifici. Sed oppoſitum eſt multò verius, & probabilius; & aſſeritur communiter à Doctoribus *in cap. Si aliquis de elect.* & *in cap. Si ſimoniacè. de ſimon.* vt notat Suar. *lib. 4. de ſimon. cap. 61. num. 10. pag. 66.* nam cap. *Si aliquis.* cit. ſolùm conceditur, vt Epiſcopus poſſit habilitare aliquem ad beneficium ſimplex, quando ſuper illo eſt commiſſa ſimonia ipſo inſcio, & non conſentiente; non autem ſi crimini fuit conſentiens ipſe habilitandus. Et pro habilitando ad Ordines idem habetur c. *Si ſimoniacè.* cit. ergo huiuſmodi habilitatio eſt manifeſtè in Iure reſeruata Pontifici, & negata Epiſcopis. Neque oppoſita inhabilitas poteſt dici ſuſpenſio, cùm non ſit cenſura; &, ſi violetur, non inducat irregularitatem. Neque poteſt dici irregularitas, cùm non prohibeat ſuſceptionem, aut exercitium Ordinum: neque caſus occultus, cùm non ſit peccatum, ſed ſolùm pœna eccleſiaſtica ex peccato prouenieus, & ideò non poteſt

19. *Sed ſolùm per priuilegia abſoluẽdi à pœnis eccleſiaſticis.*

rationabiliter dici, quòd ſit comprehenſa in facultate Concilij; ſed ad ſummum non poteſt abſolui, aut diſpenſari, niſi ex priuilegio, quod habent Ordines mendicantes, vt poſſint in foro conſcientiæ abſoluere à quibuſcunque peccatis, etiam Sedi apoſtolicæ reſeruatis, & à quibuſcunque ſententiis, cenſuris, & pœnis eccleſiaſticis, vt notat Henriquez *cap. 56. cit. littera I, in comment.*

DISPVTATIO LI.

Vtrùm facultas abſoluendi à caſibus occultis, & ſpecialiter ab hæreſi, reuocetur quotannis in Bulla Cœnæ pro caſibus in illa contentis.

1. *Bullæ Cœnæ diuerſorum Pontificum dederunt cauſam quæſtionis de reuocatione facultatis Concilij.*
2. *Ex multorum ſententia per Bullam Cœnæ quotannis reuocatur facultas Concilij.*
3. *Concilio Tridentino poteſt derogari per Bullas pontificias, etiamſi de illo non fiat expreſſa mentio.*
4. *Ex ſententia aliorum non reuocatur quotannis per Bullam Cœnæ facultas Concilij.*
5. *Quomodo hæc ſecunda ſententia poſſit dici probabilis.*
6. *Quomodo clauſula in fine poſita referatur ad omnia præcedentia.*
7. *An, & quomodo facultas Concilij habeat locum in caſibus reſeruatis poſt ipſum Concilium.*
8. *Quomodo dicatur, quòd lex quotidie loquitur, & ſemper diſponit.*
8. *An, & quomodo Inquiſitores poſſint abſoluere ab hæreſi in foro conſcientiæ tantum.*
10. *Rationes pro parte negatiua.*
11. *Qui ſint Authores pro parte negatiua.*
12. *Contrà verò, qui ſint pro parte affirmatiua.*
13. *Quomodo poſſit conciliari vtraque ſententia.*
14. *Inquiſitores poſſunt remittere pro foro pœnitentiali ad alios Confeſſarios.*
15. *Si Hæreticus fictè deponat hæreſim apud Inquiſitores, & non ex animo conuertatur, inualida eſt abſolutio ab Inquiſitoribus præſtita.*
16. *Et poſtea quando ex animo reſipiſcit, debet iterum abſolui: ſed non eſt neceſſaria ſolennitas Notarij.*
17. *Si Hæreticus aliquas tantùm hæreſes Inquiſitori exponat, non autem omnes, vtrùm ſit valida abſolutio.*
18. *Facultates, & priuilegia Religioſorum pro abſolutione ab hæreſi, & à caſibus Bullæ, vtrum ſint reuocata per eandem Bullam.*

RATIO dubitandi eſt, quia Pius V & Gregorius XIII. in ſuis Bullis, quas de more promulgarunt in die Cœnæ Domini, ita reſeruarunt Sedi apoſtolicæ abſolutionem eorum caſuum, quos in illis damnarunt, vt expreſsè addiderint, à nullo alio eos poſſe abſolui prætextu quarumuis facultatum, & indultorum, quæ ſint conceſſa per Sedem apoſtolicam, verbo, aut litteris, vel ſcriptura quacunque, aut per decreta cuiuſuis Concilij in genere, vel in ſpecie, quibuſuis perſonis eccleſiaſticis, aut ſæcularibus, etiam epiſcopali, vel alia maiori dignitate præditis, &c. vt refert Nauar. *in Man. cap. 27. num. 72.* ac proinde dum derogarunt decretis cuiuſuis Concilij, & facultatibus, & indultis, quæ ſint conceſſa etiam Epiſcopis, expreſsè derogarunt decreto Concilij Tridentini *ſeſſ. 24. cap. 6. de reform.* & facultati Epiſcoporum, quæ ibi conceditur pro abſoluendis caſibus occultis Sedi apoſtolicæ reſeruatis, & ſpecialiter pro abſoluendo caſu hæreſis, quando hic etiam eſt occultus. Et hanc fuiſſe mentem dictorum Pontificum, vt Epiſcopi non poſſent ampliùs abſoluere à dictis caſibus, & quoad illos eſſet derogatum decreto Concilij, dicuntur ipſimet Pontifices declaraſſe, vt refert Nau. *cap. 27. n. 260 §. Septimò dicò & n. 275.* & ſæpiùs hoc idem eſt definitum in Tribunali ſanctæ generalis Inquiſitionis, vt refert Pegna *in Directorium Inquiſitorum, part. 3. com. 141. poſt quæſt. 92.* & *in Congregatione Cardinalium ſuper Concilium*, vt refert Nau. *conſ. 11. de priuil. n. 1.* & Azor. *part. 1. lib. 5. cap. 19. q. 10. & cap. 19. qu. 3.* & videre eſt apud Garziam *de benef. part. 11. n. 10. n. 119. pag. 343.* & apud Barboſ. *in Remiſſ. ad cap. 6. de reformat. ſeſſ. 24. in fine pag. mih 436.*

1. *Bullæ Cœnæ diuerſorum Pontificum dederunt cauſam quæſtioni de reuocatione facultatis Concilij.*

Poſteà verò Sixtus V. & Clemen. VIII. apud eundem Garziam *n. 126.* dicuntur in ſuis Bullis aliter explicaſſe reſeruationem illorum caſuum, & reuocationem facultatum, & indultorum aliàs conceſſorum, dum addiderunt, quòd nemo poſſet ab illis abſoluere prætextu facultatum, & indultorum: *Niſi in eis caſus præſentibus litteris expreſſi comprehendantur:* quia enim in decreto Concilij ſpecialiter, & expreſsè comprehenditur caſus hæreſis, non poteſt per dictas Bullas eſſe derogatum facultati Concilij quoad illum abſoluendum, & per conſequens

ßuens neque quoad absoluendos alios casus occultos eiusdem Bullæ, quæ sunt facilioris absolutionis, quàm casus heresis, ac proinde per dictas Bullas horum Pontificum videtur iterum reuixisse decretum Concilij, & facultas per illud concessa, & declarationes tam ipsorum Pontificum, quàm generalis Inquisitionis, & Congregationis Cócilij vim amisisse.

Quia tamen alij Pontifices, successores in suis Bullis iterum omiserunt huiusmodi limitationem: *Nisi in facultatibus, & indultis comprehendãtur casus expressi in Bulla Cœna.* & iterum absolutè prohibuerunt casus illos absolui per quascunque facultates, aut indulta etiã concessa per decreta cuiusvis Concilij, vt patet ex Bullis Pauli V. & Vrbani VIII. ideò redit quæstio de reuocatione facultatis Concilij: & videntur iterum reuiuiscere declarationes allatæ. Et reuerà per dictas Bullas reuocari quotannis dictam facultatem, neque ampliùs posse ab Episcopis vsurpari pro casibus occultis in Bulla expressis, expressè docent Pegna *in Direct. Inquisit. part. 3. com. 141. cit.* Nau. *in Man. cap. 27. num. 275.* Garzias *de beneficiis, part. 11. cap. 10. n. 115.* Maiol. *de irregul. lib. 5. cap. 46. n. 6.* Graff. *lib. 1. decis. cap. 13. n. 30. & seqq.* Farinac. *de haresi, quæst. 92. §. 4. n. 52. & 61.* Bonac. *de censur. in com. in [?] 1. q. 3. punct. 2. n. 1. §. Primo, hoc decret. pag. 363 col. 1. tom. 1. & de cens. in partic. disp. 1. q. 22. puncto 2. n. 2. pag. 209. col. 1.* Sayr. *lib. 4. thes. c. 12. n. 32.* Simanch. *de cathol. inst. tit. 3. n. 6.* Mol. *tr. 3. de iust. disp. 64. n. 8 & tr. 5. disp. 18. n. 2.* Azor. *tom. 1. lib. 8. c. 9. q. 3. & cap. 10. q. 10. & cap. 19. q. 3.* Tolet. *lib. 1. cap. 30. n. 2. & cap. 32. in fine, & cap. 410. & lib. 4. cap. 4. &* Suar. *tom. 4. de pœnit. disput. 30. sect. 2. n. 11. & tom. 5. de censur. disp. 21. sect. 3. n. 5. & tract. de fide, disp. 21. sect. 4. n. 12. & seqq.* Coninch. *disputat. 14. de excommunicat. dub. 16. n. 243.* Vgolin. *de casibus Pontificis reseruatis, part. 2. cap. 2. §. 4.* Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 11. n. 26 & 27.* & plures alij apud ipsos. Et ratio videtur esse: quia verba Bullæ sunt satis clara, eorúmque intelligentiam quoad huiusmodi reuocationem videntur facere omninò certam tam multæ declarationes *paulo antè* allatæ, cùm præsertim ad derogãdum Concilio Tridentino per Bullas non sit opus speciali expressione, aut mentione illius, vt falsò existimant aliqui apud Garziam *cap. 10. citat. n. 118. & part. 4. cap. 5. n. 36.* & videre est apud Sanchez *lib. 3. de matr. disp. 26. n. 7. & lib. 8. disp. 35. n. 17.* & apud Bonac. *de censuris in particulari, disp. 1. q. 22. punct. 2. cit. n. 3.* siquidem ipsummet Concilium Tridentinum *sess. 25. cap. 21. de reformat.* in omnibus suis decretis, quæ sunt de morum reformatione, & de ecclesiastica disciplina, præseruat authoritatem Papæ, ac proinde ipse Papa, dum aliquid absolutè præcipit, aut statuit in suis Bullis contra dictum Concilium; non tam videtur illi derogare, quàm stare illius decreto, & liberè vti facultate sibi præseruata, vt notat Garzias *de benef. part. 11. cap. 10. cit. n. 118.* & fusiùs *part. 4. cap. 5. n. 30. pag. mihi 220.* ex Rota Romana *in vna pensionis sancti Angeli, 16. Decembris, 1594.* coram Pamphilio, & ex Gonzales *in reg. Cancell. glos. 6. n. 120.* & ex Tolet. *lib. 1. cap. 41. in fine*, & aliis, qui absolutè asserunt, ad derogandum Concilio Tridentino satis esse, quòd Papa faciat gratiam, vel aliquid statuat ipsi contrarium; vel saltem satis esse, quòd apponat clausulam generalem derogatoriam: *Non obstantibus quibuscunque.* & Romæ in praxi ita habet stylus sacræ Congregationis Concilij, vt annis præteritis mihi retulit Eminentissimus, ac Reuerendissimus Cardinalis Mutus, qui dictæ Congregationi continuò intererat. Et, quod plus est, ita declarauit ex professo per suum motum proprium de anno 1570. Pius V. pro omnibus concessionibus apostolicis, quas Papa signat sua manu, dum declarauit, quòd pro illis, nec speciali, nec generali derogatione Concilij Tridentini opus est, sed omninò censeri debet derogatum dicto Concilio, eo ipso, quòd Papa aliquid concedit contra illud, & concessionem subscribit, & signat sua manu: cuius Constitutionis, vel motus proprij tenorem ad verbum habet Garzias *par. 4. cap. 5. cit. n. 33.* cùm alioqui non habeatur impressus, vt ipse monet *n. 32. præcedente.* Et ex eodem motu proprio hoc ipsum rescripsit eadem Congregatio Concilij ad Episcopum Abulensem de anno 1590. vt est apud eundem Garziam *part. 4. cap. 5. cit. num. 34. & part. 5. cap. 8 n. 87. pag. 442. col. 1.* dum inter cætera quæsiuit n. 9. *An ad derogationem faciendam Concilij Tridentini sufficiat Papam contra illud rescribere absque illius speciali, vel generali derogatione, vt Pius V. declarasse dicitur.* Et respondit sacra Congregatio in hæc verba: *Ad 9. si supplicatio manu Papæ signata fuerit, non requiritur, nec specialis, nec generalis derogatio.* Et denique hoc idem sæpiùs etiam est declaratum per Abbreuiatores in Cancellaria apostolica, vt est apud eundem Garziam *par. 4. cap. 5. cit. n. 35. pag. 220. col. 2. in fine.* Si verò ex dicta Constitutione, & ex dictis declarationibus censeri debet derogatum Concilio Tridentino per hoc solùm, quòd Papa aliquid statuat contra illud, & Constitutionem sua manu subscribat, etiamsi nec specialem, nec generalem aliam derogationem adiungat; certum videtur, quòd per Bullam Cœnæ est derogatum *capitulo sexto de reformatione sessionis 24.* quoad facultatem concessam Episcopis pro absoluendis casibus reseruatis occultis, & specialiter pro absoluendo casu hæresis: siquidem in illa fuit statutum, vt à casibus comprehensis nullus possit absolui, etiam ab Episcopis, prætextu facultatum, & indultorum, quæ quomodocunque sint illis concessa per Sedem apostolicam, aut per decreta cuiusuis Concilij.

Contrà verò, per Bullam Cœnæ non reuocari quotannis decretum, & facultatem Concilij pro casibus etiam reseruatis in dicta Bulla, & adhuc per Episcopos posse illos absolui, quando sunt occulti, docet Nau. *in Man. cap. 27. n. 260. in fine, & cons. 11. de priuileg. quæst. 1. & cons. 1. de constit. quæst. vlt. lib. 1.* Simanch. *de cathol. instit. tit. 3. n. 6.* Cordub. *in Summa, quæst. 8. punct. 1.* Guttier. *in quæst. canon. lib. 1. c. 13. in fine.* Henriq. *lib. 6. de pœnit. cap. 14. n. 7.* vbi etiam refert *littera M.* ex Manuele Rodriq. *in Bull. Cruciata §. 9. n. 70.* Cardinalem Quirogam, Inquisitorem generalem in Hispaniis, habita de hac re consultatione cum Episcopis in Concilio Toletano anni 1583. idem sensisse, & pronunciasse. Bannes *2. 2. quæst. 11. art. 4. dub. 2. vers. Et si quis obiiciat, pag. mihi 655.* Petr. de Aragon. *ibidem, art. 3. vers. Sed dubium est, quisnam possit.* Manuel Rodr. *in Bullam Cruciata §. 9. n. 70. cit. & in Summa, part. 1. cap. 131. & in quæst. regul. tom. 1. quæst. 20. art. 10.* & plures alij apud Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 11. n. 27.* & apud Barbos. *in suis remissionibus ad c. 6. de reform. sess. 24. versus finem §. Verùm facultas concessa Episcopis, pag. mihi 435.* & apud Garziam *de beneficiis, part. 11. c. 10. n. 116.* vbi id tribuit etiam Concilio Toletano anni 1583. vt iam retulimus. Et potest pro hac sententia citari etiam Suar. *de cens. disp. 21. sect. 3. n. 5.* vbi ait, eam esse probabilem; & Sanch. *n. 27. cit. in fin.* vbi ait, ex authoritate Doctorum, & ex rationibus, quæ faciunt pro vtraque sententia, vtranque videri probabilissimam; quamuis prima sit in praxi sequenda, tanquàm certior, & tutior; nec in re tam graui sit sequenda posterior minùs certa, & minùs tuta.

2. *Ex multorum sententia per Bullam Cœnæ quotannis reuocatur facultas Concilij.*

3. *Concilio Tridentino potest derogari per Bullas pontificias, etiamsi de illo nõ fiat expressa mentio.*

4. *Ex sententia aliorum non reuocatur quotannis per Bullam Cœnæ facultas Concilij.*

Et quidem Bannes pro hac sententia eam affert rationem: quia Bulla Cœnæ non reuocat facultates concessas Episcopis, vt possint absoluere; sed concessas personis, vt possint absolui: vnde & verba illius solùm loquuntur in sensu passiuo: *Cæterum à prædictis sententiis nullus per alium, quam per Romanum Pontificem, nisi in mortis articulo, possit absolui, etiam prætextu quarumuis facultatum, & indultorum*, &c. Sed hanc rationem ex eo impugnat Suarius *disputatione* 21. *de fide, sectione* 4. *num.* 11. quia manifestè est contra verba Bullæ, quæ expresè loquuntur de facultatibus, & indultis, quæ per Sedem apostolicam, aut per decreta cuiusuis Concilij sint concessa Episcopis; quibus tamen certum videtur, quòd per decreta Concilij solùm conceditur, vt possint absoluere sibi subditos, cùm hoc solùm per se faciat ad curam, & regimen animarum, & ad dignitatem, & munus episcopale. Et potest addi: quia posse absolui, & posse absoluere sunt relatiua, & se mutuò ponunt, & mutuò destruunt: & ideò dum fit per Bullam, vt nullus possit absolui, nisi per Romanum Pontificem, etiam fit, vt nullus possit absoluere, nisi Romanus Pontifex; & alioqui si subditi cuiusque Episcopi possent per illum absolui ex facultate concessa ipsis Episcopis ad absoluendum actiuè suos subditos, malè diceretur in Bulla, quòd nullus potest absolui, nisi per Romanum Pontificem; & vera esset propositio contraria, quòd omnes possent absolui per aliquem alium, quàm per Romanum Pontificem: siquidem omnes possent absolui per suos Episcopos: & similiter prorsus inutilis, & vana esset reseruatio ad solum Papam, si non adimeretur omnibus aliis facultas absoluendi actiuè, sicut communiter fit in reseruatione aliorum casuum.

Melior, & vrgentior videtur ratio Nauarri, & aliorum, quòd verba Bullæ sint generalia, & contineant quasi legem generaliter latam de non absoluendis casibus Bullæ: verba verò Concilij sint specialia, & contineant quasi legem specialiter latam de solis absoluendis casibus occultis; & ideò non debeant hæc censeri reuocata per illa; sed potiùs contrà debeant illa censeri limitata per hæc, vt communiter dicitur in materia de legibus, quòd lex posterior generalis non reuocet legem priorem specialem; sed contrà per illam limitetur, vt videre est apud Suarium *lib.* 6. *de legibus, cap.* 27. *num.* 13. & apud Sanchez *lib.* 2. *de matrimonio, disputat.* 24. *num.* 6. *&* 10. & nos etiam explicauimus *lib.* 5. *de lege, disput.* 53. *n.*12. sic enim, si verba Bullæ generalia intelligantur vt limitata per verba Concilij specialia, sensus Bullæ solùm erit, vt à casibus in illa contentis nullus possit absolui, nisi sint occulti, & non deducti ad forum contentiosum, prout requiritur in decreto Concilij; ac proinde per Bullam non derogatur Concilio; sed solùm reuocantur facultates quibuscunque, & quomodocunque concessæ pro casibus publicis, & non occultis, siue in specie, siue in genere. Et reuerà si verba Bullæ possunt rationabiliter sic intelligi, iuxta hanc doctrinam communiter receptam de lege posteriore generali non reuocante legem specialem priorem, omninò debent sic intelligi; tum, vt vitetur, quantùm potest, correctio Iurium, quæ est maximè odiosa; tum verò, vt vitetur in Summo Pontifice inconstantia, quæ à Viro Principe, & à Legislatore debet esse maximè aliena, cùm eius voluntas debeat esse maximè constans, & immobilis, & tanquàm lapis angularis in ædificio, & tanquàm polus in cælo, vt ex Baldo notat Rodriqu. *in quæstionibus regularibus, tom.* 1. *quæst.* 20. *art.* 9. & ideò minimè illum deceat, vt statim, & de facili reuocet, quod ipse, vel eius antecessores concesserunt; & præcipuè in Concilio aliquo generali, & de consilio, & approbatione omnium ferè Episcoporum totius Ecclesiæ, & quamplurimorum aliorum doctrina, prudentia, & sanctitate præstantium, vt accidit in casu præsenti. Et quemadmodum, si quis initio Quadragesimæ, verbi gratia, obtinuisset à Summo Pontifice facultatem, vt posset absolui à casibus Bullæ, vel occasione missionis, & profectionis ad Indos obtinuisset per Breue apostolicum, vt posset Indos absoluere ab iisdem casibus, non crederetur Pontifex in fine Quadragesimæ, & in die Cœnæ Domini, sine nota magnæ inconstantiæ, & leuitatis, per suam Bullam intendere reuocare dictas concessiones, & facultates anteà concessas, & verba Bullæ deberent intelligi, vt per illas limitata, & restricta: ita & in casu præsenti debent intelligi, vt limitata, & restricta per verba Concilij; non autem vt reuocantia, & tollentia illius decretum: & alioqui cùm hæc reuocatio per Bullam Cœnæ in fine Quadragesimæ iam sit ordinaria, & per consequens benè cognita, & præuisa ab ipso Pontifice, vt facienda, non modò incurreret Pontifex notam inconstantiæ, & leuitatis, si per illam intenderet reuocare, quod concesserat ante aliquot dies, vt semper posteriùs, & in perpetuum duraret; sed etiam vix posset effugere, quominùs videretur voluisse illudere personæ priuilegiatæ, eamque decipere, asserendo, quòd illi concederet priuilegium, & facultatem perpetuam; quam tamen ipsemet benè sciret, quòd esset à se reuocanda post aliquot dies, & quam etiam tunc intenderet reuocare in fine Quadragesimæ. Et quando de hac intentione Pontificis non reuocandi per Bullam Cœnæ concessiones, & indulta specialia pro illis casibus, non habeatur aliud argumentum, nisi illud, quod potest desumi in re dubia, ex verisimilitudine satis argumenti habetur, cùm argumentum à verisimili sit argumentum à ratione naturali; & semper verisimilitudo sit quid connaturale ipsi naturæ, & habeatur pro lege, & tanquam decisio legis, vt subdit Rodriq. *art.* 9. *citato*, ex Baldo *cons.* 180. *num.* 3. *vol.* 1. Oldrado, Tiraquello, & aliis. Et confirmatur ex eodem Rodriq. *ibid.* quia, quemadmodum generali concessione absoluendi à reseruatis Sedi apostolicæ non veniunt reseruati in Bulla Cœnæ, vt communiter dicitur in materia de pœnitentia: ita nec generali reuocatione facultatum absoluendi à dictis reseruatis Sedi apostolicæ, censeri debent venire iidem reseruati in Bulla Cœnæ: nam semper illud solùm reuocatur generali reuocatione, quod conceditur generali concessione: sicut & illud negatur in philosophicis generali negatione, aut propositione vniuersali negatiua, quod affirmatur generali affirmatione, aut propositione vniuersali affirmatiua. Quare, cùm Bulla Cœnæ pro reseruandis, & pro non absoluendis suis casibus solùm reuocet concessiones, & indulta, quæ sunt concessa pro absoluendis reseruatis Sedi apostolicæ, siue in genere, siue in specie; neque exprimat pro absoluendis etiam reseruatis in ipsa Bulla, non est intelligenda, quòd reuocet concessiones, & indulta pro absoluendis suis; sed solùm pro absoluendis reseruatis Sedi apostolicæ, siue in genere, siue in specie; ac proinde nec est intelligenda, quòd reuocet concessionem Concilij, quæ est specialiter, & expresè pro absoluenda hæresi occulta, & à fortiori pro absoluendis aliis casibus occultis Bullæ Cœnæ, qui sunt facilioris absolutionis, quàm

hæreses;

hæreſes: & ſenſus illius ſolùm eſt, vt declaret caſus Bullæ non poſſe abſolui prætextu conceſſionum, & indultorum, ſiue in genere, ſiue in ſpecie conceſſorum pro caſibus reſeruatis Sedi apoſtolicæ; non autem vt prohibeat, eos abſolui ex facultatibus,& indultis, ſi quæ habeantur pro ipſiſmet caſibus Bullæ, vt notat Rodriq. *art.9.cit.* qui etiam addit hac de cauſa Pontifices aliquando id expreſſiſſe in ſuis Bullis ad maiorem declarationem, vt *ſuprà* retulimus de Sixto V. & de Clemente VIII. & aliquando id omiſiſſe, tanquàm non neceſſarium, & tanquàm aliquid, quod poſſet, ac deberet ex ſe ſubintelligi, vt indicatum ſufficienter per ipſum contextum aliorum verborum.

Et argumentum iam factum ab apparentia inconſtantiæ,& leuitatis, imò & deceptionis in ipſo Pontifice, nunc concedente vt perpetuam, & vt ſemper duraturam facultatem abſoluendi à caſibus Bullæ, & paulò pòſt reuocante, magni fit etiam à Nauarro *conſ.*11. *de privileg. num.* 1. *lib.*5. *pag.*144. *col.*3. dum ait, difficilè credi poſſe, quòd non ſit ampliùs conueniens id, quod toti Concilio vniuerſali viſum eſt maximè conueniens; & ideò quòd decretum Concilij benè reuocetur per Bullam Cœnæ; & magni fit etiam à Suario *tom.* 4. *de relig. lib.* 2. *cap.* 21. *n.* 6. *pag.*151.*col.*2. *in fin.* & huiuſmodi apparentiæ abſurditatum, quando ſunt vehementes, magnam vim habent in interpretatione legum, vt idem ſubdit ex Tiraquello: & in eo ſenſu ſunt intelligenda verba legis, qui ſit aptior ad illas vitandas, etiamſi alioqui ſit minùs proprius, vt diximus *lib.* 5. *de lege, diſput.*47. *num.* 10. & ideò etiam in caſu præſenti multùm debent valere pro interpretandis verbis Bullæ in eo ſenſu, qui vitet in Pontifice abſurditates iam dictas.

5. Negari non poteſt, quin authoritates Doctorum, & rationes allatæ pro vtraque ſententia, ſint ſatis graues, & quantùm eſt ex ipſis, poſſint ſufficere ad faciendam vtranque probabilem, & ſatis tutam in conſcientia, vt *paulo antè* retulimus ex Suario, & Sanchez: quia tamen ſecundæ ſententiæ maximè obſtant declarationes ipſorum Pontificum, & Congregationis Concilij, & ſacræ generalis Inquiſitionis, vt indicauimus *num.*1. non videtur poſſe dici abſolutè probabilis, & ex omni capite ſufficienter tuta, ſaltem in praxi, cùm ſaltem ex charitatis obligatione, qua tenentur Epiſcopi ſaluti ſubditorum benè conſulere, eámque in tuto ponere, quantùm poſſunt, teneantur communiter illam non ſequi; ſed remittere ſubditos ad iuriſdictionem certam, qualis eſt ſolius Pontificis; non autem poſſint circa illos vti iuriſdictione dubia, qualis eſt ipſorum Epiſcoporum: nam, vt diximus *lib.*4. *de conſcientia, diſp.* 12. *n.* 11. ſi aliquando occurrat ſequenda in praxi opinio aliqua minùs tuta, benè eſt aduertendum, vt ſaltem ſit tuta ſufficienter ex omni capite; non autem ſolùm ex vno, aut altero; & in conſequendo, verbi gratia, Baptiſmo ideò non eſt licitum vti forma, aut materia ſolùm probabili, quando poteſt adhiberi forma, & materia certa: quia, quanuis talis forma, aut materia ſit probabilis, quantùm eſt ex virtute religionis, qua tenemur non indignè tractare, & miniſtrare Sacramenta; non eſt tamen ſufficienter probabilis, quantùm eſt ex virtute charitatis, qua tenemur, quantùm poſſumus, in tuto ponere ſalutem proximi, éíque non conferre Baptiſmum dubium, quando poſſumus conferre certum: quia tamen poteſt accidere, vt opinio aliqua ex ſe, & abſolutè non probabilis, & non tuta ſufficienter ex omni capite ſit abſolutè probabilis, & tuta ſufficienter pro aliquo caſu vrgentis neceſſi-

Quomodo hæc ſecunda ſententia poſſit dici probabilis.

tatis, vt explicauimus *diſputat.* 12. *citata*, *num.* 4. & 8. licitè poterit pro aliquo caſu etiam Epiſcopus ſequi in praxi hanc ſecundam ſententiam, ſi, nimirum, occurrat grauis neceſſitas, & non poſſit pro abſolutione recurri ad Papam: & extra huiuſmodi caſum neceſſitatis, conſiderandus eſt quotannis tenor Bullarum, quæ de nouo publicantur in Cœna Domini, vt notat Garzias *de beneficiis, parte* 11. *cap.* 10. *num.* 131. &, ſi contineat clauſulam, quam *ſuprà* retulimus *num.* 1. fuiſſe appoſitam in Bullis Sixti V. & Clementis VIII. quòd nemo poſſit abſoluere prætextu facultatum, & indultorum, niſi in eis comprehendantur caſus expreſſi in ipſis Litteris, liberè poteſt Epiſcopus vti facultate Concilij, & reputare illam pro non reuocata per verba Bullæ: ſi verò dictam clauſulam non contineant, tutiſſimum eſt, vt facultatem Concilij reputet reuocatam, eáque non vtatur, niſi in caſu neceſſitatis, vt diximus. Imò, etiamſi dictæ Bullæ contineant dictam clauſulam, videndum prætereà eſt, quomodo habeat intentio Pontificum, & ſtylus Curiæ, vel praxis Romana, vt notat Suarius *de cenſuris, diſput.*21. *ſect.* 3. *n.* 5. quia, ſi aliter habeat, tutiſſimum eſt, vt Epiſcopus neque etiam tunc vtatur facultate Concilij, & verba illa: *Niſi in eis etiam caſus præſentibus Litteris expreſſi comprehendantur.* fieri poteſt, vt ſolùm referantur ad verba proxima, & immediatè præcedentia, id eſt, ad indulta in poſterum, & poſt Bullam concedenda, & innouanda; non autem ad alia verba remotiora, id eſt, ad indulta iam priùs conceſſa, & innouata ante Bullam: & benè poteſt Pontifex ſimul reuocare omnia indulta ante ſuam Bullam conceſſa,& ſimul declarare, quòd ipſe in poſterum nolit habere ligatas manus, quominùs poſſit concedere, & indulgere etiam aliis abſolutionem à caſibus ibi poſitis, vt notat Garzias *parte* 11. *cap.*10. *cit. num.* 124. & *ſeqq.* vbi etiam addit, contra hoc non obſtare communem regulam *cap. Secundò, requiris.* & *cap. Inquiſitioni, de appellatione*, quòd clauſula in fine poſita referatur ad omnia præcedentia: ſiquidem hæc ſolùm procedit, quando de omnibus eſt eadem ratio, vt notat Anthonius Gabriel *de clauſulis, concluſ.* 9. *num.* 3. Menochius *de præſumptionibus, lib.* 4. *præſumptione* 181. ex Bartolo, & aliis. Nauarr. *de ſimon. conſil.* 92. *num* 4. *lib.* 5. Sanchez *lib.* 8. *de matrimonio, diſputat.* 34. *num.* 30. & Rota *parte* 2. *diuerſ. concluſ.* 55. *num.* 18. non autem quando eſt maior ratio, vt ſolùm referatur ad proximiora, vt notat eadem Rota *parte* 1. *deciſ.* 666. *num.* 2. & quando ſpecialiter conſtat de intentione legiſlatoris, & de praxi ſecundùm illam inducta, & obſeruata. Quod idem etiam eſt, ſi clauſula appoſita ſit in principio, vel in medio, vt expreſsè dicitur *cap. Secundò, requiris cit.* & videre eſt apud Sanchez *loco cit.*

6. Quomodo clauſula in fine poſita referatur ad omnia præcedentia.

Atque hæc ex eo quoque ſunt firmiùs tenenda, & diligentiùs obſeruanda, quia facultas Concilij non habet locum in caſibus poſt ipſum Concilium, & per nouam legem pontificiam reſeruatis Sedi apoſtolicæ: ſed ſolùm in iis, quæ erant iam reſeruata ante Concilium: ſic enim declarauit ſacra Congregatio Cardinalium, & approbauit Gregorius XIII. audita relatione dictæ Congregationis, vt videre eſt inter declarationes impreſſas *ad caput* 6. *de reformatione, ſeſſionis* 24. *num.* 7. *in fine*, & apud Suarium *de pœnit. diſput.* 30. *ſect.* 2. *num.* 12. & *lib.* 4. *de ſimonia, cap.* 61. *num.* 11. *in fine*, & apud Garziam *de benef. part.* 11. *c.* 10. *n.* 122. *pag.* 343. & ideò non videtur habere locum in caſibus Bullæ, qui quotannis reſeruantur de nouo:

7. An, & quomodo facultas Concilij habeat locum in caſibus reſeruatis poſt ipſum Concilium.

quia enim decretis Concilij Tridentini potest derogari per Bullas pontificias, etiamsi de illis non fiat expressa mentio, vt diximus *paulò antè n. 3.* meritò potuit dubitari, vtrùm semper noua reseruatio alicuius casus ad solum Papam, vel ad solam apostolicam Sedem, de facto deroget facultati Concilij: & rectè potuit responderi, quòd semper deroget, ac proinde benè potuit declarari, quòd decretum iam dictum non habeat locum in casibus post ipsum Concilium reseruatis; in quantum, scilicet, semper illi derogatur de nouo per nouas reseruationes; & ideò impeditur, ne se extendat ad casus nouos, si præsertim in ipsis reseruationibus ponatur clausula generalis derogatoria, & dicatur, v.g. quòd casus fiot reseruati soli Papæ, aut Sedi apostolicæ, non obstantibus quibuscunque, &c. vt coim notat Toletus *lib. 1. cap. 41. num. 8 in fin.* ex Rota Romana, Nauar. *cons. 10. de priuil. n. 1. lib. 5. pag. 144.* Rodriq. *in Sum. tom. 1. c. 81. n. 4.* & alij apud Garz. *de benef. part. 11. cap. 10. n. 24.* per talem claosulam omninò derogatur decretis Concilij Tridentioi, etiamsi de illo non fiat alia mentio: quod idem etiam asserit Suar. *de pœnit. disp. 30. sect. 2. cit. n. 14.* si in Bulla reseruationis ponatur dicta clausula: *Non obstante quocunque decreto, etiam Concilij generalis.* vel alia verba, quæ iodicent sufficienter voluntatem Pontificis pro derogando decreto Concilij Tridentini: vt, v.g. si exprimat, quòd reseruet etiam casus occultos, & non deductos ad forum contentiosum. Et solùm in hoc casu, quando apponuntur hæc verba, vel dicta clausula, putat Suarius esse intelligendas declarationes *paulo antè* allatas, quòd decretum Concilij non se extendat ad casus post ipsum Concilium reseruatos.

8\. *Quomodo dicatur, quòd lex quotidie loquitur, & semper disponit.*

Et negari non potest, quin hæc limitatio sit valdè rationabilis, siquidem alioqui maximè est ex natura legis, vt compreheodat futura, & etiam ad illa se extendat, & maximè pro futuris det formam, *cap. final. de constit.* & hoc modo rectè dicitur, quòd lex semper duret in viridi obseruantia, perinde ac si quotidie loquatur, & disponat quasi de nouo, L. *Arrian. C. de Heret.* vt notat Toletus *loco cit.* Et reuerà hæc videtur fuisse mens Tridentini *cap. illo 6. de reformat. sess. 24.* vt poneret quasi regulam generalem, & declararet quasi ordinarium Ius circa reseruationes pontificias, non solùm tunc factas; sed etiam in posterum faciendas, vt, scilicet, solùm intelligerentur de casibus publicis, vel de occultis iam deductis ad forum contentiosum; non autem absolutè, & semper de omnibus: & certum est, quòd hæc regula tam est rationabilis, & bona pro regimine animarum quoad casus iam priùs reseruatos ante Concilium, quàm pro reseruandis, aut reseruatis posteà; & nullum est verbum, quod illam restringat ad solos iam reseruatos ante Concilium: siquidem participium illud præteriti temporis, *à casibus Sedi apostolica reseruatis*, non significat, qoòd iam tunc deberent esse reseruati, quando est factum decretum Concilij, vel ipsum Concilium est promulgatum; sed solùm apponitur per anticipationem, & in respectu ad tempus dandæ absolutionis; ita, scilicet, vt quandocunque Episcopus est illos absoluturus ex facultate Concilij, sint iam reseruati, vt notat Suarius *de pœniten. disputat. 30. sect. 2. cit. num. 13.* & fusiùs explicat in re simili de priuilegiis Religiosorum pro absoluendis similiter casibus reseruatis *tom. 4. de religione, lib. 2. cap. 21. num. 3. & 4. pag. 151.* Si tamen declarationes allatæ, quòd facultas Coocilij non habeat locum in casibus reseruatis post ipsum Coocilium, non solùm id asserunt, quando in nouis reseruationibus apponuntur particulæ, aut clausulæ derogatoriæ, & reuocatoriæ modo explicato; sed etiam absolutè, quando non apponuntur; & hunc habeot sensum, vt sola reseruatio noui casus ad Sedem apostolicam intelligi debeat tanquàm derogatio ad decretum Concilij, & tanquam reuocatio facultatis per illud concessæ, standum omninò est illis, si præsertim sufficienter constet, quòd sint editæ tanquàm iuridicæ, & promulgatæ ex intentione obligandi; & quidquid sit de aliis reseruationibus, magnam debent habere vim pro reseruationibus Bullæ Cœnæ, de quibus loquimur.

Ex his, quæ diximus de reuocatione facultatis concessæ Episcopis, potest intelligi, quid sit dicendum de facultate Inquisitorum pro casu hæresis: nam inter declarationes impressas sacræ Congregationis Concilij *ad cap. 6. de reformat. sess. 24. num. 7.* expressè habetur, quòd tam Episcopus, quàm Inquisitor, non potest iam absoluere hominem hæreticum in foro conscientiæ. Et hanc declarationem refert etiam Garzias *parte 11. de beneficiis, cap. 10. num. 119. pag. 343.* ex Zerola *in praxi, parte 1. verbo, Absolutio, §. 4.* & Suario *disputat. 21. de fide, sect. 4. num. 17.* 9. *An, & quomodo Inquisitores possint absoluere ab hæresi in foro conscientia tantùm.*

Et ratio videtur esse: quia, quamuis Inquisitoribus ex vi sui muneris omninò competat, vt possint absoluere ab hæresi in foro externo iudiciali, vt notat Suarius *sectione 4. citata, num. 14.* vel etiam vt possint absoluere simul in foro externo, & in foro conscientiæ, vt notat Sanchez *lib. 2. in Decalogum, cap. 12. num. 1.* non tamen competit ex proprio munere, vt possint absoluere in solo foro conscientiæ, aut pœnitentiæ, cùm reuerà illorum munus sit solùm institutum pro foro externo iudiciali; non autem pro foro interno, aut sacramentali, vel pœnitentiæ; & ideò Inquisitores non debeant eos audire, qui solùm in confessione sacramentali voloot manifestare suas hæreses, vt patet ex Directorio Inquisitorum *parte 3. num. 59. pag. 410.* Neque aliunde apparet, quomodo hæc facultas pro solo foro interno fuerit illis collata: nam Constitutio Clementis VII. *Cum sicut.* quæ habetur post Directorium Inquisitorum *pag. 107.* videtur illam concedere, §. *Vobis etiam.* dum Inquisitoribus ex Ordine Fratrum Prædicatorum, maximè Congregationis vtriusque Lombardiæ per vniuersam Italiam deputatis, ac deputandis, & eorum Vicariis concedit, vt extraiudicialiter possint absoluere Hæreticos occultos, & non inquisitos per Ordioarium, vel per alios Iudices, si reuersi ad cor, & pœnitentes humiliter id petierint: facta tamen abiuratione suarum hæresum, & præstito iuramento de illis ampliùs non admittendis, & iniuncta pro iam admissis pœnitentia salutari: hæc, inquam, Constitutio, præterquàm quòd non est pro omnibus Inquisitoribus; sed solùm pro illis, qui sunt ex Ordioe Prædicatorũ, vt notat Suar. *sect. 4. cit. n. 15.* & quantùm colligitur ex tenore verborum, neque etiam est perpetua, vt addit Sanch. *c. 12. cit. n. 3.* solùm loquitur de absolutione extraiudiciali, hoc est, non seruata, quoad omnia, forma iudicij; facta tamen per ipsum reum confessione delicti coram Notario, & per hunc in scriptis excepta, & per Inquisitorem audita, & recepta abiuratione, & iniuncta pœnitentia salutari, & facta reconciliatione secreta, vt notat Pegna *in Direct. Inquisitor. part. 3. com. 12. circa n. 61. pag. 412. col. 2. in fin.* & Couar. *in reg. Peccatum, par. 2. in principio, num. 7.* & Suarius *sect. 4. citat. num. 16.* qui etiam rectè subdit *num. 17. & 18.* huiusmodi absolutionem verè esse ex potestate iudiciali, qoam 10. *Rationes pro parte negatiua.*

habent

habent Inquisitores in foro externo, & suffragari etiam in illo; non autem solùm in foro conscientiæ; & ideò delictum sic confessum, & absolutum non posse ampliùs puniri, si fortè contingat aliqua alia via denunciari, aut deferri ad idem forum.

Et similiter hæc potestas pro solo foro interno non videtur conuenire Inquisitoribus ex consuetudine; quanuis hæc admittatur posse conferre iurisdictionem: quia non apparet, quomodo talis consuetudo potuerit incipere, & paulatim continuari, & induci, si munus Inquisitorum, & totum Tribunal est tantummodo institutum pro foro iudiciali, sicut neque inducitur communiter in quocunque alio foro iudiciali, & externo, vt aliquid faciat pro solo foro conscientiæ, vel interno: & siue dicantur Inquisitores hanc facultatem habere ex consuetudine, siue ex Bulla, siue quomodocunque; certum videtur, quòd reuocetur quotannis per Bullam Cœnæ reuocatione illa maximè generali, qua reuocantur omnes facultates, & omnia indulta quibuscunque personis, aut Collegiis, & Congregationibus, & quomodocunque, & à quocunque concessa.

11. *Qui sint Authores pro parte negatiua.*

Et propter has rationes posse ab Inquisitoribus in solo foro conscientiæ absolui Hæreticum occultum, disertè negat Garzias *de benef. part.* 11. *cap.* 10. *num.* 120. Farinacius *de hæresi, quæst.* 192. *n.* 54. Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 12. *num.* 3. Suar. *de fide, disp.* 21. *sect.* 4. *n.* 15. *& seqq.*

12. *Contrà verò, qui sint pro parte affirmatiua.*

Contrà verò, quòd possint Inquisitores absoluere hominem hæreticum in foro conscientiæ, non obstante Bulla Cœnæ, affirmat Nauar. *cons.* 11. *n.* 1. *de priuil. lib.* 5. *pag.* 144. *col.* 4. *sub initium*; vbi etiam ait, eos de facto passim absoluere. Bonac. *de censur. in particulari, disp.* 1. *quæst.* 22. *puncto* 2. *n.* 5. *pag.* 209. *col.* 2. Graff. *part.* 1. *decis. lib.* 1. *cap.* 13. *n.* 31. *pag.* 27. *col.* 2. vbi etiam ait, in quibusdam decisionibus Cardinalium fuisse decisum, quòd per Bullam Cœnæ sit abrogata potestas Episcoporum, non autem Inquisitorum, vt non possint absoluere ab hæresi in foro conscientiæ tantùm: & *lib.* 2. *cap.* 9. *n.* 5. *pag.* 95. *col.* 2. vbi ex Franco *in cap. Vt officium. de Hæret. in* 6. ait, Papam concessisse Inquisitoribus, vt possint secretò absoluere occultos Hæreticos, si secretò ipsis confiteantur suam hæresim, eiusque abiurationem coram ipsis secretò faciant: quod idem etiam asserit Couarruuias *in reg. Peccatum, part.* 2. *num.* 7. *in fine*, ex Archidiacono, Ioanne Andrea, Dominico, & aliis *in idem caput, Vt officium. de Hæretic. in* 6. Garzias *part.* 11. *cap.* 10. *cit.* vbi postquàm dixit *num.* 120. etiam priuilegia Inquisitorum quoad hæresim absoluendam in foro conscientiæ reuocari per Bullam Cœnæ, vt *paulò antè* retulimus, subdit *num.* 121. pro Inquisitoribus Hispaniæ adhuc esse tenendum, quòd non reuocentur, cùm ita habeat obseruantia in regnis Hispaniæ, eàque sit ex certa scientia Papæ; & generalis Inquisitor frequenter obtineat confirmationes, & renouationes suarum facultatum. Toletus *lib.* 4. *cap.* 4. *num.* 2. vbi ait, absolutionem ab hæresi spectare ad Papam, vel ad Inquisitores, qui habent à Papa facultatem absoluendi. Bannes 2. 2. *quæst.* 11. *artic.* 4. *dub.* 2. §. *Prætereà aduertendum.* vbi ait, Inquisitores ex priuilegio posse absoluere; quanuis de facto nolint audire Hæreticos, nisi coram Notario. Henriquez *lib.* 6. *de pœnitentia, cap.* 7. *n.* 3. *in fine*, vbi ait, Inquisitores ex graui causa posse etiam committere alicui alteri Confessario, vt absoluat ab hæresi in foro conscientiæ, nisi prohibeantur instructione, & mandato supremi Principis: quod sine dubio manifestè ostendit, potiori ratione posse illos etiam absoluere per seipsos in eodem foro conscientiæ. Azorius *parte* 1. *lib.* 8. *cap.* 19. *quæst.* 5. Viualdus *in Candelabro aureo, parte* 1. *titulo de absolutione, num.* 15. *pag.* 105. *col.* 1. vbi etiam asserit, ita esse in praxi ex Simancha *de catholicis institutionibus, cap.* 3. *num.* 3. Couarruuia *in regula, Peccatum, parte* 2. *num.* 7. *cit. in fine*, & aliis pluribus, quos etiam citat Sanchez *lib.* 2. *cap.* 12. *cit. num.* 1. *& sequentib.* Et ratio potest esse: quia eo ipso, quòd Inquisitor potest absoluere Hæreticum in duplici foro, eiúsque absolutio simul suffragatur in foro conscientiæ, & simul in foro externo, etiam potest absoluere tantùm in vno ex dictis foris; & potest velle, & facere, verbi gratia, vt absolutio solùm suffragetur in foro conscientiæ, & delictum adhuc maneat punibile in foro externo: vel contrà, solùm absoluere in foro externo; & velle, & facere, vt in tali foro censeatur pœna remissa, & condonata, nec delictum sit ampliùs in illo foro punibile, quidquid sit de foro interno: semper enim, qui potest totum, potest etiam partem, quando pars non est intrinsecè connexa, & dependens à comparte, & à toto; & qui potest plus, potest etiam minus; & qui potest duo, potest etiam vnum, quando sunt in eodem genere, & in eodem ordine, vt contingit in casu præsenti de absolutione hæresis in foro conscientiæ, & de absolutione in foro externo, id est, quoad eas pœnas, quæ afficiunt in conscientia; & quoad eas, quæ afficiunt in foro externo.

13. *Quomodo possit conciliari vtraque sententia.*

Negari non potest, quin vtraque sententia sit probabilis, vt notat Sanch. *lib.* 2. *in Decal. c.* 12. *n.* 3. fortasse tamen benè possunt conciliari, si benè distinguamus multiplices acceptiones, & multiplices modos fori conscientiæ, & fori externi: nam aliquando forum conscientiæ sumitur, prout est idem cum foro pœnitentiæ, & sacramentali: & forū externum aliquando sumitur, prout solùm contradistinguitur à foro conscientiæ iam dicto: & contrà, forum conscientiæ aliquando sumitur, prout est forum secretum, & sine strepitu, & contradictione alterius partis, & sine examinatione testium, & sine solennitate, & forma iudicij; & forum externum, prout est publicum, & cum strepitu, & contradictione, & cum solenni examinatione, & cognitione causæ.

Si ergo loquamur de foro cōscientiæ primo modo, & prout est idem cum foro sacramentali, & pœnitentiæ, videtur benè procedere prima sententia, quòd Inquisitores in tali foro non possint absoluere ab hæresi: verè enim iurisdictio in tali foro non est illis debita ratione sui muneris, quod solùm est pro cōseruanda, ac defendenda fide, ne exteriùs destruatur per hæreses, aut per infidelitates externas. Neque apparet, quòd sit concessa per Bullas Pontificum, vel per consuetudinem iam inductam, & continuatam: & quatenus sit concessa per Bullas, vel acquisita per longam consuetudinem, aut quomodocunque, satis reuocatur quotannis per Bullā Cœnæ, vt habet declaratio sacræ Congregationis *paulò antè* relata *n.* 9. Et sic habet stylus, & praxis illius Tribunalis, vt in illa nullus admittatur, si velit manifestare hæresim in foro pœnitentiali, & in confessione sacramentali, vt patet ex Direct. Inquisit. *p.* 3. *n.* 59. *de sponte venientibus in tempore gratiæ, & crimen suum Inquisitori prodentib.* & ex Pegna *ibid. com.* 12. *n.* 61. Si verò loquamur de foro conscientiæ secundo modo, prout est idem, atque forum secretum, & sine strepitu, & contradictione partium, & sine examinatione testium, & sine solennitate, & forma iudicij, videtur benè procedere secunda sententia: & pro illa facit Bulla Clementis VII. iam relata *n.* 10. & stylus, & praxis communiter seruata ab Inquisitoribus,

sitoribus, vt iam diximus ex Nauar. Viualdo, & aliis, vt Hæreticos sponte comparentes, suásque hæreses sponte manifestantes, atque abiurantes, secretò audiant, aut absoluant, prout præscribitur in dicta Bulla, & in Directorio Inquisitorum *par. 3. n. 59. cit.* nam reuera pro remedio animarũ omninò debuit concedi Inquisitoribus talis facultas, vt possent secretò audire, & absoluere occultos Hereticos, ne alioqui cogerētur audire solum Pontificē pro remedio sui lapsus, cùm hoc sæpè sit difficillimũ, ne dicã, moraliter impossibile; vel se publicè prodere coram toto Tribunali sãctæ Inquisitionis, quod similiter est maximè durũ, vt supra vires humanæ obligationis inductæ per legem. Et quia maximè etiã erat in bonũ pœnitentiũ, vt de eorũ resipiscentia, & spontanea cõfessione, & abiuratione hæresis, & de absolutione ipsis collata per Inquisitores posset constare per publicã fidem, & in foro externo, quãdo, & quatenus opus esset; optimum fuit, vt tota hæc res non expediretur in foro sacramentali, aut pœnitentis; sed necessariò debuit expediri in foro externo, vt notat Couar. *in reg. Peccat. par. 2. n. 7. cit.* & Pegna *in Direct. Inquis. part. 3. com. 12. n. 61. cit.* Et certum est, quòd sola potestas, & iurisdictio fori externi potuit sufficere ad remedium animarum, si secretò, & sine strepitu exerceretur modo explicato: neque fuit necessaria alia potestas, & iurisdictio fori pœnitentialis.

Inquisitores possunt remittere pro foro pœnitentiali ad alios Confessarios.

14. Et pro hoc benè possunt Inquisitores remittere huiusmodi reos ad alium Confessarium, postquàm ipsi per Notarium exceperunt illorum cõfessionem, & abiurationem; & absoluerunt simpliciter, & pro vtroque foro ab excommunicatione, vt notat Suar. *disp. 21. sect. 4. cit. n. 16.* & Sanch. *lib. 2. in Decal. c. 12. n. 6.* Idque possunt Inquisitores, etiamsi non sint Sacerdotes, ex eodem Sanchez *ibidem, n. 4.* cùm solùm pertineat ad iurisdictionem fori externi, vt etiam *suprà* diximus de Episcopo non Sacerdote, si velit vti facultate Concilij, *disp. 48. n. 14.*

Si Hæreticus fictè deponat hæresim apud Inquisitores, & nõ ex animo conuertatur, inualida est absolutio ab Inquisitoribus præstita.

15. Illud tamen debet benè aduertere Hæreticus, qui sic absoluitur ab Inquisitoribus, vt, scilicet, verè, & ex animo reuertatur ad fidem, & hæresim deponat, & abiuret; non autem solùm fictè: quia alioqui absolutio esset nulla, & omninò iteranda ab iisdem Inquisitoribus, vel ab aliis potestatem habentibus, quando postea resipisceret, & fictionem abiiceret; nam, quamuis absolutio excommunicationis possit aliquando esse valida, etiamsi sit obtenta per expressionem falsæ causæ, vt videre est apud Couarr. *in cap. Alma mater. part. 1. §. 11. num. 14.* id tamen solùm cõtingit, quando causa, quæ falsò exprimitur, non est finalis, & motiua; & Iudex adhuc daret absolutionem censuræ, si benè cognosceret falsitatem causæ: non autem quando reuerà mouetur ex tali causa, vt illam impendat; & alioqui non impenderet, si veritatem cognosceret, vt notat Saytus *lib. 2. thesauri, cap. 21. n. 26. & 27.* Henriq. *lib. 13. de excommun. cap. 30. num. 3. & 4.* Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 12. cit. n. 8.* ac proinde in casu præsenti, cùm tota causa, quæ mouet Inquisitorem, vt absoluat Hæreticum sponte comparentem, sit illius conuersio, & resipiscentia ad fidem; si hæc sit ficta, & nõ ex animo, non potest absolutio esse valida. Et ratio à priori potest esse: quia stante fictione in eo, qui absoluitur, semper deest intentio absoluendi in eo, qui absoluit, cùm non intendat absoluere, nisi in quantum ille est verè conuersus, & non ampliùs retinet priorem hæresim: & semper deceptio in causa motiua pertinente ad substantiam actus, facit actum inuoluntarium, & per consequens nullum, & nullius efficaciæ, aut virtutis. Et quemadmodum, qui exteriùs solo verbo, & non ex animo profert hæresim, non incurrit excommunicationem, quæ est lata contra veros Hæreticos: ita & qui exteriùs, & non ex animo profert resipiscentiam, & conuersionem ab hæresi, non consequitur absolutionem, quæ solum datur verè resipiscentibus, & verè conuersis. Ita Suar. *de censur. disp. 7. sect. 7. n. 12.* & *de fide disp. 21. sect. 4. n. 19.* & Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 12. n. 8.*

Et posteà quãdo ex animo resipiscit, debet iterum absolui: sed non est necessaria solennitas Notarij.

16. Sed rectè addit idem Suar. *disp. 21. de fide, sect. 4. n. 19. cit.* si talis Hæreticus fictè conuersus, & propter fictionem inualidè absolutus posteà resipiscat ex animo, & verè conuertatur ad fidem, ita debere iterum absolui ab Inquisitore, vt tamen non sit necessarium iterum adhibere Notarium pro excipienda illius confessione: quia pro foro externo satis fuit solennitas Notarij primò adhibita, quando ille est fictè confessus. Et cum dicta solennitate benè potest moraliter coniungi valida absolutio posteà subsequuta, ad eum modum, quo in matrimonio verè inualido propter occultum impedimentum, non est opus iterum adhibere solennitatem Parochi, & testium, quando posteà reualidatur obtenta dispensatione; sed solennitas primò adhibita moraliter retrotrahitur ad consensum validum posteà præstitum, & moraliter cum illo coniungitur, eúmque afficit, vt ex Nauar. *in Man. cap. 27. n. 70.* declarauit olim Pius V. & habet communis vsus sacræ Pœnitentiariæ, & tradunt Doctores communiter apud Suar. *loco cit.* & apud Sanchez *lib. 2. de matrim. disput. 37.* quicquid in contrarium dicat Comitolus *in responsis moral. lib. 1. quæst. 110. in fine*, propter quoddam assertum responsum Clementis VIII. quod potest apud ipsum videri.

Si Hæreticus aliquas tantùm hæreses Inquisitori exponat, non autem omnes, vtrùm sit valida absolutio.

17. Et idem est, si Hæreticus sponte comparens coram Inquisitore, non omnes hæreses illi exponat, sed aliquas mente retineat, & malitiosè reticeat: similiter enim absolutio censeri debet inualida etiam ab illis, quæ fuerunt expositæ, vt notat Sanchez *lib. 2. cap. 12. cit. n. 9.* quia intentio, & mens absoluentis solùm fuit sub conditione, quòd ille ad fidem benè rediret, & nihil animo retineret contra fidem: eamque cõditionem Inquisitores in Hispania etiam exprimunt in sententia absolutoria, vt idem refert: secùs verò esset, si aliquas hæreses solùm reticeret ex naturali obliuione, vel aliter ex bona fide: tunc enim valida esset absolutio illarum, quæ essent manifestatæ, cùm benè possit absolui vna excommunicatio sine alia, vt communiter dicitur *in materia de excommunicatione*, & ab aliis, quæ bona fide essent omissæ, etiam esset ablata reseruatio, & licitè, & validè posset absolui à quocunque alio Confessario, vt habet Sanchez *eodem n. 9.* cùm hæc sit mens, & intentio absoluentis, ne animæ, quæ bona fide petunt absolui, maneant ampliùs illaqueatæ, & ligatæ, vt communiter dicitur *in materia de casibus reseruatis*, quando quis ad Superiorem accedit pro absolutione ab omnibus; & tamen non omnes exponit, sed aliquorum naturaliter obliuiscitur.

Facultates, & priuilegia Religiosorum pro absolutione ab hæresi, & à casibus Bullæ, vtrùm sint reuocata per eandem Bullam.

18. Denique ex his, quæ diximus de reuocatione facultatis Episcoporum, & Inquisitorum per Bullam Cœnæ pro absoluendis Hæreticis in foro conscientiæ, facilè constat, quid sit dicendum de reuocatione priuilegiorum, quæ *suprà* retulimus *disp. 48. n. 25.* fuisse concessa Religiosis per diuersos Pontifices, vt possent etiam ipsi per suos Superiores absolui ab hæresi: nam Rodrig. *in quæst. regular. tom. 1. quæst. 20. art. 9.* & Suar. *tom. 5. de censur. disp. 21. sect. 3. n. 4.* & *tom. 4. de relig. lib. 2. c. 12. n. 5. & seqq.* disertè negant, per Bullam Cœnæ reuocari quotannis huiusmodi priuilegia. Et præter rationes *supr.* allatas *n. 4.* pro sententia Nauarri, & aliorum, quòd neque etiam censeri debeat per Bullam Cœnæ reuocari quotan-

nis facultas Cōcilij pro Episcopis, quæ valent etiam pro facultatibus, & priuilegiis Religiosorum, potest afferri expressa declaratio Gregorij XIII. de anno 1584. pro facultatibus nostræ Societatis, quòd nullæ censeri debeant esse reuocatæ per Bullam Cœnæ, provt habetur *in nostro Compendio priuilegiorum, verbo, Bulla Cœna*, §. 2. & refert Suar. *cap. 22. n. 5. citato*, & preterea declaratio Sixti V. & Clementis VIII. *in suis Bullis*, quas similiter ediderunt in die Cœnæ, & in quibus expresse declararunt, quòd semper manerent in suo robore facultates, & indulta, in quibus comprehenderentur casus expressi in illis litteris, quales certè quoad hæresim, & quoad alios plures casus Bullæ Cœnæ sunt facultates, & indulta Religiosorum.

Et quidem probabilissima, & omninò vera esset censenda hæc sententia, si consequentibus etiam temporibus post Sixtum V. & Clementem VIII. Bullæ Pontificum, quæ sunt editæ in die Cœnæ, retinuissent eandem limitationem earum facultatum, & indultorum, quæ specialiter comprehendissent, & expressissent casus Bullæ; & declaratio Gregorij XIII. pro nostra Societate fuisset saltem facta per Bullam; non autem solùm viuæ vocis oraculo, vt dicitur *in Compendio priuilegiorum, citato*; & hæc non essent posteà reuocata per Bullas Gregorij XV. & Vrbani VIII. quarum *suprà* meminimus *disp. 48. n. 25*. Contra enim, quia Bullæ aliorum Pontificum posteà emanarunt sine vlla limitatione, & cum generalissima reuocatione omnium facultatum, & indultorum, quæ sint concessa per litteras apostolicas in genere, aut in specie, quibuscunque personis, aut Ordinibus, vel locis religiosis, etiam mendicantibus; multò tutior, & verior, imò & absolutè vera, & tuta censenda est opposita sententia, quam *suprà* retulimus *disp. 48. cit.* ex Collectore Priuilegiorum Fratrum Minorum, *ad §. 13. & 18. verbi, Absolutio ordinaria quoad Fratres*, & quam generaliter tradit Nau. *in Man. cap. 27. n. 72. in fine*, & ex illo Sayr. *lib. 3. thes. cap. 25. n. 5.* & *lib. 4. cap. 12. n. 32. §. Septimum est.* & Alterius *disp. 22. in Bullam Cœnæ lib. 5. cap. 4.* quòd, scilicet, facultates, & priuilegia Religiosis concessa pro absolutione ab hæresi, aut pro aliis quibuscunque casibus Bullæ Cœnæ, iam expirarint, & sæpiùs sint reuocata per dictas Bullas; neque Superiores, aut alij quicunque possint ampliùs illis vti, vt etiam declarauit iisdem Fratribus Minoribus, & eorum Vicario generali tempore primi Capituli generalissimi Cardinalis Alexandrinus, qui & Præpositus appellatur, teste eodem Collectore priuilegiorum *ad §. 13. cit. pag. mihi* 12. Nec declaratio allata Gregorij XIII. pro nostra Societate potest valere, cùm fuerit solùm facta viuæ vocis oraculo; & hæc sint iam reuocata, vt diximus; & præterea etiam ipsa censeri debeat reuocata per reuocationem generalissimam, quæ quotannis emanat in Bulla Cœnæ: nam reuerà si per hanc reuocatur facultas Episcoporum, quamuis concessa authoritate Concilij generalis, hoc est, consensu, & voluntate totius Ecclesiæ vniuersalis, quæ per illud repræsentatur, & iis concessa, quibus iure ipso diuino, & maximè incumbit cura animarum, & absolutio super terram; potiori ratione censeri debet reuocata facultas Religiosorum solùm concessa ab vno, aut altero Pontifice per solum oraculum viuæ vocis, aut etiam per simplices litteras apostolicas, & iis concessa, quibus incumbit cura animarum, & absolutio solùm ex priuilegio, & ex voluntate concedentis, non autem ex iure diuino. Et ad hoc ipsum facit plurimùm etiam Bulla Vrbani VIII. *Cùm, sicut accepimus*. de anno 1631. quòd nos, & omnes alij Religiosi, quomodocunque exempti, & priuilegiati, comprehendamur iis omnibus Constitutionibus, quæ concernunt fidem catholicam, & officium sanctę Inquisitionis, nisi in illis specialiter excipiamur, vt certe concernit absolutio ab hæresi: & ideò omninò comprehendimur iis Constitutionibus, quæ illam prohibent, qualis est maximè Bulla Cœnæ.

DISPVTATIO LII.

Quomodo Hæretici sint irregulares.

1. *De quibus Hæreticis id quæratur.*
2. *Hæretici externi sunt irregulares.*
3. *Et hæc irregularitas non est ex infamia, sed ex proprio delicto hæresis, & ex defectu fidei.*
4. *Etiamsi hæresis sit occulta per accidens.*
5. *Quamuis aliqui oppositum sentiant.*
6. *Hæreticus purè externus quomodo sit irregularis.*
7. *Rigor Canonum antiquorum non est hoc tempore seruandus in omnibus.*
8. *Hæreticus purè externus est irregularis, etiamsi exteriùs fidem neget solùm ex metu graui, & retinens in virum constantem.*
9. *Apostata à fide purè externus quomodo sit irregularis.*
10. *Irregularitas ex ficta apostasia à fide, quomodo possit dispensari ab Episcopo.*
11. *Irregularitas faciliùs dispensatur quoad exercitium Ordinum, qui iam habentur, quàm quoad susceptionem nouorum Ordinum.*
12. *A quo dispensetur irregularitas contracta ex vera hæresi, vel ex vera apostasia à fide.*
13. *Facultas dispensandi concessa indefinitè, & impersonaliter in Canone, intelligitur concessa Episcopo.*
14. *Dispensatio cum Hæretico quoad ministerium altaris, est reseruata soli Papæ.*
15. *Et idem est quoad audiendas confessiones personarum sæcularium.*
16. *Et cum Hæretico Episcopo quoad vsum pontificalium.*
17. *Irregularitas ex hæresi, vel ex apostasia vtrùm possit dispensari ab Episcopo.*
18. *Et vtrùm ab Inquisitoribus.*

QVÆ hactenus diximus de facultate Concilij facta Episcopis pro absoluendis, & dispensandis casibus reseruatis occultis, & non deductis ad forum contentiosum; & de illius reuocatione per Bullam Cœnæ, specialiter diximus pro casu hæresis, & pro absolutione ab excommunicatione, quam habet, vt pœnam maximam inter alias pœnas spirituales, quæ similiter sunt latæ contra Hæreticos in sacris Canonibus.

Ad excommunicationem verò proximè accedit irregularitas, per quam Hæretici laïci prohibentur suscipere vllos Ordines ecclesiasticos; & Clerici prohibentur exercere illos, quos habent, & suscipere alios, quos non habent.

Et loquimur de Hæreticis propriè dictis, qui tales sunt in foro Dei, & in foro Ecclesiæ; id est, de illis, qui post susceptum Baptismum pertinaciter recesserunt à fide, siue vt falsam, siue vt dubiam illam habendo, saltem in aliquo ex suis articulis, vt *suprà* diximus: non autem loquimur de illis, qui solùm possunt esse Hæretici in foro Dei, non autem in foro Ecclesiæ, vt sunt Catechumeni, si fidem ante Baptismum mente conceptum, similiter ante 1. *De quibus Hæreticis id quæratur.*

Baptiſmum abiiciant : neque de illis, qui in foro Eccleſiæ tolùm largo modo, & ex quadam præſumptione appellantur Hæretici; vt ſunt, verbi gratia, ſimoniaci, qui vendendo, & emendo res ſacras, præſumuntur de illis malè ſentire, vt patet ex S. Thoma 2. 2. *quæſt.* 100. *art.* 1. Et ſic appellantur Hæretici, cap. *Quicquid.* 1. *quæſt.* 1. & excommunicati, qui ab Eccleſia dicuntur proiici : & ſi proiectionem contemnant, & diu in excommunicatione permaneant, præſumuntur Eccleſiam, & fidem nihili facere, & abſolutè non credere, & numerantur inter Hæreticos, & Hæretici appellantur, cap. *Quod autem his.* 4. *quæſt.* 1. & notat Suar. *de cenſur. diſput.* 43. *ſect.* 1. *n.* 1.

Et de his Hæreticis propriè dictis non loquimur, quandiu hæreſim retinent ſola mente, neque exterius illam produnt verbis, aut ſignis : ſiquidem hac ratione, quemadmodum non ſubduntur poteſtati, & foro Eccleſiæ quoad excommunicationem; ita nec ſubduntur quoad irregularitatem, vt ſubdit idem Suar. *n.* 30. Nauar. *in Man. cap.* 27. *n.* 249. Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 25. *n.* 4.

2. *Hæretici externi ſunt irregulares.* Si verò internam hæreſim exteriùs prodant, quòd præter excommunicationem etiam incurrant irregularitatem, expreſsè habetur cap. *Saluberrimum.* 1. *quæſt.* 7. vbi præcipitur, vt Presbyteri, Diaconi, aut cuiuslibet Ordinis Clerici, qui ab hæreſi reuertuntur ad fidem, in magno habeant beneficio, ſi adempta ſibi omni ſpe promotionis perpetuò maneant in eo Ordine, in quo ſunt. Et *cap.* 2. §. *Hæretici. de Hæret. in* 6. vbi ſtatuitur, vt Hæretici, credentes, receptatores, defenſores Hæreticorum, eorúmque filij vſque ad ſecundam generationem ad nullum eccleſiaſticum beneficium, aut officium publicum admittantur; cùm tamen etiam Ordo ſit in Eccleſia officium publicum, vt notat Coninch *diſp.* 18 *de irregularitate, dub.* 7. *n.* 50. *pag.* 639. & Auila *de irregularitate, part.* 7. *diſput.* 4 *dub.* 2. *pag.* 331. & omnes communiter apud Suar. *diſp.* 43. *ſect.* 2. *n.* 5. Et ex Concilio Eliberrino *can.* 51. vbi de fidelibus quibuſcunque, qui ex qualibet hæreſi ad fidem veniunt, ſtatuitur, vt ad Clerum nullo modo promoueantur. Et ex Bulla Clementis VII. de anno 1530. *Cùm ſicut.* §. *Vobis etiam.* vbi Inquiſitoribus, & eorum Commiſſariis concedit facultatem diſpenſandi ſuper irregularitate contracta ex hæreſi, vel ex apoſtaſia à fide, vt videre eſt *in Directorio Inquiſitorum, in fine*, inter litteras apoſtolicas, pro officio ſanctæ Inquiſitionis, *pag.* 108. *in medio*, & apud Pegnam *ad partem tertiam Directorij, com.* 175. *pag.* 683. qui etiam addit, Pium V. de anno 1567. prohibuiſſe Didaco de Spinoſa, generali Inquiſitori Hiſpaniarum, ne poſſet habilitare Hæreticos reuertentes ab hæreſi ad aliqua beneficia; vel, ſi eſſent Clerici, diſpenſare, vt aſcenderent ad Ordines ſuperiores; vel, ſi eſſent Presbyteri, vt deſeruirent in miniſterio altaris : quæ prohibitio ſimiliter ſupponit per crimen hæreſis fuiſſe incurſam irregularitatem, & ad tollendos illius effectus fuiſſe opus diſpenſatione, eámque maximè conſueuiſſe dari ab Inquiſitoribus. Et ita ſemper fuiſſe ſeruatum in Eccleſia, vt per hæreſim, vel per apoſtaſiam à fide fieret quis irregularis, ex pluribus Pontificibus *in ſuis Epiſtolis decretalibus*, notat Suar. *diſp.* 21. *de fide, ſect.* 5. *n.* 2. & præcipuè ex decreto Cornelij Papæ apud Euſebium *lib.* 6. *cap.* 35. & prætereà ex Sancto Auguſtino *Epiſtola* 50. & *lib. de vnico Baptiſmo, cap.* 12. vbi etiam ait, hanc regulam communiter in Eccleſia eſſe ſeruatam; quanuis aliquando conceſſa ſit etiam indulgentia, vt in Concilio Nicæno, & Epheſino. Et idem aſſerunt Doctores communiter, S. Anton. *part.* 3. *tit.* 28. *c.* 6. *initio.* Syluest. *verb. Irregularitas, quæſt.* 24. Nau. *in Man. cap.* 27. *n.* 205. Maiolus *de irregularitate, lib.* 5. *cap.* 46. *n.* 1. Pegna *ad Direct. Inquiſit. part.* 3. *com.* 162. *in fine, & com.* 175. Farinac. *de hæreſi, quæſt.* 187. *n.* 43. & *quæſt.* 192. *n.* 67. *& ſeqq.* Bonac. *de cenſur. diſp.* 7. *quæſt.* 3 *puncto* 7. *n.* 1. *pag.* 478. *tom.* 1. Coninch *diſp.* 18. *dub.* 7. *pag.* 639. Tolet *lib.* 1. *c.* 28. *n.* 1. Sot. *in* 4. *diſt.* 25. *quæſt.* 1. *art.* 3. Valent. *in* 3. *part. diſput.* 7. *quæſt.* 19. *puncto* 3. *de* 3. *ſpecie irregularitatis*, §. *Tertium eſt fidei*, Azor. *part.* 1. *lib.* 8. *cap.* 11. *quæſt.* 13. & *cap.* 21. *quæſt.* 8. Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 25. *n.* 2. Suar. *de cenſur. diſp.* 43. *ſect.* 1. & *diſp.* 21. *de fide, ſect.* 5. & omnes communiter.

3. *Et hæc irregularitas non eſt ex infamia; ſed ex proprio delicto hæreſis, & ex defectu fidei.* Neque hæc irregularitas cenſenda eſt prouenire quaſi generaliter ex ratione infamiæ, quæ conſurgit ex hæreſi, tanquàm ex delicto enormi, & notorio notorietate facti : ſiquidem non ceſſat ceſſante infamia per vitæ emendationem, & per reſipiſcentiam ab hæreſi, vt communiter accidit in aliis irregularitatibus ex infamia: ſed prouenit ſpecialiter ex ipſo crimine hæreſis, vt patet ex Iuribus *paulò antè* allatis; & indiget diſpenſatione, etiam poſt reſipiſcentiam, & poſt obtentam abſolutionem à culpa, & ab excommunicatione; & pertinet ad illas irregularitates, quæ dicuntur ex defectu animæ, cùm verè ſit inducta ex defectu fidei, vt patet ex Nau. *cap.* 27. *n.* 205. *cit.* & ex Valent. *in* 3. *part. diſput.* 7. *quæſt.* 19. *punct.* 3. *cit.* & ex Suar. *de cenſur. diſput.* 43. *ſect.* 1. *n.* 4. & *diſput.* 51. *ſect.* 1. *n.* 1. quanuis ſit ex delicto culpabili, vt ſubdit idem Suar.

4. *Etiamſi hæreſis ſit occulta per accidens.* Atque hinc fit, vt illam incurrat etiam Hæreticus, qui eſt occultus per accidens; & ſuam hæreſim ita prodidit verbis, aut ſignis; vt tamen in iudicio probari non poſſit : ſic enim Iura indiſtinctè loquuntur, & puniunt ipſam hæreſim, quando eſt in eo ſtatu, vt iam cadat ſub poteſtatem, & ſub forum Eccleſiæ. Et quemadmodum in talem Hæreticum occultum per accidens licitè, & validè inducunt excommunicationem latæ ſententiæ : ita & poſſunt licitè, & validè inducere irregularitatem, cùm ſimpliciter ad punienda delicta non requirant probationem, aut cognitionem cauſæ, ſicut requirunt ipſi Iudices; ſed ſatis habeant ipſam realem, & externam commiſſionem delicti, vt fusè explicauimus *ſuprà, diſp.* 39. *n.* 14. & notat Suar. *de cenſur. diſp.* 43. *ſect.* 1. *num.* 4. *cit.*

5. *Quanuis aliqui oppoſitum ſentiant.* Atque hoc eſt multò verius, quàm quod generaliter aſſerit Philiarchus *de officio Sacerd. lib.* 4. *c.* 15. per nullum crimen induci irregularitatem, niſi ſit notorium, & enorme, excepto ſolùm homicidio, quod ex ſpeciali Iuris diſpoſitione illam inducit, etiam quando eſt occultum. Quod idem generaliter aſſerit etiam Panormit. *in cap. fin. n.* 2. *de tempor. ordinat.* Hoſtien. *ibidem, n.* 2. & aliqui alij Canoniſtæ; & quod ſpecialiter ex dicto principio aſſerit Saytus *lib.* 7 *theſ. cap.* 12. *n.* 16. & *Henriq. lib.* 14. *de irregularitate, cap.* 4. *n.* 6. & *c.* 5. *n.* 2. & Auila *de cenſuris, part.* 7. *diſput.* 4. *dub.* 2. etiam per hæreſim non induci irregularitatem, niſi ſit notoria per euidentiam facti, vel per propriam confeſſionem in iudicio, vel per ſententiam Iudicis. Contrà enim eſt : quia Iura citata quencunque Hæreticum faciunt irregularem; neque requirunt, quòd ſit notorius : & ita communiter aſſerunt etiam Doctores.

Neque cap. fin. *de temp. ordinat.* cui Philiarchus maximè nititur, generaliter ſtatuit, quòd nulla delicta occulta, præter homicidium, inducant irregularitatem; ſed ſolùm ſpecialiter de aliquibus ibi propoſitis, id eſt, de adulterio, periurio, & falſo teſtimonio, vt notat Suar. *de cenſur. diſp.* 43. *ſect.* 5. *n.* 5. & pa-

ter legenti. Et prætereà qua ratione homicidium occultum illam inducit, quia principaliter ita de illo disponit Ius; eadem ratione dicenda est illam inducere etiam hæresis occulta, cùm similiter etiam de illa absolutè, & simpliciter, & sine vlla distinctione id statuat Ius, vt patet ex dictis; & ita habeat communis vsus Ecclesiæ, & communis sententia Doctorum, vt iam diximus.

6. *Hæreticus purè externus quomodo sit irregularis.*

Quòd si contingat, aliquem esse Hæreticum purè externum, & sine interno assensu ad hæresim, solùm exteriùs illam proferre, vel exercere actus Hæreticorum, & frangere calices, verbi gratia, cruces, vel imagines sacras conspuere, aut pedibus conculcare, &c. solùm exteriùs, & in foro externo habebitur tanquàm irregularis per irregularitatem ipsius hæresis: sicut & reputatur tanquàm Hæreticus, vt notat Nauar. *cons.9.n.2.de Hæret.lib.5.pag.90.col.3*, non autem interiùs, & in foro interno, vt notat Sanchez *lib.2.in Decal.cap.25.n.5.* Suar. *de censur. disp.43.sect.2.n.1.* Bonac. *de irregular.disp.7 quæst.3. puncto 7.n.2.p.g.478.tom.1.* & alij.

Dico autem, cum non esse verè irregularem per irregularitatem ipsius hæresis: quia non est improbabile, eum esse irregularem per aliam irregularitatem, quæ est peculiaris, & propria eorum omnium criminum, quæ sunt enormia, & digna depositione à clericatu, & notoria per euidentiam facti, quæ nulla tergiuersatione possit celari, vel per propriam confessionem in iudicio, vel per sententiam Iudicis, quæ transierit in rem iudicatam, vt notat Nauar. *in Man.cap.25.n.73.& 77.de tempore ordin.* Valent. *in 3.parte, disput.7.quæst.19.puncto 3. §.5.in fine.* Tol. *lib.1.cap.18.* Henriq. *lib.14.cap.1.n.2, & cap.5.n.1.& 2.* Philiarchus *part.1.lib.4.cap.15.cit.* Sayr. *lib.7. thesaur. cap.12.n.12. arg.cap.fin.de temp. ordin.* vbi id asseritur specialiter de crimine adulterij, periurij, homicidij, & falsi testimonij: quia enim negatio fidei, vel professio hæresis etiam purè externa est crimen ex se grauissimum, & maximè enorme contra præceptum, & obligationem confessionis fidei, vt *suprà* diximus *disput.* 11. & est maximè dignum depositione à clericatu, vtpote grauius, quàm adulterium, & falsum testimonium, & periurium; non potest non inducere huiusmodi irregularitatem, si prætereà sit notoria modis iam dictis. Et in terminis ita docet Nauar. *cons.9.n.3.cit. de Hæret.lib.5.pag.90.col.3.cit.* & Azor. *part.1.lib.8. cap.11.quæst.vlt.* qui etiam *cap.21.quæst.8.* idem subdit de Apostata purè externo, qui similiter solùm exteriùs, & non ex animo totam fidem negauit: & non est dubium, quòd est valdè rationabile, vt crimina, quæ propter enormitatem, & notorietatem sunt digna depositione, inducant communiter irregularitatem, & impediant tam susceptionem, quam executionem, & exercitium Ordinum, & pro vtroque indigeant dispensatione, etiam post peractam pœnitentiam, & factam vitæ emendationem, vt tradunt Authores citati: & inter hæc benè numeratur negatio fidei purè externa, & non ex animo.

7. *Rigor Canonum antiquorum non est hoc tempore seruandus in omnibus.*

Quæ autem crimina sint digna depositione, & ideò inducant irregularitatem iam dictam, si sint notoria, videri potest apud Panorm. *in cap. Acsi Clerici. n. 34. de iudiciis.* Et in illis iudicandis non multùm est attendendum ad antiquos Canones, vt subdit Panorm. *ibidem*, & ex illo Philiarchus *lib. 4. cap. 15. cit.* siquidem illi valdè facilè imponunt criminibus pœnam depositionis, id est, iis omnibus, quæ sunt capitalia, aut mortalia, cap. *Si Episcopus. dist.50.* & cap. *Si Diaconus. dist.81.* cùm tamen defectus nostrorum temporum, quibus non solùm merita; sed corpora ipsa hominum defecerunt, non patiatur manere tam districtam censuram, vt dicitur ex Gelasio Papa *cap. Fraternitatis. dist. 34.* & ideò nostris temporibus rectè datur pro regula ex eodem Panormitano *n. 34. cit.* quod illa tantùm crimina sint digna depositione, quæ fuerint maxima, & notoria, & per consequens rectè possunt hæc eadem reputari, quòd inducant irregularitatem ex principio generali iam dicto, etiamsi in Iure non fiat de illis, quoad hoc, aliamentio specialis. Benè tamen aduerti debet, quòd hæc irregularitas non incurritur, si crimen hæresis purè externæ sit occultum per accidens, sicut incurritur irregularitas propria hæresis, vt *suprà* diximus: sed necessariò requiritur, vt sit notoria modo aliquo ex iam dictis. Et in hoc differt, inter cætera, hæc irregularitas hæresis purè externæ, ab irregularitate hæresis veræ, & internæ.

Neque solùm id est verum in casu præsenti de hæresi purè externa, quando talis negatio fidei contingit ex leuitate, vel ex cupiditate, verbi gratia, honoris, aut lucri, vel ex alio quouis motiuo, quod alioqui non sit sufficiens ad excusandum ab obligatione, & pœnis legis ecclesiasticæ; sed etiam quando contingit ex metu quantumuis graui, & cadente in virum constantem, qui alioqui sufficiat ad excusandum à tali obligatione, & à talibus pœnis: inducit enim etiam tunc irregularitatem iam dictam, vt notat Nauar. *cons.9. n. 3. cit. de Hæret. lib.5.* & Sanchez *lib.2. in Decal.c.25.n.5. & 6.* quicquid in contrarium dicant aliqui apud Azor. *lib.8. cap.11. quæst. vltima, cit.* nam, quamuis leges humanæ, quales sunt leges ecclesiasticæ, communiter non obligent in periculo vitæ, aut in casu metus grauis, & cadentis in virum constantem; & ideò talis metus benè excuset ab irregularitate, & censuris, vel pœnis per illas latis, sicut & excusat à culpa contra easdem leges, vt *alibi* diximus, dum ageremus *de humanis actionibus in vniuersum, lib. 1. disp. 15. n. 10.* & dum ageremus in vniuersum *de lege, lib. 5. disput. 26. n. 24*, leges tamen diuinæ, & naturales, quæ sunt de rebus intrinsecè malis, semper obligant, & in quocunque periculo, vt diximus *lib. 1. cit. disp. 15. n. 9.* Et certissimum est illud Aristotelis *3. Ethic. cap. 1.* quòd *ad quædam perpetranda nemo cogi, compellive potest; sed potius externa quæque pati, ac mori conuenit.* Et ideò quemadmodum metus etiam grauissimus non excusat transgressores huiusmodi legum à culpa: ita neque excusat à pœnis, quę contra huiusmodi transgressores sunt latæ per leges ecclesiasticas: & hoc modo, qui fidem negat ex animo, & verè labitur in veram hæresim, certum est, quòd incurrat excommunicationem, & irregularitatem, qua leges ecclesiasticæ Hæreticos puniunt, etiamsi in hæresim non labatur, nisi ex metu maximo, & grauissimo. Eadem ergo ratione, qui fidem negat solùm exteriùs, & non ex animo, potest incurrere irregularitatem, etiamsi id faciat solùm ex metu: quia similiter leges ecclesiasticæ, quæ illam imponunt, solùm se habent, vt punitiuæ transgressionis iuris diuini de fide confitenda, & nunquam neganda, neque corde, neque ore: & ideò quemadmodum metus in tali materia non excusat à culpa; ita neque excusat ab irregularitate, & à pœna contra illam lata, vt notant aliqui apud Azor. *part.1. lib.8. cap.11. quæst. vlt. cit.* & Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 25. n. 5.* & sic habet communis vsus Ecclesiæ, quæ Hæreticos purè externos non promouet ad Ordines sine dispensatione, vt habet *ibidem* Azor. Et in hac re, vt benè iudicetur, vtrùm metus excuset à censuris, & pœnis ecclesiasticis, benè est expendendum, vtrùm sint latæ, vt punitiuæ transgressorum iuris diuini, an verò solùm vt punitiuæ transgressorum iuris ecclesiastici;

8. *Hæreticus purè externus est irregularis, etiamsi exterius fidem neget solùm ex metu graui, & cadente in virum constantem.*

clesiastici : nam metus tunc solùm ab illis excusat, quando sunt latæ secundo modo ; non autem, quando sunt latæ primo modo, & pro iure diuino : siquidem tunc neque etiam excusat à culpa, vt diximus.

9. *Apostata à fide pure externus quomodo sit irregularis.* Quòd si quis incidat non solum in hæresim per externam negationem vnius, vel alterius articuli contra fidem ; sed etiam in apostasiam per externam negationem totius fidei ; ex alio capite potest censeri irregularis, vt notat Maiolus *de irregularitate, lib. 5. cu. 34. n. 2.* Suar. *de censur. disp. 43. sect. x. n. x.* Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 25. n. 6.* Farinac. *de heresi, quæst. 92. n. 3.* Bonac. *de irregular. disp. 7. quæst. 3. punct. 7. n. 2. tom. 1. pag. 478. col. 2.* & alij apud ipsos, id est, per cap. *Presbyteros. dist.* 50. vbi ex Concilio Ancyrano *cap 1. & seqq.* de iis Presbyteris, Diaconis, & Clericis, qui idolis immolarunt, dicitur, quòd sint arcendi ab exercitio Ordinum, & à sacris ministeriis : de iis verò laïcis, qui proclamantes se esse Christianos ; eo tamen vsque per vim præcisam adstricti sunt, vt manibus comprehensi coacti sint illas admouere sacrificiis idolorum, vel aliquid sumere cibi polluti ; subdit, quòd non sunt prohibendi à Clericatu, vtpote constituti extra delictum. Atque ita supponitur, quòd etiam laïci, si essent culpabiles, essent prohibendi ; & quòd Clerici ideò prohibeantur ab exercitio Ordinum, quia contraria ratione non sunt extra delictum ; in quantum, scilicet, ex metu, & citra vim præcisam non debuerunt immolare idolis, & exteriùs se gerere, vt infideles, & tanquàm Apostatæ : quæ tamen duo manifestè important irregularitatem, cùm expresse contineant impedimentum ascendendi ad Ordines pro laïcis, si sint culpabiles in immolando idolis, & impedimentum exercendi Ordines pro Clericis, si similiter sint culpabiles in eodem crimine.

Si quis tamen contenderet, Concilium Ancyranum, & ex illo capitulum, *Presbyteros. dist. 50. cit.* non loqui generaliter de Apostatis à fide ; sed specialiter de iis, qui per metum, aut per vim thurificabant, vel immolabant idolis ; & ideò non comprehendere eos Apostatas, qui fictè, & non ex animo deficiant à tota fide ad Turcas, vel ad Iudæos, vel etiam simpliciter ad atheos ; nec tamen immolent, aut sacrificent, adhuc possunt, ac debent etiam hi censeri irregulares ex capite iam explicato, quòd committant delictum enorme, & dignum depositione, dummodo hæc etiam apostasia sit notoria vno aliquo ex modis iam dictis ; non autem occulta etiam per accidens, vt notat Azor. *part. 1. lib. 8. c. x 1. quæst. 8.* qui etiam rectè addit, id verum esse de ficto tantùm Apostata, qui solo verbo, aut facto ex metu pœnarum, aut mortis, simulet se deficere à tota fide ; non autem de vero, qui deficiat etiam animo, & voluntate : siquidem hic est irregularis, & excommunicatus, tanquàm verus Hæreticus, siue crimen sit notorium, siue occultum per accidens, vt etiam notat Coninchius *disput. 18. de irregularitate, dub. 7. n. 50. pag. 639.* & Caiet. *x. 2. quæst. 11. art. 1.* & *in Summa, verbo, Apostasia*, & Suar. *de censur. disp. 43. sect. 2. n. 1.* & ex Canonistis Innocentius, & Hostiensis, in cap. *Primum. de Apostatis*, & Syluest. *verb. Irregularitas, n. 7.*

10. *Irregularitas ex ficta apostasia à fide, quomodo possit dispensari ab Episcopo.* Quoad dispensationem verò huiusmodi irregularitatis, quam contrahunt ficti Apostatę, videri potest idem cap. *Presbyteros. distinct. 50. cit.* & idem Concilium Ancyranum, & ex illis Suar. *de censur. disput. 43. sect. 2. n. 3.* nam, quoad vsum, & exercitium Ordinum susceptorum vsque ad Diaconatum ; ex graui aliqua causa dispensatio committitur Episcopis : quoad vsum verò, & exercitium presbyterij, vel sacerdotij, & quoad promotionem ad Ordines superiores, vel quoad nouam susceptionem Ordinum, nulli committitur, & ideò censeri debet spectare ad solum Papam, vt expressio illa Episcoporum solum posita in prima parte, & non in secunda, aliquid operetur, & non sit frustrà, vt esset esset, si possent Episcopi dispensare etiam in secunda. Atque hoc est multò tutius, quàm quod habet Sylu. *verbo, Irregularitas, n. 7. cit.* quòd Episcopus possit dispensare etiam cum laïcis, vt de nouo promoueantur : & quod habet Maiolus *lib. 5. de irregularitate, cap. 34. n. 2.* quòd faciliùs debeat dispensari cum laïco, vt promoueatur de nouo ad Ordines. quàm cum Clerico, vt Ordines iam susceptos exerceat. Contrà enim est : quia cap. *Presbyteros. cit.* non committitur Episcopis dispensatio cum laïcis ; sed solùm cum Clericis pro exercitio Ordinum vsque ad Diaconatum, vt diximus : & ex nullo Iure habetur, quòd facilior debeat esse dispensatio cum laïcis pro Ordinibus de nouo suscipiendis, quàm cum Clericis pro exercendis Ordinibus iam susceptis ; saltem si loquamur de Clericis infra Sacerdotes, & de exercitio Ordinum infra ministerium altaris, vt notat *ibi* Suar. Imò de Apostatis à fide, qui sacrificiis Gentilium interfuerunt, specialiter statuitur in Concilio Elibertino *can. 59.* vt solùm post decennium admittantur ad communionem : quod sine dubio est quid minus, quàm vt admittantur ad Clericatum, & ad Ordines : ac proinde ex illo rectè potest sumi argumentum, quòd non de facili sit cum illis dispensandum ad Ordines.

11. *Irregularitas faciliùs dispẽsatur quoad exercitium Ordinum, qui iam habētur, quàm quoad susceptionem nouorum Ordinum.*

12. *A quo dispẽsetur irregularitas contracta ex vera hæresi, vel ex vera apostasia à fide.* Et idem est dicendum, quantùm est ex iure communi antiquo, de dispensatione ab irregularitate contracta per veram hæresim, aut per veram apostasiam à fide, vt videre est apud eundem Suar. *disput. 43. cit. de censur. sect. 1. n. 5. & 6.* & apud Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. x5. n. 13. & seqq.* & apud alios : nam quoad promotionem simpliciter ad Ordines, si is, qui est promouendus simpliciter nullos habeat ; vel quoad promotionem ad Ordines superiores, si habeat aliquos ; nullus dispensat, nisi Pontifex : quoad exercitium verò, & vsum Ordinum iam susceptorum, potest dispensare etiam Episcopus, saltem citra ministerium altaris, & citra exercitium Ordinis sacerdotalis : sic enim cap. *Saluberrimum. 1. quæst. 7.* ex S. Leone de cuiuslibet Ordinis Clericis, qui ab hæresi reuertuntur ad fidem, vniuersaliter dicitur, quòd debent in magno beneficio habere, si perpetuò maneant in eo Ordine, in quo sunt, adempta sibi omni spe promotionis. Et sensus est, quòd possit cum illis dispensari quoad exercitium Ordinum, non autem quoad promotionem ad Ordines. Et quamuis *in dicto capitulo* non fiat de laïcis expressa mentio ; sed solùm de Clericis ; Doctores tamen communiter etiam pro laïcis dicunt, debere intelligi, quòd sit illis adempta omnis spes promotionis, & quòd promotio sit etiam illis indispensabilis ; cùm de Clericis id asseratur, non, quia Clerici sunt ; sed, quia fuerunt lapsi in hæresim : quæ tamen ratio criminis eadem est etiam in laïcis, vt notat Sanchez *lib. x. in Decal. cap. 25. cit. n. 2.* Et quod dicitur, Clericos in magno beneficio debere habere, quòd permittantur manere in eo Ordine, in quo sunt ; non significat, quòd non indigeant alia speciali dispensatione pro exercitio, & vsu Ordinum ; sed sint pro illo dispensati quasi à Iure ; & ideò peracta pœnitentia, & abiuratione hæresis, liberè, & licitè possint ministrare in suis Ordinibus sine alia dispensatione, vt vult Sylu. *verb. Irregularitas, n. 7.* Sayr. *lib. 7. thes. cap. 12. n. 16.* Auila *de censur. part. 7. disp. 4. dub. x.* Farinac. *de heresi, qu. 91. n. 62.* & aliqui alij : sed significat, quòd indigeant beneficio

beneficio dispensationis, & quòd per ipsam dispensationem possint permitti in illis ministrare, vt exponunt Doctores communiter. Maiolus *lib.5. de irregularitate, cap.46.n.2.* Pegna *in Directorium Inquisitorum, part.3.quæst.113.com.162.in fine.* Suar. *de censur.disp.43.sect.1.n.2.* Azor. *part.1.lib.8.c.11.quæst.13.* Sanchez *lib.2.cap.25.sit.n.3.* Coninch. *disput.18 de irregularitate, dub.7.n.51.* & alij. Et per hoc ipsum, quòd diuersus loquendi modus vsurpatur pro exercitio, & vsu Ordinum, & pro vlteriori, vel noua promotione ad Ordines, & in illo dicitur, quòd per magnum beneficium permitti potest talis Hæreticus, & irregularis manere; & ad hunc, quòd illi adimitur omnis spes; non significatur, quòd simpliciter à nullo, & neque etiam à Summo Pontifice possit dispensari, vt promoueatur; sed, quòd difficiliùs potest dispensari: & cùm dispensatio ad exercitium Ordinum possit haberi communiter ab Episcopo; dispensatio tamen ad nouos Ordines non possit haberi nisi à Papa, vt notat Suar. *disp.43.de cens.sect.1. n.6.* & Sanchez *lib.2.in Decal.cap.25.n.3.& 14.* quia enim in Iure *cap.Saluberrimum.cit.1.quæst.7.* indefinitè, & impersonaliter dicitur, quòd possit dispensari; neque aliter explicatur, à quo; signum est, quòd

13. *Facultas dispensandi concessa indefinitè, & impersonaliter in Canone, intelligitur concessa Episcopo.*

dispensatio committatur Episcopo, vt est communis regula apud Glossam *in cap. In quibusdam.in fine, de pœnis,* & *in cap. Postulastis verb. Dispensatum, de Cleric.excom.ministr.* & apud Ioannem Andream, Panorm. Innocentium, & alios *ibidem*; vt notat Sanchez *lib.8.de matrim.disp.5.n.1.* quia, nimirum, verba legis semper debent aliquid operari, & non frustrà poni, *cap. Si Papa. de priuileg. in 6.* & ideò cùm nemini possit esse dubium, quòd Papa possit dispensare, expressio illa de dispensando in exercitio Ordinum, quæ habetur *loco citato*, non potest intelligi de Papa, de quo esset frustratoria, & nihil operaretur; sed rectè intelligitur de Episcopo: & hic benè dispensat quoad exercitium Ordinum, vt etiam *paulò antè* diximus ex Concilio Ancyrano, & ex cap. *Presbyteros.dist.50.* de simili dispensatione quoad exercitium Ordinum pro fictis Apostatis, aut fictis Hæreticis: & exceptio, quæ *ibidem* subditur

14. *Dispensatio cum Hæretico quoad ministerium altaris est reseruata soli Papæ.*

de exercitio Ordinis sacerdotalis, pro quo dispensatio non committitur Episcopo, debet intelligi etiam pro irregularitate veri Hæretici, aut veri Apostatæ, cum quo similiter non potest dispensare Episcopus pro exercitio dicti Ordinis, vt ea communi sententia notat Suar. *sect.1.cit.n.6.* & Sanchez *c.25. n.14.* sed dispensatio est petenda à solo Papa, vtpote super re maxima, & maximi momenti secundùm antiquissimum vsum Ecclesiæ. Vnde, cùm Clemens VII. *Extrauag. Cùm sicut.* de anno 1530. concessisset Inquisitoribus, eorùmque Commissariis absolutè, & simpliciter, vt possent dispensare in foro conscientiæ super irregularitate contracta ex hæresi, vel ex apostasia à fide, posteà tamen Pius V. de anno 1567. limitauit dictam facultatem, & expresse prohibuit, ne huiusmodi Hæreticos reuertentes ad fidem, possent habilitare ad beneficia ecclesiastica; vel vt ascenderent ad Ordines superiores, si essent Clerici; vel vt ministrarent in ministerio altaris, si essent Presbyteri, vt *suprà* retulimus *n. 2.* ex Pegna *ad 3.partem Directorij Inquisitorum, com.175.*

15. *Et idem est quoad audiendas confessiones personarũ sæcularium.*

Et idem est de exercitio audiendi confessiones personarum sæcularium, ad quod similiter Hæretici non possunt rehabilitari: & quæcunque gratia illis facta nunquam includit, vt possint audire dictas confessiones, vt est decretum in Officio sanctæ Inquisitionis, die 1. Septembris, 1562. & die 15. Nouembris, 1565. & confirmatum per Paulum IV. vt refert Maiolus *lib. 5. de irregularitate, cap. 46. n. 6. versùs finem pag. 443. col. 1.*

Et à fortiori idem est ex eodem Suario, & Sanchez *locis cit.* de dispensatione cum Episcopo hæretico quoad exercitium, & vsum pontificalium, quæ similiter est habenda solùm à Papa, cùm præsertim omnes causæ Episcoporum in materia fidei iure ipso communi sint reseruatæ Papæ, cap. *Inquisitores. de Hæreticis, in 6.* 16. *Et cum hæretico Episcopo quoad vsum pontificalium.*

Cæterùm ex his, quæ diximus *suprà, disput.51.de* reuocatione facultatis absoluendi ab hæresi, quæ in Tridentino *sess.24.cap.6.* datur Episcopis, & reuocatur quotannis in Bulla Cœnæ, potest intelligi, quòd etiam reuocetur facultas dispensandi in irregularitate, quæ *ibidem* conceditur, quando hæresis est occulta: quia enim generaliter non habent Episcopi facultatem dispensandi in iis casibus, in quibus non habent facultatem absoluendi, cùm semper maiora intelligantur esse prohibita, quibus vetita sunt minora, cap. *Cùm illorum. de sentent.excommun.* & ex Gloss. *ibidem, verb. Minora.* Panorm. & aliis, minor sit facultas absoluendi, quàm dispensandi; meritò creditur, per Bullam Cœnæ auferri quotannis Episcopis consequenter ad facultatem absoluendi ab hæresi, etiam facultas dispensandi in irregularitate, quæ ex illa contrahitur: & ideò hoc tempore, & de iure nouo non modò non possunt dispensare in hac irregularitate quoad promotionem ad nouos Ordines; sed neque etiam quoad exercitium, & vsum priorum Ordinum: & hæc dispensatio, quoad omnia, est reseruata soli Papæ, vt notant Suar. *disp.43.de censur. sect.1.n.7 in fine,* & *disput. 21. de fide, sect. 5. n.2.* Bonac. *de irregularit. disp 7.quæst.3. puncto 7.n.12.* & alij: quamuis etiam addat Suar. non esse improbabile oppositum, quod tenent Sanchez *lib. 2. in Decal. cap.25.n.18.* Tolet. *lib.1.cap.69.in fin.* Farinac. *de hæresi, quæst.192.n.79.* Garzias *de benefic.part.11.cap.10.n.86* & aliqui alij: quia, scilicet, regula allata *ex cap. Cùm illorum. cit. de sent. excommunicat.* solùm regulariter habet locum; non autem quando ex aliquo capite maior, & strictior est absolutio, quàm dispensatio, vt contingit in casu præsenti de hæresi, cuius absolutio ex speciali ratione strictissimè reseruatur, & reputatur, vt maior, quàm dispensatio. Et quatenus detur etiam in hæresi, maior esse dispensatio, quàm absolutio, non potest in illa valere regula allata, cùm in Tridentino concedatur Episcopis tam dispensatio, quæ est maior, quàm absolutio, quæ est minor; & per Bullam Cœnæ non fiat mentio nisi de reuocanda absolutione; ac proinde dispensatio relinquatur concessa, vt priùs, & non reuocata; & regula allata solùm valeat, quando id, quod est maius, non est expressè concessum, & quando solùm est iudicandum ex illo alio, quod est minus, & est negatum. 17. *Irregularitas ex hæresi, vel ex apostasia, vtrùm possit dispensari ab Episcopo.*

Et quod dicimus de Episcopis, quoad dispensandum super irregularitate contracta ex hæresi, potiori ratione debet dici de Inquisitoribus: sicut enim facultas absoluendi in solo foro conscientiæ, vel nunquam ab illis est habita, vel certè etiam illis est reuocata quotannis in Bulla Cœnæ, vt patet ex dictis *disp.51.n.9. & seqq.* ita & facultas dispensandi, vel nunquam est habita, vtpote illis minimè debita ratione proprij muneris, & officij; vel certè debet censeri esse illis reuocata per quandam consecutionem ad reuocationem facultatis absoluendi, & iuxta regulam *cap. Cùm illorum. de sent.excom.* Et absolutè quòd Inquisitor non possit dispensare cum Hæretico super irregularitate contracta ex hæresi, expressè habetur in Directorio Inquisitorum *part.3.q.126. pag.683.* quia nullibi reperitur id concessum, vt notant 18. *Et vtrùm ab Inquisitoribus.*

tant Pegna *in eadem 3. parte, com. 162. in fine*, & *com. 175.* & Suar. *disp. 43 de censur. sect. 1. n. 5.* & Sanchez *lib. 2 cap. 25. n. 19.* & Constitutio Clementis VII. cuius *supra* meminimus *n. 2.* dicenda est, vel fuisse reuocata per Pium V. vt vult Pegna *com. 175. cit.* vel non fuisse perpetua, & generalis; & ideo expirasse, vel non fuisse vsu recepta, vt vult Suar. *n. 5. cit.* & ideò hoc tempore dispensationem à nullo alio esse habendam, nisi à Papa. Non tamen desunt, qui hanc facultatem concedant Inquisitoribus, vt Henriq. *lib. 14. de irregular. cap. 18. n. 2.* & aliqui alij apud Sanchez *n. 19. cit.*

DISPVTATIO LIII.

Quomodo credentes, receptatores, fautores, & defensores Hæreticorum, eorúmque omnium filij, sint irregulares.

1. *Etiam credentes, receptatores, fautores, & defensores Hæreticorum sunt irregulares.*
2. *Qui ministrat Sacramenta Hæretico nondum conuerso, est irregularis, tanquam fautor Hæretici.*
3. *Quomodo schismatici sint irregulares.*
4. *Suspecti de hæresi sunt irregulares.*
5. *Schismatici sunt suspecti de hæresi.*
6. *Quomodo schismatici notorij possint dici dupliciter irregulares, id est, semel, quia schismatici, & iterum, quia suspecti de hæresi.*
7. *Magi, & qui habent pactum cum Dæmone, eúmque colunt, quomodo sint irregulares.*
8. *Qui abiurat, vt Hæreticus, manet irregularis post abiurationem, non autem qui abiurat, vt suspectus de hæresi.*
9. *Quomodo filij Hæreticorum, credentium, receptatorum, defensorum, fautorum, sint irregulares.*
10. *Ex linea paterna sunt irregulares vsque ad secundum gradum; ex linea verò materna non vltra primum.*
11. *Si pater hæreticus reconcilietur Ecclesiæ, cessat irregularitas filiorum.*
12. *Si filij sint procreati ante hæresim parentum, adhuc sunt irregulares.*
13. *Si hæresis parentum sit occulta, filij non sunt irregulares.*
14. *Et idem est, si in aliquibus regionibus hæresis impunè grassetur, & non inducat notam infamia.*
15. *Et parum refert, quòd sint legitimi, aut illegitimi, dummodo sint ex certo parente hæretico.*
16. *Vtrùm filij Hæreticorum priuentur exercitio Ordinum, aut beneficiis obtentis ante hæresim parentum.*
17. *Idem est etiam de pensionibus.*
18. *Ex benignitate Ecclesiæ, & Prælatorum, & ex pia consuetudine iam inducta, possunt non priuari, etiam per sententiam.*
19. *Et idem est, si sint obtenta post hæresim, sed ante sententiam illius declaratoriam, vel ante illius notorietatem.*
20. *Filij eorum, qui puniuntur vltimo supplicio, vt relapsi, sunt irregulares, etiamsi eorum parentes moriantur pœnitentes.*
21. *Filij Hæresiarchæ sunt irregulares.*
22. *Siue & filij illius, qui damnatur, vt conuictus de hæresi.*
23. *Vel qui damnatur, vt contumax.*
24. *Filij eorum, qui sunt suspecti de hæresi, vtrùm sint irregulares.*
25. *Filij neophytorum non sunt irregulares; & qui propriè dicuntur neophyti.*
26. *Statutum excludens aliquos ratione originis à dignitatibus, vel a professione religiosa, quomodo sit validum.*

HÆc, quæ diximus de irregularitate Hæreticorum, extenduntur in Iure, etiam ad eorum credentes, receptatores, fautores, & defensores, & ad eorum omnium filios vsque ad secundam generationem, vt *supra* indicauimus *num 2. ex cap. 2. §. Hæretici. de Hæret. in 6.* vbi hi omnes æqualiter cum Hæreticis dicuntur non debere admitti ad vllum beneficium ecclesiasticum, vel ad vllum officium publicum, comprehendendo hoc nomine, non solùm Magistratus, & Officia temporalia pro temporali regimine ciuitatis, aut reipublicæ; sed etiam Ordines, & Officia spiritualia, vt *ibi* diximus ex communi sententia apud Suarium *disp. 43. sect. 2. num. 5.* & apud Sanchez *lib. 2. cap. 25. num. 7.* Qui verò intelligi debeant per credentes, receptatores, fautores, & defensores Hæreticorum, satis explicauimus *supra, disp. 43.* dum ageremus de eorum excommunicatione. Et quemadmodum hanc non incurrunt, nisi qui conferunt hæc beneficia Hæreticis, formaliter in quantum Hæretici sunt, & in causa hæresis: ita neque incurrunt irregularitatem. Et ad fautores Hæreticorum rectè possunt reduci, qui Sacramenta illis ministrant nondum conuersis; sed adhuc permanentibus in sua hæresi, vt subdunt Suar. *num. 6.* & Sanchez *num. 9.* siquidem verè fauent illis in hæresi: secùs verò, si in hæresi non ampliùs maneant; sed nondum sint absoluti ab excommunicatione: quia in tali casu potiùs fauent excommunicato, quàm Hæretico, vt iidem notant. Atque hoc est multò verius, quàm quod habet Maiolus *lib. 5. de irregularitate, cap. 46. num. 4. & 5.* quòd qui exhibent Sacramenta Hæreticis, etiam post peractam pœnitentiam, & iam conuersis, euadant irregulares: neque enim in tali casu post hæresim abiuratam, & post peractam pœnitentiam possunt dici fautores Hæreticorum, vt Hæretici sunt: neque tale quid habetur in Iure, neque id asserunt Speculator *tit. de dispensat. §. Iuxta. vers. 7.* & Bernardus Diaz *in pract. crimin. cap. 107. vel 115.* quos ipse citat: sed solùm asserunt id, quod habetur cap. *Excommunicamus. 1. §. Credentes præterea. vers. Si verò Clericus. & vers. Sanè Clerici. de Hæret.* quòd, scilicet, credentes, receptatores, fautores, & defensores Hæreticorum, si fuerint Clerici, ab omni officio, & beneficio sunt deponendi; & quòd Clerici non debent illis exhibere ecclesiastica Sacramenta, nec præsumere eos tradere ecclesiasticæ sepulturæ, nec eleemosynas, aut oblationes eorum percipere, & alioqui suo officio sunt priuandi, & nunquam restituendi sine speciali indulto Sedis apostolicæ: & ex Suario *num. 6. cit.* certum est, quòd per hæc non importatur irregularitas, sed depositio, aut suspensio ferendæ sententiæ, vt manifestum est ex illis verbis: *Ab omni officio, & beneficio deponatur.* &, *suo priuetur officio*, &c. quæ verba manifestè requirunt actionem hominis, idest, Iudicis, eámque imperant, vt futuram; non autem significant pœnam, quæ incurratur ipso facto, & sine alia sententia Iudicis, qualis est irregularitas.

1. *Etiam credentes, receptatores, fautores, & defensores Hæreticorum sunt irregulares.*

2. *Qui ministrat Sacramenta Hæretico nondum conuerso, est irregularis, tanquàm fautor Hæretici.*

Si quis tamen velit insistere sententiæ Maioli, quòd sit irregularis, non solùm vt fautor Hæreticorum; sed absolutè, & omni modo, qui exhibet Sacramenta credentibus, receptatoribus, fautoribus, & defensoribus Hæreticorum; fortasse poterit id de-

fendere

fendere ex allo principio *suprà* allato, *num. 6.* quòd omnia crimina irregularitatem inducant, quando sunt publica, & notoria, & alioqui ex se sunt enormia, & digna depositione, cùm reuerà talis sit, ex cap. *Excommunicautmas.* 1. cit. *de Hæreticis.* etiam exhibitio Sacramentorum facta Hæreticis, vel eorum credentibus, receptatoribus, fautoribus, defensoribus.

5. *Quomodo Schismatici sint irregulares.* Et ex eodem principio potest admitti id, quod asserit idem Maiolus *lib. 5. cap. 46. num. 4. citato*, & Pegna *in Directorium Inquisitorum*, *part. 2. commentario 73. §. Cognitu dignum est. pag. 363.* quòd etiam Schismatici sint irregulares, non solùm quando schisma includit hæresim, vel non est sine hæresi, vt dicitur cap. *Inter hæresim. 24. quæstione 3.* in quo casu Schismatici sunt verè Hæretici, & secundùm omnes sunt verè irregulares per irregularitatem propriam hæresis. Vnde ex cap. 1. *de Schismaticis*, qui fouent, & intant schisma, appellantur Hæresiarchæ: & Extrauaganti, *Ad certitudinem. de sententia excommunicationis*, per hoc ipsum Græci appellantur Hæretici; quia sunt Schismatici inueterati: sed etiam quando schisma est sine hæresi, & solùm dicit diuisionem ab vnitate Ecclesiæ quoad obedientiam exhibendam illius Capiti; non autem quoad fidem, & credentiam eorum, quæ ab Ecclesia, eiúsque Capite definiuntur, & omnibus proponuntur, vt credenda, in quo casu non apparet in iure esse imposita specialis irregularitas contra Schismaticos, vt probant Suarius *disputatione 43. de censuris, sectione 2. num. 7.* Layman *disputatione 18. dubio 7. num. 51.* Bonacina *de irregularitate, disputatione 7. quæstione 3. puncto 7. num. 7.* Si enim id admittamus, & demus Suario, quòd omnia Iura, quæ videntur fauere dictæ irregularitati Schismaticorum, solùm probent suspensionem à potestate ordinandi, & à collatione beneficiorum, & ab administratione Ecclesiarum, & à sacris Ordinibus, & dignitatibus, vt cap. *Primùm.* cit. *de Schismaticis*, vel aliquas alias pœnas imponendas à Iudice, vt cap. *Qui contra 24. quæstione 1.* quòd qui sunt, vel faciunt contra pacem Ecclesiæ (vt certè sunt, & faciunt Schismatici,) priuentur dignitate, & cingulo militari, si illud habeant; & si fuerint nobiles, patiantur proscriptionem suarum substantiarum; & si ignobiles, verberentur in corpore, & exilio perpetuo castigentur: & cap. *In nomine Domini. distinctione 23.* quòd non solùm falsus Pontifex, & illegitimè electus sit abiiciendus perpetuo anathemate, & ab omni ecclesiastico gradu, in quo erat priùs, sit deponendus; sed, quòd eidem pœnæ perpetui anathematis, & depositionis debeant esse mancipati etiam alij, qui quomodocunque illi adhæserint, vel reuerentiam exhibuerint, aut in aliquo præsumpserint eum defendere: si, inquam, admittamus hæc, & similia non importare irregularitatem specialiter impositam contra Schismaticos; id tamen, quod dicitur cap. *In nomine Domini.* cit. quòd adhærere illegitimo Papæ, eique reuerentiam exhibere, aut in aliquo eum defendere sit crimen dignum perpetuo anathemate, & depositione ab omni gradu ecclesiastico, satis probat irregularitatem ex principio generali iam dicto; quòd omnia crimina illam inducant, quando sunt publica, & notoria, & ita enormia, vt sint digna depositione: quale diximus esse schisma.

4. *Suspecti de hæresi sunt irregulares.* Potest verò etiam ex alio capite desumi irregularitas Schismaticorum, id est, ex eo, quòd sint suspecti de hæresi, quòd enim sint irregulares, qui tali modo suspecti sunt, videri potest apud Maiolum *lib. 3. de irregularitate, cap. 17. num. 1. & 2.* & apud Suarium *disputatione 43. de censuris, sectione 2. num. 8. & 9.* & apud Sanchez *lib. 2. in Decalogum, cap. 25. num. 10.* & apud Henriquez *lib. 14. de irregul. cap. 4. num. 6. in fine.* Et patet ex cap. finali, *Si quis Presbyter. distinctione 40* vbi de illo, qui à se non remouet suspicionem hæresis, dicitur, quòd sit deponendus ab ordine clericatus: & ex cap. *Infames. 6. quæstione 1. in fine*, vbi tam de iis, qui rectam fidem non habent, quàm de suspectis, dicitur, quòd non debeant prouehi ad sacros gradus: & ex cap. *Inter sollicitudines. de purgatione canonica.* vbi de illo, qui scienter habuit familiaritatem cum Hæreticis, non solùm dicitur, quòd debeat purgare suspicionem de hæresi; sed etiam, quòd debeat manere suspensus ab officio, donec scandalum sopiatur. Et ratio est ex Maiolo *ibidem*: quia, quemadmodum suspecti tutores, & curatores, secundùm Iura, remouentur à tutela, & cura pupilli, aut minoris, *ff. & C. de suspectis tutoribus.* & suspectis Iudicibus causæ non delegantur, cap. *Causam. 2. de officio deleg.* & cap. *Cum iter. de except.* & procurator suspectus per solam suspicionem reuocatur, tam ante contestatam litem, quàm post, cap. *Ex parte 3. de rescript.* ita, & potiori ratione Sacramentum Ordinis, eiúsque exercitium, & administratio Sacramentorum, & Ecclesiæ, & fidelium gubernatio, non est committenda, aut relinquenda suspectis de fide: & ideò quandiu durat talis suspicio, censeri debent irregulares, id est, prohibiti promoueri ad sacros Ordines, quos non habent; & prohibiti exercere illos, quos habent.

Et quòd Schismatici sint suspecti de hæresi, habetur Extrauag. *Ad certitudinem. de sententia excommunicationis*, & cap. 1. *de Schismaticis*, & *aliis locis*, vbi propter schisma appellantur Hæresiarchæ, aut Hæretici, in quantum, scilicet, semper schisma est via ad hæresim, vt habet Sanctus Thomas 2.2. *quæstione 39. art. 1. ad 3.* & nullum est schisma, quod non sibi confingat aliquam hæresim, vt rectè ab Ecclesia recessisse videatur, vt idem subdit ex Sancto Hieronymo in illud Sancti Pauli ad Titum 3. *Hæreticum hominem deuita. tom. 9.* & habetur cap. *Inter hæresim. 24. quæstione 3.* Et clariùs id habetur in Directorio Inquisitorum, *parte 2. quæstione 48. pag. 363.* vbi dicitur, quòd Schismatici, si propriè non sunt Hæretici; sunt tamen ad hæresim multùm dispositi, dum in eo, quòd se diuidunt ab Ecclesia, & nolunt ei obedire in agendis, facilè prorumpunt, vt neque etiam obediant in credendis; & ex Pegna *ibidem, commentar. 73. §. Aliqui autem.* & §. *Sed vlteriùs.* ex hoc ipso reddunt se saltem leuiter suspectos de hæresi, eique sunt valdè affines, & valdè parum ab illa distant, dum videntur facto ipso profiteri, quod Ecclesiæ Capiti non sit parendum, & quòd extra Ecclesiam possint esse vera Sacramenta, & quòd possit contingere salus, & similia, quæ sunt hæretica. Et hæc suspicio potest etiam esse vehemens, & grauissima, si schisma ex multo tempore sit inueteratum, vt notat Panormitanus *in cap. Quia diligentia. num. 2. de elect.* & patet ex citata Extrauagante, *Ad certitudinem. de sententia excommunicationis*: vel etiam si concurrant aliæ circunstantiæ personarum, quæ inciderunt in schisma, & causarum, propter quas inciderunt, vt subdit Pegna §. *Sed vlteriùs. citato*: & in tali casu Schismaticus potiori ratione habendus est pro irregulari. — 6. *Schismatici sunt suspecti de hæresi.*

6. *Quomodo Schismatici notorij possint dici dupliciter.* Et quamuis suspicio hæresis, quando prouenit ex iis criminibus, quæ per se dicunt attributionem, vel cooperationem ad hæresim, & specialiter propter huiusmodi attributionem puniun-

irregularesaliud est, semel, quia Schismatici; & iterum, quia suspecti de hæresi.

tur in iure pœna irregularitatis, vt est, verbi gratia, fauere Hæreticis in causa hæresis, eos defendere, receptare, &c. non inducat irregularitatem distinctam ab illa, quam habent propria ipsa crimina: & fautores, verbi gratia, Hæreticorum non sint dupliciter irregulares; id est, semel, quia fautores; & iterum, quia suspecti de hæresi: sicut neque Hæretici sunt semel irregulares, quia Hæretici, & iterum, quia sunt infames ex hæresi: quando tamen suspicio hæresis prouenit ex aliis criminibus, quæ non habent per se attributionem ad hæresim; sed fundant huiusmodi suspicionem, quasi merè extrinsecam, & merè accidentaliter se habentem ad hæresim, vt est, verbi gratia, insordescentia per annum in excommunicatione, iuxta decretum Concilij Tridentini *sessione 25. cap. 3. de reformat. in fine*, & Iura alia antiquiora; & recessus per schisma ab obedientia Ecclesiæ, eiusque Capitis, & similia vere fundant irregularitatem per se distinctam ab illa, quam forte habent ipsa crimina, ex quibus prouenit, vt notat Sanchez *lib. 2. cap. 25 num. 10.* & Suarius *disputatione 43. de censuris, sectione 2. num. 9.* quia reuera, & suspicio hæresis est ratio fundandi diuersa à ratione criminis, ex quo prouenit; & ipsa irregularitas, quam fundat, est diuersæ rationis ab illa, quam fundat ipsum crimen, vt mox dicemus: & hoc modo, si dicatur Schismaticus esse per se irregularis ratione schismatis, quod est crimen ex se distinctum, & disparatum ab hæresi, dicendus prætereà est, esse etiam irregularis propter suspicionem de hæresi, vt subdit idem Suarius. Et quoniam hæc irregularitas non tam est per modum pœnæ, quàm per modum cuiusdam maculæ, & indecentiæ, secundùm quam est maxime indecens, vt suspectus de hæresi promoueatur ad Ordines, vel eos exerceat, vt iam diximus; hinc est, quòd sit diuersæ rationis ab illa alia, & non indigeat, per se loquendo, actione Iudicis, & dispensatione, sed possit cessare cessante suspicione, eáque sufficienter purgata, vt etiam communiter dicitur de irregularitate ex infamia aliorum criminum; & notant Suarius *num. 9. cit.* Sanchez *c. 25. num. 10. cit.* Henriquez *lib. 14. de irregular. cap. 4. num. 6. in fine.* Vnde Schismaticus post purgatam suspicionem de hæresi solùm manet irregularis per irregularitatem prouenientem ex schismate, in quantum est crimen dignum depositione: si tamen prætereà sit notorium, vt *supra* diximus *num. 6.* iuxta cap. final. *de tempor. ordinat.*

7.
Magos, & qui habent pactũ cum Dæmone, eúmque colũt, quomodo sint irregulares.

Et hoc eodem capite suspicionis de hæresi putant aliqui, esse irregulares eos Magos, qui pactum habent cum Dæmone, eúmque colunt, & inuocant, cùm reuerà sint suspecti de hæresi, vt tradit Glossa *in c. Accusatus. §. Sanè. ver. Saperent. de Hæreticis, in 6.* quam communiter esse receptam notat Pegna *in Directorio Inquisitorum, part. 3. commentario 24. Sunt iam alia facta. pag. 439* & ex illo Suarius *disputatione 43. sectione 2. citata, n. 11.* & Sanchez *lib. 2. in Decalogum, cap. 25. num. 11.* & Bonacina *de irregular. disputatione 7. quæstione 3. puncto 7. num. 4.* & alij: sed reuera possunt haberi, vt irregulares, etiam ex vera hæresi, si Dæmonem colant per cultum latriæ, qui debetur soli Deo, eique putent, & credant inesse Numen, vel etiam colant culto illo duliæ, qui debetur Sanctis, cúmque putent posse pro nobis mediare cum Deo, sicut mediant Sancti, cùm hæc, & similia manifestè sint contra fidem, vt fusè probatur in eodem Directorio Inquisitorum, *part. 2. quæstione 43. pag. 338.* & si exhibeant huiusmodi cultum non ex interna credulitate, quòd Dæmoni insit Numen, aut dignitas, quæ colatur; eodem modo censeri possunt irregulares, quo tales censentur Hæretici pure externi, de quibus *supra, n. 6. & seqq.* Et si nullum cultum exhibeant, sed sine cultu aliqua præstent, quæ faciant illos suspectos de hæresi, post purgatam huiusmodi suspicionem, non manent ampliùs irregulares; etiamsi purgatio fuerit per abiurationem de vehementi, & coram Inquisitoribus: nam, quamuis Azorius *part. 1. lib. 8. cap. 21. quæstione 8. in fine*, affirmet, quòd qui abiurat, hoc est, iureiurando coram Inquisitoribus detestatur, & damnat omnem hæresim, idque cogitur facere, quia fuit de hæresi, vel de apostasia vehementer suspectus; adhuc maneat irregularis post huiusmodi abiurationem; & ideò sit inhabilis ad omnia officia, & beneficia ecclesiastica; rectè tamen monet Nauarrus *cons. 18. num. 6. de Hæret. lib. 5. pag. 94.* & ex illo Paris. *de resignat. lib. 4. quæst. 3. n. 17. pag. 225.* & Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 25. num. 12.* benè esse aduertendum, vtrùm quis abiurauerit, vt Hæreticus, iam probatus vt talis in iudicio, & confessus, vel conuictus; vel certè abiurauerit solùm, vt suspectus de leui, vel de vehementi; non autem vt probatus Hæreticus: nam primo tantùm modo manet irregularis post abiurationem, non autem secundo, vt etiam notat Henriquez *lib. 13. de excommunicat. cap. 56. num. 1. littera I, pag. 834.* Et ratio disparitatis est: quia prima abiuratio declarat, illum fuisse verè probatum Hæreticum, cùm nihil sit aliud secundùm Canones, nisi recessio ab hæresi iam incursa cum iuramento de non redeundo ad illam ampliùs, vt probat ibi Nau. *n. 1. ex cap. Accepta. & cap. Audita. de restitut. spol.* & ex aliis locis: & ideò illum relinquit in omnibus inhabilitatibus, quæ fuerunt consecutæ ex hæresi, & solùm excusat, ne tradatur brachio sæculari, vt subdit *num. 2. §. Secundo.* Contrà verò secunda abiuratio declarat, illum fuisse innocentem, cum solùm sit canonica purgatio suspicionis contractæ ex aliquo dicto, aut facto; & declaratio, vel ostensio innocentiæ cum iuramento, quòd in hæresim neque incurrerit in præteritum, neque sit incursurus in futurum: & ideò non potest illum relinquere in iis inhabilitatibus, quas non contraxit ex hæresi; sed benè purgat, & quasi abluit illam notam, & maculam, quæ potuit consequi, & est consecuta ex suspicione, siue leui, siue vehemente.

8.
Qui abiurat, vt Hæreticus, manet irregularis post abiurationẽ, non autem qui abiurat, vt suspectus de hæresi.

9.
Quomodo filij Hæreticorum, credentiũ, receptatorũ, defensorũ, fautorum, sint irregulares.

Extenditur præterea, secundùm Iura, irregularitas Hæreticorum, non solùm ad illorum credentes, receptatores, defensores, fautores, vt *suprà* diximus *num. 1.* sed etiam ad ipsorum filios vsque ad secundam generationem, vt patet *ex cap. 2. §. Hæretici autem. de Hæret. in 6.* & ex Bulla Alexandri VII. *Nouerit. §. Hæretici.* vt refertur in Directorio Inquisitorum *part. 3. quæst. 114 pag. 669.* Et ante hunc ex Bulla Innocentij IV. *Cùm aduersus.* quæ *in veteri Bullario* habetur *tom. 1. pag. 9.* & canonizat leges imperatorias Federici *ibi* relatas contra Hæreticos: & ex Bulla Nicolai III. *Nouerit.* quæ similiter *in veteri Bullario* habetur *tom. 1. pag. 30.* & ex aliis Bullis, in quibus tam ipsi Hæretici, quàm eorum credentes, receptatores, defensores, fautores, eorúmque filij dicuntur non esse admittendi ad vllum beneficium ecclesiasticum, vel ad vllum officium publicum, comprehendendo hoc nomine etiam officia spiritualia Sacramenti Ordinis, vt *ibi* notauimus ex communi sententia.

10.
Ex linea fem

Quod verò dicitur de secunda generatione, sic postea declaratur cap. *Statutum. 2. de Hæret. in 6.* vt

solùm

Nepotes sunt irregulares vsque ad secundum gradum, ex linea verò materna non vltra primũ.

solùm intelligi debeat secundùm lineam paternam: secundùm verò maternam non extendatur vltra primum gradum. Atque ita ex patre hæretico, tam filij, quàm nepotes ex filio censeri debent irregulares: ex matre verò hæretica non nisi filij. Et per nepotes ex filiis debent solùm intelligi ex filiis masculis; non autem ex fœminis: quia, qui descendunt ab Hæretico per filiam fœminam, iam descendunt per lineam maternam; per quam tamen non extenditur irregularitas vltra primum gradum, vt diximus ex cap. *Statutum.* cit. & notat Suar. *de censur. disput. 43. sect. 3. num. 1.* Molina *de iust. tom. 3. part. 1. disputat. 658. num. 19.* Azorius *part. 1. lib. 8. cap. 13. post quæst. 8. §. Quod autem dicitur de filiis.* Sanchez *lib. 2. in Decalog. cap. 27. num. 2.* & alij apud ipsum.

Et iustè delictum patris in pluribus casibus temporaliter punitur in filiis, vt dicitur cap. *Vergentis. de Hæret.* quia sic magis punitur delictum patris, quando pœna extenditur etiam ad alios ipsi coniunctos. Et pro casu hæresis rectè punitur delictum patris in descendentibus masculis vsque ad secundam generationem, & delictum matris non vltra primam: quia magis timetur audacia masculorum, vt notat Pegna *in Directorium Inquisitorum, part. 3. commentario 164. §. Quòd si quæras.* & communiter filij magis trahunt mores à patre, quàm à matre: sicut & magis trahunt nobilitatem, & dignitatem familiæ, & absolutè ipsum esse, vt addit Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 27. num. 1. in fine*, & fusiùs probat *num. 7.* concurrente, nimirum, matre ad filiorum generationem solùm materialiter, & passiuè, vt vult Aristoteles *lib. 1. de generat. animalium, cap. 19. & 20.* vel saltem concurrente minùs actiuè, quàm pater, vt concedunt communiter Medici.

Neque facit in contrarium Constitutio Pauli IV. & Gregorij XIII. apud Nauarrum *cons. 22. de Hæret. lib. 5. pag. 95. col. 4.* quòd filij Iudæorum, aut Hæreticorum damnatorum, & combustorum non admittantur vsque ad quartam generationem ad Ordinem Sancti Francisci, vel ad quascunque dignitates, beneficia, aut officia ecclesiastica, &c. vel enim non est vsu recepta, vt vult Auila *de censur. part. 7. disput. 4. dub. 3.* vel solùm loquitur de admittendis ad Ordinem Sancti Francisci, vt notat Rodriquez *in quæst. regular. tom. 1. quæst. 14. art. 1. & 2.* & *in Summa, tom. 2. cap. 5. num. 3.* & Sanchez *cap. 27. cit. num. 3.* vel denique posteà per Sixtum V. fuit reducta ad terminos iuris, & restricta iuxta cap. *Statutum. 2. de Hæret. in 6.* ad secundam tantùm generationem per lineam paternam, & solùm ad primam per maternam, vt iidem subdunt.

11\.

Si pater hæreticus reconciliatur Ecclesiæ, cessat irregularitas filiorum.

Et si contingat, patrem hæreticum non perseuerare in hæresi, sed resipiscere, & reconciliari Ecclesiæ, hoc ipso cessat irregularitas filiorum, vt subdit Suar. *de censur. disp. 43. sect. 3. num. 1. cit.* & Bonacina *de irregular. disput. 7. quæst. 3. puncto 7. num. 9.* & alij apud ipsum. Et patet ex cap. *Statutum. 2. de Hæret. in 6.* vbi prætereà declaratur, quod ibi dicitur de filiis, & nepotibus, esse intelligendum de filiis, & nepotibus eorum Hæreticorum, credentium, receptatorum, defensorum, fautorum, qui tales esse, vel tales decessisse probantur: atque ita significatur, quòd eorum parentes, vel debeant actu esse Hæretici, & perseuerare in hæresi, vel debeant in illa perseuerasse vsque ad mortem, & in hæresi esse mortui.

12\.

Si filij sint procreati ante hæresim parentum, adhuc sunt irregulares.

Et per illud verbum, *probantur*, quod ponitur in dict. c. *Statutum.* duo alia innuuntur ex eodem Suario *sect. 3. num. 2.* id est, eos etiam filios esse irregulares, qui fortè sunt procreati ante hæresim suorum parentum: dum enim *ibi* dicitur, quòd ad incurrendam hanc pœnam pro filiis sufficiat, si probentur eorum parentes fuisse hæretici; neque prætereà additur, quòd similiter debeat probari, eorum filios fuisse procreatos post lapsum in hæresim; apertè indicatur, & supponitur, quòd hoc secundum non sit necessarium; sed possint filij dictam pœnam incurrere, etiamsi sint procreati ante hæresim suorum parentum. Et dum subditur, quòd similiter sufficiat sub disiunctione, si probentur eorum parentes decessisse in hæresi, apertè indicatur, quòd possit sufficere, si fiant lapsi in fine vitæ, & post filios procreatos, dummodo perseuerauerint tota reliqua vita, siue longa, & multa illa fuerit, siue breuis, & modica; & sic perseuerantes è vita decesserint. Et hoc idem tanquàm communius, & magis verum de iure asserit Rota, & fusè probat *in quadam Conchensi pensionis*, coram Peregrino, de anno 1598. & apud Garziam *de benef. part. 11. cap. 10. num. 79. pag. 336.* & præter *cap. Statutum. 2. cit.* etiam affert *cap. Filij similiter de Hæret. in 6.* vbi filij eorum, qui tempore ægritudinis aduocarunt Hæreticos, vt ab eis per manus impositionem consolationem reciperent, idque fecerunt, cùm essent sanæ mentis, vel cùm anteà essent suspecti, aut diffamati de hæresi; in hoc puniuntur, vt non admittantur ad excusandos huiusmodi parentes, & ad probandum, quòd non essent sanæ mentis, quando Hæreticos aduocarunt: ex quo loco existimat Rota, clarè haberi, quòd possint parentes puniri, etiam in filiis à se genitis ante delictum, cùm in huiusmodi filiis quoad hoc puniantur, vt illi non possint admitti, vt testes, in fauorem ipsorum parentum. Et denique etiam affert Constitutionem Federici Imperatoris, quæ approbatur, & canonizatur à Bonifacio VIII. *cap. Vt Inquisitionis. de Hæret. in 6.* & ante ipsum ab Innocentio IV. *Constitutione 8. Cum aduersus* quæ *in Bullario veteri* habetur *tom. 1. pag. 9.* vt etiam retulimus *paulò antè, num. 9.* in qua Imperator eos tantùm filios, & nepotes Hæreticorum, receptatorum, defensorum, & fautorum ex misericordia eximit à pœnis, quibus afficiuntur generaliter filij propter hæresim, & crimen parentum, *qui paterna heresis*, vt ipse loquitur, *non sequaces, latentem patrum perfidiam reuelauerint.* Atque ita supponit, alios omnes filios, & nepotes iis pœnis comprehendi, siue sint geniti ante hæresim patrum, siue post: sic enim etiam generaliter per Arcadium, & Honorium, Imperatores statuitur in Iure ciuili contra quoscunque filios reorum læsæ maiestatis humanæ, *L. Quisquis cum militibus. §. Filij. C. ad l. Iul. maiest.* quæ & refertur cap. *Vergentis. de Hæret.* & ex professo canonizatur cap. *Si quis cum militibus. 6. quæstione 1.* & sola benignitate, ac lenitate Imperatoria dicitur illis vita concedi, qui paterno supplicio deberent perire, cùm & paterni, hoc est, hæreditarij criminis in ipsis exempla metuantur, & quoad cætera omnes æqualiter dicuntur non posse quicquam accipere ex quacunque successione, & paterna infamia semper eos comitari, & ab omnibus honoribus, & officiis semper excludi; & omnes vno verbo tales esse, vt perpetua egestate sordentibus mors sit futura solatium, & vita supplicium, vt *ibi* concluditur. Et conformiter ad hæc etiam Federicus Imperator *Constitutione citata, §. Cæterùm.* generaliter statuit contra filios, & nepotes Hæreticorum, recepta-

torum, defensorum, fautorum, qui verè sunt rei læsæ maiestatis diuinæ, vt perpetuò careant omnibus beneficiis temporalibus, & publicis officiis, & honoribus, & sic in memoriam paterni criminis perpetuo mœrore tabescant, & verè sciant, quòd Deus zelotes peccata patrum in filios potenter vlciscitur. Et potest addi cap. *Vnicum, de Schismaticis, in 6.* vbi Bonifacius VIII. post damnatum Ioannem de Columna, tanquàm Schismaticum, & Hæreticum, subdit procedendum insuper esse, tam spiritualiter, quàm temporaliter, contra ipsius natos, & posteros, per quæ verba videtur expresè comprehendere, tam illos, qui erant iam nati, siue ante delictum, siue post, quàm alios, qui erant nascituri in posterum; & per consequens punire etiam natos ante delictum. Et clariùs idem probatur per Extrauagantem Pauli III. contra Henricum Angliæ Regem, eiúsque fautores, & complices, quæ incipit, *Cùm Redemptor.* & in veteri Bullario habetur *tom. 1. pag. 385.* in qua pœnas extendit ad eorum omnium filios, & specialiter exprimit natos, & nascituros, nemine excepto, nullàque habita ratione, siue minoris ætatis, siue sexus, vel ignorantiæ, aut cuiusuis alterius causæ, quæ posset illos excusare. Et sanè, cùm huiusmodi pœnæ in filios, & nepotes Hæreticorum ferantur; non, quia sint nati ex radice quasi infecta, & ex sanguine improbato per hæresim; siquidem hæc, cùm sit merè spiritualis, non inficit materialiter, & corporaliter sanguinem, & radicem generationis; nec quia sint vnum cum ipsis parentibus, quando cadunt in hæresim, & in illis, eorúmque lumbis adhuc contineantur, sicut fuerunt contenti in lumbis Adæ omnes, qui contrahunt ex illo peccatum originis: sed ferantur simpliciter, quia sunt filij, & ab Hæreticis geniti, vt, scilicet, ipsi parentes magis in illis puniantur, & terreantur, vt dicitur L. *Isti quidem. in fine, ff. Quòd metus causa.* certissimum est, quòd hæc ratio æqualiter militat, imò & magis, in filiis iam natis ante hæresim parentum, quàm in nascituris, cùm fortasse post hæresim nulli sint nascituri; & nati ante hæresim, sint iam adulti, & fortasse in honoribus, & officiis publicis; & ideò in illis sit necessariò maior futura parentum pœna, cùm præsertim magis possit de illis timeri, ne sequantur parentum exempla, vt dicitur *l. cit. Quisquis cum militibus. §. filij. C. ad leg. Iul. maiest.*

Atque hoc idem, quòd filij, & nepotes Hæreticorum sint irregulares, etiamsi sint procreati ante incursam hæresim, tanquàm verius, & probabilius tenet etiam Couar. *lib. 2. var. cap. 8. num. 5. vers. Quartò.* Castren. *de leg. pœn. lib. 1. cap. 7. documento 2. coroll. 1. & lib. 2. de iusta Hæret. punit. cap. vlt.* Pegna *in Directorio, part. 3. com. 163. § Illud prætereà.* Azor. *part. 1. lib. 8. cap. 15. §. Octaua pœna. in fine, & part. 2. lib. 6. cap. 4. quæst. 3. §. Dubiæ quæstionis est.* & alij plures apud Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 27. num. 9.* quamuis ipse in sequentibus oppositum teneat, tanquàm probabilius, & fusissimè id conetur probare *num. 14.* quod idem etiam asserunt Nauarrus *cons. 23. de Apostatis, lib. 5. pag. 96.* Parisius *de resignat. lib. 3. qu. 1. num. 34.* Rodriquez *in Summa, part. 1. cap. 130. num. 5.* Molina *de iust. tom. 3. disput. 658. num. 21. col. 508.* Lessius *lib. 2. de iustitia, cap. 34. num. 124.* Henriquez *lib. 14. cap. 5. num. 4.* Coninchius *disput. 18. dub. 7. num. 53.* Bonacina *de irregularitate, disp. 7. quæst. 3. puncto 7. num. 10. pag. 439. tom. 1.* & aliqui alij apud ipsum.

Neque obstant, quæ in contrarium affert Molina ex Iure ciuili *disput. 658. num. 21. citato*: primò enim vnico verbo potest ad omnia responderi, quòd, quicquid decreuerint, ac definierint Iura ciuilia pro certis casibus particularibus, non potest ex illis sumi argumentum ad crimen hæresis, quod est ex se enormissimum, & pro quo longè alia potuerunt statuere, & de facto constituerunt leges canonicæ, vt iam retulimus.

Deinde magis in particulari ad l. *Ex facto. §. Ex facto. ff. ad Trebell.* quòd filij concepti post deportationem parentis, sint reputandi, quasi ab alio geniti, quam concepti ante deportationem, licet sint postea nati; & ideò non faciant deficere conditionem fideicommisso adiectam per hæc verba: *Si decesserit sine liberis.* Respondetur, non dici vniuersaliter, quòd filij concepti ante delictum patris semper, & in ordine ad omnia debeant reputari, vt ab alio geniti, quam filij concepti postea; sed solùm particulariter in ordine ad fideicommissum, & ad conditionem illi adiectam, si decesserit sine liberis: quia, nimirum, eo ipso, quòd sunt concepti post deportationem parentis, non potest ad illos deferri, & transire ius succedendi, cùm sint puniti quoad illud in ipso parente, quando, & quatenus in illo continebantur, & nondum erant ab illo, eiúsque lumbis decisi, & separati per conceptionem, & formationem in vtero matris.

Et contra, eo ipso, quòd filij sunt concepti ante deportationem, & pater non est deportatus, & punitus, nisi quando iam erant ab illo decisi, & non amplius in ipso continebantur, omninò transiit ad ipsos ius succedendi, nec debuerunt illo priuari postea per punitionem parentis, in quo ampliùs non erant: & ideò quoad huiusmodi successionem rectè reputantur, ac si essent ab alio geniti: quod tamen non valet eodem modo in crimine hæresis, pro quo ex speciali Iuris dispositione pœna patrum extenditur ad filios, non quatenus in illis adhuc sunt, & adhuc continentur; sed absolutè quatenus filij sunt, & ab illis geniti, siue ante, siue post incursam hæresim: vnde & extenditur etiam ad nepotes, qui certè non continentur in lumbis auorum, & sunt ab illis iam pridem decisi. Et idem respondetur *ad legem, Senator. C. de dignit. lib. 12.* & ad alias huiusmodi leges, in quibus statuitur, vt nobilitate, & priuilegiis ex senatoria dignitate patris, ij tantum filij gaudeant, qui sunt nati post dignitatem adeptam; non autem ante illam: quia, scilicet, qui anteà erant nati, iam acquisierant statum inter plebeios, neque ampliùs continebantur virtute in patre, vt possent in illo nobilitari, & illustrari; & ideò relinquuntur in sua pristina conditione, vt dicitur *l. fin. C. de Decurionibus. lib. 10.* Similiter enim respondetur, id ita esse: quia specialiter sic est expressum in Iure ciuili pro certis dignitatibus; non autem, quia ita sit ex natura rei, vel generaliter sit statutum pro omnibus filiis, & in ordine ad omnia, siue supplicia parentum, siue præmia. Vnde & *l. fin. cit. C. de Decur.* pro aliquibus aliis dignitatibus patrum statim subditur, quòd per illas liberentur filij à muneribus Curiæ, siue sint antè geniti, siue pòst. Et *l. Senator. cit. C. de dignitatib.* ij dicuntur nobilitari ex senatoria dignitate parentum, qui sunt nati dignitate durante, siue fuerint ante illam concepti, siue post: & cùm in aliis Iuribus maximè attendatur conceptio, per quam filius iam est decisus, & separatus à patre, neque ampliùs est in illo, vt possit affici eius honoribus, aut suppliciis, vt *supra* diximus,

signatur

ſignum eſt, quòd non poteſt haberi ex Iuribus aliquid generale; ſed ſolùm particulariter debent attendi decreta particularia pro particularibus caſibus, neque poteſt ex vno fieri argumentum ad aliud; & ideò neque ad hæreſim, & ad pœnas Hæreticorum.

Et ſimiliter neque poteſt ſumi argumentum ex eo, quòd contigit in peccato Adami, quod ſolùm transfunditur ad filios poſteà genitos; non autem fuiſſet transfuſum ad alios, ſi qui fuiſſent geniti priùs, vt eſt communis ſententia Theologorum: vt enim patet ex Sancto Auguſtino *epiſtola* 23. *ad Bonifacium*, qui & refertur cap. *Iam itaque*. 1. *quæſt*. 4. & cap. *Quæris. de conſecr. diſt*. 4. non transfunditur tale peccatum, quia abſolutè ſint filij Adami; ſed ſolùm quia ſunt vnum cum illo, & in illo, à quo, & quando eſt admiſſum peccatum, quod transfunditur; quod tamen ſolùm conuenit iis, qui adhuc non erant ab illo deciſi, & nondum viuebant propria vita extra illum, & non operabantur propria voluntate: non autem potuiſſet conuenire aliis, ſi qui fuiſſent iam priùs geniti: ſiquidem illis potuiſſet aptari id, quod habetur Ezech. 18. *Et anima patris, mea eſt, & anima filij. Anima, quæ peccauerit, ipſa morietur*. Contrà verò pœnæ Hæreticorum extenduntur ad filios, & ad nepotes; non quia ſint vnum cum illis, & nondum ſeparati, & deciſi ab eorum lumbis, quando incidunt in huiuſmodi pœnas; ſed, quia abſolutè ſunt filij, & nepotes, qui ab illis habent originem, vt, ſcilicet, ipſi parentes magis in illis puniantur, & terreantur, vt diximus *paulò antè* ex L. *Iſti quidem. in fine*, *ff. quod metus cauſa*. & ipſi filij in memoriam paterni criminis perpetuo mœrore tabeſcant, & verè ſciant, quòd Deus zelotes potenter vlciſcitur peccata patrum in filios, vt loquitur Federicus Imperator *Conſtitutione cit.*

Et ſimile aliquid eſt reſpondendum ad alias leges ciuiles, & ad decreta aliquorum Conciliorum, quæ in eandem ſententiam affert Molina *loco citato*, vt probet vniuerſaliter delicta parentum, quæcunque ſint, & quantumuis enormia, non obeſſe filiis, quoad incurrendas eorum pœnas, ſi iam ſint nati ante ipſa delicta; ſed ſolùm obeſſe, ſi ſuperuenerint poſteà. Contra enim eſt: quia ſemper loquuntur in caſibus particularibus; ex quibus tamen non poteſt inferri propoſitio, & regula vniuerſalis ad omnia crimina, & ſpecialiter ad crimen hæreſis, quod ſolùm eſt regulandum ex regulis, & conſtitutionibus propriis.

13. *Si hæreſis parentum ſit occulta, filij non ſunt irregulares.*

Alterum verò, quod ex Suario *de cenſur. diſp*. 43. *ſect*. 3. *num*. 2. innuitur *cap. Statutum*. 2. *de Hæret. in* 6. per idem verbum, *probatur*, eſt, quòd filij, & nepotes Hæreticorum non incurrant dictam pœnam irregularitatis, niſi delictum, & hæreſis parentum probetur, & vel ipſi in iudicio confeſſi ſint hæreſim, vel de illa conuicti ſint, vel ſaltem illorum hæreſis ſit ex ſe publica, & notoria; non autem ſufficiat, ſi ſit occulta etiam per accidens, vt notat Azor. *cap. cit.* 13. *§. Deinde quæres.*

14. *Et idem eſt, ſi in aliquibus regionibus hæreſis impunè graſſatur, & non inducat notam infamiæ.*

Et quod dicimus de notorietate, debet intelligi in iis regionibus, in quibus hæreſis non impunè graſſatur, & in quibus inducit notam infamiæ: nam in aliis, etiamſi pater publicè, & palam profiteatur ſectam hæreticam, & in illa decedat, non videtur filius alioqui Catholicus eſſe cenſendus irregularis, vt notat Nauar. *conſ*. 1. *de conſtit. quæſt*. 14. *num*. 41. *lib*. 1. *pag*. 5. *col*. 4. Henriquez *lib*. 14. *cap*. 6. *num*. 4. Layman. *lib*. 1. *tract*. 5. *part*. 4. *c*. 4. *in fine pag*. 176.

15.

Extra verò hæc loca parum refert, quales ſint filij Hæreticorum, & vtrùm legitimi, an illegitimi, dummodo conſtet, quòd ſint ex certo parente hæretico: nam Iura quoad hoc non diſtinguunt; & tam legitimi, quàm illegitimi ſunt aliquid patris; & hic poteſt in illis puniri: neque illegitimi ex eo debent eſſe melioris conditionis; quia turpiùs geniti ſint. Et in terminis ſic aſſerunt Gloſſa *in cap. Statutum*. 2. *verſ. Volumus. de Hæret. in* 6. Couar. *lib*. 2. *var. cap*. 8. *num*. 3. Simanchas *de cathol. inſtit. tit*. 29. *num*. 16. Pegna *in Directorio*, *part*. 3. *commentar*. 163. *§. In hac quæſtione*. Azorius *part*. 1. *lib*. 8. *cap*. 13. *§. Octaua pœna*. Suarius *de cenſuris*, *diſputat*. 43. *ſect*. 3. *num*. 2. Sanchez *lib*. 2. *in Decalogum*, *cap*. 27. *num*. 1. & alij communiter apud ipſum.

Et parum refert, quòd ſint legitimi, aut illegitimi, dùmmodo ſint ex certo parente hæretico.

Dixi autem, *dummodo conſtet, quòd ſint ex certo parente hæretico*: quia, ſi ſint ex patre incerto, non eſt, quòd in tali dubio reputentur irregulares, vt notat Couarruuias *lib*. 3. *citato*, *in fine*, & Sanchez *n*. 1. *citato*, & alij apud ipſum: ſicut nec eſt, quòd reputentur illegitimi, vt de expoſitis, qui maximè ſunt ex incertis parentibus, & communiter appellantur illegitimi, declarauit Gregorius XIV. de anno 1591. vt etiam diximus *lib*. 4. *de conſcien*. 1. *diſput*. 8. *num*. 24.

16. *Vtrùm filij Hæreticorum priuentur exercitio Ordinũ, aut beneficiis, obtentis ante hæreſim parentum.*

Quòd ſi contingat, vt ante lapſum parentis in hæreſim, & ante delictum patris, filius iam ſit ordinatus, vel iam habeat beneficium eccleſiaſticum, ſecundùm aliquos non cadit ex tali delicto ab exercitio Ordinum, vel à beneficio: quia *cap*. 2. *§. Hæretici autem. de Hæreticis*, *in* 6. ſolùm dicitur, quòd filij Hæreticorum, credentium, defenſorum, &c. non admittantur ad beneficium eccleſiaſticum, vel ad officium publicum; non autem dicitur, quòd ab illo deiiciantur, ſi fortè iam ſint in illius poſſeſſione. Et in terminis ſic aſſerunt Panormitanus, & Felinus *in cap. Vergentis. de Hæret*. Rebuffus *in praxi*, *tit. de modis amittendi beneficia*, *num*. 25. Toletus *lib*. 1. *cap*. 69. *§. Octauò*, *& nonò*. Couarruuias *lib*. 2. *variarum*, *cap*. 8. *num*. 4 Iulius Clarus *lib*. 5. *§. Hæreſis. num*. 6. Rodriquez *in Summa*, *part*. 1. *cap*. 120. *num*. 4. Pegna *in Directorio*, *part*. 3. *commentar*. 163. *cit*. Suarius *de cenſuris*, *diſp*. 43. *ſect*. 3. *num*. 2. *in fine*. Azorius *part*. 1. *lib*. 8. *cap*. 13. *quæſt*. 8. *§. Octaua pœna. in fine*, & alij apud ipſos. Imò, & addit Pegna *ibidem*, *in fine*, ex Simancha *de cathol. inſtit. tit*. 29. *num*. 10. & aliis, quòd neque etiam ſunt priuandi per ſententiam Iudicis, cùm nihil tale habeatur in iure: & facit text. *in cap. Satis peruerſum. diſt*. 56. & Gloſſa *ibidem*, quòd ſit ſatis peruerſum, & contra cenſuram eccleſiaſticam, quòd quis priuetur officio, & beneficio, ad quod eſt iam promotus, niſi propria culpa, & facinus à tali gradu illum deiiciat: & poteſt addi etiam regula, quam tradit Gloſſa *in Clementinam primam*, *§. Ipſum. de pœnis*, & *ibi* Zabarella, Imola, & alij, quòd qui in pœnam delicti, ſiue proprij, ſiue alieni, efficitur inhabilis ad beneficia obtinenda, non proptereà priuatur obtentis.

Sed oppoſitum, vt magis verum de iure, & vt magis commune, tenet Rota, & pluribus probat *in Conchenſi penſionis*, *ſuprà cit. num*. 12. & apud Garziam *de benefic. part*. 11. *cap*. 10. *num*. 79. *pag*. 336. & citat multos ex veteribus Canoniſtis *in cap. Vt commiſſi. de Hæreticis*, *in* 6. & *in cap. Felicis. de pœnis*, *in* 6. & *in cap. Vergentis. de Hæreticis*, vt Ioan. Andr. Gemin. Anan. Præpoſitum, Imolam, Francum: & primò affert cap. *Vt commiſſi. de Hæreticis*, *in* 6. in quo Bonifacius VIII. inſiſtendo veſtigiis plurium ſuorum prædeceſſorum, & præcipuè Innocentij IV. dat facultatem Inquiſitoribus priuandi,

priuandi, & priuatos denunciandi omnibus beneficiis ecclesiasticis, officiis, & honoribus publicis quoscunque Hæreticos, credentes, receptatores, defensores, fautores, eorúmque omnium filios, & nepotes: Constitutio autem Innocentij IV. ad quam se refert Bonifacius VIII. & cuius executioni insistit, est illa, cuius *supra* meminimus, *Cùm aduersùs. in Bullario veteri, pag. 9.* in qua contra Hæreticos canonizat leges Federici Imperatoris; in quibus tamen §. *Cæterùm.* tam ipsi Hæretici, receptatores, fautores, &c. quàm eorum hæredes, & posteri, vsque ad secundam progeniem, ipso iure priuantur omnibus beneficiis, & officiis, & honoribus publicis, vt in paterni memoriam criminis continuo mœrore tabescant, & verè sciant, quòd Deus zelotes peccata patrum in filios potenter vlciscitur. Et quamuis Imperator solùm loquatur de beneficiis temporalibus; dum tamen Pontifex legem ipsius canonizat, & facit suam, iuxta cap. *Ad apostolicæ. de præben. in 6. & l. 1. §. Sed nec. C. de veteri iure enucl.* omninò est dicendus illos priuare ipso iure, etiam beneficiis ecclesiasticis, ne alioqui dicatur per summam absurditatem iis illa relinquere, quæ sunt patrimonium Christi, & permittere, aut velle, vt potiantur bonis ecclesiasticis, & per illa luxurientur, dum Imperator laïcus iis aufert alia, quæ sunt temporalia, & in paterni memoria criminis vult illos tabescere, & sentire, ac scire Deum vltorem parentum in filios. Vnde & Bonifacius VIII. insistens, vt diximus, executioni dictæ Constitutionis Innocentij, & ad eam se referens, *cap. Vt commissi. citato, de Hæreticis, in 6.* dat facultatem Inquisitoribus, non solùm priuandi; sed etiam priuatos denunciandi huiusmodi filios, & nepotes Hæreticorum, receptatorum, &c.

Deinde affert eadem Rota *cap. Vnicum. de Schismaticis, in 6.* vbi idem Bonifacius non solùm facit inhabiles quosdam Schismaticos, & Hæreticos, quos ibi nominat, eorúmque natos, & posteros, ad omnia beneficia, & dignitates ecclesiasticas in futurum habendas; sed etiam priuat ipso iure omnibus habitis. Et denique affert Constitutionem Nicolai III. *Nouerit.* quæ est secunda inter Constitutiones ipsius. & *in veteri Bullario* habetur *tom. 1. pag. 30.* & inter cæteras pœnas Hæreticorum multas, & graues, quas ibi enumerat, ponit etiam hanc: *Vt Hæretici, receptatores, &c. eorúmque filij vsque ad secundam generationem ad nullum ecclesiasticum beneficium, seu officium admittantur: quòd si secùs actum fuerit, decernimus irritum, & inane.* Et subdit: *Nos enim prædictos ex nunc priuamus beneficiis acquisitis, volentes, vt tales, & habitis perpetuò careant, & ad alia similia nequaquam in posterum admittantur.* Quibus verbis, vt ex se patet, nihil potest esse clarius. Neque potest hæc Constitutio dici antiquata, & contrarium iam esse inductum consuetudine, cùm ex cap. finali *de Hæret. in 6.* illæ omnes Constitutiones priorum Pontificum generaliter reseruentur, quæ sunt in negotio hæresis, & non obuiant decretis aliis Bonifacij VIII. *in eodem 6.* appositis, vt etiam dicemus *infrà, disp. 55. num. 8.* & per Bullam Pauli IV. *Cùm ex Apostolatus.* quæ inter Bullas ipsius est 42. & *in veteri Bullario* habetur *tom. 1. pag. 630.* & per alias plures Bullas aliorum Pontificum recentiorum approbentur, & confirmentur, & innouentur, & reponantur in viridi obseruantia, si fortè in ea non sint, & perpetuò obseruari mandentur omnes constitutiones, & ordinationes apostolicæ, & omnes censuræ, & priuationes, & pœnæ per illas statutæ contra Hæreticos.

Neque obstat id, quod habetur *cap. Satis peruersum. distinct. 56.* solùm enim *ibi* dicitur, quòd non est quis priuandus beneficio per crimen alterius pro quorundam voluntatibus. Et sensus est ex Glossa *ibidem*, quòd Episcopus, verbi gratia, non potest pro voluntate priuare aliquem beneficio, quia parentes ipsius commiserunt delictum contra personam Principis. Eiúsque rei eam subdit rationem eadem Glossa: quia Princeps sæcularis non potest per suas leges punire Clericos, eósque priuare beneficiis: & ex hac ratione colligunt ibi Præpositus *num. 4. vers. Et nota rationem.* Panorm. *in cap. Cùm laici. de iure patron.* & plures alij apud Couarr. *lib. 2. var. cap. 8. num. 4.* quòd aliter sit dicendum de Principe ecclesiastico, & de crimine læsæ maiestatis diuinæ, qualis est hæresis; si præsertim priuatio beneficiorum sit ex præscripto legis, vt contingit in casu nostro pro filiis Hæreticorum; non autem ex solo arbitrio, & voluntate hominis, in quo casu loquitur cap. *Satis peruersum.*

Et similiter non obstat communis regula, quòd qui in pœnam delicti efficitur inhabilis ad beneficia obtinenda; non propterea priuatur obtentis: neque enim filij Hæreticorum propterea dicuntur esse priuati ipso iure beneficiis priùs obtentis; quia cap. *Quicunque. §. Hæretici autem. de Hæret. in 6.* dicuntur non esse admittendi ad beneficia, & esse irritum, & inane, si admittantur: sed, quia specialiter id statuitur per alia iura, & per alias Constitutiones pontificias: & quod non est iure cautum quoad huiusmodi priuationem beneficiorum obtentorum, dicto cap. *Quicunque.* benè potuit caueri aliis locis, & sic de facto est cautum, vt patet ex dictis.

Et hoc idem, quod firmat Rota pro filiis Hæreticorum, & de beneficiis priùs obtentis ante delictum parentum, etiam firmat pro pensionibus, & his quoque eos esse priuatos ipso iure pluribus probat: nam in odium hæresis latè sumitur in iure appellatio beneficij, vt notat Glossa *in cap. Quicunque. §. Hæretici. verb. Beneficium. de Hæret. in 6.* & ibi Gemin. *num. 1. vers. Nota benè.* Panorm. *in cap. Ad audientiam. 2. num. 2. vers. Dicere tamen. de rescr.* & Felin. *ibidem, in principio*, & alij: & hac de causa *cap. Vt commissi. de Hæret. in 6.* dicuntur Hæretici esse priuati quibuscunque beneficiis, id est, cum omnimoda generalitate, quæ importatur per dictionem, *quodcunque*, vt notatur cap. *Soluta. de maior. & obed. circa finem.* Et quatenus appellatione beneficij non veniant pensiones, & filij Hæreticorum non ideò sint dicendi esse priuati pensionibus, quia ipso iure sunt priuati beneficiis, adhuc dicendi sunt esse illis priuati ipso iure: quia ipso iure sunt priuati omnibus, cap *Vergentis. de Hæret.* & non est dubium, quòd appellatione bonorum veniant pensiones; cùm præsertim sit eadem ratio pro priuatione pensionum, quæ est pro priuatione beneficiorum: vt, scilicet, filij, & nepotes Hæreticorum sint perpetuò egentes, & perpetua egestate sordescant; & in memoriam paterni criminis perpetuo mœrore tabescant, & ipsi parentes hæretici acriùs puniantur in filiis, vt dicitur cap. *Vergentis. cit.* & *suprà* diximus ex Constitutione Arcadij, & Honorij Imperatorum, canonizata cap. *Si quis cum militibus. 6. quæst. 1.* & ex Constitutione Federici canonizata per Innocentium IV. Constit. *Cùm aduersùs.* & per Bonifacium VIII. cap. *Vt Inquisitionis. de Hæret. in 6.* Et hanc eandem conclusionem de priuatione pensionum ipso iure per filios, & nepotes Hæreticorum, etiam aliàs habuit Rota pro indubitata, vt patet *in Hispalensi portionis,*

17. *Idem est etiã de pẽsionibus.*

tionis apud Puteum *decis.* 350. *lib.* 1. *& part.* 3. *diuers. lib.* 3. *decis.* 1266.

Negari non potest, quin hæc omnia, tam de beneficiis, quàm de pensionibus, sint valdè rationabiliter dicta, ac definita per Dominos de Rota, & contra priorem sententiam multùm vrgeant Constitutiones allatæ Innocentij IV. & Nicolai III. quarum illi Authores mentionem non faciunt. Et saltem ratione illarum videtur sententia Rotæ multò verior, quidquid sit de iure communi Decretalium, & Decretorum, in quibus sine dubio non est res ita clara. Et quod dicimus de priuatione beneficiorum, & pensione, potiori ratione videtur dicendum de exercitio Ordinum iam susceptorum, cùm hoc semper impediatur per irregularitatem; & certum sit, quòd filij, & nepotes Hæreticorum sunt irregulares, vt *supra* diximus *num.* 9.

18. *Ex benignitate Ecclesiæ, & Prælatorũ, & ex pia consuetudine iam inducta, possunt non priuari, etiam per sententiã.*

Potest tamen ex benignitate Ecclesiæ, & Prælatorum aliquando recedi a dicto rigore, & admitti in praxi, vel permitti etiam prior sententia, quæ est mitior, atque benignior: & ex Simancha *de cathol. instit. tit.* 29. *num* 7. & Pegna *in Directorio*, *part.* 3. *comm.* 163. *in fine*, & Iulio Claro *lib.* 5. §. *Hæresis. vers. Item Clericus.* sic est inductum pia consuetudine, vt filij, & nepotes Hæreticorum non modò non censeantur ipso iure priuati beneficiis, & pensionibus priùs obtentis; sed neque etiam priuentur per sententiam.

19. *Et idem est, si sint obtenta post hæresim; sed ante sententiam illius declaratoriã, vel ante illius notorietatem.*

Et quod dicimus de irregularitate quoad Ordines, & beneficia priùs habita ante lapsum in hæresim, idem est etiam de habitis post lapsum; sed ante sententiam declaratoriam criminis, vt notat Suar. *sect.* 3. *num.* 2. *cit. in fine*, vel antequàm hæresis sit facta notoria per euidentiam facti, & omnibus probata, cùm hæc etiam notorietas sit sufficiens ad incurrendam inhabilitatem, & irregularitatem, vt diximus *num.* 13. & in terminis notat Axor. §. *Deinde quæres. cit. vers. Tertiò rogabis.*

20. *Filij eorum, qui puniuntur vltimo supplicio, vt relapsi, sunt irregulares, etiãsi eorum parentes moriantur pœnitentes.*

Et probabilissimum est, quòd hæc omnia debeant intelligi etiam de filiis eorum, qui relapsi in hæresim, traduntur brachio sæculari, vt puniantur vltimo supplicio, non obstante, quòd illos pœniteat criminis, & admittantur ad Sacramenta Pœnitentiæ, & Eucharistiæ, prout præcipitur cap. *Super eo. de Hæret. in* 6. nam cap. *Statutum.* 2. *eod. tit. & lib.* eorum tantùm parentum filij excipiuntur ab huiusmodi pœnis, quos constiterit esse emendatos ab hæresi, & reincorporatos vnitati Ecclesiæ, & qui pro culpa pœnitentiam receperunt, eámque vel perfecerunt, vel humiliter adhuc insistunt illi perficiendæ, vel saltem parati fuerunt, vt illam reciperent, & perficerent; quæ tamen non conueniunt iis parentibus, qui traduntur Curiæ sæculari, vt relapsi, & sic puniuntur vltimo supplicio: nam reuerà non potest dici, quòd constet, eos esse emendatos ab hæresi, sicut promiserunt, & iurarunt, quando illam coram Inquisitoribus primò abiurarunt: sed potiùs constat, quòd non sint emendati, cùm solùm puniantur, vt non emendati: nec possunt dici verè, & propriè reincorporati Ecclesiæ, cùm ad hoc requiratur, vt absoluantur solenniter, & iuridicè admittantur ad pœnitentiam agendam; quæ tamen absolutio solennis, & iuridica non conceditur huiusmodi relapsis. Et hoc tanquàm verius, & probabilius docet Pegna *in Directorio, part.* 3. *comment.* 164. ex Ioanne Andrea *in cap. Statutum. cit.* Glossa *ver. Reincorporatos. de Hæret. in* 6. Franco *ibid.* Simancha *de cathol. instit. tit.* 29. *num.* 17. & aliis, cum quibus idem asserit etiam Suar. *de censur. disp.* 43. *sect.* 3. *num.* 3. Axor. *part.* 1. *lib.* 8. *cap.* 13. *quæst.* 8. §. *Quod autem dicitur. in fine, & part.* 2. *lib.* 6. *cap.* 4. *quæst.* 3. Sanchez *lib.* 2. *in Decalog. cap.* 27. *num.* 23. & plures alij apud illum, quamuis addant oppositam sententiam esse Geminiani *in idem cap. Statutum.* §. *Hoc sanè.* & aliquorum aliorum apud Pegnam *ibid.* & esse benigniorem, & totam hanc controuersiam esse grauissimam, & dignam, quæ definiatur, & declaretur ab ipso Pontifice.

Et ex Suario, & Sanchez *num.* 24. idem est de filiis Hæresiarchæ, qui similiter non admittitur solenniter ad pœnitentiam agendam, & ideò non incorporatur vnitati Ecclesiæ, iuxta cap. *Statutum.* cit. 21. *Filij Hæresiarchæ sunt irregulares.*

22. *Sicut & filij illius qui dãnatur, vt conuictus de hæresi.*

Et de filiis illius, qui conuictus de hæresi traditur brachio sæculari, etiamsi crimen non sit confessus, sed constanter negarit: probatur enim etiam hic in foro Ecclesiæ non decessisse emendatus ab hæresi, & non fuisse reincorporatus Ecclesiæ, quidquid ipse in contrarium dixerit. Et certum est, quòd ex vltimo parentum supplicio propter hæresim tanta infamia filiis procreatur, vt meritò censeri debeant esse irregulares.

23. *Vel qui damnatur vt contumax.*

Et ex Pegna *in Directorio Inquisitorum part.* 3. *comment.* 164. §. *Patre damnato. pag.* 673. idem est asserendum etiam de filiis eorum, qui vocati ad respondendum de fide, subterfugiunt parere, & contumaciter se absentant, vt dicitur c. *Cùm contumacia. de Hæret. in* 6. & ideò damnantur in contumaciam, tanquàm Hæretici: nam ex Glossa *ibid.* contumax habetur pro conuicto; & si perseuerat per annum, præsumitur pertinax ex Ioan. Andr. & Gemin. *ibid.* ac proinde cùm in foro Ecclesiæ huiusmodi contumax habeatur, vt Hæreticus, & sit damnatus, tanquàm Hæreticus, meritò illius filij habendi sunt tanquàm irregulares, cùm præsertim punitio Hæretici maximè respiciat bonum publicum, & publicam vtilitatem, in quo casu sententia lata ex contumacia contra aliquem principalem præiudicat etiam alteri, qui solùm punitur ex consequentia; & propter delictum illius, *l.* 1. *C. Vbi causæ fiscales.* non autem respiciat solùm bonum priuatum; in quo casu dicta sententia non præiudicat alteri, *l.* 1. *C. ad leg. Cornel. de falsis.* & notat Bartolus *in l. Cùm filiusfam. ff. de verbor. obligat.* Et hoc idem de filiis Hæretici iam damnati in contumaciam docet Molina *tomo* 3. *de iust. part.* 1. *disp.* 658. *num.* 19. & Sanchez *lib.* 2. *in Decalog. cap.* 17. *num.* 19. Sed rectè addit Pegna *ibidem*, §. *Cæterùm.* hæc debere intelligi solùm de eo, qui est propriè contumax, iuxta cap. cit. *Cùm contumacia.* id est, qui ex vehementi suspicione contra ipsum exorta, fuit vocatus, vt responderet de fide, & subterfugit parere, & se absentauit, & ex hoc contra ipsum facta est præsumptio violenta, & ex illa fuit excommunicatus, & tandem post annum fuit damnatus, tanquàm Hæreticus: secùs verò esse de illo, de cuius contumacia non benè constet, & qui propter infirmitatem, aut aliud impedimentum legitimum ad Iudices fidei venire non potuit, aut intra annum procurauit absolutionem ab excommunicatione, & ea præstitit, quæ illum declarent virum catholicum: cùm enim simus in pœnalibus, nec satis constet de illius crimine, etiam per violentam iuris præsumptionem, quam facit contumacia, non debemus facilè extendere inhabilitatem iam dictam ad eius filios, & nepotes, eósque punire ob patris delictum non satis probatum.

24. *Filij eorum, qui sunt suspecti de hæresi, vtrùm sint irregulares.*

Vtrùm autem filij eorum, qui sunt suspecti de hæresi, censeri debeant irregulares, facilè potest ex dictis colligi: si enim sint suspecti, quia sunt receptatores, defensores, aut fautores Hæreticorum; certum est, quòd eodem modo sunt irregulares, ac si essent filij Hæreticorum, cùm expresè id habeatur

cap.2.§.Haretici.de Hareticis,in 6. vt *suprà* indicauimus *num.*1. & ideò,quæ diximus de irregularitate pro filiis Hæreticorum, debent intelligi etiam pro filiis huiusmodi suspectorum: si verò sint suspecti ex aliquo alio facto,aut dicto,non sunt censendi irregulares, cùm nullo iure ad huiusmodi filios extendatur irregularitas patrum, vt notat Pegna *in Direct. part.3. comment.*164. *§. Num filij suspectorum. pag.*633.

25. *Filij neophytorum non sunt irregulares: & qui propriè dicantur neophyti.*

Et à fortiori idem est de filiis neophytorum, id est, eorum, qui in ætate adulta ad fidem conuersi, recèns sunt baptizati, & adhuc nouiter sunt plantati in fide,vt loquitur S. Gregorius *epist.*110. *lib.*7. & apud Suar. *de censuris,disp.*43.*sect.*3.*num.*5.*&* 6. & refertur *cap. Sicut neophytus. dist.* 48. Quanuis enim ipsi neophyti sint irregulares, vt probat Suar. *num.*5.*cit.* ex pluribus decretis Conciliorum, & rectè illi prohibeantur promoueri ad Ordines,qui facilè possunt in doctrina fidei non esse satis instructi,& in rebus ecclesiasticis non satis experti,& in constantia fidei non satis probati, eáque prohibitio,& irregularitas rectè duret, quandiu prudenti iudicio Prælatis Ecclesiæ constat sufficienter de his omnibus,siue id contingat spatio decem annorum, vltra quod non debet quis ampliùs vocari neophytus;quanuis vulgò,& communiter appelletur Christianus etiam vltra spatium quadraginta annorum, vt notat Nauar. *in Man.cap.*27. *num.*205 siue contingat tempore, & spatio breuiore, vt subdit Suar. *num.*7. non tamen extenditur hæc prohibitio,& irregularitas ad filios huiusmodi neophytorum, siue sint nati ante susceptum Baptismum,& dum parentes adhuc essent in infidelitate, siue post; & huiusmodi filij licitè possunt promoueri ad Ordines, & ad beneficia ecclesiastica, si sint baptizati ante vsum rationis, cùm ipsi reuerà non sint neophyti, id est, nouiter plantati in fide per seipsos, & per proprias voluntates à Deo motas, & excitatas; quanuis communiter etiam ipsi appellentur noui Christiani,vt diximus. Et quoad hoc diuersa est ratio de filiis neophytorum, & Hæreticorum: siquidem in illis non potest,nec debet puniri ab Ecclesia delictum parentum, qui quandiu fuerunt in infidelitate,non fuerunt illi subiecti, cùm tamen Hæretici semper manserint sub illius potestate, & per leges ecclesiasticas rectè puniantur,& in seipsis, & in filiis,vt *suprà* diximus. Neque parentum irregularitas in filiis neophytorum est ex delicto.& veluti pœna, sicut in filiis Hæreticorum; sed solùm est quædam indecentia ex nouitate status,id est,ex defectu fidei parum exercitæ, & in Ecclesia parum probatæ,& firmatæ;quæ tamen indecentia non reperitur in filiis,si sunt baptizati in infantia,& ante vsum rationis, cùm reuerà satis probauerint, & exercuerint fidem,id est, tota vita.

Rectè tamen addit Suarius *num.* 8. id esse tantummodo intelligendum,quantùm est ex iure communi,& quantùm est ex ratione originis à parente neophyto, aut infideli; non autem quantùm est ex iure peculiari alicuius regni,& prouinciæ, vel alicuius Ordinis religiosi, vel etiam quantùm est ex peculiari qualitate aut conditione huius,aut illius, qui sit genitus ex parente neophyto: nam per iura peculiaria,approbata,& confirmata à Papa, nihil impedit,quominùs etiam filij neophytorum excludantur à beneficiis,& officiis, vel dignitatibus ecclesiasticis,vel etiam à certa professione,aut Ordine religioso: & hoc modo *suprà* retulimus *num.* 10. ex Constitutione Pauli IV. & Gregorij XIII. descendentes à Iudæis, aut Hæreticis declaratis,& damnatis,& igni traditis, etiam per statuas, & per imagines, non posse vsque ad quartam generationem admitti ad Ordinem S.Francisci, vel ad quascunque dignitates, officia,beneficia,&c. Et eadem 26.

Statutum excludens aliquos ratione originis à dignitatibus, vel à professione religiosa, quomodo sit validum.

ratione in pluribus Ordinibus religiosis vigent statuta,vt descendentes quomodocunque à Iudæis,aut Mauris, non admittantur: eaque statuta ex iustis causis posse validè fieri, pluribus probat Corduben. *lib.*1. *quæstionar. quæst.* 54. & pro nostra Societate, quæ tale quid decreuit *in quinta Congregatione generali, can.* 3. pro descendentibus quomodocunque, & per quancunque lineam, & in quocunque gradu, ex genere Iudæorum, aut Saracenorum, non admittendis, ex professo probat Suarius *tom.* 4. *de religione, lib.* 2. *cap.* 2. *pag.*431. Et parum refert, siue dicatur, per hæc statuta induci, & condi verum, & nouum impedimentum, quod ex se, & præscindendo à quocunque alio, inhabilitet ad validè profitendum, verbi gratia, in hac,vel illa Religione; siue tantummodo prohiberi Superioribus, ne hunc,vel illum admittant; & declarari negationem consensus ex parte Religionis, si quis admittatur; & per consequens etiam declarari nullitatem professionis ex defectu consensus: nam, quanuis primum illud videatur velle Suarius *cap.* 2. *cit.* & præsertim *num.*5. ex professo tamen illud negat Nauar. *cons.* 26. *de Regular. lib.* 3. *pag.* 179. *col.* 4. & *cons.* 48. *num.* 2. *eod.tit. & lib. pag.* 189. *col.*3. Rodriquez *in Summa, parte* 2. *cap.*5. *num.*1. & *cap.* 6. *num.* 3. Sorbus *in Compendio priuilegiorum Mendicantium, verb. Nouitius, §. Quintò, principaliter.* Sanchez *lib.*7. *de matrim. disput.*37. *num.*30. & alij apud ipsum. Et contrà omnes admittunt illud alterum de præstatione consensus, & de nullitate professionis consequente ex defectu consensus,vt patet ex Nauarr. *cons.* 28. *cit. num.* 2. *de Regular.* Rodriquez *cap.* 5. *cit. num.*2. & Sanchez *num.* 30. *cit.* Et certum videtur, quòd Decretum, aut Canon nostræ Societatis solùm concipitur secundo modo, & solùm dirigitur ad Superiores præceptum non admittendi: *Nullus omninò ex iis, qui ex Hebræorum, aut Saracenorum genere descendunt, deinceps in Societatem admittatur*, &c. Neque vllum fit verbum de impedimento quasi intrinsecùs in illos inducto, aut non inducto. Et quemadmodum benè potest vnusquisque,tam vir,quàm fœmina, irritare suum matrimonium, si in illud non consentiat, etiamsi nullus possit,nisi Pontifex,statuere impedimentum irritans matrimonium: ita & benè potest vnaquæque Religio irritare professionem in ipsa emissam, aut emittendam, si in illam non consentiat; quanuis non possit,nisi Pontifex, statuere impedimentum, quod simpliciter irritet professionem. Eadem ergo ratione licitè potest aliquod regnum, aut prouincia, vel Ecclesia, statutum condere de filiis neophytorum non eligendis ad beneficia, & ad dignitates: & in tali casu ex vi talis statuti non poterunt eligi, si præsertim ita sit approbatum,& confirmatum à Papa; quanuis simpliciter ex iure communi non excludantur.

Et idem est de hoc,aut illo neophyti filio in particulari, si fortè ex propriis qualitatibus,& conditionibus personalibus veniat excludendus: vt,verbi gratia, si ipse specialiter,& ex se sit suspectus de fide; non autem solùm per suspicionem quasi generalem, quæ in aliquibus locis habetur de omnibus, quos appellant nouos Christianos: poterit enim in tali casu licitè excludi, & haberi, tanquàm irregularis, vt notat Suarius *disp.* 43. *sect.* 3. *num.* 8. *citat.* etiamsi talis non sit ex iure communi.

DISPV

DISPVTATIO LIV.

Quomodo Hæretici sint infames.

1. *Infamia solius facti, seu vulgaris, & communis, quaenam sit.*
2. *Infamia iuris, & legalis quaenam sit.*
3. *Infamia in se, & infamia in aliis.*
4. *Quomodo infamia iuris possit incurri ante sententiam Iudicis.*
5. *Qui est infamis in se, non potest ante sententiam infamari quoad alios.*
6. *Neque tenetur abstinere ab iis actibus, ad quos est verè inhabilis ratione infamiæ, si ex illis sequitur manifestatio infamiæ quoad alios.*
7. *Iique actus possunt esse firmi, & validi, si sint ex publica administratione, & ex titulo publicè, & communiter putato vere.*
8. *Hæretici sunt infames, tam iure ciuili, quàm canonico.*
9. *Credentes, receptatores, defensores, & fautores Hæreticorum sunt infames, si intra annum non satisfaciant.*
10. *Et tam ipsi, quàm eorum filij non possunt admitti ad vllum beneficium ecclesiasticum, vel ad officium publicum.*
11. *Hæretici ipso iure priuantur nobilitate.*
12. *Solus Papa potest remittere Hæreticis pœnam infamiæ.*
13. *Non autem Inquisitores, aut Episcopi.*

1. *Infamia solius facti, seu vulgaris, & communis, quaenam sit.* NON loquimur de infamia, quam aliqui appellant solius facti, vt patet ex Glossa *in cap. Ea, quæ pater.* & *in cap. Nullam. C. Ex quibus causis infam. irrog.* vel etiam vulgarem, & communem, vt patet ex Suario *de censuris, disp.* 48. *sect.* 1. *num.* 3. secundùm quam, scilicet, ex facto aliquo vulgariter, & communiter noto, amittit aliquis bonam existimationem, quam priùs habebat; non, quia leges, & iura ita disponant, & in pœnam illius facti infamiam irrogent; sed solùm quia ita fert communis existimatio vulgi, vt de facto non benè audiat, qui scitur fecisse hoc, aut illud; vel esse huius, aut illius originis, &c. hoc enim modo *l. Ea, quæ pater. eit. C. Ex quib. causis infam. irrog.* dicitur, quòd increpatio, vel improperium patris scriptum in filios in testamento, non facit filios iure infames; sed solùm lædit eorum opinionem, qui patri displicuerunt, eamque onerat apud bonos, & graues: & *l. Nullam. eod. tit.* dicitur, quòd qui fustigatur, vel torquetur à Iudice ad eruendam veritatem; & in quæstione, non autem ex sententia præcedente, non efficitur infamis, neque vlla ignominiæ macula illi irrogatur, etiamsi fustigatio illata per sententiam in pœnam probati criminis illam irroget: & *l. Verbum. eod. tit.* idem dicitur de verbo iniurioso, si fortè per Iudicem proferatur in aliquem ex litigantibus, eúmque appellet, verbi gratia, sycophantam, vt notat *ibi* Glossa: quia, scilicet, hæc, & similia solùm vulgariter, & communiter, non autem ex iuris dispositione minuunt famam, & bonam existimationem. Eadem ergo ratione certissimum est, quòd communiter, & vulgariter sit maximè infamis, & pessimè audiat apud omnes fideles, si

2. *Infamia iuris, & legalis quaenam sit.* quis sciatur incidisse in hæresim, cùm hoc crimen apud omnes sit maximè odiosum. Neque de hoc in præsentia loquimur; sed loquimur de infamia, quæ appellatur iuris, aut legalis, in quantum, scilicet, irrogatur per leges humanas in pœnam certorum criminum, eique per easdem leges tribuuntur certi effectus, ratione quorum reputatur moraliter, vt nota quædam inusta per leges, & quasi quædam macula per easdem aspersa, & permanens. Et quemadmodum fama communiter reputatur, vt bona qualitas permanens, & permanenter afficiens, & moraliter quasi illustrans vitam cuiusque, eò quòd mores componat iuxta dignitatem naturæ, & iuxta leges: vnde describitur: *Dignitatis illæsa status legibus, & moribus comprobatus. L. Cognitionum numerus. ff. de varia, & extraord. cognit.* id est, persistentia in dignitate, & conditione naturæ, eiúsque dignitatis conseruatio absque læsione; imò & confirmatio, seu comprobatio per leges, & mores, vt notat Molina *de iustitia, tract.* 4. *disp.* 7. *num.* 3. & colligitur ex Glossa *ibidem:* ita & infamia communiter reputatur, vt mala qualitas permanens, & permanenter afficiens, & moraliter obscurans vitam illius, qui contraria ratione mores componit contra dignitatem naturæ, & contra leges: vnde & potest describi ex Bartolo *in l.* 1. *C. Ex quibus causis infam. irrog.* quòd sit *læsus dignitatis status, legibus, & moribus reprobatus:* & ex Baldo *in l. Ea quidem. C. de accusat. num.* 1. *Deficientia status; & læsio maiestatis, & dignitatis.*

Et tam fama, quàm infamia hoc modo accepta, & descripta conuenit vnicuique in se, vt notat Bald. *in l. Infamia. C. Ex quibus caus. infam. irrog.* & *in l. Diffamari. num.* 2. *C. de ingenuis manumissis.* & *in l. Ea quidem. n.* 1. *C. de accusat.* & ex illo Glossa *in l. Infamia. cit.* Sed præter illam datur etiam fama, & infamia, quæ conuenit vnicuique in aliis, & secundùm quam dicitur aliquis in ciuitate sua, verbi gratia, esse huius, aut illius famæ, & existimationis, *L. De minore. §. Tormenta. ff. de quæst.* id est, bonæ, vel malæ famæ: & hæc ex Bald. & Glossa *ibidem*, potest describi, quòd sit dictum, & opinio maioris partis: & sine dubio maximè oritur ex fama, aut infamia primo modo accepta: siquidem ex moribus, quibus aliquis est bonus, aut malus in se, communiter est bonus, aut malus etiam in aliis, vel inter alios, dum primò percrebrescit de illo aliquis rumor, & ex hoc paulatim generatur communis opinio, & commune dictum, saltem maioris partis, quæ propriè est fama, vt subdit Bal. *in l. Ea quidem. cit. n.* 2. id est, in aliis, & secundo modo accepta. 3. *Infamia in se, & infamia in aliis.*

Atque ex hac distinctione duplicis infamiæ, id est, in se, & in aliis, vel, vt loquitur Bald. *in l. Diffamari. cit.* in persona, & de persona, vel in homine, quasi inhærens, & inter homines quasi loquens, vt idem habet *in l. Ea quidem.* similiter *citat.* potest solui, & explicari communis difficultas, vtrùm aliquando infamia iuris possit incurri ipso iure, vel ipso facto, ante omnem sententiam, etiam criminis, aut facti declaratoriam; an verò semper sit opus sententia, & alioqui infamia non incurratur: nam Castrus *lib.* 2. *de lege pœn. cap.* 15. *in fine,* ideò negat, Hæreticum occultum per accidens esse infamem, quia ad incurrendam infamiam est opus sententia: & idem asserit etiam Farinac. *de hæresi, quæst.* 189. *n.* 56. Vasq. 2.2. *disput.* 173. *cap.* 1. *n.* 5. vbi vniuersaliter habet de pœna infamiæ, ex quocunque delicto, quòd semper requirat sententiam declaratoriam criminis, saltem vt conditionem, sine qua non incurritur, & sub qua solùm est lata à iure. Bonac. *de irregul. disput.* 7. *q.* 3. *punct.* 1. *n.* 3. *pag.* 472. *tom.* 1. Sayr. *lib.* 7. *thes. cap.* 11. *n.* 3. *& seqq.* Auila *de censur. part.* 7. *disp.* 4. *dub.* 5. Couar. *lib.* 3. *var. resol. cap.* 3. *§. Scribit tamen.* Azor. 4. *Quomodo infamia iuris possis incurri ante sententiam Iudicis.*

part.1.

part. 1. lib. 8. cap. 13. §. Septima Hæreticorum pœna. Sanchez lib. 2. in Decal. cap. 26. n. 1. & alij apud ipsos. Et ratio est: quia videtur manifesta implicantia, vt quis dicatur, & sit infamis, quandiu illius crimen manet occultum, & omnes de illo retinent eandem bonam opinionem, quam priùs habebant.

Contrà verò plures alij contendunt, infamiam iuris posse de iure etiam esse occultam, neque semper indigere publicatione delicti, siue extra, siue intra iudicium; ac proinde nec semper indigere sententia, aut facto Iudicis, vt actualiter incurratur; sed posse incurri etiam per solum factum, aut crimen illius, qui fit infamis, si ita sit expressum in Iure, vt certè est expressum de crimine hæresis, & de aliis pluribus, vt dicemus. Ita Paulus de Castro in l. Improbum fœnus. C. Ex quibus causis infam. irrog. Felin. in cap. Testimonium, n. 15. de testibus. Garzias de benef. part. 7. cap. 8. n. 17. & seqq. Pegna in Direct. part. 2. com. 4. §. Ex his poterit declarari. S. Anton. part. 3. tit. 28. cap. 6. §. 8. Molina de iust. tr. 2. d. 4. disput. 8. n. 15. & 20. col. 1504. & 1505. vbi de vsurario occulto expresse asserit, quòd incurrat infamiam iuris, etiamsi de infamia sic incursa non constet sufficienter apud alios, nisi per sententiam, quamuis oppositum docuisset de eodem vsurario occulto tract. 1. disp. 334. initio, col. 336. Layman lib. 1. tract. 5. part. 5. cap. 4. n. 9. pag. 174. vbi ait, per ipsum factum, aut patrationem delicti incurri infamiam iuris, quatenus est radix, & fundamentum earum inhabilitatum legalium, quæ consequuntur ex infamia; & accedente publicatione delicti, siue extra, siue intra iudicium, incurri formaliter, & completè, quatenus illæ inhabilitates possunt posteà exercere suos effectus.

Et certum videtur, quòd hæc sententia sit probabilior, & verior, quamuis fortasse sit quæstio potiùs de nomine, quàm de re, & secundùm æquitatem canonicam benè potest admitti prima sententia, cum delicta occulta, & inhabilitates, quæ alioqui ex illis consequuntur, facilè dissimulentur, & sint in consideratione, vt notat Garzias cap. 8. cit. num. 19. ex cap. Ex tenore. & cap. final. de tempore ordinat. vbi ab hac regula solùm excipitur homicidium occultum: sed, si loquamur in rigore iuris, quòd secunda sententia sit probabilior, & infamia iuris possit verè incurri ipso iure per solam patrationem delicti, & ante sententiam illius declaratoriam, probatur ex eo: quia, quemadmodum ad incurrendam excommunicationem, aut censuram latæ sententiæ, non est opus sententia Iudicis; sed satis est sententia iuris; & hæc secum trahit executionem; & excommunicatio, vel censura incurritur eo ipso, quòd committitur contra tale ius: ita & potest sententia iuris esse sufficiens ad incurrendam eo ipso infamiam, & ad secum trahendam suam executionem sine alio adiumento per sententiam Iudicis. Neque Vasquez probat sufficienter id, quòd asserit 1. 2. disp. 73. cit. cap. 1. num. 5. pag. 553. quòd leges, quæ ipso iure imponunt infamiam contra aliquod crimen, adhuc requirant sententiam declaratoriam illius criminis, tanquàm conditionem, sine qua non incurritur dicta infamia. Contrà enim est: quia, quemadmodum talis conditio non requiritur ad incurrendas censuras, vel irregularitates, quæ dicuntur incurri ipso iure: ita neque est, quòd requiratur ad incurrendam infamiam, si etiam hæc dicatur incurri ipso iure, vel ipso facto.

Vnde & inter modos incurrendi infamiam, cap. Infames §. Porrò. 3. quæst. 7. numeratur etiam hic, vt quis illam incurrat ipso genere facti, vt, verbi gratia, per hoc, quòd exerceat improbum fœnus, vt vsuras vsurarius illicitè exigat: & hic modus expressè dicitur esse diuersus ab illo, quo infamia incurritur genere ipso delicti declarati per sententiam, & ab illo, quo incurritur genere ipso pœnæ, & delicti similiter declarati per sententiam: vt, si Iudex, verbi gratia, reum aliquem cædat fustibus, & per præconem aliquem declaret, quòd hoc, vel illud crimen commisit. Et idem videri potest etiam L. 1. ff. de iis, qui not. infam. vbi similiter plures modi enumerantur incurrendi infamiam ipso facto, & independenter à sententia Iudicis. Neque est, quòd dicatur posse incurri infamia ipso genere facti, vt loquuntur Iura citata: & per consequens sine sententia; sed hoc non accidere, nisi quando factum, quod in iure punitur pœna infamiæ, est ex se publicum, & notorium notorietate facti, & ideò minimè indigens sententia Iudicis, per quam fiat notorium notorietate iuris. Nam contrà est: quia iura citata nullam talem notorietatem requirunt; & vsurarium, verbi gratia, absolutè puniunt pœna infamiæ; neque distinguunt, quòd sit publicus, vel occultus, vt benè notat Garzias de benef. part. 7. c. 8. num. 23. pag. 62. Et certum est, quòd tali pœna possunt illum punire, etiam quando est occultus per accidens: sicut & puniunt occulta crimina per censuras, & per irregularitates. Neque vrget, quòd L. cit. Improbum fœnus. C. Ex quib. caus. infam. irrog. non afficiantur infamia omnes, & singuli vsurarij; sed solùm illi, qui exercent vsuras, aut improbum fœnus; quod tamen exercitium publicum est, vt notat Couarruu. lib. 4. variar. cap. 3. num. 2. cit. pro quo etiam facie cap. Inter dilectos. de excess. Prælat. vbi Clericus, tanquàm persona vilis, & indigna, id est, tanquàm infamis, ea de causa arcetur à dignitate ecclesiastica, ad quam fuerat præsentatus: quia frequenter dabat mutuum sub vsuris occasione ludi; quæ tamen frequentia similiter declarat, quòd crimen esset publicum, non autem omninò occultum; & per consequens, quòd requiratur ad incurrendam infamiam iuris, vt crimen sit publicum. Hæc verò, inquam, & similia, non multùm vrgent: nam, si admittamus, ad incurrendam infamiam iuris propter vsuras requiri exercitium, & frequentiam vsurarum, quod solùm colligitur ex textibus citatis; non requiri sufficere, si quis tantùm semel det mutuò sub vsuris; non est tamen admittendum, quòd hoc exercitium, & frequentia, debeat necessariò esse publica, cum possit etiam sufficere, si sit occulta, & secreta, vt notat Garzias de benef. part. 7. cap. 8. cit. num. 25. sicut & sufficit in crimine sodomiæ pro Clericis, tam sæcularibus, quàm regularibus, cuiuscunque gradus, & dignitatis, ad incurrendam priuationem omnis priuilegij clericalis, & omnis officij, dignitatis, & beneficij ecclesiastici, iuxta Constitutionem Pij V. quam refert Nauarr. in Man. cap. 27. num. 249.

Sed, vt dixi, ex distinctione superius posita de duplici infamia, in se, & in aliis, potest conciliari tota hæc controuersia de requirenda, aut non requirenda sententia Iudicis pro incurrenda infamia iuris, si dicamus primam sententiam esse veram de infamia iuris in aliis, & secundam de infamia iuris in se: vt enim aliquis malè audiat pro suo crimine apud alios, & non sit ampliùs in bona existimatione, in qua erat priùs, certum est, quòd requiritur notitia criminis; siue per euidentiam, quæ dicitur notorietas facti; siue per sententiam, quæ dicitur notorietas iuris: & contrà, vt quis pro suo crimine sit infamis in se, & verè notatus, & maculatus per notam, & maculam moralem, quasi iniustam, & impressam à lege, & verè in statu læsæ dignitatis,

gnitatis, lege, & moribus reprobato, vt diximus; certum est, quòd sufficiat dispositio legis, & in illam commissio per mores vtentis: nam tales notæ, & maculæ morales non potest negari, quòd possint induci, & de facto inducantur per solas leges, sine alia actione Iudicis, vt claré patet in irregularitate. Et, quòd de facto sit inducta in pœnam certorum criminum etiam macula, & nota infamiæ, non potest certiùs haberi, quàm ex verbis ipsius legis, si exprimant, quòd incurratur eo ipso, vel ipso facto, aut ipso iure, vt communiter dicitur de censuris, & pœnis, quando sunt sententiæ latæ. Et quemadmodum moralis inhabilitas ad Ordines, quæ est irregularitas, induci potuit, & est de facto inducta per solas leges, & ante omnem sententiam Iudicis: ita & inhabilitas ad dignitates, & ad officia publica, quæ est infamia, cap. *Infamibus. de regulis iuris, in 6.* potuit similiter induci per solas leges; & debet concedi etiam esse de facto inducta, si leges id exprimant in pœnam certorum criminum, vt iam diximus. Et magis in specie, quòd infamia iuris, si in iure exprimitur incurri eo ipso, vel ipso facto, aut ipso iure, vere incurratur ante sententiam, etiam declaratoriam criminis, rectè probat Suar. *de censur. disp.* 48. *sect.* 1. *num.* 14. *cit.* quia sententia Iudicis, quando postea fertur, si solùm dicatur declarare, quòd infamia est illata à lege, vt volunt Authores citati primæ sententiæ; non autem de nouo, & per nouam actionem Iudicis illam inferre à die ipso, quo ipsa fertur, omninò debet dici etiam retrotrahere dictam infamiam vsque ad diem commissi criminis; & per consequens declarare, quòd ex tunc sit incursa, & simul cum ipsa sint etiam ex tunc incursæ omnes aliæ inhabilitates ad officia publica, & ad dignitates, quæ similiter ex iuris dispositione ad illam consequantur; ac proinde eo ipso conuincitur etiam admittere, quòd sit incursa ante sententiam, cùm declaratio, quòd sit incursa, omninò supponat esse incursam, nec possit per sententiam declarari, quòd hic, aut ille sit factus infamis à die commissi criminis, si reuerà ab illo die non est factus infamis; sed tunc solùm est factus, quando in ipsum est lata sententia de incursa infamia. Neque Authores, qui negant posse incurri infamiam ante sententiam, loquuntur de infamia, qua quis est infamis in se; sed solùm de infamia, qua est infamis in aliis. Vnde etiam Castrus *lib.* 2. *de iusta Hæretic. punit. cap.* 5. & 9. apertè concedit, quòd possit quis esse infamis per infamiam iuris ante sententiam; & quòd talis sit occultus Hæreticus, quamuis nondum sit infamis per infamiam facti. Et Sanch. *lib.* 2. *c.* 16. *n.* 1. *cit.* expresse ait, Hæreticum ipso iure esse infamem; sed infamiam non incurrere, donec hæresis declaretur. Ne autem dicantur hi Authores paucissimis verbis loqui pugnantia, dicendi omninò sunt ad infamiam, qua quis est infamis in se, non requirere sententiam; requirere autem ad infamiam, qua quis est infamis in aliis: & Castrus hanc infamiam rectè appellat infamiam facti; non, quia non sit inducta per leges; sed solùm, quia non habet effectum, nisi per factum, & per actionem Iudicis declarantis delictum, & pœnam delicti latam per leges ipso delicto fuisse incursam, vt notat Suar. *sect.* 1. *cit. n.* 16.

5. *Qui est infamis in se, non potest ante sententiam infamari quoad alios.*

Non tamen ex eo, quòd infamia, quam appellamus in se, incurratur ante sententiam per ipsum crimen commissum in leges; & quòd communiter ex infamia in se, sequatur infamia in aliis, vt *suprà* diximus *num.* 3. potest inferri, quòd infamis in se licitè possit infamari etiam apud alios: siquidem non hoc operatur infamia iuris in se: & quandiu crimen manet occultum, & sententia illius declaratoria non est lata, semper relinquitur dominium famæ, vel saltem relinquitur illius possessio, & vsus quoad alios; & ideò talis infamis non potest sine iniuria, & sine iniustitia spoliari, & priuari per vnumquemque priuatum tali possessione suæ famæ quoad alios, vt benè explicat Suar. *disp.* 48 *de censur. sect.* 1. *cit. num.* 15. sed solum potest priuari per sententiam Iudicis probato crimine: & hoc modo infamia iuris in aliis potest oriri ex infamia iuris in se; sicut & oritur, quando crimen ex se est publicum, & notorium.

6. *Neque tenetur abstinere ab iis actibus, ad quos verò est inhabilis ratione infamiæ, si ex illis sequitur manifestatio infamiæ quoad alios.*

Et eadem ratione ex eo, quòd talis infamis in se, non sit infamis quoad alios, & adhuc retineat possessionem, & vsum suæ famæ quoad illos, rectè subdit idem Suar. *num.* 17. quòd non tenetur abstinere ab illis actibus, ad quos alioqui est factus inhabilis per ipsam infamiam, quando non potest id facere absque sui infamatione quoad alios, & absque manifestatione sui criminis, & suæ infamiæ: & quòd huiusmodi actus possint etiam esse firmi, & validi; non autem sint irritandi per sententiam, si fortè subsequatur; quando, scilicet, sunt actus publicæ administrationis, & facti sub titulo publicè putato vero, iuxta ea, quæ dicuntur L. *Barbarius. ff. de offic. Prætor.*

7. *Iique actus possunt etiam esse firmi, & validi, si sint ex publica administratione & ex titulo publicè, & communiter putato vero.*

His verò positis circa infamiam iuris, & circa modum eam incurrendi per sententiam Iudicis, vel ante sententiam; certum est, quòd pœna infamiæ est lata in iure, tam ciuili, quàm canonico, contra Hæreticos: nam in iure ciuili, L. *Cunctos populos. C. de summa Trinit.* expresse habetur, quòd qui in omnibus non sequuntur fidem catholicam, iudicantur dementes, & vesani, & sustinent infamiam hæretici dogmatis: & L. *Cognoatmus.* §. *Gazaros. C. de Hæretic.* omnes Hæretici vtriusque sexus, quocunque nomine censeantur, perpetua damnantur infamia.

8. *Hæretici sunt infames, tam iure ciuili, quàm canonico.*

Et in iure canonico, cap. *Alieni.* 2. *quæst.* 7. ex Dionysio Papa *epist.* 2. *ad Seuerum Episcop.* dicitur, quòd Hæretici non possunt accusare homines bonæ famæ: quia censentur ipsi esse infames. Et cap. *Infames.* 6. *quæst.* 1. ex Stephano Papa *epist.* 1. *ad Hilar.* inter eos, qui pro aliqua culpa notantur infamia, primo loco numerantur Hæretici, qui Christianæ legis normam abiiciunt, & rectam fidem non habent.

9. *Credentes, receptatores, defensores, & fautores Hæreticorum sint infames, si intra annum non satisfaciant.*

Et cap. *Excommunicamus.* 1. §. *Credentes. de Hæretic.* idem dicitur de credentibus, receptatoribus, defensoribus, & fautoribus Hæreticorum, si, postquàm incurrerint in excommunicationem, contempserint satisfacere intra annum: nam in tali casu firmiter statuitur, vt *ibi* dicitur, vt ex tunc ipso iure sint facti infames; nec ad publica officia, aut consilia, vel ad aliquos eligendos ad huiusmodi officia, vel ad testimonium ferendum admittantur. Et à fortiori idem est intelligendum de ipsis Hæreticis, vt notat Suar. *de fide, disp.* 21. *sect.* 5. *num.* 3. & Azor. *part.* 1. *lib.* 8. *cap.* 13. §. *Septima Hæreticorum pœna.* Et ad maiorem declarationem, & confirmationem huius pœnæ infamiæ per Hæreticos, & eorum credentes, receptatores, &c. ipso iure incursæ, additur cap. *Quicunque.* §. *Hæretici.* & cap. *Statutum.* 2. *de Hæret. in* 6. quòd ipsi Hæretici, & eorum credentes, receptatores, defensores, & fautores, & eorum filij, vsque ad secundam generationem per lineam paternam, & solùm vsque ad primam lineam maternam ad nullum ecclesiasticum beneficium, aut officium publicum admittantur: quia enim portæ ad dignitates maximè debent esse clausæ infamibus, cap. *Infamibus. de reg. iur. in* 6. & cap. *Inter dilectos. de excessib. Prælat.* & *l. vnica. C. de infamib. lib.* 10. & *l.* 2. *C. de dignitatib. lib.* 12. dum ipso iure clauduntur Hæreticis, & eorum credentibus, receptatoribus,

10. *Et tam ipsi, quàm eorum filij, non possunt admitti ad vllum beneficium ecclesiasticum, vel ad officiũ publicum.*

bus, &c. meritò existimantur iis claudi præcipuè propter infamiam, qua similiter sunt notati ipso iure. Et negari non potest, quin hæc pœna infamiæ, & inhabilitatis ad beneficia, & ad officia publica, sit maximè iusta, & rationabilis; tum, vt hæresis, quæ est crimen turpissimum, atque maximum, dignè puniatur; tum verò vt bene consulatur existimationi, & dignitati fidei, & securitati aliorum fidelium: quæ omnia sine dubio multùm periclitarentur, si Hæretici admitterentur ad dignitates, & ad officia publica. Atque hinc fit, vt ab hac pœna nullus Hæreticus sit exemptus; sed omnes efficiantur ipso iure infames, siue sint laïci, siue sint Clerici, & siue nobiles, siue ignobiles, & omnes priueontur nobilitate, vt notat Pegna *in Directorio, part. 2. comment.* 8. & Suar. *sect. 5. num. 3. cit.* & apud illum Simanchas *de cathol. instit. tit. 46. num. 65.* & alij.

11. *Hæretici ipso iure priuantur nobilitate.*

Neque contra infamiam Hæreticorum, quam diximus esse latam iure ciuili, multùm facit, quòd infames generaliter repellantur à ferendis testimoniis, L. *Testium fides.* & præcipuè § *Lege Iulia. ff. de testibus.* & tamen Hæretici admittantur, L. *Quoniam multi. C. de Hæretic.* nam in primis L. *Quoniam.* cit. non admittuntur ad testimonia iudicialia contra Orthodoxos; siue vtraque pars, quæ litigat, & in iudicio cõtendit, sit orthodoxa, siue tantùm altera: sed solùm admittuntur, quando ipsimet Hæretici inter se litigant, vt tunc etiam testes sint digni litigatoribus, vt *ibi* dicitur; & præterea extra iudicia admittuntur, vt possint esse testes in contractibus, & in vltimis voluntatibus, idque solùm propter vtilitatem necessarij vsus, ne in illo angustetur probationum facultas, vt *ibi* subditur §. *Cæterùm.* qui tamen casus, cùm sit singularis, & non in fauorem Hæreticorum; sed solùm propter publicam vtilitatem, & necessitatem, non infringit ius commune de infamibus non admittendis ad testimonium; neque probat, quòd Hæretici iure ciuili non sint infames, vt notat Pegna *in Direct. part. 1. §. Ad hæc. pag.* 30. & ex infamia satis habent, si repellantur à ferendis, aut dicendis testimoniis in iudicio, etiamsi non repellantur ab audiendis voluntatibus contrahentium, aut vltimò disponentium de suis rebus, vt possint eas referre, & probare, quando opus fuerit.

12. *Solus Papa potest remittere Hæreticis pœnam infamiæ.*

Quòd si quæras, à quo possint Hæretici post incursam huiusmodi infamiam restitui pristinæ famæ, & obtinere condonationem, & remissionem talis pœnæ; respondet idem Pegna *com. 4. cit. §. Præterea.* & apud illum plures alij, à nullo alio posse restitui, nisi à Papa: quia Inquisitores, cùm non sint nisi Iudices delegati, cap. *Per hoc. de Hæret. in* 6. non possunt transgredi fines mandati. L. *Diligenter. ff. Mandati.* & cap. *Cum dilecta. de rescrip.* & cap. penult. *de offic. Iudic. deleg.* in quo tamen mandato nusquam habent, vt remittant Hæreticis pœnam infamiæ, eósque restituant pristinæ famæ. Quod idem est etiam de Episcopis. Et generaliter de abolitione infamiæ, & de restitutione infamis in pristinum statum, videri potest Molina *tract. 4. de iust. disp. 10. col.* 2522. Sed hæc absolutio non est intelligenda de infamibus solius facti, cùm absolutè non sit, nisi in potestate Dei, vt efficaciter amoueat de hominum cordibus, & mentibus opinionem, & existimationem, quam fortè conceperunt de aliquo siue, siue iustam, siue iniustam: sed est intelligenda quoad eas tantùm inhabilitates, & impedimenta, quæ ex dispositione iuris inducuntur per infamiam, & ex illa consequuntur: & specialiter de ablatione irregularitatis, quæ similiter inducitur ex infamia, videri potest Suarius *de censuris, disp. 8. sect. 2. num. 9. & 10.*

13. *Non autem Inquisitores, aut Episcopi.*

DISPVTATIO LV.

Quomodo Hæretici sint inhabiles ad dignitates, & ad beneficia ecclesiastica, & ad officia publica.

1. *Quid propriè sit dignitas, & officium publicum, à quibus Hæretici, & infames arceri debent.*
2. *Infamis non est incapax earum dignitatum, quæ solùm sunt accessoria ad aliquid aliud, cuius ipse est capax.*
3. *Quomodo cognoscatur, quòd aliquid sit accessorium, aut principale.*
4. *Officia publica, quorum infames sunt incapaces, quænam sint.*
5. *Hæretici, & eorum credentes, receptatores, defensores, & fautores, & horum omnium filij, sunt incapaces beneficiorum ecclesiasticorum.*
6. *Quomodo iidem Hæretici, credentes, &c. sint priuati ipso facto beneficiis, quæ priùs habebant.*
7. *Non sunt priuati simpliciter, & absolutè; sed solùm secundùm quid, & sub conditione.*
8. *In iure nusquam habetur, quòd Hæretici simpliciter amittant beneficia ante sententiam.*
9. *Receptatores, defensores, & fautores Hæreticorum, & ipsorum filij vsque ad secundam generationem, de iure nouo sunt ipso facto priuati beneficiis, sicut & ipsi Hæretici.*
10. *Qui sunt priuati beneficiis ipso iure, non possunt firmiter de illis disponere; sed omnis dispositio inualidatur secuta sententia declaratoria criminis, & inualidatio retrotrahitur ad diem commissi criminis.*
11. *Et similiter per eandem sententiam amittunt fructus perceptos post commissum crimen; neque possunt illos retinere, etiam vt stipendium, aut mercedem seruitij præstiti.*
12. *Qui bona fide permutat beneficium cum Hæretico, potest priuata authoritate redire ad beneficium prius, quando posteà per sententiam rescinditur prius.*
13. *Qui impetrat à Sede apostolica beneficium vacans ipso iure, non tenetur citare possessorem priorem, nisi dum capit illius possessionem.*
14. *Patronus potest de nouo præsentare ad beneficium vacans ipso iure, non vocato præsentato priore.*
15. *Quomodo sit agendum quoad priuationem beneficiorum cum Hæretico, si resipiscat.*
16. *Non videtur diuertisse, qui breui rediit.*
17. *Si Hæreticus resipiscat ante sententiam, licitè retinet beneficia, & dignitates.*
18. *Si verò resipiscat post sententiam, non potest illa recuperare, nisi ex dispositione Papæ.*
19. *Suspecti de hæresi, aut de illa diffamati, non priuantur beneficiis ipso iure.*
20. *Qui scienter conferunt Hæreticis beneficia, aut scienter ad beneficia illos nominant, & præsentant, possunt puniri vt fautores Hæreticorum, vel saltem vt suspecti de vehementi.*

INTER effectus legalis infamiæ is est præcipuus, vt infamem reddat inhabilem ad dignitates, & ad officia publica, vt diximus *paulo antè num.* 10. ex iure, tam canonico, quàm ciuili; & ideò Hæreticus non solùm ratione excommunicationis, & irregularitatis; sed etiam ratione infamiæ, ab illis omnibus est arcendus. Et nomine dignitatis, siue ecclesiasticæ,

1. *Quid propriè sit dignitas, & officiũ publicũ, à quibus Hæretici, & infames arceri debent.*

siue

siue laïcalis intelligi debet illa, quæ habet præeminentiam cum administratione bonorum, & cum iurisdictione in alios, vt colligitur ex L. *Honor. ff. de muner. & honorib.* & videre est apud Panorm. *in cap. De multa. n. 21. de praeben.* Hostien. *in Sum. lib. 3. tit. de praben. n. 2.* Decium *in cap. Cum accessissent. de constit.* Sylu. *verb. Dignitas.* . t. Molinam *de iust. tract. 2. disp. 620. n. 1.* Azor. *part. 2. lib. 3. cap. 13.* & apud Dominos de Rota *decis. 9. alias 173. ex nouis, tit. de praben.* & *part. 2. diuers. decis. 2. n. 3.* vbi etiam firmant, illam intelligi nomine dignitatis, quæ talis communiter reputatur in tali Ecclesia, vel loco, etiamsi non habeat iurisdictionem; & absolutè dignitatem, verbi gratia, ecclesiasticam posse probari, & cognosci ex tribus, etiam diuisim, & seorsim acceptis, id est, si habeat administrationem cum iurisdictione, cap. *Volumus. dist. 89.* & cap. *Diaconi. dist. 100.* si habeat nomen dignitatis, & prælationem, siue prærogatiuam, verbi gratia, in Choro, aut in Capitulo, etiamsi non habeat administrationem, aut iurisdictionem, cap. *Cum olim. de consuet.* & cap. *Cum venissent. de instit.* & denique si in Ecclesia communiter reputetur, vt dignitas: de qua re videri potest Azot. *ca. 15. cit.* præsertim *quæst. 2.* Et ad idem faciunt etiam Constitutiones modernorum Pontificum, vt, verbi gratia, Pij V. Constitutione, *Etsi Roman.* contra ambientes dignitates, & officia, vbi declarat, eas intelligi nomine dignitatum, quæ habent exercitium, & administrationem iurisdictionis; & Sixti V. Constitutione, *Cum de omnibus.* contra illegitimos, vbi similiter declarat, nomine dignitatum, à quibus illegitimos vult excludi, in Religionibus, eas intelligi, quæ sunt coniunctæ cum superioritate, & cum honore. Et similiter nomine officij debet illud intelligi, quod habet administrationem sine iurisdictione, vt colligitur ex L. *Honor. cit. §. Munus. ff. de muner. & honor.* & ex Bulla citata Sixti IV. contra illegitimos, §. *Ab officiis.* vbi declarat, nomine officiorum, à quibus illegitimos non vult excludi, illa intelligi, quæ sunt oneris, & non habent iurisdictionem, aut præeminentiam, vt est, verbi gratia, officium Lectoris, Confessarij, Regentis, Prædicatoris, & similia: quod idem expressè habet etiam Glossa *in cap. Consuetudinem. initio, de consuetud. in 6.* vbi ait, aliquando in iure canonico pro eodem accipi dignitatem, & officium; & hoc modo cap. *Cùm accessissent. de const.* primiceriatum promiscuè appellari personatum, & dignitatem, & officium; sed propriè dignitatem dici illam, quæ est cum administratione, & iurisdictione; personatum esse illum, qui habet præeminentiam aliquam; non autem habet iurisdictionem: vt, si quis, verbi gratia, in Capitulo, vel in ferenda sententia præcedat Canonicos; & denique officium, quod habet aliquam administrationem, non autem iurisdictionem, aut præeminentiam, vt est, verbi gratia, Sacrista.

2. *Infamis non est incapax earum dignitatum, quæ solùm illis accessoria ad aliquid aliud, cuius ipse est capax.*

Dum verò infamibus, secundùm iura, portæ ad dignitates non debent patere; de iis dignitatibus id debet intelligi, quæ strictè, & propriè tales dicuntur, id est, de illis, quæ habent per se, & primariò vsum iurisdictionis; non autem de illis, quæ fortè habent aliquem vsum solùm per accidens, & secundariò, vt ex professo probat Molina *tract. 2. de iustit. disp. 620. cit. num. 2. & 5.* Vnde, si quis ex infamia non prohibeatur à successione bonorum ad se pertinentium, verbi gratia, ex testamento, aut aliter quomodocunque, iisque bonis sit annexa aliqua dignitas, & iurisdictio; neque etiam est dicendus prohiberi à tali dignitate, & iurisdictione, quæ solùm venit in consequentiam bonorum, & tanquàm accessoria, cùm ex Baldo *in l. 5. num. 1. C. de secundis nuptiis*, bene possit aliquid haberi, ac retineri in consequentiam alicuius alterius, quod non potest haberi, aut retineri principaliter, & per se; & secundùm ipsum talis sit dignitas Comitatus, si hæc ex successione perueniat ad mulierem, verbi gratia, infamem secundùm iura ciuilia, quia nupsit intra annum luctus primi mariti: quamuis enim infames sint per se incapaces dignitatum; non sunt tamen incapaces illarum, quæ sunt annexæ bonis, & territorio, cuius possunt esse capaces, & quæ non veniunt, nisi in consequentiam aliorum bonorum. Et ex Bart. *in l. fin. C. de sent. pass.* in iis, quæ veniunt accessoriè, non est necessaria habilitas comparatione ipsius accessorij per se spectati; sed satis est habilitas comparatione ipsius principalis: & eo ipso, quòd potest quis obtinere id, quod est principale, etiam potest in consequentiam illius obtinere id, quod est accessorium: & absolutè, quod non licet de iure directo, potest licere per consequentiam, *L. 1. ff. de auth. tutor.* & notat Glossa *ibid.* & additio ad Gloss. & Bartol. & alij: quo etiam modo, cùm fœminæ de iure communi arceantur ab exercendis iudiciis, & officiis publicis; & ideò nec Iudices possint esse, nec Magistratum gerere, nec procuratrices existere, *L. Fœminæ. ff. de regulis iuris*: si tamen iurisdictio iis obueniat in consequentiam successionis, & succedant, verbi gratia, in regno; benè possunt illam exercere, vt experientia constat, & patet ex litteris S. Gregorij ad Constantiam Reginam Galliæ, quæ referuntur cap. *Cum sanctissimam.* & cap. *Si sæculi. 12. quæst. 2.* & ex aliis aliorum Pontificum.

3. *Quomodo cognoscatur, quod aliquid sit accessorium alteri, aut principale.*

Neque obstat, quòd semper dignitas, & iurisdictio sit quid nobilius, & præstantius, quàm ipsa bona, & ideò potiùs bona dici debeant esse quid minus principale, & venire in consequentiam dignitatis, & iurisdictionis, quàm contrà dignitas, & iurisdictio venire in consequentiam bonorum, & comparari ad illa, vt accessorium ad principale. Nam contrà est: quia semper in iudicando principali, & accessorio attendi debet, quid cui accedat, & quid se habeat respectu alterius, tanquàm accidens, & adueniens ad illud perficiendum, aut complendum, vel exornandum; siue prætereà materialiter acceptum sit quid præstantius, & nobilius; siue non: & vt dicitur L. *Etsi non sunt. §. Perueniamus. ff. de auro, & argento leg.* quando aliquid est propter aliud, semper est accessorium, & minus principale ad illud aliud, propter quod est; & etiam gemmæ inclusæ auro, aut argento, verbi gratia, phialis, aut lancibus aureis, vel argenteis, cedunt auro, & argento, & se habent ad illud vt accessoriæ; & legatis alicui phialis, aut lancibus, censentur legatæ etiam gemmæ, vt *ibi* dicitur; quicquid sit de maiori, aut minori præstantia, & nobilitate gemmarum secundùm se; quia solùm se habent ad speciem, & ad ornatum ipsius auri, & argenti, & solùm hoc modo illi accedunt, & adiunguntur. Eadem ergo ratione, si dignitas, & iurisdictio sit propter bona, iisque accedat ad exornandam, vt ita dicam, illorum proprietatem, & dominium, & ad augendum illorum valorem, & ad perficiendam, & iuuandam illorum administrationem, quomodo se habet communiter in maioribus, & primogenituris; censenda est se habere, vt accessoria, & solùm venire in consequentiam ipsorum bonorum, sicuti & venit iuspatronatus, quando est annexum bonis temporalibus; & ideò cum eis transit etiam ad fœminas, & simul cum eis intelligitur vendi, etiamsi ratione sui sit inuendibile, vt notat Molin. *tract. 2. disp. 620. cit. num. 6.*

num.6.in fine, & pluribus videri potest apud Azor. *part.2.lib.6.cap.20.quæst.8.pag.453.* & apud Suar. *tom. 1. de relig. lib. 6.* & *de simonia*, *cap.* 28. Et contrà, si dignitas, & iurisdictio non sit propter bona; sed bona sint propter iurisdictionem, & dignitatem, vt illam sustineant, & iuuent, nec sinant cadere, & apud homines pro nihilo haberi, vt contingit, verbi gratia, in Episcopatibus, & dignitatibus ecclesiasticis; censenda est, se habere vt principalis; & bona ipsa se habere, vt accessoria; Quo etiam modo *Matth.6.* bona omnia temporalia dicuntur se habere ad spiritualia, propter quæ sunt: *Primùm quærite regnum Dei, & iustitiam eius: & hæc omnia adiicientur vobis.* & apud Aristot. *1. Ethic.c.5.* diuitiæ dicuntur esse bona solum vtilia, & non comparari propter se; sed solùm gratia alterius, vt, scilicet, sint instrumenta felicitatis ad operationes honestas, & sint adiumento ad vitam, vt subditur *lib.10. cap.* 8.

4. *Officia publica, quorū infames sūt incapaces, quanam sint.*

Per id verò quod præterea additur pro Hæreticis, & infamibus in iure communi, eos esse arcendos ab officiis publicis, cap. *Quicunque.§.Hæretici.* & c. *Statutum.2.de Hæret.in 6.* significatur, quòd eorum officiorum sunt incapaces, quæ sunt instituta ab ipsa Republica, & quorum ipsa Respublica, aut Princeps habet plenam potestatem, vt sunt, v.g. officium Iudicis, aut Notarij ex Glossa *in c. Quicunque. cit. ver. Publicum* non autem eorum, quæ forte sunt instituta ab ipsis priuatis, etiam de consensu, & de licentia Principis, vt remanerent perpetuò in familia, vel ad eos pertinerent, quos ipsi quomodocunque vocassent, vt notat Mol. *tr. 2. de iust. disp. 20. cit.n.7.col.* 218. quia enim in his post consensum, & licentiam præstitam non habent Principes tantum ius, & tantam potestatem, quantam habent in aliis, quæ sunt instituta in bonis communibus, & etiam ipsa sunt communia; mirum non est, si non possint, aut saltem non velint pro his præscribere easdem leges, & conditiones, quas possunt, & volunt pro aliis; & ideò nec sint censendi easdem personas ab his arcere, quas arcent ab aliis, vt subdit Molina *ibidem.* Quanquam pro Hæreticis, & infamibus ex crimine hæresis, res hæc est strictiùs accipienda ex eodem Molina *n. 9.* Et quemadmodum hi ex tali crimine priuantur suis bonis, & fiunt inhabiles ad alia acquirenda de nouo, vt dicemus: ita & priuantur dignitatibus, & officiis, quæ fortè in illis sunt instituta, & etiam ad hæc euadunt inhabiles.

5. *Hæretici, & eorum credētes, receptatores, defensores, & fautores, & horum omnium filij, sunt incapaces beneficiorū ecclesiasticorū.*

Quoad beneficia verò ecclesiastica, certum est, quòd Hæretici, & eorum credentes, receptatores, defensores, & fautores, & horum omnium filij vsque ad secundam generationem per lineam paternam, vel solùm vsque ad primam per lineam maternam, sunt omninò incapaces, vt illa acquirant de nouo: ita enim expressè habetur de his omnibus cap. *Quicunque. §. Hæretici.* & cap. *Statutum. 2. de Hæret. in 6.* vbi etiam expressè dicitur, esse irritum, & inane, si quid aliter factum fuerit, vt notat Pegna *in Directorio part. 3. com. 162. §. Ad hæc. pag. 667.* Castr. *lib. 2. de iusta Hæreticorum punitione, cap.* 9. Suar. *disput. 21. de fide, sect. 5. n.20. in fine.* Garzias *de benef. part. 11. cap. 10. num.72. & 80.* Sayr. *lib. 3. Clauis reg. cap. 9. num. 30.* Azor. *part. 1. lib. 8. cap. 13. quæst. 8.* Sanchez *lib. 2 in Decal. cap. 26. num. 4.* Et hinc rectè colligunt iidem Authores, teneri hos omnes statim restituere fructus, si fortè percipiant ex aliquo beneficio acquisito de nouo, cùm reuerà sint etiam ipsi nulliter acquisiti, id est, sine titulo, & sine iure eos percipiendi, & acquirendi.

6. Vtrùm autem iidem Hæretici, credentes, receptatores, &c. sint etiam priuati ipso facto beneficiis, quæ priùs acquisierant ante hæresim; non constat inter Doctores: quidam enim id negant, vt Castr. *lib. 2. de iusta Hæretic. punit. cap. 9. circ.* Simanchas *de cathol. institut. tit. 46. num. 72.* Henriqu. *lib. 13. de excommunicat. cap. 56. num. 2.* quia *c. Vt commissi. §. Priuandi de Hær. in 6.* inter cætera, quæ Bonifacius VIII. concedit Inquisitoribus, dat illis facultatem priuandi, vel priuatos denunciandi dignitatibus, & beneficiis ecclesiasticis Hæreticos, credentes, receptatores, defensores, eorúmque filios: quod tamen verbum, *priuandi*, frustrà esset, si essent iam priuati ipso facto. Et cap. *Ad abolendam. vers. Præsenti. de Hæret.* statuitur, vt Clerici, vel Monachi, qui fuerint manifestè deprehensi in hæresi, totius ecclesiastici Ordinis prærogatiua nudentur; & sic spoliati omni officio, & beneficio ecclesiastico relinquantur puniendi arbitrio potestatis sæcularis. Similiter autem frustra nudarentur, aut spoliarentur, si iam essent ipso facto nudati, & spoliati. Et ratio videtur esse: quia, si Episcopus, verbi gratia, aut Parochus, per crimen externæ hæresis, sed occultæ per accidens, priuaretur ipso facto Episcopatu, & Parochia, eiúsque titulum, & quasi proprietatem verè amitteret, non posset licitè remanere in possessione illius, & iustè percipere ex illo fructus: siquidem possidendo, & fruendo sine titulo possideret, & frueretur re non sua: quod manifestè est contra iustitiam, ex qua datur cuique suum; non autem illud, quod est alienum, aut non suum; & certò scitur esse huiusmodi. Et præterea, si dicta hæresis nunquam probaretur in iudicio, neque vnquam declararetur per sententiam Iudicis; & dictus Episcopus, aut Parochus ab hæresi resipisceret, omninò teneretur in conscientia procurare nouam collationem prioris tituli iam amissi, ne perpetuò possideret, & frueretur sine titulo; & ne acta solùm valerent, ex L. *Barbarius. ff. de officio Prætoris.* id est, solùm per communem errorem populi adiuncto titulo solùm putato. Et quod dicitur L. *Quæsitum. 1. ff. Qui, & a quibus.* de illo, qui factus est reus læsæ maiestatis, quòd vsque ad sententiam maneat dominus suorum bonorum, idem potest dici etiam de illo, qui factus est reus ex crimine hæresis, aut aliu quocunque, quod habeat ipso iure annexam priuationem bonorum, siue ecclesiasticorum, siue laicalium.

Quomodo iidem Hæretici, credentes, &c. sint priuati ipso facto beneficiis, quæ priùs habebant,

Neque obstat, inquiunt, in contrarium Motus proprius Pij V. *Cùm ex Apostolatus officio.* qui refertur in Directorio Inquisitorum *in fin. pag.* 134. vbi omnia beneficia vbicunque vacantia propter hæresim reseruantur Sedi apostolicæ à die commissi criminis: neque enim in tali Motu proprio declaratur, quomodo, & quando vacent dicta beneficia ob crimen hæresis; & vtrùm ipso iure, an per sententiam: sed solùm reseruantur Sedi apostolicæ, posito, quòd vacent.

Contrà verò alij plures contendunt, ob crimen hæresis vacare beneficia ipso iure; & Hæreticos, credentes, receptatores, &c. statim esse illis priuatos ante omnem sententiam Iudicis. Ita Couarruu. *lib. 2. var. cap. 8. num. 4.* Rebuffus *in praxi benefic. part. 3. tit. de modis amittendi beneficia, num. 4.* & *de pacific possess. n.193.* Nauar. *cons. 16. de Hæret. lib. 5.* Pegna *in Direct. part. 3. com. 162.* Paris. *lib. 3. de resignat. q. 1. num. 32.* Garzias *de benefic. part. 11. cap. 10. n.60.* Farin. *de hæresi, quæst. 189. n. 69. & seqq.* Azor. *part. 1. lib. 8. cap. 13. qu. 3. & 8.* & *part. 2. lib. 7. cap. 17. init.* Rodriq. *in Sum. part. 1. cap. 129. n. 3.* Suar. *de cens. disp. 47. sect. 1. n. 4.* Sanchez *lib. 2. in Decalog. cap. 26. num. 6.* & alij communiter.

Sed

7. *Non sunt priuati simpliciter, & absolutè; sed solùm secundùm quid, & sub conditione.*

Sed rectè videtur hæc vtraque sententia posse conciliari, si dicamus cum Suario *disp. 21. de fide, sect. 5. n. 19. & 20.* primam sententiam, quòd Hæretici non sint priuati ipso facto beneficiis acquisitis ante hæresim, debere intelligi, & esse veram, quoad perfectam, & omnimodam priuationem tituli, & quasi proprietatis, quam priùs habebant in beneficio; secundam verò, quòd sint priuati ipso facto, debere intelligi quoad priuationem tantummodo imperfectam, & secundùm quid: vel, (quod in idem recidit,) si dicamus cum Molina *tract. 2. de iustitia, disput. 95. §. Dubium verò est. col.* 402. & cum Sanch. *lib. 2. in Decal. cap. 22. n. 4.* primam sententiam, quòd non sint priuati, esse veram de priuatione simpliciter, & absoluta; secundam verò, quòd sint priuati, esse veram de priuatione tantummodo secundùm quid, id est, solùm in debito, & sub conditione, quòd feratur sententia, in quantum, scilicet, ex crimine hæresis contrahunt debitum, & necessitatem, vt priuentur, si, & quando fuerit contra ipsos declarata sententia, vt etiam pluribus explicabimus *infra, disp.* 57. de confiscatione bonorum, & de amissione dominij: quamuis interim non teneantur illa dimittere, & licitè possint percipere fructus, & resignationes, & permutationes de illis facere, eæque sint valituræ vsque ad sententiam, & solùm post illam sint rescindendæ.

8. *In Iure nusquam habetur, quòd Hæretici simpliciter amittãt beneficia.*

Atque hic modus loquendi de priuatione solùm in debito, & sub conditione, & solùm imperfecta, & aliquali, & secundùm quid, ex eo videtur rationabilior; quia in Iure nusquam habetur, quòd beneficium ab Hæretico simpliciter amittatur ante sententiam; & loca omnia, quæ ad hoc afferuntur, reuerà non hoc probant, vt notat Suar. *disp. 21. de fide, sect. 5. cit. num.* 18. nam, quod dicitur ex S. Augustino *tract. 6. in Ioann. cap. Quo iure. dist.* 8. *§. Legantur leges.* quòd Schismatici, aut Hæretici nihil debent possidere nomine Ecclesiæ; ad summum probat, quòd possint, ac debeant priuari, & spoliari per sententiam, & quòd illorum possessio fuerit sic affecta, & infirmata per ipsum crimen. Et idem est de eo, quod dicitur cap. *Vt commissi. §. Priuandi. de Hæret. in 6.* quòd Inquisitores possint priuare, vel priuatos denunciare dignitatibus, & beneficiis ecclesiasticis Hæreticos, credentes, receptatores, defensores, &c. nam quamuis Ioannes Andreas *in eum locum*, & Pegna *com. 162. cit.* & alij Doctores apud Garziam *par. 11. cap. 10. cit. n. 67.* contendant particulam, *vel*, debere accipi expositiuè pro particula, *id est*, & sensum esse, quòd possint priuare, hoc est, priuatos denunciare &c. & idem Pegna *ibidem*, & Couar. *n. 4. cit.* dictam particulam alternatiuam, aut disiunctiuam, *vel*, præthereà exponant per distributionem accommodam ad alios, atque alios ex *ibi* numeratis; & verbum priuandi primo loco positum intelligant de credentibus, receptatoribus, &c. qui verè sunt priuandi per sententiam, iuxta cap. *Excommunicamus. §. Credentes. vers. Si verò Clericus. de Hæret.* non autem sunt priuati ipso iure; & verbum aliud, *priuatos denunciandi*, intelligant de ipsis Hæreticis: negari tamen non potest, quin hæ omnes expositiones sint voluntariæ, & rigorosæ in materia pœnali, vt notat Suar. *n. 18. cit.* & planissima, & facillima expositio est, vt idem subdit, si dicamus, ideò Pontificem fuisse locutum sub disiunctione; quia noluit alterutrum determinare; sed vtranque sententiam manere voluit in sua probabilitate, cùm præsertim Hæretici aliquibus beneficiis denunciari debeant esse iam priuati, id est, illis, quæ acquisierunt post hæresim, & aliis possint priuari per sententiam, saltem quoad possessionem, & administrationem, id est, illis, quæ anteà habebant, vt volunt aliqui apud Garziam *cap. 10. cit. n. 69.*

Et idem est de eo, quod statuitur cap. *Ad abolendam. vers. Præsenti. de Hæret.* vt Clerici, vel Monachi deprehensi in hæresi, totius ecclesiastici Ordinis prærogatiua nudentur, & sic spoliati omni officio, & beneficio ecclesiastico tradantur puniendi potestati sæculari: nam similiter ibi solùm statuitur, & præcipitur degradatio, & post degradationem, & spoliationem omnis officij, & beneficij, adiungitur executio vltimi supplicij; non autem statuitur modus spoliationis à beneficio, neque determinatur, vtrùm debeat esse per sententiam, aut ante sententiam.

Et denique perfectam hanc, & omnimodam priuationem beneficiorum ipso iure incurri ob crimen hæresis, neque illud satis probat, quod affert, & maximè vrget Garzias *part. 11. c. 10. cit. n. 70.* ex Bulla Nicolai III. contra Hæreticos, quæ habetur *in 1. tom. Bullar. pag. 30. & in fine* non solùm prohibet admitti ad beneficia ecclesiastica, seu officia, quoscunque Hæreticos, aut eorum receptatores, defensores, & fautores, ipsorúmque filios vsque ad secundam generationem; & decernit fore irritum, & inane, quidquid secùs actum fuerit; sed etiam addit rationem in hæc verba: *Nos enim prædictos ex nunc priuamus beneficiis acquisitis, volentes, vt tales, & habitis perpetuò careant. & ad alia similia nequaquam in posterum admittantur.* Et cùm hæc Constitutio sit edita specialiter, & totaliter super negotio hæreticæ prauitatis, non est ex iis, quæ posteà sunt abrogatæ per Bonifacium VIII. eò quòd non sint insertæ in sextum librum Decretalium, ab ipso editum, vt ipse ait *in Prœmio dicti libri, in fine*: sed est ex iis, quæ generaliter approbantur, & reseruantur ab eodem Bonifacio *cap. fin. de Hæreticis, in 6.* eò quòd sint in negotio hæreticæ prauitatis, & non obuient, aut repugnent Constitutionibus, & Decretis ab ipso editis *in eod. 6.* vt *ibi* dicitur, & notat Glossa *in fin. Prœmij cit. ver. Reseruantur* & Garzias *n. 70. cit.* Verùm, quòd neque hæc Constitutio probet sufficienter priuationem beneficiorum absolutam, & in re, omnimodam, & perfectam ipso iure incurri, patet similiter: quia verbum illud, *ex nunc priuamus beneficiis acquisitis*, satis verificatur de priuatione in debito, & sub conditione, quòd sequatur sententia, vel solùm quoad modum illa habendi, id est, perpetuò, & firmiter, & perfectè; non autem solùm vsque ad sententiam declaratoriam criminis, vel vsque ad impetrationem factam ab aliquo alio, & cum necessitate, & debito retrotrahendi nullitates dispositionum super illis factarum, & fructuum perceptorum, vsque ad primam diem incursæ hæresis, vt iam diximus: quia enim de ratione ecclesiastici beneficij est, vt detur, & habeatur in perpetuum, & ad totam vitam beneficiati, vt patet ex cap. *Sanctorum. dist. 70.* & ex aliis Iuribus apud Garz. *de benef. par. 1. c. 2. n. 70.* vel saltem si ad nutum est amouibile, vt sunt illa, quæ dicuntur beneficia manualia, de ratione illius est, vt solùm dependeat ab ipso concedente; rectè dicitur quis priuari beneficio ipso iure, dum priuatur, vt non ampliùs illud habeat, sicut priùs, id est, in perpetuum, & ad vitam, vel ad nutum solius concedentis; sed solùm retineat ad tempus incertum, & donec declaretur ipsius crimen, vel donec beneficium ab alio impetretur, &c. Et hic sensus potest etiam colligi ex illis aliis verbis: *Volentes, vt habitis perpetuò careant.* si, nimirum, aduerbium, *perpetuò*, coniungatur cum participio, *habitis*, & intelligatur quasi iterum repetitum cum verbo,

verbo, *careant*: & sensus sit, quòd beneficiis in perpetuum, vel perpetuò concessis, & habitis perpetuò careant; neque ampliùs perpetuò, vel in perpetuum habeant: sed solùm, vt diximus, ad tempus incertum, donec hæresis declaretur, vel beneficium impetretur. Et si dicatur hæc expositio esse extorta, & violenta, & vim aliquam inferre verbis, cùm reuerà aduerbium, *perpetuò*, solùm sit coniungendum cum verbo, *careant*; adhuc potest locum habere distinctio allata ex Suar. & ex Mol. de carentia solùm in debito, & sub conditione, vel solùm imperfecta, & aliquali: & sensus Constitutionis in idem recidet, quòd Hæretici, receptatores, defensores, &c. beneficiis prius habitis perpetuò careant, id est, carentia sub conditione, & in debito, imperfecta, & aliquali, vt explicauimus; non autem in re, & absoluta, omnimoda, & perfecta, cùm hoc non exprimant verba Pontificis.

9\. *Receptatores, defensores, & fautores hæreticorum, & ipsorum filij, vsque ad secundam generationem, de iure nouo sunt ipso facto priuati beneficiis, sicut & ipsi Hæretici.*

Illud aliud efficaciùs probatur ex dicta Constitutione Nicolai III. vt notat Garz. *de benef. part.* 11. *c.* 10. *n.* 68. *pag.* 335. id est, non solùm Hæreticos; sed etiam eorum receptatores, defensores, & fautores, ipsorúmque filios vsque ad secundam generationem eodem modo esse priuatos ipso iure beneficiis habitis: nam de omnibus æqualiter subdit Pontifex verba allata: *Nos enim prædictos priuamus beneficiis acquisitis, volentes, vt tales, & habitis perpetuò careant, & ad alia similia nequaquam in posterum admittantur.* vt etiam *sup.* explicauimus de ipsis filiis *disp.* 53. *n.* 17. Vide, quamuis Couar. *lib.* 2. *var. c.* 8. *n.* 4. & Pegna *in Direct. par.* 3. *com.* 162. §. *De Hæreticorum verò receptatorib. pag.* 667. & alij apud ipsum affirment, quòd receptatores, defensores, & fautores Hæreticorum non sunt priuati ipso iure beneficiis habitis; sed sunt priuandi per sententiam, quia ita habetur c. *Excommunicamus.* 1. §. *Credentes. vers. Si verò Clericus. de Hæret.* cum quibus id asserit etiam Sanch. *lib.* 2. *in Decal. c.* 26. *n.* 15. & hinc vlteriùs infert *n.* 16. quòd renunciationes, & permutationes beneficiorum factæ ante sententiam ab huiusmodi receptatoribus, defensoribus, & fautoribus, omninò sunt validæ, nec posteà sunt rescindendæ, si ipsimet renunciantes, & permutantes priuentur per sententiam beneficiis habitis; quia generaliter ita se habet in iis omnibus, qui sunt priuandi beneficiis per sententiam, & nondum sunt priuati, vt idem probat *lib.* 7. *de matrimonio, disputat.* 41. *num.* 2. In contrarium tamen facit ex Garzia *cap.* 10. *num.* 68. *cit.* quia, quamuis id sit verum ex iure antiquo Decretalium, *cap. Excommunicamus. cit.* non est tamen verum de iure nouo, *cap. Vt commissi.* §. *Puniendi. de Hæreticis, in* 6. vbi Inquisitoribus datur facultas priuandi, vel priuatos denunciandi dignitatibus, & beneficiis ecclesiasticis, tam Hæreticos, quàm eorum credentes, receptatores, defensores, fautores, accipiendo particulam, *vel*, expositiuè pro, *id est*, vt *suprà* retulimus ex Ioanne Andrea, Pegna, & aliis. Et clariùs id non est verum ex Constitutione allata Nicolai III. vbi æqualiter de Hæreticis, & de aliis dicitur, quòd sint priuati beneficiis habitis. Et cùm expositio allata quoad particulam, *vel*, ex cap. *Vt commissi.* admittatur à Pegna *comment.* 162. *citato.* §. *Ac primum quidem.* & ideò, tam Hæretici, quàm alij secundùm dictam expositionem ab ipso admittantur esse priuandi, hoc est, priuari denunciandi per Inquisitores dignitatibus, & beneficiis ecclesiasticis, mirum est, quomodo posteà *in eod. comment.* §. *De Hæreticorum verò receptatoribus.* idem Pegna disertè neget, quòd receptatores, defensores, &c. sint priuati ipso iure beneficiis; & solùm asserat, quòd sint priuandi per sententiam.

10\. *Qui sunt priuati beneficiis ipso iure, non possunt firmiter de illis disponere; sed omnis dispositio inualidatur, secuta sententia declaratoria criminis, & validatio retrotrahitur ad diem ipsius criminis.*

Sed quidquid sit de hac contradictione huius Doctoris, siue dicamus cum secunda sententia, Hæreticos ipso iure esse priuatos beneficiis, & absolutè amittere titulum, & ius, quod in illis habebant, & solùm retinere possessionem, & administrationem; & ratione illius percipere fructus; siue cum Suar solùm esse priuatos quoad priorem modum illa habendi, & imperfectè, & aliqualiter retinere etiam titulum, & ratione illius continuare in possessione, & administratione, & fructus percipere, certum est, quòd non potest Hæreticus illa renunciare in fauorem tertij, aut permutare, vel aliter quomodocunque de illis disponere, ita vt renunciatio, & permutatio, aut dispositio sit semper futura firma, & constans, & non sit rescindenda per sententiam declaratoriam criminis ipsius renunciantis, permutantis, aut disponentis; eiúsque nullitas non sit retrotrahenda vsque ad diem commissi criminis: hæc enim omnia operatur priuatio beneficiorum, quando incurritur ipso iure, quocunque tandem modo intelligatur, aut explicetur, vt notat Molina *de iustitia, tract.* 2. *disput.* 96. §. *Duo obserua.* Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 16. *lib.* 9. Azor. *part.* 1. *lib.* 8. *cap.* 13 *qu.* 8. Suar. *disp.* 21. *de fide, sect.* 5. *num.* 20. & omnes communiter.

11\. *Et similiter per eandem sententiam amittit fructus perceptos post commissum crimen, neque possunt illos retinere, etiam vt stipendium, aut mercedem ministerij præstiti.*

Et idem est etiam de fructibus, quos licet perceperit, & acquisierit beneficiatus Hæreticus; solùm tamen percepit, & acquisiuit reuocabiliter per sententiam declaratoriam criminis, & cum obligatione illos restituendi, vt subdit Sanchez *num.* 10. ex Couar. *in* 4. *Decretal. par.* 2. *c.* 6. §. 8. *n.* 8. Molin. *de iustit. disp.* 96. §. *cit. Duo obserua.* Henriqu. *lib.* 13. *de excommunicat. cap.* 56. *num.* 2. *in fine*, & aliis: & pro Hæreticis hoc est speciale supra alios excommunicatos, irregulares, aut criminosos ex eodem Sanchez *num.* 11. quia neque etiam possunt retinere huiusmodi fructus pro stipendio, & mercede eorum laborum, quos fortè præstiterunt in ministerio Ecclesiæ: sicut possunt illos retinere excommunicati, & alij ex eodem Sanchez *lib.* 3. *de matrimonio, disp.* 51. *num.* 12. quia, scilicet, generaliter confiscantur Hæreticis omnia bona, & omnia amittunt, quocunque tandem modo, aut titulo sint illis debita, vel acquisita.

12\. *Qui bona fide permutat beneficium cum Hæretico, potest priuata authoritate redire ad beneficium prius, quando posteà per sententiam rescinditur permutatio.*

Sed circa permutationem beneficij, quam fortè facit Hæreticus, dum sua hæresis manet occulta, non est omittendum id, quod notat Paris. *de resignat. lib.* 1. *q.* 14. *n.* 6. *& seqq.* & ex illo Sanchez *lib.* 2. *c.* 26. *cit. n.* 9. quòd qui per viam permutationis accipit ab Hæretico beneficium, ita illud non acquirit perfectè, & firmiter, sed solùm amissibiliter per sententiam declaratoriam criminis; vt neque etiam perfectè amittat beneficium proprium, quod putauit, se posse transferre in Hæreticum permutantem: quia enim hic fuit incapax beneficij acquirendi, & verè illud non acquisiuit, semper beneficium fuit vacans, & permutatio non est sortita effectum ex vtraque parte; & ideò vel potest ad illud redire priuata authoritate, vt volunt Authores citati; vel certè non est illi negandum, vt redeat authoritate Prælati, cùm illud à se non abdicarit simpliciter, & absolutè; sed solùm per viam permutationis, & ex voluntate, & credulitate, quòd permutatio esset habitura effectum, & firma, & valida permansura.

13\. *Qui impetrat à Sede apostolica beneficium vacans ipso iure, non tenetur citare possessorem priorem, nisi dum capit illius possessionem.*

Si quis verò ante hæresim declaratam per sententiam, impetret à Sede apostolica beneficium Hæretici, tanquam vacans ipso iure, quod similiter potest fieri; non est, quòd iudicialiter vocet, aut citet huiusmodi Hæreticum pro facienda impetratione: sed satis est, si solùm citet pro capienda possessione: sic enim expressè statuitur c. *Licèt Episcop. de præb. in* 6.

in 6. quando beneficium impetratur, vt vacans propter aliud beneficium incompatibile de nouo acquisitum à priore beneficiato; & ex Glos. *ibid. ver. Te non vocato.* Franco, & aliis apud Paris. *de resignat. lib. 3. qu. 1. num. 37.* & apud Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 26. cit. n. 12.* ideo est etiam quando beneficium impetratur, vt vacans ipso iure ex quocunque alio capite. Et quemadmodum ad collationem beneficij ipso iure vacantis non est necessarium citare, aut vocare iudicialiter possessorem illius: ita neque est necessarium, cum vocare ad præsentationem patroni, quæ sine dubio est quid minus, quàm collatio, vt notant alij apud eundem Sanchez *ibidem.*

14. *Patronus potest de nouo præsentare ad beneficiū vacans ipso iure, nō vocato præsentato priore.*

15. *Quomodo sit agendū quoad priuationē beneficiorum cū Hæretico, si resipiscat.*

Quòd si quæras, vtrùm hæc, quæ dicuntur de Hæreticis quoad priuationem dignitatum, & beneficiorum ecclesiasticorum, & officiorum publicorum, intelligi debeant, tam in casu, quo perseuerent in hæresi, quàm in casu, quo conuertantur, & resipiscant, negat Rebuffus *in praxi beneficiorum, part. 3. de modis amittendi beneficia, num. 5. & seqq.* debere intelligi in caso, quo resipiscant, dummodo resipiscentia sequatur statim, & continuò, postquàm fuerint deprehensi in hæresi, & dummodo suos errores consentiant publicè abiurare ad arbitrium Episcopi, & satisfactionem congruam exhibere: idque putat expresse definiri *cap. Ad abolendam. §. 1. de Hæret.* & satis probari ex eo, quia non videtur diuertisse, qui breui rediit, *l. Diuortium non est. ff. de diuort.* & *l. Quidquid calore. ff. de reg. iur.* Sed reuerà non hoc definitur cap. *Ad abolendam.* sed solùm agitur de reali degradatione, & de traditione in arbitrium potestatis sæcularis, postquàm aliquis manifestè est deprehensus in hæresi, id est, per euidentiam facti: vt, verbi gratia, si publicè hæresim prædicauit, & professus est, vel conuictus per testes, & per legitimas probationes, vel confessus per propriam confessionem in iudicio, vt exponit ibi Glossa *ver. Deprehensi.* & hæc degradatio, & traditio in potestatem brachij sæcularis dicitur non esse facienda, si Hæreticus sic deprehensus continuò, & sponte recurrat ad vnitatem fidei, suámque hæresim consentiat publicè abiurare, & pro illa paratus sit satisfactionem congruam exhibere: quæ tamen omnia non faciunt ad præsens negotium de retentione dignitatum, & beneficiorum, si quis resipiscat quomodocunque ab hæresi, siue secretò, siue publicè, extra iudicium, vel in iudicio, ante sententiam declaratoriam criminis, vel post sententiam.

16. *Non videtur diuertisse, qui breui rediit.*

Neque illud, quod statuunt Iura citata de diuortiis, quòd vxor non videatur diuertisse, si breui redit, potest valere in casu hæresis, cùm hoc crimen non attendatur ex temporis diuturnitate; & statim, atque aliquis incidit in hæresim, eamque prodit exteriùs, sit verus Hæreticus, & incurrat in omnes pœnas, quæ ipso iure sunt latæ contra Hæreticos; & ideò etiam incurrat in priuationem beneficiorum, & dignitatum, & publicorum officiorum, siue in hæresi diu maneat, siue ab illa citò resurgat, vt contra Rebuffum notat Simanch. *de cathol. instit. tit. 58. num. 4.* & Sanchez *lib. 2. in Decalog. cap. 26. n. 13.* Neque Iura ita statuunt in crimine hæresis habendam esse pro nihilo, & non puniendam breuem moram, sicut statuunt in diuortiis, vt ex se patet; & alioqui absentia duorum, aut trium mensium ab vnitate fidei, & ab Ecclesia per hæresim, censenda esset modica, & non punienda, cùm talis definiatur in Trident. *sess. 23. cap. 1. de reform.* esse absentia Episcoporum, & Parochorum à loco residentiæ: & contrà, si ex hac definitione Concilij pro residentia non licet argumentari ad hæresim, neque etiam licebit ad eandem argumentari ex simili definitione iuris ciuilis pro diuortiis, quam affert Rebuffus.

17. *Si Hæreticus resipiscat ante sententiam, licitè retinet beneficia, & dignitates.*

Quare consequenter ad ea, quæ diximus de Hæreticis absolute, dicendum etiam videtur in casu resipiscentiæ: nam, si resipiscant ante probatū crimen in iudicio, & ante sententiam illius declaratoriam, licitè, & valide possunt retinere priores titulos dignitatum, & beneficiorum; neque est, quòd illos recuperent, aut de nouo recipiant, cùm reuerà nunquam illos amiserint, nisi imperfectè, & sub debito, vel sub conditione, si sequeretur sententia, vt *suprà* diximus. Et si post talem resipiscentiam, crimen præteritum adhuc deferatur ad iudicem, vel non est veniendum vlteriùs ad sententiam, sed solùm requirenda congrua satisfactio, vt dicitur cap. *Ad abolendam. cit. de Hæret.* & beneficia, & dignitates sunt illi relinquendæ, vt priùs, vt notant Archid. Ioan. Andr. Francus, & alij *in cap. Vt commissi. de Hæret. in 6.* & habetur in Directorio Inquisitorum *part. 3. qu. 113. in fine pag. 666.* & colligitur ex cap. *Statutum. de Hæreticis, in 6.* vbi expresse id declaratur de filiis Hæreticorum, receptatorum, defensorum, & fautorum, si constiterit eorum parentes esse emendatos, & reincorporatos vnitati Ecclesiæ, & pœnitentiam recepisse, & perfecisse, vel certe mitius est cum illo agendum, & prudenter sunt expendendæ circunstantiæ quoad personas, quæ ab hæresi resipiscunt, & quoad modum, quo resipiscunt; vtrum, scilicet, multum damni intulerint aliis, dum essent in hæresi; & vtrùm resipuerint timore pœnæ, an amore virtutis; & vtrùm sponte, & citiùs, an verò tardiùs, & post multas admonitiones, vt notat Pegna *in Direct. part. 3. cit. comm. 161. § Nos verò in hac re. pag. 662.* & Sanchez *lib. 2. in Decalogum, cap. 26. num. 13.*

18. *Si verò resipiscat post sententiam, non potest illa recuperare, nisi ex dispēsatione Papæ.*

Si verò resipiscentia solùm sequatur post crimen delatum, & probatum in iudicio, & post latam sententiam illius declaratoriam, & per consequens post incursam ipso iure perfectam, & absolutam priuationem, eiúsque subsecutam executionem, certum est, quòd solùm ex dispensatione possunt huiusmodi Hæretici sic conuersi recuperare beneficia, & dignitates amissas, vt notant Dominicus, & Francus *in cap. Vt commissi. cit. de Hæret. in 6.* & apud Pegnam *comm. 162. cit.* Et dispensatio solùm potest pertinere ad Papam, non solùm quando is, qui est dispensandus, est Episcopus, aut ex aliis Prælatis maioribus, quorum causæ in materia fidei non cognoscuntur per priuatos Inquisitores; sed solùm per ipsum Papam, cap. *Inquisitores. de Hæret. in 6.* sed etiam, quando est Parochus, aut alius quicunque beneficiatus, cùm ex Bulla Pij V. *Cum ex Apostolatus.* omnia beneficia, quæ vacant propter hæresim, sint reseruata Sedi apostolicæ, vt notat Pegna *ibid.* Azor. *part. 1. lib. 8. cap. 13. qu. 8.* Sanchez *cap. 26. n. 13. cit.* & præscindendo ab huiusmodi dispensatione omninò debent ab huiusmodi Hæreticis sic conuersis auferri beneficia, & dignitates priùs habitæ, & de illis, qui sic conuertuntur post sententiam, & non obtinent dispensationem a Papa videtur intelligendum decretum Concilij Eliberitani *cap. 51.* quod refert Pegna *com. 162. cit.* *Vt fideles, qui ad nos reuertuntur ex quacunque hæresi, nullo modo promoueantur ad Clerum; & qui sunt in præteritum ordinati, sine dubio deponantur.* Et in huiusmodi dispensatione concedenda, aut neganda, prudenter sunt expendendæ circunstantiæ circa personas, & circa modum suæ conuersionis, quas indicauimus *paulò antè.*

19. *Suspecti de hæresi, aut de illa diffamati non priuantur beneficiis ipso iure.*

Sed inter Hæreticos, quorum beneficia, & dignitates vacant ipso iure, non debent illi computari, qui solùm sunt suspecti, aut diffamati de hæresi, vt notant Pegna *comm. 162. cit. § Beneficia verò.*

& Sanchez *lib.2.in Decal. cap.26. num.14.* quia reuerà non sunt Hæretici: & si cogantur hæresim abiurare, vt vehementer de illa suspecti, solùm iurant, se in illam non incurrisse, nec esse incursuros in posterum; non autem iurant tantummodo, se non ampliùs incursuros, vt faciunt illi, qui coguntur abiurare, tanquàm Hæretici, post probatam in iudicio hæresim, vt notat Nauarrus *consil. 18. & 19. de Hæreticis, lib. 5.* Sanchez *lib. 2. cit. cap. 25. num.12.* & alij apud ipsum, & *suprà* explicauimus *disp. 53. num.8.*

Sed, vt diximus *ead. disp. 53. num. 22.* id debet intelligi solùm de iis, qui sunt suspecti, aut diffamati de hæresi ex aliquo alio facto, aut dicto, quàm, quia receperint, aut defenderint Hæreticos, vel iis fauerint in causa hæresis: nam hi omnes receptatores, defensores, & fautores, saltem iure nouo, cap. *Vt commissi. §. Priuandi. de Hæreticis, in 6.* & ex Constitutione Nicolai III. directè, & per se sunt ipso facto priuati dignitatibus, & beneficiis, sicut & ipsi Hæretici, vt diximus *paulo antè, num.9.* & qui ex alio facto, aut dicto sunt suspecti, aut diffamati de hæresi, benè possunt pro qualitate criminis priuari beneficiis per sententiam, vt subdunt Pegna, & Sanch. *locis cit.* etiamsi non sint illis priuati ipso iure.

20\. *Qui scienter conferunt Hæreticis beneficia, aut scienter ad beneficia illos nominant, & præsentant, possūt puniri vt fautores Hæreticorū, vel saltem vt suspecti de vehementi.*

Et inter fautores Hæreticorum possunt, ac debent computari etiam Episcopi, & alij collatores beneficiorum, si scienter conferant illa Hæreticis: imò & patroni, si scienter Hæreticos nominent, aut præsentent ad beneficia, vt notant Archid. Ioan. And. & alij *in c. Vt commissi. cit. de Hæret. in 6.* & apud Pegnam *comm. cit. 162. §. Episcopus præterea.* & *§. Nec modo Episcopus.*

Et quanuis fortasse illa conferant, non tanquàm Hæreticis; sed vt amicis, aut consanguineis; & ideò reuera non incurrant pœnas fautorum; negari tamen non potest, quin ex hoc facto possint puniri, vt vehementer suspecti de hæresi, cùm Hæretici nullo modo sint fouendi, aut ditandi bonis ecclesiasticis; sed omni modo sint extirpandi ex eodem Pegna *§. Nos verò. pag. 668.* Vnde & in Bulla Alexandri IV. *Quod super nonnullis.* in veteri Bullario, *tom. 1. pag. 19. §. Frequenter etiam.* ad quam se refert Bonifacius VIII. *cap. Vt commissi. de Hæreticis, in 6.* expressè dicitur, quòd qui scienter beneficia conferunt Hæreticis, receptatoribus, &c. eorúmque filiis, & nepotibus, sunt puniendi à suo Iudice, vt etiam repetitur cap. cit. *Vt commissi. in fine.*

DISPVTATIO LVI.

Quomodo Hæretici temporaliter puniantur per confiscationem bonorum.

1. *Pœna confiscationis bonorum contra Hæreticos est lata, tam iure ciuili, quàm canonico.*
2. *Confiscatio, incameratio, & incorporatio ad fiscum, quid propriè sit.*
3. *Fiscus quid propriè sit.*
4. *Filij iustè puniuntur temporaliter pro delictis parentum.*
5. *Pœna confiscationis ipso iure incurritur à prima die incursa hæresis.*
6. *Et ex tunc omnes alienationes, & dispositiones veniunt rescindenda.*
7. *Et bona occupantur à fisco, etiam post mortem Hæretici, si post mortem accusetur, & damnetur.*
8. *Ex aliis delictis, præter hæresim, & crimen læsæ maiestatis, non confiscantur bona defuncti, nisi reus fuerit accusatus, dum viueret.*
9. *Pœna confiscationis non incurritur per hæresim purè internam.*
10. *Sed per externam, etiamsi sit occulta per accidens.*
11. *Alienationes, & dispositiones factæ ante hæresim manifestatam exteriùs, non sunt rescindendæ ex præsumptione, quòd sint factæ in fraudem confiscationis.*
12. *Quæ bona sint confiscanda, vtrùm illa tantùm, quæ possidebantur tempore incursæ hæresis; an verò etiam illa, quæ posteà sunt acquisita.*
13. *Quæ possidentur, quando incurritur hæresis, omninò sunt confiscanda.*
14. *Et quæ possidentur toto tempore, quo perseueratur in hæresi.*
15. *Et vsque ad sententiam declaratoriam criminis.*
16. *Vel saltem vsque ad tempus veræ resipiscentiæ.*
17. *Non autem, quæ acquiruntur de nouo post sententiam, & post factam confiscationem priorum bonorum.*
18. *Et de illis liberè, & licitè possunt disponere, & testari.*
19. *Quæ regulæ sint seruandæ pro dignoscendis iis bonis, quæ sunt confiscanda.*
20. *Res alteri donata sub conditione in futurum pendente, vel inter coniuges, aut causa mortis, sunt confiscandæ.*
21. *Vsusfructus quomodo sit confiscandus.*
22. *Beneficia, & pensiones ecclesiasticæ.*
23. *Bona filiorum non confiscantur per hæresim patris.*
24. *Serui hominis hæretici non confiscantur.*
25. *Ius patronatus non confiscatur.*
26. *Cui fisco sint applicanda bona Hæreticorum.*
27. *Non potest fiscus illa occupare, nisi post sententiam declaratoriam criminis.*
28. *Etiamsi hæresis sit alioqui ex se notoria.*
29. *Qui dolis, & mendaciis veritatem occultat, & impedit sententiam, & confiscationem, non tenetur restituere aliquid fisco.*
30. *Neque Hæreticus ex se tenetur illa offerre, & tradere fisco, etiam post sententiam: sed satis est, si patiatur ea sibi auferri à Iudice, eique non resistat.*
31. *Si ex negligentia fisci bona aliqua ex confiscatis remaneant apud Hæreticum, non sunt in conscientia eidem manifestanda, & restituenda.*
32. *Et idem est, si remaneant apud alios successores.*
33. *Quomodo pœna aliquando dicantur incurri absque alia declaratione, vel nulla expectata sententia.*
34. *Si pœna confiscationis non sit lata à iure, sed solùm ab homine, & per sententiam; non rescinduntur alienationes factæ post delictum, & ante sententiam.*

POST explicatas pœnas spirituales Hæreticorum, quæ illos priuant bonis spiritualibus, vt sunt excommunicatio, & irregularitas, eásque adiectas, quæ ex spiritualibus habent originem, & cum illis habent affinitatem, vt sunt infamia, & priuatio publicorum officiorum, ac dignitatum, & beneficiorum ecclesiasticorum, & inhabilitas ad illa obtinenda, & habenda in posterum; paucis sunt explicandæ etiam pœnæ temporales, quæ illos priuant bonis temporalibus, intelligendo hoc nomine bona tantùm externa, & quæ

dicuntur

dicuntur fortunæ, non autem bona corporis, aut vitæ, quæ propriè dicuntur bona corporalia, & tolluntur per pœnas corporales, vel corporis afflictiuas.

1. *Pœna confiscationis bonorum contra Hæreticos est lata, tam iure ciuili, quàm canonico.*

Et quòd Hæreticis hæc etiam pœna temporalis, quæ est bonorum temporalium confiscatio, sit ipso iure imposita, patet manifeste ex iure ciuili, L. *Manichaos. & duabus seqq.* & Authen. *Gazaros. C. de Hæret.* & L. *Quisquis.* & l. fin. *C. ad l. Iul. maiest.* & L. fin. *C. de bonorum proscriptionibus*: & ex iure canonico, cap. *Cùm secundum leges, de Hæret. in 6.* & notat ibi Glossa, & Doctores communiter. Idque esse factum valdè rationabiliter, ex eo conuincitur: quia eadem pœna in iure statuitur etiam contra reos læsæ maiestatis humanæ, & contra reos minorum criminum: & ideò potiori ratione potuit, ac debuit statui contra reos læsæ maiestatis diuinæ, qui sunt Hæretici, vt benè aduertit Innocentius *cap. Vergentis. de Hæret.* Et cùm homines maximè terreantur à criminibus amissione bonorum; optimum fuit, vt per eandem etiam terrerentur ab hæresi; & vt ea præsidia pecuniarum, & bonorum iis adimerentur, quibus possent maximè vti contra Ecclesiam, & contra fidem, cuius se hostes profitentur per hæresim, vt bene notat Suar. *disp. 22. de fide, sect. 1. num. 2.*

2. *Confiscatio, incameratio, & incorporatio ad fiscum, quid propriè sit.*

Et nomine confiscationis non debet intelligi ipsa formalis, & actualis incameratio, & incorporatio ad fiscum, vel ad Cameram Principis, quæ solum perficitur, quando bona incameranda, & incorporanda describuntur in libris cameralibus per Officiales ad id deputatos, & potestatem habentes, vt notat Bart. *in l. Si quando. n. 2. vers. Item scribit.* & *in l. Si vacantia. n. 8. vers. Tu dic. C. de bonis vacan. lib. 10.* Bal. *in l. Si vacantia. cit. n. 7. in fine.* Aug. *in l. Si quis. n. 1. vers. In textu. C. de bonis proscript.* Farinac. *consil. crimin. 147. n. 8. vol. 1.* Rot. apud Seraph. *dec. 198. n. 6.* & alij: sed debet intelligi ipsa additio, vel applicatio bonorum ad fiscum, quæ fit per legem in pœnam commissi criminis, & per quam bona ipsa delinquẽtis sunt specialiter affecta, & obligata fisco, & huic acquiritur ius ad illa sibi incameranda, incorporanda, & habenda, vt notat Suar. *sect. 1. cit. n. 1.*

3. *Fiscus quid propriè sit.*

quia enim fisci vocabulum apud Grammaticos propriè significat vtensilia ex sparto, aut iunco, vel ex simili materia rustica, & leuiore ad maioris summæ pecunias capiendas, quas communiter sportas vocamus, & semper maioris summæ est pecunia Principis, & publica, quàm priuata; hinc est, vt fiscus dicatur etiam ipsum ærarium Principis, vel ipsa pecunia publica, vt videre est apud Asconium Grammaticum, & apud Isidorum *lib. 20. Etymolog. cap. 9* & S. Augustinum *in Psal. 146. in fine*; & hoc modo res fiscales dicuntur factæ, quasi propriæ, & priuatæ ipsius Principis, & spectare ad patrimonium fisci *lib. .§ 1. vers. Hoc interdicto ff. Ne quid in loco publico.* & bona, quæ confiscantur, dicuntur deuolui ad fiscum, L. *Ne procuratores. ff. de iure fisci.* & fisco addici L. *Quisquis. C. ad l. Iul. maiest.* & ideò etiam confiscatio est ipsa addictio, vel deuolutio ad fiscum, ipsis legibus sic punientibus crimina, & sic statuentibus, vt bona reorum eo ipso sint debita Principi, vel ad Principem ex se deuoluantur, & suo quasi pondere deferantur.

4. *Filij iustè puniuntur temporaliter pro delictis parentum.*

Neque hæc pœna ex eo debet censeri iniqua, quia necessariò redundat in filios Hæreticorum, qui sæpè sunt innocentes, & confiscatis parentum bonis sæpè rediguntur ad extremam inopiam; contrà enim est; quia bona, quæ confiscantur, dum confiscantur, non sunt filiorum, sed parentum; neque filiis fit iniuria ex hoc, quòd puniantur parentes, nec relinquantur eorum bona transmitti ad filios: imò pœna ex hoc etiam capite iustè augetur in ipsis parentibus, quòd vident illius malum, & incommodum remanere in filiis, quos naturaliter agnoscunt, & diligunt, tanquàm aliquid sui: & quemadmodum parentes iustè puniuntur in seipsis, & in aliis omnibus suis bonis; ita, & iustè possunt puniri in filiis; & aliquando sic puniuntur de facto etiam ex directa intentione legis, vt patet ex dictis *supra* de pœna infamiæ, & de nota irregularitatis: & hoc modo Innocentius III. *cap. Vergentis. de Hæret.* disertè asserit, quòd secundùm legitimas sanctiones ex sola misericordia seruatur vita illorum filiis, qui capite puniuntur, ob crimen læsæ maiestatis, vt patet ex L. *Quisquis. §. Filij. C. ad l. Iul. maiest.* & quòd in multis casibus etiam secundùm diuinum iudicium filij pro patribus temporaliter puniuntur; & iuxta canonicas sanctiones, aliquando fertur vltio non solùm in authores scelerum; sed etiam in filios, & progenies damnatorum. Cuiúsque rei ex Glossa *ibidem, ver. canonicas*, plura exempla habentur ex sacris Litteris apud Gratianum *ad cap. Ecclesia 1. qu. 4.* & ex sacris Canonibus *cap. Cùm multa. 15. quæst. 8.* & *toto titulo de filiis Presbyter.* & Deus ipse *Gen. 7. & 19.* propter parentum scelera diluuio, & incendio plurimos infantes, & innocentes perdidit: & *Exodi 12. & 29.* perdidit gladio primogenitos Ægyptiorum: idémque fecit etiam sæpiùs alias. Vnde, quod olim statutum erat generaliter in iure ciuili pro omnibus capite damnatis, præterquam ex crimine læsæ maiestatis, quòd eorum bona non fierent lucro Iudicibus; sed relinquerentur ascendentibus, & descendentibus vsque ad tertiam generationem, L. *Bona damnatorum. C. de bonis proscriptorum, vel damnatorum.* & specialiter in iure canonico pro filiis fidelibus eorum parentum, qui baptizati ex Iudaïsmo, & posteà præuaricantes in Christum, damnati essent de hæresi, vel de apostasia à fide, quòd huiusmodi filij non essent excludendi à bonis parentum, cap. *Iudæi baptizati. 1. quæst. 4.* ex Concilio Toletano IV. *cap. 60.* & absolutè, quòd filij catholici parentum hæreticorum non priuarentur suis legitimis in bonis illorum, vt notat Suar. *disp. 22. de fide, sect. 1. n. 2.* hoc, inquam, posteà iustè est reuocatum, & iustè inducta confiscatio omnium bonorum pro crimine hæresis; non obstante, quòd talis damnatus habeat filios, vt patet ex Innocentio III. *cap. Vergentis. cit. de Hæret.* & ex Authen. *Gazaros. C. de Hæret.* & notat Iul. Clarus *lib. 5. §. Hæresis. vers. Et scias, quòd licèt bona damnatorum.*

5. *Pœna confiscationis ipso iure incurritur à primo die incursæ hæresis.*

Et quoniam hæc pœna incurritur ipso iure, vt expressè habetur cap. *Cùm secundùm leges. de Hæret. in 6.* omninò incurritur ab ipsa prima die incursæ hæresis; sicut & incurritur ex crimine læsæ maiestatis humanæ, L. fin. *C. ad leg. Iul. maiest.* neque est opus sententia declaratoria, nisi pro exequutione confiscationis, & pro actuali occupatione bonorum, vt subditur cap. *Cùm secundùm leges. cit.*

6. *Et ex tunc omnes alienationes, & dispositiones veniunt rescindendæ.*

Atque hinc fit, vt ex quo aliquis incurrit in hæresim, bona illius ita sint eo ipso addicta, & obligata fisco, vt non possit ampliùs illa alienare, vel de illis disponere; sed omnes huiusmodi dispositiones debeant posteà rescindi per sententiam declaratoriam criminis, earúmque nullitas debeat retrotrahi vsque ad primam diem: quia enim hoc crimen in iure æquiparatur, imò & præfertur crimini læsæ maiestatis humanæ, cap. *Vergentis. de Hæret.* & de crimine læsæ maiestatis expressè est cautum, vt ex quo aliquis illud contraxit, nec possit quicquam alienare, nec solutiones accipere à debitoribus, nec seruos manumittere, L. fin. cit. *C. ad l. Iul. maiest.* rectè Doctores communiter hoc idem asserunt etiam

de crimine hæresis, quanuis de illo non habeatur id expressum specialiter, vt notat Suar. *disput.* 22. *sect.* 1. *cit. num.* 5.

7. *Et bona occupantur à fisco, etiam post mortem hæretici, si post mortem accusetur, & damnetur.*

Et eadem ratione, quia ex crimine læsæ maiestatis humanæ secundùm iura debet procedi ad confiscationem bonorum, etiam post mortem delinquentis, si fortè contingat, eum post mortem deferri, & damnari, L. fin. cit. *C. ad l. Iul. maiest.* & L. *Ex iudiciorum. ff. de accusat.* idem fit etiam ex crimine hæresis, vt expressè habetur cap. *Accusatus* §. *In eo verò casu. de Hæret. in 6.* quia, scilicet, etiam ex hoc crimine statim incurritur pœna confiscationis, vt de crimine læsæ maiestatis dicitur L. fin. cit. & ideò fiscus etiam post mortem Hæretici iure repetit illius bona, vt sibi debita; & hæredes iustè possunt conueniri pro illis restituendis; sicut & communiter possunt, ac solent conueniri pro aliis debitis realibus testatoris.

8. *Ex aliis delictis, præter hæresim, & crimen læsæ maiestatis, nõ confiscantur bona defuncti, nisi reus fuerit accusatus, dum viueret.*

Vnde, quod est faciendum de iure in aliis delictis, vt pœna confiscationis non transeat ad hæredes delinquentis defuncti, nisi priùs contra illum adhuc viuentem mota fuerit accusatio, & lis contestata, L. *Ex iudiciorum.* cit. *ff. de accusat.* & L. vnica, *C. Ex delictis defunctorum.* non habet locum in crimine læsæ maiestatis humanæ, & in crimine hæresis, iure ipso, tam ciuili, quàm canonico sic statuente specialiter, vt diximus, propter criminum enormitatem, vt notat Suar. *disp.* 22. *sect.* 1. *cit. n.* 6. & apud illum Simanchas *de cathol. instit. tit.* 9. *n.* 180. & alij.

9. *Pœna confiscationis non incurritur per hæresim purè internam.*

Quod verò diximus *suprà*, pro excommunicatione, & pro aliis pœnis spiritualibus *disp.* 39. quòd non incurrantur per hæresim purè mentalem, & occultam per se; incurrantur verò per hæresim externam, & occultam per accidens, siue prætereà possit probari in iudicio, siue non; potiori ratione est intelligendum de his aliis pœnis exterioribus, & temporalibus, & præcipuè de confiscatione bonorum: nam similiter non incurritur per hæresim purè mentalem, quæ omninò est extra potestatem, & iurisdictionem datam Ecclesiæ pro externo regimine, ad quod pertinent punitiones inuoluntariæ, & coactæ; sed solùm incurritur per hæresim externam, quæ sola potest puniri in foro externo. Et si bona illorum, qui, dum viuerent, putabantur Catholici; & posteà post quadraginta annos fuerunt detecti, quòd essent Hæretici, non possunt ampliùs confiscari, contra eorum filios, aut nepotes, vel contra quoscunque alios etiam extraneos, qui dicto spatio quadraginta annorum illa possederint bona fide, vt dicitur cap. *Si quis exigentibus.* §. *Si post mortem. de præscript. in 6.* potiori ratione non possunt confiscari bona illorum, qui nec fuerunt vnquam detecti, quòd essent Hæretici, nec potuerunt vllo modo detegi, cùm suam hæresim sola mente conceperint, ac semper retinuerint, nec vnquam exteriùs illam prodiderint. Vnde non sunt audiendi, qui contrarium asserunt, non solùm quoad pœnas spirituales, de quibus *suprà* egimus *disp.* 39. *cit.* sed etiam quoad temporales, vt Bald. *in l. Si quis non dicam. n.* 1. *C. de Episcop. & Cler.* Anan. *in cap. Si quis Episcopus. n.* 7. *de Hæret.* Felin. *in cap.* 1. *n.* 7. *de præsumpt.* & aliqui alij apud Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 8. *n.* 1. *versus finem*: & specialiter, qui hoc asserunt de amissione bonorum, vt Surd. *de alim. tit.* 9. *quæst.* 32. *n.* 4. & *quæst.* 33. *n.* 7. & 8. & *decis.* 247. *n.* 12. & 13. *part.* 1. Menoch. *conf.* 185. *num.* 8. *vol.* 2. & *conf.* 218. *n.* 7. *vol.* 3. & apud eundem Sanchez *ibidem*, & *cap.* 22. *n.* 34.

10. *Sed per externam, etiamsi sit occulta per accidens.*

Contrà verò neque etiam sunt audiendi, qui asserunt, pœnam confiscationis non incurri ab iis Hæreticis, quorum delictum non potest probari, vt Farinac. *de hæresi, quæst.* 190. *n.* 23. *limitat.* 2. & aliqui alij apud eundem Sanchez *lib.* 2. *cap.* 8. *cit. num.* 6. & apud Suar. *disp.* 22. *de fide, sect.* 1. *n.* 7. cum quibus ex Theologis videtur sentire etiam Sot. *lib.* 1. *de iust. quæst.* 6. *art.* 6. §. *At, quoniam. pag. mihi* 54. *col.* 1. *in fine*, vbi asserit, durissimum esse, opinari de occulto Hæretico, qui absque vllo teste protulit exteriùs suam hæresim, quòd incurrat pœnas ciuiles iuris.

Sed contra hos omnes patet similiter ex dictis *suprà disput.* 39. *cit. n.* 14. quia, quanuis ad vsum, & exercitium iurisdictionis per sententiam particularem, quæ fertur ab homine, requiratur actualis cognitio causæ, eiúsque probatio in iudicio, siue per testes, siue per alium quemcunque modum sufficientem; ad vsum tamen, & exercitium iurisdictionis per sententiam generalem, quæ fertur à Iure, non est opus actuali cognitione, aut probatione huius, aut illius particularis, sed satis est, si legislator generaliter cognoscat hoc, aut illud delictum in genere, esse dignum punitione, in quocunque tandem contingat, illúdque intendat punire, & de facto puniat per suam legem: ac proinde ad incurrendam huiusmodi pœnam generaliter statutam per legem, non est opus, quòd delictum sit probabile in iudicio; sed satis est, si absolutè cadat sub potestatem punitiuam legislatoris, & comprehendatur sub punitione lata per legem: & eo ipso, quòd delinquens per testimonium suæ conscientiæ certò cognoscit, se commisisse tale delictum, certò etiam intelligit, se esse reum talis pœnæ, eámque posse iustè, & licitè contra se mandari executioni per iudicem, si habeat illius notitiam: quanuis ex accidente id futurum non sit; quia notitiam non est habiturus.

11. *Alienationes, & dispositiones factæ ante hæresim manifestatã exteriùs, non sũt rescindẽda ex præsumptione, quòd sint factæ in fraudẽ confiscationis.*

Contra id verò, quod diximus *n.* 5. & 6. confiscationem incurri à prima die commissæ hæresis, & tantùm ex illa die venire rescindendas alienationes, & dispositiones quascunque post illam factas; non videtur posse habere locum id, quod asserunt aliqui Iuristæ apud Suar. *disp.* 22. *sect.* 1. *cit. n.* 8. & *sect.* 4. *n.* 6. venire rescindendas etiam illas alienationes, & dispositiones, quæ reuera sunt factæ ante incursam hæresim; sed præsumuntur esse factæ in fraudem fisci, & ex delicto iam mente concepto: sicut & potest contingere in crimine læsæ maiestatis, & in aliis delictis externis, si quis ante illorum consummationem illa attentet, vel suam mentem, & intentionem illa attentandi, & consummandi sufficienter declaret; & post huiusmodi declarationem deprehendatur disposuisse de suis bonis, & sic præsumatur id fecisse in fraudem: quod idem generaliter de omnibus alienationibus factis in fraudem fisci ante patratum delictum, docet Simanchas *de cathol. instit. tit.* 9. *n.* 56. Vasq. 1. 2. *disp.* 171. *cap.* [illegible] *num.* 2. Bonac. *de contract. disp.* 3. *quæst.* 8. *punct. vlt.* § 2. *n.* 1. & §. 3. *n.* 2. *tom.* 2. Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 21. *n.* 25. & 26. & *cap.* 22. *num.* 31. & plures alij apud ipsum: quia L. *In fraudem. ff. de iure fisci.* generaliter dicitur, quòd res alienatæ in fraudem fisci, siue per donationem, siue quocunque alio modo, sunt reuocandæ, præbente, scilicet, sola fraude, etiam sine alio iure, quòd fiscus habeat sufficientem causam reuocandi, vt loquitur Sanchez *cap.* 22. *num.* 31. *cit.* & ipsamet alienatione prodente, & manifestante internam voluntatem patrandi delictum, dum apparet esse facta sine alia ratione, aut causa, & quasi importunè; & simul constat, quòd verè ex tunc haberetur voluntas illud patrandi, vel saltem ex tunc adesset causa, ex qua posteà fuit patratum, vt notat Bart. *in l. Post contractum. num.* 1. *ff. de donation.* Dec. *conf.* 236. *col.* 1. & alij apud Sanchez *lib.* 2. *cap.* 21. *num.* 7. & apud Bossium

sium *in pract.crim.tit.de bonorum publicatione*, *n.45. pag.* 283. *col.* 3. Sed quicquid sit de rescindendis alienationibus, quæ sunt factæ ante alia delicta, & rationabiliter præsumuntur esse factæ in fraudem fisci ex intentione patrandi posteà, & consummandi delictum, & non videtur id posse contingere in casu hæresis, vt asserit Suar. *locis citatis*: quia illius consummatio in ordine ad confiscationem bonorum, & ad rescindendas alienationes, est ipsa manifestatio, & declaratio interni cõsensus: & ideò eo ipso, quòd Iudex sufficienter cognoscit, quòd Hæreticus declarauit exteriùs suam hæresim; iustè potest ex ipsa die, & ex ipso puncto declarationis dispositiones omnes rescindere, non ex præsumptione, quòd sint factæ in fraudem, sed ex certa notitia, quòd sint factæ indebitè, & postquàm bona erant iam fisco affecta, & obligata per ipsammet declarationem externam internæ hæresis. Et contrà, eo ipso quòd Iudex non habet notitiam talis declarationis, & hæc reuerà nulla fuit: quia hæresis sola mente, & solùm interiùs fuit retenta, ex nulla præsumptione potest rescindere dispositiones, etiamsi ponantur reuerà esse factæ ex intentione manifestandi posteà hæresim, & vitandi confiscationem, vel occupationem bonorum faciendam à fisco: quia, quandiu hæresis manet interiùs, nullo modo incurritur confiscatio; neque fiscus ius vllum acquirit in bona talis Hæretici: & ideò neque dispositiones interim factæ possunt inualidari, aut rescindi ex quacunque intentione sint factæ. Vnde & in aliis delictis ad rescindendas dispositiones, tanquàm factas in fraudem fisci, omninò requiritur, vt saltem voluntas patrandi delictum sit manifestata sufficienter exteriùs, vt notat Suar. *disp.* 22. *sect.* 1. *n.* 8. *cit.* vel saltem, vt certò sciatur tunc adfuisse causa, ex qua posteà fuit patratum; & ipsa dispositio, & alienatio tam importunè, & sine ratione appareat fuisse facta, vt ipsamet declaret ex se, quòd fuerit facta ex intentione delicti patrandi, vt retulimus ex Bartolo, & aliis apud Sanchez, & apud Bossium; & alioqui si intentio patrandi quodcunque delictum sit purè interna, & nullo modo sit declarata exteriùs, & dispositio, vel alienatio bonorum tam aptè simuletur ex aliis causis, vt non generet suspicionem intentionis delicti; neque illam significet, aut declaret exteriùs; certum est, quòd talis dispositio, & alienatio non potest rescindi, vt subdit Boss. *loco citato*, ex Imula, Romano, & aliis: vt, verbi gratia, si res fuit vendita iusto pretio, illúdque non fuit occultatum; sed mutuò datum amico, aut consanguineo, vel in dotem puellæ, &c. verè enim in tali casu neque etiam potest dici, quòd sit facta in fraudem fisci, vt etiam notat Sanchez *lib.2.cap.*21 .*n.*5. ex communi sententia, cùm sic disponens, & alienans vsus sit iure suo, neque violauerit vllum ius fisci, aut vllam iniuriam illi fecerit, quandiu intentionem delicti sola mente retinuit: & ideò pro tali tempore non debet puniri, nec confiscatio est retrotrahenda ad tale tempus. Et à fortiori idem est in crimine hæresis, si Hæreticus purè internus bona sua alienet, & alienationem aptè simulet à se fieri ex aliis causis, & ideò nec etiam per alienationem bonorum prodat exteriùs suam hæresim.

12. *Quæ bona sint confiscanda, vtrùm illa tantùm, quæ possidebantur tẽpore incursæ hæresis; an verò etiam illa, quæ posteà sunt acquisita.*

Circa hoc idem, quòd pœna confiscationis sit lata à iure, & ipso facto incurratur ab Hæretico, & ipsa die, ipsóque puncto incurratur, quo suam hæresim exteriùs prodit, occurrit hæc alia difficultas: quia hinc apertè sequitur, quòd ea tantùm bona cadere debeant sub confiscationem, quæ possidebantur ab Hæretico, cùm primùm est lapsus in hæresim; non autem alia, quæ posteà sunt acquisita; siue hæresi adhuc durante, & non retractata; siue non ampliùs durante, sed iam retractata; & per consequens, quòd posteà secuta sententia declaratoria criminis in executionem confiscationis, & pœnæ ex tunc incursæ, non possint pro fisco occupari omnia bona, quæ fortè tunc possidentur ab homine hæretico; sed solùm illa, quæ possidebantur, quando est lapsus in hæresim; & in quæ sola tunc potuit cadere sententia iuris, & confiscatio.

13. *Quæ possidentur, quando incurritur hæresis, omninò sunt confiscãda.*

Sed missis iis, quæ de hac re fusè disputat Suar. *disp.*22.*de fide*, *sect.* 1.*n.*9.*&* *seqq.* certum est primò, quòd ea bona cadunt sub confiscationem, quæ possidentur ab Hæretico tempore lapsus in hæresim: hoc enim demonstrat ratio allata, & expresse habetur L. *Eius*, *qui apud hostes ff.de testam.*§.1. vbi de illo, cui aqua, & igni sit interdictum, dicitur, quòd bona sint publicanda, quæ tunc habuit, cùm damnaretur; quæ tamen sunt tantùm illa, quæ habuit, quando crimen commisit: siquidem tunc est damnatus à lege, & interdictus aqua, & igni. Et clariùs idem habetur *l.1.ff.de pœnis*, vbi statuitur generaliter, in imponendis pœnis attendi debere tempus delicti; non autem tempus sententiæ; & vnumquenque eam tantùm pœnam sustinere debere, quam sustinuisset, si sententia fuisset lata, quando primò deliquit: quia, nimirum, sententia Iudicis, quæ posteà sequitur, non infert pœnam confiscationis; sed declarat, illatam fuisse à iure; neque inducit aliquid ex se; sed solùm exequitur, quod priùs iam erat inductum per legem, vt benè explicat Sanchez *lib.*2. *in Decal.cap.*14 *n.*10. & *cap.*22.*n.*27. & apud ipsum Bursattus *cons.* 289. *n.* 10. *vol.* 3. & plures alij apud Suar. *n.9.cit.* Et ad hoc facit etiam regula iuris *L. In delictis.*§. *Si damnum.ff.de noxal.action.* quod qualitas iuncta verbo debeat maximè intelligi secundùm tempus verbi: sic enim, dum lex confiscat, vel fisco addicit bona Hæretici, de illius bonis debet intelligi, quæ sunt Hæretici, quando confiscat, id est, quando primùm committit in legem, & in hæresim externam incidit.

14. *Et quæ possidentur toto tempore, quo perseueratur in hæresi.*

Secundò, certum videtur, quòd sub eandem confiscationem cadant etiam illa, quæ sunt acquisita post lapsum, & toto tempore, quo hæresis perdurauit; & non est verè, & ex animo retractata. Ita Sanchez *cap.*14.*n.*10.*cit.* & apud illum Bursati.*cons.*14. *n.*18. & *cons.*41.*n.*4.*vol.*1. & *cons.*289.*n.*10.*vol.*3. & aliqui alij, & Suar.*disp.*21.*sect.*1.*n.*14 & Bonac. *de contract. disput.* 3. *quæst.* 8. *puncto vlt.*§.3.*n.*2. *vers. Hinc sequitur*, *tom.*2. *pag.*586. & omnes communiter, præter vnum, aut alterum apud eundem Suar. *n.*9. qui asseruerunt, ea tantùm debere, ac posse cadere sub confiscationem, quæ tunc possidentur, quando primùm committitur crimen; non autem alia, quæ posteà acquiruntur. Sed contrà est: quia in crimine hæresis id non potest habere locum, cùm in ordine ad transgressionem præcepti fidei, & ad punitionem Ecclesiæ, non consummetur in solo actu primi consensus contra fidem, vt accidit, verbi gratia, in occisione Principis, aut alio crimine læsæ maiestatis humanæ; sed continuetur toto tempore, quo ille actus non retractatur, & voluntariè perseueratur in statu illius: nam præceptum fidei, quatenus est, & includit quid negatiuum; non solùm prohibet, ne vnquam fidei repugnemus, aut actualiter illi dissentiamus: sed etiam ne persistamos, aut perseueremos in tali dissensu, si fortè aliquando in illum labamur, vt patet ex dictis *suprà*, *disp.*6.*n.*2. ac proinde semper transgredimur actualiter præceptum fidei, & semper actualiter meremur puniri per legem, dum venit in mentem de redeundo ad fidem, & de noo persistendo in infidelitate; & tamen adhuc

huc persistimus, & non redimus. Vnde etiam lex semper, & continuò damnat, & ponit huiusmodi transgressionem, & contra illam cootinuò loquitur, & disponit quasi de nouo, L. *Arrian. C. de Hæret.* dum absolutè confiscat bona Hæretici; nec distinguit inter Hæreticum actualem, & inter habitualem: ac proinde sub pœnam confiscationis necessariò cadunt non solùm illa, quæ Hæreticus habuit, quando primò est lapsus in hæresim; sed etiam alia, quæ acquisiuit toto tempore, quo in illa permansit, ac perdurauit. Et quamuis fortasse non semper, & continuò in mentem veniat actualiter de redeundo ad fidem, & de non persistendo in hæresi; & ideò non semper, & continuò peccetur actualiter contra præceptum negatiuum fidei; satis est tamen, si veniat sæpiùs, & peccetur sæpiùs; & semper ratione posterioris, & vltimi lapsus, veniunt confiscanda omnia bona ante illum possessa; & Ecclesia rectè præsumit fuisse peccatum vsque ad tempus retractationis, & conuersionis, de qua illi constet legitimè, & iuridicè; ac proinde rectè confiscat omnia bona possessa, & habita, non solùm tempore primi lapsus; sed etiam in toto tempore, quo lapsus perseuerauit: cùm præsertim non sit improbabile, quòd hæresis, quemadmodum vitiat dominium bonorum, quæ inuenit, eáque fisco obligat, & addicit, cùm primò aduenit; ita & vitiet dominium bonorum, quæ inueniunt ipsam, & acquiruntur de nouo, dum ipsa perdurat, vt notat Suar. *n.* 14. *cit.* & non est dubium, quòd per legem hoc potuit fieri. Et quòd sit factum, videtur probari: quia confiscatio bonorum Hæretici ex se ipsa importat confiscationem bonorum, quæ sunt Hæretici, quandiu ipse est, & appellatur Hæreticus, id est, pro toto tempore, quo perseuerat in hæresi.

55. *Et vsque ad sententiā declaratoriam criminis.*

Tertiò, probabilissimum est, quòd etiam illa veniant confiscanda, quæ sunt acquisita post secretam, & priuatam resipiscentiam ab hæresi, & absolutè ante sententiam illius declaratoriam, & ante legitimam retractationem in foro Ecclesiæ. Ita Simanchas *tit.* 9. *n.* 61. Azor. *part.* 1. *lib.* 5. *cap.* 7. *quæst.* 8. Vasq. *part.* 2. *disput.* 169. *n.* 8. *pag.* 137. *col.* 2. Suar. *disp.* 22. *sect.* 1. *cit. n.* 15. Ita Clarus *lib.* 5. §. *Hæresis. n.* 19. & §. *vlt. quæst.* 78. *n.* 22. & alij communiter: nam L. *Eius, qui apud hostes.* §. 1. *ff. de testam.* dicitur, quòd, *si cui aqua, & igni sit interdictum, bona illa sunt publicanda, quæ tunc habuit, cùm damnaretur.* id est, cùm aqua, & igni illi interdiceretur. Et quamuis id possit intelligi de damnatione facta à iure in eodem puncto patrationis delicti, vt *suprà* diximus; non tamen desunt, qui id intelligant de damnatione facta ab homine per sententiam declaratoriam, vt notat Suar. *n.* 21.

Et pro eodem facit ex iure canonico etiam cap. *Cùm secundum leges. de Hæret. in* 6. vbi executio confiscationis, & occupatio bonorum dicitur esse facienda, quando iam est promulgata sententia super crimine hæresis. Et quamuis similiter neque etiam hoc capitulo clariùs explicetur, quæ bona sint occupanda post promulgatam sententiam; & vtrùm omnia, quæ possidentur, cùm promulgatur; an verò solùm illa, quæ possidebantur, quando hæresis, & confiscatio per ipsam legem fuit incursa: satis tamen id explicatur per communem consuetudinem, & stylum fori, qui communiter habet, vt omnia occupentur, quæ possidentur tempore sententiæ: quia, nimirum, toto illo tempore præsumitur hæresis perdurasse, eóque toto promeruisse confiscationem, & punitionem legis; & quousque tandem in foro Ecclesiæ appareat cessatio criminis, & vera resipiscentia, & absolutio, & reconciliatio cum Ecclesia, contraria ratione semper præsumitur perseuerantia in crimine, iuxta communem regulam, quòd *semel malus, semper præsumitur malus*, cap. *Semel. de reg. iur. in* 6. quousque, scilicet, non constet oppositum, vt in hoc ipso casu de homine hæretico notat Felin. *in cap. Scribam. de præsumpt. n.* 3. *in fine*, & ex illo Suar. *sect.* 1. *cit. n.* 15. qui etiam rectè subdit, non posse Ecclesiam magni facere in tali homine actus aliquos resipiscentiæ, & pœnitentiæ factos fortasse priuatim, & solùm, vt sic dicam, in foro Dei: quia semper potest timere, ne sint ficti, & simulati ob metum pœnæ; non autem ex animo, & ex vera detestatione delicti: & ideò iure optimo requiruntur certæ solennitates, & probationes, etiam in foro ipsius Ecclesiæ, & sine illis iure confiscantur bona possessa vsque ad tempus sententiæ promulgatæ: si autem reuerà huiusmodi præsumptiones Ecclesiæ de perseuerantia in hæresi non subsisterent, & qui in illam esset lapsus verè, & ex animo resipuisset ante sententiam promulgatam, licitè posset in conscientia non admittere confiscationem, nisi pro vero tempore perseuerantiæ in hæresi, & vsque ad tempus veræ resipiscentiæ, vt vult Sanchez *lib.* 2. *cap.* 24. *cit. n.* 10. & *cap.* 22. *n.* 34. & aliqui alij apud ipsum; & putat probabile etiam Suar. *sect.* 1. *n.* 15. *cit.* Illud tamen non est admittendum in hac materia, quod tenent Ioan. And. *in cap. Cùm secundum leges. n.* 2. *de Hæret. in* 6. Archidiac. Ioan. de Lignano, & aliqui alij Canonistæ *ibidem*, & apud Sanchez *lib.* 2. *cap.* 12. *cit. n.* 12. confiscationem, scilicet, quorumcunque bonorum non esse faciendam, nisi in casu perseuerantiæ, & obstinationis in hæresi: & si contingat, vt Hæreticus quandocunque resipiscat, non esse vlteriùs procedendum ad publicanda illius bona, etiam pro tempore incursæ hæresis, & perseuerationis, & obstinationis in illa habitæ. Contrà enim est: quia, si resipiscat post latam sententiam, & post factam confiscationem, non nisi ex benignitate Ecclesiæ possunt illi restitui bona, vt etiam *suprà* diximus *disputat. præcedente, n.* 18. de priuatione beneficiorum, & dignitatum: & si resipiscat ante sententiam, & ante crimen delatum ad Iudicem, licitè potest bona omnia retinere, cùm illorum possessionem nondum amiserit: & si crimen deferatur post huiusmodi resipiscentiam, mitiùs potest cum illo agi, vt etiam *ibi* diximus *n.* 17 de priuatione beneficiorum, & absolutè non est, quòd primus lapsus in hæresim non meruerit pœnam, eáque non possit, & non debeat ex iustitia publica illi inferri, quicquid sit de subsecuta, vel non subsecuta resipiscentia.

56. *Vel saltem vsque ad tēpus vera resipiscentia.*

57. *Non autem quæ acquirūtur de nouo post sententiā, & post factā confiscationē priorum bonorum.*

Quartò, certissimum est, quòd non sunt confiscanda, quæ sunt acquisita post sententiam, & post obtentam absolutionem. Ita Suar. *sect.* 1. *n.* 53. & apud illum omnes communiter: nam L. *Si mandauero.* 2. §. *Is cuius. ff. mandati.* expresè dicitur, quòd is, cui bona sunt publicata, potest mandare alicui, vt illa emat; & si emerit, vtilis est mandati actio: quia publicatis bonis, quod posteà acquiritur, non sequitur fiscum: & cap. *Felicis. vers. Verùm, cùm talis. de pœnis, in* 6. de iis, qui hostiliter fuerint insecuti Cardinales, dicitur, quòd si gratiam reconciliationis, & absolutionis obtinuerint, non est illis neganda repetitio eorum bonorum, quæ postmodum acquisierint. Et ratio est: quia crimina, quæ ipso iure inducunt confiscationem bonorum, qualis est hæresis, non propterea inducunt etiam inhabilitatem ad aliquid acquirendum in posterum, post factam confiscationem; & ideò licitè, & validè, qui sic est punitus, potest alia acquirere, & de illis perfectè disponere, siue per contractus, siue per vltimas voluntates. Vnde non est admittendum, quod dicunt

aliqui

aliqui ex Iuristis apud Suar. *disp.22.sect.1.n.10.* quòd bona eorum, qui ex delicto sunt passi confiscationem, etiam acquisita de nouo, & post illam, semper manent fisco addicta, & obligata pro casu mortis; & saltem quoad hoc, vt non possint de illis testari; sed necessariò debeat in illis succedere fiscus. Contrà enim est ex eodem Suar. *n.14.* quia nullum est ius, quod huiusmodi reos simpliciter faciat intestabiles de iis bonis, quæ iustè acquirunt post factam confiscationem, vt etiam docet Antonius Gomez *tom. 3. var.cap.vlt.* & alij apud ipsum.

18. *Et de illis liberè, & licitè possunt disponere, & testari.*

Neque facit in contrarium id, quod habetur L. *Deportati.C. de bonis proscriptorum.* quòd deportatus non possit habere hæredem in acquisitis post deportationem; & quòd in morte etiam illa veniant publicanda: quia enim deportatio apud Romanos fuit inducta loco mortis, & loco pœnæ capitalis; & deportati reputabantur quasi mortui, meritò potuit secum afferre priuationem eorum omnium, quæ essent de iure ciuili; & ea solùm iis relinquere, quæ essent de iure naturæ: & deportatis meritò potuit induci amissio ciuitatis, familiæ, patriæ potestatis, connubij, & testamenti, vt notat Azor. *part.2.lib.2. cap.20. quæst.1.* & nos indicauimus *lib.1.de humanis actionibus, disp.17.n.11.* A quibus tamen non licet argumentari ad alios reos, qui forte ex crimine solùm sunt passi confiscationem bonorum, & posteà sunt absoluti, & rehabilitati ad alia, vt certe sunt Hæretici, postquam ab Ecclesia sunt absoluti, eique reconciliati, vt subdit Suar. *n.15. in fine.* si qui tamen etiam ex his essent damnati ad mortem, & ad vltimum supplicium, vt fit cum iis, qui sunt impœnitentes, aut relapsi; meritò illis publicarentur omnia bona, nec sinerentur de vllis testari: siquidem nulla essent, quæ ob relapsum, & ob finalem impœnitentiam non essent addicta, & obligata fisco. Magis verò in specie, quæ bona cadere debeant sub confiscationem; & quæ iustè, & licitè non possint apprehendi, & vsurpari à fisco post secutam sententiam, magis videtur spectare ad forum exterius, quàm ad conscientiam. Videri potest Simanchas *de cath.instit.tit.9.ferè per totum.* Iulius Clarus *lib.5.§. vlt.quæst.79.* Farinac. *de hæresi, quæst.190.* Anton. Gomez *lib.3. var.cap.14.* Vasq. *part.2.disput.169.* & in *Opusculo de testam.cap.9.§.4.dub.1.2. & 3.pag.547.* Suar. *disput.22.de fide, sect.5.* Sanchez *lib.2.in Decal. cap.14.& §.99.* Azor *part.1 lib.5.cap.7.quæst.8.* & alij.

19. *Quæ regulæ sint seruandæ pro dignoscendis iis bonis, quæ sunt confiscanda.*

Communes regulæ, ex quibus possunt expendi casus particulares, hæ sunt præcipuæ. Primò, siue iura, quæ in pœnam delicti statuunt confiscatinnem bonorum, loquantur indefinitè de bonis, & sine signo vniuersalitatis, & distributiuo; siue signanter adhibeant huiusmodi signum, & expresè loquantur vniuersaliter de omnibus bonis; semper debent intelligi loqui vniuersaliter, & de omnibus; & ideò tam bona immobilia, quàm mobilia, & se mouentia, & iura, & actiones censeri debent affecta fisco. Et ratio est: quia in sermone doctrinali, qualis est sermo legis, propositio indefinita æquiualet vniuersali, & alioqui dispositio legis maneret inefficax, & nollum posset habere effectum, si maneret incerta; & non esset maior ratio, quare intelligeretur potiùs de his bonis, quàm de illis.

Secundò, benè est aduertendum, quòd bona sint Hæretici, aut delinquentis, quando committit crimen, vel saltem post crimen commissum, & ante latam sententiam, vt *suprà* diximus: & ita debent esse illius, & sub illius dominio, vt liberè possit per testamentum de illis disponere, eáque transmittere ad quoscunque etiam extraneos.

20. Atque ex hoc, quòd bona sint Hæretici, quando incurrit confiscationem, potest intelligi, quòd si donauit causa mortis, vel sub conditione in futurum pendente, & postea in hæresim incidit, res donatæ sunt confiscandæ: quia dominium non est translatum, & ex confiscatione interim superueniente impeditur, ne ampliùs transferatur, etiam morte secuta, aut conditione impleta, vt ex Simancha, & Farinac. notat Suar. *sect.5.cit.n.1.* Et talis est etiam donatio inter coniuges, quæ non confirmatur, nisi morte donantis, vt idem subdit *n.8.* Et si Hæreticus de aliquibus bonis solùm sit vsufructuarius, solus vsusfructus est confiscandus, non autem proprietas, & dominium directum. Et si hoc ipsum ius vtendi, aut fruendi sit restrictum ad solam personam Hæretici, neque possit ab illo transferri in alios, vt, verbi gratia, si ipsi soli sit concessum ius habitandi in hac domo, vel faciendi per se ipsum hoc, aut illud, electa, scilicet, specialiter ipsius opera, & industria, neque etiam hic vsus, aut vsusfructus est confiscandus, vt subdit Suar. *n.5.*

Res alteri donata sub conditione in futurum pendente, vel inter coniuges, aut causa mortis, sunt confiscanda.

21. *Vsusfructus quomodo sit confiscandus.*

Et si huiusmodi Hæreticus habeat beneficium, aut pensionem ecclesiasticam, solùm debent confiscari fructus iam percepti, aut decursi; non autem ipsum beneficium, aut pensio; sed illud iterum est conferendum alicui alteri; & hæc

22. *Beneficia, & pensiones ecclesiastica.*

censebitur esse extincta in fauorem beneficiarij, ex Gigante *de pensionibus, quæst.52.n.4. & quæst.92.n.7.* & Suar. *sect.5.n.6.* Et si habeat patriam potestatem in filios, & ratione illius habeat ius in bona illorum, profectitia, aut aduentitia; non potest hoc ius confiscari, sed consolidatur cum dominio, & iure filij,

23. *Bona filiorum non confiscantur per hæresim patris.*

amittente ipso patre patriam potestatem, & ratione illius omne ius, quod habebat in bona filij, vt notat Suar. *n.9.* Et contrà, quia patria potestas etiam dissoluitur per hæresim filij, §. *Cum autem. Instit. Quib. mod. ius patria potest. amitt.* non solùm confiscantur huiusmodi bona quoad dominium filij, sub quo propriè sunt, sed etiam quoad vsumfructum, aut ius patris, quod fundatur in patria potestate, & sine illa stare non potest. Et plura alia his similia possunt videri apud Suar. *sect.5.cit.* & apud alios. Et si quæ bona ex speciali aliqua ratione non possint transire ad fiscum; ita per crimen hæresis amittentur hæretico, vt tamen non debeant dici esse propriè confiscata, cùm ad fiscum non transeant; sed vel ex se ipsis di-

24. *Serui hominis hæretici non confiscantur.*

ci debeant extingui, & cessare illorum iura, vel ex quadam necessitate transire ad alios legitimos successores. Et hoc modo, quia serui hominis hæretici, si dominum sacrilegum euitantes ad Ecclesiam catholicam fideliore seruitio transeant; eo ipso sunt extra noxam vt dicitur L. *Manichæos* §. *fin.C.de Hæret.* id est, liberi euadunt, & sunt, vt exponit *ibi* Glossa *ver. Extra noxam.* Et qui lapsis manifestè in hæresim, quocunque modo tenentur debito fidelitatis, aut obsequij, eo ipso sunt absoluti ab omni debito, cap. *Absolutos.extr.de Hæret.* Nec transeunt huiusmodi serui ad fiscum; sed manent omninò liberi; & eorum seruitus omninò extinguitur, & finitur, vt notat Suar. *disp.22. sect.5.n.6.* & apud illum Molin. *de iust.disp.40.* & Sanchez *lib.2.cap.24.à n.9.*

25. *Ius patronatus non confiscatur.*

Et quia ius patronatus hominis hæretici ex consuetudine communiter recepta in fauorem Ecclesiæ, ex se ipso extinguitur, & beneficia euadunt libera, ex Farinac. *de hæresi, quæst.190.citata n.24.* & Suar. *n.6. cit.* hinc est similiter, vt non dicatur propriè confiscari, cùm ad fiscum nnn transeat.

26. *Cui fisco sunt applicanda bona Hæreticorum.*

Quòd si quæras de iis ipsis bonis, quæ confiscantur pro crimine hæresis, cui fisco sint applicanda; & vtrùm sint occupanda à fisco Principis laïci, cuius ditioni fortè subduntur, an verò fisco Ecclesiæ; sub distinctione respondet Innocentius III. *cap. Vergentis. de Hæret.* Nam in terris subiectis temporali iu-

risdictioni

risdictioni Ecclesiæ, sunt applicanda fisco Ecclesiæ; & in aliis confiscatio est facienda per potestates, & Principes sæculares; & hi, si fuerint negligentes, sunt compellendi per censuras. Et hoc idem ferè habetur cap. *Excommunicamus*. 1. § *Damnati.eod.* vbi dicitur, quòd si fuerint laïci, confiscatio est facienda per laïcos: si verò fuerint Clerici, bona sunt applicanda Ecclesiis, à qoibus stipendia acceperunt: & si huiusmodi Ecclesiæ sint plures, bona sunt inter ipsas diuidenda pro rata, vt notat *ibi* Glossa *ver. Stipendia* ex cap. *Relatum. 2 de testam.* Sed ex Ioan. Andrea, & Innocentio *in cap. Cùm secundum. de Haret. in 6.* & Syluest. *verb. Haresis, 2. quaest. 12. n. 14.* per Constitutiones pontificias debent fieri tres partes; & vna debet esse Romanæ Curiæ pro tuitione officij; & altera Iudicis sæcularis; & tertia Officialium, id est, Inquisitorum, aut ministrorum, non autem Episcopi, siue contra Hæreticos inquirat per se, siue simul cum Inquisitore: siquidem ipsi debeot sufficere bona suæ Ecclesiæ, quæ ad hoc sunt deputata, vt habetur in Extrauag. Benedicti XI. *Ex eo.* & notat Ioannes Andreas *in cap. Statuta. eodem titulo.* Sed prætereà ea Felino *in cap. Irrefragabili. §. Caterùm. n. 5. in fine, de offic. Ordin.* & apud Iul. Clarum *lib. 5. §. Haresis. vers. Item, bona condemnatorum.* per alias Extrauagantes pontificias id est sublatum; & bona Hæreticorum sunt diuidenda æquis portionibus inter Romanam Ecclesiam, Episcopum, & Inquisitorem. Et ea Couar. *lib. 1. var. cap. 9. n. 12.* neque id seruatur in praxi, saltem in Hispania; sed bona omnia Hæreticorum, tam mobilia, quàm immobilia, etiam Clericorum, & habentium beneficia ecclesiastica, applicantur fisco regio, & ex eodem Claro *ibidem* in Ducatu Mediolanensi diuiduntur æquis portionibus inter fiscum Ducalem, Episcopum, & Inquisitorem, & tota liquidatio bonorum Hæretici fit per procuratores Fisci regij. Et sic debere fieri declarauit ibi Senatus conseotiente Inquisitore de anno 1559. Quare, cùm in diuersis locis diuersæ sint quoad hoc inductæ consuetudines, licitè possunt illæ seruari, vt notat Couar. *loco cit.* Pegna *in Directorio Inquisitorum, pag. 3. com. 15.* Farinac. *de haresi, quaest. 190. n. 154. & seqq.* Suar. *disp. 22. de fide, sect. 1. num. 16.*

27. *Non potest fiscus illa occupare, nisi post sententiã declaratoriam criminis.*

Siue autem huiusmodi bona sint applicanda fisco Ecclesiæ, siue fisco Principis laïci, aut cuiuscunque; certum est, quòd ab illo non sunt capienda, aut occupanda, nisi post sententiam declaratoriam criminis: & hæc omninò est expectanda, non modò, vt fiscus, & potestas publica possit per vim illa auferre; sed etiam, vt ipse Hæreticus, siue occultus per accidens, siue notorius, teneatur in conscientia illis se spoliare, & fisco tradere. Ea Canonistis ita Nauar. *in Man. cap. 23. n. 66.* Pegna *in Directorium, part. 3. comm. 158.* Farinac. *de haresi. quaest. 190. n. 23.* Couar. *in 4. Decretal. part. 2. cap. 6. §. 8. n. 10.* Anton. Gomez *tom. 3. var. cap. vlt. n. 3.* Bonac. *de contract. disp. 3. quaest. 8. puncto vltimo, §. 3. n. 1. in fine pag. 586. tom. 2.* Et ex Theologis Caiet. *2. 2. quaest. 62. art. 3. in fine, & in Summa verb. Pœna.* Victoria *relect. 1. de Indis, n. 8.* Sot. *lib. 1. de iust. quaest. 6. art. 6. post 4. conclusionem.* Ioan. Medina *de restit. quaest. 1. §. Post rerum dominium. vers. Ad propositum igitur redeundo.* Saytus *lib. 3. Clauis regia, cap. 9. n. 30.* Molina *de iust. tom. 1. disp. 65. vers. Contrariam sententiam.* Valen. *1. 2. disp. 7. quaest. 5. puncto 6. vers. Ex quo deinde.* & *2. 2. disp. 1. quaest. 12. puncto 2. ad finem.* Henriq. *lib. 13. de excommunicat. cap. 56. n. 2. versus finem.* Less. *lib. 2. cap. 29. n. 30* Vasq. *part. 2. disp. 170. c. 3.* Azor. *part. 1. lib. 5. cap. 7. quaest. 1. & 3.* & *lib. 8. cap. 12. quaest. 3.* Suar. *disp. 22. n. 7. & seqq.* & plures alij apud ipsum.

Et quòd fiscus ante sententiam non possit huiusmodi bona per vim occupare, expressè habetur cap. *Cùm secundum leges. de Haret.* Et iure optimo sic fuit decretum, vt fraudes certiùs vitarentur, & Reipublicæ, & ipsis reis certiùs satisfieret, dum ad pœnæ executionem non veniretur, nisi crimine plenè probato, & iuridice declarato. Idque sic est seruandum, non modò quando hæresis est occulta per accidens; & indiget probatione; sed etiam, quando est ex se publica, & notoria, quicquid in contrarium dicat Adr. *quodlib. 6. artic. 1 littera I.* & Syluest. *verb. Haresis, quaest. 8. & verb. Assassinus quaest. 5.* & aliqui alij apud Suar. *sect. 2. cit. n. 2.* & apud Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 22 n. 14.* qui contendunt, non esse opus sententia declaratoria, quando hæresis ex se est notoria; sed illam solùm requiri, ad hoc vt delictum fiat omnibus notum, & vt vitentur occasiones faciendi iniustitias. Quæ tamen ratio omninò cessat, quando hæresis est ex se publica, & notoria. Contra quod tamen sufficienter facit cap. cit. *Cùm secundùm leges.* quod absolutè, & in omni casu ad executionem confiscationis requirit notorietatem iuris, & per sententiam, vtpote longè maiorem, & certiorem, & tutiorem, quàm sit quæuis notorietas facti. Vnde, quamuis certissimum sit, quòd euidentia patrati sceleris non indiget clamore accusatoris, cap. *Euidentia. de accusat.* punitio tamen, & executio punitionis omninò indiget sententia Iudicis; non quidem, vt per illam constet de crimine, si ex se est euidens; sed vt pœna vniuersaliter statuta per legem, applicetur particulariter per ipsum Iudicem, tanquàm per causam particularem huic, aut illi reo particulari; idque fiat, vt iuris est, audito ipso reo, eiúsque defensionibus benè expensis, vt notat *ibi* Glossa *ver. Non indiget.* & Mol. *de iust. tom. 1. disput. 95. in responsione ad 2. principale,* & Vasq. *1. 2. disp. 170. cap. 4. n. 14.* & Bonac. *de contract. disput. 3. quaest. 8. puncto vlt. §. 3. n. 1. in fine,* & alij plures apud Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 22. cit. num. 15.*

28. *Etiamsi hæresis sit aliorquin ex se notoria.*

Idque est verum, vt idem subdit *n. 16* etiamsi reus ponatur esse confessus suum crimen in iudicio, quicquid in contrarium pro hoc casu confessi criminis velit Azor. *part. 1. lib. 5. cap. 7. quaest. 3. circa medium:* quia, scilicet, nullum ius acquirit fiscus de proximo in bona delinquentis, nisi per sententiam, eámque firmam, vel confirmatam per rem iudicatam, & omninò vltimam; non autem appellabilem, & reuocabilem, seu impedibilem per appellationem, & per oppositam sententiam alterius Iudicis superioris, vt notant Doctores communiter: & ideò si sententia aliquo modo impediatur, vel ab ipso reo veritatem negante, vel à teste eam non deponente, nihil proptereà restituendum est fisco, vt ex Nauar. Sylu. & aliis notauimus *lib. 5. de legib. disp. 41.* & videre est apud Sanchez *cap. 22. cit. n. 21. & 22.* & apud Vasq. *1. 2. disp. 175. cap. 20.* Et idem est, si reus iustè damnatus per primam sententiam, ab illa appellet, & per depositionem falsorum testium faciat eam reuocari ab alio Iudice superiore: fisco enim similiter nihil tenetur restituere; quia prima sententia nondum tribuerat illi ius, & per appellationem fuit suspensus omnis eius effectus, & per subsequentem sententiam alterius Iudicis prima illa in totum est reuocata, perinde ac si neque etiam fuisset vnquam lata, vt subdit Sanchez *n. 23.* & *cap. 21. n. 36.* & fusiùs explicat *lib. 10. de matr. disp. 8. n. 14.* Et consequenter, neque etiam potest fiscus per occultam compensationem bona accipere, quæ alioqui fuissent confiscanda, si veritas non fuisset indebitè occultata, vel prima sententia iustè lata non fuisset reuocata per indebitam appellationem: nam, quamuis Mol. *tom. 1.*

29. *Qui dolis, & mẽdaciis veritatem occultat, & impedit sententiam, & confiscationem; nõ tenetur restituere aliquid fisco.*

de

de iustitia, disp. 95. §. Duo sunt hoc loco. id affirmet esse licitum fisco, si fortè sciat, huiusmodi occultationem, aut appellationem indebitam. Id tamen non esse admittendum ex eo probat Sanchez *cap. 22. cit. n. 24.* quia compensatio ex communi sententia nunquam est licita, nisi quando debitum est omninò certum, & luce ipsa meridiana clarius; quod tamen in casu præsente esse non potest, cùm plures, & graues Authores omninò negent deberi aliquid fisco, nisi post sententiam, eámque firmatam per rem iudicatam, & non suspectam per appellationem, aut reuocatam per potestatem superiorem, vt diximus. Et in hac re diuersa est ratio de eo, qui dolis, & mendaciis impedit aliquem, ne consequatur, verbi gratia, hæreditatem, aut legatum ab eo, qui alioqui volebat in eius fauorem testari, aut legare; vel de eo, qui similiter iustè conuentus in iudicio pro rescindendo aliquo contractu, aut pro restituenda re aliena, mendaciis, & dolis impediret actorem, ne consequeretur ius suum: vt enim benè explicat Vasq. 1. 2. *disp. 175. c. 2.* & Sanc. *lib. 2. in Decal. lib. 22. n. 25.* in his, & similibus casibus mendacia, & doli semper sunt contra iustitiam commutatiuam, & contra ius alicuius priuati, quod habet, verbi gratia, vt voluntas eius, qui vult testari, aut disponere in eius fauorem, relinquatur libera, & non circumueniatur dolosè, aut decipiatur in eius damnum, & vt vnusquisque sinatur in iudicio probare ius suum; cùm tamen in casu præsenti de occultando delicto, & de impedienda, vel suspendenda, aut reuocanda sententia, & per consequens de impedienda confiscatione, mendacia, & doli solùm sint contra iustitiam legalem, & publicã, ex qua sola procedit Iudex ad inquirenda, & punienda delicta; nõ autem sint contra iustitiam commutatiuam, & contra ius priuatum ipsius Iudicis, aut fisci Principis, quod nullũ est, aut potest esse, nisi post sententiam, & post vltimam applicationem bonorum ipsi factam ex legis præscripto: & ad summũ, qui sic impedit validitatem sententiæ, solùm tenetur ad expensas litis, quas fortè facit ipse actor, cùm illarum verè sit illi causa contra iustitiam commutatiuam, vt notat Sanchez *cap. 22. citat. num. 24.*

Et hinc vlteriùs illud etiam sequitur, quòd si fiscus ante sententiam de facto caperet bona Hæretici alioqui notorij, non solùm peccaret in modo illa accipiendi; sed etiam in substantia rei acceptæ; & omninò caperet per iniuriam, & teneretur restituere illa Hæretico vsque ad sententiã; & ante illam solùm posset adhibere custodiam huiusmodi bonis, ne furtim diriperentur, aut aliter distraherentur in fraudem, & in præiudicium fisci, vt notat Suarius *num. 7. cit. in fine.* & plures alij apud Sanchez *cap. 22. cit. num. 17. & 18.*

50\. *Neque Hæreticus ex se tenetur illa offerre, & tradere fisco etiã post sententiã; sed satis est, si patiatur ea sibi auferri à Iudice, eique non resistat.*

Quòd verò ante sententiam huiusmodi declaratoriam, neque etiam teneatur Hæreticus in conscientia bonis suis se spoliare, eáque fisco tradere, probatur ex eo: quia nihil tale illi præcipitur in iure positiuo: & ex iure naturæ, etiam post sententiam satis habet, si patiatur bona sibi auferri à Iudice, eique non resistat: non autem tenetur sponte sua illi offerre. vt bene notat Couar. *in 4. Decretal. part. 2. cap. 6. §. 8. n. 10. coroll. 2.* Simanc. *de cathol. instit. tit. 9. n. 184. & 209.* Molin. *de iust. tom. 1. disput. 66. vers. Addit optimè.* & *disp. 95. vers. Ad secundum principale.* Azor. *part. 1. lib. 5. cap. 8. quæst. 4.* & *lib. 8. cap. 12. quæst. 4.* Bonac. *de contract. disp. 3. quæst. 8. puncto vltimo, §. 3. n. 5. tom. 2. pag. 587.* Farinac. *de hæresi, quæst. 190. n. 23.* Suar. *de legib. lib. 5. c. 10.* & *disp. 22. de fide, sect. 3. n. 7.* Sanchez *lib. 2. in Decal. c. 22. n. 8.* & alij apud ipsum: quia, scilicet, omninò excedit potestatem humanæ legis, vt quis teneatur in seipsum, & ex seipso esse executor suæ pœnæ, quando hæc moraliter est grauissima, & acerbissima, vt est, verbi gratia, sui ipsius occisio, aut mutilatio, vel etiam abdicatio omnium bonorum, vt etiam nos docuimus *lib. 5. de legib. disput. 42. citat.* Vnde nullæ sunt leges, quæ hoc præcipiant: & si præciperent, neque etiam essent iustæ, vtpote de re nimis ardua, & supra humanam potestatem, vt notat Vasquez 1. 2. *disp. 170. num. 3.* cùm præsertim abdicatio omnium bonorum afferat secum magnam iacturam honoris, & famæ, imò etiam ipsius vitæ, ad cuius sustentationem bona eaterna sunt necessaria; & ideò hæc pœna iure existimetur grauissima, nec possit de illa esse alia obligatio, nisi vt sustineatur, & toleretur illata ab alio; non autem vt inferatur ab aliquo sibi ipsi: quicquid in contrarium velit Corduben. *lib. 1. Quæst. q. 36. nov. 6.* vbi asserit, post latam sententiam, & post factam declarationem criminis, teneri Hæreticum bona sua offerre fisco, etiam vltrò, & non petenti. Imò & illud, quod habet Vasq. 1. 2. *disp. 170. cap. 2. num. 11.* post sententiam teneri reum, cuius bona sunt confiscata, rem omnem detegere, non est admittendum, nisi in casu, quo de illis interrogetur à fisco, saltem per edictum, vt notat Sanchez *lib. 2. cap. 22. n. 8. citato, in fine.* Et si fiscus per negligentiam de aliquibus non interroget, & neque per edicta, neque alio modo de illis quærat, non tenetur Hæreticus, apud quem remanent illa, ex se restituere, dummodo positiuè illa non occultet fisco quærenti, sed solùm negatiuè non manifestet, vt idem subdit *num. 10. & 11.* ex Bannes 2. 2. *quæst. 62. art. 1. dub. 2.* & Aragon. *ibidem, fol. 228. col. 2.* nam positiua occultatio positiuè impediret ius fisci iam quæsitum per sententiam; occultatio verò solùm negatiua, id est, non manifestatio solùm, non fauetet iuri illius, ad quod tamen non est obligatus.

51\. *Si ex negligentia fisci bona aliqua remaneant apud Hæreticũ, non sũt in cõscientia eidẽ manifestanda, & restituenda.*

52\. *Et idem est, si remaneant apud alios successores.*

Et idem est, si huiusmodi bona ex negligentia fisci post latam sententiam declaratoriam, & post factam executionem in aliis bonis Hæretici, remaneant apud alios successores, & possessores: similiter enim hi non tenentur positiuè illa manifestare, aut restituere fisco; sed solùm tenentur non positiuè illa occultare, aut negare, quando positiuè quæruntur, & repetuntur, vt diximus de ipso Hæretico, & notat Molina *de iustit. tom. 1. disputat. 66. ante secundam conclusionem,* & *disp. 95. in responsione ad secundum principale,* & Azor. *part. 1. lib. 5. cap. 8. quæst. 4. in fine,* & Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 22. num. 12. & 52.* Et in casu, quòd positiuè quærantur, & repetantur, eáque fortè non ampliùs extent; sed bona fide sint possessa, & consumpta ab huiusmodi successoribus damnati Hæretici; solùm tenentur restituere fisco id, in quo facti sunt ditiores, vt communiter dicitur in materia de restitutione pro possessoribus bonæ fidei, & subdit Sanchez *eodem cap. 22. num. 13.*

53\. *Quomodo pœna aliquando dicatur inferri absque alia declaratione, vel nulla expectata sententia.*

Quid autem operentur hæ particulæ, *ipso iure, & ipso facto,* &, *absque alia declaratione,* vel, *nulla alia expectata sententia,* quæ aliquando ponontur in ipsis legibus, & Constitutionibus etiam pontificiis: satis explicauimus, dum ageremus *de legibus, lib. 5. disputatione 42. citata:* & videri potest apud Vasquez 1. 2. *disputatione 170. cap. 4. num. 21. & sequentibus.* si enim sit res nimis ardua, & supra humanam infirmitatem, vt quis ante sententiam, nullóque Iudice pœnam repetente, petat illam quodammodo ipse à se, & sponte se offerat, & Iudici soluat; hoc saltem operabuntur verba illa, *absque alia declaratione,* vel, *nulla alia expectata sententia,* quòd hæredes delinquentis defuncti poterunt conue-

niti super bonis illius, etiam lite cõtra ipsum viuentem non contestata, vt *supra* diximus *n.7.* specialiter esse expressũ in iure pro crimine hæresis, & pro crimine læsæ maiestatis humanæ: quia, nimirum, ex prima die patrati criminis, & pœnæ incursæ, independenter ab omni sententia bona erunt affecta fisco; & ideò iustè poterunt ab illo repeti, vt sibi debita, ad quencunque tandẽ, & quomodocunque transierint, vt *ibi* diximus: & cõsequenter etiam operabuntur, vt reuocentur, & rescindantur omnes alienationes, & dispositiones de illis factæ, vt notat Vasq. *loco cit.* & Henriq. *lib. 13. c. 56. n. 2. litera N.* Et in hac materia de confiscatione bonorũ longè aliter est loquendum, si hæc pœna sit lata à iure, & statim incurratur ipsa patratione delicti, vt contingit in crimine hæresis, & in crimine læsæ maiestatis humanæ; & aliter, si in iure præcipiatur ferri ab homine, & verè non incurratur, nisi per sententiam Iudicis: nam in primo casu tantummodo retrotrahitur confiscatio ad primam diem commissi criminis, & rescinduntur non solùm alienationes factæ post sententiam declaratoriam; sed etiam factæ ante illam post incursum delictum, vt diximus *n. 6.* cùm tamen in secundo casu solùm rescindantur factæ post sententiam; non autem factæ post delictum, & ante sententiam, vt expressè habetur L. *Post contractum. ff. de donat.* Et quamuis etiam in secundo casu, quando confiscatio non est sententiæ latæ à iure, sed ferendæ à Iudice, rescindantur alienationes factæ ante delictum, si ex coniecturis præsumantur esse factæ in fraudem fisci, L. *In fraudem. ff. de iure fisci.* in quantum, scilicet, simul cum delicto potest puniri etiam fraus antecedens delictum, & propter illud commissa, vt *suprà* indicauimus *num.* 11. quia tamen huiusmodi fraus potest non præsumi eodem modo in alienationibus post delictum, quando iam cernitur, quomodo successerit illius patratio, & quòd maneat sufficienter occulta, nec sit ventura in notitiam Iudicis, sicut præsumitur ante delictum, quando id erat omninò incertum, hinc est, quòd ex iuris ipsius dispositionè communiùs rescindantur alienationes factæ ante delictum; non autem post, vt benè explicat Sanchez *lib. 2. cap. 21. n. 19.*

34. *Si pœna confiscationis non sit lata à iure; sed solùm ab homine, & per sententiã; nõ rescinduntur alienationes factæ post delictum, & ante sententiam.*

Et ex hoc, quòd dicantur debere rescindi alienationes factæ in fraudem, rectè colligit idem Sanchez *num.* 28. non posse fiscum secuta sententia condemnatoria criminis, statim procedere via executiua ad apprehensionem bonorum per illas alienatorum; sed debere intentare actiones reuocatorias, & procedere via ordinaria, cùm reuerà alienationes non fuerint irritæ à principio; nec confiscatio ad illas retrotrahatur; sicut accideret, si confiscatio fuisset lata à iure, & ipso facto incursa; sed solùm fuerint irritandæ secuta sententia. Et vlteriùs pro hac ipsa irritatione rectè monet *n. 29.* benè esse aduertendum, vtrùm sint factæ titulo oneroso, verbi gratia, venditionis, commutationis, &c. an verò titulo gratuito, & lucratiuo, verbi gratia, donationis: nam, si sint factæ primo modo, non debet esse locus irritationi, nisi fraudis fuerit particeps etiam ille, in quem sunt factæ, L. *Ait prætor. 2. §. Quod ait Prætor.* & §. *Si quis particeps. ff. Quæ in fraudem creditor.* ne, scilicet, inferatur illi damnum sine culpa, & puniatur sine crimine; quod tamen non accidit, si sint factæ secundo modo, & titulo lucratiuo, cùm donatarius, verbi gratia, per illarum irritationem solùm non sinatur captare lucrum; non autem prohibeatur vitare damnum.

* * *

DISPVTATIO LVII.

An, & quomodo Hæreticus ipso facto, & ante sententiam amittat dominium suorum bonorum; & interim licitè, & validè de illis disponat.

1. *Hæreticus secundùm aliquos ipso facto amittit dominium suorum bonorum.*
2. *Secundùm alios non amittit vsque ad sententiam, & vsque ad executionem sententiæ.*
3. *Vtraque sententia potest conciliari, si dicamus, dominium amitti secundùm quid, id est, in debito, & sub conditione sententiæ; non autem amitti simpliciter, & omni modo.*
4. *Alij modi conciliandi dictas sententias minùs probantur.*
5. *Hæreticus ante scientiam validè potest disponere in vsus necessarios.*
6. *Et qui illi sint.*
7. *Et in vsus quoscunque.*
8. *Quomodo in iure aliquando dicantur, dispositiones Hæretici, aut rei læsæ maiestatis non valere.*
9. *Dispositiones Hæretici iam delati in iudicium, sed nondum condemnati, adhuc sunt validæ.*
10. *Res litigiosa non potest alienari.*
11. *Si Hæreticus sit iam delatus, & sit contumax; non valent illius dispositiones.*
12. *Donatio libertatis facta ab Hæretico, aut reo criminis capitalis, ante sententiam, non valet.*
13. *Dispositiones Hæretici, aut rei criminis capitalis, sunt etiam licitæ.*
14. *Sed, si fiat titulo oneroso, cauendum est periculum illius, in quem bona transferuntur.*
15. *In contractu permutationis non est necessariò manifestandum periculum confiscationis.*
16. *Neque in contractibus gratuitis, & lucratiuis.*
17. *Nisi fortè etiam in illis immineat damnum, aut periculum alteri contrahenti.*
18. *Etiam in dispositionibus, quæ fiunt ab Hæretico, aut reo, in vsus necessarios, debet manifestari periculum confiscationis.*
19. *Dispositiones Hæretici licitè possunt acceptari à quocunque alio.*
20. *Dispositiones Hæretici factæ post sententiam, non valent, nisi fortè sententia sit suspensa per appellationem.*

DOMINIVM bonorum ipso iure auferri ab homine hæretico, dum labitur in externam hæresim; & transferri ipso facto in fiscum, tenent Bartolus *in leg. Imperator. ff. de iure fisci.* Panormitanus, & Felinus *in cap. final. de Hæreticis.* Farinacius *de hæresi, quæst.* 190. *num.* 68. Castr. *lib. 2. de leg. pœn. cap.* 10. & 11. Caietanus 2. 2. *quæst.* 62. *artic.* 3. *sub finem.* Conradus *de contractibus, lib. 1. quæst.* 7. *conclus.* 2. & 3. Ioannes Medina *C. de restitutione, quæst.* 1. §. *Post rerum dominium.* Valentia 2. 2. *disputat.* 7. *quæst.* 5. *puncto* 6. *vers. Ex quo deinde.* Filiuccius *tract.* 22. *num.* 230. Azor. *part.* 1. *lib.* 5. *cap.* 7. *quæst.* 2. & recentiores Theologi communiter *in* 2. 2. *quæst.* 11. *artic.* 2. & 3. nam hoc important, quæ diximus *suprà*, pœnam confiscationis incurri statim, & ipso iure, & ante sententiam; & in hoc consistere, vt bona sint eo ipso addicta fisco, & obligata; & post sententiam declaratoriam criminis possit hic iure suo illa occupare, & apprehendere, vt sua; & repetere ab his omnibus, ad quos transierint post lapsum in hæresim, vel per contractus, vel per quascunque

1. *Hæreticus secundùm aliquos ipso facto amittit dominiũ suorum bonorũ.*

quascunque dispositiones, easque rescindere, vtpote factas à non amplius domino, & a non amplius potestatem habente ad illas alienandas, vel ad illis vtendum pro arbitratu in omnem vsum. Vnde & L. fin. *ff. ad l. Iul. maiestatis*, de illo, cui bona confiscantur ex crimine læsæ maiestatis, dicitur, quòd, si decedat in tali reatu, hæreditas fisco vindicatur, nisi crimen purgetur à successoribus: cùm tamen certissimum sit, quòd rei vindicatio de iure non competit, nisi domino, L. *In rem. ff. de rei vendicat.* Et cùm hæc pœna solùm consistat in aliquo priuatiuo, neque aliquid requirat ex parte Hæretici, ex quo infertur, quod sit nimis arduum, & supra facultatem humanæ legis; non est, quòd negetur potuisse inferri per legem, & esse de facto per illam illata: & naturali infirmitati, & indigentiæ satis fuit consultum per eandem legem, dum Hæretico, aut reo cuicunque est relicta possessio, & administratio, & vsusfructus eorundem bonorum, quousque per sententiam declaretur ipsius crimen, & bona actualiter occupentur per fiscum. Et certum est, quòd hic modus loquendi de amissione dominij ipso facto pro Hæretico, & de illius acquisitione pro fisco; est valdè conformis intentioni legum ciuilium pro aliis casibus, vt declarat Bonifacius VIII. *c. Cum secundum leges, de Hæret. in 6.* vbi ait, secundùm leges ciuiles, eos, qui contrahunt nefarias, & naturæ cõtrarias nuptias, eo ipso perdere dominium rerum suarum; & mulierem raptam, quæ citra consensum suorum parentum elegit nuptias raptoris, ipso iure amittere bona, quæ per legem sibi obuenerant à raptore, & a cõsortibus raptus; eaque certo casu deferri in fiscum: & eos, qui transuehunt merces illicitas, aut rerum vectarũ professionem omittunt, hoc ipso priuari proprietate earundem rerum, aut mercium, eamque fisco acquiri. Et quãuis reuerà aliquæ leges ciuiles, quæ præcipiũt de his casibus, non vtantur signanter his verbis perdendi dominium, aut proprietatem bonorum, eaque amittendi ipso facto, vt patet ex L. *Cum ancillis. C. de incest. nupt.* & L. *Si quis ff. de ritu nupt.* & §. *Si aduersus. Instit. de nuptiis*, quas citat Glos. *in cap. cit. Cum secundum leges, ver. Perdant, de Hæret. in 6.* satis tamen est, si Bonifacius VIII. ita illas intelligat; & pro amissione dominij, de qua loquimur, satis argumenti habetur ex illius authoritate. Et cùm de mercibus malè aduectis expressè dicatur L. *Commissa. ff. de publicanis, & vectigal.* quòd statim desinant esse illius, qui crimen commisit, & quòd illarum dominium acquiratur fisco; satis est, si Bonifacius in eodem sensu interpretetur alias leges, in quibus id expressè non dicitur, & solùm innuitur confiscatio.

2. *Secundum aliquos non amittit vsque ad sententiã & vsque ad executionem sententiæ.* Contrà verò, quòd dominium bonorum non auferatur ipso iure ab homine hæretico per lapsum in hæresim, & non transferatur ipso facto in fiscum, tenet Simanchas *de cathol. instit. tit. 9. à num.* 157. Anton. Gomez *tom. 3. var. cap. vlt.* Victoria *in relect. 1. de Indis, à n.* 8. Sot. *lib. 1. de iust. quæst. 6. art. 6. post* 4. *conclusion.* vbi asserit, confiscationem posse subsistere sine ablatione dominij. Vasq. 1. 1. *disp. 170. cap. 3. n. 7. & seqq.* & *in Opusculo de testamentis, cap. 9. §. 4. dub.* 5. Bonac. *de contractib. disp. 3. quæst. 8. puncto vlt. §. 3. num. 1. pag. 585. tom.* 2. Henriq. *lib. 13. cap. 56. num. 2. littera H.* Molin. *de iust. tom. 1. disp. 95. §. Dubium verò est. col. mihi* 402. Suar. *disp. 22. de fide, sectione 3. num. 2. & sequentibus.* Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 22. n.* 3. & alij apud ipsum: nam L. *Quæsitum est. ff. Qui, & à quibus.* expressè dicitur, quòd reus læsæ maiestatis humanæ est dominus suorum bonorum. Et idem sine dubio est intelligendum etiam de Hæretico, qui est reus læsæ maiestatis diuinæ, cap. *Vergentis. de Hæret.* Et cùm in aliis legibus, tam ciuilibus, quàm canonicis, in quibus infertur confiscatio bonorum, communiter non fiat mentio amissionis dominij pro reo damnato, & illius acquisitionis pro fisco, vt patet ex L. *Cum ancillis. C. de incestis nupt.* & ex L. *Si quis ff. de ritu nupt.* & ex §. *Si aduersus. Instit. de nupt. paulo antè cit.* & ex c. *Ita quorundam. de Iudæis*, signum est, quòd confiscatio ex propria ratione non importet huiusmodi priuationem, & acquisitionem dominij; sed possit saluari etiam sine illa, per hoc solùm, quòd bona ipso facto, & ipsa sceleris patratione afficiantur, & obligentur fisco, & possint, ac debeant realiter posteà ab illo apprehendi, & occupari, secuta sententia: manente tamen interea apud ipsum reum formali illorum dominio vsque ad sententiam, & vsque ad executionem sententiæ per realem, & actualem apprehensionem bonorum, vt rectè argumentatur Suar. *sect. 3. cit. n.* 5. Et cùm interius Hæreticus liberè, & licitè possit disponere in omnem vsum de omnibus suis bonis, tam mobilibus, quàm stabilibus, eaque in totum consumere, & destruere, prout voluerit, donec crimen deferatur ad Iudicem, & per sententiam declaretur: & si verè sit occultum per accidens, & non probabile in iudicio, vel saltem non probandum, aut non probatum de facto, omnes huiusmodi dispositiones sint in perpetuum firmæ, & validæ, & bona semper possint licitè retineri à possessoribus quibuscũque, etiam consciis alioqui incursæ hæresis à primo authore; clarissimè ostenditur, quòd talis Hæreticus verè est dominus, & retinet verum dominium suorum bonorum, id est, facultatem perfectè de illis disponendi in omnem vsum, vt benè argumentatur Vasq. *disp. 170. c. 3. cit. n. 9. & seqq.* qui etiam *disp. 171. c. 2. n. 12. pag. 148. col. 1. in fine*, rectè id confirmat ex communissima praxi omnium Hæreticorum in Germania, & in aliis locis, vbi hæreses vigent, qui & liberrimè semper disponunt in omnium vsum de suis bonis: & quemadmodum contra ipsos nunquam fertur sententia per Prælatos ecclesiasticos; ita & nunquam inualidãtur eorum dispositiones: quod signum est, vt diximus, eas esse factas à veris dominis; & vt tales communiter haberi, non obstantibus legibus Cæsarum, & ciuilibus de confiscatione bonorum contra Hæreticos, quæ communiter vigent etiam in iis locis. Et magis in specie, si Hæreticus ipso facto desineret esse dominus suorũ bonorũ, eaque ipso iure inciperent esse sub dominio fisci, tam id esset verum de bonis stabilibus, quàm de mobilibus, etiã iis, quæ sunt ipsi necessaria pro alimentis, & quæ vsu consumit, vt est, v.g. frumentum, vinum, &c. cùm iura vniuersaliter, & eodem modo loquantur de omnibus. Contra ergo, cùm Hæreticus non desinat esse dominus frumenti, & vini, & bonorũ huiusmodi, quæ vsu consumit, & in quibus dominium non distinguitur ab vsu, signum est, quòd neque etiam desinat esse dominus aliorum, & absolutè non amittat dominium: neque enim potest dici, quòd relinquatur illi dominium ex ipsa rei necessitate, illius tantùm frumenti, aut vini, verbi gratia, quod est illi necessarium ad vitam, cùm hoc nullum sit assignabile determinatè, sicut requiritur ad dominium; sed semper tam possit esse hoc, quàm illud; & solùm in suppositione confusa, vt loquuntur Logici, possit dici, quòd frumentum, & vinum sunt illi necessaria, id est, vel hoc, vel illud, sicut & dicitur, quòd oculus sit necessarius ad videndum, & calamus ad scribendum: quia enim dominium communiter definitur esse ius, & facultas disponendi de re in omnem vsum, quemadmodum actus dominij, & actualis dispositio non potest esse, nisi de re omninò certa, & determinata; ita & ipsum dominium. Vnde & amittitur eo

ipſo, quòd res in ordine ad vſum deſinit eſſe certa, & non poteſt in ſe ipſa vſurpari,& diſcerni ab alia,vt contingit, verbi gratia, ſi quis pecuniam alterius confundat cum ſua, vel frumentum, aut vinum, cum frumento, aut vino, vt communiter dicitur in materia de dominio, & habetur ex L. *Alienum nummi.ff.de ſolut.*& L. *Si frumentum.ff.de rei vendicatione.* & notat Sylu. *verb. vſura, 6. qu.1.* & Vaſq. *diſp.170.cap.3 cit.n.10.*& omnes communiter.

3. *Vtraque ſententia poteſt conciliari, ſi dicamus, dominium amitti ſecundùm quid, id eſt, in debito, & ſub conditione ſententiæ: nō autem amitti ſimpliciter, & omni modo.*

Poteſt fortaſſe bene conciliari hæc vtraque ſententia,ſi dicamus,Hæreticum ipſo lapſu in hæreſim ſolùm amittere ſecundùm quid, & aliquo modo dominium ſuorum bonorum, id eſt, ſolùm in debito, & ſub conditione, quòd contra ipſum promulgetur ſententia; non autem amittere ſimpliciter,& omni modo, & ſimiliter fiſcum ſolùm acquirere ſecundùm quid, & aliquo modo idem dominium,id eſt,ſimiliter ſolùm in debito, & ſub conditione, quòd Hæreticus deferatur in iudicium, & damnetur per ſententiam. Ita Molin. *diſp. 95. tit. §. Dubium vero eſt.col.mihi* 402. & Sanchez *lib.2.pag.* 22. *cit.n.4.* & apud hunc Simanchas *tit.9 cit.n.*24. cum quibus id aſſerit etiam Bonac. *de contract.lib. diſp. 3. quæſt. 8. puncto vlt.§.3.n.1.tom.2. pag.*385. Nam, quòd Hæreticus aliquo modo amittat dominium,dum eius bona ipſo facto obligantur fiſco, & ab illo re ipſa apprehenduntur,ſecuta ſententia.non autem illud retineat, ſicut priùs perfectum, & plenum; res eſt certiſſima ex iam dictis, & à nemine poteſt negari. Et contrà, quòd fiſcus non ſtatim illud acquirat perfectum,& plenum,cùm non ſtatim poſſit apprehendere bona, & de illis diſponere; ſed illorum poſſeſſio,& adminiſtratio, & vſus, & poteſtas liberè diſponendi,& alienandi, & conſumendi, & deſtruendi pro arbitratu,adhuc remaneat penes Hæreticum, quouſque per ſententiam declaretur, ſimiliter eſt res certiſſima ex iam dictis. Nec aliud probant rationes allatæ pro prima ſententia, niſi hoc primum, quòd dominium aliquo modo ſtatim amittatur Hæretico, & aliquo modo ſtatim acquiratur fiſco. Nec aliud probant rationes allatæ pro ſecunda, niſi hoc ſecundum, quòd non ſtatim amittatur ſimpliciter, & omni modo ipſi Hæretico; & non ſtatim acquiratur ſimpliciter, & omni modo ipſi fiſco; ſed ſolùm amittatur, & acquiratur reſpectiuè vtrique aliquo modo, & ſecundùm aliquid, id eſt, ſolùm in debito, & ſub conditione, quòd promulgetur ſententia. Et certum eſt, quòd hæc priuatio non eſt nimis ardua, & ſupra facultatem humanæ legis, & quæ propterea non poſſit ipſo iure, & ſtatim induci, & ratione iſtius iuris, quod habet fiſcus ad bona apprehendenda poſt ſecutam ſententiam, poteſt dici etiam habere illorum dominium, cùm de iure is videatur rem ipſam habere.qui habet actionem ad illam recuperandam,& conſequendam,L. *Qui actionem.ff.de reg.iur.*& competat fiſco vindicatio hæreditatis ex crimine læſæ maieſtatis, ſi reus decedat in tali ſtatu, & crimen à ſucceſſoribus non purgetur,L.fin.*ff.ad l.Iul.maieſt.* quanquam reuerà, & propriè loquendo, ea non ſit vindicatio, vt notat Sanchez *lib.* 2. *cap.* 22. *cit. num.* 5. cùm fiſcus ante ſententiam non ſit plenè, & ſimpliciter dominus. Et eodem modo potuit dicere Bonifacius VIII. *cap. Cum ſecundùm leges. de Hæret. in 6.* quòd in pluribus caſibus perdatur dominium ipſo facto, ſecundùm leges ciuiles, & quòd bona deferantur ad fiſcum: & L. *Commiſſa. ff. de publicanis,& vectigal.* quòd merces malè aduectæ ſtatim deſinant eſſe illius, qui crimen commiſit, & quòd illarum dominium acquiratur fiſco,&c.

Et contrà ratione illius iuris, quod retinet reus vſque ad ſententiam,poteſt dici,quòd reus læſæ maieſtatis humanæ ſit dominus ſuorum bonorum, L. *Quæſitum. ff. Qui,& a quib.* & quòd confiſcatio ex propria ratione non includat priuationem dominij; & quòd facultas, quam retinet ad diſponendum in omnem vſum de ſuis bonis, ſit verè dominium, illúdque maximè appareat in bonis mobilibus,& vſu cōſumptibilibus,&c. Et quoniam,vniuerſaliter loquendo,ſemper conditio,quando eſt de futuro,ſuſpendit actum quoad euentum,& ad purificationem conditionis,L. *Qui balneum.*& L. *Potior eſt. ff. Qui potiores in pign.* & hoc modo contractus ſub conditione in futurum pendente,ſemper eſt in ſuſpenſo, quouſque conditio non ampliùs pendeat: & idem eſt de cenſuris, ſi ferantur ſimiliter ſub conditione in futurum:& Sacramenta ſunt planè nulla,ſi ex intentione Miniſtri conferantur eodem modo ſub conditione rei futuræ,vt de his omnibus communiter dicitur *ſuis loc.* Hinc eſt,quòd tam acquiſitio dominij pro fiſco,quàm eiuſdem amiſſio pro Hæretico,aut pro reo, verè maneat in ſuſpenſo vſque ad ſententiam,cùm vtraque ſolùm ſit ſub conditione, quòd illa feratur;& tam fiſcus illud acquirat,quàm Hæreticus,aut reus illud amittat, ſi,& quando ſententia fuerit lata;non autem aliàs,aut alio modo:& quod communiter dicitur apud Logicos de propoſitione conditionali,quòd nihil ponat in eſſe, idem eſt de acquiſitione,& amiſſione conditionali ipſius dominij;quòd,ſcilicet,actualiter,& de præſenti nihil ponat in eſſe; & reuerà pro tempore ante ſententiam,neque fiſcus acquirat dominium bonorum Hæretici,neque Hæreticus illud amittat.

4. *Alij modi conciliandi dictas ſententias minus probantur.*

Atque hæc diſtinctio de acquiſitione, & amiſſione dominij ſolùm ſecundùm quid, & ſolùm in debito,& ſub conditione futuræ ſententiæ,videtur multò verior,multóque aptior ad conciliandas dictas opiniones,quàm aliæ diſtinctiones, quas afferunt alij: nam, quod indicat Couarr. *in Epitom.* 4. *Decretalium, part.2.cap.6 §.8.num.*10. Hæreticum,aut reum retinere dominium in foro conſcientiæ; fiſcum verò illud acquirere, & habere in foro externo,ex eo impugnat Suar.*diſp.*22.*de fide,ſect.*3. *n.6.*quia vterque,ſi quod habet dominium verum, & actuale ante ſententiam, omninò habet in vtroque foro,neque hi fori inter ſe diſcrepant,niſi quando non conſtat in vtroque de rei veritate. Et quod habet Simanchas *loco citato*, apud Hæreticum manere dominium naturale,& apud fiſcum dominium ciuile,hoc habet difficultatis; quia etiam Hæreticus,quovſque declaretur per ſententiam,retinet dominium ſecundùm leges, & per conſequens dominium ciuile;& ſi potuit illo priuari per ſolam patrationem delicti,etiam potuit priuari dominio naturali,cùm iura indiſtinctè loquantur de confiſcatione bonorum:& denique, quia hi termini,*ciuilis*, & *naturalis*,communiter vſurpantur ſolùm de poſſeſſione; non autem de dominio,quod reuerà,quantùm eſt ex natura, nullum habetur de his, aut illis bonis particularibus,quorum diuiſio,& particularis proprietas non eſt de iure naturæ;& ideò non benè videtur dici,quòd aliquod dominiū ſit naturale. Et poſtremò neque illud ſatisfacit, quod habet Suar. *n.6.cit.*manere apud Hæreticum dominium vtile,& ad fiſcum tranſire dominiū directum:ſi enim Hæreticus vſque ad ſentētiam liberè,& licitè poteſt diſponere in omnem vſum de ſuis bonis, eáque poteſt alienare,& conſumere,& deſtruere,prout voluerit; non habet ſolùm dominium vtile, ſed etiam directum:& ſi confiſcatio poteſt ſaluari per hoc ſolùm, quòd bona obligentur fiſco,& fiant illi debita ſub conditione,quòd feratur ſententia,vt *ſupr.*diximus,

pro

pro toto tempore ante sententiam tam relinquit apud reum dominium vtile, quàm directum, cùm ea propria sua ratione simpliciter, & absolutè neutrum tollat, & solum in debito, & sub conditione sententiæ tollat vtrumque. Et si fiscus ante sententiam habet aliquod ius in bonis Hæretici, illúdque est appellandum dominium, potiùs videtur esse appellandum dominium vtile, quàm directum, cùm sit vtile ad hoc, vt post latam sententiam fiat executio, & actualis bonorum apprehensio, vt loquitur Henriquez *lib. 13. cap. 56. num. 2. litera N.*

Ex hoc verò, quòd Hæreticus pro toto tempore ante sententiam non amittat dominium suorum bonorum, & retineat liberam eorum administrationem, apertè sequitur, quòd validè possit de illis disponere, prout voluerit; quamuis posteà secuta sententia, dispositiones sint reuocandæ, & rescindendæ, & retrotrahenda illorum nullitas vsque ad primam diem incursæ hæresis, vt sæpiùs diximus; quæ erat altera pars explicanda præsenti disputatione.

5. *Hæreticus ante sententiam validè potest disponere in vsus necessarios.* Et quidem quòd validè possit disponere in vsus necessarios ad conseruationem vitæ, & status, & ad sustentationem familiæ; & quòd huiusmodi dispositiones non veniant posteà rescindendæ secuta sententia, docent fere omnes communiter apud Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 22. num. 40. & cap. 22. num. 55. & 59.* & specialiter Couar. *in 4. Decretal. part. 2. cap. 6. §. 8. num. 9.* Bossius *in sua practic. crimin. tit. de bonorum publicatione, num. 72.* Farin. *de haresi, quæst. 190. num. 87.* Simanchas *de cathol. instit. tit. 9. num. 33. & seqq.* Syluest. *verb. Hæresis, 1. quæstione 8. num. 14. vers. Vnde donatio.* Sot. *lib. 1. de iust. quæst. 6. art. 6. conclus. 4.* Molin. *tom. 1. de iust. disp. 95. §. Licet autem Hæreticus.* & § *Ex dictis.* Azor. *part. 1. lib. 5. cap. 7. quæst. 7.* Suar. *disp. 22. de fide, sect. 4. num. 1.* Vasq. *1. 2. disp. 171. cap. 1. num. 1.* & *Opusculo de testam. cap. 9. §. 4. dubio 5. num. 157. pag. mihi 557.* Bonac. *de contractibus, disp. 3. quæst. 8. puncto vlt. §. 3. num. 4. vers. Addo enim. pag. 586. tom. 2.* & alij: nam, si Hæretico essent prohibitæ ipso iure alienationes, non deberet id intelligi de alienationibus necessariis; sed solùm de voluntariis, cùm generaliter ita sit expressum in iure pro omnibus reis, L. *Alienationes. ff. famil. ercisc und.* vbi dicitur, quòd *alienationes post iudicium acceptum interdictæ, sunt duntaxat voluntariæ; non autem, quæ vetustiorem causam, & originem iuris habent necessariam.* Et ratio est: quia Hæreticus, & reus quicunque, vsque ad sententiam est verè dominus suorum bonorum, vt diximus: & si potest de illis disponere in vsus quoscunque, vt dicemus, maximè potest in vsus necessarios, qui nec de facto sunt prohibiti à iure pro tempore ante sententiam, vt diximus; nec possunt rationabiliter prohiberi, cùm sint maximè de iure naturæ.

6. *Et qui illi sint.* Et tales censeri debent illæ, quæ fiunt pro se, & familia sustentanda, pro sua, aut suorum valetudine recuperanda, aut pro funere procurando; cùm hæc omnia veniant appellatione alimentorum: & illæ, quæ fiunt pro defendendis, aut reparandis, vel conseruandis bonis, cùm id cedat etiam in vtilitatem fisci: & illæ, quæ fiunt pro soluendo ære alieno, vt expressè habetur L. *Sed nec illud. ff. de solut.* illo, scilicet, quòd teneretur soluere etiam fiscus, & quæ fiunt pro expensis litis circa illud crimen, de quo est iudicium, ne, scilicet, reus alioqui maneat indefensus; & pro aliis huiusmodi, quæ possunt videri apud Sanchez *cap. 22. cit. n. 56.* & apud alios, & vniuersaliter rectè subdit *n. 57.*

neque filiæ dotationem, neque vllos alios vsus censendos esse necessarios, pro quibus factæ dispositiones non sint reuocandæ, nisi ad illos teneatur etiam fiscus ex iisdem bonis, quæ occupare intendit.

Quòd verò Hæreticus pro toto tempore ante sententiam validè possit disponere de suis bonis, etiam in vsus non necessarios, & tam titulo oneroso, verbi gratia, per venditiones, permutationes, &c. quàm titulo mere gratuito, & lucratiuo, verbi gratia, per donationes; patet similiter ea ratione allata: quia pro toto illo tempore est verè dominus, & retinet liberam administrationem suorum bonorum; neque vllis legibus est inhabilitatus specialiter, aut prohibitus, ne de illis disponat; & quantùm est ex legibus inducentibus confiscationem bonorum ipso facto, & statim per lapsum in hæresim, solùm habetur, quòd alienationes sint reuocandæ post sententiam, & quòd bona sint fisco recuperanda, perinde ac si nunquam fuissent alienata; non autem habetur, quòd alienationes ab ipso initio fuerint nullæ, neque Hæreticus tunc potuerit transferre in alium illud dominium, & illud ius, quod tunc retinebat in suis bonis. Et huiusmodi alienationes absolutè esse validas, tenet Sylu. *verb. Hæresis, 1. n. 14.* Victoria *in relect. de Ind. n. 4. 14.* Bannes *2. 2. quæst. 12. art. 2. in solutione ad 4.* Vasq. *1. 2. disp. 171. cap. 2. n. 9. & seqq.* & *in Opusculo de testamen. cap. 9. §. 4. dubio 5.* Azor. *part. 1. lib. 5. cap. 7. quæst. 7. in fine.* Molin. *de iust. tom. 1. disp. 95. vers. Licet autem Hæreticus.* Bonac. *de contract. disp. 3. quæst. 8. puncto vlt. §. 3. num. 2. pag. 586.* Suarius *disp. 22. de fide, sect. 4. num. 3.* Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 21. n. 26. & 32. & cap. 22. num. 50.* & alij. Et facit textus L. *Post contractum. ff. de donat.* quòd valeant donationes factæ post crimen contractum, nisi sententia, & condemnatio sit secuta. 7. *Et in vsus quoscunque.*

Et quemadmodum multò est probabilius, quòd dominium bonorum non statim amittatur Hæretico simpliciter, & absolutè per lapsum in hæresim; sed amittatur solùm in debito, & sub conditione securæ sententiæ: & ideò pro toto tempore ante sententiam non possit dici esse illi amissum; sed solùm esse amittendum secuta sententia, vt *suprà* explicauimus contra Authores relatos *num. 1.* ita & est probabilius, quòd dispositiones bonorum, & actus dominij non statim sunt irriti pro toto tempore ante sententiam; sed solùm sunt irritandi secuta sententia: quamuis contrarium asserant Bossius *in sua practica criminali, tit. de bonorum publicatione, num. 76.* Farinacius *de hæresi, quæstione 190. num. 68. 70. & 74.* Sotus *lib. 1. de iust. quæstione 6. art. 6. concl. 4.* & aliqui alij apud Suarium *sect. 4. cit. num. 1.* & apud Sanchez *cap. 22. num. 48.* Et in hac re plurimùm refert, vtrùm hanc, vel illam sententiam magis probemus, vt notat Vasquez *1. 2. disputatione 171. cap. 2. num. 9.* & ex illo Sanchez *cap. 22. cit. num. 51.* siquidem, si dicamus, alienationes esse validas vsque ad sententiam, & solùm per illam esse inualidandas, consequenter debemus dicere, verè per illas transferri dominium in alterum, eúmque verè facere fructus suos ex re ab Hæretico sibi tradita; neque teneri in conscientia, rem, aut fructus tradere fisco, etiam post sententiam, nisi ab illo repetantur: quod tamen contrario modo est asserendum, si alienationes ab ipso initio sint inualidæ. Et ex hoc etiam capite prior sententia est magis probanda: quia facit rerum dominia magis certa, neque sinit angi scrupulis, & implicari perplexitatibus conscientias eorum, qui possident bona ab Hæreticis tradita.

8. Neque vrgent in contrarium, quæ contrà obiiciuntur

Quomodo intelligantur aliquando dicantur dispositiones Hæretici, aut rei læsæ maiestatis, non valere.

cimntur ex iure ciuili: nam, quod dicitur L. *Manichæos.§. Præterea. C. de Hæret.* nulli Hæretico relinqui facultatem donandi, emendi, aut vendendi, vel quouis alio modo contrahendi, & irritam esse omnem illius scripturam, aut voluntatem supremam, siue testamento, siue codicillo, siue epistola, aut quouis alio modo sit relicta, non facit contra Hæreticos nondum promulgatos, & damnatos per sententiam, cùm expressè loquatur solùm de iis, qui sunt conuicti. Et quod dicitur L. *Quisquis.§. Emancipationes.C.ad leg. Iul.maiest.* quòd emancipationes, dotes, donationes, alienationes, quas fecerint rei læsæ maiestatis, ex quo primùm cogitarunt de crimine; non valent, nec sunt vllius momenti: & L. fin. *C. eod.* quòd ex quo crimen contraxerunt, nec possunt alienare, nec manumittere, nec solutiones accipere à debitoribus: & L. *Ex iudiciorum.ff.de accusat.* quòd ex quo aliquis contraxit crimen læsæ maiestatis, nihil potest ex bonis suis alienare, aut mutare: & L. *Donationes in concubinam.§.fin.ff.de donation.* quòd post contractum crimen perduellonis donationes perfectæ esse non possunt: & alia huiusmodi, quæ passim habentur in aliis legibus, solùm intelliguntur in ordine ad præiudicium fisci. Et reuerà alienationes quæcunque post crimen commissum, & incursam ipso facto confiscationem bonorum, sunt nullæ, & nullius momenti, & nihil valent, in quantum possunt cedere in præiudicium fisci; & hic iure suo potest illas rescindere, & de illis non habere rationem; & eodem modo apprehendere sibi bona, ac si illæ non essent factæ, vt notat Molin. *disp. 95. cit. vers. Licèt autem Hæreticus.* Vasq. *disp.171.art.c.3.n.14.* Suar.*sect.4.n.5.* Sanc.*c.22.n.50.* & alij communiter.

9. *Dispositiones Hæretici iam delati in iudicium, sed nondum condemnati, adhuc sunt validæ.*

Neque solùm dicendæ sunt huiusmodi dispositiones esse validæ, si sint factæ ante crimen delatum in iudicium, & ante litis contestationem; sed etiam si sint factæ post accusationem, & post litis contestationem, dummodo sint factæ ante sententiam: ita enim expressè habetur L. *Post contractum. cit. ff. de donat.* vbi dicitur absolutè, quòd valent donationes factæ post crimen: & solùm additur: *Nisi condemnatio sit secuta.* neque fit mentio de secuta, aut non secuta accusatione, aut litis contestatione. Et ratio est: quia dominium, & libera bonorum administratio non amittitur, nisi per sententiam: & etiam in reatu constitutus; & post accusationem bona sua administrare potest, L. *Auferetur 11.§.In reatu.ff.de iure fisci*, vt notat Sanc. *lib. 2. in Decal.c.21.n.32.* ex Bart.*in l.Post contractum.cit.n.12.& seqq* & ex pluribus aliis contra Glossam *in l. Ex iudiciorum. ver. Alienare.ff.de accusat.* vbi ex eo negat valere alienationes factas à reis post litis contestationem; quia

10. *Res litigiosa nō potest alienari.*

ex tunc incipiunt bona illorum esse litigiosa, & per consequens ex tunc incipiunt non posse alienari, L. *Censemus.C.de litigiosis.* quod tamen esse minùs probandum ex eo constat; quia contestatio litis est solùm de crimine; non autem de bonis: & ideò illud solum potest esse litigiosum; non autem bona, vt subdit Sanchez *ibidem.*

Et eadem ratione nō est admittendū, quod aliqui asseruerūt apud eundem Sanc.*n.33.* quòd dispositiones, quæ fiunt post crimen delatum, & post litis contestationem, sint quasi in suspenso quoad validitatē; & si sequatur sententia absolutoria, tunc positiuè cōfirmentur, & reualescant: si verò sequatur condemnatoria, positiuè infirmentur, & irritentur. Contrà enim est: quia, si essent quasi in suspenso quoad validitatem, non possent dici absolutè valere, vt tamen dicuntur L. *Post contractum.cit ff.de donat.* nec possent dici tunc solùm non valere, quando sunt factæ, postquàm cōdemnatio secuta est crimen, vt *ibi* subditur.

Aptiùs limitat doctrinam positam de validitate dispositionum, quæ fiunt à reo post crimen delatum in iudicium, & post litis contestationem, idem Sanchez *cap. 21. cit. n. 34.* vt non valeat, quando lis pendet de crimine, & reus est contumax: quia enim non est quis puniendus absens, & causa inaudita, non solū est requirendus reus absens, & per Iudices est iubendus adesse; sed etiam annus illi est præscribendus, vt possit redire, & à crimine se se purgare, vt patet ex L. 1. *ff. de requir. reis.* & interim sunt annotanda, & describenda illius bona, vt si redierit, & se purgauerit, rem suam habeat integram: & si non redierit, vel se non purgauerit, bona post annum applicentur fisco. Et eandem ob causam, ne bona illius mobilia, aut se mouentia, si quæ habet, fiant deteriora eo medio tempore, aut ne aliquo modo intereant, similiter sunt vendenda, & pretium in deposito est habendum, & reus profugus non est permittendus aliquid accipere à debitoribus, ne per hoc instruatur illius fuga, vt dicitur L. fin. *ff. eod.* quia ergo tali medio tempore bona descripta, & annotata à fisco, sunt quasi in deposito, aut sequestro, vt post annum vel applicentur ipsi fisco, si reus non redierit, nec se purgauerit; vel reddantur ipsi reo, si redierit, & se purgauerit, vt notat Molina *tract.2. de contract.disp. 522. §. Depositum regulariter.* mirum non est, si specialiter hic sit prohibitus de illis disponere, & dispositio sit ex se irrita, non obstante, quòd reus sit alioqui dominus, siquidem non retinet liberam administrationem, & vsum bonorum; sed illum habet quasi suspensum, & impeditum ex crimine, & ex annotatione, & descriptione facta à fisco: si qua tamen dispositio fieret ab huiusmodi Hæretico, aut reo contumace ante annotationem, & descriptionem bonorum; & dum adhuc retinet liberam administrationem; valida esset, & solùm rescinderetur: quia præsumeretur esse facta in fraudem fisci, iuxta L. *In fraudem.ff. de iure fisci.* de qua diximus *suprà. disp. præcedente, n. 11.*

11. *Si Hæreticus sit iam delatus, & sit contumax, non valent illius dispositiones.*

Et quia libertas semel concessa reuocari non potest, §. *Semel. Instit. Quibus ex causis manumittere non licet.* hinc est, quòd hæc etiam limitatio sit addenda ad superiorem doctrinam de validitate dispositionum, quòd ab Hæretico, aut reo criminis capitalis specialiter non possit seruus libertate donari, aut manumitti; & specialiter talis donatio, aut manumissio ipso iure sit nulla, siue fiat post delictum, & ante sententiam; siue ante delictum ex intentione illud posteà committendi, & fiscum fraudandi, vt subdit Sanchez *cap.21.cit.n.35.* ex Bart.*in l.Post contractum. n. 12. ff. de donat.* Tabiena *in Summa verb. Assassinus,n.4* & aliis: ita enim expressè habetur L. *Qui pœna.ff.de manumissionib.* vbi non solùm de iis, qui serui pœnæ efficiuntur, hoc est, qui atrocitate sententiæ damnantur ad bestias, vel ad metalla, vt explicatur §. *Pœna seruus. Institut. Quibus modis iuspatr. potest solui.* statuitur, quòd in dubietatē non possunt manumittere. Sed etiam additur, idem esse de iis, qui iam sunt damnati lege Cornelia *de sicariis*, vel *de falsis*, vel futurum prospiciunt, vt damnentur, & etiam ab his libertates datæ seruis dicuntur non competere, id est, ab ipso initio esse irritæ; in quantum, scilicet, si ab initio essent validæ, non possent ampliùs inualidari à fisco, vt notat Sanchez *loc. cit.* & quod dicimus de libertate, idem est etiam de aliis, quorum alienatio est irreuocabilis, si quæ tamen huiusmodi sunt, vt idem subdit.

12. *Donatio libertatis facta ab Hæretico, aut reo criminis capitalis ante sententiam, non valet.*

Præter has verò alienationes, quæ specialiter irritantur in iure, aliæ omnes non solùm sunt validæ; sed etiam licitæ & vacant culpa, si fiant

13. *Dispositiones Hæretici, non*

vel criminis capitalis, sunt etiam licitæ.

fiant ante delictum, & non in fraudem fisci, vel etiam post delictum ante sententiam, & non in præiudicium, aut periculum eorum, in quos transferuntur bona alienata. Ita Couar. *in 4. Decretal. part. 2. cap. 6. §. 8. num. 9.* Sylu. *verb. Hæresis, 1. quæst. 8. num. 14. vers. Vnde donatio.* Simancas *de cathol. instit. tit. 9. num. 28.* Victor. *relect. 1. de Indis, num. 17. & 18.* Molin. *de contract. disp. 95. num. 12. §. Tertium est.* Azor. *part. 1. lib. 5. cap. 7. quæst. 7.* Vasq. *1. 2. disput. 171. cap. 3.* Suar. *disp. 22. de fide, sect. 4. n. 4.* Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 22. num. 59.* & plures alij apud ipsum. Et ratio est: quia, quandiu Hæreticus, aut reus quicunque retinet dominium, & liberam administrationem suorum bonorum, nec specialiter prohibetur illa alienare, aut de illis disponere; non facit indebitè, aut contra obligationem, si alienet, aut de illis disponat pro arbitratu; & ideò neque facit illicitè, neque peccat: & de facto sic accidit pro toto tempore ante sententiam: nam iura, quæ statuunt alienationes, aut dispositiones reorum à die incursi criminis esse irritas, & nullius momenti, & à reis non posse fieri, vt *paulò ante* retulimus *num.* 8. non feruntur in ipsos reos quasi illis præcipiant, ne alienent, aut disponant de suis bonis commisso crimine; sed solùm feruntur in ipsos actus alienationum, aut dispositionum, iísque adimunt, vel non concedunt, nec permittunt validitatem, & firmitatem in ordine ad fiscum, vt diximus; & ideò nullam obligationem inducunt in reos, vt proptereà possint dici illicitè facere, & peccare, si illas transgrediantur; sed solùm in ipsos actus inducunt nullitatem, vt etiam accidit in testamento minùs solenni, quod secundùm iura nullius est fidei, aut valoris, etiamsi is, qui illud facit, nullius culpæ sit reus, vt notat Bart. *in l. Si quis pro eo. ff. de fideiuss.* & apud Panormit. *in cap. Cùm contingat. num. 6. de iureiur.* Bonac. *de contract. disp. 3. quæst. 8. puncto vlt. §. 3. num. 4.* Vasq. *cap. 3. cit.* & Suar. *sect. 4. num. 4. cit.* & *lib. 5. de legib. cap. 20. num. 12.* & *tom. 2. de relig. lib. 2. de iuramen. cap. 20. num. 10. & seqq.* Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 22. num. 52.* & alij. Et in idem recidit, si dicamus, iura prædicta solùm non assistere alienationibus, & dispositionibus reorum post crimen commissum; non autem iis resistere; & tunc solùm esse illicitos aliquos actus, quando iura illis resistunt, non autem quando solùm non assistunt, vt subdit Sanchez *ibidem.*

14\. *Sed, si fiat titulo oneroso, cauendum est periculum illius, in quem bona transferuntur.*

Dixi autem, esse licitas alienationes, & dispositiones reorum factas post delictum, & ante sententiam, dummodo fiant sine præiudicio, aut periculo eorum, in quos transferentur bona alienata: quia, cùm bona sint fisco affecta, & obligata à prima die commissi criminis, & secuta sententia omnes dispositiones sint rescindendæ, & bona omnia sint occupanda, & apprehendenda à fisco, penes quencunque reperiantur, grauis iniuria fieret, verbi gratia, emptori fundi, si de hoc vitio non moneretur, & periculum amittendi posteà fundum non compensaretur diminutione pretij, vel non caueretur illi sufficienter de euictione per substitutionem, & hypothecam aliorum bonorum, si quæ essent non subiecta confiscationi, vel per idoneam cautionem fideiussoriam, vel per iuridicam depositionem ipsius pretij, &c. & talis alienatio non posset excusari à culpa mortali, vt notat Molina *disp. 95. cit.* Bonac. *num. 4. cit.* & alij apud Sanchez *cap. 22. num. 60.* sicut & peccaret mortaliter, qui extra periculum confiscationis venderet alteri rem vitiosam ex alio capite, & vitium illi non aperiret; & in contractu, qui dicitur bonæ fidei, grauiter illum læderet, & deciperet. Secùs verò esset, si reus disponens de suis bonis titulo aliquo oneroso, eáque vendens, verbi gratia, aut tradens in dotem filiæ, esset certus, quòd suum crimen esset occultum per accidens, & absolutè non esset probabile, vel saltem de facto non esset probandum in iudicio; neque vnquam esset venturum in notitiam Iudicis; & per consequens, quòd nunquam secutura esset sententia, nec rescindenda venditio, & confiscatio exequenda: quia in tali casu neque etiam ex eo esset illicita alienatio; quia vitium occultaretur emptori: siquidem reuerà in his circunstantiis obligatio bonorum ad fiscum, vel non est vitium, vel est perinde, ac si non sit, vt notant Molina, Vasquez, Azor, Suar. & omnes communiter apud Sanchez *num* 61. Et hac ratione minimè peccant Hæretici, etiam publici, & notorij in regionibus septentrionalibus, qui liberè celebrant huiusmodi contractus onerosos; nec faciunt verbum de obligatione bonorum ad fiscum: quia non est periculum, vt bona per illam auferantur emptori, cùm præsertim etiam emptores ex se ipsis, hoc vitium videant; sicut & vident, quòd contrahant cum Hæreticis, vt notat Valen. *2. 2. disp. 1. q. 11. puncto 3. vers. In Germania.* Molin. Victor. & alij apud Sanchez *c. 22. cit. n. 62.*

15\. *In contractu permutationis non est necessariò manifestandum periculum confiscationis.*

Et ideò esset, si alienatio fieret per contractum permutationis rei cum re; neque enim similiter teneretur Hæreticus, aut reus permutans, manifestare vitium rei suæ, vt notat Azor. *part. 1. lib. 5. cap. 7. quæst. 7.* & ex illo Sanchez *num. 61.* siquidem nec fisco, nec alteri permutanti fieret damnum: & si vellent vterque permanere in facta permutatione, vterque haberet rem æquiualentem: & si nollent, vterque rediret in possessionem rei suæ: idque videtur rationabilius, quàm oppositum, quod habet Molina *disp. 95. cit.* vbi etiam de permutatione ait esse eandem rationem, quæ est de aliis contractibus onerosis, quanquam hæc etiam sententia in aliquo casu potest habere locum, vt, verbi gratia, si alter permutans in suos vsus conuertat rem sibi traditam, nec posteà sine incommodo, & damno possit illam à se abdicare.

16\. *Neque in contractibus gratuitis, & lucratiuis.*

A fortiori neque etiam est, quòd manifestetur hoc vitium in contractibus lucratiuis, & gratuitis, vt est, verbi gratia, donatio, & mutuum: quia cum donatario, aut mutuatario non agitur de damno vitando; sed solùm de lucro captando; & secuta sententia contra Hæreticum, aut reum donatorem, solùm amittet rem donatam, quam erat lucratus per donationem: & si hæc non extiterit, id solùm amittet, in quo factus est ditior, & quod alioqui consumpsisset de suo, vt tradunt Doctores communiter apud Sanchez *cap. 22. num. 63.* quanquam rectè addat ex Molina *disp. 95.* & aliis, posse etiam contingere, vt aliquando hoc vitium sit manifestandum

17\. *Nisi fortè etiam in illis immineat damnum, aut periculum alteri contrahenti.*

in contractibus lucratiuis, & gratuitis; si, scilicet, sit periculum, ne aliquid damni patiantur à fisco etiam donatarij, & mutuatarij: propter hanc enim rationem manifestandum est huiusmodi vitium, etiam in alienationibus necessariis, quæ fiunt à reo pro vitæ sustentatione; & etiam secuta sententia non veniunt rescindendæ à fisco, vt *suprà* diximus *num.* 5.

18\. *Etiam in dispositionibus, quæ fiunt ab Hæretico, aut reo, in vsus necessarios, debet manifestari periculum confiscationis.*

nam, quemadmodum pro vita sustentanda non potest quicunque alius rem aliam vendere, quæ sit vitiosa, nisi vitium manifestet emptori: ita nec potest reus vendere id, quod est fisco affectum, & obligatum; & grauare emptorem de hoc planè inscium, & inuitum, vt posteà probet venditionem à reo fuisse factam in vsus necessarios, & pretium verè fuisse consumptum in vitæ sustentationem, vt subdit Sanchez *num.* 65.

19. *Dispositiones Hæretici licitè possunt acceptari à quocunque alio.*

Qui etiam *num. 66.* rectè concludit, quòd qua ratione non peccat ipse Hæreticus disponendo de suis bonis ante sententiam modo explicato; neque etiam peccat ille alter, qui acceptat illius dispositionem, cùm etiam hic vtatur iure suo, nec fisco inferat damnum, vt secuta sententia non possit rescindere dispositiones factas, & pro toto tempore ante senteotiam neuter sit procurator fisci, vt proptereà teneatur faciliorem confiscationem illi relinquere, & non cooperari, aut non concurrere ad liberam, & licitam alioqui dispositionem, & distractioocm bonorum.

Post secutam verò sententiam declaratoriam criminis, certum est, quòd non valent alienationes, aut dispositiones, si fortè fiunt ab Hæretico, aut reo, contra quem ipso iure lata sit pœna confiscationis: nam post contractum capitale crimen non valent alienationes: si prætereà secuta sit condemnstio, aut sententia, vt expresè habetur L. *Post contractum. ff. de donat.* Debet verò talis sententia iam transisse in rem iodicatam, & non esse suspensa per appellationem, vt ea communi sententia notat Sanchez *lib. 2. cap. 21. num. 16.* & *suprà* indicauimus *disp. præced. num. 23.* & alioqui omninò valent dispositiones, perinde ac si essent factæ ante sententiam, cùm effectus sententiæ sit impeditus per appellationem; & ideò Hæretico non sit adhuc ablatum dominium, aut libera bonorum administratio: quamuis posteà sint reuocandæ, si prior sententia confirmetur, vt subdit Saochez *num. 38. & 39.* nisi fortè fuerint factæ in vsus necessarios vitæ, vel pro expensis litis, vt etiam *suprà* diximus *num. 5. & 6.*

DISPVTATIO LVIII.

Quomodo alienationes, & dispositiones factæ ab Hæretico, sint rescindendæ, secuta sententia.

1. *Dispositiones factæ ante hæresim exterius proditam, non sunt rescindendæ.*
2. *Factæ post hæresim exterius proditam, omninò rescinduntur, secuta sententia.*
3. *Factæ à reo, cui est interdicta bonorum administratio, rescinduntur, secuta sententia.*
4. *Dispositiones eorum, qui damnantur in contumaciam, vel quia deficiunt in purgandis indiciis, non rescinduntur à die criminis.*
5. *Quando rescinduntur ex confiscatione lata à iure, & ipso facto incursa, non est habenda ratio bonæ fidei priuatæ, in qua fortè sit tertius possessor.*
6. *Secus verò si bona fides ortum habeat ex lege, aut facto Principis.*
7. *Dispositiones Hæretici non sunt rescindendæ, si iam sint præscriptæ per quadraginta annos.*
8. *Præscriptio, quæ conceditur in iure pro bonis Hæretici, non valet pro ipso delicto, & pro aliis pœnis.*
9. *Quando à fisco rescinduntur dispositiones factæ ab Hæretico, vtrùm aliquid sit relinquendum, aut dandum tertio possessori.*
10. *Est in potestate fisci rescindere, aut non rescindere contractus Hæretici.*
11. *Si bona Hæretici penes tertium possessorem meliorentur, quomodo id cedat fisco, aut ipsi tertio possessori.*
12. *Et quid, si contrà deteriorentur.*
13. *Fructus bonorum Hæretici quomodo debiti sint fisco, aut tertio possessori.*
14. *Bona fides ad consumendos fructus, aut bona Hæretici, quanam requiratur in tertio possessore.*
15. *Quomodo fiscus debeat se gerere cum creditoribus Hæretici, aut rei, cuius bona confiscantur.*

Si alienationes, & dispositiones sint factæ ab homine hæretico ante hæresim manifestatam exteriùs: quòd non sint rescindendæ, etiamsi reuerà sint factæ ea intentione, vt bona non deuoluantur ad fiscum, diximus *suprà, disp. 56. num. 21.* — 1. *Dispositiones factæ ante hæresim exteriùs proditā, non sunt rescindendæ.*

Si verò sint factæ post hæresim mente conceptam, & verbis, aut signis sufficienter exteriùs proditam, nemo est, qui dubitet, eas esse rescindendas, secuta sententia declaratoria criminis, vt notat Sanchez *lib. 2. in Decalog. cap. 22. num. 33.* Suar. *disp. 21. de fide, sect. 4. num. 5.* Bonac. *de contract. disp. 3. qu. 8. puncto vlt. §. 2. num. 3. pag. 585. tomo 2.* & omnes communiter, vt etiam *suprà* diximus *disput. 56. num. 6.* quia enim ab ipsa die, aut puncto patrati criminis, quod habet annexam confiscationem bonorum, latam à iure, bona omnia sunt fisco affecta, & obligata; imò & illorum dominium ex tunc est amissum priori domino, saltem in debito, & sub conditione secuturæ seotentiæ; & eodem modo ea tunc est acquisitum fisco, vt *suprà* diximus *disp. 57. num. 4.* iure suo, & tanquàm sua sibi illa repetit fiscus, cùm per sententiam domioium in debito, & sub conditione euadat reale, & actuale, & absolutum, & omnimodum. Et hac ratione L. *Post contractum. ff. de donat.* dicitur, quòd non valent donationes, quando sententia est iam secuta post crimeo capitale: & cap. *Cùm secundùm leges, de Hæret. in 6.* quòd quando sententia fuerit promulgata super crimine, tunc est facienda executio confiscationis, & bonorum occupatio. — 2. *Factæ post hæresim exteriùs proditam, omninò rescinduntur, secuta sententia.*

Et idem est de iis delictis, ex quibus non incurritur confiscatio ipso iure, sed solùm interdicitur delinquenti bonorum administratio, vt patet L. *Quæsitum est. 1. ff. Qui, & à quibus.* & L. *Ex iudiciorum. ff. de accusat.* vbi rei læsæ maiestatis dicuntur non habere administrationem bonorum, quod idem etiam habetur L. fin. *C. ad l. Iul. maiest.* similiter enim quando posteà sequitur sententia condemnatoria, rescinduntur alienationes à prima die commissi criminis, vt notat Bart. *in l. Post contractum. cit. ff. de donat.* Anton. Gomez *tom. 3. var. cap. vlt. num. 4.* Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 22. num. 32.* & alij apud ipsum: quamuis non desiot, qui oppositum asserant, vt videre est apud Bossium *in pract. crimin. tit. de bonorum publicatione, num. 76. vers. Ampliat Picus. pag. 291. col. 1. sub initium:* neque enim sufficit ad validitatem alienationis sola proprietas, & dominium, quod in suis booiś retinet huiusmodi reus, quando illi est interdicta administratio; & eo ipso, quòd leges interdicunt in pœnam delicti admioistrationem bonorum, inchoant quodammodo pœnam confiscationis & bona afficiunt, & obligant fisco pro tempore secuturæ condemnationis; & reum, cùm possit, ac debeat esse certus de sua pœna, priùs volunt esse punitum per ipsam conscientiam commissi criminis, quàm per sententiam Iudicis, vt dicitur L. *Quæsitum est. cit. ff. Qui, & à quibus.* & L. fin. cit. *C. ad l. Iul. maiest.* — 3. *Factæ à reo, cui est interdicta bonorū administratio, rescinduntur, secuta sententia.*

Quod verò dicimus, alienationes rescindi à prima die commissi criminis, de iis Hæreticis, aut reis debet intelligi, qui sunt, & damnantur, vt verè tales; non autem de iis, qui damnantur in contumaciam, vel, quia deficiunt in purgandis indiciis, ex quibus sunt suspecti de crimine: nam, vt notat — 4. *Dispositiones eorum, qui damnātur in cōtumaciam, vel quia deficiunt in pur-*

Simanchas

gādas in ter(?)is, non rescindū tur à die cri minis.

Simanchas *de cathol. instit. tit. 9. num. 26.* Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 22. num. 35.* & alij apud ipsum, alienationes eorum, qui sic damnantur, non rescinduntur à die criminis; sed à die, qua sic defecerunt in se purgandis, vel qua sunt damnati in contumaciam, cùm solùm ex tali die præsumantur, ac reputentur Hæretici, aut rei puniendi per confiscationem.

5. *Quando rescinduntur ex confiscatione lata à iure, & ipso facto incursa, non est habenda ratio bonæ fidei priuatæ, in qua fortè sit tertius possessor.*

Siue autem huiusmodi alienationes, & dispositiones sint rescindendæ à die criminis, siue ab alia quacunque; non est, quòd in iis rescindendis habeatur vlla ratio priuatæ bonæ fidei, cum qua fortè transierunt ad hunc, vel illum possessorem, penes quem sunt; vt enim *supra* diximus *disp. 56. num. 28.* non eodem modo res se habet, quando confiscatio est lata à iure, & incurritur ipso facto, & ipsa patratione delicti, & quando est ferenda ab homine, & solùm est incurrenda per sententiam. Et in primo casu non est, quòd habeatur ratio possessoris bonæ fidei, cùm ab ipso initio dispositiones fuerint nullæ, & bona ex tunc fuerint adiudicata, & applicata fisco sub conditione, quòd sequeretur sententia; & solùm hoc modo affecta, & cum hoc vitio transierint ad alium; nec bona fides possit purgare hoc vitium, notat Suar. *disp. 22. sect. 4. n. 9. in fine*, nec iura fisci ex tunc acquisita debeant postea impediri, aut tolli ex bona fide cuiuscunque alterius possessoris. Et contra in secundo casu omninò habenda est ratio huiusmodi bonæ fidei, cùm è contra dispositiones ab ipso initio fuerint validæ, nec bona ex tunc vllo modo fuerint fisco affecta; sed solùm per sententiam condemnatoriam: & ideò non sint rescindendæ, nisi appareant esse factæ in fraudem; & etiam ille fuisse conscius criminis iam incursi, & sententiæ confiscationis mox ferendæ, in cuius fauorem illæ sunt factæ, vt *suprà* diximus, & ex communi sententia notat Bossius *in practica criminali, tit. de bonorum publicatione, n. 76. pag. 291. col. 1. initio.* Sanchez *lib. in Decal. cap. 22. num. 36.* & plures alij apud ipsum.

6. *Secùs verò, si bona fides orta habeat ex lege, aut facto Principis.*

Dixi autem, non esse habendam rationem bonæ fidei priuatæ: quia secùs esset de fide publica, vt subdit Bossius *num. 76. est. vers. Secundo intellige.* & ex illo Sanchez *cap. 22. num. 47.* vt, si quis, verbi gratia, à Principe, vel ab Officiali Principis esset absolutus iuridicè, & solenniter per sententiam à crimine læsæ maiestatis, verbi gratia, & à pœna confiscationis; & sic disponeret de suis bonis, & postea superuenirent contra ipsum noua indicia, & crimen benè detegeretur; & iterum condemnaretur, & bona à fisco occuparentur: neque enim in tali casu rescindi deberent dispositiones, quæ essent factæ sub bona fide, & ea facto publico tempore illo intermedio; sed omninò essent ratæ habendæ, ne quis deciperetur, & damnum haberet ex fide publica, illúdque puniretur, quod esset factum secundùm publicas leges, & secundùm scripturas Principis, contrà L. *Gracchus. C. ad leg. Iul. de adult.* & contrà L. *Nemo damnum. ff. de reg. iur.*

7. *Dispositiones Hæretici non sunt rescindendæ, si sint iam præscriptæ per quadraginta annos.*

Et idem esset, si talis possessor bonæ fidei priuatæ iam præscripsisset sibi dominium bonorum, & in huiusmodi possessione bonæ fidei continuasset per spatium quadraginta annorum, à die obitus prioris domini, & prioris possessoris Hæretici: sic enim expresè habetur cap. fin. §. *Si post mortem. de præscrip. in 6.* vbi dicitur ex præcepto Bonifacij VIII. quòd, *si post mortem Hæreticorum, qui, dum viuerent, putabantur Catholici, à Catholicis eorum filiis, vel nepotibus, aut extraneis quibuscunque bona ipsorum, si ratio quadraginta annorum fuerint possessa bona fide, non sunt vlteriùs molestandi tales possessores super huiusmodi bonis, si fortè illi priores domini posteà detegantur fuisse Hæretici; & etiamsi bona ipsorum deberent peruenire ad Romanam Ecclesiam.* Et quamuis aliqui ex veteribus Canonistis apud Suarium *disp. 22 de fide, sect. 4. num. 7.* negent hanc præscriptionem, & aliqui de illa dubitent; certissima tamen esse potest *ex cap. fin. cit.* eámque admittunt Couarr. *in 4. Decretal. part. 2. cap. 6. §. 8. num. 10* Panormit. *in cap. Cùm nobis. num. 7. de præscript.* Castr. *lib. 2 de iusta Hæretic. punit. cap. 4.* Farinac. *de hæresi, qu. 190. num. 119. & seqq.* Suar. *num. 7. cit.* Sanchez *lib. 2. in Decalog. cap. 22. num. 37. & seqq.* Molina *de contract. disp. 3 qu. 8. punct. 3. §. 1. num. 22. pag. 595. tom. 2.* Vasquez *in Opusc. de testam. cap. 9 §. 4. dub. 4. num. 140. pag. 554* & omnes communiter: sed *ex cap. fin. cit.* singula ferè verba sunt benè attendenda, vt locum habeat huiusmodi præscriptio quadragenaria: primò enim ex illo verbo, *si post mortem Hæreticorum*, clarè habetur, quòd quandiu Hæretici sunt superstites, non potest pro tertiis possessoribus præscriptio currere: sed spatium quadraginta annorum solùm debet computari ab illorum morte, vt notant ibi Canonistæ communiter, Ioan. Andreas *num. 3.* Anchar. *notab. 7. num. 3.* Dominic. *num. 3. oppos. 1.* & ex illis Sanchez *lib. 2. cap. 22. num. 37. & 40.*

Deinde ex illo alio, *qui, dum viuerent, putabantur Catholici*, habetur, quòd si tempore mortis iam erant damnati, vel diffamati, aut suspecti de hæresi, non potest super illorum bonis præscriptio currere, iuxta dispositionem illius Capituli, vt notat *ibi* Glossa *ver. Putabantur.* Dominic. *num. 4.* Sanchez *cap. 22. cit. num 41.*

Tertiò, ex illo, *à Catholicis eorum filiis, aut nepotibus, vel extraneis quibuscunque*, habetur, quòd possessores, pro quibus currit præscriptio, toto tempore debent esse catholici, & alioqui nullo tempore possunt præscribere, vt notat *ibi* Glossa *ver. Catholici*, & Sanchez *num. 41. cit.*

Quartò, ex illo, *fuerint possessa bona fide*, habetur, quòd possessores toto tempore præscriptionis debent esse in hac bona credulitate, quòd illi essent Catholici, & vt tales decesserint, vt notat *ibi* Glossa *ver. Bona fide.* Pegna *in Director. Inquisitor. part. 2. comm 92. vers. Fiuy verò.* Azor. *part. 1. lib. 5. cap. 7. in fine*, & *lib. 8. cap. 12. quæst. 16* Sanchez *cap. 22. num. 41.* Vnde, si scierint, eos fuisse Hæreticos, & in hæresi decessisse, eorúmque bona detinuerunt ea hac alia credulitate, quòd non tenerentur ea tradere fisco, nisi secuta sententia: quamuis id verè, & benè crediderint, quantùm facit ad culpam vitandam; adhuc tamen non potuerunt præscribere, quantùm facit *ad cap. fin. cit. de præscript. in 6.* vt notat Couar. *in 4. Decret. part. 2. cap. 6. §. 8. num. 16.* & Sanchez *num. 41. cit.* & Suar. *disp. 22. sect. 4. cit. num. 13. in fine*: quia dictum capitulum non requirit bonam fidem quancunque; sed illam determinatè, ex qua possessores crediderint firmo, & iusto titulo ad se peruenisse bona defuncti, eúmque iure, & firmiter potuisse de illis disponere: quod tamen non esset, si sciuissent, eũ fuisse Hæreticum, & in hæresi decessisse, cùm sit certissimum, quòd Hæreticus de iure non potest disponere firmiter, & ita vt dispositio non sit posteà rescindenda à fisco: & cùm præscriptio sit beneficium à lege concessum, benè potuit in hac materia bonorum Hæretici non concedi, nisi sub conditione talis bonæ credulitatis determinatæ.

Denique ex illo, *quanquam illi, quorum bona fuerunt, nunc detegantur Hæretici extitisse*, habetur, quòd si hæresis detegatur ante elapsos quadraginta

annos

annos, & ante expletum totum tempus præscriptionis, præscriptio interrumpitur, & non currit. Idque est verum, etiamsi nondum sit lata sententia declaratoria dictæ hæresis: dummodo enim illius notitia ad possessores peruenerit ante absolutam præscriptionem; non potest in dlit non interrupisse bonam fidem, & bonam credulitatem, quòd possiderent iusto, & firmo titulo; quæ tamen bona fides est necessaria pro toto tempore præscriptionis, vt notat Pegna *in 3. partem Directorij Inquisitorum, com 92. cit.* & Sanchez *num.* 41. & alij apud ipsum: & sic colligitur ex illa particola, *nunc detegantur*; id est, illo tempore, quo alioqui Ecclesia vellet sibi vindicare bona Hæretici, vt exponit *ibi* Glossa *ver. Nunc.*

Stantibus autem his omnibus conditionibus, quæ ad præscriptionem quadragenariam bonorum Hæretici expresse requiruntur *in d. cap. fin. §. Si post mortem. de præscript. in 6.* certum est, quòd non sunt rescindendæ dispositiones eo modo præscriptæ: & cùm hæresis ex sua natura sit crimen ecclesiasticum, & solum ex concessione Ecclesiæ bona Hæretici aliquando applicentur fisco sæculari, omninò est seruandum dictum capitulum finale in illorum applicatione, & semper faciendus est locus executioni confiscationis, & rescisioni dispositionum, donec labantur quadraginta anni cum bona fide, & conditionibus iam explicatis, vt notat Molina *de contract. disp. 73. concl. 4. §. Hinc infertur. col.* 306. ex Panormit. *in cap. Cum nobis. num. 8. de præscript.* Non autem est seruandum id, quod statuitur L. *Si defunctum. C. de Apostat.* & vult Glossa *in l. Manichæos. C. de Hæret. ver. Subire.* Bart. *in l. Si quis defunctum. cit. num. vnico*, & alij apud Farinac. *in pract. crim. tom. 1. part. 1 tit. de delictis, & pœnis, quæst.* 25. *num.* 158. & apud Sanchez *lib. 2. cap. 22. num.* 38. & 39. vt solùm intra quinquennium à morte Hæretici, non autem vltrà, possit agi pro confiscandis illius bonis; &, vt habet Simanchas *de cathol. instit. tit. 19. num.* 134. praxis hæc meritò est explosa in Tridentino quantùm est ex crimine hæresis: quanuis fortasse adhuc possit valere, quantùm est ex aliis criminibus, quæ habent annexam confiscationem, & non sunt per se de foro Ecclesiæ, vt est, verbi gratia, crimen læsæ maiestatis, & sodomiæ, vt notat Sanchez *cap. 22. num.* 40.

8. *Præscriptio, quæ conceditur in iure pro bonis Hæretici, nō valet pro ipso delicto, & pro aliis pœnis.*

Et quia *ipsum cap. fin. de præscript in 6.* expresse, & signanter præscriptionem quadragenariam solùm concedit contra bonorum confiscationem, non autem contra ipsum delictum, aut contra alias pœnas in iure latas, vt est, verbi gratia, infamia, & irregularitas, & inhabilitas ad officia, & beneficia pro filiis, & nepotibus; hinc est, vt contra delictum possit semper procedi; & actio contra defunctum Hæreticum ad damnandam illius memoriam, eiúsque statuam comburendam nullo tempore præscribatur; & qui post annos quadraginta euadunt pœnam confiscationis bonorum, nunquam euadant alias pœnas in iure latas, vt notant Couar. *in 4. Decretal. part. 2. cap. 6 §. 8. num.* 16. Simanchas *de cathol. instit. tit. 18. num.* 42. Pegna *in Direct. Inquisit. par. 3. comm. 92 vers. In qua difficultate.* & *vers. Et ex hoc cap.* Sanchez *lib. 2. cap. 22. num.* 42.

9. *Quid à fisco rescinduntur dispositiones factæ ab Hæretico, vtrùm aliquid sit relinquendum, an dandum*

Quòd si quæras, vtrùm in rescindendis huiusmodi dispositionibus post secutam sententiam, sit aliquid relinquendum tertio possessori, ad quem transierunt bona Hæretici; an verò omnia possint accipi, & vsurpari à fisco, nulla re penitùs relicta apud alium quencunque, quæ priùs esset in bonis Hæretici; sub distinctione respondit Suar. ex communi sententia *disp. 22. de fide, sect. 4. num. 8. & 9.* Molina *de contract. disp. 93. vers. Licet autem Hæret.* Azor. *part. 1. lib. 5. cap. 7. quæst. vlt.* Vasquez 1. 2. *disp. 172. num. 7 & 8.* Sanchez *lib. 2. in Decalog. cap. 22. n. 68.* & apud ipsum plurimi alij: si enim ad tertium possessorem transierunt titulo merè liberali, & gratioso, verbi gratia, ex donatione, ex mutuo, ex commodato, non est, quòd aliquid illi relinquatur, quantùm est ex rigore iustitiæ, cùm ad ipsum non transierint, nisi vt fisco affecta, & vt repetenda ab illo ex toto, vel ex integro, post sententiam; ac proinde nihil iniuriæ illi fiat, si de facto repetantur ex toto, & ex integro, vt *supra* diximus *disputat.* 57. *num.* 16. Contrà verò, si transierunt titulo oneroso, verbi gratia, ex venditione, aut ex permutatione, videndum vlteriùs est, vtrùm pretium, aut res, quam tradidit possessor tertius, adhuc maneat actualiter, aut virtualiter in bonis Hæretici, quæ fiscus sibi vsurpat: si enim hæc maneant, restituenda omninò sunt, si fiscus velit rescindere priorem contractum, cùm non accreuerint bonis Hæretici, nisi sub hac conditione, vt substituerentur loco rei translatæ in aliū, & semper manerent pro illo affectæ; nec possit esse vllus titulus iustus, ex quo fiscus possit simul habere, aut recuperare rem illam, pro qua pretium, aut res alia fuit substituta; & simul retinere ipsum pretium, aut ipsam rem aliam in damnum tertij, vt etiam *supra* indicauimus *disp. 57. cit. num.* 14. quod enim asserunt aliqui apud Sanchez *cap. 22. cit. n. 69.* posse fiscum non restituere pretium, quando emptor fuit conscius incursæ hæresis à venditore, non videtur probandum: quia etiam emendo cum tali scientia, nullum crimen commisit; & ideò non est puniendus, & priuandus re sua, vt notat *ibi* Sanch. & apud illum Alciatus *in l. Post contractum. n.* 23. *ff. de donat.* Boss. *in pract. crim. tit. de bonorum publicatione, num.* 72. Vasquez *t. 2. disp. 172. n. 7.* & alij.

Dixi autem, si pretium, aut res alia maneat actualiter, aut virtualiter in bonis Hæretici: quia potest accidere, vt pretium ab ipso Hæretico venditore sit consumptum pro necessitatibus vitæ, & alij redditus sint conseruati; vel sit expensum in emenda re alia, quæ adhuc extet; vel in soluendo ære alieno; & in aliis eiusmodi, quæ enumerat Sanchez *n.* 70. & in tali casu, quanuis non maneat actualiter, & in seipso in bonis Hæretici; maneat tamen virtualiter, & in alio, quod reliquit loco sui: & hoc ipsum est restituendum tertio possessori propter rationem allatam: non autem est retinendum à fisco. Et contrà, si nullo modo maneat, aut extet in bonis Hæretici, licitè possunt omnia vsurpari, & haberi à fisco absque eo, quòd aliquid relinquatur, aut detur tertio possessori.

Non est autem censendum, huiusmodi pretium nullo modo manere in bonis Hæretici, quæ ad fiscum perueniunt, si fortè ab illo fuit expensum pro emendo, verbi gratia, frumento in sustentationem familiæ, vel pro emendo seruo, aut equo ad alios vsus maximè vtili, aut necessario; illaque omnia posteà perierunt casu aliquo fortuito, & non amplius extant, quando à fisco repetuntur bona, & rescinduntur contractus, vt vult Vasquez *t. 2. disputat. 172. num. 9. &* 10. Contrà enim est: quia sine dubio in huiusmodi emptione frumenti, serui, aut equi, fuissent expensi alij redditus, qui similiter periissent eodem casu fortuito; qui tamen de facto ideò remanent in bonis Hæretici, quia eorum loco fuit erogatum dictum pretium; ac proinde etiam ipsi censentur manere loco illius in bonis Hæretici, & sunt restituendi tertio possessori, vt notat Sanchez *cap. 22. cit. num.* 71. & apud illum Simanchas *de cathol. instit. tit. 9. num.* 38. & Azor. *part. 1. lib. 5. cap 7.*

non

cap. 7. quaest. vlt. in fin. Quo autem modo eidem tertio possessori incumbat probatio, quòd pretium, & pecunia à se tradita venditori hæretico sit conuersa in rem illius, & adhuc maneat in ipsius bonis, quæ apprehenduntur à fisco, videri potest apud eundem Simancham *tit. 9. cit. num. 39. & seqq.* & apud eundem Sanchez *cap. 22. num. 72.* qui etiam rectè subdit *num. 73.* si tertius hic possessor non habeat coniecturas probabiles, quòd pretium à se traditum, ac solutum, sit conuersum in rem Hæretici venditoris, & quòd aliquo modo adhuc manet in bonis illius, & ideò à fisco debeat ipsi restitui; omninò teneri tradere fisco bona, quæ possidet, si edictis, aut modo alio repetantur; nec posse pro suo pretio sibi aliquid retinere: quia in tali casu ius fisci est certius, & potius. Et contrà, si habeat coniecturas probabiles, non teneri, nisi priùs recepto pretio, quia contraria ratione ius suum est potius, & fiscus verè tenetur restituere dictum pretium; nec potest, aut debet ditescere ea re aliena, quæ fortè existit simul cum bonis Hæretici, quem intendit punire.

10\. *Est in potestate fisci rescindere, aut non rescindere contractum Haeretici.* Dici prætereà, debere restitui tertio possessori ea, quæ accreuerunt bonis Hæretici ex contractu oneroso cum illo inito, si fiscus velit rescindere talem contractum: quia ex eodem Suario *sect. 4. num. 9. cit.* id est relinquendum arbitrio fisci, cùm contractus ab Hæretico initus ante sententiam fuerit validus; & posse illum rescindere, est quasi priuilegium fisci; & ideò licitè potest illo vti, aut non vti, prout voluerit; retinendo, scilicet, sibi pretium, aut rem aliam, quæ actualiter, aut virtualiter extat in bonis Hæretici; & relinquendo tertio possessori id, quod fuit translatum in ipsum; vel è contra repetendo id, quod fuit translatum; & restituendo id, quod extat, prout fuerit magis expediens.

11\. *Si bona Haeretici penes tertium possessorem meliorentur, quomodo id cedat fisco, aut ipsi tertio possessori.* Et simile quid subdit Suar. *num. 10.* esse faciendum, si fortè bona Hæretici, quæ confiscantur, reperiantur esse aucta, aut meliorata apud tertium possessorem: si enim sunt aucta sine labore, & expensis huiusmodi possessoris; vt, verbi gratia, quia valor, & æstimatio fundi est aucta per accidens propter multitudinem emptorum, vel propter abundantiam pecuniæ, vel propter aliquod aliud huiusmodi accidens extrinsecum; ipsi fisco censeri debent esse aucta, non autem possessori: sicut & contrà eidem fisco essent diminuta, non autem possessori, si ex aliquo accidente essent diminuta: cùm enim ius fisci à prima die, aut puncto patrati criminis, & hæresis exteriùs proditæ, fuerit ipsum directum dominium in debito, & sub conditione securturæ sententiæ, vt *suprà* diximus *disp. 57. n. 3.* ipsi fisco tanquàm domino sub eodem debito, & conditione creuerunt bona, aut decreuerunt; non autem alteri, si fortè creuerunt, aut decreuerunt ex aliquo accidente.

Contrà verò, si sunt aucta labore, & industria, & expensis ipsius tertij possessoris; vt, verbi gratia, si fundum instruxit, & excoluit, si domum ædificauit, vel amplificauit, &c. ipsi tertio possessori sunt relinquenda, si possunt re ipsa separari à bonis Hæretici; vel certè sunt illi compensanda per solutionem pretij, aut alio modo, si non possent separari; cùm confiscatio non debeat se extendere ad huiusmodi labores, & industrias, & expensas alienas; & quæ non pertinent ad personam delinquentem, quæ sola debet puniri: & contraria

12\. *Et quid, si contrà deteriorentur.* ratione, si huiusmodi bona penes tertium possessorem sunt diminuta, & deteriorata ipsius culpa, & negligentia; vt, verbi gratia, quia sciuit ea debere spectare ad fiscum; & ideò illa neglexit, & non tractauit vti res suas; licitè poterit fiscus huiusmodi damna, aut illorum æstimationem ab illo repetere, cùm reuerà non debuerit illa negligere; sed quandiu apud ipsum manerent, semper debuerit illa seruare vti res suas, vt subdit Suar. *n. 10. cit. in fin.*

Et proportionaliter idem est dicendum etiam de fructibus, si quos percepit possessor tertius ex bonis Hæretici: sicut enim ipsa bona non transierunt pleno iure in huiusmodi possessorem; sed solùm vt repetenda à fisco, eique restituenda, si sequeretur sententia: ita & fructus ex illis prouenientes non potuerunt pleno iure ad ipsum transire; sed solùm vt repetendi, & fisco restituendi, etiam ipsi sub conditione sententiæ. Vnde, si extent, vel in seipsis, & actualiter, vel in aliquo sui, & virtualiter; licitè potest fiscus illos repetere; & tertius possessor tenetur illos restituere, sicut & ipsa bona: si verò non extent vllo modo, & bona fide sint consumpti, absque eo, quòd talis possessor sit factus ditior; nec fiscus potest pro illis repetere aliquid aliud, nec possessor bonorum tenetur pro illis aliquid aliud restituere, cùm talis obligatio nec possit illi prouenire ex consumptione, quæ, vt supponimus, non fuit iniusta, sed bona fide; neque ex fructibus consumptis, qui nullo modo extant in se, vel in aliquo sui, vt notat Suar. *disput. 22. sect. 4. cit. num. 11. & 12.* 13. *Fructus bonorum Haeretici quomodo sint debiti fisco, aut tertio possessori.*

Neque hæc bona fides dicenda est defuisse, si fortè hic tertius possessor habuit notitiam, quòd essent bona Hæretici, & quòd possent à fisco repeti, si sequeretur sententia: sicut enim in ipso Hæretico certissima conscientia suæ hæresis, & confiscationis bonorum ipso iure incursæ, ea quæ fisco essent debita sub conditione securturæ sententiæ, non effecisset, vt ea manente, & ante sententiam non posset licitè consumere huiusmodi fructus suorum bonorum; neque illi abstulisset bonam credulitatem, aut fidem ad illos licitè consumendos; sed solùm effecisset, vt non posset illos consumere in fraudem fisci, & sine causa, & solùm ne fiscus illos haberet: ita & in tertio possessore scientia hæresis sui authoris non abstulisset illi bonam fidem ad eosdem fructus licitè consumendos pro suis vsibus vsque ad sententiam; sed solùm ad illos consumendos in fraudem fisci, & ne fiscus illos haberet, vt subdit Suar. *num. 13.* contra Simancham *de cathol. instit. tit. 9. num. 58.* & Vasquez 1. 2. *disputat. 172. cap. 1. num.* ..... qui asserunt, ad huiusmodi bonam fidem pro fructibus, & bonis Hæretici consumendis necessarium esse, vt qui illa possidet, omninò ignoret delictum sui authoris; & quòd bona, quæ possidet, sint ipso iure addicta fisco: sicut & requiritur ad bonam fidem pro iisdem bonis legitimè præscribendis per præscriptionem quadragenariam *iuxta cap. fin. de praescript. in 6.* & *suprà* notauimus *num. 7.* Contrà enim est: quia malè assumitur, quòd eadem bona fides requiratur ad culpam vitandam in consumptione fructuum, aut bonorum, & ad præscriptionem inducendam, cùm ad hanc, quæ solùm inducitur ex beneficio, & ex dispositione legis, benè potuerit lex requirere certam aliquam bonam fidem, quæ alioqui per se non requiritur ex ipsa rei natura ad honestatem actionis, & ad culpam vitandam. Et certum est, quòd sicut Hæreticus iure potuit sua bona consumere vsque ad sententiam, non obstante conscientia sui criminis, & confiscationis incursæ: ita & potuit hoc suum ius transferre in alium, & ideò etiam hic iure potest illa consumere vsque ad sententiam, non obstante scientia, & notitia ejusdem criminis sui authoris. 14. *Bona fides ad consumendos fructus, aut bona Haeretici, quanam requiratur in tertio possessore.*

15. *Quomodo fiscus debeat se gerere cũ creditoribus Hæretici, aut rei, cuius bona cõfiscantur.*

Ex his verò, quæ diximus pro tertio possessore circa restitutionem pretij faciendam ipsi à fisco, quando extat aliquo modo, vel actu, vel virtute in bonis Hæretici, quæ confiscantur; potest intelligi, quid sit dicendum pro creditoribus eiusdem Hæretici: si enim debita sint contracta ante delictum, & ante hæresim exteriùs proditam, certum est, quòd fiscus ad illa tenetur, vt ex communi sententia notat Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 22. num. 74.* siquidem bona, quando cœperunt esse affecta, & obligata fisco ratione delicti, iam erant priùs obligata, & hypotheeata creditoribus ratione contractuum, nec potuerunt transire ad fiscum, nisi cum hoc onere, & obligatione: & vt L. *Non possunt. ff. de iure fisci.* dicitur, *non possunt vlla bona pertinere ad fiscum, nisi quæ creditoribus sunt superfutura: & id bonorum tantummodo intelligitur esse cuiusque, quod superest æri alieno.* Et si contingat, non omnia bona, sed partem tantummodo esse confiscandam; solùm pro rata illius partis tenebitur fiscus creditoribus, iuxta L. fin. *C. de debitorib. ciuit. lib. 11.* vbi dicitur, quòd debitores solùm pro rata bonorum, quæ possident, debent conueniri: & iuxta L. 1. *C. de fideiussorib.* vbi de eo, qui adempta parte bonorum iussus est exulare, dicitur, quòd creditoribus non est obligatus, nisi pro ea parte, quam retinuit.

Idque est verum, non solùm de iis debitis, quæ appellantur ciuilia, & quæ possunt in iudicio probari, & pro quibus recuperandis datur actio; sed etiam de iis, quæ dicuntur solùm naturalia: quia non possunt recuperari per viam iudicij; quamuis in foro Dei sint vera debita, & verè debeantur, vt subdit Sanchez *num. 75.* ex Iulio Claro *lib. 5. q. 78. num. 23.* & aliis: tenetur enim fiscus etiam pro his: & si nequeat creditor alio modo illa recuperare, potest vti compensatione secreta, & aliquid retinere, aut vsurpare ex bonis, quæ alioqui ad fiscum pertinent.

Si verò debita sint contracta post delictum, contraria ratione non tenetur fiscus ad illa, nisi quatenus cesserunt in illius vtilitatem, & aliquo modo reperiuntur in bonis delinquentis, id est, vel in seipsis, vel in aliquo sui, vt *supra* diximus: contraria enim ratione, quando bona cœperunt esse obligata creditoribus ratione contractuum, iam erant priùs affecta, & obligata fisco ratione delicti, nec potuerunt ad illos transire, vt libera, & soluta ab onere fisci.

Probatio autem, quòd sint contracta post delictum, non autem ante, si sit res dubia, semper videtur debere fisco incumbere ex eodem Sanchez *cap. 21. cit. num. 76.* siquidem ius creditorum, quòd habeant illa bona sibi obligata ex contractibus, est certum; & exceptio fisci, quòd illa eadem priùs sint ex delicto sibi affecta, est dubia.

DISPVTATIO LIX.

An, & quando Hæretici sint denunciandi Inquisitoribus, & Iudicibus fidei.

1. *Denunciatio euangelica, & iudicialis quo differant.*
2. *Denunciatio canonica, & regularis qua sit.*
3. *Denunciatio quo differat ab accusatione.*
4. *Quot modis procedat Iudex contra delicta.*
5. *Denunciatio iudicialis in crimine hæresis est licita, & honesta.*
6. *In crimine hæresis communiter non proceditur per viam accusationis.*
7. *Hæretici denunciatio, vel accusatio est in præcepto.*
8. *Punitiones, & pœnæ huius vitæ maximè intenduntur, & inferuntur, quatenus sunt medicinales ad bonum commune.*
9. *Accusatio propriè dicta in aliquo casu est specialiter in præcepto.*
10. *Quæ crimina propriè vergant in detrimentum Reipublicæ.*
11. *Obligatio denunciandi, vel accusandi Hæreticos, est maximè ex iure diuino naturali.*
12. *Et ex iure ecclesiastico.*
13. *Ex edictis Inquisitorum sunt denunciandi etiam diffamati, aut suspecti de hæresi.*
14. *Ex omissione denunciandi Hæreticum potest quis haberi, vt fautor Hæreticorum.*
15. *Et vt suspectus de hæresi.*
16. *Hæreticus etiam occultus, & vni tantùm cognitus, est denunciandus.*
17. *Hæreticus non est damnandus à Iudice ex testibus singularibus.*
18. *Obligatio denunciandi Hæreticum occultum probatur ex Scriptura.*
19. *Qui profert hæresim, sed in illa non est pertinax, non est necessariò denunciandus.*
20. *Correctio fraterna non est necessariò præmittenda ante denunciationem Hæretici.*
21. *Edicta Inquisitorum de Hæreticis denunciandis durant perpetuò per modum legis.*
22. *Hæreticus est denunciandus, etiamsi sit emendatus.*
23. *Præceptum de correctione fraterna quando obligat.*
24. *Obligatio denunciandi est implenda, non obstante quocunque secreto naturali.*
25. *Etiam firmato per iuramentum, aut per votum,*
26. *Et ad secretum naturale reducitur, si quis verbaliter profiteatur, se aliquid dicere in confessione, vel sub sigillo confessionis.*
27. *Secus verò est de secreto Confessionis sacramentalis, & vera.*

NON loquimur de denunciatione euangelica, seu paterna, ex qua delictum proximi, aut fratris defertur ad Superiorem, tanquam ad patrem, pro sola illius emendatione, & correctione, iuxta illud Christi Domini Matthæi 18. *Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum: si vero non audierit, dic Ecclesiæ.* sed loquimur de denunciatione iudiciali, ex qua delictum alicuius defertur ad Superiorem, tanquàm ad Iudicem pro vindicta, & punitione, & intendendo bonum commune totius Communitatis. Et ad hanc reducimus etiam alias denunciationes, quas Canonistæ communiter apud Sot. *in relect. de tegendo secreto, membro 2. quæst. 5.* & apud Suar. *disp. 20. de fide, sect. 4. n. 2.* appellant denunciationes canonicas, aut regulares: quia fiunt diuersis modis, & cum diuersis solennitatibus, & circunstantiis, iuxta præscriptum iuris canonici, aut peculiarium iurium, quæ sunt in diuersis Ordinibus religiosis, & regularibus: quomodocunque enim fiant huiusmodi denunciationes, semper sunt denunciationes iudiciales, si fiunt Superiori, vt Iudici & pro vindicta, & punitione delicti; vel certè sunt paternæ, & euangelicæ, si fiunt Superiori, vt patri, & pro sola emendatione, & lucro fratris, vt notat Suar. *num. 2. cit.* 1. *Denunciatio euãgelica, & iudicialis quo differant.* 2. *Denunciatio canonica, & regularis quæ sint.*

Neque hæc iudicialis denunciatio censenda est esse eadem cum accusatione propriè dicta: siquidem ab illa in pluribus differt, vt videre est apud Iul. Clarum *lib. 5. §. fin. quæst. 7. & 12.* Farinac. *de hæresi, quæst. 185. §. 5.* Pegnam *in Direct. part. 3. com. 14. num. 68.* 3. *Denunciatio quo differat ab accusatione.*

num. 68. *pag*. 415. Azor *part*. 3. *lib*. 13. *cap*. 11. Suar. *sect*. 4. *cit*. *n*. 1. & apud Sanctum Thomam 2. 2. *qu*. 33. *art*. 7. & *quæst*. 67. *art*. 3. *ad* 2. & *quæst*. 68. *art*. 1. Primò enim accusator communiter tendit in propriam satisfactionem, aut commodum: denunciator verò in bonum commune, quod maxime pendet ex criminum punitione. Deinde, accusator facit se partem in iudicio, & contra reum est, quasi actor, sibique petit a Iudice dici ius, & administrari iustitiam: denunciator verò non facit se partem in iudicio; sed solùm defert crimen ad notitiam Iudicis, cúmque sinit procedere ex officio, denunciatione ipsa supplente vicem diffamationis, aut querelæ, sine qua Iudex non posset procedere, vt loquitur Clarus *qu*. 7. *cit*. *initio*, & fisco ipso, seu procuratore fiscali gerente vicem actoris, aut accusatoris, sine quo iudicium nõ potest consistere, vt patet ex S. Thoma 2. 2. *quæst*. 67. *art*. 3. & notat Suar. *n*. 9. Ex quo etiam vlteriùs fit, vt accusator offerat se probaturum crimen, quod defert: & alioqui si non probet, offerat se punitioni, & pœnæ talionis, cap. *Qui non probauerit*. 2. *quæst*. 3. & notat S. Thomas 2. 2. *quæst*. 68. *art*. 1. *&* 4. & ad hunc finem non solùm debeat accusationem facere in scriptis, cap. *Accusatorum*. 2. *quæst*. 8. & notat S. Thomas *ibidem*, *art*. 2. iuxta formam, scilicet, quæ traditur L. *Libellorum*. *ff*. *de accus*. sed etiam debeat se illi subscribere, prout præcipitur L. *Si cui crimen*. *ff*. *eod*. vt, nimirum, certiùs constet, quid Iudici proponatur, vt circa illud ferat sententiam; nec facile quis ad accusationem prosiliat, vt dicitur L. *Si cui crimen*. *cit*. cùm sciat, eam sibi non futuram inultam, si ipse deprehendatur calumniatur. Contrà verò ad hæc omnia non tenetur denunciator; neque in se assumit probationem criminis, neque se offert punitioni, si illud non probet; neque denunciationem necessariò in scriptis redigit; nec se libello subscribit: sed scripto, aut verbo, prout potuerit, aut maluerit, talem notitiam criminis Iudici præbet, qualem ipse habet: & quoad cætera sinit Iudicem procedere ex seipso, & ex officio, vt diximus.

4. *Quot modis procedat Iudex contra delicta.*

Vnde quamuis c. *Qualiter, & quando*. 2. *de accus*. ex Concil. Later. sub Innoc. III. *versus fin*. statuatur triplex modus procedendi criminaliter in delictis non notoriis, id est, per viam inquisitionis, per viam accusationis, & per viam denunciationis, vt benè explicat Less. *lib*. 2. *c*. 29. *n*. 103. *& seqq*. & Suar. *disp*. 20. *de fide*, *sect*. 4. *cit*. *n*. 1. & aliqui ex recentioribus apud Clar. *lib*. 5. §. *fin*. *q*. 3. *init*. etiam addant tres alios modos, id est, per exceptionem, per notoriũ, & per deprehensionem in flagranti crimine: commodè tamen possunt omnes modi reduci tantùm ad duos, vt subdit Clarus *ibid*. & Less. *c*. 29. *cit*. *n*. 105. cùm Iudex, siue procedat in delictis occultis, siue in notoriis, aut deprehensis in flagranti crimine, & siue per denunciationem, siue per exceptionem, semper procedat, vel ex officio, vel ad instantiam partis, & tam denunciatio, quàm notorietas, aut euidentia, vel publica & communis famositas criminis, sit solùm quid præuium, & quasi excitans Iudicem, vt contra illud procedat ex officio. Imò communiter iam est vsu receptum, vt contra delicta magis procedatur per viam denunciationis iudicialis, quàm per viam accusationis propriè dictæ, vt notat Azor. *part*. 1. *lib*. 8. *cap*. 19. *quæst*. 9. *col*. 1000. *initio*, & Sanchez *lib*. 6. *consil*. *cap*. 2. *dub*. 27. *n*. 4.

5. *Denunciatio iudicialis in crimine hæresis est licita, & honesta.*

Loquendo ergo de huiusmodi denunciatione iudiciali pro crimine hæresis, certum est primò, quòd ex obiecto, & ex circunstantiis possit esse maximè licita, & honesta: nam, si punitio peccantium ad procurandam, & conseruandam pacem, & bonum Reipublicæ, est licita, imò & debita ex parte Iudicis; & propter illam est etiam licita, & aliquando debita accusatio ex parte accusatoris, vt probat S. Thomas 2. 2. *quæst*. 68. *art*. 1. & hic licitè facit se partem, & actorem in Iudicio, séque offert, & óbligat ad crimen probandum, & ad pœnam talionis, si deficiat in probationibus, vt iam diximus: potiori ratione est etiam licita denunciatio propter eandem punitionem peccantium, cùm nihil sit aliud, nisi delatio, & notificatio criminis facta Iudici ad eum excitandum, vt ex officio contra illud procedat; & sic puniendo delinquentes, quietem, & bonum publicum tueatur: in quo toto, neque obiectum, quod est manifestatio criminis alieni; neque circunstantia finis proximi, quæ est punitio delinquentis; neque circunstantia finis remoti, quæ est conseruatio boni publici; neque vlla alia circunstantia habet disconuenientiam ad rectam rationem, vt ex se patet: & ideò neque potest communicare vllam malitiam ipsi actui, qui est denunciatio. Et quemadmodum ipse Iudex habet ius cognoscendi, & puniendi delicta; & non facit vllo modo contra iustitiam, aut contra ius delinquentis, si cognoscat, & puniat: ita nec facit contra iustitiam ipse accusator, aut denunciator, si Iudicem iuuat. Et sicut idem Iudex omni iure tenetur præferre bonum publicum bono priuato; & ideò non facit contra charitatem erga reum, si illi inferat malum pœnæ, vt seruet pacem, & bonum publicum: ita nec facit contra eandem charitatem idem accusator, aut denunciator, si similiter illum iuuet pro inferendo huiusmodi malo, & pro seruando huiusmodi bono, vt notat Suar. *sect*. 4. *cit*. *n*. 4. Idque etiam ex eo peculiariter est dicendum de denunciatione in crimine hæresis: quia communiter contra illud non proceditur per viam accusationis, & ad instantiam partis, vt notat *ibidem* Suar. *num*. 1. ex Tabiena *vers*. *Inquisitor*, *n*. 27. & ideò peculiariter iuuandus est Iudex per denunciationem iudicialem, ne alioqui tantum crimen, & tam noxium lateat Iudicem, & maneat impunitum. 6. *In crimine hæresis cõmuniter non proceditur per viam accusationis.*

7. *Hæretici denunciatio, vel accusatio non est in præcepto.*

Et quoniam huiusmodi crimen est in se maximum, & maximè noxium, & eo ipso, quòd committitur in religionem diuinam, committitur in iniuriam omnium, L. *Manichæos*. *C*. *de Hæret*. & est multò grauius, quàm crimen læsæ maiestatis humanæ, L. *Manich*. *cit*. & c. *Vergentis*. *de Hæret*. non modò est licita; sed etiam debita illius denunciatio, quæ sola est maximè vtilis, & moraliter necessaria, ne ipsum Hæreticum finaliter perdat, & ne serpat, vt cancer, in spiritualem perniciem, & interitum aliorum: sic enim S. Thomas 2. 2. *q*. 68. *art*. 1. vniuersaliter docet, quòd si crimen vergat in detrimentum Reipublicæ, putà in corruptelam, siue corporalem, siue spiritualem multitudinis; vnusquisque tenetur ad illius accusationem, dummodo possit sufficienter illud probare: & *q*. 30. *art*. 1. *ad* 2. addit, quòd non obstante quocunque secreto naturali, sub quo fortè aliquis habet notitiam huiusmodi criminum, quæ pertinent ad corruptionem spiritualem, aut temporalem multitudinis, vel sunt in graue damnum alicuius personæ, tenetur statim illa propalare, vel testificando, vel denunciando; neque potest per quodcunque secretũ sibi commissum excusari ab hac obligatione: quia alioqui frangeret fidem fortiùs debitam toti Communitati, & multitudini, vel personæ particulari, cui impendet huiusmodi damnum spirituale, aut corporale; & quod per propalationẽ est propulsandum: quod idem ex cõmuni sententia rectè explicat Sayr. *lib*. 12. *Clau*. *reg*. *c*. 14. *n*. 22. *& seqq*. Et quia, quod asserit S. Th. *q*. 68. *a*. 1. specialiter de obligatione accusationis, idem repetiit *q*. 70. *art*. 1. *ad* 2. generaliùs

si quis Hæreticos sciuerit, vel aliquos occulta conuenticula celebrantes, seu à communi conuersatione fidelium vita, & moribus dissidentes, eos studeat indicare Confessori suo, vel alij, per quem credat ad Prælati sui notitiam peruenire, alioquin excommunicationis sententia percellatur. Cuius decreti meminit Pegna *in Director. part. 2. com. 2. pag. 89. col. 1. vers. Diximus breuiter.* & *com. 78. vers. Tenentur autem. pag. 373. col.* 2. eóque asserit obligari omnes Christianos sub pœna excommunicationis, vt Hæreticos denuncient. Et iisdem planè verbis, & sub eadem pœna excommunicationis ferendæ idem præcepit Innoc. IV. de anno 1254. *Extrauag. Nouerit Vniuersitas.* quæ inter Bullas citatas Inquisitorum habetur *pag.* 17.

Et iterum Nicolaus IV. de anno 1280. similiter sub iisdem verbis, *Extrau.* quæ similiter incipit, *Nouerit Vniuersitas.* & habetur inter Bullas cit. *pag.* 52. Et idem vbique præcipiunt Inquisitores per sua edicta particularia sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, non solùm pro reuelandis Hæreticis; sed etiam pro reuelandis diffamatis, aut suspectis de hæresi, vt patet ex formulis huiusmodi edictorum, quæ ponuntur in Directorio, *pa* 1. 3. *n.* 52. & 53. *pag.* 408. & explicantur à Pegna *ibidem, com.* 12. & specialiter de anno 1623. sub die 3. Ianuarij, sic præcepit sacra Congregatio Cardinalium, & excommunicationem reseruauit sibi, aut Papæ, vt refert Bonac. *disp. 6. puncto* 2. *n.* 12. *tom.* 1. Vnde, quamuis fortassè, quantùm est ex obligatione charitatis, aut iustitiæ legalis erga bonum publicum, possint aliqui excusari à denunciatione Hæretici; si, nimirum, illius hæresis sit valde occulta & non sit valde noxia Reipublicæ, vt notat Sanchez *lib. 6. consil. cap.* 2. *dub.* 9. *n.* 8. quantùm est tamen ex Bullis pontificiis, & ex edictis Inquisitorum, nullus potest excusari, cùm generaliter omnes obligent, qui sciuerint, aliquos esse Hæreticos, aut diffamatos, vel suspectos de hæresi.

13. *Ex edicto Inquisitorū sunt denunciandi etiā diffamati, aut suspecti de hæresi.*

Et magis in specie pro denunciandis Religiosis, qui sint suspecti de hæresi, facit Constitutio Pauli V. *Romanus Pontifex*, de anno 1606. vbi non solùm reuocat omnes facultates concessas Superioribus quorumcunque Ordinum, cognoscendi causas suorum subditorum, pertinentes ad officium sanctæ Inquisitionis, sed etiā expressè mandat, vt ipsi Religiosi possint, & debeant liberè denunciare Inquisitoribus, vel Ordinariis locorum viciniorIbus omnes etiam Professores Ordinum regularium suspectos de hæresi: & præterea, vt ipsi Generales, Superiores, & Prælati similiter denuncient iisdem Inquisitoribus, aut Ordinariis locorum viciniorIbus omnes Professores, Fratres, aut Religiosos, quos etiam in visitationibus repererint infectos labe hæresis, vel de illa suspectos, absque eo, quòd de hoc faciant consultationem cum aliis Superioribus, sub pœna priuationis officiorum, & dignitatum, & vocis actiuæ, & passiuæ, & perpetuæ inhabilitatis ipso facto incurrendæ, & sub censuris, & pœnis contra fautores Hæreticorum similiter incurrendis ipso facto, & sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, à qua non possint absolui, nisi à Romano Pontifice, præterquam in mortis articulo.

14. *Ex omissione denunciandi Hæreticū, potest quis haberi vt fautor Hæreticorum.*

Et ex hoc, quòd dicuntur Religiosi ex omissione denunciationis specialiter incurrere pœnas statutas in iure contra fautores Hæreticorum, apertè colligitur esse valdè rationabile id, quod addit Pegna vniuersaliter pro omnibus *com. 78 cit. vers. Postremò, tā magistratum gerentes.* ex omissione denunciationis posse aliquem etiam esse fautorem Hæreticorum, & incidere in pœnas fautorum; quamuis in hac re non sit temerè procedendum, nisi aliquid specialiter, & expressè definiatur in iure pro aliquo casu, vt contingit in Bulla citata Pauli V. pro Religiosis, aut Superioribus non denunciantibus: sed benè sint expendendæ circunstantiæ, vt iudicetur, vtrùm quis ex effectu fauendi Hæretico in causa hæresis, an verò ex aliquo, alio affectu omittat denunciare: si enim vxor, v. g. videat maritum diebus prohibitis vesci carnibus, & liberè committere alia huiusmodi hæreticalia, eúmque omittat denunciare, quia nouit eum esse terribilē, sibique timet, ne ab illo occidatur, aut malè tractetur, non erit ex ea omissione damnanda, vt fautrix Hæretici, cùm ex circunstantiis satis sit clarum, ex quo affectu omittat, id est, ex metu; non autem ex affectu ad hæresim, aut contra fidem.

Et eædem circunstantiæ sunt bene considerandæ, vt iudicetur, vtrùm quis ex omissione denunciandi, sit habendus vt suspectus de hæresi, vt contendit Alphonsus à Castro *lib.* 2. *de iusta Hæret. punit. cap.* 25. fieri enim potest, vt causæ, & motiua, ex quibus, hic, aut ille omittit denunciare, sint tam clara, vt non admittant suspicionem de hæresi, vt notat Suar. *disput.* 20. *sect.* 4. *cit. num.* 28. Et in tali casu, qui omittit indebitè, & sine rationabili causa, quamuis non sit puniendus, vt suspectus de hæresi; non est tamen negandum, quòd incurrat excommunicationem latam ab Inquisitoribus; & quòd possit puniri aliis pœnis eorundem arbitrio, vt idem subdit. Et quod diximus *paulò antè, num.* 11. ex cap. *Error. dist.* 83. & ex aliis quòd non resistere errori, & hæresi, sit illam approbare ex iuris fictione, & interpretatione; ac proinde quòd possit ex eadē fictione dici Hæreticus, qui Hæreticum non denunciat; quemadmodum non probat, quòd sit reuerà Hæreticus, & verè incurrat pœnam Hæreticorū; ita nec probat, quòd verè, & necessariò sit suspectus de hæresi, & quòd sit puniendus, vt verè talis, sed solùm probat, quòd possit indefinitè, & aliquando præsumi suspicio ex non denunciatione, id est, tunc saltem, quando aliunde nihil apparet quod suspicionem impediat, aut euacuet. 15. *Et vt suspectus de hæresi.*

Neque solùm est denunciandus Hæreticus, quando est publicus, id est, notorius, aut manifestus; sed etiam, quando est occultus, eiúsque hæresis est nota tantùm aliquibus, verbi gratia, tantùm duobus, per quos dicitur esse probabilis in iudicio; vel etiam quando est nota tantùm vni, id est, ipsi denuncianti: nam, quamuis in iure propriè, & strictè dicatur occultum, quod in iudicio probari non potest, & communiter quod est huiusmodi, non puniatur à Iudice, sed relinquatur puniendum à Deo, vt *suprà* diximus *disp.* 50. *n.* 6. in hæresi tamen ob specialem illius enormitatem non sic proceditur; sed semper est deferenda eo modo, quo potest: quamuis communiter sit occulta, & vni tantùm sit cognita, id est, ipsi denuncianti; ita enim postulat humana charitas, tam erga ipsum Hæreticum occultè peccantem, vt efficaciter corrigatur, quàm erga alios, ne secreto illius veneno inficiantur, & spiritualiter corrumpantur: nam eo ipso, quòd certò intelligit, esse se deferendū ad Iudicem per quemcunque, quamuis sit vnicus, & singularis, qui habeat notitiam hæresis; minùs illam communicabit cum aliis, & alij erunt magis tuti; & Iudex ab vno admonitus, maiori diligentia per se, vel per alium obseruabit illius actiones, & facilè deprehendet aliquid aliud, quod faciat ad probationem delicti, cùm Hæretici communiter facilè prodant conceptam hæresim signis, aut verbis, & difficillimè diu illam retineant intra mentem; & quod vni fidunt latenter, & sub secretò, facilè fidant sub eodem secreto etiam alteri; & huic maximè studeant, vt abducant discipulos post se, vt dicitur *Act.* 20. Et

16. *Hæreticus etiā occultus, & vni tātùm cognitus, est denūciandus.*

17. *Hæreticus nō est damnādus à Iudice ex testibus singularibus.*

in tali casu, si vterque denunciet, habebit Iudex pro eodem crimine duos testes singulares: & quamuis ex illis non possit reum damnare; potest tamen contra illum procedere, vt notat Suar. *disp.* 20. *sect.* 4. *n.* 8. & purgationem canonicam illi indicere, si dicta testium sint cum infamia de eodem crimine, vel saltem potest indicere abiurationem ratione vehementis suspicionis, quæ semper consurgit ex dictis testium, vt notat Directorium Inquisitorum *part.* 3. *quæst.* 72. Pegna *ibidem*, *com.* 121. *pag.* 616. Et hæc etiam indictio purgationis, aut abiurationis est satis remedij pro ipso Hæretico, vt corrigatur: & rectè potest Prælatus, aut Iudex ex tali denunciatione duorum, ad illam procedere, cùm reuerà qui sic denunciant, non sint accusatores, neque faciant se partem in iudicio; sed possint, ac debeant haberi vt testes, iuxta cap. *In omni negotio. extr. de testibus*, & partes accusatoris assumat ipse procurator fiscalis, vt *suprà* diximus, & notant Felin. Panorm. & alij *in cap. cit. In omni negotio.* Simanchas *de cathol. instit. tit.* 19. *n.* 17. Suar. *sect.* 4. *n.* 9. *cit.* Azor. *part.* 1. *lib.* 8. *cap.* 19. *quæst.* 9. *in fine.* Et hoc totum etiam iuuabit ad præseruationem eorum, cum quibus Hæreticus occultè communicat suam hæresim: nam sine dubio, si ad Iudicem illam deferent, non intimè illam imbibent, nec sinent altiùs illam infigi in suis animis, dum foras eiicient virus.

18. *Obligatio denunciandi Hæreticū occultum, probatur ex Scriptura.* Ad eandem obligationem denunciandi Hæreticum, etiam occultum, & secretò communicantem suam hæresim, eamque alteri proponentem, & suadentem, facit ex lege veteri id, quod habetur *Deuteron.* 13. de eo, qui proponit, & secretò suadet idololatriam: *Si tibi voluerit persuadere frater tuus, filius matris tuæ, filius tuus, vel filia, siue vxor, quæ est in sinu tuo, aut amicus, quem diligis, vt animam tuam, clam dicens: Eamus, & seruiamus Diis alienis, ne acquiescas ei, nec audias, nec parcat ei oculus tuus, vt miserearis, & occultes eum: sed statim interficies*, deferendo, nimirum, ad Iudicem, vt eum puniat, & interficiendum decernat. Eadem autem est ratio in lege noua etiam de hæresi, quæ similiter est recessus à fide Dei, & fidelibus est maximè noxia: & ideò Hæreticus, clam illam proponens, & suadens, non modò non est audiendus; sed neque est illi parcendum, vt eius misereamur, eúmque occultemus; sed statim est deferendus ad Iudicem, etiam vt puniat, & interficiat: nam, vt habet Sanctus Ambrosius *lib.* 2. *Offic. cap.* 24. dissimulare in causa Dei, & vbi communitatis periculum est, est non leue peccatum: & ex S. Leone *serm.* 4. *de collectis, in fine*, Hæretici vbicunque latentes Presbyteris sunt denunciandi; & magna est pietas, eorum prodere latebras, & cauendi sunt, ne alicui noceant, & prodendi, ne in aliqua ciuitatis parte consistant: &, vt addit *in Serm.* 5. *de ieiunio septimi mensis, circa finem*, qui putant Hæreticos non esse prodendos, in iudicio Christi erunt rei de silentio, etiamsi non contaminentur assensu.

Et hoc idem, quòd Hæretici etiam occulti sint denunciandi, & deferendi ad Iudicem, propter periculum, quod maximè probabiliter imminet aliis, & vt efficaciter corrigantur etiam ipsi, docent Sanctus Thomas 2. 2. *quæst.* 33. *art.* 7. Caiet. *ibidem*. Sotus *lib.* 5. *de iust. qu.* 5. *art.* 1. & *in relect. de tegendo, & detegendo secreto, membro* 2. *quæst.* 5. Castr. *lib.* 2. *de iusta Hæreticorum punitione, cap.* 25. Bannes 2. 2. *quæst.* 11. *art.* 4 *versus finem*, §. *Respondetur ad hoc.* & *quæst.* 33. *art.* 8. *dub.* 2. §. *Ad* 4 *argumentum.* Valen. 2. 2. *disp.* 3. *qu.* 10. *punct.* 5. §. *Atque huiusmodi. col.* 702. *in fine.* Azor. *part.* 1. *lib.* 8. *cap.* 19. *quæst.* 9 *col.* 999. Martinus Delrius *in disquisit. magicis lib.* 5. *art.* 4. *n.* 6. Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 32. *n.* 47. *in fine.* Tol. *lib.* 4. *cap.* 5. *n.* 1. Suar. *de fide, disp.* 20. *sect.* 4. *n.* 7. Pegna *in Direct. part.* 2. *com.* 2. §. *Quod si quæratur. pag.* 89. *col.* 1. *in fine*, & *com.* 18. *pag.* 122. *col.* 1. §. *His positis.* Layman. *lib.* 3. *tract.* 4. *par.* 2. *cap.* 4. *n.* 3. *pag.* 251. Auila *de censur. par.* 2. *cap.* 5. *disput.* 4. *dub.* 3 *pag.* 75. Farinac. *de hæresi, quæst.* 197. §. 2. Bonac. *disputat.* 6. *de obligat. denunciandi, puncto* 2. *n.* 1. *tom.* 1. *pag.* 771. Reginal. *in praxi, n.* 52. & omnes communiter, præter Ioan. Andr. *in cap. Nouit, de iudic.* Decianum *in tractatibus criminal. lib.* 5. *cap.* 30. *n.* 4. & vnum, aut alterum apud Suar. *sect.* 4. *cit. n.* 6. & apud Bonac. §. 2. *cit. n.* 2. qui asserunt, occultum Hæreticum non esse deferendum ad Iudicem; sed secretò, & fraternè corripiendum: quod tamen quàm sit improbabile, satis patet ex dictis; neque est, quòd pluribus repellatur.

Debent verò hæc omnia intelligi de vero Hæretico, id est, de illo, qui habet assensum contrarium fidei, & est obstinatus, & pertinax, neque vult acquiescere authoritati Ecclesiæ, vt *suprà* explicauimus; non autem de illo, qui solùm profert propositionem hæreticam, & est alioqui vir simplex, & pius, & rationabiliter creditur eam proferre potiùs ex ignorantia, quàm ex malitia, & facilè esse cessurus, & assensurus dicto Ecclesiæ, si moneatur: vt enim notat Cast. *lib.* 2. *de iusta Hæret. punit. cap.* 25. *cit.* & Pegna *in Direct. part.* 2. *com.* 18. §. *In hac lite. pag.* 122. qui est huiusmodi, non statim est deferendus ad Iudicem; sed priùs est fraternè monendus: & si fuerit pertinax, & monitioni non cesserit, tunc est deferendus: quia tunc constat, quòd sit verè Hæreticus, & quòd indigeat remediis efficacioribus, tam vt ipse resipiscat, quàm vt alios non seducat. 19. *Qui profert hæresim, sed in illa non est pertinax, non est necessariò denunciandus.*

Neque in casu denunciationis est multùm curandum de præmittenda correctione fraterna; sed hæc communiter licitè potest, imò & debet omitti, vt communiter docent Doctores apud Suar. *disput.* 20. *sect.* 4. *cit. num.* 11. & apud Sanchez *lib.* 6. *consil. cap.* 2. *dub.* 5. *num.* 2. & apud Azor. *part.* 1. *lib.* 8. *cap.* 19. *quæst.* 9. & apud Pegnam *in Direct. part.* 2. *com.* 2. §. *Quòd si quæratur. pag.* 89. & *com.* 18. §. *Verùm pag.* 122. 20. *Correctio fraterna non est necessariò præmittenda ante denunciationē Hæretici.* Et per edicta sic etiam præcipiunt passim Inquisitores: eáque edicta ex Suario *ibidem* perpetuò durant, cùm non ferantur nisi authoritate Papæ, & procedant per modum legis à Tribunali, quod est perpetuum; & ideò non sint reputanda, vt præcepta solùm ab homine, sicut communiter sunt alia edicta, quæ expirant morte edicentis, vel cessatione officij. 21. *Edicta Inquisitorum de Hæreticis denunciandis, durant perpetuò per modum legis.*

Et iure optimo per huiusmodi edicta præcipitur fieri denunciatio, omissa correctione, & admonitione secreta: quia hæc ex obligatione præcepti tunc solùm est præmittenda, quando intenditur solùm bonum priuatum, id est, emendatio delinquentis, vt contingit in denunciatione paterna, & euangelica; non autem si intendatur punitio, & bonum publicum, vt contingit in denunciatione iudiciali, vt notat Suarius *n.* 15. & Azorius *quæst.* 9. *citata.* Vnde, etiamsi certò sciatur, quòd Hæreticus, verbi gratia, iam resipuit, & ad meliorem frugem iam se recepit; adhuc tamen potest, ac debet denunciari iudicialiter, vt condignè puniatur in aliorum exemplum, ac bonum, vt subdunt *ibid.* Azor. & Suar. *disp.* 20. *sect.* 4. *cit. n.* 12. & 13. Simanchas, & alij apud ipsum: Valen. 2. 2. *disp.* 3. *qu.* 10. *puncto* 5. §. 1. *casu* 4. Farin. *de hæresi, q.* 197. §. 2. *n.* 52. Raynaudus *de monit. part.* 1. *cap.* 3. *quæsito* 9. §. *At addebam. pag.* 186. 22. *Hæreticus est denunciandus, etiamsi sit emēdatus.*

Et

Et quemadmodum in aliis criminibus, & censuris iam absolutis a Confessario in foro sacramentali, & iam emendatis a pœnitente per secretam detestationem, & satisfactionem, adhuc potest, ac debet Iudex admittere accusationem, aut iudicialem denunciationem, & procedere ad sententiam, & ad punitionem, & satisfactionem publicam: & alioqui vergeret in præiudicium externæ disciplinæ ecclesiasticæ, aut ciuilis, si Prælatus, aut Iudex teneretur stare emendationi priuatæ, vt notant Suar. *de censur. disp. 7. sect. 5. num. 30.* & *tomo 4. de relig. tract. 10. lib. 9. cap. 2. num. 34 pag. 683.* Sanchez *lib. 6. in Decal. c. 17. n. 43.* & alij: ita & in crimine hæresis non est habenda ratio emendationis priuatæ; sed est adhuc denunciandum, & deferendum ad Iudicem, vt satis prospiciatur publicæ indemnitati, & securitati fidelium: idque est verum, siue emendatio solùm fuerit quasi in foro Dei per Confessionem, & absolutionem sacramentalem, vt vult Felin. *ad cap. Testimonium. de testib.* vel etiam per consecutionem Iubilæi, vt vult Marc. Anton. Genua *in prax. cap. 18. num. 6.* siue etiam fuerit confirmata quasi in foro Ecclesiæ per multum tempus, quo vita fuit continuata more catholico, vt vult Raynaudus *de monitoriis, part. 1. cap. 3. quæstio 9. pag. 185. in fine.* Vnde, quamuis Sotus *lib. 5. de iustit. quæst. 5. artic. 1. § Et bene summa ea est regula. pag. 41 a. col. 2. in fine.* Sayr. *lib. 1 a. Clau. reg. cap. 14. n. 23. & 24.* Sanchez *lib. 6. in Decalog. cap. 18 num. 4.* & *lib. 6. consil. cap. 2. dub. 5. num. 2.* Bonac. *disp. de denunciat. punct. 1. § 8. num. 1.* & aliqui alij apud Suar. *sect. 4. num. 13. cit.* generaliter asserant, quòd quando crimina iam sunt emendata, nemo tenetur illa denunciare, aut accusare, cuiuscunque sint generis; multò tamen est probabilius oppositum, saltem in crimine hæresis, cùm emendatio Hæretici nunquam possit esse certa sufficienter, neque sufficienter prospiciat, & prouideat periculis, & malis publicis: siquidem ad vitandam denunciationem, & punitionem, facilè potest simulare se emendatum, cum verè non sit, & facilè potest induxisse in hæresim plures alios; & fortasse etiam ipse esse inductus ab aliis, qui tamen omnes indigent efficaciore remedio, illudque adhiberi non potest sine denunciatione: & Ecclesia rectè potest sibi reseruare iudicium de emendatione ab hæresi: & hoc ipsum etiam solum maximè potest continere fideles, ne labantur in hæresim; vel saltem ne illam fidant, & communicent aliis, si certò intelligant esse se semper denunciandos, etiam post resipiscentiam, & emendationem. Et ideò valdè rationabiliter potest denunciatio esse in præcepto, etiam post emendationem, vt concludit *ibi* Suarius; & absolutè non potest esse nisi vtilis Hæretico emendato, ne iterum relabatur; quod facile potest, ac solet contingere. Si autem emendatione Hæretici iam secuta, & fine secretæ admonitionis iam obtento, adhuc denunciatio est facienda, pro punitione condigna, & pro bono aliorum; potiori ratione adhuc potest esse facienda, quando illa nondum est secura; sed solùm speratur esse secutura per correctionem secretam: nam similiter etiam hæc spes non potest esse certa sufficienter, neque sufficienter prospicit bono communi, cùm Hæreticus secretò admonitus facilè possit simulare emendationem, & tam ipse perdurare possit in hæresi, quàm alij in periculo hæresis, vt iam diximus.

Quòd si dicas, esse quidem hos duos fines inter se diuersos, id est, priuatam emendationem, & bonum Hæretici, qui est finis correctionis fraternæ, & secretæ admonitionis; & punitionem, & bonum publicum, qui est finis denunciationis iudicialis; vtrunque tamen esse in præcepto, & quantum potest, vtrunque esse procurandum; & ideò semper esse præmittendam secretam correctionem, vt procuretur priuata emendatio; & postea esse faciendam denunciationem iudicialem, vt procuretur punitio publica: quod etiam generaliter præcipitur ex Concilio Lateranensi sub Innoc. III. *c. Qualiter & quando 2. de accusat. in fin.* vbi dicitur, quòd denunciationem debet præcedere charitatiua monitio, sicut accusationem præcedit inscriptio, & inquisitionem clamosa insinuatio: Respondeo, rem ita esse, per se loquendo; ex accidente tamen, sicut contingit in pluribus aliis præceptis, vt aliquando obseruatio vnius impediatur per obseruationem alterius, neque possit obseruari simul vtrunque: vt, v.g. præceptum de audiendo Sacro, & præceptum de assistendo ægroto; & in tali casu illud est obseruandum, quod est maioris momenti: ita & contingit communiter pro casu hæresis in his duobus præceptis de procuranda emendatione Hæretici per secretam admonitionem; & de procuranda aliorum securitate, & bono communi per iudicialem denunciationem, & per punitionem: nam admonitio secreta, moraliter loquendo, parum potest prodesse ad emendationem priuatam; & potest multùm obesse ad punitionem, & bonū publicum: siquidem is, qui nihili facit authoritatem totius Ecclesiæ, & contra illam est pertinax in sua hæresi, sine dubio non potest sperari, quòd magni faciet authoritatem huius, aut illius priuati secretò monentis, & corrigentis; sed persistendo interiùs in suo errore, facilè simulabit exterius emendationem; & cautiùs aget, ne prodatur Inquisitoribus; imò & fuga sibi consulet, ne veniat in illorum manus, atque ita fideles semper manebunt in eodem periculo, ne ab illo inficientur, & ne hæresis serpat vt cancer, etiam ad ipsos. Vt ergo vitentur hæc incōmoda, quæ sequuntur ex monitione secreta, contra securitatem aliorum fidelium, & contra bonum publicum, sine spe emendationis, & boni priuati ipsius Hæretici, non modò licitè potest omitti dicta monitio; sed etiam debet: & rectè Inquisitores absolutè præcipiunt fieri denunciationē Hæretici, omissa monitione, & correctione secreta: & rectè Ecclesia sibi reseruat etiam negotium priuatæ emendationis, quam multò certiùs, & multò vtilius, & securiùs potest procurare per Inquisitores, & per Prælatos, quam possit per seipsum quicunque priuatus, etiam doctissimus, & prudentissimus, vt notat Bannes 2. 2. *q. 11. art. 4 §. Respondetur ad hoc.* & *q. 33. art. 8. dub. 2. in responsione ad 4* & Suar. *disp. 20. sect. 4. num. 12.*

Neque facit in contrarium, quòd præceptum correctionis fraternæ sit naturale ex naturali charitate, quæ ad omnes debetur; & ideò non possit Ecclesia ab illo eximere, sicut nec potest eximere à præcepto, & obligatione diligendi proximū; eique bene faciendi, quando potest illi benè fieri, & ipse indiget. Contrà enim est: quia, cùm sit præceptum affirmatiuum, non obligat ad semper; sed solùm in casu, quo proximus indigeat, & possit emendari per correctionem fraternam cuiusque priuati: sicut & præceptum de eleemosyna temporali solùm obligat, quando proximus indiget, & potest subleuari à sua miseria temporali per hunc, aut illum: Hæreticus autem communiter non indiget, neque potest emendari per correctionem cuiusque priuati, cùm præstò sit ipsa Ecclesia per Inquisitores, & Prælatos, quæ efficaciùs, & vtiliùs emendabit; & nemo priuatus, ne probabiliter quidem, id possit sperare, aut credere per suam admoni- 23.

Præceptum de correct. fraterna quando obliget.

tionem, aut correctionem secretam, vt iam diximus. Imò, si ex circunstantiis aliquando spem aliquam haberet, quòd esset profutura sua correctio, adhuc non teneretur illam præmittere: quia, leges, & edicta Inquisitorum absolutè, & vniuersaliter id prohibent, sibique reseruant emendationem hæresis, vt diximus; & certum est, quòd cessante fine legis in aliquo particulari, non propterea cessat lex.

Quod verò asserit S. Thomas 2. 2. *quæst.* 33. *artic.* 7. etiam in crimine hæresis præmitti debere correctionem fraternam, quando quis firmiter æstimat, quòd per secretam admonitionem possunt impediri omnia mala, quæ aliis imminent: quod idem ex eodem S. Thoma etiam asserunt plures alij, vt Caietanus, Sotus, & Castrus *loc. cit.* Nauarr. *in Man. cap.* 18. *num.* 56. Sanchez *lib.* 6. *consil. cap.* 2. *dub.* 5. *num.* 6. & *dub.* 14. *num.* 7. solùm est verum, per se loquendo, & spectato tantummodo fine correctionis fraternæ, & denunciationis euangelicæ, aut paternæ, qui est priuata emendatio fratris peccantis, vt notat Suar. *disp.* 20. *sect.* 4. *cit. n.* 11. Et ad id explicandum, & confirmandum, aptissimum est exemplum, quod *ibi* subdit S. Thom. de Medico corporali, qui confert sanitatem sine alicuius membri abscissione, quando sic potest illam conferre; & membrum minus necessarium tunc solùm abscindit, quando aliter non potest vitam tueri: & ex hoc exemplo optimè infert, quòd etiam Medicus spiritualis, & qui studet spirituali emendationi fratris, sic debet illum emendare quoad conscientiam, vt non faciat illi iacturam famæ per denunciationem euangelicam, dicendo, & manifestando Ecclesiæ, & Prælatis illius crimen; & quòd tunc solùm negligere debet dispendium famæ, quando aliter non potest sanare illius conscientiam, quæ pluris est facienda, quàm fama. At verò ex accidente, & stante periculo aliorum, & præcepto ecclesiastico de attendendo fine denunciationis iudicialis, & de toto negotio priuatæ emendationis relinquendo Inquisitoribus, & Prælatis, non potest id esse verum, neque in tali casu id asserit S. Thomas.

Et quod sæpiùs repetunt sacri Canones, delicta occulta diuino iudicio esse reseruanda, c. *Si omnia.* 6. *qu.* 1. & de occultis non esse faciendam inquisitionem, c. *Qualiter, & quando.* 1. *de accusat.* similiter intelligitur de omninò occultis, & de quibus non potest haberi notitia, non solùm ad puniendum, sed neque etiam ad inquirendum; qualis tamen non est hæresis, quando est vni cognita, & ex indiciis potest probari, quantùm est satis ad indicendam Hæretico purgationem canonicam, vel abiurationem; vel saltem quantùm est satis, vt possit Iudex ecclesiasticus cauere aliis, ne inficiantur, & corrumpantur illius veneno: & si præterea non possit pertingere ad eam notitiam, & probationem delicti, quæ sufficiat ad condemnationem, & punitionem, rectè dicuntur illud relinquere, ac reseruare iudicio Dei, dum ipse abstinet à punitione.

Et denique quod habetur Clem. *Nolentes. de Hæret.* ex Concilio Viennensi, quòd Notarij, & Officiales sanctæ Inquisitionis, vel socij Inquisitorum, qui nouerint secretò, ipsos Inquisitores, aut Commissarios delinquere in causis fidei, debeant illos arguere in secreto; non facit ad præsens negotium (sicvt aliqui contendunt) de occulto Hæretico denunciando: siquidem *ibi* non est sermo, quòd delinquant in fide., & labantur in hæresim, in quo casu essent denunciandi etiam ipsi: sed de aliis delictis, vt, v.g. quòd indebitè pecunias extorqueant; quòd confiscent bona Ecclesiarum pro criminibus Clericorum, &c. & rectè dicuntur pro his criminibus secretò cognitis, esse secretò corripiendi: quia non sunt eiusdem enormitatis, & eiusdem periculi, cuius est hæresis, vt notat Suar. *disp.* 20. *sect.* 4. *cit. n.* 15. *in fin.* vt propterea statim debeant denunciari, & deferri ad Iudicem.

24. Neque potest quis excusari ab huiusmodi denonciatione Hæretici per quodcunque secretum naturale, sub quo fortè sit illi communicatum delictum: quia bonum spirituale ipsius Hæretici, & aliorum fidelium, ad quod ordinatur denunciatio, siue euangelica, siue iudicialis, est maioris momenti, quam bonum particulare, & temporale eiusdem Hæretici, ad quod ordinatur secretum, & ideò est præferendum; & obligatio ex charitate diuina, & naturali, & ex præcepto positiuo ecclesiastico, quod est, vt *supra* diximus, de hæresi statim denuncianda, non potest tolli per conuentionem priuatam, quæ est inter committentem secretum, & inter acceptantem, vt inde immediatè, & proximè oriatur obligatio illud seruandi; & qui propter fidem secreti omitteret denunciare, frangeret fidem fortiùs debitam Superiori id præcipienti, & naturæ, & Deo, vt videre est apud S. Thom. 2. 2. *qu.* 70. *art.* 1. *ad* 2. & apud Suar. *disp.* 20. *sect.* 4. *n.* 17. quod idem ex commoni sententia docet Sayr. *lib.* 12. *Clau. reg. c.* 14. *n.* 29. & Bonac. *disp.* 6. *punct.* 1. & Sanch. *lib.* 6. *cons. c.* 3. *dub.* 20. *n.* 1. etiam in casu, quo secretum fuerit commissum occasione consilij, vel remedij postulati ab aliquo pro anima, vel pro corpore, dummodo non sit postulatum in Confessione sacramentali, vt dicemus.

Obligatio denunciandi est implenda, nõ obstante quocunque secreto naturali.

25. Et rectè id ampliatur ad secretum etiam iuratum, vt notat Sylu. *verb. Denunciatio, in fin.* Simanc. *tit.* 19. *n.* 19. Pegn. *in Direct. p.* 2. *com.* 18. Farin. *de hær. q.* 197. §. 2. *n.* 50. Suar. *sect.* 4. *n.* 17. *cit.* & alij apud ipsum: quia iuramentum de re illicita nõ ligat; & semper quando aliquid iuratur per iuramentum promissorium, subintelligitur saltem tacitè, dummodo res sit licita; & Deus, vel Superior aliter non præcipiat: & ex Pegna *ibid* idem est etiam de voto, si quis fortè ex voto se obliget ad non denunciandum, cùm etiam votum de re illicita, & contra præceptum naturale, aut positiuum, sit planè nullum.

Etiam firmato per iuramentum, aut per votum.

26. Et ad hoc secretum naturale etiam reducitur secretum confessionis non veræ, sed tantùm verbalis, secundùm quam frequenter accidit, vt quis pro maiori, & arctiori vinculo, & obligatione secreti expresse profiteatur, se aliquid dicere in confessione; & ore tenus etiam addat: *Confiteor Deo, & tibi,* &c. vt enim notat Caiet. 2. 2. *q.* 70. *art.* 1. §. *In respons. ad* 2. Sanch. *lib.* 3. *de matr. disp.* 13. *n.* 7. Suar. *tom.* 4. *de pœnit. disp.* 33. *sect.* 2. *n.* 2. & *disput.* 20. *de fide, sect.* 4. *n.* 17. id non excedit obligationem secreti naturalis, neque potest ex quacunque intentione committentis, & acceptantis secretum fieri sacramentale; sicut neque confessio, quæ fit à pœnitente, non propter absolutionem, neque in ordine ad illam, est sacramentalis ex quacunque ignorantia, aut errore, & ex quacunque alia intentione fiat: quidquid in contrarium dicant Adrian. *q. vlt. de confess.* Nauar. *in Man. c.* 8. *n.* 7. & Palud. *in* 4. *dist.* 21. *q.* 3. *art.* 1. *concl.* 3. & aliqui alij, qui asserunt, eum, qui acceptat secretum sub sigillo Confessionis sacramentalis, ad illud teneri, non ex vi Sacramenti, sed ex vi suæ promissionis; contra quos pluribus agitur *in materia de pœnitentia.*

Et ad secretũ naturale reducitur, si quis verbaliter profiteatur, se aliquid dicere in confessione, vel sub sigillo cõfessionis.

27. Si tamen Confessio esset verè sacramentalis, vel saltem à pœnitente fieret, tanquam sacramentalis, & in ordine ad absolutionem sacramentalem; obligatio secreti, quæ ex illa consurgeret, omninò excusaret ab obligatione denunciandi, vt patet ex S. Thoma 2. 2. *q.* 70. *art.* 1. *ad* 2. Simanc. *tit.* 19. *n.* 19.

Secus verò est de secreto Confessionis sacramentalis, & vera

Pegna

Pegna *in Direct. part. 2. com.* 18 Parinac. *de hæresi, quæst.* 197. §. 2. *n.* 46. Suar. *de pœnit. disp.* 33. *sect.* 1. *&* 2. & *disp.* 20. *de fide, sect.* 4. *n.* 16. & aliis communiter apud ipsum: quia secretum, aut sigillom Confessionis sacramentalis est de iure diuino, & ordinis longè superioris, quàm obligatio, aut præceptum quodcunque humanum; & Confessarius ea, quæ nouit in Confessione, non nouit vt homo; sed vt Dei Minister, vt loquitur S. Thomas *loco citato*: & ideò ea notitia non debet vti ad ministeria humana; & in iis, quæ præstat, vt homo, qualis est etiam denunciatio Hæretici, aut cuiuscunque alterius criminosi. Nec contrarium est admittendum, etiam vt probabile, quauois de illo dubitet Altisiodoten. *lib.* 4. *Summæ, tract.* 6. *cap.* 3. & positiuè illud admittant aliqui ex Canonistis apud Archidiaconum *in cap. Sacerdos. n.* 2. *&* 3. *de pœnitentia, distinct.* 6. & apud Couar. *in* 4. *Decretal. part.* 2. *cap.* 8. §. 12. *n.* 9. & apud Theophilum Raynaudum *de monitoriis, part.* 1. *cap.* 3. *quæstio* 4. *pag.* 166. *versus finem*, & apud Suar. *disp.* 20. *de fide, sect.* 4. *n.* 16. *cit.* cum quibus aliquo modo videtur sentire etiam Archidiac. *ibidem*; cùm huiusmodi Canonistas non aliter reiiciat, nisi dicendo, tutius esse oppositum. Contrà enim est: quia, cùm id sit contra communem sententiam Theologorum, & contra communem sensum, & vsum Ecclesiæ; & sit valdè iniuriosum Sacramento, quod fidelibus sine strictissima obligatione secreti facit odiosum; & iisdem fidelibus sit valdè noxium, dum illos auocat à Confessione metu secreti prodendi, & non inviolabiliter seruandi in omni casu; meritò censeri debet falsum, & erroneum, vt notat *ibi* Suar. & patet ex S. Thoma *in* 4. *dist.* 21. *quæst.* 3. *art.* 1. *quæstiunc.* 1. & *in additionibus ad* 3. *p. quæst.* 11. *art.* 1. Et prætereà est temerarium, & scandalosum, cùm planè careat sufficienti ratione, & præbeat fidelibus occasionem ruinæ. Et hoc secretum sacramentale non solùm excusat Confessarium ab obligatione denunciandi Hæreticum pœnitentem, imò & obligat sub grauissimo sacrilegio, & sub pœna depositionis, & ignominiosæ peregrinationis per totam vitam, vt non denunciet, & omninò vt taceat, etiam pro vitando quocunque scandalo, cap. *Sacerdos. de pœnit. dist.* 6. sed etiam obligat, vt omninò taceat, & non denunciet complices, si fortè Hæreticus pœnitens in Confessione illos manifestauit, cùm etiam hi, tanquàm circunstantia peccati illius, fuerint cogniti, & sint materia secreti, & sigilli, vt subdit Suar. *ibidem.*

Sed benè debet aduerti, vt Confessio sit sacra, & sacramentalis, saltem ex parte, & ex intentione pœnitentis, isque verè intendat subiicere se potestati clauium, & præcepto Ecclesiæ: nam, si Hæreticus accedat ad Confessarium, vt non pœniteat de sua hæresi, eámque deponat; sed, vt in illam pertrahat Confessarium, eúmque peruertat; denunciandus omninò est à Confessario, vt notant Henriq. *lib.* 3. *cap.* 21. *n.* 3. & Suar. *disput.* 20. *de fide, sect.* 4. *n.* 17. quia obligatio ad sigillum non oritur ex quocunque accessu ad Confessarium; sed solùm ex illo, qui est subiectio ad potestatem clauium, & ad præceptum Ecclesiæ. Et contrà, si quis accedat animo confitendi, sed inter confitendum admoneatur de hæresi, quam fortè non aduertebat, & nolit eam deponere, & ideò dimittatur sine absolutione; non est denunciandus, quia confessio fuit ex animo, & induxit obligationem sigilli: & idem est, si Hæreticus ad præceptum Ecclesiæ seruandum sistat se Confessario, eique aperiat suam hæresim, non vt absoluatur, sed ne committat nouum peccatum, non se sistendo semel in anno: similiter enim non est denunciandus, sicut in casu simili de meretrice subdit Henriq. *loco cit.* quia hæresim manifestauit, non vt homini; sed vt Ministro Dei, & vt assidenti loco Dei.

Dixi autem, Confessionem debere esse sacram, saltem ex intentione pœnitentis: quia, si quis laicus fingat se Sacerdotem, & Confessarium, & per fraudem excipiat confessionem alicuius Hæretici, omninò tenetur seruare secretum, vt notant Palud. *in* 4. *dist.* 21. *quæst.* 3. *art.* 1. *conclus.* 2. Sot. *in* 4. *dist.* 18. *quæst.* 4. *art.* 5. *conclus.* 4. Suar. *de pœnit. disp.* 33. *sect.* 2. *n.* 3. & alij, quia obligatio oritur ex Sacramento, in quantum est in fauorem pœnitentis; & ideò oritur non solùm ex illa confessione, quæ est sacramentalis perfectè, & completè per adiunctionem veræ absolutionis ex parte Sacerdotis, & Confessarij; sed etiam ex illa, quæ est talis, solùm inchoatiuè ex parte ipsius pœnitentis; & fit ab illo bona fide, & ex intentione obtinendæ absolutionis: & talis laïcus nouam iniuriam faceret Sacramento, & nouum sacrilegium committeret, si confessionem tali modo exceptam non taceret.

DISPVTATIO LX.

Vtrùm coniunctio, etiam maxima, tam corporum, quàm animorum, quæ potest haberi cum homine hæretico, & quæcunque dignitas, tam ecclesiastica, quàm laïcalis, excuset sufficienter ab obligatione denunciandi.

1. *Explicatur status quæstionis, & ratio dubitandi*
2. *Coniuncti non possunt communiter testimonium ferre contra se inuicem.*
3. *Hæreticus non tenetur denunciare seipsum.*
4. *Concilium Biterrense non est ullius authoritatis, cùm fuerit Conciliabulum.*
5. *Ad famæ restitutionem potest aliquando teneri occultus detractor, vt se prodat, & manifestet.*
6. *Vtrùm Hæreticus teneatur denunciare occultos complices suæ hæresis.*
7. *Secundùm aliquos non tenetur, nisi quando interrogatur, vt reus.*
8. *Reus tenetur, etiam non interrogatus, declarare complices criminis grauiter vergentis in damnum commune.*
9. *Quamuis communiter non sit illi credendum de crimine alieno.*
10. *Peccat Confessarius, si reum non moneat de tali obligatione, & si absoluat nolentem illam implere, & complices denunciare.*
11. *Qui sollicitantur ad turpia in Confessione sacramentali, tenentur denunciare sollicitantes; & Confessarij tenentur illos monere de tali obligatione: & vtraque obligatio est ad mortale.*
12. *Probabilius est, quòd Hæreticus teneatur denunciare occultos complices suæ hæresis.*
13. *Qui sollicitantur ad turpia in Confessione sacramentali, tenentur denunciare sollicitantes, etiamsi consenserint sollicitationi.*
14. *Qui denunciat Hæreticos complices, non est puniendus, si postea ipse ab illis denuncietur.*
15. *Hæreticus est denunciandus, etiam coniunctissimus ipsi denuncianti.*
16. *Quamuis aliqui oppositum asserant.*
17. *Etiam pater tenetur denunciare filium hæreticum, & filius patrem, & vxor virum, & vir vxorem.*

18. *Dummodo alij desint, qui possint, aut velint denunciare.*
19. *Priuilegium, vt quis non possit cogi, vel admitti ad testificandum contra alium, solum intelligitur, quando alij non desunt, qui possint, aut velint testificari.*
20. *Etiam filij illegitimi sunt priuilegiati, vt non possint cogi, vel admitti ad testificandum contra parentes, & ascendentes.*
21. *Non autem filij spirituales.*
22. *Hæreticus est denunciandus, etiam amicissimus denuncianti, & de illo optimè meritus.*
23. *Si alij desint, qui possint, aut velint denunciare.*
24. *A denunciandis Hæreticis non excusat vlla dignitas, aut indignitas testium, quando alij desunt.*
25. *Quomodo Inquisitores debeant se gerere cum viris Principibus, & primariis, si sint suspecti de fide.*
26. *Et cum Episcopis, & Prælatis superioribus.*
27. *Qui sint viri Principes, & Primarij, cum quibus Inquisitores debent cautiùs agere.*
28. *Quid sit agendum, si Episcopus, aut Prælatus hæreticus suam hæresim spargat in vulgus, & fugam meditetur.*
29. *Etiam Episcopi, & Prælati hæretici, aut suspecti, sunt denunciandi.*
30. *Etiam Papa esset denunciandus, si esset Hæreticus.*
31. *Quomodo Inquisitores debeant se gerere cum Nunciis, & Officialibus Sedis apostolicæ, si denuncientur de hæresi.*
32. *Qui sint intelligendi per Nuncios, & Officiales Sedis apostolicæ.*
33. *Quid sit agendum cum Nuncio, & Officiali Sedis apostolicæ, si sit Hæreticus, & velit fugere.*
34. *Quid cum ipsis Inquisitoribus, si similiter labantur in hæresim.*
35. *Religiosi non sunt exempti à potestate Inquisitorum.*
36. *Et multò minus Sacerdotes, & Clerici.*
37. *Laici communiter sunt infesti Clericis.*

1. *Explicatur status quæstionis, & ratio dubitandi.*

PRo intelligendo statu quæstionis, supponendum est, coniunctionem primam, & maximam, & quæ sit mensura cæterarum, quæ possunt esse cum homine hæretico, & cum alio quocunque, esse illam, qua quis est coniunctissimus sibi, & à se, vel in se indiuisus, & planè idem sibi ipsi; & alias coniunctiones eò esse maiores, aut minores, quò magis, vel minùs ad illam accedunt, vel de illa participant, vt patet ex iis, quæ de mensura in vnoquoque genere, dicuntur ab Aristotele 10. *Metaphys. tract. 3. & seqq.* & hac ratione coniunctio filij cum patre, cuius est quasi pars, immediatè ab illo decisa, est maior, quàm coniunctio nepotis cum auo, quæ non est, nisi mediata per intermedium ipsum patrem, & quàm coniunctio plurium filiorum, quæ solùm est in aliquo tertio, id est, in ipso patre. Dum ergo quærimus, vtrùm coniunctio, etiam maxima, cum homine hæretico excuset sufficienter ab illo denunciando, ac deferendo ad Iudices fidei, primù quærimus, vtrùm ipse Hæreticus teneatur denunciare, ac deferre seipsum; & deinde vtrùm filius teneatur denonciare patrem, & pater filium, & auum nepos, & nepotem auus, & vir vxorem, cum qua est vna caro, & vxor virum; & sic de aliis. Et ratio dubitandi est: quia, cùm talis denunciatio iudicialis sit ad punitionem, vt *supra* diximus, omnino videtur contra naturam, & magnam præseferre inhumanitatem, ac feritatem, vt sponte quis offerat se, ac suos punitioni, & pœnis maximis, qualis est inter cætera pœna infamiæ, & confiscationis bonorum, & fortasse etiam pœna capitis, qua sæpissimè plectuntur Hæretici. Neque videtur potestas Superiorum, qui non imperent per tyrannidem, ad hoc se extendere, vt præceptis, ac legibus possit cogere subditos, ad se, vel suos denunciandos ad huiusmodi pœnas.

2. *Cõiuncti non possunt communiter testimonium ferre contra se inuicem.*

Certè iura ciuilia non solùm repellunt aliquos à ferẽdo testimonio pro, vel contra aliquos alios propter defectum ætatis, vt sunt minores; vel propter conditionis vilitatem, vt sunt serui; vel propter delictum, & pœnam delicti, vt sunt periuri, & infames, sed etiam in fauorem, & priuilegium coniunctionis, quæ inter aliquos intercedit, aliquando prohibent, ne cogantur coniuncti testimonium ferre contra coniunctos, vt de iis, qui sunt coniuncti in primo gradu, patet ex L. *Lege Iulia. ff. de testib.* vbi cauetur, *ne inuito denuncietur, vt testimonium dicat aduersus socerum, generum, vitricum, priuignum, sobrinum, sobrino, sobrinaue natum, aut eos qui priore gradu sunt.* & aliquando non solum prohibent, ne cogantur coniuncti testimonium ferre contra se inuicem, si fortè nolint; sed etiam prohibent, ne admittantur illorum testimonia, si fortè velint, aut sponte se offerant, vt de parentibus, & ascendentibus respectu filiorum, & descendentium, & de filiis, & descendentibus respectu parentum, & ascendentium patet ex L. *Parentes. C. de testibus.* & cap. *Si testes. §. Parentes, & liberi. 4. quæst. 3.* & notant Nauar. *in Man. c. 25. n. 47.* & Sanchez *lib. 6. consil. c. 2. dub. 9. n. 1. pag. 177.* & *dub. 18. n. 1. pag.* 183. & alij apud ipsum. Et idem est de vxore respectu viri, imò & de liberto respectu domini, qui manumisit, & respectu liberorum eius, & parentum, & vxoris; & contrà de patrono, aut patrona respectu liberti, vt iidem subdunt, & expressè habetur L. *Lege Iulia.* citata, & *ibi* Glossa *ff. de testibus.* & cap. *Si testes.* cit. *4. quæst. 3.* in quantum, scilicet, etiam liberti, & patroni sunt valdè coniuncti coniunctione animorum ob libertatem acceptam, & datam. Si verò ex iuris dispositione coniunctio sanguinis, imò & animi, non modò excusat à testimonio ferendo contra coniunctos; sed etiam ad id inhabilitat, idque est verum, siue testimonium sit ferendum in criminalibus, siue in ciuilibus, vt ex Nauar. notat Sanchez *lib. 6. consil. cap.* 20. *dub. 9. cit. n. 1.* & *dub. 18. n. 5.* Auila *de censur. part. 2. c. 5. disp. 5. dub.* 2. *concl. 1.* Raynaudus *de monitoriis, part. 1. cap. 3. quæsito 12. pag. 111. init.* omninò videtur, quòd excusabit à testimonio ferendo, etiam in causa hæresis; & per consequens à denunciando Hæretico, saltem valdè coniuncto. Et ratio potest esse: quia, si pater, verbi gratia, denunciet filium, aut filius patrem ad punitionem; perinde est, ac si denunciet seipsum, cùm punitio, & malum filij necessariò sit malum ipsius patris, & è cõtrà; & reputentur inter se quasi vna persona; & filius sit quasi pars, & quasi membrum ipsius patris, vt patet ex Aristotele *lib. 5. Moral. cap. 6.* & *lib. 1. magn. Moral. cap.* 31. & sit aliquid illius proprium; quia est ortum ex ipso, sicut & dens, & crinis, imò & sit quasi ipse, 8. *Ethic. cap.* 12. Et certissimum est, quòd per huiusmodi denunciationes sererentur in domibus perpetua iurgia, & dissidia; & tolleretur omninò pax, & concordia, imò & amor, & charitas inter eos, qui debent simul conuiuere, & tenentur ex instinctu, & impulsu naturæ maximè se se diligere: atque ita nec domus priuatæ, aut familiæ; nec ipsæ ciuitates, aut Respublicæ possent consistere, quod certè est maximum inconueniens, & clarè ostendit, quàm sit inconueniens etiam id, ex quo sequitur, id est, obligatio denunciandi iudicialiter ipsos coniunctos.

Sed breuiter certum est primò, quòd coniunctio simpliciter maxima, quam vnusquisque habet ad seipsum, 3. *Hæreticus nõ*

sea. iur deriu. tere seipsum. seipsum, omninò excusat ab obligatione denunciandi; neque tenetur occultus Hæreticus vllo iure, siue diuino, & naturali; siue ecclesiastico, & positiuo, denunciare seipsum. Ita Sot. *de tegen. secreto, membro* 2. *quæst.* 6. & *quæst.* 7. *dubio* 1. *vers. Respondetur ergo.* Cordubens. *lib* 1. *quæst.* 43. *dub.* 2. §. *Sed vtrum prædictum. vers. Contra se aptem.* Simanch. *de cathol. instit. tit.* 9. *n.* 216. & *tit.* 42. *n.* 13. Sylu. *verb. Correctio, qu.* 8. Sanchez *lib.* 6. *consil. cap.* 3 *dub.* 28. *pag.* 210. Raynaudus *de monitoriis, part.* 1. *cap.* 3. *quæsito* 10. *pag.* 188. Suar. *disp.* 20 *de fide, sect.* 4 *n.* 18 & apud ipsum omnes communiter. Ex iure ciuili facit id, quod habetur L. *De mino. c.* §. *Tormenta autem. ff. de quæst.* quòd initium probationum non sit sumendum de domo rei; sumeretur enim sine dubio tota probatio de domo rei, si ipse reus cogeretur se prodere: & L. *Nimis graue. C. de testib.* quòd sit nimis graue, vrgere partem ad exhibitionem eorum, per quæ sibi negotium fiat: nam similiter cogeretur reus ad exhibitionem eorum, per quæ sibi negotium fieret, si cogeretur ad manifestationem proprij criminis. Et ex iure canonico facit id, quod affert Gratianus *ad cap. Quis aliquando. de pœnitentia, dist.* 1. ex S. Chrysostom. in Epistolam ad Hebræos: *Non dico tibi, vt te prodas in publicum, neque vt te apud alios accuses* Et ratio est: quia hæc obligatio denunciandi seipsum, neque potest oriri ex iure diuino, & naturali, ex quo oritur obligatio denunciandi alios, vt diximus *disp præcedente, n.* 11. ad procurandam, scilicet, efficaciter emendationem ipsius Hæretici denunciandi, & ad procurandam securitatem aliorum fidelium, & ad pericula auertenda, ne etiam ipsi trahantur in hæresim: neque potest oriri ex iure ecclesiastico, lato per Bullas Summorum Pontificum, & per edicta Inquisitorum, ex quo similiter est obligatio pro aliis, vt *ibi* retulimus *n.* 12. nam reuerà in potestate cuiusque est cũ Dei auxilio mutare efficaciter volũtatem priorem, & pœnitere de hæresi, & nulli alteri creare periculum, atque ita perfectè implere sine denunciatione totam obligationem iuris diuini, & naturalis, quæ solùm est de hæresi deponenda, & de aliis in illam non pertrahendis. Et prætereà non potest Superior, aut Iudex ecclesiasticus quicquam præcipere, aut statuere personaliter pro suo foro externo contra illum, cuius delictum in eodem foro est planè occultum, & neque per testes, neque per indicia est saltem semiplenè probatum; ac proinde nec per Bullas, nec per edicta potest obligari occultus Hæreticus, vt se prodat, cùm præsertim omninò excedat potestatem humanam res tam ardua, & tam repugnans naturæ, vt quis sibi ipsi sit causa pœnæ maximæ, & grauissimæ, qualis est pœna Hæreticorum, eámque sibi inferat per denunciationem iudicialem, & publicam. Et si Christus confessionem spontaneam peccatorum, ad vitandam punitionem æternam, & ad recuperandam Dei amicitiam, & statum gratiæ, non præcepit nisi auricularem, & secretissimam; quomodo Pontifices, & Prælati credi possunt præcipere confessionem spontaneam hæresis, non ad vitandas, sed ad subeundas pœnas maximas, & grauissimas, quæ sunt finis denunciationis iudicialis?

Non vrget contra hoc id, quod refert Pegna *in Directorium par.* 3. *n.* 126. *Magnam veniam. pag.* 411. & Suar. *disp.* 20. *de fide, sect.* 4. *n.* 18. ex quodam Concilio Biterrensi *cap.* 2. quòd Inquisitores inter cætera mandare debeant per sua edicta: *Vt qui se, vel alios sciuerint in crimine labe hæretica deliquisse, compareant coram ipsis veritatem dicturi, assignato eis termino competenti, quod tempus gratiæ appellari solet; intra quem, scilicet, venientes, & pœnitentes, & de se, atque aliis veritatem dicentes, habeant impunitatem mortis, immurationis, exilij, & confiscationis bonorum.* Primò enim huiusmodi Concilium Biterrense non est magnæ authoritatis, cùm fuerit potius Conciliabulum, & congregatum fauore Constantij a Saturnino Arelatensi Episcopo excommunicato, & Hæretico Arriano; & in illo fuerit relegatus S. Hilarius, Pictauiensis Episcopus, vt videre est apud Baronium *ad annum Christi* 356. *n.* 105. & *seq.* & *in notis ad dictum Concilium Biterrense, tom* 1. *Concil. pag.* 474 Deinde, si admittantur Inquisitores ex præscripto illius Concilij edicta conscribere, & inter cætera mandare, vt infra tempus, ac terminum gratiæ Hæretici compareant, &c. verbum *mandandi* non est accipiendum, prout importat obligationem, & prout est idem atque verbum, *præcipio*: sed prout aliquando est idem atque rogare, vel monere, aut hortari: quomodo cap. *Mandastis.* 2. *quæst.* 5. Sixtus III. scribens quibusdam Episcopis orientalibus, & seipsum apud illos purgans, *Mandastis*, inquit, *vt scriberem vobis, qualiter iurgium contra me suscitatum sit,* &c. id est, Rogastis, monuistis, hortati estis, vt etiam notauimus, dum ageremus *de lege in vniuersum, lib.* 5. *disp.* 21. *n.* 3. Atque hoc modo non est sensus, quòd Inquisitores per sua edicta præcipiant, vt qui sciuerint, se, vel alios incidisse in hæresim, compareant, & se, vel alios coram ipsis denuncient; sed solùm quòd moneant, hortentur, & rogent, vt omnes benè vtantur tempore gratiæ ad obtinendam impunitatem, id est, tam illi, qui sunt sibi conscij sui lapsus, quam alij, qui sunt conscij alieni lapsus, & aliis forte dederunt consilium, auxilium, aut fauorem; & ideò sunt etiam ipsi fautores Hæreticorum, aut suspecti de hæresi, & indigent tempore gratiæ, vt obtineant etiam ipsi impunitatem. Atque hæc expositio videtur magis ad mentem, & ad propositum, quàm illa Suarij *n.* 18. *cit.* quòd verbum, *mandantes*, aliter sit accipiendum respectu illorum, qui debent manifestare seipsos, & aliter respectu eorum, qui debent manifestare alios; & quòd respectu horum significet præceptum absolutum, & respectu illorum sit quædam concessio conditionata impunitatis. Contrà enim est: quia, tam pro his, quàm pro illis edicta loquuntur de tempore gratiæ, pro quo tamen non est ad propositum obligatio, vel præceptum denunciandi ad punitionem, siue quis debeat denunciare alios, siue seipsum. 4. *Concilium Biterrense nõ est vllius authoritatis, cũ fuerit Conciliabulum.*

Similiter neque vrget cap. *Quidam maligni.* 5. *quæst.* 1. vbi ex S. Gregorio *lib.* 5. *epistola* 30. sub pœna excommunicationis latæ sententiæ præcipitur, vt se prodat, qui noctu, & secretò affixerat libellum famosum contra alium quendam: quod tamen non esset, nisi ex præcepto, ac lege Superioris posset aliquis obligari, & cogi ad se prodendum. Contrà enim est: quia, vt patet ex textu, & notat Sotus *in* 4. *dist.* 22. *quæst.* 1. *art.* 2. *concl.* 4. Nauar. *ad cap. Inter verba. concl.* 6. *coroll.* 66. *n.* 409. & ex illis Raynaudus *de monitoriis, part.* 1. *cap.* 3. *quæsito* 10. §. *Secundum. pag.* 192. non præcipit S. Gregorius, vt Author occultus famosi libelli quomodocunque se prodat; sed vt famam restituat, & declaret esse falsa, quæ scripsit; & nisi hoc faciat, monet, & præcipit ex spiritu Christi, & Dei, vt interim abstineat à perceptione sanctissimæ Eucharistiæ; & nisi abstineat, anathematis vltione vult esse percussum. Id verò totum non est præcipere præcepto ecclesiastico, & positiuo humano, de quo loquimur, vt occultus aliquis reus se prodat ad punitionem, & vt denunciet denunciatione iudiciali; sed monere obligationis diuinæ, & naturalis, vt qui famam iniustè abstulit, iustè restituat; & quandiu renuit restituere, non audeat accedere ad

Eucharistiam;

Eucharistiam; & si accesserit, punire accessum per excommunicationem latæ sententiæ: quod sine dubio est maximè licitum, & longè diuersum ab eo, de quo loquimur. Et possumus etiam addere ex Sanchez *lib.6.consil.cap.3.dub.28.n.4.pag.*210. quòd potest reus aliquando teneri ex alia obligatione, quam ex præcepto humano, vt se prodat, si, nimirum, ita postulet restitutio famæ, quam ipse iniustè abstulit, & ad quam omni modo tenetur ex obligatione iustitiæ: & quod in hoc tantùm casu id præcepit S. Gregorius secreto Authori libelli famosi, *cap. Quidam maligni.cit.*

5. *Ad famæ restitutionē potest aliquando teneri occultus detractor, vt se prodat, & manifestet.*

6. *Vtrùm Hæreticus teneatur denūciare occultos complices suæ hæresis.*

Ad manifestationem, & proditionem sui ipsius est maximè affinis manifestatio, & proditio complicis, vel socij, qui fortè fuit in crimine hæresis, & est occultus; siue is fuerit in dicto crimine magis principalis, vt, verbi gratia, quia fuit mihi magister in hæresi; siue fuerit minus principalis, vt, verbi gratia, quia contrà ego illi fui magister; siue denique nos habuerimus ad crimen æqualiter, & nostrùm vterque didicerimus hæresim ab aliquo tertio, vel ex nobis ipsi in illam inciderimus ex propriæ mentis euersione, eámque posteà inuicem communicauerimus. Et semper qua ratione non teneor denunciare directè meipsum: ita nec videor posse teneri, vt denunciem complicem, aut socium, cùm id sit indirectè, vel consequenter denunciare me: & certissimum sit, quòd si denunciem, eum esse Hæreticum, verbi gratia, & nihil addam de mea hæresi; addet ille sine dubio interrogatus à Iudice, tanquàm reus; & ego ipse efficiam denunciando illum, vt ille denunciet me; & directè, & immediatè illum denuncians, indirectè, & consequenter denunciabo meipsum, mihíque indirectè creabo non solùm infamiam; sed etiam alias pœnas Hæreticorum. Et cùm ratio ipsa complicis, & socij importet relationem, & socius sit socij socius, & complex sit complicis complex, etiam importat pro vtroque simultatem cognitionis, & vt alter sine altero cognosci non possit, vt patet ex Aristotele *in prædicam. cap. Ad aliquid.*

7. *Secundùm aliquos non tenetur, nisi quando interrogatur vt reus.*

Et propter has rationes Suar. *disp.20.de fide, sect.*4 *n.*19. absolutè asserit, quòd quandiu aliquis non interrogatur vt reus; sed solùm aduocatur vt testis; tam non tenetur prodere occultum complicem suæ hæresis, quàm non tenetur prodere se: secùs verò si iuridicè interrogetur, vt reus; quia tunc, sicut tenetur prodere se, suúmque crimen manifestare Iudici, etiam ad pœnam; ita & tenetur prodere complicem, eúmque manifestare, tanquàm circunstantiam sui criminis; si præsertim ita postulet bonum publicum, & communis securitas aliorum fidelium, pro qua est adhibendum remedium efficax, quantùm potest. Neque excusat in tali casu moralis necessitas prodendi seipsum: siquidem eo ipso, quòd quis à Iudice interrogatur vt reus, supponitur iam esse apud illum denunciatus, vel diffamatus; neque esse quod ampliùs denunciet ipse se. Et si delictum ex seipso sit tale, vt non possit committi sine complice, vel saltem ex circunstantiis prudenter deprehendatur, quòd de facto non sit commissum sine illo; eo ipso est sufficienter proditus Iudici ipse complex, quo est proditus ipse reus; & ideò iuridicè potest interrogare etiam de illo, vt notat Raynaudus *de monitoriis, part.1.cas.3. quæsito* 11. *pag.* 202. Imò ex Nauar. *ad cap. Inter verba. conclus.*6. & *in Man. cap.*18.*n.*58. postquàm aliquis interrogatus vt reus, est confessus contra se, etiam debet ex seipso, & non interrogatus, declarare complices, quando credit, eos esse paratos continuare in crimine, illúdque grauiter vergit in damnum publicum, vt accidit singulariter in latronibus, monetariis, Hæreticis, strigibus, & similibus.

8. *Reus tenetur, etiam non interrogatus, declarare cōplices criminis, grauiter vergentes in damnum cōmune.*

9. *Quāuis communiter non sit illi credendum de crimine alieno.*

Et in his casibus non habet locum id, quod statuitur L.fin.§ *Nemo tamen.C.de accusat.*& cap. *Neminus.*15.*quæst.*3. & cap.1.*de confessis*, quòd reo de se confesso non sit credendum super crimine alieno, si fortè velit etiam de illo deponere; & quòd neque etiam debeat de illo interrogari, si aliunde tale crimen sit planè occultum, nec vlla infamia de illo peruenerit ad Iudicem, vt videre est apud Iulium Clarum *in pract. crimin.§. fin. quæst.*21. *vers. Dictum socij criminis.* & notat Caietanus *tom.*1.*opusculorum, tract.*31.*responsione* 5. & expressè habetur *L. fin. cit.* Sicut tamen cap. *Nemini.*& cap. 1.*de confessis*, similiter citat. expressè excipitur crimen læsæ maiestatis: ita & debet intelligi esse exceptum crimen hæresis, & alia, quæ grauiter vergunt in damnum publicum, cùm hæc vnusquisque teneatur denunciare, siue sit reus, siue non. Vnde & cap. *In fidei.de Hæret.in* 6. in fauorem fidei specialiter conceditur, vt in negotio Inquisitionis hæreticæ prauitatis ad testimonium admittantur etiam excommunicati, & participes, vel socij criminis, præsertim in defectum aliarum probationum, dummodo ex verisimilibus coniecturis, & ex circunstantiis non præsumantur dicere falsa, vt benè notatur in Directorio Inquisitorum *part.*3.*quæst.*64.*pag.*603. in quem locum rectè addit Pegna *com.*113.*§.Sed de socio criminis.* ex Iulio Claro *in pract.crimin.§.fin.quæst.*21.*vers.Quæro nunquid.* quòd dictum huiusmodi socij non facit indicium, nisi deponat cum iuramento; & nisi confirmet in tortura, vt multi volunt: quamuis quoad hoc possit stari arbitrio Iudicis, spectata testium qualitate, & aliis circunstantiis, ne alioqui retrahantur etiam socij criminis metu torturæ à denunciandis Hæreticis: & ex Simancha *de cathol. instit. tit.*64.*n.*38. & Pegna *ibidem, §. Sed magis mihi placet.* socius criminis, etiam sine tortura, possit facere indicium maius, aut minus pro personarum, & criminum qualitate.

10. *Peccat Cōfessarius, si vel nō moneat de tali obligatione, & si absoluat nolentem illam implere, & complices denunciare.*

Et ex Soto *de tegen.secr.memb.*2.*quæst.*6.& Nauar. *n.*58.*cit.* etiam Confessarij tenentur monere huiusmodi reos, vt denuncient socios, & tam peccant ipsi Confessarij, si non moneant, vel si absoluant nolentes denunciare, quàm peccant ipsi rei, si non denuncient: siquidem omittunt monere de obligatione iuris diuini, & naturalis, cùm possint, ac debeant; & absoluunt nolentes illud seruare, contra id, quod habetur cap. *Legatur.*24.*quæst.*2. quòd venia non sit danda, nisi volentibus se corrigere: & contra cap. *Peccati venia. de reg.iur.in* 6. quòd peccati venia non sit concedenda, nisi correcto.

11. *Qui sollicitātur ad turpia in Confessione sacramentali, tenentur denunciare sollicitantes, & Confessarij tenentur illos monere de tali obligatione, & vtraque obligatio est ad mortale.*

Et hoc modo etiam Greg.XV. de anno 1622. in Bulla contra Sacerdotes sollicitantes ad turpia in Confessionibus sacramentalibus, vel occasione illarum, præcipit omnibus Confessariis, vt moneant pœnitentes. quos intellexerint fuisse ab illis, vt *supra* sollicitatos, quòd tenentur illos denunciare Inquisitoribus, aut Ordinariis locorum; & nisi monuerint, præcipit eos puniri pro modo culpæ ab iisdem Inquisitoribus, aut Ordinariis: quia enim (vt loquitur ibi Pontifex) non potest credi, quòd benè sentiant de fide catholica, qui Sacramentis sic abutuntur, & Christianæ Reipublicæ plurimùm interest, vt *ibidem* habetur, ne Sacerdotes, & Administri Sacramentorum, pro medicina venenum, & pro pane aspidem fidelibus porrigant; & ne ex cælestibus Medicis infernales venefici efficiantur; & ex Patribus spiritualibus proditores execrabiles animarum, rectè dicuntur teneri omnes fideles, vt illos denuncient, obligatione, scilicet, diuina, & naturali ipsius fidei, & charitatis, & ipsius legalis iustitiæ, qua omnes tenentur de-

nunciare

nunciare Hæreticos, aut suspectos de hæresi, & criminosos grauiter noxios bono communi, vt probauimus *disp. præcedente, n. 11.*

Et quatenus hæc obligatio denunciandi etiam inducitur per legem pontificiam intuitu virtutis religionis, ne Sacramenta malè tractentur, & ne tam turpiter violetur illorum sanctitas, potest etiam addi, quòd tenentur virtute religionis, vt notat Bonac. *disput. 6. ex variis, §. 9. puncto 3. n. 12. pag. 775. col. 1. tom. 1.* cùm semper legislator sub ea virtute constituat actum, quem præcipit, cuius intuitu illum præcipit, vt notat Vasq. 1. 2. *disp. 98. cap. 2. n. 3. pag. 555. col. 2.* & nos explicauimus *lib. 2. de vitiis, & peccatis, disp. 18. n. 12. pag. 171. col. 2.* Et hac de causa, tam obligatio denunciandi Confessarios sollicitantes, quam habent ipsi pœnitentes sollicitati, quàm obligatio eos monendi, quam habent alij Confessarij, quibus posteà innotescit sollicitatio, censeri debet esse ad mortale, vt notat Rodrig. *in quæst. regul. tom. 2. quæst. 27. art. 1.* & *in Summa, part. 1. cap. 207. conclus. 1.* Bonac. *puncto 3. cit. n. 10. pag. 774. col. 2. initio,* & alij apud ipsum, cùm reverà vtraque obligatio sit de re grauissima. Vnde & Episcopi in suis diœcesibus per sua edicta, vel per decreta synodalia sæpiùs addunt etiam excommunicationem latæ sententiæ, vt subdit Bonac. *ibidem.*

Et ideò a fortiori etiam tenentur iidem Confessarij monere reos Hæreticos, vt denuncient complices, & socios hæresis, etiam quando de illis non interrogantur à Iudice, vt iam retulimus ex Soto, & Nauar. *locis citatis,* non obstantibus iuribus *paulò antè* allatis, de reis non interrogandis circa complices alioqui occultos, & de fide illis non habenda, si fortè ex seipsis aliquid dicant circa crimina aliena.

12. *Probabilius est, quòd Hæretici teneantur denunciare occultos complices suæ hæresis.*

Sed contra doctrinam allatam ex Suario, quòd Hæreticus non interrogatus, vt reus, tam non debeat manifestare, aut denunciare occultos complices, & socios suæ hæresis, quàm non debet manifestare, aut denunciare seipsum; grauiter faciunt ea omnia, quibus *supra* probauimus, & explicauimus generalem obligationem ex iure diuino, & naturali ad denunciandos quoscunque Hæreticos, vt, scilicet, consulatur saluti, & resipiscentiæ ipsorum, & securitati aliorum fidelium, & conseruationi catholicæ fidei, & totius Christianæ religionis, quæ alioqui grauiter periclitatur: neque enim à tam graui obligatione videtur vniuersaliter, & in omni casu posse excusare iactura aliqua famæ propriæ, aut quodcunque aliud malum, quod aliquis sibi timet indirectè esse obuenturum ex denunciatione directa Hæretici complicis: siquidem pro bono publico, & præsertim pro bono fidei non solùm tenemur pati iacturam famæ; sed etiam vitæ, quando aliter non satis possumus illi prospicere, vt communiter dicitur *in materia de legibus.* & nos explicauimus *lib. 5. disp. 26. pag. 513.* Et quemadmodum, si plures aliqui simul coniurassent in vitam Principis, vel in proditionem ciuitatis, aut regni, & vnus à scelere se retraheret, & alij perseuerarent in proposito sceleris; & mors Principis, vel proditio regni in manus hostium iam iam instaret, omninò teneretur is, quem pœnituit, denunciare alios complices, quamuis timeret, ne posteà alij denunciarent etiam ipsum super eadem coniuratione, in quam priùs consensit, & à qua posteà se retraxit: ita & potest idem accidere in casu hæresis, si, scilicet, plures consenserint, aut conspirauerint in hæresim, & in eius prædicationem, & vnum pœniteat, & alios non pœniteat; & prædicatio hæresis iam iam instet: tenetur enim similiter is, quem pœnituit, alios omnes denunciare, non obstante, quòd timeat etiam se esse posteà denunciandum ab aliis, & esse passurum iacturam famæ, & fortasse alias pœnas, quæ inferuntur Hæreticis. Et quamuis hic metus sufficienter excuset à denunciando directè seipso, vt *suprà* diximus *num. 3.* non tamen excusat à denunciandis directè aliis, & indirectè seipso, si alij posteà voluerint eum denunciare: quia, cùm vnusquisque sit plenè arbiter, ac dominus suæ voluntatis; eo ipso, quòd efficaciter, & firmiter statuit cum Dei auxilio abstinere ab hæresi, & à scelere; satis prospicit bono fidei, & securitati fidelium, quantùm hæc poterat ex sui causa periclitari; neque est, quòd ad hunc finem satis prospiciendi bono communi seipsum denunciet, & sibi faciat iacturam famæ, & periculum pœnæ, & contra cùm vnusquisque non sit arbiter, & dominus voluntatis alienæ, non prospicit satis, nisi denunciet alios. Et quemadmodum famæ iactura, & euasio pœnæ non est præferenda bono fidei, & communi: ita & metus illius non satis excusat ab aliis denunciandis. Atque ex hac ratiooe semper esse denunciandos Hæreticos complices, quando alioqui ex illis imminet fidei, & fidelibus graue damnum, illúdque non potest aliter caueri sufficienter, expressè docet ex multis Doctoribus Raynaudus *de monitoriis, part. 2. cap. 3. quæsito 11. §. Eam tamen.* Auila *de censur. part. 2. cap. 5. disp. 5. dub. 2. concl. 2. in fine.* Bonac. *disp. 6. quæ est de denunciatione, puncto 3. num. 11. pag. 774. tom. 2.* & *puncto 1. §. 3. num. 6. pag. 767.* Farin. *de hæresi, quæst. 197. num. 140.* & alij.

13. *Qui sollicitatur ad turpia in Confessione sacramentali, tenetur denunciare sollicitantes, etiamsi consenserint sollicitationi.*

Et propter eandem rationem boni communis est maximè ratinnabilis declaratio, quam dicitur Romæ fecisse sacra Congregatio generalis Inquisitionis ad Bullam Gregorij XV. contra sollicitantes ad turpia in Confessionibus sacramentalibus, quòd sint denunciandi tales sollicitantes etiam ab illis pœnitentibus, qui fortè consenserunt sollicitationi, iisque posteà fuerunt complices in turpitudine, ad quam erat sollicitatio, vt etiam colligitur ex ipsa Bulla, quæ præcipit, etiam illos denunciari, qui habuerint cum pœnitentibus illicitos sermones, aut tractatus; qui tamen communiter non habentur, nisi ad aliquod tempus longum, & consentiente illo, cum quo habentur: tanti enim refert bonum Sacramentorum, & præcipuè sanctitas Confessionis sacramentalis, & integritas fidei, vt illis meritò sit posthabendum periculum famæ, quod fortè subit is, qui denunciat, si posteà detegatur illius consensus in turpitudinem, vt notat Raynaudus *quæsito 11. cit.* & Bonac. *puncto 3. num. 4. & 10.* & apud illum Suar. de hoc interrogatus, & alij: quanquam reuerà talis denuncians non est, quòd sibi timeat periculum famæ, vt rectè subiunxit eadem declaratio sacræ Congregationis, cùm neque ipse debeat verbum facere de suo consensu posteà præstito, neque Inquisitor, aut Iudex ecclesiasticus debeat de illo interrogare; & si interroget, licitè ipse possit æquiuocare, & omninò illum non fateri: & si posteà fateatur ipse Confessarius, & Sacerdos sollicitans, debeat similiter Iudex id non excipere, nec de illo rationem vllam habere; imò, & absolutè illi non credere, iuxta L. fin. *C. de accusat.* & cap. *Nemini. 15. quæst. 3.* & cap. 5. *de confessis,* cùm non inquirat de crimine subsecuto ad sollicitationem; sed solùm de ipsa sollicitatione, quæ fuit crimen solius sollicitantis, & in qua non habuit complicem, vt benè explicant Authores citati.

14. *Qui denunciat Hæreticos complices, non*

Et eadem ratione in casu denunciandi Hæreticos complices, non est, quòd denuncians sibi timeat pœnas Hæreticorum: siquidem, quemadmodum in

coniurationibus

est puniendus, si posteà ipse ab illis denuncietur.

coniurationibus contra Principem, is, qui denunciat coniurantes, & consiliorum arcana patefacit, dignus est absolutione, ac venia, L. *Quisquis cum militibus. C. ad l. Iul. maiest.* ita & qui denunciat occultos complices in crimine hæresis, & idem est, si filius zelò fidei denunciet patrem hæreticum: dignissimus enim est, vt liberetur à pœnis, quæ in iure sunt latæ contra filios Hæreticorum, etiam Catholicos, & innoxios, vt definiuit Federicus Romanorum Imperator *L. Commissi nobis cælitus.* & approbarunt etiam plures Pontifices apud Pegnam *in Directorium, part. 2. com. 15. §. Hoc addiderim. pag.* 117. & apud Suar. *disput.* 20. *de fide, sect.* 4. *n.* 22. & apud Sanchez *lib. 6. consil. cap. 2. dub.* 19. *n.* 10. *&* 11. vbi etiam addit, id solùm esse ex quadam æquitate, non autem ex necessitate, & ex rigore iuris: & ideò si Iudex non condonet filio denuncianti patrem hæreticum, huiusmodi pœnas; non posse ipsum filium ex se retinere sibi bona patris, & effugere pœnam confiscationis: sed reverà in praxi optimum est, vt sic seruetur, quandocunque casus occurrit, ne alioqui deterreantur homines à denunciandis Hæreticis metu pœnarum, quæ possunt etiam in ipsos directè, vel indirectè refundi, vt subdit Pegna *ibidem*, & pluribus probat Alphonsus à Castro *lib. 2. de iusta Hæreticorum punitione, cap.* 26. & *infrà* dicemus.

15.
Hæreticus est denunciandus, etiam coniunctissimus ipsi denuncianti.

Secundò, circa alias coniunctiones minores maxima, quam iam explicauimus, certum est ex communi sententia, quòd nulla excusat ab obligatione denunciandi occultum Hæreticum; & vnusquisque semper tenetur illum denunciare, etiam coniunctissimum, qualis est, verbi gratia, frater respectu fratris, pater respectu filij, & filius respectu patris, si præsertim desint alij, qui possint, ac velint denunciare. Ita Nau. *in cap. Inter verba, conclus.* 6. & *in Man. cap.* 25. *n.* 48. *& seqq.* Farinac. *de heresi, quæst.* 197. *n.* 40. Mascardus *de probat. conclus.* 857. *n.* 18. *& seqq* Pegn. *in Director. part. 2. com. 15. §. Et de fratre suo. pag.* 117. Barbos. *de potestate Episcopi, allegat.* 96. *n.* 57. Graff. *part. 1. decis. lib. 4. cap. 8. n.* 25. Caietan. *in cap. 13. Deuteron.* in illa verba: *Si tibi voluerit persuadere.* Sot. *lib. 5. de iust. quæst. 5. art. 1. ad* 4. Castr. *lib. 2. de iusta Hæreticorum punitione, cap. vltimo, initio.* Suario *disp. 20. de fide, sect. 4. num. 2. & seqq.* Azor. *part. 2. lib. 2. cap. 2. quæst.* 13. Tolet. *lib. 5. cap. 1. num.* 10 Sanchez *lib. 6. consil. cap. 2. dub. 19. pag.* 184. Comitolus *in respons. moral. lib. 4. quæstione* 8. Auila *de censuris, part. 1. cap. 5. disput. 5. dubio* 2. Raynaudus *de monitoriis, part. 1. c. 3. quæsito* 12. §. *Aiebam tamen. pag.* 211. Bonac. *disp. 6. ex variis, quæ est de denunciat. puncto* 1. §. 3. *num. 6. pag.* 767. *tom.* 1. *& puncto* 2. *num.* 3. *pag.* 771.

Vnde, quamuis communiter, & regulariter sit verissimum, quòd coniuncti non possint cogi, secundùm iura, ad ferendum contra se inuicem testimonium, siue in criminalibus, siue in ciuilibus, imò quòd neque etiam possint admitti, si fortè ad illud sponte se offerant, vt patet ex dictis *paulò antè, n.* 2. fallit id tamen in crimine hæresis, & in aliis, quæ grauiter pertinent ad bonum commune, siue spirituale, siue temporale: neque aliter potest illi prospici, aut adhiberi sufficiens remedium, vt notant Authores citati, nisi per testimonium latum à coniunctis: idque est multò probabilius, multóque verius, quàm oppositum, quod placuit Abul. *in c.* 13. *Deuter. q.* 3. & Simanc. *de cathol. instit. tit.* 29. *n.* 35.

16.
Quamuis aliqui oppositum asserant.

Neque est, quòd limitetur tantummodo ad eum casum, in quo pater, v. g. aut coniunctus non sibi tantùm per hæresim noceat; sed etiam alios nitatur peruertere, & in hæresim trahere, vt vult Alens. *part. 3. qu. 33. memb. 4. art. 2. ad fin.* Asten. *in Sum part. 1. lib. 1. tit. 24. artic. 3. quæst.* 3. Caietan. *in cap. 13. Deuteron. cit.* Castr. *lib. 2. de iusta Hæretic. punit. cap. vlt. similiter cit.* & aliqui alij apud Azorium *part. 2. lib. 2. cap. 2. qu. 13. cit.* cum quibus sentiunt Sanchez *lib. 6. consil. c. 2. dub. 19. num. 6. &* 9. & Raynaudus *de monitoriis, part. 1. cap. 3. quæsito* 12. *versus finem*, vbi asserunt, patrem hæreticum non esse necessariò denunciandum à filio, nisi dogmatizet, ciúsque hæresis sit specialiter perniciosa Reipublicæ. Contra enim est: quia hæresis ex sua natura serpit, vt cancer; & communiter semper se fundit, & extendit ad alios, vt *supra* diximus *disput. præced. num. 7. & seqq.* neque potest rationabiliter sibi aliquis persuadere, quòd Hæreticus sibi soli sit nociturus, vt notat Azor. *loco cit.* ac proinde, si ad Iudicem est deferendus Hæreticus, quando scitur, aut timetur, ne sit aliis noxius, absolutè, ac simpliciter dici debet, quòd semper est deferendus, cùm semper sit noxius, & cùm præsertim ex charitate iuuari debeat etiam ipse, in quantum est noxius sibi, neque aliter possit satis iuuari, nisi per delationem, ac denunciationem ad Iudicem, vt *supra* explicauimus.

Quòd ergo ex huiusmodi coniunctionibus, siue sanguinis, siue animorum, nulla sit, quæ sufficienter excuset à denunciandis Hæreticis, probatur ex illo *Deuteron.* 13. quod *suprà disput. præcedente, num.* 18. retulimus: *Si tibi voluerit persuadere frater tuus, filius matris tuæ, aut filius tuus, vel filia, siue vxor, quæ est in sinu tuo, aut amicus, quem diligis, vt animam tuam, clam dicens: Eamus, & seruiamus Diis alienis, non acquiescas ei, nec parcat ei oculus tuus, vt miserearis, & occultes eum; sed statim interficies*, &c. deferendo, scilicet, ad Iudicem, vt eum puniat etiam pœna mortis, vt *suprà* diximus, & vt dicitur cap. *Si audieris.* 23. *qu.* 5. ex S. Cypriano *lib. de exhortatione martyrij, c.* 5. si ante aduentum Christi circa Deum colendum, & circa idola spernenda, hæc præcepta seruata sunt; multò magis seruari debent post Christi aduentum: quia, vt additur cap. *Legi.* 23. *quæst.* 8. ex S. Hieronymo contra Vigilantium: *Non est crudelitas, crimina pro Deo punire; sed pietas.* Et ad hoc facit etiam illud *Exodi* 32. vbi Moyses in pœnam idololatriæ, & adorationis vituli aurei, iussu Dei sic præcepit filiis Leui; *Ponat vir gladium super femur suum. Ite, & redite de porta vsque ad portam per medium castrorum, & occidat vnusquisque fratrem, & amicum, & proximum suum.* Cúmque fecissent filij Leui iuxta sermonem Moysi, & cecidissent in die illa quasi vigintitria millia hominum, laudauit Moyses, quod factum fuerat, & subdidit: *Consecrastis manus vestras hodie Domino, vnusquisque in filio, & in fratre suo, vt detur vobis benedictio.* Cùm ergo sit eadem ratio etiam de hæresi, si pater deferat filium hæreticum, aut frater fratrem, & amicus amicum, & quilibet proximus quemlibet proximum, etiam puniendum, & occidendum à Iudice: pari ratione potest, ac debet dici consecrare Domino manus suas in filio, & in fratre, & in amico, & in proximo. Et cùm coniunctio sanguinis saltem materialiter, sit prorsus eadem in patre respectu filij, quæ est in filio respectu patris; & vnitas carnis sit prorsus eadem in vxore respectu viri, quæ est in viro respectu vxoris: sicut & via Athenis Thebas est prorsus eadem cum via Thebis Athenas, vt apud Aristotelem sæpissimè dicitur: qua ratione consecrat pater in filio manus suas Domino, si illum ex zelo fidei ad Iudicem deferat de crimine hæresis; & vir consecrat Domino easdem manus, si de eodem vxorem deferat: ita & consecrat filius, si deferat patrem; & vxor, si deferat virum. Et qua ratione ex Iure ciuili, L. *Minimè ff. de relig. & sumptib. fun.*

17.
Etiam pater tenetur denunciare filium hæreticum, & filius patrem, & vxor virũ, & vir vxorem.

&

& filius patrem, & pater filium occidit sine scelere, si is fortè veniat ad patriam delendam: imò in tali casu etiam præmio est afficiendus, vt *ibi* dicitur: ita ex Iure diuino, & naturali filius partem, & pater filium potest, ac debet deferre ad Iudicem, si is fortè veniat ad fidem delendam, vt certè venit quicunque Hæreticus: & in tali casu non modò id facit sine scelere, sed etiam præmio est afficiendus, saltem à Deo, eiúsque benedictio est illi danda, vt dicitur *Exodi* 32. *cit.* Et pro his omnibus ratio est; quia bonum spirituale, & bonum commune, quale est bonum fidei, semper est præferendum bono priuato, tam corporali, quàm temporali, quale est bonum cuiosque coniuncti, etiam filij, aut patris, vxoris, aut viri, &c. & semper, quando concurrunt duo præcepta, & non potest seruari simul vtrunque, seruandum est illud, quod est maioris momenti, vt certè est præceptum seruandi in omnibus integritatem, & puritatem diuinæ fidei, & consulendi securitati fidelium per delationem patris hæretici; imò & resipiscentiæ, & saluti spirituali ipsius, si conferatur cum alio præcepto exhibendi honorem parentibus, & mala ab illis auertendi, in quantum possint. Imò ex Aristotele 8. *Ethic. cap.* 7. *pag.* 200. & S Thom. 2. 2. *quæst.* 26 *art.* 10. hæc etiam amicitia, & coniunctio, quæ iure sanguinis, & naturæ est ad parentes, potest dissolui, aut notabiliter minui, si contingat in illis excessus vitij, propter quem sint indigni, ad quos habeatur, & retineatur amicitia proborum: & hic excessus vitij maximè contingit per hæresim; & ideò stante hæresi, non est, quòd habeatur ratio vllius alterius amicitiæ. Et pro hac obseruãtia facit benedictio illa, qua benedixit Moyses, homo Dei, filiis Israël ante mortem suam, vt habetur Deuteron. 33. *Qui dixit patri suo, & matri suæ: Nescio vos. & fratribus suis: Ignoro vos. & nescierunt filios suos; hi custodierunt eloquium tuum, & pactum tuum seruauerunt; iudicia tua, ô Iacob; & legem tuam, ô Israel, &c. Benedic, Domine, fortitudini eius, & opera manuum illius suscipe. Percute dorsa inimicorum eius; & qui oderunt eum, non consurgant.* Verè enim, si qua inte dicendum est patri, & matri: *Nescio vos.* & fratribus, & filiis: *Ignoro vos.* nec ab aliis minùs coniunctis, aut planè extraneis sunt dignoscendi; maximè est causa fidei, quæ per hæresim summoperè periclitatur: & propter hanc dixit Christus *Matth.* 10. cùm Apostulos instrueret pro Euangelij, & fidei prædicatione: *Tradet autem frater fratrem in mortem, & pater filium: & insurgent filij in parentes, & morte eos afficient.* Et paulò pòst: *Non veni pacem mittere; sed gladium: veni enim separare hominem aduersùs patrem suum, & filiã aduersùs matrem suam, & nurum aduersùs socrum suam: & inimici hominis domestici eius. Et qui amat patrem, aut matrem, plùs quàm me, non est me dignus: & qui amat filium, aut filiam super me, non est me dignus.* Et in eandem sententiam Lucæ 14. *Si quis,* inquit, *venit ad me, & non odit patrem suum, & matrem, & vxorem, & filios, & fratres, adhuc autem & animam suam; non potest meus esse discipulus.* Et sensus est, quòd fides, seu verbum Dei, quod Christus reuelauit, & prædicauit hominibus, sit *gladius spiritus*, vt dicitur *ad Ephes.* 6. & *viuus, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, & pertingens vsque ad diuisionem animæ, & spiritus*, vt additur *ad Hebr.* 4. & interpretatur S. Aogustinus *quæst.* 3. *in Matth.* & Author Imperfecti *hom.* 26. & alij: & per hunc gladium efficiatur diuisio, & separatio etiã capitis à corpore, id est, patris à filio, quando opus est; & cuiuscunque alterius coniunctissimi à quocunque alio coniunctissimo. Et quemadmodum per summam impietatem, & crudelitatem frater infidelis tradit in mortem fratrem fidelem & pater filium, & filius patrem, & vir vxorem, & vxor virum, ex amore, & zelo infidelitatis, denunciando, ac deferendo ad Tyrannos, & Iudices: ita & frater fidelis per summam pietatem, & charitatem, ex amore, & zelo fidei, tradere debeat in mortem fratrem infidelem, & pater filium, & filius patrem, & vir vxorem, & vxor virum, denunciando, & deferendo ad Iudices fidei: & quoad hoc coniuncti quilibet, & domestici debeant se gerere, tanquàm inimici, & nullo modo amare se supra Christum, eiúsque fidem, imò & omni modo odisse se inuicem, suamque vitam nihili facere, vt verè possint ad Christum venire, & esse, v.g. illius discipuli. Et si hoc dicatur prophetice dictum à Christo Domino, in quantum est de coniunctis fidelibus denunciandis per infideles, vt sæpiùs posteà in pluribus Martyribus comprobauit euentus; dici potest non solùm prophetice; sed etiam præceptiuè fuisse dictum, in quantum est de iisdem coniunctis infidelibus denunciandis per fideles, vt etiam in dies probat euentus: & semper debet in dies probare, si fideles sint vere fideles, & Deo debitam fidelitatem integrè seruent.

Dixi autem, cõiunctiones quascunque sanguinis, & animorum non excusare ab obligatione denunciandi coniunctos hæreticos, quando alij desunt, qui possint, ac velint denunciare: quia, cùm alioqui sint maximè priuilegiati, & eorum aliqui, secundùm Iura, non possint cogi ad testificandum contra se inuicem, si fortè nolint; & aliqui neque etiam possint admitti, si fortè velint, vt *suprà* diximus *n.* 2. seruari omninò debent hæc priuilegia, neque illis est derogandum, nisi in casu necessitatis, qui tunc contingit, quando denunciatio est simpliciter necessaria pro bono communi; neque est alius, qui possit, aut velit denũciare, vt notat Nauar. *in Man. c.* 25. *n.* 49. & 50. Panorm. *in c.* 1. *n.* 2. *de testib. cogen.* & *in c. fin. not.* 2. *eo tit.* Felin. *in c. Dilectorum. eo.* Host. *in c.* 1. *eo.* Graff. *part.* 1. *dec. lib.* 4. *c.* 8. *n.* 23. & 25. Auila *de cens. part.* 2. *c.* 5. *disp.* 5. *dub.* 2. *concl.* 1. *versus fin.* & *concl.* 2. *sub init.* & omnes communiter apud Sanc. *lib.* 6. *cons. c.* 2. *dub.* 18. *n.* 9. & *dub.* 20. *n.* 3. 5. & 6. nam Iura, quæ statuunt, vt aliqui non cogantur, & aliqui neque etiam admittantur ad testificandum, solùm intelliguntur, quando alij non desunt: & contrà si probationes aliunde deficiant, quilibet potest cogi, vt notat Glossa *in cap. Quanquam Sacerdotum. ver. Occultetur.* 14 *quæst.* 2. & patet ex cap. *Peruenit ad nos. de testib. cogen.* & ex cap. *Statuendum.* 2. *quæst.* 6. & aliis Iuribus apud Nauar. *n.* 49. *cit.* qui etiam addit *n.* 50. ad effectum compellendi, & cogendi priuilegiatos, vt ferant testimonium, v.g. super aliquo crimine, satis esse iuramentum partis, quòd ipsi interfuerint delicto, & non alij; & quòd in contrarium non sit coniectura, quòd interfuerint alij, vel quòd ipsi non interfuerint. Et idem asserit etiam Sanchez *lib.* 6. *consil. cap.* 2. *cit. dub.* 18. *n.* 11. Et si contingat, quòd alij interfuerint; sed nolint testificari; debet saltem priuilegiatus hoc ipsum deponere apud Iudicem, quòd reuerà non desint alij, qui possint de re illa testificari: & idem subdit *n.* 12. ex eodem Nauar. *in cap. Inter verba. coroll.* 65. *n* 817. Et extra hunc casum necessitatis propter defectum aliarum probationum ita debent censeri habere locum priuilegia, quòd coniuncti non cogantur, vel non admittantur contra coniunctos, vt omninò excusentur huiusmodi coniuncti priuilegiati, si non denuncient, vel non testificentur; & omninò censeri debent non esse comprehensi edictis; eorúmque excommunicationes, aut censuras non incurrunt, vt notat idem Sanchez *dub.* 18. *cit. n.* 14. & 15. ex Syluestro, Angelo, Nauar. & aliis communiter.

18. *Dummodo desint, qui possint, aut velint denũciare.*

19. *Priuilegium, vt quis non possit cogi, vel admitti ad testificandum contra alium, solùm intelligitur, quando alij non desunt, qui possint, aut velint testificari.*

Et ex hac ratione *dub.* 19. *n.* 3. idem asserit ex communi sententia de patre, & matre quoad denunciandum filium hæreticum, quòd, scilicet, solùm teneantur, quando desunt alij denunciatores: & *n.* 5. & 6. idem subdit de filio, quòd non teneatur denunciare patrem, & matrem hæreticos, quando sunt alij, qui possunt denunciare, & probabiliter existimantur esse denunciaturi: & contrà quòd teneatur, si alij non denuncient: quæ omnia solùm fundantur in eo, quod diximus *paulò antè*, quòd priuilegia huiusmodi coniunctorum de non testificando contra se inuicem, solùm intelligantur, quando alij non desunt, qui sint testificaturi; non autem si alij desint, & veritaa alioqui sit occultanda, nec aliter publico bono sit consulendum.

20. *Etiam filij illegitimi sūt priuilegiati, vt non possint cogi, vel admitti ad testificandum contra parentes, & ascendentes.*

Atque hæc non solùm intelliguntur de filiis legitimis, qui sunt sub patria potestate ciuili, & inducta per ius ciuile, sed etiam de filiis spuriis, & illegitimis, qui solùm sunt sub patria potestate naturali, & inducta per ipsam naturam, ex qua, & pater filiorum, & aui nepotum imperium obtinent: quia sunt illis causa essendi, & nutritionis, & eruditionis, vt loquitur Aristoteles 8. *Ethic. cap.* 11. & ideò illos amant, tanquàm aliquid sui, sibique proprium, ortum ex ipsis, sicut & dens, & crinis; imò & amant, tanquàm seipsos, cùm nati ex ipsis sint quasi ipsi, & solùm sint alij sepatatione, vt subdit *ibidem cap.* 12. Et hi omnes debent intelligi esse priuilegiati, vt neque cogantur, neque admittantur ad ferendum testimonium contra descendentes, juxta L. *Parentes. C. de testibus*, & alia Iura allata *num.* 2. vt notat Nauar. *in cap. Inter verba. coroll.* 65. & Sanchez *lib.* 6. *consil. cap.* 2. *dub.* 18. *n.* 1. Non autem inter huiusmodi filios priuilegiatos debent intelligi filij spirituales, vt subdit Sanchez *ibidem*, ex Felin. Nauar. & aliis communiter. Bonac. *disp.* 6. *ex variis*, §. 3. *num.* 7. *tom.* 1. *pag.* 767. ex Farinacio *tractatu de testibus*, *quæst.* 54. *n.* 194. Marcus Antonius Genua *in praxi Neapolit. cap.* 2. *n.* 3. & alij.

21. *Non autem filij spirituales.*

Quod verò notat *ibidem* Sanchez *dub.* 7. *n.* 7. ex Simancha *de cathol. instit. tit.* 29. *n.* 41. rarò posse accidere, vt filius teneatur denunciare patrem hæreticum: quia, si illius hæresis sit manifesta, & valdè perniciosa, non deerunt alij, qui denuncient: si verò sit occulta, parum potest nocere: & ideò non est, quòd denuncietur à filio: hoc, inquam, ex eo non est admittendum; quia hæresis ex sui natura semper est noxia, cùm serpat, vt cancer; nec potest aliquis rationabiliter sibi persuadere, quòd Hæreticus sibi soli sit nociturus, vt diximus *paulò antè n.* 16. & ideò Hæreticus, etiam occultus, & solùm cognitus ipsi denuncianti, est semper denunciandus, vt diximus *disp. præcedente, similiter n.* 16. tum propter bonum commune aliorum fidelium, tum propter bonum priuatum ipsius Hæretici, quibus bonis non potest aliter esse consultum sufficienter.

22. *Hæreticus est denunciandus, etiam amicissimus denuncianti, & de illo optimè meritus.*

Quid verò sit dicendum de coniunctionibus animorum, quales solent esse inter amicos, & ad eos, à quibus accepimus maximum aliquod beneficium; potest facilè colligi ex iam dictis de coniunctionibus sanguinis, & corporum: quamuis enim ex L. *Lege Iulia. ff. de testib.* & ex cap. *Si testes.* 4. *quæst.* 2. etiam libertus non possit cogi, aut admitti ad ferendum testimonium contra dominum, qui manumisit; & contra illius filios, & parentes, & vxores; & vicissim neque patronus, aut patrona possit cogi, aut admitti ad ferendum testimonium contra libertum, vt *suprà* indicauimus *n.* 2. & ex Raynaudo *de monitoriis, part.* 1. *cap.* 3. *quæsito* 12. *pag.* 12. *initio*, idem sit etiam de amico coniunctissimo, contra quem esset maxima inhumanitas, atque feritas, si alter amicus testificaretur: fallit id tamen in causa fidei, & Dei, & in iis, quæ grauiter pertinent ad bonum commune: nam & *Deuter.* 13. inter eos coniunctissimos, quibus dicitur non esse parcendum, nec miserendum, vt occurreutur in casu idololatriæ, specialiter exprimitur etiam amicus, quem aliquis diligit sicut animam suam: & *Exodi* 32. inter eos, quos Moyses in pœnam eiusdem criminis mandauit promiscuè occidi per filios Leui de porta vsque ad portam; exprimitur etiam amicus, & proximus quisque: & etiam in his occidendis posteà dicuntur filij Leui consecrasse Domino manus suas, & meruisse benedictionem; & his etiam in causa fidei dicendum est: *Nescio vos.* sicut præcipitur pro aliis coniunctissimis *Deuteron.* 32. Et denique hæc etiam separatio amicorum ab inuicem est facienda per gladium spiritus, quem Christus venit mittere in mundum, qui nullus est alius, nisi verbum Dei, & fides per ipsum prædicata, vt *suprà* diximus. Et huic etiam priuato bono amicorum, omni iure est præferendum bonum fidei, quod est bonum maximè publicum: & si non potest cum præcepto diuino, & naturali de fidei puritate, & integritate, & de fidelium securitate seruanda, simul seruari præceptum morale gratitudinis, & amicitiæ; omninò debet seruari illud, vt maioris momenti; & hoc negligi, vt minoris.

Debet tamen benè aduerti, etiam in coniunctionibus animorum id, quod notauimus pro coniunctionibus corporum, vt, scilicet, solùm cogantur testificari coniuncti contra coniunctos, quando alij desunt, qui possint, aut velint testificari; & vt alioqui seruetur illis priuilegium Iuris, de quo iam diximus. 23. *Si alij desint, qui possint, aut velint denunciare.*

Quòd si contingat, vt qui hoc modo sunt priuilegiati ex coniunctionibus, siue corporum, siue animorum, sint etiam priuilegiati ex alio titulo, vt, verbi gratia, propter honorem, qui est illis debitus ratione status, & dignitatis: quomodo eximuntur Episcopi à ferendo testimonio, L. *Neque honore. C. de Episcopis.* & pro instrumentis inter sæculares eximuntur Sacerdotes, cap. *Quanquam.* 24. *quæst.* 2. & notat Sylu. *verb. Testes. quæst.* 1. *part.* 15. *in fine*, & Nauar. *in cap. Inter verba. coroll.* 65. vbi etiam id extendit ad omnes Clericos: & Raynaudus *de monitor. part.* 1. *cap.* 3. *quæsito* 20. & Sanchez *lib.* 6. *consil. cap.* 2. *dub.* 18. *n.* 6. *pag.* 183. adhuc tenentur testificari, & denunciare in causa fidei, si alij desint, qui denuncient, cùm hæc etiam priuilegia solùm intelligantur, quando non desunt alij, vt *suprà* diximus, & pro casu necessitatis, & in præiudicium boni publici, & præsertim diuini, nulla sint priuilegia. 24. *A denunciandis Hæreticis non excusat vlla dignitas, aut indignitas testium, quādo alij desunt.*

Et à fortiori idem est de illis, qui ob defectum aliquem sunt facti inhabiles ad testificandum, vt, verbi gratia, impuberes, & minores ob defectum ætatis, serui ob vilitatem, & conditionem seruilem, periuri, & infames ob pœnam patrati delicti: vt enim notat Sanchez *lib.* 6. *consil. cap.* 2. *dub.* 18. *n.* 17. ad mandata Superiorum etiam hi tenentur testificari, & denunciare, neque vllus est titulus, qui aliquem eximat in casu necessitatis, & boni communis.

Et quemadmodum nullus est, qui eximatur ex priuilegio ab obligatione denunciandi actiuè, & non teneatur denunciare Hæreticum, aut suspectum, quando alij non sunt, qui denuncient, vt iam diximus: ita & nullus est, qui ex quocunque priuilegio, aut titulo eximatur ab obligatione denunciandi passiuè, & non sit denunciandus, si sit Hæreticus, aut suspectus de hæresi; sic enim expressè

habetus

habetur cap. *Vt officium.§. Compescendi.vers. Denique.de Haret.in 6.* vbi Inquisitoribus datur facultas generalis compescendi, & coërcendi omnes, & singulos, *non obstantibus aliquibus priuilegiis, aut Indulgentiis quibuscunque personis cuiuscus conditionis, dignitatis, vel gradus, Religionis, vel Ordinis, communitatibus, vel vniuersitatibus ciuitatum, & locorum, specialiter, vel generaliter sub quacunque verborum expressione, vel forma, à Sede apostolica concessis, vel concedendis*, &c.

25. *Quomodo Inquisitores debeāt se gerere cū viris Principibus & primariis, si sint suspecti de fide.*

Et iisdem planè verbis idem habetur in litteris Clementis, Alexandri, & Vrbani IV. *Pra cunctis.* vt refertur in Directorio Inquisitorum *pag. 3. quastione* 28. *pag.* 557. Rectè tamen addunt Doctores communiter, valdè cautè esse agendum cum viris Principibus, & cum iis, ex quibus potest timeri scandalum, aut seditio, si forte (quod Deus auertat) euadant Hæretici, aut suspecti de hæresi, neque debere Inquisitores quicquam facere contra illos, nisi consulto Romano Pontifice, vt videre est in Directorio Inquisit. *part. 3. quast.* 31. & apud Pegnam *ibidem, com.* 80. *pag.* 559. Molinam *de iustitia, tract. 5. qui est de iurisdict. quast.* 28. *n.* 22. *col.* 1903. Azor. *part. 1. lib. 8. cap. 18. quast.* 13. Suar. *de fide, disp.* 20. *sect. 4. n.* 24. & ex veteribus Canonistis apud Ioann. And Gemin. Francum, & alios *in cap. Inquisitores. de Haret. in 6.* vbi specialiter id cauetur pro Episcopis, comprehendendo hoc nomine etiam illos, qui sunt titulares, & Archiepiscopos, & Patriarchas, & Cardinales, vel superiores Prælatos, vt *ibi* subditur, & notat Suar. *sect. 4. cit. n.* 25. quod idem pro iisdem Episcopis etiam habetur in Tridentino *sess. 24 cap. 5. de reformat.* vbi generaliter reseruantur Papæ causæ omnes criminales grauiores Episcoporum iuxta cap. *Accusatus. 3. quast. 6.* & specialiter causa hæresis: & ideò Inquisitores, si quem ex huiusmodi Prælatis sciuerint, aut inuenerint circa crimen hæresis commisisse, aut esse suspectum, solùm tenentur eum denunciare Sedi apostolicæ, vt dicitur cap. *Inquisitores. cit.* non autem possunt contra illum procedere, aut inquirere sine speciali, & expressa commissione manu ipsius Papæ signata, vt dicitur in Trident. *loco citato*; eáque commissio nunquam plus iis tribuit, quàm vt solam facti instructionem sumant, processúmque conficiant, quem statim ad Papam transmittant, vt *ibi* subditur. Et sine dubio ita postulat dignitas, & Prælatio status episcopalis, & scandala, & incommoda, quæ in dies consequerentur, si etiam ipsi cogerentur respondere Inquisitoribus. Et idem postulant eadem scandala, & incommoda, quæ timentur ex viris Principibus laïcis, si Inquisitores minùs cautè contra illos procedant: & ideò nec contra illos debent aliquid facere inconsulto Pontifice; non, quia sit aliquid deferendum nobilitati, quæ per hæresim statim amittitur, vt diximus *suprà, disp.* 54. *n.* 11. & subdit Pegna *com.* 80. *cit.* & apud illum Simanchas *de cathol. instit. tit.* 25. *n.* 8. sed, vt scādala præueniantur, &, quantùm fieri potest, impediantur.

26. *Et cū Episcopis, & Prelatis superioribus.*

27. *Qui sunt viri Principes, & primarij, cum quibus Inquisitores debent cautius agere.*

Et nomine virorum Principum, quoad hoc, debent intelligi, non solùm Reges, sed etiam regales personæ, vt dicitur in Directorio Inquisitorum *part. 3. quast. 31. cit.* id est, vt exponit *ibi* Pegna *com. 80. cit.* Duces, Marchiones, & similes, vel etiam illi, qui Regibus adstant, vt Consiliarij, & Senatores, vel etiam Barones potentes cuiusque ciuitatis, qui regali luxu viuunt, & opibus abundant; & ideò eos multi sequuntur, tam ex nobilibus, quàm ex plebeiis: vel denique Gubernatores, Magistratus, Consules, ex quibus similiter possint timeri scandala, nisi Reges, aut supremi alij Principes iuuent, ac foueant ipsos Inquisitores, si fortè velint contra illos procedere, vt subdit Suar. *sect. 4. num. 24 cit.*

28. *Quid sit agendum, si Episcopus hereticus suam heresim spargat in vulgus, & fugam meditetur.*

Quod verò dicitur de Episcopis, & Prælatis superioribus, quòd Inquisitores non possint contra illus inquirere, aut procedere sine speciali, & expressa commissione ipsius Papæ, solum videtur intelligendum communiter, & quando non aliud postulat vrgens necessitas: vt enim notat Suar. *eadem sect. 4. n.* 25. & plures alij apud Pegnam *in Direct. part. 3. com. 76. pag.* 556. si quis Episcopus suam heresim disseminet, & spargat in vulgus, & periculum sit, ne aliò fugiat, & Papæ commissionem non expectet, causa fidei omninò postulat, vt non modò contra illum, & contra hæresim ab ipso disseminatam agatur per viros doctos pro concionibus; sed etiam vt ipse detineatur quasi in carcere, non ad pœnam, sed ad securitatem. Et hic casus meritò potest censeri non comprehensus cap. *Inquisitores. cit. de Haret. in 6.* & in Tridentino *sess. 24. cap. 5. cit. de reformat.*

29. *Etiam Episcopi, & Prælati heretici, aut suspecti sunt denunciandi.*

& per epiicheiam rectè potest fieri restrictio, interpretatio, & correctio legis vniuersalis de non inquirendo, aut procedendo contra Episcopos in causa hæresis sine speciali, & expressa commissione Papæ, vt patet ex iis, quæ diximus in vniuersum de epiicheia *lib. 5. de legib. disput.* 27. *num. 14. & seqq.* Et ad hunc finem, vt possit opportune moneri Summus Pontifex de hæresi Episcoporum, & Prælatorum, & vt possint opportuuè detineri in carcere, si necessitas ita postulet, non debent Inquisitores reiicere denunciationes, & depositiones testium, vt subdit Suar. *eodem num.* 25. & Pegna *in Directorium, part. 3. com. 76. cit. pag.* 556. & apud illum Ioann. Monachus *in cap. Inquisitores. de Haret. in 6.* eæque debent omninò fieri ab omnibus, qui habuerint notitiam, aut suspicionem de tali crimine: sed solùm debent iidem Inquisitores ex huiusmodi denunciationibus, & depositionibus non procedere vlteriùs in causæ terminatione, aut cognitione, sine expressa, & speciali commissione Papæ. Imò ex Constitutione Pij IV. *Romanus Pontifex.* quæ habetur in Directorio Inquisitorum *in fine pag.* 128. Eminentissimi Cardinales Inquisitores generales possunt procedere contra Episcopos, & quoslibet alios Prælatos, etiam Cardinales, & specialiter contra absentes, Hæreticos, vel de hæresi suspectos, aut diffamatos, in regionibus suspectis commorantes, ad quos non patet liber accessus, eósque possunt monere, citare, & requirere sub censuris, & pœnis ibi expressis, vt intra certum terminum personaliter compareant, & non per procuratorem: & post huiusmodi processum contra illos confectum debent omnia referre ad Papam, vt sententiam contra illos ferat, & promulget: quæ tamen Constitutio huiusmodi facultatem non tribuit nisi Inquisitoribus generalibus totius Christianæ Reipublicæ in alma Vrbe residentibus, qui sunt Cardinales: & ideò alij Inquisitores particulares tenentur seruare cap. *Inquisitores. suprà cit.* & decretum Concilij Tridentini, vt contra Episcopos, & Prælatos superiores non procedant inconsulto Pontifice, & absque speciali, & expressa illius commissione, nisi aliter habeant ex aliis priuilegiis.

30. *Etiam Papa esset denunciādus, si esset hæreticus.*

Papa verò, si laberetur in hæresim, (quod tamen *disput. 37. n. 10. & seqq.* probabilissimè diximus, esse non posse,) quomodo, & quibus esset denunciandus, & quomodo, & à quibus posset inquiri contra ipsum, videri potest apud Suar. *de fide, disp.* 20. *sect. 6. n. 6. & seqq.* & apud alios, quos retulimus. *disp. 37. cit.* Et certum est, quòd dato per impossibile, & non concesso casu dicto, etiam ipse esset denun-

ciandus iis, ad quos spectaret eius causæ cognitio: quia ita obligaret diuina fides, & Christiana charitas, ne illa pateretur iacturam in toto corpore reliquorum mal.um ex infectione tam noxia ipsius capitis; & vt tanto periculo, & malo publico sufficiens, & præsens remedium adhiberetur.

31. *Quomodo inquisitores debeant se gerere cum Nunciis, & Officialibus Sedis apostolicæ, si denuncientur de hæresi.*

Pro Nunciis, vel Officialibus Papæ idem statuitur Extrau. *Cum Matthæus de Hæret.* quod retulimus ex cap. *Inquisitores de Hæret. in 6.* esse statutum pro Episcopis, vt, scilicet, Inquisitores, & quicunque alij Iudices contra illos non procedant, neque censuras, aut sententias vllas promulgent; sed, si quid indebitè fecerint, quod pertineat ad negotium fidei, pleniùs se de illo informent, & Papæ significent, vt de remedio opportuno prouideat; idque faciant etiam alij Iudices, siue ordinarij, siue delegati, circa res alias, quæ pertinent ad ipsorum officium, & rem tangunt, siue publicam, siue priuatam. Eiúsque priuilegij, aut exemptionis illa est ratio ex Suar. *disp. 20. sect. 4. n. 26.* quia generaliter causæ Officialium cuiusque Tribunalis non cognoscuntur, nisi in illo ipso Tribunali: vt, verbi gratia, Officialium sanctæ Inquisitionis, in Tribunali Inquisitionis; Officialium Episcopi, in Tribunali Episcopi; & sic de aliis: & ideò etiam causæ Officialium Papæ non debent cognosci, nisi a Papa. Idque satis colligitur ex verbis Extrauagantis cit. *Cum Matthæus.* siquidem contra huiusmodi Matthæum, qui erat Inquisitor in regno Siciliæ, & excommunicauerat quendam Guillelmum, Capellanum Papæ, & Rectorem Campaniæ, & Maritimæ, dicitur, quòd id fecerit non sine multa temeritate, & postposita reuerentia, & honore ipsius Papæ, & Sedis apostolicæ, cui, scilicet, relinquenda omninò erat cognitio causæ Officialis ipsius.

32. *Qui sint intelligendi per Nuncios, & Officiales Sedis apostolicæ.*

Et quoniam Extrauag. cit. *Cum Matthæus.* pro eodem sumitur Nuncius Papæ, & Officialis, rectè notat Pegna *in Direct. part. 3. com. 75.* Nuncij nomen in illa non accipi generaliter pro eo, per quem aliquid aliis denunciamus, vel per quem alij denunciant aliquid nobis, quomodo accipitur L. 1. *ff. de procurat.* & L. *Qui autem.* §. *Constituere. ff. de constituta pecunia*: sed accipi specialiter pro eo, qui profert nuncium, siue mandatum Sedis apostolicæ, qui etiam alio nomine appellatur Legatus, vt patet ex cap. *Nobilissimus vir. dist. 97.* & hic ipse, si solùm detur, aut legetur à Sede apostolica ad decidendam inter partes aliquam causam, quæ solùm recipiat vtilitatem priuatam; non autem pertineat ad Sedem apostolicam; non est censendus gaudere priuilegio Extrauagantis citatæ, *Cùm Matthæus.* vt Inquisitores particulares, aut Iudices non possint contra illum procedere, & sententiam ferre: sed is tantùm Officialis, aut Nuncius Sedis apostolicæ censendus est gaudere tali priuilegio, qui constituitur, aut datur à Sede apostolica circa ea, quæ ipsius Sedis honorem, & dignitatem respiciunt; & in quibus ipsius Pontificis gerunt vices, vt subdit Pegna *ibidem*, ex Lapo *in quodam consilio de hac re edito*, quod circumfertur post Consilia Oldradi, & ex Decio *in rubr. Extrau. de offic. deleg. num. 9.* quia enim hoc priuilegium expressè conceditur in reuerentiam, & honorem Sedis apostolicæ, rectè intelligitur iis tantùm concedi, qui tractant negotia Sedis apostolicæ, & sunt quasi Vicarij ipsius Pontificis.

33. *Quid sit agendum cũ Nuncio, & Officiali Sedis apostolicæ, si sit Hæreticus, & velit fugere.*

Quod tamen diximus *paulò antè, n. 28. & 29.* de Episcopis, & Prælatis superioribus, quòd sint etiam ipsi denunciandi, si sint Hæretici, aut suspecti de hæresi; & quòd possint etiam ipsi ab Inquisitoribus capi, & custodiri, si periculum sit, ne fugiant; idem est dicendum etiam de Nunciis, & Officialibus Sedis apostolicæ, non obstante Extrau. cit. *Cum Matthæus.* quæ solùm intelligitur extra casum necessitatis. Et in terminis de huiusmodi Nunciis, & Officialibus ita asserit Pegna *in Directorio, part. 3. com. 76. & Itaque non de Episcop. pag. 556. col. 2.*

34. *Quid cum ipsis Inquisitoribus, si similiter labantur in hæresim.*

Et idem est de ipsis Inquisitoribus, si labantur in hæresim, eamque prædicent, & spargant in vulgus, & periculum sit, ne fugiant: quamuis enim communiter non possit Episcopus, aut alius Inquisitor contra illos procedere, vt patet ex Directorio *part. 3. quæst. 30.* & ex Pegna *ibidem, com. 79. pag. 558. & 559.* & apud Suar. *disp. 20. sect. 4. n. 26.* & apud Azor. *part. 1. lib. 8. cap. 18. quæst. 14. col. 993.* cùm sint etiam ipsi Officiales Sedis apostolicæ; & ideò comprehendantur Extrauag. cit. *Cùm Matthæus. de Hæret.* possunt tamen, ac debent etiam ipsi denunciari apud Episcopum; & denunciatio est transmittenda ad Papam, vt dicitur Extrau. cit. & cap. *Inquisitores. de Hæret. in 6.* Et si necessitas vrgeat, & periculum sit in mora, nec possit expectari responsum, & commissio Papæ, possunt, ac debent etiam ipsi capi, & custodiri, vt iam diximus de Episcopis, & de Nunciis, & Officialibus Sedis apostolicæ: quanquam in his omnibus casibus est opus magna prudentia; & esset maximum inconueniens, si aliquid temere ageretur, vt sæpiùs repetit Pegna *com. 76. 79. & 80.*

35. *Religiosi non sunt exẽpti à potestate Inquisitorum.*

De Religiosis, qui olim ex priuilegio erant exempti à potestate Inquisitorum, vt videre est apud Pegnam *in Direct. part. 2. com. 77. pag. 557.* non est, quòd hoc tempore dubitetur, quòd ampliùs non sint exempti: nam Alexander IV. *cap. Accusatus. de Hæret. in 6.* Inquisitores de pluribus instruens, *in fine* sic tandem concludit. *Religiosi etiam sunt immurationis pœna, vel alia grauius puniendi, quàm sæculares, si inuenti fuerint in hæresi, vel consimilibus deliquisse.* Et Clemens IV. *cap. Vt officium. §. Denique. de Hæret. in 6.* concedit Inquisitoribus expeditam, & inuiolabilem authoritatem compescendi, & coërcendi quoscunque, non obstantibus priuilegiis, vel Indulgentiis, sub quacunque verborum forma, & expressione à Sede apostolica concessis, vel concedendis quibuscunque personis, cuiuscis conditionis, dignitatis, vel gradus, & cuiusuis Religionis, vel Ordinis existant. Et ad tollendas omnes dubitationes, quæ circa hoc possent contingere, & ad omnia priuilegia funditùs reuocanda, nostris temporibus, hoc est, de anno 1606. Paulus V. *Extrau. Romanus Pontifex.* expressè reuocat Constitutionem Pij IV. *Pastoris æterni.* quòd inter Inquisitores, & inter Superiores Religiosorum quoad cognoscendas huiusmodi causas suorum subditorum, daretur locus præuentioni; & tunc possent per Inquisitores cognosci, quando à Superioribus non essent præuenti: & grauissimè præcipit, vt Superiores in huiusmodi causis non se immisceant; sed statim denuncient Inquisitoribus, vel Ordinariis locorum vicinioribus, quoscunque repererior lapsos in hæresim, vel suspectos, vt etiam *suprà* retulimus *disputatione 59. num. 13.* Vnde certissimum est, quòd hoc tempore non potest ampliùs habere locum concessio Pij II. apud Pegnam *commentario 77. citato*, & apud Azorium *par. 1. lib. 8. cap. 18. quæstione 12.* quòd Generalis Vicarius Ordinis Fratrum Minorum exerceret inquisitionem, & punitionem eorundem Fratrum, qui essent suspecti de hæresi: & illa Innocentij VIII. apud eundem Azorium, quòd Inquisitores non procederent contra Franciscanos: & denique illa Sixti IV. apud eosdem *ibidem*, quòd neque Prædicatores procederent contra Fratres Minores, neque

neque Fratres Minores contra Prædicatores in iis locis, in quibus hi, aut illi exercerent Officium Inquisitionis; sed omnes possunt procedere contra quoscunque, & omnes debent denunciari, ac deferri ad ipsos Inquisitores, vel ad Ordinarios, sicut & deferuntur sæculares, & laïci, neque est, quòd deferantur ad eorum Superiores, vt expresse habetur in Bulla citata Pauli V. vt notant Pegna, & Azor. *locis citatis.*

36. *Et multo minùs Sacerdotes, & Clerici.* Et à fortiori idem est de Sacerdotibus, & de Clericis sæcularibus, vt habetur in Directorio Inquisitorum, *part. 3. quæst. 29. & com. 78. pagin. 558.* nam Alexander IV. *cap. Accusatus. paulò antè citato, §. Sacerdotes. de Hæret. in 6.* de illis sic præcipit: *Sacerdotes insuper, & alij Clerici, qui negotium Inquisitionis instruendo citatos Hæreticos, vel eorum credentes, de celanda veritate, vel dicenda falsitate, seu eos indebitè liberanda, inuenti fuerint impedire, cùm non sit dubium, eos ipsa facere in fauorem hæreticæ prauitatis, per Inquisitores à talibus compesci possunt, & pœna debita castigari; tam per captionem personarum, quam aliàs, prout culpa exegerit delinquentis.* Vnde, quamuis ob reuerentiam status, & Ordinis sacerdotalis, & clericalis, non sit procedendum contra illos, nisi valdè cautè, ad actus iudiciales capturæ, & publicæ punitionis, ne laici de illis scandalizentur, & fortasse etiam gaudeant de eorum malis, quibus communiter

37. *Laïci communiter sunt infesti Clericis.* sunt valdè infesti, vt experientia, & iura testantur, cap. *Laïcos.* & cap. *Laici. 2. quæstione 7.* si tamen deprehendantur verè culpabiles, æquum est, vt acriùs, & seueriùs puniantur, quàm laïci, vt *paulò antè* retulimus ex eodem cap. *Accusatus. §. Sacerdotes. versic. Religiosi. de Hæreticis, in 6.* & notat Pegna *commentario 78. citato*, & apud illum Tiraquellus *de pœnis temperandis; aut remittendis; causa 51. num. 25.*

DISPVTATIO LXI.

An, & quomodo iisdem Inquisitoribus, & Iudicibus fidei sint denunciandi blasphemi, siue hæreticales, siue non hæreticales.

1. *Blasphemi hæreticales sunt denunciandi Inquisitoribus; & Iudicibus fidei.*
2. *Etiamsi certò credantur proferre blasphemias ex sola iracundia, non autem ex infidelitate.*
3. *Et hæc obligatio est sub mortali.*
4. *Etiam blasphemiæ non hæreticales sunt denunciandæ.*
5. *Sed possunt denunciari etiam apud Iudicem sæcularem.*
6. *Et ideò sunt mixti fori, & datur in illis locus præuentioni.*
7. *Vtrùm possint cumulatiuè denunciari etiam ad Inquisitores.*
8. *Obligatio denunciandi blasphemias non hæreticales est sub mortali: sed fortasse hoc tempore est vsu abrogata.*
9. *Qui ex coniunctione, aut alio priuilegio non coguntur ad testimonium ferendum contra aliquos, non tenentur illos denunciare, si sint blasphemi.*
10. *Si certa pœna feratur contra blasphemos prima, secunda, aut tertia vice, quomodo sint intelligenda.*
11. *Blasphemia publica quænam sit.*

12. *Blasphemia ex consuetudine quænam sit.*
13. *Consuetudo blasphemandi vtrùm possit in aliqua prouincia excusare à culpa eos, qui proferunt verba blasphema.*

QVIA blasphemia semper est aliquo modo contra confessionem fidei, & semper inuoluit aliquam falsitatem, vt *suprà* explicauimus *disp. 35.* dum ageremus de propositione blasphema; meritò potest vocari in dubium, vtrùm debeat etiam ipsa denunciari ad Inquisitores, & Iudices fidei; & hi de omni blasphemia possint cognoscere, sicut & cognoscunt de omni hæresi: an verò nulla talis sit obligatio; sed hæc, quando est punienda, possit cognosci, & puniri etiam per alios Iudices.

Sed breuiter, posita distinctione blasphemiæ in hæreticalem, quæ sonat directè contra aliquem ex articulis fidei; & in non hæreticalem, quæ sonat alio modo in iniuriam Dei, & solùm indirectè, & quasi practicè, vel in actu exercito sonat contra articulos fidei, vt explicauimus *disputatione 35. citata*, ea tantùm blasphemia est deferenda, & denuncianda ad Inquisitores, aut Iudices fidei, quæ est hæreticalis; non autem alia, quæ potest denunciari etiam ad alios Iudices. Ita ex professo Directorium Inquisitorum *part. 2. quæstione 41.* & benè explicat *ibi* Pegna *commentario 66. pag. 334.* Castrus *lib. 1. de iusta Hæreticorum punitione, cap. 12.* Couarruuias *in cap. Quamuis pactum. part. 1. §. 7. num. 12. vers. Crimen autem.* Simanchas *de catholicis institutionibus, cap. 8. num. 6.* Bonacina *disp. 6. ex variis, puncto 1. §. 4. num. 4. vers. Secundus est. pag. 768. col. 1. tom. 1.* Azorius *part. 1. lib. 9. cap. 18. quæstione 5.* Sanchez *lib. 2. in Decalogum, cap. 32. num. 37. & 47.* Cordubensis *lib. 1. quæstione 17. §. 15. vers. Nota quartò.* Et ratio est: quia, qui profert huiusmodi blasphemias hæreticales, & huiusmodi locutiones contra fidem, si verè ita sentiat, sicut loquitur, est verè Hæreticus; &, si sit pertinax, est damnandus, & puniendus, & tradendus etiam Curiæ sæculari, tanquàm Hæreticus, iuxta cap. *Ad abolendam. §. Præsenti. extr. de Hæret.* & ideò, tanquàm talis, est necessariò denunciandus, vt patet ex dictis *disput. 59. n. 11. & seqq.* Si autem non ita sentiat, sicut loquitur; sed tamen pluries, & frequenter, & data opera, & ex quacunque occasione blasphemet, & loquatur hæreticè; negari non potest, quin apud viros prudentes, & in foro exteriori possit esse vehementer suspectus, quòd sit hæreticus: & etiam hæc suspicio purgari debet coram Inquisitoribus, iuxta cap. *Accusatus. initio, & §. Sanè. de Hæret. in 6.* & iuxta cap. *Vt officium. eodem tit. & libro:* & ideò etiam hic blasphemus est denunciandus, tanquàm suspectus, vt ex edictis Inquisitorum, quæ in dies emanant, *ibidem* diximus *n. 13.* & specialiter *disp. 35. n. 11.* ex edicto, quod Romæ, & pro toto districtu emanauit de anno 1625. sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, & reseruatæ ipsis Inquisitoribus. 1. *Blasphemi hæreticales sunt denunciandi Inquisitoribus, & Iudicibus fidei.*

Nam, quemadmodum, qui ore obnegat fidem coram Tyranno, cruciatus, aut mortem minante, non excusatur à culpa contra præceptum confessionis fidei, & in foro exteriori meritò censetur suspectus grauiter etiam de interna infidelitate, eamque suspicionem tenetur purgare coram Inquisitoribus, aut Iudicibus fidei; nec passio metus etiam patens, & manifesta, ex qua dicit, se fidem negasse, sufficienter euacuat huiusmodi suspicionem: ita & multò minùs, qui per blasphemiam abnegat aliquem ex articulis fidei, eùmque dicit se abnegasse tantùm

ore, & solùm ex passione iracundiæ, non excusatur à culpa contra idem præceptum de fide nunquam neganda: neque hæc passio, quæ sine dubio est communiter multò minor ex amissione pecuniæ, verbi gratia, in ludo, & ex fortuna, aut sorte aduersa, quam passio metus ex præsentissimis, & maximis cruciatibus corporis, & ex ipsa morte, sufficienter euacuat eandem suspicionem de interna infidelitate; & ideò etiam hæc est purganda coram Inquisitoribus, & Iudicibus fidei; & ad hunc finem etiam hæc est illis denuncianda.

2. *Etiamsi certò credatur profferre blasphemias ex sola iracūdia, non autem ex infidelitate.*

Etsi forte ex circuostantiis personæ, & modi, & temporis de aliquo non appareat posse fundari rationabiliter talis suspicio de interna infidelitate: vt, si quis, verbi gratia, certò sciatur esse complexionis, & naturæ valdè propensæ ad iracundiam, & multùm habere humoris biliosi; illúdque tenue, quod calorem, & feruorem facilè concipiat; & ideò esse iræ acutioris, & citiùs, & magis irasci, quam debeat, & quibus non debeat, & ob quæ non debeat, vt *alibi* explicauimus, dum ageremus *de speciebus iræ, lib. 3. de vitiis, & peccatis capitalibus, disp. 20. n. 8. & seqq.* & hinc certò appareant prouenire blasphemiæ, quas profert hæreticales, & contumeliæ, & conuicia in Deum, si fortè in ludo aliquid amittat; non autem prouenire ea interna infidelitate: hoc, inquam, si contingat, vel est dicendus hic casus non esse comprehensus edictis Inquisitorum præcipientibus denunciari eos, qui proferunt blasphemias hæreticales, cùm id non præcipiant, nisi in quantum ex illis possunt esse suspecti de fide, & quando ex circunstantiis deprehenditur nulla talis esse suspicio, nihil habeant Inquisitores, quod faciant, vt notat Corduben. *lib. 1. quæst. 17. §. 15. vers. In cuius examinatione.* vel certè (quod est probabilius, & tutius) dicendi sunt ipsimet Inquisitores, & Iudices fidei sibi reseruare iudicium de fundamento dictæ suspicionis; neque propterea cessare in hoc, aut illo particulari obligationem præcepti, aut legis denunciandi: quia cesset finis præcepti, id est, suspicio infidelitatis internæ, eiúsque purgatio, aut punitio, ac proinde absolutè esse denunciandos eos omnes, qui proferunt blasphemias hæreticales, etiamsi apud eos, qui benè norunt illorum naturam, & complexionem, non fundent suspicionem de interna infidelitate.

Vnde & hoc præceptum denunciandi blasphemos, non est idem cum præcepto denunciandi suspectos de fide, quamuis in aliquo casu sub illo comprehendatur; sed est præceptum speciale, & per se, propter enormitatem ipsius blasphemiæ, & propter affinitatem, quam habet ad infidelitatem, & propter illius periculum, & propter suspicionem, quam sæpissimè fundat, specialiter fertur à Iudicibus fidei.

3. *Et hæc obligatio est sub mortali.*

Et quoniam edicta Inquisitorum sub pœna excommunicationis latæ sententiæ præcipiunt denunciari huiusmodi blasphemos, non est dubitandum, quòd tale præceptum sit sub mortali, vt etiam habetur pro denunciandis quibuscunque blasphemis, cap. *Si quis per capillum. 2. 2. quæstione 1.* vbi ex Pio Papa 1. de eo, qui iurauerit per capillum, aut caput Dei, vel alio modo blasphemia contra Deum vsus fuerit, absolutè dicitur: *Si quis talem hominem non manifestauerit, non est dubium, quin diuina condemnatione coerceatur.* quæ tamen condemnatio omninò supponit culpam mortalem.

4. *Etiam blasphemiæ non hæreticales sunt denunciandæ.*

Quòd verò aliæ blasphemiæ, quæ non sunt hæreticales, non sint necessariò denunciandæ ad Iudices fidei; sed possint denunciari etiam ad alios Iudices, non solùm probatur ex cap. cit. *Si quis per capillum. 2. 1. quæst. 1.* vbi sub diuina condemnatione dicuntur absolutè esse denunciandæ blasphemiæ; neque exprimitur, quòd sint denunciandæ Inquisitoribus, & ex Bulla Iulij III. *In multis. in veteri Bullario, tom. 1. pag. 545.* in qua similiter præcipitur, vt qui audiunt, denuncient blasphemos intra triduum, & alioqui incurrant in easdem pœnas, tanquàm participes eiusdem criminis, & similiter non determinat Iudices fidei potiùs, quàm alios. Sed clariùs probatur ex Concilio Lateranensi V. sub Leone X. *tom. 4. Concil.* vbi *sess. 9. in Bulla reformationis Curiæ, & aliorum, §. Ad abolendam. pag. 608. col. 2.* post statutas certas pœnas in eos, qui palam, & publicè blasphemant Deum, aut Christum, vel Beatissimam Virginem; & post alias pœnas statutas in eos, qui blasphemant alios Sanctos, subditur, quòd iisdem pœnis debent subiici Iudices sæculares, qui contra huiusmodi blasphemantes, & de blasphemia conuictos non animaduertent, quantum in eis est, & iis, qui fuerint diligentes, & seueri in inquirendis, & puniendis blasphemis, conceditur pro qualibet vice indulgentia decem annorum, & tertia pars multæ pecuniariæ, qua mulctauerint ipsos blasphemos: atque ita supponitur, quòd etiam Iudices sæculares possunt cognoscere de blasphemia; non autem soli Inquisitores, aut Iudices fidei.

5. *Sed possunt denunciari etiam apud Iudicem sæcularem.*

Vnde & subditur: *Quicunque verò blasphemantem audierint, eum verbis acriter obiurgare teneantur, si citra periculum suum id fieri posse contingat, eundémque deferre, vel notificare apud Iudicem ecclesiasticum, seu sæcularem intra triduum debeant. Quòd si plures dictum blasphemantem simul audierint, singuli eum accusare teneantur, nisi fortè omnes conuenerint, vt vnus pro cunctis tali fungatur officio.* Et hæc eadem decreta Leonis X. posteà innouauit Pius V. de anno 1567. *Extrauag. Cùm primum. §. Ad abolendam. in veteri Bullario, tom. 2. pag. 926.* vbi etiam *§. Et vt præmissorum.* expressè mandat, vt contra blasphemiam procedatur per quoscunque Iudices, qui aliàs de iure sint competentes, sicut & contra sodomiam, & contra stuprum. Et idem clarissimè habetur ex Greg. IX. *cap. Statuimus. de maledicis*, vbi, qui contra Deum, vel contra aliquem Sanctorum, & maximè contra Beatissimam Virginem publicè blasphemare præsumpserit, certis pœnis ibi expressis dicitur esse puniendus per Episcopum; & aliis pœnis similiter ibi expressis dicitur esse puniendus per temporalem potestatem:

6. *Et ideò sunt mixti fori, & datur in illis locus præuentioni.*

atque ita supponitur, quòd crimen blasphemiæ, quando non est hæreticalis, sit mixti fori, & liberè, & licitè possit cognosci, & puniri, tam in foro ecclesiastico, quàm in sæculari, & laïco: & ideò inter hos Iudices detur locus præuentioni, vt notat Panorm. *in cap. 2. num. 9. de maledicis.* Couar. *in cap. Quamuis pactum. part. 1. §. 7. vers. Crimen autem.* Iul. Clar. *lib. 5. §. Blasphemia. vers. Hoc crimen.* Simanchas *de cathol. instit. tit. 8. n. 9.* Azor. *part. 1. lib. 9. cap. 18. quæst. 5.* Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 32. num. 37.*

Neque ex eo, quòd Iudices ecclesiastici per sua edicta aliquando præcipiant, sibi denunciari blasphemos non hæreticales, intelligi debent velle impedire iurisdictionem aliorum Iudicum, & positiuè prohibere, ne denunciatio fiat etiam illis: sed credi debent solùm intendere, vt fiat denunciatio, & vt non omittantur, ne tanta crimina maneant impunita, vt notat Sanchez *cap. 32. cit. n. 47.*

7. *Vtrùm possint*

Et quamuis, in rigore loquendo, non sit improbabile, quòd etiam Inquisitores, & Iudices fidei, cumu-

latiuè

cumulatiuè denunciari, etiam ad Inquisitores.

latiuè cum aliis Iudicibus ecclesiasticis, & sæcolaribus possint cognoscere de blasphemis non hæreticalibus, vt vult Castrus *lib. 1. de iusta Hæret. punit. cap. 12. in fine*, & Corduben. *lib. 1. quæst. 17. §. 15. not. 4. vers. In cuius examinatione*, vbi etiam asserit, eos in Hispania ex consuetudine legitimè præscripta, & fortasse etiam ex authoritate specialiter sibi delegata, id habere de facto, idque non sit irrationabile, cùm ex Bulla Iulij III. *In multis.* Iudices pro blasphemiis quibuscunque, & indefinite acceptis deputentur, & instituantur ipsi generales Inquisitores, vt patet *in veteri Bullario, tom. 1. pag. 545. post medium*; & etiam blasphemiæ, quæ dicuntur non hæreticales, sint aliquo modo cótra præceptum confessionis fidei, vt ostendimus *suprà, disp. 35. n. 2.* communiter tamen Inquisitores non solent se ingerere in huiusmodi blasphemiis non hæreticalibus, vt ex communi sententia *paulò antè* retulimus *num. 1.* sicut nec se ingerunt in iis superstitionibus, aut sortilegiis, quæ non sapiunt hæresim manifestam, vt expressè habetur cap. *Accusatus. §. Sanè. de Hæret. in 6.* ne, scilicet, negotium fidei per alias occupationes impediatur, vt *ibi* dicitur. Vtrùm autem in Hispania, aut alibi sit dicta consuetudo, eáque sit legitime præscripta, vel etiam sit specialis authoritas delegata pro huiusmodi blasphemiis non hæreticalibus, non est nostrum definire.

8. *Obligatio denunciandi blasphemias non hæreticales, est sub mortali: sed fortasse hoc tempore est vsu abrogata.*

Ex his verò, quæ diximus, rectè colligitur, quòd hæ quoque blasphemiæ non hæreticales suis Iudicibus sunt denunciandæ sub mortali: siquidem ex cap. *Si quis per capillum. 22. quæst. 1.* qui illas non manifestat, diuina condemnatione dicitur coërcendus: & in Bulla Iulij III. *In multis.* grauissimè id præcipitur, & ex authoritate Dei omnipotentis, & in districto Dei iudicio conscientias aggrauando, & annunciando vltionem diuinæ iustitiæ, & sub culpa mortali, & sub iisdem pœnis, quæ ibi statuuntur contra ipsos blasphemos, mandatur omnibus, & singulis, cuiuscunque gradus, & conditionis, qui sciuerint aliquem blasphemasse, vt intra triduum eum denuncient, vel per seipsos, vel per chirographum, &c. Et quanuis dicta Constitutio solùm sit pro Vrbe Romæ, vt patet manifestè ex proœmio, & ex deputatione Iudicum, qui sunt tantummodo ipsi Inquisitores generales, & ex applicatione pœnarum in sustentationem orphanorum, & Catechumenorum, & ex annotatione marginali *in fine ipsius Bullæ*, negari non potest, quin inde sumatur magnum argumentum pro grauitate obligationis denunciandi vbique, cùm vbique sit eadem grauitas eiusdem criminis, & eadem ratio obligandi. Et idem potest colligi etiam ex Concilio Lateranensi citato: siquidem in virtute sanctæ obedientiæ omnes monet, vt denuncient, &c. Cæterùm, quia hæc obligatio est solùm de iure positiuo, vehementer suspicor, quòd iam vsu sit abrogata, cùm nullus sit, etiam ex viris bonis, ac timoratis, qui, si quem audiat etiam publicè, & in foro blasphemantem, cogitet de illo denunciando, ac deferendo ad quencunque Iudicem; & si non deferat, nec denunciet, postea doleat, & sacramentaliter pœniteat, tanquàm de omissione culpabili rei præceptæ: optimum tamen est, vt in quacunque prouincia attendatur communis vsus, & secundùm illum conscientiis consulatur. Certè quod statuitur in Concilio Lateranensi citato, vt blasphemus non absoluatur in foro conscientiæ à Confessario, nisi grauissima pœnitentia pro illius arbitrio imposita, & vt omnes, qui eum audiunt blasphemantem, teneantur eum acriter verbis obiurgare, si citra suum periculum id possunt facere, certum est, quòd non est vsu receptum, & hoc tempore non obligat, vt notat Armilla *verbo, Blasphemia, num 5.* Suar. *tomo 1. de relig. tract. 3. lib. 1. de irregular. cap. 7. num. 2.* Azor. *part. 1. lib. 9. cap. 28. quæst. 7. & 9.* Sanchez *lib. 2. in Decalog. cap. 32. num. 44. & 46.* & ex eodem Azor. *eod. cap. 28. quæst. 6.* & Reginal. *in praxi, lib. 18. num. 202. tom. 2. fol. 139.* & Filliuc. *tom. 2. tract. 25 cap. 1. num. 33. & 34.* idem est de tota Bulla Leonis X. in dicto Concilio Lateranensi, & de Bulla Iulij III. & Pij V. in quibus tamen strictè habetur præceptum denonciandi: & ex Panormit. *in cap. Statuimus. n. 8. de maledicis.* Hostiens. *in Summa, tit. de maledicis, vers. Grauior.* Couarruuia *in cap. Quamuis pactum. §. 7. num. 10. vers. Sed, quia pœnam.* Azor. *cap. 8. quæst. 6. cit. col. 1135. ante medium*, idem est de cap. *Si quis per capillum. 22. quæst. 1.* vbi statuitur, vt blasphemos, si sit Clericus, deponatur; si sit laïcus, excommunicetur: similiter enim iam vsus obtinuit, vt dicta pœna non habeat locum, nisi data incorrigibilitate, aut consuetudine blasphemandi, vel nisi blasphemia sit ita grauis, vt maximam iniuriam inferat Maiestati diuinæ, & extra hos casus censeri debet iam antiquata per consuetudinem, vt loquitur Couar. *loc. cit.* Si ergo ex iure communi, & ex Bullis antiquioribus non potest hoc tempore aliquid certi haberi pro obligatione denunciandi blasphemos non hæreticales, optimum est, vt stetur edictis recentioribus Episcoporum, vel statutis synodalibus, si quæ sunt de hac re, vel consuetudini communiter receptæ in vnaquaque prouincia, aut diœcesi, vt iam diximus; & absolutè, si nihil tale specialiter vrgeat, non est, quòd, qui audit blasphemum, communiter credat, se teneri ad eum denonciandum, aut deferendum ad quencunque Iudicem, cùm Bullæ iam dictæ non sint in vsu, & talis delatio, & denunciatio sit valdè grauis, & odiosa, vt loquitur Filliuc. *n. 34. cit. pag. 174. col. 2.*

9. *Qui ex coniunctione, aut alio priuilegio non coguntur ad testimonium ferendum contra aliquos, non tenentur illos denunciare, si sint blasphemi.*

SI tamen aliquando vrgeat præceptum denunciandi blasphemos non hæreticales, ex omnes exceptiones pro huiusmodi obligatione videntur admittendæ, quæ communiter admittuntur pro aliis denunciationibus, quæ in dies præcipiuntur per monitoria: neque enim vxor, verbi gratia, aut filius tenetur denunciare maritum, aut patrem blasphemum, vt notat Raynaudus *de monitoriis, part. 1. cap. 3. quæsito 12. in fine*, & apud illum Diana *tract. de denunciat. resolutione 6.* & alij. Et idem est de aliis, qui ex priuilegio coniunctionis, aut ætatis, vel ex quocunque alio eximuntur iure communi à testimonio ferendo, vt diximus *suprà, disput. 60. num. 2.* neque enim blasphemia est tam noxia bono communi, sicut est hæresis, vt propterea priuilegia censeri debeant non concessa, quando vergunt indirectè, & aliquo modo in illius fauorem, sicut censentur in casu hæresis, cuius contagium semper maximè est timendum, & quæ semper grauissimè facit in præiudicium fidei, & boni communis, vt *ibi* explicauimus *num. 19.* Atque hoc videtur multò verius, & probabilius, quàm oppositum, quod placet Comitolo *in responsis moralibus, lib. 4. quæst. 8.* & Bonac. *disput. 6. ex variis, puncto 1. §. 3. num. 6. vers. Tertiò excipitur. pag. 767. col. 2. tom. 1.* & aliquibus aliis apud ipsum, quanquam fortasse solùm loquuntur de blasphemiis hæreticalibus, & quæ manifestè continent hæresim, vt patet ex Comitolo: & in tali casu idem de illis est sentiendum, quod de Hæreticis, & de suspectis. Si tamen per edictum, aut per præceptum quodcunque Superioris præcipiantur denunciari quicunque blasphemi, etiam coniuncti, benè est videndum, vtrùm talis Superior possit, aut velit per hoc edictum derogare iuri com-

muni, & priuilegio coniunctionis per illud concesso.

10. *Si certa pœna ferantur contra blasphemos prima, secunda, aut tertia vice, quomodo sunt intelligenda.* Similiter, si alicubi Bullæ Leonis X. & Iulij III. & Pij V. contra blasphemos, sint in vsu, quod in illis statuitur, vt certæ pœnæ inferantur pro prima vice, & aliæ pro secunda, & tertia vice, non est intelligendum de prima vice prolationis blasphemiæ, sed solùm de prima vice deprehensionis, & cognitionis, vel punitionis iudicialis, vt notat Quaranta *in Summa Bullarij, verb. Blasphemia, versùs finem, pag.* 128. & ideò, si quis primò deferatur, & denuncietur, quòd blasphemauit, v. g. ter, non est puniendus iis pœnis, quæ sunt statutæ pro tertia vice; sed iis tantùm, quæ sunt statutæ pro prima: & hoc modo etiam in Bulla Leonis X. & Iulij III. pro eodem sumitur, quòd aliquis blasphemauerit prima, vel secunda, aut tertia vice, & quòd prima, secunda, aut tertia vice fuerit cõuictus in iudicio de blasphemia, vt patet legenti. Et facit pro hac expositione etiam id, quod habetur cap. *Graue nimis. de præbend.* quòd Prælatus, qui beneficia ecclesiastica sæpiùs contulit indignis, tunc sit suspendendus à collatione beneficiorum, quando fuerit repertus culpabilis post primam, & secundam correctionem: hoc enim in idem recidit, ac si dixisset, post primam, & secundam vicem.

11. *Blasphemia publica quænam sit.* Et si aliquando per edictum, aut per legem Superioris præcipiantur denunciari, qui blasphemant publicè, non ij solùm debent intelligi ex Panorm. *in cap.* 2. *num.* 7. *de maledicis.* Sylu. *vers. Blasphemia, num.* 7. & aliis, quorum blasphemia est notoria notorietate iuris, & de qua reus est iam conuictus, & damnatus in iudicio, vel etiam notoria notorietate facti per certam notitiam maioris partis Communitatis, & per talem euidentiam rei, quæ nulla tergiuersatione possit celari, vt dicitur cap. fin. *de cohabitat. Cleric. & mulierum*: sed etiam illi, quorum blasphemia est certò cognita à pluribus, etiamsi non sit cognita à maiori parte Communitatis, & per illos potest referri ad Episcopum, & probari in iudicio: quia, vt dicitur L. *Palam. ff. de verb. signific.* illud dicitur fieri palam, quod fit coram pluribus, & absolutè ad hoc vt blasphemia dicatur publica, solùm non requiritur, vt sit notoria, & potest sufficere omnis alius modus, qui sit contradistinctus à notorio, vt concludit *ibi* Panorm. dummodo saltem possit probari in iudicio, vt subdit Sylu. *num.* 8.

12. *Blasphemia ex consuetudine quænam sit.* Et si per eadem edicta, aut leges præcipiantur denunciari, qui sunt consueti blasphemare, vel qui blasphemant per consuetudinem; non debent illi intelligi, qui blasphemant bis, aut ter, vt notat Quaranta *in Summa Bullarij, vers. Blasphemia, in fine*, & apud illum Alexander *cons.* 72. *vol.* 1. *num.* 8. sed illi, qui blasphemias frequenter reiterant; & quoties venit occasio, prorumpunt in illas ex habitu, & ex hoc operantur, tanquàm ex altera natura, vt subdit Quaranta *ibidem* ex Iasone *in L. Ait Prætor. §. Iurani. num.* 4. *ff. de iureiur.* & Menoch. *lib.* 2. *de arbitr. cons.* 4. *casu* 375. vel saltem, qui tam frequenter blasphemant, vt apud vulgus communiter reputentur, vt blasphematores, argumento L. *Sciendum. §. Illud. ff. de ædilitio edicto.*

13. *Consuetudo blasphemādi verùm possit in aliqua prouincia excusare à culpa eos, qui proferunt verba blasphema.* Et quod aliqui dicunt apud Iulium Clarum *lib.* 5. *§. Blasphemia, in fine*, quòd in aliqua prouincia potest esse tam frequens, & tam communis vsus proferendi aliqua verba ex se blasphema, vt tollat, vel minuat aduertentiam malitiæ illorum verborum, quòd sint in iniuriam Dei, & verè blasphema, & solùm apprehendantur, & proferantur, vt verba hominis irati, & ad exprimendam passionem iracundiæ, absolutè loquendo non videtur impossibile, cùm habitus proferendi huiusmodi verba possit acquiri ex actibus freqoentatis sine aduertentia significationis Deo iniuriosæ, vt etiam diximus, dum ageremus *de humanis actionibus in vniuersum, lib.* 2. *disputatione* 24. *num.* 16. Et in tali casu certum est, quòd illa verba non essent blasphema, nisi materialiter; & qui illa proferret, non peccaret peccato blasphemiæ, sed solùm peccato iræ, ex cuius impetu illa proferret. Communiter tamen id non est concedendum; neque ex eo, quòd in aliqua prouincia sit valdè frequens, & communis vsus alicuius blasphemiæ, sunt excusandi, qui illam proferunt: sicut neque excusantur ab aliis vitiis, & peccatis, quorum abusus fortè obtinuit in eadem prouincia; & semper dicendi sunt peccare mortaliter, si passio iræ non sit tanta, vt præueniat, & impediat vsum rationis, vt ex communi sententia notat Azor. *part.* 1. *lib.* 9. *cap.* 28. *quæst.* 16. *col.* 1138.

DISPVTATIO LXII.

An, & quomodo Iudicibus fidei, & aliis, sint denunciandi malefici, & Magi.

1. *Malefici, & Magi alij sunt hæreticales, alij non hæreticales.*
2. *Malefici hæreticales sunt denunciandi Inquisitoribus, aut Iudicibus fidei.*
3. *Et sic præcipitur in Bullis pontificiis, & in edictis Inquisitorum.*
4. *Et hæc etiam obligatio est ex iure diuino, & naturali.*
5. *Eadem ampliationes, sub quibus debent denũciari Hæretici, etiam valent in denunciandis maleficis.*
6. *Malefici quibus modis tribuant Dæmoni cultum latriæ.*
7. *Sacrificium soli Deo potest offerri.*
8. *Quare Magi, & Dæmones aliquando suadeant, aut præcipiant bona.*
9. *Diuinatores, qui arte Dæmonis quærunt certam notitiam futurorum contingentium liberorum, tribuunt Dæmoni cultum latriæ.*
10. *Inuocare Dæmonem, & preces ad illum fundere, est illum colere cultu latriæ.*
11. *Quibus modis tribuatur Dæmoni cultus duliæ, aut hyperduliæ.*
12. *Dæmoni neque etiam is cultus potest tribui, qui tribuitur Regibus, & Principibus.*
13. *Articuli Parisienses circa artem magicam.*
14. *Si maleficia non sapiant hæresim manifestè, non sunt denuncianda Inquisitoribus.*
15. *Si sit dubium, quòd maleficia sapiant hæresim, vtrùm Inquisitor debeat in illis se intromittere.*
16. *Iudex ordinarius cognoscit de sua iurisdictione in casu dubio.*
17. *Si maleficia ex circumstantiis personarum certò sciantur non sapere hæresim, licitè possunt non denunciari.*

EADEM distinctio, quam posuimus *disputatione præcedente*, pro blasphemis, est repetenda etiam *hoc loco* pro maleficis: possunt enim etiam hi aliquando esse hæreticales, & aliquando non hæreticales, si, scilicet, maleficium, aut superstitionem exerceant cum abnegatione fidei, siue in totum, siue in partem; vel illam retineant omninò integram, & neque etiam ex parte illam abiiciant: nam cap. *Accusatus, §. Sanè.* 1. *Malefici, & Magi aliqui sunt hæreticales, alij non hæreticales.*

§. *Sanè de Hæret. in 6.* expressè dicitur, quòd Inquisitores in iis tantùm diuinationibus, aut sortilegiis debent se intromittere, quæ manifestè sapiunt hæresim, & alia debent relinquere suis Iudicibus punienda: atque ita supponitur, quòd sortilegia, incantationes, aut maleficia, quæ fiunt à Magis, aut maleficis ope Dæmonis, aliquando sunt coniuncta cum hæresi, eamque sapiunt manifestè, & aliquando non sunt coniuncta, eamque non sapiunt. Et eandem ob causam in Decretalibus, & in Iure canonico sub diuersis titulis statuitur de sortilegiis, & de hæresibus: quia, scilicet, neque omnes Hæretici sunt sortilegi, neque omnes sortilegi sunt Hæretici. Et non est dubium, quòd manifestissimè sunt Hæretici, imò & Apostatæ à fide, qui pro maleficiis, & sortilegiis exercendis, se totos Satanæ dedunt, & Baptismatis Sacramento renunciant, & Deum, ac fidem abnegant, vt loquitur Leo X. *Constitutione, Honestis petentium votis. quæ habetur ad fin. Directorij Inquisitorum, pag. 99.* & illi, qui prætereà sanctissimam Crucem conculcant pedibus, vt loquitur Adrianus VI. *in alia Bulla, Dudum vti nobis. quæ habetur in eodem Directorio, pag. 105.* & opprobria super eam perpetrant, & abutuntur Sacramentis Ecclesiæ, & præcipuè Eucharistia, & Diabolum in suum dominum, ac patronum assumunt, eique obedientiam, ac reuerentiam exhibent, vt suis incantationibus, carminibus, sortilegiis, ac nefandis superstitionibus, iumenta, & fructus terræ multipliciter lædant. Et contrà certum videtur, quòd non sapiat hæresim manifestè ex eodem Direct. *pars. 2. quæst. 43. n. 4. pag. 338. col. 2.* si quis in terra describat circulum, & puerum in circulo ponat, & speculum, ensem, amphoram, aut aliud corpus peruium coram puero statuat, & ex libro certis carminibus, aut verbis Dæmonem aduocet, eique aliquid imperet, vel aliquid ab eo petat, quod non excedat illius potestatem, vt etiam notat Pegna *in idem Directorium part. 2. com. 68. vers. Tertius casus. pag. 346. col. 1. in fine,* & Caiet. 2. 2. *quæst. 95. art. 4. §. Circa diuinationem.* Et tale quid videtur contigisse etiam Sauli, 1. *Reg.* 28. quando per Pythonissam excitauit Samuëlem, absque eo, quòd vllum cultum, aut adorationem dicatur præstitisse spiritui pythonico, vel vllam Diuinitatem, aut Numen agnouerit in Dæmone, eique tribuerit aliquid falsi, & contra fidem, vt subdit Directorium *loco citato.* Et tale aliquid videtur haberi etiam in Iure canonico *cap. Ex tuarum. de sortilegiis*, dum non damnatur, vt contra fidem, vel vt sapiens hæresim, factum illud Presbyteri, qui accessit ad quendam locum priuatum cum quodam infami, & sortilego, vel malefico, non vt vocaret Dæmonem; sed vt inspiceret astrolabium, & furtum cuiusdam Ecclesiæ recuperaret: quamuis enim reuera etiam in huiusmodi diuinationibus rerum particularium contingentium, siue præteritarum, siue futurarum, per astra se immisceat Dæmon; & ideò non possit sine graui peccato superstitionis, & irreligiositatis talis diuinatio exerceri; benè tamen potuit ille Presbyter ex mera simplicitate, vt *ibi* dicitur, non aduertere & non intendere operam Dæmonis, & per astrolabium astra consulere ex sola intentione venandi, & indagandi furem, & furtum recuperandi; ac proinde sortilegium exercere solùm materialiter, nec fidem negare vlla ex parte, vel hæresim vllam incurrere.

2. *Malefici hæreticales sunt denũciandi Inquisitoribus, aut Iudicibus fidei.*

Posita verò hac distinctione, quòd sortilegia, & maleficia aliquando sint cum vera infidelitate, & hæresi, eámque sapiant manifestè, & aliquando sint pura, & sine illa; communis regula est, quòd Iudicibus fidei, & Inquisitoribus tunc debent denunciari, & manifestari, quando sunt coniuncta cum hæresi, & cum infidelitate, eámque sapiunt manifestè; non autem quando sunt pura, & sine illa. Ita Delrius *in disquisitionibus magicis, lib. 5. sect. 4. n. 6.* Paulus Comitolus *in responsis moralibus, lib. 4. quæst. 8. n. 3. & 5.* Bonac. *disp. 6. ex variis, puncto 2. n. 11. pag. 772. col 2. in. m. 1.* & alij, & habetur expressè in Bulla Gregorij XV. de anno 1623. contra maleficia, vel sortilegia, vt etiam refert Bonac. *loc. cit.* vbi post pœnas vltimi supplicij, vel saltem perpetui carceris in sancto Inquisitionis officio statutas in eos, qui pactum cum Diabolo faciunt, & à fide apostatando maleficiis, seu sortilegiis vnam, aut plures personas ita lædunt, vt mors illis sequatur, vel saltem infirmitas, aut diuortia inter coniuges, vel impotentia generandi, vel damnum notabile animalibus, frugibus, aut fructibus terræ, subduntur hæc verba: *Qui verò huiusmodi delinquentium notitiam habuerint, eos Episcopo, seu Inquisitori denunciare debeant.* Et idem per sua edicta sæpiùs præcipiunt Inquisitores, etiam sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, vt patet ex generali edicto Inquisitorum pro Vrbe Roma, & pro districtu de anno 1625. in quo omnibus, & singulis suæ iurisdictionis hominibus cuiuscunque conditionis, status, gradus, aut dignitatis, siue ecclesiasticæ, siue mundanæ existant, in virtute sanctæ obedientiæ, & sub pœna excommunicationis latæ sententiæ præcipiunt, & mandant, vt intra certum tempus teneantur denunciare ipsismet Inquisitoribus, vel etiam Ordinariis suorum locorum, omnes, quos nouerint esse Hæreticos, vel suspectos, aut diffamatos de hæresi, credentes, fautores, receptatores, aut defensores eorum, & omnes, qui quomodocunque adhæserint, vel adhæreant ritibus Iudæorum, Saracenorum, aut Gentilium, & quomodocunque apostatarint à fide. Et prætereà *omnes, & singulos, qui expressè, vel tacitè innocauerint, aut innocent Dæmonem, eique præstiterint, aut præstent honorem, vel pacta cum illo inierint, aut se ingesserint, vel se ingerant in quodcunque experimentum magiæ, aut necromantiæ, vel incantationibus, & aliis huiusmodi superstitionibus, & actionibus cum abusu rerum sacrarum.*

3. *Et sic præcipitur in Bullis pontificiis, & in edictis Inquisitorum.*

4. *Et hæc etiam obligatio est ex iure diuino, & naturali.*

Et faciunt pro hac obligatione denunciandi huiusmodi maleficos ea omnia, quæ *suprà* attulimus prò denunciandis Hæreticis *disp. 59. num. 7.* ex S. Thoma 2. 2. *quæst. 68. art. 1. & quæst. 70. art. 1. ad 2.* quòd crimina tunc debeant deferri ad iudicem, quando vergunt in detrimentum Reipublicæ, & pertinent ad corruptionem multitudinis, siue spiritualem, siue temporalem: & *num.* 11. quòd hæc obligatio maximè proueniat ex præcepto diuino, & naturali charitatis erga Deum, & erga bonum commune; & prætereà ex iustitia legali: siquidem certissimum est, quòd tales malefici sunt genus hominum perniciosissimum, vt eos appellat Leo X. *Constitut. paulò antè cit. Honestis petentium votis.* & perniciem afferunt, non solùm spiritualem iis omnibus, quos facillimè pertrahunt ad easdem artes, & ad eadem maleficia exercenda, hoc est, ad interitum infidelitatis, vt appellatur cap. *Episcopi, eorumque ministri. 26. quæst. 5.* sed etiam afferunt perniciem temporalem, quamplurimos occidendo, vel inducendo in morbos grauissimos, ac molestissimos; & ipsa etiam animalia, & fruges, & fructus terræ lædendo, vt retulimus ex Bullis Adriani VI. & Gregorij XV. & ideò tanquàm morbidæ pecudes omninò sunt excludendæ à Grege Dominico, ne alias corrumpant, vt loquitur Ioannes XXII. *Extrauag. Super illius. quæ habetur* in eodem Directorio *part. 2. quæst. 43. cit. num. 9. pag. 341.* Et si contingat,

gat, vt expresſè, & ſignanter, & ex animo abrenuncient fidei, & Baptiſmati, & Sacramentis Eccleſiæ, non eſt dubium, quòd vere, & propriè ſunt etiam Hæretici, & Apoſtatæ a fide, & etiam vt tales ſunt neceſſariò denunciandi: ſi verò non abrenunerent fidem ſignanter, & ex animo, ſed ſolùm ex concupiſcentia, vel ex alia intentione exhibeant Dæmoni aliquem cultum, aut honorem ſoli Deo, aut Sanctis debitum, eo ipſo fundant ſuſpicionem, & præſumptionem de hæreſi, & de infidelitate, & euadunt Hæretici, & infideles, ſaltem præſumptiuè, vt loquitur Sylu. *verb. Hæreſis, 3. quæſt. 4. num. 5.* vel iuris fictione, & præſumptione, vt loquitur S. Anthoninus *part. 2. tit. 12. §. 1.* cùm facto ipſo oſtendant agnoſcere ſe in Dæmone dignitatem illius cultus, & conſequenter Diuinitatem, aut ſanctitatem aliquam: quod tamen eſt contra fidem. Vnde & Sixtus IV. *in quodam Breui, quod incipit, Nunciatum eſt nobis.* & habetur *in fine Directorij Inquiſitorum pag.* 82. abſolutè damnat, tanquàm Hæreticum, expectare reſponſa à Dæmone, & mandat in eum inquiri, qui id negarit. Et cùm debeant denunciari etiam illi, qui ſunt ſuſpecti de hæreſi; & à fortiori, qui ſunt Hæretici præſumptiuè, & ex factis, aut dictis præſumuntur eſſe Hæretici, vt *ſuprà* diximus, etiam debent denunciari malefici, ſi ex maleficiis præſumuntur eſſe Hæretici modo explicato, vel vt dicitur cap. *Accuſatus. §. Sanè, paulo antè citato, de Hæret. in 6.* ſi eorum maleficia ſapiunt hæreſim manifeſtè. Et ſi licet ex iis, quæ communiter accidunt, & communiter accidere certò ſciuntur, ſuſpicari aliquid, omninò licet de maleficis ſuſpicari, eo ipſo, quòd dant operam maleficiis, quòd de fide non benè ſentiant, nec in illa ſint benè firmi, cùm communiter ita accidat, & plerique deprehendantur Hæretici, vel Apoſtatæ à tota fide, vel idololatræ Dæmonem ipſum adorantes, vt Deum, vel omninò athei, & nullius religionis, vt notat Leſſios *lib. 2. cap. 44. num. 27.* Atque hoc modo cap. *Epiſcopi, eorúmque miniſtri. 26. qu. 5. cit.* ex eo præcipitur, vt ſortilegi, & Magi eiiciantur de parochiis: quia S. Paulus *ad Titum* 10. præcipit vitari Hæreticos: quæ tamen ratio inepta eſſet, niſi etiam Magi, & malefici communiter eſſent Hæretici. Et propter hæc, & plura alia crimina morte digna, quæ communiter reperiuntur in iis fœminis maleficis, quæ dicuntur ſagæ, lamiæ, aut ſtrigæ, digniſſimæ ſunt, quæ non modò tradantur per iudicialem denunciationem in manus Inquiſitorum; ſed etiam, quæ per ſententiam tradantur in manus Iudicis, aut Curiæ ſæcularis: quanuis in maleficiis non ſint pluries deprehenſæ, nec ſint relapſæ, vt notat Sylu. *verb. Hæreſis, 3. num. 10.* & apud Comitolum *in reſponſis moralibus, lib. 4. quæſt. 8. num. 7.*

5. *Eadem amplificationes, ſub quibus debent denunciari Hæretici, etiā valent in denunciandis maleficis.* Et quæ diximus *ſuprà* pro denunciandis Hæreticis *diſp. 59. num. 16.* quòd ſint denunciandi etiam occulti, & ſolùm cogniti ipſi denuncianti: & *n.* 20. quòd non ſit neceſſariò præmittenda ſecreta monitio: & *num.* 22. quòd ſint denunciandi etiam, quando creduntur iam eſſe emendati: & *num.* 24. *&* 25. quòd non obſtet quodcunque ſecretum naturale, etiam firmatum per iuramentum, aut per votum: & *diſp. 60. num.* 12. quòd etiam ipſe Hæreticus teneatur denunciare occultos complices ſuæ hæreſis: & *num.* 15. *&* 22. quòd ſit denunciandus etiam coniunctiſſimus, & amiciſſimus, quando alij deſunt, qui poſſint, aut velint denunciare: & *n.* 29. quòd ſint denunciandi etiam Epiſcopi, & Prælati, ſi ſint Hæretici, & quòd nullus intelligi debeat eſſe exceptus ratione cuiuſuis officij, aut dignitatis, ſiue eccleſiaſticæ, ſiue mundanæ, &c. hæc, inquam, omnia, & ſimilia debent intelligi, & dici eadem ratione etiam de maleficis; tum, quia etiam ipſi ſunt vere Hæretici, aut ſuſpecti, vt diximus; tum, quia eſt eadem ratio etiam de crimine maleficij per ſe accepto, cùm ſit perniciosiſſimum Reipublicæ, & perniciem afferat, tam ſpiritualem, quàm corporalem, aut temporalem, eamque maximam, & ferè irreparabilem, vt iam diximus. Neque communiter eſt vlla ſpes, quòd verè, & ex animo debeant reſipiſcere, qui eſt finis fraternæ, & ſecretæ monitionis: & ſi quis fortè det aliqua ſigna reſipiſcentiæ, facillimè poſteà in crimen relabitur, & ideò non eſt illi fidendum, & ſemper pluris eſt facienda ſecuritas publica à maleficis, ad quam ordinatur denunciatio, quàm impunitas, aut bonum priuatum ipſius malefici, ad quod ordinatur ſecretum quodcunque naturale, etiam iuratum. Et quemadmodum ipſe maleficus non eſt ſolutus obligatione diuina, & naturali erga bonum diuinum, & publicum; ita & tenetur etiam ipſe denunciare complices ſui criminis, vt ex communi ſententia notat Delrius *in diſquiſ. magicis lib. 5. ſect. 3. §. Secundum indicium.* & debet denunciare etiam coniunctiſſimos, & amiciſſimos, & occultiſſimos, quando alij deſunt, qui illos denuncient: & hoc modo rectè notat Comitolus *in reſponſ. moralib. lib. 4. quæſt. 8. cit.* quòd iure diuino, & naturali tuendæ fidei, & Religionis Chriſtianæ tenetur filia, & puella denunciare matrem, ſi ſciat, eam eſſe lamiam, & maleficam: & à fortiori idem eſt de filio, & de patre, & de viro, & de vxore, & de aliis quibuſcunque coniunctis.

6. *Malefici quibus modis tribuant Dæmoni cultum latriæ.* Sed, quoniam tota hæc res de obligatione denunciandi maleficos Inquiſitoribus, & Iudicibus fidei, maximè pendet ex eo, vt benè examinetur, vtrùm maleficia ſapiant hæreſim manifeſtè, vt dicitur cap. *Accuſatus. §. Sanè. cit. de Hæret. in 6.* vnico verbo poteſt dici, quòd tunc maleficia ſapiunt hæreſim manifeſtè, quando operationes maleficæ tribuunt Dæmoni, quod ſecundùm fidem eſt illi indebitum, & non ſecundùm illius naturam: nam, vt habetur in Directorio Inquiſitorum *part. 2. qu. 45.* & apud Sylueſtrum *verb. Hæreſis, 2. num. 5.* & patet ex libris ipſorum Magorum, aliquando malefici exhibent Dæmoni cultum latriæ, & aliquando cultum duliæ, aut hyperduliæ; & hic vterque manifeſtè ſapit hæreſim, cùm ille ſit proprius ſolius Dei, & hic ſit proprius Sanctorum, & amicorum Dei, & vterque ſit contra fidem, ſi Dæmoni tribuatur. Vnde, ſi quis maleficus ſacrificium aliquod illi offerat, aues, aut animalia illi mactando; lumina, thura, & odores incendendo, ſal in ignem mittendo, vel aliquid aliud, tanquàm holocauſtum, in illius honorem conſumendo, preces per ignota ſigna, & nomina illi fundendo, eúmque quaſi Deum in ſua vota vocando, per eum iurando, & quaſi infallibilem teſtem aduocando, caſtitatem, obedientiam, ieiunium, aut aliquid huiuſmodi illi vouendo, ſanguinem, aut ſe totum illi dicando, & alia huiuſmodi faciendo; non eſt dubitandum, quòd ſapiat hæreſim manifeſtè, cùm tribuat Dæmoni cultum latriæ; & ideò, quòd ſit denunciandus Iudicibus fidei: ſunt enim hæc ferè omnia ſacrificium aliquod, vt patet ex ſacrificiis veteris Legis, & ex iis, quæ Sacerdotes Gentiles offerebant Deo Baal, 4. *Reg.* 18. & certum eſt, quòd ſacrificium non poſſit offerri, niſi Deo, cùm ſit cultus omninò ſupremus; & ſacrificium viſibile, quod offertur exteriùs eſſentialiter, ſit ſignum ſacrificij inuiſibilis, quod offertur interiùs in ipſis cordibus offerentium, & quod eſſe debent ipſimet offerentes, vt patet ex S. Auguſtino *lib. 5. de ciuit. cap. 5. & lib. 10. cap. 5 9. tom. 5.* & apud Directorium 7. *Sacrificium ſoli Deo poteſt offerri.*

rectorium *quæst.* 43. *cit. num.* 5. §.*Primò, ex dictis: pag.mihi* 339.*col.*1. & apud Suar. *tom.* 3. *in* 3. *part. disp.* 73. *sect.* 1. §. *Ex his. pag.* 928. *col.* 2. & apud S. Thomam 2.2.*quæst.*85.*art.*1.& 2. qui tamen offerentes nulli alteri possunt se dare, aut offerre, aut submissionem animi sui per illam externam immutationem, & destructionem rei sensibilis factam solenni ritu, & à legitimo, & publico ministro significare, nisi Deo, qui solus est primum principium suæ creationis, & vltimus finis suæ beatificationis, vt patet ex S.Thoma 2.2.*qu.*85.*art.*1.*&* 2. *cit.* & notat Suar. *disp.*73. *cit. sect.*1.*&* 2. ac proinde si sacrificium aliquod offeratur Dæmoni, manifestè in illo agnoscitur, & signo illo externo significatur suprema excellentia, & supremum Numen; quod tamen salua fide esse non potest.

Et idem est, si fiant imagines, characteres, aut signa ignota, & in illis, vel per illa fundantur preces Diabolo, sicut funduntur Deo per imagines, & signa sacra; & sicut Gentilibus per signa, & simulacra suorum Deorum funduntur Diis; vel si per Dæmonem concipiantur iuramenta, & in illius honorem concipiantur vota, & promissiones, etiam de rebus alioqui bonis, & honestis; vel si ab illo quærantur futura libera, & contingentia, quæ, antequàm fiant, solùm à Deo possunt certò cognosci; vel si fiant alia huiusmodi, quæ solùm competunt per se Deo, cùm similiter per hæc omnia agnoscatur, & significetur in Dæmone id, quod non competit nisi Deo.

8\. *Quare Magi, & Dæmones aliquando suadeant, aut præcipiant bona.*

Nec mirum videri debet, quòd etiam Magi, & Dæmones aliquando suadeant, aut præcipiant, & acceptent promissiones, & vota de rebus bonis, atque honestis, & transfigurent se in Angelos lucis, cùm reuerà non sint bonæ, atque honestæ, quando fiunt in illius gratiam, atque honorem; sed vitientur ex hac circunstantia mali finis; & illa ipsa apparens bonitas, atque honestas materialis multùm valeat ad fallendos simpliciores, ac rudiores, & præcipuè fœminas, vt posteà faciliùs credant, & faciant eadem suasione Dæmonis, aut Magorum, plura alia, quæ etiam materialiter sunt mala, vt notat Pegna *in Directorium part.* 2. *comment.*68.*cit.*§.*Castitatem.*

9\. *Diuinatores, qui arte Dæmon. quærũt certam notitiam futurorũ contingentium liberorum, tribuunt Dæmoni cultum latriæ.*

Et quod dicimus, etiam illud, tribuere Dæmoni cultum latriæ, si ab illo quæratur per maleficia, & per artes Magorum, aut quouis modo certa notitia futurorum contingentium liberorum, quæ, antequàm fiant, & actu existant in seipsis, non habent causas, in quibus possint certò cognosci; & ideò solùm non fugiunt intellectum diuinum, qui solus illa videt, & intuetur secundùm suam præsentialitatem, vt loquitur S. Thomas 1. *part. qu.*14. *art.*13. & quatenus sunt futura, & continentur in suis causis contingentibus, non subduntur per certitudinem vlli cognitioni; sed solùm potest de illis haberi cognitio aliqua coniecturalis, vt idem docet: hoc, inquam, quòd tribuat Dæmoni cultum latriæ, expressè notat etiam Gratianus 26.*quæst.*5.*initio*, vbi ait, esse quoddam genus culturæ idolorum, & iura Diuinitatis tribuere creaturæ, id est, Dæmoni, si quis ex illius consultatione intendat futura prædicere, cùm hæc præscire solius Dei sit: vnde & dicitur Isaïæ 41. *Annunciate, quæ ventura sunt in futurum; & sciemus, quia Dij estis vos.* & idem asserit Caiet. 2.2. *quæst.*95. *art.*4. §.*Circa diuinationem.* Castr. *de iusta Hæretic.punit.lib.*1. *cap.*13. Director. Inquisit. *part.*2.*quæst.*43. Pegna *ibid.com.*68. §. *An inquirere futura.pag.*344.*col.*2.*sub initium*, & alij apud ipsum: & tale quid etiam habetur in Bulla Sixti V. contra Astrologos, vbi dicitur, quòd diuinatio, aut prædictio futurorum sit cum maximo periculo Infidelitatis, & in detrimentum fidei, & reliquiæ idololatriæ, dum id, quod solius est Creatoris, tribuitur creaturis, & fidei integritas violatur. Secùs verò esset, si quis à Dæmone quæreret certam notitiam eorum futurorum, quæ sunt necessaria, & habent causas necessarias, & in illis possunt certò præcognosci, etiam vt futura: quia non propterea tribueret illi iura Diuinitatis, aut cultum latriæ, nisi fortè ad hunc effectum adhiberet sacrificia, aut aliquid huiusmodi; sed posset id facere etiam sine omni cultu, quamuis non sine graui peccato, vt *paulò antè* indicauimus *num.*1. Vnde & cap. *Accusatores.*§.*Sanè. cit. de Hæretic. in* 6. dicuntur Inquisitores non debere se intromittere in omnibus diuinationibus, cùm non omnes sapiant hæresim manifestè, quales sunt saltem illæ, quæ sunt de effectibus necessariis, qui possunt in suis causis certò præcognosci, vt futuri. Et de his rectè asserit S.Thomas *in cap.*3.*Isaiæ*, §.*Quæritur primò.* & *in* 2. *sent.dist.*7.*quæst.*2. *art.*2. quòd neque etiam propriè sint diuinatio; sicut neque de iis, quæ habent causas determinatas, ex quibus prouenıunt solùm, vt in pluribus; in quantum, scilicet, sunt impedibiles per aliquid aliud, vt est, verbi gratia, siccitas in æstate, & sub cane; & prognosticationes Medicorum de sanitate, vel morte; & nautarum de tempestate futura: sicut enim nemo dixerit, cum diuinare, qui pronunciet, verbi gratia, Solem cras esse oriturum: quia hic effectus propter certitudinem, & determinationem, quam habet in circulatione, & motu cæli potiùs accedit ad rationem præsentis, & communiter reputatur, vt præsens: ita nec dicendus est diuinare, qui pronunciet tali die futuram eclipsim propter eandem rationem. Et addit S.Thomas, quòd prædictio propriè solùm est eorum futurorum, quæ non habent causas determinatas, vt sunt futura libera; & quòd eorum præcognitio est propria solius Dei; & si habeatur ab aliquo alio dependenter ab inspiratione diuina, dicitur prophetia; & si quæratur quomodocunque ex consilio Dæmonum, est semper peccatum, & apostasia à fide, vt dicit S. Augustinus, relatus, scilicet, *cap. Non obseruetis.*26. *qu.*1. vbi de iis, qui consulunt Magos, & ariolos pro diuinatione futurorum, dicitur, quòd præuaricantur fidem Christianam, & Baptismum; & tanquàm Pagani, & Apostatæ, id est, retrò abeuntes, iram Dei in æternum incurrunt, vt etiam notat Directorium *part.* 2. *quæst.*43.*cit.num.*6.*pag.*339.*col.*2.

Et eandem cultum latriæ tribui Dæmoni, si preces ad illum fundantur, vt solent Deo, ex eo patet: 10. *Inuocare Dæmonē, & preces ad illum fundere, est illum colere cultu latriæ.* quia, vt notat S.Thomas 2.2.*quæst.*85.*art.*1. *in corp.* cùm homo propter defectus, quos in se sentit, omninò indigeat adiuuari, & dirigi ab aliquo principio superiore; hic tamen ex ipso instinctu naturæ apud omnes gentes creditur; & dicitur esse ipse Deus; & ideò naturaliter ad Deum omnes confugiunt, & omnes Deum inuocant in suis indigentiis, quicunque tandem ille sit: si quis ergo inuocet Dæmonem, & ad eum confugiat generaliter, & simpliciter in suis indigentiis, Dæmoni tribuit, quod est proprium Dei, & quoad hoc eum agnoscit, & colit vt Deum, qui est cultus latriæ, & apostasia à fide. Vnde Albert. *in* 2. *sent. dist.*7. *art. vlt.* & apud Directorium Inquisitorum *part.* 2. *qu.* 43. *cit.num.* 7. *pag.*339. dupliciter ait posse contingere huiusmodi apostasiam in iis, qui dant operam rebus magicis, id est, verbo, & opere; si, scilicet, verbis fiant inuocationes Dæmonum, & opere fiant sacrificia. Dixi autem, esse cultum latriæ, si preces ad illum fundantur, vt solent ad Deum, in casu cuiuscunque indigentiæ: quia, si fundantur in aliqua indigentia particulari, quæ non sit supra naturam,

&

& potestatem naturalem ipsius Dæmonis, potest non esse cultus latriæ, aut simpliciter vllus cultus, vt *suprà* indicauimus *num.* 1. quamuis hoc etiam sit semper illicitum, & peccatum mortale.

11. *Quibus modis tribuatur Dæmoni cultus dulia, aut hyperdulia.*

Cultum verò hyperduliæ, aut duliæ exhibent Magi Diabolo, vt ex iisdem libris Magorum refertur in Directorio Inquisitorum *part. 2. quæst. 43. cit. num. 3. & 11.* quando miscent in suis orationibus nomina Dæmoniorum inter nomina Spirituum beatorum, aut Sanctorum, & quando illos adhibent, vt mediatores apud Deum, & quando Deum obsecrant per eorum nomina, & merita; & quando in eorum honorem accendunt cereos Deo, vel faciunt vota, vel per eos iurant, vt specialiter in se habentes, ac referentes ipsum Deum, &c. his enim omnibus modis colimus Sanctos, tanquàm Dei amicos, & præ omnibus colimus Beatissimam Virginem, vt Dei Matrem, & omnium Angelorum, & Sanctorum Reginam, iisque omnibus per hæc signa externa profitemur nos seruos, & internam cordis, & animi submissionem declaramus, eámque tandem in Deum referimus, quem in Sanctis maximè colimus cultu latriæ. Et certissimum est, quòd hic etiam cultus sapit hæresim manifestè, si detur Diabolo, cùm Diabolus contraria ratione sit obfirmatus in malo, & in perpetuum à Deo damnatus, & declaratus, vt hostis, ne aliquid habeat, propter quod debeamus, aut possimus nos illi subiicere.

12. *Dæmoni, neque etiam is cultus potest tribui, qui tribuitur Regibus, & Principibus.*

Atque ad hunc cultum duliæ pertinet etiam ille, quem inter homines exhibemus viris Principibus, & iis, qui in nos habent iurisdictionem, & potestatem, & exercent in nos gubernationem, quomodo dicimur adorare Pontifices, & Imperatores, & Reges, eósque colimus tanquàm Dei Vicarios in nobis regendis, totóque mundo administrando, totúmque cultum tandem referimus in ipsum Deum, quem similiter in suis Vicariis maximè colimus: quia enim in Dæmone neque etiam est talis potestas, & iurisdictio, neque à Deo est constitutus, vt mundum gubernet: neque etiam possumus ex hoc capite illum colere cultu duliæ: & hic etiam cultus saperet hæresim manifestè, si fortè ab aliquo tribueretur Diabolo.

13. *Articulo Parisienses circa artem magicam.*

Et pro his omnibus manifestè faciunt plures articuli, quos olim de anno 1398. tanquàm idololatrias, aut hæreses, vel errores in fide, damnauit Vniuersitas Theologica Parisiensis, & oppositos approbauit, vt de fide, vt videre est apud Gersonem *tomo 1. tractatu de erroribus circa artem magicam,* & apud Pegnam *in Directorium part. 2. comm. 68. pag. 346. col. 2. in fine, & sequ.* approbat enim, quòd sit idololatria, quærere auxilia, & amicitias Dæmonis, & dare, vel offerre, aut promittere aliquid Dæmoni, & inire pactum cum Dæmone, vel tacitum, vel expressum, & conari includere Dæmones in lapidibus, annulis, speculis, aut imaginibus eorum nomine consecratis; & bonos etiam Angelos in illis includi, & sic inclusis consecrare imagines, aut vestimenta, & alia huiusmodi, quæ adhibentur ad artes magicas; & Dæmones thurificare, & iis sacrificare, & orationes, & ieiunia, & Missarum celebrationes, & similia, quæ sunt alioqui de genere bonorum, si adhibeantur ad artes magicas, excusare à culpa, & non potiùs aggrauare malitiam, cùm etiam hæc Dæmoni offerantur, & immolentur; & ex Dæmonibus aliquos esse bonos, & benignos, & omnia scientes, & aliquos nec esse saluatos, nec damnatos; & vnum Dæmonem suo merito esse Regem Orientis, & alium Occidentis, Septentrionis, & Meridiei; & Intelligentiam cæli motricem eodem modo influere in animam rationalem, sicut corpus cæleste influit in corpus humanum; & similia: & dum hæc omnia damnantur in dicta Vniuersitate Parisiensi, vt cōtra fidem, omninò vt talia sunt habenda, etiam ex sola illius authoritate, quæ sine dubio est sufficiens ad fundandum assensum theologicum valdè probabilem: & cùm præterea ad idem faciant plures Constitutiones Summorum Pontificum iam relatæ, vt, v.g. Sixti IV. *Nunciatum est nobis. ad fin. Direct. pag.* 82. quòd sit hæreticum, expectare responsa à Dæmonibus; & quòd in eum, qui id neget, inquiri debeat, tanquam in Hæreticum: & Adriani VI Constit. *Dudum.* & Iulij III. qui in eadem Constitutione refertur *in eodem Direct. pag.* 105. quòd superstitiones cum abusu rerum sacratum sint puniendæ, sicut aliæ hæreses, & sicut crimina contra fidem catholicam, & contra Christianam religionem: & Ioannis XXII. *Extrauag. Super illius. in eodem Direct. part. 2. qu. 43. pag.* 341. quòd qui Dæmonibus immolant, vel eos adorant, vel imagines fabricant, aut fabricari procurant, vel annulum, aut speculum, vel phialam, aut aliquid huiusmodi ad Dæmones ibi alligandos, vel responsum ab illis petunt, aut accipiunt, & qui alios hæc docent, vel ab aliis discunt, vel quomodolibet illis vtuntur, non modò sint excommunicati per excommunicationem latæ sententiæ; sed etiam sint puniendi aliis pœnis Hæreticorum, præter bonorum confiscationem, si de illis admoniti infra octo dies non se correxerint: & Sixti V. Constitutione contra Astrologos, quòd qui diuinant de contingentibus, resumunt reliquias idololatriæ, & violant fidei integritatem, & ideò sunt puniendi per Inquisitores, & Iudices fidei: cùm, inquā, in prædictis Constitutionibus sic caueatur, habendum id est, non modò vt assensus theologicus valdè probabilis, sed omninò vt certus; & non est dubitandum, quòd huiusmodi malefici sunt denunciandi Inquisitoribus, & Iudicibus fidei, quando in suis maleficiis sapiunt hæresim manifestè, modis omnibus iam explicatis, vt etiam docent Canonistæ communiter Ioan. And. Arch. & alij *in c. Accusatus. §. Sanè. ver. Saperent. de Hær. in 6.* & apud Direct. *q. 43. cit.*

14. *Si maleficia non sapiant hæresim manifestè, non sunt denunciāda Inquisitoribus.*

Contrà verò non est, quòd illis denuncientur, si non sapiant hæresim manifestè: vt contingeret, si quis à Dæmone solùm quæreret id, quod non est supra illius naturam: vt, v.g. quòd tentaret mulierem; si præsertim id quæreret, non orando, aut obsecrando, séque illi subiiciendo per preces; sed solùm exprimendo suam voluntatem, & desideriū; vel etiam imperando, & vtendo verbis imperatiuis, *iubeo, præcipio, impero, constringo,* & similibus, vt ex Oldrado notatur in Direct. *q. 43. cit. n. 8. §. Et idem Oldrad.* & *n.* 14. ex Ioan. And. Gemin. Franco, & aliis addit Pegna *com. 68. cit. §. Si verò Dæmones. pag.* 345. quia, scilicet, nihil creditur, aut committitur contra fidem, vt etiam *sup.* diximus *n.* 1. in eo casu, in quo describantur circuli, & in circulis statuatur puer, &c.

15. *Si sit dubiū, quòd maleficia sapiant hæresim, vtrū Inquisitor debeat in illa se intromittere.*

Et quidem si sit certum, & manifestum, quòd maleficium, aut sortilegium non sapiat hæresim; certum similiter est, quòd Inquisitor non debet in illo se intromittere, vt patet ex c. *Accus. §. Sanè. de Hær. in 6.* vbi id expressè statuitur: si verò nec sit certum, quòd non contineat, nec certum, quòd contineat; sed dubium, vtrùm contineat, vel non contineat: similiter non debet Inquisitor se intromittere, ex Director. *part. 2. q. 42. n. 7. pag. 336. col.* 2. quia cap. *Accusatus. cit.* expressè, & positiuè requiritur, vt sapiat hæresim manifestè: & alioqui præcipitur, non se intromittere, vt etiam notat *ibi* Archid. Ioan. Andr. & alij cum Gloss. *ibid. ver. Manifestè.* cum quibus id asserit etiam Sylu. *verb. Hæresis, n. 4. vers. Quantum non potest.* & *num. 5. vers. Quintùm, nec possunt.*

Et

16. *Iudex ordinarius cognoscit de sua iurisdictione in casu dubio*

Et quanuis alioqui Iudex cognoscat in casu dubio, vtrùm sua sit iurisdictio, & in dubio dicatur habere iurisdictionem, L. *Si quis ex aliena.ff. de iud.* id tamen ex Ioan. Andr. & Sylu. solùm intelligitur de Iudice ordinario, non autem de delegato, qualis est Inquisitor; vel certè intelligitur solum de illo, cui specialiter non est in Iure prohibitus casus dubius, vt est prohibitus Inquisitori, cap. *Accusatus*.cit.

17. *Si maleficia ex circumstantiis personarū certò sciantur nō sapere hæresim, licitè possunt nō denunciari.*

Sed rectè addit Pegna *com.67. in fine pag. 337.* ex Panorm. *in cap. primum, num. 4. in fine*, de sortilegiis, & aliis, quòd benè est distinguendum, vtrùm sit dubium simpliciter, quòd maleficium, aut sortilegium sapiat hæresim; an verò sit certum, quòd sapiat hæresim; sed sit dubium, quòd sapiat manifestè: & in primo casu certum est, quòd Inquisitor non debet, nec potest se intromittere: in secundo autem omninò potest; quia eo ipso, quòd sapit hæresim, est aliquo modo suspectum, quòd sit contra fidem.

Illud postremò non est omittendum circa obligationem denunciandi maleficos, saltem pro foro conscientiæ benè esse considerandas circunstantias personarum, & operationum, vt etiam notat Pegna *in Director. part. 2. com. 68. §. Simanchas. pag. 345. col.* 1. Sicut enim licitè potest non denunciari is, qui profert propositionem hæreticam, si ex circunstantiis certò credatur, quòd eam profert solùm ex ignorantia, & sine pertinacia, vt *suprà* diximus *disp. 59. num.* 19. & is, qui profert blasphemiam hæreticalem ex solo impetu iracundiæ, & non ex infidelitate, vt diximus secundùm aliquos *disp.61, n.* 2. ita & potest non denunciari, si quis ex sola simplicitate, aut curiositate, vel ex affectu concupiscentiæ, & amoris, vel ex alio quocunque; non autem ex errore aliquo contra fidem, exerceat sortilegium, aut maleficium, vt videtur fecisse Presbyter, qui cap. *Ex tuarum.de sortileg.* dicitur cum quodam sortilego, & in quodam loco secreto inspexisse astrolabium, vt recuperaret furtum Ecclesiæ. Et ex Directorio *part.2.quæst.42.n.7.* talis esset etiam ille, qui ex aliquo fine solùm conuerteret se ad Orientem, & proferret aliqua verba extranea, & inusitata, quorum significationem ignoraret etiam ipse, & nullo modo intenderet per illa adorare, aut orare Diabolum, vel alium cultum illi exhibere. Et in his casibus non modò possent huiusmodi sortilegi non denunciari Inquisitoribus: sed etiam possent non denunciari Episcopis, ad quos alioqui pertinent huiusmodi crimina, etiam quando non sapiunt hæresim, vt patet ex cap. *Contra idolorum.* & cap. *Episcopi.* & cap. *Perutnit.* 26.qu.5.

DISPVTATIO LXIII.

An, & quo modo Iudicibus fidei sint denunciandi sollicitantes ad turpia in Confessione sacramentali.

1. *Sollicitantes in Confessione sunt habendi vt suspecti de fide.*
2. *Præsumptio Iuris, & de Iure quænam sit.*
3. *Obligatio denunciandi sollicitantes, non est solùm ex Iure positiuo ecclesiastico; sed etiam ex Iure diuino, & naturali.*
4. *Quid statuatur pro regnis Hispaniarum contra sollicitantes in Litteris Pij IV.*
5. *Quid statuatur contra eosdem in Bulla Gregorij XV. pro omnibus Christiani Orbis partibus.*
6. *Soli Inquisitores, & locorum Ordinarij delegantur Iudices contra sollicitantes.*
7. *Quibus pœnis possint, ac debeant illos punire.*
8. *Cardinales, qui sunt generales Inquisitores, possunt illos punire, etiam ex testibus singularibus.*
9. *Confessarij tenentur monere pœnitentes de obligatione denunciandi.*
10. *Præceptum Pauli V. pro Vrbe Roma, vt denuncientur sollicitantes.*
11. *Vtrùm Sacerdos sollicitans ad turpia in aliis Sacramentis, præterquàm in Confessione, sit denunciandus.*
12. *Leges humanæ, quæ feruntur in declarationem, aut determinationem alicuius Iuris diuini, & naturalis, extenduntur sicut & ipsum Ius diuinum, & naturale.*
13. *Extensio legis ad casus non expressos potest fieri ex omnimoda identitate rationis.*
14. *Si laicus, aut Clericus in minoribus fortè assidens in Confessionario, sollicitet ad turpia, vtrùm sit denunciandus.*
15. *Si Sacerdos non approbatus ad Confessiones sollicitet, est denunciandus.*
16. *Etiam Episcopus, & Inquisitor est denunciandus, si fortè sollicitet ad turpia in Confessione.*
17. *Sollicitans in Confessione est denunciandus, etiamsi sit emendatus.*
18. *Neque est præmittenda secreta monitio, aut fraterna correctio.*
19. *Sollicitantes sunt denunciandi, etiam quando sollicitatio in specie non potest probari.*
20. *Testes singulares quomodo probent.*
21. *Obligatio denunciationis iudicialis quomodo dicatur solùm posse esse de iis delictis, quæ possunt probari in iudicio.*
22. *Etiam filius tenetur denunciare patrem sollicitantem; & coniunctissimus quisque, & amicissimus coniunctissimum, & amicissimum.*
23. *Sacerdos iam semel denunciatus, & punitus pro aliquibus sollicitationibus, adhuc est denunciandus, & puniendus pro aliis.*
24. *Sollicitationes, quæ sunt denunciandæ, quibus modis contingant.*
25. *Sacerdos voluntariè se polluens in Confessione, sed pœnitenti id non aperiens, non est denunciandus.*
26. *Si faciat actus turpes cum pœnitente, quando hic ex morbo, aut graui somno est extra sensus.*
27. *Sollicitatio potest fieri nutibus, verbis, & factis.*
28. *Si laudet fœminam à pulchritudine.*
29. *Si intentio sic laudantis sit dubia, in quam partem sit præsumendum.*
30. *Dictum Glossæ, quòd Clericus amplexans fœminam credi debeat id facere animo eam benedicendi, non est admittendum.*
31. *Qui sollicitat in Confessione ad alia peccata, præterquàm ad actus venereos, vtrùm sit denunciandus.*
32. *Qui deprehenditur sollicitasse ante Bullas promulgatas, vtrùm sit denunciandus.*
33. *&c. vsque ad 42. in marg. huius disp. reperiuntur.*

1. *Sollicitantes in Confessione sunt habendi vt suspecti de fide.*

QVI sollicitant in Confessione sacramentali ad venerem, vel ad quæcunque flagitia, & peccata, non modò grauiter peccant; sed etiam contrahunt non leuem suspicionem de fide; & iure optimo sunt reputandi, vt suspecti de hæresi, & Inquisitoribus, & Iudicibus fidei sunt subiiciendi, vt loquitur Pegna *in Direct.par.2.com.81.§. Illo quoque.pag.383.col.2.* & Rodrig. *in qu.reg.tom.2.qu.27.art.2.pag.72.* Menoc. *de arbit.centur.4.casu 372.* Bonac. *disput.6.ex variis, puncto 3.num.28.pag.776.col.2.tomo* 1. & alij, qui

hac de causa etiam addunt, cogi illos debere per Iudices fidei ad abiurandum, & , quod pluris est, faciendum. Ita habet etiam Pius IV. in Litteris ea de re datis de anno 1561. sub die 16. Aprilis, pro regnis Hispaniarum, ad Archiepiscopum Hispalensem tunc in Hispaniis Generalem Inquisitorem, quas postea de anno 1622. sub die 30. Augusti, approbauit, & confirmauit quoad omnia, & singula in eis contenta, & vbique locorum, & pro omnibus futuris temporibus obseruari præcepit Gregorius XV. *Extrau. Vniuersi.* in quibus Litteris expresse asserunt dicti Pontifices, non posse se in animum suum inducere, quod recte sentiant de fide catholica, qui sic abutuntur Sacramentis, iisque iniuriam faciunt; & ideo mandant Inquisitoribus, & Episcopis, vt contra illos procedant, eosque puniant, tanquam suspectos de fide; & iuxta modum,

2. *Præsumptio Iuris, & de Iure quanam sit.*

& qualitatem, qua illos repererint esse culpabiles: atque ita videntur facere, & inducere hanc præsumptionem, & suspicionem, non modo Iuris, sed etiam de Iure, cum, ex Baldo *in l. Sine. vers. Sed quare. ff. de probat.* & *in l. fin. C. de hered. inst.* tunc id contingat, quando de præsumptione fit Ius, eaque transit in statutum Iuris, vt certe fit in Bullis citatis, in quibus sollicitantes asseruntur apud ipsos Pontifices esse suspecti de fide; & Inquisitores, & Episcopi præcipiuntur habere illos suspectos, & contra illos procedere, vt contra suspectos.

Et quoniam non solum ex hoc capite in dictis Bullis præcipiuntur puniri, quia sunt iniuriosi Sacramentis, & suspecti de fide; sed etiam, quia plurimum interest Christianæ Reipublicæ, ne administri Sacramentorum pro medicina venenum, & pro pane aspidem porrigant; & ne cælestes Medici, euadant infernales venefici, & Patres spirituales fiant proditores execrabiles animarum: & ad hunc effectum, vt puniantur, præcipiuntur denunciari Inquisitoribus, & Iudicibus fidei: hinc est,

3. *Obligatio denunciandi sollicitantes, non est solum ex Iure positiuo ecclesiastico; sed etiam ex diuino, & naturali.*

vt talis obligatio denunciandi oriatur ex his omnibus capitibus; & non solum sit ex Iure positiuo ecclesiastico, & ex iustitia legali; sed etiam ex Iure diuino, & naturali ipsius fidei, charitatis, & religionis, ex quibus tenemur, quantum possumus, cooperari ad seruandam in omnibus integritatem fidei, ad non violandam sanctitatem Sacramentorum, & rerum sacrarum, & ad tollenda ea omnia, quæ grauiter faciunt contra bonum commune totius Ecclesiæ, vt etiam *supra* diximus *disput. 60. num. 11.* Vnde & in Bullis citatis non tam inducitur, quam supponitur dicta obligatio denunciandi, dum præcipitur Confessariis, vt moneant pœnitentes, quos nouerint fuisse ab aliis sollicitatos, quod teneantur denunciare sollicitatores; non autem præcipitur ipsis pœnitentibus, vt denuncient. Et quoniam hæc obligatio denunciandi has easdem ob causas est res grauissima, & omnes obligat sub peccato mortali, vt *ibidem* notauimus, bene est examinandum, quid tandem præcipiant dicti Pontifices in Bullis allatis, quasi in explicationem, & determinationem dicti Iuris diuini, & naturalis, ex quo supponunt oriri dictam obligationem; sicut & oritur pro denunciandis Hæreticis, vt *supra* ostendimus *disput. 59. num. 15.*

Igitur Gregorius XV. *Constit. cit. Vniuersi.* hæc habet.

4. *Quid statuatur pro regnis Hispaniarum contra sollicitantes in Litteris Pij IV.*

Primo, confirmat, & approbat omnia, & singula, quæ continentur in Litteris Pij IV. ad Archiepiscopum Hispalensem pro regnis Hispaniarum; vt, scilicet, contra Sacerdotes, qui in dictis regnis, & in eorum ciuitatibus, & diœcesibus habent curam animarum, vel eam pro aliis exercent, aut alias sunt deputati ad Confessiones audiendas, tam sæculares, quam regulares, quorumuis Ordinum, etiam exemptorum, ac Sedi apostolicæ immediate subiectorum, & cuiusuis dignitatis, status, gradus, Ordinis, conditionis, & præeminentiæ, qui mulieres pœnitentes alliciunt, & prouocant ad actus inhonestos, dum earum audiunt confessiones, vel tentant, vel procurant allicere, & prouocare, & de præmissis quomodolibet sunt diffamati, Inquisitores diligenter inquirant, tam super præmissis, quam super fide catholica, & quid de illa sentiant, & iuxta facultates, quas habent procedendi contra Hæreticos, aut suspectos quouis modo de hæresi, contra illos procedant, & puniant repertos culpabiles iuxta qualitatem suorum excessuum, etiam veniendo, prout iuris fuerit, ad debitam degradationem, & Iudicis sæcularis arbitrio puniendos tradendos, non obstantibus, &c.

Deinde præcipit idem Gregorius XV. motu proprio, & ex certa scientia, vt dictæ Litteræ Pij IV. perpetuis futuris temporibus, & vbique locorum inuiolabiliter obseruentur. 5. *Quid statuatur contra eosdem in Bulla Gregorij XV. pro omnibus Christiani Orbis partibus.*

Tertio, ne in futurum dubitetur de pœna his delinquentibus imponenda, & in quibus casibus, & quo modo contra eos sit procedendum, statuit, decernit, atque declarat, quod omnes, & singuli Sacerdotes, tam sæculares, quam regulares, quomodolibet exempti, & cuiusuis dignitatis, & præeminentiæ, & quouis priuilegio muniti existant, qui personas quascunque ad inhonesta, siue inter se, siue cum aliis quomodolibet perpetranda, in actu sacramentalis Confessionis, siue ante, siue post immediate, seu occasione, vel prætextu Confessionis huiusmodi, etiam ipsa Confessione non secuta, siue extra occasionem Confessionis in Confessionario, aut in loco quocunque, vbi Confessiones sacramentales audiantur, seu ad Confessionem audiendam electo, simulantes ibidem Confessiones audire, sollicitare, vel prouocare tentauerint, aut cum eis illicitos, & inhonestos sermones, siue tractatus habuerint, in Officio sanctæ Inquisitionis seuerissime puniantur.

Quarto, omnes Inquisitores, & locorum Ordinarios, in suis quenque diœcesibus, & territoriis, specialiter, & perpetuo delegat Iudices, priuatiue quoad omnes alios, & contra prædictos, simul, vel separatim in omnibus, prout in causis fidei diligenter inquirant iuxta formam sacrorum Canonum, & iuxta Constitutiones, priuilegia, & consuetudines Officij sanctæ Inquisitionis, & contra illos procedant: & quos in aliquo ex huiusmodi nefariis excessibus culpabiles repererint, in eos pro criminum qualitate, & circunstantiis pœnas decernant, suspensionis ab executione Ordinis, priuationis beneficiorum, dignitatum, & officiorum quorumcunque, & perpetuæ inhabilitatis ad illa, vocis actiuæ, & passiuæ, si regulares fuerint; exilij, damnationis ad triremes, & carceris etiam in perpetuum, & absque vlla spe gratiæ, & si pro delicti enormitate meruerint grauiores pœnas, præcedente degradatione debita, eos tradant puniendos Curiæ sæculari. 6. *Soli Inquisitores, & locorum Ordinarij delegantur Iudices contra sollicitantes.* 7. *Quibus pœnis possint, ac debeant illos punire.*

Quinto, Cardinalibus, qui sunt generales Inquisitores, dat facultatem, vt arbitrio suo iudicent probatum hoc delictum, etiam ex testibus singularibus, concurrentibus præsumptionibus, indiciis, & adminiculis, & vt pronuncient, reum esse tradendum Curiæ sæculari; ne, scilicet, delictum tam enorme, & Ecclesiæ Dei tam perniciosum, remaneat impunitum ob probationum defectum, cum alioqui ex se sit difficilis probationis. 8. *Cardinales, qui sunt generales Inquisitores, possunt illos punire, etiam ex testibus singularibus.*

Sexto denique, mandat Confessariis, vt suos pœnitentes, 9.

Confessarij tenentur monere pœnitentes de obligatione denunciandi.

nitentes, qoos nouerint fuisse ab aliis, vt *suprà* sollicitatos, moneant de obligatione denunciandi sollicitantes, seu tractantes, &c. Inquisitoribus, aut locorum Ordinatiis. Et si hoc officium prætermiserint, vel pœnitentes docuerint, quòd non teuentur deoüociare; iidem Inquisitores, aut locorum Ordinarij illos pro modo culpæ punire non negligant.

10\. *Præceptum Pauli V. pro Vrbe Roma, vt denuncientur sollicitantes.*

Et hoc postremum de obligatione monendi pœnitentes, quòd tenentur denunciare sollicitantes, quamuis non præceperit Pius IV. in suis Litteris pro regnis Hispaniarum; præcepit tamen de anno 1613. sub die 12. Decembris, ante Gregorium XV. Paulus V. non quidem generaliter pro omnibus locis Christiani Orbis; sed specialiter pro Vrbe Roma, vt patet ex mandato Eminentissimi Cardinalis Millini, tunc in Vrbe generalis Vicarij in hæc verba:

Ioannes Garzia, Cardinalis Millinus, Vicarius generalis: ex mandato speciali Sanctissimi Domini nostri significatur, & præcipitur RR. Patribus, DD. Pœnitentiariis, & Curatis, aliisque ad Confessiones expositis, & admissis huius almæ Ciuitatis, vt in casibus occurrentibus moneant pœnitentes, quòd tenentur denunciare sancto Officio Inquisitionis Confessarios sollicitantes in Confessione sacramentali pœnitentes in peccatum. Et hoc idem præceptum Superiores Religionum notificent Confessariis sui Ordinis. In quorum fidem, &c. Datum Romæ, die 12. Decembris, 1613.

Vt verò distinctiùs explicemus ea, quæ pertinent ad hanc obligationem denunciandi sollicitantes, omnia videntur posse reduci ad hæc capita, vt constet, quinam teneantur denunciare, & quos, & quas ob causas, & ad quos Iudices, & ad quem finem.

11\. *Verùm Sacerdos sollicitãs ad turpia in aliis Sacramẽtis, præterquàm in Cõfessione, sit denunciandus.*

Et quidem quoad primum, ex Bulla Gregorij XV. & ex præcepto Pauli V. non tenentur, nisi pœnitentes, qui fuerunt sollicitati in Confessione sacramentali, vel occasione, aut prætextu illius, &c. Vnde, si quis sollicitatus à Sacerdote, dum ministraret alia Sacramenta, verbi gratia, Baptismum, aut Eucharistiam, vel dum assisteret Sacramento Matrimonij, aut occasione aliorum Sacramentorum, non teneretur illum denunciare, quantùm est ex Bulla Gregorij, aut ex præcepto Pauli V. citato, vt notat Bonacina *disputat. 6. ex variis, puncto 3. num. 7. & 14.* & aliqui alij apud ipsum *pag. 774. col. 1. & 775. col. 2. tomo* 1. Dico autem, sollicitatum in aliis Sacramentis non teneri denunciare Sacerdotem sollicitantem, quantùm est ex Bulla, & ex præcepto citato: quia, si talis sollicitans, ex aliis etiam Sacramentis, esset rationabiliter suspectus de fide, aut notabiliter perniciosus Ecclesiæ, & Reipublicæ, denonciandus omninò esset ex Iure diuino, & naturali, cuius meminimus *num. 3.* & non solùm esset denunciandus ab illo, quem sollicitasset; sed etiam à quocunque alio, qui talis sollicitationis, & suspicionis haberet notitiam: sicut & est generaliter denunciandus omnis Hæreticus, aut suspectus de hæresi ab omni eo, qui talis hæresis, aut suspicionis habet notitiam, vt patet ex dictis *supra disput. 59. num. 11.* Et sollicitatio in Confessione sacramentali hoc habet peculiare ex Bullis Pij IV. & Gregorij XV. supra sollicitationes in aliis Sacramentis, quòd ipso Iure fundat suspicionem, & præsumptionem de hæresi, eáque est præsumptio Iuris, & de Iure, vt diximus *num. 2.* cùm tamen aliæ sollicitationes eam non fundent ipso Iure; sed indigeant aliis indiciis, & adminiculis, quæ sunt perenda ex circunstantiis, & prudenti iudicio expenda. Idque dicti Pontifices statuerunt de sollicitatione in Confessione: quia ex ipsa rei natura plùs habet periculi, vt frequentiùs accidat; tum propter peccata venerea, quæ in illa manifestantur, & saltem remotè præbent illius aliquam occasionem; tum propter secretum, cum quo omnia transiguntur in illo foro, ad quod secretum est etiam necessaria propinquitas corporum, &c.

12\. *Leges humanæ, quæ feruntur in declarationem, aut determinationem alicuius Iuris diuini, & naturalis, extenduntur, sicut & ipsũ Ius diuinum, & naturale.*

Addo, quòd fortasse non diceret improbabiliter, si quis diceret, etiam alias sollicitationes factas in aliis Sacramentis, esse denunciandas secundùm intentionem, & mentem dictarum Bullarum, etiamsi secundùm verba non appareat de illis esse facta expressa mentio: nam, quando lex humana est in declarationem Iuris diuini, & naturalis, & in illius determinationem, certissimum est, quòd extenditur ad ea omnia, ad quæ extenditur ipsius ratio, quæ est Ius ipsum diuinum, & naturale, vt sine controuersia, & secundùm omnes Doctores affirmat Suarius *libr. 6. de legib. cap. 3. num. 3. pag. 423. in fine:* eáque non tam est dicenda pura, & vera extensio legis ad casum non comprehensum, quàm declaratio veræ comprehensionis, & inclusionis quasi latentis in lege, vt videre est apud Geminianum *in cap. Si postquàm. de elect. in 6.* & apud Syluestrum *verb. Lex, quæst. 18.* & Suarium *cap. 3. citato, num. 9.* & in casu simili apud Quarantam *in Summa Bullarij, verb. Confessor, §. Ampliatur. pag. 175.* Si ergo Constitutiones citatæ sunt in declarationem, & determinationem Iuris diuini, & naturalis, de iis denunciandis, qui sunt suspecti de hæresi, & Christianæ Reipublicæ valdè perniciosi, vt indicauimus *supra, num. 3.* eas omnes sollicitationes dicendæ sunt comprehendere, & includere, quæ possunt facere suspectos de hæresi, & toti Christianæ Reipublicæ sunt valdè perniciosæ, quales certè sunt etiam illæ, quæ fiunt in aliis Sacramentis, & non tantùm illæ, quæ fiunt in Confessione sacramentali. Vnde & pro ratione motiua totali, & adæquata in dictis Bullis non affertur aliquid speciale pro Confessione; sed solùm aliquid generale pro omnibus Sacramentis; & dicitur, *non posse credi, quòd de fide catholica rectè sentiant, qui Sacramentis in Ecclesia Dei institutis abutuntur, iisque iniuriam faciunt:* & ideò præcipitur, *vt diligenter examinentur super fide catholica; & vt puniantur, tanquàm Hæretici, vel tanquàm suspecti de hæresi, si fuerint reperti culpabiles; & vt stetur etiam testibus singularibus, ne delictum tam enorme, & Ecclesiæ Dei tam perniciosum remaneat impunitum ob defectum probationum.*

13\. *Extensio legis ad casus non expressos, potest fieri ex omnimoda identitate rationis.*

Quare, cùm ex omnimoda identitate rationis totalis, & adæquatæ, quæ pro vno aliquo casu affertur in lege, benè fiat extensio ad alios casus, qui continentur sub eadem ratione, & verbis legis non sunt expressi, vt pluribus probat idem Suarius *lib. 6. de legibus, cap. 3. citato, num. 16. & sequentibus, pag. 427.* benè etiam potest fieri extensio harum Constitutionum à casu expresso sollicitationis in Sacramento Confessionis, ad casus non expressos in aliis Sacramentis; & ille potest dici esse positus exempli gratia, & tanquàm frequentior, & communior; non autem tanquàm adæquata, & totalis materia dictarum Constitutionum: quo etiam modo in Litteris Pij IV. specialiter exprimitur sollicitatio mulierum; non autem fit mentio sollicitationis adolescentum, & masculorum; non, quia etiam hæc non comprehendantur;

sed solùm, quia illa est frequentior, & communior, vt notant Rodriguez *in quæstionibus regularibus, tomo 1. quæst. 59. artic. 4. in fine pag. 338. & tomo 2. quæst. 27. artic. 3. pag. 72.* & Stephanus Quarauta *in Summa Bullarij, verb. Confessor, §. Ampliatur. pag.* 175.

Et ne in posterum contingat ampliùs de hoc dubitari, rectè Gregorius XV. in suâ Bulla locutus est generaliter de sollicitantibus pœnitentes: & hac appellatione pœnitentium comprehendit tam fœminas, quàm mares; & simpliciter nullum exclusit, vt notat Bonacina *disput. 6. cit. §. 10. puncto 3. num. 16.* & alij apud ipsum.

Quo autem modo ad hanc denunciationem sollicitantium potuerit obligare simpliciter omnes pœnitentes sollicitatos, & neque etiam illos excludere, qui fortè consenserunt sollicitationi, satis explicauimus *disput. 60. num.* 13. vbi etiam *n.* 11. satis docuimus, quomodo hæc obligatio denunciandi ex parte pœnitentium sollicitatorum, & obligatio illos monendi ex parte aliorum Confessariorum, sit ad mortale; & ideò non est, quòd *hoc loco* pluribus de illa agamus.

Quoad alterum caput, id est, quoad eos, quos pœnitentes sollicitati tenentur denunciare, similiter constat ex iisdem Bullis, quòd solùm sunt Sacerdotes habentes curam animarum, vel eam pro aliis exercentes, aut alias deputati ad Confessiones pœnitentium audiendas, quicunque tandem illi sint, & siue sæculares, siue regulares, etiam exempti quomodocunque, & Sedi apostolicæ immediatè subiecti, & cuiuscunque dignitatis, & præeminentiæ, & quocunque priuilegio muniti existant.

14. *Si laicus, aut Clericus in minoribus fortè assidens in Confessionario, sollicitet ad turpia, vtrùm sit denunciandus.*

Vnde, si laïcus, aut Clericus in minoribus fortè assideat in Confessionario, & ad eum accedat mulier animo confitendi, putans, scilicet, eum esse Sacerdotem, & Confessarium, isque eam sollicitet, non erit necessariò denunciandus, quantùm est ex vi Bullarum, vt notant Rodrig. *in quæstionibus regularibus, tomo 2. quæst. 28. artic. 2.* & Bonacina *disputat. 6. ex variis, §. 10. puncto 3. num. 8. vers. Hinc sequitur primò. pag. 774. col. 1. tomo 1.* & aliqui alij apud ipsum: quia Bullæ solùm loquuntur de Sacerdotibus. Vtrùm autem sit denunciandus etiam laicus, si ex tali facto sit suspectus de fide, patet ex dictis *paulò antè* de eo, qui sollicitat in aliis Sacramentis: & certum est, quòd etiam talis laïcus ex multiplici capite potest esse suspectus, vt, v. g. quia audit accedentem bona fide ad Confessionem sacramentalem, & quantùm est ex se sacramentaliter confitentem; & fortasse etiam absoluit: cùm tamen ipse nec sit Confessarius, neque Sacerdos, & neque habeat potestatem iurisdictionis, neque Ordinis: & præctereà, quia dupliciter facit iniuriam Sacramento, id est, indebitè vsurpando, aut simulando illius ministerium, & in illo sollicitando ad turpia.

15. *Si Sacerdos non approbatus ad Cōfessiones sollicitet, est denunciandus.*

Quod verò additur in Bullis citatis, Sacerdotes debere habere, aut exercere curam animarum, vel quomodocunque esse deputatos ad Confessiones audiendas, non excludit simplices Sacerdotes, si fortè sine alia speciali approbatione, aut deputatione Episcopi in aliquo casu audiant Confessiones, & pœnitentes sollicitent, vt notat Anthonius Diana *tract. de denunciatione, resolut.* 17. quia, nimirum, pro tali casu sunt deputati etiam ipsi ad Confessiones, sicut & generaliter sunt deputati sine alia approbatione pro peccatis venialibus, & aliàs confessis.

16. Quòd si ipsi Inquisitores, aut Episcopi in hoc crimen labantur, & sollicitent etiam ipsi in Confessione, denunciandi sunt etiam ipsi, cùm simpliciter in Bullis nulli excipiantur, cuiuscunque status, aut conditionis, officij, dignitatis, aut præeminentiæ sint, vt subdit Bonacina *num. 8. citato, §. Secundò, sequitur.* Et in hoc casu idem cum illis est faciendum, quod *suprà* diximus *disput. 60. num. 26. & 34.* esse faciendum in casu hæresis, vt, scilicet, accipiatur denunciatio à pœnitente sollicitato, & transmittatur ad Sedem apostolicam; non autem vlteriùs procedatur sine speciali commissione ipsius Papæ. *Etiā Episcopus, & Inquisitor est denūciādus, si fortè sollicitet ad turpia in Confessione.*

17. *Sollicitans in Cōfessione est denunciādus, etiamsi sit emendatus.*

Et quanuis aliqui apud Bonacinam *num.* 9. existiment, non esse faciendam denunciationem, si Sacerdos sollicitans iam sit emendatus: oppositum tamen est multò verius, & probabilius; vt subdunt Bonacina *ibidem, & num.* 4. & Theophilus Raynaudus *de monitoriis, cap. 3. quæsito 9.* & alij apud ipsum *pag. 186. in fine*; & patet ex dictis *suprà disp. 59. num.* 22. de denunciando Hæretico iam emendato: quia denunciatio iudicialis non fit ad emendationem personæ denunciatæ; sed ad punitionem in exemplum, ac bonum aliorum, vt *ibi* diximus, cùm præsertim emendatio etiam in hoc crimine nunquam possit esse certa, & sine magno periculo regressionis, & relapsus propter summam lubricitatem rei venereæ, vt notat Raynaudus *loco citato.*

18. *Neque est præmittenda secreta monitio, aut fraterna correctio.*

Et eandem ob causam non est, quòd præmittatur secreta monitio, aut fraterna correctio, quidquid in contrarium statuerint aliqui Viri docti in quadam Congregatione episcopali de anno 1628. sub die 15. Aprilis: vt enim patet ex Sancto Thoma *2. 2. quæst. 33. artic. 7. in corp.* & videre est apud Lessium *lib. 2. cap. 30. num. 10. & sequentibus*, & apud Azorium *part. 1. lib. 9. cap. 28. qu. 8. & part. 3. lib. 13. cap. 21. dub.* 1. secreta monitio, aut fraterna correctio solùm debet præcedere denunciationem euangelicam, & fraternam; vt, scilicet, priuata emendatio delinquentis, quæ per illam intenditur, procuretur, quantùm potest, & fiat cum minimo detrimento famæ, & bonæ existimationis illius; non autem debet præcedere denunciationem iudicialem, per quam intenditur punitio publica ad aliorum exemplum, & publica securitas à contagiis, & pestibus peccatorum, & quæ hac de causa est facienda, etiam post emendationem, & quando non habet ampliùs locum secreta monitio. Et in terminis pro casu præsenti de denunciatione sollicitantis, sic habet Bonacina *disputat. 6. citata, §. 10. puncto 3. num. 9. vers. Ex quo patet primò. pag. 774. col. 1. in fine*: & patet ex dictis *suprà, disput. 59. n.* 23. de denunciatione Hæretici.

Et similiter, quæ *suprà* diximus pro denunciatione Hæretici, quòd sit facienda, etiamsi crimen non possit probari in iudicio; sed sit notum vni tantùm denuncianti; & quòd ab illa non excuset quæcunque coniunctio, siue sanguinis, & corporum, siue animorum; & ideò teneatur etiam filius denunciare patrem hæreticum, & amicissimus quisque amicissimum quenque, & de se optimè meritum, & similia, sunt etiam dicenda proportionaliter pro denunciatione sollicitantis, qui similiter iure ipso est suspectus de fide, & maximè perniciosus toti Ecclesiæ. Vnde, quod statuerunt in Congregatione episcopali *paulo antè* citata iidem Viri docti, quòd sollicitantes non sint necessariò denunciandi, quando sollicitatio non potest probari in iudicio; minùs benè videtur statutum: siquidem ex Bulla Gregorij tenentur Confessarij monere

19. *Sollicitantes sunt denunciandi, etiam quando sollicitatio in specie non potest probari.*

otoncte omnes, & singulos pœnitentes, quos nouerint fuisse sollicitatos, quòd teneutur denunciare sollicitantes: & hoc crimen, quia alioqui ea se est difficilis probationis, statuitur sufficienter probari, & à Cardinalibus posse, ac debere iudicari probatum per testes singulares; & ideò non esse necessarium, vt plures deponant de vna, & eadem sollicitatione in specie, quomodo essent contestes; sed sufficere, si singuli deponant de singulis, quod est esse testes singulares, & simul omnes relinquant probatam de hoc reo sollicitationem quasi in genere, etiamsi nullus probauerit, aut probare potuerit suam sollicitationem, de qua singulariter

20\. deponebat in specie, vt videre est apud Iulium Clarum *lib. 5. quæst. 53. num. 18. & seqq. §. Dixi etiam.* Couarruuiam *lib. 3. num. 4. in fine, & num. 5. pag. 330. col. 2.* Azotium *part. 3. lib. 13. cap. 27. dub. 7. col.* 1205.

Testes singulares quomodo probent.

21\. Neque obstat communis doctrina, quòd obligatio denunciandi ad ea tantùm delicta possit extendi, quæ possunt probari in iudicio, vt notat Nauar. *in Man. cap.* 17 *num.* 134. Less. *lib. 2. cap. 29. n.* 111. Azor. *part. 3. lib. 13. cap. 21. dub. 7. col.* 1183. id enim si generaliter admittatur, non debet intelligi de sola probatione delicti in specie; sed etiam de probatione delicti in genere; quæ tamen sufficienter potest haberi etiam per testes singulares, vt diximus; & præsertim quando lex ita præcipit, vt contingit in casu præsenti de sollicitatione in Confessione per Bullam Gregorij XV. atque ob has causas denunciandum esse hoc crimen, etiam per vnicum testem, sicut & denuncianda est hæresis, vt expresse habet Bonacina *disput. 6. ex variis, puncto 1. § 4. num. 5. vers. Secundus est. pag. 768. col. 1. in fine.*

Obligatio denunciationis iudicialis quomodo dicatur solũ posse esse de iis delictis, quæ possunt probari in iudicio.

22\. Similiter non excusare ab hac obligatione denunciandi sollicitantes, quancunque coniunctionem, etiam maximam, siue corporum, siue animorum, quæ cum illis habeatur, expresse habet idem Bonacina *disputat. 6. citata, puncto 1. §. 2. num. 6. vers. Quartò, excipitur. pag. 762. col. 2.* vbi à communi regula, quòd filius non teneatur denunciare delictum patris, excipit casum sollicitationis in Confessione: & *puncto 3. num. 21. pag. 175. col. 2.* idem asserit de filia spirituali, respectu Patris spiritualis, si sollicitetur: & ex eodem Bonacina, quòd etiam filius, aut filia teneatur denunciare patrem sollicitantem, & amicissimus quisque amicissimum, & de se optimè meritum, & insignem benefactorem, si ab illo similiter sollicitetur ad turpia, asserit Theophilus Raynaudus *de monitoriis, cap. 3. quæsito 12. pag. 211. sub initium, & pag. 212. seq.* Et pro his omnibus patet ratio ex dictis *suprà, disputat. 60. num. 13. & sequentib.* pro denunciando etiam filio, aut parente hæretico, vel quouis alio coniunctissimo, cùm etiam hoc crimen sit ex iis, quæ grauiter pertinent ad bonum commune: neque aliter potest puniri, aut impediri, vel sufficienter caueri, nisi per testimonium latum aliquando à coniunctissimis.

Etiam filius tenetur denunciare patrem sollicitantem, & coniunctissimus quisque, & amicissimus coniunctissimum, & amicissimum.

Neque est, quòd pro denunciandis sollicitantibus coniunctissimis addatur limitatio, quam *suprà* addidimus *n.* 18. pro denunciandis Hæreticis; dummodo, scilicet, alij desint non coniuncti, qui possint, aut velint denunciare: nam communiter pro hac denunciatione, quando est facienda per coniunctos, semper desunt alij non coniuncti, cùm ipsa sollicitatio in Confessione, communiter non fiat, nisi secretò, sicut & fit Confessio.

23\. Quòd si contingat, Sacerdotem, qui esset denunciandus, verbi gratia, ab hoc pœnitente, quem hoc mane sollicitauit, fuisse iam denunciatum à pluribus aliis, quos sollicitauerat priùs, & ab Inquisitore, aut Episcopo iam fuisse punitum pro aliis sollicitationibus; non propterea hic pœnitens est liber à sua obligatione denunciandi, cùm Sacerdos sollicitans non sit punitus; sed adhuc maneat puniendus pro hac alia sollicitatione, vt notat Bonacina *disputat. 6. puncto 3. citato, num. 15. pag. 775. col. 1.* sicut & Hæreticus iam denunciatus, & punitus de vna hæresi, adhuc manet denunciandus, & puniendus de alia, si postea de nouo contingat, aut innotescat denuncianti; & excommunicatus iam absolutus ab vna excommunicatione, adhuc manet absoluendus ab alia, si fortè illam non expressit Superiori, & absoluenti: secùs verò esset, si talis Sacerdos esset denunciatus, aut aliter confessus, vel conuictus, & punitus pro vna aliqua sollicitatione; sed denunciatio non esset facta à pœnitente, ad quem alioqui pertinuisset: nam in tali casu huiusmodi pœnitens non teneretur ampliùs illum denunciare ex eodem Bonacina *ibidem*, cùm etiam Iudex non teneatur ampliùs illum punire, & exercere iudicium bis in idipsum.

Sacerdos iam semel denunciatus, & punitus pro aliquibus sollicitationibus, adhuc est denunciandus, & puniendus pro aliis.

24\. Quoad tertium, id est, quoad causas, ex quibus est obligatio denunciandi Confessarios, clarè patet ex iisdem Bullis Pij IV. & Gregorij XV. quòd nullæ sunt aliæ, nisi allicientia, prouocatio, & sollicitatio facta in Confessione sacramentali ad actus inhonestos, vel ad inhonesta; vel tentatio, aut procuratio alliciendi, & prouocandi, vt loquitur Pius IV. & siue sit facta in ipso actu sacramentalis Confessionis, siue ante, aut post immediatè, siue occasione, vel prætextu Confessionis, etiam ipsa Confessione non secuta, siue extra occasionem Confessionis in Confessionario, aut in loco quocunque, vbi Confessiones sacramentales audiantur; & qui ad Confessionem audiendam sit electus, simulando ibidem Confessiones audire, & sic tentando sollicitare, aut prouocare pœnitentes, vel cum eis illicitos, & inhonestos sermones, aut tractatus habendo, vt loquitur Gregorius XV.

Sollicitationes, quæ sunt denuncianda, quibus modis contingant.

25\. Vnde, si Sacerdos actu audiens Confessionem alicuius pœnitentis, interiùs consentiat in actum aliquem turpem cum illo perpetrandum, & secretò se polluat, nec pœnitenti aliquid aperiat in ipsa Confessione, vel immediatè pòst, aut in Confessionario, vel loco alio ad Confessionem electo, non est, quòd denuncietur, etiamsi postea extra Confessionale rem totam aperiat: quia reuerà non sollicitat in Confessione, aut in Confessionali, vt notat Bonacina *disputat. 6. puncto 3. citato, num. 3. pag. 773. col. 2. initio.*

Sacerdos voluntariè se polluens in Confessione, sed pœnitenti id non aperiens, nõ est denunciandus.

26\. Et idem esset, si pœnitens inter confitendum graui somno, aut morbo corriperetur, & esset extra sensus; & hoc videns Confessarius turpiter illum oscularetur, aut attrectaret ad explendam tantummodo suam libidinem; non autem ad illum tentandum, aut prouocandum, quem videret pro illo tempore expertem sensus: similiter enim non potest dici illum tentare, aut prouocare: siquidem est omninò incapax prouocationis, & tentationis. Oppositum tamen, quoad hunc casum, habet Bonacina *num. 3. cit.* & apud illum Grassius *consilio 7. de pœnitentia, & remissione:* quia reuerà talis Confessarius tentat sollicitare, & prouocare per huiusmodi actus, quantùm est ex se, etiamsi sollicitatio, & prouocatio ex parte alterius non habeat effectum.

Si faciat actus turpes cum pœnitente, quando ex graui somno, aut morbo, est extra sensus.

Sed non video, qua probabilitate id possit dici, cùm talis pœnitens, quandiu est extra sensus, non magis sit capax prouocationis, aut sollicitationis, quàm si esset mortuus, aut planè ligneus, vel marmoreus: secùs verò, si somnus, aut morbus esset leuis, & non benè ligaret sensus, neque in totum impediret illorum operationes, & ideò pœnitens aliqualiter aduerteret actus Confessarij, iique possent, vel tunc, vel posteà esse illi tentatio, & prouocatio: quia tunc verè tentaret, & procuraret sollicitare. Et quod dicitur in vtraque Bulla etiam ille esse denunciandus, qui tentat, & procurat sollicitare, prouocare, aut allicere, non significat, quòd sit denunciandus, si hæc faciat, quando alter, ex quocunque accidente, non potest sollicitari, prouocari, & allici; sed solùm, si hæc faciat frustrà, & sine effectu: quia alter non admittit sollicitationem, neque sinit persuaderi sibi turpia, aut induci ad illa; sed resistit sollicitanti, & prouocanti.

27. *Sollicitatio potest fieri nutibus, verbis, & factis.*

Et siue habeat effectum sollicitatio, siue non habeat, parum refert, vtrùm fiat verbis, aut signis, aut nutibus sufficienter indicantibus, & exprimentibus mentem sollicitantis, vel etiam scriptis, aut factis ipsis, verbi gratia, tactibus, aut osculis impudicis, quæ sine dubio satis prouocant etiam sine verbis, vt notat Bonacina *eodem num.* 3. & idem est, si verba sollicitantia

28. *Si laudet fœminā à pulchritudine.*

non sint ex se benè clara, & expressa, dummodò ex circunstantiis, vel ex modo ea proferendi satis appareat de intentione sollicitandi, vt idem subdit *num.* 5. vt, verbi gratia, si Confessarius laudet fœminam à pulchritudine, aut venustate, aut morum elegantia, vel ex amatorum obsequiis, &c. non autem si illam hortetur ad continentiam, & dicat inter cætera, quòd iniuriam faciat suæ pulchritudini, dum turpiter se prostituit, &c. Et si intentio

29. *Si intentio sic laudantis sit dubia, in quā partē sit præsumendum.*

sic laudantis pulchritudinem fœminæ, sit dubia, recurrendum est ad præsumptiones, eæque communiter debent esse in partem deteriorem, ex eodem Bonacina *eodem num.* 5. cùm communiter ita accidat, vt fœminæ per huiusmodi laudationes multùm alliciantur, & prouocentur; & ex communiter accidentibus fortissima sit præsumptio: sed verè in hac præsumptione non est temerè procedendum; sed benè sunt expendendæ circunstantiæ ex parte vtriusque: neque solùm est attendenda leuitas fœminæ; sed etiam grauitas, & probitas Confessarij; cùm alioqui delicta non præsumantur; & semper in dubiis benignior interpretatio sit facienda, cap. *In obscuris. de regulis iuris, in* 6. saltem, quantùm patitur prudens iudicium. Quod addo: quia, quod habet Glossa *in cap. Absit.*

30. *Dictum Glossæ, quòd Clericus amplexans fœminā credi debeat id facere animo eam benedicendi, nō est admittenda.*

11. *quæst.* 3. *ver. Sinistrum.* quòd si Clericus amplectitur fœminam, credi debet id facere animo eam benedicendi, meritò irridetur à Canonistis communiter, vt patet ex Panormit. *in cap.* 1. *num.* 7. *de Cler. non resid.* & apud Menoch. *de præsumpt. lib.* 5. *præsumpt.* 2. *num.* 59. & apud Bonac. *num.* 5. *cit.* & ideò in præsumptionibus debet semper esse locus prudentiæ; & specialiter id requiritur in hac præsumptione, de qua loquimur.

Similiter parum refert, siue sollicitatio sit ad actus patrandos cum ipso sollicitante, siue cum alio, vt patet manifestè ex Bulla Gregorij XV. & siue sint patrandi ab ipso pœnitente, siue ab alio, mediante ipso: vt, verbi gratia, si quis sollicitet matrem, vt prostituat filiam; vel, vt inducat aliquam aliam: similiter enim etiam hæc, est sollicitatio ad inhonesta, & sermo, vel tractatus illicitus, vt notat Bonacina *punct.* 3. *cit. num.* 18. & 19.

Quod verò habet idem Bonacina *eod. punct.* 3. 31. *Qui sollicitat in Confessione ad alia peccata, præterquā ad actus venereos, vtrùm sit denunciandus.*
num. 2. ex sententia aliquorum, quòd sollicitatio ad actus inhonestos, vel ad inhonesta, non debeat intelligi, nisi ad res venereas, quæ communiter, & quasi antonomasticè dicuntur res turpes, & inhonestæ: & ideò, si quis sollicitet ad alia peccata, verbi gratia, ad furtum, aut homicidium, non sit denunciandus, vt subdit *num.* 7. *vers. Limitatur tamen primò. & num.* 13. hoc habet difficultatis: quia Paulus V. pro Vrbe Roma vniuersaliter, & indefinitè asseruit, pœnitentes teneri denunciare Confessarios sollicitantes in peccatum, vt *suprà* retulimus *num.* 10. & tam illi, qui in Confessione sacramentali sollicitant ad venerea, quàm qui sollicitant ad alia peccata, sunt suspecti de fide, vt diximus *num.* 1. ex Pegna *in Directorium Inquisitorum, part.* 2. *comment.* 81. & Rodriquez *in quæstionibus regularibus, tomo* 2. *qu.* 27. *artic.* 2. & Sacramento Confessionis tam facit iniuriam, qui sollicitat ad vnum peccatum, quàm qui sollicitat ad aliud; & Christianæ Reipublicæ, tam hic, quàm ille est maximè perniciosus; quæ sunt rationes totales, & adæquatæ, sub quibus Pontifices mandarunt denunciari sollicitantes. Vnde, quod *suprà* diximus *num.* 11. *& sequentib.* quòd Bullæ, de quibus loquimur, rationabiliter intelligi debeant, etiam de sollicitantibus in aliis Sacramentis; non autem solùm in Sacramento Confessionis, cùm verè sint editæ in declarationem, & determinationem aliquam Iuris diuini, quod est æqualiter de omnibus Sacramentis, & sub ratione illarum totali, & adæquata æqualiter comprehendantur etiam alia Sacramenta; & ideò etiam ad illa debeat fieri extensio, aut declaratio; idem videtur dicendum de sollicitationibus ad alia peccata, præterquam ad peccatum venereum, cùm etiam de aliis sit eadem ratio, vt iam indicauimus: & ideò si admittamus, quòd per actus inhonestos intelligantur in dictis Bullis, quasi antonomasticè, actus venerei, dici debent hi esse expressi, tanquàm frequentiùs, & faciliùs contingentes; non autem ad excludendos alios actus quoscunque turpes, & peccaminosos, si etiam ad illos contingat sollicitatio. Sed quidquid sit de huiusmodi Bullis, & de obligatione denunciandi ex vi illarum; certum est, quòd etiam illi, qui sollicitant in Confessione sacramentali ad alia peccata, sunt denunciandi ex Iure ipso diuino, & naturali, cùm etiam ipsi sint suspecti de fide, & toti Christianæ Reipublicæ sint valdè perniciosi, vt patet ex dictis.

Illud habet maiorem difficultatem, quod proponit, & disputat idem Bonacina *eodem punct.* 3. 32. *Qui deprehenditur sollicitasse ante Bullas promulgatas, vtrùm sit denunciandus.*
num. 7. *pag.* 773. *col.* 2. *in fin.* vtrùm debeant denunciari etiam illi, qui deprehenduntur sollicitasse ante Bullas promulgatas, id est, ante præceptum Pauli V. pro Vrbe Roma die 12. Decembris, 1613. & ante Bullam Gregorij XV. pro toto mundo, die 30. Augusti, 1622. & specialiter pro regnis Hispaniarum ante litteras Pij IV. die 16. April. 1561. nam ex vna parte, dum Pontifices mandant Inquisitoribus, vt diligenter inquirant in sollicitantes; & Confessariis, vt moneant pœnitentes, quòd tenentur illos denunciare, de illis sollicitantibus mandant, in quos inquirendi, & quos denunciandi, possunt statim obligationem inducere, aut declarare per promulgationem sui mandati; qui tamen nulli alij possunt esse, nisi illi, qui sollicitarunt ante promulgationem,

mulgationem, vt ex se patet. Neque propterea dici debent extendere ad præterita sua leges, contra cap. *Cognoscentes.* & cap.fin.*de constitut.* & cap.1.*de postulat. Prælat.in 6.*& L.*Leges.C.de legibus.* siquidem inquisitio, & denunciatio, quam directè præcipiunt, aut declarant, est solùm futura post promulgationem; non autem præterita, & ante illam, & etiam delicta præterita possunt in futurum puniri, quando sunt mala ex se, & antelegem; non autem solum sunt mala per ipsam legem: & hanc partem absolute probat, & sequitur Bonacin. *n.7. citato*, etiamsi addat a nonnullis Doctoribus sustineri oppositum.

Ex altera verò parte non parum faciunt verba ipsa, & modus loquendi, quo vtitur in sua Bulla Gregorius XV. per tempus futurum modi Subiunctiui, dum præcipit, & statuit, vt in officio sanctæ Inquisitionis seuerissimè puniantur, *qui sollicitarint, aut prouocarint, &c. vel sollicitare, aut prouocare tentauerint, aut illicitos, & inhonestos sermones, siue tractatus habuerint,*&c. Quamuis enim tempus futurum

33. *Futurũ Subiũctiui vsurpatum in legibus solum accipitur pro simplici futuro.*

Subiunctiui, absolute loquendo, & secundùm Grammaticos, tam possit significare tempus præteritum, quam futurum, quando tamen vsurpatur in legibus, vt certe vsurpatur in casu præsenti, solùm accipitur pro simplici futuro, vt notat Panor. *in cap.Quoniam.n.3.de constit.* Innocent.*in cap. Significauit.de testib.*Bart.*in l. Omnes populi.ff.de iustitia, & iure.* Felin. *in cap. Quoniam.cit.de constit.n.1.vers. Secundo, amplia.* & alij apud ipsum: & ideò obligatio eos denunciandi, & puniendi, qui sollicitarint, aut prouocarint, debet solùm intelligi in tempus futurum post legis promulgationem.

Neque videtur multùm vrgere argumentum *paulò ante* allatum pro Bonac.quòd obligatio inquirendi, & denunciandi statim sit orta, quando Bulla est promulgata; nec tamen statim oriri potuerit, nisi pro sollicitationibus anteà factis: nam contrà est: quia promulgatio simul fecit, vt sollicitatio exinde facta, & in futurum, esset transgressio Bullæ, & simul induxit, vel declarauit obligationem inquirendi in illam, & eam denunciandi; & hæc obligatio solùm fuit sub conditione, vel ex suppositione, quòd post Bullam facta esset transgressio, & sollicitatio, quicquid esset de sollicitationibus ante Bullam, quæ tunc non poterant esse transgressio ipsius Bullæ; vtpote nondum factæ, & promulgatæ. Vnde Confessarius, qui facta hoc mane, verbi gratia, promulgatione Bullæ, cognoscit post horam in Confessione sacramentali, quòd hic, aut ille pœnitens fuerit prouocatus, aut sollicitatus hesterna die ad turpia; potest existimari, quòd non tenetur illum monere de obligatione denunciandi, quantùm est ex præcepto Bullæ, cùm ille alius Confessarius reuerà non sollicitarit in tempus futurum præscriptum in Bulla. Et contrà, si cognoscit, quòd fuerit sollicitatus hoc ipso mane statim post factam promulgationem, omninò tenetur monere, vt denunciet, cùm è contrà verè sollicitarit in tempus futurum ipsius Bullæ.

Sed fortasse parum refert, quicquid dicatur in hac controuersia, cùm certum sit, etiam illos, qui sollicitarunt ante Bullam, debere esse suspectos de fide, & toti Christianæ Reipublicæ esse valdè perniciosos, & ideò saltem ex his capitibus eos esse denunciandos iure ipso diuino, & naturali, vt patet ex dictis, quicquid sit de obligatione ipsius Bullæ.

34. *Si Confessarius sollicitetur à pœnitẽte, eique consentiat, vtrùm sit denunciãdus.*

Atque hæc de sollicitatione, & prouocatione pœnitentis facta à Confessario: si verò contingat è contrà, vt Confessarius in actu Confessionis, &c. sollicitetur à pœnitente, verbi gratia, à fœmina, isique consentiat, & in ipso Confessionario, vel prope illud habeat cum ea sermones, aut tractatus illicitos; negat Bonac. *disput. 6. puncto 3.cit.n.17.pag. 775.col.2.tom.1.* & aliqui alij apud illum, quòd sit denunciandus, quantùm est ex vi Bullæ: quia non ipse est prouocans, & sollicitans pœnitentem, contra quem tantummodo loquitur Bulla; sed est prouocatus, & sollicitatus à pœnitente, & sermones, & tractatus illiciti, quos ipse habet, sunt solùm effectus sollicitationis passiuæ; non autem principia, aut partes sollicitationis actiuæ, quo solùm modo damnantur in Bulla. Benè tamen debet aduerti ex eodem Bonac. *ibidem*, quòd ex parte pœnitentis sit vera, & studiosa sollicitatio Confessarij, & ille verè intendat verbis, aut factis eum prouocare, aut inducere, vel pertrahere ad res turpes: quia, si aperiat illi tantummodo candide, & ingenue suam tentationem, aut malam inclinationem, quam patitur, eamque aperiat, vt aliquid consilij, & remedij ab illo accipiat, tanquàm à Patre, & viro, & Medico spirituali; vel, vt pœniteat, séque accuset de aliqua culpa, quam fortè commisit in illa tentatione segniùs, & tardiùs repellenda, & vt per gratiam sacramentalem euadat fortior ad resistendum validiùs, & peruincendum Diabolum; & tamen Confessarius hinc sumat occasionem adiiciendi sermones, & tractatus illicitos, reuerà ipse est prouocans, & sollicitans pœnitentem; non autem ab illo sollicitatus, aut prouocatus; & ideò etiam in hoc casu est denunciandus ex vi Bullæ, & à fortiori ex iure diuino, & naturali.

Quòd si quæras, vtrùm è contra in primo casu, in quo fœmina, aut pœnitens sit verè sollicitans Confessarium, debeat hic eam denunciare, cùm etiam ipsa sit Sacramento iniuriosa, & ea de causa possit etiam ipsa esse suspecta de fide: negat similiter Bonac. *puncto 3. cit. n. 20.* quantùm est ex vi Bullæ: quia hæc solùm loquitur de denunciandis Confessariis, ad reprimendam eorum audaciam; non autem de denunciandis pœnitentibus; & Pontifices rectè potuerunt illis cauere magis, quàm his, cùm illorum crimen possit esse magis perniciosum Communitati, & nocere pluribus: sed quamuis hoc ita sit ex verbis Bullæ; si tamen sollicitatio etiam facta à Pœnitente in actu Confessionis sacramentalis faciat illum suspectum de fide, & confessio deprehendatur non fuisse vera, ex animo pœnitendi, & deponendi peccata; sed solùm fuisse simulata, & ex animo sollicitandi Confessarium, & peccandi de nouo. & ideò non induxisse obligationem sigilli, omninò est denunciandus talis pœnitens, sicut & quicunque alius suspectus de fide. 35. *Vel saltè debeat ipse pœnitens denunciari à Confessario.*

Quoad quartum, id est, ad quos Iudices sit facienda denunciatio Confessarij sollicitantis, satis patet ex dictis *suprà n.6.& 9.* dum enim in Bulla Gregorij soli Inquisitores, & Ordinarij locorum, in suis quisque diœcesibus, & territoriis specialiter, & perpetuò, & priuatinè quoad omnes alios delegantur Iudices huiusmodi criminum, rectè posteà subditur, quòd solis Inquisitoribus, aut locorum Ordinariis est facienda denunciatio. Et quidem, si eiusdem diœcesis, aut territorij sit tam pœnitens sollicitatus, quàm sollicitans Confessarius, & vterque inibi degat; nemini potest esse dubium, quòd similiter inibi debeat fieri denunciatio: si verò pœnitens sollicitatus, verbi gratia, Neapoli, post sollicitationem degat Romæ; & Confessarius, qui sollicitauit Neapoli, degat Florentiæ; satis est, si denunciatio fiat Romæ, & coram Inquisitore, aut Ordinario, qui tunc est ipsius denunciantis, & hic posteà, prout opus fuerit, transmittet denũciationem ad alium, qui inquirat, & procedat contra denunciatum, vel ad ipsum Papam, & ad Inquisitores generales, vt etiam 36. *Denunciatio non est facienda, nisi coram Inquisitoribus, aut Ordinariis.*

sup. ... *n.16* de ipsis Inquisitoribus, aut Episcopis, & Ordinariis, si forte sint etiam ipsi denunciandi, tanquam suspecti de fide, aut tanquam sollicitantes.

37. *Et ad effectū vt puniantur sollicitantes denunciati.* Quoad finem, id est, ad quos fines sit facienda denunciatio, certum est, quod est facienda ad effectum punitionis propter bonum commune, cùm sit denunciatio iudicialis; non autem paterna, aut euangelica: & punitio debet esse pro modo culpæ per eas pœnas, quas *supra* enumerauimus *n.7.* ex ipsis Bullis: debent tamen Inquisitores, & Iudices benè cauere, vt non puniant innocentes, qui saltem non sint sufficienter probati culpabiles.

Et quoniam in delictis enormibus, & quæ aliter probari non possunt, admittuntur communiter etiam testes singulares, qui alioqui ex se non admittuntur, vt sufficienter probantes, cap. *Nihilominus.4.quæst.9.* cap. *Bona.* & cap. *Cùm dilectus. de elect.* & admittuntur etiam fœminæ ex Mascardo *de probat.lib.1.conclus.463.* & *lib.2.conclus.762.* Farina-
38. *Fœminæ communiter non admittuntur ad ferendum testimonium, nisi in enormibus, & quæ aliter probari non possunt.* cio *de testib. quæst. 59. n. 10.* & aliis; cùm tamen etiam fœminæ communiter non admittantur ad ferendum testimonium, cap. *Mulierum.33.quæst.5* & cap. *Form. de verb. signif.* quippe quæ communiter sunt leues, mendaces, dolosæ, mutabiles, corruptibiles, fraudulentæ, ex Mascardo *de probat. lib.2. citato, conclus. 763.* rectè statuit Gregorius XV. vt etiam hoc crimen sollicitationis possit probari per testes singulares, vt *supra* notauimus *num.* 8. & potest probari etiam per fœminas: quanquam hæ non debent sufficere, si sint tantùm duæ ex Bonac. *disp 6.*
39. *Sollicitatio non probatur sufficienter per duas tantùm fœminas.* *punct.3.cit.n.26.* cùm non sint testes omni exceptione maiores; sed plures habeant exceptiones, vt iam indicauimus; & sint valdè pronæ ad accusandum: & ideò est relinquendus prudentiæ Iudicis numerus fœminarum denunciantium supra duas; spectata, scilicet, qualitate ipsarum; & Sacerdotis, vel Confessarij, quem denunciant: nec leuiter est iudicandum crimen probatum contra quencunque per quoscunque denunciantes, vt idem subdit *n.27.*

40. *Episcopus, & Inquisitor nō potest non procedere contra sollicitantes denunciatos.* Talem autem denunciationem non potest Inquisitor, aut Ordinarius non admittere, & ex illa non procedere ad inquirendum, & ad formandum processum pro sententia, & punitione, si denunciatus fuerit repertus culpabilis; vel pro absolutione, si fuerit inculpabilis: nam Pius IV. pro regnis Hispaniarum non solùm commisit, sed etiam mandauit Archiepiscopo Hispalensi, tunc generali Inquisitori pro illis regnis, vt diligenter inquireret contra omnes, & singulos de tali crimine diffamatos; & iuxta facultates sibi concessas contra Hæreticos, aut suspectos quomodocunque de hæresi, contra illos procederet, & repertos culpabiles puniret, prout iuris esset, iuxta excessuum qualitates. Idque totum Gregorius XV. confirmauit, & approbauit in sua Bulla, & inuiolabiliter obseruari præcepit in omnibus partibus Orbis Christiani. Et in iure communi Clem. *Multorum. §. Verùm. de Hæret.* in virtute sanctæ obedientiæ, & sub intermìnatione maledictionis æternæ præcipitur Episcopis, & Inquisitoribus, ne ex amore, vel odio erga aliquem, vel ex spe lucri, aut commodi temporalis omittant procedere, quando est procedendum. Et si aliter faciant, Episcopus ipso facto suspenditur per triennium ab officio; & Inquisitor ipso facto excommunicatur, & excommunicatio reseruatur ipsi Pontifici. Et ex Suar. *de cens.disp.31. sect.5.n.16.* id intelligitur non solùm de crimine hæresis; sed etiam de aliis, quæ propter affinitatem ad hæresim, pertinent ad officium sanctæ Inquisitionis, vt certè pertinet sollicitatio in Confessione sacramentali. Et ad idem facit etiam doctrina generalis, quam tradunt S.Thom.*2.2.q.64. art.4.* Sot. *lib.5.de iust.q.4.art 4.* & alij communiter, quòd Iudex non supremus non possit reo delato, aut accusato pœnam remittere, aut relaxare, & Iudex supremus tunc solùm possit, quando actor, qui est passus iniuriam, ita consentit, & quando videt, id non esse nociturum publicæ vtilitati.

Et quamuis optimum sit, vt tota hæc inquisitio fiat secretò: non tamen potest ad illam non adhibe- 41. *Et si procedat iudicialiter, omninò debet adhibere Notarium.*
ri Notarius, aut eius loco duo alij viri idonei, qui scribant omnia acta iudicij, prout præcipitur generaliter pro omni iudicio, ex Concilio Lateranensi sub Innocentio III. cap. *Quoniam contrà. de probat.* sed omni iure tenebuntur etiam ipsi ad secretum. Et si Episcopus, aut Inquisitor velit priùs extraiudicialiter alloqui personam sollicitatam, & ab illa intelligere modum, & circunstantias secutæ sollicitationis, vt inde iudicet, vtrùm sit veniendum ad vlteriorem inquisitionem iudicialem; non faciet nisi prudenter, neque ad hoc indigebit Notario, aut aliis loco Notarij.

DISPV

DISPVTATIONVM EX THEOLOGIA MORALI, LIBER SECVNDVS.

De Spe, & Charitate, quarum præcepta post Fidem præsupponuntur ad præceptum primum, & maximum primæ Tabulæ.

NON solùm præcepta Fidei, sed etiam Spei, & Charitatis, sunt præambula ad præcepta primæ Tabulæ, & post Fidem ad illa præsupponuntur, vt *suprà* indicauimus *initio libri superioris* ex Sancto Thoma *1.2.qu. 100.art.3.ad primum*, & *2.2.quæst. 16.& 22.& 44.* Caiet. Nau. & aliis, cùm moraliter non possint seruari præcepta illius, præsertim ardua, & difficilia, à quo nihil boni speratur loco præmij, & nihil mali timetur loco pœnæ; & qui per se ipse non diligitur, vt saltem illi, & in illius gratiam seruentur, quæ præcipit: ideò post explicata præcepta Fidei, & infidelitatis illi opposita, agendum est paucis etiam de præceptis Spei, & Charitatis.

DISPVTATIO I.

In quo consistat ratio spei, in quantum est passio appetitus sensitiui.

1. *Vocabulum spei sumitur multipliciter.*
2. *Passiones sunt in anima.*
3. *Et magis in parte appetitiua, quàm in apprehensiua.*
4. *Sed magis in appetitu sensitiuo, quàm in voluntate.*
5. *Quomodo vocabula passionum vsurpentur de Deo, & de Angelis, & absolutè de appetitu intellectiuo.*
6. *Quomodo passiones concupiscibilis, & irascibilis sint diuersæ.*
7. *Concupiscibilis, & irascibilis sunt potentia inter se diuersæ.*
8. *Quare voluntas, & appetitus intellectiuus non diuidatur in concupiscibilem, & irascibilem.*
9. *Irascibilis operatur ex potentia æstimatiua.*
10. *Passiones irascibilis sunt posteriores aliquibus passionibus concupiscibilis, & aliquibus sunt priores.*
11. *Inter passiones irascibilis prima omnium est spes.*
12. *Quo ordine se habeant omnes passiones appetitus sensitiui.*
13. *Quare irascibilis sumat denominationem ab ira, & non ab aliis passionibus.*
14. *Passiones principales sunt tantùm quatuor.*
15. *Spes est passio potentiæ appetitiuæ, etiamsi plures denominationes desumat à potentia apprehensiua.*
16. *Quomodo spes dicatur expectatio, & fiducia, eique tribuatur certitudo.*
17. *Quomodo spes, & desperatio sit in brutis.*
18. *Quomodo futurum, & possibile possit cognosci à brutis.*
19. *Quomodo spes contrarietur desperationi, & timori.*
20. *In passionibus concupiscibilis non reperitur contrarietas, nisi secundùm obiecta.*
21. *In passionibus verò irascibilis reperitur contrarietas secundùm obiecta, & secundùm accessum, & recessum ab eodem obiecto.*
22. *Desperatio, per se loquendo, solùm est circa bonum; non autem circa malum.*
23. *Bonum per se est attractiuum: sed ex accidente, si sit valdè difficile, aut impossibile, est etiam repulsiuum.*
24. *Quomodo experientia aliquando sit causa spei, & aliquando desperationis.*
25. *Etiam inexperientia potest esse causa spei.*
26. *Quare iuuenes; & ebrij sint bonæ spei.*

VT agamus de spe, in quantum est virtus theologica, præmittenda sunt aliqua de spe, in quantum est passio appetitus sensitiui. Et primò est supponendum, vocabulum spei apud Authores multipliciter accipi, vt benè explicat Durandus *in 3.dist.26.quæst.1.* Valen. *2.2.disput.2.quæst.1.puncto 1.initio pag.482.* & Suar. *tract.de spe, disp.1.initio, pag.389.* Primò enim accipitur 1. *Vocabulum spei multipliciter sumitur.*

pitur latissimè pro quacunque expectatione euentus futuri, siue boni, siue mali, quomodo etiam M. Tull. *lib. 1. ad Atticum*, dixit, spem malorum, & Virg. *lib. 4. Æneid.* spem doloris:

Nunc ergo si potui tantum sperare dolorem.

Verùm hæc acceptio pro expectatione euentus mali futuri, est maxime impropria, & abusiua, vt ex communi sensu, & expositione Grammaticorum in eum locum Virgilij, notat S. Augustinus *in Enchiridion, cap.* 8. cùm reuerà malum futurum non speretur, sed timeatur. Secundò, accipitur pressiùs pro sola expectatione boni futuri, quomodo eam definit M. Tullius *lib. 4. Tuscul. quæst.* & S. Augustinus *loco citato*, post multa tandem concludit, quòd spes propriè non est, nisi rerum bonarum, & futurarum. Tertiò, accipitur pro expectatione boni futuri sensibilis, quomodo est passio, aut affectio appetitus sensitiui, ex qua mouetur, & operatur circa bonum sensibile arduum, & futurum, & apprehensum possibile, vt patet ex S. Thoma *part. 2. quæst.* 40. & ex Scholasticis communiter cum Mag. *in 3. dist.* 26. Et denique accipitur pro simili actu voluntatis, & appetitus intellectiui, siue naturali, siue infuso, provt similiter operatur etiam ipse circa aliquod bonum futurum, arduum, & apprehensum possibile, vel ipsi operanti, vel alteri, & per attributionem ad hunc actum extenditur vlteriùs in sacris Litteris vocabulum spei etiam ad obiectum, & ad ipsum bonum, quod speratur, vt patet ad Rom. 8. *Spes, quæ videtur, non est spes.* & ad Titum 3. *Expectantes beatam spem.* Et prætereà extenditur etiam ad efficientem extrinsecum, cuius ope, & auxilio dictum bonum speratur, vt Psalm. 13. *Consilium inopis confudistis: quoniam Dominus spes eius est.* Et Psalm. 21. *Tu es, qui extraxisti me de ventre, spes mea ab vberibus matris meæ.* Et Psalm. 60. *Factus es spes mea, turris fortitudinis.* & sæpe alibi. Dum autem *hoc loco* asserimus, præcepta spei præsupponi ad præcepta primæ Tabulæ, non id asserimus de passione appetitus sensitiui circa obiectum arduum, futurum, possibile, iam indicatum; neque de actu voluntatis, & appetitus intellectiui, siue naturali, siue infuso quocunque, circa tale aliquod obiectum; sed de habitu, & virtute supernaturali, & theologali per se infusa, quæ supposita directione, & dictamine fidei mouetur, & tendit in bonum supernaturale arduum, futurum, & possibile, quod est æterna beatitudo supernaturalis. Sed de hac faciliùs intelligemus, in quo consistat illius ratio, & qui sint illius actus, & quæ præcepta, si hæc eadem paucis indicauerimus de spe, in quantum est passio, & actus naturalis, ad quem se habet proportionaliter etiam spes, in quantum est actus, & virtus supernaturalis.

2. *Passiones sunt in anima.*

Posito ergo, quòd in anima, vel potiùs in homine per animam sint passiones, vt loquitur Aristoteles 1. *de anima, text.* 64. non solùm, in quantum passio appellatur noua receptio sine abiectione cuiuscunque alterius, vt quando aër, verbi gratia, per illuminationem dicitur pati; & sensus, & intellectus per ipsum sentire, & intelligere, 3. *de anima, text.* 2. sed etiam in quantum est cum aliqua transmutatione, & cum abiectione alicuius alterius, vt quando ex tristibus efficimur læti; & ex sperantibus, aut confidentibus timidi, vt benè explicat S. Thomas 1. 2. *quæst.* 22. *art.* 1. certum est, quòd hæ passiones magis sunt in facultate, seu parte anima appetitiuæ, quàm in apprehensiua, vt idem probat *quæst.* 22. *cit. art.* 2. cùm enim ex S. Augustino *lib. 9. de ciuit. cap. 4. tom.* 5. huiusmodi motus animi, seu perturbationes, nihil sint aliud, nisi affectiones, seu affectus, quos anima patitur à rebus ipsis, & per quos fertur, & trahitur ad ipsas res, non possunt non conuenire magis parti appetitiuæ, quæ ex propria ratione habet ferri ad ipsas res, provt sunt in se, quàm parti apprehensiuæ, quæ solùm fertur in obiecta, provt sunt in anima per species intentionales; non autem provt sunt in se: qua enim ratione dicitur 6. *Metaph. text.* 8. quòd bonum, & malum sunt in rebus; & verum, & falsum sunt in mente: eadem ratione potentia appetitiua dicitur ferri in ipsas res, provt sunt in se; & apprehensiua, provt sunt in anima.

3. *Et magis in parte appetitiua, quàm in apprehensiua.*

4. *Sed magis in appetitu sensitiuo, quàm in voluntate.*

Et quamuis potentia appetitiua sit capax passionis, non solùm provt sequitur sensum; & dicitur sensitiua: sed etiam provt sequitur intellectum, & rationem; & dicitur intellectiua, & proprio nomine appellatur voluntas: vnde & S. Dionysius *cap. 2. de diu. nomin.* de S. Hierotheo ait, quòd ex diuina inspiratione, non solùm disceret; sed etiam pateretur diuina; in quantum, scilicet, ad illa afficiebatur, & trahebatur, & vincebatur per amorem, vt exponit S. Thomas 1. 2. *quæst. 22. cit. art. 3. ad* 1. quia tamen, provt sequitur sensum, plùs habet de transmutatione corporali, quàm provt sequitur intellectum: siquidem intellectus est potentia spiritualis, & inorganica; & sensus est potentia organica, & maximè operatur per corporalem transmutationem; hinc est, quòd passiones magis propriè dicãtur esse in appetitu sensitiuo, quàm in intellectiuo, & voluntate. Vnde & à S. Damasceno *lib. 2. de fide, cap.* 22. passiones animæ absolutè describuntur, quòd sint *motus appetitiuæ virtutis sensibilis in imaginatione boni, vel mali*; vel quòd sint *motus animæ irrationalis per susceptionem boni, vel mali*: & ex S. Thoma *art. 3 cit. ad* 3. & S. Augustino *lib. 9. de ciuit. cap. 5. tom.* 5. si amor, & gaudium, & aliæ huiusmodi passiones tribuantur aliquando Deo, vel Angelis, aut etiam hominibus secundùm appetitum intellectiuum, solùm significant simplicem actum voluntatis cum similitudine effectus absque passione: & ideò Deus, & Angeli sine ira puniunt, & sine miseriæ compassione subueniunt; & nomina istarum passionum in eos vsurpamus, non propter affectionum infirmitatem; sed propter quandam similitudinem operum.

5. *Quomodo vocabula passionum vsurpentur de Deo, & de Angelis, & absolutè de appetitu intellectiuo.*

6. *Quomodo passiones concupiscibilis, & irascibilis sint diuersa.*

Et quoniam eadem potentia, aut pars animæ appetitiua, provt sequitur sensum, diuiditur in irascibilem, & concupiscibilem, vt patet ex Aristotele 3. *de anima, text.* 41. & S. Damasceno *lib. 2. de fide, cap. 12. circa finem*, & fusè explicat S. Thomas 1. 2. *quæst. 81. art.* 2. rectè dicuntur ex passionibus, quæ sunt cum transmutatione corporali, & propriè dictæ, aliquæ esse in parte concupiscibili, & aliquæ in irascibili: cùm enim concupiscibilis sit animali tributa ad prosequenda ea bona, quæ sunt illi proportionata, & conuenientia secundùm sensus externos; & irascibilis sit quasi propugnatrix, & defensatrix ipsius concupiscibilis, vt loquitur S. Thomas 1. 2. *quæst. 81. art. 2. cit.* & sit tributa, vt insurgat contra ea, quæ ingerunt impedimenta, vel noxia ipsi concupiscibili, ne consequatur bona, quæ appetit, vel ne fugiat mala, quæ respuit, & vt tollat dicta impedimenta, & peruincat difficultates boni adipiscendi, vel mali superandi, vt loquitur 1. 2. *quæst. 23. art 1. ad* 1. rectè tribuuntur concupiscibili illæ passiones, quæ absolutè respiciunt bonum, vel malum sensibile, provt simpliciter est prosequendum, aut fugiendum, vt est, verbi gratia, amor, odium, gaudium, tristitia; & irascibili illæ, quæ respiciunt arduitatem, & difficultatem obsistentem consecutioni, aut fugæ, & ideò superandam, & tollendam per conatum, & pugnam contrariam, vt est audacia, timor, spes, desperatio, vt videre est apud eundem S. Thomam 1. 2. *quæst. 23. art. 1. cit.* Nam, quemadmodum in agentibus per naturam, præter poten-

tiæ.

7\. *Concupiscibilis, & irascibilis sunt potentiæ inter se diuersa.*

tias, & inclinationes ad consequenda conuenientia, & ad vitanda noxia, etiam dantur inclinationes, & potentiæ ad resistendum contrariis, ne ingerant impedimenta, & nocumenta: & ignis, verbi gratia, non solùm habet inclinationem, & potentiam, vt deserat locum deorsum, disconuenientem, & malum secundum suam formam, & vt acquirat locum sursum conuenientem, & bonum; sed etiam vt resistat corrumpentibus, & impedientibus, ne tendat sursum: ita & in agentibus per cognitionem, & sensum, qualia sunt animalia, præter inclinationem, & potentiam ad prosequenda conuenientia secundùm sensum, vt sunt delectabilia gustus, & tactus; & ad fugienda disconuenientia, vt sunt molesta, & dolorosa secundùm eosdem sensus, quæ est concupiscibilis, etiam reperitur potentia alia ad resistendum impedientibus, quæ est irascibilis, & specialiter versatur circa arduum, vt circa proprium, & speciale obiectum, quia specialiter ad hoc tendit, vt contraria superet, iisque superemineat, quantumuis sint ardua. Neque potest hæc pugna rationabiliter referri in vnam, & candem potentiam concupiscibilem, vt benè subdunt S. Thomas 1. 1. *quæst.* 82. *art.* 2. *cit.* & Caiet. *ibidem*: quia hæc pro obiecto totali, & adæquato solùm respicit bonum sensibile; & per actus prosecutionis, solùm fertur in illud, quod est conueniens secundùm sensus; & per actus fugæ solùm in illud, quod eodem modo est disconueniens; cùm tamen irascibilis ad propugnandam, ac defensandam concupiscibilem, sæpè prosequatur, quæ sunt molesta secundùm sensum, vt quando bruta pro concupiscibilibus gustus, & tactus, vltrò se ingerunt in ipsos gladios, & etiam inter se exercent pugnas, vt patet ex Aristotele *de historia animalium, lib. 9 cap.* 1. Qua ergo ratione certissimum est, quòd huiusmodi prosecutiones difficilium, & molestorum, secundùm sensum, non possunt referri in potentiam appetitiuam concupiscibilem, vtpote extra illius obiectum totale, & adæquatum, quod est solum bonum conueniens, & delectabile secundùm sensum: eadem ratione est certum, quòd debent esse ab alia potentia: & cùm sint à potentia appetitiua irascibili, debet etiam certum esse, quòd hæc sit distincta à concupiscibili. Et confirmatur: quia, nisi essent distinctæ potentiæ, non impedirent se inuicem in suis operationibus, & passionibus, vt quando concupiscentia benè accensa minuit iram, & ira benè accensa minuit concupiscentiam. Et quòd operationes, & passiones irascibilis originentur ex operationibus, & passionibus concupiscibilis, & in eas terminentur, vt quando ex displicentia, & tristitia, verbi gratia, acceptæ iniuriæ nascitur ira, & hæc inferendo vindictam causat lætitiam, & in illam terminatur: vnde & dicitur 4. *Ethic. cap. 5. tom* 5. quòd punitio quietat iram, faciens delectationem loco tristitiæ; solùm probat, quòd vna potentia sit propter aliam, & in bonum alterius, id est, irascibilis in bonum concupiscibilis, cuius est propugnatrix, & defensatrix, vt diximus; non autem probat, quòd non sint potentiæ distinctæ, & quod non habeant operationes, & passiones verè distinctas, non solùm sub eodem genere, aut obiecto totali specificatiuo vnius potentiæ, quomodo se habent, verbi gratia, visio albi, & visio nigri sub ratione coloris, aut visibilis; sed etiam sub diuerso genere, & specificatiuo totali, quomodo se habent, verbi gratia, operatio visus circa colorem, & operatio auditus circa sonum.

8\. *Quare voluntas, & appetitus intellectiuus non diuidatur in concupiscibilem, & irascibilem.*

Quòd si quæras, quare similiter appetitus intellectiuus, & voluntas non diuidatur in duplicem; & altera dicatur, siue in homine, siue in Angelo, esse voluntas concupiscibilis secundùm rationem; & altera esse voluntas irascibilis secundùm eandem rationem; & illa pro obiecto totali, & adæquato habeat bonum secundùm rationem, & tota versetur circa illius prosecutionem, & circa fugam oppositi mali, prout præscindit à ratione ardui, & difficilis; & hæc habeat idem bonum secundùm rationem, in quantum est arduum, & difficile, vt acquiratur, & sic similiter detur irascibilis intellectiua, quæ sit propugnatrix, & defensatrix concupiscibilis intellectiuæ, & per suas operationes, aut passiones se habeat quasi remouens prohibens ad operationes, & passiones illius, sicut se habet irascibilis sensitiua ex S. Thoma 1. 2. *quæst.* 25. *a.* 1. Respondeo ex eodem S. Thoma 1. 1. *quæst.* 59. *art.* 4. id esse ex eo, quia, dum ponitur specificatiuum, & obiectum totale, & per se appetitus intellectiui, & voluntatis, esse bonum secundùm rationem; omninò complectitur, tanquàm species, bonum arduum, & bonum non arduum, cùm hoc vtrunque verè sit bonum secundùm rationem: & ideò circa vtrunque benè sufficit vna potentia, quæ specificetur à ratione communi, & generica boni, secundùm rationem: sic enim etiam sufficit circa albedinem, & circa nigredinem, id est, circa colorem disgregatiuum visus, & circa colorem non disgregatiuum vna potentia, quæ per se specificetur à ratione communi coloris, sub quo continetur ille vterque, tanquàm species sub genere, & tanquàm obiectum partiale sub obiecto totali. Et contraria ratione id se habet in appetitu sensitiuo concupiscibili, vt diximus: quia eo ipso, quòd ponitur specificatiuum per se, & obiectum totale illius esse bonum secundùm sensus externos, verbi gratia, delectabile gustui, & tactui; non potest sub illo comprehendi, tanquàm species sub genere, verbi gratia, apprehensio pugnæ, & superatio difficultatum, & impedimentorum, quæ sunt in contrarium, cùm hæc non sint bona secundùm sensus externos; nec sint delectabilia, verbi gratia, gustui, & tactui, sicut sunt illa, circa quæ operatur concupiscibilis: sed contrà sint molesta, & dolorosa; neque irascibilis ad illa tendit per actum prosecutionis, quasi sequens sensus externos, qui illam dirigant, sicut contingit in concupiscibili: sed solùm, quia sequitur sensum internum, qui appellatur æstimatiua, & ex rebus sensatis elicit intentiones non sensatas, vt est, verbi gratia, in cane ratio amicitiæ, & conuenientiæ cum oue; & ratio inimicitiæ, & disconuenientiæ cum lupo, vt dicitur *in libris de anima*, & notat S. Thomas 1. 1. *quæst.* 81. *art.* 2. *cit. ad* 2. & Caiet. *ibidem*, §. *In responsione ad* 2. satis enim per hanc potentiam æstimatiuam repræsentatur appetitui irascibili conuenientia, verbi gratia, pugnæ in defensionem concupiscibilis, & in bonum totius animalis, & ex hac repræsentatione, & directione illam prosequitur, non obstante, quòd sit disconueniens, & mala secundùm sensus externos.

9\. *Irascibilis operatur ex potentia æstimatiua.*

10\. *Passiones irascibilis sunt posteriores aliquibus passionibus concupiscibilis, & aliquibus sunt priores.*

Posito verò, quòd appetitus sensitiuus concupiscibilis, & irascibilis sint diuersæ potentiæ, & habeant diuersas operationes, & passiones, rectè dicuntur passiones irascibilis esse, quasi mediæ inter passiones concupiscibilis, & respectu aliquarum esse posteriores secundùm ordinem executionis, & respectu aliarum etiam priores, vt patet ex S. Thoma 1. 2. *quæst.* 25. *art.* 1. quia enim ex passionibus concupiscibilis aliquæ pertinent quasi ad motum, id est, ad consecutionem boni sensibilis apprehensi possibilis, & futuri, vt passio desiderij; vel ad fugam mali, vt passio abominationis; & aliquæ pertinent quasi ad quietem in bono acquisito, & præsente, vt passio gaudij; vel in malo præsente, & non vitato, vt passio

tristitiæ;

tristitiæ; rectè dicuntur inter vtrasque, & quasi mediæ, esse passiones irascibilis, cùm etiam ipsæ pertineant ad motum consecutionis, aut fugæ, & supponant passiones concupiscibilis existentes in motu, iisque aliquid addant, & supponantur ab aliis existentibus in quiete: nam certum est, quòd ratio ardui, & difficilis, quam irascibilis per se respicit, solùm reperitur in bono, aut malo futuro, cùm omnis arduitas, & difficultas necessariò sit superata, quando bonum est præsens; vel sit facta insuperabilis, quando præsens est malum: & ideò certum est, quòd passiones irascibilis solùm possunt pertinere ad motum consecutionis, aut fugæ. Et sicut hanc ipsam rationem ardui superaddunt primis rationibus boni, aut mali futuri, easque præsupponunt, vt priores in obiecto concupiscibilis: ita & supponunt, tanquàm priores, illas passiones concupiscibilis, quæ versantur circa dictas rationes boni, & mali, prout antecedunt rationem ardui. Et hoc modo in irascibili passio spei, quæ est circa bonum arduum adipisci, præsupponit passionem desiderij in concupiscibili, eique superaddit conatum animi, & quandam eleuationem ad superandam arduitatem: & passio timoris, quæ est circa malum arduum, vt vitetur, præsupponit passionem abominationis, eique superaddit quandam depressionem animi propter arduitatem, quæ est superanda. Et eadem ratione passio gaudij, quæ est de bono præsente, & acquisito; & passio tristitiæ, quæ est de malo præsente, & non vitato; præsupponunt, vt priores, passiones spei, & timoris, sicut & præsentia ipsa boni præsupponit arduitatem iam superatam, & per consequens etiam conatum, & eleuationem animi ad illam superandam, quæ est passio spei, & præsentia mali præsupponit arduitatem iam factam insuperabilem, & non potentem ampliùs superari; & per consequens etiam depressionem animi, quæ est passio timoris: ac proinde spes, & timor, quæ sunt passiones irascibilis, præsupponunt ex passionibus concupiscibilis passiones desiderij, & abominationis; & præsupponuntur à passionibus gaudij, & tristitiæ, & sunt quasi mediæ inter vtrasque, vt docet S. Thomas 1.2. *quæst.* 25. *art.* 1. *cit.*

11. *Inter passiones irascibilis prima omnium est spes.*

Si verò loquamur de passionibus ipsius irascibilis, rectè subdit S. Thomas *eadem quæst.* 25. *art.* 3. quòd spes sit omnium prima, in quantum causatur ex passione amoris, quæ se habet, vt proxima aptitudo, & proportio ad bonum, & ad finem: nam, sicut passio timoris, quando bonum est absens, causat desiderium: ita & quando est arduum, & possibile superari, causat spem, id est, motum, & eleuationem animi ad superandam arduitatem; & si sit arduum, sed impossibile superari, causat desperationem, id est, depressionem, & cadentiam animi propter arduitatem insuperabilem. Et hac ipsa desperatione in tantum est prior ipsa spes, in quantum est circa bonum sub ratione boni, & attractiui, vel attrahentis ad se: quæ ratio conuenit bono, secundùm quod est bonum, vel, vt loquuntur Philosophi, secundùm quod ipsum; cùm tamen desperatio sit circa bonum, in quantum repellit à sui consecutione propter arduitatem insuperabilem; quæ ratio conuenit bono solùm per accidens, id est, propter adiunctam arduitatem insuperabilem, & non secundùm quod ipsum; & tam spes, quàm desperatio, quæ versantur circa bonum, sunt adhuc priores, quàm audacia, & ira, & timor, quæ versantur circa malum: quia, sicut appetitus boni est ratio, vt vitetur malum; ita & spes est ratio, vt insurgat audacia, & ex illa excitetur postremò etiam ira: nam ideò aliquis efficitur audax ad repellendum malum; quia sperat de illo victoriam; & ideò irascitur, vindictam appetens contra eum, qui malum intulit, aut fecit iniuriam: quia audet vindicare, vt loquitur Auicenna *lib. 6. de naturalib.* & apud S. Thomam *quæst.* 25. *art.* 3. *cit.* atque ita audacia supponit spem, & ira supponit audaciam, & spes secundùm viam generationis est prior vtraque: & eadem ratione, qua desperatio est causa timoris; & tunc aliquis maximè timet, quando non sperat, se posse vincere, aut vitare imminens malum: est etiam spes prior timore, cùm sit prior desperatione, quæ est causa timoris, vt diximus: atque ita absolute est prior omnibus passionibus irascibilis.

Et si quæratur aliquis ordo inter omnes passiones potentiæ appetitiuæ, prout comprehendit tam irascibilem, quàm concupiscibilem, hunc assignat S. Thomas 1.2. *quæst.* 25. *art.* 3. *cit. in fine corporis.*

12. *Quo ordine se habeant omnes passiones appetitus sensitiui.*

Primò omnium est amor, & odium: secundò, desiderium, & fuga: tertiò, spes, & desperatio: quartò, audacia, & timor: quintò, ira: sextò, gaudium & tristitia, vel, vt loquitur Aristoteles 2. *Ethic. cap.* 5. *sub initium*, voluptas, & dolor, & quæ consequuntur ad omnes alias passiones, & omnes supponunt. Et ex his ipsis combinationibus adhuc amor est prior odio; & desiderium est prius fuga; & spes est prior desperatione; & audacia est prior timore; & gaudium, aut voluptas est prior tristitia.

13. *Quare potentia irascibilis sumat denominationem ab ira, & non ab aliis passionibus.*

Neque ex eo, quòd denominatio irascibilis desumatur ab ira, sequitur, quòd ira sit passio potentiæ irascibilis omnium prima: siquidem hæc denominatio non desumitur ratione prioritatis, quæ iræ competat respectu aliarum passionum; sed, quia, quamuis sit passio ferè postrema, siquidem causatur ex præsentia mali, & supponit eas omnes, quæ sunt de malo absolutè, vel de malo futuro; & ex iis, quæ sunt de malo præsente supponit audaciam; est tamen inter cæteras maximè nota, & est tanquàm communis effectus plurium aliarum, vt notat S. Thomas 1.2. *quæst.* 25. *art.* 3. *ad* 1. & ideò ex illa est sumpta denominatio irascibilis.

14. *Passiones principales sunt tantùm quatuor.*

Neque solùm passio iræ non est ponenda, vt omnium prima inter passiones potentiæ irascibilis; sed neque etiam est numeranda inter principales, cùm maximè supponat audaciam, vt *paulò antè* diximus; & hæc consistat in accessu ad malum, vt illud repellat; quæ tamen ratio se habet per accidens, quantùm est ex natura mali; & ideò facit, vt neque etiam audacia sit passio principalis, vt patet ex S. Thoma 1. 2. *quæst.* 25. *cit. art.* 4. vt enim benè notat *eo loco* Caiet. duo requiruntur ad hoc, vt aliqua passio sit principalis inter alias eiusdem potentiæ, id est, vt nihil includat, quod sit per accidens, vel in se, vel in sua causa; & vt sit vltima in suo genere, & in illo alias compleat, vel terminet. Vnde, quia genera appetitionum, seu passionum, solùm videntur esse quatuor, id est, motus ad bonum, motus à malo, quies in bono, & inquietudo in malo; rectè dicuntur passiones principales esse tantùm quatuor, id est, spes, quæ complet, & terminat motum ad bonum, qui incipit in amore, & procedit in desiderium, & terminatur in spe; timor, qui complet, & terminat motum à malo, qui incipit in odio, & procedit in abominationem, aut fugam, & terminatur in timore; gaudium, seu delectatio, aut voluptas quæ complet quietem in bono; & denique tristitia, seu dolor, qui complet, & terminat inquietudinem in malo, & ad has quatuor, quæ sunt vltimæ, & per se circa bonum, & circa malum, tam præsens, quàm futurum, reducuntur aliæ omnes, quæ sunt per accidens, aut non vltimæ, vt patet ex S. Thoma *art.* 4. *citato.*

Loquendo autem magis specialiter, & distinctè de spe, quæ est prima inter passiones irascibilis, quatuor

tuor

tuor conditiones in illius obiecto considerat Sanctus Thomas 1. 2. *quæst.* 40. *art.* 1. per quas distinguitur ab aliis passionibus, id est, quòd sit bonum, quòd sit futurum, quòd sit arduum, & quòd sit possibile: & per hoc, quòd spes sit de bono, &, propriè loquendo, solum bonum speremus, ait, eam distingui à timore, qui est de malo: & per hoc, quòd sit de bono futuro, ait distingui à gaudio, quod est de bonu præsenti, & iam habito: & per hoc, quòd sit de bono futuro, arduo, adipiscibili, & nullus sit, qui dicatur ea sperare, quæ habet in sua potestate, & facile potest acquirere; ait distingui à desiderio, vel cupiditate, quæ absolutè est de bono futuro, prout præscindit ab arduo, & non arduo; & ideò pertinet ad potentiam concupiscibilem, cùm tamen spes pertineat ad irascibilem. Et denique per hoc, quòd sit de bono futuro arduo, sed possibili; & nullus sit, qui id speret, quod omninò adipisci non potest, ait eam distingui à desperatione, quæ est de bono arduo impossibili, & cuius arduitas superari non potest.

15. *Spes est passio potentiæ appetitiuæ, etiamsi plures denominationes desumat à potentia apprehensiua.*

Et ex hoc, quòd spes sit circa bonum, vt circa obiectum, & nihil sit aliud, nisi motus, aut extensio, vel eleuatio appetitus ex apprehensione boni futuri ardui, & possibilis adipisci, colligit *eadem quæst.* 40. *art.* 2. quòd pertineat, propriè loquendo, ad facultatem appetitiuam; non autem ad apprehensiuam: quamuis neque etiam sit, aut esse possit sine hac, & ex illa desumat varias appellationes: neque enim potentia apprehensiua, aut cognitiua operatur per motum, aut tendentiam, vel extensionem ad res, sicut operatur potentia appetitiua, sed potiùs per receptionem obiecti intra se, & secundùm quod res cognitæ sunt in cognoscente per species intentionales, quibus illum vltimò constituunt in actu, vt communiter tradunt Philosophi *in librum* 2. *&* 3. *de anima*, & indicauimus *paulò antè, n.* 3. ex Aristotele 6. *Metaph. text.* 8.

16. *Quomodo spes dicatur expectatio, & fiducia, eique tribuatur certitudo.*

Quia tamen hic ipse motus potentiæ appetitiuæ, qui dicitur spes, non est nisi ea virtute cognoscitiua, actu repræsentante, & proponente, aut applicante obiectum, vt bonum futurum, arduum, possibile, meritò spes sumit ab illa varias denominationes, tanquàm à causa magis nota: vt, quando appellatur expectatio, & quæ speramus ab alio, vel auxilio alterius, communiter dicimur expectare, id est, quasi spectare, vt ex illo ventura, vt loquitur Sanctus Thomas 1. 2. *quæstione* 40. *art.* 2. *in.* *ad* 1. & quando appellatur fiducia; & sperare pro eodem accipitur, atque confidere; & sperantes iidem dicuntur atque confidentes; ratione, scilicet, internæ credulitatis, aut fidei, qua creditur, verè esse adipiscendum id, quod speratur, vt idem subdit *in responsione ad* 2. Et denique quando illi tribuitur certitudo, & dicitur spes esse certa; non autem dubia, similiter ex certitudine, & ex infallibilitate repræsentata, & credita, quòd res sperata infallibiliter acquiretur, vt subdit *in responsione ad* 3. sic enim tribuitur certitudo etiam motibus per naturam; vt, quando dicimus, lapidem certitudinaliter moueri deorsum; sumpta, scilicet, certitudine nostræ cognitionis, & affirmationis ex ipsa determinatione, & necessitate ad vnum, quam habet lapis ex propria forma, & ex virtute motiua, ac proinde rectè potest etiam tribui certitudo ipsi spei, & motui appetitus, sumpta certitudine futuræ acquisitionis rei speratæ, ex magnitudine, aut efficacitate virtutis, per quam speratur esse adipiscenda, vel ea quocunque alio, quod persuadeat eam certò esse acquirendam, vt etiam dicemus *disput. seq. num.* 17. de spe, in quantum est virtus theologica: sic enim etiam Aristoteles *in libello de memoria, & reminiscentia, cap.* 1. *initio pag.* 713 *tom.* 2. in iis, qui sperant res futuras, admittit scientiam quandam speratiuam; sicut & in iis, qui diuinant, est quædam scientia diuinatiua; insita, scilicet, ab ipsa natura, tam ad speranda, quàm ad nuncianda vtplurimùm, tantum ea, quæ reipsa sunt euentura.

17. *Quomodo spes & desperatio sit in brutis.*

Atque ea his, quæ diximus de spe, in quantum in homine est passio appetitus sensitiui, potest intelligi, an, & quomodo reperiatur spes etiam in brutis: quamuis enim eorum cognitio non se extendat ad futurum, & sic neque ad possibile, in quantum denominatur ab aliqua potentia, siue actiua, siue passiua, vt patet ea Aristotele 5. *Metaph. text.* 17. ex instinctu tamen naturæ multa operantur, ac si cognoscerent futurum, & possibile: vt, quando canis videt leporem, aut accipiter videt auem longè distantem; nec tamen mouetur, quasi non sperans se posse assequi, vt patet ex Sancto Thoma 1. 2. *quæstione* 40. *art.* 3. & cùm bruta, & tota natura irrationalis feratur in fines certos, non ea propria cognitione, quam de illis habeat, & ex qua se ipsa ad illos moueat, vt contingit in agentibus per intellectum; sed solùm feratur, vt mota ab alio, id est, à Deo, & authore naturæ, ad quem comparatur, sicut instrumentum ad agens principale, & ab illo semper dirigitur in suos fines, sicut & sagitta dirigitur à sagittante, vt patet ex eodem Sancto Thoma 1. *part. quæstione* 103. *art.* 1. *ad* 1. & 1. 2. *quæstione* 1. *art.* 2. & *quæstione* 26. *art.* 1. mirum non est, si aliquando operentur bruta, & moueantur ad futura, & possibilia, perinde ac si illa cognoscerent sub illis ipsis rationibus; & aliquando non moueantur perinde, ac si cognoscerent rationes oppositas: siquidem semper diriguntur ab intellectu superiore ab ipsis separato, qui est intellectus diuinus, & qui semper dirigit eorum inclinationes, & instinctus, sicut & intellectus coniunctus in homine, & in agentibus per intellectum, dirigit appetitum intellectiuum, qui est voluntas.

18. *Quomodo futurum, & possibile possit cognosci à brutis.*

Et præterea non est improbabile id, quod asserit, & pluribus explicat Caietanus 1. 2. *quæst.* 40. *art.* 3. *cit.* quòd quamuis bruta non cognoscant futura, aut possibilia per comparationem temporis præsentis, & eius, quod est ad tempus futurum, & ad id, quod erit, & per comparationem potentiæ, siue actiuæ, siue passiuæ ad suum actum, & ad suum obiectum, quomodo illa cognoscit intellectus; benè tamen possunt illa cognoscere cognitione quadam confusa, & imperfecta, eliciendo per potentiam æstimatiuam species illorum, & intentiones non sensatas ex accidentibus, & speciebus non sensatis, quas actu vident: vt, quando canis videns baculum, & manum suspensam apprehendit percussionem possibilem, & futuram; & timet, & fugit; & videns coturnicem, quam priùs discurrentem per agrum, aut quiescentem insequebatur, euolasse in arborem, apprehendit impossibile, vt eam capiat: nam, sicut ex accidentibus lupi, quæ videntur per sensum visus, apprehenditur per potentiam æstimatiuam ratio inimicitiæ, quæ non videtur; ita & potest ex accidentibus baculi, & manus suspensæ, quæ videntur, apprehendi possibilitas, & futuritio percussionis, quæ non videtur, cùm etiam hæc, vt imperfectè, & confusè concepta, & vt quasi præsens, & contenta in iis, quæ videntur, non excedat latitudinem obiecti sensibilis per sensum internum, & per potentiam æstimatiuam; & sit alia ratio de

de iis, quæ sunt futura, & possibilia, vt sic dicam, remote, & post multum tempus, & quæ non continentur de proximo in iis, quæ actu sentiuntur per sensus externos, & ideò non possunt ex illis elici per potentiam æstimatiuam interiorem illorum species non sensatæ, de qua re possunt plura videri apud Cajet. *loco citato.*

19. *Quomodo spes contrariatur desperationi, & timori.*

Siue autem spes sit in homine, siue in brutis, non eodem modo contrariatur desperationi, quo contrariatur timori; sed huic contrariatur ratione obiecti, aut termini, ad quem, quæ est contrarietas motus propriè dicti, prout contradistinguitur à mutatione, vt patet ex Aristotele 5. *Physic. tex.* 46. siquidem spes est circa bonum, & timor est circa malum: illi verò contrariatur ratione accessus, & recessus ab eodem obiecto, aut termino, quæ est contrarietas mutationis propriè dictæ: siquidem spes est accessus ad bonum arduum ea apprehensione, quòd arduitas sit possibilis superari; & ipsum bonum arduum sit absolutè possibile acquiri: & desperatio è contra est recessus à bono arduo ex apprehensione, quòd bonum ipsum, eiusque arduitas sit superexcedens, & impossibilis superari per vires, & facultatem ipsius desperantis, & per consequens, quòd absolutè sit impossibile acquiri, vt benè explicat S. Thomas 1. 2. *quæst.* 40. Nec mirum videri debet, quòd contrarietas secundùm accessum, & recessum ab eodem termino, aut obiecto, solùm reperiatur in passionibus irascibilis, ad quam pertinet spes, & desperatio, & in passionibus concupiscibilis solùm reperiatur contrarietas secundùm obiecta: vt enim patet ex eodem S. Thoma *quæst.* 23. *art.* 2. ex eo id prouenit,

20. *In passionibus concupiscibilis non reperitur contrarietas, nisi secundùm obiecta.*

quia obiectum concupiscibilis, cùm sit ipsum bonum, & malum sensibile, impossibile est, vt respectu vnius motus, aut passionis, sit terminus à quo, & specificet recessum; & respectu alterius sit terminus ad quem, & specificet accessum: sed bonum sensibile, verbi gratia, in quantum bonum, semper, & necessariò non specificat nisi accessum, & semper se habet, vt terminus ad quem, cùm id sit bonum, quod omnia appetunt, 1. *Ethic. cap.* 1. & malum sensibile, in quantum malum, semper, & necessariò non specificat nisi recessum, & semper se habet vt terminus à quo, cùm è contra id sit malum, quod omnia respuunt; & proinde passiones concupiscibilis solùm possunt contrariari secundùm obiecta, vt, verbi gratia, passio amoris; quæ est circa bonum, & passio odij, quæ est circa malum, passio desiderij, & passio fugæ, passio gaudij, & passio tristitiæ; cùm tamen passiones irascibilis possint contrariari vtroque modo, id est, ratione obiecti, vt passio spei, & passio

21. *In passionibus verò irascibilis reperitur contrarietas secundùm obiecta, & secundùm accessum & recessum ab eodē obiecto.*

timoris, & ratione accessus, & recessus ab eodem obiecto, vt passio spei, & passio desperationis: siquidem idem bonum futurum arduum, quemadmodum causat, & specificat accessum, & motum spei, tanquàm terminus ad quem, si apprehendatur, & repræsentetur, vt non excedens facultatem sperantis, & simpliciter, vt possibile, & adipiscibile: ita & causat, & specificat recessum, & motum desperationis, si contrà apprehendatur, vt superexcedens simpliciter, & impossibile, & non adipiscibile. Et quamuis aliquando hæc ipsa im-

22. *Desperatio, per se loquendo, solùm est circa bonum, nō autem circa malum.*

possibilitas, quæ causat passionem, & motum desperationis circa aliquod bonum, proueniat ex aliquo malo, quod est adiunctum, & debilitat vires, vel alio modo impedit acquisitionem illius; non tamen propterea dicenda est desperatio esse per se circa malum, cùm hæc adiunctio mali sit solùm per accidens; & desperatio, quantùm est ex se, id non requirat, sed possit etiam esse ex sola superexcedentia, & magnitudine boni, vt notat Sanctus Thomas 1. 2. *quæstione* 40. *art.* 1. *ad* 2. & per se loquendo, solùm est de bono, & ideò semper præsupponit passionem desiderij, sicut & spes; & de eo, quod non cadit sub nostrum desiderium, neque spem, neque desperationem habemus; quod signum est, vtranque esse, per se loquendo, solùm de bono, vt idem S. Thomas subdit *in responsione ad* 3.

Atque hoc videtur multò verius, & multò rationabilius, quàm quod habet Valentia 2. 2. *disputatione* 3. *quæstione* 7. *puncto* 2. *pag.* 354. quòd desperatio sit per se circa malum, cùm consistat in actu fugæ, & in recessu; & quòd solùm per accidens, & quasi materialiter sit circa bonum, in quantum substat alicui malo, id est, existimato defectui facultatis, & virium ad consequendum bonum arduum, & superexcedens. Contrà enim est: quia non sic loquitur Sanctus Thomas, dum *quæstione* 40. *art.* 4. *ad* 2. disertè asserit, quòd desperatio non respicit malum sub ratione mali; sed solùm per accidens aliquando respicit malum, in quantum facit impossibilitatem adipiscendi: & *ad* 3. quòd semper præsupponit desiderium, sicut & spes; & quòd de eo, quod non cadit sub desiderium nostrum, neque est spes, neque desperatio: & *in corpore articuli*, quòd desperatio opponitur spei, sicut recessus ab eodem termino, ad quem ipsa spes est accessus: & *eadem quæstione* 40. *art.* 1. *in cor.* & *ad* 3. spem, & desperationem ait differre, non ex hoc, quòd illa sit circa bonum, & hæc circa malum; sed, quia illa est circa bonum possibile, & hæc circa bonum impossibile: & hæ differentiæ non se habent per accidens ad obiectum potentiæ appetitiuæ: siquidem hæc est principium motionis, & nihil mouetur ad aliquid, nisi sub ratione possibilis: & idem repetit *pluribus aliis locis.*

Et prætereà facit contra Valentiam: quia, si loquamur de spe latissimè accepta, prout est passio appetitus sensitiui, & de desperatione illi opposita; falsum est, quòd defectus facultatis, & virium ad consequendum bonum arduum, sit verè malus: & ideò desperatio de huiusmodi bono, in quantum substat tali defectui, possit dici esse de malo: & si quis desperet, verbi gratia, de consequendis honoribus; quia caret pecuniis, quæ ad illos sunt necessariæ, verè desperet de malo: nam, vt *alibi* diximus, dum ageremus *de vitiis, & peccatis, lib.* 2. *disput.* 12. *num.* 5. *pag.* 153. *col.* 1. ex Sancto Thoma 3. *contra Gen. cap.* 6. ad malum non est satis, si aliquis aliquo careat, quod alioqui esset illi conueniens, & bonum ad aliquem finem: sed requiritur prætereà, vt tale bonum sit illi debitum: & hac ratione non dicitur homini malum, verbi gratia, quòd non habeat alas; aut Petro, quòd non habeat capillos flauos, aut crispos; cùm neque alæ sint homini debitæ; neque capilli flaui, aut crispi sint debiti Petro; & ideò nec defectus pecuniarum pro assequendis honoribus, nec defectus cuiusuis alterius facultatis pro assequendo quocunque alio bono arduo, potest dici simpliciter malus, vt propterea desperatio, quæ causatur ex tali defectu, & est de bono, prout illi substat, possit dici absolutè, & per se esse de malo. Neque vnquam hoc asserit Sanctus Thomas: sed 1. 2. *quæstione* 23. *art.* 2. *in cor.* solùm asserit, quòd *bonum arduum habet rationem, vt in ipsum tendatur, in quantum est bonum, quod pertinet ad passionem spei; & vt ab ipso recedatur, in quantum est arduum, & difficile, quod pertinet ad passionem desperationis.* Et *quæstione* 25. *art.* 3. *in corp.* asserit, quòd *spes est motus in bonum secundùm rationem boni.*

boni, quod secundùm suam rationem est attractiuum; & ideo est motus in bonum per se: desperatio autem est recessus a bono, qui non competit bono, secundùm quod est bonum; sed secundùm aliquid aliud, vnde est quasi per accidens. Et *quæstione* 40. *art.* 4. hoc ipsum explicat, quomodo recessus à bono, qui est desperatio, sit secundùm aliquid aliud, & quasi per accidens, & ait: *Obiectum spei, quod est bonum arduum, habet quidem rationem attractiui, prout consideratur cum possibilitate adipiscendi; & sic tendit in ipsum spes, quæ importat quendam accessum: sed secundùm quod consideratur cum impossibilitate obtinendi, habet rationem repulsiui: quia vt dicitur 3. Ethic. cap. 3. cùm ventum fuerit ad aliquid impossibile, tunc homines discedunt: & sic respicit hoc obiectum desperatio, vnde importat motum cuiusdam recessus; & propter hoc contrariatur spei, sicut recessus accessui.* Cùm ergo Sanctus Thomas his, & aliis locis nunquam dicat, quòd desperatio sit de bono, in quantum substat alicui malo; sed solùm quòd sit aliquando de malo per accidens, vt *quæstione* 40. *art.* 4. *ad* 2. & quòd sit de bono, in quantum est arduum, & difficile, & secundùm aliquid aliud, & quasi per accidens, & quatenus consideratur cum impossibilitate adipiscendi, &c. minùs conformiter Sancto Thomæ videtur loqui Valentia, dum contrà asserit, eam esse per se de malo, & solùm materialiter, vel per accidens esse de bono. Et minùs conformiter veritati videtur loqui, dum ipsum defectum facultatis, & virium ad bonum arduum adipiscendum, appellat absolutè, & simpliciter malum, cùm sæpissimè facultas, & vires oppositæ non sint debitæ; & ideò illarum carentia non sit propriè mala, vt iam indicauimus. Neque oppositum probatur ex eo, quòd desperatio sit quidam recessus, & quædam fuga; & omnis recessus, & fuga non possit

23\. *Bonum per se est attractiuum; sed ex accidente, si valdè difficile, aut impossibile, est etiam repulsiuum.*

esse, nisi à malo, vt patet ex Sancto Thoma 1. 2. *quæstione* 23. *art.* 2. & *quæstione* 42. *art.* 1. Contrà enim est: quia ex accidente etiam bonum potest habere vim repulsiuam, quamuis per se illi non competat, nisi vis attractiua, vt diximus *paulò antè* ex Sancto Thoma 1. 2. *quæstione* 40. *art.* 2. Vnde, & qui ex intentione, & desiderio alicuius finis, & boni, consultant de illius acquisitione, & ad illam toto animo tendunt, statim desistunt, quasi repulsi, si fortè incidant in aliquid impossibile, vt notat Aristoteles 3. *Ethic. cap.* 3. *post medium, pag.* 57. *in fine*; & sic accidit in recessu, & fuga, quæ est desperatio: siquidem, qui mouetur, & fertur in bonum per passionem amoris, & desiderij; & vlteriùs in illud progrederetur per motum spei, omnémque aliam operationem pro illius assecutione expeditam haberet, si illius arduitatem posset peruincere; contrà tamen statim desistit, & quasi repellitur, si arduitas sit supra vires, & superari non possit; ísque repulsus, & depressio animi, vel succumbentia, quæ est desperatio, solùm causatur ex magnitudine, & superexcellentia boni, quæ ex accidente in hoc, aut illo non habet correspondentiam facultatis, & virium; non autem causatur ex odio, & ex abominatione, quæ circa bonum concipiatur, etiam vt substat defectui virium, & facultatis ad illud adipiscendum.

Ex eo autem, quòd spes est de bono arduo possibili, vel saltem existimato, & putato possibili; & desperatio est de bono arduo impossibili, vel existimato impossibili, efficitur, vt tam spes, quàm desperatio, multùm iuuetur experientia: sic enim ex Aristotele 3. *Ethic. cap.* 8. *pag.* 70. propterea aliqui in periculis benè sperant, & confidunt, quamuis alioqui fortes non sint; quia, & sæpè, & multos vicerunt, eáque experientia concipiunt spem, & fiduciam, quòd etiam alia euadent pericula, & vincent. Et eadem ratione ex Vegetio *de re militari*, & apud Sanctum Thomam 1. 2. *quæstione* 40. *art.* 5. nemo id facere metuit, quod benè se didicisse confidit: & contra ex eodem Aristotele 2. *Rhetor. cap.* 13. *pag.* 99. propterea senes sunt malæ spei; quia experientia didicerunt, quòd plurimæ rerum sunt vitiosæ, & sæpè tandem ad peius deueniant. Et pro alenda, & augenda spe per experientiam illa est ratio ex Sancto Thoma 1. 2. *quæstione* 40. *art.* 5. quia per illam augetur facultas promptè, & facile agendi; & bonum arduum, quod speratur, reddita efficitur magis possibile, & minùs excedens facultatem sperantis; quomodo etiam diuitiæ, & fortitudo augent spem, in quantum augent facultatem ad rem assequendam: & præterea quia augetur saltem existimatio maioris possibilitatis, quæ etiam sola, & sine alio augmento facultatis acquisitiuæ potest sufficere ad augmentum spei. Pro minuenda verò eadem spe, & pro inducenda desperatione per eandem experientiam, hæc eadem est ratio ex eodem Sancto Thoma *ibidem*: quia, si experientia sæpiùs docuit, rem esse difficilem, & superexcedentem, & impossibilem, non potest non augeri existimatio de eadem impossibilitate, & per hanc non potest non minui spes, quæ maximè nititur apprehensioni, & existimationi, quòd res sit possibilis adipisci ab illo, qui sperat.

24\. *Etiam inexperientia potest esse causa spei.*

Potest tamen aliquando etiam contingere, vt inexperientia sit causa spei, in quantum aliquis ex inexperientia impedimentorum, & defectuum, qui sæpè contingunt, facilè reputat aliquid sibi esse possibile, quod postea comperit superexcedere suam virtutem, & esse impossibile. Et hoc modo ex Aristotele 2. *Rhetor. cap.* 12. *sub initium pag.* 97. iuuenes communiter sunt bonæ spei, & spe maximè viuunt; non solum quia sunt natura peracalidi, sicut & qui vino sunt pleni, & ideò per spiritus animales, quos habent satis multos, &

25\. *Quare iuuenes, & ebrij sint bonæ spei.*

satis calidos, efficitur in ipsis amplitudo cordis, & animositas ad aggrediendas res arduas; & confidentia, aut credulitas, quòd omnem arduitatem peruincent: sed etiam, quia non sunt in pluribus passi repulsam, & experti impedimenta, & resistentias ad suos conatus; & ideò facilè reputant sibi aliquid esse possibile, & in omnibus facile concipiunt spem, eáque viuunt. Et easdem ob causas idem contingit etiam ebriis, vt est apud Aristotelem 3. *Ethic. cap.* 8. *pag.* 70. *in fine*: siquidem etiam in ipsis, propter vini caliditatem, efficitur multiplicatio, spirituum, & cor ampliatur, & propter nimietatem vaporum efficitur inconsideratio periculorum, & defectuum: & hinc concipiunt bonam spem, vt benè explicat S. Thomas 1. 2. *quæst.* 40. *cit. art.* 6.

Potest præterea inter causas spei numerari etiam amor, si de illo loquamur, qui est de ipso bono, quod speramus: sicut enim spes præsupponit amorem, cùm nihil desideremus, nisi illud priùs amemus: potest tamen è contra etiam amor numerari inter effectus spei, si de illo loquamur, qui est ad personam, cuius auxilio, aut beneficio rem speramus: siquidem eo ipso, quòd apprehendimus bonum arduum posse nobis prouenire ab illo, & per illum reddi possibile, incipimus in illum moueri, vt in bonum nostrum, cúmque amamus. Verùm, quia non potest dici, quòd hic etiam amor, qui est ad personam, possit esse causa

ſpei, niſi contingat redamatio ex parte illius: ſiquidem non ex eo ſperamos, quòd debeat nos iuuare in adeptione rei ſperatæ, quia nos illum amamus; ſed quia ipſe redamat nos; & hæc redamatio ſe habet per accidens ad amorem noſtrum: hinc eſt, quòd etiam noſter amor non eſt cauſa noſtræ ſpei, niſi per accidens, vt benè explicat Sanctus Thomas *quæſt. 40. cit. art. 7.*

DISPVTATIO II.

In quo conſiſtat ratio ſpei, quæ eſt virtus theologica.

1. *Ratio ſpei theologica quo modo poſſit deſcribi.*
2. *De fide eſt, quòd detur ſpes ſupernaturalis.*
3. *Datur tamen præter illam etiam ſpes acquiſita, & naturalis.*
4. *Actus virtutum ſupernaturalium, & per ſe infuſarum ſecundùm aliquos non ſunt ſupernaturales, niſi ſecundùm modum.*
5. *Actus ſupernaturales, ſecundùm aliquos, poſſunt producere habitus acquiſitos, & naturales.*
6. *Vtrùm ſpes naturalis, & acquiſita poſſit dici virtus theologalis.*
6. *Spes infuſa, & ſupernaturalis eſt virtus.*
8. *Spes informis non eſt perfecta virtus.*
9. *Quomodo Deus honeſtè ametur amore concupiſcentia, & vt bonus nobis.*
10. *Spes infuſa eſt virtus.*
11. *Virtus religionis non eſt virtus theologica.*
12. *Rationes, quæ videntur probare, quòd ſpes non ſit virtus theologica.*
13. *Per virtutem ſpei non concupiſcitur primariò, & principaliter beatitudo formalis; ſed obiectiua, quæ eſt ipſe Deus.*
14. *Plura alia præter Deum poſſunt ſperari in ordine ad Deum; & ideò Deus poteſt dici eſſe totale obiectum ſpei.*
15. *Spes, in quantum eſt virtus theologica, eſt in voluntate, vt in ſubiecto.*
16. *Non autem in intellectu.*
17. *Quomodo ſpes theologica dicatur fiducia, & expectatio, eique tribuatur certitudo.*
18. *Quomodo cum certitudine ſpei theologica ſtet timor de damnatione.*
19. *Timor de damnatione non poteſt de lege ordinaria totaliter ſeparari à ſpe beatitudinis conſequendæ.*
20. *Poteſt tamen multùm minui, & haberi certitudo moralis, quòd ſaluabimur.*
21. *Reuelatio particularis facta alicui, quòd ſaluabitur, non tollit in illo ſpem theologicam.*
22. *Tollit verò, ſi fiat alicui reuelatio, quòd damnabitur.*
23. *Quomodo in Beatis non ſit ſpes.*
24. *Quomodo ſpes non ſit in damnatis.*
25. *In iis, qui ſunt in Purgatorio, quomodo ſit ſpes.*
26. *Quomodo ex amore ſui cauſetur ſpes.*
27. *Quo differant inter ſe amor beatitudinis, deſiderium, ſpes, & intentio.*
28. *Actus ſpei non poteſt eſſe ab habitu charitatis.*
29. *Virtus ſpei non eſt aggregatum ex fide, & charitate; ſed eſt habitus realiter diſtinctus ab vtriſque.*

QVÆ diximus *diſputatione præcedente* de ſpe, in quantum eſt paſſio appetitus ſenſitiui circa bonum futurum, arduum, & poſſibile, facilem viam nobis aperiunt ad ea explicanda, quæ pertinent ad ſpem, in quantum eſt virtus theologica, & ſupernaturalis, quomodo *hoc loco* de illa agimus, cùm illius præcepta præſupponantur ad præcepta primæ Tabulæ, de quibus eſt principaliter noſtra intentio, vt *initio* diximus; & vt vnico verbo rem totam expediamus, rectè poteſt dici cum Theologis communiter apud Valent. 2. 2. *diſp. 2. q. 1. punct. 1. §. Igitur, cùm ſpes. col.* 483. tota illius ratio in hoc conſiſtere, vt ſit virtus theologica, qua voluntas fertur in Deum, vt eſt futurus noſtra beatitudo, difficilis quidem ad conſequendum; ſed poſsibilis per diuina auxilia, & per media ad hoc inſtituta ab ipſo Deo. Et quidem, quòd in homine fideli ſit admittenda huiuſmodi ſpes de acquirenda æterna beatitudine, non poteſt dubitari inter fideles, cùm ſæpiſsimè commendetur in ſacris Litteris, vt 1. Petri cap. 1. *Regenerauit nos in ſpem viuam per reſurrectionem Ieſu Chriſti ex mortuis in hæreditatem incorruptibilem, & incontaminatam, & immarceſcibilem conſeruatam in cælis.* Et ad Rom. c. 4. *Gloriamur in ſpe gloria filiorum Dei.* Et cap. 8. *Ipſi intra nos gemimus, adoptionem filiorum Dei expectantes, redemptionem corporis noſtri: ſpe enim ſalui facti ſumus: ſpes autem, quæ videtur, non eſt ſpes: nam, quod videt quis, quid ſperat? Si autem, quod non videmus, ſperamus, per patientiam expectamus,* &c. Et 1. ad Corinthios cap. 9. *Manent fides, ſpes, charitas.* Et idem definitur in Concilio Tridentino *ſeſſ. 6. cap. 7. de reformatione*, vbi dicitur, quòd in iuſtificatione ſimul cum remiſsione peccatorum infunditur homini fides, ſpes, charitas. Et *cap.* 10. quòd Eccleſia etiam ſpei petit incrementum, quando orat: *Da nobis fidei, ſpei, & charitatis augmentum.* Et *can.* 3. *de iuſtificatione*, quòd ſine præueniente Spiritus Sancti inſpiratione, & eius adiutorio non poteſt homo credere, ſperare, diligere, aut pœnitere, ſicut oportet, vt ei iuſtificationis gratia conferatur: quæ omnia clarè oſtendunt, eſſe de fide, quòd detur ſpes, & quòd ſit ordinis ſupernaturalis, & à Deo infuſa, & neceſſariò prærequiſita ad iuſtificationem hominis peccatoris, & omninò indigens ſpeciali inſpiratione, & adiutorio Spiritus Sancti, vt ſubdit Val. 2. 2. *diſp. 2. qu. 1. pun. 1. §. Et ſicut illic probauimus. col.* 484. *in fine.*

1. *Ratio ſpei theologica quomodo poſſit deſcribi.*

2. *De fide eſt, quod detur ſpes ſupernaturalis.*

Dico autem, inſpirationem, & adiutorium Spiritus Sancti, quo indigemus ad ſperanda, ſicut oportet, quæ à Deo ſunt nobis promiſſa; debere eſſe ſpeciale pro ipſo actu ſpei: quia non ſufficit inſpiratio alia, & auxilium, quo credimus ſupernaturaliter, ea eſſe à Deo promiſſa, & benè merentibus infallibiliter ſuo tempore, ea eſſe reddenda: ſed vlteriùs requiritur alia inſpiratio, ſeu cogitatio à Deo immiſſa, qua excitemur, vocemur, & moueamur ad actum ſperandi, & præterea aliud auxilium, quo tali excitationi, vocationi & motioni aſſentiamur, & actualiter, & de facto ſperemus: & prima hæc inſpiratio, & cogitatio, in quantum Deus per illam nos excitat, dicitur à S. Auguſtino *lib. 1. de natura, & gratia, c.* 17. & Theologis communiter, gratia operans, excitationem, ſcilicet, & primam motionem voluntatis: & in quantum vlteriùs eſt ratio, vt poſteà de facto conſentiamus, & operemur, & nobiſcum cooperatur, dicitur gratia cooperans: & in quantum præuenit liberum noſtrum conſenſum, dicitur gratia præueniens, vt patet ex Trident. *ſeſſ. 6. c. 5. de iuſtificat.* & in quantum vlteriùs eſt cooperans cum noſtra voluntate, & quodammodo ſubſequitur ad ſeipſum, vt primò mouentem, & excitantem, dicitur gratia ſubſequens; & ſemper eſt beneficium Dei ſpeciale, & gratuitum, & ordinis ſupernaturalis, cùm ſemper ex ſpeciali beneuolentia Dei tribuatur potiùs,

huic, quàm illi, & potiùs hoc tempore, quàm illo; & nullo modo sit debitum, siue naturæ, siue personæ, vt notat Azor. *part. 1. lib. 9. cap. 1. quæst. 8. col.* 1152.

3. *Datur tamē, præter illam, etiam spes acquisita, & naturalis.*

Vtrùm autem, præter hanc spem supernaturalem, & infusam, admitti possit, aut debeat spes alia naturalis, & acquisita ex actibus sperandi naturalibus, & imperfectis, parum refert ad nostrum propositum. Admittunt illam Valentia *puncto 1. cir. 9. Neque tamen idcirco.* & Caiet. 2. 2. *quæst.* 17. *art.* 5. & Scotus *in 3. dist. 26. quæst. vnica*, & Durandus *ibidem, quæst.* 1. & potest suaderi ex dictis *supra, lib. 1. disp. 3. n. 7.* de simili habitu fidei naturalis, & acquisitæ circa articulos reuelatos, quem ex professo admittunt plures Scholastici, tam veteres, quàm recentiores, vt *ibi* retulimus: sicut enim, si puer Iudæus, v. g. aut alius quicunque infidelis non baptizatus, nec alio modo iustificatus, nutriretur ab infantia inter fideles, facilè conciperet fidem de iis articulis, quos ab illis audiret esse credendos, vt reuelatos à Deo, eaque fides non esset infusa, sed acquisita, & naturalis, cùm ille, vt supponimus, non esset baptizatus, aut alio modo iustificatus, & per consequens nullos habitus infusos, & supernaturales vnquam accepisset: ita, & facilè conciperet spem de æterna beatitudine, si etiam hanc ab illis audiret sperandam esse à Deo, & etiam hæc non esset infusa, sed acquisita; & talis esset etiam charitas, & dilectio Dei, quam similiter facile conciperet, si audiret, Deum esse amandum, vt authorem, & largitorem bonorum omnium. Et negari non potest, quin etiam de facto talis sit illorum fides, & spes, qui post creditos fide infusa, & supernaturali per aliquod tempus omnes articulos, & post speratam spe theologica, & infusa æternam beatitudinem, tandem incipiunt discredere vnum aliquem articulum, & per hæresim, in quam incidunt, amittunt habitum fidei, & habitum spei, quem priùs habebant: & tamen retinent facilitatem credendi alios omnes articulos, quos priùs credebant, & sperandi eandem beatitudinem, quam priùs sperabant. Et confirmatur etiam ex Tridentino, quod *sess. 6. cap. 3. de iustificat.* non definit simpliciter, quòd Dei inspiratio, & adiutorium sit necessarium, vt absolutè possimus credere, sperare, amare, aut pœnitere; sed solùm cum hoc addito: *Sicut oportet, vt nobis conferatur gratia iustificationis.* quia, scilicet, fide alia, spe, charitate, aut pœnitentia, quæ non sit sicut oportet ad gratiam iustificationis, & non sit cum illa eiusdem ordinis supernaturalis, eique proportionata, nihil repugnat, quominùs sine speciali inspiratione, & adiutorio Dei, & per solas vires naturæ possimus credere, sperare, amare, aut pœnitere; ac proinde, quòd detur alia fides, & alia spes, & charitas, & pœnitentia, præter illam, quæ est infusa, & supernaturalis.

4. *Actus virtutum supernaturalium, & per se infusarum, secūdum aliquos non sunt supernaturales, nisi secūdum modum.*

Et hanc rem de huiusmodi virtutibus, & habitibus acquisitis, non eodem modo explicant Doctores, vt videre est apud Azor. *part. 1. lib. 3. cap. 21. quæst. 6. col.* 217. quidam enim, vt Scotus *in 3. dist. 23. quæst. 1. art. 1.* Henricus *quodlib. 5. quæst. 23.* Dur. *in 1. dist. 17. quæstione 10. num. 21.* Gabr. *in 3. dist. 23. quæst. 1.* Mars. *in 3. quæst. 23. quæst. 3. §. Ad tertium B. Thomæ.* contendunt, id esse ex eo, quia actus huiusmodi virtutum supernaturalium, & per se infusarum, quoad substantiam sunt eiusdem speciei cum actibus naturalibus, & solùm sunt supernaturales quoad modum, in quantum proueniunt ex principiis supernaturalibus, id est, ex habitibus per se infusis, vel ex speciali auxilio Dei: & ideò, quemadmodum res artificiales, verbi gratia, statua lignea, aut marmorea, possūt causare aliquid naturale, & eiusdem speciei cum eo, quod causatur communiter ab aliis corporibus purè naturalibus, & non artificialibus, verbi gratia, motum deorsum, & res supernaturales quoad modum, verbi gratia, visus per miraculum, & supra naturam restitutus cæco, potest causare actum visionis eiusdem speciei cum eo, qui causatur per visum simpliciter, & omni modo naturalem: ita & habitus huiusmodi virtutum per se infusarum, & supernaturalium possunt producere actus naturales, & acquisitos, & eiusdem speciei cum actibus, qui producuntur per habitus purè naturales; & tales sunt illi actus, quos experimur, verbi gratia, ad credendum, etiam amisso habitu supernaturali fidei per crimen hæresis; & ad sperandum in Dei auxilio, & ad amandum, & pœnitendum, etiam amisso habitu supernaturali spei, charitatis, & pœnitentiæ per actum desperationis, aut per aliquod aliud peccatum mortale.

5. *Actus supernaturales secundùm aliquos possunt producere habitus acquisitos, & naturales.*

Alij verò, vt Azor. *parte 1. lib. 3. cap. 21. quæst. 6. cit.* & *lib. 9. c. 3. quæst. 4.* quia putant esse valdè difficile, quòd actus huiusmodi habituum per se infusorum, & supernaturalium non sint etiam ipsi supernaturales quoad substantiam, & quòd non specie differant ab actibus purè naturalibus, affirmant id esse ex eo, quia etiam actus supernaturales, in quantum sunt actus vitales, & eliciti à potentiis naturalibus, verbi gratia, ab intellectu, aut voluntate, habent, vt per sui frequentationem relinquant assuetudinem aliquam, aut promptitudinem in iisdem potentiis ad actus non quidem perfectè similes, & ordinis supernaturalis, cuius sunt ipsi; sed similes imperfectè, & ordinis naturalis: nam, sicut possunt producere, & de facto producunt simulacra, & species sui, easque relinquunt in memoria, tanquam sui vicarias, & tanquam semina, aut instrumenta ad alias notitias, aut recordationes, quibus posteà recordamur, & cognoscimus, nos credidisse, sperasse, aut pœnituisse, eæque species, & simulacra sunt ordinis naturalis, non obstante, quòd ipsi actus sint ordinis supernaturalis: ita & possunt producere, & de facto producunt assuetudines, & habitus ad actus credendi, sperandi, amandi, & pœnitendi, iique sunt ordinis naturalis, non obstante, quòd actus sint supernaturales. Et ratio potest esse: quia experientia constat, quòd actus quicunque, si frequententur, perficiunt potentiam alioqui ex se imperfectam, vt est noster intellectus, & nostra voluntas, non solùm formaliter, & per se ipsos; sed etiam effectiuè producendo, & relinquendo in illa qualitatem superadditam, quæ sit illi adiumento, & quasi virtus, aut instrumentum ad promptè, & facilè operandum operationes similes, quantùm potest. Vnde etiam actus supernaturales, in quantum sunt actus nostrarum potentiarum, possunt, ac debent illas perficere producendo habitus, non quidem ordinis supernaturalis, cùm hi non sint producibiles, nisi à Deo; & per infusionem, vt loquitur Caietanus 1. 2. *q. 51. art. 4.* sed ordinis naturalis, qui solùm possunt produci per causas naturales: & quòd de facto illos producant, nō potest efficaciùs probari, quàm à posteriori, per illam facilitatem, quam experimur etiam amissis habitibus supernaturalibus, vt iam diximus. Neque potest hæc facilitas rationabiliter referri in alios actus naturales, qui simul sint eliciti cum actibus supernaturalibus, cùm huiusmodi actus naturales non nisi gratis, & diuinando possint dici esse eliciti, quando habebantur habitus supernaturales, & intentio operantis solùm erat de operando ex illis, & de eliciendis solis actibus supernaturalibus. Et certum videtur, quòd, si ponamus, aliquem frequentasse solos actus supernaturales, verbi gratia, credendi mysterium Trinitatis, & nullos alios

naturales; & posteà fidem amittere per lapsum in hæresim circa Incarnationem; adhuc experietur facilitatem circa mysterium Trinitatis: & cum hæc facilitas necessariò sit referenda in aliquem habitum naturalem & acquisitum, non poterit dici, quòd sit acquisitus, nisi per actus supernaturales, qui soli ponuntur fuisse eliciti. Et quod sæpiùs accidit in agentibus naturalibus, vt quando ex propria imperfectione, aut ex aliquo accidente non possunt attingere perfectam productionem sibi similis, degenerent in aliquid aliud, quod sit simile, quantùm potest, & eorum naturis sit quasi proximum, & affine: vt patet in multis plantis, quæ non eodem modo nascuntur, & crescunt in omni solo, & sub omni cælo; sed degenerant aliter, atque aliter: & in qualitatibus sensibilibus materialibus, verbi gratia, colore, quæ non producunt sibi simile, nisi intentionaliter, id est, species intentionales pro sensationibus, vt dicitur *in libris de anima:* idem potest admitti proportionaliter, etiam in actibus supernaturalibus, vt, scilicet, attingant productionem habituum naturalium, & in illos quasi degenerent, tanquàm in affines, & proximos, cùm propter imperfectionem non possint attingere productionem supernaturalium.

6.
Vtrùm spes naturalis, & acquisita possit dici virtus theologalis.

Sed quomodocumque dicantur esse acquisitæ huiusmodi virtutes naturales credendi, sperandi, & diligendi, si vlteriùs quæras, vtrùm sint appellandæ virtutes theologales, non est quæstio, nisi de nomine, vt notat Valen. 2.2. *disp. 2. quæst. 1. puncto 1. cit.* §. *Disputat etiam Caietan. col.* 486. nam, si virtus theologalis illa dicatur, quæ immediatè per suum actum attingit Deum; siue attingat supernaturaliter, & proportionatè, & aptè, sicut Deus potest attingi; siue solùm naturaliter, & minùs aptè, & proportionatè, non est negandum, quòd huiusmodi virtutes, quando sunt acquisitæ & naturales, sint virtutes theologales: & hoc modo id asserit Scotus *in 3. dist. 26. quæst. vnica, littera F. pag. 46. col. 3. initio,* posito, scilicet, quòd ad virtutem theologalem non sit necessarium, vt sit infusa, & supernaturalis: si verò illa tantùm dicatur virtus theologalis, quæ est supernaturalis, & infusa, & aptè, & proportionatè attingit Deum, sicut potest, & petit attingi, non sunt dicendæ theologales: & hoc modo id negat Caietanus 2. 2. *quæstione 17. art. 5. initio,* & sic habet communis acceptio, & vsus Theologorum ex Valentia *loco citato,* & Azorio *part. 1. lib. 9. cap. 1. quæst. 3. in fine.*

7.
Spes infusa, & supernaturalis, est virtus.

Loquendo igitur de spe infusa, & supernaturali, rectè dicitur primo loco in descriptione *paulò antè* allata, quòd sit virtus: ita enim ex professo affirmat Sanctus Thomas 2.2 *quæstione 17. art.* 1. & omnes communiter. Et ratio est: quia nomine virtutis illa intelligitur, quæ est dispositio perfecti, seu præstantissimi ad optimum, vt eam describit Aristoteles 7. *Phys. tex. 17. &* 18. id est, qualitas quædam potentiæ benè se habentis, quoad suum esse naturale, eámque disponens ad operationem, quæ est perfectio, & finis, & bonum, seu optimum illius: vel, vt eam describit idem Aristoteles 2. *Ethic. cap. 6. initio,* illa intelligitur esse virtus, quæ bonum facit ipsum habentem, & opus eius reddit bonum: sic enim virtus oculi, aut equi, verbi gratia, illa est, quæ ipsum oculum, aut equum denominat, & facit bonum, & præterea bonam denuminat, & facit bonam ipsam operationem vtriusque: vt, verbi gratia, quòd oculus benè videat, & equus benè currat, aut benè gestet sessorem, aut impetum hostium benè sustineat, &c. Cùm ergo habitus spei infusæ, de qua loquimur, benè disponat voluntatem ad prosecutionem beatitudinis, & vltimi finis, quantumuis ardui, ac perdifficilis, & voluntatis operationem, & tendentiam actualem in huiusmodi finem faciat bonam; & iuxta regulam, quæ est ratio, & ipse Deus, non potest non esse virtus, vt benè concludit Sanctus Thomas *art. 1. cit.* Et hinc etiam fit, vt habitu spei sic prosequente, & attingente vltimum finem, iuxta suam regulam, nemo possit malè vti, quod præterea ad rationem virtutis requirit S. Augustinus *lib. 3. de libero arbitrio, cap. 18. tom. 1.* & S. Thomas *1. 2. quæst. 55. art. 4.* & *2. 2. quæst. 17. art. 1. &* Aristoteles *lib. 6. magn. Moral. cap. 4.* siquidem actus spei, prout procedit à tali habitu iuxta præscriptum regulæ, est semper honestus, & virtuosus, neque vnquam est prauus. Et ne desit huic habitui illa alia virtutis perfectio, quam ad veram, & perfectam virtutem requirit Sanctus Augustinus *lib. 4. contra Iulianum, cap. 3.* & Sanctus Thomas 2. 2. *quæstione 4. art. 5.* & omnes communiter, vt, scilicet, illius actus infallibiliter ordinetur ad vltimum finem, propter quem ex propriis rationibus sunt omnes virtutes, debet accipi spes formata per charitatem, & per habitum gratiæ; non autem spes informis, & solùm accepta, & considerata in propria specie, qualis est in homine peccatore, vt benè aduertit Caietanus 2. 2. *quæstione 17. art. 1. cit.* Et alioqui, si loquamur de spe informi, quamuis non careat rectitudine sibi essentiali, & propria, & possit dici verè, & propriè, & simpliciter virtus, vt notat Azor. *tom. 1. lib. 9. cap. 1. quæst. 2. col.* 1050. & *quæst. 8. col.* 1052. caret tamen rectitudine alia accidentali, & adiuncta per habitum charitatis, per quam constituitur, quasi in statu virtutis perfectæ, & actualiter conducentis ad vltimum finem per suum actum, vt benè explicat Valent. 2. 2. *disputatione 1. quæstione 4. puncto* 5. de habitu fidei, quem similiter Sanctus Thomas *quæstione 4. art. 5.* negat esse perfectam virtutem, si sit informis; & affirmat esse perfectam, si sit formata per habitum gratiæ, & charitatis.

8.
Spes informis non est perfecta virtus.

9.
Quomodo Deus honestè ametur amore concupiscentiæ, & vt bonum nobis.

Neque obstat, quòd, dum speramus æternam beatitudinem, Deum ipsum amamus per amorem concupiscentiæ, vt etiam concedit Sanctus Thomas 2. 2. *quæstione 17. art.* 8. siquidem illum amamus, vt bonum nobis, & vt nobis adipiscibilem, vt sic dicam, in omne, & vltimum bonum nostrum, per beatificam visionem: qui tamen modus amandi non videtur posse esse honestus, & virtuosus, si sit circa Deum: siquidem per illum Deus ipse ordinatur, & refertur ad nos, nósque quodam modo constituimur, vt finis; & principaliùs, & magis amamur, quàm ipse Deus, cùm simus ratio, & quasi mensura, vt ille ametur, & reuerà in tantum ametur, in quantum est bonus, & conueniens nobis; non autem in quantum est bonus in se, & dignissimus, vt ametur propter se, vt patet ex iis, quæ dicuntur communiter à Philosophis de fine cuius gratia, & de fine cui, quem vtrunque admittit Aristoteles 2. *de anima, tex. 35. & 37.* & de axiomate illo 1. Poster. tex. 5. *Propter quod vnumquodque tale, & illud magis: vt propter quod amamus, & illum amicum magis.* Hoc, inquam, non obstat: quia, quando dicitur Deus amari amore concupiscentiæ, & vt bonus, & conueniens nobis; non significatur, quòd Deus sit ex se ordinatus, & relatus ad nos, sicut media, & bona vtilia sunt ordinata ex sua natura, & relata ad certos fines, verbi gratia, ambulatio, & potio ad sanitatem; & ipsi fines sunt ordinati ad illos, à quibus assumuntur, & appetuntur, vt fines, quomodo 2. *Phys. tex.* 24. dicimus nos esse quodammodo finis omnium arte factorum, quia omnibus vtimur: sed contrà

significatur,

significatur, quòd Deus in se, & ex se sit tantum bonum, vt possit vltimò perficere, & beate etiam nos; & quòd specialiter à nobis ametur secundùm hanc amabilitatem, quæ reuerà in ipso Deo est quid absolutum, etiamsi à nobis explicetur per relationem conuenientiæ, & per respectum rationis ad nos. Vnde falsum est, quòd per hunc actum amoris concupiscentiæ Deus ipse ordinetur ad nos, & nos constituamur quodam modo, vt finis Dei, & principaliùs, & magis amemur, quàm ipse, eique simus, quasi ratio, vt ametur, & quasi mensura, ad quam ametur: vt enim patet ex Aristotele 2. *Physic. text.* 23. duo præcipue requiruntur ad hoc, vt aliquid sit finis alterius, id est, vt respectu illius sit optimum, & vt sit vltimum: quæ tamen duo nullo modo nobis conueniunt respectu Dei, quando amatur amore concupiscentiæ, & vt bonus nobis: neque enim respectu illius sumus quid optimum, cùm etiam perfecti, & beati per ipsum, essentialiter simus ad ipsum, tanquàm ad optimum; neque sumus quid vltimum, cùm ipsam perfectionem, & beatitudinem nostram adhuc vlteriùs ordinemus, ac referamus ad ipsum, vt ad vltimum finem, & solùm velimus, & appetamus per ipsum beari in gloriam ipsius, & in illa tandem sistamus, & vltimò terminemus omnem voluntatem, & desiderium nostrum. Et quamuis largo modo per hunc actum amoris possimus dici, quòd Deo vtamur, in quantum illo non fruimur; sed tendimus, vt fruamur, vt notat Suar. *disp.* 1. *de spe, sect.* 3. *num.* 7. ex S. Augustino *lib.* 6 *de Trinitate, cap.* 10. & *lib.* 10. *cap.* 11. non tamen propterea id est damnandum, vt peruersum, & malum, iuxta illud eiusdem S. Augustini *lib.* 83. *qq. quæst.* 30. *non longè à fine, tomo* 2. quòd Deo nollus rectè vtitur; & iuxta illud vulgatissimum, quòd sit summa peruersitas, vti fruendis, & frui vtendis: siquidem hoc non intelligitur de vsu impropriè, & largè accepto; sed solùm de vsu stricto, & proprio, qui solùm est circa media, & circa vtilia ad aliquid aliud; non autem circa finem, & præsertim vltimum, qualis est Deus, vt patet ex S. Thoma 1. 2. *quæst.* 16. *art.* 3. & rectè notat Caietanus 2. 2. *qu.* 17. *art.* 5. §. *Et hic incipit patere secundum.* & ex illo Valentia 2. 2. *disp.* 2. *quæst.* 1. *punct.* 1. §. *Ad primum autem argumentum. col.* 485. quòd longè est aliud amare, aut concupiscere aliquid sibi, vel alteri; atque amare, vel concupiscere propter se, aut propter alterum: & cùm hoc secundum ex parte illius, quod concupiscitur, & amatur, importet ordinationem, & relationem ad illum, tanquàm ad finem cui; illud tamen primum non importat causalitatem finis; sed solùm dicit, quòd res illi amata, aut concupita, sit illi bona, aut bonum illius; atque ita ex eo, quòd per actum spei amemus Deum nobis, aut aliis, non potest inferri, quòd nos, aut alij constituamur, vt finis ipsius Dei, eúmque ad nos ordinemus, & referamus, tanquàm ad finem cui; sed solùm, quòd Deus sit bonus nobis, seu bonum nostrum; quod sine dubio latiùs patet, quàm vt importet ex parte nostri rationem finis: & ideò sine vlla peruersitate, aut prauitate potest honestè amari amore concupiscentiæ, cùm semper ametur, vt bonum maius, & superexcedens, in se gratis, & liberaliter concedendum, vt vltimò perficiat, & cumulet bonum minus, quod sumus nos, vt loquitur Scotus *in* 3. *dist.* 26. *qu. vnic. pag.* 46. *col.* 2. Et qua ratione, quando dicitur Christus Dominus esse datus, & natus nobis, non significatur, quòd nos fuerimus, respectu illius, vt finis cui; sed solùm, quòd ipse fuerit datus, & natus in bonum nostrum: ita & quando dicitur per actum spei Deus nobis amari, solùm significatur, quòd ametur, vt bonus nobis, vel vt bonum nostrum; non autem quòd nos constituamur, aut simus respectu illius, vt finis cui; & sine dubio si quis Deum ita amaret sibi, vel alteri, vt se, vel alterum constitueret, vt finem Dei, & tanquàm mensuram, ad quam Deum amaret; & tanquàm primum, & vltimum simpliciter, in quo sisteret, & vltimò terminaret suum amorem, peruersè, & prauè amaret: quod tamen non accidit in actu spei, vt diximus, cùm non sit tanquàm mercenarij ordinantis mercedem, & eum, qui reddit, solùm ad se; sed tanquàm filij patrem amantis, vt bonum sibi, & vlteriùs referentis seipsum in bonum patris, vt notat Azor. *part.* 1. *lib.* 9. *cap.* 1. *quæst.* 6. *col.* 1051.

Ex hoc autem, quòd actus spei ex omni capite sit honestus, & virtuosus, nullo modo est admittendum illud Durandi *in* 3. *dist.* 26. *quæst.* 1. quòd habitus spei non sit virtus, nisi impropriè, & largo modo; sicut etiam *suprà* docuerat de habitu fidei *dist.* 23. *quæst.* 6. ex eo maxime argumento, quia non disponit ad assensum euidentem, qui est optimum intellectus: & eadem ratione, neque spes disponit ad optimum voluntatis, quæ est ipsa executio, & actualis habitio, & possessio rei speratæ. Contrà enim est: quia fides satis disponit ad optimum intellectus, dum disponit, quantùm patitur natura ipsius potentiæ, & conditio obiecti, & status vitæ præsentis; quæ omnia circa res reuelatas, & supernaturales non patiuntur in hac vita assensum euidentem; sed solùm obscurum. Et eadem ratione in habitu spei, quia natura potentiæ, & conditio obiecti, quæ est æterna beatitudo, & status vitæ præsentis, non patiuntur actualem habitionem, & possessionem rei speratæ, neque illius assecutionem per vires proprias; satis dicitur disponere ad optimum, dum disponit per suum actum ad expeditam, promptam, & facilem illius prosecutionem cum auxilio Dei, non obstante arduitate; ac proinde tam fides, quàm spes, non sunt negandæ esse virtus strictè, & propriè, iuxta definitiones, aut descriptiones virtutis *paulò antè* allatas ex Aristotele, & communiter receptas ab omnibus.

Neque solùm dici debet habitus spei esse propriè virtus; sed etiam esse virtus theologica propriè dicta: quamuis hoc etiam neget Durand. *in* 3. *dist.* 26. *cit. quæst.* 2. ita enim ex professo docet S. Thomas 2. 2. *quæst.* 17. *artic.* 5. & omnes communiter: & patet ex S. Paulo 1. *Corinth.* 13. vbi numerat spem cum fide, & charitate: *Manent tria hæc, fides, spes, charitas.* Et ratio est: quia, quemadmodum indigemus virtutibus intellectualibus, & moralibus, vt per illas benè ordinemur ad beatitudinem naturalem, & benè nos habeamus circa intelligibilia, & circa volibilia naturalia, & naturaliter attingibilia: ita & indigemus virtutibus supernaturalibus, & infusis, tam intellectui, quàm voluntati, vt per illas benè ordinemur ad finem supernaturalem, & benè nos habeamus circa intelligibilia, & volibilia supernaturalia: & talis est habitus fidei, per quem benè ordinamur ad Deum, in quantum est supernaturaliter cognoscibilis; & habitus spei, per quem ordinamur ad eundem, in quantum est vltimus finis supernaturaliter prosequibilis per auxilia gratiæ; & habitus charitatis, per quem ad illum ordinamur, in quantum est nobis supernaturaliter vnibilis, vt patet ex S. Thoma 1. 2. *quæst.* 62. *art.* 1. 2. & 3. Et tales virtutes specialiter dicuntur theologales: quia immediatè, & proximè benè nos ordinant ad ipsum Deum, cúmque immediatè attingunt per actus internos à 10. *Spes infusa est virtus theologica.*

se illicitos;& in hoc distinguuntur ab aliis virtutibus moralibus, etiam infusis, si quæ sunt circa Deum, vt est, verbi gratia, virtus religionis, quæ benè nos ordinat ad debitum cultum Deo exhibendum: siquidem hæ virtutes per actus internos, quos immediatè eliciunt, non attingunt immediatè, & proximè ipsum Deum; sed mediante aliquo alio, quod postea ad Deum refertur, eúmque attingit, vt proprium terminum, aut obiectum: nam hoc modo virtus religionis per suum actum

11\. *Virtus religionis non est virtus theologica.*

internum, qui est voluntas colendi Deum, vel Deo exhibendi debitum cultum immediatè, & proximè, non est circa Deum; sed circa cultum, & solùm hoc mediante attingit Deum. Et hac de causa Caiet. 2. 2. *quæst.* 81. *art.* 3. *&* 5 & ex illo Suar. *tom.* 1. *de Incarnat. disp.* 51. *sect.* 1. *§. Tertiò tandem. pag.* 643. & *lib.* 1. *de virtute religion. in genere, cap.* 3. *num.* 7. *tom.* 1. *pag.* 7. *col.* 1. asserit, Deum, respectu virtutis religionis, non esse obiectum quod, sed obiectum cui: quia non attingitur directè, & immediatè, sicut attingitur, verbi gratia, per actum amoris, & charitatis; sed solùm indirectè, & mediante externa actione, per quam exhibetur illi cultus: quod idem etiam contingit in virtute iustitiæ, & in qualibet alia, quæ versatur circa operationes ad alterum: vt, v. g. quando ex virtute iustitiæ volumus restituere Titio rem illi ablatam; vel ex fidelitate implere promissum, quod illi fecimus; vel ex gratitudine referre illi gratias, aut beneficium rependere, &c. vt notat Suar. *de Incarn. loco citato.* Et quemadmodum in naturalibus cognitio relationis, directè, immediatè, & proximè solùm dicitur attingere ipsam relationem, & solùm indirectè, mediatè, & remotè attingere terminum relationis: ita & in virtute religionis internus affectus, seu voluntas colendi Deum, verbi gratia, per actum adorationis, aut sacrificij, directè, immediatè, & proximè solùm attingit ipsum cultum, & solùm indirectè, mediatè, & remotè attingit Deum, tanquàm terminum, & finem cultus, & ipsius virtutis religionis, vt eum appellat S. Thomas 2. 2. *quæst.* 81. *art.* 5. *cit.* quod tamen non ita accidit in virtutibus theologicis: siquidem per fidem immediatè, & proximè credimus Deo, quicquid reuelat; & directè illum attingimus per actum internum nostræ fidei, & per spem immediatè ad illum tendimus, eúmque prosequimur, tanquàm vltimum finem, & tanquàm primum efficiens, à quo speramus assecutionem vltimi finis; & per charitatem immediatè illum amamus, eíque coniungimur per actum amoris.

12\. *Rationes, quæ videntur probare, quòd spes nō sit virtus theologica.*

Neque obstant rationes Durandi *in* 3. *dist.* 26. *quæst.* 2. *cit.* quòd spes non sit propriè virtus theologica: quia non versatur immediatè, & proximè circa Deum; sed circa visionem beatificam, & beatitudinem formalem, eáque solùm mediante attingit Deum, eáque sola, propriè loquendo, amatur amore concupiscentiæ; non autem Deus, vt patet ex iis, quæ de tali amore dicuntur 1. 2. *quæst.* 26. *art.* 4. eáque sola potest dici futura, & ardua; non autem Deus, qui essentialiter est semper præsens, & actu existens, & provt distinctus à sua consecutione, & possessione, nihil habet arduitatis; eáque sola, quando est præsens, & iam possessa in patria, est proxima materia, & obiectum delectationis, & ideò etiam in via, quando est absens, dici debet materia proxima, & obiectum spei, cùm spes, & delectatio succedant sibi inuicem circa idem, & de illo eodem sit spes, quando est absens, & acquirendum; de quo est delectatio, quando est præsens, & iam acquisitum: & denique ab illa sola fit recessus per desperationem; cùm tamen desperatio, & spes sint circa idem, & solùm opponantur, tanquàm accessus, & recessus ab eodem termino, aut obiecto, vt patet ex S. Thomà 1. 2. *quæst.* 40. *art.* 4. & indicauimus *supra, disput. præcedente, num.* 19.

Hæ, inquam, rationes non obstant: quia falsum est, quòd sola beatitudo formalis per spem theologicam ametur à nobis amore concupiscentiæ; non autem Deus, & beatitudo obiectiua; cùm etiam hic sit bonus nobis, & bonum nostrum, & vt sic honestè ametur amore concupiscentiæ: quamuis non propterea ad nos referatur, vt ordinetur tanquàm ad finem, vt *supra* diximus *num.* 7. Imò beatitudo formalis in tantum amatur, in quantum est assecutio beatitudinis obiectiuæ, & vltima & perfecta illius possessio, & cum illa coniunctio, vt loquitur Caiet. 2. 2. *quæst.* 17. *art.* 2. & ideo non amatur ratione sui; sed ratione obiecti, & simul cum illo facit vnum amabile per amorem concupiscentiæ, & vnum bonum: siquidem, neque Deus concupiscitur nobis, nisi vt possidendus, & vltimò habendus per beatitudinem formalem; neque hæc concupiscitur, nisi vt futura possessio, & vltima habitio ipsius Dei. Certè Aristoteles 2. *de anima, text.* 28. famem definit, quòd sit appetitus calidi, & sicci; non autem, quòd sit appetitus comedendi: & sitim definit, quòd sit appetitus frigidi, & humidi; non autem, quòd sit appetitus bibendi: quia comedere, & bibere solùm appetuntur, vt quo. Potest ergo etiam spes rectè dici, quòd sit desiderium, & expectatio ipsius Dei; non autem videndi Deum: quia visio solùm desideratur, & expectatur, vt quo. Et quod dicitur in Physicis de fine quo, & de fine cuius gratia, quòd simul compleant vnum finem, & quòd finis agentis physici, verbi gratia, ignis calefacientis, non sit ipsa actio, & calefactio per se accepta, provt est finis quo, neque ipse calor similiter per se acceptus, quasi absolutè, & provt independens à calefactione, quo modo est finis cuius: sed ipse calor, provt existens ab igne media calefactione, & simul inuoluendo finem quo, & finem cuius: & similiter in moralibus, quòd finis auari, v. g. non sit possessio, & habitio pecuniæ, provt consideratur quasi distincta à pecunia possessa, & habita; neque ipsa pecunia, provt præscindit à possessione, & habitione; sed simul vtrumque, id est, pecunia provt habita, & possessa; idem proportionaliter est in casu præsenti, & finis vltimus, bonúmque vltimum, quod speramus, & concupiscimus per virtutem spei, neque est beatitudo formalis, provt distincta à beatitudine obiectiua; neque obiectiua, provt non inuoluens formalem: sed simul vtraque, id est, Deus, & beatitudo obiectiua, provt habenda, & possidenda formaliter per beatitudinem formalem. Et in idem recidit, siue dicamus, obiectum spei esse Deum, provt habendum, & possidendum per visionem beatificam, & per beatitudinem formalem; siue dicamus esse visionem, & beatitudinem formalem, provt est futura habitio, & possessio Dei, cùm ille sit obiectum quod, & hæc sit obiectum quo, vt notat Paulus Layman *lib.* 2. *tract.* 2. *cap.* 1. *num.* 9. & fusiùs, & subtiliùs Vasqu. 1. 2. *disp.* 15. *cap.* 3. *num.* 10. *& seqq. pag.* 91. *col.* 1. Et quòd Deus, provt est beatitudo obiectiua, & suppositò à nobis distinguitur, sit reuerà bonum nostrum, & per se, & directè, & immediatè attingatur per actum spei; & ipsemet nobis concupiscatur; non autem solùm beatitudo formalis; probatur ex eo, quia ipsemet nobis datur in hac vita, &

13\. *Per virtutem spei non concupiscitur primariò, & principaliter beatitudo formalis; sed obiectiua, quæ est ipse Deus.*

promittitur

promittitur in alia, secundùm modum loquendi sacrarum Scripturarum. Ioan. 14. *Alium Paracletum dabit vobis, vt maneat vobiscum in æternum, & apud vos manebit, & in vobis erit.* Et ad Rom. 5. *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis.* & Gen. 15. *Ego protector tuus sum, & merces tua magna nimis.* Et quemadmodum suppositum diuinum in Christo est bonum humanitati, non solùm ratione earum perfectionum, quas in illa causat; sed ipsum per se ratione sui, & suæ personalitatis diuinæ, secundùm quam illi vnitur: ita & Deus non solùm est bonus nobis, & nobis amabilis, ratione beatitudinis formalis, quam in nobis causabit, & quam terminabit; sed etiam ipse per se, & prout per illam est nobis vnibilis, & in omne bonum nostrum, vt sic dicam, vertibilis: & actus spei in hac vita, quemadmodum directè, & per se attingit Deum, vt primam causam efficientem rei alterius speratæ, eique immediatè innititur, in quantum ab illo, & per illius auxilia eam sperat; ita & directè, & per se illum attingit, vt vltimum finem, & in quantum sperat assequi illum ipsum, vt patet ex S. Thoma 2. 2. *quæst.* 17. *art.* 1. 4. 5.

Neque sola beatitudo formalis per se accepta est nobis futura, & ardua; sed etiam Deus, quatenus per illam est nobis vnibilis; & quamuis in se, & sibi non sit nisi bonum præsens, & actu existens; nobis tamen est bonum absens, & futurum, & difficile acquisibile, vt ex se patet: & quamuis futuritio non possit illi tribui, vt forma intrinseca ratione alicuius, quod modò, & de præsenti non sit intrinsecè in Deo, & sit futurum in posterum, & de futuro; benè tamen potest illi tribui, vt forma extrinseca ratione visionis, & futuritionis, quæ intrinsecè est futura in nobis, & extrinsecè potest Deum denominare, vt à nobis videndum, & fruendum: quod solùm intelligimus, quando dicimus, eum esse futurum nostrum bonum, & nostram beatitudinem: & sicut columna dicitur dextera per dexteritatem, quæ est intrinsecè in animali; & extrinsecè, vel terminatiuè in columna: ita & Deus dicitur futurus nostra beatitudo per futuritionem, quæ intrinsecè est in ipsa beatitudine, & solùm extrinsecè, & terminatiuè in Deo, vt benè notat Caietanus 2. 2. *quæst.* 18. *art.* 2.

Et similiter falsum est, quòd sola beatitudo formalis sit in patria obiectum per se delectationis; sed maximè est ratione ipsius Dei, & beatitudinis obiectiuæ per illam possessæ, & habitæ: & sicut auarus non delectatur de possessione, & habitione pecuniæ, quatenus intelligitur quasi per se, & vt distincta ab ipsa pecunia; sed delectatur de pecunia habita, & possessa; & obiectum, quod delectat per se, est pecunia; & possessio, & habitio solum se habet, vt conditio, sine qua non delectat, & tanquàm approximatio, vel applicatio, aut vnio cum voluntate, & potentia, quam delectat: ita & beatus non delectatur de adeptione, aut possessione vltimi finis, qui est Deus; sed de ipso vltimo fine, & Deo adepto, & possesso; & reuerà ipse est, qui delectat, & visio solùm se habet, vt & vnio obiecti delectabilis cum potentia.

Et denique falsum est, quòd sola beatitudo formalis sit obiectum desperationis, & terminus, à quo illa est recessus: nam, sicut actus spei est accessus ad Deum, & ad vltimum finem, in quantum est acquirendus per Dei auxilia: ita & actus desperationis est recessus ab illo eodem propter apprehensam arduitatis superexcedentiam, vt notat Suar. *disp.* 1. *de spe, sect.* 1. *num.* 6. *in fine*, & vt diximus *suprà*, de affectione desperationis, *disp. præced. num.* 22. & 23. ex S. Thoma 1. 2. *quæst.* 40. *art.* 2. quemadmodum bonum habet per se, & ratione bonitatis vim attractiuam, & hoc modo ad illud fit accessus per spem: ita habet per accidens ratione arduitatis vim repulsiuam: & hoc modò ab illo fit recessus per desperationem oppositam.

14. *Plura alia præter Deum possunt sperari in ordine ad Deum, & ideò Deus potest dici esse totale obiectum spei.*

Ex hoc verò, quòd spes sit virtus theologica, & immediatè, & directè attingat Deum, non sequitur, quòd etiam plura alia, tam supernaturalia, quam naturalia, sub illam non cadant, vt verbi gratia, gloria corporis, & remissio peccatorum, & quicquid potest iuuare ad vltimum finem: & quicquid possumus à Deo petere per orationem, siue nobis, siue aliis, & siue spirituale, siue temporale: sic enim generaliter monemur *ad Hebr.* 4. vt cum fiducia adeamus ad thronum gratiæ, vt misericordiam consequamur: & *Psal.* 90. generaliter nobis promittitur ex merito spei liberatio, & protectio Dei: *Quoniam in me sperauit, liberabo eum, & protegam eum.* Et hoc modo S. Thomas 2. 2. *quæst.* 17. *art.* 2. *in 2. argumento.* assumit, quòd petitio, siue oratio est spei interpretatiua, iuxta illud Psalmi 36. *Reuela Domino viam tuam, & spera in eo: & ipse faciet.* Et inde infert, quòd ea omnia possunt sperari, quæ possunt peti: & in responsione admittit, quòd omnia possunt sperari tanquàm obiectum secundarium, quæ dicunt ordinem ad obiectum primarium, quod est beatitudo, & ad illam possunt referri.

Et in his omnibus adhuc potest dici, quòd virtus spei immediatè, & directè attingat Deum, cùm omnia speret ab illo, & per illius auxilia. Et quemadmodum fides in omnibus articulis dicitur attingere Deum, quicunque tandem illi sint, & de quibuscunque obiectis materialibus; quia in omnibus credit Deo, qui illa reuelat: ita & spes in omnibus, quæ sperat, attingit Deum; quia omnia sperat à Deo, & per auxilia Dei: & hac ratione potest absolutè dici, quòd obiectum adæquatum spei, sit Deus: siquidem omnia, quæ sperantur, non sperantur, nisi ab ipso; & solùm sperantur, quatenus aliquo modo referuntur ad ipsum, tanquàm ad vltimum finem, & possunt ad illum iuuare, vt notat Suar. *disput.* 1. *de spe, sect.* 1. *num.* 8. *pag.* 391.

15. *Spes, in quantum est virtus theologica, est in voluntate, vt in subiecto.*

Et per hæc intelliguntur aliæ particulæ descriptionis spei *superiùs* positæ *num.* 1. nam per id, quod dicitur, per actum spei voluntas ferri in Deum, &c. significatur, quòd subiectum immediatum, & proximum spei non est intellectus, aut potentia apprehensiua, vt volunt aliqui apud Suar. *disput.* 1. *de spe, sect.* 2. *n.* 3. & videtur supponere Clemens Alexandrinus *lib.* 2. *Stromatum, initio*, vbi ait, spem esse fiduciam, & expectationem; & hanc esse opinionem, & firmam apprehensionem; qui tamen sine dubio sunt actus intellectus: sed est ipsa voluntas, & potentia appetitiua, vt vult S. Thomas 2. 2. *quæst.* 18. *art.* 1. & omnes communiter apud Suar. *sect.* 2. *cit. num.* 5. & apud Valentiam 2. 2. *disput.* 2. *quæst.* 1. *puncto* 3. *initio*: si enim spes, in quantum est passio, solùm pertinet ad potentiam appetitiuam sensitiuam; non autem ad apprehensiuam, vt *suprà* diximus *disputatione præcedente*, *num.* 15. ex eodem S. Thoma 1. 2. *quæst.* 40. *art.* 2. etiam in quantum est virtus, solùm erit in potentia appetitiua, quæ est voluntas. Et quia hæc non diuiditur in voluntatem concupiscibilem, & in voluntatem irascibilem, sicut diuiditur appetitus sensitiuus, vt *suprà* diximus *disputatione præcedente*, *num.* 8. ex eodem S. Thoma 1. 2. *quæst.* 59. *art.* 4. hinc est, quòd spes absolutè dicatur esse in voluntate, vt in subiecto; neque addatur vlteriùs, quòd sit in illa, quatenus est

irascibilis

irascibilis secundùm rationem ; sicut neque charitas dicitur esse in illa, quatenus est concupiscibilis, vt patet ex S. Thoma *art. 4. cit. ad 3.*

16. *Non autem in intellectu.* Et quòd actus, & habitus spei non possit poni in intellectu ; & per consequens, quòd sola voluntas sit illius subiectum, ex eo probat Suar. *disp. 1. de spe, sect. 1. num. 4.* quia saltem id est temerarium, cùm sit contra communem sententiam Theologorum : & præterea quia actus spei non distingueretur ab actu fidei, & esset iudicium certum, & ineuidens, & supernaturale, quod tandem resolueretur in Dei attestationem : hoc enim iudicium, verbi gratia : Deus potest me saluare ; & promisit, quòd me iuuabit, vt saluer ; & ipse est verax, & fidelis in implendis promissis ; & ideò confido, & credo, quòd saluabor. quoad omnes partes est iudicium fidei, cùm etiam postrema pars tacitè includat hanc conditionem : Nisi per me steterit ; & nisi ego ipse mihi defuero, neque ipse me perdidero, & damnauero per mea peccata, & per finalem impœnitentiam. Et si dicamus, in hoc iudicio, quod est actus fidei, consistere actum spei, incidimus in errorem Hæreticorum nostri temporis, apud Suar. *sect. 2. cit. num. 1.* qui actum spei non distinguunt à fide, contra S. Paulum 1. *Cor.* 13. & Tridentinum *sess. 6. cap. 6. de iustific.* & S. Augustinum *in Enchirid. cap.* 8. & S. Thomam, & omnes Theologos, qui manifestè illos distinguunt : & præterea non possumus explicare, quomodo spes possit amitti per actum desperationis, non amissa fide, ex S. Thoma 2. 2. *qu.* 20. *art.* 2. vt quando quis ex sola recordatione, & conscientia suorum peccatorum desperat ; nec tamen discredit, quòd Deus possit illum saluare, & quòd promiserit eum iuuare, & quòd sit verax in implendis promissis, &c.

17. *Quomodo spes theologica dicatur fiducia, & expectatio, eique tribuatur certitudo.* Neque ex eo, quòd spei, etiam in quantum est virtus, tribuantur aliqua, quæ videntur spectare ad intellectum ; vt, verbi gratia, quòd sit fiducia, quòd sit expectatio, & quòd sit certa ; sequitur, quòd etiam ipsa verè, & propriè pertineat ad intellectum : siquidem ex eo, quòd nunquam sit, neque esse possit sine actu intellectus, qui est actus fidei supernaturalis, proponens voluntati res sperandas ; & fundans, & regulans spem ex Dei ipsius promissis reuelatis, & creditis ; vnde & fides *ad Heb.* 11 describitur, esse substantia, aut fundamentum rerum sperandarum ; benè potest participare aliquas denominationes, spectantes alioqui, per se loquendo, ad intellectum, vt *suprà* explicauimus *disputatione præcedente, n.* 15. *&* 16. de spe, in quantum est passio appetitus sensitiui ex S. Thoma 1. 2. *quæst.* 40. *art.* 2. Et hoc modo Magister *in 3. distinct. 26.* & cum illo Scholastici communiter describunt spem, quòd sit certa expectatio futuræ beatitudinis, iuxta illud, scilicet, S. Pauli ad Timotheum cap. 1. *Scio, cui credidi : & certus sum, quia potens est depositum meum seruare.* Idque explicans S. Thomas 2. 2. *quæst.* 18. *art.* 4. notat, certitudinem dupliciter posse in aliquo inueniri, id est, essentialiter, & participatiuè : & primo modo reperiri in sola vi cognoscitiua : secundo verò in omni eo, quod à vi cognoscitiua mouetur infallibiliter ad suum finem ; & sic dici, quòd natura, & agentia naturalia certitudinaliter operantur, in quantum mouentur, & reguntur ad suos fines ab intellectu diuino ; & quòd virtutes morales certiùs, & exactiùs operantur, quàm artes, 2. *Ethicor. cap. 6. pag. 40. initio*, in quantum à ratione, & prudentia mouentur ad suos actus, quasi per modum naturæ ; & eadem ratione intelligi, quòd spes sit certa, & certitudinaliter tendat in beatitudinem, in quantum à fide dirigitur : neque officere, aut præiudicare certitudini spei, quòd aliqui post habitam spem, & actus spei elicitos, adhuc deficiant a consecutione beatitudinis : quia hoc non prouenit ex defectu diuinæ potentiæ, & misericordiæ, cui innititur spes ; sed solùm ex defectu liberi arbitrij, ponentis obicem per peccatum, & non sinentis se dirigi, & moueri à fide ; vel non admittentis, aut sequentis illius directionem, vt tandem concludit *in responsione ad 3.*

Et hoc eodem modo certitudinem spei exponunt S. Hilarius *can. 5. in Matth.* & alij Patres, & Scholastici communiter apud Suar. *disp. 1. de spe, sect. 2. in fine*, qui etiam rectè addit, ad certitudinem spei omnimodam, & quæ illam faciat certam ; non solùm per se, sed etiam per accidens, & simpliciter non confundat, præter fidem requiri etiam charitatem, quæ voluntatem firmet in bono, & peccatum excludat, iuxta illud ad Rom. 5. *Spes autem non confundit : quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris.* in quantum, scilicet, charitas est quasi semen filiationis diuinæ ; & quandiu illa manet, non potest simul cum illa manere peccatum, iuxta illud 1. Ioan. cap. 3. *Omnis, qui natus est ex Deo, peccatum non facit : quoniam semen ipsius in eo manet ; & non potest peccare, quoniam ex Deo natus est.* Et hac ratione in Tridentino *sess. 6. cap.* 13. dicitur, quòd nemo potest, aut debet absoluta certitudine sibi polliceri aliquid certi quoad perseuerantiam finalem in bono ; & per consequens quoad actualem consecutionem beatitudinis, quamuis omnes debeant firmissimam spem collocare, & reponere in Dei auxilio, quod nulli deest, nisi quis priùs desit sibi, & Deo : quia, nimirum, quemadmodum in humanis communiter dicimus, spem alicuius non esse firmam, & certam ; sed fallacem, & vanam, quando nititur aliquo fundamento, aut medio parum sufficiente ad rem consequendam, ac proinde falso, aut dubio iudicio, quòd res sit possibilis per tale medium : ita & contrà debemus dicere in diuinis, quòd spes fidelium sit firmissima, cùm maximè nitatur Dei auxilio, quod est sufficientissimum ; & iudicio fidei, quod est certissimum, & verissimum, vt notat Valent. 2. 2. *disp. 2. quæst. 1. puncto 4. col.* 494.

Neque pugnat cum hac certitudine spei diuinæ de consequenda beatitudine, timor, quem habent maximè laudabiliter etiam viri probi de incurrenda damnatione : vnde & omnes monemur *ad Philippens. cap.* 2. vt cum timore, & tremore salutem nostram operemur : & 1. *Corinth. c.* 10. vt qui stant, videant, ne cadant : hic enim timor non fundatur in iudicio fidei, quòd Dei auxilium sit ex se sufficientissimum ; & quòd nemini sit defuturum, quantùm est ex parte Dei ; sed nititur alteri iudicio naturali, quod probabiliter adiungimus fidei, quòd neque etiam nos deerimus nobis, & auxilio Dei ; sed illi infallibiliter cooperabimur : quod tamen iudicium, quia est fallibile, & incertum, vtpote de re, & obiecto maximè contingente, qualis est nostra finalis cooperatio, non potest non fundare aliquem timorem etiam possibilis damnationis. Et hoc modo rectè notat Valent. *punct. 4. citato, in fine*, quòd præceptum diuinum de actu spei non obligat ad certò iudicandum, quòd verè, & de facto saluabimur ; sed solùm quòd possumus verè, & de facto saluari, quantùm est ex auxilio Dei ; & ex hoc iudicio vlteriùs obligat ad eliciendum motum spei per voluntatem tendentem in beatitudinem, & superantem arduitatem ; & ideò non peccat contra præceptum spei, qui simul timet, quòd non saluabitur ; sed qui iudicat, quòd non potest saluari per auxilium Dei ; vel credens absolutè, & simpliciter, 18. *Quomodo cum certitudine spei theologica est timor de damnatione.*

quòd

quòd possit saluari; adhuc tamen propter aliquod ootiuum voluntariè repellitur à proſequenda beatitudine, & positiuè ab illa recedit per actum desperationis, vt *suprà* explicauimus *disput. praecedente, num.* 19. *& seqq.* Et in hoc fundatur fortissimum solatium spei, & animæ anchora tuta, & firma, quam ex illa habemus, vt loquitur S. Paulus *ad Hebraos 6.* quia impossibile est meotiri Deum, suásque promissiones Abrahæ factas, *Gen.* 22. suóque iuramento firmatas, vt *ibi* dicitur, noo implere: noo autem nititur in quouis alio iudicio naturali, & quaotumuis probabili, & prudeote, quod nos formemus: & cùm Deus, provt est is, à quo speramus, sit obiectum spei theologicæ; sicut & Deus, provt est is, cui credimus, est obiectum formale fidei, vt notat Vasqu. 1. 2. *disp.* 15. *cap.* 5. *n.* 22. *pag.* 93. benè potest esse in illo fortissimum oostrum solatium, & tuta, & firma animæ aochora, quæ est spes, cùm non minùs sit fidelis in seruandis, & implendis promissis, quæ speraotur, quàm sit verax in reuelandis articulis, qui creduntur.

19. *Timor de damnatione non potest de lege ordinaria totaliter separari à spe beatitudinis consequenda.*

Quòd si quæras, vtrùm saltem hæc dubietas, vel formido de oon assequenda salute; sed de incurrenda damoatione, quam S. Thomas 2. 2. *quæst.* 18. *art.* 4. *ad* 3. ait esse accidentalem, seu per accidens ad certitudinem, & iosallibilitatem spei, possit separari ab actu spei, & possit aliquis esse certus de consequenda beatitudine, vel de incurrenda damnatione, & tamen adhuc sperare: Respondeo, de lege ordinaria, & communiter posse quidem minui magna ex parte; non tameo posse omninò tolli, nisi per specialem reuelationem; & hæc si fiat de consequenda beatitudine, non tollet spem, siue quoad habitum, siue quoad actum; tollet verò, si fiat de iocurrenda damoatione: nam ex Tridentino *sess.* 6. *cap.* 13. non potest aliquis absoluta certitudine sibi polliceri finalem perseuerantiam, & infallibilem saluationem; sed solùm potest, ac debet vnusqoisque firmissimam spem collocare io Dei auxilio; & certitudine solùm conditionata esse certus, quòd Deus, qui cœpit in nobis opus bonum, etiam perficiet, & infallibiliter operabitur velle, & perficere, nisi nos ipsi defuerimus illius gratiæ: qoia, nimirum, etiam promissiones Dei, quibus innititur certitudo, & infallibilitas saluationis, sunt solùm conditionatæ, & in conditionatas resoluuntur, Matth. 10. & Lucæ 14. *Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit.* & Matth. 19. *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.*

Et hæc ipsa purificatio, aot impletio conditionis, sub qua sunt promissiones diuinæ, non potest communiter, & de lege ordinaria certò cognosci, sine reuelatione: siquidem, *Nescit homo, vtrùm odio, an amore dignus sit: sed omnia in futurum seruantur incerta.* vt dicitur *Ecclesiastis cap.* 9. & Sanctus Paulus 1. *Corinth.* 4. expressè protestatur, qoòd neque aliorum iudicio fidit, neque suo, & quòd non ideò se reputat iustum, quia nullius criminis sit sibi coosciu, & quòd soli iudicio Dei est reseruaoda tota certitodo: *Mihi autem pro minimo est, vt à vobis iudicer, aut ab humano die: sed neque me ipsum iudico: nihil enim mihi conscius sum; sed non in hoc iustificatus sum: qui autem iudicat me, Dominus est,* &c. Et S. Dauid *Psal.* 18. à peccatis etiam occultis muodari postolat: quia reuerà multa sunt peccata, quæ nos latent, id est, illa, quæ facimus ex ignorantia, & quæ possumus, ac debemus aduertere, & non aduertimus. Ac proinde quemadmodum possumus semper timere, ne in aliquod ex huiusmodi peccatis prolapsi simus, quòd & tunc non aduertimus, & postea ex obliuione, vel ex alia causa non satis retractauerimus: ita & possumus semper timere de statu gratiæ, & per consequens nunquam possumus esse certi de futura salute. Et idem est de dono perseuerantiæ, de quo similiter sine reuelatione nemo potest esse certus, vt definitur io Tridentino *sess.* 6. *can.* 16. & notat S. Augustious *lib. de bono perseuerantiæ, cap.* 13. & *lib.* 11. *de ciuitat. cap.* 12. cùm ex Sancto Paulo 1. *Corint.* 10. omnis qui stat, possit cadere; & ideò semper debeat sibi cauere, & beoè videre, oe cadat; & semper cum timore, & tremore operari suam salutem, vt idem habet *ad Philipp.* 2. Et hac de causa io eodem Tridentino *sess.* 6. *cap.* 9. & *can.* 13. *& seqq.* contra ioaoem Hæreticorum fiduciam, ex qua iactant se esse certos de remissiooe suorum peccatorum, iam obtenta ex meritis Christi, & contendunt absolutionem à peccatis, & iustificationem non aliter perfici, nisi ex hac certa credulitate, definitur, quòd sicut non debet aliqois dubitare de misericordia Dei, & de meritis Christi, & de virtote, & efficacia Sacramentorum; ita & debet vnusquisque, dum seipsum, suámque infirmitatem, & indispositionem considerat, formidare de sua gratia, cùm nullus scire valeat certitudine fidei, cui oon potest subesse falsum, quòd illam sit consecutus: & *cap.* 13. quòd omnes debent formidare de pugna, quæ superest cum carne, cum mundo, & cum Diabolo, scientes quòd solùm io spem gloriæ, & oondum in ipsam gloriam renati sumus, vt dicitur 1. *Petri cap.* 1.

Quia tamen non rarò experimur tam singularem Dei prouidentiam, & tam continuam gubernationem, & tot, ac tanta illios dona, & beneficia, quibus nos iuuat in via salutis, vt facilè illa agnoscamus, tanquam effectus veræ prædestioationis, nobisque valdè rationabiliter, & prudenter persuadeamus, quòd à Deo oon nisi ex intentione efficaciter nos saluandi, coordinantur, & multiplicantur; hinc est, vt formido damnationis, & pugnæ incertitudo, quam continuò habemus cum nostris hostibus, magna ex parte minuatur, & moralem quandam certitudineo habeamus, quòd saluabimur, vt benè notat Paulus Layman *lib.* 2. *tract.* 2. *cap.* 1. *num.* 9. *pag.* 219. ipso, scilicet, Dei Spiritu, quo continuò agimur in obseruationibus mandatorum, & qui est Spiritus adoptionis filiorum Dei, in quo clamamus, Abba Pater, testimoniom reddente spiritui nostro, quòd sumos filij, & hæredes Dei, & cohæredes Christi, vt dicitur *ad Roman.* 8. & vt habet S. Bernardus *Serm.* 2. *in octaua Pascha*, electos suos non deserit Deus sine testimonio; & inter spem, & metum sollicitudine magna fluctuantibus magna est consolatio, si suæ electionis habeant aliquod testimonium. 20. *Potest tamen multùm minui, & haberi certitudo moralis, quòd saluabimur.*

Dixi verò, oon tolli spem, siue quoad habitum, siue quoad actum, si habeatur à Deo reuelatio specialis de beatitudioe infallibiliter coosequenda: quia de facto ita mansit spes in Beatissima Virgine, & io Apostolis, quando fuerunt confirmati in gratia, vt notat Valentia 2. 2. *disputat.* 2. *quæst.* 1. *puncto* 3. *in responsione ad* 2. *argumentum.* 5. *Possumus ergo.* Et ratio est: quia reuelatio non tollit rationem obiecti spei; & beatitudo adhoc manet ardua, & futura possibilis, cum auxilio Dei, & cum cooperatione liberi arbitrij; & ideò voluntas adhuc debet in illam moueri per actum spei, eóque disponi ad peruincendam ardoitatem, & ad cooperandum de facto auxilio gratiæ; & consequenter adhuc indiget ipso habitu; & qui habet talem reuelationem, non solùm retinet iudicium fidei, cui spes per se inoititor, quòd auxilium Dei sit futurum sufficientissimum, & de facto non defuturum, 21. *Reuelatio particularis facta alicui, quòd saluabitur, non tollit in illo spem theologicam.*

quaotùm

quantùm est ex parte Dei: sed illi etiam adiungit aliud iudicium ex eadem fide diuina per reuelationem particularem ipsi factam, quòd neque ipse decerit auxilio Dei; sed illi infallibiliter cooperabitur vsque in finem; quamuis possit ex libertate arbitrij non cooperari: & ea hoc vtroque iudicio, vel actu fidei per syllogismū hypotheticum hoc modo inferr conclusionem similiter certam, certitudine fidei, quòd infallibiliter saluabitur: Per auxilium Dei saluabor infallibiliter, nisi ego per liberum arbitrium illi defuero: sed ego illi non deero: ergo saluabor infallibiliter, in quo syllogismo, vt ex se patet, maior propositio hypothetica est certa de fide, ex reuelatione vniuersali, & publica, quæ ab omnibus creditur: & minor absoluta, & categorica, est similiter certa de fide ex reuelatione particulari, & priuata, vt supponimus; & ex vtraque infertur conclusio similiter certa, & categorica, & de fide ex eadem reuelatione priuata. Et quia hic totus syllogismus non tollit arduitatem beatitudinis consequendæ, quæ per se facit ad obiectum spei; sed solùm tollit incertitudinem, quæ non facit per se; hinc est, vt neque etiam tollat ipsam spem, siue quoad actum, siue quoad habitum, vt iam diximus.

Neque facit in contrarium illud S. Pauli ad Rom. 8. *Spes, quæ videtur, non est spes: nam, quod videt quis, quid sperat?* Neque enim est sensus, quòd non possit sperari id, quod certò, & infallibiliter creditur esse futurum, vt contingit in casu priuatæ reuelationis, de qua loquimur: sed solùm, quòd non possit sperari id, quod cernitur ipsis oculis iam de facto haberi, & possideri, vt præsens; & per consequens, quod non ampliùs est futurum, vt patet ex ipso Textu.

22\. *Tollit verò, si fiat alicui reuelatio, quòd damnabitur.* Dixi præterea, tolli spem, si contrà habeatur ab aliquo particularis reuelatio de incurrenda damnatione: quia in tali casu tollitur, quòd beatitudo possit credi futura; quæ tamen credulitas futuritionis per se facit ad obiectum, & ad naturam spei, vt patet ex S. Thoma 2. 2. *quæst.* 18. *art.* 2. & 3. *part. quæst.* 7. *art.* 4. & notat Vasq. 1. *part. disp.* 84. *cap.* 1. *num.* 2. *pag.* 413. *col.* 1. & 1. 2. *disp.* 40. *cap.* 2. *num.* 7. & satis colligitur ex descriptione allata *num.* 1. in qua dicitur, quòd Deus sit obiectum spei, in quantum est futurus nostra beatitudo. Et inter cætera hoc differt simplex desiderium ab actu spei, quòd illud possit esse, etiam quando res desiderata certò scitur non esse futura: hic verò non possit esse, si res sperata non credatur futura, vt patet in eo, qui per sententiam est damnatus ad mortem, & collum iam habet insertum in laqueum; & tamen adhuc desiderat longitudinem vitæ, quam planè desperat: quod enim *suprà* diximus *disputatione præcedente, num.* 22. & 23. ex S. Thoma 1. 2. *quæst.* 40. *art.* 2. & ex Aristotele 3. *Ethic. cap.* 3. *pag.* 57. *in fine*; quòd etiam bonum ex accidente vim habeat à se repellendi voluntatem, & causandi desperationem, si apprehendatur impossibile, vel tam arduum, & difficile, vt sit supra vires; idem accidit etiam in casu, quo certò sciatur, non esse futurum: siquidem etiam hæc non futuritio, quando menti occurrit, omninò facit, vt voluntas desistat à prosecutione per actum spei, & quodammodo repellatur, & cogatur à bono recedere; vel negatiuè, & indirectè illud ampliùs non prosequendo; vel etiam positiuè, & directè volendo non prosequi. Et in hoc casu verissimum est id, quod habet S. Augustinus in *Enchirid. cap.* 8. quòd non potest sperari id quod non creditur, esse, scilicet, possibile ad obtinendum, vt notat Valent. 2. 2. *disp.* 2. *quæst.* 1. *puncto* 3. §. *Sed hæc responsio. col.* 493.

Vtrùm autem hæc reuelatio particularis de damnatione infallibiliter incurrenda, non solùm impediat, & tollat actum spei, circa beatitudinem; sed etiam ipsum habitum; parum refert ad nostrum negotium: sed certum videtur, quòd non tollat, cùm etiam is, qui est certus de sua damnatione, & ideò prohibitus, aut impeditus à speranda beatitudine, plura alia possit sperare à Deo sibi, & aliis; vt, verbi gratia, sibi auxilia gratiæ ad vitanda alia peccata, & consequenter ad non augenda supplicia, & damnationem; & aliis, quos habet, & diligit, vt sibi coniunctos, & pro quibus non habet reuelationem damnationis, ipsam beatitudinem, & omnia bona, quæ ab aliis sperantur communiter. Et quemadmodum talis reuelatio non tollit in tali homine habitum fidei, quæ est substantia, & fundamentum rerum sperandarum: ita nec tollit simpliciter habitum spei.

23\. *Quomodo in Beatis non sit spes.* Similiter ex hoc, quòd obiectum spei in descriptione allata dicatur esse ipse Deus, in quantum est futurus nostra beatitudo, & in quantum est difficilis ad consequendum, rectè colligit S. Thom. 1. 2. *quæst.* 67. *art.* 4. & 2. 2. *quæst.* 18. *art.* 2. & 3. *part. quæst.* 7. *art.* 2. quòd spes non sit in Beatis, loquendo saltem de spe actuali, & de actu spei, vt notat Caiet. 1. 2. *quæst.* 67. *cit. art.* 3. *initio*: quia enim bonum arduum in tantum est obiectum spei, in quantum est futurum, & acquirendum; & eo ipso, quòd beatitudo est iam acquisita, & præsens; non autem ampliùs acquirenda, & futura; desinit esse obiectum spei; & ideò neque spes potest ampliùs esse circa illam: & sicut in naturalibus non potest ampliùs esse motus ad aliquid, quando mobile iam est in illo, tanquàm in termino: ita & motus voluntatis ad beatitudinem, qui est spes, non potest ampliùs esse, quando voluntas est iam beata: siquidem de intrinseca ratione motus est, vt mobile sit ens in potentia ad terminum; non autem sit actu in illo, vt patet ex ipsa definitione motus 3. *Physic. tex.* 6. & in re præsente de spe notat S. Thomas 1. 2. *quæst.* 67. *art.* 4. Et hoc modo etiam dicitur *ad Roman.* 8. non posse sperari id, quod videtur, id est, quod actu iam possidetur, & cernitur præsens. Vtrùm autem habitus spei, qui in hac vita, & in homine viatore est de futura beatitudine, verè ardua, & acquirenda per auxilia gratiæ, tanquàm de obiecto primario, & ab illa specialiter dicitur spes, tanquàm à re primaria, & maximè difficili, & necessaria viatori; possit idem manere substantialiter, etiam in patria, & in homine comprehensore pro aliis actibus secundariis, verbi gratia, circa propriam beatitudinem corporis, & circa beatitudinem, & auxilia, quæ sperantur pro aliis, quamuis non retineat ampliùs denominationem spei, & virtutis theologicæ, sicut priùs; parum refert ad negotium morale, quod tractamus. Certè Suar. *tom.* 1. *in tertiam partem quæst.* 7. *in commentario ad articulum* 4. & *tractatu de spe, disp.* 1. *sect.* 8. *num.* 5. & *seqq.* id affirmat: quia ex S. Thoma 3. *parte, quæst.* 7. *art.* 9. *ad* 1. in Christo, & in Beatis est quicquid perfectionis continet spes, & solùm dicitur non esse spes ratione defectus, & imperfectionis, quam continet, in quantum est de beatitudine, & bono non habito, sicut & fides est de Deo non viso: quod idem etiam habet Alex. 3. *part. quæst.* 12. *num.* 3. *ad* 1. & plures actus amoris concupiscentiæ circa Deum verè supernaturales fiunt in patria, vt, verbi gratia, simplex actus amoris Dei, in quantum est nostra beatitudo, & bonus nobis, præscindendo ab hoc, quòd iam sit possessus, vel non possessus per visionem; delectatio, quæ capitur

rur de ipso, provt iam est possessus per ipsam formalem beatitudinem, & similes; & vt fiant magis connaturaliter, omninò indigent aliquo principio intrinseco, id est, aliquo habitu, sicut & iodigent actus amoris amicitiæ ipso habitu charitatis; qui tamen habitus pro dictis actibus amoris coocupiscentiæ nullus alius videtur posse esse nisi habitus spei. Et sicut in Beatis commuoiter admittuutur plures alij habitus, etiamsi oon exerceant actus suos proprios, & primarios, solùm quia sunt perfectiones, & ornameota animi; & faciunt aliquo modo, & ex aliquo capite ad gloriam Beatotum, siue exeant in aliquos actus secundarios, siue etiam in planè nullos: ita & potest admitti habitus spei, qui similiter est magna perfectio, & ornamentum, & potest multùm facere ad gloriam Beati, cùm fuerit instrumentum, & principium multorum actuum in hac vita, quibus peruenit ad beatitudinem, & possit etiam esse principium aliorum, vt diximus de actibus amoris concupiscentiæ. Hoc modo ex S. Augustino *lib. 14. de Trinitate, cap. 9. tom. 3.* & ex Sancto Thoma 1. 2. *quæst. 67. art. 1.* & omnibus communiter, admittitur, quòd virtutes morales maneut in altera vita, etiamsi desit materia propriorum actuum; nec possint, verbi gratia, pro temperantia locum habere concupiscentiæ ciborum, & venereorum, quæ sint reprimendæ, & moderandæ; & pro fortitudine timores, & audaciæ circa pericula mortis; & pro iustitia distributiones, & commutationes bonorum, quæ veniunt in vsum præsentis vitæ; & pro prudentia deliberationes circa agibilia; & ex eisdem Sancto Augustino, & Sancto Thoma, actus prudentiæ in Beatis non est alius, nisi vt Deo nullum bonum præponant, aut æquent; & actus iustitiæ, vt velint, & gaudeant esse subditi Deo; & fortitudinis, vt firmissimè Deo inhæreant; & temperantiæ; vt nullo noxio delectentur: & post resurrectionem corporum verè habebunt, propter hos actus, habitum temperantiæ in appetitu concupiscibili, & habitum fortitudinis in irascibili, cum præsertim sint ex se magna perfectio, & ornamentum, etiam præscindendo ab actibus, vt notat Valent. 1. 2. *disp. 5. quæst. 7. puncto 4. §. Ad primum. col. 408. in fine.*

Et idem est de virtutibus intellectualibus ex eodem S. Thoma 1. 2. *quæst. 67. cit. art. 2.* & aliis communiter: quæ similiter solùm manent, quia sunt perfectio intellectus: quanuis alioqui quoad proprios actus, quos in hac vita exercuerunt, & quoad priorem modum operandi, sint euacuandæ, & destruendæ, sicut euacuatur, quod est ex parte, & imperfectum, quando venit, quod est perfectum; & sicvt in homine, quando fit vir, euacuantur, quæ erant paruuli, vt dicitur 1. *Cor.* 13. Et denique idem est de charactere, qui imprimitur in Sacramento Baptismi, Confirmationis, & Ordinis, & est simpliciter indelebilis, vt definitur in Cnncilio Flotentino *in decretis Eugenij*, & in Tridentino *sess. 7. can. 9. de Sacramentis in genere*, & *sess. 23. de Sacramento Ordinis, c. 4.* cùm enim non sit tantummodo signum; sed etiam virtus instrumentalis, & operatiua ex S. Thoma 3. *par. q. 63. ar. 5. ad 1. & ad 2.* loquendo saltem de illo, qui imprimitur per Sacramentum Ordinis; isque in Presbytero, v. g. sit vera potestas spiritualis ad conficiendum, & consecrandum, & offerendum verum Corpus, & Sanguinem Christi in Sacrificio Missæ; & ad remittenda, & retinenda peccata in Sacramento Pœnitentiæ, vt dicitur in Trid. *sess. 23. can. 1. de Sacram. Ord.* quanuis in altera vita uullum actum sit habiturus, & simpliciter non sit operaturus; adhuc tamen manere dicitur, & non frustrà: quia in bonis manet ad gloriam, & in malis ad ignominiam, vt loquitur S. Thomas *3. p. cit. quæst. 63. art. 5. cit. ad 3.* sicut & character militaris manet in militibus post victoriam: quia in victoribus manet ad gloriam, & in victis manet ad pœnam. Potest ergo eadem ratione in Beatis manere habitus spei, si fortè nulli sint actus, in quos possit exire, (quod tamen, vt diximus, non est admittendum:) quia potest manere ad gloriam, & tanquàm id, quod plurimùm iuuit ad meritum; & voluntatem tandiu mouit ad beatitudinem, donec tandem ad illam peruenit. Et quemadmodum ex sententia aliquorum apud Suar. *tom. 2. in 3. p. disp. 57. sect. 2. §. Hæc sententia. pag.* 801. *col.* 1. lignum sanctissimæ Crucis perpetuò est conseruandum in cælis, & transferendum ad statum incorruptibilem corporum Beatorum, solùm quia speciali modo fuit instrumeotum nostræ redemptionis; & altare, in quo Christus seipsum obtulit: ita & potest sine tanto miraculo conseruari in animis Beatorum habitus spei, qui similiter fuit illis instrumentum, & adiumentum beatitudinis. Et ratio videtur esse: quia generaliter substantia habitus non depender in conseruari ab existentia suæ materiæ, aut obiecti; & habitus liberalitatis, v. g. non tollitur ex eo, quòd quis fortè amittit pecuniam; sed per hoc solùm impeditur, ne exeat in actum externum, & ne actu faciat largitiones; idque non obstat conseruationi illius, cum sit illi merè extrinsecum, & accidentale: & vir liberalis etiam impotens ex defectu pecuniæ, & materiæ ad largitiones, potest elicere ex suo habitu actus internos, saltem conditionatos, & velle largiri, verbi gratia, liberaliter huic, aut illi, si haberet, quid largiretur. Potest ergo etiam habitus spei non dependere in conseruari à futuritione beatitudinis, quæ est illi materia, & obiectum primarium, sed desitio huius futuritionis solùm potest illi impedire actum primarium absolutum circa ipsam beatitudinem; non autem actum conditionatum, volendi, verbi gratia, sperare à Deo, eiúsque auxilio beatitudinem, si de facto illam non haberet; & multò minùs potest illi impedire alios actus secundarios, quos *iam* diximus.

Et quod diximus *paulò antè*, *num.* 22. de priuata reuelatione alicui facta de damnatione infallibiliter incurrenda, quòd solùm impediat actum spei circa beatitudinem, à qua tollit futuritionem, vel saltem credulitatem futuritionis; non autem impediat alios actus eiosdem spei circa auxilia sibi speranda à Deo pro vitandis aliis peccatis, & pro suppliciis, & damnatione non augenda; & circa ipsam beatitudinem sperandam aliis sibi coniunctis; & per cnnsequens, quòd non tollat, aut destruat ipsum habitum spei; idem potest dici accidere in patria per ipsam actualem beatitudinem; quòd, scilicet, solùm impediat actum spei circa ipsam, vt futuram; non autem impediat alios actus; & per consequens, quòd neque tollat, aut destruat ipsum habitum.

Et pro hac sententia, quòd in Beatis maneat spes quoad substantiam habitus, potest citari ex veteribus Patribus S. Iren. *lib. 2. c. 47.* & *lib. 4. c. 25.* vbi expressè asserit, virtutes omnes theologales manere in patria, id est, fidem, spem, & charitatem; & de illo etiam statu intelligi id, quod dicitur 1. Cor. 13. *Manent fides, spes, charitas, tria hæc*, &c. & Tertull. *lib. de patientia, circa fin.* vbi expressè idem affirmat: & ex Scholasticis potest citari Durandus *in 3. distinct. 31. q. 3. & 4.* vbi asserit, in Beatis manere habitum fidei: & ante Durand. potest citari etiam Gersnn *in tr. de vita spirit.* vt refert Suar. *disp. 7. de fide, sect. 5. num. 4.*

Et eandem ſententiam eſſe probabilem affirmat etiam Valent. 1. 2. *diſp. 5. quæſt. 7. puncto 4 §. Terrè. col. 499.* & plures alij ex recentioribus. Et negari non poteſt, quin hæc omnia ſint valdè rationabiliter, & probabiliter dicta: quanuis oppoſitum, quòd neque etiam habitus ſpei ſit in Beatis, quia eſſet ſuperuacaneus, expreſsè aſſerat S. Thomas 1. 2. *q. 67. art. 5. ad 3.* & cum illo recentiores communiter: & gloriam corporis ideò negent poſſe à Beatis ſperari per actum ſpei propriè dictæ; quia illis non eſt quid arduum, cùm iam habeant illius cauſam ineuitabilem, id eſt, ipſam beatitudinem animæ, cui eſt debita pro aliquo tempore, vt patet ex eodem S. Thoma *ibid. art. 4. ad 3.* Et ad operandum ſibi beatitudinem corporis, & nobis beatitudinem animi, & omnia auxilia per alios actus, quàm ſpei propriè dictæ; ſatis eſt ipſe habitus charitatis, quo ſe, & nos diligunt, vt patet ex eodem S. Thoma *qu. 67. cit. art. 2. ad 3.* & *3. part. quæſt. 7. art. 4. ad 2.* & apud Azor. *part. 1. lib. 9. cap. 1. quæſt. 11.*

24. *Quomodo ſpes non ſit in damnatis.*

De damnatis eſt eadem ratio quoad actum ſpei: quia enim certiſſimi ſunt, quòd beatitudo eſt illis ſimpliciter impoſſibilis, neque ampliùs ad illam ſunt in potentia, impoſſibile etiam eſt, vt ad illam moueantur per actum ſpei, vt patet ex S. Thoma 2. 2. *quæſt. 18. art. 3.* & omnibus communiter. Et ſi reuelatio particularis facta alicui, quòd damnabitur, omninò eum repellit ab actu ſpei, vt diximus *paulò antè, n. 22.* multò magis repellet damnatio ipſa iam ſecuta, & executioni mandata.

Quoad habitum verò ſpei affirmat Durandus *in 3. diſt. 23. quæſt. 9.* quòd maneat in damnatis; ſicut & manet ex illius ſententia habitus fidei, & ex Valentia 2. 2. *diſputatione 1. quæſtione 5. puncto 2. §. Probabilis ſanè. col. 385.* probabilis eſt hæc ſententia, & à doctrina veterum Patrum, & ſacræ Scripturæ non eſt aliena; & præter cætera poteſt pro illa facere argumentum *paulò antè* allatum de charactere ſacerdotali; qui, quanuis ſit ex ſua natura operatiuus, & in damnatis non ſit vnquam operaturus; adhuc tamen in illis manet ad ſolam pœnam, ad quam etiam poteſt manere habitus ſpei. Sed hoc etiam ad noſtrum propoſitum parum refert.

25. *In iis, qui ſūt in Purgatorio, quomodo ſit ſpes.*

De iis, qui ſunt in Purgatorio affirmat S. Thomas 2. 2. *quæſt. 18. art. 3.* quòd habeant ſpem: quia beatitudo reſpectu illorum nondum eſt præſens; ſed adhuc manet ſub eſſe futuro; & ideò illam adhuc ſperant, & expectant à Deo; & adhuc reputant, vt rem arduam, cùm debeant illam aſſequi per tolerantiam ſuarum pœnarum, & per ſuffragia aliorum fidelium, ad quæ eſt opus ſpeciali inſpiratione, & auxilio Dei; cùm præſertim ad huiuſmodi arduitatem in obiecto ſpei poſſit ſufficere, quòd dependeat à voluntate alterius, vt notat Vaſq. 1. 2. *diſp. 40. cap. 2. num. 6.*

26. *Quomodo ex amore ſui cauſetur ſpes.*

Ex his verò omnibus, quæ hucvſque diximus, facilè poteſt intelligi, quomodo in nobis cauſetur, & producatur actus ſpei ſupernaturalis, & theologicæ; & quomodo differat ab actu charitatis; & conſequenter requirat diſtinctum habitum: nam primò eſt in nobis amor proprius, quo volumus bonum nobis, & quo nos ipſos amamus amore amicitiæ, & bonum, quod nobis volumus, amamus amore concupiſcentiæ, vt patet ex S. Thoma 1. 2. *quæſt. 26. artic. 4.* Et hic amor, quemadmodum eſt naturalis, quando eſt de bonis naturalibus, quorum naturaliter ſumus capaces: ita & poteſt eſſe ſupernaturalis, ſi ſit de bonis ſupernaturalibus, quorum capacitatem naturaliter non habemus; ſed ſolùm ſupernaturaliter, & obedientialiter ad illa eleuamur, vt benè explicat Suarius *diſputat. 1. de ſpe, ſect. 3. num. 8. pag. 394. col. 2.* Et per hunc actum amamus nobis ſupernaturaliter etiam Deum, dum per fidem cognoſcimus, quòd etiam ipſe ſit bonus nobis & poſſit eſſe beatitudo noſtra, vt *ſupra* explicauimus *num. 13.* Deinde ex hoc amore naſcitur deſiderium ſimiliter ſupernaturale de ipſo Deo, & de beatitudine, in quantum eſt abſens, & actualiter non habita, & non poſſeſſa: & vlteriùs ex hoc deſiderio naſcitur ſpes, in quantum Deus, & beatitudo actualiter non habita, & non poſſeſſa deſideratur in futurum haberi, & poſſideri per auxilia gratiæ, & expectatur, vt prouentura ab ipſo Deo: & denique naſcitur intentio, quæ eſt amor, aut deſiderium eiuſdem beatitudinis, tanquam finis, & cum ordine ad media, per quæ à Deo eſt obtinenda. Vnde primus actus amoris hoc maximè differt ab aliis tribus, quòd ſolùm ſit circa Deum, vt bonum nobis, præſcindendo ab hoc, quòd ſit bonum præſens à nobis habitum, & poſſeſſum; vel quod ſit abſens, & non habitum: tres verò alij ſpecialiter, & determinatè ſint circa Deum, in quantum eſt bonum abſens, & non habitum, vt notat Vaſquez 1. 2. *diſput. 40. cap. 2. num. 6.* Et vlteriùs deſiderium ſimplex hoc differt à ſpe, quòd ſit circa Deum, vt bonum abſens, præſcindendo ab hoc, quòd ſit poſſibilis haberi, & fieri præſens, & quòd credatur eſſe aliquando de facto habendus, & futurus præſens; & quòd ſit habendus dependenter ab alio; an verò dependenter tantummodo ab ipſo deſiderante: cùm tamen actus ſpei determinatè, & ſpecialiter inuoluat hæc omnia, & ſit circa Deum, quatenus eſt noſtra beatitudo, & bonum abſens; poſſibilis tamen haberi, & fieri præſens, & de facto habendus, & futurus præſens dependenter ab ipſo Deo, & per ipſius auxilia: & denique intentio ſit circa Deum, vt circa finem, & cum ordine ad media, per quæ poteſt, ac debet acquiri. Atque hoc modo hi omnes actus, ſi ad inuicem comparentur, poſſunt dici ſe habere, vt ſuperius, & inferius: ſiquidem omne deſiderium beatitudinis poteſt dici, quòd ſit amor; non autem omnis amor, quòd ſit deſiderium: & omnis ſpes poteſt dici, quòd ſit deſiderium, & amor; non autem poteſt dici, quòd omnis amor, aut deſiderium ſit ſpes: & omnis intentio poteſt dici, quòd ſit ſpes, ſi finis ſit acquirendus dependenter ab alio; vel ſaltem quòd ſit deſiderium, & amor; non autem poteſt dici, quòd omnis amor, aut deſiderium, aut ſpes ſit intentio, vt benè explicant Vaſquez 1. 2. *diſputat. 40. cap. 2. citato*, & Suarius *diſputat. 1. de ſpe, ſect. 3. num. 10. & ſeqq.* 27. *Quo differant inter ſe amor beatitudinis, deſiderium, ſpes, & intentio.*

28. *Actus ſpei nō poteſt eſſe ab habitu charitatis.*

Et quanuis, tam amor ſui, quàm deſiderium beatitudinis, poſſit eſſe ex charitate, ſi quis amet ſeipſum, vt aliquid Dei; & deſideret ſibi beatitudinem in gloriam Dei: ſi quis tamen illam deſideret, vt bonum ſibi, & vt poſſibilem, & futuram ab ipſo Deo; neque aliter referat in bonum Dei, non operabitur ex charitate, quæ eſſentialiter eſt amicitia ad Deum; & quidquid amat, ſolùm amat propter Deum, & ipſi Deo: ſed operabitur verè, & propriè ex habitu ſpei; & poterit ſic operari, etiam exiſtens in peccato mortali, & ſine habitu charitatis, vt notat Suarius. *ſectione 3. citata, num. 9. in fine*: & fuſiùs explicat *num. 13. & ſequentibus*: vbi etiam docet, quòd hi omnes actus poſſunt eſſe ab eadem virtute ſpei, cùm omnes ſint ſubordinati ad inuicem, & vnus ſit quaſi radix alterius: ſicut & communiter dicitur, quòd ab eadem virtute ſunt ſimplex amor, aut voluntas finis, & illius intentio, & mediorum electio;

electio : & parum refert, quòd spei dcoominatio non omnibus tribuatur; sed tantùm illi, qui circa bonum abiens est perfectior; & specialiter ad illud mouetur, in quantum est absens, & arduum, & possibile, & futurum ab alio. Neque ad hoc, vt aliqui actus possint esse ab eadem virtute, requiritur, quòd omnes habeant eandem denominationem; sed solum quòd participent de eadem ratione formali ipsius virtutis, quæ in casu nostro de virtute spei, est ipse Deus, in quantum est bonus nobis, & nobis amabilis: nam certum est, quòd de illo, in quantum simpliciter, & absolutè est talis, participat simplex actus amoris; & in quantum est absens participat simplex actus desiderij; & in quantum præterea est bonum arduum, & acquirendum dependenter ab alio, participat actus spei; in quantum est acquirendum per media, participat intentio; & in quantum postea est iam acquisitum, & præsens, participat delectatio, & fruitio, vt concludit Suar. *sect. 3. cit. num. 20.*

29. *Virtus spei nō est aggregatū ex fide, & charitate; sed est habitus realiter distinctus ab vtrisque.*

Ex quibus omnibus potest colligi, nullo modo esse admittendum id, quod placuit nescio quibus apud Scotum *in 3. dist. 26. quæst. vnica, sub initium*; & apud Gabr. *ibidem. quæst. vnica, art. 1. not. 2.* & tanquam probabile tenuit Ocham. *quodlib. 1. qu. 1.* quòd spes non sit virtus realiter distincta à fide, & charitate; sed sit aggregatio vtriusque, eiúsque actus similiter non sit alius, nisi aggregatio actus fidei, & actus charitatis, id est, credere beatitudinem esse dandam à Deo, si per nos non steterit, qui est actus fidei; & illam desiderare, qui est actus charitatis. Et quod dicitur 1. Cor. 13. *Manent fides, spes, charitas, tria hæc*, &c. iuxta hanc sententiam potest explicari de sola distinctione rationis: quomodo etiam intelligitur, quod communiter dicitur de potentiis animæ rationalis, quòd sint tres; cùm tamen memoria intellectiua non sit realiter distincta ab intellectu, vt patet ex S. Thoma *1. part. quæst. 79. art. 7. lib. 2. contra Gentes, cap. 74. qu. 10. de ver. 3.* & *aliis locis.* & communiter dicitur à Peripateticis *ad text. 6. & 8. lib. 3. de anima*: sed negari non potest, quin hoc sit omninò falsum, & temerarium, vt notat Azor. *part. 1. lib. 9. cap. 1. quæst. 4.* imò & erroneum, vt colligitur ex Suario *disp. 1. de spe, sect. 3. in fine.* cùm ex illo manifestè sequatur, quòd in homine peccatore non maneat spes; siquidem non manet charitas: & quod ad iustificationem non requiratur actus spei distinctus ab actu fidei, & charitatis, contra Tridentinum *sess. 6. de iustif. cap. 6. & can. 3.* & has virtutes theologales esse realiter inter se distinctas, habet communis sententia Theologorum, & Patrum; & est maximè conforme modo loquendi sacræ Scripturæ 1. *Cor. 13. cit.* & 2. ad Timoth. 2. *Sectare iustitiam, fidem, spem, charitatem.* & Ecclesiastici 24. *Ego mater pulchra dilectionis, & timoris, & agnitionis, & sanctæ spei.* Cui locutioni etiam consonant sacra Concilia, vt patet ex Tridentino, & aliis. Et cùm ex regula Aristotelis 2. *de anima, text.* 112. tunc potentiæ, & virtutes conuincantur esse plures, & distinctæ realiter, quando habita ratione eorum, quæ per se illis conueniunt, non conuertuntur cum omnibus actibus, & earum vna potest aliquid, quod non potest alia, vt etiam diximus *lib. 1. de humanis actionibus, disp. 12. num. 14. pag. 41. col. 1.* omninò conuincitur, quòd spes, & charitas sint virtutes distinctæ, cùm in homine peccatore non conuertantur cum omnibus actibus, & possint in illo esse actus spei supernaturalis, & theologicæ; non autem actus charitatis.

Et quamuis inter virtutes morales non detur vna aliqua, quæ sit spes, & generaliter moderetur desideria circa res arduas, & possibiles; sed hoc pertineat ad vnamquamque virtutem circa materiam propriam: benè tamen potuit, ac debuit dari spes theologica, quæ nos disponeret ad benè desiderandam beatitudinem, & bona supernaturalia reuelata, vt notat Azor. *part. 1. lib. 9. cap. 1. quæst. 7. col.* 1052. cùm hæc desideria nec possint esse per virtutes morales, nec per alias virtutes theologicas, id est, per fidem, & charitatem, vt iam ostendimus.

DISPVTATIO III.

An, & quomodo actus spei sint in præcepto.

1. *De actibus spei datur præceptum.*
2. *Quomodo actus fidei, & spei dicantur à S. Thoma esse præambuli ad præcepta Decalogi, & veteris legis.*
3. *Actus fidei, & spei, quamuis non sit præceptus à Deo in Decalogo; semper tamen fuit præceptus per internam inspirationem.*
4. *Actus externus virtutis spei nullus est.*
5. *Actus internus virtutis spei sæpè est necessarius necessitate aliena, & per accidens.*
6. *Sufficit tamen, si eliciatur solùm implicitè, & virtualiter.*
7. *Necessitate propria, & per se, est necessarius, quando vrget grauis tentatio desperandi.*
8. *Sed præter hunc casum necessitatis debent necessariò admitti etiam alij.*
9. *Actus spei non potest dici, quòd solùm sit necessarius necessitate aliena, & per accidens.*
10. *Et absolutè est necessarius per se, sicut & actus charitatis, & pœnitentiæ, vt saltem aliquando eliciatur, dum viuitur.*
11. *Et specialiter quando primò alicui proponitur illius necessitas.*
12. *Et quando primò quis tenetur se conuertere in Deum.*
13. *Et absolutè aliquoties in vita.*
14. *Quæ sunt speranda, satis est, si sperentur implicitè.*

CIRCA virtutem spei ad rem moralem maximè faciunt ea, quæ pertinent ad illius præcepta, siue affirmatiua quoad actus positiuè eliciendos, siue negatiua quoad non eliciendos actus desperationis, qui illi opponuntur per defectum; vel actus præsumptionis, qui opponuntur per excessum. Quare, vt de his paucis agamus,

Non est dubitandum, quòd de actibus spei in sacris Litteris detur præceptum, illúdque sit de iure diuino naturali, sicut & præceptum de actibus fidei, & charitatis: nam 1. ad Timoth. 6. *Præcipe*, inquit S. Paulus, *non sperare in incerto diuitiarum; sed in Deo viuo.* Et sæpiùs de actibus spei monemur per verbum Imperatiui, vt Psal. 4. *Sacrificate sacrificium iustitiæ, & sperate in Domino.* & Psal. 61. *Sperate in eo, omnis congregatio populi: & effundite coram illo corda vestra.* & Eccli. 2. *Qui timetis Dominum, sperate in illum.* & sæpiùs plura alia dicuntur de spe, quæ ostendunt illius necessitatem, & excellentiam; & consequenter illius obligationem, & præceptum, cùm nihil sit necessarium, nisi sit præceptum; & certissimum sit, quòd sola obseruatio præceptorum possit sufficere ad salutem: & ideò præter illam 1. *De actibus spei datur præceptum.*

nihil fit necessarium Matth. 10. *Si vis ad vitam ingredi serua mandata*. nam hac ratione *ad Tit.* 2. dicitur, quòd Christi aduentus nos simul docuit *abnegare impietatem, & sacularia desideria; & sobriè, & iustè, & pie vivere, expectantes beatam spem*, &c. & *ad Heb.* 11. quòd *accedentem ad Deum oportet credere, quia est, & quia inquirentibus se remunerator est*. Et sensus est, quòd debeat non solù credere; sed etiam sperare; nec possit sine vtroque hoc actu ad Deum accedere. Et ratio est: quia, vt *suprà* diximus *lib.* 1. *disputatione* 4. *num.* 5. conuenientissimum fuit, vt quæ Deus instituisset ex parte nostra, vt media necessaria ad nostram salutem, simul haberent ex parte Dei necessitatem præcepti; & nos ex vtraque necessitate induceremur ad illa assuméda, & absolute instrueremur, quòd ad salutem sufficiat obseruatio præceptorum, vt iam monuimus: talis autem est non solùm fides; sed etiam spes, cùm ex Tridentino *sess.* 6. *cap.* 6. *de iustificat.* sit simul cum fide dispositio necessaria ad gratiam, & ad iustificationem, & certissimum sit, quòd omne illud, quod est medium necessarium ad gratiam, & sine quo gratia non potest haberi, quæ dicitur prima salus; sit etiam medium necessarium ad gloriam, & sine illo non possit haberi etiam gloria, quæ dicitur salus vltima.

2. Quare autem in lege vetere, ante præcepta Decalogi, vel saltem inter illa, non expresserit Deus præcepta fidei, & spei; & in primis, & ante omnia nnn præceperit duo illa, quæ sunt maximè necessaria accedenti ad ipsum, & posteà fuerunt præcepta *ad Hebr.* 11. id est, vt omnes crederent, quòd ipse esset, & quòd esset remunerator, & consequenter ve omnes ab illo expectarent remunerationem, tam bonorum, quàm malorum; & simul in illum sperarent, & ab illo timerent; eam reddit S. Thomas 2. 2. *qu.* 16. *art.* 1. & *qu.* 22. *art.* 1. quia huiusmodi actus fidei, & spei sunt necessariò quid præambulum ad omne præceptum, cùm nec Deus, nec quisquam alius possit quicquam præcipere, nisi subditis, séque vt subditos agnoscentibus, & ab ipso præcipiente, vel sperantibus aliquid, vel timentibus; quætamen subiectio ad Deum, & subiectionis agnitio non aliter, & non priùs in homine incipit, quàm credat, Deum esse, qui possit præcipere, & cui, tanquàm legislatori, se debeat subdere; & quàm præmij loco aliquid ab illo speret pro mandatorum obseruatione; & aliquid timeat loco supplicij pro transgressione; & sic inducatur, & disponatur ad præceptorum acceptationem, & obseruationem per huiusmodi actus fidei, & spei. Quia verò huiusmodi actus præambuli ad quæcunque præcepta, & ad quascunque leges diuinas, non poterant primò proponi per modum præcepti; sicut nec poterant esse præambuli ad seipsos; satis fuerunt propositi per modum simplicis denunciationis, & commemorationis factæ ante præcepta, & per modum simplicis promissionis insertæ, & adionctæ ipsis præceptis, vt subdit S. Thomas *locis citatis*, & patet *Exodi* 20. vbi ante præcepta Decalogi præmonetur populus, quòd sit Deus, qui præcipit: *Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, de domo seruitutis. Non habebis Deos alienos coram me*, &c., & paulò pòst: *Ego sum Dominus Deus tuus, fortis, zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam, & quartam generationem eorum, qui oderunt me; & faciens misericordiam in millia his, qui diligunt me, & custodiunt præcepta mea*, &c. & Deuteron. 6. *Audi, Israel, & obserua, vt facias, quæ præcepit tibi Dominus, & benè tibi sit. Dominus Deus tuus, Dominus vnus est*, &c. Pnst latas verò primas leges, & prima præcepta, fuerunt pluribus locis à Deo adiuncta etiam præcepta de actibus fidei, & spei, qui primò non potuerunt præcipi; sed solùm proponi, tanquàm præambuli ad omne præceptum, vt diximus: quia lege iam lata, & acceptata, pertinet ad sapientes viros, & legumlatores, vt non solùm inducant subditos ad obseruantiam legum; sed etiam multò magis ad conseruanda illarum fundamenta; & ideò etiam Deus post primam legislationem potuit, ac debuit præcipere actus præambulos fidei, ac spei, qui erant quasi fundamenta aliorum præceptorum, vt notat S. Thomas 2. 2. *quæst.* 22. *art.* 1. *cit.*

Quomodo actus fidei, & spei dicantur à S. Thoma esse præambuli ad præcepta Decalogi, & veteris legis.

3. Et quanuis negari non debeat, quòd etiam in statu legis naturæ, & ante legem scriptam esset obligatio credendi Deum, & in eum sperandi, eáque obligatio non defierit tempore legis scriptæ; non tamen propterea dici debet fuisse inducta per præceptum, aut legem de huiusmodi actibus latam à Deo ante alias leges, aut præcepta, cùm benè potuerit induci per internam inspirationem ab illo factam primis parentibus, & ab illis traductam successiuè ad alios, vt benè explicat Bannes 2. 2. q. 16. *art.* 1. §. *Pro cuius explicatione*. Neque id repugnat S. Thomæ, dum asserit, de actibus præambulis ad præcepta non potuisse dari præceptum, illúdque de facto non haberi in lege veteri, & in præceptis Decalogi: nam longè est aliud non haberi, nec potuisse haberi in lege veteri, & in præceptis Decalogi; & non haberi, nec potuisse haberi simpliciter, & omni modo, etiam per internam inspirationem, & scriptum in cordibus: & S. Thomas solùm asserit illud primum; non autem hoc secundum.

Actus fidei, & spei, quamuis non sit præceptus à Deo in Decalogo, semper tamē fuit præceptus per internam inspirationem.

4. Quocunque autem modo, & quandocunque sit latum à Deo præceptum spei, non leuis est difficultas circa tempus, quo ex tali præcepto sit eliciendus huiusmodi actus. Neque loquimur de actu externo, qui, per se loquendo, ab hac virtute est nullus, nisi actum externum virtutis spei vocemus illum, qui est alio aliarum virtutum; adiutus tamen per actum spei, vt quando quis ex interna spe beatitudinis, & retributionis, fortiter sustinet res aduersas, vel seruat præcepta, & exercet alios actus virtutum, vt notat Suar. *disp.* 1. *de spe, initio*: sed solùm loquimur de actu interno, qui est desiderium efficax beatitudinis, eiúsque expectatio per auxilia gratiæ, & per nostram cooperationem, vt *suprà* diximus. Et de hoc ipso actu interno dupliciter possumus loqui, id est, quærendo, quando sit necessarius necessitate propria, & per se, quæ, scilicet, oriatur ea intrinseca eius ratione, & honestate præcepta, & præscindendo ab omni alio extrinseco: & præterea quærendo, quando sit necessarius necessitate aliena, & per accidens, quæ, scilicet, oriatur ex aliquo alio, quod sit in præcepto, & esse non possit sine actu spei.

Actus externus virtutis spei nullus est.

5. Et quidem loquendo de necessitate aliena, & per accidens, plura tempora assignant Doctores, quibus est necessarius actus spei, id est, omnia illa, quibus vrgent præcepta, quæ sine spe actuali impleri non possunt, vt est, v. g. præceptum pœnitentiæ, cuius fundamentum est spes veniæ obtinendæ; præceptum orationis, cuius fundamentum est spes obtinendæ opis, & auxilij à Deo: vnde & dicitur petitio esse spei interpretatiua, iuxta illud *Psal.* 36. *Reuela Domino viam tuam, & spera in te: & ipse faciet*. vt notat S. Th. 2. 2. q. 17. *art.* 2. & alia huiusmodi, vt videre est apud Suar. *disp.* 3. *de spe, sect.* 1. *n.* 2. Val. 2. 2. *disp.* 2. q. 4. *pun.* 1. Azor. *par.* 1. *lib.* 9. *c.* 2. q. 6. Ban. 2. 2. q. 22. *art.* 1. *dub.* 2. Sanch. *lib.* 2. *in Decal. c.* 33. *n.* 3. & alios apud ipsum, qui etiam communiter notant, in his casibus, quádo actus spei est necessarius propter aliquem alium actum, non peccari specialiter contra spem, neque committi duo peccata, si vterque illo

Actus internus virtutis spei sæpè est necessarius necessitate aliena, & per accidens.

illo actus omittatur; sed tantùm vnum contra illam virtutem, illúdque præceptum, cuius rectitudo est per se debita; & eam tantùm transgressionem esse necessariò aperiendam in Confessione, non autem transgressionem præcepti spei, cuius rectitudo, & obseruatio non est debita per se: idque est verum, siue actus spei sit eliciendus formaliter, & ex-

6. *Sufficit tamē, si eliciatur solùm implicitè, & virtualiter.*

plicitè pro illo alio actu; siue solùm virtualiter, & implicitè, vt quando quis orat, aut pœnitet, & actualiter nihil cogitat de spe veniæ, aut auxilij obtinendi; sed illam supponit, vt contentam, & implicitam virtualiter in ipso actu orandi, & pœnitendi; quod ex Suario *sect.1. num.2. citat. & num.5.* omninò sufficit.

7. *Necessitate propria, & per se est necessarius, quando vrget grauis tentatio desperandi.*

Loquendo verò de necessitate propria, & per se, tunc est necessarius actus spei, quando vrget grauis tentatio contra spem; eáque non potest vinci, nisi animus corroboretur, & firmetur per actum contrarium positiuum. Ita Bannes, Valent. Azor. Sanchez *locis citatis*. Reginal. *in praxi lib.17. num.78.* Bonac. *in præcepta Decalogi, disp.3. quæst.3. punct.2. num.2. pag.160. tom.2.* Et quemadmodum obligatio vincandi tentationem contrariam spei, est ex ipsa virtute spei, eíque propria, & per se: ita & obligatio eliciendi actum contrarium positiuum. Sed contrà est: quia, si contingat, vt huiusmodi grauis tentatio, vel nunquam accidat tota vita; vel, vt possit aliter vinci, quàm per actum contrarium, ad quem est libertas contrarietatis, & quoad specificationem; & possit vinci, verbi gratia, per solum non assensum ad desperandum, & per solam negationem desperationis, ad quam est libertas contradictionis, & quoad exercitium, vel per collationem cum aliquo viro docto, & pio, & per eius spiritualem doctrinam, & instructionem, vel per speciale

8. *Sed præter hunc casum necessitatis, debent necessariò admitti etiam alij.*

aliquod lumen impetratum à Deo per orationem, vel per aliquid huiusmodi, nunquam erit præcisa necessitas eliciendi actum spei positiuum per totam vitam, si nullum aliud tempus assignetur determinatè, quo vrgeat illius præceptum; neque poterit absolutè, & simpliciter dici necessarius actus spei, si solùm est necessarius ex suppositione tentationis non aliter superabilis, quàm per ipsum: & hæc suppositio non est de re necessaria; sed de merè accidentali, & contingente, vt certè est huiusmodi tentatio: & hoc ipsum videtur per se absurdum, quòd actus positiuus alicuius virtutis solùm sit in præcepto affirmatiuo; quia actus contrarius est in præcepto negatiuo: cùm potiùs è contrà actus contrarius ideò sit in præcepto negatiuo, quia actus positiuus est in præcepto affirmatiuo, vt docet S. Thomas 2.2. *qu.22. art.1. ad 3.* & omnes communiter in hoc ipso casu de præcepto affirmatiuo actus positiui sperandi in Deum, & de præcepto negatiuo non sperandi: & quamuis aliqui apud Suar. *disp.2. de spe, sect.1. n.3.* non grauatè concedant, nullam esse necessitatem per se huiusmodi actus positiui sperandi, cùm hoc asserant solùm præcipi, vt necessarium necessitate aliena, & per accidens; id tamen ex eodem Suario non est admittendum: quia ex illo apertè sequitur, quòd omissio spei nunquam sit speciale peccatum, cùm nunquam sit carentia actus debiti in propria specie, & per se; sed semper sit carentia actus debiti propter aliud; idque esse absurdum pro-

9. *Actus spei non potest dici, quòd solùm sit necessarius necessitate alienæ, & per accidens.*

batur *ex Prou.24.* vbi specialiter hoc reprehenditur in hominibus malis, & impijs, quòd *non habent spem futurorum.* & *Sapientiæ 2.* de iis, quos excæcauit malitia, dicitur, quòd *nescierunt sacramenta Dei, & mercedem iustitiæ non sperauerunt.* Et ratio est: quia, cùm spes sit virtus theologica, sicut & fides, & charitas, eiúsque actus positiuus sit per se bonus, & honestus, & ex Dei Institutione, vel etiam ex ipsa rei natura, sit necessarius necessitate medij ad consequendam iustitiam, & salutem, vt iam diximus; tam debuit præcipi ratione sui, & per se, quàm fuit præceptus actus fidei, & charitatis: & cùm simus à Deo ordinati ad finem supernaturalem, eo ipso, quòd hæc ordinatio innotescit nobis per fidem, non solùm debet voluntas circa huiusmodi finem non operari per actum fugæ, & abominationis, qui est desperatio; sed maximè debet positiuè operari per actum prosecutionis, & intentionis, & desiderij, qui est actus spei. Et quemadmodum grauem iniuriam faceret fidei, & primæ veritati reuelanti, qui post illam, eiúsque necessitatem sufficienter propositam, solùm non eliceret actum dissensus, non autem positiuè eliceret actum assensus, & negatiuè se haberet ad vtrunque actum, & vtrunque suspenderet: ita & grauem iniuriam faceret spei, & primæ bonitati illam fundanti, & ad illam mouanti, qui post vltimum finem supernaturalem sufficienter propositum, eúmque declaratum, vt necessarium, & possibilem, & acquisibilem per auxilia gratiæ, solùm non eliceret actum fugæ, & abominationis circa illum, qui est desperatio; non autem statim eliceret actum prosecutionis, & desiderij, qui est spes; sed vtrunque actum suspenderet, & negatiuè se haberet ad vtrunque. Et quemadmodum prima iniuria esset per se contra præceptum, & obligationem credendi, & positiuè assentiendi rebus fidei; eáque obligatio per se habetur, etiā præscindendo à periculo, & tentatione discredendi, & positiuè dissentiendi: ita & secunda esset per se contra præceptum, & obligationem sperandi, & positiuè prosequendi vltimum finem: & hæc etiam obligatio similiter habetur per se præscindendo à periculo, & tentatione desperandi.

Has ergo ob causas multò rationabiliùs docet Suar. *disp.2. de spe, sect.1. n.3.* quòd præceptum spei, 10.

10. Et absolutè est necessarius per se, sicut & actus charitatis, & pœnitentiæ, vt saltem aliquando eliciatur, dum viuitur.

eiúsque obligatio ad eliciendum per se actum positiuum sperandi, eodem modo est explicandum, quo communiter explicatur simile præceptum charitatis, & pœnitentiæ, vt, scilicet, solùm confusè & negatiuè huiusmodi actus dicatur aliquando in vita esse eliciendus; & vt relinquatur cuiuscunque arbitrio à Deo moto & excitato, quòd eliciatur determinatè hoc tempore, vel illo; dummodo quisque non multùm differat illum elicere post beatitudinem, & Dei auxilia sibi benè proposita, & à se benè apprehensa, & per illum se disponat quamprimùm ad superandas difficultates Christianæ legis, & ad benè viuendum, & ad peccata vitanda, hoc est, ad media eligenda, & ad tollenda impedimenta pro acquirenda beatitudine; & vno verbo ad operandum propter vltimum finem, quod homini, & rationali naturæ est maximè debitum, vt patet ex S. Thoma 1.2. *quæst.1. art.1. & 2.*

Et vlteriùs est valdè rationabile id, quod placet 11.

11. Et specialiter quando primò alicui proponitur illius necessitas.

Valentiæ 2.2. *disp.2. q.4. punct.1. §. Dico secundò. col.515.* tunc aliquem teneri ad actum spei, quando primò intelligit; siue per se, & ex interna inspiratione; siue ea doctrina, & prædicatione, vel monitione alterius, necessitatem præcepti spei ad piè, & benè viuendum: quia, vt diximus, eo ipso, quòd beatitudo sufficienter proponitur, vt finis vltimus; proponitur tanquàm id, quod est amandum propter se; & cuius gratia, & amore sunt facienda cætera omnia; & bona sunt appetenda, & eligenda, vt media ad illius assecutionem; & mala sunt vitanda, & respuenda, vel fugienda, tanquàm impedimenta: & ideò statim atque proponitur beatitudo, vt finis vltimus, debet inchoare in voluntate suam causalitatem, eámque ad se allicere, & trahere per actum amoris,

amoris, qui, & amet propter se ipsam beatitudinem; & alius omnibus ut ratio, vt propter ipsam amentur, vt patet ex iis, quæ de vltimo fine habet S. Augustinus *lib.19. de ciuit.cap.1.tom.5.* & S.Thom. 1. 2. *qu.1. art.6.* & communiter à Philosophis tradunturde causa finali in vniuersum ex Aristotele *lib.2. Phys. tex. 23.& seqq.* & *lib.1.de gener.tex.55.* Et quia prima hæc motio vltimi finis per actum amoris debet esse primum principium aliarum motionum, quas postcà faciunt alij fines non vltimi, & in illis debet manere saltem virtute, sicut & in motionibus causarum efficientium manet saltem virtute motio primi efficientis, vt loquitur S. Thomas *quæst.1.art.6.ca.* Vnde & secunda mouentia physica dicuntur non mouere, nisi mota à primo *1.Phys. text.71. & 73.* & *lib. 3. text. 8.* & *lib.7. text. 3.* & *lib.8 text.34.& seqq.* hinc est, quòd statim teneatur voluntas elicere primum illum actum amoris circa beatitudinem, & recipere primam motionem vltimi finis, vt per illam posteà moueatur ad fines non vltimos, & ad illum omnia dirigat, & amore illius omnia operetur, prout requirit conditio, & natura agentis per intellectum, & per rationem. Hæc verò necessitas, & obligatio statim amandi beatitudinem, quando proponitur, tanquàm vltimus finis, videtur non solùm esse obligatio statim eliciendi actum charitatis; sed etiam videtur formaliter esse ipsa necessitas, & obligatio statim eliciendi circa illam actum spei, id est, desiderium de illa prosequenda, & assequenda per nostras operationes adiutas à gratia: & ideò si hic actus non statim eliciatur, omninò contrahitur specialis malitia contra speciale præceptum affirmatiuum spei, de quo in præsentia agimus, & quærimus tempus obligationis determinatum, & certum.

12. *Et quando primò quis tenetur se conuertere in Deum.*

Et eandem ob causam est valdè rationabile etiam id, quod asserunt Bannes 2. 2. *qu. 22. art. 1. dub. 2. col. 303.* Petrus de Aragona *ibidem*, *dub. 1.* Layman *lib. 2. tract. 2. cap. 2. num. 1. pag. 219. in fin.* & aliqui alij apud Sanchez *lib. 2. cap. 33. num. 3.* quòd præterea obligatio positiuè sperandi tunc contingit, quando quis primò tenetur se conuertere in Deum, siue id accidat, cùm primùm venit ad vsum rationis, siue postea, & quandocunque: nam, si priùs non elicuit actum fidei, & actum spei, omninò tenetur tunc primò vtrunque elicere; & obligatio eliciendi vtrunque non est solùm per accidens, & in ordine ad actum cõuersionis, qui est, verbi gratia, actus charitatis, aut pœnitentiæ; sed etiam per se, triplici præcepto simul occurrente, & simul vrgente vtroque modo, id est, absolutè, & ratione sui vrgente, & obligante vnoquoque per se, & præterea relatè, & in ordine ad aliud, vrgente primo propter secundum; & primo, & secundo propter tertium: si enim contingat, vt alicui simul proponatur præceptum fidei, & benè instruatur de rebus credendis, & de obligatione præstandi assensum Deo reuelanti, & simul proponatur præceptum spei, & benè instruatur de rebus sperandis, & de beatitudine expectanda, & procuranda per auxilia gratiæ, & simul proponatur præceptum charitatis, aut pœnitentiæ, vel perfectæ conuersionis in Deum; & moneatur, quòd omnia, & singula hæc præcepta habent suas speciales obligationes, & honestates; & quòd præterea præcepta priora habent obligationem posteriorum, & semper ab illis præsupponuntur; non solùm peccabit vnum peccatum contra præceptum conuersionis in Deum, si omittat simul omnes tres actus; sed peccabit omninò tria, & verè, & propriè distincta specie, vt notat Bannes *loco citato*: & si omittat, verbi gratia, solùm tertium, & post elicitum actum fidei, & actum spei non eliciat actum charitatis, aut pœnitentiæ, solùm peccabit vnum peccatum contra dictas virtutes charitatis aut pœnitentiæ: & si vlterius omittat etiam secundum, & post elicitum actum fidei, non eliciat actum spei, & actum charitatis, solùm peccabit duo peccata contra virtutem spei, & charitatis: & si præterea omittat etiam primum, & neque etiam eliciat actum fidei, peccabit omninò tria, contra omnes tres virtutes theologales; eæque erunt distincta realiter, cùm possint ab inuicem separari, vt iam ostendimus, & distincta essentialiter, cùm sint carentiæ, & priuationes diuersorum actuum, & distinctorum essentialiter, & debitorum ex honestatibus, & obligationibus diuersarum virtutum. Et hanc vtramque obligationem actuum fidei, & spei, quando occurrit necessitas, & obligatio se conuertendi in Deum, satis indicant verba illa ad Hebr. 11. *Accedentem ad Deum oportet credere, quia est; & inquirentibus se remunerator est.* quia, scilicet, occurrens necessitas accedendi ad Deum, séque ad illum conuertendi, potest esse occasio, & omninò facere, vt occurrat per se obligatio, & necessitas etiam credendi Deum, & in illum sperandi.

Denique probabilissimum est, quòd non solùm tenetur quis aliquoties in vita exercere positiuè actum spei, vt vult Suar. *disput. 2. de spe, sect. 1. num. 3.* sed etiam aliquoties in anno: & qui sic exerceret, tutus est, quòd impleret præceptum, vt vult Bannes 2. 2. *quæst. 22. art. 1. dub. 2. conclus. vlt. col. 804.* cùm enim beatitudo, & finis vltimus amari debeat propter se, & eius gratia, & amore amari debeant etiam alia; & humanæ actiones semper debeant ad ipsam dirigi, & esse propter ipsam; & ideò eius motio debeat manere saltem virtute in voluntate, vt diximus *paulò antè* ex S. Thoma 1. 2. *quæst. 1. art. 6.* vix videtur id posse fieri, nisi eius amor, & desiderium sæpiùs repetatur, ac renouetur; & ideò toties videtur esse repetendus, ac renouandus, quoties requiritur ad hoc, vt animus, & voluntas sit benè disposita ad semper benè operandum propter ipsam, & ad vitanda peccata, quæ possunt esse impedimento ad illius assecutionem, vt concludit Suar. *num. 3. citato.* 13. *Et absolutè aliquoties in vita.*

Quòd si quæras, quæ tandem bona sperari debeant per hoc præceptum affirmatiuum spei: breuiter respondeo cum eodem Suario *num. 5.* sperari debere non solùm beatitudinem, & finem vltimum; sed etiam quicquid ad illam est necessarium necessitate medij, & quicquid participat de obiecto spei, & est bonum arduum, futurum, possibile, &c. Quatamen ratione non id omne, quod est credendum de fide, necessariò est credendum explicitè, & in se, etiam necessitate præcepti; sed multa possunt credi etiam implicitè, & in alio: eadem ratione non id omne, quod est sperandum, est sperandum explicitè; sed multa possunt sperari implicitè ex Suario *ibidem, num. 2. & 5.* quo modo *ad Hebr.11.* dicitur, quòd accedentem ad Deum oportet credere, quia est; & inquirentibus se remunerator est: & absolutè videtur sufficere, si explicitè speretur saltem aliquando beatitudo, & retributio vltima, & peccatorum remissio, & auxilia gratiæ, quæ similiter creduntur explicitè, vt patet ex Symbolo, in quo omnibus proponuntur, & diximus *suprà, disp. 7. num. 11. & 12.* 14. *Quæ sunt speranda, satis est, si sperentur implicitè.*

* *

DISP.

DISPVTATIO IV:

De iis, quæ pertinent ad actum timoris, qui opponitur spei ratione obiecti.

1. *Timor, desperatio, & præsumptio diuersimodè contrariantur spei.*
2. *Timor, in quantum est passio irascibilis, quid propriè sit.*
3. *Et quid, in quantum est actus voluntatis, & appetitus intellectiui.*
4. *Obiectum timoris non est sola pœna, aut malum, quod timetur; sed etiam Deus, à quo timetur.*
5. *Quare timor Dei non sit virtus theologica.*
6. *Timor mundanus, seruilis, filialis, initialis, quis propriè sit.*
7. *Quomodo culpa futura possit timeri, & esse obiectum timoris.*
8. *Timor seruilis, & filialis est in præcepto.*
9. *Non tamen ille, qui est seruilis cum seruilitate.*
10. *Timor seruilis cum seruilitate specie differt à seruili sine seruilitate.*
11. *Secundum aliquos, timor seruilis est actus elicitus à virtute spei.*
12. *Sed impugnatur.*
13. *Timor filialis est ex dono habituali timoris; & timor seruilis ex speciali impulsu, & motione Spiritus Sancti.*
14. *Quomodo actus timoris dicatur à S. Thoma esse præambulus ad præcepta Decalogi.*
15. *Omissio actus timoris non constituit speciale peccatum.*

1. *Timor, desperatio & præsumptio diuersimodè contrariantur spei.*

AD pleniorem explicationem virtutis spei, addenda sunt aliqua etiam de timore, & de desperatione, & de præsumptione, quæ aliquo modo illi contrariantur, vt patet ex S. Thoma 1.2. *quæst.* 40. *art.* 4. nam timor, & spes contrariantur ad inuicem ratione obiecti, cùm timor sit circa malum, & spes circa bonum oppositum; & quoad hanc contrarietatem proportionantur motibus physicis propriè dictis, qui solùm dicuntur contrarij, quia sunt ad terminos contrarios, 5. *Phys. tex.* 46. vt, verbi gratia, motus ad sanitatem, vel ad nigredinem, & motus ad ægritudinem, vel ad albedinem; spes verò, & desperatio non contrariantur ratione obiecti; sed ratione accessus, & recessus ab eodem obiecto, cùm spes sit prosecutio, & accessus ad bonum arduum apprehensum possibile, & futurum, & desperatio sit fuga, & recessus ab eodem bono arduo, apprehenso impossibili, & non futuro, & quoad hanc contrarietatem proportionantur in physicis mutationibus propriè dictis, verbi gratia, generationi, & corruptioni eiusdem formæ, aut eiusdem compositi, quod in generatione est terminus, ad quem fit accessus; & in corruptione est terminus, à quo fit recessus, vt benè explicat S. Thomas *art.* 4. *cit.* & nos *suprà* indicauimus *disp.* 1. *num.* 18. Et ad contrarietatem desperationis reducitur etiam contrarietas præsumptionis; non quidem, quia recedat etiam ipsa à simpliciter prosequenda beatitudine; sed, quia recedit ab illa secundùm proportionem ad facultatem, & vires, ex quibus est assequenda, vt patet ex S. Thoma 2. 2. *quæst.* 130. *art.* 2. & constabit *infrà*.

2. *Timor, in quantum est passio irascibilis, quid propriè sit.*

Nomine ergo timoris intelligimus in præsentia passionem, siue motum appetitus per modum abominationis, & fugæ à malo pœnæ expectatæ, & prouenturæ à Deo, & cum quadam animi depressione propter arduitatem, vt possit vitari: vt enim patet ex S. Thoma 1. 2. *qu.* 25. *art.* 1. quemadmodum spes supra desiderium simplex boni futuri, addit quendam conatum, & quandam eleuationem animi ad illud consequendum, quanuis sit arduum; ita & timor supra fugam, & supra simplicem abominationem mali futuri addit quandam animi depressionem propter arduitatem, vt possit vitari. Neque differt descriptio alia Iurisconsulti, *l.* 1. *ff. de eo, quod metus causa.* quòd sit trepidatio mentis causa instantis, vel futuri periculi: & illa Aristotelis 2. *Rhetor. cap.* 5. quòd sit perturbatio animi ex præsensione mali imminentis, vel probabiliter euenturi. Et pertinet etiam timor, in quantum est passio appetitus, ad irascibilem, sicut & spes, cùm vtraque superaddat rationem ardui obiecto concupiscibilis; & spes sit desiderium boni ardui, vt acquiratur; & timor sit abominatio mali ardui, vt vitetur, vt *suprà* indicauimus *disput.* 1. *num.* 10. ex S. Thoma *loco citato.* Et tale quid dicendus est similiter esse timor, si de illo loquamur, non in quantum est passio, & contingit cum transmutatione corporea potentiæ organicæ, qualis est appetitus sensitiuus; sed in quantum est actus voluntatis, & appetitus intellectiui omninò spiritualis: est enim similiter actus abominationis, vel fugæ, cum quadam animi depressione à malo pœnæ futuro, & expectato à Deo, & arduo, vt vitetur: & quanuis depressio animi sit effectus illius abominationis, & expectationis, in qua formaliter consistit timor; sicut & eleuatio animi est effectus illius desiderij, in quo formaliter consistit spes; & affectu timoris verè animus contrahatur, constringatur, & comprimatur; & affectu spei verè eleuetur, seque fundat, expandat, & porrigat, vt notat Azor. *part.* 1. *lib.* 9. *c.* 2. *quæst.* 1. rectè tamen assumitur vtraque ad explicandam naturam timoris, & spei, vt etiam faciunt sæpè Philosophi, dum assumunt proprietates, & effectus cuiusque rei ad describendam, & declarandam illius naturam. Et quoniam in hac vita operationes intellectuales non sunt sine sensationibus; & qui non sentit aliquid, nihil intelligit; & qui speculatur, necesse est phantasma aliquod speculari, 3. *de anima, text.* 39. etiam actus voluntatis simul sunt cum actibus appetitus & aliquando voluntas per suum actum mouet appetitum, sicut & sphæra superior mouet inferiorem, 3. *de anima, text.* 57. ideò per actum amoris benè potest causare in appetitu, eiúsque organo constrictionem, & compressionem, & absolutè animi depressionem.

3. *Et quid, in quantum est actus voluntatis, & appetitus intellectiui.*

4. *Obiectum timoris non est sola pœna, aut malum, quod timetur; sed etiam Deus, à quo timetur.*

Et quod diximus *suprà*, *disp.* 2. quòd obiectum spei non sit tantummodo ipsum bonum, quod speratur; sed etiam Deus, à quo speratur, idem asserit S. Thomas 2. 2. *quæst.* 42. *art.* 1. & 2. 1. *quæst.* 19. *art.* 1. de obiecto timoris, quòd, scilicet, non sit tantummodo ipsum malum pœnæ, quod timetur; sed etiam Deus, à quo timetur: vnde & dicitur Ier. 10. *Quis non timebit te, ô Rex gentium?* Et Malachiæ 1. *Si ego Dominus, vbi est timor meus?* Et quemadmodum Deus, in quantum bonus, & misericors, fundat spem: ita & fundat timorem, in quantum est iustus; sumpta tamen occasione, & materia puniendi ex nobis ipsis, & ex nostris excessibus: qua de causa dicitur *Sap.* 1. quòd Deus mortem non fecit; sed impij illam accersierunt verbis, & manibus: & *Oseæ* 13. quòd perditio nostra ex nobis, & ex Deo auxilium nostrum. Sed rectè addit Suar. *disp.* 1. *de spe, sect.* 4. *n.* 1. *pag.* 397. *col.* 2. non eodem modo esse Deum obiectum timoris, quo est obiectum spei: nam timoris non est obiectum, quatenus ipse in se sit nobis malus; vel quatenus ipse in se sit malum nostrum; sed solùm quatenus nobis potest facere malum,

nósque punire omni genere mali pœnæ; ac proinde solùm timetur ratione effectus nobis mali, quem potest facere; non autem timetur ratione sui, vt etiam docet S. Thomas 2.2. *quæst.* 19. *art.* 1. cùm tamen e contra obiectum spei non sit tantummodo, in quantum nobis potest facere bonum, & ratione effectus; sed maximè, & principaliter ratione sui, & in quantum ipse in se est nobis bonus, & summè bonus, seipso, & per seipsum nos beans.

5. *Quare timor Dei non sit virtus theologica.* Quæ etiam ratio potest afferri, quare spes sit virtus theologica; non autem timor; nimirum, quia spes immediatè est circa Deum, eúmque prosequitur, & attingit secundùm aliquid, quod est in ipso: timor verò non est circa Deum, nisi mediatè, eúmque fugit, non ratione ipsius, aut alicuius, quod sit in ipso; sed solùm ratione pœnæ, & alicuius, quod est ab ipso: quam rationem ad hoc ipsum explicandum, habet etiam S. Thomas 2.2. *quæst.* 19. *cit. art.* 9. *ad* 2. Et quemadmodum virtus religionis non est theologica, quia immediatè, & ratione sui non est circa Deum, sed circa cultum Dei; & solùm hoc mediante attingit Deum, vt *suprà* diximus *disp.* 2. *n.* 11. ita & timor Dei non potest dici, quòd sit habitus theologicus, cùm similiter non sit circa Deum, nisi mediante punitione, quæ est ab ipso. Atque hoc videtur multò verius, & probabilius, quàm oppositum, quod videtur admitti à Soto *in* 3. *dist.* 26. *quæst. vnica*, §. *Contra hoc obiicitur. pag.* 45. *col.* 3. *in fine.*

6. *Timor mundanus, seruilis, filialis, initialis, quis propriè sit.* Loquendo verò specialiter de timore, quatenus per ipsum aliquo modo conuertimur ad Deum, vel à Deo auertimur, rectè explicat S. Thomas 2.2. *q.* 19. *cit. art.* 2. diuisionem illam Magistri sententiarum *lib.* 3. *dist.* 34. in timorem mundanum, seu humanum, seruilem, filialem, seu castum, & initialem: quia enim obiectum timoris in vniuersum est malum impendens, & arduum, vt vitetur; si quis ex timore mali impendentis, verbi gratia, infamiæ, aut mortis, vel egestatis, auertatur à Deo, quomodo S. Petrus ex timore negauit Christum, dicitur timor humanus, seu mundanus, & prohibetur tanquàm malus Matth. 10. *Nolite timere eos, qui occidunt corpus.* non, quia sit malus, si quis ex illo moueatur ad vitanda peccata, cùm hoc aliquando faciant etiam iusti, vt notat Azor. *part.* 1. *lib.* 9. *cap.* 2. *quæst.* 5. *col.* 1056. sed, quia est malus, si quis ex illo moueatur ad faciendum aliquid contra Deum: & vt vitet mala minora, quæ sunt mala temporalia; committat maiora, quæ sunt peccata, & auertatur à Deo, vt loquitur S. Thomas. Et in tali casu talis timor dicitur mundanus: quia maximè oritur ex mundi amore inordinato, tanquàm ex mala radice; & qui sic timet, & à Deo auertitur, apertè conuincitur, quòd mundo inhæreat, tanquàm fini; non autem Deo. Si quis verò ex timore conuertatur ad Deum, isque timor sit de malo pœnæ, dicitur timor seruilis: & si sit de malo culpæ, dicitur filialis, & castus: & si sit de vtroque simul, dicitur timor initialis; quia, scilicet, seruorum est proprium timere pœnam, & filiorum timere offensam patris; & timor pœnæ, quanuis sit ex se bonus, iuxta illud Matth. 10. *Timete eum, qui potest, & animam, & corpus perdere in gehennam.* est tamen ex se insufficiens ad salutem; & solùm potest illam initiare, si prætereà habeat secum timorem alium, & odium culpæ: & ideò dicitur timor initialis, quia communiter competit statui incipientium, vt habet S. Thomas *quæst.* 19 *cit. art.* 8. Et quanuis culpa, in

7. *Quomodo culpa futura possit timeri, & esse obiectum timoris.* quantum futura est voluntaria, & à nobis dependens, non possit esse obiectum timoris, siquidem ex Aristotele 2. *Rhetor. cap.* 5. quòd quis erit iniustus, aut tardus, non est, qui timeat de seipso; & obiectum timoris, seu res timenda, aut terribilis, solùm est illa, quæ habet causam extrinsecam, & est quid arduum, vt vitetur; quod tamen esse non potest, si res est posita in nostra potestate, & à nobis dependens: quia tamen voluntas ab aliquo extrinseco potest multùm inclinari ad culpam, & etiam culpa aliquo modo potest esse à causa extrinseca; benè potest timeri, & esse materia, & obiectum timoris ex S. Thoma 1.2. *quæst.* 42. *art.* 3. vt, si quis timeat, verbi gratia, societatem malorum, vel occasiones peccandi, vel Dæmonum tentationes, vel inconsiderationes, & ignorantias inductas extrinsecùs, vel huiusmodi alia, ex quibus potest ad peccandum induci, & in quibus prætuidet peccandi periculum, quod nihil est aliud, nisi timeodæ rei, hoc est, ipsius peccati appropinquatio, vt loquitur Aristoteles 2. *Rhetor. cap.* 5. *citato, pag.* 79. *in fine*: & hic timor futuræ culpæ, si oriatur ex odio ipsius culpæ simpliciter, & ex opposito amore iustitiæ, benè potest initiare salutem, & dici timor initialis simul cum timore ipsius pœnæ; & cùm non differat secundùm essentiam à timore filiali; sed solùm secundùm statum, in quantum ille communiter competit statui incipientium, & hic statui perfectorum, & ille est quædam inchoatio charitatis in Deum, & hic est perfectio, & consummatio, vt probat S. Thomas 2.2. *quæst.* 19. *art.* 8. *cit.* & ex illo Suar. *disp.* 1. *de spe, sect.* 4. *n.* 7. & 8. benè potest esse de culpa futura absolutè, & à quocunque, in quantum est contra Deum, & Dei offensa, quomodo non pendet à propria voluntate ipsius timentis, & verè est possibilis vitari per auxilia gratiæ, & verè est quid arduum, vt vitetur. Et quemadmodum Dei cultus futurus, & futura obseruatio diuinæ legis, absolutè considerata, & in quocunque, in quantum est bonum proximi, & in Dei honorem, potest esse obiectum spei, & charitatis, & est verè quid arduum, & possibile per auxilia gratiæ: ita & futura offensa Dei, & futura transgressio potest esse obiectum timoris, cùm etiam ipsa sit quid arduum, vt benè explicat Suar. *disp.* 1. *de spe, sect.* 4. *n.* 4. Et potest addi etiam illud, quod *alibi* diximus, dum ageremus *de humanis actionibus in vniuersum, disp.* 21. *n.* 2. *& seqq.* quòd metus reuerentialis, quem habet filius ad patrem, & vxor ad virum, & seruus ad dominum, & vniuersaliter inferior ad superiorem, maximè sit de non assequenda, vt par est, excellentia personæ superioris, & de non seruando cum illa debito ordine subiectionis, séque illi exhibendo in omnibus, tanquàm ordinis inferioris: sicut enim hoc totum, quanuis dependeat absolutè, & simpliciter à voluntate ipsius timentis; potest tamen esse materia, & obiectum timoris, in quantum voluntas ex variis accidentibus potest induci, vt illud non seruet, & verè est quid arduum ex sua natura: ita & culpa, & futura offensa Dei, eiúsque legis transgressio potest esse materia, & obiectum timoris initialis, & filialis, in quantum ex se est quid arduum; & ita est posita in potestate, & voluntate ipsius timentis, vt tamen voluntas ex multis extrinsecis multùm ad illam inclinetur, & trahatur; nec possit nisi difficilè, & benè adiuta per auxilia gratiæ se se ab illis tueri, & in officio, atque iustitia continere. Et si pœna ipsa gehennæ, & æterna damnatio non ex eo desinit esse obiectum timoris, quia etiam ipsa à nobis dependeat mediis peccatis, quæ liberè facimus, & verè perditio nostra ex nobis sit, vt dicitur *Osea* 13. neque etiam culpa, & Dei offensa debet excludi ab obiecto timoris, quia sit posita in nostra potestate, cùm etiam culpa hoc modo posita in nostra potestate, sit quid arduum, vt vitetur, & multùm indigeat auxilio gratiæ: imò & difficultas vitandi pœnam, & gehennam, nulla sit alia, nisi difficultas vitandi

culpam.

culpam, & si hæc vitetur cum auxilio gratiæ, certiuima sit in homine adulto vitatio pœnæ, & consecutio beatitudinis.

8. *Timor seruilis, & filialis, est in præcepto.*

Posito verò, quòd timor mundanus sit malus, & ideò non possit cadere sub præceptum; & quòd timor initialis non sit distinctus à seruili simul, & filiali: certum est, quòd de hoc vtroque habetur præceptum in sacris Litteris, cùm de seruili *Matth.* 10. & *Luca* 12. expressè dicatur: *Eum timete, qui, postquam occiderit corpus, habet potestatem, & corpus, & animam perdere in gehennam.* Et de filiali, Deuteron.

9. *Non tamen ille, qui est seruilis cum seruilitate.*

10. *Quid Dominus Deus tuus petit a te, nisi vt timeas Dominum Deum tuum, & ambules in viis eius, & diligas eum?* Sed per timorem seruilem non ille est intelligendus cadere sub præceptum, quem S. Thomas 2.2.*quæst.*19.*art.*4. appellat cum seruilitate, & ait contrariari charitati; in quantum, scilicet, refugit pœnam; non secundùm regulam rectæ rationis, & iuxta modum suæ malitiæ, & disconuenientiæ ad naturam, sed vltra talem regulam, & mensuram; eámque refugit, tanquàm malum simpliciter maximum, & supremum omnium aliorum: sicut enim timere pœnam, quantùm rationabiliter est timenda, est actus bonus, & potest esse à Deo per specialem inspirationem, vt etiam definitur in Tridentino *sess.*6.*cap.*6 *de iustif.* & *can.*8. & *sess.*14.*cap.*4. ita & plus timere, quàm sit timenda, eámque præferre etiam culpæ, & Dei offensæ, quæ reuerà est malum omnium maximum, est actus malus, & charitati contrarius, cùm Dei offensam, & malum Dei posthabeat suæ pœnæ, suóque malo; ac proinde vltimum finem in seipso constituat; non autem in Deo, vt benè notat Suar.*disp.*1.*de spe, sect.*4.*n.*6.*pag.*398. qui etiam addit de timore seruili hoc modo accepto, & cum seruilitate, intelligi Patres, si quando absolutè damnant timorem seruilem. Quia, quemadmodum in aliis pluribus nomen generis sæpè tribuitur speciei imperfectiori, & nomine animalium absolutè prolato intelliguntur bruta: ita & nomen timoris seruilis potuit tribui timori seruili cum seruilitate; quanquam reuerà huiusmodi timor vix vnquam contingat, id est, tunc solùm, quando quis formaliter, & expressè habet hunc actum: Non vitarem culpam, nisi esset imposita pœna: & sola, & tota ratio, quare vitem, nulla est alia, nisi pœna. vt habet *ibi* Suar.

10. *Timor seruilis cum seruilitate, specie differt à seruili sine seruilitate.*

Quòd si quæras, vtrùm hic metus seruilis cum seruilitate, & malus differat specie à metu seruili bono, & sine seruilitate: affirmatiuè respondet Suar. *disp.*1.*de spe, sect.*4.*cit.n.*12.*pag.*399. quia differt in ratione formali obiecti, & solùm conuenit in ratione materiali: cùm enim vterque sit circa pœnam, vt malam; ille tamen est circa pœnam, vt summè malam, & hic vt malam in suo ordine. Et quemadmodum amare bonum aliquod creatum, vt summum, & vltimum bonum; & illud idem amare solùm, vt bonum in suo ordine; specie differunt; & culpam odisse, vt summè malam, specie differt ab hoc, quod est, illam odisse solùm, vt malam in certo genere, verbi gratia, quia est inductiua pœnæ: & illud pertinet ad contritionem, & hoc ad attritionem, qui sunt actus inter se diuersi specie: ita & pœnam timere, vt summè malam, eámque timere solùm vt malam in certo ordine, dici debent differre specie. Neque putat Suarius oppositum asseri à S. Thoma 2.2 *quæst.*19.*art.*4.*cit.* dum negat, seruilitatem esse de ratione timoris seruilis, aut pertinere in illo ad speciem; sicut neque informitas pertinet ad speciem in fide informi; quia species solùm desumitur ex obiecto; & hoc in timore seruili est solùm pœna: eíque omninò accidit, quòd bonum, cui contrariatur, ametur tanquàm vltimus finis, & per consequens quòd pœna timeatur tanquàm supremum, & vltimum malum: nam hoc totum, inquit Suar. solùm asseritur à S. Thoma, & solùm intelligitur de timore seruili in specie subalterna; & provt assignatur, vt contradistinctus à filiali, & à mundano; & subdiuiditur posteà, vt in alias species inferiores, in vtrunque timorem, cum seruilitate, & sine seruilitate, Vnde & *in responsione ad* 3. in hoc assignat disparitatem inter amorem mercenarium, quo Deus diligitur propter bona temporalia; & inter metum seruilem, quo Deus timetur propter pœnam: quia ille secundùm substantiam semper contrariatur charitati; hic verò non semper, sed solùm quando timetur pœna, vt malum principale, & maximum, quod certè timor seruilis secundùm se, & ex sua ratione non importat; cùm secundùm substantiam solùm dicat timorem pœnæ, eíque rationi, quasi genericæ omninò accidat, quòd pœna timeatur, vt tale, vel tale malum. Et quoniam sæpè contingit, vt quod accidit generi, & superiori, non accidat speciei, & inferiori, vt patet communiter in differentiis specificis, quæ ex Porphyrio *in cap. de differentia*, dum adueniunt, & accidunt generi, constituunt species, neque illis dicuntur accidere: & hac ratione in moralibus, quod est circunstantia, & accidens alicuius actus communiùs considerati, sæpè contingit, vt non sit circunstantia, & accidens alicuius alterius considerati magis in specie, vt docet S. Thomas *quæst.*2.*de malo, art.*6. si, nimirum, in illo respiciat, & fundet specialem ordinem rationis pro, vel contra, vt idem loquitur 1.2.*quæst.*18.*art.*10. id est, præcipientis, vel prohibentis, vt nos *alibi* explicauimus, dum ageremus *de vitiis, & peccatis in vniuersum, lib.*2.*disp.*20.*n.*3.*pag.*177. omninò ita videtur res se habere in casu præsẽti de timore seruili, cùm hoc, quod est pœnam timeri, vt malum supremum, ita sit accidens, & circumstantia respectu huiusmodi actus considerati communiùs, & quasi genericè, vt tamen fundet ordinem rationis per se malum, & valdè diuersum in timore seruili cum seruilitate considerato in specie, & magis contracto: & ideò non videtur posse dici, quòd remaneat in ratione accidentis, & circunstantiæ respectu illius; sed, quòd transeat in rationem obiecti, & per consequens quòd faciat in illo differentiam essentialem, & specificam, vt vult Suar. Et longè aliter res se habet in fide informi: siquidem formitas, & informitas tam est accidens respectu fidei, provt consideratur quasi communis ad fidem formatam per charitatem, & ad fidem informem, quàm si consideretur, provt iam contracta ad illam vtranque; neque fundat, aut diuersificat in quauis illarum ordinem rationis pro, vel contra; & semper fides censetur eadem in propria specie, siue sit formata per charitatem, siue informis; sicut & homo semper est idem in sua specie, siue sit albus, siue niger; & siue iustus, siue iniustus.

11. *Secundùm aliquos, timor seruilis est actus elicitus à virtute spei.*

Si quæras vlteriùs de timore seruili sine seruilitate, à quo habitu sit, & cùm ex se sit honestus, & bonus, à qua virtute: respondet Suar. *disp.* 1. *de spe, sect.*4.*cit.n.*11. *pag.* 399. eum esse actum elicitum à virtute spei: quia generaliter eadem virtus, quæ prosequitur vnum contrarium, fugit alterum: & in grauibus, & leuibus, verbi gratia, eadem virtus motiua, quæ tendit ad locum proprium, & connaturalem; etiam recedit à loco contrario: & in scientiis idem habitus, qui facit assentiri propositioni, aut conclusioni affirmatiuæ, facit dissentire propositioni, & conclusioni negatiuæ contrariæ: & in moralibus eadem virtus, quæ amat, & prosequitur suam

honestatem,

honestatem, odit, & fugit oppositam turpitudinem: ergo etiam in supernaturalibus, & infusis idem habitus spei, qui amat, & prosequitur beatitudinem, vt sibi bonam, etiam odit, & fugit illius carentiam, & oppositam damnationem, vt sibi malam: qui tamen actus fugæ, est ipse timor seruilis; & idem habitus charitatis, qui amat, & prosequitur bonum Dei, eiúsque honorem, etiam odit, & fugit illius offensam; qui actus fugæ est similiter ipse timor filialis. Et ratio est: quia semper in huiusmodi actibus circa obiecta contraria reperitur eadem bonitas, & honestas: & qua bonitate, & honestate est bonus, verbi gratia, actus spei circa beatitudinem, eadem est bonus etiam actus timoris, ne illa amittatur: & sic de aliis.

12. *Sed impugnatur.* Sed contrà videtur facere S. Thomas 1.2. *qu.* 68. *art.* 1. vbi docet, dona Spiritus Sancti esse diuersa à virtutibus etiam theologicis; & in specie timorem computari inter dona; non autem inter virtutes: & *art.* 2. dona esse homini necessaria in hac vita, etiam vltra virtutes theologicas: quia per has imperfectè disponimur ad diuina; & ideò indigemus aliis habitibus, quibus disponamur, vt benè, & promptè nos habeamus ad internas inspirationes, & motiones Spiritus Sancti: sicut & indigemus habitibus virtutum, vt benè nos habeamus ad sequenda dictamina, & motiones rationis: & *art.* 4. *ad* 3. virtutes theologicas præsupponi ad dona; quia sunt quasi radices donorum; & hæc ad illas pertinent quasi deriuationes quædam: & 2. 2. *quæst.* 19. *art.* 9. timorem Dei esse donum Spiritus Sancti; non autem virtutem: & *in responsione ad* 2. non esse virtutem theologicam; quia habet pro obiecto malum, quod refugit; non autem ipsum Deum: quæ tamen omnia essent falsa de dono timoris, si hic esset actus elicitus à virtute spei, quando est seruilis; & elicitus à virtute charitatis, quando est filialis. Et prætereà quòd timor futuræ damnationis non possit esse actus elicitus à virtute spei, vt vult Suar. videtur probari ex eo: quia, quemadmodum spes ex propria ratione est de bono futuro, &, vt loquitur Aristoteles 2. *Rhetor. cap.* 5. *pag.* 85. ex imaginatione rerum salutarium, quòd propriè adsint, & quòd terribilia, vel non sint, vel longè absint; & ideò credulitas futuritionis boni, quod speratur, omninò pertinet ad naturam spei, vt *suprà* diximus *disp.* 2. *n.* 22. ex S. Thoma 1.2. *quæst.* 18 *art.* 2. *&* 3. *part. quæst.* 7. *art.* 4. vnde & spes theologica communiter dicitur certa expectatio futuræ beatitudinis: ita & timor ex propria ratione est de malo futuro; & etiam credulitas futuritionis mali similiter pertinet ad naturam timoris, vt patet ex eodem Aristotele 2. *Rhetor. cap.* 5. *cit.* vbi asserit, timorem non esse nisi ex imaginatione futuri mali; & quòd non longè absit; sed propè videatur, vt iam impendens; & ideò non timeri, quæ sunt valdè remota, quia reputantur, vt non futura: & hoc modo homines communiter non curare mortem, quamuis sciant se morituros; quia putant eam longè abesse. Et *paulò pòst*, *pag.* 80. *in fine*, timorem esse *cum expectatione corruptiua passionis; & ideò manifestum esse, quòd nemo timeat, quando arbitratur, se nihil esse passurum, nec illa timeat, nec ab illis, nec tunc, quando, & à quibus, & quæ non putat, se esse passurum*, &c. omninò autem videtur repugnare, vt expectatio futuræ damnationis, quæ est timor seruilis, eliciatur ab eodem habitu, à quo elicitur contraria expectatio futuræ beatitudinis, quæ est spes; & idem habitus faciat sperari beatitudinem, vt certò habendam per auxilia gratiæ, & propter merita; & timeri amissionem, & priuationem illius propter demerita, hoc est, simul sperari, & non sperari. Et quamuis cum certitudine spei de consequenda beatitudine, quantum est ex Dei promissione, & ex sufficientia diuini auxilij, non repugnet incertitudo, quantùm est ex deficientia liberi arbitrij; & ideò formido, & timor de illa non consequenda, & de incurrenda damnatione sit etiam in viris iustis simul cum spe, vt *suprà* diximus *disp.* 2. *num.* 18. imò ex Aristotele 2. *Rhetor. cap.* 5. *cit.* nunquam sit timor, nisi quando adhuc remanet aliqua spes; & quando hæc est planè extincta, vt contingit in iis, qui iam sunt in supplicio, sit etiam extinctus timor; & ideò nec petatur consilium, ad quod tamen petendum solet communiter timor inducere, nec ampliùs cogitetur de adhibendo remedio: hoc tamen non probat, quòd spes, & timor simul sint ab eodem habitu; imò probat, quòd sint à diuerso, cùm spes, & certitudo de consequenda beatitudine, fundetur in iudicio fidei, quòd Dei auxilium sit sufficientissimum, & nemini defuturum, quantùm est ex parte Dei: timor verò, & incertitudo fundetur in iudicio naturali, quòd nos possimus deesse auxilio Dei, & quòd fortasse simus illi defuturi de facto, vt *ibi* explicauimus. Et cùm certissimum sit, quòd actus spei theologicæ non possit esse sine actu fidei, quæ *ad Hebr.* 11. definitur esse substantia, & fundamentum rerum sperandarum; certum etiam videtur, quòd actus timoris, qui potest concipi ex solo iudicio naturali, non posit esse actus spei.

Neque vrget ratio allata, quòd eadem virtus, quæ prosequitur vnum contrarium, posit fugere etiam aliud; & ideò etiam spes, quæ amat, & prosequitur beatitudinem, posit odisse, & fugere amissionem illius, & damnationem: si enim hoc admittamus de simplici actu amoris, & desiderij, & de opposito actu odij, & abominationis, vel fugæ, vt probat argumentum; non tamen possumus, aut debemus admittere de actu spei, & timoris propriè dicti, cùm ille necessariò requirat credulitatem futuritionis boni sperati, & illius expectationem à Deo, & nitatur iudicio fidei; & hic requirat credulitatem futuritionis mali oppositi, hoc est, non futuritionis boni sperati, & illius non expectationem à Deo; & nitatur iudicio naturali: quæ tamen ab eodem habitu esse non possunt, neque simul conuenire sub eadem ratione alicuius obiecti, quod posit dici specificatiuum ipsius habitus.

Quare videtur multò verius id, quod asserit S. Thomas 2. 2. *quæst.* 19. *art.* 9. *cit.* & alij apud Suar. *sect.* 4. *cit. num.* 13. quòd timor sit specialiter ex motione Spiritus Sancti, hoc est, ex habituali dono timoris, si sit timor filialis; & non cum voluntate peccandi, & simul cum charitate; vel saltem ex actuali illius inspiratione; vel ex aliquo alio habitu, si sit timor seruilis, & non excludat voluntatem peccandi; sed sit sine charitate: quia enim dona Spiritus Sancti, vt notat *ibi* S. Thomas, & pluribus explicat 1.2. *quæst* 68. *art.* 1. *&* 2. sunt quædam habituales perfectiones potentiarum animæ, quibus redduntur benè mobiles à Spiritu Sancto; sicut virtutibus moralibus potentiæ appetitiuæ redduntur benè mobiles à ratione; & sunt homini necessariæ præter virtutes theologicas; quia per illas in hac vita imperfectè disponimur circa diuina; & imperfectè cognoscimus, & diligimus Deum, vt ipse loquitur *art.* 2. *cit.* omninò supplent per diuinos instinctus, & motiones Spiritus Sancti id perfectionis, quod non habemus per virtutes theologicas; & quia sunt ad inuicem connexa in charitate, per quam Spiritus Sanctus nobis datur, & in nobis inhabitat, iuxta illud ad Rom. 5. *Cha-* 13. *Timor filialis est ex dono habituali timoris: & timor seruilis ex speciali impulsu, & motione Spiritus Sancti.*

ritas

ritas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis. Et ideò sine charitate haberi non possunt, vt idem probat *quaest. 68. cit. art. 5.* hoc est, quòd ex dono timoris, per se loquendo, non proueniat timor seruilis, qui ex S. August. *lib. de natura, & gratia, cap. 57. tom. 7.* potest esse cum voluntate peccandi, & sine charitate: prouenit verò timor filialis, qui non est sine charitate. Est tamen etiam timor seruilis donum Spiritus Sancti, & à Spiritu Sancto; quamuis non numeretur inter dona habitualia, vt notat S. Thomas *2. 2. quaest. 19. art. 9. cit.* propter rationem iam dictam: & vt habetur in Tridentino sess. 14. cap. 4. *Est etiam ipse donum Dei, & Spiritus Sancti impulsus, non adhuc quidem inhabitantis; sed tantùm mouentis; eòque adiutus poenitens viam sibi ad iustitiam parat.* Et hac de causa dixi, eum esse ex actuali motione Spiritus Sancti, vel ex aliquo alio habitu, quàm ex dono timoris. Nec mirum videri debet, quòd hi timores referantur in causas diuersas, cùm reuera sint inter se diuersi; & timor filialis sit de culpa, in quantum est offensa, & malum Dei; & timor seruilis sit de poena, in quantum est mala ipsi timenti.

14. *Quomodo actus timoris dicatur à S. Thoma esse praeambulum ad praecepta Decalogi.*

Ex quocunque autem principio sint hi timores, duo asserit S. Thomas *2. 2. quaest. 22. art. 2.* de illorum praeceptis. Primò, de timore seruili non potuisse, vt debuisse dari praeceptum inter praecepta Decalogi, & in ipsa prima latione legis diuinae, sicut nec debuit, aut potuit dari de ipsa spe: quia tam spes, quam timor, sunt quid praeambulum ad legis obseruationem: & sicut mouentur aliqui ad leges seruandas spe praemiorum; ita & mouentur alij timore poenarum: neque potest quis acceptare ab aliquo vllum praeceptum, aut legem, nisi illum agnoscat, vt superiorem, séque vt subditum; & nisi aliquid ab illo speret loco praemij, si legem seruet; vel aliquid ab illo timeat loco poenae, si legem violet, vt etiam *suprà* explicauimus occasione praecepti spei *disputatione praecedente, num. 2.*

Et qua ratione satis fuit in ipsa prima latione legis indicate praeceptum spei per ipsas commemorationes, & promissiones bonorum, & praemiorum; & posteà potuit, ac debuit magis directè, & in se praecipi spes: ita & satis fuit indicate praeceptum timoris sola commemoratione, & comminatione malorum, & poenarum, vt factum fuit *Exodi 20.* & *Deuter. 6.* & posteà fuit praeceptus magis directè, & in se ipse timor locis *suprà* citatis *Deuteron. 10. Matth. 10.* & *Lucae 12.*

Deinde de timore filiali asserit S. Thomas *eodem art. 2. quaest. 22.* quòd sit praeambulus etiam ipse, & quasi principium eorum omnium, quae in lege praecipiuntur, & obseruantur in reuerentiam Dei per actus externos, ad quos maximè pertinent praecepta Decalogi; & ideò quòd etiam de illo solùm potuit, ac debuit dari praeceptum, quando est datum de dilectione, ad quam ipse pertinet, & quae similiter est praeambula, & principium eorundem actuum externorum, id est, Deuter. 10. *Quid Dominus Deus tuus petit à te, nisi vt timeas Dominum Deum tuum, & ambules in viis eius, & diligas eum?*

15. *Omissio actus timoris non constituit speciale peccatum.*

Sed, quandocunque, & quomodocunque sint lata haec praecepta de timore seruili, & filiali, si quaeras, quo tempore obligent determinato, ac certo; & quin contrahatur speciale peccatum, si huiusmodi actus timoris non eliciantur; communis, & vera sententia est, quòd nullo tempore determinato, ac certo obligent obligatione propria, & per se, qualis requiritur ad speciale peccatum: sed solùm possint obligare obligatione per accidens, & aliena, quando peccatum aliquod, aut tentatio non potest vitari, nisi consideratione, & metu poenarum, aut reuerentiae, quae Deo debetur. Ita Valen. *2. 2. disp. 2. quaest. 4. puncto 2. col. 516.* Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 33. n. 4. pag. 293* Bannes *2. 2. quaest. 22. art. 2. in solutione ad 4.* vbi asserit, id esse probabile, & nullo modo aduersari sanae doctrinae, etiamsi *paulò antè* conatus sit assignare certa tempora iam commemorata, id est, quando vrget grauis tentatio, aut occasio alicuius peccati; neque potest aliter vinci, nisi per hos timores. Sed Valent. rectè asserit, id esse nimis scrupulosum, & non satis consentaneum communi existimationi, & praxi fidelium, qui communiter, quando committunt aliquod peccatum, neque vtuntur huiusmodi timoribus ad illud vitandum, non putant, se committere duo; sed tantùm vnum, verbi gratia, furtum, aut adulterium; & satis putant se facere, si in Confessione sacramentali illud solum aperiant; neque addant se omisisse remedia sancti timoris; sicut neque addunt, quòd omiserint alias considerationes rerum diuinarum, ex quibus similiter potuissent illud vitare. Neque Confessarij, etiam docti & pij, communiter interrogant poenitentes de his omissionibus: imò & Doctores communiter cùm admittant dari praecepta in sacris Litteris de huiusmodi timoribus; solùm tamen videntur illa admittere, vt generalia, & generaliter adiuuantia ad o[b]seruantiã aliorum praeceptorum; & ideò omissionem illorum solùm reputant, vt omissionem alicuius circumstantiae generalis, quae non tribuit specialem malitiam, nisi omittatur ex speciali motiuo ex se malo, qualis esset, verbi gratia, ipse formalis contemptus poenarum, aut reuerentiae, quae Deo debetur. Et quemadmodum omissio actus spei, quando est debita solùm per accidens, & propter aliquod aliud praeceptum, quod est debitum per se, non constituit speciale peccatum, vt *suprà* diximus *dispu. praced. n. 5.* ita nec omissio actus timoris. Neque ex eo, quòd actus spei sit debitus non solùm per accidens, & propter alia praecepta, quae sine illo seruari non possunt; sed etiam per se; & ideò constituat speciale peccatum, nisi eliciatur certis temporibus, vt *supradiximus disp. praced.* potest idem inferri de actu timoris: siquidem timor non est de necessitate medij, sicut spes; neque est principium necessarium humanarum actionum, sicut est amor beatitudinis, & vltimi finis, qui & debet amari propter se, & debet esse ratio, vt propter ipsum amentur caetera; & ad iustificationem satis est actus timoris, etiam implicitus, & prout continetur in ipso actu poenitentiae, aut charitatis, vt notat Valent. *loc. cit.* quae tamen non sic se habeot in actu spei.

DISPVTATIO V.

De iis, quę pertinent ad desperationem, quae opponitur spei, tanquàm recessus ab eodem obiecto, ad quod illa est accessus.

1. *Desperatio solùm negatiua, aut priuatiua; & desperatio positiua, quaenam sit.*
2. *Desperatio pertinet ad appetitum, & ad voluntatem; non autem ad intellectum.*
3. *Desperatio positiuè contraria spei, est semper mala, & peccatum mortale.*
4. *Neque potest in illa dari paruitas materiae.*
5. *Quomodo in desperatione, & in aliis peccatis contra virtutes theologicas, sit auersio à Deo, & conuersio ad creaturas.*

6. Desperatio

6. *Desperatio non est necessariò coniuncta cum infidelitate.*

7. *Causa desperationis rectè assignantur luxuria, & acedia.*

8. *Vtrùm reuelatio facta alicui de sua damnatione, faciat illi impossibilem actum spei, & actum desperationis excuset à culpa.*

9. *Secundùm multos talis reuelatio non est possibilis de lege ordinaria.*

10. *Si admittatur, vt possibilis, non facit impossibilem actum spei, & omnium praeceptorum obseruationem, & ipsam saluationem finalem, vt aliqui volunt.*

11. *Reuelatio facta alicui, quòd saluabitur per bona opera, secundùm aliquos non excludit timorem, ne fortè damnetur.*

12. *Vtrùm S. Paulus habuerit reuelationem de sua praedestinatione.*

13. *Reuelatio facta alicui, quòd damnabitur, non eximit illum à seruandis praeceptis, & à vitandis peccatis.*

14. *Nec facit, vt actus positiua desperationis sit illi licitus.*

15. *Sed solùm vt sit licita desperatio negatiua, id est, carentia actus sperandi.*

16. *Et qui haberet talem reuelationem, adhuc posset salnationem sibi à Deo precari affectu aliquo simplici, & inefficaci.*

17. *Quid sit probabilius circa actum spei, stante reuelatione facta alicui, quòd damnabitur.*

18. *Reuelatio facta alicui, quod saluabitur, quomodo excludat timorem de damnatione.*

19. *Ex reuelatione damnationis, si alicui fiat, nulla sequuntur absurditates.*

20. *Reuelatio de damnatione Antichristi non habetur ex eo, quòd dicatur filius perditionis.*

21. *Vox,* filius, *quando iungitur in Scriptura cum genitiuo vitij, aut virtutis, vel poenae, aut praemij, quid significet.*

CONTRARIETAS desperationis ad spem, non est ratione obiecti, neque proportionatur motibus physicis propriè dictis; sed est ratione accessus, & recessus ad eodem termino, & proportionatur mutationibus propriè dictis, vt indicauimus *disputatione praecedente, n.1.* ex S.Thoma 1.2.*quaest.*40.*art.*4.

1. *Desperatio solùm negatiua, aut priuatiua, & desperatio positiua quaenam sit.* Et benè est aduertendum id, quod asserit *eo loco* S. Thomas *in responsione ad 3.* quòd desperatio non solùm importat priuationem spei; sed etiam importat quendam recessum à re desiderata propter aestimatam impossibilitatem adipiscendi: vnde & praesupponit desiderium, sicut & spes; & de eo, quod non cadit sub desiderium, neque spem, neque desperationem habere possumus. Et sensus videtur esse, quòd desperatio potest dupliciter accipi, vt benè explicat Bannes 2.2. *quaest.*22.*art.*1. *dub.*3. *concl.*2. *col.* 806. & colligitur ex Suario *disput.*2.*de spe, sect.* 2.*n.*1.& 8 id est, negatiuè, aut priuatiuè, prout desperare idem est, atque non sperare; siue id sit voluntarium indirectè, & solùm à voluntate, in quantum non est agens, & non sperans; cùm tamen possit, ac debeat agere, & sperare, vt dicitur 1.2.*quaest.* 6. *art.*3. siue sit voluntarium etiam directè, & à voluntate, in quantum per actum internum est volens non agere, & non sperare: & praetereà positiuè, & contrariè, prout desperare dicit actionem positiuam directè contrariam actioni sperandi, id est, positiuam abominationem, & fugam à bono, propter apprehensam, & aestimatam superexcedentem difficultatem, & impossibilitatem illud adipiscendi. Et tale quid communiter admittitur etiam in infidelitate, quae est peccatum contrarium fidei: siquidem aliquando potest quis ex illa peccare, & esse infidelis solùm negatiuè, aut priuatiuè: quia non credit positiuè, & non elicit actum assensus, quem potest, ac debet circa ea, quae sufficienter ipsi proponuntur credenda; & aliquando potest esse infidelis positiuè, aut contrariè: quia positiuè discredit, & elicit actum dissensus positiuè contrarium.

Praetereà est supponendum, quòd desperatio, siue positiua, siue priuatiua, per se, & propriè solùm pertinet ad appetitum, & ad voluntatem; non autem ad intellectum, & ad potentiam apprehensiuam: quicquid in contrarium dixerint aliqui apud Suar. *disp.*2.*de spe, sect.*2.*n.*1. qui putarunt, desperationem formalem consistere in hoc actu iudicij: *Impossibile est, vt consequar, verbi gratia, hoc bonum, vel absolutè non consequar.* Contrà enim est: quia alioqui desperatio non versaretur, per se loquendo, circa bonum, neque opponeretur spei, tanquam recessus ab eo termino, ad quem illa est accessus: quod vtrunque est expressè contrà S.Thomam 1.2.*quaest.*23.*art.*1.& 2. & *quaest.*40.*art.*4. Et falsum est, quòd tale iudicium absolutum, & firmum sit necessariò requisitum ad desperationem, cùm possit sufficere etiam iudicium probabile, & contingens, fundatum, nimirum, in sola arduitate obiecti, & in infirmitate, & debilitate voluntatis, & virium, quae sunt experiendae ad illud assequendum. Et quatenus aliquando habeatur iudicium certum, fundatum quomodocunque in apprehensa, atque aestimata impossibilitate; falsum est, quòd in illo formaliter consistat desperatio; imò nec ex illo sequitur necessariò necessitate quoad exercitium, cùm voluntas etiam stante quocunque iudicio remaneat libera quoad exercendum suum actum, vel non exercendum; & ad summum solùm necessitetur quoad specificationem: & si quis certò iudicet, verbi gratia, quòd assecutio alicuius boni non sit illi absolutè possibilis, vel saltem quòd omni modo non sit illi futura; ita possit circa illud elicere, & non elicere actum desperationis, quae est libertas quoad exercitium; vt tamen non possit circa illud elicere oppositum actum spei, quae est libertas quoad specificationem, vt meliùs cõstabit *infrà.* 2. *Desperatio pertinet ad appetitum, & ad voluntatem; non autem ad intellectum.*

His autem positis, rectè asserit S. Thomas 2. 2. *quaest.*20.*art.*1. quòd desperatio, prout est actus positiuè oppositus, & contrarius spei, sit semper mala, & peccatum: quia semper motus appetitiuus se habens conformiter ad intellectum falsum, est malus: sicut è contra semper est bonus, quando se habet conformiter ad intellectum verum: & in re praesenti vera existimatio intellectus circa Deum, haec est, quòd ex ipso prouenit hominum salus, & peccatorum remissio, & auxilia ad benè viuendum, iuxta illud Ezech. 18. *Nolo mortem peccatoris; sed vt magis conuertatur, & viuat.* Et haec est falsa, quòd peccatores ad se non conuertat per auxilia gratiae, & quòd illis verè poenitentibus deneget veniam, eósque non iuuet suis auxiliis, vt bene viuant, & tandem saluentur, & in aeternum viuant. Et ideò quemadmodum spes, quia se habet conformiter ad huiusmodi intellectum verum, est semper laudabilis, & honesta: ita & desperatio est semper peccaminosa, & turpis; quia se habet conformiter ad intellectum falsum. Et potest addi, quòd saepiùs in Scriptura vituperatur, vt mala, & perniciosa, cùm remoueat spem, quae maximè retrahit à peccatis, illáque prohibet, vt patet ad Ephes.4. *Desperantes, semetipsos tradiderunt impudicitiae in operationem immunditiae.* Et Ieremiae 18. *Dixerunt, desperauimus, post cogitationes nostras ibimus.* Qua etiam de causa S.Thomas 3. *Desperatio positiuè contraria spei, est semper mala, & peccatum mortale.*

2.2.

2.2.*quæst*.20.*art*.3. peccatum desperationis ait esse nobis maximè periculosum: quia sublata spe irrefrænatè in vitia labimur.

Neque potest in illa dari paruitas materiæ.

4. Et ex communi sententia rectè notat Sanchez *lib. 2. in Decal. cap.* 33. *num*.5.*pag*.294. Valent.2.2. *disp.2. quæst.3. puncto* 1. §. *Porrò ex dictis. col*.511. Layman *lib*.2.*tract*.2.*cap*.2. *num*.5 *pag*.220. & alij, huiusmodi desperationem semper esse peccatum mortale, neque posse in illa dari paruitatem materiæ, ex qua fiat aliquando veniale: sed à sua grauitate solùm posse excusari ex imperfectione actus, & ex defectu plenæ, & perfectæ deliberationis: quia semper in quauis materia, quantumuis minima, facit grauem iniuriam diuinæ potentiæ, aut misericordiæ, & bonitati, qui de illa desperat: sicut & in quauis materia, quantumuis minima spectante ad fidem, facit grauem iniuriam diuinæ veracitati, & authoritati, qui illam discredit. Quare autem in aliquibus præceptis detur paruitas materiæ, & non in aliis, satis docuimus, dum ageremus de paruitate materiæ in re venerea *lib. 3. de vitiis, & peccatis capitalibus, disp*.14.*n*.11.*&* 13.*pag*.287.

Quomodo in desperatione, & in aliis peccatis contra virtutes theologicas sit auersio à Deo, & conuersio ad creaturas.

5. Quòd si quæras, quomodo in desperatione reperiatur conuersio ad bonum aliquod commutabile; quam reperiri vniuersaliter in omni peccato asserit S. August. *lib.1.de lib. arb.c.vlt.* & *lib*.2.*c*.19.*tom*.1. Respondet S. Thomas 2.2.*q*.20.*art*.1.*cit.ad* 1. auersionem a bono incommutabili, & conuersionem ad bonum commutabile non esse eodem modo io iis peccatis, quæ sunt contra virtutes theologicas, atque in aliis, quæ sunt contra alias virtutes morales: nam, quemadmodum virtutes theologicæ noo solùm habent Deum pro vltimo fine, sicut & aliæ virtutes morales; sed etiam pro obiecto; & ideò dupliciter ad illum conuertunt, quantùm est ex se, suáque naturâ, id est, tanquàm ad finem, & tanquàm ad proprium obiectum: ita & peccata illis opposita dupliciter auertunt à Deo, id est, tanquàm ab vltimo fine, quod est commuoe omui peccato mortali, & tanquàm ab obiecto virtutum theologicarum oppositarum. Et quemadmodum virtutes theologicæ coonertendo ad Deum, vt ad obiectum, auertunt ex consequenti ab aliis obiectis ipsi contrariis, vt, verbi gratia, fides ab iis omnibus, quæ sunt contra veritates reuelatas; & spes ab iis, quæ sunt contra bona à Deo promissa; & charitas ab iis, quæ sunt contra bona in Deo amata: ita & peccata opposita ex consequenti ad illa conuertunt. Et quamuis, vt mortalia, principaliter consistant in prima illa auersione a Deo, tanquàm à fine, eáque possit cum Caietano 2.2.*q* 20. *art*. 1. *cit*. appellari auersio formalis, cùm quasi forma constituat peccatũ quodcunque in esse mortali: quatenus tamen sunt specialiter opposita virtutibus theologicis, dicuntur principaliter consistere in altera auersione à Deo, vt ab obiecto; sicut & ipsæ virtutes principaliter consistunt in opposita conuersione. Et si hæc auersio obiectiua à Deo vlteriùs dicatur nihil esse aliud in huiusmodi peccatis, nisi ipsa conuersio ad sua obiecta; & hæc obiecta esse idem Deus, provt putatus, v.g. reuelans falsa, & provt putatus promittens impossibilia, & provt putatus inferens mala, & dignus odio; non erit quæstio, nisi de nomine: & si appelletur conuersio ad Deum, non erit nisi conuersio offensiua, vt eam appellat Caiet.2.2.*q*.20.*art*.1.*cit*. & Bannes *in comm.ad eund.art*. & se habebit eodem modo, sicut conuersio occisiua, qua inimicus conuertit gladium ad occidendum alterum inimicum, & quæ, quamuis materialiter, seu localiter sit conuersio; animaliter tamen, & intẽtionaliter est maxima auersio.

6. Ex eo verò, quod asserit S. Thomas *art*.1.*citato*, semper desperationem esse peccatum; quia semper se habet conformiter ad intellectum falsum; non est intelligendus consequenter asserere, quòd semper sit coniuncta cum infidelitate, & semper ex illa procedat. Contrà enim expressè id negat *art*.2. *sequente*: quia ad prauitatem, & malitiam motus appetitiui circa aliquod particulare, non est necessarium, vt prauè se habeat æstimatio vniuersalis; sed satis est, si corrumpatur sola æstimatio particularis, sine qua non potest veniri ad appetitum rei particularis, & à qua huiusmodi motus maximè pendet, vt patet ex Aristotele 3. *de anima*, *text*. 58. sicut & in scientiis non potest veniri ad conclusionem particularem ex sola propositione vniuersali; sed necessariò debet subsumi alia propositio particularis. Manente autem recta fide, & recta æstimatione in vniuersali, quòd à Deo sit salus, & in Ecclesia sit remissio peccatorum, &c. potest aliquis pati motum desperationis, si habeat deprauatam æstimationem particularem, quòd sibi iu tali casu, & propter hanc, vel illam prauitatem, aut multitudinem suorum peccatorum, vel propter hanc, aut illam dispositionem, in qua reperitur hîc, & nunc, vel ad hunc, aut illum finem, quem modò intendit, v.g. ad liberiùs peccandum, non sit speranda remissio; quæ tamen deprauatio æstimationis particularis non est contra fidem. Et ideò contingit etiam in aliis peccatis, v. g. in fornicatione, aut furto, si quis, manente in vniuersali recta fide, quòd fornicatio, & furtum sit malum, id est, turpe, & inhonestum, habeat deprauatam æstimationem particularem, quòd sibi, vt nunc, bonum sit fornicari, aut furari, intelligendo nomine boni, non illud, quod est honestum, & simpliciter bonum; sed quod est vtile, aut delectabile, & bonum secundùm quid, id est, conueniens tantummodo ad explendam concupiscentiam, & ad sedandum illius pruritum, vel ad supplendam indigentiam, & defectum rei familiaris. Et in idem recidit, si dicamus cum Valent.2.2.*disp*.2.*q*.3.*puncto* 1. §. *Aliter igitur*. Suar. *disp.2.de spe, sect*.1.*n*.2. Tolet. *lib.4 Summæ, c*.7.*n*.9. Bannes 2.2.*q*.20.*art*.2. Sanc. *lib*.2. *in Decal.c*. 33. *n*. 6. non esse necessarium, vt propositio particularis simpliciter subsumatur, quatenus cootinetur sub vniuersali de fide, dicendo, verbi gratia: Potest quidem à Deo omni peccatori contingere salus, & peccatorum remissio; sed non mihi. siquidem, qui haberet hoc iudicium particulare falsum, apertè conuinceretur, falsam putare etiam propositionem vniuersalem, quòd omni peccatori possit à Deo contingere salus, & remissio peccatorum, cùm falsitas propositionis vniuersalis certissimè, & maximè arguatur ex falsitate propositionis particularis; sed satis esse, si practicè hîc, & nunc ita aliquis iudicet esse sibi desperandum de remissione, ac de salute, ac si iudicaret, eam esse possibilem aliis, oon autem sibi; vel, si ita iudicet: Potest Deus etiam mihi dare salutem, & veniam peccatorum, si me benè disponam per auxilia gratiæ: sed ego de facto non me disponam, nec benè agam, & de facto nunquam saluabor. Et certum est, quòd si ex hoc iudicio particulari sequatur motus appetitiuus, & desperatio, non est vllum periculum infidelitatis, cùm factum ipsum, quòd sim saluandus, vel non saluandus, non sit de fide. Neque est, quòd pluribus *hoc loco* rem hanc explicemus, cùm satis fusè de illa egerimus *lib*. 2. *de vitiis, & peccatis in vniu.disput*.37.*n*.12.*pag*.231. vt ostenderemus, errorem, qui est in mente cuiusque peccantis, communiter non esse errorem in fide: si quis tamen desperaret, non solùm ex deprauato iudicio particulari; sed etiam ex deprauato vniuersali, & verè crederet, salutem,

Desperatio nõ est necessariò coniuncta cũ infidelitate.

salutem, & remissionem sibi, & aliis ex parte Dei esse impossibilem, vel Dei auxilia non esse sufficientia ad illam consequendam; non esset negandum, quòd præter peccatum desperationis, etiam committeret peccatum infidelitatis, & quòd vtrunque teneretur confiteri, vt specie distinctum, vt notant Sanchez, & Suar. *locis citatis.*

Quo autem modo peccatum desperationis se habeat quoad grauitatem, si comparetur cum aliis peccatis contra virtutes morales, aut contra duas alias theologicas, satis attigimus *suprà, lib. 1. disp. 22. n. 7. & seqq.* dum ageremus de peccato infidelitatis: & ideò non est, quòd circa illud diutiùs immoremur.

7. *Causa desperationis rectè assignātur luxuria, & acedia.*

Causas desperationis duas assignat S. Thomas 2. 2. q. 20. art. 4. ex S. Gregorio *lib. 31. Moral. cap. 31.* id est, luxuriam, & acediam: nam dupliciter potest in aliquo deficere spes circa beatitudinem: primò, quando beatitudo non reputetur, neque sapiat illi vt bona, vel vt valdè bona: secundò, quia non reputetur, vt possibilis ab illo adipisci, vel per se, vel per alium. Et primo modo deficit per luxuriam, quæ ex affectu delectationum corporalium, & præcipuè venerearum, facit, vt nobis desipiant bona spiritualia, vel saltem, vt non sapiant, tanquàm magna bona, & inducit affectum præsentis sæculi, & horrorem futuri, vt explicauimus, dum ageremus *de vitiis capitalibus, lib. 3. disp. 19. n. 12.* Et secundo modo deficit per acediam, quæ animam deiicit, & facit quasi torpentem, & impotentem ad operandum, vt explicauimus *eodem lib. 3. disp. 38.* Et ad hanc reducuntur etiam aliæ causæ desperationis, quæ possunt, ac solent adduci à Sanctis Patribus, & à Doctoribus, vt, verbi gratia, inconsideratio beneficiorum Dei, & præcipuè Incarnationis, quæ, sicut maximè fouet, atque erigit spem per demonstrationem, quam continet, atque omnibus exhibet diuini amoris erga homines, vt notat S. Augustinus *lib. 13. de Trinit. c. 10. tom. 3.* ita & maximè reiicit, atque repellit omnem motum desperationis: similiter enim huiusmodi inconsideratio maximè prouenit ex acedia, quæ non facit considerari, nisi tristia ad ipsam spectantia, & maximè refugit eos labores, qui sunt impendendi circa res spirituales.

8. *Vtrùm reuelatio facta alicui de sua damnatione, faciat illi impossibilem actum spei, & actum desperationis excuset à culpa.*

Atque hæc quidem de causis desperationis facilia sunt: sed illud, quod asserit S. Thomas 2. 2. *quæst. 20. art. 1.* eam esse intrinsecè malam, quando est actus positiuè oppositus, & contrarius spei, ex eo habet difficultatem: quia, si quis ex diuina reuelatione sit certus, quòd damnabitur, non poterit non desperare de sua salute; sicut & modò desperant omnes damnati: & tamen huius desperatio non erit peccaminosa, & turpis, cùm sit necessaria, & actus oppositus spei non sit illi possibilis: imò, & contrà erit illi laudabilis, & honesta, cùm per illam se se conformet diuinæ reuelationi, & voluntati. Et de facto sic eueniet Antichristo, cuius damnatio, & reprobatio est iam reuelata apud S. Paulum 2. *ad Thessalon. c. 2.* vbi eum appellat hominem peccati, & filium perditionis. Qua enim ratione non ignorabit, quòd ipse sit Antichristus, id est, quòd ipse sit ipse: eadem non ignorabit, quòd ipse sit filius perditionis, & omninò perdendus, atque damnandus, de quo est reuelatio S. Pauli; ac proinde spes saluationis erit illi impossibilis, & præceptum de illa speranda eum non obligabit; nec illius transgressio poterit illi esse peccatum. Et quemadmodum, si modò essemus certi, quòd hic, aut ille esset præscitus, & omninò futurus reprobus, non magis possemus sperare illi salutem, eamque illi orare, quàm modò possumus sperare, & orare pro illis, qui sunt in Inferno, vt habet expressè S. August. *lib. 21. de ciuitate, c. 25.* & si positiuè desperaremus de illius salute, nullum esset peccatum, sicut & de facto est nullum, quòd desperemus de facto de salute Diaboli, aut Iudæ, vel alterius cuiuscunque damnati: ita & qui est certus de seipso, quòd futurus sit reprobus, licitè, & sine vllo peccato potest sibi non sperare salutem, imò & positiuè illam desperare, vt impossibilem, & nullo modo futuram.

Casus hic ex professo tractatur, ac disputatur à Scholasticis *in 1. sentent. dist. 48.* dum quærunt, & explicant cum Magistro, an, & quomodo voluntas humana teneatur vniuersaliter, & semper se conformare voluntati diuinæ, non solùm in ratione volendi, sed etiam in re volita, & quomodo in tali casu is, qui haberet diuinam reuelationem de sua damnatione, & per consequens de sua finali impœnitentia, teneretur de illa esse contentus, vt se conformaret cum voluntate diuina.

Nec desunt, qui negent absolutè, & pensatis omnibus esse possibilem talem reuelationem; non quidem quia in se inuoluat contradictionem, & sit extra obiectum diuinæ omnipotentiæ, vt vel interiùs menti alicuius infundat hoc lumen quasi propheticum: Infallibiliter ego damnabor. vel exteriùs per aliquod signum sensibile id declaret, & persuadeat; sed, quia repugnat diuinæ sapientiæ, & bonitati, ex qua Deus de lege ordinaria administrat negotium humanæ salutis: primò enim, qui sic esset certus de sua damnatione, facillimè se se traderet impudicitiæ, & immunditiæ, & irrefrænatè rueret in omnia vitia, vt diximus *paulo antè, n. 3.* ex S. Paulo *ad Ephes. 4.* & ex S. Thoma 2. 2. q. 20. art. 1. Et certum est, quòd multùm dedecet bonitatem diuinam, vt tanti mali tantam occasionem, & causam præbeat, specialiter id reuelando, quod nullus ordo naturæ postulat. Deinde minimè decet diuinam sapientiam, & prouidentiam, quæ specialiter monet, ac dirigit homines viatores ad vltimum finem, vt per huiusmodi reuelationem constituat aliquem in eo statu, in quo non possit se se erigere ad prosecutionem vltimi finis, & ad illum conari: & denique maximè dedecet diuinam sapientiam, & bonitatem, vt alicui reddat impossibilem actum spei, quem omnibus præcepit vniuersaliter, tanquàm necessarium necessitate medij; & faciat licitum assensum voluntatis in æternam separationem à Deo, in quam nulla recta voluntas potest consentire: & prætereà faciat licitum consensum voluntatis in pœnam infallibiliter non secuturam, nisi ex culpa; ac proinde faciat licitum etiam assensum in ipsam culpam, cùm semper is, qui volt consequens, & posterius, necessariò velit etiam antecedens, & prius, sine quo illud esse non potest.

9. *Secundùm multos, talis reuelatio non est possibilis de lege ordinaria.*

Et propter has, & similes absurditates, quæ videntur consequi ex tali reuelatione, negat, eam esse possibilem de lege ordinaria, Sanctus Thomas *quæst. 23. de verit. art. 8. ad 2. pag. 441. col. 4.* Maior *in 3. dist. 26. quæst. 3. conclus. 2. pag. 54. col. 3.* S. Bonauentura *in 1. dist. 48. cit. in expositione Litteræ, dub. 1. pag. mihi 722.* & Altisiodoren. *in 3. tract. 5. cap. 6. quæst. 5. paulò antè finem:* & eam esse quasi impossibilem affirmat idem Sanctus Thomas *in 1. dist. 48. cit. quæst. 1. art. 4. ad 2. pag. 146. col. 1.* & esse satis dubium, vtrùm possit à Deo fieri, affirmat Gregorius Ariminen. *ibid. in responsione ad 3. contra 2. conclusionem* & sic loquuntur etiam plures alij apud Suar. *disp. 2. de spe, sect. 2. n. 6. pag. 409.* Et in casu, quo verè fiat talis reuelatio, eam esse intelligendam secundùm comminationem tantummodo; non autem secundùm præscientiam facti, aut secundùm propheticam prædictionem, affirmat Sanctus Thomas *locis citatis*, Altisiodoren. *similiter loco citato,*

Duran.

Duran. *in 1. dist. 48. cit. quæst. 2. art. 2. in responsione ad 3 pag. 94. col. 3.* Maior *quæst. 3. cit. conclus. 6.* dummodo tamen, inquit, reuelatio sit exterior, id est, facta per signum aliquod sensibile; non autem solùm interior per mediantem assensum internum causatum à Deo, quòd ille damnabitur: quia, nimirum, si interiùs per lumen propheticum ostendatur, & persuadeatur damnatio, vt absolutè futura, non potest reuelatio ampliùs intelligi, vt solùm comminatoria. Et pro hac impossibilitate reuelationis de futura damnatione facit etiam Valent. 2. 2. *disp. 2. quæst. 1. puncto 3 §. Quare aliter. col. 493.* vbi asserit, esse impossibilem, & non admittendum huiusmodi casum, vt Deus certò, & absolutè; non autem solùm comminatoriè, & conditionatè reuelet alicui, quòd specialiter damnabitur propter peccatum desperationis: nam eo ipso, quòd esset certus de non consequenda beatitudine, impossibilis illi esset actus spei, & per consequens desperatio non esset illi peccatum, nec posset propter illam damnari, & reuelatio conuinceretur fuisse falsa.

10. *Si admittatur, vt possibilis, non facit impossibilem actum spei, & omnium præceptorum obseruationem, & ipsam salutem finalem, vt aliqui volunt.*

Dato verò huiusmodi casu reuelationis diuinæ, siue per absolutam Dei potentiam, siue per ordinariam, non constat inter Doctores, quid ex illa sequatur circa actum desperationis: nam Azor. *part. 1. lib. 6. cap. 2. quæst. 3. §. De hoc argumento. col. 611.* & aliqui alij apud Suar. *disp. 2. sect. 2. n. 7 pag 409.* plutibus contendunt, quòd qui haberet talem reuelationem, nihil necessitatis ex illa contraheret ad desperandum; & desperatio eodem modo esset illi peccatum, ac si non haberet reuelationem: & si de facto desperaret, omninò desperaret ex propria libertate, ac voluntate; & absolutè posset non desperare; & consequenter etiam damnaretur ex propria culpa, & absolutè posset non damnari. Nam, sicut præuisio Dei, qua præuidet, hunc, aut illum esse peccaturum, & in peccato perseueraturum vsque ad mortem, & esse damnandum, nihil necessitatis illi imponit; neque adimit aliquid libertatis; & non obstante tali præuisione, adhuc vnusquisque liberè peccat, & liberè perseuerat in peccato, & dependenter ab hac libertate peccandi etiam liberè damnationem incurrit: ita & prædictio, siue reuelatio Dei similiter nihil imponit necessitatis, & nihil adimit libertatis: & hic, aut ille non ideò peccat, & damnatur, quia Deus præuidet, & prædicit illum peccare, & damnari; sed contrà ideò præuidet, & prædicit Deus, quòd peccat, & quòd damnatur, quia reuerà in tali tempore liberè peccat, & reuerà damnatur, vt communiter dicitur *in materia de scientia Dei*, & patet ex S. Thoma *1. par. q. 14. art. 13.* Et magis in specie clarè id explicatur ex eo, quòd contigit S. Petro, cui Christus *Matth. 26* reuelauit, quòd eum esset ter negaturus in illa nocte: neque enim propterea aut libertatem illi ademit, qua poterat non negare, aut necessitatem illi imposuit, vt negaret, aut illum exemit ab obligatione, & præcepto eum non negandi, vt propterea negatio non esset illi futura peccatum; sed prædictio, & reuelatio tanquàm aliquid consequens, & posterius ad negationem verè futuram in tali tempore, reliquit illi plenam & perfectam libertatem, & plenam obligationem præcepti, & reliqua omnia, quæ verè habebat in sua prioritate, & antecessione ad prædictionem. Eadem ergo ratione, si Deus reuelet alicui, quòd peccabit, & quòd morietur in suo peccato, & quòd damnabitur, vt de facto reuelauit Iudæis Ioan. 8. *Vos in peccato vestro moriemini.* non propterea illum eximit ab obligatione vitandi peccatum: neque facit, vt necessariò peccet, & ex necessitate damnetur: nisi autem ex propria culpa, & voluntate. Et idem est, si Deus alicui solùm reuelet, quòd damnabitur, neque faciat verbum, quòd peccabit: quia enim damnatio necessariò solùm est ex peccato, dum reuelat explicitè consequens, id est, damnationem, implicitè reuelat etiam antecedens necessarium, id est, peccatum; & in huiusmodi contingentia, & libertate, secundùm quam ita erit, vt possit non esse, etiam inuoluit contingentiam, & libertatem illius. Et etiam damnationem ita prædicit esse futuram, vt possit etiam ipsa non esse futura. Et qua ratione, qui talem habet reuelationem, quòd damnabitur, non eximitur generaliter ab obligatione seruandi præcepta, & vitandi peccata, & sic procurandi salutem, & damnationem vitandi: eadem ratione non eximitur specialiter ab obligatione seruandi præceptum spei, & desiderandi, & expectandi beatitudinem à Deo, & per eius auxilia bene ordinandi, ac referendi ad illam suas operationes: quia enim certissimum est, quòd damnatio non est incurrenda, nisi ex culpa, & propter peccata voluntariè, & liberè facta, idque, si non explicitè, saltem implicitè semper inuoluitur, & semper subintelligitur in ipsa reuelatione, vt diximus; sensus illius nullus alius potest esse, nisi quòd damnabitur hic, aut ille, si peccauerit, & finaliter non pœnituerit: qui tamen sensus est solùm conditionatus per conditionem pendentem liberam, & positam in illius potestate cum auxilio Dei: & quia resoluitur in sensum comminatorium, absolutè relinquit potestatem etiam procurandi, & adipiscendi salutem, & per consequens etiam sperandi, & expectandi illam per auxilia gratiæ.

Et qua ratione, si quis habeat reuelationem de sua salute, adhuc potest sibi timere de damnatione; quia certus est, quòd illam non assequetur, nisi per bona opera liberè facta; & hæc sunt contingentia, & possibilia, vt non fiant: ita & qui habet reuelationem de damnatione, potest è contra sibi sperare beatitudinem: quia similiter certus est, quòd non damnabitur, nisi propter peccata liberè facta, & possibilia absolutè, vt non fiant. Et hoc modo Sanctus Paulus, qui *2. ad Timoth. c. 4.* constanter enunciat, quòd sibi reposita sit corona iustitiæ tandem reddenda à iusto Iudice: ex quo loco S. Anselmus apud Cornelium à Lapide *in illud c. 4. vers. 8. n. 202. pag. 846.* & aliqui alij apud eundem *in c. 3. ad Philippen. vers. 11. pag 617.* & apud Suar. *disp. 2. de spe, sect. 2. n. 7. pag. 409. col. 2. initio*, colligunt, eum habuisse reuelationem de sua salute; & ita fuisse confirmatum in gratia, vt esset certus, quòd nunquam deberet ab illa excidere; adhuc tamen sibi timuit de damnatione, & de reprobatione, vt patet ex 1. Cor. cap. 9. *Ego sic curro, non quasi in incertum: sic pugno, non quasi aërem verberans: sed castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, ne fortè, cùm aliis prædicauerim, ipse reprobus efficiar.* Et ad Philippenses, cap. 3. *Sequor autem, si quo modo occurram ad resurrectionem, quæ est ex mortuis: si quo modo comprehendam*, &c. Et quamuis non sit certum, quòd S. Paulus habuerit reuelationem de sua salute, idque neget S. Gregorius *lib. 6. epistola 22. ad Gregoriam*, & apud Cornelium *in c. 9. cit. 1. Cor.* & ipse Cornelius *ibid. & in c. 3. ad Philippen. & in c. 4. 2. ad Timoth* & quod asserit S. Paulus de reposita sibi corona probabilissimum sit, quòd solùm asserat ex testimonio, & fiducia suæ bonæ conscientiæ: sicut & asserit, quòd bonum certamen certauit, & cursum consummauit, & fidem seruauit, vt notat ibi Cornelius. Si tamen id admittatur, rectè sumitur argumentum, quòd simul cum reuelatione de futura beatitudine solùm acquirenda per bona opera liberè facta, possit stare etiã timor de damnatione, si bona opera

11. *Reuelatio facta alicui, quòd saluabitur per bona opera, secundum aliquos, non excludit timorem, ne fortè damnetur.*

12. *Vtrū S. Paulus habuerit reuelationem de sua prædestinatione.*

non fiant; & è contra, quòd simul cum reuelatione opposita de damnatione solùm incurrenda per peccata liberè facta, possit etiam stare spes de acquirenda beatitudine, si peccata non fiant; & quòd quemadmodum reuelatio de beatitudine acquirenda per bona opera, rectè resoluitur in hanc conditionatam, & promissoriam: Omninò saluaberis, si bona opera feceris, & in illis perseueraueris. ita & reuelatio de damnatione incurrenda per peccata rectè resoluitur in hanc conditionatam, & comminatoriam: Omninò damnaberis, si peccaueris, & in peccatis perseueraueris.

13.

Reuelatio facta alicui, quòd damnabitur, non eximit illum à seruandis præceptis, & à vitandis peccatis.

Contra verò alij communiter in casu reuelationis alicui factæ, non per modum comminationis, sed per modum propheticæ prædictionis de sua damnatione absolutè futura, dicunt multa, vt videre est apud Maiorem *in 3. dist. 26. quæst. 3. pag. 54. col. 3.* Bannes 2. 2. *quæstione* 22. *art. 1. dub. 3. col.* 804. Suar. *tom. 2. de relig. lib. 1. de orat. cap. 15. num. 10. pag. 40. col. 2.* & *disp. 2. de spe, sect. 2. num. 8. pag. 409. col. 2.* Primò enim, qui talem haberet reuelationem, non esset propterea immunis à seruandis præceptis, & à vitandis peccatis, vt saltem in Inferno minùs puniretur, & ad hunc finem etiam teneretur sperare à Deo auxilia gratiæ, eàque petere per orationem, quæ est spei interpres, vt *supra* diximus ex S. Thoma: si enim esset immunis à seruandis præceptis, non peccaret illa transgrediendo; ac propterea non posset iustè damnari propter illorum transgressiones; & reuelatio conuinceretur fuisse falsa. Et quemadmodum præscientia Dei de peccatis futuris nihil immutat ad extra quoad obligationem illa vitandi; & ideò sunt verè peccata, quando posteà fiunt: ita & prædictio, seu reuelatio. Vnde & S. Petrus, post factam sibi reuelationem à Christo, quòd cum esset negaturus, adhuc mansit obligatus ad non negandum; & ideò verè peccauit, quando negauit.

14.

Nec facit, vt actus positiua desperationis sit illicitus.

Deinde per illud iudicium, quod haberet in intellectu, quòd esset certò damnandus, non tolleretur illi libertas quoad exercitium positiuæ desperationis; nec cogeretur exire positiuè in actum contrarium spei, abominando, & fugiendo beatitudinem vt consequendam, & obtinendam à Deo; sed ad summum tolleretur illi sola libertas, quæ dicitur quoad specificationem; & solùm non posset æqualiter exire pro sua libertate in actum spei; sicut posset exire in actum desperationis: nam eo ipso, quòd menti occurreret absoluta, & certa non futuritio beatitudinis, desisteret omninò voluntas, & quodammodo repelleretur ab illa positiuè prosequenda, & expectanda à Deo per actum spei, vt *supra* diximus *disp. 2. n. 22.* Et cùm ad rationem obiecti spei omninò pertineat aliqua credulitas futuritionis, vt *ibi* probauimus; eo ipso, quòd per reuelationem beatitudo certò creditur non esse futura, desinit contineri sub obiecto spei; & ideò non potest ampliùs sperari, vt futura per actum positiuum.

15.

Sed solùm vt sit licita desperatio negatiua, id est, carentia actus sperandi.

Solùm ergo poterit quis stante huiusmodi reuelatione desperare negatiuè, id est, non elicere positiuè actum spei; siue voluntas ad hanc negationem se habeat solùm indirectè, & tanquàm non agens; siue etiam se habeat directè, & agat hoc ipsum, quod est velle non sperare, vt *ibi* diximus: non autem poterit desperare positiuè, aut contrariè per actum abominationis, & fugæ à beatitudine, prout habenda à Deo, ex eo, quòd ipsi pro suis culpis non sit habenda. Neque de hoc actu desperationis positiuæ; sed solùm de negatiua, debet intelligi S. Thomas *quæst. 23. de verit. art. 8. ad 2. pag. 441. col. 4.* vbi ex eo negat, posse Deum de potentia ordinaria reuelare alicui suam damnationem, quia cogeret eum non exire positiuè in actum spei; non autem quia cogeret positiuè exire in actum desperationis: & hic actus, si fortè eliciatur, semper est illi malus; neque excusatur, qui illum elicit, ex impotentia eliciendi oppositum, cùm semper habeat libertatem, & potentiam non eliciendi ipsum, vt bene explicat Bannes 2. 2. *quæst. 22. art. 1. dub. 3. citato, §. Ad 2. argumentum. col.* 808. qui etiam rectè notat, idem esse, si reuelatio fiat specialiter, quòd aliquis damnabitur propter peccatum desperationis; quanuis enim huiusmodi reuelatio se ipsa destruat, & non sit admittenda, si per peccatum desperationis intelligatur desperatio negatiua, id est, carentia actus spei, cùm hæc inducatur, vt necessaria, per reuelationem de damnatione: non tamen se ipsa destruit, si intelligatur desperatio positiua modo explicato, cùm hæc etiam, stante reuelatione, possit non esse; & damnationem possit mereri, si verè sit.

16.

Et qui haberet talem reuelationem, adhuc posset saluationem sibi à Deo precari affectu aliquo simplici, & inefficaci.

Tertiò, qui talem haberet reuelationem de sua damnatione, quanuis deberet se conformare diuinæ voluntati, & acceptare damnationem, vt iustè illatam ex suppositione culparum; adhuc tamen licitè posset, ac deberet illam sibi simpliciter deprecari, petendo auxilia pro culpis vitandis; & conando pro viribus, vt reciperet non in vacuum huiusmodi auxilia; sed illis benè vteretur, & cum effectu, vt notat Suar. *lib. 1. de orat. cap. 15. n. 10. cit.* Et quemadmodum Christus in horto rogauit Patrem, vt transiret ab eo calix, quem certò sciebat non transiturum; eaque precatio solùm fuit ex affectu quodam simplici, & inefficaci: ita & posset rogare, qui per reuelationem esset certus de damnatione. Et quia regulariter non teneretur interpretari huiusmodi reuelationem, vt factam ex præscientia, & vt propheticam prædictionem; sed solùm vt comminationem, & vt prædictionem periculi; etiam deberet conari, vt simpliciter non impleretur, sicut legimus Niniuitas fecisse ad prædictionem Ionæ, vt subdit *ibidem* Suar. & probat Maior *in 3. dist. 26. quæst 3. cit. concl. 6. & 7.*

17.

Quid sit probabilius circa actum spei, stante reuelatione facta alicui, quòd damnabitur.

Vt verò vnico verbo indicemus, ex his duabus sententiis, quæ sit probabilior; & quid in vtraque sit probabiliùs dictum; & quomodo vtraque possit admitti: prima sententia, quòd etiam stante reuelatione facta alicui, quòd damnabitur, adhuc maneat illi obligatio sperandi à Deo beatitudinem, maximè videtur admitti debere in eo casu, in quo reuelatio sit solùm comminatoria: quia tunc reuerà solùm periculum damnationis reuelatur, vt futurum; non autem ipsa damnatio: & ad illud vitandum, & ad ponendam salutem in tuto, verè manet obligatio assumendi media, & seruandi præcepta; & inter hæc etiam assumendi medium spei, & de facto sperandi, quando occurrit casus præcepti. Si verò reuelatio, siue interior, siue exterior, clarè appareat, quòd sit prædictio, & ex præscientia rei futuræ, solùm videtur debere admitti prima sententia quoad obligationem seruandi præcepta, & inter hæc non desperandi desperatione positiuè contraria ipsi spei; non autem quoad obligationem positiuè sperandi, & expectandi à Deo beatitudinem: nam, quanuis prædictio damnationis saltem implicitè semper inuoluat etiam prædictionem culpæ, eiúsque liberæ, & voluntariæ, ex qua sola est secutura damnatio; vtraque tamen est verè futura, si à Deo præuidetur, & prædicitur, quòd sit futura: & quanuis absolutè possit non esse, manente adhoc libertate, & facultate sufficiente ad opposita; verè tamen vtraque erit, si à Deo prædicitur; & verè non erit vitatio culpæ, aut pœnitentia finalis, & ipsa salus. Et stante

per

per prædictionem diuinam hac certitudine, quòd non esset, non potest ampliùs circa salutem, aut circa auxilia efficacia gratiæ ei esse spes, vt iam ostendimus; sed solùm potest, ac debet non ei esse desperatio contraria spei, quod solùm præcipuè intendit secunda sententia.

Nec quoad hoc est audiendus Bonac. *disputatione 3. in præcepta Decalogi, quæstione 3. puncto 2. num. 6. §. Ego verò. pag. 161. col. 1. tom. 2.* & aliqui alij apud ipsum, qui asserunt, in tali casu reuelationis non solùm licere desperationem negatiuam; sed etiam positiuam: & eum, cui est facta reuelatio, non solùm posse non sperare; sed etiam posse sine mortali peccato desperare: quia solùm debet præbere assensum huic propositioni: Ego non saluabor. Contrà enim est: quia positiue desperare est longè aliud, quàm præbere assensum huic propositioni: Ego non saluabor. & stante hoc assensu non propterea imponitur illi necessitas ad desperandum positiuè: & si eliciatur hæc desperatio, liberè elicitur, & semper est peccatum mortale, vt diximus.

18. Et idem proportionaliter est dicendum de actu timoris, si fortè alicui fiat reuelatio, & prædictio de consequenda infallibiliter beatitudine per bona opera liberè facta, & per finalem in illis perseuerantiam: posito enim quòd etiam hæc sit vera prædictio, non autem sola promissio, eo ipso, quòd per illam certò tollitur omnis credulitas damnationis futuræ, non potest ampliùs circa illam esse timor, cùm etiam hic semper sit cum imaginatione, & expectatione mali futuri, & quod existimetur non longè abesse, vt *suprà* diximus *disput. præced. n. 12.* ex Aristotele *2. Rhetor. c. 5.* quæ tamen imaginatio, & expectatio esse non potest, si quis habeat oppositam certitudinem ex reuelatione diuina. Et hoc modo non est dicendus illam habuisse S. Paulus, si verè timuit de sua reprobatione, vt indicauimus *paulò antè*, & vt diximus *disput. 2. n. 19.* ex Triden. *sess. 6. cap. 13. & can. 16.* per solam reuelationem potest aliquis non timere, & esse omninò certus de sua salute.

Reuelatio facta alicui, quòd saluabitur, quomodo excludat timorem de damnatione.

19. Ex his verò, quæ diximus de spe, & desperatione pro casu reuelationis, quæ fiat alicui de sua damnatione, potest intelligi, quomodo non sequantur necessariò ex dicta reuelatione illæ absurditates, quas indicauimus *n. 9.* & quomodo non sint absurditates. Primò enim talis reuelatio, neque esset causa, neque occasio ex parte Dei, vt qui illam haberet, traderet se impudicitiæ, & irrefrænatè rueret in omnia vitia: sed potiùs stante reuelatione, qui illam haberet, deberet à vitiis se se retrahere, & cautiùs agere, vt saltem minori supplicio puniretur: & ad hunc finem etiam Deus illum iuuaret internis inspirationibus, & auxiliis verè sufficientibus, ac promptè sibi tantùm deberet tribuere, suæque libertati, & prauitati, si secùs ageret.

Ex reuelatione damnationis, si alicui fiat, nulla sequuntur absurditates.

Deinde, quòd non possit se se ampliùs erigere per actum spei ad prosecutionem vltimi finis, per se, & maximè illi accideret ex propria culpa, eo quia sola haberet damnatio, vt esset futura, & vt verè posset prædici, & reuelari, vt futura; non autem per se accideret ex reuelatione, quæ solùm auferret ignorantiam, & errorem oppositum, ex quo credebatur vltimus finis esse acquirendus, non obstante culpa, & cui soli poterat inniti actus spei, stante futuritione finalis impœnitentiæ.

Et eadem ratione solùm esset ex propria culpa, non autem ex Deo, quòd medium spei non posset ab illo assumi; & quòd fieret licita, & debita acceptatio separationis à Deo, & æternæ punitionis: siquidem vtraque hæc etiam à Deo nulli est volita, nisi supposita culpa, & iuxta ordinem, & exigentiam diuinæ iustitiæ.

20. Neque illud, quod est indicatum *n. 8.* quòd huiusmodi reuelatio iam habeatur de facto quoad damnationem Antichristi apud S. Paulum *2. ad Thessalonic. cap. 2.* est admittendum: quòd enim ibi dicatur homo peccati, & filius perditionis, solùm significat, quòd sit futurus scelestissimus, & perditissimus, seu perdi, ac perire dignissimus, & quasi ex ipsa perditione progenitus ad se, & alios plures perdendos, & in æternam perditionem præcipitandos, vt ex S. Irenæo, & aliis exponit *ibi* Cornelius à Lapide *n. 23. pag. 705. col. 1.* non autem significat, quòd iam à Deo sit addictus gehennæ; & hæc addictio, aut damnatio iam sit declarata, & prophetice prædicta per S. Paulum, & vt notat idem Cornel. *in cap. 2. ad Ep. es. v. 53. in fine pag. 503.* quando in sacris Litteris vox, *filius*, iungitur cum genitiuo vitij, aut virtutis; & dicitur, verbi gratia, filius inobedientiæ, diffidentiæ, misericordiæ, &c. significat, quòd sit valde deditus tali vitio, aut tali virtuti, & ex ea quasi prognatus, eámque imitans, ac referens, vt proles matrem: quando verò eadem vox iungitur genitiuo pœnæ, aut præmij; & dicitur, v. g. filius iræ, perditionis, gehennæ, lucis, regni, &c. significat, quòd sit dignus illa pœna, aut illo præmio: atque ita, quando dicitur Antichristus esse futurus homo peccati, solùm significatur, quòd sit futurus scelestissimus: & quando dicitur, quòd sit futurus filius perditionis, significatur, quòd sit futurus dignissimus perditione; quæ certè non est reuelatio, aut prædictio prophetica damnationis futuræ; sed solùm pronunciatio condignitatis, vt damnetur, atque perdatur, cùm præsertim hæc vox, *Antichristus*, non sit nomen proprium certæ personæ; sed appellatiuum, & commune iis omnibus, qui sunt inimici, & contrarij ipsi Christo, eiúsque doctrinæ, vt patet ex S. Ioanne epistola prima, cap. 2. *Et sicut audistis, quia Antichristus venit: & nunc Antichristi multi facti sunt. Ex nobis prodierunt; sed non erant ex nobis*, &c. Et tale nomen solùm antonomasticè tribuetur illi singulari personæ, quæ præcedet ante Iudicium: quia erit Christo inimicissima, eiúsque proprium nomen, & personale est adhuc ignotum, vt subdit Cornelius *in cap. 2. cit. 2. ad Thessalon. n. 24.* Et hinc vlteriùs fit, vt, quamuis haberetur vera prædictio, & reuelatio de damnatione Antichristi; adhuc tamen ille homo particularis posset illam ignorare, & non credere, quòd esset particulariter, & singulariter de ipso, vt notat Bannes *2. 2. quæst. 22. art. 1. dub. 3. cit. conclus. 1. in fine col. 806.*

Reuelatio de damnatione Antichristi non habetur ex eo, quòd dicatur filius perditionis.

21. *Vox filius, quando iungitur in Scripturarum genitiuo vitij, aut virtutis, vel pœnæ, aut præmij, quid significet.*

DISPVTATIO VI.

De iis, quæ pertinent ad præsumptionem, quæ est alterum vitium oppositum spei secundùm excessum, & immoderantiam actus sperandi.

1. *Etiam præsumptio opponitur spei.*
2. *Vocabulum præsumptionis sumitur multipliciter.*
3. *Præsumptio quomodo opponatur virtuti magnanimitatis, & virtuti spei, & charitatis, & dono timoris.*
4. *Quomodo sit peccatum in Spiritum Sanctum.*
5. *Est intrinsecè mala.*
6. *Peccatum præsumptionis potest contingere pluribus modis.*

7. *Et ex proprio genere est peccatum mortale; nec potest esse veniale ex paruitate materia.*
8. *Desperatio est grauius peccatum, quàm præsumptio.*
9. *Misericordia magis per se conuenit Deo, quàm iustitia.*
10. *Peccatum commissum sub spe venia, quomodo sit grauius.*
11. *Peccatum præsumptionis non semper est coniunctum cum infidelitate.*
12. *Neque semper destruit habitum spei.*
13. *Quomodo præsumptio oriatur ex vana gloria, vel ex superbia.*

1. *Etiam præsumptio opponitur spei.* QVIA spes ex propria ratione est circa bonum arduum provt possibile, & futurum per Dei auxilia, & virtutem, non solùm illi opponitur desperatio, in quantum arduitatem reputat impossibilitatem, & diffidit virtuti Dei, tanquàm minùs sufficienti ad illam superandam, & ideo animo cadit, & recedit ab honestate spei, deficiendo in proportione virtutis, & facultatis; sed etiam opponitur præsumptio, in quantum nimiùm fidit eidem virtuti; & quod reverà secundùm illam est impossibile, & non futurum de lege ordinaria, reputat possibile, & futurum, & animo ad illud erigitur per excessum, & immoderantiam spei, & recedit similiter ab hac honestate, dum excedit proportionem facultatis, & virtutis diuinæ, ea qua bonum arduum est acquirendum, vt *supra* indicauimus *disp.4.n.1.* ex S. Thoma 2.2.*quæst.*130.*art.*2. Vnde, quemadmodum pluribus aliis virtutibus moralibus duo vitia sunt opposita, alterum per defectum, & alterum per excessum, vt, verbi gratia, liberalitati auaritia, & prodigalitas, & fortitudini timiditas, & audacia, & sic de aliis: ita & spei opponitur desperatio per defectum, & præsumptio per excessum.

2. *Vocabulum præsumptionis sumitur multipliciter.* Sed, antequàm explicemus ea, quæ pertinent ad illius malitiam, tollenda est æquiuocatio, & deceptio, quæ potest contingere ex multiplici acceptione, & significatione vocabuli: vt enim benè notat Suar. *disput.2. de spe, sect.3.n.1.pag.409.in fine,* aliquando sumitur, provt refertur ad intellectum, & aliquando provt refertur ad voluntatem: & quatenus refertur ad intellectum, aliquando accipitur pro falsa æstimatione, quam aliquis habet de propria excellentia: quomodo dicitur *Iudith cap. 6.* quòd Deus humiliat præsumentes de se, & de sua virtute gloriantes: & aliquando pro falsa suspicione alicuius mali euentus futuri; quomodo dicitur *Sap.* 17. quòd conscientia perturbata semper præsumit sæua: & aliquando pro ipsa coniectura, vel probabilitate, quæ habetur ex aliquo manifesto, ad inuestigandum, aut iudicandum de aliquo alio occulto, quomodo præsumptionem definiunt Iurisperiti, quòd sit verisimilitudo, aut coniectura probabilis, quæ in re dubia facit vnam partem haberi pro vera, donec opposita pars aliunde probetur; eámque diuidunt in præsumptionem vehementem, seu violentam, probabilem, & leuem: eámque tradunt sæpè haberi non solùm ab homine, & à Iudice; sed etiam à Iure: & aliam dicunt esse Iuris tantùm, vt quando Ius aliquid præsumit, vt verisimile in re dubia: & aliam esse Iuris, & de Iure; vt, quando idem Ius præsumit super aliquo, & vlteriùs disponit ita esse existimandum, nec posse contrarium probari, vt notat Syluester *verb. Præsumptio*, ex Glossa *in cap. Is, qui, de spon. sal.* Panormit. & aliis. Quatenus verò significatio præsumptionis refertur ad voluntatem, aliquando accipitur in bonam partem pro excellenti fiducia, vt, quando *Iudith 6.* de Deo dicitur: *Non derelinquis præsumentes de te.* & cap. 9. *Exaudi me de tua venia præsumentem.* & aliquando accipitur in malam partem pro appetito, aut motu animi ad aliquid agendum supra vires, & supra facultatem agendi: siue quia sit contrarius, & excedat facultatem à Iure concessam, vt, quando verba legis expressè habent: Si quis præsumpserit legem transgredi, aut facere hoc, vel illud. siue, quia absolutè sit supra vires, & supra virtutem executiuam, vt, quando quis in materia fortitudinis, verbi gratia, est nimis audax, & temerarius, & plùs fidit virtuti bellicæ, quàm verè debeat; & in materia honoris, excedit medium magnanimitatis, & plùs præsumit de suis meritis, quàm par sit, vt patet ex S. Thoma 2.2.q.130.*art.*2. Et hac ratione in ordine ad voluntatem, accipitur præsumptio, provt opponitur spei theologicæ secundùm immoderantiam, & excessum, quomodo de illa hîc agimus: vt, si quis, verbi gratia, speret gratiam, & beatitudinem sine propria dispositione, & cooperatione, ex solis meritis Christi, vt volunt Lutherani; vel speret à seipso, & per solas vires naturæ sine auxilio gratiæ, vt volunt Pelagiani. Et quamuis hoc vitium, quatenus respicit virtutem propriam ipsius præsumptuosi, aut præsumentis, & excedit illius proportionem, opponatur virtuti magnanimitatis, quæ medium tenet in huiusmodi actibus, & solùm operatur iuxta facultatem, & vires, vt notat S. Thomas 2.1.*quæst.*21 *art.*1. & *quæst.*130. *art.*2. in quantum tamen respicit virtutem, & misericordiam Dei, & contra ordinem, & præscriptum diuinæ iustitiæ, & sapientiæ sperat veniam, verbi gratia, sine pœnitentia, & beatitudinem sine meritis, rectè opponitur spei theologicæ, quæ maximè, & principaliter innititur diuinæ virtuti; & sic præsumens facit illi grauem iniuriam, dum contemnit, & nihili facit illius ordinem, eámque reputat indebitè, & iniustè perducturam esse ad veniam sine pœnitentia, & ad gloriam sine meritis: hoc enim est notabiliter illam diminuere, vt loquitur S. Thomas *quæst.*21.*art.*1. *cit. in respons. ad* 1. non quidem in quantum diuina virtus consideratur quasi absolutè, & in se, quomodo videtur maioris esse virtutis, & potestatis conferre gloriam sine meritis, sicut fuit collata animæ Christi, & veniam sine pœnitentia pro sola voluntate, & arbitratu, sicut confertur paruulis in Baptismo: sed in quantum consideratur, vt ordinata per sapientiam, & iustitiam, quo modo est multò minor, si inordinatè, & indebitè reputetur illa conferre, vt benè explicat Caietanus *ibidem*. Et quoniam qui sic præsumit de diuina virtute, contemnit, & respuit adiutorium Spiritus Sancti, quo nos mouet, & iuuat ad pœnitentiam pro obtinenda venia peccatorum, & ad benè, & meritoriè operandum pro obtinenda beatitudine: hinc est, quòd talis præsumptio specialiter sit peccatum in Spiritum Sanctum, vt subdit S. Th. *eod. art.* 1. & *q.*14.*art.*2. & *q.*130.*art.*2. vbi etiam rectè notat *in resp. ad* 1. quòd possit dici ratione materiæ idem vitium præsumptionis etiam opponi charitati, in quantum contemnit aliquid diuinum, id est, diuinam iustitiam ex inordinata confidentia diuinæ misericordiæ; vel potiùs opponi dono timoris, cuius est Deum timere, & revereri; & prætereà opponi magnanimitati, in quantum absolutè excedit proportionem propriæ facultatis, vt *iam* diximus: & ex eodem S. Thoma 2.2.*quæst.*21. *artic.*3. oppositio, quam habet præsumptio ad spem, est magis directa, & magis propria, quàm illa, quam habet ad timorem: quia tam spes, quàm præsumptio, sunt prosecutio; & ideò vtraque continetur sub eodem genere proximo, & sub illo maximè distant à se inuicem,

3. *Præsumptio quomodo opponatur virtuti magnanimitatis, & virtuti spei, & charitatis, & dono timoris.*

4. *Et quomodo sit peccatum in Spiritum Sanctum.*

quod

quod est proprium contrariorum, cùm spes sit prosecutio beatitudinis ordinata; & præsumptio sit prosecutio inordinata: quod nó accidit respectu timoris, cùm præsũptio sit actus prosecutionis, & timor sit actus fugæ; & ideò non contineantur, nisi sub eodem genere remoto; & tam illa, quàm hic, sint actus voluntatis, & solùm sub hoc genere à se inuicem distent; & illa sit prosecutio, & hic sit fuga. Et quamuis hæc oppositio sit magis manifesta, & illa prior præseferat quandam speciem maioris conuenientiæ, & similitudinis; non tamen propterea hæc est dicenda oppositio simpliciter maior, si per maiorem intelligitur magis directa, & magis propria, non autem solùm magis apparens: sic enim accidit etiam in aliis virtutibus, cum quibus vnum vitium oppositum videtur habere maiorem conuenientiam, & aliud maiorem contrarietatem, vt notat S. Thomas *ibid.* ex S. Augustino *lib. 4. contra Iulian. cap. 3. tom. 7.* & ex Aristotele 2. *Ethic. cap.* 8. cùm tamen hæc contrarietas sit solùm apparens; non autem vera: & sic contingit in astutia respectu prudentiæ, in audacia respectu fortitudinis, & in insensibilitate respectu temperantiæ, quæ reuerà magis propriè, & directè opponuntur suis virtutibus, quàm iisdem opponantur alia vitia, v. g. temeritas, timiditas, intemperantia, cùm illa magis apparenter sint conuenientia; & hæc sint magis apparenter contraria.

5. *Est intrinsecè mala.* His autem positis, certum est, quòd præsumptio, in quantũ opponitur spei theologicæ per immoderantiam, & excessum sperandi supra virtutem, & supra ordinem diuinæ sapientiæ, & iustitiæ, est peccatum, cùm etiam ipsa se habeat conformiter ad intellectum falsum, sicut & desperatio, vt patet ex Sancto Thoma 2. 2. *quæst.* 21. *art.* 2. nam, sicut motus desperationis dicitur conformis intellectui falso de diuina misericordia, in quantum quis ideò desperat, quia diffidit, posse se assequi beatitudinem per diuinam misericordiam, & bonitatem, & sic grauiter illam lædit, & est intrinsecè malus: ita & motus præsumptionis est conformis intellectui falso de diuina sapientia, & iustitia, eámque grauiter lædit, quia confidit, posse se assequi veniam, & beatitudinem sine mediis à Deo præscriptis, id est, sine pœnitentia, & sine meritis; & consequenter etiam ipse est intrinsecè malus. Atque hac de causa in sacris Litteris absolutè reprehenditur præsumptio, vt mala, vt patet *Ecclesiastici* 18. vbi de Deo dicitur, quòd *vidit præsumptionem cordis humani, quoniam mala est.* & *Iudith, cap. 6.* quod *humiliat præsumentes de se.*

6. *Peccatum præsumptionis potest contingere pluribus modis.* Et idem ostenditur, facta inductione per eos modos, quibus contingit peccari per vitium præsumptionis, vt notat Suar. *disp.* 2. *de spe, sect.* 3. *n.* 2. *pag.* 410. *col.* 1. vt, si quis, verbi gratia, speret veniam, & beatitudinem, non per auxilia gratiæ; sed ex libero arbitrio, & ex propriis viribus, vt volunt Pelagiani, & patet ex Tridentino *sess. 6. de iustif. can.* 1. vel speret hæc eadem, non per media à Deo præscripta, qualia sunt pœnitentia, & merita facta ex gratia; & hæc putet non esse necessaria, vt volunt Lutherani, & patet *ibidem, can.* 2. vel, si eodem modo speret à Deo auxilium aliquod ad malum, verbi gratia, ad expletionem concupiscentiæ per actum fornicationis, vel ad expletionem iræ, & appetitus vindictæ per actũ homicidij, sicut sperat quodcumque bonum, vt volunt Caluinistæ, qui Deo æqualiter tribuunt proditionem Iudæ, & conuersionem S. Pauli, vt patet *can.* 6. vel, si speret esse pro se inuertendam legem Dei ordinariam, & se, verbi gratia, tantam gratiam, tantámque gloriam esse assecuturum, quantam est assecuta Beatissima Virgo: vel denique, si veniam peccatorum, & gloriam faciat sibi multò faciliorem, ac certiorem, quàm verè sit; & ideò perseueret in peccatis, quia sperat in fine vitæ certò se veniam petiturum, & impetraturum: hæc enim omnia sunt ex se grauia, & magna ex parte continent etiam hæresim, & errorem contra fidem, si formaliter fiant ex dictamine, quod includunt, vel saltem virtualiter, & interpretatiuè; & quatenus excludunt, vel tollunt, aut impediunt adiutorium Spiritus Sancti, sunt etiam peccata in Spiritum Sanctum, vt iam indicauimus: & ideò ex proprio genere, & ex proprio obiecto sunt peccata mortalia; neque possunt esse venialia ex paruitate materiæ, sed solùm ex indeliberatione, & ex imperfectione actus, vt notant Sanch. *lib. 2. in Decal. c.* 33. *n.* 7. Bann. 2. 2. *q.* 21. *art.* 2. *dub.* 2. Val. 2. 2. *disp.* 2. *q.* 3. *puncto* 2. 6. *Primò, dico. col.* 512. Reginal. *in praxi, lib.* 17. *n.* 88. *pag.* 35. Bonac. *circa primum præceptum Decal. disp.* 3. *quæst.* 3. *puncto* 1. *n.* 5. *pag.* 160. *tom.* 2. & alij. Et facilè potest in illo assignari duplex illa ratio, quæ reperitur in omni peccato mortali, id est, conuersio ad bonum cõmutabile, & auersio à bono incommutabili: vt enim patet ex S. Thoma 2. 2. *quæst.* 21. *art.* 1. *ad* 3. quatenus præsumptio est appetitus inordinatus proprij boni, est conuersio ad bonum commutabile; & quatenus tribuit diuinæ virtuti, quod illi non conuenit, cùmque reputat dare gratiam, & gloriam modo indebito, & contra præscriptum diuinæ iustitiæ, & sapientiæ, id est, sine propria cooperatione, & sine meritis, ab illa auertitur; & est auersio à bono incommutabili. 7. *Ex proprio genere est peccatum mortale, nec potest esse veniale ex paruitate materiæ.*

Sed, si peccatum præsumptionis conferatur quoad grauitatem malitiæ cum peccato desperationis, grauior est desperatio, quàm præsumptio ex S. Thoma 2. 2. *quæst.* 21. *cit. art.* 2. *in fine corp.* quia desperatio est directè contra diuinam misericordiam, & bonitatem, eámque lædit, dum desperat auxilia, & bona supernaturalia ab impotente, aut nolente illa conferre: præsumptio verò est directè contra iustitiam, cuius ordinem spernit, dum veniam, & salutem desiderat, & expectat absque bonis operibus. Et certum est, quòd misericordia, eiúsque actus, qui est misereri, & parcere, est Deo magis proprius, quàm actus iustitiæ, qui est punire, vt subdit S. Thomas *ibi*, cùm ille conueniat Deo secundùm se, & habita ratione eorum, quæ per se conueniunt creaturæ, quasi essentialiter, & intrinsecè indigenti, & defectibili: hic verò solùm conueniat secundùm nostra peccata, & habita ratione eorum, quæ creaturæ conueniunt solùm per accidens, & præter, vel etiam contra ipsius naturam, in quantum est rationalis. 8. *Desperatio est grauius peccatum, quàm præsumptio.* 9. *Misericordia magis per se conuenit Deo, quàm iustitia.*

Et ex eodem principio, quòd directè lædatur diuinum aliquod attributum, grauior est præsumptio, qua speratur à Deo auxilium ad patrandum aliquod malum; & illa, qua speratur gratia, & gloria, non per media iam præscripta; sed, vt debita viribus, & meritis naturalibus huius, aut illius, verbi gratia, nobilitati, doctrinæ, potentiæ, &c. vt notat Suar. *disp.* 2. *de spe, sect.* 3. *n* 3. quia prior notabiliter lædit, aut tollit diuinam sanctitatem; & posterior peruertit diuinam sapientiam, & prouidentiam; & absolutè diminuit diuinam virtutem, vt loquitur S. Thomas *quæst.* 21. *cit. art.* 1. *ad* 1. & *art.* 2. *ad* 2. Et sensus est, quòd qui hoc modo præsumit gratiam, & gloriam, verbi gratia, vt debitam suis meritis, & dotibus naturalibus, & non secùndum ordinem diuinæ iustitiæ, quæ in reddendis pœnis, ac præmiis habet rationem demeritorum, & meritorum, neque aliter illa reddit; simul facit Deum minorem, quàm verè sit, id est, minoris iustitiæ, ac rectitudinis; & seipsum

seipsum facit maiorem, id est, maioris dignitatis, & excellentiæ, vt benè notat Toletus *lib. 4. cap. 7. n. 5.* & in quantum facit Deum minorem, grauiùs peccat, quàm si tantummodo faceret seipsum maiorem.

50. *Peccatum commissum sub spe veniæ, quomodo sit.* Et idem est, si quis ita præsumat de diuina misericordia, vt contemnat diuinam iustitiam; & ideò sub spe veniæ faciliùs, & certiùs impetrandæ in fine vitæ, peccet liberiùs, & diutiùs perseueret in peccatis; nam, quamuis peccare hîc, & nunc sub spe veniæ, & cum proposito posteà pœnitendi; & deinceps peccata vitandi, non sit præsumptionis, & peccatum potiùs diminuat, cùm arguat voluntatem minùs firmatam ad peccandum, vt patet ex S. Thoma *quæst. 21. art. 2. cit. in responsione ad 3.* peccare tamen cum proposito perseuerandi in peccato sub spe veniæ; & cogitare diuinam misericordiam vsque ad contemptum diuinæ iustitiæ, omninò pertinet ad præsumptionem, & peccatum non parum auget, vt patet ex eodem S. Thoma *ibidem*; & rectè numeratur inter peccata in Spiritum Sanctum, vt idem habet *quæst. 14. art. 2. & quæst. 163. art. 4. ad 3.* & *in 2. sent. dist. 22. quæst. 1. art. 3. ad 5.* & omnes communiter: quanquam Azor. *part. 1. lib. 9. cap. 2. quæst. 7.* & Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 35. n. 7.* rectè addant, tunc solùm peccare specialiter eum, qui differt vsque ad senectutem, vel vsque ad finem vitæ pœnitentiam de peccatis, quando vrget specialiter præceptum, & obligatio pœnitendi; & etiam tunc non peccare, si propriè loquamur, contra virtutem spei, & peccato præsumptionis; sed solùm contra præceptum pœnitendi, cùm reuerà non speret gratiam, & gloriam sine pœnitentia, & sine meritis, vel non per media à Deo præscripta; sed pœnitentiam, & merita, ex quibus sperat, velit differre vltrà quàm debeat, nec curet illa exhibere, quando debet ex propria ipsorum obligatione.

Negari tamen non potest, quin, si aliquis certò, & temerè sibi persuadeat, se esse prædestinatum, & sic inducatur ad volendum peccare sine termino, & quandiu vixerit; & nihil timeat diuinam iustitiam, verè peccet peccato præsumptionis, quoties elicit actum spei de obtinenda gratia, & gloria in fine vitæ, non obstante perseuerantia voluntaria in peccatis vsque ad illud tempus, vt notat Banes *2. 2. quæst. 21. art. 2. dub. 4. in fine*, cùm verè habeat immoderantiam spei; & hæc sit præsumptio, & notabiliter mala, vtpote causa peccandi, & in peccato perseuerandi.

51. *Peccatū præsumptionis nō semper est cōiunctum cum infidelitate.* Quòd si quæras, vtrùm præsumptio semper sit cum errore in fide, & cum hæresi, verbi gratia, Pelagianorum, quòd gratia, & gloria possit acquiri per vires naturæ, neque sit opus auxilio gratiæ; vel cum hæresi Lutheranorum, quòd possit acquiri sine bonis nostris operibus; vel cum hæresi Caluinistarum, quòd Dei auxilium sit æqualiter necessarium ad malum patrandum, atque ad bonum peragendum: respondet Bannes *2. 2. qu. 21. art. 2. dub. 1.* Suar. *disp. 2. de spe, sect. 3. num. 3.* Valent. *2. 2. disp. 2. quæst. 3. punct. 2. §. Et sicut. col. 513.* Sanchez *lib. 2. in Decalog. cap. 33. num. 8.* Reginald. *lib. 17. num. 87. pag. 35. tom. 2.* Tolet. *lib. 5. cap. 7. num. 5. pag. 395.* & alij, semper esse cum hæresi, & cum errore in fide, quando est cum actuali, & formali iudicio iam indicato, vel cum alio simili contra fidem: & in tali casu semper est duplex peccatum, &, tanquàm duplex, est confitendum, vt notat Sanchez, id est, peccatum infidelitatis, & peccatum præsumptionis; id tamen absolutè non est necessarium: & ideò peccatum præsumptionis potest absolutè contingere sine errore in fide; potest enim quis ita tendere per actum voluntatis in beatitudinem, & ita negligere auxilia gratiæ, & bona opera, ac si beatitudo reuera posset haberi sine illis; & potest ita mente retinere, quasi speculatiuè, dictamina fidei, vt tamen practicè illis non vtatur; & ita se gerat, ac si haberet dictamina opposita. Et prætereà potest quis retinere in genere, & in vniuersali dictamina fidei, & putare in particulari, quòd Deus cum illo sit vsurus priuilegio aliquo speciali: in quo casu erit similiter præsumptuosus, & peccabit peccato præsumptionis contra præceptum de benè, & ordinatè sperando; non autem erit infidelis; neque peccabit contra præceptum credendi. Et idem est, si quis propter spei immoderantiam differat pœnitentiam, & perseueret in peccatis vsque ad finem vitæ; quod similiter potest contingere sine errore in fide.

Et per hæc peccata præsumptionis tunc solùm amittitur habitus spei ex eodem Suar. *sect. 3. citata, num. 4.* & Bannes *art. 2. cit. dub. 4.* quando sunt coniuncta cum infidelitate; siquidem spes non potest consistere sine fide: & quando destruunt obiectum formale, & proprium spei: vt, verbi gratia, si quis speret tantùm bona temporalia; & nihil curet, aut cogitet de bonis supernaturalibus; vel, si illa speret non secundùm ordinem diuinarum promissionum, quibus spes supernaturalis, & infusa maximè nititur: siquidem, qui hoc modo se habet, est maximè indispositus, vt possit elicere actum spei: & ideò non est, quòd dicatur retinere habitum. Communiter tamen peccata præsumptionis, prout solùm practicè, & in actu exercito, excludunt auxilia gratiæ, & debitum ordinem à Deo præscriptum, non destruunt habitum spei, vt subdit *ibidem* Suar. quia illi non opponuntur, nisi imperfectè: & qui hoc modo præsumit de suis viribus, aut de diuina misericordia; & adhuc retinet principia fidei, quæ est substantia, & fundamentum rerum sperandarum; non est inhabilis, & indispositus, vt possit modo debito elicere actus spei; & ideò neque est, quòd dicatur amittere habitum. 52. *Neque semper destruit habitum spei.*

Quo autem modo præsumptio oriatur ex inani gloria, vel ex superbia, videri potest apud S. Thomam *2. 2. quæst. 21. art. 4.* quatenus enim innititur propriæ virtuti, & aliquid attentat, vt sibi possibile, quod verè est supra vires; omninò oritur ex inani gloria: siquidem ex hoc, quòd aliquis inordinatè appetit gloriam, facilè illam captat, attentando aliquid etiam supra vires. Et hoc modo S. Gregorius *lib. 31. Moral. cap. 17.* inter filias inanis gloriæ ponit præsumptionem nouitatum, quæ, scilicet, communiter habent maiorem admirationem, & ideò maiorem gloriam refundunt in authorem: quatenus verò præsumptio inordinatè innititur diuinæ misericordiæ, & potentiæ, & sperat se consequi gloriam sine meritis, & gratiam sine pœnitentia, maximè oritur ex superbia, per quam aliquis tanti se æstimat, vt etiam peccantem Deus non puniat, & etiam immerentem à gloria non excludat. 53. *Quomodo præsumptio oriatur ex vana gloria, vel ex superbia.*

DISPVTATIO VII.

Quomodo probetur, quòd charitas sit aliquid creatum, & vera amicitia hominis cum Deo.

1. *Vocabulum charitatis sumitur multipliciter.*
2. *Preceptum charitatis est preambulum ad precepta Decalogi.*
3. *Charitas, qua diligimus Deum, & proximum, est quid*

quid creatum ; non autem ipsa persona Spiritus Sancti.

4. *Charitas,& dilectio actualis non est solùm à Spiritu Sancto, sine habitu charitatis infuso.*
5. *Charitas est vera,& propria amicitia hominis iusti cum Deo.*
6. *In quo consistat amicitia propriè dicta.*
7. *Quomodo amicitia semper fundetur in aliqua communicatione.*
8. *Quomodo æqualitas sit necessaria in omni amicitia.*
9. *Et saluetur etiam in amicitia, quæ est cum Deo per charitatem.*
10. *Quomodo amicitia cum Deo fuerit cognita ab Aristotele.*
11. *Quomodo Deus nos amet propter seipsum.*
12. *Quomodo amicitia charitatis se extendat ad inimicos, & ad peccatores.*
13. *Præter charitatem supernaturalem erga Deum datur etiam charitas naturalis.*
14. *Etiam charitas naturalis potest appellari amicitia cum Deo.*
15. *Quanuis aliqui oppositum asserant.*
16. *Naturaliter potest cognosci,quòd Deus sit primum efficiens, & vltimus finis rerum omnium.*

1. *Vocabulum charitatis sumitur multipliciter.*

ETIAM charitas multipliciter sumitur in sacris Litteris : neque tamen secundùm omnes acceptiones est quid præambulum ad præcepta Decalogi : & ideò neque debemus secundùm omnes acceptiones de illa agere : nam primò sumitur pro ipso Deo, qui est obiectum illius, saltem primarium ; & primum efficiens,& vltimus finis nostri amoris, & charitatis ; & absolutè primus, qui nobis est charus per charitatem supernaturalem, & ipse sibi essentialiter est charitas, sicut est sua bonitas, & sua iustitia ; & personaliter ipse Spiritus Sanctus est amor, & charitas,cum procedat à Patre,& Filio per amorem. Et hoc modo dicitur 1. Ioan. 4. *Deus charitas est : & qui manet in charitate, in Deo manet.* Deinde sumitur pro ipso actu habendi aliquem charum, cùmque diligendi, quomodo *Ieremiæ* 31. loquitur Deus, in quantum nos diligit, & habet charos: *Charitate perpetua dilexi te.* Et nos vicissim communiter dicimur charitate Deum diligere ; & ex S. Augustino *lib. 3. de Doctrina Christiana, cap.*10.*tom.*3. nostra charitas definitur esse motus animæ ad fruendum Deo propter ipsum. Et denique sumitur pro habitu,& virtute supernaturali, & infusa ad eliciendum huiusmodi actum, & ad operandum per actum amoris circa huiusmodi obiectum : quomodo dicitur ad Rom. 5. *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris.* & 1. Corin. 13. *Manent fides, spes, charitas, tria hæc: maior autem horum est charitas.* Et de illa his postremis modis accepta, agunt Scholastici cum Magistro *in 3. dist.* 27. *& seqq. vsque ad* 37. & cum S.Thoma 2. 2. *à quæst.* 23. *vsque ad* 44. & eius præcepta rectè numerantur inter præambula ad præcepta Decalogi,vt patet ex S. Thoma 1. 2. *qu.* 100. *art.* 3. *ad* 1. & 2. 2. *quæst.* 44. *art.* 1. *ad* 3. cùm sint quasi prima principia,ex quibus dependet illorum omnium obseruatio;& ipsa vnio cum Deo,quæ fit per charitatem, sit finis vltimus omnis præcepti,iuxta illud 1.ad Tim.cap.1. *Finis præcepti est charitas, de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta.* & ideò inter præambula post fidem,& spem debemus agere etiam de charitate.

2. *Præceptum charitatis est præambulum ad præcepta Decalogi.*

3. *Charitas,qua diligimus Deũ, & proximũ,est quid creatum ; non autem ipsa persona Spiritus Sancti.*

Siue autem loquamur de charitate secundo modo accepta pro actuali dilectione ipsius Dei,& pro actu secundo,quo illum habemus charum, siue de charitate accepta tertio modo pro immediato principio talis dilectionis, & pro actu primo talis actus secundi ; supponendum in primis est ex S. Thoma 2. 2. *quæst.* 23. *art.* 2. & omnibus communiter, eam esse aliquid creatum, & inhærens in anima ; non autem ipsam personam Spiritus Sancti in nobis inhabitantis, vt voluit Magister *in* 1. *distinct.* 17. certum enim est,quòd dilectio,qua actualiter, & formaliter diligimus Deum est verè, & realiter actus vitalis à nostra voluntate elicitus ; & , vt habet S.Augustinus *lib. 3. de doctrina Christiana, cap.*10. *cit. tom.*3. est verus animi motus ad fruendum Deo propter seipsum, & verissima affectio animi, qua Deum diligimus, & quæ coniungit nos Deo, vt idem habet *lib. de moribus Ecclesiæ, cap.*12. quæ tamen omnia non possunt dici de ipsa persona Spiritus Sancti, quæ neque elicitur à nobis vitaliter; neque formaliter est motus,aut affectio nostri animi,vt ex se patet. Vnde,quanuis actualis,& formalis dilectio, qua Pater, & Filius in diuinis se inuicem amant,& qua amant etiam nos, sit ipse Spiritus Sanctus,qui etiam dicitur amor productus : dilectio tamen formalis,& actualis, qua nos vicissim diligimus Deum, & proximum,non est formaliter, & realiter ipse Spiritus Sanctus. Et quod dicitur 1. Ioan. 4. *Deus charitas est.* vel, vt legit S. Augustinus lib.8.de Trinit. cap.7. & 8 tom.3. *Deus dilectio est.* eodem modo dicitur ex eodem S. Augustino *lib.* 15. *de Trinit. cap.* 17. quo dicitur : *Deus spiritus est.* Sicut tamen non hinc sequitur, quòd Deus sit omnis spiritus ; & quòd sit etiam ille, qui est anima rationalis, aut Angelus : ita nec inde sequitur,quòd sit omnis charitas, & omnis dilectio, etiam illa,qua nos diligimus Deum,aut proximum. Et sicut ex eo, quòd dicitur : Deus est bonitas, & sapientia per suam essentiam. non sequitur, quòd bonitas,& sapientia, qua etiam nos dicimur boni, & sapientes, sit ipsa diuina essentia, & ipse Deus; sed solùm,quòd sit quædam participatio Dei,& diuinæ essentiæ ; & idem attributum bonitatis, & sapientiæ,quod per essentiam,& illimitatum conuenit Deo, conueniat etiam nobis per participationem,& limitatum : ita ex eo,quòd dicitur : Deus est charitas, & dilectio per essentiam. non sequitur, quòd etiam nostra charitas,& dilectio sit ipse Deus; sed solùm quòd sit quædam participatio charitatis, & dilectionis, quæ est Deus, vt benè explicat S.Thomas 2. 2. *quæst.* 23. *art.* 2. *cit. ad* 1. Et in hoc sensu debent intelligi similes locutiones, quæ non semel leguntur apud S. Augustinum, & præsertim *in libris de Trinit.* ex quibus Magister sumpsit occasionem errandi, vt subdit S. Thomas *ibid.* quia enim fuit imbutus doctrinis Platonicorum,non debet mirum videri, si etiam sit aliquando secutus eorum modos loquendi,& nostram dilectionem absolutè significauerit esse ipsum Deum, aut ipsam dilectionem, quæ est Deus, & Spiritus Sanctus; cùm tamen reuerà solùm sit participatio quædam illius. Et hoc eodem modo sunt intelligendi alij Patres, si quando vsurpent similes locutiones, vt S.Cyrillus *lib.* 9. *in Ioan. cap.* 24. & S. Bern. *epistola* 11. & alij similiter assueti doctrinis Platonicorum.

Sed quanuis Ocham. & Marsil. & aliqui alij ex veteribus Scholasticis in hoc sensu interpretentur sententiam Magistri, vt voluerit ipsam nostram charitatem,& dilectionem actualem,qua diligimus actualiter Deum,& proximum,esse ipsum Spiritum Sanctum : verè tamen non hæc fuit Magistri intentio, vt notat S Thomas *qu.* 23. *art.* 2. *cit.* sed solùm, quòd actus, seu motus nostræ dilectionis sit imme-

diatè

diatè à Spiritu Sancto; non autem mediante aliquo habitu supernaturali infuso, sicut sunt alij actus, verbi gratia, fidei, aut spei: expressè enim concedit Magister, quòd nostra charitas dicatur charitas Dei *ad Roman.* 5. quia Deus per illam nos faciat dilectores sui: sicut & nostra iustitia, & fides, & salus dicitur iustitia, & fides, & salus Dei, aut Domini, *Psal.* 18. & 31. & *ad Galat.* 2. quia Deus per illam nos facit iustos, & fideles, & saluos: & eodem modo nostram charitatem concedit esse affectionem, & motum animi; quia per eam à Deo mouetur, & afficitur animus ad diligendum ipsum Deum, & proximum.

Et denique expressè habet, quòd alios actus, & motus virtutum operatur Spiritus Sanctus mediantibus virtutibus, quarum sunt actus, vt actum fidei, fide media, & actum spei, media spe: diligendi autem actum operatur tantùm per se sine medio alicuius virtutis.

4. *Charitas, & dilectio actualis, non est solùm à Spiritu Sancto, sine habitu charitatis infuso.*

Verùm in hoc etiam sensu, quòd nostra charitas, & dilectio actualis non sit ex habitu inhærente, & superaddito; sed immediatè, & solùm à Spiritu Sancto, non est admittenda sententia Magistri; & meritò censetur hoc tempore esse temeraria, & erronea, & hæresi proxima; imò & hæretica, & contra fidem, vt videre est apud Suar. *disp.* 3 *de charit. sect.* 1. *num.* 1. & apud Bannes 2. 2. *quæst.* 23. *art.* 2. *dub.* 1. *conclus.* 1. & Valent. 2. 2. *disput.* 3. *quæst.* 1. *puncto* 1. §. 2. *vers. Sed assertio nostra.* & §. 3. *initio:* quamuis olim ab aliquibus admitteretur, vt probabilis, & tuta sufficienter, vt notat Azor. *part.* 1. *lib.* 9. *cap.* 3. *quæst.* 3 dum enim 1. *Corinth.* 13. asserit S. Paulus, quòd maneat charitas, sicut manet fides, & spes, satis declarat, quòd etiam charitas sit qualitas, & habitus permanens, & superadditus, sicut est fides, & spes: & *ad Roman.* 5. dum asserit, quòd charitas sit diffusa in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis, satis illam distinguit à Spiritu Sancto, tanquàm aliquid infusum, aut diffusum ab infundente, & diffundente, & per consequens tanquam effectum, & donum à causa, & donante. Et hunc esse verum sensum, & veram intelligentiam huius loci, non debet reuocari in dubium, cùm in Concilio Arausicano *can.* 4. & 6 alludendo ad illud definiatur, iustificationem fieri per infusionem Spiritus Sancti; & clariùs *can.* 25. Spiritum Patris, & Filij, quem amamus, cum Patre, & Filio diffundere charitatem in cordibus nostris: & in Tridentino *sess.* 6. *cap.* 7. *de iustific.* merito sanctissimæ Passionis Christi charitatem Dei diffundi in cordibus eorum, qui iustificantur, iisque inhærere, & in iustificatione hæc omnia simul infundi, & simul accipi fidem, spem, & charitatem: & *can.* 11. anathema iis dicatur, qui affirmarint, homines iustificari absque eo, quòd gratia, & charitas per Spiritum Sanctum diffundatur in cordibus eorum, iisque inhæreat: ac proinde non est dubitandum, quòd etiam charitas sit aliquid inhærens in anima; non autem ipsa persona Spiritus Sancti quasi assistens. Et potest addi etiam Concilium Viennense, quod refertur *Clement. vnica, §. Ad hoc Baptisma. de summa Trinit.* vbi approbatur illa sententia Theologorum, quæ asserit, etiam paruulis in Baptismo infundi informantem gratiam, & virtutes; non quidem quoad vsum pro illo tempore, cuius paruuli sunt incapaces; sed quoad habitum: similiter enim ex hoc loco habetur, quòd etiam charitas sit virtus informans, quæ generaliter infunditur in omni iustificatione, tam adultorum, quàm paruulorum, vt iam retulimus ex Conciliis Arausicano, & Tridentino. Et hoc idem clarè asserunt etiam Sancti Patres, Augustinus, Ambrosius, Hieronymus, & Gregorius, quos refert Valent. 2. 2. *disp.* 3. *de charitate, quæst.* 1. *puncto* 1. §. 2. *vers. Tertiò probatur ex Patribus. col.* 531. Et ratio est ex S. Thoma 2. 2. *quæst.* 23. *art.* 2. *in c.* quia charitas actualis, seu motus, & actus secundus charitatis, non est à voluntate, tanquàm ab instrumento, quod solùm sit motum à Spiritu Sancto, & solùm passiuè ad illum se habeat, sicut se habent instrumenta artium ad suos artifices: neque est ab illo, tanquàm à principio necessario, in cuius potestate non sit illum elicere, & non elicere; sed est tanquam à principio intrinseco principali, & libero, cùm essentialiter sit actus voluntarius, & ideò essentialiter sit à principio intrinseco; & in hac vita sit meritorius, imò & radix meriti per alios actus virtutum, vt dicitur 1. 2. *quæst.* 114 *art.* 4. & ideò sit à principio libero, & habente in sua potestate illum elicere, & non elicere. Debet ergo in ipsamet voluntate esse intrinseca virtus actiua, & elicitiua principalis, qualis est ipse habitus, & forma infusa, non autem debet huiusmodi virtus se habere ad voluntatem solùm extrinsece, qualis est ipsa persona Spiritus Sancti: quandiu enim aliquid non constituitur per eam formam, cui sit connaturaliter proportionata, & debita aliqua operatio, non potest dici, quòd eam contineat, & attingat, tanquàm causa principalis, & sola adiunctio agentis extrinseci: potest quidem constituere aliquid in ratione instrumenti, & facere, vt instrumentaliter attingat effectum per actualem motionem, quam illi communicat, vt patet in artifice, quando adiungitur, verbi gratia, serræ: non tamen potest constituere in ratione causæ principalis: sic enim S Thomas 3. *part. quæst.* 62. *art.* 1. causam instrumentalem vniuersaliter affirmat eam esse, quæ non agit in virtute suæ formæ, & ad quam si comparetur effectus, prout ipsa iam intelligitur constituta in aliquo esse per aliquam formam, intelligitur illam excedere, & esse illa perfectior, vt pluribus explicatur *in Physicis*, dum tractatur de instrumento, & de causa instrumentali *circa text.* 31. *libri* 2. *Physic.* & talis sine dubio esset dilectio, & charitas actualis, si voluntas ad illam compararetur secundùm suum esse naturale tantummodo, & solùm extrinsecùs haberet adiunctam personam Spiritus Sancti; non autem reciperet formam, & habitum supernaturalem infusum, eumque haberet intrinsecè sibi inhærentem, per quem constitueretur in esse supernaturali, cui esset debita, & proportionata talis operatio: prorsus enim se haberet, sicut se habet, verbi gratia, sectio ligni, & opus artificiosum ad serram, quando intelligitur solùm extrinsecùs habere adiunctam virtutem artificis, vt patet consideranti. Atque hoc est, quod intendit S Thomas 2. 2. *quæst.* 23. *artic.* 2. *in c.* dum asserit, nullum actum perfectè produci ab aliqua potentia actiua, nisi sit ei connaturalis per aliquam formam, quæ sit principium actionis; & ideò Deum, qui omnia mouet ad debitos fines, singulis rebus indere formas, per quas inclinentur ad fines sibi præstitutos. & sic disponere omnia suauiter, vt dicitur *Sap.* 8 & actum charitatis, quia est supernaturalis, & excedit naturam potentiæ voluntatis, fore ab illa minùs perfectè, quàm sint actus naturales, aut morales à suis potentiis, & virtutibus, nisi etiam ipsi esset superaddita aliqua forma, per quam ad illam inclinaretur: sensus enim est, quòd esset à voluntate solùm, vt ab instrumento extrinsecùs moto à Spiritu Sancto; non autem esset tanquàm à causa principali; qui modus est sine dubio minùs perfectus. Et cùm dilectio actualis eliciatur maximè promptè, & maximè delectabiliter,

ter,omninò arguit ex hoc etiam capite formam aliquam habitualem superadditam voluntati,vt idem subdit, cùm communiter huiusmodi promptitudo, & delectatio in agendo, in aliis omnibus non habeatur, nisi ab habitu Et ex his rectè concludit, quòd dependentia charitatis, & dilectionis actualis a solo Spiritu Sancto extrinsecùs assistente, & operante, quam Magister Sententiarum maximè posuit propter excellentiam charitatis supra alios actus virtutum,potiùs cedit in illius detrimentum, cùm reuerà ostendat,quòd minùs perfectè procedit à voluntate,& cum minori inclinatione,& delectatione intrinseca,cùm non procedat tanquàm à causa principali, & libera; sed solùm tanquàm ab instrumento; & non procedat ex habitu, qui est, & operatur quasi altera natura; sed solùm ex motione agentis extrinseci, & Spiritus Sancti.

Et quamuis non sit improbabile, quòd possit Deus de potentia absoluta voluntati suppeditare formam aliquam ex sua natura non permanentem; sed solùm se habentem in modum auxilij actualis; & quòd possit per illam constituere voluntatem,vt causam principalem dilectionis supernaturalis, eámque formam conseruare, quantùm oportet ad huiusmodi actum; & sic supplere indigentiam habitus, seu qualitatis durabilis, & permanentis ex sua natura, vt notat Valen. *disp.3 quæst.1. puncto 1. cit §.3 vers. Cæterum,quamuis ratio.* de potentia tamen ordinaria non est, quòd recurramus ad huiusmodi formas transeuntes,& actuales,cùm indigentia voluntatis multò connaturaliùs suppleatur per habitum ex se durabilem, & permanentem, vt etiam subdit Valen. *ibidem*.

Et potest addi ad hoc idem probandum,& confirmandum, quia de Spiritu Sancto,prout mouet extrinsecùs ad actum dilectionis, & charitatis,non possunt illa verificari,quæ passim dicuntur in sacris Litteris de charitate: vt, verbi gratia,quòd intendatur, & remittatur; quòd vno tempore, & in eodem subiecto sit perfectior, quàm in alio, & modò amittatur, modò acquiratur,vel recuperetur,&c.vt enim notat Valen.2.2. *disp.3. quæst.1. puncto* 1.§.2. *vers. Hæc est solida. col.* 510. quamuis Magister hæc intelligat de Spiritu Sancto,non prout est in se,quo modo est immutabilis; sed prout est in nobis, quo modo etiam dicitur Deus magnificari, & exaltari, iuxta illud Psal. 63. *Accedet homo ad cor altum, & exaltabitur Deus.* contrà tamen est: quia Spiritus Sanctus non est in nobis per id præcisè,& absolutè, quod est Spiritus Sanctus; sed per aliquod donum ab ipso distinctum,& solùm ratione huiusmodi doni modò illum habemus in nobis inhabitantem, & modò non habemus; & modò habemus magis, & modò minùs; quamuis ipse in se,& in sua substantia sit semper inuariabilis, & semper eodem modo sit in omnibus, siue iustis,siue iniustis,sicut & aliæ personæ Sanctissimæ Trinitatis. Et eadem ratione non dicitur Deus magnificari, & exaltari in nobis per id præcisè,quod ipse est; sed per aliquam suam operationem,quam facit ad extra,& per quam magis innotescit illius magnitudo, & sublimitas. Si ergo Spiritus Sanctus est nostra charitas, non secundùm se,suámque substantiam absolutè; sed prout est in nobis, omninò est nostra charitas per aliquod donum superadditum, & solùm ratione illius potest intelligi, quòd modò sit magis,& modò minùs; & modò amittatur à nobis,& omninò non sit in nobis:& modò recuperetur,& denuo incipiat in nobis esse.

5. *Charitas est* Posito autem, quòd charitas,tam actualis,quàm habitualis, sit aliquid creatum,& inhærens in anima,vt vlteriùs explicetur,quid tandem sit; dicendum est cum S.Thoma 2.2.q.23.*cit.art.*1. eam esse veram, & propriam amicitiam hominis iusti cum Deo: sic enim Christus Dominus *Ioan.*15 ratione illius amicos dixit ipsos Discipulos: *Iam non dicam vos seruos,sed amicos meos.* Et paulò pòst: *Vos amici mei estis.* Et *Iacobi* 2.de Abraham dicitur,quòd amicus Dei appellatus sit. & *Sap.*7.de iis, qui vtuntur sapientia, quòd fiant participes amicitiæ Dei. & *Psal.* 138. quòd Deus nimis honorificet suos amicos: & in Tridentino *sess.6. cap.*10. quòd homines per iustificationem fiant amici, & domestici Dei. Neque est,quòd hæc loca intelligantur de amicitia solùm impropriè,& metaphoricè accepta,sicut intelliguntur loca alia,in quibus dicuntur,verbi gratia,iidem iusti esse ædificatio,& agricultura Dei,& tépla Spiritus Sancti,1.Cor.3. *Dei agricultura estis. Dei ædificatio estis.* & paulò pòst: *Nescitis, quia templum Dei estis, & Spiritus Sanctus habitat in vobis.* Et iterum: *Templum Dei sanctum est, quod estis vos.* & 2.Cor. 6. *Vos enim estis templum Dei viui.* &c. Contrà enim est: quia verba Scripturæ tunc solùm sunt detorquenda ad tropos,& ad sensus metaphoricos,& impropios,quando non possunt sine aliqua absurditate intelligi in sensu litterali,& proprio, quem primò significant, vt est communis regula sacrorum Interpretum ex S. Augustino *lib.3. de doctrin. Christiana, cap.* 10. & 11. quod tamen

vera, & propria amicitia hominis iusti cum Deo.

6. *In quo consistat amicitia propriè dicta.*

non accidit in casu præsenti,cùm nulla sit absurditas,quòd iusti per charitaté verè,& propriè diligant Deum, & vicissim diligantur a Deo;& mutua hæc beneuolentia vtrosque non lateat, in quo consistit tota descriptio amicitiæ propriè dictæ,quam tradit Aristot. 8. *Ethic. cap.* 2. vt enim benè explicat *ibidem*,& S.Thomas 2.2.*quæst.*23.*art.*1.*cit.* non quilibet amor habet rationem amicitiæ; sed solus ille, qui est cum beneuolentia, idest, quo volumus bonum alteri, vt bonum illius est; non autem, quo bonum alterius volumus nobis,vt contingit,quando amamus res inanimatas,verbi gratia,vinum,aut ratione carentes, verbi gratia,equum: nam ridiculus esset, si quis diceret,habere se amicitiam ad vinum, aut ad equum; vel iis velle se bona,dum cupit,vt salua sint: cùm reuerà non illis cupiat bona, sed sibi; & ipse sibi velit habere, quicquid est entitatis, & boni ipsorum. Et rursum ad amicitiam non sufficit beneuolentia,quæ sit forte ad aliquem, tantùm in vno; sed requiritur, vt sit vicissim ad ipsum,etiam in altero: nam & amicus dicitur relatiuè amico amicus, nec potest saluari relatio tantùm in vno. Et denique non sufficit,vt vnus sit beneuolus alteri, & alter vicissim sit beneuolus ipsi, si vterque ignoret, quòd sibi ad inuicem sint benè affecti: nam sæpè contingit,vt se inuicem diligant, qui se inuicem non viderunt; sed solùm nouerunt ex fama; vel vt statim se diligant, quando vident se inuicem; nec tamen propterea dicuntur ad inuicem esse amici, cùm vtrunque lateat mutua hæc beneuolentia, qua se inuicem prosequuntur. Et quia hæc omnia conueniunt iustis, prout per charitatem diligunt Deum, & vicissim diliguntur à Deo,& mutua hæc amatio, & redamatio vtrosque non latet,rectè dicitur charitas verè,& propriè esse amicitia, qua homines iusti dicuntur esse amici Dei. Neque deest communicatio, qua Deus se communicat iustis, & super qua fundatur illorum redamatio, & amicitia, vt notat S. Thomas 2.2. *quæst.*23 *art.*1.*in corp.* cùm per gratiam illos efficiat suæ consortes naturæ, vt dicitur 2. *Petri cap.*1. cósque assumat, & adoptet in filios,& per consequens in hæredes paternæ hæreditatis, & in cohæredes ipsius

7. *Quomodo amicitia semper fundetur in aliqua communicatione. Vide infrà*

ipsius Christi, vt dicitur *ad Rom.* 8 quia enim naturaliter amor in alterum semper originatur ex amore sui, & aliorum omnium finis aliquo modo semper sumus nos ipsi, 2. *Physic. text.* 24. & quod absolutè est bonum, ita est absolutè amabile; vt tamen specialiter non sit amabile vnicuique, nisi quod est bonum vnicuique, 8. *Ethic. cap.* 2. & 5. & omnia, quæ attinent ad amicitiam, non nisi à seipso deriuantur ad alios, 9. *Ethic. cap.* 8. hinc est, quòd etiam in Deum non sit redamatio, nisi primò fundetur in aliqua communicatione, qua ipse Deus se nobis communicet, & ex parte sui iam amicus effectus, se se efficiat, & ostendat bonum nobis, vt dicitur 9. *Ethic. cap.* 5. *cit.* & sic efficiatur completè amicus etiam ex parte nostra. Et ratio est: quia omnis amabilitas per amorem amicitiæ est quædam socialitas; quæ tamen in nobis solùm originatur, & prouenit ex indigentia, 1. *Polit. cap.* 2. cùm is tantùm non veniat in aliorum societatem, qui nullius est indigens, vt etiam diximus, dum ageremus *de vitiis, & peccatis in vniuersum disp.* 41. *n.* 6.

Sed huic amicitiæ iustorum cum Deo per charitatem videtur multùm obstare Dei ipsius infinitas, secundùm quam non potest æqualitatem cum ipsis habere, sicut requiritur ad amicitiam, quæ essentialiter est æqualitas inter amicos, vt patet ex Platone *in Phædro*, & ex Aristotele 8. *Ethic. cap.* 5. 6. & 8. sic enim dicitur simile simili esse amicum 9. *Ethic. cap.* 3. & si alter ex amicis multùm crescat in probitate, & virtute, & alter remaneat in priore gradu, & adhuc sit animo puer, dum alter est vir, & planè euacuauit, quæ erant pueri; omninò soluitur amicitia, vt *ibidem* subditur. Et si contingat inter amicos ex quocunque capite magna distantia, verbi gratia, in diuitiis, in dignitate, in virtute, aut vitio; non ampliùs sunt amici. Et hanc ob causam non potest, nec debet amicus velle alteri amico maxima bona, ex quibus proueniat inter ipsos magna inæqualitas: quia sic vellet inter ipsos amicitiam destrui, vt dicitur *lib.* 8. *cap.* 7. *in fine.* Et in hac æqualitate, quæ ad amicitiam est necessaria, videtur fundari vulgare prouerbium, quòd maiestas, & amor non benè conueniant, nec in vna sede morentur; & quòd amicorum sint omnia communia; & quòd amici sint quodammodo vna anima in duplici corpore; & alia eiusmodi; quæ tamen de hominibus iustis, & de Deo, prout se diligunt per charitatem, dici non possunt. Et magis in specie, quòd hac de causa non possit esse amicitia cum Deo, expressè habetur 8. *Ethic. cap.* 7. *cit. pag.* 200. & *lib.* 2. *magn. Moral. cap.* 12. *pag.* 350. *in fine.* Et optima ratio videtur haberi *ex* 1. *Politicor. cap.* 2. quia Deus nullius indiget. & hac de causa in aliorum societatem non venit, & per consequens neque in amicitiam, quæ essentialiter est quædam societas, vt indicauimus *paulò antè.*

Sed respondetur ad hæc omnia, æqualitatem, quæ per se facit ad amicitiam, non esse illam, quæ attenditur penes qualitates, & conditiones ipsorum amicorum, verbi gratia, penes ætatem, penes diuitias, & fortunas, penes doctrinam, eruditionem, &c. sed illam, quæ specialiter attenditur penes officia, & munera ipsius amicitiæ, quæ amici sibi inuicem præstant, siue quoad actus internos mutuæ beneuolentiæ, siue quoad externa officia honoris, & reuerentiæ. Et hæc ipsa æqualitas non eodem modo requiritur in omni amicitia: sed in ea, quæ dicitur superexcellentiæ, vel supereminentiæ, de qua Aristoteles 8. *Ethic. cap.* 7. & est, v. g. inter patrem, & filium, virum, & vxorem, Regem, & subditum, & vniuersaliter inter eos, quorum vnus in aliquo excellit, & supereminet alteri; satis est, si sit æqualitas solius proportionis, siue proportionalis, secundùm quam, scilicet, vnusquisque amicus obsequia, & officia æquat dignitati, & merito amici; & omnia illi exhibet, quæ sunt debita, aut conuenientia pro illius statu, & qualitate; neque ab illo expectat vicissim æqualia simpliciter, sed solùm secundùm aliam proportionem sui status, & conditionis: & pater, verbi gratia, aut Rex, non amat filium, aut subditum, ad omnimodam æqualitatem, secundùm quam ab illo amatur; nec eadem bona illi optat, & eadem obsequia exhibet, quæ ab ipso recipit; sed solùm optat, & reddit secundùm proportionem; &, vt loquitur Aristoteles *cap.* 7. *cit. pag.* 199. *in fine*, tunc fit æqualitas vniuersaliter in amicitia, quando amor exstitit pro dignitate. Et quamuis reuerà etiam æqualitas secundùm quantitatem obsequiorum se habeat principaliter in amicitia; & quando hæc præstari non potest, communiter dissoluantur amicitiæ; & qui non possunt illam præstare, indignos se reputent, vt ampliùs sint, & dicantur amici, vt subdit Aristoteles *ibidem*; non tamen propterea est simpliciter necessaria: & ratio amicitiæ *paulò antè* descripta pro mutua aliquorum beneuolentia, quæ illos non lateat, benè potest consistere cum sola æqualitate secundùm proportionem dignitatis, & de facto talis est in filiis erga parentes, & in ho- 8. *Quomodo*
minibus erga Deos, à quibus maxima beneficia ac- *æqualitas sit*
cipimus, & quibus non possumus par pari referre, *necessaria in*
vt patet clarissimè ex eodem Aristotele *lib.* 10. *cit.* *omni amici-*
cap. 12. *pag.* 209. *initio*: qui etiam rectè subdit *c.* 14. *tia.*
huiusmodi inæqualitatem posse consistere in qualibet specie amicitiæ, & siue sit ex honestate, siue ex vtilitate, aut voluptate. Non ergo potest, aut debet 9.
obstare Dei infinitas amicitiæ, quam iusti habent *Et saluatur*
cum illo per charitatem, cùm etiam illi possint cum *etiam in ami-*
illo facere aliquam æqualitatem proportionis, dum *citia, quæ est*
exhibent illi honorem, & cultum, quem possunt, & *cum Deo per*
quem ipse Deus ab illis postulat; & maximè cu- *charitatem.*
piant, & procurent eundem præstari, & exhiberi etiam ab aliis, & simul maximè gaudeant, & complaceant sibi de aliis omnibus bonis, & perfectionibus, quæ sunt in Deo, & sint parati eas illi conferre, & communicare de suo, si Deus per impossibile illis careat, & ipsi possint. Et reuerà ex S. Hieronymo *in cap.* 7. *Michææ* de ratione amicitiæ non est determinatè, vt sit inter æquales; sed vt saltem ipsa reddat aliquo modo æquales: idque non deest in nostra amicitia cum Deo, cùm charitas Deum demiserit, & humiliauerit ad nos, & nos euexerit, & exaltauerit ad Deum. Neque ex iis, quæ communiter accidunt in humanis, & naturalibus amicitiis, & alioqui etiam in illis non sunt per se necessaria, est argumentum sumendum ad amicitiam diuinam, & supernaturalem, quæ est charitas: & ideò neque ex eo, quòd simile sit amicum simili, valet inferre, quòd homo iustus, qui in quamplurimis non est similis Deo; non possit illi esse amicus; neque ex eo, quòd inter homines contingat mutatio in amicitiis, quando contingit notabiliter variatio in statu, & qualitatibus valet inferre, quòd hoc idem contingat etiam in Deo: neque ex eo, quòd Deus nullius sit indigens, valet inferre, quòd etiam nullius possit esse amicus, cùm illius amicitia, & sociabilitas non fundetur, sicut nostra, in indigentia, vt illi à nobis in aliquo benefiat: sed contrà in omnimoda affluentia, & bonitate, & beneficentia, vt det nobis affluenter, suáque bona abundè communicet. Vnde & per gratiam facit nos suæ naturæ consortes, & per Incarnationem assumpsit etiam ipse in vnitatem personæ nostram naturam, séque humiliauit,

humiliauit, & fecit similem nobis, ne fortè sua maiestas amorem nostrum videretur excludere; & dum nos facit per gratiam sibi adhærere, vnum spiritum nos facit cum ipso, vt dicitur 1. *Cor.* 6. quod est quasi facere vnam animam in duplici corpore, vt notat

10\. *Quomodo amicitia cum Deo fuerit cognita ab Aristotele.*

Suar. *tr. de char. disp.* 3. *sect.* 2. *n.* 4. *pag.* 425. Et parum refert, quòd aliqua ex his non agnouerit Aristot. & ideò aliquando negauerit, posse homines habere amicitiam cum Deo: sic enim *lib.* 8. *Ethic. c.* 7. *cit.* ex eo id negat, quia Dij probis omnibus plurimùm præstant, & ideò illos contemnunt, & indignum reputant, habere cum illis amicitiam. Et *lib.* x. *magn. moral. c.* 12. ex eo capite negat, cum Deo posse esse amicitiam, ex quo non potest esse cum rebus inanimatis, v. g. cum vino, in quantum, scilicet, neque Deus, v. g. Iupiter, vt ipse loquitur, neque vinum nos reciproce redamant; cùm tamen amicitia solùm sit inter eos, inter quos est amor reciprocus. Quare, cum habeamus ex fide, quòd Deus nos redamet, & per gratiam dignos nos reputet suo amore, iuxta illud Psal. 145. *Dominus dilig t iustos.* & Prou 8. *Ego diligentes me diligo.* & Ioan. 14. *Qui diligit me, diligetur à Patre meo: & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum.* non est, quòd curemus de Aristot. si hoc ignorauit. Quod addo, quia reuerá non ignorauit, vt patet *ex c.* 12. *lib.* 8. *Ethic paulò antè cit.* vbi eodem modo docet, esse hominibus amicitiam erga Deos, quo est filiis erga parentes, id est, amicitiam superexcellentiæ, & supereminentiæ. Quare, quòd *alibi* illam neget, debet solùm intelligi de altera amicitia cõmuniter dicta æqualitatis, vel in æqualitate consistens: quia eadem officia, & obsequia ab vtrisque amicis vicissim, & mutuò exhibentur, vt ipse loquitur *lib.* 8. *c.* 6. *pag.* 198. *in fin.* quod tamen non accidit in amicitia superexcellentiæ, in qua officia, & obsequia solùm exhibentur secũdùm proportionem dignitatis, vt explicauimus. Et rationes allatæ, quòd Dij nõ reputent nos dignos sua amicitia, neque nos mutuò redament, bene valent de amicitia æqualitatis; non autem de amicitia superexcellentiæ, cùm reuera non debeant nos reputare dignos amicitia æqualitatis, & ad æqualitatem simpliciter nos redamare; sed satis habeant, si nos redament ad proportionem nostri status, & conditionis, eáque redamatione nos reputent dignos.

11\. *Quomodo Deus nos amet propter seipsum.*

Neque ex eo tollitur perfectio amicitiæ Dei ad nos; quia Deus nos amet propter seipsum, & non propter nos: vt enim benè explicat Azor. *par.* 1. *lib.* 9. *c.* 3. *q.* 1. §. *Postremò obiicies. col.* 158. per hoc, quòd dicitur Deus nos amare propter seipsum, non significatur, quòd Deus non referat in suum commodum; sicut nos communiter referimus in nostrum, ea, quæ amamus amore concupiscentiæ: sed solùm, quòd ratio amandi sit ipsemet, & sua bonitas; non autem bonum aliquod nostrum, aut virtus nostra, & dignitas, quæ sit in nobis, vt ab illo priùs amemur, sicut contingit, quando amamus aliquem alium amore amicitiæ, quia est vir probus, aut nobis coniunctus, & absolute in seipso dignus, qui à nobis ametur: certum enim est, quòd ipse priùs diligit nos, nósque diligit, quia bonus est, & diligit dilectione prorsus gratuita; non autem, quia agnoscat in nobis aliquid, quod sit dignum sua dilectione, eúmque moueat, & alliciat, vt nos diligat. Et dum hoc modo nos diligit, verè diligit amore amicitiæ, cùm nõ diligat in suum commodum; sed, vt nos ipsi bono illius benè nos habeamus, & boni simus: & suam dilectionem sistit quodãmodo, & terminat solùm in nobis, quantùm possibile est eam terminare in natura creata hoc est, non referendo pro arbitratu ad aliquid aliud, sed solùm pro necessitate naturæ ad seipsum, tanquàm ad vltimum finem, ad quem essentialiter, & transcendentaliter est ordinata omnis natura creata. Et quòd hæc ordinatio, & relatio ad aliud, tanquàm ad vltimum finem, non tollat verum amorem amicitiæ, recte probatur ex eo, quia alioqui, neque nos ipsos, neque vllum alium possemus amare amore amicitiæ, cùm & nos ipsos, & quemcunque alium teneamur referre in Deum, tanquàm in vltimum finem, vt benè notat Valent. x. 2. *disp.* 3. *quæst.* 1. *puncto* 2. §. *Respondeo, amorem beneuolentiæ. col.* 543.

12\. *Quomodo amicitia charitatis se extendat ad inimicos, & ad peccatores.*

Et quamuis eadem charitas, quæ est ad Deum, sit etiam ad proximum, tanquàm ad obiectum secundarium, séque extendat etiam ad inimicos, qui non redamant; & ad peccatores, qui non sunt digni, vt à nobis amentur: id tamen non impedit veram rationem amicitiæ cum Deo, cùm se extendat solùm ratione, & respectu ipsius Dei, in quantum proximi, etiam mali, & inimici, ad Deum pertinent, & sunt aliquid ipsius; non autem se extendat respectu ipsorum, & ratione alicuius, quod sit in ipsis, & ipsorum proprium, vt explicat S. Thom. 2. 2. q. 23. art. 1. cit. in resp. ad 2. & 3. *Sic enim*, loquit, *qui habet amicitiam ad aliquem hominem, ratione illius diligit omnes ad illum hominem pertinentes, siue filios, siue seruos, siue qualitercunque ei attinentes: & tanta potest esse dilectio amici, quòd propter amicum amentur hi, qui ad ipsũ pertinent, etiamsi nos offendant, vel odiant: & hoc modo amicitia charitatis se extendit ad inimicos, quos diligimus ex charitate in ordine ad Deum, ad quem principaliter habetur amicitia charitatis.*

13\. *Præter charitatem supernaturalem erga Deum, datur etiam charitas naturalis.*

Quòd si quæras, vtrùm sola charitas supernaturalis, & infusa censeri debeat vera amicitia cum Deo; an verò etiam charitas naturalis, qua Deus diligitur, in quantum naturaliter cognoscitur diligibilis, vt etiam de spe *supra* diximus *disp* 2. *n.* 3. Respondeo, id parum referre ad nostrum institutum, quod est solùm in ordine ad conscientias, & ad mores: certum tamen videri in primis, quòd sit admittenda huiusmodi distinctio dilectionis Dei super omnia in eam, quæ sit naturalis, in quantum Deus est author naturæ, & vltimus finis, & summum bonum naturaliter cognoscibile; & in eam, quæ sit supernaturalis, in quantum est author gratiæ, & vltimus finis, & summum bonum cognoscibile supernaturaliter: eam enim certò admittit S. Thomas 1. *part. q.* 60. *art.* 5. pro natura angelica, & 1. 2. *q.* 109. *art.* 3. pro natura humana; & Theologi communiter apud Azor. *part.* 1. *lib.* 9. *c.* 3. *q.* 2. & apud Suar. *disp.* 1. *de char. sect.* 2. *n.* 4 & apud Vasq. 1. 2. *disp.* 195. *c.* 1. & ante ipsos amicitiam naturalem ad Deum admisit etiam Aristot. 8. *Ethic. c.* 12. quando asseruit, eodem modo esse amicitiam ad Deum, quo est filiis erga parentes, vt *paulò antè* retulimus: & certum est, quòd non potuit id asserere de amicitia per charitatem supernaturalem, quam non agnouit. Et denique certò approbant, ne dicam, definiunt Summi Pontifices Pius V. & Gregor. XIII. *in Bulla contra Michael. Baium, Doctorem Louaniensem*, vbi inter cæteras illius assertiones, quas damnant respectiuè, vt hæreticas, erroneas, suspectas, temerarias, scandalosas, & piarum aurium offensiuas, *n.* 34. hanc etiam damnant: *Distinctio duplicis amoris, videlicet, quo Deus amatur, vt author naturæ; & gratuiti, quo amatur, vt est beatificator; est vana, & commentitia, & ad illudendum sacris Litteris, & plurimis veterum testimoniis excogitata.* Et num. 35. *Omne, quod agit peccator, & seruus peccati, peccatum est: & amor naturalis, qui ex viribus naturæ exoritur, ex sola Philosophia per elationem præsumptionis humanæ cum iniuria Crucis Christi defenditur.* Dum verò damnant hi Summi Pontifices hanc assertionem affirma-

tiuam: *Distinctio amoris, quo Deus amatur, vt author naturæ, & quo amatur, vt beatificator, est vana, & commentitia, & solùm defenditur per elationem præsumptionis humanæ, & cum iniuria Crucis Christi.* omninò approbant, saltem vt veram, assertionem contradictoriam negatiuam, quòd non sit vana, & commentitia, &c. Et ratio est: quia Deus, quemadmodum naturaliter potest cognosci, vt Deus; & vt primum principium, & vt finis vltimus omnium rerum, neque id potest haberi solùm ex fide; sed etiam ex ratione, & lumine naturali, & de facto id habuerunt sapientes antiqui ex S. Paulo *ad Rom.* 1. ita & potest ex tali notitia, & ex tali propositione obiecti moueri voluntas, vt naturaliter eum diligat, cùm essentialiter in id omne sit inclinatio, & appetitus, quod ei proponitur per rationem, vt bonum, & appetibile, 2. *de anima, text.* 50. Posito verò, quòd detur huiusmodi charitas, & dilectio naturalis erga Deum, vt est author naturæ, certum videtur, quòd non est quæstio, nisi de nomine, si quæratur, vtrùm

14. *Etiam charitas naturalis potest appellari amicitia cum Deo.*

talis dilectio naturalis sit appellanda amicitia. Neque apparet vlla ratio, quòd non sit appellanda, cùm reuera sit mutua beneuolentia naturalis inter Deum, & homines, & vtrosque non lateat, & verè Deus homines diligat, vt author naturæ; & verè ab illis diligatur sub eadem ratione; & vtrique benè intelligant, quòd diligantur ab inuicem, & per consequens verè illi conueniat tota descriptio, aut definitio amicitiæ *paulò antè* allata *n.* 6. ex Arist. 8. *Ethic. c.* 2. Et qua ratione appellationem, & nomen amicitiæ non dubitauit illi tribuere Arist. *eodem lib.* 8. *c.* 12. eámque æquiparauit amicitiæ filiorum erga parentes, vt iam indicauimus: eadem ratione possumus illi tribuere eandem appellationem etiam nos.

15. *Quanuis aliqui oppositum asserant.*

Atque hoc videtur multò probabilius, quàm oppositum, quod volunt Bannes 2. 2. *quæst.* 23. *art.* 1. *in responsione ad* 2. *argumentum, col.* 818. & Suar. *disp.* 2. *de charit. sect.* 2. *n.* 6. qui contendunt, inter Deum, & homines, nullam aliam posse esse veram amicitiam, nisi charitatem supernaturalem: quia ex hac sola potest haberi conuersatio cum Deo, & secretorum communicatio, quæ requiritur ad amicitiam. Et simile quid contendit etiam Vasq. 1. 2. *disp.* 195. vbi *cap.* 2. *n.* 7. in hoc solùm distinguit amorem Dei naturalem, & supernaturalem; quòd ille possit esse tantummodo amor concupiscentiæ, quo Deum amemus, vt bonum nobis; non autem possit esse amor concupiscentiæ, quo Deum amemus propter se ipsum, & super omnia. Vnde & addit *c.* 4. *n.* 26. iudicium hoc, quòd Deus sit summum bonum, & summè diligibilis propter se, & super omnia, non haberi nisi ex fide supernaturali, & diuina; & ideò etiam dilectionem, quæ dirigitur, & habetur ea tali iudicio, solùm esse supernaturalem. Sed contra Suar. & Bann. facit, quia falsum est, continuam conuersationem, & omnium secretorum communicationem requiri ad amicitiam, & præsertim ad illam, quæ est superexcellentiæ, & supereminentiæ: & quando hæ perfectiones accidentales non possunt haberi in amicitia naturali cum Deo, satis, supérque esse deberet, si haberetur integra definitio, aut descriptio amicitiæ. Et præterea facit: quia secundùm vitam rationalem, & secundùm operationes mentis benè potest haberi conuersatio cum Deo, etiamsi non possit haberi secundùm vitam sensibilem, & secundùm operationes externas, & corporales, vt patet ex S. Thoma 2. 2. *qu.* 23. *art.* 1. *Ad* 1. & Deus, vt author naturæ benè potest communicare hominibus secreta naturalia: & hi benè possunt cum illo conuersari per operationes mentis, eiusque perfectiones naturaliter cognoscibiles contemplari, eúmque colere, & amare, in quantum naturaliter est amabilis.

Contrà Vasquez verò facit non solùm authoritas Sancti Thomæ, qui tam in Angelis, quàm in hominibus expressè admittit dilectionem Dei naturalem super omnia; & authoritas Pij V. & Gregorij XIII. qui approbant distinctionem amoris naturalis, & supernaturalis penes hoc tantummodo assignatam, quòd ille sit circa Deum, vt est author naturæ; & hic, prout est beatificator: sed etiam facit, quia certissimum est, posse cognosci naturali ratione, quòd Deus sit causa efficiens, & finalis mundi, id est, primum efficiens, & vltimus finis, & per consequens quòd sit amabilis propter se, & super omnia, cùm hoc sit de ratione finis, vt sit id, quod propter ipsum, & propter quod amantur cætera, 1. *Ethic. cap.* 2. idque significetur communi descriptione causæ finalis, quæ habetur 2. *Physic. text.* 23. 29. *&* 31. quando dicitur esse *id, cuius gratia, & amore*, &c. & cùm in sententia Aristotelis certissimum sit, quòd Deus sit causa finalis totius mundi, vt patet ex 12. *Metaph. text.* 38. *&* 52. & de hoc nullus dubitet, vt habet Simplic. 8. *Physic. com. vlt.* certissimum etiam debet esse in sententia eiusdem, quòd sit primum efficiens, cùm finis necessariò importet, & significet agens; sicut motus importat motorem, vt habet Auerr. *de substantia Orbis, cap.* 2. siquidem essentialiter est id, propter quod agens operatur, 2. *Physic. text.* 29. *&* 63. & semper finis alicuius actionis est finis, 3. *Met. tex.* 3. Si verò hæc vtraque causalitas primi efficientis, & vltimi finis, potest cognosci de Deo naturali ratione, eámque de facto cognouit Aristoteles, vt iam indicauimus, & probatur in Physicis; falsum est, quòd solùm ex fide possit haberi hoc iudicium, quòd Deus sit summum bonum, & diligibilis propter se, & super omnia, vt vult Vasq. & per consequens, quòd naturaliter non possit amari, nisi amore concupiscentiæ, & vt bonus nobis; non autem vt bonus in se, & propter se: & cùm gentes naturaliter eum cognouerint, vt Deum, vt dicitur *ad Rom.* 1. etiam naturaliter potuerunt, ac debuerunt eum glorificare, vt Deum; & per consequens etiam amare vt summum bonum, & propter se. Posito verò, quòd Deus possit amari etiam amore veræ amicitiæ naturalis, non disputo *hoc loco*, quomodo ad hoc sit opus auxilio gratiæ, & præsertim in statu naturæ corruptæ: & partem affirmatiuam suppono *ex tractatu de gratia*, & solùm assero, non omnem actum amoris amicitiæ erga Deum esse supernaturalem, quoad substantiam, & à charitate supernaturali, vt benè explicat Azor. *par.* 1. *lib.* 9. *cap.* 3. *quæst.* 2. *citata*.

16. *Naturaliter potest cognosci, quòd Deus sit primum efficiens, & vltimus finis rerum omnium.*

DISPVTATIO VIII.

Quomodo charitas sit virtus specialis, & excellentissima virtutum, etiam theologalium.

1. *Charitas est virtus.*
2. *Quomodo amicitia in humanis sit verè, & propriè virtus.*
3. *In amandis amicis potest contingere excessus, & defectus; & ideò est opus virtute, quæ ponat mediocritatem.*
4. *Quomodo Aristoteles dicat sub disiunctione, quòd amicitia, vel sit virtus, vel cum virtute.*
5. *Quomodo virtus amicitia reducatur ad virtutem iustitiæ.*
6. *Comites amicitiæ sunt beneficentia, & confidentia.*

7. Quomodo

7. *Quomodo charitas possit dici perfectior, quàm anima rationalis.*
8. *Charitas est virtus specialis.*
9. *Et in specie infima.*
10. *Et excellentissima virtutum.*
11. *Etiam theologicarum.*
12. *De fide est, quòd charitas sit excellentior, quàm fides.*
13. *Quomodo in Scriptura aliquando dicamur iustificari per fidem.*
14. *Quomodo fides operetur per dilectionem, & per charitatem.*
15. *Virtutes intellectuales quomodo sint nobiliores, quàm virtutes voluntatis.*
16. *Etiam charitas remissa est excellentissima virtutum.*
17. *Quamuis à multis facilè amittatur.*
18. *Sine charitate nulla virtus est simpliciter vera, & perfecta.*
19. *Quomodo charitas sit forma virtutum.*

1. *Charitas est virtus.*

CHARITATEM esse virtutem ex eo probat S. Thomas 2. 2. *quæst.* 23. *art.* 3. quia illius actus attingunt primam regulam rectitudinis, quæ est Deus, eique conformantur, dum illum amant super omnia, & propter ipsum, & in quantum ex fide cognoscitur esse amandus, vt summum bonum, & tanquàm finis simpliciter vltimus: nam, sicut virtus moralis in hoc consistit, quòd attingat alteram regulam humanarum actionum, quæ est recta ratio; vnde & definitur 2. *Ethic. cap.* 6. quòd sit habitus electiuus in ea mediocritate consistens, quam ratio, & prudentia definierit: ita & virtus simpliciter est omnis illa quæ attingit regulam rectitudinis, & bonitatis, quæcunque tandem illa sit; & siue sit regula proxima, & immediata, quæ est recta ratio; siue sit regula simpliciter prima, quæ est ipse Deus.

2. *Quomodo amicitia in humanis sit verè, & propriè virtus.*

Et confirmatur: quia amicitia etiam in humanis est verè, & propriè virtus, si accipiatur secundùm id, quod dicit in recto, id est, in quantum est habitus ad operationes erga amicum honestè exercendas; non autem in quantum prætereà connotat passiuam redamationem ex parte alterius: quamuis enim aliqui id negarint, vt Alexander Piccolomineus *gradu 7. sue Philosophia moralis, cap.* 10. Petrus Victorius, & aliqui alij ex Philosophis *in lib.* 8. *Ethic. initio*, & ex Theologis Capr. *in 3. dist.* 27. *quæst. vnica*, Caiet. 2. 2. *quæst.* 23. *art.* 3. Baones *in commentario ad eundem art.* 3. Valen. 2. 2. *disp.* 3. *quæst.* 1. *punct.* 2. §. *Sed occasione huius. col.* 545. & ipse S. Thomas *in 3. dist.* 27. *quæst.* 2. *art.* 2. *ad* 1. & *quæst.* 2. *de virt. art.* 2. *ad* 8. & 2. 2. *quæst.* 23. *art.* 3. *cit. ad* 1. multò tamen est probabilius, quòd verè sit virtus, vt ex veteribus Philosophis docet Auerr. & Aspasius *in eundem lib.* 8. *Ethic. initio*. & Burid. *ibidem, quæst.* 2. & 3. & Alber. & S. Thomas *ibidem, lect.* 1. & ex Theologis Palud. *in 3. dist.* 27. *q.* 1. & Aureolus apud Capr. *quæst. vnica cit.* & Henric. Gandauen. *quodlib.* 10. *quæst.* 12. & probabile putat etiam ipse S. Thomas 2. 2. *q.* 23. *art.* 3. *ad* 1. & alij. Et ratio est: quia amicitia, prout de illa hîc loquimur, nósque disponit ad amicos honestè amandos, verè est habitus electiuus in mediocritate consistens, secundùm prudentiam, & rationem, quæ est definitio veræ virtutis, 2. *Ethic. cap.* 6. vt iam indicauimus. Et quemadmodum alij habitus virtutum moralium circa alias actiones rectè exercendas, & circa moderandas alias passiones, ideò ponuntur; quia appetitus non est ex se determinatus ad attingendam mediocritatem ex præscripto prudentiæ circa illarum materias; sed potest etiam exeedere, & deficere; & ideò sunt, & dicuntur habitus virtuosi, & virtutes propriè dictæ; quia disponunt, & iuuant ad promptè, & delectabiliter attingendam mediocritatem: ita & est ponendus habitus amicitiæ pro amicis rectè amandis, cùm similiter circa huiusmodi actus erga amicos possit contingere excessus, & defectus; & hic etiam habitus est habendus vt virtuosus, & tanquàm virtus propriè dicta, cùm disponat, & iuuet ad promptè, & facile attingendam mediocritatem, & ad amicos amandos, quantùm oportet, & prout oportet, & quando oportet: vt enim notat Auerr. & Henricus Gand. *loc. cit.* in actibus amicitiæ contingit defectus, si quis ad bonum, aut ad malum amici non moueatur, & neque de bono gaudeat, neque de malo doleat, quantùm oportet, vel si alicuius probitate, & amore nondum probato citiùs illum admittat ad amicitiam, quàm oportet, &c. Et contrà contingit excessus, si plùs gaudeat, vel plùs doleat, quàm oportet, & ex solo amici aduentu, vel aspectu, v.g. molliter, & indecenter erumpat in lacrymas; vel ex illius interitu, etiam ipse interitum sibi afferat; vel post beneuolentiam, & virtutem alicuius diu probatam, plùs adhuc differat, vt eum admittat ad amicitiam: ac proinde non potest non esse virtus propriè dicta, si quis habitus in huiusmodi actibus ponat mediocritatem, vt certè ponit ipse habitus amicitiæ naturaliter acquisitus ex honestis, & virtuosis amationibus frequentatis. Vnde, quamuis ad amicitiam honestè fundandam debeant fortasse præsupponi in vtroque amico aliæ virtutes; & ideò 8. *Ethic. c.* 3. & 5. illa tantùm amicitia dicatur esse perfecta, quæ est proborum, imò & requiratur aliqua alia dispositio, & ex illius defectu dicantur aliqui non esse apti ad amicitiam: vt, v.g. si in congressibus sint solitarij, syluestres, austeri, morosi, litigiosi, 4. *Ethic. c.* 5. & *lib.* 8. *c.* 5. *cit.* adhuc tamen præter hæc omnia est opus virtute, & habitu amicitiæ, qui ponat mediocritatem in actionibus illius propriis, & qui est præditus aliis virtutibus, est quidem propensus, vt diligat alios virtuosos, & sibi similes, vt loquitur S. Thom. *in 3. dist.* 27. *cit.* & *qu.* 2. *de virt. similiter cit.* adhuc tamen non est determinatus, vt in amandis amicis non recedat à mediocritate virtutis, & neque excedat, neque deficiat; & ideò adhuc indiget alia virtute, quæ specialiter illum iuuet ad medium rationis semper tenendum in amationibus amicorum, & ad illos solùm amandos, prout oportet, & solùm quando, & quantùm oportet: & hac ratione non solùm est coniuncta cum virtute, in quantum ad illam est consequens; & qui habet in se virtutem, facilè amat alios virtuosos, & probos, vt sibi similes; sed etiam est virtus ipsa per se, & distincta ab aliis, cùm etiam ipsa habeat mediocritatem peculiarem, & propriam in amationibus amicorum, & etiam ipsa sit habitus electiuus in mediocritate consistens, vt *iam* explicauimus.

3. *In amandis amicis potest contingere excessus, & defectus, & ideò est opus virtute, quæ ponat mediocritatem.*

4. *Quomodo Aristot. dicat sub disiunctione, quòd amicitia vel sit virtus, vel cum virtute.*

Neque hoc negat Aristoteles 8. *Ethic. cap.* 1. *initio*, quando asserit, post tractationem de virtutibus tractandum esse de amicitia: quia, vel est quædam virtus, vel cum virtute: quia enim res poterat esse dubia, neque tunc poterat definiri vnico verbo, rectè ponit vtranque partem sub disiunctione, & neutram affirmat, aut negat determinatè, cùm vtraque indeterminatè posset sufficere ad reddendam rationem, quare de illa institueretur tractatio. Neque locutio sub disiunctione est accipienda in rigore enunciationis disiunctiuæ strictè acceptæ, prout constat ex disiunctis verè oppositis, & incompossibilibus simul verificari: vt quando dicimus, v.g. Quodlibet est, vel non est. sed est latiùs accipienda,

provt etiam illa disiunctiuè enunciantur, quæ sunt diuersa; &, quantum est ex se, possunt simul, & non simul verificari, vt dicitur *in Summulis*, & videre est apud Tolet. *lib. 1. introductionis in Logicam, cap. 19. pag. mihi 61.* & patet, quando Christus *Matth. 19.* dixit sub disiunctione: *Qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros, propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit.* cùm tamen certum sit, quòd hæc omnia pro Christi nomine, & amore possunt relinqui etiam simul; neque est necesse, vt relinquantur solùm diuisim. Et eadem ratione *Deuteron. 5 & Matth. 15.* enunciatur sub disiunctione, quod potest verificari etiam simul: *Qui maledixerit patri, vel matri, morte moriatur.* & Matth. 18. *Si manus tua, vel pes tuus scandalizat te, abscinde eum, & proiice abs te: bonum est tibi ad vitam ingredi debilem, vel claudum, quam duas manus, vel duos pedes habentem mitti in ignem æternum,* &c. Potuit ergo etiam Aristoteles sub disiunctione enunciare, quòd amicitia, vel sit virtus, vel cum virtute, cùm ad suum propositum posset sufficere alterutrum ex his duobus; & parum referret, quodnam ex illis esset verum determinatè; & vtrùm esset verum simul vtrunque. Et reuerà non est negandum, quòd de facto vtrunque sit verum, si benè considerentur illa, quæ pertinent ad rationem amicitiæ; in quantum enim formaliter, & in recto dicit beneuolentiam, & amationem actiuam ex præscripto rationis, est vera & propria virtus in vtroque amico, vt diximus: in quantum verò præter beneuolentiam, quæ est intrinsecè in vtroque, etiam connotat extrinsecam redamationem, quasi passiuam pro vnoquoque, & sine illa non potest alteruter dici amicus, sed solùm beneuolus, aut benè volens, vt diximus *disp. praec. 1. num. 6.* non est virtus; sed est coniuncta cum virtute, & ad illam consequens: siquidem prouenit ex virtute, & probitate cuiusque, vt ab altero virtuoso, & probo similiter redametur, cùm tamen virtus ex propria ratione non habeat pendere ab extrinseca voluntate alterius; sed satis habeat, si solùm pendeat à voluntate intrinseca sui habentis. Et propter hæc duo, quæ importantur nomine amicitiæ, rectè dicitur, quòd vel sit virtus, vel cum virtute: quia, scilicet, ratione primi, quod dicit in recto, est verè virtus; & ratione secundi, quod connotat, est cum virtute. Et quod communiter accidit in aliis connotatiuis, vt ad variationem extrinseci connotati varietur denominatio, & appellatio, & illa comestio, verbi gratia, quæ dicitur cœna, in quantum fit in tempore vespertino, non dicatur ampliùs cœna, si fiat alio tempore; idem accidit etiam in casu præsenti: siquidem ille habitus, qui est propriè virtus, in quantum facit suum habentem bene, & honeste amantem ex præscripto rationis, non est virtus, in quantum prætereà connotat redamationem extrinsecam, & actualem, vel habitualem pendentiam à voluntate alterius: & absolutè si amicitia accipiatur secundùm totum id, quod importat nomine amicitiæ, & simul ratione vtriusque; rectè dicitur, quòd sit cum virtute; cùm etiam ratione primi id habeat, & ex eo, quòd quis sit probus, simul proueniat, vt amet probos; & vt ametur à probis. Ex hoc tamen, quòd sit cum virtute, etiam ratione primi, & ex eo, quòd quis sit probus, facilè consequatur, vt amet probos; non sequitur, quòd ratione primi non sit virtus per se, & distincta ab aliis, cùm etiam vir probus, & virtuosus per alias probitates, & virtutes, possit non esse probus specialiter in amationibus amicorum, & possit in illis excedere, & deficere, & ideò specialiter indigeat etiam hac probitate amandi, quam dicimus amicitiam. Et quamdiu specialiter hanc non habuerit, poterit quidem per alias virtutes fieri bene amicabilis, id est, proximè dispositus ad amicitiam, & vt benè amet, & bene ametur, non tamen poterit fieri formaliter bene amicus, vt notat Henricus Gandauen. *quodlib. 10. quæst. 12. cit. versus finem.*

Idque solùm existimo voluisse S. Thomam, & alios, quando negarunt, amicitiam esse virtutem: neque enim intellexerunt ratione primi tantummodo, & in quantum est habitus electiuus circa mediocritatem in amationibus: quomodo nos asserimos esse virtutem; sed ratione vtriusque simul, & provt nomine amicitiæ importatur simul vtrunque: quomodo nos etiam asserimus eam esse quid consequens ad virtutem, & in hoc deficere à ratione virtutis: quia pendet à voluntate, & libertate alterius; non autem solùm à suo habente.

5. *Quomodo virtus amicitia reducatur ad virtutem iustitiæ.*

Quòd si quæras de amicitia, etiam accepta ratione primi tantummodo, & in quantum specialiter attingit mediocritatem in amationibus, ad quam reducatur ex virtutibus principalibus, aut cardinalibus, ad quas reducuntur singulæ aliæ virtutes morales ex M. Tullio *lib. 2. de inuent. post med.* & S Thom. *1. 2. qu. 61. art. 3.* Respondeo ex eodem S. Thoma *2. 2. q. 23. art. 3. ad 1.* bene reduci ad iustitiam, cùm etiam ipsa sit circa operationes, quæ sunt ad alterum; non quidem sub ratione debiti legalis, quomodo circa illas versatur iustitia propriè dicta; sed sub ratione debiti amicabilis, & moralis, vel sub ratione beneficij gratuiti, quod potest esse proprium amicitiæ.

6. *Comites amicitia sunt beneficentia, & confidentia.*

Et pro huiusmodi operationibus benè iuuatur etiam per alias virtutes, quas habet comites, id est, per beneficentiam, & confidentiam, vt notat Gandauen. *qu. 12. cit. circa med.* siquidem amicum omnes definiunt esse illum, qui vult amico, & agit bona, vt patet ex Aristot. *9. Ethic. c. 4. init.* & ex S. Ioan. *c. 3. Epist. 1* non debemus diligere *verbo, aut lingua; sed opere, & veritate.* Et quamuis beneuolentia possit sufficere ad amicitiam inchoandam; beneficentia tamen omninò requiritur ad conseruandam. Neque hæc sufficit, nisi accedat etiam confidentia, per quam amicus amici pectus apertum videat, suumque illi vicissim ostendat, vt est apud Tullium *in dialogo de amicitia*: & sic tollatur omnis suspicio simulationis, & fictionis, cum qua non potest dici consistere amicitia.

Vt verò redeamus ad charitatem supernaturalem, potiori ratione dicenda est esse virtus, quàm amicitia naturalis, cùm non sequatur ex naturali virtute ipsius habentis; & quoad redamationem Dei, quam connotat, non fundetur principaliter super virtute humana; sed super bonitate diuina, vt loquitur S. Thomas *2. 2. quæst. 23. art. 3. ad 1.* neque Deus nos amet, aut redamet, quia nos boni sumus; sed, quia ipse est bonus, & ante omnem bonitatem nostram; imò & quia nos amat, bonitatem in nobis faciat.

7. *Quomodo charitas possit dici perfectior quàm anima rationalis.*

Neque ex eo, quòd charitas sit supernaturalis, & supra totum naturæ ordinem, & per consequens etiam supra ipsam animam rationalem, quæ est illius subiectum, sequitur, quòd non sit habitus, aut virtus illi inhærens; sed participatio quædam Spiritus Sancti, quasi existens per se: vt enim patet ex S. Thoma *2. 2. quæst. 23. art. 3. cit. ad 3.* & Caietano *ibid.* nihil prohibet, quòd aliquid secundùm proprium esse, & simpliciter sit ignobilius alio, & secundùm quid, vel secundùm aliquam specialem rationem, & considerationem sit quid nobilius; & hoc modo omne accidens, tam naturale, quàm

supernaturale,

supernaturale,secundùm proprium modum essendi, & simpliciter, est quid ignobilius omni substantia, cùm sit essentialiter ens in alio,& entis ens: & contrà omnis substãtia essentialiter sit ens per se,& ens simpliciter; & tamen idem accidens, in quantum est forma,& actus substantiæ,& comparatur ad illam, vt ad potentiam, & tanquam perfectiuom ad perfectibile, rectè dicitur esse quid nobilius,vt habet idem S.Thomas *q.2.de virt.art.1 ad 22.pag.261. col.3.initio* Et eadem ratione,in quantum aliquod accidens non causatur ex principiis subiecti; sed est participatio quædam alicuius naturæ superioris,rectè dicitur secundùm aliqoid, non autem simpliciter, esse illo nobilius: & talis est lux in corpore diaphano,in quantum est participatio quædam virtutis cælestis; & ipsa charitas supernaturalis respectu animæ,in quantum est participatio quædam Spiritus Sancti, vt loquitur S. Thomas 2.2.*qu.23. art. 3. ad 3. cit.*

Atque hoc videtur multò probabilius, quàm quod habet Valent.2.2.*disp.3.q.1.puncto 1.§.3.vers. Nec valde proba.col.537.* quòd charitas etiam simpliciter possit dici nobilior, quàm anima rationalis: quia nihil impedit,quominùs aliqua ratio communis, aut generica imperfectior possit contrahi per rationem, aut differentiam perfectiorem.quam sit aliqua alia cootrahens rationem genericam magis perfectam, vt etiam putat se probasse 1. *part. disp.1.q.3.punct.6.§.Ad 2.obiectionem. col.97.*vbi ex hoc principio admittit,quòd cælum ex sua propria ratione simpliciter sit perfectius, quàm formica, aut corpus quodcunque animatum per animam vegetatiuam, aut sensitiuam: quamuis ratio generica corporis inaoimati sit simpliciter imperfectior, quam ratio generica corporis animati. Nam contrà est: quia differentia quæcuoque specifica semper est quædam participatio rationis genericæ: & ideò est impossibile,vt in se habeat plus perfectionis,quam contineatur saltem virtute in tota latitudine rationis genericæ; & vt habet Arist.7. *Metaph.text.43. pag.152. initio*,si quis diuidat rationem genericam, v.g animalis in illud aoimal, quod habet pedes; & in illud,quòd non habet pedes: & rursus subdiuidat rationem animalis habentis pedes in illud animal, quod habet pedes fissos; & in illud, quod habet non fissos; semper diuidit per differentias,quæ sunt aliquo modo ipsa ratio generica, vel aliqua illius participatio; & tam fissio pedum,v g.quàm non fissio, est aliqua peditas, vt ipse loquitur: & ideò est impossibile; vt in se babeat plùs perfectionis, vel plùs tribuat ipsi speciei, quam constituit, quàm competat aliquo modo ipsi peditati, & rationi genericæ,quam contrahit: ergo eadem ratione, si ratio generica charitatis, v. g. quòd sit accidens, aut qualitas,est quid imperfectius quàm ratio generica animæ rationalis,v g.quòd sit substantia,est impossibile, vt differentia illius sit quid perfectius; & ipsa charitas,provt constituta ex suo genere,& differentia simpliciter, & absolutè sit quid perfectius anima rationali, cùm etiam illius differentia sit necessariò aliqua accidentalitas. Sed de hoc non est *hoc loco* agendum pluribus,cùm parum faciat ad nostrum negotium.

8. *Charitas est virtus specialis.* Quòd verò charitas non solùm sit virtus, sed etiam sit virtus specialis,ex eo probat S.Thomas 2.2.*q.23.art.4.* quia 1.*Cor.13.* numeratur simul cum fide, & spe,& dicitur cum illis facere numerum: *Nunc autem manent tria hæc,fides,spes,charitas.* Et quia habet speciale obiectum,id est. Deum ipsum, vt bonum in se; vel ipsam bonitatem diuinam, provt est in se, & provt videtur à Beatis.

Et quòd aliquando à Sanctis Patribus pooatur charitas in definitione virtutis simpliciter,vt quaodo S. Augustinus *epist.29. post medium,tom.2.* definit virtutem, quòd sit charitas,qua diligitur Deus, & proximus: imò & 1.*Cor.13.*dicitur ipsa charitas esse benigna, esse patiens &c.& *cap.vlt.* extendere se ad omnes actiooes humanas: *Omnia vestra in charitate fiant.*solùm est,quia omnes virtotes aliquo modo dependent a charitate,& ipsa omnibus imperat,cùm versetur circa vltimũ finem, qui est Deus; & aliæ virtutes versentur circa alios fines secundarios,& non vltimos,vt subdit S.Thomas *art.4.cit.in responsione ad primum,& ad* 2.Nam,quemadmodum virtutes morales, quia dependent a prudentia, & & sine illa non sunt, Socrates dixit esse quasdam prudentias,vt est apud Arist.6.*Ethic.c.13. p.g.156. in fine*, & eandem ob causam ex eodem Arist. 2. *Ethic.c.6.pag.4.. in fine*, prudentia ponitur in definitione virtutis simpliciter.quando dicitur.quòd sit habitus electiuus in mediocritate consistens iuxta præscriptum prudentiæ: ita & ponitur à Sanctis Patribus charitas in definitione virtutis, eique tribuuntur aliquo modo omnes actus virtutum, cùm omnes aliquo modo ab illa depeodeant, tanquam ab imperante, & ordinante ad finem vltimum: sic enim etiam artes, ad quas pertinent fines aliqui secuodarij, reducuntur sub illam, ad quam pertinet finis primarius,vt,v.g.sub artem equestrem ars effectiua frænorum,& aliorum instrumentorum equestrium;& ars ipsa equestris sub artem militarem,vt patet ex Arist.1. *Ethic. c.1.pag.4.* & ideò etiam virtutes morales, ad quas pertinent fines non vltimi, possunt reduci sub charitatem, eique subordinari, ad quam pertioet finis vltimus.

Et hæc specialitas virtutis charitatis non est subalterna, quæ habeat sub se plures alias species infimas,in quas diuidatur, & per quas plurificetur, sicut diuiditur,v.g.amicitia humana in eam,quæ est ex honestate; & eam,quæ ex vtilitate,aut voluptate, ratione ipsorum booorum amabilium; & in eam, quæ est inter conciues,vel inter commilitones, aut inter comites viæ, & peregrinatioois,&c. ratiooe ipsarum communicationum, quas inter se habent diuersas; sed est omninò infima,& non amplùs diuisibilis, aut plurificabilis in alias species, vt subdit S. Thomas *eadem q.23. art. 5.* nam ratio boni amabilis est semper vna io specie iofima, id est,ipsa bonitas Dei: & siue per charitatem ametur Deus, siue proximus, hic,aut ille; semper amatur propter bonitatem diuinam, vt propter immediatam,& proximam rationem formalem amandi,quæ apparet, & relucet in omnibus, & de qua omnes participant per auxilia, & dona gratiæ,& possunt adhuc magis participare per gloriam, & per æternam beatitudinem. 9. *Et in specie infima.*

Quòd si charitas comparetur cum aliis virtutibus, tam moralibus, quàm theologicis,affirmat S. Thomas 2.2. *q.23.art.6.*eam esse excellentissimam omnium:nam,quòd excellat virtutibus moralibus, patet ex eo: quia attingit regulam simpliciter primam,quæ est ipse Deus,eique regulæ conformatur, dum illum amat,vt summè amabilem: cùm tamen virtutes morales solùm attingant regulam ratioois, quæ non est simpliciter prima,& quæ non ita regulat, vt etiam ipsa non reguletur per aliam regulam superiorem, quæ est Deus, & ratio diuina. Quòd verò etiam excellat virtutibus aliis theologicis, id est, fidei, & spei, ex eo probat: quia magis per se attingit Deum: siquidem fides,& spes illum attinguot, in quantum ex illo nobis prouenit cognitio veri,& adeptio boni:charitas verò,vt io illo sistat, 10. *Et excellentissima virtutum.* 11. *Etiam theologicarum.*

& non vt aliquid ex illo nobis proueniat, & verè per actum amoris ad illum fertur solummodo propter ipsum, non autem propter aliquid, quod sit ab ipso. Et quemadmodum prudentia, quia attingit regulam, & rectam rationem per se, eamque applicat ad opus appetitus, & voluntatis, & facit per illam præscribi mediocritatem virtutis, est excellentior, quàm aliæ virtutes morales, quæ non attingunt eandem regulam, & rationem, nisi prout existentem in mediocritate per ipsam præscripta: ita & charitas est excellentior, quàm fides, & spes; quia Deum attingit maximè per se, & sistendo in illo; fides autem, & spes solùm attingunt, quatenus est prima veritas obscurè reuelans, & prima bonitas nobis se se communicans per dona gratiæ, & gloriæ, vt subdit S. Thomas *art. 6. citato.*

Ad idem faciunt loca Scripturæ, in quibus charitas præfertur aliis omnibus virtutibus, vt quando *Matth.* 22. dicitur primum, & maximum mandatum: & 1. *Cor.* 12. post enumeratas varias gratias in vtilitatem, & bonum Ecclesiæ gratis datas, subiungitur de charitate, quòd sit aliis omnibus excellentior: *Adhuc aliam viam excellentiorem vobis demonstro.* Et *cap.* 13. specialiter comparatur cum fide miraculorum, quæ montes transfert; cum prophetia, quæ nouit mysteria omnia; cum fortitudine, quæ tradit corpus, ita vt ardeat; & cum aliis pluribus donis, & virtutibus heroïcis, eæque omnes dicuntur quasi nihil, sine charitate: & tandem concluditur, quòd sit etiam maior, quàm fides, & spes: *Nunc autem manent fides, spes, charitas, tria hæc: maior autem horum est charitas.* Et ad *Colossen.* 3. post enumeratas eas virtutes, quæ decent Sanctos, & à Deo dilectos, & electos ad gratiam, & ad gloriam, vt certè decent omnes virtutes: *Induite vos, sicut electi Dei, sancti, & dilecti, viscera misericordiæ, benignitatem, modestiam, patientiam,* &c. subditur, quòd super omnia habenda sit charitas; & quòd hæc sit quasi vinculum, quod vnit, & ligat alias omnes, vt componant, & integrent quasi vnum corpus Christianæ virtutis, & perfectionis: sicut in physicis, v. g. forma mixti vnit, & ligat elementa, ne dissoluantur, & abeant vnumquodque ad suum locum, vt loquitur Arist. 2. *cæli, text.* 27. & sicut anima in corporibus organicis, & animatis vnit partes, & membra, ne dissoluantur etiam ipsa, & similiter abeant ad sua loca, vt idem loquitur 1. *de anima, tex.* 82. & *lib.* 2. *tex.* 39. similiter enim etiam charitas vnit virtutes in vnum corpus perfectionis Christianæ, eamque si tollas, virtutes diffluunt, & Christiana perfectio tota dissoluitur, vt ex SS. Chrysost. Anselm. Theodor. & aliis notat Cor. à Lapide in *c.* 3. *cit. ad Colos. n.* 16. in illa verba: *Super omnia autem hæc, charitatem habete, quod est vinculum perfectionis.*

Et in eandem sententiam pro excellentia charitatis super alias omnes virtutes, non est, quòd pluribus referamus authoritates, & loca SS. Patrum: sunt enim ex se notissima, & vnicuique facilè obuia, & possunt videri apud Suar. *disp.* 3. *de char. sect.* 1. *n.* 3.

Ex his autem rectè colligitur, contra fidem errasse Lutherum, qui ex eo simpliciter asseruit virtutum omnium excellentissimam esse fidem; quia in Scriptura sæpiùs dicimur iustificari per fidem, & fides *ad Gal.* 5. dicitur operari per dilectionem. Contrà enim est ex Trid. *sess.* 6. *c.* 8. *de iustific.* quia non aliter dicimur iustificari per fidem, nisi quia fides est initium humanæ salutis, & fundamentum, & radix omnis iustificationis, & in hoc tantùm sensu Ecclesia catholica semper intellexit verba Scripturæ, quæ hoc significant. Et ex Sancto Thoma 2. 2. *quæst.* 23. *art.* 6. *ad* 2. non dicitur fides operari per

12. *De fide est, quòd charitas sit excellentior, quàm fides.*

13. *Quomodo in Scriptura aliquando dicamur iustificari per fidem.*

dilectionem, quia charitate vtatur, tanquàm instrumento ad operandum; sicut Dominus vtitur seruo: sed quia charitas, & dilectio est illi ratio, & principium operandi opera meritoria; sicut forma est principium operandi ipsi composito, cuius est forma. Et quemadmodum quando dicitur homo, verbi gratia, operari per animam 1. *de anima, text.* 64. non significatur, quòd anima sit instrumentum ad operandum; sed, quòd sit forma, & principium primum, & principale: ita & quando dicitur fides operari per charitatem, solùm significatur, quòd charitas respectu fidei sit quasi forma, eique proximè tribuat operari, prout oportet ad gratiam, & ad gloriam consequendam; ex quo tamen non sequitur, quòd non sit dignior, & excellentior ipsa fide, vt ex se patet.

14. *Quomodo fides operetur per dilectionem, & per charitatem.*

Et si accipiatur verbum operandi, non in significatione actiua; sed passiua; & sensus sit, quòd fides exerceatur, & executioni mandetur per charitatem, vt etiam indicat participium passiuum, quod habetur in textu Græco, ἐνεργουμένη, res est multò clarior; & non modò non probat, quòd fides sit excellentior, & charitate vtatur, vt instrumento: sed contrà optimè demonstrat præstantiam, & excellentiam charitatis supra fidem: siquidem hæc solùm ostendit, quid sit agendum, & facem quodammodo præfert operationi veluti famula: illa verò, veluti domina, ac Regina, actionem eligit, & imperat; & eius imperium exequuntur postea potentiæ aliæ executiuæ: & sic exercet, & operi applicat ipsam fidem, & hæc per illam passiuè dicitur esse exercita, & operata. Et hoc totum rectè explicatur per illud *Ioan.* 1. quòd iis omnibus, qui recipiunt Christum per fidem, & credunt in nomine eius, dedit potestas, vt fiant filij Dei: vt enim *ibi* explicat Maldonatus ex Sanctis Chrysost. Augustino, Beda, Euthymio, & aliis, sensus est, quòd fides sit tantummodo quasi semen filiationis diuinæ; & is, qui credit, & nondum habet charitatem, & gratiam, non sit adhuc filius Dei, nisi potentia, aut potestate: sicut & semen cuiuscunque viuentis solùm potentia, & potestate est viuens, & habet animam ex Aristotele *lib.* 2. *de gener. animal. cap.* 1. *pag.* 658. *init.* & *c.* 3. *pag.* 661. Ac proinde, quemadmodum operationes cuiusque viuentis non tribuuntur principaliter semini, sed formæ, per quam viuens formaliter constituitur, & generatur ex semine: ita operationes filiorum Dei non sunt tribuendæ principaliter fidei; sed gratiæ, & charitati, per quam formaliter constituuntur, & fiunt filij Dei; & proportionaliter eodem modo contingit regeneratio spiritualis, & supernaturalis in filios Dei, per gratiam, & charitatem, quo contingit generatio materialis, & temporalis in filios hominum: sicut enim, cùm primùm concipimur materialiter ex parentum semine, non statim efficimur, & dicimur filij; sed tunc solùm, quando infunditur anima rationalis, & constituimur similes in natura nostris parentibus: ita & spiritualiter fide primùm concipimur, tanquàm semine, in filios Dei; non tamen sumus, aut dicimur adhuc filij, quousque animemur per gratiam, & charitatem, quæ fidem animat, & facit viuam, eique est principium earum operationum, quæ sunt propriæ filiorum Dei.

Et quod dicimus, charitatem esse excellentiorem, quàm sit fides, non solùm est verum, si charitas, v. g. in homine iusto comparetur cum fide informi, & mortua, quæ est in homine peccatore; sed etiam, si comparetur cum fide formata, & viua per charitatem in eodem homine iusto: sic enim etiam anima non solùm est perfectior corpore, quando

quando est mortuum, & separatum ab anima; sed etiam quando est viuum, & cum illa coniunctum: & S. Paulus 1. *Cor.* 13. quando asserit, quòd charitas sit maior, quàm fides, & spes, certum est, quòd non loquitur de fide, & spe, prout possunt reperiri, & esse seorsim ab illa; sed simpliciter, & in quantum sunt fides, & spes, & manent simul, & cum illa faciunt numerum in eodem subiecto, vt notat Bannes 2.2. *quæst.* 23. *art.* 6. *in commentario*, §. *Ex his quæ dicta sunt.*

15\. *Virtutes intellectuales quomodo sint nobiliores, quàm virtutes voluntatis.* Quòd si obiicias, virtutes intellectuales ex proprio genere esse nobiliores, quàm virtutes morales, sicut & intellectus ex propria ratione est nobilior, quàm appetitus, aut voluntas; & ideò etiam fidem ex proprio genere esse nobiliorem, quàm sit charitas: respondet S. Thomas 2.2. *quæst.* 23. *art.* 6. *ad* 1. id esse verum de virtutibus intellectualibus, in quantum sunt circa illa obiecta, quæ sunt infra nos; non autem in quantum sunt circa illa, quæ sunt supra nos, vt certè est Deus: quia enim operatio intellectus ex hoc completur, quòd res intellecta est in intelligente, & intra ipsum quodammodo transit, & trahitur per speciem intelligibilem; & contrà operatio voluntatis completur per hoc, quòd ipsa voluntas fertur quodammodo ad obiectum, prout est extra, vnde & 6. *Metaph. text.* 8. verum, & falsum, quod est obiectum intellectus, dicitur esse in mente; & bonum, & malum, quod est obiectum voluntatis, dicitur esse in rebus; rectè desumitur excellentia vtriusque operationis ex proprio modo cuiusque; & rectè dicitur, quòd tunc intellectio est nobilior, quàm volitio, quando obiectum est nobilius, prout existit in mente, quàm prout existit in seipso: quod tamen solùm accidit in iis, quæ sunt infra nos: nam hæc transeundo per speciem intelligibilem spiritualem intra mentem, deputantur quodammodo à sua materialitate, & spiritualizantur, ac proinde nobilitantur, & excellentiori modo sunt in intellectu, quàm sint in seipsis, & in suo esse materiali; & ideò intellectio, quæ circa illa completur, prout sunt in intellectu, est perfectior, & nobilior, quàm actio voluntatis, & appetitus, quæ ad illas fertur, prout sunt in se: & contrà, quæ sunt supra nos, & seipsis sunt spiritualia, transeundo similiter ad nostram mentem per species nobis proportionatas, materializantur aliquo modo, & extrahuntur à sua spiritualitate magis pura, & excellente, quàm spiritualitas nostræ mentis; & ideò minùs digne in nobis existunt, quàm sint in seipsis; & consequenter etiam intellectio, quæ ad illa fertur, prout sunt in nobis, est minùs digna, quàm volitio, quæ fertur, prout sunt in se. Et hinc fit, vt in hac vita cognitio Dei, quæ habetur per fidem, & Deum attingit, prout est in nobis per species solùm emendicatas ex phantasmatibus sensibilibus, sit minùs excellens, quàm dilectio, quæ habetur per charitatem, & Deum attingit, prout est in se; non autem prout est in nobis: & contrà in patria cognitio Dei sit excellentior, quàm dilectio: quia vtraque Deum attingit in patria, sicuti est; & illa est alioqui perfectior, in quantum est actus, & operatio perfectioris potentiæ. Neque ex hoc, quòd virtus, aut operatio intellectus ex suo genere sit perfectior, quàm virtus, & operatio voluntatis, similiter considerata ex suo genere; potest inferri, quòd absolutè, & pensatis omnibus, semper virtus, aut operatio intellectus sit perfectior, cùm possit ex aliquo alio multùm deficere in perfectione; sed solùm potest inferri, quòd cæteris paribus sit perfectior; quod tamen non accidit in casu præsenti de fide, & charitate, vt diximus, cùm Deus per charitatem ametur, vt est in se; per fidem verò solùm intelligatur, vt est in nobis, & repræsentatus per species.

Atque hoc videtur multò rationabilius, quàm quod asserunt aliqui apud Suar. *disp.* 3. *de charitate, sect.* 1. *n.* 4. quòd fides sit perfectior in genere entis, & charitas sit perfectior in genere moris: contrà enim est ex Suar. *ibidem*: quia etiam in genere entis perfectio actus desumitur ex obiecto, & ex modo in illud tendendi, illúdque attingendi; qui tamen modus perfectior est in charitate, quàm in fide, vt diximus. Et quamuis Deus non ametur per charitatem, nisi cognitus, & cæteris paribus tantò magis ametur, quantò magis est cognitus, & clariùs repræsentatus, aut propositus vt amandus; non tamen idem est ordo, aut modus illum amandi, qui est cognoscendi, vt patet ex S. Thoma 2. 2. *quæst.* 27. *art.* 4. sed modus cognoscendi in hac vita est solùm mediatus per creaturas, & per phantasmata; & modus amandi est immediatus, cùm ibi statim incipiat dilectio, vbi tandem terminatur, & desinit cognitio, id est, in ipso Deo cognito mediatè, vt idem subdit *in responsione ad primum, & ad secundum.* Neque charitas per se postulat ferri in Deum, prout est cognitus mediatè, & imperfectè: sed hoc est illi merè per accidens; & quantùm est ex se solùm postulat ferri in Deum, siue sit cognitus mediatè, & imperfectè, siue immediatè, & prout est in se.

Atque hæc, quæ diximus de excellentia charitatis supra alias omnes virtutes, non solùm debent intelligi de charitate valdè intensa, qualis est, verbi gratia, in homine iusto diu, multúmque exercito in Deo amando, & in aliis honestis operibus referendis in Deum: sed etiam de charitate, quantumuis remissa, cùm etiam minima charitas vniat voluntatem cum vltimo fine; & Deum attingat, prout est in se, eúmque plùs diligat, quàm quæuis cupiditas ad millia auri, & argenti, vt loquitur S. Thomas 3. *p. quæst.* 70. *art.* 4. *in corp.* & ideò possit resistere omni concupiscentiæ, & tentationi, & vitare omne peccatum mortale, quod est contra Deum, & contra vltimum finem, vt habet S. Thom. *ibidem.* 16. *Etiam charitas remissa est excellentissima virtutum.*

Vnde & 1. *Ioan.* 2. vniuersaliter dicitur de omni eo, qui seruat præcepta, (vt certè seruat omnia ille, qui est in gratia, quantumuis remissa,) quòd habeat charitatem perfectam, cui, scilicet, nihil desit, quantum est ex ipsa, vt possit semper, & firmiter Deo adhærere, & omnes tentationes peruincere: *Qui seruat verbum eius, in hoc charitas Dei perfecta est.* Et *cap.* 3. de omni eo, qui natus est ex Deo, & in quo manet Dei semen, quod est gratia, & charitas, siue intensa, siue remissa, dicitur, quòd peccatum non facit, & quòd non potest peccare, quoniam ex Deo natus est: *Omnis, qui natus est ex Deo, peccatum non facit: quoniam semen Dei in eo manet: & non potest peccare, quoniam ex Deo natus est.* in quantum, scilicet, filiatio, & natiuitas ex Deo per gratiam, & per charitatem, quantum est ex se, est quid permanens, & perdurans in totam æternitatem, nisi quis sponte, & liberè illam abiiciat, aut repudiet consentiendo concupiscentiis, & tentationibus. Quare non ex eo, quòd charitas remissa facilè ab aliquibus amittatur, potest probari, quòd, quantum est ex se, non habeat firmitatem, & statum virtutis, & quòd non possit semper resistere, & semper perdurare contra quascunque tentationes, & passiones; sed solùm probatur, quòd de facto tentationes, & passiones sæpè non vincat; & quòd homo ex libertate arbitrii de facto sinat se illis vinci: sicut & vincitur aliquando, qui habet charitatem 17. *Quamuis à multis facilè amittatur.*

valdè iotensam, quanois absolutè, quantùm est ex charitate, & ex Dei auxiliis, quæ charitas secum trahit, possit non vioei, vt benè explicat Baunes 2. 2. *quæst.* 23. *art.* 4. *in dubio de hac re, col.* 834 & sioe dubio hoc importatur per illud, quod dicitur gratia, & charitas esse semen Dei, & eum, qui per illam nascitur, nasci ex Deo: sensus enim est, quòd sd eum finem à Deo iofunditur, & quodammodo seritur in oostris animis, vt nos gignat filios immortalitatis, & diuinæ cooſortes naturæ, & per consequens Dei, & gloriæ in æternum hæredes: quod tamen non esset, nisi ipsa ex se, suàque natura esset semen immortalitatis, & quantùm est ex se, esset semper perdurans.

18. *Sine charitate nulla virtus est simpliciter vera, & perfecta.* Et eadem ratione de charitate quacunque, siue intensa, siue remissa, verissimum est, quòd sine illa non possit vlla alia esse simpliciter vera, & perfecta virtus, vt probat S. Thomas 2. 2. *quæst.* 23. *art.* 7. quæ, scilicet, dispoñat ad optimum simpliciter, 7. *Phys. text.* 17. *&* 18. id est, ad finem simpliciter vltimum; non autem solùm ad finem aliquem particularem, vlteriùs perfectibilem, & ordinabilem ad alium finem: sic enim etiam S. Paulus 1. *Cor.* 13. virtutes omnes ait esse imperfectas, & planè nihil, si sint sine charitate: *Si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas; si tradidero corpus meum, ita vt ardeam, &c. charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest, & nihil sum.* In quantum, scilicet, semper illi deest hæc perfectio vlterior, vt bonum particulare, quod intenditur per vnanquanque, referatur, & ordinetur, prout oportet, ad bonum vltimum, qui est Deus, & vltimus finis, & per illum perficiatur.

19. *Quomodo charitas sit forma virtutum.* Et hinc etiam fit, vt quælibet charitas, siue intensa, siue remissa, rectè dicatur esse forma virtutum, vt eam appellat S. Amb. *lib.* 2. *in Luc.* & probat S. Thom. 2. 2. *quæst.* 23. *cit. art.* 8 in quantum, scilicet, refert, & ordinat omnes virtutes ad vltimum finem; qui tamen in moralibus se habet vt forma, cùm sit principium, & ratio agendi, vt *alibi* explicauimus, dum ageremus *de vitiis, & peccatis in vniuersum lib.* 2. *disp.* 12. . 10. *pag.* 161. Et quamuis aliquando etiam aliæ virtutes imperent charitati, & religio, verbi gratia, ordinet actum dilectionis in cultum Dei, & pœnitentia euodem ordinet ad satisfaciendum Deo pro peccatis, & gratitudo ad recompensanda aliquo modo beneficia accepta: id tamen solùm est quasi per accidens, & ex libertate ipsius operantis, qui potest virtutem superiorem ordinare ad certum finem virtutis inferioris, cùm tamen charitas maximè per se, & ex proprio obiecto, & fine habeat imperare omnibus aliis virtutibus, & omnes aliæ maximè per se illi subordinentur ratione finis, vt *suprà* diximus *n.* 8. ex doctrina Aristotelis 1. *Ethic. cap.* 1. *pag.* 4. & notat Suar. *disp.* 3. *de charit. sect.* 1. *num.* 5. *pag.* 424.

DISPVTATIO IX.

Circa quid versetur charitas, vt circa obiectum formale.

1. *Obiectum charitatis, in quantum est amor concupiscentiæ, & in quantum est amor amicitiæ, est diuersum.*
2. *Ratio formalis in obiecto charitatis est diuina bonitas.*
3. *Non quidem prout est attributum distinctum ab aliis; sed prout est ipsa tota Dei perfectio.*
4. *Beneficia à Deo accepta quomodo possint esse ratio Deum amandi ex charitate.*
5. *Quomodo charitas naturalis, & supernaturalis habeat diuersam rationem formalem.*
6. *Quomodo charitas erga Deum, & erga proximum, non differant specie.*
7. *Quomodo ex S. Thoma diuina bonitas, quæ est ratio, & obiectum formale in dilectione Dei, sit etiam ratio, & obiectum formale in dilectione proximi.*
8. *Timor hominis, & timor Dei, quomodo possint esse vnius speciei.*
9. *Secundùm aliquos, amor Dei, & amor proximi differunt specie.*
10. *Ex vnitate rationis formalis non tollitur ordo in actibus charitatis.*

Qvia actus charitatis essentialiter est actus amoris; & amare nihil aliud est, nisi velle alicui bonum, vt patet ex Aristotele 2. *Rhetor. cap.* 4. *initio*, duo in primis possunt, ac debent in huiusmodi actu considerari, ad quæ necessariò tendit, & quæ possunt respectu illius dici obiecta, id est, bonum ipsum, quod quis vult alicui; & ille, cui vult huiusmodi bonum. Et certissimum est, quòd actus charitatis diuersas habet denominationes respectu huius vtriusque: siquidem respectu boni, quod est alteri volitum, est, & dicitur amor concupiscentiæ; & respectu illius, cui tale bonum est volitum, est, & dicitur amor amicitiæ, vt benè explicat S. Thomas 1. 2. *quæst.* 26. *art.* 4 Dum ergo quærimus, circa quid versetur charitas, vt circa obiectum, tam possumus quærere de bono, quod per illam alicui volumus, quàm de illo, cui volumus. Et quoad primum, sensus quæstionis erit, vt explicemus, quæ bona possimus, & debeamus optare, & velle per charitatem, vtrùm solam beatitudinem supernaturalem, & dona gratiæ; an verò etiam bona naturalia, scientias, valetudinem, diuitias, &c. Et quoad secundùm, sensus erit, vt explicemus, quibus possimus, & debeamus per charitatem bona velle, vtrùm Deo, vtrùm Angelis, vtrùm aliis hominibus, siue bonis, siue malis, etiam reprobis, etiam damnatis; & vtrùm nobis ipsis, nostróque corpori, &c. Et de his vtrisque adhuc possumus id explicare dupliciter, id est, in quantum terminant solùm materialiter actum charitatis, & sunt obiectum illius solùm materiale; & prætereà in quantum substant alicui rationi, quæ est illis quasi forma, & ratio formalis, vt terminent, & est, & dicitur obiectum formale charitatis, per se illam specificans, & distinguens ab omnibus aliis habitibus, & virtutibus. 1. *Obiectū charitatis, in quantum est amor concupiscentiæ, & in quantum est amor amicitiæ, est diuersum.*

Atque vt incipiamus ab hoc secundo, quod se habet ad charitatem magis per se, & est quid magis determinatum, certum est, quòd ratio formalis in obiecto charitatis, & propter quam, vel sub qua terminatur actus illius ad hoc, vel illud obiectum materiale, est ipsa diuina bonitas, prout est in se, & prout facit ipsum Deum in se dignissimum, vt ametur à quacunque natura intellectiua, & rationali, sistendo actum amoris, & vltimò terminando in ipso; non autem vlteriùs referendo, & ordinando ad aliquid aliud, propter quod, vel cui ametur ipsa diuina bonitas, vel ipse Deus. Ita expressè S. Thomas 2. 2. *quæst.* 23. *art.* 5. *in corp.* & *ad* 2. & *art.* 6. *in corp.* & *quæst.* 25. *art.* 1. Et ratio est: quia charitas, cùm sit virtus theologica, semper debet in omnibus suis actibus attingere Deum immediatè, & proximè; & cùm sit eadem charitas, qua amatur Deus, & qua amatur proximus, vt patet ex 1. Ioan. 4 *Qui non* 2. *Ratio formalis in obiecto charitatis, est diuina bonitas.*

non diligit proximum, quomodo charitas Dei manet in eo? etiam in amore proximi debet necessariò attingere Deum; quod tamen non est, nisi quia Deus, eiusque bonitas, est illi formalis ratio, vt ametur.

Non quidem prout est attributum distinctum ab aliis; sed prout est ipsa tota Dei perfectio.

3. Debet verò hæc bonitas non accipi, prout solùm intelligitur, vt attributum distinctum ab aliis, & prout explicatur per relationem rationis ad creaturas, ad quas deriuat, vt prima causa, omnes perfectiones iuxta naturas cuiusque, quomodo ex S. Dionysio *cap. 4. de diuinis nominibus, par. 1. ante medium*, bonitas Deo tribuitur, vt primæ causæ efficienti, & Deus dicitur bonus, sicut ex quo subsistunt omnia, vt bene explicat S. Thomas 1. *part. quæst. 6. art. 1. & 2.* sed debet accipi, prout dicit omnimodam, & absolutam perfectionem, & quasi integritatem ipsius Dei, vt notat Suar. *disp. 1. de charit. sect. 2. n. 2.* sic enim ex S. Thoma 1. *part. quæst. 4. initio, & quæst 5. art. 1. 3. & 5.* in tantum vnumquodque dicitur bonum, in quantum est perfectum in suo esse, eique nihil deest ex iis, quæ sunt illi necessaria, & conuenientia: & cùm bonum in vnoquoque sit illud, quod omnia appetunt 1. *Ethic. cap. 1.* & omnia maximè appetant suam perfectionem; hæc dicitur primò, & maximè bonitas, aut bonum in vnoquoque; ac proinde etiam in Deo prima bonitas, & prima appetibilitas, aut amabilitas, est ipsa perfectio; & secundùm hanc solius Dei dicitur proprium, vt sit bonus per essentiam, vt bene explicat S. Thomas 1. *part. quæst. 6. art. 3.* in quantum, scilicet, eius solius essentia, est suum esse, eique soli nulla adueniunt accidentia; & quæ de aliis dicuntur accidentaliter, ipsi conueniunt essentialiter, vt esse sapientem, esse potentem, & similia, vt ipse loquitur: & similiter ex bonitate diuina sic accepta participant reliqua omnia, quæ dicuntur bona, per hoc, quòd illi suo modo assimilantur, tanquàm primo principio exemplari, effectiuo, & finali, vt subdit S. Thomas *ibidem, art. 4.* Et hac ratione etiam S. Augustinus *lib. 8. de Trinit. cap. 3. tom. 3.* asserit, Deum esse bonum omnis boni: & non alio bono bonum, quam seipso: & addit modum, quo potest, ac debet Deus videri, & agnosci in aliis bonis, vt, scilicet, ab illis tollatur, & separetur per intellectum propria determinatio, & limitatio, seu restrictio boni, secundùm quam dicitur non bonum simpliciter, & sine addito; sed restrictè, & limitatè, bonum hoc, aut illud, verbi gratia, bonum prædium, bona domus; & per hanc qualemcunque præcisionem, & abstractionem relinquatur in illis, & intelligatur sola ratio boni, non intellecta vlla limitatione, & restrictione, cum qua de facto illam participant: & post enumerata plura, & plura, quæ dicimus bona, vt, verbi gratia, bonum prædium, amœnum, & fertile; bonam domum, paribus membris dispositam, & amplam, & lucidam; bonum aërem, modestum, & salubrem; bonum cibum, suauem, atque aptum valetudini; bonam faciem hominis, dimensam pariliter, & affectam hilariter, & luculenter coloratam, &c. *Bonum, inquit, hoc, & bonum illud. Tolle hoc, & illud, & vide ipsum bonum, si potes: ita Deum videbis non alio bono bonum, sed bonum omnis boni.* Et paulò pòst: *Sic amandus, inquit, est Deus, non hoc, aut illud bonum; sed ipsum bonum. Et quid hoc, nisi Deus? Non bonus animus, aut bonus Angelus, aut bonum cælum; sed bonum bonum.*

Quòd verò sic accepta diuina bonitas pro ipsa perfectione absolutissima in omni genere excellentiæ, sit obiectum formale specificans charitatem, expressè habet S. Thomas 2. 2. *quæst. 23. art. 4.* vbi ex eo probat, quòd charitas sit virtus specialis distincta ab aliis; quia versatur circa bonum diuinum, in quantum est obiectum beatitudinis, id est, eo modo, quo est in se, & videtur, & amatur à Beatis, vt exponit *ibi* Caiet. & clariùs *art. 5. ad 2.* vbi asserit, charitate diligi Deum propter seipsum, & rationem diligendi cætera omnia esse solam bonitatem diuinam, quæ est eius substantia. Et ratio est: quia hoc modo accepta diuina bonitas formaliter constituit Deum ipsum summè amabilem, non solùm ab ipsis diuinis personis, Patre, & Filio, quæ amando se inuicem producunt Spiritum Sanctum, qui dicitur amor, & charitas increata; sed etiam à quauis alia natura intellectuali creata, per amorem amicitiæ, & propter se, & reliqua omnia, in quibus ipsa aliquo modo relucet, & quæ de illa participant, & ad illam dicunt attributionem, constituit amabilia propter ipsum, in quo consistit propria ratio obiecti formalis totalis, & adæquati.

Beneficia à Deo accepta, quomodo possint esse ratio Deum amandi ex charitate.

4. Et quamuis plures aliæ sint rationes, quæ nos mouent ad diligendum Deum, vt, verbi gratia, beneficia plurima, & maxima, quæ tota vita ab illo accepimus, & in dies accipimus, illæ tamen potiùs faciunt obligationem, & debitum diligendi, quàm vt sint motiuum, & obiectum formale, vt notat S. Thomas 2. 2. *quæst. 23. art 5. ad 2. cit.* & potiùs se habent, vt quædã dispositiones, quasi materiales ex parte nostri, vt idem habet *quæst. 27. art. 3. in corp.* sicut etiam se habent timor pœnarum, & spes præmiorum, vt idem subdit *in responsione ad 3* & patet ex Tridentino *sess. 6. de iustif. cap. 6.* & quatenus dicantur etiam esse aliquo modo obiectum formale, non sunt nisi secundarium; & in quantum continent ipsam bonitatem diuinam, quæ sola est obiectum primarium, & per se: nam, vt docet idem S. Thomas 2. 2. *quæst. 106. art. 5.* recompensatio beneficij potest pertinere ad tres virtutes, id est, ad iustitiam, quando beneficium induit rationem debiti legalis; vt, verbi gratia, in mutuo, commodato, &c. & ad gratitudinem, quando induit solam rationem debiti moralis, & formaliter compensatur, in quantum est gratis impensum, & non ex priore obligatione, vel propter aliud bonum, aut commodum, quod postea intendatur: & denique ad amicitiam, quando similiter inducit debitum morale, sed formaliter recompensatur, in quantum est impensum ex electione personæ, & ex amore, & affectu erga illam, & vt illi determinatè fieret benè. Et in hoc casu, si ex amicitia redametur ipse beneficians, ratio formalis, quæ mouet ad redamandum, non tam est ipsum beneficium acceptum materialiter pro re, aut bono sibi collato, quàm ipse amor, & affectus beneficiantis, vt patet ex S. Thoma *ibidem*; & hic amor, seu affectus ex parte Dei conferentis in nos beneficia, certum est, quòd maximè continet bonitatem diuinam, cùm non proueniat, nisi ex illa: & ideò si Deus à nobis amatur propter beneficia, verè amatur ex charitate, & propter ipsius bonitatem expressam, & contentam in beneficiis, & in actu amoris, ex quo nos beneficiat, vt notat Suar. *disp. 1. de charitate, sect. 2. n. 3. pag. 415. col. 2.* Et si prætereà huiusmodi actus reperiatur habere motiuum formale gratitudinis, erit simul elicitus à charitate, & imperatus à gratitudine, ex sola libertate ipsius operantis, qui potest etiam virtutem superiorem ordinare ad certum finem virtutis inferioris, vt *suprà* diximus *disputat. præced. n. 19.* de virtute religionis, & pœnitentiæ & de aliis huiusmodi, ad quarum fines possunt ordinari etiam actus charitatis, quamuis alioqui ex se sint longè præstantiores, & digniores.

5. Neque est hoc loco, quòd pluribus explicemus, quomodo diuina bonitas diuersimodè specificet

charitatem

Quomodo charitas naturalis, & ſupernaturalis habeant diuerſam rationem formalem. charitatem ſupernaturalem erga Deum, & charitatem naturalem erga eundem; de hoc eoim ſatis egimus *ſuprà, diſp. 7. num.* 13. *& ſeqq.* vbi docuimus, non eſſe negandam hanc diſtioctionem duplicis charitatis: & illam per ſe verſari circa Deum, eiúſque bonitatem, in quantum eſt primum principium, & vltimus finis totius ordinis ſupernaturalis, & ſolùm eſt cognoſcibilis ſupernaturaliter; & hanc verſati circa eundem, in quantum eſt primum principium, & vltimus finis tolius ordinis naturalis, & ſolùm eſt cognoſcibilis naturaliter: idque totum in idem recidit cum eo, quod aſſerit S. Thomas 2. 2. *quæſt.* 23. *art.* 4. quòd Deus, aut bonitas diuina ſit obiectum charitatis, in quantum eſt obiectum beatitudinis: in quantum enim eſt obiectum beatitudinis ſupernaturalis, eſt obiectum charitatis ſupernaturalis; & in quantum eſt obiectum beatitudinis naturalis, eſt obiectum charitatis naturalis.

Quo autem modo eadem bonitas diuina ſit ratio formalis amandi proximum, ac proinde rectè aſſignetur, vt obiectum formale adæquatum eorum omnium actuum, qui eliciuntur à charitate, indicauimus *ſuprà, diſp.* 7. *n.* 12. vt enim patet ex S. Thoma 2. 2. *quæſt.* 13. *art.* 1. *ad* 2. poteſt quis amari non ſolùm reſpectu ſui, & propter amabilitatem ipſius propriam, & non relatam ad alium; ſed etiam reſpectu alterius, & propter amabilitatem illius: vt quando quis habet amicitiam ad aliquem, & ratione illius amat omnes, qui ad ipſum pertinent, verbi gratia, filios, ſeruos, &c. & tanta poteſt eſſe dilectiu alicuius amici, vt propter illum amentur etiam aliqui ex ſe inamabiles, imò & poſitiuè odibiles, & nobis offenſi, & inimici: & hac ratione diuina bonitas, quemadmodum facit ipſum Deum primariò, & ſummè amabilem, quatenus illi eſt iotrinſeca, & eſſentialis; ita & facit ſecundariò amabilem proximum, quatenus eſt illi extrinſeca, & terminat illius habitudinem, & pertinentiam, non obſtante, quòd alioqui ex ſe, & abſolutè ſit malus, & poſitiuè odibilis. Et eadem ratione in phyſicis bonitas finis, verbi gratia, ſanitatis, quæ facit primò, & per ſe, & ratione ſui amabilem ſanitatem, cui eſt intrinſeca, etiam faciet ſecundariò amabilem potionem, & medicinam, cui eſt extrinſeca, etiamſi alioqui hæc ſit amara, & ex ſe inamabilis, vt notat Suar. *diſp.* 1. *de charit. ſect.* 3. *n.* 2. *pag.* 416. *col.* 2. Vnde & finis deſcribitur 2. *Phyſ. text.* 23. 29. *&* 31. quòd ſit id, cuius gratia, & amore; hoc eſt, quòd ſit illud, quod amamus, & volumus propter ipſum, & propter quod amamus, & volumus cætera, 1. *Ethic. cap.* 2.

6. Quomodo charitas erga Deum, & erga proximum, non differant ſpecie. Atque hinc vlteriùs intelligitur, quomodo dilectio Dei, & dilectio proximi ex charitare, non differant ſpecie; & quomodo ipſa charitas, quæ ad vtrunque extenditur, ſit ſimpliciter vna virtus, & non diſtincta in plures ſpecies, vt patet ex S. Thoma 2. 2. *quæſt.* 21. *art.* 5. *in fine corp.* & *quæſt.* 25. *art.* 1. *in corp.* & *quæſt.* 81. *art.* 4 *ad* 3. & *ſuprà* indicauimus *n.* 2. ex illo 1. Ioan. 4. *Qui non diligit proximum, quomodo charitas Dei manet in eo?* Id enim eſt ex eo, quia bonitas diuina, quæ eſt ratio formalis in vtraque dilectione, & vtranque ſpecificans, eſt ſemper eadem, non ſolùm materialiter, ſed etiam formaliter: dum enim dicimus amari proximum propter Deum, vel propter bonitatem diuinam illi communicatam, vel ab ipſo participatam, non ſignificamus, quòd ratio formalis amandi, ſit illa bonitas, quam ipſe habet ſibi intrinſecam; & quæ eſt participatio quædam bonitatis diuinæ, & diſtincta realiter ab ipſa; vel quòd ſit attributio, vel habitudo, aut relatio tranſcendentalis, & formalis pertinentia, quam dicit ad bonitatem diuinam; ſiquidem hæc omnia ſunt aliquid creatum, neque poſſunt formaliter ſpecificare, & conſtituere virtutem theologicam: neque ſignificamus, quòd ipſa diuina bonitas formaliter faciat Deum amabilem, quatenus iorrinſecè ab illo eſt habita, & poſſeſſa; & faciat proximum amabilem formaliter, quatenus ad illum ſe habet extrinſecè, & terminat illius habitudinem, & pertinentiam: ſiquidem hoc modo diuina bonitas diſtinguitur à ſeipſa formaliter, & hæc diſtinctio poteſt ſufficere ad ſpecificandos diuerſos ſpecie actus, & habitus, vt patet ex Phyſicis; ſed ſolùm ſignificamus, quòd ipſa diuina bonitas facit amabilem Deum, & amabilem proximum, quatenus reperitur quaſi ſpecificatiuè in vtroque, & quòd diuerſitas afficiendi vnum intrinſecè, & alterum extrioſecè, ſolùm ſe habet, quaſi vnio ipſius bonitatis cum hoc, & cum illo; & ideò non ingreditur per ſe rationem formalem ſpecificatiuam, quæ eſt ipſa ſola diuina bonitas ſpecificatiuè accepta; non autem reduplicatiuè, prout ſic, vel ſic vnita, & communicata huic, aut illi. Exemplum poteſt afferri ex theologicis, & ſupernaturalibus, in adoratione latriæ, quæ eſt eiuſdem ſpeciei, prout tribuitur humanitati Chriſti ratione Diuinitatis vnitæ; & prout tribuitur perſonis diuinis ratione Diuinitatis identificatæ; abſque eo tamen, quòd voio formaliter ingrediatur rationem adoraodi, quæ eſt ipſa ſola Diuinitas, quaſi ſpecificatiuè accepta; non autem reduplicatiuè, prout vnita. Et idem eſt in adoratione imaginis, quæ eſt eiuſdem rationis cum adoratione prototypi, abſque eo, quòd relatio, vel habitudo ad prototypum formaliter ingrediatur rationem adorandi. Et ex Logicis, aut Metaphyſicis poteſt afferri exemplum in analogo attributionis, verbi gratia, ſano: nam, ſicut ſanitas intrioſecè denominat animal ſanum, & extrinſecè medicinam, & pulſum ſanum, abſque eo, quòd tanquàm forma extrinſecè denominans dicat habitudinem cauſæ, ratione cuius denominat medicinam; & habitudinem ſigni, ratione cuius denominat pulſum: ſed huiuſmodi habitudines ſolùm ſe tenent ex parte ſubiecti, quod recipit denominationem, id eſt, ex parte pulſus, & medicinæ; & ſunt quaſi fundamentum, & ratio, propter quam intellectus illa denominat à tali forma, quæ eſt ſanitas, non autem ab aliqua alia: ita & bonitas, & amabilitas diuina, quæ intrinſecè facit amabilem Deum, poteſt facere extrinſecè amabilem proximum propter habitudinem, & pertinentiam, quam habet ad illam, abſque eo, quòd talis habitudo ingrediatur formaliter rationem amabilis, quæ totaliter poteſt eſſe ipſa ſola diuina bonitas, ſoppoſita habitudine, & pertinentia ad ipſam, tanquàm applicatione, & quaſi vnione formæ extrinſecæ ad ſuum ſubiectum. Et vniuerſaliter idem contingit in omni alia forma extrinſeca, extrinſecùs afficiente, & denomiuante ſubiectum, vt quando paries dicitur dexter à parte dextera animalis; & quantitas dicitur menſurata, à menſura extrinſeca; & Deus dicitur Creator, aut Dominus, à creatura, & ſeruo, quem habet ad extra; abſque eo, quòd formæ denominantes intrioſecè includant, aut dicant eas rationes, quæ ſunt quaſi vniones ipſarum cum huiuſmodi ſubiectis; & quaſi fundamenta, & rationes, propter quas ab ipſis ſumuntur denominationes: ac proinde etiam proximus poteſt dici ex charitate eſſe amabilis per amabilitatem ipſius Dei; & filius, aut ſeruus amici cuiuſcunque eſſe amabilis per amabilitatem ipſius amici, tanquàm per formam extrinſecùs afficientem, & denominantem ratione habitudinis, & pertinentiæ, quam verè habet ad ipſum Deum, vel ad amicum.

7. *Quomodo ex S. Thoma diuina bonitas, quæ est ratio, & obiectum formale in dilectione Dei, sit etiam ratio, & obiectum formale in dilectione proximi.* Et quòd hoc modo se habeat obiectum formale charitatis, prout versatur circa Deum, & circa proximum, potest ostendi etiam ex S. Thoma *quæst. 3. de virtutibus*, quæ est prima de charitate, *art. 4. in corp. pag. 263. col. 4* vbi asserit, quòd dupliciter possumus aliquem diligere: vno modo ratione sui, vt quando eum diligimus ratione proprij boni, quod habet in se, verbi gratia, quia est in se honestus, vel nobis vtilis, aut delectabilis: & alio modo, ratione alterius, vt, verbi gratia, quia attinet alicui alteri, quem diligimus secundùm se; & hoc ipso quòd diligimus aliquem secundùm se, etiam diligimus omnes familiares, & consanguineos, & amicos ipsius, in quantum illi attinent: sed in his omnibus est vna tantùm ratio formalis diligendi, id est, bonitas, aut bonum illius, quem ratione sui diligimus, & quem diligimus in omnibus aliis. Et sic contingit in charitate, quæ diligit Deum ratione sui; & ratione illius diligit omnes alios; & ipsum in omnibus diligit, dum diligit proximum; quia in eo est Deus, vel vt in eo sit Deus.

Si ergo ex S. Thoma illa ipsa est ratio formalis diligendi proximum, quæ est ratio formalis diligendi Deum, id est, ipsa bonitas, vel bonum Dei, quem diligimus propter se, & ideò diligendo proximum, diligimus in proximo ipsum Deum existentem in ipso; non est, quòd dicamus, rationem formalem diligẽdi proximum esse formaliter ipsam attinentiam proximi ad bonitatem diuinam, prout est quid creatum, & distinctum realiter ab ipsa bonitate diuina, eámque includit solùm extrinsecè, & terminatiuè: quia sic conuinceretur ratio formalis non esse vna, & eadem in vtraque dilectione; sed planè diuersa, sicut absolutum, quod terminat relationem, est diuersum à relatione, quam terminat: neque posset dilectio proximi dici virtus theologica, cùm non attingeret Deum, nisi mediante relatione, & attinentia ad Deum: sicut neque religio est virtus theologica; quia non attingit Deum, nisi mediante cultu, quem illi exhibet, & qui sine dubio est quid diuersum à Deo.

Et *1. part. quæst. 6. art. 4.* quærit S. Thomas, vtrùm omnia sint bona bonitate diuina, & vt benè *ibi* notat Caiet. non quærit, vtrùm omnia sint bona à bonitate diuina; & vtrùm ab illa habeant, quòd sint bona; sed, vtrùm sint bona bonitate ipsa diuina, & hæc sit forma, qua res denominantur bonæ, sicut albedine denominantur albæ, & sicut loco denominantur locatæ, & posita distinctione eorum, quæ important relationem; & ideò denominantur ab extrinseco, vt, verbi gratia, locatum à loco, & mensuratum à mensura: & eorum, quæ sunt absoluta, & denominantur ab intrinseco, duo respondet, id est, quòd vnunquodque dicitur bonum bonitate diuina, sicut primo principio exemplari, & effectiuo, & finali totius bonitatis; & prætereà, quòd vnunquodque dicitur bonum similitudine, & participatione diuinæ bonitatis sibi inhærente, quæ est formaliter sua bonitas intrinsecè ipsum denominans; & sic est bonitas vna omnium, & etiam sunt multæ bonitates. Et ex Caietano *ibidem*, conclusio hæc responsiua habet duas partes, id est, quòd diuina bonitas tanquàm forma extrinseca, denominet bonum vnunquodque, vtpote in illo existens principium, & causa omnis bonitatis; & quòd prætereà vnunquodque sit bonum bonitate sibi intrinseca, & sic vnunquodque dupliciter sit, & dicatur bonum, id est, bonitate diuina extrinseca, quæ est communis, & vna pro omnibus; & bonitate intrinseca, & sibi propria, quæ in multis est multiplex.

Qua ergo ratione diuina bonitas, tanquàm forma extrinseca, potest denominare, & facere res alias bonas ex sententia S. Thomæ, etiam potest denominare, & facere proximum bonum, & consequenter verè amabilem ex charitate, & ex ratione formali illius.

Et 2. 2. *quæst. 23. art. 1. ad 2.* explicans, quomodo charitas sit amicitia; & tamen se extendat ad inimicos, ait, ad illos non se extendere respectu ipsorum; sed solùm respectu Dei, ad quem se extendit ratione sui; atque ita indicat, eandem bonitatem, quæ est ratio formalis amandi Deum ratione sui, esse etiam rationem amandi inimicum ratione alterius, & propter Deum. Et *art. 5. ad 2.* explicans, quomodo charitas sit vna virtus; cùm tamen rationes diligendi sint multæ; ait, vnam solam rationem diligendi attendi à charitate, id est, diuinam bonitatem, quæ est eius substantia; atque ita indicat, quòd eadem bonitas, quæ est ipsa substantia, & essentia Dei, & est ratio diligendi ipsum Deum, sit etiam ratio diligendi proximum, quamuis illi sit solùm extrinseca. Et *quæst. 25. art. 1.* ex eo probat, quòd dilectio charitatis se extendat ad proximum, & sit eadem specie cum dilectione Dei; quia ratio diligendi proximum est ipse Deus; & semper actus, qui fertur in rationem obiecti, est idem specie cum illo, qui fertur in obiectum sub tali ratione. Et *in resp. ad 1.* idem ait contingere in actu timoris; & eum, qui timet hominem, verbi gratia, Principem, propter id, quod est Dei in ipso, id est, propter ministerium diuinum, quod habet ad vindictam malefactorum, timere in eadem specie actus, in qua timet ipsum Deum, & tam hominis timorem, quàm amorem; non distingui à timore, & ab amore Dei, quando vterque est sub eadem ratione timendi, aut amandi. Et hæc eadem sæpissimè repetit etiam *pluribus aliis locis*, quæ consultò omittimus. 8. *Timor hominis, & timor Dei, quomodo possint esse vnius speciei.*

9. *Secundùm aliquos, amor Dei, & amor proximi, differunt specie.* Et certum videtur, quòd vnitas specifica in actibus charitatis, siue materialiter sint circa Deum, siue sint circa proximum, multò rationabiliùs ponitur, quàm opposita distinctio, & pluralitas specifica, quam ponit Suar. *disp. 2. de charitate, sect. 2.* & aliqui alij apud ipsum: neque enim in habitibus est admittenda illa extensio, aut latitudo ad plures actus distinctos specie, quæ admittitur in potentiis: siquidem hæ tribuuntur ab ipsa natura, & hi communiter acquiruntur per ipsos actus; & ideò adæquatè commensurantur cuiusque naturæ, & indigentiæ, vt, scilicet, in illis remaneat, & conseruetur vnusquisque actus secundùm speciem, sicut remanent, & conseruantur viuentia in suis seminibus, quæ ad hunc finem ex se producunt. Et quod communiter dicitur de habitibus naturalibus, & acquisitis, proportionaliter est dicendum etiam de supernaturalibus, & infusis: & bonitas diuina, quæ est ratio formalis specificans habitum charitatis, eúmque constituens in vna specie infima, non apparet, quomodo plurificetur specie, & formaliter, in ipsis actibus; & prout specificans actum amoris erga Deum, differat specie à seipsa, prout specificat actum amoris erga proximum, cùm etiam in proximo Deus ipse ametur, eiúsque bonitas, vt *iam* diximus ex S. Thoma. Et quemadmodum diuina veritas obscurè reuelata est tantùm vna in specie infima, prout specificat habitum fidei, & prout specificat quoscunque actus; & idem est de bonitate diuina, in quantum est amabilis amore concupiscentiæ, & specificat habitum, & actus spei: ita & debet idem esse de eadem bonitate diuina, in quantum est amabilis amore amicitiæ, & specificat habitum, & actus charitatis: & alioqui, si huiusmodi bonitas diuina non semper attingeretur immediatè

per quencunque actum charitatis, non semper charitas esset virtus theologica, vt *iam* indicauimus: quod tamen non est dicendum. Et denique certissimum est, quòd hæc distinctio, & pluralitas specifica est contra S. Thomam, qui illam expresè negat, non solùm in ipso habitu charitatis, 2. 2. *quæst*. 17. *art*. 3. *quæst*. 18. *art*. 2. *ad* 3. *quæst*. 23. *art*. 5. & *quæst*. 81. *art*. 4 *ad* 3. sed etiam in ipsis actibus diligendi Deum, & diligendi proximum, 2. 2. *quæst*. 25. *art*. 1. *in fine co p.* & *ad* 1.

10. *Ex vnitate rationis formalis non tollitur ordo in actibus charitatis.*

Neque hinc sequitur, tolli ordinem in actibus charitatis, & non magis appretiatiuè esse amandum Deum, quàm proximum; neque magis vnum proximum, quàm alium, cùm semper diuina bonitas, tam in se, quam in proximo, sit summè amabilis; & siue ametur, vt quod, & tanquàm obiectum materiale, siue vt quo, & tanquàm obiectum formale, semper sit eadem amabilitas, & semper apta facere idem amabile. Nam contrà est: quia etiam in physicis non tribuunt formæ suos effectus, nisi iuxta capacitatem subiectorum: & idem calor, verbi gratia, receptus in ferro, alio modo reddit ferrum calefactiuum, quàm reddat paleam, aut lignum, si in illis recipiatur, vt patet ex Aristotele *lib. 2. de par. animal. cap. 2. pag.* 428. & eadem potentia visiua alio modo facit potentem videre, si sit in oculo iuuenis, & benè disposito; & alio modo, si sit in oculo senis, & malè disposito, vt patet ex eodem Aristotele 1. *de anima, text.* 65. & ideò non est mirum, si etiam bonitas diuina alio modo faciat Deum amabilem, hoc est, potentem mouere, & ad se trahere voluntatem per actum amoris erga ipsum; & alio modo faciat amabilem proximum, si hic ex se non est capax tantæ motionis, etiam provt intelligitur, quasi informatus extrinsecè per eandem bonitatem diuinam: cùm præsertim huiusmodi ordo in actibus charitatis non proueniat ex obiecto, aut ratione formali; sed ex conditionibus ipsius obiecti materialis, vt patet manifestè in illo ordine, qui est inter proximos, & secundùm quem est magis amandus cæteris paribus, qui est magis coniunctus, qui est magis probus, &c. etiamsi omnes amentur propter eandem rationem formalem bonitatis diuinæ: & denique bonitas diuina non sit æqualiter in Deo, & in proximo; sed in Deo sit essentialiter, & secundùm totam rationem bonitatis; & in proximo sit solùm participatiue, vt loquitur S. Thomas 2. 2. *quæst*. 26. *art*. 2. *ad* 3. id est, quasi secundùm partem, & non secundùm totalitatem.

Similiter ex hoc, quòd proximo applicetur extrinsecùs diuina bonitas, & per illam fiat amabilis formaliter amore charitatis, non sequitur, quòd etiam possit extrinsecùs applicari vnicuique ipsa sanctitas, & iustitia Christi Domini, & per illam fieri sanctus, & iustus, vt volunt Hæretici: vt enim definitur in Tridentino *sess*. 6. *cap*. 7. & *can*. 10. *de iustificatione*, quamuis nostra iustificatio non contingat sine Christi iustitia, & sanctitate, per quam nobis meruit, vt iustificemur, & absque eo, quòd nobis applicentur ipsius merita; non tamen contingit per eam solam, & absque forma intrinseca sanctitatis, & gratiæ, quæ ex huiusmodi meritis, & præsupposita nostra dispositione, & cooperatione nobis infunditur: de qua re non est, quòd pluribus *hoc loco* agamus.

Atque ex hoc, quòd ratio formalis amandi proximum per charitatem supernaturalem, sit ipsa diuina bonitas, aperte sequitur, quòd, propriè loquendo, non sit dicendus amari ex charitate, si quis ametur propter intrinsecam probitatem, & propter dona etiam supernaturalia gratiæ, & virtutum, nisi hæc ipsa amentur, provt continent bonitatem diuinam: & provt hæc in illis relucet, & est etiam illis formalis ratio, vt amentur: & eadem ratione non amatur ex naturali charitate, & amicitia erga Deum is, qui amatur ex propria bonitate, & honestate naturali, quam habet; nisi etiam hæc ametur ex bonitate diuina naturali, & naturaliter cognoscibili, tanquàm ex ratione formali amandi.

Et idem accidit etiam in cultu, & actu religionis: quia enim ratio formalis adorandi, & colendi, verbi gratia, Sanctos, est propria illorum excellentia per dona gratiæ, & gloriæ; non autem excellentia increata Dei; cultus duliæ, qui illis tribuitur, non est idem specie cum cultu latriæ, qui tribuitur Deo, vt patet ex S. Thoma 2. 2. *quæst*. 25. *art*. 1. *ad* 2. & *quæst*. 81. *art*. 4. *ad* 4. Et contrà, quia ratio formalis adorandi imaginem est vna, & eadem cum ratione formali adorandi prototypum, id est, propria illius excellentia; etiam cultus imaginis est vnus, & idem cum cultu prototypi: & similiter in scientiis, quia ratio formalis assentiendi conclusioni est ipsa connexio extremorum cum medio, & ratio formalis assentiendi principiis est ipsa connexio immediata terminorum inter se; assensus conclusionis, & assensus principiorum non est vnus specie, sicut est amor Dei, & amor proximi propter rationem contrariam: quia, scilicet, charitas amando proximum propter Deum, diligit in proximo ipsum Deum, vt habent S. Augustinus *lib. 1. de doctrina Christiana, cap. 27. tom.* 3. & S. Thomas 2. 2. *quæst*. 103. *art*. 3. *ad* 2. Et quemadmodum qui perfectè cognosceret in scientiis prima principia secundùm totam suam virtutem, non opus haberet, vt ei seorsim proponerentur conclusiones; sed eas per se cognosceret in ipsis principiis; & qui benè cognosceret, & amaret bonitatem finis, amaret in fine etiam illa, quæ sunt ad finem; & vniuersaliter qui benè cognoscit virtutem causæ, cognoscit in illa etiam effectus: ita & qui benè cognoscit, & amat Deum, & bonitatem diuinam, amat in Deo etiam proximum; & amando proximum, non amat in proximo nisi Deum, vt benè explicat S. Thomas 2. 2. *quæst*. 44. *art*. 2. vbi etiam hac de causa asserit speciale præceptum de dilectione proximi solùm dari propter minùs capaces, qui non de facili considerant, quòd illud contineatur in alio præcepto de dilectione Dei; sicut & in scientiis specialiter, & signanter deducuntur conclusiones ex principiis propter eos, qui non sufficiunt considerare in principiis, quicquid in illis continetur virtute.

DISPVTATIO X.

Circa quid versetur charitas, vt circa obiectum materiale.

1. *Obiectum materiale primum, & principale est ipse Deus.*
2. *Obiectum materiale secundarium, & minùs principale est proximus.*
3. *Qui sint intelligendi nomine proximi.*
4. *Etiam Angeli sunt diligendi ex charitate, tanquàm proximi.*
5. *Quomodo amicitia semper fundetur in aliqua communicatione.*
6. *Dæmones nullo modo sunt diligendi ex charitate.*
7. *Et idem est de hominibus iam damnatis.*
8. *Secus verò de aliis hominibus, etiam infidelibus, peccatoribus, & inimicis.*

9. Quomodo

9. *Quomodo peccatores possint, & debeant odio haberi, vt peccatores; & amari, vt proximi.*
10. *Quomodo inimici sint diligendi, vt proximi, ex charitate.*
11. *Etiam Christus est diligendus ex charitate, vt proximus.*
12. *Charitas erga proximum est verè amicitia.*
13. *Quomodo reprobi, & certo damnandi possint amari ex charitate.*
14. *Charitas erga seipsum non est amicitia ad seipsum.*
15. *Amor erga seipsum non est amicitia; sed aliquid maius, & quasi mensura; & forma omnis alterius amicitiæ.*
16. *Ex charitate, quæ est amicitia ad Deum, amamus nos ipsos, vt Dei amicos, & tanquàm aliquid Dei.*
17. *Amor sui ex charitate, & amor sui, qui est vitiosus, est longè alius.*
18. *Peccatores non amant seipsos.*
19. *Ex charitate amamus nos ipsos, etiam secundùm corpus.*
20. *Castigatio proprij corporis in hac vita est maximè secundùm charitatem.*
21. *Obiectum materiale charitatis, in quantum est amor concupiscentiæ, est id omne, quod alteri amatur in ordine ad beatitudinem.*
22. *Etiam ipsa charitas est amanda ex charitate.*

OBIECTVM materiale charitatis priùs explicabimus, in quantum charitas est amor amicitiæ, & consideratur respectu illius, cui volumus bonum: & postea in quantum est amor concupiscentiæ, & consideratur respectu ipsius boni, quod alteri volumus, vt iodicauimus *disput. præcedente*, *n.* 1. ex S. Thoma 1.2. *q.* 26. *art.* 4.

Et primò certum est, quòd charitas, in quantum est amor amicitiæ, primò, & principaliter habet pro obiecto materiali ipsum Deum. Ita S. Thomas 2.2. *quæst.* 1. *art.* 1. *ad* 3. & *art.* 3. *ad* 1. & *quæst.* 23. *art.* 5. *ad* 1. & *ad* 2. & *quæst.* 66. *art.* 6. *in corp.* & omnes communiter: idque significatur in sacris Litteris, quando appellatur charitas Dei ad Rom. 5. *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris.* & 1. Ioan. 2. *Qui seruat verbum eius, in hoc charitas Dei perfecta est.* neque enim est sensus de charitate increata, quæ est in Deo, & qua Deus ipse nos diligit, & habet charos, quasi hæc dicatur diffusa in cordibus nostris, id est, in nos effusa, & quasi profusa per ipsam communicationem Spiritus Sancti, & per eius dona: sicut & Princeps aliquis, communiter dicitur liberalitatem suam profundere, aut esse in aliquem profusæ liberalitatis, quando illum cumulat maximis donis, & beneficiis: sed maximè est sensus de charitate creata, & nobis infusa, vt Deum ipsum diligamus, vt patet ex Trid. *sess.* 6. *cap.* 7. *de iustif.* vbi de hac charitate, non autem de illa intelligit locum allatum ex S. Paulo. & ex Scholasticis communiter apud Cor. à Lapide *in illum locum*, *pag.* 76. *n.* 259. & apud Suar. *disp.* 1. *de charit. sect.* 1. *n.* 1. Et ratio est: quia Deo maximè omnium conuenit diuina bonitas, quæ est ratio formalis in charitate, eúmque maximè omnium, & maximè per se facit amabilem, ac proinde maximè principaliter circa Deum versatur, vt circa obiectum materiale; & maximè potest accipere ab illo denominationem, & dici charitas Dei: & cùm vicissim etiam ipse nos redamet, rectè dicitur, quòd charitas circa illum versetur, in quantũ est amicitia.

1. *Obiectũ materiale primũ, & principale est ipse Deus.*

Secundò, certum est, quòd charitas, in quantum est amicitia, se extendit etiam ad proximum, & hic etiam est secundarium illius obiectum materiale. Ita S. Thomas 2.2. *quæst.* 23. *art.* 5. *ad* 1. & *quæst.* 25. *art.* 1. & omnes communiter; & patet clarissimè ex 1. Ioann. 4. *Hoc mandatum habemus à Deo, vt qui diligit Deum, diligat & fratrem suum.* &, *Si diligimus inuicem, charitas eius in nobis est.* & Matth. 22. & Mar. 12. & Lucæ 10. *Hoc est maximum, & primum mandatum: Diliges Dominum Deum tuum*, &c. *secundum autem simile est huic: Diliges proximum tuum, sicut te ipsum.* Et ratio est: quia diuina bonitas etiam proximum facit amabilem, cùm etiam in illo reperiatur, tanquàm primum principium, & causa totius amabilitatis, & bonitatis, vt *suprà* explicauimus; & similiter cùm etiam proximus sit caput redamationis in nos per similem habitum charitatis, quem potest in se habere, & quo potest nos redamare, similiter rectè dicitur, quòd charitas vniuscuiusque circa illum versetur, in quantum est amicitia.

2. *Obiectũ materiale secundarium, & minus principale est proximus.*

Quòd si quæras, qui sint intelligendi nomine proximi, & ad quos vltra Deum, possit charitas se extendere, in quantum est amicitia: Respondeo, certum esse, quòd appellatio proximi ex ipsa vi nominis, importat quandam propinquitatem, & quasi affinitatem, aut accessum ad eosdem aliquos fines, vt patet ex Sancto Thoma 2.2. *quæst.* 44. *art.* 7. & vt habet Sanctus Augustinus *lib.* 1. *de doctrina Christiana*, *cap.* 30 *tom.* 3. certum est, quòd nomen proximi est relatiuum, & ad aliquid, cùm omnis proximus sit alicui proximus, imò & proximo proximus: & ideò ad nostrum propositum ex communi sententia apud Suar. *disp.* 1. *de charit. sect.* 1. *n.* 3. omnis ille est nobis proximus, & diligendus ex charitate, qui nobiscum participat de natura intellectuali, & est capax beatitudinis supernaturalis, in ordine ad quam est diligendus, & in hac latitudine nomen proximi accipit S. Augustinus *lib.* 1. *cit. de doctrina Christiana*, *cap.* 23. 26. & 30. & *tract.* 83. *in Ioan.* & Sanctus Chrysost. *hom.* 55. *ad populum*, & Sanctus Prosper *lib.* 3. *de vita contemplatiua*, *cap.* 15. & secundùm illam etiam Angeli veniunt appellatione proximi, vt probat S. Thom. 2.2. *q.* 25. *art.* 10. ex Sancto Augustino *lib.* 1. *de doctrina Christiana*, *c.* 30. *cit. tom.* 3. quamuis enim non conueniant nobiscum in natura rationali, & discursiua, conueniunt tamen in natura intellectuali, & nobiscum communicant in eadem beatitudine supernaturali; & in ordine ad illam multa nobis officia misericorditer impendunt: & non est dubium, quòd in hac communicatione, & participatione beatitudinis, quam cum illis habemus, potest fundari vera amicitia charitatis supernaturalis: sic enim ex Aristotele 8. *Ethic. cap* 11. & 12. & ex S. Thoma 1.2. *quæst.* 23. *art.* 5. communiter fundatur etiam in quauis alia communicatione, v. g. regia, paterna, ciuili, sodalitia, &c. secundùm quam, scilicet, subditi communicant cum Principe, & habent cum illo societatem, & amicitiam regiam, & vtrique se mutuò diligunt, dum subditi reguntur à Principe, vt benè agant; eique vicissim reddunt obsequia, & honorem; & filij cum parentibus habent societatem, & amicitiam paternam, dum ab illis recipiunt esse, & educationem, & institutionem, iisque reddunt ea, quæ possunt, & ciues inter se, & mercatores, & commilitones, & nautæ habent ad inuicem societatem, & amicitiam ciuilem, & sodalitiam, & militarem, & nauticam, dum iuuant se inuicem, séque mutuò diligunt in his omnibus. Et ratio est: quia semper amando nos ipsos consequenter amamus etiam illos, à quibus benè nobis speramus; & semper amor in alios originatur, & fundatur in amore erga nos ipsos, vt *sup.* explicauimus *disp.* 7. *n.* 7. & ideò amicitia rectè

3. *Qui sint intelligendi nomine proximi.*

4. *Etiam Angeli sunt diligendi ex charitate, tanquàm proximi.*

5. *Quomodo amicitia semper fundetur in aliqua communicatione.*

fundatur in communicatione, & societate, imò & omnis amicitia in societate consistit, vt dicitur 8. *Ethic. cap. 12. initio*, cùm præsertim etiam communicatio, aut communio in aliquo semper sit aliqua vnitas, aut vnio inter eos, qui communicant; & ideò alter alterum semper amet, vt aliquo modo sibi vnitum, & factum vnum, vt notat S. Thomas 2. 2. *quæst. 25. art. 4.* ex illo S. Dionysij *cap. 4. de diuin. nomin.* quòd amor sit virtus vnitiua; & fusiùs explicat *opusculo 18. quod est de perfectione vitæ spiritualis, cap. 13. pag. 119. col. 4.* vbi etiam asserit, hac de causa præcipi, vt vnusquisque amet proximum, sicut seipsum; quia ratione communionis, quam habet cum illo quoad beatitudinem, est quasi vnus cum ipso; ac proinde quia communicamus in beatitudine supernaturali etiam cum Angelis, & ab illis in multis iuuamur, & nos vicissim benè agendo obsequium, & gaudium illis præstamus, rectè dicimur, etiam illos habere proximos, & etiam ad illos se extendere charitas, in quantum est amicitia, & aliqua vnio.

6\. *Dæmones nullo modo sunt diligendi ex charitate.* Secùs verò est de Dæmonibus, cum quibus nullam habemus communicationem quoad æternam beatitudinem; neque possumus ex charitate eam illis optare, cùm ex Dei iustitia sint in æternum damnati, eamque punitionem, vt maxime iustam, teneamur approbare ex charitate erga ipsum Deum, vt patet ex S. Thoma 2. 2. *q. 25. art. 11.* Neque ex eo, quòd velimus etiam Dæmones conseruari, & permanere in suis naturalibus ad Dei gloriam, sequitur, quòd etiam illos verè diligamus ex charitate, nisi fiat quæstio de nomine, vt notat S. Thomas *ibid.* siquidem etiam bruta, & creaturas irrationales volumus conseruari ad Dei gloriam, & ad vtilitatem hominum: neque tamen ad illas est propriè charitas, aut amicitia, vt idem probat *eadem q. 25. art. 3.* sed satis est ad huiusmodi actus illa charitas, & amicitia, quæ est erga Deum, vel erga homines, propter quos, & quibus amantur huiusmodi creaturæ irrationales: quod idem etiam est de Dæmonibus, quos conseruari, & permanere solum optamus ex charitate in Deum, & in quantum id cedit in Dei gloriam; non autem in quantum est bonum ipsorum Dæmonum; atque ita solùm amantur, vt res quædam ipsius Dei, non autem quatenus sunt ipsi, vt notat Valent. 2. 2. *disp. 3. quæst. 3. puncto 1. §. Quinto, sequitur. col. 580.*

Et similiter, neque ex eo, quòd Dæmones nobis sint vtiles, dum nos tentando, fabricant nobis coronas, vt notat S. Augustinus *lib. 11. de ciuit. cap. 17. tom. 5.* sequitur, quòd ipsi nos diligant ex charitate, & amicitia: vel, quòd ex huiusmodi vtilitate, quam ex illis capimus, debeamus induci, vt illos amemus ex charitate: siquidem hæc tota vtilitas solùm prouenit ex Dei ordinatione, & prouidentia; non autem ex illorum intentione, quæ semper, & solùm est, vt nos inducant ad malum; & ideò ex illa non debemus induci, nisi vt Deum amemus, qui etiam Dæmonum voluntatem, & peruersionem conuertit in nostram vtilitatem, vt subdit S. Thomas *quæst. 25. art. 11. cit. in responsione ad 3.*

7\. *Et idem est de hominibus iã damnatis.* Et quod dicimus de Dæmonibus, eadem ratione est etiam dicendum de hominibus iam damnatis ex eodem S. Thoma *eadem art. 11. ad 2.* cùm etiam illi sint in æternum exclusi à beatitudine. neque possimus eam illis aptare ex charitate; sed contrà debeamus eorum damnationem approbare, & solùm optare conseruationem in esse; non in quantum est ipsis bona, sed solũ quatenus cedit in Dei gloriam, & in ostensionem diuinæ iustitiæ, vt iam diximus.

Et quamuis Suar. *disp. 1. de charit. sect. 1. n. 4. in fine*, concedat, posse nos per charitatem modo aliquo imperfecto versari circa damnatos, habendo circa illos desideria, & voluntates imperfectas; si tamen huiusmodi actus dicantur esse alij, quam circa eorum conseruationem in solam Dei gloriam, & in ostensionem diuinæ iustitiæ, vt iam diximus, non admittuntur à S. Thoma; nec charitas dicenda est versari circa illos, in quantum est amicitia, sed solùm circa Deum, cuius gloriæ illi amantur in bonum hominum. Et quemadmodum Deus ipse non amat Dæmones, & damnatos, vt amicos; & neque etiam bona naturalia & ipsum esse illis vult, in quantum sunt bona ipsorum; sed solùm in quantum faciunt ad ostensionem suæ gloriæ, & iustitiæ: ita & nos non debemus ex charitate illos amare, vt amicos, optando illis bona, vt bona illorum sunt; & dolendo de malis, vt mala illorum sunt: sed solùm referendo in Deum, tam bona quæ illis optamus, quàm mala, de quibus dolemus; sicut & possumus creaturis irrationalibus optare bona, & detestari mala; non propter ipsas, & quatenus bona, aut mala ipsarum sunt; sed solum propter homines, quibus solis illas amamus. Atque hoc tantùm modo non esset damnandus affectus aliquis commiserationis, & displicentiæ de summis miseriis damnatorum, & aliquis actus desiderij inefficacis de illis leuandis, aut tollendis, si possent, referendo, scilicet, omnia in ipsum Deum, in cuius gloriam maximè cederet, si omnes simpliciter, tam Angeli, quam homines, salui essent, eiúsque amici; & nullus vnquam illi fuisset, aut esset futurus inimicus.

De aliis verò hominibus, qui adhuc sunt viatores, certum est, quòd sint diligendi ex charitate, etiamsi alioqui sint infideles, aut peccatores, vel etiam nobis offensi, & inimici. Ita S. Th. 2. 2. *q. 25. art. 6. & 8.* quia certum est ex S. August. *lib. 1. de doctr. Christ. c. 30. tom. 3.* quòd homines huiusmodi sunt nobis proximi, cùm participent de eadem natura rationali, & sint capaces beatitudinis; & ideò hoc ipsum debemus in illis amare ex charitate, etiamsi possimus, & debeamus simul odisse, quòd sint infideles, & peccatores; quod est maximum malum, etiam ipsis. 8. *Secùs verò de alijs hominibus, etiam infidelibus, peccatoribus, & inimicis.*

Et solùm hoc modo dicuntur in Scriptura odio haberi iniqui, id est, in quantum iniqui sunt, & solam iniquitatem odiendo, non autem naturam Ps. 118. *Iniquos odio habui.* & tale odium rectè dicitur esse perfectum Ps. 138. *Perfecto odio oderam illos.* in quantum, scilicet, etiam ipsum est ex charitate, cùm eiusdem rationis sit, odisse, vel detestari alicui malum; & amare, vel optare illi bonum, ex S. Thoma *art. 6. cit. ad 1.* Neque mala, quæ peccatoribus, & iniquis ex legum præscripto inferuntur a Potestatibus publicis, inferuntur ex odio, sed ex amore, quo bonum publicum præfertur priuato, & ipsi etiam vitæ singularis alicuius personæ, & huic etiam singulari personæ non parum prosunt ex eodem S. Thoma *ibid. in resp. ad 2.* cùm prosint ad culpæ expiationem, si culpæ illum pœniteat; vel saltem ad culpæ terminationem, & ne ampliùs illam contrahat, si non pœniteat. 9. *Quomodo peccatores odio habendi sint, & debeant odio haberi, vt peccatores, & amari, vt proximi.*

Et alioqui certum est, quòd non ex eo, quòd quis euadat malus in amicitia, sunt illi statim neganda, aut subtrahenda officia, & beneficia amicorum, & amicitia in totum est dissoluenda. Sed contra ex Arist. *9. Ethic. c. 3. pag. 120. in fin.* & S. Thom. *in resp. ad 2. cit.* solùm iis id est faciendum, qui ob prauitatem sunt iam incurabiles, & aliis, qui curationem admittunt magis est ferendum auxilium pro recuperatione virtutis, & vt sanentur à prauitate, quàm fertur pro recuperatione pecuniarum, & facultatum, & vt subleuarentur ab egestate, si fortè in illam incidissent: siquidem probitas morum est multò præstantior, & amicitiæ multò accommodatior,

quàm

quam pecuniæ. Et in hoc sensu debent maximè intelligi imprecationes malorum, quæ sæpè inueniuntur in Scriptura contra peccatores, vt Ps. 9. *Conuertantur peccatores in Infernum: omnes gentes, quæ obliuiscuntur Deum.* & paulò post: *Contere brachium peccatoris, & maligni.* vt, scilicet, culpa ipsa remoueatur, & destruantur peccata; non autem vt destruatur natura, & male habeant ipsi peccantes. Vnde & subditur Ps. 9 cit. *Quæretur peccatum illius, & non inuenietur.* Neque dilectio, quam habemus ad prauos, debet nos facere similes prauis, & vt ea velimus, quæ ipsi volunt, & de illis gaudeamus, de quibus gaudent, iuxta illud Arist. 9. Ethic. c. 3 cit. *Simile similis amicum est: & amicorum idem est velle, & idem nolle.* sed contrà debet illos facere similes nobis, & vt ipsi ea velint, & de iis gaudeant, quæ nos volumus, & de quibus gaudemus secundùm virtutem: & illud debet impleri, quod dicitur Ieremiæ 15. in fine: *Conuertentur ipsi ad te, & tu non conuerteris ad eos.* Et ad hunc finem laudabile est, vt probi conuersentur cum improbis, si absit periculum, ne ab illis peruertantur ad improbitatem; & adsit spes, quòd illi è contrà sint conuertendi ad probitatem, vt subdit S. Thomas *eodem articulo 6. in responsione ad 5.* & patet ex Christo Domino, qui ad hunc finem manducabat, & bibebat cum peccatoribus, vt dicitur *Matth. 9.*

10. *Quomodo inimici sint diligendi, vt proximi ex charitate.* De inimicis autem, quòd specialiter sint diligendi etiam ipsi ex charitate, patet manifestè ex illo Matth. 5. *Diligite inimicos vestros.* Verùm id ex S. Thoma 2. 2. *quæst.* 25. *art.* 8. non est intelligendum, in quantum formaliter sunt inimici, & nobis contrarij. id enim peruersum est, & charitati repugnans, vt ipse loquitur: sicut, si quis è contra odio haberet amicos, in quantum formaliter sunt amici, eique bene volunt, & benè faciunt: sed debet intelligi, quantùm ad naturam, & in vniuersali, vt, scilicet, diligendo proximum generaliter, non excludamus ab hac generalitate inimicos, quia inimici sunt; sed parati simus etiam illis in speciali benè velle, & benè facere, si occurrat necessitas.

11. *Etiam Christus est diligendus ex charitate, vt proximus.* Potiori ratione inter proximos, ad quos extenditur amicitia charitatis, est numerandus etiam Christus, vt ex communi sententia Scholasticorum *in 4. sententiarum*, & Sanctorum Patrum *in cap. 10. S. Lucæ*, notat Suar. *disput. de charitate, sect. 1. num. 3.* vere enim etiam Christus, in quantum est homo, nobiscum participat de eadem natura, & est particeps eiusdem beatitudinis supernaturalis; & ratione huius participationis est aliquo modo vnum nobiscum; & in hac communicatione, & quasi vnione potest fundari mutuus amor, & mutua beneuolentia, quæ est amicitia charitatis, dum ille se totum nobis dedit Mediatorem, & Redemptorem; & nos vicissim nos totos illi damus, atque impendimus in illius gloriam, vt patet ex dictis *paulò antè, n. 5.* de amicitia ratione societatis, & communicationis cuiuscumque.

12. *Charitas erga proximum est verè amicitia.* Neque ex eo, quòd hi omnes proximi solùm amentur propter Deum, vt propter vltimum finem, & propter rationem formalem amandi, sequitur, quòd non amentur tanquàm amici; & quòd charitas non se extendat ad illos, in quantum est amicitia; sed solùm in quantum est amor concupiscentiæ; & quòd solùm amentur, vt res aliquæ ipsius Dei. Contrà enim est: quia non amantur propter commodum, aut emolumentum, quod ex illis capiat Deus; sed in quantum sunt proximi, nostrúmque amorem in illis sistimus, ac terminamus, quantùm possibile est ex ipsa rei natura; & bona illis volumus, quatenus bona illorum sunt; quamuis tandem, & ipsos, & bona referamus in Deum, vt in finem vltimum, & exemplum potest afferri de illo, qui optat suum amicum seruire, verbi gratia, Regi: vere enim id optat ex amicitia, si optat, quia seruitus Regis est illi bona, & vtilis, etiamsi tandem huiusmodi seruitus sit etiam bona ipsi Regi. Neque hoc est contra rationem amicitiæ, vt notat Suar. *lib. 3. de relig. c. 5. n. 12. & seqq. pag. 38. tom. 1.* Azor. *part. 1. lib. 9. c. 3 q. 5. col. 106.* & Bannes 2. 2. *q. 23. art. 5 col. 836.* siquidem hæc non facit, vt omnes amici amentur æqualiter; sed solùm vt vnusquisque ametur secundum propriam amabilitatem, & quantùm amabilis est: quo certè modo omnes proximi sunt minùs amabiles, quàm Deus, & solùm post Deum, & tanquam amici quidam secundarij; non autem vt amici primarij: & si etiam in illis sit charitas supernaturalis, per quam vicissim nos redament, nihil deest nostræ charitati ad perfectam rationem amicitiæ: si verò non sit, vt contingit in infidelibus, & peccatoribus, solùm est amicitia actualiter, quantùm est ex parte nostra; & ex parte illorum non est redamatio nisi in potentia, vt subdit Bannes *loco citato*: quod idem etiam accidit, quando ex charitate amamus inimicos, & ab illis non redamamur: hoc enim est solùm per accidens, quantùm est ex parte nostra; neque habitus, qui est in nobis ad illos rectè amandos, & dicitur amicitia ex parte nostri, potest variari, nisi accidentaliter, ratione illorum, & secundum extrinsecam denominationem, vt *supra* explicauimus *disp. 8. n. 4.* cùm præsertim hic, aut ille proximus in particulari solùm respiciatur per charitatem, vt proximus; & secundùm hanc rationem communem, non autem reduplicatiuè, vt peccator, vel vt inimicus; & ideò mirum non sit, si non redamet, & charitas respectu illius vt sic, non sit completè amicitia, cùm hanc rationem satis habeat respectu proximi in communi, qui est terminus, & obiectum materiale per se, qui certè proximus verè redamat in pluribus suis indiuiduis.

13. *Quomodo reprobi, & certò damnandi possint amari ex charitate.* Quòd si quæras, vtrùm charitas se extendat etiam ad illos, qui quamuis sint viatores; sunt tamen reprobi, & certò, & infallibiliter damnabuntur: Respondet Suar. *disp. 1. de charit. sect. 1. n. 5. pag. 414.* omninò extendi: quia, quamuis plures sciantur quasi confuse, & indeterminate esse reprobi; & damnandi; non tamen sciuntur determinatè, & distinctè, quinam sint: & absolutè quandiu sunt viatores, omnes possunt saluari, & ideò absolutè nullus est excludendus à dilectione per charitatem: si tamen loquamur de reprobis, siue in vniuersum, siue in particulari de hoc, aut illo, in quantum sunt reprobi, & ex suppositione, quòd sint damnandi, certum est, quòd non potest per charitatem optari illis beatitudo, aut procurari per actus desiderij efficaces, & perfectos, vt etiam *supra* diximus *disp. 2. n. 22.* in casu simili de actu spei, qui redditur omninò impossibilis pro beatitudine illi speranda, qui certò scitur esse damnandus; repellente, nimirum, hac ipsa certitudine nostras voluntates ab huiusmodi actibus. Et hoc modo Sanctus Augustinus *lib. 21. de ciuit. cap. 24.* negat esse orandum pro reprobis, ex suppositione, scilicet, quòd sint reprobi, & ad effectum, vt saluentur. Potest tamen illis optari eadem beatitudo ex charitate per actus inefficaces, & imperfectos, qui absolutè possunt haberi etiam de illis, quæ certò sciuntur non esse futura, imò & esse impossibilia, vt patet ex Aristotele 3 *Ethic. cap. 2. pag. 54. in fine*: vt, si quis desideret, verbi gratia, esse immortalis, & nunquam mori, vel aliquid simile: & à fortiori possunt illis optari ex eadem charitate etiam per actus perfectos, & efficaces illa alia bona supernaturalia, quæ non sunt incompossibilia cum reprobatione, & damnatione certò futura, vt sunt, v.g.

dona gratiæ, & auxilia ad vitanda peccata, & ad supplicia minuenda: sic enim etiam Deus non denegat reprobis huiusmodi auxilia, quandiu sunt in hac vita, & etiam illis, imò & ipsi etiam Antichristo concedit Custodes Angelos, per quos retrahuntur à pluribus malis, quibus possent, & sibi, & aliis multùm nocere; & arcentur etiam Dæmones, ne noceant, quantùm volunt, vt patet ex S. Thoma 1. *part. quæst. 113. art. 4. ad 3.*

14. *Charitas erga seipsum non est amicitia ad seipsũ.*

Vtrùm autem charitas sit amicitia, provt etiam est erga nos ipsos, sic explicat S. Thomas 2. 2. q. 25. *art. 4.* Si loquamur de charitate, provt est amicitia ad illum, qui ex charitate diligitur, non potest dici, quòd sit amicitia ad nos ipsos: quia ex S. Gregorio *homilia 17. in Euangelia*, amicitia charitatis minùs, quàm inter duos haberi non potest; & nemo propriè ad semetipsum habere charitatẽ dicitur; sed dilectio in alterum tendit, vt esse charitas possit: & certum est, quòd amicitia ex propria sua ratione requirit redamationem, vt patet ex Arist. 8. *Ethic. c. 3. & 8.* quæ tamen redamatio non potest esse eiusdem ad seipsum; & hoc modo non solùm charitas, & dilectio supernaturalis, provt est ad nos ipsos, non est amicitia; sed neque etiam charitas, & dilectio naturalis, vt subdit S. Thom. *ibid.* quamuis sit aliquid maius, & supra amicitiam, cùm sit radix, & mensura, & forma, seu exemplar omnis alterius amicitiæ: nam

15. *Amor erga seipsum non est amicitia; sed aliquid maius, & quasi mensura, & forma omnis alterius amicitiæ.*

in tantum vnusquisque amat perfectè suum amicum, in quantum illum amat, sicut seipsum, & vt alterum se; suique amorem ponit sibi quodammodo ob oculos, tanquàm exemplar, ad cuius similitudinem exprimere debeat amorem alterius, vt patet ex S. Thoma 2. 2. *quæst. 26. art. 4. in arg.* Sed contrà est: quia amicitia est quædam vnio amicorum ad inuicem, & amor ex propria natura est virtus vnitiua ex Sancto Dionysio *cap. 4. de diuinis nominibus*, quemadmodum vnio aliquorum, tantò est maior, quantò magis accedit ad vnitatem, & ad omnimodam indiuisionem, quam aliquis habet erga seipsum; & hæc vnitas potest dici quasi forma, & mensura omnis alterius vnionis: ita & amicitia, quæ est inter aliquos, tantò est maior, atque perfectior, quantò magis accedit ad amorem erga seipsum: & hic rectè dicitur esse mensura, & quasi forma omnis alterius amoris, qui habetur ad alios. Vnde & Aristoteles 9. *Ethic. cap.* 8 *pag.* 229. expreisè assetit, quòd quæ attinent ad amicitiam, non deueniunt ad alios, nisi à seipso; & quòd etiam prouerbia amicitiæ sunt maximè desumpta ex amore sui ipsius, vt, verbi gratia, quòd amicorum sit anima vna, quòd omnia sint communia, quòd amicitia sit æqualitas amicorum, quòd geno sit propinquius tibiæ, & similia: quia enim hæc omnia maximè insunt vnicuique erga seipsum, rectè ostendunt, quòd nullus sit magis amicus, quàm idem sibi; ac proinde quòd amor erga seipsum sit mensura, & forma omnis alterius amicitiæ, aut amoris, qui sit erga alios.

16. *Ex charitate, quæ est amicitia ad Deũ, amamus nos ipsos, vt Dei amicos, & tanquàm aliquid Dei.*

Si verò loquamur de charitate, provt est in nobis amicitia ad ipsum Deum, rectè dicitur ex consequenti esse etiam ad nos ipsos, tanquàm ad aliquid Dei, & tanquàm ad Dei amicos, & pertinentes ad Deum, vt subdit Sanctus Thomas *art. 4. cit.* atque ita quamuis nos ipsos ex charitate non diligamus, tanquàm amicos nostros; neque charitas extendatur directè ad nos, vt amicitia erga nos; diligimus tamen, vt Dei amicos; & charitas ad nos extenditur ex consequenti, & indirectè, vt amicitia erga Deum. Vnde ex Caietano, & Bannes *ibidem*, non eodem modo ex charitate diligimus alios, quo diligimus nos; sed alios diligimus, vt amicos Dei; & simul vt amicos nostros: & charitas non solùm ex consequenti, & indirectè; sed etiam per se, & directè ad illos extenditur, vt amicitia, quamuis non nisi post Deum, & secundariò, & minùs principaliter; cùm tamen nos ipsos non diligamus, nisi vt Dei amicos; neque charitas ad nos extendatur, vt amicitia nisi ex cõsequenti, & indirectè, id est, vt amicitia erga Deum. Et idem posset contingere etiam in amicitia naturali, & purè humana, si quis post amatum per se, & directè amicum, séque illi quodammodo traditum, iterum converteret, & quasi reflecteret in seipsum actum amoris, séque amaret, vt amicum amici, & vt aliquid iam spectans, & numeratum inter bona amici. Et quamuis communiter inter homines non contingat ex amore erga amicum reflecti, & nasci amorem erga nos ipsos; & virtus, & habitus amicitiæ naturalis, neque etiam ex consequenti, & indirectè sit communiter erga nos, sed solùm sit erga alios; & amor nostri sit longè alius, & longe maior, quàm amicitia, imò sit prima radix, & forma, & mensura omnis alterius amicitiæ, vt diximus; contingat tamen in amore per charitatem, & amicitiam erga Deum, cùm hæc maximè per se, & directè, & primò, & principaliter sit erga Deum, & solùm ab illo extendatur directè, vt amicitia etiam ad proximos, eósque amet, & verè habeat, vt nostros amicos secundarios, & minùs principales; & tandem ad nos: neque etiam hoc modo possit directè extendi, vt amicitia; sed solùm reflexè, & ex consequenti possimus ex amicitia charitatis nos amare, & habere, vt Dei amicos; non autem vt amicos nostros. Neque hic amor quasi reflexus ad nos, dicendus est esse mensura, & quasi forma amoris in Deum, sicut contingit in amore, & amicitia naturali; sed contrà ipse amor in Deum est mensura, & forma amoris in nos per charitatem, cùm nos ipsos solùm amemus propter Deum, & in quantum postulat bonum Dei.

17. *Amor sui ex charitate, & amor sui, qui est vitiosus, est lõgè alius.*

Atque hinc fit, vt amor, quo nos amamus ex charitate, sit longè alius ab amore sui, quem etiam Philosophi maximè vituperant, vt patet ex Aristotele 9. *Ethic. cap.* 8 *per tot.* & quem S. Augustinus *lib. 14. de ciuit. cap. vlt. tom. 5.* maximè ait opponi amori Dei, & fundare ciuitatem Babylonis, & Diaboli contra ciuitatem Dei; & quem S. Paulus 2. *ad Timoth.* 3. maximè detestatur, quando ait: *In nouissimis diebus instabunt tempora periculosa: & erunt homines amantes seipsos.* vt enim notat S. Thomas 2. 2. *quæst. 25. art. 4. citato, ad 3.* & fusè explicat Aristoteles *cap* 8. *citato*, illi tantùm amantes seipsos vituperantur, qui amant se secundùm naturam sensibilem, cui obtemperant; non autem illi, qui amant se secundùm naturam rationalem, sibique volunt ea bona, quæ pertinent ad perfectionem rationis, vt certè sunt, qui se amant ex charitate.

18. *Peccatores non amant seipsos.*

Imò & qui amant seipsos primo modo, neque etiam verè se amant, vt probat S. Th. *q. 25. cit. art. 7.* & Arist. 9. *Ethic. c. 8. pag. 230. init.* cũ non verè seipsos cognoscant, eámque putent esse magis præcipuam partem sui, quę talis non est; id est, naturã sensitiuam, & corporalem, cui indulgent, quam S. Paulus 2. *ad Cor.* 5. appellat hominem exteriorem; non autem mentem rationabilem, quam appellat hominem interiorẽ. Vnde & in iis, qui primo modo amãt seipsos, neque etiam illa reperiuntur, quæ Arist. 9. *Ethic. c. 4.* notat communiter reperiri in iis, qui verè amant, vt, scilicet, eum, quem amant, velint esse, & viuere, & bona illi velint, & procurent, & delectabiliter illi conuiuant, & ab illo non dissentiant, atque discordent; sed iisdem delectentur, & doleant, quibus

ille

ille : cùm enim hæc omnia maximè illis conueniant, qui diligunt seipsos secundum rationem, & secundum hominem interiorem, dum maxime volunt in sua integritate seruari, & esse suum hominem interiorem, eique optant, & procurant bona, quæ sunt bona spiritualia, & delectabiliter ad illum redeunt, eique conuiuunt, & delectantur ex bonis cogitationibus de præsenti, & ex memoria bonorum præteritorum, & ex spe futurorum, & à seipsis circa hæc omnia nunquam dissentiunt; contrà tamen hæc eadem minime conueniunt illis aliis, qui se diligunt secundùm sensum, & secundùm hominem exteriorem, cùm minimè curent de conseruatione, & integritate sui hominis interioris, qui in ipsis est pars potissima; neque bona spiritualia illi appetant, aut procurent, neque delectabiliter illi conuiuant, redeundo ad proprium cor, in quo non conueniunt nisi mala, tam præsentia, quàm præterita, & futura; a quibus tamen maximè abhorrent: & denique, neque consentiant sibi ipsis, sed semper habeant, & semper audiant dissentientem, reprehendentem, ac remordentem conscientiam, suamque prauitatem semper ponentem ob oculos, iuxta illud Psalmi 49. *Arguam te, & statuam contra faciem tuam*. Et parum refert, quòd in ordine ad hominem exteriorem, secundùm quem diligunt seipsos, hæc omnia habeant: siquidem dum practicè existimant se esse præcipuè, & principaliter secundùm sensum, & secundùm exteriorem hominem; non autem secundum rationem, & secundùm hominem interiorem; & sic dirigunt suas actiones; non verè cognoscunt sese, & ideò non verè se amant, dum eo modo se amant, vt rectè concludit S. Thomas *art. 7. cit.*

19. *Ex charitate amamus nos ipsos, etiam secundùm corpus.*

Quod verò dicimus, charitatem, prout est amicitia cum Deo, reflecti quodammodo etiam ad amandos nos ipsos propter Deum, in quantum sumus amici, & aliquid Dei, non solùm debet intelligi secundùm animam, & in ordine ad ea bona, quæ competunt animæ, sed etiam secundùm corpus, & secundùm ea, quæ competunt corpori. Ita S. Thomas 2. 2. *q. 25. art. 5.* & *q. 26. art. 5.* nam, quamuis animæ ad corpus non sit amicitia ex Arist. 8. *Ethic. c. 11. pag.* 207. sicut neque artifici ad instrumenta, neque hero ad seruum; eadem tamen charitas, quæ in nobis est amicitia ad Deum, & à Deo ad nos reflectitur, non solùm reflectitur secundùm animam; sed etiam secundùm corpus: & hoc etiam possumus, ac debemus amare ex charitate, dum amamus nos ipsos. Et quidem, si illud amemus in ordine ad Deum, & ad finem supernaturalem, optando, scilicet, etiam illi beatitudinem, cuius est capax in altera vita, & in hac volendo illi bona, quibus aptè, & conuenienter seruiat Deo, & rationi obediat; non est dubium, quòd amemus illud ex charitate, vt patet ex S. Thoma *locis citatis*, & ex S. Paulo *ad Ephes. 5.* vbi asserit, quòd nemo debet carnem suam odisse; sed omnes tenentur eam diligere, & nutrire, & fouere, sicut Christus dilexit Ecclesiam: quia omnia sunt membra corporis eius, & de carne eius, & de ossibus eius. Et hinc

20. *Castigatio proprij corporis in hac vita, est maximè secundum charitatem*

etiam fit, vt maximè faciant ex charitate, qui ieiuniis, & asperitatibus illud affligunt, vt in illo concupiscentias vincant, & in totum rationi subiiciant: hoc enim reuerà non est inferre illi, aut velle malum; sed pro bono maiore, & vero, quale est bonum virtutis, negligere illi, aut non velle bonum minus, & tantùm apparens, qualis est præsens voluptas, & delectatio sensus. Et quemadmodum vir probus maximè dicitur seipsum diligere, dum amicorum, & patriæ causa nihili facit pecunias, honores, aut voluptates, & vitam ipsam sponte profundit; quia, dum aliis relinquit pecunias, easque negligit, eligit sibi bonum virtutis, quod est præ omnibus aliis longè maximum, vt bene explicat Arist. 9. *Ethic. cap. 8. pag.* 231. ita & qui castigant corpus suum, illúdque redigunt in seruitutem, non sunt dicendi illud odisse; sed maxime amant ex charitate, cùm illi velint bonum longè maximum in hac vita, id est, subiectionem ad dictamen rationis; & in altera æternam felicitatem, prout potest etiam ab illo participari. Vnde, si fiat comparatio inter iustos, & peccatores, quoad amorem proprij corporis, omninò sunt dicendi magis illud amare ipsi iusti, dum illud odiunt in hac vita, vt in vitam æternam illud custodiant, quàm peccatores, qui è contra illud amant in hac vita, vt perdant in æterna vita, vt notat Ban. 2. 2. *q. 25. art. 7.*

Atque hæc circa obiectũ materiale charitatis, in quantum charitas est amicitia, & in quantum consideratur ex parte illius, cui volumus bonum: vt enim patet ex dictis, huiusmodi obiectum, vel est Deus, vel proximus, vel nos ipsi, tam ratione animæ, quàm ratione corporis: & hæc omnia à S. August. *lib. 1. de doct. Christ. c. 23. & 26. tom. 3.* ad quatuor reducuntur, quorum vnum est supra nos, id est, Deus; alterum circa nos, id est, proximos; tertium sumus nos ipsi; & quartum est infra nos, id est, nostrum corpus: quia enim quicquid amatur ex charitate, maximè amatur in ordine ad beatitudinem supernaturalem, & in hac communicatione maximè fundatur amicitia, quæ est charitas, rectè dicitur primò amari Deus, qui est primum principium beatitudinem influens; & deinde proximus, id est, homo; & Angelus, qui est nobis vnitus quoad huiusmodi participationem; & tertiò nos ipsi, qui nobiscum maximè sumus quid vnum, & indiuisum; & denique nostrum corpus, quod participat beatitudinẽ per redundantiam à nobisipsis, vt rectè explicat S. Thom. 2. 2. *q. 25. art. 12.*

Si verò loquamur de obiecto materiali charitatis, in quantum est amor concupiscentiæ, & consideratur respectu ipsius boni, quod illi volumus, quem amamus amore amicitiæ; vnico verbo dici potest esse id omne, quod potest aliquo modo referri, & ordinari ad beatitudinem supernaturalem, siue sit aliquid naturale secundùm substantiam, siue aliquid supernaturale: & hoc modo S. Thom. 2. 2. *q. 25. art.* 2. docet, quòd etiam ipsa charitas est diligenda ex charitate, non quidem sicut amicus, cui volumus bona; sed, sicut bonum, quod volumus amico: quia amor ex natura ipsius voluntatis, cuius est actus, necessariò habet, quòd possit reflecti supra seipsum, in quantum, scilicet, obiectum voluntatis est bonum vniuersale, & ideò totum id potest cadere sub actu voluntatis, quod potest repræsentari, vt contentum sub ratione boni, qualis est etiam amor, & ipse actus voluntatis: vnde & potest vnusquisque non solùm directè amare, & velle; sed etiam reflexè amare se amare, & velle se velle; & tam sibi, quàm aliis optare per charitatem ipsam charitatem, & dilectionem, siue habitualem, siue actualem: quomodo etiam S. August. *lib. 8. de Trin. c. 8. tom. 3.* dixit, quòd qui diligit proximum, consequens est, vt etiam diligat ipsam dilectionem.

21. *Obiectũ materiale charitatis, in quantum est amor concupiscentiæ, est id omne, quod alteri amatur in ordine ad beatitudinem.*

22. *Etiam ipsa charitas est amanda ex charitate.*

DISPVTATIO XI.

An, & quomodo in charitate, eiúsque actibus sit aliquis ordo.

1. *Certum est, quòd in charitate est ordo.*
2. *Neque solùm est ordo in ipsis actibus; sed aliquo modo est etiam ordo in ipso habitu charitatis.*

3. *Quare in aliis virtutibus non sit ordo, sicut est in charitate.*
4. *Ordo non competit eodem modo rationi, & voluntati.*
5. *Multipliciter potest vnum amari magis, quàm aliud.*
6. *Sed præcipuè tripliciter, id est, obiectiuè, appretiatiuè, & intensiuè.*
7. *Dilectio maior appreciatiuè non est eadem cum illa, quæ est maior obiectiuè.*
8. *Ordo charitatis non est secundùm maiorem intensionem dilectionis; sed secundùm maiorem appretiationem obiecti.*
9. *Intensio actus absolutè, & simpliciter summa, non est in præcepto charitatis.*
10. *Neque intensio summa in comparatione ad alios actus, qui fortè sunt, aut fuerunt circa alia obiecta.*
11. *Ordo charitatis solùm est secundùm appretiationem.*
12. *Nulla est culpa, si creatura intensiùs diligatur, quàm Deus.*
13. *Etiam per actum charitatis supernaturalis, & theologicæ.*
14. *Quomodo Deus licitè ametur propter beatitudinem, vel propter aliquid creatum.*
15. *Amor Dei mercenarius est intrinsecè malus, sicut & timor seruilis cum seruilitate.*
16. *Non sunt faciendæ comparationes explicitè, vtrùm Deus magis ametur, quàm res creata.*
17. *Licitum est ordinare dilectionem Dei, & actus virtutum ad beatitudinem, tanquàm ad finem minùs principalem.*
18. *Non tamen est licitum, illos ordinare ad bona temporalia.*
19. *Non est necessarium, vt bona temporalia explicitè ordinentur ad spiritualia, & solùm propter illa appetantur.*
20. *Non est peccatum mortale, si bona temporalia nullo modo ordinentur ad spiritualia.*
21. *Est peccatum mortale, si quis velit perpetuò viuere, & semper esse in deliciis præsentis vitæ.*
22. *Est verò solùm veniale, si quis velit diu viuere, vt diu sit in deliciis.*
23. *Et potest etiam esse actus virtutis, & nullum peccatum, si quis id velit ex bono fine.*
24. *Quomodo in Scripturis dicatur Deus esse amandus super omnia, & per comparationem ad alios amores.*
25. *Qualitates non per solam maiorem intensionem; sed pluribus aliis modis dicuntur alia aliis perfectiores.*
26. *Vocabulum appretiationis non reperitur apud veteres Scholasticos.*
27. *Ordo charitatis secundùm appretiationem non inducit tepiditatem, & negligentiam in procuranda salute.*
28. *Quomodo ex charitate vnusquisque plùs amet Deum, quàm se.*

1. *Certum est, quòd in charitate est ordo.* DARI aliquem ordinem in iis amandis, quæ amantur ex charitate, hoc est, aliquam legem, ex cuius præscripto, & ordinatione, vnumquodque ametur; & hoc, verbi gratia, ametur priùs, & magis; & illud ametur posteriùs, & minùs; non potest esse dubium inter Catholicos, cùm sit certissimum, quòd Deus sit diligendus in primis, & super omnia, & post Deum plùs debeat vnusquisque diligere se, quàm alios proximos; & inter proximos plùs debeat eos diligere, qui sunt ipsi magis coniuncti, & sic de aliis; idque communiter asserunt omnes Scholastici cum Magistro *in 3. dist. 27. & 29.* & cum S. Thoma 2.2. *quæst. 26. art. 1.* & apertè significatur *Matth. 22.* vbi præceptum charitatis de diligendo Deo dicitur primum, & maximum, respectu alterius de diligendo proximo: atque ita innuitur, quòd priùs, & magis sit diligendus Deus, quàm proximus; & quòd seruandus sit ordo in huiusmodi dilectionibus. Et idem habetur ex Cant. 2. *Ordinauit in me charitatem.* vbi sumitur verbum ordinandi, prout est verbum militare, & prout significat certam dispositionem, certámque collocationem militum, quando sunt pugnaturi: & sensus est, quòd, sicut tota vis, totúmque robur exercitus maximè consistit in recta dispositione, & ordinatione militum; & hæc si seruetur, maximè certa est spes victoriæ; & si turbetur, certa est clades, & ruina totius exercitus: ita & vis, & robur charitatis ad Dæmones, & tentationes, & vitia peruincenda, maximè consistit in recta officiorum, & actuum eius distributione, & ordinatione; & hæc si peruertatur, tota charitas perditur, & euertitur, vt benè explicat *eo loco* Delrius, & Cornelius à Lapide ex S. Nicæno, S. Fulgentio, S. Augustino, & aliis. Et ratio est: quia in iis, quæ ad vnum aliquod principium, aut primum in quouis genere, sunt aliis propinquiora, aut remotiora, non potest non dari ordo prioris, & posterioris, vt patet ex Aristotele 5. *Metaph. text. 16.* vbi agitur de priori, & posteriori: & si aliquid sit propinquius, verbi gratia, alicui loco determinato, & aliquod sit remotius, non potest illud non esse prius in ordine ad talem locum; & hoc non esse posterius: & per consequens non potest inter illa non dari ordo prioris, & posterioris. Ergo, cùm inter ea, quæ diliguntur ex charitate, non omnia se habeant æqualiter ad bonitatem diuinam, & ad ipsum Deum, qui est primum principium diligendi; sed aliqua se habeant, vt magis propinqua; & aliqua, vt magis remota; non potest inter illa non dari ordo prioris, & posterioris, & aliqua esse priùs, & magis diligibilia, & aliqua posteriùs, & minùs, qui est ordo, de quo agimus in charitate, eiúsque actibus; & benè saluatur etiam stante vnitate rationis formalis diligendi, quæ est diuina bonitas pro iis omnibus, quæ diliguntur ex charitate, vt *supra* explicauimus *disp. 9. n. 10.* Et si loquamur de obiecto charitatis per se primò, qui est ipse Deus, non potest esse dubium, quòd primò, & super omnia sit amandus; & quicquid aliud ex charitate amatur, solùm ametur post ipsum, & infra ipsum, vel minùs quàm ipse: si verò loquamur de obiecto alio per se secundo, qui est proximus, & quicquid amatur post Deum, & propter Deum, eiúsque bonitatem, vt propter rationem formalem amandi, certum similiter est, quòd, quemadmodum non æqualiter omnia participant de bonitate diuina; ita neque omnia sunt æqualiter diligenda; sed priùs, & magis est diligenda, v. g. humanitas Christi Domini, & Beatissima Virgo, quàm alij Sancti inferiores, aut qui nobiscum sunt adhuc superstites. Et cùm amicitia, quam ex charitate habemus ad proximos, maximè fundetur in communicatione, & quasi societate quoad æternam beatitudinem, vt *supra* diximus *disp. præced. num. 5.* quemadmodum etiam hæc communicatio, & societas non est æqualis cum omnibus; ita neque æqualis ad omnes debet esse charitas, & amicitia: sed maior ad illos, qui magis communicant, & ad alios minor, qui communicant minùs. Et vno verbo, cùm dilectio ex charitate sit actus virtutis, & maximè rectus, atque honestus, non potest non esse ex præscripto rationis; & ideò inæqualis, quando ratio ita præscribit, & hunc,

aut

aut illum, verbi gratia, dictat ex hoc, aut illo capite esse inæqualiter diligibilem, vt notat Suar. *disp. 1. de charit. sect. 4. n. 9.*

2. *Neque solum est ordo in ipsis actibus; sed aliquo modo est etiā ordo in ipso habitu charitatis.*

Atque hic ordo non solùm est admittendus in ipsis actibus charitatis, prout eliciuntur circa diuersa obiecta materialia inæqualiter diligibilia, vt diximus; sed suo modo est admittendus etiam in ipso habitu: nam, quamuis secundùm se totum, & quasi indiuisibiliter sit inclinatio ad diligenda omnia, quæ diliguntur ex charitate, neque aliquid sit assignabile in illo, quod inclinet ad hoc, verbi gratia, diligendum priùs, & magis, & aliquid, quod inclinet ad illud diligendum minùs, & posteriùs, vt notat Bannes 2. 2. *quæst. 44. art. 8. conclus. 2. col. 1459.* nostro tamen modo intelligendi possumus illum concipere, tanquàm inclinationem multiplicem, & diuersam pro multiplicitate, & diuersitate actuum, & obiectorum, vt notat Suar. *disp. 1. de fide, sect. 4. num. 13. pag. 420.* Et in quantum est inclinatio, verbi gratia, ad diligendum Deum, possumus dicere, quòd sit inclinatio ad eum diligendum primò, & maximè, & super omnia: & quatenus est inclinatio ad diligendum proximum, possumus dicere, quòd sit inclinatio ad eum diligendum posteriùs, & & minùs, quam Deum, & infra Deum; & sic de aliis secundùm ordinem, & gradum diligibilitatis cuiusque. Idque videtur rectè explicari ex doctrina Aristot. *3. Physic. text. 10.* vbi ait, potentiam, quæ vna, & simplex cùm sit, est tamen ad plura, etiam opposita, & contraria, posse dici multiplicem, & alteram, siue diuersam à seipsa, prout est ad vnom, & prout est ad alterum oppositum; & in sanguine, verbi gratia, & in humoribus animalis ita esse potentiam ad valetudinem, & ægritudinem per certam temperiem, & intemperiem ipsorum humorum, vt huiusmodi potentia sit quasi duplex, & altera in se ipsa, sicut & ipsum valere est verè alterum ab ipso ægrotare: similiter enim inclinatio habitualis ad diligendum, quæ est charitas, quamuis reuerà sit vna, & simplex respectu omnium; potest tamen à nobis concipi, & dici multiplex pro multiplicitate eorum, quæ diliguntur; & prout est inclinatio ad diligendum, verbi gratia, hoc, quod est diligibile priùs, & magis, quàm illud, potest dici inclinatio prior, & maior, quàm prout est inclinatio ad diligendum, verbi gratia, illud: atque ita etiam in habitu charitatis est admittendus suo modo aliquis ordo; non autem solùm in ipsis actibus.

3. *Quare in aliis virtutibus nō sit ordo, sicut est in charitate.*

Quòd si quæras, quare ordo potiùs assignetur in charitate, quàm in aliis virtutibus: Respondet S. Thomas 2. 2. *quæst. 26. art. 1. ad 1.* ex eo id esse, quia charitas maximè versatur circa vltimum finem, qui in agibilibus, & in appetibilibus est principium simpliciter primum: & ideò charitas maximè importat comparationem plurium ad aliquod primum, id est, ad ipsam beatitudinem, & finem vltimum; quæ tamen comparatio esse non potest sine ordine prioris, & posterioris, ad ipsum finem, vt diximus *paulo ante* ex Arist. *5. Metaph. text. 16.* quod totum non contingit communiter in aliis virtutibus, quæ solùm versantur circa suas honestates particulares, & speciales; neque in ordine ad illas necessariò habent comparationem plurium. Et hæc ratio, potest valere etiam in fide, quæ solùm versatur circa primam veritatem obscurè reuelantem. Et quemadmodum hæc æqualiter, & sine vllo ordine prioris, & posterioris intelligitur quasi applicata omnibus reuelatis; ita & fides æqualiter, & sine vllo ordine credit omnia; non autem vnum credit magis, & aliud minùs; cùm tamen è contra diuina bonitas, circa quam per se, & primò versatur charitas, non applicetur æqualiter omnibus; sed magis participetur ab vno, quam ab alio; & ideò nec faciat omnia diligibilia æqualiter; sed vnum magis, quàm aliud.

Neque ex eo, quòd ordinare sit actus rationis, & charitas ad voluntatem pertineat, sequitur, quòd ordo non competat charitati: siquidem ad rationem pertinet ordo actiuus, per quem ipsa ratio dicitur ordinans; ad voluntatem verò, & ad charitatem pertinet ordo passiuus, per quem dicitur ordinata, vt loquitur S. Thomas 2. 2. *quæst. 26. art. 1. citato, ad 3.* 4. *Ordo nō competit eodē modo rationi, & voluntati.*

Sed, dum asserimus, in charitate esse ordinem, & vnum esse diligendum magis, quàm aliud; difficultas maxima est, vt explicetur, in quo consistat hæc maior dilectio: nam ex communi modo loquendi multipliciter dicimus amari vnum magis, quàm alium; vt, verbi gratia, primò, quia plura, & maiora bona illi velimus; quomodo filio Regis volumus regnum, & victoriam ab hostibus, &c. Secundò, quia ex pluribus, & maioribus motiuis illum amemus; quomodo amamus aliquem, quia est doctus, prudens, sanctus, beneficus. Tertiò, quia amor in illum sit magis secundùm inclinationem, & propensionem naturæ; quomodo connaturaliùs amamus amicos, quàm inimicos. Quartò, quia maiori conatu, & cum maiori intensione actus in illum feramur; quomodo amamus ex passione concupiscentiæ. Et denique, quia vnum amemus cum appretiatione, & prælatione ad alium; quomodo parentes communiter magis appretiant filium primogenitum, quàm natu minimum, etiamsi fortasse hunc ament teneriùs, & suauiùs: & fœminæ communiter magis appretiant quemcúmque filium, quàm catellum, quem fortè habent maximè in deliciis. 5. *Multipliciter potest vnum amari magis, quàm aliud.*

Atque hos omnes modos diligendi vnum magis, quàm alium, commodè possumus reducere solùm ad tres, vt videre est apud Suar. *disp. 1. de charit. sect. 4. num. 4.* vt, scilicet, nostra dilectio, vel sit maior obiectiuè; vt quando plura, & maiora bona volumus vni, quàm alteri: vel ex pluribus, & maioribus motiuis illum amamus: vel sit maior appretiatiuè, & prælatiuè, vt quando filium magis appretiamus, quàm catulum: vel denique sit maior intensiuè, vt quando amamus ex propensione, & inclinatione naturæ, vel ex passione concupiscentiæ. Et quamuis Petrus de Soto *tract. de instit. Sacerdot. sect. 15. de Sacram. Pœnit. quæ est de perfect. contrit. §. Cæterum. pag. mihi 161.* acriter impugnet hanc distinctionem quoad secundum membrum diligendi magis appretiatiuè; & solùm admittat duo alia membra diligendi magis obiectiuè; & diligendi magis intensiuè; & ordinem charitatis contendat solùm consistere in hoc; & vnus sit diligendus intensiùs, quàm alius; & sententiam aliam recentiorum Theologorum, quòd huiusmodi ordo potiùs consistat in appretiatione, & prælatione vnius ad alium, appellet nouam, & minimè consonam Scripturæ, & Patribus, & animabus minimè vtilem; imò & maximè periculosam; non est tamen, quòd propter illius argumenta reiiciamus dilectionem appretiatiuam, & prælatiuam, vt distinctam ab aliis; & multò minùs vt admittamus, ordinem charitatis necessariò consistere in dilectione intensiua, non autem in appretiatiua, aut prælatiua: nam, quamuis fortasse non sit quæstio nisi de nomine, si quis contendat amari aliquid appretiatiuè magis quàm aliud, maximè prouenire ex maiori bonitate, & excellentia, siue vera, siue apprehensiua ipsius obiecti, quod amatur; vel ipsius motiui, ex quo amatur; ac proinde non differre ab hoc, quod 6. *Sed præcipuè tripliciter, id est, obiectiuè, appretiatiuè, & intensiuè.* 7. *Dilectio maior appretiatiuè nō est eadem cum illa, quæ est maior obiectiuè.*

 est

est amari magis obiectiuè; & rectè posse ad illud reduci, tanquā inferius ad superius; cum omnis amor, qui est maior appretiatiuè, sit etiā maior obiectiuè; nō autem è contrà omnis amor, qui est maior obiectiuè, sit etiā maior appretiatiuè: negari tamen non potest, quin sit multò rationabilius, vt distinguantur huiusmodi amores, cùm maior appretiatio vnius supra aliud possit etiam prouenire aliunde, quàm ex maiori bonitate, aut excellentia obiecti, vel motiui: vt, quando aliquis ex duobus inter se æqualibus, aut similibus quoad amabilitatem, & bonitatem intrinsecam, & quoad totam rationem obiectiuam, vnum præeligit, & præfert alteri propter solum exercitium suæ libertatis; vel ex duobus maximè inæqualibus, & dissimilibus, id, quod est minus præeligit alteri, quod est maius, vt faciunt communiter peccatores, qui bonitatem leuissimam, & solùm vmbratilem creaturæ, præferunt Deo; & ideò dicuntur interpretatiuè, & indirectè, vt loquitur Nau. *in Man. cap. 11. n. 19. §. Admonemus item.* appretiare magis creaturas, quàm Deum: quia enim appretiatio vnius supra appretiationem alterius dicit comparationem vtriusque, & quandam deliberationem, seu quasi librationem ex parte intellectus, siue formalem, & explicitam, siue virtualem, & implicitam; & ex parte voluntatis dicit acceptationem vnius, & prælectionem ad aliud, saltem pro casu, in quo non possit haberi simul vtrunque, vt benè notat Suar. *disp. 1. de charit. sect. 4. num. 5. pag. 418. & tom. 4. de pœnit. disp. 4. num. 7. pag. 62.* & Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 35. num. 2. pag. 297.* quemadmodū hæc comparatio, & deliberatio, seu libratio intellectus, & hæc acceptatio, & prælectio voluntatis non est semper, & necessariò ex bonitate, aut ratione aliqua obiectiua, quæ sit maior in vno, quàm in alio; sed potest etiam esse ex aliquo alio merè extrinseco, & quod se habeat merè per accidens ad totum id, quod est in obiecto: ita & amor, qui dicitur maior ex appretiatione, seu maior appretiatiuè; non semper, & necessariò potest esse idem cum amore, qui dicitur maior obiectiuè, nisi loquamur valdè impropriè, & etiam illum appellemus obiectiuè maiorem, qui præeligitur alteri quomodocunque, & etiam ex aliquo merè extrinseco, & merè accidentaliter se habente ad ipsum obiectum.

Ordo charitatis non est secūdum maiorem intensionem dilectionis, sed secūdum maiorem appretiatiuā obiecti.

8. Quod verò prætereà contendit Petrus de Soto *sect. 15. cit. de pœnitent.* quòd ordo ex necessitate seruandus in actibus charitatis solùm sit quoad intensionem actus, non autem quoad appretiationem; & quando dicitur in Scriptura Deus esse amandus super omnia ex toto corde, ex tota anima, & ex omnibus viribus, & ne ipse quidem pater, aut mater esse magis amādus, quàm Deus, *Matt. 10. & 22.* & *Luc. 14.* & *aliis loc.* verè præcipi summā intēsionem actus, & summum conatū ex parte habitus, & ex parte potentiæ; & idem esse etiā in actibus pœnitentiæ, & in detestatione peccati, quod in Scriptura dicitur esse, detestandum supra omne aliud detestabile, id est, detestatione summè intensa, vt ipse interpretatur: hoc, inquam, multò minùs est admittendum; & ordo charitatis, qui cadit sub præceptum, & necessariò est seruandus, nullo modo est dicendus consistere in intensione actus, sed solùm in appretiatione obiecti, secundùm quam primò, & maximè aliorum omnium appretiandus est Deus, & aliis omnibus præferendus; tum verò alij in suo quisque ordine, & gradu amabilitatis, vt communiter docent alij, omnes præsertim recentiores apud Suar. & apud Sanchez *locis citatis*, Gabr. *in 3. dist. 27. quæst. vnica, part. 1. not. 6. & art. 2. concl. 7.* Nau. *in Man. cap. 11. num. 6.* Valen. *2. 2. disp. 3. quæst. 4. puncto 1.* Azor. *par. 1. lib. 9. cap. 4. quæst. 3.* Tolet. *lib. 4. cap. 9. num. 7.* Regnal. *in prax. lib. 17. num. 97.* Bonac. *in præcept. Decal. disp. 3. quæst. 4. puncto 1. num. 2. pag. 161. tom. 2.* Paulus Layman. *lib. 2. tract. 2. cap. 2. num. 3. pag. 224.* & alij.

9. Et quidem quòd ordo charitatis non possit rationabiliter poni in intensione actus, quæ simpliciter, & absolutè sit summa, & exhibeatur per totum possibilem conatum potentiæ, vt videtur velle Adrianus *in 4. quæst. 2. de pœnitentia*, & aliqui alij apud Suar. *de pœnit. disp. 4. sect. 4. cit. num. 1.* vltrò concedit Petrus à Soto *sect. 15. cit.* Et probatur ex eo, quia conatus possibilis potentiæ per auxilia gratiæ, quo solummodò est principium dilectionis ex charitate, & detestationis peccati ex pœnitentia, non est determinatus in vllo gradu intensionis; sed semper potest esse maior, & maior in infinitum, ac proinde etiam intensio charitatis, aut pœnitentiæ, si dicatur cadere sub præceptum secundùm totum conatum possibilem potentiæ, non erit determinata in vllo gradu; sed semper debebit esse maior, & maior; neque vnquam poterit per vllam certam intensionē satisfieri obligationi præcepti; quod tamen dici non potest, vel saltem erit Deus tam intensè amandus ab vnoquoque, quàm intensè amatur ab anima Christi, vt notat Suar. *disp. 5. sect. 2. n. 2.* quod similiter dici non potest. Et quamuis auxilia gratiæ, cum quibus potentia hic, & nunc potest conari in vnoquoque, sint semper finita, & determinata in aliquo gradu; adhuc tamen non est obligatio conandi ex illis ad æqualitatem; sed satis est, si absolutè conemur aliquo modo, & absolutè respondeamus vocationi diuinæ, siue conatus, & responsio, vel consensus voluntatis sit ad æqualitatem, cum auxilio, & vocatione, siue non: & alioqui si ex duobus peccatoribus inæqualibus is, qui est minor, vocaretur vocatione maiore, & paratum haberet maius auxilium; & qui est maior vocaretur vocatione minore, & paratum haberet auxilium minus; & tamen vterque responderet æqualiter, dicendus esset non iustificari vterque, & consensus, vel cooperatio voluntatis, quæ in peccatore maiore minùs vocato esset sufficiens dispositio ad gratiam, non esset sufficiens in peccatore minore magis vocato, solùm quia est vocatus magis, & vocationi non respondit ad æqualitatem; quod tamen similiter dici non potest, vt notat Suar. *sect. 4. num. 1. cit.* cùm sit contra rationem iustitiæ, vt plùs exigatur à peccatore minore, qui debet minus; & quod sufficit peccatori maiori pro gratia, & amicitia Dei recuperanda, non sufficiat peccatori minori; & loca Scripturæ, quæ præcipiunt, & exigunt à peccatoribus actus pœnitentiæ, & dilectionis, æqualiter, & eodem modo loquuntur de omnibus, neque vnquam mentionem faciunt de adhibendo, aut non adhibendo toto conatu potentiæ, & de respondendo, aut non respondendo ad æqualitatem vocationi diuinæ, & auxilio gratiæ; & quando asserunt Deum esse diligendum ex toto corde, & ex tota anima, & ex omnibus viribus, vt *Deuteronomy 6.* & *Matth. 22.* & *Marci 12.* non loquuntur de intensione actus; sed de appretiatione obiecti, vt, scilicet, in corde, & mente nihil habeamus in tanto pretio, in quanto habemus Deum, eúmque vt summum bonum, & finem vltimum omnibus præferamus; & ideò totis viribus in illius acquisitionem tendamus, nihilque amemus, quod sit illi contrarium, vt exponit S. Augustinus *lib. 1. de doctrina Christiana, cap. 22. tom. 3.* & apud Maldonatum *in cap. 22. Matth. num. 38. col. 465.* & patet ex S. Thoma *2. 2. quæst. 44. art. 4. in corp.*

Intensio actus absolutè, & simpliciter summa, nō est in præcepto charitatis.

corp. & *ad* 2. quia enim *ex* 3. *Phys. text.* 63 tunc aliquid dicitur totum, & perfectum, quando nihil illius est extra illud, quod, scilicet, illi deest: ita & cor ad Deum, vel amor Dei tunc est totus, & perfectus, quando nihil cordis, vel nihil amoris, quod sit debitum Deo, vel quod sit Dei, est extra, eique deest; id est, quando amor, & cor nihil recipit contra Deum, & nihil non recipit, quod sit Dei, & debitum Deo, vt patet ex S. Thoma *loc. cit.*

Et quemadmodum 3. *Reg.* 14. quando dicitur: *Dauid secutus est Dominum in toto corde suo.* non significatur intensio actuum; sed appretiario obiecti, id est, quòd fecerit, quod placitum erat in conspectu Domini, vt statim subditur: & *cap.* 15. de Abia, quod *non esset cor eius perfectum cum Domino Deo suo, sicut cor Dauid patris eius.* solùm significatur quòd ambulauerit in peccatis, vt *ibi* dicitur; non autem quòd defecerit in intensione actuum: ita & quando præcipitur dilectio Dei, aut detestatio peccati ex toto corde, non præcipitur intensio actus; sed sola appretiatio supra omne aliud appretiabile.

10. *Neque intensio summa in comparatione ad alios actus, qui fortè sunt, aut fuerunt circa alia obiecta.* Quòd verò ordo charitatis neque etiam sit ponendus in intensione actus, quæ sit summa per comparationem ad alios actus, qui forte fiant, vel facti fuerint ab vnoquoque circa alia obiecta, vt vult Petrus a Soto *loco cit.* & aliqui alij apud Suar. *de pœnit. disp.* 4. *sect.* 4 *cit num.*, probatur ex eo: quia nullus est, qui, dum elicit huiusmodi actus amoris, aut pœnitentiæ, mensuret, vt sic dicam, eorum intensionem ad alios actus, quos fortè habet, vel habuit circa alia obiecta; neque vllus est, qui meminerit intensionis in aliis actibus, & qui super eam reflectat, dum actualiter operatur, & qui illam memoria teneat pro aliis actibus, quos posteà est habiturus, vt notat Suar. *disp.* 5. *de charit. sect.* 2. *num.* 2. & 3. Et difficillima esset omninò via salutis, ne dicam, moraliter impossibilis, si esset obligatio semper ponendi in actibus charitatis, aut pœnitentiæ, qui sunt de præcepto, plures gradus intensionis, quàm sint positi, aut ponantur in aliis actibus circa alia obiecta; neque aliquid potest afferri ex Scriptura, vel ex Conciliis pro huiusmodi obligatione; & quæ dicuntur pro magnitudine amoris, aut doloris, qui sit habendus, verbi gratia, circa Deum, vel circa peccatum, super omnia alia amabilia, aut detestabilia, rectè intelliguntur quoad appretiationem, quæ semper est maxima in actu charitatis, & pœnitentiæ supernaturalis; & prout oportet, & semper in illo includitur, & necessariò prouenit ex ipsa natura obiecti amabilis, & detestabilis, & ex motiuo illud amandi, & detestandi, quod est diuina bonitas; sicut & semper includitur in actu fidei diuinæ ex ipsa ratione authoritatis diuinæ, propter quam creditur maxima firmitas, & certitudo supra omnem aliam firmitatem, & certitudinem cuiuscunque actus scientiæ, & in actu scientiæ supra omnem actum opinatiuum, quantumuis alioqui intensissimum, vt notat Suar. *disp.* 4. *de pœnitentia, sect.* 4. *cit. num.* 7. & *disput.* 1. *de charit. sect.* 4. *num.* 13. *in fine.*

11. *Ordo charitatis solùm est circa appretiationem.* Posito verò, quòd ordo charitatis, qui est in præcepto, non sit ponendus in gradibus intensionis, & quòd hæc neque absolutè, & simpliciter debeat esse summa, & cum toto conatu, qui sit possibilis nostræ potentiæ, neque debeat esse summa per comparationem ad alios actus, quos habuimus, vel habemus circa alia obiecta; quòd præterea sit ponendus, & rectè ponatur in appretiatione omnium summa ex parte obiecti, & motiui, vt docent communiter alij omnes, quos *paulò antè* retulimus *num* 8. *in fine.* probatur ex eo, quia hæc sola appretiatio est sufficiens, vt Deus, vel proximus, quando est diligendus ex charitate, efficaciter diligatur, id est, non solùm verbo, & lingua; sed opere, & veritate, vt dicitur 1. *Ioan.* 3. quamuis enim ponatur diligi dilectione valdè remissa quoad gradus intensionis, semper tamen efficaciter diligetur, & semper implebitur præceptum, & obligatio diligendi; si dilectio illa remissa quoad gradus, appretiatiue sit maxima; & quod per illam amatur, ametur prælatiuè ad omnia alia: & cùm hic tantùm modus amandi appretiatiue sit intrinsecus charitati, & ab illa inseparabilis, vtpote necessariò proueniens ex proprio illius obiecto, & motiuo formali, hic tantùm dicendus est cadere sub præceptum illius iuxta doctrinam S. Thomæ, & Caietani 2. 2 *quæst.* 44. *art.* 4. *ad* 1. quòd præceptum de aliquo actu virtutis sit etiam necessariò de modo, qui sit intrinsecus illi actui, & intrinsecè pertineat ad rationem illius virtutis. Et contrà, cùm intensio quæcunque determinata, seu modus certæ intensionis non sit de substantia actus; sed merè accidentalis, & solùm dependens a libertate actum elicientis; non autem proueniens necessariò ex obiecto; non potest dici, quòd cadat sub præceptum, iuxta doctrinam eiusdem S. Thomæ 1. 2. *quæst.* 100. *art.* 9. & 10. & 2. 2. *qu.* 44. *cit. art.* 1. *ad* 1. quòd modus accidentalis virtutis non cadat sub præceptum virtutis. Et sine dubio minùs conformiter suæ bonitati fecisset Deus, si præcepisset certam aliquam intensionem in actibus charitatis: siquidem nihil magis nos latet in nostris actibus, præsertim internis, quàm gradus, aut mensura intensionis, vt patet experientia: & ideò nunquam possemus esse certi, etiam probabiliter, & moraliter de impletione præcepti; sed semper essemus anxij, & in scrupulis, ne aliquis gradus esset omissus: & etiam probi, & pij viri, qui Deum, Deique legem maximè sanè sunt, & malunt centies mori, quàm Deum semel offendere, semper essent damnandi peccati mortalis, quando vxorem, aut filios teneriore, & suauiore, & intensiore affectu amarent, quam Deum, etiamsi protestarentur ex animo, quòd eos solùm amarent propter Deum; & paratissimi essent illos relinquere, & Deo in omnibus posthabere: quod tamen dici non potest, vt notat Valen. 2. 2. *disp.* 3. *quæst.* 4. *puncto* 1. §. *Secundò, probatur.* & Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 35. *num.* 2.

Et quòd absolutè nulla sit culpa, si quis aliquando intensiùs diligat creaturam, quàm Deum, apertè admittunt Suar. *de pœnit. disp.* 4. *sect.* 4. *cit. num.* 7. & *disp.* 1. *de charit. sect.* 4. *num.* 11. Valent. *punct.* 1. *cit.* §. *Tertiò probatur.* Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 35. *n.* 2. Layman. *lib.* 2. *tract.* 2. *cap.* 2. *num.* 3. Nau. *in Man. cap.* 11. *num.* 19. Tol. *lib.* 4. *cap.* 9. *num.* 3. & alij. Et patet manifestè ex dictis, cùm sola maior appretiatio Dei sit in præcepto; non autem maior intensio secundùm gradus amoris. Et quemadmodum nulla est culpa contra præceptum de amandis parentibus, si quis feruentiùs, & suauiùs amet amicum, quàm parentes, dummodo illos pluris æstimet, & in casu necessitatis paratus sit parẽtibus posthabere quemcunque amicum: neque est culpa contra præceptum de amandis filiis, si mater teneriùs amet catulum, eique suauiùs blandiatur, quàm filio, dummodo similiter quoad appretiationem omnes catulos posthabeat filiis: ita neque est culpa contra præceptum de diligendo Deo, si intensiùs ametur creatura, dummodo Deus magis appretietur, & paratissimi semper simus creaturas quascunque postponere Deo. 12. *Nulla est culpa, si creatura intensiùs diligatur, quàm Deus.*

Neque hoc est intelligendum tantummodo de actu amoris naturalis, & qui solùm eliciatur, verbi gratia, ex passione, vel ex aliquo principio naturali; 13. *Etiam per actum chari-*

non

tatis supernaturalis, & theologicæ.

non autem sit actus charitatis supernaturalis, & theologicæ: sed etiam debet intelligi de actu charitatis supernaturalis, & propriè dictæ: & reuerà nullius culpæ est reus, si quis per charitatem supernaturalem amando Deum, & amando proximum; Deum tamen amet remissiùs, & proximum amet intensiùs; sicut neque est reus vllius culpæ, si amet Deum, & non amet proximum; vel contrà, si amet proximum, & non amet Deum, tanquàm obiectum quod: nam, quamuis tota intensio habitus charitatis, & omnes, & singuli illius gradus, quasi indiuisibiliter habilitent, atque disponant ad diligendum intensè vtrunque, neque vllus sit gradus, qui disponat magis ad proximum, quàm ad Deum, vel è contrà, vt notat Suar. *disp. 1. de charit. sect. 4. num. 10. pag. 419.* imò, & omnes, & singuli priùs, & principaliùs disponant ad Deum, & solùm posteriùs, & secundariò disponant ad proximum; & hac ratione in ipso etiam habitu sit ordo charitatis, vt *suprà* diximus *num. 2.* eo tamen ipso, quòd certa intensio non cadit sub præceptum, siue circa Deum, siue circa proximum, vt *iam* probauimus, nulla potest esse culpa, si fortè deficiat quæcunque intensio, siue circa Deum, siue circa proximum, cùm certum sit, quòd malitia, quæ culpam constituit, non est carentia bonitatis cuiuscunque conuenientis subiecto: sed solùm bonitatis illi debitæ, vt patet *ex materia de peccatis.* Neque vllam iniuriam facimus, vt sic dicam, ipsi habitui charitatis, si magis vtamur illius intensione ad diligendum proximum, quàm ad diligendum Deum, cùm hoc sit positum in nostra libertate, & iure nostro vtamur, dum sic operamur, & dum vtimur nostro habitu, prout magis libet: quanquam reuerà non est negandum, quòd dum intensè amatur proximus ex charitate, etiam intensè ametur Deus; imò & excellentiori quodam modo ametur, vt subdit Suar. *sect. 4. cit. num. 2.* siquidem amatur semper vt quo, & tanquàm ratio formalis amandi proximum, dum solus proximus amatur vt quod: & verissimum est, quòd propter quod vnumquodque tale, & illud magis; & propter quod amamus aliquid, illud semper est magis amicum, vt patet ex Aristotele 1. *Poster. text. 5.*

14. Quomodo Deus licitè ametur propter beatitudinem, vel propter aliquid creatū.

Ex hoc verò, quòd Deus secundùm ordinem charitatis sit maximè appretiandus, & omnibus aliis sit præferendus, potest intelligi, quomodo possit licitè amari propter aliquid creatum, vt, verbi gratia, propter beneficia, etiam temporalia, quæ in dies accipimus; & propter beatitudinem, quam speramus: neque tamen hinc sequatur, quòd huiusmodi bona creata appretientur magis, quàm Deus, cùm sint ratio, vt Deus ipse appretietur, & ametur: nam, vt patet ex S. Thoma 2. 2. *quæst. 27. art. 3.* quando dicitur Deus amari propter beneficia, vel propter spem futuræ beatitudinis, & propter timorem futuræ damnationis, particula, *propter*, solùm accipitur, prout importat causam dispositiuam non autem prout importat causam formalem, aut finalem propriè dictam: & sensus est, vt idem explicat 2. 2. *quæst. 27. art. 8.* quòd, sicut aliquis introducitur ad amandum Deum propter hoc, quòd timens ab ipso puniri, cessat à peccato, vt loquitur S. Augustinus *tract. 9. in epistolam canonicam S. Ioannis, tom. 9.* & per hoc, quòd sperat ab ipso remunerari, vt habetur in Tridentino *sess. 6. de iustificat. cap. 6.* ita & introducitur per beneficia accepta, & quatenus hæc maximè continent, & faciunt apparere bonitatem diuinam, quæ sola per se, & propriè est ratio formalis amandi, vt etiam suprà diximus *disp. 9. num. 4.* & fusiùs *disp. 1. num 9.* vbi explicauimus, quomodo Deus possit amari amore concupiscentiæ, & vt bonus nobis, absque eo, quòd nos constituamur vt finis Dei, eúmque ad nos referamus, tanquàm ad finem. Et sine dubio ex hoc, quòd beneficia Dei, aut futura beatitudo, vel quodcunque aliud creatum nos introducat, & disponat ad Deum amandum; & hoc modo dicamur Deum amare propter illa, non sequitur, quòd inordinatè Deum amemus, & quòd illa appretiemus magis, quàm Deum, cùm reuerà etiam illa referamus in Deum, vt in finem vltimum, & absolutè parati simus Deum diligere, etiam sine illis. Et contrà, si quis in illis constitueret finem simpliciter vltimum, & solùm propter illa Deum amaret, alioqui sine illis non amaturus, certum est, quòd peccaret mortaliter, & Deum non maximè appretiaret, vt notat Sylu. *verb. Charitas, quæst. 7.* Tol. *lib. 4. cap. 9. num. 2.* Paulus Layman *lib. 2. tract. 2. cap. 2. num. 4. pag. 224.* Nau. *in Manu. cap. 11. n. 20.* Bonac. *circa primum præceptum Decalogi, disp. 3. quæst. 4. puncto 1. num. 3. pag. 161. tom. 2.* Sanchez *lib. 2 in Decal. cap. 35. num. 3.* & alij: quia, sicut metus seruilis, quando est cum seruilitate, & cum actuali proposito non seruandi, verbi gratia, legem diuinam, si non esset gehenna, est intrinsecè malus, & non stat cum charitate, vt patet ex S. Thoma 2. 2. *quæst. 19. art. 4. & 6.* ita & amor mercenarius, & seruilis, quando similiter est cum seruilitate, & cum proposito aliter non amandi, est intrinsecè malus, & passim à Sanctis Patribus reprehenditur, & præcipuè à S. Chrysostomo *lib. de compunctione cordis, in fine*, & apud Sanchez *loco cit.* Dico autem, *cum proposito aliter non amandi*: quia ad hunc amorem mercenarium malum non sufficit, si quis solùm habitualiter sit ita dispositus, & ex propria infirmitate sit ita affectus, vt credat, Deum à se non esse amandum, eiúsque legem non esse seruandam, si non esset spes præmij, aut metus supplicij, vt notat Vasq. 1. 2. *disp. 27. cap. 2. n. 9.* & ex illo Paulus Layman *lib. 1. tract. 2. cap. 6. num. 9.* & *lib. 2. tract. 2. cap. 2. num. 4.* quia, scilicet, charitati, & gratiæ non id contrariatur, quod est solùm in habitu, sed id solùm, quod est in actu. Neque de hoc amore loquitur Tridentinum *sess. 6. cap. 11. in fi. & can. 31* dum eos damnat, qui asserunt, peccare iustos, dum se cohortantur ad currendum in stadio propter mercedem æternam, quam intuentur; & dum illius intuitu benè operantur: sed solùm loquitur de amore seruili sine seruilitate, ex quo, scilicet, vel tacitè, vel expressè etiam ipsam beatitudinem, & mercedem æternam in Deum referimus; & minoris illam appretiamus, quàm ipsum largitorem mercedis; & parati sumus benè operari, & legem seruare, & Deum amare, etiam sine mercede, vt notat Nauar. *cap. 11. num. 20. cit.* & omnes communiter apud Azor. *part. 1. lib. 9. cap. 4. quæst. 5. col. 1067.* quanquam non est necessarium facere in particulari huiusmodi comparationes, & secum examinare, verbi gratia, quid quisque faceret, si non speraret beatitudinem, vel non timeret gehennam; & vtrùm mallet vitam amittere, & bona omnia temporalia, quàm Deum offendere, & super omnia non amare, vt notat Tolet. *lib. 4. cap. 9. n. 3.* & S. Bonau. *in 4. dist. 16. quæst. 1. num. 33. pag. 376. col. 2.* sed satis est, si actualiter nihil magis appretiet, quàm Deum; & virtualiter, & interpretatiuè Deum magis appretiet, quàm cætera omnia, vt certè appretiat, quando illum amat, vt summum bonum, & vt finem vltimum. Et quamuis amor beatitudinis, & timor gehennæ licitè possit nos excitare, & impellere, vt citiùs, & promptiùs, & feruentiùs Deum amemus; non tamen licitè potest nos mouere, tanquàm finis simpliciter, & principalis; & si referamus bona, quæ

15. Amor Dei mercenarius est intrinsecè malus, sicut & timor seruilis cum seruilitate.

16. Non sunt facienda cōparationes explicitè, vtrū Deus magis ametur, quàm res creata.

faciam.

17. *Licitũ eſt ordinare dilectionẽ Dei, & actus virtutũ ad beatitudinẽ, tanquàm ad finẽ minùs principalem.*

facimus, & ipſam etiam dilectionem, qua Deum diligimus, ad beatitudinem, tanquàm ad finem, non debemus poſitiuè excludere alium finem vlteriorem, & magis principalem, qui eſt ipſe Deus; ſed ſolum poſſumus illam habere, vt finem minùs principalem, & magis proximum, vt notat Sanchez *lib. 2. cap. 15. num. 3. cit.* qui etiam rectè ſubdit ex Valent. 2. 2. *diſp. 3. quaſt. 5. puncto* 1. & Bannes 2. 2. *quaſt. 27. art. 3.* non eadem ratione bona ſpiritualia, quæ facimus, poſſe referri ad bona temporalia, tanquam ad finem, verbi gratia, ad ſanitatem, vel ad diuitias conſequendas, ſicut poſſunt referri ad beatitudinem: quia omninò eſt contra rationem finis, vt quod eſt maius bonum, appetatur propter illud, quod eſt minus, vt propter finem, & magna eſt amoris peruerſitas, & magna deordinatio, vt bona ſpiritualia appetantur, & eligantur propter temporalia, niſi fortè etiam hæc vlterius ordinentur ad ſpiritualia, & appetantur, vt adiumenta, & tanquàm diſpoſitiones ad honeſtè agendum: quomodo ex communi vſu Eccleſiæ, & orationes, & eleemoſynæ, & Miſſæ Deo offeruntur pro ſanitate corporali, & pro pluuia, & pro abundantia, &c.

18. *Nõ tamen eſt licitũ, illo ordinare ad bona tẽporalia.*

19. *Nõ eſt neceſſariũ, vt bona tẽporalia explicitè ordinẽtur ad ſpiritualia, & ſolũ propter illa appetantur.*

Neque eſt neceſſarium, vt huiuſmodi bona temporalia, quando à Deo petuntur per media ſpiritualia, actu, & explicitè ordinentur ad ſpiritualia: ſed ſatis eſt, ſi ordinentur virtute, & in præparatione animi: & non excedit culpam venialem, ſi fortè ad illa nullatenus ordinentur, cùm finis peruerſitas, qui alioqui ex ſe non eſt mortalis, non excedat culpam venialem, vt patet, quando quis orat, ieiunat, aut facit alia bona opera propter vanam gloriam, de qua re plura diximus, dum ageremus *de vitiis capitalibus lib. 3. diſp. 4. num. 17.*

20. *Nõ eſt peccatũ mortale, ſi bona tẽporalia nullo modo ordinentur ad ſpiritual.*

Eſſet tamen omninò mortale, ſi quis poſitiuè excluderet finem vltimũ in amore bonorum temporalium, eáque amaret ſolum, & vltimò propter ſe: vt, ſi quis, verbi gratia, deliberatè optaret ſemper, & perpetuò in illis eſſe, & ideò vellet præſentem hanc vitam ſemper viuere, vt notant Nau. *in Manu. cap. 11. n. 20.* ex Adriano *in 4. in materia de confeſſione, quaſt. 4. concluſ. 1. §. Et ad probationem. pag. 121. col. 3. in fine*, vbi id aſſerit ex ſententia Palud. *in 4. diſt. 21. quaſt. 1. art. 1.* Reginal. *lib. 17. cap. 10. num. 103. pag. 38. tom. 2.* Bonac. *in 1. Decalogi præceptum, diſp. 3. qu. 4. puncto 1. num. 3. in fine*, Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 35. n. 11.* & alij apud ipſum: id enim manifeſtè eſſet delicias, & voluptates præſentes æternæ Dei fruitioni præferre, & in illis conſtituere vltimum finem, & ſummum bonum; neque Deum ſuper omnia appretiare, & amare, quod eſt contra charitatem.

21. *Eſt peccatum mort. ſi quis velit perpetuò viuere, & ſemper eſſe in delicijs præſentis vitæ.*

22. *Eſt verò ſolũ veniale, ſi quis velit diu viuere, vt diu ſit in delicijs.*

Et quemadmodum grauiter faceret contra amicitiam in humanis, ſi quis vellet ſemper ſeparari, vel longè eſſe ab amico; non autem ſi quis id vellet ſolùm ad tempus: ita & grauiter facit contra charitatem, & amicitiam Dei, ſi quis velit ſemper eſſe in hac vita, & ſemper eſſe ſeparatus à Deo: non autem facit grauiter, ſi quis velit diu in illa eſſe, & ſolùm ad tempus: quia enim non omnis charitas cupit diſſolui, & eſſe cum Chriſto; ſed ſolùm illa, quæ eſt perfecta, & qualis fuit in S. Paulo, dum id ſcriberet *ad Philippenſes cap. 1.* non facit contra charitatem ſimpliciter; ſed ſolùm contra charitatem perfectam, qui non cupit citò diſſolui. Et ſi poſitiuè cupiat viuere, & non diſſolui, idque propter delicias ipſius vitæ, etiam alioqui licitas; omninò peccat, ſed mortaliter, ſi cupiat ſemper viuere propter huiuſmodi delicias; & venialiter, ſi id cupiat ſolùm ad tempus. Vnde, vt loquuntur Palud. & Adrianus loco citato: *Velle perpetuari in hac vita, non eſt ſine mortali: & velle hanc vitam prolongari propter delicias, non eſt ſine veniali.* Nam, ſicut ſi quis in articulo mortis ex plena deliberatione peccaret venialiter, vel poſitiuè non pœniteret de veniali prius commiſſo, & ſic eligeret retardari à gloria; non propterea peccaret mortaliter, quia nulla eſt obligatio ſub mortali de gloria ſibi non retardanda per veniale, vt tradunt *ibi* Paludan. & Adrianus & Nauar. ita nec peccat mortaliter; qui ex nimio affectu ad præſentes delicias, optat diutius viuere, etiam ſi hinc ſequatur retardatio gloriæ, idque ipſe aduertat. Pro qua re poſſunt videri etiam illa, quæ diximus *ubi ſ. diſp. 19. num. 11. & 12.* dum ageremus *de vitiis capitalibus*, & ſpecialiter de luxuria, & magis ſpecialiter de amore ſui, & de odio Dei, & de affectu præſentis ſæculi, & de horrore futuri, quæ à S. Gregorio *lib. 31. Moral. cap. 31.* & à S. Thoma 2. 2. *quaſt. 153. art. 5.* numerantur inter filias luxuriæ.

23. *Et poteſt etiã eſſe actus virtutis, & nullũ peccatum, ſi quis id velit ex bono fine.*

Et contrà, ſi quis cupiat diu viuere, non ex affectu inordinato ad præſentes delicias; ſed ex aliquo bono fine, verbi gratia, vt plùs laboret pro Chriſto, & in auxilium proximorum, vel vt diutiùs, & meliùs ſatisfaciat pro ſuis peccatis; non modò non peccat, neque mortaliter, neque venialiter; ſed etiam facit actum excellentiſſimæ charitatis, & virtutis: & ſi id cupiat ex naturali affectu ad vitam, poteſt etiam vacare culpa ex Bonac. & Sanchez *locis citatis*: quia, ſi differt ad aliquod tempus conſecutionem beatitudinis, & coniunctionem cum vltimo fine; non tamen aufert illam ſimpliciter, & pro ſemper, ſicut ſi cuperet ſemper viuere.

24. *Quomodo in Script. dicatur Deus eſſe amandus ſuper omnia, & per comparationẽ ad alios amores.*

Atque ex his, quæ diximus de ordine charitatis ſecundum appretiationem, facilè poteſt reſponderi ad ea, quæ obiicit Petrus à Soto *lect. 15. cit. de perfectione contritionis*, pro intenſione, quam putat requiri ſummam, tam in dilectione Dei, quàm in deteſtatione peccati, ſaltem per comparationem ad alios actus, ſiue amoris, ſiue doloris, quos fortè habuimus, vel habemus circa alia obiecta, vt *paulò antè* retulimus *num. 10.* Primò enim, quod aſſerit, in Scriptura Dei amorem ſemper præcipi ſummum per comparationem ad alios quoſcunque amores, vt quando dicitur Matth. 10. *Qui amat patrem, & matrem, pluſquàm me, non eſt me dignus: & qui amat filium, aut filiam, ſuper me, non eſt me dignus.* Et Lucæ 14. *Si quis venit ad me, & non odit patrem ſuum, & matrem, & vxorem, & filios, & fratres, & ſorores, adhuc autem & animam ſuam, non poteſt meus eſſe diſcipulus.* vltrò eſt admittendum: ſed comparatio non eſt facienda quoad gradus, & intenſionem; ſed quoad appretiationem, & æſtimationem, vt diximus. Neque hoc aſſerere vllo modo eſt error, vt temerè, & nimis audacter pronunciat Petrus à Soto, cùm aſſeratur à plurimis, & doctiſſimis viris, & ex optimis, & grauiſſimis rationibus, eique maximè faueat etiam S. Auguſtinus *lib. de moribus Eccleſiæ, cap. 11.* quem pro ſe citat Petrus à Soto, vbi aſſerit, diligere Deum ſuper omnia nihil aliud eſſe, quàm nihil in diligendo ei præponere: & hoc eodem modo loquatur S. Paulus *ad Rom. 8.* dum charitatem, & dilectionem erga Chriſtum, & Deum omnibus præfert: *Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti? Certus ſum enim, quia neque mors, neque vita, neque creatura alia poterit nos ſeparare*, &c. Et ratio eſt: quia, vt patet ex Ariſt. 7. *Phyſ. text. 24. & ſeqq.* non vno tantùm modo poſſunt aliqua comparari ad inuicem; ſed in omni eo, quod aliquo modo eſt vnum, & non æquiuocè conuenit pluribus, neque indiuiſibiliter conuenit ſingulis; ac proinde etiam amores non ſolùm in intenſione, & in gradibus poſſunt inter ſe comparari, & vnus dici maior altero, vel ſupra alterum; ſed etiam in

pluribus

pluribus aliis, vt ex communi modo loquendi indicauimus *paulò antè*, *num*.5. Et hoc modo amor Dei facta comparatione cum aliis quibuscunque amoribus rectè dicitur maximus, & super alios omnes, si sit maximus appretiatiuè, & nullus sit alius, qui illi in æstimatione, & pretio præferatur.

25. Deindè, quod asserit, qualitates, & formas accidentales, qualis est etiam amor ex charitate, & dolor de peccatis, non alia ratione dici perfectiores, & maiores alias aliis, nisi quia sunt intensiores quoad gradus, & solùm quoad illos suscipere magis, & minus ex Aristotele *in cap. de qualitate*, & solùm quoad gradus dici à S. Paulo, quòd crescamus in charitate *ad Ephes*.4. & quòd illa magis, ac magis in nobis abundet, *ad Philippen*. 1. falsissimum est, si vniuersaliter intelligatur: nam Aristoteles *lib*. 2. *de par. animalium*, *cap*.2 *pag*.428. plures enumerat modos, quo vnum dicitur calidius alio, quàm per solam intensionem graduum, vt, verbi gratia, *quia maiorem inferat sensum doloris, cùm tangitur: quia rei liquabilis liquantius sit*, vt ipse loquitur, *& rei cremabilis sit cremantius: quia non citò, sed lentè frigefiat; vel contrà, quia citò, & non lentè calefiat. Et hoc modo*, inquit, *aqua feruens pleniùs calefacit, quàm flamma; sed flamma vrit, & liquat rem, vrè, aut liquari idoneam, quod aqua efficere non potest. Item, aqua feruens calidior est, quam ignis exiguus: attamen citiùs, magisque refrigescit, quàm ignis, quamuis exiguus, quippe qui frigidus nunquam fiat. Ad hac aqua feruens calidior sentitur; sed celeriùs refrigescit, & congelascit, quàm oleum: lapis etiam, ferrum, & reliqua generis eiusdem, lentiùs quidem calefiunt, quàm aqua; sed vbi calefacta fuerint, vrere vehementiùs possunt*, &c. Si ergo comparationes quoad solam formam caloris, quæ est forma, & qualitas simplicissima, possunt ex Aristotele multipliciter fieri, & secundùm illas dicitur vnum calidius alio, quod non est illo intensius quoad gradus: quare non potest etiam charitas, quæ est forma perfectissima, multipliciter dici maior, si comparetur ad diuersa obiecta? & quare omnis illius maioritas debet consistere in solis gradibus? Certè S. Paulus 1. *Cor*. 13. *in fine*, non ad gradus; sed ad naturam, & perfectionem, vel maioritatem essentialem respexit, quando pronunciauit: *Manent fides, spes, charitas, tria hac: maior autem horum est charitas*. & communiter in scientiis, non ad gradus respicimus; sed ad naturas, & perfectiones essentiales habituum, quando dicimus, habitum principiorum esse perfectiorem, & certiorem, quàm sit habitus scientiæ. & hunc esse perfectiorem, & certiorem quocunque habitu opinionis, aut fidei humanæ, etiam intensissimo, quoad gradus.

Qualitates non per solam maiorem intensionem, sed pluribus aliis modis dicuntur alia aliis perfectiores.

Quanuis ergo, si comparentur inter se duæ qualitates, aut duo actus omninò similes, & conformes quoad omnia, non possit vna dici maior, aut perfectior alia, nisi ex gradibus intensionis: si tamen non sint omninò similes, & vna consideretur in ordine ad vnum, & alia in ordine ad aliud, benè potest dici, quòd vna sit maior, & perfectior alia, præscindendo à gradibus. Et sic contingit in actibus charitatis, quibus charitas præscribit ordinem ex diuersis capitibus, & facit, vt vnus præferendus sit alteri, & magis appretiandus.

26. Nec multùm refert, quòd S. Thomas, & Scholastici veteres non vsurparint signanter vocabulum appretiationis in explicando ordine charitatis, dummodo constet, quòd approbarint rem ipsam significatam, vt notat Suar. *disp*.1. *de charit. sect*.4. *num*.4. & de S Thoma, quòd illam approbarit, facilè constat ex 1. *par*. *q*.20. *art*.3. vbi ex S. Augustin. *tract*. 110. *in Ioan. post med. tom*.9. docet, quòd Deus magis diligit creaturas rationales, quàm irrationales, & ex illis, eas ampliùs, quæ sūt membra Vnigeniti sui; & multò magis ipsum suum Vnigenitum; non, quia actus ipse amandi sit magis, vel minùs intensus; sed quia per eundem simplicem actum vult illis maiora bona. Et *quæst*. 60. *art*. 5. quòd homo, & Angelus plùs, & principaliùs dilectione naturali diligit Deum, quàm se ipsum: quia Deus est bonum vniuersale totius naturæ, quod certè non tam facit ad intensionem actus, quàm ad appretiationem, & prælationem obiecti: & benè potest vnusquisque bonum diuinum pluris appretiare, quàm bonum proprium, cùm illud sit bonum vniuersale totius naturæ, & bonum simpliciter omnis boni, vt *suprà* diximus *disp*.9.*n*.2. ex S. Augustino *lib*.8. *de Trinit. cap*.3. *tom*.3. ac proinde contineat etiam bonum proprium vniuscuiusque: & dum illud amatur ab vnoquoque, etiam ametur vnusquisque à se, & in amore illius verè includatur amor sui: & hac ratione amor Dei verè sit maior, quàm amor sui, cùm simul sit amor Dei, & amor sui, & amor sui in ipso Deo, vt notat Durand. *in* 3. *dist*. 29. *qu*. 2. §. *A rationes primæ opinionis*. & clarissimè idem S. Thomas 1. 2. *quæst*. 109. *art*. 3. *ad* 3. docet, quòd amor dicitur summus, non solùm quantùm ad gradum dilectionis; sed etiam quantùm ad rationem diligendi; & quantùm ad modum dilectionis; & secundùm hoc sūmus gradus dilectionis est, quo charitas diligit Deum, vt beneficantem: & 2. 2. *quæst*. 184. *art*. 3. *ad* 2. docet, quòd perfectio dilectionis Dei, secundùm quam impletur præceptum, in hoc consistit, vt nihil supra eum, aut contra eum, aut æqualiter ei diligatur: & *in responsione ad* 3. quod perfectio charitatis pertinens ad illius speciem, hæc est, vt Deus super omnia diligatur, & nihil contra eum ametur: & *Opusculo* 18. *de perfectione vitæ spiritualis*, *cap*.5. *pag*.115. *col*.3. notat, quòd Deum tunc diligimus ex toto corde, & super omnia, quando illum diligimus, vt finem vltimum, & nihil in nobis est, quod actu, vel virtute in eum non referamus. His autem locis, cùm S. Thomas non requirat maiorem intensionem ex parte actus, non est, quòd Petrus de Soto in illa sola constituat ordinem charitatis, séque iactet in hoc sententia cum S. Thoma. Et quanuis 2. 2. *quæst*. 26. *art*. 6. 7. & 11. duos tantùm exprimat modos, quibus vnum diligitur magis, quàm aliud, id est, obiectiuè, vel ex parte obiecti; & intensiuè ex parte agentis: eos tamen modos sumit valde confuse, vt notat Suar. *disp*.5. *de charit. sect*.4 *num*.4. *cit*. & *disp*.4. *de pænit. sect*.4. *num*.4. & nomine intensionis comprehendit quancunque firmiorem adhæsionem potentiæ: siue illa proueniat ex vera, & propria intensione graduum; siue ex quacunque alia circunstantia, aut conditione obiecti: & eadem ratione rem significatam per vocabulum appretiationis agnoscit ex veteribus S Bonau. *in* 4. *dist*. 36. *quæst*. 1. *num*. 33. *pag. mihi* 376. *col*. 1. vbi asserit, ad charitatem requiri, vt Deus diligatur super omnia; & hoc nihil aliud esse, quàm vt pro nullo damno, vel commodo velit quis offendere Deum: quod certè est, Deum præferre omnibus, & magis appretiare, quàm quæcunque damna, aut commoda. *Et quanuis*, inquit, *oporteat, habentem charitatem velle mori pro Christo: in casu tamen, in quo oporteat, vel amittere charitatem, vel vitam, tunc tenetur magis velle mori pro Christo, quàm charitatem amittere*. & paulò pòst: *Si verò quæratur*, inquit, *de comparatione, & prælectione culpæ, vel pœnæ; dicendum, quod in casu, in quo oporteat præeligere, vel peccatum, & complacen-*

Vocabulum appretiationis non reperitur apud veteres Scholasticos.

tiam

tiam peccati; vel tolerantiam pœnæ; quilibet tenetur præeligere pœnam, quàm velle peccare: quia omnis voluntas est iniqua, quæ vult peccatum, vel absolutè, vel sub conditione cuiuscunque pœnæ. Si ergo ex S. Bonauentura, diligere Deum super omnia, est pro nullo damno, aut commodo temporali velle eum offendere; & in casu comparationis culpæ, & pœnæ, pœna quæcunque est præeligenda cuicunque culpæ, quid hoc est aliud, quàm Deum esse pluris appretiandum, & absolutè esse omnibus præferendum? Et hac eadem ratione loquuntur communiter etiam alij: & hæc locutio est omninò sufficiens, vt censeantur approbasse appretiationem, & prælationem, & secundùm illam dicantur explicasse ordinem charitatis.

27. *Ordo charitatis secundùm appretiationē nō inducit tepiditatem, & negligentiam in procuranda salute.*

Denique falsissimum est, quod tertio loco habet Petrus à Soto, sententiam de ordine charitatis secundùm appretiationem esse valdè periculosam pro consequenda salute, cùm tollat obligationem adhibendi conatum in dilectione Dei, & operandi intensè, & inducat tepiditatem, & negligentiam, quæ in Scripturis maximè reprehenditur, vt Ier. 48. *Maledictus, qui facit opus Dei negligenter.* & Malach. 1. *Maledictus, qui immolat debile Domino.* & Matt. 11. *Regnum Dei vim patitur, & violenti rapiunt illud.* Contrà enim est: quia non potest esse periculosum pro consequenda salute, si obligatio præcepti distinguatur à perfectione consilij, & intensio in dilectione Dei dicatur solùm esse de consilio; & sola appretiatio super omnia alia appretiabilia dicatur esse de præcepto. Imò neque intensio quomodocunque est de consilio circa dilectionem Dei: vt, v.g. quòd positiuè diligendus sit Deus intensiùs, quàm proximus; & proximus positiuè sit diligendus minùs intensè, quàm Deus: siquidem eadem est intensio habitus circa vtrunque; & per consequens etiam potest circa vtrunque exire in actum æquè intensum; sed solùm est de consilio per modum negatiuum, vt, scilicet, nunquam Deus ametur remissiùs, quàm proximus; sed semper ametur intensiùs, vel saltem æquè intensè, vt notat Suar. *disp. 5. de charit. sect. 2. n. 4. pag. 434. col. 1.* Neque hoc, quod dicimus de Deo super omnia diligendo quoad appretiationem inducit tepiditatem, & negligentiam in procuranda salute; sed potiùs reducit in memoriam necessitatem feruoris, si casus vrgeat de præeligenda potiùs morte, aut quouis alio damno, aut incómodo temporali, quàm de incurrenda Dei offensa, aut de illo non diligendo, & aliis omnibus non præferēdo.

28. *Quomodo ex charitate vnusquisque plùs amet Deum, quàm se.*

Nam, quãuis inclinatio etiam naturalis, in homine, & in Angelo, sit, vt Deus plùs ametur, quã ipse homo, aut Angelus amet seipsum; & vt bonũ Dei maximè præferatur bono proprio ipsius amantis, vt iã indicauimus ex S. Th. 1. *part. q. 60. art. 5.* imò & hæc sit inclinatio totius naturæ; & quælibet creatura, etiam irrationalis, & inanimata, vt sunt bruta, & lapides, suo modo plùs ament Deum, quàm se, id est, amore animali, & naturali, vt idem habet 2. 2. *q. 26. art. 3.* & de facto sic ament Beati in patria, & sic amassemus etiam nos in statu iustitiæ originalis, & naturæ integræ, & iã de facto vnunquodque creatũ ex inclinatione naturę plùs debeat velle suũ nó esse, quàm non esse Dei, si per impossibile hæc vtrunque veniret in comparationem, vt notat Suar. *disp. 1. de char. sect. 5. n. 4. ad* 3. negari tamen nó potest, quin in statu naturæ corruptæ id sit valdè difficile propter cognitionem valdè imperfectam, quã habemus de bonitate diuina, & propter internas inclinationes valdè deprauatas, & propter externas tentationes, & occasiones, quæ sæpe occurrunt; & ideò omninò est opus magna diligentia, & magno auxilio gratiæ, vt præceptũ charitatis seruetur, & magno lumine intellectus, vt bonum Dei simpliciter intelligatur, tãquàm bonum vniuersale, & vt bonum totius naturæ, & vt bonum cuiusque boni, vt *paulò antè* retulimus ex S. August. *lib. 8. de Trin. c. 3. tom. 3.* & per consequens vt benè apprehendatur, quòd dum illud amatur, vt verè est, verè amatur in illo etiam bonum particulare cuiusque, & verè amatur etiam bonum illius, qui amat, quamuis non ametur quasi solum, & restrictum in se, sed simul cum bono omnis alterius boni, vt iam indicauimus ex Durando *in 3. dist. 29. quæst. 2. pag. mihi 202. col. 3. circa.*

Neque id, quod diximus *supr. disp. 10. n. 15.* quòd amor sui sit quasi mensura, & exemplar, seu forma omnis alterius amicitiæ, & quid maius amicitia, vt loquitur S. Thomas 2. 2. *qu. 25. art. 4.* repugnat alteri, quod modò asserimus, quòd amor Dei sit maior, quàm amor sui, & quòd vnusquisque plùs teneatur amare Deum, quàm se: neque enim amor sui est mensura quoad modum amandi, siue intensiuè, siue appretiatiuè; sed solùm quoad primam radicem, & fundamentum amandi, quæ est aliqua vnio cum ipso amante, cuius sine dubio est mensura, & quasi forma ipsa vnio, quam vnusquisque habet secum; hoc est, ipsa vnitas, & indiuisio; & ratione illius ipse amor, quem habet vnusquisque ad se: & prætereà est mensura, & quasi exemplar quoad illum amandum gratia sui, & quoad bonum illi volendum, quatenus bonum illius est; sicut vnusquisque sibi vult bonum, quatenus est bonum sui ipsius. Posita autem vnione ad nos, tanquàm prima radice, & fundamento amoris, facilè potest accidere, vt aliquem magis amemus, quàm nos ipsos, si intelligamus, eum esse magis bonum in se, & magis bonum nobis, quàm simus nos ipsi: & de facto sic contingit in Deo, qui in se est ipsa bonitas omninò illimitata, & infinita, & ipsa amabilitas totius naturæ, & ipsum bonum cuiusque boni, vt diximus.

DISPVTATIO XII.

De iis, quæ cadunt sub primum, & maximum charitatis præceptum, quod est de Deo super omnia diligendo.

1. *Primum, & maximum, & maximè necessarium charitatis præceptum est, vt Deus super omnia diligatur.*
2. *Amari Deum super omnia obiectiuè, & appretiatiuè, & propter se, est de substãtia huius præcepti.*
3. *Modus amandi Deum super omnia, & omnia referendi ad Deum, non est intrinsecus, nisi præcepto charitatis.*
4. *Dilectio Dei super omnia debet esse supernaturalis.*
5. *Præceptum dilectionis Dei super omnia, vtrùm obliget ad aliquem actum externum.*
6. *Probabile est, quòd actus externus, qui forè est debitus Deo ex virtute religionis, possit etiam esse debitus ex charitate, & amicitia.*
7. *Debitum virtutis minoris continetur in debito virtutis maioris, vt, v.g. debitum gratitudinis in debito pietatis, & hoc in debito religionis.*
8. *Ad actum externum si occurrat faciendus ex charitate, potest communiter sufficere charitas naturalis.*
9. *Quomodo debitum amicitiæ sit solùm morale, & gratuitum ex Aristotele, & S. Thoma.*
10. *Violatio diuinæ amicitiæ in quocunque peccato non est speciale peccatum.*

1. *Primum, & maximum, & maximè necessarium charitatis præceptum est, vt Deus super omnia diligatur.*

PRÆCEPTVM de Deo super omnia diligendo expressè habetur Deuter. 6. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua; & ex tota fortitudine tua.* & iterum cap. 10. *Et nunc quid Dominus Deus tuus petit à te, nisi vt timeas Dominum Deum tuum, & ambules in viis eius, & diligas eum; & seruias ei in toto corde tuo; & in tota anima tua?* & cap. 11. *Si obedieritis mandatis meis, quæ ego præcipio vobis, vt diligatis Dominum Deum vestrum in toto corde vestro, & in tota anima vestra* & Matth. 10. *Qui amat patrem, aut matrem plusquam me, non est me dignus: & qui amat filium, aut filiam super me, non est me dignus.* Et cap. 22. & *Marci* 12. appellatur mandatum primum, & maximum: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua: hoc est maximum, & primum mandatum.* Et *Luca* 10. dicitur necessarium ad vitam æternam: *Magister, quid faciendo, vitam æternam possidebo? Diliges Dominum Deum tuum, &c. Hoc fac, & viues.* Et dicitur primum; non, quia coincidat cũ primo præcepto Decalogi; quod propriè non est de Deo super omnia diligendo; sed de summo, ac supremo cultu illi exhibendo; & propriè pertinet ad virtutem religionis ex ipsis verbis Exodi 20. *Ego sum Deus tuus: non habebis alios Deos coram me.* non autem ad virtutem charitatis; sed dicitur primum, quia præcepta charitatis sunt præambula, & quasi prima principia, à quibus dependent, tanquàm conclusiones, omnia præcepta Decalogi, vt notat S. Th. 1. 2. *q.* 10. *art.* 3. *ad* 1. & 2. 2. *q.* 44. *art.* 1. *ad* 3. & diximus *suprà, initio huius libri, & disp.* 7. *n.* 2. & inter hæc ipsa præcepta charitatis, primum, & præcipuum est præceptum de diligendo Deo: & dicitur maximum, quia est de actu omnium præstantissimo, qui est actus charitatis; & circa obiectum præstantissimum, qui est Deus; & dicitur necessarium ad vitam æternam, quia habet necessitatem non solùm præcepti, sed etiam medij, vt communiter dicitur *in materia de gratia*, vt notat Suar. *disp.* 5. *de charitate, sect.* 1. *n.* 1.

2. *Amare Deum super omnia obiectiuè, & propter se, est de substantia huius præcepti.*

Dum verò præcipitur, vt Deus diligatur super omnia, tria præcipiuntur, id est, vt bona omnium maxima illi velimus, quod est illum amare obiectiuè super omnia; & vt ipsum, & eius amorem aliis omnibus præferamus, & simpliciter plurimi æstimemus, & appretiemus, quod est illum amare super omnia appretiatiuè; & vt illum amemus propter se; non autem propter aliquod bonum creatum, quod sit ratio formalis, vel causa finalis, vt ille ametur, vt patet ex dictis *disput. præced. n.* 14. non autem præcipitur, vt cum summo conatu, & intensissimè diligamus, siue habito respectu ad vires potentiæ, etiam adiutæ per gratiam, siue facta comparatione ad alios actus, qui fortè intensissimi à nobis eliciuntur, aut solent elici circa alia obiecta, vt probauimus *disput. præced. n.* 8. *& seqq.*

3. *Modus amandi Deũ super omnia, & omnia referendi ad Deum, non est intrinsecus, nisi præcepto charitatis.*

Atque hic modus diligendi Deum super omnia, quoad hæc tria est omninò intrinsecus huic præcepto, & ideò cadit sub illud, & est de illius substantia, vt patet ex S. Th. 2. 2. *q.* 44. *art.* 4. Caiet. *ibidem*, & omnibus communiter: & in hoc maximè differt hoc præceptum de diligendo Deo ab aliis præceptis, quorum actus, & obseruatio sæpè dicitur debere esse ex charitate; & alioqui nihil prodesse, vt patet ex S. Paulo 1. Corint. 13. *Si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & si tradidero corpus meum, ita vt ardeam; charitatem autem non habuero; nihil mihi prodest*, &c. Vnde, & monentur *ibid.* Corinthij *c.* 10. vt omnia faciant in Dei gloriam: *Siue manducatis, siue bibitis, siue aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite.* & *c.* 16. vt omnia faciant in charitate: *Omnia vestra in charitate fiant.* Vt enim benè explicat Sanch. *lib.* 2. *in Decal. c.* 35. *n.* 5. quia modus hic, vt omnia fiant propter Deum, in aliis præceptis est extrinsecus, & accidentalis, benè potest illis adesse, & abesse absque eorum corruptione; & præceptum, v. g. de honorandis parentibus, benè potest seruari, etiamsi obseruatio non referatur in Deum, neque parentes honorentur propter Deum, vt patet ex S. Th. 1. 2. *q.* 100. *art.* 10. Et contrà, quia modus hic amandi Deum super omnia, est maximè intrinsecus præcepto charitatis de diligendo Deo, impossibile est, vt seruetur hoc præceptum sine hoc modo. Vnde ex S. Th. *ibid.* dupliciter potest considerari actus charitatis in Deum. Vno modo, secundùm quod est quidam actus per se: & sic cadit sub hoc præcepto: *Diliges Dominum Deum tuum.* Alio modo potest considerari, secundùm quod est modus actuum aliarum virtutum, hoc est, secundùm quod actus aliarum virtutum ordinantur ad charitatem, quæ 1. *ad Tim. c.* 1. dicitur *finis præcepti.* & ad Rom. 13. *plenitudo legis*: in quantum Deus, & legislator hoc maximè intendit, vt homines sint Dei amici, eiusque amicitiam in omnibus seruent: sicut & legislator quicunque hoc intendit in suis legibus, vt ciues assuefaciendo, reddat bonos, 2. *Ethic. cap.* 1. *pag.* 31. & hoc modo non cadit sub aliis præceptis; quamuis etiam alia sint ordinanda ad charitatẽ tanquàm ad finem: & siue intentio finis extrinseci sit actu distinctus ab electione eorum, quæ ordinantur ad finem; siue aliquando sit tantùm modus ordinis superioris, vt vult S. Th. 1. 2. *quæst.* 12. *art.* 4. est semper accidentalis, & non cadit intrinsecè sub aliis præceptis, vt specialiter de hoc modo dilectionis Dei, & charitatis affirmat idem S. Thomas 2. 2. *quæst.* 44. *art.* 4. *ad* 1.

4. *Dilectio Dei super omnia debet esse supernaturalis.*

Et quamuis de Deo super omnia diligendo tam sit præceptum naturale, in quantum Deus est author naturæ, & potest cognosci naturaliter, quàm supernaturale, in quantum præterea est author gratiæ, & beatitudinis supernaturalis, & cognoscitur lumine fidei, & reuelato, vt videre est apud Suar. *disp.* 5. *de charit. sect.* 1. *n.* 2. Valen. 2. 2. *disp.* 3. *q.* 19. *punct.* 1. *conclus.* 2. & apud omnes communiter: præceptum tamen, de quo in præsentia loquimur, maximè est de eo diligendo supernaturaliter, id est, ex corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta, vt dicitur 1. *ad Timoth. cap.* 1. & prout oportet illum diligere ad gratiam iustificationis, & ad beatitudinem, ac quietem nostram; ad quam tamen certissimum est, quòd non sufficiant actus quicunque naturales, vt probatur *in materia de gratia.* Potest tamen sufficere aliquando etiam dilectio naturalis ex Soto *lib.* 2. *de iust. q.* 3. *art.* 10. *col.* 6. *vers. Hoc tantum hic annotare.* & *lib.* 1. *de natura, & gratia, cap.* 22. *vers. Igitur ad propositum.* & Bannes 2. 2. *quæst.* 44. *art.* 1. *dub.* 2. §. *Et si quis nobis obiiciat.* vt, verbi gratia, si sit faciendum aliquod opus externum ex dilectione Dei, sicut potest occurrere in humanis, vt aliquid sit faciendum pro amico ex sola dilectione, & amicitia: sicut enim possunt impleri præcepta quoad substantiam, absque eo, quòd referantur simpliciter ad finem charitatis, vt diximus *paulò antè* ex S. Thoma 1. 2. *quæst.* 100. *art.* 10. ita & possunt impleri, si referantur tantummodo ad finem charitatis naturalis: quomodo *ad Rom.* 2. etiam Gentes dicuntur naturaliter facere, quæ sunt legis.

Illud tamen rectè addit Bannes *loc. cit.* & ex illo Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 35. *n.* 5. quòd si fortè ex præcepto supernaturali charitatis, de quo loquimur, occurreret faciendum aliquod opus externum, tunc non sufficeret actus dilectionis naturalis;

sed

sed omninò requireretur dilectio supernaturalis: siquidem illud opus, vt supponimus, non caderet sub præcepto, quatenus esset quomodocunque ex dilectione Dei; sed quatenus esset determinatè ex dilectione supernaturali, ac proinde non posset sufficienter impleri, nisi per hanc.

5. *Præceptũ dilectionis Dei super omnia, vtrùm obliget ad aliquẽ actum externum.*

Verùm autem reuerà sub hoc præceptum dilectionis Dei super omnia possit cadere aliquod opus externum; an verò solùm cadat actus internus, non constat inter Doctores. Affirmat Sotus *lib. 2. de iust. qu. 3. art. 10. cir. §. Responsio horum argumentorum. pag. 114. col. 1.* vbi asserit, quòd præceptum dilectionis non obligat præcisè, & solum ad internum affectum; sed etiam ad opus externum: quia affectus maximè est bonus propter opus bonum: & sine dubio ita contingit in dilectione proximi. Vnde & monemur 1. *Ioan.* 3. vt non diligamus verbo, neque lingua; sed opere, & veritate: & casus, in quo tenemur ex interna dilectione Dei super omnia, etiam exire in actum externum ex Soto *ibid.* potest hic esse, si audiamus, v. g. aliquem publicè blasphemantem, & impudenter iacientem conuicia in Deum, eúmque grauiter dehonorantem: tunc enim omninò tenemur, si Deum diligimus, eius partes suscipere, eiúsque honorem defendere, quantùm possumus; sicut & tenemur hoc idem præstare pro amico ex sola obligatione, & lege amicitiæ: & hoc idem tenent Val. 2. 2. *disp. 3. q. 19. pun. 1. concl. 2. §. Posterior autem pars. col.* 822. Regin. *lib. 17. c. 9. n. 98. pag. 36.* Suar. *disp. 5. de char. sect. 2. n. 7. pag. 434.* ex hac ipsa paritate amicitiæ purè humanæ, & naturalis, quamuis addat, vix posse assignari talem aliquem actum externum, ad quem obligatio non possit oriri ex aliqua alia virtute, quàm ex charitate in Deum, & ex illius dilectione super omnia.

Contrà verò id negat Bannes 2. 2. *qu. 44. art. 1. dub. 2. §. Et si quis nobis obiiciat. cir. col.* 1438. & Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 35. n. 5. pag. 298. col. 2. init.* & Filliuc. *tract. 22. c. 9. n.* 289. *pag. 93. tom. 2.* qui asserunt absolutè, nullum dari actum externum, qui per se, & proximè pertineat ad charitatem Dei; sed omnes actus externos, qui possunt esse circa Deum, vel circa aliquod bonum Dei, esse actus aliarum virtutum, & ex illis oriri eorum obligationes, non autem ex charitate: & hoc modo defensio, v. g. diuini honoris in casu posito contra blasphemantes, & Deum dehonorantes, solùm pertinet ad virtutem religionis, cuius est debitum cultum Deo præstare, & procurare, quando opus est; & omnia auersari, quæ sunt illi contraria: quod tamen non accidit in amicitia purè humana, & naturali; & ideò mirum nõ est, si ex illa possint oriri aliquæ obligationes ad actus externos erga amicos; non autem possint oriri ex amicitia charitatis supernaturalis erga Deum.

6. *Probabile est, quòd actus externus, qui forsã est debitus Deo ex virtute religionis, possit etiam esse debitus ex charitate, & amicitia.*

Sed, si admittamus, quod isti asserunt, obligationes ad actus externos circa Deum, posse oriri ex aliis virtutibus, quàm ex charitate, non est necessariò admittendum id, quod negant, eas posse oriri ex charitate, cùm nihil repugnet, quòd vnus, & idem actus externus simul pertineat ad plures virtutes, & simul contineat plures honestates; & consequenter illius omissio, aut transgressio simul habeat plures malitias: sic enim S. Thom. *1. 2. q. 72. art. 6. ad* 2. expressè docet, quòd distinctio peccatorum potest sumi ex diuersitate præceptorum, quando hæc non pertinent ad eandem virtutem; & rem non præcipiunt, aut prohibent in ordine ad eandem honestatem; & certum est, quòd contrectatio, v. g. rei alienæ in loco sacro, & percussio Clerici, & actus copulæ cum coniugata, simul pertinent ad plures virtutes, id est, ad iustitiam simul, & ad religionem; vel simul ad temperantiam, & ad iustitiam; & ideò etiam non defensio diuini honoris contra publicè blasphemantes, aut Deum iniuriantes, potest simul pertinere ad duas virtutes, id est, ad religionem, & ad charitatem, vel amicitiam, quæ habetur cum Deo: sic enim etiam non defensio honoris, aut vitæ, aut rei familiaris hominis, & proximi cuiuscunque, certum est, quòd potest esse contra communem charitatem, quãdo defensio est prõpta, & facilis; & tamen omittitur; & si præterea sit non defensio hominis cõsanguinei, aut conciuis, potest præterea etiam esse cõtra pietatem, quæ specialiter respicit parentes, & patriam; quia specialiter sũt nobis principium essendi, & ideò fundant in nobis speciale debitũ, & specialem obligationem officij, & obsequij ex M. Tullio *lib. 2. de inuẽt fol. 4. ante fin. lib.* & ex S. Th. 2. 2. *q.* 101. *art.* 1. & nulla est ratio, quare etiam non possit specialiter esse contra amicitiam, si sit non defensio hominis amici, ad quẽ est specialis obligatio, & debitum amicabile, vt diximus *supr. disp. 8. n. 5.* ex S. Th. 2. 2. *q. 23. art. 3. ad 1.* nam, sicut ex virtute amicitiæ tenemus modum in amationibus; & neque excedimus, plùs gaudendo de bono amici, aut plùs dolẽdo de malo, quã oporteat, neque deficimus, minùs gaudendo, aut minùs dolendo, vt *ibi* diximus *n. 9.* ita & multùm peccat cõtra amicitiam, qui ad amici dehonorationes nihil mouetur, & ne verbum quidẽ pro illo dicit, cùm facilè possit tueri illius honorẽ: si verò omninò facit contra amicitiam, qui sic deficit in defendendo amico, & præscindendo ab omni alio debito, quod possit habere ad illũ defendendũ, præterquã à debito amicabili, & gratuito, quod est propriũ amicitiæ: siquidem ex Arist. *9. Ethic. c. 4. init.* is est amicus, qui non solùm vult bona amico, sed etiã facit. Quidni etiam faciat contra amicitiam erga Deũ, quæ est charitas, *is*, qui similiter deficit in defendendo illius honore, habita solùm ratione debiti amicabilis, & gratuiti, quod habet cũ illo, in quantum amicus, & præscindendo, si opus est, ab omni alio debito, quod verè habet ex honestate religionis, in quantum Deus est excellẽtiæ omninò supremæ, & omninò dignissimæ, quæ ab omnibus summè colatur? Neque enim videtur debitum hoc amicabile, quod habemus specialiter ex charitate, in quãtum nobis est amicitia cum Deo, posse dici aliquid minùs, aut minùs excellens, quàm debitum ad eum colendum, vel ad procurandum, & defendendum illius honorẽ, quod habemus ex virtute religionis, vt propterea in illo contineatur, & quasi absorbeatur, sicut minus in maiori, vt loquitur S. Thom. 1. 2. *qu. 60. art. 3.* & 2. 2. *q. 101. art. 1. in corp. & ad* 1. & *q.* 106. *art.* 1. de debito gratitudinis ad particulares benefactores, quòd cõtineatur in debito pietatis erga parentes, & adhuc magis cõtinetur in debito religionis erga Deũ, & in debito ipso pietatis erga parentes, quod similiter maximè continetur in debito religionis erga Deum: siquidem religio ad Deum est quædam superexcellens pietas, & quædam superexcellens gratitudo, ex eodem S. Thoma 2. 2. *q.* 106. *art. 1. cit. ad* 1. Contrà enim est: quia, sicut virtus religionis est lõgè minor, & minùs excellens, quàm amicitia ad Deum, & charitas: ita & debitum, quod in illa fundatur, est longè minùs, quàm quod fundatur in hac; ac proinde potiùs illud dicendum est contineri, & quasi absorberi in hoc, quàm è contrà; & consequenter, qui deficit in vtroque debito per non defensionem diuini honoris, quando tenetur illum defendere ex vtraque virtute, vel est dicendus simul peccare contra vtranque, vel est dicendus potiùs peccare contra debitum amicitiæ, & charitatis, quod est maius, quàm contra debitum religionis,

7. *Debitum virtutis minoris continetur in debito virtutis maioris, vt, v. g. debitum gratitudinis in debito pietatis, & hoc in debito religionis.*

quod est minus. Et tandem ex hoc videtur constare, quòd non sit omninò improbanda sententia Soti, & aliorum, circa aliquem actum externum, ex præcepto dilectionis, & amicitiæ Dei: quanuis hæc obligatio non multùm occurrat, vt iidem dicunt. Et

8. *Ad actũ externum, si occurrat faciendus ex charitate, potest communiter sufficere charitas naturalis.*

quoad hunc actum externum, quando occurrit faciendus ex obligatione charitatis, & amicitiæ Dei, illud etiam non est improbandum, quod retulimus *n.4.* ex eodem Soto, id est, quòd communiter possit fieri ex sola dilectione, & amicitia naturali: vt, si peccator, v.g. aut infidelis, defendat Dei honorem contra dehonorantem ex sola displicentia naturali de malo Dei. Neque est opus actu primario charitatis, etiam naturalis, per quem, scilicet, Deus ametur, vt author naturæ obiectiuè, & appretiatiuè super omnia, sed potest sufficere etiam actus secundarius, per quem aliquis doleat de malo Dei, quem naturaliter diligit; & gaudeat de bono: sicut enim ex Arist. *9. Ethic. c.4.* & S. Thoma *2.2.q.27.art.2.* debet amicus non solùm velle, & facere bonum amico, eique optare, vt diu viuat, & sit, & delectabiliter illi conuiuere, & hæc eadem etiam eligere; sed præterea debet condolere illi de malo, & congaudere de bono, cùm specialiter ex amore oriatur gaudium de bono amati, & tristitia de malo, vt patet ex eodem S. Thoma *1.2.q.25.ar.1. & seqq.* & *2.2.q.28. art.1.* ita & omnis, qui diligit Deum per amicitiam, etiam naturalem, debet illi congaudere de gloria, & condolere de ignominia: & ex hoc etiam amore potest oriri tristitia, & gaudium; & ex tristitia, aut dolore potest, ac debet quis excitari, & moueri, vt defendat illius honorem, in quantum potest: & si quis esset iustus, & in promptu haberet dilectionem, & amicitiam Dei supernaturalem, multò meliùs ex illo doleret de ignominia Dei, & moueretur ad defendendum pro viribus illius honorem, & ad implendam obligationem actus externi, quæ tunc occurreret: & si huiusmodi obligatio verè esset ex charitate, & amicitia supernaturali, solũ ex illa esset implenda; neque sufficeret in tali casu dilectio naturalis, vt paulò antè retulimus *n.4. in fine*, ex Ban. & Sanch. *loc. cit.* Verùm id non esset contra Sotum, & alios, qui solùm loquuntur de obligatione, prout communiter accidit, & potest impleri etiam ab homine peccatore absque eò, quòd teneatur præterea ante huiusmodi defensionem diuini honoris se disponere ad gratiam; & ad amicitiam supernaturalem.

Dixi autem, sententiam Soti non esse omninò

9. *Quomodo debitum amicitia sit solùm morale, & gratuitum ex Aristot. & S. Thoma.*

improbandam: quia, si quis diceret, debitum amicabile, quod est proprium amicitiæ, & ex illa consurgit, esse debitum solùm morale, vt illud appellat Arist. 8. *Ethic. c.13.* id est, solùm spectans ad morum conuenientiam, & honestatem; & ideò esse debitum omninò gratuitum, vt loquitur S. Th. *2.2.q.23. art.3. ad primum*, id est, omninò voluntarium, & liberum; sicut est ipsa etiam amicitia: & ideò non consurgere tanquam debitum simpliciter, & tanquàm inducens necessitatem, & obligationem ad culpam propriè dictam, & præcipuè quando inuenit aliam obligationem ex alia virtute, satis explicaret, quomodo in casu posito is, qui omitteret partes Dei suscipere, & eius honorem defendere contra iniuriantes, non peccaret specialiter contra amicitiam Dei; sed solùm contra religionem, ex qua debitum non est gratuitum, & voluntarium, aut solius moralitatis, & honestatis; sed veræ, & absolutæ necessitatis: & præterea rectè explicaret, quomodo is, qui peccat quodcunque peccatum, non peccet semper dupliciter, id est, semel contra præceptum, v.g. de non furando: & iterum contra præceptum de non violanda diuina amicitia: sicut nec peccat dupliciter, si quis amicus furetur amico, quanuis faciat turpiter ex duplici capite, id est, ex ratione iustitiæ, quæ simpliciter obligat ad relinquendum suum cuique, & ex ratione amicitiæ, quæ solùm obligat ex decentia, & honestate ad benefaciendum amico, & ad eum nullo modo lædendum. Et fortasse hoc modo potest conciliari vtraque sententia, si, nimirum, admittamus cum Soto, quòd charitas, in quantum est amicitia cum Deo, potest obligare ad actum externum defendendi illius honorem, quando occurrit occasio, & opportunitas, obligatione, scilicet, solùm morali, & gratuita, quæ potest induci per amicitiam: & præterea si dicamus cum aliis, quòd obligatio ad culpam propriè dictam in dicto casu solùm est ex virtute religionis; non autem ex charitate, in quantum est amicitia: sicut enim generaliter, quando Deus aliquid præcipit, v. g. non coli idolum, non præcipit simul, vt rem distinctam, quòd non violetur, aut non dissoluatur ipsius amicitia per cultum idoli; & ideò huiusmodi cultus, vnum tantùm peccatum est; non autem duplex: & circunstantia amicitiæ, quæ per illum dissoluitur, est solùm circunstantia generalis, & non tribuit specialem malitiam, nisi directè intendatur: ita, & quando præcipit specialiter defendi, ipsius honorem contra iniuriantes, id solùm præcipit specialiter; non autem præcipit simul, vt rem distinctam, quòd non omittatur officium amici: & ideò si talis defensio omittatur, vnum tantummodo est peccatum contra virtutem religionis, ad quam id pertinet; non autem duo, id est, alterum contra religionem, & alterum contra amicitiam, quæ est charitas. Et

10. *Violatio diuinæ amicitiæ in quocunque peccato, nõ est speciale peccatum.*

dum Christus Dominus *Ioan. 14.* sæpiùs commendat obseruationem mandatorum ex sua, ipsius dilectione: *Qui habet mandata mea, & seruat ea, ille est, qui diligit me. Si quis diligit me, sermonem meum seruabit. Qui non diligit me, sermones meos non seruat.* solùm significat, quid ipse intendat, & ad quid ordinet sua præcepta, tanquàm ad finem ipsius præcipientis, id est, vt homines in charitate instituat, & conseruet, vt loquitur S. Th. *in 2. dist. 28. q.1. art.3.* & vt illa remoueant; quæ charitati sunt contraria, & cum quibus charitas esse non potest, vt idem habet *2.2.q.184. art.3. in fine*; non autem significat, quòd simul cum illis etiam præcipiat charitatem, quam ipse intendit, cùm generaliter finis legis, aut præcepti, non cadat sub legem, & sub præceptum, ex eodem S. Th. *loc. cit.* & *1.2.q.100. art.9.* & omnibus communiter. Et, sicut legislator quicunque ex hoc, quòd intendat per suas leges facere homines bonos, & assuetos virtuti, vt loquitur Arist. *2. Ethic. c.5.* non propterea præcipit directè ipsam bonitatem habitualem, & ipsam assuetudinem: ita & Christus, & Deus, dum intendit seruari leges, & præcepta ex charitate, idque declarat à se intendi *1. ad Timoth. 1.* *Finis præcepti, charitas*, idque suadet, tanquàm suauius, & perfectius; non propterea directè ponit sub ipsis præceptis talem modum illa seruandi ex charitate, & amicitiæ; ac proinde non specialiter peccat contra amicitiam, qui illa non seruat ex charitate, & amicitia: sed hic est modus omninò accidentalis aliis præceptis, vt etiam *supra* diximus *n.3.* imò nec simpliciter peccat contra charitatem is, qui peccat, siue mortaliter, siue venialiter contra alias virtutes, vt benè notat Valen. *2.2. disp.3. q.12. pun.1. §.2. sequitur. col.815.* quia præceptũ charitatis non est de non peccando contra alias virtutes; sed hoc specialiter relinquitur vnicuique virtuti circa suam materiam, vt etiam diximus *paulo antè n.9.*

Et ad explicandum, & confirmandum potest facere illud, quod habet Reginaldus *in praxi, lib.17.*

cap.10.n.10c.pag.37.tom.2. quòd tam amor, quàm odium Dei potest sumi dupliciter. Vno modo generaliter pro executione eorum, quæ Deo placent, aut displicent: quomodo dicitur *Ioan.14* quòd seruare mandata est Deum diligere: *Qui habet mandata mea, & seruat ea, ille est, qui me diligit*: & contra communiter dicitur, quòd peccare mortaliter, & legem transgredi, est Deum odisse, aut non diligere, quoad operum, scilicet, executionem, vt habet Tol. *lib.4.c.9.n.6.* Et alio modo sumitur specialiter pro ipso actu interno amoris, aut odij, qui potest de Deo esse. Et primo modo neque amor generaliter sumptus, & distinctus ab actibus aliarũ virtutum, neque odium est peccatum distinctum ab aliis; sed tam amor, quàm odium est quid commune, & modus quidam, aut circunstantia generalis: & ideò neque tribuit specialem honestatem, neque specialem malitiam: sumptus verò secundo, pertinet amor ad charitatem, vt actus proprius, & specialis; & odium specialiter illi opponitur, vt peccatum per se, & distinctum ab aliis: & hinc est, quòd transgressiones aliorum præceptorum non habeant malitiam contra charitatem acceptam specialiter, prout est virtus distincta ab aliis; sicut neque illorum obseruationes habent bonitatem illius propriam.

Neque tamen ex hoc, quòd debitum amicitiæ sit solùm morale, & gratuitum, & quòd modus seruandi præcepta, & operandi ex amicitia non sit sub præcepto, sequitur, quòd simpliciter non obliget præceptum charitatis, & quòd specialiter non peccetur contra illam, si Deus non diligatur simpliciter super omnia: siquidem hoc non est præceptum formaliter amicitiæ; & in quantum hæc formaliter consistit in mutua aliquorum beneuolentia, quæ illos non lateat; sed solùm est præceptum materialiter amicitiæ, id est, illius virtutis, quæ est amicitia, quando habet redamationem; & ideò simpliciter obligat, siue præterea illa virtus sit complete, & formaliter amicitia, & reuerà habeat redamationem ex parte alterius, siue non.

DISPVTATIO XIII.

Vtrùm præceptum diligendi Deum super omnia, obliget vnumquemque pro primo instanti vsus rationis.

1. *Opinio S.Thomæ, & Thomistarum.*
2. *Explicatur dupliciter.*
3. *Probatur rationibus.*
4. *Quid sit peruenire ad vsum rationis; & quid requiratur, & quid conducat ad huiusmodi vsum,*
5. *Educatio multum iuuat ad vsum rationis citò, & benè habendum.*
6. *Deliberatio potest fieri etiam ex consilio, & directione alterius.*
7. *Prima deliberatio, quam facit, qui primò venit ad vsum rationis, non potest esse libera; sed necessario est à principio extrinseco, id est, à Deo, vel à fortuna.*
8. *Prima deliberatio, secundùm Thomistas, in eo, qui venit ad vsum rationis, est de seipso ordinando ad bonum.*
9. *Secundùm S. Thomam, & Thomistas, non potest quis simul esse in peccato originali, & veniali.*
10. *Neque potest secundùm illos facultas deliberandi priùs haberi imperfecta, sicut sufficit ad veniale; & posteà paulatim perfici, sicut requiritur ad mortale.*
11. *Neque potest in primo instanti vsus rationis esse peccatum veniale ex indeliberatione, secundùm Thomistas.*
12. *Ex communiore sententia, nulla est obligatio se conuertendi in Deum, in primo instanti vsus rationis.*
13. *Obligatio se conuertendi in Deum, non est admittenda pro primo instanti vsus rationis.*
14. *Primum instans vsus rationis non potest ab vnoquoque certò cognosci.*
15. *Prima deliberatio in eo, qui venit ad vsum rationis, quomodo sit à Deo, vel à fortuna.*
16. *Prima deliberatio in vnoquoque communiter non est de Deo super omnia diligendo, aut de vltimo fine.*
17. *Neque de sequendo bono honesto, & de viuendo secundùm rationem.*
18. *Imo nec potest de sequendo bono rationis esse prima deliberatio.*
19. *Potest quis ignorare inuincibiliter omnem potestatem superiorem, à qua possit ipsi induci obligatio, & debitum aliquid faciendi, vel non faciendi.*
20. *Cum ignorantia inuincibili obligationis, & debiti, non potest stare peccatum.*
21. *Secundùm aliquos, cum ignorantia inuincibili alicuius potestatis superioris, non potest stare vsus rationis.*
22. *Sed hoc est falsum.*
23. *Obligatio se conuertendi in Deum, est, quando primum habetur illius notitia.*
24. *Potest aliquis simul esse in peccato originali, & in peccato veniali.*
25. *Facultas deliberandi, quæ est sufficiens ad peccatum veniale, quantum est ex obiecto, est etiam sufficiens ad mortale.*
26. *Potest tamen ex parte organi esse impedita, ne sufficienter deliberet ad peccandum mortaliter; sed solùm ad peccandum venialiter.*
27. *Quomodo puniretur, qui decederet in solo originali, & veniali.*

PRÆCEPTVM diligendi Deum super omnia, obligare vnumquenque pro primo instanti vsus rationis, expresse affirmat S.Thomas *1.2. qu.89. art.6.* & *in 2. dist.42. qu.1. art.5. ad 7.* & *q.5. de malo, art.2. ad 8.* & *q.28. de verit. art.3. ad 4.* & Thomistæ communiter, Caiet. *1.2. q.89. art.6. cit.* Sot. *lib.2. de natura, & gratia, cap.12.* & *lib.2. de iustitia, quæst.3. art.10, vers. Responsio breuis.* Capreolus *in 2. distinct. 40. quæst. vnica, artic. 3. in responsione ad 3. Scoti contra 2. conclus.* Franc. Victoria *in relect. de puero veniente ad vsum rationis, præcipuè part.2. n.11. & seqq.* Bannes *2.2. q.44. art.1. dub.1.* Sylu. *verb. Oratio, q.8.* Barth. Med. *1.2. q.89. art.6. cit.* Enim. Rodrig. *in Sum. part.1. c.11. n.3.* Tol. *lib.4. cap.9. n.4.* Nauar. *in Man. cap.11. n.8.* & *in cap. Quando. de consecr. dist.1.* & alij. 1. *Opinio S. Th. & Thomistarum.*

Sed non omnes eodem modo id asserunt: nam quidam cum Capr. *loc. cit.* contendunt, vnumquenque teneri per actum charitatis verum, & proprium, se, & sua in Deum referre, tanquam in vltimum finem, qui propter se ametur, & propter quem amentur cætera omnia: alij verò cum Caietano, Victoria, & Bannes putant sufficere, si vnusquisque deliberet de honestate sequenda in suis actionibus, & de viuendo secundùm rationem; & sic ordinet, & referat se, & sua in vltimum finem, eúmque intendat, saltem confusè, & imperfectè cognitum, in ipsa honestate, & bonitate actionis. 2. *Explicatur dupliciter.*

Et pro asserenda huiusmodi obligatione in ipso primo instanti vsus rationis, ea potest afferri ratio ex S.Thom. *q.18. de ver. art.3. ad 4.* quia, cùm tocatur 3. *Probatur rationibus.*

tur vnuſquiſque tota vita peccatum vitare, idque non poſſit, niſi debitum finem ſibi præſtituat, per quem regulet, & ad quem benè dirigat ſuas actiones, & à quo non aberret, neque peccet; non poteſt non teneri vnuſquiſque, cùm primùm eſt mentis, & ſui compos, conuertere ſe ad huiuſmodi finem; qui tamen nullus eſt alius, niſi Deus: & certiſſimum eſt, quòd tunc primùm, & maximè debet vnuſquiſque cogitare de ſua ſalute, eique incipere operam dare, vt habet idem S. Thomas *in 2. diſt. 42. quæſt. 1. art. 5. ad 7. cit.* quando primùm incipit de illa periclitari, & eſſe capax tentationis à Dæmone, & peccati. Et quemadmodum ſi quis haberet curam alterius, tunc primùm, & tunc maximè teneretur illi cauere, eùmque monire contra pericula, quando hæc primùm, & maximè contra illum inſurgerent: ita & debet vnuſquiſque cauere ſibi, ſéque munire, cùm primùm venit ad vſum rationis. Et cùm præceptum charitatis, & dilectionis Dei ſuper omnia ſit præambulum ad alia omnia præcepta Decalogi, vt ſæpiùs diximus; non poteſt non eſſe præambula etiam illius obligatio ad alias omnes obligationes. Et cùm primùm per vſum rationis, & per lumen naturale promulgantur aliæ, quæ dicuntur obligationes naturales, promulgatur etiam hæc, & ſtatim eſt acceptanda, & ſtatim implenda, cùm ſint neceſſaria pro omnibus aliis. Et quod aliqui dicunt, ſatis eſſe, ſi impleatur aliquando in tota vita, ineptè dicunt, cùm id, quod eſt neceſſarium pro tota vita, vt certè eſt hoc præceptum de ſe conuertendo in Deum, eóque ſuper omnia diligendo, non debuerit relinqui pro tota vita arbitrio cuiuſque; neque Adam, verbi gratia, qui vixit nongentis triginta annis, vt dicitur *Gen. 5.* & Mathuſalem, qui vixit nongentis ſexaginta nouem annis, vt *ibidem* ſubditur, licitè potuerit hoc præceptum differre ad vltimos dies, & totos ferè mille annos tranſigere ſine conuerſione in Deum, & ſine illius dilectione ſuper omnia, vt benè notat Victoria *in relect. de eo, qui venit ad vſum rationis, part. 3. num. 11. pag. 388.* Et cùm alia omnia præcepta maximè ordinentur ad ea remouenda, quæ ſunt contraria charitati, & cum quibus charitas eſſe non poteſt, vt habet S. Thomas 2. 2. *quæſt. 184. art. 3. in corp.* omninò ſupponunt, quòd charitas iam ſit inducta; & per conſequens, quòd illius obligatio iam ſit impleta, eiúſque actus primus, & maximus, qui eſt Dei dilectio ſuper omnia, iam ſit exercitus, ne alioqui dicantur, inutiliter laborare pro remouendis contrariis illius formæ, quæ nulla eſt.

4. *Quid ſit, peruenire ad vſũ rationis; & quid requiratur, & quid conducat ad huiuſmodi vſum.*

Atque vt exactiùs doceant de huiuſmodi obligatione pro primo inſtanti vſus rationis, & ad illam clariùs, & certiùs manuducant, ſupponunt primò tunc aliquem peruenire ad vſum rationis, quando peruenit ad eum ſtatum, vt poſſit conſultare, & deliberare de agibilibus, & de actionibus, ſeu electionibus, id eſt, de iis, quæ in vniuerſum, & non ex parte ſunt homini bona, & de quibus conſultat prudentia, vt habet Ariſt. *6. Ethic. c. 2. & 5. & 6. Metaph. text. 1.* qualia ſunt ea, quæ ſpectant ad genus moris; non autem ea, quæ ſpectant ad ſcientias, vel ad artes, de quibus fortaſſe poteſt quis deliberare, etiamſi non peruenerit ad vſum rationis, prout de illo hic loquitur, vt notat Victoria *relect. cit. part. 1. num. 19. pag. 348.* Et ad hanc facultatem deliberandi, & conſultandi in materia morali, certiſſimum eſt, quòd præter certam diſpoſitionem materialem, & phyſicam ex parte organi, & ſenſus interioris, quæ communiter ſolet haberi circa finem primi ſeptennij, requiruntur in intellectu ſpecies intelligibiles, cùm alioqui intellectus ex ſe ſit tanquàm tabula raſa, *3. de anima, text. 14.* & tunc ſolùm intelligat, quando per ſpecies eſt factus ſingula, vt dicitur *ibid. text. 8.* Et ſpecialiter ad conſultandum, & deliberandum de agibilibus, multùm iuuat memoria præteritorum; quæ tamen ſine aſſeruatione ſpecierum eſſe non poteſt: & ſi quis caſu aliquo, aut morbo amittat ſpecies, quamuis alioqui habeat organa benè diſpoſita, non poteſt deliberare, aut conſultare de aliquo, vt habet Victoria *ibidem, n. 14. pag. 342.*

5. *Educatio multùm iuuat ad vſum rationis citò, & benè habendum.*

Et ad huiuſmodi ſpecies citò acquirendas, & benè ordinandas certum eſt, quòd multùm iuuat magiſtri doctrina, & educatio; & ratione illius citiùs poteſt ad vſum rationis venire vnus, quàm alius, ſi ſolùm ſint impares, quoad educationem, vt idem ſubdit *n. 15.* Et hoc adiumentum ex doctrina magiſtri, & inſtitutoris poteſt haberi etiam poſteà, ſi quis alteri viam aperiat, & rationes oſtendat ad benè deliberandum, quando occurrit neceſſitas, aut occaſio deliberandi; neque ex eo dicendus eſt aliquis non deliberaſſe ex vſu rationis, quia fortè deliberauit ex conſilio, & directione alterius, dummodo fuerit verè capax talis conſilij, & directionis; nam, quamuis ille ſit optimus, qui poteſt ex ſe cognoſcere, & deliberare; eſt tamen bonus etiam ille, qui poteſt benè capere aliorum monita, iiſque benè obtemperare; & ille ſolùm eſt planè ignauus, atque iners, qui neque ex ſe cognoſcit, neque capit, quæ dicuntur ab alio, vt benè Heſiodus apud Ariſtotelem *1. Ethic. cap. 4. in fine, pag. 8.*

6. *Deliberatio poteſt fieri etiã ex conſilio, & directione alterius.*

7. *Prima deliberatio, quam facit, qui primò venit ad vſum rationis, non poteſt eſſe libera, ſed neceſſariò eſt à principio extrinſeco, id eſt, à Deo, vel fortuna.*

Secundò, ſupponunt iidem Authores, quòd prima deliberatio, quam facit is, qui venit ad vſum rationis, ſolùm eſt ex cauſis extrinſecis, id eſt, à Deo, vel à fortuna, ex determinatione obiecti extrinſeci; non autem poteſt eſſe propriè libera, & ex electione ipſius primò deliberãtis: cùm enim electio ſit ſpontaneum præconſultatum, *3. Eth. c. 2.* id eſt, appetitio cõſultatria, vt dicitur *lib. 6. c. 2. init.* ſi prima deliberatio eſſet ex electione, & propriè libera, etiam eſſet ex alia deliberatione, ac proinde non eſſet prima, & daretur deliberatio prior prima, & proceſſus in infinitum, ſi etiam illa fuiſſet libera, & ex alia deliberatione. Vnde & Ariſt. *lib. 7. Moral. Eudem. c. 18. pag. 471.* & S. Th. *par. 1. q. 82. art. 4. ad 3.* vt tollant huiuſmodi proceſſum in infinitum, & non omnis conſultans dicatur priùs conſultaſſe de conſultando; & non omnis cogitans, aut intelligens dicatur priùs cogitaſſe de cogitando, aut priùs intellexiſſe de intelligendo; abſolutè, & vniuerſaliter dicunt, quòd primum principium conſiliandi, aut cogitandi, vel intelligendi, eſt aliquid extrinſecum præſtantius noſtro intellectu, id eſt, Deus, vel fortuna; intelligendo hoc nomine accidentalem, & caſualem concurſum obiectorum, aut cauſarum extrinſecarum; qui tamen non accidit, niſi ex diſpoſitione Dei, & authoris naturæ: & hinc vlteriùs inferunt, quòd prima deliberatio non poteſt cadere ſub præcepto, cùm non poſſit eſſe libera, & cadere ſub electione; & is, qui primò deliberat, non habuerit id priùs in ſua poteſtate, & ſimpliciter non potuerit ante primam deliberationem deliberaſſe priùs, vt videre eſt apud Victoriam *in relect. cit. part. 1. n. 20. & ſeqq. pag. 348.*

8. *Prima deliberatio, ſecundùm Thomiſtas, in eo, qui venit ad vſũ rationis, eſt de ſeipſo ordinãdo ad bonum.*

Poſito verò, quòd prima deliberatio illius, qui venit ad vſum rationis, ſit à Deo, vt authore naturæ, dicunt vlteriùs S. Thomas, & Thomiſtæ, eam ſemper eſſe in vnoquoque, de ſe referendo in vltimum finem, & de Deo ſuper omnia diligendo; & hinc oriri obligationem, quam ipſi ponunt primò eliciendi huiuſmodi actus: quia enim innata eſt nobis via, vt in cognitionibus incipiamus ab iis, quæ ſunt nobis notiora; & inde procedamus ad alia minùs nota, vt dicitur *1. Phyſ. text. 2.* & communiter

cer in vnaquaque re cognoscenda de nouo, rationes vniuersaliores sunt nobis notiores, quàm minùs vniuersales, vt dicitur *ibidem, text.4.* Vnde & pueri, cùm primùm cognoscere, & loqui incipiunt, omnes viros appellant patres, & omnes fœminas matres, vt subditur *text.5.* quasi rationes communiores viri, & fœminæ sint illis faciliores, & priores cognitu secundùm viam naturæ, quàm rationes particulares huius viri, & huius fœminæ, quas non discernunt, nisi posteà: hinc est, vt hæc eadem via dici debeat esse nobis innata secundùm naturam, & tradita ab authore naturæ in deliberationibus, vt, scilicet, primò deliberemus de iis, quæ sunt nobis notiora, nostrísque sensibus, & nobis ipsis propinquiora; & posteà deliberemus de aliis.

Et quia nihil est, aut potest esse nobis propinquius, quàm nos ipsi, quod primò vnicuique cogitandum occurrerit, quando venit ad vsum rationis, est, vt deliberet de seipso, vt loquitur S. Thomas *1.2.quæst.89.art.6.cit.in corp.* & ideò de nobis ipsis, & non de aliis secundùm viam naturæ necessariò est prima deliberatio nostra. Et hæc ipsa circa nos ipsos, priùs est de vniuersalioribus, & communioribus, quàm de minùs vniuersalibus, vt, verbi gratia, priùs de volendo nobis, & eligendo bono, quasi in communi, quàm de hoc, aut illo bono particulari; & priùs de vitando malo quasi in genere, quàm de hoc, aut illo, & ideò secundùm ordinem, & viam naturæ priùs vnusquisque deliberat de sequendo bono rationis, & honesto, quod est bonum simpliciter, & conuenit homini, provt homo est, & secundùm seipsum totum; quàm de sequendo bono delectabili, quod est commune cum brutis, & non conuenit homini, nisi secundùm partem ipsius, verbi gratia, secundùm gustum, aut secundùm tactum, vt explicat Caiet. 1.2.*quæst.89 art.6.cit.§. Ad cuius euidentiam.* & hæc deliberatio, saltem implicitè, & confusè, est de se referendo in Deum, & in vltimum finem, qui amatur propter se, & propter quem amantur cætera omnia, & per consequens de Deo super omnia diligendo: & qui sic deliberat, & facit, quod in se est, sequendo, & eligendo eam partem deliberatam, & præconsultatam, quam debet, recipit à Deo gratiam, & iustificatur à peccato originali, si fortè non est baptizatus; & adhuc in illo est, vel certè peccat mortaliter, si non facit, quod in se est, & eam partem non eligit, séque non refert in debitum finem, vt loquitur S. Thomas *locis citatis.*

9.
Secundùm S. Thomam, & Thomistas, nō potest quis simul esse in peccato originali, & veniali.

Atque hinc vlteriùs colligunt iidem Authores, impossibile esse, vt qui venit ad vsum rationis, priùs peccet venialiter, quàm mortaliter; & vt peccatum veniale sit in aliquo cum solo peccato originali, & non simul reperiatur cum peccato mortali, quod sit contractum priùs, quam veniale: si enim quando primò habetur facultas deliberandi, vt certè habetur, quando habetur vsus rationis, id, quod primò cogitandum occurrit secundùm ordinem, & viam naturæ, est, vt deliberet vnusquisque de se, & vt se referat in debitum finem; & hæc est materia peccati mortalis: neque potest priùs occurrere cogitandum, aut deliberandum de materia peccati venialis, impossibile omninò est, vt quis priùs peccet venialiter, quàm mortaliter. Et alioqui si contingeret, aliquem mori cum solo originali, & veniali, non esset locus, in quo posset puniri: siquidem in Limbo puerorum punitur, qui propter solum originale, non autem propter veniale, quod meretur pœnam sensus, quæ ibi non est; & in Inferno nullus punitur sine mortali, quod solùm meretur punitionem æternam; & in Purgatorio solùm punitur, qui est in gratia, & suo tempore est futurus in gloria; qualis tamen non esset, qui simul esset in peccato originali, & in veniali.

10.
Neque potest secundùm illos facultas deliberandi priùs haberi imperfecta, sicut sufficit ad veniale, & posteà paulatim perfici, sicut requiritur ad mortale.

Neque admittunt dicti Authores, quòd facultas deliberandi possit priùs haberi imperfecta, provt potest sufficere ad peccandum tantummodo venialiter, & posteriùs habeatur perfecta, provt requiritur ad peccandum mortaliter; & quod in eo, qui primùm venit ad vsum rationis, possit idem contingere, quod videmus communiter contingere in eo, qui redit ad eundem vsum rationis, verbi gratia, ex vehementi aliqua passione, quæ illum totaliter impedierat, vel ex somno, aut ebrietate, vel phrenesi, amentia, furore, &c. vt, scilicet, priùs redeat ad imperfectum, qui sufficit ad veniale; & paulatim procedat ad perfectum, qui requiritur ad mortale, provt paulatim remouetur physicum illius impedimentum per vapores, & qualitates indebitas; & paulatim restituitur, & perficitur dispositio debita, vt videre est apud Victoriam *in relect.cit.de eo, qui venit ad vsum rationis, part.2.n.11.pag.180.& seqq.*

11.
Neque potest in primo instanti vsus rationis, esse peccatum veniale, ex indeliberatione, secundùm Thomistas.

Et posito, quòd facultas deliberandi, tam perfecta requiratur ad deliberandum de veniali ex suo genere, quàm requiritur ad deliberandum de mortali; & quòd aliquando in actu, & in exercitio actus minùs libertatis, & actualis deliberationis possit sufficere ad peccandum venialiter, quàm ad peccandum mortaliter, vt patet ex Caiet. 1.2.q.85.art.6.cit. §. *Ad obiectiones.* hoc tamen posterius de veniali ea deliberatione, & libertate minùs perfecta in ipso actu, & exercitio, non admittunt posse accidere in eo, qui primùm venit ad vsum rationis: & si puer, verbi gratia, dum primò deliberat de se conuertendo in Deum, & in vltimum finem, distrahatur ex curiositate ad videndum equum, aut aliud animal, quod fortè transit; & sic ponat impedimentum deliberationi, & conuersioni in Deum faciendæ quamprimùm, non peccat, inquiunt, tantummodo venialiter, peccato curiositatis; sed peccat mortaliter peccato omissionis se conuertendi quamprimùm in Deum, vt videre est apud Caiet. *ibidem, §. In eodem sexto articulo. & §. Ad hoc dicitur.*

Et primum illud, quòd non possit priùs haberi facultas deliberandi ita imperfecta, vt solùm sufficiat ad peccandum venialiter, non autem possit sufficere ad peccandum mortaliter in aliquo genere, multipliciter probat Victoria *eodem n.11.cit.pag.mihi 382. in fine:* nam plura mortalia sunt notiora, quàm aliqua venialia; & nullus est, qui non faciliùs, & clariùs, & certiùs cognoscat, verbi gratia, ex solo lumine naturæ, quòd homicidium, & blasphemia, & periurium sit malum graue, quàm quòd mendacium officiosum, aut verbum otiosum sit malum leue: & ideò impossibile est, vt potentia, vel facultas, quæ benè potest cognoscere malitiam leuem mendacij officiosi, & verbi otiosi, ea se alioqui magis obscuram; & potest de illa benè deliberare; non etiam possit benè cognoscere malitiam grauem blasphemiæ, aut homicidij; & non etiam de illa possit benè deliberare. Et in hoc recidit etiam ratio S. Thomæ 1.2.*quæst.89.ar.6.cit.* quòd defectus ætatis, qui prohibet vsum rationis circa peccatum mortale, & ab illo excusat, multò magis eum prohibeat circa peccatum veniale ex suo genere, & similiter ab illo excuset; in quantum enim vsus rationis faciliùs potest esse circa aliquod peccatum mortale, quod sit notius, quàm circa aliquod veniale, quod sit ignotius; necessarium omninò est, vt vsus rationis, qui sufficit ad quodlibet veniale ex suo genere, etiam sufficiat ad aliquod mortale; & vt defectus rationis, qui excusat ab omni mortali, etiam

excuset à veniali; & ideò non possit dari potentia, quæ ex se sit solùm ad veniale, & non sufficiat ad mortale, positis alioqui cæteris omnibus, quæ possunt requiri ad benè deliberandum de vtroque, vt sunt, verbi gratia, interiora phantasmata ex parte imaginationis, & sensus interiores, & species intelligibiles ex parte intellectus; & sublatis omnibus impedimentis, vt est, verbi gratia, nimietas vaporum, aut deprauatio spirituum animalium, per quos phantasmata deferuntur ad organum sensus: si quis enim fortè haberet deprauata phantasmata circa peccatum mortale quodcunque, & non haberet deprauata circa peccatum veniale, posset quidem benè deliberare solùm de hoc, & non de illo: verùm id non proueniret per se ex parte potentiæ, & facultatis deliberatiuæ; sed solùm per accidens ex defectu phantasmatum, vt nos etiam *alibi* docuimus, dum ageremus *de humanis actionibus in vniuersum, lib. 1. disp. 12. præsertim n. 12. 13. & 14.* vbi explicauimus, quomodo aliquando contingat læsio mentis solùm circa vnam aliquam materiam, non autem circa omnes.

Atque ex his omnibus putant Thomistæ, sufficienter manere probatam obligationem, quam ipsi ponunt, quando primùm venitur ad vsum rationis, & primò deliberatur, vt, scilicet, vnusquisque teneatur sub mortali se conuertere in Deum, tanquàm in vltimum finem, eúmque diligere super omnia: siquidem de hoc ipso est prima deliberatio, & ad hunc finem a Deo immittitur, vt *iam* diximus.

12. *Ex communiore sententia, nulla est obligatio se conuertēdi in Deum in primo instanti vsus rationis.* Contrà verò alij communiter disertè negant hæc omnia, & in puero veniente ad vsum rationis, dicunt eam posse esse primam deliberationem, quæ primò occurrit ex determinatione alicuius obiecti extrinseci, præsertim sensibilis, & delectabilis, eámque posse esse imperfectam, & semiplenam, qualis tantummodo sufficit ad peccatum veniale; & nullam esse implicantiam, quominùs puer primò peccet venialiter, siue alioqui iam sit in statu gratiæ, & per Baptismum sit illi remissum peccatum originale, siue adhuc in illo sit, & absolutè nullam esse obligationem, vt in primo illo instanti vnusquisque se conuertat in Deum, eúmque super omnia diligat. Ita Dur. *in 4. dist. 4. quæst. 7. §. Quicquid de conclusione. pag. 231. col. 1.* & *dist. 16. quæst. 2. versùs finem, vers. Fingunt etiam isti. pag. 258. col. 1. in fine.* Henricus de Gandauo *quodlib. 5. quæst. 20. in responsione ad primum.* vbi id asserit dubitatiuè *pag. 196. & 197.* Valen. *1. 2. disp. 6. quæst. 19. puncto 3. col. 321.* & *2. 2. disp. 3. q. 19. puncto 1. §. Primus casus est. col. 825.* Suar. *tom. 4. de pœnit. disp. 11. sect. 2. n. 14. & 15. pag. 150.* & *tr. de charit. disp. 5. sect. 3. n. 2. pag. 435.* Azor. *par. 1. lib. 4. cap. 10. quæst. 6.* & *lib. 9. cap. 4. quæst. 1.* Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 35. n. 6. & 7.* Vasquez *1. 2. disp. 148. c. 2. pag. 792.* Fillucius *tr. 22. c. 9. n. 288. pag. 93. tom. 2.* & alij communiter. Imò etiam plures Thomistæ expressè concedunt, id esse saltem probabile, & communiter teneri à maiori parte Scholasticorum, vt videre est apud Victoriam *in relectione de puero veniente ad vsum rationis, part. 3. n. 12. pag. 190.* vbi ingenuè fatetur, suam sententiam esse contra communem Scholasticorum; & apud Bartholomæum Medinam *1. 2. q. 89. art. 6.* vbi asserit, viros doctissimos nostræ ætatis communiter tenere oppositum, vt etiam notat Sanchez *cap. 35. cit. n. 7.*

13. *Obligatio se conuertēdi in Deum, non est admittenda pro primo instāti vsus rationis.* Et quidem, quòd absolutè non sit admittenda huiusmodi obligatio tam rigorosa, vt vnusquisque, statim atque pertingit ad vsum rationis, se conuertat in Deum, probatur ex eo: quia non est rationabile, vt obligatio asseratur pro illo instanti, aut tempore, quod non potest cognosci determinatè adesse, & pro quo communiter non sit, vel non aduertitur promulgatio obligationis, & ipsa obligatio communiter ignoratur: cùm enim pueri per plures annos ex nimia cerebri, & neruorum humiditate impediantur ab vsu rationis, vt explicauimus *lib. 1. de humanis actionibus in vniuersum, disp. 9. n. 6. pag. 26.* neque cognoscant ex instinctu naturæ, aut naturaliter, quæ sit temperies & complexio debita neruis, & cerebro, vt aptè inseruiant internis sensationibus, & operationibus mentis, easque ampliùs non impediant; impossibile omninò est, vt ex seipsis, & ex instinctu naturæ cognoscant, quando primò perueniunt ad vsum rationis, hoc est, quando impedimentum nimiæ humiditatis sit primò sublatum, & verum sit dicere: Nunc primò humiditas cerebri, & neruorum, non est nimia ad vsum rationis, & immediatè anteà fuit nimia. 14. *Primum instans vsus rationis non potest ab vnoquoque certò cognosci.* Et cùm præterea ad vsum rationis requirantur phantasmata non vitiata, & deprauata ex parte sensuum interiorum, & species intelligibiles ex parte intellectus; etiam hæc deberent necessariò cognosci à puero, simul concurrere cum remotione nimiæ humiditatis, & in eodem primò instanti simul haberi ad hoc, vt certò cognosceret, se primò pertingere ad vsum rationis: quod tamen similiter est impossibile. Et quicquid sit de hoc primo instanti cognoscendo determinatè à puero, certum præterea est, quòd nisi a parentibus, aut magistris, & educatoribus doceatur puer de huiusmodi obligatione, eáque illi quodammodo promulgetur, non potest illam primò cognoscere quasi ex se, & ex solo instinctu, & ductu naturæ: ac proinde ex hoc etiam capite non est asserenda.

Quòd si dicas, Deum ipsum, vt authorem naturæ, dum primò immittit primam deliberationem modo explicato *num. 7. & 8.* simul docere vnumquemque, quòd habeat vsum rationis, & illi simul promulgare obligationem, & per internam synderesim ad illam mouere, & ideò puerum non posse excusari per ignorantiam. Contrà est: quia ad cognoscenda tam occulta, & tam remota ab intelligentia pueri, esset opus, vt illi immitteret spiritum prophetiæ: & omnes communiter nihil tale experimur, neque talis deliberationis, & promulgationis, & motionis memoriam vllam habemus: quod signum est, nihil tale nobis euenisse: cùm ea, quæ eueniunt, & sunt alioqui alicuius momenti, facilè relinquant speciem sui, & memoriam: vnde & plurium recordamur, quæ nobis euenerunt, etiam ante vsum rationis, vt patet ex Aristotele *in libello de memoria, & reminiscentia, cap. 1. & 2.*

15. *Prima deliberatio in eo, qui venit ad vsum rationis, quomodo sit à Deo, vel à fortuna.* Et falsum est, quòd Deus, vt author naturæ vnicuique immittat primam deliberationem, vt assumunt Thomistæ. Neque Aristoteles *lib. 7. Moral. Eudem. cap. 18.* aut S. Thomas *part. 1. quæst. 82. art. 4. ad 3.* hoc asserunt de ipsa tota deliberatione; sed solùm de principio illius, id est, de prima aliqua cogitatione, apprehensione, & notitia, ex qua voluntas potest imperare deliberationem, id est, comparationem, & collationem aliquorum duorum cum aliquo tertio, & eorum quasi mensurationem ad illud, vt ipsa posteà liberè eligat, quod fuerit iudicatum melius, & pensatis omnibus antepositum alteri, vt fusè explicauimus ex Aristotele, & S. Thoma, dum ageremus *de humanis actionibus in vniuersum. lib. 1. disp. 4. n. 6. pag. 10.* Et certum est, quòd hæc tota negotiatio mentis, & hæc comparatio, & commensuratio aliquorum duorum ad tertium, non est immediatè à Deo in vnoquoque: siquidem alioqui semper electio esset bona, cùm eodem modo se habeat electio, & actio in syllogismis practicis, quales sunt huiusmodi deliberationes, seu commensurationes,

surationes; sicut se habet conclusio in syllogismis speculatiuis. Et quemadmodum in his, statim atque præmissæ sunt positæ, sequitur in anima enunciatio conclusionis: ita in illis statim sequitur ipsa actio, vt dicitur *7. Ethic. cap. 3.* & explicauimus, dum ageremus *de vitiis, & peccatis in vniuersum, lib. 2. disp. 37. n. 10. pag. 230.* Neque esset periculum, vt simul cum præmissis immissis à Deo, immisceret cupiditas, aut passio sensus, suam etiam propositionem, & sic euaderet totus syllogismus ex quatuor terminis, vt communiter contingit in intellectu peccantis, & *ibid.* docuimus *n. 11.* siquidem alioqui tota prima deliberatio non esset à Deo, vt volunt Thomistæ; sed aliquid illius etiam esset à passione. Et cùm sit certum, quòd etiam ex prima deliberatione potest sequi electio, & actio praua, sicut in multis de facto sequitur, non est dicenda tota prima deliberatio in vnoquoque esse à Deo, vt authore naturæ; sed ad summum sola prima notitia, & apprehensio, ex qua sequitur deliberatio, id est, principium ipsum deliberandi, & consultandi, vel consiliandi, vt loquuntur Aristoteles, & S. Thomas *locis citatis.* Et hoc ipsum principium communiter prouenit ex accidentali, & causali concursu obiectorum, & rerum, quæ fortè accidunt, quando vnusquisque primò deliberat. Vnde & dicitur ab Aristotele prouenire à fortuna, quamuis hic ipse concursus rerum non accidat nisi ex dispositione, & prouidentia Dei; & hac de causa absolute dicatur, quòd sit à Deo, & communiter secundùm ordinem, & cursum naturæ, maximè est de re aliqua sensibili, & delectabili secundùm sensum; & sic formatur prima deliberatio, verbi gratia: Bonum est prosequendum. Hoc, vel illud delectabile secundùm sensum est bonum. Et statim loco conclusionis sequitur actio, & prosecutio, nisi impediatur, vt dicitur *7. Ethic. cap. 3. cit.*

26. *Prima deliberatio in vnoquoque communiter non est de Deo super omnia diligendo, aut de vltimo fine.*

Et magis in specie, quòd prima deliberatio in vnoquoque non sit de Deo super omnia diligendo sub ratione vltimi finis, & summi boni, & Deitatis, vltrò concedunt etiam Thomistæ, vt patet ex Caiet. *2. 2. quæst. 10. art. 4. §. Ad eundem autem horum. vers. Tertiò ad diligendum.* & ex Victoria *in relect. cit. part. 2. n. 2. pag. 354.* & *part. 3. n. 12. pag. 388.* neque enim, quòd Deus sit, est per se notum secundùm nos, quamuis sit per se notum secundùm naturam, & prædicatum, id est, existentia sit de ratione subiecti, id est, Dei, vt patet ex S. Thoma *1. part. quæst. 2. art. 1.* & ideò plures sunt, qui id negant; cùm tamen de iis, quæ sunt per se nota secundum nos, impossibile sit credere oppositum, *1. Poster. tex. 5. in fine*, & *tex. vlt.* & 4 Metaph. *tex. 9.* vt, verbi gratia, quòd aliquid possit simul esse, & non esse; vel, quòd totum non sit maius sua parte; & absolutè verissimum est, quòd intellectus noster ad ea, quæ secundùm naturam manifestissima omnium sunt, quales certè sunt res diuinæ, se habet, sicut oculus vespertilionis ad lumen diei, vt dicitur *2. Metaph. c. 1.* & ideò vix aliquid de illis capit ex sola institutione naturæ, sine magna difficultate. Et quamuis Inuisibilia Dei per ea, quæ sunt facta, conspiciantur ex S. Paulo *ad Rom. 1.* & etiam Aristoteles, & Philosophi, tam existentiam, quàm plura alia de Deo cognouerint; negari tamen non potest, quin eorum ratiocinationes, & demonstrationes sint ex se valdè difficiles; neque statim occurrant vnicuique, quando primùm venit ad vsum rationis: sicut tamen esset necessarium, si statim, & primò deberet deliberare de Deo super omnia diligendo. Vnde, si ponamus, puerum aliquem enutriri in syluis, & nullum habere institutorem, aut educatorem, à quo doceatur de Deo, & de rebus diuinis; sed relinqui putæ, & soli institutioni naturæ, sine dubio, vel tota vita, vel saltem ad longum tempus ignorabit inuincibiliter Deum, ac proinde non statim, ac venit ad vsum rationis, poterit primò deliberare de illo amando, vt authore naturæ, & fine vltimo rerum omnium: nisi dicamus, quòd possit, & debeat priùs illum diligere, quam possit cognoscere, vt loquitur Caiet. *2. 2. quæst. 10. art. 4. cit.* vel quòd possit, & debeat deliberare, & consultare de eo diligendo, quem omninò non nouit: & si dicatur esse à Deo illuminandus, vel interiùs ministerio alicuius Angeli, vel exterius ministerio alicuius Prædicatoris, si ipse fecerit, quod in se est, hoc ipsum probat contra Thomistas id, quod intendimus, vt etiam notat Victoria *in relect. cit. part. 3. n. 14. pag. 393. in fine*, id est, quòd statim, & primò teneatur deliberare de Deo amando, cúmque amare: siquidem prius tenetur quoad reliqua facere, quod in se est: & quandiu hæc fecerit, tunc debet credi, vt ipsi asserunt, esse à Deo illuminandus; si tamen etiam hoc benè creditur, quòd Deus de lege ordinaria eum illuminet, qui facit naturæ viribus, quod in se est; de qua re pluribus agitur *in materia de gratia.*

Quòd verò prætereà prima deliberatio in vnoquoque, neque etiam sit de sequendo bono honesto, & de viuendo secundùm rationem, vt diximus *paulo antè n. 8.* ex Caietano, & Thomistis, probatur ex eo: quia, cùm omnis nostra cognitio ortum ducat a sensibus; secundum ordinem, & cursum naturæ de illo prius deliberamus, quod priùs occurrit per sensus, quod tamen non est bonum honestum, & rationis; sed bonum delectabile, & sensibile: & certum videtur, quòd puer in syluis enutritus, & educatus, & soli institutioni naturæ relictus, non statim, & ex se excogitaret, & caperet diuersitatem, & differentiam boni honesti, a bono vtili, & à bono delectabili; sed oblato sibi aliquo delectabili, v. g. cibo, & aliquo vtili, v. g. medicina ad leuamentum doloris, & aliquo honesto, v. g. subuentione alterius indigentis, solùm caperet de his omnibus, quòd essent bona; non autem statim distingueret in vnoquoque propriam bonitatem a bonitate alterius. neque abstraheret ab omnibus rationem communem, & quasi vniuersalem ipsius boni; sed solùm caperet quasi in confuso de omnibus, quòd essent bona, sibique conuenientia, & solùm sub hac confusa ratione posset de illis deliberare; quæ tamen deliberatio, neque explicitè, neque implicitè esset de se referendo in vltimum finem, & in Deum; sed solùm de illis bonis particularibus referendis ad se tanquàm ad finem, cui essent bona, & conuenientia: neque vlteriùs procederet primam illam deliberationem, & cogitationem ad inuestigandum, vtrùm ipse esset vltimus finis illorum; an verò etiam ipse esset referendus ad aliquem alium finem vlteriorem. Neque ex eo, quòd innata sit nobis via, vt procedamus in cogitationibus à notioribus nobis, vt dicitur *1. Physic. text. 2.* & magis vniuersalia sint nobis notiora, vt dicitur *text. 4.* sequitur, quòd ratio boni quasi abstracta, & in communi sit nobis notior, & ab illa incipiat nostra deliberatio, vt supponunt Thomistæ: nam reuerà quò aliqua ratio est magis vniuersalis, & magis abstracta à particularibus, eò est à sensibus magis remota; & ideò difficilior cognitu, & minùs nota, vt dicitur *1. Poster. text. 5.* & *1. Metaph. cap. 2.* vnde & *1. de anima, text. 8.* verissimè dicitur, quòd animal vniuersale, aut nihil est, aut est posterius animalibus in particulari, & ideò non de vniuersalibus hoc modo acceptis, id est, abstractis, & in communi, intelligi debet, quòd sint nobis notiora, vt dicitur *1. Physic. text. 4.* sed solùm, prout sunt in ipsis particularibus. Et sensus est, quòd, quando aliquid primò cognoscitur.

17. *Neque de sequendo bono honesto, & de viuendo secundùm rationem.*

noscitur.

noscitur, priùs cognoscitur cognitione confusa secundùm rationes communiores, verbi gratia, quòd sit corpus, & quòd sit animal, quàm secundùm particulares, & proprias, verbi gratia, quale sit corpus, & quale sit animal, vt communiter tradunt Philosophi *in materia de primo cognito, circa illos textus libri 1. Physic.* Et hoc modo verissimum est, quòd etiam puer, cùm primùm venit ad vsum rationis, priùs cognoscit de aliquo cognitione confusa, quòd sit bonum, & sibi conueniens, & appetibile, quàm cognoscat distinctè, quale sit bonum; & vtrùm delectabile, secundùm solum sensum, an verò etiam vtile ad alium finem, vel honestum, & secundùm rationem: & si hoc modò deliberet de illo prosequendo, certum videtur, quòd neque explicitè, neque implicitè per hoc deliberat de se referendo in vltimum finem, & de illo super omnia diligendo, vt iam diximus.

18\. *Imò, nec potest de sequendo bono rationis, esse prima deliberatio.*

Quòd si ponamus ante primum instans vsus rationis, acquisitam esse à pueris cognitionem primorum principiorum practicorum, vt, verbi gratia, quòd bonum sit sequendum, & malum sit fugiendum; & quòd sit viuendum secundùm rationem, non autem secundùm sensum, quando est rationi contrarius, &c. eaque principia fuisse habita per inductionem, & experimentum, vt dicitur 2. *Poster. cap. vlt.* & 1. *Metaph. initio*, vel per sensum, & assuetudinem, vt dicitur 1 *Ethic. cap.* 7. (quod tamen difficile creditu est,) etsi admittamus, quòd per synderesim, quæ ex S. Thoma 1. 1. *quæst.* 79. *art.* 12. & *quæst.* 16. *de verit. art.* 1. est habitus huiusmodi primorum principiorum practicorum, proponantur vnicuique huiusmodi principia in primo instanti vsus rationis, (quod similiter videtur contra experientiam,) circa illa adhuc non posset esse deliberatio, neque ex illis posset sequi electio libera, saltem quoad specificationem: nam circa illa non contingit dubitari, aut credi oppositum, sicut neque circa prima principia speculabilia, vt diximus *paulò antè, n.* 16. & ad bonum in communi est appetitus innatus, & naturalis; & ideò voluntas circa huiusmodi bonum non est libera quoad specificationem; sed solùm quoad exercitium, ac proinde nullus erit, qui in primo instanti vsus rationis non se conuertat, & ordinet tali modo ad Deum, si, scilicet, vnusquisque sic secum deliberet ex primo principio practico: Bonum est prosequendum: & quòd ego statuam viuere secundùm rationem, est bonum, statim enim sequetur electio, tanquam conclusio syllogismi practici, iuxta doctrinam Aristotelis 7. *Ethic. cap.* 3. & vnusquisque infallibiliter secum statuet sequi rationem; & nullus non se conuertet in vltimum finem. Cùm autem reuerà id non contingat, & secundùm Thomistas plurimi sint, qui in primo instanti non se conuertunt hoc modo ad Deum; signum est, quòd non statim in primo instanti occurrunt vnicuique prima principia practica, neque potest ex illis statim fieri deliberatio; & per consequens, quòd neque est obligatio, & præceptum de huiusmodi deliberatione, & electione.

19\. *Potest quis ignorare inuincibiliter omnem potestatem superiorem, à qua possit ipsi induci obligatio, & debitū aliquid faciēdi, vel non faciendi.*

Et confirmatur: quia puer enutritus in syluis, & omni educatore & institutore destitutus, sicut posset, cùm primùm venit ad vsum rationis, ignorare inuincibiliter Deum; ita & posset ignorare inuincibiliter omnem aliam potestatem superiorem, & simpliciter credere, quòd esset omninò, & quoad omnia sui iuris; & nullum haberet, qui posset illi præceptum, aut legem imponere; & per consequens neque debitum, aut obligationem: & in tali casu impossibile esset, quòd vllo modo peccaret, vt etiam probat Victoria *in relect. cit. de puero veniente ad vsum rationis, part. 2. n. 9. pag. 374. initio*: siquidem omne peccatum necessariò supponit obligationem, & debitum faciendi oppositum, aut non faciendi ipsum; & malitia essentialiter consistit in carentia bonitatis, non cuiuscunque; sed debitæ, vt communiter dicitur *in materia de peccatis*; qualis tamen, vt supponimus, nulla bonitas vnquam esset in eo, qui nullum agnosceret Superiorem imponentem illi per legem, aut per præceptum obligationem, aut debitum sic, vel sic faciendi, vel simpliciter non faciendi. Et quamuis, qui ignoraret hoc modo potestatem superiorem, adhuc haberet directionem rationis, & luminis naturalis; & adhuc posset ab illa deficere, eámque non sequi; non tamen propterea posset peccare peccato propriè dicto, & esse culpabilis per culpam theologicam, de qua loquimur, & cui respondet punitio, & supplicium in altera vita: siquidem illa directio non agnosceretur, vt lex, & velut præceptum Superioris, à quo haberet vim obligandi; sed solùm vt simplex directio, qualis est, verbi gratia, directio artis circa factibilia, vel directio prudentiæ, & disciplinæ moralis circa agibilia, & circa vrbanitatem morum, & ciuilis conuersationis: & ideò qui sic se haberet, non plùs peccaret voluntariè recedendo ab huiusmodi directione rationis, & luminis naturalis, quàm qui recederet voluntariè in aliquo artificio à directione artis; vel, qui committeret aliquid in humana, & ciuili conuersatione contra directionem prudentiæ, & disciplinæ moralis; vel, quàm aliquando peccet ipsa natura, dum ex aliquo accidente aberrat à fine, & facit monstra, quæ 2. *Physic. text.* 82. dicuntur peccata naturæ. Et hoc idem de facto contingit in ipso Deo, qui ea de causa est planè incapax peccati, & culpæ; quia est incapax obligationis, & debiti, quod solùm imponitur à potestate superiore, quæ certè non potest vlla esse respònsio Dei. Vnde, quamuis Deus rectè dicatur, verbi gratia, non posse mentiri, aut peierare, vel ea facere, quæ sunt per se mala; sicut etiam rectè dicitur non posse facere contradictoria, & impossibilia; non tamen rectè dicitur per locum intrinsecum, quòd peccaret, si illa faceret; sicut nec rectè dicitur, quòd peccaret, si per impossibile faceret contradictoria, & impossibilia, vt notat Victoria *n. 9. citato, pag. 375.* Si ergo ex sola institutione naturæ non statim apparet in vnoquoque potestas superior, à qua inducatur obligatio, & debitum ad veram culpam; & potest aliquis educatus in syluis, & soli naturæ relictus, per aliquod tempus id ignorare; quomodo potest prima deliberatio, quæ est à natura, vel à Deo, vt authore naturæ, esse in vnoquoque de se referendo in Deum, vel in vltimum finem sub obligatione ad culpam; & per consequens, quomodo potest vnusquisque peccare mortaliter, si fortè in talem finem non se referat in primo instanti?

20\. *Cum ignorātia inuincibili obligationis, & debiti, non potest stare peccatum.*

21\. *Secundùm aliquos, cum ignorātia inuincibili alicuius potestatis superioris non potest stare vsus rationis.*

Neque valet, si quis dicat cum eodem Victoria *relect. cit. part. 2. n. 8. vers. Secunda propositio, pag. 370.* quòd non sit admittendus habere simpliciter vsum rationis, qui ignorat inuincibiliter omnem potestatem superiorem, & per consequens omnem obligationem, & debitum aliquid faciendi, aut omittendi: siquidem non potest deliberare de bono, & de malo morali, prout requiritur ad vsum rationis, de quo loquimur. Nam contrà est: quia talis ignorantia solùm impedit vsum rationis actualem, determinatè circa malitiam, & circa peccatum propriè dictum; non autem impedit vsum rationis habitualem, & quasi in actu primo, qui secundùm se est de omni deliberabili, & eligibili, quodcunque tandem illud sit. Et quemadmodum ex eo, quòd cæcus, vel bi

22\. *Sed hoc est falsum.*

verbi gratia, impeditur, ne iudicet de coloribus, non sequitur, quòd absolutè non habeat expeditam facultatem iudicatiuam de sensibilibus: ita nec sequitur, quòd absolutè is non habeat expeditam facultatem deliberatiuam, & electiuam, quæ appellatur vsus rationis, qui ex aliquo accidente est proximè impeditus, ne possit deliberare, & eligere hoc, vel illud determinatè. Et reuerà, qui tali modo ignoraret inuincibiliter obligationem, & debitum; adhuc cognosceret honestatem, & turpitudinem operationis, eiúsque conuenientiam, & disconuenientiam ad præscriptum rationis; & verè posset deliberare de illâ eligenda, aut non eligenda; præscindendo tamen ab omni obligatione ad culpam propriè dictam, & theologicam, & ad pœnam, quæ ex illa consequitur; sicut cognoscit, & deliberat magister morum, & moralis disciplinæ peritus, conuenientiam, & disconuenientiam huius, aut illius actionis ad finem ciuilis conuersationis; & artifex quicunque conuenientiam, & disconuenientiam sui operis ad finem artis, præscindendo similiter ab omni culpa, & pœna theologica.

Quare, cùm hæc obligatio sub culpa mortali ad se conuertendum ad vltimum finem, quando primùm venitur ad vsum rationis, communiter non habeatur in vnoquoque ex solo instinctu naturæ; & puer soli naturæ relictus, communiter per multum tempus ignoret inuincibiliter Deum, & vltimum finem, & omnem obligationem ad huiusmodi culpam; & communiter nullus sit, qui certò cognoscat, quando primò incipiat posse vti ratione, non videtur poni rationabiliter talis obligatio pro primo instanti vsus rationis: sed ad summum pro illo instanti, aut tempore est ponẽda, quo primùm habetur notitia de his omnibus; siue id contingat ex instinctu naturæ; siue ex Dei inspiratione, & illuminatione; siue ex doctrina, & institutione educatoris, aut magistri, vel Prædicatoris: & hoc modo huiusmodi obligationem, vt valdè rationabilem, admittunt, & explicant Dur. *in 4 dist. 4. quæst. 7.* Valen. *1. 2. disp. 6. quæst. 19. puncto 3. col. 7* 1. & *2. 2. disput. 3. quæst. 19. puncto 1. casu 1. col. 825.* Layman. *lib. 2. tract. 2. cap. 2. n. 6.* Filliucius *tract. 22. cap. 9. n. 288. col. 1. tom. 2.* Nau. *in Man. cap. 11. n. 8.* & alij: & hoc solùm probant rationes allatæ *n. 3.* pro sententia Thomistarum de primo instanti, si rectè expendantur.

23\. *Obligatio se conuertendi in Deum, est, quando primùm habetur illius notitia.*

Imò, & hoc solùm dicendus est voluisse S. Thomas ex eodem Francisco Victoria *in relect. cit. part. 1. n. 14. pag. 393.* vbi asserit, quòd *nihil aliud vult habere celebrata opinio S. Thomæ de conuersione in Deum in primo instanti vsus rationis, nisi quòd, cùm primùm quis actu cogitat, & deliberat de vita sua, oportet, vt habeat propositum ad bonum, siue in vniuersali, siue etiam diuinum, conformiter ad cognitionem: & hoc modo illius sententia est probabilis, & consona rationi; & non solùm Theologorum, sed etiam Philosophorum sententiis est celebrata.* Et addit, quòd iuxta illam procedit fabula, quam veteres finxerunt de Herculis adhuc pueri biuio, & de duabus matronis, quarum altera eum hortabatur ad capessendam viam virtutis, & laboris; & altera ad viam desidiæ, & voluptatis: neque enim hæc fabula procedit præcisè de primo instanti vsus rationis; sed de primo tempore, quo venit in mentem vnicuique, vt de seipso deliberet, vt ex se patet. Et reuerà, quando primùm habetur notitia de obligatione se referendi in Deum, vt in vltimum finem, eúmque super omnia diligendi, non intimatur vnicuique hæc obligatio, tanquam præcepti indeterminati, quoad tempus, & cuius impletio possit differri; sed intimatur tanquàm præcepti omnium maximi; & præambuli ad reliqua omnia, & à quo maximè pendeant omnes bonæ operationes, quas faciet vnusquisque per totam vitam: & ideò intimatur, vt maximè obligans ipso initio aliarum obligationum, & omnium bonarum operationum, id est, tunc maximè, quando primò intimatur, & primò habetur illius notitia. Et quemadmodum præceptum fidei, & præceptum spei, quia sunt præambula etiam ipsa ad præcepta Decalogi, & ad salutem sunt necessaria necessitate medij, tunc primò obligant, quando primò proponuntur vnicuique, & primò habetur illorum notitia, vt *supra* diximus: ita & præceptum charitatis, & dilectionis Dei super omnia, siue proponatur, prout est author naturæ, & amatur dilectione naturali, siue prout est author beatitudinis supernaturalis, & amatur dilectione supernaturali. Vnde, neque etiam est admittendum id, quod concludit Caiet. *1. 2. quæst. 89. art. 6. tit. in fine,* quòd omissio conuersionis in Deum pro primo instanti vsus rationis, sit confitenda sacramentaliter, saltem tanquàm peccatum dubium, vel tanquàm peccatum occultum. Contrà enim est: quia, quod certò ostenditur non esse peccatum, nullo modo est confitendum, & neque vt dubium, neque vt occultum.

24\. *Potest aliquis simul esse in peccato originali, & in peccato veniali.*

Alia verò, quæ addunt Thomistæ pro explicatione, & probatione suæ sententiæ, quomodo sint admittenda, aut reiicienda, facilè potest constare ex dictis: primò enim falsum est, quòd prima deliberatio in vnoquoque immittatur à Deo, eaque sit infallibiliter de se conuertendo, & ordinando in vltimum finem, vt patet *ex n. 15. 16. & 17.* Deinde falsum est, quòd non possit aliquis simul esse in peccato originali, & veniali, vt notat Dur. *in 4. dist. 16. quæst. 2. versus finem,* & videre est apud Vasq. *1. 2. quæst. 89. art. 6. disp. 148. cap. 1. pag. 748.* Suar. *tom. 4. de pœnit. disp. 11. sect. 2. n. 14. & seqq. pag. 150.* Azor. *part. 1. lib. 4. cap. 10. quæst. 6. col. 348.* Valen. *1. 2. disp. 6. quæst. 19. puncto 3. col. 723.* Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 35. n. 7.* cùm enim prima deliberatio cuiusque secundùm ordinem, & cursum naturæ, possit esse de eo, quod primum occurrit ex sensibilibus, vt diximus *n. 17.* facilè potest accidere, vt sit solùm de re veniali, verbi gratia, de cibo immoderatè sumendo.

25\. *Facultas deliberandi, quæ est sufficiens ad peccatum veniale, quantum est ex obiecto, est etiam sufficiens ad mortale.*

Et quanuis facultas, quæ potest benè deliberare circa obiectum venialiter malum, possit etiam benè deliberare circa obiectum malum mortaliter; neque detur vsus rationis sufficiens ad peccandum venialiter ex obiecto, vel quantùm est ex genere, & ex parte obiecti, & non sufficiens ad peccandum mortaliter: similiter ex obiecto, & quantùm est ex genere, & ex parte obiecti, vt volunt Thomistæ, & probat Victoria *in relectione cit. part. 2. n. 11.* & bene explicat Caiet. *1. 2. quæst. 89. art. 6. §. Ad hæc dubia dicitur.* cum quibus id asserit etiam Vasq. *1. 2. disp. 148. cit. cap. 1. n. 2. pag. 792.* benè tamen potest facultas esse impedita ex parte organi per nimias humiditates, aut vapores; vel per phantasmata minùs apta, à benè deliberando, prout requiritur ad peccatum mortale; & non esse impedita à benè deliberando, quantùm sufficit ad peccatum veniale: & cùm reuerà malè deliberet circa vtrunque, & malè expendat vtriusque malitias; mala tamen deliberatio, & mala expensio malitiæ venialis fieri potest, vt non omninò excuset à culpa veniali, & ad illam sit adhuc sufficiens; & sic contingit in ipsa euigilatione à somno, aut cessatione ebrietatis, & sedatione vehementis alicuius passionis, & in aliis huiusmodi, quæ contingunt cum alteratione, & mutatione successiua, & in tempore: & talis est sine dubio etiam exsiccatio nimiæ humiditatis in puero, qui hac de causa non statim habet benè expeditum, & liberum vsum rationis;

26\. *Potest tamen ex parte organi esse impedita, ne sufficienter deliberet ad peccandum venialiter.*

rationis; sed paulatim magis, ac magis in illo proficit, provt paulatim magis, ac magis exsiccatur humiditas. Et quemadmodum in euigilatione à somno, dum paulatim soluuntur sensus, & consumuntur vapores, quibus erant ligati, potest contingere peccatum veniale per subreptionem, & per imperfectam deliberationem; non autem potest contingere peccatum mortale, vt de consensu, & placentia pollutionis nocturnæ, quæ in huiusmodi euigilatione solet contingere, concedit S. Thomas *in 4. dist. 9. qu. 1. art. 4. quæstiunc. 1. ad* 5. quia, nimirum, vapores, qui adhuc remanent, solùm impediunt deliberationem perfectam, qualis requiritur ad peccatum mortale; non autem imperfectam, qualis sufficit ad veniale: ita & humiditas nondum satis exsiccata in puero potest in illo impedire solam perfectam deliberationem ad peccandum mortaliter; non autem imperfectam ad peccandum venialiter: & in tali tempore omninò poterit esse peccatum veniale simul cum originali. Et quicquid sit de huiusmodi impedimento quasi habituali, facillimè potest contingere impedimentum aliquod actuale, verbi gratia, incogitantia aliqua, & inconsideratio grauioris malitiæ; & hæc etiam excusabit à peccato mortali, non autem à veniali: & sic in hoc etiam casu erit simul peccatum originale, & veniale.

Neque tollit difficultatem id, quod asserit Caietanus, & *paulò antè* retulimus *n.* 11. etiam incogitantiam, & inconsiderationem actualem euadere culpam mortalem, dum tollit considerationem, & deliberationem debitam sub mortali. Contrà enim est: quia hoc ipsum potest inculpabiliter non aduerti; & in tali casu incogitantia erit omninò inculpabilis, vt planè inuoluntaria, & non cognita. Et quod dicimus de imperfecta deliberatione ad peccandum venialiter, & ad malè agendum, proportionaliter est admittendum etiam pro benè agendo, & pro operando secundùm virtutem: quamuis ad hoc requiratur, vt quis agat sciens, & eligens, & propter ipsam virtutem, & honestatem, vt dicitur 2. *Ethic. cap.* 4. non tamen propterea requiritur deliberatio perfecta; sed potest sufficere etiam imperfecta, & etiam ex hac potest sequi electio bona, sicut sequitur mala, quicquid in contrarium dicat Victoria *n.* 12. *cit.*

27.
Quomodo puniretur, qui decederet in solo originali, & veniali.

Quod verò præcipuè mouit S. Thomam, & Thomistas, vt negarint, peccatum originale, & veniale posse esse simul: quia, nimirum, non esset locus, in quo puniretur, multipliciter soluitur ab Authoribus, qui contrarium sentiunt, vt videre est apud Suar. *de pæn. disp.* 11. *sect.* 2. *n.* 16. *& seqq.* Azor. *part.* 1. *lib.* 4. *c.* 10. *q.* 6. *col.* 348. Vasq. 1. 2. *disp.* 148. *c.* 2. *n.* 10. Sanc. *lib.* 2. *in Dec. c.* 35. *n.* 7. & alios: vel enim supposita determinatione, & destinatione locorum pro puniendis peccatis, quam Deus fecit, ad ipsius prouidentiam pertinebit efficere, vt casus non contingat, & vt de facto non moriatur quis in solo peccato originali, & veniali: sicut & pertinet, supposita prædestinatione alicuius, & efficaci illius electione ad gloriam, facere, vt ille de facto non moriatur in peccato originali, aut mortali, vel certè punietur, qui sic decesserit pœna ignis in ipso Inferno; sed mitiore, quàm puniantur damnati, idque erit per accidens ex coniunctione, quam habet tale peccatum veniale cum peccato originali, & cum priuatione gratiæ, quam coniunctionem ex se non requirit: & sic declarabitur, quòd locus Purgatorij tunc solùm sit pro puniendis venialibus, quando sunt in homine grato, & qui possit pro illis dignè satisfacere; non autem quando sunt in homine inimico, & qui sit semper permansurus in sua culpa, & per consequens etiam semper sit permansurus in eodem reatu pœnæ.

DISPVTATIO XIV.

An, & quomodo obliget præceptum diligendi Deum super omnia, quando obligant alia præcepta.

1. *Præceptum charitatis negatiuum de Deo non odiendo, obligat semper, & ad semper.*
2. *Præceptum charitatis affirmatiuum potest obligare per accidens, & per se.*
3. *Secundùm aliquos, obligatione per accidens semper obligat, quando obligat quodcunque aliud præceptum.*
4. *Quomodo ex sententia S. Thomæ sit adhibendus modus charitatis in obseruatione præceptorum Decalogi.*
5. *Quomodo finis primarius virtute maneat in omnibus finibus secundariis.*
6. *Ad seruanda omnia præcepta collectiuè, requiritur modus charitatis; non autem ad seruanda omnia distributiuè.*
7. *Ad seruanda aliqua præcepta potest requiri specialiter dilectio Dei.*
8. *Quomodo sit præceptum de omnibus faciendis in Dei gloriam.*
9. *Modus charitatis cadit sub obligatione cuiusque præcepti, si illius obseruatio debeat esse meritoria.*

LOQVIMVR specialiter de præcepto affirmatiuo, & positiuo diligendi Deum super omnia; non autem de negatiuo, quod in illo includitur, de Deo non odiendo, & de nihil supra Deum amando: quod enim communiter dicitur de aliis præceptis negatiuis, quòd obligent semper, & ad semper, intelligi debet etiam de hoc: & ideò nullus potest dari casus, & nullum tempus, in quo tale præceptum non obliget, in quo Deus licitè possit odio haberi, aut aliquid supra Deum licitè amari, & pluris quàm Deus licitè appretiari.

1.
Præceptum charitatis negatiuum de Deo non odiendo, obligat semper, & ad semper.

Loquendo autem de præcepto affirmatiuo, dupliciter loqui possumus de illius obligatione, & de temporibus, aut casibus, in quibus vrget, & in quibus Deus positiuè est amandus super omnia, & positiuè super omnia appretiandus: nam, quemadmodum actus spei aliquando est necessarius, necessitate tantummodo aliena, & per accidens, id est, solùm quia vrgent alia præcepta, quæ sine spe impleri non possunt; & aliquando est necessarius necessitate propria, & per se, quia ipsummet præceptum spei per se obligat; non autem vllum aliud alterius virtutis, & honestatis, vt *suprà* diximus *hoc eodem lib.* 2. *disp.* 3. *n.* 5. *&* 7. ita & actus charitatis potest aliquando esse necessarius necessitate per accidens, & aliena, vt, verbi gratia, si aliquid aliud sit necessarium, quod illum requirat; & aliquando potest esse necessarius necessitate per se, & propria: & de hac vtraque necessitate est explicandum, quando contingat.

2.
Præceptum charitatis affirmatiuū potest obligare per accidens, & per se.

Et quidem necessitate per accidens, & aliena, primò certum videtur, non esse admittendam eorum sententiam, qui asseruerunt, modum charitatis generaliter cadere sub quouis præcepto, & dum præcipitur, verbi gratia: *Honora parentes.* etiam præcipi, vt id fiat propter Deum, & vt actio parentum honoratiua referatur in Deum, tanquàm in vltimum finem, & quòd alioqui tale præceptum non impleatur, vt refert S. Thomas 1. 2. *quæst.* 100. *art.* 10. & *quæst.* 2. *de malo, art.* 5. *in responsione ad* 7. Et tale

3.
Secūdùm aliquos, obligatione per accidens semper obligat, quando obligat quodcunque aliud præceptum.

quid

quid etiam ex sententia ipsius S. Th. docet Capr. *in 2. dist. 18. q. vnic. art. 3. ad 2. Scoti contra 4. concl.* & *dist. 40. q. 1. art. 3. in respons. ad 1. contra 2. concl.* & Conrad. 1 2. *n.* 88 *ar. 1. circa respons. ad 2.* & *q.* 100. *ar. 10. cit.* & apud Suar. *disp. 5. de char. sect. 3. n. 1.* quia enim ex præcepto S. Pauli 1. *Cor.* 10. siue manducamus, siue bibimus, siue aliud quid facimus, omnia debemus facere in gloriā Dei: & *c. 16.* omnia nostra debemus in charitate facere; & *ad Colos. 3.* omne, quodcunque facimus in verbo aut in opere, debemus facere in nomine Domini nostri Iesu Christi, gratias agentes Deo, & Patri per ipsum; & opera etiam præceptorum, vt est, verbi gratia, eleemosyna, & martyrium nihil prosunt, si fiant sine charitate, vt subditur 1. *ad Corinth os cap.* 13. modus hic charitatis secundùm istos Authores est necessarius in vnoquoque præcepto: & quod dicitur *Matthæi* 19. obseruatio mandatorum esse sufficiens ad vitam æternam: *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.* solùm est intelligendum de obseruatione ex charitate; & per consequens quando vrget obligatio cuiusuis præcepti, semper vrget etiam obligatio charitatis, eiúsque actus semper est modus necessarius omnium actuum aliarum virtutum, de quibus dantur præcepta; cùm charitas sit finis omnis præcepti, 1. *ad Timotheum cap.* 1. & semper intentio finis se habeat, vt modus formalis in quolibet actu ordinato ad finem, & semper sit ratio illum colendi, vt dicitur 1. 2. *quæst.* 12. *art.* 4. & *quæst.* 18. *art.* 6. & *quæst.* 100 *art.* 10. Vnde, quamuis præceptum de honorandis parentibus, non includat proximè, & formaliter, vt honorentur ex charitate; sed solum, vt honorentur; & ideò qui patrem honorat, & charitatem non habet, non efficiatur illius transgressor, vt loquitur S. Thomas

4. *Quomodo ex sententia S. Thom. sit adhibendus modus charitatis in obseruatione præceptorum Decalogi.*

qu. 100. *art.* 10 *cit.* quia tamen simul cum illo præcepto est etiam præceptum charitatis de Deo super omnia diligendo, & de aliis omnibus referendis in Deum, huius alterius præcepti transgressor efficitur, & propter hanc aliam transgressionem meretur pœnam, qui patrem honorat, & charitatem non habet, vt idem subdit; & quia pertinet ad præceptum charitatis, vt Deus diligatur ex toto corde, & consequenter, vt omnia referantur in Deum, vt probatur 2. 2. *qu.* 44. *art.* 4 tenetur is, qui honorat parentes, honorare illos ex charitate, non quidem ex vi præcepti de honorandis parentibus; sed ex vi alterius præcepti de Deo diligendo ex toto corde, vt idem habet *qu.* 100 *art.* 10. *cit. in responsione ad* 2.

Et quia hæc duo præcepta de honorandis parentibus, & de Deo diligendo, cùm sint affirmatiua, non obligant ad semper, omninò efficitur, vt obligent pro diuersis temporibus, & ideò potest contingere, vt aliquis implens præceptum de honorandis parentibus, non tunc transgrediatur præceptum de adimplendo modo charitatis, vt *ibi* subdit; sed sit transgressus iam anteà, id est, quando debuit ex præcepto charitatis Deum diligere ex toto corde, & se, & sua pro toto tempore consequente in ipsum referre. Atque ita ex Capr. & Conrado postulat S. Th. simpliciter, & absolutè modum charitatis, quando occurrit præceptum aliquod obseruandum; quamuis non postulet, vt talis modus tunc adhibeatur, quando illud occurrit; sed satis habeat, si sit adhibitus priùs, id est, quando ex obligatione charitatis Deus fuit amatus ex toto corde, & omnia fuerunt in Deum relata, eáque relatio virtualiter mansit, neque fuit per actum contrarium reuocata: vt enim habet idem S. Thomas quæst. 3. de virtutib. quæ est de charitate, artic. 11. ad 2. pag. 170 col. 2. in fin. *sicut in causis efficientibus virtus primæ causæ manet in omnibus causis sequentibus: ita etiam intentio finis principalis manet virtute in omnibus finibus secundariis. Vnde, quicunque actu intendit aliquem finem secundarium, virtute intendit finem principalem: sicut Medicus, dum colligit herbas, & actu intendit conficere potionem, nihil fortasse de sanitate cogitans; virtualiter tamen intendit sanitatem, propter quam potionem dat. Et hac eadem ratione, dum aliquis seipsum ordinat in Deum, sicut in finem, in omnibus, quæ propter seipsum postea facit, manet virtute intentio vltimi finis, qui est Deus: vnde in omnibus mereri potest, si habeat charitatem. Et hoc modo Apostolus præcipit 1. Cor.* 10. *quod omnia in Dei gloriam referantur.* Et quemadmodum artifex semper operatur ex regulis artis, solùm quia aliquando benè de illis cogitauit, etiamsi de illis actu non cogitet, quando operatur, vt ad hoc idem explicandum habet Sanctus Thomas *in 2. dist.* 38, *quæst.* 1. *ad* 4. & apud Capr. *dist.* 40. *quæst.* 1. *art.* 3. *in responsione ad* 1 *contra* 2. *conclusionem*; & in scientiis propter prima principia semel cognita, certò, & firmiter assentimur conclusionibus, etiam quando de ipsis principiis non actu cogitamus, solùm quia ex regulis artis est relicta determinatio ad sic operandum, & ex principiis scientiarum ad sic assentiendum conclusionibus: ita & potest ex actu charitatis, saltem semel elicito erga Deum, vt finem vltimum, esse relicta quasi formalis determinatio ad seruāda præcepta, & ad benè operandum propter vltimum finem, & propter charitatem, etiamsi actu non cogitetur de vltimo fine, & de charitate.

5. *Quomodo finis primarius virtute maneat in omnibus finibus secundariis.*

Verùm, si hæc omnia, quæ afferunt Capr. & Conrad. *loc. cit.* ex S. Thoma benè expendantur, non probant, quod petat Suar. *disp.* 5. *de charit. sect.* 3. *n.* 1. *cit.* quòd præceptum charitatis obligatione aliena; & per accidens semper obliget, quando obligat quodcunque aliud præceptum; sed quòd obliget suo tempore, & quòd modus charitatis tunc sit adhibendus pro omnibus præceptis, quando omnes actiones sunt generaliter ordinandæ in Deum, & charitas debet exire in suum actum: nam ipse S. Thomas sic se declarat *in 2. dist.* 40. *quæst.* 1. *art.* 5. *ad* 6. vbi, postquàm dixit, ad hoc vt aliqua actio sit meritoria, non esse necessarium, vt actualiter referatur per charitatem in finem vltimum; sed sufficere, vt aliquando omnes fines particulares actionum particularium sint in illum relati generaliter, sicut accidit, quando aliquis cogitat, se totum dirigere ad Dei dilectionem, in quo casu quicquid posteà erit ab illo ordinatum ad seipsum, erit etiam ordinatum ad Deum, subdit: *Et si quæratur, quando oporteat actu referre in vltimum finem omnes actiones, hoc non est aliud, quàm quærere, quando oporteat habitum charitatis exire in actum, quia tunc fit ordinatio totius hominis in finem vltimum, & per consequens etiam illorum omnium, quæ ordinantur in ipsum hominem, vt bona sibi.* Et hoc quod asserunt S. Thomas, & Capr. & Conradus est admittendum, tanquàm verissimum, cùm reuerà nihil sit aliud, quàm præceptum charitatis esse præambulum ad præcepta Decalogi; cuiúsque actum, qui est dilectio Dei, & finis vltimi ex toto corde, esse formaliter, & actualiter ordinationem, & relationem, tam actiuam, quàm passiuam sui ipsius, & per consequens eorum omnium, quæ sunt, aut erunt ipsius, & in ipsum ordinabuntur, vt ipsi bona; ac proinde pro toto reliquo tempore, tam ipsum, quàm alia, quæ sunt ipsius, posse denominari iam ordinata, & iam relata passiuè in Deum; & hanc denominationem passiuè ordinati, & relati tandiu perdurare, quousque ponatur actus contrarius, per quem tollatur, & ponatur

tur opposita ordinatio, & relatio ad creaturam, quod est verissimum, & à nullo potest negari: nam, sicut actus peccati, qui est formalis, & actualis deordinatio à Deo, & ordinatio ad creaturam, tam actiua, quàm passiua sui ipsius, & suorum omnium, pro toto reliquo tempore illa denominat passiuè deordinata à Deo, & ordinata ad creaturam, donec per actum chatitatis, aut contritionis, & pœnitentiæ reponatur prior relatio, & ordinatio ad Deum: ita actus charitatis, qui est ordinatio, & relatio, tam actiua, quàm passiua, pro toto reliquo tempore potest denominare passiuè relata, & ordinata quousque ponatur per actum peccati relatio, & ordinatio contraria.

Et hanc solam ordinationem, & relationem in Deum pro iis omnibus, quæ facimus, probat authoritas S. Pauli ex 1. Cor. cap. 10. & 16. *Omnia in gloriam Dei facite.* vt *paulò antè* retulimus ex Sancto Thoma *quæst.* 3. *de virtutibus*, *art.* 11. *ad* 2. & in casu, quo desit hæc ordinatio, verissimum est, quòd etiam obseruatio præceptorum, & ipsa erogatio totios substantiæ in pauperes, & ipsum martyrium nihil prosit ad vitam æternam, vt dicitur ex eodem Sancto Paulo 1. *Cor. cap.* 13. & quòd obseruatio mandatorum sine charitate haberi non possit, vt contra Pelagium docet S. Augustinus *in lib. de hæresibus*, *c.* 88. *tom.* 6. siquidem inter præcepta est etiam præceptum de charitate; & ideò non potest absolutè dici, quòd seruentur præcepta, si inter illa non seruatur charitas, vt benè notat S. Thomas 1. 2. *quæst.* 100. *art.* 10. *ad* 3. Quare, vt rem totam paucis concludamus, rectè notat Suar. *lib.* 2. *de legib. cap.* 11. *num* 2. *&* 3. præcepta omnia sine charitate seruari non posse, si hoc intelligatur de præceptis collectiuè acceptis, cùm inter illa sit etiam præceptum charitatis, vt diximus; posse autem, si intelligatur de singulis, & de præceptis distributiuè acceptis: nam præceptum, verbi gratia, de honorandis parentibus, neque requirit actum dilectionis Dei, qui tunc actualiter eliciatur, quando illud occurrit implendum; neque requirit, vt talis actus sit priùs elicitus, & vt maneat saltem virtualiter; sed potest sufficienter impleri, quantum est ex se, etiam ab homine, qui ignorat inuincibiliter Deum, & vltimum finem; & qui illum per consequens neque actu diligit, quando ex præcepto honorat parentes; neque vnquam actu dilexit. Et idem est de peccatore quocunque, qui est à Deo auersus, & deordinatus ab vltimo fine; & tamen adhuc potest seruare præcepta, & operari ex honestate circa hanc, vel illam particularem materiam, cùm ad hoc non requiratur nostra ordinatio ad vltimum finem; siue quæ actu habeatur, quando operamur honestè; siue, quæ sit habita priùs, & non sit retractata; sed sufficiat, vt operatio sit ex recta ratione, & conueniens homini, vt homo est; & propter hanc conuenientiam, & ex illius amore efficiatur: in quo casu ex seipsa tendit in vltimum finem, qui est summa, & vltima perfectio hominis. Et alioqui, si ad implenda singula præcepta requireretur nostra ordinatio actualis in finem vltimum, per charitatem, quæ aliquando saltém præcesserit, & non sit retractata, qui talem ordinationem non habuisset, vel priùs habitam retractasset, non posset dici implere præcepta; & tunc etiam dicendus esset actu peccare, quando coleret, verbi gratia, & honoraret parentes; & quando impleret similia præcepta, & similes operationes honestas eliceret: & qui hoc diceret, manifestè erraret cum Michaële Baio damnato à Piò V. & Gregorio XIII. *in sua Bulla*, quando dixit proposit. 37. *omnem actum, qui non est à charitate esse vitiosam cupiditatem, & peccatum.* Et prætereà erraret contra Tridentinum *sess.* 6. *can.* 7. vbi definit, non omnia opera, quæ fiunt ante iustificationem ab homine peccatore, esse peccata: & *sess.* 14. *cap.* 4. vbi asserit, etiam attritionem in homine peccatore esse donum Dei, & impulsum Spiritus Sancti, non quidem inhabitantis, sed mouentis, & disponentis ad iustitiam: quod idem sine dubio etiam est de aliis operibus bonis, quæ in Scriptura sæpè laudantur, etiam in peccatoribus, vt, verbi gratia, actus sancti timoris, eleemosina, oratio, & similia, inter quæ non potest non numerari etiam obseruatio mandatorum, si etiam hæc sit operatio honesta, & fiat ab homine ex recta ratione, & prout hominem decet. Et quamuis negari non possit, quin aliquando ad impletionem alicuius præcepti requiratur specialiter actus charitatis erga Deum, vt, quando Sacerdos, verbi gratia, est in peccato mortali, & tenetur ex officio celebrare, aut ministrare Eucharistiam, & alia huiusmodi facere, quæ requirunt specialem sanctitatem Ministri; aut, quando aliquis est in peccato mortali, & debet suscipere Sacramenta, & esse benè dispositus ad gratiam recipiendam, eique obicem non ponere; vel quando est in graui periculo vitæ, & in peccato mortali, & tenetur ex charitate erga seipsum, constituere in tuto, quantùm potest, suam salutem; & vniuersaliter quando imminet necessitas aliquid faciendi, quod sine charitate fieri non potest, vt loquitur S. Thomas *quæst.* 23. *de verit. art.* 7. *ad* 7. id tamen, vt ex se patet, est speciale in huiusmodi casibus; neque potest ex illo inferri obligatio generalis pro omnibus præceptis: & in his etiam casibus non est specialiter necessaria actualis dilectio charitatis, & ordinatio in vltimum finem, si is, qui operatur, rationabiliter credat, se esse in statu gratiæ, & operetur ex proprio affectu religionis, aut pietatis, vel quouis alio affectu honesto, vt notat Suar. *lib.* 2. *de legib. c.* 11. *cit. n.* 10. qui etiam addit, à fortiori id esse verum de præceptis supernaturalibus fidei, & spei, quæ sine dubio non possunt requirere ordinationem actualem per charitatem, cùm necessariò prærequirantur ad omnem actum charitatis supernaturalis.

6. *Ad seruanda omnia præcepta collectiuè requiritur modus charitatis, non autem ad seruanda omnia distributiuè.*

7. *Ad seruanda aliqua præcepta potest requiri specialiter dilectio Dei.*

8. *Quomodo sit præceptum de omnibus faciendis in Dei gloriam.*

Neque vrgent in contrarium loca allata ex Sancto Paulo de nostris omnibus faciendis in Dei gloriam, & in nomine Christi, & in charitate: vel enim continent solùm consilium, si intelligantur de nostris omnibus actualiter referendis in Deum, vt vult Cornelius à Lapide *in eum locum* 1. *ad Cor.* 10. *vers.* 31. & Suar. *cap.* 11. *cit. libri* 2. *de legib. n.* 17. quomodo Tertullianus *lib. de corona militis*, & S. Hieronymus *in epistola ad Eustochium* referunt, moris fuisse apud veteres Christianos, vt initio cuiusque operis signarent se signo Crucis, actu illo protestantes, se id opus dirigere ad Dei gloriam: vel, si dicantur continere præceptum, vt volunt Sanctus Anselmus, Sanctus Ambrosius, & aliqui alij ex Patribus apud eundem Cornelium *ibidem*, solùm continent præceptum charitatis de se, suisque omnibus referendis aliquando in Deum, vt diximus *paulò antè* ex S. Th. *q.* 3. *de virtutibus*, *art.* 11. *ad* 2. & habetur etiam 1. 2. *q.* 100. *art.* 10. *ad* 2. vel est sensus ex Cornelio, & Suario *loc. cit.* quòd nostra omnia debeant esse talia, vt ex seipsis cedant in Dei gloriam, & omnibus sint ædificationi, & bono exemplo: & ideò ex illis omnes Deum glorificent, vt etiam dicitur Matth. 5. *Videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum.* non autem est sensus, quòd singillatim, & expressè, & actualiter teneamur in Deum, & in finem chatitatis referre singula, quando actualiter operamur: & ideò neque potest ex huiusmodi

locis

.ocis probari obligatio charitatis pro singulis obseruationibus mandatorum.

Et eadem ratione debent intelligi ex S. Augustino illa loca, in quibus asserit, id, quod fit sine dilectione, non bene fieri, vt *lib. de gratia, & lib. arbitrio, cap.*18.& *lib.*1.*de gratia Christi,cap.* 26. & voluntatem sine charitate, totam esse vitiosam cupiditatem, vt *lib.*1.*retract.c.*15.hæc enim omnia ex eodem Suar.*c.*11.*cit.n.*13.solùm intelliguntur de iis, quæ non fiunt consentanea charitati, & quæ ex se non sunt apta in charitatem referri: & certum est, quæ fiunt hoc modo sine charitate, & non sunt apta referri, & dirigi in charitatem, non benè fieri; & voluntatem, in quantum hoc modo est sine charitate, & vt sic operatur, esse vitiosam cupiditatem. Neque tamen hinc sequitur, quòd etiam sit vitiosa cupiditas, quando aliquid vult ex honestate; nec tamen actualiter illud refert in charitatem.

Et quamuis Deus per omnia præcepta præcipuè intendat, vt vniamur cum illo per charitatem; & ideò dicatur 1. ad Timoth.1. *Finis præcepti, charitas.* vt etiam *suprà* diximus *disp.* 12. *num.*10. hic tamen finis, cùm sit extrinsecus, & solùm intentus ab ipso præcipiente, non cadit sub præcepto; & satis est, si vnumquodque præceptum seruetur secundùm honestatem, & finem ipsi intrinsecum; & per hoc non ponatur illius transgressio, quæ charitati esset contraria. Et cùm hæc remotio contrariorum ad charitatem, sit finis magis immediatus, & proximus à Deo intentus in aliis præceptis à charitate, vt patet ex S.Thoma 2.2. *quæst.*184.*art.*3.*in corp.* & hæc remotio formaliter habeatur per ipsam positiuam obseruationem cuiusque præcepti; satis omninò est hæc ipsa positio vniuscuiusque, siue cum illa sit etiam positio actus charitatis, siue non; & siue pro illa aliquando fuerit, siue non.

9. *Modus charitatis cadit sub obligatione cuiusque præcepti, si illius obseruatio debeat esse meritoria.*

Per hoc tamen, quòd obseruatio cuiusque præcepti per se, & absolutè non requirat actum charitatis, eiúsque ordinationem, ac relationem in finem vltimum, siue existentem simul cum illa, siue quæ iam extiterit, & non sit reuocata per actum contrarium, vt iam diximus; non est negandum, quòd illam requirat, ex suppositione, vel sub conditione, quòd debeat esse meritoria vitæ æternæ: hoc enim est, quod dicitur 1. *Cor.*13. neque fides, aut scientia, neque eleemosyna, aut martyrium quidquam prodesse, si præterea non habeatur etiam charitas: & expresse id habet S.Thomas *in* 3.*distinct.*36.*quæst.*1. *art.*6. & *quæst.*2. *de malo, art.*5.*ad* 7. & *quæst.* 23. *de verit.art.*7.*ad* 8. dum asserit, modum charitatis absolutè non cadere sub obligatione præceptorum; cadere verò sub conditione, si talis obseruatio debeat esse meritoria: & ideò quamuis aliquis possit sine charitate implere præcepta secundùm substantiam, & euadere reatum pœnæ, quæ esset debita transgressori; non tamen posse mereri beatitudinem. Et hic modus loquendi, quòd charitas non absolutè, sed solùm sub conditione cadat sub præceptorum obligatione, erat communis, & magistralis tempore S.Thomæ; & ideò ab illo est vsurpatus *in libris sententiarum*, & *in quæstionibus disput.* vt notat Conradus 2.2.*q.*100.*art.*10.§.*Subiungit secundam opinionem.pag.* 810.*col.*1. *in fine*, & habet optimum fundamentum, cùm charitas sit forma virtutum, mediante intentione vltimi finis; & per hanc imprimat aliis actibus quendam ordinem ad eundem finem, eósque trahat, & constituat in quadam formalitate, & modalitate superiore, quæ est esse meritorium vitæ æternæ, vt notat Conradus *ibidem*, §.*Pro intellectu huius quæsiti. pag.* 809. *col.*1.*sub initium*, & communiter dicitur *in materia de merito*: quanquam hoc ipsum, quòd modus charitatis sit necessarius ad hoc, vt obseruatio præceptorum sit meritoria, non est intelligendum, quasi tunc debeat elici actus charitatis, quando elicitur voluntas seruandi præcepta, & quasi hæc voluntas, actualiter, & necessariò debeat imperari ex charitate; sed satis est, si actus charitatis fuerit elicitus priùs, & suo tempore fuerint per illum relati in Deum, vt in vltimum finem, omnes alij actus consequentes, eáque relatio virtualiter maneat, & non fuerit retractata per actum contrarium, vt iam diximus *num.*4.& 5.

DISPVTATIO XV.

Quibus aliis temporibus, & in quibus casibus obliget præceptum diligendi Deum super omnia.

1. *Actus charitatis erga Deum semper requiritur, quando aliquid non potest benè fieri sine illo.*
2. *Secundùm aliquos, actus charitatis in Deum est necessariò eliciendus singulis festis diebus.*
3. *Sed est falsum.*
4. *Sanctificatio Sabbathi in lege veteré quanam fuerit.*
5. *Præceptum colendi Sabbathum quomodo fuerit negatiuum, vel affirmatiuum.*
6. *Præceptum colendi Festa non requirit necessariò actum charitatis in Deum.*
7. *Sumptio Eucharistiæ in Paschate non requirit specialiter actum charitatis in Deum.*
8. *Præceptum charitatis in Deum non obligat, quando de nouo recipitur à Deo magnum aliquod beneficium.*
9. *Gratitudo in Deum est ipsa religio; & in parentes est ipsa pietas; & in Principes est ipsa obseruantia.*
10. *Quomodo actus charitatis sit necessarius in susceptione Baptismi.*
11. *Quomodo sit necessarius in actu martyrij, & quando aggrediendum est aliquid valdè arduum.*
12. *Martyrium potest esse ex alio motiuo proximo, & formali, quàm charitatis.*
13. *Neque requirit actum charitatis, vt necessariam dispositionem ex parte subiecti, nisi quis fortè sit in peccato mortali, & non habeat copiam Confessarij.*
14. *Actus charitatis non est necessarius ad impetrandum Dei auxilium in re maximè ardua.*
15. *Actualis dilectio Dei non est necessaria, quando vrget obligatio diligendi actualiter proximum.*
16. *Neque quando instat articulus mortis.*
17. *Potest esse necessaria, quando vrget grauis tentatio odij Dei.*
18. *Et quando alicui primò proponitur finis vltimus, & necessitas illum amandi.*
19. *Et sæpiùs est repetenda per totam vitam.*
20. *Contra præceptum dilectionis diuinæ primò, & maximè peccatur per odium Dei.*
21. *Quomodo Deus possit odio haberi.*
22. *Odium Dei est maximum peccatorum.*
23. *Quomodo contra præceptum dilectionis Dei peccetur omittendo.*

1. *Actus charitatis erga Deum semper requiritur,*

OBLIGATIONE per accidens, & aliena tunc obligat præceptum charitatis erga Deum, ex S.Thoma *q.*23.*de vir.art.*7.*ad* 7. quando obligat aliquod aliud, quod sine charitate

quando aliquid non potest benè fieri sine illo.

non potest benè impleri, vt, verbi gratia, si Sacerdos debeat conficere, aut mioistrare Eucharistiam, vel debeat quis suscipere Sacramenta, vel cogitare de sua salute, séque ad illam disponere, vt etiam *suprà* diximus *disp. praced. num.* 7. & vniuersaliter id est verum, quando quis debet iustificari extra Sacramentum, vt notat Vasq. 1. 2. *disp.* 148. *cap.* 2. *num.* 9. ex commuoi sententia, cùm ex Tridentino *sess.* 14. *cap.* 4. motus contritioois (qui certè est etiam motus charitatis) semper fuerit, & modò etiam sit necessarius ad impetrandam veniam peccatorum.

Et in his casibus, quando præceptum charitatis non obligat, nisi per accidens, & ratione alicuius alterius præcepti, quod obligat per se, idem est dicendum, quod ex communi sententia *suprà* diximus *disp.* 3. *n.* 5. de actu spei, quando similiter est necessarius solùm per accidens; quòd, scilicet, non sit duplex peccatum, si fortè simul omittatur illud vtrunque præceptum; sed sit tantùm vnum, id est, illud, quod est contra præceptum obligans per se, & cuius rectitudo est per se debita, vt etiam notat Suar. *disp.* 5. *de charit. sect.* 3. *num.* 3. *in fine*: sicut enim rectitudo alterius non est per se debita: ita & actus, qui illa caret, non est peccatum formaliter, prout illa caret, vel ratione carentiæ illius; sed prout caret rectitudine alia per se debita, cùm eo tantùm modo sit peccatum, quo caret rectitudine debita; & ideò sit peccatum per se, si rectitudo sit per se debita; & sit peccatum per accidens, vel per aliud, si sit debita solùm per accideos, vt communiter dicitur *in materia de peccatis*.

2. *Secundum aliquos, actus charitatis in Deum est necessariò eliciendus singulis festis diebus.*

Loquendo ergo de obligatione per accidens ex hoc principio putant aliqui primò, quòd huiusmodi actus charitatis sit necessarius singulis festis diebus, quibus est in præcepto cultus aliquis Dei: quia hic, vel est ipsa charitas actualis, vel non est sine illa. Ita Scotus *in* 3. *dist.* 27. *quæst. vnica*, §. *Quantum ad* 2. *dico. pag. mihi* 49. vbi id asserit dubitatiuè: quia præceptum sanctificandi Sabbathum, *Exodi* 20. (pro quo iam est in Ecclesia inductum præceptum colendi Festa,) eo ipso quòd præcipiebat cessationem ab opere seruili externo: *Non facies omne opus in eo.* & Leuit. 23. *Omne opus seruile non facietis in eo.* etiam præcipiebat, vt vnusquisque interiùs se recolligeret, & ad Deum ascenderet per actum fidei, spei, & charitatis, quæ maximè faciunt ad cultum, & latriam internam, vt etiam notat Alensis *part.* 3. *quæst.* 32. *m.* 3. *art.* 2. §. *Ad illud.* Et idem asserit etiam Gabriel *in* 3. *dist.* 37. *quæst. vnica*, *art.* 3. *dub.* 2. & Tabiena *verb. Charitas*, *quæst.* 20. & *verb. Feria*, *quæst.* 46. & facit Angelus *verb. Feria. num.* 41. vbi docet, diebus festis obligare præceptum de contritione.

3. *Sed est falsũ.*

Sed contrà sentiunt alij communiter, dum asserunt, præceptum sanctificandi Sabbathum fuisse tantummodo de cultu externo, neque sub illo comprehensum fuisse cultum internum, sicut neque finis præcepti cadit commoniter sub præcepto. Ita S. Thomas 2. 2. *quæst.* 122. *art.* 4. Caiet. *ibidem*, & *in Summa*, *verb. Contritio*, & *verb. Festorum violatio.* Adrianus *quæst.* 4. *de confessione.* Sotus *lib.* 2. *de iust. quæst.* 4. *art.* 4. Suar. *disp.* 5. *de charit. sect.* 3. *num.* 1. & *tom.* 1. *de relig. lib.* 2. *de diebus festis*, *cap.* 1. *num.* 4. & *seqq.* Azor. *part.* 1. *instit. moral. lib.* 9. *cap.* 4. *sub initium*, *col.* 1064. Stephanus Fagundez *in præcepta Ecclesiæ lib.* 1. *cap.* 3. *n.* 1. Couar. *lib.* 4. *var. resol. c.* 19. *n.* 11. & *in c. Alma mater. part.* 1. §. 5. *n.* 3. Nau. *in Man. c.* 11. *n.* 7. & *c.* 13. *num.* 2. & 17. & alij: vt enim benè notat Sanctus Thomas *loco citato*, ad cultum Dei internum, (in quocunque tandem consistat,) magis inducitur homo ex interiori instinctu Spiritus Sancti, quàm ex præcepto: & ideò præceptum in lege veteri specialiter fuit dandum de cultu exteriore secundùm aliquod signum sensibile; & conuenienter fuit datum de cessatione ab opere seruili, in signum rememoratiuum beneficij creationis: *Quia sex diebus fecit Deus cælum, & terram, & in septimo requieuit, & benedixit diei septimo, & sanctificauit illum.* vt dicitur *Exodi* 20. applicando illum, scilicet, & destinando specialiter suo cultui, eúmque eximendo, & quasi liberando ab operibus seruilibus, quibus alioqui etiam ipse inseruiebat tanquam intrinseca illorum duratio, & mensura. Et quemadmodum alia omnia, quæ dicantur diuino cultui, dicuntur sanctificari, iuxta modum loquendi Scripturæ, vt vasa, templa, altaria, homines: ita & dies Sabbathi dicitur fuisse à Deo sanctificatus, dum fuit similiter destinatus ad cultum Dei. Et dum sanctificatio Sabbathi fuit præcepta in Decalogo, hoc fuit præceptum, vt omnes diem Sabbathi haberent, vt specialiter Deo dicatum; & ipsam cessationem ab operibus omnes assumerent in Dei cultum, & vt signum externum, & cæremoniam religiosam, & sacram, vt benè explicat S. Th. 2. 2. *q.* 122. *art.* 4. *cit. ad* 3. & Suar. *c.* 1. *cit. de diebus festis*, *n.* 7. *pag.* 158. *col.* 2.

4. *Sanctificatio Sabbathi in lege veteri quanam fuerit.*

Qui etiam ex hoc rectè docet, quomodo hoc præceptum dici debeat in lege veteri fuisse negatiuum, aut affirmatiuum: quatenus enim res præcepta solùm erat quid negatiuum, id est, cessatio, & quies ab operatione seruili, rectè dicitur fuisse materialiter, seu secundùm materiam præceptum negatiuum: quatenus verò hæc ipsa cessatio præcipiebatur, vt signum rememoratiuum creationis diuinæ, & assumebatur ex Dei institutione, vt signum, & cæremonia diuini cultus, & per illam dies insumebatur in Dei honorem, rectè dicitur fuisse formaliter, vel secundùm formam præceptum affirmatiuum, & idem continuisse, ac si aliis verbis dictum fuisset, Deum, vt Creatorem, esse colendum die Sabbathi cessatione ab opere.

5. *Præceptum colendi Sabbathum quomodo fuerit negatiuũ, vel affirmatiuũ.*

6. *Præceptum colendi Festa non requirit necessariò actum charitatis in Deum.*

Facta verò in lege noua veterum cæremoniarum abrogatione; & cultu Sabbathi commutato, vel translato in diem Dominicum, & in alios dies festos; præceptum ecclesiasticum, de festis colendis ad cessationem seruilium operum, etiam adiunxit obligationem audiendi Sacrum, vel Sacro interessendi: & benè potest impleri, quoad hoc vtrunque, sine actuali dilectione Dei, cùm neque cessatio à seruilibus, neque auditio Sacri ex propria ratione illam requirat: & ideò non est, quòd dicatur actualis dilectio esse necessaria, etiã per accidens, quando occurrit necessitas, & obligatio colendi Festa. Et quamuis ad Sacri auditionem requiratur aliqua intentio, & attentio interior; & hæc etiam indirectè, & secundariò præcipiatur, prout necessaria, & conueniens ad actum externum humanum religiosum, qualis est auditio Sacri: & tamen benè sufficit, si fit ex virtute religionis, neque requiritur, vt sit ex virtute charitatis. Et similiter quamuis cessatio à seruilibus, ad eum finem maximè præcipiatur, vt vnusquisque se colligat, & ad Deum ascendat, vt loquitur Scotus, & præcipuè per actus fidei, spei, & charitatis: quia tamen hic ipse est finis extrinsecus legis, rectè dicitur non esse sub lege.

Quòd si dicas, ipsam Sacri auditionem, etiam factam ex virtute, & honestate religionis, esse quandam protestationem fidei, spei, & charitatis, vt de ipsa virtute religionis docet S. Th. 2. 2. *q.* 101. *art.* 3. *ad* 1. & patet ex eo, quia cultus latriæ per Sacrificium Missæ non exhibetur nisi illi, qui creditur Deus, & primum principium, & vltimus finis, & per consequens in quem speratur, & qui amatur.

Respondeo.

Respondeo, si id amittatur; non tamen sequi, quòd actualis, & formalis dilectio Dei specialiter obliget, quando obligat dies festus ad auditionem Sacri; sed solum quòd obliget ipsa auditio Sacri, & quòd hæc sit aliquo modo protestatio dilectionis Dei, saltem externa, & materialis. Nec potest dici, quòd per hanc suppleatur ipsa dilectio formalis, & actualis, tanquam per aliquid æquipollens, aut æquiualens: nam reuerà protestatio solùm externa, & materialis non est æquipollens ipsi dilectioni; & obligatio dilectionis ex nullo capite probatur sufficienter, quòd sit requisita ad obseruantiam diei festi, siue per se, siue per æquipollens.

7\. *Sumptio Eucharistiæ in Paschate non requirit specialiter actū charitatis in Deum.*

Secundò, eadem ratione impugnatur id, quod asserit Bannes 2.2. *quæst.44. art.1. dub.1. in responsione ad 3. §. Ad quartum. col.1436. in fine*, quòd qui dignè sumit Eucharistiam semel in anno, simul adimplet speciale præceptum charitatis: quia alioqui teneretur specialiter confiteri, quòd per totum annum omisisset adimpletionem illius: neque sufficeret, si solùm confiteretur alia peccata, & hoc omitteret: quod tamen est contra sensum, & vsum Ecclesiæ. Impugnatur, inquam: quia, quamuis Eucharistia, quasi antonomasticè sit mysterium fidei, & memoriale præcipuum diuini amoris, & vinculum charitatis, vt eam appellant Concilia, & Patres; & ideò possit dici etiam ipsa protestatio quædam externa, & declaratio charitatis, qua fideles vniuntur, & colligantur cum Deo, & inter se: vsus tamen illius non potest supplere formalem defectum actualis dilectionis, si hæc est in præcepto singulis annis, cùm reuerà solùm sit actus religionis, & non sit æquipollens charitati, quæ est virtus longè superior. Et fideles dum communicant semel in anno, ideò non confitentur sacramentaliter, quòd omiserint per totum annum impletionem huius præcepti: quia reuerà non agnoscunt tale præceptum; neque illud sufficienter probatur ex nullo capite, siue per accidens pro ipsa sumptione Eucharistiæ, quæ satis habet, si is, qui communicat, sit in gratia, vt benè notat Azor. *part.1. lib.9. c.4. q.1.* & Sanc. *lib.2. in Dec. c.35. n.8. in fine*, siue per se pro aliqua anni parte ad arbitrium vniuscuiusque, cùm similiter in Scriptura nihil tale præcipiatur, vt notat Sanc. *ibid.* & in re simili pro actu fidei, quem similiter aliqui voluerunt obligare, saltem semel singulis annis, notat *eodem lib.2. cap.1. n.3. vers. Quartum tempus est.* & pro actu spei *cap.33. n.3 vers. Tertium tempus est.*

8\. *Præceptum charitatis in Deū non obligat, quando de nouo recipitur à Deo magnum aliquod beneficium.*

Tertiò addit Sotus *lib.2. de iustitia, quæst.3. art.10. col.6. vers. Responsio horum.* Bartholom. Medina *lib.1. Summæ, cap.14. §.2. in fine.* Valen. 2.2. *disp.3. quæst.19. puncto 1. §. Quartus casus est. col.826.* Tol. *lib.4. cap.9. num.5. §. Tertium.* præceptum charitatis, & dilectionis Dei super omnia obligatione per accidens obligare, quando obligat specialiter gratitudo, id est, quando à Deo de nouo accipitur singulare aliquod beneficium, siue spirituale, siue temporale, vt, verbi gratia, quando aliquis liberatur à præsentaneo aliquo periculo mortis, aut damni grauissimi, vel à grauissima, & molestissima tentatione, &c. quia talis beneficentia Dei, cùm sit actus amicitiæ, & charitatis diuinæ in nos, vt patet ex S. Thoma 2.2. *quæst.31. art.1.* omninò postulat ex parte nostra similem actum redamationis, & amicitiæ, vel charitatis in Deum; & omninò tenemur etiam redire cum illo in gratiam, & amicitiam, si fortè sumus in statu peccati, vt notat Sotus, eúmque redamare supernaturaliter, si beneficium sit supernaturale; vel saltem naturaliter, si sit naturale, vt notat Valent.

Sed hoc ex eo capite non placet Nau. *in Man. cap.11. n.7. in fine*: quia non probatur efficaciter vlla lege, aut ratione: & pro beneficio quocunque accepto satis est, si ex gratitudine gratiæ habeantur, & agantur, vt notat Azor. *part.1. lib.9. cap.4. quæst.1. cit.* & Sanchez *lib.2. in Decal. cap.35. num 9. vers. Quartum tempus. pag.300. col.1. initio.* Et potest addi ex Sancto Thoma 2.2 *quæst.106. art.1.* quòd, licet gratitudo sit virtus specialis, & distincta ab aliis, in quantum respicit particulare debitum ad particulares, & communes benefactores; in quantum tamen respicit debitum ad benefactores præcellentes, vt est, verbi gratia, pater, qui est nobis principium proximum generationis, & disciplinæ, vel educationis; & Deus, qui est nobis principium simpliciter primum omnium nostrorum bonorum, & Princeps, qui est nobis principium ciuilis societatis, & securitatis, & pacis, per administrationem, & regimen totius Communitatis, non est virtus distincta ab aliis, quæ nos ordinant ad huiusmodi præcellentes benefactores; & gratitudo ad patrem est ipsa pietas; & gratitudo ad Principem est ipsa obseruantia; & ad Deum est ipsa religio: vnde & gratiarum actio *1. ad Timoth. 2.* numeratur specialiter inter partes orationis, quæ per virtutem religionis ad Deum funditur, vt notat S. Thomas *art.1. cit. ad 1.* & *sup. q.83. art.17.* Et ratio est: quia semper debitum minus continetur in maiore, & debitum accessorium semper sequitur principale, vt etiam diximus *disp.12. n.7.* ex S. Thoma 1.2 *quæst. 60. art.3* & 2.2. *quæst.101. art.1.* & ideò etiam obligationes reddendi debitum, ita diuersificantur pro diuersitate causarum, ex quibus ad aliquem oritur debitum, vt semper obligatio minor ex causa minore, & accessoria contineatur in obligatione maiore ex causa maiore, & principali, & in illa quodammodo absorbeatur; ac proinde obligatio ex gratitudine, quæ est minima inter obligationes reddendi debitum propter communia beneficia, continetur respectu Principis in obligatione obseruantiæ, quæ specialiter ad illum habetur; & est maior, & respectu patris in obligatione pietatis; & respectu Dei in obligatione religionis: & sola religio respectu Dei sufficienter continet, & absorbet obligationes minores ex pietate, & ex gratitudine, quæ possent ad ipsum haberi, in quantum est pater, & in quantum est benefactor; & ipsa religio rectè dicitur quædam superexcellens pietas ad Deum parentem, & quædam superexcellens gratitudo ad Deum benefactorem, vt loquitur S. Thomas *quæst.106. art.1. cit. ad 1.* Quodcunque ergo beneficium de nouo accipiamus à Deo, solùm potest in nobis inducere debitum religionis, quæ est ad illum gratitudo superexcellens; non autem potest inducere debitum charitatis, & dilectionis formalis, & actualis, vt volunt Authores cit. cùm præsertim debitum amicitiæ ad redamandum non sit necessitatis, quod inducat obligationem ad culpam, de quo debito in præsentia loquimur; sed solius conuenientiæ, & honestatis; & ideò ab Aristotele appelletur morale, & à S. Thoma omninò gratuitum, vt *supra* diximus *disput.12. num 9.*

9. Gratitudo in Deum est ipsa religio; & in parentes est ipsa pietas, & in Principes est ipsa obseruantia.

10\. *Quando actus charitatis sit necessarius in susceptione Baptismi.*

Quartò, aliud tempus obligationis per accidens præcepti charitatis, & dilectionis Dei, de qua loquimur, assignant alij ipsum tempus Baptismi pro homine adulto: quia tunc datur nomen militiæ Christi, & tunc maximè agnoscit illum, & Deum; & tunc regeneratur in Filium Dei, & in hæredem æternæ beatitudinis: & ideò tunc tenetur illum diligere. Ita Sot. *lib.1. de nat. & grat. c.12. vers. Dicamus ergo in casu 1.* & *lib.2. de iust. q.3. art.10. col.6. vers. Responsio horum.*

borum. & Valen. 2.2. *disp. 3. quæst. 19. puncto 1. §. Secundum casum. col.* 826. Sed neque hoc placet Nau. *cap. 11. num. 7. & 8. & 9.* neque Suar. *disp. 5. de charit. sect. 3. art. 2.* neque Azor. *part. 1. lib. 9. cap. 4. quæst. 1.* neque Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 35. num. 9. vers. Secundum tempus.* quia ad Baptismum ritè, & validè suscipiendum ab homine adulto, satis est sola attritio de peccatis præteritis, & solum propositum seruandi præcepta, & non peccandi de cætero. Sed reuerà quamuis dilectio Dei non requiratur, vt dispositio in homine adulto ad validitatem Baptismi; requiritur tamen: quia tunc inchoatur Christiana vita, quæ tota est tendentia in Deum, vt in vltimum finem; & ideò ante omnia prærequirit primam illius tractionem, & motionem metaphoricam per actum amoris. Et per tempus Baptismi in homine adulto intelligimus totum illud, quo disponitur ad Baptismum, & proponuntur illi, quæ sunt credenda, & quæ agenda ab homine Christiano: vt enim *supra* diximus *disp. 3. num. 11.* pro obligatione ad actum spei, quòd tunc maximè sit eliciendus ex speciali præcepto, quando beatitudo sufficienter proponitur, vt finis vltimus, & vltimum bonum, vt acquirendum à nobis per auxilia gratiæ, & per nostras cooperationes: quia alioqui grauis iniuria fieret beatitudini, & summo bono sic cognito, si quis illud negligeret, & non admitteret primam illius tractionem, & finalizationem per primum actum amoris, & desiderij: ita & debemus hoc loco dicere pro obligatione ad actum charitatis; quia similiter grauis iniuria Deo fieret, quando iam esset sufficienter propositus, vt summe amandus, & super omnia, & obligatio ad hunc amorem esset proposita vt præambula ad omnes alias obligationes præceptorum Decalogi, & adhuc non amaretur; sed summa bonitas, & amabilitas Dei negligeretur, & nihili fieret. Et idem probant pro hoc tempore Baptismi rationes allatæ *disputatione* 13. *num.* 3. pro sententia Thomistarum de primo instanti vsus rationis: vt enim eas admisimus *eadem disputatione, num.* 23. pro illo tempore, aut instanti, quo primùm habetur notitia obligationis se conuertendi in Deum: ita & modò iterum admittimus pro tempore, quo quis instruitur, & disponitur ad Baptismum, si præsertim ponatur non habuisse priùs notitiam de huiusmodi obligatione, & de facto non se conuerterit per contritionem, aut per charitatem ad statum gratiæ. Et in hoc casu huiusmodi obligationem pro tempore Baptismi expressè admittit etiam Nau. *cap. 11. num. 9. citato,* vbi asserit, obligationem charitatis pro vsu Baptismi, esse restringendam ad eos, qui ante Baptismum non habuerunt contritionem. Et quia hæc obligatio se conuertendi ad Deum non prouenit per se, & formaliter ex necessitate Baptismi, qui ex se satis habet, si suscipiatur cum actu attritionis pro peccatis præteritis, & cum proposito non peccandi in futurum; non est dicenda esse obligatio per accidens ratione Baptismi; sed est maximè per se, cùm dilectio Dei etiam tempore Baptismi proponatur, vt per se necessaria, & per accidens sit, quòd tempus, in quo proponitur, sit tempus Baptismi.

11. *Quomodo sit necessarius in actu martyrij, & quando in aggrediendo est aliquid valdè arduum.*

Quintò, obligationem per accidens huius præcepti ponunt Sotus, & Valen. *locis citatis,* quando occurrit subeundum martyrium, & præterea, quando est aggrediendum aliquid valdè arduum, quod multùm indiget Dei auxilio, & protectione, vt etiam habet Tolet. *lib. 4. cap. 9. n. 5. § Tertium.* quia, nimirum, voluntas ipsa subeundi martyrium est actus maximæ charitatis, iuxta illud Ioan. 15. *Maiorem charitatem nemo habet,* &c. & quatenus dicatur martyrium esse actus fortitudinis, & sufficere, si imperetur ex motiuo religionis, aut fidei, vel alterius cuiuscunque virtutis; negari non potest, quin maximè indigeat auxilio Dei, & si Martyr sit in peccato mortali, teneatur redire ad statum gratiæ per actum charitatis, & contritionis, & ad martyrium sic se disponere, suámque salutem, & victoriam, quantùm potest, in tuto ponere.

Sed neque hoc probat Suar. *disp. 5. de charit. sect. 3. n. 2.* & Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 35. n. 9. cit. vers. Quantum tempus est.* quia ad implorandum, & impetrandum diuinum auxilium in martyrio, & in re quauis ardua potest sufficere sola oratio, & martyrium per se non requirit actum dilectionis, qui tunc fiat; sed satis habet, si sit factus priùs, & per illum fuerit etiam ipsum, saltem generaliter, ordinatum, & relatum in Deum, eáque ordinatio virtualiter maneat, & non sit retractata per actum contrarium, iuxta ea, quæ diximus *disp. præced. n. 4. & seqq.*

12. *Martyrium potest esse ex alio motiuo proximo, & formali, quàm charitatis.*

Reuerà actualis dilectio Dei non videtur necessaria ad martyrium, quasi hoc non possit esse, nisi ex illa, & ex formali, & actuali illius motiuo: potest enim etiam esse ex motiuo religionis, aut fidei, aut alterius cuiuscunque virtutis, vt notat Suar. *tom. 3. de Sacram. disp. 29. sect. 2. §. Potest tamen vlterius dubitari.* Et patet ex eo: quia Christus Dominus *Matth.* 5. ad beatitudinem ex martyrio nihil aliud requirit, nisi vt quis patiatur persecutionem propter iustitiam: & *cap.* 10. satis habet, si quis illum confiteatur coram hominibus: & *Marci* 8. si perdat animam suam: neque addit, quòd hæc faciat ex formali, & actuali motiuo charitatis. Et quod dicitur 1. *Cor.* 13. martyrium nihil prodesse sine charitate, non significat, ad illud requiri actuale motiuum charitatis, sed requiri charitatem ipsam habitualem, & statum gratiæ, saltem communiter, & per se loquendo, vt exponit S. Thomas *in eum locum, lect.* 1. *in fine.* Et quod dicitur Ioann. 15. *Maiorem hac dilectionem nemo habet, vt animam suam ponat quis pro amicis suis.* solùm intelligitur materialiter, & obiectiuè, in quantum mors pro amico, est materia, & obiectum maximæ dilectionis; siue præterea de facto subeatur ex formali, & actuali motiuo illius; siue ex quocunque alio. Et denique id, quod asserit S. Thomas 2. 2. *quæst.* 124 *art. 2. ad* 2. quòd martyrium sit actus elicitus à fortitudine, & imperatus à charitate, solùm asserit, quia hæc vtraque virtus potest, & solet communiter elicere suum affectum circa martyrium, vt circa materiam valdè proportionatam, vt notat Vasq. t. 2 *disp. 51. cap. 3. n.* 14. non autem quòd necessariò, & semper eliciat: sicut enim communiter dicimus, quòd restitutio est actus iustitiæ; & solùm significamus, quòd communiter possit, & soleat fieri ex honestate, & ex motiuo iustitiæ; non autem quòd semper, & necessariò ex illo fiat, cùm sæpè fiat de facto ex quouis alio motiuo; & sæpè aliquis faciat iustum, & non iustè, vt dicitur 2. *Ethic. cap.* 4. & *lib. 5. cap.* 8. ita & dicimus, quòd martyrium, & tolerantia mortis pro Christo est actus fortitudinis, & charitatis, quia est materia maximè apta, & proportionata ad honestatem vtriusque, & communiter solet ex illa esse; non autem, quia semper, & necessariò ex illa sit.

13. *Neque requirit actum charitatis, vt necessariam dispositionem ex parte subiecti, nisi quis forte sit in peccato mortali, & non habeat copiam Confessarij.*

Deinde, neque videtur actualis dilectio Dei esse per se necessaria ad martyrium, eiúsque effectum, tanquàm præuia dispositio; sed solùm in casu, quo Martyr sit in peccato mortali, eiúsque sit memor, & non habeat copiam Confessarij: nam, si sit in statu gratiæ, & propter iustitiam, & fidem Christi patiatur persecutionem, & perdat propter Christum animam suam, eúmque sanguine ipso, & moriendo

confiteatur,

confiteatur, nihil omittit ex iis, quæ Christus requirit in suis promissionibus gloriæ; & ideò non est, quare illas non debeat cõsequi. Et cõtrà, si sit in statu peccati mortalis, eiúsque sit memor, & habeat copiã Confessarij, omninò debet sacramentaliter pœnitere, & absolui; & si oon habeat Confessarium, debet elicere actum contritionis, & charitatis, vt notat Suar. *tom. 3. de Sacram. disp. 29. sect. 3. concl. 1.* & alij apud Henriq. *lib. 2. cap. 36. n. 2. in fine*: quia occasio, aut necessitas subeundi martyrij non tollit alias obligationes eorum, quæ sunt de necessitate medij, vel alio modo sunt specialiter necessaria pro articulo mortis, vt, verbi gratia, obligationem suscipiendi Baptismum, si fortè non est susceptus; addiscendi mysteria fidei, si ignorantur; confitendi sacramentaliter, si habetur cõscientia peccati mortalis, & est copia Confessarij; vel saltem eliciendi actum contritionis, & charitatis, si non est copia, vt ootat Henriq. *lib. 2. cit. cap. 37. n. 1.* Neque martyrium ex priuilegio Christi, vel ex rei natura hoc habet, vt per se remittat peccata, & suppleat quancunque aliam dispositionem alioqui debitam, & necessariam ad faciendum transitum ex hac vita, vt propterea liberè, & licitè possit eligi loco huiusmodi dispositionis; & hæc possit per illud suppleri: sed potiùs supponit, vt Martyr ex se sit benè dispositus ad faciendũ hunc transitũ, & posteà illum maxime cumulat aliis donis gratiæ vberioris, & certioris remissionis peccatorum, tam quoad culpam, quàm quoad pœnã, cùm gerat vicẽ Baptismi, & sit verus Baptismus sanguinis. Idque est multò verius, & multò tutius, quàm oppositum, quod asserit Vega *lib. 6. in Trid. cap. 36. & 37.* & Sot. *in 4. dist. 3. quæst. vnica, art. 11. versic. fin. §. Fit ergo ex his consequens.* qui docent, solam voluntatem moriendi pro Christo esse actum charitatis ita perfectum, vt solus sufficiat sine expresso dolore peccatorum; & solum hunc actum: *Volo mortem pati pro Christo.* posse sufficere ad martyrium, eiúsque effectum absque alia conuersiooe in Deum per detestationem peccatorum: quod etiam speculatiuè esse probabile affirmat Suar. *disp. 19. sect. 3. conclus. 1. cit.* & esse piũ, affirmat Henriq. *lib. 2. cap. 39. n. 2. cit. litera L.* Contrà tamen est: quia, nisi id intelligatur in aliquo casu particulari, in quo subita oblatio ad martyrium impediat recordationem peccati, & actum pœnitẽtiæ, & charitatis, vt specialiter id asserit Sot. *in 4. dist. 15. quæst. 1. art. 2. conclus. 3.* negari non potest, quin practicè sit tenendum oppositum, cùm id sit maximè dubium, & minimè tutum; & saltem ex ipso naturali præcepto charitatis erga seipsum, teneatur vnusquisque in articulo mortis prouidere sibi de mediis maximè certis; & ideò etiam Martyr teneatur se disponere per actum contritionis, & charitatis si aduertat, se esse in peccato mortali, illúdque esse obicem ad effectum martyrij, vt rectè subdit idem Suar.

Quia ergo actualis dilectio Dei neque requiritur ad martyrium, tanquàm proximum, & formale motiuum, ex quo esse debeat illius voluntas, & acceptatio; neque tanquàm dispositio præuia ex parte subiecti, nisi in casu, in quo Martyr sit io peccato, eiúsque sit memor, & non possit sacramentaliter confiteri; minùs rectè Sotus, & Valen. videntur dixisse absolutè, & simpliciter, quòd præceptum charitatis erga Deum specialiter obliget, quando est subeundum martyrium, cùm reuerà actus martyrij ex se non requirat huiusmodi actum, & sit illi valdè per accidens, quòd martyr sit in peccato, & habeat obicem ad illius effectum, & obligatio illud tollendi per actũ charitatis, & pœnitentiæ potiùs oritur ex naturali obligatione ponendi in tuto suam salutem, quando instat articulus mortis, quàm ex natura martyrij, in quantum est actus fortitudinis.

14. *Actus charitatis non est necessarius ad impetrandum Dei auxilium in re maximè ardua.*

Et quatenus ad huiusmodi actum est simpliciter necessarium auxilium gratiæ, rectè asserit Sanchez, quòd ad illud impetrandum potest sufficere sola oratio, etiam sine actuali dilectione Dei, quæ ad illam, etiam supernaturalem, & religiosam non est necessaria, vt notat Suar. *lib. 1. de orat. in commum, cap. 25. n. 1. pag. 64. tom. de relig.* & *disp. 5. de charit. sect. 3. n. 2.* & si esset ad huiusmodi impetrationem simpliciter necessaria charitas habitualis, & status gratiæ; quem tamen esse tantummodo valdè vtilem, non autem simpliciter necessarium, probat idem Suar. *n. 2. & seqq.* obligatio, quam haberet Martyr ad se constituendum in statu gratiæ, & ad eliciendum actum charitatis, & contritionis pro impetrando Dei auxilio, immediatè, & proximè solùm esset ex præcepto orationis; non autem ex præcepto martyrij; & eadem esset pro quauis alia iodigentia diuini auxilij ex quauis alia occasione: atque ita neque etiam ex hoc capite probatur sufficienter necessitas charitatis, & dilectionis actualis pro actu martyrij, vel pro quouis alio maximè arduo, quod fortè occurrat.

15. *Actualis dilectio Dei non est necessaria, quando vrget obligatio diligendi actualiter proximum.*

Sextò, obligationem per accidens ad actualem Dei dilectionem ponit Nauar. *in Manu. cap. 11. n. 9.* quando vrget obligatio diligendi actualiter proximum ex charitate: qoia tunc amandus est proximus propter Deum; ac proinde multò magis amandus est Deus, iuxta vulgatissimum axioma Aristotelicum 1. Poster. text. 5. *Propter quod vnumquodque tale, & illud magis.* Sed neque hoc placet Suar. *disp. 5. sect. 3. n. 2. cit.* Sanchez *lib. 2. in Decal. c. 35. n. 9. vers. Septimum tempus est.* Quia, quanuis Deus, eiúsque bonitas sit ratio finalis amandi proximum, non tamen amatur Deus, nisi vt quo, & tanquàm ratio amandi, quando actualiter amatur proximus. Neque hoc loco quærimus de obligatione amandi, vt quo; sed vt quod. Neque axioma Aristotelicum necessariò intelligitur de ipsis actibus, actualiter, & in se existentibus, & distinctis, quasi vnus, qui est propter motiuum, & rationem formalem alterius, semper, & necessariò inferat alium, vt existentem, & magis perfectum; sed satis est, si inferat saltem habitualiter, & virtute quomodo certissimum est, quòd qui ex charitate, & propter Deum amat proximum, est etiam dispositus, vt magis, & perfectiùs amet Deum.

16. *Neque quando instat articulus mortis.*

Septimò, eandem obligationem per accidens pooit Valen. *2. 2. disp. 3. qu. 19. puncto 1. §. Septimus casus est. col. 827. init.* & Suar. *disp. 5. de charit. sect. 3. n. 3.* & Bonac. *disput. 3. in 1. præceptum Decalogi, quæst. 4. puncto 2. pag. 162. tom. 2.* quando instat articulus mortis: quia tunc maximè vrgent machinationes Dæmonum, & tentationes: & ideò tunc maximè contra illas est opus se communire per actus præcipuarum virtutum, quales sunt actus fidei, spei, & charitatis. Sed contrà inquit Azor *part. 1. lib. 9. cap. 4. quæst. 1.* & Sanchez *cap. 35. n. 9. cit. vers. Octauum tempus est.* quia, si quis in articulo mortis probabiliter putet, se esse in gratia, & aliàs impleuerit hoc præceptum, & actu Deum dilexerit super omnia, séque, & sua in Deum retulerit, vt in vltimum finem; satis potest se communire contra machinationes Dæmonum præsidio orationis, quã imploret diuinam opem, & exercitio earum virtutum, contra quas specialiter sunt tentationes. Et si fortè, qui sic est in articulo mortis, ponatur nunquam anteà per totam vitam elicuisse huiusmodi dilectionem Dei super omnia, tenebitur quidem illam elicere saltem tunc, cùm verè sit necessaria

necessitate medij: ea tamen obligatio non erit per accidens ex periculo mortis; sed maximè per se ex ipsa necessitate medij, & præcepti non prius impleti, & adhuc implendi, quandiu potest. Et quamuis sit optimum, & tutissimum, vt eiusmodi actus charitatis eliciatur ab hominibus in articulo mortis, etiamsi putent se esse in gratia, vel habeant copiam Confessarij, quia per illum constituunt maximè in tuto negotium suæ salutis, vt vult Suar. *n. 3. cit.* id tamen non videtur sufficere ad ponendam obligationem præcepti, cùm satis sit, si vnusquisque in tuto constituat suam salutem; non autem requiratur, vt illam constituat maximè in tuto.

Reiectis ergo his casibus, in quibus aliqui ponunt præceptum charitatis in Deum specialiter obligare per accidens, non potest pro hac obligatione per accidens tradi melior regula, quàm illa, quæ generaliter traditur à S. Thoma *quæst.* 23. *de virt. art. 7. ad 7.* & quam retulimus *n.* 1. quòd charitas in Deum tunc per accidens obliget, quando obligat aliquod aliud præceptum, quod sine illa non potest impleri: & tunc, qua ratione illius bonitas non est per se debita: ita neque illius carentia est peccatum per se, & distinctum à transgressione alterius præcepti, propter quod ipsa est debita.

17. *Potest esse necessaria, quando vrget grauis tentatio odij Dei.* Loquendo verò de obligatione per se eiusdem præcepti dilectionis diuinæ, tunc eam vrgere asserit Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 35. n. 9 cit. in fine,* & Bonac. *circa primum præceptum Decalogi, disp. 3. quæst. 4. puncto 2. num. 2. pag. 162. col. 1. tom. 2.* & Layman. *lib. 2. tract. 2. cap. 2. num. 6.* & Reginal. *in praxi lib. 17. cap. 9. num. 98. pag. 37. initio, tom. 2.* quando vrget grauis tentatio odij Dei, & periculum est, ne succumbat is, qui tentatur, nisi potiùs eliciat actum contrarium, & actualiter Deum diligat. Sed quæ diximus *suprà, disp. 3. num. 7.* pro simili obligatione actus spei, quando vrget grauis tentatio desperandi, possunt dici etiam hic: potest enim facile contingere, vt alicui per totam vitam nunquam accidat talis tentatio odij Dei; & si accidat, benè poterit illi occurrere per auxilia gratiæ à Deo impetrata per orationem, ad Deum non abominandum, & non odio habendum, absque eo, quòd positiuè eliciat actum amoris: & actus positiuus dilectionis diuinæ, non ideò est præceptus, quia est prohibitus actus contrarius odij; sed contrà ideò hic est prohibitus, quia ille est præceptus: ac proinde si hoc tantùm est tempus obligationis charitatis diuinæ, facilè eueniet, vt aliquis per totam vitam nunquam teneatur illam elicere, quod nullo modo est admittendum, cùm omnibus sit necessaria necessitate medij.

18. *Et quando alicui primò proponitur finis vltimus, & necessitas illū amandi.* Quod ergo *ibidem* diximus *num. 10. & sequentib.* pro simili obligatione actus spei, proportionabiliter debemus dicere etiam pro obligatione actus charitatis diuinæ, quòd, scilicet, specialiter obliget, quando primò vnicuique proponitur illius necessitas, & obligatio; & Deus proponitur, vt summa, & vltima bonitas, quæ sit amanda propter se, & cuius gratia, & amore sint amanda, & facienda cætera omnia, & bona sint appetenda, & eligenda, vt media ad illius executionem; & mala sint respuenda, & fugienda tanquam impedimenta: hoc enim ipso, quòd Deus proponitur, vt finis vltimus, debet inchoare in voluntate suam causalitatem, eamque ad se allicere, & trahere per actum amoris; & hic debet esse prima motio vltimi finis, & primum principium aliarum motionum, quas debent facere alij fines non vltimi, a quibus ipsa debet manere, saltem virtute, sicut & motio primi efficientis manet virtute in aliis motionibus secundorum efficientium, vt *ibi* diximus ex S. Thoma 1. 2. *quæst.* 1. *art.* 6. Et in idem recidit, si dicamus, quòd hæc obligatio tunc primùm incipit in vnoquoque, quando primùm tenetur se conuertere in Deum, siue id accidat in primo instanti vsus rationis, siue posteà, vt etiam *suprà* explicauimus *disp. 13. num. 23.* & notat Suar. *disp. 5. de charit. sect. 3. num. 4.*

Et si fortè hic actus dilectionis Dei non statim eliciatur, quando fit vnicuique sufficiens propositio finis vltimi, propter quem est creatura, & ad quem continuò tendit, quandiu est viator; certissimum est, quòd est eliciendus quamprimùm, nec multùm est differendus, nec trahenda est longa mora, vt notat Layman. *lib. 2. cap. 2. num. 6. pag. 224. in fine,* cùm ad officium viatoris maximè pertineat, vt se conuertat ad suum finem, & statim incipiat ad eum tendere, cúmque præferat aliis omnibus; & alioqui neque iustitiam possit consequi, neque acceptam in Baptismo possit ad longum tempus retinere; neque acquirere per bona opera illius augmentum; nec promereri beatitudinem: & eo ipso, quòd intelligit, se ad hunc finem creatum esse à Deo, vt Deum diligat, eique seruiat, suísque affectibus, & amoribus illi adhæreat, suísque actionibus ad illum tendat, & cætera omnia creata esse ipsius causa, vt ad hunc finem illi inseruiant, non potest non intelligere maximam suam obligationem de tali fine amando, ac prosequendo.

Et easdem ob causas, optimum est, vt hic amor vltimi finis sæpiùs renouetur, & repetatur, id est, toties, quoties requiritur ad hoc, vt animus, & voluntas sit, & permaneat benè disposita ad benè operandum propter ipsum, & ad tollenda illius impedimenta, quæ sunt peccata, vt etiam diximus de actu spei, *disp. 3. cit. num. 13.* Et optimum, & saluberrimum consilium est, vt repetatur sæpissimè, etiam extra casum obligationis præcisæ, siue per se, siue per accidens, cùm sit certissimum, quòd Deus diligentes se diligat, & hominibus, qui sunt facti participes amicitiæ Dei, ipsa amicitia per ipsos exercita, sit infinitus thesaurus, vt dicitur *Sap. 7.* Et rectè addit Suar. *sect. 3. num. 4. cit.* delinquere illum contra hoc præceptum, qui per multos annos talem actum non elicit; quanuis non possit prudenti iudicio possit determinari, intra quantum tempus teneatur illum elicere. 19. *Et sæpiùs est repetenda per totam vitam.*

20. *Contra præceptum dilectionis diuinæ primò, & maximè peccatur per odiū Dei.* Ex his verò, quæ diximus de obligatione præcepti charitatis in Deum, potest intelligi, quæ sint peccata, quæ habeant specialem malitiam contra illam: vt enim benè explicant Azor. *part. 1. lib. 4. c. 4. in fin.* Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 35. n.* 10. Reginal. *in praxi lib. 17. cap. 10. tom. 2. pag. 37.* & Tolet. *lib. 4. cap. 9.* primò, & maximè contra illam peccatur, quando Deus odio habetur: nam, quanuis secundùm se, in quantum est summum, & purum bonum, neque habet vllam admixtionem, aut speciem mali, non possit odio haberi; in quantum tamen nos punit, vel aliquid mali, aut molesti nobis infert; & in quantum nobis non confert ea bona, quæ ab illo optamus, & petimus; & illa prohibet, quæ nostræ sensualitati, & voluntati inordinatæ sunt consona; benè potest ratione horum effectuum apprehendi, vt nobis molestus, & infestus, & malus; & sic potest odio haberi, vt probat S. Thomas 2. 2. *quæst.* 34. *art.* 1. Et patet in dæmonibus, & damnatis, qui ita Deum abominantur, vt etiam velint, illum non esse. Neque obstat, quòd benè sciant, id esse impossibile: nam voluntas, 21. *Quomodo Deus possit odio haberi.*

quatenus

quatenus est simplex inclinatio, aut affectio cum ratione, potest etiam esse impossibilium: vt quando aliquis inclinat, & afficitur, vt volet per aëra, vt cælum tangat, vt nunquam moriatur; quamuis hæc omnia benè sciat naturaliter esse non posse, vt habet Aristoteles 3. *Ethic. cap.* 2. *pag.* 54. *in fine.* Et hoc modo etiam Dæmones, & qui Deum odio habent, quamuis benè intelligant, quòd Deus sit ens maximè necessarium, & quòd sit maximè impossibile, vt non sit; adhuc tamen inclinantur, & afficiuntur voluntate, vt non sit: & talis affectio, quamuis inchoetur ab apprehensione punitionis diuinæ, vel alterius effectus, qui sit ipsis molestus; verè tamen terminatur ad ipsum non esse Dei: & hæc est ratio verè terminatiua, quamuis molestia punitionis, & affectus diuini sit ratio motiua, vt benè explicat Caiet. 2.2. *quæst.* 34. *art.* 1. *cit.*

22. *Odium Dei est maximum peccatorum.*

Et hoc peccatum rectè dicitur esse omnium maximum; tum, quia directè opponitur virtuti omnium maximæ, quæ est charitas in Deum; & semper illud est pessimum, quod est contrarium optimo, vt dicitur 8. *Ethic. cap.* 16. *sub initium, pag.* 204. *in fine*; tum, quia maximè per se importat auersionem à Deo; sicut & charitas per se importat conuersionem; cùm tamen alia peccata solùm importent quasi per aliud; & qui fornicatur, verbi gratia, ideò auertatur à Deo, quia inordinate appetit delectationem, quæ habet annexam auersionem, vt benè explicat S. Thomas 2.2. *qu.* 34. *cit. art.* 1.

23. *Quomodo contra præceptum dilectionis Dei peccetur omittendo.*

Deinde peccatur contra hoc præceptum peccato omissionis, si actualis dilectio tunc omittatur, quando specialiter est in præcepto. Et ad hunc modum reducuntur plures aliæ omissiones particularium circunstantiarum, vt, verbi gratia, si non ametur principaliter, & vltimò propter se; neque omnia referantur tandem in ipsum; sed ipse referatur in aliquid aliud; si non ametur appretiatiuè super omnia, sed aliquid aliud pluris æstimetur, quàm ipse, vt benè explicat Tolet. *lib.* 4. *cap.* 9. *cit.* & Sanchez *lib.* 2. *cap.* 35. *num.* 10. Neque est, quod in his diutiùs immoremur, cùm casus particulares iam satis sint explicati *in superioribus.*

Potest prætereà, inter peccata, quæ sunt contra hoc præceptum dilectionis diuinæ, numerari peccatum acediæ, quod propriè est contra gaudium charitatis, cùm sit tristitia de bono diuino, in quantum est bonum nostrum, & in nobis reperitur; & ratione laboris, & molestiæ, quam habet adiunctam, nobis displicet. Sed de hoc satis egimus, dum ageremus *de vitiis capitalibus, lib.* 3. *disputatione* 37. & 38.

DISPVTATIO XVI.

De iis, quæ pertinent ad alterum charitatis præceptum, quod est de diligendo proximo.

1. *De fide est, quòd proximus sit diligendus ex charitate.*
2. *De diligendo proximo non solùm est præceptum naturale, sed etiam supernaturale.*
3. *Et debuit specialiter exprimi vltra præceptum de diligendo Deo.*
4. *Modus diligendi proximum, sicut nos ipsos, vel sicut Christus dilexit nos, in quo consistat.*
5. *Præceptum diligendi proximum, quare dicatur præceptum nouum.*
6. *Quo tempore obliget.*
7. *Communiter ad implendum hoc præceptum satis est dilectio naturalis.*
8. *Imprecationes, quæ in Scriptura habentur contra peccatores, quomodo sint intelligendæ.*
9. *Licitum est optare, & precari inimico aliquod malum corporale, aut temporale, propter aliquod maius bonum.*
10. *Quanquam propter periculum odij tutissimum est, vt non optetur, nisi sub conditione.*
11. *Odium erga inimicos omninò est deponendum, neque sunt excludendi à generalitate dilectionis.*
12. *Salutationes, & resalutationes quomodo sint debitæ inimicis.*
13. *Inimicus non est necessariò recipiendus in familiaritatem priorem.*
14. *Non est cogendus salutare inimicum, qui ante inimicitiam eum non salutabat.*

1. *De fide est, quòd proximus sit diligendus ex charitate.*

PRÆCEPTVM charitatis etiam esse de diligendo proximo, nemini potest esse dubium, cùm sit de fide, vt notat Suar. *disp.* 5. *de charit. sect.* 4. *num.* 1. & expressè habetur in Scriptura, tam vetere, quàm noua. Leuitici 19. *Diliges amicum tuum, sicut teipsum.* & *Matth.* 22. vbi post explicatum primum, & maximum mandatum de diligendo Deo subditur: *Secundum autem simile est huic: Diliges proximum tuum, sicut teipsum.* & Ioan. 13. *Hoc est mandatum meum, vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos.* & 1. Ioan. 4. *Hoc mandatum habemus à Deo, vt qui diligit Deum, diligat & fratrem suum.* Et certum est ex S. Thoma 2.2. *quæst.* 44. *art.* 7. quòd his locis idem intelligitur appellatione amici, & fratris, quod appellatione proximi: quia enim, qui sunt nobis propinqui, & quasi affines propter participationem eiusdem naturæ intellectualis, & propter capacitatem eiusdem beatitudinis, & ideò appellantur proximi, vt *supra* diximus *disp.* 10. *num.* 3. verè habent esse ab eodem principio, & quasi parente, id est, Deo, rectè dicuntur etiam patres, cùm hoc nomine illi intelligantur, qui ab iisdem nati sunt, & ab eadem radice habent esse, vt patet ex Aristotele 8. *Ethic. cap.* 12. *pag.* 28 *in fine*: & quia ita amantur propter has ipsas rationes, vt non amentur in bonum, & commodum alicuius alterius: sed nostrum amorem in illis sistimus, quantum possibile est, eósque verè amamus propter ipsos, rectè dicuntur etiam amici, & charitas, provt etiam est ad illos, verè est amicitia, vt explicauimus *eadem disp.* 10. *num.* 12.

2. *De diligendo proximo non solùm est præceptum naturale, sed etiam supernaturale.*

Et quoniam charitas non solùm est supernaturalis, & infusa ad Deum, & proximum supernaturaliter diligendum; sed præter illam etiam datur charitas naturalis, qua Deus diligitur, vt author naturæ, & provt naturaliter cognoscitur diligendus, & qua proximus diligitur in ordine ad societatem ciuilem, & ad finem naturalem, vt *supra* diximus *disp.* 7. *num.* 13. præceptum hoc de diligendo proximo non est dicendum esse tantummodo naturale, vt vult Caiet. apud Suar. *disp.* 5. *sect.* 4. *cit. num.* 2. quasi proximus ex obligatione præcepti nunquam sit diligendus supernaturaliter: sed est etiam supernaturale, vt probat *ibidem* Suar. & etiam proximus est aliqoando supernaturaliter diligendus, sicut & ipsa diuina bonitas supernaturaliter cognita facit illum supernaturaliter diligibilem, vt diximus *disp.* 9. *num.* 6. & 7. id enim expressè significatur *locis citatis Scripturæ*, quando præceptum de diligendo proximo dicitur simile præcepto de diligendo Deo; & quando proximus dicitur diligendus à nobis, sicut nos dilecti sumus à Christo;

Christo; cùm tamen certissimum sit, quòd præceptum de diligendo Deo sit supernaturale, & quòd Christus nos dilexerit supernaturaliter.

3. *Et debuit specialiter exprimi vltra præceptum de diligendo Deo.*

Et quamuis ex ipsa obligatione, & præcepto diligendi Deum necessariò consequatur etiam obligatio diligendi proximum, in quo relucet ipsa bonitas, & amabilitas Dei; adhuc tamen fuit conueniens specialiter exprimi, & addi præceptum de diligendo proximo, vt notat S. Thomas 1.2. *quæst.* 44. *art.* 2. & Valent. 2.2. *disp.* 3. *quæst.* 19. *puncto* 2. §. *Nec satis fuit. col.* 828. quia debuit etiam rudibus, & iis, qui ex se non satis intelligunt, quid ex quo consequatur, claré innotescere talis obligatio, & qua ratione in scientiis non solùm proponuntur principia, in quibus continentur virtute conclusiones; sed etiam distinctè proponuntur, & explicantur ipsæ conclusiones, prout deductæ ex principiis; quia ita postulat minor capacitas eorum, qui non satis eas cognoscunt in principiis, vt notat S. Thomas *ibidem*, & 1.2. *quæst.* 91. *art.* 3. & *quæst.* 94. *art.* 2. & *quæst.* 100. *art.* 1. *ad* 2. ita & in moralibus non solùm debent proponi illæ directiones, & illa præcepta, quæ nos benè ordinant ad finem virtutis, & in quibus continentur aliæ, quæ sunt circa media; sed optimum est, vt hæc quoque in se explicentur, propter eos, qui sunt minus capaces, & qui non facilè aduertunt, quòd contineantur in aliis. Et eandem ob causam, vt consulatur tarditati, & minori capacitati multorum, explicitè proponuntur in Scriptura obligationes, & præcepta plurium actuum, qui consequuntur ex dilectione proximi, vt notat S. Thomas 1.2. *quæst.* 44. *cit. art.* 3. *ad* 2. vt, verbi gratia, de actu gaudij, ad Philippen. 4 *Gaudete in Domino semper.* de pace habenda, ad Hebræos 12. *Pacem sequimini cum omnibus.* de benè merendo de omnibus ad Galat. vlt. *Dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes.* & sic de aliis. Et quamuis præcepta negatiua virtute contineantur in affirmatiuis oppositis, vt subdit S. Thomas *ibidem*, *ad* 3. sæpè tamen exprimuntur, & explicantur in se, & vt distincta, vt, verbi gratia, præceptum prohibens odium proximi Leuit. 19. *Ne oderis fratrem tuum in corde tuo.* prohibens discordiam, 1. Cor. 1. *Idipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata.* prohibens scandalum ad Roman. 14. *Ne ponatis offendiculum fratri, vel scandalum.*

4. *Modus diligendi proximum, sicut nos ipsos, vel sicut Christus dilexit nos in quo consistat.*

Debet ergo, qui ex mandato Dei diligit Deum, ex mandato etiam Dei diligere proximum, & fratrem suum, vt dicitur 1. *Ioan.* 4. & dum dicitur *Matth.* 22. debere illum diligere sicut seipsum, præscribitur illi modus, quo debet diligere: & per particulam, *sicut*, non significatur omnimoda æqualitas, quoad omnia; sed solùm similitudo quoad aliqua, vt notat S. Thomas 2.2. *quæst.* 44. *cit. art.* 7. *in cor.* Sylu. *verb. charitas, quæst.* 3. & omnes communiter: & habetur *cap. Charitas est. de pœnit. dist.* 2. ex S. Prospero *lib.* 3. *de vita contemplatiua, cap.* 13. & præcipuè quoad tria, id est, primò, quoad finem diligendi, vt, scilicet, proximum diligat propter Deum, sicut & propter Deum diligit se, & sic dilectionem proximi eliciat sanctam: secundò, quoad obiectum, seu regulam diligendi, vt, nimirum, non expetat proximo, nisi id, quod verè est bonum, sicut & hoc tantùm expetit sibi, & sic dilectionem eliciat iustam: & denique quoad rationem diligendi, vt, scilicet, illum diligat propter bonum ipsius, & vt postulat vera ratio amicitiæ: non autem propter vtilitatem, aut commodum proprium, & sic dilectionem eliciat veram. Et hic idem modus quoad hæc tria præscribitur *Ioan.* 13. & 15. simili locutione Christi Domini: *Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos.* similiter enim particula, *sicut*, non significat æqualitatem, sed similitudinem, sicut & *Matth.* 5. dum iubemur esse perfecti: sicut & Pater noster cælestis perfectus est, vt benè notat S. Athan. *Serm.* 4. *contra Arrianos, circa medium*, & apud Valen. *puncto* 2. *cit.* §. *Hoc igitur posito. col.* 828. & ex S. August. *tr.* 95. *in Ioan.* ideò ponit Christus Dominus modũ hunc diligendi per hæc verba: *Sicut dilexi vos.* quia intẽdit distinguere dilectionem proximi ex charitate à dilectione purè carnali, & mundana: & sensus est: *Diligite inuicem, non sicut se homines diligunt, in quantum sunt homines: sed sicut se diligunt, in quantum sunt Dij, & filij altissimi omnes, & fratres illius, qui est vnicus Filius Dei, & qui ego ipse sum.* Quare, quemadmodum Christus dilexit nos sanctè, & iustè, & verè, amando nos solummodo propter Deum, & volendo nobis solummodo vera bona, & quatenus sunt nobis bona: ita & nos debemus diligere inuicem: & ratione huius imitationis ad dilectionem Christi, quæ nobis

5. *Præceptum diligendi proximum quare dicatur præceptũ nouum.*

præcipitur, & proponitur ab ipso Christo, dicitur specialiter hoc præceptum dilectionis esse præceptum ipsius Christi, & nouum, Ioan. 15. *Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos.* & cap. 13. *Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos.* vt notat Valen. *punct.* 2. *cit.* §. *Nam, vt interpretatur.* ex eodem S. Augustino *loco citato*, in quantum, scilicet, dilectio proximi in lege vetere non erat præcepta sub imitatione Christi, & sub illius exemplo, qui per incarnationem, & per Eucharistiam nos omnes sibi vniuit, & arctissimè copulauit, & pro nobis animam posuit, vt & nos inuicem amaremus, tanquam vnitos specialiter in ipso Christo: & in hoc cognoscentes charitatem ipsius, quoniam ipse pro nobis animam suam posuit, intelligeremus similiter, quòd etiam nos debemus pro fratribus animas ponere, vt dicitur 1. *Ioan.* 3.

6. *Quo tempore obliget.*

Quòd si quæras, quo tempore specialiter obliget hoc præceptum dilectionis proximi, respondent Suar. *disp.* 5. *de charit. sect.* 4. *n.* 4. & Valen. 2.2. *disp.* 3. *quæst.* 19. *puncto* 2. §. *Tempus verò. col.* 829. & Regin. *in praxi, lib.* 17. *cap.* 12. *sect.* 2. *num.* 112. *pag.* 41. *col.* 2. tunc obligare, quando tenemur ei benefacere, siue corporaliter, siue spiritualiter, hoc est, ad positiuè eliciendum actum internum dilectionis proximi nunquam tenemur, per se loquendo, sicut tenemur ad positiuè eliciendum actum internum dilectionis Dei: sed solùm tenemur per accidens ratione actus externi: quia enim actus internus non patet proximo, sicut patet Deo; &, per se loquendo, ad nihil illi prodest, sicut prodest Deo, vt sic dicam, ad honorem, & cultum; non debuit per se solus, & ratione sui poni in præcepto; sed satis fuit, si poneretur ratione actus externi, & in quantum esset necessarius ad benè illi faciendum, & opere ipso externo eum diligendum.

7. *Communiter ad implendum præceptum satis est dilectio naturalis.*

Et idem est, si fortè sit necessarius ad vincendam aliquam tẽtationem interni odij, vt subdunt iidem Authores. Et communiter in his casibus potest sufficere actus naturalis secundùm substantiam, vt notat Nauar. *in Man. cap.* 24. *num.* 8. & 9. & Suar. *num.* 4. *cit.* quamuis non sit negandum, quòd aliquando possit contingere obligatio etiam ad actum supernaturalem, vt, verbi gratia, si sit illi dandum consilium, vel auxilium circa rem supernaturalem, & sit iuuandus circa negotium æternæ salutis; vel tam grauis, & tam molesta sit contra illum

tentatio

tentatio interni odij, & externæ vindictæ, vt prudenter non credatur vinci, nisi per actum dilectionis supernaturalis, vt subdunt iidem Authores.

Atque hæc debent intelligi de iis omnibus proximis, ad quos extenditur charitas, ac proinde etiam de peccatoribus, & inimicis, vt *supra* diximus *disp.* 10. *num.* 8. 9. *&* 10. & patet ex S. Thoma 2. 2. *q.* 25. *art.* 6. *&* 8. & debet etiam ipsi ex charitate amari, non quidem secundùm culpam, & in quantum sunt peccatores; sed secundùm naturam, & in quantum sunt homines: & à generalitate nostræ dilectionis non debemus positiuè, & specialiter excludere inimicos; sed contrà parati esse debemus etiam illis in speciali benè velle, & benè facere, si occurrat necessitas.

8. *Imprecationes, quæ in Scriptura habentur contra peccatores, quomodo sint intelligendæ.*

Neque imprecationes, quæ passim in Scriptura leguntur contra peccatores, oppositum probant: nam ex S. Thoma 2. 2. *quæst.* 25. *art.* 6. *cit. in responsione ad* 3. & *quæst.* 83. *art.* 8. *ad* 1. primò intelliguntur in sensu tantummodo enunciatiuo illius, quod verè ipsis eueniet, nisi resipiscant: quomodo Prophetæ sæpè solent in figura imprecantis futura prædicere, vt notat S. Augustinus *de Sermone Domini in monte, lib.* 1. *c.* 45. *post medium, tom.* 4. Deinde, si intelligantur in sensu optatiuo, solùm intelliguntur ad correctionem ipsorum peccantium, & ad destructionem, & abolitionem peccati; non autem in odium, & malum personæ. Et tertiò possunt intelligi ex conformitate ad diuinam iustitiam, quæ iustissimè punit, & damnat suo tempore perseuerantes in malo, & quamuis non lætetur in perditione viuorum, vt dicitur *cap.* 1. lætatur tamen in sua iustitia: quia est iustus, & iustitiam dilexit, *Ps.* 19. eique potest, ac debet conformari quilibet alius, qui sit iustus: vnde & dicitur Psal. 57. *Lætabitur iustus, cùm viderit vindictam.* non quidem in quantum est pœna, & malorum eorum, qui puniuntur; sed in quantum est iustitia, & bonum ipsius Dei punientis. Et eadem ratione debet intelligi id, quod habetur *Apocal.* 6. quòd animæ interfectorum propter verbum Dei, id est, animæ Martyrum, voce magna clament, & petant vindicari à Domino eorum sanguinem: vt enim habet S. Augustinus *de Sermone Domini in monte, lib.* 1. *cit. cap.* 45. *circa med. tom.* 4. & *lib.* 2. *de quæst. euang. cap.* 45. *eodem tom.* 4. & ex illo S. Thomas 2. 2. *quæst.* 83. *art.* 8. *ad* 2. vindicta Martyrum hæc est, vt euertatur regnum peccati; quo regnante tot, & tanta perpessi sunt: & hanc vindictam à Deo postulant suis clamoribus: & si dicantur postulare vindictam, & punitionem etiam ipsorum peccantium, non tam postulant illam vocibus, & formaliter, quàm ratione, & obiectiuè, in quantum eorum sanguis iniustè fusus omni iure, & omni ratione dignissimus est, qui vindicetur per diuinam iustitiam: sicut & dicitur *Gen.* 4. vox sanguinis Abel clamare de terra contra Caïn interfectorem, vt subdit S. Thomas *ibidem, ex libro de quæstionibus veteris, & noui Testamenti, quæst.* 68. *inter Opera S. Augustini, tom.* 4.

9. *Licitum est optare, & precari inimico aliquod malum corporale, aut temporale, propter aliquod maius bonum.*

Ex hoc verò, quòd sit licitum optare proximo, & precari aliquid malum, ad effectum, vt corrigatur, & resipiscat à culpa idque sit licitum, etiamsi persona, cui malum optatur, sit inimica, vt habet expresè Sanctus Thomas 2. 2. *quæst.* 83. *citata, ad tertium*, & ex communi sententia probat Reginald. *in praxi, lib.* 17. *cap.* 12. *sect.* 2. *num.* 119. *pag.* 41. *tom.* 2. & *alibi* diximus, dum ageremus *de vitiis capitalibus, lib.* 5. *disp.* 25. *num.* 5. neque id sit contra charitatem, cùm correctio, & resipiscentia sit maius bonum, quàm carentia alicuius incommodi, aut mali corporalis, aut temporalis; rectè colligit Suar. *disp.* 5. *de charit. sect.* 5. *n.* 2. id esse verum, dummodo tale, ac tantum malum tantummodo illi optetur, quale, ac quantum est necessarium ad illum bonum finem, qui intenditur; non autem optetur malum maius, si potest sufficere malum minus: & hac ratione non esse licitum optare viatori per se, & directè damnationem æternam, cùm hæc non possit esse necessaria, per se loquendo, ad vllum bonum, siue priuatum, siue publicum; & etiam Hæreticis, & aliis viris pessimis, qui fortè in Ecclesia corrumpunt fidem, ac mores, & quorum resipiscentiæ, & correctionis nulla est spes, possit sufficere, si directè optetur sola mors temporalis, quomodo optatur ad Galat. 5. *Vtinam abscindantur, qui vos conturbant.* & damnatio consequens relinquatur diuinæ iustitiæ: & quantùm est ex parte optantis, vel positiuè excludatur à desiderio, vel saltem negatiuè non includatur; sed solùm permittatur, si fortè est secutura ex illius impœnitentia. Et à fortiori idem est de malo culpæ, quod similiter nulli potest optari licitè, cùm ad nihil sit bonum, aut necessarium. Si quis verò, ex suppositione, quòd aliquis esset certò damnandus, & nulla esset spes, quòd à peccatis deberet resipiscere, & pluribus aliis exemplo, & verbis multùm obesset, optaret illi, vt citò damnaretur, ne peccata peccatis adderet, & ne plures alios secum traheret in eandem damnationem, non faceret contra charitatem, vt notat Reginald. *num.* 118. Neque ex eo, quòd tale aliquod malum non possit, verbi gratia, à me licitè inferri meo inimico, sequitur, quòd neque etiam possit licitè illi optari: siquidem non optatur, vt inferendum à me, vel ab alio, qui non habeat potestatem inferendi; sed solùm vt inferendum per suas causas legitimas, & à quibus possit iure inferri, vt benè subdit *ibidem* Suar. Et si fortè contingat, vt inferatur de facto per causam illegitimam, & indebitam, licitè possumus gaudere de ipso euentu, quem priùs licitè optauimus, vt notat Reginald. *loco citato, num.* 120. quamuis non possimus gaudere de modo, & de causa, per quam euenit.

Atque hoc modo non est contra charitatem, etiam erga amicum, si quis illi optet, & petat à Deo, vt citò tollatur de mundo, etiam per mortem violentam illatam à Iudice per sententiam iustam; vel vt graue infortuniũ illi eueniat, si fortè id credat posse, aut debere multùm illi prodesse ad salutem spiritualem, & ad consecutionem beatitudinis; vel, si mater infanti recens nato, & baptizato, & capto ab infidelibus, mortem optet, & precetur à Deo, antequàm veniat ad vsum rationis, ne posteà peruertatur, & fidem deserat; vel, si quis sibi ipsi, aut filiis, vel amicis, mortem optet sub conditione, quòd Deum sit offensurus: quia in his omnibus casibus non optatur malum; sed maius bonum, vt notat Reginald. *lib.* 17. *cap.* 12. *sect.* 2. *cit. num.* 20.

Et idem est, si alicui ad terminandam vitam miserrimam ex maximis doloribus corporalibus, vel ex maxima ignominia, & infamia, in quam fortè incurrit, vel ex maxima egestate, optetur mors, quam ipse etiam sibi licitè optat, & à Deo precatur, vt malum minus, imò vt bonum ad fugam, & terminum mali maioris.

Et eadem ratione non est contra charitatem proximi, si Princeps pro defensione boni publici optet, & inferat bellum alteri Principi, vel homicidis, & furibus velit, & inferat pœnam mortis, & aliis delinquentibus pœnas proportionatas eorum delictis: quia & finis est per se bonus, id est, defensio,

fensio, & conseruatio boni communis, & media ad illum sunt necessaria, id est, bellum, & punitiones; & ideò tam intentio finis, quam electio mediorum est bona, nec deest illi potestas publica, ex qua sit bona etiam executio Et contra potest quidem vnusquisque vir probus licitè optare alicui improbo morbum aliquem corporalem, aut aliquod huiusmodi temporale incommodum, ad effectum, vt resipiscat à sua improbitate: non tamen licitè potest dare illi potionem morbificam, aut aliud damnum re ipsa inferre; quia non habet ad id potestatem; & desiderium, quod est licitum, non est de morbo, vel damno à se inferendo, aut procurando; sed de immittendo ab ipso per causas legitimas.

10. *Quanquam propter periculum odij tutissimum est, vt non optetur, nisi sub conditione.*

Cæterùm, quia periculum est, ne hæc desideria mali corporalis, aut temporalis erga inimicos potiùs ex odio oriãtur, quàm ex zelo iustitiæ, aut alterius boni maioris, tutius est, si hæc etiam mala illis non optentur, nisi fortè sub conditione, quòd illis, vel alijs certò sint profutura. Et erga inimicos, quamuis non teneamur positiuè elicere actus amoris, nisi quando sunt in extrema necessitate, & tenemur opere ipso illis succurrere, sicut & alijs omnibus proximis; vt notat S. Thomas 2.2. *quæst.* 25. *art.* 9. semper tamen tenemur non elicere positiuè erga illos actus odij, ijsque positiuè non velle mala, quatenus mala illorum sunt; & præterea semper tenemur positiuè illos non excludere à generalitate nostri amoris, quem habemus generaliter ad omnes proximos, vt patet ex S. Thoma 2.2. *qu.* 25. *art.* 8 & *qu.* 83. *art.* 8. Imò, & positiuè tenemur erga illos deponere odium, & omnes iniurias ex corde remittere, iuxta illud Matth. 6. *Si non remiseritis vnusquisque fratri suo de cordibus vestris.* idque etiam exteriùs illis significare, si petant veniam, ne alioqui hæc ipsa negatio externæ significationis sit signum odij, vt explicauimus, dum ageremus *de vitiis capitalibus, lib.* 3. *disp.* 23. *num.* 4. *& seqq.* Et eadem ratione, si quis beneficium conferat toti Communitati, tenetur non excludere inimicum ex eo capite, quia sit inimicus: quia similiter id esset signum odij; potest tamen licitè excludere ex alio capite, verbi gratia, quia excluduntur plures alij; quia ipse non est præsens in ciuitate; quia est rebellis Principi.

11. *Odium erga inimicos omninò est deponendũ, neque sunt excludendi à generalitate dilectionis.*

Atque hoc modo ex Reginaldo *lib.* 17. *cap.* 12. *num.* 121. esset mortale ex suo genere, si legando aliquid in beneficium Communitatis, excluderet à participatione illius inimicum, ex ea ratione, quia est inimicus, vel orando generaliter pro omnibus: *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.* vel vt Deus carceres adaperiret, & vincula dissolueret, eundem inimicum excluderet, nisi fortè ipsemet iustè illum detineret in carcere.

Et quod diximus de significanda exteriùs inimico remissione iniuriæ, si petat veniam, idem est intelligendum etiam de alijs externis significationibus internæ charitatis, & dilectionis, quæ generaliter omnibus exhibentur; & ideò non sunt illi neganda communia signa beneuolentiæ, quæ communiter alijs non negantur, & quorum negatio facta specialiter inimico, esset erga illum signum odij, & pro tali communiter haberetur, siue ex se, siue ex circumstantijs, vt patet ex S. Thom. *art.* 9. *cit.* Sylu. *verb. Charitas, num.* 3. *vers. Quintò.* Nauar. *in Man. cap.* 14. *num.* 25. Suar. *disput.* 5. *de charit. sect.* 5. *num.* 6. *& seqq.* & alijs communiter.

12. *Resalutatio nes, & vt aliæ significationes quomodo sint debitæ inimicis.*

Et ex hoc capite non est inimico neganda resalutatio, si ipse priùs salutet: quia communiter ex communi vrbanitate nulli negatur; & non posset communiter non accipi, vt signum odij, si negaretur inimico, vt notat Reginal *lib.* 17. *cap.* 12. *sect.* 2. *cit.* Suar. *disp.* 5. *sect.* 5. *cit. num.* 8. & Valen. 2.2. *disp.* 3. *quæst.* 3. *puncto* 2. §. *Hinc sequitur primò. col.* 586. Et idem est de prima salutatione, si eorum alter, inter quos intercedunt inimicitiæ, sit conditionis inferioris, & ideò ex communi consuetudine soleat alterum præuenire salutationibus, & signis honoris, vt subdit Valen. *ibidem*: vel si primus ipse iniuriam intulit, & ideò primus tenetur petere veniam, & dare signa communis beneuolentiæ, vt notat Reginal *num.* 125. *vers. Porrò, quis prius est.* vel si ex circumstantijs immineat scandalum, & grauiores inimicitiæ, nisi præueniant se inuicem, vterque vtrunque; vel, si ita sit necessarium ad deponendum internum odium ex parte præuenientis; vel ad placandum alterum, & faciendum, vt etiam ille deponat odium, vt subdunt Suarius, & Reginaldus. Et quamuis, per se loquendo, salutatio sit signum positiuum beneuolentiæ, quod exhibetur specialiter huic, aut illi; non autem omnibus generaliter, & solùm exhibetur ex debito morali, & gratuito, quale est debitum amicitiæ, vt *suprà* diximus *disp.* 12. *num.* 9. ex Aristotele 8. *Ethic. cap.* 13. & S. Thoma 2. 2. *quæst.* 23. *art.* 3. *ad* 1. & ideò illius negatio, per se loquendo, nulli sit iniuriosa, cùm simpliciter nulli sit debita; ex accidente tamen facilè potest accidere, vt sit debita saltem ex charitate hic, & nunc, & in his, aut illis particularibus circunstantiis: & illius omissio poterit esse peccatum tantummodo veniale, si malum, quod ex illa consequitur, sit tantummodo leue, vel etiam poterit esse mortale, si malum sit graue, vt notat Reginal. & Suar. *locis citatis.*

13. *Inimicus non est necessariò recipiendus in familiaritatē priorem.*

Postquàm verò aliquis exhibuit inimico huiusmodi signa, eúmque resalutauit, aut etiam salutauit; non tenetur vlteriùs eum recipere in familiaritatem priorem, aut illi conuiuere, vel frequenter, & diu cum illo colloqui, vt consueuerat priùs: quia id neque etiam amicis est debitum, & licitè potest cum illis omitti, quando ita placuerit: & ideò multò minùs est debitum inimicis, quos positiuè non tenemur diligere, nisi quando grauiter indigent nostra ope, vt *suprà* diximus *num.* 6. Vnde ex hoc capite, quòd quis nolit recipere inimicum in familiaritatem priorẽ, non est illi à Confessario neganda absolutio, vt notat Reginal. *num.* 124. ex Nau. *cap.* 14. *num.* 25. Sylu. *verb. Charitas, num.* 4. Caiet. 2.2. *quæst.* 25. *art.* 8. *&* 9. quanquam debeat diligenter examinari, vtrùm hoc proueniat ex odio, quod adhuc retineatur in corde, & nondum sit depositum: & si fortè sit scandalum, & hæc negatio familiaritatis communiter accipiatur, vt signum odij adhuc perdurantis, & non depositi: remouendum est huiusmodi scandalum per alia signa magis communia, & per formalem assertionem, si opus est, etiam iuratam, quòd familiaritas non negetur ex odio; sed ex aliqua alia causa. Neque etiam est quis damnandus à Confessario, tanquàm retinens, & grauiter peccans peccato odij, quia sentiat illius motum in parte sensitiua; vel, quia ex recordatione iniuriæ etiam sentiat in voluntate inclinationem, & propensionem ad illud; dummodo semper absit consensus, vt notat Reginal. *num.* 157. cùm huiusmodi sensus, & inclinatio, vel propensio non sit in nostra potestate: & ideò non sit peccatum. Et bonum est, vt hoc benè doceantur, qui sunt rudiores, ne alioqui facilè peccent peccato odij ex conscientia erronea, vt idem subdit: quanquam etiam est benè cauendum, ne hoc documentum non benè capiant, & minùs distinguentes inter sensum

odij,

odij,& inter consensum,putent sibi licere,quod est verè illicitum.

14. *Non est cogendus salutare inimicum,qui ante inimicitiã eũ non salutabat.* Et similiter ex eodem Reginal. *n.* 125. qui ante acceptam iniuriam ab aliquo, & ante contractam cum illo inimicitiam non consueuerat illum alloqui,aut salutare,non est cogendus à Confessario,vt id faciat posteà; sed satis est,si declaret, se odium non habere,& iniuriam ex corde illi remittere; & cum illo non agere, non quidem ex odio, sed quia non habet,quod agat,sicut neque habebat priùs.

DISPVTATIO XVII.

Quibus modis contingat specialiter peccari contra charitatem proximi.

1. *Contra charitatem proximi potest peccari per excessum, & per defectum.*
2. *Si ex amore proximi fiat aliquid contra Deum, est peccatum per excessum.*
3. *Odium proximi est intrinsecè malum.*
4. *Et ex suo genere est peccatum mortale.*
5. *Et grauissimum inter ea peccata, quæ committuntur in proximum.*
6. *Si attendatur ipsa deordinatio,& malum peccãtis;non autem si attendatur externũ nocumentum, quod fit proximo per aliqua alia peccata.*
7. *Quo differat peccatum odij ab aliis peccatis,quibus optatur, & infertur malum proximo.*
8. *Actus odij non differunt specie pro diuersitate malorum,quæ optantur alteri.*
9. *Odium Dei,& odium proximi quomodo differant specie.*
10. *Odium Dæmonum erga homines non differt ab odio erga Deum.*
11. *Odium proximi in se, & absolutè considerati,non opponitur charitati supernaturali.*
12. *Odium proximi, quod non opponitur charitati supernaturali, quodnam sit.*
13. *Odium proximi circa mala specie diuersa,quomodo non differat specie.*
14. *Peccata odij quomodo explicanda in Confessione.*
15. *Odium non est vitium capitale.*
16. *Quomodo odium oriatur ex inuidia.*
17. *Quomodo ex inuidia contingat peccari contra charitatem proximi.*
18. *Etiam ex discordia peccatur contra charitatem proximi.*
19. *Discordia ex proprio genere est peccatum mortale.*
20. *Etiam ex dissensione, aut diuersitate opinionum potest peccari contra charitatem proximi.*
21. *Ex intentione quomodo peccetur contra charitatem proximi.*

1. *Contra charitatẽ proximi potest peccari per excessum,& defectum.* PECCATA contra præceptum de proximo diligendo possunt diuidi in ea,quæ sunt per excessum,vt quando proximus plùs diligitur, quàm oportet, eáque bona illi optantur, quæ non oportet; vel non optantur,prout oportet, & quando oportet,&c.& in ea,quæ sunt per defectum,vt quando omninò omittimus illum diligere; vel minùs diligimus,quàm oportet;& quoad actus internos positiuè contra illum elicimus actum odij, eíque mala optamus,quatenus mala illius sunt; vel positiuè tristamur per actum inuidiæ de illius bonis; vel habemus cum illo discordias,dissensiones, & contentiones.

2. *Si ex amore proximi fiat aliquid cõtra Deũ, est peccatum per excessum.* Vt ergo paucis agamus de his peccatis, si quis ob amorem proximi faciat aliquid contra Deum, vel contra propriam salutem,rectè dicitur excedere in amore proximi,eúmque plùs amare,quàm oporteat:nam semper prima hæc lex est habenda in amicitia, vt ab amicis honesta petamus,& pro amicis honesta faciamus,neque aliquis debet esse amicus, nisi vsque ad aras, vt est in prouerbio; & qui pro amico Deum offenderet, & propriam salutem negligeret, saltem interpretatiuè,& virtualiter,vel in actu exercito eum præferret sibi,& Deo:quod sine dubio non potest esse ex charitate.

Neque oppositum probatur ex illo S. Pauli ad Rom.13. *Nemini quicquam debeatis,nisi vt inuicem diligatis*.neque enim est sensus, quòd proximis debeamus semper optare, & facere bona maiora, & maiora; & quoad hæc nullus sit terminus nostri amoris, & desiderij erga illos; & ideò neque possimus vnquam peccare per excessum amoris, & dilectionis: sed solùm est sensus,quòd debitum dilectionis, quod habemus ad illos,non potest vnica tantùm dilectione dissolui, sicut dissoluitur debitum iustitiæ vnica solutione totius pecuniæ; sed, quòd dilectio semper remanet debita pro aliis necessitatibus, quæ in futurum possunt occurrere: & hoc modo charitatem continuam semper debemus ad inuicem, vt dicitur 1. *Petri cap.* 4. &, vt habet S. Augustinus *epist.* 62. *ad Cælestinum*, mutuam charitatem ita debemus vicissim reddere, & vicissim recipere,vt quam recipimus,adhuc repetamus; & quam reddimus, adhuc debeamus.

Sed communiter huiusmodi amores inordinati, quos habemus erga proximum, solùm materialiter sunt contra charitatem, & formaliter sunt contra alias virtutes, ad quas pertinent peculiaria obiecta, vt, v. g. contra mansuetudinem, si quis optet proximo vindictam de inimicis; contra temperantiam,si optet illi expletionem libidinis; contra iustitiam,si optet lucrum iniustum,&c.Possunt tamen etiam esse specialiter contra charitatem, si ex circunstantiis occurrat necessitas optandi oppositum ex charitate, nostróque amori,aut desiderio sit specialiter debita rectitudo charitatis,eáque careat,vt, v.g. si immineat proximo graue periculum,aut graue damnum ex his ipsis apparentibus bonis, quæ inordinatè illi optantur,eóque periculo,aut damno sit liberandus ex charitate.

Ex peccatis verò,quæ sunt per defectum contra charitatem proximi, præter omissionem totalem eum amandi, & iuuandi in casu necessitatis; & quando charitas specialiter obligat, vt *suprà* diximus *disp. præcedente,n.*6. primo loco occurrit peccatum odij,quo proximus non solùm non amatur;sed positiuè odio habetur,eíque malum optatur,quatenus malum illius est; & bonum illius contrà abominationi habetur, quatenus bonum illius est. Et nõ est dubium,quòd huiusmodi actus sit peccatum, vt probat S.Th. 2.2.*q.*34.*ar.*3 cùm opponatur actui amoris;& ideò sit intrinsecè malum,& tantùm habeat de ratione mali,quantùm è contrà habet amor de ratione boni. Debet tamen id intelligi,vt S.Th. 3. *Odium proximi est intrinsecè malum.* *ibid.*explicat,de odio secundùm id,quod proximus habet à Deo,id est,secundùm naturam,& gratiam, secundum quæ est illi debitus actus amoris:non autem de odio secundùm id, quod fortè habet à seipso,vel à Diabolo,id est,secundùm peccata,& defectus iustitiæ: hæc enim, cùm verè sint mala, & ipsi habenti,& secundùm se,sunt etiam verè materia odij; & qui proximum verè amat ex charitate, meritò potest illa odisse, non modò secundùm se; sed etiam quatenus reperiuntur in proximo; & ratione illorum meritò potest odisse proximum, quatenus voluntariè, & culpabiliter illa habet, cùm hoc reuerà non sit odisse ipsum per odium, quod

appellatur inimicitiæ; sed odisse mala ipsius per odium, quod dicitur abominationis; & non modò id non repugnet charitati, & dilectioni ipsius; sed contrà sit illi minimè consonum, & conforme: siquidem est eiusdem rationis, quòd amemus bonum alicuius, & quòd odiamus illius malum. Et hoc modo etiam Deus, qui nihil odit eorum, quæ fecit, vt dicitur *Sapien.* 10. odit tamen omnes, qui operantur iniquitatem, vt dicitur *Ps.* 5. & detractores rectè dicuntur esse Deo odibiles, *ad Rom.* 1. & etiam parentes, quos iure naturæ, & sanguinis *Exodi.* 20. præcipimur honorare; iubemur tamen odisse quantùm ad hoc, quòd aliquando præstant impedimentum nostræ saluti, vt patet *Luca* 14. & hoc odium non est iniquum, & secundùm vitium, de quo dicitur Ps. 24. *Et odio iniquo oderunt me.* sed est perfectum, & secundùm virtutem, de quo dicitur Ps. 138. *Perfecto odio oderam illos.*

4. *Et ex suo genere est peccatum mortale.*

Et quoniam huiusmodi odium per se, & directè opponitur charitati erga proximum, & voluntatem ab illo auertit, ad quem per charitatem formaliter sit conuersa, rectè dicitur ex suo genere esse peccatum mortale, & solùm ex indeliberatione, & actus imperfectione, vel ex materiæ leuitate potest esse veniale, vt patet ex Val. 2. 2. *disp.* 3. *q.* 11. *punct.* 2. & apud Suar. *disp.* 6. *de charit. sect.* 2. *anteo.* Vnde & in Scriptura grauissimè reprehenditur *ad Tit.* 3. vbi numeratur inter plura alia peccata grauissima: *Eramus aliquando & nos ipsi insipientes, increduli, seruientes desideriis, & voluptatibus variis, odibiles, odientes inuicem.* & 1. Ioan. 3. vbi dicitur habere malitiam homicidij: *Omnis, qui odit fratrem suum, homicida est: & scitis, quòd omnis homicida non habet vitam æternam in semetipso manentem.*

5. *Et grauissimum inter ea peccata, quæ cõmittuntur in proximum.*

Imò, quemadmodum charitas erga proximum est maxima inter eas virtutes, quæ respiciunt proximum: ita & odium est grauissimum inter ea peccata, quæ in proximum committuntur, vt probat S. Th. 2. 2. *q.* 34. *cit. ar.* 4. quia, nimirum, quemadmodum charitas, benè ordinat voluntatem erga proximum, & hæc, quando est benè affecta, & ordinata erga illũ, facillimè exit in alias bonas operationes, ad quas disponitur per alias virtutes: ita & odium volũtatem deordinat, & malè afficit: & quando hæc est malè affecta, & deordinata, facilè exit in alias malas operationes, ad quas disponitur per alia vitia. Atque hoc est, quod in proximi dilectione tãtoperè commendatur *ad Rom.* 13. dum dicitur is, qui proximum diligit, totam lege implesse, quæ in Decalogo spectat ad proximum: quia *non adulterabis, non occides, non falsum testimonium dices, nõ concupisces, & si quid est aliud mandatũ, in hoc verbo instauratur.* (vel, vt S. August. ep. 29. *recapitulatur*, id est, summatim comprehenditur, vt exponit *eo loco* Tol.) *Diliges proximum, sicut te ipsum.* Si verò dilectio proximi, quia malum proximo non operatur, rectè dicitur esse legis impletio, aut plenitudo, & per cõsequens etiam charitas erga proximum rectè dicitur esse maxima earũ virtutum, quæ malũ proximo non operantur: cõtraria ratione, quia odium proximi malũ proximo operatur, etiã in illo potest dici, quòd instauratur, recapitulatur, aut sũmatim cõprehenditur tota legis trãsgressio, quæ est de proximo, & aliquo modo etiã ipsũ est tota transgressio, ac proinde est grauissimum peccatorum, quæ circa speciales materias committuntur in proximum, vt *ibi* concludit S. Th.

6. *Si attendatur ipsa deordinatio, & malum peccantis*

Verùm, quia grauitas alicuius peccati non solùm attenditur ex deordinatione, & malo, quod facit ipsi peccanti; sed etiam ex nocumento, quod facit alteri, in quem est peccatum, rectè addit, quòd odium proximi solùm ex primo capite, & in ordine ad ipsum peccantem est grauissimum; non autem ex secundo capite, & in ordine ad nocumentum alterius: quia enim ex S. Augustino *in Enchiridio, c.* 12. *tom.* 3. in tantum aliquid dicitur malum, in quantum nocet, certissimum est, quòd peccata, v.g. adulterij, furti, & homicidij magis nocent illi, contra quem sunt, quàm noceant illi eidem actus odij, quem fortè in ipsum habet, & concipit ipse adulter, & ipse fur, aut homicida. Et quia voluntas, quæ deordinatur per actum odij, est in homine quid potissimum, & ex illa est radix malitiæ & peccati, & totum nocumentum exterius non esset peccatum, si non esset ex voluntate deordinata; hinc est, quòd absolutè peccatum odij dicatur grauissimum, & excessus, quem habet super alia peccata ex voluntatis deordinatione, absolutè præualeat alteri excessui, quem habent alia ex nocumento externo, vt notat S. Th. *ibid.* & rectè explicat Caiet. *ad eundem artic.* 4. & *in eodem* 4. *ar.* 11. idque est multò probabilius, quàm oppositum, quod habet Val. *disp.* 3. *q.* 11. *puncto* 2. *c.* 1. *§. Si autem quærat aliquis. col.* 729. vbi asserit, si vndequaque considerentur alia peccata, quæ committuntur in proximum, præponderare illorum excessum quoad nocumentum externum, excessui, quem habet odium, quoad deordinationem voluntatis, & ideò illa seueriùs prohiberi, & puniri. Contrà enim est: quia actus externus, *v.g.* furti, aut homicidij, nec punitur, nec prohibetur, nisi vt prouenit ab actu interno. Et quamuis vltimò compleat illius malitiam, & sit quasi vltimus illius gradus, vt *alibi* explicauimus, dum ageremus *de peccatis in vniuersum, lib.* 2. *disp.* 14. *n.* 1. hoc tamen ipsum illi non conuenit, nisi provt intelligitur ab illo proueniens, & simul cum illo; & tota malitia per se, & primò est in actu interno, & solùm per accidens, & ratione illius est in externo: & ideò dum per se agimus de grauitate alicuius peccati, magis illam debemus considerare in actu interno, in quo est per se, quàm in externo, in quo est solùm per accidẽs, & per ipsum actum internum, cùm præsertim actus externus, & actus internus sint moraliter vnicus actus humanus, & externũ homicidiũ, v.g. & voluntas occidendi, sint vnum tantum peccatũ consummatum in sua specie, & peccata, quę ex sua natura sunt apta consũmari exterius, non sint perfecta, nisi provt exercita in actu exteriore: & ideò S. Th. dum comparat peccatum odij cum peccatis externis, non hæc considerat, provt distincta ab interiore voluntate eiusdem actus, aut obiecti interioris; sed provt vnum simul cum illa, vt notat Ban. *in Commen. ad hunc ar.* 4. & sensus est, quòd peccatum odij, quod perfectissimè consummatur in sua specie per solum affectum interiorem, nec dicit ordinem ad vllum actum externum, sicut & charitas, aut dilectio est perfectissima in sua specie per solum actum interni amoris; sit grauissimum ex suo genere, etiam supra peccata externa, quæ sunt de nocumento proximi: quia ex se maximè deordinat voluntatem; & hæc est radix etiam alterius peccati externi, quod potest facillimè imperare, sicut & charitas est radix omnis bonæ operationis externæ, quam similiter facillimè imperat: atque ita ab ipso possunt pendere etiam alia peccata externa, & omnia proximi nocumenta.

non autem si attendatur externum nocumentum, quod fit proximo per aliqua alia peccata.

Quo autem modo differat peccatum odij ab aliis peccatis, quibus volumus alteri malum, verbi gratia, ab actu iræ, ex qua volumus, & inferimus mortem; ab actu iustitiæ, ex qua furamur, & volumus, & inferimus priuationem rei suæ; ab actu inuidiæ, ex qua tristamur de bono alieno, &c. videri potest apud Suar. *disp.* 6. *de charit. sect.* 2. *num.* 4. & apud Azorium *part.* 1. *lib.* 3. *c. p.* 12. *quæst.* 2. *col.* 199. 7.

Quo differat peccatum odij ab aliis peccatis, quibus operatur, & infertur malum proximo.

col. 199. & nos etiam indicauimus, dum ageremus de ira, *lib. 3. disp. 21. n. 7. & disp. 35. n. 7.* vt enim patet ex S. Th. 2. 2. *qu. 31. art. 4. ad* 2. quemadmodum omnia beneficia proximo volita, aut exhibita, reducuntur ad amorem, in quantum considerantur sub communi ratione boni: ita & omnia nocumenta reducuntur ad odium, in quantum considerantur sub communi ratione mali: ad alias verò speciales virtutes, aut vitia solùm reducuntur, prout considerantur secundùm speciales rationes, vel boni, vel mali. Igitur, siue proximo velimus hoc malum, siue illud, tunc propriè peccamus peccato odij specialiter dicti, quando illud volumus, in quantum est malum illius; eúmque ita auersamur, vt indignum putemus, cui bonum velimus; sicut & tunc facimus actum amoris specialiter dicti, quando volumus illi bonum, in quantum est bonum illius, eúmque putamus verè dignum illo bono: tunc verò peccamus peccato iræ specialiter dictæ, quando volumus, aut inferimus illi mortem, in quantum illam apprehendimus, vt iustam vindictam acceptæ iniuriæ; & tùnc peccato inuidiæ, quando apprehendimus bonum proximi, vt diminutiuum nostri honoris, & excellentiæ; & tunc peccato iniustitiæ, quando aduertimus alterius ius, illúdque ex priuata cupiditate habendi, vel ex quocunque alio motiuo violamus, de qua re potest videri etiam Aristoteles *lib. 2. Rhetor. cap. 4. versus finem, pag. 78.* & apud Sanctum Thomam 1. 2. *quæst. 29. art. 6.* vbi asserit, iram semper esse ad singulares personas, verbi gratia, ad Socratem, aut Calliam, à quo est accepta iniuria; odium verò etiam esse ad genera personarum, verbi gratia, ad furem, aut calumniatorem, quem etiam in genere omnes oderunt, & iram sanari tempore, intra quod est sumpta vindicta; odium verò non sanari, cùm sit de malo indefinitè, & sine mensura: & denique iram hoc maximè intendere, vt dolorem, & malum sensibile afferat illi, in quem irascitur: quia etiam ab aliis vult cognosci, quòd sumat vindictam, cùm tamen odium non curet cognosci ab aliis, sed maximè velit, vt ille affligatur, & malè habeat is, quem odit.

Vnde, quamuis odium generaliter acceptum pro omni voluntate mali alterius, includatur in omni peccato, quod est contra proximum, sicut & amor acceptus generaliter pro omni voluntate boni alterius, includitur in omni virtute, quæ est ad illum, vt notat Caiet. 2. 2. *quæst. 34. art. 4. §. In eodem art. 4.* odium tamen acceptum specialiter non includitur; sed est peccatum speciale per se; sicut nec includitur amor specialiter acceptus, vt idem explicat *eadem quæst. 34. art. 5. in fine, §. In art. 5. & 6.* & hoc modo de amore, & de dilectione proximi generaliter accepta potest intelligi illud Sancti Pauli *ad Rom.* 13. quòd dilectio proximi malum non operetur: & ideò in illa instaurentur, & recapitulentur omnia mandata Decalogi de non occidendo, non furando, non adulterando, &c. & quòd is, qui diligit, legem impleuit; & ipsa dilectio est plenitudo, & impletio totius legis: siue enim proximo velimus bona, quatenus bona illius sunt, eúmque diligamus per dilectionem specialiter acceptam, siue velimus sub quacunque alia ratione, & honestate, semper illi non operabimur malum: ac proinde dilectio proximi accepta generaliter, est, quæ malum non operatur.

8. *Actus odij non differunt specie pro diuersitate malorum, quæ optantur alteri.*

Atque ex hoc, quòd odium specialiter, & pressè acceptum specialiter sit de malo, prout est malum illius, in quem est odium, potest intelligi, quomodo actus odij, qui sunt de malis diuersis specie,

non differant specie; & siue alicui optemus carentiam rei familiaris, & egestatem, siue infamiam, & carentiam boni nominis, siue mortem, & carentiam vitæ, semper odia sint vnius speciei, & solùm differant materialiter, vt probant Caietanus 2. 2. *quæst. 34. cit. art. 6. §. In eodem art. 6.* & Valent. 2. 2. *disput. 3. quæst. 11. puncto 2. cit. conclus. 5. col.* 732. & Bannes 2. 2. *quæst. 34. artic. 6. dub. 2. conclus.* 4. id enim ex eo est, quia omnia mala in hoc conueniunt, quòd sunt mala illius, in quem est odium, & odiû solùm specificant sub hac ratione communi, in quantum mala illius sunt. Et quemadmodum actus amoris, & beneuolentiæ, quo volumus alteri bonum vitæ, & quo volumus bonum famæ, aut bonum fortunæ, omnes sunt eiusdem speciei; quia omnia volumus, in quantum bona illius sunt; & actus iræ, quo in vindictam acceptæ iniuriæ volumus alteri mortem, aut rapinam bonorum, aut infamiam, omnes sunt eiusdem speciei; quia omnia volumus sub ratione communi vindictæ, & in quantum singula sunt vindicta iniuriæ: ita & actus odij, quo volumus alteri mala, vt mala illius sunt, & solùm sub hac communi ratione, non possunt esse diuersi specie.

Atque hoc est multò probabilius, multóque verius, quàm oppositum, quod tenet Suar. *disp. 6. de charitate, sect. 2. num.* 2. vbi asserit, posse quidem habitum, aut vitium odij esse vnius speciei, in quantum respicit omnia mala alterius sub communi ratione mali alterius; non tamen posse id dici de peccato, & actu odij, si eliciatur ex diuerso motiuo, vel sit de malo diuerso, & secundùm propriam illius rationem; quia alioqui odium hominis, & odium Dei non differrent specie; & qui optaret proximo damnationem, & mortem æternam, in eadem specie peccati esset, in qua si optaret solam ægritudinem, aut mortem corporalem, neque teneretur huiusmodi diuersitatem aperire in Confessione: quæ omnia sunt absurda.

Sed contrà est: quia, si habitus, & vitium odij conceditur posse esse vnius speciei, idem potest concedi etiam de actu, cùm ex communiore, & veriore sententia vnusquisque actus in specie producat habitum sibi tantummodo proportionatum, & solùm inclinantem ad actus similes in specie; non autem ad alios: sicut & in viuentibus vnunquodque semen in specie producit viuens sibi proportionatum, & non aliud, vt communiter tradunt Philosophi *in materia de habitibus*. Et si ratio mali alterius, quamuis communis, & generica, potest specificare vnum specie habitum, non obstante quacunque diuersitate motiui, ex quo habitus potest exire in actum, & quacunque diuersitate specifica ipsorum malorum, quæ potest esse sub illa ratione generica; ita & potest specificare vnum specie actum, & ex S. Thoma 1. 2. *qu. 29. art.* 1. certissimum est, quòd malum ita est obiectum odij, sicut bonum est obiectum amoris; qui tamen est vnus specie, non solùm in habitu; sed etiam in actu, siue bonum, quod est alteri volitum per ipsum amorem sit vnum specie, siue non, & siue sit volitum ex hoc motiuo, siue ex illo, dummodo sit illi volitum, in quantum bonum illius est.

Et magis in specie ad illud, quod dicitur de odio Dei, & de odio proximi, etiam Caietanus, & Bannes, & Valent. *suprà* citati absolutè concedunt, quòd differant specie, imò & genere; sicut & differunt communiter peccata, quæ specialiter sunt in Deum; &, peccata, quæ specialiter sunt in proximum, vel in nos ipsos, vt patet ex Sancto Thoma 1. 2. *quæstione 72. articulo* 4. & satis fusè nos explicauimus, dum ageremus *de vitiis*, 9. *Odium Dei, & odium proximi quomodo differant specie.*

LL 2 &

iniustitiam ad suum proprium finem. Et quemadmodum, si quis occidat, vel furetur propter adulterandum, vel hæc faciat propter sumendam vindictam de accepta iniuria, malitia iniustitiæ potest esse diuersa specie, provt in vno actu est circa vitam, & in altero circa bona; & malitia adulterij, aut iræ potest esse eadem specie, tam in homicidio, quàm in furto: ita & si quis velit alteri mortem, aut rapinam bonorum, vel etiam de facto illi inferat hoc vtrunque malum, in quantum malum illius est, malitia iniustitiæ poterit esse in duplici specie, & malitia odij erit tantùm in vna: neque hoc censeri debet vllo modo absurdum. Et ne quis putet, peccatum odij semper, & necessariò esse coniunctum cum peccato iniustitiæ, aut aliquo alio, eum actum assignat Caiet. *loco cit.* tanquàm proprium solius odij, & in quo ipsius malitia sit separata ab omni alia, si quis, v.g. optet alteri malum indefinitè, vel etiam generaliter omne malum, provt malum illius est, & præscindat à modo, quo sit inferendum, vel etiam positiuè intendat inferri; non contra iustitiam; sed vel à Deo propter peccata, vel à Principe, & Potestate publica propter delicta.

14. *Peccata odij quomodo sint explicanda in Confessione.* Siue autem actus odij sit circa proximum, sub ea ratione, quia est aliquid Dei; & ideò non differat specie ab ipso odio Dei; siue sit circa illum consideratum in se, & absolutè; & ideò differat specie; certum est, quòd in Confessione sacramentali non solùm est explicanda ipsa species odij; sed etiam circunstantiæ ex parte materiæ, vel ex aliis quibuscunque, quæ augent notabiliter illius malitiam. Et hoc modo ex Caiet. & Valent. *loc. cit.* est necessariò explicandum, si actus odij sit per se circa Deum, vel circa proximum, provt est aliquid Dei: & quatenus sit circa proximum per se, & absolutè consideratum, debet similiter explicari, si sit de morte, aut de infamia, vel de amissione bonorum; & si hæc mala optentur inferri contra iustitiam, vel non contra iustitiam, &c.

15. *Odium non est vitium capitale.* Quòd verò addit S. Th. 2.2. *q.* 34. *ar.* 5. odium non esse inter vitia capitalia, satis explicauimus, dum ageremus *de vitiis capit. lib.* 3. *disp.* 22. *n.* 4. id enim vel est, quia non est principium aliorum vitiorum in genere causæ finalis, sicut requiritur ad vitium capitale, cùm versetur circa malum, vt malum illius, in quem est odium: quo tamen modo non potest habere rationem finis, vt *ibi* diximus: vel quia non est primum inter vitia, à quo primò incipiat destructio probitatis, & virtutis, sicut requiritur ad rationem capitis; sed potiùs est vltimũ, cùm destruat illam probitatem, quæ est maxima, & maximè secundùm naturam & quæ non primò, sed vltimò aliarum destruitur, id est, amorem boni, tam humani, quàm diuini, vt ex professo habet S. Thomas 2.2. *q.* 34. *art.* 5. & explicant Caiet. & Ban. *ibid.*

16. *Quomodo odium oriatur ex inuidia.* Et similiter, quod habet S. Thomas *eadem qu.* 34. *art.* 6. odium oriri ex inuidia, satis explicauimus, dum ageremus de ipsa inuidia *disp.* 36. *num.* 5. quia enim in homine vis apprehensiua, & appetitiua potest reflectere supra suos actus, non solùm potest dari in nobis processus directus ab actu amoris erga aliquem ad actum desiderij circa bonum illius, quando est absens, & ad actum delectationis, quando est præsens; & similiter ab actu odij ad actum fugæ, & abominationis, & ad actum tristitiæ; sed etiam potest dari processus reflexus ab actu delectationis ad actum amoris, & ab actu tristitiæ ad actum odij: sic enim & facilè illos amamus qui nos delectant; & facilè illos odimus, qui nos contristant: atque ita non solùm potest oriri delectatio ex amore, & tristitia ex odio; sed etiam amor ex delectatione, & odium ex tristitia, vt benè explicat S. Thomas *art.* 6. *cit. ad primum*. Et hoc modo oritur odium ex inuidia, in quantum facilè illum odimus, cuius bonum est diminutiuum nostræ excellentiæ, & ideò nos contristat. Et sicut abominamur illius bonum, non solùm in quantum nos contristat; sed etiam absolutè: ita & ipsum odimus, non solùm in quantum nos contristat; sed etiam absolutè, vt notat Caietanus *ad art.* 6. *cit.* §. 7 *ortum & breuiùs* imò & consequenter protenditur odium, etiam ad Deum, in quantum est author boni proximi, vt subdit S. Thomas *in respons. ad* 2. & similiter odimus etiam Deum, non solùm in quantum est author boni, quod nos contristat; sed etiam absolutè: siquidem, quemadmodum delectatio facit amari illum, qui delectat, non solùm in quantum delectat; sed etiam simpliciter, eiusque bonitatem facit quodammodo crescere secundùm apprehensionem in bonitatem simpliciter, & quod reuerà non est, nisi bonum delectabile, facit apprehendi, vt bonum simpliciter: ita & tristitia facit odiri eum, qui contristat, non solùm, in quantum contristat; sed etiam simpliciter, & eius malitiam facit quodammodo crescere in malitiam simpliciter, dum facit apprehendi vt talem, & simpliciter vt talem odiri.

17. *Quomodo ex inuidia contingat, peccari contra charitatem proximi.* Atque ex hoc vlteriùs intelligitur, quomodo contingat etiam ex inuidia peccari contra charitatem proximi: contingit enim, propriè loquendo, quando ex inuidia nascitur odium propriè dictum, vt etiam indicauimus, dum ageremus de ipsa inuidia, provt est vitium capitale, *lib.* 3. *disp.* 34. *num.* 7. quo etiam loco per plures disputationes fusè egimus de iis omnibus, quæ ad ipsam pertinent: & ideò non est, quòd illa hic repetamus.

18. *Et à ex discordia peccatur ctra charitatem proximi.* Similiter contra charitatem proximi peccatur per discordiam, quando quis animo discordandi ab alio, cum quo ex charitate debet habere eundem sensum, & voluntatem; habet tamen contrarium sensum, & contrariam voluntatem, & res pertinet grauiter ad Dei honorem, vel ad bonum proximi, quia enim pax est proprius effectus charitatis, vt probat S. Thomas 2. 2. *quæst.* 29. *art.* 3. in quantum amando proximum, sicut nos ipsos, habemus cum illo idem velle, ac nolle, vt est apud Marcum Tullium *in Dialogo de amicit.* & erga amicum perinde nos gerimus, atque erga nos ipsos: cùm amicus sit alter ipse, vt est apud Aristotelem 9. *Ethicorum*, *cap.* 4. & præterea amando Deum ex toto corde omnem nostrum appetitum in illum referimus, ac proinde neque habemus contrarietatem appetituum cum aliis, neque cum nobis ipsis, quod vtrunque ad pacẽ requiritur, vt probat idem S. Th. *q.* 29. *cit. art.* 1. per discordiam tamen tollitur pax, quoad illud primum de vnione cordium, & voluntatum, & per consequens tollitur charitas erga proximum. Et cùm de pace habeatur præceptum ad Rom. 12. *Quod in vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes.* & 2. Cor. 13. *Idem sapite, pacem habete.* non potest discordia non esse peccatum, vt probat S. Thomas 2.2. *q.* 37. *art.* 1. vbi ait, eam esse ex proprio genere peccatum mortale per contrarietatem, quam habet ad charitatem; dummodo sit discordia per se, & secundùm intentionem; non autem solùm per accidens ex diuersitate tantummodo opinionum circa aliquod particulare agibile; quæ diuersitas optimè potest stare cum vnione volũtatum, & intentionum, quæ per se est in præcepto. Et sic cùm S. Paul. *ad Gal.* 5. dissensiones, id est, discordias, numeret inter opera carnis, de quibus subdit, quòd *qui talia agunt, regnum Dei non consequentur*,

inter ipſum tamen Paulum, & Barnabam *Actorum* 15. facta eſt tanta diſſenſio ſuper admittendo, vel non admittendo in eorum ſocietatem quodam Diſcipulo, vt etiam diſceſſerint à ſe inuicem; & Barnabas, aſſompto illo Diſcipulo, nauigarit Cyprum; & Paulus, aſſumpto Sila, perambularit Syriam, & Ciliciam, vt *ibi* dicitur. Neque in huc peccarunt mortaliter contra charitatem, qua inter ſe erant maximè vniti, & colligati: quia diſſenſio ſolum fuit per accidens, & cùm vterque illorum intenderet bonum: vni tamen videbatur hoc eſſe bonum; & alteri illud: atque ita diſſenſio ſolùm fuit opinionum; non autem voluntatum; quæ tamen maximè per ſe ſpectat ad pacem, & eſt effectus charitatis proximi, & præcepta ſub peccato mortali vt patet ex S. Thoma *ibidem*.

Et quanuis diſſenſio, aut diſcordia ſemper, & neceſſariò ſit ſaltem inter duos, non tamen ſemper eſt peccatum, ex parte vtriuſque, vt ſubdit S. Thomas *quæſt.* 19. *art.* 1. *cit.* quia, ſi quis ex duobus intendat bonum ſibi, vel alteri; & rationabiliter, & ſine cuiuſquam iniuria illud intendat; & alter contra rationem, & indebitè ab illo diſcordet; huius tantùm eſt peccatum diſcordiæ, non autem illius, qui non tenetur concordare cum hoc in ſuum damnum, & contra rationem, vt etiam notat Reginald. *lib.* 17. *cap.* 1. 2. *ſect.* 4. *n.* 131. *pag.* 43. *tom.* 2. Et contrà, ſi duo aliqui propter bonum, & commodum proprium diſcordent inter ſe quoad bonum tertij, quod ab ipſis dependet, & in ordine ad quod tenentur concordare, vterque peccat peccato diſcordiæ, vt ex ſe patet; & ſi prætereà diſcordent ex motiuo inuidiæ, aut vindictæ, vel alterius cuiuſcunque vitij, peccabit prætereà vterque etiam peccato inuidiæ, aut vindictæ, vel alterius vitij ex Reginald. *ibidem, num* 41. & malitia diſcordiæ erit intrinſeca, vt à principio eliciente; & malitia alterius vitij erit extrinſeca, vt à principio imperante, vt *ſupra* diximus *de peccato odij*.

20. *Etiam ex diſſenſione, aut diuerſitate opinionum poteſt peccari contra charitatem proximi.*

Diſſenſio verò quoad intellectum tantummodo, quam S. Thomas *quæſt.* 37. *art.* 1. *cit.* appellat diſcordiam ſolùm per accidens; tunc eſt peccatum, quando eſt cum errore circa ea, quæ ſunt fidei, & de neceſſitate ſalutis, & cum pertinacia, vt ipſe *ibidem* docet; vel etiam quando eſt temeraria, & ſine ſufficienti ratione diſſentiendi, vt ſubdit Reginaldus *num.* 143. vt, ſi Magiſter, aut Doctor temerè inducat nouitatem doctrinæ, & ab aliis diſſentiat, vt etiam diximus, dum ageremus de vana gloria, eiúſque filiabus, inter quas numeratur nouitatum præſumptio, *lib.* 3. *de vitiis capitalibus, diſp.* 5. *num.* 21. Et ſi diſſenſio ſit ex directa intentione diſſentiendi ab altero, eique contradicendi, etiam erit contra charitatem; quanquam communiter non ſit mortalis, niſi illam grauiter lædat.

21. *Ex contentione quomodo peccetur contra charitatem proximi.*

Ex diſcordia, aut diſſenſione, quæ importat contrarietatem in voluntate, aut in intellectu, oritur contentio quæ importat contrarietatem in locutione ex S. Th. 2. 2. *q.* 38. *art.* 1. & hæc etiam tunc eſt peccatum, quando fit ad impugnandam veritatem; & quando non ſeruatur debitus modus iuxta conuenientiam perſonarum, quæ contendunt, aut rerum, vel negotiorum, de quibus contendunt: & in tali caſu eſt mortalis ex ſuo genere: & ſi fiat ex ſpeciali intentione contradicendi alteri, eſt etiam ſpecialiter contra charitatem: & ſi fiat ad impugnandam falſitatem, ſed non ſeruetur in illa debitus modus, poteſt eſſe peccatum veniale: & ſi falſitas impugnetur modo debito, eſt omninò laudabilis, & ſine vllo peccato ex S. Thoma *ibidem*, ſicut etiam ſi fiat animo diſputandi ad exercenda ingenia, & ad veritatem inueſtigandam in re dubia, vt communiter fit in ſcholis: ſicut enim in huiuſmodi rebus eſt licita opinionum diuerſitas, cùm veritas non ſit ex ſe manifeſta, neque omnibus æqualiter appareat; ita & eſt licita diſputatio, ſiue contentio, vt notat Reginald. *num.* 134.

Ad peccata contra charitatem plura alia poſſunt reduci, & præcipuè illa, quæ ſunt contra pacem, & conſiſtunt in opere, vt eſt ſchiſma, rixa, bellum, & ſeditio, de quibus S. Thomas 2. 2. *quæſt.* 39. 40. 41. & 42. Sed de his aliqua diximus, dum ageremus *de vitiis capitalibus*; & quæ ſuperſunt commodiùs attingemus *aliis locis*.

DISPVTATIO XVIII.

Quomodo ex charitate magis debeat vnuſquiſque diligere ſe, quàm proximum quoad bona ſpiritualia.

1. *Proponitur ſtatus quæſtionis.*
2. *Quis ordo amandi ex charitate exprimatur in Scriptura.*
3. *Ex charitate magis debet vnuſquiſque diligere ſe, quàm proximum.*
4. *Etiamſi proximus ſit in ſe melior, & Deo charior.*
5. *Quomodo charitas erga ſe ipſum dicatur non quærere, quæ ſua ſunt.*
6. *Qui patitur pro amico, quo modo non amet amicum magis, quàm ſe.*
7. *Quare in Scriptura non ſit præceptum ſpeciale de ſe, ſuóque corpore amando.*
8. *In nullo caſu eſt licitum peccare, etiam venialiter, pro quouis bono ſpirituali proximi.*
9. *Quomodo ex duobus malis ſemper minus ſit eligendum.*
10. *Ex conſcientia erronea poteſt dari perplexitas, & neceſſitas peccandi per vtranque partem.*
11. *Peccatum quodcunque non eſt committendum pro bono ſpirituali, etiam Principis, aut Communitatis cuiuſcunque.*
12. *Maior Dei gloria non eſt optanda, & procuranda ex charitate per quæcunque media.*
13. *Probabile periculum peccandi non eſt ſubeundum pro bono proximi.*
14. *Licitum eſt pro bono proximi pati iacturam boni ſpiritualis ſine propria culpa.*
15. *Neque per ea impeditur quis, ne creſcat in charitate, & merito.*
16. *Quomodo liceat pro bono proximi velle pati iacturam gratiæ, aut beatitudinis, ſiue ad tempus, ſiue in perpetuum, ſine propria culpa.*
17. *Licitum eſt bonum virtutis, & beatitudinis magis optare Communitati, quàm ſibi, in quantum id cedit in maiorem gloriam Dei.*
18. *Non autem in quantum cedit præcisè in bonum Communitatis.*
19. *Chriſtus, vt homo, eſt magis amandus ex charitate, quàm nos ipſi.*
20. *Beatiſſima Virgo, & quilibet alius de numero Beatorum non eſt magis amandus ex charitate, quàm nos ipſi.*
21. *Licitum eſt pro lucro animarum, & pro reductione à peccatis, velle carere beatitudine, etiam perpetuò, quatenus id cedit in gloriam Dei.*
22. *Licitum eſt, non ſtatim pœnitere peccati commiſſi, & ad aliquod tempus voluntariè permanere in ſtatu peccati, ſi id fiat ex bono fine.*

23 *Iactura*

23. *Iactura proprij boni spiritualis non est subeunda pro bono proximi, sine magna necessitate.*

1. *Proponitur status quæstionis.*

PRæter peccata, quæ hactenus explicauimus contra substantiam præcepti de diligendo proximo, possunt etiam contingere plura alia contra ordinem diligendi, qui similiter eadit sub præcepto, vt *suprà* diximus *disp.* 11. *n.* 1. & probat S. Thomas 2. 2. *quæst.* 44. *art.* 8. Posito autem, quòd hic ordo sit maximè attendendus secundùm appretiationem, vt *ibi* explicauimus *n.* 11. de hoc ipso est agendum in præsentia, vt constet, quisnam proximus sit magis appretiandus, & quis cui sit præferendus in dilectione, vt non peccetur contra ordinem charitatis, intelligendo per dilectionem non solùm actum internum volendi alteri bonum; sed etiam actum externum beneficentiæ, & misericordiæ, vt notat Suar. *de charit. disp.* 9. *initio.* Neque agimus de appretiatione ipsius Dei, eiúsque prælatione super alia omnia, & etiam supra nos ipsos, cùm sit certissimum *ex cap.* 6. *Deuteron.* & *ex cap.* 22. *S. Matthei*, quòd Deus sit diligendus ex toto corde, & per totalitatem amoris, qui, scilicet, ad ipsum feratur propter se, tanquàm ad bonum, & finem simpliciter vltimum; & ad alia omnia feratur propter ipsum, id est, vt relata, & ordinata ad ipsum, vt patet ex S. Thoma 2. 2. *quæst.* 44. *art.* 4. & dum additur, quòd præterea sit diligendus ex tota mente, ex tota anima, & ex tota fortitudine, vel ex omnibus viribus, vt patet *locis citatis*, & *Marci* 12. & *Lucæ* 10. vlteriùs præcipitur, vt Dei amori subdantur, & subordinentur omnia alia principia nostrarum operationum, præter voluntatem significatam per cor, id est, intellectus, significatus per mentem; vis appetitiua inferior, significata per animam, vt vis executiua exterior, significata per fortitudinem, & per vires; & omnia regulentur secundùm Deum, eiúsque amori perfectè obediant, vt subdit S. Thomas *art.* 5. Et dum dicuntur maximè vniuersaliter omnia esse amanda propter ipsum, & maximè omnium solus ipse esse appretiandus, & omnibus præferendus, ne ipse quidem amans est excludendus, & verè tenetur vnusquisque plùs Deum amare, & pluris appretiare, & æstimare, quàm se, vt *suprà* diximus *disp.* 11. *cit. n.* 26.

Vt ergo agamus de ordine charitatis in diligendo proximo, primò quærimus, quomodo teneamur magis diligere nos ipsos, quàm alios: nam, vt notat S. Thomas 2. 2. *quæst.* 44. *art.* 8. *ad* 5. in sacra Scriptura quatuor exprimuntur diligenda ex charitate cum certo ordine, id est, Deus, dum dicitur esse amandus ex toto corde: & deinde nos ipsi, dum subditur, quòd proximus non sit amandus magis, quàm nos; sed sicut nos: & tertiò proximus, quoad animam, & bona spiritualia, dum dicitur 1. *Ioan.* 3. quòd debemus pro fratribus animas ponere, id est, vitam corporalem; & per consequens quòd debemus plùs illos diligere, quàm corpus proprium: & denique exprimitur, quòd inter proximos debemus magis diligere eos, qui sunt meliores, & nobis propinquiores, dum dicitur *ad Gal. vlt.* quòd operemur bonum ad omnes, & maximè ad domesticos fidei, id est, ad fideles, & nobis coniunctos per vnitatem fidei: & 1. *ad Timoth.* 5. quòd *qui suorum, & maximè domesticorum curam non habet, fidem negauit, & est infideli deterior*; id est, eorum, qui nobis sunt coniuncti per coniunctiones domesticas, qualis præcipuè est coniunctio sanguinis. Missis autem iis, quæ pertinent ad Deum diligendum maximè omnium, & simpliciter super omnia, de quibus egimus *disp.* 12. *& sequentibus vsque ad* 16. vt explicemus alterum ordinem diligendi nos ipsos magis, quàm proximum, distinguere possumus plura bona, & de singulis quærere, quomodo debeamus illa velle magis nobis, quàm proximo; vt, verbi gratia, bonum in communi, bona spiritualia, & maximè illa, quæ pertinent ad gratiam, & ad gloriam; bona corporis, & bona fortunæ.

2. *Quis ordo amandi ex charitate exprimatur in Scriptura.*

3. *Ex charitate magis debet quisque diligere se, quàm proximum.*

Et quidem quoad bonum in communi, vel indefinitè acceptum, quod alteri volumus, dum simpliciter, & indefinitè illum amamus; certum est, quòd magis debemus illud velle nobis, quàm proximo, & ex charitate magis debemus amare nos ipsos. Ita S. Thomas 2. 2. *quæst.* 26. *art.* 4. & omnes communiter cum Magistro *in* 3. *dist.* 29. dum enim iubemur *Matth.* 22. diligere proximum, sicut nos ipsos, per illam particulam, *sicut*, monemur à nobis ipsis accipere regulam diligendi proximum, vt loquitur S. Augustinus *lib.* 1. *de ciuit. cap.* 20. id est, ponere nobis ob oculos amorem nostri, tanquàm regulam, & tanquàm exemplar, aut formam, vel quasi ideam amandi proximum; & ad illius similitudinem iubemur exprimere amorem etiam huius; & hac ratione quod volumus nobis, quatenus est bonum nostrum, velle etiam proximo, quatenus est bonum illius; & quod nobis respuimus, tanquàm malum, respuere similiter etiam illi, vt malum illius. Certum autem est, quòd exemplar, & forma, vel quasi idea amandi alterum, semper est potior, & principalior in amore, quàm illud alterum, quod ex idea amatur, cùm amor ideæ sit in seipso, & absolutus; & amor alterius sit ex alio, & ad instar illius, vel ad illum relatus. Et ratio est ex S. Thoma *art.* 4. *cit.* quia proximus in tantum amatur ex charitate, in quantum est nobis proximus, & habet ad nos propinquitatem, & quasi affinitatem, aut accessum ad eosdem aliquos fines, hoc est, in quantum participat de natura intellectuali, & est nobiscum capax beatitudinis, & nobis associatus in illa participanda, vt etiam *suprà* diximus *disput.* 10. *num.* 5. hæc autem proximitas, cùm nihil sit aliud, quàm quædam vnio proximi ad nos, non potest esse fundamentum, & radix maioris dilectionis, quàm sit ipsa vnitas, & indiuisio nostri ad nos ipsos; ac proinde, quòd proximus sit nobis socius in participanda beatitudine, non potest esse ratio, vt illum magis diligamus, quàm nos, in quantum sumus illius participes absolutè, & per nos ipsos, sine vllo ordine ad socios, aut ad alios.

4. *Etiamsi proximus sit in se melior, & Deo charior.*

Neque ex eo, quòd proximus aliquando sit melior, & Deo charior, quàm simus nos, sequitur, quòd sit amandus à nobis magis, quàm nos; cùm huiusmodi maior bonitas, non sit absolutè, & in omni casu ratio magis amandi; sed solùm quando sunt cætera paria, & quando ponitur eadem coniunctio cum ipso amante; quæ tamen non ponitur in casu præsente. Vnde tenemur quidem ex duobus æqualiter nobis proximis, & coniunctis, magis illum amare, qui est melior, & Deo charior; non tamen tenemur magis illum amare, quando alter est nobis magis coniunctus, cùm dilectio non sumat suam quantitatem ex sola bonitate obiecti; sed etiam ex coniunctione, & attinentia ad diligentem; sicut & magnitudo actionis in physicis non pendet solùm ex virtute agentis; sed etiam ex applicatione, & dispositione subiecti; & agens fortiùs tunc agit magis, quàm agens debilius, quando agit in passum æquè dispositum, & applicatum, vt notat S. Thomas 2. 2. *quæst.* 26. *art.* 4. *cit. ad* 1. & *art.* 7. *per tot.* non autem si agat in passum remotius, & minùs dispositum; & hac ratione

etiam Deus ideò magis amat eos, qui sunt meliores: quia quoad cæteras coniunctiones naturales, omnes sunt illi pares, cum omnes æqualiter sint creati ad illius imaginem, & propter beatitudinem, & solùm propter maiorem bonitatem sint illi magis coniuncti, qui sunt meliores; & ideò magis amentur.

5. *Quomodo charitas erga se ipsum dicatur non quærere, quæ sua sunt.*

Et similiter id, quod dicitur 1. *Cor.* 13. quòd charitas non quærit, quæ sua sunt: & *cap.* 10 quòd nemo debet quærere, quod suum est; sed, quod alterius: & *ad Philippens.* 2. quod non debent singuli considerare, quæ sua sunt; sed, quæ aliorum; non significat, quòd bonum proximi sit præferendum bono proprio, & quòd proximus sit magis amandus ex charitate, quàm nos ipsi; sed solum quòd bonum publicum, & commune sit præferendum bono priuato, vt exponit S. Augustinus *in regula* 3. *tom.* 1. & S. Thomas *art.* 4. *cit. ad* 3. vel, quòd in amando proximo non sit quærenda propria vtilitas temporalis ipsius amantis, nec proximus sit amãdus amore concupiscentiæ; sed sit quærenda ipsa vtilitas proximi, & hic sit verè amandus amore amicitiæ, & ipsi amanti sufficere debeat ipsum bonum virtutis, & ipsa honestas charitatis, ex cuius amore illum amat, vt notat Sanctus Chrysostomus *homil.* 33. *in primam Epistolam ad Cor.* & Scholastici communiter *in* 3. *dist.* 29. sic enim etiam accidit, quando quis patitur damnum aliquod temporale, aut corporale

6. *Qui patitur pro amico, quomodo non amet amicum magis, quam se.*

pro amico, & proximo, quomodo dicitur *Prouerb.* 12. quòd qui negligit damnum propter amicum, iustus est: & *Ioan.* 15. quòd maiorem charitatem nemo habet, quàm vt animam suam ponat quis pro amicis suis: nam in tali casu non amat proximum magis, quàm se, cùm illi solum procuret, & velit bonum temporale, & corporale; sibi autem eligat bonum virtutis, & honestatis, quod est multò nobilius, & præstantius, vt generaliter de quolibet viro probo, qui sectatur honesta, dicitur 9. *Ethic. cap* 8 *par.* 229 *in fine*, & specialiter de amico notat Sanctus Thomas 2. 2. *quæst.* 26. *art.* 4. *cit. ad* 2. & *in* 3. *dist.* 22. *quæst.* 2. *art.* 5. *ad* 2. & *lib.* 1. *de regim. Principum, cap.* 10. & idem Aristoteles 9. *Ethic. cap.* 8. *cit.* & omnes communiter.

7. *Quare in Scriptura non sit præceptum [illegible] de se, suóque corpore amando.*

Quòd si quæras, quare de se, suóque corpore amando non sit in Scriptura speciale præceptum, sicut est de amando Deo, & proximo; respondet S. Thomas 2. 2. *quæst.* 44. *art.* 3. *ad* 1. ex S. August. *lib.* 1. *de doctrina Christiana, cap.* 22. & 26. *tom.* 3. id esse ex eo, quia, quantumcunque homo excidat à charitate, semper illi remanet dilectio sui, suíque corporis; & ideò satis illi fuit, si præciperetur modus se diligendi; isque est satis præceptus per ipsum præceptum amandi Deum, & proximum; siquidem in hoc continetur, vt vnusquisque amet se propter Deum, & tam corpus, quàm sua omnia ad Deum referat; & vt habeat sui amorem, tanquam exemplar, aut formam, siue ideam amandi proximum, vt iam diximus, ac proinde, vt nihil velit, aut faciat sibi, quod proportione non possit velle, aut facere etiam proximo.

Vt verò magis distinctè, & magis clarè explicemus circa vnumquodque genus bonorum, quomodo debeamus magis amare nos ipsos, quàm proximum; hæc videntur notanda specialiter circa bona spiritualia.

8. *In nullo casu fas est peccare, etiã venialiter, pro quouis bono spirituali proximi.*

Primò, nemini licèt in vllo casu velle carere ex propria culpa bono aliquo spirituali, ne illo eodem, aut quouis alio careat proximus. Ita S. Thomas 2. 2. *quæst* 26. *art* 4 *in fine corp.* & *quæst.* 43. *art.* 7 *ad* 5. vbi asserit, ne venialiter quidem esse peccandum pro quolibet bono spirituali, & pro ipsa tota salute proximi. Et idem probat etiam S Augustinus *in Ps.* 5. & *lib. contra mendacium, cap.* 8. de mendacio, etiam leuissimo: & vniuersaliter de quolibet peccato veniali ex communi sententia notat Valent. 2. 2. *disp.* 3. *quæst.* 4 *puncto* 3. *conclus.* 2. §. *Porrò ex hac doctrina. col.* 597. & Suar. *disp.* 9. *de charit. sect.* 1. *num.* 7. Oppositum tamen docent aliqui apud Glos. *in cap. Quod ait. verbo, Perniciosissimum, dist.* 14. & apud S. Thomam 2. 2. *qu.* 43. *art.* 7. *ad* 5. *cit.* qui asserunt, licitum esse peccare venialiter, ne proximus peccet mortaliter: quia etiam animam tenetur ponere pro amico, & promptè subire pœnam temporalem, quæ sola debetur peccato veniali, ne ille subeat pœnam æternam, quæ debetur peccato mortali. Sed hoc manifestè implicat in adiecto, vt notat S Thomas *ad* 5. *cit.* cum id, quod est licitum, non sit peccatum; & quod in aliquibus circunstantiis est peccatum, eo ipso in illis iisdem circunstantiis non possit esse licitum, ac proinde si est licitum peccare venialiter pro salute proximi, eo ipso conuincitur, quòd peccare venialiter nõ est peccare: & si dicatur, quòd sit peccare, eo ipso conuincitur, quòd non sit licitum. Ad id facit etiam illud Christi Domini Matth. 18. *Quid prodest homini si vniuersum mundũ lucretur, animæ verò suæ detrimentũ patiatur?* Ex quo habetur, quòd detrimentum spirituale non sit patiendũ pro quolibet lucro, etiam spirituali totius mundi. Et regula Ecclesiastici 14. *Qui sibi nequam, cui bonus?* & S. Pauli *ad Rom.* 3. quòd non sint facienda mala, vt eueniant bona; & præceptum *superius* explicatum, quòd Deus amari debeat super omnia, & per consequens quòd nec bonum proximi, nec vllum aliud præferri debeat illius offensæ. quæ tamen est semper in quolibet peccato, siue veniali, siue mortali. Et denique facit: quia ex tali positione apertè sequitur, quòd melius sit peccare, quàm non peccare; siquidem, qui peccat peccatum leue, vt impediat proximum à peccato graui, verè peccat; & qui permittit peccare proximum, cùmque non impedit, sed abstinet à suo peccato, quo posset illum impedire; non peccat: & tamen prior ille meliùs facit, quàm hic posterior, cùm faciat id, quod est licitum, & fortasse etiam debitum; ac proinde meliùs facit is, qui peccat, quàm qui non peccat; & meliùs est peccare, quàm non peccare; quòd est absurdissimum.

Neque vrget contra hoc, quòd ex duobus malis sẽper minus est eligendũ, c. *Duo mala.* c. *Nerui. dist.* 13. ac proinde quòd si cõtingat simul instare peccatum nostrum veniale, & peccatum mortale proximi, neque possit hoc impediri, nisi per illud, quòd sit eligendum peccatum nostrum veniale, tanquam minus, vt vitetur peccatũ proximi mortale, tãquam maius. Contrà enim est: quia axioma allatum, quòd ex duobus malis semper minus sit eligendum, solùm valet, quando eorum alterum est necessarium, neque potest vitari simul vtrunque, vt notat Bannes 2. 2. *quæst.* 26. *art.* 4. *dub.* 1. *conclus.* 1. § *Sed dicunt aliqui.* quod tamen in peccatis nostris, & proximi nunquam contingit, cùm semper possit pro libertate, & pro auxilio gratiæ quilibet proximus vitare sua peccata, siue mortalia, siue venialia, sicut potest vnusquisque nostrùm vitare sua. Et si fortè contingat, quòd proximus nolit vitare aliquod peccatum, nisi nos committamus aliquod aliud; id non contingit ex necessitate; sed solùm ex libertate, & malitia illius; & ideò non potest excusare, aut facere licitum nostrum peccatum. Et si contingat vlteriùs, quòd simus perplexi, & putemus, quòd teneamur vitare peccatum proximi, quamuis simul peccemus peccatum aliud etiam

9. *Quomodo ex duobus malis semper minus sit eligendum.*

10. *Ex conscientia erronea potest dari*

perplexitas, & necessitas peccandi per vtranque partem.

etiam nos; id solùm erit ex conscientia erronea; & vel simul peccabimus per vtranque partem, si talis conscientia sit vincibilis, & culpabilis; vel simul excusabimur ab vtraque parte, si sit inuincibilis, & inculpabilis; & non relinquat sufficientem potestatem, & libertatem pro vtraque parte vitanda, vt diximus *alibi*, dum ageremus *de conscientia erronea, lib.4.disp.4.num.3.& seqq.*

Peccatum quodcunque non est committendum pro bono spirituali, etiam Principis, aut Communitatis cuiuscunque.

11. Et quod dicimus de non patienda iactura, aut detrimento proprij boni spiritualis per propriam culpam, ne illam eandem iacturam, aut maiorem patiatur proximus; non solū est intelligendum de quocunque proximo particulari, & priuato; sed etiam de quocunque Principe, & Capite Communitatis, & de ipsa tota Communitate; & ideò nunquam licet peccare leuiter, & venialiter, ne Princeps, aut tota aliqua multitudo, & Communitas peccet mortaliter. Ita Suar. *disp.9.de charit.sect.1. col.597.* & omnes communiter: valent enim etiam de Principe, & de Communitate verba Christi, *paulo antè* allata: *Quid prodest homini, si vniuersum mundum lucretur*, &c. & regula S.Pauli, quòd non sunt facienda mala, vt eueniant bona; & præceptum de Deo super omnia diligendo; ac proinde de præferendo illius malo, & offensa malis omnibus quarumcunque creaturarum, &c.

Maior Dei gloria non est optanda, & procuranda ex charitate per quæcunque media.

12. Neque ex eo, quòd fortasse in maiorem Dei gloriam cessurum sit, quòd non peccet tota aliqua multitudo, aut magnus aliquis Princeps, quàm quòd non peccet vnus aliquis priuatus, sequitur, quòd possit ex charitate illud præeligi, & præferri; & priuatus quisque licitè possit velle peccare, ne peccet Princeps, aut multitudo: nam peccatum ipsius priuati non potest esse medium necessarium ad vitandum peccatum Principis, aut multitudinis, nisi ex malitia, & culpa ipsorum, qui non volunt aliter desistere à suis peccatis; & ideò non potest rationabiliter eligi: & omninò implicat in adiecto, quòd maior Dei gloria licitè procuretur per actum peccati, qui ex se, & directè est dehonoratiuus, & offensiuus ipsius Dei; nec charitas, quæ mouet, & impellit voluntatem, in qua est ad semper optandam, & procurandam maiorem gloriam Dei, aliter mouet, aut impellit, quàm per media licita, & per se conferentia ad illum finem; non autem per illicita, & conferentia solùm per accidens ex malitia aliorum, vt videre est apud Suar. *num.3.cit.*

Probabile periculum peccandi non est subeundum pro bono proximi.

13. Qui etiam rectè addit *num.8.* idem esse etiam de probabili, & morali periculo peccandi: quia enim ex regula Ecclesiastici cap.3. *Qui amat periculum, peribit in illo*; qua ratione non est licitum pro cuiuscunque salute, spiritualiter perire, & peccare; eadem ratione non est licitum exponere se periculo pereundi, & peccandi, cùm in moralibus idem sit committere, atque exponere se periculo committendi: sed quoad hoc prudenter est expendenda periculi qualitas; neque est damnandus peccati, verbi gratia, vir aliquis iustus, si ex feruore charitatis ad conuertendam aliquam mulierculam, adeat domum illius, & eam alloquatur cum aliquo suo periculo; vel si Religiosus ex zelo fidei diu maneat inter infideles, vt illos instruat; & sic maneat in aliquo maiori periculo, quàm si maneret intra claustra Monasterij, vt notat Sotus *lib.5. de iust. quæst.1.art.6.ante 3.conclusionem.* Et qua ratione licitè potest pro bono proximi nihili fieri leue aliquod periculum peccandi venialiter, & solùm est vitandum periculum graue, quod ex se ipso est peccatum veniale, vt subdit *ibidem* Suar. eadem ratione licitè potest nihili fieri periculum leue peccandi mortaliter, & solùm est vitandum periculum graue, quod ex se prudenter censetur peccatum mortale. Verùm autem, sicut non licet peccare, aut exponere se periculo peccandi pro bono proximi; ita etiam non liceat velle differre pœnitentiam, & resipiscentiam à peccato iam commisso, & velle ad aliquod tempus permanere in illo statu, non quidem ex complacentia ipsius peccati; sed ex bono aliquo fine, qui etiam faciat ad bonum proximi, dicemus *infra, in fine disputationis.*

Licitum est pro bono proximi pati iacturam boni spiritualis sine propria culpa.

Secundò, licitum est ex charitate, velle pati iacturam boni alicuius spiritualis sine propria culpa, si ita sit necessarium ad bonum spirituale proximi. 14. Ita Suar. *sect.1.cit.n.5.& 11.* Valen. *puncto 3.cit.conclus.1.§.Ex hac assertione.& concl.2.§.Quartò, quæritur.* & omnes communiter: nam hoc modo S. Paulus ad Philippen.1. *Coarctor*, inquit, *è duobus, desiderium habens dissolui, & esse cum Christo; multò autem magis necessarium manere in corpore propter vos.* Quibus verbis clarè asserit, præferre se salutem, & bonum proximorum ipsi beatitudini, eiúsque dilationem ad tempus præeligere, & præferre huiusmodi bono. Ad idem facit etiam illud S. Martini, quod maximè laudat S. Bernardus in Serm. de eius laudibus: *Si adhuc populo tuo sum necessarius, non recuso laborem.* Et illud, quod habetur cap. *Cum pridem de renunciat.* & cap. *Licet. de Regular.* & probat S. Thomas 2. 2. *quæst.* 189.*a.*7. quòd Episcopi non possint sine licentia Papæ ingredi Religionem, & Episcopatum deserere: quia communis vtilitas animarum est præferenda vtilitati priuatæ; & sollicitudo, & labor pro cura Episcopatus est præferendus contemplationi, & quieti Religionis: & illud S.Augustini *epist.81. ad Eudoxium Abbatem*, quòd illi, quorum opera est necessaria pro salute proximorum, & pro bono Ecclesiæ, non debent ab illa se excusare per professionem monasticam: *Quia*, inquit, *parturienti Ecclesiæ si nolueritis ministrare illi, qui possunt, quomodo filij nascentur?* Et denique illud S.Chrysostomi *hom.78.in Matth.* quòd salus proximi sit præferenda etiam martyrio. Et ratio est: quia iactura boni spiritualis, quod non est in præcepto, & ideò potest incurri sine peccato, & sine destructione, aut detrimento charitatis, & gratiæ habitualis, si eligatur propter Deum, & ex motiuo charitatis in bonum proximi, maximè cedit in gloriam Dei, & maximè compensatur honestate, & merito ipsius actus, quo sponte eligitur: & qui hoc modo omittit Deum diligere actualiter pro bono proximi, reuerà hoc ipso eum maximè diligit, cùm eius gloriam, quæ consequitur ex bono proximi, præferat bono suo spirituali, cuius iacturam sponte patitur. Vnde & S. Bernardus *Serm. 50.in Cant.* notat, quòd quanuis Deus amore affectuali, & habituali semper sit præferendus proximo; amore tamen actuali aliquando proximus potest præferri Deo. Et *Ecclesiastis cap.* 4. in hoc eodem sensu dicitur, quòd aliquando obedientia sit melior, quàm victimæ, id est, quòd opus perfectius, etiam spectans ad virtutem religionis, quæ est perfectissima, possit omitti propter opus alterius virtutis minùs perfectæ.

Atque ex hoc potest intelligi, quomodo sit licitum, imò & debitum in aliquo casu, vt quis relinquat vitam contemplatiuam pro actiua, quanuis illa ex sua natura sit perfectior, vt probat S. Thomas 2.2.*quæst.*182.*per totam.* Et quomodo filius possit, & debeat aliquando differre ingressum Religionis, vt pietatem exerceat erga parentes, eósque iuuet in suis necessitatibus; & idem sit de parentibus, si habeant filios; iisque non aliter prouideant, vt educentur, vt patet ex S. Thoma 2.2. *qu.*189 *cit.art.*6.

Et idem de seruis, qui tenentur ex iustitia seruire dominis,& non possunt sine eorum consensu tradere se Ecclesiæ, aut Religioni, cap. *Si seruus. dist.* 54. & denique intelligitur, quomodo licitè possint aliquando, quæ sunt imperfectiora esse in præcepto.& quæ sunt perfectiora esse solùm in consilio: & ideò si forte occurrant simul implenda, relinqui debeant ex necessitate præcepti, quæ sunt alioqui maioris perfectionis; & illa è contra impleri debeant, quæ sunt minoris.

15. *Neque propterea impeditur quis, ne crescat in charitate, & merito.*

Neque hinc sequitur, quòd ex præcepto, aut ex virtute etiam charitatis impediatur aliquis, ne crescat in charitate, & in gratia, dum impeditur, ne exerceat, quod est perfectius, & maioris meriti, & obligatur ad minùs perfectum, & minùs meritorium: siquidem meritum, quod fortè non habetur ex operatione externa circa obiectum minùs perfectum, facilè potest suppleri per intensionem maiorem actus interni, ex quo imperatur operatio externa, vt notat Suar. *disp. 9. de charit. sect.* 1. *n.* 9. Et quamuis possit impediri operatio externa perfectior; non tamen potest impediri interna voluntas, aut desiderium illam exercendi sub conditione, quòd posset; & in hac voluntate maximè consistit meritum; & apud Deum hæc reputatur pro facto, quando factum excluditur per necessitatem, vt loquitur S. Bernardus *epist.* 77. & indicat S. Paulus 2. *Corinth. cap.* 8.

16. *Quomodo liceat pro bono proximi velle pati iacturam gratiæ aut beatitudinis, siue ad tempus, siue in perpetuum sine propria culpa.*

Quòd si quæras, vtrùm vniuersaliter sit licitum,& secundùm ordinem charitatis erga seipsum, velle pati iacturam omnis boni spiritualis, quo possumus carere sine culpa, quando id postulat bonum proximi; ac proinde vtrùm liceat velle minùs diligere Deum in hac vita, & velle habere charitatem, & gratiam magis remissam, vt illum proximus magis diligat, & habeat eandem charitatem, & gratiam magis intensam; & consequenter in altera vita velle esse minùs beatum, & minùs clarè videre Deum, vt ipse proximus sit magis beatus, eúmque videat magis clarè: Respondeo ex Corduben. *lib.* 1. *Quæstionarij, quæst* 28. *concl.* 2. & 4. *pag.* 233. & Suar. *sect.* 2. *cit. n.* 6. si fiat comparatio boni nostri spiritualis, cuius iacturam pati debemus, cum bono proximi, quod illi optamus,& procuramus in eodem genere, & ordine boni,& quatenus bonum illius est, & sistendo solùm in ipso, non esse licitum: quia semper cæteris paribus tenemur magis amare nos ipsos, quàm alios, & semper charitas magis inclinat ad sui conseruationem,& augmentum in ipso habente, quàm in alio extraneo: si verò fiat comparatio cum bono proximi, quatenus fortasse cedit in maiorem gloriam Dei,& est bonum ipsius Dei, omninò esse licitum: quia charitas semper inclinat ad Deum magis amandum, quàm nos ipsos; & ideò ad præferendum bonum Dei cuicunque nostro bono, & commodo. Et hac ratione sancti Viri dicuntur obtulisse se Deo ad perpetuò carendum beatitudine, & ad ipsam gehennam perpetuò sustinendam, si ita postulasset illius gloria: idque totum esse debuisset sine propria illorum culpa: & Sancta Catharina Senensis dicitur se obtulisse pro operculo ipsius Inferni, ne quis ampliùs eò descenderet: & S. Augustinus specialiter dicitur optasse transferre in Deum ipsam Diuinitatem, eámque à se abdicare, si ipse per impossibile fuisset Deus,& Deus, qui verè est, fuisset per impossibile Augustinus. Et quamuis in huiusmodi actibus verè inuoluantur impossibilia, & secum pugnantia; negari tamen non potest, quin sint ex magno affectu charitatis,& maximè secundùm charitatem erga Deum, quando sunt, & quando voluntas operatur per simplicem actum; non autem per electionem circa huiusmodi impossibilia, vt dicitur 3. *Ethic. cap.* 2. *pag.* 54. *in fine.* Et hoc solùm fortasse optauit Moyses *Exodi* 32. quando Deum rogauit, vt parceret populo, vel ipsum Moysem deleret de libro vitæ, & ipsa beatitudine in æternum priuaret: & Sanctus Paulus *ad Rom.* 9. quando optauit anathema esse à Christo pro fratribus suis, vt exponunt plures ex Patribus. Et hoc idem *Apoc.* 4. significarunt vigintiquatuor seniores, qui, cùm mystica animalia darent gloriam, & honorem, & benedictionem sedenti super thronum, prociderunt,& miserunt coronas suas ante eundem thronum, dicentes: *Dignus es, Domine, accipere gloriam & honorem, & virtutem*, &c. protestantes, nimirum, paratos se esse, etiam coronas regni,& beatitudinem ipsam deponere, si ita postulasset Dei gloria. Et *Genes.* 28. hoc idem fecerunt etiam Angeli, qui per scalam Iacob eadem promptitudine, qua ascendebant ad Deum, etiam descendebant ad terram, & æqualiter se habebant ad Dei contemplationem per ascensum, & ad actionem pro hominum salute per descensum, vt notat S. Thomas *quæst.* 5. *de virtutibus, quæ est de charitate, art.* 11. *ad* 6. *pag. mihi* 270. *col.* 3. Et ratio est ex eodem S. Thoma *ibidem*, quia inter cætera hoc est discriminis inter amicitiam honesti, & amicitiam delectabilis, quòd hæc amicum non diligat, nisi propter delectationem; & ideò non admittat separationem ab illius præsentia, ex qua sola præcipitur delectatio; illa verò amicum diligat propter ipsum, & delectationem non quærat, nisi ex consequenti, & secundariò: & ideò si occurrat necessitas, aut occasio, propter ipsum etiam abstineat ab illius præsentia, & à delectatione, & plùs illum amet, quando illius gratia, & amore ab illo se absentat, quàm quando est illi præsens, etiam propter ipsum. Quia ergo Deus ex charitate maximè diligitur, propter ipsum; tunc maximè, & perfectissimè diligitur, quando propter ipsum prætermittitur illius contemplatio, & fruitio; & ipsemet quodammodo deseritur propter ipsum, vt contingit, quando actualiter incumbitur saluti proximorum, aut aliter intenditur,& procuratur maior gloria,& maius bonum ipsius;& simul incurritur iactura maioris dilectionis actualis, aut alterius boni spiritualis sine culpa.

17. *Licitum est bonum virtutis, & beatitudinis magis optare Communitati, quàm sibi, in quantum id cedit in maiorem gloriam Dei.*

Et in hoc sensu possunt admitti multa, quæ asserunt graues Theologi circa iacturam proprij boni spiritualis ex charitate: primò enim potest admitti, quòd vnusquisque plùs debeat velle bonum virtutis, & ipsius etiam beatitudinis toti Communitati, quàm sibi, vt vult Capr. *in* 3. *dist.* 27. *q. vn. art.* 3. *ad* 2. *Durandi, contra* 3. *conclusionem, pag. mihi* 212. *col.* 2. *initio*: quia ex S. Thoma 2. 2. *q.* 26. *art.* 4. *ad* 3. in tantum dicitur charitas non quærere, quæ sua sunt, 1. *Cor.* 13. in quantum anteponit communia propriis; non autem propria anteponit communibus; & semper bonum commune est magis amabile, quàm bonum proprium, sicut & bonum totius est magis amabile, quàm bonum partis, & semper ex charitate est præferendum id, quod cedit in maius bonum, & in maiorem gloriam Dei, vt certè magis cedit, si tota natura humana, verbi gratia, saluetur sine me, quàm si ego solus sim saluus sine aliis. Et quamuis Suar. *disp.* 9. *de charit. sect.* 1. *num.* 6. *in fin.* & Valent. 2. 2. *disp.* 3. *quæst.* 4. *puncto* 3. *conclus.* 2. §. *Secundò, sequitur, col.* 598. *init.* & plures alij absolutè reiiciant hoc dictum Capr. quòd licitum sit, & secundùm ordinem charitatis, velle carere gratia, & beatitudine, siue ad tempus, siue in perpetuum,

si

si ita expediat, & conducat ad salutem Communitatis; non tamen videtur reiiciendum, & si fiat comparatio boni nostri spiritualis cuiuscunque, non cum bono spirituali aliorum, sed cum bono ipsius Dei, & cum maiore illius gloria, quæ magis sequitur ex bono plurium, quàm vnius tantùm: & argumenta, quæ afferunt in contrarium, solùm procedunt secundùm illam comparationem; non autem secundùm hanc.

18. *Non autem in quantum cedit præcisè in bonum Communitatis.* Et quod assumit Capr. de bono communi, quòd semper sit maius, & eligibilius quàm bonũ particulare, & priuatum; sicut & bonum totius est semper maius, quàm bonum partis, non est verum vniuersaliter, & absolutè de quocunque bono communi, & respectu cuiuscunque boni priuati; sed solùm quando ponuntur cætera paria, & quando fit comparatio cum illo particulari, & priuato, quod particiṗat de communi; & est respectu illius, quasi pars, vt benè explicat Corduben. *lib. 1. quæst. 28. cit. in responsione ad 2. contra 4. conclusionem.* §. *Et ad probationem. pag. 235. col. 1.* Si enim priuatus aliquis non sit pars alicuius Communitatis, & non participet de communi illius bono, nulla est ratio, quare debeat bonum illius tanquàm commune, præeligere, & præferre bono proprio; cùm reuerà bonum illius, neque sit illi bonum, aut conueniens, neque commune; sed disparatè ad ipsum se habeat, & semper bonum proprium sit amabile vnicuique, vt dicitur 8. *Ethic. cap. 2. & 5.* quod etiam clarè patet in parte tam naturali, quàm politica: siquidem neque manus, verbi gratia, exponit se periculo, nisi pro toto, cuius est pars, neque ullus curat de bono Communitatis, ad quam ipse non pertinet. Quare, cùm in rebus spiritualibus, & supernaturalibus, qualis est gratia, & beatitudo, non detur vnio plurium, quasi in vnum corpus supernaturale politicum, sed vnusquisque hæc bona habeat sibi, & independẽter ab aliis, & sine participatione ab illis, aut communicatione ad illos, non est, quòd debeat bonum illorum, tanquàm commune, præferre bono proprio priuato, cùm reuerà bonum alterius, id est, gratia, & gloria, ipsi soli sit bonum, & conueniens, & non commune cum aliis; nisi in quantum ipse, & alij sunt aliquid Dei, & pertinent suo modo ad bonum Dei; ac proinde non licet ex charitate velle pati iacturam talis boni, nisi in quantum id potest cedere in bonum Dei, & in maiorem ipsius gloriam; non autem quatenus cedit in bonum aliorum, & in illo sistit.

19. *Christus, vt homo, est magis amandus ex charitate, quàm nos ipsi.* Secundò, potest admitti id, quod asserit Bannes 2. 2. *quæst. 26. art. 4. dub. 1. in responsione ad 1. col. 1032.* & Valent. 2. 2. *disp. 3. quæst. 4. concl. 3.* §. *Sed occurrit argumentum. col. 601.* & Suar. *disp. 14 de charit. sect. 4. num. 23. in fine*, quòd Christus Dominus, non solùm vt Deus; sed etiam vt homo, sit magis amandus ex charitate, quàm nos ipsi; ac proinde quòd pro illo sit subeunda quæcunque iactura cuiuscunque boni, siue spiritualis, siue temporalis: quia enim est Caput hominum, & Mediator ad Deum, & ab illo, & per illum habetur omnis charitas, & vnio cum Deo; meritò habet ex charitate primum locum post Deum. Et hoc probat ratio S. Thomæ 1. 2. *quæst. 16. art. 4.* quòd Deus ideò diligatur ex charitate magis, quàm nos: quia est nobis principium illius boni, super quo fundatur dilectio charitatis: quæ ratio proportione etiam valet de Christo, vt homine, cùm etiam ipse post Deum sit nobis principium omnis boni. Et quemadmodum Deus non nisi in Christo vnitur personaliter nostræ naturæ, & solùm ratione illius potest dici, quòd homo sit Deus: ita & solùm per Christum vnitur nobis per gratiam adoptionis; & in tantum dicimur filij Dei adoptiui, in quantum regeneramur in Christo; & in tantum sumus Deo vniti per gratiam, in quantum sumus sub Christo Capite, & vnum corpus in illo. Vnde & iusti in Scriptura, per gratiam, & charitatem dicuntur esse, & manere in Christo, & Deus in Christo illos amare; & charitas Dei erga illos, esse in Christo, &c. vt patet ex S. Paulo *ad Rom. 8.* & sæpe alibi. Et quemadmodum bonum Dei ex hoc etiam capite est præferendum bono cuiusque, & ad bonum commune totius naturæ, & ad bonum cuiusque comparatur, vt bonum totius ad bonum partis: ita, & bonum Christi, &c.

20. *Beatissima Virgo, & quilibet alius de numero Beatorum, non est magis amandus ex charitate, quàm nos ipsi.* Alia verò est ratio ex eodem Bannes *ibidem*, de Beata Virgine, & de quouis alio, qui sit de numero Beatorum, imò & de tota cælesti Curia, vt ipse loquitur: quia enim non sunt nobis principium gratiæ, sicut est Christus, neque nos in illis manemus, sicut in Christo, dum sumus in gratia, neque Deus in illis nos diligit, sicut diligit in ipso Christo, non est, quòd bonum illorum, siue spirituale, siue temporale, necessariò debeamus pluris appretiare, quam bonum nostrum, iisque debeamus Deum ipsum, eiúsque gratiam, & gloriam magis velle, quàm nobis: sit tamen Beatissima Virgo comparetur cum aliis quibuscunque proximis, quos amamus, & appretiamus minùs, quàm nos; meritò omnibus est præferenda, etiamsi alioqui sint maximè nobis coniuncti per naturalem originem, vt notat Richar. *in 3. dist. 29. quæst. 6. pag. 343. col. 2. sub initium*, & *infra* dicemus *disp. 21. n. 17.*

21. *Licitum est pro lucro animarum, & pro reductione à peccatis, velle carere beatitudine, etiam perpetuò, quatenus id cedit in gloriam Dei.* Tertiò, potest admitti id, quod asserit Adrianus *in 4. in materia de Confessione, qu. 2. de remissione peccatorum; & mortem*, §. *Circa hoc tamẽ animaduerte. pag. mihi 169. col. 3.* esse ex perfectione, & ex pinguedine, vt ipse loquitur, charitatis, vt quis pro lucro animarum, & pro reductione à peccatis cupiat perpetuò separari à Christo; non quidem per culpæ commissionem, sed per gloriæ priuationem: *Sic enim*, inquit, *intellexisse videtur Chrysostom. illud Apostoli, de quo illum singulariter extollit*: Optabam ego anathema esse à Christo pro fratribus meis. *Neque hoc repugnat absoluto desiderio essendi cum Christo, ad quod omnis charitas inclinat.* Et hoc totum admittit etiam Palud. *in 4. dist. 17. quæst. 1. art. 6. concl. 3. &* Dur. *ibidem, quæst. 6.* & ex illis Corduben. *lib. 1. Quæstionarij, quæst. 28. cit. concl. 1. & 4.* dummodo intelligatur fieri comparatio cum bono Dei; non finaliter, & vltimò cum bono proximi, vt iam diximus.

22. *Licitum est, non statim pœnitere peccati commissi, & aliquod tempus voluntariò permanere in statu peccati, si id fiat ex bono fine.* Quartò, potest admitti id, quod asserit Ioan. Medina *C. de pœnit. quæst. 6.* §. *Sed demum licitum esse. pag. 38.* & Corduben. *lib. 1. quæst. 28. cit. concl. 1.* quòd licitum sit existenti in peccato mortali, non conuerti ad statum gratiæ, & non pœnitere; sed permanere ad aliquod tempus in morte animæ, & in carentia gratiæ; non quidem ex complacentia peccati præteriti, aut ex contemptu diuinæ amicitiæ; sed ex affectu humiliter se se subiiciendi diuinæ iustitiæ, & patiendi pœnas, & mala, quæ meruit per actum peccati, inter quæ est carentia gratiæ, & reatus pœnæ æternæ, &c. Et si contingat ex aliquo accidente, quò hæc dilatio pœnitentiæ, & hæc permanentia in statu peccati ad aliquod tempus, conferat aliquo modo ad bonum spirituale alicuius proximi, & ad Dei gloriam; licitè potest etiam ordinari ad talem finem; & qui sic patitur carentiam gratiæ, rectè potest dici, quòd patiatur iacturam boni spiritualis pro bono proximi, & pro gloria Dei: quia enim de statim pœnitendo post commissum peccatum, non est, per se loquendo, vlla obligatio, aut præceptum;

sed solùm per accidens, si fortè instet periculum mortis, vel sit suscipiendum, aut ministrandum aliquod Sacramentum, quod requirat specialiter sanctitatem in ministro, & in recipiente, vt probat *ibi* Medina; non peccat, qui extra huiusmodi casus voluntariè, non statim pœnitet; & si id velit, & faciat ex bono fine, etiam facit actum honestum; & si id cedat in bonum proximi: & in gloriam Dei, etiam facit ex charitate erga proximum, & erga Deum.

23. *Iactura proprij boni spiritualis, non est subeunda pro bono proximi sine magna necessitate.*

Postremò, ad hæc omnia possumus addere ex Suario *disp. 9. de charit. sect. 1. num. 9. &* 10. non esse dandum consilium, vt quis patiatur iacturam proprij boni spiritualis pro bono proximi, vel pro Dei gloria, nisi vrgeat magna necessitas, aut magna causa: quia semper, per se loquendo, tutissimum est, & maximè secundùm charitatem erga se ipsum, vt vnusquisque vacet sibi, suóque bono, & profectui spirituali, & hunc non quærat in iis, quæ possunt habere multùm periculi, vt certè habent multa ex iis, quæ absolutè diximus, posse esse licita. Atque ita non est dandum consilium de iis, quæ formaliter, & essentialiter consistunt in diminutione ipsius charitatis, vel directè impediunt illius augmentum, vt, verbi gratia, quòd quis directè cupiat minùs diligere Deum, eúmque minùs glorificare, vt plures alij, vel etiam vt totus mundus magis eum diligat, & magis glorificet, &c. Quamuis enim id possit optari sine culpa, & si optetur, adhuc charitas conseruetur, neque patiatur in se detrimentum: quia tamen id per se non conducit ad huiusmodi finem, neque mundus, aut proximus propterea Deum maximè diliget, quia ego minùs diligo, unde est secundùm prudentiam, vt de facto, & propter hunc finem id eligatur; & cùm charitas non modò inclinet ad sui conseruationem: sed etiam ad perfectionem, & augmentum in ipso habente; maximè est secundùm charitatem, vt vnusquisque hoc augmentum quærat in se ipso per proprios actus intensiores; neque illius patiatur iacturam propter bonum alterius, nisi vrgeat specialis necessitas, aut magna causa: & in casu, quo res sit dubia, tutissimum est, sequi partem magis certam, & vacare proprio profectui, omisso bono, aut profectu proximi, & ingredi, verbi gratia, Religionem; non autem manere in sæculo, si necessitas parentum sit dubia, vt notat Bannes a. a. *quæst. 26. art. 4. dub. 1. conclus. 4. col.* 1032.

DISPVTATIO XIX.

Quomodo ex charitate magis debeat vnusquisque diligere se, quàm proximum, quoad bona temporalia, & corporalia.

1. *Proponuntur rationes dubitandi, quòd semper debeat vnusquisque, quoad bona temporalia, aut corporalia, se magis diligere quàm proximum.*
2. *Proponuntur rationes, quod liceat oppositum.*
3. *Quomodo bona temporalia licitè possint magis optari proximo, quàm sibi.*
4. *Pro necessitatibus Communitatis necessariò sunt exponenda bona temporalia, & corporalia.*
5. *Pro necessitatibus alicuius priuati in multis casibus non sunt expenenda bona temporalia, aut corporalia.*
6. *Et idem est de bono honoris, & famæ.*
7. *Pro spirituali necessitate proximi possunt, ac debent aliquando exponi bona temporalia, & corporalia.*
8. *Si proximus sit in extrema necessitate spirituali; omnes tenentur illi subuenire, etiam cum periculo vitæ.*
9. *Necessitas ordinaria grauis, & extrema quænam sit.*
10. *Pro necessitatibus spiritualibus proximi non est obligatio ponendi vitam, aut bona temporalia, si non sit spes, quòd possit illis efficaciter prouideri.*
11. *Casus extremæ necessitatis spiritualis qui possint assignari.*
12. *Necessitas spiritualis, si eam patienti sit voluntaria, non est necessitas.*
13. *Si necessitas spiritualis non sit extrema, communiter non est obligatio illi subueniendi cum periculo vitæ.*
14. *Necessitas spiritualis proximi est subleuanda ex charitate, quando potest subleuari sine periculo, & sine graui incommodo, etiamsi non sit extrema.*
15. *Si tota aliqua Communitas sit in graui necessitate spirituali, debet illi succurri, etiam cum periculo vitæ.*
16. *Parochi, Episcopi, & Pastores animarum tenentur cum periculo vitæ succurrere necessitatibus, etiam non extremis suorum subditorum.*
17. *Sed communiter magis tenentur Parochi, quàm Episcopi.*
18. *Quamuis etiam Parochi non semper tenentur succurrere per se ipsos.*
19. *Qui gerunt curam animarum, solùm ex charitate, vel ex obedientia, vt sunt Superiores religiosi, tenentur illis succurrere etiam cum periculo vitæ.*
20. *Qui ex officio gerunt curam animarum, tenentur etiam perquirere necessitates spirituales subditorum.*
21. *Qui per crimen, & iniustitiam sunt alteri causa damni spiritualis, tenentur, in quantum possunt, illud reparare, etiam cum periculo propria vitæ.*
22. *Qui dolosè baptizat, nulliter tenetur ex iustitia reparare alteri damnum spirituale, in quantum potest.*
23. *Qui tenentur ex iustitia ad bonum proximi, verùm peccent dupliciter, si illud negligant, id est, semel contra iustitiam, & iterum contra charitatem.*

PRo ordine charitatis, quo tenemur nos ipsos magis amare, quàm proximum, præter comparationem iam factam bonorum spiritualium cuiusque cum bonis spiritualibus proximi, duplex alia est facienda, id est, bonorum temporalium cuiusque, cum bonis temporalibus proximi, & eorundem bonorum temporalium cuiusque cum bonis spiritualibus eiusdem proximi. Et sensus quæstionis est, vtrùm possimus, aut debeamus ex charitate bona temporalia, verbi gratia, fortunas, & vitam, velle proximo magis, quàm nobis; eorúmque iacturam nos ipsi pati, ne illam eandem patiatur proximus, vel etiam ne proximus patiatur iacturam bonorum spiritualium. Et ratio dubitandi est: quia ex vna parte certissimum est, quòd proximus non est magis amandus, quam nos, cùm nos ipsi debeamus esse quasi forma, & exemplar ad illum amandum, vt *supra* diximus *disput. præcedente, n. 3.* & semper vnitas, quam habemus nobiscum, &

1. *Proponuntur rationes dubitandi, quòd sëper debeat vnusquisque, quoad bona teporalia, aut corporalia, se magis diligere, quàm proximum.*

qua

quæ nobis est ratio amandi nos, sit maior, & potior, quàm vnio, quam habemus cum proximo, & quæ nobis est ratio amandi proximum. Vnde & Seneca *lib. 2. de benef. c. 15.* eam amicitiam ait esse summam, quæ æquat sibi amicum; non autem illam, quæ præfert: & secundùm hanc regulam, *Dabo*, inquit, *amico egenti; sed, vt ipse non egeam: & consulam perituro; sed, vt ipse non peream.* & S. Thomas 2. 2. *quæst. 32. art. 6.* expresſè negat, debere fieri eleemosynam proximo de iis, quæ sunt necessaria ad propriam vitam: & *quæst 64. art. 8.* affirmat, quòd vnusquisque tenetur priùs prouidere propriæ vitæ, quàm alienæ: & S. Augustinus *lib. de mendacio, cap. 6.* asserit, quòd si quis pro conseruanda vita alterius perdat propriam, plùs alterum diligit, quàm seipsum: quia cæteris paribus illi vult bonum magis, quàm sibi. Et quemadmodum apertè faceret contra charitatem, si quis potiùs daret amico egenti, quàm propriis filiis, aut parentibus: ita & qui potiùs dat amico, quàm sibi, quem ex natura plùs debet amare, quàm filios, aut parentes. Et quemadmodum nemini licet pro vita amici exponere vitam alterius tertij: ita neque licet exponere propriam, quæ est magis seruanda, quàm alterius tertij. Et denique quemadmodum pignus, aut depositum nulli alteri possumus tradere, quam vero domino, aut deponenti; quia illius non sumus domini; sed custodes: ita & propriam vitam non possumus tradere pro amico, quia similiter etiam illius non sumus domini; sed custodes: & certum videtur, quòd multò grauiùs faceret, qui suam vitam non custodiret; sed fineret sibi auferri, aut ipsemet eam prodigeret pro aliquo alio, quàm si non custodiret vitam alterius, qui esset similiter ipsi traditus in custodiam: siquidem etiam occisio sui est multò grauior, quàm occisio alterius, siue sit voluntaria directè, & à volũtate, in quantum est agens; siue indirectè, & à voluntate, in quãtum non est agens, vt loquitur S. Thomas 1. 2. *quæst. 6. art. 3.*

2. *Proponuntur rationes, quòd liceat oppositum.*

Ex alia verò parte, quòd licitum sit, bona temporalia magis velle amico, & proximo, quàm sibi ipsi; videtur clarè probari ex illo Prouerb. 15. *Qui negligit damnum propter amicum, iustus est.* & ex facto ipsius Christi: *Qui propter nos egenus factus est, cum esset diues*, vt dicitur 2. *Cor. 4.* & ex consilio euangelicæ paupertatis, Matt. 9. *Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia, quæ habes, & da pauperibus.* & ex facto Apostolorum, qui pro Christo omnia reliquerunt, & quos posteà plurimi alij sunt secuti, sua omnia distribuentes in vsus pauperum, eáque in illis recondentes quasi thesauros in vasis fictilibus: & denique ex ratione S. Thom. 2. 2. *q. 26. art. 4. ad 2.* quòd qui sustinet detrimenta tẽporalia propter amicum, in hoc ipso magis se diligit secundũ naturam spiritualem, & rationalem, quæ in ipso est potior, & principalior, quàm natura corporalis, & animalis, vt idem habet 2. 2. *q. 25. art. 7.* in quantum, scilicet, sibi eligit perfectionẽ virtutis, & amico solùm eligit commodum aliquod corporale, quæ ratio maximè congruit cũ doctrina Arist. 9. *Ethic. c. 8. p. 229. in fine*, vbi asserit, virum probum, qui semper operatur ex virtute, sibíque vindicat, quod honestum est, maximè esse amatorem sui, cùm sibi attribuat, quæ sunt maxima, & honesta, & bona; & obsequatur præstantissimæ sui parti, quæ est mens, & ratio; eíque in omnibus obtemperet, non autem parti infimæ, qui est sensus, & cui obtemperant intemperantes, & improbi, qui hac de causa non rectè dicuntur amare seipsos.

Et idem etiam esse de bonis corporalibus, & de ipsa vita, & quod etiam hæc licitè possit poni pro amico, videtur similiter clarè probari ex illo Ioan. 15. *Maiorem hac dilectionem nemo habet, quam vt animam suam ponat quis pro amicis suis.* & ex facto ipsius Christi, qui dedit semetipsum pro nobis, nobísque exemplum dedit, vt sequamur vestigia eius, & nos similiter demus pro fratribus animas nostras, vt monemur 1. Ioan. c. 3. *In hoc cognouimus charitatem Dei, quoniam ille animam suam pro nobis posuit, & nos debemus pro fratribus animas ponere.* & ex ratione *paulò antè* allata, quòd dum ponimus vitam pro proximo, magis amamus nos ipsos secundùm naturam spiritualem, & secundùm perfectionem virtutis, quàm proximum.

3. *Quomodo bona tẽporalia, & corporalia licitè possint magis optari proximo, quàm sibi.*

Sed breuiter tota hæc dubitatio facilè soluitur ex dictis *suprà, disp. præcedente, n. 5. & 6.* si enim fiat comparatio bonorum temporaliũ, aut corporalium cuiusque, cum bonis temporalibus proximi, certum est, quòd ex charitate, per se loquendo, & cæteris paribus, semper debet vnusquisque secundùm illa, magis amare se, quàm proximum: & si vterque sit in æquali necessitate, potiùs debet illa sibi velle, quàm proximo: si verò fiat comparatio bonorum temporalium, aut corporalium cuiusque cum bono virtutis, & honestatis, quod vnusquisque exercet, sibíque eligit, dum impendit rationabiliter pro temporalibus necessitatibus proximi bona propria temporalia, aut exponit pro eius necessitatibus corporalibus propria bona corporalia; certum est è contra, quòd licitè potest vnusquisque, per se loquendo, & cæteris paribus illa impendere, aut exponere, & aliquando etiam tenetur: neque facit vllo modo contra charitatẽ, cùm reuera magis diligat se, quàm proximum, sibíque eligat bonum virtutis, quod est in supremo ordine bonorum, & proximo velit bona temporalia, aut corporalia, quæ sunt in ordine inferiore. Et primum illud rectè probant rationes allatæ pro prima parte dubitationis: & hoc secundum rectè probant aliæ rationes, quæ sunt allatæ pro secunda parte. Et sub hac distinctione hanc vtranque partem tradunt Scholastici communiter, vt notat Val. 2. 2. *disp. 3. q. 4. punct. 3. concl. 3. col. 599* & Bannes 2. 2. *q. 26. art. 4. circa 2. concl. col. 103.* & Suar. *de char. disp. 9. sect. 2. p. 464.* & Sayr. *lib. 7. clau. reg. c. 10. n. 26. in fin. pag. 484.* & Petr. Nau. *lib. 2. de rest. c. 3. n. 73. & seqq.* & Regin. *lib. 21. c. 4. n. 41. & 42.* & alij. Et patet ex S. Th. 2. 2. *q. 26. art. 4. ad 2. cit.* vbi id expresſè asserit.

4. *Pro necessitatibus Communitatis necessariò sunt exponẽda bona tẽporalia.*

Dicitur autem vtraque pars habere locum, per se loquendo, & solùm cæteris paribus: quia ex accidente, & si cætera non sint paria, fieri potest, vt aliquis teneatur secundùm bona temporalia, aut corporalia, magis diligere proximum, quàm se; & contrà, vt teneatur magis diligere se, quàm proximum; neque sit locus vlli virtuti, aut honestati, propter quam licitè possit illa bona tradere proximo: nam, si Ciuitas ipsa, aut Respublica, vel ipse Princeps, & Caput Reipublicæ, & Ciuitatis, sit in necessitate bonorum temporalium, vel in periculo communis salutis, & libertatis, omninò tenetur vnusquisque priuatus, quoad huiusmodi bona, magis diligere Communitatem, aut Principem, quàm seipsum, vt patet ex S. Thoma 1. 1. *quæst. 60. art. 5. in corp.* vbi asserit, quòd vnumquodque secundùm naturam semper magis, & principaliùs inclinatur in bonum alterius, quàm in seipsum, si id, quod est, alterius est: & hoc modo pars naturaliter exponitur pro conseruatione totius; & manus pro defensione capitis, & totius vitæ, naturaliter exponitur ictui, dum exponitur absque deliberatione; & ciuis, si esset pars naturalis Ciuitatis, & Reipublicæ, ex naturali inclinatione, & naturaliter se exponeret periculo mortis pro illius conseruatione:

& quia est pars solùm ciuilis ex inclinatione, & obligatione solùm ciuili se exponit, si sit virtuosus, & omninò conuincitur non esse virtuosus, & non facere secundùm virtutem, si se non exponit. Et hac ratione etiam tenetur priuatus quisque pro salute Reipublicæ ire ad bellum, séque exponere periculo mortis; & potest à Principe etiam cogi, si necessitas vrgeat, & ipse alioqui sit habilis, & non excusatus ab oneribus personalibus, vt solent esse minores, & qui grauantur senectute, aut infirmitate, vt dicitur communiter *in materia de bello*, & videre est apud Sylu. *Bellum*, 1. *num.* 7. Et eadem ratione Episcopi, & Pastores animarum tenentur ponere animas suas pro ouibus suis, vt dicitur *Ioan.* 10. Et si Tyrannus minetur excidium Ciuitati, nisi priuatus aliquis illi tradatur, tenetur hic ex charitate seipsum tradere, vt notat Sotus *lib.* 5. *de iust. quæst.* 1. *art.* 7. Petrus à Nauarra *lib.* 2. *de restitut. cap.* 3. *num.* 16. 21. & 46. & alij. Et hæc omnia ideò sic se habent: quia inter eum, qui exponit bona propria temporalia, aut corporalia, & eum, pro quo exponit, non sunt cætera paria, & bonum huius est longè maius, quàm bonum illius: & ideò meritò est præferendum secundùm ordinem charitatis. Et quod dicimus exponenda esse hæc bona non solùm pro tota Communitate, sed etiam pro Principe, & Capite Communitatis; quia etiam bonum illius est principalius, & reducitur ad bonum commune; debet intelligi etiam pro patre, qui est caput propriæ familiæ, & domus, vt notat Petrus Nau. *lib.* 2. *de restitut. cap.* 3. *n.* 57. *pag.* 185. & vniuersaliter de omni eo, cuius incolumitas, & bonum est principalius.

5. *Pro necessitatibus alicuius priuati in multis casibus non sunt exponenda bona tēporalia, aut corporalia.*

Et contrà propter eandem rationem, quòd cætera non sunt paria, potest contingere in multis casibus, quòd non liceat amare proximum plusquàm se, quoad bona temporalia, aut corporalia; & quòd peccetur etiam mortaliter, si aliter fiat, vt notat Bannes 2. 2. *quæst.* 26. *art.* 4. *circa* 2. *conclusionem.* Si quis enim habeat filios, & familiam, quam teneatur alere, & sustentare, vel habeat alios sibi coniunctos, qui sint in eadem necessitate, in qua est, verbi gratia, hic, aut ille proximus, alioqui extraneus; non potest sine graui peccato magis amare hunc, aut illum extraneum, eique tradere sua bona temporalia, omissis filiis, & coniunctis: & si vita alicuius sit multò excellentior, & magis vtilis, aut necessaria Reipublicæ, vel familiæ, quàm vita vnius rustici, aut plebeij, non potest sine peccato illam exponere, & quoad vitam, & bona corporis magis amare rusticum, quàm seipsum.

6. *Et idem est de bono honoris, & famæ.*

Et quod dicimus de bonis fortunæ, & de bonis corporis, idem est etiam de bonis famæ, aut honoris, si sequamur communiorem sententiam, quòd illorum habeamus dominium: si enim contingat meam infamiam, verbi gratia, non in me sistere; sed transire, & pertingere etiam ad alios, verbi gratia, ad posteros, & ad totam familiam, vel ad totum Ordinem religiosum, in quo dego, & sum, &c. non possum sine peccato illam negligere, ne simile damnum honoris, & famæ patiatur alius proximus, vt subdit Bannes *ibidem.*

7. *Pro spirituali necessitate proximi possumus, ac debēt aliquando exponi bona tēporalia, & corporalia.*

Quòd si fiat comparatio bonorum temporalium, aut corporalium cuiusque, non cum bonis temporalibus, aut corporalibus proximi; sed cum bonis spiritualibus eiusdem, multò magis potest esse licitum, imò & debitum in multis casibus, vt vnusquisque magis amet proximum secundùm bona spiritualia, quàm seipsum secundùm bona temporalia, aut corporalia. Ita S. Thom. 2. 2. q. 26. *art.* 5. vbi probat ex S. August. *lib.* 1. *de doctrina Christiana, c.* 27. *post medium, tom.* 3. & ex ratione, quòd homo tenetur ex charitate magis diligere proximum, quàm corpus proprium: quia proximus est diligibilis, & diligendus propter consociationem, quam habet nobiscum in plena participatione beatitudinis. Et hæc est maior ratio diligendi, quam sola participatio beatitudinis, per redundantiam a beatitudine animæ, quæ est ratio diligendi proprium corpus. Ita etiam Scholastici communiter *in* 3. *dist.* 29. Adrianus *in* 4. *q. de correctione fraterna.* Valent. 2. 2. *disp.* 3. *quæst.* 4. *puncto* 3. *conclus.* 5. *col.* 602. Suar. *de charit. disp.* 9. *sect.* 2. *num.* 1. Bannes 2. 2. *quæst.* 26. *art.* 4. *conclus.* 2. & *art.* 5. *per totum.* Aragonius *ibidem.* Bonac. *in* 1. *præceptum Decalogi, disp.* 3. *quæst.* 4. *punct.* 4. *num.* 2. *pag.* 163. *tom.* 2. Reginal. *lib.* 4. *cap.* 25. *num.* 359. Layman. *lib.* 2. *tract.* 2. *cap.* 3. *num.* 3. *pag.* 226. *col.* 2. Nauar *in Man. cap.* 24. *in fine*, & omnes communiter, & clarè patet ex 1. Ioan. 3. paulò antè citato: *In hoc cognouimus charitatem Dei, quoniam ille animam suam pro nobis posuit, & nos debemus pro fratribus animas ponere.* Sensus enim est, quòd, quemadmodum Christus se se obtulit morti pro nostris necessitatibus spiritualibus: ita debemus facere etiam nos pro necessitatibus spiritualibus proximi. Et reuerà hoc est præceptū ipsius Christi, vt diligamus inuicem, sicut ipse dilexit nos, *Ioan.* 15. & per consequens, vt animam ponamus pro inuicem, quādo vrget necessitas, sicut posuit ipse pro nobis, vt rectè infert ex hoc ipso testimonio S. August. *lib. de mendacio, c.* 6. vbi etiam asserit, neminem de hoc dubitare, qui sit Christianus: *Et temporalem vitam suam*, inquit, *pro æterna vita proximi non dubitabit Christianus amittere.*

Et præter rationem *paulò antè* allatam ex S. Thoma de consociatione, quā proximus habet nobiscum in plena participatione beatitudinis, &c. potest addi: quia, vt dicitur Ecclesiastici 10. *Vnicuique mandauit Deus de proximo suo.* in quantum, scilicet, omnes sumus vnum corpus in Christo, & singuli alter alterius membra, vt dicitur *ad Ephes.* 4. & ideò omnes tenemur pati iacturam in eo, quod incomparabiliter est maius, vt certè est status gratiæ, & bonum spirituale, si conferatur cum bonis temporalibus, aut corporalibus quibuscunque: sicut & vnum membrum ex ipsa natura patitur malum minus, ne aliud membrum patiatur malum longè maius; cùm præsertim hoc etiam cedat in maiorem Dei gloriam, quæ est finis simpliciter vltimus cuiusque actus charitatis supernaturalis.

Dixi verò, non solùm esse licitum, sed etiam esse debitum in aliquibus casibus, vt quis patiatur iacturam bonorum temporalium, aut corporalium, ne proximus eam patiatur in bonis spiritualibus: quia, si proximus sit in extrema necessitate spirituali, est pro illo etiam vita exponenda periculo, vt patet ex S. Th. 2. 2. *q.* 26. *art.* 5. *ad* 3. vbi asserit, de necessitate charitatis non esse, vt quis exponat proprium corpus pro salute proximi, nisi in casu, quo tenetur prouidere illius saluti, id est, in casu necessitatis extremæ, quantùm est ex necessitate proximi; vel in casu, quo quis specialiter tenetur ex officio, quantùm est ex parte ipsius prouidentis: & *q.* 44. *art.* 8. *ad* 2. vbi asserit, etiam ordinem charitatis cadere sub præcepto; & ideò vnumquemque teneri diligere magis proximum, quàm proprium corpus, & pro illo debere ponere etiam vitam, id est, saltem in casu extremæ necessitatis, vt exponunt Doctores communiter. Caiet. *ibid.* Ban. *ibid. conc.* 1. Val. 2. 2. *disp.* 3. *q.* 4. *punct.* 3. *concl.* 5. §. 4. *dico. col.* 604. Suar. *disp.* 9. *sect.* 2. *cit. n.* 1. & *tom.* 4. *de pœnit. disp.* 44. *sect.* 3. *num.* 7. Alex. *part* 3. *q.* 189. *memb.* 3. Nau. *in Man. cap.* 24. *num.* 9. Et sine dubio

8. *Si proximus sit in extrema necessitate spirituali, omnes tenentur illi subuenire etiam cum periculo vitæ.*

hoc

hoc saltem probant rationes, & loca *paulò antè* allata.

9. *Necessitas ordinaria, grauis, & extrema, quanam sit.*

Vnde, vt in casibus particularibus benè dignoscatur, quanta sit obligatio cuiusque ex charitate ad subueniendum proximo indigenti spiritualiter, benè est expendenda, quanta sit illius necessitas, & indigentia: vt enim notat Valen. *concl. 5. cit. §. Est igitur sciendum. col.* 603. potest esse omninò triplex, id est, ordinaria, grauis, & extrema. Et ordinaria, vel non grauis tunc est, quando potest sine magna difficultate ipse proximus sibi prouidere: grauis verò tunc est, quando non potest sine magna difficultate: & denique extrema, quando absolutè non potest, & difficultas est simpliciter maxima, & penè insuperabilis, & censetur saltem moraliter impossibilis. Et rursus ex parte illius, de cuius obligatione ambigitur, est benè considerandum, vtrùm habeat aliquam aliam obligationem, præter communem omnibus ex charitate, vt, v. g. vtrùm sit Parochus, aut Episcopus, vel Prælatus, cui ex officio specialiter incumbat cura animarum; & qui specialiter teneatur ratione proprij muneris, & officij, quo fungitur, prouidere necessitatibus, & indigentiis spiritualibus subditorum: & denique est expendendum, quanta sit spes, quòd eius opera certò, & efficaciter sit profutura indigentiæ proximi. Primò enim, si nulla sit spes, quòd efficaciter sim profuturus, non est, quòd multùm laborem de obligatione, cùm omnis meus conatus futurus sit irritus, ac proinde etiam cadat in irritum omnis mea obligatio de adhibendo conatu. Et ratio est: quia eorum, quæ sunt impossibilia, quamuis possit esse voluntas, aut desiderium; non tamen potest esse electio, vt dicitur 3. *Ethic. cap.* 2. & semper desistimus ab aliqua actione, aut prosecutione, quando incidimus in rem impossibilem, vt subditur *ibidem, cap. 3. pag. 57. in fine*, & explicauimus *suprà*, dum ageremus de ratione formali spei *lib. 2. disp. 2. n.* 22. Idque est verum, non solùm de impossibili metaphysicè, quod inuoluit contradictionem; nec potest fieri etiam à Deo per quancunque potentiam; & de impossibili physicè, quod excedit quancunque facultatem, aut potentiam naturalem; sed etiam de impossibili moraliter, quod est tam difficile, vt moraliter reputetur impossibile, & difficultas sit penè insuperabilis: similiter enim quando occurrit tale aliquid impossibile, repellitur voluntas ab illius prosecutione; nec potest circa illud esse electio, vt iam diximus ex Aristotele; & per consequens neque potest esse obligatio ad huiusmodi, electionem, aut prosecutionem, & semper pro iudicanda obligatione charitatis, de qua loquimur, est habenda ratio ipsius spei, quòd spiritualis necessitas proximi sit efficaciter subleuanda.

10. *Pro necessitatibus spiritualibus proximi non est obligatio ponendi vitam, aut bona temporalia, si non sit spes, quòd possit illis efficaciter prouideri.*

Dico autem, si nulla sit spes: quia ad obligationem ex charitate, non requiritur, vt spes sit certissima, & infallibilis; sed satis est, si sit probabilis, & prudens, vt notat Valen. *concl. 5. cit. §. Hu positis. col.* 603.

11. *Casus extremæ necessitatis spiritualis qui possint assignari.*

Et quamuis inter Christianos adultos, rarò contingat extrema necessitas spiritualis, cùm possint saluari per contritionem sine Confessione in re; & ideò non possint dici extremè indigere auxilio, aut opera Confessarij, aut cuiuslis alterius, vt notat Nau. *cap. 24. n. 9. cit. §. Tertiò, peccat mortaliter.* negari tamen non potest, quin aliquando possit contingere, vt videre est apud Nauar. *ibidem*, & apud Suar. *disp. 9. sect. 2. n.* 3. & Valen. 2. 2. *disp. 3. quæst. 4. concl. 5. §. Sed illustrabitur. col.* 604. & Bonac. *in primum præceptum Decalogi, disp. 3. quæst. 4. puncto* 4. *n. 2. pag.* 163. *tom.* 2. & alios, vt, verbi gratia, si paruulus ex Christianis parentibus natus sit inter infideles nolentes, & nescientes eum baptizare; & sit morti proximus, nec possit per Baptismum illi succurri sine iactura magna pecuniæ, aut sine periculo vitæ. Vel, si adultus in mortali existens, & morti proximus putet, se posse saluari per solam attritionem, neque curet de Sacramento Confessionis, per quod ex attrito fiat contritus, eùmque ego possim iuuare, & inducere ad Confessionem sacramentalem, vel aliter instruere, & disponere ad contritionem. Vel, si quis in mortali existens certò sciatur noctu, & inter dormiendum esse occidendus ab hostibus, & interim possit moneri, saltem de Confessione, & ad illam iuuari. Vel, si quis sit in proximo periculo æternæ damnationis, & à nullo possit iuuari pro loco, & tempore, nisi à me. Vel, si Hæreticus aliquis disseminet hæresim, & plebem peruertat; nec sit alius, qui se illi opponat præter me. Vel, si quis infidelis sit proximus morti, & probabiliter speretur conuertendus ad fidem, & ad Baptismum, si à me instruatur, &c. in his enim, & similibus casibus certum videtur, quòd necessitas spiritualis proximi sit extrema; & ideò subleuanda à quibuscuoque, cum quocunque periculo, etiam vitæ, si sperent, saltem prudenter, & probabiliter, quòd efficaciter poterunt subleuare. Et parum refert, vnde oriatur talis necessitas proximi, & vtrùm sit per se, & ex ipsa rei natura; an verò solùm per accidens ex malitia alterius; cùm obligatio ex charitate solùm respiciat ipsam necessitatem, non autem illius originem, vt benè notat Suar. *num. 3. cit.* qui etiam rectè subdit *num.* 4. non esse censendam necessitatem extremam, si ipsi patienti sit voluntaria, & per solam illius voluntatem possit non poni, aut etiam tolli: sic enim iniustus aggressor, quamuis sit in proximo periculo damnationis æternæ, si occidatur ab eo, quem aggreditur; non tamen dicitur esse in necessitate damnationis; sed solùm in voluntate: & ideò nulla est obligatio ex charitate, vt is, quem aggreditur, magis illum diligat, quàm corpus suum; & sinat se temporaliter ab illo occidi, vt eum liberet à morte æterna, vt etiam notat Bonac. *puncto 4. cit. num.* 3. Et idem est, si quis ex propria malitia peccet mortaliter, & probabiliter existimetur non statim esse moriturus; sed habiturus sufficiens spatium pœnitentiæ: similiter enim nullus tenetur cum periculo vitæ illi succurrere, ne peccet mortaliter, vel vt eum statim pœniteat peccati commissi, cùm similiter, etiam hæc, vel absolutè non sit necessitas, vel saltem non sit extrema. 12.

Necessitas spiritualis, si eam patienti est voluntaria, non est necessitas.

Et in his casibus, quando necessitas spiritualis non est extrema, non teneri generaliter omnes priuatos, vt illi prouideant cum periculo vitæ, aut cum alio magno incommodo, expressè habet Valent. 2. 2. *disp. 3. quæst. 4. puncto 3. concl. 5. cit. §. Secundò, dico. col.* 603. & Bonac. *puncto 4. cit. n.* 4. & Suar. *de charit. disp. 9. sect. 2. concl.* 4. & Nau. *in Man. cap. 24. n. 12. §. Dicendum primò. in fine*, & Sanctus Thomas *Opusculo de perfectione vitæ spiritualis, cap.* 14. & 1. 2. *quæst. 26. art. 5. ad* 3. vbi etiam Bannes *concl.* 3. & alij communiter. Et ratio est: quia suprema media, vt certè est amissio vitæ, & bonorum temporalium, non sunt adhibenda ex necessitate, & obligatione simpliciter, nisi quando habetur suprema indigentia ipsius finis per huiusmodi media; & alioqui non proportionabitur necessitas mediorum cum necessitate finis: quando autem necessitas spiritualis proximi non est extrema, non potest dici, quòd proximus supremè indigeat iuuari ab hoc, aut illo, cum periculo vitæ: siquidem absolutè potest iuuari etiam ab aliis, & per alia media; & ideò nec potest dici, quòd hic, aut ille teneatur cum 13.

Si necessitas spiritualis nõ sit extrema, communiter non est obligatio illi subueniendi cum periculo vitæ.

iuuare cum tali periculo: siquidem obligatio ex charitate ad aliquem actiuè iuuandum, non oritur, nisi ex indigentia illius, vt iuuetur passiuè: & alioqui plurimi essent damnandi peccati mortalis; quia non succurrunt cum periculo vitæ spiritualibus necessitatibus proximi; nec se exponunt, v. g. tempore pestis, vt audiant confessiones ægrorum, nec suscipiunt peregrinationem, aut nauigationem longissimam, & molestissimam vsque ad Indos, vt eos iuuent, & conuertant ad fidem, & sic de aliis: quod tamen dici non potest.

14. *Necessitas spiritualis est subleuāda ex charitate, quando potest subleuari sine periculo, & sine graui incōmodo, etiamsi non sit extrema.*

Sed rectè addit Valen. *loco citato*, §. *Tertiò dico.* & Suar. *concl. 4. cit. n. 5.* & Bannes *art. 5. concl. 1.* quòd etiam extra casum extremæ necessitatis spiritualis iuuandus est proximus ex charitate, si potest iuuari sine periculo vitæ, & sine alio notabili damno: & si necessitas sit grauis, iuuandus est etiam cum aliquo damno, aut incommodo temporali: hoc enim postulat fraterna coniunctio charitatis, qua omnes sumus obligati ad inuicem; & præsertim si sumus fideles, & vnum corpus in Christo; & singuli alter alterius membra. Et quemadmodum omnes tenemur succurrere proximo in necessitatibus temporalibus, quando id possumus sine nostro incommodo: vnde & dicitur generaliter Ecclesiastici 17. *Vnicuique mandauit Deus de proximo suo.* & specialiter *Exod.* 23. quòd si viderimus asinum, aut bouem proximi nostri, iacere sub onere, non debemus pertransire; sed subleuare simul cum eo: ita & tenemur à fortiori illi succurrere in necessitatibus spiritualibus, quando similiter id facilè possumus, & sine magno incommodo. Et in hac re ad rectè iudicandum de grauitate obligationis, & per consequens de grauitate culpæ contra charitatem, si talis obligatio non impleatur, oportet benè expendere grauitatem necessitatis spiritualis, in qua est proximus; & facilitatem, aut difficultatem eum iuuandi, in qua sumus nos, & prudenti iudicio comparare vnam cum altera; & vtilitatem, & bonum, quod recipiet proximus, cum labore, & incommodo, quod patimur nos: si enim illa sit magna, & hic sit paruus, vel etiam nullus, non poterit non facere grauiter contra charitatem, si quis illam negligat: & tunc præsertim quando aduertit, quòd proximus grauiter indiget, & quòd tunc temporis difficilè potest haberi aliquis alius, qui opportunè suppleat indigentiam illius, suámque iniuriam, & negligentiam, vt notat Suar. *num. 5. cit.*

15. *Si tota aliqua Communitas sit in graui necessitate spirituali, debet illi succurri; etiam cum periculo vitæ.*

Et si necessitas spiritualis non sit personæ alicuius particularis; sed totius Communitatis, facilè potest accidere, vt sub mortali sit subleuanda, etiam cum periculo propriæ vitæ: quamuis ipsa necessitas ex se non sit extrema, vt notat idem Suar. *disp. 9. sect. 2. cit. conclus. 3. num. 4.* & Bonacina *in 1. præceptum Decalogi, disp. 3. quæst. 4. punct. 4. num. 5. pag. 163. com. 2.* Si enim videam, verbi gratia, in aliqua ciuitate prædicari hæresim, & fidem in multis periclitari, nec facilè inueniri, qui Hæreticis, & Prædicantibus se se opponat, & fidem defendat, & ciues priuatos à periculo liberet; omninò teneor cum quocunque periculo me ipsum opponere, si alioqui probabiliter sperem, me profuturum: quia necessitas spiritualis, quando est grauis pro tota Communitate, vix potest non esse extrema pro multis particularibus, & priuatis de Communitate; & ideò non potest non teneri vnusquisque, vt illi succurrat cum quocunque periculo, si alioqui sit potens, & aptus succurrere, vt etiam in casu simili de necessitatibus spiritualibus, quæ toti alicui Communitati possunt, & solent occurrere tempore pestis, notat idem Suar. *tom. 4. de pœnit. disp. 44. sect. 3. n. 14.* Et in hoc etiam casu habet locum præceptum illud, vt animas ponamus pro fratribus; & vt bonum fidei, quod est bonum ipsius Dei, aliis omnibus præferamus; & bonum commune reputemus, vt bonum totius, & pluris appretiemus, quàm bonum partis, & cuiuscunque priuati; & specialiter quando est bonum spirituale, & ordinis omninò supremi.

16. *Parochi, Episcopi, & Pastores animarum tenentur cum periculo vitæ succurrere necessitatibus spiritualibus, etiā non extremis, suorum subditorum.*

Atque hæc de obligatione ex charitate, qua omnes tenemur, quoad bona spiritualia, magis diligere proximum, quàm nos ipsos quoad bona temporalia, aut corporalia; & absolutè illum magis diligere, quàm proprium corpus, vt docet S. Th. 2. 2. *quæst. 26. art. 5.* Præter illam tamen potest haberi etiam obligatio ex iustitia, vt patet in Episcopis, Parochis, & Rectoribus animarum. Et si non solùm tenentur sub mortali, quando spiritualis necessitas suorum subditorū est extrema; sed etiam quando est grauis, cùm ita conuenerint quasi ex pacto, & ex contractu; & subditi promiserint eos alere certis stipendiis; & ipsi promiserint adesse subditis in suis necessitatibus spiritualibus: sicut milites tenentur stare in præsidiis, & bellare, etiam cum periculo vitæ; quia specialiter conducuntur contra hostes Communitatis; & bonus pastor animam suam ponit pro ouibus suis, quia specialiter conducitur contra lupos, & hostes gregis materialis: ita & Parochus, aut Pastor animarum tenetur illis succurrere cum periculo vitæ, cùm similiter ad hoc alatur, & sustentetur, vt semper præstò sit contra hostes spirituales, & animabus subiectis semper succurrat in necessitatibus spiritualibus. Ita S. Thomas 2. 2. *quæst. 26. art. 5. ad 3.* & magis ex professo *qu. 185. art. 5.* Suar. *tom. 4. de pœnit. disp. 32. sect. 1.* & *disp. 44. sect. 3.* & *tract. de char. disp. 9. sect. 2. concl. 3. n. 4.* Valen. 2. 2. *disp. 3. qu. 4. punct. 3. concl. 5.* §. *Quoad alteram verò partem. col.* 604. vbi etiam asserit, quòd Pastores animarum tenentur in necessitatibus ordinariis suorum subditorum: & §. *Porrò eorum. col.* 605. vbi addit, quòd etiam tenentur inquirere de necessitatibus spiritualibus subditorum. Layman. *lib. 2. tract. 3. cap. 3. num. 1. pag.* 224. *col.* 2. Bannes 2. 2. *quæst. 26. art. 5. concl.* 4 & omnes communiter.

17. *Sed communiter magis tenentur Parochi, quàm Episcopi.*

Benè tamen aduertit Suar. *de pœnit. disput. 32. sect. 1. cit. num.* 2. quòd non omnes Pastores, & Rectores animarum æqualiter tenentur ad necessitates spirituales subditorum; sed magis tenentur Parochi, qui propriè appellantur proprij Sacerdotes cuiusque, quàm teneantur Episcopi; quorum regimen est vniuersalius, & pluribus aliis debet esse intentum, quàm audiendis, verbi gratia, Confessionibus subditorum, aut iis iuuandis in hac, aut illa particulari necessitate: quamuis etiam ipsi possint ad id teneri ex officio, & ex iustitia, & sub peccato mortali, si fortè occurrat grauis necessitas, nec sit Parochus, aut alius, qui possit, aut velit opportunè succurrere.

18. *Quamuis etiā Parochi non semper tenentur succurrere per seipsos.*

Et similiter *num.* 5. benè aduertit, quòd etiam Parochus non semper est damnandus peccati mortalis, si non statim, & per se ipsum succurrat spirituali necessitati alicuius subditi, eúmque sacramentaliter audiat, verbi gratia, vel aliud Sacramentum illi impendat: potest enim etiam Parochus quoad hæc iuuari per alium Sacerdotem, & ad illum potest remittere subditum: & satis est si hic non patiatur graue damnum spirituale; sed opportunè illi prouideatur, non solùm pro damno vitando; sed etiam pro lucro spirituali captando, quale est, verbi gratia, si sit lucrandum aliquod Iubilæum, vel procurandus spiritualis profectus per Sacramentorum frequentiam,

ad

ad quæ omnia tenetur Parochus ex officio iuuare subditum.

19. *Qui gerunt curam animarum solùm ex charitate, vel ex obediētia, vt sunt Superiores religiosi, tenentur illis succurrere, etiam cum periculo vitæ.*

Et quod dicimus de Parochis, & Pastoribus animarum, qui aluntur certis stipendiis, idem est intelligendum etiam de aliis, qui nulla habent stipendia; sed ex charitate, vel ex obedientia suscipiunt officium, & curam animarum, vt sunt, v. g. Superiores Religiosorum: tenentur enim etiam ipsi ex iustitia succurrere subditis cum periculo vitæ, quando grauiter indigent spiritualibus adiumentis, vt notat Suar. *tom. 4. in 3. part. de pœnit. disp. 44. sect. 3. n. 7. pag. 613. col. 1.* cùm subditi Religiosi, qui non habent alios Parochos, quàm suos Superiores, nō debeant esse deterioris conditionis, quam subditi laici; nec debeant esse magis destituti auxiliis, quando illis maximè indigent; & ipsi Superiores, dum officium, & curam animarum suscipiunt, verè substituuntur loco Episcoporum, aut Parochorum; & totam illam obligationem in se recipiunt, quæ communiter habetur à Parochis, & ab Episcopis; & etiam illi pactum tacitum cum subditis inuerunt, vt subditi ipsis exhibeant reuerentiam, & obedientiam, & ipsi illis impendant Sacramenta, & curam spiritualem, ipso Summo Pontifice, vel ipsa Religione supplente aliunde stipendia necessaria, & ad eum finem alente huiusmodi Superiores, vt sint loco Parochi, & Episcopi. Vnde, quod *sup.* diximus *lib. 1. disp. 13.* dum ageremus de confessione fidei, & de fuga tempore persecutionis, non esse licitum, vt fugiant omnes Ecclesiastici, & deserant laicos, quando maximè indigent illorum præsentia; idem est dicendum de quibuscunque Parochis, & Rectoribus animarum, & pro quibuscunque necessitatibus spiritualibus subditorum: & etiam hi non possunt deserere subditos; sed semper tenentur illis adesse, vel saltem illis prouidere de idoneo ministro, vndecunque tandem proueniant huiusmodi necessitates, & siue proueniant ex persecutione Tyranni, siue ex aëris intemperie, & ex contagio morbi, vt contingit tempore pestis, & benè explicat Suar. *disp. 44. sect. 3. cit. n. 9. & 10.* & Caiet.

20. *Qui ex officio gerunt curam animarū, tenentur etiam perquirere necessitates spirituales subditorum.*

2. 2. *q.* 185. *art.* 5. Et hi omnes animarū Rectores ratione proprij muneris, & officij, etiam tenentur spirituales necessitates subditorum perquirere, & positiuè inuigilare eorū saluti, & bono spirituali, vt notant Val. *Porrò torum. cum col. 605.* & Bonac. *punct. 4. cit. n. 5. §. Addo ibstet.* & alij: siquidem proportionaliter etiam pastores materiales perquirunt necessitates, & indigentias gregis, iisque seruandis diligenter inuigilant.

21. *Qui per crimen, & iniustitiam sunt alteri causa damni spiritualis, tenentur, in quantum possunt, illud reparare, etiam cum periculo propriæ vitæ.*

Addit verò Paulus Laymañ. *lib. 2. tract. 3. cap. 3. num. 3. §. Præterea quod dixi. pag. 226. col. 2.* ad eos, qui tenentur ex iustitia ratione proprij muneris, & officij, ad subleuandas spirituales necessitates proximi cum periculo vitæ, reduci etiam illos, qui per actionem aliquam iustam ebniecerunt proximum in extremam, aut grauem necessitatem spiritualem, neque possunt aliter reparare huiusmodi damnum, & proximum subleuare, sicut tenentur ex obligatione iustitiæ, nisi se prodant Magistratui, & constituant in periculo pœnæ, & damnationis etiam ad vltimum supplicium. Et hic Author hos etiam ait teneri ex iustitia, vt proximum subleuent, suúmque crimen Magistratui prodant, & quodcunque periculum nihili faciant: quia hi omnes tenentur pluris facere salutem spiritualem alterius, quàm salutem propriam corporalem: & qui tenentur ex iustitia per quasi contractum implicitè initum per susceptionem officij, aut beneficij curati, tenentur speciali obligatione, non possunt non teneri specialiter etiam illi, qui tenentur ex delicto, & iniustitia priùs commissa. Idque explicat exemplo, & casu verè grauissimo, quem ait tunc contigisse, & pluribus viris doctis fcisse negotium; siquidem obstetrix quædam sacramentaliter est confessa, quòd quadraginta circiter infantes baptizasset in nomine Zabulon, iisque postea à Parocho solùm essent adhibitæ solennitates, & cæremoniæ sacræ; non autem esset repetitus verus Baptismus. Et quia eorum aliqui erant iam defuncti; & alij dispersi per varias regiones, nec poterant aliter moneri de nullitate Baptismi, hoc fuit excogitatum, vt simul omnes monerentur per publicum edictum à Magistratu, & Potestate publica, & per illud promulgaretur, & omnibus fieret notum factum mulieris, & illi specialiter nominarentur, quibus ipsa damnum fecisset, & quod indigeret reparatione: & hæc obligatio fuit mulieri declarata à Confessario, vt ipsa se proderet Magistratui, non obstante quocunque periculo, quod fortè incurreret. Et quidem, qui sic censuerunt de obligatione mulieris, valdè rationabiliter censuerunt: siquidem ex communi sententia etiam ille, qui iniustè alterum accusando coniecit illum in periculum vitæ, tenetur retractare accusationem, eúmque liberare, in quantum potest, etiam cum pari periculo propriæ vitæ, vt videre est apud Sotum *lib. 4. de iust. quæstione 6. art. 3. §. De vita autem, pag. mihi 317.* & apud Reginal. *lib. 21. n. 46. pag. 255.* & Petr. Nau. *lib. 2. de restitut. cap. 3. num. 351. pag. 241.* & Lessium *lib. 2. cap. 11. dub. 15. num. 91. pag. 127.* quia semper, cæteris paribus, est melior conditio innocentis; & iustitia commutatiua semper postulat, vt fiat restitutio in iis bonis, in quibus facta est iniustitia, & damnum illatum, etiamsi inde sequatur ipsi restituenti iactura similis in iisdem bonis. Vnde & restitutio pecuniæ semper fit cum iactura pecuniæ; & restitutio famæ cum iactura famæ; & reparatio vitæ, cum periculo vitæ; ac proinde à fortiori ratio iustitiæ etiam postulat, vt reparatio maximi damni spiritualis, quod est illatum per nullitatem Baptismi, fiat cum iactura boni alterius inferioris, qualis est vita, si cum hac potest fieri talis reparatio, & non potest aliter fieri sine hac: quod semper est benè considerandum: siquidem etiam ille, qui falsò alterum accusauit, eúmque coniecit in periculum vitæ, tunc solùm tenetur cum pari periculo retractare accusationem, quando est spes, quòd talis retractatio, sit illi profutura; non autem si nulla sit spes, vt benè notat Petr. Nau. *loco cit.* & Regioal. *lib. 21. cap. 4. n. 46. pag. 255.*

22. *Qui dolosè baptizat, nulliter tenetur ex iustitia reparare alteri damnum spirituale, in quantum potest.*

Sed, quamuis hæc in rigore iustitiæ ita se habeant; benè tamen potuisset dicta mulier donari impunitate, si sponte prodidisset suum crimen, eámque pœnituisset ex animo, & constanter egisset pro repetendo Baptismo, & pro reparando damno spirituali iniustè illato: siquidem etiam Inquisitores absoluunt Hæreticos, si resipiscant ab hæresi, & coram ipsis sponte compareant, & crimen prodant: & fortasse Confessarius potuisset excogitare faciliorem aliquam viam monendi singulos de nullitate Baptismi, vbicunque gentium tandem essent: siquidem litteræ ad omnia loca, & ad omnes dirigi possunt: & plures aliæ restitutiones, compensationes, & damnorum reparationes fiunt secretò: & sic potuisset facere etiam hanc, & alio modo potuisset iuuare fœminam ad reparationem damni spiritualis illati, absque eo, quòd illam induceret ad crimen prodendum, séque constituendam in periculo mortis, & vltimi supplicij.

Vtrùm autem hi omnes, qui tenentur ex iustitia ad procurandum, aut reparandum bonum spirituale

23. tuali proximi dupliciter peccent, si illud negligant, id est, semel contra charitatem supernaturalem, aut naturalem; & iterum contra iustitiam, facilè potest explicari ex dictis *suprà disp. 12. num. 5. & seqq.* quia enim debitum amicitiæ communiter est solùm morale, & gratuitum, vt *ibi* explicauimus *num. 9.* ex Aristotele, & Sancto Thoma; & ideò violatio diuinæ amicitiæ, quæ reperitur in vnoquoque peccato non est speciale peccatum; sed solùm est circunstantia generalis, nisi quando intenditur per se, & directè, vt *ibi* diximus *num. 10.* rectè videtur posse dici, quòd etiam in iis, qui tenentur ex iustitia ad bonum proximi, debitum charitatis non est speciale, & rigorosum, sicut potest esse in aliis; sed transfunditur quodammodo in ipsum debitum iustitiæ, & in illo continetur, sicut minus in maiore, vt *ibi* diximus *num. 7.* & in se solùm remanet, vt circunstantia generalis, cùm præsertim sit debitum solius charitatis naturalis, & de actu illius solùm secundariò, vt explicauimus *num. 8.*

Qui tenentur ex iustitia ad bonum proximi, vtrū peccent dupliciter, si illud negligant, id est, semel contra iustitiam, & iterum contra charitatem.

DISPVTATIO XX.

Quomodo liceat ex charitate diligere proximum magis, quàm seipsum, quoad bona temporalia, aut corporalia, extra casum obligationis, aut necessitatis.

1. *Ex S. Thoma exponere proprium corpus extra casum obligationis, maximè est secundùm perfectionem charitatis.*
2. *Secundùm alios, non licet pro vita alterius exponere vitam propriam.*
3. *Quomodo vtraque sententia concilietur.*
4. *Exponere vitam pro vita alterius potest absolutè esse licitum.*
5. *Qui hoc fecerunt maximè commendantur in historiis, tam profanis, quam sacris.*
6. *In hoc, quod dicitur vita pro amico licitè exponi, quia exponitur pro virtute, non committitur petitio principij.*
7. *Non potest vita licitè exponi pro quolibet, & à quolibet.*
8. *Pro Principe, & pro parentibus licitum est exponere vitam, eósque à seruitute redimere potiùs, quàm se.*
   Et pascere in extrema necessitate.
   Et tabulam in naufragio illis porrigere.
9. *Et idem est pro amico priuato.*
10. *Et parum refert, quòd tabula in naufragio sit iam apprehensa, & occupata.*
11. *Licitum est non se defendere ab iniusto aggressore.*
12. *Dummodo ipse aggressus non sit valdè vtilis, aut necessarius bono communi, vel familiæ.*
13. *Si aggressor sit valdè necessarius bono communi, non potest licitè occidi.*
14. *Vtrum sit licitum non defendere tertium innocentem, & sinere illum occidi ab aggressore iniusto.*
15. *Licitum est tempore pestis ministrare, & inuisere infirmos.*
16. *Vxor licitè potest assidere marito peste laboranti.*
17. *Amicus licitè potest inuisere amicum tempore pestis.*
28. *Ministrare infirmis tempore pestis potest à Confessario licitè imponi pro pœnitentia sacramentali.*
19. *Ordo charitatis aliquando est in præcepto, & aliquando est solùm in consilio.*

DISPVTATIONE *præcedente* maximè egimus de obligatione, & debito, quod potest haberi, siue ex charitate, siue ex iustitia, ad diligendum magis proximum, quam seipsum, quoad bona temporalia, & corporalia: nunc verò instituimus præsentem disputationem, vt meliùs explicemus extra casum obligationis, & debiti, quomodo possit id esse licitum, & non repugnans aliqua ex parte ordini charitatis, secundùm quem tenemur cæteris paribus pluris appretiare nos ipsos, quàm proximum, & semper præferre bonum nostrum bono illius. Et quidem Sanctus Thomas 2. 2. *quæst. 26. art. 5. ad 3.* de iis, quibus non imminet cura de salute proximi, & qui non tenentur ex necessitate charitatis proprium corpus pro illo exponere, solùm ait, quòd faciant ex perfectione charitatis, si sponte se offerant: siquidem ex Christo Domino Ioan. 15. *Maiorem charitatem nemo habet, quàm vt animam suam ponat quis pro amicis suis.* eóque articulo notat Caietanus, quòd hac de causa laudabiliter faciunt Religiosi, & alij, qui tempore pestis se exponunt ad ministrandum infectis, quibus alioqui non obligantur. Eiúsque rei illa est ratio, quam *suprà* indicauimus *disp. 19. n. 3.* ex eodem Sancto Thoma *art. 4. præcedente ad 2.* quia qui sustinent propter amicum detrimenta corporalia, in hoc ipso magis se diligunt secundùm naturam, & mentem spiritualem, quàm amicum, cùm sibi eligant perfectionem virtutis, & charitatis, & proximo, & amico subsidium temporale, aut corporale. Et hoc idem, quòd absolutè sit licitum, & virtuosum vitam exponere pro amico, affirmat idem S. Thomas *in 3. dist. 29. quæst. 2. art. 5. ad 3.* & *lib. 1. de regim. Principum, cap. 10.* & cum illo S. Antonin. *part. 4. tit. 6. cap. 3. §. 8.* Durand. *in 3. dist. 29. quæst. 2.* Palud. *ead. dist. n. 2.* Sot. *lib. 4. de iust. quæst. 2. art. 3. conclus. 1. vers. Quòd si contrà obiicias. pag. 269. col. 2.* & *lib. 5. quæst. 1. art. 6. per totum, pag. 367.* Franc. Victoria *in relect. de homic. n. 25. vers. Pro 4. argumento. pag. 141* & *n. 27. pag. 143.* Couar. *lib. 1. var. resolut. cap. 2.* & *n. 8. in fine.* Corduben. *lib. 1. quæst. 38. in solutione ad 4. pag. 321.* Reginal. *lib. 21. cap. 4. n. 41. pag. 254. & n. 47. pag. 255.* Less. *lib. 2. cap. 9. dub. 6. n. 29. & seqq.* Molin. *tract. 3. cap. 3. n. 4.* Tol. *lib. 5. cap. 6. n. 6.* Sayr. *lib. 7. clau. reg. cap. 9. dub. 6. n. 19.* Bonac. *in primum præceptum Decalogi, disp. 3. quæst. 4. puncto 4. n. 6. pag. 164.* & alij communiter. Quamuis oppositum teneat S. Bonauent. *in 3. dist. 29. quæst. 3.* Abulen. *in cap. 11. Iosuë, quæst. 11.* Petr. Nau. *lib. 2. de restit. cap. 3. n. 41. & seqq.* & aliqui alij, qui absolutè id negant, & ordinem charitatis volunt maximè obligare circa vitam, sicut & obligat circa gratiam, & circa bona spiritualia, quorum absolutè non habemus dominium, vt liberè, & licitè possimus de illis disponere pro solo arbitratu: sic enim, inquiunt, neque etiam possumus liberè, & licitè disponere de vita, cùm similiter non habeamus de illa dominium; sed solùm custodiam, & vsum; & ideò nec possumus pro arbitratu illam exponere pro vita alterius. Et nemini videtur posse esse dubium, quòd in re graui grauiter faceret contra rationem vir aliquis honestus, & probus, si vitam exponeret pro hoc, aut illo homuncione, non aliter sibi noto, quàm de facie, & tantùm semel, & ex ipsa infima plebe, & moribus pessimis, & perditissimis. Et vniuersaliter quando venit in deliberationem cuiusque, vtrùm debeat vitam exponere pro aliquo alio, si aduertat, quem ordinem ponat charitas, quando fit comparatio inter vitam,

1. *Ex S. Thoma exponere proprium corpus extra casum obligationis, maximè est secundùm perfectionem charitatis.*

2. *Secundùm alios non licet pro vita alterius exponere vitam propriam.*

vitam, & vitam, & quòd in tali casu positiuè præscribat præferri vitam propriam vitæ alienæ, impossibile est, vt simul putet, sibi licere oppositum, & posse esse actum virtutis id, quod est contra præscriptum ordinem charitatis: & dum intelligit, quòd facit secundùm virtutem, & charitatem, quando ex illa se diligit magis, quàm proximum, suámque vitam pluris appretiat, quàm vitam illius; impossibile est, vt simul intelligat, quòd etiam facit secundùm charitatem, si proximum amet magis, quàm se, eiúsque vitam magis appretiet, eùm actus contrarij in iisdem circunstantiis, nunquam possint esse simul boni, & pertinere ad eandem virtutem; sed obiectû vnius semper fundet malitiam, & disconuenientiam ad rationem, quando obiectum alterius fundat conuenientiam, & bonitatem.

3. *Quomodo vtraque sententia concilietur.* Sed vtraque hæc opinio rectè potest conciliari, prout etiam indicauimus *suprà disp.* 18. & 19. si benè aduertatur, super quo fiat comparatio, quando quæritur, vtrùm liceat exponere vitam pro vita alterius: si enim solùm fiat comparatio vitæ cum vita, certissimum est, quòd non licet vitam propriam exponere pro vita alterius: & hoc solùm contendunt Authores secundæ sententiæ: & hoc probant illorum rationes. Si verò fiat comparatio vitæ propriæ cum virtute, & honestate, quæ sæpè consequitur in his, aut illis circunstantiis ex amissione propriæ vitæ pro conseruanda vita alterius, verissimum est, quòd maximè faciat ex perfectione charitatis, si quis illam sponte offerat, & amittat, vt loquitur S. Thomas, & alij communiter.

4. *Exponere vitam pro vita alterius, potest absolutè esse licitum.* Vnde in vnoquoque casu particulari benè est considerandum, vtrùm occurrat aliqua ratio, quæ cohonestet huiusmodi actum, cúmque faciat simpliciter bonum, & conuenientem rectæ rationi, & virtuosum, cùm alioqui ex se, & ex solo obiecto id non habeat; sed possit benè, & malè fieri; & aliquando laudari debeat, qui pro altero moritur, & aliquando vituperari. Et quòd absolutè possit esse honestum mori pro altero, expressè habet Aristoteles 9. *Ethic. cap.* 8. *pag.* 230. *in fine*, vbi ait, pro amico, & pro patria ea omnia esse facienda, & de facto fieri à viro probo, quæ sunt honesta, etiamsi oppetenda pro ipsis sit ipsa mors: atque ita etiam mors pro amico suscepta numeratur inter honesta, quæ fiunt à viro probo, manente laude probitatis: sicut & numeratur, quando suscipitur pro ipsa patria. Et hoc idem videntur persuadere etiam illa, quæ apud omnes habent locum prouerbij, dum incidit sermo de amicitia vt refert idem Aristoteles *eodem cap.* 8. vt, verbi gratia, quòd amicus sit alter ipse; quòd amicitia sit æqualitas; quòd amicorum sit anima vna; quòd omnia sint communia, &c. hæc enim, & similia clarè indicant, quòd ex ipsa virtute, & honestate amicitiæ tam licitè potest mors obiri, & sustineri pro bono amici, quàm potest ab vnoquoque pro bonò proprio, eùm bonum amici reputetur, vt proprium; & io amico, cuius vita seruatur, adhuc viuat superstes aliquo modo alter amicus, cuius vita exponitur, & vtrósque existimetur vita, & anima quasi vna io duplici corpore. Atque hinc fit, vt in historiis, tam profanis, quàm sacris, maximè commendentur ab amicitiam sanctè cultam, & sanctè exercitam, qui tale aliquid pro amicis

5. *Qui hoc fecerunt, maximè commendantur in historiis, tam profanis, quàm sacris.* tentarunt, vt Pilades pro Oreste apud Marcum Tullium *in Dial. de amicitia*, & apud S. Augustinum *lib.* 4. *Confess. cap.* 6. affirmante, nimirum, ad Regem Pilade, quòd ipse esset Orestes, vt pro Oreste necaretur; & contra reclamante Oreste, & constanter id pernegante, ne Pilades falsò creditus esse Orestes, mortem obiret Oresti debitam. Et, siue dicamus hanc fuisse historiam, siue fabulam, quòd tamen hæc voluntas in his amicis moriendi pro inuicem, tantopere, & tam communiter commendetur, satis ostendit commune iudicium, quòd sit honestissima, & maximè digna commendatione. Et idem probat factum alterum apud Pythagoricos celeberrimum Damonis, & Pythiæ, apud eundem Marcum Tullium *in libris de officiis*, & apud S. Thomam *lib.* 1. *de regimine Principum, cap.* 10. & apud S. Ambrosium *lib.* 2. *de Virginibus, versus finem, col. mihi* 91. siquidem cùm Pythiæ esset iam destinatus dies necis à Dionysio, Syracusanum Tyranno, & inducias aliquorum dierum impetrasset, vt domum profectus, res suas componeret, ita Damon se se pro illo dedit obsidem eidem Tyranno, vt omninò occisus fuisset, nisi redeunte ad horam Pythia, tam sanctam amicitiæ fidem admiratus Tyrannus, & quòd amicitiam haberent chariorem, quàm vitam, vt loquitur S. Ambrosius, vtrunque liberasset, & instanter rogasset, vt se quoque ad amicitiam tertium adsciscerent. Ex historiis sacris ad id facit id, quod refert, & maximè laudat, tâquàm factû ex perfectissima charitate, & ad Christi imitationem, S. Greg. *lib.* 3. *Dial. cap.* 37. de Sanctulo Presbytero, qui, vt Diaconum quendam captum à Longobardis, & morti destinatum, ab ea liberaret, se pro illo morti obtulit, idque eum fecisse ex virtute, & maximè ex charitate, Deus ipse probauit miraculo: siquidem manus carnificis ita obriguit, vt gladium super eius collum iam eleuatum vibrare non potuerit; & hoc videntes, & admirantes Longobardi, eum, vt Sanctum venerari cœperunt, & omnes captiuos eo petente liberos dimiserunt. Et hoc factum confert S. Ambrosius *lib.* 2. *de Virginitate paulò antè cit. col. mihi* 89. cum eo, quod *au... lo antè* narrauerat *eadem col.* 89. de Sanctis Didymo, & Theodora, vt etiam communiter legitur *in Vitis Sanctorum, ad diem* 15. *Ianuarij*, quòd, scilicet, postquàm Didymus liberasset Theodoram à lupanari, facta vestium commutatione; & propterea morti esset adiudicatus; iterum illa accurrerit ad locum supplicij, & multùm inuicem de morte contenderint, & alter pro altero mori curauerit, donec tandem vterque occisus est; & corona martyrij, & perfectissimæ charitatis non est diuisa vtrique, sed addita, vt loquitur *eo loco* S. Ambrosius.

Ad idem pertinet factum aliud S. Paulini Nolani Episcopi apud S. Gregorium *lib.* 3. *Dial. cap.* 1. *col.* 977. *tom.* 1. & apud alios communiter, qui cùm omnia erogasset pro redimendis captiuis, tandem erogauit etiam se ipsum, séque fecit captiuum loco filij cuiusdam viduæ, eiúsque libertatem ex perfectione charitatis pluris fecit, quàm suam; illum, scilicet, imitatus vt *ibi* loquitur S. Gregorius, qui formam serui accepit, vt nos liberaret à seruitute peccati.

Et illud de Sanctis Quadraginta Alexandrinis, de quibus in Romano Martyrologio *die vltima Februarij* dicitur, quòd religiosa piorum fides cósueuit illos venerari, veluti Martyres: quia, dum pestis sæuissimè grassaretur Alexandriæ, tempore Valeriani Imperatoris, sponte se obtulerunt, vt infectis, & laborantibus ministrarent: & sic mortem libentissimè oppetierunt: quicquid enim sit in præsentia, vtrùm mors hoc modo suscepta pro actu corporalis misericordiæ, & charitatis, qualis est ministrare infirmis, sit martyrium propriè dictum, & rigorosè acceptum, de quo non dispoto; certissi-

mum est ex allata historia, quòd eadem mors sit actus perfectæ virtutis, & honestissimus; & quòd pro illo maximè liceat exponere vitam tanquàm pro bono superioris ordinis; sicut & licuit huiusmodi Sanctis Alexandrinis: cùm enim ex hac causa, vel sola, vel potissima, recenseantur, vt Sancti, in Rom. Martyrologio, & dicantur digni veneratione, & cultu, veluti Martyres, quia sunt mortui ministrantes infirmis, suamque vitam certissimo periculo pestis exposuerunt pro huiusmodi ministerio; clarissimè habetur, quòd non modò hoc ministerium ex fraterna pietate, & charitate susceptum est ex se secundùm virtutem, & honestatem, & potest licitè intendi, tanquàm finis honestus; sed etiam, quòd licitè potest pro illo assumi, tanquàm medium, ipsa mors, vel ipsum periculum certissimum mortis; neque per hoc vitiatur, tanquàm per circumstantiam medij indebiti, & mali.

6. *In hoc, quòd dicitur vita pro amico licitè exponi, quia exponitur pro virtuto, non cōmittitur petitio principij.*

Et per hoc etiam ostenditur, quando non committatur petitio principij, vt vult Sotus *lib. 5. de iustitia, quæst. 1. art. 6. cit. §. At verò, pag. 368. col.* 2. ab iis, qui dicunt, ideò licere ponere vitam pro amico: quia licet eam ponere pro virtute; & virtus est, eam ponere pro amico: primò enim qui sic asserunt, statuunt, & assumont, vt certum, quòd sit honestum, benefacere amico, eiúsque vitam seruare, in quantum potest; quod etiam Sotus concedit: & deinde subsumunt, quòd non semper, & in quolibet casu tenemur seruare vitam propriam, eamque à periculis custodire, & non exponere, vt patet in militibus tempore belli, ad defensionem boni publici; & in vnoquoque ad succurrendum spirituali necessitati proximi, & ad defensionem fidei, & honoris diuini; imò & ad defensionem proprij honoris, & propriæ rei familiaris. Idque asserunt esse ex eo quia, quamuis vitæ non habeamus dominium; sed solùm vsum, & custodiam; hanc tamen ipsam solùm habemus sub præcepto affirmatiuo, & per consequens non ad semper, ac proinde nec in casu, in quo concurrit maius bonum, vt certè est non solùm bonum commune, & diuinum, & spirituale cuiusque; & bonum honoris, & rei familiaris, ex cuius defectu vita ipsa dicitur misera, & absolutè non dicitur; sed etiam bonum honestum quodcunque, cùm etiam hoc sit simpliciter maius, & ordinis superioris, & maximè pertineat ad bonum animæ, & ad Dei honorem. Et tandem hinc inferunt, quòd vitæ custodia neque etiam obliget, quando concurrit in specie bonum amici, & conseruatio vitæ illius; & concurrit in illis circunstantiis, in quibus alioqui fundat conuenientiam ad rectam rationem, & est honesta ex se: & in tali casu cùm conseruatio vitæ propriæ non sit in præcepto, non potest illius omissio reputari indebita, & mala, & vitiosa; & per consequens neque vitiare, vt circunstantia mala, conseruationem vitæ alterius, alioqui bonam, quantùm ex se, suáque natura.

Vnde vis argumenti, & rationis, qua vtuntur, non hæc est, vt petatur admitti, tanquàm principium, illud ipsum, quod est in quæstione, & est probandum, vt ex se patet, id est, quòd mori pro amico sit virtus: sed assumitur, vt per se notum, lumine ipso naturæ, & communi existimatione Sapientum, vel vt probatum aliunde, quòd benefacere amico, eiúsque vitam seruare, sit ex se bonum bonitate virtutis, & honesta, nisi vitietur mala aliqua circunstantia: & subsumitur, quòd non vitiatur per hanc circunstantiam, quòd exponatur vita propria, cùm hæc circunstantia non sit mala, quando vita exponitur pro virtute, & pro bono maiore, atque ita non petitur admitti, tanquàm principium id, quod est in quæstione; sed assumitur, vt per se notum, & concessum ab omnibus, quòd sit licitum exponere vitam pro bono virtutis; & subsumitur, vt similiter notum, & concessum hoc aliud, quòd benefacere amico, eiusque vitam seruare, sit bonum virtutis: & ex vtroque infertur conclusio, quòd pro illo sit licitum exponere vitam: in qua tota argumentatione nulla est petitio principij.

Sed, quoniam hoc ipsum, quod est benefacere alteri, eiusque vitam seruare, perdendo, & exponendo propriam, non debet esse cum aliorum iniuria, qui fortè habent ius ad vitam, quæ perditur; ideò est benè considerandum etiam hoc, vt bonum sit ex integra causa, & non contingat malum ex aliquo defectu: quod enim *suprà* diximus *disp. præced. n. 5.* non esse licitum succurrere proximo quoad bona corporalia, aut temporalia, quando familia, verbi gratia, aut alij, quibus magis tenemur, sunt in eadem necessitate; idem est dicendum *hoc loco* de seruanda vita alterius cum periculo propriæ: neque enim licitè faceret, qui esset necessarius suæ familiæ, aut maximè vtilis Reipublicæ, si vitam exponeret pro quouis rustico, aut plebeio, qui nec sibi, nec aliis esset bonus; & hoc, quod est, mori vnum, vt viuat alter, non fundat sine dubio honestatem, & conuenientiam ad rationem, nisi sit maior is, qui viuit, quàm is, qui moritur, vel saltem nisi sint pares. Et quemadmodù in consumptione pecuniarum, quando est nimia, & indebita, committitur prodigalitas: ita & potest committi in perditione, seu non conseruatione sui ipsius, si etiam hæc sit indebita, & non secundùm rationem, vt ex Aristotele 4. *Ethic. cap. 1. sub initium.* Vnde & Sanctus Thomas 2. 2. *quæst. 32. art. 6.* quemadmodum asserit esse licitum, & laudabile, si quis subtrahat necessaria sibi, & suis, vt ea det magnæ alicui personæ, quam Ecclesia, aut Respublica sustentetur: ita & negat esse licitum, & laudabile, si quis subtrahat necessaria sibi, & suis, vel sibi, & suis vitam subtrahat, vt det pauperi, cuius vita nulli est vtilis, aut necessaria: & absolutè ait, esse inordinatum, si quis tantùm sibi subtrahat de propriis bonis, & aliis largiatur, vt de residuo non possit vitam transigere conuenienter ad proprium statum, & ad negotia occurrentia. Et Petrus Nauar. *lib. 2. de restit. cap. 3. cit. num. 73.* id, quod dixerat *suprà*, non esse licitum mori pro altero, limitat, non valere, quando concurrit maius aliquod bonum, & vita exponitur ex bono fine: & hoc modo conciliat loca aliqua Sancti Thomæ, quæ videntur pugnantia: & Reginaldus *lib. 21. cap. 4. num. 41. cit.* tunc ait esse licitum mori pro altero, quando subest rationabilis causa, & postulat, verbi gratia, Dei honor, aut euitatio alicuius peccati, vel exercitium, & executio alicuius virtutis; & vniuersaliter quando ita est in præcepto, vel saltem in consilio. Et Corduben. *lib. 1. quæst. 38. in solutione ad 4. cit.* tunc concedit, posse aliquem cedere iuri suo de vita tuenda, quando subest rationabilis causa, vt est, verbi gratia, officium amicitiæ, fidelitatis, patientiæ, fortitudinis, aut alterius virtutis. Et hoc idem communiter asserunt etiam alij, quos *suprà* retulimus *disp. præced. num. 3.* & ex quibus conciliauimus sententias oppositas de magis amando, aut non amando proximo, quàm nos ipsos, secundùm bona temporalia, aut corporalia.

7. *Nō potest vita licitè exponi pro quolibet, & à quolibet.*

Atque ex hoc explicantur plures casus particulares. Nam licitum est, pro vita Principis, aut parentum, exponere propriam, eósque potiùs redimere à seruitute, & pascere in extrema necessitate 8.

Pro Principe, & parentibus licitū est ex-

tate

ponere vitā, eisque à fermare tere-mere potius, quàm se. tate ciborum quàm se, iisque permittere, aut dare tabulam tempore naufragij potius quàm illam sibi accipere, aut retinere, vt notat Pet. Nau. *lib. 1. de restit. cap. 3. cit. num. 57. & 63.* Victoria *in relect. de homicid. num. 15. in respons. ad 4. & ad 5.* Sayrus *lib. 7. clau. reg. num. 20. & 21.* & alij communiter: quia vita Principis maximè facit ad bonum commune; & seruare vitam parentum maximè est secundùm pietatem. Et hæc omnia licitè fiunt etiam pro amico priuato, nisi aliquid obstet, quod specialiter faciat oppositum esse in præcepto, aut in consilio, vt iam diximus *num. 7.* cùm simpliciter etiam officium amicitiæ sit honestum, & ex se laudabile, & maximè vtile, & necessarium humanæ societati: & ex S. Ambrosio *lib. 3. de offic. cap. 16.* in rebus humanis nihil sit pulchrius amicitia, & amico fideli nulla sit comparatio, vt dicitur *Ecclesiastici 6.* & ideò amicitia sit maximi facienda: & possit amicus etiam fidem dedisse amico, de vita illius seruanda, cum certo periculo amittendi propriam: & in tali casu etiam teneatur ex virtute fidelitatis stare promissis: & certum sit, quòd sit actus maximæ fortitudinis, si quis pericula subeat propter huiusmodi actus virtutum. Atque ita etiam de amico priuato Doctores communiter concedunt hæc omnia, vt patet ex Soto, Franc. Victoria, Corduben. Petro Nau. Sayro, Tol. & aliis, quos *suprà* retulimus *num. 1.*

Et pascere in extrema necessitate.

Et tabulā in naufragio illis porrigere.

9. *Et idem est pro amico priuato.*

10. *Et parum refert, quòd tabula in naufragio sit iam apprehensa, & occupata.*

Et quod diximus de tabula tempore naufragij, tam est intelligendum, quando tabula est iam occupata, & accepta ab vno, iisque eam dimittit, & tradit alteri, quàm si nondum sit accepta; & occupata; sed solùm relinquatur, & permittatur occupari ab alio: nam, quamuis Sotus *lib. 5. de iust. quæst. 1. art. 6. ad 5. Ex hac autem solutione. pag. 369.* & aliqui alij existiment, solùm licere hoc secundum, non autem illud primum; & eum, qui tabulam iam à se occupatam tradit alteri, perinde facere, ac si positiuè proiiciat se in mare, & positiuè submergat, quod non est licitum; alij tamen communiter oppositum sentiunt, vt patet ex Franc. Victoria *num. 16.* Petro Nau. *num. 63. & seqq.* Sayro *n. 20.* Tolet. *lib. 5. cap. 6. n. 6. casu 3. pag. 461. in fine*: quia reuerà parum refert, quòd tabula iam sit in manu, & actualiter apprehensa, vel sit ante oculos, & statim possit manus ad illam extendi: imò possessio potest aliquando apprehendi etiam oculis, cùm etiam oculi sint veluti longæ quædam manus, quibus contrectamus res absentes, vt notat Less. *lib. 2. cap. 3. dub. 11. num. 47. pag. 28.* Et alioqui, si tabulam iam apprehensam tradere alteri, esset positiuè se se submergere, & occidere, vt vult Sotus, non modò esset licitum pro vita amici, sed neque etiam pro vita parentis, aut Principis, & pro bono totius Communitatis; cùm neque etiam pro his possit aliquis positiuè se occidere: quod tamen licere, expressè concedit etiam Sotus; & patet expressè ex S. Thoma *2. 2. quæst. 31. art. 6. paulò antè cit.* vbi asserit, esse licitum, & laudabile, vt quis subtrahat sibi necessaria ad vitam, eaque det alicui alteri magnæ personæ, per quam Ecclesia, aut Respublica sustententur.

Et eadem ratione non esset licitum tradere Principi, aut parenti vnicum panem, quem fortè habet subditus, aut filius, & quo etiam ipse extremè indiget; sed solùm esset licitum permittere, vt illi priùs acciperent: quod tamen similiter parum refert: & qui tabulam, aut panem à se occupatum tradit alteri, non se positiuè occidit; sed solùm sibi subtrahit aliquod adiumentum ad vitam seruandam, suámque vitam committit diuinæ prouidentiæ, idque facit ex rationabili causa, & pro bono virtutis: & si mors illi contingat, solùm est dicendus illam pati ab extrinseco, & per vim, iuxta ea, quæ dicuntur de violento 3. *Ethic. cap. 1.* & notat Pet. Nau. *cap. 3. cit. num. 66. pag. 187. in fin.*

Et si contingeret casus, vt laicus, & Sacerdos essent simul in extrema necessitate panis tempore famis, vel in extrema necessitate tabulæ tempore naufragij, & tertius aliquis in eadem necessitate existeos, vel aliter quomodocunque in certo periculo, aut articulo mortis diceret se indigere Confessione sacramentali, & imploraret auxilium Sacerdotis, & Confessarij; potiori ratione licitè posset, ac deberet laicus ille panem, ac tabulam Sacerdoti relinquere, vt posset audire Confessionem tertij, vt subdit Petr. Nau. *ibidem*: siquidem in tali casu cum extrema necessitate, & indigentia corporali ipsius Sacerdotis, simul concurreret extrema necessitas spiritualis, & indigentia proximi.

Similiter ex principio posito, quòd possit vita licitè exponi pro bono virtutis, intelligitur, quomodo sit licitum, non occidere aggressorem; sed sinere se occidi ab illo, ne ille simul pereat morte corporali, & æterna, vt videre est apud Sotum *lib. 5. de iustitia, quæst. 1. art. 6. cit. ad 1. & art. 8. post medium.* Caiet. *2. 2. quæst. 64. art. 7.* Petr. Nau. *lib. 2. de restit. cap. 3. cit. num. 62.* Franc. Victoriam *in relect. de homicid. num. 14. in responsione ad 3.* Sylu. *Bellum, 2. quæst. 3.* Mol. *tract. 3. disp. 14.* Sayrum *lib. 7. cap. 9. num. 19. & cap. 10. num. 15.* & alios: primò enim, si directè intendatur bonum spirituale illius, id est, vitatio damnationis æternæ, clarissimè patet, quomodo liceat pro illo negligere vitam propriam temporalem ex perfectione charitatis, & contra illum non se defendere: siquidem etiam Christus pro nostra salute spirituali non se defendit contra suos aggressores, cùm facilè posset, & Petrum volentem eom defendere grauiter increpauit. Deinde, si intendatur sola perfectio charitatis, & sola honestas, quæ consequitur ex conseruatione vitæ alterius cum iactura, & detrimento vitæ propriæ, similiter id esse licitum, patet ex dictis, cùm bonum virtutis sit longè maius, quàm bonum vitæ: & certissimum est ex Franc. Victoria, & Sayro *locis citatis*, quòd si infidelis in solitudine aggrediatur Catholicum ex odio fidei, & hic facile possit eum occidere, & se defendere sine scandalo, aut offensione cuiusque; adhuc tamen licitè potest se non defendere, & mortem patienter subire in testimonium fidei. Qua verò ratione pati fortiter pro causa fidei meritò reputatur bonum maius, quàm conseruatio vitæ; eadem ratione est reputandum, ac bonum maius, pati fortiter etiam pro causa charitatis, qualis est conseruatio vitæ alterius. Et de hoc non solùm habemus exemplum Christi, qui se ab aggressoribus non defendit, vt diximus; imò ad terram deiectos, benignè erexit, vt habetur *Ioan. 18.* sed etiam habemus ipsius consilium *Matt. 5.* dum explicaret perfectionē legis Christianæ, & euangelicæ: *Audistis, quia dictum est: Oculum pro oculo, & dentem pro dente. Ego autem dico vobis, non resistere malo: sed, si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram: & ei, qui voluerit tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium: & quicunque te angariauerit mille passus, vade cum illo & alia duo.* Et ad Rom. 12. *Nulli malum pro malo reddentes; non vosmetipsos defendentes, charissimi: sed date locum iræ.* Vnde & Apostoli missi sunt sicut oues, & sicut agni inter lupos, *Matth. 10.* & *Lucæ 10.* quia Deus ipse erat daturus, & concessurus

Licitum est, non se defendere ab inuasore aggressore.

furus, vt vincerent, non consertione manuum; sed patientia: & illa fulgentissima victoria erat futura, quæ inferentem patiendo superasset, vt loquitur S. Chrysost. *hom.* 85. *in Matth.*

12. *Dummodo ipse aggressus non sit valdè vtilis, aut necessarius bono communi.*

Hoc tamen, quòd liceat non se defendere ab iniusto aggressore, non est intelligendum de iis, quorum vita est valdè vtilis, aut necessaria Communitati, & Reipublicæ, siue quoad spiritualia, siue quoad temporalia, vel etiam priuatæ familiæ, & vxori, & filiis, vt *suprà* diximus *num.* 7. quia in his casibus est positiua obligatio, vt quis se defendat, vt notat Sayrus *num.* 19. *cit. in fine*, & *cap.* 10. *num.* 26. §. *Dico secundò.* & est obligatio sub peccato mortali, vt addit Molin. *tract.* 3. *disp.* 14. *cit. concl.* 1. quia, quanuis possit vnusquisque cedere iuri suo pro bono virtutis; non tamen potest cedere iuri Communitatis, aut familiæ, cui specialiter, & grauiter est obligatus. Et contrà, si cõtingat, vt ipse aggressor

13. *Si aggressor sit valdè necessarius bono communi, nõ potest licitè occidi.*

sit persona publica, & bono cõmuni maximè vtilis, aut necessaria; & ipse aggressus sit persona communis, aut vilis, cuius vita nihil, aut parũ faciat ad bonum commune, est obligatio ex parte aggressi, vt se non defendat; sed potiùs sinat se occidi, quàm vt ipse aggressorem occidat, vt notat Sayr. *cap.* 10. *num.* 26. *cit.* §. *Dico primò.* & Mol. *concl.* 2. quia bonum commune, quod est coniunctum cum vita aggressoris, & ab illa multùm dependet, necessariò est præferendum bono priuato, qualis est vita ipsius aggressi. Atque ita, si Rex, aut Prioceps, verbi gratia, qoando Respublicæ sunt grauiter perturbatæ. & ipse non habet successores idoneos, qui turbas componant, & regni pacem, & bonum, vt par est, tueantur, iniustè aggrediatur aliquem priuatum; non potest hic licitè illum occidere cum tanta iactura boni communis, sicut licitè posset, si contrà haberet successores idoneos, qui Rempublicam æquè benè essent gubernaturi; & per consequens, si graue damnum non immioeret bono communi; & ipse aggressus nollet cedere iuri suo, vt subdit Azor. *ibidem*, & Sayr. §. *Dico quartò.*

14. *Vtrùm sit licitũ nõ defendere tertium innocentem, & sinere illum occidi ab aggressore iniusto.*

Quòd si quæras, vtrùm similiter liceat non occidere aggressorem iniustum alicuius alterius innocentis, & sinere innocentem occidi, quando non potest illius vita aliter defendi, quàm occidendo ipsum aggressorem: Respondeo primò ex Almaino *in* 3. *dist.* 29. *quæst.* 1. & Suar *disp.* 9. *de charit. sect.* 4. *num.* 15. *pag.* 468. *col.* 1. *in fine*, & Lessio *lib.* 2. *cap.* 9. *num.* 92. probabilissimum videri, quòd, per se loquendo, non sit obligatio occidendi huiusmodi aggressorem pro defendendo huiusmodi innocente: quia, cùm occisio hominis alioqui non inimici, & extra calorem iracundiæ, sit res valdè difficilis, & valdè repugnans, inclinationi, & naturæ humanæ, non videtur ad illam extendi naturalis obligatio charitatis, qua tenemur defendere innocentem. Et quemadmodum vitam propriam non tenemur seruare per abscisionem valdè dolorificam alicuius membri, vt notant Sot. *lib.* 5. *de iust. quæst.* 2. *art.* 1. *conclus.* 3. & Petrus Nauar. *lib.* 2. *de restit. cap.* 3. *num.* 101. vel medicinam maximè pretiosam, in qua absumatur bona pars externæ sobstantiæ, vt notat Franc. Vict. *in relect. de homic. n.* 35. *pag.* 148. ita nec tenemur seruare vitam alterius per id, quod tantoperè abhorret natura. Deinde dico, si occidatur talis aggressor pro defensione innocentis, & seruato moderamine inculpatæ tutelæ, licitè occidi: quia, quemadmodum licitè faceret ipse aggressus, si eum occideret: ita & licitè facerent, qui eum iuuarent, vt notat Ant. Gomez *tom.* 3. *var. resol. cap.* 3. *num.* 21. Conarr. *in Clement. Si furiosus, part.* 3. §. *vnico, n.* 5. Molin. *tract.* 3. *disp.* 18. *num.* 1. Less. *lib.* 2. *cap.* 9. *num.* 87. Et eadem ratione ex omni capite licitè facerent, qui eum non iuuarent; sed sinerent ab aggressore occidi, si ipsemet aggressus ex amore virtutis, & honestatis ita vellet, & cederet iuri suo quoad se defendendum, vt notat Molin. *ibidem, num.* 6. Tertiò dico, quòd si aggressus nolit cedere iuri suo de vita conseruanda, sed tertius simul aduertat, quòd si occidatur, & moriatur aggressor, omninò in æternum damnabitur; si verò moriatur ipse aggressus probabiliter saluabitur; ex hoc etiam capite licitè potest non occidere aggressorem, & sinere occidi innocentem aggressum: quia, cùm vita corporalis vtriusque sit illi quoad charitatem in eodem gradu, & ordine; & vita corporalis aggressi, quatenus est vita innocentis, sit præterea in gradu superiore; vita tamen aggressoris, quatenus habet adiunctam moralem certitudinem damnationis æternæ, est in ordine superiore boni spiritualis, & in illo ordine est bonum maximum; & ideò licitè potest simpliciter præferri cuicunque bono corporali, etiam maximo ordinis inferioris, qualis est vita corporalis aggressi etiam innocentis. Et quanuis, tam aggressus, quàm tertius, de quo loquimur, non teneatur habere rationem de hoc malo spirituali aggressoris, cùm illius necessitas solùm proueniat ex libera ipsius malitia, & voluntate, & possit omninò non poni, aut etiam tolli, si velit desistere ab aggressione, vt *suprà* diximus *disp.* 19. *n.* 12. licitè tamen potest vterque habere de illo rationem, & maximè eam habebit ex perfectione charitatis, si velit, & si nolit eam habere ipse aggressus, non propterea ad id tenetur etiam tertius, & licitè potest sinere eum occidi temporaliter, quanuis sit innocens, ne alioquin aggressor occidatur spiritualiter, & æternaliter: secùs verò si fortè etiam aggressus esset in statu peccati mortalis, & in certo periculo damnationis; quia tunc etiam vita illius esset in illu ordine boni spiritualis, & esset in illo ordine bonum maximum; & ideò cùm esset quoad cætera omnia par conditio vtriusque; esset tamen ex innocentia melior conditio ipsius aggressi, ac proinde illius bonum meritò esset præferendum ex charitate bono simili aggressoris.

Et in hoc casu puto verissimum id, quod placet Molinæ *disp.* 18. *cit. num.* 6. *col.* 1781. *in fine*, quòd in pari casu, & in pari damno vtriusque, melior debeat esse conditio innocentis, & pro illius defensione teneatur quicunque tertius aggressorem occidere, iuxta illud Prouerb. 24. *Erue eos, qui ducuntur ad mortem, & eos, qui trahuntur ad interitum, liberare ne cesses.*

Pro qua sententia etiam citat Naoar. *in cap. Non inferenda.* 23. *quæst.* 3. *num.* 23. & Franc. Victoriam *in relect. de homic. num.* 25. Neque in hoc casu loquuntur Almainus, & Suar. *paulò antè* citati, dum negant, teneri aliquem ca charitate occidere aggressorem, vt defendat innocentem; sed solùm loquuntur facta comparatione solius vitæ corporalis, vel solius æqualis damni, & iacturæ vtriusque. Vnde & specialiter ponunt exemplum, si meus pater, verbi gratia, aut frater, vel amicus iniustè aggrediatur aliquem innocentem, & hunc non aliter possim defendere, quàm illos occidendo: quia enim ius paternum est simpliciter maximũ inter omnia iura humana, omninò dicunt præferri posse cuicunque alteri, & nullam obligationem posse esse, vt quis temporaliter, aut spiritualiter, & æternaliter eum occidat pro liberando quocunque alio ab iisdem malis, tam temporalibus, quàm spiritualibus, & æternis. Et hac de causa etiam

diximus,

diximus, eorum sententiam esse veram, per se loquendo: quia ex accidente facilè potest contingere, vt sit obligatio de opposito: vt, verbi gratia, si ipse aggressus periclitetur non solùm de vita; sed etiam de damnatione æterna; & quoad cætera sit par conditio vtriusque: si sit valdè vtilis, & necessarius bono communi, si mihi sit valdè coniunctus, si ego teneat ex officio defendere innocentes contra quoscunque, & omni modo, quo possum, &c. Neque in his, & similibus casibus magni est, facienda difficultas, aut horror, qui habetur ex ipsa natura ad hominem occidendum, quando ratio, & necessitas, siue publica, siue priuata præscribit oppositum.

15. *Licitum est tempore pestis ministrare, & inuisere infirmos.*

Tertiò, intelligitur ex eodem principio, quomodo non sit contra ordinem charitatis; sed absolutè sit licitum, & valdè laudabile, vt quis tempore pestis sponte se exponat ad ministrandum ægrotis, & nihili faciat periculum maximum, atque certissimum propriæ vitæ: ita Caiet. 2. 2. *quæst.* 26. *art.* 5. Franc. Victoria *in relect. de homic. n.* 31. & *relect. de temperantia, n.* 9. Nau. *in Man. c.* 24. *n.* 11. *vers. Tertiò.* Valent. 2. 2. *disp.* 3. *q.* 4. *punct.* 3. Sayr. *lib.* 7. *cap.* 9. *n.* 24. Bonac. *in præcept. Decalogi, disp.* 3. *q.* 4. *punct.* 4. *n.* 6. *pag.* 164. *col.* 1. Reginal. *lib.* 21. *c.* 4. *n.* 47. §. *An autem. pag.* 256. & alij. Neque solùm id est verum in ordine ad ministranda Sacramenta, & spiritualia; sed etiam in ordine ad ministranda corporalia, & ad exhibendam illis temporalem cõsolationem, & præstandum officium amicitiæ, ne miseri grauiùs ferant miseriam suam, dum vident se destitutos ab omnibus, & præsertim à coniunctis, & charis.

16. *Vxor licitè potest assidere marito peste laboranti.*

Vnde non desunt, qui vxorem excusent, imò & laudent, si ex sulo affectu erga maritum, illi assideat, dum peste laborat; & videre est apud Franc. Victoriam *in relect. de homicid. num.* 31. *in responsione ad* 9. & *relect. de temper. n.* 9. *cit.* Reginal. *n.* 47. §. *An autem. cit.* Sayrum *n.* 24. *cit.* & alios. Eedem est, si

17. *Amicus licitè potest inuisere amicum tempore pest.*

amici inuisant amicos, dum similiter peste laborant, vt obsequium aliquod, vel consilium, quo fortè indigent, illis præstent, vel etiam vt se ostendant veros, ac fideles amicos, qui est maximus amicitiæ fructus, etiam per se, & seorsim acceptus ab aliis commodis, vt traduut iidem Doctores. Et cùm amici communiter inter bona externa, tanquam bonum maximum reputentur, & etiam felici, & beato sint maximè necessarij, & per consequens maximè chari, vt probat Aristoteles 9. *Ethic. cap.* 9. non potest illorum præsentia non esse magnum solamen, & leuamen amico ægrotanti; & ex parte ipsorum non potest non esse laudabile, & honestum, vt statim accurrant ad amici miseriam, & prompti sint ad eam leuandam, & ad beneficia rependenda, in quantum possunt: & præscindendo ab huiusmodi coniunctionibus animorum, aut sanguinum, quæ sunt inter amicos, aut consanguineos, vel affines, quòd absolutè sit opus misericordiæ, & charitatis ministrare infirmis, etiam peste infectis; & ideò laudabiliter, & ex virtute possit eligi, non obstante periculo vitæ, patet manifestè ex historia Sanctorum Quadraginta Alexandrinorum, quos, vt diximus *paulò antè, num.* 5. ex Romano Martyrologio *ad diem vltimam Februarij*, religiosa piorum fides veneratur, vt Martyres, solùm quia mortui sunt, ministrantes ægrotis tempore pestis. Et prætereà, quia Christus ipse *Matthæi* 25. visitationem, & obsequium factum indesinitè quibuscunque infirmis, declarat, & reputat vt factum sibi: *Infirmus eram, & non visitastis me. Amen dico vobis, quandiu fecistis vni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis.* Certum autem est, quòd etiam infirmi ex peste sunt ex fratribus Christi minimis; & ideò etiam obsequium illis præstitum est verè honestum, & vere dignum, pro quo vita licitè exponatur, sicut exponeretur pro obsequio ipsius Christi.

Atque hac de causa, quia ministrare infirmis tempore pestis, est opus magnæ virtutis, & valdè pœnale, licitè posset imponi alicui à Confessario pro pœnitentia sacramentali, vt notat Rutilius Benzonus *in suo Speculo Episcoporum, disp.* 1. *quæ est de fuga in peste, quæst.* 3. *pag.* 95. §. *Accedit etiam.* quod & probat à pari: quia similiter licitè potest imponi pro pœnitentia, vt quis militet in subsidium Terræ sanctæ, suámque vitam sic exponat periculo, vt notat S. Thomas 2. 2. *quæst.* 188. *art.* 3. *ad* 3. 18. *Ministrare infirmis tempore pestis potest à Confessario licitè imponi pro pœnitẽtia sacramentali.*

Et eadem ratione licitè faceret Summus Pontifex, si huic operi adiungeret Indulgentias, & ad illud sub Indulgentiis hortaretur fideles; sicut & potest hortari ad militandum corporaliter pro Terra sancta.

Quòd si ministerium infirmis exhibitum tempore pestis sit specialiter quoad Sacramenta, & bona spiritualia, est multò magis honestum, & laudabile; & ideò cum maiori virtute, & merito charitatis potest vnusquisque pro illo exponere vitam. Et quidem si necessitas spiritualis sit extrema, & paruulus, verbi gratia, moriatur sine Baptismo, vel adultus in mortali existens, & peste infectus, det signa desperationis, & damnationis, &c. omnes tenentur illi succurrere, non obstante quocunque periculo, vt *suprà* diximus *disp.* 19. *num.* 8. & notat Rutilius Benzonus *disp. cit. de fuga in peste, quæst.* 1. *concl.* 1. *coroll.* 1. *pag.* 3. si verò necessitas non sit extrema, solùm tenentur Curati, & Pastores animarum, vt *suprà* diximus *disp.* 19. *cit. num.* 16. Quæ autem Sacramenta, & quomodo sint ministranda tempore pestis, non est huius loci. Videri potest Suarius *tom.* 4. *de pœnit. disp.* 44. *sect.* 3. & alij.

Dum verò asserimus, in his, & similibus casibus secundùm ordinem charitatis licitè posse exponi vitam periculo pro bono proximi, quia exponitur pro bono virtutis; & ideò vnusquisque plùs diligit bonum suum, quam bonum proximi; non propterea valet inferre, quòd hoc sit etiam debitum, & in præcepto: siquidem charitas, eiúsque ordo est in præcepto, vt patet ex S. Thoma 2. 2. *qu.* 44. *art.* 8. nam, vt patet ex Caiet. *ibidem*, §. *Dicendum est ergo.* ordo charitatis non est in præcepto, nisi supposito, quòd ipsa charitas, & dilectio actualis sit in præcepto; non autem solùm sit dilectio ex supererogatione: &, vt notat Petr. Nau. *de restit. lib.* 2. *c.* 3. *n.* 44. *pag.* 181. & Mol. *tr.* 3. *de iust. disp.* 14. *n.* 2. *col.* 1765. dupliciter charitas præscribit, & ponit ordinem in suis actibus: nam aliquos omninò præcipit, & constituit sub præcepto; & aliquos solùm approbat, & constituit, vel relinquit solùm in consilio: neque ex hoc secundo, qui est ordo solius approbationis, & consilij, potest inferri ille primus, qui est ordo obligationis, & præcepti; & quæ hic diximus de exponenda vita pro bono virtutis, solùm pertinent ad ordinem approbationis, & consilij; non autem ad ordinem præcepti: neque S. Thomas *art.* 8. *cit.* vniuersaliter asserit, quòd omnis ordo charitatis sit in præcepto; sed solùm indefinitè, quòd ordo charitatis sit in præcepto. Et hoc satis verificatur, quando ipsa charitas est in præcepto; non autem si solùm sit in consilio: & si teneor, v. g. hic, & nunc succurrere parenti, & succurrere extraneo, certum est, quòd etiam teneor seruare ordinem 19. *Ordo charitatis aliquando est in præcepto, & aliquando est solùm in consilio.*

in

in succurrendo vtrique; & teneor priùs, & magis succurrere parenti, quàm extraoeo: quod tamen non est, si solùm ex supererogatiooe, & ex consilio succurram vtrique: siquidem, quemadmodum est mihi integrum sine vlla culpa neutri succurrere; ita & licitè possum sine culpa succurrere vni, & noo alteri, provt voluero.

DISPVTATIO XXI.

Quis proximus, & quomodo, & quas ob causas sit magis diligendus secundùm ordinem charitatis.

1. *Proponitur ratio dubitandi, quòd omnes proximi sint amandi æqualiter.*
2. *Et contrà, quòd in amandis proximis necessariò sit admittendus aliquis ordo, & inæqualitas.*
3. *Secundùm aliquos, proximi sunt amandi æqualiter quoad affectum, non autem quoad effectum.*
4. *Sed hoc est dictum irrationabiliter, & necessariò sunt amandi inæqualiter quoad effectum appretiatiuum.*
5. *Nulla est obligatio amandi omnes æqualiter quoad affectum intensiuum, aut obiectiuum.*
6. *Bona gratiæ, & gloriæ, secundùm Durandum, sunt optanda æqualiter omnibus proximis.*
7. *Verùm id non est admittendum.*
8. *Ordo charitatis circa proximos rectè attenditur ex coniunctione ad ipsum diligentem, & ex coniunctione ad Deum.*
9. *Coniunctio, tam ad diligentem, quàm ad Deum, quæ potest causare ordinem in dilectione proximi, est multiplex.*
10. *Naturaliter nobis coniuncti sunt magis amandi, quàm meliores.*
11. *Charitas via non in omnibus est conformanda cum charitate patriæ.*
12. *Dilectiones proximi ex aliis coniunctionibus quomodo sint ex charitate supernaturali.*
13. *Magis coniuncti sunt magis amandi, quàm minùs coniuncti, secundùm eandem coniunctionem.*
14. *Est peccatum mortale, si magis coniuncti non magis amentur.*
15. *Si tamen coniunctio non sit magna, poterit esse etiam veniale.*
16. *Paruitas materiæ in transgressione ordinis charitatis erga proximum, vnde sumatur.*
17. *Qui notabiliter sunt meliores, possunt, ac debent magis amari, quàm parum nobis coniuncti.*
18. *Christus Dominus, & Beatissima Virgo, secundùm ordinem charitatis, sunt magis amandi, quàm ipsi parentes.*
19. *Insignes benefactores possunt aliquando magis amari, quàm carnaliter nobis coniuncti.*
20. *Si parentes sunt valde impij, & crudeles in filios, possunt ab illis minùs amari, quàm alij insignes benefactores.*
21. *Amicitia etiam naturalis, & strictissima soluitur, aut minuitur per excessum notabile alicuius vitij.*

QVOD hic quærimus, solùm quærimos de personis particularibus, & priuatis: & has taotùm hic intelligimus nomine proximi, cùm certum sit, de tota aliqua Communitate, & de illis, qui Communitati sunt maxime vtiles, aut necessarij, quòd sint magis diligendi, & eorum bona sint præferenda, & pluris appretianda, quàm bona aliorum, qui sunt de Communitate, cùm hæc comparentur ad illa, sicut bona partiom singularum ad bona totius.

1. *Proponitur ratio dubitandi, quòd omnes proximi sint amandi æqualiter.*

De persoois autem particularibus, & priuatis ratio dubitandi est: quia ex vna parte omnes videntur esse diligendi æqualiter, cùm omnes æqualiter approximeot nobiscum ad eosdem fines participaodæ beatitudinis; & in illa omnes æqualiter nobis associentur: quæ est ratio, vt charitas, & dilectio supernaturalis ad illos se extendat, vt patet ex S. Thoma 2.2. *quæst.* 25. *art.* 1. *&* 12. vnde & omnes dicuntur esse amandi, sicut nos ipsi, *Matth.* 22. quod tamen non esset, si vnus esset amandus magis, quàm alius; neque amores erga omnes deberent esse æquales, & vt sic dicam, eiusdem mensuræ; oeque omnes deberent commensurari vni, & eidem amori, quo amamus nos ipsos: sicut enim, quæ sunt æqualia vni tertio, sunt etiam æqoalia inter se, vt est commune proloquium *in Mathematicis*: ita & contrà, quæ inter se non sunt æqualia, conuincuntur non posse esse æqualia vni tertio; ac proinde neque amores in proximos poterunt esse, sicut amor in nos ipsos, & illi æquales, taoquàm amori tertio, & communi mensuræ, si inter se sunt inæquales.

2. *Et contrà, quòd in amandis proximis necessariò sit admittendus aliquis ordo, & inæqualitas.*

Ex alia verò parte non potest negari, quòd sit ordo non solùm in dilectione Dei, & proximi; & quòd Deus sit diligendus magis, quàm proximus; sed etiam in dilectione ipsius proximi; & quòd vnus proximus sit diligendus magis, quàm alius, vt probat S. Thomas 2.2. *quæst.* 26. *art.* 6. & diximus *suprà, disp.* 9. *num.* 10. & *disp.* 11. *num.* 1. cùm enim in iis omnibus sit aliquis ordo, in quibus est aliquid prius, & aliquid posterius ad aliquid vnum, quod sit principium, & simpliciter primum in aliquo genere, vt patet ex Aristotele 5. *Metaph. text.* 16. *cap. de priori*, necessariò debet esse etiam ordo in dilectione proximi, cùm vnus sit prior, & propinquior; & alius sit posterior, & remotior primis principiis dilectionis, qui est ipse Deus, & ipsemet diligens, vt habet S. Thomas *ibidem*; & verè vnus sit coniunctior Deo per maiorem sanctitatem, & gratiam; & alius sit coniunctior ipsimet diligenti per maiorem coniunctionem naturalem, vt, verbi gratia, si sit consanguineus, aut affinis; vel per coniunctionem ciuilem, si sit conciuis, aut commilito, &c. vel etiam per coniunctionem spiritualem, si sit Pater spiritualis in Baptismo, vel in Confirmatione, vel in Confessione sacramentali, &c.

3. *Secundùm aliquos, proximi sunt amandi æqualiter quoad affectum, non autem quoad effectum.*

Hanc difficultatem putarunt aliqui facilè solui, si distinguamus in dilectione duplicem maioritatem; & alteram attendamus, & appellemus secundùm affectum, & alteram secundùm effectum; & ordinem charitatis solùm ponamus in hac secuoda, oon autem in illa prima. Ita Palud *in* 3. *dist.* 29. *quæst.* 1. & aliqui alij ex veteribus apud Mag. *ibidem*, & apud S. Thomam 2.2. *quæst.* 26. *art.* 6. & *quæst.* 2. *de virtute, quæ est prima de charitate, art.* 9. Et talo quid habet etiam Glos. *in cap. Si qui filij. ver. fideles, dist.* 30. vbi concludit, aliam esse obligationem diligendi ex charitate secundùm effectum, & aliam secundùm affectum. Et idem habet etiam Raymundus apud Sylu *verb. Eleemosyna, quæst.* 3. vbi ait, patrem infidelem in exhibitione alimenti esse præponendum extraneo fideli, etiamsi io dilectiooe interna sit è conuerso.

4. *Sed hoc est dictum irrationabiliter, & necessariò sunt amandi inæqualiter quoad effectum appretiatiuum.*

Sed rectè asserit S. Thomas *loco citato*, id esse dictum irrationabiliter: quia, quemadmodum in naturalibus ad illud idem est inclinatio intrinseca, & innata, ad quod est actio, & motus extrinsecus; & terra, verbi gratia, & aqua, ad illum eundem locum deorsum habent internam inclinationem virtutis motiuæ,

motiuæ, & grauitatis, ad quem babent externam teudentiam, & descensum, quando non sunt impedira: ita & in supernaturalibus ad illud idem est interna inclinatio gratiæ, ad quod est externa operatio eiusdem gratiæ, ac pruinde impossibile est, vt ad aliquid sit externa operatio, & effectus charitatis, ad quod non sit etiam interna inclinatio, & affectus. Et cùm in affectu etiam internu charitatis, & dilectionis detur aliquid simpliciter primnm, & quod maximè omnium, & super omnia sit diligendum, id est, ipse Deus; & post Deum ipsemet diligens; impossibile est, vt quoad alia diligibilia non detur ordo, & illa priùs, & magis non sint diligenda post illa duo per internum affectum, quæ illia duobus sint magis coniuncta, & magis proxima, vt patet ex ratione, & doctrina Arist. *paulo antè* allata. Et denique cùm ordo in charitate, qui est in præcepto, non attendatur secundùm maioritatem interni amoris intensiuam, aut obiectiuā; sed solùm secundùm appretiatiuam, & prælatiuam vnius ad aliud, vt *sup.* probauimus *disp.* 11. impossibile est, vt bonū vnius pluris appretietur, quàm bonum alterius secundùm effectum, eique re ipsa anteponatur, & præferatur; & non simul pluris appretietur, & præferatur secundùm affectum, & actum internum, à quo dependeat ipse effectus, & actus externus.

5. *Nulla est obligatio amādi omnes æqualiter, quoad effectū, intensiuum, aut obiectiuum.*

Et quòd omnes sint amandi æqualiter secundùm affectum, non solùm est irrationabile, & falsum, si intelligatur de affectu appretiatiuo, secundùm quem ordo charitatis est in præcepto, vt diximus; sed etiam si intelligatur de affectu intensiuo, aut obiectiuo, secundùm quem ordo quilibet est in libertate cuiusque, & non in præcepto: nam quidiligit, v. g. patrem, quantum debet, eiúsque bonum anteponit, & præfert bono amici, quoad amorem appretiatiuum, si præterea intensiùs, & suauiùs, & teneriùs amet amicum, nullam iniuriam facit patri; & simpliciter nō peccat contra ordinem charitatis, cùm per appretiationem illam maiorem, plenè satisfaciat obligationi amandi patrem; neque vlteriùs teneatur amare illum intensiùs, & suauiùs, vt patet ex S. Th. 2.1. *qu.* 26. *art.* 7. *in corp.* & *qu.* 44. *art.* 8. *ad primum*, quod clarè probat, non esse omnes ex charitate amandos æqualiter secundùm affectum intensiuum. Et cōfirmatur: quia alioqui matres dici deberent peccare grauiter contra ordinē charitatis, dum filium natu maximum magis amant appretiatiuè, & filium natu minimum amant magis intensiuè, imò & intensiuè magis amant catellum, quàm filium: quod tamen communiter non admittitur. Et idem est de affectu, qui sit maior obiectiuè: siquidem licitè potest vnusquisque velle patri, verbi gratia, ea bona, quæ sunt illi proportionata; & alicui alteri velle bona maiora, tam in hac vita, quàm in futura, cùm ex ordine charitatis, qui est in præcepto, non sit obligatio amandi omnes singillatim, & in particulari; sed solùm amandi omnes generaliter, & nullum excludendi à communi amore. Et quemadmodum est libertas amandi specialiter, & in particulari, hunc potiùs, quàm illum: ita & est libertas volendi huic potiùs, quàm illi in particulari hæc, aut illa bona maiora, vel minora, pauciora, vel plura: quod est illum amare magis, aut minùs obiectiuè. Vnde non est ad-

6. *Bona gratia, & gloria, secundùm Durandum, sunt optāda æqualiter omnibus proximis.*

mittendum id, quod habet Dur. *in* 3. *dist.* 39. *quæst.* 1. *art.* 1. quòd, quanuis affectus approbationis, & complacentiæ de bonis proximi ab illo iam habitia, & possessis, possit, & debeat esse inæqualis, cùm etiam in Beatis bona gratiæ, & gloriæ sint inæqualia, & in domo Patris mei mansiones multæ sunt, vt dicitur *Ioan.* 14. & in hac vita, tam bona gratiæ, & virtutum, quàm alia omnia non ab omnibus habeantur æqualiter; & tamen de omnibus, prout de facto habentur ab vnoquoque, habenda sint complacentia, & approbatio; affectus tamen desiderij de bonis non habitis, debeat esse æqualis pro omnibus, loquendo saltem de bonis gratiæ, & gloriæ; & quòd vnusquisque ex charitate tantùm gratiæ, & tantùm gloriæ optare debeat vnicuique, quantæ est capax, vel simpliciter, & absolutè attenta capacitate obedientiali creaturæ rationalis, vel saltem quantæ est capax sub conditione diuinæ prædestinationis; & attenta præterea Dei ordinatione, & voluntate, cui charitas primò inhæret, & secundùm quam solam cupit omnia fieri. Eiúsque rei ex Durando illa est ratio: quia bonum diuinum, quale est bonum gratiæ, & gloriæ, in tantum per charitatem optandum est proximo, in quantum per illud tendit in Deum, idque vltimò cedit in bonum, & in gloriam ipsius Dei: si autem hoc bonum non vellemus æqualiter omnibus; sed vni magis, & alteri minùs, consequenter neque etiam vellemus æqualiter in Deum tendere, Deúmque omnes glorificare æqualiter; sed vnum magis, & alterum minùs; & ideò neque etiam vellemus Deum ipsum glorificari æqualiter, sed magis ab vno, & ab alio minùs; ac proinde non summè glorificari ab omnibus, & quantum glorificabilis est: quod est contra charitatem ipsius Dei. Et quod dicitur 1. *Cor.* 13. charitas non æmulari, hoc est, non inuidere, vt exponunt Patres communiter; videtur hoc ipsum apertè damnare, quòd quis non æqualiter velit omnibus bonum; sed vni maius, & alteri minus, cùm hinc apertè sequatur, quòd etiam doleat, & tristetur, si etiam hic in bono crescat, & alterum æquet, contra id, quod volebat, quæ est manifesta inuidia.

7. *Verùm id non est admittendum.*

Verùm, quòd hæc sententia non sit admittenda, patet ex S. Thoma 2.2. *q.* 26. *art.* 7. *in corp.* vbi asserit, quòd possum velle ea charitate, vt iste, qui est mihi coniunctus, sit melior alio, & sic possit peruenire ad maiorem gradum beatitudinis. Et ratio est ex Caiet. *ibid.* quia interna charitas, seu dilectio erga proximum, per se loquendo, & extra casum necessitatis, solùm est in præcepto, quoad specificationem, non autem quoad exercitium; & solùm tenemur non elicere actum odij; siue circa proximum in communi; siue circa hunc, aut illum proximum in particulari: nō autem tenemur positiuè elicere actū amoris; ac proinde licitè possum quoad exercitium exire potiùs in actum circa hunc proximum, quàm circa illum: & si huic optem gratiam, aut gloriam, v.g. vt centum; & alteri solùm vt decem, vel etiam circa illum simpliciter non exeam in vllum actū, & nihil cogitem de gratia, aut gloria illius, nullā iniuriā alteri facio; & simpliciter non facio illicitè, cùm positiuè illi non optem, aut velim priuationem gratiæ maioris, vel etiam gratiæ, aut gloriæ simpliciter, sed negatiuè me habeam, & neque velim, neque nolim huiusmodi priuationem. Et quemadmodum Deus ipse, qui est prima regula rectè amandi, ita vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire, vt tamen plùs gratiæ, & gloriæ velit vni, quàm alteri; & Christus Dominus sua merita plùs applicat vni, quàm alteri; neque præterea vlli facit iniuriam, quia simpliciter nulli debet, & solùm vult, & applicat ex mera liberalitate, & libertate suæ voluntatis: ita & quilibet licitè facit, si habitualiter, & in actu primo, & in præparatione animi, vt loquitur Caiet. omnes diligat, & positiuè nullū excludat à sua dilectione; & tamē actualiter diligat hunc, & nō diligat illū; vel magis diligat hunc quàm illum, cùm simpliciter nulli debeat actum

exercitum suæ dilectionis. Vnde falsum est, quòd teneamur ex charitate, actualiter, & positiuè optare tantùm gratiæ, & gloriæ vnicuique, quantæ est capax, siue simpliciter, siue sub conditione, vt vult Dur. cùm absolutè possimus pro nostra libertate negatiuè nos habere circa omnes quoad exercitium huiusmodi actuum, & positiuè potiùs circa vnum, quàm circa alium. Neque propterea huic alteri dici debemus; quòd volumus positiuè, vt non tendat, vel vt minùs tendat in Deum, & vt Deus non glorificetur, vel vt minùs glorificetur per ipsum; quod sine dubio esset contra charitatem: sed negatiuè nos habendo circa huius tendentiam, & circa glorificationem Dei per ipsum, positiuè nos habemus circa tendentiam, & glorificationem illius, quod solùm est secundùm charitatem erga illum; non autem contra charitatem erga hunc: neque est periculum, vt hinc sequatur tristitia, si fortè etiam alter, ad quem negatiuè nos habemus, crescat in bono, & alterum æquet, cùm id non sit contra nostram voluntatem; sed solùm præter illam, & per consequens neque est periculum inuidiæ, vt vult Dur.

Et quòd sit licita hæc inæqualitas actuum circa diuersos proximos in particulari, adhuc clarius demonstratur, si demus Durando id, quod ipse contendit secundo loco, id est, quòd saltem tantùm gratiæ, & tantùm gloriæ debemus ex charitate optare vnicuique, quantæ est capax sub conditione diuinæ ordinationis, & voluntatis: cùm enim certissimum sit, quòd Deus non ordinauit, & prædestinauit ad gloriam omnes æqualiter; sed animam Christi Domini, v.g. & Beatissimæ Virginis, & S. Ioannis Baptistæ, & aliorum ordinauit ad gloriam longè maximam supra gloriam paruulorum, qui solùm fuerunt regenerati per Baptismum, clarè conuincitur, quòd si optemus omnibus eam gloriam, ad quam à Deo sunt ordinati, non omnibus optamus æqualem; sed vni maiorem, quàm alteri, cùm vnus reuerà sit ordinatus ad maiorem, quàm alter.

Neque rationes dubitandi *paulò antè* allatæ *n.* 1. pro æqualitate dilectionis ad omnes, multùm vrgent: quòd enim omnes sint proximi, & nobiscum approximent ad eosdem fines participandæ beatitudinis, solùm probant, quòd omnes sunt diligendi ex charitate, quoad specificationem, & omnibus sunt optanda indefinitè bona gratiæ, & gloriæ; non autem probat quoad exercitium, quòd omnes sint actualiter amandi, & non possit actualiter amari vnus, quin ametur actualiter, & positiuè, & æqualiter etiam alius.

Et quòd omnes sint amandi, sicut nos ipsi, non probat æqualitatem omnimodam dilectionis actualis, & quoad exercitium, de qua loquimur; sed solùm similitudinem quoad aliqua, vt etiam *suprà* diximus *disp.* 16. *n.* 4. vt, scilicet, proximum diligamus propter Deum, eique velimus, & procuremus in casu necessitatis vera bona; & id faciamus, non propter nostram vtilitatem; sed propter ipsum, &c. & solùm quoad hæc, & similia potest admitti, quòd amores erga omnes proximos sint æquales, & eiusdem mensuræ; non autem quoad intensionem actuum; & quoad magnitudinem obiectorum.

8. Posito verò; quòd non omnes proximi particulares sunt amandi æqualiter secundùm effectum, siue secundùm affectum, & per consequens quòd inter illos sit admittendus aliquis ordo prioris, & posterioris, tam in benè illis faciendo exteriùs, quàm in benè illis volendo interiùs, ex duplici capite inuestigat, & explicat hunc ordinem Sanctus Thomas 2. 2. *quæst.* 26. *art.* 6. *& seqq.* id est, vel ex eo, quòd quis est nobis magis coniunctus, vel ex eo,

Ordo charitatis circa proximos rectè attenditur ex coniunctione ad ipsum diligentem, & ex coniunctione ad Deum.

quòd est magis coniunctus cum Deo: quia enim principium dilectionis actualis per charitatem, vel est principium efficiens, quod sumus nos ipsi, qui diligimus adiuti per gratiam, & à quibus erit actualis dilectio; vel est principium obiectiuum, & formale extrinsecum, quod est ipse Deus, & Dei bonitas, ad quam tendit, & sub qua tendit omnis dilectio charitatis; rectè attenditur ordo prioris, & posterioris, quicunque sit inter proximos diligendos, ex maiore, aut minore propinquitate ad vnum aliquod ex his duobus principiis, vt etiam indicauimus *paulò antè n.* 2. Et quemadmodum in naturalibus specificatio motus rectè attenditur ex termino ad quem, & intensio velocitatis, ex virtute mouentis supra dispositionem mobilis, vt loquitur S. Thomas *art.* 7. & quicquid est in motu, totum attenditur ex his duobus principiis, qui sunt terminus motus, & efficiens: ita & specificatio dilectionis, & maioritas; siue prioritas, & quicquid est in dilectione, totum attenditur ex obiecto, qui est Deus; & ex principio efficiente, qui sumus nos.

Vt ergo explicemus ordinem charitatis in diligendis proximis, hoc in primis est explicandum, quænam ex his duabus rationibus, aut coniunctionibus ad principia charitatis, sit potior, & fundet prioritatem, vtrùm coniunctio ad Deum, an coniunctio ad ipsum diligentem; & vtrùm sit magis amandus, qui est sanctior, an verò qui est nobis coniunctior; quando non potest vterque amari, & vterque iuuari in casu necessitatis; prout aliquot debetet. Neque est quæstio de his coniunctionibus, quando fortè simul reperiuntur in vno, & non in altero: vt, verbi gratia, si ex duobus æqualiter mihi coniunctis, vnus simul sit sanctior, & Deo coniunctior; non autem alter, vel ex duobus æqualiter sanctis, & Deo coniunctis, vnus præterea sit coniunctior mihi, non autem alter: nam in his casibus certum est, quòd coniunctio simul vtraque fundat prioritatem dilectionis super alteram tantùm, & data paritate vnius coniunctionis inter aliquos duos, ille semper est præferendus, qui præterea habet aliam coniunctionem: sed est quæstio, quando hæ coniunctiones reperiuntur seorsim, & diuisæ ab inuicem; & qui est mihi coniunctus, v. g. non est simul coniunctus Deo, & sanctus; & qui est coniunctus Deo, & sanctus, non est simul coniunctus mihi: in quo casu iure potest quis dubitare, pro quo stet ex illis duobus prælatio, & prioritas dilectionis.

Et hæc ipsa coniunctio, tam cum Deo, quàm cum homine diligente, non est vnius tantùm gradus, aut modi; sed multiplex. Et potest de his etiam gradibus dubitari; an, & quomodo fundent prioritatem: nam coniunctio cum Deo alia est generalis, & communis, non solùm hominibus; sed etiam Angelis, & creaturis omnibus intellectualibus, in quãtum omnes sunt ordinatæ ad beatitudinem, & illius sunt capaces: & alia est magis specialis per solam fidem, vel etiam per spem, & charitatem, quæ reperitur in solis fidelibus, aut existentibus in statu gratiæ. 9.

Coniunctio, tam ad diligentem, quàm ad Deum, quæ potest causare ordinem in dilectione proximi, est multiplex.

Et ad coniunctionem cum Deo potest reduci etiam illa, quæ est cum aliis; sed propter Deum, vt est coniunctio spiritualis, verbi gratia, inter Patrem, & filium spiritualem ratione Baptismi, aut conuersionis per prædicationem, & per Sacramenta; & inter fratres spirituales ratione eiusdem fidei, ex qua omnes fideles dicuntur fratres; vel ratione eiusdem professionis religiosæ, ex qua specialiùs fratres spirituales, vel in Christo dicuntur omnes Religiosi. Et similiter coniunctio, quæ habetur cum homine diligente, alia est naturalis, & alia

ciuilis,

ciuilis, & moralis: nam naturalis, & communissima est ratione eiusdem naturæ specificæ, quam omnes participant; & magis propria, & quasi indiuidualis est ratione originis, cuius principia sunt alij aliis, vt, verbi gratia, parentes filiis, & nepotibus, & descendentibus, qui omnes ab illis ducunt originem; & ipsi fratres, qui ducunt originem ab iisdem parentibus; & ipsi coniuges, qui ad hunc finem sunt coniuncti, vt sint filiis principium originis. Et ciuilis coniunctio est inter eos, qui nati in eodem loco, aut ciuitate, viuunt iisdem legibus, & sub eodem Gubernatore, & Principe; & qui societatem aliquam inter se ineunt, & in eodem collaborant, vt commilitones, & nautæ, & mercatores; & qui ex pacto, & conuentione inter se conueniunt; & similes. Et denique coniunctio moralis est, quæ fundatur in aliqua virtute, v.g. in amicitia, aut beneficentia, aut gratitudine, qualis est inter amicos, & inter eos, qui beneficia conferunt, & eos, qui accipiunt, &c. Et de his omnibus coniunctionibus, certum est, quòd, siue se teneant ex parte eorum, qui diligunt ex charitate; siue ex parte eorum, qui diliguntur, semper fundant prioritatem aliquam, & prælationem in dilectione: & de hac prioritate est explicandum, quando se habeat, & quomodo obliget.

10 *Naturaliter nobis coniuncti sunt magis amandi, quàm meliores.*

Et certum videtur, quòd coniunctio naturalis, per se loquendo, & in iis bonis, quæ ad ipsam pertinent, præferri debet non solùm coniunctioni ciuili, & morali; sed etiam coniunctioni spirituali; & ideò in iis, quæ pertinent ad conseruationem naturæ, plùs est amandus, qui naturaliter est coniunctus ipsi amanti, etiamsi alius, qui non est coniunctus, sit in se melior, & magis coniunctus Deo, vel etiam nobis per alias coniunctiones. Ita S. Thomas 2. 2. *q. 26. ar. 7. & in 3. dist. 29. q. 1. ar. 6.* & *q. 2. de virt. quæ est prima de char. ar. 9.* Mag. & Schol. *in 3. dist. 29. cit.* Valen. 2. 2. *disp. 3. q. 6. punct. 5. §. 2. regula, & §. 3. reg.* Suar. *disp. 9. de char. sect. 4. n. 4.* & omnes communiter: nam, vt benè ratiocinatur S. Th. *in 3. dist. 29. q. 1. ar. 5.* cùm omnis amor sit circa bonum ipsius amantis, & illud solùm sit bonum amabile vnicuique, quod est illi proprium, vt loquitur Aristot. 8. *Ethic. c. 2. & 5.* Deus ipse in tantum à nobis amatur primò, & maximè per charitatem, in quantum omne bonum nostrum, & quicquid est nobis amabile, reperitur in illo perfectissimo modo, tanquàm in causa vniuersali omnis boni, & tanquàm in bono cuiusque boni, quod non alio bono est bonum, quàm seipso, vt loquitur S. August. *lib. 8. de Trinit. cap. 3. tom. 3.* & *suprà* retulimus *disp. 9. n. 3.* & post Deum secundo loco in tantum amamus nos ipsos, & magis quàm proximum, in quantum bonum nostrum perfectiùs reperitur in nobis, quàm in proximo, eùm in nobis reperiatur in proprio esse, in quo est factum, & causatum à Deo, vel potest esse factum, & causatum; & in proximo solùm reperiatur per similitudinem, hoc est, in quantum etiam ipse participat de eodem bono omnis boni, quod est Deus; & in hac participatione nobiscum communicat, vt explicat ipse Sanctus Thomas *quæst. 1. citata, art. 6.* debet ergo etiam ille proximus magis amari quoad aliquod genus bonorum, qui in illo participando à Deo, maiorem habet similitudinem, & communicationem nobiscum, vt certè habent, quoad bona spectantia ad conseruationem naturæ, illi, qui naturaliter sunt nobis coniuncti, & quoad bona spectantia ad bonum ciuile, aut morale, illi, qui nobis sunt coniuncti ciuiliter, aut moraliter. Vnde, quemadmodum vnusquisque magis debet diligere se quoad naturam, etiamsi ipse sit malus, quàm alium quencunque, etiam bonum, & sanctum: ita & debet magis diligere sibi coniunctos naturaliter, quamuis sint mali, vt subdit S. Thomas *artic. 6. cit. ad 1.* Et in hoc ipso maximè conformatur ad Deum, dum eos magis diligit, quos habet sibi coniunctos coniunctione sibi apta, & secundùm naturam, sicut & Deus magis diligit coniunctos sibi secundùm gratiam, vt habet *in responsione ad 2.* neque charitas aliter Deo conformat, quantum ad hoc, nisi secundùm proportionem, vt habet idem S. Thomas *2. 2. quæst. 26. art. 7. ad 2.* vt, scilicet, ita nos magis amemus coniunctos nobis, sicut ille magis amat coniunctos sibi.

Dixi autem, magis coniunctos esse magis amandos quoad bona spectantia ad illam coniunctionem: quia sic notat S. Thomas *art. 8.* & non ex eo, quòd miles, v. g. teneatur plùs amare parentes, & consanguineos, quàm belli ducem, sequitur, quòd etiam illis debeat magis obtemperare in iis, quæ spectant ad bellum, quàm ipsi duci; & quòd Prælatus, & dispensator bonorum ecclesiasticorum potiùs debeat iis conferre beneficia ecclesiastica, si aliqui sint minùs idonei ad inseruiendum Ecclesiæ: nam obedientia militaris, & collatio beneficiorum non est ex bonis spectantibus ad coniunctionem sanguinis; sed ad alias coniunctiones, quæ non simul habentur cum coniunctione sanguinis. Et contrà, quia coniunctio spiritualis per communicationem gratiæ, & gloriæ habetur cum omnibus, & simul reperitur cum coniunctione naturali, & cum alia quaecunque, benè potest, ac debet gratia, & gloria magis optari coniunctis, & consanguineis, quàm exteris, cùm reuerà ad illos sit duplex coniunctio, id est, naturalis, & spiritualis; ad hos verò sit tantùm vna, id est, tantùm spiritualis, vt notat Bannes *2. 2. quæst. 26. art. 8. dub. 2. concl. 2. col. 1046.* Et si fiat comparatio inter diuersas coniunctiones, & indigentiæ, quæ fortè occurrunt simul supplendæ per charitatem, sint diuersæ, & in diuerso genere, & dum parentes mei, verbi gratia, aut coniuncti secundùm originem indigent corporaliter, aut temporaliter, aliquis alius, qui mihi sit coniunctus solùm spiritualiter, verbi gratia, filius, aut frater spiritualis, simul indigeat spiritualiter; & vtraque indigentia sit extrema, aut grauis, nec possit simul vtraque à me suppleri; certum est, quòd secundùm ordinem charitatis priùs teneor subuenire necessitati spirituali, quæ ex proprio genere est maior, quàm necessitati corporali; & quòd in tali casu coniunctio naturalis non præualet coniunctioni spirituali, quamuis id contingat per accidens ratione indigentiæ spiritualis, quæ simul occurrit cum indigentia corporali, & quæ ex proprio genere semper illi est præferenda, vt notat Suar. *disp. 9. de char. sect. 4. num. 4.* & Valen. *2. 2. disp. 3. quæst. 4. puncto 5. §. Dixi autem. col. 610.*

Et si contingat, vt, qui est mihi coniunctus secundùm originem, sit in eadem necessitate spirituali, in qua est alius mihi coniunctus spiritualiter, & tempore naufragij, verbi gratia, extremè indigeat absolutione mea sacramentali, tam parens, aut filius meus carnalis, quàm pater, & filius meus spiritualis; adhuc debeo coniunctum carnaliter præferre coniuncto spiritualiter, vt notat Suar. *sect. 4. cit. n. 11.* quia coniunctio carnalis est quasi substantialis, & non recipit mutationem, vt etiam habet Sanctus Thomas *2. 2. quæst. 26. art. 7.* cùm tamen aliæ coniunctiones sint accidentales, & facilè recipiant mutationem. Et prætereà, quia in extre-

ma necessitate omnia sunt communia, & cessat omne ius particulare cuiusque; & ideò etiam Confessarius, & Pater spiritualis est cōmunis omnibus, qui illo extremè indigent; non autem est proprius huius, aut illius. Atque hoc videtur multò rationabilius, quàm oppositum, quod putat probabile Bonac. *in Decalogum, disp. 3. quæst. 4. punct. 5. num. 40. §. Addo probabiliter. pag. 164. col. 2.* vbi asserit, probabiliter posse defendi, quòd Pater spiritualis in necessitate spirituali sit præferendus patri carnali, & naturali; sicut & pater carnalis in necessitate temporali præfertur spirituali.

11. *Charitas via non in omnibus est conferenda cum charitate patriæ.* Neque ex eo, quòd charitas in patria ex nulla alia coniunctione magis attendatur, quàm ex coniunctione per gratiam; & simpliciter illi magis amentur, qui sunt meliores, & magis coniuncti cum vltimo fine, sequitur, quòd etiam in via hæc sola coniunctio sit attendenda; & simpliciter qui sunt meliores, sint magis amandi: nam in patria, & erga illos, qui sunt coniuncti cum vltimo fine, & non ampliùs sunt in via, & in tendentia ad illum, non aliter charitas exit in actum, quàm per complacentiam boni habiti, & possessi: & cùm hoc non possit in illis augeri, & secundùm nullam sui partem remaneat sub esse futuro, non potest charitas circa illos elicere desiderium, & maius bonum illis optare, quàm de facto habeant: & ideò neque potest per actum desiderij magis amare vnum, quàm alium: at verò in via, cùm semper gratia, & sanctitas possint augeri, non solùm charitas potest exire in actum complacentiæ, & approbationis de bono habito; sed etiam in actum desiderij de bono non habito: & cùm per complacentiam magis amet meliores, quàm coniunctos; per desiderium tamen magis amat coniunctos, quàm meliores: quia, nimirum, in hac vita semper manet obligatio potiùs prouidendi coniunctis, quàm extraneis, vt dicitur 2.2. *qu.26. art.13.* quæ obligatio, quia cessat in alia vita, ideò est in causa, vt ordo charitatis quoad huiusmodi actus prouisionis, & desiderij, in patria varietur, vt *ibi* subditur. Et ad hoc facit etiam illud, quod dicitur *ead q.26. art.7.* quòd coniunctio secundùm naturalem originem sit immutabilis, neque possit quis ab illa recedere, aut secundùm illam augeri, & minui: coniunctio verò cum Deo secundùm virtutem sit mutabilis, & possit augeri, & minui, & in totum deperdi: vt enim benè explicat Caiet. *ibidem*, potest hinc rectè inferri, quòd coniunctus secundùm originem habet minùs virtutis, & bonitatis, quàm alius non coniunctus; potest tamen in illa crescere, & ideò rectè potest illi optari per charitatem hoc incrementum; non quidem optando alteri decrementum oppositum; sed negatiuè se habendo circa illum & positiuè erga coniunctum: & contraria ratione res se haberet, si coniunctio secundùm virtutem esset immutabilis; & qui de facto illa careret, non posset ampliùs illam acquirere, aut in illa crescere, si fortè haberet in gradu remisso: sic enim contingit in iis, qui iam sunt in termino, & non ampliùs sunt in via. Vnde, qui habet, verbi gratia, filium paruulum in Deo regeneratum, & Deo coniunctum per Baptismum, potest quidem, dum paruulus viuit, optare illi incrementum quodcunque gratiæ, & gloriæ; etiam supra gloriam S. Ioannis Baptistæ, vt loquitur Caiet. quia vnusquisque, dum viuit, semper potest magis, & magis in gratia crescere; non tamen potest hoc illi optare, postquàm est mortuus, cùm nō sit ampliùs capax incrementi; & gratia, & gloria in illo iam sint immutabiles. Et eadem ratione, si patrem habeo, v.g. infidelem, & pessimum, possum quidem, dum ille viuit, plùs illum diligere, quam alium exterum fidelem, & bonum, & plus gratiæ, & bonitatis illi optare; non tamen possum, si iam est mortuus, vt loquitur S.Thomas *in 3. dist. 29. q. 1. art. 6. circa finem*, cùm non sit ampliùs illius capax. Vnde in hac vita, quia semper manet mutabilis coniunctio cum Deo per gratiam, & sanctitatem; & qui modò illam habet in gradu intenso, paulò pòst potest illam habere in gradu remisso, vel etiam simpliciter non habere; & qui non habet, potest habere, & multùm in illa crescere; non est, quòd magni fiat in ordine ad fundandam prioritatem, & prælationem dilectionis supra coniunctionem originis, vt iam diximus.

12. *Dilectiones proximi ex aliis coniunctionibus quomodo sint ex charitate supernaturali.* Quòd si dicas, posse quidem, ac debere magis amari coniunctos per coniunctionem originis, quàm amentur quicunque alij coniuncti per alias coniunctiones: quia illa coniunctio est nobis ipsis quodammodo intima, & magis accedit ad vnitatem, quam habemus nobiscum: amorem tamen, quo illi amantur formaliter, vt coniuncti, non esse ex charitate theologica, & supernaturali; sed ex amicitia, aut charitate naturali, quæ potest appellari paterna, aut fraterna, vel familiaris, & domestica cum Arist. 8. *Ethic. cap. 11.* Respondeo ex S.Th. 2.2. *q.26. ar.7.* & *q. 2. de virt. ar. 9. pag. 269. col. 3.* verissimum esse, quòd huiusmodi dilectiones, & amicitiæ, quæ fundantur in aliis coniunctionibus, & sunt formaliter ex aliis motiuis, non sunt ex charitate supernaturali, & theologica eliciente: quia tamen omnes possunt, quando alioqui sunt bonæ, & honestæ, ordinari ad Deum, & ad bonum, super quo fundatur charitas; etiam possunt esse ab illa, vt imperante, cùm semper ille habitus, sine ars, quæ est circa finem, imperet aliis, quæ sunt circa media, vt patet ex Arist. 1. *Polit. c. 5.* & S.Th. 2.2. *q.26. ar.7. cit.* atque ita maior dilectio magis coniuncti secundùm originem, dum imperatur à charitate, rectè dicitur esse ab illa, vt imperante; & talis coniunctus magis diligi ex imperio charitatis, & hæc imperare maiorem dilectionē illius, vel vt ille magis diligatur, quàm alij. Et hunc S.Th. *ar.7. cit.* ait esse alium modum, quo ex charitate diligimus coniunctos magis, quàm alios: quia, nimirum, si formale motiuum eos diligendi sit ipsa bonitas diuina, erit illorum dilectio ex charitate, etiam eliciente, & coniunctio se habebit solùm, vt qualitas, vel conditio obiecti materialis, id est, proximi, qui diligitur, quatenus substat bonitati diuinæ; & adhuc poterit fundare prioritatem, aut prælationem, seu ordinem in dilectione, vt *supra* explicauimus *disput. 9. num. 10.*

13. *Magis coniuncti sunt magis amandi, quàm minus coniuncti, secundum eandem coniunctionem.* Et quod dicimus de coniunctis secundùm originem, quòd sint magis amandi, quàm meliores, aut coniuncti secundùm alias coniunctiones, idem proportionaliter est dicendum de magis coniunctis secundùm eandem coniunctionem originis, quòd, scilicet, cæteris paribus, & facta comparatione inter ipsos coniunctos, semper illi sunt magis amandi, & magis appretiandi, qui sunt magis coniuncti, vt, verbi gratia, magis pater, quam auus; & hic magis, quàm proauus, atauus, tritauus, &c. & fieri potest, vt tam remota sit coniunctio alicuius cum aliquo, vt reputetur omninò minima, vel etiam nulla, & ideò simpliciter non apprehendatur vt maior amabilitas, & appretiabilitas, vel præferibilitas vnius proximi supra alium: vt, v. g. si solū sit in quinto, aut sexto gradu à primo stipite; vel etiam in gradu remotiore, & remotiore, v.g. vsque ad Noë, eiusque filios, vel vsque ad Abrahamum. Et cùm

14. *Est peccatum mortale, si magis coniũcti non magis amentur.*

cùm hic ordo præferendi coniunctos, & magis coniunctos, seruari debrat sub mortali, quando couiunctio est uotabilis, & bonum, in quo præfertur, esl magnum, vt ex S. Thoma a. a. *qu.* 44. *ari.* 8. & Scholasticis communiter notat Suar. *disp.* 9. *de char. sect.* 4 *n.* 1.

15. *Si tamé coniunctio non sit magna, poterit esse etiam venialr.*

si tamen contuoctio, aut maior cooiuoctio sit remota, & parua, non erit peccatum nisi veniale, si non seruetur, vt idem subdit, cùm etiam in aliis, quæ ex suo genere sunt mortalia, idem cõtingat, vt ex leuitate, aut paruitate materiæ sint venialia; & in materiã de charitate, eiúsque ordine sumatur leuitas,

16. *Paruitas materiæ in trãsgressione ordinis charitatis erga proximum, vnde sumatur.*

& paruitas non solùm ex paruitate boni, quod est volendum, & faciendum potiùs vni, quàm alteri; sed etiam ex paruitate coniunctionis, ex qua vnus in bono etiam masimo est alteri præferendus, vt notat *ibi* Suar. quia, nimirum, ex paruitate coniunctionis non potest oriri nisi paruitas obligationis circa præferendum coniunctum, & per consequens etiam paruitas culpæ, si noo præferatur. Imò,

17. *Qui notabiliter sunt meliores, possunt, ac debent magis amari, quàm parum nobis coniuncti.*

si coniunctio ex parte vnius sit valdè parua, & bonitas, aut sanctitas es parte alterius sit valdè magna, facilè poterit obligatio ex sanctitate non solùm æquare, sed etiam escedere obligationem ex coninnctione: & in tali casu licitè poterit, ac debebit, secundùm ordinem charitatis, magis amari, & iuuari is, qui est melior, omisso alio, qui aliquantulum est coniunctus. Vnde, quoad hoc est opus discretione, & benè est expendenda diuersitas coniunctionis, & sanctitatis, vt loquitur S. Thomas a. a. *qu.* 32. *ari.* 9. & ex illo Sylu. *verb. Eleemosyna*, *qu.* 3. *n.* 4. Et hoc modo, si quis sit mihi coniunctus solùm iu tertio, aut quarto gradu; & alius extraneus multùm excellat in bonitate; magis debeo diligere extraneum, quàm conionctum, vt ootat Richard. *in* 3. *dist.* a 9. *qu.* 6.

18. *Christus Dominus, & Beatissima Virgo, secundùm ordinem charitatis, sũt magis amandi, quàm ipsi parentes.*

Et non est dobitaodum ex eodem Richardo *ibidem*, quòd sanctitas Christi Domini, & Beatissimæ Virginis sit magis amanda, quàm quæuis coniunctio etiam maxima secundùm originem, & quàm ipsi parentes, qui nos genuerunt, cùm ex illa nobis proueneriot longè plura, & maiora bona, quàm à parentibus. Et ad hoc facit etiam illud, quod *suprà* diximus *disp.* 18. *n.* 19. ex Suar. Bannes, & Valent. quòd Christus Dominus, etiam vt homo, sit magis amandus, quàm nos ipsi; & quòd post Deum inter amabilia ex charitate locum habeat simpliciter primum: hoc enim à fortiori etiam probat, quòd sit magis amandus quàm alij, qui amantur minùs quàm nos; quanuis nobis sint coniunctissimi. Er quanuis illud primum, *n.* 20. *sequente*, ex eod. Bannes non concesserimus de Beatissima Virgine, & moltò minùs de quouis alio, qui nunc sit de numero Beatorum, vt *ibi* explicauimos; hoc tamen secuodum ex Richardo valdè rationabiliter potest conecdi de Beatissima Virgine, cùm reuerà illius sanctitas sit tam supereminens, & illius patrocinium sit tam efficax erga omnes, & singulos, vt facilè æquet, imò & superet quancunque aliam amabilitatem, ex coniunctione etiam maxima.

19. *Insignes benefactores possunt aliquando magis amari, quàm carnaliter nobis cõiuncti.*

Et quod diximus de sanctitate notabiliter excedente in vno aliquo, gradum cooiunctioois in aliquo alio, idem potest dici in ordine ad aliquem benefactorem: si enim amicus in me contulit ingens aliquod beneficium, aut cum ingenti suo periculo, & cum magnis expeosis me eripuit à magna ralamirate, &c. & posteà reperiatur in pari necessitate spirituali, aut temporali cum aliquo alio mihi coniuncto in secundo, aut tertio gradu; licitè possum illi succurrere omisso coniuncto, cùm talis obligatio ex graritudine excedat talem obligationem ex coniunctione: imò in tali casu addir Bano. a. a. *qu.* 26. *ari.* 8. *concl.* 2. *col.* 1045. quòd etiam peccarem mortaliter, si oon succurrerem tali amico: & absolutè tanta potest esse obligatio ad benefactorem, vt etiam vincat obligationem benefaciendi fratribus ipsis carnalibus in parj necessitate. Et idem subdit *conclus.* 3.

20. *Si parentes sũt valdè impij, & crudeles in filios, possunt ab illis minus amari, quàm alij insignes benefactores.*

Et si meus parens fuisset contra me notabiliter impius, & crudelis, licitè possem illi præferre in casu necessitatis excellentem benefactorem, vt idem habet *conclus.* 4. & 5. & ex illo Valentia a. a. *disput.* 3. *quæst.* 4. *puncto* 5. §. *Nihilominus tamen.* *col.* 611. & Suarius *disputat.* 9. *de charitate*, *sect.* 15. *in fine*; obstante, nimirum, impietate, & crudelitate parentis obligationi omnium maximæ, quam alioqui ad illum habeo, vt ad principium, & causam ipsius esse; quanuis io tali casu licitè etiam possem obliuisci impietatis, & crudelitatis, & parentem præferre cuicunque benefactori, ex Valentia *ibidem*: quod idem etiam est à fortiori de ipsis parentibus, si filij in illos sint impij, & ideò in casu necessitatis parentes illis præferaot aliquos, vt notat Bannes *conclus.* 5. *cit.*

21. *Amicitia, etiam naturalis, & strictissima, soluitur, aut minuitur per excessum notabilē alicuius vitij.*

Et tam pro parentibus, qoàm pro filiis, si sint ad inuicem valdè impij, maximè facit Aristoteles 8. *Ethicorum, cap.* 7. *pag.* 200. *initio*, & S. Thomas a. a *quæst.* 26. *art.* 10. dum asserunt, tantum posse esse escessum vitij inter eos, qui dicuntur amici per supereminentiam, (vt certe dicuntur parentes, & filij,) vt amicitiam omninò dissoluat, vel multùm minuat, in quantum, scilicet, qui multùm est prauus, est planè indignus, vt ad illum habeat, & retineat amicitiam is, qoi est probus. Quo etiam modo S. Ambrosius *lib.* 1. *de offic. cap.* 7. *tom.* 1. docet, quòd boni domestici, malis filiis sunt præponendi; in quantum, oimirum, ex illorum prauitate prouenit, vt naturalis coniunctio, quæ est ad illos, possit reputari, vt dissoluta, vel diounuta. In quam sententiam potest afferri etiam illud, quod habet Richar. *in* 3. *dist.* a 9. *ar.* 1. *q.* 8. *ad* 2. quòd si pater valdè parum amet filios, meritò filij possunt illum minùs amare, quàm alioqui deberent, vt etiam diremus *infrà. disp.* 23. *n.* 9. Et illud, quod notat Sylu. *verb. Filij*, §. a 1. & Couar. *in Epit. part.* a. *c.* 8. §. 6. *n. vlt.* Nauarr. *in Man. c.* 14. *n.* 17. & Molin. *disp.* 168. *in fine*, *col.* 664. & alij apud ipsum, quòd si filius sit criminosos, aut valdè ingratus erga parentes, licitè possit exhæredari: & si parentes valdè malé se gerant erga filios, etiam filij possint illos exhæredare: hæc enim apertè supponont amicitiam inter ipsos, vel esse iam dissolutam, vel multùm diminutam.

DISPVTATIO XXII.

Quomodo parentes, & filij sint specialiter diligendi secundùm ordinem charitatis.

1. *Parentes, quoad bona honoris, & subiectionis, sunt magis diligendi, quàm filij.*
2. *Filij, quoad bona externa, sunt magis diligendi, quam parentes.*
3. *Quòd parentes, quoad aliqua, sint magis amandi, quàm filij, maximè est ex nobilitate obiecti: & quòd filij, quoad alia, sint magis amandi, quam parentes, maximè est ex maiori coniunctione, quam habent ad illos.*
4. *Quomodo filius sit magis coniunctus patri, quàm pater filio.*
5. *Patres plùs amant filios, quàm amentur à filiis.*

6. *Benefici plùs amant eos, in quos sunt benefici, quàm amentur ab illis.*
7. *In casu necessitatis sunt plùs amandi, & iuuandi parentes, quàm proprij filij.*

EX dictis *disputatione præcedente*, de coniunctis magis amandis, tam secundùm effectum, quàm secundùm affectum, & tam in ordine ad bona huius vitæ, quàm in ordine ad bona alterius vitæ, facilè explicantur particulares quæstiones circa hos omnes, qui specialiter sunt coniuncti ipsi homini diligenti.

1. *Parẽtes, quoad bona honoris, & subiectionis, sunt magis diligẽdi, quàm filij.*

Nam circa parentes, & circa filios diligendos, primò est quæstio, quis ordo seruari debeat secundùm charitatem; & vtrùm parentes sint magis diligendi, quàm filij; an verò è contra sint magis amandi filij, quàm parentes: & si quis ex vna parte habeat patentes, ex quibus est genitus; & ex altera habeat filios, qui ab ipso sunt geniti, neque possit in casu necessitatis vtrisque succurrere, quos, & quibus præferre debeat. Sed breuiter ex S. Thoma 2. 2. *quæst.* 26. *art.* 9. & *in* 8. *sent. dist.* 29. *quæst.* 1. *art.* 7. *pag.* 108. *col.* 3. & *quæst.* 2. *de virtutib. quæ est prima de charitate*, *art.* 9. *ad* 18. *pag.* 269. *col.* 2. hæc possunt colligi. Primò, quoad bona honoris, & reuerentiæ, & subiectionis, & obedientiæ, est magis amandus pater, quàm filius: quia coniunctio, quæ habetur cum patre, ratione principiationis, & causationis passiuæ ipsius esse, quod filius habet à patre, hæc bona maximè postulat, & semper vnusquisque est præferendus secundùm illa bona, quæ spectant ad coniunctionem, quæ cum illo habetur, vt diximus *disputatione præcedente*, *n.* 10. Et contrà, quoad curam prouisionis bonorum externorum, est magis amandus filius, quàm pater: quia contraria ratione coniunctio, quæ habetur cum filio, ratione principiationis, & causationis actiuæ eiusdem esse, quod pater illi communicat, hæc alia bona maximè postular: vnde & dicitur 2. Cor. 12. *Non debent filij thesaurizare parentibus; sed parentes filiis.* Idque specialiter est verum pro eo tempore, quo filius manet sub potestate patris, & non est ab illo emancipatus: nam in tali casu videtur pater iam complesse suum munus thesaurizandi filio, vt notat Suar. *de charit. disp.* 9. *sect.* 4. *n.* 7. *pag.* 467. Et ratio est ex eodem Sancto Thoma *in* 3. *dist.* 29. *quæst.* 1. *art.* 7. *cit. ad* 1. quia ad patrem, in quantum est causa, & principium filij, maximè pertinet, vt in illum influat, tanquàm in causatum, & principiatum; non autem è contrà pertinet ad filium, in quantum est causatus, & principiatus, vt influat in patrem, tanquàm in causam, & in principium; sed, sicut ad patrem, in quantum est causa, spectat, per se loquendo, influere in filium, vt in causatum, eique communicare ea omnia, quibus indiget ad suum esse, & ad illius conseruationem: ita & spectat ad filium, per se loquendo, in quantum est effectus, & quid causatum, dependere à patre, eúmque agnoscere, vt principium, & causam sui, in quo fundatur subiectio, & obedientia, & honor, quem illi debet. Et quoad hoc amor patentum erga filios maximè proportionatur amori Dei erga homines; & amor filiorum erga parentes proportionatur amori hominum erga Deum: siquidem etiam Deus nos amat ad nostram vtilitatem; & nos redamamus Deum ad illius honorem, vt habent S. Augustinus *lib.* 1. *de doctrina Christ. cap.* 32. *tom.* 3. & ex illo S. Thomas 2. 2. *quæst.* 26. *art.* 9. *ad* 3. & hoc idem etiam habetur ex Aristotele 8. *Ethic. cap.* 11. *pag.* 206. vbi ait, parentes ideò habere ex ipsa natura imperium in filios; quia sunt illis principium ipsius esse, & educationis, & institutionis: si autem natura habent parentes imperium in filios, etiam filij habent natura subiectionem ad parentes, & per consequens illis debent honorem, & obedientiam; & si parentes sunt filiis principium, vt sint, etiam debent illis subministrare, quæ sunt necessaria, vt conseruentur in esse.

2. *Filij, quoad bona externa, sunt magis diligẽdi, quàm parentes.*

3. *Quòd parentes quoad aliqua sint magis amandi, quã filij, maximè est ex nobilitate obiecti; & quòd filij, quoad alia, sint magis amandi, quàm parentes, maximè est ex maiori coniunctione, quam habent ad illos.*

Secundò, colligitur ex Sancto Thoma *locis cit.* quòd quæcunque tandem sit maior amabilitas parentum supra amabilitatem filiorum, rectè potest, ac debet referri in dignitatem, & nobilitatem obiecti; & quæcunque tandem sit maior amabilitas filiorum supra amabilitatem parentum, rectè potest, ac debet referri in ipsummet diligentem, & in illam coniunctionem, quam habent filij cum parentibus, & quam non habent parentes cum filiis: nam, vt docet idem Sanctus Thomas 2. 2. *quæst.* 26. *cit. art.* 4. *ad* 1. & *art.* 7. & *suprà* notauimus *disp.* 21. *num.* 2. & 8. ex duplici capite potest attendi, quòd aliquid sit magis diligendum, quàm aliud, id est, ex parte obiecti, quod ex se est nobilius; & ideò propinquius primo, & maximo diligibili, qui est Deus: & ex parte ipsius diligentis, qui obiectum, quod diligit, habet sibi propinquius, & magis coniunctum, etiamsi alioqui ex se non sit nobilius, & propinquius Deo. Dum ergo parentes diliguntur à filiis, in quantum illis sunt principium, & causa essendi; & dum filij diliguntur à parentibus, in quantum ab illis accipiunt esse, & sunt aliquid illorum, & quasi alteri illi, vt loquitur Aristot. 8. *Ethic. cap.* 12. *pag.* 208. certum est, quòd maior parentum dilectio supra dilectionem filiorum maximè oritur ex parte obiecti, id est, ex ratione principij, quæ ex se est bonum eminentius, & Deo similius: & maior dilectio filiorum supra dilectionem parentum maximè oritur ex coniunctione ad ipsosmet diligentes, qui illos habent, vt aliquid sui, & tanquàm alteros se, eósque diligunt dilectione maximè simili, & affini ad dilectionem sui ipsorum, vt loquitur S. Th. *q.* 26. *a.* 9. *cit.*

4. *Quomodo filius sit magis coniunctus patri, quàm pater filio.*

Quòd si quæras, quomodo filius sit, & dicatur magis coniunctus patri, quam sit; & dicatur vicissim etiam pater coniunctus filio: Respondeo cum Aristotele 8. *Ethic. cap.* 12. *cit. pag.* 208 *sub initium*, id esse ex eo, quia semper id, à quo aliquid est, aut oritur, maiorem habet necessitudinis coniunctionem cum eo, quod est, aut oritur ab ipso; quàm habeat è contra id, quod est, aut oritur ab aliquo cum eo, à quo est, aut oritur: siquidem id, quod oritur, est proprium, & quasi possessio illius, a quo oritur, & absolutè est illius, & ab illo habetur; non autem è contra id, à quo oritur, est possessio illius, quod oritur, neque ab illo habetur, aut est illius: sic enim capillus, verbi gratia, quia oritur ex capite, dicitur proprius, & possessio capitis, & haberi à capite, & absolutè capillus capitis; non autem è contra ipsum caput, ex quo oritur, dicitur absolutè caput capilli, aut haberi à capillo, vel esse proprium, & possessio capilli: & similiter dens, quia oritur ex maxilla, dicitur absolutè dens maxillæ; non autem è contra dicitur maxilla dentis, aut esse propria, & possessio ipsius dentis, vel ipse dens habere maxillam: & idem est de arbore, ex qua oritur ramus, & flos, & fructus, quæ omnia hac de causa dicuntur absolutè esse quid proprium, & quasi possessio ipsius arboris; non autem è contra ipsa arbor dicitur esse quid proprium, & quasi possessio rami, & floris, & fructus: sicut & manus, aut pars alia integralis, verbi gratia, Petri, dicitur absolutè esse Petri; non autem Petrus dicitur absolutè esse ipsius manus, aut partis alterius integralis. Eadem ergo ratione ex hoc ipso, quòd filius, verbi gratia, Socrates, habet esse à patre, verbi gratia, à Sophronisco, maiorem habet necessitudinis connexionem

ipse

ipse Sophroniscus cum Socrate, quàm habeat è contra Socrates cum Sophronisco. Vnde & absolutè dicitur Socrates esse Sophronisci; non autem Sophroniscus esse Socratis: & vniuersaliter is, qui est filius, dicitur esse quid proprium, & possessio patris, 5. *Ethic. cap. 6. versus finem, pag. 123.* & quasi membrum, & pars illius, *lib. magn. Moral. cap. 31. pag. 308.* non autem è contra is, qui est pater, dicitur esse possessio filij, aut quasi membrum, & pars illius. Et ratio potest afferri ex Alberto *in caput 12. lib. 8. Ethic.* quia parentes præbendo semen, aut materiam pro generatione filiorum, manent illis coniuncti, habendo in illis aliquid sui, & quod verè fuit decisum de illorum substantia, & vt addit Buridanus *ibidem, quæst. 16.* dando, & communicando illis esse, iunguntur illis, tanquàm tendentes in ipsos; cùm tamen filij non maneant coniuncti parentibus, habendo in illis aliquid sui, vel decisum de sua substantia, & recipiendo ab illis esse; sed potiùs exeant extra illos, & ab illis recedant; quæ sine dubio est maior coniunctio, quantùm est ex propria formalitate, & prout consideratur ex parte ipsorum filiorum. Et ne in hoc contingat deceptio, parentes, & filij non sunt accipiendi formaliter, quatenus substant relationibus mutuis, & appellantur nominibus relatiuis, quomodo dicuntur ad conuertentia, vt patet ex Aristotele *in cap. ad aliquid*; & æqualiter sunt coniuncti ad inuicem, séque inuicem ponunt, ac tollunt; & tam filius est, & dicitur patris filius, quàm pater est, & dicitur filij pater; sed sunt accipiendi materialiter, & quatenus tantummodo substant fundamentis relationum, & significantur nominibus absolutis; & is, qui genuit, & est pater, dicitur, verbi gratia, Sophroniscus; & is, qui est genitus, & est filius, dicitur Socrates: hoc enim modo clarè apparet, quòd Sophroniscus est magis coniunctus Socrati, quàm Socrates Sophronisco, cùm verè Sophroniscus sit coniunctus per aliquid sui, non autem Socrates; & ideò Socrates absolutè dicatur esse Sophronisci, & eius possessio; & quasi membrum, ac pars; non autem Sophroniscus dicatur tale aliquid esse Socratis.

5. *Patres plùs amant filios, quàm amentur à filiis.* Atque hinc vlteriùs fit, vt parentes magis ament filios ex naturali inclinatione, quàm amentur à filiis, vt benè explicat, & probat Aristoteles 8. *Ethic. cap. 12. cit.* id enim ex eo contingit, quia illos amant, vt existentes aliquid sui, vt ipse loquitur; & ideò amor in filios est maximè similis amori erga seipsum, vt loquitur S. Thom. 2. 2. *quæst. 26. art. 9. cit.* & omninò includitur in amore sui, vt idem habet *quæst. 1. de charit. art. 9. ad 18.* imò & est planè idem, sicut & amor, quo amo manum meam, vel aliud membrum meum, est planè idem cum amore, quo amo meipsum, vt addit *in 3. dist. 29. quæst. 1. art. 7. in corp.* & ideò huiusmodi amor plùs habet de ratione beneuolentiæ, quæ est principium, & radix amicitiæ, & potest esse etiam ad seipsum quàm de ratione amicitiæ, & essentialiter est ad alterum, vt idem S. Thomas *ibidem* subdit: & propterea patres plùs amant filios, quàm amantur à filiis ex Aristotele *cap. 12. cit. libri 8. Ethic.* & S. Thoma 2. 2. *quæst. 26. art. 9.* quia patentes magis sciunt, quòd filij ex ipsis sint geniti, quàm sciant filij, quòd ex ipsis sint geniti; & certum est, quòd amor cæteris paribus semper est maior, quando cognitio de ratione amandi est maior, cùm hæc se habeat quasi applicatio obiecti, & hoc maximè moueat, quando maximè est applicatum, vt etiam contingit in agentibus, & mouentibus physicis. Et denique idem probat longinquitas, & diuturnitas temporis, quo patres amant filios, supra illud, quo filij redamant patres: siquidem illi statim incipiunt eos amare, quando primùm sunt nati: hi verò non incipiunt redamare, nisi progressu temporis, quando intelligentiam, & sensum sunt iam adepti: & certum est, quòd hæc longinquitas, & diuturnitas multùm facit ad firmitatem, & perfectionem amoris, cùm inducat saltem assuetudinem ad amandum, & hæc manente etiam eadem notitia de ratione amandi semper tribuat promptitudinem, & facilitatem, & delectationem ad actum amoris, vt communiter dicitur *in mate. de habitibus.* Vnde & monemur *Eccl. 9.* vt non derelinquamus amicum antiquum: quia nouus non erit similis illi: vinum enim nouum, vt *ibi* dicitur, amicus nouus: & sicut vinum tunc bibitur cum suauitate, quando iam inueterauerit, & fuerit benè defæcatum, & depuratum; ita & amicus tunc est optimus, quando fuerit diu amatus, & multo tempore benè probatus.

Ad hoc idem probandum, quòd patres magis ament, quàm amentur, possunt afferri rationes aliæ, quibus Aristoteles *lib. 9. Ethic. c. 7. pag. 227.* & S. Thomas 2. 2. *quæst. 26. art. 12.* hoc idem probat de beneficis, quòd, scilicet, magis ament eos, in quos sunt benefici, & quibus beneficia conferunt, quàm vicissim redamentur ab illis: cùm enim parentes sint in filios maximè benefici; & dum illis conferunt esse, & educationem, & institutionem, conferant beneficia omnium maxima; optimè possunt de illis afferri, quæ afferuntur de beneficis. Et primò potest afferri, quòd id contingat ex ipsa ratione debiti, quæ est in illis, quibus aliquis est beneficus: sicut enim in mutuis, & in debitis pecuniariis, illi, qui debent restituere mutuum, aut pecuniam soluere, minimè curant de bono illorum, quibus debent, imò & maximè volunt, eos non esse, vt sic leuentur onere debiti, & obligatione soluendi, & contrà illi, qui debent recipere mutuum, & recuperare pecuniam, multùm curant de salute, & bono debitorum, vt sic recipiant, & recuperent id, quod dederunt: ita & benefici multùm curant de bono illorum, in quos sunt benefici; quia sic sperant, gratias ab illis recipere; & contrà, qui beneficia receperunt, parum curant de ipsis beneficis, imò & eos volunt non esse, quia sic illis nihil retribuent. Eadem ergo ratione etiam patres multùm curant de filiis, eósque amant; quia ab illis sperant, & expectant rependi gratias, & beneficia: & contrà filij parum curant de parentibus, & parum redamant, imò & volunt eos non esse; quia parum curam referre gratiam, imò & volunt leuari hac ipsa obligatione, & onere referendi. Et si hæc ratio dicatur cum Aristotele *ibidem* esse tantùm humana, & apparens; non autem solida, & naturalis, neque esse simile id, quod dicitur de mutuantibus: siquidem hi non verè amant mutuatarios, & debitores; neque curant de bono illorum, vt bonum illorum est; sed solùm amant seipsos, & solùm curant de bono proprio, dum volunt recuperare mutuum, quod dederunt; benefici autem verè amant illos, in quos sunt benefici, & verè cupiunt illis bona, quatenus bona illorum sunt. Si, inquam, hæc ratio minùs placeat, potest afferri secundo loco illa alia, quam Aristoteles appellat naturalem: & in hoc consistit, quia est maximè naturale vnicuique, vt diligat opus suum, sicut & est naturale, vt diligat suum esse, & suum viuere: nam, cùm esse vniuscuiusque habeatur ab actu, & hic sit duplex, id est, primus, qui est ipsa forma; & secundus, qui est operatio, 2. *de anima, textu* 2.

6. *Benefici plùs amant eos, in quos sunt benefici, quàm amentur ab illis.*

& 5. etiam esse vniuscuiusque est duplex, id est, primum, & in actu primo, quod etiam dicitur esse in habitu, & quasi in somno, 2. *de anima, text.* 5. & secundum, vel in actu secundo, quod etiam dicitur simpliciter, & absolute in actu, & quasi in vigilia, id est, esse excitatum, & operans; non autem quasi consopitum, & ligatum, aut impeditum ab operatione: vnde & absolutè dicimur, esse dupliciter, id est, operatione, & actu, & viuendo, & agendo, 9. *Ethic. cap. 7. cit.* qua ergo ratione vnicuique est maximè naturale, vt diligat suum esse; siue illud sit esse primum, & in actu primo per ipsam formam; siue secundum, & in actu secundo, per ipsam operationem: eadem ratione vnicuique est maximè naturale, vt diligat suum opus, cùm etiam in illo, tanquàm in effectu, habeat, & retineat aliquo modo, & manifestet suũ esse: nec solùm est naturale, vt diligat; sed etiam, vt magis diligat, quàm vicissim diligeretur ab opere, si esset animatum, vt loquitur Aristoteles, *ibidem*: siquidem non ipse eodem modo est esse operis, siue primum, siue secundum, quo ipsum opus est esse operantis: & sic contingit in artificibus respectu operum artificiosorum, & in Poëtis respectu poëmatum, & in parentibus respectu filiorum, vt notat Aristoteles, *ibidem, & lib. 4. cap.* 1. *pag.* 82. quare, cùm etiam beneficus habeat aliquo modo, & retineat suum esse in beneficiato, tanquàm in proprio opere, & effectu, vnde & communiter dicitur etiam esse illius opus, & factura, & creatura, si magnum aliquod beneficium ab illis acceperit, vel ad magnum aliquem gradum sit promotus, vt notat S. Thomas 2. 2 *quæst. 26. art. 16. cit. in corp. & in 3. dist. 29. q. 1. art. 7. ad* 2. & ex illo Valen. *disp. 3. quæst. 4. puncto 5. §. Etsi autem hoc ita sit. col.* 613. omninò debet etiam beneficus naturaliter diligere beneficiatum, & plùs diligere, quàm vicissim diligatur ab illo, cùm non ea ratione habeat beneficiatus suum esse in benefico, qua habet beneficus in beneficiato. Tertiò ad idem facit ex eodem Aristotele, & S. Thoma *locis citatis*, quia beneficus in beneficiato agnoscit suum bonum honestum, quod est operatus, benè illi faciendo: beneficiatus verò non agnoscit in benefico, nisi suum bonum vtile, quod ab illo est consecutus: multò autem est delectabilius considerare, & recolere bonum, quod nos ipsi fecimus, & est diuturnius, quàm considerare, & recolere bonum vtile, quod ab alio accepimus, & fortasse citò transiit; & ideò beneficus magis gaudet in bono beneficiati, quàm beneficiatus in bono benefici; & magis amat, quàm redametur.

Quartò, idem probatur: quia amare est simile actioni, & amari est simile passioni, cùm ad amantem pertineat agere, id est, velle, & optare bonum amato; & ad amatum pertineat pati, id est, recipere bonum ab amante. Si ergo magis pertinet ad amantem, vt agat, quàm vt patiatur; hoc ipso magis pertinet, vt amet, quàm vt ametur; & de facto plùs amet, quàm redametur.

Quintò denique, quia naturaliter plùs diligit vnusquisque id, quod habet cum labore, quàm id, quod habet sine labore, vt patet in iis, qui per seipsos, & cum labore acquirunt pecunias, eásque propterea magis amant, quàm qui accipiunt acquisitas ab aliis, & sine labore. Cùm ergo benefacere, & ipsum bonum beneficiati, vel ipse benèficiatus constet benefico magno labore; & contrà benè accipere, vel ipse beneficus non constet beneficiato vllo labore; non potest beneficus non magis amare beneficiatum, quàm amet beneficiatus ipsum beneficum.

His verò iisdem rationibus nemo non videt, quomodo probetur, quod dicebamus *paulo ante n.* 5. de parentibus, quòd magis ament, quàm amentur; cùm reuerà etiam ipsi sint in filios maximè benefici, & in illis agnoscant, & ament suum esse in actu secundo; & considerent, & recolant bonum honestum, quod fecerunt in iis educandis, & instituendis; & benè intelligant, quòd ad principium, & causam, quales ipsi sunt respectu filiorum, magis pertinet agere, ac proinde amare, & bonum velle, & operari, quàm pertineat pati, ac proinde amari, & bonum recipere; & denique benè sciant, quòd non nisi magna cura, & labore constant filij iam adulti. Et quia hoc totum maximè prouenit ex maiori coniunctione, quam naturaliter habent parentes cum filiis, & quam è contra non habent filij cum parentibus, rectè in illam refertur tota maior amabilitas filiorum, vt *suprà* diximus *n.* 3. & S. Thomas 2. 2. *quæst. 16. art* 9.

Sed circa ordinem charitatis in diligendis filiis, aut parentibus, illud potest notari tertio loco, quòd si fortè ex aliquo accidente existat meus pater in extrema necessitate boni spiritualis, aut temporalis, in qua simul existit etiam meus filius; neque possim ego vtrique succurrere; præferre omninò debeo necessitatem patris necessitati mei filij, eique succurrere omisso hoc. Ita expresse S. Thomas 2. 2. *quæst. 26. art. 9. ad 3. & in 3. dist. 29. quæst. 1. art. 7. ad* 1. Richard. *in 3. dist. 29. tit. a t. 1. quæst. 7. pag.* 344. & omnes communiter apud Azor. *part. 2. lib. 2. cap. 2. quæst. 16. pag. 79. col.* 1. nam, quamuis patri, in quantum est pater, & principium, vel causa filij, per se loquendo, conueniat superioritas, & sufficientia, aut virtus ad influendum specialiter bona temporalia ipsi filio; & ideò ex parte filij, per se loquendo, sit illi debita reuerentia, & subiectio, vt *suprà* diximus *n.* 1 & 2. non autem conueniat indigentia, aut subiectio ad ipsum filium: si tamen ex accidente, & in casu aliquo etiam ipse indigeat ope filij, erit id quidem per accidens, in quantum est pater, & superior filio, vt loquitur S. Thomas; non tamen poterit filius non præstò illi esse, & non ferre auxilium, etiam omisso quocunque alio, cùm magnitudo obligationis, quam ad illum habemus propter ipsum esse acceptum, suppleat omnem aliam obligationem ex coniunctione, vel ex quocunque alio titulo. Vnde, si contingat, verbi gratia, vt meus pater, & meus creditor, cui debeo ex iustitia, simul redigantur ad extremam inopiam, neque possim succurrere simul vtrique; potiùs debeo succurrere patri, quam creditori, vt notat Azor. *part. 2. lib 2. cap. 2. tit. quæst. 17. pag.* 79. ex Caiet. Soto, & aliis: quia in extrema necessitate, bona, quæ habeo, non sunt creditoris; sed communia: & ideò, quemadmodum possum ex illis licitè succurrere mihi ipsi, si extremè laborem; ita & possum succurrere meo patri, ad quem habeo maiorem obligationem, quàm ad creditorem, stante, quòd bona sint facta communia, vt etiam notat Suar. *disp. 9. de charit. sect. 4. n. 12. pag. 467. in fin.* Bonac. *in Decal. disp. 3. quæst. 4. puncto 5. n. 3. pag. 164. col. 2. tom.* 2. Idque etiam est secundùm inclinationem naturæ, ex qua vnusquisque difficiliùs inducitur, vt patrem occidat, vel domo expellat, quàm vt occidat, aut expellat filium; & ex qua bruta ipsa, si agnoscunt parentes, maximè illos iuuant in necessitatibus, & indigentiis, vt de ciconiis refert S. Basil. *homil. 8. in Hexameron*, & ex illo S. Thomas *in 3. dist. 29. quæst. 1. art. 7. citato, in fine corporis*, quòd parentes suos ætate confectos fouent plumis, & alimenta iis ministrant, & in volatu supportant. Et quatenus in homine non sit tanta inclinatio, & instinctus naturæ ad iuuandos

7. *In casu necessitatis sunt plùs amandi, & iuuandi parentes, quã proprij filij.*

parentes,

parentes, quanta est in brotis, & magis sint propensi ad iuuandos filios in temporalibus, quàm parentes; id tamen ex S. Thoma *ibidem* solùm est; quia natura inclinat ad illud, quod est per se; non autem ad illud, quod accidit in casu, vt certè accidit indigentia parenrum; & defectum naturæ, si quis est quoad hoc, beoè supplet io hominibus ratio, & benè facit eam inclinationem, quæ est io brutis ex sola natura. Et si est licitum in casu necessitatis magis saluare vitam parentum, quàm propriam, eósque pascere tempore famis, & tabulam in oaufragio illis porrigere, vt ex communi sententia *suprà* diximus *disputat.* 20. *n.* 8. potiori ratione est etiam licitum magis illos saluare, quàm filios; & debitum gratitudinis, & pietatis, quod specialirer est ad parentes propter beneficia omnium maxima, quæ ab illis accepimus, in quantum sunt nobis priucipium essendi, beoè continet; & quasi absorbet debitum coniunctionis aliquantò maioris, quam habemus ad proprios filios, vt *suprà* diximus generaliter de obligatione, & debito virtutis minoris, quod contioetur in debito virtutis maioris *disputat.* 12. *n.* 7. & ideò absolutè est magis debitum in casu necessitatis iuuare parentes, quàm proprios filios; & est maius peccatum, si quis in illo deficiat, quàm in hoc, vt expresè habet S. Thomas *in 3. dist. 29. art. 7. cit. ad* 1. & indicat io re simili 2. 2. *quæst.* 26. *art.* 12. *ad* 2. cùm præsertim ipsa prioritas, & anterioritas dilectionis, qua parentes præueniuot filios, antequàm filij possint illos amare; & diuturnitas tempotis, quo illos amant, magnoperè ab illis extorquear redamationem, & magnoperè prouocet ad redamandum, saltem io casu necessitaris, cùm ex S. Augustino *in libro de catechizandis rudibus, cap. 4. tom. 4.* nulla sit maior prouocatio ad amandum, quàm præuentio in amando; & nullus sit animus ita durus, qoi dilectionem oolit repeodere, si fortè noluit primus impendere.

DISPVTATIO XXIII.

Quis sit ordo in amandis ipsis parentibus, & ipsis filiis: & quomodo pater sit magis amandus, quàm mater; & vnus filius magis, quàm alius.

1. *Mater est magis amanda, quàm filij; & minùs, quàm pater.*
2. *Mater non concurrit actiuè ad generationem filij, neque præbet semen propriè dictum.*
3. *Idq; totum ex sententia Aristotelis etiam asserit S Thomas.*
4. *Etiam Beatissima Virgo ad conceptionem Christi Domini non concurrit actiuè.*
5. *Similitudo filiorum ad parentes non prouenit ex actiuitate seminum, sed maximè ex temperamēto.*
6. *Similitudo ad parentes maximè iuuatur cogitationibus, & affectionibus ipsorum parentum, tempore generationis.*
7. *Potest mater ex accidente plùs amari, quàm pater.*
8. *Matres sunt amantiores filiorum, quàm patres.*
9. *Si pater valdè parum amat filios, potest ab illis amari minùs, quam mater.*
10. *Si mater plùs ametur, quàm pater, non est peccatum mortale.*
11. *Etiam filij à parentibus sunt amandi cum certo ordine, & alij aliis sunt præferendi.*
12. *Filij illegitimi, etiam spurij, sunt necessariò amandi quoad alimenta, & necessaria vitæ.*
13. *Nomine alimentorum quid intelligatur.*
14. *Filiæ illegitimæ, & spuriæ, inter alimenta, debetur à parentibus etiam dos.*
15. *Filiis illegitimis, & spuriis debentur alimenta à patre Clerico, etiam de bonis ecclesiasticis.*
16. *Priuilegia concessa à supremis Principibus laïcis extra statum ecclesiasticum, pro filiis Clericorum, sunt valida, & non sunt reuocata per Bullas pontificias.*
17. *Alimenta simpliciter necessaria ad vitam, non possunt prohiberi filiis spuriis per vllum ius positiuum.*
18. *Filius primo triennio est alendus à matre, & posteà à patre.*
19. *Filij illegitimi sunt necessariò amandi, etiam quoad subsidia spiritualia.*
20. *Filij illegitimi, & spurij, quomodo sint alendi à patre Religioso, & Professo.*
21. *Filij illegitimi, secundùm ordinem charitatis, sunt minùs amandi quàm legitimi.*
22. *Mares sunt magis amandi à parentibus, quàm fœminæ.*
23. *Primogeniti, & maiores sunt magis amandi à parentibus, quàm posteriùs geniti, & minores.*

SI quætas, quomodo se habeat ordo charitatis circa ipsos parentes; & vtrùm filij teneantur æqualirer amare vtrunque parentem; an verò possint, ac debeant eorum alterum præferre alteri, verbi gratia, patrem matri, aut matrem patri; & quomodo se habeat idem ordo charitaris circa ipsos filios, & vtrùm parentes teneantur æqualiter amare omnes; an verò possint, ac debeant eorum aliquos præferre aliis, verbi gratia, legitimos illegitimis, mares fœminis, & primogenitos, & maiores posteriùs geniris, & minoribus: Respondet S. Thomas 2. 2. *quæst.* 26. *art.* 10. & cum illo omnes communiter apud Azor. *part. 2. lib. 2. cap. 2. quæst. 18. pag. 79.* parentes à filiis non esse amandos æqualiter; sed magis esse amandum patrem, quàm matrem: quia, quamuis etiam hæc sit filiis principium generationis; & ideò etiam illi sint debita bona honoris, & reuerentiæ, & subiectionis, sicut & patri; & eriam ipsa sit magis amanda, quàm filij, quantùm est ex nobilitate obiecti; & in casu necessitatis plùs ipsi sit sucurrendum, quàm filiis, vt parer ex dictis; si tamen veniat in comparationem cum ipso patre, à communibus filiis est minùs amanda, quàm pater: quia etiam habet respecto illorum principiationem minùs excellentem, cùm pater sit priocipium per modum agentis; & in semine patris sit tota virtus actiua, & formatiua membrorum: mater verò sit magis principium per modum patientis, & tota materia, quam præbet, tam per sanguinem, quàm per humorem alium album, quem Medici appellant semen mulieris, solùm concurrat per modum materiæ, in quam se profundit, & iouoluit intra matricem semen virile, & ex qua est operator membrorum, vt loquitur Auicenna *lib. 9. de animalibus, cap.* 1. & apud Richar. *in 3. dist. 29. art. 1. quæst. 8. ad* 1. attenuando illam, scilicet, & incrassando secundùm diuersas partes, provt opus est ad formationem totius corporis, & aptam illius dispositionem, & organizationem pro anima rationali.

1. *Mater est magis amanda, quàm filij, & minùs, quàm pater.*

Neque facit in contrarium id, quod habet Galenus *lib. 1. de semine*, & fusè Fernelius *lib. 7. de hominis procreatione, c. 6.* & Paulus Zacchias *in quæstionibus medicolegalibus, lib. 3. tit. 1. quæst. 7. num. 11. & seqq.* vbi etiam citat Hippocratem *lib. de genitura, post med.* & Medicos communiter, quòd etiam fœminæ

2. *Mater non concurrit actiuè ad generationem filij, neque præbet semen propriè dictū.*

fœminæ in generatione concurrant actiuè, & etiam illæ necessariò præbeant semen, illúdque fœcundum, si alioqui sit benè temperatum in qualitate, & quantitate; & quod sine illo non possit naturaliter fieri generatio: quod idem ex Theologis docet etiam Scotus *in 3. dist. 4. quæst. vnica, pag. 10. col. 4.* Nam contrà est: quia oppositum expressè asserit Aristoteles *lib. 1. de gener. animal. c. 19. & 20.* vbi ex professo probat, quòd fœminæ non præbent semen, sed sanguinem ex purgationibus menstruis; & quòd hic sanguis proportione respondet semini, quod præbent mares: vnde & eadem ætate incipiunt fœminis menstrua, qua maribus incipit semen, id est, circa annos pubertatis; & eadem ætate desinunt, id est, circa senectutem, & simul in vtrisque contingit proportionaliter mutatio vocis, & simul extensio, vel intumescentia, & dilatatio partium: quæ omnia videntur indicare, quòd menstrua, & semen proportione sibi respondeant: & alioqui si calor naturalis, qui est in fœminis, posset benè concoquere sanguinem, & superfluum alimenti in semen, sicut contingit in maribus, non essent in illis menstrua, sicut nec sunt in maribus. Et quamuis non sit negandum, quòd etiam Aristoteli fuerit cognita substantia illa alba, quam mulieres habent in vasis seminariis, & quam Medici appellant semen muliebre, vt patet *ex lib. 10. de hist. animal. cap. 3. 4. 5. 7. & 8.* vbi asserit, etiam fœminas in anteriorem vteri partem profundere, idque iis accidere etiam in somnis; hanc tamen substātiam Aristoteles non putauit propriè esse semen; neque inseruire generationi, tanquàm causam efficientem, aut tanquàm materiam simpliciter necessariam; sed vt sudationem quandam, aut humectationem vteri; quomodo etiam saliua humectat palatum, & conducit ad gustationem ciborum, & ad locutionem, vt ipse loquitur *lib. 19. cit. de histor. animal. cap. 4. pag. 587. in fin.* Et quòd non sit simpliciter necessaria hæc substantia alba ad generationem, ex eo colligit *lib. 1. de gener. animal. cap. 20. cit. initio, pag. 630.* quia non contingit omnibus fœminis, quæ generant, sed communiter tantùm iis, quæ sunt nitidæ, & fœminales; non autem iis, quæ sunt fuscæ, & viragines; & quibus contingit, communiter contingit in maiori copia, & quantitate, quàm soleat esse etiam in maribus copia seminis; & hæc copia multùm excrescit ex qualitate ciborum, vt, verbi gratia, ex illis, qui sunt acris saporis: quæ omnia clarè ostendunt, quòd illa substantia alba non sit propriè semen ex vltimo alimento benè concoctum, sed superfluitas quædam propter caloris debilitatem, non valentis benè concoquere. Et cùm in fœmina forma ipsa, & species oris sit similis formæ adolescentuli, signum est, quòd etiam ipsa est quasi mas inseminis, id est, quasi adolescentulus. & ipsa tota est quædam impotentia, cùm semen ex alimento concoquere nequeat propter naturæ frigiditatem.

Neque ex eo, quòd hæc substantia emittatur cum sensu voluptatis, sicut & semen, sequitur, quòd concurrat vt semen: siquidem huiusmodi sensus non solùm habetur ex fluxu seminis; sed etiam ex aliis, vt ex consistētia spiritus, ex quo semen emittitur, vt patet in adolescentulis, qui nondum seminant, & in aliis genituræ expertibus; quibus tamen scalpendo, & fricando voluptas accidit, vt subdit Arist. *ibid.* & si hæc humiditas quomodocunque est vtilis ad generationem, benè potuit natura etiam illi adiungere voluptatem; quamuis non sit propriè semen, neque ad illam concurrat vt semen. Et denique cùm fœminæ sæpè concipiant sine vllo sensu voluptatis, vt habet idem Aristoteles *lib. 1. cit. de histor. animal. cap. 19. pag. 639.* apertè sequitur, quòd hæc substantia non semper habet adiunctam hanc voluptatem, vel saltem quòd conceptus, & generatio potest contingere sine hac substantia ex parte fœminæ, sicut & contingit sine hac voluptate; & per consequens, quòd hæc substantia non sit necessaria.

Dum autem dicimus, hanc substantiam albam ab Aristotele non fuisse agnitam, vt propriè semen; non intelligimus, quòd aliquando etiam ipse non appellauerit eam semen, vt patet *ex libro 10. de histor. animal. cap. 4.* vbi ait, fœminam, si benè valeat, & in ætate sit constituta, procreare semen: & *c. 8.* vbi addit, ad fœcunditatem conceptus non solùm requiri emissionem seminis factam à viro; sed etiam factam à fœmina: sed intelligimus, quòd talis substantia verè non habeat vim effectiuam, & formatiuam, nec ad generationem concurrat in genere causæ efficientis, in quo genere concurrit semen propriè dictum, 2. *Phys. text. 31.* & 5. *Metaph. tex. 3.* Et cùm in natura generatio fœminæ solùm contingat præter intentionem agentis, & ex defectu materiæ, vt dicitur *lib. 4. de generat. animal. cap. 2.* & ideò nouella ætas, & senescens, magis quàm florens, fœminas generet, quia calor in altera nondum est perfectus; & in altera deficit; & cùm in earum generatione natura primùm degeneret, vt dicitur *ibid. cap. 4.* & ipsa fœmina nihil sit aliud, nisi mas læsus, vt habetur *cap. 3.* & ipse sexus fœmineus sit quædam læsio, & detrimentum naturæ, vt *ibi* concluditur *cap. 6.* non debet mirum videri, si fœmina in hoc maximè à mari deficiat, quòd semen non generet; & in hoc maximè sit mas læsus, quia est mas inseminis, vt ipse Aristoteles explicat *lib. 1. de generatione animalium cap. 20. citato*, & ipse sexus fœmineus ideò sit læsio, & detrimentum naturæ, quia ipsa fœmina tota est quædam impotentia, propter naturæ frigiditatem, vt *ibi* subditur. Vnde in sententia Aristotelis, quamuis non sit negandum, quòd fœmina necessariò aliquid conferat ad generationem, vt ipse probat *lib. 10. de histor. animal. cap. 8.* siue illud sit tantummodo sanguis ex purgationibus menstruis, siue substantia magis concocta in propriis vasis, & in album conuersa: qua de causa, & à Medicis, & ab ipso Aristotele appellatur nomine seminis; omninò tamen est negandum, quòd huiusmodi substantia sit propriè semen, & quòd habeat virtutem actiuam, & formatiuam; & simul cum semine viri concurrat actiuè, cùm ipsa fœmina ex proprio temperamento frigidiore, aut minùs calido sit mas inseminis, & læsus; & omninò non possit ad perfectionem perducere, & sufficienter concoquere substantiam seminis, vt facit mas; & illud, quod præbet, solùm se habet, vt materia; & tota vis, & ratio agendi est in semine viri, quod ad illam se habet, sicut coagulum ad lac, *lib. 1. de gener. animal. cap. 20. cit. pag. 643.* eámque condensat, & benè format, prout est necessarium ad finem naturæ, qui est procreatio prolis. Atque hoc modo benè saluatur, vt *ibi* subditur, quòd motor, & mobile sint semper distincta; & quòd semper id, quod mouetur, moueatur ab alio; non autem illud idem, quod mouet, sit etiam motum, vt probatur *in Physicis, lib. 7. & 8.* quod tamen non potest saluari, si tam illud, quod præbet fœmina, quàm illud, quod præbet mas, est causa efficiens, & principium, vnde motus, & generatio: siquidem in tali casu nihil est aliud, in quod agat, vt in materiam, & in quo motus recipiatur, vt in subiecto, & mobili, vt ex se patet, & notat S. Thomas *in 3. dist. 3. quæst. 2. art. 1. in corp.* Et similiter benè saluatur, quomodo potentiæ animæ vegetatiuæ sint

eiusdem

eiusdem speciei in fœmina, cuius in mari, sicut & est ipsa anima vegetatiua; & ideò etiam in illa sit potentia generatiua per actiuam productionem seminis in propriis vasis, & per actiuam illius transmissionem ad vterum, & ad proprium locum generationis; non autem solùm sit potentia passiua, & purè receptiua ab extrinseco, id est, à mari: & quomodo mater plùs aliquid faciat in generatione filij, quàm faciat terra in generatione, verbi gratia, metalli, ad quam solummodo præbet materiam, & locum conuenientem ad recipiendam actionem cœli, quòd est potissimum argumentum Scoti *in 3. dist. 4. quæst. vnica cit.* propter quod dissentit ab Aristotele, & absolutè asserit, quòd etiam fœmina concurrat actiuè ad prolis generationem, & formationem; quamuis non concurrat æqualiter cum ipso mari, sed solùm secundariò, & minùs principaliter; saluatur, inquam, hoc totum: quia verè dantur in fœmina vasa seminaria, & virtus actiua ad producendum semen, quantùm est ex intentione naturæ particularis, sicut & datur in adolescentibus ante annos pubertatis, & in senibus iam ætate confectis, vt etiam notat Caietan. 2.2. *quæst.* 154. *art.* 12. §. *Ad 6.* sed ex defectu caliditatis minimè potest illud perducere ad eam perfectionem, quam requirit natura, & fœcunditas seminis; & ideò ex institutione naturæ vniuersalis illud præbet, non vt actiuum, & formatiuum; sed vt materiam, & vt receptiuum actionis ab alio, id est, à semine maris.

3. *Idq; totum ex sententia Aristotelis etiam asserit S.Thomas.* Et hoc totum cum Aristotele etiam docet S. Th. *in 3. dist. 3. quæst. 2. art. 1.* vbi ait, virtutem matris generatiuam solùm esse ad præparandam materiam, eamque posteà benè fouendam in ipso vtero, aut matrice, & totam formationem, vel organizationem corporis solùm esse à virtute actiua patris; & ideò illam respectu huius dici imperfectam: quia semper ars, quæ præparat, & disponit materiam, est imperfecta, & quasi ancilla, & famulatrix respectu illius, quæ posteà inducit formam, vt, verbi gratia, lignorum complantatiua, respectu artis compaginatiuæ, & formatiuæ ipsius nauis, 2. *Physicorum tex.* 24. *&* 25. *&* 1. *Ethic. cap.* 1. & hac solùm ratione potentiam matris esse actiuam, sicut aliæ potentiæ animæ vegetatiuæ, ad quam ipsa pertinet, & hoc maximè differre à terra, verbi causa, cùm præbet materiam ad generationem plantæ; nec tamen dicitur illius mater: quia non præparat, aut disponit ipsa per se talem materiam, prout requiritur ad esse matris, vt subdit *in responsione ad 4. & ad 5.* & 3. *part. quæst.* 31. *art.* 5. ex professo docet, quòd in generatione animalis, hoc habet conditio naturalis, vt fœmina præbeat materiam, & solùm ex parte maris sit principium actiuum; & materiam, quam præbet mater in generatione hominis, esse sanguinem, non quemcumque, sed perductum ad ampliorem digestionem per eius virtutem generatiuam, sicut requiritur, vt sit materia apta ad conceptum: & *in responsione ad 3.* semen fœminæ non esse aptum generationi, sed esse quid imperfectum in genere seminis, quod non potuit perduci ad complementum propter imperfectionem virtutis fœmineæ; & ideò tale semen non esse materiam, quæ de necessitate requiratur ad conceptum, & in Conceptione Corporis Christi ex Beatissima Virgine de facto non fuisse, cùm præsertim resoluatur cum quadam concupiscentia, quæ in conceptu virginali locum non habuit. Vnde & S.Damascenus *lib. 1 de fide orthodoxa, c.* 1.4.6. *&* 7. sæpiùs repetit, quòd Corpus Christi non seminaliter est cóceptum, sed ex purissimis, & castissimis sanguinibus Beatissimæ Virginis, in quantum, scilicet, sanguis menstruus, quem fœminæ per singulos menses emittunt, habet quandam naturalem impuritatem corruptionis, vt *ibi* subdit S. Thomas, sicut & cæteræ superfluitates, quas natura expellit, & quibus non indiget; & ex tali menstruo, quod natura repudiat, non formatur conceptus; sed hoc est purgamentum illius puri sanguinis, qui digestione quadam est præparatus ad conceptum, quasi purior, & perfectior alio sanguine; & in conceptione aliorum hominum habet impuritatem libidinis, in quantum ex commistione maris, & fœminæ attrahitur ad locum congruum generationi; quod tamen in conceptione Christi non contigit, cùm talis sanguis operatione Spiritus Sancti statim sit adunatus, & formatus in prolem; & ideò dicatur Corpus Christi esse formatum ex castissimis, & purissimis sanguinibus Beatissimæ Virginis. Et hoc idem, quòd Beatissima Virgo solùm passiuè concurrerit, & solam materiam præbuerit ad conceptionem Christi, expressè docet 2.2. *quæst.* 33. *art. 4. ad* 2.

Et hoc totum cum Aristotele, & S. Thoma docent Theologi communiter, & præcipuè Caiet. 2.2. *quæst.* 154. *art.* 12. §. *Ad euidentiam* S.Antoninus 3. *part. tit. 1. cap. 11. sub initium*, Sot. *in 4. dist. 27. quæst. 1. art. 4. vers. Hoc autem perplexum.* Richar. *in 3. dist. 4. art. 2. quæst. 1.* & *dist. 2. art. 1. quæst.* 8. Henriq. *lib.* 11. *de matr. cap.* 8. *num.* 8. *in comment. littera N*; & *cap.* 15. *n.* 3. Sanchez *lib. 2. de matrim. disp. 21. n.* 10. Suar. *tom. 2. in 3. partem, quæst. 31. art. 5. in comment.* & *disp. 10. sect.* 1. vbi ait, id esse probabilius. Syln. *Matrimonium, quæst.* 15. & ex Medicis, & Philosophis hoc idem tenet Conciliator *differentia* 137. *per totam*, & plures alij apud Hugon. Senen. *in lib. Tegni lib. 2. ad §. Frigidum verè, & calidum.* & quod plus est, ipse Galenus sibi contrarius *lib. 2. de sanit. tuenda, cap. 1.* & *lib. de natural. facult. cap.* 3. vt loquitur Sanchez *num. 10. cit.* & ipse Auicenn. *lib. 9. de animal. cap.* 1. & Albert. *lib. 15. de animal. in fine*, & ex Canonistis Nau. *cons. 2. num. 13. de frigidis, & malef. lib. 4. pag.* 29. *col.* 4. & alij apud Sanchez *num. 10. cit.*

Et quod dicimus communiter contingere in fœminis circa generationem prolis, dicendum est contigisse de facto etiam in Beatissima Virgine circa Conceptionem Christi Domini, eámque de facto tribuisse totum id, quod communiter tribuunt matres, siue illud sit solus sanguis, siue etiam substantia alia, quæ dicitur semen muliebre, vt videre est apud Richar. *in 3. dist. 4. art. 2. qu. 1. cit.* & apud Suar. *tom. 2. in 3. part. disp. 10 sect.* 1. dummodo hanc aliam substantiam dicatur tribuisse sine vllo sensu concupiscentiæ, & voluptatis; & sine vlla inordinatione, & commotione membrorum, ac proinde sine vllo etiam minimo detrimento purissimæ, & integerrimæ virginitatis, sic obumbrante, & operante virtute Spiritus Sancti, vt ipse *ibidem* explicat, §. *Secundò, infertur.* & qui hoc dixerit, de huiusmodi substantia, non propterea dicet aliquid contra S.Damascenum, & alios Patres, qui solùm exprimunt, quòd Christus sit conceptus ex purissimis sanguinibus Beatissimæ Virginis: siquidem illius materiam potuerunt sic appellare à maiore, & potiore, & certiore illius parte, quæ est ipse sanguis; vel hanc etiam substantiam potuerunt comprehendere nomine sanguinis, cùm reuerà nihil sit aliud, nisi sanguis magis concoctus, vt notat *ibidem* Suar. Neque vlteriùs dicenda erit Beatissima Virgo concurrisse actiuè ad Christi generationem, cùm hæc substantia in aliis fœminis non sit actiua 4. *Etiam Beatissima Virgo ad Conceptionem Christi Domini non cõcurrit actiuè.*

actiua respectu formationis, & organizationis membrorum; & respectu huius in Christo Domino nullum aliud fuerit principium actiuum, nisi Spiritus Sanctus, & virtus Altissimi, vt notat S. Thomas *3. part. quaest. 31. art. 5. in corp.* & ideò S. Damascenus *lib. 3 de fide orthod. cap. 1. & seqq.* sæpiùs repetat, quòd Corpus Christi non est conceptum seminaliter. Ex quo sine dubio potest sumi non leue argumentum contra eos Medicos, qui obstinatè contendunt contra Aristotelem, omnes matres præbere semen, illúdque esse actiuum ad formationem prolis: vel enim consequenter ad hanc sententiam tenentur dicere, quòd etiam Beatissima Virgo præbuit semen, illúdque actiuum, si verè est mater, sicut aliæ fœminæ, ac proinde quòd Christus seminaliter est conceptus, contra S. Damascenum; vel consequenter tenentur negare, quòd non sit mater verè, & propriè, sicut aliæ, si non præbuit semen actiuum; quod tamen est contra fidem.

Neque vrgent rationes Medicorum, quibus probant, quòd semen mulierum sit actiuum: nam primò, quòd huiusmodi semen ex institutione naturæ eodem modo generetur in fœminis, atque in maribus, id est à potentia generatiua, quæ pertinet ad animam vegetatiuam, & in vasis propriis seminariis, & eodem modo in illis decidatur, atque in his, id est, cum sensu delectationis venereæ; & tunc maximè quando generationi danda est opera, &c. probat quidem, quòd à natura sit ordinatum etiam ipsum ad finem generationis; non tamen probat, quòd sit ordinatum tanquàm principium actiuum, & formatiuum fœtus; sicut est ordinatum in maribus, vt benè notat Caiet. 2. 2. *q. 54. art. 12. cit. §. Ad euidentiam quæstionis. vers. Inter has autem opiniones. col. 3. circa medium*: sed satis est, si sit ordinatum, tanquàm materia, & tanquàm principium passiuum proximè dispositum, & præparatum, vt etiam explicauimus *paulò antè, num. 2. in fine*, ad argumentum Scoti.

5. *Similitudo filiorum ad parentes non prouenit ex actiuitate seminum, sed maximè ex temperamento.*

Deinde, quòd partus aliquando sit similis matri; & si mater laboret, verbi gratia, calculo, aut podagra, aut morbo comitiali, iisdem laboret etiā partus, & aliquando sit similis patri, & læsi gignantur ex læsis, & claudi ex claudis, & cæci ex cæcis, vt habet Aristoteles *lib. 7. de histor. animal. cap. 6. pag. 260. versùs finem*; non prouenit ex actiuitate vtriusque seminis, & ex prædominio vnius supra aliud; ita, scilicet, vt quando præualet semen mulieris in agendo, gignatur filius similis matri; & quando præualet semen viri, gignatur similis patri: nam, si hoc esset, semper filius deberet gigni similis alterutri ex parentibus, cùm ex seminibus vtriusque semper alterum præualeat alteri, siue ex toto, siue ex parte; non autem posset gigni vtrique dissimilis, & solùm similis alicui tertio, vel etiam nulli, vt sæpè contingit: sed maximè prouenit ex proprio temperamento, & complexione materiæ proximæ, ex qua vnusquisque formatur, vt benè explicat Paolus Zacchias *in quæstionibus medicolegalib. lib. 1. tit. 5. qui est de nator. similit. & dissim. q. 3.* Sicut enim ex temperamento, verbi gratia, huius materiæ, ex qua generatur hic, aut ille, prouenit in hoc, aut illo magnitudo, aut paruitas membrorum, crassities, aut tenuitas, leuitas, vel asperitas, color, crispitudo, & alia omnia, quæ in ipsis sunt ex necessitate materiæ, aut naturæ: ita etsi detur in aliquo alio simile temperamentum materiæ, ex qua generatur, necessariò proueniet etiam in illo eadem similitudo, & proportio partium. Et quemadmodum, quia hic est, verbi gratia, temperamenti calidi, habet caput magnum, oculos prominentes, colorem rubicundum, capillum rufum, aut crispum, & est loquela promptus, incessu celer, actionibus præceps, audax, iracundus, &c. quia calor partes dilatat, & neruos, & musculos benè soluit, & spiritus animales multos, & bonos benè format, atque diffundit: & contrà quia hic alius est temperamenti frigidioris, habet caput paruum, & oculos remissos, & colorem album, & capillum promissum, & nigrum, & est loquela tardus, incessu piger, actionibus segnis, timidus, & ad iram difficilis, quia frigus contraria ratione restringit, & neruos, & musculos quodammodo ligat, & spiritus animales non benè format, atque diffundit: vnde & Medici ex his apparentiis, & signis externis communiter colligunt internam temperiem, & complexionem cuiusque: ita & omnis, qui fuerit illi similis, non solùm in qualitate; sed etiam in gradu talis temperamenti calidi, aut frigidi, erit etiam illi similis quoad omnia, quæ ex illo proueniunt.

Atque hoc modo omnes homines sunt similes inter se, quoad ea, quæ sunt communia speciei; quia sunt similes in temperamento debito speciei: & qui sunt eiusdem sexus, sunt adhuc similes in sexu, quia prætereà sunt similes in temperamento, ex quo prouenit sexus: ac proinde si quis vlteriùs sit similis vni indiuiduo, verbi gratia, Socrati, in temperamento, ex quo illi proueniunt proprietates, & accidētia indiuidualia; erit etiam illi similis quoad huiusmodi proprietates, & accidentia, cùm hæc omnia necessariò proueniant ex iisdem causis, & semper proueniant, quando illæ concurrunt. Et de facto sic contigit duobus illis pueris forma egregiis, quos refert Plinius *lib. 7. c. 12.* tanquam geminos fuisse venditos Marco Antonio, iam Triumuiro; cùm tamen reuerà eorum alter in Asia, & alter trans Alpes genitus esset, & inter se tanta dicuntur fuisse similitudine, aut vnitate, vt non potuerit aliter detegi fraus venditoris, nisi ex diuersitate sermonis, quo vterque loquebatur, eáque detecta non aliter venditor excusauit magnitudinem pretij, quo illos vendiderat, nisi dicendo, non esse miram similitudinem eorum, qui eduntur eodem vtero, in quantum, neque est mira similitudo temperamenti ab iisdem parentibus, & eodem tempore dantibus operam generationi, & generantibus geminos, & simillimos. Et hæc eadem similitudo temperamenti potest etiam esse in causa, vt aliquis alterum referat in iis, quæ sunt præter naturam; & verrucas, verbi gratia, & næuos, & cicatrices, vel aliquid tale habeat hæreditarium à maioribus, vt refert Aristoteles *lib. 7. de histor. animal. cap. 6. cit.* idque etiam habeat generationibus non continuatis; sed interruptis; & filius, verbi gratia, nihil tale habeat à parentibus; habeat verò filij filius, id est, nepos ab auo, vt sæpiùs contigit ex Aristotele *ibidem*, & specialiter in eo, cuius parens puncti notam habebat in brachio, eámque habuit ipse nepos; & in ea, quæ in Sicilia patrato adulterio cum Æthiope, filiam genuit non Æthiopem; sed hæc posteà Æthiopem genuit ex viro alio non Æthiope; & auum retulit in nepote, vt etiam refert Plinius *lib. 7. naturalis historiæ. cap. 12. cit.* Et contrà ex diuersitate temperamenti potest contingere, vt ex læsis, & mancis nascantur integri, & non læsi; idque sæpè contingere, testis est Aristoteles *eodem loco.*

Quia ergo parentes communiter substantiam præbent eiusdem temperamenti, cuius ipsi sunt, eæque substantiæ, dum ad inuicem agunt, & patiuntur

tiuntur secundùm qualitates actiuas, seque ad inuicem benè commiscent, sæpè altera alteram vincit ex toto. & in suum temperamentum totam conuertit, & sæpè vincit solùm ex parte; & aliquando temperamentum vtriusque degenerat, & mutatur in tertium, & planè diuersum ab vtroque, hinc est, quòd filij communiter assimilantur parentibus; & aliquando vni tantùm illorum, aut alteri ex toto; & aliquando vni, aut alteri solùm ex parte; & aliquãdo illorum neutri, sed alicui tertio, aut simpliciter nulli. Atque hinc prouenit, quòd fratres communiter sunt magis similes inter se, quàm cum parentibus; & qui eduntur eodem partu, communiter sunt simillimi; & fœminæ communiter sunt similes matri, & mares patri: hæc enim omnia maximè proueniunt ex temperamento magis, vel minùs simili: & quia parentum semina, dum ad inuicem agunt, per qualitates actiuas facilè transeunt in temperamentum aliquod tertium, hinc est, quòd gemini, qui ex vno, & eodem temperamento tertiò generantur, sint communiter simillimi; & fratres ideò sunt magis similes inter se, quàm cum parentibus: quia semen cuiusque facilè mutatur à propriis conditionibus per actionem alterius: & qua ratione mutatur in generatione vnius; simili ratione mutatur etiam in generatione alterius: & denique ideò fœminæ sunt cõmuniter similes matri, & mares patri; quia communiter illæ plùs participant de temperamento illius; & hi de temperamento huius, quamuis, quoad hoc, nulla sit certa ratio; & etiã gemini aliquando nascantur dissimiles, & qui nõ sunt gemini, nascantur similes, & fœminæ aliquãdo sint similes patri, & mares matri, ex Arist. *lib. 7. de hist. anim. c. 6. in fin.* & ex Plin. *lib. 7. nat. hist. c. 12. cit.* vbi plura, & mira habet exẽpla similitudinũ, quæ tamen omnia rectè explicãtur per similitudinem temperamẽti, siue illa cõtingat casu, siue quomodocunque.

Atque hanc rationem satis attigit Aristot. *lib. 1. de gener. anim. c. 19. pag. 636. in fin.* quando dixit, ideò filios esse similes parentibus; quia quod ab ipsis accedit, & transmittitur ad partes, & ad loca generationis, est simile illi, quod remanet; & est potentia, vel facultate, & virtute illud totum, quod ipsi sunt actu; & semen manus, v.g. aut faciei, vel totius animalis est ipsa manus, aut facies, vel ipsum totum animal indefinitum, id est, nondum formatum, & actu perfectum, & terminatum; sed manens, & existens tale solùm in potentia, & virtute, seu facultate. Et clariùs hanc eandem rationem assimilationis habet Caiet. 2. 2. *q. 154. art. 12. cit. §. Ad euidentiam quæst. vers. Ratio autem Galeni.* vbi ait, quòd ratio assimilationis filij ad matrem est: quia mater effectiuè facit, & præparat materiam proli; non autem quia materia ipsa coefficiat semini virili, sicut coëfficeret, si esset propriè semen: & hoc ipso, quòd mater efficit materiam, filius illi assimilatur, nisi materia à semine viri, vel aliunde declinet à conditionibus, quas habet à sua factrice: & hoc intẽdunt Philosophi dicentes, quòd si semen viri dominatur super materia, filius assimilatur patri, &c. sensus enim est, quòd sicut semen propriè dictũ, quod præbet pater, habet virtutẽ assimilandi filiũ patri; quia ex naturæ institutione est effectiuè præparatũ à patre ad finẽ generationis: ita & semen latè acceptum, quod præbet mater, habet similiter virtutem assimilandi filiũ matri: quia similiter est effectiuè præparatum à matre ad eundem finem generationis, quod sine dubio non est esse actiuum, & formatiuum ipsius filij, & potest cõpetere semini matris, etiamsi non admittatur esse actiuum, & formatiuum.

6. Negari tamen non potest, quin hæc ipsa assimilatio filiorum multùm iuuetur ex imaginatione, & animi applicatione, quam habent maiorem, aut minorem ad actum generationis ipsi parentes: sic enim Arist. *in problem. sect. 10. q. 12. pag. 405. in fin.* hoc affert causæ, quare proles cæterorum animantium magis, quàm hominis, nascatur similis suis parentibus: *Quia homo*, inquit, *vage, varióque plurimum animo in coitu est: & prout pater, matérque in conceptu affecti fuerint; ita partus euariant: cætera verò animantia omnia, aut certè plurima rei tantum ipsi intendunt, totáque se se veneri dedunt.* Et eadem ratione Plin. lib. 7. c. 12. *Cogitatio*, inquit, *vtriuslibet animum subitò transuolans effingere similitudinem, aut miscere existimatur: ideóque plures in homine, quam in cæteris animalibus differentiæ: quoniam velocitas cogitationum, animique celeritas, & ingenij varietas, multiformes notas imprimit; cùm tamen cæteris animalibus immobiles sint animi, & similes omnibus, singulique in suo cuique genere.* Et tale quid habet etiam Gloss. *in l. Non sunt liberi. ff. de statu hominum*, vbi maximè refert in cogitationem ipsius matris, quam fortè habuit tempore conceptus, & formationis fœtus, si fortè pariat aliquid monstruosum. Et idem asserunt plures alij ex Iuristis, vt Bart. *in l. Gall. n. 14. de lib. & posth.* Mascat. *de prob. concl. 272. n. 7. vol. 1.* Grat. *disc. for. c. 567. n. 32. vol. 3.* & alij apud Zacch. *lib. 1. tit. 5. cit. q. 1. n. 4.* Et ratio est: quia cogitationũ varietas, & distractio animi tempore generationis, etiã distrahit, & dissipat spiritus animales, per quos maximè esset formandum bonum temperamentum; & toto tẽpore conceptus, & formationis fœtus plurimùm operantur cupiditates, & affectiones ipsius matris, vt patet in iis, quæ posteà apparent in partu.

Similitudo ad par. . . maximè iuuatur cogitationibus & affectionibus ipsorum parentũ tempore generationis.

Vt verò tandem redeamus ad rem nostram, si mater non concurrit actiuè ad generationem filij, sicut concurrit pater; & ideò habet hic excellentiorem principiationem, quàm illa; & digniorem, & nobiliorem amabilitatem, quantùm est ex parte obiecti, meritò à filiis est magis amandus secundum ordinem charitatis, vt *supra* diximus ex S. Th. 2. 2. *q. 26. art. 10.* Et hic ordo satis significatur *Exodi* 20. & *Deuter. 5. & Matth. 15. & ad Ephes. 6. & aliis locis*, vbi fit mentio de honorandis parentibus, & semper primo loco ponitur pater: quod tamen non esset, nisi ex propria sua ratione esset plùs honorandus, vt notat Richar. *in 3. dist. 29. art. 1. q. 8. pag. 344. col. 2.* & idem expressè asserit S. Hieron. in illud Ezech. 44. *Ne polluatur vir super patrem, & matrem.* tom. 4. & apud Mag. *in 3. dist. 29.* vbi ait, quòd post Deum, omnium Patrem, primo loco est diligendus pater, secundùm carnem; & posteà mater. Sed rectè monet S. Th. *art. 10. cit.* quòd hæc comparatio inter patrem, & matrem est maximè intelligenda quoad ea, quæ per se faciunt ad vtrunque: & sensus est, quòd pater, in quantum est pater, est plùs amandus, quàm mater, in quantum est mater: quia, quamuis vterque sit filio principium essendi, dando illi aliquid sui, eúmque habendo, vt quid proprium, & vt propriam possessionem, & absolutè vt quid sui, vt *suprà* explicauimus *disp. praeced. n. 4.* principiatio tamen patris est excellentior, & nobilior, quàm principiatio matris, cùm illa sit in genere causæ efficientis, & hæc in genere causæ materialis, vt diximus.

7.
Potest mater ex accidente plùs amari, quàm pater.

Excludendo autẽ ab hac cõparatione ea omnia, quæ ad rationẽ patris, & matris se habent per accidens, debet primò excludi ex eod. S. Th. *ibid.* si inter ipsos sit magna distãtia virtutis, & malitiæ: siquidẽ in tali casu magna prauitas omninò solueret amicitiam ad eũ, qui esset valdè prauus, vt diximus *disp. 21. n. 20.* ex Arist. 8. *Eth. c. 7.* & ideò alter esset magis amandus, nõ obstante excellentiore principiatione,

8. *Matres sunt amantiores filiorum, quàm patres.*

aut quauis alia nobiliore amabilitate. Et deinde debet excludi, quòd mattes communiter sunt amantiores filiotum, quam patres, vt patet ex Atistotele 8. *Ethic.c.* 12.*pag.*208.*circa medium,* & *lib.*9.*c.*7.*in fin.pag.*228. tum, quia laboriosiot est illarum generatio,& educatio; tum etiam, quia certiùs sciunt, quòd sui sunt filij, vt *ibi* dicitur; & statim natos secum tenent,& nuttiuot, & sic diutiùs cum illis versantur,& amicitiæ naturali etiam adiungunt amicitiam socialem. Debet tamen hæc etiam ratio redamandi matres,propter laborum,& amoris maioritatem,& diuturnitatem, à præsenti comparatione excludi: quia hæc etiam se habet per accidens ad proprias illlorum rationes, vt subdit S. Thomas *in responsione ad* 2. cùm sit longè alia species amicitiæ, qua amamos amantem, & qua diligimus generantem; & ad hanc non se habeat illa, nisi per accidens,& absolutè loquendo; qoanuis mater plùs posiat de suo in generatione, & educatione filij, quàm pater: de eo tamen, quod est filij, & manet in filio, plùs ponit pater, quàm mater, ex eodem S. Thoma *in* 3.*distinct.* 29. *quæst.* 1. *art.* 7. *ad* 4. cùm patet det formam; & virtus formatiua sit solùm ab ipso; & mater det solam materiam: & hinc fit naturaliter, vt per se loquendo sit magis amandus pater, & consanguinei ex parte patris, quàm ex parte mattis: & idem subdit,non obstantibus aliis, quæ concurrunt per accidens ex parte matris, & sunt minoris momenti. Non tamen videtut imptobandum id, quod habet Richar. *in* 3. *dist.* 29. *art.* 1. *quæst.* 8. *ad* 2. Reginald. *lib.* 4. *n.* 311. Bonac. *in præcepta Decalog.*

9. *Si Pater valdè parũ amet filios, potest ab illis amari minùs, quàm mater.*

disp. 3.*quæst.*4. *puncto* 5. *n.* 2. quòd filius ita parum posset diligi à patre, & in tantum posset diligi à matte, vt deberet ipse è contra plùs diligete matrem, quàm patrem: siquidem hic tam parum amando, multùm deficeret à virtute, & bonitate debita patri; ac proinde amicitia ad ipsum facilè solueretur, vt diximus *paulò antè,n.*7. & *disp.*21.*n.*20. Et pensatis

10. *Si mater plùs ametur,quàm pater, non est peccatum mortale.*

omnibus,quæ concurrunt communiter ex parte matris, & possunt augere amabilitatem illius,rectè notat Suar. *de charit. disp.* 9. *sect.* 4. *num.* 8. *pag.* 467. quòd non esset peccatum mortale, si ordo charitatis intet ipsum, & patrem non seruatetut à filiis: siquidem excessus amabilitatis patris non est tantus, vt non possit ex magoa parte compensari pet ea, quæ concuttunt ex parte mattis.

11. *Etiam filij à parentibus sũt amandi cum certo ordine, & alij aliis sunt præferendi.*

Citca ordinem verò charitatis, quem parentes seruare debent in amandis filiis, breuiter certum videtut, quòd quanuis debeant omnes amare, vt ex se genitos, & tanquàm aliquid sui, & omnibus prouidete, in quantum possunt, necessatia vitæ; non tamen debent amare omnes æqualitet; sed aliqoos possunt, ac debent præferre aliis, vetbi gratia, legitimos illegitimis, mares fœminis, & primogenitos,& maiores posteriùs genitis, & minotibus.

12. *Filij illegitimi,etiam spurij, sunt necessariò amandi quoad alimẽta,& necessaria vitæ.*

Et quidem,quòd illegitimis, etiam spuriis, & ex damnato concubitu susceptis, verbi gratia, ex incestu, adulterio, aut sacrilegio, debeantur à parentibus alimenta, quando non habent aliunde,vnde alantut; habetut exptessè ex æquitate canonica, cap. *Cum haberet.de eo, qui duxit in matrimon.* & cap. *Per venerabilem.qui filij sint legitimi.* & notant Glos. Innoc. Panotm. & omnes communitet apud Couar, *in Epit.*4. *decretal. part.*2.*cap.*4.*quæst.*7.*pag.* 83. *col.*2. ita eoim postulat ius ipsum naturæ,vt manifestè apparet etiam in belluis; quæ, quanuis feræ, immanes filios nutriunt, saltem quousque possunt nuttiri ipsi pet se. Vnde, quod statuitur in Iure ciuili in pœnam damnati concubitus, vt filij ex illo suscepti non alantut, Authent. *Ex complexu. C. de incestis nupt.* & Authent. *Quibus modis naturales efficiantur sui.* §. *fin.* & Auth. *Licèt patri. C. de natural. liberis.ad finem*, vel fuit posteà reuocatum, & correctum per Ius canonicum, vt vult Molina *disp.* 166. § *Panormitanus. col.* 663. & Less. *lib.*2.*de iust.cap.*19.*n.*69.vel solùm intelligitur, quando hi filij possunt aliunde nutriri, quàm à parentibus, vt notat Azor. *quæst.*7.*cit.*& *cap.*12.*quæst.* 1. Et sic seruari de facto etiam in foro laïco, & sæculari,testis est Couar. *loc. cit.* & nomine alimento-

13. *Nomine alimentorũ quid intelligatur.*

rum, quæ necessariò sunt præstanda huiusmodi filiis,iotelliguntut omnia,quæ ad vitam sunt necessaria, id est, victus, vestitus, & habitatio, L.*Legatis.ff. de alimen. & cib. legat.* & L.*Verbo,victus.ff.de verb.signif.* Et præterea medicinæ pto tempore ægritudinis L.*Verbo,victus.*cit. Et denique ea, quæ spectant ad disciplinas, & bonas artes addiscendas, L. *Qui filium ff. vbi pupill.educari, & morari debeat.*& ex communi sententia notat Molin.*disp.*168 §.*Alimenta.col* 661.& Azor.*part.*1.*lib.*2.*cap.*4.*cit.quæst.*2. *pag.*82.*col.*2. qui etiam addit *quæst.*20.*pag.*`5.*col.*2.

14. *Filia illegitima,& spuria, inter alimenta debetur à parentibus etiam dos.*

ex Couart. *part.*2.*cap.*8.*cit.* §. 6. *n.* 11. & omnibus communiter apud ipsum, iure alimentorum deberi etiam dotem filiæ spuriæ; & ex æquitate canonica sic seruari communiter, etiam in foro laico: & idem est de expensis funeris, & pro anima defuncti, si motiatur, vt notat Molin.*ibidem.*

15. *Filiis illegitimis,& spuriis debentur alimenta à patre Clerico, etiam de bonis ecclesiasticis.*

Neque solùm hæc alimenta debentot filiis illegitimis,& spuriis de bonis laïcalibus,& pattimonialibus,si pater sit laïcus,aut habeat huiusmodi bona; sed etiam de bonis ecclesiasticis, & beneficialibus, si sit Clericus,& beneficiatus:nam,quanois Pius V. constitut. *Quæ ordini.* de anno 1570. generaliter prohibuerit,ne ex bonis,aut rebus ecclesiasticis,aut ex qnouis peculio clericali quicquam perueniat ad illegitimos, siue per testamentum, & per dispositiones quascunque vltimas,& causa mortis;siue inter viuos; & omnes huiusmodi dispositiones ipso iute fecerit irritas,quod idem posteà declarauit, & confirmauit de anno 1572.constitutione alia, *Ad Romanum spectat.*& in vtraque constitutione solùm petmiserit,vt bona,siue per testamentum siue quomodocunque, transmittantut ad domos hospitales expositorum, aut otphanotum, vt refert Azor.*c.*4. *cit.q.*7.§ *Quæres.*plures tamen, ac graues Doctotes solùm intelligunt huiusmodi constitutiones,vt solùm intendant reuocare gratias, & priuilegia specialia quibuscunque concessa a se,vel ab aliis Summis Pontificibus in fauorem illegitimorum, siue suotum, siue alienotum, & extraneorum, quanuis dicantur legitimati;non autem vt intendant vlla ex patte detogate iuri communi,& tollere æquitatem canonicam iam explicatam.Et inter cæteros sic habet Nauat.*de spoliis Cler.*§.19.*n.*9.*& seqq* & *cons.*4. *&* 5.*de testam.lib.*3.*pag.*156.*col.*3.Stepb.Quaran.*in Sum.Bull.verb. Illegitimi*, §.*Et quanuis hæc constit.* *pag.*281. Molin.*disp.*168. §.*Iure tamen canonico. col.*660 & § *In dotem. col.*662. Azor. *part.*2. *lib.*2. *c.*4. *q.*7.*&* 20.& *c.*12.*q.*4. Et hoc idem confirmat Rota Romana *decis.*487. *diuers. vol* 1. & *decis.*505. *ex nouis*, *part.*1. vbi asserit, pro filiis illegitimis & spuriis disponi primùm debere de bonis patrimonialibus,aut aliàs acquisitis,quam ex beneficiis; & deinde in subsidium posse disponi etiam de fructibus beneficiorum, & pensionum. Atque ita, non obstantibus dictis constitutionibus, licitè possunt parentes,etiam Clerici,& in sacris Ordinibus constituti donare,& relinquere filiis illegitimis,& spuriis,tã suis,quã alienis,siue inter viuos,siue per vltimas volũtates,de suis bonis ecclesiasticis, quicquid pro illis petmittitur iure cõmoni,c.*Cũ haberet.*cit. *de eo qui dux.in mat.quã pol.per ad.*& c.*Per venerab.*

qui

qui fil. sint legit. & solùm prohibentur donare, & relinquere quicquid per speciales facultates, & gratias est ipsis concessum à Summis Pontificibus vltra ius commune. Imò ex eodem Nauar. *cons. 5. cit. n. 6. & 7. pag. 157. col. 1.* quemadmodum Summus Pontifex per dictas constitutiones non intendit derogare iuri suo communi; ita neque intendit derogare, aut præiudicare priuilegiis, & indultis, si quæ fortè habentur, concessa filiis Clericorum ab Imperatore, Regibus, aut aliis habentibus iura regalia, quoad capacitatem, & successionem in bonis temporalibus extra statum ecclesiasticum, cùm expressè solùm loquatur de facultatibus, & priuilegiis concessis per Summos Pontifices, atque ita si alicubi extra dominium temporale Papæ, sit concessa ab iis, qui habent iura regalia, facultas aliqua filiis Clericorum, vt sint capaces succedendi, & capiendi, siue ab intestato, siue per testamentum; seruari omninò debent, non obstantibus dictis constitutionibus Pij V. & perinde ac si illæ non essent editæ, vt etiam notat Quaranta *verb. Illegitime, cit. §. Item declaratur. pag. 282.*

16. *Priuilegia cōcessa à supremis Principibus laicis extra statū ecclesiasticū, pro filiis Clericorum, sunt valida, & non sunt reuocata per Bullas pōtificias.*

17. *Alimēta simpliciter necessaria ad vitā, non possūt prohiberi filiis spuriis per vllum Ius positiuum.*

Quòd si hæc interpretatio constitutionum Pij V. minùs probetur, vt certè non probatur aliquibus aliis apud Azor. *part. 2. lib. 2. c. 4. q. 7. & 20.* citatis, & absolutè dicatur Pontifex prohibuisse, ne filiis illegitimis alimenta præstentur à Clericis de bonis ecclesiasticis, quæ specialiter sunt instituta ad alendos Ministros Ecclesiæ, & ad miseriam pauperum subleuandam, hæc etiam prohibitio secundùm hos ipsos Doctores non est intelligenda vniuersalissimè de omnibus alimentis; sed solùm de illis, quæ non sunt simpliciter necessaria ad vitam, vt sunt, v. g. dotes fœminarum, & ea, quæ spectant ad comparandas bonas artes, & disciplinas, cùm alioqui sit omninò de iure naturæ, vt filiis præstentur illa, quæ sunt simpliciter necessaria ad vitam; neque hæc possunt prohiberi per vllum Ius humanum, & positiuum, vt notat *ibid.* Azor. & Molin. *disp. 168. initio, col. 660.* & quod diximus *paulò antè n. 12.* fuisse prohibita alimenta filiis spuriis per Ius ciuile, non de iis alimentis intelligi debeat, quæ sunt simpliciter necessaria vt subdit Molina *ibidem*, sed de aliis.

18. *Filius primo triennio est alendus à matre, & postea à patre.*

Atque hoc modo tenetur mater de iure naturæ alere prolem primo triennio, vel suis sumptibus curare, vt alatur, si possit, & post primum triennium tenetur pater, donec filius possit se alere sua industria, L. *Nec filium. C. de patria potest.* & cap. fin. *de conuers. infidel.* & notat Gloss. *in c. Cùm haberet. vers. Secundùm facultates. de eo, qui duxit in matr.* Panor. *ibid. n. 9.* Couar. *in Epit. part. 2. c. 8. §. 6. n. 13.* Molin. *de iust. tr. 2. disp. 168. cit. §. Mater. col. 663.* Less. *lib. 2. c. 19. n. 70.* Nau. *in Man. c. 14. n. 17.* & omnes communiter, quanquam ex Molin. & Azor. *part. 2. lib. 2. c. 5. q. 8. pag. 87.* obligatio matris etiam pro primo triennio solùm est ad præbendum lac, & aliæ expensæ etiam pro illo tempore pertinent ad patrem: & si mater lacte careat, vel aliquo alio iusto impedimento non possit lactare filium, hæ quoque expensæ lactis spectabunt ad patrem, vt idem subdit *§. Si mater. col. 664.* & contrà etiam mater tenetur præstare filio spurio integra alimenta, si pater non possit, L. *Si quis à liberis. ff. de liber. agnos.* Et quia sic postulat Ius naturæ, non possunt parentes, etiam Clerici, hæc alimenta negare filiis spuriis sine graui peccato: siquidem ex naturali charitate, & sub peccato mortali nullus esset, qui nō teneretur alere huiusmodi paruulos, si illos videret extremè egentes, & per consequens multò magis ad id tenentur ipsi parentes, vt notat Molin. *disp. 168. cit. initio,* & idem est etiam de auis in defectum parentum, vt idem subdit *§. Non solùm.* & *§. In defectum.* & Azor. *part. 2. lib. 2. c. 14. q. vltima,* in quantum, scilicet, etiam aui, & maiores habent nepotes, vt ex se descendentes, & vt filios, vt patet ex Arist. 8. *Ethic. cap. 11. pag. 206. vers. fin.* Et si contingat, vt neque parentes, neque aui, aut maiores præstent hæc alimenta, præstanda erunt ab aliis consanguineis ex Molin. *eodem §. In defectum.* vel ab aliis quibuscunque, cùm obligatio charitatis ergà quoscunque extremè egentes, ad omnes pertineat. Et quanuis ea alimenta, quæ non simpliciter sunt necessaria ad vitam, licitè possint negari in aliquibus casibus magnæ ingratitudinis, aut aliorum certorum criminum statutorum à Iure; & tam parentes possint illa negare filiis, quàm filij possint negare parentibus, vt subdit Molin. *§. Illud postremò. col. 664.* & notat Azor. *part. 2. lib. 2. c. 3. q. 6. pag. 81.* illa tamen, quæ simpliciter sunt necessaria, in nullo casu possunt negari, cùm sint omninò de iure naturæ.

19. *Filij illegitimi sūt necessariò amandi, etiam quoad subsidia spiritualia.*

Et quod diximus de alimentis corporalibus necessariò præstandis filiis spuriis à parentibus, in quantum possunt, à fortiori est etiam intelligendum de subsidiis spiritualibus simpliciter necessariis ad salutem, vt est, v. g. Sacramentum Baptismi, & rudimenta Christianæ fidei, cùm etiam necessitas spiritualis, quando est grauis, aut extrema, sit subleuanda ex obligatione, & ordine charitatis ab omnibus generaliter, & specialiter à parentibus.

20. *Filij illegitimi, & spurij quomodo sint nutriendi à patre Religioso, & Professo.*

Quod tamen diximus *n. 15.* alimenta corporalia esse præstanda filio spurio à patre Clerico, etiam ex bonis ecclesiasticis, non est eodem modo intelligendum de patre Monacho, & Professo: nam, quanuis Monasterium teneatur alere filium spurium sui Monachi, quando successit in bonis patris, & per professionem illa acquisiuit, tanquàm hæres, vt notat Bart. *in l. Si quis à liberis §. Item rescripserunt. ff. de lib. agnos.* Couar. *in Epit. part. 2. cap. 8. §. 6. art. 14.* Surd. *de alimen. tit. 1. de alimen. tit. 1. q. 29. n. 9.* Azor. *part. 2. lib. 2. c. 5. q. 5.* Sanch. *lib. 7. in Decal. c. 10. n. 8.* in quantum, scilicet, bona patris affecta erant hoc ipso onere alendi filios, etiam spurios; & solùm cum hoc onere transierunt ad Monasterium, sicut & transiissent ad quoscunque hæredes, vt probant Authores citati: si tamen Monasterium non successit in bonis Monachi patris, & ipse Monachus nihil habet, ex quo possit filium alere; neque Monasterium, neque Monachus tenetur alere; sed talis spurius in tali casu est alendus ex bonis Hospitalium, si habentur, vel est relinquendus prouidentiæ Principis, & Gubernatoris, & communi omnium charitati, vt notat Molin. *tr. 2. disp. 168. §. In defectum. col. 664.* Vnde & cap. *Cùm haberet. de eo, qui duxit in matrimonium.* expressè dicitur, quòd parentes tenentur subministrare alimenta filiis illegitimis, in quantum eis suppetunt facultates; quia nimirum, si facultates non suppetunt, & absolutè non habent, vnde possint subministrare, non tenentur, vt notat Lessius *lib. 2. cap. 19. num. 67. citato*, & ex se patet.

21. *Filij illegitimi, secundùm ordinem charitatis, sunt minùs amandi, quàm legitimi.*

Quòd tamen in his omnibus filij legitimi, & naturales præferri debeāt huiusmodi filiis illegitimis; & in casu necessitatis, si non possint vtrique iuuari à parentibus, iuuari debeant primo loco, qui sunt legitimi, non est, quòd probetur, cùm incerta, & vaga coniugia, ex quibus generantur filij illegitimi, communiter apud omnes gentes agnoscantur, vt contra naturam, & communiter tam ipsa, quàm filij ex ipsis geniti, parui fiant, respectu aliorum, quæ contrahuntur inseparabiliter, & certis legibus, & Sacramentis. Vnde & Iura communia adimunt illis hæreditates parentum, easque communiter

tribuunt solis legitimis; quod tamen non esset, si vtrique essent amandi æqualiter, vel illegitimi pluſquàm legitimi.

22. *Mares sunt magis amandi à parentibus, quàm fœminæ.*

Ex legitimis verò certum similiter est, quòd mares sunt a parentibus plus amandi, quam fœminæ: quia, cùm in vtrisque existant parentes, vt in aliquo sui; in maribus tamen existunt perfectiùs, & per illos conseruatur familia, & successio sanguinis; non autem per fœminas, quæ communiter exeunt extra familiam; & ideò mares communiter instituuntur hæredes, & fœminæ excluduntur. Idque est verum, non solùm respectu patris, cui mares sunt magis similes; sed etiam respectu matris, cui e contra magis similes sunt fœminæ: siquidem similitudo fœminarum ad matrem non est secundùm ea, quæ sunt perfectionis, & possunt esse ratio magis amandi; sed solùm secundùm ea, quæ sunt imperfectionis, & defectus; & potiùs sunt ratio minùs amandi, vt notat S. Thomas *in 3. dist. 29. quæst. 1. art. 7. ad 5.*

23. *Primogeniti, & maiores sunt magis amandi à parentibus, quā posteriùs geniti, & minores.*

Tertiò, ex maribus sunt magis amandi primogeniti, & maiores, quàm posteriùs geniti, & minores; sic enim res se habebat in lege veteri, in qua primogeniti aliis præferebantur quoad dignitatem sacerdotij, & quoad portionem ex decimis, aut oblationibus: siquidem omnes erant Sacerdotes, & accipiebant portionem duplicem, vt notat S. Thom. 2. 2. q. 87. *art. 1. ad 3.* & patet *Exodi* 13. & *Deut.* 21. & *aliis locis*; & nostris temporibus pro ipsis instituuntur primogenituræ, & maioratus; & in his semper succedunt, qui sunt maiores, vt notat Mol. *tract. 2. de maiorib. disp. 624. n. 1. col. 243.* Et pro his omnibus ratio est: quia, prout sunt priores in tempore; ita & censentur potiores in iure, & à parentibus primi accipiunt esse, & sunt quasi primum vinculum, aut primus nexus, quo parentes inter se colligantur, qui hac de causa est etiam fortior, vt dicitur 8. *Ethic. c. 12.* & diutiùs conuiuunt cum parentibus, & primos amores parentum primi occupant, & bona parentum priùs ipsis sunt obligata, & debita, quàm aliis. Et quamuis amore quodam suauiore, & teneriore magis ametur, qui est natu minimus, & præsertim quandiu est etiam ipse in ætate teneriore; amore tamen appretiatiuo, & solidiore semper amatur, qui est natu maior, dummodo alioqui non sit incapax, & indignus, vt, v. g. fatuus, & inhabilis ad conseruationem familię, & bonorū; vel notabiliter criminosus, vt *sup.* diximus. Et tale quid ex instinctu naturæ etiam contingit in aliquibus brutis: siquidem sues, cùm pariunt, primam mammam primogenito præbent, vt refert Arist. *lib. 6. de hist. anim. c. 18. in fin.* & hirundines primogenitum primò pascunt ex Æliano *lib. 3. c. 25.* & ita pascunt alios pullos, vt consuetudine quadam benè obseruent, ne is, qui accipit, bis accipiat, vt refert Arist. *lib. 9. de histor. animal. cap. 7.*

DISPVTATIO XXIV.

Quis sit ordo in amandis coniugibus; & vtrùm vxor, aut maritus sit magis amandus, quàm parentes, aut filij.

1. *Amicitia coniugalis inter virum, & vxorem est à natura.*
2. *Et sæpiùs præcipitur in sacris Litteris.*
3. *Amor coniugum ex obiecti nobilitate, & excellentia, est minor, quàm amor parentum; & ex coniunctione ad nos ipses est maior.*
4. *In casu necessitatis plus debent iuuari parentes, quàm vxor.*
5. *Ex maiori coniunctione possunt coniuges magis amare, quàm parentes.*
6. *Beneficiati, non nisi ex accidente, amantur plus quam benefici.*
7. *Vxor, per se loquendo, magis tenetur diligere virum, quàm vir vxorem.*
8. *Quomodo coniux sit magis amandus, quam filius; aut filius sit magis amandus, quam coniux.*

DEBERE coniuges amare se inuicem ex charitate, nulli dubium est, cùm id apertè doceat ipsa natura, & sæpiùs præcipiatur in sacris Litteris. Et quòd hæc amicitia sit à natura, pluribus probat Aristoteles 8. Ethic. cap. 12. pag. 209. in medio: *Homo enim*, inquit, *coniugale magis, quam ciuile animal est, quantò prior, magisque necessaria est familia, quam ciuitas.* Et vt notat *eo loco* S. Thomas, vtitur argumento à maiori. Si homo ex natura est animal ciuile, vt probatur 1. *Polit. cap.* 2. multò magis est animal coniugale: siquidem familia, & societas domestica, quæ primò constituitur per virum, & vxorem; & primò fundat amicitiam coniugalem, est prior, quam ciuitas, & ciuilis societas, quæ solùm constat ex multis familiis, quasi totum ex partibus; & ideò illas supponit, vt priores; sicut & totum supponit partes; & cùm societas domestica sit ad supplendam in homine maiorem indigentiam, quàm societas ciuilis, siquidem illa est ad supplendam indigentiam essendi, & viuendi simpliciter, & filij suum esse, & viuere, & educari solùm habent à parentibus per societatem, & amicitiam coniugalem; & ipsi parentes filios procreando, eósque faciendo, quales sunt ipsi, participant, in quantum possunt, ipso semper, & diuino, quod omnia appetunt, & cuius gratia agunt omnia, quæcunque agunt secundùm naturam, vt dicitur 2. *de anima, text.* 33. hæc verò solùm est ad commodè, & sufficienter viuendum. Est etiam eadem amicitia cõiugalis magis necessaria, & per consequens etiam magis à natura. Et præterea procreatio filiorum, ad quam præcipuè ordinatur amicitia coniugalis, est communis etiam brutis; & ideò maximè est secundùm naturam, cùm iis conueniat, in quibus natura maximè viget, quanquam in brutis solùm est ad filiorum procreationem, & nutritionem, & non ampliùs durat, quàm requirat huiusmodi finis: in homine verò est etiam ad mutua officia sibi præstanda circa vitæ necessitates: vnde & coniuges diuisa inter se habent officia, & alia sunt officia viri, & alia vxoris; & ad hunc finem *ex prime œconom c. 3.* ab eadem natura factæ sunt fœminæ imbecilliores, timidiores, & ad externa negotia minùs aptæ: quia domi, & domestico operi debent vacare; & quæ à viris quæruntur foris, seruare domi; & sic opitulantur sibi mutuò per totam vitam; & ad hunc finem in commune cõstituunt, quæ habent propria; & vtilitatem capiunt, & voluptatem ex se inuicem: & si vterque sit probus, séque ament ex probitate, habent præterea etiam honestatem, & per ipsos filios, tanquàm per aliquid commune, magis nectuntur inter se, & arctiori quodam quasi vinculo ad inuicem colligantur; & sic eorum amicitia est solidior, & suauior, & diuturnior.

1. *Amicitia coniugalis inter virum, & vxorem est à natura.*

Quod verò etiam præcipiatur in sacris Litteris, patet clarissimè *ex Gen.* 2. vbi coniuges dicuntur ita debere sibi inuicem adhærere, vt propter hoc etiam relinquant patrem, & matrem, & sint duo in carne vna, id est, quodammodo efficiantur vnum corpus, vt exponit Sanctus Paulus 1. *Cor.* 6. in quantum, scilicet, per ius, & quasi dominium, quod eorum vterque vtrique tribuit in proprium corpus, & per

2. *Et sæpiùs præcipitur in sacris Litteris.*

corporum

corporum commistionem efficiuntur quasi vna caro: sicut & mercatorum substantiæ, & pecuniæ per societatem, quam inter se ineunt, efficiuntur quasi vna substantia, & vna pecunia vtrique communis, & indiuisa, vt notat Cornelius à Lapide *in eum loc. vers. 16. pag. 245. col. 1. in fin.* Et clariùs idem præcipitur *ad Ephes. 5.* vbi dicitur, quòd *mulieres debent esse subditæ viris suis, sicut Domino: quia vir est caput mulieris; sicut Christus est caput Ecclesiæ: & ideò sicut Ecclesia subiecta est Christo, ita & mulieres debent esse subiectæ viris suis*, & quòd *viri debent diligere vxores suas, sicut & Christus dilexit Ecclesiam.* & quòd *debent illas diligere, sicut & corpora sua, & sicut se ipsos: quia nemo carnem suam odio habet; sed nutrit, & fouet eam: & propter hoc relinquet homo patrem, & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna.* Dum verò S. Apostolus amorem viri erga vxorem comparat amori Christi erga Ecclesiam, qui, vt illam sanctificaret, sibique exhiberet gloriosam, non habentem maculam, neque rugam; & vt esset sancta, & immaculata, tradidit semetipsum pro ea; apertè docet, quòd etiam viri debent ita diligere suas vxores, vt admonitionibus, sanctáque sua conuersatione illas emundent ab omni leuitate, & dicacitate, & superbia, & ab omni alio vitio fœminarum, vt etiam ipsæ sint sanctæ, & non habeant neque maculam, neque rugam: & dum addit, quòd debent diligere vxores, vt corpora sua, & vt se ipsos, similiter addit, quòd caro, & corpus vtriusque sit reputandum ab vtroque, vt caro, & corpus proprium; & vterque vtrunque debeat reputare, quasi vnum hominem, & vt vnam personam ex duobus conflatam; sicut & conflatur ciuiliter, & moraliter quasi vnum corpus ex Christo capite, & ex Ecclesia.

Et ratio est: quia, si charitas ad eos omnes extenditur, qui sunt proximi, & accedunt ad eosdem fines beatitudinis supernaturalis, vt *supra* diximus, non potest non extendi etiam ad coniuges, qui præterea habent ad inuicem proximitatem aliam corporum, & animorum, quoad mutuã vitæ societaté, & quoad mutua omnia obsequia, vt diximus.

Posito verò, quòd coniuges debeant se inuicem
3. diligere ex charitate, dupliciter potest comparari amor coniugum, vt constet de ordine, quem habet, & fundat cum aliis amoribus, id est, cum amore, qui est ad parentes, & cum amore, qui est ad filios. Et quoad primam comparationem duo asserit S. Th. 2. 2. *q. 26. art. 11.* id est, quòd ex obiecti nobilitate, & excellentia plùs debeant amari parentes, quàm vxor, aut vir: siquidem illi amantur, tanquàm principium ipsius esse, quod nos habemus; vxor verò, aut vir amatur, vt comprincipium illius esse, quod tribuimus filiis: & certum est, quòd illud respectu nostri est bonum longè eminentius, & ideò fundat, & exigit maiorem amorem. Et præterea quòd ex coniunctione ad nos ipsos plùs debeat amari vxor, aut vir, quàm parentes: siquidem illi amantur, vt facti nobiscum vna caro, & tanquàm facti proprium corpus, & tanquàm nos ipsi, vt *iam* retulimus ex S. Paulo *ad Ephes. 5.* quod tamen non accidit respectu parentum.

Amor coniugum ex obiecti nobilitate, & excellentia est minor, quàm amor parentum; & ex coniunctione ad nos ipsos est maior.

Atque ex his rectè concludit S. Th. *in fin. ar.* quòd si coniuges magis se ament quoad suauitatem, & intensionem amoris, quàm ament parentes; hos tamen omninò debent plùs amare, quoad honorem, & reuerentiam, quam ipsis exhibent: & cùm vnusquisque ex charitate sit maximè amandus quoad illa bona, quæ spectãt specialiter ad coniunctioné, quæ cum illo habetur, vt *supr.* diximus *disp. 21. n. 10.* & *disp. 22. n. 1.* omninò debemus quoad bona honoris, & reuerentiæ plùs amare parentes, quàm coniuges; & quoad commoda, & obsequia domesticæ œconomica amare plùs coniuges, quàm parentes, cùm illa bona sint specialiter debita coniunctioni ad parentes; & hæc coniunctioni ad coniuges. Et solùm quoad hæc commoda, & obsequia œconomica intelligitur, quòd propter vxorem debeat homo relinquere patrem, & matrem, vt notat S. Thomas *art. 11. cit. ad 1.* non autem intelligitur, quòd debeat relinquere quoad omnia.

Et quamuis coniunctio ad vxorem reducatur ad coniunctionem, quam aliquis habet ad se ipsum, & ideò à S. Paulo *ad Ephes. 5* dicatur esse amanda vxor, vt proprium corpus, & vt nos ipsi; & ex S. Thoma *in 3. dist. 29. qu. 1. art. 7. ad 3.* & *qu. 2. de virt. quæ est prima de charitate, art. 9. ad 18. pag. 269.* amor ad vxorem sit potiùs beneuolentiæ, quàm amicitiæ; & ideò sit reponendus in eodem gradu, in quo ponitur amor ad filios; & includendus in amore sui ipsius, vt de amore ad filios diximus *disp. 22. n. 5.* non tamen quoad omnia amor vxoris est æquandus amori sui ipsius, vt habet idem S. Thomas 2. 2. *qu. 26. art. 11. cit. ad 2.* sed solùm quoad ea, quæ illi conueniunt, in quantum est vna caro cum viro. Et quia hæc vnitas, vt *paulò antè* diximus, solùm est ratione iuris, & dominij, quod illi tribuit in suum corpus; non autem ratione veræ vnitatis, & indiuisionis physicæ, quam cum illo habeat secundùm proprium corpus, & propriam carnem; hinc est, quòd amor vxoris non sit quoad omnia regulandus per amorem sui ipsius.

Quod tamen asserit S. Th. *q. 26. cit. art. 9. ad 3.* & 4.
notauimus *suprà, disp. 22. n. 7.* de dilectione ad filios, quòd in casu necessitatis plùs sunt amandi, & iuuandi, parentes, quàm filij: quia obligatio, quæ ad illos habetur ex magnitudine beneficij, multùm præualet obligationi ex coniunctione ad filios, idem debet intelligi etiam de dilectione vxoris. Et reuerà coniunctio ad parentes ex propinquissimo naturæ gradu est multò fortior, quàm coniunctio ad vxorem ex solo contractu, & ex mutuo tantùm consensu per verba expresso; & bonum ipsius esse, & nutritionis, & educationis, quod accipimus à parentibus, est multò maius, quàm bonum adiutorij ad procreationem prolis, & remedij contra æstum concupiscentiæ, & solatij in necessitatibus vitæ, quod accipimus ab vxore, vt notat Richar. *in 3. dist. 29. art. 1. q. 10. pag. 346. col. 2.* & ideò in casu necessitatis etiam vxor est posthabenda dilectioni parentum: & si non potest simul iuuari parens, & vxor, omittenda est vxor, & parens iuuandus, vt notat Richard. *ibid.* & Ban. 2. 2. *q. 26. art. 11. cit.* & Valent. 2. 2. *disp. 3. qu. 4. punct. 5. §. Decimò, sequitur. col. 613.* & Azor. *part. 2. lib. 2. c. 2. q. 18. in fin. pag. 79. col. 2.* & Suar. *de charit. disp. 9. q. 4. n. 16. pag. 468.* vbi etiam asserit, id esse multò verius, & probabilius, quàm oppositum, quod vult Rupertus, & Procopius, & Hugo in illud Gen. 2. *Relinquet homo patrem, & matrem,* &c. vbi asserunt, coniunctionem coniugum esse omninò maximam, & fortissimam; & priuilegium dilectionis fuisse translatum ad vxorem; & ita postulare ipsum genus humanum, quod non aliter potest consistere, quàm per nuptias, & per dilectionem viri, & vxoris: & expresse ita haberi *lib. 3. Esdræ, cap. 4. n. 25.* cùm dicitur: *Diligit homo vxorem suam magis, quàm patrem, & matrem.* quæ tamen omnia facilè possunt negari, nisi explicentur in bono sensu, quem iam explicauimus: & liber Esdræ tertius, vel est eodem modo interpretandus, vel non est magni faciendus, cùm in Tridentino *sess. 4. in decreto de canonicis Scripturis,*

In casu necessitatis plus debent iuuari parentes, quàm vxor.

ſolùm primus, & ſecundus liber Eſdræ, non autem tertius numeretur inter Scripturas canonicas; quamuis propterea non ſit omninò abiiciendus, eum interdum citetur ab aliquibus Sanctis Patribus, vt notatur *ipſo initio illius libri*: qua de cauſa diximus, illum eſſe interpretandum in bono ſenſu.

5. *Ex maiori coniunctione poſſunt coniuges magis amari, quàm parentes.*

Neque obſtat, quòd filius reſpectu patris ſit beneficiatus, & ab illo accipiat eſſe, & nutritionem, & educationem; & reſpectu vxoris ſit benefactor, eique tribuat fœconditatem, eámque regat, & iuuet in domeſticis neceſſitatibus. Neque enim hinc ſequitur, quòd filius abſolutè plùs debeat amare vxorem, quàm patrem, iuxta regulam Ariſtotelis 9. *Ethic.cap.* 7. quòd benefactor plùs amet, in quantum eſt benefactor, & beneficiatus, in quantum eſt beneficiatus redamet minùs.

6. *Beneficiati, nō niſi ex accidente, plùs amantur, quā benefici.*

Nam, ſi etiam beneficus, & beneficiatus inter ſe comparentur quoad proprias amabilitates, id eſt, beneficus, in quantum alteri facit bonum; & beneficiatus, in quantum ab altero recipit bonum; certum eſt, quòd multò nobilior, & excellentior eſt illa ratio, quam hæc; & ideò, per ſe loquendo, ex maioritate, & nobilitate obiecti eſt magis amandus beneficus, quàm beneficiatus, vt probat S.Thomas 2.2.*quæſt.*26.*cit.art.*12.

Et quod aſſerit Ariſtoteles 9. *Ethic. cap.* 7. quòd benefactor plùs amet, quàm ametur; & beneficiatus è contra plùs ametur, quàm amet, non eſt per ſe ex ratione obiecti maioris, & nobilioris; ſed ſolum per accidens ex maiori coniunctione, ſecundùm quam beneficiatus eſt magis coniunctus benefactori, & eſt magis illius, quam benefactor ſit coniunctus beneficiato, vt ſubdit Sanctus Thomas *art.* 12. *cit.* & patet ex dictis *ſuprà*, *diſp.* 22, *num.* 4. & 5. vbi ſimiliter diximus ex Ariſtotele, & Sancto Thoma, quòd filij ſunt magis coniuncti parentibus, quàm parentes ſint coniuncti filiis; & ideo filij plùs amentur, quàm ament, etiamſi parentes, quantùm eſt ex nobilitate obiecti, ſint magis amandi: ſic enim etiam beneficiati ſunt magis coniuncti beneficis, quàm benefici ſint coniuncti beneficiatis; & ratione huiuſmodi coniunctionis magis amantur, etiamſi benefici, quantùm eſt ex obiecto, & per ſe ſint magis amandi. Vnde, ſi vxor, in quantum beneficiata, magis ametur à viro, quàm ab eodem viro amentur parentes, vt benefici, aut benefactores illius; id non eſt per ſe, & ratione propriæ amabilitatis; ſolùm per accidens ratione maioris coniunctionis, quæ præterea accidit propriæ amabilitati, & ex illa conſequitur, vt notat Richar. *in* 3. *diſt.* 29 *quæſt.* 10. *ad* 2. *pag.* 346. *col.* 2. & Sanctus Thomas *in* 3. *diſt.* 29.*cit. quæſt.*1.*art.*7. Et hoc, quod dicimus de maiori excellentia amabilitatis benefici ſupra amabilitatem beneficiati, & de maiori coniunctione beneficiati ad beneficum, quàm benefici ad beneficiatum, idem eſt de excellentia parentum ſupra filios, & viri ſupra vxorem, & de coniunctione filiorum ad parentes, & vxoris ad virum: nam ratio benefici ſe habet, vt quid ſuperius, & tanquàm genus reſpectu parentum, & reſpectu viri: & ratio beneficiati reſpectu filiorum, & vxoris, cùm omnis parens, & omnis vir ſit beneficus reſpectu filiorum, & reſpectu vxoris; & omnis filius, & omnis vxor ſit beneficiata: non autem è contra omnis beneficus ſit parens, aut vir; neque omnis beneficiatus ſit filius, aut vxor: ac proinde, quemadmodum maior coniunctio beneficiati ad beneficum eſt quid conſequens, & quid poſterius ad ipſam rationem benefici, & beneficiati, & ſe habet per accidens ad proprias illorum amabilitates: ita & maior coniunctio filiorum ad parentes, & vxoris ad virum eſt quid conſequens, & poſterius ad ipſam rationem parentum, & viri; & ſe habet per accidens ad amabilitates illorum: & ſi filij, & vxor ratione illius magis amentur, rectè dicitur, id eſſe per accidens, & abſolutè; & per ſe rectè dicitur, quòd parentes, & viri ſunt magis amandi, quàm filij, & vxores.

7. *Vxor, per ſe loquendo, magis tenetur diligere virum, quàm vir vxorem.*

Et ex hoc vlteriùs intelligitur ſolutio alterius difficultatis, vtrùm coniuges æqualiter teneantur ſe ſe diligere, an verò alter magis teneatur diligere alterum, verbi gratia, vir vxorem, aut vxor virum: nam, ſi loquamur per ſe, & ex propria amabilitate cuiuſque, certum eſt, quòd amabilitas viri eſt maior, & excellentior, quàm amabilitas vxoris, & ideò vxor magis tenetur diligere virum, quàm vir vxorem: ſiquidem ille eſt caput mulieris, ſicut & Chriſtus eſt caput Eccleſiæ, vt dicitur *ad Epheſ.* 5. & ideò mulieres debent eſſe ſubditæ ſuis viris, ſicut Eccleſia ſubiecta eſt Chriſto; & viri debent diligere ſuas vxores, ſicut & Chriſtus dilexit Eccleſiam, vt *ibi* ſubditur: & præterea tribuit fœminæ fœcunditatem, & prolem, & hæc fœcunditatem, & prolem ab illo accipit: & non eſt dubium, quòd eſt multò excellentius dare, quàm accipere, & multò nobilius agere, quàm pati, cùm illud ſupponat actum, & formam, à qua eſt, & hoc ſupponat potentiam, & materiam, in qua recipitur: & hac de cauſa etiam Ariſtoteles 1. *Phyſ. text.* 81. indigentiam, & appetitum, quem habet materia reſpectu formæ, comparat indigentiæ, & appetitui quem habet fœmina reſpectu viri, in quantum, ſcilicet, etiam fœmina, quantum eſt ex ſe ſolùm eſt in potentia, & actum fœcunditatis non recipit, niſi à viro. Si verò loquamur per accidens, & ratione coniunctionis, quam vxor, vt beneficiata à viro, habet maiorem cum ipſo viro, quàm habeat vir, vt beneficus, cum vxore, tenetur vir contraria ratione plùs diligere vxorem, quàm vxor virum, vt iam explicauimus. Sed tam vir, quàm vxor, vt ordinatè, & rectè ſe diligant, illud debent meminiſſe, quod notat Ariſtoteles 8. *Ethicorum*, *cap.* 10. *pag.* 205. *versùs finem*, & *cap.* 11. *pag.* 206. *in fine*, quòd eorum ſocietas, & amicitia eſt ſimilis adminiſtrationi, & poteſtati, quam in ciuitate, & communitate habent optimates; & ideò debet quidem vir pro dignitate imperare, ſed ſolùm circa ea, quæ virum decent, & ea, quæ conueniunt vxori, liberè debet illi relinquere; & ſi velit ipſe eſſe omnium dominus, omninò id faciet præter dignitatem, & à poteſtate optimatum dilabetur in paucipotentiam, id eſt, in ſocietatem, & poteſtatem eorum, qui pauci cùm ſint, & aliis æquales; volunt tamen omnibus imperare, vt inæquales. Et idem eſt de vxore, ſi velit dominari etiam ipſa in omnibus ſupra virum, ſicut communiter iis accidit, qui multum patrimonium habent, & propter diuitias dominantur.

8. *Quomodo cōiux ſit magis amandus, quā filius, aut filius ſit magis amandus, quā coniux.*

Circa alteram comparationem, quæ poteſt fieri inter amorem vxoris, & amorem filij, ſimiliter duo aſſerunt Caiet. & Bannes 2. 2. *quæſt.*26. *art.*12. id eſt, quoad obiecti nobilitatem, & excellētiam plùs eſſe amandam vxorem, quàm filium, quia illa amatur, vt comprincipium generationis; hic verò vt effectus; & præterea quoad coniunctionem magis eſſe amandum filium, quàm vxorem: quia coniunctio ad filium eſt ſecundùm naturam; coniunctio verò ad vxorem eſt ſecundùm contractum, & ſecundùm mutuum conſenſum liberè præſtitum: & hinc infert, quòd

vxor

vxor est plùs honoranda, quàm filius,& filius in casu necessitatis est plus iuuandus,quàm vxor : quod idem quoad hoc postremum docet etiam Val. 2.2. *disp.3.quæst. 4.puncto 5.§. Decimò sequitur.col.613.* & Layman.*lib.2. tract.3.cap.3. n.6. pag.227. col.2.* & ab vtroque in hoc dissentit Suar.*disp.9.de charit. sect.4.num.17.pag.468.col.2.versùs finem*,& Bonac. *circa primum præceptum Decalogi, disp. 3.quæst. 4. puncto 5.num.2.pag.164.col.1.tom.2.* & Reginal.*in praxi,lib.4.num.313. pag.245.col.5.tom.5.* quòd neget, coniunctionem cum filio esse maiorem, quàm cum vxore; imò affirmet, quòd fortasse est etiam maior. Et hinc putet prouenire, quòd vnus coniux sæpè plùs amat alterum coniugem, quàm filium, & sæpè relinquat filium, & adhæreat coniugi : & tandem concludat, pensatis omnibus, quòd si vlla est inæqualitas coniunctionis cum filio, & cum vxore, certè tam parua est, vt nunquam sit obligatio sub mortali, vt altera alteri præferatur, vel è contra. Sed non est,quòd dissentiamus à Caietano : re enim vera loogè maior est coniunctio sanguinis, quæ habetur cum filio, quàm coniunctio per contractum, quæ habetur cum vxore,aut cum marito : & quòd de facto vnus coniux magis amet alterum coniugem, quàm filium, eúmque relinquat, vt adhæreat coniugi, solùm probat, quòd magis amet intensiuè ; non autem, quòd magis amet appretiatiuè ; neque aliter pro coniuge relinquitur filius, nisi quoad cohabitationem, & conuictum : quo etiam modo relinquitur pater, & mater : neque tamen hinc sequitur, quòd non magis ametur appretiatiuè. Neque magni est facienda coniunctio corporum solùm materialis per copulam, si præscindatur à iure, quod ad illam sibi inuicem tribuunt per contractum, cùm talis cōiunctio materialis etiam habeatur cum meretrice,& vt dicitur 1.*Cor.6.*etiam ille, qui adhæret meretrici, vnum corpus cum illa efficiatur:& cum ex tali coniunctione non oriatur obligatio, quæ vlla ex parte sit maior supra obligationem, quæ habetur ad filios, clarè ostenditur, quòd tota obligatio, quæ habetur ad vxorem, maximè oritur ex contractu, quo coniuges sibi inuicem tradunt iura corporum : quæ tamen obligatio ex propria ratione est minor, quàm obligatio ad filios, quæ oritur ex natura.

DISPVTATIO XXV.

Quis sit ordo in amandis fratribus, & aliis consanguineis, & coniunctis.

1. *Propria amabilitas fratrum in quo consistat.*
2. *Amicitia fraterna est maximè in æqualitate.*
3. *Etiam patrueles, & consobrini amantur, vt fratres.*
4. *Fratres germani sunt magis amandi, quàm consobrini.*
5. *Fratres sunt magis amandi, quàm sorores.*
6. *Et qui sunt ex vtroque parente, quàm qui solùm ex altero.*
7. *Et qui solùm ex patre, quàm qui solùm ex matre.*
8. *Et qui simul sunt educati, vel sunt coætanei, vel habeat ad inuicem maiorem similitudinem morum, & affectionum, vel sunt meliores.*
9. *Ex consanguineis illi sunt magis amandi, qui sunt propinquiores parenti ipsius amantis.*
10. *Filius, & vxor sunt magis amandi, quàm patruus; non obstāte, quòd hic sit propinquior patri.*
11. *Coniuncti spiritualiter eodem ordine sunt amandi, quo amantur coniuncti carnaliter.*
12. *Non tamen sunt præferendi coniunctis carnaliter, si vtrique sint in eadem necessitate.*
13. *Coniuncti naturaliter præferri debent, per se loquendo, coniunctis moraliter ex virtute amicitiæ.*

EX Aristotele 8. Ethic. cap. 12. pag. 208. versùs finem, *ex eo fratres se mutuo diligunt, quia ex iisdem nati sunt : & eadem natura, quam habent cum parentibus, facit illos esse idem etiam inter se : vnde & dicunt se habere eundem sanguinem,& eandem radicem.* Et sensus est, quòd propria amabilitas fratrum in hoc consistit, quòd sunt nati ex iisdem parentibus: hoc enim ipso, quòd vnusquisque illorum est aliquid parentum, & quasi alteri ipsi, vt *ibi* loquitur Aristoteles, est etiam vnusquisque quasi idem cum altero : siquidem ex communi axiomate, quæ sunt eadem vni tertio,sunt etiam eadem inter se. Idque clariùs intelligitur, si aduertamus, finem generationis, quæ reperitur in viuentibus, hunc esse, vt generans faciat aliud, quale est ipsum; & sic participet ipso semper,& diuino, in quantum potest, cùm omnia illud appetant, & illius causa agant omnia, quæcunque agunt secundùm naturam, vt dicitur 2. *de anima, tex. 34. & 47. & 49* & ad hunc finem tale semper in potentia est semen, quale est actu ipsum generans, vt dicitur *lib. 1. de gener. animal. cap. 19.* hinc enim prouenit, vt vnusquisque iam genitus ex semine eiusdem generantis, sit iam actu alter talis, qualis est ipse generans; ac proinde etiam plures iam actu geniti, quales sunt plures fratres, sint actu plures tales, qualis est generans, & per consequens etiam vnusquisque sit aliquo modo actu talis, qualis est alter, cùm omnes sint actu tales,qualis est tertius,id est,qualis est ipse generans. 1. *Propria amabilitas fratrũ in quo consistat.*

Atque hinc fit, vt amicitia,quæ est inter fratres, maximè sit in æqualitate, & ideò assimiletur illi administrationi,aut societati ciuili,quæ appellatur censipotentia, in qua omnes ciues reputantur æquales, & per vices censentur,& principantur ex æquo, vt patet ex Aristotele 8.*Ethic.cap.10.in fine, & cap.11. sub initium* : quia enim fratres omnes hoc habent commune, vt ab eodem sint geniti, & in hoc perfectè æquantur inter se ; neque plùs dignitatis, aut prærogatiuæ,quantùm ad hoc,conuenit vni,quàm alteri ; rectè dicitur eorum societas, & amicitia esse maximè posita,& fundata in æqualitate, vt notat Albert.*eo loco,tract.3.cap.3.* Vnde, quod diximus *disput. 23. num.23.* de primogenitis, non probat inæqualitatem fratrum quoad rationem fraternitatis,de qua nunc loquimur:sed quoad circunstantiam merè accidentalem ipsius temporis, ex qua propter bonum commune, & ad splendorem, & bona meliùs conseruanda in familia,legumlatores ex inspiratione, & instinctu etiam ipsius Dei, sumpserunt occasionem,& fundamentum statuendi aliquid pro iis, qui ex eodem parente essent geniti, priùs quàm alij : & similiter id, quod asserit Aristoteles 8. *Ethic.cap.10.cit.* quòd si fratres multùm inter se distent quoad ætates, non est ampliùs inter ipsos amicitia fraterna ; non significat,quòd per differentiam ætatum desinat inter ipsos fraterna amabilitas, & non ampliùs possint,aut debeant amare se inuicem amore fraterno; & ex hoc formaliter, quòd ab eodem geniti sunt: sed solùm significat, quòd desinit quoddam complementum æqualitatis fraternæ, id est, vt sint si- 2. *Amicitia fraterna est maximè in æqualitate.*

milium affectuum, & similium morum, vt solent esse, qui sunt coætanei, vt subdit idem Aristoteles *cap. 11. pag 206. in fine.*

3. *Etiam patrueles, & consobrini amantur, vt fratres.*

Atque hæc amabilitas fraterna non solùm reperitur in iis, qui propriè appellantur fratres; sed etiam in iis, qui appellantur patrueles, vel consobrini, vt expresse habet Aristoteles 8. *Ethic. cap. 12. pag. 208. in fine:* habent enim etiam hi coniunctionem ad inuicem, ex eo, quòd ab iisdem originem sumunt; & sunt etiam hi aliquo modo inter se idem, cùm sint idem suis parentibus, & his mediantibus sint idem etiam auis, & proauis, à quibus habent primum principium, & primam radicem suæ originis. Vnde etiam illorum dicuntur filij, vt patet *Matth. 1.* de Christo Domino, qui dicitur filios Abrahæ, & Dauid. Debent tamen non multùm distare ab huiusmodi primo principio, & radice sui esse; & si multùm distent, parum censentur esse coniuncti inter se, neque illorum coniunctio communiter apprehenditur, vt amabilitas fraterna; imò & in totum censetur euanescere, vt patet in coniunctione omnium hominum, qui tandem reducuntur ad vnum commune principium totius originis, id est, ad Noë, eiusque filios post diluuiũ, vel etiam ad Adamum in prima creatione. Quanta autem, & per quot gradus debeat esse distantia à communi principio, ad hoc vt coniunctio reputetur sufficiens ad amabilitatem fraternam, potiùs videtur determinandum ex legibus positiuis, siue ciuilibus, siue canonicis, & ex communi existimatione, quàm ex ratione aliqua naturali. Olim sextus etiam, & septimus gradus magni fiebant, cùm per leges ecclesiasticas vsque ad illos prohiberentur coniugia, cap. *Ad Sedem. 35. quæst. 5.* & notat Henriquez *lib. 11. cap. 1. num. 3. littera E:* nunc verò etiam quintus nihili fit, cùm matrimonia non prohibeantur vltra quartum, cap. *Non debet. de consanguin. & affinit.*

4. *Fratres germani sũt magis amandi, quàm consobrini.*

Si ergo loquamur de ordine charitatis in amandis huiusmodi fratribus, certum est, quòd magis sunt amãdi germani fratres, qui immediatè vniuntur in eodem communi principio sui esse, quàm patrueles, & consobrini, qui vniuntur solùm mediatè, cùm vnio immediata sit ex se maior, & faciat fratres magis propinquos ad inuicem, & vnio mediata faciat patrueles magis alienos ab inuicem, vt loquitur Aristoteles *lib. 8. Ethic. cap. 12. cit.*

5. *Fratres sunt magis amandi, quàm sorores.*

Ex fratribus verò germanis plùs debent amari fratres, quàm sorores ex S. Thoma *in 3. dist. 29. q. 1. art. 7. ad 5.* quia perfectiùs participant de communi principio, id est, de patre, eúmque perfectiùs imitantur: & eandem ob causam plùs debent amari

6. *Et qui sũt ex vtroque parente, quàm qui solùm ex altero.*

fratres ex vtroque parente, quàm solùm ex altero, & plùs qui sunt ex eodem patre, quàm qui ex eadem matre, cùm semper consanguinei ex parte patris sint magis amandi, quàm ex parte matris, ex eodem Sancto Thoma *ibidem, in responsione*

7. *Et qui solùm ex patre, quàm qui solùm ex matre.*

ad 4. & societas, aut amicitia inter consanguineos, quamuis sit varia, tota dependeat ex paterna, vt habet Aristoteles 8. *Ethic. cap. 12. cit. pag. 208. initio:* & ideò inter aliquos tunc sit maior, quando ad patrem est propinquior: & si in aliquibus hæc

8. *Et qui simul sunt educati, vel sunt coæuaei, vel habẽt ad inuicẽ maiorẽ similitudinẽ morũ, & affectionũ, vel sunt meliores.*

omnia sint æqualia, ordo charitatis, & dilectionis est desumendus ex aliis accidentibus, quæ possunt multùm facere ad inclinandas voluntates, & ad conciliandas amicitias, vt subdit *ibidem* Aristoteles, *eadem pag. 208. in fine,* vt est, verbi gratia, coëducatio, ætatum æqualitas, aut maior coniunctio quoad ortum, similitudo morum, & affectionum, maior probitas, &c. Et ex his omnibus potest quis esse magis amandus ex charitate, & in casu necessitatis esse magis appretiandus, & magis iuuandus.

Atque ex his potest intelligi, quid sit dicendum de ordine charitatis circa alios consanguineos: quia enim consanguinitas tota dependet ex coniunctione paterna, vt *iam* diximus ex Aristotele, quantò aliquis erit propinquior, & magis coniunctus ad meum patrem, tantò erit propinquior, & magis coniunctus per consanguinitatem etiam mihi; & ideò erit magis amandus, quàm alij consanguinei, vt retulimus ex S. Thoma. Verùm id non est intelligendum, nisi formaliter, ratione consanguinitatis, & coniunctionis cum meo patre: vnde, si aliquis, alius ex alio capite sit mihi propinquior, & magis coniunctus, omninò poterit, & debebit magis amari, quàm qui est coniunctus meo patri, vt notat S. Thomas *art. 7. cit. in responsione ad 6.* de patruo, seu fratre germano mei patris, qui, quamuis eidem patri sit magis coniunctus, quam mei filij; non est tamen propterea à me magis amandus, & magis appretiandus in casu necessitatis, cùm mei filij sint mihi ipsi magis coniuncti; & coniunctio ad me ipsum sit mihi ratio magis amandi, quàm coniunctio ad meum patrem: & hæc ratio hoc idem probat etiam de vxore, quæ similiter ratione coniunctionis, quàm habet ad me, & ad communes filios, si existunt, est à me magis amanda, quàm meus patruus ratione coniunctionis, quam habet ad meum patrem. 9. *Ex consanguineis illi sunt magis amãdi, qui sunt propinquiores parenti ipsius amantis.* 10. *Filius, & vxor sũt magis amandi, quã patruus; non obstante quòd hic sit propinquior patri.*

Quòd si comparatio fiat inter consanguineos ex parte patris, & consanguineos ex parte matris, *iam* diximus *num. 7.* ex S. Thoma *in 3. dist. 29. q. 1. art. 7. ad. 4.* quod illi sunt magis amandi, & præferendi, sicut & pater est magis amandus, quàm mater.

11. *Cõiuncti spiritualiter eodẽ ordine sũt amandi, quo amantur coniuncti carnaliter.*

Pro ordine charitatis circa alios coniunctos multa diximus *disp. 21.* præsertim *à num. 9.* & hæc possunt addi. Primò, inter parentes, & filios, & fratres spirituales, idem ordo proportionaliter est seruandus, qui inter parentes, & filios. & fratres carnales, vt, scilicet, parentes spirituales præferantur filiis propter magnitudinem beneficij spiritualis ab illis accepti; & filij spirituales præferantur fratribus propter maiorem coniunctionem ratione ipsius esse spiritualis communicati. Ita Bonac. *disp. 3. in Decal. quæst. 4. puncto 5. num. 4. col 2. tom. 2.*

12. *Non tamen sunt præferendi coniunctis carnalibus, si vtrique sint in eadem necessitate.*

Deinde, si spiritualiter nobis coniuncti comparentur cum coniunctis corporaliter, omninò sunt præferendi in iis, quæ pertinent ad suam coniunctionem spiritualem: sicut, & contrà non sunt præferendi in iis, quæ pertinent ad coniunctionem naturalem: ita enim generaliter asserit S. Thomas *2. 2. quæst. 26. art 8.* de iis, quæ pertinent ad vnanquanque coniunctionem, secundùm quam vnusquisque diligitur, & nos *supra* notauimus *disp. 21. num. 10.* vbi etiam addidimus, quòd si vtrique nobis coniuncti simul reperiantur in eadem extrema necessitate. siue corporali, siue spirituali, semper debent præferri coniuncti corporaliter, cùm talis coniunctio pro omni casu sit immutabilis, & inducat obligationem prouidendi non solùm de bonis temporalibus; sed etiam de spiritualibus; & etiam hæc ad illam pertinent; & denique omne aliud ius particulare cuiusque fiat commune omnibus pro casu extremæ necessitatis, vt videre est apud Suar. *disp. 9. de charit. sect. 4. num. 12 pag. 467.* & apud Bannes *2. 2 quæst. 26. art. 8. dub. 2. concl. 2. pag. 1046. col. 2.* & apud Layman. *lib. 2. tract. 5. cap. 3. num. 6. coroll. 7. pag. 218 col. 1.* si quis tamen contraria ratione præferet coniunctos

ſpiritualiter, non propterea eſſet damnandus peccati mortalis, vt ſubdit Suar. *num.* 3. quia reuera exceſſus coniunctionis temporalis ſupra ſpiritualem, eſt valde dubius; & etiam coniunctio ſpiritualis poteſt eſſe valdè perfecta, & in gradu valdè magno.

Sed contrà eſt: quia, quantumcunque ſit coniunctio ſpiritualis, ſemper inducit minorem obligationem, quàm coniunctio naturalis; & ſemper pater carnalis, qui dat eſſe naturale, maius beneficium confert, quàm pater ſpiritualis, qui dat eſſe gratiæ, & ſupernaturale; non, quia materialiter non ſit maius bonum, vt quis per gratiam ſit filius Dei, quàm vt ſit filius hominis per naturam; ſed quia filiatio diuina per gratiam non eo modo nobis tribuitur à Patre ſpirituali, quo tribuitur à patre carnali filiatio per naturam, vt notat Richar. *in* 3. *diſt.* 29. *art.* 1. *quæſt.* 9. *pag.* 345. & Reginal. *lib.* 4. *num.* 314. ſiquidem hæc verè tribuitur, tanquàm à cauſa efficiente principali; & illa ſolùm tribuitur, tanquàm à cauſa miniſteriali, & inſtrumentali, & eſſe naturale, quod recipimus à patre carnali eſt ſubſtantiale, & fundamentum totius eſſe ſupernaturalis, quod recipimus à Patre ſpirituali; neque cauſalitas Patris ſpiritualis eſt tam neceſſaria pro eſſe ſpirituali, ſicut eſt neceſſaria cauſalitas patris naturalis pro eſſe naturali: ſiquidem in defectu illius ſupplet Deus per internas motiones; non autem ſupplet in defectu huius. Vnde ſatis eſt, ſi propter materialem exceſſum boni ſpiritualis ſupra bonum naturale, exhibeamus Patri ſpirituali plùs honoris, & reuerentiæ, quàm patri carnali, vt ſubdit Richard. *ibidem*, eíque flectamus, verbi gratia, genua; non autem eſt neceſſarium, vt in caſu neceſſitatis, plùs illum appretiemus, eúmque præferamus patri carnali, & de facto ſic etiam habet communis exiſtimatio, & communis praxis, cùm nullus ſit, qui Parochum, verbi gratia, aut Epiſcopum, à quo recipit Sacramentum Baptiſmi, Confirmationis, aut Pœnitentiæ, vel Prædicatorem, & Doctorem, à quo fuit doctus fidem Chriſtianam, in caſu neceſſitatis pluris faciat, quam patrem carnalem; & nullus eſt, qui non grauiter reprehendat talem filium, ſi oppoſitum faciat.

13. Tertiò, ſi coniuncti naturaliter comparentur cum coniunctis purè moraliter, verbi gratia, ex virtute amicitiæ, ex beneficentia, gratitudine, &c. per ſe loquendo, ſemper illi debent præferi: quia nullius amici, aut benefactoris beneficium poteſt eſſe tantùm, quantùm eſt ipſorum parentum, vt loquitur S. Thomas 2. 2. *quæſt.* 31. *art.* 3. *ad* 3. & ideò parentes in beneficiis recompenſandis ſemper ſunt præferendi omnibus aliis; & etiam ille, qui fortè ſe expoſuit periculo vitæ, vt me ab eodem periculo liberaret, non eſt æquandus cum meo patre, qui mihi vitam non ſeruauit tantummodo, quod eſt facilius; ſed primam dedit, & nutriendo, & educando ad perfectum perduxit; vt etiam notat Reginal. *lib.* 4. *num.* 307. & Bonac. *in Decal. diſp.* 3. *quæſt.* 4. *puncto* 5. *num.* 3. *pag.* 164. *col.* 2. Ex accidente tamen, ſi parentes, & naturaliter coniuncti fuerint erga me valdè impij, & crudeles, vel in aliquo vitio notabiliter exceſſerint; ita poteſt erga illos minui obligatio, vt licitè poſſim illis præferre inſignem alium amicum, aut benefactorem, vt etiam *ſuprà* diximus *diſput.* 21. *num.* 19. & 21. quo verò modo ſint amandi benefactores, & qua de cauſa magis ament, quàm amentur; ſatis explicauimus *ſuprà, diſput.* 22. *num.* 6. & *diſput.* 24. *ſimiliter num.* 6.

Coniuncti naturaliter præferri debent, per ſe loquendo, coniunctis moraliter ex virtute amicitia, aut beneuolentia.

DISPV

DISPVTATIONVM EX THEOLOGIA MORALI,

LIBER TERTIVS.

De Dei Adoratione, & Oratione, quæ maximè præcipiuntur primo, & maximo diuinæ Legis Præcepto.

PRIMVM Præceptum primæ Tabulæ sic habet Exodi 20. *Ego sum Dominus Deus tuus: non habebis Deos alienos coram me.* Et primis verbis, dum Deus asseritur, & proponitur, vt absolutè Dominus, id est, vniuersalis, & supremus respectu omnium creaturarum, satis declaratur, quòd supremi honores, tanquàm supremo Principi, illi debentur, & summa reuerentia, & famulatus; & in his omnibus summa fidelitas, vt notat S. Thomas 1. 2. *quæst.* 100. *artic.* 5. Et dum additur, quòd sit noster, etiam additur, quòd omnis boni, tam naturæ, quàm gratiæ, & gloriæ sit nobis largitor; & ideò maximè à nobis sit inuocandus, & orandus in omnibus indigentiis, vt notat Azotius *part.* 1. *lib.* 8. *cap.* 1. *quæst.* 1. Et postremis verbis, dum præcipimur, non habere coram ipso Deos alienos, præcipimur nulli alteri exhibere honores diuinos, & nullum alterum inuocare pro iis, pro quibus ipse est inuocandus: & vno verbo præcipimur fugere superstitiones, & vitia religioni contraria, vt notat S. Thomas 2. 2. *quæst.* 92. *initio.* Specialiter verò in hoc Præcepto ideò positiuè prohibetur cultus falsorum Deorum; non autem positiuè præcipitur, aut declaratur cultus veri Dei: quia apud Hebræos, quibus hæc Præcepta dabantur, nullus erat, qui non agnosceret verum Deum, cúmque non intelligeret esse colendum cultu diuino: multi autem erant, qui eum non agnoscebant, vt Deum solum; sed simul cum eo venerabantur etiam alios Deos, & claudicabant in duas partes, vt dicitur 3. *Reg.* 18. & simul cum Deo Israelis colebant Deos Gentium, vt de Samaritis habetur *lib.* 4. *Reg. cap.* 17. & ideò fuit opus specialiter, & positiuè hoc illis prohibere, vt notat Sayrus *lib.* 4. *Clauis regiæ, cap.* 3 *num.* 2. *pag.* 225. Vt ergo de hoc agamus, primò agemus hoc tertio libro de Dei adoratione, & oratione, tam priuata, quàm publica: & deinde libro quarto agemus de superstitione, & de aliis huiusmodi vitiis, quæ Deo exhibent cultum indebitum, vel cultum Deo debitum exhibent creaturæ. Et quia hæc omnia maximè pertinent ad virtutem religionis, cuius præcipui actus sunt adoratio, & oratio; & eius opposita vitia sunt superstitio, & irreligiositas; priùs aliqua attingemus de virtute religionis in vniuersum.

DISPVTATIO I.

Quid sit religio, & quomodo ad illam pertineat adoratio, & oratio.

1. *Religio quoad appellationem vocabuli vnde sit dicta.*
2. *Religio est propriè virtus.*
3. *Quomodo sit distincta à dono timoris, quo Deum reueremur, & honoramus.*
4. *Religio est vna virtus.*
5. *Sub qua ratione Deus colatur per virtutem religionis.*
6. *Religio est virtus specialis distincta ab aliis.*
7. *Religio non dicitur vera, & falsa, quia pertineat ad intellectum.*
8. *Non vagatur per omnia, nisi per actus imperatos.*
9. *Quomodo religio non differat secundùm essentiam à sanctitate.*
10. *Non est virtus theologica, sed moralis.*
11. *Honor, & cultus Deo exhibitus per virtutem religionis in quo consistat.*
12. *Etiam actus merè interni possunt assumi in Dei honorem.*
13. *Et vniuersaliter omnes actus boni.*
14. *Per omnes actus religionis Deus colitur; vel, quia aliquid nostrum ipsi offertur; vel, quia aliquid Dei pro nobis assumitur.*

NOMEN religionis non accipimus *hoc loco*, prout dicit generalem statum totius Ecclesiæ catholicæ, quæ profitetur veram doctrinam, verúmque modum colendi Deum, & communiter dicitur Religio Christiana: neque prout dicit statum specialem eorum hominum, qui communiter dicuntur Religiosi; quia sub aliqua certa Regula Deum colunt, & totam vitam suam diuino cultui dedicant, & propter illum à mundanis negotiis se se abstrahunt; sicut & Contemplatiui dicuntur, qui deputant totam vitam contemplationi; non autem solùm, qui contemplantur quomodocunque, vt notat S. Thomas 2.2. *quæst.* 81. *art.* 1. *ad* 5. sed solùm accipimus, prout dicit virtutem moralem, qua benè disponimur ad debitum cultum, atque honorem Deo exhibendum, vt videre est apud S. Thomam *quæst.* 81. *cit. initio.*

1. *Religio quoad appellationem vocabuli vnde sit dicta.* Et si quæramus etymologiam, & deriuationem vocabuli; vel est dicenda hæc virtus esse dicta, & appellata religio à reeligendo, vt vult S. Isidorus *lib.* 10. *etymol. cap.* 17. quia, quæ pertinent ad Dei cultum, iterata, atque frequenti electione reeligi debent; & Deus ipse, quem per peccatum neglexi mus, & amisimus, debet reeligi, & reassumi, vt vult S. Augustinus *lib.* 10. *de ciuit. cap.* 4. *paulò ante medium, tom.* 5. Vel certè est deriuata à religando: quia hæc virtus Deo nos religat, vt vult Lactantius *lib.* 4. *diuinarum institutionum, cap.* 28. & S. Augustinus *lib. de vera relig. versùs finem, tom.* 1. Vel denique est deriuata à relegendo, vt vult Marc. Tullius *lib.* 2. *de natura Deorum*: quia, quæ pertinent ad Dei cultum, iterum, & sæpiùs debent relegi, & retractari. Quod verò prætereà habet Caiet. 2.2. *quæst.* 81. *art.* 1. §. *In eodem articulo.* & Suar. *lib.* 1. *de relig. cap.* 1. *num.* 2. quòd vocabulum religionis secundùm aliquos deriuatur à relinquendo: quia, qui Deo dicantur, & Dei cultui deputantur, debent relinquere alia omnia, quæ sunt humana, & debent ab aliis omnibus separari; videtur minùs probandum quàm aliæ deriuationes allatæ, cùm vox ipsa, *religio*, minorem habeat similitudinem nominis cum voce, *relinquo*, quam cum aliis, *reeligo*, *religo*, aut *relego*, vt ex se patet.

2. *Religio est propriè virtus.* Et quòd religio hoc modo accepta, prout benè nos ordinat, & disponit ad cultum Dei, sit verè, & propriè virtus, non eget probatione, cùm bonum faciat ipsum habentem, & opus eius reddat bonum, in quo consistit definitio virtutis tradita ab Aristotele 2. *Ethic. cap.* 6. eo enim ipso, quòd hominem ordinat, & disponit ad cultum debitum Deo, ordinat, & disponit ad aliquod bonum, cùm sit certissimum lumine ipso naturæ, quòd reddere debitum vnicuique, habet, per se loquendo, rationem boni, & benè constituit ipsum reddentem in ordine ad eum, cui reddit debitum, vt benè aduertit S. Thom. *quæst.* 81. *cit. art.* 2.

3. *Quomodo sit distincta à dono timoris, quo Deũ reueremur, & honoramus.* Et quamuis per donum timoris, qui dicitur filialis, & castus, Deum reuereamur, & maximè refugiamus nos illi subducere, vt loquitur idem S. Thomas 2.2. *quæst.* 19 *art.* 9. *in fine corporis*; non tamen propterea non indigemus virtute religionis, vt Deum colamus, cùm donum timoris, & reliqua dona Spiritus Sancti, sint quid perfectius, quàm virtutes morales; & ad hunc finem infundantur à Deo simul cum gratia, & charitate, vt vires animæ benè disponant ad promptè recipiendas motiones diuinas, séque illis benè subdendas, vt idem explicat 2.2. *quæst.* 68. *art.* 1. *& seqq.* & præter huiusmodi dona, indigeamus etiam virtutibus moralibus, quæ vires appetitiuas benè disponant ad promptè recipiendas motiones rationis, iisque benè obtemperandum: cùm enim in nobis principium mouens omninò sit duplex; & alterum sit interius, id est, ratio; & alterum exterius, id est, Deus, vt etiam patet ex Aristotele *lib.* 7. *Moral. Eudem. cap.* 18. & perfectio cuiusque mobilis, quantum est mobile, hæc maximè sit, vt benè proportionetur suo motori, & sit benè dispositum, vt benè ab illo motionem recipiat; omninò indigent vires appetitiuæ dupliciter perfici in ordine ad duplex mouens, id est, per virtutes morales in ordine ad mouens intrinsecum, quod est ratio; & per dona infusa in ordine ad mouens extrinsecum, quod est Deus, vt benè explicat S. Thom. 2.2. *quæst.* 68. *art.* 1. *cit.* & ideò si disponimur per donum timoris, vt Deum promptè reuereamur, & honoremus, quando, & quatenus ad id inspiramur, & mouemur à Deo motore extrinseco; debemus prætereà etiam disponi per virtutem religionis, vt promptè eum colamus, quando, & quatenus ad id mouemur à recta ratione, quæ est motor intrinsecus.

Et quòd Deum reuereamur, tam ex dono timoris, quàm ex virtute religionis, non probat, quòd timor, & religio sint idem habitus: sed solùm, quòd vtraque sit dispositio ad Deum reuerendum, & honorandum; & altera sit perfectior, & altera minùs perfecta, eique subordinata, prout etiam se habent ipsæ motiones, & ipsi mouentes, id est, Deus, & ratio, in ordine ad quos benè ordinant, & disponunt eandem potentiam voluntatis, aut appetitus, vt patet ex eodem S. Thoma 2.2. *quæst.* 81. *art.* 2. *ad* 1.

4. *Religio est vna virtus.* Neque ex eo, quòd actus colendi Deum sint multi, vt, verbi gratia, adorare, orare, sacrificare, vouere, &c. sequitur, quòd etiam religio sit multiplex virtus: siquidem omnes huiusmodi actus in hoc conueniunt, quòd sint exhibitio cultus debiti Deo; sicut & omnes actus iustitiæ sunt redditio debiti, vel sui vnicuique, vt notat S. Thomas *ibid. art.* 3.

art. 3. & Caiet. *art.* 2. §. *In eodem* 2. *articulo.* Vnde, quemadmodum redditio debiti, & iuris proprij vnicuique, est actus adæquatus, & adæquatum specificatiuum iustitiæ; & hæc est vnica virtus, non autem multiplex: ita & exhibitio cultus debiti Deo est actus adæquatus, & adæquatum specificatiuum religionis; & etiam hæc est vnica virtus, non obstante, quòd habeat plures actus inadæquatos, cùm præsertim etiam in obiecto, id est, Deo, respondeat illi vna ratio terminatiua, & specificatiua omnium, id est, ratio primi principij creationis, & gubernationis rerum omnium creatarum, ratione cuius specialiter illi est debitus omnis honor, & omnis protestatio, & declaratio excellentiæ, vt subdit S. Thomas *art.* 3. *cit.* iuxta illud Malachiæ 1. *Si ego Pater, vbi est honor meus.* Sicut enim patri in humanis debetur honor, quia est principium totius productionis, & gubernationis familiæ: ita & Deo, quia est principium totius esse, & gubernationis rerum omnium creatarum: & quia ad hanc ipsam rationem primi principij concurrunt cætera omnia attributa diuina, & ipsa tota essentialis perfectio, & excellentia Dei, in quantum intelligitur quodammodo constitui, & resultare ex omnibus attributis: siquidem non aliter Deus producit omnia, & gubernat, nisi per sapientiam, voluntatem, & potentiam bonitatis suæ, vt loquitur Sanctus Thomas *art.* 3. *cit. ad* 1. hinc est, quòd in idem recidat, si fundamentum religionis, & cultus debiti ex parte Dei, dicatur esse ipsa ratio primi principij, vel ipsa excellentia diuinæ naturæ, vel suprema potestas, & supremum dominium, quo plenissimè habet omnia sibi subiecta, eique omnia debent seruire. Vnde & Sanctus Thomas promiscuè loquitur de his omnibus: & cùm assignasset *quæst.* 81. *cit. art* 1. *&* 3. rationem primi principij, statim posteà *eodem art.* 3. *ad* 2. assignat diuinam excellentiam, & nostram subiectionem, aut seruitutem: & *art.* 4. *in corp.* & *ad* 3. similiter assignat singularem Dei excellentiam, in quantum transcendit omnia in infinitum, & omnimodum excessum habet super omnia, vt etiam benè explicat Suar. *lib.* 1. *de relig. cap.* 1.

5. *Sub qua ratione Deus colatur per virtutem religionis.*

6. *Religio est virtus specialis distincta ab aliis.*

Atque ex hac vnitate excellentiæ diuinæ, ratione cuius est debitus Deo ille cultus, quem exhibet virtus religionis, vlteriùs colligit Sanctus Thomas 2. 2. *quæst.* 81. *cit. art.* 4. quòd religio sit virtus specialis distincta ab aliis, tam intellectualibus, quàm moralibus: est enim in illa specialis ratio virtutis, quæ semper specificatur à speciali honestate, circa quam operatur; & consequenter per illam distinguitur etiam ab aliis omnibus.

7. *Religio non dicitur vera, & falsa, quia pertineat ad intellectum.*

Et quamuis religio à Sanctis Patribus, & Doctoribus diuidatur in veram, & falsam, quomodo etiam Lactantius *in suis Institutionibus lib.* 1. 4. *&* 6. & S. Augustinus ex professo scripserunt de vera, & falsa religione; non tamen hinc sequitur, quòd religio pertineat ad intellectum; sed solùm quòd necessariò aliquid postulet ex parte intellectus, id est, notitiam Dei, qui sit colendus, & notitiam cultus, quo sit colendus, vt benè explicat Suar. *tom.* 1. *in* 3. *part. disp.* 51. *sect.* 1. §. *Secundò colligitur.* & Saytus *lib.* 4. *Clau. reg. cap.* 3. *n.* 4. & Bellarm. *tom.* 2. *lib.* 1. *de Sanctorum beat. cap.* 12. *initio.* Tolet. *lib.* 4. *summa, cap.* 12. *num.* 2. *&* 3.

8. *Non vagatur per omnia, nisi per actus imperatos.*

Et quamuis Dei cultus non restringatur ad certam materiam, sed vagetur per omnia, & vt dicitur 1. *Cor.* 10. in Dei gloriam facienda sint omnia; & ex S. Iacobo *c.* 1. *suæ Epistolæ*, religio munda, & immaculata apud Deum hæc sit, visitare pupillos, & viduas in tribulatione eorum, & immaculatum se custodire ab hoc sæculo: id tamen non est ex eo, quia virtus religionis sit generalis, & nullos habeat proprios actus; sed, quia habet duplices actus, vt benè explicat S. Thomas 2. 2. *quæst.* 81. *art.* 1. *ad* 1. & *art.* 4. *ad* 1. *&* *ad* 2. id est, actus elicitos, & imperatos, & solùm per actus imperatos vagatur per omnia, quæ possunt quomodocunque facere ad Dei gloriam, & honorem, cùm semper illa virtus, ad quam pertinet finis, possit imperare aliis omnibus, ad quas pertinent media, vt notat S. Thomas *ibid.*

Et quatenus imperat huiusmodi actus aliarum virtutum, eósque omnes refert in Deum, & in hoc ipso habet stabilitatem, & firmitatem, & propter hoc non se immiscet rebus terrenis; sed ab illis se abstrahit, vt munda, & impermixta tota sit in Dei cultu; non distinguitur secundùm essentiam à sanctitate, vt subdit S. Thomas *art.* 8. cùm sanctum, ex Græco vocabulo, ἅγιος, illud dicatur, quod est sine terra; & apud Latinos, idem sit sancire, atque lege firmare: vel etiam hoc nomen, *Sanctus*, pertineat ad munditiam; & idem sit, atque sanguine tinctus, eò quòd antiquitùs, qui volebant purificari, sanguine hostiæ tingebantur, vt idem refert ex S. Isidoro *lib.* 10. *etymol. cap.* 18. atque ita sanctitas supra religionem communiter dictam addit solùm huiusmodi perfectiones accidentales, id est, stabilitatem, & firmitatem in cultu Dei, & munditiam, & impermixtionem à rebus terrenis.

9. *Quomodo religio nō differat, secundum essentiā, à sanctitate.*

Quod verò religio sit virtus moralis, & non theologica, ex eo probat S. Thomas *eadem quæst.* 81. *art.* 5. quia non habet pro obiecto, circa quod immediatè versetur, ipsum Deum, sicut requiritur ad virtutem theologicam; neque actus internus, quem elicit immediatè, id est, voluntas colendi Deum, vel Deo exhibendi debitum cultum, immediatè, & proximè est circa Deum; sicut actus fidei, verbi gratia, est credere Deo; & actus spei, & charitatis, est sperare, & amare Deum: sed est circa cultum debitum Deo: atque ita Deus respectu huiusmodi actus interni, & immediatè eliciti à virtute religionis, non se habet, vt obiectum quod, sed solum vt obiectum, vel vt finis cui, vt benè explicat Suar. *tom.* 1. *de incarnat. disp.* 51. *sect.* 1. §. *Tertiò tandem.* vt *suprà* diximus *lib.* 2. *de spe, & charitate, disp.* 1. *num.* 11. ex Caiet. 2. 2. *quæst.* 81. *art.* 1. & ex eodem Suar. *lib.* 1. *de virtute religionis, cap.* 3. *num.* 7. & patet ex ipso S. Thoma *art.* 5.

10. *Non est virtus theologica, sed moralis.*

Quòd si quæras, in quo tandem consistat huiusmodi cultus, aut honor, qui per virtutem religionis exhibetur Deo: Respondeo, consistere in omni eo, quod à nobis exhibetur in manifestationem illius existimationis, quam habemus de diuina excellentia, in quantum est primum principium productionis, & gubernationis rerum omnium per suam sapientiam, voluntatem, potentiam, & bonitatem; & in quantum omnia in infinitum transcendit secundùm omnimodum excessum, vt diximus *paulò antè*, *num.* 5. ex S. Thoma *quæst.* 81. *art.* 3. *&* 4. Quia enim honor in vniuersum *ex* 1. *Ethic. cap.* 5. & *lib.* 4. *cap.* 31. & *lib.* 10. *cap.* 8. *&* 14. & S. Thoma 1. 2. *quæst.* 2. nihil est aliud, nisi signum, aut testimonium dictis, vel factis exhibitum, quo manifestatur interna existimatio, quam habemus de excellentia alicuius, & per quod gignere possumus, & intendimus similem aliam existimationem, etiam in iis, coram quibus exhibemus tale signum, aut testimonium; etiam honor, qui exhibetur Deo, debet consistere in aliquo signo, aut testimonio ad manifestandam illius excellentiam, nostrámque subiectionem ad illum manifestandam. Et quoniam Deo, qui signis externis non eget; sed interna

16. *Honor, & cultus Deo exhibitus per virtutem religionis, in quo cōsistat.*

12\. *Etiam [illegible] merè interni possunt assumi in Deo honorem.* interna quæcunque intimè, & optimè introspicit, ipsa etiam bona existimatio, quam de illo habemus, potest esse per se ipsa, tanquam testimonium & signum sui; hæc etiam potest illi exhiberi, tanquàm cultus, si ex affectu religionis, cúmque colendi, & honorandi, illam actu concipiamus, & sentiamus de Deo in bonitate, etiamsi exteriùs nollo alio signo eam significemus, vt benè notat Sanctus Thomas 2. 2. *quæst.* 103. *art.* 1. & Soar. *lib.* 1. *de relig. cap.* 7. *num.* 7. & *cap.* 8. *num.* 1. & *de Incarnat. disp.* 51. *sect.* 3. §. *Secunde loco.* Quod idem etiam est de omnibus aliis actibus bonis internis, si eliciantur similiter ex affectu religionis, imò & de ipsa voluntate colendi Deum, si etiam hæc referatur in cultum Dei per alium actum reflexum volendi colere Deum, etiam per actum volendi colere, vt notat Suarius *lib.* 2. *de religione, cap.* 2. *num.* 3. & 4. & *de Incarnatione, disp.* 51. *sect.* 2. §. *Quæri autem.*

13\. *Et vniuersaliter omnes actus boni.* Sed, vt magis distinctè explicemus, qui sint actus, per quos possumus exhibere Deo honorem, & cultum ex virtute religionis, vnico verbo possumus dicere, quòd sint omnes illi, qui possunt aliquo modo conducere ad hunc finem, & ad illum assumi, tanquam media, vt diximus *paulè antè num.* 8. ex Sancto Thoma 2. 2. *quæst.* 81. *art.* 1. *ad primum,* & *art.* 4. *ad primum, & secundum,* & notat Suarius *lib.* 1. *de religione, cap.* 7. *num.* 4. & Valentia 2. 2. *disp.* 6. *quæst.* 1. *puncto* 2. si tamen loquamur magis in specie de illis actibus, qui non dicuntur imperati; sed eliciti à virtute religionis, ij tantùm sunt assignandi, qui peculiariter, & specialiter continent protestationem diuinæ excellentiæ, & subiectionem creaturæ ad Deum, & proueniunt ex interna existimatione, quæ habetur de Deo, & ex voluntate illam manifestandi, vt est, verbi gratia, adoratio, oratio, genuflexio, sacrificium, & similia: & vno verbo actus adæquatus, & adæquatè specificatiuus huius virtutis, ad quem reducuntur, & sub quo continentur omnes alij, potest dici esse voluntas exhibendi Deo debitum cultum, & omnes alij, qui sub hoc continentur, possunt reduci ad duo capita, vt notat

14\. *Per eos actus religionis Deus colitur; vel, quia aliquid nostrum ipsi offertur; vel, quia aliquid Dei pro nobis assumitur.* Sanctus Thomas 2. 2. *quæst.* 81. *art.* 3. *ad secundum,* & *quæst.* 89. *initio,* & ex illo Suarius *lib.* 2. *de religione, cap.* 2. *num.* 6. vel enim per illos exhibetur cultus, & honor Deo, quia aliquid nostrum Deo ipsi offertur; vel certè, quia aliquid Dei, aut diuinum ad nostrum vsum assumitur. Et ad primum caput, tanquàm actus interni, pertinet deuotio, id est, promptus affectus voluntatis tradendi se ad illa omnia, quæ pertinent ad Dei famulatum, & cultum, vt patet ex Sancto Thoma 2. 2. *quæst.* 82. & interna adoratio, quæ maximè consistit in interiori mentis deuotione, vt loquitur Sanctus Thomas *quæst.* 84. *art.* 3. & votum, quo aliquid Deo promittitur, & præstatur in illius honorem, de quo idem Sanctus Thomas *quæst.* 88. Tanquàm actus verò externi pertinent genuflexiones, capitis inclinationes, & totius corporis prostrationes, & similia, quæ dicuntur adoratio exterior, de qua Sanctus Thomas *eadem quæst.* 88. & prætereà sacrificia, & oblationes earum rerum, quæ immediatè consecrantur ipsi Deo, & solùm debent consumi in honorem illius, absque eo, quòd debeant cedere in vsus hominum, de quibus Sanctus Thomas *quæst.* 85. vel etiam earum, quæ solùm mediatè dicantur Deo & immediatè dantur Dei ministris, & cedunt immediatè in eorum vsum, & commodum, vt sunt primitiæ, & decimæ, de quibus Sanctus Thomas *quæst.* 86. & 87.

Ad secundum verò caput, tanquàm actus internus, pertinet oratio, quæ propriè mente perficitur, & exhibet Deo honorem, & reuerentiam: quia per illam is, qui orat, se Deo subiicit, & profitetur, se illo quoad omnia indigere, tanquam authore, & datore bonorum, de qua S. Thomas *q.* 83. & tanquam actus exterior pertinet iuramentum, quo assumitur Dei nomen ad firmanda ea, quæ dicimus, de quo *q.* 89. & adiuratio, qua idem nomen assumitur ad alios inducendos ad aliquid, de qua *q.* 90. & inuocatio, qua assumitur ad aliquid impetrandum per orationem, & laudem, de qua *q.* 91. & denique vsus Sacramentorum, & eorum, quæ à Christo, vel ab Ecclesia sunt instituta ad aliquid sanctificandum, aut sacrandum, de quibus S. Thomas *3. part. q.* 60. pertinet enim etiam hic vsus ad virtutem religionis, dum per illum protestamur, Deum esse authorem gratiæ, nósque ab illo sanctificari, & emundari à peccatis.

Quia tamen pleraque ex his parum habent difficultatis quoad negotium morale, vt est, verbi gratia, deuotio, & oratio mentalis, vel *aliis locis* habent commodiorem explicatum, vt iuramentum, quod pertinet ad secundum præceptum; & votum, quod per affinitatem ad idem reducitur; & sacrificia, quæ pertinent ad materiam de Eucharistia, & de Missa; & primitiæ, & decimæ, quæ pertinent ad præcepta Ecclesiæ; & denique vsus Sacramentorum, qui pertinet ad materiam de Sacramentis: ideò *hoc loco* solùm explicabimus aliqua de adoratione, quæ primo hoc præcepto principaliter præcipitur; & aliqua de oratione, præsertim publica, qualis præscribitur in Horis canonicis.

DISPVTATIO II.

Quid, & quotuplex sit adoratio.

1. *Adoratio quid propriè sit.*
2. *Honor latius patet, quàm adoratio.*
3. *Cultus quid propriè sit, & quo differat ab adoratione.*
4. *Reuerentia quid propriè sit.*
5. *Veneratio quo differat à reuerentia.*
6. *Laudare, & glorificare quo differant inter se.*
7. *Adoratio est actus virtutis.*
8. *Religio est in voluntate, vt in subiecto.*
9. *Quomodo possit Deus actualiter coli per ipsam formalem voluntatem colendi.*
10. *Subiectio ad Deum, quæ fit in adoratione, non spectat ad virtutem humilitatis.*
11. *Quomodo adoratio Dei possit esse etiam per actus aliarum virtutum à virtute religionis.*
12. *Adoratio interna, & adoratio externa quænam sit.*
13. *Est maximè conueniens, vt Deus ab homine adoretur per adorationem externam.*
14. *Adoratio latria, dulia, & hyperdulia, quænam sit.*
15. *Adoratio absoluta, & adoratio respectiua, quænam sit.*
16. *Adoratio latriæ, & duliæ, differunt specie.*
17. *Quare Deus, & homo, possint amari eadem specie dilectionis; non autem possint adorari eadem specie adorationis.*
18. *Adoratio hyperduliæ differt specie ab adoratione duliæ.*
19. *Quomodo Beatissima Virgo dicatur habere affinitatem, & consanguinitatem ad Deum.*
20. *Humanitas Christi quomodo habeat affinitatem ad Deum per vnionem hypostaticam.*

21. *Adoratio absoluta, & respectiua quomodo inter se differant.*

22. *Vtrum species adorationis conueniant vniuocè.*

1. *Adoratio quid propriè sit.*

CVLTVS, & veneratio, quæ ex primo præcepto debetur Deo, tanquàm primo principio, & supremo Domino rerum omnium, proprio nomiue appellatur adoratio; & nihil est aliud, nisi actus aliquis, siue internus, siue externus, quo nostram subiectionem, & humiliationem ad illum significamus, & protestamur, vt patet ex S. Damasceno *orat. 1. & 3. de imaginibus*, & S. Thoma 2. 2. *quæst.* 84. *art.* 1. & 2. & Scholasticis communiter *in 3. dist.* 9. & Suar. *tom.* 1. *de Incarnat. disp.* 51. *sect.* 1. *initio*, & Vasquez *tom.* 1. *in 3. part. disp.* 93. *præsertim cap.* 2. & aliis communiter: nam, quamuis vocabulum adorationis aliquando sumatur pro quacunque veneratione, quæ alteri exhibetur propter præstantiam, atque excellentiam suæ dignitatis, siue sapientiæ, aut sanctitatis, aut cuiuscunque alterius optimæ qualitatis, quomodo in sacris Litteris etiam Angeli, & homines sæpiùs dicuntur fuisse adorati, vt *Gen.* 19. quando Lot, visis Angelis, iuit obuiam eis, adorauitque pronus in terram: & 3. *Regum* 1. quando Bethsabee inclinauit se, & adorauit Regem: & *Actorum* 10. quando Cornelius introëunte Petro, procidens ad pedes eius, adorauit: propriè tamen solùm accipitur pro illo actu religionis, quo Deus colitur, vt patet *Apoc.* 22. quando Angeli prohibuerunt sibi exhiberi adorationem, eámque monuerunt soli Deo esse præstandam: quod idem *Act.* 10. & 14. fecerunt etiam Petrus, & Paulus, & Barnabas.

Et quamuis adoratio possit dici esse honor, & cultus, & reuerentia, & veneratio, & laudatio, & glorificatio Dei; cum nullo tamen ex his potest dici, quòd sit propriè idem; sed ab omnibus aliquo modo distinguitur, vt videre est apud Henricum de Gandauo *quodlib.* 10. *quæst.* 6. *initio*, & apud Suarium, & Vasquez *loc. cit.* nam honor latiùs patet, quàm adoratio; & hæc ad illum se habet, vt species ad genus, cùm omnis adoratio sit honor;

2. *Honor latiùs patet, quàm adoratio.*

non autem omnis honor sit adoratio, & honor possit exhiberi etiam æqualibus, iuxta illud Sancti Pauli ad Roman. 12. *Honore inuicem præuenientes*, adoratio verò etiam latè accepta non possit exhiberi nisi Superioribus; & his ipsis tunc solùm dicatur exhiberi adoratio, quando exhibetur honor magnus, & excellens. Vnde & *in 7. Synodo, actione* 4. dicitur adoratio esse veluti emphasis, & excellentia honoris, id est, honor excellentissimus, & magnæ excellentiæ debitus, vt exponit Suar. *tom. 3. de Sacramentis, disp.* 81. *sect.* 8. Cultus verò dicit frequen-

3. *Cultus quid propriè sit, & quo differat ab adoratione.*

tationem quamdam honorationis, vt patet ex Sancto Thoma 2. 2. *quæst.* 81. *art.* 1. *ad* 4. siue hæc honoratio, quæ frequentatur, sit ad maiores, siue sit ad æquales: sic enim ab eadem frequentatione agrorum, aut locorum denominantur etiam agricolæ, aut incolæ, qui agros frequentant quoad culturam, vel ciuitates, & loca quoad habitationem, vt subdit S. Thomas *ibidem*.

4. *Reuerentia quid propriè sit.*

Ab adoratione, & cultu hoc differt reuerentia, quòd propriè importet quendam timorem, ne fàtis assequamur, & ne dignè prosequamur excellentiam illius, quem reueremur: vnde & pertinet ad donum timoris ex eodem Sancto Thoma 2. 2. *quæst.* 81. *art.* 2. *ad* 1. & *quæst.* 103. *art.* 1. *ad* 1. & *in* 3. *dist.* 9. *quæst.* 1. *art.* 1. *quæstiunc.* 1. *ad* 3. & communiter reuerentia semper fundat timorem, vt *alibi* explicauimus, dum ageremus *de humanis actionibus in vniuersum, lib.* 1. *disp.* 22. *num.* 2. *& seqq.* Et à reuerentia hoc differt veneratio, quòd secundum nominis etymologiam sit quasi veniæ oratio; & venerari, sit quasi veniam orare, vt volunt aliqui ex Latinis Grammaticis; in quantum, scilicet, is, qui alterum reueretur, & timet, ne satis assequatur, aut prosequatur illius excellentiam, facilè inducitur, vt de hoc ipso veniam oret.

5. *Veneratio quo differat à reuerentia.*

Et denique laus, & glorificatio hoc differunt ab his omnibus, quòd maximè fiunt verbis; & glorificatio specialiter intendit nō solùm exprimere bonam existimationem, quam habet de excellentia alicuius; sed prætereà intendit illam imprimere, & formare, etiam in aliis, cùm ex S. Augustino *lib. 83. quæstionum, quæst.* 31. gloria describatur esse clara cum laude notitia; ac proinde etiam glorificatio, seu factio gloriæ, sit factio, seu formatio huius notitiæ in aliquo alio per ipsam laudem. Vnde S. Thomas 2. 2. *quæst.* 103. *art.* 1. *ad* 3. docet, quòd gloria est effectus honoris, & laudis: quia ex hoc, quòd testificamur de bonitate alicuius, clarescit bonitas eius in notitia plurimorum, & hoc importatur per nomen gloriæ. Quamuis autem hæc vocabula his modis differant inter se; communiter tamen à Sanctis Patribus, & Theologis non accipitur vnunquodque secundùm proprietatem, & rigorem suæ significationis; sed facilè confunduntur ad inuicem, & sumuntur pro eodem; & idem intelligitur per adorationem, verbi gratia, Dei, quòd per honorem, cultum, reuerentiam, & venerationem Dei, aut debitam Deo, vt notant Suar. & Vasq. *locis citatis*.

6. *Laudare, & glorificare quo differant inter se.*

7. *Adoratio est actus virtutis.*

Atque ex hac notione vocabuli, seu descriptione adorationis, non modò colligitur, quòd sit actus virtutis, & honestus, vt *suprà* diximus *disp.* 1. *num.* 2. cùm sit ex se honestum, & virtuosum, reddere suum cuique: ac proinde etiam honorem, & subiectionem, prout est alteri debita; sed etiam quòd suo modo pertineat ad iustitiam, intelligendo hoc nomine omnes illas virtutes, quæ sunt ad alterum, vt est iustitia commutatiua, & distributiua propriè dicta, religio, pietas, obseruantia, gratitudo, & similes, quæ in aliquo conueniunt cum iustitia propriè dicta, & in aliquo ab illo deficiunt, vt videre est apud Sanctum Thomam 2. 2. *quæst.* 80. *artic.* 1. Et vlteriùs hinc fit, quòd adoratio, propriè loquendo, sit actus voluntatis, & virtus religionis sit in voluntate, vt in subiecto; quamuis includat, & præsupponat aliquid ex parte intellectus, id est, bonam existimationem de excellentia illius, qui adoratur, vt etiam *suprà* diximus *disputat. præcedente, num.* 7: sic enim etiam iustitia est in voluntate: quamuis requirat ex parte intellectus notitiam debiti, & æqualitatis faciendæ cum illo: & fieri potest, vt quis habeat veram, & bonam existimationem, verbi gratia, de excellentia Dei; & quòd Deus propter illam dignissimus sit, qui ab omnibus adoretur; nec tamen propterea se illi subiiciat, eúmque adoret, prout debet, vt notat Bellarminus *lib. 1. de Sanctorum beatitudine, cap.* 12. *tomo* 1. & patet ex Sancto Paulo *Epistola ad Romanos cap.* 1. vbi de Gentibus expressè ait, quòd Deum cognouerunt; sed non sicut Deum glorificauerunt; & in ipsis Dæmonibus, qui Dei excellentiam benè intelligunt; nec tamen illi sese subiiciunt.

8. *Religio est in voluntate, vt in subiecto.*

Quis autem actus voluntatis sit adæquatus, & adæquatè specificatiuus virtutis religionis, diximus *suprà, disputat. præcedente, num.* 13. est enim ipsa interna voluntas colendi Deum; & ad illam possunt dici se habere extrinsecè, & esse quasi actus externi, etiam illi, qui consummantur exteriùs in ipso

ipso intellectu, aut volunrate, neque indigent alio ministerio corporis, & membrorum, quod appareat exteriùs, vt est, verbi gratia, genuflexio, prostratio, &c. in quantum, scilicet, sunt extra huiusmodi actum per se primarium, & ab illo proueniunt per modum imperij, & tanquàm actus secundarij, vt videre est apud Bellarm. *loc. cit.* & apud Suar. *de Incarnat. disp.* 51. *sect.* 1. §. *Obseruandum verò vlterius est.* & *lib.* 2. *de relig. c.* 1. *n.* 4. & 11. & *cap.* 2. *n.* 2.

9. *Quomodo possit Deus actualiter coli per ipsam formalem voluntatē colendi.*

Et si quæras de hoc ipso actu primario, qui est volontas colendi Deum indefinitè, vtrùm possit etiam ipse dici formaliter cultus Dei, cùm per se ipse satis Deo innotescat, & satis significet, & protestetur illius excellentiam: Negat Suar. *lib.* 1. *de relig. cap.* 2. *cit. n.* 3. & 4. nisi etiam ipse imperetur, tanquàm cultus formalis, & actualis per alium actum reflexum volendi colere per ipsam formalem voluntatem colendi, vt etiam *suprà* diximus, *disputatione præcedente, n.* 12. quia hoc, quod est esse cultum actualem, est obiectum voluntatis colendi; & ideò est impossibile, vt cum illa identificetur; & eadem realitas, quæ est obiectum specificans actum, sit etiam ipse idem actus specificatus ab obiecto. Et prætereà, quia cultus actualis, & formalis, non est actus religionis, nisi secundarius, & solùm prouenit mediante voluntate colendi, quæ est actus primarius; & ideò est impossibile, vt sit ille ipse, & simul sit secundarius, & primarius; & simul proueniat mediatè, & immediatè. Sed, quamuis hæc, & similia satis vrgeant, si loquamur de cultu formali, & actuali, in quantum est volitus, & comparatur ad virtutem religionis, tanquàm obiectum; non tamen videntur multùm vrgere, si de illo loquamur, in quantum est voluntarius; & comparatur ad illam, tanquàm effectus: quia enim voluntarium ex Aristotele 3. *Ethicorum, cap.* 1. est illud omne, quod est à principio intrinseco cognoscente singula; & actus aliquis secundùm omnem illam rationem est voluntarius, quæ in illo est cognita, actualis voluntas colendi Deum, quæ est actus primarius virtutis religionis, etiam in ratione cultus formalis, & actualis dicenda est esse voluntaria; si hæc etiam ratio sit in illa actualiter cognita, & simul ab intellectu sit repræsentatum, quòd sit bonum, & honestum velle colere Deum, & quòd actualiter, & formaliter possit coli per ipsam voluntatem colendi, & omnis alia voluntas reflexa, quam requirit Suar. potest quidem facere, vt voluntas directa sit actu volita in ratione cultus formalis, & actualis; & comparetur ad illam, vt obiectum ad actum; non tamen potest facere, vt sit voluntaria, si independenter ab illa sit iam elicita, & dicta ratio cultus formalis, & actualis ab illo intellectu sit cognita, & præsentata. Atque hoc modo Sanctus Thomas 2. 2. *quæst.* 103. *art.* 1. absolutè docet, quòd honor Dei, & testificatio de illius excellentia, si sit exhibendus coram ipso Deo, qui est inspector cordium, potest consistere in solo interiori motu cordis, quo aliquis recogitat Dei excellentiam; vel etiam alterius hominis coram Deo; ac proinde potest consistere etiam in interna voluntate Deum colendi, si etiam hæc Deo exhibeatur, vt testificatio excellentiæ ipsius iam cognitæ, & recogitatæ.

Quia tamen communiter interna voluntas Deum colendi, & adorandi, semper habet à se prouenientem, & quasi externum, & imperatum alium actum, qui magis formaliter, & actualiter est cultus, & adoratio; non debet hìc accipi, vt per se, & seorsim ab illo; sed debet intelligi ex vtroque simul quasi componi moraliter vnus actus adorationis, vt subdit Suar. *de Incarnat. disp.* 51. *sect.* 1. *cit.* §. *Obseruandum verò vlteriùs est.* eiúsque obiectum rectè potest dici esse ipse Deus, aut persona, cui exhibetur subiectio, & adoratio; & cuius excellentia recognoscitur, vt idem subdit. Et quia huiusmodi subiectio non exhibetur ad reprimendum inordinatum affectum superbiæ, & propriæ excellentiæ, quod est motiuum formale humilitatis; sed ad præstandum Deo debitum cultum, quod est motiuum religionis; verè, & propriè huiusmodi subiectio est adoratio, & actus religionis; non autem est propriè humiliatio, & actus humilitatis, vt notat *ibi* Suar. §. *Vnde obiter. pag.* 644. & Vasq. *tom.* 1. *in* 3. *part. disp.* 95. *cap.* 4. *num.* 40.

10. *Subiectio ad Deum, quæ fit in adoratione, non spectat ad virtutem humilitatis.*

11. *Quomodo adoratio Dei possit esse etiā per actus aliarum virtutum à virtute religionis.*

Loquendo autem magis in specie de adoratione, prout est actus religionis distinctus ab aliis, quos enumerat, & explicat S. Thomas 2. 2. *qu.* 82. & *seqq.* vtrùm habeat etiam ipsa pro obiecto, omnes actus aliarum virtutum, & omnes possint assumi ad præstandam Dei excellentiam, nostrámque subiectionem; an verò solùm illi, qui ex se sunt nota subiectionis, vt est, verbi gratia, capitis inclinatio, genuflexio, humi prostratio, & similes; fusè disputat Vasquez *tom.* 1. *in* 3. *partem*, *disp.* 93. *cap.* 2. & partem negatiuam pluribus conatur probare. Negari tamen non potest, quin adhuc maneat valdè probabilis pars affirmatiua, quam ipse impugnat; siquidem eam asserunt plures, & graues Theologi, quos ipse refert *num.* 12. vt Alen. *part.* 3. *quæst.* 30. *membr.* 1. *art.* 3. Henriquez *quodlib.* 10. *quæst.* 6. *non longè ab initio.* Albertus *in* 3. *dist.* 9. *artic.* 1. *ad* 5. Richardus *artic.* 1. *quæst.* 3. *ad* 3. Paludanus *quæst.* 1. *artic.* 2. Cordubensis *lib.* 1. *quæst.* 5. *sub initium*, §. *Neque est virtus Theolog.* & alij: Et ratio est: quia omnes virtutes verè continent, & significant subiectionem ad aliquam excellentiam Dei, vt, verbi gratia, fides ad priorem veritatem, cui reuelanti etiam obscurè mentem captiuat; spes ad bonitatem, qua est nobis summè bonus; charitas ad eandem bonitatem, qua est summè bonus in se; iustitia, temperantia, & omnes aliæ, quæ sequuntur medium rei, aut rationis, ad primam regulam omnis rectitudinis, &c. & ideò si huiusmodi actus imperentur ex formali, & directa intentione exercendi, & protestandi huiusmodi subiectionem, omninò imperabuntur ex motiuo adorationis. Et hoc modò S. Augustinus *lib.* 12. *de Trinit. c.* 14. & *in Enchir. cap.* 3. absolutè asserit, quòd cultus Dei consistit in fide, spe, & charitate; in quantum, scilicet, hi omnes actus maximè continent subiectionem ad Deum, & possunt assumi ad illam protestandam, & declarandam, vel significandam; in quo maximè formaliter consistit cultus Dei, vt benè notat Bellarm. *lib.* 1. *de Sanctor. beat. cap.* 12. *not.* 5. *col.* 743. *initio.* Et quatenus huiusmodi actus ex sua natura non continerent vllam huiusmodi subiectionem; adhuc possent ex institutione, & voluntate cuiusque assumi; & caeteri, vt signa ad protestandam excellentiam Dei, séque illi subiiciendum, sicut & assumuntur communiter ex sola institutione, & beneplacito hominum res disparatæ ad significandas res disparatas, vt, verbi gratia, ramus ad res vendibiles; & sonus campanæ ad conuocandos hos, vel illos ad hoc, vel illud; & funiculus coccineus ad fenestram ligatus à Rahab meretrice, *Iosuē cap.* 2. ad certum aliquid significandum exploratoribus Iericho; & notæ, aut cifræ nihil ex se significantes, & solùm ad placitum, & ex conuentione cum aliquo vsurpatæ pro signis, & characte-

ribus, & plura huiuſmodi. Vnde, ſi actus virtutum quarumcunque admittantur, vt vult Vaſquez diſparatè ſe habere ad ſignificandam, & proteſtandam ſubiectionem ad Deum; ſicut requiritur ad propriè dictam adorationem; adhuc poteſt vnuſquiſque ex priuata ſua deuotione illos inſtituere, vt ſigna ad placitum: & ſi poſteà illos exerceat ex hac intentione ſubiiciendi ſe Deo, verè per illos ſe ſe ſubiiciet Deo, ſuámque ſubiectionem ipſi ſignificabit, & proteſtabitur, cùm etiam Deus non poſſit in illis actibus, non agnoſcere rationem ſigni attributam ipſis ad placitum, & ex priuata deuotione ipſius operantis; ac proinde per illos verè etiam exhibebit adorationem. Et confirmatur: quia in Scriptura clarè habetur, quòd etiam actus aliarum virtutum à religione poſſunt aſſumi ad cultum Dei; & quòd iuſtitia, & ſpiritus contribulatus, & cor contritum, & humiliatum ſit ſacrificium, quod ſacrificandum eſt Deo *Pſal.* 4. *&* 50. & quòd viſitare pupillos, & viduas io tribulatione eorum, & immaculatum ſe cuſtodire ab hoc ſæculo, ſit religio munda, & immaculata, vt loquitur Sanctus Iacobus *cap.* 1. *ſua Epiſtolæ*; & quòd omnia poſſint fieri in Dei gloriam, vt loquitur Sanctus Paulus 1. *ad Corinthios, cap.* 10. & hoc idem etiam aſſerunt Sancti Patres, vt patet ex Saocto Auguſtino *lib.* 10. *de ciuitate, cap.* 2. *tom.* 5. vbi ait, quòd Deo ſacrificamus hoſtiam humilitatis in ara cordis per ignem feruidæ charitatis; & quòd hic eſt Dei cultus, & vera religio, & vera pietas; & hæc tantùm eſt ſeruitus Deo debita: & *cap.* 6. quòd verum ſacrificium eſt omne opus, quod geritur, vt ſancta ſocietate Deo iungamur, qualia ſunt opera miſericordiæ, ſiue io nos, ſiue in proximum: & ex Sancto Chryſoſtomo *hom.* 32. *in Ioann.* & Saocto Cyrillo *lib.* 2. *in Ioann. cap.* 93. & ex Sancto Hilario *lib.* 2. *de Trinitate*, & alijs, qui ſolùm de actibus aliarum virtutum intelligunt illud Sancti Ioannis *cap.* 4. quòd Deus ſit ſpiritus, & in ſpiritu, & veritate ſit adorandus, id eſt, cultu vero, qui eſt cultus fidei, ſpei, charitatis, contritionis, & cæterarum virtutum, vt refert *eo loco* Cornelius à Lapide: & denique hoc idem expreſsè, & ex profeſſo doceant graues Theologi iam citati, & præcipuè Sanctus Thomas 2. 2. *quæſt.* 81. *art.* 1. *ad* 1. vbi ait, religionem imperare, & ordinare ad Dei cultum, tanquàm ad finem, etiam actus aliarum virtutum, & specialiter actus miſericordiæ, viſitando pupillos, & viduas, & actus temperantiæ, cuſtodiendo ſe immaculatum ab hoc ſæculo: & *art.* 4. *ſimiliter ad* 1. vbi aſſerit, quòd omne opus virtutis eſt ſacrificium, in quantum ordinatur ad reuerentiam Dei. Cùm ergo Scriptura, & Patres, & Scholaſtici diſertè aſſerant, quòd Deus verè, & propriè poteſt adorari per actus aliarum virtutum, ſi imperentur à virtute religionis, & aſſumantur, tanquàm media ad illum finem, quem ipſa intendit, non eſt, quòd multùm curemus de oppoſito; & valdè rationabiliter faciemus, ſi verba Scripturæ, & Patrum intelligamus in proprietate ſermonis, quando ex illis ſic intellectis nihil abſurdi, aut falſi ſequitur, vt eſt communis regula interpretandi. Et quod aſſerit Vaſquez *diſp.* 93. *cap.* 2. *cit. num.* 13. opera aliarum virtutum in tantum poſſe imperari à virtute religionis, in quantum poſſunt aſſumi, vt materia voti; vel certè loca Scripturæ, & Patrum, quæ id aſſerunt, ſolùm intelligi de religione latè accepta, prout amplectitur omnes virtutes, & non eſt ipſa ex ſe virtus ſpecialis; negari non poteſt, quin ſit expoſitio valdè extorta, & valdè parum conueniens textui.

Diuiſiones adorationis, quas propoſuimus explicandas *in altera parte diſputationis*, poſſunt deſumi ex duplici capite, id eſt, ex parte actus, in quo illa conſiſtit, & ex parte obiecti, circa quod elicitur huiuſmodi actus: nam ex parte actus diuiditur in adorationem internam, & in adorationem externam, vt patet ex Sancto Thoma 2. 2. *quæſt.* 84. *art.* 2. & *quæſt.* 103. *art.* 1. Suario *de Incarnat. diſputat.* 51. *ſect.* 2. §. *Primò ergo.* Azorio *part.* 1. *lib.* 9. *cap.* 5. *quæſt.* 4. Sayro *lib.* 4. *Clau. reg. cap.* 3. *num.* 6. Layman. *lib.* 4. *tract.* 10. *cap.* 2. *num.* 3. Bonacina *circa primum præceptum Decalogi*, *diſp.* 3. *quæſt.* 1. *punct.* 1. *num.* 4. *tom.* 2. & alijs communiter. Et adoratio interna, propriè loquendo, eſt omnis illa, quæ exhibetur interiùs per ſolos actus intellectus, & voluntatis; non autem exhibetur exteriùs miniſterio corporis, & per ſigna externa, & ſenſibilia: & contrà illa eſt propriè adoratio externa, quæ exhibetur exteriùs per ſigna externa, vt ſunt capitis inclinatio, genuflexio, plicatio manuum, humi proſtratio, &c. Et quamuis etiam aliqui ex actibus intellectus, & voluntatis, poſſint dici adoratio externa, id eſt, omnes illi, qui imperantur per actum primarium voluntatis adorandi, & conſummantur ſolùm interiùs, vt diximus *paulo antè*, *num.* 8. in quantum, ſcilicet, ſunt extra ipſum actum primarium, qui ſimpliciter, & primò eſt adoratio interna, ſicut & voluntas, verbi gratia, occidendi, aut fornicandi, poteſt dici interoa occiſio, aut fornicatio, vt notat Suarius *ſect.* 2. *cit.* §. *Primò ergo. in fine*, iuxta illud Chriſti Domini Matth. 5. *Iam mœchatus eſt eam in corde ſuo.* Abſolutè tamen, & ſimpliciter illi ſolùm dicuntur adoratio externa, qui exhibentur exteriùs miniſterio corporis, & membrorum. Et negari non poteſt, quin ſit valdè conueniens, vt etiam miniſterio corporis, & actibus verè externis, & ſenſibilibus Deum colamus, & adoremus, vt patet ex Sancto Thoma 2. 2. *quæſt.* 84. *art.* 2. ſiquidem conſtamus ex duplici natura, id eſt, ex ſpiritu, & corpore; & ideò maximè conuenit, vt per operationem vtriuſque generis proteſtemur, & declaremus noſtram ſubiectionem ad Deum, vt loquitur Sanctus Damaſcenus *lib.* 4. *de fide orthodoxa*, *cap.* 13. cùm præſertim etiam actus exteroi multùm valeant ad excitandum in nobis, & fouendum internum affectum erga Deum, vt notat Sanctus Auguſtinus *lib. de cura pro mortuis habenda*, *cap.* 5. in quantum, ſcilicet, eſt nobis connaturale, vt per ſenſibilia procedamus ad intelligibilia, vt loquitur Sanctus Thomas *art.* 2. *cit.* Vnde & communiter apud Theologos nomine adorationis ſimpliciter prolato non intelliguntur ſoli actus interni, neque ſoli externi; ſed ſimul vtrique, quaſi componentes, & integrantes vnum actum humanum, & vnam adorationem, quæ præcipitur per primum præceptum Decalogi.

12. Adoratio interna, & adoratio externa, quænam ſit.

13. Eſt maximè conueniens, vt Deus ab homine adoretur per adorationem externam.

Ex parte verò obiecti, circa quod eſt adoratio, diuiditur io latriam, duliam, & hyperduliam: nam, quamuis hæc vocabula apud Græcos ex primaria impoſitione ſignificent quem libet cultum ſeruitutis, quem ſerui deferunt dominis, vt notat Azorius *part.* 1. *lib.* 9. *cap.* 5. *quæſt.* 3. iam tamen ex communi vſu Eccleſiæ Latinitate donata, ſolùm vſurpantur pro actibus adorationis; & latria ſolùm accipitur pro ſupremo cultu, ac ſeruitute, quæ Deo debetur, vt patet ex Sancto Auguſtino *lib.* 10. *de ciuitate*, *cap.* 1. & *lib.* 1.

14. Adoratio latria, dulia, & hyperdulia, quænam ſit.

de

de Trinitate, cap. 6. & Sancto Iſidoro *lib. 8. etymologiarum, cap. vlt.* & ex ſeptima Synodo *actione 4.* & dulia ſolum accipitur pro cultu, & ſeruitute, quæ debetur Beatis. Et quoniam inter Beatos maxime excellit Beatiſſima Virgo, quæ non ſolùm habuit ſanctitatem in gradu longè maximo, ſupra omnes alios; ſed etiam obtinuit gratiam maternitatis, & ſpeciali ratione pertinuit ad Chriſtum, & ad vnionem hypoſtaticam, eámque ob cauſam ſpecialis aliquis cultus ſupra alios illi debetur; ideò ſpeciale vocabulum fuit excogitatum ad talem cultum ſignificandum, id eſt, hyperdulia, quæ Latinè idem eſt, atque, vt ſic dicam, ſuperſeruitus, id eſt, cultus quidam eximius & ſuperexcellens inter eos, qui debentur Beatis. Et hæc ipſa vocabula latriæ, duliæ, & hyperduliæ non ſolùm vſurpantur à Theologis ad ſignificandas adorationes actuales, quæ actu aliquo exhibeatur Deo, & Beatiſſimæ Virgini, & Beatis, ſiue Angelis, ſiue hominibus; ſed etiam ad ſignificandos habitus, qui ad illas diſponunt, vt notant Bellarminus *lib. 1. de Sanctorum beatitudine, cap. 12. §. Quintò obſeruandum. col. 742. tom. 2.* Scotus *in 3. diſtinctione 9. quæſtione vnica,* & Sanctus Bonauentura *ibidem, art. 2. quæſt. 1.* & ex illis Suarius *de Incarnat. diſp. 51. ſect. 2. §. Secundò, diuidi ſolet.*

15. Adoratio abſoluta, & adoratio reſpectiua, quænam ſit.

Et quoniam excellentia, propter quam exhibetur adoratio, aliquibus conuenit per ſe, & intrinſecè, & aliquibus ſolùm extrinſecè propter attributionem, & ordinem, aut pertinentiam, quam dicunt ad aliud; hinc eſt, vt etiam adoratio diuidatur in abſolutam, & reſpectiuam; & illis competat adoratio abſoluta, quibus conuenit excellentia per ſe, & abſolutè, vt eſt, verbi gratia, Deus, & Beatiſſima Virgo, & alij omnes Beati; & illis competat adoratio reſpectiua, quibus conuenit excellentia ſolùm extrinſecè per attributionem, & ordinem ad aliquid aliud, vt ſunt, verbi gratia, Imagines, & Reliquiæ, & ſimilia, vt videre eſt apud Suar. *de Incarn. diſp. 52. ſect. 2. cit. in fine.*

16. Adoratio latriæ, & duliæ, differunt ſpecie.

Quo autem modo adoratio latriæ, quæ exhibetur ſoli Deo, propter excellentiam increatam, ſpecie differat ab adoratione duliæ, quæ exhibetur Sanctis propter excellentiam creatam gratiæ, & gloriæ, fuſe diſputat Suar. *lib. 3. de relig. cap. 5. tom. 1.* & *tom. 1. de Incarnat. diſp. 52. ſect. 3. §. Circa hanc difficultatem.* & videri poteſt apud Sanctum Thomam *2. 2. quæſt. 103. art. 3. & 4.* Caiet. *ibidem*, & alios communiter: quamuis enim Sancti, ſi adorentur formaliter, in quantum ſunt imagines Dei, & ſedes, & templa Spiritus Sancti, in quibus Deus ſpecialiter reſidet, poſſint dici, quòd adorentur eadem ſpecie adorationis, & eadem adoratione latriæ, quia reuerà adorantur adoratione relatiua; & Deus ipſe in illis adoratur, vt ex communi ſententia notat ibi Suar. *num. 5. & 8.* ſi tamen adorentur propter intrinſecam dignitatem creatam, quam habent ſupernaturaliter à Deo per gratiam, & gloriam; non adorantur eadem ſpecie adorationis; ſed alia valdè inferiore, quæ appellatur dulia; ſicut & ratio adorandi, id eſt, excellentia, eſt valdè inferior, & fundat obligationem, & debitum valdè inferius, vt etiam dicemus *infrà, diſp. 11.*

17. Quare Deus, & homo poſſint amari eadem ſpecie dilectionis; nõ autem poſſint adorari eadẽ ſpecie adorationis.

Neque ex eo, quòd per eandem ſpeciem charitatis, & dilectionis, qua diligitur Deus, diligatur etiam proximus, vt *ſuprà* diximus; & charitas Dei tunc in nobis perfecta ſit, quando diligimus inuicem, vt dicitur *1. Ioan. 4.* ſequitur, quòd etiam per eandem ſpeciem adorationis, qua adoratur Deus, poſſint adorari etiam Sancti: nam ex Sancto Thoma *2. 2. quæſt. 25. art. 1. ad 2.* & *quæſt. 81. art. 4. ad 3.* hoc eſt diſcriminis inter amorem, & honorem, quòd amor, quem amici ſibi inuicem exhibent, reſpicit bonum quaſi communicatum, & factum vnum, vel commune aliquo modo in omnibus: vnde & dicitur, quòd amicorum ſunt omnia communia, & quòd amicus ſit alter ipſe: & communi experientia, & vſu conſtat, quòd quando amici amicabiliter inter ſe agunt, obliuiſcuntur quodammodo inæqualitatis, quæ fortè ex pluribus capitibus eſt inter ipſos, eámque diſſimulant, perinde ac ſi prorſus non eſſet: at verò honor contraria ratione reſpicit excellentiam honorati ſupra honorantem, & omninò inæqualitatem; & etiam amici, quando tractant de honore ſibi inuicem exhibendo, maximè attendunt dignitatem cuiuſque, vt bene notat Suarius *lib. 3. de religione, cap. 5. citato, num. 21.* & fuſiùs *tom. 1. in 3. part. diſp. 52. ſect. 3. §. Quarto, in dubium verti poteſt.* & Vaſquez *tom. 1. in 3. part. diſp. 98. cap. 2. num. 6. & ſequentibus.* Et hinc fit, vt poſſit inter Deum, & homines eſſe dilectio vna ſpecie; non autem poſſit eſſe vna adoratio, in quantum, ſcilicet, vna ratio diligendi poteſt aliquo modo eſſe communis vtriſque, id eſt, diuina bonitas; non autem poteſt eſſe communis vna ratio honorandi, aut adorandi.

18. Adoratio hyperduliæ differt ſpecie ab adoratione duliæ.

Quod verò addit Sanctus Thomas *2. 2. quæſt. 103. art. 4. cit. ad 2.* quòd hyperdulia, qua ſpecialiter exhibetur cultus Beatiſſimæ Virgini, in quantum habet ſpecialem affinitatem ad Deum ratione maternitatis, & donorum, quæ ex illa conſequuntur, ſit potiſſima ſpecies duliæ communiter ſumptæ, hoc eſt, ſecundùm quod exhibet reuerentiam cuicunque homini ratione cuiuſcunque excellentiæ, quæ in illo ſit, vt ipſe explicat *ibidem, in corpore*, non eſt intelligendum de dulia ſecundùm primariam tãtummodo impoſitionem vocabuli, prout ſignificat ſeruitutem humanam, & vilem; ſed prout comprehendit etiam ſacram, & honorariam. Et ſenſus eſt, quòd ſit perfectiſſima ſpecies illius venerationis, & ſubiectionis, quæ exhibetur ſpecialiter creaturæ intellectuali ratione cuiuſcunque excellentiæ, ſiue illa ſit naturalis, ſiue ſupernaturalis: & dum aſſerit abſolutè Sanctus Thomas, quòd ſit perfectiſſima, & potiſſima ſpecies, ſatis indicat, quòd differat ſpecie etiam à dulia ſacra, quæ exhibetur Sanctis, in quantum ipſa eſt ſpecialiter propter maternitatem, & propter affinitatem ad Deum; non autem ſolùm propter excellentiam, & exceſſum in gradu gratiæ, & gloriæ: nam, quemadmodum excellentia maternitatis, & conſanguinitas, & coniunctio cum Chriſto, & Deo ſecundùm carnem eſt ſpecie diſtincta ab excellentia ſolius gratiæ, & gloriæ, vt notat Vaſquez *tom. 1. in 3. part. diſp. 99. cap. 1. num. 5.* ita & fundat debitum adorationis, & reuerentiæ diſtinctum ſpecie; & per conſequens etiam ſpecificat adorationem diſtinctam ſpecie, vt notat Sanctus Thomas *in 3. diſt. 9. quæſt. 2. art. 5. in corp.* & Durand. *quæſt. 3. cit.* & Suar. *tom. 2. in 3. part. diſp. 22. ſect. 3. §. Quartò.* Et quamuis Deus, propriè loquendo, neque habeat affines, neque conſanguineos, cùm ſit ſimpliciſſimus, & puriſſimus ſpiritus; Scriptura tamen per quandam ſimilitudinem, & analogiam illi tribuit non modò affines, & conſanguineos; ſed etiam

19. Quomodo Beatiſſima Virgo dicatur habere affinitatem, & conſanguinitatẽ ad Deum.

filios, & hæredes, vt benè explicat Petrus Caniſius *lib. 5. de Maria Deipara Virgine, c. 5. col. 956.* & in his principalem locum meritò tenet Chriſti humanitas, quæ ad perſonam Verbi aſſumpta, eíque vnita in vnitatem perſonæ, rectè dicitur facta eſſe illi affinis: ſicut & vxor per coniugium dicitur

fieri affinis viro, quamuis ante coniugium talia non esset, vt notat *ibi* Canisius, & Caiet. 2.2.q.103. *art* 4.§.*In respons.ad* 2. 20. Et alterum locum meritò tenet Virgo Deipara, quæ præbuit materiam humanitati assumptæ à Verbo: & ideò verissimè dicitur Mater Dei, & consanguinea Christi. Et cùm huiusmodi coniunctiones affinitatis, & consanguinitatis cum Deo trahant secum plurima dona & absolutè sint excellentia longè superior ad excellentiam quorumcunque Sanctorum per dona quæcunque solius gratiæ, & gloriæ, meritò fundant obligationem, & debitum honoris, & reuerentiæ longè maioris; & per consequens etiam adorationem longe superiorem, quæ specialiter dicitur hyperdulia, & est excellentissima inter omnes species duliæ, vt loquitur Durand. *quæst.* 3. *cit.* & meliùs constabit *disp.*10.

Humanitas Christi quomodo habeat affinitatẽ ad Deũ per unionem hypostaticam.

21. De adoratione absoluta, & respectiua, vtrùm differant specie, vel non differant, videtur quæstio potiùs metaphysica, quàm moralis: certum enim est, quòd eadem est excellentia gratiæ, & gloriæ, quæ fundat, & specificat adorationem duliæ, v.g. in Sancto Petro, in quantum est ab illo intrinsece habita, & possessa, quomodo dicitur adoratio absoluta, & quæ fundat, & specificat eandem adorationem duliæ in Imagine, aut Reliquia S. Petri, in quantum illas afficit solùm extrinsecè, & terminatiuè, id est, in quantum terminat illorum habitudines, & attributiones, vel pertinentias ad S. Petrum, quomodo dicitur adoratio respectiua. Et sicut non est quæstio, nisi metaphysica, si quæratur, vtrùm sanitas, v.g. in quantùm intrinsece afficit, & denominat animal sanum, differat specie à se ipsa, in quantum extrinsecè, & terminatiuè denominat pulsum, aut medicinam, vel ambulationem sanam propter habitudinem, aut pertinentiam signi, vel causæ, quam hæc omnia dicunt ad illam: ita & in casu præsenti de excellentia, & sanctitate, in quantum fundat, & specificat adorationem absolutam propter afficientiam, & denominationem intrinsecam, & in quantum fundat, & specificat adorationem respectiuam propter afficientiam, & denominationem extrinsecam, ad negotium morale parum refert, quicquid dicatur.

Adoratio absoluta, & respectiua, quomodo inter se differant.

22. Et idem est, si quæratur, vtrùm huiusmodi adorationes, prout tribuuntur Deo, & creaturis, præsertim intellectualibus, id est, latria, & dulia, conueniant vniuocè: nam similiter parum refert ad nostrum propositum, quicquid dicatur, & non est quæstio, nisi metaphysica: & eas conuenire vniuocè affirmat Suar. *tom.* 1. *in* 3. *disp.* 51. *sect.* 2. §. *Quæri verò hic potest.* & conuenire solùm æquiuocè affirmat Vasquez *tom.* 1. *in* 3. *part. disp.* 98. *cap.* 4 *num.* 18. Et conuenire analogicè affirmat Bellarm. *lib.* 1. *de Sanctor. beat. cap.* 12. *nu.* 3. *coll.* 742. Suásque sententias omnes confirmant ex S. Thoma. Sed, vt dixi, ad nostrum propositum parum refert, quicquid dicatur.

Vtrùm species adorationis cõueniant vniuocè.

DISPVTATIO III.

Quomodo Deo, & Personis diuinis debeatur, & tribuatur cultus latriæ.

1. *De fide est, quòd Deo debeatur cultus latriæ.*
2. *Multa sunt, quæ impellunt ad Deum summè colendum.*
3. *Cultus latriæ tam debetur singulis Personis diuinis, quàm omnibus.*
4. *Adoratio Dei, in quantum excellit in hoc, vel illo attributo, non differt specie.*
5. *Essentia diuina essentialiter includit attributa, & essentialiter in illis includitur.*
6. *Distinctio rationis in attributis diuinis, quare non diuersificet adorationes, quæ possunt esse circa illa.*
7. *Etiam latria potest dici, quòd sit perfectissima species duliæ.*
8. *Quomodo sacrificia veteris legis Deo offerrentur sub diuersis rationibus, & perfectionibus.*
9. *Quomodo Deus, vt benefactor, & vt Saluator, adoretur eadem adoratione latriæ, qua adoratur, vt Deus.*
10. *Quomodo actus externi, qui fiunt in Dei cultum, possint esse actus latriæ.*

1. ADORATIONEM latriæ, id est, testificationem, & protestationem omnimodæ subiectionis, deberi Deo, vt primo, & supremo principio totius productionis, & gubernationis rerum omnium; & propter excellentiam simpliciter primam, & supremam, quam habet supra omnẽ excellentiam creatam, vt diximus *supr. disp.* 1. *n.* 5. nemini potest esse dubium, cùm sit de fide, iuxta illud Deuter. 6. *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies.* quem locum Christus ipse *Matth.* 4. est interpretatus de suprema adoratione, & soli Deo debita, quando tentãti Satanæ, & regna omnia offerenti, si cadens eum adoraret, respondit: *Vade, Satana: scriptum est enim: Dominum Deum tuum adorabis*, &c. Neque in hoc magnoperè laborandum, cùm ex se sit maximè notum, neque vlla sit tam barbara natio, quæ primum fundamẽtum suarum legum, suæque administrationis non ponat Dei cultum, eúmque maximum, & supremum. Sicut enim nomine ipso Dei omnes intelligunt ens aliquod primum, & perfectissimum, & omnibus aliis longè excellens: ita & intelligunt esse ab omnibus illi debitum honorem, & cultum longè excellentem; eúmque cultum, qui soli Deo est debitus, in tantum exhibent aliquando etiam iis, quæ non sunt Deus, in quantum apprehendunt etiam in illis excellentiam Diuinitatis, eámque intendunt honorare, & reuereri per externam testificationem, & declarationem dictæ existimationis, & apprehensionis; vel certè si talem excellentiam non apprehendunt; & tamen alicui exhibent cultus diuinos, solùm exhibent, vt alios fallant, & exteriùs significent, se eum habere, & venerari vt Deum, quem reuerà non habent; vel etiam id faciunt solùm materialiter ex quauis alia intentione, & voluntate deprauata, & mala; & absolutè non sunt dicendi, eum verè adorare adoratione latriæ, cùm actus, & signa externa non sint talia, nisi prout assumuntur ex intentione significandi existimationem Diuinitatis, vt notat Vasquez *tomo* 1. *in tertiam partem, disputatione* 94. *cap.* 1. *num.* 2. *pag.* 686.

De fide est, quòd Deo debeatur cultus latriæ.

2. Et præter diuinam excellentiam apprehensam, & creditam in vero Deo, quæ est formale specificatiuum, & terminatiuum adorationis latriæ, non desunt plures aliæ rationes, quæ possunt, ac debent multùm impellere, vt eum solum colamus ex animo, nullúmque alium Deum coram ipso habeamus, vt videre est apud Sanctum Thomam *Opusculo* 4. *de præceptis Decalogi*, §. *De primo præcepto legis. pag.* 56. & apud S. Antoninum *part.* 2. *tit.* 14 *cap.* 4. §. 2. nam in primis multùm impellit magnitudo ipsius, de qua

Multa sunt, quæ impellũt ad Deũ summè colendum.

dicitur

dicitur Psal.47. & 144. *Magnus Dominus, & laudabilis nimis, & magnitudinis eius non est finis.* & Ecclesiastici 1. *Vnus est altissimus Creator, omnipotens, & Rex potens, & metuendus nimis, sedens super thronum illius, & dominans Deus*, & cap. 43. *Terribilis Dominus, & magnus vehementer, & mirabilis potentia ipsius. Glorificantes Dominum, quantumcunque potueritis, superualebit adhuc: & admirabilis magnificentia eius. Benedicentes Dominum exaltate illum, quantùm potestis: maior enim est omni laude*, &c. Et specialiter impellit magnitudo sapientiæ, & cognitionis ipsius, de qua dicitur *ad Hebr.* 4. quòd *omnia nuda, & aperta sunt oculis eius.* & *Psal.* 146. quòd *magnus Dominus, & magna virtus eius, & sapientiæ eius non est numerus.* Et in quantum se extendit ad futura, dicitur esse maximum signum Diuinitatis, Isaiæ 41. *Annunciate quæ ventura sunt in futurum: & sciemus, quia Dei estis vos.* Cùm ergo ex ipso instinctu, & ductu naturæ cuicunque excellentiæ, & magnitudini debeatur aliquis honor, non potest magnitudini, & excellentiæ Dei, id est, maximæ, & infinitæ non esse debitus maximus honor, etiam ex instinctu, & ductu naturæ. Deinde impellit maxima largitas, & quasi profusio in benefaciendo omnibus, de qua dicitur Psal. 4. *Aperiente te manum tuam, omnia implebuntur bonitate.* & Psal. 144. *Oculi omnium in te sperant, Domine: & tu das illis escam in tempore opportuno: aperis tu manum tuam, & imples omne animal benedictione.* Vnde S. Paulus 1. *Cor.* 4. vniuersalissimè interrogat: *Quid habes, quod non accepisti?* Cùm ergo naturalissimum sit, vt illi honorentur, qui beneficia contulerunt, & possunt conferre: & ideò honor maximè sit indicium existimationis benefactiuæ, vt habet Arist. 1. *Rhet. c.* 5. id est, illius, quæ habetur de aliquo, quòd sit beneficus, & possit nobis benefacere; & illa beneficentia primas teneat, quæ salutis, & vt simus, est nobis causa, vt idem subdit; & illa secundas, quæ est causa diuitiarum, aut alterius boni, quod vel omninò, & simpliciter, vel hic, & nunc non facilè acquiritur; non potest maximus honor non esse debitus Deo, qui omnibus est maximè benefactiuus, & est simpliciter causa ipsius esse, & salutis, & omnis boni, quodcunque tandem sit, aut possit esse. Et huc pertinet etiam præmij magnitudo, quod Deus promittit diligentibus, & honorantibus se, de quibus dicitur *Matth.* 22. & *Lucæ* 20. quod erunt sicut Angeli Dei: & *ad Roman.* 8. quòd omnes passiones huius temporis, quæ fortè sunt perferendæ pro Deo colendo, & honorando, non sunt condignæ ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Et si admittamus cum S. Antonino *part. 1. tit.* 14. *cap. 4. §. 2. cit. vers. Secunda ratio.* quòd vocabulum, *Dominus*, ex sono vocis dicatur, quasi *domunus*, rectè intelligimus, quòd etiam ex hoc capite sit maximè honorandus, vt verè Dominus, cùm de illo dicatur Psal. 83. *Gratiam, & gloriam dabit Dominus.* Et si idem vocabulum ex eodem sono vocis interpretemur fortasse meliùs, vt Dominus dicatur, quasi, *do minus*, adhuc possumus idem colligere, cùm Deus reuerà det minùs laboris, quàm requirat condignitas præmij; & verè dicatur non esse condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam; in qua re contraria ratione se se exhibent suis seruis domini temporales, dum illis dant minùs præmij, quàm laboris; cùm tamen Deus, vt diximus, det plùs præmij, quàm laboris.

3. *Cultus Latriæ tam debetur singulis Personis diuinis, quàm omnibus.*

Et quoniam excellentia Dei, in quantum est primum principium productionis, conseruationis, & gubernationis rerum omnium, quomodo est adæquata ratio adorationis latriæ, indiuisibiliter conuenit tribus Personis diuinis, hinc est, vt etiã indiuisibiliter illis conueniat adoratio latriæ; siue omnes accipiantur quasi collectiuè, provt significantur nomine Trinitatis; siue accipiantur per se singulæ, & quasi distributiuè, provt significantur propriis nominibus relatiuis Patris, & Filij, & Spiritus Sancti: sicut enim est in illis omninò indiuisa, & indiuisibilis ipsa natura, & essentia diuina, ratione cuius omnes dicuntur esse vnus Deus, & ratione naturæ sunt etiam indiuisa in illis, & indiuisibilia ipsa attributa, ratione quorum omnes dicuntur esse vnus æternus, vnus immensus, vnus omnipotens, non autem tres æterni, aut tres immensi, vel tres omnipotentes: ita & est indiuisa, & indiuisibilis ipsa perfectio, & excellentia naturæ, provt integratur quodammodo, & constituitur ex omnibus attributis, & ipsa ratio primi principij, & ipsa actiua principiatio, & operatio ad extra; & per consequens est etiam indiuisa in omnibus, & omninò indiuisibilis ipsa adorabilitas, seu ratio, & fundamentum passiuæ adorationis. Atque hoc modo *Gen.* 18. ad Abraham dicitur, quòd tres vidit, & vnum adorauit: & Christus ipse *Ioan.* 5. asserit, quòd qui non honorificat Filium, neque etiam honorificat Patrem, in quantum, scilicet, in vtroque est eadem honorificabilitas; ac proinde qui illam non agnoscit, aut honorat in Filio, simpliciter non agnoscit, neque honorat etiam in Patre: & *cap.* 14 addit: *Qui videt me, videt & Patrem meum: quia ego in Patre, & Pater in me est.* in quantum, scilicet, *quæ sunt in diuinis*, vt habet Sanctus Augustinus lib 6. de Trinitate, cap. vlt. *singula in singulis, & omnia in singulis, & singula in omnibus, & omnia in omnibus, & vnum omnia.* Et in ipsis Personis diuinis, tam omnibus, quàm singulis, datur mutua immanentia, seu inexistentia, quam S. Damascenus *lib. 1. de fide orthod. cap.* 11. & apud Cornel. à Lapide *in cap.* 14. *cit. S. Ioan.* appellat περιχώρησιν, & Theologi communiter appellant circuminsessionem, de qua Suar. *tract. 3. in 1. partem S. Thomæ, lib. 4. cap.* 16. Per hoc tamen non tollitur, quominùs possimus vnanquanque Personam nominatim, & per se, & provt distinctam ab alia venerari, & colere; sicut & possumus vnanquanque per se, & provt distinctam mente concipere, & verissimè affirmare, quòd sit Deus; non quidem explicitè, & positiuè excludendo alias à nostra adoratione; sed negatiuè nos habendo ad illas, vt benè notat Azor. *par. 1. lib. 9. cap. 5. quæst. 7.* qua cum ratione ex institutione, & vsu Ecclesiæ vnicuique Personæ diuinæ, provt distinctæ ab aliis, dicatos habemus certos dies festos, & quotidie vnanquanque per se oramus, & obsecramus in Litaniis: *Pater de cælis, Deus. Fili Redemptor mundi, Deus. Spiritus Sancte, Deus.* eadem ratione etiam possumus specialiter nos subiicere vnicuique, & ad vnanquanque dirigere nostram adorationem.

4. *Adoratio Dei in quantum excellit in hoc, vel illo attributo, nõ differt specie.*

Quòd si quæras, vtrùm adoratio, quæ exhibetur Deo, vt Deus est, ratione diuinæ excellentiæ acceptæ quasi totaliter, & adæquatè secundùm omnia, quæ includit, sit diuersæ rationis ab ea, quæ potest illi exhiberi, quasi acceptæ partialiter, & inadæquatè, vt, verbi gratia, in quantum Deus consideratur solùm vt sapiens, aut excellens in sapientia, vel solùm vt bonus, & excellens in bonitate, & sic de aliis: Respondeo non esse. Ita enim communiter sentiunt Scholastici *in 3. dist.* 9. S. Th. *ibidem, quæst. 1. art. 3.* & 2. 2. *quæst. 81. art. 3.* Alen. 3.

par. quæst. 30. *membr.* 1. *art.* 3. §. 2. & 3. Suar. *tom.* 1. *de Incarn. disp.* 51. *sect.* 3. Vasq. *tom.* 1. *in* 3. *part. disp.* 94. *c.* 3. Azor. *part.* 1. *lib.* 9. *c.* 5. *q.* 4. *in fin.* & alij: quia excellentia diuina non aliter potest considerari, aut accipi, quasi partialiter, & inadæquatè, nisi quoad expressionem nostri conceptus. Et reuerà tam essentia Dei, prout est a se, & increata, & simpliciter infinita in genere entis, includit essentialiter attributa, vt probat Suar. *tr.* 1. *in* 1. *part. lib.* 1. *de essentia Dei, c.* 11. quàm attributa includunt essentialiter ipsam essentiam, vt idem subdit *c.* 12 & eadem attributa essentialiter includunt se inuicem, vt probat *c.* 13. *pag.* 28. Ac proinde dum concipio, v. g. diuinam essentiam sub ratione essentiæ; eam non exprimo in meo conceptu, nisi prout Deo est ratio essendi, & reliqua omnia in hoc implico, & confundo: & contrà dum concipio, v. g. diuinam iustitiam, aut bonitatem sub ratione iustitiæ, & bonitatis, solùm exprimo, in quantum eidem Deo est ratio essendi iustum, aut bonum, & reliquas omnes rationes confundo, & implico. Et hinc fit, vt etiam apprehensio diuinæ excellentiæ non aliter differat, quando excellentia apprehenditur quasi totaliter, & quando apprehenditur quasi partialiter, nisi secundùm expressionem huius, aut illius rationis. Et reuerà excellentia, quæ apprehenditur, semper est eadem; & per consequens etiam adoratio, quæ illi exhibetur, in quantum exprimitur, vt excellentia sapientiæ, aut bonitatis, non potest differre ab illa, quæ exhibetur, in quantum exprimitur, vt excellentia essentiæ, & naturæ, cùm semper sub his rationibus, quæ exprimuntur, inuoluantur, & confundantur reliquæ omnes, & verum specificatiuum, & terminatiuum adorationis semper sit idem, id est, excellentia diuina, & increata, cui non se habet, nisi per accidens, quod in nostro conceptu exprimatur sub hac ratione, vel sub illa. Et simile quid etiam contingit in actibus charitatis; quæ, siue Deum diligat consideratum explicitè, vt sapientem; siue vt potentem, aut iustum; semper diligit per actus eiusdem rationis, quorum formale specificatiuum est ipsa bonitas, & perfectio simpliciter infinita, qua Deus est bonus, & perfectus in se, & quæ includit, & inuoluit reliqua omnia, & cui se habet solùm per accidens, quod à nobis exprimatur secundùm hanc, vel illam perfectionem, & bonitatem.

5. *Essentia diuina essentialiter includit attributa, & essentialiter in illis includitur.*

6. *Distinctio rationis in attributis diuinis, quare non diuersificet adorationes, quæ possunt esse circa illa.*

6. Quòd si vrgeas, distinctionem rationis, quæ sola admittitur in attributis diuinis posse sufficere ad diuersitatem specificam nostrorum actuum, & hoc modo accidere in actibus fidei, & charitatis, & spei: siquidem Deus, in quantum est verax in dicendo, specificat fidem; & in quantum est bonus in se, specificat charitatem; & in quantum est bonus nobis, specificat spem; cùm tamen in Deo, & veracitas, & bonitas, in se, vel absoluta, & bonitas nobis, vel relatiua, non differat nisi ratione: & ideò hanc eandem distinctionem rationis posse sufficere ad diuersitatem specificam, etiam nostræ adorationis, si per vnam adoretur Deus, vt sapiens; & per alteram adoretur, vt potens, vel vt misericors, &c. Respondeo, distinctionem rationis inter formalitates alicuius obiecti tunc solùm sufficere ad distinctionem specificam nostrorum actuum, quando vna formalitas, vt ratione distincta ab alia, se habet per se, & primò ad ipsum actum; non autem quando se habet solùm per accidens, aut non primò, vt communiter dicitur *in Physicis, circa textum* 33. *lib.* 2. *de anima*; quando agitur de specificatione potentiarum per actus, & actuum per obiecta: sicut enim potentia visiua, verbi gratia, non specificatur per calidum, aut dulce, quod fortè est coniunctum cum colorato; quia hæc se habent ad coloratum merè per accidens: neque specificatur per album, aut nigrum; quia hæc non se habent, vt ratio primaria, quam respiciat per se primò potentia visiua, & ratione cuius respiciat cætera: sed specificatur per rationem colorati; aut per rationem communem colori, & lumini; quia hanc respicit per se, & primò; non autem illam respicit per aliud; & ratione alicuius alterius, quod intelligatur respicere prius; & ratione huius respicit album, & nigrum, & cætera omnia, quæ participant de ratione communi ipsius colorati, & luminosi: ita & adoratio Dei, quæ appellatur latria, non potest specificari per excellentiam Dei, in quantum exprimitur, verbi gratia, vt sapiens, vel vt potens: quia hæc non est ratio per se prima, ratione cuius respiciat cæteras excellentias Dei; sed solùm significatur per excellentiam Dei, quasi communem ad omnes rationes excellentiæ diuinæ; & illi rationi quasi communi se subiicit propter ipsam, & solùm ratione ipsius se subiicit aliis, quas apprehendit, vt excellentias Dei. Et idem est etiam in fide, charitate, & spe, de quibus est sermo in argumento: ideò enim specificantur per Dei veracitatem, & bonitatem, tam absolutam, quam respectiuam: quia respiciunt has ipsas rationes, vt per se primas; neque fides, verbi gratia, respicit Deum sub alia ratione, nisi in quantum est verax in dicendo, neque charitas, nisi in quantum est bonus in se, & absolutè; neque spes, nisi in quantum est bonus nobis; & relatiuè, & benè potest sufficere sola distinctio rationis in his formalitatibus, aut rationibus obiectiuis ad specificandos huiusmodi habitus: sicut & sufficit ad specificandum, verbi gratia, intellectum, & volontatem eadem distinctio solius rationis inter verum, & bonum, quæ maximè identificantur realiter in vnoquoque ente: quia enim tam potentiæ, quàm actus non specificantur per obiecta, tanquàm per aliquid ipsis intrinsecum; sed solùm tanquàm per terminum suarum transcendentalium habitudinum, quæ in ipsis se habent, vt differentiæ essentiales, & intrinsecæ; parum refert, quòd distinctio sit realis, aut solius rationis in obiectis, & terminis, dummodo sit realis, & essentialis distinctio in ipsis habitudinibus transcendentalibus, & in modo tendendi ad eadem obiecta: & sicut ad eandem realitatem, verbi gratia, cuiusque entis, in quantum est veritas, terminatur intellectus, & in quantum est bonitas, terminatur voluntas, & ad eandem albedinem terminatur similitudo alterius albi, & dissimilitudo alterius nigri; & intellectus, & voluntas, similitudo, & dissimilitudo diuersimodè specificantur, & verè differunt, etiamsi rationes specificatiuæ, & terminatiuæ in obiectis, & terminis sint idem realiter: ita & potest ad eandem realitatem, quæ est Deus, diuersimodè tendere habitus fidei, & charitatis, & spei; & diuersimodè ab illa specificari, etiamsi rationes terminatiuæ, & specificatiuæ in ipsa eadem realitate non differant nisi ratione. Sicut autem realis identitas in obiecto non impedit diuersam specificationem habituum, & actuum, si alioqui diuersimodè ad illam ferantur: ita & distinctio rationis in eodem obiecto non arguit necessariò diuersam specificationem, si alioqui non diuersimodè ad illud ferantur; sed solùm sub vna & eadem ratione per se, & prima, quæ deinde sub se comprehendat plures alias rationes, quasi secundas. Et hoc modo res se habent in adoratione latriæ, quæ per se primò solùm respicit

eit excellentiam Dei, & per illam specificatur; & hanc, vel illam excellentiam ratione distinctam, verbi gratia. eacellentiam in sapientia, in bonitate, &c. solùm respicit per se secundò, in quantum sunt etiam ipsæ excellentia Dei, & continentur sub illa ratione confusa, & quasi communi.

7. *Etiam latria potest dici, quòd sit perfectissima species dulia.*

Neque facit in contrarium illud S. Augustini *quæst. 94. in Exodum*, & Gloss. in illa verba Psal. 7. *Domine Deus meus, in te speraui.* & apud Sanctum Thomam *3. part. quæst.* 25. *art.* 2. *in corp.* quòd omnium Domino per potentiam debeatur dulia, & Deo per creationem debeatur latria: nam, vt benè explicat idem S. Thomas 2. 2. *quæst.* 103. *art.* 3. *ad* 1. & *in* 3. *dist.* 9. *quæst.* 2. *art.* 1. *ad* 1. quemadmodum religio per excellentiam dicitur pietas, in quantum Deus per excellentiam dicitur Pater: ita & latria per excelleotiam dicitur dulia, in quantum Drus excellenter est Dominus: & sensus est, quòd, quemadmodum ratio dominij, & appellatio Domini, absolutè loqueodo, est communis Deo, & creaturis; sed Deo tribuitur per excellentiam; & ideò absolutè, & antonomasticè dicitur Dominus: ita & ratio seruitutis, quæ dicitur dulia, absolutè loquendo, est communia Deo, & creaturis; dese Do. conuenit per excellentiam, & ratione excelleutissimi domioij debetur illi eacellentissima seruitus; quæ tamen, provt tribuitur Deo, & provt distinguitur à seruitute, quæ potest esse debita creaturis, est ipsa latria; non autem est adoratio distincta; & in quantum appellatur dulia, quod vocabulum etiam tribuitur creaturis, rectè dicitur Deo deberi, in quantum est Dominus per poteotiam: quia appellatio, & ratio Domini similiter tribuitur creaturis; & in quantum appellatur latria, quod vocabulum non tribuitur nisi Deo, rectè dicitur illi deberi, in quantum est Deus per creationem: quia similiter hæc ratio soli Deo tribuitur; non autem est communis creaturæ, vt etiam notat Alens. *part.* 3. *quæst.* 30. *memb.* 1. *art.* 3. §. 2. *&* 3. Durand. *in* 3. *dist.* 9. *quæst.* 3. *ad* 2. Caiet. 3. *part. quæst.* 25. *art.* 2. Suar. *de Incarn. disp.* 51. *sect.* 3. §. *Ad primam confirmationem.* Vasq. *tom.* 1. *in* 3. *part. disp.* 94. *cap.* 3. *num.* 10. Valentia *tom.* 4. *disp.* 1. *quæst.* 24. *puncto* 1. *in fine*, & alij communiter.

8. *Quomodo sacrificia veteris legis Deo offerrentur sub diuersis rationibus, & perfectionibus.*

Neque facit in contrarium pro distinctione specifica adorationum illud aliud, quod habet S. Thomas 1. 2. *quæst.* 102. *art.* 3. *ad* 8. quòd in veteri lege aliud esset sacrificium, quo Deus colebatur ex debito suæ excellentiæ, & maiestatis, id est, holocaustum; & aliud, quo colebatur, vt supremus benefactor ex debito gratitudinis pro beneficio iam acepto; vel ea desiderio, & spe accipiendi de nouo, id est, hostia pacifica; & aliud, quo colebatur, vt saluator, & liberator à peccato, id est, hostia pro peccato: quia enim excellentia Dei, in quantum est supremus benefactor, & saluator, aut liberator, verè est illa ipsa, quæ absolutè est excellentia Dei, & ab illa non differt, nisi ratione certæ expressionis, provt est, verbi gratia, excellentia benefactiua, & saluatiua; in idem recidit, quòd Deus per vnum sacrificium dicatur coli, vt Deus; & per aliud, vt benefactor, vel vt saluator; ac si per omnia dicatur coli vt Deus; cùm etiam excellentia benefactoris, & saluatoris sit ipsa excellentia Dei, vt diximus. Et si quis specialiter, & expresè intendat per hoc, vel per illud sacrificium Deum colere in gratiarum actionem pro beneficio aliqoo accepto, vel in satisfactionem pro peccato commisso, præter motiuum, & honestatem ex virtute religionis, etiam habebit motiuum, & honestatem ea gratitudine, vel ex pœnitentia; & illod se habebit, vt motiuom eliciens; & hoc, vt motiuum imperans; & actus externus idem materialiter simul efficietur ex vtroque motiuo, vt notat Suar. *disp.* 51. *sect.* 3. *cit.* §. *Ad* 2. *confirmationem.* vel certe, si quis intendat in hoc, vel illo sacrificio offerendo solum motiuum gratitudinis, aut pœnitentiæ; neque cogitet vllo modo de motiuo religionis; actus externus solùm materialiter erit idem, & tota diuersitas solùm erit penes actum internum, qui, propriè loquendo, erit solùm actus gratitudinis, aut pœoitentiæ; oon autem actus religionis: sed, quando dicimus, coli Deum per cultum latriæ, etiam in quantum est benefactor, & saluator, oon intelligimus, quòd proxima, & formalis ratio eum colendi, sit ipsum beneficium, aut saluatio, provt est aliquid extra Deum, & receptum in creatura; sed solùm quòd occasione beneficij, & saluationis, quæ est in creatura, & extra Deum, excitemur, & impellamur ad colendam ipsam Dei eacellentiam benefactiuam, & saluatiuam, quæ sine dubio est colenda per cultum latriæ, vt benè notat idem Suar. *sect.* 3. *cit.* §. *Ex quo infero.* & Vasq. *tom.* 1. *in* 3 *partem, disp.* 94. *cap.* 2. *num.* 5. ex Alens. *part.* 3. *quæst.* 30. *membr.* 1. *art.* 3. §. 1. *&* 3. *cit. in responsionibus ad argumenta:* qui etiam rectè aduertit, hoiusmodi expressiones, sub quibus dicitur Deus coli vt Deus, vt benefactor, vt saluator, &c. solùm posse arguere diuersum debitum adorandi ex parte nostra: siquidem, etiamsi esset apprehensus, vt tantummodo Deus, non autem, vt benefactor, aot saluator; adhuc teneremur eum colere suprema adoratione: & si tantummodo esset cognitus, vt supremus benefactor, & saluator, & nihil sciremus de maiestate, & eacellentia; adhuc illi deberemus supremum cultũ; non tamen arguere ex parte ipsius Dei diuersam rationem formalem, aut diuersum meritum, vt adoretur: siquidem excellentia supremi benefactoris, & saluatoris, tam secundùm realitatem, quàm secundùm rationem & cognoscibilitatem, est ipsissima excellentia Dei; & solùm differt quoad expressionem, vt iam diximus. Et quemadmodum is, qui diceret, verbi gratia, in Physicis, risibilitatem deberi homini, vt homo est, idem diceret ex parte hominis, ac si diceret, eam illi deberi, vt rationalis est, vel vt animal rationale; quia homo, vt homo, & homo, vt rationalis, vel vt animal rationale, solùm differt secundùm expressionem conceptus, & significationis; non aotem secundùm rem, aut rationem cognitam: ita & qui dicit, adorationem latriæ deberi Deo, vt Deus est, vel ratione eacelleotiæ diuinæ, idem dicit ex parte Dei, ac si diceret, eam illi deberi, vt est Creator, vel vt est Dominus, vt benefactor, vt saluator, &c. quia Deus, vt Deus, & Deus, vt Dominus, vt benefactor, &c. solùm differt secundùm expressionem, quantùm est ex parte ipsiùs Dei: & prætereà solùm connotat aliquid extrà, id est, creaturam, beneficium, saluationem, &c. Atque hinc fit, vt summa adoratio, & cultus latriæ, tam illi sit debita, io quantum nobis confert beneficium minimum, quàm est debita, in quantum confert beneficium maximum, cùm semper conferat ex eadem infinitate suæ bonitatia, & excellentiæ, vt notat Alens. §. 3. *cit. ad* 2. & liberalitas non attendatur ea multitudine eorum, quæ dantur; sed ex habitu, & dispositione illius, qui dat; vt est apud Aristotelem 4. *Ethic. cap.* 1. Vnde *&* *Lucæ* 21. paupercula vidua mittendo in gazophylacium duo minuta, dicitur plùs misisse, quàm omnes alij; qoia misit ex magno affectu. Atque hoc tantùm modo potest admitti

9. *Quomodo Deus, vt benefactor, & vt saluator, adoretur eadem adoratione latria, qua adoratur vt Deus.*

mitti id, quod habet Corduben. *lib.1. Quæstionarij, quæst.5. dub.2.* & indicat Scotus *in 3. dist. 9. quæst. vnica, art.3.§. Respondeo, & dico.* Quòd si fingamus tres Deos, quorum vnus in se habeat infinitam, & supremam excellentiam Dei; sed nihil boni ad extra communicet, & solùm sit Deus; non autem Creator, aut Redemptor, vel benefactor: & alter omnia creet, conseruet, & gubernet, & sit Creator, & Dominus omnium, vt nunc est; non autem sit Redemptor, & Saluator: & tertius sit solùm Redemptor, & Saluator, vt nunc est; & quoad omnia dona gratiæ, & gloriæ sit supremus, & independens largitor, & benefactor: vnicuique illorum ratione suæ supremæ, & independentis excellentiæ debeatur latria in suo genere, ac proinde etiam nunc Deo vni, qui simul est Deus, & Creator, & Saluator, debeatur latria ex hac triplici ratione: hoc, inquam, non potest admitti, nisi eo modo, quo diaimus, id est, vt istæ tres excellentiæ solùm fundent triplex debitum adorationis latriæ ex parte nostra; non autem quia arguant triplex meritum, vt sic dicam, ex parte Dei, cùm hoc reuerà semper sit idem, siue exprimatur vno modo, siue alio, vt benè explicat Alen. *loco cit.* Et ad casum impossibilem positum de tribus Diis, quorum vnus non esset nisi Deus; & alter non nisi Creator; & tertius non nisi Saluator, & benefactor, benè respondet Vasq. *disp.94.cit. cap.2.n.5. in fine*, quòd reuerà nulli competeret adoratio latriæ, sicut neque competeret vera excellentia Dei, quæ essentialiter, & intrinsecè est infinita simpliciter in genere entis; & ideò est etiam potentia, & sapientia, & bonitas creatiua, & saluatiua, & benefactiua, &c. & eo ipso, quòd ponitur in aliquo Deo non esse hæc omnia, simpliciter ponitur non esse excellentia Dei, nec simpliciter digna adoratione latriæ, & ille simpliciter non esse Deus.

Quomodo actus externi, qui sunt in Dei cultum, possint esse actus latriæ.

10. Posito verò, quòd cultus latriæ soli Deo, & solis Personis diuinis sit debitus; & quòd semper sit idem, & eiusdem rationis specificæ, siue exhibeatur vni Personæ, siue pluribus, aut etiam omnibus; & siue exhibeatur expressè ratione vnius attributi, aut perfectionis diuinæ, siue ratione alterius; certum præterea est, quòd non eodem modo est proprius solius Dei, prout exhibetur per actum internum, & prout exhibetur per externum: nam interna apprehensio excellentiæ diuinæ simpliciter infinitæ, & interna voluntas eam colendi supremo cultu, séque illi, vt supremo rerum creatarum principio subiiciendi, quam *suprà* diximus esse actum primarium virtutis religiosis; certum est, quòd non potest esse de vllo alio, quàm de Deo1 externa verò humi prostratio, aut geouflexio, quæ fortè assumitur in signum talis actus interni, non est ex se determinata, vt solùm possit assumi, vt signum illius; sed potest etiam assumi, vt signum cultus inferioris, qui exhibetur Beatissimæ Virgini, aut Beatis cum Deo regnātibus, vel etiam Regibus, aut hominibus adhuc degentibus in hac vita: & ideò huiusmodi actus externi communiter non sunt adoratio externa latriæ, nisi prout dependent, & efficiuntur ex latria interna, vt notat Suar. *de Incarnat. disp.51. sect.3.cit. §. Secundo loco.in fine.* & via vllus est ex huiusmodi actibus, qui possit solùm fieri in cultum Dei, siue ille consistat in gestu, aut actu corporis, siue in verbis. Quod enim habet Azor. *part.1. lib.9.c.5.q.6.* & aliqui alij apud eundem Suar. *ibid* talem esse tunsionem peccatoris, & verba hæc: *M. serere nostri.* quia illa significat pœnitentiam internam, & petitionem veniæ, quæ à solo Deo potest haberi; & hæc implorant misericordiam, quæ similiter solius Dei est propria: vnde & Eeclesia iio Litaniis per illa verba non precatur, nisi Personas diuinas; hoc, inquam, non est verum vniuersaliter, cùm ex communi vsu etiam vulgi, dum aliquis petit veniam pro iniuria illata alicui alteri, benè possit tundere pectus; neque faciat inordinatè, si tundat: & dum implorat alterius opem, benè possit illi dicere: Miserere mei. neque ab vllo reprehendatur, si dicat. Quare in his signis maximè est attendenda interna intentio assumentis, vt diximus; & præterea institutio aliqua ex potestate, & authoritate publica, & sic communiter vsurpata ad solum cultum diuinum, vt contingit, verbi gratia, in sacrificiis, quæ ex hominum impositione, & ex communi vsurpatione apud omnes gentes, solùm fiunt in cultum Dei, & in protestationem supremi dominij, & supremæ excellentiæ, vt notat S. Augustinus *lib. 8. de ciuit. cap.27.* & *lib.10. cap.19.* & S. Thomas *2.2. quæst.84. & 85.* & Suar. *loc. cit.* & Valen. *2.2. disp.6. qu.3. puncto 2.* Lessius *lib.2. cap.38. num.5.* & omnes communiter. Et patet manifestè ex eo: quia occisio vituli, verbi gratia, quantùm est ex se, suáque natura, ex nullo capite habet, vt significet summum Dei dominium, & potestatem; & ideò vt assumatur ad eum colendum, & ad protestandum exteriùs, quòd sit dominus vitæ, & necis: sed hoc solùm habet ex hominum institutione, & impositione communiter recepta. Et idem est in lege euangelica de sacrificio Eucharistiæ per transubstantiationem panis, & vini; & per oblationem ipsius Christi, & rememorationem passionis, & mortis illius; quæ omnia similiter habet, non ex rei natura; sed ex Christi institutione: & ad sacrificium sic institutum etiam reducitur consecratio Sacerdotum, & templorum, quæ sicut primariò sunt propter sacrificium; ita & primariò sunt propter cultum latriæ, & Deo proprium, vt notat Suar. *ibidem*: & in his actibus, & rebus externis est ratio longè diuersa, quàm in internis, quæ ex se ipsis, & non ex humana institutione possunt protestari diuinum cultum, vt est, verbi gratia, internum mentis sacrificium, quo quis se totum deuouet, & consecrat Deo, eique soli acceptum refert se totum, vt notat Valent. *2.2. disp. 1. quæst.3. punct.2. cit §. Tale quoque est.* Et hæc eadem institutio ad significandum aliquid proprium solius Dei, est magis certa etiam in vocibus: & si quis appellationem, verbi gratia, Dei, aut Creatoris, aut Redemptoris, & similes, tribuat creaturæ, certissimum est, quòd periodè faciat, ac si illi tribuat, quod est proprium solius Dei.

DISPVTATIO IV.

Quomodo idem cultus latriæ debeatur Christo, eiúsque Humanitati.

1. *De fide est, quòd Christo debeatur cultus latriæ.*
2. *Non solùm Diuinitas, sed etiam Humanitas in Christo est adoranda adoratione latriæ.*
3. *Latria, qua adoratur Humanitas, est illa ipsa, qua adoratur Diuinitas.*
4. *Rectè dicitur, quòd Humanitas coadoretur Diuinitati.*
5. *An, & quomodo dicatur, quòd Humanitas in Christo adoretur per accidens ratione Diuinitatis.*
6. *Etiam partes Humanitatis, id est, anima, & corpus, in Christo sunt adoranda adoratione latriæ.*

7. Quare

7. *Quare Humanitas in Christo non ametur super omnia simpliciter, sicut amatur Deus.*

1. *De fide est, quòd Christo debeatur cultus latriæ.* EODEM perfectissimo, ac supremo cultu latriæ, quo colitur Deus, & Personæ diuinæ, coli etiam Christum, id est, hunc hominem Deum, & hoc suppositum in humana, ac diuina natura subsistens, non potest inter Catholicos esse dubium, cùm sit de fide, & sæpiùs habeatur in sacris Litteris, & sæpiùs sit definitum in sacris Conciliis, & sæpissime sit affirmatum à Sacris Patribus, vt videre est apud Suar. *tom. 1. de Incarnat. disp. 53. sect. 1. initio*, Vasq. *tom. 1. in 3. part. disp. 95. cap. 2. num. 5.* & omnes communiter: sic enim S. Paulus *ad Rom. 14.* de Christo Iudice interpretatur illud Isaïæ 45. *Mihi curuabitur, aut flectetur omne genu.* & *ad Philippen. 2.* ex eo ait, in nomine Iesu flecti debere omne genu, cælestium, terrestrium, & infernorum, quia factus est obediens vsque ad mortem: & *ad Heb. 1.* de eodem interpretatur illud Psal. 96. *Adorate eum, omnes Angeli eius.* idque ait præceptum fuisse omnibus Angelis, quando Deus illum introduxit, vt primogenitum, in Orbem terrarum: & *Apoc. 5.* seniores dicuntur cecidisse coram Agno, tanquàm occiso, eique cantasse simul cum Angelis; qui erant in circuitu throni super millia millium: *Dignus est Agnus, qui occisus est, accipere virtutem, & Diuinitatem, & honorem, & gloriam, & benedictionem. & Sedenti in throno, & agno, benedictio, & honor, & gloria, & potestas in sæcula sæculorum.* quæ sine dubio important cultum latriæ, non alteri debitum, nisi Deo. Et hoc eodem modo *Matth. 2.* tres Magi Reges procidentes adorauerunt Christum infantem, suisque muneribus clarè sunt protestati, quòd illum agnoscerent, & adorarent, vt Deum, vt exponunt Patres communiter: & *Ioannis 20.* hoc idem fecit post resurrectionem etiam S. Thomas Apostolus, quando dixit: *Dominus meus, & Deus meus.* & denique Christus ipse, *Ioann. 5.* clarè asserit, se omnia posse, & omnia facere, quæ faceret Pater; & hunc omne iudicium dedisse Filio; *vt omnes honorificent Filium, sicut honorificant Patrem; & eum, qui non honorificat Filium, neque etiam honorificare Patrem, qui misit illum.*

Et hoc idem, quod vna, & eadem adoratione, qua adoratur Deus Verbum; & eadem supplicatione, qua supplicatur, sit etiam supplicandus, & adorandus, Emmanuel, id est, Deus nobiscum, vel Deus homo, & ipse Christus; expresse definitur contra Nestorium in Synodo Ephesina sub Cælestino I. *can. 8.* vt etiam refert S. Thomas *3. part. quæst. 25. art. 1. in fine corp.* & idem habetur in 5. Synodo Constantinopolitana *collat. 8. can. 9.* & in 7. Synodo *art. 6.* & in Tridentino *sess. 13. cap. 5. & can. 6.* ex eo definitur, augustissimo Sacramento Eucharistiæ deberi cultus latriæ, qui vero Deo debetur: quia ille idem Deus in illo est præsens, quem Pater æternus introducens in Orbem terrarum, dixit: *Adorent eum omnes Angeli eius.* & quem Magi procidentes, & Apostoli in Galilæa adorauerunt, vt Scriptura testatur; id est, quia in illo est præsens ipse Christus. Si autem existens sub speciebus sacramentalibus est adorandus adoratione latriæ; potiori ratione est adorandus, prout existens in se, & prout subsistens in vtraque natura, & hoc modo Ecclesia in orationibus, quas dirigit ad Christum, non eo modo illum orat, quo orat Sanctos, vt, scilicet, orent Deum, & ab illo aliquid impetrent; sed eo modo, quo orat Patrem, & Personas diuinas, vt, scilicet, ipsemet hoc, vel illud concedat, tanquàm ex potestate: atque ita in illo agnoscit supremam potestatem, etiam prout est Christus, & prout subsistit in vtraque natura; & per consequens etiam agnoscit obligationem, & debitum supremi cultus. Et hoc idem sæpissime asserunt etiam Patres, tam Græci, quam Latini, vt Athan. Epiph. Damasc. Cyrill. Nazianzenus, August. & Ambros. quos refert Vasq. *disp. 95. cit. cap. 2. num. 7. & seqq.* & Suar. *disp. 53. sect. 2. concl. 1.* Et ratio est: quia Verbum diuinum, ex eo, quòd factum est caro, eamque induit; non amisit excellentiam Diuinitatis, quæ sola fundat adorationem latriæ: & ideò tam est dignum adoratione latriæ, in quantum est Christus, & Verbum incarnatum, seu factum caro, quàm est dignus simpliciter, in quantum est Verbum, & Persona diuina.

Verùm, cùm in Christo, Deo, & homine, seu Verbo incarnato, & humanato, sint duæ naturæ, hoc ipsum vlteriùs est explicandum, quomodo latria in illo sit debita vtrique naturæ, verùm, scilicet, per solam communicationem idiomatum, ex qua reliquæ omnes perfectiones, & attributa quæ sunt propria ipsius Dei, fiunt communia etiam hominis, & de illo prædicantur in quantum significatur nomine concreto, quòd importat suppositum, seu habens humanitatem; & contrà, naturales imperfectiones, & defectus, qui sunt proprij ipsius hominis, fiunt communes etiam Dei, in quantum similiter significatur nomine concreto, & tanquàm habens Deitatem: an verò præterea cultus latriæ sit per se debitus in Christo vtrique naturæ per se acceptæ, & non solùm possit dici, quòd hic homo, qui est Christus, id est, hoc suppositum, quod est diuinum, & ipsius Verbi, sit adorandum latria; sed etiam quòd hæc Humanitas, vel hæc natura humana, quæ est in Christo, sit adoranda eadem adoratione.

Et breuiter dicendum est, quòd non solùm hic homo, qui est Christus, est adorandus latria; sed etiam hæc Humanitas, quæ est in Christo. Ita expresse S. Thomas *3. part. quæst. 25. art. 1. & 2.* Magister, & Scholastici communiter *in 3. sent. dist. 9.* Henricus *quodlibet. 10. quæst. 6.* Suar. *de Incarnat. disp. 53. sect. 2. cit.* Vasq. *disp. 85. cap. 2. cit. num. 5. & seqq.* Azor. *part. 1. lib. 9. cap. 5. qu. 7.* Bonac. *in 1. præceptum Decal. disp. 3. quæst. 1. punct. 2. num. 5. tom. 2.* Sayr. *lib. 4. Clau. reg. cap. 3. num. 7. & 8.* & omnes communiter: quia, quamuis suprema excellentia, cui per se debetur latria, non sit propria huius Humanitatis per se, & præcisè consideratæ; est tamen illius, quatenus est in Verbo, & coniuncta Diuinitati in vnitatem Personæ; & quatenus est Humanitas Christi, seu Verbi diuini in illa subsistentis, & incarnati: & ipsa excellentia Diuinitatis non solùm est ratio sibi ipsi, & Diuinitati, & diuino supposito, vt sit adorandum latria; sed etiam ipsi Humanitati, quam habet substantialiter sibi vnitam. Ad quod explicandum possunt afferri plura exempla, etiam ex naturalibus, & ex moralibus: nam, vt notat S. Damascenus *lib. 3. de fide, cap. 8. & lib. 4. cap. 3.* & S. Cyrillus *lib. 1. ad Reginas*, & apud Vasq. *cap. 2. cit. num. 8.* dum timeo tangere ferrum, aut carbonem ignitum, non solùm timeo tangere ignem, qui fortè est intra poros ferri, aut ligni; sed etiam timeo tangere ipsum ferrum, aut lignum ratione ignis; & intangibilitas, quæ est propria ignis, verè extenditur etiam ad ferrum, & lignum, & verè sunt duo, aut tria intangibilia, id est, ignis, & ferrum, seu lignum: quamuis ferrum, & lignum non sit intangibile ratione sui; sed solùm ratione ignis; & quatenus est ferrum,

2. *Non solùm Diuinitas, sed etiam Humanitas in Christo est adoranda adoratione latriæ.*

ferrum, aut lignum igoitum, aut coniunctum simul cum igne: &, vt notat idem S. Cyrillus *in Apologetico, circa defensionem* 8. *Capituli*, & apud eundem Vasq. *disp. cit. cap. 3. num.* 14. & Suar. *disp. 53. sect. 2. concl. 1. cit.* dum adoro virum aliquem sanctum, verbi gratia, S. Petrum, propter excellentiam gratiæ, aut gloriæ, quæ est in anima; non solùm adoro ipsam animam; sed concomitanter etiam corpus, in quantum per se est vnitum animæ, & ipsum totum compositum, quod resultat ex anima, & corpore; & adorabilitas animæ verè extenditur etiam ad corpus, & ad compositum; & adorabilia ratione animæ verè sunt duo, aut tria, id est, ipsa anima, & ipsum corpus vnitum animæ, & ipsum compositum: ergo similiter dum Christum adoro adoratione latriæ propter Diuinitatem, vt propter fundamentum, & rationem talis adorationis; adoro simul Humanitatem eiusdem Christi, quæ in illo est coniuncta substantialiter Diuinitati; & simul cum illa cum constituit, & componit, vt subsistentem in duplici natura, & vno Verbo, vt Christum; & adorabilitas Diuinitatis verè extenditur ad Humanitatem; & vtraque natura est adorabilis per latriam, id est, ipsa Diuinitas ratione sui; & ipsa Humanitas ratione Diuinitatis. Et quemadmodum vna, & eadem personalitas, & subsistentia Verbi facit subsistere in Christo vtranque naturam, id est, diuinam, vt subsistentia propria, & humanam, vt aliena: ita & vna adorabilitas potest vtranque facere adorabilem propter coniunctionem, quam habent ad inuicem, id est, naturam diuinam, vt adorabilitas propria; & naturam humanam, vt aliena.

Ad hoc idem explicandum potest afferri ex Physicis doctrina Aristotelis 5. *Phys. text.* 1. quòd affectiones, & denominationes aliquibus tribuantur merè per accidens, vt quando dicimus, Musicum ambulare: quia is ambulat, cui accidit, vt sit Musicus; & aliquando tribuantur non primò ratione sui; sed ratione alicuius, quod est ipsorum, verbi gratia, ratione partis: vt quando dicimus, aliquem sanari, quia sanatur ipsius oculus, aut thorax, non autem quia primò, & ratione sui sanetur ipse; quamuis reuera etiam ipse sanetur per se secundò in suo oculo, aut thorace; & absolutè non possit dici, quòd sanetur per accidens: & denique aliquando tribuantur primò ratione sui, non autem per accidens, aut ratione partis; vt quando aliquid dicitur esse mobile, aut de facto moueri per se primò, & in quantum est ipsum; & homo, verbi gratia, per se primò, & in quantum est homo, dicitur esse risibilis; non autem, quia risibilitas priùs conueniat alicui alteri. Eadem ergo ratione, quamuis adorabilitas per latriam oon conueniat per se primò Humanitati, quæ est in Christo; sed per se primò conueniat Diuinitati; benè tamen potest illi conuenire concomitanter, &, vt sic dicam, per se secundò, id est, dependenter ab ipsa Diuinitate, cui per se est coniuncta Humanitas in vnitatem Personæ; sic enim etiam risibilitas, verbi gratia, quæ per se primò conuenit homini, vt rationali, & ratione naturæ specificæ, per se secundò conuenit Petro, & indiuiduo ratione talis naturæ: & ratio partium, seu extensio in ordine ad locum, quæ per se primò conuenit quantitati, per se secundò conuenit corpori, vel substantiæ corporeæ, cui est debita, & actualiter inest ipsa quantitas; & ideò etiam adorabilitas per latriam, quæ per se primò conuenit Diuinitati, & Personæ diuinæ, conuenit per se secundò etiam Humanitati, quæ in Christo per se est vnita Personæ diuinæ.

Et denique ex moralibus ad hoc explicandum potest afferri id, quod habetur Authent. *de Consulibus*. §. *Hæc itaque. vers. Si vero.* de Augusto, aut coniuge Imperatoris, & vniuersaliter de coniuge Consulis, aut cuiuscunque alterius viri illustris, quòd deceat etiam illam frui claritate sui coniugis: siquidem vxores, Lege, *Hoc dante.* coruscant radiis maritorum: qua enim ratione lux dignitatis, & maiestatis, quæ est in marito, suos quasi radios traosmittit ad coniugem, iisque facit etiam ipsam splendere, & coruscare, quasi secundariò, & dependenter a luce mariti; & eosdem honores, & titulos secundariò illi deferri, qui per se, & primariò debentur marito; eadem ratione lux, & splendor Diuinitatis, quasi secundariò extenditur ad Humanitatem, & secundariò etiam Humanitas redditur digna eodem cultu, & adorabilis eadem adoratione.

3. *Latria, qua adoratur Humanitas, est illa ipsa, qua adoratur Diuinitas.*

Neque videtur quoad hoc esse admittenda distinctio, quam ponit Alens. *part. 3. quæst. 30. membro* 2. & aliqui alij apud Vasq. *disp. 95. cit. cap. 1. n. 3.* & apud Suar. *disp. 53. sect.* 2. §. *Secundò oportet.* de duplici latria, id est, strictè accepta, & latè, vel, vt alij loquuntur, superiore, & inferiore; & quòd latria superiore, & strictè accepta, sola Diuinitas, & Persona Verbi in Christo sit adoranda; latria verò inferiore, & latè accepta possit, & debeat adorari Humanitas: nisi enim sit quæstio solùm de nomine, & latria superior, & strictè accepta illa intelligatur, quæ debetur excellentiæ diuinæ in se ipsa, & per se primò, & latria inferior, & latè accepta, vel per extensionem vocabuli sit illa, quæ debetur eidem excellentiæ, prout communicata Humanitati; & hæc per illam adoratur per se secundò, multò est probabilius, quòd latria, qua adoratur Humanitas, sit illa ipsa, qua adoratur Diuinitas; & hæc vtraque natura in Christo rectè adoretur per vnam, & eandem latriam, non solùm specie; sed etiam numero: sic enim fecerunt, verbi gratia, Angeli, quando Deus introduxit Christum, vt primogenitum, in Orbem terrarum, vt dicitur *ad Hebr.* 1. & actum, quo adorabant actualiter Verbum diuinum, non aliter variarunt, quàm addendo aliquid solùm materiale ex parte obiecti, & rei adoratæ, id est, ipsam naturam humanam, eúmque actum fecerunt maiorem solùm quantitatiuè, & extensiuè, quatenus illam terminarunt ad plura adorabilia, id est, ad vtranque naturam in eodem supposito existentem; non autem fecerunt maiorem intensiuè, id est, perfectiorem, vt loquitur Alen. *part. 3. quæst. 30. mem.* 2. §. *Ad* 2. & Suar. *de Incarnat. disp. 53. sect. 2.* §. *Ad 2. confirmationem.* Et idem fecerunt etiam Magi flectentes exteriùs genua, & figentes oscula sanctissimis pedibus Christi infantis, eique munera offerentes, & interiùs dirigentes, & extendentes, & terminantes affectum ad vtranque naturam, prout simul vnitam in eadem Persona. Et sine dubio hanc vnitatem videntur probare exempla allata de carbone, & ferro ignito, quæ sunt intangibilia per vnam, & eandem intangibilitatem ipsius ignis; & de anima, & corpore, vel ipso toto composito alicuius viri sancti, quæ sunt adorabilia per vnam, & eandem adorabilitatem duliæ ipsius animæ, in qua est sanctitas, & excellentia gratiæ; & de quantitate, & substantia quanta, quæ habent partes extensas, & extra partes per vnam, & eandem rationem partium; & de natura specifica, & indiuiduo, verbi gratia, homine, & Petro, quæ sunt risibiles per vnam, & eandem risibilitatem; & denique de Augusta, aut coniuge viri Principis, & de ipso Principe, qui

simul

ſimul ſplendent vno, & eodem ſplendore, aut luce dignitatis, & Principatus. Et hanc eandem identitatem, & vnitatem adorationis pro vtraque natura videntur importare etiam locutiones Conciliorum, & Patrum: nam in Concilio Ephelino *can. 8.* dicitur, quòd in Chriſto homo aſſumptus, id eſt, Humanitas, coadoratur Deo Verbo, non tanquam alter, qui per ſe adoretur cum altero; ſed, quia Emmanuel, id eſt, Deus nobiſcum, vel homo Deus, vna ſupplicatione, & vna glorificatione colitur: quod tamen eſſet falſum, ſi vna latria ſuperiore coleretur Deus Verbum, & alia inferiore homo aſſumptus, ſeu Humanitas: & in 5. Synodo Conſtantinopolitana *collat. 8. can. 9.* caprefsè damnantur duæ adorationes, per quarum vnam quaſi ſeparatim adoretur Verbum, & per alteram homo aſſumptus, id eſt, Humanitas; & definitur, quòd ſecundùm traditionem Eccleſiæ vna tantùm adoratione eſt adorandus Deus, Verbum incarnatum ſimul cum eiùs carne, quo ſimiliter contra latriam duplicem nihil poteſt eſſe clarius: & in 7. Synodo generali, quæ eſt Nicæna 2. *actione 6. in fine*, & apud Suar. *diſp. 57. ſect. 2. concl. 1.* dicitur, quòd, quando adoratur Chriſtus, non ſeparatur Humanitas à Diuinitate; ſed vtraque, vt vnum adoratur latria: & deoique in Triden. *ſeſſ. 13. c. 5.* vnius tantùm latriæ fit mentio; non autem duplicis, dum definitur, quòd Euchariſtia eſt adoranda latria propter præſentiam Dioinitatis, & Humanitatis. Et eadem ratione S. Damaſcenus *lib. de fide, cap. 8. & lib. 4. cap. 3.* aſſerit, quòd caro in Chriſto non adoretur, vt nudè, id eſt, per ſe, & vt non includens Diuinitatem; ſed adoratur, vt caro Dei, & vt deificata per Deitatem; ſicut & ferrum ignitum non refugitur, vt ferrum nudum; ſed vt ignitum; quod tamen ſimiliter eſſet falſum, ſi Humanitas adoraretur per aliam latriam: ſiquidem adoraretur, vt nuda à Deitate, & ſolùm vt induta, & ornata per alias excellentias creatas, v. g. per dona gratiæ, & gloriæ, & vnionis hypoſtaticæ, &c. & S. Epiphanius *in Anchorato, circa med.* non dicit, Humanitatem in Chriſto adorari, quaſi per ſe, & adoratione propria ipſius; ſed coadorari ſimul cum Diuinitate; ſicut & purpura Regis non adoratur per ſe, & adoratione ſibi propria; ſed coadoratur ſimul cum Rege. Et denique S. Auguſtinus *Serm. 58. de Verbis Domini*, ea ſolùm de cauſa ait adorari Humanitatem in Chriſto, quia eſt ſuſcepta à Diuinitate, & Deitati vnita: ſi autem Deitas, vt vnita Humanitati, eſt tota ratio formalis, propter quam, & ſub qua adoratur Humanitas per adorationẽ latriæ; impoſſibile eſt, vt latria, qua adoratur Humanitas, non ſit illa ipſa, qua adoratur primariò Deitas, cùm ſemper actus qui fertur in obiectum ſecundariũ ſub aliqua ratione primaria, ſit idem cum illo, qui fertur in ipſam rationem primariam, vt patet ex S. Thom. 2. 2. q. 25. *art. 1.* & diaimus *ſupr. lib. 2. diſp. 9. n. 9.* dum ageremus in re ſimili de vnitate ſpecifica actus charitatis, provt verſatur circa Deum, & provt verſatur circa proximum propter eandem bonitatem Dei: quemadmodum enim in Phyſicis extenſio rei quantæ eſt eiuſdem ſpeciei cum ipſa quantitate, per quam formaliter res eſt extenſa, & quanta, imò & formaliter eſt ipſa quantitas, provt in ſubiecto, & in re quanta, & vniuerſaliter effectus formalis, & denominatio cuiuſque formæ accidentalis eſt ipſa forma; ita & adorabilitas Humanitatis in Chriſto per Deitatem, eſt eiuſdem ſpeciei cum adorabilitate ipſius Deitatis; & Deitas, ſiue adoretur per ſe, & vt quod, ſiue adoretur in Humanitate, & vt quo, ſemper eſt digna eadem ſuprema adoratione latriæ; non autem vna latria ſuperiore eſt adoranda vt quod, & alia inferiore eſt adoranda vt quo; & ſemper quod in aliquo genere eſt tale vt quod, ſi prætereà alicui alteri ſit ratio vt quo eſſendi tale, ſolùm poteſt eſſe illi ratio, vt ſit tale in eadem ſpecie, vt patet in exemplo allato de quantitate, quæ eſt extenſa vt quod, & prætereà rei quantæ eſt ratio vt quo eſſendi extenſam, non in alia ſpecie, ſed ſolum in illa, in qua eſt ipſa; & ideò etiam Deitas, quæ per ſe adoratur vt quod adoratione latriæ, ſi prætereà coniuncta Humanitati eſt illi ratio vt quo, vt adoretur, ſolùm poteſt eſſe ratio in eadem ſpecie, & non in alia; quia, ſcilicet, non eſt illi ratio formalis ſolùm ſub qua, ſicut abſtractio, verbi gratia, in obiectis ſcientiarum, dicitur eſſe ratio formalis, ſub qua de illis fiunt demonſtrationes, ſed eſt ratio formalis quæ, id eſt, quæ ita formaliter, & intrinſecè conſtituit Humanitatem in eſſe adorabilis, vt etiam ipſa verè ingrediatur adorabilitatem illius, & verè attingatur per actum adorationis, ac proinde ſolùm facit eam adorabilem per illam adorationem, per quam adoratur etiam ipſa; quæ tamen eſt ſola adoratio per latriam ſuperiorem, & propriè dictam.

4. Neque contra hoc, quod dicimus ex S. Epiphanio, quòd Humanitas in Chriſto non tam adoretur adoratione latriæ, quàm coadoretur ſimul cum Deitate, facit Concilium Epheſinum *cap. 8. cit.* vbi dicit anathema illi, qui dixerit aſſumptum hominem eſſe coadorandum Deo Verbo, & conglorificandum, tanquàm alterum cum altero, ſicut ſyllaba, *con*, ſuperadiecta cogit intelligi. Vt enim notat Vaſq. *tom. 1. cit. in 3. part. diſp. 95. cap. 2. n. 11.* id ſolùm dicitur contra Neſtorium, qui in Chriſto diuidebat, & diſtinguebat duplex ſuppoſitum, & vtrumque dicebat eſſe adorandum, vt verè diſtinctum, & tanquàm alterum ab altero: & ſolùm hoc modo, & cum hac alteritate admittebat vnum coadorari alteri; non autem dicitur contra Sanctum Epiphanium, & contra Catholicos, qui ſolùm agnoſcunt duplicitatem naturæ cum vnitate ſuppoſiti; & dignitatem naturæ diuinæ dicunt eſſe rationem, vt adoretur Humanitas adoratione latriæ; & ideò ſimul attingi per actum adorationis, & Humanitatem non aliter adorari niſi per illam, & ſolùm concomitanter, & ſimul cum illa, idque ſolùm intelligunt per coadorari. Et quemadmodum in Phyſicis rectè dicitur, quòd res quanta coextenditur quantitati, quia hæc per ſe ipſam extenditur, ſibique coextendit rem quantam; non autem, quia illam faciat eſſe extenſam quaſi ſeorſim à quantitate: ita & Diuinitas rectè dicitur, quòd coadoretur Humanitati; quia per ſe ipſam eſt adorabilis, ſibique facit Humanitatem coadorabilem; non autem quia illam faciat adorabilem, quaſi ſeorſim à Diuinitate, eámque non includendo, vt rationem formalem, cur ipſa ſit adorabilis. Imò hoc eſt, quod ſubdit Concilium Epheſinum *eodem can. 8.* dum definit, quòd vna tantùm ſupplicatione eſt venerandus Emmanuel, & vna glorificatio eſt illi impendenda, ſecundùm quod Verbum eſt caro factum, vt *ſuprà* indicauimus *n. 1.* eſt enim ſenſus, quòd illa ipſa, quæ eſt adoratio Diuinitatis, provt in Chriſto, vel provt Verbum eſt caro factum, eſt etiam adoratio Humanitatis, & illa ipſa, quæ eſt adoratio Humanitatis, provt aſſumptæ, & deificatæ à Verbo, eſt etiam adoratio Diuinitatis. Et hoc modo Sanctus Cyrillus *lib. 1. de fide ad Reginas*, & apud Soarium *tom. 1. de Incarnat. diſp. 53. ſect. 2. concl. 1. in fine*, negat, eſſe in Chriſto vnam naturam, quæ adoratur; & aliam, quæ non adoratur;

Reſp. dicitur, quod Humanitas coadoretur Diuinitati.

QQ ſed

ſed ait, vnam Verbi naturam incarnatam eſſe adorabilem vna adoratione cum carne ſua; quia, nimirum, adoratio vnius ſemper eſt adoratio vel coadoratio etiam alterius. Rectè tamen addit *ibi* Suar. quoad modum loquendi Conciliorum, & Patrum, non eſſe dicendum, quòd Chriſtus coadoratur Deo; ſicut dicitur, quòd Humanitas coadoretur Diuinitati: quia nomine Chriſti importatur ſuppoſitum diuinum, quod per ſe, & ratione ſui adoratur, vt Deus, & non ratione alicuius alterius, cui ſit coniunctum, & quod ſit illi ratio, vt adoretur, ſicut contingit in Humanitate reſpectu Diuinitatis.

5. *An, & quomodo dicatur, quòd Humanitas in Christo adoretur per accidens ratione Diuinitatis.*

Vtrùm autem ex hoc, quòd Humanitas in Chriſto adoretur latria propter Diuinitatem ſuppoſiti, poſſit dici, quòd adoretur per accidens, ſeu per aliud, parum refert ad noſtrum propoſitum. Affirmat Durand. *in 3. diſt. 9 quæſt. 2.* vbi ait, illud ſolùm honorari, vel adorari per ſe, in quo eſt cauſa talis honoris, aut adorationis; & illud adorari, vel honorari per accidens, in quo non eſt talis cauſa, ſed dicit aliquam habitudinem ad illud, in quo eſt; & hoc modo adorationem latria per ſe deberi ſoli Deo, & ſuppoſito diuino, & per accidens deber Humanitati Chriſti, quæ incidit, vt ipſe loquitur, in ſuppoſitum diuinum. Et hunc eundem modum loquendi, quòd Humanitas adoretur per accidens per vnionem, & pertinentiam ad ſuppoſitum diuinum, probat & defendit etiam Cordub. *lib. 1. Quæſt. q. 5. dub. 3. puncto 4. concl. 2.* & Vaſq. *diſ. 95. cit. cap. 3. num. 12. & 14.* Improbat verò, & reprehendit illum Suar *diſp. 53. ſect. 2. concluſ. 1.* quia minùs cautè videtur dici, quòd Humanitas adoretur per accidens, propter coniunctionem, & vnionem cum Verbo; cùm hæc coniunctio ſit maximè per ſe, & in vnitatem ſuppoſiti; non autem ſit per accidens, ſicut videtur ſignificari, dum dicitur, quòd ſit ratio, vt Humanitas adoretur per accidens: ſed niſi dicamus, quòd hæc quæſtio ſit ſolùm de nomine, & locutio Durandi, & Vaſquez benè explicetur, multò aptior, & tutior videtur locutio Suarij: ſiquidem ex Ariſtotele 5. *Phyſic. text. 1.* illud ſolùm denominatur per accidens, quòd accidit illi, quod denominatur per ſe, vt quando Muſicus dicitur ambulare, quia ambulat is, cui accidit, vt ſit Muſicus: & hoc modo in tantum Humanitas poteſt dici adorari per accidens, in quantum ipſa accidit Chriſto, & ſuppoſito diuino, quod adoratur per ſe; quod tamen dici non poteſt, cùm reuera non accidat; ſed maximè per ſe cum illo vniatur, & ad illud pertineat. Et quod ſubdit Ariſtoteles *ibidem*, poſſe aliquid denominari etiam ratione partis, vt quando corpus dicitur ſanari, quia ſanatur oculus aut thorax, quæ ſunt partes totius corporis; non ſignificat, quòd etiam hic modus pertineat ad denominationem per accidens, vt putat Vaſquez *num. 15.* ſiquidem ab Ariſtotele affertur, vt modus planè diuerſus, & tanquam denominatio per ſe, non quidem primò, & ratione ſui; ſed per ſe ſecundò, vt diximus *paulò antè n. 2.* & ideò non probat, quòd Humanitas in Chriſto adoretur per accidens; ſed ſolùm quòd adoretur per ſe ſecundò ratione Diuinitatis, aut ſuppoſiti, quod adoratur per ſe primò. Et hoc modo etiam Sanctus Thomas *3. part. quæſt. 25. art. 1.* de eo, qui honoratur in aliquo ſui, vt dum alicui oſculamur, verbi gratia, manum, aut pedem, non ait, quòd honoretur per accidens in huiuſmodi partibus; ſed, quòd honoretur per ſe, & ratione propriæ excellentiæ, & honorabilitatis, quæ ſecundariò redundat etiam in manus, aut pedes; non autem ratione excellentiæ, quæ ſit primariò in ipſis partibus, & ab illis extendatur ad ipſum totum. Et addit, quòd per hunc modum poteſt quis honorari, etiam in aliquo exteriore, verbi gratia, in veſte, in imagine, aut in nuncio; & in his omnibus cauſam honoris ait eſſe id, ex quo is, qui honoratur, habet aliquam excellentiam: & Caietanus *eo loco*, §. *Vbi habes.* expreſſè ait, quòd his omnibus modis honoratur aliquis ſecundum ſe; & totum, verbi gratia, ſecundùm ſe honoratur ſua parte; & repræſentatum, vel imaginatum ſecundùm ſe, honoratur ſua imagine; & qui mittit nuncium, aut legatum, ſecundùm ſe honoratur ſuo nuncio, aut legato, in quantum, ſcilicet, totum intelligitur ſecundùm ſe eſſe in ſuis partibus; & prototypum, ſeu imaginatum in ſua imagine; & Princeps in ſuo nuncio, vt idem ſubdit §. *Circa diſtinctionem alteram.* Quare, cùm etiam Humanitas in Chriſto ſe habeat velut pars, & tota ratio eam adorandi ſit ipſa excellentia Chriſti, & ſuppoſiti diuini, quæ in illam redundat; ſicut & excellentia Principis, aut Pontificis, redundat in manum, aut pedem, quem immediatè, & proximè honoramus per oſculum; neque ipſe Chriſtus dici debet adorari per accidens, dum adoratur in ipſo Humanitas; neque Humanitas dici debet adorari per accidens, dum adoratur in Chriſto, & veluti in ſuo toto; ſed vterque dici debet adorari per ſe, id eſt, Chriſtus, & ſuppoſitum diuinum per ſe primò, & Humanitas in Chriſto concomitanter, & quaſi per ſe ſecundò.

6. *Etiam partes Humanitatis, id est, anima, & corpus in Christo sunt adorãda adoratione latriæ.*

Et quod dicimus de Humanitate, aut natura humana in Chriſto, quòd ſit adoranda adoratione latriæ, idem eſt intelligendum de ipſius anima, & corpore ab inuicem ſeparatis in triduo mortis, cùm verè manſerint vnita Verbo; non autem fuerint ab illo dimiſſa, vt notant Sayrus *lib. 4. Clauis regia, cap. 3. num. 8.* & Azorius *parte 1. lib. 9 cap. 5. quæſt. 7.* Et idem eſt etiam de ſanguine, ſi in eodem triduo manſit vnitus, vt idem ſubdit *quæſt. 8.* quanquam non deſint, qui putent, eum fuiſſe pro tunc dimiſſum à Verbo, & ideò non debuiſſe, aut potuiſſe adorari latria, niſi fortè eo modo, quo adoratur Crux, & claui, & alia huiuſmodi, quæ tetigerunt ipſum Chriſtum, vt vult Sanctus Thomas *3. part. quæſt. 25. artic. 4.* Imò eadem adoratione latriæ ſunt adorandæ hæ partes, etiam extra triduum mortis, & extra tempus realis ſeparationis ab inuicem, ſi vnaquæque per ſe ſaltem mente conſideretur, vt vnita Diuinitati, & diuino ſuppoſito; & præſcindatur ab alia comparte, vt patet ex vulgariſſima oratione, qua dicimus: *Anima Chriſti, ſanctifica me. Corpus Chriſti, ſalua me*, &c. Et ſi contingat, vt in auguſtiſſimo Sacramento Euchariſtiæ, aut alibi miraculosè appareat ſanguis ipſe, aut caro, vt ſæpiùs contigit; ea quoque eſt adoranda cultu latriæ, cùm reuerà, vel ſit ipſe ſanguis, aut caro Chriſti, vt aliqui volunt; vel ſaltem repræſentet verum ſanguinem, & veram carnem illius, vt vult S. Thom. *3. p. q. 76 art. 8.* & videre eſt apud Suarium *tom. 3. de Sacramentis, diſp. 55. ſect. 2.* Vaſquez *tom. 3. in 3. partem in Commentario ad art. 8. qu. 76.* Azor. *parte 1. lib. 9. cap. 6 qu. 3.* Layman *lib. 4. tract. 7. cap. 5. num. 13.* Bonacina *de Euchariſt. diſp. 4. quæſt. 3. puncto 6 §. 3. num. 5. tom. 1. & in primum præceptum Decalogi, diſp. 3. quæſt. 1. puncto 2. num. 9. tom. 2.* & apud alios. Vnde ſaltem huiuſmodi ſanguis, aut caro miraculoſa eſt adoranda adoratione latriæ reſpectiua, vt benè explicat Layman; ſicut & adorantur Imagines, quæ repræſentant Chriſtum, & Deum, vt *infrà* dicemus.

Neque

Neque contra hæc multùm facit, quòd neque partes naturæ humanæ aſſumptæ à Verbo, neque ipſa tota Humanitas, & natura humana, provt eſt in Chriſto, ſit æqualis excellentiæ cum ipſa natura diuina; neque ſit primum principium rerum omnium, & ideò neque ſit capax eiuſdem ſupremæ adorationis, quæ eſt latria: id enim ſolùm probat, quòd non ſit capax illius, per ſe primò, quomodo eſt capax ipſa Diuinitas; non autem probat, quòd non ſit capax per ſe ſecundò, propter coniunctionem, quam habet in eodem ſuppoſito cum natura diuina, vt benè explicat Suar. *diſp. 53. ſect. 2. cir. concl. 1. §. Neque contra.* & Vaſq. *diſp. 95. c. 3. n. 21.* Et hac ratione etiam ſacrificium, quod Chriſto exhibetur ratione Diuinitatis, redundat ſecundariò in ipſam Humanitatem, vt ſubdit *ibid.* Suar. non quòd excellentia ſupremi principij, & finis vltimi rerum omnium, quæ propriè ſignificatur, & repræſentatur, & honoratur per ſacrificium, per ſe conueniat Chriſto ratione Humanitatis; ſed, quia, dum per illud honoratur ipſe Chriſtus ratione Diuinitatis, ſimul honoratur in Chriſto quicquid eſt Chriſti, & per conſequens etiam Humanitas, & ſaltem per communicationem idiomatum, rectè dicitur, quòd ſacrificium offertur huic homini, qui eſt Chriſtus, cum reuerà ſit etiam Deus, vt explicat Vaſq. *diſp. 96. c. 8. n. 61.* Et idem eſt de actu dilectionis ſimpliciter ſuper omnia: quia enim huiuſmodi actus ex propria ratione ſpecialiter reſpicit bonitatem Dei verè ſummam, & infinitam, provt eſt in ſe; non autem provt coniunctam cum alio, vel provt alteri communicatam; hinc eſt, vt non poſſit competere Humanitati Chriſti, & hæc ſecundùm ordinem charitatis ſemper ſit minùs amanda, & appretianda, quàm Deus, quanuis in concreto hic homo Deus, provt importat ſuppoſitum, non ſit minùs amandus, cùm verè ſit Deus: & quemadmodum excellentia diuina non eodem modo facit adorabilem Deum, cui conuenit per ſe primò, & adorabilem Chriſti humanitatem, cui ſolùm conuenit per ſe ſecundò, & illum facit ſimpliciter adorabilem, provt eſt in ſe, & hanc ſolùm facit coadorabilem, provt eſt in alio, id eſt, in Verbo, vt *iam* explicauimus: ita & bonitas non eodē modo facit amabilem Deum, cui conuenit per ſe primò, & amabilem Humanitatem, cui coniungitur per ſe ſecundò; ſed illum facit amabilem ſimpliciter primò, & ſimpliciter ſuper omnia; & hanc facit amabilem ſolùm ſecundò, & ſolùm poſt Deum, ſicut & facit amabiles alios proximos, quibus coniungitur longè minùs, quàm Chriſto.

7. *Quare Humanitas in Chriſto non amatur ſuper omnia ſimpliciter, ſicut amatur Deus.*

DISPVTATIO V.

Vtrùm Chriſto, eiúſque Humanitati poſſit tribui alius cultus, præter cultum latriæ.

1. *Proponitur ratio dubitandi.*
2. *Ex S. Thoma Humanitati Chriſti poteſt eſſe debitus alius cultus, præter cultum latriæ.*
3. *Et idem aſſerunt plures alij ex Scholaſticis.*
4. *Sed contrà videtur probari ex Concilijs, & ex Patribus, & ex vſu Eccleſiæ, & ex ratione, quòd ſolus cultus latriæ ſit illi exhibendus.*
5. *Et ſic aſſerunt plures alij.*
6. *Quomodo vtraque ſententia poſſit conciliari.*
7. *Cultus hyperduliæ, aut duliæ exhibitus Chriſti Humanitati ſecundùm aliquos eſt cultus ſuperfluus, ſcandaloſus, & illicitus.*
8. *An, & quomodo Chriſti Humanitas poſſit orari, vt oret pro nobis.*
9. *Quibus modis Chriſtus in cælo exiſtens pro nobis oret.*
10. *Chriſtus in cælo non orat, vt aliquid impetret quaſi de nouo; ſed vt Deus re ipſa conferat, quod ab illo iam impetrauit.*
11. *Ex eo, quòd Chriſti Humanitas poſſit orari, vt diſtincta à Verbo, non ſequitur, quod etiam poſſit adorari.*
12. *Et idē eſt, ſi poſſit laudari laudatione ipſi propria.*
13. *Quomodo omnes excellentiæ Humanitatis ſimul adorentur eadem adoratione, qua adoratur excellentia Verbi.*

1. *Proponitur ratio dubitandi.*

RATIO dubitandi eſt: quia, præter excellentiam increatam Diuinitatis, quam participat Chriſti Humanitas in ipſo Verbo, & ratione cuius illi debetur cultus latriæ, vt *iam* explicauimus, multiplex alia excellentia creata poteſt in illa conſiderari, ratione cuius videtur illi eſſe debitus aliquis alius cultus, vt, v.g. excellentia vnionis hypoſtaticæ, gratiæ habitualis, ſapientiæ, & ſcientiæ infuſæ, & aliorum donorum, quæ ſe habent vt formæ, & tanquàm habitus permanentes; & prætereà excellentia operationum, v.g. ipſius redemptionis, qua nos redemit de rigore iuſtitiæ, excellentia actualis influxus, quem habet tanquàm Caput Eccleſiæ in omnia membra. excellentia doctrinæ, qua nos docuit veram fidem, & viam ſalutis; excellentia curationum, & miraculorum, quibus pertranſiit benè faciendo omnibus, & omnes ſanando, &c. quia enim honor eſt præmium virtutis, vt dicitur *4. Ethicor. c. 3.* & virtus eſt digna honore, non ſolùm provt exiſtit in habitu, quomodo honoramus viros ſapientes, & fortes, & ſanctos, etiam quando nihil actu operantur; ſed etiam provt eſt in actu, quomodo illos honoramus, quia nos docuerunt, vel quia pro nobis hoſtes vicerunt, vel aliquid à Deo nobis impetrarunt; Chriſti Humanitas vtroque modo videtur digna honore, id eſt, & propter excellentias habituales, & propter excellentias actuales; & quia hic honor non poteſt eſſe cultus latriæ, qui ſolùm tribuitur excellētiæ increatæ, omninò erit aliquis alius, id eſt, ſupremus inter honores, qui poſsūt deberi excellentiis quibuſcūque creatis.

2. *Ex S. Thoma Humanitati Chriſti poteſt eſſe debitus alius cultus, præter cultum latriæ.*

Et hoc modo præter cultum latriæ poſſe tribui Humanitati Chriſti etiam alium cultum inferiorem, videtur clarè aſſerere S.Th. *3. part. qu. 25. art. 1.* vbi ait, eſſe quidem in Chriſto vnam tantùm adorationem, quantùm eſt ex parte perſonæ, aut ſuppoſiti, quod adoratur, & honoratur; eſſe tamen etiam plures, quantùm eſt ex parte cauſæ, qua honoratur; & alio honore eum honorari, v. g. propter ſapientiam increatam; & alio propter ſapientiam creatam. Et clariùs hoc idem explicat *art. 2.* dum ſubdit, adorationem Humanitatis in Chriſto, ſi fiat ratione ipſius Verbi, eſſe adorationem latriæ: ſi verò fiat ratione ipſius Humanitatis, quæ eſt perfecta omni munere gratiarum, eſſe adorationē duliæ, & vnam, & eandem perſonam Chriſti adorari adoratione latriæ propter ſuam Diuinitatem, & adoratione duliæ propter perfectionem Humanitatis: neque hoc eſſe inconueniens, cùm ipſi etiā Deo Patri debeatur honor latriæ propter Deitatem; & honor duliæ propter dominium, quo gubernat creaturam, iuxta illud Gloſſæ in illa verba Pſal. 71. *Domine Deus meus, in te ſperaui,* &c. vbi dicit: *Domine omniū per potentiā, cui debetur dulia; & Deus omniū per creationem, cui debetur latria.* Et quāuis fortaſſe hic honor duliæ, qui tribuitur Deo Patri, propter dominiū, quo gubernat creaturā, non differat niſi ratione, & ſolo nomine

mine ab honore latriæ, qui illi tribuitur propter Deitatem, qua est principium creationis, vt *suprà* explicauimus *disp. 3. num.7.* si quis tamen absolutè contendat, posse tribui Deo etiam veram duliam, id est, adorationem inferiorem latria ratione actualis dominij, quod exercet in gubernatione creaturarum, & in quantum hæc est quædam excellentia actualis, & quædam operatio transiens in ipsas creaturas, non dicet, nisi conformiter sensui, & locutioni S. Thomæ iam allatæ *ex 3. part. q. 25. art. 2.* quam etiam repetit *in 3. dist. 9. q. 2. art. 2.* & non erit reprehendendus, dummodo, tanquàm rationem exhibendi duliam, accipiat solam externam gubernationem; nō autem simul inuoluat illius principium ex parte Dei, id est, infinitam sapientiam, & bonitatem, quomodo semper est adoranda adoratione latriæ, vt *suprà* notauimus *disp. 3. num. 9.*

Et hoc idem, quòd humanitas Christi possit adorari alia adoratione, quàm latria, expressè asserit idem S. Thomas *in 4. dist. 9. q. 2. art. 2.* vbi ait, inter omnes rationes excellentiæ, eam esse præcipuam, qua creatura honoratur ratione vnionis ad Creatorem, sicut Humanitas Christi, & quæ ad ipsam pertinent; & hanc adorationem speciali nomine appellari hyperduliam.

3. *Et idem asserunt plures alij ex Scholasticis.*

Et cum S. Thoma etiam sentiunt Scotus *in 3. dist. 9. quæst. 1. art. 2. §. Sed restat.* & *§. Quantum ad istum.* Dur. *ibidem, quæst. 3. n. 7.* Palud. *qu. 2.* Caiet. *3. part. quæst. 25. art. 1. & 2.* Henricus Gandau. *quodlib. 10. quæst. 6.* Corduben. *lib. 1 quæst. 5. dub. 3. puncto 4.* Canisius *de Beatissima Virgine lib. 5. c. 15. §. Verùm ad hyperduliam.* Suar. *tom. 1. de Incarnat. disp. 53. sect. 2. concl. 2. & 3.* Azor. *part. 1. lib. 9. cap. 5. quæst. 7.* Bonacina *in primum præceptum Decalogi, disp. 3. quæst. 1. puncto 1. n. 7. tom. 2.* & plures alij apud Vasq. *de Incarnat. disp. 96. cap. 1. num. 1.*

4. *Sed contrà videtur probari ex Cōcilijs, & ex Patribus, & ex vsu Ecclesiæ, & ex ratione, quòd solus cultus latriæ sit illi exhibendus.*

Contrà verò, quòd Christi Humanitati non sit exhibendus alius cultus, nisi latriæ, videtur probari ex iis locis Conciliorum, & Patrum, quæ *suprà* attulimus *disp. præcedente, num. 3.* & damnant pluralitatem adorationum in Christo, per quarum vnam adoretur Verbum, & per alteram adoretur Humanitas, quasi separatim, & tanquàm altera ab altero; & definiunt, quòd quando adoratur Christus, non separatur Humanitas à Diuinitate; sed vtraque, vt vnum, adoratur latria, & caro in Christo non adoratur, vt nuda; sed vt caro Dei: sicut & ferrum ignitum non est intangibile per se, sed vt ignitum; & purpura Regis non adoratur, nisi vt continens, & vestiens Regem, &c. hæc enim omnia non videntur consistere, si admittamus hyperduliam, aut duliam ratione excellentiæ creatæ, quæ potest considerari in Humanitate Christi; & etiam hanc dicamus posse illi exhiberi præter latriam. Et confirmatur: quia Ecclesia ex antiquissimo, ac receptissimo vsu vnica tantùm adoratione latriæ Christum adorat, eásque tantummodo preces ad illum fundit, quæ sunt accommodatæ Diuinitati, & respondent latriæ, dum semper dicit, *Miserere nobis.* & nunquam illas adiungit, quæ respondent hyperduliæ, aut duliæ, dicendo, verbi gratia: *Intercede pro nobis.* aut, *Ora pro nobis.* vt etiam concedit Caiet. *3. part. quæst. 25. art. 1. cit. §. Circa primam distinctionem.* Et ratio videtur esse: quia aliæ omnes excellentiæ creatæ, quæ possunt considerari in Humanitate Christi; ita absorbentur ab excellentia increata, quæ illi communicatur per vnionem cum Verbo, vt sint prorsus quasi nullius considerationis, & planè indignæ, quæ honorentur, aut adorentur per se, quandiu manent quasi absorptæ ab excellentia increata: nam, vt ait Nicetas *in oratione 51. S. Gregorij Nazianzeni, in illa verba, Quocirca,* & apud Vasq. *tom. 1. de Incarn. disp. 96. cap. 3. num. 11.* quemadmodum, si totus aër esset igneus, & in illum iniiceretur paruum granum, aut frustulum ferri; ita igniretur, & qualitatibus ignis ita imbiberetur, etiam ipsum, vt in toto aëre nihil aliud reputaretur esse, nisi ignis; & qualitates, & natura ferri ita manerent, vt tamen haberentur planè pro nihilo, & perinde ac si non manerent: ita & natura humana in Verbo ita imbibitur excellentia Verbi, vt omnes aliæ excellentiæ inferiores, & creatæ, quæ possunt in illa considerari, sint quasi nullæ, & quasi euanescant, & totæ absorbeantur in ipsam excellentiam Verbi, & ideò nec mereantur per se honorari, aut adorari, quasi extra illam: quod etiam clarissimè demonstratur exemplo alio apud eundem Vasq. *disp. 96. cit. cap. 5. num. 54. cap. 7. n. 49.* de eo, qui electus in Regem, vel Imperatorem, simul retineat dignitatem, & titulum, verbi gratia, Ducis, Baronis, Marchionis, & Comitis; & electus in Summum Pontificem, simul retineat dignitatem Episcopi, Sacerdotis, Diaconi, &c. sicut enim Maiestas regia, & imperatoria, & summa Dignitas pontificia planè absorbet omnes alios titulos, ac dignitates inferiores; & ideò magnam iniuriam faceret Regi, aut Imperatori, qui illum in ipsa Regia veneraretur solùm vt Comitem, vel vt Ducem; & Summum Pontificem specialiter solùm coleret, vt Sacerdotem, vel vt Diaconum: ita & excellentia increata in Christi Humanitate planè absorbet omnes alias excellentias inferiores, & creatas; & magnam iniuriam facit Christo, qui illum adorat specialiter, & præcisè, vt hominem sapientissimum, & sanctissimum omnium; neque actu cogitat de illo adorando, vt homine Deo, cùm vnusquisque, si honoratur, semper sit honorandus secundùm maximum suæ honorabilitatis, non autem secundùm minimum: & quod asserit Aristoteles *1. cæli, text. 116.* potentiam semper esse definiendam, & determinandam per excessum, & maximum, in quod potest: vt, verbi gratia, potentiam leuatiuam, & portatiuam ponderis vt centum, per ipsa centum, in quæ potest, idem possit intelligi etiam in honorabilitate vniuscuiusque, & etiam hæc semper est apprehendenda, & honoranda secundùm maximam excellentiam, quam habet vnusquisque; non autem secundùm alias, quæ sunt infra maximam.

5. *Et sic asserunt plures alij.*

Et propter has rationes non esse exhibendum Humanitati Christi nisi cultum latriæ; & si quis alius cultus inferior hyperduliæ, aut duliæ, possit illi exhiberi, quantum est ex natura excellentiæ inferioris, & creatæ; eum tamen non esse decentem, & conuenientem, stante excellentia omnium maxima, & increata per Deitatem, quam habet vnitam; sed esse cultum planè superfluum, & scandalosum, & illicitum, docet Valen. *tom. 4. disp. 1. q. 24. punct. 1. §. Sed cum constet.* Corduben. *lib. 1. quæst. 5. dub. 3. punct. 4. conclus. 4.* & fusè Vasq. *tom. 1. de Incarnat. disp. 96. c. 4. n. 18. & seqq.* vbi etiam citat ex veteribus Thomam Valdensem, Catarinum, Sanctum Bonauenturam, Maiorem, Richardum, Albertum, qui asserunt, Christi Humanitatem semper esse adorandam latria: quia semper est coniuncta Diuinitati; & adorationem hyperduliæ, aut duliæ non esse illi exhibendam, nisi in eo casu, in quo dimitteretur à Verbo, & remaneret per se cum suis aliis excellentiis inferioribus.

6. *Quomodo vtraque sententia possit cōciliari.*

Sed fortasse non multùm discrepant inter se, qui tuentur hanc vtranque sententiam, & facilè possunt conciliari, si aduertamus, S. Thom. Scot.

&

& alios *primo loco* citatos, nunquam asserere, quòd in praxi, & de facto teneantur fideles alium cultum tribuere Humanitati Christi, præter cultum latriæ; & quòd non plenè satisfaciant suæ obligationi de illa colenda, si semper colant, vt coniunctam Diuinitati, & vnum cultum latriæ semper illi tribuant: imò expresse id negant, dum asserunt, Christi adorationem esse vnam tantùm, quanuis causæ adorandi sint plures; sed solùm assignare, speculatiuè loquendo, diuersitatem adorationis, in quantum prouenit ex diuersitate causarum, & in quantum est apta fundari, si ipsæ causæ respiciantur per se, & quasi præcise, & separatæ ab inuicem. Et hoc ipsum non modò non negant, sed expresse asserunt Authores alij, vt patet ex Valen. *loc. cit. §. Ad argumenta. col.* 380. vbi ait, quòd, quantùm est ex natura rei, & seclusa consuetudine Ecclesiæ, potest Christus, ratione Humanitatis, honorari etiam dulia: & Corduben. cùm dixisset *concl.* 1. Christi Humanitatem in se consideratam cum suis donis, & non vnitam Verbo, non esse adorandam latria; sed hyperdulia, subdit *concl.* 4. eam in adoratione non esse separandam à Verbo: & Vasq. *n.* 18. *cit.* vbi ait, Humanitatem Christi nunquam decere adorari, nisi adorata simul Deitate, & ipso Verbo, cui est vnita: & *n.* 32. non decere vlla ratione, vt relicta maxima dignitate, & excellentia, minor cultus ei deferatur: & *n.* 34. S. Th. dum in Christo admittit duplicem adorationem, solùm velle, quòd ex duplici titulo possit illi esse debita adoratio; non autem quòd duplex motus, aut actus adorationis possit, & debeat in illum esse, id est, alter propter solam Diuinitatem, & alter propter solam excellentiam gratiæ, & donorum, quasi per se, & seorsim ab excellentia Diuinitatis: sicut & Regi, vel Imperatori, qui simul sit etiam Dux, & Comes, & Marchio, rectè dicitur, quòd ex pluribus titulis sit debitus honor; non autem quòd plures honores sint illi debiti, & de facto sint exhibendi, singillatim correspondentes singulis titulis: & *n.* 48. eum esse decentem, & congruentem modum adorandi, qui debetur ratione maioris dignitatis, & excellentiæ, & qui sub eadem adoratione cóplectitur Humanitatem, tanquàm aliquid ipsius suppositi: & *n.* 49. si Humanitas consideretur cum sola gratia habituali, esse quidem possibilem hunc modum adorationis, vt solùm colatur hyperdulia; non tamen esse decentem, & conuenientem; neque per illum adorari Humanitatem Christi, vt oportet, cùm non adoretur secundùm maximam excellentiam; sicut neque esset conueniens, & vt oportet, adoratio Regis, qui simul haberet alios titulos Ducis, & Comitis, & secundùm illos tantummodo honoraretur; non autem secundùm titulum Regis, qui est omnium maximus, & alios omnes minores quasi absorbet.

7. *Cultus hyperdulia, aut duliæ exhibitus Christi Humanitati, secundùm aliquos, est cultus superfluus, scandalosus, & illicitus.*

Atque hac de causa, quia cultus, & adoratio Humanitatis ex sola excellentia gratiarú, & donorum, non est proportionatus fini adorationis, vt, scilicet, protestemur veram illius excellentiam, nósque illi subiiciamus, damnat illum Valent. *loc. cit. §. Itaque.* tanquàm cultum superfluum, qui à S. Th. 2. 2. *q.* 93. *art.* 2. ponitur, vt species superstitionis, circa cultum veri Dei; & quia præbet occasionem recedendi à communi vsu Ecclesiæ, quæ Christi Humanitatem communiter colit solo cultu latriæ, & iuxta diffinitiones, & modum loquendi Conciliorum non exhibet illi, nisi vnam adorationem, eum damnat, vt scandalosum, & simpliciter vt illicitum: quod idem admittit etiam Vasq. dum illum negat esse decentem, conuenientem, congruum, & vt oportet, vt iam retulimus: ac proinde dicendus est, ex horum sententia, huiusmodi cultus esse saltem peccatum veniale, vt communiter dicitur *in materia de superstitione.* Addit Valen. §. *Dixi autem.* quòd tunc solùm huiusmodi cultus hyperduliæ, aut duliæ Humanitati exhibitus, est damnandus, vt cultus superfluus, & illicitus, quando exhibetur ex primaria intentione adorationis, & cultus, id est, solius protestationis excellentiæ, quæ reperitur in ipsa, & nostræ subiectionis, quá profitemur ad ipsam; non autem, si exhibeatur ex aliquo alio affectu, v. g. orandi ipsam Humanitatem, vt aliquid pro nobis petat à Diuinitate: nam, quanuis Ecclesia nomine publico non oret hoc modo Christum, vt Dominum, vel eius Humanitatem, neque dicat: *Ora pro nobis.* vel, *Intercede pro nobis.* sed oret solùm, vt Deum, & solùm dicat: *Audi nos. Exaudi nos. Miserere nostri.* vt notat S. Th. *in 4. dist. 15. q. 4. art. 6. q. 2. ad* 1. & Nauar. *de orat. cap.* 1. *n.* 23. & 24. & Azor. *par. 1. lib. 9. c. 29. q.* 8. quia sic maximè vitat hæresim Arrij de inæqualitate Filij, & Verbi diuini ad Patrem; & hæresim Nestorij de duplicitate suppositi humani, & diuini in Christo, vt *ibi* loquitur S. Th. & quia maximè in Christo agnoscit id, quod est dignius, & præstantius, id est, suppositum diuinum, vt notat Suar. *de Incar. disp. 45. sect. 2. §. Ad primam confirm.* & Corn. à Lap. *in c. 8. ad Rom. n.* 218. si quis tamen id faciat ex priuata deuotione, & in Christo benè distinguat duplicem tantùm naturam, & duplicem voluntatem, per quarum alteram potest petere, & intercedere, id est, per humanam, & per alteram potest tribuere, & concedere, id est, per diuinam; non erit reprehendendus ex Caiet. Nauarr. Cordubeo. Canisio, Suar. Valen. & Cornelio *loc. cit.* quia hoc modo fuit Christus sæpiùs rogatus, dum in terris degeret, & ipsemet sæpiùs orauit, & nunc etiam minimè illum dedecet, vt pro nobis oret, cùm sit pro nobis aduocatus ad patrem, & propitiatio pro peccatis nostris, 1. *Joan.* 2. vel, vt legit S. Cyprianus *epist.* 54. *cit.* sit deprecatio, & etiam sedens ad dextram Dei interpellet pro nobis *ad Rom.* 8. & ideò habeat sempiternum sacerdotium: quia semper est viuens ad interpellandum pro nobis, vt dicitur *ad Heb.* 7. Et hoc idem etiam ipso promisit *Ioan.* 17. dum esset proximus ascensioni ad cælum: *Ego ad Patrem vado: & quodcunque petieritis in nomine meo, hoc faciam: & ego rogabo Patrem, & alium Paracletum dabit vobis.*

8. *An, & quomodo Christi Humanitas possit orari, vt oret pro nobis.*

9. *Quibus modis Christus in cælo existens pro nobis oret.*

Neque hæc debent intelligi de oratione solùm interpretatiua, vt eam appellat S. Thomas *in 4. dist. 45. qu. 3. art. 3.* & *in c. 7. ad Hebr.* & apud Suar. *disp. 45. sect. 2. cit. init.* in quantum, scilicet, ipsius merita diuino conspectui sunt semper præsentia, séque ipsum, suásque cicatrices pro nobis susceptas, atque retentas, continuò exhibet, atque ostendit, quæ sine dubio interpretatiuè, & virtualiter est pro nobis magna oratio, & magnorum bonorum petitio, vt patet ex S. Thoma 3. *par. qu. 57. art.* 6. Vnde, & S. Ambrosius *lib. de Isaac, c. 8. post medium*, de Christo ait, quòd sit vox nostra, per quam loquimur ad Patrem, id est, quòd ipse totus sit nostra oratio. Et Sanctus Cyprianus *epistola* 54. quòd sit nostra deprecatio; & *ad Hebræos* 9. dicitur, quòd *introiuit in cælum, vt appareat vultui Dei pro nobis.* & *cap.* 12. quòd eius sanguis meliùs loquitur, & clamat ad Deum, quàm sanguis Abel: sed maximè debent intelligi de oratione expressa, & formali, qua nobis petit subsidium diuinæ pietatis.

Et quod Christus verè, & propriè pro nobis oret, etiam sedens ad dexteram Patris, & verè exerceat munus Pontificis, & mediatoris, & aduocati, disertè asserunt plures ex Patribus, S. Gregorius Nazianzenus

zenus *orat. 4. de Theologia*, Sanctus Anbrosius *ad Roman.* 8. Origenes *homilia 7. in Leuit.* S. Gregorius *in Psal. 5. pœnitent.* S. August. *in Psal. 29. & 85.* & *tract. 102. in Ioan.* & plures alij apud Cornelium à Lapide *in c. 8. ad Rom. n. 215.* & apud Toletum *in c. 16. S. Ioan. annot. 35.* & *in c. 8. ad Rom. annot. similiter 35.* & apud Azorium *part. 1. lib. 9. cap. 29. qu. 7.* & apud Suarium *tom. 1. de Incarnat. disp. 45. sect. 2.* vbi ex professo id probat. Neque hic modus orandi dedecet Christum, siue ex eo, quòd sit Deus, siue ex eo, quòd sit Beatus: siquidem alioqui neque orasset, quando in terris degebat, cùm etiam tunc esset Deus, & Beatus, quantùm ad animam; & modò etiam Beati pro nobis orant. Et quemadmodum minimè dedecet illius statum, & dignitatem, vt ex virtute religionis agat gratias Deo pro beneficiis, eius intuitu in nos collatis, eúmque laudet: ita nec dedecet, vt pro nobis oret. Et qua ratione in sacrificio Missæ, quod est verè propitiatorium pro viuis, atque defunctis; idem ipse est actu offerens ministerio Sacerdotum, qui fuit per se solùm actu offerens idem sacrificium cruentum in ligno Crucis, vt dicitur in Tridentino *sess. 22. cap. 2.* neque hoc dedecet illius statum ad dexteram Patris: eadem ratione nec dedecet, vt dicatur pro nobis esse actu orans, Deúmque placans, atque propitians.

Sed rectè monet Nazianzenus *orat. 4. citata*, & ex illo Suarez *sect. 2. cit. §. Ad fundamenta contraria sententiæ*, quòd dum asserimus, Christum pro nobis orare, vt aduocatum ad Patrem, non debemus asserere, quòd ipso habitu, & figura corporis se se aduoluat ad pedes Patris, & seruili modo se se in terram abiiciat: nam hæc abiectio est planè seruilis, spiritúque indigna; neque est Patris, vt hoc exposcat, aut patiatur à Filio; neque est Filij, vt hoc præstet ad Patrem; neque est pium, aut æquum, vt hoc cogitemus de Deo; neque hic modus orandi est ampliùs consentaneus Christo pro statu patriæ, quamuis fuerit consentaneus pro statu viæ; vnde & legimus *Matth. 26.* quòd procidit in faciem suam: & *Marci 14.* quòd procidit super terram: & *Lucæ 22.* quòd orauit positis genibus, &c.

10. *Christus in cælo non orat, vt aliquid impetret quasi de nouo; sed, vt Deus re ipsa conferat, quod ab illo iam impetrauit.*

Et similiter rectè notant idem Suar. *tom. 1. cit. de Incarnat. disp. 39. sect. 3. §. Sed contrà.* & *disp. 45. sect. 2. §. Ad fundamenta.* & Corn. à Lapide *in cap. 8. ad Rom. num. 216.* orationem, quam Christus pro nobis orat, etiam sedens ad dexteram Patris, non esse ad effectum nobis merendi, aut impetrandi aliquid de nouo; cùm omnia, & singula ad salutem, & bonum cuiusque spectantia, satis petierit, & impetrarit à Patre, dum esset nobiscum, suísque meritis totius vitæ, suáque morte ita omnia composuerit, atque concluserit, vt habuerit de omnibus, & de singulis suo tempore implendis perfectissimam, & distinctissimam cognitionem, & plusquàm certissimam promissionem; & ideò nihil reliquerit impetrandum de nouo; vnde & dicitur *Matth. 28.* esse illi data omnis potestas in cælo, & in terra: & *Ioan. 13.* certò sciuisse, quia omnia dedit ei Pater in manus; sed eius oratio solùm est ad effectum quodammodo exigendi ius sibi debitum, & re ipsa nobis præstanda, & eroganda, quæ iam pridem erant nobis promerita, & Christo ipsi pro nobis promissa, & iam concessa pro suo tempore.

Neque hæc oratio dicenda est prorsus inanis, & perfunctoria, & frustratoria, vt pluribus contendit Vasq. *de Incarnat. disp. 82. cap. 3. num. 19. & seqq. pag. 589. col. 2.* & *disp. 96. cap. 2. num. 5. pag. 694. col. 1.* in quantum, scilicet, nemo orat, quod sæpiùs iam orauit, & impetrauit, & iam habet in manu; sed solùm gratias agit, & laudat liberalitatem donantis, & concedentis: nam contrà est: quia, quemadmodum nec inaniter, nec perfunctoriè, nec frustratoriè, dum adhuc viueret, multiplicauit pro nobis preces, & actus meritorios; & tandem adiecit etiam sanguinis, & vitæ profusionem, quamuis benè sciret, satis, supérque posse esse ad omnia etiam vnicum actum; & non inaniter, & frustratoriè ad fructum suæ Passionis efficaciter applicandum huic, aut illi, & ad præstanda re ipsa auxilia, & dona gratiæ, quæ nobis promeruit, vult adhiberi prætereà etiam orationes, & intercessiones Beatissimæ Virginis, & aliorum Sanctorum; & ad effectum, & fructum sacrificij Missæ, ipsemet voluit pro nobis manere, & esse principalis offerens, & Sacerdos, vt definitur in Trident. *sess. 22. cap. 2. cit.* ita nec inaniter, & perfunctoriè, aut frustratoriè potuit velle pro nobis de nouo orare; non quidem ad promerendum, aut impetrandum de nouo, quod iam pridem promeruit, & impetrauit; sed ad præstandum re ipsa, quod ab ipso initio potuit nolle præstari sine hac oratione de nouo facta, & Patri exhibita. Et cùm hoc absolutè non sit impossibile, neque vllam contineat indecentiam, & sit valdè conforme locutioni Scripturæ, & Patrum, & magnorum Theologorum, asseritur multò rationabiliùs, quàm vt dicatur Christus solùm orare per orationem interpretatiuam, & per hoc, quòd ipsius merita diuino conspectui sint semper præsentia, vt *paulò antè* retulimus. Neque loca Scripturæ, & Patrum, quæ directè affirmant, Christum orare, satis intelliguntur de illa tantùm oratione, quam orauit, dum viueret, & quæ adhuc perseuerat ac permanet, vt sic dicam, in aure, & mente Patris, & continuò ad illum pro nobis clamat, & loquitur, vt vult Vasq. *disp. 82. cit. cap. 4. num. 28. & seqq.* quomodo etiam Iuristæ communiter dicunt, quòd lex, postquàm est lata, quotidie loquitur, & semper disponit de nouo, L. *Arrians. C. de Heret.* nam sine dubio non de hac oratione locutus est Christus, quando promisit Ioan. 17. *Ego rogabo Patrem.* & S. Paulus *ad Hebr. 7.* quando dixit, eum habere sempiternum sacerdotium: quia est semper viuens ad interpellandum pro nobis. Et præter orationem, quam orauit, dum viueret, non est impossibilis, aut inconueniens etiam alia oratio, quam oret de nouo. Et quemadmodum Christi Humanitas, etiam sedens ad dexteram Patris, verè, & propriè est creatura, & per virtutem religionis Deum colit cultu latriæ, vt Creatorem, ac Dominum, vt loquitur Cornelius à Lapide *in cap. 8. ad Rom. n. 217.* & gratias illi agit pro beneficiis nobis collatis, eúmque laudat, laudatione non solùm antiqua; sed etiam noua: ita & potest illum orare oratione non solùm antiqua; sed etiam noua.

11. *Ex eo, quòd Christi Humanitas possit orari, vt distincta à Verbo, non sequitur, quòd etiã possit adorari.*

Ex hoc verò, quòd Christi Humanitas, vt creatura, & vt distincta à Verbo, possit orari oratione non directa, & terminata ad Verbum, non sequitur, quòd etiam possit adorari adoratione, quæ terminetur solùm ad ipsam, & non ad Verbum, vt dicebamus *paulò antè*, *num. 7.* ex Valent. *tom. 4. disp. 1. quæst. 24. puncto 1. §. Dixi autem. col. 380.* quia oratio, per se loquendo, non est ad protestationem excellentiæ in illo, quem oramus; nostræque subiectionis, quam ad illum profitemur: sed est ad impetrationem illius, quod petimus, & ad subleuationem nostræ indigentiæ: & ideò, per se loquendo, solùm respicit potestatem, & voluntatem ad id præstandum: quæ tamen in Christi Humanitate potest esse sola potestas, & voluntas creata, vt etiam notat Vasq. *disp. 96. cit. cap. 8. num. 55.*

num. 55. *pag.* 704. *col.* 2. *initio*. Et contrà adoratio, si sit congrua, & conueniens suo fini, per se respicit excellentiam secundùm totum excessum; & secundùm maximum; quod habet in eo, ad quem est, cùm sit essentialiter, & ex propria sua ratione formalis protestatio huiusmodi excellentiæ; & ad illam totam formalis professio subiectionis; non autem solùm ad aliquam illius partem, & præcipuè ad illam, quæ planè tota absorbeatur, & quasi euanescat in alia longè maiore, vt patet ex dictis *suprà*, de adoratione Imperatoris, aut Regis, ex sola dignitate Ducis, aut Comitis; & de adoratione Pontificis ex sola dignitate Episcopi, aut Sacerdotis.

12. *Et idem est, si possit laudari laudatione ipsi propria.*

Et quod diximus de oratione, quòd possit dirigi conuenienter, & congruè ad solam Humanitatem, idem est etiam de laudatione, vt subdit Vasq. *eodem num.* 55. vt, si quis laudet Christum, verbi gratia, ex mansuetudine, ex patientia, & tolerantia, &c. similiter enim laudatio non respicit per se totum id, quod simpliciter est laudabile in eo, quem volumus laudare; sed potest conuenienter, & congruè sibi accipere tantùm partem, & relinquere aliam: quod tamen non accidit in adoratione, vt diximus.

13. *Quomodo omnes excellentia Humanitatis simul adorentur eadem adoratione, qua adoratur excellentia Verbi.*

Et quamuis negari non possit, quòd in Christo sint plures rationes adorandi; & præter excellentiam Verbi, quæ est digna adoratione latriæ, sit etiam excellentia vnionis hypostaticæ, & muneris Redemptoris, & gratiæ, & sanctitatis habitualis, & donorum, & gloriæ super omnes puras creaturas; & hæ omnes excellentiæ reuerà non coalescant in vnam; neque transmutentur, aut conuertantur, vel transfundantur in excellentiam Verbi, vt benè declarat Suar. *disp.* 53. *sect.* 2. *cit. in fine*, §. *Sed quaret. pag.* 660. *col.* 1. sicut nec coalescunt, aut conuertuntur ipsæ naturæ; sed maneat vnaquæque in suo esse, & distincta ab alia; & ideò, speculatiuè loquendo, & quantùm est ex se, sint aptæ fundare diuersam adorabilitatem, & de facto illam fundarent etiam in praxi, si reperirentur seorsim ab inuicem: quia tamen de facto sunt simul, & comitantur excellentiam Verbi, & ad illam, prout communicandam, vel prout communicatam Humanitati, necessariò pertinent, & per illam omnes dignificantur supra suum ordinem, & trahuntur aliquo modo ad ipsum ordinem Deitatis, cùm omnes sint, & dicantur excellentiæ Dei, & mediante Humanitate sint coniunctæ Diuinitati, rectè dicuntur quoad praxim simul omnes in illa adorari; & ipsa Humanitas vna tantùm adoratione conuenienter, & congruè adorari propter omnes, & singulas suas excellentias. Atque hic videtur esse clarissimus sensus S. Thomæ *3. part. quæst.* 25. *art.* 1. dum asserit, Christi adorationem esse tantùm vnam: quia tantùm vna est hypostasis vtriusque naturæ: posse tamen illam ipsam dici plures adorationes; quia plures sunt causæ, ex quibus prouenit: & eadem ratione, si in vno homine sint plures causæ honoris, putà, prælatio, scientia, & virtus, esse quidem illius hominis vnum honorem; quia vnus est ille ipse, qui honoratur; esse tamen illum honorem etiam plures; quia plures sunt causæ, propter quas honoratur. Et *art.* 2. de distinctione adorationis circa Humanitatem Christi, clarè asserit, quòd sit solùm per intellectum, dum ait, illius adorationem, quam *articulo præcedente* dixerat esse vnam, dupliciter posse intelligi: vno modo, in quantum est eius, quod adoratur, id est, Christi, & suppositi diuini; & sic esse adorationem latriæ: & alio modo, in quantum Humanitas est perfecta omni munere gratiarum; & sic esse adorationem duliæ, aut hyperduliæ; & vnam, & eandem Christi personam adorari latria propter suam Diuinitatem, & adorari dulia propter perfectionem Humanitatis: sicut & Deus Pater adoratur latria, in quantum est Deus; & adoratur dulia, in quantum est Dominus. Sicut ergo adoratio Patris, in quantum est latria, non distinguitur, nisi ratione, à seipsa, prout est dulia; sicut & Pater, in quantum est Deus, sola ratione distinguitur à seipso, in quantum est Dominus, vt etiam *suprà* notauimus *disp.* 3. *n.* 7. & *hac ipsa disputat.* 5. *n.* 2. ex eodem S. Thoma 2. 2. *quæst.* 103. *art.* 3. *ad* 1. & *in* 3. *dist.* 9. *quæst.* 2. *art.* 1. *ad.* 1 & ex aliis pluribus Scholasticis: ita & adoratio Christi, prout est latria, ex sententia S. Thomæ, non distinguitur, nisi ratione, à seipsa, prout est hyperdulia, aut dulia, in quantum, scilicet, latria dicitur, prout est adoratio, & protestatio excellentiæ diuinæ; & illa eadem dicitur hyperdulia, aut dulia, prout est protestatio excellentiæ ipsius Humanitatis, vt notat Vasq. *disp.* 96. *cit. cap.* 5. *n.* 34. *pag.* 700. *col.* 1. & *cap.* 7. *n.* 48. *pag.* 703. *col.* 1. Et ratio videtur posse esse: quia eo ipso, quòd excellentiæ gratiarum, & donorum intelliguntur, vt existentes in Humanitate vnita Verbo, intelliguntur, vt dignificatæ supra suum gradum, & vt indutæ quandam infinitatem, & æstimabilitatem longè maiorem, quàm alioqui haberent ex se, vt patet ex S. Thoma *3. part. quæst.* ... *art.* 11. & 12. vbi de ipsa gratia Christi explicat, quomodo dicatur, & sit infinita; & quomodo non possit augeri: & prætereà consequuntur ad ipsam vnionem Diuinitatis, & ad eius præsentiam; sicut & lumen in aëre consequitur ad præsentiam Solis, vt idem subdit *art.* 13. ac proinde mirum non est, si etiam induant maiorem honorabilitatem, & adorabilitatem; & adorentur, & honorentur etiam ipsæ, prout existentes in Christo, & in eius dignitate primaria, tanquàm in radice, & principio proximo, & adorentur eadem adoratione, & hæc dicatur latria, prout est ex Diuinitate; & dicatur hyperdulia, aut dulia, prout est ex ipsis: sic enim etiam ille, qui honoratur, verbi gratia, aut laudatur propter excellentiam suæ naturæ, non est, quòd prætereà honoretur, aut laudetur specialiter propter excellentiam proprietatum, quæ ex illa necessariò consequuntur; & si laudetur, verbi gratia, Sol ex luce, quam habet; non est, quòd prætereà etiam laudetur specialiter ex lumine, quod producit in aëre, cùm hoc necessariò consequatur ex ipsa præsentia corporis lucidi; & hoc non possit benè laudari, nisi cum omnibus, quæ ad ipsum pertinent, & sunt in ipso, aut ipsius, siue vt proprietates, siue vt necessariæ operationes, siue quomodocunque. Et qua ratione adoratio latriæ, quæ tribuitur Christo, simul etiam tangit Humanitatem; quia est aliquid Christi: ita & causa adorationis, quæ est excellentia Humanitatis, comprehendit totum id, quod continentur, aut est in illa, & quod potest dici illius; & per consequens etiam dona, & gratias, quæ illi sunt debitæ, & in illa continentur, vt in radice, & principio proximo, & ex illa necessariò consequuntur.

Quo autem modo huiusmodi excellentiæ secundariæ, quæ in Humanitate Christi consequuntur ex Deitate vnita, quæ est excellentia primaria, sint ex se aptæ fundare adorationem hyperduliæ, aut duliæ, eámque de facto fundarent, si reperirentur per se, & seorsim ab illa; videri potest apud Suar. *disp.* 53. *sect.* 2. *cit. conc.* 2. & *seqq. pag.* 658. *col.* 2. & *sect.* 3. *per totam*, vbi etiam explicat, quomodo Humanitas esset adoranda, si dimitteretur à Verbo, & existeret per se extra omne suppositum.

DISPVTATIO VI.

An, & quomodo Imaginibus Dei, & Christi, sit exhibendus cultus latriæ.

1. *Vsus Imaginum est ex se licitus.*
2. *Imagines Christi quomodo illum referant, etiam secundum Diuinitatem.*
3. *Quomodo possint fieri Imagines Dei, & substantiarum, aut rerum spiritualium.*
4. *Imagines, quæ referant Deum, aut res spirituales, per veram similitudinem, quam ad illas habeant, sunt impossibiles.*
5. *Imagines, quæ referant Deum per analogiam, quam ipse habet ad res corporeas, omnino sunt licitæ.*
6. *Et possunt pingi, tam per se singula, quàm plures simul, ad repræsentandam aliquam historiam.*
7. *Non tamen sunt pingendæ pro arbitratu cuiusque; sed solùm secundùm vsum, & modum Ecclesiæ.*
8. *Imagines Dei, & Sanctorum rectè collocantur in templis.*
9. *Quomodo in Concilio Elibertino fuerit prohibitum, ne picturæ essent in Ecclesiis.*
10. *De fide est, quòd sacræ Imagines sint adorandæ.*
11. *Adoratio Imaginum est solùm respectiua; non autem absoluta.*
12. *Imagines, solùm materialiter acceptæ, prout sunt res quædam, non sunt adorandæ.*
13. *Acceptæ verò formaliter, & prout actu exercent munus imaginis, adorantur eadem adoratione, qua ipsum prototypum.*
14. *Quomodo adoratio latriæ simul sit ad Imaginem, & ad prototypum.*
15. *Quomodo Imago adoretur latria per analogiam attributionis.*
16. *Non omnis actus, qui prouenit ex latria, est exhibendus Imagini.*
17. *Vtrùm Imagini sit exhibendus alius cultus præter cultum prototypi.*
18. *Qua ratione vna Imago eiusdem prototypi magis honoretur, quàm alia.*

1. *Vsus Imaginum est ex se licitus.*

VSVM Imaginum esse licitum; siue illæ fingantur ad personas, aut res singulas repræsentandas; siue ad repræsentandas historias, & res gestas plurium personarum; est res multò clarior, multóque certior, quàm vt indigeat probatione: sic enim *Exodi* 25. Deus præcepit fieri Imagines Cherubim super arcam; & *Numer.* 21. serpentem æneum; & 3. *Reg.* 6. & 7. fecit Salomon ad ornatum templi Imagines Cherubim ad similitudinem hominum, & Imagines leonum, & boum, & palmarum, & malogranatorum, & florum; & Christus ipse sui vultus Imaginem tempore Passionis impressit sudario à Veronica sibi oblato, vt sanctissimam faciem sudore, & sanguine madentem abstergeret, vt habet Christiana traditio apud Baronium ad annum Christi 43. quod sudarium Romam translatum religiosè asseruatur, & colitur in Basilica S. Petri: & idem Christus totius sui corporis lineamenta reliquit in sindone, in qua fuit inuolutus intra sepulcrū, quæ sindon nostris temporibus asseruatur Taurini; & iterum suam Imaginem misit Abagaro, Regi Edessæ, vt habetur in 8. Synodo *art.* 8. *tom.* 3. *Concil. part.* 2. *pag.* 893. *in fine*, & apud S. Damascenum *lib.* 4. *de fide*, *c.* 17. & *orat.* 1. *de Imaginibus*, & apud alios, quos refert Suar. *tom.* 1. *de Incar. disp.* 54. *sect.* 1. *concl.* 1. *n.* 162. *in fine*; & hæc Imago Romæ asseruatur in Ecclesia Monialium S. Syluestri, vt refert Vasq. *tom.* 1. *de Incarnat. disp.* 103. *cap.* 1. *n.* 3. *pag.* 725. & Nicodemus dicitur fecisse Imaginem Christi crucifixi, quam posteà Iudæi lancea transfixerunt; & sanguine, qui ex illa effluxit, multorum corpora, & mentes sanatæ sunt, vt dicitur in 7. Synodo *act.* 4. & S. Lucas plures Imagines pinxit Beatissimæ Virginis, quæ modò asseruantur in diuersis Ecclesiis; & S. Syluester Constantino exhibuit Imagines Sanctorum Petri, & Pauli, qui priùs illi apparuerant, vt habetur in edicto eiusdem Constantini, & in Vita S. Syluestri *tom.* 1. *Concil. pag.* 262. & plura huiusmodi possunt afferri, quæ saltem à posteriori clarè demonstrant vsum Imaginum, quantùm est ex se, esse licitum, & semper vt talem fuisse habitum. Et idem satis ostenditur, etiam à priori, cùm huiusmodi vsus neque ex ipsa rei natura, neque ex vllo Iure positiuo, siue diuino, siue humano, contineat aliquid, ex quo possit oriri malitia, vt benè explicat Suar. *sect.* 1. *citata*, §. *Vltimò*, *argumentor.* Vnde, qua ratione nemo dixerit esse illicitum pingere florem, aut brutum animal, verbi gratia, equum, aut leonem, eorúmque imaginem habere exprimentem naturam, & imitantem ad viuum, eámque voluptatem velle capere, quæ potest capi ex imitatione, quæ homini est maximè secundùm naturam; & ideò maximam habet delectationem, vt notat Aristoteles *in poetica*, *c.* 2. *pag.* 260. *tom.* 6. ita nec potest dici illicitum pingere hominem; siue ad memoriam retinendam de illius virtute, ac sapientia; siue ad aliquem honorem illi exhibendum, gratúmque animum ipsi, & aliis protestandum; siue ad quencunque alium finem, qui alioqui non sit disconueniens rectæ rationi. Et si imagines quorumcunque sunt ex se licitæ, potiori ratione id debet admitti de Imaginibus Dei, & Christi Domini, & Beatissimæ Virginis, & Sanctorum, cùm inter cæteros sint dignissimi, quorum memoria apud nos retineatur, & quibus honor, & cultus etiam per Imagines exhibeatur.

2. *Imagines Christi quomodo illum referant, etiā secundum Diuinitatem.*

Neque est vllius momenti contra Imagines Christi Domini, argumentum Hæreticorum, qui pugnarunt contra Imagines, & dicti sunt Iconomachi, quòd, nimirum, Christum diuidat, quasi in duos, qui Christum pingit: siquidem pictura solùm refert Humanitatem; non autem potest referre Diuinitatem: atque ita is, qui refertur solùm vt homo, efficitur alter, & diuisus à Christo, qui non solùm est homo; sed etiam Deus, & vno verbo est Emmanuel, & homo Deus. Contrà enim est ea S. Basilio *lib. de Spiritu Sancto*, *cap.* 7. qui & refertur in 7. Synodo, *act.* 4. & in Summa Conciliorum *pag.* 364. *initio*: quia id non modò est falsum; sed etiam stultum: nam, qui pingit Imperatorem, non illum pingit, quasi inanimatum, & quasi carentem imperatoria dignitate, ex eo, quia ipsa anima, & ipsa dignitas non possit pingi: sed verè illum pingit, vt verè est, habentem animam, & dignitatem, quia pictura ipsa, dum per se imitatur figuram corporis, eámque refert, concomitanter reducit memoriam etiam animæ, & dignitatis, quæ sunt cum corpore; & absolutè dicitur esse imago Cæsaris, eúmque totum imitari, dum inducit notitiam, & reducit memoriam illius totius. Atque ita tantùm abest, vt imago Cæsaris diuidat Cæsarem quasi in duos, dum per se, & directè solùm exprimit illius figuram, & colores; non autem animam, & dignitatem, vt potiùs illum faciat maximè vnum, & indiuisum. Eadem ergo ratione dum pingitur Christus, non diuiditur; sed, dum oculis obiicitur ipsius figura, & color, obiicitur menti etiam anima, & Diuinitas; & ipse totus,

vt verè est nobiscum Deus, & homo Deus. Idque vniuersaliter accidit etiam in aliis picturis, & imaginibus quarumcunque aliarum rerum: sic enim pictura vuarum, quibus Zeuxis apud Plinium *lib. 35. c. 10.* fefellit auiculas, ita oculis obiecit illarum figuras, & colores, vt mediante visu simul obiecerit imaginationi illarum suauitatem, & auiculas sic attraxerit, & fefellerit: & Deus ipse *Gen. 1.* ita hominem finxit ad suam imaginem, & similitudinem ratione animæ, & intellectus, & voluntatis, quæ sunt in anima, vt ipsum hominem totum, non autem solam animam dixerit esse ad suam imaginem, in quantum, scilicet, ipse totus est habens animam; & Dei Imago ratione animæ est in ipso toto, vt notat Bellarm. *lib. 2. de Sanctorum Reliquiis, & Imaginibus, cap. 8. §. Ita igitur. col. 802. tom. 2.* Et idem confirmatur etiam ex eo, quod fecerunt Apostoli, dum videntes Christum hominem, & solùm in carne; non autem videntes Diuinitatem; adorauerunt tamen illum, vt Deum, & dixerunt cum S. Thoma: *Dominus meus, & Deus meus.* solùm quia ille ipse, qui cernebatur, vt homo; simul per fidem repræsentabatur, & credebatur, vt Deus, vt notat idem Bellarm. *cap. 21. col. 835.*

3. *Quomodo possint fieri Imagines Dei, & substantiarum, aut rerum spiritualium.*

Neque Imagines Dei ex eo possunt probari esse illicitæ, quia Deus, cùm sit incorporeus, non est repræsentabilis per Imaginem corpoream; & cùm vbique, & semper sit omnibus præsens per se ipsum, non indiget fieri præsens per vllas imagines: vt enim benè notat Bellarm. *lib. 2. de Reliquiis, & Imaginibus Sanctorum, cap. 8. §. Pro solutione. col. 802. tom. 2.* & Suar. *tom. 1. de Incarn. disp. 54. sect. 2. §. Obseruandum verò est. pag. 666. col. 1.* & *concl. 2. col. 2.* & *in defensione fidei, lib. 2. cap. 12. initio, pag. 219.* hæc, & similia solùm probant de Imagine, quæ Deum repræsentet, & referat per formalem, & propriam similitudinem, quam habeat ad ipsum; non autem de Imagine, quæ illum referat per similitudinem tantummodo analogicam, quam ipse habet ad res corporeas, & quæ referendo, verbi gratia, per se, & propriè hanc, vel illam substantiam, aut rem corpoream, per illam referat, quasi per accidens, & impropriè, etiam Deum, qui ad illam substantiam, & rem corpoream habet analogiam, & proportionem.

4. *Imagines, quæ referant Deũ, aut res spirituales per veram similitudinem, quam ad illas habeant, sunt impossibiles.*

Neque ex eo, quòd Deus sit per seipsum præsens vbique, sequitur, quòd respectu nostri non indigeat imagine, cùm à nobis non videatur, & imago visibilis possit multùm iuuare ad excitandam, ac retinendam illius memoriam, vt benè notat Suar. *sect. 2. cit. in fine.* Et sine dubio de imagine primi generis intelliguntur loca Scripturæ, & Patrum, quæ grauiter prohibent fieri imagines, aut similitudines Dei, vt Deuteron. 4. *Memento, quòd Dominus locutus est tibi in monte Horeb, & vocem verborum audisti, & imaginem nullam vidisti. Obserua ergo teipsum, ne fortè deceptus facias tibi vllam similitudinem.* & Isaïæ 40. *Cui similem fecistis Deum? aut quam imaginem ponetis ei.* Et cap. 46. *Cui assimilastis me, & adæquastis, & comparastis, & similem fecistis?* Et hac de causa *Ieremiæ* 10. de imaginibus ligneis, vel aureis, & argenteis, si credantur esse Deus, aut Deum referre, vt est in se, & docere illius naturam, vt putant Gentiles, dicitur, quòd sint doctrina vanitatis: *Doctrina vanitatis est lignum eorum.* Et *Habac. cap. 2.* dicuntur esse imagines falsæ, & non posse docere: *Quid prodest sculptile? Sculpsit illud fictor suus, imaginem falsam. Nunquid ipse docere poterit?* Et apud S. Damascenum *lib. 4. de fide, cap. 25.* quem refert S. Thomas *3. part. quæst. 25. art. 3. ad 1.* dicitur esse extremæ dementiæ, & impietatis, velle pingere Deum: quia, nimirum, inuisibilis est Diuinitas; & ideò nec pingi, nec figurari permittit, vt dicitur in 7. Synodo, *actione 3. in epistola synodali Theodori Patriarchæ Ierosolymitani.* Et eodem modo verissimum est id, quod habet Henricus *quodlib. 10. quæst. 6. col. 414. sub initium*, & Dur. *in 3. dist. 9. quæst. 2. in fine*, & Abulen. *in c. 4. Deuteron. quæst. 5.* & aliqui alij apud Bellarm. *cap. 8. cit. §. Hæc opinio Caluini. col. 800.* & apud Suar. *sect. 2. cit. initio.* quòd fatuum sit imagines facere, quæ repræsentent Patrem, aut Spiritum Sanctum, & absolutè Diuinitatem, eásque venerari, quia summa insipientia, & impietas est velle figurare, quod est diuinum, vt *paulò ante* retulimus ex S. Damasceno.

5. *Imagines, quæ referunt Deũ per analogiã, quam ipse habet ad res corporeas, omnino sunt licitæ.*

Quòd verò præterea non sint damnandæ Imagines aliæ secundi generis, quæ Deum referant quasi per accidens, & minùs propriè propter analogiam, & proportionem, quam habet ad aliquas substantias, & res corporeas, patet ex vsu iam recepto per totam Ecclesiam, & specialiter ex 7. Synodo *act. 5.* vbi specialiter approbatur Imago Spiritus Sancti in forma columbæ; & ex Tridentino *sess. 25. in decreto de inuocatione Sanctorum, & de veneratione Reliquiarum, & sanctarum Imaginum*, vbi admittitur expedire indoctæ plebi, vt Historiæ, & narrationes sacræ Scripturæ coloribus exprimantur, & figurentur; & solùm dicitur à Parochis, & Pastoribus populus esse docendus, nõ propterea Diuinitatem figurari, quasi corporeis oculis conspici; vel coloribus, aut figuris exprimi possit. Et potest addi etiam id, quod habetur *Exodi 25.* & *3. Reg. 6.* de Imaginibus Cherubim factis iussu Dei ad ornamentum Arcæ, & templi: nam, qua ratione huiusmodi imagines, aut sculpturæ materiales, aut corporeæ ex auro, aut ex ligno oliuarum, vt *ibi* dicitur, non repugnarunt naturæ spirituali, & incorporeæ ipsorum Cherubim, quia eos non debuerunt referre, atque exprimere, vt verè sunt, & per formalem, & veram similitudinem, quam ad illos haberent; sed solùm per quandam analogiam ad aliquas eorum proprietates, & operationes; & ad captum illius populi, sic fuit expediens, & Deus ipse sic iudicauit, & præcepit: eadem ratione nec possunt repugnare imagines materiales immaterialitati, & spiritualitati ipsius Dei, si similiter intelligantur, & declarentur illum referre, atque exprimere solùm per quandam analogiam, quam ipse habet in suis attributis, atque operationibus ad aliquas res corporeas. Et qua ratione in veteri Testamento propter huiusmodi analogiam ad substantias, & res corporeas, Deus ipse sæpiùs se se ostendit in forma corporea, vt, verbi gratia, Adamo *Gen. 3.* in forma hominis deambulantis ad auram post meridiem; & *cap. 18.* vt scalæ innitens; & *Isaïæ 6.* & *3. Regum cap. vlt.* vt sedentem in solio, & quasi Regem cum omni exercitu cæli sibi assistente à dextris, & à sinistris; & Danielis *cap. 7.* vt Iudicem, & antiquum dierum sedentem in throno, & habentem vestimentum, quasi niuem, & capillos quasi lanam mundam, & thronum, vt flammam ignis; & millia millium ei ministrantia; & decies millies centena millia ei assistentia, &c. eadem ratione etiam potest sub his omnibus formis, & coloribus exprimi. Et cùm Scriptura tribuat Deo propter huiusmodi analogiam membra corporea, vt caput, pedes, brachia, & corporeas operationes, vt ambulare, stare, sedere; & propter illas etiam addat mentionem scabelli, & sedis, & throni, & licitè possint hæc omnia sub his terminis, & vocabulis rerum materialium non solùm legi in sacris Litteris, sed etiam scribi à viris doctis, & enarrari, & auribus ingeri Iudicum; quidni etiam licitè possint pingi, & coloribus exprimi, &

oculis

oculis subiici? Certè virtutes, quæ non modò sunt aliquid spirituale; sed etiam sunt accidentia, & prorius incapacia formæ corporeæ, si quia pingat, certásque personas, atque insignia illis tribuat, secundùm analogiam ad operationes, & munera, quæ exercent, vt communiter fit; nullus est, qui iure, ac meritò id reprehendat: nec ergo reprehendi debet vsus Catholicorum, vt pingant etiam Deum, & substantias spirituales secundùm analogiam ad res corporeas.

Et propter has rationes de hoc secundo genere Imaginum, quæ Deum repræsentant secundùm analogiam ad res corporeas, nullo modo est admittendum, quod *paulò antè* retulimus ex Henr. & Durand. & Abulen. & aliquibus aliis, quòd fatuum sit, Imagines facere, aut venerari, quæ repræsentent Patrem, aut Spiritum Sanctum, & figurent, quod est diuinum: quanuis enim id in Ecclesia non sit tam certum, ac definitum; sicut quòd sint pingendæ, ac venerandæ Imagines Christi, & Sanctorum; & propter Authores Catholicos iam citatos dicatur a Bellarmino *lib. 2. de Reliquiis Sanctorum, & Imaginibus, cap. 8. cit. §. Ego dico tria. col.* 800. id esse positum in opinione; certum tamen videtur, quòd hæc opinio non modò est falsa; sed etiam erronea, & scandalosa, & temeraria, vt notat Vasq *disput.* 103. *cit. cap.* 3. *n.* 17. *pag.* 727. *col.* 2. cùm sit contra communem sensum Ecclesiæ, & præbeat occasionem minùs dignè colendi sacras Imagines; neque nitatur vlli rationabili fundamento. Et si quis neget cum Durando, esse licitas eas Imagines, quæ Deum referunt secundùm analogiam ad res corporeas; consequenter cogetur negare esse licitas etiam illas, quæ referunt quatuor Euangelistas per figuras aquilæ, leonis, bouis, & hominis; & ipsum Christum per figuram ouis, aut agni, & ipsum Spiritum Sanctum per figuram columbæ, cùm hæ omnes non sint imagines, nisi secũdum analogiam, quã habent hæ res materiales ad illas alias, quas repræsentant; imò & cogetur negare, quòd homo rectè dicatur esse Dei imago, vel esse factus ad imaginem Dei, cùm etiam ipse non aliter sit imago, quàm secundùm analogiam, vt notat Bellarm. *cap. 8. citato*, §. *Tertiò, col.* 801. & certum est, quòd Imago Spiritus Sancti per figuram columbæ approbatur in 7. Synodo *act. 5. circa medium*, & Imago Christi per figuram agni in 6. Synodo *can.* 82. qui etiam refertur cap. *Sextam. de consecrat. dist.* 4. & ideò non potest ab vllo alio reprobari sine magna temeritate, vt videre est apud eundem Bellarm. §. *Prætereà notandum col.* 802. *in fine*, & apud Suar. *disp. 54. sect. 2. cit. §. Ex his verò. pag. 666.* qui etiam rectè notant, minùs benè ab aliquibus fuisse intellectum *canonem* 82. *citatum* ex 6. Synodo, dum per illum asseruerunt, fuisse reprobatam Imaginem Christi sub figura agni; cùm tamen reuerà sit approbata, quanuis simul sit illi anteposita Imago alia in figura humana, vt vult Bellarm. vel ad summum prohibitum sit, ne sola illa pingatur, vt vult Suar. siquidem prior Christi adumbratio per veterem agnum, cuius fit mentio in veteri lege, est iam completa re ipsa, vt *ibi* dicitur; & ideò non est ampliùs pingendus solus, quasi adhuc existens vmbra, & figura Christi venturi, vt erat priùs. Sed *de hoc canone* 82. sextæ Synodi, & de illius sensu circa pingendum, aut non pingendum in posterum Christum Dominum in figura agni, plura possunt videri apud Vasq. *tom. 1. de Incarnat. disp. 103. cap. 2. pag.* 725. Et nobis in præsentia satis est, quòd Christus, saltem ante 8. Synodum, consueuerit pingi in figura agni: nam hinc sine dubio satis ostenditur id, quod asserimus, licitas, & vsitatas in prima Ecclesia fuisse imagines propter solam analogiam ad res aliquas materiales: quo etiam modo, videmus Romæ in multis Ecclesiis antiquis Imaginem Christi sub figura agni ad ripam Iordanis, cum aliis duodecim agnis, qui similiter creduntur referre duodecim Apostolos, aut alios fideles, qui in Scriptura sæpiùs appellantur, aut agni, & agnum sequentes, &c.

6. *Et possunt pingi, tam per se singula, quã plures simul, ad repræsentandam aliquam Historiam.*

Neque solùm sunt licitæ huiusmodi imagines, si pingantur quasi singulæ, & per se; sed etiam si pingantur plures simul ad repræsentandam aliquam Historiã: sic enim ex Tridentino *sess. 25. in decreto citato de veneratione sacrarum Imaginum*, per Historias mysteriorum nostræ redemptionis, picturis, aut aliis similitudinibus expressas, erudiũtur, & confirmantur fideles in articulis fidei, & admonentur beneficiorum, & munerum, quæ à Christo sunt nobis collata, suæque obligationis, vt gratias agant; & dum vident Sanctorum miracula, & salutaria exempla per picturas expressa, excitantur ad illorũ imitationem, & vt vitã, moréśque suos etiam ipsi componant, & Deum, & pietatem ex animo colant, & diligant: quod idem etiam habetur in 7. Synodo *act.* 4 quia, nimirum, ex S. Gregorio Nisæno *oratione de S. Theodoro*, etiam tacens figura in pariete loquitur, & maximè prodest, &, vt dicitur cap. *Perlatum. de consecr. dist.* 3. ex S. Gregorio lib. 9. Epistol. 9 ad Seuerum Episcopum Massiliensem. *quod legentibus præstat scriptura, hoc præstat pictura idiotis cernentibus, & etiam ignorantes in ipsa vident, quod sequi debeant; & in ipsa legunt, qui litteras nesciunt; & ipsis etiam gentibus pro lectione pictura est.*

7. *Non tamen sunt pingenda pro arbitratu cuiusque; sed solũ secundũ vsũ & modum Ecclesiæ.*

Siue autem pingantur huiusmodi imagines Dei, & Angelorum, & rerum spiritualium per se singulæ, siue plures simul collectæ in vnam, aut in plures Historias, rectè notat Caiet. *3. part. quæst* 25. *art. 3. §. Cauere ergo oportet.* & Bellarm. *cap. 8. cit. §. Hoc modo pingimus. col.* 802. & Suar. *sect. 2. cit concl. 2. in fine, pag. 667. col.* 1. Vasq. *disp.* 103 *cit. cap. 4. n. 28. in fine. pag.* 729. & alij communiter, non esse huiusmodi imagines pro arbitratu cuiusque multiplicandas, sed standum omninò esse vsui Ecclesiæ, neque ab illo esse recedendum. Vnde, quanuis possit ad repræsentationem Historiæ pingi Deus in forma rubi ardentis, & incõbusti, & Moysem alloquentis, vt habetur *Exodi* 3. & Christus in forma petræ consequentis Iudęos in deserto, & aquas subministrantis, vt habetur *Numer.* 20. & explicatur 1. *Cor. cap.* 10. si quia tamen ad solam adorationem pingeret rubum, aut petram, & in illo intenderet adorare Deum, & in hac Christum, meritò esset reprehendendus ex Caiet. *ibidem*: quia hic modus pingendi Deum, vt rubum, vel Christum, vt petram, ad solam adorationem, & extra Historiam, non est receptus, & vsitatus in Ecclesia: & à fortiori, si quis ad exprimendam sanctissimam Trinitatem pingeret vnum hominem cum tribus faciebus, vel duobus capitibus, & cum columba in medio, meritò esset damnandus ex Bellar. *ibid.* quia plus noceret monstruosis huiusmodi deformitatibus, quàm prodesset vllis fidelibus: quanuis Valent. *tom. 4. disp. 1. quæst. 24. puncto 1. concl. 1. in fine col.* 384. non damnet, si pingatur vnum caput cum triplici ore, ad significandam vnitatem essentiæ, & Trinitatem Personarum; & contrà ex Caiet. *ibidem*, non est damnanda Imago Trinitatis, qua pingitur senex Crucifixum sustentans, & columba intermedia; quia singulæ partes habentur in Scriptura, & in Ecclesia sunt vsitatæ; id est, Imago Patris

sub

sub forma senis, & antiqui dierum, *iuxta cap. 7. Danielis*; & Imago Filij sub forma hominis crucifixi, iuxta veritatem Historiæ; & Imago Spiritus Sancti sub forma columbæ, in qua apparuit *Matth. 3.* & vniuersaliter rectè in Tridentino *sess. 25. cit.* prohibentur Imagines, quæ possint præbere rudibus occasionem falsi dogmatis, aut periculosi erroris, & statuitur, vt nemini liceat vllo in loco, aut Ecclesia, quantumuis exempta, ponere, aut ponendam curare vllam insolitam imaginem, nisi ab Episcopo sit approbata, vt, scilicet, in omnibus retineatur vsus Ecclesiæ, neque aliquid temerè innouetur.

Cùm autem sacræ Imagines sint ex se licitæ, & fidelibus maximè vtiles; & ideò dignæ sint, quæ ab omnibus habeantur, & in priuatis etiam domibus, & cubilibus asseruentur; potiori tamen ratione dignissimæ sunt, quæ habeantur, & asseruentur in templis, vt expressè definitur *in 7. Synodo, act. 4. & in Summa Conciliorum, pag. 363. & ibidem docetur.* & in Tridentino *sess. 25. in decreto citato de Sanctorum Reliquiis, & Imaginibus*; & sic contra Caluinum, & nostrates Hæreticos non solùm ex veteri Testa-

8\. *Imagines Dei, & Sanctorum rectè collocantur in templis.*

mento *Exodi 25.* & *3. Reg. 6.* vbi Imagines Cherubim dicuntur fuisse in templo: sed etiam ex antiquissimo vsu Ecclesiæ, & ex antiquissimis Patribus tam Græcis, quàm Latinis, fusè probat Bellarm. *lib. 2. cit. de Sanctorum Imaginibus, cap. 9. col. 804. tom. 2.* & Vasq. *tom. 1. de Incarnat. disp. 105. per totam, pag. 739.*

9\. *Quomodo in Concilio Eliberitino fuerit prohibitum, ne picturæ essent in Ecclesiis.*

Neque fauet Caluino, & Hæreticis Concilium Eliberitinum, vel Eliberitanum *can. 36.* vbi sic habet: *Placuit picturas in Ecclesia esse non debere, ne quod colitur, & adoratur, in parietibus depingatur.* vt videre est *in Summa Conciliorum, pag. 59.* Vel enim dictum Concilium est dubiæ authoritatis, & saltem non est recipiendum quoad omnia, vt etiam *suprà* indicauimus *disp. 25. n. 14.* Vnde & Canus *lib. 5. de loc. 5, cap. 4.* de hoc canone 36. non habendi picturas in Ecclesia, specialiter ait, quòd sit erroneus, vel certè hic canon est solùm intelligendus de picturis, quæ in ipsa Ecclesia, hoc est, in ipsis parietibus, non autem in tabulis, aut velis sint pictæ, vt exponit Bellarm. *c. 9. cit. §. Alij ergo dicunt. col. 807.* & Vasq. *disp. 105. cap. 1. cit. n. 16. pag. 744.* & Layman *lib. 4. tract. 7. cap. 5. n. 4. pag. 179. col. 1.* Suar. *tom. 1. in 3. part. disp. 54. sect. 1. pag. 665. col. 1.* & aliqui alij apud ipsos, in quantum, scilicet, imagines pictæ in muris facilè deturpantur, & corrumpuntur, vel humore ipso parietum, vel situ; & si contingat ex iniuria temporum, aut bellorum, vt Ecclesiæ diruantur, aut profanentur, & conuertantur, vt sæpè contingit, etiam in stabula equorum; negari non potest, quin sit maximè indecens, vt Imagines Dei, atque Sanctorum, in parietibus maneant, & non possint inde amoueri, sicut amouerentur pictæ in tabulis, aut in velis. Et huic expositioni maximè congruunt verba ipsa, & ratio canonis: *Placuit in Ecclesia picturas non esse, ne quod colitur, & adoratur, in parietibus depingatur.* obnoxium, scilicet, faciliori deturpationi, & corruptioni, & profanationi, quàm si esset depictum in tabulis. Atque ita hic canon non fauet Caluino, aut Hæreticis, qui ab Ecclesiis tollunt quascunque Imagines; non autem solùm pictas in muris Ecclesiæ. Et quoad hoc ipsum de Imaginibus non pingendis in muris Ecclesiæ, facilè potuit hic idem canon processu temporis non obtinere, cùm non esset de re intrinsecè mala, & periculum indecentiæ facilè potuerit aliunde caueri. Quo autem modo Caluino, & Hæreticis neque etiam faueat Sanctus Augustinus, Sanctus Epiphanius, aut alij Patres, videri potest apud Bellarminum, & apud Vasquez *locis citatis.*

10\. *De fide est, quòd sacræ imagines sint adorandæ.*

Posito verò, quòd vsus sacrarum Imaginum, tam in templis, quam extra templa, sit ex se licitus, de fide præterea est, quòd etiam est licita, imò & debita earum adoratio, siue in templis, siue extra templa: nam, quamuis in Scriptura non sit expressum; est tamen traditio antiquissima Apostolorum, vt habetur in 7. Synodo *act. 1. anathematismo 8. in Summa Conciliorum, pag. 360. initio*, & apud S. Damasc. *lib. 4. de fide, cap. 17.* & notat Suar. *de Incarnat. disp. 54. sect. 3. concl. 1. pag. 668. col. 1.* & Vasq. *disp. 106. cap. 2. n. 10. pag. 748.* & clarè deducitur ex iis locis Scripturæ, quæ etiam rebus inanimatis tribuit adorationem ex eo, quòd sint destinatæ ad cultum Dei, vt Psal. 98. *Adorate scabellum pedum eius: quoniam sanctum est.* id est, arcam Testamenti, vt omnes exponunt: & Psal. 131. *Adorabimus in loco, vbi steterunt pedes eius.* Vnde & Hebræi tabernaculum fœderis dicuntur adorasse, & in magna semper veneratione habuisse, vt patet ex S. Damasceno *loco citato*; & idem fecerunt circa vestes sacerdotales, & circa res alias sacras, & Dei cultui deputatas ex S. Hieronymo *epist. 130.* & S. Augustino *lib. 3. de doctrina Christiana, cap. 9.* & *lib. 3. de Trinit. cap. 10.* Et sine dubio optimum argumentum hinc potest sumi pro adoratione Imaginum, cùm etiam hæ fiot factæ, & deputatæ ad cultum Dei ex ipsa ratione Imaginis, & ex intrinseca habitudine, quam dicunt ad Deum, vt ad prototypum. Et expressè id definitur in 7. Synodo non modò *act. 1. cit.* sed etiam *act. 2. & 3.* vbi referuntur plures epistolæ diuersorum Episcoporum, tam Græcorum, quàm Latinorum in hoc idem conspirantium: & in 6. Synodo *can. 82.* & *in 8. Synodo can. 3.* & in Concilio Florentino *sess. 5.* & in Trident. *sess. 25.* & in aliis Conciliis apud Suar. *disp. 54. sect. 3. cit.* Et denique hoc idem habetur ex antiquissimo, & communissimo vsu Ecclesiæ, & ex miraculis, quæ Deus per sacras Imagines, & ad probandum, & confirmandum illatum vsum, & cultum, multa, & maxima est operatus, vt patet ex 7. Synodo *act. 4. & 5.* & ex S. Damasceno *orat. prima, & 3. de Imaginibus*, & ex S. Athanasio *lib. de passione Imaginis Domini*, & aliis.

11\. *Adoratio Imaginum est solùm respectiua, non autem absoluta.*

Et quoniam tota excellentia, propter quam Imagines sacræ sunt dignæ adoratione, & cultu, est sola attributio, & ordo, & pertinentia, quam dicunt ad prototypum, non autem aliqua dignitas, aut sanctitas absoluta, quam in se habeant; hinc est, vt adoratio, quæ illis est debita, solùm sit respectiua; non autem absoluta, vt etiam *suprà* diximus *disp. 2. n. 15.* & notat Suar. *disp. 54. sect. 3. cit. concl. 2.*

Vtrùm autem Imaginibus Christi, & Dei sit verè debita illa ipsa adoratio latriæ, quæ est debita Christo, & Deo, & quomodo ab illis ad has deriuetur, non constat inter Doctores. Videri potest Sanctus Thomas *3. part. qu. 25. art. 3.* Caiet. *ibidem*, Scholastici *in 3. dist. 9.* Suar. *de Incarn. disp. 54. sect. 4. & seqq.* Bellarm. *lib. 2. de Reliquiis, & Imaginibus*

12\. *Imagines solùm materialiter acceptæ, prout sunt res quædam, non sunt adorandæ.*

Sanctorum, cap. 20. & seqq. tom. 2. Vasq. *de Incarnat. disp. 108. per tot.* Azor. *part. 1. lib. 9. cap. 6. quæst. 1.* & alij. Sed breuiter dicendum videtur cum Sancto Thoma, & aliis communiter, imaginem dupliciter posse considerari: primò materialiter, vt est res quædam, verbi gratia, ex ligno, aut lapide; & habet hanc, vel illam figuram, & sic, vel sic colorata, & ratione illius imitatur, ac refert hoc, vel illud prototypum, ad quod habet similitudinem, & relationem, siue realem, siue rationis, quomodo consideraretur à puro Philosopho, qui non haberet vllam notitiam rerum fidei. Et hoc modo non solùm non est colenda cultu latriæ, qui est

proprius

proprius Dei; sed neque etiam vllo cultu, aut reuerentia, cùm hæc non debeatur nisi rationali naturæ, vt loquitur S. Thomas *art. 3. cit.* & imago per se accepta sit res inanimata, & nullam habeat excellentiam, ratione cuius rationabiliter possimus, aut debeamus aliquem honorem illi exhibere, eóque testari internam existimationem, quam de illa habemus. Et qua ratione nullo cultu, aut honore prosequimur imaginem bruti, aut floris, vel fructus, etiam optimè pictam, & ad viuum expressam; & idem est de imagine Dæmonis, aut hominis nequam, & pessimi, verbi gratia, Iudæ: eadem ratione nec colimus imaginem Christi, aut Dei, si illam consideremus similiter solùm materialiter, & secundùm ea, quæ habet in se; non autem prout includit dignitatem prototypi.

13. *Accepta verò formaliter, & prout actu exercent munus imaginis, adorantur eadem adoratione, qua ipsum prototypum.*

Secundò, potest considerari imago formaliter, & in actu exercito, vel prout actu exercet munus imaginis, quod est actualiter repræsentare, aut facere præsens menti, & cogitationi ipsum prototypum: & hoc modò rectè potest adorari imago eadem adoratione latriæ, qua adoratur prototypum: siquidem hac ratione neque imago intelligitur, nisi vt continens, & referens, & quasi vestiens ipsum prototypum; neque prototypum intelligitur, nisi vt contentum, & repræsentatum, & quasi vestitum ipsa imagine. Et qua ratione idem actus adorationis simul est ad purpuram, & vestem Regis, prout actualiter, & formaliter vestit Regem; & simul est ad ipsum Regem, qui actualiter est vestitus purpura, & veste regia: ita & idem actus latriæ potest esse ad imaginem Christi, & Dei, prout actu, & formaliter pro illo exercet munus imaginis, eúmque continet, & quasi vestit, & sic contentum, & quasi vestitum facit præsentem cogitationi, & menti; & simul potest esse ad ipsum Christum, & Deum, qui intelligitur esse contentus, & quasi vestitus ipsa imagine, vel quasi idem cum illa, vt loquitur S. Athanasius *Serm. 4. contra Arrianos*, & apud Valen. *tom. 4. disp. 1. quæst. 24 puncto 2. conclus. 4. col. 386. in fine*, vbi ait, imaginem Regis, si loqui posset, esse dicturam: Ego, & Rex vnum sumus: quia ego in illo sum, & ille in me. Et hinc concludit, quòd qui adorat imaginem Regis, adorat in illa ipsum Regem, existentem, scilicet, in illa, tanquàm repræsentatum in repræsentante, eámque rursus in se habentem, tanquàm repræsentatorem in repræsentato.

Et hoc modo verissimum etiam est id, quod asserit S. Thomas *3. part. quæst. 25. art. 3. cit.* ex Aristotele *in libello de memoria, & reminiscentia, cap. 2. pag. 716. tom. 2.* quòd motus in imaginem, prout est res quædam, non sit idem cum motu, qui est in rem imaginatam; & possit quis delectari, verbi gratia, de pictura animalis, aut hominis, absque eo, quòd curet, & delectetur de ipso animali, aut homine, qui est pictus; imò & possit picturam amare, & simul odisse rem pictam: vt, si sit pictus, verbi gratia, Iudas aut ipse Diabolus: motus verò in imaginem, prout formaliter, & actualiter est imago huius, aut illius, semper sit idem cum motu in rem imaginatam, & actu repræsentatam; nec possit quis amare imaginem, prout formaliter est imago huius, aut illius, nisi amet etiam hunc, aut illum, cuius est imago, & cuius amore ipsa amatur. Atque hinc rectè infert, quòd etiam motus, siue actus adorationis, qui terminatur immediatè, & proximè ad imaginem Christi, aut Dei, prout formaliter est imago Christi, aut Dei, eúmque actualiter continet, & refert, aut repræsentat cogitationi, & menti, sit ille idem, qui mediante imagine terminatur ad ipsum Christum, aut Deum; & est verus actus, aut cultus latriæ: vt enim benè explicat Capr. *in 3. dist. 9. quæst. vnica, art. 3. in responsione ad argumenta contra 2. conclusionem*, & Ferrarien. *3. contra Gent. cap. 120.* & ex illis Suar. *disp. 54. sect. 4. concl. 1.* prototypum ita continetur secundùm esse repræsentatiuum in sua Imagine, vt visa Imagine semper apprehendatur quasi existens in illa, & ideò rectè dicitur simul cum illa adorari, sicut & Rex, aut Pontifex, dum adoratur, rectè dicitur adorari simul cum sua purpura, & cum iis omnibus, quæ ipsi sunt coniuncta; & ipse dicitur adorari per se, & ratione sui; & purpura, aut calceus, & quæ sunt illi coniuncta, dicuntur adorari per accidens, & ratione illius, vt notat Bellarm. *lib. 2. de Imaginibus Sanctorum, cap. 23. col. 837. tom. 2.* Et cùm adoratio externa, qualis est ad imagines, integretur quodammodo ex actu, & affectu interno nostræ humiliationis, & subiectionis, & ex operatione externa, verbi gratia, genuflexionis, quam assumimus ex tali affectu, & ad protestationem talis actus interni, vt probat Vasq. *disp. 93. cap. 4. pag. 678.* & *disp. 108. cap. 11. n. 119. pag. 788.* certum est, quòd ipse actus,

14. *Quomodo adoratio latriæ simul sit ad imaginem, & ad prototypum.*

& affectus internus nostræ humiliationis, & subiectionis, solùm est ad prototypum, & nullo modo potest esse per se ad imaginem, quæ est aliquid inanimatum, & omninò incapax nostræ seruitutis, & subiectionis, vt fuse probat, & explicat Vasq. *disp. 108. c. 9. n. 86 & seqq.* & notat etiam Bellar. *lib. 2. cit. c. 25. col. 841.* sed ad illã est ipse actus externus, prout assumitur ex interno affectu erga prototypum, & ipsa integra adoratio, prout simul cõplectitur actum internum, & actum externum, simul est ad prototypum, & ad imaginem, non tanquàm ad duo adorabilia, sed tanquàm ad vnum integrum adorabile, compositum quodammodo ex adorabili per se, quod est prototypum; & ex adorabili per accidens, quod est imago. Et fortasse hoc totum in idem recidit cum eo, quod habet Suar. *tom. 3. de Sacram. disp. 81. sect. 8. pag. 1076 col. 2. initio*, quòd Imagines, & res sacræ in tantum dicantur adorari latria per adorationem respectiuam, in quantum etiam intentio subiectionis, & seruitutis potest esse ad illas propter Deum, sicut est ad Deum in illis: siquidem rationabiliter possumus propter Deum, & rem excellentiorem velle subiici; & seruire etiam rei inferiori, conuenientem honorem ei tribuendo.

Neque contra hunc modum loquendi, quòd Imagines Christi, & Dei adorentur eadem adoratione latriæ, qua adoratur prototypum, facit definitio fidei, quæ habetur in 7. Synodo *act. 7. in Summa Conciliorum, pag. 375.* quòd Imaginibus sit exhibenda salutatio, & honoraria adoratio; non autem vera latria, quæ soli naturæ diuinæ competit: quod idem etiam habetur in Concilio Senonensi *cap. 14.* & in Concilio Moguntino *cap. 41.* & apud S. Augustinum, & aliquos alios ex Sanctis Patribus, vt refert Bellarm. *lib. 1. cit. de Imaginibus, cap. 12. col. 836.* & Vasq. *disp. 108. cit. cap. 1.* vel enim huiusmodi definitio solùm intelligitur de adoratione latriæ per se, & propria, quæ sine dubio soli competit naturæ diuinæ; non autem de adoratione latriæ per accidens, & impropria, quæ sola à S. Thoma, & Scholasticis tribuitur Imaginibus Christi, & Dei, vt notat Bellarm. *cap. 22. cit.* & Suar. *disp. 54. sect. 4. concl. 3. §. Dices. pag. 674.* & omnes communiter: & patet ex ipso S. Thoma *eadem quæst. 25. art. 4.* vbi asserit, quòd imago Regis adoratur, & honoratur, sicut honorantur simul cum Rege ipsius vestes, quæ certè non honorantur nisi per accidens, & quatenus accidunt ipsi Regi: vel certè nomẽ latriæ solùm accipitur pro ipso affectu, & actu interno subiectionis,

&

& seruitutis, quam 7. Synodus, & Patres, qui illi interfuerunt, sæpiùs appellant latriam in spiritu, & veritate, vt notat Vasq. *disp.*108. *c.*13.*cit.n.*120. *& seqq.* quomodo nec S.Th. nec vllus alius cultum latriæ tribuit Imaginibus, nisi fortè per analogiam attributionis hoc nomen latriæ dicatur extendi ad actus externos; quia illius sunt signa: sicut & nomen sani extenditur ad pulsum, & ad colorem; quia sunt signa veræ sanitatis, quæ est in animali, vt notat Vasq. *disp.*108.*cit.cap.*16.*n.*42.*pag.*793.*col.*2. Et fortasse sic locutus est Gabr. *in* 3. *dist.* 9. *qu.vnica, art.* 2. *concl.* 5. *&* 6. & *in Canonem Missæ, lect.* 49. quando dixit, imagines rerum adorandarum adorari eadem specie adorationis, qua ipsæ res; sed earum adorationem esse analogicam, & minùs propriam & idem esse de adoratione eorum, quæ sunt coniuncta rebus adorandis per se, & quæ ideò adorantur, quia dicunt ad illas specialem ordinem: si enim ratio, cur adorentur, est attributio, & ordo, quem dicunt ad ipsas res, quæ per se adorantur; rectè dicitor, quòd adorentur propter analogiam attributionis, & quòd adoratio illis conueniat analogicè: quod totum etiam admittit Bellarm. *lib.* 2. *cit. c.* 2 . *col.*841. vbi asserit, cultum latriæ, hyperduliæ, & duliæ, propriè loquendó, solùm posse conuenire naturæ intelligenti; & cultum, qui exhibetur Imagini, solùm posse dici latriam, hyperduliam, aut duliam secundùm quid & analogicè: quia, sicut se habet Imago ad suum exemplar, ita se habet cultus imaginis ad cultum exemplaris, cùm tamen Imago non sit ipsum exemplar, nisi analogicè, & secundùm quid; & homo pictus, v. g. non sit homo, nisi per analogiam, & attributionem ad hominem verum. Et in idem recidit modus loquendi etiam Suarij *disp.* 54.*sect.* 4.*concl.* 3.§. *Dices.* quòd latria, qua adorantur Imagines Christi, & Dei, non sit latria primaria, quæ non competit nisi prototypo; sed sit secundaria, quæ à prototypo potest deriuari etiam ad alia.

15. *Quomodo imago adoretur latria per analogiã attributionis.*

16. *Non omnis actus, qui prouenit ex latria, est exhibendus imagini.*

Et hinc fit, vt, quemadmodum internus affectus subiectionis, & seruitutis, qui propriè est latria in spiritu, & veritate, vel latria per se, & primaria, non est ad Imaginem, quæ est quid inanimatum, & planè incapax seruitutis, & subiectionis, sed ad prototypum, & ad imaginem est sola externa significatio, & protestatio interni effectus, quæ in 7. Synodo *act.*7.*in defini.fidei, citata.* solùm dicitur salutatio, & honoraria adoratio, & ab aliis solùm appellatur latria per accidens, & secundaria, & analogica: ita etiam ad solum prototypum, & non ad imaginem per se acceptam, sint quidam alij actus, qui comitantur latriam, vel ex illa prouenunt, vt, v.g. actus interni amoris, & fiduciæ, & orationis, & sacrificij propriè dicti, vt notat Suar. *sect.*4.*cit.in fin.* §.*Obseruandum vero est.* sic enim de actu sacrificij propriè dicti, & de actu charitatis, & dilectionis super omnia, quòd non conueniat Christi Humanitati, etiam Verbo vnitæ, diximus *suprà, disp.*4.*n.*6.*&* 7. Et pro Imaginibus, quòd illis non possit tribui actus amoris, patet ex Scoto *in* 3.*dist.* 9. §.*vltimo*, vbi specialiter id asserit: & ex Trident. *sess.* 25. *in decreto de imagin.* vbi dicitur, ita Imaginibus esse impendendus debitus honor, & veneratio; vt tamen non credatur inesse illis aliqua Diuinitas, & virtus, propter quam sint colendæ, vt aliquid ab iis sit petendum, vel fiducia in iis figenda, sicut olim faciebant Gentiles, qui in idolis spem suam collocabant. Vnde, quòd aliquando Ecclesia ipsas Imagines alloquatur, & ad illas dirigat suas preces, & petitiones, vt quando dicit ad Crucem: *O Crux, aue, spes vnica, auge piis iustitiam, reisque dona veniam.* & quando

Concionatores ad imagines Crucifixi dicunt: Tu nos redemisti; tu nos Patri reconciliasti. vel est interpretanda, vt locutio figurata, quæ per prosopopœiam tribuit personam, & sensum rei inanimatæ, vt vult Suar. §. *Obseruandum. cit.* & Bellarm. *lib.* 2 *cit. c.*24.§. *Ad* 1. *col* 839. quomodo etiã Moyses allocutus est cælum, & terram Deut. 32. *Audite, cæli, quæ loquor. Audiat terra verba oris mei* & S Andr. allocutus est Crucem: *O bona Crux, salue,* &c vel certè tota locutio ex mente, & intẽtione loquentis est ad solum prototypum, quod apprehenditur quasi existens in imagine, & pro quo, vel cuius loco accipitur, & supponitur, & substituitur a nobis ipsa imago, vt vult idem Bellarminus *lib.* 2. *cit. de Imaginibus, cap.* 32. *col.* 837. nam, sicut in humanis sæpè accidit, vt vnus homo substituatur pro alio, & Legatus Regis, v. g. non solùm honoretur honore debito ipsi Legato; sed etiam aliquando honore debito ipsi Regi; & procurator multa facit in persona sui principalis, & etiam iurat in animam illius, perinde ac si reuerà esset ille: ita & potest aliquãdo substitui imago pro ipso prototypo. Et de facto accidit, quando funus v.g. celebratur absente corpore, per præsentiã statuæ; & omnia fiunt circa statuam, quæ fierent circa corpus: & eodem modo etiam Traïanos, iã mortuus, dicitur Romæ triumphasse per statuam, sedente illa in curru triumphali pro ipso Traïano, vt notat Bellarm. *lib.* 2.*cit.c.*20.*in fin.* & communiter quando Hæreticus absens, aut mortuus est damnandus finaliter, producitur à Iudicibus fidei figura, aut statua cum illius nomine, & cognomine, & in illam fertur sententia condemnatoria, & illa traditur brachio sæculari, & comburitur perinde, ac si verè esset Hæreticus, vt notat Simanchas *de cathol.instit. tit.* 2. *num.*8. & videre est apud Pegnam *in Direct. Inquis. part.* 3. *comm.* 48. §. *Verùm est obseruatione dignissimum. pag.* 553. *in fin* & *com.* 92. §. *Contrà vero fiet. pag.* 574. Eadem ergo ratione potest aliquando Imago Christi, aut Dei, à nobis accipi pro ipso prototypo, & quoad omnia pro illo supponi, & mente, & intentione ad ipsum directa, possunt ad illam, vel circa illam omnia dici, & fieri, quæ verè dicerentur, aut fierent ad prototypum, si esset præsens, & oculis cerneretur, vt subdit Bellarm *cap.* 13. *init. col.*833. & benè explicat idem Suar. *in defensione fidei*, *lib.* 5. *cap.* 11. præsertim *num.* 5. *col.* 207. vbi ait, non esse idem orare coram Imagine, atque orare Imaginem, vel supplicare Imagini, vt etiam habet *tom.* 2. *de Sacram.disp.*81.*sect.*8.*pag.*1075. *versus fin.* Et sic contingit, quando Ecclesia dirigit preces ad Imaginem Crucifixi, & quando Concionator Imagini refert acceptam salutem, ac redemptionem: accipit enim Imaginem pro ipso Christo repræsentato, & quasi existente in Imagine, & solùm ad illum dirigit preces, eique soli refert acceptam nostram salutem, vt idem subdit: & Imago in hoc toto se habet solùm materialiter; & intentio Ecclesiæ orantis, aut Concionatoris colloquentis solùm est ad prototypum; non autem ad Imaginem per se acceptam, & provt contradistinctam à prototypo.

Atque hæc de adoratione Imaginum Christi, & Dei, quatenus adorantur, vt cõtinentes prototypum, & concomitanter cum illo: præter hanc tamen adorationem, aliqua alia magis propria ipsarum Imaginum, & minùs propria ipsius prototypi videtur admittenda, vt vult Suar. *disp.* 54. *sect.*4. *conclus.*2. *pag.*673.*col.*1. & *in defens. ad Regem Angliæ, lib.*2. *cap.*11.*num.*17.*pag.*211. & Bellarm. *lib.* 2. *de Imaginibus, cap.*21. *col.* 835. quia in 7. Synodo *act.*2. *in defini.fidei, cit.* expresse habetur, quòd sacris Imaginibus est exhibenda salutatio, & honoraria adoratio; 17. *Vtrũ Imaginis sit exhibendus alius cultus, præter cultum prototypi.*

ratio; non tamen latriæ; sed sulùm talis, qualis exhibetur Imagini sanctissimæ Crucis, & sanctis Euangeliis, & aliis rebus sacris, quales sunt, v. g. vestes, aut vasa sacris vsibus deputata: quod idem, quoad librum Euangeliorum, etiam repetitur in 8. Synodo *can.* 3. in Summa Conciliorum *pag.* 403. Et ratio videtur esse: quia eo ipso, quòd Imagines sunt factæ, ac deputatæ ad repræsentandas res sacras, intelliguntur in se habere aliquid excellentiæ, & sanctitatis supra alias res profanas, & ideò esse tractandæ cum aliqua reuerentia & cultu sacro.

Sed hanc adorationem magis propriam ipsarum Imaginum negat Vasq. *disp.* 108. *c.* 15. *& præsertim n.* 135. *&* 136. vbi contendit, tam Imagines, quàm librum Euangeliorum, & res alias sacras, semper intelligi, vt coniunctas cum ipso Deo, & cum natura rationali, ad cuius cultum dicunt attributionem; & ideò semper coli eodem cultu; quamuis ille non appelletur latria, nisi analogicè, & secundariò, & impropriè, vt iam explicauimus. Vnde 7. Synodus *in definit. fidei, citata*, postquàm negauit cultum latriæ pro Imaginibus, statim subdit, quòd possint illis accendi suffitus, & luminaria: quæ tamen maximè accenduntur, vt consumantur in attestationem supremi dominij, quod conuenit Deo; & per consequens non nisi in honorem ipsius Dei, qui principaliter intenditur honorari in imaginibus. Atque ita 7. Synodus non alium admittit honorem pro Imaginibus, nisi illum, qui semper resultat in prototypum, & per quem, qui adorat Imaginem, in ea adorat etiam descriptum argumentum, vt *ibi* dicitur.

Sed fortassè tota hæc quæstio est magis de modo loquendi, quàm de re: negari enim non potest, quin Imagines, & res sacræ, etiam per se consideratæ, & non primò, & principaliter, prout continent Deum, aut naturam rationalem; habeant aliquam excellentiam supra alias res profanas, & debeant super illas haberi in maiori veneratione, ex Suar. & Bellarm. quia tamen hæc ipsa excellentia tota deriuatur ab ipso prototypo, neque potest ab illo præscindi, cùm intrinsecè, & essentialiter sit relatiua; & ideò nec possit fieri, vt honor illi exhibitus non resultet in prototypum, rectè potest per analogiam attributionis denominari ab honore prototypi, & dici etiam ipse secundariò, & impropriè, cultus latriæ, hyperduliæ, aut duliæ, prout fuerit cultus prototypi.

18\. *Qua ratione vna Imago eiusdem prototypi magis honoretur, quàm alia.* Neque obstat, quòd hac ratione non posset vna imago eiusdem prototypi esse honoranda magis, quàm alia, cùm habitudo ad prototypum semper sit eadem in vtraque. Contrà enim est: quia, quicquid sit de habitudine similitudinis, & repræsentationis per externam figuram, possunt in vna imagine esse plures aliæ habitudines, quæ illam faciant dignam honore: vt, v.g. si apparuerit per miraculum; si fuerit facta ab aliquo Viro sancto; si Deus per illam plura miracula fecerit, vt notat Suar. *sect.* 4. *cit.* § *Sed potest.* Et cùm hæ omnes sint habitudines, & attributiones ad prototypum, vel ad naturam rationalem; & honor illis exhibitus semper resultet, & transeat in ipsum prototypum; rectè potest denominari per analogiam attributionis ab ipso honore prototypi, vt *iam* diximus, cùm præsertim etiam hic honor possit spectare ad eandem virtutem, ad quam spectat honor prototypi, vt subdit Suar. *ibidem, concl.* 3.

Si verò admittamus cum Bellarmino, & Suario, quòd Imagini Christi, & Dei, prout est res quædam sacra, debeatur aliquis honor infra latriam, eúmque appellemus hyperduliam, aut duliam, vt eum appellat Azor. *part.* 1. *lib.* 9. *c.* 6. *q.* 1. *col.* 1074. non debemus hæc nomina accipere propriè, prout dicunt affectum seruitutis, & subiectionis erga aliquem, & talis affectus significationem: siquidem imago, cùm sit res inanimata, non est capax vllius seruitutis, aut subiectionis, vt *iam* diximus ex Bellarmino *c.* 25. & ex Vasq. *c.* 9. sed debemus accipere largè, prout dicunt quemcunque cultum infra latriam, siue ille sit ad personam, siue ad rem ex affectu personæ: & fortasse melius est, si generaliori vocabulo appelletur honoraria adoratio, sumendo largè adorationem pro quocunque honore, vt *suprà* diximus *disp.* 2. *n.* 1. vel certè vocabulo specialiore salutatio, genuflexio, osculatio, vt eum appellat 7. Synodus *in definitione fidei, iam citata.* & notat Vasq. *disp.* 106. *c.* 1. *n.* 9. *pag.* 748. *init.* & *disp.* 108. *cap.* 16. *num.* 141. *pag.* 793. *col.* 1.

DISPVTATIO VII.

Vtrùm omnis Imago Christi, vel Dei, & quidquid repræsentat, aut continet quomodocunque Christum, aut Deum, sit adorandum adoratione latriæ.

1. *Proponuntur rationes dubitandi.*
2. *Omnis Imago Christi, vel Dei, & quidquid illum repræsentat, aut continet, potest adorari latria.*
3. *Homo, in quantum est imago Dei, potest esse materia adorationis latriæ.*
4. *Et idem est de creaturis irrationalibus, in quantum sunt vestigium Dei.*
5. *Quare non ea omnia, quæ inseruiunt Dei adorationi, dicantur sacra.*
6. *Res sordidæ, & vilissima communiter non adhibentur, vt materia adorationis Dei.*

Ratio dubitandi est multiplex: nam primò in Imagine Christi, aut Dei, potest aliquando latere ipse Diabolus, sicut & sæpiùs latuit, dum apparuit sanctis Patribus in figura Crucifixi: ergo tunc saltem non videtur huiusmodi Imago esse adoranda per adorationem latriæ, ne per illam adoretur Diabolus. Et idem est, si appareat in figura Beatissimæ Virginis, aut alterius Sancti, vel si transfiguret se in Angelum lucis, vt dicitur 2. *Corinth.* 11. in quibus casibus similiter non videntur huiusmodi Imagines esse adorandæ hyperdulia, aut dulia, ne similiter adoretur in illis ipse Diabolus. 1. *Proponuntur rationes dubitandi.*

Deinde homo ipse, quamuis substantialiter sit imago, vel ad imaginem Dei, eúmque repræsentet, ac referat aliquo modo per vnitatem animæ rationalis, & per pluralitatem potentiarum, vt videre est apud S. Thom. 1. *p. q.* 93. non tamen proptereà est adorandus latria: & idem est de omnibus aliis creaturis, etiam inanimatis, quæ dicuntur vestigium Dei, eúmque in se continent per essentiam, & præsentiam, & potentiam, & mirabiliter omnibus prædicant, & enarrant illius gloriam; nec tamen proptereà adorantur latria.

Tertiò, idem est de sanctissimis nominibus Iesu, & Dei, quæ, quamuis sint instituta, vt significent Deum simpliciter, & Deum hominem, imò & à nobis substituantur pro ipsis realitatibus diuinæ naturæ, & personarum, vt de vocibus, ac nominibus in vniuersum tradit Aristot. 1. *Elench. cap.* 1. non tamen videntur capacia adorationis latriæ, siue quando proferuntur voce ac sono, cùm in tali casu non sint, nisi percussio

aëris

aëris respirati ad asperam arteriam, vt dicitur 2. *de anima, text.* 90. & vniuersaliter quæcunque locutio non fit, nisi quantitas successiua, & solum consistat in fluxu, & transitu, vt dicitur *in Prædicam. cap. de quantitate*; siue, quando litteris exprimuntur, & scribuntur, cùm etiam tunc characteres, & litteræ non significent ipsas personas, aut naturam diuinam, sed ipsas voces, ac sonos acceptos materialiter; & siue considerentur hæc nomina, prout sunt in voce; siue prout in scripto, maximè sint instituta ad significandos conceptus, & eas, quæ sunt in anima passiones, vt dicitur 1. *perihermenias, cap.* 1. quo tamen modo non sunt capacia adorationis latriæ, sicut nec ipsi conceptus, & passiones, quamuis sint, & dicantur similitudo, & imago expressa, vel ipsæ species intelligibiles, & intentionales, quæ sunt, & dicuntur similitudo impressa.

Quartò, eadem ratio dubitandi à fortiori est de ipso libro sanctorum Euangeliorum, qui in 7. Synodo *art 8. in definitione fides*, & in 8. Synodo *act.* 10. *can.* 3. dicitur esse adorandus, sicut sacræ Imagines Christi Domini, vt patet in Summa Conciliorum *pag.* 375. & 403. quia, quod præstant eloquia syllabarum, & ipsa locutio quoad prædicanda, & commendanda diuina; hoc idem præstat scriptura expressa litteris, & characteribus & pro idiotis, & rudioribus hoc idem præstat pictura, & imago expressa coloribus, vt *ibi* subditur. Contra quod tamen videtur facere dubitationem; quia etiam liber Euangeliorum non est capax adorationis per se, cùm sit inanimatus. Vnde & inter fideles nullus est, qui eum adoret cultu latriæ, imò & qui caput illi aperiat, aut genuflectat, &c. sicut neque adorat ipsam locutionem de rebus diuinis, v.g. ipsam Concionem voce expressam, à qua non differt liber, nisi quia est expressus litteris, & characteribus: & alioqui, si sit adorandus latria liber Euangeliorum, quia est quasi pictura ipsius Christi, & rerum ab illo gestarum, non quidem expressa coloribus, aut lineamentis; sed litteris, & characteribus: eadem ratione adorandus erit latria omnis alius liber, qui similiter tractet de Christo, & Deo; & omnis, qui tractet de Beatissima Virgine, adorandus erit hyperdulia; & qui tractet de Sanctis, adorandus erit dulia; quod tamen videtur contra communem sensum, & contra communem vsum totius Ecclesiæ.

Quintò, in 7. Synodo *act. 7. in de finit. fidei, cit.* simul cum iis, quæ sunt adoranda pari cultu, atque sacræ Imagines Christi, & Dei, enumerantur generaliter etiam reliqua omnia, quæ dicuntur sacra, vt, v.g. vasa, & vestes, & alia huiusmodi, quæ certo, & solenni ritu per Sacerdotes, aut per Episcopos, vel etiam per Summum Pontificem in Ecclesia benedicuntur, aut consecrantur, & deputantur ad cultum Dei. Contra quæ tamen similiter est difficultas: quia nullus est ex fidelibus, qui hæc adoret adoratione propriè dicta; sed satis habet vnusquisque, si illa tractet, nō sicut vasa alia, aut vestes, vel res profanas; sed specialiter habeat ad illa honorariam aliquam venerationem, quæ non sit adoratio. Et hoc modo communiter veneramur etiam materias Sacramentorum, quæ consistunt in vsu, vt, verbi gratia, aquam benedictam, & asseruatam pro Baptismo, Chrisma pro Confirmatione, & Oleum sanctum pro extrema Vnctione: nec tamen propriè illas dicimus adorare: cuius generis sunt etiam imagines cereæ, quæ certis temporibus à solis Summis Pontificibus benedicuntur, & communiter dicuntur *Agnus Dei*.

Denique in eadem 7. Synodo *in definitione fidei citata*, eadem adoratio, quæ exhibetur sacris Imaginibus, dicitur esse exhibenda etiam typo venerandæ, & viuificantis Crucis: quia, nimirum, quemadmodum Crux, in qua verè Christus est mortuus, communiter intelligitur simul cum Christo; & ideò simul cum illo, & tanquam illi coniuncta coadoratur: ita & typus, siue signum Crucis repræsentat ipsam Crucem, & simul cum illa est dignum adoratione, tanquam illius Imago. Contrà verò est dubitatio: quia typus, aut signum Crucis non solùm formatur, aut exprimitur in materia permanente per artem sculpendi, aut pingendi, verbi gratia, in ligno, aut in tela, sed etiam transeunter formatur in aëre per solam indicationem, & motum manus, vel super res alias particulares, vt fit in benedictionibus Sacerdotum ex communi vsu Ecclesiæ: in hoc autem casu nihil apparet, quod sit dignum, aut capax adorationis, cùm reuera huiusmodi signum nihil sit aliud, nisi motus localis ipsius manus, & solùm consistat in transitu, & nihil relinquat in re, quæ signatur: imò nec videtur vacare superstitione, quòd hoc signum imprimatur rebus, eóque existimentur res illæ esse benedictæ, & habere virtutes mirabiles contra Dæmones, vel ad morbos curandos, vt communiter putant fideles, qui illo vtuntur: siquidem hac ratione etiam damnatur superstitionis figuræ, & characteres Magorum, quibus vtuntur in suis incantationibus, & maleficiis, à quibus tamen vix videtur differre hoc signum Crucis formatum in aëre. Et tunc etiam quando formatur hoc signum in re permanente, non videtur esse dignum adoratione propter solam similitudinem in figura ad veram Crucem, sicut neque lanceæ, aut claui, aut spinæ communiter adorantur propter similitudinem in figura ad veram lanceam, aut veros clauos, aut spinas Christi Domini. Et si quis fortè admittat etiam hæc posse licitè adorari propter huiusmodi similitudinem, facilè etiam admittet posse adorari omnem arborem, & omne lignum, propter similitudinem, aut identitatem, saltem genericam, in natura cum ligno Crucis: qui tamen fuit error Manichæorum, vt patet ex S. Augustino *lib.* 20. *contra Faustum, cap.* 11. & apud Vasq. *tom* 1. *in 3. part. disp* 111. *c.* 1. *n.* 3. *pag.* 803. Vnde & formidabant ex arboribus poma decerpere, propter reuerentiam, quam habebant ad ipsas arbores.

Sed his, & similibus non obstantibus, breuiter est dicendum, quòd omnis Imago Christi, vel Dei, & quidquid repræsentat, aut continet quomodocunque Christum, aut Deum, potest adorari aliquo modo adoratione latriæ, non quidem absoluta; sed respectiua, propter attributionem, & analogiam ad ipsum prototypum, vt iam diximus de Imaginibus in vniuersum *disp. p aced. n.* 11. & 15. si enim Imaginem pictam Christi, vel Dei, ideò colimus cultu latriæ, quia simul cum illa intelligimus ipsum prototypum, eúmque habemus per illam, & in illa, quasi præsentem cogitationi, & menti: & sanctissimam Crucem, in qua Christus est mortuus; & clauos, & spinas, & lanceam, quæ Christum vulnerauerunt, si ideò colimus eodem cultu latriæ, quia similiter illa concipimus, vt Christo coniuncta, & quasi continuantia, & nobis rememorantia primum contactum, quem cum illo habuerunt, vt patet ex S. Thoma 3. *part. qu.* 25. *art.* 4. etiam debemus vniuersaliter colere cultu latriæ omnem Imaginem Christi, vel Dei; & omne illud, quod repræsentat Christum, vel Deum, vel est cum illo coniunctum per contactum, vel per quancunque aliam attributionem, vt generaliter *ibi* concludit S. Thom. Atque hoc modo Alens. 3. *part. q.* 30. *art.* 2. §. 1. *pag.* 116. *col.* 3. expresè asserit, quòd quamuis homo secundùm se

a. *Omnis Imago Christi, vel Dei, & quidquid illum repræsentat, aut continet, potest adorari latria.*

non possit adorari latria; potest tamen esse materia adorationis latriæ, in quantum est imago ducens ad Deum, cuius est imago: & *art. 3. §. 2. pag. 118. col. 3.* idem asserit de creaturis irrationalibus, quæ solùm dicuntur vestigium Dei, non autem imago, si accipiantur etiam ipsæ, aut instituantur, tanquàm signum, quod ducat in illius notitiam: nam hoc modo etiam Iacob *Gen.* 28. post visionem scalæ erexit lapidem in titulum, & fudit oleum desuper, id est, olei sacrificio Christum honorauit in lapide, quem assumpserat, & erexerat, quasi in signum. Et quamuis in rebus omnibus creatis Deus sit intimè præsens per essentiam, præsentiam, & potentiam; ideò tamen ait Alens. eas non adorari latria, in quantum sunt res; quia Deus in illis non est per gratiam, tanquàm in templo, in quo vult adorari; & sicut est in homine iusto, 1. Cor. 13. *Templum Dei sanctum est, quod estis vos.* atque ita indicat, quòd in homine iusto, tanquàm in templo, potest Deus adorari latria; & in aliis creaturis solùm adoratur, in quantum sunt illius signum, & vestigium, & considerantur, vt relatæ ad ipsum; non autem in quantum sunt res, & considerantur, vt in se, & absolutè.

3. *Homo, in quantum est imago Dei, potest esse materia adorationis latriæ.*

4. *Et idem est de creaturis irrationalibus, in quantum sunt vestigium Dei.*

Et S. Thomas 2. 2. *quæst.* 103. *art.* 3 *ad* 3. ex eo ait, quòd honor exhibitus vni homini ab alio non est latria: quia non refertur actu in Deum; sed, si exhibeatur, in quantum ille est imago Dei, verè redundabit in ipsum Deum: & 3. *par. q.* 25. *art.* 3. *ad* 3. ideò ait, creaturam rationalem non adorari latria, etiamsi in ipsa sit imago Dei; quia, si adoraretur, posset id esse occasio erroris, & motus adorantis posset facilè sistere in ipsa creatura, in quantum est res quædam, cùm etiam hoc modo habeat excellentiam, & reuerentia sit illi debita; non autem ferretur in Deum, cuius est imago: quod idem fusè explicat Caiet. 2. 2. *q.* 103. *art.* 3. *cit.* §. *Ad* 4. *igitur dubium.* vbi ait, quòd latria de facto non exhibetur, nec est exhibenda creaturæ cuicunque rationali, in quantum est imago Dei, solùm vt vitetur periculum erroris: & addit, quòd si quis veneraretur creaturam, in quantum est similitudo, aut vestigium Dei, veneraretur ipsum Deum in creatura, eique exhiberet cultum latriæ; non autem creaturæ in se: sicut & quando blasphematur, vel amatur Deus in creatura, verè blasphematur, vel amatur ipse Deus in illa; non autem illa, vt est in se: quod idem potuisset etiam dicere, quando iuratur per creaturam, cùm etiam tunc primò, & principaliter iuramentum referatur ad Deum, quatenus est, & relucet in creatura, & secundariò referatur ad creaturam ex Sancto Thoma 2. 2. *quæst.* 89. *art.* 6. Et hac ratione *Matthæi* 5. prohibetur iuramentum per creaturas, si principaliter ad illas referatur, iisque per hoc tribuatur reuerentia diuina, vt exponit *ibidem* Sanctus Hieronymus *tomo* 6. & apud Sanctum Thomam *artic.* 6. *citato*, *ad primum.* Vnde & subditur: *Nolite iurare per cælum; quia thronus Dei est: neque per terram; quia scabellum est pedum eius*, &c.

Et hoc idem clarissimè habetur in 7. Synodo *act.* 4. ex B. Leontio Episcopo Neapoleos in Cypro, vt videre est *tom* 3. *Conc. part.* 1. *pag.* 333. *col.* 2. vbi *ex lib.* 5. *Apologia pro Christianis contra Iudaos, & pro Imaginibus*, post multa allata ad explicandum, & probandum, quòd dum adoramus, & tenemus Imagines Christi, Christum ipsum per illas tenemus, & adoramus; multa etiam subdit pro Deo adorando in creaturis, & per creaturas: & §. *Velim autem mihi dicas. Si Deus*, inquit, *præcepit nullam creaturam esse adorandam, quomodo ait Scriptura Psal.* 98. Adorate scabellum pedum eius; quoniam sanctum est: & exaltate Dominum, & adorate in monte sancto eius. & *Isaia* 66. Cælum est sedes mea: terra autem scabellum pedum meorum. *Scias, Iudæe, quòd ego per cælum, & terram, mare, ligna, lapides, reliquias, templa, Crucem, Angelos, homines, per omnem denique creaturam visibilem, & non visibilem, omnium authori Domino, & factori adorationem, & cultum exhibeo. Non enim per se creatura Authorem adorat, sed per me cæli enarrant gloriam Dei, per me Deum adorat Luna, per me Deum glorificant astra, per me aqua, pluuia, rores, & omnis creatura Deum glorificat, & adorat: sicuti Rege aliquo suis manibus contexente coronam pulchram, & speciosam, omnes, qui benè erga Regem affecti sunt, eam amplectuntur, & venerantur, non quidem aurum, aut margaritam venerantes, sed ipsum Regem, & doctas illius manus, quæ coronam fecerunt*, &c. Quia, nimirum, qua ratione is, qui coronam veneratur, ex bono affectu erga Regem, Regem ipsum veneratur in corona; & hæc non aliter honorat Regem, vt factorem, & opificem suum, nisi per hoc, quòd ipsa laudetur, & honoretur ab aliis, qui erga Regem sunt bene affecti: eadem ratione is, qui adorat creaturas, prout sunt imago, aut vestigiũ Dei, Deum ipsum per illas adorat, & ipsæ creaturæ per hoc ipsum, quòd sic adorantur ex affectu, & voluntate adorandi Deum in ipsis, Deum glorificant, & honorant. Ad idem faciunt ex eodem Leontio *ibid.* exempla alia, quibus probat, & explicat *paulò superius pag.* 334 *col.* 3. *init.* adorationem prototypi in adoratione Imaginum, vt, v. g de eo, qui ex affectu reuerentiæ erga Imperatorem osculatur sigillum, & litteras ab illo acceptas; non, vt sunt litteræ, & characteres; vel, vt sunt cera, aut plumbum; sed, quatenus referunt, & repræsentant ipsum Imperatorem loquentem, & mandantem per litteras, & per sigillum: & de libro, & tabulis legis, quas Iudæi adorant, non quatenus sunt membranæ, & atramento inscriptæ, & figuratæ; sed quatenus continent Dei verba; & quatenus referunt ipsum Deum loquentem: & de filiis, qui ex affectu erga patrem peregrinantem, & absentem, quicquid illius in domo viderint, siue baculum, siue sedem, siue chlamydem, cum lacrymis attrectant, & complexantur, patrem ipsum in illis desiderantes, & venerantes; & de Iacob, qui *Gen.* 37. accipiens à filiis vestem Ioseph conspersam sanguine, cum lacrymis, eam exosculatus, suis oculis circumposuit; & per illam est arbitratus se ipsum Ioseph exosculari, & in manibus habere; & posteà etiam adorauit fastigium virgæ eius, vt dicitur *ad Heb.* 11. non quidem lignum adorans; sed Ioseph per lignum. Ex his verò, & similibus exemplis, sicut benè probatur, & explicatur à Leontio adoratio prototypi in imagine, & per imaginem; ita & potest rectè probari adoratio Dei in creaturis, & per creaturas, si etiam illæ accipiantur formaliter, quatenus sunt imagines, & vestigium Dei. Et præter Leontium idem habet *in eadem* 7. *Synodo*, *act.* 4. Germanus, Patriarcha Constantinopolitanus, *in sua Epistola, quæ ibi recitatur*, *eodem tom.* 2. *Concil. part.* 2. *pag.* 341. vbi inter ea, quæ adorantur, vt Imagines, enumerat omnia, quæ subsunt Deo, siue visibilia sint, siue inuisibilia, id est, omnes creaturas. Et Sanctus Damascenus *lib.* 4. *de fide*, *cap.* 7. & apud Henricum *quodlib.* 10. *quæst.* 6. *pag* 414. *ante medium*, non aliter ait adorare nos ad inuicem, nisi quia sumus ad imaginem Dei. Et Sanctus Cyrillus *catechesi* 12. asserit, quòd si honoratur imago lignea terreni Regis, multò magis est honoranda rationalis imago ipsius Dei. Et S. Augustinus *epist.* 203. ad Maximinum, Episcopum Donatistarum, specialiter explicat,

explicat, quare *in titulo Epistola* dixerit, *Venerabili Fratri*: & ait, se id dixisse, non, quia honoraret eius Episcopatum; sed quia honorabat imaginem Dei, quam sciebat in illo esse, cùm homo esset, vt etiam refert Bellarm. *lib.2. de Imagin. cap.12. col. 818. in fine, tom. 2. & cap. 19. §. Ad tertium. col. 883.* quibus locis etiam ipse expressè asserit, quòd homo sit dignus veneratione, in quantum est imago Dei; & quòd talis veneratio non sit solùm ciuilis, vt quando quis honoratur, tanquàm Rex, aut Imperator; sed etiam sit religiosa, & sacra, vt quando honoratur tanquàm Sanctus, vel Propheta, aut Episcopus, & Sacerdos: & addit, ea solùm de causa hominem non proponi ab Ecclesia colendum, vt imaginem Dei, ex Valden. *tom. 3. de sacramentalibus, tit. 19. cap. 154.* quia periculum esset, ne crederetur coli propter se, cùm etiam propter se sit capax honoris, vt etiam diximus *paulo antè*, ex S. Thoma *3. part. quæst. 25. art. 3. ad 3.* Et potest addi ex Sancto Augustino *in Psal. 98.* in illa verba *paulò antè* citata: *Adorate scabellum pedum eius quoniam sanctum est.* quòd, quando ad terram prosternimur, eique nos inclinamus, non illam intuemur quasi terram; sed intuemur illum sanctum, cuius ipsa scabellum pedum est, & in cuius amore illam adoramus, tanquam scabellum pedum illius, & tanquàm sanctum, vt refert Vasq. *tom. 1. in 3. part. disp. 96. cap. 6. num. 44. pag. 702.* & *disput 110. cap. 2. num. 10. pag. 769.* quod idem de terræ adoratione, in quantum est scabellum pedum Dei, etiam habetur in 7. Synodo *act. 4.* ex B. Leontio, vt *paulò antè* retulimus, & notat idem Vasq. *cap. 17. n. 152. pag. 795. in fine*, qui etiam *tota illa disputatione* 110. ex professo, & fusè, & vniuersalissimè probat, quòd omnis creatura de mundo, siue illa sit animata, & rationalis; siue irrationalis, & inanimata; & quæcunque, potest licitè adorari, tanquàm imago, aut vestigium Dei, dummodo absit periculum erroris in ipsomet adorante, & periculum scandali in omnibus aliis, & ille benè percipiat habitudinem, & attributionem, vel coniunctionem creaturæ ad Deum, & solùm propter illam; non autem propter excellentiam propriam, & intrinsecam, eam adoret; & hoc ipsum benè intelligant alij omnes; & in iis creaturis, quas vident adorari, benè capiant inesse Deum, eique soli propter se, & primariò exhiberi in illis adorationem, & illis non nisi propter ipsum, & secundariò, quod totum admittit etiam Suar. *disp. 54. sect. 5. pag. 675.* & *tom. 2. in eandem 3. part. disput. 22. sect. 2.* vbi asserit ex Sancto Thoma, non esse intrinsecè malum adorare hominem, prout est imago Dei, vel creaturas alias inferiores, quatenus sunt effectus Dei; & hunc modum adorationis, secluso scandalo, & periculo, & in homine spirituali, & benè instructo, non modò non esse malum; sed etiam esse valdè spiritualem, & valde subtilem. Neque improbari ex eo, quia Sanctus Augustinus *in Psal. 153.* in illa verba: *Sol cognouit occasum suum.* irridet, si quis adoret veros agnos, & verum Solem: quia in Scriptura sæpè assignantur, vt symbola, vel vt imagines metaphoricæ ipsius Christi: id enim ait maximè esse propter periculum, & propter scandalum aliorum; & quia veri agni, & verus Sol, neque ex sua natura, neque ex institutione Ecclesiæ, vel ex vsu fidelium hoc habent, vt repræsentent Christum, & accipiantur tanquàm illius imago, & repræsentatiuè intelligantur esse idem cum illo: quod idem etiam est, si quis adoret latria, verbi gratia, Beatum Franciscum stigmatizatum; quia repræsentat Christum clauis, & lancea vulneratum: vel, si adoret hyperdulia pulchram mulierem; quia repræsentat Beatissimam Virginem, vt notat Corduben. *lib. 1. quæst. 5. dub. 4. in responsione ad 2. confirmationem septimi argumenti, pag. 83. col. 2.* quia enim Sanctus Franciscus, & pulchra mulier, neque ex sua natura, neque ex institutione Ecclesiæ, vel ex vsu fidelium, accipiuntur vt Imago Christi, aut Beatissimæ Virginis; hinc est, quòd communiter non adorentur latria, aut hyperdulia. Et ex eadem ratione periculi, & scandali reprehendit Sanctus Leo *Serm. 7. de Natiuitate Domini, circa medium.* consuetudinem, quæ tunc temporis Romæ vigebat, vt qui accederent ad Basilicam Sancti Petri, postquàm gradus Altaris conscendissent, conuerterent se ad Solem orientem, eique capita inclinarent: quamuis enim fortasse Creatorem potiùs pulchri luminis, quàm ipsum lumen, quod est creatura, adorarent, vt *ibi* loquitur S. Leo; abstinendum tamen omninò erat à tali specie adorationis, ne illi, qui ex Gentilibus conuertebantur, retinerent hanc partem suæ superstitionis, quasi approbatam, & in vsu positam etiam à Christianis, vt statim subdit. Ex hoc verò tantùm abest, vt improbetur id, quod dicimus de adoratione Dei in creaturis, & creaturarum in Deo, & propter Deum, vt potiùs maximè confirmetur: siquidem Sanctus Leo clarè admittit, quòd rectè potuerint Christiani in pulchro lumine, cui capita inclinabant, ipsum Authorem, & Creatorem luminis adorare; & solùm id prohibet propter periculum scandali, vt benè explicat Vasq. *disp. 110. cit. cap. 2. num. 13. & 14. pag. 797. col. 1.* Et potest pro hoc ipso citari etiam Henricus *quodlib. 10. quæst. 6. pag. 414. paulò antè citata*, vbi inter modos, quibus vnum potest adorari propter aliud, etiam ponit imitationem, & secundùm hanc ait, adorari imagines eorum omnium, quæ adorantur per se, si accipiantur, non quatenus sunt res quædam in se, & absolutè, quomodo Gentiles adorant idola, existimantes illis ipsis inesse virtutes, in ipsa formatione artificiali inditas, virtute stellarum, aut aliunde; sed in quantum sunt imagines, & ad aliud. Et hoc ita esse, tam de imagine naturali, qui est homo respectu Dei, quàm de artificiali, & quacunque, dicente Sancto Damasceno *lib. 4. de fide, cap. 7.* quòd ad inuicem ideò nos adoramus, quia secundùm imaginem Dei facti sumus. Et denique possunt citari etiam illi, qui, absolutè loquendo, admittunt, adorationem latriæ posse tribui Beatissimæ Virgini, si illius excellentia formaliter accipiatur ratione contactus, & conuictus, quem habuit ad Christum, vt patet ex Sancto Thoma *3. part. quæst. 25. artic. 5.* & Scholasticis communiter *in 3. dist. 9.* & Suar. *tom. 2. in 3. part. disp. 22. sect. 2.* & dicemus *infrà, disput. 10.* qui hoc idem affirmant etiam de Sanctis, si considerentur similiter, in quantum sunt templa Spiritus Sancti, & viuæ imagines Dei, vt notat idem Suarius *tom. 1. in 3. part. disp. 52. sect. 2. in fine*, & dicemus *disputat. 11.*

Quòd si quæras, quare non omnes creaturæ dicantur sacræ, & venerandæ, vel adorandæ, sicut dicuntur Imagines, & Reliquiæ, si omnes possunt adhiberi ad Dei adorationem, & simul cum illo coadorari. Respondeo primò, si omnes creaturæ dicantur sanctæ propter attributionem, & pertinentiam, quam habent ad Deum, non esse reprehendendũ talem modũ loquendi, cùm in Scriptura sit valdè frequens; & *Exodi 3.* ipse mons Horeb, in quo Dominus apparuit Moysi, dicatur sanctus: *Locus, in quo stas, terra sãcta est.* & *c. 12.* prima, & septima dies azymorũ dicatur sancta, & solennis Deo, & venerabilis: 5. *Quare non ea omnia, quæ inseruiũt Dei adorationi, dicantur sacra.*

& *cap.*19. totus populus Dei dicatur *Regnum sacerdotale, & gens sancta*, vt etiam dicitur in lege noua, 1. *Petri* 2. & *Psal.*89. terra ipsa, quæ est scabellum pedum Dei, dicatur sancta, & adoranda, &c. Deinde dico, communem vsum loquendi, ea quo communiter non omnes creaturæ dicuntur sacræ, & venerabiles, ex eo prouenisse, quia attributio, & pertinentia ad cultum Dei non in omnibus est æque patens, & euidens; neque in omnibus est communi vsu receptum, vt adhibeantur ad huiusmodi cultum, sed solùm in iis, quæ specialiter ad illum sunt institutæ, neque habent alium vsum profanum, quales sunt, verbi gratia, Imagines sacræ, & Reliquiæ, & vestes sacerdotales, & vasa, &c. & hinc fit, vt communiter hæ solùm dicantur res sacræ, & venerandæ, vel adorandæ, & publicè exponantur ad talem effectum; non autem aliæ, quarum vsus communis est longè alius, vt benè explicat Vasq. *disp.* 110. *cit. cap.* 2. *num.* 11. *pag.* 796. *col.* 2.

6. *Res sordidæ, & vilissima communiter non adhibentur, vt materia adorationis Dei.*

Imò, quia in aliquibus tanta est vilitas, vt ad imaginationem, & sensum vulgi appareat indecens se sic in illis Deo submittere, cúmque in illis colere per actus externos, vt sunt, verbi gratia, lutum, & res sordidæ, & vermes, & bruta vilissima; hinc est, quòd communiter à nullo adhibeantur ad cultum Dei, quamuis, absolutè loquendo, vir spiritualis, & benè instructus licitè, & virtuosè etiam in illis Deum agnoscat, & veneretur, vt idem subdit, & cum illo Suar. *tom.* 1. *in* 3. *part. disp.* 55. *sect.* 1. *in fine*, & Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 43. *num.* 2 & potest addi ex eodem Suario *in defensione fidei, lib.* 2. *cap.* 14. *num.* 6. *col.* 223. quòd quamuis ratione contactus, aut pertinentiæ ad Christum, verbi gratia, vel ad Deum, quam habent res etiam viles, & sordidæ, possit haberi sufficiens ratio eas colendi, si huiusmodi contactus, aut pertinentia præcisè spectetur; posset tamen id impediri per ipsam rei vilitatem, ac sordem; sicut & potest impediri per impietatem, & indignitatem personæ, ne adorentur, verbi gratia, labia ipsius Iudæ ex contactu per osculum, & manus militis ex contactu per alapam: & hac ratione per vilitatem, & indecentiam impediri asinam, in qua Christus sedit, ne adoretur, &c.

DISPVTATIO VIII.

Quomodo soluantur rationes dubitandi superiùs positæ, & specialiter quomodo adorentur imagines Crucifixi, in quibus aliquando apparet Diabolus, & sanctissimum Iesv Nomen, & liber Euangeliorum, & res sacræ, & typus, aut signum sanctissimæ Crucis.

1. *Imago Crucifixi, in qua apparet, & loquitur Diabolus, quomodo possit adorari.*
2. *Secundum multos, non potest licitè adorari, nisi sub conditione explicita: Si tu es Christus.*
3. *Secundum alios, potest adorari absolutè, & sine conditione.*
4. *Sed primum est probabilius.*
5. *Sanctissima Nomina* Iesv, *& Dei, quomodo possint adorari latria.*
6. *Nomina communiter substituuntur loco rerum, & pro illis accipiuntur.*
7. *Nomen* Iesv *substituitur pro ipso Verbo incarnato, & ideo adoratur latria.*
8. *Liber Euangeliorum est quasi imago actorum Christi; & ideò est adorandus quasi imago.*
9. *Nomen* Iesv *quare sit sanctius, & venerabilius, quàm Nomen Dei.*
10. *Liber Euangeliorum quibus de causis sit adorandus latria.*
11. *Alij libri de rebus diuinis non sunt adorandi, sicut liber Euangeliorum.*
12. *Res sacra quomodo dicantur esse adoranda, sicut adorantur Imagines.*
13. *Res sacra non tanguntur à laïcis.*
14. *Si laïcus tangat res sacras, quomodo peccet.*
15. *Materia Sacramentorum possunt adorari, tanquàm Dei instrumenta, ad productionem gratia.*
16. *Omnia instrumenta, per qua fiunt miracula, possunt adorari.*
17. *Species sacramentales in Eucharistia quomodo adorentur latria.*
18. *Agni Dei ex cera benedicti à Papa, quomodo sint adorandi.*
19. *Non sunt tangendi à laïcis.*
20. *Non tamen peccatur mortaliter, si tangantur sine contemptu.*
21. *Non possunt pingi, aut miniari sub pœna excommunicationis lata sententia.*
22. *Verùm id non intelligitur de iis, qui habent admixtas Reliquias.*
23. *Agni cerei iam miniati licitè possunt retineri.*
24. *Agni cerei quomodo possint vendi.*
25. *Illorum materia non potest adhiberi ad vsus profanos.*
26. *Signum Crucis est dignum adoratione.*
27. *Pellit Dæmones ex Christi instituto, & quasi ex opere operato.*
28. *Est oratio maximè efficax.*
29. *Est professio fidei.*
30. *Quare non adorentur omnes lanceæ, & omnes claui, sicut adorantur omnes Cruces.*

Rationes dubitandi superiùs allatæ *disputat. præcedente, n.* 1. facile possunt solui ex dictis: sed, quia earum aliquæ indigent speciali explicatione, & doctrina, specialiter pro illis instituimus disputationem præsentem. Quare,

1. *Imago Crucifixi, in qua apparet, & loquitur Diabolus, quomodo possit adorari latria.*

Ad primam, quæ erat de Imaginibus sacris, in quibus aliquando apparet, & latet Diabolus, dico, certissimum esse, quòd liceat illas adorare bona fide, quando ignoratur quòd Diabolus in illis lateat: nam intentio adorantis non est, vt eum adoret, qui in illis latet, aut loquitur, quicunque tandem ille sit; sed, vt adoret prototypum, qui per imaginem repræsentatur, & quem credit in illa latere, & per illam loqui. Vtrùm autem in tali adoratione sit opus apponere explicitam conditionem de veritate personæ, quæ apparet, vt loquitur in tali Imagine, dicendo, verbi gratia: Adoro te, si tu es Christus, aut Beatissima Virgo, aut bonus Angelus: sin autem non te adoro. an verò sit licitum adorare simpliciter, & sine vlla conditione; non constat inter Doctores: nam conditionem explicitam requirit S. Thomas *in* 3. *dist.* 9. *quæst.* 1. *art.* 2. *quæstiunc.* 6. *ad* 2. & 3. *pag.* 35. *col.* 4. S. Bonauentura *eadem dist.* 9 *art.* 1. *quæst.* 6. *pag.* 191. Alen. 3. *part. quæst.* 30. *memb.* 3. §. 3. *pag.* 116. Adrianus *quodlib.* 4. *art.* 1. *puncto* 3. Gabr. *in Canonem Missæ, lect.* 50. Altisiodoren. *lib.* 3. *tract.* 8. *cap.* 4. *quæst.* 5. Sylu. *verb. latria, quæst.* 5. Rodriquez *in Summa, part.* 1. *cap* 8. *n.* 3. *pag.* 8. Suar. *de Incarn. disp.* 55. *sect.* 2. §. *Ad exemplum verò pag.* 685. *col.* 2. Azor. *part.* 1. *lib.* 9. *cap.* 9. *quæst.* 11. *col.* 1092. & alij apud ipsum, & apud Vasq. *tom.* 1. *in* 3. *part. disp.* 110. *cap.* 5. *n.* 3. *pag.* 800.

2. *Secundùm multos, non potest licitè adorari, nisi sub conditione explicita: Si tu es Christus.*

quia, cùm huiusmodi apparitiones sint insolitæ, & sæpius in Scriptura moneamur, quòd non sit creden-

dum,

dum omni spiritui; sed spiritus sint probandi, si ex Deo sint; & quòd Satanas transfiguret se in Angelum lucis, & quòd multi sint venturi in nomine Christi, & dicturi, se esse Christum; & quòd etiam Beatissima Virgo salutata ab Angelo, non statim crediderit, sed prudenter cogitarit, & examinarit, quæ esset illa salutatio; non possumus, nisi imprudenter, & temerè illas admittere, vt bonas, & à Deo; sed omninò debemus de illis timere, & commendare nos Deo; & si maneant dubiæ, vel absolutè debemus illas respuere, vt dicitur fecisse quidam ex Patribus apud S. Bonauenturam *loco citato*, qui ad similem apparentiam Dæmonis in specie Crucifixi, clausit repente oculos, & dixit, nolle se in hac vita Christum videre; eáque humilitate confusus Diabolus statim euanuit: vel certè ad summum solùm possumus adorare sub conditione explicita: Adoro te, si tu es Christus: sin minùs te non adoro. in quo casu tutissimi sumus ab omni culpa; cùm assensus, & propositio conditionalis per conditionem de præsenti, nihil ponat in esse, si conditio non subsistit: & ideò, existente Diabolo, non autem Christo, sub apparente, & loquente imagine Crucifixi, solùm verificetur pars altera: Non te adoro. Addunt verò iidem Doctores aliam esse rationē Eucharistiæ, aut Hostiæ non consecratæ, si fortè à malo Sacerdote proponatur adoranda; ideò enim Eucharistia non adoratur sub conditione explicita: Si es legitimè consecrata. quia contraria ratione est maximè consuetum, vt solùm exponatur legitimè consecrata; & non nisi temerè, & imprudenter potest quis dubitare de illius consecratione, quando exponitur: & hinc fit, vt non debeat, neque possit explicitam, & actualem conditionem apponere; sed satis sit habere implicitam, & habitualem, quæ necessariò includitur in ipso actu adorationis, prout dirigitur ex dictamine fidei.

3. *Secundùm alios, potest adorari absolutè, & sine conditione.*

Contrà verò, huiusmodi Imaginem posse licitè adorari sine vlla conditione apposita, sicut & adoratur communiter Eucharistia, ex professo docet Vasq. *disp.* 110. *cit. cap.* 5. *n.* 30. *& seqq. pag.* 800. *cit.* & ex illo Bonac. *in* 1. *præceptum Decal. disp* 3. *quæst.* 1. *punct.* 3. *num* 5. *pag.* 145. *col.* 1. quia in tali Imagine is adoratur, qui in illa apprehenditur; qui tamen non est Diabolus, sed verus Christus.

4. *Sed primam est probabilius.*

Negari non potest, quin prima sententia sit probabilior, non solùm quia est communior; sed etiam, quia tangit id, quod conuenit rei per se, & spectata ipsius natura; non autem solùm id, quod conuenit ex aliquo accidente, & solùm in aliquo casu, vt facit secunda sententia: nam apparitiones huiusmodi, cùm sint extraordinariæ, & insolitæ, & possint esse, tam à Diabolo in nostram perniciem, quàm à Deo in nostram salutē, idque omnibus sit notissimum ex ex ipsis sacris Litteris, & ex sacris Historiis, omninò debēt esse nobis suspectæ, &, per se loquēdo non nisi valdè temerè, & imprudenter potest quis ad primum illarum aspectum statim moueri ad eum absolutè, & simpliciter adorandum, qui nos in illis alloquitur, & quem imprudenter putamus esse Christum: & sine dubio lōgè est aliud, si quis dicat: Adoro Christum, quem puto loqui in hac Imagine. & si dicat: Adoro eum, qui loquitur in hac imagine, quem puto Christum. Et hoc secundum communiter facit, qui visa Imagine, & audita locutione, statim fertur ad actum latriæ, & determinatè illum ipsum adorat, qui loquitur; quamuis temerè putet, eū esse Christum; & ideò non potest vacare culpa propter periculum, ne adoret Diabolum; neque aliter potest vitare periculum, nisi adorando sub conditione: Si verè est Christus. vt contendunt Authores primæ sententiæ. Imò tandem etiam Vasq. *n.* 35. seriò monet, cautè esse procedendum in huiusmodi apparitionibus, & benè esse attendendum, quid nobis loquantur, & quid suadeant; & propter periculum, ne ab illis decipiamur, neque etiam esse licitum, statim illas adorare quacunque recta intentione: & in hoc sensu admittit etiam ipse, vt veram, primam sententiam de apponenda explicita conditione; & solùm addit circa hoc periculum posse contingere in aliquo rudi, aut simplici ignorantiam, aut incogitantiam inuincibilem, & inculpabilem; & per illam sufficienter posse excusari à culpa: quod certè neque etiam negant Authores primæ sententiæ, qui solùm loquuntur, vt diximus, per se loquendo, & spectata rei ipsius natura, prout se habet communiter; non autem prout potest ex aliquo accidente se habere in aliquo casu particulari. Vnde etiam Azor. *quæst.* 11. *cit. in fine*, expresse excusat eum rudem, & rusticum hominem, qui bona fide, & nihil dubitans erret in hac parte: & Rodrig. *loco cit.* excusat eum, qui id faciat de consilio Confessarij, aut alterius viri spiritualis, & prudentis; & Suar. eum, qui procedit bona fide, & facit sufficientem diligentiam ad discernendos spiritus; & tandem prudenter iudicat, quòd apparitio sit à bono spiritu, & à Deo. Et idem esset, si quis ex interna inspiratione, & instinctu Dei esset certus de veritate apparitionis: sicut enim Prophetæ communiter sunt certi per internum instinctum, & lumen propheticum de iis, quæ prophetant, vt patet ex S. Thoma 2. 2. *quæst.* 171. *art.* 5. ita & potest quis esse certus de veritate illius, quod extraordinariè videt, aut audit: & in tali casu non est, quòd apponat conditionem, sub qua adoret: & sic debent credi fecisse plures ex sanctis viris, quibus dicuntur apparitiones, & locutiones diuinæ fuisse frequentissimæ; nec tamen sciuntur illis apposuisse vllam conditionem, vt quando S. Francisco apparuit Seraphim in effigiem Crucifixi, eique impressit sacra stigmata; & S. Thomæ Aquinati locutus est Christus in Imagine Crucifixi: *Benè scripsisti de me, Thoma*, &c. & sic de aliis pluribus.

Ad secundam rationem dubitandi, quæ est de homine, in quantum est imago Dei, & de aliis omnibus creaturis, in quantum sunt vestigium Dei, patet ex dictis *num.* 1. *&* 4. verè enim possunt adorari latria, & hic cultus, si illis exhibeatur sub tali habitudine, & attributione, vel pertinentia ad Deum, verè redundat in ipsum Deum, vt *ibi* diximus ex S. Thoma, Alen. Caiet. Suar. Vasq. & ex 7. Synodo *act.* 4. & ex aliis Patribus; communiter tamen cultus latriæ illis non exhibetur solùm propter periculum, & propter scandalum.

5. *Sanctissima nomina Iesu, & Dei, quomodo possint adorari latria.*

Ad tertiam de sanctissimis nominibus Christi, & Dei, negat Sot. *lib.* 1. *de iustit quæst.* 4. *art.* 2. *in fine*, *pag* 124. & Corduben. *lib.* 1. *quæst.* 5. *dub.* 1. §. *Item, obiectum. pag.* 71. & *dub.* 4. *in responsione ad primam confirmationem* 7. *argumenti*, *pag.* 83. *col.* 2. quòd sint adoranda, sicut adorantur imagines: quia solùm implicitè, & confusè repræsentant Christum, & Deum; & solùm ad placitum, & ex nostra institutione ducunt nos in illorum memoriam; non autem quia habeant vllam veram attributionem, aut pertinentiam ad res ipsas significatas; & quòd audiris, & lectis huiusmodi nominibus, caput aperiamus; aut genuflectamus; non est, quia adoremus ipsa nomina; sed solùm, quia adoramus ipsas personas significatas, & nobis rememoratas per nomina; & reuerà ipsa nomina in tali adoratione solùm se habent, vt obiectum materiale motiuum, in quantum mouent, & excitant ad adorandas ipsas per-

ſonas ſignificatas;non autem ſe habent,vt obiectum terminatiuum,vt loquitur Corduben. *dub.1.cit.* Sed oppoſitum probat Suar. *tom.1. de Incarnat. diſp.54. ſect. 5. §. Ad ſecundum confirmationem.* Vaſq.*diſp.* 108.*cap.* 11. *num.*105.*pag.*283. *in fine*, & *cap.*14. *n.*127.*pag.*789. Azor. *part.*1. *lib.*9. *cap.*8.*quæſt* 12. *col.* 188. & Bonac. *in primum præceptum Decal. diſp.*3. *quæſt.*1.*puncto* 3. *n.*9. *pag.*145. quia qua ratione Imago ſemper intelligitur ſimul cum re imaginata, & repræſentata; & ideò eſt adorabilis ſimul cum illa; ita & nomen. Vnde & Ariſtoteles 1.

6\. *Nomina communiter ſubſtituuntur loco rerum, & pro illis accipiuntur.*

Elench.cap.1.pag.577. *Quia*,inquit, *fieri non poteſt, vt res ipſas ferentes, diſputemus, nominibus vtimur pro ipſis rebus, tanquam ſignis; & quod accidit in nominibus, in rebus quoque arbitramur accidere: quemadmodum ij, qui calculis ſupputant*, &c. Si ergo nomina ſubſtituimus loco rerum, & accipimus pro ipſis rebus, & tanquàm vicaria rerum, etiam nomi-

7\. *Nomen Ieſu ſubſtituitur pro ipſo Verbo incarnato; & ideò adoratur latria.*

na Chriſti, & Dei ſubſtituimus, & accipimus pro Chriſto, & Deo, & ideò honor latriæ, qui debetur perſonis ſignificatis per nomina, poteſt extendi ad ipſa nomina,tanquàm ad ſigna vicaria perſonarum. Atque hoc modo in 7. Synodo *act.* 7. *in definitione fidei, in Summa Conciliorum, pag.*365. & in 8. Sy-

8\. *Liber Euangeliorum eſt quaſi imago totius Chriſti, & ideò eſt adorandus quaſi imago.*

nodo *act.* 10. *can.* 3. *pag.* 403. idem honor, qui tribuitur ſacris Imaginibus Chriſti Domini, dicitur eſſe tribuendus etiam libro ſanctorum Euangeliorum.Et ratio redditur *can.3.cit.*quia hoc idem,quod facit pictura in coloribus, facit ſcriptura in characteribus, & ſermo in ſyllabis: ſicut ergo toti libro Euangeliorum poteſt exhiberi idem honor, qui eſt debitus picturæ, & imagini totius vitæ Chriſti Domini, ſi habeatur expreſſa coloribus; ita & ſyllabis ore prolatis, aut ſcripto expreſſis ſanctiſſimorum nominum Chriſti, & Dei, poteſt tribui idem honor, qui eſt debitus picturæ, & imagini ipſius perſonæ, cùm ita ſe habeant huiuſmodi nomina ad imaginem ſolius perſonæ; ſicut ſe habet totus liber Euangeliorum ad imaginem totius vitæ; & etiam nomen ore prolatum ſit quaſi imago quædam ſucceſſiua ipſius perſonæ, ſicut & ſignum Crucis, quo manu, aut digito aliquid ſignamus, eſt imago quædam ſucceſſiua ipſius veræ Crucis, vt loquitur Suar. *diſ.56 initio*, quod idem etiam habetur in Concilio Moguntino §.2. vt refert Vaſq. *cap.*14.*n.*127.*cit.* vbi ſic dicitur: *Et cod·cem oculis perluſtrans, cum quis ad venerabile, & tremendum nomen Ieſu deuenerit, caput aperit, inclinatur, & ſuſpirans, in cælum oculos attollit; & ob id omni reprehe·ſione, & ſuſpicione idololatriæ caret: ſiquidem non litteras, quæ vili atramento pinguntur, ſic honorat; ſed cogitatione, & veneratione mentis ſua ad eum adorandum, & venerandum ra·itur, cuius memoriam ei littera ſuggerunt. Cur ergo ſuperſtitionis, aut idololatriæ reus peragitur, qui ante imaginem Crucifixi caput aperit,aut procumbens ad ras?* Quibus verbis cùm adoratio imaginum in dicto Concilio probetur, & explicetur per ipſam adorationem Nominis IESV, apertè oſtenditur, quòd etiam nomen ſit adorandum, ſicut adorantur imagines. Et eandem comparationem Nominis IESV cum Imaginibus, quoad venerationem, & adorationem, etiam facit S.Irenæus *lib.*4. *contra hæreſes, cap.* 36. vt refert Suar. *ſect.*5. *cit.* qui etiam pro hac eadem adoratione citat Abulenſem *quæ .6. & 7. in cap.*20. *Exodi*, & S. Thomam *opuſculo* 60. *ar .6.pag.*68 *col.*3. vbi de hoc nomine aſſerit, quòd eſt magnæ, & multæ virtutis,& quòd pœnitentibus eſt in refugium, ægrotantibus in remedium, pugnantibus in ſubſidium, orantibus in ſuffragium; & quòd ea S Bernardo, in vaſculo huius vocabuli eſt abſconditum electuarium, quod nulli vnquam peſti inuenitur inefficax;& quòd ex Petro Rauennate, per virtutem huius nominis tota Diaboli poteſtas de obſeſſis corporibus eſt fugata,iuxta aſſertionem illam Diſcipulorum,Lucæ 10. *Domine, in nomine tuo etiam Dæmonia ſubiiciuntur nobis.* Et quòd ſit dignum adoratione propter huiuſmodi excellentias, & virtutes,quas habet,in quantũ formaliter ſignificat Deũ incarnatum, & Saluatorẽ, eique eſt ita coniunctũ,vt pro illo ſupponat, & ſemper per ſonum materialem ſuarum ſyllabarum, quando voce profertur, & per materiales characteres, quando ſcribitur,cum afferat ſecũ & ſemper inducat in mẽtem audientium, aut legentium,probatur ex illo ad Philippen.2. *Dedit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen, vt in nomine Ieſu omne genu flectatur.* Et confirmatur ex communi vſu fidelium, qui ſemper audito hoc nomine caput aperiunt, aut inclinant, aut genuflectunt, & externo aliquo ſigno reuerentiam illi exhibent. Et quanuis ſæpè in Scriptura per figuram metonymiam, nomini tribuantur, quæ conueniunt rei, aut perſonæ ſignificatæ per nomen, vt quando dicitur Actorum 4. *Non eſt aliud nomen datum ſub cælo, in quo nos oporteat ſaluos fieri* & ad Rom.10. *Quicunque inuocauerit nomen Domini, ſaluus erit.*& Ioan.1. *Dedit poteſtatem filios Dei fieri,his, qui credunt in nomine eius.* vt benè notat Vaſq. *diſp.* 108.*cap.*11.*cit.num.*107.*pag.*784. hoc ipſum tamen clarè oſtendit id, quòd contendimus, tantam eſſe coniunctionem huius nominis cum re, & perſona ſignificata, vt ſumatur pro illa ipſa, & pro illa ſubſtituatur; ac proinde, quòd adoratio, & cultus latriæ, quæ per ſe debetur perſonæ, poſſit deriuari, & extendi ratione illius, etiam ad nomen, ſicut & deriuatur, & extenditur ad imaginem: & hac de cauſa rectè dicitur, quòd honor exhibitus nomini tranſeat ad perſonam; ſicut & contumelia, aut iniuria, ſi illi exhiberetur, vt etiam contingit in imagine. Vnde falſum eſt, quod *paulo antè* retulimus ex Cordubenſe, quòd nomen Ieſu in adoratione latriæ ſolùm ſe habeat, vt obiectum materiale motiuum; non autem vt terminatiuum: verè enim etiam ipſum terminat ſecundariò, & per accidens, ſeu ratione perſonæ ſignificatæ actum adorationis, vt etiam terminant ipſæ imagines: & ideò etiam ipſum eſt obiectum materiale terminatiuum ſimul, & motiuum, id eſt, motiuum ad adorandam perſonam ſignificatam adoratione abſoluta, & per ſe; & terminatiuum adorationis reſpectiuæ, & per accidens ratione perſonæ.

Neque vrgent, quæ in contrarium afferuntur in ratione dubitandi: quod enim hæc nomina, in quantum voce proferuntur, nihil ſint aliud, niſi ſonus, & percuſſio aëris, & quantitas ſucceſſiua, & quòd primò ſint ſigna conceptuum, & earum, quæ ſunt in anima paſſionum, & quòd in quantum ſcribuntur, & litteris exprimuntur, primò ſint ſigna ipſarum vocum, & deinde conceptuum, &c. ſolum pertinet ad eſſe materiale huiuſmodi nominum, ſecundùm quod ſine dubio non ſunt digna adoratione; ſicut nec ipſæ imagines, ſi accipiantur ſimiliter ſecundùm eſſe materiale: quemadmodum tamen hinc non probatur, quòd non ſint ſigna etiam rerum,& perſonarum; & quòd communiter non ſubſtituantur, & accipiantur pro illis, vt *ſuprà* diximus; ita nec poteſt probari, quòd ex hoc capite non ſint digna aliqua adoratione, vt etiam concedit Corduben. *dub.* 1. *cit.* & ſpecialiter, quòd non ſint digna adoratione latriæ ratione perſonarum, quas ſignificant,& pro quibus ſubſtituuntur,vt diximus.Neque eſt eadem ratio de ipſis conceptibus, aut ſpeciebus intentionalibus, quæ quanuis dicantur, & ſint imago,

go, aut similitudo expressa, aut impressa ipsarum rerum; communiter tamen non habent rationem signi, neque nos ducunt in earum notitiam, cùm ex seipsis sint valdè ignota, imò & sint formaliter ipsa notitia, vel adiumentum notitiæ, in quam deberent nos ducere, si essent signa; & nollo modo substituantur, vel accipiantur pro ipsis rebus, sicut communiter substituuntur, & accipiuntur nomina, vt iam diximus.

9. *Nomen Iesu quare sit sanctius, & venerabilius, quàm nomen Dei.*

Quòd si quæras ex his ipsis nominibus Iesu, & Dei, quare apud Christianos maius, & sanctius, & venerabilius communiter reputetur nomen Iesu, quàm nomen Dei, etiam Iehoua, & tetragrammaton, quod apud Iudæos erat ineffabile, hoc causæ affert Abulen. *quæst. 7. in cap. 20. Exodi*, & ex illo Cornel. à Lapide *in c. 2. ad Philippen. n. 91. pag. 602. col. 1.* quia hoc nomen, Deus, significat suppositum, aut naturam diuinam, in quantum est Dominus, & Creator: Iesus verò significat, in quantum est Saluator, & Redemptor. Sicut autem redemptio, & saluatio maius est beneficium, quàm creatio, quia, vt canitur ex S. Gregorio *in Pastorali*, nihil nobis profuisset nasci, nisi redimi profuisset: ita & nomen Redemptoris, & Saluatoris est maius, quàm nomen Creatoris, cùm præterea redemptio præsupponat, & perficiat creationem, non e contra; & nomen Iehoua de Deo id explicet, quod ipse de se ait Exod. 3. *Ego sum, qui sum.* id est, quòd sit primum ens, & primum principium essendi: nomen verò Iesus explicet, quòd præterea sit principium benè essendi; & fons, & principium etiam gratiæ, & gloriæ.

10. *Liber Euangeliorum quibus de causis sit adorandus latria.*

Ad quartam rationem dubitandi, quæ est de libro Euangeliorum, patet ex dictis *paulo antè, n. 80.* est enim quasi pictura loquens totius vitæ Christi Domini: & ideò in 7. Synodo *actione 7.* in definitione fidei, & in 8. Synodo *can. 3. cit.* meritò dicitur esse adorandus, sicut sacræ Imagines. Et quamuis materialiter acceptus non sit dignus adoratione; est tamen maximè dignus, acceptus formaliter, in quantum refert, tanquam imago loquax, res ipsas diuinas; & præterea in quantum refert, & continet ipsum Christum, & Deum, quasi loquentem, & est ipsum Dei Verbum, & ipsa Dei loquela, & vox, qua suam sapientiam nobis enunciat, & viam demonstrat ad veram virtutem, & ad salutem, & felicitatem æternam, vt benè notat Cornel. à Lapide *in proœmio in Euangelia, cap. 1. pag. 1. col. 1.* nam reuera ipsi quatuor Euangelistæ non tam videntur Scriptores diuersi, quàm vnius Scriptoris, id est, Dei, & Spiritus Sancti diuersi calami, vt omnes Scriptores sacrorum librorum appellat Theodoretus *in præfatione in Psalmos*; & S. Gregorius *in præfatione in Iob*, & apud Bellarm. *lib. 1. de Verbo Dei, cap. 2. §. Secundò, testis est. col. 3. tom. 1.* Et sicut in litteris, & epistolis, quas ab amico accipimus, ipsum amicum quasi coràm loquentem audimus; & in libris scientiarum, & facultatum, audimus quasi docentes ipsos Magistros, & Professores scientiarum, & librorum Authores, & ipsos libros ab illis denominamus. & quod in libris est scriptum, communiter reputamus quasi continuò, & actualiter ab illis dictum: ita & in libro Euangeliorum audimus quasi loquentem ipsum Christum, & Deum: & quod in illo legimus, accipimus, quasi actualiter dictum, &c. Et falsum est, quòd fideles nullum signum adorationis illi exhibeant: siquidem, dum Euangelium recitatur in Missa, non modò assurgunt, quidque audiũt aperto capite, & venerabiliter curuantur in signum fidelis adorationis, vt præcipitur cap. *Apostolica de consecr. dist. 1.* ex Anastasio Papa, *epistola 1.* ad Episcopos Germaniæ: & ipse etiam Sacerdos in fine illud exosculatur, vt notat Rupertus *lib. de diuin. Offic. cap. 1.* & alij apud Suar. *tom. 3. de Sacram. disp. 81. sect. 8. pag. 1044. col. 2. in fine*; sed etiam cereos illi accendunt, vt ex consuetudine antiquissima totius Orientis testis est S. Hieronymus *contra Vigilantium*, & apud Bellarm. *lib. 2. de sacris Imaginibus, cap. 4. §. Tertio, si esset superstitio. col. 792.* & *cap. 12. §. Vltimum genus. col. 725.* & apud Cornel. à Lapide *cap. 1. cit.* in signum, scilicet, quòd illum audiunt, qui de se ait: *Ego sum lux mundi.* & quòd sub typo luminis corporalis lux illa ostenditur, de qua dicitur Psal. 118. *Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis.* vt ibi loquitur S. Hieronymus. Et hac eadem de causa in pluribus Conciliis Generalibus, vt, verbi gratia, Nicæno I. & II. Chalcedonensi, & Ephesino, codex Euangeliorum dicitur fuisse statutus in medio, vt omnes ad illum, quasi ad personam Christi, & Dei conuerterentur, & omnes ipsum Christum audirent, quasi ore, ac voce monentem: *Iustum iudicium iudicate.* vt ex S. Cyrillo *in Apolog.* notat Cornelius *cap. 1. cit. §. Quocirca. pag. 2. col. 1.* Et idem probat alia consuetudo antiquissima iurandi per Euangelia, in rebus præsertim grauioribus, vt testis est Sozomenus *lib. 6. Historia euangel. cap. 3.* & alij apud Sayrum *lib. 5. Clau. reg. cap. 1. n. 12.* & patet ex cap. *Quoties. 1. quæst. 7.* & ex Clem. *Multorum. §. Verro de Hæretic.* & ex aliis Iuribus: quæ formula etiam seruatur in professione fidei approbata per Pium IV. *Ego idem spondeo, voueo, & iuro, sic me Deus adiuuet, ad hæc sancta Dei Euangelia.* in quantum, nimirum, Deus ipse, vt prima veritas, & primus Magister, & testis veritatis, specialiter agnoscitur quasi esse, & loqui in ipsis Euangeliis. Et idem est, iurare per Euangelia, atque iurare per Deum, cuius veritas manifestatur in Euangelio, vt notat S. Thom. *2. 2. quæst. 89. art. 6.* & ideò Deus eandem religionem, & adorabilitatem aliquo modo refundit in Euangelia, quam ipse habet in se, eàque facit secundariò, & per accidens adorabilia eadem adoratione.

Neque hinc sequitur, quòd etiam Concio, & locutio quæcunque, aut liber de rebus diuinis sit adorandus eadem adoratione, qua Euangelium, cùm non sit eodem modo locutio Dei; neque vt talis sit approbata, & proposita ab Ecclesia; sed sit verè, & propriè locutio hominis, & propriè referat ipsum hominem de Deo loquentem, & disserentem; non autem referat ipsum Deum. Et idem est de libro, qui fortè tractet de Beatissima Virgine, aut de Sanctis, qui similiter non refert ipsam Virginem, aut Sanctos, quasi de se loquentes; & ideò quantùm est ex hoc capite non est dignus hyperdulia, aut dulia, sicut dicitur esse dignus latria ipse liber Euangeliorum; si tamen dicatur esse dignus ex alio capite, in quantum est etiam ipse quasi pictura loquax de virtutibus, & laudibus Beatissimæ Virginis, & Sanctorum, & quasi Imago, vt *supra* diximus ex 7. & 8. Synodo, generaliter de omnibus eloquiis syllabarum, quòd idem præstent, atque Imagines per operationem colorum, non video, ex quo capite id possit damnari, aut reprehendi, cùm reuera etiam hic liber proportionaliter se habeat ad explicandas, ac referendas res gestas Beatissimæ Virginis, aut Sanctorum; sicut se habet liber Euangeliorum ad explicandas res gestas a Christo; & verè habeat etiam ipse attributionem, & pertinentiam ad Beatissimam Virginem, vel ad Sanctos, & propter illos sit honorabilis, nec tractandus, quasi profanus. Nec multùm refert, quòd fideles communiter non habeant in eadem veneratione huiusmodi libros, 11. *Alij libri de rebus diuinis non sunt adorandi, sicut liber Euangeliorum.*

bros, in qua habent sacras Imagines eiusdem Beatissimæ Virginis, aut Sanctorum, eùm id proueniat maximè ex eo, quia repræsentatio non est in vtrisque æqualiter nota, vt etiam contingit in libro Euangeliorum, si comparetur cum Imaginibus ipsius Christi: ex quo tamen non sequitur, quòd repræsentatio non conueniat etiam libris, & qui illam benè norunt, non possint etiam libros honorare quasi Imagines, vt etiam *supra* diximus *disput. præcedenti, n. 5.* de aliis omnibus creaturis, in quantum sunt imago, aut vestigium Dei.

12. *Res sacræ quomodo dicantur esse adorandæ, sicut adorantur imagines.* Ad quintam rationem dubitandi, quæ est de vasis, & vestibus, & rebus sacris, quòd in 7 Synodo *act. 7. in definitione fidei*, rectè dicantur esse adorandæ, sicut adorantur imagines, id est, adoratione quadam secundaria, & per accidens, propter attributionem, & pertinentiam, quam habent ad Eucharistiam, & ad Christum; ex eo probat Vasquez *disp. 108. cap. 15. n. 136. pag. 792.* & Suar. *tom. 3. de Sacramentis, disp. 81. sect. 8. §. Circa posteriorem partem. pag. 1073. in fine.* quia etiam hæc semper intelliguntur, vt coniuncta cum ipso Christo, ad cuius cultum sunt specialiter consecrata, ac deputata; sicut & imagines semper intelliguntur cum ipso prototypo, ad cuius repræsentationem sunt factæ. Et falsum est, quòd à fidelibus nullus cultus exhibeatur huiusmodi vasis, & vestibus sacris, cùm velles multi exosculentur ex deuotione; & altaria exosculentur ipsi Sacerdotes inter celebrandum; & sacra

13. *Res sacræ non tanguntur à laicis.* vasa altaris, verbi gratia, calices, & patenæ à laicis communiter non tangantur, imò neque à Clericis quibuscunque, cap. *Non liceat. 1. dist. 23.* vbi ex Concilio Bracharen. I. *cap. 28.* dicuntur, non esse portanda à Lectoribus, & cap. *In sancta.* & cap. *Vestimenta.* & cap. *Ad nuptiarum. de consecrat. dist. 1.* ex decreto Sedis apostolicæ dicuntur non esse contrectanda, tangenda, aut ferenda, nisi ab hominibus Deo dicatis, atque sacratis, eique famulantibus, ne pro talibus præsumptionibus iratus Dominus plagas imponat populo suo; & vltio, quæ percussit Regem Balthasarem, veniat super hæc transgredientes, & corruere eos faciat ad ima. Et cap. *Nemo per ignorantiam. de consecrat. dist. 1 cui.* similiter dicitur, quòd pallas, & vela Sanctuarij, id est, corporalia, & purificatoria, vt exponit Suar. *de Sacr. disput. 81. sect. 4. §. Quarto ad tendum est. pag. 1072. col. 2.* si fuerint sordidata, Diaconi cum humilibus ministris intra Sanctuarium debent lauare, ne fortè puluis dominici Corporis male decidat; & quòd nouam peluim debent ad hoc comparare, quæ nihil aliud tangat, neque aliis lauandis adhibeatur, nisi illis, quæ pertinent ad cultum Dominici Altaris: quæ omnia ex Suario *ibidem*, debent intelligi, saltem de prima lotione; neque hoc tempore sunt abrogata; neque possunt rationabiliter abrogari, vt etiam notat Sylu *verb. Benedictio, quæst. 7.* & *verb. Corporalia, quæst. 4* & cap. *Sacratas. dist. 23.* dicitur, ad apostolicam Sedem fuisse perlatum, quòd sacratæ Deo fœminæ, vel Monachæ, sacra vasa, & sacratas pallas apud se haberent, & contingerent; idque omnium sapientum iudicio dignum esse reprehensione, & vituperatione; & ideò per omnes prouincias quamprimùm esse tollendum Et quanuis posteà obtinuerit vsus, vt vestes sacerdotales, & pallæ altaris, & paramenta, & vasa, quæ consecrata non sunt, nec proximè attingunt Christi Corpus, aut Sanguinem, tangantur à laicis, vt notat Azor. *par. 1. lib. 9. quæst. 6 col. 1091. initio*, & fusè Layman. *lib. 5. tract. 4. cap 6. num. 19. pag. 351. col. 2.* & Suar. *tom. 3 in 3. part. disp. 81. sect. 8. concl. 2. § Tertium exemplum. pag. 1071. in fine*; non tamen tanguntur nisi cum reuerentia, & honore: & alia, quæ consecrantur sacro Chrismate, vt calices, & patenæ, vel quæ proximè attingunt Christi Corpus, & Sanguinem, vt corporalia, & purificatoria, nullo modo tanguntur, nisi forte ex priuilegio, quale habent Religiosi, suis Ecclesiis inseruientes in officio Sacristæ, vt subdit idem Azor. & patet ex Compendio priuilegiorum Fratrum Minorum, *part. 2. verb. Ornamenta Ecclesiæ, n. 3. pag. 285.* & ex nostro Compendio, *verb. Sacra, §. 1.* Quanquam si laicus, etiam 14.

Si laicus tangat res sacras, quomodo peccet. fœmina, absque contemptu tangat huiusmodi vasa, aut res sacras, etiam calicem, & corporalia, non sit damnandus peccati mortalis, vt vult Sotus *in 4. dist. 13 q. 2. art. 3. ad 5.* sed solùm venialis ex Suar. *tom. 3. de Sacr. disp. 81. sect. 8.* & Vasq. *tom. 3. in 3. part. disp. 233. c. 4. n. 37.* & Sanchez *lib. 2. in Decal. c. 43. n. 27.* vel etiam nullius peccati, si id faciat ex rationabili causa, & cum debita reuerentia, vt vult Sanchez *ibidem*, & aliqui alij apud Bonac. *de Sacrament. disp. vlt. quæst. 4. puncto 9 num. 21. pag. 102. num. 21. pag. 103. tom. 1.* & *disp 4. in præcept. Decal. quæst. 1. punct. 4. num. 13 pag. 147. tom. 2.* vel si is, qui tangit, sit saltem initiatus prima tonsura, vt vult Suar. *sect. 8. cit. §. Tertium exemplum sit, in fine, pag. 1072. col. 2. initio*, qui id colligit ex cap. *Non oportet. 3. dist. 23.* vbi ex Concilio Agathensi *cap. 66.* dicitur, quòd ministri insacrati, id est, non sacri, & Deo non dicati per Ordines, non debent habere licentiam tangendi vasa Domini: his enim verbis à contrario sensu indicatur, quòd alij, qui sunt sacrati per Ordines, debent illam habere, & quòd de facto habeant, vt etiam ostendit communis vsus, qui id extendit etiam ad ordinatos per primam tonsuram, vt subdit *ibidem* Suar. Neque facit in contrarium cap. *Non liceat. 1. eadem dist. 23.* vbi ex Concilio Bracharen I. *cap. 28* statuitur, vt solis Subdiaconis, non autem Lectoribus, liceat portare vasa sacra Altaris: id enim ex Glos. *ibid.* solum intelligitur de vasis Reliquiarum, & de iis portandis solenniter in processionibus; non autem de tangendis simpliciter cum debita reuerentia. Imò cap. *Non liceat. 2. eadem dist* expresse subditur, quòd non tantùm Subdiaconus; sed etiam Acolythus, ad ministerium Altaris potest tangere vasa Domini: & cap. *Nullus 1. dist 24.* dicitur, quòd tam Acolythi, quàm Subdiaconi, in ministerio Altaris possunt portare id, quod Sacerdos iis imposuerit à se benedictum. Ex quibus omnibus colligit Suar. *eodem §. Tertium exemplum.* non semper fuisse idem ius circa tangenda hæc vasa sacra, neque eandem vbique consuetudinem; & hoc tempore non omnia esse in vsu, quæ præscribuntur in antiquis Canonibus; & ideò tunc solùm videri damnandum culpæ mortalis eum, qui tangit vasa Domini, verbi gratia, calicem, & patenam, quando actu continent Corpus, aut Sanguinem Christi, in quo casu non possunt tangi, nisi a Sacerdote, aut saltem à Diacono, vt etiam notat Palud. *in 4. dist. 13. quæst. 1. art. 4. concl. 2.* & non videtur posse excusari à culpa mortali, si tangantur ab alio, extra casum necessitatis, & quando non est alius, qui possit tangere.

Et ad eandem venerationem rerum sacrarum etiam pertinet, quòd non possint ampliùs adhiberi ad vsus profanos; sed solùm ad aliquos alios vsus sacros, vel igne sint comburendæ, & cinis in Baptisterio sit recondendus, vel in alio loco, per quem non sit transitus, cap. *Ligna.* & cap. *Altaris. de consecr. dist. 1.* Et hæc omnia satis ostendunt, quomodo res sacræ participent de honorabilitate, & adorabilitate ipsius Christi, & Dei, propter quem dicuntur sacræ, sicut & participant ipsæ Imagines.

Et

Et si prætereà huiusmodi vestes, & res sacræ accipiantur, quatenus mysticè repræsentant, & referunt aliquid ex iis, quæ Christo acciderunt in passione, vt, verbi gratia, Amictus, velum illud, & operimentum, quo Iudæi velabant ipsius faciem, & caput cooperiebant dicentes Matth. 26. *Prophetiza, quis est, qui te percussit?* Alba, vestem albam, qua illum induerunt; Cingulum, flagellum, quo est flagellatus; Stola, ligaturam ad columnam; Manipulus, funem, quo fuit comprehensus; Casula, vestem purpuream, quam milites ei circumdederunt: Corporale, sindonem, qua fuit sepultus: & sic de aliis: si, inquam, hoc modo accipiantur huiusmodi vestes, & res sacræ, clariùs declarabitur, quomodo sint adorandæ, tanquàm imagines, cùm reuerà etiam ipsæ sint imagines, & sanctitatem participent à suo prototypo.

15.
Materia Sacramentorum possunt adorari, tanquàm Dei instrumenta, ad productionem gratiæ.

De materiis Sacramentorum, vt est, verbi gratia, Chrisma, & Oleum infirmorum, & aqua solenniter benedicta, & præparata pro Baptismate, idem proportionaliter est dicendum, quod generaliter diximus de rebus sacris; esse, nimirum, dignas veneratione propter attributionem, quam dicunt ad ipsum Christum, & Deum datorem gratiæ, cuius ipsæ sunt instrumenta: sicut enim colitur Romæ in Ecclesia Lateranensi, & olim asseruabatur, & colebatur in Arca, Virga Aaron, solùm quia fuerat instrumentum multorum miraculorum; & sine dubio coleretur in

16.
Omnia instrumenta, per quæ fiunt miracula, possũt adorari.

quauis Ecclesia etiam baculus, quo S. Gregorius Thaumaturgus coërcuit fluuium omnia inundantem, si extaret; & vniuersaliter omnia possunt adorari, & coli, per quæ fiunt miracula, vt ex S. Gregorio *in epistola ad Germanum Patriarcham Constantinopolitanum, quæ refertur, & approbatur* in 7. Synodo *act.*4. notat Vasq. *tom.*1. *in* 3. *part. disp.*106. *cap.*3. *n.*21. & 22. *pag.*750. ita & possunt, ac debent coli materiæ Sacramentorum, quæ consistunt in vsu, cùm sint proximè aptæ, vt assumantur, tanquàm instrumenta ad productionem gratiæ; & de facto sic adorantur per Episcopos, & Sacerdotes feria quinta, in Cœna Domini, inclinationibus capitum, genuflexionibus, salutationibus, osculis ampullarum, vt patet ex Pontificali *in formula, & ritu consecrationis.* Et materias Sacramentorum esse dignas adoratione, in quantum sunt signa gratiæ, quam producunt, expresse habet Henricus *quodlib.* 10. *quæst.*6. *pag.* 414. *sub initium.* Et quod dicitur in 7. Synodo *act.*7. *in definitione fidei, cit.* res sacras non esse adorandas per veram latriam, quæ soli competit diuinæ naturæ; sed solùm per salutationem, & honorariam adorationem; eodem modo est intelligendum, quo intelligitur de imaginibus, & explicauimus *suprà, disp.*6. *n.*14. id est, de latria per se, & propria; non autem de impropria, & per accidens, vel certè de ipso interno affectu subiectionis, & seruitutis, qui appellatur latria in spiritu, & veritate; non autem de signo externo, quod ex tali affectu interno erga prototypum, & erga Christum, vel Deum, tam potest exhiberi Imaginibus, quàm rebus sacris, vt *ibi* diximus.

Et vniuersaliter ad dignoscendum in vnaquaque re sacra modum, aut genus adorationis, quæ sit illi exhibenda, optima videtur esse regula, quam tradit Henricus *quodlib.*10. *quæst.*6. *cit.* vt videamus, quale sit illud, ad quod res illæ reducuntur, tanquàm ad per se adorandum, & ratione cuius adorantur etiam ipsæ: nam semper talis adoratio illis debetur per accidens, & secundariò, & reductiuè, qualis per se, & primariò, & directè debetur alteri, ad quod reducuntur, & propter quod adorantur. Et hoc modo libro Euangeliorum, & sanctissimo nomini Iesu, & iis, quæ inseruiunt ad Eucharistiam, & ad illam reducuntur, vt sunt calices, secundariò, & per accidens debetur latria: quia hæc debetur primariò, & per se ipsi Christo, ad quem reducuntur: & materiæ Sacramentorum, & instrumenta miraculorum, si accipiantur, quatenus sunt instrumenta Dei, aut Christi producentis gratiam, & remittentis peccata, & animas sanctificantis, vel operantis miracula, debent similiter adorari latria, qua per se adoratur ipse Deus, aut Christus effector gratiæ, & operator miraculorum: & si accipiantur, quatenus sunt signa ipsius gratiæ, per quam anima sanctificatur, & Deo coniungitur, possunt prætereà adorari dulia, qua per se adorantur animæ sanctæ, & Deo vnitæ, & sic de aliis.

17.
Species sacramentales, in Eucharistia quomodo adorentur latria.

Et idem est de accidentibus, & speciebus sacramentalibus in Eucharistia, quæ similiter simul cum ipso Christo, quem continent, coadorantur: sicut & simul cum Rege coadorantur vestes, quæ alioqui ex se non sunt capaces adorationis, vt benè explicat Vasq. *disp* 108. *cap.*12. *n.*117. & 118. *pag.*181. & hac ratione in Tridentino *sess.*13. *cap.*5. absolutè dicitur, quòd Eucharistia est adoranda latria propter præsentiam Diuinitatis, & Humanitatis.

18.
Agni Dei ex cera benedicti à Papa quomodo sint adorandi.

De cereis Imaginibus, quæ communiter dicuntur *Agnus Dei*, quòd similiter sint adorandi, atque ipsæ Imagines, non est, quòd probetur, cùm reuerà sint Imagines, & à Summis Pontificibus, certo, ac solenni ritu, adhibito etiam sancto Chrismate, benedicantur, & consecrentur, iisque fidelibus, qui eos posteà piè gestauerint, multa petantur, & in vim huiusmodi precum nomine Ecclesiæ exhibitarum, multa in dies præstentur à Deo. Atque hinc

19.
Non sunt tangendi à laicis.

fit, vt à laïcis tangi non debeant, cùm sint sacri, adhibito Chrismate, sicut & calices, vt patet ex dictis *paulò antè n.*13. de rebus sacris in vniuersum, & præcipuè ex cap. *Sacratas, dist.*23. & notat Azot. *part.*1. *lib.*9. *cap.*9. *quæst.*3. *col.*1089. & Sanchez *lib.*2 *in Decal. cap.*43. *n.*27. & Bonac. *in primum præceptum Decalogi, disp.*3. *quæst.*1. *punct.*4 *n.*13. & Layman, *lib.*5. *tract.* 4. *cap.* 6. *n.* 19. quamuis addant, non peccare

10.
Non tamen peccatur mortaliter, si tangantur sine contemptu.

mortaliter, si quis absque contemptu eos tangat; imò nec venialiter, si tangat ex rationabili causa, & cum debita reuerentia, cùm etiam Sotus *in* 4. *dist.* 13. *quæst.* 2. *art.* 3. *ad* 3. & plures alij recentiores id affirment de fœmina, si tangat calices, & corporalia absque contemptu, vt etiam *sup.* diximus *n.*14 & addant, canones, qui id prohibent, solùm intelligi de consilio, & ad maiorem reuerentiam, vt videre est apud Sanchez, qui etiam addit *n.*29. vsu iam esse inductum, vt tangantur ab omnibus, etiam à fœminis. Et eodem modo solùm de consilio intelliguntur, quæ specialiter habentur de Agnis cereis in Concilio Mediolanensi V. sub S. Carolo Borromeo *part.*1. *cap. de Sacramentalibus, pag. mihi* 118. vt, scilicet, domi decenter asseruentur; & quando ad collum gestantur, ita sint inclusi decenti theca, vt tactu violari non possint; & fabri ipsi thecarum nullo modo eos tangant, sed aduocent Clericos constitutos in sacris, qui in thecis eos includant: & in agros contra tempestates non proiiciantur, neque arboribus affigantur, aut suspendantur è ramis; sed eorum cera adoleatur ad suffumigationẽ, quod antiqui est instituti, vt *ibi* dicitur, ad imminentes tempestates, & alias diabolicas illusiones depellendas.

21.
Non possunt pingi, aut miniari, sub pœna excommunicationis latæ sententiæ.

Non sic verò debet intelligi, vt solùm de consilio, & solùm ad maiorem decentiam, id, quod statuit Gregorius XIII. Constitutione, *Omni certè studio.* vbi ait: *Ne quis audeat sub quouis prætextu, aut quauis de causa illos depingere, inficere, minio notare, vel aurum, aut colorem aliquem illis imponere, aut quidquam aliud superinducere, neque depingi, aut*

miniari

miniari facere, aut illos venales proponere, seu tenere: sed vnusquisque albos, & mundos, Agnum illum purum, & innocentem repræsentantes, qui suo Sanguine nos redemit, apud se habeat, deferat, & custodiat, &c. Quia enim id totum statuit sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, & ipso facto incurrendæ, non potest dici, quòd solùm statuat, vt de consilio, & ad maiorem decentiam; cùm semper excommunicatio latæ sententiæ supponat culpam mortalem; & quod præcipitur, aut prohibetur sub tali excommunicatione, eo ipso præcipiatur, aut prohibeatur sub culpa mortali.

22. *Verùm id non intelligitur de iis, qui habent admixtas Reliquias.* Quia tamen Constitutio allata expressè loquitur de illis Agnis, quos puros, & mundos Pontifex benedixit, eósque præcipit conseruari albos, & mundos ad repræsentandam munditiem, & puritatem veri Agni immaculati, qui pro nobis occisus nos redemit Sanguine suo; non videtur incidere in excommunicationem, si quis depingat, aut miniet, vel curet depingi, & miniari illos alios, qui posteà ex approbatione, & permissione Pontificis, saltem tacita, sine alia benedictione, aut consecratione conficiuntur sub iisdem figuris, & imaginibus agni ex fragmentis, & ex cera aliàs benedicta, & posteà liquata, & cum admixtione plurium Reliquiarum, vt notat Bonac. *de cēsur. in, disp. 2. q. 2. punct. 29. num. 3. f. 257 tom. 3.* quia reuerà, qui hos miniat, non miniat Agnos puros, & mundos benedictos à Papa; sed alios confectos ex illorum materia tunc benedicta, quando erat sub forma, & sub figura agni, & absolutè appellabatur Agnus Dei, quam denominationem posteà amisit per liquefactionem, & amissionem figuræ. Neque Papa, dum prohibuit miniari Agnos puros, & mundos à se benedictos, prohibuit liquefieri eorum materiam, & aliquid aliud cum illa misceri, & iterum figurari iisdem figuris, & posteà miniari; cùm reuerà ex tali mixtione non sint ampliùs albi, & mundi; nec per munditiem, & albedinē iam amissam ampliùs referant puritatem veri Agni, ad quam præcipuè respicit prohibitio eos pingendi. Et pro hac sententia multùm facit communis vsus Romæ inductus miniandi hos Agnos sine alia facultate, & sine scrupulo; & præterea declaratio, quam ante paucos annos de mente Vrbani VIII. dicitur fecisse ipse Sacrista Pontificius, quòd hæc miniatio non esset illicita. Secùs verò esset, si cera alba & munda iam benedicta à Papa iterum liquaretur, & iterum figuraretur in alios Agnos albos & mundos; quod Romæ non semel est factum iussu Clementis VIII. & Pauli V. Neque enim videtur, quòd hi Agni posteriùs refecti ex aliis benedictis priùs à Papa, possint licitè miniari, & depingi, cùm reuerà sint etiam ipsi albi, & mundi, & apti repræsentare munditiem veri Agni.

23. *Agni cerei iam miniati possunt licitè retineri.* Rectè tamen addit Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 43. num. 28.* & Bonac. *in primum præceptum Decal. disput. 3. quæst. 1. punct. 4. num. 12. pag. 147. tom. 2.* non esse illicitum retinere huiusmodi Agnos, postquàm illicitè sunt miniati: quia Pontifex non præcipit eos destrui, neque absolutè prohibet, eos haberi, & retineri; sed solùm prohibet, ne proponantur, & retineantur venales, vt volunt Sanchez, & Bonac. *locis cit.* & Suar. *de simonia, cap. 14. num. 10.* vel saltem, si prohibet haberi venales simpliciter huiusmodi Agnos à se benedictos, siue sint miniati, siue non, vt vult Azor. *part. 1. lib. 9. cap. 9. quæst. 4.* solùm prohibet eos vendi, quatenus sunt benedicti, vel ratione benedictionis, quomodo sunt materia simoniæ, non autem ratione solius materiæ, & expensarum in iis conficiendis, & laborum in iis aduehendis ex Vrbe ad alia loca; quomodo possunt vendi etiam calices consecrati sine vllo periculo simoniæ, vt notant Sanchez *num. 29. sequenti*, Azor. & Bonac. *locis cit.* Et quamuis Suar. *de simonia, cap. 14. cit. num. 16.* addat, Pontificem, eo ipso, quòd suis expensis emit totam materiam, & labores artificum pro conficiendis huiusmodi Agnis, eósque posteà benedictos, & consecratos gratis omnibus donat; virtualiter etiam vult, & declarat, quòd etiam gratis sint dandi ab omnibus aliis, & non vendendi; nisi forte ratione alicuius alterius expensæ, aut laboris in iis iterum reficiendis, vel aduehendis ad alia loca: quia tamen de hac voluntate Pontificis non satis constat; neque ex eo, quòd ipsemet Pontifex gratis aliquid donet, potest inferri, quòd donatarius illud idem non possit alteri vendere, non videtur ex hoc capite dubitandum, quòd hæc venditio absolutè sit licita, & nullo modo simoniaca, si pretium exigatur tantummodo ratione materiæ, & non autem vlla ex parte ratione benedictionis, & consecrationis. 24. *Agni cerei quomodo possint vendi.*

25. *Illorum materia non potest adhiberi ad vsus profanos.* Atque ex hoc, quòd huiusmodi Agni sint res sacra, à fortiori colligitur, quòd non sint vllo modo adhibendi ad vsus profanos. Et sine dubio vix posset excusari à culpa mortali, si quis huiusmodi cera vteretur ad litteras obsignandas, vel ad aliquid affigendum parieti, &c. siquidem ex Suario, *tom. 3. de Sacram. disp. 81. sect. 8.* similiter non excusaretur à culpa mortali, qui vteretur rebus aliis sacris ad vsus profanos, verbi gratia, calice consecrato ad communem mensam, sacro corporali, aut purificatorio ad emungendas nares, & tanquàm communi linteolo, aut sudario, vestibus sacris ad profanas repræsentationes, aut ludos, &c.

26. *Signum Crucis est dignum adoratione.* Denique, ad vltimam rationem dubitandi, quæ erat de typo venerandæ, & viuificantis Crucis: Respondeo, certum esse debere, quòd etiam hic sit adorandus, vt definitur in 7. Synodo; siue formetur, & exprimatur, & quasi pingatur solum in aere, & transeunter per solam indicationem, & notam manus; siue formetur in materia permanente per artem pingendi, aut sculpendi, cùm semper sit imago veræ, & viuificæ Crucis, in qua Christus est mortuus, id est, imago transiens, & successiua dum formatur solùm in aere, vt loquitur Suar. *tom. 1. in 3. part. disp. 56. initio*, & imago permanens, dum formatur in alia materia permanente, & semper habet easdem vtilitates, quas reliquæ imagines, cùm referat, & repræsentet Passionem Christi Domini, & in illa fiduciam excitet, & fidem, & gratitudinem præseferat, de qua re potest videri idem Suar. *disp. 56. cit.* & Vasq. *tom. 1. in 3. part. disp. 111. præsertim cap. 2. 4. & 5.* & Bellarm. *lib. 2. de Imaginibus, cap. 29. col. 851. tom. 2.* qui etiam *cap. 10. §. Ad vltimum. col. 855.* fusè explicat, quomodo hoc signum non possit notari superstitionis, & maximè differat à characteribus, & signis Magorum: siquidem illa, neque ex se, suáque natura, neque ex instituto, & virtute Dei; sed solùm ex pacto Dæmonis operantur, & solùm deseruiunt pro signo fœderis inter Magos, & Dæmonem, cùm tamen signum Crucis ex instituto Dei, & ex meritis Christi, & ex fide, & deuotione fidelium operetur: nam, quòd sæpissimè dissoluat magias, & ipsos Dæmones pellat, etiam formatum ab infideli, verbi gratia, Iudæo, aut Pagano, vt patet ex S. Gregorio Nazianzeno *oratione 1. in Iulianum*, & ex S. Epiphanio *hæresi 30.* & ex S. Gregorio *lib. 3. Dial. cap. 7.* maximè est ex Dei institutum, & imperio, vt notat Suar. *tom. 1. in 3. par. disp. 56. cit. sect. 3.* & est quasi ex opere operato, vt loquitur Bellarm. *loc. cit.* cùm ex S. Augustino *lib. 83. qq. q. 79.* indiverit 27. *Pellit Dæmones ex Christi instituto, & quasi ex opere operato.*

Deus

28. *Est oratio maximè efficax.* Deus ipse Dæmonibus, vt cederent Cruci, tanquàm sceptro supremi Regis; & quòd aliquando non cedant, solum sit ex dispensatione ipsius Dei, qui id iustum, & vtile iudicat. Et quòd præterea pellat morbos, & mala auertat, maximè est ex fide, & deuotione fidelium, qui per hoc signum, quasi per nutum, implorant Dei auxilium per Christi merita; sicut & possunt implorare per actum cordis, aut oris. Et denique quòd per illud frequentissimè impertiamus rebus benedictiones, v.g. domibus, agris, hominibus, maximè est ex eadem deuotione, qua res illas Deo commendamus per Christi merita, signo illo repræsentata Et quòd Ecclesia per idem signum, & per certas precationes, & cæremonias benedicat aquam, ramos, candelas, &c. similiter solùm est, quia signo illo, illisque precibus Deum precatur, vt velit res illas nobis esse salutares, & per illas nos adiuuet, tanquàm per instrumenta.

29. *Est professio fidei.* Atque hinc etiam est, vt hoc signum rectè dicatur professio quædam Christianæ fidei, vt ex S. Augustino in illa verba Psalmi 141. *In via hac, qua ambulabam.* notat Suar. *disp. 56. cit. sect. 3. initio*; & per illam profiteamur nos Christi Crucem amplecti, & velle in nobis ipsis, vt eius virtute sanctificemur, & muniamur, & defendamur. Et hac etiam de causa maxime adhibetur in administratione omnium Sacramentorum, vt idem subdit ex Sancto Dionysio *de ecclesiast. Hierar. cap. 4. 5. & 6.* & ex Sancto Augustino *Serm. 181. de tempore*, & ex antiquissima consuetudine communiter præmittitur à fidelibus ante omnes actiones, vt ex traditione non scripta refert Sanctus Basilius *lib. de Spiritu Sancto, cap. 27.* Vnde etiam turpissimi mendacij conuincuntur Hæretici, qui asseruerunt, vsum huius sanctissimi signi solùm incepisse in quarto sæculo; cùm tamen illius mentio habeatur etiam apud Tertullianum *in libro de corona militis*; & hic floruerit in secundo sæculo; vt notat Bellarm. *lib. 2. de Imagin. cap. 26.*

30. *Quare nõ adorentur omnes lanceæ, & omnes claui, sicut adorantur omnes Cruces.* Neque ex eo sunt dignæ adoratione omnes Cruces, quæ formantur in materia permanente, quia referunt quomodocunque similitudinem ad veram Crucem; sed, quia ex illa exprimuntur, & solùm formantur ad illam repræsentandam, ac proinde quia omnes habent respectu illius rationem imaginis: quod tamen non accidit in omnibus lanceis, aut clauis, aut spinis, quæ quanuis habeant similitudinem ad lanceam, clauos, aut spinas Christi Domini; communiter tamen non exprimuntur ex illis, neque formantur, aut habentur ad vsum Imaginis, & ad effectum repræsentandi; sed ad alios vsus longè diuersos, vt bene explicat Bellarm. *lib. 2. cit. de Imaginibus, cap 30. §. Ad 4.* & Vasq *tom. 1. de Incarnat. disp. 111. cap. 6. num. 20.* Et certum est, quòd ad imaginem non sufficit sola similitudo: siquidem vnum ouum, verbi gratia, aut vnus paries albus, non dicitur esse imago alterius oui, aut alterius parietis albi, quanuis alioqui sit illi simillimus in albedine; sed requiritur, vt vnum sit expressum ex alio, & ad illud repræsentandum. Vnde, si lanceæ, aut claui, aut spinæ verè pingantur, aut habeantur ad repræsentandam veram lanceam, & veros clauos, & spinas Christi Domini, verè habent rationem imaginis, & omnes verè sunt dignæ adoratione, vt subdit Bellarm. *ibidem*: & eadem est ratio, quare non adorentur omnes naues ex eo, quòd Christus in nauim ascenderit; neque omnes Virgines ex eo, quòd fuerit in vtero Virginis, vt subdit Vasquez *num. 20. cit.*

Quod verò additur de adorandis similiter omnibus lignis propter similitudinem in natura, saltem generica, ad lignum Crucis, ineptè additur, cùm reuerà neque omnes arbores referant Crucem, neque ad eam repræsentandam, ac referendam sint factæ; & ipsa etiam vera Crux non adoretur, tanquàm imago Crucifixi propter essentiam, & naturam physicam, siue specificam, siue genericam, in qua forte habet conuenientiam cum aliis lignis; sed maximè propter figuram, & compositionem artificialem duorum lignorum, ex qua potuit Christum habere sibi affixum, cúmque repræsentare, tanquàm imago: sic enim expresè profitetur S. Leontius *in 7. Synodo, act. 4. tom. 3. Concilior. part. 1.* dum asserit: *Ego, quatenus duo ligna Crucis colligata sunt, typum adoro propter Christum, qui in eo crucifixus est: cùm verò fuerint dissoluta, abiicio, & exuro.* Et simile quid etiam habet S. Athanasius *in quæstionibus ad Antiochum, quæst. 16.* & apud Vasq. *disp. 111. cap. 6. cit. n. 21.* vbi etiam id affert causæ, quare communiter ad effectum adorationis pingantur Cruces, etiam seorsim ab aliis omnibus, & per se; non autem pingantur lanceæ, spongiæ, claui, & spinæ: quia, nimirum, Cruces iam ex deuotione fidelium nullum alium habent vsum, nisi imaginis veræ Crucis; & ideò statim intelliguntur, & accipiuntur ab omnibus, tanquàm imagines: cùm tamen lanceæ, spongiæ, & alia huiusmodi adhuc retineant alios vsus; neque communiter intelligantur, aut accipiantur tanquàm imagines illius lanceæ, quæ Christum transfixit, aut illius spongiæ, quæ plena aceto fuit illi apposita, nisi determinentur ex aliis adiunctis, & pingantur, v.g. simul cum Cruce, vt etiam notat Suar. *de Incarnat. disp. 56. sect. 2. § Et in hoc.* & diximus *paulo antè* ex Bellarm. *lib. 2. de Imaginibus, cap. 30.* & satis indicat S. Thomas *3. part. qu. 25. art. 4. ad 3.* dum ait, Crucem speciali ratione esse imaginem Crucifixi; & ideò specialiter appellari *Matthæi* 24. signum Filij hominis, & ipsum Christum specialiter ab illa denominari *Marci* 16. Iesum crucifixum; non autem denominari à lancea lanceatum, aut spinatum à spinis, &c. *Iesum quæritis Nazarenum crucifixum.* hæc enim ratio imaginis in tantum specialiter conuenit Cruci; non autem aliis, quæ simul cum Cruce fuerunt instrumenta Passionis, in quantum alia retinuerunt alios vsus, quos priùs habebant; Crux verò solùm habet, ac retinet vsum imaginis.

DISPVTATIO IX.

Quomodo cultus latriæ sit exhibendus Cruci Christi, siue veræ, siue fictæ, & repræsentatæ.

1. *Crux vera, in qua Christus pependit, est adoranda, tanquàm Reliquia, & tanquàm Imago Christi in ea extensi.*
2. *Particula veræ Crucis solùm adorantur, vt Reliquiæ.*
3. *Aliæ Cruces solùm adorantur, vt Imagines.*
4. *An, & quomodo Crux Christi adoretur hyperdulia.*
5. *Etiam creaturæ insensibiles possunt laudari, & honorari aliqua laude, & honore ipsarum proprio.*
6. *Quomodo Crux, vt patibulum Christi, non sit detestanda.*
7. *Quare non omnia, quæ Christum quomodocunque tetigerunt, adorentur latria*
8. *Labia Iudæ, quæ Christum sunt osculata, & ma-*

nus militis, quæ dedit alapam, quare non adorentur latria.

9. *Asina, qua Christum portauit.*

10. *Terra Chanaan, quam Christus calcauit.*

11. *Mulier hæmorrhoissa, quæ tetigit fimbriam.*

12. *Turba, quæ Christum sæpius compresserunt.*

13. *Beatissima Virgo, quæ Christum portauit.*

14. *Secundum aliquos, benè possunt adorari labia Iudæ, & manus militis, & ipsa asina, quæ Christum portauit.*

1. *Crux vera, in qua Christus pependit, est adoranda, tanquàm Reliquia, & tanquàm imago Christi in ea extensi.*

CHRISTI Crucem esse adorandam latria, siue loquamur de illa ipsa, in qua Christus est crucifixus, siue de alia quacunque illius imagine, quæ ex vsu fidelium formatur in quauis materia, v.g. lapide, ligno, argento, auro, expressè docet S. Thom. *3. part. q. 25. art. 4. & 2. 2. q. 103. art. 4 ad 3. & in 3. dist. 9. q. 1. art. 2. quæstiunc. 4.* & omnes communiter, & ex Suar. *tom. 1. de Incarnat. disp. 56. sect. 1. initio*, est de fide: sicut & est de fide, quòd sint adorandæ Imagines Christi Domini, & quòd sint adorandæ Reliquiæ: quam vtranque rationem Reliquiæ, & Imaginis habet Crux illa tota, in qua Christus verè pependit, cùm ex contactu sanctissimi Corporis, & Sanguinis, maximè sit sanctificata, ac proinde sit facta dignissima, vt inter pretiosissimas Reliquias reputetur: & præterea maximè referat, ac repræsentet vnicuique figuram Domini Crucifixi; & ideò verè, & propriè etiam habeat rationem Imaginis, vt notat Bellar. *lib. 2. de Imaginibus, cap. 26. initio*, vbi etiam addit propter rationem Reliquiæ non solùm esse adorandam ipsam totam; sed etiam quascunque illius particulas; & propter rationem imaginis esse adorandam, non solùm ipsam; sed etiam omnes alias Cruces ex quacunque materia. Et hanc vtranque rationem Reliquiæ, & Imaginis, optimè attingit, & explicat Sanctus Thomas *3. part. quæst. 25. art. 4. cit.* vbi ait, honorem, & reuerentiam per se non deberi, nisi naturæ rationali, quæ sola est capax excellentiæ, cui debeamus nos submittere, & subiicere per signum honoris: creaturæ autem irrationali, aut insensibili solùm deberi ratione naturæ rationalis: & hoc dupliciter, id est, in quantum illam repræsentat, tanquàm imago, & in quantum est illi aliquo modo coniuncta: nam primo modo honoramus imaginem Regis, & secundo modo illius vestimentum: & siue honoremus hoc modo, siue illo, semper honoramus eodem honore, quo ipsum Regem: & sic accidere in veneratione, & adoratione Crucis Christi: siquidem illam, in qua Christus est crucifixus, vtroque modo veneramur, cùm repræsentet nobis figuram Christi in ea extensi; & ex contactu ad sanctissima illius membra, & ad Sanguinem, quo est perfusa, semper intelligatur esse illi coniuncta, & ex vtroque hoc titulo semper adoretur eadem latria, quia ipse Christus: alias verò Cruces ex quauis alia materia solùm veneramur, tanquàm imagines veræ Crucis, & consequenter tanquàm repræsentantes etiam Christum in Cruce extensum; & similiter etiam illas veneramur eadem veneratione latriæ, qua ipsum Christum, vt *sup.* à diximus de adoratione aliarum Imaginum eiusdem Christi.

2. *Particula vera Crucis solùm adorantur, vt Reliquia.*

3. *Aliæ Cruces solùm adorantur, vt imagines.*

4. *An quomodo Crux Christi adoretur hyperdulia.*

Quòd si dicas ex eodem S. Thoma *in 3. dist. 9. qu. 1. art. 2. quæstiunc. 4. cit.* adorationem latriæ non competere Cruci, in qua Christus pependit, nisi in quantum est imago ipsius Christi pendentis: & si præterea consideretur, in quantum est res quædam ipsius Christi, solùm posse adorari hyperdulia, cùm non pertineat, hoc modo considerata, ad personam Verbi tanquàm pars eius; & ideò non possit simul cum Verbo adorari latria: quo etiam modo, solam hyperduliam esse exhibendam sanctissimæ Cruci, expressè habet Henricus *quodlib. 10. quæst. 6.* Mars. *in 3. dist. 9. quæst. 8. art. 2.* & aliqui alij apud Suar. *disp. 56. sect. 2. §. Dubitari.*

Responderi primò potest cum Durando *in 3. dist. 9. quæst. 2. in responsione ad 3.* & cum Capreolo *eadem dist. 9. quæst. vnica, art. 3. ad argumentum contra 3. conclusionem*, cum quibus sentit etiam Vasquez *tom. 2. in 3. part. disp. 113. cap. 3. num. 10.* Sanctum Thomam, quod *ibi* asseruit de hyperdulia, postea correxisse, re meliùs considerata, quando admisit adorationem latriæ, non solùm in quantum Crux est Imago Christi in illa pendentis; sed etiam in quantum est coniuncta eidem Christo ratione contactus. Et si fortè alicui minùs placeat vti vocabulo correctionis, dum loquimur de S. Doctore, dici potest cum Caietano *3. p. quæst. 25. art. 4. in fine*, S. Thomas, doctrinam *ibi* traditam de hyperdulia non tam correxisse, quàm manifestasse, & amplificasse, dum posteà ab hyperdulia ascendit ad latriam: & sensus Caietani videtur esse, quòd S. Thomas asserendo *eo loco* de sanctissima Cruce adorationem hyperduliæ, solùm intendit asserere adorationem excellentiorem supra adorationem aliarum Reliquiarum; eámque posteà meliùs declarasset, dum appellauit latriam, eáque dixit adorari debere sanctissimam Crucem, non quidem per se, & quasi acceptam seorsim à Christo; sed simul cum ipso Christo, cui sæpè intelligitur quasi coniuncta propter contactum cum illo habitum, qui est illi ratio, vt adoretur, & qui à fidelibus semper concipitur, quasi actu perdurans: neque ampliùs curauit de alia consideratione eiusdem Crucis, in quantum est res quædam in se dignificata, & nobilitata à Christo: quia neque fideles communiter de illa curant, cùm semper apprehendant simul cum Christo illi affixo.

Et ex hoc potest responderi secundò cum Suar. *disp. 56 sect. 2. cit. §. Dicendum verò est.* Si enim Crux adoretur, vt coniuncta cum Christo, & simul cum ipso, quomodo communiter concipitur à fidelibus, quasi actu habens, & sustinens ipsius Corpus, & actu perfusa ipsius Sanguine, verè, & propriè simul cum ipso coadoratur latria. Et hoc modo id asserit S. Thomas *3. part. quæst. 25. art. 4.* si benè expendantur ipsius verba: siquidem non ait, quòd adoretur latria, in quantum est quomodocunque res quædam ipsius Christi; sed in quantum repræsentat figuram Christi in ea pendentis: & præterea ex contactu ad eius membra, & ex hoc quòd eius Sanguine est perfusa. Et hoc vtroque modo adoratur, inquit, eadem adoratione cum Christo, scilicet, adoratione latriæ. Si verò adoretur quasi per se, & seorsim à Christo propter sanctitatem, & excellentiam, quam contraxit, & retinet ex contactu præterito, tam re ipsa, quàm conceptione fidelium, & ipsa sola sit totalis materia, quæ adoratur; non autem simul cum illa actualiter, & formaliter adoretur etiam Christus; rectè dicitur, quòd adoretur hyperdulia, cùm hoc modo ratio adorandi sit ipsa sanctitas, & Christus se habeat solùm extrinsecè, & terminatiuè, tanquàm illius principium, aut terminus Et hoc important, & sonant verba S. Thomæ *in 3. dist. 9. cit.* si benè attendantur: siquidem non facit mentionem de contactu membrorum, aut de Sanguinis perfusione, neque de adoratione simul cum Christo; sed solùm ait, Crucem adorari hyperdulia, si consideretur, in quantum est res aliqua Christi. Et sensus est, quòd quemadmodum Beatissima Virgo, in

quantum

quantum est Mater Christi, & Christus se habet ad illam solùm extrinsece, & tanquam terminus maternitatis, adorator hyperdulia; & in hac adoratione totalis materia est ipsa sola; non autem simul cum illa est etiam Christus: ita & Crux, in quantum est res Christi, & ab illo, & per illum dignificata, potest adorari hyperdulia, id est, adoratione inferiore ad adorationem latriæ, qua adoratur simul cum Christo; & hunc ipsum honorem, qui exhibetur Cruci, in quantum est res aliqua Christi, *in responsione ad 3.* subdit *ibidem* esse minorem illo, qui similiter exhibetur Beatissimæ Virgini.

Et si quis vrgeat, Crucem hoc modo consideratam, prout est res quædam per se, & seorsim a Christo, neque latriæ, neque hyperduliæ aut duliæ esse capacem, cùm sit res inanimata, & insensibilis, & planè incapax cuiuscunque honoris, & subiectionis, vt vniuersaliter de omni creatura irrationali notat S. Thomas *3. part. quæst. 25. art. 4. cit.* addi potest ex S. Bonauentura *in 3. dist. 9. quæst. 4. in fine, n. 29. pag. 190. col. 1.* duplicem esse honorem, sicut & duplex est laus: sicut enim potest aliquid laudari propter solam excellentiam suæ naturæ, vt, verbi gratia, quòd sit res pulchra, & bona, vel vtilis ad multa, & aliquid potest laudari propter strenuitatem suæ virtutis, & propter honestatem suarum operationum, & hæc tantùm posterior laus respicit merita; non autem alia prior: ita & potest alicui exhiberi honor in testimonium, & signum virtutis, & alicui in signum cuiuscunque alterius nobilitatis, & excellentiæ; & primus honor tantummodo respicit merita in re honorata, & præsupponit naturam intelligentem; non autem secundus. Et addi potest, quòd hic tantùm tribuitur Cruci propter nobilitatem, qua Deus illam nobilitauit, dum in ea pependit, & per eam nos liberauit: sicut & primus honor maximè tribuitur Crucifixo; & sicut propter hanc Crucis nobilitatem, & dignitatem, plures laudes de illa decantat Ecclesia, dum ait, v.g. *Arbor decora, & fulgida, ornata Regis purpura, electa digno stipite, tam sancta membra tangere.* &, *Crux fidelis, inter omnes Arbor vna nobilis, nulla sylua talem profert, fronde, flore, germine,* &c. ita & plures honores illi exhibet, non quidem summos, qui dicuntur latriæ; sed infra sũmos, qui possunt dici hyperduliæ.

5. *Etiam creatura insensibiles possunt laudari, & honorari aliqua laude, & honore ipsorũ propria.*

Et vlteriùs, si quis contendat, hunc ipsum honorem, vel adorationem, quæ exhibetur Cruci, prout est res quædam, esse appellandam adorationem latriæ, cùm etiam hoc modo, & secundùm omnem rationem considerata semper dicat attributionem, & pertinentiam ad ipsum Christum, & semper adoretur ratione illius, dici potest, non esse magnoperè contendendum de vocabulis, & de modo loquendi: & qua ratione diximus *supra, disp. 5. & 6.* de adoratione propria Humanitatis Christi, & de adoratione Imaginum, quòd ab aliquibus appelletur hyperdulia, & ab aliquibus latria analogica, per accidens, secondaria, vel secundùm quid, non autem propria, & primaria, & per se, quæ non debetur, nisi Deo, & prototypo: eadem ratione possumus dicere etiam de adoratione Crucis, prout est res quædam ipsius Christi, & adoratur quasi per se, & seorsim à Christo, quòd possit appellari hyperdulia, in quantum est minor, quàm adoratio Dei, intelligendo appellatione hyperduliæ omnem illam adorationem, quæ est supra communem duliam, & infra latriam, vt notat Suar. *tom. 2. in 3. part. disp. 12. sect. 3. §. Tertiò, si Beata Virgo.* & quòd præterea propter attributionem, & pertinentiam ad Christum, possit appellari latria analogica, per accidens, seu per aliud, secundaria, & secundùm quid.

Sed, quidquid sit de modo loquendi, & de vocabulis circa adorationem Crucis, malè Hæretici illam impugnant ex eo, quia dolorem, & ignominiam attulit Christo, & ideò ab iis omnibus, qui Christum diligunt, detestanda maximè est, non adoranda, sicut & detestandum maximè esset ab omnibus filiis, qui non essent planè stulti, aut impij, patibulum patris, in quo turpiter esset suspensus. Nam contrà est ex S. Thoma *3. part. quæst. 25. art. 4. ad 1.* Bellarm. *lib. 2. de Imaginibus, cap. 30. initio.* Vasquez *de Incarnatione, disp. 111. cap. 6.* Suar. *de Incarn. disp. 56. sect. 1. §. Argumentum primum.* & *in defensione fidei, lib. 2. cap. 14.* & omnibus communiter: quia, quidquid doloris, & ignominiæ habuit Christus in Cruce, fuit planè absorptum in victoria, & gloria, quam inde reportauit: & ideò quemadmodum infidelibus mysterium Crucis est scandalum, & stultitia, quia solùm considerant ignominiam, & dolorem: ita & fidelibus est Dei virtus, & sapientia, vt dicitur *1. ad Cor. 1.* quia præterea considerant ipsius gloriam, & bonum, quod inde est consecutum; neque approbant Christi dolores, & ignominias, quatenus malum illius sunt; sed quatenus sunt remedium nostri boni, & sacrificium Deo acceptum, & argumentum certissimum eius fortitudinis, & charitatis in nos. Et quemadmodum neque impius, neque stultus deberet dici ille filius, qui patre pro salute reipublicæ, aut pro fide, & pro virtute fortiter mortuo, seruaret domi, & in honore haberet ipsum gladium, aut tela, quibus esset confossus, eáque vellet perpetua esse monimenta virtutis paternæ, sibíque, & posteris incitamenta ad similem gloriam; & ad hunc finem illa adiungeret, & insereret imaginibus domus: ita nec impij, nec stulti possunt dici fideles, dum Crucem adorant, in qua Christus, non propter scelera, nec inuitus est mortuus; quæ duo communiter faciunt detestanda patibula aliorum parentum; sed propter nostram salutem, & ex obedientia Patris, & quia sponte dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in Sanguine suo.

6. *Quomodo Crux, vt patibulũ Christi, non sit detestanda.*

Similiter malè impugnant iidem Hæretici primam rationem, ex qua diximus adorari sanctissimam Crucem, id est, rationem contactus ad Christi membra, dum inquiunt, ex ratione contactus si adoranda est Crux, esse etiam adoranda labia Iudæ, quæ Christum osculo tetigerunt, & manum militis, quæ Christo impegit alapam; & ipsam asinam, cui Christus insedit; & nauim totam, in qua transfretauit; & terram Chanaan, quam calcauit, & mulierem hæmorrhoïssam, quæ tetigit Christi fimbriam; & totæ turbæ, quæ Christum sæpiùs cõpresserunt; & ipsa Beatissima Virgo, quæ illum gestauit in vtero, & recèns natum inuoluit pannis, & admouit ad vbera, & per infantiam in vlnis habuit, &c. & quod plus est, si contactus quantitatiuus ad Christum, est sufficiens ratio adorationis in Cruce, erit etiam cõtactus virtutis, qui repetitur in omni actione, siue reali, siue intentionali, & supplet contactum quantitatiuum, vt probatur *in Physicis*; atque ita illi omnes, qui Christum viderunt, & ad quos ipse transmisit suas species intentionales, & illi, quos vidit Christus, & qui contrà transmiserunt suas ad Christum, potuerunt adorari ratione istius contactus, quem habuerunt cum illo per species; quod tamen videtur ridiculum, & à nullo admittitur. Sed respondetur cum Suario *disp. 56. sect. 1. §. Ad 2.* & *in defensione fidei, lib. 2. cap. 14. num. 4.* Bellarmino *lib. 2. de Imaginibus, cap. 30. §. Ad quintum.* Vasquez *de Incarnatione, disp. 111. cap. 6. num. 22.* Azorio *part. 1. lib. 9. cap. 5. qu. 9.* & aliis communiter, non quencunque contactum ad Christum esse

7. *Quare non omnia, quæ Christũ quomodocunque tetigerũt, adorentur latria.*

8. *Labia Iudæ, quæ Christum sunt osculata, & manus militis, quæ dedit alapam, quare nō adorentur.*

rationem adorationis; sed illum tantummodo, per quem res specialiter illi coniungitur, & efficitur, & censetur moraliter, tanquàm illius; quòd tamen non est in labiis Iudæ prodentis osculo, neque in manu militis alapam infligentis, neque in aliis huiusmodi: quia enim membra cuiusque exteriora ex S. Thoma 1.2. *quæst.* 74. *art.* 2. sunt planè serua, & despoticè subiecta voluntati, & instrumenta illius semper coniuncta, & ab illa semper recipiunt motionem, qua mouent; non possunt considerari, nisi vt se tenent ex parte agentis; ac proinde labia Iudæ, & manus militis solum considerantur, vt instrumenta sacrilega, sacrilegè mota à voluntate illorum; non autem possunt considerari ex parte Christi patientis, & instrumenta ab illo assumpta ad patiendum: siquidem ad patiendum, & recipiendum osculum, & alapam, non adhibuit membra aliena, vt instrumenta à se separata; sed solùm proprias genas, & instrumenta coniuncta; & hinc fit, vt huiusmodi labia, & manus ex ipso contactu actiuo verè impio, & sacrilego, quem habuerunt ad Christum, verè, & maximè sint detestanda; non autem vllo modo sint adoranda: quod tamen non ita accidit in Cruce, & aliis instrumentis inanimatis, & separatis, v. g. clauis, lancea, spinis, quæ quamuis essent sacrilega, prout erant instrumenta Iudæorum agentium, sicut & tota actio, & crucifixio Christi, prout erat ab ipsis; adhuc tamen possunt considerari, vt sancta, quatenus se tenent ex parte Christi, sponte, & voluntariè per illa patientis, & morientis: sicut & tota passio, & crucifixio, prout erat, & recipiebatur in ipso, & ex hoc capite per hunc contactum, quasi passiuum membrorum, & sanguinis Christi ad ipsa applicatorum, rectè possunt adorari, tanquàm ab ipso volita, & effecta aliquid illius.

Et potest addi ex eodem Suario *locis citatis*, quòd si fortasse contactus ad membra Christi, quantùm ex se, possit esse sufficiens ratio adorandi; sæpè tamen huiusmodi adoratio potest impediri ex aliquo alio adiuncto, propter quod minimè deceat, & minimè debeat in actum exire, & hoc modo de facto impeditur propter impietatem Iudæ, & militis, ne adorentur illius labia, & huius manus, & propter rei vilitatem, ne adoretur asina, cui Christus insedit, & vermes, & lutum, & fæces, aut excrementa, & res sordidæ, vt etiam *suprà* diximus *disputatione* 7. *n.* 6. Et propter incertitudinem impeditur, ne adoretur tota terra Chanaan: siquidem prorsus ignoratur, quam partem determinatè calcauerit Christus, & modò censeri potest ita esse mutata per continuam elementorum transmutationem, vt non sit ampliùs illa ipsa, quæ tunc erat; & ideò nec sit ampliùs adorabilis propter contactum: quanquam, si quis honorem aliquem illi exhiberet, existimans esse illam ipsam, non esset reprehendendus; sicut nec reprehenditur, qui piè veneratur particulas terræ, quæ afferuntur ex Ierosolymis, & per quas etiam S. Aug. *lib.* 22. *de ciuit. c.* 8. testatur, quòd suo tempore miracula fierent. Et idem est de nauicula, in qua Christus transfretauit, si extaret, & haberetur de illa moralis certitudo, & de aliis huiusmodi, quibus Christus est vsus, dum esset in terris: vt enim benè aduertit S. Damasc. lib. 4. de fide, cap. 12. *Si eorum, quorum amore flagramus & domus nobis est chara, & lectus, & vestis, quantò magis ea, quæ Dei, & Saluatoris sunt, per quæ nobis salus parta est?* & ex B. Leontio *lib.* 5. *Apologiæ pro Christianis contra Iudæos*, *qui refertur* in 7. Synodo *act.* 4. vt etiam nos retulimus suprà, disput. 7. num. 2. *Si filij ex affectu erga patrem peregrinantem, & absentem, quidquid illius in domo*

9. *Asina, quæ Christum portauit.*

10. *Terra Chanaan, quam Christus calcauit.*

viderint, siue baculum, siue sedem, siue chlamydem, cum lacrymis attrectant, & amplexantur, patrem ipsum in illis desiderantes, ac reuerentes: potiori ratione possumus nos amplexari, ac venerari ea omnia, quæ Christo inseruierunt, & fuerunt Christi in suis actionibus, aut passionibus.

Mulier verò hæmorrhoïssa, quæ tetigit Christi fimbriam, & turbæ, quæ Christum sæpiùs compresserunt, ideò non adorantur; quia per huiusmodi tactum cum illo habitum, quasi dissimulante, & non aduertente, non censentur moraliter cōtraxisse cum illo coniunctionem, de qua loquimur; neque specialiter sunt factæ illius, quæ propriè est attributio, & pertinentia ad ipsum, in qua fundatur adorabilitas. Et idem est de contactu virtutis, siue reali, siue intentionali, qui ponitur in argumento: neque enim facit coniunctionem, & pertinentiam moralem, de qua loquimur: & ideò neque fundat adorabilitatem in iis omnibus, qui Christum viderunt, aut qui fuerunt visi à Christo, vt notat Suar. *de Incarnat. disp.* 56. *sect.* 1. §. *Ad* 2.

11. *Mulier hæmorrhoïssa, quæ tetigit fimbriam.*

12. *Turba, quæ sæpiùs Christū compresserunt.*

Beatissimam Virginem esse adorandam latria, ideò negat S. Thomas 3. *part. quæst.* 25. *art.* 5. & *in* 3. *distinct.* 9. *quæst.* 1. *artic.* 2. *quæstiunc.* 3. & Suar. *tom.* 2. *in* 3. *part. disp.* 22. *sect.* 2. *sub initium*, & *sect.* 3. *initio*, & omnes communiter: quia secundùm se, & ratione propriæ excellentiæ, quam habet supra omnes puras creaturas, competit illi propria adoratio hyperduliæ. Et sensus est ex Caiet. *ad art.* 5. *cit.* quòd si præterea adoraretur latria secundùm aliud, id est, ratione ipsius Christi, cum quo habet maximam coniunctionem, vt benè ostenditur in argumēto, facilè daretur imperitis, & rudibus occasio errandi, dum illam facilè adorarent latria etiam secundùm se, & ratione suæ propriæ excellentiæ: & qua ratione creaturæ omnes, quæ sūt naturales imagines, aut naturale vestigium Dei, ideò communiter non adorantur latria; quia est tollenda, non autem danda erroris occasio, vt benè notat idem S. Thom. *q.* 25. *cit. ar.* 3. & diximus *sup. disp.* 7. *n.* 3. & 4. & si tollatur hoc periculum, & is, qui adorat, sit bene instructus de adorabilitate secundùm aliud, & propter attinentiam, quam habent ad Deum, bene possunt adorari latria, vt *ibi* probauimus: eadem ratione Beatissima Virgo benè potest adorari latria, si adoretur, vt coniuncta cum Christo; & is, qui adorat, benè distinguat adorabilitatem, quæ illi cōuenit secundùm aliud, & est latria, & illam, quæ illi conuenit secundùm se, & est hyperdulia, vt notat Caietanus *ibid.*

13. *Beatissima Virgo, quæ Christū portauit.*

Et vniuersaliter de rebus adorandis ratione contactus, quem habuerunt ad Christum, non est omittendum id, quod asserit Vasqu. *de Incarn. disp.* 111. *cap.* 6. *num* 22. *in fine*, quòd, absolutè loquendo, semper possit huiusmodi contactus sufficere ad rem aliquam piè, & laudabiliter adorandam adoratione priuata: & hoc modo, si quis syncera fide, & recta intentione affectum, & animum ad solum Christum intendat, benè posse adorare labia Iudæ, & manum militis, quæ impegit alapam, & ipsam asinam, quæ Christum portauit; quamuis non debeat adorare publicè propter scandalum; & ne aliis præbeat occasionem erroris. Sed reuerà, quamuis hæc omnia possint licitè adorari, in quantum sunt res creatæ, & vestigium Dei, eúmque continent, & repræsentant, iuxta ea, quæ diximus *disp.* 7. non tamen videntur posse adorari ex peculiari ratione contactus, cùm ex hoc non habuerint specialem coniunctionem, & attinentiam ad Christum; neque sint factæ, vt res quædam illius, & ipse contactus satis fuerit aliunde impeditus, ne illa dignificaret, & faceret digna veneratione, vt iam explicauimus.

14. *Secundùm aliquos, benè possunt adorari labia Iudæ, & manus militis, & ipsa asina, quæ Christū portauit.*

Denique

Denique malè impugoant iidem Hæretici rationem alteram, propter quam adoramus omnes alias Cruces, ex quacunque alia materia, *id est*, in quantum sunt Imagines veræ Crucis, dum asserunt, apertè hinc sequi, quòd similiter sint adoranda omnia sepulcra; quia Christus fuit in sepulcro; & alia omnia, quæ possunt illud repræsentare; & omnia præsepia, & omnia stabula, & omnes lanceæ, omnes claui, omnes spinæ, & omnes spongiæ; quia similiter Christus fuit in præsepio, & in stabulo, & lancea, & clauis fuit transfixus, &c. imò & poterunt similiter adorari omnes asinæ, quia Christus insedit asinæ, & omnes aliæ possunt illam repræsentare. Nam contrà est: quia aliæ Cruces non ideò adorantur, quia sunt quomodocunque similes veræ Cruci; sed, quia sunt illius Imagines, & ex illa exprimuntur, neque habent apud fideles alium vsum, nisi vsum Imaginis; quæ tamen omnia aliter se habent in aliis omnibus, quæ enumerantur in argumento, vt fusè explicauimus *supra, disputat. 8. num. 30.*

DISPVTATIO X.

Quomodo cultus hyperduliæ sit exhibendus Beatissimæ Virgini.

1. *De fide est, quòd Beatissima Virgo sit adoranda.*
2. *Probabile est, quòd fuerit adorata ab Angelis, statim atque fuerunt creati, aut beatificati.*
3. *Angeli ab ipso initio cognouerunt mysterium Incarnationis, & Beatissimam Virginem, vt Dei Matrem futuram.*
4. *Beatissima Virgo semper fuit adorata, etiam ab hominibus, qui habuerunt notitiam mysterij Incarnationis.*
5. *Excellentia Beatissimæ Virginis, propter quam est digna adoratione, est multiplex.*
6. *Propter contactum, quem habuit ad Christum, potest adorari latria.*
7. *Sed practicè, & communiter hic cultus illi non tribuitur.*
8. *Quomodo aliqui ex Patribus negent, Beatissimam Virginem esse adorandam.*
9. *Non est propriè, & per se adoranda adoratione latriæ.*
10. *Quomodo aliquando appelletur Diua, & Dea.*
11. *Quomodo illi tribuantur aliquæ appellationes, quæ videntur propria ipsius Christi.*
12. *Hyperdulia rectè tribuitur Beatissimæ Virgini.*
13. *Nomen hyperduliæ non est vsitatum à Sanctis Patribus; sed solùm excogitatum à Scholasticis.*
14. *Hyperdulia, ratione solius sanctitatis, non differt specie à dulia.*
15. *Hyperdulia secundùm quid potest tribui, etiam vni Sancto, respectu alterius.*
16. *Hyperdulia Beatissimæ Virginis, ratione solius maternitatis, differt specie a dulia, vel hyperdulia, ratione solius sanctitatis.*
17. *Vtrùm in Sanctis diuersificentur dulia pro diuersitate munerum, quæ habuerunt propria, & peculiaria.*
18. *Hyperdulia ratione sanctitatis est excellentior, quàm ratione maternitatis.*
19. *Sed Beatissima Virgo adoratur hyperdulia ratione vtriusque excellentiæ simul.*
20. *Hyperdulia, qua adoratur Beatissima Virgo, à quo habitu sit.*

1. *De fide est, quòd Beatissima Virgo sit adoranda.*

BEATISSIMAM Virginem esse dignam adoratione, non est ex Catholicis vllus, qui neget: qua enim ratione est definitum de fide, quòd Sancti omnes cum Christo regnantes sint adorandi, eadem, & potiori ratione est definitum de Beatissima Virgine, quæ inter Sanctos longè excellit: & cùm sit Mater ipsius Dei, omni iure est etiam Domina, ac Regina Sanctorum omnium, vt bene notat Suar. *tom. 2. in 3. part. disp. 22. sect. 1.* Atque hoc modo in 7. Synodo *actione 4.* & *actione 7. in definit. fidei*, & in Triden. *sess. 25. in decreto de inuocat. & venerat. Sanctorum*, semper commendatur primo loco veneratio, & adoratio Beatissimæ Virginis; & omninò ita postulat singularis excellentia sanctitatis, & gratiæ, & singularissima dignitas maternitatis, qua præstat aliis omnibus, tam hominibus, quàm Angelis, vt dicemus.

Neque hæc adoratio debet esse solùm ciuilis, quomodo etiam inter Ethnicos adoratur, & colitur mater Imperatoris, aut Regis, aut cuiusuis alterius magni Viri; sed verè, & propriè debet esse religiosa, & sacra, cùm maximè nitatur excellentiæ longè superiori ad quancunque excellentiam naturalem, & ciuilem, id est, excellentiæ sanctitatis, & maternitatis Dei, & maximè pertineat ad pietatem, & maximè redundet in Dei honorem, & in spirituale bonum, & commodum animarum, vt idem subdit *sect. cit. in fine*, & in re simili de cultu Sanctorum, quem Caluinus similiter non admittit, nisi ciuilem, *lib. 2. in defensione fidei, cap. 8. num. 4. col. 185.*

2. *Probabile est, quòd fuerit adorata ab Angelis, statim atque fuerũt creati, aut beatificati.*

Et quemadmodum dignitas, & excellentia Virginis omni tempore fuit cognita aliquo modo, tam Angelis, quàm hominibus: ita & potest piè credi, quòd omni tempore fuit illi ab omnibus exhibita veneratio, & adoratio: nam sanctis Angelis ab ipso initio suæ creationis, quemadmodum fuit reuelatũ mysterium Incarnationis, & Christum ipsum per fidem crediderunt vt nasciturum ex Matre, eúmque agnouerunt, vt Caput hominum, & Angelorum, eique, vt Capiti, se subiecerunt: ita & fuit saltem confusè reuelata Deipara: & credibile est, quòd etiam illi se se subiecerint, tanquam Dominæ, ac Reginæ. Et cùm visio beatifica respondeat fidei, & illud omne videatur clarè in Verbo, quod obscurè per fidem est creditum, probabilissimum est, quòd etiam in Verbo ab ipso initio suæ beatitudinis clarè viderint Beatissimam Virginem, vt Dei Matrem, & mundi totius Reginam, eique se se subiecerint per actualem venerationem, & adorationem. Et quemadmodum hoc tempore nullus est ex Beatis, qui illam non videat clarè in Verbo; siquidem maximè pertinet ad statum cuiusque: ita & ex Angelis nullus est, qui non incœperit illam videre, & colere ab ipso initio suæ beatitudinis: siquidem in visione nulli Beato per quemcunque processum temporis contingit mutatio, aut variatio; & vnusquisque ab ipso initio totum id videt, quod videt posteà pro toto tempore consequente; ac proinde etiam Angeli ab ipso initio viderunt in Verbo Beatissimam Virginem, sicut & modò vident.

3. *Angeli ab ipso initio cognouerunt mysteriũ Incarnationis, & Beatissimam Virginem, vt Dei Matrem futuram.*

Et quòd ab ipso initio cognouerint mysterium Incarnationis, & in ordine ad illud Beatissimam Virginem, expressè asserit S. Thomas *3. part. q. 30. art. 2. ad 3.* ex S. Dionysio *c. 7. de cælest. Hierarch. post medium*, & ex S. Maximo, vbi ait, solùm de modo, & de circunstantiis; non autem de substantia Incarnationis intelligi in persona Angelorum quæstionem illam, quæ habetur Isaïæ 63. *Quis est iste, qui venit de Edom?* in quantum, scilicet, eos latebant rationes huius mysterij, quæ sunt incomprehensibiles omni creato intellectui;

& clariùs, & distinctiùs cupiebant cognoscere, quomodo Filius Dei, qui est totus in Genitore, & totus in omnibus, totus inciperet etiam esse in virginea cellula, vt *ibi* loquitur S. Thomas ex Sancto Maximo. Et eadem ratione solùm de circunstantiis, & de modo maternitatis, & excellentiæ Beatissimæ Virginis, potest intelligi quæstio alia Canticorum 6. *Quæ est ista, quæ progreditur, quasi Aurora*, &c. quam in persona eorundem Angelorum interpretatur S. Bernardus *Serm. 1. super* Missus est.& *Serm. 4. & 5. de Assumptione*, & aliqui alij ex Sanctis Patribus. Et quòd iidem Angeli ab eodem initio suæ creationis adorauerint Christum futurum hominem, propositum sibi per fidem, satis aliqui colligimt ex illo S. Pauli ad Hebr. 1. *Et cùm iterum introducit primogenitum in Orbem terræ, dicit: Et adorent eum omnes Angeli Dei.* Sensus enim est, vt illi interpretantur apud Cornelium à Lapide *in eum locum, num.* 55. & apud Suar. *tom. 2. in 3. part. disp. 22. sect. 1. cit.* quòd Angeli iussu Dei bis adorauerint Christum hominem, id est, semel, quando per fidem fuit illis propositus, vt nasciturus ex fœmina; & iterum quando re ipsa est incarnatus, & introductus in mundum. Et in vtraque adoratione probabile est, quòd simul cum Christo fuerit etiam coadorata Beatissima Virgo, sicut & simul fuit proposita,& simul cognita, vt Dei Maternam, sicut non potest credi Christus, aut coli, vt Filius Patris per generationem æternam, nisi etiam simul credatur, & colatur ipse Pater æternus, vt Deus,& principium talis generationis: ita nec potest credi, aut coli, vt Filius Matris per generationem temporalem, nisi etiam simul credatur, & colatur ipsa Virgo vt Mater, & tanquàm principium talis generationis, vt benè argumentatur idem Suar. *in præfatione ad tomum 2. in 3. partem, pag. 1. initio.*

4. *Beatissima Virgo semper fuit adorata, etiam ab hominibus, qui habuerūt notitiam mysterij Incarnationis.*

Et quòd similiter excellentia Virginis semper fuerit ab hominibus cognita, ex eo probat idem Suar. *disput. 22. sect. 1. cit.* quia semper à veteribus Sapientibus,& Patriarchis, & Prophetis multa fuerunt de illa præcognita, & prædicata, &, vt loquitur S. Bernardus Serm. in illa verba, *Signum magnum apparuit in cœlo*, priscis Patribus longè antè fuit cælitùs promissa, & mysticis figurata miraculis, & oraculis prænunciata propheticis. Vnde & S. Hieronymus *in cap. 6. Michea*, illam appellat Vaticinium Prophetarum; & Andreas Cretensis *Serm. de Assumpt.* Summam diuinorum Oraculorum. Et post Christi aduentum, non modò Sancti Reges simul prociderunt ante Puerum, & ante Matrem, quam inuenerunt simul cum Puero, & simul vtrunque adorauerunt, & simul vtrique munera obtulerunt; sed etiam posteà toto tempore, quo fuit in humanis, maximo in honore semper fuit apud omnes fideles, vt constat ex antiquis Historiis, & *ex epistolis* Sancti Ignatij *ad Sanctam Joannem Euangelistam*: & postquàm fuit in cælum assumpta, statim ab vniuersa Ecclesia publici honores sunt illi exhibiti, & statuti dies festi in illius memoriam, etiam ab ipsis Apostolis, vt de Festo Annunciationis notat Suarez *tom. 2. disput. 22. sect. 1.* ex Sancto Athanasio *Serm. de sanctissima Deipara*, ex S. Leone *epistola 4. cap. 2.* & ex Concilio Toletano X. *cap. 1.* & templa per totum mundum erecta, & sacrificia in illius honorem Deo oblata; eúmque sensum pietatis, & obseruantiæ in Virginem semper Deus approbauit, & confirmauit miraculis, vt patet ex Historiis, & notat Canisius *lib. 5. de Beatissima Virgine, cap. 22. & seqq.* Et quia illius initium planè ignoratur, certò creditur reuocari vsque ad tempora Apostolorum, & vsque ad prima initia nascentis Ecclesiæ, cùm ex S. Augustino *lib. 4. de Baptism. cap. 24.* sic contingat etiam in aliis ecclesiasticis traditionibus,& eo ipso, quòd alicuius ignoratur initium, certum indicium sit, quòd habeatur ab ipsis Apostolis, & ab illis ad nos deriuetur.

5. *Excellentia Beatissimæ Virginis, propter quam est digna adoratione, est multiplex.*

Et quoniam multiplex excellentia potest considerari, & distingui in Virgine, propter quam est digna adoratione; hinc est, quòd etiam adoratio, quæ potest illi exhiberi, non est tantùm vna: primò enim potest considerari excellentia, vt sic dicam, extrinseca, quàm contraxit ex ipso contactu ad Christi Humanitatem, & ex concursu, quem præbuit ad nostram redemptionem, præbendo semel materiam Verbi ad Incarnationem, & Christum gestando in vtero, & extra vterum lactando, alendo, & educando: & deinde potest considerari excellentia intrinseca ipsius maternitatis, prout includit relationem realem, & veram sanguinis affinitatem, & coniunctionem ad Christum, vt à se genitum; & moralem dignitatem supra omnes creaturas; quarum omnium est verè Domina, & Regina: sicut & mater, aut vxor Regis communiter censetur, & agnoscitur Domina eorum omnium, quæ sunt Regis. Tertiò denique potest considerari excellentia similiter intrinseca sanctitatis, & gratiæ, qua maximè excellit supra alios omnes, siue homines, siue Angelos.

6. *Propter contactum, quem habuit ad Christum, potest adorari latria.*

Et quidem ratione primæ excellentiæ, quasi extrinsecæ ex contactu ad Christi humanitatem, & ex obsequiis Christo exhibitis, & ex coniuctu cum illo habito, benè asserit Sanctus Thomas *3. part. q. 25. art. 5.* & Scholastici communiter *in 3. dist. 9.* quòd, absolutè loquendo, potest illi exhiberi adoratio latriæ, sicut & exhibetur sanctissimæ Cruci, & clauis, & spinis, & lanceæ, & aliis omnibus, quæ Christum tetigerunt, & alioqui nihil habent, quod impediat talem adorationem, vt *suprà* explicauimus: sed benè addit, huiusmodi cultum communiter illi non exhiberi, & practicè exhibendum non esse, saltem publicè, aut nomine publico, vt exponit Suar. *tom. 2. in 3. part. disp. 22. sect. 2. sub initium*:

7. *Sed practicè, & communiter hic cultus illi non tribuitur.*

quia, cùm sit capax absolutæ adorationis propter alias excellentias intrinsecas, & sibi proprias, facilè daretur imperitis, & rudibus occasio errandi, dum crederet, adorationem latriæ illi tribui propter has ipsas rationes intrinsecas; neque satis distinguerent rationem extrinsecam ex contactu, vt etiam *suprà* diximus *disp. præcedente, num. 13.* & vniuersaliùs de omnibus creaturis, in quantum continent, ac referunt Deum *disp. 7. n. 3. & 4.* & præterea, quia reuerà maior honor illi exhibetur, dum adoratur propter rationes, & excellentias sibi intrinsecas, etiam adoratione inferiore, quàm si adoretur propter rationem extrinsecam adoratione superiore, vt subdit *ibid.* Suar. cùm hic honor non tam sit in testimonium excellentiæ illius personæ, quæ adoratur, quàm illius, propter quam adoratur. Vnde & tribuitur etiam rebus inanimatis, quæ ex se nullam habent excellentiam, vt est, verbi gratia, lignum Crucis, claui, lancea, & similia.

8. *Quomodo aliqui ex Patribus negent Beatissimam Virginem esse adorandam.*

Et solùm de hac adoratione latriæ Beatissimæ Virgini non exhibenda, saltem publicè, & communiter, intelligi debet S. Epiphanius *heresi 78. & 79.* vbi reprehendit quasdam mulierculas, quæ in Syria, die quodam solenni, & per plures alios dies consequentes, offerebant per modum sacrificij Beatissimæ Virgini tortam panis, quam appellabant collyrida, & ait, esse quidem Beatissimam Virginem à nobis honorandam, & venerandam; non tamen esse adorandam: quia, quamuis sit sancta; non tamen est Deus, neque est nobis data ad adorationem, cùm ipsamet

ipsamet eum adoret, qui ex ipsa secundùm carnem est genitus: vt enim bene explicat Canis. *lib. 5. de Beat. Virgine, cap. 16.* & Vasq. *tom. 1. in 3. part. disp. 99. cap. 2. num. 5.* ex multiplici capite mulieres illæ dignæ erant reprehensione; id est, quia ipsæmet fungebantur munere Sacerdotis; quod tamen nusquam legitur fuisse commissum, nisi viris; & quia offerebant sacrificium Virgini; quod tamen nulli offertur, nisi Deo. Et hanc adorationem per sacrificium, quia est propria solius Dei, & solum in attestatione supremi dominij, & supremæ excellentiæ, meritò negat S. Epiphanius esse Virgini tribuendam, cùm non sit Deus, nec sit data ad huiusmodi adorationem; sed etiam ipsa Deum adoret. Sed per hoc totum, sicut non damnat S. Epiphanius ad Beatissimam Virginem adorationem hyperduliæ ipsius propriam, vt dicemus: ita neque damnat adorationem latriæ ratione contactus ad Christum, vt etiam notat Suar. *tom. 2. in 3. part. disp. 22. sect. 1. sub initium, & in defensione fidei, lib. 2. cap. 7. num. 2.* & Canisius, & Vasq. *locis citatis.*

9. *Non est propriè, & per se adoranda adoratione latriæ.* Et contrà non probant veram, & intrinsecam adorationem latriæ ea, quæ asserunt, & admittunt de Beatissima Virgine plures ex Patribus, & ipse etiam communis vsus Ecclesiæ, vt, verbi gratia, quòd sit non solum Diua, sed etiam Dea, vt est apud S. Gregorium Nazianzenum *in tragœdia de Christo patiente, in fine,* & apud Suar. *in defensione fidei, lib. 2. cap. 7. num. 7.* quòd sit regeneratrix, apud S. Athanasium *Serm. de Sanctissima Deipara,* & restauratrix apud S. Bernardum *epistola* 174. & aduocata, & spes nostra, in Antiphona, *Salue, Regina.* & gaudium mundi, & salus, apud S. Ephrem *in oratione de laudibus Virginis*; & quòd cunctas hæreses sola interimat; & quòd ad Christum accedat non solùm rogans, sed etiam imperans, Domina, non ancilla, vt loquitur Petrus Damianus *Serm. 1. de Natiuitate illius,* & plura huiusmodi, quæ videntur in illa significare intrinsecam Diuinitatem, & per consequens verum debitum adorationis latriæ, non solùm extrinsecæ, & per analogiam, & attributionem ad Christum, quam nos asserimus; sed etiam intrinsecam, & per se. Nam contrà est: quia in huiusmodi locutionibus non tam est attendendus sonus verborum, quam sensus, vt benè notat Suar. *tom. 2. in 3. part. disp. 22. sect. 3. §. Sed contra.* Et quemadmodum inter homines eadem verba aliquando vsurpamus, dum alloquimur Regem pro nostris indigentiis, & dum alloquimur amicum Regis, vt apud illum sit nobis mediator, & intercessor; & vtrunque rogamus, verbi gratia, vt nostri misereatur, & vt nos adiuuet, &c. nec tamen vllus est, qui non intelligat, huiusmodi verba non vsurpari in eodem sensu ad vtrunque; neque idem nos petere ab vtroque, sed à Rege implorari auxilium pro facultate, & potestate ipsius propria, & intrinseca; & ab amico Regis solùm implorari mediationem, & intercessionem ad ipsum Regem: ita & locutiones de Deo, & de Beatissima Virgine, vel de Sanctis, si fortè sint eædem quoad sonum verborum, non sunt intelligendæ esse eædem quoad sensum; & ad vnumquenque debent accipi in sensu illi congruo, & accommodato, id est, ad Deum pro potestate suprema, & independente ab omni alio; & ad Virginem, vel ad Sanctos pro potestate non suprema, sed dependente ab ipso Deo, ad quem pro nobis se habent, vt intercessores, & mediatores.

10. *Quomodo aliquando appelletur Diua, & Dea.* Et magis in particulari, dum Beatissima Virgo dicitur Diua, & à S. Gregorio Nazianzeno appellatur Dea, clarissimum est, quòd non debet id accipi in proprietate vocabuli, quatenus sonat veram Diuinitatem, quasi per essentiam, & imparticipatam: sic enim esset locutio non solùm falsa; sed etiam blasphema, & grauiter Deo iniuriosa: sed debet accipi secundùm quandam exaggerationem, aut hyperbolen, ad significandam singularem illius excellentiam, & dignitatem supra omnes alias, quæ sine dubio est magna participatio Diuinitatis: & potest in hoc sensu etiam appellari absolutè *Diuinitas,* non per essentiam, sed per participationem: sic enim in Scriptura, qui à Deo participant potestatem alios regendi, & iudicandi, absolutè dicuntur Dij. Et hoc modò Deus ipse *Exodi* 7. ad Moysem ait, quòd eum constituerit Deum Pharaonis, id est, Principem, castigatorem, & vindicem loco, & vice ipsius Dei: & *Exodi* 22. absolutè præcipit: *Diis non maledices.* id est, Iudicibus, & Superioribus: & *Psal.* 81. dicitur Deos stare in Synagoga Deorum, & in medio Deos diiudicare, id est, adesse, quando Iudices iudicant, & sententiam ferunt, & iudicare, vtrùm ferant sententias æquas; an verò iniquas: & *paulo pòst* iterum approbatur, quasi ex ore ipsius Dei, hæc ipsa appellatio Deorum: *Ego dixi: Dij estis, & filij Excelsi omnes.* & ex interpretatione ipsius Christi *Ioann.* 10. ij omnes appellantur Dij, ad quos sermo Dei factus est, id est, quibus Deus commisit munus alios iudicandi, suóque iussu fecit illos præesse aliis, vt exponit *eo loco* Euthymius, & Cornelius à Lapide *versu* 35. & Bellarm. *in Psal. 81. vers. 6.* Qua ergo ratione non debet mirum videri, si Reges, & Iudices dicantur Dij per participationem Diuinitatis, quam verè participant in ipso munere alios regendi, & iudicandi; eadem ratione nec debet videri mirum, si etiam Beatissima Virgo dicatur *Diua,* aut *Dea,* cùm etiam ipsa singulariter participet de Diuinitate per excellentiam, quam habet supra alias omnes puras creaturas, vt benè notat Suar. *in defensione fidei, lib. 2. cap. 7. num. 5.* qui etiam benè aduertit, eam non dici à S. Gregorio Nazianzeno absolutè Deam; sed haberi vt Deam: qui modus loquendi multùm diminuit de proprietate sermonis, & multùm restringit significationem vocabuli. sicut & quando dicimus *Matth.* 5. debere esse perfecti, sicut & Pater cælestis perfectus est; & *Ioan.* 16. debere inter nos esse vnum, sicut sunt vnum ipse Christus, & Pater.

11. *Quomodo illi tribuantur aliquæ appellationes, quæ videntur propriæ ipsius Christi.* Ad alias appellationes, quibus Beatissima Virgo dicitur regeneratrix, & restauratrix, & aduocata, & spes nostra, & mundi salus, & gaudium, &c. rectè respondet Canisius *lib. 5. de Beatissima Virgine, cap. 12.* & Suar. *tom. 2. in 3. part. disp. 22. sect. 3. §. Sed contrà.* & *in defensione fidei, lib. 2. cap. 7. num. 17.* & Vasq. *tom. 1. in 3. part. disp. 99. cap. 2. num. 8. & 9.* & omnes communiter, quòd non debent intelligi in eo sensu, dum tribuuntur Beatissimæ Virgini, in quo tribuuntur ipsi Christo; sed de illa solùm important regenerationem, & restaurationem mediatam, & per alium, id est, per ipsum Christum, quem nobis genuit, de Christo verò important regenerationem, & restaurationem immediatam, & per seipsum: & eadem ratione solùm dicitur aduocata, & spes nostra, & mundi salus, & gaudium, in quantum apud Deum pro nobis efficaciter intercedit, & plurima nobis impetrat ad bonum salutis, & solùm ad exprimendam efficaciam huiusmodi intercessionis, & certitudinem impetrationis dixit S. Petrus Damianus, quòd accedit ad Christum, non solùm rogans, sed etiam imperans; & non vt ancilla, sed vt Domina: quia, sicut *Iosue* 10. dicitur Deus obedire voci hominis, dum audit suorum preces, & desideria; & per consequens etiam preces seruorum Dei possunt dici quasi imperium factum Deo, quantùm est ex certitudine,

titudine, & efficacia impetrationis: ita & preces Beatissimæ Virginis possunt dici quasi imperium factum Christo, accedente præsertim ipsa maternitate, & augente pro nobis fiduciam, & certitudinem impetrationis, vt bene notat Suar. *in defens. fidei, lib. 2. cap. 7. cit. num.* 14. qui etiam addit *num.* 16. solùm hoc modo de illa dici, quòd pugnet pro nobis contra Diabolum, & quòd ab illo nos defendat: & *num.* 17. quòd vincat, & interimat omnes hæreses, in quantum, scilicet, impetrat gratiam ad resistendum tentationibus, & peccatis; & lumen ad bene cognoscendas veritates fidei, & ipsum Christum nobis dedit, qui est virtus, & fortitudo nostra, & lux vera, quæ omnes illuminat; non autem, qu a ipsa Virgo hæc præstet virtute propria, & independenter à Christo, & Deo; sicut requireretur ad probandam in illa Diuinitatem, & ad afferendam de illa veram latriam, non autem solùm extrinsecam, & analogicam, & impropriam, cuius tantùm est capax ratione contactus ad Christum habiti, vt *iam* diximus *num.* 7.

12.
Hyperdulia rectè tribuitur Beatissimæ Virgini.

Si verò consideretur in Virgine excellentia alia intrinseca, quam habet ex maternitate, & ex gratia, & sanctitate, qua maxime præstat aliis omnibus, tam Angelis, quàm hominibus, verissime asserit S. Thomas 3. *part. qu.* 25. *art.* 5. & 2. 2. *qu.* 103. *art.* 4. *ad* 1. quòd illi debetur hyperdulia, id est, dulia, & seruitus eminentior, quàm communiter debeatur aliis Sanctis, vel (si licet ita loqui) superseruitus: quia enim nulli puræ creaturæ per se, & intrinsece potest deberi latria, & excellentia intrinseca Virginis per maternitatem, & sanctitatem, ita in se est aliquid creatum, vt tamen singulariter excellat omnibus aliis excellentiis creatis: Ita illi non est exhibendus cultus latriæ, vt tamen omninò sit illi exhibendus cultus superior ad omnes alios, qui possunt exhiberi puris creaturis: & hic est cultus hyperduliæ.

13.
Nomen hyperduliæ non est vsitatum à SS. Patribus, sed solùm excogitatum à Scholasticis.

Et quamuis hoc nomen apud veteres Patres non sit vsitatum; rectè tamen illud excogitarunt Scholastici ad significandam hanc eminentiam cultus, vt notat Vasq. *tom.* 1. *in* 3. *part. disp.* 99. *sect.* 1. *num.* 2. Nec de vocabulis est laborandum, quando constat de rebus ipsis significatis per vocabula, vt notat S. Augustinus *lib. de Genesi ad lit.* c. 4. & apud Suar. *in defens. fidei, lib.* 2 *cap.* 7. *num.* 4.

Et quamuis communiter apud fideles hæ duæ excellentiæ maternitatis, & sanctitatis, quæ sunt in Virgine, quodammodo confundantur; & dum illam communiter concipiunt, & adorant, vt Dei Matrem, simul concipiant, & adorent, vt absolutè sanctissimam, & gloriosissimam supra omnes alios, & maternitatem intelligant, non quasi præcisè, & solùm formaliter pro ipsa relatione, & fundamento illius proximo, quod est genuisse; sed simul cum aliis, quæ continet quasi virtute, & in radice, & actualiter ex illa manant, vt est eminentissima sanctitas; si tamen ab inuicem distinguantur, diuersæ rationis erit hyperdulia, vel superseruitus, aut eminens dulia, quæ debetur vnicuique per se: vt enim bene explicat Suar. *tom.* 2. *in* 3. *part. disp* 22. *sect.* 3. §. *Tertiò.*

14.
Hyperdulia ratione illius sanctitatis nō differt à dulia.

hyperdulia ratione solius gratiæ, & sanctitatis, erit eiusdem speciei cum dulia, quæ communiter tribuitur Sanctis. Et sicut gratia, & sanctitas Virginis est eiusdem speciei cum gratia, & sanctitate Sanctorum, & solùm differt secundùm excessum, & eminentiam gradus: ita & cultus, & veneratio, quæ vtrisque debetur ratione illius: siquidem excellentia; quæ solùm attenditur secundùm quantitatem graduum, non diuersificat speciem, vt notat Sanctus Thomas *in* 3. *distinct.* 9. *quæst.* 2. *artic.* 2. *ad* 4. Et quemadmodum cultus Virginis absolutè, & simpliciter, & respectu omnium, & quasi protonomasticè appellatur hyperdulia: quia Virgo simpliciter eminet omnibus in sanctitate: ita & cultus vnius Sancti potest dici hyperdulia secundùm quid, & in ordine solum ad aliquem alium, cui supereminet in excellentia gratiæ, vt, verbi gratia, si comparetur cultus S. Ioannis Baptistæ, aut Sancti Petri cum cultu infantuli, qui sit mortuus cum solo Baptismo, & solùm habeat gratiam baptismalem, & gloriam illi correspondentem, vt subdit *ibidem* Suarius.

15.
Hyperdulia secundùm quid potest tribui etiam vni Sancto respectu alterius.

Et qua ratione omnis cultus Sanctorum potest absolute appellari hyperdulia, si comparetur cum dulia communiter dicta, prout est seruitus, ex qua seruus quicunque exhibet reuerentiam suo domino, vt patet ex S. Thoma 2. 2. *quæst.* 103. *art.* 4. Vnde & Palud. *in* 3. *dist.* 9 *quæst.* 2. *art.* 1. cultum Sanctorum quorumcunque absolutè appellat hyperduliam; & ipse S. Thomas *art.* 4 *cit. ad* 2. hyperduliam ait esse omnem illam, qua exhibetur homini reuerentia propter affinitatem, & coniunctionem ad Deum, qualem certè habent omnes Sancti per gratiam, & gloriam: eadem ratione cultus vnius Sancti maioris potest appellari hyperdulia, si comparetur cum cultu alterius Sancti minoris: & hæc eadem eminentia sanctitatis, quæ est in vno supra alium, non solùm postulat ex parte nostri maiorem existimationem de vno, quàm de alio, & voluntatem exhibendi illi maiorem honorem, prout res, & occasio tulerit; sed etiam postulat maiorem appretiationem ex eodem Suario *ibidem*, & ex illa prælationem vnius ad alium, si fortè vterque non possit simul coli, & honorari pro dignitate. Et hoc modo etiam Ecclesia secundùm ritus sacrorum Officiorum Sanctos aliquos solùm honorat Officio simplici & alios semiduplici, aut duplici, primæ classis, & maiore, &c. vt de Apostolis, Euangelistis, & Doctoribus statuitur à Bonifacio VIII. cap. vnico, *de Relig. & venerat. Sanctorum, in* 6. & si plures occurrant, aut concurrant eodem die, vnum alteri præfert, & vnum transfert ad vnum, aut plures dies; non autem alterum.

16.
Hyperdulia Beatissimæ Virginis, ratione solius maternitatis, differt specie à dulia, vel hyperdulia, ratione solius sanctitatis.

Secùs verò, si loquamur de excellentia maternitatis similiter præcisa, & per se accepta, & quasi seorsim ab excellentia gratiæ: verè enim hyperdulia, quæ tribuitur Virgini ratione illius, dicenda est differre specie à dulia, quæ tribuitur Sanctis, & per consequens etiam ab hyperdulia, quæ tribuitur eidem Virgini ratione solius sanctitatis, sicut & ipsa maternitas, quæ est propria ratio formalis illam specificans, differt specie à sanctitate, vt etiam *supra* diximus *disp.* 2. *n.* 18. Et expressè id asserit S. Thomas 2. 2. *quæst.* 103. *art.* 4. *ad* 2. vbi ait, hyperduliam, quæ debetur creaturæ propter specialem affinitatem ad Deum, vt, verbi gratia, Beatissimæ Virgini, in quantum est Mater Dei, esse potissimam speciem duliæ: & *in* 3. *dist.* 9. *quæst.* 2. *art.* 2. *in corp.* vbi ex Aristot 9. *Ethic. cap.* 2. vniuersaliter asserit, secundùm diuersas rationes excellentiæ diuersificari etiam honores, qui illis exhibentur; & hoc modo hyperduliam, quæ exhibetur propter vnionem creaturæ ad Deum, esse diuersam à dulia: quod idem asserit Caiet. 2. 2. *quæst.* 103. *art.* 4. *cit.* Dur. *in* 3. *dist.* 9. *quæst.* 3. Vasq. *tom.* 1 *in* 3. *part. disp.* 99. *cap.* 1. *num* 2. & fusè Suar. *tom.* 2. *in* 3. *part. disp.* 22. *sect.* 3. *cit.* §. *quarto.*

17.
Verùm in Sanctis diuersificentur duliæ pro diuersitate munerum, quæ habuerunt propria, & peculiaria.

Et ex hoc generali principio Aristotelis, & S. Thomæ, quòd species honorum, & duliæ sint diuersæ pro excellentia diuersis, quibus exhibentur, non esset reprehendendus, si quis diceret esse diuersas etiam dulias, quibus alij, atque alij Sancti possunt specialiter honorari pro aliis, atque aliis excellentiis, quas habent proprias,

&

& non communes cum omnibus, vt, v.g. Apostoli pro munere Apostolatus, Martyres pro martyrio, &c. quanquam fortasse neque hoc sit necessarium, cùm omnes huiusmodi excellentiæ reducantur ad solam excellentiam gratiæ, & sanctitatis, quam Apostoli, verbi gratia, per exercitium Apostolatus, & Martyres per martyrium in seipsis auxerunt, & conseruarunt, vt subdit idem Suarez: nam, quemadmodum singuli actus virtutum, quos iusti exercent, & quibus merentur augmentum gratiæ, & gloriæ, non diuersificant specie honores, quos illis tribuimus in beatitudine; quia omnes pertinent ad excellentiam sanctitatis, quæ, tanquàm vna formaliter, & sub communi ratione sanctitatis, & gloriæ, specificat cultum, & duliam, quæ illis est debita: ita & munera, & officia, quæ habent in Ecclesia ad exercendos huiusmodi actus, non est, quòd diuersificent eandem duliam, cùm similiter etiam ipsa reducantur ad eandem excellentiam sanctitatis, & solùm sint munera ad acquirendam, & exercendam, & augendam sanctitatem, & gloriam.

18. *Hyperdulia ratione sanctitatis est excellentior, quã ratione maternitatis.*

Et similiter ex eodem principio, quòd honores, & duliæ diuersificentur pro excellentiis diuersis, quibus debentur, potest intelligi, quomodo hyperdulia, quæ debetur Beatissimæ Virgini propter solam excellentiam eximiæ sanctitatis, sit perfectior, & nobilior, quàm alia, quæ debetur propter solam excellentiam maternitatis: nam, quemadmodum gratia, & sanctitas est quid nobilius, quàm maternitas, cùm sanctitas sit supernaturalis, & verè semen filiationis diuinæ, & verè faciat nos consortes diuinæ naturæ, & Deo charos, & peccatum excludat, & maternitas, secundùm substantiam sit naturalis, & quantùm est ex se, non habeat repugnantiam cum peccato: ita & honor, qui illi debetur, est quid perfectius, vt probat Suar. *disp.* 22. *cit. sect.* 3. §. *Sed quæres.* & Vasq. *disp.* 100. *cap.* 2. *num.* 6. *&* 9. Vnde & Christus *Lucæ* 11. mulieri extollenti maternitatem: *Beatus venter, qui te portauit; & vbera, quæ suxisti.* prætulit sanctitatem, dum dixit: *Quinimò, beati, qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud.* &, vt S. August. *tract.* 10. *in Ioann.* & *epistol.* 38. & *lib. de sancta Virginitate, cap.* 3. benè notat: *Beatior fuit Maria concipiendo mente, quàm ventre; & feliciùs Deum gestauit corde, quàm carne.* Quod idem etiam asserunt plures alij ex Patribus apud Vasq. *num.* 9. *cit.* & apud Suar. *tom.* 2. *in* 3. *part. disp.* 1. *sect.* 2. §. *De hac verò dignitate.* vbi etiam ad hoc idem rectè adducit illud aliud eiusdem Christi Matth. 12. *Quæ est mater mea, & qui sunt fratres mei? Quicunque fecerit voluntatem Patris mei, ille meus frater, & soror, & mater est.* Quibus verbis clarè præfert executores, & factores diuinæ voluntatis ipsi etiam Matri, vt notat S. Cyprianus *Serm. de Passione Domini.*

Verùm, hæc prælatio vnius hyperduliæ ad aliam, ex eodem Suar. *ibidem*, §. *Dici tamen potest.* est solùm intelligenda, si comparatio fiat præcisè vniuscuiusque; & excellentia gratiæ, & sanctitatis consideretur quasi per se, & separata à maternitate; & excellentia maternitatis consideretur quasi separata à gratia: & hoc modo verissimè dicitur, quòd si dignitas Matris Dei sit sine gratia, & sine filiatione adoptiua eiusdem Dei, multò melius, & eligibilius est, vt quis sit Filius Dei, quàm vt sit Mater: & in tali casu, si Mater Dei esset de facto sine gratia, quod fortè de potentia absoluta non repugnat, esset quidem adorabilis hyperdulia supra alias dignitates purè naturales, vt notat Suar. *disp.* 22. *sect.* 2. *in fine*, dummodo simul non haberet peccatum, per quod impediretur talis adorabilitas; ea tamen hyperdulia esset longe inferior ad aliam, quæ exhibetur ratione sanctitatis, vt diximus.

Si verò dignitas Matris consideretur moraliter, prout verè est, & secundùm omnia, quæ includit, quasi debita ex ipsa rei natura, & iuxta ordinem diuinæ sapientiæ, certissimum est, quòd maximè excellat supra excellentiam puræ gratiæ, & sanctitatis, cùm includat in gradu longe maximo sanctitatem, & gratiam; & prætereà dicat maximam coniunctionem, & affinitatem ad Deum. Et hoc modo S. Thomas *part.* 1. *quæst.* 25. *art.* 6. *ad* 4. affirmat, quòd, quemadmodum Humanitas Christi ex hoc, quòd est vnita Deo; & beatitudo creata ex hoc, quòd est fruitio Dei, habet quandam infinitatem ex ipso bono infinito, quod est Deus: ita & Beatissima Virgo ex hoc, quòd est Mater Dei, ideò non potest his omnibus fieri aliquid melius, sicut nec potest aliquid esse melius Deo. Et 2.2. *quæst.* 103. *art.* 4. *ad*

2. ex hoc, quòd Beatissima Virgo habet affinitatem ad Deum, ait illi deberi hyperduliam, quæ est perfectissima species duliæ communiter sumptæ, id est, subiectionis, & reuerentiæ ad quancunque excellentiam hominis, vt ipse explicat *in corp. articuli.* Et certissimum est, quòd communiter à fidelibus sic concipitur in Virgine excellentia maternitatis, & sic adoratur hyperdulia super omnes adorationes Sanctorum, in quantum, scilicet, includit dona gratiæ, & gloriæ, verè eximia, & eminentia aliis omnibus; non autem in quantum potest mente, & cogitatione ab illis præscindi, & solùm considerari quasi per se. 19. *Sed Beatissima Virgo adoratur hyperdulia, ratione vtriusque excellẽtiæ simul.*

20. *Hyperdulia, qua adoratur Beatissima Virgo, à quo habitu sit.*

Vtrùm autem hæc ipsa adoratio Beatissimæ Virginis propter affinitatem ad Deum, possit esse à virtute religionis, quæ appellatur latria; an verò sit à dulia specialiter sumpta, quæ exhibet reuerentiam etiam Sanctis, vel certè requirat specialem habitum, & virtutem distinctam à cæteris; non constat inter Doctores. Nam affirmat Suar. *tom.* 2. *disp.* 22. *cit. sect.* 3. §. *Vltimò, inquiri potest.* Quia, quamuis formaliter, & intrinsecè sit excellentia verè creata; est tamen in eodem ordine, in quo est vnio hypostatica, & respicit etiam ipsa excellentiam increatam, & ab illa sumit valorem. Et quemadmodum in humanis idem habitus, qui inclinat ad honorandum Regem, etiam inclinat ad adorandam matrem Regis: ita in casu præsenti idem habitus latriæ, qui inclinat ad honorandum, & adorandum Christum, etiam inclinat ad honorandam, & adorandam Matrem Christi, quæ ad illum se habet correlatiuè, & videtur spectare ad eundem ordinem.

Contrà verò id negat Vasquez. *tom.* 1. *in* 3. *part. disp.* 100. *cap.* 2. *num.* 5. *& seqq.* quia latria essentialiter solùm respicit excellentiam increatam, qualis non est excellentia maternitatis formaliter accepta, & prout reperitur in Virgine. Neque sufficit ad latriam, quòd aliqua excellentia verè creata terminetur quomodocunque ad increatam, vt patet manifestè in ipsa gratia sanctificante, in quantum est filiatio Dei, & facit nos filios, & consortes diuinæ naturæ, & in ipsa visione, & fruitione beatifica, quæ essentialiter est ad Deum: sed requiritur, vt ipsa excellentia increata intrinsecè illi communicetur, vt contingit in Christi Humanitate per vnionem hypostaticam: & alioqui si coniunctio sanguinis, quam habet Virgo Mater ad Christum, mereretur adorationem latriæ, eandem mereretur etiam coniunctio aliquantò remotior, quam habent ad eundem Christum Parentes Virginis, id est, Sanctus Ioachim, & Sancta Anna: siquidem etiam maiores, & ascendentes nepotibus, & descendentibus sunt

causæ

causa ipsius esse, & habent cum illis coniunctionem sanguinis, vt patet ex Aristotele 8. *Ethic. cap.* 11. quod tamen etiam Suar. non concedit. Imò hæc coniunctio sanguinis cum Christo, neque etiam meretur, per se loquendo, & præcisè, & seorsim accepta à sanctitate, & gratia, adorationem hyperduliæ, aut etiam duliæ, & adorationem simpliciter, vt notat Caiet. 2. 2. *quæst.* 103. *art.* 4. §. *In responsione ad* 2. cùm aliqui ex his coniunctis sint forte iam damnati, vt idem subdit: siquidem de illis dicitur *Ioann.* 7. quòd eius fratres non credebant in eum, id est, eius cognati secundùm sanguinem, vt exponunt *eo loco* Maldonatus, & Cornelius à Lapide ex Sancto Augustino, & aliis.

Neque est simile id, quod affertur de Rege, & de matre Regis: siquidem excellentia in hoc vtroque est eiusdem ordinis; cùm tamen excellentia Christi, & Matris Christi sit ordinis valdè diuersi. Et cùm excellentia maternitatis accepta præcisè, & quasi seorsim ab excellentia gratiæ, & sanctitatis, non pertineat ad latriam; sed sit valdè inferior, & imperfectior, quàm dulia, vt *iam* diximus *num.* 28. & excellentia gratiæ etiam accepta per se, & præcisè, solùm pertineat ad duliam, vt probauimus *num.* 14. non apparet, quomodo simul vtraque possit spectare ad latriam; sed vel spectabit ad duliam communiter sumptam, tanquàm potissima, & perfectissima species, vt loquitur Sanctus Thomas 2. 2. *quæst.* 103. *art.* 4. *ad* 2. vel certè erit à speciali, & peculiari virtute distincta à cæteris, quod putat probabile etiam Suar. *sect.* 3. *cit. in fine.*

DISPVTATIO XI.

Quomodo cultus duliæ sit exhibendus Beatis in cælo regnantibus.

1. *De fide est, quòd Sancti sint adorandi.*
2. *Viri sancti, etiam dum viuunt, possunt adorari.*
3. *Cultus Sanctorum non est tantùm ciuilis; sed verè sacer, & religiosus.*
4. *Potest esse tam per actum internum, quàm per externum.*
5. *Adoratio illorum propriè est dulia.*
6. *Honor Sanctorum quomodo referatur in ipsum Deum.*
7. *Quomodo Sancti possint adorari latria.*
8. *Cultus dulia non est ex eadem virtute, ex qua est cultus latriæ.*
9. *Neque ex eadem, ex qua est cultus ciuilis, & politicus.*
10. *Sancti, etiam dum viuunt, possunt adorari dulia.*
11. *Sacerdotes, Prædicatores, & alij ministri, & instrumenta sanctitatis, & gratiæ honorantur dulia.*
12. *Sacrilegia in Sanctos differunt specie à sacrilegiis in ipsum Deum.*

1. *De fide est, quòd Sancti sint adorandi.* ERRORES, & argumenta Hæreticorum, quòd Beatis in cælo regnantibus non sit exhibendus vllus cultus religiosus, & sacer; sed ad summum solus cultus politicus, aut ciuilis, qui exhibetur iis potentibus, aut sapientibus, vel quauis alia virtute, aut potestate præstantibus, qui ciuiliter, & politicè nobiscum versati sunt, vel adhuc versantur, videri possunt apud Alphonsum à Castro *aduersus hæres. lib.* 13. *verb. Sancti, pag.* 1137. Bellarm. *lib.* 1. *de Sanctor. beatitud. cap.* 11. *tom.* 2. Suar. *tom.* 1. *in* 3. *part. disp.* 52. *sect.* 1. Vasquez *tom.* 1. *in eandem* 3. *part. disp.* 97. *cap.* 1. & alios. Nobis in præsentia satis est, si supponamus, tanquàm de fide, quòd Sanctis, siue Angelis, siue hominibus, iam vita functis, & beatis, & in cælo regnantibus, maior aliquis cultus est exhibendus, quàm solùm ciuilis, id est, cultus aliquis verè sacer, & religiosus, infra cultum latriæ, qui exhibetur Deo; & infra cultum hyperduliæ, qui exhibetur Beatissimæ Virgini: ita enim expresse habetur in 7. Synodo, *actione* 2. *in epistola Adriani Papæ ad Constantinum, & Irenen*, & *act.* 3. *in epistola Theodori*, & *act.* 4. *in Dialogo Leontij*, & *in epistola Germani Patriarchæ*, & *act.* 7. *in definitione fidei*: & ex professo idem definitur in Tridentino *sess.* 25. *in decreto de inuocatione, & veneratione Sanctorum*: & idem habetur ex antiquissima traditione Ecclesiæ, quæ in 7. Synodo cit. *act.* 3. etiam dicitur esse apostolica. Et reuerà, iuxta regulam Sancti Augustini *lib.* 4. *de Baptismo, cap.* 24. non potest non esse apostolica, & non haberi ab ipsis Apostolis, & vsque ad illos non reduci, cùm illius initium planè ignoretur, vt notat Alphonsus à Castro *loco citato.* Et confirmatur ex antiquissimis Patribus, tam Græcis, quàm Latinis, apud Bellarminum *lib.* 1. *citato, cap.* 13. Suar. *disp.* 52. *sect.* 1. *cit.* Vasquez *disp.* 97. *cap.* 2. *num.* 9. qui hoc idem expresè habent: cùm enim à temporibus Apostolorum floruerint vsque ad nostra tempora, idque non semel, aut obiter; sed sæpiùs, & ex professo docuerint; clarè demonstrant, id se accepisse ab ipsis Apostolis, & tanquàm fidei dogma ad nos transmisisse.

Nec desunt etiam exempla ex veteri Testamento, quæ nullam admittunt Hæreticorum explicationem de cultu tantùm politico, aut ciuili: dum enim *Numerorum* 22. aperuit Dominus oculos Balaam, & vidit Angelum stantem in via, euaginato gladio, eúmque adorauit pronus in terram; ridiculum est, si quis dicat, non alium cultum eum illi exhibuisse, nisi ciuilem: siquidem eum agnouit verè, vt Angelum; non autem putauit, vt hominem, qui solus conuiuit nobis ciuiliter, & solus ciuiliter honoratur. Et idem accidit Iosuè, qui vt dicitur *cap.* 5. *illius Historiæ*, cùm vidisset virum stantem contra se, euaginato gladio, & ab illo intellexisset, quòd esset Princeps exercitus Domini, continuò cecidit pronus in terram, & adorans quæsiuit, quid Dominus loqueretur ad seruum suum: & vlteriùs in signum maioris adorationis etiam soluit calceamentum de pedibus suis, prout videbatur. Si autem Angeli, cogniti, vt tales, potuerunt, ac debuerunt iussu Domini adorari adoratione plusquàm ciuili, quidni etiam possint, ac debeant adorari similiter etiam homines, si præstent etiam ipsi eadem excellentia gratiæ, & gloriæ, qua præstant Angeli? Imò etiam in hac vita propter solam excellentiam gratiæ, & amicitiæ diuinæ, & sine excellentia gloriæ, iure, ac meritò fuerunt aliqui honorati, & adorati plusquàm ciuiliter, vt, verbi gratia, Elias 3. *Regum* 18. ab Abdia viro sancto, & regni Principe, eò quòd Elias esset Propheta, & homo Dei: & Eliseus 4. *Regum* 2. à filiis Prophetarum, eò quòd spiritus Eliæ super eum requieuisset: & Daniel adhuc captiuus à Rege Nabuchodonosor, eò quòd esset sanctus, & Deo plenus, & Deus ipsius esset Deus Deorum, & Dominus Regum, & reuelans mysteria, &c. vt dicitur *Dan.* 2. & absolutè quòd etiam in hac vita rectè possimus eos colere plusquàm ciuiliter, quos putamus Dei amicos, & sanctos, expresè habet S. August. *lib.* 20. *contra Faustum, c.* 21. & S. Athan. *lib. de virg. circa fin.* vt refert Suar. *disp.* 52. *cit. sect.* 3. §. *Respondetur.* & Vasquez *disp.* 97. — 2. *Viri sancti, etiam dum viuunt, possunt adorari.*

disp.97.c.3.n.27. & Bonac.*in 1. precept. Decal. disp. 3. quæst. 1. puncto 2. n. 1.* Et ratio potest esse: quia honor nulli alteri magis debetur, quam virtuti, vt patet ex Aristotele 1. *Ethic. cap. 5.* & *lib. 4. cap. 3.* nulla autém est maior virtus, quam sanctitas, & præcipue si sit consummata, & confirmata per gloriam. Vnde & Christus *Ioan.* 12. de omni eo, qui ipsi ministrat, promittit generaliter, quòd Pater eum honorificabit: & 1. Reg. 2. *Quicunque glorificauerit me*, inquit Deus, *glorificabo eum.* & *Ps.* 138. de amicis Dei pronunciat Dauid, quòd multum sint honorati: *Mihi autem nimis honorati sunt amici tui, Deus.* Et denique *ad Rom.* 2. pronunciat S.Paulus, quòd honor, & gloria sit omni operanti bonum, in quantum, scilicet, Deus ipse ita statuit pro sua iustitia, & bonitate, isque honor rectè computatur, vt pars præmij.

Neque ex eo, quòd Sancti à nobis absint, quando iam sunt vita functi, sequitur, quòd frustra, & inutiliter illos colamus, quasi planè inscios nostri cultus: siquidem ratione beatitudinis, & nos, & nostros cultus habent præsentes, & in ipso Verbo omnia vident, quæ pertinent quomodocunque ad ipsos, & ad statum ipsorum, vt communiter dicitur *in materia de visione beatifica*, & videre est apud S.Thomam 1.*part. quæst.* 12. & in re simili de Beatissima Virgine nostras indigentias, nostrasque preces bene intelligente, notat Suar. *in defensione fidei, lib.2. cap.7. num.* 11. Et certum est, quòd visio beatifica est eminens quædam participatio diuinæ scientiæ, qua Deus se comprehendit: & ideò, quemadmodum Deus ea sui comprehensione non impeditur, quominùs prouideat etiam nostra: ita Beati ex beatifica visione minimè impediuntur, quominùs videant, & curent nostra, vt clarè patet *Matth.* 10. de ipsis Angelis, qui simul dicuntur esse Angeli paruulorum, & deputati illorum custodiæ, & simul videre faciem Patris, qui in cælis est, neque per hanc visionem impediuntur ab illa custodia, aut è contra per hanc custodiam impediuntur à visione.

3. *Cultus Sanctorum non est tantùm ciuilis; sed verè sacer, & religiosus.*

Quòd verò cultus, qui est debitus Sanctis, debeat esse maior, quàm cultus ciuilis, & quòd communiter in Ecclesia exhibeatur, vt maior, ex eo probat Suar. *disp.52. sect.3. initio*, & Vasq. *disp.* 98. *cap.1. num.* 5. quia excellentia sanctitatis, propter quam tribuitur, est longè præstantior, & ordinis longè superioris, quàm quæcumque excellentia ciuilis, verbi gratia, dignitas, aut potestas, vel sapientia, & virtus, siue intellectualis, siue moralis quæcunque, quæ faciat inter homines ad societatem, & vitam ciuilem, cùm verè sit ordinis supernaturalis, & prima quædam participatio excellentiæ, & perfectionis diuinæ: vnde & honores, qui propter illam exhibentur Sanctis, sunt etiam valdè affines illis honoribus, qui exhibentur Deo, & valdè superiores aliis omnibus, qui exhibentur ciuiliter, vt, verbi gratia, dies festos dicando, & templa extruendo in illorum honorem; peregrinationes, & vota, vigilias, & ieiunia pro illis suscipiendo, &c. vt ex antiquissimo vsu Ecclesiæ, & ex pluribus Conciliis, & Patribus probat ibi Suarius.

Atque hinc fi, vt cultus Sanctorum rectè possit appellari cultus sacer, & religiosus, etiamsi non eliciatur à virtute religionis propriè dicta, quæ solùm respicit cultum Dei, & excellentiam increatam: siquidem cultui Dei est valdè affinis, & iisdem actionibus, aut rebus coluntur Sancti, quibus colitur Deus, vt iam diximus; & cultus Sanctorum potest imperari etiam ex cultu Dei, cùm Deus sit gloriosus in Sanctis suis, vt dicitur *Psal.* 67. & quicquid potest cedere in honorem, & gloriam Sanctorum, potiori, ac priori ratione maxime cedat in honorem, & gloriam Dei, a quo primò procedit: & denique cultus hic maximè faciat ad excitandam, & fouendam in nobis deuotionem, & pietatem; & hac mediante etiam cultum, ac religionem in Deum, vt rectè subdit *ibidem* Suarius.

4. *Potest esse tã per actum internũ, quàm per externum.*

Atque vt distinctiùs explicemus, qualis tandem debeat esse huiusmodi cultus, & ex qua virtute: Primò, certum est, quòd potest tam esse per actum internum, quam per externum, vt patet ex dictis *supra* de hac vtraque adoratione, interna, & externa *disputat. 2. num.* 12. cùm enim Sancti omnes, siue Angeli, siue homines, sint spiritus, & Beati, & in Verbo videant omnia, quæ ad ipsos pertinent, tam vident nostros actus internos, quàm externos, si vtrosque ordinemus, ac referamus ad illos colendos.

5. *Adoratio illorum propria est dulia.*

Denique, si illos colamus propter excellentiam sanctitatis, & gloriæ, quam habent intrinsecam, certum est, quòd debet esse cultus tantùm duliæ; non autem hyperduliæ, aut latriæ, vt patet ex dictis *superius*: siquidem latria nulli tribuitur, nisi Deo, & hyperdulia solùm tribuitur Beatissimæ Virgini, & sic asserit S. Thomas 3.*part. quæst.*25, *art. 3. ad 3.* & *art.* 5. & Scholastici communiter *in 3. dist.* 9. & sic habetur in 7.Synodo *actione 2. in epistola Adriani ad Constantinum, & Irenen*, vbi dicitur, quòd Sancti à nobis coluntur, quia sunt serui Dei. Et sine dubio excellentia sanctitatis, & gloriæ, cùm sit maximè digna adoratione, nec mereatur latriam, aut hyperduliam, rectè dicitur mereri duliam; & hæc sola Sanctis deberi, quantùm est ex huiusmodi excellentia, quam habent propriam, & intrinsecam.

6. *Honor Sanctorum quomodo referatur in ipsum Deum.*

Neque faciunt in contrarium locutiones Sanctorum Patrum, & Conciliorum, quòd honor, qui Sanctis impenditur, in Deum recurrat; & qui Martyres colit, Deum colat, vt dicitur in 7.Synodo *act.* 4 ex S Leontio, & quòd is, qui colit hominem iustum, non eum colat, sed Deum, vt habet S.Athan. *lib. de virginitate, circa finem*; & quòd honor, qui exhibetur bonis conseruis, sit signum beneuolentiæ erga communem Dominum, vt habet Sanctus Basilius *orat. in* 40. *Martyres*: hæc enim, & similia, non significant, quòd sit cultus, qui est debitus Deo ratione excellentiæ increatæ, id est, latria; sed solùm quòd ex se, suáque natura cedit etiam ipse in Dei honorem, qui est primus Author omnis sanctitatis, & sic est gloriosus in Sanctis suis, & in Sanctorum suorum honoribus honoratur, vt notat Suar. *disp.52. sect.2. cit.§. Ex quo intelligitur.*

7. *Quomodo Sancti possint adorari latria.*

Quod tamen diximus *suprà, disp.*7. quòd omnes creaturæ, tam rationales, quàm irrationales, possunt adorari adoratione latriæ, in quantum formaliter sunt Dei Imagines, aut vestigia, & Deum referunt, vt existentem in ipsis per essentiam, & præsentiam, & potentiam, quamuis practicè, & communiter non sic adorentur propter periculum erroris, vt *ibi* explicauimus; potiori ratione est dicendum etiam de Sanctis, si considerentur formaliter, in quantum sunt templa Spiritus Sancti, & Deus in illis singulari modo inhabitat, & in quantum sunt Dei imagines reformatæ per gratiam, & quasi ad viuum expressæ per exercitium virtutum. Verùm hæc adoratio non dicetur esse in illis absoluta, & intrinseca; sed solùm respectiua, & proximè fundata in ipsa excellentia Dei, quæ etiam extrinsecè reddit adorabilia ea omnia, quæ extrinsecè afficit, & in quibus intelligitur quomodocunque, vt patet ex dictis *supra de Imaginibus.* Rectè tamen addit Suar.

Suar. *sect.* 2. *cit. in fine*, ex S Thoma, & S. Bonauentura, quòd quamuis hic modus adorationis sit possibilis erga Sanctos, regulariter tamen non est vsurpandus propter periculum erroris, cùm Sancti sint per se adorabiles ratione intrinsecæ sanctitatis, & excellentiæ; & ideò si adorentur adoratione latriæ, facilè posset videri, quòd hæc adoratio illis conueniret, & tribueretur, vt propria; quod tamen in Ecclesia non est permittendum, vt etiam *suprà* diximus *disp.* 7. de aliis creaturis, & *disp.* 10. de Beatissima Virgine.

8. *Cultus dulia non est ex eadem virtute, ex qua est cultus latria.*

Atque ex his potest intelligi, à quo habitu, & virtute sit cultus Sanctorum, vt à principio: quamuis enim Marsil. *in* 3. *quæst.* 8. *art.* 1. *ad finem*, existimet vnam, & eandem realiter esse virtutem, quæ exhibet cultum Deo, & appellatur latria; & quæ præterea exhibet cultum Sanctis, & appellatur dulia; eámque sententiam planè esse probabilem affirmat etiam Suar. *disp.* 52. *cit. sect.* 3. §. *Contra hanc difficultatem.* longè tamen est probabilius, quòd sint habitus, & virtutes, non modò essentialiter, & formaliter; sed etiam realiter inter se distinctæ, vt est communis sententia aliorum ex Suario *ibidem*, & Vasq. *disp.* 98. *cap.* 1. *n.* 2. & præcipuè Sancti Thomæ 2. 2. *q.* 103. *art.* 3. vbi duliam distinguit à latria: & *art.* 4. vbi duliæ assignat plures species; Alberti *in* 3. *dist.* 9. *art.* 6. *in corp. & ad* 3. & *art.* 7. Sancti Bonau. *ibidem, art.* 2. *quæst.* 4. Dur. *quæst.* 3. Gabr. *quæst.* 1. *art.* 1. *not.* 1. & nos etiam *supra* docuimus *disput.* 2. *num.* 16. & *num.* 17. explicuimus ex eodem S. Thoma, quare Deus, & homo possint amari eadem specie dilectionis, non autem possint adorari eadem specie adorationis.

9. *Neque est ex eadem, ex qua est cultus ciuilis, & politicus.*

Quo autem modo cultus Sanctorum non sit ab eadem virtute, à qua est cultus politicus, & ciuilis aliorum hominum, verbi gratia, Ducis, Gubernatoris, Magistri, &c. videri potest apud Vasq. *disp.* 98. *cap.* 1. *cit. n.* 3. *& seqq.* Hac enim de causa S. Thomas 2. 2. *q.* 103. *art.* 4. *ad* 2 omnem cultum Sanctorum, & omnem reuerentiam, quæ homini exhibetur ex affinitate, & coniunctione ad Deum, appellat hyperduliam; eamque ait esse potissimam speciem duliæ communiter sumptæ, provt dicit seruitutem, ex qua seruus exhibet reuerentiam Domino: quia sine dubio longè excellit omnem duliam communiter sumptam; & est species ex se perfectissima, & ab aliis distincta, vt etiam *suprà* notauimus *disput.* 2. *num.* 18. dum ageremus de hyperdulia Beatissimæ Virginis, cùm præsertim huiusmodi cultus maximè reguletur ex cognitione, & dictamine fidei supernaturalis, ex qua sola nobis innotescit excellentia gratiæ, & gloriæ, & tota Sanctorum adorabilitas; ac

10. *Sancti, etiam dum viuunt, possunt adorari dulia.*

proinde sit etiam ipse supernaturalis. Rectè verò potest dici, quòd hic habitus se extendit ad cultum Sanctorũ, non modò post mortem, & dum regnant in cælo, sed etiam dum viuunt, & sunt in humanis, vt *suprà* diximus *n.* 2. ex Sanctis Augustino, & Athanasio, & ex Suario, & Vasq. *locis ibi citatis*: est enim etiam sanctitas in hac vita eiusdẽ rationis cum sanctitate in alia, eiúsque cultus, & veneratio simul proficiscitur ex eodem dictamine fidei, & ex eodem affectu religionis, & pietatis.

11. *Sacerdotes, Prædicatores, & alij Ministri & instrumenta sanctitatis, & gratiæ honorantur dulia.*

Et propter has rationes rectè addit Suar. *ibid. disp.* 52. *sect.* 3. §. *Respondetur.* & Vasq. *disp.* 98. *cap.* 1. *n.* 5. quòd se extendat hæc eadem virtus etiam ad cultum, qui aliquibus exhibetur specialiter propter aliqua dona, aut potestates, vel prærogatiuas supernaturales: vt, quando honoratur, verbi gratia, Summus Pontifex, quia est Vicarius Christi; vel aliquis alius, quia est Sacerdos, vel Propheta, vel euangelicus, & apostolicus Prædicator, &c. exhibentur enim sine dubio hi omnes honores ex sola fide, & ex affectu Religionis; & ideò ad illos bene potest se extendere virtus duliæ, cùm hic etiam cultus non sit solùm ciuilis; sed religiosus, & sacer, vt etiam notat Bellarm. *lib.* 2. *de Imaginibus, cap.* 19. §. *Ad tertium. tom.* 2. & *supra* retulimus *disp.* 7. *num.* 4. Et quemadmodum res sacræ, quæ ordinantur aliquo modo ad Eucharistiam, & ad Christum, adorantur ex eadem virtute latriæ, ex qua adoratur ipsa Eucharistia, & Christus, vt *supra* diximus *disp.* 8. *n.* 12. ita & Sacerdotes, & Prædicatores, & Prophetæ, in quantum sunt Ministri, & instrumenta sanctitatis, rectè possunt adorari dulia.

Neque ex eo, quòd non sciamus de fide, quòd hic, vel ille, dum viuit, sit Sanctus, vel Sacerdos ritè ordinatus, &c. sequitur, quòd non possimus eum colere cultu priuato, cùm ad illum nõ requiratur certitudo fidei; sed sufficiat certitudo etiam prudẽs, & moralis, & sit de fide, quòd sit pium; & liceat eũ colere cultu priuato, quem credulitate, & fide priuata credimus sanctum, & dignum cultu, vt notat Vasq. *disp.* 97. *c.* 3. *n.* 27. quamuis ad cultum publicum, & qui præstetur nomine publico ipsius Ecclesiæ, etiam requiratur authoritas publica eiusdem Ecclesiæ, quæ nobis proponat publicè hunc, aut illum esse colẽdum. Et præterea rectè monet S. Augustinus *lib.* 20. *contra Faustum, cap.* 21. quòd Sãctos post mortem tantò deuotiùs colimus, quantò securiùs post superata, scilicet, incerta omnia, & post victoriam in tuto positam, & vitæ felicitatem iam comparatam; ex quo tamen non sequitur, quòd non possimus satis deuotè Sanctos colere, dum etiam viuunt.

Ex hoc verò, quòd Sãctos, & Sacerdotes, & personas alias Deo dicatas non colamus virtute latriæ, & religionis propriè dictæ; sed duliæ, quæ est obseruantia longè inferior, rectè colligit Vasq. *tom.* 1. *in* 3. *par. disp.* 98. *c.* 4. *n.* 14. *& seqq.* quòd iniuriæ, quæ specialiter fiunt contra Sanctos, aut cõtra personas Deo sacras, in quantum per se, & intrinsecè sunt dignæ veneratione, & cultu sacro, nõ sunt sacrilegia in eadem specie, in qua sunt iniuriæ factæ Deo, cùm non opponantur religioni propriè dictæ, sed duliæ; ac proinde percussio Clerici, v.g. aut Monialis, vel indigna tractatio Imaginis, aut Reliquiæ alicuius Sãcti, verè sunt sacrilegia distincta specie ab indigna tractatione Imaginis ipsius Dei, vel alterius rei sacræ, quæ alioqui sit inanimata, & intrinsecè incapax venerationis, & cultus, & vt talia sunt explicanda in confessione Verùm hoc non ita videtur intelligendum, quasi iniuria, & indigna tractatio personæ sanctæ, aut sacræ, solùm sit sacrilegium contra duliam; non autem simul contra latriam, & contra virtutem religionis propriè dictæ, & contra Deum: nam, sicut in humanis, iniuria, quæ fit seruo, non potest præscindi, aut separari ab iniuria, quæ simul fit domino in ipso seruo, vt in re sua: ita & iniuria, quæ fit personæ Deo dicatæ, & sacræ, non potest præscindi, & separari ab iniuria Dei, qui in tali persona, vt in re specialiter sua, & simul cum illa, indignè tractatur. Et fortasse hac de causa Sanctus Thomas 2. 2. *quæst.* 99. *artic.* 1. omne sacrilegium comprehendit sub eadem definitione violationis rei sacræ; & eo ipso, quòd aliquid deputatur ad cultum Dei, ait effici quiddam diuinum, & reuerentiam illi deberi relatam in Deum; & ideò quicquid pertinet ad irreuerentiam rerum sacrarum, pertinere ad iniuriam Dei, & habere rationem sacrilegij: & *art.* 2. omne sacrilegium ait esse contra religionem, & committi per irreligiositatem: quia ex hoc ipso agit quis contra Dei reuerentiam, quòd violat rem aliquam sacram: sicut & agit contra Regem, & morte dam-

12. *Sacrilegia in Sanctos differunt specie à sacrilegiis in ipsum Deum.*

nantur

natur eo ipso, quòd perforat quis purpuram Regis, quando iam est facta indumentum illius, vt habet Sanctus Damascenus *lib. 4. de fide, cap. 3. circa medium.* Negari tamen non potest, quin aliqua solùm sint sacrilegia contra Deum, & contra solam virtutem religionis, vt, verbi gratia, indigna tractatio imaginis Dei; & aliqua simul sint contra Deum, & contra Sanctos, & ideò omnia sint benè explicanda, & distinguenda in Confessione sacramentali: & certum est, quòd non satis se explicaret, qui Sacerdotem interfecisset, aut Monialem stuprasset, si solùm diceret, se commisisse mortaliter contra virtutem duliæ.

DISPVTATIO XII.

Quomodo cultus publicus non sit exhibendus, nisi Sanctis canonizatis; & quis ille sit.

1. *Quid intelligatur per cultum publicum.*
2. *Canonizatio Sanctorum quid propriè sit.*
3. *Solius Papa est, Sanctos canonizare.*
4. *Iudicium Ecclesia, aut Papa, in Sanctis canonizandis, est infallibile.*
5. *Et est valdè probabile, quòd hoc sit de fide.*
6. *Iudicium Ecclesia, quòd aliquis sit Sanctus, non solùm obligat, vt practicè adoretur; sed etiam vt absolutè, & quasi speculatiuè credatur Sanctus.*
7. *Quomodo dicantur multorum corpora honorari in terris, quorum anima torquentur in Inferno.*
8. *Si testes in canonizatione sint falsi, & deponant id, quod ignorant; non propterea sententia, & iudicium Papa erit falsum.*
9. *Iudicio Ecclesiæ in canonizatione Sanctorum non est solùm credendum propter reuerentiam illi debitam, & donec constet, quòd sit delusa.*
10. *Neque ex eo, quia procedit secundùm præsentem iustitiam, & secundùm allegata, & probata.*
11. *Sententia aliquorum, quòd Papa in canonizatione simpliciter possit errare, omni modo est improbanda.*
12. *Si ad aliquem canonizandum habeantur vera miracula, faciunt canonizationem maximè certam, & infallibilem.*
13. *Ex sola sanctitate potest aliquis de potentia absoluta canonizari, etiam sine miraculis.*
14. *Glossa, & Iurista in iis, quæ pertinent ad Ius diuinum, non sunt magni faciendi à Theologo.*
15. *Glossa sæpius errat in iis, quæ sunt fidei.*
16. *Cultus publicus non est exhibendus, nisi Sanctis canonizatis, aut beatificatis.*
17. *Qui cultus sint publici, & sola authoritate Papa sint exhibendi.*
18. *Beatificatio, & canonizatio quo differant.*
19. *Sanctis beatificatis, & nondum canonizatis possunt exhiberi omnes honores, & cultus publici.*
20. *Cultus priuatus licitè potest exhiberi Sanctis nondum canonizatis, aut beatificatis.*
21. *Et licitè possunt etiam coram aliis vocari, & inuocari, vt Sancti.*
22. *Non tamen licitè possunt dicari, aut consecrari illis altaria, aut templa.*
23. *Nec dici Missæ, aut diuina Officia.*
24. *Nec statui Festa publica.*
25. *Aut ieiunia, vel fieri vota publica.*
26. *Etiam de potestate Episcopi.*
27. *Nec pingi eorum imagines cum radiis, & diademate, vel exponi vt adoranda.*

28. *Reliquia Sancti nondum approbati, non possunt publicè exponi & adorari.*
29. *Episcopus non potest approbare Reliquias, nisi Sancti approbati per canonizationem, aut beatificationem.*
30. *Etiam quando sunt permista cum Reliquiis Sancti approbati.*
31. *Reliquia Sancti nondum approbati, non sunt contemnenda, sed decenter custodienda.*

NOMINE cultus publici non eum intelligimus, qui exhibetur publicè, & coram aliis, v.g. in Ecclesia, aut in foro, sed eum, qui exhibetur nomine publico, & tanquàm institutus authoritate publica ipsius Pontificis, aut Ecclesiæ, vt notat Bellarm. *lib. 1. de Sanctorum beatitudine, c. 10. col. 739* Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 43. num. 3. pag. 344.* Bonac. *in primum precept. Decalogi, disp. 3. qu. 1. puncto 2. n. 2. pag. 143. col. 1. tom. 2.* & alij communiter, quidquid dicat Felix Contelorus *tract. de canonizat. c. 22 n. 9. pag. 246.* vbi contendit, cultum publicum non esse accipiendum, prout opponitur cultui priuato, & non instituto authoritate publica, aut exhibito nomine publico; sed prout opponitur cultui occulto, & secreto; ac proinde iis Sanctis, quibus nō est exhibēdus cultus authoritate publica, aut publicè institutus, neque etiam esse exhibēdum cultum in loco publico, aut coram aliis; sed solùm posse aliquē exhiberi in loco secreto. Contra quod tamen non solùm facit authoritas aliorū; sed etiam quia circonstantia loci publici, sicut non facit cultum illicitum ad Sanctum viuentem, vt, si quis, verbi gratia, in Ecclesia, aut in foro genuflectat Viro alicui sancto, eiúsque precibus se commendet: ita nec potest facere illicitum ad Sanctum defunctum: & sicut Missa v. g. aut cultus alius institutus authoritate publica, & nulli alteri debitus, aut concessus, nisi Sancto approbato, tam est illicitus, si alicui alteri exhibeatur in loco publico, quàm si exhibeatur in loco occulto, & secreto: ita & cultus alius, qui solùm assumitur ex deuotione priuata, & potest licitè exhiberi, tam Sancto approbato, quàm non approbato, tam est licitus, si exhibeatur in loco secreto, quàm si exhibeatur in loco publico; ac proinde non est, quòd recedamus à notione iam tradita cultus publici. 1. *Quid intelligatur per cultū publicum.*

Et quòd hic cultus non debeat exhiberi alicui Sancto sine authoritate Romanæ Ecclesiæ, & Romani Pontificis, expressè habetur cap. 1. & 2. *de Reliq. & venerat. Sanct.* & hæc authoritas, dum alicui statuit, ac decernit huiusmodi honores, qui Sanctis debentur, & ad hunc finem de vera illius sanctitate, & gloria publicum, ac solenne testimonium profert, communiter dicitur illum canonizare, & in Sanctorum numerum adscribere, vel inter Sanctos referre, vt notat Bellarm. *lib. 1. cit. c. 7. col. 736.* vbi etiam canonizationem definit, quòd nihil sit aliud, quàm publicum Ecclesiæ testimonium de vera sanctitate, & gloria alicuius hominis iam defuncti, & simul iudicium, & sententia, qua illis decernuntur eorum honores, qui cum Deo feliciter regnant. Et quamuis olim particulariter pro vnaquaque prouincia, aut diœcesi id spectaret ad vnumquenque Episcopum, & ad Romanum Pontificem solùm spectaret generaliter id statuere pro tota Ecclesia, vt patet ex Sancto Cypriano *lib. 3. epist. ta 6.* vbi præcipit ad se scribi, si quis Martyr de nouo occumbar: quia statim eius memoriam sacrificiis vult celebrare. & posteà singulis annis diem eius natalem recolere, vt notat Vvaldens. *lib. de Sacrament. tit. 14. c. 122.* & ex illo Bellar. *lib. 1. cit. c. 8. col. 737.* vnde & 2. *Canonizatio Sanctorum quid propriè sit.*

TT in

in aliquibus Prouinciis quidam Sancti coluntur, qui in aliis sunt planè ignoti, vt de Simeone Metaphraste habetur in Concilio Florentino *sess.* 7. *pag.* 427. *col.* 1. *tom.* 4 *Conciliorum*, vbi apud Græcos, & in Ecclesiis Græcorum dicitur esse celeberrimus, cùm tamen talis non sit apud Latinos: postea tamen per Alexandrum III. & per Innocentium III. *cap.* 1. *&* 2. *tit. de Reliquiis, & veneratione Sancto um*, id fuit prohibitum, & omninò reseruatum soli Pontifici,
3. *Solius Papæ est, Sanctos canonizare.* vt tam generaliter pro tota Ecclesia, quàm patticulariter pro hac, vel illa prouincia, aut diœcesi, solus ipse decernat, & iudicet, qui sint colendi, & in honore habendi, tanquàm Sancti, cum Deo regnantes. Idque sanctissimè, & sapientissimè esse factum, videri potest apud Gloss. *in cap. vnicum, ver. Sedis apostolicæ. de Reliq. & venerat. Sanctorum*, in 6. & apud Azor *part.* 2. *lib.* 5. *cap.* 6. *qu.* 6. *pag.* 335. *in fine.* Et patet: quia causæ maiores solùm pertinent ad Pontificem, cap. *Maiores. de Baptismo.* & solius Pontificis est declarare, quæ sunt dubia, aut obscura in Scripturis, cap. *Per venerabilem: qui filij sint legitimi.* & per consequens etiam dubia sanctitatis; & solius Pontificis est, ea proponere, ac definire, quæ sunt credenda; & ea præcipere, quæ sunt facienda; & damnare, & prohibere, quæ sunt contraria fidei, aut honestati; & ideò etiam proponere, qui sunt habendi, tanquàm Sancti, & quorum mores tutò sunt imitandi, & alioqui facilè posset contingere, vt illi publicè colerentur, qui essent reprobi, & damnati, si cultus etiam publicus posset oiti iudicio fallibili ipsius populi, aut vnius priuati Antistitis; non autem necessariò niteretur iudicio infallibili Summi Pontificis, aut totius Ecclesiæ, vt de facto dicitur contigisse cap. 1. cit. *de Reliquiis, & veneratione Sanctorum*, quando cultus, & veneratio fuit vni exhibitus, anquàm Martyri, qui in potatione, & ebrietate fuerat occisus; cùm tamen Ecclesia pro iis, qui perimuntur in ebrietatibus, vix permittat orari, dicente Apostolo *ad Ephes.* 5. quòd *ebriosi regnum Dei non possidebunt*, vt ibi subditur.

Et quamuis in tota Ecclesia colantur plures, vt Sancti, qui non sciuntur solenniter fuisse canonizati ab vllo ex Pontificibus: siquidem primus, qui solennes canonizationes in vsu posuit, dicitur fuisse Leo III. & post illum Innocentius II. & Alexander III. & alij deinceps, vt notat Bellarm. *lib.* 1. *cit. cap.* 8. §. *Dices. col.* 738. & fusè Azor. *part.* 2. *lib.* 5. *c.* 6. *q.* 2. *pag.* 334. *col.* 1. id tamen ex eo est; quia primis temporibus ita habebat consuetudo Ecclesiarum, eáque paulatim inducebatur sciente, & approbante Pontifice, vel expressè, vel tacitè; & solùm ex tali approbatione vim obtinebat, sicut & communiter accidit in quauis alia consuetudine, quæ solùm dicitur obtinere vim legis ex tacito, vel expresso consensu Principis, vt patet ex Sancto Thoma 1. 2. *quæst.* 97. *art.* 3. & aliis communiter *in materia de legibus*. Modò tamen, stante reseruatione iam facta ad solum Summum Pontificem, id non ampliùs licet: & neque etiam ratione distantiæ, & difficultatis recurrendi ad Sedem apostolicam, possunt Episcopi, verbi gratia, in Indiis, aliquem canonizare, vt benè notat Contilorus *tract. de canonizatione Sanctorum, cap.* 5. neque id potest Collegium Cardinalium, vacante Sede, vt idem probat *cap.* 6. neque Legatus à latere in sua Prouincia: neque Concilium Prouinciale, vt subdit *cap.* 7. sed solùm Concilium generale congregatum legitimè ex authoritate Papæ, vel solus Papa etiam per se, & sine Concilio, vt *iam* diximus.

4. *Iudicium Ecclesiæ, aut Papæ, in Sanctis canonizandis, est infallibile.* Et quòd iudicium Papæ in Sanctis canonizandis sit infallibile, communiter asserunt ferè omnes, & oppositum damnant, tanquàm hæreticum, vel tanquàm sapiens hæresim, & temerarium, & scandalosum, & impium: & saltem ita asserunt esse piè credendum: nam esse Hæreticum eum, qui asserit, Papam posse errare in canonizatione Sanctorum, sicut & in iis, quæ pertinent ad fidem, & ad bonos mores vniuersalis Ecclesiæ, docuit Ioannes de Neapoli *quodlib.* 11. & apud S. Anthon. 3. *part. tit.* 12. *c.* 8. §. 2. & apud Syluest. *verb. Canonizatio*, *q.* 3. *n.* 2. Et idem videtur docere Bellarm. *lib.* 1. *de Sanctorum beatitudine*, *c.* 9. *col.* 738. *tom.* 2. vbi hanc refert tanquàm sententiam Catholicorum; & oppositam ait esse sententiam Hæreticorum; & certum esse, & sine vlla dubitatione tenendum, quòd Ecclesia non erret in canonizatione Sanctorum. Et idem videtur sentire etiam Valeo. 2. 2. *disp.* 1. *quæst.* 1. *puncto* 7. §. 41. *vers. Itaque. col.* 253. vbi ait, certa fide id esse credendum; & hanc certitudinem haberi ex iisdem Christi promissionibus, ex quibus habetur, quòd Ecclesia in rebus religionis non fallatur: & potest citari etiam Contilorus *de canonizatione Sanctorum, cap.* 10. *præsertim n.* 11. vbi recenset plurimos, qui id asserunt esse de fide: & denique potest citari etiam Angelus Rocca *in Commentario de canonizatione Sanctorum, cap.* 39. vbi asserit, non solùm piè, sed etiam necessariò ita esse credendum. Et id non esse hæreticum, aut contra fidem; sed sapiens hæresim, temerarium, scandalosum, impium, & omninò puniendum, asserunt Canus *de locis theol. lib.* 5. *cap.* 5. *q.* 2. *concl.* 3. Bannes 2. 2. *q.* 1. *art.* 10. *dub.* 7. *concl.* 1. *col.* 170. Cotdub. *lib.* 4. *qu.* 12. *pag.* 317. Suar. *disp.* 5. *de fide*, *sect.* 8. *n.* 8. *pag.* 104. *col.* 1. Et denique, sine alia grauiore censura id solùm esse piè credendum, habent S. Thom. *quodlib.* 9. *qu.* 7. *art.* 16. S. Anthonin. 3. *part tit.* 12. *c.* 8. §. 2. *cit.* Syluest. *verb. Canonizatio*, *n.* 2. Couarr. *lib.* 1. *var. resol. c.* 10. *n.* 13. *pag.* 189. *col.* 1. Azor. *part.* 2. *lib.* 5. *c.* 6. *qu.* 5. *pag.* 335. & aliqui alij: quia Sanctorum canonizatio videtur quid medium inter eas actiones, aut iudicia, quæ facit Pontifex circa facta particularia, vt, quando agit de possessionibus, de criminibus, de beneficiis ecclesiasticis, de dignitatibus, &c. & ea, quæ facit circa statum Ecclesiæ vniuersalis, vt, verbi gratia, circa fidem, & bonos mores vniuersales: siquidem ex vna parte videtur niti probationibus, & attestationibus fallibilibus circa virtutes, & miracula illius, qui canonizatur; & ex alia parte videtur spectare etiam ipsa ad bonum vniuersale, & ad mores vniuersales Ecclesiæ, cùm honor exhibitus Sanctis canonizatis sit quædam professio fidei, qua credimus ipsorum gloriam, & quædam attestatio, quòd beoè, & sanctè vitam finierint, & cum Deo regnent cum Deo, & possint pro nobis intercedere: & ideò videtur ipsa indigere assistentia, & directione infallibili Spiritus Sancti, quæ non permittat circa illam errari, sicut neque erratur circa definitiones fidei: & quia de hac assistentia speciali pro canonizatione Sanctorum non videtur certò constare certitudine fidei, ideò Authores citati solùm asserunt, piè credi, quòd non erretur: quia tamen posterioris temporibus plures Hæretici planè irriserunt huiusmodi canonizationes, & declarationes Ecclesiæ, vt de Ioanne Vvicleffo videre est apud Thomam Vualdensem *de Sacramentalibus*, *lib.* 3. *cap.* 122. & apud Bellarminum *lib.* 1. *de Sanctorum beatitudine*, *cap.* 9. *cit.* ideò plures alij addiderunt, quòd saltem id sapit hæresim. Et sine dubio altervtra ex his duabus notis videtur notanda hæc propositio, quòd Papa possit errare in canonizatione Sanctorum, id est, quòd sit vel hæretica, vel saltem quòd sapiat hæresim: & ij, qui asseruerunt absolutè, eam esse hæreticam, 5. *Et est valde probabile, quòd hoc sit de fide.*

negari

negari non potest, quin asseruerint valdè rationabiliter, non solùm de iis Sanctis, de quorum sanctitate, & gloria habetur certitudo ex ipsis sacris Litteris: & ideò non potest negari sine manifesta hæresi, vt notat Driedo *lib. 4. de variis dogmatibus, & libris apocryphis, pag. 491. initio*, vt est, verbi gratia, de Sanctis Innocentibus pro Christo occisis *Matthæi* 2. de morte, & martyrio Sancti Ioannis Baptistæ, *Marci* 6. de S. Stephano *Act.* 7. de S. Iacobo *Act.* 12. de bono latrone *Lucæ* 23. de S. Abel, Noë, Enoch, Abraham, Isaac, & Iacob, & aliis *ad Heb.* 11. & de aliis *alibi*, vt notat Azor. *part. 2. lib. 5. cap. 6. quæst. 4.* sed etiam de iis, qui semper ab vniuersa Ecclesia fuerunt habiti in honore, vt Sancti; & non sciuntur ab vllo Pontifice fuisse canonizati, vt est, verbi gratia. S. Syluester, S. Gregorius, S. Augustinus, Sanctus Hieronymus, Sanctus Ambrosius, S. Nicolaus, S. Martinus, & plures alij, quos recenset idem Driedo *loco citato, pag. 490. in fine*, & Azor. *cap. 6. cit. quæst. 3. pag. 335.* & de aliis, qui sciuntur fuisse canonizati ab hoc, vel illo Pontifice: ita enim expressè, & ex professo tenuit, & pluribus confirmauit ex sacris Litteris, & ex rationibus firmis Sixtus V. dum ageretur in Consistorio, & coram Cardinalibus, de canonizando S. Didaco Complutensi, vt refert Petrus Galesinus Protonotarius apostolicus, & tunc à secretis Pontificis, *in Commentario, quem scripsit de canonizatione S. Didaci*. & ex illo Angelus Rocca *de canonizatione Sanctorum, cap. 39. cit. pag* 89. Et quamuis id non intenderit declarare, ac definire, vt de fide; dum tamen ex professo asseruit non solùm piè, sed necessariò, & certissima fide ita esse credendum, omninò id apud omnes debet esse maximæ authoritatis. Et idem probat verborum forma, & grauitas, sub quibus Pontifex Sanctum aliquem canonizat, vt videre est apud Castrum *lib. 5. de iusta Hæreticorum punitione, cap 6.* & apud Angelum Roccam *in Commentario de canonizatione, cap. 38. pag. 82.* & in Bullis, seu Litteris decretalibus eiusdem canonizationis, quæ posteà expediuntur: nam decantatis sacris precibus, ac Litaniis, & Spiritus Sancti gratia humiliter implorata, ad honorem Sanctissimæ, ac Indiuiduæ Trinitatis, & fidei Catholicæ exaltationem, authoritate Omnipotentis Dei, Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, ac Beatorum Apostolorum Petri, & Pauli, ac sua, definit, & decernit, hunc, vel illum esse Sanctum, & in Sanctorum Catalogum esse adscribendum, prout tunc, & de facto illum adscribit, eúmque mandat ab vniuersis Christi fidelibus tanquàm verè Sanctum haberi, & honorari; & statuit in eius honorem posse ædificari, & consecrari Ecclesias, & altaria, in quibus sacrificia Deo offerantur; & singulis annis posse celebrari eius Officium; & omnibus verè pœnitentibus, & confessis, qui tali die accesserint ad visitandum eius sepulcrum, concedit certas Indulgentias, &c. Quis verò non videat, quàm sit iniuriosum Pontifici, & toti Ecclesiæ, & ipsi Deo, si quis dicat, posse illum errare, dum ex throno pontificio cum pluuiali, & mitra coram omnibus Cardinalibus, & Episcopis, & Prælatis, & coram tota nobilitate, & infinita penè multitudine, instãter, & instantiùs, & instãtissimè rogatus ab Oratoribus regiis, & post ieiunia, & post preces ad Deum publicè fusas, solenniter asserit habere se authoritatem definiendi, & declarandi sanctitatem, & gloriam huius, vel illius, eísque decernẽdi sacros honores; & nõ solùm ex tali authoritate, sed etiam ex authoritate Dei Omnipotentis, & Sanctorum Apostolorum Petri, & Pauli pronunciat, definit, & decernit, quòd hic, vel ille sit Sanctus, eúmque mandat haberi, & honorari, vt Sanctum? Quid potest magis absonum dici, vel audiri, & quod magis respuant aures piorum, quàm quòd Põtifex credat, & asserat, habere se potestatem definiendi circa sanctitatem, & gloriam hominũ defunctorum, & verè fallatur, & verè non habeat? & quòd pronũciet, quanta maxima potest solennitate, se definire actualiter ex tali potestate, & verè non ex illa definiat; sed solùm ex humano errore, & ex falsa credulitate? Verissimè asserunt Doctores cõmuniter *paulò antè* cit. quòd saltem id sapiat hæresim: siquidem, qui sic prononciat, facilè potest coniici, quòd malè sentiat circa articulum fidei, quòd Papa non possit errare in iis definiendis, ac decernendis, quæ pertinent ad fidem, & bonos mores vniuersales, ac proinde hæc propositio rectè dicitur sapere hæresim, vt patet ex dictis *sup. lib. 1. disp. 34. n. 1.* de propositione hæresim sapiente. Et quòd præterea hæreticũ sit, negare in Ecclesia, & in Põtifice authoritatem ad Sãctos verè canonizandos, definiendos, ac declarandos, expressè docet, & probat Bann. *2. 2. q. 1. art. 10. dub. 7. conc. 1. col.* 170. quia ità habet antiqua traditio, & vsus Ecclesiæ. Et Eugenius IV. in Concilio Florentino in decreto vnionis, inter cætera grauiter præcipit, vt Armeni Beatissimum Leonem I. reputent, ac venerentur tanquàm Sanctum, & Catalogo Sanctorum meritò adscriptum, vt patet *tom. 4. Concil. pag. 493. col. 2. §. Quartò.* & *in Summa Concilior. pag. 456. §. Quarto.* & in Concilio Constantiensi *sess.* 8. inter alios errores Vvicleffi *num.* 44. damnatur etiam hic: *Augustinus, Benedictus, Bernardus damnati sunt, si non pœnituerunt de hoc, quòd habuerunt possessiones, & instituerunt, & intrauerũt Religiones.* vt patet *ex tom. 3. Cõc. p. 1. 2. pag.* 1570. & *in Summa Conc pag. 438. in fin.* cùm enim sit de fide, quòd Sancti sunt inuocandi, & venerandi, vt *supra* diximus *disp. 11. num. 1.* sicut potest præcipere Ecclesia, vt inuocetur, & colatur determinatè hic, vel ille, tanquam Sanctus: ita & potest præcipere, vt certò, & indubitanter credatur, ac reputetur esse Sanctus, & per consequens etiam potest id definire, ac declarare per sententiam infallibilem, & indubitabilem.

Neque videtur hæc potestas esse neganda Pontifici, & Ecclesiæ, cùm maximè faciat ad fidei confirmationem, quæ *Luc.* 22. est commissa S. Petro, eiúsque successoribus: *Tu aliquando conuersus confirma Fratres tuos.* & optima fidei confirmatio fit, si exemplis, & factis ostendatur, & quasi oculis subiiciatur illius veritas, & efficacitas, ex qua hic, vel ille declaratur sanctè vixisse, & tandem ad gloriam peruenisse; & iisdem exemplis confirmetur, non esse abbreuiata manus Domini; & suis auxiliis non solùm primis temporibus nascentis Ecclesiæ perduxisse fideles ad sanctitatem, & gloriam; sed etiam adhuc perducere, & semper esse perducturum in posterum vsque ad finem mundi.

6. *Iudicium Ecclesiæ, quòd aliquis sit Sãctus, non solùm obligat, vt practicè adoretur, sed etiam vt absolutè, & quasi speculatiuè credatur Sanctus.*

Neque valet, si quis dicat, posse Ecclesiam, aut Papam præcipere, vt hic, vel ille reputetur, & colatur, vt Sanctus, sicut & potest præcipere, vt hæc, vel illa Hostia, quæ in Missa exponitur ab hoc, vel illo Sacerdote habeatur, & adoretur, vt consecrata; nec tamen propterea esse de fide, quòd verè sit Sanctus: sicut nec est de fide, quòd Hostia sit consecrata, quia ad præcipiendum, tam de Sancto colendo, quàm de Hostia, satis est prudens iudiciũ, quòd ille sit Sãctus, & quòd hæc sit consecrata: & hoc iudiciũ satis habetur ex processu canonizationis per depositionẽ, & iuramentum testiũ super virtutibus, & miraculis, quãuis nõ sit iudiciũ infallibile, sicut nec fundamẽtũ, cui innititur, id est, dictum, & depositio testium,

quomodo etiam cap. *A nobis.a.de sentent.excommunicationis*, hoc dicitur differre iudicium Dei, & iudicium Ecclesiæ, quòd illud semper nitatur veritati, quæ nec fallit, nec fallitur; hoc verò nonnunquam sequatur opinionem, quàm sæpè contingit falli, & fallere. Hoc, inquam, non valet: quia Sanctus non solùm præcipitur esse colendus; sed etiam esse inuocandus; & tam cultus, quàm inuocatio determinatè præcipitur circa hanc personam; neque præcipitur sub tacita coditione, si verè est sancta, sicut præcipitur adoratio Hostiæ, sub tacita conditione, si verè est consecrata; sed præcipitur merè absolutè, & totum præceptum continet hæc tria effata, & pronunciata: Hic verè est Sanctus; & ratione sanctitatis est verè dignus, qui colatur, & inuocetur ab omnibus; & omnes debent illum colere, & innocare. Et in his pronupciatis, tanquàm certis, & indubitatis, & infallibiliter credendis, nituntur celebritates, & solennitates Ecclesiæ, & Dei laudes, & gratiarum actiones, & sacrificia, quæ offert pro sanctitate, & gloria huic, aut illi tali dic collata; & preces, & postulata, quæ adiungit pro illius meritis; nec possunt sine turpissima nota dici hæc omoia, quòd offerantur per errorem, & per falsam credulitatem nomine publico, & à Ministris publicis, & ex mandato, & præcepto publico, vt ex se patet. Et si fortè contingat, vnum aliquem, aut plures ex iis, qui ab Ecclesia canonizantur, & pro quibus tali die præcipiuntur, & fiunt publicæ Solennitates, & Festa, & Deo exhibentur sacrificia, & gratiarum actiones, & petitiones donorum pro illorum prometitis, & qui nomine publico fidelibus proponuntur in exemplum, eadem die esse reuerà detrusos in Tartara, & dum viuerent, neque habuisse veram fidem, neque veras virtutes; sed has, & illam pessimè simulasse, & Ecclesiam in his omnibus falli; & sub publica fide, sub qua hæc afferit, etiam fallere omnes fideles; quomodo non maximè irridebitur ab infidelibus, & ab ipsis etiam Dæmonibus, qui eos vident tam solenniter coli, & inuocari, quos habent socios æternarum pœnarum? Et quomodo saluabitur, quòd Ecclesia sit columna, & firmamentum veritatis, vt eam appellat S. Paulus *1. ad Timoth. 3.* & quòd eius fides, sub qua aliquid asserit, non possit deficere, vt dicitur *Luca 22.* & quòd Spiritus Sanctus debeat illam docere omnem veritatem, saltem in necessariis ad salutem, vt dicitur *Ioan. 14.* & exponit S. Th. *quodlib. 9. art. vlt. cit.*

Et quidem, si hæc assistentia Spiritus Sancti admittatur, tanquàm de fide, circa declarationem sanctitatis, quæ fit per canonizationem, cùm etiam hæc videatur spectare ad fidem Ecclesiæ, & ad mores vniuersales, non poterit deinde non esse de fide, etiam infallibilitas iudicij Papæ; & non esse hæreticum, si quis dicat, eum posse errare, quando aliquem declarat, & proponit vt Sanctum.

Si verò non admittatur, tanquàm de fide, quòd Papa non possit errare, debet saltem admitti tanquàm sapiens fidem, cùm ex illo possit inferri propositio fidei, quòd Papa simpliciter habet huiusmodi assistentiam, vt diximus *suprà, lib. 1. disp. 34. n. 2.* de propositione sapiente fidem; ac proinde non potest non esse è contra sapiens hæresim, si quis dicat, quòd possit errare; & vel simpliciter id est damnandum tanquàm hæreticum, vel saltem est damnandum, vt sapiens hæresim, vt *iam* explicauimus.

7. *Quomodo dicatur multorum corpora honorari in terris, quorum anima torquentur in Inferno.*

Neque vrget in contrarium id, quod communiter circumfertur nomine S. Augustini, aut S. Gregorij, nec tamen certò scitur esse S. Augustini, aut S. Gregorij, quòd *multorum corpora honorantur in terris, quorum animæ torquentur in gehenna*: vt enim notant Bellarm. *de beatit. Sanctor. lib. 1. c. 9. in fin. col. 739. tom. 2.* Couar. *lib. 1. var. cap. 10. n. 13. cit.* & alij apud Angelum Roccam *de canonizatione Sanctorum, cap. 42.* & apud Contilotum *de canonizatione, cap. 10. n. 15.* si id admittatur, non est intelligendum de corporibus eorum, qui ab Ecclesia, & à Papa canooizantur; sed de viris diuitiarum, & impiis, & mundanis, quorum corpora sæpè honorantur superbissimis monumentis, & animæ in Inferno torquentur, vel de falsis Martyribus Donatistarum, qui à Donatistis colebaotur, vt Martyres, & à Dæmonibus cruciabantur in flammis; vel de iis corporibus, quæ fraude aliqua falsò supponuntur pro veris corporibus Sanctorum; vel denique de iis, qui solùm coluntur cultu priuato ex falsa existimatione sanctitatis, vel ex falsis miraculis; non autem coltu publico, & ex approbatione, & præcepto Ecclesiæ, cui nullo modo potest subesse falsum.

8. *Si testes in canonizatione sint falsi, & deponant id, quod ignorant; non propterea sententia, & iudicium Papæ erit falsum.*

Secundò, neque vrget, quòd depositio testium super virtutibus, & miraculis, cui nititur canonizatio, non sit infallibilis, neque habeat assistentiam Spiritus Sancti, & possit absolutè contingere, vt sit falsa. Nam contrà est: quia infallibilitas canonizationis, quamuis fortè requirat huiusmodi depositionem, tanquàm aliquid necessarium, & saltem vt conditionem, sine qua non, vt loquitur Augustinus Rocca *in Commentario citato de canonizatione, cap. 40.* non tamen illi innititur; sed soli assistentiæ Spiritus Sancti, & promissioni ipsius Christi, quòd Ecclesia circa fidem, & mores vniuersales non sit erratura; sed omnem veritatem edocenda à Spiritu Sancto. Vnde, si demus, depositiones testium esse falsas, & non ex certa notitia, quam habeant, veritatis; sed ex praua affectione, aut cupiditate deponere id, quod ignorant, vel etiam deponere falsum, & quod benè sciunt non ita esse; non tamen propterea erit falsa sententia Papæ, si certò pronunciet, quòd hic sit Sanctus: quia Deus, cuius iudicium semper nititur veritati, eum diriget secundùm veritatem, neque permittet pronunciare de sanctitate, quando sanctitas verè non est, vt benè notat Azorius *part. 2. lib. 5. cap. 6. quæst. 5. citata, §. Dices, demus falsa esse.* Et ad hoc declarandum optimè facit S. Thomas *quodlib. 9. artic. vlt. cit.* vbi ait, quòd aliquid potest esse possibile secundùm se consideratum, & ab intrinseco; & simul esse impossibile ab extrinseco, vel relatum ad aliquid extrinsecum: & hoc modo iudicium eorum, qui præsunt Ecclesiæ, posse errare, si tantùm respiciantur illorum personæ; non autem posse errare, si extrinsecùs consideretur diuina prouidentia, quæ Spiritu Sancto Ecclesiam dirigit, & ex hoc capite magis est standum sententiæ Papæ, quando determinat aliquid de fide, quàm opinioni quorumlibet sapientum circa Scripturas; & maior est certitudo de sanctitate illius, qui canonizatur, quàm esset iudicium illiusmet de seipso, dum adhuc viueret, vt colligitur ex eodem S. Thoma *ibidem, in responsione ad 1.* & notat Bannes *2. 2. quæst. 1. artic. 10. dub. 7. cit. ad 1.* Neque est vllo modo timendum, aut curandum de falsitate testium, quando prouidentia diuina præseruat Ecclesiam, ne per illos fallatur, vt subdit S. Thomas *in respons. ad 2.*

9. *Iudicio Ecclesiæ in canonizatione Sanctorum nō est solùm credendum propter reuerentiā illi debitam, & deuote consentiendum quòd sit decisa.*

Atque ex his constat, non esse probandum id, quod asserit Driedo *lib. 4. cit. de dogmatibus variis, pag. 491.* quòd, quanuis Ecclesia possit errare in iis, quæ sunt facti; & Angelus Satanæ possit se transfigurare in Angelum lucis simulatione miraculorum, & sanctitatis; in hoc tamen debemus illam honorare, vt nihil desiuiamus contra illam ex nostro iudicio,

ctio, circa sanctimoniam canonizatorum, nisi aliquo experimento nobis demonstretur, quòd ipsa fuerit delusa in iis, quæ erant facti; & eum, qui hoc modo piè sentit de prouidentia, & circunspectione Ecclesiæ, non errare perniciosè, etiamsi fortasse credat, aliquem esse Sanctum, qui Sanctus non est: quia Deus ad fidem respicit, ea qua hic, vel ille oratur vt Sanctus, & ex qua in ipso Deo fiducia ponitur; non autem in creatura. Contrà enim est: quia hoc ipsum indubitanter negari debet posse contingere, vt vnquam demonstretur vllo experimento, quòd Ecclesia sit delusa; & dum definit, & declarat, quòd aliquis sit Sanctus, & mandat, vt reputetur, & colatur, & inuocetur, vt Sanctus, non solùm declarat, & mandat in ordine ad praxim, quomodo ad vitandum errorem practicum, & culpam fidelium, posset in illis sufficere bona fides, & prudens credulitas, quam Deus respicit; sed etiam mandat in ordine ad assensum speculatiuum, vt diximus *n. 6.* & hunc præcipit haberi firmissimum in verbo ipsius, & in authoritate, aut nomine Dei omnipotentis.

10.
Neque ex eo, quia procedit secundùm præsentem iustitiam, & secundùm allegata, & probata.

Secundò constat, neque etiam esse probandum id, quod asserit August. Triumphus, vel de Ancona *tract. de potest. Eccles. q. 14. art. 4.* ea solùm ratione dici debere, quòd Papa non erret in canonizatione Sanctorum; quia procedit secundùm præsentem iustitiam, & secundùm allegata sibi, & probata; non autem quia procedat secundùm æternam sententiam, ex qua iudicat Deus, qui intuetur cor, & ipsam rei veritatem. Cõtrà enim est: quia hoc modo neque etiam errat, quando iudicat circa particularia: siquidem etiam tunc semper procedit secundùm præsentem iustitiam, & secundùm allegata, & probata: quod tamen iudicium esse infallibile, expressè negat S. Thomas *quodlib. 9. art. vlt. cit.* & expressè habetur cap. *A nobis. 2. de sent. excommunic.* quia sequitur opinionem, quam sæpè contingit falli, & fallere.

11.
Sententia aliquorum, quòd Papa in canonizatione simpliciter possit errare, omni modo est improbanda.

Tertiò constat omni ex capite esse improbandum id, quod asserit Gloss. *in cap. vnicum, ver. Sedis apostolicæ. de Reliq. & venerat. Sanctorum, in 6.* Felin. *in cap. Venerabili. n. 2. de testibus*, & Caiet. *tract. de thesaur. Indulgen. cap. 8. tom. 1. Opusculorum*, & apud Couar. *lib. 1. var. resol. cap. 10. n. 13.* & apud Corduben. *lib. 4. quæst. 12.* quòd Papa, & Ecclesia in canonizatione possit errare. Contrà enim faciunt omnia, quæ *iam* diximus ex communi sententia Doctorum, & ex antiqua traditione, & vsu Ecclesiæ, & ex forma verborum, quibus vtitur Pontifex, dum aliquem canonizat, & ex communi sensu fidelium, & ex absurdis, & incommodis, quæ alioqui sequerentur in irrisionem, & contemptum Pontificis, & Ecclesiæ; & denique ex promissionibus ipsius Christi circa assistentiam, & doctrinam, & continuum regimen Spiritus Sancti: & potest addi etiam fides miraculorum, quæ communiter requiruntur ad canonizationem Sancti alicuius Confessoris, cap. *Venerabili. de testib. & attestationib.* & benè examinantur, vt certò constet, quòd sint vera miracula, & supra totas naturæ vires, & specialiter facta à Deo in sanctitatis attestationem; non autem solùm in confirmationem alicuius articuli fidei, quomodo possunt fieri etiam ab improbis, vt habet S. Hieronymus in illud Matth. 7. *Nónne in nomine tuo prophetauimus?* & S. Th. *2. 2. q. 178. art. 2.* & habetur c. *Teneamus, 1. q. 1.* qua enim ratione Deus non potest testari falsum, cùm essentialiter sit prima veritas; ita nec potest miracula facere in attestationem falsæ sanctitatis: ac proinde si constet, quòd hoc, vel illud miraculum sit factum à Deo in attestationem, quòd hic, vel ille sit Sanctus, eo ipso certissimè constat,

12.
Si ad aliquem canonizandũ habentur vera miracula, faciunt canonizationem maximè certam, & infallibilem.

quòd sit verè Sanctus, vt benè notat Bellarminus *lib. 1. de Sanctorum beatitudine, cap. 9. §. Tertio, miracula.* & si vt talis pronuncietur propter talem attestationem diuinam, non potest talis pronunciatio non esse maximè vera, & infallibilis. Atque hoc modo Innocentius III. *in Bulla canonizationis Sancti Homoboni*, & Gregorius IX. *in Bulla canonizationis S. Anthonij de Padua, §. 3.* & apud Angelum Roccam *de canonizatione Sanctorum, cap. 37.* disertè asserit, hæc duo communiter requiri ad aliquem canonizandum, id est, sanctitatem vitæ, & miracula: *Et ad hoc*, inquit, *vt Sanctus quis habeatur apud homines in Ecclesia militante, duo sunt necessaria, virtus morum, & veritas signorum, vt hæc, & illa simul ad inuicem contestentur, cùm nec merita sine miraculis, nec miracula sine meritis planè sufficiunt ad perhibendum inter homines testimonium sanctitatis.*

13.
Ex sola sanctitate potest aliquis de potentia absoluta canonizari, etiam sine miraculis.

Dixi autem, solùm communiter requiri miracula ad canonizandum Sanctum aliquem Confessorem: quia Ecclesia solùm ordinariè, & de potentia ordinaria non canonizat sine miraculis, vt notat Bellarmin. *lib. 1. de Sanctor. beatitudine, cap. 9. §. Tertiò. tom. 2.* & absolutè, vel de potentia absoluta potest canonizare etiam sine illis ex sola sanctitate vitæ, & finali perseuerantia benè constita: sic enim de facto canonizauit Leo X. Sanctum Brunonem, vt refert Surius *in eius Vita*, & dicemus *infrà*, quando agemus specialiter de Martyribus: & Innocentius *in cap. 1. de Reliq. & vener. Sanct. num. 1. in fin.* expressè asserit, quòd sola sanctitas vitæ potest sufficere sine miraculis, etiamsi miracula non possint sufficere sine sanctitate: & Sixtus IV. *in Bulla canonizationis Sancti Bonauenturæ, §. 12.* addit, quòd ex sola perseuerantia potest quis credi Sanctus, iuxta illud Apocalyps. 2. *Esto fidelis vsque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ.* & illud Matthæi 24. *Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit.* & cap. *Baptismi vicem. de consecrat. distinct. 4.* ex S. Augustino *lib. 4. contra Donatistas, cap. 22.* etiam fides, & conuersio cordis dicitur posse sufficere ad salutem, & supplere vicem Baptismi, vt patet in latrone, qui non pro Christo crucifixus est, sed pro meritis suorum facinorum; nec passus est, quia credidit, sed solùm credidit, dum pateretur: & tamen audiuit: *Hodie mecum eris in Paradiso.* & ex fide, & conuersione sine miraculis à Christo ipso fuit canonizatus. Et quòd possit Papa aliquem canonizare ex solis operibus charitatis, expressè habet Augustinus Triumphus *de potestate Ecclesiæ, quæst. 15. artic. 1. ad 2.* & Contilorus *de canonizatione Sanctorum, cap. 19.* qui etiam citat Felinum *in cap. Venerabili. num. 1. de testibus, & attestat.* & Panormitanum *ibidem, num. 1.* qui tamen solùm asserunt, miracula non requiri ad consequendam beatitudinem; requiri verò ad canonizationem.

Dixi similiter, miracula solùm requiri ad canonizandum Sanctum aliquem Confessorem: quia ex communi sententia communiter non requiruntur ad canonizandum aliquem Martyrem, quando constat de veritate martyrij, vt *infrà* meliùs explicabimus. Et siue Ecclesia aliquem canonizet, vt Martyrem, siue vt Confessorem; & siue id faciat ex miraculis, siue ex sola sanctitate vitæ, & ex finali perseuerantia, semper illius iudicium est habendum pro infallibili, cùm semper nitatur authoritati ipsius Dei, siue generaliter assistentis Ecclesiæ, eámque docentis, & dirigentis in iis, quæ pertinent ad fidem, & ad mores vniuersales, vt diximus; siue specialiter attestantis de sanctitate huius, vel illius per vera miracula ad hanc ipsam attestationem patrata.

14. *Glossa, & Iurista in iis, quæ pertinent ad ius diuinum, non sunt magni faciendi à Theologo.*

Et quamuis in iis, quæ pertinent ad Ius canonicum, & humanum, eiusque interpretationem magni sit facienda authoritas Glossæ, & Canonistarum, etiam ab homine Theologo, cùm semper in vnaquaque Facultate sit standum iudicio peritorum; in iis tamen, quæ pertinent ad Ius diuinum, *inconsonum, & derisibile est*, vt loquitur S. Th. Opuscul. 10. contra retrahentes ab ingressu Religionis, cap. 13. *vt sacra doctrina Professores Iuristarum glossulas in authoritatem inducant, vel de eis disceptent.* quia, nimirum, vt idem habet quodlib. 11. art. 9. *Decretistæ plus sequuntur Ius humanum, quàm diuinum: & ideo errant.* Et certissimum est, vt notat Canus *lib. 8. de locis theologicis, cap. 7. concl. 1.* quòd in his, quæ ad fidem pertinent, non eget Theologus authoritate Iurisconsultorum; sed potiùs legis peritus debet mutuari à Theologo expositionem eorum titulorum in Iure canonico, qui decernunt de fide, cùm non possint explicari, nisi ex sacris Litteris, & ex traditionibus Christi, & Apostolorum; quæ tamen non pertinent, nisi ad Theologum: & in re præsenti non est mirum, quòd Gloss. *in cap. vnic. de Reliquiis, & veneratione Sanctorum, in 6.* affirmarit, esse certum, quòd Papa possit errare in canonizatione Sanctorum, cùm alibi etiam affirmarit, esse certum, quòd Papa possit errare in fide, vt notat Couar. *lib. 1. var. c. 10. n. 13.* & patet ex c. *A recta ergo. verb. Nouitatibus. 24. q. 1.* vbi id expresè habetur; & præterea pluribus aliis locis plura alia dixerit, quæ sunt planè absona, & ridicula, vel etiam manifestè hæretica, vt, verbi gratia, quòd Papa non sit homo, sed verus Deus, & verus homo, cap. *Fundamenta. de elect. in 6.* & *cap. 1. de Summa Trinitate, & fide catholica.* quòd habeat cæleste arbitrium, & rerum naturas immutet, substantialia vnius applicando alteri; & quòd de nihilo aliquid faciat, & de iniustitia faciat iustitiam, cap. *Fundamenta.* cit. & cap. *Quantò. ver. Veri Dei vicem. de transl. Ep.* quòd licet non possit dispensare contra Euangelium, & articulos fidei; possit tamen dispensare contra Apostolum, cap. *Authoritatem. 15. qu. 6. c. Lector. dist. 34.* & cap. *Presbyter dist. 82.* quòd matrimonium sit Sacramentum nouæ Legis, & non conferat gratiam, cap. *Honorantur. 32. quæst. 2.* cap. *Cùm in Eccl sia. de simon.* & cap. fin *de sentent. excomm. in 6.* & plura huiusmodi, quæ consultò omitto, ne longum faciam.

15. *Glossa sæpiùs errat in iis, quæ sunt fidei.*

16. *Cultus publicus non est exhibendus, nisi Sanctis canonizatis, aut beatificatis.*

Quia ergo solùm iudicium Ecclesiæ, & Papæ de sanctitate, & beatitudine alicuius est infallibile, & solùm nititur veritati, & Dei attestationi; & omne iudicium cuiuscunque alterius facilè potest falli, & fallere, cùm nititur opinioni, cap. *A nobis. 2. de sent. excom.* meritò Alexander III. & Innocent. III. prohibuerunt, ne cultus publicus, id est, nomine publico, & tanquam ab Ecclesia institutus, vlli exhiberetur sine authoritate Romanæ Ecclesiæ, etiamsi per eum dicerentur miracula fieri, vt *suprà* indicauimus *n. 2.* & habetur *cap. 1. & 2. de Reliq. & vener. Sanctorum.* facilè enim alioqui parerent contemptui, & irrisioni omnes solennitates, & ritus Ecclesiæ in Sanctis colendis, & inuocandis, si fortè aliquem coleret, & inuocaret, qui esset damnatus, vt *suprà* diximus *num. 6.* Atque hinc fit, vt huiusmodi cultus publicus non sit exhibendus, nisi Sanctis canonizatis, aut beatificatis, pro quibus solis Romana Ecclesia, & Papa, quoad hoc interponit suam authoritatem.

17. *Qui cultus sint publici, & sola authoritate Papæ sint exhibendi.*

Quòd si quæras, quis tandem cultus sit publicus, & solis Sanctis canonizatis, aut beatificatis permissus, aut præceptus, & aliis omnibus sit prohibitus: Respondetur ex Bellarm. *lib. 1. de Sanctorum beatitudine, cap. 7 tom. 2.* Azor. *part. 2. lib. 5. cap. 6. q. 8.* Sanch. *lib. 2. in Decal. cap. 43. n. 3. & 5. & seqq.* Bonac. *in primum præcept. Decal. disp. 3. q. 2. punct. 2. num. 2. tom. 2.* Angelo Rocca *de canonizatione Sanctorum, cap. 38.* & aliis, cultum publicum esse, si quis prædicetur, vt iam relatus inter Sanctos, & de cuius beatitudine sit in Ecclesia fides indubitata, si inuocetur inter alios Sanctos in publicis Ecclesiæ precibus, aut Litaniis; si templa, aut altaria illi erigantur; si Missæ, & diuina Officia illi persoluantur; si dies festi in illius honorem instituantur; si pingantur eorum Imagines cum radiis, & splendoribus, quæ sunt signa beatitudinis, & gloriæ, qua perfruuntur; si eorum Reliquiæ pretiosis thecis inclusæ publicè exponantur, & adorentur.

18. *Beatificatio, & canonizatio quo differant.*

Et hi omnes rectè dicuntur posse exhiberi, tam Sanctis canonizatis, quam beatificatis: siquidem etiam beatificatio est quædam canonizatio, eique conuenit vera definitio canonizationis, quam tradit Bellarm. cap. 7. cit. *Vt sit publicum Ecclesiæ testimonium de vera sanctitate, & gloria alicuius iam defuncti, & iudicium, vel sententia, qua ei decernuntur sacri honores sibi debiti, qui cum Deo feliciter regnant.* & stante etiam sola beatificatione alicuius locum habet pro illo decretum Concilij Triden. *sess. 25. de inuoc. & venerat. Sanctor.* quòd omnes cum Christo regnantes, & æterna felicitate in cælo perfruentes, sint inuocandi, & venerandi: hoc enim ipso, quòd declaratur vt Beatus, declaratur, vt regnans cum Christo: & per consequens vt dignus, & capax inuocationis, & venerationis: & beatificatio rectè videtur posse dici quædam semicanonizatio, vt eam appellat Angelus Rocca *de canonizatione, c. 38. in fin.* id est, inchoata, & imperfecta, & solùm differens ratione solennitatum accidentalium. Et quia beatificatus communiter non proponitur toti Ecclesiæ; sed solùm vni regno, aut Ordini religioso, eiúsque cultus non tam præcipitur, quàm permittitur, & conceditur, vt etiam notat Felix Contilorus *tract. de canonizat. c. 2. n. 4. & seqq* ex Pegna *in q. de cultu, & venerat. Sanctor.* Card. Tusco *in repertorio, verb. Canoniz.* & aliis; quod tamen sine dubio prouenit ex eadem authoritate infallibili, & proportione, respondet canonizationi particulari, quam olim faciebant Episcopi, aut Prælati, pro suis diœcesibus: vnde & prærequirit diligentem informationem, & examinationem de vita, & de miraculis.

19. *Sanctis beatificatis, & nondum canonizatis possunt exhiberi omnes honores, & cultus publici.*

Atque hoc modo annis superioribus fuit Romæ responsum pro Beato Thoma à Villanoua, recèns beatificato pro regno Valentiæ, posse, scilicet, in eo regno authoritate ordinaria ipsius Episcopi, sine alia facultate, aut concessione Papæ, solenniter institui processionem publicam in illius honorem, & eius corpus, aut Reliquiam solenniter circumferri, & adorari; & aras, vel capellas illi erigi, & decerni, & præcipi diem festũ, & c. nam eo ipso, quòd Papa eum declarat verè Beatũ, & cum Christo regnantem; reliqua omnia, quæ licitè fiunt in honorem aliorum Sanctorum, & Beatorũ, relinquit dispositioni Iuris communis; quod tamen communiter illa omnia committat Episcopis, & Ordinariis. Et in specie de festo die decernendo, ac præcipiendo per solam authoritatem Episcopi, & sine alia concessione Papæ in honorẽ alicuius beatificati, expresè habet Suar. *lib. 2. de dieb. fest. c. 11. n. 5. tom. 1.* ex communi sententia: & quamuis cõmuniter non soleant erigi templa, in honorem beatificati, vt notat Contilor. *c. 2. cit. n. 10.* de erigendis tamen altaribus, & de Reliquiis adorandis plura exempla Romæ suppetunt, vt, v.g. in Ecclesia S. Andreæ de Valle Patrum Theatinorum pro Beato Andrea de Auellino; in Ecclesia Beatissimæ Virginis Annunciatæ in Romano Collegio nostræ Societatis pro B. Aloysio Gonzaga, & pro aliis alibi.

Si

20. *Cultus priuatus licitè potest exhiberi Sanctis nondum canonizatis, aut beatificatis.*

Si verò loquamur de cultu priuato, qui exhibetur ex priuata deuotione cuiuique, certum est, quòd licitè potest exhiberi ab vnoquoque iis omnibus, quos bona fide, & rationabiliter credit esse Beatos, & regnare cum Christo: nam ita affirmant communiter Canonistæ *in cap 1. & 2. de Reliq. & veneratione Sanctorum*, Sylo. *verb. Oratio, n. 3. in fine, & verb. Reliquia, n. 1.* Bellarm. *lib. 2. de Sanctorum beatitudine, cap. 10. tom. 2.* Azor. *part. 1. lib. 9. cap. 8. quæst. 8* Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 43. n. 4.* Bonac. *in 1. præceptum Decal. disp. 3. quæst. 1. puncto 2. n. 2. §. Hoc posito.* & omnes communiter: & rectè id colligunt *ex cap. 2. de Reliq. & vener. Sanctorum*, vbi, dum prohibetur solus publicus cultus exhiberi sine authoritate Romanæ Ecclesiæ; satis indicatur à contrario sensu, quòd cultus priuatus non prohibetur. Vnde circa cultus, quos diximus publicos *n. 17.* benè est aduertendum, quid requirant specialiter, siue quoad substantiam, siue quoad modum, & circunstantias, ad hoc, vt censeri debeant publici; & non possint aliis exhiberi, nisi canonizatis, aut beatificatis.

21. *Et licitè possunt etiam coram aliis vocari, & inuocari, vt Sancti.*

Nam, quoad primum, de aliquo certo habendo, & prædicando, vt Sancto, non est illicitum, si quis humana fide, & certitudine credat aliquem esse Sanctum, & Sanctum appellet, etiam aliis audientibus, dummodo eum non prædicet, vt iam relatum inter Sanctos authoritate Ecclesiæ, neque eum ponat in Calendario, aut in Martyrologio inter Sanctos; & indubitanter, & firma fide affirmet, eum esse habendum, vt Sanctum: sic enim Sanctus Gregorius Nazianzenus Sanctos habuit, & appellauit Sanctum Athanasium, & Sanctum Basilium, dum scriberet eorum vitas: & Sanctus Hieronymus Sanctam appellauit Paulam, antequàm vllus ex his esset beatificatus: & nos communiter Sanctos vocamus, dum etiam viuunt, eos, quos credimus eximiè probos, vt notant Sanchez, & Bellarm. & Bonac. *loc. citat.* si quis tamen Sanctum vocaret in Concionibus, aut libris scriptis, neque aliter explicaret; reprehendendus omninò esset: quia daret rudibus occasionem credendi, quòd etiam esset publicè Sanctus ex Bonac. *ibidem.* Atque hoc modo Vrbanus V. *in quodam Breui ad Archiepiscopum Ravennatem*, quod refert Contilorus *de canonizatione, cap. 22. num. 17.* grauiter reprehendit quosdam Religiosos, qui in plateis, & in Ecclesiis, & in publicis Concionibus quosdam alios suorum Ordinum prædicabant, vt Beatos; idque ait omninò esse prohibitum à iure. Et idem facit etiam *in alio Breui*, ad Episcopos Britanniæ contra alios Religiosos, qui similiter quendam alium publicè prædicabant, & celebrabant, vt Martyrem; vt videre est apud eundem Contilorum *ibidem, n. 18.*

Si quis tamen certas alias Litanias sibi componeret, & simul cum aliquibus Sanctis canonizatis, & beatificatis inuocaret etiam aliquos non canonizatos, non videretur damnandus cultus publici, & indebiti: siquidem Litaniæ, quas diceret, non essent ab Ecclesia institutæ, vel approbatæ, vt preces publicæ, & solennes; neque illas diceret nomine publico.

22. *Non tamen licitè possunt dicari, aut consecrari illis altaria, aut templa.*

Quoad tertium de erigendis templis, & aris, disertè id negat Bellarm. *cap. 10. cit. §. Quoad 3.* posse exhiberi Sancto non beatificato: quia templa, & altaria sunt propter sacrificia, & hæc essentialiter sunt cultus publici. Sed dubitatiuè loquitur Sanchez *cap. 43. cit. num. 7.* quia experientia constat, in altari domus priuatæ sæpè exponi Reliquias non approbatas, quamuis non audeat affirmare, quòd id licitè fiat. Illud tamen cum Bellarm. affirmat, vt certum, quòd non licet altare, aut templum dedicare, aut consecrare alicui non canonizato, vel beatificato, intelligendo nomine dedicationis, & consecrationis, nó solam Imaginis appositionem, aut solã voluntatem, & intentionem priuatam, quòd altare, aut templum sit in honorẽ illius, & ab illo denominetur; sed actionem episcopalem sub certis precibus, & ritibus in Romano Pontificali præscriptis, de qua non potest dubitari, quòd sit publica, & ex publica institutione Ecclesiæ, & a Ministro publico, id est, ab Episcopo. Atque hoc modo Vrbanus V. *in Breui paulo antè citato ad Archiepiscopum Ravennatem*, specialiter hoc reprehendit inter cætera, quòd illi Religiosi altaria erigerent in suis Ecclesiis sub vocabulis illorum Beatorum. Verùm, si attendamus antiquum vsum, fortasse non esset damnandus de cultu publico, si quis ea priuata deuotione domi suæ erigeret altare alicui Sancto beatificato, vel foris extrueret templum, & Deo dicaret ipsemet in honorem illius dedicatione solum priuata, & absque vllo ministerio Episcopi, aut Sacerdotis; idque testatum relinqueret etiam aliis: sic enim in Vita Sancti Didaci Complutensis refert Franciscus Pegna, & Rota *in relatione ad Papam pro illius canonizatione*: imò & Papa ipse, qui fuit Sixtus V. in Bulla canonizationis, quòd Henricus V. Castellæ Rex, sanitate pro se, & filia impetrata à Sancto Didaco recèns defuncto, sacellum illi extruxit, eiúsque corpus decenter recondi iussit: neque vllus est, qui Regem in hoc reprehendat; & quod plus est, qui eum non laudet, vel qui asserat, id eum fecisse petita facultate à Summo Pontifice, vel post factam beatificationem S. Didaci, quæ reuerà nunquam fuit. Et Romæ per annos plurimos ante canonizationem Sanctæ Franciscæ Romanæ in Ecclesia Sanctæ Mariæ nouæ, Ordinis Oliuetani, fuit sacellum dictæ Sanctæ Franciscæ, quamuis ea nonquam fuerit beatificata per Bullam Papæ, & de Vrbano Papa IV. qui nunquam fuit canonizatus, & de Beata Lyduige idem refert Ioannes Molanus *in Indiculo Sanctorum Belgij, sub die 14. Aprilis.* Optimum tamen est, omninò abstinere ab huiusmodi erectione altarium, aut templorum, cùm ex cõmuni existimatione facilè accipiantur, vt signa publici cultus; & credantur non esse erecta, nisi authoritate publica, quando res non aliter, & non meliùs declaratur, vt etiam diximus *paulò antè* de aliquo prædicando vt Sancto in concionibus, vel in libris.

Quod verò addit Contilorus *cap. 22. cit. n. 2.* neque etiam esse licitum ornare Ecclesias, & ad eas inuitare fideles in die transitus, aut memoriæ talis Sancti non approbati, non videtur probandum, dummodo non inuitentur tanquàm ad festum publicè institutum: & qua ratione est licitum in tali die dicere Missam de Sanctissima Trinitate, aut de Beatissima Virgine, & in gratiarum actionem, vt mox dicemus: ita & est licitum priuatim lætari, & Ecclesias, aut domos ornare, & inuitare amicos ad simul lætandum: idque fuisse in vsu, etiam apud veteres Monachos, patet ex Cassiano *collat. 19. cap. 1.* vbi refert, quòd ad Cœnobium Abbatis Pauli, in quo morabantur continuò plusquàm ducenti Fratres, quadam die infinita quoque multitudo Monachorum de aliis Cœnobiis confluxerat; quia prioris Abbatis anniuersaria depositio solenniter curabatur; & non videtur dubitandum, quòd tali die, & Ecclesia, & domus esset ornatior.

Quoad quartum de Missis, & de diuinis Officiis, res est certa, cùm essentialiter sint cultus publici. Vnde mirandum est potiùs, quàm imitandum id, quod referunt Surius, & alij in Vita S. Thomæ Aquinatis, quòd septimo circiter mense post eius 23. *Nec dici Missa, aut diuina Officia.*

obitum, occasione cuiusdam translationis, quam fieri contigit de eius corpore, solenniter Missa est celebrata, non de *Requiem*, & in suffragium animæ; sed de Confessore non Pontifice in eius honorem. Per hoc tamen, quòd de Sancto non beatificato non possit dici Missa, non prohibetur, quòd in eius memoriam non possit dici de Sanctissima Trinitate, vel de Beatissima Virgine, vt videre est apud Ioannem Molanum *in Indiculo Sanctorum Belgij*, 14. *Aprilis*, & 6. *Martij*, & 18. & 23. *Iunij*, & die 5. & 10. *Ianuarij*; & olim fiebat à Patribus nostræ Societatis ante beatificationem S. Ignatij, & communiter fit etiam ab aliis.

24. *Nec statui Festa publica.* Quoad quintum de Festis instituendis, non est licitum statuere publicum Festum pro Sancto non beatificato, vt notat Suar. *tom. 1. de relig. lib. 2. de Festis, cap. 11. num. 5.* Bellarm. *cap. 19. cit. §. Quantum ad quintum.* Sanchez *cap. 43. num. 8.* Bonac. *punct. 2. n. 2. cit. §. Tertiò, licere.* quia hic cultus est verè publicus, si Festum statuatur, & seruetur nomine publico: & hoc modo id reprehendit Vrbanus V. *in Breui citato ad Archiepiscopum Rauennatem*: licitum tamen est vnicuique à seruilibus abstinere, & Deo vacare in illius memoriam, quicquid dicat Contilorus *cap. 22. cit. n. 3.* sic enim faciebant etiam veteres Cœnobitæ pro anniuersaria depositione Prioris cuiusdã Abbatiæ, teste Cassiano *collat. 19. c. 1. cit.* quia id solùm pertinet ad cultum priuatum, vt tradunt Authores citati, pro qua re potest videri etiam Molanus *paulò antè* citatus, qui hunc vsum pro Sanctis Belgij ait esse valdè communem. Et quod

25. *Aut ieiunia, vel fieri vota publica.* diximus de publicis Festis, idem est etiam de ieiuniis, & votis publicis, quæ similiter non possunt indici, aut fieri in honorem Sancti non beatificati, vt subdit Sanchez *n. 8. cit.* intelligendo per votum publicum, verbi gratia, illud, quod fieret à tota aliqua ciuitate, aut populo ex decreto, aut mandato, vel consensu publico, quamuis non sit illicitum, vt quis ex priuata deuotione ieiunet in honorem talis Sancti, vel vt aliquid illi voueat, vt notat Sanchez *ibidem*.

26. *Etiam de potestate Episcopi.* Neque potestas Episcopi de Festis statuendis, quæ habetur *cap. 1. de consecrat. dist. 3.* & *cap. fin. de feriis*, intelligi debet, nisi pro Sanctis à Papa approbatis per canonizationem, vt beatificationem, vt notat S. Antoninus *part. 2. titul. 9. cap. 7. in principio*, Syluest. *verb. Dominica, quæst. 1. d. 1.* Bonac. *§. 2. num. 2. cit. §. Addo.* Sanchez *cap. 43. num. 9.* & Canonistæ communiter apud ipsum, qui etiam *num 11.* rectè addit ex Hostien. *in cap. 1. num. 8. de Reliq. & vener. Sanctor.* & ex Ioanne Andrea *num. 6.* canonizationi, aut beatificationi quoad hoc æquiualere etiam antiquam traditionem, & vniuersalem consensum Ecclesiæ de sanctitate alicuius; & ideò etiam pro hoc posse Episcopum statuere Festa publica, & indicere ieiunia. Et pro hoc facit etiam Vrbanus VIII. in Decretis, & Bulla de non colendis iis, qui moriuntur cum opinione, aut fama sanctitatis, vel martyrij, & non sunt adhuc beatificati, vel canonizati: expressè enim profitetur per ea, quæ ibi præcipit, se in nullo intendere, aut velle iis præiudicare, qui per communem Ecclesiæ consensum, vel per immemorabilem temporis cursum, id est, vltra centum annos, vel per scripta Patrum, & Virorum Sanctorum, vel per longissimi temporis scientiam, & tolerantiam Sedis apostolicæ, sunt in quasi possessione publici cultus: quia, scilicet, hæc etiam omnia per æquiualentiam sunt beatificatio, & canonizatio.

27. *Nec pingi co-* Quoad sextum de Imaginibus pingendis, & appendendis, negat Bellarm. *cap. 10. cit. §. Quoad 6.* Sanchez *cap. 43. n. 6.* Bonac. *§. 2. n. 2. cit. §. Ex dictis colligitur.* huiusmodi Imagines cum radiis, & splendoribus, vel cum diademate esse pingendas: quia hæc omnia ex communi vsu accipiuntur, vt signa publicæ approbationis, & cultus; & specialiter id prohibuit sub censuris, & pœnis Vrbanus VIII. de anno 1625. sub die 4. Aprilis, vt notat Bonac. *loco cit. §. Sextò.* & explicabimus *infrà*. Et idem est, si pingantur cum Angelis, vt notat Contilorus *de canonizat. cap. 22. n. 2.* Et quod diximus de huiusmodi Imaginibus, quòd sint illicitæ, si pingantur; idem est, si appendantur, & statuantur in Ecclesia eo modo, quo communiter solent appendi, & statui Imagines aliorum Sanctorum, verbi gratia, super altari. Neque possunt sic pingi, aut appendi huiusmodi Imagines, etiam ex facultate Episcopi, cùm hic non possit dispensare in cultu publico; sed necessaria est facultas ipsius Papæ, aut saltem ipsius scientia, & patientia ex eodem Sanchez *num. 6.* Non est tamen illicitum, si pingantur, aut appendantur huiusmodi Imagines simul cum aliis Sanctorum approbatorum, idque fiat ad ornatum Altaris, vel in memoriam beneficij alicuius accepti, vt notat Sanchez *ibidem*: quia hic modus pingendi non denotat cultum publicum, cùm possit etiam esse ad alium finem, verbi gratia, ad ornatum, vel ad memoriam: & hoc modo, tam Romæ, quàm alibi frequentissimè visuntur in Ecclesiis, & altaribus antiquioribus, huiusmodi Imagines Sanctorum nondum approbatorum, vt, verbi gratia, Romæ in Ecclesia Sanctæ Mariæ Nouæ, & in altari, ad quod Missæ celebrantur, Imago Beatæ Franciscæ Romanæ, quæ nunquam fuit beatificata, vt diximus *paulò antè*, & tunc sine dubio non erat canonizata. In Ecclesia S. Francisci de Ripa Imago Beatæ Ludouicæ Romanæ, quæ obiit de anno 1533. In Ecclesia Sanctorum Ioannis, & Pauli Imagines sociorum Beati Columbini: & Florentiæ, in Ecclesia S. Mariæ Nouellæ, Imago Beatæ Villanæ, & Beati Ioannis Salernitani: & Senis in Ecclesia S. Dominici, Imago Beati Andreæ Galerani, & Perusij in Ecclesia S. Catharinæ, Imago Beatæ Columbæ: & in pluribus aliis locis Imagines plurium aliorum, vt videre est apud Ioannem Molanum *in Indiculo Sanctorum Belgij*, *præsertim ad diem 23. Iunij*, & apud Seraphinum Razium *in Vitis Beatorum Ordinis Dominicanorum*, præsertim in Beato Hallo, Beato Mario Mutinensi, Beato Damiano, & aliis. Et quòd huiusmodi picturæ non sint reprehendendæ, rectè potest probari ex eo, quia etiam Rota *in relatione pro canonizatione S. Didaci*, facit mentionem de illius Imagine longè ante canonizationem depicta in illius Sacello in Regno Valentiæ, vt *paulò antè* retulimus, nec tamen reprehendit.

rum Imaginibus radiis, & diademate, vel exponi, & adoranda.

Denique, quoad septimum, de exponendis, & adorandis Reliquiis, facilè patet ex dictis, quòd non possint publicè exponi, & adorari, id est, authoritate, & nomine publico, nisi Reliquiæ Sancti approbati; & nisi etiam ipsæ sint specialiter approbatæ, saltem ab Episcopo, iuxta Tridentinum *sess. 25. in decreto de inuocat. & veneration. Sanctorum.* 28. *Reliquiæ Sancti nondum approbati non possunt publicè exponi, & adorari.*

Et de his Reliquiis Sancti nondum approbati intelligitur *cap. fin. de Reliq. & vener. Sanctorum*, vbi Innocentius III. ex Concilio Lateranensi præcipit, vt Reliquias de nouo inuentas nemo publicè venerari præsumat, nisi priùs authoritate Romani Pontificis fuerint approbatæ. Et contrà de Reliquiis tantummodo Sancti approbati intelligitur decretum Tridentini *sess. 25. cit.* quòd approbatio nouarum Reliquiarum pertineat ad Episcopum, vt bene explicat, & probat Sanchez *lib. 2. cap. 43. cit. num. 10.* & apud 29. *Episcopus non potest approbare Reliquias nisi Sancti approbati per canonizationem, aut beatificationem.*

apud illum Suar. *tom. 1. de Incarnat. disp. 55. sect. 2. §. Sed quaeret aliquis.* Azot. *part. 1. lib. 9. cap. 8. quaest. 8.* Philiarchus *de offic. Sacerd. tom. 1. part. 2. lib. 3. cap. 9. in fine*, si tamen ex antiqua traditione, & vniuersali consensu Ecclesiae constaret de sanctitate alicuius, eiúsque Reliquiae de nouo inuenirentur, omninò possent ab Episcopo approbari, vt notat Hostien. *in cap. fin. cit. num. 9. de Relig. & venerat. Sanctor.* Suar. *loco cit.* Sanchez *num. 11.* quia antiqua traditio, & vniuersalis consensus de sanctitate aequipollet canonizationi, aut beatificationi, vt diximus *paulò antè, num. 26.* de statuendis Festis pro huiusmodi Sancto non aliter approbato, quam ex antiqua traditione, & consensu vniuersali.

30. *Etiam quando sunt permista cum Reliquiis Sancti approbati.*

Et si contingat, vt Reliquiae Sancti alicuius non approbati, sint ita permixtae cum Reliquiis Sancti approbati, vt ab illis discerni non possint; adhuc non debent ab Episcopo approbari; sed omnes debent seruari in loco decenti, tanquàm Reliquiae dubiae, vt subdit Sanchez *num. 12. & 19.* & apud illum Suar. *disp. 55. sect. 2. cit. §. At verò.* & Armilla *verb. Canonizatio, num. 2.* sic enim deberet fieri etiam in casu, in quo Reliquiae Sancti approbati essent permixtae cum Reliquiis hominis improbi, & damnati; neque possent ab illis discerni. Et sine dubio non potest in hac mixtione idem fieri, quod communiter fit in liquoribus, iuxta cap. *Quod in dubiis. de consecr. Eccles.* vt sacrum trahat ad se non sacrum, quando est in minori quantitate; sed tam Reliquiae Viri sancti, quàm Viri improbi, manent in sua improbitate, & in sua sanctitate, & solùm non omnes proiiciuntur; quia non debent, nec possunt proiici Reliquiae Viri sancti: sicut nec exhumantur, & proiiciuntur extra Ecclesiam ossa excommunicatorum, quando non possunt discerni ab ossibus aliorum fidelium, cap. *Sacris. de sepult.* Et hac de causa etiam possunt licitè adorari verae Reliquiae Sancti approbati, quando sunt permixtae cum aliis Sancti non approbati, dummodo intentio adorantis non feratur ad totum compositum ex vtrisque; sed solùm ad Reliquias Sancti approbati, quae certò sciuntur esse in illo composito, etiamsi ad sensum non discernantur ab aliis, vt notat Sanchez *num. 12. cit.* & Bonac. *tom. 2. disp. 3. in praecepta Decal. quaest. 1. puncto 4. num. 5.*

31. *Reliquiae Sancti nondum approbati, non sunt contemnendae; sed decenter custodiendae.*

Quamuis autem Episcopi non possint approbare, & exponere vt publicè adorandas huiusmodi Reliquias Sanctorum non approbatorum, non tamen propterea sunt contemnendae, aut malè tractandae; sed dignè sunt asseruandae in loco decenti, vt subdit Sanchez *n. 12. cit.* nec cultus saltem priuatus videatur esse illis prohibitus: qui etiam *n. 7.* ait, non excedere cultum priuatum, si exponantur in altari domus priuatae: sic enim etiam Deus conuenienter illas honorat miracula faciendo, vt videre est in Bulla canonizationis Sancti Didaci, & aliorum, inter quae specialiter illud narratur de Reliquiis S. Thomae Aquinatis, antequàm esset canonizatus, quòd cùm quidam minùs dignè sentiret, & loqueretur de illius sanctitate, eiúsque Reliquias venerari contemneret, dicendo: *Non est Sanctus; sed est tantummodo Frater Ordinis Praedicatorum.* repentè à Deo punitus est, & tremere totus coepit, eiúsque caput repentè excreuit ad magnitudinem cistae: & posteà erroris poenitens, veniam à Sancto petens, eiúsque Reliquias exosculans, confestim à tumore, & inflatione capitis est liberatus. Et tale quid etiam habetur in Bulla canonizationis S. Ludouici, Episcopi Tolosani, & S. Petri Martyris, & aliorum, & in Bulla canonizationis S. Didaci laudatur inter caetera, quòd morte illius audita, statim ad corpus facti sunt magni concursus, illúdque omnes contingere voluerunt, & amictus particulas praeciderũt, & capillos deuotionis causa euulserunt. Imò & in Vitis S. Bernardi, Sancti Francisci, & aliorum expresse habetur, quòd etiam dum viuerent, fragmenta vestium, sudariorum, & cingulorum, & capilli, & ciborum reliquiae, & aqua lotionis manuum piè à fidelibus raperentur, & haberentur, tanquàm Reliquiae, eáque consuetudo rectè creditur habuisse initium ab ipso tempore Apostolorum: siquidem ex tunc deferebant semicinctia, & sudaria à corpore Pauli super aegrotos, vt scribitur *Actor. 19.* & certum est ex Bellarm. *lib. 1. de Sanct. beat. cap. 10. cit.* quòd semper sic habuit praxis Ecclesiae, vt statim atque aliquis obiisset martyrio, statim fideles accurrerent ad illius Reliquias diripiendas: & nostro etiam tempore, quando quis moritur insignis probitatis, & sanctitatis, non modò omnes deuotè osculantur illius manus, & pedes; sed etiam multi abscindunt capillos, & vestes, easque piè, & deuotè seruant; neque id vnquam fuit prohibitum. Ex quo patet, nullo modo esse admittendum id, quod asserit Contilorus *de canon. cap. 22. num. 2. versus finem*, quòd non licet publicè tãgere Coronis, siue Rosariis corpus defuncti: nec vestes, carnes, aut capillos accipere, & tanquàm Reliquias asseruare; vel eas applicare ad depellendas infirmitates: si enim haec fiant non solenniter, & non per ministros publicos, sicut fiunt in Ecclesiis circa Reliquias Sanctorũ approbatorũ, sed priuatim, & ex priuata tantummodo deuotione ab vnoquoque; licita omninò sunt, & nostro etiam tempore maximè in vsu, vt diximus; neque est, quòd vllo ex capite reprehendantur: sicut nec etiam reprehendi debet, si quis ea deuotione erga aliquem defunctum, cum opinione, & famae sanctitatis, osculetur illius manus, aut pedes; quamuis Contilorus *cap. 22. cit. num. 5.* hoc etiam neget fieri licitè, si fiat in loco publico, & videntibus aliis, nisi fortè talis defunctus esset Summus Pontifex, cui debetur osculatio pedum, etiam viuenti.

DISPVTATIO XIII.

Quid specialiter sit seruandum ex Decretis, & Constitutione Vrbani VIII. circa cultum priuatum eorum Sanctorum, qui à Sede apostolica, neque sunt canonizati, neque beatificati.

1. *Imagines Sanctorum non approbatorum non sunt pingendae cum radiis, aut insignibus sanctitatis, neque vllibi sunt apponendae.*
2. *Libri continentes miracula, reuelationes, &c. non sunt imprimendi.*
3. *Tabellae non debent appendi; nec lampades, aut lumina accendi.*
4. *Excipiuntur tamen illi, qui à tempore antiquissimo sunt in honore, & cultu publico.*
5. *Tabellae seorsim sunt asseruandae.*
6. *Processus de sanctitate alicuius non sunt formandi, aut aperiendi, nisi prius doceatur de obseruatione decretorum.*
7. *Interpretatio huiusmodi decretorum solùm pertinet ad Sedem apostolicam.*
8. *Si in aliquo non seruentur, omnes processus sunt nulli.*
9. *Transgressores grauiter sunt puniendi, etiam per suspensionem à diuinis.*
10. *Appendere tabellas, & scribere, vel diuulgare miracula,*

racula, non est absolutè appellandus abusus, quantum est ex vi ipsius natura.

11. *Vsus tabellarum est antiquissimus, & semper licitus in Ecclesia.*

12. *Imagines, & tabella antiquitùs fuerunt appensa etiam Sanctis viuentibus.*

13. *Noua miracula, & reuelationes ex antiquissimo vsu semper fuerunt conscripta.*

14. *Et sapius fuerunt admissa, & approbata in canonizationibus.*

15. *Nouorum miraculorum perennitas demonstrat veritatem Ecclesia.*

16. *Nouorum miraculorum promulgatio est necessaria ad canonizationem.*

17. *Circa admittenda noua miracula debent Pralati maximè cauere periculum fictionis, & falsitatis.*

18. *Falsificare miracula est intrinsecè malum.*

19. *Circa noua miracula debent Pralati maximè attendere ad veritatem facti.*

20. *Decretum Vrbani de miraculis, & reuelationibus non imprimendis, maximè est, ne quis publicè habeatur, & colatur vt Sanctus sine authoritate Sedis apostolica.*

21. *Quomodo miracula, & reuelationes possint imprimi ex declaratione eiusdem Vrbani VIII.*

22. *Lampades, & luminaria non possunt publicè accendi Sanctis nondum approbatis.*

AD tollendos eos abusus, qui faeilè possunt irrepere, & apud aliquos de facto iam irrepserunt, & quotidie non eessant irrepere circa cultum eorum, qui moriuntur cum fama, & opinione sanctitatis, aut martyrij, & à Sede apostolica nondum sunt approbati per eanonizationem, aut beatificationem; molta decreuit Sanctissimus Pater, ac Dominus Vrbanus VIII. de anno 1625. sub die 4. Martij, in generali Congregatione Sanctæ Romanæ, & Generalis Inquisitionis, eáque omnia iterum approbauit, & eonfirmauit, & roborauit, apostollea firmitate per Bullam de anno 1634. sub die 5. Iulij.

1. *Imagines Sanctorum non approbatorū, non sunt pingēda cum radiis, aut insignibus sanctitatis, neque vllibi sunt apponenda,*

Et primò, quia Imagines huiusmodi Sanctorum ab aliquibus pingebantur eum laureolis, aut radiis, seu splendoribus, & eum illis proponebantur in Oratoriis, aut Ecclesiis, aliísque locis, siue publicis, siue priuatis, statuit, deeernit, & mandat, ne quorunuis hominum, cum sanctitatis, seu martyrij fama, quantacunque illa sit, defunctorum imagines cum laureolis, vel radiis, & splendoribus prædictis, vel cum alio quocunque, quod præ se ferat, & indicet venerationem, & eultum, apponātur in Oratoriis, aut Ecelesiis, vel locis quibuscūque publicis, aut priuatis, tam sæcularibus, quàm regularibus, cuiuscunque Ordinis, Religionis, Congregationis, Societatis; & si quæ sint iam appositæ, statim amoueantur.

2. *Libri continentes miracula, reuelationes, &c. nō sunt imprimendi,*

Deinde, quia miracula, & reuelationes, aliáque beneficia à Deo accepta per eorum intereessiones, liberè enarrabantur in libris rerum ab ipsis gestarum, similiter statuit, ne huiusmodi libri continentes miracula, reuelationes, seu beneficia quæcunque à Deo accepta per eorum intereessiones, de eætero imprimantur, sine reeognitione, & approbatione Ordinarij; & quòd hic in illis reeognoscendis adhibeat in eonsilium Theologos, aliósque pios, & doctos Viros; & ne deinde fraus, aut error, vel aliquid noui, & inordinati in re tam graui eommittatur, negotium instructum trāsmittat ad Sedem apostolicam, eiusque responsum expectet; & miracula, & reuelationes, & beneficia supradicta, quæ in huiusmodi libris sine tali recognitione, & approbatione sint iam impressa, eenseantur omni modo non approbata.

3. *Tabella non debent appendi, nec lampades, aut lumina accendi.*

Tertiò, quia ad sepulera huiusmodi hominum appendebantur tabellæ, & imagines, & res aliæ ad beneficia accepta testificanda, & lampades, & lumina aeeendebantur; prohibet, ne tabellæ, aut imagines ex quacunque materia, tam pictæ, quam fictæ, aut exculptæ appendantur, seu affigantur; & ne lampades, seu lumina aeeendantur, sine recognitione Ordinarij faeienda, vt *supra*, & Sedi apostolicæ referenda, ae probanda.

4. *Excipiuntur tamen illi, qui à tempore antiquissimo sūt in honore, & cultu publico.*

Et quoniam hæc deereta videri possent præiudicium faeere iis Sāctis, qui per eommunem consensum Eeclesiæ, vel per tempus immemorabile, aut per Patrum, sanctorúmque Virorum scripta, vel per longissimi temporis scientiam, ae tolerantiam Sedis apostolicæ eoluntur, expresse declarat, nolle se, aut intendere in aliquo illis præiudicare; sed liberè illos relinquere in quasi possessione sui eultus: quia, nimirum, etiam hæc per æquipollentiam est quædam beatificatio, aut canonizatio, vt *suprà* diximus *disp. praced. num. 26.* & *paulò pòst* iterum declarat, se per longissimum tempus, illiúsque eursum immemorabilem solùm intelligere tempus excedens eentum annos. Vnde patet, quoad hoc non posse admitti, etiam vt probabile, id, quod asserit Bonac. *circa primum praceptum Decal. disp. 3. quast. 1. puncto 2. num. 2. §. Excipiendum tamen est.* quòd tempus longissimum possit aeeipi etiam in hoc decreto Vrbani VIII. tempus triginta, aut quadraginta annorum: si enim ipse Pontifex in eadem Bulla expresè declarat, se per tempus longissimum, & per eursum immemorabilem solùm intelligere tempus exeedens eentum annos; non est, quòd dieamus, posse suffieere tempus triginta, aut quadraginta annorum.

5. *Tabella seorsim sunt asseruanda.*

Et rursus, quia posteà de anno 1635. ab aliquibus fuit dubitatum, quid esset faciendum de tabellis, aut imaginibus, quæ à fidelibus in dies offeruntur in attestationem acceptæ gratiæ, & in persolutionem voti, quod fortè priùs nuncuparunt ad huiusmodi Viros sanctos: Respondit, nunquam se intendisse prohibere oblationem, & receptionem tabellarum, & imaginum; sed solùm voluisse occurrere, & impedire abusus, qui eirea illas possunt eontingere: & ideò statuit, omninò posse, ac debere recipi huiusmodi tabellas, & imagines, & simul attestationes eorum, qui dicunt, se gratias accepisse; sed in secreto aliquo loco seorsim ab Ecclesia esse asseruandas, vt suo tempore, quando agetur de beatificatione, aut eanonizatione, à Sede apostolica examinentur qualescunque probationes, quæ ex illis possunt haberi.

6. *Processus de sāctitate alicuius nō sunt formandi, aut aperiendi, nisi prius doceatur de obseruatione decretorum.*

Atque vt hæc decreta eertiùs obseruarentur, vlteriùs statuit, ac decreuit, vt neque ab Ordinariis, neque ab aliis specialiter delegatis à Sede apostolica, possint recipi informationes, aut processus instrui, vel iam inchoati, & instructi ad finem perduci super sanctitate, aut miraeulis, vel reuelationibus alicuius, nisi postulator per legitimas, & iuridicè susceptas probationes priùs doceat, & Ordinarius, aut delegatus ritè pronunciet, in nullo esse contrauentum dictis decretis, eorúmque formam omninò esse seruatam. Et hoc idem similiter statuit iterum fieri in Vrbe, antequàm processus vndecūque transmissi aperiantur à Secretario sacræ Congregationis Rituum, vel à fidei Promotore; & antequàm ab ipso Papa concedatur facultas iudicialiter eos aperiendi.

7. *Interpretatio huiusmodi*

Et si fortè circa hæc omnia suboriatur aliqua difficultas, ad solam apostolicam Sedem mandat recurri, & omnibus aliis, tam Ordinariis, quàm delegatis

decretorũ solum pertinet ad Sedē apostolicam.

legatis quibuscunque adimit omnem facultatem interpretandi. Et si in aliquo non seruentur processus omnes, & informationes, & apertiones processus, & interpretationes, vult esse omninò nullas, & tanquam non factas: & apponit clausulas derogatorias maximè infortas, & prægnantes: & omnibus Ordinariis, & Nunciis Sedis apostolicæ, & Inquisitoribus vbilibet existentibus mandat, vt sedulò inuigilent dictæ obseruationi, & puniant transgressores, si fuerint Regulares, priuatione officiorum, & vocis actiuæ, & suspensione à diuinis; & si fuerint Clerici sæculares, priuatione similiter suorum officiorum, & suspensione à diuinis, & administratione Sacramentorum, & executione suorum Ordinum respectiuè, aliisque pœnis ipsorum arbitrio, & pro modo culpæ infligendis: & qui libros impresserint, aut imagines pinxerint, sculpserint, vel quomodolibet effinxerint, vel formauerint, cæterique artifices circa præmissa qualitercunque delinquentes, prædicta omnia amittant, & insuper puniantur pœnis pecuniariis, & corporalibus iuxta criminis grauitatem; & arbitrio eorundem Ordinariorum, aut Inquisitorum.

8. *Si in aliquo non seruentur omnes processus, sunt nulli.*

9. *Transgressores grauiter sunt puniendi, etiam per suspensionem à diuinis.*

10. *Appendere tabellas, & scribere, vel diuulgare miracula, non est absolutè appellãdum abusum, quantũ est ex rei ipsius natura.*

Circa hæc omnia, quæ fideliter sunt excerpta ex verbis Bullæ, & decretorum, illud in primis, & in vniuersum videtur notandum, quòd per illa non absolutè damnantur, tanquàm abusus, ex ipsa rei natura, appensio tabellarum, aut imaginum, & accensio luminum ad Sanctos nondum approbatos, aut narratio miraculorum, vel reuelationum, etiam per libros impressos, cùm reuerà ex antiquissimo vsu Ecclesiæ, & Sanctorum Patrum apertè constet, absolutè loquendo, ea semper licuisse, & semper fuisse habita, vt solùm spectantia ad cultum priuatum; neque vnquam fuisse damnata, vt abusus; sed solùm præcipiuntur certi modi ritè, & rectè faciendi hæc omnia, ne circa illa contingant abusus, qui sine dubio multi, & graues possunt contingere, & credi possunt contigisse de facto ante decreta, iisque causam dedisse: & quod præcipitur, solùm est, vt omnia fiant cum scientia, & approbatione Ordinarij, & tandem cum scientia, & approbatione Sedis apostolicæ: quod potest satis esse ad abusus præueniendos, & tollendos; & sola fuit mens, & intentio Sanctissimi Patris. Et negari non potest, quin esset verè abusus, & verè grauis, si quis ad augendam famam sanctitatis alicuius ex priuato affectu, & pro solo arbitratu tabellas affigeret ad illius sepulcrum, & miracula, & gratias per illum concessas mendaciter fingeret, & vel picturis, quæ se habent, vt libri muti, vel libris scriptis, & impressis, qui se habent, vt picturæ loquentes, illa disseminaret, ac diuulgaret. Et quemadmodum in Tridentino *sess.* 25. *in decreto de inuocatione, & veneratione Sanctorum*, ad tollendos abusus, & rudibus auertendas occasiones erroris, sanctè, & prudenter fuit statutum, vt approbatio nouarum imaginum, & miraculorum, & Reliquiarum spectaret ad Episcopum; & *cap.* 1. & 2. *de Relig. & venerat. Sanctorum*, ad tollendos errores circa cultum Sanctorum, & ad tuendam dignitatem, & existimationem Christianæ Religionis fuit statutum, vt nullus in posterum coleretur pro Sancto, etiamsi per eum miracula fierent, sine authoritate Romanæ Ecclesiæ, & vt Reliquiæ non exponerentur venales, nec ostenderentur extra capsam; & omninò fuit sublatus prior modus colendi Sanctos per solam approbationem Episcopi, & per communem consensum populi: ita & potuit sanctè decerni, vt tabellis, & imaginibus, & miraculis, aut reuelationibus eorum, qui neque essent canonizati, neque beatificati, moneretur Episcopus, aut Ordinarius, vel Inquisitor; & per hunc moneretur etiam Papa. Et hoc totum eò maximè spectat, quòd ex Concilio Lateranensi habetur *cap. 2. cit. de Reliq. & vener. Sanctorum*, quòd *Prelati non debent permittere, vt qui accedunt ad eorum Ecclesias, causa venerationis, decipiantur variis figmentis, aut falsis documentis, sicut in plerisque locis fieri consueuit occasione, & causa quæstus.* Si enim relinqueretur in potestate cuiusque tabellas affigere, aut miracula diuulgare, facilè posset contingere, vt qui accedunt ad Ecclesias causa venerationis Sanctorum, deciperentur figmentis tabellarum, & falsis documentis miraculorum, eósque haberent, & venerarentur, vt Sanctos, qui fortè tales non essent, imò & qui fortè essent Dei inimici, & damnati, & socij Dæmonum.

Et quamuis hæc eadem figmenta tabellarum, & falsa documenta miraculorum possint contingere etiam circa Sanctos iam approbatos, & canonizatos, vel beatificatos; minùs tamen decipiuntur, qui accedunt ad Ecclesias causa venerationis, & per illa inducuntur ad eos venerandos, cùm reuera non venerentur, nisi verè Sanctos, & Dei amicos, & verè dignos veneratione: quod tamen non esset, si falsæ tabellæ affigerentur nondum approbatis; & de illis diuulgarentur falsa miracula, & falsæ gratiæ.

Et quòd absolutè, & per se loquendo, affixio tabellarum ad Sanctos nondum approbatos, non sit abusus, nec sit dicenda absolutè prohiberi tanquam abusus per decreta, & per Bullam Vrbani VIII. patet ex eo, quia ex antiquissimo vsu Ecclesiæ semper tabellæ fuerunt affixæ ad huiusmodi Sanctos ex priuata deuotione cuiusque, ac proinde pro illa reuerentia, quam omnes debemus antiquissimo vsui, à nullo ex veteribus Patribus reprobato, & à multis positiuè approbato, ac celebrato, non debemus illum appellare abusum: sic enim de Martyribus nondum approbatis refert Theodoretus *lib. 8. ad Græcos, versùs finem*, quòd ad eorum sepulcra ab aliis suspenderentur simulacra oculorum, ab aliis pedum, vel manuum, ex argento, auroque confecta: & vniuersaliter hæc fieri consueuisse etiam ad sepulcra aliorum, qui obiissent cum fama sanctitatis, testantur sacræ Rotæ Auditores *in relatione pro canonizatione S. Raymundi, part. 2. art. 9.* Eámque consuetudinem ex eo probant non esse improbandam: quia olim, qui sanabantur miraculo, dabant libellos: vis enim, & sensus huiusmodi argumentationis, & probationis in eo est: quia miracula iã debent innotescere rudibus per picturas, aut tabellas, quã olim innotescebant non rudibus per libellos ad Dei gloriam, & ad Sanctorũ honorem, cùm idem faciat pictura cernentibus, quod legentibus facit scriptura, *cap. Perlatum. de consecr. dist.* 3. Et in alia relatione pro S. Andrea Corsino, iidem sacræ Rotæ Auditores *part.* 4. §. 1. ex iisdem tabellis ad eius sepulcrum appensis maximè probant illius sanctitatem, quasi in genere. Idémque sæpiùs approbant etiam Summi Pontifices, dum in Bullis canonizationum huiusmodi tabellas ad sepulcrum appensas ponunt inter motiua ad canonizationem, eáque dicunt magnum testimonium perhibere veritati, vt patet in Bulla S. Ludouici, Episcopi Tolosani, S. Brigidæ, Viduæ; S. Didaci, S. Raymundi, S. Franciscæ Romanæ, S. Caroli, & aliorum. Et idem constat apud Surium *tom. 2. in Vita S. Hugonis*, vbi refert, quòd ad eius sepulcrum statim ab obitu facti fuerunt magni concursus, & oblationes votorum; & *tom.* 3. *in Vita S. Antonini, Archiepiscopi Florentini*, vbi refert, quòd paulò post eius obitum quædam mulier per miraculum ab illo sanata, fuit in somnis admonita,

11. *Vsus tabellarum est antiquissimus, & semper licitus in Ecclesia.*

munita, vt statuam & tabellam afferret ad eius sepulcrum, in qua miraculum esset depictum: & plura huiusmodi etiam habentur *in Chronicis Fratrum Minorum part. 3. lib. 2. cap. 30. & lib. 3. c. 57.* & apud Seraph Razium *de Vitis Beatorum Ordinis Dominicani*, & apud Vincentium Iustitianum *in Vita sancti Bertrandi*, & apud alios.

12. *Imagines, & tabellæ antiquitùs fuerunt appensa, etiam Sanctis viuentibus.*

Et quod plus est, consuetudo Ecclesiæ non solùm fuit, vt imagines, & tabellæ permitterentur liberè appendi Sanctis iam mortuis; sed etiam adhuc viuentibus, vt patet ex 7. Synodo *act. 4. tom. 3. Concil. part. 1.* vbi narratur de S. Simeone Stylita, cùm adhuc viueret, quòd, *cum ad illum accessisset quidam mercator Antiochenus, qui à Dæmonio vexabatur, & ab illo esset sanatus, imaginem illius in vestibulo suarum ædium posuit: & quia illam quidam improbi, & infideles de loco deturbarunt, valdè puniti sunt.* Et de eodē S. Simeone Stylita similiter adhuc viuente refert Theodoretus *in dictis Sanctorū Patrum, cap. 26.* quòd Romæ artifices in vestibulis, & porticibus omnium officinarum paruas quasdā illius imagines ponerent, & inde præsidiū, & tutelam sibi pararent.

Et ratio est ex Ioanne Viguerio *in suis institut. theologicis, tractatu de fide, §. 1. vers. 4.* quia prohibere simpliciter huiusmodi Imagines, & tabellas in signum miraculorum, aut gratiarum, quæ per Sanctos etiam nondum approbatos recipiuntur à Deo, est occultare opera Dei, & prohibere illorum manifestationem, contra illud Archangeli Raphaëlis Tob. 12. *Sacramentum Regis abscondere bonum est: opera autem Dei reuelare, & confiteri, honorificum est.* Et cùm Deus huiusmodi gratias, & miracula sæpè operetur ad declarandam, & testificandam sanctitatem alicuius, quem Ecclesiæ, & fidelibus vult proponere in exemplum virtutis, vt patet ex S. Thoma 2. 2. *quæst.* 178. art. 2. ex hoc etiam capite non sunt simpliciter prohibendæ huiusmodi imagines, & tabellæ, ne sanctitas huius, aut illius contra Dei voluntatem occultetur. Et cum ex Tridentino *sess. 25. in decreto de inuocat. & venerat. Sanctorum*, per pias imagines in templis appositas admoneatur populus beneficiorum Dei, eiúsque per Sanctos miracula, & salutaria exempla oculis subiiciantur, vt pro iis fideles Deo gratias agant, & ad Sanctorum imitationem vitam componant, non possunt absolutè prohiberi, aut damnari, tanquàm illicitæ, aut tanquàm abusus; sed solùm circa illas possunt aliqua præcipi ad prohibendos abusus, ne obrepant, vt diximus sanctè fecisse Vrbanum VIII. in suis decretis. Et quemadmodum post dicta decreta nullus est, qui non approbet, tanquàm licitas, & validas, promissiones, & vota, quæ in dies fiunt de appendendis tabellis in honorem quorumcunque Sanctorum, & in signum gratitudinis pro accepta gratia, aut beneficio: ita & nullus potest esse, qui absolutè non approbet impletionem huiusmodi promissionum, & votorum per actualem oblationem, & delationem huiusmodi imaginum, & tabellarum.

13. *Noua miracula, & reuelationes ex antiquissimo vsu semper fuerunt conscripta.*

Et idem est de reuelationibus, & miraculis conscribendis, & imprimendis in Vitis eorum, qui moriuntur cum fama sanctitatis: quòd enim id absolutè, & ex se, non sit malum, & absolutè non sit prohibendum; sed solùm præcipienda sint aliqua pro recognitione librorum, ad prohibendos abusus, sicut fecit Vrbanus VIII patet ex eo: quia, vt notat Bellarm. *lib. 1. de Sanctorum beatitudine, c. 7. § His ergo præmissis, tom. 2.* semper Deus voluit à sanctis Scriptoribus annotari, & describi admiranda eorum facinora, qui tempore ipsorum floruerunt: & hoc modo in veteri Testamento *Ecclesiastici* 44. plurima narrantur de illorum temporum Patribus, & omnes iubentur eorum sapientiam, & laudes celebrare: *Laudemus viros gloriosos in generatione sua, &c. Sapientiam eorum narrent populi, & laudes eorum pronunciet omnis Ecclesia Sanctorum.* Et in nouo Testamento certissimum est, voluisse Deum, vt *in Actis Apostolorum* annotarentur omnia miracula, quæ ab Apostolis, & fidelibus tunc fiebant: & idem posteà continuarunt plures alij Sanctissimi Patres, & Doctores Ecclesiæ, vt S. Hieronymus *in Vita Sancti Pauli*, S. Gregorius *in libris Dialogorum*, S. Bernardus *in Vita S. Malachiæ*, Seuerus Sulpitius *in Vita S. Martini*, S. Gregorius Turonensis *in libris miraculorum eiusdem Sancti*, Confessarius S. Catharinæ Senensis *in Vita ipsius*, & alij. Et vt notant sacræ Rotæ Auditores *in relatione ad Clementem VIII. pro canonizatione S. Raymundi*, & patet ex S. Augustino *lib. 22. de ciuit. cap. 8* & indicauimus *paulo antè, num. 11.* qui olim miraculo sanabantur, libellos dare solebant, quibus id populo innotesceret ad Dei gloriam, & Sanctorum: & ipsemet S. Augustinus *ibidem* plurima narrat suo tempore patrata; & grauiter eos reprehendit, qui ea sinunt multorum notitiæ deperire: & S. Stephanus Papa III *in epistola prima ad Hilduinum, tom. 3. Concil. pag. 223.* & apud Baronium *anno Domini 754. num. 1. & 4.* non modò narrat miraculum sanitatis in se patratum; sed etiam vniuersaliter asserit, quòd *sicut nemo se debet iactare de suis meritis, si non debet silentiare opera Dei, quæ per Sanctos in illo fiunt sine suis meritis; sed debet illa omninò prædicare: quia sic Angelus admonet Tobiam* cap. 12. *Sacramentum Regis abscondere bonum est: opera autem Dei reuelare, & confiteri, honorificum est.* Et ex eodem loco Tobiæ idem facit S. Paulinus *epistola 36. ad Macarium*, & S. Seuerus, Episcopus Minoricensis *in epistola de Iudæorum conuersione.* & alij apud Nicolaum Scranium *in eundem locum Tobiæ*, & S. Gregorius Turonen. *initio suorum librorum de miraculis S. Martini*, iuramento affirmat, dictum sibi per visum fuisse bis, & ter, quòd crimen esset, si illud opus scribendi miracula neglexisset. Et Petrus Cluniacensis *in prologo ad suos libros de miraculis*, grauiter dolet, quòd quæ in dies eueniunt, & prodesse legentibus possunt, dispereant defectu illorum, qui ad ea conscribenda animum applicent.

Atque hæc miracula, priuata etiam authoritate conscripta, non modò non fuerunt prohibita antèactis temporibus; sed etiam sæpiùs fuerunt posteà approbata ab ipsis Pontificibus in Bullis canonizationum, vt patet in prima omnium, quæ creditur solenniter fuisse celebrata de anno 803. à Leone III. de S. Suitberto, Episcopo Vverdensi, & solùm fuit facta ex fide habita ipsius vitæ, & miraculis scriptis à S. Marcellino eius socio, & conterraneo, vt refert Surius *die 1. Martij*, & notat Bellarm. *de beat. Sanctorum, lib. 1. cap 8 §. Dico.* Et idem patet ex Bulla canonizationis S. Brigidæ, vbi Bonifacius IV. pro miraculis remittit ad librum de eius vita, & in eo dicit esse fideliter annotata. Et nostris temporibus idem accidit in canonizatione S. Hyacinthi, in qua similiter, cùm ad probanda miracula non possent haberi testes, fuit habita fides vitæ, & miraculis ante centum annos conscriptis ab eius contemporaneo: quæ tamen fides pro canonizatione sine dubio non fuisset habita, si descriptio huiusmodi miraculorum fuisset absolutè illicita, & abusus. 14. *Et sæpiùs fuerunt admissa, & approbata in canonizationibus.*

Neque solùm hic vsus scribendi miracula semper fuit in Ecclesia, cúmque grauiter commendarunt Sancti Patres, & sæpiùs approbarunt Summi Pontifices, vt iam diximus; sed etiam ad fines grauissimos est maximè vtilis, & necessarius: & ideò est retinendus, 15. *Nouorum miraculorum perennitas demonstrat veritatem Ecclesiæ.*

tinendus, etiam nostris temporibus, dummodo scribantur miracula, cum ea veracitate, & cum illis modis, qui præscribuntur in sacris Conciliis, & in decretis Summorum Pontificũ: si enim absolutè, & simpliciter prohibeantur narrari, & scribi noua miracula, certũ est, quòd multùm obscuratur illorũ perennitas in Ecclesia catholica, ex qua tamen contra Hæreticos efficaciter demonstratur illius veritas, vt probat Bellarm. *lib. 4. de notis Ecclesiæ, c. 14. tom. 2.*

16. *Nouorum miraculorum promulgatio est necessaria ad canonizationem.*

Et cùm Deus miracula faciat non solùm ad fidei confirmationem; sed etiam ad demonstrationem sanctitatis alicuius, quem vult proponere in exemplum virtutis, vt diximus *paulò antè num. 12.* ex Sancto Thoma 2.2. *quæst. 178. artic. 2.* iisque Deus velit esse testatam, suoque sigillo quasi obsignatam huiusmodi sanctitatem; & ideò in canoniaationibus specialiter inquiratur de miraculis; necessarium omninò est, vt noua miracula in dies scribantur, ne alioqui ponatur obea diuinæ intentioni de attestanda, & declaranda sanctitate alicuius, & via in posterum præcludatur ad canonizationem, aut beatificationem; & eo ipso, quòd Deua per lucem miraculorum hunc, aut illum, quasi lucernam in Ecclesia vult ponere super candelabrum, vt luceat omnibus, qui in domo sunt; non debet aliquis ponere illum sub modio per eorum occultationem; & cùm ex S. Gregorio *lib. 3. Dial. cap. 6.* eodem modo probetur per miracula beatitudo, & vita animæ post corpus, quo probatur per motum membrorum vita animæ in corpore; tam non debent occultari miracula, vt certò constet de beatitudine, & vita post corpus, quàm non occultantur motus membrorum, vt certò constet de vita in corpore.

17. *Circa admittenda noua miracula debent Prælati maximè cauere periculum fictionis, & falsitatis.*

Negari tamen non potest, quin debeat à Prælatis Ecclesiæ diligenter caueri in scribendis, aut diuulgandis miraculis periculum fictionis, & falsitatis, quod certè est maximum, & maximè contrarium charitati, & pietati, vtpote corruptiuum veritatis diuinæ, vt notat S. Thomas 2.2. *quæst. 110. art. 4.* & certissimum est, quòd semper peccat mortaliter, qui scribit, aut prædicat falsa miracula, neque potest vlla pia intentione excusari, vt notat Caietanus 2.2. *quæst. 93. art. 1. In fine*, Nauarr. *in Man. cap. 18. num. 5.* Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 37. n. 9.*

18. *Falsificare miracula est intrinsecè malum, & peccatum mortale.*

Vnde & Canus *lib. 11. de locis theologicis, qui est de humana historia authoritate, cap. 6.* grauiter inuehitur contra illos, qui in conscribendis Vitis Sanctorum, & præcipuè in enarrandis miraculis non sectantur puram veritatem, provt requirunt leges Historiæ; sed dant aliquid affectui, & ex illo res aliter narrant, quàm verè sint.

19. *Circa noua miracula debent Prælati maximè attendere ad veritatem facti.*

Sed huic periculo prudenter occurrit decretum Concilij Tridentini *sess. 25. de inuocat. & venerat. Sanctorum*, quòd ab Episcopis circa noua miracula admittenda nihil fiat, nisi quod ex consilio Theologorum, & piorum Virorum sit consentaneum veritati, & pietati: & sensus videtur esse, quòd nulla noua miracula debent admitti, vel permitti, quæ non probentur sufficienter in se habere veritatem facti, & quæ non foueant pietatem. Dico autem, quæ non habeant veritatem facti: quia de veritate miraculi accepti formaliter, provt est miraculum, id est, verùm id, quod narratur, sit verè miraculum, & supra vires naturæ secundùm substantiam, vel secundùm modum, an verò sit quid naturale, non est laborandum, neque vnquam ea vsu Ecclesiæ videtur de hoc fuisse habita ratio, quoad scribenda, & publicãda miracula, quæ in dies occurrunt; nec modò habetur, nisi in causis canonizationis, in quibus specialiter requiruntur miracula, tanquàm testimonia ipsius Dei contestantis per signa, & portenta, & per virtutes, vt dicitur *ad Heb. 2.* sanctitatem illius, qui est canonizandus; ac proinde in illis rectè requiritur, vt certò constet, quod sint vera miracula, & vera opera solius Dei, de quo dicitur *Psal 71.* quòd facit mirabilia magna solus.

20. *Decretum Vrbani de miraculis, & reuelationibus non imprimendis, maximè est, ne quis publicè habeatur, & colatur, vt Sanctus, sine authoritate Sedis apostolicæ.*

Et ad cauendum idem periculum fictionis, & falsitatis, etiam facit decretum Vrbani VIII. *suprà* relatum *n. 2.* de miraculis, & reuelationibus nõ imprimendis communiter in iis libris, qui scribuntur de Vitis Sanctorum nondum approbatorũ. Et prætereà idem decretũ plurimùm facit ad præseruandũ Pontifici, & Ecclesiæ, cui iure cõuenit, totũ iudiciũ de veritate miraculi, & attestationis diuinæ, circa sanctitatẽ alicuius, & consequenter de absoluta, & vera illius sanctitate, pro qua fiunt miracula: si enim liberè euulgarentur miracula, vt facta à Deo, in attestationem, quòd hic, aut ille, v.g. esset Sanctus; non videretur esse opus alia declaratione, aut definitione Ecclesiæ, circa eandem sanctitatem; & omnes fideles licitè possent illum habere, ac venerari absolutè, vt Sanctum, quem Deus ipse suis attestationibus, & miraculis publicè declararet, vt Sanctum. Quare in decreto citato rectè præcipitur Ordinariis, vt pro imprimendis reuelationibus, & miraculis non modò adhibeant in consilium Theologos, & pios, & doctos Viros; sed etiã, vt transmittant ad Sedem apostolicam totum negotium de illorũ consilio bene instructũ, & ab illa expectent responsum, ne alioqui in re tam graui contingat fraus, & error, vel committatur aliquid noui, & inordinati. Et vlteriùs rectè declaratur, quòd miracula, & reuelationes, quæ fortè sine tali recognitione sunt iam impressæ, censeri debẽt omni modo nõ approbatæ pro veris reuelationibus, & miraculis, & pro veris attestationibus Dei, quòd hic, aut ille sit verè Sanctus.

21. *Quomodo miracula & reuelationes possint imprimi, ex declaratione eiusdem Vrbani.*

Et ad hoc idem clarissimè facit iuridica declaratio eiusdem Vrbani in generali Congregatione sacræ, Romanæ, & vniuersalis Inquisitionis, Romæ habita in Palatio apostolico Montis Quirinalis die 5. Iunij, anno 1631. corã Eminentissimis, ac Reuerendissimis Cardinalibus Inquisitoribus, &c. cùm enim Vicarius Generalis Capucinorum, nomine totius Definitionis generalis, per memoriale exhibitũ Sãctitati suæ exponeret, quòd in Annalib. dictę Religionis, iuxta communem modum, atque vsum loquendi, & scribendi, plures dicantur, & narrentur fuisse Viri sancti, & perfectæ, & sanctę Vitæ, & sanctarum operationum, & plura gessisse, quæ videntur miracula; absque eo tamen, quòd illi pronuncientur, & declarentur absolutè Sancti, & hæc pronuncientur, & declarentur absolutè miracula; sed omnia solùm referantur, vt habita à personis fide dignis, & ex fama, & dictis multorum, & super his omnibus idem Vicarius Generalis humiliter supplicaret, vt Sanctissimus dignaretur declarare mentem sui decreti, ac Bullæ super his editæ: *Idem Sanctissimus dicto memoriali audito, declarauit, non debere admitti elogia Sancti, aut Beati absolutè; & quæ cadant super personam; benè tamen posse admitti per Magistrum sacri Palatij ea, quæ cadunt supra mores, & opinionem, cum protestatione in principio, quòd iis nulla adsit authoritas ab Ecclesia Romana; sed fides sit tantùm penes Authorem.*

Et in vim huius declarationis fuerunt postcà à nostris Patribus Romæ sæpiùs impressæ, cum facultate, & approbatione Superiorũ, litteræ Indicæ super martyrio aliquorum ex Patribus, & aliorum fidelium in Iaponia, cum sola protestatione, initio libri apposita, quòd non intenderent vllam authoritatem, aut fidem illis præbere, nisi purè huma-

uam; aut eos, quos dicerent à tyranno occisos causa fidei, proponere, & declarare, vt verè Martyres, & aliquem publicum cultum, & venerationem illis arrogare, aut vllo modo gradum eis facere ad futuram aliquando canonizationem, aut beatificationem, sed solum intenderent rem narrare, prout habebatur ex litteris; & ideò totam fidem solùm esse penes authores ipsarum litterarum.

Et iterum de anno 1640. vi eiusdem declarationis Philippus Alegombe, nostræ Societatis Theologus, facultatem obtinuit ab eodem Summo Pontifice Vrbano VIII. & in Congregatione sacrorum Rituum, imprimendi Catalogum Scriptorum nostræ Societatis, præmissa tantùm protestatione initio libri, quòd si aliquos appellaret Viros sanctos, vel aliqua de illis narraret supra vires humanas, & quæ miracula viderentur, nullam intenderet certitudinem illis astruere, nisi humanam, & humanæ narrationi, vel Historiæ communiter debitam; neque vllum gradum iis parare, aut facere pro beatificatione, aut canonizatione.

Si ergo intentio decreti prohibentis scribi miracula, & reuelationes de Sanctis nòdum approbatis, solùm est, ne maior fides illis concilietur, quàm purè humana, & quæ sit solùm penes Authorem, & cū hac protestatione initio libri præmissa, liberè, & licitè permittuntur scribi, & diuulgari, non sunt dicenda simpliciter prohiberi miracula contra antiquissimum vsum Ecclesiæ, & contra intentionem ipsius Dei, qui ad hunc finem illa facit, vt sciantur; sed prudentissimè solùm caueri, ne maior fides illis adhibeatur, quàm verè debeat; & ne paulatim per illa irrepat cultus publicus, sine authoritate, & approbatione Ecclesiæ.

12. *Lampades, & luminaria non possunt publicè accendi Sanctis nondum approbatis.*

Et idem est de prohibitione lampadum, & luminum ad Sanctos nondum approbatos, quæ similiter habetur in eodem decreto Vrbani VIII. vt *suprà* retulimus *num.* 3. quia enim communiter nostris temporibus non appenduntur lampades, nec lumina accenduntur in Ecclesiis, nisi ad augustissimam Eucharistiam, vel ad Sanctissimam Virginem, aut ad Sanctos magnæ, & approbatæ sanctitatis, eorúmque liquorum consumptio est veluti iuge sacrificium in Dei honorem, & in illorum memoriam, si liberè permitterentur etiam appendi, & accendi ad quoscunque non approbatos, facilè daretur occasio communiter credendi, quòd etiam illi essent absolutè sancti, & approbati; & etiam ad illos paulatim obreperet cultus publicus sine authoritate, & approbatione Ecclesiæ; & id contingeret, quod habetur *cap. 1. de Reliq. & vener. Sanctorum*, vt qui accederent ad Ecclesias, causa venerationis, deciperentur huiusmodi signis, & documentis sanctitatis probatę. Vnde non est negandum, quòd hic etiā vsus accēdēdi cereos, & luminaria ad sepulcra Martyrum, & Sanctorum antiquis temporibus multùm vigeret, vt patet ex S. Hieronymo *in epistola ad Riparium* 53. & ex Bellarm. *lib.* 2. *de Reliquiis Sanctorum, cap.* 4. *ad* 4. *tom.* 2. & Azor. *part.* 1. *lib.* 9. *cap.* 8. *quæst.* 3. Et reuerà etiam in Bullis canonizationum, huiusmodi vsus sæpiùs est approbatus, vt patet ex epistola Concilij Tarraconensis ad Nicolaum Papam pro canonizatione Sancti Raymundi, tunc recēns defuncti, & ex Bulla Innocentij IV. pro canonizatione S. Petri Martyris, vbi hæc lumina non solùm approbantur; sed etiam dicitur, quòd sæpè lampades, & lumina ad eius sepulcrum pendentia accensa sunt per se ipsa, & absque omni humano ministerio, quod idem sæpiùs contigit, etiam ad sepulcra aliorum nondum approbatorum, vt videre est apud Lipomanum *in Vita S. Sulpitij Archiepiscopi Bituricensis, mense Ianuario, tom.* 1. vbi refert, quòd peracta sepultura, cùm lampas ad eius sepulcrum esset appensa, & semel à Ministris esset impleta oleo, adeò posteà redundauit sancto liquore, vt iugiter inde sese effunderet; cuiúsque vnctione plerique liberarentur à variis ægritudinibus: & cùm aliquando in Ecclesia tempore vespertino diuinæ Laudes canerentur, subitus quidam, tanquam fulminis ictus, lampadis lychnum percutiens, cunctis cernentibus illum accendit, nec vnquam posteà lumen illud extinctum est, quamdiu fomenta Ministrorum opera sunt adhibita. Et *in Vita sancti Ansberti, Episcopi Rothomagensis, eodem tom.* 1. *mense Februario*, refert idem Lipomanus, quòd postquàm eius corpus fuit sepultum, lampas olei plena, & ad illud accensa, non solùm arsit indesinenter die, noctúque; sed etiam redundauit; & aliud vas fuit suppositum, in quod oleum diuinitùs redundans refunderetur. Et tandem *in relatione pro canonizatione S. Francisci Xauerij*, inter miracula post eius mortem secuta, narratur ab Eminentissimo, & Reuerendissimo Cardinali à Monte, tunc Decano Sacri Collegij, quòd in Ecclesia Cottatæ oræ Trauancoridis in India orientali, lampades positæ ante illius imaginem sola aquā benedicta repletæ, sæpè ardere visæ sunt per multas horas, ac si oleum haberent, multis Ethnicis, & Mahometanis, & Christianis videntibus, & admirantibus; imò & aquam subinde mutantibus, & noua ellychnia intra lampades imponentibus, quæ nihilominùs arserunt, vt anteà; & dum essent extincta, etiam ignem interdum à se ipsis conceperunt. Quæ certe omnia apertè declarant, tam antiquitatem, quàm honestatem, quantùm est ex se, huiusmodi vsus accendendi lumina ad Sanctos, etiam nondum approbatos. Et ratio est ex Bellarmino *lib.* 2. *de Sanctorum Reliquiis, cap.* 4. *citat.* quia reuerà huiusmodi lumina non accenduntur huiusmodi Sanctis, vt sacrificia, vel tanquam signum publicæ adorationis, & cultus, sed solùm vt signum particularis, & priuatæ lætitiæ: siquidem ignis communiter accendi solet ad significandam lætitiam, vel vt signum gloriæ, qua probabiliter credimus frui Sanctos, nondum approbatos: siquidem olim in signum claritatis, & gloriæ, etiam Romanis Imperatoribus ignis præferebatur ex Herodiano *lib.* 1. vel denique in signum, & protestationem æternæ vitæ, quam speramus, & credimus in cælis viuere ipsas animas, & suo tempore esse victura etiā corpora. Cæterùm, quamuis hęc ita sint, & dictę significationes lætitiæ, gloriæ, & vitæ per lumina ad Sanctos nondum approbatos, non sint ex publica institutione, vel authoritate; sed solùm ex deuotione priuata, ex qua optamus, & precamur illis lucere lucem æternam, & piè credimus, iam de facto lucere, & ideò nō sint reuerà cultus publicus; quia tamen exterius hoc nō constat, & qui illas vident fieri in Ecclesiis, facilè possunt decipi, quòd fiant authoritate publica, rectè potuerunt prohiberi decreto Pontificis, & solùm permitti pro Sanctis canonizatis, aut beatificatis: sic enim etiā olim in Conc. Elibertino, vel Eliberitano *c.* 34. prohibitum fuit, ne in cœmeteriis Martyrum cerei accenderentur: quia etiam Gentiles, inter quos Christiani tunc temporis versabantur, ad sepulcra defunctorum solebant faces accendere, vt patet ex Suetonio *in vita Tiberij*, iisque superstitiosè putabāt vocari animas, aut excitari: & ab hac superstitione, vt longè abessent fideles, meritò Concilium prohibuit accendi cereos in cœmeteriis Martyrū; eámque addidit causam; quia Sanctorum spiritus non sunt inquietandi; id est, superstitiosè vocandi,

candi, vt faciebant Gentiles: sic enim vocabulo inquietandi vsa est etiam anima Samuelis, *1. Reg.* 28. quando vocata, & excitata per Pythonissam ad Saülis maodatum, dixit Saüli: *Quare inquietasti me, vt suscitarer.* vt etiam refertur *Ecclesiastici* 46. & benè ootant Suarius *tom. 1. de Incarnatione, disp.* 55. *sect.* 1. §. *Ad secundum.* & Bellarminus *lib.* 2. *de Sanctorum Reliqu. cap.* 4. §. *Ad Concilium Elibertinum. tom.* 2. de qua re dicemus aliqua etiam *infrà*, quando agemus de adoratione Reliquiarum.

DISPVTATIO XIV.

Quomodo pro canonizandis, & approbandis Martyribus non requirantur miracula.

1. *Pro Sanctis canonizandis communiter est inquirendum de vita, & de miraculis.*
2. *Et potissimùm de miraculis patratis post mortem.*
3. *Sola miracula patrata in vita non probant sufficienter sanctitatem, & beatitudinem.*
4. *Pro canonizandis Martyribus non est necessariò inquirendum de miraculis.*
5. *Quis esset mos colendi nouos Martyres in prima Ecclesia.*
6. *Idem mos fuit communiter semper seruatus in Ecclesia, etiam posteà.*
7. *Pro Martyre non est orandum.*
8. *Qui orat pro Martyre, facit iniuriam non solùm Martyri; sed etiam toti Ecclesiæ, & catholicæ fidei.*
9. *Martyrium, se solo, est certissima causa beatitudinis, & gloriæ.*
10. *Quomodo possit pro aliquo certò constare de veritate martyrij.*
11. *Gratia martyrij quomodo detur in vltimo instanti.*
12. *Et semel habita non possit ampliùs amitti.*
13. *Miracula, si quæ fiunt tempore martyrij, communiter fiunt ad probationem fidei, non autem sanctitatis ipsius Martyris.*
14. *Pro Martyre non requiri miracula, est communis sententia etiam Canonistarum.*
15. *Si non constet sufficienter de veritate martyrij; tunc est opus miraculis, vt Martyr possit canonizari.*
16. *Quare pro canonizandis Confessoribus semper sit inquirendum de miraculis.*
17. *Pro canonizandis Martyribus non solùm non sunt requirenda miracula; sed neque etiam prodigia, aut res aliquæ admirandæ.*
18. *Et eadem est ratio, siue Martyr, dum viueret, fuerit insignis in sanctitate, aut dignitate; siue non.*

1. *Pro Sanctis canonizandis cōmuniter est inquirendū de vita, & de miraculis.*

PRO Sanctis canonizandis esse communiter inquirendum non solùm de vita; sed etiam de miraculis, expresè habetur cap. *Venerabili. de testibus & attestat.* & in *lib. 1. sacrarum caremoniar. sect.* 6. & tradunt Canonistæ, & Doctores communiter apud Contilorum *de canonizat. c.* 19. *n.* 2. & diximus *suprà, disp.* 12. *n.* 12. & *disp.* 13. *n.* 16. & 19. quia, nimirum, ex solis humanis attestationibus noo potest certò constare de vera; non autem simulata, & ficta sanctitate, nisi etiam accedant attestationes diuinæ, vel per expressas, & signatas reuelationes, vel per miracula ad id patrata, quæ possunt dici reuelationes quasi exercitæ, vel io actu exercito.

2. *Et potissimùm de miraculis patratis post mortem.*

Et quanuis Gloss. *in cap. vnicum, de Reliq. & venerat. Sanctor. in 6. ver. Sedis apostolica.* & aliqui alij ex Canonistis apud Contilorum *de canonizat. cap.* 20. *num.* 1. affirment esse communiter inquirendum de miraculis, tam factis in vita, quam post mortem: communior tamen, & verior sententia est, quam sequitur S. Thomas 2. 2. *quæst.* 178. *art.* 2. & alij apud eundem Contilorum *ibidem, n.* 2. quòd specialiter sit inquirendum de miraculis factis post mortem, neque sufficiant illa sola, quæ forte sunt facta, dum viueret: quam sententiam sequitur etiam Rota, in quampluribus relationibus canonizationum, vt, verbi gratia, S. Bonauenturæ *part.* 2. *art.* 3. S. Raymundi *part.* 2. *art.* 7. S. Franciscæ Romanæ *part.* 3. *art.* 1. S. Caroli *part.* 3. *initio*, S. Hyacinthi, S. Ignatij, S. Teresiæ *tit. de miraculis*, & expresè eam affirmat Inoocentius III. *in canonizatione S. Homoboni*, vbi asserit, duo requiri, ad hoc, vt quis reputetur Sanctus io militari Ecclesia, id est, opera pietatis in vita, & signa miraculorum post mortem. Et ratio est: quia etiam improbi, dum viuunt, sæpè miracula faciunt, vel ex dono, & gratia gratis data, quæ potest esse, & haberi etiam sine charitate, vel ex opera Dæmonom. Et primo modo *Matth.* 7. multi ex reprobis dicent in die Iudicij: *Domine, in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo Dæmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus.* & tamen, vt benè notat S. Augustinus *in Psalm.* 103 *vers. Qui tegit.* & habetur cap. *Prophetauit.* 1. *quæst.* 1. non illis dicetur, meotimini, sed dicetur, *non noui vos.* Et secundo modo Magi Pharaonis *Exodi* 7. multa fecerunt iis similia, quæ fecerat Moyses, & virgas, verbi gratia, in serpentes verterunt, & aquas in sanguinem: & Simon Magus *Actorum* 8. molta fecit, propter quæ *omnes illi auscultabant*, vt *ibi* dicitur, *a minimo vsque ad maximum dicentes: Hic est virtus Dei, quæ vocatur magna.* vt etiam habetur cap. *Teneamus.* 1. *quæst.* 1. ex eodem S. Augustino *tractatu* 13. *ad cap.* 3. *Sancti Ioannis.* Et si fortè contingat, vt Deus miracula faciat aliquando ad contestandam sanctitatem alicuius, dum viuit; adhuc potest contingere, vt ille posteà deficiat à virtute, & sanctitate, & tandem moriatur in statu peccati, & damnetur; ac propterea sola miracula, quæ aliquis fecit in vita, non possunt sufficienter probare perseuerantiam in sanctitate, & statum gloriæ, sicut requiritur ad canonizationem; cùm tamen è contra sufficientissimè illam probent miracula facta post mortem, dummodo alioqui sint vera miracula, & specialiter facta à Deo ad contestandam sanctitatem, & beatitudinem alicuius.

3. *Sola miracula patrata in vita, non probant sufficientem sanctitatem & beatitudinem.*

4. *Pro canonizandis Martyribus non est necessariò inquirendum de miraculis.*

Pro canooizandis tamen Martyribus non esse necessariò inquirendum de miraculis, siue in vita, siue in morte, vel post mortem patratis, fuit sæpiùs definitum in sacra Rota, vt, verbi gratia, ante anuos ferè centum, & septuaginta *in relatione canonizationis Sancti Bonauenturæ ad Sixtum IV. part.* 2. *articul.* 2. & nuper *in relatione canonizationis vigintisex Martyrum Iaponiorum, artic.* 3. *ad Vrbanum VIII.* nam, vt notat Baron. *in notis ad Romanum Martyrologium, cap.* 4. ex Tertulliano *lib. de corona militis*, & Sancto Cypriano *epistola* 34. & 37. & aliis, & Bellarminus *lib.* 1. *de Sanctorum beatitudine, cap.* 8. §. *Primo modo. tom.* 2. ab ipso initio nascentis Ecclesiæ pro colendis Martyribus id solùm fuit in vsu, vt certò coostaret de ipso martyrio, & recurrente per singulos annos die transitus, qui dicebatur Natalis Martyris, semper in illius memoriam sacrificium Deo offerebatur: & ne in hac

5. *Quis esset mos colendi nouos Martyres in prima Ecclesia.*

VV a ipsa

ipsa veritate martyrij error contingeret, hic fuit Ecclesiæ mos ex eodem Baronio *in notis Martyrologij ad diem 2. Aprilis*, & ex Sancto Augustino *in breuiculis collationum cum Donatistis, collatione diei tertia, cap. 13. tom. 7.* vt quando aliquis martyrio occubuisset, Episcopus, sub cuius ditione id accidisset, rem totam scriberet ad primatem Episcopum, & hic adhibitis in consilium Collegis Episcopis maturè decerneret, an is, de quo agebatur, occubuisset, vt Martyr, & inter Martyres esset adscribendus, & colendus. Et simile quid fuit etiam posteà semper seruatum vsque ad tempus Alexandri III. qui fuit assumptus anno 1159. & causam canonizationis, vel declarationis Sanctorum reseruauit Romano Pontifici, tanquàm causam fidei, vel certè vt proximam causæ fidei. Vnde & *in Annalib. ecclesiasticis*, & *in Romano Martyrologio* frequentissimè referuntur martyria sine miraculis, vt, verbi gratia, de anno 870. apud Baronium, martyrium Sanctæ Ebbæ Abbatissæ, & plurium Monialium eiusdem Monasterij, quæ omnes sine miraculis dicuntur fuisse in honore, vt Martyres, tam in Ecclesia occidentali, quàm in orientali; & de anno 1009. S. Brunonis, Episcopi Authenorum, & sic de aliis. Idémque posteà fuisse seruatum suo tempore, id est, circa annum 1300. testis est Augustinus Triumphus *de potest. Ecclesia, quæst. 16. art. 3.* Et circa annum 1464. idem testatur Ioannes Franciscus Pauinus *in relat. cit. pro canonizatione Sancti Bonauentura*, & de anno 1516. miracula pro Martyribus non requiri facto ipso declarauit Leo X. dum concessit Fratribus Minoribus, vt possent celebrare officium duplex de septem Martyribus sui Ordinis, quos solùm ait passos fuisse apud Saracenos; neque facit vllum verbum de miraculis, vt patet ex Bulla ipsius Leonis, quam refert Emman. Rod. *in sua collectione Bullarum pro regularibus, tom. 1. Bulla 10. Leonis X. pag. 285.*

6. *Idem mos fuit communiter semper seruatus in Ecclesia, etiam posteà.*

Et absolutè anteactis temporibus in Ecclesia, ad hoc vt aliqui colerentur, vt Martyres, nihil aliud fuisse requisitum, nisi tolerantiam mortis pro Christo, clarissimè patet etiam ex Calendario, & Breuiario Romano, in quo passim habentur Officia, de quamplurimis Martyribus, & tam in iis, quæ in eorum festis recitantur de communi, vt sunt Hymni, Antiphonæ, Responsoria, quàm in iis, quæ leguntur de proprio, vt sunt lectiones, & orationes, solùm fit mentio de tolerantia tormentorum, & mortis; non autem de miraculis: quod tamen communiter fit in aliis Officiis, quæ celebrantur de Confessoribus, vt etiam notat Felix Contilorus *de canonizatione, cap. 21. num. 9.*

Et hanc semper fuisse, & modò etiam esse consuetudinem Ecclesiæ, testatur Suar. *tom. 3. de Sacramentis, disp. 29 sect. 3.* Vasquez *tom. 2. in 3 part. disp. 153. cap... n. 24. & cap. 5. n. 62.* Ioannes Viguerius *in institutionibus theologicis, de virtute fidei, cap. 10. §. 3. verit. 15.* Valent. *2. 2. disp. 8. quæst. 2. puncto 2.* Ægid. Coninch *de Sacramento Baptismi, quæst. 66. art. 12. dub. 2. n. 131.* Henriq. *lib. 2. de Baptismo, cap. 36. n. 3.* vbi etiam addit, ex communi sententia Martyrem statim posse canonizari cum Festo solenni, si constet eum obiisse pro confessione Christi.

7. *Pro Martyre non est orandum.*

Et ad hoc facit etiam illud, quod habet S. Augustinus *Serm. 17. de verbis Apost.* & tanquàm ex authoritate sacræ Scripturæ refertur ab Innocentio III. *in cap. Cum Marthæ. §. Tertio loco. de celebrat. Missar.* quòd Ecclesia nunquam oret pro Martyre, & iniuriam Martyri faciat, qui oret pro Martyre: falsum enim id esset, vt notat Bellarminus *loco cit. cap. 9.* si ad certitudinem beatitudinis Martyris non posset sufficere certitudo martyrij; sed opus esset etiam miraculis, quæ illam demonstrarent quasi à signo, & quandiu hæc deessent, semper posset, ac deberet orari pro Martyre: siquidem adhuc posset dubitari de illius beatitudine, non obstante, quòd certò constaret de martyrio; quod tamen disertè negatur cap. *Cum Martha.* cit.

8. *Qui orat pro Martyre, facit iniuriam non solùm Martyri; sed etiam toti Ecclesia, & catholica fidei.*

Nec solùm Martyri iniuriam facit, si quis dubitet de illius beatitudine, quando ad martyrium non adiungit miracula; sed etiam toti Ecclesiæ, & catholicæ fidei, dum eos, qui vita, & sanguine testimonium perhibent eius veritati, nec tamen miracula faciunt, negat esse testes legitimos, & probatos, & pro talibus posse proponi vniuersis fidelibus: & qui sic loquitur, fidem abrogat per summam iniuriam, vel saltem in dubium reuocat fidem testium penè innumerabilium, qui omnibus anteactis temporibus sine miraculis veritatem catholicam constanter loquendo, & fortissimè moriendo confessi sunt; & pro temporibus consequentibus refrigescere facit ardorem fidei, & charitatis in iis, qui illam in posterum confiteri debebunt; dum absolutè pronunciat, non posse Ecclesiam sine miraculis esse certam de illorum salute, & gloria. Et denique vno verbo ex motiuis credibilitatis catholicæ fidei illud destruit, vel multùm infirmat, quod desumitur ex testimonio Martyrum, & est maximè præcipuum, & omninò distinctum ab alio motiuo miraculorum; quæ certè omnia sunt pessima, & falsissima, & ab iis, qui inuigilant fidei bono, nullo modo ferenda, aut permittenda.

9. *Martyrium, se solo, est certissima causa beatitudinis, & gloria.*

Et ratio est: quia ipsum martyrium ab homine adulto sponte susceptum, ac toleratum pro Christo, est per se proxima, ac certissima causa beatitudinis Martyris; neque potest de hoc dubitari, nisi dubitetur de verbis Christi, Matthæi 10. & Marci 8. & Lucæ 22. *Qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum, &c. Qui perdiderit animam suam propter me, inueniet eam.* & de illo, quod ne Hæretici quidem negant, vt notat Vasquez *tom. 2. cit. disput. 143. cap. 1. num. 1.* & à veteribus Patribus constanter asseritur, & specialiter à S. Clemente Romano *lib. 5. Constitutionum apostolicarum, cap. 7.* & à S. Cypriano *epist. 73.* & à S. Augustino *lib. 13. de ciuitate, cap. 7. & 16.* & *lib. 4. de Baptismo contra Donat. cap. 22. tom. 7.* & a Sanctis Prospero, Cyrillo Alexandr. Gregorio Nazianz. Ambrosio, & aliis apud eundem Vasqu. *cap. 1. cit. n. 4.* & expresè habetur in Sacris Canonibus *c. Baptismi vicem.* & *cap. Catechumenorum. de consecr. dist. 4.* quod martyrium perfectè suppleat vicem Baptismi, & Christi passio, cui Martyr conformatur per veram similitudinem, eundem effectum gratiæ in illo operetur quoad remissionem totius culpæ, & pœnæ, quem operatur in baptizato propter conformitatem minùs perfectam, & propter solam repræsentationem sacramentalem: si ergo contingat sine miraculis sufficienter constare de veritate martyrij alicuius, hoc ipso etiam constat sine miraculis de illius beatitudine, & potest proponi, & declarari, vt Martyr, & vt Beatus, & verè colendus.

10. *Quomodo possit pro aliquo certò constare de veritate martyrij.*

Et quòd reuerà sine miraculis possit certò constare de veritate martyrij alicuius, probatur manifestè ex eo, quia potest certò constare de morte, & de pœna à tyranno illata, & tolerata à Martyre, & de causa motiua ex parte tyranni, & inferentis, quæ est odium Christi, & Christianæ religionis; & de causa motiua ex parte acceptantis, & sustinentis, quæ est defensio catholicæ fidei; & de causa dispositiua ex parte eiusdem, quæ est actus charitatis, & pœnitentiæ, si recordetur peccatorum; & de

perſe

perseuerantia in his omnibus vsque in finem : & certissimum est ; quòd præter hæc omnia nihil est aliud, quod possit desiderari, vt ex se patet. Nam de morte, & pœna euidenter potest constare ex ipso facto. De causa eam inferendi ex parte tyranni potest constare ex odio, quo prosequitur Christianam Religionem ; ex ipsa quæstione, & actu iudicij, quo reum interrogat, aut testes contra eum inducit, ex oblata liberatione, si forte velit fidem negare, aut aliquid facere contra fidem ; ex comminato supplicio, si fortè nolit, & denique ex prolata sententia, & explicatis in ea causis. Et similiter de eadem causâ ex parte acceptantis, & sustinentis martyrium potest certò constare, si coram tyranno fidem, & Euangelium non erubuit ; si non obmutuit ad quæstionem, sed Spiritus Sanctus ei dedit, quid loqueretur pro Christo, & pro fide ; si promptè ad passiones se obtulit ; si carceres, si vincula ; si tormenta constanter sustinuit ; si in illis hilaritatem, & gaudium præ se tulit : nam, vt benè explicat S. Thomas *quodlibet. 4 art. 19.* opus ipsum se offerendi martyrio, & martyrium sufferendi, potest fieri etiam sine charitate, vt patet ex Sancto Paulo 1. Cor. 13. *Si tradidero corpus meum, ita vt ardeam ; charitatem autem non habuero*, &c. Et præterea quia antiquissimum est in Ecclesia, vt etiam Hæretici de suis Martyribus glorientur, vt videre est apud Eusebium *lib. 5. Histor. cap.* 18. & S. Augustinum epistola 50. & 68. Sanctum Epiphanium *lib. de hæresibus.* At verò modus se offerendi martyrio, & martyrium sufferendi promptè, & delectabiliter, vt fecerunt, verbi gratia, S. Laurentius, & S. Vincentius, non modò non potest fieri sine charitate ; sed neque etiam sine perfecta charitate, ex qua sola potest contemni res alioqui maximè chara, id est, vita ; & eligi alioqui maximè odio habita, id est, mors, vt etiam docet S. Thomas 2. 2. *quæst. 124. art. 3.* & ex illo Ioannis 15 *Maiorem charitatem nemo habet*, &c. Et quemadmodum habitus, eiúsque perfectio circa alia obiecta non tam ostenditur ex substantia operationis, quam ex modo, promptè, & facilè, & delectabiliter operandi, & opus iustum, verbi gratia, potest fieri non solum ab habente habitum, & virtutem iustitiæ ; sed etiam à non habente : ita & charitas, eiúsque perfectio potiùs ostenditur ex modo se offerendi martyrio, illúdque sufferendi promptè, & delectabiliter, quam ex sola substantia actus se offerendi, illúdque sufferendi : & ideò si quis sufficienter probetur, hoc modo se obtulisse, illúdque sustinuisse ; non est, quòd ampliùs dubitetur de causa motiua ex parte illius, id est, de amore, & charitate erga Christum, & erga fidem ; &, vt habet S. Cyprianus *lib. 2. epistola 6. ad Martyres, & Confessores*, & apud Sanctum Thomam 2. 2. quæst. 124. art. 2. in corp. *Non potest præsentium multitudo non admirari cæleste certamen ; si videat Dei seruos esse in prælio voce libera, mente incorrupta, virtute diuina.*

De causa verò dispositiua ex parte eiusdem acceptantis, & sustinentis martyrium, id est, de actu contritionis, & pœnitentiæ ; si recordetur peccatorum, potest similiter certò constare, si habuit copiam Confessarij, & sacramentaliter est confessus, vel saltem si à Deo veniam petiit, & dedit alia signa interni doloris, si non potuit sacramentaliter confiteri.

Et denique de perseuerantia in his omnibus satis constat, si neque verbis, neque signis declarauit mutationem propositi, sed potiùs è contra semper se habuit vniformiter, & voluntariam sustinentiam continuauit, quousque vires, & sensus solent deficere, & quousque non ampliùs manet vsus rationis, ac libertatis, siue potentia ad peccandum : quia enim martyrij meritum in hoc instanti consummatur, & in hoc datur martyrij gratia ex S. Thom. 2 *in 4 dist. 49. quæst. 5. artic. 3. quæstiunc. 2. ad 7.* & 2. 2. *quæst. 124. art. 4. ad 4.* Suarius *tom. 3. de Sacramen. disp. 29. sect. 3.* Vasquez *tom. 2. in 3. part. disp. 153. cap. 4. num. 48.* Ægidius Coninch *de Sacramento Baptismi, quæst. 66. artic. 12. dub. 3. num. 159.* Henriquez *lib. 2. cap. 39. num. 2. in fine*, & aliis ; & eadem martyrij gratia, postquàm semel est habita, non potest amplius amitti, ex Sancto Damasceno *lib. 4 de fide, cap. 10.* & Sancto Gregorio Nazianzeno *oratione 55. quæ est in Sancta Lumina*, & ex communi sensu Ecclesiæ apud Vasquez *cap. 4. cit. num. 45.* si de aliquo constet, quòd sustinentiam vulneris, & passionis continuando vsque ad aliquod tale instans, gratiam martyrij semel accepit, etiam constat hoc ipso, quòd posteà non amisit, & ex hac vita decessit, vt verè Martyr, siue prætereà sint consecuta miracula, siue non ; & de eo, qui huiusmodi actibus, ac signis externis ita demonstrauit perseuerantiam in fide, & charitate, non potest sine maxima temeritate haberi suspicio, quòd interiùs mutarit propositum, & tandem sit mortuus, verbi gratia, propter vanam gloriam, aut propter aliud motiuum malum ; & hæc temeritas, vt nunquam hactenus fuit in Ecclesia, ita neque in posterum esse debet.

11. *Gratia martyrij quomodo datur in ultimo instanti.*

12. *Et semel habitam non posse amplius amitti.*

Et quòd miracula non sint necessaria pro canonizandis Martyribus, confirmatur etiam ex eo ; quia miracula, quæ fiunt à Martyre, communiter non tam fiunt ad demonstrationem sanctitatis illius, quàm ad confirmationem veritatis fidei, & doctrinæ, pro qua est Martyr : & cùm hæc possint fieri etiam per homines maximè improbos, & finaliter reprobos, vt diximus *paulò ante num. 2.* & *disp. 12. num. 12.* ex Sancto Thoma 2. 2. *quæst. 178. art. 2. in corp.* non possunt tutò accipi, aut requiri, vt demonstrantia sanctitatem. Et si dicantur etiam in Martyre non requiri quæcunque miracula ; sed illa in specie, quæ à Deo fiunt ad demonstrandam veritatem martyrij, & proponendam Ecclesiæ in exemplum. Contrà est : quia hac ratione vix vllus erit, qui possit canonizari, vt Martyr, cùm hæc miracula ad demonstrandam in specie veritatem martyrij, sint omninò paucissima, vel planè nulla ; & cùm martyrium etiam solum, & per se acceptum, sit vera, & certissima causa sanctitatis, & beatitudinis ; miracula verò non sint, nisi signa, & quando fiunt occasione martyrij potiùs demonstrent veritatem fidei, quàm beatitudinem Martyris, non est, quòd illa quærantur, quando habetur sufficienter certitudo martyrij.

13. *Miracula, si quæ fiunt tempore martyrij, communiter fiunt ad probationem fidei ; non autè sanctitatem ipsius Martyris.*

Et hoc totum, quòd miracula pro Martyribus non sint necessaria, non solùm tenet, & tenuit sacra Rota, vt diximus *num. 4.* & plures ex Theologis recentioribus, vt diximus *n. 6.* sed etiam S. Eulogius, Archiepiscopus Toletanus, & Martyr ; *in suo Memoriali Sanctorum, quod habetur tom 8. Bibliotheca Sanctorum, col. mihi* 350. & apud Baron. *tom. 10 ad annum Christi* 850. S. Anthoninus *3. part. tit. 22. cap. 5. §. 5.* & Augustinus Triumphus *de potestate Ecclesiæ, quæst. 16. art. 3.* & Petrus Rodulphus Episcopus Senogalliæ, & generalis Inquisitionis in Vrbe Consultor, *lib. 1. Historiarum Seraphicæ Religionis, in vita Sancti Bonauenturæ, fol. 92.* & Aloysius Turrianus *tractatu de fide, disp. 17. dub. 2. §. Item dicendum est.* Castellinus *de gloria Sanctorum, cap. 8. puncto 20.* Frater Angelus Rocca *de canoniz. Sanct. c. 31.* Flauius Cherub. *in Compendio Bullarij ad constitutionem 4. Alexandri III. scholio 2.* &

14. *Pro Martyre non requiri miracula, est communis sententia etiam Canonistarum.*

ad Constitutionem 2. Innocentij IV. *scholio* 1. Et ex iudicio sacræ Rotæ *in relatione paulò antè citata*, pro Martyribus Iaponensibus, non aliud sentiunt Canonistæ communiter *in cap. 1. de Reliq. & venerat. Sanctorum.* Hostien. Innoc. Ioann. Andr. Zabar. Bellamera, & alij: quod enim asseruot pro Martyribus satis esse, si fiat inquisitio de causa, propter

15 quam passi sunt, & de miraculis, solùm asserunt indefinite; non autem vniuersaliter; & satis est, si intelligatur solùm in aliquo casu, id est, quando alioqui non constat sufficienter de veritate martyrij: tunc enim, si sit veniendum ad canonizationem, rectè ex miraculis quærenda est fides de beatitudine Martyris, cùm alioqui non habeatur sufficienter ex facto martyrij. Et quemadmodum si quis diceret, in iudicio ciuili, ad hoc, vt Iudex ferat sententiam pro aliquo, & contra aliquem, debere inquirere de probationibus per scripturas, & per testes; non significaret, quòd semper, & necessariò deberet simul inquirere per vtraque; sed solùm in certis casibus, & quando probatio non habetur sufficienter per scripturas, tunc esse simul iungendam probationem per testes: ita & quando dicitur in canonizandis Martyribus esse inquirendum de martyrio, & de miraculis, non significatur, quòd semper, & necessariò sit inquirendum simul de vtrisque; sed solùm in casu, in quo non habeatur sufficienter probatio de martyrio. Et eadem ratione sunt intelligendi etiam alij, siue ex Iuristis, siue ex Summistis, aut ex Theologis, si qui sunt, qui ab Hostiensi id acceperunt, & iisdem ferè verbis id asserunt, vt Mascardus *de probat. concl. 262. num. 9.* Troilus Maluitius *de canonizatione Sanctorum, dub. 3. num. 4. & dub. 4. num. 37.* Chassaneus *in Catalogo gloriæ mundi, part. 3. §. Dicit tamen.* S. Anthonin. *3. part. tit. 12. cap. 8. §. 1.* Sylu. *verb. Canonizatio, num. 1.* Azor *part. 2. lib. 5. cap. 6. quæst. 7.*

Si non constat sufficienter de veritate martyrij, tunc est opus miraculis, vt Martyr possit canonizari.

16. Et longè alia est ratio de Confessoribus, si debeant canonizari: nam per testes solum potest haberi fides de sanctitate externa; & fieri potest, vt quis exteriùs, & in publico simulet sanctitatem, & interiùs, vel in occulto Sanctus non sit, vt notant Innocentius, Zabarella, Panorm. & alij *in cap. 2. de Reliq. & vener. Sanctor.* & ideò præter hominum testimonia, requiruntur etiam testimonia Dei, quæ sunt miracula, & sola possunt absolutè testari de sanctitate simpliciter. Et contrà: quia actus martyrij potest solus sufficere ad sanctitatem simpliciter, & ad beatitudinem, & de hoc quoad omnia per solos testes potest haberi certitudo sufficiens, non est, quòd vlteriùs requirantur miracula, & testimonia Dei.

Quare pro canonizandis Confessoribus semper sit inquirendum de miraculis.

Et hanc ob causam solùm pro Confessoribus debent intelligi, quæ diximus *suprà, disp. 12. num. 12.* ex Innocentio III. *in Bulla canonizationis Sancti Homoboni*, & ex Gregorio IX. *in Bulla canonizationis S. Anthonij de Padua*, §. 13. quòd vt quis habeatur Sanctus apud homines in Ecclesia militante, duo sunt necessaria, id est, virtus morum, & veritas signorum; & hæc, & illa sibi ad inuicem contestantur, cùm nec merita sine miraculis, nec miracula sine meritis plenè sufficiant ad perhibendum inter homines testimonium sanctitatis. Cōtrà enim est de Martyribus: quia, quemadmodum non inquiritur de virtutibus, & de sanctitate morum, cap. *Baptismi vicem.* & cap. *Catechumenum, de consecratione, dist. 4.* ita neque inquiritur necessariò de miraculis, cùm sit certissimum, quòd meritum passionis etiam solum plenè sufficit, si de illo habeatur fides sufficiens, vt *iam* diximus.

17 Et ex his clarè patet, quid habeat probabilitatis id, quod asserit Felix Contilorus *tractatu de canonizat. c. 21. præsertim n. 11.* quòd non modò sit tutius requirere miracula etiam in Martyribus; sed quòd oppositum, saltem in praxi, non sit admittendum, neque vllus debeat canonizari, beatificari, vel declarari vt Martyr, nisi saltem probetur, quòd tempore ipso martyrij occurrit aliquid prodigiosum, & admirandum, vt, verbi gratia, quod cælo existente sereno, statim in loco martyrij sit exorta tempestas, aut ceciderint fulmina, vel contigerint inundationes aquarum, vel radij, & splendores circa caput Martyris apparuerint, vel cometæ, vel terræmotus extiterint, vel corpus Martyris apparuerit in aliis, atque aliis locis, &c. Contrà enim est: quia Contilorus difficilè poterit hæc admiranda, & prodigiosa distinguere à veris miraculis; neque Ecclesia, aut Patres, vel Doctores vniuersaliter hæc requirunt, vt *iam* diximus; & quod plus est, Christus ipse nihil vltrà requirit, nisi mortem pro confessione fidei, vt probauimus.

Pro canonizandis Martyribus nō solum miracula; sed neque etiam prodigia, aut res aliqua admirāda sunt requirenda.

18. Et eadem ratione reiicitur id, quòd annis superioribus, dum ageretur in sacra Rituum Congregatione de litteris remissorialibus pro nostris Martyribus Brasiliensibus, excogitauit Prælatus quidam, & Theologus magni nominis, quòd in iis Martyribus, qui, dum viuerent, fuerunt insignes dignitate aliqua, aut vitæ sanctitate, non sint requirenda miracula; sint verò requirenda in aliis, qui nihil insigne habuerunt, dum viuerent; & solùm tolerauerunt mortem pro Christo. Contrà enim est: quia talis distinctio est planè noua, & voluntaria; neque vllum habet Authorem classicum, siue Theologum, siue Canonistam; & Christus Dominus sine vlla distinctione, aut acceptatione personarum; sed maximè vniuersaliter promisit beatitudinem iis omnibus, qui pro ipsius confessione mortem subiissent; & vsus Ecclesiæ in colendis Martyribus solùm fuit, vt nulla ratio haberetur, siue de dignitate, siue de sanctitate, dum viuerent; sed solùm de morte, & de causa mortis, vt diximus. Vnde & Sanctus Eulogius Martyr, & Archiepiscopus Toletanus *in suo Memoriali Sanctorum, lib. 1. paulò antè citato*, vniuersaliter, & pro omnibus deplorat, quòd etiam tunc temporis videretur aliquibus, non esse verum martyrium, nisi ad confusionem incredulorum, miraculum aliquod ostentaret; cùm tamen prærogatiua martyrij ex opere operato, quam illi tribuit Christus de infallibilitate beatitudinis, ex ipsis verbis eiusdem Christi, sit æqualiter, & sine distinctione pro omnibus.

Et eadem est ratio, siue Martyr, dum viueret, fuerit insignis in sanctitate, aut dignitate, siue non.

DISPVTATIO XV.

Quo cultu, & qua veneratione sint colendæ, ac venerandæ sacræ Reliquiæ.

1. *Decretum Concilij Tridentini de veneratione Reliquiarum.*
2. *Hæreticum est, si quis neget adorationem Reliquiarum.*
3. *Quomodo Iudæi arguantur in Euangelio de ædificandis, & ornandis sepulcris Prophetarum, & Sanctorum.*
4. *Quomodo aliquando fuerit prohibitum accendi cereos ad sepulcra Martyrum.*
5. *Quomodo adorentur sepulcra Martyrum, & Sanctorum, quando in illis non continentur, nisi cineres, & vermes.*
6. *Quomodo vermes geniti ex corpore alicuius Sancti possint licitè adorari.*

7. Ratio

7. *Ratio adorandi Reliquias est habitudo, & pertinentia ad illum Sanctum, cuius sunt Reliquiæ.*

8. *Quomodo Reliquiæ sint adorandæ in sententia illorum, qui admittunt resolutionem vsque ad materiam primam, & negant formas partiales.*

9. *Quomodo Reliquiæ adorentur eadem adoratione, qua persona, cuius sunt Reliquiæ.*

10. *Reliquiæ Sanctorum licitè diuiduntur, vt honorentur in pluribus locis.*

11. *Nomine Reliquiarum non intelliguntur sola carnes, & ossa; sed etiam vestes, & similia.*

12. *Reliquiæ licitè possunt gestari ad collum.*

13. *Quamuis aliqui id negarint.*

14. *Quomodo Reliquiæ non sint transferendæ de loco ad locum, sine licentia saltem Episcopi.*

15. *Si Reliquiæ alicubi non habeantur, vt tradita perpetuæ sepulturæ, licitè possunt transferri ad alium locum, in quo magis honorentur.*

16. *Gestare Reliquias cum actu peccatur, non est circumstantia necessariò confitenda.*

17. *Antiquæ Reliquiæ non sunt ostendendæ extra capsam.*

18. *Reliquiæ non possunt vendi.*

19. *Expositio, aut ostensio Reliquiarum non potest vendi.*

20. *Pro recuperandis Reliquiis ab infidelibus, licitè potest efferri pecunia.*

21 *Exponere Reliquias ex intentione lucrandi largiores eleemosynas, non est licitum.*

22. *Non tamen est simonia peccatum, nisi eleemosynæ deducantur in pactum.*

23. *Sed est peccatum solùm veniale ordinandi rem bonam ad malum finem.*

24. *Reliquiæ non possunt furtiuè subripi, etiam ex prætextu deuotionis.*

25. *Neque à culpa mortali communiter excusat materiæ leuitas.*

26. *Si Reliquiæ sint apud infideles, licitè possunt ab illis subtrahi.*

27. *De licentia Episcopi licitè potest aliquid Reliquiarum subtrahi ab Ecclesiis.*

28. *Fures Reliquiarum non sunt excommunicati ipso facto, quantùm est ex iure communi.*

29. *Sed ex variis edictis, si illas furentur in Vrbe, aut in districtu.*

30. *Qui dat auxilium, vel fauorem ad furandas Reliquias de cryptis, & Catacumbis.*

31. *Qui faciunt illas extrahi per alios.*

32. *Qui extractas scienter accipiunt.*

33. *Qui conficiunt Scripturas de extractione, aut consignatione Reliquiarum.*

34. *Etiam in minima quantitate non possunt extrahi.*

35. *Licentia pro extrahendis Reliquiis non intelliguntur de cryptis, aut Catacumbis.*

1. *Decretum Concilij Tridentini de veneratione Reliquiarum.*

EX Tridentino *sess.* 25. *in decreto de inuocatione, & veneratione Sanctorum*, debent Episcopi, & qui sustinent munus, & curam docendi, instruere diligenter fideles, quòd iuxta catholicæ, & apostolicæ Ecclesiæ vsum, à primis Christianæ Religionis temporibus acceptum, & iuxta consensionem Sanctorum Patrum, & decreta sacrorum Cooeiliorum, non solùm debent venerari, & colere ipsos Sanctos iam regnantes vnà cum Christo; sed etiam Reliquias, & sancta corpora Sanctorum Martyrum, & aliorum cum Christo viuentium, quæ fuerunt viua membra ipsius Christi, & templa Spiritus Sancti; & sunt iterum suscitanda ad vitam æternam, & in æternum glorificanda: & quòd hic vsus venerandi Reliquias sit antiquissimus in Ecclesia, clarè patet ex sudariis, & semicinctiis S. Pauli *Act.* 19. quæ fideles deferebant ad ægrotos; & ex sepulcro ipsius Christi, quod semper est habitum in honore, iuxta vaticinium Isaiæ cap. 11. *Et erit sepulcrum eius gloriosum*, vt etiam interpretatur S. Paulus *ad Rom.* 15. & S. Hieronymus *in epistola ad Marcellam*. & ex factis omnium Ecclesiarum, quæ sunt in mundo, quarum singulæ singulariter habuerunt semper in honore particulares Reliquias, vt, verbi gratia, Ecclesia Romana Reliquias Sanctorum Petri, & Pauli; Constantinopolitana Reliquias Sanctorum Andreæ, Lucæ, & Timothei; Antiochena Sanctorum Ignatij, Meletij, Babilæ; Alexandrina caput S. Ioannis Baptistæ; Hierosolymitana Sedem, & Cathedram S. Iacobi; & aliæ alias, vt ex Historiis, & Patribus notat Suar. *tom. 1. de Incar. disp. 55. sect. 1. sub initium*. & quòd in hoc idem conscoserint SS. Patres, & sacra Concilia, videri potest apud Bellarm. *lib. 2. de Reliquiis Sanctorum, cap. 3. tom. 2.* vbi ex Græcis Patribus citat S. Athanasium, S. Basilium, S. Gregorium Nicænum, S. Nazianzenum, S. Cyrillum Hierosolymitanum, S. Chrysostomum, S. Damascenum, & alios; & ex Latinis, S. Ambrosium, S. Hieronymum, S. Augustinum, S. Gregorium, S. Leonem, S Paulinum, S. Maximum, qui omnes alias, atque alias Sanctorum Reliquias scriptis celebrarunt: & horum multos etiam refert Suar. *disp. 55. sect. 1. in §. Tertiò, confirmat.* Et ex Conciliis in hoc idem consensit ex Bellarm. *ibid.* Concilium Nicænum II. *art. 3. & 7.* & Concilium Gangrense *canone vltimo*, & Carthaginense V. *cap. 14.* & Bracharense III. *cap. 5.* & Moguntinum *can. 51.* & Lateranense sub Innocentio III. *cap. 62.* quæ singula aliquid statuunt circa cultum Reliquiarum. Et ratio est optima ad hoc idem probandum illa, quam indicat Tridentinum *loco citato*, quia Sanctorum corpora fuerunt viua membra ipsius Christi, & templa Spiritus Saocti, & sunt iterum suscitanda, & in æternum glorificanda. Et sensus videtur esse, quòd Sanctorum corpora, & Reliquiæ ideò sunt venerandæ, & dignè tractandæ, quia fuerunt organa animarum sanctarum ad omne opus virtutis, & sanctitatis; & per illa Spiritus Sanctus est operatus opera gratiæ, suámque gloriam: & etiam illa sunt destinata ad gloriam super omnia alia corpora, & vt luceant, sicut Sol, in perpetuas æternitates, & Corpori Christi configurentur per gloriosam resurrectionem, vt etiam notat S. Thomas *3. part. quæst. 25. art. 6.* Et præter hanc rationem, quæ potest dici ab honestate, potest addi etiam alia à nostra vtilitate: siquidem Sanctorum corpora, & Reliquiæ ex Concilio Nicæno II *act. 3.* sunt quasi fontes salutares, quibus in nos deriuantur plurima Dei beneficia: & ex S Chrysostomo *in lib. de S. Babila Martyre*, & apud Bellarm. *cap. 3. in §. Decimò probatur.* nihil ferè vtilius ad salutem Deus nobis reliquit, quàm Sanctorum Reliquias, per quas efficaciter nobis repræsentat, & infigit animo illorum memoriam, & pietatis, & patientiæ, & charitatis, & aliarum virtutum, quibus ad gloriam peruenerunt, excitat desiderium; & dum Sanctos apud Deum dat nobis Patronos, dat etiam per eorum Reliquias, quasi pignora Patronorum; & dum eos nobis exhibet, vt Deo charos, atque amicos, exhibet etiam eorum Reliquias, quasi spolia, atque exuuias amicorum.

Ad idem facit etiam ratio S. Thomæ *3. part. quæst. 25. art. 6.* quòd qui habet affectum ad aliquem, etiam illa, quæ de ipso post mortem relinquuntur, veneratur; nec solùm corpus ipsius, aut partes corporis; sed etiam aliqua exteriora, vt vestes,

rebant sacrificium panis, & vini, & epularum, Manibus, vel spiritibus defunctorum, atque deinde ipsi sese ingurgitabant, & inebriabant, a quibus sine dubio multùm differunt adoratores sanctorum corporum, & Reliquiarum, quos idem S. Augustinus multùm commendat, tum sæpè *alibi*, tum verò *epistola* 42. vt subdit Bellarm. *ibidem*.

Et si quis vrgeat ex S. Hieronymo *in epistola ad Riparium*, nos non adorare Reliquias Martyrum; sed eum tantummodo, cuius sunt Martyres: Respondet Sanctus Thomas *3. part. quæst.* 25. *art.* 6. *ad* 1. id solùm intelligi de adoratione latriæ: cùm enim obiecisset Vigilantius, quòd sub prætextu religionis induceremus ritum Gentilium, id est, idololatriam, dum puluisculum nescio quem in modico vasculo, pretioso linteamine circundatum osculamur, & adoramus: *Nos*, inquit S. Hieronymus, *non dico Martyrum Reliquias; sed nec Solem, nec Lunam, nec Angelos adoramus: honoramus autem Reliquias Martyrum, vt eum, cuius sunt Martyres, adoremus; honoramus seruos, vt honor seruorum redundet ad dominum.* Quibus verbis dum honorem Reliquiarum distinguit ab adoratione, eámque tribuit soli Deo, & negat omnibus creaturis, apertè significat, quòd solùm loquatur de adoratione latriæ, vt *ibi* notat S. Thomas, & ex pluribus aliis locis Sanctorum Patrum probat Suar. *in defensione fidei ad Regem Angliæ, lib.* 2. *cap.* 10. *n.* 3.

5. *Quomodo adorentur sepulcra Martyrū, & Sāctorum, quando in illis non continentur, nisi cineres, & vermes.*

Tertiò, quòd in sepulcris Sanctorum non sint, neque animæ ipsorum, neque corpora; sed soli cineres, vel etiam vermes ex illis geniti, non probat, quòd saltem in illis non sit memoria ipsorum Sanctorum, & quòd non semper nos moneant eorum virtutis, & sanctitatis, nósque excitent ad eos dignè colendos, & honorandos: qua de causa etiam communiter appellantur monumenta, vt notat Bellarm. *lib.* 2. *de Reliq. cap.* 4. §. *Ad* 2. Et prætereà non probat, quòd saltem in illis non sit altera pars substantiæ ipsorum, id est, materia, quam verè informarunt, & animarunt, & iterum informabunt, & animabunt ipsorum animæ, quæ modò in cœlis beatæ sunt: & denique non probat, quòd Deus positiue non velit Sanctos suos honorari, etiam in huiusmodi cineribus, cùm etiam per illos miracula faciat, vt patet ex antiquis Historiis apud Azor. *part.* 1. *lib.* 9. *cap.* 8. *quæst.* 4. Et cùm ratio adorandi Reliquias non sit excellentia, aut dignitas absoluta, quæ sit in ipsis; sed sola excellentia, & dignitas ipsius Sancti, cuius ipsæ sunt Reliquiæ, & ad quem dicunt attributionem, & pertinentiam, vt *infrà* dicemus, parum refert, sub qua forma, & sub quo esse actuali reperiatur talis materia, dummodo apprehendatur semper habere huiusmodi attributionem, & pertinentiam ad illos, & verè fuisse illorum pars, dum actu viuerent, & verè iterum esse futura, quando iterum viuent post mortuorum resurrectionem.

6. *Quomodo vermes geniti ex corpore alicuius Sancti possint licitè adorari.*

Vnde hoc tantùm differt, quando actu existit sub forma carnis, verbi gratia, aut ossis, & quando existit sub forma pulueris, aut cineris, vel etiam vermis, quòd attributio, & pertinentia ad Sanctum non est ita patens, & euidens etiam rudibus; & ideò communiter non exponuntur publicè adorandi, vt Reliquiæ, verbi gratia, vermes, aut lutum, vel putredo ex aliquo Sancto genita, sicut exponuntur carnes, & ossa, vt notat Vasq. *disp.* 1 ta. *c.* 8. *n.* 29. §. *In hoc solùm.* quamuis absolutè possit quis etiam in vermibus, & in luto, & in putredine agnoscere partem substantiæ ipsius Sancti, id est, materiam, eúmque in illis venerari, & colere, vt idem subdit, & ex illo notat Sanc. *lib.* 2. *in Decal. cap.* 43. *n.* 2. *in fine*, & Bonac. *tom.* 2. *disp.* 3. *in præcepta Decal. quæst.* 1. *puncto* 4. *num.* 1. & in re simili diximus *supra, disp.* 7. *num.* 6. de creaturis sordidis, & vilissimis, in quibus communiter non apprehenditur Deus, & quæ communiter non proponuntur, præsertim rudibus, ad hoc, vt Deum in illis agnoscant, & venerentur: quamuis reuera Vir aliquis spiritualis, & benè instructus, licitè, & virtuosè etiam in illis Deum agnoscat, & veneretur.

Et in hoc idem videtur recidere id, quod asserit S. Thomas *3. part. quæst.* 25. *art.* 6. *ad* 3. quòd corpus mortuum alicuius Sancti ideò adoretur, quamuis non sit eiusdem speciei cum corpore viuo, & per consequens neque sit idem numero: quia retinet identitatem materiæ, quæ est iterum vnienda suæ formæ: si enim identitas solius materiæ est sufficiens ratio adorandi corpus mortuum, verbi gratia, S. Petri, in quo ex sententia S. Thomæ, & Thomistarum data est resolutio vsque ad materiam primam; & neque ex substantialibus, neque ex accidentalibus, quæ priùs fuerunt, quicquam aliud remanet, nisi puta, & prima materia: & hæc ex eo est ratio adorandi illud corpus, quod modò est sub alia forma, & sub aliis accidentibus: quia iterum est vnienda eidē formæ, & semper erit sufficiens ratio adorandi, quandiu fuerit iterum vnienda eidem formæ, & per consequens etiam quando actualiter erit sub forma vermis, aut luti, vel putredinis, si etiam tunc apprehendatur, vt iterum vnienda eidem animæ.

Neque discrepat ab hac doctrina id, quod habet Suar. *disp.* 55. *sect.* 1. *cit.* §. *De tertio argumento.* & Sanchez *lib.* 2. *cap.* 43. *num.* 2. *cit.* quòd ratio adorandi Reliquias (quicquid tandem de Sancto sit, & remaneat in Reliquiis) solùm sit habitudo ad personam, cuius dicuntur Reliquiæ, & quòd hæc habitudo non sit res physica, aut relatio realis, sed rationis, & moralis, & tandiu duret, quandiu res illa communiter censetur moraliter esse eadem, vel saltem non multùm mutata ab illo statu, quem priùs habuit, & hac de causa terram, aut vermes, verbi gratia, aut aliud quodcunque valdè diuersum, in quod fortè per multas mutationes est facta conuersio veri corporis alicuius Sancti, non esse ampliùs adorabiles, vt Reliquias, vel saltem ab Ecclesia communiter non proponi, vt publicè adorabiles: quia non retinent ampliùs moralem identitatem, & proximam habitudinem, & pertinentiam ad illum Sanctum, & fortasse iam deuenerunt ad eum statum, vt nulla sit certitudo identitatis, etiam puræ, & solius materiæ; & prætereà illud esse, sub quo sunt actualiter, est tam sordidum, & tam vile, vt moraliter sit valdè indecens, quòd hic, vel ille Sanctus cum Deo regnans, in illo apprehendatur, & colatur. 7. *Ratio adorādi Reliquias, est habitudo, & pertinētia ad illū Sanctum, cuius sunt Reliquiæ.*

Atque hoc totum est admittendum, non modò in sententia S. Thomæ, & Thomistarum, quòd detur resolutio vsque ad materiam primam, & quòd in viuentibus non dentur formæ partiales; sed etiam in alia sententia communiore inter Philosophos, & veriore, quòd non detur talis resolutio; sed multa ex iis, quæ erant in corrupto, maneant eadem etiam in genito; & quòd dentur in viuentibus formæ partiales, & in homine, verbi gratia, præter animam rationalem, quæ est forma totius, seu totalis, etiam detur forma carnis, & ossis, & similes, quæ dicuntur formæ partium, seu partiales; & hæ sint eædem in homine mortuo, quæ priùs fuerunt in homine viuo: nam, quamuis per has formas partiales facilior sit explicatio adorationis Reliquiarum, quandiu illæ ad sensum apparent, & in sepulcro, verbi gratia, huius Sancti apparet caro, aut os illius; facilè tamen potest contingere, vt huiusmodi 8. *Quomodo Reliquiæ sint adorandæ in sententia illorū, qui admittunt resolutionem vsque ad materiā primam, & negant formas partiales.*

formæ

formæ non appareant; ſed etiam ipſæ ſint corruptæ, vt, verbi gratia, ſi totum corpus fuit combuſtum, & redactum in cineres; & in hoc caſu ſi cineres adorentur, vt Reliquiæ, non aliter poſſunt adorari, niſi propter identitatem materiæ, quæ modò eſt ſub forma cinerum, & priùs fuit ſub forma carnis, & oſſis, & ſub anima rationali; & iterum eſt futura ſub iiſdem formis; & ſic retinet habitudinem, & pertinentiam ad illum Sanctum, cuius cineres dicuntur eſſe Reliquiæ, cùm præſertim hi cineres determinati non potuerint fieri, niſi ex tali corpore determinato, iuxta communiſſimum proloquium, quòd non quodlibet fit ex quolibet; ſed determinatum ex determinato; & ideò etiam retineant ad tale corpus certum ordinem ex dependentia ſuæ generationis, & deſcendentiæ naturalis, propter quem ordinem ſpecialiter exiſtimantur eſſe aliquid illius, & eſſe adorabiles propter illud, vt benè notat Henricus *quodlib.* 10. *quæſt.* 6. *verſ. Propter quintum.* Quamuis hunc ſolum ordinem naturalis generationis admittat, vt rationem adorandi huiuſmodi Reliquias, & excludat identitatem materiæ, ne cogatur admittere, quòd etiam vermes ſint adorandi, vt Reliquiæ, ſi ſint geniti ex putrefactione alicuius corporis Sancti, cùm etiam ipſi retineant eandem materiam; de qua tamen re non eſt magnoperè laborandum, cùm in rigore loquendo, à viro aliquo pio, & benè inſtructo etiam vermes ſint adorabiles, quatenus continent partem ſubſtantiæ alicuius Sancti, id eſt, materiam, & aliunde proueniat, quòd publicè non exponantur, vt adorabiles, id eſt, ex indecentia, & propter eorum vilitatem, & ſordes, vt *iam* diximus.

Alia argumenta Hæreticorum contra adorationem ſacrarum Reliquiarum ſunt minoris momenti, & poſſunt videri apud Authores citatos, & præcipuè apud Vaſq. *diſp.* 112. *cit. cap.* 3. *& ſeqq.* vbi fusè, & diligenter illa proſequitur, & ſufficientiſſimè ſoluit.

9. *Quomodo Reliquia adorentur eadem adoratione, qua perſona, cuius ſunt Reliquiæ.*

Poſito verò, quòd Reliquiæ ſint venerandæ, & adorandæ, eadem ratione proportionaliter eſt explicanda illarum adoratio, & veneratio, qua *ſuprà* explicauimus *diſp.* 6. adorationem imaginum, & *diſp.* 9. adorationem Sanctiſſimæ Crucis: primò enim, quamuis reuerà ſint ſeparatæ à perſona, cuius dicuntur Reliquiæ; communiter tamen mente, & cogitatione apprehenduntur à fidelibus, vt cum illa coniunctæ, & dum videmus, verbi gratia, veſtem S. Franciſci, aut caput S. Petri, ſtatim nobis repræſentatur ipſe S. Franciſcus, vt veſte illa indutus; & ipſe S. Petrus, vt capitatus per illud caput; & quando oſculamur huiuſmodi veſtem, aut veneramur huiuſmodi caput, perinde putamus nos facere, ac ſi oſculemur ipſum S. Franciſcum, actu veſtitum; aut veneremur ipſum S. Petrum actu capitatum, eóſque habeamus actu ob oculos, & quaſi præſentes in ſeipſis: & non eſt dubium, quòd idem numero actus, qui eſt per ſe adoratio ipſorum, eſt etiam per accidens adoratio, vel coadoratio Reliquiarum. Deinde poſſumus apprehendere huiuſmodi Reliquias in ſeipſis, vt conſtitutas ſupra communem ordinem rei profanæ, & vt ſanctificatas aliquo modo per contactum, quem habuerunt ad perſonam ſanctam, vel per aliam quancunque attributionem, aut pertinentiam ad illam: & ſiue illas colamus hoc ſecundo modo, ſiue primo, ſemper cultus eſt verè religioſus, & pius, & ſupra omnem cultum purè ciuilem; & vel eſt ille ipſe, qui exhibetur perſonæ ſanctæ; vel ad illum reducitur, vt *ſuprà* explicauimus in re ſimili de imaginibus, & benè notat Suar. *diſput.* 55. *cit. ſect.* 2. & *in defenſione fidei ad Regem Angliæ, lib.* 2. *cap.* 10. *num.* 1. *& ſeqq.*

Atque hoc modo Reliquias Sanctorum adoramus dulia, & Reliquias Beatiſſimæ Virginis adoramus hyperdulia, & Reliquias Chriſti Domini adoramus latria, vt, Verbi præputium, & ſanguinem, ſi quis eſt in terris relictus ex vero ſanguine ipſius Chriſti; & aquam, quæ fluxit ex latere, ſi reperitur; & capillos, & ſimilia, vt notat Corduben. *lib.* 1. *quæſt.* 5. *dubio* 5. *puncto* 3. *pag.* 85. *col.* 2. & Vaſq. *diſp.* 113. *cap.* 2. *num.* 8. *pag.* 818. *col.* 1. *ſub initium.* Et idem eſt de ſanguine, qui miraculosè effluxit ex aliqua imagine, ſi fortè alicubi aſſeruatur, quanquam hic non eſt adorandus, vt Reliquia; ſed ſolùm vt repræſentatiuus, & quaſi imago veri ſanguinis, vt ſubdit Vaſq. *ibidem.*

Atque hinc fit, vt etiam liceat huiuſmodi Reliquias in plures partes diuidere, & in pluribus ciuitatibus, aut locis decenter recolere, eáſque publicè oſtendere, & ſolenniter circunferre, vt ex antiquiſſimo Eccleſiæ vſu, & ex antiquiſſimis Patribus videre eſt apud Suar. *in defenſione fidei, lib.* 2. *cap.* 10. *cit. num.* 10 *& ſeqq.* ſiquidem hæc omnia maximè faciunt ad earum venerationem, & cultum. Et negari non poteſt, quin ſit valdè friuola, & indigna comparatio, qua Rex Angliæ, & Hæretici apud Suar. *ibidem*, *num.* 14. huiuſmodi diuiſionem, & oſtenſionem Reliquiarum comparant lanienæ furciferorum, & damnatorum, quorum cadauera ad maiorem infamiam, & ad maius ſupplicium diuiduntur in partes, & in aliis, atque aliis locis publicè ſuſpenduntur: neque enim Eccleſia Reliquias diuidit in infamiam, & pœnam Sanctorum; ſed in honorem, & ad excitandam, & fouendam pietatem fidelium, vt diximus. 10. *Reliquiæ Sanctorum licitè diuiduntur, vt honorentur in pluribus locis.*

Et nomine Reliquiarum, quæ ſunt venerandæ, non illæ ſolùm intelliguntur, quæ fuerunt, vt partes, & retinent habitudinem partis; ſed etiam capilli, vngues, dentes, vela, panni, veſtes, & libri, & res huiuſmodi, quas perſonæ per ſe adorandæ ſæpiùs contrectarunt, vel aliter habuerunt in vſu, vt ſubdit Suar. *cap.* 10. *cit. num.* 15. *&* 16. & *diſp.* 55. *cit. initio*, & Azor *parte* 1. *lib.* 9. *cap.* 8. *quæſt.* 1. & Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 43. *n.* 2. & Layman *lib.* 4. *tract.* 7. *cap.* 5. *quæſt.* 4. *num.* 14 & Bonac. *tom.* 2. *diſp.* 3. *in præcepta Decalogi, quæſt.* 1. *punct.* 4. *num.* 1. Et hæ omnes debito cum honore ſunt aſſeruandæ; & etiam per illas ſæpè fiunt miracula, vt patet *Act.* 19. de ſudariis, & ſemicinctiis S. Pauli: & Romæ hoc modo tanquàm Reliquia aſſeruatur Cathedra S. Petri, & vincula, ſeu catenæ. Imò antiquitùs apud Romanos Pontifices non erat in more poſitum, vt pro Reliquiis aliquid detraherent de ipſis corporibus Sanctorum, idque mitterent dono etiam ad Summos Principes, quando fortè ab illis rogabantur, etiam pro dedicatione, aut conſecratione alicuius Eccleſiæ; ſed ſolùm mittebant brandea, id eſt, vela aliqua, aut ſudaria ad ſacra corpora, vel ad ſacras Reliquias admota, & per illarum contactum quaſi ſacrata, eáque poſteà debita cum veneratione reponebant in Eccleſia, quæ erat dedicanda, & colebantur loco Reliquiarum; & ſæpè Deus per illa operabatur virtutes, atque miracula; perinde ac ſi reuerà fuiſſent allata ipſa corpora, & veræ Reliquiæ Sanctorum, vt notat Azor. *part.* 1. *lib.* 9. *cap.* 8. *quæſt.* 11. ex Sancto Gregorio *lib.* 3. *Regiſtri, epiſt.* 30. ad Conſtantiam Auguſtam, cùm enim hæc ab ipſo S. Gregorio per litteras poſtulaſſet caput S. Pauli, vel aliquid ex eius corpore, quod honorificè collocaret in Eccleſia à ſe extructa ſub eiuſdem Apoſtoli inuocatione, & numine, reſpondit Sanctiſſimus 11. *Nomine Reliquiarum non intelliguntur ſola carnes, & oſſa; ſed etiam veſtes, & ſimilia.*

Pontifex

Pontifex se vehementer dolere, quòd id facere nec posset, nec auderet; & Romanis consuetudinem non esse, quando Sanctorum Reliquias dant, vt aliquid tangere præsumant de corpore; sed solùm mittere brandeum, id est, velum ad corpora Sanctorum admotum, illúdque reponi in Ecclesia consecranda; & per illud tantas virtutes fieri, ac si specialiter essent delata ipsa corpora; & sic contigisse temporibus S. Leonis, cùm quidam Græci de talibus Reliquiis dubitarent, & ipse Pontifex allatis forficibus inciderit dictum brandeum, & ex ipsa incisione sanguis effluxerit, &c. Posteà tamen, eiectis ex Italia Longobardis, cœperunt Franci etiam impetrare à Summis Pontificibus ipsa corpora Martyrum, aut Sanctorum; & sic inductus est mos diuidendi, & transferendi de loco ad locum Reliquias, vt subdit *ibidem*, Azor. & diximus *num. præcedente.*

12. *Reliquias licitè possunt gestari ad collum.*

Et huiusmodi Reliquias licitum est gestare vnicuique, etiam ad collum, modò absit omnis vana circunstantia, & superstitio: siquidem id nullo Iure est prohibitum, & non est ex se malum, & maximè cedit in honorem Reliquiarum, & Sanctorum: & ita habet antiquissimus vsus Ecclesiæ, vt ex Patribus probat Delr. *in disq. mag. lib. 3. part. 2. q. 4. sect. 3.* & huiusmodi gestationem Reliquiarum absolutè, vt licitam, admittit S.Th. 2.2. *q. 96. art. 4. ad 3.* S. Anthon. *2. part. tit. 12. c. 1. §. 13.* Sylu. *verb. Reliq. n. 4.* Nauar. *in Man. c. 11. n. 35.* Sayr. *lib. 4. Clau. reg. c. 6. n. 8.* Valen. *tom. 3. disp. 6. q. 11. punct. 6. in fin.* Layman. *lib. 4. tr. 7. c. 5. n. 18.* Bonac. *tom. 2. disp. 3. in præcepta Decal. q. 1. punct. 4. n. 7.* Suar. *tom. 1. in 3. p. disp. 55. sect. 2. in fin.* & *tom. 1. de reliq. lib. 2. de superst. c. 19. n. 16.* Azor. *tom. 1. lib. 9. cap. 8. quæst. 6.* Delrius *loco citato.* Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 40. num. 27.* & alij communiter apud ipsum.

13. *Quamuis aliqui id negarint.*

Neque Angelus *verb. Reliquia, num. 4.* & aliqui alij apud Sanchez *ibidem*, qui oppositum sentiunt, sufficienter id probant ex cap. *Corpora. de consecr. distinct. 1.* vbi præcipitur, ne Reliquiæ transferantur de loco ad locum sine licentia, saltem Episcopi: & ex Concilio Bracharensi III. *cap. 5.* vbi reprehenduntur Episcopi, quòd in Solennitatibus Martyrum ad Ecclesias progressuri Reliquias collo appensas gestarent, & ipsi gestarentur in sella super humeros Leuitarum. Contrà enim est: quia cap. *Corpora.* cit. non est sermo de quibuscunque Reliquiis; sed de corporibus Sanctorum, quæ alicubi sunt tradita perpetuæ sepulturæ: & hæc dicuntur non esse transferenda de loco ad locum sine licentia, nisi fortè in casu necessitatis, v.g. incendij, aut deprædationis, vt notat ibi Glossa *ver. Principis.* & ex illa Graff. *part. 2. decisionum, decis... lib. 2. cap. 14. n. 1.* & habetur cap. *Tribus. de consecrat. dist. 1.* Et de his similiter intelligitur id, quod notat Azor. *part. 1. lib. 9. c. 8. q. 7. in fine*, quòd neque etiam ad ægrotos sint deferendæ. Et Concilium Bracharense non ex eo reprehendit Episcopos, quòd absolutè gestarent Reliquias; sed, quòd ex fastu, & ex superbia gestari ipsi vellent super humeros Leuitarum. Vnde & subditur, quòd *si Episcopus per se Reliquias deportare elegerit, non ipse à Diaconis in sella vehatur; sed potiùs eo procedente, vnà cum populis progressione pedestri ad Ecclesias, per eum sancta Dei Reliquia portabuntur.*

14. *Quomodo Reliquia non sint transferenda de loco ad locum, sine licentia, saltem Episcopi.*

15. *Si Reliquia alicubi non habeantur, vt tradita perpetua sepulturæ, licitè possunt transferri ad locum, in quo magis honorentur.*

Imò ex Turrecremata in cap. *Corpora.* cit. *de consecrat. dist. 1. num. 3. in fin.* Augustino de Ancona *de potestate Papæ, quæst. 17. art. 5. in fine.* Graff. *part. 2. lib. 2. c. 14. cit. n. 2.* per dictum cap. *Corp.* non modò non prohibentur gestari ad collum particulæ Reliquiarum; sed neque etiam prohibentur transferri de vno loco ad alium insignes Reliquiæ, quæ fortè alicubi asseruantur, non vt traditæ sepulturæ: si enim tales aliquæ habeantur, verbi gratia, ab aliquo, licitè possunt sine licentia Papæ, aut Episcopi concedi alicui Ecclesiæ, in quo sperentur futuræ maiori venerationi, & ad illã deferri, seu transferri, tanquam ad locum religiosum sine alicuius licentia, iuxta L. *Si nec dum. C. de Reliq. & sumpt. funer.* vbi dicitur, quòd corpus depositum alicubi, non autem traditum perpetuæ sepulturæ potest aliò asportari sine licentia: quem textum etiam pro Reliquiis, & corporibus Sanctorum affert S. Anthoninus *3. part. tit. 12. cap. 8. sub initium*, Sylu. *verb. Reliquiæ, quæst. 3.* Sanchez *lib. 2. in Decal. c. 43. n. 15.* Angel. Tabiena, Armilla apud ipsum. Et de his, quæ non asseruantur, vt traditæ perpetuæ sepulturæ, vsus obtinuit, vt ad ægrotos facilè adueh antur, quanquam neque hoc sit faciendum sine iusta causa, vt notat Azor *part... lib. 9 cap. 8. quæst. 7. in fine.*

16. *Gestare Reliquias, dũ actu peccatur, non est circũstãtia necessariò confitenda.*

Neque ex eo, quòd is, qui habet ad collum appensas Reliquias, fortè peccet, & peieret, verbi gratia, furetur, detrahat, fornicetur, aut quodcunque aliud peccatum committat, quod non sit directè contra cultum Reliquiarum, grauiùs peccat, ex hac formali circunstantia gestandi Reliquias, neque tenetur hanc circunstantiam specialiter aperire in confessione, siue vt notabiliter aggrauantem in eadem specie, siue vt transferentem peccatum ad aliam speciem, vt benè notat Azor. *part. 1. lib. 9. cap. 8. quæst. 6.* & Sanchez *lib. 1. in Decal. cap. 40. n. 28.* & apud illum Doctores communiter, qui tractantes de sexto præcepto, & de circunstantiis circa illud confitendis, mentionem non faciunt de gestatione Reliquiarum, aut sacrarum Imaginum: quia, nimirum, nullo Iure specialiter prohibetur talis gestatio pro tempore actus peccati, neque peccatum ex se directè opponitur venerationi Reliquiarum, cùm sit communiter in genere valde diuerso. Et à fortiori idem est, si coniuges se carnaliter cognoscant, dum gestant sacras Reliquias: similiter enim nullum peccatum committunt, vt notat Bonac. *tom. 2. disp. 3. in præcepta Decal. quæst. 1. puncto 4. num. 8.* Dixi autem, si peccatum non sit directè contra cultum Reliquiarum: quia, si quis eas adhiberet proximè, & formaliter ad actum aliquem turpem, vt, verbi gratia, ad obscœnam, & veneream contrectationem partium verendarum, specialiter contra illas peccaret, & teneretur specialiter id confiteri, vt subdunt Azor. & Sanchez *locis citatis*: siquidem indignè illas tractaret, & turpiter illis abuteretur.

17. *Antiquæ Reliquiæ non sunt ostendendæ extra capsam.*

Ad cultum Reliquiarum duo præcipiuntur ex Concilio Lateranensi sub Innocentio III. *cap. fin. de Reliq. & vener. Sanctorum*, id est, ne antiquæ Reliquiæ vllatenus ostendantur extra capsam, & ne vllæ Reliquiæ exponantur venales. Et primi ea redditur ratio, ne in posterum detrahatur Christianæ Religioni: vt enim *ibi* notant Panorm. & Sylu. *verb. Reliquiæ, num. 1.* & Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 43. num. 11.* si antiquæ Sanctorum Reliquiæ videantur extra capsam, id est, ossa nuda, & multùm corrosa, & consumpta, facilè datur occasio detractoribus Christianæ Religionis contra illam obloquendi, & ipsis etiam fidelibus simplicioribus, & rudioribus dicendi intra se, quòd si essent ossa Sanctorum, non essent consumpta: siquidem dicitur Psal. 16. *Non dabis Sanctum tuum videre corruptionem.* & Psal. 33. *Custodit Dominus omnia ossa eorum, & vnum ex his non conteretur.* Cùm tamen meminisse deberent, generaliter omnibus fuisse dictum Genesis 3. *Puluis es, & in puluerem reuerteris.* & solùm ex priuilegio seruari aliquos materialiter

litet incortuptos, & ſolùm dici, quòd Deus non det Sanctos ſuos videre cortuptionem, & quòd custodiat illorum oſſa, in quantum tandem omnes reſuſcitabit eum Chriſto, & in æternum viuificabit, vt membra Chriſti, neque ſinet eos videre corruptionem æternam. Atque vt his oblocutionibus infidelium, & his ſcandalis, aut offenſionibus puſillorum fidelium occurratur, rectè præcipitur, ne huiuſmodi Reliquiæ oſtendantur extra capſam; ſi tamen huiuſmodi periculum detrahendi Chriſtianæ Religioni, & huiuſmodi ſcandalum puſillorum non multùm timeatur, non videtur damnandus culpæ mortalis, ſi quis extra capſam oſtendat Reliquias: & iam ita videtur habere communis vſus, cùm etiam ad capſam, & thecas Reliquiarum apponantur vitra, & per illa tranſpareant oſſa nuda, perinde ac ſi apparerent extra capſam.

18. *Reliquiæ non poſſunt vendi.* Illud alterum, ne Reliquiæ exponantur venales, eſt maioris momenti; & cum illo maximè congruit etiam Tridentinum *in decreto de inuocatione, & veneratione Sanctorum*, quòd in Reliquiarum veneratione omnis turpis quæſtus eliminetur: & ſenſus eſt duplex, id eſt, ne Reliquiæ exponantur venales, & ne vendantur accepto pretio ipſarum Reliquiarum, & prætereà ne exponantur venales accepto pretio ipſius expoſitionis, & oſtenſionis, vt notat Suar. *tom. 1. de relig. lib. 4. de ſimonia, cap. 24. n. 24.* & Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 43. cit. n. 22.* Et non eſt dubium, quòd prima venditio eſt verè ſacrilega, & ſimoniaca, vt notant Canoniſtæ communiter *in cap. fin. cit.* & Suar. *de ſimonia, loco cit.* & *tom. 1. de Incarnat. diſp. 55. ſect. 2. §. Et hinc conſequenter infertur.* & Sanchez *num. 22. cit.* & omnes communiter, cùm Reliquiæ ſint res ſacræ; & ideò inuendibiles, & ſub nullius dominio, & non recipiant æſtimationem, *Inſtit. §. Sacra loca*, & *§. Nullius. de rerum diuiſ.* & *l. Nemo. C. de ſacroſ. Eccleſ.* & certiſſimum eſt, quòd venditio non ſubſiſtit ſine pretio, *Inſtitut. de empt. & vendit. §. Item pretium.* & *l. 2. §. Item pretium. ff. de contrahen. empt.* Quòd tamen etiam altera venditio expoſitionis, & oſtenſionis Reliquiarum, prout eſt diſtincta à prima venditione ipſarum Reliquiarum, & certum pretium etiam pro illa in pactum deducitur, ſit ſimoniaca, & ſacrilega, expreſsè habet Suar. *de ſimonia, loco citato*, &

19. *Expoſitio, aut oſtenſio Reliquiarum non poteſt vendi.* Sanch. *n. 22. cit.* Et patet: quia etiam expoſitio, & oſtenſio rei ſacræ, eſt intrinſecè actio ſacra; & ideò inuendibilis, & non recipiens æſtimationem, quantùm ex ſe, & præſcindendo à labore aliquo extrinſeco, & accidentali, qui fortè eſt ſubeundus, & pro quo poteſt licitè accipi aliqua merces, vt communiter dicitur in materia de ſimonia, & fortaſſe hunc quæſtum appellat turpem, & omninò eliminandum in veneratione Reliquiarum, Concilium Tridentinum *loco citato.*

20. *Pro recuperandis Reliquiis ab Infidelibus licitè poteſt offerri pecunia.* Si tamen Reliquiæ eſſent apud Infideles, nõ eſſet licitum offerre pecuniam pro illis recuperãdis: quia non offerretur, vt pretium ipſarum Reliquiarum; ſed ſolùm redimeretur vexatio, qua vexant Eccleſiam, & fideles indebitè, & iniuſtè retinendo Reliquias, quarum adminiſtratio, & cura ad ipſus pertinet, vt notat Sanchez *cap. 43. num. 22. cit.* ex Philiarcho *de officio Sacerdotis, tom. 1. part. 2. lib. 3. cap. 9. in fine*, & aliis.

21. *Exponere Reliquias ex intentione lucrandi largiores eleemoſynas, non eſt licitum.* Sed vlteriùs, vt venditionem Reliquiarum illicitam, & ſacrilegam, & ſimoniacam damnant plures Authores, etiam illam, qua nullo inito pacto, aut conuentione de certo pretio, exponuntur Reliquiæ extra capſam, ea intentione, & ad eum finem, vt largiores eleemoſynæ offerantur. Et hanc etiam appellant largam venditionem Reliquiarum, & dicunt eſſe prohibitam, cap. fin. cit. *de Reliq. & vener. Sanctorum*, per illud, quòd Reliquiæ non exponantur venales, & quòd Prælati non permittant eos, qui accedunt ad Eccleſias, cauſa venerationis, decipi variis figmentis: nam, ſicut fœmina ſe facit venalem, dum vltrò ſe offert propter pecuniam, etiamſi de illa non paciſcatur: ita & Reliquiæ efficiuntur venales, ſi vltrò exponantur propter eleemoſynas: & Prælati hoc etiam figmentum Clericorum non debent permittere, vt fingant exponi Reliquias ad venerationem, cùm reuerà exponantur ad quæſtum. Ita Panorm. *in cap. final. cit. not. 1.* Hoſtien. *ibidem, num. 7.* Sylu. *verb. Reliquia, quæſt. 1.* Nauar. *cap. 17. num. 169.* Graff. *part. 2. deciſionum, lib. 2. cap. 18. num. 8.* Azor. *part. 1. lib. 9. cap. 8. quæſt. 7.* & alij apud Sanchez *cap. 43. num. 22. cit.* Et ad hoc facit etiam Tridentinum *ſeſſ. 25. in decreto de Reliq. & vener. Sanctorum*, vt circa venerationem Reliquiarum omnis turpis quæſtus eliminetur.

22. *Non tamen eſt peccatum ſimoniæ, niſi eleemoſynæ deducantur in pactum.* Verùm id non eſſe damnandum, vt ſimoniacum, ex eo probat Sanchez *ibidem*: quia ſimonia nunquam committitur, niſi pecunia, aut temporale aliud quodcunque intendatur, vt pretium rei ſpiritualis, & in illius æſtimationem, & ad faciendam cum illa æqualitatem, tanquam rei, & pretij, deducatur in pactum; quod tamen non contingit in caſu præſenti, ſi intendatur ſolùm, vt eleemoſyna ſponte oblata, ad ſuſtentandos Miniſtros Eccleſiæ; neque vllo modo deducatur in pactum: nam & Sotus *lib. 9. de iuſt. quæſt. 6. art. 2. in fine corporis*, ex eo negat eſſe ſimoniacos eos Canonicos, aut Clericos beneficiatos, qui principaliter intendunt lucrum, & diſtributiones quotidianas, dum perſoluunt in Eccleſia Horas canonicas: aut exercent functiones alias eccleſiaſticas: quia illud non intendunt verè, vt pretium actionum ſpiritualium, & in illarum æſtimationem; ſed, vt ſtipendium ſibi neceſſarium ad ſuſtentationem: & hoc modo intelligit dictũ S. Thomæ *quodlib. 8. quæſt. 6. art. 11.* quòd peccet mortaliter, & ſimoniam committat, qui recipit, aut intendit diſtributiones, tanquàm finem ſui operis; non autem is, qui tanquàm finem intendit cultum Dei, & diſtributiones, tanquàm id, quod eſt neceſſarium ad ſuam ſuſtentationem: cùm enim in qualibet venditione pretium ſe habeat, tanquam finis, rectè is dicitur velle vendere ſuum actum, qui pro illo intendit pretium, tanquàm finem, vt *ibi* notat Sanctus Thomas: ſicut & vendit ſuam operam corporalem, ille famulus, qui pro illa intendit ſalarium, tanquàm finem. Qua verò ratione peccat Canonicus contra ſuum ſtatum clericalem, ſi in ſeruitio Eccleſiæ non intendat cultum Dei, propter quem ſunt inſtituta iura diſtributionum, & præbendarum; vel, ſi peruertat ordinem debitæ intentionis, & officium ordinet ad beneficium, illúdque exerceat, vt præbẽdam lucretur; non autem ordinet beneficium ad officium, & illud accipiat, vt hoc exerceat: eadem ratione etiam peccant, qui ex intentione eleemoſynarum exponunt Reliquias, earúmque expoſitionem, & oſtẽſionem ordinant ad lucrum, etiamſi non peccent peccato ſimoniæ, niſi lucrum deducant in pactum modo explicato.

23. *Sed eſt peccatum ſolùm veniale ordinandi rem bonã ad malum finem.* Sed hoc peccatum non eſt niſi veniale, vt ſubdit Sanchez *ibid.* ſicut nec eſt peccatum, niſi veniale, ſi quis ordinet actũ bonum, v.g. orationem, vel auditionem Miſſæ, ad finem malum venialiter, v.g ad vanam gloriam, vt patet ex Caiet. *2. 2. q. 148. art. 2. §. Sed occurrit.* & notat Sanch. *lib. 1. in Dec. cap. 3. n. 1.* & *lib. 2. c. 35. n. 5.* & *c. 43. n. 22. cit. in fine*, & nos etiam diximus, dum ageremus *de vitiis capitalibus, lib. 3. diſp. 4. num. 17. & 18.*

Pertinet

24\. *Reliquiæ non possunt furtiuè subripi, etiam prætextu Religionis.*

Pertinet præterea ad reuerentiam Reliquiis debitam, vt furtiuè non subripiantur ex Ecclesia, aut loco, in quo sunt, vel ei, cuius dispositioni sunt commissæ, & alioqui furtum, & sacrilegium committatur, etiamsi id fiat causa deuotionis. Ita S. Anthonin. 3. *part. tit.* 12. *cap.* 8. Archidiaconus *in cap. Quisquis inuentus, n.* 3. 17. *quæst* 4. Turrecrem. *in cap. Corpora, num.* 3. *de consecr. dist.* 1. Augustinus de Ancona *de potestate Papæ, quæst.* 17. *art.* 5. Sylu. *verb. Reliquia, quæst.* 2. Graff. *part.* 2. *lib.* 2. *cap.* 14. *n.* 3. Azor. *part.* 1. *lib* 9. *cap.* 8. *quæst.* 9. Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 43. *n.* 23. & alij apud ipsum: nam cap. *Quisquis inuentus. cit.* 17. *quæst.* 4. sacrilegium, seu furtum sacrilegum committi dicitur, quando aufertur sacrum de sacro, vel non sacrum de sacro, aut sacrum de non sacro: quod certè fit, quando auferuntur Reliquiæ: & cap. *Corpora. de consecrat. dist.* 1. specialiter prohibetur, ne corpora, aut Reliquiæ Sanctorum transferantur de loco ad locum sine licentia Papæ, aut Episcopi, vel Sanctæ Synodi. Neque potest hoc sacrilegium excusari ex causa deuotionis, cùm hæc non tribuat facultatem violandi ius alterius, & sacros Canones transgrediendi.

25\. *Neque à culpa mortali communiter excusat materia leuitas.*

Neque illud excusat materiæ leuitas à culpa mortali, sicut contingit communiter in aliis furtis, si Reliquia sit valde digna, & in magna æstimatione, & rara, vt notat Sanchez *cap.* 43. *n.* 25. *cit. in fine.* Vnde & Clemens VIII. & Paulus V. *in suis edictis de non extrahendis Reliquiis*, ponunt excommunicationem latæ sententiæ etiam contra extrahentes quascunque particulas minimas, & quicquid potest habere vmbram, aut prætextum Reliquiarum, vt dicemus *infra.* Extra Vrbem tamen, eiúsque districtum, pro quo solo valent citata edicta, clarè indicat Sanch. per limitationes iam allatas, quòd si Reliquiæ non sint valdè dignæ, aut in magna æstimatione, facilè potest illarum paruitas, & materiæ leuitas excusare à culpa mortali, vt etiam notat Bonac. *disp.* 3. *in præcepta Decal. q.* 1. *punct.* 4. *n.* 9 6. *Addo primo tom.* 2. vt, v. g. si ab integro corpore alicuius Sancti, auferatur aliquid pulueris, aut capillus, aut aliquid simile, quod neque deformet ipsam Reliquiam, neque diminuat de illius æstimatione, & dignitate.

26\. *Si Reliquiæ sint apud infideles, licitè possunt ab illis subtrahi.*

Excusant tamen ab omni culpa furtiuam subreptionem Reliquiarum, Turrecremata, Augustinus de Ancona, Graff. Sanchez, & aliqui alij *locis citatis*, in eo casu, in quo Reliquiæ essent apud infideles: siquidem indignè, & iniustè illas haberent, & hoc modo cap. *Tribus. de consecr. dist.* 1. inter causas, propter quas Sanctorum corpora possunt transmutari, ponitur necessitas persecutorum, & grauamen ex societate malorum, quæ certè vtraque maximè valet, quando sunt inter infideles.

27\. *De licentia Episcopi licitè potest aliquid Reliquiarū subtrahi ab Ecclesiis.*

Excusat prætereà extractionem, aut translationem Reliquiarum Azor. *lib.* 9. *cap.* 8. *quæst.* 9. *cit.* quando fit de licentia Episcopi, aut illius, cui Ecclesia est commissa: quia cap. *Corpora. cit. de consecr. dist.* 1. solùm prohibetur translatio sine licentia, saltem Episcopi: & cap. *Quisquis inuentus.* §. *Si quis domum.* 17. *quæst.* 4. solùm punitur, qui aliqua abstulerit ab Ecclesia, aut domo Dei sine licentia illius, cui est commissa.

Neque videtur magni momenti id, quod obiicit Sanchez *num.* 23. cit. quòd non possit sufficere licentia illius, cui est commissa mera custodia Reliquiarum; sicut neque sufficit licentia illius, qui solùm est custos, verbi gratia, vineæ aut domus, vt excuset à furto eos, qui diripiunt domum, aut vineam. Neque enim Azor. de huiusmodi mero Custode Reliquiarum, v. g. de Æditituo asserit, quòd possit concedere aliquid Reliquiarum; sed de Episcopo, aut illo, cui est commissa Ecclesia, id est, qui in illa exercet iurisdictionem, & habet illius plenam administrationem, & verè est Prælatus Ecclesiæ, vt exponit Glossa *in cap. cit. Quisquis inuentus. verb. Si quis domum* quomodo etiam Clemens VIII. & Paulus V. in suis edictis, de non extrahendis Reliquiis, de quibus *infra*, declarant, quòd licentiæ, quæ dantur, solùm debent intelligi de illis extrahendis ab Ecclesiis, aut Sacristiis, accedente semper consensu Superiorum, qui præsunt illis Ecclesiis.

28\. *Fures Reliquiarum non sunt excommunicati ipso facto, quantùm est ex iure communi.*

Quod verò dicitur eodem cap. *Quisquis inuentus.* quòd qui violauerit domum Dei, & aliqua inde abstulerit sine licentia, sit priuatus Communione; donec in conuentu admonitus, legitimè satisfaciat: & si post tertiam conuentionem coram Episcopo satisfacere detrectauerit, sacrilegij periculo teneatur obnoxius, & secundùm Apostolum nemini fidelium misceatur; non continet excommunicationem minorem latæ sententiæ, & excommunicationem maiorem ferendæ post trinam admonitionem, seu conuentionem coram Episcopo, vt vult Azor *lib* 9. *cap.* 8. *cit. quæst.* 10. sed solam priuationem Eucharistiæ, vel Communionis Domini, vt notat *ibi* Glossa, & prætereà excommunicationem maiorem ferendæ sententiæ, nisi satisfaciat ter admonitus. Atque ita contra fures Reliquiarum nulla est excommunicatio latæ sententiæ, vt notat Sanchez *cap.* 43. *cit. n.* 24. & Suar. *de censur. disp.* 21. *sect.* 2. *n.* 9.

29\. *Sed ex variis edictis, si illas furentur in Vrbe, aut in districtu.*

Id tamen solùm est verum, quantùm est ex Iure communi: nam per edicta sæpiùs Romæ promulgata per Eminentissimos Vrbis Vicarios, de mandato Sanctissimorum Pontificum Clementis VIII. *de anno* 1603. *sub die* 23. *Augusti*, & *de anno* 1604. *sub die* 4. *eiusdem mensis.* & Pauli V. *de anno* 1613. *sub die* 12. *Augusti*, & *de anno* 1614. *sub die* 16. *Maij*, & Vrbani VIII. *de anno* 1624. *sub die* 14. *Maij*, sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, & soli Papæ reseruatæ, extra mortis articulum, & sub aliis pœnis corporalibus, & pecuniariis, & arbitrariis; & prætereà pro personis regularibus sub pœna priuationis vocis actiuæ, & passiuæ, & inhabilitatis ad dignitates, & administrationis suorum ordinum, similiter incurrendæ ipso facto, & reseruatæ soli Papæ, & sub pœna exilij à toto statu ecclesiastico, vt specialiter addit Paulus V. *de anno* 1614. fuit prohibitum, ne quis sine licentia suæ Sanctitatis ingrederetur cœmeteria, cryptas, aut Catacumbas intra, vel extra Vrbem existentes; & ne ab illis extraheret vllas Reliquias, siue pro se, siue pro aliis, vel ad eas extrahendas daret auxilium, aut fauorem; & prohibitio fuit vniuersalissima, & comprehendit omnes vtriusque sexus, & cuiuscunque status, & gradus, & conditionis. Et in edicto Vrbani VIII. fuit prætereà facta extensio ad eos omnes, ad quorum instantiam sit facta, aut tentata extractio; & ad eos, qui fuerint complices; & ad eos, qui scienter receperint Reliquias sic extractas, cuiuscunque tandem status, & conditionis illi essent, & etiamsi essent expressè, & specialiter exprimendi, & ad illos, qui sine licentia suæ Sanctitatis, aut Illustrissimi Vicesgerentis fecerint, aut tentauerint facere, vel dictauerint, aut scripserint instrumenta, vel scripturas quascunque, siue publicas, siue priuatas super huiusmodi extractionibus, donationibus, & consignationibus similium Reliquiarum, etiamsi tales Scripturæ non essent authenticæ, & nullas haberent subscriptiones; ad illos, qui huiusmodi scripturis apposuerint signum, aut fidem legalitatis; & Paulus V. *de anno* 1614. pro Notariis, & substitutis

30\. *Qui dant auxilium, vel fauorem ad furandas Reliquias de cryptis, & Catacumbis.*

31\. *Qui faciunt illas extrahi per alios.*

32\. *Qui extractas scienter accipiunt.*

33\. *Qui conficiunt scripturas de extractione, aut consignatione Reliquiarum.*

etiam addidit pœnam priuationis officij, vel quingentorum aureorum, si contrauenerint. Et postremò ad eos, qui curam, vel administrationem habentes Ecclesiarum, locorum piorum, aut cryptarum, & cœmeteriorum, permiserint, & consenserint extrahi dictas Reliquias. Et eædem extensiones ferè omnes etiam habentur in edicto Pauli V. *de anno* 1613.

34. *Etiam in minima quantitate non possunt extrahi.* Et quoad Reliquias in edicto Clementis VIII. *de anno* 1604. specialiter prohibetur, vt non modò non extrahantur integra corpora; sed neque etiam ossa, aut partes ossium, quæ habeant, vel possint prætendi habere vmbram, aut prætextum Reliquiarum: & in edicto Pauli V. *de anno* 1613. vt non extrahantur Reliquiæ, etiam in quibuscunque particulis minimis.

35. *Licentia de extrahendis Reliquiis, non intelligatur de cryptis, aut Catacumbis.* Et insuper in eodem edicto Clementis VIII. & Pauli V. declaratur, quòd per quascunque licentias à sua Sanctitate concessas, aut in posterum concedendas pro extrahendis Reliquiis, non debet intelligi quòd possint extrahi de cryptis, aut cœmeteriis; sed solùm de Ecclesiis, & Sacristiis, accedente semper consensu Superiorum, qui præsunt illis Ecclesiis, & prætereà reuocantur omnes licentiæ, si quæ forte sint concessæ, & signatæ ab ipsis Pontificibus quomodocunque, ad extrahendas specialiter de cryptis, & cœmeteriis. Et in alio edicto Pauli V. *de anno* 1613. etiam additur, quòd quicunque fuerint conscij dictarum extractionum de cryptis, & cœmeteriis, vel aliquid de illis audierint, teneantur id reuelare Sanctitati suæ, vel eius Vicesgerenti sub pœnis pecuniariis, aut corporalibus arbitrariis. Per quæ omnia clarè patet, quomodo fures Reliquiarum in Vrbe, & eius districtu, sint ipso facto excommunicati; non quidem de iure communi, sed per edicta Summorum Pontificum sæpiùs promulgata, vt diximus.

DISPVTATIO XVI.

Qualis certitudo sit necessaria circa veritatem Reliquiarum, ad hoc, vt possint licitè exponi, & adorari.

1. *Falsæ Reliquiæ sæpiùs per errorem sunt adoratæ pro veris.*
2. *Ad colendas Reliquias cultu priuato sufficit certitudo moralis priuata de illarum veritate.*
3. *Neque est opus apponere conditionem, si sunt veræ Reliquiæ.*
4. *Si moralis certitudo de veritate Reliquiarum non habeatur, vel est desistendum à cultu, vel sunt colendæ sub conditione.*
5. *Ad colendas Reliquias cultu publico, requiritur approbatio Episcopi, aut Papæ.*
6. *Approbatio Reliquiarum potest fieri ab Episcopo, etiam extra diœcesim.*
7. *Qui tenetur iure aliqua petere consilium alicuius, non propterea tenetur illud sequi.*
8. *Non potest Episcopus ex se dirimere grauiores quæstiones, sed debet illas deferre ad Concilium Prouinciale.*
9. *Id dicitur fieri à toto Concilio, vel Communitate, quod fit à maiori parte.*
10. *Pro approbandis Reliquiis ad cultum publicum, non est necessaria fides Notarij.*
11. *Vnicus testis satis probat, quando non agitur de præiudicio alterius.*
12. *Praxis approbandi Reliquias communiter est, vt non requiratur fides Notarij.*
13. *Ex erroribus, & abusibus, qui contigerunt circa Reliquias, non ostenditur, quod sit malus, & illicitus illarum cultus.*
14. *Quomodo dicantur eadem Reliquiæ esse in pluribus Ecclesiis.*
15. *Supponere falsas Reliquias pro veris, est superstitio, & peccatum mortale.*
16. *Quomodo ignotis Reliquiis possint imponi certa nomina.*

HÆRETICI hoc etiam argumento impugnãt cultum Reliquiarum: quia communiter nihil certi de illis habetur, & magna earum pars supposititia est; & sæpè accidit, vt Catholici pro Reliquiis venerentur ossa latronum & hominũ perditorum, vel etiam canum, & asinorum, vt loquitur Bellarm. *lib.* 2. *de Reliquiis Sanctorum, cap.* 1. §. *Quintum.* Vnde & *cap.* 1. *de Reliq. & vener. Sanctorum,* Alexander III. refert, quòd aliqui hominem quendam in potatione, & ebrietate occisum, quasi Sanctum venerarentur: & *cap.* 2. *eodem tit.* Innocentius III. ex Concilio Lateranensi grauiter præcipit Prælatis, vt non permittant, eos, qui accedunt ad eorum Ecclesias causa venerationis, decipi variis figmentis: sicut in plerisque locis occasione quæstus fieri consueuit, id est, vt exponit *ibi* Hostien. *n.* 11. sicut faciunt pessimi quæstuarij, qui ostendunt quandoque costam hominis peccatoris, vel asini, loco Sancti: quia non curant, nisi vt denarios habeant: vel sicut alij, qui ponunt oleum in oculo imaginis, quam habent Beatissimæ Virginis, vt videatur flere. Ad quod facit etiam illud, quod habetur *in Vita S. Martini* apud Sulpitium Seuerum, quòd in quodam altari extructo in honorem Martyris deprehensa sint ossa, & reliquiæ cuiusdam latronis: & quod habet S. Gregorius *lib.* 3. *epistola* 30. quòd quidam Monachi Græci deprehensi cum quibusdam ossibus mortuorum, confessi fuerint, se illa deferre in Græciam pro Reliquiis. Et de aliis Monachis simile quid etiam habet S. Augustinus *lib. de opere Monachorum, c.* 18. *tom.* 3. & de alio quodã impostore S. Gregorius Turonen. *lib.* 9. *de historia Francorũ, c.* 6. vt refert Azor. *par.* 1. *lib.* 9. *c.* 8. *q.* 2. Et ad idẽ pertinet etiam illud, quod imposturam circa Reliquias clarè videtur ostendere: quia vnius, & eiusdẽ Sancti eædem Reliquiæ dicuntur haberi, & coli in pluribus locis: per quod, vel est necesse affirmare, quòd ille Sanctus habuerit plura corpora, v.g. vel plura capita, quorum singula possint esse in singulis locis, vel certè concedere, quòd alicubi sit, & colatur corpus, aut caput adulterinum, & falsum. 1. *Falsæ Reliquiæ sæpiùs per errorem sunt adoratæ pro veris.*

Quare non solùm pro redarguendis Hæreticis, sed etiam pro erudiendis, & confirmandis Catholicis circa venerationem, & cultum Reliquiarum, optimum est, vt paucis disseramus de illarum certitudine ad hoc, vt colantur, siue cultu priuato, siue publico; & siue ab hoc, aut illo ex priuato dictamine, & affectu pietatis; siue ab omnibus ex dictamine publico, & ex publica approbatione Ecclesiæ.

Et quidem cultu priuato certum est, eas omnes Reliquias posse coli, quæ rationabiliter, & prudenter ab vnoquoque priuato existimantur veræ Reliquiæ, siue sint Sãcti canonizati, & etiam approbati; siue nondum approbati, sed qui sit mortuus cum fama sanctitatis, & prudenter credatur esse Sanctus, & regnare cum Christo. Ita Suar. *tom.* 1. *de Incarnat. disp.* 55. *sect.* 2. §. *At vero, ut Reliquiæ.* Vasquez *de adoratione Imaginum, lib.* 3. *disp.* 3. *cap.* 8. *num.* 114. & *tom.* 1. *de Incarnat. disp.* 112. *cap.* 8. *num.* 30. Azor. *part.* 1. *lib.* 9. *cap.* 8. *quæst.* 8. Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 43. *n.* 13. Layman *lib.* 2. *tract.* 7. *c.* 5. *n.* 16. 2. *Ad colendas Reliquias cultu priuato, sufficit certitudo moralis priuata de illarum veritate.*

Bonac.

Bonac. *tom. 2. disp. 3. in præcepta Decalogi, quæst. 1. puncto 4. num. 5.* Et ratio est: quia ad honestatem huius priuatæ adorationis, ex nullo capite potest requiri iudicium, & dictamen prudentiæ magis certum, quàm communiter requiratur ad alios actus aliarum virtutum; ad quos tamen communiter sufficit iudicium, & dictamen prudens, & certum moraliter. Atque hoc modo, si quis à viro probo, & fide digno accipiat, quòd hæ, vel illæ sint veræ Reliquiæ, vel ex ratione, & coniectura probabili prudenter existimet, eas esse veras, licitè potest illas colere cultu priuato, vt tradunt cõmuniter Authores citati; qui etiam rectè addunt, huiusmodi adorationẽ posse esse absolutam, non autem necessariò debere illi apponi hanc conditionem: Ego adoro has Reliquias, si sunt veræ Reliquiæ: & si non sunt veræ, non adoro. quia in ipsa ratione formali adorandi, quæ est pertinentia ad personam verè sanctam, vt *supra* diximus, tacitè, & virtualiter includitur dicta conditio, & per illam excluditur omne periculum errandi formaliter, vt notat Suar. *sect. 2. cit. §. Sed quæret aliquis.* Et multò rationabilius ex multorum sententia est apponenda explicitè talis conditio, quando occurrit adoranda Imago, verbi gratia, Crucifixi, in qua loquitur Diabolus, vt *suprà* diximus *disp. 8. n. 4.* cùm locutio in Imagine sit magis extraordinaria; & persona, quæ in illa loquitur, sit magis dubia, & incerta, vt etiam subdit Suar. *§. At verò si Reliquiæ.* Et ad hunc cultum priuatum reduceretur, si quis in Ecclesia adoraret particulas Reliquiarum, quæ fortè ad solum ornatum reponuntur in certis loculamentis alicuius Crucis, & in illa ipsa collocantur super altare sine alia approbatione Episcopi: quod licitè fieri posse, asserit Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 43. num. 17.* quamuis enim Bonac. *tom. 2. disp. 3. in præcepta Decal. quæst. 1. puncto 4. num. 5.* etiam ad Reliquias, quæ ponuntur ad Crucem ornandam, requirat approbationem Episcopi, quia à populo possunt aduerti, & adorari: multò tamen est probabilius, quòd talis adoratio in tali casu esset solùm priuata, & ex priuato affectu cuiusque; non autem publica, & nomine publico; & ideò neque indigeret authoritate publica, & approbatione Episcopi.

3. *Neque est opus apponere conditionem, si sunt veræ Reliquiæ.*

4. *Si moralis certitudo de veritate Reliquiarũ non habeatur, vel est desistendũ à cultu, vel sunt colendæ sub conditione.*

Quòd si de aliquibus Reliquiis non possit prudenter iudicari iudicio priuato, & moraliter certò, quòd sint veræ: vel est omninò abstinendum à cultu, sed separatim sunt custodiendæ, & solùm non conculcandæ, aut contemnendæ, vt vult *ibidem* Suar. & Armilla *verb. Canonizatio, num. 2.* & Sanchez *cap. 43. cit. num. 19.* & Layman, & Bonac *locis cit tis*: vel certe sunt colendæ sub conditione, cum hic modus colendi non requirat iudicium moraliter certum; sed possit fundari in iudicio etiam probabili, & cum formidine de opposito; & propositio conditionalis nihil ponat in esse, nisi posita conditione.

5. *Ad colendas Reliquias cultu publico, requiritur approbatio Episcopi, aut Papæ.*

Quoad cultum verò publicum, certum similiter est ex decreto Concilij Tridentini *sess. 25. de cultu, & veneratione Sanctorum*, quòd non possunt adorari nouæ Reliquiæ cuiuscunque Sancti, etiam canonizati, vel beatificati, nisi recognoscente, & approbante Episcopo, & ex decreto Alexandri III. *c. 1. de Reliq. & venerat Sanctorum*, certum est, quòd non possunt adorari Reliquiæ cuiuscunque non canonizati, aut beatificati, sine authoritate Romani Pontificis, vt etiam *suprà* diximus *disp. 12. n. 28. & 29.*

6. *Approbatio Reliquiarum potest fieri ab Episcopo, etiã extra diœcesim.*

Et quia iurisdictio Episcopi ad approbandas Reliquias non est contentiosa, sed voluntaria; licitè potest ab vnoquoque Episcopo exerceri pro sua diœcesi; etiam quando extra illam existit, vt notat Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 42. num. 14. in fine*, & *lib. 3. de matrim. disp. 19. num. 7. & 8.* sed siue existat intra diœcesim, siue extra, adhibere debet in consilium Theologos, & pios Viros, iisque auditis debet statuere ipse per se, quod iudicauerit consentaneum pietati, & veritati; non autem tenetur sequi illorum consilium, vt notat Sanchez *cap. 43. cit. num. 15.* & Bonac. *tom. 2. disp. 3. in præcepta Decalogi, quæst. 1. puncto 4. num. 5 in fine*: quia in Tridentino *loco citato*, solum præcipitur, vt illos audiat: & de iure communi, quando solùm requiritur alicuius consilium, non est obligatio illud sequendi; neque is, qui consulitur, habet propterea suffragium decisiuum, vt idem probat *lib. 1. de matrim. disp. 34. num. 24.* Et si præterea aliquis dubius, aut difficilis abusus sit extirpandus, vel omninò de his rebus grauior quæstio incidat; debet Episcopus, antequàm controuersiam dirimat, rem deferre ad Concilium prouinciale, & in illo expectare sententiam Metropolitani, & Episcoporum comprouincialium; & inconsulto Romano Pontifice nihil nouum, aut in Ecclesia hactenus inusitatum decerni debet, vt dicitur in Tridentino *ibid.*

7. *Qui tenetur audire aliquorum consiliũ alicuius, non propterea tenetur illud sequi.*

Quare non est satis, si Episcopus in huiusmodi grauioribus, & difficilioribus quæstionibus extra Concilium prouinciale consulat singillatim, & seorsim Metropolitanum, & Episcopos comprouinciales; iisque auditis decernat ipse per se id, quod melius iudicat: quia Tridentinum non petit solùm consilium Metropolitani, & comprouincialium; sed præcipit expectari illorum sententiam in ipso Concilio prouinciali; ac proinde decisionem non relinquit soli Episcopo, sed committit Concilio prouinciali, id est, maiori parti suffragiorum: siquidem id dicitur constitui à toto Concilio, quod constituitur à maiori parte Concilij, cap. *Apostolica. dist. 56.* cap. *Cùm inter Canonicus. de elect.* & L. *Quod maior. ff. ad municipalem.* Et nisi illi, qui habent suffragium, simul, & solenniter in vnum locum conueniant, solùm dicentur ferre suffragium, vt singuli; non autem vt vniuersi, vel vt Concilium, & vt Communitas, *L. Aliud. §. Refertur. ff. de reg. iur.* & cap. *In Genesi. de elect.* & notat *ibi* Gloss. *verb. Communiter*, & Bart. *ad L. Omnes populi. num. 18. & 19. ff. de iust. & iur.* & apud Sanchez *lib. 2. in Decalog. cap. 43. num. 17.*

8. *Non potest Episcopus ex se dirimere grauiores quæstiones; sed debet illas deferre ad Conciliũ prouinciale.*

9. *Id dicitur fieri à toto Concilio, vel Communitate, quod fit à maiori parte.*

Quòd si quæras de veritate Reliquiarum, quam certitudinem debeat habere Episcopus, vt illas approbet, & exponat pro cultu publico, & ex qua regula debeant Theologi, & pij Viri, quos ille consulit, dare consilium super huiusmodi approbatione: Respondeo, aliquos Episcopos omnem aliam certitudinem improbare, præter illam, quæ habeatur ex publica fide, & obsignatione Notarij, & omninò requirere, vt Reliquia, præsente Notario, & testibus, extrahatur, v.g. ex sepulcro Martyris, & intra vasculum obsignetur, & sic obsignata exhibeatur cum fide Notarij ipsi Episcopo, & hic similiter coram Notario, & testibus aperiat vasculum, & per Medicos, aut peritos recognoscat identitatem Reliquiæ, verbi gratia, quòd sit brachium, vel costa, vel tibia, sicut asserebatur à priori Notario. Verùm, quòd hæc diligentia sit planè nimia, & quòd licitè possint approbari, & exponi Reliquiæ sine huiusmodi fide publica, clarè probatur: quia ex Theologis, & Doctoribus, qui ex professo tractant de adoratione Reliquiarum, nullus est, qui requirat huiusmodi fidem Notarij; sed omnes dicunt sufficere prudens iudicium, quod post adhibitam sufficientem, & moralem diligentiam ad fraudes vitandas vndecunque tandem formetur: nam, quamuis ad cultum publicum sit necessarium prudens iudicium publicum,

10. *Pro approbandis Reliquiis ad cultũ publicum, non est necessaria fides Notarij.*

cum, id est, personæ, & potestatis publicæ, qualis est Episcopus, aut Ordinarius; sicut ad cultum priuatum requiritur prudens iudicium priuatum cuiuscunque, & quamuis hoc iudicium publicum communiter coosignetur Notario, qui illud refert in tabulas publicas, & de illo facit publicam fidem; non tamen est necessarium iudicium publicum, aut publica fides ipsius Notarij quoad ea, quæ antecedunt dictum iudicium Episcopi; neque vllus est ex Doctoribus, qui hoc requirat. Ita Bellarm. *tom. 2. lib. 2. de Sanctorum Reliquiis, cap. 4. §. Ad quintum.* Suar. *tom. 1. de Incarnat. disp. 55. sect. 2. §. Sed quæret aliquis.* Vasq. *tom. 1. in 3. part. disp.* 115. *cap. 8. n.* 30. & *lib. 3. de adorat. disp. 3. cap. 8. n.* 114. Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 43. n. 15.* Azor. *part. 1. lib. 9. cap. 8. quæst. 7. & 8.* Layman *lib. 5. tract. 7. cap. 5. n. 16.* Fagundez *in primum præceptum Eccles. lib. 1. cap. 4. n. 6. & 7.* Bonac. *in præcepta Decal. disp. 3. quæst. 1. puncto 4. n. 5. §. Dian. tom.* 2. Philiarchus *de offic. Sacerd. tom. 1. part. 2. lib. 3. cap. 6. in fine.* Barbosa *de iure ecclesiastico vniuerso, lib. 1. cap. 11. n. 17. &* 18.

Certè in 7. Synodo, seu Concilio Niceno II. *art. 7. in fine*, ad cultum Reliquiarum nihil aliud requiritur, nisi vt sciantur esse germanæ, & veræ: & qui id sciuerit, easque abiecerit, dicitur esse deponendus, si fuerit Episcopus, aut Clericus, vel esse priuandus Communione, si fuerit Monachus, aut laïcus: & nulla fit mentio de fide Notarij, vt patet ex Summa Conciliorum *pag.* 376. & Tridentinum *sess. 25. in decreto de veneratione, & adoratione Sanctorum*, pro recognoscendis, & approbandis ab Episcopo nouis Reliquiis, non præcipit adhiberi Notarios, eorúmque attestationes, & fides examinari; sed aduocari Theologos, & pios Viros; & de illorum consilio ea fieri, quæ fuerint consentanea pietati, & veritati, hoc est, rem totam examinari, & definiri ex principiis theologicis, veris, & solidis, de adoratione; ex quibus tamen certissimum est, quòd potest sufficere iudicium prudens, & morale, quòd res sit digna, quæ adoretur, vt patet ex Doctoribus iam citatis, & clarissimè ex adoratione maxime publica augustissimæ Eucharistiæ, ad quam ineptissimus sit, qui requirat publicam fidem Notarij pro veritate, & publicam attestationem pro identitate, & qui pro vtraque non satis habeat prudens iudicium.

Et magis in specie pro adoratione Reliquiarum, quòd non sit necessaria fides Notarij; sed possit sufficere prudens iudicium, etiam formatum ex sola attestatione vnius Viri religiosi, & fide digni, clarè probatur ex communi vsu omnium Episcoporum, qui pro consecrandis altaribus communiter adhibent eas Reliquias, quas habent vndecunque à fide dignis, easque non dubitant posteà posse coli in ipsa Missa, cultu maximè publico. Et pro hoc faciunt etiam priuilegia apostolica concessa Minoribus, & pluribus aliis Religiosis per Alexandrum VI. & nostræ etiam Societati viuæ vocis oraculo per Pium V. vt quas Reliquias ab amicis habere possumus, liberè, & licitè possimus mittere extra Vrbem pro consecrandis altaribus, vt videre est in Compendio priuilegiorum Minorum, *verb. Altare, n. 7.* & in nostro Compendio *verb. Reliquiæ.*

11. *Vnicus testis satis probat, quando non agitur de præiudicio alterius.* Et ratio potest esse: quia, si veritas, & identitas Reliquiarum habeatur per vnicum testem omni exceptione maiorem, standum omninò est illi; nec potest in tali casu Reliquiis negari debitus cultus, cùm ex Syluestro *verb. Consecratio, 2. num. 3. & verb. Testis, num. 5.* Panorm. *in cap. Proposuisti. num. 6. de consecr. Ecclesiæ. vel altar.* Innocentio, & aliis apud ipsum, communis regula sit, quòd, quando non agitur de præiudicio alterius, satis probat vnicus testis, & satis habet semiplena probatio: sic enim ex cap. *Paruulis: de consecr. dist. 4* si vnus testificetur de Baptismo paruuli substracti à parentibus, standum est omninò illi, neque ampliùs est dicendum, quòd ignoretur, aut dubitetur, vtrùm sit baptizatus, & ex Syluestro, & Panorm. *ibidem*, si vnus testificetur de visu, vel etiam, vt aliqui volunt, de auditu, quòd hæc Ecclesia, vel altare sit consecratum; standum similiter est illi, neque ampliùs est dubitandum de consecratione, cùm non agatur de præiudicio alterius. Quia ergo in re præsenti de approbandis, & exponendis Reliquiis similiter non agitur de vllius præiudicio, standum est similiter dicto vnius, neque vlteriùs est dubitandum de illarum veritate, & quòd absolutè sint dignæ, quæ approbentur, & exponantur.

12. *Praxis approbandi Reliquias communiter est, vt non requiratur fides Notarij.* Et hanc praxim approbandi, & exponendi Reliquias ex dicto solùm vnius fide digni, & omni exceptione maioris, & ex certitudine solùm morali, sine vlla attestatione, aut fide Notarij, secutus est Perusiæ de anno 1625. Eminentissimus, & Reuerendissimus Cardinalis Boncompagnus, tunc Legatus à latere pro Gregorio XV. & de anno 16 7. Illustrissimus, ac Reuerendissimus Ioannes Baptista Alterius, Episcopus Camerinensis, & tunc Visitator apostolicus in Episcopatu Sabinensi pro Vrbano VIII. & modò in Vrbe pro Eminentissimo Vicario Vicesgerens: & de anno 1638. Illustrissimus, ac Reuerendissimus Archiepiscopus Messanensis, & alij, vt mihi compertissimum est, vel ex facto meo proprio, quia ego ipse testatus sum de veritate Reliquiarum, & humiliter supplicaui pro approbatione, vel ex certissima relatione alicuius alterius Viri optimi, & fide dignissimi. Et quod plus est, & ab omnibus debet maximi fieri; hanc eandem praxim secutus est Sanctissimus, ac prudentissimus Pontifex Paulus V. qui de anno 1615. sub die 11. Septemb ad solam supplicationē Octauij Felicis de Terra Montopoli, per Breue apostolicum concessit, vt in Capella ab ipso extructa, in eadem terra, & in Ecclesia S. Mariæ Angelorum, Ordinis Fratrum Minorum de Obseruantia, liberè, & licitè posset recondere, & publice adorandas exponere plures Reliquias, quas dono habuerat à P Felice Felicio, nostræ Societatis Presbytero, eiusque germano fratre, si ita videretur Eminentissimo Vrbis Vicario, Cardinali Millino; qui tamē paucos post dies ex sola attestatione eiusdem Patris Felicis easdem Reliquias publica fide, & instrumento Notarij approbauit, & publicè exponi, & adorari præcepit, vt posteà maxima cum celebritate est factū: & tam ipse Cardinalis Vicarius, quàm ipse Sāctissimus Pontifex, Viri verè piissimi, ac prudentissimi facto suo, suóque exēplo alios omnes Episcopos, & Ordinarios docuerūt, quid maximè attendere debeant, & cui debeant maximè fidere in approbandis, & exponēdis Reliquiis iuxta præscriptum, ac mentem Concilij Tridentini, id est attendere maximè veritatem Reliquiarum, & maximè fidere attestationi illius, quem credunt, & sciunt virum probum, & pium, & fide dignum.

13. *Ex erroribus, & abusibus, qui contigerunt circa Reliquias, nō ostenditur, quòd sit malus, & illicitus illarum cultus.* Et per hæc patet ad rationem *initio* allatam pro incertitudine Reliquiarum: neque enim est negandum, quòd sit res plena periculi, si vulgo, & populo committatur, aut relinquatur iudicium pro adorandis Reliquiis cultu publico; sed hoc periculum maximè tollitur per cap. primum & secundum *de Reliq. & vener. Sanctor.* & per decretum Concilij Tridentini, quæ huiusmodi iudicium quoad Sāctos non approbatos reseruant soli Papæ, & quoad Sanctos iam approbatos committunt Episcopis, &

Prælatia

Prælatis de consilio Theologorum, & piorum Virorum, vt diximus. Neque ex eo, quòd errores, & abusus aliquando cõtigerunt circa Reliquias, damnari propterea debet illarum cultus ab ipso initio Ecclesiæ, & ab ipsis Apostolorum temporibus semper receptus, & omnium Conciliorum, & Patrum consensu semper firmatus; sed solùm huiusmodi errores, & abusus sunt corrigendi, & cauendi in posterum, vt benè notat Azor. *part. 1. lib. 9. cap. 8. quæst. 2. §. Cæterùm.* idque optimè fit per decreta, & Canones iam citatos: & si Episcopi, & Prælati non desint, quoad hoc, suo muneri, & eam diligentiam adhibeant, quam maximè debent; piè credendũ est, quòd Deus non permittet ampliùs errari quoad hunc publicum cultum, vt notat Suar. *disp. 55. sect. 2. §. Sed quæret aliquis.* & omnes fideles maximè liberè, & sine vlla formidine possint, ac debeant illas venerari; neque est opus, vt conditioné apponant, si sunt veræ Reliquiæ. Et admissis iis omnibus, quę afferuntur ex Vita S. Martini. & ex SS. Gregorio, & Augostino, & aliis, malè Hæretici ex illis inferũt, quòd cultus Reliquiarum sit malus; cùm præsertim id, quod refertur de Monachis falsas Reliquias circunferentibus, nõ ostendat errorem, & abusum, nisi quoad cultum priuatum, vt notat *ibidem* Azor. non autem quoad cultum publicum, & qui exhibetur ex potestate, & authoritate publica.

14. *Quomodo dicatur eadem Reliquia esse in pluribus Ecclesiis.* Et ad illud, quod dicitur, easdem Reliquias ostendi, & coli in pluribus locis; communis responsio est, quòd solùm sint secundùm diuersas partes; & per vulgarem, & popularem locutionem à parte sit cœpta denominatio totius, & vtrobique cœperit dici, quòd requiescat hic, vel ille Sanctus: quia vtrobique requiescit secundùm aliam, atque aliam sui partem. Ita Bellarm. *lib. 2. de Sanctorum Reliq. cap. 4. §. Ad 5.* Suar. *disp. 55. sect. 2. §. Sed quæret aliquis. cit. in fin.* & Azor. *cap. 8. quæst. 2. cit.* ex quo enim cœperunt in Ecclesia transferri Reliquiæ ex vno loco ad alium, de consensu, & licentia Summorum Pontificum, vt *suprà* diximus *disp. 15. num. 11.* cœperunt etiam diuisiones Reliquiarum, & singulæ ciuitates, aut loca cœperunt gloriari, quòd haberent, verbi gratia, caput, aut brachium, vel tibiam huius, aut illius Sancti; quia habebant partem capitis, aut brachij, vel tibiæ, vt notat *ibi* Azor. Atque hoc modo Sanctus Basilius *oratione in 40. Martyres*, refert, quòd in pluribus vrbibus dicerentur esse Quadraginta Martyres: quia earum Vrbium vnaquæque habebat aliquam partẽ ex Reliquiis Sanctorum quadraginta: & Theodoretus *lib. 8. de Martyribus ad Græcos*, expressè affirmat, quòd Martyrum corpora vix vllibi reperiuntur planè integra, & quæ non sint diuisa in plures partes, & distributa in plura loca; imò ex Sancto Chrysostomo *in lib. quod Christus sit homo.* corpus ipsum Sancti Petri dicitur esse Constantinopoli; cùm tamen ex eodem Sancto Chrysostomo *homilia 32. in Epistolam ad Roman.* certissimum sit, quòd sit Romæ. Eiusque contradictionis ea est ratio ex Bellarm. *lib. 2. de Sanctor. Reliq. cap. 4. cit. in fine*, quia Constantinopoli est vna aliqua particula; & ratione illius absolutè dicitur, esse ibi, & iacere ipse Sanctus Petrus. Et potest addi ex Suario *disp. 55. sect. 2. cit.* quòd fortè plures Sancti fuerint eiusdem nominis, & successu temporis Reliquiæ vnius fuerunt existimatæ esse alterius; & propter nominis ambiguitatem in pluribus locis fuerunt attributæ tantùm illi, qui esset maioris nominis, & sanctitatis; idque Suarez suspicatur de facto accidisse in capite Sancti Ioannis Baptistæ, quod dicitur esse in pluribus Ecclesiis: sed hunc errorem ait esse, non tam in substantia, quàm in conditione rei adoratæ; & satis esse, quòd certò sciantur esse veræ Reliquiæ alicuius Sancti, & verè dignæ adoratione, quamuis credantur esse illius, cuius verè non sunt; negari tamen non potest, quin sit superstitio, & ex se grauis, & mortalis, si quis pro veris Reliquiis supponat falsas, iisque exhibeat cultum indebitum, vt notat Nauarr. *cap. 17. num. 169.* Tol. *lib. 4. cap. 14. num. 1.* Suarez *tom. 1. de relig. lib. 2. de superstit. cap. 2. num. 17. & 18.* Sayrus *lib. 4. Clau. reg. cap. 4. num. 4.* Et idem videtur esse, si quis pro Reliquia Sancti maioris supponat Reliquiam Sancti minoris, & pro capillis, verbi gratia, Beatissimæ Virginis supponat capillos alterius Virginis, vel pro osse Sancti Petri Apostoli supponat os alterius Sancti, & non Apostoli: quia enim Reliquiis idem cultus tribuitur, qui est debitus Sanctis, quorum sunt Reliquiæ, vt *supra* diximus, non potest non esse cultus indebitus, & superstitio ex se grauis, si vni Reliquiæ exhibeatur cultus hyperduliæ, aut duliæ superioris, qui reuerà est illi indebitus: & cùm mendacium sit maximè perniciosum, quando fit in iis, quæ pertinent ad religionem, vt habet Sanctus Augustinus *lib. contra mendacium, cap. 14. tom. 4,* & Sanctus Thomas *2. 2. quæst. 93. artic. 1.* non potest non esse perniciosum, & graue etiam illud, quod fit circa cultum Reliquiarum, vt diximus, cùm Missa, verbi gratia, aut Officium, quod Ecclesia instituit, & præscribit pro Sancto Apostolo, aut Martyre, aut Pontifice, faciat dici pro non Apostolo, non Martyre, non Pontifice; & sic illudat Ecclesiæ ritibus, & fallat in re graui Ministros Ecclesiæ.

15. *Supponere falsas Reliquias pro veris, est superstitio, & peccatum mortale.*

Posset verò fortasse hoc mendacium censeri minùs perniciosum, si quis pro vno Apostolo substitueret alium Apostolum; & pro vno Martyre, aut Pontifice, alium Martyrem, aut Pontificem; & pro vno Sancto alicuius certi ordinis, substitueret alium, quem certò sciret verè esse eiusdem ordinis: quia reuerà minùs illuderetur Ecclesiæ ritibus, & deceptio solùm esset quoad indiuiduitatem, & conditiones indiuiduales personæ adorandę; non autem quoad dignitatem, & sanctitatem, vel quoad meritum, & modũ adorationis: sed etiam in hoc casu certissimum est, quòd sit mendacium, si fiat scienter; & per consequens quòd sit illicitum. Neque potest satis excusari per hoc, quòd nomina sint ad placitum, & possint pro arbitratu imponi, quomodo etiam is, qui S. Felici ad martyrium eunti se se adiunxit, & simul cum illo est securi percussus, appellatus fuit Adauctus, vt patet ex Romano Martyrologio *die 30. Augusti*, & quatuor alij fratres pro Christo occisi *sub die 8. Nouembris*, quandiu eorum nomina fuerunt ignota, appellati fuerunt Sancti quatuor Coronati, eámque appellationem retinuerunt etiam posteà, quando eorum nomina diuinitùs innotuerunt. Contrà enim est: quia non pertinet ad vnumquemque imponere nomina rebus, aut personis; sed solùm ad eos, qui ad id habent potestatem, qualis esset in re præsenti, verbi gratia, Pontifex, aut Episcopus; & hi quoque debent cauere à mendacio, & à deceptione; neque possunt hanc Reliquiam, verbi gratia, cuius nomen ignorant, appellare S. Petrum Apostolum, aut Sanctum Laurentium Martyrem, vel Sanctum Franciscum Confessorem, quæ essent manifesta mendacia, & pessimæ deceptiones fidelium; sed solùm possunt nomine aliquo appellatiuo appellare Sanctum Felicem, S. Fortunatum, S. Deodatum, S. Theophilum, aut Dei amicum: & hoc modo certissimi sunt, quòd neque mentiuntur, neque decipiunt,

16. *Quomodo ignotis Reliquiis possint imponi certa nomina.*

eùm omnes Sancti sint verè felices, & verè fortunati, & Deodati, & Theophili, vel Dei amici, &c. & solùm in eo ordine debent talem Sanctum reponere, in quo sciunt eum esse. neque possunt, aut debent, v.g. præcipere, quòd colatur vt Martyr, vel vt Pontifex, si ignorant, quòd sit Martyr, aut Pontifex: & si forte imponunt nomen, quod sit commune alicui alteri Sancto eiusdem ordinis, debent simul apponere, vel adiungere signum aliquod distinctiuum, quòd nomen illud commune appropriet huic determinatè, & tollat occasionem erroris, & accipiendi vnum Sanctum pro alio, vel occasionem confusionis, aut perplexitatis, & ignorandi, qui verè sit vnusquisque illorum. Et quamuis secundùm Iura, vnicuique sit licita mutatio proprij nominis, cognominis, aut prænominis, quando non est in fraudem alicuius, L. *vnica. C. de mutat. nomin.* non tamen est licita mutatio nominis alterius, & vtraque punitur pœna falsi, si fiat in fraudem, & cum deceptione alterius, L. *Falsi nominis. ff. de falsis.* & talis omoinò est, si viuus Sanctus appelletur nomine alterius, vt falsò reputetur esse ille.

DISPVTATIO XVII.

Quid sit oratio, & cuius potentiæ, & virtutis sit actus.

1. *Tractatio de oratione pertinet ad primum præceptum Decalogi.*
2. *Secundùm aliquos, omnis bona operatio, & omnis motus in Deum est oratio communissimè, aut communiter sumpta.*
3. *Sola petitio à Deo est oratio propriè dicta.*
4. *Non datur oratio purè vocalis, sicut datur purè mentalis.*
5. *Oratio est actus intellectus practici.*
6. *Quomodo oratio diuidatur in bonam, & malam.*
7. *Oratio propriè accepta non est nisi bona.*
8. *Oratio, & petitio rei malæ à Deo, semper est peccatum mortale.*
9. *Petitio rei indifferentis, sine appositione finis boni, semper est mala.*
10. *Rectè describitur, quid sit petitio decentium à Deo.*
11. *Vtrùm Dæmones possint orare.*
12. *Quomodo decreta Dei de concedendis, aut negandis his, vel illis, non reddant superuacaneam, & inutilem orationem.*
13. *Scientia Dei de nostris indigentiis non tollit necessitatem & vtilitatem orationis.*
14. *Quare Deus ex parte nostra requirat petitiones, & orationes; non autem sit contentus solis desideriis.*
15. *Quomodo oratio sit actus religionis.*
16. *Quomodo oratio sit traditio, & vnio sui cum Deo.*
17. *Non est actus fidei, spei, & charitatis; quamuis non sit sine illis.*
18. *Neque aliarum virtutum, quæ illam assumunt tanquàm medium ad suos fines.*

1. *Tractatio de oratione pertinet ad primum præceptum Decalogi.*

PRIMVM præceptum Decalogi præter Dei adorationem, etiam præcipit orationem, vt *supra* diximus *initio libri* ex Azor. *part. 1. lib. 8. cap. 1. quæst. 1.* nam, sicut verbum illud: *Ego sum Dominus Deus.* Deum nobis proponit, vt absolutè dominum, & Principem vniuersalem, & supremum respectu omnium creaturarum, & ideò dignissimum supremo cultu, & adoratione latriæ; ita & verbum aliud, *tuus*, eum proponit, vt nostrum, & totum, quantus quantus est, in bonum nostrum, & vt maximum, & profusissimum largitorem bonorum omnium, tam in hac vita, quàm in futura; & ideò dignissimum, quem inuocemus, & oremus in omnibus indigentiis nostris, & hac de causa post explicatam adorationem agendum est nobis pro hoc ipso præcepto etiam de oratione.

Non autem sumimus hoc loco vocabulum orationis, prout sumitur à Grammaticis, & significat sermonem quemcunque loquentium, & secundùm etymologiam vocabuli dicitur oratio, quasi oris ratio, vt est apud Sanctum Hieronymum *epistola 139. ad Cyprianum*, & apud Sanctum Thomam 2. 2. *quæst.* 83. *art.* 1. ex Cassiodoro *in Psalmum 38. non longè à fine*, & *in 4. sentent. dist. 15. quæst. 4. art. 1. quæstiunc. 1.* & apud Suar. *tom. 2. de relig. lib. 1. de oratione in communi, cap. 1. num. 1.* In quantum, scilicet, internus aliquis actus rationis ore exprimitur; siue ille sit compositio, & diuisio, quæ dicitur enunciatio, vel oratio enunciatiua; siue sit illatio vnius ex alio, quæ dicitur discursus, vel oratio discursiua: quo etiam modo Sanctus Isidorus *lib. 10. etymol. cap. 4. & 14.* ait, quòd orare, idem est, quod dicere. Et hac ratione sermones Rhetorum, quia toti sunt, vt verbis, aptis, & voce exprimant eas rationes, quas mente excogitant ad aliquod persuadendum, absolutè, & quasi antonomasticè dicuntur orationes, & ipsi Rhetores dicuntur Oratores, vt notat S. Thomas *in 4. dist. 15. quæst. 4. art. 1. quæstiunc. 1. cit.*

Sed sumimus vocabulum orationis, prout communiter accipitur in sacris Litteris, pro Dei inuocatione ad aliquid, vel pro illius aduocatione, & obsecratione, qua aliqoid ab illo petimus: & hæc etiam acceptio deriuatur aliquo modo à priore, vt subdit Sanctus Thomas *ibidem*: siquidem eædem orationes Rhetorum, quando sunt in genere iudiciali, nihil sunt aliud, nisi implorationes, & aduocationes auxilij Iudicis, vt dicat, & administret ius, & iustitiam: & hinc factum est, vt etiam implorationes, & aduocationes auxilij Dei dici potuerint orationes, quando essent oris rationes, & ore expressæ; vel etiam quando essent intra mentem, & in eo statu, vt possent exprimi ore, & voce.

2. *Secundùm aliquos, omnis bona operatio, & omnis motus in Deũ est oratio communissimè, aut communiter sumpta.*

Sumendo autem hoc modo vocabulum orationis pro Dei inuocatione, non potest habere locum in hac tractatione diuisio illa trimembris, cuius meminit Sanctus Bonauentura *in 4. dist. 15. art. 1. quæst. 4.* & Sanctus Anthoninus *part. 4. tit. 5. cap. 8.* §. 1. & Richard *in 4. dist. 15. art. 4. quæst. 2.* & Nauar. *de oration. cap. 1. præludio 5.* Secundùm quam dicitur oratio alia esse communissimè sumpta, qualis est omnis bona operatio, de qua dicitur Luc. 18. *Oportet semper orare, & nunquam deficere.* & 1. ad Thessalonicen. cap. 5. *Sine intermissione orate.* vt etiam notat ibi Glossa: & alia dicitur esse sumpta communiter, qualis est omnis interior motus in Deum, quomodo ex Sancto Damasceno *lib. 3. de fide, cap. 24.* & ex Sancto Augustino *Serm. 230. de tempore*, & *lib. de spiritu, & anima, cap. 50. tom. 3.* definitur, quòd sit ascensio mentis in Deum. Et denique dicitur alia esse sumpta propriissimè pro ipso actu petendi, & obsecrandi: quomodo ex S. August. *Serm. 5. de verb. Dom. tom. 10.* oratio in vniuersum dicitur esse quædam petitio; & ex S. Damasceno *loco citato*, describitur, quòd sit petitio decentium à Deo: vt enim notat Suarius

cap. 1.

cap. 1. citato, num. 3. prima acceptio pro omni bona operatione non habet fundamentum, neque in verbis Christi, neque in verbis S. Pauli, aut alterius loci Scripturæ: & quod dicitur, *Oportet semper orare, & nunquam deficere*; &, *Orate sine intermissione*; satis intelligitur pro temporibus congruis, & opportunis, vel etiam, quia est orandum cum magna applicatione, & sæpiùs: quo etiam modo communi sermone dicitur aliquis semper facere id, quod facit frequenter, & cum affectu, vt, verbi gratia, semper studet, semper scribit, semper ludit, semper loquitur. Et secunda acceptio pro omni motu in Deum, latiùs patet, quàm oratio, cùm etiam dilectio, & contritio, & fides, & spes sint motus in Deum; nec tamen sint oratio, etiam sumpta communiter; & apud Sanctum Paulum *ad Philippenses* 4. & 1. *ad Timoth.* 2. oratio, obsecratio, postulatio, & petitio apertè distinguantur à gratiarum actione; quod tamen non esset, si omnis ascensus in Deum esset oratio communiter sumpta, cùm reuera etiam gratiarum actio sit talis ascensus, & prædicatum commune, & superius, verbi gratia, genus non benè ponatur, vt contradistinctum à minus communi, & ab inferiore, verbi gratia, à specie, quæ sub illo continetur, vt tradunt communiter Dialectici, quando agunt de legibus bonæ diuisionis.

3. *Sola petitio à Deo est oratio propriè dicta.*

Debet ergo oratio, prout de illa hic agimus, solùm accipi tertio modo, id est, pro actu ipso petendi aliquid à Deo, cùmque inuocandi. Et rectè diuiditur in orationem mentalem, quæ consummatur solo actu interiori; & in orationem vocalem, quæ præterea fit voce, & ore, & habet pro forma, & quasi anima ipsum actum interuum, sine quo locutio purè externa, nec oratio quidem est, nec actus humanus, aut moralis; sed potest esse etiam in amentibus, & dormientibus, imò & in brutis, quæ imitantur voces humanas, verbi gratia, in psittacis. Vnde, quod habet Nau. *de oratione, cap. 1. n. 28.* triplicem esse orationem in vniuersum, id est, meotalem tantùm; vocalem, seu verbalem tantùm; & mistam ex vtraque; minùs benè videtur dictum, vt notat Suar. *tom. 2. de relig. in proœmio libri 1. de oratione, pag. 2.* cùm apertè sit contra leges bonæ diuisionis; & oratio purè vocalis, aut purè verbalis non sit oratio, & non contineatur sub diuiso, vt diximus, nisi fortè æquiuocè, quomodo etiam animal pictum potest dici, quod continetur sub animali: sicut tamen, secundùm omnes, mala esset diuisio, si quis hoc modo diceret, quòd animal aliud est rationale, & aliud irrationale, & aliud pictum: ita & mala est diuisio, si quis dicat, quòd oratio alia est solùm mentalis; & alia simul mentalis, & vocalis; & alia solùm vocalis.

4. *Non datur oratio purè vocalis, sicut datur purè mentalis.*

Per hoc verò, quòd oratio sit petitio, omninò importatur, quòd sit alicuius, & ab aliquo, & de re aliqua, cùm impossibile sit, vt sit petitio, nisi sit, qui petat, & à quo petat, & quod petat. Et ideò ex parte petentis requiritur, vt cognoscat, se indigere re aliqua conueniente, & bona, cámque non solùm posse sibi suppleri ab eo, à quo petit; sed etiam probabile esse, quòd sit de facto supplenda, saltem sub conditione, si ipse petat: & præterea vt velit, & cupiat rem illam habere ab illo ipso, eúmque velit inducere, aut mouere, in quantum potest, vt actualiter suppleat, eámque tribuat, & in hac expressione huiusmodi indigentiæ, & in insinuatione, vel repræsentatione desiderij, vt ille actualiter suppleat, consistit formaliter petitio, & oratio, vt fusè explicat Suar. *lib. 1. cit. cap. 3.*

5. Atque hinc fit, vt verè, & propriè sit actus potentiæ intellectiuæ vt vult S. Thomas 2. 2. *quæst. 83. art. 1.* & *in 4. sent. dist. 15. quæst. 4. art. 1. quæstiuncula 1.* non quidem speculatiuæ, cuius finis est veritas; sed practicæ, cuius finis est opus, *3. de anima, text. 49.* siquidem petitio ad hoc dirigitur, vt disponatur is, à quo petitur, & moueatur, in quantum potest per huiusmodi repræsentationem, & expressionem indigentiæ, & desiderij, vt illam suppleat. Et quemadmodum imperium est actus intellectus practici, quia per se dirigitur ad causandam rem imperatam, inducendo perfectam necessitatem, & obligationem ex potestate, quam habet imperans supra personam, aut potentiam, cui est imperans: ita & petitio, aut oratio est actus eiusdem intellectus practici, quia similiter per se dirigitur ad causandam rem petitam disponendo ad illam, & inducendo personam, à qua petitur per repræsentationem, & insinuationem iam dictam, vt benè explicat S. Thomas *locis citatis*. Et hinc etiam fit, vt imperium non sit nisi ex potestate inducendi necessitatem, & obligandi; & per consequens non nisi ad effectum perfectè subditum potestati imperantis, & ad personam, aut potentiam perfectè subditam: petitio verò, & oratio non sit ex potestate; sed ex indigentia, & desiderio; & tam possit esse ad personam superiorem, quàm ad æqualem, si etiam hæc possit supplere indigentiam, & desiderium petentis implere, vt subdit S. Thomas *ibidem*. Vnde hoc maximè differunt imperium, & oratio, vt idem habet *in 4. dist. 15. cit.* quòd imperium solùm est ad inferiorem: oratio verò, & petitio ad superiorem, quæ propriè dicitur oratio, aut deprecatio; vel etiam ad æqualem, quæ generaliter appellatur solùm petitio. *Oratio est actus intellectus practici.*

Et si loquamur hoc modo de oratione latissimè accepta, prout est quæcunque petitio facta Deo, vel quæcunque inuocatio Dei, diuidunt illam aliqui cum Nau. *tract. de orat. cap. 1. num. 18. & 19.* in bonam, & malam: & quòd oratio facta ad Deum aliquando sit mala, probant ex Psalmo 108. *Oratio eius fiat in peccatum*, id est, oratio Iudæ, quæ ideò dicitur fuisse illi in peccatum, vt exponit *ibi* Euthymius, quia orauit pro re mala, id est, pro exterminatione Christiaoi nominis. Et non est dubium, quòd etiam oratio cuiuscunque alterius est illi in peccatum, si fortè oret, quem non debet, verbi gratia, falsum Deum, aut Diabolum, vel oret pro re non bona; & quæ Deo displiceat, vt, v. g. pro expletione suæ concupiscentiæ, aut vindictæ; vel si oret non per Christum mediatorem; sed per sua merita, quæ superbè de se præsumit; vel etiam oret sine debita spe, & fide impetrandi, & sine aliis, quæ debent comitari orationem bonam, vt notat Bellarm. *in Psal. cit. 108. vers. 6.* & idem facit etiam S. Augustinus *in eundem Psalmum*, vbi asserit, orationem Iudæ, quam à Christo didicerat vnà cum aliis condiscipulis: *Dimitte nobis debita nostra*, fuisse illi in peccatum; quia non fuit per Christum, quem voluit persequi, & non sequi, neque fuit cum spe misericordiæ, sed cum desperatione, ex qua laqueo collum ligauit, & se suspendit. Et idem admittit etiam S. Thomas 2. 2. *quæst. 83. art. 15. ad 2.* vbi ait, per orationem aliquando amitti meritum, vt, si quis, verbi gratia, petat à Deo complementum alicuius peccati: & clariùs *in 4. dist. 15. quæst. 4. art. 1. quæstiunc. 2.* vbi ait, orationem ex propria ratione generica, & in quantum est petitio, non dicere actum virtutis; sed esse quid indifferens ad bonam, & malam: & si quis à Deo petat indecentia, orare quidem; sed carnaliter, & malè: & *art. 7. quæstiunc. 3.* inter ea, quæ impediunt impetrationem in ora- 6. *Quomodo oratio diuidatur in bonam, & malam.*

tione, ponit primo loco ex parte orantis, si oret indebitè.

Oratio propriè accepta non est nisi bona.

7. Dixi antem, dinidi orationem in bonam, & malam, si sumatur latissimè pro petitione quacunque, quæ fiat Deo: quia reuerà nomine orationis non intelligitur quæcunque petitio facta Deo; sed illa, quæ sit actus religionis, & latriæ; & quæ exhibeat Deo debitum cultũ, & reuerentiam, & fundatur ad Deum, vt Deus est: quo tamẽ modo nõ funditur illa, quæ est de re mala, cùm solùm funditur, in quantum Deus falsò apprehenditur, vt dator, aut promotor malorum; non autem vt verè Deus, & odio habens omnem rem malam, vt benè notat Suar. *lib. 1. de orat. cap. 2. n. 4.* & *cap. 23. n. 4.* Atque hoc modo S. Augustinus in illud Psalmi 85. *Omnibus inuocantibus te.* apertè asserit, quòd non omnes, qui Deum inuocant, Deum inuocant: siquidem qui inuocant Deum, v. g. pro pecunia, ant pro dignitate, pecuniam ipsam, & dignitatem inuocant, eámque volunt ad se venire; non autem Deum, de quo aliqui non curant. Et Caiet. 2. 2. *q. 83. art. 4.* de iis orationibus, quæ sunt inordinatæ priuatiuè, & petunt, v. g. à Deo pecuniam, aut sanctitatem, non ordinando eam ad finem vltimum, nec curando, aut cogitando, vtrùm ad illum sit expediens, an non, asserit, quòd non merentur simpliciter dici orationes, cùm non sint simpliciter actus religionis, neque attineant ad finem illius: & de iis, quæ prætereà sunt inordinatæ cõtrariè, & petunt, v. g. vindictam, ant aliud malum, quod contrariè sit oppositum fini vltimo, prætereà asserit, quòd non modò nõ sunt orationes, sed sunt exectationes, id est, imprecationes sibi ipsi factæ diuinæ vindictæ: sic enim sine dubio accideret, si quis Principi preces porrigeret super aliquo, quod illi manifestè cederet in præiudicium vitæ, aut honoris; & in qnibus hæc ipsa intentio nocendi Principi, disertè exprimeretur: verè enim preces illæ, neque etiam nomine essent preces, sed maxima, & certissima imprecatio seuerissimæ punitionis ab ipso Principe.

Oratio, & petitio rei malæ à Deo, sẽper est peccatum mortale.

8. Et ex hoc eapite rectè notat Suar. *lib. 1. de oration. sect. 23. n. 4.* quòd non modò peccat mortaliter, qui petit à Deo rem malam mortaliter, eúmque facit authorem, ant cooperatorem mali mortalis; sed etiam ille, qui petit rem malam solùm venialiter; quia etiam hæc est maxima, & grauissima iniuria, quæ fit Deo, & summæ bonitati, vt aduocetur in auxilium, & cooperationem rei malæ etiam leuissimæ; sicut & communiter dicitur in materia de periurio, quòd semper sit peccatum mortale, quando Deus aduocatur in testem mendacij, etiam leuissimi, cùm similiter etiam hæc semper, & necessariò sit iniuria maxima, & grauissima, quæ illi fit, in quantum est prima veritas. Vnde, quemadmodum in periurio non datur materiæ leuitas, etiamsi detur in mendacio, super quo est periurium: ita nec datur in oratione, seu petitione rei malæ, etiamsi detur in ipsa re mala, de qua est oratio, & petitio.

Petitio rei indifferentis, sine appositione finis boni, semper est mala.

9. Quod verò subdit *ibidem* Suar. *n. 5.* orationem, & petitionem rei indifferentis, cui positiuè non adiungatur circunstantia alicuius boni finis, esse quidem peccaminosam, & malam, & omninò indecentem, quæ fiat Deo; non tamen videri malam mortaliter: quia, si is, qui ludit, verbi gratia, nihil cogitans nisi ludum acceptum materialiter, quomodo est quid indifferent, oret Deum pro lucro, & pro victoria, similiter nihil cogitans, nisi de lucro, & de victoria accepta materialiter, quomodo etiam ipsa est quid indifferens; reuerà non vocat Deum in auxilium rei malæ, neque illum facit authorem, aut cooperatorem mali; sed solùm vocat in auxilium rei indifferentis, quæ absolutè, & quantùm est ex se, potest esse bona, & benè fieri: hoc, inquam, non videtur dici cohærenter ad superiora, nisi fortè in sententia illorum, qui putant posse dari actum indifferentem in indiuiduo: quam tamen sententiam *ibid.* Suar. ait esse minùs probabilem: si enim desiderium lucri accepti solùm materialiter in ludo, & sine vlla appositione finis boni, & debiti positiuè apponi à natura rationali, verè, & realiter est peccatum veniale, & caret bonitate debita, saltem ex fine, vt concedit Suarius; si Deus per orationem vocetur in auxilium pro impletione talis desiderij, omninò vocatur in auxilium pro impletione peccati venialis; & per consequens fit grauis iniuria illius bonitati, sicut & fieret, si vocaretur pro impletione alicuius vindictę, aut leuis intemperantiæ circa cibum, & potum. Et in hac re parum refert, vnde habeatur malitia in eo actu, ad cuius consummationem, & impletionem vocatur Deus, & vtrùm habeatur ex obiecto, an verò ex circunstantia mali finis appositi, aut ex non positiua appositione finis boni alioqui debiti.

Atque hanc ob causam, quia oratio non est nisi bona, omnes communiter admittunt pro explicandæ natura orationis propriè dictæ descriptionem illam Sancti Damasceni *lib. 3. de fide, cap. 24.* quòd sit petitio decentium à Deo, vt patet ex Sancto Thoma 2. 2. *quæst. 83. art. 1. in fine corp.* & *in 4. dist. 15. quæst. 4. art. 1. quæstiunc. 1. similiter in fine corp.* vbi ait, quòd talis descriptio verissimè declarat essentiam orationis, Alen 4 *part. q. 26. memb. 1. art. 1.* Suar. *lib. 1. de oratione, c. 2. cit.* & alijr apud ipsum. Et per illam particulam, *decentium*, non modò intelliguntur ea, quæ decent ipsum orantem, aut petentem, & quæ sunt illi bona simpliciter in ordine ad finem vltimum; sed etiam illa, quæ decent ipsum Deum, & decenter ab ipso petuntur, quoad circunstantias, tam internas, quàm externar, modi, loci, & temporis, &c. vt notat Suar. *c. 2. cit. n. 5.* vbi etiam addit, 10.

Rectè describitur, quod sit petitio decentium à Deo.

Vtrùm Dæmones possint orare.

malè per Nauar. *c. 1. cit. de oratione, n. 25. & 29.* reprehendi Abulensem *in cap. 6. Matth. quæst. 27.* eò quòd dixerit, Dæmones de facto nunquam orare; sed posse orare: cùm tamen debuerit dicere, quòd de facto nec benè orent, nec possint benè orare; sed absolutè quòd possint malè orare, & de facto malè orent. Et contrà ait Suarius, meliùs dici, quòd Dæmones neque orent Deum, neque possint orare, non solùm quia non possunt sibi, vel aliis desiderare decentia ad finem vltimum, neque intendunt Deum colere, & agnoscere, vt datorem bonorum; sed etiam quia si possent desiderare, adhuc non possent illa sperare, vt obtinenda à Deo per suas preces; & per consequens neque possent petere, cùm ad petendum necessariò prærequiratur actus aliquis desiderij de re, quæ petitur, & aliqua spes, quòd sit obtinenda per petitionem, vt *suprà* diximus *n.* 4. Si tamen loquamur de petitione, & oratione accepta latiùs pro expressione, & insinuatione cuiuscunque desiderij, & ad quencunque finem, & ex quacunque intentione, non videtur negandum, quòd etiam Diabolus possit aliquid petere à Deo: sic enim petiit, vt tentaret Iob; & in particulari Iudicio vniuscuiusque, tanquàm accusator, dicitur petere punitionem cuiusque: & *Matth.* 8. Dæmones rogarunt Christum: *Si eiicis nos hinc, mitte nos in porcos.* & ex communi sententia sic docet Azor *part. 1. lib. 9. cap. 29. quæst. 10.* Et quod ait Nauar. eum de facto malè orare, si intelligat, quòd oret mala, & quòd possit illa orare, sicut orant peccatores, quibus oratio fit in peccatum, vt *suprà* diximus: contrà est: quia Dæmones non possunt Deum 11.

apprehendere,

apprehendere, vt datorem, & promotorem, vel cooperatorem malorum, sicut per errorem, & per euersionem mentis eum apprehendunt peccatores; & ideò nec possunt ab illo sperare, & per consequens neque petere huiusmodi dationem, aut promotionem, vel cooperatioοem ad rem malam, & absolutè ipsam rem malam.

Polito verò, qoòd oratio strictè accepta non sit mala, certissimum prætereà est, quòd non sit superuacanea, & inutilis, vt voluerunt plures Hæretici, apud S. Thomam 2. 2. *quæst.* 83. *art.* 2. & apud Suar. *lib.* 1. *de oratione, cap.* 6. *num.* 2. *& seqq.* sed maximè conueniens, & maximè vtilis, idque est de fide, vt idem subdit *num.* 9. cùm in Scriptura sæpissimè commeodetur, & omnes ferè Psalmi vix aliud contineant, aut repetant tam frequenter, quàm orationes, & Christus ipse sæpissime orauit, & pernoctauit in orationibus; & in vltima cœna, & in horto, & in Cruce, non nisi orando vitam finiuit; & *Matth.* 6. omnes fideles orare docuit: & *cap.* 7. *&* 26. & *Luca* 18. sæpiùs monuit de orationis vtilitate, & necessitate: *Petite, & accipietis. Orate, vt*

12. *Quomodo decreta Dei de concedendis, aut negandis bis, vel illis, non reddant superuacaneã, & inutilem orationẽ.*

non intretis in tentationem. Oportet semper orare, &c. & tam veteres Patres in veteri lege, quàm Apostoli, & omnes fideles toti semper fuerunt in Deo orãdo, vt ex se patet. Et quanuis Deus, quicquid facit in tempore, decreuerit ab æterno; & totum id, quod decreuit, infallibiliter sit futurum, siue nos illud petamus, siue non; & quicquid non decreuit, simili ratione infallibiliter non sit futurum; non tamen hinc tollitur conuenientia, & vtilitas orationis, cùm etiam ab æterno decreuerit quamplurima facere mediis orationibus, & non aliter: sicut & decreuit quamplurima facere mediis causis secundis etiam liberis, & contingentibus & non aliter. Atque hoc modo in sacris Litteris sæpiùs dicitur fecisse Deus, aut concessisse aliqua intuitu orationis: quia, nimirum, non decreuerat facere, aut concedere nisi media oratione, vt, verbi gratia, *Isaia* 38. vitam produxisse ad quindecim annos Regi Ezechiæ: *Audiui orationem tuam, & vidi lacrymas tuas: ecce ego adiiciam super dies tuos quindecim annos*, &c. & 3. *Reg.* 17. ad vitam reduxisse, orante Elia, filium viduæ: *Et exaudiuit Dominus vocem Eliæ, & reuersa est anima pueri intra eum, & reuixit.* & *Iona* 3. pepercisse Niniuitis: *Et vidit Deus opera eorum, quia conuersi sunt de via sua mala, & misertus est super malitiam, quam locutus fuerat, vt faceret eis, & non fecit.* & clariùs in lege noua hoc idem habetur Matth. 17. *Hoc genus Dæmoniorum non eiicitur, nisi in oratione, & in ieiunio.* & in Epist. S. Iacobi, cap. 4. *Concupiscitis, & non habetis; propterea quòd non postulatis: petitis, & non accipitis; eò quòd malè petatis.* & cap. 5. *Infirmatur quis in vobis? inducat Presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum: & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus.* &, *Orate pro inuicem, vt saluemini: multùm enim valet deprecatio iusti assidua.* & cap. 1. *Si quis vestrùm indiget sapientia, postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat, & dabitur ei.* Et hoc modo etiam S. Augustinus *Serm.* 1. *de S. Stephano, tom.* 10. asserit, quòd conuersio S. Pauli fuit ex precibus S Stephani; & quòd si Stephanus non orasset, Ecclesia Paulum non haberet, in quantum, scilicet, ab ipsa æternitate decreuit quidem Deus conuertere Paulum, sed non absque precibus Sancti Stephani, vt loquitur Azorius *part.* 1. *lib.* 9. *cap.* 24. *quæst.* 1. §. *Obiicies.* Et ratio est: quia non solùm in rebus physicis; sed etiam in moralibus non facit Deus se solo id, quod potest commodè facere per causas secundas; sed semper requirit earum cooperationem, in quantum potest. Atque hoc modo ad iustificationem adulti dat quidem ipse solus initium fidei, & primas cogitationes non petentibus, imò nec cogitantibus; non tamen infundit gratiam, nisi consentientibus, & cooperantibus, & donum perseuerantiæ, & vlteriora auxilia non dat nisi desiderantibus, & petentibus: & vt habet S. Augustinus de dono perseuerantiæ, *cap.* 16. *initio, tom.* 7. quanuis Deus aliqua præparet danda non orantibus, vt, verbi gratia, initium fidei; aliqua tamen non præparat danda, nisi orantibus, vt, verbi gratia, donum perseuerantiæ: & pro his non modò oratio non est superuacanea, & inutilis; sed est maximè vtilis, & consentanea, vt ex se patet.

Et quanuis ex eo, qòòd Deus optimè norit indigentias nostras, & paratissimus sit ad eas supplendas tanquàm optimus, & potentissimus, atque amantissimus parens; tollatur in nobis inordinata, & nimia sollicitudo de rebus terrenis; vt patet Matth. 6. *Ne solliciti sitis animæ vestræ, quid manducetis, neque corpori vestro quid induamini*, &c. *scit enim Pater vester cælestis, quia his omnibus indigetis.* non tamen proptereà debet tolli oratio, cũ hæc non ideò adhibeatur, vt nostræ indigentiæ Deo manifestentur; sed vt ponatur ex parte nostra id, quod Deus requirit, vt eas suppleat, vt benè explicat Sanctus Thomas 2. 2. *quæst.* 83. *art.* 2. & Azor. *part.* 1. *lib.* 9. *cap.* 24. *quæst.* 1. §. *Alij verò.* Vnde & S. Paulus *ad Philippenses* 4. simul prohibet sollicitudinem, & præcipit orationem: *Nihil solliciti sitis; sed in omni oratione, & obsecratione cum gratiarum actione petitiones vestræ innotescant apud Deum.* in quantum, scilicet, sine nostra sollicitudine per solam innotescentiam, & repræsentationem nostrarum orationum, & petitionum, possumus omnia obtinere à Deo, si præsertim illam condiamus gratiarum actione, & gratitudine, quæ ad impetrandum multùm addit efficacitatis, & noua beneficia eo ipso prouocat, quòd antiqua rememorat, vt etiam benè explicat S. Thomas 2. 2. *quæst.* 83. *art.* 17. vbi agit de partibus orationis, quæ sunt obsecrationes, postulationes, gratiarum actiones Et quoniam in oratione plures actus virtutum, & plures honestates exercentur, quàm in solo desiderio, vt Deus nobis bona conferat non rogatus, vt, verbi gratia, fides, qua profitemur nos credere, quòd Deus sit primus author, & dator bonorum, & quòd sit verax in seruandis promissis; cultus, & subiectio, quam illi exhibemus pro nostris indigentiis; spes, & fiducia, quam habemus in ipsius bonitate, & in Christi mediatoris efficacitate; reuerentia, cum qua habemus colloquia ad summum, & omnipotentissimum Dominum, &c. hinc est, vt Deus ex parte nostra requirat specialiter orationes, & ab æterno decreuerit solùm sub illis plura bona conferre; non autem sit contentus solis desideriis, aut aliis huiusmodi actibus, vt notat Suar. *lib.* 1. *de oratione, cap.* 6. *cit. num.* 13. Et quanuis inter homines maioris sit liberalitatis dare aliquid non petenti, quàm dare petenti: siquidem nihil emitur cariùs, quàm quod precibus emitur, vt habet Seneca *lib.* 2. *de beneficiis, cap.* 1. *versùs finem*; id tamen non sic contingit vniuersaliter respectu Dei, qui ex hoc ipso, quòd in homines est liberalissimus, multa tribuit non petentibus, & multa non tribuit, nisi petentibus: quia sic illis cedit in maius bonum, vt notat S. Thomas 2. 2. *quæst.* 83. *art.* 2. *ad* 3. vt, nimirum, fiduciam accipiant recurrendi ad Deum, eùmque agnoscant, vt authorem, & largitorem bonorum: & hoc ipsum maximè nobis cedit in maiorem felicitatem, & gloriam;

13. *Scientia Dei de nostris indigentiis, non tollit necessitatem, & vtilitatem orationis.*

14. *Quare Deus ex parte nostra requirat petitiones, & orationes; nõ autem sit contentus solis desideriis.*

gloriam, vt possimus cum Deo, & Christo miscere colloquia; & quicquid volumus, possimus optare; & quicquid cupimus postulare, vt idem subdit ex S.Chrysost. *lib. 2. de orando Deum, sub init.* Et propter hæc ipsa commoda, & vtilitates spirituales, rectè dixit Gabriel *in Canonem Missæ, lect. 31.* & apud Suar. *lib. 1. de oratione, cap. 7. n. 2. in fine*, quòd inter cætera hoc est discriminis inter orationem, aut petitionem, quæ fit Deo; & illam, quæ fit homini, quòd hæc maximè tendat ad disponendum ipsum hominem, ad quem dirigitur, vt, scilicet, velit concedere id, quod petitur; illa verò maximè tendat ad disponendum ipsum petentem, vt benè se habeat ad recipiendum à Deo id, quod petit, vt certè benè se habet per actus virtutum, quos iam retulimus, vt etiam notat Azor. *part. 1. lib. 9. cap. 24. qu. 1. cit.* qui etiam *cap. 25. quæst. 4.* ex hoc eodem capite rectè explicat, quare communiter, quando intendimus aliquid à Deo petere, & impetrare per orationem, recitamus Psalmos, aut Hymnos, qui reuerà nihil faciunt ad rem illam, quam petimus; & non possunt dici esse oratio, aut petitio illius: ideò enim hæc recitamus, vt notat Azor. quia potest, ac solet per illa excitari in nobis bonus aliquis affectus, vel amoris in Deum; vel gratitudinis, & pietatis; vel propriæ humilitatis, & infirmitatis, &c. eóque affectu reddimur magis dispositi ad impetrandam rem illam, quam Deus videt à nobis optari, & peti, etiamsi ea, quæ recitamus, non contineant signanter petitionem illius.

15. *Quomodo oratio sit actus religionis.*

Atque ex his rectè intelligitur, quomodo oratio ex propria, & intrinseca ratione sit actus religionis, vt probat Sanctus Thomas 2. 2. *quæst. 83. cit. art. 1. & 15. in corp.* & *in 4. dist. 15. quæst. 4. art. 1. quæstiunc. 2.* & *art. 5. quæstiunc. 1. ad 2.* Caiet. 2. 2. *qu. 83. art. 3. cit.* Azor. *part. 1. lib. 9. cap. 29. quæst. 4.* Suar. *lib. 1. de orat. cap 7.* & apud illum omnes communiter: cùm enim ex ratione generica, quæ ponitur in eius descriptione *paulò antè* allata ex Sancto Damasceno, & in quantum dicitur esse petitio, certum sit, quòd non importet rationem virtutis; sed solùm exprimat actum potentiæ, qui ex se est indifferens ad bonum, & malum; & in quantum additur in eadem descriptione, quòd sit petitio decentium, neque etiam constituatur in ratione virtutis; siquidem petitio decentium potest esse etiam ab homine; quæ tamen communiter non appellatur oratio, prout de illa hìc loquimur; primò, & maximè dici debet constitui in ratione virtutis per illud tertium, quòd sit petitio à Deo: & illo verè includitur propria honestas religionis; siquidem includitur, quòd is, qui orat, Deum agnoscat, tanquàm superiorem, eique se se subiiciat, & reuerentiam illi exhibeat, & orando profiteatur, se illo indigere, tanquàm authore, & largitore bonorum; quæ omnia propriissimè pertinent ad cultum Dei, & sunt formaliter cultus aliquis actualis, & per consequens verè pertinent ad virtutem religionis. Neque obstat, inquit Sanctus Thomas *in 4. dist. 15. quæst. 4. art. 1. quæstiunc. 2. cit.* & 2. 2. *quæst. 83. art. 3. ad 1.* quòd religio sit in voluntate, & oratio sit actus potentiæ intellectiuæ, vt *suprà* diximus *num. 5.* quia voluntas per suos habitus, & virtutes, & per proprios illorum actus mouet omnes alias potentias; iisque vtitur, prout opus est, ad proprium finem cuiusque, & ad proprium finem iustitiæ, verbi gratia; & vt reddat, & seruet vnicuique ius suum, cohibet actum concupiscibilis, ne mœchetur; & actum irascibilis, ne occidat: & eadem ratione ad finem religionis mouet rationem, & potentiam intellectiuam ad actum orandi, & Deo exhibet per orationem debitum cultum, ac reuerentiam, sicque dicitur esse actus religionis, in quantum existit ex illius affectu, & primò participat de illius honestate; sicut & genuflexio, vel progressio, aut itio ad Ecclesiam, & quicunque alius actus potentiæ exterioris, si fiat ex formali intentione Deum colendi. Et de hoc actu verissimum est id, quod asserit S. Dionysius *cap. 3. de diuinis nominibus*, quòd per orationem tradamus, & vniamus nos ipsos Deo: vt enim bene explicat Caiet. *2. 2. q. 83. art. 3. cit.* quamuis oratio, si consideretur ratione rei petitæ, non tradat aliquid Deo; sed potiùs postulet, & expectet tradi aliquid sibi à Deo; si tamen cōsideretur ratione ipsius petitionis, vel actus petēdi, & orandi formaliter accepti, & ratione ipsius petentis, verè, & propriè est traditio sui ipsius, cùm sit formalis, & actualis subiectio ad Deum, & confessio propriæ indigentiæ; & professio, vel protestatio diuinæ potentiæ, bonitatis, prouidentiæ, aut iustitiæ, ex qua speratur esse illam suppleturus. Et quemadmodum quando genua flectimus Deo, vel manus iungimus, aut expandimus, aut eleuamus, genua ipsa, & manus Deo offerimus, & quodammodo sacrificamus, dum illis vtimur in Dei obsequium, iuxta illud Psalm. 140. *Eleuatio manuum mearum, sacrificium vespertinum.* ita & offerimus, & tradimus illi mentem, dum per mentem nos illi subiicimus; & ipsam mentem quodammodo præsentamus, vt loquitur S. Thomas 2. 2. *quæst. 83. art. 3. cit. ad 3.* & ipsa oratio est reuerà quasi incensum in odorem suauitatis Deo oblatum, iuxta illud eiusdem Psalmi 140. *Dirigatur oratio mea, sicut incensum, in conspectu tuo*, vt exponit eodem loco S. Thomas *in argumento, Sed contra.* Eiusque rei optimum signum desumit Caiet. *art. 3. cit.* à contrario, quod iis accidit, qui ex superbia, vel ex aliquo alio affectu nolunt alicui se subiicere: quamuis enim benè agnoscant suam aliquam indigentiam, & potestatem, aut facultatem alterius ad illam supplendam; quia tamen nolunt se illi subiicere, opem petendo, malunt permanere in sua indigentia, quam opem ab illo petere; quod tamen omninò facerent, si talis petitio non esset subiectio.

16. *Quomodo oratio sit traditio, & vnio sui cum Deo.*

Quòd si quæras, quare oratio non dicatur spectare ad fidem, spem, & charitatem, quæ in illa maximè exercentur, siquidem *Iacobi* 1. de illo, qui indiget sapientia dicitur, quòd debet illam postulare à Deo in fide nihil hæsitans: & *Marci* 11. de eo, qui dixerit monti: *Tollere, & mittere in mare.* & nihil hæsitauerit in corde suo, sed crediderit; dicitur, quòd fiet ei. Et generaliter omnes monentur, vt quæcunque orantes petunt, credant, quia accipient, & euenient illis. Et S. Augustinus *in Enchiridio ad Laurentium, cap. 7. tom. 3.* & apud S.Thomam *in 4. dist. 15. quæst. 4. art 1. quæstiunc. 2. in argumentis, Sed contra.* asserit, quòd fides, spes, & charitas orant, &c. Respondeo cum eodem Sancto Thoma *ibidem*, §. *Ad ea, quæ in contrarium.* id solùm probare, quòd fides, spes, & charitas præsupponantur aliquo modo ad orationem; & hac de causa oratio illis tribuatur aliquo modo; non autem probare, quòd propria, & primaria bonitas, & honestas orationis sit bonitas, & honestas fidei, spei, & charitatis: quia enim petitio frustrà ad illum dirigitur, qui non creditur, quòd rem petitam præstare possit, vel non speratur, quòd sit voliturus eam præstare, & est præsumptuosa, nisi fiat illi, qui aliquo modo sit vnitus petenti, rectè dicitur, quòd oratio prærequirat fidem, spem, & charitatem, iisque aliquo modo tribuatur, vt loquitur *ibi* Sanctus Thomas. Et quemadmodum iustificatio tribuitur fidei, quia fides est humanæ salutis initium, & fundamentum,

17. *Non est actus fidei, spei, & charitatis, quamuis non sit sine illis.*

& radix

& radix omnis iustificationis, vt dicitur in Tridentino *sess.6. cap.*8. & S. Paulus *ad Hebraos* 11. idem appellat substantiam rerum sperandarum, neque tamen hinc sequitur, quòd spes, aut omnis nostra iustitia non habeat aliam honestatem, nisi fidei: ita & potest illi tribui oratio, tanquàm radici, & fundamento absque eo, quòd propria illius bonitas, & honestas sit bonitas fidei, vt etiam notat Suar. *lib.1. de orat. cap.7. num.1.*

18. *Neque aliarum virtutum, quæ illã assumunt, tanquàm medium ad suos fines.* Similiter, si quæras, quare oratio, id est, petitio rei alicuius bonæ, & conuenientis à Deo, non pertineat ad illam ipsam virtutem, ad quam pertinet res illa bona, quæ petitur, & petitio, verbi gratia, remissionis peccatorum, in quantum sunt Dei offensa, eique displicent, non pertineat ad charitatem erga Deum; & petitio contritionis ad effectum pœnitendi de peccatis, prout oportet, & Deo satisfaciendi, in quantum potest, non pertineat ad virtutem pœnitentiæ, & sic de aliis, cùm præsertim eiusdem virtutis sit intendere finem, & assumere media ad illum finem; & sic possit vnaquæque virtus assumere orationem, tanquàm medium ad illam petendam, & obtinendam à Deo per auxilia gratiæ. Respondeo cum eodem Suario *lib.1. cap.7. cit. num. 9. & seqq.* posse quidem dici aliquo modo, quòd oratio pertineat ad omnes virtutes, à quibus assumitur, tanquam medium; non tamen posse dici, quòd ad illas pertineat, tanquàm actus elicitus, & quòd ab illis participet bonitatem sibi propriam, & primariam, & essentialem; sed solùm quòd pertineat tanquàm actus imperatus, & solùm participet bonitatem secundariam, & accidentalem, vt etiam *supra* diximus *num.* 13. Et eo ipso, quòd oratio intelligitur vltimò, & formaliter constituta in suo esse per hoc, quòd sit petitio à Deo, intelligitur fundare honestatem religionis, vt sibi primariam, & essentialem: & si posteà assumatur ad finem alicuius alterius virtutis, sicut assumitur, vt iam constituta in suo esse, eique non est nisi accidentale, & secundarium, quòd assumatur; ita & assumitur, vt iam constituta in sua bonitate primaria; & solùm accidentaliter, & secundariò illi aduenit alia bonitas alterius virtutis, à qua assumitur. Et quemadmodum voluntas potest imperare actus intellectus, & aliarum potentiarum, vt *suprà* diximus *num.* 5. & hoc modo oratio pertinet ad intellectum, etiamsi formaliter sit actus religionis: ita & virtutes, seu habitus voluntatis possunt imperare omnes alios actus aliarum virtutum, qui possunt facere ad suos fines, vt notat Sanctus Thomas 2. 2. *quæst.* 81. *art.* 5. *ad* 1. & *quæst.* 83. *art.* 1. *ad* 2. Et hoc modo, tam charitas, quam pœnitentia, & aliæ virtutes, possunt imperare orationem, quæ ex primaria sua ratione est actus religionis; neque tamen potest inde inferri, quòd pertineat ad alias virtutes, tanquam actus illorum proprius, & per illas elicitus.

DISPVTATIO XVIII.

Quid requiratur ad hoc, vt oratio sit impetratoria.

1. *Oratio ex sua natura est impetratoria.*
2. *Infallibilitas impetrationis in oratione est ex promissione Dei.*
3. *Promissio Dei de orationibus exaudiendis, est solùm conditionata.*
4. *Ad hoc, vt oratio exaudiatur, debet esse de re necessaria, aut vtili ad salutem.*
5. *Et quæ de facto futura sit vtilis, & non impeditura maius bonum.*
6. *Impetratio orationis ex Dei promissione non est ex iustitia.*
7. *Si oratio sit mala ex circumstantiis, non exauditur.*
8. *Secus verò si actus aliquis malus se habeat solùm concomitanter ad orationem bonam.*
9. *Quæ petuntur in oratione debent piè peti ad hoc, vt oratio exaudiatur.*
10. *Oratio debet esse ex fide, & ex fiducia, vel spe, quòd sit impetratura.*
11. *Hæsitatio, quæ debet abesse à fiducia in oratione, in quo consistat.*
12. *Certitudo fiduciæ, & spes, in oratione, est optima dispositio ad impetrandum.*
13. *Fides miraculorum quæ sit.*
14. *Humilitas multùm iuuat ad impetrandum.*
15. *Sicut & Dei timor, & voluntaria paupertas.*
16. *Et abdicatio terrenarum delectationum, & abnegatio propria voluntatis.*
17. *Ad impetrandum infallibiliter non requiritur status gratiæ, & charitatis.*
18. *Etiam peccatores ex Dei misericordia sæpè exaudiuntur.*
19. *Si tamen non resipiscant, sæpiùs non exaudiuntur.*
20. *Et specialiter si inimicis non remittant iniurias.*
21. *Oratio, vt sit impetratoria, debet esse perseuerans.*
22. *Multiloquium in oratione in quo consistat.*
23. *Perseuerantia in oratione quanta debeat esse.*
24. *Perseuerantia in orando, vel in statu gratiæ, quomodo possit peti per orationem perseuerantem.*
25. *Quomodo oratio, vt sit impetratoria, debeat esse pro ipso orante, & non pro alio.*
26. *Oratio non est æqualiter impetratoria pro multis, atque pro vno.*

QVÆ addit S. Thomas 2.2. *quæst.* 83. & *in* 4. *sent. dist.* 15. *quæst.* 4. *de oratione*, & Scholastici communiter, consultò omittimus; quia sunt facilia, & parum faciunt ad negotium motale. Et circa eos, qui sunt orandi, vt, verbi gratia, Deus, & Angeli, & homines sancti cum Deo regnantes; non autem homines viatores, aut animæ in Purgatorio, aut Dæmones; videri potest Sanctus Thomas *quæst.* 83. *cit. art.* 4. Et circa ea, de quibus sunt orandi, vt, verbi gratia, de iis, quæ spectant ad gratiam, & ad gloriam, & de bonis, tam spiritualibus, quàm temporalibus, videri potest *art.* 5. *&* 6. Et circa eos, pro quibus sunt orandi, vt, verbi gratia, pro nobis ipsis, aut pro aliis etiam inimicis *art.* 7. *&* 8. Et circa eus, à quibus sunt orandi, vt, verbi gratia, vtrùm à personis ipsis diuinis, Filio, & Spiritu Sancto, tam Angelis, quàm hominibus *art.* 10. *&* 11. Et quomodo sint orandi, vtrùm per orationem vocalem, & attentam, & diuturnam, *art.* 12. 13. *&* 14. Solùm hoc loco dicemus aliqua de impetratione cum eodem Sancto Thoma *art.* 15. *&* 16. vt ipsum desiderium, & spes impetrandi magis accendat desiderium, & studium benè orandi.

1. *Oratio ex sua natura est impetratoria.* Et quidem, quòd oratio in vniuersum accepta, & in quantum est petitio, vim aliquam habeat impetrandi, non est, quòd probetur, cùm petitio ex propria sua ratione ad hoc ordinetur, vt disponat, & moueat ad præstandum, ac tribuendum id, quod

quod petitur, etiam ex hac vna ratione, quia petitur; & siue alioqui sic mereatur ille, qui petit; siue non mereatur. Et quemadmodum communis societas ita postulat, vt, quod petitur, certo pretio, & titulo iusto emptionis concedatur: ita & postulat recta ratio, vt concedatur id, quod petitur precibus, cùm reuerà nihil ematur carius, quam quod emitur precibus, vt *supra* diximus *disputatione præcedente, n.* 14. ex Seneca *lib. 2. de beneficiis, cap.* 1. & eo ipso, quòd quis se sic alteri subiicit, suámque indigentiam illi aperit, & cupit, & sperat, & petit ab illo iuuari; maximè congruit alterius bonitati, & liberalitati, vt ex hoc ipso motiuo eum iuuet, quia petit, vt benè notat Suar. *lib. 1. de oratione, cap.* 23. *n.* 1. Idque accidit specialiter in oratione, & petitione, quæ fit Deo, cũ eius bonitas, & liberalitas infinitè excedat quancunque aliam bonitatem, & liberalitatem creatam; & ipsemet hortetur, & moueat ad petendum; quia ex se est maximè promptus ad concedendum; &, vt habet S. Augustinus *Serm. 5. & 29. de verbis Domini, tom.* 10. non hortaretur, vt peteremus, nisi dare vellet id, quod petimus. Et vlteriùs per eas honestates, quæ exercentur in oratione, nos ipsos benè disponit ad recipiendum, vt *supra* diximus *n. 14. cit.* & sæpè etiam mouet ad illas alias, quæ multùm iuuant, & roborant efficacitatem orationis, vt est, verbi gratia, eleemosyna, & ieiunium, & alia huiusmodi, quæ merentur, & secum afferunt incrementum gratiæ, & dum nos faciunt Deo magis dilectos, simul etiam faciunt magis dignos, vt ab illo exaudiamur.

2. *Infallibilitas impetrationis in oratione est ex promissione Dei.*

Et quoniam hæc efficacitas, quantùm est ex natura orationis, non est infallibilis, cùm non inducat in eo, ad quem dirigitur, perfectam obligationem, aut necessitatem præstandi, aut faciendi illud, quod petitur, sicut inducit imperium, quod habet effectum, & causam perfectè subditam suæ potestati, vt loquitur Sanctus Thomas 2. 2. *quæst. 83. art.* 1. voluit Deus ab extrinseco illam facere infallibilem, & omninò certam, & ad hunc finem illi adiunxit suam promissionem, Psalm. 49. *Inuoca me in die tribulationis: eruam te, & honorificabis me.* Et clariùs in Testamento nouo Matth. 7. & Lucæ 11. & Ioann. 16. *Petite, & accipietis.* &, *Omnis, qui petit, accipit.* &, *Si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis.* & 1. Ioann. 5. *Quodcumque petierimus secundùm voluntatem eius, audit nos.* Et cùm Deus fidelis sit, & se ipsum negare non possit, vt dicitur 2. *ad Timoth.* 2. neque etiam potest deficere in promissis; sed semper & infallibiliter illa implet, nostrásque orationes semper exaudit, si habeant conditiones, sub quibus promisit: neque enim dici potest, quòd ipsius promissio fuerit absoluta, cùm sit certissimum, quòd orationes etiam Sanctorum sæpè non habent effectum; & etiam Sanctus Paulus non fuerit exauditus, quando petiit sibi auferri stimulum carnis, 2. *Corinth.* 12. sed solùm fuit conditionata, & per plures conditiones, quæ vel habentur explicitè in Scriptura, vel implicitè continentur in ipsa natura orationis, & petitionis, prout est ad Deum: & ideò si desint huiusmodi conditiones, mirum non est, si Dei promissio non impleatur, nostrásque orationes Deus non exaudiat, & earum impetratio non sit infallibilis.

3. *Promissio Dei de orationibus exaudiendis, est solùm conditionata.*

4. *Ad hoc, vt oratio exaudiatur, debet esse de re necessaria, aut vtili ad salutem.*

Sunt verò huiusmodi conditiones potissimùm quatuor, vt patet ex S. Thoma 2. 2. *quæst. 83. art.* 15. *ad* 2. & *art.* 16. *in fine corporis*, id est, vt petantur necessaria, aut vtilia ad salutem; vt petantur piè, & perseueranter; & pro se ipso ab vnoquoque.

Et si fortè aliqua oratio exaudiatur sine his conditionibus, id non erit ex vi promissionis diuinæ; sed ex mera Dei liberalitate, & bonitate, supposita tantùm congruitate ipsius rei: quomodo posset etiam exaudire pro arbitratu, si nullam promissionem fecisset, vt notat Suar. *lib. 1. de oratione, cap.* 23. *n.* 3. Et præterea, si habuerit omnes conditiones, adhuc non est dicenda exaudiri ex iustitia, vt contendit Ioannes Medina *Codice, de oratione, quæst.* 18. *in fine*; quia exauditur ex promissione ipsius Dei. Contrà enim est: quia non quælibet Dei promissio est sufficiens ad obligationem iustitiæ; sed requiritur, vt sit promissio conferendi aliquid in compensationem operis, pro quo fit promissio, vt notat Valen. 2. 2. *disp. 6. quæst. 2. punct. 4. in responsione ad 1. argumentum, col.* 1366. quod tamen non accidit in oratione, & petitione, quæ ex propria sua ratione non fit ad effectum, vt compensetur; sed vt exaudiatur; & solùm postulat exaudiri, non autem compensari. Et quemadmodum, si Deus exaudiret de facto, & non promisisset exaudire, solùm exaudiret ex misericordia; ita & de facto solùm exaudit ex misericordia, non obstante quòd promisit, quia promisit solùm exaudire ex misericordia. Et exemplum aptissimum potest esse de illo, qui alicui pauperi non solùm dat eleemosynam, sed etiam promittit, quòd semper dabit, quando illam petet: sicut enim hic semper dabit, vt eleemosynam, & per consequens ex motiuo misericordiæ; neque aliter debet intelligi illius promissio: ita & Deus semper exaudit ex misericordia, & solùm ex illa promisit exaudire; non autem in compensationem orationis, & quasi ad faciendam cum illa æqualitatem, vt notat Duran. *in 4. dist. 15. quæst. 12. in fine*, & benè explicat *ibidem* Valen. & Suar. *lib. 1. de oration. cap. 27. n.* 4.

5. *Impetratio orationis ex Dei promissione, non est ex iustitia.*

Vt verò dicamus aliquid de singulis conditionibus, prima, quæ est de petendis tantùm vtilibus, aut necessariis ad salutem, manifestè habetur ex ipsa descriptione orationis *superiùs* allata, qua dicitur esse petitio decentium: hæc enim tantummodo possunt, ac debent à Deo peti, in quantum est Deus, cùm non possit esse author, aut cooperator, nisi ad bonum; & petitio rei malæ, aut indifferentis, non relatæ ad bonum finem, & facta Deo, neque etiam mereatur dici oratio, prout de illa hic loquimur, vt *suprà* diximus *disputatione præcedente, num.* 7. ac proinde non possit Dei promissio super illam cadere. Et contrà, si res, quæ petitur, sit simpliciter necessaria, vel futura sit vtilis ad salutem, omninò cadit super illam promissio Dei, quantùm est ex hac prima conditione: siquidem omninò petitur in nomine Iesu, & Saluatoris id, quod petitur in ordine ad salutem; & omninò petitur secundùm voluntatem Dei id, quod petitur in ordine ad sanctificationem, quæ 1. *Thessalonicensium* 4. maximè dicitur esse Dei voluntas.

6. *Et quæ de facto futura sit vtilis, & non impeditura maius bonum.*

Dico autem, si futura sit vtilis ad salutem: quia non est satis, si possit quomodocunque, & quantùm est ex se esse vtilis; sed requiritur, vt de facto futura sit vtilis, & à Deo præuideatur, vt sic futura; & per consequens, vt non impeditura maiorem profectum, aut maius bonum: sic enim neque etiam Christus fuit exauditus in eo, quod ex naturali affectu petiit in horto, Matth. 26. & Lucæ 22. *Transfer à me calix iste.* vt notat Bellarm. *tom. 1. lib. 4. de Christi anima, cap. 5. in fine*: quia id impediisset nostram redemptionem. Et ex Sancto Thoma 2. 2. *quæst. 83. art. 15. ad* 2. non fuit exauditus Sanctus Paulus, quando petiit sibi auferri stimulum carnis: quia reuerà id non erat illi futurum vtile, & expediens, vtpote impediturum maius meritum, & maiorem virtutem, quæ cum

Dei

Dei auxilio maximè perficitur in infirmitate. Et vt notat Sanctus Augustinus *in Psalm.130. tom. 8.* quemadmodum æger, quando ei applicatur pharmacum molestum, rogat Medicum, vt illud auferat: Medicus autem eum consolatur, & hortatur ad patientiam; quia nouit, quàm vtile sit futurum id, quod apposuit: ita & Sanctus Paulus rogauit Dominum, vt auferret, quod sentiebat sibi molestum; illudque non abstulit Dominus, quia benè sciebat, quòd esset futurum vtile. Et vt habet idem Sanctus Augustinus *in libro sententiarum sententia 212.tom.3.* & apud S.Thomam artic.15.cit.ad 2. *Fideliter supplicans Deo pro necessitatibus vitæ, misericorditer auditur, & misericorditer non auditur: quid, quid infirmo sit vtile, magis nouit Medicus, quàm ægrotus.* Et vt subdit sententia 113. *Profectus fidelium sine tentatione non euenit; nec coronabitur, nisi qui vicerit; nec vincet, nisi qui certauerit; nec certabit, nisi inimicum habens, & tentationi resistens.* Et ideò non debuit Sanctus Paulus exaudiri in illa oratione: quia, vt magis posset proficere, & coronari, debuit vincere, ac proinde certare, & inimicum habere, & tentationi resistere.

7. *Si oratio sit mala ex circumstantiis, non exauditur.*

Quòd si contingat, vt oratio sit quidem de re bona, & necessaria, vel vtili ad salutem; sed ipsa in se sit mala ex circonstantia, vt, verbi gratia, si quis oret ex vana gloria; negat Suar. *lib. 1. de oratione, cap.23. num.6.* quòd super illam cadat promissio Dei; & quòd sit infallibiliter impetratura: sed potiùs è contra ait illi competere dictum S. Iacobi cap. 4. *Petitis, & non accipitis, eò quod malè petatis.* Verè enim malè petit, qui petit ex vana gloria, vel ex mala alia circunstantia, etiamsi non petat rem malam. Et vlteriùs addit, benè esse considerandum, vtrùm prauitas, quæ contingit tempore orationis, verè illam afficiat, & inficiat, tanquàm circunstantia; an verò ad illam se habeat solùm concomitanter: vt, si quis, verbi gratia, orationem, ad quam continuandam, & producendam alioqui non tenetur, interrumpat, & intermittat, vt det operam alicui curiositati, aut vanitati. Et in tali casu negat impediri orationem à sua impetratione per peccatum veniale concomitans: quia hoc neque refundit malitiam in orationem, neque ex se illam impedit à sua efficacitate, quam habet alioqui in quantum bona, tam ex obiecto, quam ex circunstantiis, & absolutè ex integra causa.

8. *Secùs verò, si actus aliquis malus se habeat solùm concomitanter ad orationē bonam.*

9. *Quæ petuntur in oratione, debent piè peti ad hoc, vt oratio exaudiatur.*

Altera conditio, sub qua Deus promisit nostris orationibus infallibilitatem impetrationis, est, vt quæ sunt nobis necessaria, aut vtilia ad salutem, piè petamus. Et ex Sancto Thoma *quæst 83.artic. 15.cit.ad* 2. tunc aliquis orat non piè, quantùm est ex obiecto, & ex materia suæ orationis, quando petit à Deo complementum alicuius peccati, id est, illud, quod nullo modo potest conducere ad pietatem, intelligendo hoc nomine illam *hoc loco*, quæ respicit Dei cultum, vt habet Sanctus Augustinus *lib.10.de ciuit.cap.1 tom.5.* & S.Thomas 2.2.*quæst. 101.artic.1 ad* 1. & cuius debitum continetur, & quasi absorbetur in alio debito, quod habemus ad eum colendum ex virtute religionis, tanquàm debitum minus in debito maiore, vt *suprà* diximus *lib.2.disp.12 de charitate, num.7.* ex eodem S.Thoma 1.2.*quæst 60. artic.3.* & 2.2.*quæst.101.artic.1.citat.* & *quæst.106.artic.1.* Sicut enim excellentia specialis propter quam Deo specialiter debemus, & exhibemus honorem, ac reuerentiam, in quantum est nobis principium essendi, & gubernationis simpliciter primum, ac proinde in quantum est Pater, & nobis coniunctus per originem, continetur, & quasi absorbetur in excellentia quasi generali, propter quam illum colimus cultu excellentissimo, & supremo, in quantum est Deus: ita & pietas; quæ illum colit, vt Patrem, continetur, & absorbetur in religione, quæ illum colit, vt Deum. Et hoc modo, quādo dicitur pro efficacitate impetrationis, id, quod petitur in oratione, piè esse petendum, significatur, quòd sit petendum eo modo, quo deceat ad Dei cultum, ac proinde cum exercitio earum virtutum, quæ simul respiciunt bonum nostræ salutis, & Dei gloriam: siquidem, vt notat Suar. *lib.1.de oratione, c.24. n.1* non omnes actus boni moraliter, dicuntur apud Theologos opera pietatis; sed solùm illi, qui per se conferunt ad salutem, & proximè respiciunt cultum Dei.

10. *Oratio debet esse ex fide, & ex fiducia, vel spe, quòd sit impetratura.*

Primò autem ad pietatem, & bonitatem orationis requiritur, vt procedat ex fide, qua certò credamus, posse nos à Deo obtinere id, quod petimus, vt loquitur S.Thomas 2.2.*qu.83.art.15.in corp.* quia; nimirum, alioqui non inuocabimus eum, in quem non credimus, vt dicitur *ad Rom.c.10.* Et hanc ob causam sæpiùs in Scripturis promissio impetrationis non fit orationi simpliciter; sed orationi ex fide, vt Matth. 21. *Omnia, quæcunque petieritis in oratione, credentes, accipietis.* & Marci 11. *Quicquid orantes petitis, credite, quia accipietis, & euenient vobis.* & Christus ipse *Matth.9.* antequàm restitueret cæcis visum, interrogauit eos de fide: *Creditis, quia hoc possum facere vobis? Iisque dicentibus: Vtique, Domine, tetigit oculos eorum dicens: Secundùm fidem vestram fiat vobis.* Et plura alia miracula similiter non fecit, nisi ex fide, vt patet *ibidem*, de muliere hæmorrhoïssa: *Confide filia, fides tua te saluam fecit.* & c.15. de filia mulieris Chananææ à Dæmonio vexata: *O mulier, magna est fides tua: fiat tibi, sicut vis.* & de aliis multis. Et in Scriptura sæpiùs additur requiri fides tam firma, & tam perfecta, vt excludat omnem hæsitationem, vt Iacobi 1. *Si quis vestrùm indiget sapiētia, postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & dabitur ei: postulet autem in fide, nihil hæsitans.* & Matth. 21.cit. *Si habueritis fidem, & non hæsitaueritis, & mōti huic dixeritis: Tollere, & iacta te in mare, fiet.* Et per hanc non hæsitationem non solùm importatur summa firmitas, & certitudo quasi speculatiua ipsius fidei, quòd Deus sit potens concedere, quicquid petimus, & quòd sit fidelis in promissis; & ideò de facto sit concessurus, si habuerit conditiones, sub quibus promisit; sed etiā videtur importari eadem firmitas, & certitudo, quasi practicè, & actu exercita ad fundandam in voluntate certam spem, & fiduciā in Dei potentia, & fidelitate, & bonitate, & liberalitate, quòd de facto, & infallibiliter sit concessurus: quamuis enim aliquis habitualiter de Deo credat hæc omnia; si tamen actualiter, & cum aliqua intensione, illa non applicet, & non offerat voluntati; non potest per actum fiduciæ, & spei valde promptè, & expeditè ferri in Deum, à quo expectat, & petit impetrationem: & si prætereà simul applicet, & proponat difficultates aliquas ex parte petentis, v.g. sua demerita, vel ex parte obiecti, v.g. incongruitatem ipsius rei; omninò facit voluntatem consistere in se ipsa, & repelli quodammodo, & retardari ab orationis prosecutione, vt *suprà* diximus, dum ageremus de spe, in eo, qui fortè sit certus de sua dānatione, *lib.2.disp.2.n.22.* ex Arist. *3.Ethic. c.3.* & ex S.Th. 1.2.*q.40.a.2.* & hæc retardatio, & repulsa voluntatis, & quasi consistentia in se ipsa propter difficultates, quæ in contrarium obiiciuntur, maximè significatur per hæsitationem, cùm hæsitare, secundùm Grammaticos, sit frequentatiuum ab

11. *Hæsitatio, quæ debet abesse à fiducia in oratione, in quo consistat.*

hæreo, & idem fit, atque identidem, & multùm hærere: quod tunc contingit, quando quis dubitat, & est anceps de aliquo, & non habet, quò certò se vertat; sed in se ipso quasi hæret, atque consistit, omninò nescius, vtrum debeat progredi, an regredi in partem contrariam: idque apte significat similitudo illa S.Iacobi cap.1.cit. *Qui hæsitat, similis est fluctui maris, qui a vento mouetur, & circumfertur.* nam, sicut mare ventis mouentibus, & agitantibus, hac illac fluctuat, & neque consistit certo loco, neque mouetur in certam partem; sed modò in hanc, & modò in illam, & circunfertur: ita & qui est anceps, vtrùm à Deo sit impetraturus, quod petit, & ex vna parte impellitur ad petendum ex propria indigentia, & ex consideratione diuinæ potentiæ, & bonitatis; & ex altera parte repellitur ex consideratione propriæ indignitatis, & ex arduitate ipsius rei, hæret quodammodo, & hæsitat in se ipso, & neque videtur in oratione posse progredi, neque ab illa posse desistere.

12. *Certitudo fiduciæ, & spei in oratione, est optima dispositio ad impetrandũ.*

Et hæc hæsitatio, quando abest ab oratione, semper arguit maiorem certitudinem, & firmitatem fiduciæ, & spei in diuina liberalitate; & ideò ex parte orantis est maior dispositio ad impetrandum. Et hoc monet S.Paulus ad Hebr.4. *Adeamus cum fiducia ad thronum gratiæ, vt misericordiam consequamur, & gratiam inueniamus in auxilio opportuno.* & Sanctus Dauid Psalm 9. *Sperent in te, qui nouerunt nomen tuum: quoniam non dereliquisti quærentes te.* Et Psalm.15. *Conserua me, Domine: quoniam speraui in te.* & Psal 24. *Custodi animam meam, & eripe me: non erubescam, quoniam speraui in te.* & Psalm.90. *Quoniam in me sperauit, liberabo eum.* & Danielis cap.3. *Non est confusio confidentibus in te.* & in plurimis aliis locis Scripturæ hoc idem passim repetitur, quòd spes, & fiducia in Deo, quantò est maior, tantò est melior dispositio ad impetrandum. Vnde & Cassianus *coll.9. cap.32.* optime colligit, quòd est signum futuræ impetrationis, quando Spiritus Sanctus mouet ad petendum cum magna fiducia, & quasi securitate impetrandi: & fides miraculorum, quæ 1.*Corinth.*13. appellatur omnis fides, id est, certissima, & perfectissima, & dicitur montes transferre, in hoc consistit, vt animus petentis miraculum nihil hęsitet; sed firmiter credat, quòd illud à Deo impetrabit, vt notat Suar. *lib.1.de oratione, c.14.n.9.in fine*, & fusiùs explicat *tractatu de fide, disp 8 sect.1.* & est gratia gratis data ex peculiari Dei motione, cui homo non potest resistere, quantùm ad firmitatem iam dictam ex parte intellectus;

13. *Fides miraculorum, quæ sit.*

quamuis libere illi assentiatur, quantùm ad actum desiderandi, & petendi miraculum, vt idem subdit *cap.24. cit.* de oratione. Eadem ergo ratione, dum Deus inspirat alicui spiritum orandi; potest ex parte intellectus moralem certitudinem illi tribuere, quòd sit impetraturus infallibiliter id, quod petit, non obstante propria indignitate, aut quouis alio impedimento; & sic fundare in voluntate spem, & fiduciam sine omni hæsitatione, & per illam eum disponere ad impetrationem Et quamuis reuerà formido aliqua de non impetrando propter ignorationem veræ congruitatis ad finem salutis, vel propter demerita ipsius petentis, vel propter aliquid simile, non sit contra pietatem, quæ requiritur in oratione; siquidem etiam Dauid 2. *Reg.*12. cum formidine orauit pro vita infantis, quem susceperat ex Bethsabee: *Quis scit, si fortè donet mihi eum Dominus, & viuat infans?* & cum eadem orarunt Ionæ 3. Niniuitæ, & clamauerunt ad Dominum in fortitudine: *Quis scit, si conuertatur, & ignoscat Deus, & reuertatur à furore iræ suæ, & non peribimus?* non tamen debet formido hæc esse tanta, vt faciat hæsitationem animi, & remoretur voluntatem, vel retardet ab orando, & diminuat spem, & fiduciam; sed potius è contra debet esse occasio implorandi validius bonitatem diuinam, vt præstabilem se se exhibeat supra omnem malitiam, & nostri misereatur, & benigne exaudiat nostras preces: sic enim etiam arduitas in obiecto spei non retardat ab actu sperandi; sed magis animat, atque impellit.

Secundò, ad eandem pietatem, & bonitatem orationis impetratoriæ ex Sancto Thoma 2.2. *quæst.83 artic.15.in corp.* præter fidem, & fiduciam, spectat humilitas, qua is, qui orat, recognoscit indigentiam suam, vt ipse loquitur: & hoc modo legimus Ecclesiastici 35. *Oratio humiliantis se penetrat nubes.* & Psalm.101. *Respexit Dominus orationem humilium, & non spreuit preces eorum.* & 3. *Regum* 21. statim atque Achab Rex impius, ambulauit demisso capite, eúmque vidit Dominus humiliatum coram se, dixit ad Eliam, quòd non esset ampliùs inducturus malum domui illius in diebus eius; sed in diebus filij sui: atque ita ex sola humilitate placatus est ab illa malignitate, quam per eundem Prophetam dixerat illi facere. Neque solùm debet agnoscere is, qui orat, particularem suam indigentiam illius boni, pro quo actualiter orat, sed etiam debet in vniuersum sentire humiliter de se ipso, neque habere nimiam existimationem de suis meritis, aut fundare principaliter in illis fiduciam impetrandi: nam, quamuis certissimum sit, quòd bona opera multùm conferunt ad impetrationem, si adiungantur ad orationem, vt, verbi gratia, eleemosynæ, ieiunia, corporis afflictiones, & similia, per quæ is, qui orat, redditur sanctior, & Deo acceptior; non tamen in illis est ponenda principalis fiducia impetrandi, sicut fecit Pharisæus *Lucæ* 18. sed in Dei bonitate, & largitate: & bona opera à Viris sanctis non sunt rememoranda, nisi fortè ad repellendam pusillanimitatem, quæ aliquando infirmat fiduciam, & ad fiduciam confirmandam, vt notat Suar. *lib.1.de oratione, c.24 cit. n.13.* Et patet *Isaiæ* 38. de Rege Ezechia: *Obsecro, Domine, memento, quomodo ambulauerim coram te in corde perfecto.* & de ipso Dauid Psal.118. *In toto corde meo exquisiui te: ne repellas me à mandatis tuis.*

14. *Humilitas multùm iuuat ad impetrandum.*

Et ad humilitatem potest reduci etiam timor, quem iusti habent de Deo: siquidem de illo dicitur Psalm. 44. *Voluntatem timentium se faciet, & deprecationem eorum exaudiet.* & paupertas, præsertim voluntaria, de qua dicitur Psalm.9. *Desiderium pauperum exaudiuit Dominus: præparationem cordis eorum audiuit auris tua.* quia, nimirum, non ita Deus se gerit, sicut Principes, qui externo splendore, & apparentia omnia metiuntur; & ideò impensè fauent solis diuitibus, & potentibus; & pauperes vix vnquam admittunt ad suum colloquium, aut aspectum; sed è contra facillimos aditus ad colloquendum, & ad impetrandum præbet pauperibus, & solos esurientes replet bonis, & diuites fastidiosos dimittit inanes. Et specialiter ita se gerit cum iis pauperibus, qui ad internam illius vocem, & inspirationem reliquerunt omnia; & nihil habentes secuti sunt eum, iisque reddit in sinum mensuram bonam, & confertam, & coagitatam earum omnium gratiarum, quas petunt, vt ipsemet promisit *Matthæi* 7. & *Lucæ* 6. Et prætereà reducitur vacuitas, & carentia omnium aliarum delectationum,

15. *Sicut & Dei timor, & voluntaria paupertas.*

16. *Et abdicatio*

Internarũ delectationum, & abnegatio propriæ voluntatis.

delectationum, præterquàm in Domino, de quibus dicitur Psal. 79. *Delectare in Domino* : & dabit tibi petitiones cordis tui. Et denique reducitur abnegatio propriæ voluntatis, de qua dicitur *Isaia* 58. ad eos, qui conqueruntur cum Deo. *Quare ieiunauimus, & non aspexisti? humiliauimus animas nostras, & ne scisti? ecce in die ieiunij vestri inuenitur voluntas vestra.* Et postquàm sunt edocti facere voluntatem Dei, & non suam, tandem concluditur: *Tunc inuocabis, & Dominus exaudiet: clamabis, & dicet: Ecce adsum.*

17. *Ad impetrandum infallibiliter nõ requiritur status gratiæ, & charitatis.*

Quòd si quæras, verùm ad piè orandum, sicut requiritur ad infallibilitatem impetrationis, debeat is, qui orat, præter fidem, & fiduciam, siue spem, habere etiam charitatem, & esse in statu gratiæ, negant Sanctus Thomas 2.2. *quæst.* 83. *art.* 16. & *quæst.* 178. *art.* 2. *ad* 1. & *quæst.* 6. *de pot. art.* 9. *ad* 5. quia oratio in impetrando non innititur merito ipsius orantis, quod sine charitate, & extra statum gratiæ esse non potest; sed innititur Dei misericordiæ, quæ etiam ad malos se extendit; & ideò aliquando etiam peccatores exaudiuntur: & quod dixit cæcus ille Ioannis 9. *Scimus, quia peccatores Deus non exaudit.* solùm dixit, cùm adhuc esset inunctus, & non perfectè illuminatus; & ideò non est ratum, vt loquitur Sanctus Augustinus *tractatu* 44. *in Ioann. post medium, tom.* 9. vel certè intelligitur de oratione, qua peccator aliquid petit, in quantum peccator, & secundùm desiderium peccati, vt loquitur Sanctus Thomas *locis citatis*: in quo casu ex eadem Dei misericordia communiter non auditur; & si quando auditur, maximè auditur ex iustitia, & ad vindictam, ex qua Deus in pœnam priorum scelerum, & peccatorum permittit, eum ruere etiam in alia grauiora. Et hoc modo verissimum est id, quod asserit Sanctus Augustinus *tract.* 73. *in Ioan. tom.* 9. & *Serm.* 53. *de verbis Domini, tom.* 10. quòd Deus quædam negat propitius, quæ concedit iratus, præsciens futura esse noxia ipsi malè petenti. Vel denique intelligitur, quantùm est ex merito ipsius peccatoris, qui quantùm est ex se, suóque statu diuinæ inimicitiæ, dignissimus est, vt in nullo exaudiatur, vt subdit Sanctus Thomas *iisdem locis*, qui etiam in hoc sensu intelligit id, quod habetur Prouerb. 28. *Qui declinat aures suas, ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis.* in quantum, scilicet, ipse ita meretur, quantùm est ex se. Vnde & dicit Dominus Isaiæ 1. *Cùm multiplicaueritis orationem, non exaudiam: quia manus vestræ plenæ sunt sanguine.* quanuis ex superabundante, & pura misericordia, non semper illi faciat secundùm sua peccata, & interdum etiam illum exaudiat, vel propter ipsius salutem, quomodo exauditus est Publicanus *Lucæ* 18. vel propter salutem aliorum, & gloriam Dei. Et propter hanc spem, quòd Deus ex mera benignitate, & bonitate sit auditurus etiam preces hominis peccatoris, quando alioqui sunt de re bona, & ex vera pietate; optimum est consilium, quod communiter damus omnibus improbis, vt ad Deum confugiant; & auxilium ab illo petant in tempore opportuno: & Sanctus Chrysostomus *homilia* 18. *in Imperfecto super* 7. *Matth.* maximè vniuersaliter accipit, & extendit etiam ad peccatores illud Christi Matth. 7. *Omnis, qui petit, accipit,* id est, vt ipse exponit: *Siue sit iustus, siue peccator.* Et Sanctus Basil. *in reg. Monast. cap.* 1. in hanc eandem sententiam expendit parabolam, quæ habetur *Lucæ* 11. de eo, qui media nocte incommodat, & importunè interpellat amicum, vt tres panes illi accommodet: in qua parabola tandem concluditur: *Dico vobis, si non*

18. *Etiam peccatores ex Dei misericordia sæpè exaudiuntur.*

dabit illi, surgens, eò quòd amicus eius sit; propter improbitatem tamen eius surget, & dabit illi, quotquot habet necessarios. quia, nimirum, Dominus Deus non propter solam amicitiam, & statum gratiæ ipsius orantis orationes exaudit; sed etiam propter instantiam, & perseuerantiam orationis; si etiam peccator instanter petat, & quærat, & pulset, vt *ibi* dicitur. Et non videtur dubium, quòd si quis verè existat in peccato mortali, sed bona fide existimet se esse in gratia, & naturaliter sit oblitus peccati commissi, vel etiam credat illud fuisse sibi remissum per actum pœnitentiæ, quem putauit fuisse veram, & legitimam contritionem, & ex interna motione ad Deum recurrat, & pro vrgente occasione auxilium petat; peccatum illud habituale non certò, & infallibiliter impediet impetrationem auxilij, cùm reuera huiusmodi peccator faciat id, quod potest, secundùm internam motionem, & inspirationem, vt notat Suar. *lib.* 1. *de oratione, cap.* 25. *num.* 5. qui etiam subdit *num.* 6. idem esse, si quis actualiter recordetur peccati commissi, & de illo doleat, quanuis non vt oportet, & non per veram contritionem, vt ipse putat, se dolere, vel etiam vlteriùs de hoc ipso doleat, quòd non doleat, vt oportet: similiter enim etiam hic facit, quod potest, secundùm internam motionem; & ideò peccatum habituale non videtur certò impediturum impetrationem suæ orationis, ex Dei misericordia: quanuis è contra neque etiam impetratio futura sit certa propter certum demeritum ipsius peccati. Vnde & in sacra Scriptura semper promittitur solum sub dubio, vt Ionæ cap. 3. *Quis scit, si conuertatur, & ignoscat Dominus?* & Danielis cap. 4. *Forsitan ignoscet delictis tuis.* & *Actorum* 8. ad Simonem Magum: *Pœnitentiam age, & roga Deum, si fortè remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui.* Et denique addit Suarius *num.* 7. idem esse etiam de iis peccatoribus, qui, quanuis cognoscant, se esse in peccato, & de illo non doleant, imò & velint in illo continuare; adhuc tamen ad Deum recurrunt, cúmque orant pro suis necessitatibus: neque enim est illis auferenda omnis spes impetrationis, nec sunt auertendi ab hoc exercitio, & studio orationis, cùm sæpè Deus pro sua bonitate, & misericordia etiam illos exaudiat, si præsertim peculiarem aliquem affectum retineant ad Beatissimam Virginem, vel ad aliquem alium Sanctum, & in eius honorem aliquid faciant: in quibus casibus passim legimus in sacris Historiis, quòd etiam miraculosè Deus reduxit illos ad pœnitentiam, & ad viam salutis. Illud tamen præterea sunt mouendi, quod accidit frequentiùs, & vt plurimùm, id est, eos, qui non resipiscunt à peccatis, & diu resistunt Deo vocanti, & inspiranti, non nisi parum posse confidere precibus, siue propriis, siue alienis: siquidem in contrarium sunt Dei protestationes Ieremiæ 11. *Clamabunt ad me, & non exaudiam.* vt exponit *eo loco* S. Hieronymus, & Isaiæ 1. *Cùm extenderitis manus vestras, auertam faciem meam: cùm multiplicaueritis orationes, non exaudiam.* vt notat S. Basil. *in responsione breui, respons.* 261. & Prouerb. cap. 1. *Quia vocaui, & renuistis: extendi manum meam, &c. Ego quoque in interitu vestro gaudebo.* vt notat S. Gregorius *lib.* 19. *Moral. cap.* 15. & apud Tolet. *in cap.* 7. *S. Ioannis, annotat.* 21. qui etiam addit, peccatores, quando resipuerunt per pœnitentiam, sæpè non impetrare remissionem aliquarum pœnarum temporalium, quas meruerunt peccatis prioribus; vt patet in Dauide, 2. *Regum cap.* 12. qui per pœnitentiam obtinuit remissionem adulterij, & homi-

19. *Si tamen nõ resipiscant, sæpiùs nõ exaudiuntur.*

eidij: non autem condonationem infantis nati: & *cap.24.* postquàm numerauit populum, & doluit de peccato, punitus adhuc est pestilentia trium dierum.

Vnde, quia promissio certæ exauditionis specialiter est facta *Ioan.15.* iis, qui legem Dei seruauerint: *Si feceritis, quæ præcipio vobis, & verba mea in vobis manserint, quodcunque volueritis, petetis, & fiet vobis.* debent saltem etiam peccatores, vt de hac promissione participent, habere in animo legis obseruationem, & voluntatem auertere à transgressione; & alioqui dicta promissio nullo modo ad ipsos pertinet, & vnusquisque eorum potest, ac debet sibi proponere, & habere ob oculos illud Psal. 65. *Iniquitatem si aspexi in corde meo, non exaudiet*

20. *Et specialiter, si inimicis non remittant iniurias.*

Dominus. & illud 1. Ioannis 3. *Si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum, & quicquid petierimus, accipiemus ab eo; quoniam mandata eius custodimus.* Et quoniam inter Dei mandata est valdè præcipuum illud, quod fertur de dilectione proximi; & inter cætera *Matth.18.* specialiter illi promittitur exauditio precum: *Si duo ex vobis consenserint super terram, de quacunque re, quam petierint, fiet illis à Patre meo, qui in cælis est.* specialiter est cauenda ab homine peccatore illius transgressio, si cupit exaudiri, cùm præsertim in oratione Dominica nomine communi, & in persona totius Ecclesiæ, conceptis verbis, profiteatur, quòd remittat cuicunque proximo omnia debita, & sic postulet propria debita remitti sibi à Deo, vt notat S. Thomas 2.2. *quæst.83. art.7. ad 1. & art.16. ad 3.* Et quamuis reuerà qui non dimittit debita proximo, & dicit orationem Dominicam, non mentiatur, cùm illam non dicat in persona propria, sed Ecclesiæ; caret tamen fructu orationis, vt subdit S. Thomas *ibidem*; neque aliter debet sperare, quòd auditur, nisi saltem sit paratus illa dimittere iuxta illud Ecclesiastici 28. *Relinque proximo tuo nocenti te, & tunc deprecanti tibi peccata soluentur.* Et prætereà eundem fructum, & impetrationem orationis impediunt specialiter ex sacris Litteris cædes, & homicidia, & oppressiones insontium, iuxta illud Isaï. cap. 1. *Cùm extenderitis manus vestras, auertam faciem meam à vobis; & cùm multiplicaueritis orationem, non audiam: quia manus vestræ plenæ sunt sanguine.* In quem locum S. Basil. *Si quis,* inquit, *filium alicuius vnicè dilectum neci tradiderit, & manus sanguine cruentatas supplex ad patrem porrigat, nónne illi dicemus, quòd sanguis in manibus filicidæ patrem acriùs exacerbat?* Ita autem se habet etiam sanguis cuiusque in manibus homicidæ, si illas ad Deum porrigat, qui est omnium Pater: imò & iræ, & dissensiones iuxta illud 1. ad Timoth. 2. *Volo viros orare in omni loco, leuantes puras manus sine ira, & disceptatione.* & durum, aut difficilem se præbere ad remittendas iniurias, iuxta illud Matth. 6. *Si dimiseritis hominibus, & Pater vester cælestis dimittet vobis peccata vestra: si non dimiseritis, nec Pater vester cælestis dimittet vobis.* & esse inhumanum, & immisericordem erga pauperes, de quibus dicitur Prouerb. 21. *Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperum, & ipse clamabit, & non exaudietur.* & esse superbum, de quibus dicitur Iacobi 4. & 1. Petri 5. *Deus superbis resistit; humilibus autem dat gratiam.* & alia huiusmodi, quæ possunt videri apud Azor. *part.1. lib.9. c.26. quæst.3.*

21. *Oratio, vt sit impetratoria, debet esse perseuerans.*

Tertia conditio pro infallibilitate impetrationis, iuxta promissionem diuinam, est, quòd ea, quæ petimus, debemus petere perseueranter: sic enim docuit Christus duabus illis parabolis Lucæ 11. & 18. de illo, qui media nocte, & hora maximè importuna petiit ab amico tres panes, cósque tandem obtinuit propter improbitatem; & de vidua, quæ diu petiit à Iudice, vt eam ab aduersario vindicaret; & tandem quia Iudici erat molesta, fuit ab illo vendicata: nam, vt patet *initio capitis*, hoc maximè intendit Christus Dominus per hanc parabolam, vt doceret, quòd oportet semper orare, & non deficere, id est, instanter, & sæpiùs oportet petere, si forte non statim obtineatur illud, quod petitur: non autem propterea credendus est Deus deficere à sua promissione; quia semel rogatus non statim exaudit. Et tota ratio, quare Deus requirat perseuerantiam in orando, neque statim exaudiat, est illa ipsa, quam *suprà* attulimus *disp.17. num.14.* dum explicaremus, quare Deus velit rogari, & plurima bona nobis non conferat, nisi per orationem: quia, nimirum, ita postulat maius bonum ipsius orantis; & certum est, quòd Deus ipse meliùs scit, quid nobis prosit, quam nos ipsi, vt loquitur S. Chrysostomus *hom.30. in Genesim*, & apud Suarez *lib.1. de oratione, cap.26. num.1.* Et has vtilitates, & bona maiora benè explicat, & expendit Sanctus Augustinus *Serm.5. de verbis Domini, tom.10.* dum ait, quòd *Deus, dum aliquando tardiùs dat, commendat dona, non negat: quia diu desiderata dulciùs obtinentur; & citò data, citò vilescunt; & petendo, & quærendo crescimus, vt capiamus; & seruat Deus, quod non vult citò dare, quia vult, vt etiam nos discamus magna desiderare.* Verè enim Dei dona, & beneficia minimè æstimaremus, & minùs dispositi illa reciperemus, si statim, & ad primas petitiones omnia impetraremus.

Neque hæc perseuerantia in orando coïncidit cum multiloquio, quod Christus ipse reprehendit 22. *Multiloquium in oratione, in quo consistat.*
Matth.6. in oratione, dum ait: *Orantes nolite multùm loqui.* vt enim notat S. Augustinus *epistola 121. ad Probam, cap.10. tom.2.* & ex illo Sanctus Thomas 2.2. quæst. 83. artic. 14. ad 1. *Orare in multiloquio non hoc est, vt aliqui putant, quod oretur diutius, & aliud est sermo multus, & aliud diuturnus affectus, & de ipso Domino scriptum est Lucæ 6. quod pernoctauerit in orando, & quòd prolixiùs orauerit: & Fratres in Ægypto dicuntur crebras habere orationes, sed breuissimas, & raptim quodammodo iaculatas. Absit ergo ab oratione multa locutio; sed non desit multa precatio, si feruens perseuerat intentio. Multùm loqui in orando, est rem necessariam superfluis agere verbis: multùm verò precari, est ad eum, quem precamur, diuturna, & pia cordis excitatione pulsare: & plerunque hoc negotium plùs gemitibus, quàm sermonibus agitur, plùs fletu, quam afflatu.* Quandiu ergo manet affectus Deum colendi, eique nos ipsos subiiciendi pro nostris miseriis, & indigentiis, tandiu dicitur perseuerare oratio; siue verba multiplicentur, & repetantur; siue non: & contrà si tantùm verba multiplicentur vltra necessitatem, & affectus erga Deum non ampliùs maneat, est multiloquium, non oratio. Et addi potest cum Azor. *part.1. lib.9. cap.34. quæst.6.* multiloquium à Christo damnatum esse illud, quo vtebantur Gentiles, dum suos Deos precabantur, perinde ac si essent subiecti erroribus, & perturbationibus: & ideò, tanquàm duros, ac difficiles, conabantur eos flectere orationibus blandis; & tanquàm absentes, aduocabant voce contentiore; & tanquàm nescientes statum causæ docebant; & tanquàm distractos ad alia, reddebant attentos: & ad hæc omnia vtebantur multis verbis. Vnde Elias 3. *Reg.18.* irridendos Prophetas Baal dixit: *Clamate voce maiore: Deus enim est: & forsitan loquitur, aut in diuersorio est, aut in itinere, aut certè dormit.* Et ideò Christus Dominus, vt ostenderet

ostéderet loqui se de hoc multiloquio, & hoc solú dam iare expresè subdit: *Nolite multum loqui, sicut Ethnici: putant enim, quòd in multiloquio exaudiantur. Nolite ergo assimilari eis.*

23. *Perseuerantia in oratione, quanta debeat esse.* Quòd si quæras de hoc ipso interiori affectu orãdi, quantùm debeat perdurare, & perseuerare, vel quoties debeat repeti, ad hoc, vt oratio sit perseuerans, & non careat hac conditione ad impetrandũ: Respondeo ex Sancto Thoma 2.2. *q.83. art.14. in corp.* vniuscuiusque rei quantitatem debere esse proportionatam fini; vt, verbi gratia, quantitatem potionis sanitati: & ideò conueniens esse, vt etiam oratio tantùm duret, quantùm est vtile ad excitandum feruorem interioris desiderij: & quando hanc mensuram excedit, ita quòd sine tædio durare non possit, non esse ampliùs protendendam. Quandiu ergo in nobis perseuerat indigentia alicuius rei, & interna existimatio, quòd sit nobis futura conueniens ad salutem, & interna credulitas, & fiducia, quòd Deus sit concessurus; tandiu debet repeti, & perseuerare oratio: & contrà si ex dilatione impetrationis, & ex aliis euentibus intelligamus rem nobis non fore vtilem, & Deum non esse concessurum, benè possumus ab illa desistere; non quidem ex animi defectione, aut cum impatientia; sed ex conformatione ad voluntatem diuinam, & cum debita humilitate, vt notat Suarez *lib.1. de oratione, cap.6 numero 3.* qui etiam addit, quòd si bonum, quod petimus, sit spirituale; non citò, nec facile est desistendum ab oratione; quia per illam sæpè impetratur aliquid melius, si non impetratur illud ipsum, quod petitur: & si petamus, verbi gratia auferri nobis aliquam tentationem, eáque non auferatur, facilè impetramus, vt per illam impediantur aliquæ aliæ, quæ fortè nobis essent magis molestæ, & magis noxiæ: vel saltem impetramus de illa ipsa plures, & maiores victorias: & hoc ipsum, quòd Dei bonitas non differat nobis concedere ea, quæ petimus, nisi propter aliquod aliud maius bonum; debet nobis sufficere, vt spem, & fiduciam in illum non minuamus, etiamsi dilationem concessionis protendat per totam vitam, vt idem subdit *num.4.* siquidem ex S. Augustino epistola 3.ad Paulinum, tom.2. *Bonus Dominus, vt illud tribuat, quod malimus, & quod nobis sit melius, & probabilius, sæpè non tribuit id, quod volumus.* Et quemadmodum is, qui seminat, non statim abiicit spem fructus; quia videt messem differri: ita & qui orat, non statim debet abiicere spem impetrationis; quia non statim exauditur: sic enim etiam accidit in bonis operibus, pro quibus non statim mercedem recipimus: nec tamen propterea ab illis deficimus. Vnde & monet S.Paulus ad Gal. 6. *Bonum facientes, non deficiamus: tempore enim suo metemus, non deficientes.* Quæ verba piè transfert ad orationem idem S.Augustinus *tract.73. in Ioan. tom.9.* dum ait: *Orantes, tanquàm seminantes, non deficiamus: tempore enim proprio metemus.* id est, illo, quod placitum fuerit ipsi Deo, & quod fuerit nobis magis conueniens

24. *Perseuerãtia in oratione, vel in statu gratiæ, quomodo possit peti per orationem perseuerantem.* Quòd si vrgeas, non posse perseuerantiam requiri in omni oratione, vt conditionem ad impetrãdum: quia, si petamus, verbi gratia, donum ipsum perseuerantiæ, illúdque dicamur debere petere perseueranter, iam supponimur illud habere, ac proinde inutiliter petere. Contrà est: quia perseuerantia in petendo est longè diuersa à perseuerantia simpliciter in statu gratiæ: & ideò benè potest vnusquisque perseuerare in petenda perseuerantia gratiæ, absque eo, quòd supponatur iam habere perseuerantiam, quam petit. Imò benè etiam potest vnusquisque sibi petere, & impetrare ipsam perseuerantiam in petendo, absque eo, quod supponatur iam illã habere, si, scilicet, per primã orationẽ, quam facit ex Dei inspiratione merè gratuita, & ex auxilio non petito, & non impetrato per aliam orationem priorem, petat, & impetret aliud auxilium pro secunda oratione, & per secundam petat, & impetret auxilium pro tertia, & sic de aliis, vt notat idẽ Suar. *c.26. cit. n.5.* Et quod dicitur, in omni oratione requiri perseuerantia tanquàm conditio ad impetrandũ, solum intelligitur ex suppositione, quòd Deus non statim exaudiat; non autem quia simpliciter, & absolutè semper sit necessaria perseuerantia, neque possit aliquando etiam prima oratio esse impetratoria.

25. *Quomodo orare, vt sit impetratoria, debeat esse pro ipso orante, & nõ pro alio.* Vltima conditio pro impetratione orationis est, vt vnusquisque oret, & petat pro se; non autem vnus oret, & petat pro alio: sic enim specialiter promittitur Ioan.16. *Si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis.* &, vt habet S. Augustin. tract. 101. in Ioan. tom.9. *Ita est intelligendum, quod ait, dabit vobis; vt ea beneficia sentiantur significata his verbis, quæ ad eos, qui petunt, propriè pertinent.* Verùm hæc conditio non est accipienda, vt necessaria ad honestatem, & meritum orationis, quasi orare pro aliis non sit licitum; & hæc circumstantia reddat malam moraliter orationem: sed, quia est necessaria ad indeficientiam impetrationis, vt loquitur S.Thomas 2.2. *q.83. art.7. ad* 2. quamuis enim *Iacobi 5.* specialiter commendetur oratio pro aliis: *Orate pro inuicem, vt saluemini: multùm enim valet deprecatio iusti assidua.* & 1.Ioan.5. *Qui scit fratrem suum peccare peccatum, non ad mortem, petat, & dabitur ei vita.* & reuerà id omne possimus, ac debeamus orando petere, quod possumus, ac debemus desiderare, vt notat S.Thom. *art.6. & 7. cit. in corp.* idque non solùm sic bonum nobis, sed etiam aliis: contingit tamen aliquando, quòd oratio pro alio non impetrat, etiamsi fiat piè, & perseueranter, & de pertinentibus ad salutem: quia est impedimẽtum ex parte eius, pro quo oratur, illúdque non est in nostra potestate, vt remoueatur, sicut est cum Dei auxilio in nostra potestate, quando contingit ex parte nostra, vt habet S.Thomas *art.7. ad 2. cit.* & *ad 3.* & *art.15. ad 2.* Et hac de causa dicitur oratio debere esse pro se ad hoc, vt securiùs non deficiat ab impetratione: quia, nimirum, facilè potest contingere, vt dum aliquis orat pro alio, ille alius, pro quo orat, positiuè sit indispositus ad illud recipiendum: vt, verbi gratia, si positiuè nolit illud recipere, vt notat Valent. 2.2. *disp.6. quæst.2. puncto 4. in responsione ad 2. argumentum.* Et alioqui, quòd oratio, etiam pro aliis, sit licita, & etiam pro aliis sæpè impetret, nisi contingat impedimentum ex parte ipsorum, clarè probatur ex aliis locis, vbi promittitur absolutè, & generaliter impetratio pro quocunque; neque distinguitur, quòd oratio fiat pro se, vel pro alio: sic enim *Ioannis* 14. vniuersaliter dicitur: *Quodcunque petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciam.* & cap.16. *Si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis.* & alibi: *Petite, & accipietis; quærite, & inuenietis,* &c. & specialiter 1.Ioan.5. *Hæc est fiducia, quam habemus ad Deum: quia quodcunque petierimus secundum voluntatem eius, audit nos.* Et paulò post: *Qui scit fratrem suum peccare peccatum, non ad mortem, petat, & dabitur ei vita peccanti, non ad mortem.* Ex quo loco benè colligit Toletus *annot. 30. in cap.16. Ioan.* & ex illo Suarez *lib.1. de orat. cap.27. num 2.* quòd oratio pro alio etiam peccatore, non solùm est licita, sed potest etiam esse impetratoria gratiæ,

gratiæ; & à fortiori etiam alterius cuiuscunque boni minoris gratia. Et hoc modo ex Scriptura habemus *Gen.* 18. quòd Deus parcere voluit quinque ciuitatibus, si in illis extitissent decem viri iusti, vt notat Azor. *part.* 1. *lib.* 9. *c.* 33. *q.* 5. & *Exodi* 32. orationibus Moysis dicitur Deus pepercisse toti Israëli: & *Actorum* 27. orationibus S. Pauli ducentæ, & septuaginta animæ sunt liberatæ à naufragio.

Neque facit in contrarium S. Augustinus *tract.* 102. *cit. in Ioann.* primò enim solùm ait, quòd illis verbis, *dabit vobis*, specialiter sit expressa promissio pro ipsismet orantibus: non autem negat vniuersaliter, quòd *aliis locis* non sit facta promissio, etiam generalis, pro omnibus, vt *iam* ostendimus. Et præterea id, quod asserit, omnes Sanctos exaudiri pro seipsis; non autem pro omnibus, siue amicis, siue inimicis; satis verificatur, quoad indeficientiam exauditionis; non autem quoad exauditionem simpliciter, vt *iam* explicauimus ex S. Thoma: & quando etiam exaudiuntur pro aliis, sicut dicuntur ipsimet exauditi, qui orant pro aliis, & ipsimet impetrare, etiamsi id, quod impetrant, sit bonum aliis: ita & dicitur Deus ipsismet dare, & concedere id, quod petunt, atque ita verba illa, *dabit vobis*, locum habent, in rigore loquendo, etiam in oratione pro aliis, vt bene notat Tol. *annotat.* 30. *cit. in cap.* 16. *Sancti Ioannis.*

26. *Oratio non est æqualiter impetratoria pro multis, atque pro vno.* Vtrùm autem oratio facta pro aliis, sit æqualiter impetratoria, quando fit determinatè solùm pro vno, & quando fit pro multis, videri potest apud Suar. *tom.* 3. *de Sacram. disp.* 48. *sect.* 12. *conclus.* 3. & *tom* 4. *de pœnitentia, disp.* 48. *sect.* 8. *num.* 24. & *tom* 2. *de relig. lib.* 1. *de oratione, cap.* 27. *num.* 5. & apud Azor. *part.* 1. *lib.* 9. *cap.* 33. *quæst.* 7. & ex veteribus potest videri apud Scotum *quodlib.* 20. *art.* 1. & apud S. Thomam *in* 4. *dist.* 45. *quæst.* 2. *art.* 4. *quæstiunc.* 2. & apud alios, qui specialiter hoc disputant de valore satisfactorio: & ex Canonistis potest videri apud Couarr. *in c. Alma mater. part.* 1. §. 5. *num.* 9. vbi etiam citat Innocentium, & plures alios. Et breuiter dicendum videtur, quòd oratio cæteris paribus plùs est impetratoria pro vno, quando fit determinatè, & solùm pro illo, quàm sit pro illo eodem impetratoria, quando fit simul, & communiter etiam pro aliis: nam in Concilio Constantiensi *sess.* 8. inter articulos Ioannis Vvicleffi *num.* 19. hic refertur, & damnatur: *Speciales orationes applicatæ vni personæ per Prælatos, aut Religiosos, non plùs prosunt eidem, quàm generales, cæteris paribus.* Et ratio est: quia, tam valor satisfactorius, quàm impetratorius in vnaquaque oratione est finitus, & determinatus; & semper illi respondet ad æqualitatem aliquid finitum, & determinatum, vltra quod non se extendit; & quod potest dici esse terminus adæquatus illius, & quasi maximum, in quod potest, & per quod debet definiri vnaquæque potentia iuxta Aristotelem 1. *Cæli, text.* 116. Et hinc fit, vt non quælibet oratio possit impetrare quodlibet; sed determinata determinatum, tam secundùm intensionem, & perfectionem, quàm secundùm extensionem, & multiplicationem. Loquendo verò de effectu determinato secundùm intensionem, cuius est impetratoria vnaquæque oratio, si diuidatur in plures, pro quibus illa fit, non potest non esse minor in vnoquoque illorum, vt ex se patet, cùm semper quodlibet finitum fiat minus per diuisionem, & per ablationem finiti: & loquendo de eodem effectu determinato secundùm extensionem, certum similiter est, quòd si oratio est impetratoria, verbi gratia, iustitiæ, aut temperantiæ solùm pro quatuor, non potest vlteriùs esse illius impetratoria pro pluribus: quia sic accidit etiam in aliis virtutibus, aut potentiis physicis, quæ habent certam, & determinatam extensionem, & sphæram suæ actiuitatis; & in illa tota effectum non producunt nisi vniformiter difformiter, id est, semper minùs, & minùs perfectum pro maiori, & maiori distantia, ad quam producunt. Vnde non debemus ita loqui de oratione, in quantum est impetratoria, sicut loquimur de re alia spirituali, & indiuisibili secundùm substantiam, quæ semper communicatur indiuisibiliter, & non potest non dari tota omnibus, & tota singulis, quibus datur; siquidem impetratio est quasi actio, & quasi moralis causatio doni impetrati; & ideò est intrinsecè diuisibilis pro diuisibilitate ipsius doni, quicquid sit de entitate indiuisibili ipsius orationis, vt notat Azor. *part.* 1. *lib.* 9. *c.* 33. *q.* 7. §. *Nec prima sententia.* & si quis dicat, orationem communicari indiuisibiliter pluribus, pro quibus offertur; & ideò indiuisibiliter posse in illis habere suum effectum impetrationis, & totum id operari in singulis, quod operatur in omnibus, possumus addere cum Scoto *quodlib.* 20. *cit.* §. *Ad illa in contrarium.* quòd hoc ipsum est quid maius, & quid perfectius, quòd oratio communicetur pluribus, quàm quòd communicetur tantùm vni; sicut & est quid maius posse vitam tribuere pluribus mortuis, quàm tantùm vni; & duo homines sunt quid maius, & quid plus entitatiuè, & numeraliter, quàm vnus tantùm. Sicut autem in physicis vnaquæque forma, siue diuisibilis, siue indiuisibilis, non potest communicari nisi suo receptiuo adæquato, & vltra illud non potest extendi vlteriùs; & si extenditur, signum est, quòd illud non esset sibi adæquatum: ita & oratio, prout impetratoria tanti, vel tanti boni, non potest communicari, nisi suo adæquato receptiuo; qualis tamen fortasse non est, nisi vna persona ex ipsa finitate valoris impetratorij, vt *supra* diximus.

Et per hæc patet responsio ex eodem Scoto *ibidem*, etiam ad alia exempla, quæ aliqui afferunt in contrarium, de luce, & de sono, aut de voce, quæ quasi indiuisibiliter communicantur pluribus, cùm de lumine Solis, verbi gratia, tam videat vnus, quàm plures. Contrà enim est ex Scoto *ibidem*, quia neque lux, neque sonus extenduntur vltra suum receptiuum adæquatum, quod est omne illud, quod continetur intra sphæram corporis illuminantis, aut sonantis; & ideò neque probant, quòd oratio, prout impetratoria tanti, vel tanti doni, debeat se extendere ad plures, si receptiuum adæquatum illius, est tantùm vnus, vt *iam* supponimus ex intrinseca illius finitate, & determinatione non solùm intensiua, sed etiam extensiua,

Denique non facit contra orationis impetrationem maiorem pro vno, quàm pro multis, id, quod habetur ex S. Hieronymo cap. *Non mediocriter. de consecrat. distinct.* 5. quòd, *dum dicitur vnus Psalmus, aut vna Missa pro cunctis animabus, nihil minùs accipitur, quàm si diceretur pro vno quolibet illorum*: vt enim notat *ibi* Glossa *ver. Dum igitur.* & ex illa Scotus, Suar. & Azor. *locis cit.* verbum illud, *nihil minùs accipitur*, non est referendum ad ipsas animas, pro quibus simul omnibus dicitur vnus Psalmus, aut vna Missa; sed ad ipsum dicentem Psalmum, aut Missam. Et sensus est, quòd, siue dicat pro vno, siue pro multis, semper ipse æqualiter accipit quoad meritum suæ actionis, dummodo sit æquè dispositus.

Atque hoc totum, quòd vna oratio plùs impetret pro vno, quàm pro multis, ex communi sententia Theologorũ, & Canonistarũ, docent Authores cit. & est multò conformius communi vsui vniuersalis

Ecclesiæ,

Ecclesiæ,quæ alias, atqoe alias orationes recitat pro personis, aut indigentiis particularibus, verbi gratia,pro hoc,aut illo defuncto,mare,aut fœmina, amico, benefactore, coniuncto,Sacerdote,Episcopo,&c. & alias pro multitudine,& pro indigentiis communibus: quod tamen frustrà esset, si oratio facta pro vno,æqualiter prodesset etiam aliis;& facta simul pro pluribus,prodesset æqualiter etiam singulis, imò si oratio facta pro pluribus,aut pro omnibus, tantùm prodesset singulis, quantùm prodesset facta particulariter pro vnoquoque, omnes teneremur ex charitate orare semper pro omnibus, vt notat Scotus *quodlib.* 20. *cit.* §. *Potest dici.* & qui Missam diceret pro vno defuncto determinato, & non pro omnibus, qui sunt in Purgatorio,omninò faceret contra charitatem erga alios: siquidem posset æqualiter illi prodesse dicendo pro omnibus, & iuuando etiam alios, atque prodest de facto dicendo solùm pro ipso.

Per hoc tamen non tollitur,quominùs oratio solùm concomitanter facta pro pluribus,possit æqualiter impetrare pro singulis,atque si esset facta seorsim pro vnoquoque: vt,si quis,v.g. simul petat pro hoc, & simul pro illo;& habeat vnum actũ terminatum ad hunc; & alium actum terminatum ad illum: siquidem reuerà orationes sunt plures; neque concomitantia actuum quoad temporis simultatem, potest impedire valorem impetratorium, & actualem impetrationem cuiusque, vt notat Suar. *lib.1.de oratione, cap.27.n.7.in fine.*

DISPVTATIO XIX.

An, & quomodo oratio sit omnibus necessaria, tam necessitate medij, quàm præcepti.

1. *Necessitas medij,& necessitas præcepti quanã sit.*
2. *Oratio, secundùm aliquos,est necessaria necessitate medij.*
3. *Oratio non est necessaria necessitate medij strictè accepta.*
4. *Solùm est necessaria ad non ponenda peccata,quæ sunt impedimenta salutis.*
5. *Et hoc solùm concendunt Scholastici.*
6. *Et Sancti Patres.*
7. *Quomodo oratio dicatur esse præcepta,quia est necessaria; non autem è contrà esse necessaria,quia præcepta.*
8. *Auxilium sufficiens ad non peccandum,sæpè habetur sine oratione.*
9. *Oratio est de necessitate præcepti.*
10. *Præceptum de oratione non est Iuris diuini positiui,sed naturalis.*
11. *Præceptum de oratione fuit etiam in lege naturæ, & in lege scripta.*
12. *Non tamen obligat determinatè ad orandum vocaliter.*
13. *Quomodo voces inter orandum adhibeantur vtiliter.*
14. *Præceptum orandi quomodo spectet ad virtutem religionis.*
15. *Omissio orationis quo casu sit peccatum speciale.*
16. *Qui per longum tempus omittunt orare, peccant mortaliter.*
17. *Et longum tempus, quoad hoc, est etiam vnius mensis.*
18. *Obligatio ad orandum quomodo incipiat, quando quis primùm venit ad vsum rationis.*
19. *Quomodo contingat in aliis casibus particularibus.*
20. *Obligatio orandi pro aliis.*
21. *Oratio priuata potest fieri in quolibet loco, etiam sordido.*
22. *Melius tamen fit in Ecclesiis, & locis ad id deputatis.*
23. *Quomodo possit esse illicitum orare in locis sordidis.*
24. *Et quomodo possit esse licitum, & laudabile.*
25. *Orationes publicæ non persoluuntur in Ecclesiis ex præcepto diuino; sed solùm ex præcepto ecclesiastico.*
26. *Quo situ, & gestu corporis sit orandum.*

QVæ sit necessitas medij, & quæ præcepti, diximus *suprà, lib.1. disp.4. n.3. & 4.* dum ageremus de necessitate fidei: & secũdùm Theologos illa diximus appellari necessaria necessitate medij,quæ simpliciter, & in omni casu sunt necessaria ad salutem, & à quibus nulla est excusatio; & siue illorum carentia contingat ex culpa, siue non ex culpa;non potest de potentia,& lege Dei ordinaria haberi salus,vt sunt, verbi gratia, ex parte Dei, prædestinatio,& auxilia gratiæ; & ex parte nostra ipse habitus gratiæ iustificantis, & fides, & spes,& charitas supernaturalis; & in homine adulto dispositio ad gratiam sanctificantem,& cooperatio per bonum vsum liberi arbitrij,&c. & illa diximus appellari necessaria necessitate præcepti, quæ ad salutem non cõducunt,nisi in quantum sunt præcepta, & non ponunt illi obicem,eámque non impediunt per nouum peccatum, si fortè non obseruentur: & hinc fit,vt hæc necessitas per illa omnia excusetur, per quæ potest aliquis actus, aut aliqua omissio excusari à culpa,& à peccato. 1. *Necessitas medij,& necessitas præcepti quanam sit.*

Hoc autem posito, Suar.*lib.1.de oratione,cap.28. tom.2.de relig.* duo asserit circa necessitatẽ medij, id est, orationem nõ solùm esse necessariam illa necessitate medij, quæ appellatur ad melius esse,& in rigore est solùm vtilitas; sed appellatur necessitas, quia proximè accedit ad necessitatem, cùm sine illa vix possit haberi finis, & absolutè non possit haberi, nisi cum magna difficultate. Sed prætereà contendit etiam, esse necessariam necessitate medij; simpliciter, & strictè accepta: quia absolutè non potest obtineri salus sine oratione. Et primum illud ex eo probat *num.* 1. quia hoc saltem clamant loca Scripturæ, quòd sit orandum,& sine intermissione, & semper orandum, & orationi instandum, &c. & hoc ostendunt promissiones diuinæ de iis concedendis, quæ petierimus,& nostræ indigentiæ,quas habemus ferè in omnibus, vt à Deo iuuemur pro consequenda salute,& dãnatione vitanda,& diuina decreta de multis non concedendis, nisi per orationes, vt *supra* retulimus *disputatione præcedente.* Secundum verò aliud probat *n.3.& seqq.* quia Sanctus Thomas 2. 2. *quæst.*83.*art.*3.*ad* 2.& Theologi communiter, dum admittunt in oratione, quòd sit in præcepto, solùm loquuntur de præcepto Iuris diuini naturalis, cùm præcepta positiua à Christo tradita nulla sint alia, nisi de fide, & de Sacramentis; & proinde supponunt, quòd oratio ex ipsa rei natura sit necessaria; & non ideò sit necessaria,quia est præcepta;sed ideò sit præcepta, quia est necessaria.Et prætereà quia SS. Augustinus, Hieronymus, Chrysostomus eodem modo videntur asserere,quòd sit necessaria oratio, qua asserunt, quòd sit necessaria gratia; quæ tamen est necessaria necessitate medij: & quemadmodum Deus ex prouidentia na- 2. *Oratio, secundùm aliquos, est necessaria necessitate medij.*

turali decreuit, ac voluit, vt concursus causarum naturalium sit simpliciter necessarius ad operationes, & conseruationem naturæ: ita & decreuit, ac voluit ex prouidentia supernaturali, vt oratio sit simpliciter necessaria ad operationes gratiæ, & ad acquisitionem salutis.

3. *Oratio non est necessaria necessitate medij, strictè accepta.*

Sed in hac re mirum potest videri, quòd neque S. Thomas, neque vllus ex Scholasticis, quos Suarius citet, affirment de oratione hanc medij necessitatem strictè acceptam; sed omnes sint contenti necessitate præcepti, eámque ipsam non facile definiant, quando contingat, vt *mox* dicemus. Et reuerà quamuis oratio sit maximè vtilis, & maximè efficax ad obtinenda auxilia gratiæ, & ex illius vtilitate, & efficacitate Concilia, & Patres optimè probent, contra Pelagium, necessitatem ipsius gratiæ, vt communiter dicitur *in materia de gratia*; & stante Dei decreto de non præbendis aliquibus auxiliis, nisi petentibus, verè, & propriè possit dici, quòd oratio sit necessaria necessitate medij ad obtinenda illa auxilia, & consequenter ad illa bona opera facienda, & ad illa peccata vitanda, pro quibus sunt necessaria ipsa auxilia; non tamen propterea videtur dicenda, quòd sit absolutè necessaria necessitate medij, & simpliciter ad ipsam salutem; neque vlla sunt loca Conciliorum, aut Patrum, quæ hoc asserant: nam Sacramenta, quæ dicuntur necessitatis, id est, Baptismus, & Pœnitentia, & possunt etiam sola sufficere ad salutem in homine adulto, certum est, quòd non requirunt orationem, vt simpliciter necessariam: & si adultus habeat intentionem recipiendi Baptismum, & detestetur peccata commissa, & abluatur cum debita intentione, & sub certa forma verborum à ministro idoneo, & tantùm non oret, certum est, quòd iustificatur, & recipit gratiam, & constituitur in statu salutis, & de facto saluatur, si in illa decedat, etiamsi non orauerit: & idem est, si adultus iam baptizatus recipiat Sacramentum Pœnitentiæ, & detestetur, & integrè cófiteatur peccata commissa post Baptismum, & absoluatur a Ministro idoneo, & similiter tantùm non oret. Et cùm in Tridentino *sess.6.ca.6 de iustificatione*, ex professo recenseantur omnes dispositiones, quæ sunt necessariæ, & de facto concurrunt ad iustificationem, id est, motus fidei in Deum, & in eius promissa, & concussio sancti timoris, & actus spei de venia obtinenda per Christum, & actus dilectionis in ipsum Deum, vt in fontem omnis iustitiæ, & actus odij, & detestationis in peccata, & propositum non peccandi in posterum; nulla tamen fit mentio de actu orandi, prout distincto ab his omnibus actibus, & non virtualiter in illis incluso: quod signum est, illum non esse medium absolutè, & simpliciter necessarium ad iustificationem, quæ est & dicitur salus prima, & inchoata; neque ad glorificationem, quæ est, & dicitur salus vltima, & consummata, vt *supra* diximus *lib. 1. disp.4.n. 2.* Et quamuis admittamus, plura auxilia actualia ad benè operandum, & ad seruanda præcepta, & ad peccata vitanda non obtineri à Deo, nisi per orationem, tanquàm per medium; non tamen potest hoc ipsum medium, quod est oratio, esse aut dici magis necessarium ad salutem, & ad finem vltimum, quàm sint necessaria ipsa auxilia, & ipsa obseruatio mandatorum, & peccatorum vitatio, quæ sunt fines non vltimi; quæ tamen omnia non sunt necessaria, nisi per necessitatem præcepti, vt ex se patet. Vnde, si quis ponatur numquam orasse, siue ex ignorantia obligationis orandi, siue ex malitia; & ideò non procurasse, nec habuisse huiusmodi auxilia, nec præcepta seruasse, nec vitasse peccata, & tandem in fine vitæ ponatur de his omnibus doluisse, & ex motione, & auxilio gratiæ pœnituisse, vt oportet, & actum veræ contritionis elicuisse, & integrè esse confessum legitimo Sacerdoti, & sacramentalem absolutionem ab illo obtinuisse, & sic decessisse; non videtur posse dubitari, quòd sit saluatus, cùm verè decesserit in statu gratiæ. Et si dicatur pertinuisse ad prouidentiam Dei, vt efficaciter illum moueret, etiam ad orandum, posito, quòd oratio sit medium necessarium ad salutem, est manifesta petitio principij, & mere voluntaria diuinatio, cùm apertè ostendatur, quòd oratio non sit simpliciter necessaria ad Sacramentum Pœnitentiæ; & sit de fide, quòd hoc Sacramentum, etiam per sola sua substantialia, & sine aliis quibuscunque adiunctis accidentalibus, conferat gratiam, & possit perducere ad salutem, si quis cum illo decedat, vt *iam* diximus.

4. *Solùm est necessaria ad non ponenda peccata, quæ sunt impedimenta salutis.*

Atque hanc solam necessitatem præcepti asserit Sanctus Thomas *3. par. quæst. 39. ar. 5. in corp.* vbi explicans, quare in Christi Baptismo debuerint aperiri cæli, sicut habetur *Lucæ 3.* inter cætera hoc affert tertio loco: quia *per Baptismum aperitur nobis introitus regni cælestis, qui primo homini præclusus fuerat per peccatum.* Et subdit, quòd *adhuc post Baptismum est homini necessaria iugis oratio ad hoc, vt cælum introeat: quia, licet per Baptismum remittantur peccata; remanet tamen fomes peccati, qui nos impugnat interius; & mundus, & Dæmones, qui impugnant exterius.* Et sensus est, quòd tota necessitas orationis post Baptismum non est aliunde, quam ex spiritualibus impugnationibus nostrorum hostium, tam internis, quàm externis; & ad tollenda, vel non ponenda impedimenta salutis, quæ ex illis possent oriri, & non aliter possunt præueniri, ne oriantur; neque aliter possunt remoueri, si fuerint orta, nisi per auxilia externæ protectionis, & internæ inspirationis diuinæ, quæ impetrantur per orationem.

Cùm ergo ex Sancto Thoma non aliter sit necessaria ad salutem oratio, neque aliter ad illam concurrat, nisi in quantum est remouens, vel in quantum est non ponens id, quod prohibet, & impedit salutem, id est, peccatum; non est in sententia Sancti Thomæ necessaria per se, & ratione sui; sed solum per accidens, vt patet ex doctrina Aristotelis 8. *Phys. text. 32.* vbi vniuersaliter id asserit de omni eo, quod mouet, & causat, tanquàm remouens prohibens: & quia necessitas pro sola non appositione impedimenti non potest esse necessitas medij; sed solius præcepti, vt *suprà* diximus *lib. 1. disputat. 4. cit. num. 3.* non potest oratio ex Sancto Thoma dici necessaria necessitate medij; sed solùm necessitate præcepti, cùm solum sit necessaria ad non ponenda impedimenta, vt diximus.

5. *Et hoc solum contendunt Scholastici.*

Et hac eadem ratione sunt explicandæ similes locutiones, quas fortè aliquando vsurpant Scholastici, dum asserunt, quòd oratio sit de necessitate salutis: quam locutionem vsurpat Durand. *in 4. dist. 15. quæst. 11.* dum enim oratio est necessaria ad seruanda præcepta, & ad vitanda peccata, vel non ponenda impedimenta, rectè dicitur, quòd sit de necessitate salutis, etiamsi hæc necessitas sit solùm per accidens, & ad remouendum, vel non ponendum prohibens, vt *iam* diximus; non autem sit per se, & per veram causalitatem, aut conducentiam ad salutem.

6. *Et Sancti Patres.*

Neque aliam necessitatem, nisi per accidens, probant authoritates Sanctorum Patrum, quas affert Suar. *cap. 28. cit. n. 3.* siquidem etiam gratia actualis,

&

& actualia Dei auxilia, ad quæ impetrãda oratio est necessaria, solùm per accidens operantur salutem, id est, per præceptorum obseruationem, quæ est remotio, aut non positio peccati, & prohibentis: & hac ratione rectè dixit S. Augustinus *lib. de natura, & gratia, cap. 45. tom. 7.* quòd per orationem acquirimus vires ad seruanda Dei mandata. Et ideò non iubet impossibilia, quia iubendo admonet vnumquenque, vt faciat id, quod potest; & vt petat id, quod non potest, vt etiam dicitur in Tridentino *sess. 6. cap. 11. de iustificatione.* Et S. Chrysostomus *Serm. de Moyse, tom. 1.* similiter rectè dixit, quòd possumus per orationem fatigare Diabolum, dum vires acquirimus contra illius impugnationes: & ideò *contra se tela ministrat, qui illum precum instantia non fatigat.* Et hæc sola necessitas orationis fuit sufficiens contra Pelagium, qui negabat necessitatem gratiæ actualis; & asserebat, solis viribus naturæ posse seruari totam legem: si enim auxilia Dei non sunt necessaria, sine dubio neque etiã oratio est necessaria, vt rectè intulerunt Sancti Patres. Et quod asserit S. Aug. *de bono perseuerantia, c. 16. tom. 7.* quòd Deus dona aliqua dat, & præparat non orantibus, vt, verbi gratia, initium fidei; & alia non dat, nec præparat, nisi orantibus, vt, verbi gratia, perseuerantiam vsque in finem; similiter non probat aliam necessitatem orationis, nisi iam dictam: siquidem etiam perseuerantia vsque in finem non est nisi continuatio in obseruandis mandatis; ac proinde nec habet necessitatem nisi præcepti, & non ponendi impedimentum saluti. Et eadem ratione verissimum est illud aliud ex eodem S. Augustino *lib. de ecclesiasticis dogmat. p. 56. tom. 3.* quòd *ad salutem nemo venit, nisi Deo inuitante*; & quòd *nullus inuitatus operatur suam salutem, nisi Deo auxiliante*; & quòd *nullus nisi orans auxiliũ Dei promeretur.* Sicut enim operari salutẽ, nihil est aliud, nisi seruare mandata: ita & Dei auxilia, quæ ad illam operandam sunt necessaria, & dantur solùm oranti, solùm sunt necessaria ad obseruanda mandata, ac per consequens solùm ex suppositione necessitatis præcepti.

7. *Quomodo oratio dicatur esse præcepta, quia est necessaria; non autem è contra esse necessaria, quia præcepta.*

Et per hæc patet etiam ad primam rationem Suarij *suprà* allatam *num. 2.* quòd oratio ideò sit præcepta, quia est necessaria; non autem ideò sit necessaria, quia est præcepta: neque enim est præcepta, quia sit necessaria ipsa per se, & ratione sui: sicut contingit, verbi gratia, in fide, & in iis, quæ propriè dicuntur de necessitate medij; sed, quia est necessaria propter aliud, & ratione alterius, id est, propter obseruationem præceptorum, & propter non positionem obicis, & prohibentis, quæ tamen necessitas non est alia nisi præcepti; & solùm deriuata à necessitate præcepti, vt diximus. Et hac de causa S. Th. & Scholastici eam solummodo appellarunt necessitatem præcepti, neque vnquam fecerũt mentionem de necessitate medij. Et quanuis hæc ipsa necessitas, supposita corruptione, & infirmitate naturæ, nostráque indigentia, & supposito Dei decreto de præbendis quibusdam auxiliis, nisi per orationem, rectè dicatur à Suario *num. 6.* quòd fundetur in ipsa rei natura, & consummetur ex dispositione, & decreto diuinæ prouidentiæ; non tamen propterea rectè dicitur, quòd propriè, & strictè sit necessitas medij. Imò ipse Suar. *num. 7.* videtur multùm moderari hanc necessitatem: siquidem asserit, quòd Deus non priuatur propterea sua libertate, vt auxilia præbeat, etiam non petenti; & quòd de facto illa præbet aliquibus pro bonis operibus, quæ sunt supererogationis, & ad melius esse: & pro aliis, quæ sunt necessitatis, solùm addit, quòd fortasse illa non præbet sine oratione, quando homo est iam præuentus, vt oret; & orationem neque etiam pro illis esse necessariam, si quis non sit præuentus, aut aliter non possit orare: atque ita admittit, quòd etiam necessitas orationis potest aliquando habere excusationem: & *cap. 29. num. 4.* dum explicat, quòd necessitas orationis non est solùm in lege euangelica, sed etiam fuit in lege naturæ, & in lege scripta; apertè concedit, quòd multi potuerunt tunc temporis ab illa excusari per ignorantiam: quod tamen non esset, si esset strictè, & propriè necessitas medij, vt *suprà* diximus. Et cùm

8. *Auxilium sufficiens ad non peccandũ, sæpe habetur sine oratione.*

Deus in qualibet tentatione, & occasione peccandi, nullum deserat auxilio sufficiente, suaque motione, & gratia vnumquenque præueniat, & promptè offerat etiam auxilium concomitans, si nos per liberum arbitrium, gratia adiutum, illi cooperemur; & experientia constet, quòd non in qualibet tentatione præueniamur, & præmoueamur ad orationem; clarè ostenditur, quòd oratio, neque etiam ad non peccandum, est semper, & simpliciter necessaria, cùm etiam sine illa possit haberi auxilium sufficiens, & gratia præueniens, eáque habeat semper paratam etiam gratiam concomitantem, & cooperantem, si non steterit per nosipsos.

9. *Oratio est de necessitate præcepti.*

Posito verò, quòd oratio non sit necessaria necessitate medij, propriè dicta, & strictè accepta, certum est ex S. Thoma 2. 2. *quæst. 83. art. 3. ad 5.* & omnibus communiter apud Suar. *lib. 1. de oratione, cap. 29. num. 2.* quòd sit necessaria necessitate præcepti: ita enim habetur Matth. 7. *Petite, & accipietis.* & cap. 26. *Vigilate, & orate, vt non intretis in tentationem.* & Lucæ 18. *Oportet semper orare.* & ad Rom. 12. *Orationi instantes.* & 1. ad Thessal. 5. *Sine intermissione orate.* & Iacobi 5. *Orate pro inuicem, vt saluemini.* Et ipsa indigentia, quam habemus, diuinorum auxiliorum ad peccata vitanda, & ad salutem comparandam; & ipsa conducentia, & efficacitas orationis ad illa impetranda, stante Dei decreto, de illis non dandis, nisi orantibus, clarè ostendit, præceptum aliquod diuinum debere esse de oratione, cùm semper in aliis omnibus ita contingat, vt quando finis est in præcepto, sint in præcepto etiam media, quæ ad finem sunt necessaria, & sine quibus ille non potest haberi. Et qua ratione in corporalibus, qui extremè indiget alimentis ad vitam tuendam, non solùm tenetur tueri vitam, quæ est finis alimentorum; sed etiam quærere alimenta; & si opus est, etiam mendicare: ita in spiritualibus, quia omnes extremè egemus diuinis auxiliis ad tuendam vitam gratiæ, non solùm tenemur tueri huiusmodi vitam; sed etiam emendicare per orationem à Deo huiusmodi auxilia, vt benè notat Palud. *in 4. dist. 15. quæst. 5. art. 2.*

10. *Præceptum de oratione non est Iuris diuini positiui, sed naturalis.*

Et benè addit Suar. *cap. 29. cit. n. 3.* huiusmodi præceptum de oratione non tam esse positiuum, vel Iuris diuini positiui, quàm naturale, & Iuris diuini naturalis, vt etiam notat Azor. *part. 5. lib. 9. cap. 34. quæst. 2.* siquidem ipsa ratio naturalis per fidem illuminata, & eleuata, quemadmodum dictat, esse nos extremè, & maximè pauperes, & egenos diuinorum auxiliorum ad præcepta seruanda, & ad gratiam conseruandam, & Deum è contra esse maximè diuitem in omnes, qui illum inuocant, & de infinitis thesauris suæ bonitatis dare omnibus affluenter: ita & dictat debere nos ad illum confugere pro nostris indigentiis, eiúsque diuitias per orationem implorare, vt vitam spiritualem semper seruemus, stante quòd ex illius decreto non aliter possumus dicta auxilia obtinere.

10. *Præceptum*

Atque hæc necessitas quanuis clariùs innotuerit in lege euangelica, vt patet ex *locis paulò antè allatis;*

fuit etiam in lege naturæ, & in lege scripta.

tis; satis tamen innotuit etiam ante illam in lege naturæ, & multò magis in lege scripta, vt subdit Suar. *num.* 4. nam *Gen.* 4. de Enos nepote Adami dicitur, quòd cœpit inuocare nomen Domini, id est, non solùm colere pietatem, & religionem ergà Deum, quod ante ipsum scitur fecisse per oblationes, & sacrificia etiam Caïn, & Abel, vt habetur *eodem cap.* 4. *vers.* 3. docti, scilicet, ab ipso parente Adamo, vel ab ipsa naturali ratione, vt notat Perer. *in illum locum lib.* 7. & primus omnium etiam voluit ipse Adam, quamuis de hoc nihil tale habeatur in Scriptura, vt idem subdit: sed etiam cœpit eandem pietatem, & religionem in Deum docere alios, & prædicare, & diuulgare, & fortasse certos ritus, & cæremonias circa illam statuere, vt, verbi gratia, erectionem altarium, & designationem, & dedicationem certorum locorum ad Deum colendum, & inuocandum, & populi conuocationem, & conuentum ad illa loca, vt simul omnes tractarent eundem cultum, & iam quasi inchoarent, & adunarent ecclesiam fidelium, vt notat idem Perer. *lib.* 7. *in Gen. cit. circa, nem cap.* 4. & eadem ratione *Ecclesiastic* 16. dicuntur fuisse destructi antiqui Gigantes: quia confidentes suæ virtuti, non exorauerunt pro suis peccatis, sicut, nimirum, tenebantur iure naturæ. Neque est, quòd hoc idem probetur pluribus de lege scripta, cùm omnes libri veteris legis, & præcipuè liber Psalmorum pleni sint præceptis orandi, & orationibus in obseruationem præcepti.

12. *Non tamen obligat determinatè ad orandum vocaliter.*

Non tamen hoc Ius diuinum naturale determinatè obligat ad orandum vocaliter, & ad desideria cordis, & petitiones ad Deum voce ipsa exprimendas, vt notat S. Thomas 2. 2. *quæst.* 83. *art.* 12. quia 1. *Regum* 1. de Anna dicitur, quòd loqueretur in corde suo; & *Psal.* 26. de seipso pronunciet Dauid: *Tibi dixit cor meum, exquisiuit te facies mea*, &c. Et Deus tam facilè audit voces cordis, quàm oris, vt ex se patet. Adhibentur tamen sæpissime in oratione etiam voces, vel ex præcepto Ecclesiæ, vt contingit in oratione communi, quæ per Ministros Ecclesiæ Deo offertur in persona totius populi fidelis; & ideò debet innotescere ipsi populo, cuius nomine, & in cuius persona profertur: & hac de causa etiam pronunciatur alta voce, vt ad omnes perueniat, vt subdit S. Thomas *ibidem*: vel certe adhibentur ad propriam vtilitatem spiritualem ipsius orantis, cùm sæpè per voces, & gestus corporis exteriores excitetur maior deuotio, & affectus interior, vt notat S. Augustinus *epistola* 121. *cap.* 9. *tom.* 2. nisi forte in aliquo ita sit mens benè parata

13. *Quomodo voces inter orandum adhibeantur vtiliter.*

ad deuotionem, & benè disposita ex se ipsa, vt per voces, aut gestus potiùs distrahatur, & impediatur. In quo casu monet S. Thomas, cessandum ab illis omninò esse. Et prætereà, quia maius debitum Deo persoluitur, quando colitur non solùm mente; sed etiam corpore, illúdque totum ipsi reddimus, quod ab ipso habemus. Vnde ex S. Thoma *ibidem* oratio vocalis cæteris paribus est magis satisfactoria, quàm pura mentalis. Et denique, quia aliquando interna affectio per quandam redundantiam erumpit in voces, vt dicitur Psal. 15. *Lætatum est cor meum, & exultauit lingua mea.* quæ tamen omnia non cadunt in obligationem præcepti diuini naturalis, de quo agimus; & ideò non est dicendum, quòd hoc sit determinatè de oratione mentali, prout contradistinguitur à vocali; vel de vocali, prout contradistinguitur à mentali; sed indeterminatè, & indefinitè de oratione, siue illa sit mentalis, siue vocalis.

14. *Præceptum orandi quomodo spectet ad virtutem religionis.*

Spectat verò hoc præceptum specialiter ad virtutem religionis, vt patet ex S. Thoma 2. 2. *quæst.* 83. *art.* 3. *ad* 2. sicut & ipse actus orandi specialiter, & propriè est actus religionis, quo Deum agnoscimus, & colimus, vt supremum datorem bonorum omnium, quibus simpliciter indigemus; vt *suprà* diximus *disp.* 17. *n.* 15. Et quamuis illius necessitas communiter non contingat per se; sed solùm quasi per accidens occasione alicuius alterius necessitatis, ad quam supplendam per Dei opem indigemus oratione; verè tamen contingit; & illius omissio verè est peccatum distinctum à transgressione alterius, quod est occasio obligationis illius, vt vult Suar. *lib.* 1. *de orat. cap.* 29. *n.* 8. *& seqq.* & *cap.* 30. *num.* 18. Vnde, si quis existat in graui tentatione, verbi gratia, incontinentiæ, & aduertat se indigere auxilio Dei ad illam vincendam, & teneri se ad illud petendum, & implorandum per orationem; nec tamen oret, & auxilio careat, & tentationem non vincat; sed labatur in actum incontinentiæ; non solùm peccat, iuxta hanc sententiam, contra virtutem, & præceptum continētiæ peccato cōmissionis; sed etiā contra virtutem, & præceptū religionis peccato omissionis, in quantū Deus in tali casu erat positiuè orandus, & colēdus, vt dator auxilij; nec tamen id fuit præstitū; & oratio, & cultus non fuit illi exhibitus. Sed contra hanc sententiam videtur facere, quia multiplicamus obligationes, & peccata sine magna necessitate: sicut enim qui tenetur se disponere ad iustitiam, & redire ad statum gratiæ, & consequenter elicere actum fidei, & sancti timoris, & spei, & pœnitentiæ, vt dicitur in Tridentino *sess.* 6. *cap.* 6. *de iustificat.* non existimatur peccare plura peccata distincta specie, solùm quia virtutes aliæ, id est, fides, & timor, & spes non obligant nisi per accidens; & qui tenetur ieiunare ad reprimendos, ac vincendos impetus carnis, non peccat specialiter contra abstinentiam, si non ieiunat; quia similiter obligatio abstinentiæ est solùm per accidens: ita & qui non orat, quando tenetur, ad vincendam grauem tentationem, non videtur specialiter peccare contra præceptum religionis, & orationis; & communiter inter fideles nullus est, qui hoc agnoscat, & confiteatur vt peccatum distinctum. Atque hoc modo omissionem orationis communiter non esse peccatum distinctum ab aliis, docent plures alij apud eundem Suar. *cap.* 29. *cit. num.* 6. *&* 7. Et ratio videtur esse: quia, quemadmodum oratio ex Dei decreto non est nisi medium generale ad obtinenda pro vnaquaque necessitate diuina auxilia; ita & solùm includit obligationem generalem, quæ posteà per vnamquamque necessitatem specificam est determinabilis ad eandem speciem.

15. *Omissio orationis in quo casu sit peccatum speciale.*

Potest tamen alio modo defendi, quòd peccetur specialiter contra præceptum orandi, si, nimirum, dicamus, illius obligationem non solùm esse quasi per accidens hic, & nunc, quando viget grauis necessitas, aut tentatio; sed etiam esse per se, vt nos præmuniat generaliter contra omnes necessitates, & tentationes, quomodo *Matth.* 6. præcepit Christus nos petere petitiones generales: *Fiat voluntas tua. Ne nos inducas in tentationem. Libera nos à malo.* & Ecclesia sæpissimè orat, vt Deus nos protegat, & defendat à cunctis periculis; & destruat vniuersas aduersitates, & errores; & à cunctis peruersitatibus reddat expiatos, & aduersitatibus expeditos.

16. *Qui per longum tempus omittunt orare, peccant mortaliter.*

Atque hoc modo Valen. 2. 2. *disp.* 6. *quæst.* 2. *puncto* 3. *in fine*, affirmat, peccare mortaliter eos omnes, qui longo tempore omittunt orare, si alioqui aduertant, quòd possint sibi occurrere graues tentationes, & quòd debeant se contra illas præmunire per orationem; & ipse Suar. *lib.* 1. *de orat. cap.* 30. *num.* 15.

ex

ex professo concedit, quòd præceptum orandi per se obligat extra necessitates, & casus particulares, cùm vita humana tota sit quasi militia, & bellum continuum, & quasi continuum, & vnum periculum: & ideò pro illa tota indigeamus auxilio Dei, quod non aliter impetramus, quam per orationes. Et hanc obligationem negat oriri immediatè & per se ex charitate erga nos ipsos; sed ex virtute religionis, qua Deum colimus, eóque cultu, qui specialiter est oratio, specialiter nos præmunimus contra mala, & pericula, quæ specialiter ignoramus, vtrùm sint euentura, & propter incertitudinem, sub qua sunt, minùs fundant obligationem ex charitate erga nos ipsos. Et addit *n.16.* ex Palud. *in 4. dist. 15. quæst. 5.* tempus orandi non posse certò determinari, in quantum hoc præceptum est naturale: sicut neque determinatur tempus pœnitendi,

17 *Et longum tempus, quale hoc, est etiam vnius mensis.* & Deum actualiter diligendi, & plura alia, quæ similiter sunt de iure naturæ; certum tamen sibi videri, quòd oratio ex necessitate præcepti debeat esse tam frequens, vt non modò non sit excusanda dilatio vnius anni; sed neque etiam vnius mensis, siue intra hoc tempus contingat particularis necessitas, siue non. Et, quod pluris est faciendum, hæc eadem est expressa sententia S. Thomæ *in 4. dist. 15. quæst. 4. art. 1. quæstiunc. 3.* vbi asserit, orationem dupliciter cadere sub præcepto, id est, determinatè, & indeterminatè: & determinatè ad aliquas orationes teneri illos, qui sunt medij inter Deum, & populum, quales sunt Ministri Ecclesiæ, qui ex officio tenentur ad aliquas preces in persona illius, & ex speciali statuto recitant Horas canonicas; indeterminatè verò ad orationem teneri vnumquemque ex hoc ipso, quòd tenetur ad bona spiritualia sibi procurāda. Et ex hoc, quòd præterea tenetur diligere proximū, sicut se ipsum, etiam tenetur esse illi beneficus, non solùm per corporales eleemosynas; sed etiam per spirituales, quarum vna est oratio. Et iis omnibus, qui Ecclesiæ ministerio non funguntur, addit, quòd ab Ecclesia est determinatum tempus orandi, cùm ex statuto sacrorum Canonum teneantur diebus festis interesse diuinis, vt Ministris, pro populo orantibus, etiam ipsi se conforment, suamque intentionem, & orationem cum illis coniungant. Dum ergo asserit S. Thomas, ad orationem non teneri vnumquemque, quantùm est ex præcepto illius, nisi indeterminatè, quia tenetur procurare sibi bona spiritualia indefinitè, & quasi in generali, apertè asserit, quòd oratio per se obligat extra necessitates, & casus particulares, qui semper sunt determinati: & dum addit, quòd hæc indeterminatio Ministris Ecclesiæ determinatur per Horas canonicas, ad quas tenentur ex præscripto eiusdem Ecclesiæ, & pro aliis determinatur per interessentiam ad diuina diebus festis, clariùs explicat, quomodo oratio debeat esse pro necessitatibus quasi in generali: siquidē solùm pro illis sunt Horæ canonicæ, & orationes, quæ dicuntur in sacrificio Missæ, & ad quas se conformant, qui illi intersunt.

18. *Obligatio ad orandū quomodo incipiat, quando quis primum vtitur ratione.* Et conformiter ad hanc doctrinam S. Thomæ potest admitti id, quod habet Sylu. *verb. Oratio, quæst 8.* & plures alij apud Azor. *part. 1. lib. 9. cap. 10. quæst. 14.* & *cap. 14. quæst* 2. quod omnes tenentur præcepto naturali orationis, cùm primùm veniunt ad vsum rationis, & tenentur se conuertere in Deum, vt in vltimū finem: tenētur enim similiter tunc primùm orare, vt suā imbecillitatem cōtra hostes spirituales agnoscant, & fortitudinem à Deo impetrent pro tota vita. Et præterea ad idem tenentur, quando pulsantur grauiaIiqua tētatione, & grauiter periclitantur quoad statum gratiæ, & quando aggrediūtur

19. *Quomodo contingat in aliis casibus particularib.*

iter periculosum, vel negotium magni ponderis; & ignorant, vtrùm indigeant illis auxiliis, quæ Deus ex speciali decreto non dat nisi orantibus, vt *suprà* diximus ex S. Augustino; & ideò venit illis in mentem de adhibenda oratione. Et denique etiam tenentur ad orandum pro aliis, quando vident, eos esse in graui necessitate; neque aliter possunt illis esse benefici, nisi per hāc eleemosynam spiritualem, quæ est oratio, vt loquitur S. Thomas: nam, quamuis oratio pro aliis non sit ita certò impetratoria, sicut pro se, vt *supra* diximus: ad inducendam tamen obligationem illius potest sufficere etiam probabilitas, quod sit impetratura: neque requiritur tanta certitudo, vt benè notat Suar. *lib. 1. de oratione, cap. 10. num. 10* Et quamuis hæc obligatio radicetur in alia obligatione charitatis, ex qua tenemur diligere proximum, sicut nos ipsos, eique esse benefici, in quantum possumus, vt *paulo antè* retulimus ex S. Thoma; non est tamen formaliter illa ipsa: & ideò si quis omittat in graui necessitate orare pro proximo, non satisfacit, si posteà confiteatur, quòd non amauit proximum, sicut seipsum; sed debet magis in specie dicere, quòd non orauit pro illo, quando grauiter indigebat oratione; & quando ipsi venit in mentem de sua obligatione; sicut etiam teneretur in specie dicere, si eum non iuuisset eleemosyna corporali, quando eum vidisset extremè, aut grauiter indigentem; & aduertisset, se tunc teneri ad subleuandam illius miseriam. 10. *Obligatio orandi pro aliis.*

Atque hæc de obligatione huius præcepti, quoad substantiam orationis: quoad circunstantiam verò certi loci, negat Azor. *part. 1. lib. 9. cap. 34. quæst. 3.* quòd cadat sub præceptum, si loquamur de oratione priuata, quam debet facere vnusquisque: sic enim *Matthæi 6.* monet Christus: *Tu autem, cùm oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio, ora patrem tuum.* & Sanctus Paulus 1. ad Timoth. 2. *Volo viros orare in omni loco, leuantes puras manus sine ira, & disceptatione: similiter & mulieres.* & Psal. 102. *In omni loco dominationis eius,* inquit Dauid, *benedic, anima mea, Domino.* Et quemadmodum Dei præsentia nullo loco excluditur, & nos illius auxiliis vbique indigemus: ita & possumus nostras preces vbique ad illum dirigere. Et quamuis Nau. *tract. de oratione, cap. 5. num. 5.* excludat ab oratione loca immunda, illúdque Sancti Pauli: *Volo viros orare in omni loco,* solùm intelligat de locis mundis, non autem de immundis; idem tamen Nauar. *num. 6.* negat, id locum habere in oratione mentali, quam ait semper Deo placere, quocunque loco fiat: & *n. 7.* orationes mentales aliquorum pauperum, qui latent in speluncis, aut stabulis, aut latrinis, ait esse Deo magis acceptas, quàm sint orationes plurium aliorum factæ in Ecclesiis, aut Choris splendidis, dum mēte, & cogitatu vagantur in patinis, aut in diuitiis, vel in rebus turpibus, & obscœnis: & *n. 8.* id nō intelligi de iis, qui ex necessitate detinentur in huiusmodi locis; neque de aliis, qui non recitant nisi orationes voluntarias, ad quas alioqui non tenentur; vel, si tenentur, non possunt aliter facere: vt, si quis, v.g. dum cantat in Choro, cogatur exire propter aliquā corporalē necessitatem, & interim per se prosequatur illam partem, quam prosequitur Chorus: & denique non tam id intelligi de loco immundo, & sordido per sordes materiales, & corporales, quàm de eo, qui dat occasionē, vt anima se se inquinet sordibus spiritualibus, aut cogitationibus carnalibus & terrenis. Et reuerà melius est, vt etiam in locis materialiter sordidis nos Dæmon inueniat Deum laudantes, & orationi vacantes, quàm vt inueniat otiosos, ac desides: &, vt dicitur in 11. *Oratio priuata potest fieri in quolibet loco, etiā sordido.*

Missa,

Missa, verè dignũ, & iustũ est, æquum, & salutare, vt sẽper, & vbique gratias Deo agamus, nullúsque locus sit vacuus illius laudibus, & benedictionibus, sicut nullus est vacuus illius gratiis, & beneficiis.

22. *Melius tamẽ fit in Ecclesiis, & locis ad id deputatis.* Sed præterea non est negandum, quòd cæteris paribus sit melior, & efficacior oratio, quando fit in Ecclesiis, aut Oratoriis Deo dicatis, quàm si fiat in locis priuatis, vt notat S. Chrysostomus *hom. 3. de incomprehensibili Dei natura*, & S. Thomas 2. 2. *quæst.* 84. *art.* 3. & Bellarm. *de cultu Sanctorum*, *cap.* 4. & Azor. *lib.* 9. *cap.* 34. *quæst.* 3. *cit.* hoc enim significat Christus Matth. 21. *Domus mea, domus orationis vocabitur.* Et ad hoc plurimùm valet pontificia consecratio Ecclesiarum, & præsentia sacrosanctæ Eucharistiæ, & sanctarum Reliquiarum, & præsidium Angelorum ibi adstantium, & concursus fidelium ad simul orandum, & communis concordia, & conspiratio, & copula amoris, & charitatis, & Sacerdotum clamores, qui ad hoc præsunt, vt populi orationes, alioqui infirmiores, reddant validiores, & efficaciùs ad cælum euehant, vt loquitur S. Chrysostomus *loco citato*, & apud Cornelium à Lapide *in c. 2. primæ ad Timoth. n. 75.*

Neque facit in contrarium illud Christi Matth. 6. *Tu autem cum oraueris, intra in cubiculum tuum*, &c. vt enim notat Azor. *quæst. 3. cit. in fine*, id asserit Christus Dominus contra Pharisæorum hypocrisim, qui publicè orabant in Synagogis, & in angulis platearum, vt viderentur ab hominibus; non autem quia reprehendat simpliciter orationes factas in templis, & in locis ad hoc specialiter deputatis: vel certe ex S. Ambrosio *lib. de Cain, & Abel, cap.* 9. & apud Cornelium à Lapide *in illum locum S. Matthæi*, cubiculum non est accipiendum materialiter pro illo, quod est inclusum parietibus, & quo clauduntur membra; sed mysticè, & symbolicè pro illo, quod intra nos est, & quo clauduntur nostræ cogitationes, & sensus: hoc enim cubiculum vbique nobiscum est, & vbique secretum est, eiúsque arbiter nullus est alius, nisi Deus, qui non tam vocis, quàm cordis auditor est, de quo cubiculo ferè eadem habet etiam Cassianus ex Abbate Isaac *collat.* 9. *cap.* 35. Et hoc modo neque Nauar. neque vllus alius excludit ab oratione, loca quæcunque, quantumuis sordida, vt iam retulimus. Et quod ait, non esse orandum in loco obscœno, & inhonesto; potest admitti de oratione vocali, & facienda ex præcepto, & ex præscripto Ecclesiæ ab eius Ministris, vt

23. *Quomodo possit esse illicitum orare in locis sordidis.* sunt, verbi gratia, Horæ canonicæ, quas sine dubio non nisi indecenter aliquis persolueret in latrinis, aut in stabulis, quando commodè posset persoluere alibi; idque faceret extra omnem necessitatem, & cum irreuerentia sacrorum verborum, & cum scandalo, & offensione aliorum, & extra has circunstantias ipse Nauar. *ibidem, n.* 9. expressè concedit, quòd

24. *Et quomodo possit esse licitũ, & laudabile.* non sit malum Horas persoluere etiam in stabulis, & locis sordidis, vt faciunt plures probi, & pij, qui in itinere malunt illas recitare in stabulis prope sua iumenta, quàm in cubiculis diuersorij, aut hospitij, maximè clamosis, & strepitosis: & *n.* 10. etiam addit, loca sordida, & fœtida posse laudabiliter eligi ad orandum, si eligantur ex affectu humilitatis, & mortificationis, vt ex illis apprehendamus, & nobis, & Deo repræsentemus, quantæ sint nostræ sordes, nostrique fœtores, & quàm simus indigni conspectu purissimæ, atque mundissimæ Maiestatis diuinæ.

25. *Orationes publicæ non persoluuntur in Ecclesiis ex præcepto diuino; sed solùm ex præcepto ecclesiastico.* Quoad orationem verò publicam, qualia sunt diuina Officia, certum est, quòd ex præcepto Ecclesiæ sunt persoluendæ in locis publicis ad id deputatis, non tamen ex præcepto diuino naturali, cum sit certissimum, quòd primis temporibus Missæ vbique celebrarentur, & per agros, & per vias publicas, & in castris militum, & in nauibus, & in priuatis domibus, & in cryptis, aut cauernis, & speluncis terræ, prout ferebat occasio, & necessitas, vt benè notat Azor. *lib. 9. c. 34. q. 3. cit.* Postquàm verò basilicæ sunt extructæ, & templa, & oratoria specialiter ad hæc munera sunt ædificata, & pontificia authoritate solenniter sunt Deo dicata, & consecrata; sanctissimè fuit cautum, ne Missæ extra huiusmodi loca celebrarentur; & vt Ministri Ecclesiæ in illis persoluerent, atque obirent ministeria sacra, & fideles ad illa conuenirent, & in illis orarent, non sine maiore fructu, atque efficacia suarum precum, vt iam diximus.

Circunstantiæ loci est valdè affinis circunstantia situs, aut gestus corporis, cũ quo est orãdum, vt, v. g. quòd sit standum, aut procumbendum in genua, vel etiam in faciem procidẽdum; quòd vultus ad Orientem sit conuertendus; quòd manus ad cælum leuandæ, &c. Sed de his potest videri Nauar. *de orat. c.* 4. & Azor. *p.* 1. *lib.* 9. *cap.* 14. *cit. q.* 4. & 5. Et certum est, præceptum diuinum, & naturale ad huiusmodi situs, aut gestus, non se extendere, sed illos ab vnoquoque esse habendos, qui magis iuuant ad deuotionem excitandam, aut fouendam: nam hoc modo ex S. Damasceno, & Augustino apud Azor. orabant veteres vultu conuerso ad Orientem, vt designarẽt Dei maiestatem, & excellentiã supra res omnes alias: quemadmodum lux excellit supra alias qualitates, & Sol supra alia corpora etiam cælestia: & eodem modo nos, dum oramus, genua flectimus, aut humi procumbimus, aut stamus, & caput aperimus, & pectus tundimus, & manus iungimus, aut leuamus ad excitandos, & exprimendos varios affectus, & ad nos ipsos Deo humiliandos, ac submittendos, & ad nostras infirmitates, indignitates, atque indigẽtias profitendas, &c. & ex præscripto sacrorum Canonum, nihil aliud est definitum circa huiusmodi situs, aut gestus corporis, nisi vt stemus ad Euangelium, & ad sanctissimum Iesu nomen caput aperiamus vel genu flectamus; ad versum, *Gloria Patri.* assurgamus, vel caput inclinemus; & vt communes orationes inter Pascha, & Pentecosten non proni, sed stãtes oremus. Et hæc ipsa maximè debent seruari in orationibus publicis iuxta ritus, & mores cuiusque Ecclesiæ, & in orationibus priuatis satis est, si quis maximè consulat suæ deuotioni; vt concludit Azor. *quæst. 5. cit.* 26. *Quo situ, & gestu corporis sit orandum.*

DISPVTATIO XX.

De institutione, & numero Horarum canonicarum, quæ sunt oratio publica.

1. *Quid sint Horæ canonicæ.*
2. *Quare dicantur diuinum Officium.*
3. *Sunt antiquissimæ in Ecclesia.*
4. *Quando inceperint esse in præcepto.*
5. *Horæ canonicæ fuerunt aliquando persolutæ, etiam ministerio Angelorum.*
6. *Horæ inæquales, aut planetariæ, quæ sint.*
7. *Vigiliæ, & custodiæ noctis, quænam fuerint.*
8. *Stationes diei quænam fuerint.*
9. *Horæ canonicæ vnde sint diuisæ in horas nocturnas, & in horas diurnas.*
10. *Horæ canonicæ non sunt plures, quàm octo; neque pauciores, quàm septem.*
11. *Singuli Nocturni non sunt Hora canonica per se.*
12. *Officia Beatæ Virginis, Defunctorum, &c. non sunt Horæ canonicæ.*

13. Si

13. *Si Matutinum separetur à Laudibus, Horæ canonicæ sunt octo.*

14. *Si Matutinum separetur à Laudibus, verùm sit terminandum per proprium finem, & Laudes sint inchoandæ per aliud principium.*

15. *Quia Matutinum ex vsu Romanæ Ecclesiæ non separatur à Laudibus, rectè dicuntur Horæ canonicæ non esse hoc tempore, nisi septem.*

16. *Quare sit institutus numerus septenarius Horarum canonicarum.*

De Horis canonicis, quæ sunt oratio publica, & de quibus est agendum post orationem in communi, legi potest Nauar. *tract. de orat.* & *in Man. c.*25. Bellarm. *tom.*4. *lib. de bonis operibus*, *c.*10. & *seq.* Suar. *tom.* 2. *de relig. tract.* 4. *lib.* 4. Francolinus, *de Horis canonicis.* Azor. *part.*1. *lib.*10. Valen. 2. 2. *disp.*6. *qu.*2. *puncto* 10. Less. *libro* 2. *de iustit. c.*37. *dub.*8. & *seqq.* Bonac. *de Horis canon. tom.* 1. Sanchez *tom.* 2. *consil. lib.*7. *cap.*2. Reginald. *in praxi, lib.*18. *cap.*11. *tom.*2. Paulus Layman *lib.*4. *tract.* 1. *cap.*2. & *seqq.* Filiuccius *tom.*2. *tract.*23. *cap.*3. & *seqq.* & alij. Et quæ de illis dici possunt, hæc ferè sunt: quid, & quot sint Horæ canonicæ; à quibus personis sint persoluendæ; & qualiter, & quæ sint causæ, quæ ab illis excusent, & quæ pœnæ illorum, qui culpabiliter illas omittunt; & quid specialiter sit seruandum in recitatione publica, quæ fit in Choro.

1. *Quid sint Horæ canonicæ.*

Et primò est supponendum, nomine Horarum canonicarum nihil aliud intelligi, nisi certas preces, quæ singulis diebus, & certis horis, mente, & voce debent persolui, iuxta præscriptum sacrorum Canonum, ad Deum laudandum, eiúsque opem implorandam: neque enim quælibet laudes, aut preces, quas quisque fundit pro arbitratu diebus singulis, & certis horis, sunt Horæ canonicæ: sed hoc nomine solùm intelligitur certa quædam collectio, & certus ordo, aut forma Hymnorum, Psalmorum, & precum, quæ publico nomine totius Ecclesiæ, & pro bono communi, & publico, & per publicos, & solennes ministros persoluuntur. Et inde fit, vt quãuis ab aliquo recitentur priuatim, & in priuato cubiculo; non tamen omitti debeant voces illæ, quæ sunt ad plures: *Dominus vobiscum. Oremus. Benedicamus Domino.* & similes: quia, nimirum, dicuntur toti Ecclesiæ, eiúsque nomine ille ipse, qui recitat, respondet sibi, *Et cum Spiritu tuo. Deo gratias,* &c. vt notat Bellarm. *loco cit. cap.*10. & Bonac. *de Horis canonicis, disp.*1. *quæst.*1. *puncto* 1. & Layman *cap.*2. *cit. n.*1.

2. *Quare dicatur diuinum Officium.*

Dicuntur autem hæ preces, diuinum Officium: quia continent id, quod nobis est faciendum erga Deum, vt, scilicet, illum laudemus & oremus quotidie, certi per fidem de nostra infirmitate, & corruptione naturæ propter peccatum originale, ac proinde de nostra indigentia, penè in omnibus, diuinæ opis, eiúsque humiliter implorandæ per orationem. Vnde Horæ canonicæ, in quantum sunt diuinum Officium, rectè possunt cum Bellarm. *ibidem* definiri, aut describi, si dicamus, quòd *sunt certa ratio publicè Deum laudandi, & precandi mente simul, & voce, authoritate Ecclesiæ, eiúsque Præsulum instituta.* Et dicuntur esse ratio Deum laudandi, & precandi: quia, quamuis in altera vita Officium nostrum diuinum, vel circa Deum, non sit futurum, nisi laudandi; iuxta illud Psalmi 83. *Beati, qui habitant in domo tua, Domine: in sæculum sæculi laudabunt te.* & præsertim post diem Iudicij, quando cessabit omnis indigentia, tam pro nobis, quàm pro aliis; & omne desiderium nostrum erit perfectè repletum in bonis: in hac vita tamen simul est Officium laudandi, & precandi; & necessariò debet simul continere laudes, & preces, id est, illas pro beneficiis iam acceptis, & has pro beneficiis accipiendis. Et specialiter dicitur Officium diuinum: quia specialiter ad Deum dirigitur, tanquam sacrificium laudis, aut labiorum; & tunc etiam, quando dicitur esse de Sanctis, aut de mortuis, de hoc, vel illo tempore, aut de Festo, vel de feria, &c. Deo offertur in memoriam Sanctorum, & in suffragium, & refrigerium Defunctorum; & Deus ipse laudatur in Sanctis suis; & tam hoc, quàm illo tempore, & tam in die festo, quàm in profesto, &c. & ideò semper est Officium nostrum diuinum. Et rectè dicitur, quòd hæc ratio, aut forma diuini Officij debet esse instituta authoritate Ecclesiæ, eiúsque Præsulum: quia formam orandi, & laudandi Deum certam, & firmam nemo potest præscribere, nisi ille, qui præest, vt notat Bellarm. *ibidem*, ex Concilio Mileuitano *can.* 12. & Toletano IV. *c.* 2. & ex Concilio generali sub Gregorio VII. c. *In die. de consecr. dist.*3.

3. *Sunt antiquissimæ in Ecclesia.*

Atque hic mos certis horis laudandi, atque orãdi publicè Deum, est antiquissimus in Ecclesia, vt probat Bellarm. *lib. cit. de bonis operibus, c.*13. Azor. *part.*1. *lib.*10. *c.*1. *qu* 6. Suar. *de Horis canon. c.*1. & alij, id est, ab ipsis temporibus Apostolorum: nam *Actorum* 3. de Sanctis Petro, & Ioanne dicitur, quòd ascendebant in templum ad horam orationis nonam: & 1. *Corinth.* 14. conuentus fidelium ad Ecclesiam dicuntur fuisse non solùm ad sacrificia, & ad conciones; sed etiam ad communes orationes, & laudes Dei. Et *ad Ephes.* 5. fit mentio etiam cantus, & alternæ recitationis Psalmorum, dum dicitur: *Loquentes vobismetipsis* (id est, *inuicem, & alternatim*, vt exponit *ibi* Haymo,) *in Psalmis, Hymnis, & Canticis spiritualibus.* Quod idem habetur ad Colossen. 3. *Commonentes vosmetipsos in Psalmis, Hymnis, & Canticis spiritualibus in gratia cantantes in cordibus vestris Deo.* Et apud Clementem Rom. *lib.*8. *Const. apost. c.*30. hæc habetur apostolica Constitutio: *Precationes facite manè, & tertia hora, & sexta, & nona, & vespere vsque ad galli cantum.* Et illius habetur mentio etiam apud S. Cyprianum *Serm.*6. *qui est de oratione Dominica*, S. Athanasium *lib. de virginitate*, S. Ambrosium *Serm.*8. *in Psal.*118. & *lib.*3. *de Virginibus*, S. Basilium *in regulis fusius disputatis, interrogat.*37. & *Serm.*1. *de institutis Monach* S. Hieronymum *in epistola ad Eustochium, de custodia virginitatis*, & *in alia epistola ad eandem de obitu Paulæ*, & *ad Lætam de instit. filiæ*, S. Chrysostom. *hom.*59. *ad pop. Antiochenum*, S. Augustinum *serm.*55. *de tempore*, Cassianum *lib.*2. & 3. *de instit. Cœnob.* & apud alios, quos refert Bellar. *loco cit.* & Suar. *c.*1. *cit.*

4. *Quando inceperint esse in præcepto.*

Isque modus Deum orandi, & laudandi, qui primis illis temporibus solùm vsu, atque consuetudine seruabatur, non improbabiliter credi potest fuisse deinde lege firmatus à Pelagio I. aut II. vt ex multorum sententia refert Azor. *lib.* 10. *cap.* 1. *quæst.* 6. *cit.* & colligitur ex cap. *Eleutherius. dist.*91. vbi Pelagius Eleutherio Episcopo præcepit, vt singulis diebus sacras vigilias faciat celebrari in Ecclesia, iisque Clericos interesse, & vacare compellat: quanquam alij hanc eandem legem tribuant Damaso I. & alij Gregorio I. vt videre est apud eundem Azor.

5. *Horæ canonicæ fuerunt aliquando persolutæ, etiam ministerio Angelorum.*

Illud tamen plurimùm facit ad huiusmodi Horarum commendationem, quod refert Cass. *lib.*2. *de instit. Cœnob. c.*4. & 5. non solùm humano; sed etiam angelico magisterio canonicarũ Horarum ordinem fuisse constitutum; & quod refert Ado Treuiren. in

Martyrologio ad nonam diem Ianuary, occisa magna copia Sacerdotum in persecutione Diocletiani, auditam fuisse circa illorum Reliquias cælestem Psalmodiam manè, & vespere, & hora tertia, sexta, & nona: & denique id, quod refert Sozom. *lib. 5. histor. c. 15.* vsque adeò antiquis temporibus in Ecclesia floruisse studium celebrandi Horas canonicas, vt Iulianus Apostata, inuidens Christianis hoc ornamentum, iusserit Sacerdotibus Idolorum, vt ipsi quoque similem formam statis horis precandi, & Deos laudandi, in suis fanis instituerent, vt notat Bellarm. *c. 13. cit. in fine.* Quòd si quæras, ex quibus partibus tandem constent Horæ canonicæ: Respondeo, partes, ex quibus constant, alias esse, & dici maiores, & alias minores. Maiores sunt Nocturni, Laudes, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Vesperę, Completorium. Minores sunt Psalmi, Lectiones, Antiphonæ, Hymni, Responsoria, Versiculi. Et de minoribus, quòd apte assumantur ad componendas huiusmodi Horas, fusè probat Bellarm. *c. 14.* & Suar. *c. 2.* contra Hæreticos, qui multas ex illis variè impugnarunt. De maioribus verò facit difficultatem: quia non constat de illarum numero, quæ erat altera pars præsentis disputationis; de quo tamen facilè constabit, si aliqua præmiserimus de tempore legitimo, & canonico singularum.

6\. *Horæ inæquales, aut planetariæ, quæ sint.*

Sciendum igitur est ex Bellarm. *cap. 11.* Suar. *cap. 3.* Azor. *cap. 2.* nomina singularum Horarum canonicarum fuisse desumpta ex illis horis, quæ apud veteres erant in vsu, & dicebantur horæ inæquales, vel planetariæ: nam per totum annum, diem artificialem, qui non dicit integram Solis circulationem, sicut dies naturalis; sed eam partem tantummodo, qua nobis, & in nostro hemisphærio lucet Sol, distribuebant in duodecim horas, & in totidem distribuebant etiam noctem ab occasu Solis, vsque ad ortum. Et hinc necessariò fiebat, vt in æstate longiores essent horæ diurnæ, quàm nocturnæ: & contra in hyeme illæ essent breuiores, & hæ longiores. Et quamuis, tam in æstate, quàm in hyeme essent æquales quoad numerum, id est, semper duodecim, iuxta illud Ioan. 11. *Nónne duodecim sunt horæ diei?* non tamen essent æquales, quoad durationem; & ideò dicerentur horæ inæquales.

7\. *Vigiliæ, & custodiæ noctis, quænam fuerint.*

Et rursus de horis noctis sciendum est, quòd fuerunt diuisæ in quatuor partes, quæ appellabantur vigiliæ, vel custodiæ, iuxta illud Psalm. 129. *A custodia matutina vsque ad noctem.* Eáque diuisio, & appellatio fuit desumpta fortasse à disciplina, vel ordine militari, vt notat S. Hieronymus *lib. 2. in Matth.* in illa verba cap. 14. *Quarta autem vigilia noctis venit ad eos*, &c. & Amalarius *lib. de ordine Antiphonarum, cap.* 4 & Francol. *de Horis canonicis, cap. 1. num. 1.* & Suar. *c. 3. num.* 4. Vnaquæque vigilia ternis horis absoluebatur: & prima, verbi gratia, incipiebat ab occasu Solis, & terminabatur ad horam tertiam noctis: & secunda ab hora tertia, vsque ad sextam, & sic de aliis. Eiúsque diuisionis etiam meminit Christus Dominus Marci 13. *Vigilate ergo: nescitis enim, quando Dominus veniet, serò, an media nocte, an galli cantu, an mane.* Et Lucæ 2. dicitur, quòd *pastores erant vigilantes, & custodientes vigilias noctis super gregem suum.* & cap. 12. *Si venerit in secunda vigilia, & si in tertia vigilia venerit*, &c. Sicut autem partes noctis à disciplina militari fuerunt appellatæ vigiliæ, & custodiæ: ita & partes

8\. *Stationes diei quænam fuerint.*

diei fuerunt appellatæ stationes, vt ex multorum sententia addit Suar. *loco cit.* Et sicut ex horis nocturnis in vnaquaque vigilia, aut custodia, tertia, & postrema hora habebatur potissima: ita & ex horis diurnis tertia, & postrema in vnaquaque statione deputari solebat ad maiora, & celebriora negotia, vt videre est apud Tertull. *lib. de ieiunio.*

9\. *Horæ canonicæ vnde sint diuisæ in horas nocturnas, & in horas diurnas.*

Ab horis ergo, & vigiliis noctis dictæ sunt preces, & horæ nocturnæ, vt multi volunt: quia in aliquibus Ecclesiis singulis quibusque vigiliis recitabantur, id est, primus Nocturnus tertia hora noctis, secundus sexta, tertius nona, & Laudes duodecima: & in aliis Ecclesiis simul iungebantur omnes Nocturni, & simul omnes persoluebantur in media nocte, vel in quarta vigilia, quæ dicebatur Matutina, reseruatis semper Laudibus ad proprium tempus, qui est crepusculus matutinus, vsque ad ortum Solis, qua de causa dicuntur Laudes matutinæ.

Et similiter ab horis diurnis dictæ sunt preces diurnæ, id est, Prima, à prima hora diei, quod est canonicum tempus eam persoluendi; Tertia à tertia, & sic de aliis, vsque ad horam duodecimam, quæ est tempus Vesperarum; & vsque ad crepusculum vespertinum, quod est tempus Completorij.

10\. *Horæ canonicæ non sunt plures, quàm octo; neque pauciores, quàm septem.*

Ex his autem, quæ diximus circa tempus canonicum cuiusque Horæ, clarè constat, quòd Horæ canonicæ non possunt esse plures, quàm octo; neque pauciores, quàm septem: si enim Nocturni numerentur, tanquam Hora per se distincta à Laudibus, vt vult Archidiac. *in c. Presbyter. dist. 91.* Sanctus Anthonin. *2. part. tit. 9. cap. 12. §. 1.* & *3 part. tit. 13. c. 4. §. 1.* Nauar. *de orat. c. 3. n. 17.* Guillel. Duran. *in Rationali diuini Offic. lib. 5. c. 1.* & alij apud Suar. *de Hor. canon. c. 6. n. 3.* Horæ canonicæ sunt omninò octo, id

11\. *Singuli Nocturni non sunt Horæ canonicæ per se.*

est, Nocturni, vel Matutinum, Laudes, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Vesperæ, & Completorium: nam, quamuis Nocturni in Officio de Sanctis, & de Festis sint plures vno, cap. *In die. de consecr. dist. 5.* non sunt tamen Horæ per se; sed solùm partes maiores vnius Horæ, cùm neque habeant proprium principium, quod communiter est oratio Dominica, *Pater noster*, & Salutatio angelica, *Aue, Maria*; neque habeant proprium finem, qui est oratio; sed omnes simul habeant vnicum principium, & vnicum finem, quod est signum, vt simul omnes componant vnam Horam, vt notat Suar. *cap. 6. cit. n. 5.*

12\. *Officia Beatæ Virginis, Defunctorum, &c. non sunt Horæ canonicæ.*

Et similiter, quamuis in Breuiario contineantur plures aliæ preces, aut Officia, vt, verbi gratia, Officium Beatæ Virginis, Officium Defunctorum, septem Psalmi pœnitentiales, &c. hæc tamen similiter nō sunt Horæ canonicæ; neque augent earum numerū: sed sunt aliquid per se, quod aliquando ex peculiari præcepto, aut consuetudine illis adiungitur: & hac de causa appellātur aliquādo largo modo pars diuini Officij, vt de Officio mortuorū notat Nau. *de orat. c. 10. n. 4.* ex Palud. Turrecr. Ioan Andrea, & aliis; cum tamen, per se loquendo, Horæ canonicæ possint esse, & recitari perfectè, & integrè sine illis, vt subdit Suarez *n. 5.*

Si verò Nocturnos nō separemus à Laudibus, sed faciamus vnam tantùm Horam ex vtrisque compositam, vt volunt communiter Canonistæ *in c. Presbyter. dist. 91.* & *in c. 1. de celebrat. Missar.* & *in Clement. Graui. eod. tit.* Garzias *de beneficiis, part. 3. c. 1. n. 224.* Bonac. *de Horis canonicis, disp 1. qu. 1. puncto 3. n. 3. tom. 1.* Layman *lib. 4. tract. 1. c. 2.* Filiucc. *tom. 2. tract. 23. c. 3. n. 107.* Sylu. Angel. Tabiena, Rosella, Armilla, Caiet. *verb. Hora*, Sot. *lib 10. de iust. q. 5. art. 4.* Azor. *lib. 10. c. 1. qu. 2.* Sanchez *lib. 7. consil. c. 1. dub. 1. n. 3. &* 4. & alij, non sunt nisi septem Horæ canonicæ in vniuersum.

13\. *Si Matutinū separetur à Laudibus, Horæ canonicæ sunt octo.*

Quòd si quæras, quænam ex his opinionibus sit probabilior: Respondeo cum Suar. *c. 6. cit. n. 9.* Si illa appelletur hora distincta, quæ potest licitè separari ab alia, & potest habere proprium principium, & proprium finem, Matutinum esse horam distinctā à

Laudibus,

Laudibus, & Horas canonicas esse octo: quia non solùm de facto ita separantur in Officio Natiuitatis Domini: sed etiam ita fuit antiqua consuetudo Ecclesiæ, vt communiter separarentur, vt notat Sanchez, *lib.7.cons.moral.c.2.dub.2.* & probat Suar. *loc. cit.* & S.Benedictus *in sua Reg.* expresse præcipit, vt Matutinum separetur à Laudibus, & Laudes dicantur ad auroram separatim à Nocturnis: & hoc tempore nullus est ex Clericis, etiam doctis, & timoratis, qui habeat scrupulum de huiusmodi separatione Matutini a Laudibus, vt notat Sanch. *loc. cit.* & de se testatur Nauar. *de orat.c.2.n.64.* Imò ex eo, quòd in nocte Natiuitatis hoc etiam tempore separentur, rectè colligit Bellarm. *lib. de bonis oper.c.11.* quòd est magis absurdum separare Matutinum a Laudibus, quam vtrumque simul persoluere ante mediam noctem: siquidem Ecclesia ideò separat per illam noctem; quia, cùm debeat ex vetere instituto Missa celebrari media nocte, nimis præuerteretur tempus Laudum, si canerentur ante mediam noctem post Nocturnos.

14. *Si Matutinũ separetur à Laudibus, vtrùm sit terminandũ per proprium finem, & Laudes sint inchoandæ per aliud principium.* Addit tamen Nauar. *n. 64 cit.* quòd, quando hoc modo separatur Nocturnus, aut Nocturni à Laudibus, debet concludi proprio fine, id est, oratione, & *Pater noster.* sicut concluduntur aliæ Horæ, secundum regulas Breuiarij: & deinde quando Laudes resumuntur, debent tetum inchoari alio principio, & iterum dici *Pater noster.* & *Aue, Maria* sicut communiter inchoantur aliæ Horæ, præter Completorium: quia tunc se habent, sicut Horæ distinctæ Sed Sanch. *lib.7 conf. c.2. dub.1. n.5.* & *dub.10.* negat, id esse necessarium, cùm Rubricæ Breuiarij, etiam in nocte Natiuitatis, id non præcipiant; & Matutinum terminetur cum sola oratione, sine *Pater noster.* & Laudes post Missam inchoentur per, *Deus in adiutor.* sine *Pater noster.* & falsum sit, quòd *Pater nost.* sit principium, & finis omnium Horarũ: siquidem Rubricæ id generaliter non præcipiunt.

Neque tamen hinc sequitur, quòd etiã Nocturni, qui, vt diximus, separatis temporibus dicebantur per vigilias noctis, sint Horæ distinctæ: nam, vt omittam, quòd illa consuetudo separandi Nocturnos ab inuicem, est valdè dubia, vt notat Suar. *c. 4. n. 3. & seq.* cùm tamen consuetudo separandi Nocturnos à Laudibus sit certa, & hoc tempore est iam inducta consuetudo in contrarium, vt Nocturni non separentur, & iam non possint separari, sine culpa, saltem veniali, nisi ex rationabili causa, vt subdit Suar. *cap. 6. num. 10.* & Garzias *de benefic. part. 3. cap. 1. num. 214. cit.* & Bonac. *dub 6. cit. num. 6.* vt, inquam, hoc omittam, adhuc Nocturni, si separentur, non faciunt Horas distinctas, cùm non habeant proprium principium, & proprium finem, ex quibus maximè attenditur Horarum vnitas, aut distinctio: sicut & in Physicis, aut Mathematicis, ex propriis indiuisibilibus terminatiuis attenditur vera distinctio, & pluralitas quantitatum, vt habet Suar. *num. 11.* quidquid sit de continuitate temporis, aut de interruptione, quæ ex se sola non est sufficiens tribuere vnitatem, aut distinctionem.

15. *Quia Matutinum ex vsu Romanæ Ecclesiæ non separatur à Laudibus, vtrùm dicatur Horæ canonicæ nõ esse hoc tempore, nisi septem.* Cæterùm, quia vsus Romanæ Ecclesiæ iam habet, vt Nocturni recitentur simul cum Laudibus, vt etiam notat Amalarius *in Prologo de ordinatione Antiphonarij*, vbi ait, se Romæ de hac re interrogasse Magistros, eósque respondisse, quòd sint continuandi sine temporis interstitio; & quia hoc tempore ex regulis Breuiarij ita iunguntur Nocturni cum Laudibus, vt careant proprio fine, & oratione; & ideò iam ita se habent, ac si constituant vnam Horam; & denominatio in moralibus desumitur ab eo, quod contingit frequentiùs, & vt plurimùm; ideò potest dici absolutè, quòd, per se loquendo, hoc tempore Matutinum, siue Nocturni, & Laudes non faciunt Horas distinctas, & quòd Horæ canonicæ sunt solùm septem, quamuis antiquitùs, quando communiter in multis Ecclesiis diuersarum prouinciarum separabantur ab inuicem, numerarentur, vt Horæ distinctæ, vt notat Turrecrem *in cap. Presbyter. dist. 91. quæst. 1. concl. 2.* & *tract. 73. in Regulam S. Benedicti*, & ex illo Suar. *lib. 10. cap. 1. quæst. 2. cit.* quod idem etiam hoc tempore potest dici, si in aliquibus Conuentibus Monachorum, qui non tenentur ad Breuiarium Romanum, communiter seiunguntur.

Ex eo tamen, quòd hoc etiam tempore possint Matutinum, & Laudes ab inuicem separari, non debet inferri, quòd hoc etiam tempore sint Horæ distinctæ, cùm huiusmodi separabilitas possit causari, non solùm ex distinctione Horarum; sed etiam ex consuetudine sic inducta circa partes maiores vnius Horæ, vt patet in singulis Nocturnis, si ab inuicem separentur, vt olim fiebat in pluribus Ecclesiis. Et quemadmodum continuitas temporis in recitatione plurium Horarum, non probat in illis vnitatem, neque tollit veram pluralitatem: ita & interruptio, vel discontinuitas temporis non probat è contra pluralitatem, neque tollit vnitatem, vt notat Sanchez *lib.7. consil. cap. 2. dub. 2. cit. num. 3.* & *dub. 2. n. 1.* & Bonac. *de Horis canon. disp. 1. quæst. 1. puncto 3. cit. num. 6.* & alij apud ipsum; & diximus *paulò antè.*

Quare autem hic ipse numerus octonarius, vel septenarius sit institutus, & quid per illum, & per singulas Horas significetur, videri potest apud Bellarm. *lib. cit. de bonis operibus, cap. 13.* & apud Azor. *lib. 10. cap. 1. quæst. 3.* Primò enim id est, quia ex sacris Litteris septem tempora colliguntur diuinis laudibus & precationibus apta, iuxta illud Psalmi 118. *Septies in die laudem dixi tibi.* & per has septem precationes aptè possumus impetrare septem dona Spiritus Sancti contra septem Spiritus nequiores, quos secum assumit antiquus hostis, vt dicitur *Matth.* 12. & quia septies in die cadit iustus, *Prouerb.* 24. & septem gentes relictæ sunt, quas debellari oportet etiam à nobis, sicut olim à Iudæis, *Deuteron.* 7. vt terram diuinitùs sibi promissam acquirerent, id est, septem vitia capitalia, vel septem Dæmonia eiecta à Magdalena *Marci* 16. vel septem nequitiæ, quæ memorantur *Prouerb.* 26 Et denique quia septem sunt ætates hominis, quibus omnibus Deus est laudandus, id est, infantia, pueritia, adolescentia, iuuentus, virilitas, senectus, decrepitudo, isque numerus septenarius horarum, & precationum, videtur fuisse adumbratus septem tubis, quarum sonitu ceciderunt muri Iericho, *Iosue* 6. & in septem aspersionibus leprosi, *Leuit.* 14. & totidem aspersionibus vituli, & hirci, qui immolabatur in expiatione filiorum Israël, *Leuit.* 16. & in septem candelabris Ecclesiæ, *Apoc.* 1. & in septem lampadibus, siue lucernis, *Exodi* 25. & *Apoc.* 1. *cit.* 16. *Quare sit institutus numerus septenarius Horarum canonicarum.*

Secundò, hic numerus est institutus, vt beneficium creationis commemoretur, & pro eo agantur gratiæ: & septem sunt Horæ, quia septem diebus creata sunt omnia; & congruè inseritur officium nocturnum, vt significetur spes resurrectionis, quæ solet significari per diem octauam; & noctu creditur esse futura, iuxta illud Lucæ 17. *Erũt duo in lecto vno, & vnus assumetur, & alter relinquetur.* & Matth. 25. *Media nocte clamor factus est: Ecce sponsus venit.*

Tertiò, est institutus in honorem sanctissimæ Trinitatis, vt tertia quaque hora eam laudemus, ac veneremur, vt notat S.Cyprianus *Serm.* 6.

Quartò, vt recolatur beneficium redemptionis: siquidem præcipua illius mysteria his horis peracta sunt: & hora vespertina, à qua incipit Officium ecclesiasticum, vt patet in Festis, Christus fecit cœnam cum suis discipulis, & lauit eorum pedes, & Sacramentum Eucharistiæ instituit: Hora Completorij post orationem in horto, & sudorem sanguineum, fuit comprehensus, & ad Annam, & Caïpham ductus, & variè illusus: Hora matutina in Concilio Pontificum, & Pharisæorum decretum fuit, vt perderetur: Hora prima ductus est ad Pilatũ, & inde ad Herodem, & rursus ad Pilatum: Hora tertia ad Crucem est conclamatus vocibus Hebræorum, flagellis cæsus, & spinis coronatus: Hora sexta est crucifixus: Hora nona expirauit: & rursus hora vespertina est depositus de Cruce: Hora Completorij quieuit in sepulcro; & hoc fuit signatum, & munitum custodibus: & Hora matutina sub auroram surrexit, & redemptionem compleuit; sicut olim in vigilia matutina Pharaonem demerserat, & Hebræos liberauerat. Hora prima apparuit mulieribus: Hora tertia descendit Spiritus Sanctus: Hora sexta S. Petrus inter orandum accepit mandatum de admittendis Gentilibus ad Ecclesiam; & S. Paulus est conuersus, & destinatus est Apostolus inter gentes: Hora nona primitiæ gentium, id est, Cornelius Centurio ministerio angelico missus est ad S. Petrum.

Atque ad hæc præcipua mysteria significanda hi versus leguntur apud Glossam *in cap. 1. celebrat. Missarum.*

Hæc sunt, septenas propter quæ psallimus Horas.
Matutina ligat Christum, qui crimina purgat:
Prima replet sputis: causam dat Tertia mortis:
Sexta Cruci nectit: latus eius Nona bipertit:
Vespera deponit: tumulo Completa reponit.

Postremo loco circa institutionem, & numerum Horarum canonicarum posset explicari, quando singulæ sint institutæ, cùm non omnes eandem habeant antiquitatem, & quare singulæ sic, vel sic sint compositæ, v.g. ex tot Psalmis, ex tot Lectionibus, Antiphonis, Responsoriis, &c. sed de hoc legi potest Bellarm. *lib. cit. de bonis operibus, c. 14.* Suar. *de Horis canon. c. 4. & 5.* Azor. *lib. 10. c. 2.*

DISPVTATIO XXI.

Quomodo aliquis teneatur ad Horas canonicas, ratione Ordinis sacri.

1. *Quæ sint tractanda de Horis canonicis.*
2. *Ad Horas canonicas, per se loquendo, nemo tenetur, nisi ratione Ordinis sacri, aut professionis religiosæ, aut beneficij ecclesiastici.*
3. *Obligatio ad Horas canonicas ratione Ordinis sacri potius est ex consuetudine, & vsu totius Ecclesiæ, quàm ex Iure scripto.*
4. *Obligatio ratione Ordinis sacri solùm incipit à die, & hora suscepti Subdiaconatus.*
5. *Priuilegio vti nemo cogitur.*
6. *Qui prauidet, se fore impeditum hora debita Vesperarum, vtrùm teneatur anticipare.*
7. *Si Horæ persoluantur ante susceptũ Subdiaconatum, non implent obligationem, quæ ex illo oritur.*
8. *Clerici in minoribus non tenentur ad Horas canonicas ratione sui Ordinis.*
9. *Tenentur tamen, secũdùm aliquos, ad alias preces.*
10. *Sed est probabilius, quòd ad nihil tenentur.*
11. *Nisi forte alicubi aliter habeat consuetudo.*
12. *Episcopus non potest præcipere, sine speciali causa, in sua diœcesi id, quod Ecclesia vniuersalis reliquit liberum.*
13. *Qui tenentur ad Horas canonicas ratione Ordinis sacri, adhuc tenentur, quando sunt excommunicati, vel damnati ad triremes.*
14. *Excommunicatus, si dicat,* Dominus vobiscum, *vtrùm fiat irregularis.*
15. *Damnati ad triremes possunt excusari ab Horis canonicis, per consuetudinem.*
16. *Qui ex dispensatione Pontificis vxorem duceret, adhuc teneretur ad Horas canonicas.*
17. *Qui susciperet sacros Ordines post matrimonium ratum, inscia vxore; omninò teneretur ad Horas canonicas.*
18. *Qui est ordinatus per vim, & metum, non tenetur.*
19. *Nisi aliquãdo spõte ratificet susceptionẽ Ordinis.*
20. *Qui esset ordinatus ex præcepto Episcopi, omninò teneretur.*
21. *Secus verò si esset ordinatus ante vsum rationis, vel ante annos pubertatis, vt aliqui volunt.*
22. *Secundùm alios, qui esset ordinatus ante annos pubertatis, verè teneretur ad Horas canonicas.*

1. *Quæ sint tractanda de Horis canonicis.*

QVÆ possunt explicari de Horis canonicis hæc ferè sunt, quæ personæ, & ex quibus titulis ad illas teneantur; qua intentione, & qua attentione, & quo sono vocis, & quo tempore, & quo Breuiario; & denique quo modo teneantur illas persoluere; quibus de causis possint excusari à culpa, & postremò dicenda sunt aliqua de recitatione etiam publica, quæ fit in Choro.

2. *Ad Horas canonicas per se loquendo, nemo tenetur, nisi ratione Ordinis sacri, aut professionis religiosæ, aut beneficij ecclesiastici.*

Et circa personas certum est, secundùm omnes, quòd solùm ex triplici capite, aut titulo potest in illis oriri obligatio; id est, ratione Ordinis sacri; ratione professionis religiosæ in iis Religionibus, quę deputantur ad Chorum; & ratione ecclesiastici beneficij, vt videre est apud Sylu. *verb. Hora, qu. 2.* Nauar. *de orat. c. 7.* Sotum *lib. 10. de iust. qu. 5. art. 3.* Bellarm. *lib. de bonis operibus, cap. 19. tom. 4.* Suar. *de Horis canon. c. 16.* Azor. *part. 1. lib. 10. c. 3.* Sanch. *lib. 7. consil. cap. 2. dub. 1. n. 6.*

3. *Obligatio ad Horas canonicas ratione Ordinis sacri, potiùs est ex consuetudine, & vsu totius Ecclesiæ, quàm ex Iure scripto.*

Primò igitur, vt agamus de iis, qui tenentur ratione Ordinis, certum est, eos omnes teneri, qui sunt in sacris, id est, Presbyteros, Diaconos, & Subdiaconos: nam de Presbyteris expresse id habetur ex Concilio Nanetensi *cap. Presbyter. dist. 91.* & *c. 1. de celeb. Missarum*, ex Concilio Agathensi. De Diacono autem, & Subdiacono, quanuis nullus sit textus in Iure canonico, quo id expressè præcipiatur, vt notat Nauar. *de orat. c. 7. n. 2.* Suar. *c. 16. cit. n. 9.* Azor. *lib. 10. c. 5 q. 1* siquidem cap. *Si quis Presbyter. dist. 92.* quod affertur à Canonistis, ad ostendendam obligationem Diaconi, non loquitur de quocunque Diacono; sed solùm de illo, qui sit deputatus seruitio Ecclesiæ: & eodem modo de illo loquitur, atque de alio quouis Clerico, qui simul sit deputatus eidem seruitio: & idem est, ac si diceret de Clerico beneficiato: satis tamen est ad talem obligationem probandam generalis, & immemorabilis consuetudo Ecclesiæ. Imò etiam textus allati pro Presbytero, non tam loquuntur ratione Ordinis, quàm ratione beneficij, vt notat Suar. *loco cit.* & Less. *lib. 2. c. 37. n. 44.* siquidem expressè loquuntur de Presbytero parochiali: eique dant facultatem recitandi manè omnes Horas vsque ad Vesperas exclusiuè, vt patet cap. *Presbyter.* cit. *dist. 91.* imò etiam Vesperas inclusiuè, vt additur *c. 1. de celebr. Missar.* ad hoc vt posteà possit exire ad opus rurale, si velit; eúmque monent, vt visitet priùs infirmos, & curet, in quantum potest, vt posteà horis cõpetentibus à se, vel à Scholaribus

publicà

publicè recitentur eædem Horæ in Ecclesia; & tandem cedeat pro necessitatibus peregrinorum, & hospitum, & infirmorum, & defunctorũ: quæ omnia sine dubio non conueniunt vnicuique Presbytero; sed solùm parochiali, & Curato. Atque hac de causa non defuerunt, qui dicerent, eos tantùm Presbyteros, aut Diaconos teneri ad Horas canonicas, qui sint intitulati alicui Ecclesiæ, hoc est, ad illius titulum ordinati, non autem eos, qui sint ordinati ad titulum suæ possessionis, & patrimonij, vt videre est apud Glossam *in c. Si quis Presbyter. dist. 92.* & apud Azor *c. 5. q. 5. cit.* quod tamen nulla ratione est admittendum cùm sit contra communem consuetudinem totius Ecclesiæ, vt iam diximus, & contra cõmunem sententiam omnium Doctorum: & quando aliquis diceret obligationem Presbyteri non curati ad Horas canonicas ratione solius Ordinis non haberi sufficienter ex Iure canonico, adhuc tamen deberet dicere, quòd habetur sufficienter ex dicta cõsuetudine, & vsu Ecclesiæ, qui vsus clarè supponitur, & asseritur in Concilio Basileensi sub Martino V & Eugenio IV. verbis illis: *Quoscunque beneficiatos, vel in sacris constitutos, cùm ad Horas canonicas teneantur, admonet sancta Synodus, &c.*

4. *Obligatio ratione Ordinis sacri solùm incipit à die, & hora suscepti Subdiaconatus.* Secundò, obligatio ad Horas canonicas ratione Ordinis sacri, solùm incipit à die, & ab hora suscepti Subdiaconatus. Ita Suar. *de Horis canon. c. 27. n. 8.* Azor. *lib. 10. c. 13. quæst. 17.* Paulus Layman *lib. 4. tract. 1. c. 6. & lib. 4.* Sanchez *lib. 7. consil. cap. 2. dub. 7.* Bonac. *de Horis canonicis, disp. 1. quæst. 2. puncto 5. n. 9.* & alij apud ipsum. Vnde, qui fit Subdiaconus, verbi gratia, hora sexta, non tenetur recitare nisi Horam Nonam, & Vesperas, & Completorium illius diei: quia, quamuis aliæ Horæ antecedentes possint post poni, & adhuc duret legitimum tempus, intra quod possint persolui; id tamen solùm est ex priuilegio,

5. *Priuilegio uti nemo cogitur.* quo pacto nemo cogitur, & obligatio solùm incipit hora sexta; & non est, quòd retrotrahatur ad Horas præteritas.

6. *Qui prævidet se fore impeditum hora debita Vesperarum vtrùm teneatur anticipare.* Et hoc modo addit Sanchez *lib. 7. cit.* ex Cano *relect. 5. de pœnit. vers. Sed quod dixi primò*, quòd etiam ille, qui expectat febrim quartanam, verbi gratia, circa meridiem; & benè aduertit, quòd postea non poterit dicere Vesperas, & Completorium, non tenetur illas Horas anticipare: quia facultas anticipandi est priuilegium fauoris, & non vinculum necessitatis. Sed contra occurrit: quia priuilegium fauoris, quamuis per se non sit vinculum necessitatis, neque illud inducat; non tamen cum illo est incompatibile, neque illud tollit, si aliunde est inductum, verbi gratia, ex præcepto. Quare, cùm præceptum de Horis canonicis quotidiè persoluendis obliget intra totam latitudinem diei naturalis, id est, à media nocte ad mediam noctem; necessitas hæc dicendi Vesperas, & Completorium intra dictam latitudinem, & in aliqua parte diei naturalis, quæ oritur ex præcepto, non videtur posse tolli per priuilegium fauoris de illis anticipandis: imò priuilegium videtur maximè esse in obseruationem præcepti; & vt Vesperæ absolutè dicantur in aliqua alia parte diei, si non possunt dici determinatè in illa, quæ alioqui, per se loquendo, est debita. Et si impedimentum febris quartanæ solùm pro hora debita Vesperarum excusaret simpliciter ab illis dicendis pro tota die, etiam impedimentum quodcunque aliud pro hora debita cuiuscunque alterius Horæ canonicæ excusaret similiter ab illa dicenda: & qui esset impeditus pro hora debita cuiusque Horæ, neque posset, verbi gratia, dicere Primam hora debita Primæ, neque Tertiam hora debita Tertiæ, & sic de alijs; licitè posset omittere Primam, & Tertiam, & omnes alias: & sicut non tenetur anticipare Horam debitam; ita nec teneretur illam postponere, cum etiam hoc sit priuilegium fauoris, quod tamen non videtur dicendum.

Quòd si is, qui ordinatur Subdiaconus, verbi gratia, hora sexta, ponatur ante illam recitasse totum Officium, quando adhuc non tenebatur, negat Bonac. *puncto cit. num. 21* quòd satisfecerit, & contendit, quòd tenetur iterum recitare ab hora obligationis, id est ab hora sexta: quia ante illam non potuit satisfacere obligationi, quæ nondum erat: & eo ipso, quòd conceditur incipere obligatio hora sexta, & ille ex tunc incipere teneri ad Horas canonicas, intelligitur, quòd sit obligatus pro aliquo tempore, & quòd præceptum, aut lex ecclesiastica ex tunc incipiat ad illum loqui, & imperare, vt recitet, & quod ipse ex tunc teneatur illi parere, non obstante, quòd recitauerit priùs, cùm præsertim recitatio Subdiaconi non debeat esse, vt priuati fidelis cuiuscunque; sed vt Ministri publici, & ab Ecclesia specialiter deputati, ad hoc, vt oret nomine publico huiusmodi preces. Vnde, quemadmodum acta procuratoris ante habitum mandatum procuræ non sunt valida; ita nec valent, vt sic dicam, acta, & preces Subdiaconi ante habitum Subdiaconatum. Et quemadmodum in procuratore parum refert, quòd egerit multò ante mandatum procuræ, an solùm paulò ante; ita & in Subdiacono parum refert, quòd Horas persoluerit per multas horas ante Subdiaconatum; an verò solùm per paucas. Et confirmatur: quia ex Iure communi, *L. stipulatio ista. §. Inter cætera. ff. de verb. oblig.* hoc est discriminis inter debitum, quod est in diem certam, vt, verbi gratia, quando debeo tibi soluere centum Calendis Ianuarij; & illud, quod est in diem incertam, vt, verbi gratia, si debeo tibi soluere, quando hic, vel ille fuerit mortuus; vel, quando euenerit hoc, vel illud, quòd debitum in diem certam validè soluitur ante diem: nõ autem debitum in diẽ incertam: quia, nimirum, dies incerta æquiparatur conditioni, *L. Dies incerta ff. de condit. & demonstrat.* & idem est deberi aliquid in diem incertam, atque deberi sub conditione huius, aut illius euentus; ac proinde non oritur illius obligatio, nisi quando euenerit dies, & conditio sit posita in esse: ex quo etiam fit vlteriùs, vt non possit ante huiusmodi diem solui debitum, & impleri talis obligatio, cùm adhuc non sit, vt communiter dicitur *in materia de contractibus*: vt enim benè notat *ibi* Bartol. *Possum quidem ego accipere, & tu dare: sed non tanquam debitum ex vigore obligationis in diem incertam: sed ex sua liberalitate: & posteà existente conditione conuertetur in solutum, L. Sub conditione. ff. de solut.* Eadem ergo ratione, quia obligatio ad Horas canonicas in eo, qui vult esse Subdiaconus, solùm est ad horam incertam, & sub conditione, quòd sit Subdiaconus, nõ potest validè solui ante huiusmodi horam, & ante impletam conditionem, & Subdiaconatũ actu susceptũ: & quamuis aliquis possit Horas persoluere ex propria deuotione, & voluntate; non tamen potest, tanquàm debitas ex Subdiaconatu. Et simile quid etiã accideret in solutione debiti pecuniarij si quis pecuniã actu traderet ante debitum actu contractum & solùm pro debito posteà contrahendo: verè enim talis pecunia non posset esse solutio, nisi quando debitum iam esset contractum; & interim solùm maneret apud alium, tanquàm deposita, & posteà ex consensu, & voluntate veri domini deponentis, siue actuali, siue virtuali, intelligeretur verti in solutum, & dissoluere, aut extinguere debitum: quod tamen

7. *Si Horæ persoluantur ante susceptũ Subdiaconatum, non implent obligationem, quæ ex illo oritur.*

non poteſt ita contingere io caſu præſenti de Horis canooicis, cùm non maneant quaſi in depoſito, & ſub poteſtate ipſius perſoluentis; ſed ſtatim tranſeant in theſaurum Eccleſiæ; & neque à Deo, neque ab Eccleſia fuerint acceptatæ in ſolutiooem debiti oondum exiſtentis; neque poſtea acceptentur, quaſi per ratihabitionem, quæ mandato æquipatatur, & retrotrahitur ad actum priorem, eúmque validat, L. *Si quis mihi. §. Iuſtum. ff. de acquirenda hæreditate*, & cap. *Ratihabitionem. de regulis iuris, in 6.* cùm hæc ratihabitio neque habeatur ex Scriptura, neque vllo iure ſit debita; & non debeat fingi gratis, & ſine vrgente ratione.

8. *Clerici in minoribus nõ tenentur ad Horas canonicas ratione ſui Ordinis.* Tertiò, alij Clerici io minoribus conſtituti oon tenentur ratione Ordinis ad Horas caoonicas: quia cootraria ratione nullum eſt Ius canooicum, quod eos obliget: & in contrarium facit communis cooſuetudo totius Eccleſiæ. Noo tamen deſunt aliqui ex Canooiſtis, qui aſſerant, eos teneri ex Iure communi, imò & ex Iure diuino, cùm ſint electi io partem hæreditatis, & ſortis Dei; & ſint ſegregati à laïcis, & gaudeant priuilegiis, & muoeribus eccleſiaſticis, vt videre eſt apud Gloſſam *in cap. Si quis Presbyter. diſt. 92* Innoc. Hoſtienſ. Ioan. Andr. & Panorm. *in cap. 1. de celebrat. Miſſ.* quanuis addant, à Iure canonico eos excuſari per conſuetudinem iam ioductam, & præſcriptam in contrarium, vt refert Azor. *lib. 10. cap. 5. cit. quæſt. 2.* & Suar. *de Horis canonicis, cap. 27. num. 11.* & Sanchez *lib. 7. conſil. moral. cap. 2. dub. 2. n. 2.* & Bonac. *de Horis canonicis, diſp. 1. quæſt. 2. puncto 3. num. 1. in fine, tom. 1.*

9. *Tenetur tamen, ſecundum aliquos, ad alias preces.* Quòd ſi qoæras, vtrùm ſaltem teneantur ad aliquas alias preces: Reſpoodeo, eos, qui ſunt in Ordinibus minoribus propriè dictis teneri, ſecundùm aliquos, recitare quotidie Pſalmos pœnitentiales, vel Graduales, vel Officium Beatiſſimæ Virgiois: eos verò, qui ſolùm habent primam tooſuram, teneri ſaltem recitare Pſalmum, *Miſerere:* qoia, cùm ſint ſpecialiter electi, atque ordinati ad cultum Dei, & gaudeant priuilegio clericali, tenentur ad aliqoid ampliùs, quàm puri laïci. Vnde & omnes penè Epiſcopi, quando conferunt huiuſmodi Ordines, id ſolent præcipere Clericis à ſe ordinatis, non tantùm pro ſemel; ſed etiam pro ſingulis diebus, vt notat Nauar. *de orat. cap. 7. num. 14.*

10. *Sed eſt probabilius, quòd ad nihil teneantur.* Sed longè eſt probabilius, quod docet Sot. *lib. 10. de iuſt. quæſt. 5. art. 3.* Medina C. *de orat. quæſt. 7.* Leſſ. *lib. 2. cap. 37. n. 46.* Azor. *lib. 10. cap. 5. quæſt. 2. cit.* Suar. *de Horis canonicis, cap. 16. n. 14. & 15.* Valen. *2. 2. diſp. 6. quæſt. 2. puncto 10.* Sanchez *lib. 7. cit. conſil. moral. c. 2. dub. 2. n. 5* eos ad nihil teneri; ſed ſatis eſſe, ſi communiter miniſtrando in ſuis officiis, quando occaſio ſe ſe obtulerit, oſtendant, peculiariter ſe eſſe addictos diuino ſeruitio, & Eccleſiæ, & Dei eſſe miniſtros

11. *Niſi fortè alicubi aliter habeat conſuetudo.* Si tamen alicubi ſit conſuetudo, vt recitent aliquid huiuſmodi, vt verè eſſe teſtatur Nauar. *de orat. c. 7. n. 14. cit.* eadem ratione obligabuntur ad illod recitandum, ſicut obligantur, qui ſunt in Ordinibus maioribus ad recitandas Horas canonicas, vt *iam* diximus. Et quanuis fortaſſe Epiſcopi, quando conferunt minores Ordines, poſſint præcipere huiuſmodi Clericis, vt ter, aut quater recitent aliquid huiuſmodi; quod ipſum tamen, etiam pro ſemel, negat Sot. *lib. 10. de iuſt. q. 5. art. 3. concluſ. 1. in fin.* & Sanc. *dub. 2. cit. n. 6.* & Valen. *2. 2. diſp. 6. q. 2. puncto 10. cit.* non tamen videntur poſſe obligare ad ſemper, cùm hoc ſit onus valdè graue, & potiùs pertineat ad Summum Pontificem, quàm ad Epiſcopum,

12. *Epiſcopus nõ poteſt præcipere ſine ſpeciali cauſa, in ſua diœceſi id, quod Eccleſia vniuerſalis relinquit liberum.* vt notant Sot. Val. Leſſ. Soar. *locis cit.* & Azor. *c. 5. cit. q. 4.* & plures alij apud Bonac. *de Horis canonicis, diſp. 1. q. 2. puncto 3. n. 2. 5.* *Addo cum Nauarro. tom. 1.* idque eſt probabilius, quàm oppoſitum, quod ex Nauar. *cap. 7. de orat.* aſſerit Bonac. *ibidem*. Et ratio videtur eſſe ex eodem Leſſio *loco cit.* quia, quod Eccleſia communis relinquit liberum, non poteſt Epiſcopus particularis in ſua diœceſi facere debitum, & neceſſarium, vel præceptum, niſi io ipſa ſit aliqua ratio peculiaris illud præcipiendi; quæ tamen in caſu præſenti oulla eſt ratione ſolius Ordinis minoris, cùm hic titulus ſemper, & vbique ſit idem io tota Eccleſia voiuerſali: ſi tamen aliqui Epiſcopi ex conſuetudine iam inducta, & ex poteſtate per illam acquiſita, propter aliquam rationabilem cauſam dicaotur tale aliquid præcipere minoribus Clericis, etiam pro ſemper, talis obligatio ad ſummum debet iotelligi ſolùm eſſe ad veniale, vt notat Nauar. *ibidem*, vel etiam tales Epiſcopi debeot intelligi ſolùm velle indicare congruitatem, & decentiam, vt Clerici ratione ſui gradus plùs aliquid faciant, quàm puri laïci; noo autem velle id ſtrictè præcipere, vt ootant Sotus, & Valen. *locis citat.*

Quartò, qui teneotur ad Horas canonicas ratione Ordinis ſacri, ſemper tenentur illas perſoluere ſub mortali, etiam quaodo ſunt excommunicati, ſuſpenſi, vel interdicti, vel quauis alia pœna eccleſiaſtica affecti, etiam reali degradatione, imò etiam quãdo ſunt ad triremes damnati, vel capti à Turcis, &c. vt ex commuoi ſenteotiâ notat Sylu. *verb. Hora, q. 3.* & Azor. *lib. 10. c. 5. q. 6.* & Bonac. *de Horis canonicis, q. 2. punct. 3. cit. n. 3. & 4.* quia per huiuſmodi pœnas, ſiue ſpirituales, ſiue corporales, in quas inciderunt ſua culpa, nulla eſt ratio, vt debeant liberari à ſoa obligatione. 13. *Qui tenentur ad Horas canonicas ratione Ordinis, adhuc tenẽtur, quãdo ſunt excommunicati, vel damnati ad triremes.*

Qoi tamen eſſet excommunicatus, aut degradatus, non poſſet recitare cum ſocio, ne cum illo commuoicaret in diuinis; & recitando priuatim, & per ſe, non poſſet dicere, *Dominus vobiſcum*, propter candem rationem, vt ſubdit Sylu. *quæſt. 4.* ſed loco illius deberet dicere, *Domine, exaudi orationem meam:* imò nec deberet orare nomine Eccleſiæ, cùm hæc non ampliùs intendat per ipſum orare, aut in aliquo vti illius opera, quandiu manet in excommonicatione, aut degradatione, eiúſque oratio, ſi fortè ſit facta nomine Eccleſiæ, ad nihil proſit, vt notat Suar. *n. 13. cit.* & Bonac. *de Horis canon. diſp. 1. q. 2. punct. 3. cit. n. 3.* quanquam non proptereà eximatur ſimpliciter ab onere orandi, & recitandi Horas canonicas, tanquàm priuatus. 14. *Excommunicatus, ſi dicat, Dominus vobiſcum, vtrùm fiat irregularis.* Vtrùm autem fieret irregularis, ſi id diceret, ſiue in Choro, & tanquàm hebdomadarius; ſiue extra chorum, & in recitatione prioata, & verè exerceret actum Ordinis, non conſtat inter Doctores. Negat Henriquez *lib. 13. cap. 7. n. 2.* & Sayrus *lib. 2. theſ. cap. 3. n. 5.* Affirmat verò Maiolus *lib. 3. de irregularitate, c. 21. num. 6.* Nauar. *de orat. cap. 7. num. 16.* Bonac. *de irregularitate, diſp. 7. quæſt. 1. puncto 5. n. 3. tom. 1.* & alij apud Suar. *de cenſur. diſp. 12. ſect. 2. n. 13.* & media via inter vtroſque procedit ipſe Soar. dum ait, irregularitatem incurri, ſi, *Dominus vobiſcum*, ab excommunicato dicatur per contemptum, & per culpam mortalem, ſiue in recitatione publica, & in Choro, ſiue in recitatione priuata; non autem incurri, ſi ſolùm dicatur per inaduertentiam, vel per quandam verecundiam, & ad vitandam erubeſcentiam, vel aliter per culpam venialem.

Et qui eſſent damnati ad triremes poſſent fortaſſe excuſari ratione conſoetudinis in contrarium inductæ, vt notat Leſſius *cap. 27. cit. n. 41.* eáque non videtur irrationabilis, cùm ſic damnati ſatis habeant afflictionis aliunde; & vix vnquam eorum animus ſit beoè compoſitus ad orandum Horas canonicas; 15. *Damnati ad triremes poſſunt excuſari ab Horis canonicis, per conſuetudinem.*

nicas.& via vnquam non sint impotentes ex carentia Breuiarij, & ex inopia temporis: & præterea aperte id cederet in dedecus sacri Ordinis, & status ecclesiastici, si in illa hominum fæce tenerentur per Breuiarium, & per Horas canonicas declarare suum statum.

16. *Qui ex dispensatione Pontificis vxorem duceret, adhuc teneretur ad Horas canonicas.*

Multò rationabiliùs diceretur manere obligatus ad Horas canonicas Subdiaconus, si cum illo dispensaret Romanus Pontifex, vt posset vxorem ducere: neque enim propterea censeretur eum absoluere ab Horis canonicis, cùm is, qui soluitur beneficio Principis ab vna obligatione, non propterea soluatur ab aliis; & Græci Sacerdotes, dum matrimonio iuncti sunt, adhuc teneantur ad diuinum Officium. Et idem esset etiam de eo, qui post matrimonium ratum clam ascenderet ad sacros Ordines: ita enim esset per sacros Canones repellendus ab exercitio Ordinis, & compellendus redire ad vxorem; vt tamen maneret obligatus ad Horas canonicas, nisi specialiter dispensaretur à Summo Pontifice, vt notat Azor. *cap.5. cit. quæst.5.*

17. *Qui susciperet sacros Ordines post matrimonium ratum, inscia vxore, omninò teneretur ad Horas canonicas.*

18. *Qui est ordinatus per vim, & metum, non tenetur.*

Opposito tamen modo dicendum esset de eo, qui per vim, & metum cadentem in virum constantem, & per iniuriam, esset promotus: nam hic, quemadmodum non teneretur ad votum castitatis, vt valdè probabiliter docet Sanchez *lib.4. in Decal. c.1. n.29. & lib.7. de matrimonio, disp.29. num.5.* Sotus *in 4. dist. 25. quæst. 1. art.1. conclus.3.* Palud. *ibidem, quæst.3.* Sayr. *lib.6. Clau. reg. cap.1. n.5.* & alij apud ipsum: ita neque tenetur ad Officium diuinum, vt notat idem Sanchez *de matr. loco cit. num.7.* ex Nauar. *in Man. cap.22. n.51.* Emman. Sa *verb. Ordo, n.24.* & aliis: quia, tam continentia, quàm Horæ canonicæ solùm sunt onus adiunctum Ordini sacro sponte suscepto, & non per vim, aut per metum; si tamen qui sic esset promotus per metum, liberè aliquando ratificaret susceptum Ordinem sacrum, verbo, aut facto, eóque vteretur etiam semel, omninò deberet deinceps continere, & Horas persoluere, sicut & cæteri, qui sponte sunt ordinati: quia ex tunc eligeret permanere, & esse in statu Ordinis sacri, séque ad eius onera obligaret, vt subdit Sanchez *ibidem, n.9.*

19. *Nisi aliquando sponte ratificet susceptionem Ordinis.*

Dixi autem, si esset promotus per vim, & metum, & per iniuriam; quia, si Episcopus ex graui necessitate, & ex graui causa, & non per iniuriam præciperet alicui, vt susciperet sacros Ordines; non esset, quare ille putaret se esse immunem ab Horis canonicis, vt notat Henriq. *lib.10. de Sacram. Ordinis, cap.14. num.3.* & Sanchez *lib.7. de matrim. disp.29. cit. num.1.* qui etiam *disp.30. num.12.* secùs ait esse dicendum de eo, qui fortè sit promotus ad sacros Ordines, vt probat Sanchez *ibidem, num.8.* ita neque est cogendus ad Horas canonicas.

20. *Qui esset ordinatus ex præcepto Episcopi, omninò teneretur.*

21. *Secùs verò, si esset ordinatus ante vsum rationis, vel ante annos pubertatis, vt aliqui volunt.*

De eo tamen, qui ante annos pubertatis suscepit sacros Ordines, non per metum, aut per vim, neque per iniuriam illatam extrinsecùs, oppositum docet Caiet. 2. 2. *quæst.88. art.9. sub initium,* Sot. *lib.7. de iust. quæst.2. art.5.* Sayr. *lib.6. Clau. reg. c.5. n.9.* Ægid. Coninch *disp.20. de Sacram. Ordinis, dub.14. n.136.* Bonac. *de matrimon. quæst.3. puncto 9. num.17.* & *Sed mihi. tom. 1.* & ex Canonistis idem asserit Gloss. *in cap. Pueri. 1. ver. Ad sacras. 1. quæst.1.* & *in cap. vnicum, verb. Discretionis, de Clerico per saltum promoto,* & alij apud Sanchez *disp.30. cit. n.6.* quia eo ipso, quòd talis impubes sciens, & volens suscepit Ordines sacros, & benè intellexit, quod secum afferrent obligationem castitatis, & Horarum canonicarum, sponte etiam suscepit, & acceptauit talem obligationem, neque ad illam fuit inhabilis, siue ex iure naturæ, siue ex iure positiuo, ex eo, quòd esset impubes: nam, quamuis cap. *Ad nostram. de*

22. *Secundùm alios, qui esset ordinatus ante annos pubertatis, verè teneretur ad Horas canonicas.*

Regular. irritetur votum solenne Religionis, si sit emissum ante annum decimumquartum completum; & in Concilio Trident. *sess.22. cap.15. de Regular.* id extendatur vsque ad annum decimumsextum; & ex hoc voto solenni expresso idem asserat Sanchez, etiam de voto solenni tacito, quod est annexum Ordinibus sacris, cùm vtrobique sit eadem ratio, id est, leuitas ingenij puerorum, qui facile inducuntur ad electionem status religiosi, aut ecclesiastici, eósque posteà facile pœnitet: contrà tamen Doctores alij contendunt, propter paritatem rationis non benè fieri extensionem à voto solenni religioso, ad votum sacrorum Ordinum, cùm in iis, quæ sunt de iure positiuo, vt certè est nullitas professionis ante pubertatem, vel ante annum decimumsextum, non fiat huiusmodi extensio; neque ex eo, quòd sit, verbi gratia, indictum ieiunium pro vno Festo, valeat inferre, quòd etiam sit ieiunandum pro alio Festo illi æquali, aut maiore; & benè potuerit Ecclesia irritare professionem religiosam, quæ sæpissimè, & facillimè posset, & soleret emitti ante annos pubertatis, & ante annum decimumsextum, absque eo, quòd similiter irritaret votum sacrorum Ordinum, qui via vnquam conferuntur in tali ætate. Et si dicatur huiusmodi impubes teneri ad votum continentiæ: potiori ratione dicendus est etiam teneri ad Horas canonicas. Sed negari non potest, quin etiam prior sententia sit probabilis, pro qua Sanchez *lib.7. de matrim. disput.30. cit. num. 8.* etiam citat plures ex Canonistis, Calderinum, Innocentium, Hostiensem, Ioannem Andream, & alios; & eandem asserit etiam Maiolus *lib.1. de irregular. cap.30. num.6. pag.87.*

DISPVTATIO XXII.

Quomodo aliquis teneatur ad Horas canonicas ex professione religiosa.

1. *Religiosi professi deputati ad Chorum tenentur sub mortali ad Horas canonicas.*
2. *Nouitij non tenentur ad Horas canonicas.*
3. *Neque ad alias certas preces loco Horarum.*
4. *Professi non deputati ad Chorum, non tenentur ad Horas canonicas.*
5. *Conuersi in Religione deputata ad Chorum, non tenentur.*
6. *Tenentur tamen ad aliquid aliud loco Horarum, iuxta Regulam, aut consuetudinem cuiusque Religionis.*
7. *Professi in Religione non deputata ad Chorum, non tenentur.*
8. *Professio religiosa, per se loquendo, non inducit obligationem Horarum canonicarum.*
9. *Obligatio ad Horas canonicas quomodo sit inducta in Religionibus.*
10. *Si in aliqua Religione deputata ad Chorum, non sit consuetudo, aut præceptum recitandi priuatim Horas canonicas, possunt omitti sine peccato.*
11. *Monachatus aliquando in Iure venit appellatione beneficij.*
12. *Quomodo aliqui dicant, quòd etiam Conuersi tenentur ad Horas canonicas.*
13. *Consuetudo, ex qua Religiosi tenentur ad Horas canonicas, est ad mortale.*
14. *Etiam Moniales professæ ad Chorum, tenentur sub mortali.*
15. *Non autem Sorores Tertiariæ, quæ non viuunt in Monasteriis.*

16. *Neque Eremita, qui non viuunt sub certa Regula.*
17. *Obligatio Professorum ad Horas canonicas, solùm incipit à die, & hora professionis emissæ.*
18. *Et potest desinere, si quis ex deputato ad Chorum, redigatur in ordinem Conuersorum.*
19. *Et contrà potest incipere, si quis ex statu laïci, & Conuersi, transferatur ad statum Clerici, & Choristæ.*
20. *Transitus à statu laïci ad statum Clerici inter Professos, non potest dari.*
21. *Qui transit à Religione deputata ad Chorum ad aliam non deputatam, non tenetur ad Horas canonicas.*
22. *Qui ex dispensatione trāsit ad nuptias, non tenetur.*
23. *Qui est damnatus ad triremes, vel eiectus è Monasterio, secundùm multos non tenetur.*
24. *Fugitiui professi non excusantur ab Horis canonicis.*
25. *Qui est dispensatus, vt viuat perpetuò extra Monasterium, adhuc tenetur ad Horas canonicas.*

1.
Religiosi professi deputati ad Chorum tenentur sub mortali ad Horas canonicas.

NVLLVS est ex Doctoribus, qui Religiosos professos deputatos ad Chorum, neget teneri ex vi suæ professionis sub peccato mortali ad Horas canonicas, nisi Petrus de Aragona 2. 2 *q.* 83. *art.* 12. *dub.* 4. vbi asserit, huiusmodi obligationem in Religiosis professis non esse tam rigorosam, sicut in Clericis constitutis in sacris; & ideò Monachum professum deputatum ad Chorum non peccare mortaliter, si omittat Horas Canonicas semel, aut iterum. Pro qua re etiam citat Caietanum *in Summa, verb. Hora canonica, sub initium,* & Medinam *(. de orat. quæst. 7. in fine*, qui tamen solùm asserunt, Monachos non teneri præcisè ratione professionis; sed vel ratione Regulæ, si hoc expressè præcipiat; vel ratione consuetudinis, si ita habeat in Religione: quod totum est verissimum, vt dicemus. Meliùs potuisset citare Richardum, qui apud Angelum *verb. Hora*, a.10. vniuersaliter asserit, eos, qui tenentur ad Horas canonicas, non peccare mortaliter, si eas omittant, dummodo non omittant ex fastidio cultus diuini, vel ex contemptu, vel ex consuetudine, quæ secundùm iura potest induci; etiam per actum bis, aut ter repetitum, L. *Nemo. C. de Episcop. audien.* & cap. *Ita nos.* 25 *qu.* 2. eámque opinionem etiam Angelus *ibi* non improbat, dum ait, eam esse humaniorem, quamuis opposita sit tutior. Re tamen vera hæc sententia non solùm non est ad mittenda, vt probabilis; sed est planè reiicienda, vt temeraria, vt notat Suar. *de Horis cano. cap.* 25. *num.* 12. cùm sit contra omnes Doctores, & sine vllo fundamento.

2.
Nouitij non tenentur ad Horas canonicas.

Dixi autem, Religiosos professos, vt excluderem Nouitios, & alios, qui sunt non professi: hi enim communiter dicuntur non esse obligati ad Horas canonicas, vt videre est apud Azor *part.* 1 *lib.* 10. *cap.* 6 *quæst.* 3. Less. *lib.* 2. *cap.* 37. *num.* 49. Vasquez *Opusculo de beneficiis, cap.* 4. §. 1. *art.* 1 *dub.* 11. *n.* 46. Reginal. *lib.* 18. *n.* 138. Suar. *de Horis canonicis, cap.* 17. *num.* 2. Bonac. *de Horis canonicis, disp.* 1. *quæst.* 2. *puncto* 2. *num.* 1. *com.* 1. Sanchez *lib.* 7. *consil. moral. cap.* 2. *dub.* 6. Paulum Layman *lib.* 4. *tract.* 1. *cap.* 4. *num.* 2. Et ratio est: quia, quemadmodum Catechumeni non tenentur legibus, & consuetudinibus Ecclesiæ, quousque per Baptismum sint perfectè admissi in illius gremium, & sint verè fideles: ita & Nouitij non tenentur legibus, aut consuetudinibus Religionis, quousque in illam non sint perfectè admissi per vota, & per professionem, vt ea communi sententia probat Sanchez *lib.* 6. *in Decalog. cap.* 10. *num.* 7. & per consequens neque tenentur ad Horas canonicas, quicquid in contrarium dicat Palud. *in* 4. *dist.* 15 *q.* 5. *art.* 2. *conclus.* 42. & Turrecrem. *in c. Quis autem. n.* 13. *dist.* 91. & apud Sanchez *lib.* 7. *consil. cap.* 2. *dub.* 6. *cit. n.* 1. Quòd enim etiam Nouitij alantur bonis Religionis, & gaudeant priuilegiis clericalibus fori, & canonis, & aliquibus priuilegiis Religiosorum, solum est, quia sunt in via ad professionem, & ad statum, & obligationes Religionis; non autem quia sint vere Religiosi; eoque nomine comprehendantur etiam in odiosis.

3.
Neque ad alias certas preces loco Horarum.

Neque solùm non tenentur ad Horas canonicas; sed neque etiam ad alios Psalmos, aut orationes loco illarum, vt etiam *supra* diximus de Clericis in minoribus, cùm nihil tale habeatur, siue ex Iure canonico, siue ex consuetudine, vt subdit Sanchez *dub.* 6. *cit. num.* 4. Idque est multò verius, quam quod habet Sylu. *verb. Hora, quæst.* 2 *a*[illegible] 6. quòd tenentur ad aliquid indeterminatum, eò quia aluntur eleemosynis, & bonis ecclesiasticis, & gaudent priuilegiis, vt *iam* diximus: quæ tamen ratione hinc non probatur obligatio ad Horas canonicas determinatè; ita neque probatur obligatio ad alios Psalmos, aut preces indeterminatè; sed ad summum tale aliquid solùm ostenditur esse conueniens, & suadetur, vt de consilio.

4.
Professi non deputati ad Chorum, non tenentur ad Horas canonicas.

Dixi secundò, Professos deputatos ad Chorum, vt excluderem Professos Ordinum militarium, qui deputantur ad bellum, vel aliorum Ordinum, qui deputantur ad aliqua opera corporalia misericordiæ, vt, verbi gratia, Hospitalarij, qui deputantur ad curam, & regimen Hospitalis: hi enim solùm tenentur ex vi suæ Regulæ, aut ex consuetudine sui Ordinis ad certas precationes, eáque obligatio, vtrùm sit ad mortale, vel solùm ad veniale, aut etiam simpliciter non ad culpam, debet expendi ex ipsa Regula, aut ex ipsa consuetudine cuiusque Ordinis, vt notat Suar. *lib. de simonia, cap.* 27. *n.* 7. & hoc modo de Commendatoribus Sancti Iacobi, quòd non teneantur ad mortale, docet Sanchez *lib.* 7. *consil. cap.* 2. *dub.* 5.

5.
Conuersi in Religione deputata ad Chorum non tenentur.

Similiter per eandem particulam excluduntur ij Professi, qui in Religione deputata ad Chorum, solùm deputantur ad seruitia domestica, & appellantur Conuersi: hi enim cum solum recipiantur ad opera seruilia, solùm sunt famuli Monasteriorum, vt notat Panorm. *in cap. Non est vobis. de Regular.* & quod asserit Palud. *in* 4. *dist.* 15. *quæst.* 5. *art.* 1. *cit.* Sanctus Anthoninus 3. *part. cit. tit.* 12. *cap.* 4. §. 1. Sylu. *verb. Hora, quæst.* 2. eos teneri ad aliquid aliud loco Horarum; debet similiter expendi in vnaquaque Religione ex ipsa Regula, aut ex consuetudine cuiusque, cùm ex iure communi, vel ex consuetudine generali non habeatur, vt ex communi sententia notat Suar. *de Horis can. cap.* 17. *cit.* & Azor. *cap.* 6. *quæst.* 4. Et hoc modo de militibus, aut equitibus etiam Commendatariis, quòd non teneantur sub mortali recitare eas orationes, quas præscribit eorum Regula, expressè docet Sanchez *lib.* 7. *consil. cap.* 2. *dub.* 5.

6.
Tenentur tamen ad aliquod aliud loco Horarū, iuxta Regulam, aut consuetudinem cuiusque Religionis.

7.
Professi in Religione nō deputata ad Chorum non tenentur.

Et idem est de illis, qui sunt Professi in Religione clericali non deputata ad Chorum, qualis est Societas Iesu; neque enim tenentur ad Horas canonicas ex vi suæ professionis, si alioqui non sunt in sacris ex Suar. *cap.* 17. *cit.* & Azor. *cap.* 6. *quæst.* 1. & Lessio *cap.* 37. *num.* 49. *cit.* & Sanchez *lib.* 7. *consil. moral. cap.* 2. *dub.* 3. *num.* 8. Vasquez *Opusc. de benef. cap.* 4. §. 1. *art.* 1. *dub.* 11. *num.* 49. Bonac. *de Horis canonicis, disp.* 1. *quæst.* 2 *puncto.* 1. *num.* 7. §. *Hinc patet. tom.* 1. & aliis apud ipsum.

8.
Et quòd professio religiosa in vniuersum accepta

non

Professio religiosa, per se loquendo, non inducit obligationem Horarum canonicarum.

non inducat quasi ex natura rei huiusmodi obligationem, clare patet in Professis Ordinum militarium, & eorum, qui non deputantur ad Chorum, & in iis, qui dicuntur Conuersi: vere enim, & propriè sunt Religiosi professi, neque tamen tenentur ad Horas canonicas. Et præterea quia professio religiosa solùm obligat ad perfectionem per obseruationem votorum substantialium, iuxta regulam, & iuata media, quæ in illa determinantur; inter quæ tamen fieri potest, vt non contineantur Horæ canonicæ, & vt patet ex S. Thoma 2. 2. *quæst. vlt. artic.* 8. *ad* 2. Monachia, per se loquendo, non incumbit vacare vlli ministerio ecclesiastico, sed solùm intendere ad proprium profectum spiritualem, & vacare sibi, & Deo, vt etiam habet S. Hieronymus *in epistola ad Heliodorum*, & refertur *in epistola ad Heliodorum*, & refertur cap. *Alia causa.* & cap. *Sic viue.* & cap. *Si clericatum.* 16. *quæst.* 1. quod tamen, per se loquendo, non postulat Horas canonicas, siue publice, siue priuatim persolui: fuit verò posteà iniunctum etiam Monachia, vt illas persoluerent, tum, quia fuit conueniens, vt illia præscriberetur hæc certa forma Deum laudandi, atque orandi; tum verò, quia cœperunt etiam ipsi promoueri ad sacros Ordinea, & fieri Clerici, cùm antea magna ea parte non essent nisi laïci: & ideò cùm non commodè possent simol cum aliis Clericia interesse diuinis Officiia in eorum Ecclesiia, provt ommibus præcipitur, cap. *Clericus.* & cap. *Clerici. dist.* 91. cœperunt adiungi propriæ & peculiatea Ecclesiæ ipsis Monasteriis; & ipsi Monachi cœperunt diuidi in duas partes, id est, in illos, qui sacris essent initiati, vel initiandi, & dicti sunt Clerici; & eoa, qui neque essent initiati, neque initiandi, & dicti sunt laïci, siue Conuersi: & Clericis fuit Iniuncta recitatio Horarum, tam communis, & publica in ipsorum Ecclesiis, quàm priuata, si qui fortè ad Ecclesias non conuenirent, vt benè notat Sotus *lib.* 10. *de iust. quæst.* 5. *art.* 3. & Petr. de Arag. 2. 2. *quæst.* 83. *art.* 12. *dub.* 4. *not.* 2. Non ergo ex ipsa natura professionis religiosæ orta est hæc obligatio ad Horas canonicas; sed respectu illius est merè accidentalis, & solùm fuit illi adiuncta per præceptū Superiorum, vel per consuetudinem paulatim inductam ad benè esse, & tanquā conueniens ad bene vacandū sibi, & Deo; & præsertim occasione sacrorum Ordinum, qui communiter cœperunt induci in ipsos Ordines religiosos, ac proinde hæc obligatio tota est expendenda ex peculiari præcepto, aut ex peculiari consuetudine, quæ sciatur vigere in vnaquaque Religione, & si in vna, aut pluribus constet sufficienter, quòd non sit præceptum, aut consuetudo, vt qui non intersunt recitationi publicæ, teneantur ad recitationem priuatam; sine omni culpa omitti poterit recitatio priuata ab illo, qui iustè abfuerit à recitatione publica, vt notat Sanchez *lib.* 7. *consil. moral. cap.* 2. *dub.* 3. *cit. num.* 7. ex Caiet. Ledesma, Medina, & aliis. Et hoc modo Alphonsos à Castro *lib.* 1. *de lege pœnali, cap.* 8. *arg.* 2. dicit, quòd Moniales S. Claræ non tenentur sub mortali ad Horas canonicas: quia Regula illas non obligat; & Petrus de Aragona *dub* 4. *cit. de suis Professis Augustinianis*, & Sotus *lib.* 10. *de iust. quæst.* 5. *a*: 1. 3. §. *Quòd si nos vicissim.* de suis Dominicanis testantur, quòd si non sint in Ordinibus sacris, & omittant recitare priuatim Horas canonicas; non tenentur ad culpam, quantùm est ex vi suæ Regulæ; sed solùm ad pœnam, quod idem *paulò inferius* etiam asserunt de suis Conuersis, aut laïcis, si omittant illas preces, ad quas tenentur loco Horarum: & pro Conuersis Dominicanis idem habet etiam Sylu. *verb. Hora, quæst.* 2. §. *Septimò.*

9. *Obligatio ad Horas canonicas quomodo sit inducta in Religionibus.*

10. *Si in aliqua Religione deputata ad Chorum, non sit consuetudo, aut præceptum recitandi priuatim Horas canonicas, possunt omitti sine peccato.*

Neque obstat, quòd Religiosi alantur eleemosynis, & bonis ecclesiasticis: qua de causa Palud. & S. Antoninus *locis cit.* existimant, quòd etiam Conuersi tenentur quasi ex iustitia naturali, ad Horas canonicas; sicut tenentur beneficiati, cùm etiam ipsi habeant beneficium, saltem interpretatiue: & aliquando in Iure appellatione beneficij etiam veniat Monachatus, vt notat Soar. *de censur. disp.* 40 *sect.* 2. *num.* 29. *in fine*, & apud illum Sylua *de beneficio, part.* 1. *q.* 2. *in fine*, & patet ex Gloss. *in Clem. Dispendiosam, verb. Beneficiis, de iudic.* & apud Azor. *part.* 2. *lib.* 3. *cap.* 26. *quæst.* 7. Contrà enim est: quia alimenta iis non tribuuntur, tanquàm stipendium Horarum canonicarum, aut certarum precum, sicut tribuuntur Clericis beneficiatis annui redditus suorum beneficiorum; sed solùm tribuuntur, vt simplex eleemosyna; vel, vt pura, & absoluta donatio propter statum religiosum, vt notat Caiet. *in Sum. verb. Hora canonica*, & omnes cõmuniter. Et sicut huiusmodi alimenta non inducunt obligationem ex iustitia ad alias operationes religiosas, verbi gratia, ad ieiunia, & ad corporales mortificationes: ita neque inducunt ad Horas canonicas: & alioqui si talem obligationem inducerent in Professis deputatis ad Chorum, etiam inducerent in Conuersis, & in Nouitiis, contra id, quod *superius* diximus. Et quando S. Anthoninus 3. *part. tit.* 13. *cap.* 4. §. 1. *in fine*, ex Augustino de Anconna *in Summa de potestate ecclesiastica*, & ex Palud. *in* 4. *dist.* 13. *quæst.* 5. *art.* 1. & aliqui alij apud Sanchez *lib.* 7. *consil. cap.* 2. *dub.* 3. *n.* 14. huiusmodi obligationem admittant etiam in Conuersis, & etiam illos affirment peccare mortaliter, si Horas omittant ex negligentia: quia eo ipso, quòd sunt applicati totaliter ad cultum Dei, habent etiam ipsi beneficium interpretatiue, id est, ius viuendi ex eleemosynis, vel ex redditibus Monasterij, & ex quæstibus, qui eis conceduntur ab Ecclesia ratione applicationis ad cultum diuinum. Contrà tamen est: quia Augustinus de Ancona *de potestate ecclesiastica, quæst.* 69 *art.* 6. & apud Sylu. *verb. Hora, quæst.* 2. §. 7. expresse habet, quòd laïci, & Conuersi Religiosi loco Horarum tenentur dicere tot *Pater noster*, vel aliquid tale, iuxta Constitutionea cuiusque Ordinis. Et idem habet etiam Palud. vt *suprà* retulimus *num.* 6 Quare etiam S. Anthonin. hoc ipsum dicendus est intelligere per Horas, ad quas dicit teneri Conuersos sub peccato mortali; non autem ipsas Horas canonicas propriè, & formaliter acceptas. Et quòd præterea professio religiosa non inducit obligationem ad Horas canonicas ex iure aliquo positiuo, quod specialiter illas præcipiat pro huiusmodi Professis; ea eo probant Doctorea communiter: quia nullum est tale Ius Et hinc tandem concludunt, quòd talis obligatio solùm habetur ex consuetudine communiter inducta, & legitimè iam præscripta per modum legis in omnibus Religionibus deputatis ad Chorum.

11. *Monachatus aliquando in Iure venit appellatione beneficij.*

12. *Quomodo aliqui docat, quòd etiam Conuersi teneantur ad Horas canonicas.*

Et quatenus possit dubitari de huiusmodi consuetudine, vtrùm obliget ad mortale; eodem modo illam interpretantur, quo *suprà* diximus de Subdiaconis, qui similiter solùm tenentur ex consuetudine, & communiter existimantur teneri ad mortale: quia eorum consuetudo est inducta ex credulitate obligandi, & per modum legis non scriptæ, & est de re graui; imò, & grauiore, quàm sit lex de ieiunia, de Sacro audiendo, de confitendo semel in anno, de communicando in Paschate, & de similibus, in quibus signanter, & specialiter non exprimitur, quòd sint ad mortale, quæ tota ratio etiam valet de consuetudine similiter inducta pro Religiosis

13. *Consuetudo, ex qua Religiosi tenentur ad Horas canonicas, est ad mortale.*

giosis professis, cùmque consuetudinem ita interpretantur communiter Viri docti, & timorati, vt notat Sanc. *lib. 7. consil. moral. cap. 2. dub. 3. cit. n. 6.*

14. *Etiam Moniales profes. ad Chorũ, tenentur sub mortali.*

Et hoc totum, quod diximus de viris religiosis professis deputatis ad Chorum, quòd teneantur sub mortali ad Horas canonicas, dicendum etiam est de fœminis, & de Monialibus similiter professis, & deputatis ad Chorum, vt notat Sot. *lib. 10. de iust. q. 5. art. 3. vers. Quæ asi hoc.* Tabiena *verb. Hora, n. 7.* Armilla *n. 5.* Azor *part. 1. lib. 10. c. 6. q. 1.* Tolet. *lib. 2. c. 12. ad finem.* Less. *lib. 2. c. 37. n. 49* Bonac. *de Horis canon. disp. 1. q. 2. puncto 3. n. 5. tom. 1.* Sanchez *dub. 3. cit. n. 12.* & alij apud ipsum: tenentur enim etiam Moniales professæ ad Chorum ad Horas canonicas sub mortali, & Conuersæ, vel Professæ non ad Chorum tenentur ad alias preces loco Horarum, iuxta præscriptum Regulæ, aut Monasterij.

15. *Non autem Sorores Tertiariæ, quæ non viuunt in Monasterio.*

Sed nomine Monialium, quoad hoc, non debent intelligi Sorores, quæ dicuntur Tertiariæ S. Francisci, nisi viuant in Monasterijs, & emittant tria vota substantialia, cum alioqui non sint verè Religiosæ: sicut nec Fratres Tertiarij, qui non viuunt in Congregatione, sunt verè Religiosi, vt notat Nauar. *de o... 1. cap. 7. num. 24.* Caiet *in Summa, verb. Hora.* Sanchez *lib. 7. consil. cap. 2. dub. 3. cit. n. 50.* & alij apud ipsum.

16. *Neque Eremitæ, qui non viuunt sub certa Regula.*

Et idem est de Eremitis, nisi viuant in Communitate, & sub Regula approbata, in qua similiter sit consuetudo, communiter reputata vt lex, de recitandis Horis canonicis, vt subdit *ibidem* Sanchez *n. 11.* ex Armilla *verb. Hora, n. 5.* & alijs.

17. *Obligatio Professorũ ad Horas canonicas, solùm incipit à die, & hora professionis emissæ.*

Incipit verò hæc obligatio, tam in Monialibus, quàm in Monachis, & Religiosis quibuscunque professis, a die, & hora emissæ professionis, & solum ex tunc tenentur ad Horas consequentes; non autem ad antecedentes illius diei, siue naturalis, siue artificialis, vt *supra* diximus *disput. praced. n. 4.* de obligatione Ordinis sacri.

18. *Et potest desinere, si quis ex deputato ad Chorum, redigatur in ordinem Cõuersorum.*

Et si contingat, vt quis ex Professo deputato ad Chorum redigatur in ordinem laicorum, & Cõuersorum; quod posse fieri authoritate Superiorum, & quantum est ex natura professionis religiosæ, probat Sanchez *lib. 6. in De al. cap. 7. num. 80.* eo ipso definit esse obligatus ad Horas canonicas, cùm hæc obligatio ex consuetudine sic præscripta solum proueniat ex eo, quòd Professus ex voluntate Superiorum, & sua, sit deputatus ad Chorum; & ideò possit incipere, & desinere, prout inceperit, aut defierit talis deputatio, vt notat Sanchez *ibidem* ex Soto *lib. 10. de iust. quæst. 5. art. 3. vers. Ad aliud verò,* Petr. de Arag. *2. 2. quæst. 83. art. 12. dub. 4. in 4. argum.* Azor. *lib. 10. cap. 6. quæst. 7.* & alijs.

19. *Et contrà potest incipere, si quis ex laico, & Cõuerso transferatur ad statum Clerici, & Choristæ.*

Et contrà, si contingat, vt quis ex professo laïco, & Conuerso transferatur ad ordinem eorum, qui sunt Clerici, & deputati ad Chorum, eo ipso incipit esse obligatus ad Horas canonicas propter contrariam rationem, quanquam hæc translatio ex decretis Clementis VIII. de anno 1601. & Vrbani VIII. de anno 1624. pro omnibus Religiosis non possit dari, vt etiam refert Steph. Quaranta *in Summa Bullar vers. Monasteria, & Conuentus regularium virorum. §. Tempore verò probationis elapso.* inter illa enim decreta hoc etiam habetur: *Qui ad Conuersorum habitum recepti fuerint, ad Clericorum statum transire, etiam durante tempore probationis, non possint.*

20. *Translatio laici ad statũ Clerici inter Professos non potest dari.*

Et cùm verbum, *non possint*, in lege positum etiam irritet, quod contrà fit, vt ex communi sententia notat Sanchez *lib. 6. de matr. disp. 38. num. 20.* non modò huiusmodi transitus ab habitu, aut statu Conuersi ad habitum, & statum Clerici, non est faciendus; sed etiam videtur nulliter fieri, si forte fiat sine speciali facultate, & dispensatione Papæ: si tamen hæc dispensatio pro aliquo haberetur, verè in illo inciperet obligatio ad Horas canonicas, qua die, & qua hora fieret talis translatio: quod solùm *hoc loco* asserimus.

Et à fortiori idem esset, si quis ex Religione deputata ad Chorum transiret ad aliam non deputatam: similiter enim ab ipsa die, & hora transitus perfecti, & consummati per alteram professionem, desineret, aut inciperet esse obligatus ad Horas canonicas, vt notat Paulus Layman *lib. 4. tract. 1. cap. 4. n. 3.* & Bonac. *de Horis canon. disp. 1. quæst. 2. puncto 2. num. 2.* & alij apud ipsum. 21.

Qui transit à Religione deputata ad Chorum ad aliam nõ deputatam, nõ tenetur ad Horas canonicas.

Et idem esset, si quis professus deputatus ad Chorum rediret ad sæculum, & vxorem duceret ex dispensatione Pontificis: quando enim deponeret habitum religiosum, & indueret habitum sæcularem ex intentione vtendi dispensatione, & transeundi ad nuptias; statim in illo extingueretur, vt sic dicam, professio, & status religiosus per obtentam, & executam dispensationem, vt probat Sanchez *lib. 8. de matrim. disput. 8. num. 11.* & *lib. 7. consil. moral. cap. 2. dub. 4. num. 7.* & Paulus Layman *num. 3. cit.* & per consequens etiam statim extingueretur obligatio ad Horas canonicas, quæ in illa fundatur. Ex quo vlteriùs infert Sanchez *ibidem*, quòd etiam Sacerdos, qui esset dispensatus ad nuptias, tandiu teneretur ad Horas canonicas, quandiu retineret habitum sacerdotalem, & licite posset celebrare, & percipere fructus suorum beneficiorum, & gaudere priuilegiis clericalibus; & vno verbo, quandiu non recederet a statu sacerdotali: statim verò atque deponeret illum habitum, & indueret vestes laïcales, & desereret statum sacerdotalem per nuptias, quemadmodum non ampliùs gauderet beneficijs, & priuilegiis Clericorum; ita nec ampliùs teneretur illorum obligationibus, siue ad Horas canonicas, siue ad aliud quodcunque; & solùm retineret characterem sacerdotalem, quia est indelebilis, cúmque haberet impeditum, & otiosum pro semper à suis actibus, nisi specialiter ad illos dispensaretur.

22. *Qui ex dispensatione trãsit ad nuptias, non tenetur.*

Ex eodem priuilegio, quod contingat mutatio in statu Professi, deputati ad Chorum, negat Sotus *lib. 10. de iustitia, quæst. 5. art. 3.* & Bonac. *de Horis Canonicis, disp. 1. quæst. 2. puncto 2. num. 3.* teneri ampliùs ad Horas canonicas eum Professum, qui per sententiam sit damnatus ad triremes, vel eiectus è Monasterio: quia per hanc sententiam est translatus ad alium statum, in quo, & ex vi cuius non est consuetudo illas recitandi. Et de damnatis ad triremes, siue in perpetuum, siue ad tempus, & de eiectis, si per ipsos non stet, quominus redeant ad Monasterium, idem asserit Sanchez *in consil. moral. lib. 7. cap. 2. dubio 4. num. 4 & 5.* & Less. *lib. 2. cap. 37. num. 50.* & Sayrus *lib. 6. thesaur. cap. 9. num. 28.* & alij, quos citat Sanchez *ibidem*; & probabile putat, & in praxi tutum Layman *lib. 4. tract. 1. c. 4. n. 2. in fine:* quia eo ipso, quòd per aliquem non stat, quominùs viuat in Religione, & est liber ab obligatione intra illam viuendi, etiam est liber ab alijs obligationibus, quæ consequuntur vitam in Religione, vt est, verbi gratia, obligatio ad ieiunia, ad certam qualitatem ciborum, ad certum habitum, ad corporales afflictiones, ad Choro interessendum, & similes: & inter has est etiam obligatio ad Horas canonicas. Oppositum tamen docet Nauar. *de orat. cap. 7. num. 20.* Suar. *de Horis canonicis, cap. 17. num. 9.* Azor. *part. 1. lib. 10. cap. 6. quæst. 6.* Rodr. *in quæstionibus regular. tom. 1. q. 30. art. 19.* & *in Summa, part. 1. cap. 141. num. 14.* & aliqui alij: quia non debet talis Professus ex propria

23. *Qui est damnatus ad triremes vel eiectus è Monasterio, secũdum multos non tenetur.*

iniquitate

iniquitate reportare commodum : & quandiu manet professus deputatus ad Chorum, semper manet obligatus ad Horas canonicas, quæ possunt commode recitari, etiam extra Monasteria. Sed negari non potest, quin prima sententia sit valdè probabilis, & in praxi, sit tuta sufficienter : siquidem hæc obligatio non fundatur præcisè in professione; sed in consuetudine & lege non scripta Religionis, vt *supr.* diximus; quæ tamen non obligat extra Religionem. Et quod dicitur non debere quis reportare commodum ex propria culpa, solùm est verum, per se loquendo; non autem ex aliquo alio accidente : sic enim qui culpabiliter, & per gulam, v.g. sibi causat morbum grauem, reportat commodum, quòd sit liber à præceptis ieiuniorum, & Sacri audiendi, & recitandi Horas canonicas, si sit in sacris : verùm, id est solum per accidens, stante morbo, qui non fuit per se intentus: ergo eadem ratione, qui culpa sua est damnatus ad triremes per sententiam, vel eiectus ex Monasterio, potest ex accidente reportare commodum, quòd sit liber ab obligationibus Monasterij; stante sententia, eiúsque executione, quæ similiter non fuit per se intenta. Si quis tamen esset eiectus tanquàm incorrigibilis; & per ipsum staret, quominùs corrigeretur, & iterum reciperetur in Monasterium, non deberet ex propria culpa reportare hoc commodum : sed omninò teneretur ad Horas canonicas ex eodem Sanchez *dub.4.cit.n.3.* & Soto *lib.7. de iust.q.2.art.1.in solut.ad* 3. & Nauar. *de orat.c.7.cit. n.*20. quia, sicut peccaret non se corrigendo, & voluntariè permanendo extra Monasterium; ita & peccaret omittendo alias obligationes Monasterij. Et contrà, si sit eiectus in perpetuum, & non ampliùs stet per ipsum, quominùs redeat ad Religionem, quemadmodum non ampliùs peccat, viuendo extra illam; ita nec peccat omittendo alias obligationes. Neque est par ratio de obligatione ad easdem Horas canonicas ratione Ordinis sacri, quæ non tollitur, per se loquendo, etiam in damnatis ad triremes, aut eiectis per sententiam, vt *suprà* diximus : nam consuetudo, ex qua oritur obligatio ratione Ordinis, est inseparabiliter annexa ipsi Ordini, eiúsque characterem semper consequitur; non autem est alligata Monasterio, aut Religioni, vel Societati Religiosorum, vt contingit in consuetudine ratione professionis religiosæ, & ideò illa vbique obligat, & in omni statu, vt omnes qui sunt in sacris; cùm tamen hæc non obliget omnes Professos, neque vbique, & in omni statu; sed solùm in illo, in quo maneant, vt deputati ad Chorum : quod non accidit, quando manent in triremibus, vel vt eiecti manent in sæculo.

24. *Fugitiui non excusantur ab Horis canonicis.* Quod verò præterea addit Bonac. *de Horis canon. disp.1.q.2.punct.2.cit.n.6.* de fugitiuis, quòd neque etiam ipsi teneantur ad Horas canonicas: quia etiam ipsi non sunt in statu deputatorum ad Chorum, nulla ratione est admittendum, cùm fugitiui omninò peccent subtrahendo se contra debitum suæ professionis à Religione, & ab illius obligationibus; & semper teneantur redire, séque illis restituere; ac proinde impossibile sit, vt verè eximātur ab obligationibus, in quantum sunt fugitiui: & de illis sic habet Nau. *de orat.c.7.n.*20. & Less. *lib.2.c.37.n.*50. & Azor. *lib* 10.*c.6.q.5.& seqq.* & Layman. *lib.4.tract.1. c.4.n.2.§. Adde* 2. & alij communiter. Neque ex eo, quòd, quandiu sunt fugitiui, non alantur bonis Monasterij, possunt rationabiliter prætendere huiusmodi exemptionem, cùm obligatio non oriatur, neque dependeat ex alimentis; sed ex communi consuetudine, & lege Religionis deputatæ ad Chorum, vt iam diximus.

Similiter id, quod habet idem Bonac. *ibidem, num.* 4. & Azor. *part.1. lib.* 10. *cap.6. quæst.* 8. quòd Monachus dispensatus, vt viuat in perpetuum extra Monasterium, non teneatur ad Horas canonicas; quia est dispensatus a Regula, & à consuetudinibus secundùm regulam, non videtur probandum : quia dispensatio ad viuendum perpetuò extra Monasterium, non liberat, nisi ab exercitio, & vsu Chori, vt benè notat Suar. *de Horis canon. cap.* 17. *n.* 8. & Sanchez *lib. 7. consil. mor. cap. 2. dub.4.n.6.* & Nauar. *de orat.cap.7.n.*20. & Layman *lib.4.tract. 1.cap.4.n.2.§. Hæc adde primò.* quanuis addat, non esse improbabile etiam oppositum. Et quemadmodum si quis ab immediato Superiore Religionis dispensaretur, vt nunquam interesset Choro, non propterea dispensaretur ab Horis canonicis recitandis priuatim; ita nec dispensatur ex dispensatione Pontificis: & quemadmodum retinet habitum, & tonsuram monasticam, etiam extra Monasterium; & semper manet Professus deputatus ad Chorum, & specialiter addictus diuino cultui per Horas canonicas : ita & retinet eas obligationes, quæ possunt impleri extra Monasterium; & specialiter tenetur Deum colere per Horas canonicas dictas priuatim, si non potest per illas dictas communiter, & in Choro. Et quanuis consuetudo, & obligatio recitandi priuatim pro singulis Religiosis sit inducta ex consuetudine, & obligatione recitandi communiter, & in Choro pro tota Communitate, vt *suprà* diximus *num.* 9. non tamen propterea ita ab illa dependet, vt, si quis sit dispensatus à recitando in Choro, sit dispensatus eo ipso etiam à recitando priuatim, quicquid dicat Azor. *loco cit.* imò cùm obligatio recitandi priuatim sit inducta loco obligationis recitandi in Choro; eo ipso, quòd quis est impeditus, aut dispensatus à Choro, tenetur recitare priuatim; succedente, nimirum, hac alia obligatione loco illius, quasi ex ipsa rei natura, si hoc nomine est appellanda communis consuetudo iam inducta, & præscripta in Religionibus ferè omnibus. Et quemadmodum Canonicus, aut alius beneficiatus deputatus ad Chorum in certa Ecclesia, si dispensetur pro semper à Choro, adhuc tenetur recitare priuatim, neque hæc dispensatio consequitur necessariò ex illa : ita & Professus religiosus. 25. *Qui est dispensatus, vt viuat perpetuò extra Monasterium, adhuc tenetur ad Horas canonicas.*

DISPVTATIO XXIII.

Quomodo aliquis teneatur ad Horas canonicas ex beneficio ecclesiastico.

1. *Beneficiati tenentur ad Horas canonicas de Iure ecclesiastico.*
2. *Præstimonia sunt propriè beneficia : & quid eo nomine intelligatur.*
3. *Quomodo obligatio ad Horas canonicas ex beneficio possit duci de Iure natura.*
4. *Qui percipit fructus, sed non vt Clericus, neque propter diuinum Officium, non tenetur ad Horas canonicas.*
5. *Beneficium non habetur perfectè, nisi habita possessione pacifica.*
6. *Obligatio ad Horas canonicas ex titulo beneficij, solùm incipit à die apprehensæ possessionis.*
7. *Quanuis, secundùm alios, incipiat à die acceptatæ institutionis.*
8. *Qui culpa sua omittit capere possessionem, tenetur ad Horas canonicas.*

9. Qui

9. *Qui impeditur per litem, ne capiat possessionem, non tenetur ad Horas canonicas.*

1. *Beneficiati tenentur ad Horas canonicas de Iure ecclesiastico.*

CLERICOS beneficiatos alicui certæ Ecclesiæ deputatos, teneri ad persoluendas Horas canonicas, saltem in Choro, exprefse habetur cap. *Si quis Presbyter. dist.* 92. vbi quilibet Clericus deputatus Ecclesiæ dicitur esse deponendus à Clero, si fuerit intra ciuitatem, & ad quotidianum psallendi Officium matutinis, & vespertinis horis non conuenerit. Vniuersaliter verò de omnibus beneficiatis, quòd teneantur ad illas persoluendas, saltem priuatim, colligitur ex cap. *Quia per ambitios. de rescrips. in 6.* vbi dicitur, omne beneficium dari propter Officium: & reprehenduntur quidam beneficiati, eò quòd Officium omitterent. Et expressè habetur in Concilio Lateranensi sub Leone X. *sess.* 9. vbi priuantur fructibus beneficiorum, tanquàm iniustè perceptis, qui omittunt Horas canonicas. Quam constitutionem confirmauit posteà Pius V. *Extrauag. Ex proximo* vbi

2. *Præstimonia sunt propriè beneficia: & quid eo nomine intelligatur.*

etiam declarauit id intelligi de omnibus beneficiis, etiam illis, quæ in Hispania dicuntur præstimonia, vel portiones præstimoniales; & nihil sunt aliud, quàm quædam portiones abstractæ à fructibus beneficiorum, & assignatæ in subsidium iuuenum ad studia peragenda, vt deinde proficiant in Clericatu, vt notat Vasq. *de benef. cap.* 4. §. 1. *art.* 1. *dub.* 3. *n.* 8. & Suar. *lib.* 4. *de Horis canon. cap.* 22. *num.* 7. *tom.* 2. *de relig.* vel in subsidium eorum Canonicorum, qui habent Canonicatus tenues, vt notat Azor. *part.* 1. *lib.* 10. *cap.* 3. *quæst.* 4. eàque obligatio ad Horas

3. *Quomodo obligatio ad Horas canonicas ex beneficio possit dici de Iure natura.*

canonicas in Clericis beneficiatis dici potest ex institutione Ecclesiæ transiisse quodammodo in Ius naturale, vt notat Suar. *lib.* 4. *cit. cap.* 18. *n.* 2. *& seqq.* quatenus, scilicet, de Iure ecclesiastico est, vt beneficium detur propter Officium, intelligẽdo hoc nomine etiam Horas canonicas, quæ omni beneficio sunt annexæ, & quatenus deinde est de Iure naturæ, vt omnis, qui accipit stipendium propter aliquod officium, teneatur illud exequi, & alioqui non faciat stipendium suum. Et ex hoc capite etiam Nauar. *de orat. cap.* 7. *n.* 3. *in fine*, ex Sancto Antonino, & aliis absolutè docet, quòd Clerici beneficiati tenentur ad Horas canonicas ex iustitia naturali.

4. *Qui percipit fructus, sed non vt Clericus, neque propter diuinum Officiũ, non tenetur ad Horas canonicas.*

Vt ergo constet de aliquo, quòd teneatur ad Horas canonicas ratione beneficij; debet benè constare, quòd habeat beneficium, id est, ius percipiendi fructus annuos ex bonis ecclesiasticis Deo dicatis, competens Clerico in perpetuum propter diuinum Officium, vt illud definit Tolet. *lib.* 5. *cap.* 76. & Azor. *part.* 2. *lib.* 3. *cap.* 1. *quæst.* 2. Vnde, qui percipit fructus ecclesiasticos, verbi gratia, solùm vt pulset organa, aut campanas, vel vt doceat Grammaticam, vel Theologiam, vel vt exerceat officium aliquod simile non diuinum, & siue sit Clericus, siue non Clericus, mirum non est, si non teneatur ad Horas canonicas, cùm reuera non habeat beneficium, vt notat Bonae. *de Horis canon. disp.* 1. *quæst.* 2. *puncto* 4. *num.* 5. Et contrà, si quis sit Clericus, & propter diuinum Officium, id est, saltem propter Horas canonicas, vel simul etiam propter administrationem Sacramentorum habeat ius percipiendi in perpetuum annuos redditus ex bonis ecclesiasticis, etiamsi prætereà habeat obligationem pulsandi organa, aut docendi Theologiam, verè habet beneficium ecclesiasticum, & verè tenetur ad Horas Canonicas.

5. *Beneficium habetur perfectè, nisi habita possessione pacifica.*

Et habere beneficium, quoad hanc obligationem recitandi Horas canonicas, tunc aliquis dicitur, quando illud pacificè possidet, ac proinde hæc obligatio solùm incipit à die, & hora acceptæ possessionis: sicut etiam *superius* diximus de initiatis sacris Ordinibus, & de Professis, quòd eorum obligatio solùm incipit à die, & hora suscepti Ordinis, aut professionis emissæ: sic enim ex Theologis asserit Palud. *in* 4. *dist.* 15. *quæst.* 5. *concl.* 5. Caiet. *in Sum. verb. Hora canonica, initio*, Emman. Rodriq. *in Summa, part.* 1. *cap.* 141. *n.* 4. Azor. *lib.* 10. *cap.* 4. *quæst.* 7. Suar. *de Horis can. cap.* 19. *n.* 7. Less. *lib.* 2. *cap.* 34. *num.* 167. Vasq. *opusculo de benefic. cap.* 4. §. 1. *art.* 1. *dub.* 6. *num.* 30. Reginal. *lib.* 30. *n.* 38. Layman *lib.* 4. *tract.* 2. *cap.* 5. *num.* 3. *quæst.* 2. Bonae. *de Horis can. disput.* 1. *quæst.* 2. *puncto* 5. *num.* 2. & plures alij apud ipsum. Et ex Iuristis idem asserit Menoch. *de arbitrariis, part.* 1. *cap.* 141. *num.* 4. & Paris. *de resignat. quæst.* 9. *num.* 15. & Barbos. *in cap. Dolentes. num.* 3. *de celebrat. Missarum*, & ex Paris. *ibidem*, sic habet praxis. Et ratio est: quia in Iure non censetur quis perfectè habere beneficium, nisi habeat possessionem pacificam, vel certè nisi per ipsum stet, quominùs habeat, cap. *Commissa. de elect. in* 6. & cap. *Licèt Episcopus. de præben. in* 6. & sæpè contingit, vt beneficium alicui conferatur; & deinde occurrant plura impedimenta pro capienda possessione, & pro fructibus percipiendis, vt, verbi gratia, quia priùs fuit collatum alicui alteri ab alio collatore; vel quia alius habet titulum coloratum, &c.

6. *Obligatio ad Horas canonicas ex titulo beneficij, solùm incipit à die apprehensæ possessionis.*

Est autem valdè rationabile, vt non priùs obligetur quis ad Officium, quàm sit certus de beneficio; quod tamen non contingit ante pacificam possessionem. Et quemadmodum non nisi post possessionem percipit fructus, eósque tenetur restituere, si omittat Officium: ita & solùm post possessionem committit culpam, & est dignus pœna, si omittat; ac proinde solùm post possessionẽ tenetur illud persoluere, & non omittere. Et hoc modo debet intelligi id, quod asserit Pius V. *in Bulla paulò ante cit. Ex proximo.* quòd grauiter peccet, qui omittit Officium, postquàm obtinuit beneficium: sensus enim solùm est de obtentione perfecta per possessionem pacificam; non autem de sola præsentatione, nominatione, electione, institutione, & acceptatione:

7. *Quamuis, secundum alios, incipiat à die acceptata institutione.*

quicquid in contrarium dicat Nauar. *de orat. cap.* 7. *n.* 28. *&* 29. & *cons.* 17. *de celebrat. Missarum.* Garzias *de benef. part.* 3. *c.* 1. *n.* 92. & aliqui alij apud ipsum, qui contendunt, statim atque aliquis habet collationem beneficij à se acceptatam, teneri ad Horas canonicas: quia sola collatio acceptata tribuit ius in beneficio, & facit beneficium esse illius, cui est facta collatio, cap. *Si tibi absenti.* & cap. penult. & *ibi* Glossa *ver. Collatio de præben. in* 6. vnde & potest illud permutare; & si moriatur ante captam possessionem dicitur beneficium vacare per obitum illius, ex Felino *in rubricam de constitut. n.* 5. & ea tunc habet ius ad fructus percipiendos post acceptam possessionem. Sed reuerà hæc ratio non multum vrget: nam ius, quod acquiritur in beneficio per solam collationem acceptatam, est ius incertum, & dubium, cùm fortasse possit competere ius aliud, etiam alicui alteri, vt dicitur cap. *Licèt Episcopus de præbend. in* 6. & beneficium non sit illius, nisi imperfectè, & sub dubio: & per consequens non est, quòd inducat obligationem certam. Et quamuis fructus sit accepturus à die collationis, & ante apprehensam possessionem; non tamen hinc sequitur, quòd ex tunc fuerit obligatus ad recitandum Officium, cùm non sit inconueniẽs, vt ex aliquo accidente beneficiarius percipiat fructus, etiam pro tempore, quo non fuit obligatus, vt notat Suar. *c.* 19. *cit. n.* 6 vt, v. g. si illi reseruentur à die vacationis, & ante ipsam collationem. Et idem est de facultate permutandi: nam

similiter

similiter ex illa non probatur obligatio, & ad permutationem potest sufficere etiam ius imperfectũ, & dubium: quod tamen non sufficit ad inducendam obligationẽ, vt diximus. Et idẽ est de vacatione per obitum, ad quam similiter sufficit ius imperfectum.

8. *Qui culpa sua omittit capere possessionem, tenetur ad Horas canonicas.*

Si tamen stet per ipsum beneficiatum iam institutum, quominùs capiat possessionem beneficij, nõ est excusandus ab Horis canonicis, cùm Ecclesia nõ debeat fraudari sua intentione, ex qua illi contulit beneficium, id est, vt persolueret diuinum Officium, vt notant Less. Layman Azor. Parisius, Bonac. Vasq. *n.26.* & alij *locis cit.* & paria sint, quòd quis habeat possessionem beneficij, & quòd per ipsum stet, quominùs habeat, c. *Licèt Episcopus. de prabendis, in 6.*

9. *Qui impeditur per litē, ne capiat possessionem, non tenetur ad Horas canonicas.*

Atque ex hoc principio, quòd ante pacificã possessionem non habeatur beneficiũ, nisi imperfectè, & dubiè, colligit Bonac. ex Caiet. Palud. & Doctoribus iam citat. quòd qui per litem impeditur, ne capiat possessionem beneficij, non tenetur ad Horas canonicas, etiamsi speret, quòd causam sit victurus, & fructus omnes sit habiturus etiam correspondentes tempori litis: quia semper exitus litium sunt incerti: & lite durante non habet in beneficio, nisi ius dubium; & non est inconueniens, quòd ex aliquo accidente fructus percipiantur, etiam temporis, quo officium non est persolutum, vt *iam* diximus ex Suario Oppositum tamen docet Nau. *de oratione, c 7. n.* 28. & Vasqu. *de benefic. c. 4. §. 1. art. 1. dub. 6. n. 30. cit.* vbi, quod asserit de obligatione ad Horas canonicas post apprehensam possessionem, solùm intelligit in eo casu, in quo non sciantur esse adiudicandi per sententiam etiam fructus temporis litis, & etiã illi esse habendi: sed negari non potest, quin primum illud sit probabilius, cùm ratio allata de fructibus posteà percipiendis, non vrgeat, vt patet ex dictis Et idem esset ex eodem Bonac. *puncto 4. n. 26.* si duo litigarent ad inuicem, & neuter apprehendisset possessionem: quia in tali casu neuter teneretur: quia neuter haberet beneficium perfectè, & certò. Secùs verò esset, si lis intentaretur contra aliquem post apprehensam possessionem, & fructus sequestrarentur pro tempore litis, & per sententiam scirentur esse adiudicandi eidem beneficiato: tunc enim teneretur sine dubio recitare Officium, etiam lite pendente: quia obligatio incepisset ex possessione apprehensa, & beneficium iam esset perfectè habitum, vt notat Suar. *de Horis can c. 19 n. 7.* Less. *lib. 2. c. 34. n. 173.* Azor. *part. 1. lib. 10. c. 4. quæst. 9.* vbi etiam testatur de communi. Reginald. *lib. 30. n. 38.* Layman *lib. 4. tract. 2. c. 5. n. 3. §. Quæstio quarta.* Garzias *de benef. part. 3. c. 1. n. 86. &* 104. Bonac. *de Horis can. disp. 1. qu. 2. puncto 4. n. 26. §. Dixi.* & alij apud ipsum.

DISPVTATIO XXIV.

Verùm is, qui habet plura beneficia, teneatur pluries in die recitare Horas canonicas.

1. *Proponitur ratio dubitandi.*
2. *Qui habet illicitè, & sine titulo plura beneficia, quo modo teneatur pluries recitare Horas canonicas.*
3. *Qui habet licitè, & ex iusta dispensatione plura beneficia, non tenetur pluries recitare.*
4. *Qui habet licitè plura beneficia, vnum tantùm peccatum peccat, si omittat Horas canonicas.*
5. *Qui habet illicitè plura beneficia, peccat plura peccata, si omittendo Horas canonicas fraudet Fundatores beneficiorum suis suffragiis.*
6. *Qui tenetur ad Horas canonicas ex Ordine sacro, & ex beneficio ecclesiastico, peccat peccatum in duplici specie, si omittat Horas canonicas.*
7. *Obligatio ad Officium ex beneficio ecclesiastico est ex iustitia; non autem solùm ex religione, & in cultum Dei.*
8. *Qui habet plura beneficia, tenetur facere commemorationes de singulis.*

QVÆ pertinent specialiter ad obligationem Horarum canonicarum ex titolo beneficij ecclesiastici, seorsim, & per se explicabimus disputationibus singolis, ne longum faciamus, si omnia complectamur vna tantùm dispotatione.

Circa præsentem igitur difficultatem de eo, qui habet simul plura beneficia, ratio dubitandi potest esse: quia multiplicatis stipendiis, necessariò moltiplicantur etiam obligationes, quando singulæ inducuntur per stipendia singula, & quando ita habet intentio illius, qui tradit, & assignat stipẽdia, vt patet in eo, qui habet, v.g. duos Canonicatus in duabus Ecclesiis, & vtrique potest inseruire diuersis horis; & in eo, qui recipit plura stipendia, aut plures eleemosynas pro Missis pluribos, & omnes potest dicere diuersis diebus: sic autem se habet in re præsenti, cùm vnũ quodque beneficiũ inducat suã obligationẽ ad Horas canonicas, & sit quasi stipendiũ ad illas singulas, & Horæ canonicæ pluries in die possint dici, id est, diuersis horis; & expressa intentio eorũ, qui instituerunt, & fundauerũt plura beneficia, hæc fuerit, vt plures Clerici per illa alerẽtur, & vnosquisque suas Horas persolueret in maius obsequium Dei, & in maius suffragiom, & bonum suarum animarum; vel certè vt vnus suppleret vices plurium, & pluries diceret, si fortè aleretur ex pluribus. 1. *Proponitur ratio dubitandi.*

2. *Qui habet illicitè, & sine titulo plura beneficia, quomodo teneatur pluries recitare Horas canonicas.*

Sed breuiter ita distinguont Palud. *in 4. dist. 15. quæst. 5. art. 1. conclus. 5.* Maior *in 4. dist. 12. q. 6.* Azor. *part. 1. lib. 10. cap. 4. quæst. 10.* Henriq. *lib. 5. cap. 5. n. 6. Littera Q.* Garzias *de beneficiis, part. 3. cap. 1. n.* 115. Bonac. *de Horis canonicis, disp. 1. q. 2. puncto 4. n. 27. &* 28. & alij apud ipsum.

Vel ille, qui habet plura beneficia, habet illa illicitè, & sine titulo, vel certè habet cum legitimo titulo, & ex rationabili dispensatione Papæ, aut Prælati ecclesiastici. Si primum, per se, & directè non modò non tenetur pluries recitare Horas canonicas; sed absolutè non tenetur recitare etiam semel: quia reuerà beneficia illa non habet, neque habet vllum ius ad fructus ex illis percipiendos: & si recitet Officium, etiam centies, non potest illos facere suos: sed omninò tenetur dimittere omnia beneficia, & restituere omnes fructus, si quos percepit. Dico autem, per se, & directè: quia indirectè, & per accidens ratione damni, quod infert Ecclesiæ, & Fundatoribus beneficiorum, quos priuat tot suffragiis orationum, & tot bonis operibus sacrorum hominum, omni iure tenetur per se, vel per alios toties recitare, quoties est necessarium ad id totum recompensandum, quod infert iniustè. Idque est verum, non solùm si huiusmodi beneficia illicitè retineat, tam in foro conscientiæ, quàm in foro externo; sed etiam si retineat illicitè solùm in foro conscientiæ; & in foro externo appareat, quòd retineat licitè.

3. *Qui habet licitè, & ex iusta dispensatione plura*

Si verò plura beneficia retineat licitè, dispensante, scilicet, & concedente ex rationabili caosa illo, qui potest; non tenetur recitare Officium, nisi semel; quia ex peculiari concessione licitè gerit

beneficia, non tenetur plures recitare.

vicem duorum, aut plorium; vnáque recitatione potest satisfacere pluribus obligationibus.

Verùm quoad hoc secuodum non consentit Nau. *de orat. c. 22. n. 52. & seqq.* sed absolutè contendit, non eum tantummodo teneri ad pluries in die recitandum Officium, qui illicitè, & iniustè possidet plura beneficia; sed etiam eum, qui possidet iustè ex dispensatione, & concessione quacunque: & *n. 63.* citat Guillelmum Parisiensem *tractatu de collatione beneficiorum.* & Chartusianum *Opusculo contra pluralitatem beneficiorum, art.* 8. qui asserunt, quot præbendas, aut beneficia quisque possidet, tot paria Horarum debere persoluere.

Et quoad primum, de iis, qui iniustè possident plura beneficia, non consentit Suar. *de Horis canon. c. 18. n. 10.* vbi ait, eorum obligationem solùm esse ad dimittenda beneficia, & ad fructus restituendos: & si ex tali retentione iniusta admittatur nasci obligatio ad Horas canonicas, vel propter scandalum, quod debet vitari, vel vt compensetur damoum Ecclesiæ, & Fundatorum; satis esse, si recitent tantùm semel: quod idem asserit etiam Garzias *de benef. par. 3. c. 1. n. 120.*

Sed negari non potest, quin sententia Paludani, & quam sequitur etiam Nau. *loco cit.* quoad eos, qui iniustè retinent plura beneficia, sit valdè probabilis, cùm neque per vllum Canonem, oeque per vllum Doctorem ex antiquioribus, excusentur à noo recitando pluries; & iure ipso naturæ teneantur compensare damna Ecclesiæ, & Fundatorum, vt diximus. Et idem etiam est ex Bonac. *puncto 4. cit. num. 28. §. Hinc patet.* de illo, qui vnum beneficium possidet iustè, & aliud iniustè: tenetur enim illud dimittere, & fructus restituere, si quos percepit; & interim compensare damna Ecclesiæ, & Fundatoris, & bis recitare.

Quoad alteram verò partem de iis, qui licitè possident plura beneficia, longè probabilior est sententia Paludani, quàm Nauarri, vt probat Azor. *lib. 10. cap. 4. cit. quæst.* 10. & Suarez *cap.* 18. *num.* 10. *citat.* qui etiam citant S. Thomam *quodlibet. 9. art.* 15. qui tamen solùm asserit, licitum esse aliquando habere plures præbendas, & beneficia; neque facit mentionem de recitandis semel, aut pluries Horis canonicis, vt patet legenti. Facit tamen de hoc mentionem *quodlib. 1. art. 23.* vbi quærit specialiter, vtrùm habens duas Ecclesias, teneatur dicere Officium vtriusque: & ait, sufficere, quòd dicat Officium tantùm vnius, quia non tenetur, nisi vt vnus. Et reuerà sic habet communis consuetudo Ecclesiæ, secundùm quam nullus est, qui propter plura beneficia pluries in die Officium recitet. Et quemadmodum, qui habet plures Ordines sacros, quorum vnusquisque per se est sufficiens obligare ad Horas canonicas, facit satis pro omnibus, si recitet semel, & vnico actu potest quis satisfacere pluribus debitis, vt, v. g. vnico ieiunio præcepto Ecclesiæ, & voto, quod fortè emisit: ita & qui habet licitè plura beneficia, &c.

Quòd si vrgeas, intentionem illorum, qui fundarunt plura beneficia, fuisse, vt alerentur plures Ministri, & plura Officia persoluerentur: Respondeo, si habuerunt hanc intentionem, noo ita habuerunt, vt eam nnn subiecerint voluntati Ecclesiæ, & Pontificis, cuius est, beneficia distribuere; & in ordine ad obligationem officij etiam consenserunt, vt illa posset vnire quasi in vnum beneficium ratione vnitatis personæ, eámque obligare, tanquàm vnam, vna tantùm obligatione quasi conflata ex pluribus.

4. Atque hinc fit, vt qui habet licitè plura beneficia, vnum tantùm peccatum faciat, non solùm specie; sed etiam numero, si fortè aliquando omittat Horas canooicas: siquidem vna tantùm obligatione tenetur pro illis omoibus, vt notat Azor. *part. 1. lib. 4. cap. 2. quæst. 6.* Henriq. *lib. 5. cap. 5. num. 6.* Bonac. *de Horis canon. disp. 1. quæst. 2. puncto 4. num. 27.* Garzias *de benefic. part. 3. cap. 1. num.* 124. Et quemadmodum recitando tantùm semel Horas canonicas pro omoibus Fundatoribus plurium beneficiorum, quæ possidet, satisfacit omnibus quoad obligationem iustitiæ, qua illis tenetur, vt nomine publico pro ipsis oret, vt notat Suarez *de Horis canonicis, c. 18. n. 9.* cùm reuerà, quando pro multis dicitur Psalmus, aut Missa, nihilo minùs accipiatur à singulis, quàm si diceretur pro vnoquoque, cap. *Non mediocriter. de consecr. dist.* 5. ita & omittendo semel pro omnibus, non facit nisi vnam iniuriam toti illi collectioni plurium; & per consequens non nisi vnum peccatum Et hoc modo etiam Parochus vnum tantùm peccatum facit, si fortè omittat dicere Sacrum in Parochia, & simul defraudet omnes Parochianos auditione Sacri. Non sic verò accideret illi, qui plura beneficia haberet illicitè: siquidem obligationes cuiusque non vnirentur; sed manerent omninò distinctæ; ac proinde etiam peccaret plura numero peccata contra iustitiam, fraudando singulos Fundatores suis suffragiis. Et quemadmodum adulteriũ, quod fortè committit vnus coniugatus cum altera cooiugata, est duplex numero, & tãquàm duplex est confitendum, vt notat Sanchez *lib. 9. de matrim. disp. 15. n. 6.* quia reuerà est duplex iniuria, id est, altera contra propriam vxorem, & altera contra virũ adulteræ: ita & fraudatio plurium Fundatorum per omissionem officij &c. Et idem est à fortiori, si is, qui omittit Officium teneatur ad illud, non solùm ex titulo beneficij, sed etiam ex Ordine sacro: nam verè in tali casu peccat peccatum in duplici specie; id est, contra virtutem religionis, ex qua tenetur ratione Ordinis, & cootra iustitiam, ex qua tenetur ratione beneficij, vt notat Sanch. *n. 6. cit.* & Bonac. *n. 27. cit.* Idque videtur multò rationabilius, quàm oppositum, quod asserunt Henriq. & Azor. & Garzias *loc. cit.* qui contendunt, vnum tantùm esse peccatum non solùm specie; sed etiam numero; etiamsi ponamus, quòd qui omittit Horas canonicas, simul teneatur ex triplici titulo, id est, ratione Ordinis sacri, & ratione professionis religiosæ, & ratione beneficij regularis, quod fortè habet Contrà enim est: quia obligatio ex Ordine sacro, & ex professione religiosa, sunt inter se eiusdẽ ordinis; sed longè diuersę ab obligatione ex beneficio; cùm illæ sint ex virtute religionis; & hæc ex virtute iustitiæ; & ideò nõ possunt omnes coalescere tantùm in vnã; & illatũ transgressio esse vnũ tantùm peccatũ. Et quauis Garzias *par. 3. cit. c. 1. n. 14. & n. 126.* hoc etiam neget, quòd obligatio ex beneficio sit obligatio ex iustitia; & affirmet, quòd etiã hæc sit solùm ex virtute religionis, & solùm imposita ab Ecclesia ad cultum Dei; oppositum tamen est multò verius, vt probat Suarez ex professo *tom. 3. in 3. part. disp. 86. sect. 1.* & *lib. de simonia, cap. 21. num. 10.* & *cap. 46. num. 1.* vbi explicat, quomodo beneficia sint stipendia Clericorum, & inducant in illis obligationem iustitiæ ad Horas canonicas, & ad officia clericalia; & includant contractum innominatum, do, vt facias; & facio, vt des; vt ipse loquitur *disput. 86. citat. sect. 2. sub initium*; non autem sint pretia huiusmodi officiorum, neque assignentur ad compensandum illorum valorem, & æstimabilitatem, & ad faciendam cum illis æqualitatem; sed solùm ad alendos, & sustentandos ipsos Clericos, qui debent

Qui habet licitè plura beneficia, vnum tantùm peccatũ peccat, si omittat Horas canonicas.

5. *Qui habet illicitè plura beneficia, peccat plura peccata, si omittendo Horas canonicas, fraudet Fundatores beneficiorum suis suffragiis.*

6. *Qui tenetur ad Horas canonicas ex Ordine sacro, & ex beneficio ecclesiastico, peccat peccatum in duplici specie, si omittat Horas canonicas.*

7. *Obligatio ad Officium ex beneficio ecclesiastico, est ex iustitia; non autè solùm ex religione, & in cultum Dei.*

bent ex iustitia sustentari, vt vacent deinde officiis clericalibus, iuxta illud Christi Domini Matth. 10. *Dignus est operarius cibo suo.* & Lucæ 10. *Dignus est operarius mercede sua.* & illud Sancti Pauli 1. Cor. 9. *Quis militat suis stipendiis vnquam? Quis plantat vineam, & de fructu eius non edit? Quis pascit gregem, & de lacte gregis non manducat?* Et huic sententiæ de obligatione iustitiæ ad Horas canonicas ex beneficiis ecclesiasticis multùm congruunt communes locutiones sacrorum Canonum, & Conciliorum, & Summorum Pontificum, quòd beneficium detur propter Officium; quòd qui omittit Officium, non faciat fructus suos; quòd teneatur illos restituere tanquàm iniustè perceptos, &c.

8. *Qui habet plura beneficia, tenetur facere commemorationes de singulis.*

Illud verò postremo loco addit Bonac. *de Horis can. disp. 1. q. 2. punicto 4. n. 48.* eos, qui habent plura beneficia ex dispensatione Pontificis, & simul pro omnibus recitant Officium tantùm semel, omninò debere in fine Laudum, & Vesperarum, quando fiunt communes commemorationes, specialiter illas facere de iis omnibus Sanctis, qui fuerint Patroni, aut Titulares suorum beneficiorum; quia ita præcipitur *in Rubr. Breuiar. c. 9. de commemorat. n. 11. in fin.* & *c. 35. de commemorationib. commun. seu suffragiis Sanct. n. 1.* Et reuerà etiam commemorationes, quę præscribuntur in Rubricis, sunt pars officij, sicut & Psalmi, & Responsoria, & alia omnia, quæ iuxta Rubricas illud componunt, & integrant: & ideò quemadmodum partes aliæ non possunt omitti sine culpa, siue mortali, siue veniali, prout fuerint, aut non fuerint partes notabiles: ita nec possunt omitti commemorationes: & fieri potest, vt sint faciendæ tam multæ pro multitudine beneficiorum, & titulorum, vt ęquiualeant simul omnes parti notabili, si præsertim omittantur simul in Laudibus, & in Vesperis: & in tali casu illarum omissio nō poterit excusari à culpa mortali, & ab obligatione restitutionis fructuum pro rata illius partis, si admittamus, quòd restitutio sit facienda, etiam pro omissione partis minoris vna integra hora, de qua re agemus *infra.* Et si contingat beneficia esse tam multa, vt patronorum commemorationes non possint singillatim expediri, nisi longo tempore; licitè poterunt plures colligi simul in suos Ordines, & fieri, v.g. vna commemoratio pro omnibus Titularibus, aut Patronis Apostolis, cum oratione, in qua exprimantur nomina singulorum, & vna pro omnibus Patronis Martyribus, aut pro omnibus Confessoribus, aut Virginibus, singulorum, aut singularum nominibus similiter expressis in oratione. Et si aliquod beneficium sit sub inuocatione, & titulo Beatissimæ Virginis, aut Sanctorum Petri, & Pauli, poterunt pro illis sufficere commemorationes communes, vt subdit Bonac. *ibidem.*

DISPVTATIO XXV.

Vtrùm is, qui ex titulo sui beneficij nullos percipit fructus, teneatur ad Horas canonicas.

1. *Qui solùm est præsentatus ad beneficium, non tenetur ad Horas canonicas.*
2. *Qui solùm est institutus in beneficio, & nondum est in possessione, non tenetur.*
3. *Qui possidet beneficium, sed fructus omnes, siue culpabiliter, siue inculpabiliter, concedit alteri, omninò tenetur.*
4. *Qui habet sedem in Choro, & ius suffragij in Capitulo, & spem fructuum pro suo tempore, omninò tenetur.*
5. *Qui habet solas distributiones tenetur.*
6. *Qui primo, aut secundo anno ex consuetudine, aut priuilegio suæ Ecclesiæ fructus non percipit, omninò tenetur.*
7. *Qui per seipsum non potest seruire Ecclesiæ, sed seruit per alium, eique tribuit omnes fructus, omninò tenetur.*
8. *Puer, qui nondum habet vsum rationis, & senex decrepitus, qui illum amisit, non tenetur ad Horas canonicas.*
9. *Qui alia onera beneficij licitè exercet per alium, adhuc tenetur Horas canonicas recitare per se.*
10. *Coadiutor beneficiati in quo casu teneatur ad Horas canonicas, quantum est ex ratione Coadiutoriæ.*
11. *Qui habet solum titulum, & possessionem; non autem administrationem, aut fructus; probabile est, quòd non tenetur.*
12. *Per obitum illius, qui habet solum titulum, non autem administrationē, aut fructus, vacat beneficium.*
13. *Qui iniustè priuatur fructibus sine spe illos vnquam habendi, non tenetur.*
14. *Si fundus beneficij euadat pro semper infructuosus, vel omnino pereat, non tenetur.*
15. *Secùs verò si id contingat solùm ad tempus.*
16. *Si amittat fructus ratione excommunicationis, aut censuræ, omninò tenetur.*
17. *Qui litigat de fructibus beneficij, non excusatur.*
18. *Qui litigat de possessione ipsa, quam apprehendit, non excusatur.*
19. *Secùs, si litigat de possessione apprehendenda.*
20. *Obligatio ad Horas canonicas non inducitur ex beneficio sine aliquo ordine ad fructus.*

1. *Qui solùm est præsentatus ad beneficium, non tenetur ad Horas canonicas.*

SI nomine tituli intelligatur solum ius ad beneficium, quale habet, verbi gratia, qui ad illud est tantummodo præsentatus, aut nominatus, & nondum habet ius in beneficio, neque in illo est institutus; certum est, quòd non tenetur ad Horas canonicas, vt notat Azor. *part. 1. lib. 10. cap. 4. quæst. 4. in fine, & quæst. 11.* & Suar. *de Horis canon. cap. 19. n. 1.* quia reuerà nondum habet beneficium, neque fructus illi debentur propter solam præsentationem, aut nominationem: & ideò quemadmodum ex illa sola non sentit commodum, ita nec debet sentire incommodum, qualis est obligatio ad Horas canonicas.

2. *Qui solùm est institutus in beneficio, & nondum est in possessione, non tenetur.*

Secundò, si nomine tituli intelligatur ius in re, & vera institutio, seu collatio beneficij facta à Prælato ecclesiastico, & vera illius acceptatio facta à Clerico; probabile est, quòd non obliget ad officium, donec sit apprehensa, & habita illius possessio, nisi fortè per ipsum Clericum stet, quominùs illam apprehendat, vt patet ex dictis *sup. disp. 23. n. 6. & seqq.*

3. *Qui possidet beneficium, sed fructus omnes, siue culpabiliter, siue inculpabiliter, concedit alteri, omninò tenetur.*

Tertiò, si is, qui habet titulum, & possessionem beneficij ideò non percipit fructus, quia de illius consensu, & illius nomine eos percipit alius consanguineus, vel amicus; vel quia per ipsum stat, quominùs percipiat, vt, verbi gratia, quia non seruit Ecclesiæ, aut quia voluntariè, & culpabiliter incidit in excommunicationem, & in censuram, ex qua illis priuatur; vel quia cum hac obligatione acceptauit beneficium, eiúsque administrationem, vt omnes fructus alteri solueret loco pensionis, sic Papa consentiente, & volente; & ipse sibi haberet solas distributiones quotidianas, aut aliquod ex iis emolumentis, quæ in dies proueniunt ex aliquo accidente, & dicuntur incerta: hic, inquam, omninò tenetur ad Horas canonicas, ex Nauar. *de*

orat.c.7.n.30. Azor.*lib.10.c.4.qu.5.& 6.* Suar.*de Horis canonicis, c.20.n.2.& 12.* Tolet.*lib.2.c.14.in fine:* quia, ſicut tenetur ad beneficij adminiſtrationem, quam acceptauit: ita & tenetur ad alia onera, & ad Horas canonicas, cùm præſertim ad illas non teneatur ille alius, qui fructus percipit loco penſionis, vt dicemus: idque eſt verum, ſiue ipſe ſponte conceſſerit huiuſmodi fructus tali penſionario, ſiue cōceſſerit ex obedientia Papæ, vt ſubdit Suar.*n.4.* contra Ledeſinam, & Petrum de Arag. quos *ibi* citat: nunquam enim Papa ita aſſignat pēſionario omnes fructus, vt non relinquat beneficiato aliqua emolumenta in ſubſidium vitæ, vt, v.g. oblationes, quæ fiunt ad altare, diſtributiones, &c. Et ſi fortè nihil tale relinquat ex fructibus, & emolumentis beneficij; ſed aliunde illi prouideat, vnde viuat; hoc ipſo tamen, quòd illi committit adminiſtrationem beneficij, eúmque obligat ad alia onera, cenſeri debet eum obligare etiam ad Horas canonicas, niſi conſtet de oppoſito.

4.
Qui habet ſedē in Choro, & ius ſuffragij in Capitulo, & ſpem fructuū pro ſuo tempore, omninò tenetur.

Quartò, idem eſt etiam de illo, qui eſt, v.g. Canonicus & verè beneficiatus, & habet certam ſedem in Choro, & certum locum honorificum in templo, & ius ſuffragij in Capitulo, & ſpem percipiēdi fructus certo tempore, & alia huiuſmodi: ſunt enim etiam hæc ſufficiens recompenſatio pro Horis canonicis, vt notat Palud.*in 4.diſt.15.q.5.art.1.* Azor.*part.1.lib.10.c.4.cit.quaeſt.6.in fine,* Suar.*de Horis canon.cap.20.num.14.* Vbi etiam addit, id eſſe verum, etiamſi nulla ſit ſpes percipiendi fructus in futurum; ſed ſolùm habeantur aliæ præeminentiæ iam indicatæ: quia, ſicut per illas ſentitur commodum ex beneficio, ita & debet ſentiri incommodum, & illud præcipuè, quod maximè intenditur in collatione beneficij, id eſt, obligatio Deum orandi, & laudandi per Horas canonicas.

5.
Qui habet ſolas diſtributiones, tenetur.

Et à fortiori idem eſt, ſi habeat ſolas diſtributiones propter aſſiſtentiam in Choro, vt notat Nauar.*de orat.cap.7.n.28.* Garzias *de beneficiis, part.3.cap.1.num.45.& 62.* Valent.*2.2.diſp.6.quaeſt.2.puncto 10.* Azor.*part.1.lib.10.cap.4.qu.6.* Tolet.*lib.2.cap.14.ſub finem,* Bonac.*de Horis canon.diſp.1.qu.6.puncto 3.num.5.* & alij apud ipſum: quia etiam hoc modo habet beneficium, & de altari viuit: & ideò etiam hoc modo tenetur ad officium, & ad ſeruitium altaris.

6.
Qui primo, aut ſecundo anno ex conſuetudine, aut priuilegio ſuæ Eccleſiæ fructus non percipit, omninò tenetur.

Quintò, ab Horis canonicis non excuſantur, qui ex conſuetudine, aut priuilegio alicuius Eccleſię pro primo, aut ſecundo anno ſui Canonicatus nullos fructus percipiunt: nam, quamuis per Extrauag. *Suſcepti, Ne Sede vacante.* quæ etiam ponitur inter Extrauag. Ioannis XXII. *de elect.* prohibeatur, ne Canonici, aut beneficiati de nouo creati priuentur omnibus fructibus; ſed ſolùm dimidia parte; id tamen contraria conſuetudine eſt abrogatum, & multarū Eccleſiarum in Germania, Gallia, Hiſpania mos eſt, vt noui Canonici, & beneficiati in primo, aut ſecundo anno nullos fructus percipiant; ſed omnes tribuãtur hæredibus, aut creditoribus defuncti prædeceſſoris, vel diſtribuantur inter cæteros Canonicos pro illorum antiquitate, vel expendantur in fabricam Eccleſiæ, aut in alios pios vſus. Et quamuis pleræque ex huiuſmodi conſuetudinibus ſint poſteà reprobatæ, etiam per Pium V. *Extrauag. Durum nimis.* & ſint confirmata decreta Concilij Tridentini ad idem ſpectantia *ſeſſ.24.cap.14. de reformatione,* & Conſtitutio, *Suſcepti,* mox citata, & alia Iura antiquiora; & ſpecialiter ſit prohibitum, ne huiuſmodi fructus in toto, vel in parte applicentur menſæ epiſcopali, aut capitulari; & ne cedant in alios vſus communes; & ne diuidantur inter alios Canonicos, & perſonas Eccleſiæ, aut Capituli. Et ſi fortè ſint iam aſſignati fabricæ, Sacriſtiæ, aut aliis piis vſibus vltra ſemeſtre, relinquantur iis ſolùm ſecundùm dimidiam partem; & ſecundùm aliam partem dimidiam integrè tribuantur beneficiatis. Hæc tamen tota Conſtitutio in multis Eccleſiis non fuit recepta, vt notat Nauar.*de orat.cap.7.num.3.* & ideò adhuc durant illæ conſuetudines: & ratione illarum probabiliſſimum eſt, quòd Canonici non excuſentur ab Horis canonicis, etiam primo, & ſecundo anno, quando nullos fructus percipiunt, vt notat Leſſ.*lib.2.cap.34.n.170.* Azor.*lib.10.cap.4. quaeſt.4.* Layman *lib.4.tract.2.c.5.n.4.* Garzias *de benef.par.3.c.1.n.62.* vbi etiam refert ſic declaraſſe ſacram Congregationem. Bonac. *de Horis canonicis, diſp.1.q.2.puncto 4.n.22.* & alij apud ipſum *tom.1.* quamuis non deſint, qui oppoſitum aſſerant, vt refert Azor.*c.4.cit.q.4.* inter quos eſt etiam Nauar. *c.7.cit.de orat.n.30.* & pro anno fabricæ id non putat improbabile etiā Leſſ.*lib.2.de iuſt.c.34.cit.n.171.* & Layman *n.4.cit.* & Garzias *c.1.cit.n.70.* nam, ſi ideò priuantur fructibus primo, aut ſecundo anno; quia poſteà ſecuto eorum obitu dabuntur ipſorum hæredibus, aut creditoribus; potiùs dici debent differri huiuſmodi fructus, quàm omninò impediri, aut tolli; & ideò nō eſt, quòd tales beneficiati interim excuſentur: ſi verò diſtribuantur inter alios Canonicos antiquiores, ſimiliter non ſunt excuſandi: quia ſuo tempore etiam ipſi numerabuntur inter antiquiores, & partem habebunt huiuſmodi fructuum. Et denique ſi expendantur in alios vſus, ideò non ſunt excuſandi, quicquid aliqui dicant, cum Nauar. *cap.7. de orat. n.30.* & Garzia *part.3.cap.1. cit. num.70. & ſeqq.* apud Bonac. *puncto 4.cit.n.23.* quia cum hoc onere acceptant beneficium, vt pro fructibus vnius anni debeant exhibere ſeruitium duorum, aut trium annorum: & ſicut pro hoc tempore tenentur ad alia onera; ita & tenentur ad Horas canonicas, cùm non ſit veriſimile, quòd illa conſuetudo ſit inducta ad minuendum diuinum ſeruitium; ſed ſolùm ad minuendum ſtipendium manente obligatione ſeruitij, cùm præſertim huiuſmodi Canonici etiam primo, & ſecūdo anno habeant ſedem in Choro, & ius ſuffragij in Capitulo; & communiter percipiant diſtributiones quotidianas, quæ etiam ſolæ poſſent ſufficere ad huiuſmodi obligationem, eámque inducerent etiam in eo, qui culpa ſua illis careret, eò quòd nollet intereſſe Choro, vt notat Nauar.*de orat.c.7.cit.n.28.* & Suar.*c.20.n.7.& 11.* apud quem plura poſſunt videri de huiuſmodi Canonicis, & de conſuetudine non percipiendi fructus primo, aut ſecundo anno. Si tamen in aliqua Eccleſia eſſet conſuetudo immemorabilis, vt Canonici pro illis annis, quibus nullos percipiunt fructus, eſſent immones ab Horis canonicis, ea non eſſet improbanda ex Layman *n.4.cit.* & poſſet cenſeri inducta etiam ex approbatione Summi Pontificis, vt communiter contingit in centenariis.

7.
Qui per ſeipſum nō poteſt ſeruire Eccleſiæ, ſed ſeruit per alium, eique tribuit omnes fructus; omninò tenetur.

Sextò, qui fructus non percipit, quia eſt ineptus ſeruitio Eccleſiæ, & ideò cogitur ſeruire per alium, eique cedit omnes fructus; non excuſatur ab Horis canonicis. Ita Suar. *de Horis canon.c.20.n.13.* Azor.*lib.10.c.4.qu.8.* Leſſ.*lib.2.c.34.cit.n.172.* Bonac. *de Horis canonicis, diſp.1.c.2.puncto 4.n.19.* Quòd enim puer, v.g. cui ex diſpenſatione, & indulgentia conceditur beneficium, non poſſit per ſe ipſum ſeruire Eccleſiæ propter defectū ætatis, aut litteraturæ, aut alium quēcunque, & ideò teneatur ſeruire per aliū; ſolùm prouenit ex conditione perſonæ, neque proptereà eſt liber ab iis oneribus, quę poteſt ſubire per ſe, & ſunt perſonalia, quales ſunt Horæ canonicæ,

ſibique

sibique imputet,si eum tali obligatione acceptauit beneficium; cùm præsertim spem habeat fructus percipiendi suo tempore,quando poterit seruire per se,& de præsenti gaudeat titulo, & honore beneficij.

8. *Puer,qui nõdum habet vsum rationis, & senex decrepitus, qui illũ amisit,nõ tenentur ad Horas canonicas.*

Si verò esset illius ætatis, vt nondum peruenisset ad vsum rationis,& ex certa scientia talis ætatis adhuc esset illi collatum beneficium ab eo, qui posset dispensare; omninò excusaretur: quia esset omninò impotens, vt notat Suar.*n.13.cit.* & ex Palud.*in 4.dist.15.quæst.5.concl.6.* idem esset de illis, qui ea ætate decrepita iam perdidissent vsum rationis: siquidem ex tali defectu verè in illis cessasset obligatio.

9. *Qui alia onera beneficij licitè exercet per aliũ, adhuc tenetur Horas canonicas recitare per se.*

Septimò,ex his colligitur, quòd qui licitè exercet per alium alias omnes obligationes sui beneficij,adhuc tenetur per se recitare Horas canonicas: quia hæc est obligatio personalis;neque potest trãsferri in alium, vt ex Theologis,& Canonistis communiter notat Suar.*de Horis canon.c.20.n.14. in fine.*

10. *Coadiutor beneficiati, in quo casu teneatur ad Horas canonicas, quantùm est ex ratione coadiutoria.*

Verùm autem ad easdem Horas canonicas per se recitandas teneatur etiam ille, qui alterum adiuuat quoad reliquas obligationes; & pro illo,verbi gratia,interest Choro,facit Sacrum,Sacramenta ministrat,&c. videri potest apud Nauar. *de orat. cap.7. n.17.* & apud Azor. *lib.10.cap.4.cit.quæst.1.* Probabilius est,quòd non teneatur, quantùm est ex titulo beneficij,cùm non sit illi adiutor quoad hoc;sed solùm quoad cætera. Si tamen absolutè esset illi adiutor quoad omnia, & principalis beneficiatus incidisset,verbi gratia,in amentiam,vel esset ætatis decrepitæ,& omninò impotens; omninò teneretur etiam ipse, vt ex communi sententia notat Bonac. *de Horis canon. disp.1. quæst 2.puncto 4.num.13.tom.1.* Suarez *cap.12.de Horis canon.num.19.* Azor. *cap.4 quæst.1.cit.* Barbosa *in cap. Dolentes.num.8. de celebrat. Miss.*

11. *Qui habet solum titulũ, & possessionẽ, non autẽ administrationem,aut fructus,probabile est, quòd non teneatur.*

Octauò, qui habet titulum beneficij ex resignatione alicuius, qui de consensu Papæ sibi retinuit omnes fructus, & omnem administrationem beneficij resignati, probabile est,quòd non teneatur ad Horas canonicas. Ita Nauarrus *in Man. cap.25. num 504.* Suarez *de Horis canonicis, cap.20. num.5.* Tolet.*lib.2.cap.14.in fine*, Garzias *de benef. part.3. cap.1.num.55.* Et probabile putat etiam Bonac. *punct.4.citat.num.21.§. Addo probabiliter.* quamuis oppositum magis probet: nam, sicut est liber ab omnibus aliis oneribus beneficij, neque potest, etiamsi velit, illi inseruire, aut vllum commodum pro eo tempore inde habere: ita & debet esse liber ab Horis canonicis, & ex titulo solùm habet ius succedendi suo tempore in obligationes, & fructus percipiendi. Et quamuis resignans non teneatur ad Horas canonicas ratione fructuum; siquidem illos solùm percipit,vt pensionatius, & titulum,& quasi proprietatem beneficij à se abdicauit; tenetur tamẽ

12. *Per obitum illius,qui habet solum titulũ,non autem administrationẽ,aut fructus, vacat beneficiũ*

ratione administrationis,vt notat *ibi* Suar.Et cõtrà, quamuis resignatarius habeat titulum, & possessionem beneficij; & ideò beneficium vacet per eius obitum,si fortè cõtingat,vt habet Rota *in vna Taru sina, canonicatus,de anno* 1600.coram Cordoba,& in aliis decisionibus apud Garziam *part.3.c.1.cit.n.57.* & apud Bonac. *punct.4.n.21.§.Hinc ergo patet.* quia tamen non sentit commodum ex huiusmodi titulo,& omninò est liber à toto seruitio,rationabiliter dicitur esse etiam liber ab Horis canonicis.

13. *Qui iniustè priuatur fructibus sine spe illos vnquam habẽdi, non tenetur.*

Nonò,qui per violentiam,aut iniustitiam priuatur fructibus beneficij,neque habet spem, vt illos recuperet,aut percipiat etiam in posterum, non obligatur ad Horas canonicas. Ita Palud. *in 4. dist.15. quæst.5.concl.5.*Nauar.*de orat.cap.7.n.21.* Less.*lib.2. cap.34.n.168.*Azor. *lib.10.cap.4.quæst.6.* Tolet. *lib. 2.cap.14.cit.* Bonac. *quæst.2.puncto 4.cit.n.25.* Layman *lib.4.tract.2.cap.5.n.4* Suar.*de Horis canonicis, cap.20. num.15.* & alij communiter apud ipsum: nam qui habet beneficium, verbi gratia, inter Hæreticos, qui omnia bona ecclesiastica sibi vsurpant; moraliter loquendo, perinde se habet,ac si absolutè non habeat beneficium. Et quemadmodum ex illo non sentit vllum commodum: ita nec debet sentire incommodum, & teneri ad onera. Et hoc modo excusantur, qui bellis,aut periculis hostium impediuntur, ne resideant in suis beneficiis, & ne

14. *Si fundus beneficij eundat pro semper infructuosus, vel omninò pereat, non tenetur.*

fructus percipiant, vt subdit Bonac. *disp.1.cit.de Horis canon.quæst.6 puncto 3.n.7.* ex Suario,Azorio, Garzia,& aliis.Et idem est,si fundus, ex quo percipiuntur fructus, & reditus, casu aliquo pereat,aut reddatur pro semper infructuosus, vt notat idem Suar. *de censuris, disp.27.sect.1.n.4. & 5.* Rectè tamen ex Sylo. & Med. apud eundem Suar. *de Horis canonic.cap.20.n.16.* aduerti debet,quòd si priuatio

15. *Secus verò,si id contingat solùm ad tempus.*

fructuum est solùm ad tempus, non autem perpetua,non tollit obligationem: quia sicut si per furtum,aut rapinam amitterentur omnes fructus vnius anni, vel si per temporum sterilitates nihil colligeretur per aliquot annos; non propterea per id tempus cessarent obligationes,& onera beneficij; & si esset beneficium curatum,adhuc deberet beneficiatus residere, & ministrare Sacramenta,& curæ incumbere:ita & tenetur, si illos amittat quomodocunque per vim, aut per iniustitiam,dũmodo amittat solùm ad tempus. Et potest contingere,vt fortasse annis prioribus tantos fructus collegerit, & tantos sit collecturus annis posterioribus,vt possint sufficere pro stipendio etiam illorum annorum,quibus colligit plane nullos:& ideò non est, quòd pro illis cessare debeant obligationes,& onera;cum præser-

16. *Si amittat fructus ratione excommunicationis, aut censura, omninò tenetur.*

tim quando acceptauit beneficium, eiúsque onera, simul etiam acceptarit pericula,ne fructus aliquando minuerentur, vel etiam in totum amitterentur. Et à fortiori idem est,si priuetur omnibus fructibus per excommunicationem, aut suspensionem, cùm id non accidat, nisi culpa ipsius, vt notat Suar. *de censur.disp.27.sect.1.num.5.cit.*& diximus *paulò antè,num.3.*

17. *Qui litigat de fructibus beneficij, non excusatur.*

Decimò,qui est in possessione legitima,& pacifica sui beneficij,& solùm litigat de fructibus, non excusatur ab Horis canonicis.Ita Nauar. *in Man.c.25.n.103.* & *de orat.cap.7.n.28.* Less.*cap.34.n.173.* Suar.*cap.20.n.15.* Azor. *c.4.quæst.9.*Layman. *lib.4. tract.2.cap.5.n.4.* Bonac.*cap.2.puncto 4.n.24* Reginald.*lib.3.n.39.*& alij: quia per sententiam Iudicis fructus omnes recuperabit; & quod differtur, non aufertur;& ipsum beneficium pacificè possessum est sufficiens ad obligandum.

18. *Qui litigat de possessione ipsa,quã apprehendit,nõ excusatur.*

Et idem est, si quis post apprehensam possessionem beneficij, etiam de illa litiget, & de ipsa sua tota institutione,vt notat Azor. *c.4.quæst.9.cit.* nisi enim apertè constet de inualiditate institutionis,& quòd in beneficio non sit titulus, nisi coloratus; & ideò certè timeatur per sententiam illius amissio; non est liber ab Horis canonicis. Si verò possessio

19. *Secus si litigat de possessione apprehendenda.*

non est apprehensa, & mota est lis, ne apprehendatur,probabilissimum est, quòd non sit obligatio ad Horas canonicas,etiamsi speretur victoria per sententiam, cùm beneficium non sit adhuc perfectè habitum,vt *suprà* diximus *disp.23.n.6.& sequ.*

20. *Obligatio ad Horas canonicas non inducitur ex beneficio sine aliquo ordine ad fructus.*

Postremò, ex his omnibus intelligitur, quòd obligatio ad Horas canonicas non prouenit ex solo titulo,aut ex sola possessione beneficij; sed semper inuoluitur aliquis ordo ad fructus, & ad cõmoda,& emolumenta, quæ ex illo habentur,vel saltem sperãtur:siquidem,si hic ordo tollatur,& nulla sit spes,

quòd saltem aliquid sit percipiendum in posterum, nulla manet obligatio ad Horas canonicas, vt diximus *num. 11. & 12.* & fusiùs potest videri apud Suar. *de Horis canonicis, cap. 19.* & apud Azor. *part. 1. lib. 10. cap. 4 quæst. 6.*

DISPVTATIO XXVI.

Quomodo teneatur ad Horas canonicas is, qui non percipit ex beneficio, nisi fructus valdè tenues.

1. *Proponuntur rationes dubitandi.*
2. *Secundum aliquos, beneficia tenuia non obligant ad Horas canonicas.*
3. *Secundum alios, solùm obligant aliquoties in hebdomada.*
4. *Sed ex communi sententia obligant etiam quotidie.*
5. *Beneficium tenue in ordine ad Horas canonicas, quodnam sit.*
6. *Beneficium tenue omninò obligat ad Horas canonicas, si sit sufficiens ad tertiam, aut quartam partem sustentationis Clerici.*
7. *Qui habet plura beneficia tenuia, quæ simul omnia sufficiunt ad bonam partem sustentationis, tenetur ad Horas canonicas.*
8. *Si beneficium pingue euadat tenue, adhuc obligat ad Horas canonicas.*
9. *Si fructus ideò sunt tenues, quia Ecclesia ministratur per alium, vel simpliciter non ministratur, non excusant ab Horis canonicis.*
10. *Beneficium tenue omninò simplex omninò obligat ad Horas canonicas.*
11. *Saltem aliquoties in hebdomada.*
12. *Probabilius est, quòd beneficium tenue obliget ad Horas canonicas, etiamsi requirat plura alia seruitia.*

1. *Proponuntur rationes dubitandi.* RATIO dubitandi est, quia, qui non percipit fructus ex beneficio, nisi tenues, censeri potest quasi nullos percipere, cùm parum pro nihilo reputetur; & parum, & nihil in Iure æquiparentur: ac proinde, quemadmodum is, qui nullos percipit nisi tenues; & cùm ex S. Paulo 1. *Cor.* 9. & ex Innocentio III. cap. *Cùm secundùm Apostolum. de praben. & dignit.* ille debeat seruire altari, qui viuit de altari: contraria ratione, qui de altari non viuit, vt certè non viuit, qui fructus non percipit nisi tenues, non est, quòd dicatur debere seruire altari, & Horas persoluere; præsertim quotidie, & toto anno, cùm pro hoc tempore non possint fructus tenues esse stipendium, aut merces sufficiens tanti laboris.

2. *Secundùm aliquos, beneficia tenuia non obligant ad Horas canonicas.* Propter has, & similes rationes Sot. *lib. 10. de iust. quæst. 5. art. 3.* Auila *de censur. part. 2. cap. 5. disp. 1. dub. 4. conclus. 7* Petr. de Arag. *2. 2. quæst. 83. art. 13.* & aliqui alij ex recentioribus Theologis apud ipsum, absolutè negant, quòd beneficium tenue inducat obligationem ad Horas canonicas: &, speculatiuè loquendo, idem putat esse valdè probabile, etiam Suar. *de Horis canon. cap. 21. num. 9.* & *num. 11.* etiam addit, esse valdè securum in praxi, quando fructus sunt ita tenues, vt non sufficiant ad tertiam, vel quartam partem honestæ sustentationis, & beneficium præter Horas canonicas adhuc requirit alia seruitia: quia in tali casu huiusmodi fructus ita tenues non possunt esse stipendium sufficiens pro tam multis laboribus; & ideò licitè possunt accipi, tanquàm stipendium illius seruitij, quo Ecclesia magis indiget: & tale beneficium tenue, quoad recitationem Officij, censeri potest quasi non habens vllos redditus, ac proinde non inducens obligationem. Et in hoc toto consentit etiam Vasq. *opusculo de benef. cap. 4. §. 1. dub. 5. n. 24.* vbi ait, quòd si beneficium tenue habeat annexum aliud officium spirituale, vt, verbi gratia, celebrationem aliquarum Missarum, siue per se, siue per alium, potest censeri non obligare ad Horas canonicas, quandiu beneficiatus non est ordinatus in sacris, & facit Missas celebrari per alium. Et idem asserit etiam Paulus Layman. *lib. 4. tract. 2. cap. 5. n. 5.* quando Ecclesia, in qua est huiusmodi beneficium tenue, & illius Prælati non consueuerunt obligare pro illo ad Horas canonicas.

Et ab hac sententia in eo discrepat Less. *lib. 2. cap. 34. n. 169.* Rodriq. *in Summa, part. 1. cap. 140. n. 3.* Filiuccius *tract. 23. cap. 5. n. 183.* & aliqui alij apud Bonac. *de Horis canonicis, disp. 1. cap. 2. punct. 4. n. 17. §. Dixi iuxta communiorem.* quòd putent ex beneficio tenui, verbi gratia, quindecim, aut sexdecim aureorum, satis esse, si officium recitetur aliquoties in hebdomada, verbi gratia, diebus festis, & Dominicis, prout ratio dictauerit: quia, quemadmodum, qui nihil accipit ex beneficio, ad nihil tenetur; ita & qui accipit tantummodo parum, non potest teneri ad totum. 3. *Secundùm alios, solùm obligant aliquoties in hebdomada.*

Contraria tamen sententia, quòd ex beneficio tenui oriatur obligatio ad Horas canonicas, est communis Canonistarum, & Theologorum, eámque asserit Glossa *in cap. Clericus. dist. 91.* Cardinal. *in Clementinam 1. de celebrat. Missarum.* Couar. *lib. 3. var. cap. 13. n. 8.* Nauar. *de orat. cap. 7. n. 27.* & *cap. 11. n. 11.* & *in Man. cap. 25. n. 102.* S. Anthonin. *3. part. tit. 13. cap. 4 §. 1.* Sylu. *verb. Hora, quæst. 2.* Tabiena *quæst. 1.* Rosella, & Armilla *n. 1.* Valen. *2. 2. disp. 6. quæst. 2. puncto 10. §. 7.* Tolet. *lib. 2. cap. 14. n. 4.* Azor. *part. 1. lib. 10. cap. 3. quæst. 3.* & apud illum Hostien. Ioan. Andr. Panorm. & alij Canonistæ, Suar. *de Horis canonicis, cap. 21. cit.* Graff. *lib. 2. decis. cap. 49. n. 28.* Vasq. *Opusculo de beneficiis, cap. 4. n. 34.* Layman. *lib. 4. tract. 2. cap. 5. n. 5.* Barbos. *in cap. Dolentes. n. 4. de celebrat. Miss.* Bonac. *de Horis canonicis, disp. 1. quæst. 2. puncto 4. n. 17. cit.* & alij apud ipsum. 4. *Sed ex communi sententia obligant etiam quotidie.*

Sed, antequàm distinctiùs explicemus casus particulares huiusmodi obligationis, illud est præmittendum, quòd nomine beneficij tenuis *hoc loco* non est intelligendum illud omne, quod est insufficiens ad totam sustentationem Clerici beneficiati, quicquid aliqui dixerint apud Azor. & Suar *loc. cit.* nam etiam Sotus tenuitatem beneficij, ex quo negat oriri obligationem ad Horas canonicas, exempli causa, non extendit vltra decem aureos: & Petrus de Arag. quamuis initio id relinquat arbitrio prudentis viri; posteà tamen satis indicat, loqui se solùm de illo, quod est insufficiens ad bonam partem sustentationis, verbi gratia, ad tertiam, aut quartam: & Azor. apertè asserit, quòd sententia Soti non potest admitti vt probabilis, nisi de beneficio quatuor, quinque, vel sex aureorum. Et ratio videtur esse ex Suario *n. 2. & 9.* quia pensum Horarum canonicarum non est onus adeò graue, vt non sufficienter compensetur annuo stipendio quindecim, aut viginti aureorum, cùm non occupet Clericum singulis diebus, nisi per vnam, aut duas horas circiter. 5. *Beneficium tenue in ordine ad Horas canonicas, quodnam sit.*

Hoc autem posito, certum videtur primò, quòd beneficium sufficiens ad bonam partem sustentationis, verbi gratia, ad tertiam, aut quartam, & quod sit, exempli causa, triginta, aut quadraginta aureorum, omninò obligat ad Horas canonicas: nam cap. fin. *de rescript.* absolutè dicitur, quòd benefi- 6. *Beneficium tenue omninò obligat ad Horas canonicas, si sit sufficiens ad*

cium

...tentiam, aut quartā partem sustentationis Clerici.

cium datur propter officium; neque distinguitur de beneficio pingui, aut tenui: & ex Concilio Lateranensi III. *sess.9.* & ex Bulla Pij V. *Ex proximo.* nomine Officij *eo loc.* specialiter intelliguntur Horæ canonicæ; atque ita habetur, quòd ex omni beneficio, siue pingui, siue tenui, inducitur ad illas obligatio: & quoad hoc est eadē ratio de omnibus, etiam de illis, quæ nullum habent seruitium, vt subditur *in Bulla cit.* Pij V. Et ratio est: quia reuerà non potest fieri, vt ex beneficio etiam tenui non oriatur hæc obligatio, si verè est beneficium, vt notat Vasquez *Opusculo de benefic. cap. 4. §. 1. dub. 5. cit.* cùm sit de essentia, & definitione beneficij in vniuersum, quòd sit ius percipiendi fructus collatum Clerico propter officium spirituale, & diuinum, quale saltem est Officium orandi nomine publico Horas canonicas. Et cap. *Presbyter. dist. 9.* & *cap. 1. de celebr. Missar.* dicitur, quòd Presbyter, expleto matutinali Officio, & Horis canonicis, potest exire ad opus rurale, vt, nimirum, ex illo quærat victum: & cap. *Clericus. 1. & 2. eadem dist. 91.* dicitur, quòd Clericus artificiolo aliquo, aut agricultura debet sibi quærere victum, & vestitum absque detrimento sui Officij. Atque ita supponitur, quòd etiam ratione beneficij tenuis, & quod non sufficit ad victum, & vestitum, tenetur ad Officium, & ad Horas canonicas. Et confirmatur exemplo Glossæ *in cap. Clericus. 1. ver. Vigilias, dist. 91. cit.* quia, sicut qui sciens, & volens ducit pauperem in vxorem, tenetur illam alere, & omnia onera matrimonij subire, perinde ac si duxisset diuitem; ita & qui acceptauit Ecclesiam pauperem, aut beneficium tenue, tenetur illi seruire, & Horas persoluere, sibique imputet, si sustinet magnum onus pro paruo stipendio. Et idem est de milite, si dedit nomen militiæ pro paruo stipendio: siquidem adhuc tenetur militare, etiamsi non possit inde sufficienter se sustentare; sed debeat supplere aliquid aliunde. Et cùm hæc omnia probent obligationem ad Horas canonicas de quolibet beneficio tenui, maximè illam probant de illo, quod est sufficiens ad bonam partem sustentationis.

7.
Qui habet plura beneficia tenuia, quæ simul omnia sufficiunt ad bonam partem sustentationis, tenetur ad Hor. can.

Secundò, certum est, eum, qui habet plura beneficia tenuia, quæ sufficiant simul omnia ad bonam partem sustentationis, teneri ad Horas canonicas. Ita Suar. *cap. 21. cit. n. 12.* quia plura beneficia in ordine ad obligationem Officij vniuntur quodammodo in vnum beneficium, & simul omnia solùm obligant ad illud recitandum tantùm semper, vt *suprà* diximus *disp. 24.*

8.
Si beneficium pingue euadat tenue, adhuc obligat ad Horas can.

Tertiò, qui acceptat beneficium pingue, quod posteà casu aliquo euadit tenue, non excusatur ab Horis canonicis. Ita Glossa *in cap. Clerici. cit. dist. 91.* & Azor. *lib. 10. cap. 3. quæst. 3. cit.* quia etiam is, qui duxit vxorem diuitem, tenetur eam alere, si casu aliquo euadat pauper; & dum sponte, & liberè acceptauit beneficium pingue, sponte, & liberè etiam acceptauit pericula, quòd posset euadere tenue.

9.
Si fructus ideò sunt tenues, quia Ecclesia ministratur per alium, vel simpliciter non ministratur, non excusant ab Horis can.

Quartò, qui de suo beneficio ideò percipit fructus tenues, quia distributiones, & oblationes, & alia emolumenta relinquit alteri, per quem fortè ministrat Ecclesiæ, vel quia simpliciter non ministrat, neque per se, neque per alium, non excusatur ab Horis canonicis: quia reuerà fructus beneficij non sunt tenues, & ex ipso beneficiato prouenit, quòd non percipiat, nisi tenues. Ita Suarius *cap. 21. num. 10.*

10.
Beneficium tenue omninò simplex, omninò obligat ad Horas canonicas.

Quintò, qui habet beneficium tenue simplex, & quod nullum aliud habet seruitium, certum videtur, quòd teneatur ad Horas canonicas, etiamsi ex illo non percipiat, nisi quatuor, aut sex aureos. Ita Authores cit. *n. 4.* quia beneficium tenue, verè est beneficium: & quando aliquis suspenditur a beneficio, non solum suspenditur a pingui; sed etiam à tenui: & quod dicitur, beneficium dari propter officium, id est, propter Horas canonicas; & fructus esse restituendos, si hæ omittantur sine legitimo impedimento; intelligitur generaliter de omnibus beneficiis, qualiacunque illa sint; & specialiter de illis, quæ nullum aliud habent seruitium, vt dicitur in Bulla Pij V. *Ex proximo.* & omne beneficium essentialiter hoc habet, vt sit propter aliquod officium spirituale, id est, saltem propter Officium orandi Horas canonicas, vt diximus *paulò antè n. 6.* ex Vasq. Et si in aliqua Ecclesia aliter habet consuetudo, vt aliqua beneficia nullam habeant obligationem alicuius officij spiritualis; & neque etiam obligent ad Horas canonicas, ea non debent existimari beneficia propriè dicta; sed pensiones, aut stipendia ad alium finem alicui assignata, vt notat Layman *lib. 4. tract. 2. cap. 3. n. 5. cit. § Ego verò.* Vnde in casu præsenti, cùm nullum sit aliud Officium, aut alius labor, propter quem tales fructus dicantur percipi; & ius, quod confertur ad illos percipiendos, sit verè, & propriè beneficium, vt supponimus; solum percipiuntur propter Horas canonicas: & quamuis sint tenues, satis compensant laborem quotidianum, qui ex illis capitur, cùm similiter etiam ille non sit nisi tenuis, & tantùm vnius, aut alterius horæ per dies singulos, vt *suprà* diximus.

11.
Saltem aliquoties in hebdomada.

Si tamen huiusmodi fructus essent ita tenues, vt prudenti iudicio neque etiam hunc laborem iustè compensarent, posset admitti id, quod retulimus *n. 3.* ex Less. Rodrig. & aliis, quòd obligatio solùm esset ad Horas canonicas persoluendas aliquoties in hebdomada; non autem quotidie per totum annum: & hoc etiam Officium illas orandi solùm aliquoties posset sufficere ad saluandam definitionem; & essentiam beneficij propriè dicti.

12.
Probabilius est, quòd beneficium tenue obliget ad Horas canonicas, etiamsi requirat plura alia seruitia.

Sextò, qui habet beneficium, quod plura alia requirat seruitia, probabilius est, quòd teneatur ad Horas canonicas, etiamsi fructus omnes, quos percipit, non sufficiant ad bonam partem sustentationis. Est contra Suarium *cap. 21. citato, num. 11.* & Vasquez, & Layman, quos *paulò antè* retulimus *num. 2.* Sed est secundùm alios communiter, quos retulimus *num. 4.* Et probatur: quia, dum Ecclesia statuit beneficium dari propter Officium, eóque nomine maximè intelligit Horas canonicas, vt *suprà* retulimus ex Concilio Lateranensi, & ex Bulla Pij V. constituit tale Officium, veluti asseclam, & comitem beneficij, vt loquitur Glossa *in cap. fin. de rescriptis*: & ideò obligatio ad illud non potest separari à beneficio, cique ex institutione Ecclesiæ non minùs inseparabiliter est annexa, quàm sit Ordinibus sacris. Et si Canonicus ex eo solùm, quòd habeat locum in Choro, & ius suffragij in Capitulo, tenetur ad Horas canonicas, vt *suprà* diximus *disput. 25. num. 4.* etiam ex Suario *cap. 20. num. 14.* multò magis tenebitur, si præterea habeat sex, vel octo aureos loco fructuum, cùm præsertim non desint alia priuilegia à Iure concessa omnibus beneficiatis, quæ possunt rationabiliter compensare alia seruitia, quæ fortè sunt exhibenda.

* * *

DISPVTATIO XXVII.

Quomodo teneatur ad Horas canonicas is, qui habet Coadiutoriam, Commendam, Vicariam, Beneficium manuale, vel Capellaniam.

1. *Coadiutor in beneficio potest aliquis esse dupliciter.*
2. *Capellania sacra, & collatiua est propriè beneficium ecclesiasticum.*
3. *Capellania non sacra non est beneficium,*
4. *Nisi ab Episcopo intra spatium quadraginta annorum sit collata bis, aut ter.*
5. *Coadiutor ad externam tantummodo administrationem beneficij, non tenetur ad Horas canonicas.*
6. *Etiamsi sit Coadiutor cum futura successione.*
7. *Secùs verò si illi sit commissa totalis administratio beneficij.*
8. *Qui habet beneficium in Commendam, tenetur ad Horas canonicas.*
9. *Etiamsi Commenda sit solùm ad tempus.*
10. *Qui est Vicarius in beneficio ecclesiastico, tenetur ad Horas canonicas.*
11. *Commenda militares quomodo sint beneficia ecclesiastica, & obligent ad Horas canonicas.*
12. *Commendatarij milites non tenentur sub mortali ad eas preces, quæ ipsis præscribuntur à Regula.*
13. *Beneficium manuale, & reuocabile ad nutum conferentis, obligat ad Horas canonicas.*
14. *Quomodo beneficium manuale sit perpetuum, quantum requiritur ad naturam beneficij.*
15. *Beneficium manuale non est sufficiens titulus pro sacris Ordinibus.*
16. *Capellania non collatiua, & non sacra, non obligat ad Horas canonicas; secùs verò si sit sacra, & collatiua.*
17. *Capellania sacra quomodo aliquando conferatur puero, & incapaci.*
18. *Qui beneficium ecclesiasticum acceptat ex metu, quomodo teneatur ad Horas canonicas.*

1. *Coadiutor in beneficio potest aliquis esse dupliciter.*

DVPLICITER potest accidere, quòd aliquis sit, & dicatur Coadiutor alterius in beneficio. Primò, quia sit conductus certo stipendio; vel assignatus, verbi gratia, Parocho, Canonico, aut beneficiato, vt eum iuuet in administratione, & oneribus beneficij: cùm tamen ipse nullum habeat titulum, aut ius in beneficio, vel ad beneficium. Secundò, quia eligatur in subsidium beneficiati, cum futura successione in beneficio; & vt post mortem proprietarij ipso facto in illo succedat absque alia institutione, aut collatione facienda de nouo.

2. *Capellania sacra, & collatiua est propriè beneficium ecclesiasticum.*

Et similiter duobus modis potest contingere, quòd aliquis habeat Capellaniam, vt notat Nauar. *de orat. cap.* 20. *num.* 17. Azorius *part.* 1. *lib.* 10. *cap.* 7. *quæst* 5. Suar. *de Horis can. cap.* 22. *num.* 11. Si enim ad erectionem, & fundationem Capellæ concurrit authoritas, & approbatio Episcopi, dicitur à Canonistis habere Capellaniam sacram, & collatiuam, quia non potest impetrari, aut haberi, nisi conferatur authoritate Prælati ecclesiastici: & talis Capella verè est beneficium ecclesiasticum; & bona illius verè sunt sacra, & Deo dicata; & hac de causa apud Azor. appellatur Capellania sacra Si verò Capella fuit erecta, & fundata sine authoritate, approbatione, aut acceptatione Episcopi, sed aliquis laicus, verbi gratia, testamento reliquit certos aliquos reditus ad fundandam Capellam; & expresse prohibuit, ne in illa fundanda vllo modo Episcopus, aut Prælatus ecclesiasticus se se ingereret; & totum ius clericum aliquem eligendi, aut amouendi, voluit esse penes hæredes; dicitur Capellania non sacra, & non collatiua, sed profana. Et

3. *Capellania non sacra nō est beneficiū.*

verè non est beneficium ecclesiasticum: quia quemadmodum laïcus sine authoritate Episcopi non potest ex re profana facere sacram, vt, si extruat, verbi gratia, Hospitale, aut Oratorium, cap. *Quæ semel.* 19. *quæst.* 3. & cap. *Ad hæc. de relig. domib.* ita neque potest ex bonis profanis facere sacra, aut fundare propria potestate laïcali beneficium ecclesiasticum. Potest tamen hæc ipsa Capellania, quæ ex primæua erectione est non sacra, & non collatiua, transire aliquando in collatiuam, & sacram, si Episcopus intra spatium quadraginta annorum bis, aut ter illam conferat, laïcis scientibus, & permittentibus: quia tali modo præscribit sibi Ecclesia ius conferendi, & illa bona euadunt sacra, & verum beneficium ecclesiasticum, vt notat Azor. *loc. cit.* Vt ergo explicemus de his Coadiutoribus, & Capellanis, an, & quomodo teneantur ad Horas canonicas, hæc possunt breuiter notari.

4. *Nisi ab Episcopo intra spatiū quadraginta annorū sit collata bis, aut ter.*

5. *Coadiutor ad externam tantummodo administrationem beneficij, non tenetur ad Horas canonic.*

Primò, qui est Coadiutor quoad externam tantummodo administrationem beneficij, non tenetur ad Horas canonicas, etiamsi ex fructibus illius habeat certum stipendium, eóque alatur. Ita Nauar. *de orat. c.* 20. *n.* 18. Garz. *de benef. p.* 3. *c.* 5. *n.* 107. *& seqq.* Emman. Rodriq. *in Sum. p.* 1. *c.* 141. *n.* 8. Suar. *c.* 22. *cit. n.* 15. & 17. Azor. *lib.* 10. *c.* 4. *q.* 1. Bonac. *de Horis canon. disp.* 1. *q.* 2. *punct.* 4. *n.* 13. & patet ex dictis *suprà, disp.* 25. *n.* 9. verè enim, qui hoc modo est Coadiutor, non est beneficiarius, & beneficium est illius alterius, quem coadiuuat, & penes illum est obligatio recitandi Officium, cùm sit personalis, vt *supr.* diximus; neque possunt ratione vnius beneficij obligari duo. Et quemadmodum, si ex tali beneficio sit obligatio ad celebrādam, v. g. Missam, vel ad aliquid huiusmodi; non tenetur celebrare illam vterque, neque opera sunt duplicanda ratione vtriusque: ita nec tenetur vterque recitare Officium. Quare, si Parochus, v. g. absuturus per aliquod tempus a sua Ecclesia, illam commendet alicui alteri, siue mercenario, siue amico, solùm tenebitur hic Vicarius, & substitutus ad ea seruitia, quæ Parochus absens præstare non potest; non autem ad Horas canonicas, quantùm est ex ratione, & titulo Coadiutoriæ. Imò si Parochus, quem coadiuuat, morbo laboret, neque possit Horas persoluere, non propterea loco illius tenebitur Coadiutor, cùm non ad hoc sit assignatus, & deputatus; sed ad alia onera, vt notant Nau. & Azor *loc. cit.*

6. *Etiamsi sit Coadiutor cum futura successione.*

Secundò, idem est de huiusmodi Coadiutore, si eligatur cum futura successione in beneficio, vt notant Nau. *ibid.* & Suar. *c.* 22. *cit. n.* 18. quia beneficium verè est coadiuti, non autem Coadiutoris; neque Coadiutoria est beneficium, vt ex cōmuni sententia notat Suar. *n.* 19. & futura successio solùm tribuit ius ad beneficium, non autem in beneficio. Et de Coadiutoribus Canonicorū in Ecclesia cathedrali, ita declarauit Paul V. *de ann.* 1616. *in quodam Breui* apud Suar. *ib.* quòd, scilicet, nō sunt verè Canonici, neque pro talibus sint habendi, quoad vixerint coadiuti.

7. *Secùs verò si illi sit commissa totalis administratio benefi[cij].*

Tertiò, Coadiutor, cui est commissa totalis administratio beneficij, omninò tenetur ad Horas canonicas. Ita Nauar. *de orat. cap.* 20. *n.* 16. Suar. *cap.* 22. *n.* 14. Azor. *lib.* 10. *cap.* 4. *quæst.* 1. Bonac. *puncto* 4 *cit. num.* 13. quia, quamuis non habeat titulum: habet tamen

tamen totalem administrationem, & ratione illius habet totam obligatiooem, vt etiam *suprà* diximus *disp.25. num.10.* de eo, qui resignat alteri titulum, sibique retinet totam administrationem. Vode, si principalis beneficiatus sit puer, & nondum habeat vsum rationis, vel senex decrepitus, aut inciderit in amentiam, vel morbum alium incurabilem, neque possit recitare Officium, loco illius omninò tenetur Coadiutor, & qui beneficium totaliter administrat.

8. *Qui habet beneficiū in Commendā, tenetur ad Horas canonicas.*

Quartò, ex his colligitur, quid sit dicendum de iis, qui habent beneficia ecclesiastica solùm in Commendam, non autem io titulum: vt enim patet ex Maiore *in 4. dist. 24. quæst. 13. arg. 10.* Nauar. *de orat. cap. 20. n. 16. & cons. 9. de præben. lib. 3.* Garzia *de benefic. part. 3. cap. 1. num. 105. & part. 4. cap. 4.* Suar. *lib. 4. de simonia, cap. 27.* Vasq. *de benef. cap. 4. §. 1. dub. 3. num. 12. & 13.* Layman *lib. 4. tract. 2. cap. 5. num. 7.* & aliis apud ipsum, dupliciter potest commendari beneficium aliquod ecclesiasticum, aut dari alicui io Commendam, id est, perpetuò, & ad tempus. Et inter cætera hoc est discriminis inter Commendam perpetuam, & Commendam ad tempus, quòd illa constituatur in vtilitatem personæ Commēdatariæ, & ideò æquiparetur beneficio plenè, & perfectè habito; & habeat vim, & effectum ipsius tituli, vt colligitur ex Trideotino *sess. 7. cap. 2. de reform. & sess. 24. cap. 17. de reform.* vbi quoad pluralitatem beneficiorum dicitur esse eadem ratio, siue habeantur in titulum, siue in Commendam: Commenda verò temporalis maximè constituatur in vtilitatem ipsius Ecclesiæ, aut beneficij, quod commendatur, vt, nimirum, benè administretur, donec in illo instituatur persona, & Rector idoneus, iuxta cap. *Nemo. de elect. in 6.* & iuxta Trident. *sess. 24. cit. cap. 18. de reformat.* Si ergo loquamur de Commenda perpetua, certum est, quòd inducat obligationem ad Horas canonicas, cùm participet, quoad omnia, de proprietatibus beneficij, eiúsque titulo æquiparetur, vt notat Garzias *part. 3. cap. 1. cit. num. 6.* Azor. *lib. 10. cap. 3. quæst. 6.* Nauar. *de orat. cap. 20. num. 16.* Medina *de orat. quæst. 7.* Bonac. *de Horis can. disp. 1. quæst. 2. puncto 4. num. 2.* Suar. *cap. 22. num. 14.* Layman *cap. 5. cit. num. 7.* & alij communiter. Si verò loquamur de Commenda temporaria, vel ad tempus, negant Garzias, & Layman *locis cit.* quòd inducat talem obligationem: quia talis Commenda non tribuit plenum ius disponendi de fructibus; sed tribuit solam administrationem, aut custodiam; & talis Commendatarius est solùm procurator beneficij, & tenetur de fructibus rationem reddere, quos solùm colligit, vt prouideat sibi, & Ministris Ecclesiæ, &, quod superest, totum expendat in vtilitatem eiusdem Ecclesiæ, vt habet Glossa *in cap. Nemo. ver. Commendare, de elect. in 6.* Affirmant verò Nauar. Med. Azor. Suar. Vasq. *locis cit.* quia, quamuis talis Commendatarius non habeat beoeficium; est tamen quoad omnia loco habentis beneficium, eique substituitur in omnibus oneribus, & in tota obligatione, vt etiam *suprà* diximus de eo, qui titulum sui beneficij renunciauit alicui alteri, sibique retinuit totam administrationem, & ratione illius adhuc tenetur ad Horas canonicas. Et parum refert, quòd talis Commendatarius solùm ad tempus possideat tale beneficium, & non possit omnes fructus conuertere in suam vtilitatem: quia etiam beneficia manualia, quæ conferuntur Regularibus, absolutè reuocabilia ad nutum Superioris, inducunt obligationem ad Horas canonicas, vt dicemus: & satis est, si ex beneficio percipiantur à beneficiato aliqui fructus; non autem est necessarium, vt percipiantur omnes simpliciter, & omnes conuertantur in suam vtilitatē, cùm generaliter in omnibus beneficiis hæc sit obligatio, vt omnes fructus, qui sunt supra honestam sustentationem, erogentur in vsus pauperum, aut Ecclesiæ, & simpliciter in vsus pios.

9. *Etiamsi Commenda sit solùm ad tempus.*

10. *Qui est Vicarius in beneficio ecclesiastico, tenetur ad Horas canonicas.*

Et quod dicimus de Commeodatariis, siue perpetuis, siue ad tempus, idem est intelligendum etiam de Vicariis, siue perpetuis, siue ad tempus, vt notat Suar. *de Horis canon. cap. 22. cit. num. 15.* nam sæpè accidit, vt beneficium ecclesiasticum propriè dictum sit vnitum Religioni alicui militari, à qua non possit per ipsos milites exerceri officium spirituale, propter quod est institutum: & in tali casu est opus Vicario perpetuo, cui committatur huiusmodi officium, & tota administratio beneficij, & hæc iostitutio Vicarij perpetui dicitur Vicaria, & est verum, & proprium beneficium, & solùm confertur à Papa, vel à Prælato ecclesiastico, vt notat *ibidem* Suar. & ideò etiam inducit obligationem ad Horas canonicas: & eadem ratione potest aliquando accidere, vt ex dispensatione Papæ Episcopatus, aut aliud beneficium curatum conferatur puero, qui sit simpliciter impotens ad illud administrandum: & similiter in tali casu est illi assignandus Vicarius, per quem administretur, quandiu verus Episcopus, & beneficiatus est impotens: & hæc etiam Vicaria obligat Vicarium ad Horas canonicas, in quantum est subrogatio in omnibus oneribus beneficij: quamuis ipsa per sa non sit beneficium, ex eodem Suario *ibidem*. Secùs verò est de Vicaria solùm temporali, & amouibili ad nutum, quæ non est beneficium, nec confertur in titulum; sed est simplex salarium, seu stipendium, ex Calderino *cons. 9. de rescript. num. 2.* & aliis apud Garziam *part. 1. cap. 2. num. 93.* & ex Rota, *in vna Salamantina Vicariæ, coram Blanchetto de anno 1596.* apud eundem Garziam *num. 94.* & ideò neque obligat ad Horas canonicas.

11. *Commendæ militares quomodo sint beneficia ecclesiastica, & obligent ad Horas canonicas.*

Et hinc intelligitur, quomodo possit admitti id, quod habet Garzias *de beneficiis, part. 1. cap. 4. num. 1. & seqq.* & Paris. *de resignat. lib. 2. quæst. 14. in fine, & lib. 12. quæst. 3. num. 9. & de confiden. quæst. 17.* & aliqui alij, quòd præceptoriæ S. Ioannis Hierosolymitani, & S. Iacobi Calatrauæ, & Alcantaræ, & similium Militiarum, sunt beneficia ecclesiastica propriè dicta: id enim non est intelligendum respectu ipsorum militum, aut equitum, quibus assignantur ob solum seruitium temporale pugnandi, & militandi; sed respectu illorum Clericorum, qui ab ipsis militibus, & equitibus commendatariis nominantur intra eundem ordinem militarem, & quibus à Prælatis ecclesiasticis conferuntur, vt administrent Ecclesias commendatas equitibus, & soluant commendatariis fructus, aut decimas, retenta sibi tantummodo portione congrua, vt benè notat idem Suar. *de simonia, cap. 27. num. 6. tom. 1. de relig.* vbi docet, quomodo huiusmodi Commendæ possint esse materia simoniæ. Et solùm respectu huiusmodi Clericorum regularium potest admitti id, quod asserit Bonac. *de Horis canon. disp. 1. quæst. 2. puncto 4. num. 3.* quòd equites Ierosolymitani, & alij similes, qui gaudent Commendis, teneantur ad Horas canonicas, neque enim id est verum de equitibus, qui sunt milites; sed solùm de illis, qui sunt Clerici eiusdem Ordinis militaris: & de equitibus, qui sunt milites, satis est, si dicantur teneri tantummodo ad eas preces, quæ ipsis præscribuntur secundùm Regulam sui Ordinis militaris, & ad has ipsas neque etiam tenentur sub mortali, si ipsi sint Commendatarij, vt notat Sanchez *lib. 7. consil. moral.*

12. *Cōmendatarij milites nō tenentur sub mortali ad eas preces, quæ præscribuntur à Regula.*

moral. cap. 2. dub. 5. pag. 328. & diximus *suprà, disp. 22. num. 6.*

13 *Beneficium manuale, & reuocabile ad nutum conferentis, obligat ad Hor. can.*

Quintò, hoc idem, quod dicimus de beneficio, solùm habito in Commendam, & non in titulum, eodem modo se habet etiam in beneficio manuali, seu regulari, quod à Prælatis regularibus confertur alicui subdito regulari, vt illud administret, reuocabiliter ad nutum ipsius conferentis, & quandiu ipse voluerit, cap. *Cùm ad Monasterium. de stat. Monach.* cap. *Porrectum.* & cap. *Ad nostram. de confirmatione vtili, vel inutili*; & Clementina, *Quia regulares. de supplen. negligentia Prælat.* vt enim patet ex Suario *de Horis canon. cap. 22. n. 13. & 16.* Azor. *lib. 10. c. 4. quæst. 2.* Vasq. *de benef. cap. 4. art. 1. dub. 3. n. 13.* Layman *lib. 4. tract. 2. cap. 5. n. 6. in fine.* Bonac. *de Horis canon. disp. 1. quæst. 2. puncto 4. num. 2.* & aliis communiter apud ipsum, idem iuris, & oneris habet hoc beneficium manuale, quod habent cætera omnia beneficia; hoc tantùm excepto, quòd sit reuocabile ad nutum ipsius conferentis; & ideò etiam habet obligationem ad Horas canonicas.

14. *Quomodo beneficium manuale sit perpetuum quantum requiritur ad naturã beneficij.*

Neque hoc, quòd sit reuocabile ad nutum, pugnat cum natura beneficij, quod in sua definitione dicitur debere esse perpetuum: siquidem aliquo modo etiam beneficium manuale est perpetuum; non quidem actu, sed habitu, & potestate, vel aptitudine; vt notat Rota apud Garziam *de beneficiis, part. 1. cap. 2. num. 79.* in quantum natura sua non postulat reuocari post tempus quodcunque certum; sed potest retineri etiam per totam vitam, si ita voluerit ipse conferens: qua enim ratione cap. *Clericos. de cohabitat. Cleric. & mulierum.* dicitur excommunicatio esse perpetua; quia ex se potest durare in perpetuum, si excommunicatus non resipiscat, & Prælatus ecclesiasticus non absoluat, vt notat *ibi* Glossa, *ver. Perpetuam*, & Syluest. *verb. Dignitas, n. 2.* & apud Axor. *quæst. 2. cit. in fine*: eadem ratione potest dici perpetuum beneficium manuale, cùm possit, quantùm est ex se, esse perpetuum, si Prælatus, & conferens ita consentiat; non autem ex se, suáque natura positiuè postulet reuocari.

Et qua ratione beneficium sæculare, quod de sui natura, aut proprietate est positiuè perpetuum, cap. *Praecepta. dist. 55.* & cap. *Satis peruersum. dist. 56.* & *aliis locis* apud Garziam *part. 1. cap. 2. cit. num. 70.* potest tamen à Papa concedi ad tempus, cap. *Si gratiosè. de rescript. in 6.* & notat Rebuff. *in praxi, tit. Requisita ad collationem. n. 13. & 14.* & Paris. *de confiden. quæst. 18. n. 4.* & alij apud Garziam *n. 71.* imò ex fundatione beneficium sæculare potest esse temporale, & ad nutum amouibile, ex Mandosio *in reg. 34. Cancell. quæst. 11.* & Garzias *n. 72.* Et idem potest esse etiam ex Constitutione, aut statuto, vt idem subdit *n. 75.* neque propterea desinit esse beneficium, quicquid in contrarium dicat Nau. *cons. 9. de offic. Ordin. num 1. & 2. lib. 1.* & *cons. 27 de præben. num. 1.* eadem ratione potest verè, & propriè esse beneficium, si ex prima institutione sit manuale, & amouibile ad nutum, non quidem solius patroni laïci; sed ipsius Prælati ecclesiastici conferentis.

15. *Beneficium manuale non est sufficiens titulus pro sacris Ordinibus.*

Et quanuis hæc perpetuitas beneficij solùm habitualis, vt sic dicam, & potestatiua, non sufficiat ad hoc, vt aliquis ad titulum huiusmodi beneficij manualis possit ordinari in sacris, vt notat Maiolus *de irregul. lib. 4. cap. 25. num. 4.* Paris. *de resignat. lib. 2. quæst 6. num. 2. & 3.* Garzias *de benef. part. 1. cap. 2. num 83.* Henriquez *lib. 10. cap. 17. num. 3.* Sayr. *de censur. lib. 4. cap. 10.* Bonac. *cap. 2. punct. 4. n. 2. cit.* & alij communiter; siquidem ex Trident. *sess. 21. c. 2. de reformat.* beneficium, ad quod aliquis ordinatur, debet esse sufficiens pro tota vita, & non posse amitti, ne alioqui sic ordinatus cogatur mendicare cum dedecore Ordinis, aut sordidum aliquem quæstum exercere: non tamen propterea non sufficit ad saluandam simpliciter perpetuitatem, in quantum ponitur in definitione beneficij in vniuersum.

Sextò, qui habet Capellam oon collatiuam, & non sacram, non tenetur ad Horas canonicas: quia hæc non est verè beneficium ecclesiasticum. Contrà verò, qui habet Capellam collatiuam, & sacram, omninò tenetur: quia contraria ratione est verè beneficium, vt notat Azor. *lib. 10. cap. 3. quæst. 5.* Suar. *cap. 22. num. 8.* Vasq. *de benef. cap. 4. art. 1. dub. 3. num. 10.* Reginal. *lib. 3. num. 40.* Nauar. *de orat. cap. 20. num. 17.* Garzias *de benef. part. 1. cap. 2. num. 81.* Bonac. *de Horis canon. disp. 1. quæst. 2. puncto 4. num. 6.* & alij communiter. 16.

Capellania nõ collatiua, & non sacra nõ obligat ad Horas canonicas: secus verò si sit sacra, & collatiua.

Et si fortè contingat, vt Capellania, etiam sacra, & collatiua, & vere erecta authoritate Episcopi, conferatur aliquando etiam puero nondum habenti primam tonsuram, quando, scilicet, est fundata ab aliquo laïco de propriis bonis; & ipse Fundator vult ita conferri pro prima vice; cum obligatione tamen, vt talis puer promoueatur ad Ordines suo tempore, & Officium recitet, quandn fuerit habilis, & interim Missæ celebrentur per aliquem alium: si, inquam, hoc contingat, dici debet, quòd talis Capellaoia pro illa vice, & pro illo tempore non est beneficium, & puero solùm traditur titulo sæculari, & tanquàm laïco, sic dispensante ipso Pontifice, aut Episcopo, quando Capellania est in limine fundationis, vt notat Vasq. *num. 3. cit. num. 11.* & Bonac. *puncto 4. num. 6. cit.* Et quod paulò antè retulimus *num. 14.* ex Nauar. quòd beneficium sæculare ex sua natura perpetuum, desinat esse beneficium, si fiat temporale, & amouibile ad nutum; quanuis ex præcisa ratione temporalitatis communiter non admittatur, cùm beneficia manualia sint verè, & propriè beneficia, & ad rationem beneficij in vniuersum possit sufficere etiam perpetuitas potentialis, & habitudinalis, vt *ibi* diximus; potest tamen admitti specialiter in eo casu, in quo beneficium est in limine fundationis, & benè potest Episcopus Capellam aliquam ita acceptare in beneficium ecclesiasticum, vt tamen huiusmodi rationem beneficij non habeat, nisi post primam, aut secundam collationem, si ita voluerit ipse Fundator; sicut & potest ita illam acceptare in beneficium sæculare, vt tamen prima, aut secunda vice possit conferri etiam Clerico regolari, vt Romæ factum est de anno 1640. à nobili quadam matrona, quæ ad Capellaniam sacram, & collatiuam à se fundatam prima vice nominauit, & institui voluit proprium filium, qui erat Sacerdos regularis, & Professus, & secundùm priuilegia sui Ordinis erat capax beneficij. Et quemadmodum potest Episcopus Capellaniam ex prima fundatione non sacram, & non erectam authoritate ipsius in beneficium, erigere posteà, si ipse Fundator non contradicat, & permittat eam conferri semel, aut bis, vt beneficium, vt *suprà* diximus *num. 4.* & tenet Rota *part. 3. diuers. lib. 3. decis. 1112.* vt refert Garzias *part. 1. cap. 2. cit. num. 118. & 119.* ita & potest ab ipso initio eam erigere, vt non sit beneficium, nisi post primam aut secundam collationem. 17.

Capellania sacra quomodo aliquando cõferatur puero, & incapaci.

Denique hæc, quæ diximus de obligatione ad Horas canonicas propter hæc omnia beneficia, debet intelligi etiam de illis adolescentibus, qui parentum authoritate coguntur acceptare aliquod beneficium, cùm tamen ex se non habeant animum clericandi, & statim illud dimitterent, si liceret: vt 18.

Qui beneficiũ ecclesiasticũ acceptat ex metu, quomodo teneatur ad Horas canonicas.

enim

enim benè explicat Less. *lib. 2. cap. 34. num. 174.* Layman. *lib. 4. tract. 2. cap. 5. num. 2. quæst. 1.* Bonac. *de Horis canon. disp. 1. quæst. 2. puncto 4. num. 4.* omninò tenentur, si stante metu consentiunt in receptionem fructuum, vt sibi prouenientium ex beneficio: siquidem hic consensus est etiam consensus in acceptationem, & retentionem beneficij; & per consequens etiam onerum, quæ sunt illi annexa, inter quæ est obligatio ad Horas canonicas: secus verò si nullo modo consentiunt in perceptionem fructuum, & in beneficium; sed solùm exteriùs illud acceptant coacti ex metu: nam, sicut metus irritat votum, etiam solenne, si ex illo fiat: ita & irritat quamcumque aliam obligationem, si ex illo inducatur: & in tali casu tenentur huiusmodi adolescentes beneficio cedere, quam primùm possunt, & fructus restituere, si qui ad illos peruenerunt, vel si peruenient, ex hæreditate parentum, qui ex illis erunt facti ditiores, & locupletiores.

DISPVTATIO XXVIII.

Vtrùm pensionarij, & qui habent reditus ecclesiasticos siue beneficio, teneantur ad Horas canonicas.

1. *Pensionarius quis propriè sit.*
2. *Pensio potest assignari ex multis causis.*
3. *Nulla pensio obligat ad Horas canonicas.*
4. *Sola pensio, quæ alicui datur, vt Clerico, obligat ad Officium B. Virginis, ex Constitutione Pij V.*
5. *Pensionarij quomodo teneantur incedere in habitu, & tonsura clericali.*
6. *Quandonam pensionarius intelligi debeat habere pensionem, vt Clericus.*
7. *Si Clericus pensionarius fiat ordinis militaris, cum facultate retinendi pensionem, vtrùm teneatur ad Horas Beatissimæ Virginis.*
8. *Quomodo pensio aliquando tribuatur in capite vnius, & ad commodum alterius.*
9. *In tali casu quis teneatur ad Horas B. Virginis.*
10. *Si Clericus pensionarius renunciet pensioni, vel aliter illam extinguat, aut nullos percipiat fructus, neque speret percipere; non ampliùs tenetur ad Horas Beatissimæ Virginis.*
11. *Obligatio ad Horas Beatissimæ Virginis ex pensione quando incipiat.*
12. *Fructus pensionis possunt percipi à die signata supplicationis; sed non vltra primos sex menses, si Litteræ non sint expeditæ.*
13. *Cessat pensio clericalis ipso facto, si pensionarius transeat ad matrimonium.*
14. *Clericus coniugatus non gaudet, nisi priuilegio fori, & Canonis.*
15. *Per matrimonium ratum, & non consummatum vacant ipso facto beneficia, & pensiones.*
16. *Imo etiam per matrimonium irritum, non ex defectu consensus ipsius Clerici contrahentis.*
17. *Nisi ex priuilegio, & concessione Papæ, aliter res se habeat.*
18. *Si Clericus acceptet pensionem, aut beneficium, animo transeundi ad matrimonium, non peccat, nisi venialiter.*

1. *Pensionarius quis propriè sit.*

PENSIONARII illi dicuntur, qui habent ius percipiendi fructus ex beneficio alieno: nam in beneficio ecclesiastico duo sunt, quæ possunt, ac debent benè distingui, id est, dignitas ipsa ecclesiastica instituta in Ecclesia ad aliquod Officium spirituale: & hæc appellatur titulus beneficij, & præterea ius percipiendi fructus ex bonis Deo dicatis. Accidit autem communiter, vt vni, & eidem simul tribuatur hoc vtrunque: & aliquando accidit, vt vnum tribuatur vni, & alterum alteri; & qui habet simul vtrunque, dicitur simpliciter beneficiatus, vel habere beneficium; & qui habet solùm ius percipiendi fructus, vel ex toto, vel ex parte, non autem habet dignitatem, & titulum, dicitur pensionarius, vel habere pensionem, vt benè explicat Tolet. *lib. 5. c. 82. n. 1.* Et quoniam ex multis capitibus potest alicui concedi tale ius percipiendi fructus ex beneficio alieno, hinc est, quòd etiam pensio est multiplex: conceditur enim aliquando alicui tale aliquod ius ex causa inopiæ, senectutis, aut morbi, vt habeat, vnde viuat, & vitam sustentet; & aliquando quia maiores ipsius, vel ipsemet est de Ecclesia optimè meritus, vt, quando pensiones dantur Regibus, & Viris principibus; vel quia speratur, quòd debeat in futurum benemereri, vt quando dantur pueris; & aliquando, vt obeat munus aliquod temporale in seruitium Ecclesiæ, & pulset, v. g. campanas, verrat pauimenta, aperiat ianuas, Sacristiam administret, doceat Musicam, Grammaticam, Theologiam; & aliquando, quia est eques certi alicuius Ordinis regularis; vel quia est Clericus, & debet in Clericatu proficere; vel quia beneficium, quod habebat, in alterum transtulit; & non est æquum, vt patiatur totum dispendium, &c.

2. *Pensio potest assignari ex multis causis.*

3. *Nulla pensio obligat ad Horas can.*

Sed absolutè de his omnibus pensionibus, quantùm facit ad præsens negotium dicendum est, quòd nulla obligat ad Horas canonicas; imò neque obligat loco illarum ad alias preces, nisi illa, quæ datur alicui, tanquàm Clerico; & prærequirit in illo saltem primam tonsuram, eúmque obligat ad Officium paruum Beatissimæ Virginis; non quidem ex Iure antiquo, quod nihil tale præcipit, vt notat Azor. *part. 1. lib. 10. cap. 4. quæst. 3.* & Suar. *de Horis canonicis, cap. 22. num. 4.* sed solùm ex Constitutione Pij V. *Ex proximo.* in qua statuit, vt idem iuris sit in pensionibus clericalibus quoad obligationem recitandi Officium Beatissimæ Virginis, quod est in beneficiis propriè dictis, quoad obligationem recitandi Horas canonicas. Vnde bene notat Toletus *lib. 5. cap. 82. citato, num. 2.* quòd ea omnis pensio, & ea sola obligat ad Officium Beatissimæ Virginis, quæ est spiritualis, ratione Ordinis, & status clericalis, quem supponit.

4. *Sola pensio quæ alicui datur, vt Clerico, obligat ad Officium Beatissimæ Virginis, ex Const. Pij V.*

Et huic obligationi recitandi Officium Beatissimæ Virginis etiam aliam addidit Sixtus V. de anno 1588. Const. *Cùm sacrosanctam.* vt tales pensionarij tenerentur incedere in habitu, & tonsura; quamuis posteà moderationem, & declarationem adiunxerit Constitutione alia, *Pastoralis.* quòd tunc solùm ad id tenerentur, quando pensio excederet valorem sexaginta ducatorum auri de Camera.

5. *Pensionarij quomodo teneantur incedere in habitu, & tonsura clericali.*

Quòd si quæras, quis tandem pensionarius intelligi debeat habere pensionem, vt Clericus: Respondent Azor. *qu. 3. cit.* & Suar. *cap. 22. cit. n. 6.* eum esse intelligendum, qui quando pensionem acceptat, supponitur saltem habere primam tonsuram; & in quo, vt sit capax pensionis, prærequiritur status clericalis. Et contrà, si in collatione pensionis, & in Litteris apostolicis, seu Bullis, nulla sit mentio talis status, & conditionis; non est intelligendus is, cui confertur, eam habere vt Clericus, & per consequens neque tenetur ad Officium paruum, etiamsi reuerà sit Clericus. Id tamen ipsum debet intelligi de Clerico purè pensionario, & qui neque sit constitutus in sacris, neque habeat beneficium, ratione cuius teneatur ad Horas canonicas; quia tunc

6. *Quandonam pensionarius intelligi debeat habere pensionem, vt Clericus.*

tunc satis esset, si persolueret illas tantùm, neque prætereà teneretur ad Horas Beatissimæ Virgiois, vt notant Authores citati, & Garzias *de benef. part. 3. cap. 1. n. 116.* & alij communiter apud Bonac. *de Horis canon. disp. 1. quæst. 2. puncto 4. num. 9. &* 10. quia mens Pij V. non fuit, vt excluderet Horas canonicas, tanquàm insufficientes ad satisfaciendum obligationi pensionis, cùm sint maximè sufficientes ad satisfaciendum simul obligationi beneficij, & omnium sacrorum Ordinum, & professionis Religiosæ, vt *suprà* diximus; sed solùm vt pensionarijs minùs oneris imponeret, quàm beneficiariis quantum est ex ipsa pensione. Vnde, si Clericus pensionarius sponte eligeret recitare pro sua pensione Horas canonicas; non est dubium, quòd esset tutissimus in conscientia, & esset liber ab Horis minoribus B. Virginis, sicut & qui eligit pro voto minore aliquid maius, vt communiter dicitur *in materia de voto*, illúdque ex se ipso commutat in melius; omnino est liber à voto minore, & à re minùs bona, vt etiam notat Bonac. *num. 9. cit.*

7. *Si Clericus pensionarius fiat Ordinis militaris, cũ facultate retinendi pensionem; vtrũ teneatur ad Horas Beatissimæ Virginis.*

Imò ex Nauar. *cons. 22. de celebrat. Missarum, lib. 3.* Azor. *l. b. 10. cap. 4. quæst. 3.* Rodriq. *in Summa, part. 1. cap. 14. n. 6.* Garzia *part. 3. cap. 1. cit. num.* 118. Bonac. *quæst. 2. puncto 4. num. 10. cit.* si Clericus pensionarius efficiatur miles alicuius Ordinis militaris, cum facultate retinendi pensionem, non ampliùs tenetur ad Horas Beatissimæ Virginis; sed satis est, si recitet orationes Dominicas, & salutationes Angelicas, quæ præscribuntur in Regula: quia etiam hæ sunt loco Horarum. Sed hoc reuerà non caret difficultate: quia dispensatio retinendi pensionem iam collatam titulo clericali, & cum obligatione recitandi Officium Beatissimæ Virginis, sub peccato mortali, & fructus restituendi, si illud omittatur sine legitimo impedimento, non est mutatio eiusdem pensionis in purè laïcalem, vel dispensatio ab aliis obligationibus, quæ comitantur pensionem clericalem, & possunt benè impleri etiam in Ordine militari. Et quemadmodum, si Clericus beneficiatus admitteretur in Ordinem militarem cum facultate retinendi beneficium, non propterea esset liber à persoluendis Horis canonicis, neque beneficium ecclesiasticum mutaretur in purum stipendium militare: ita & Clericus pensionarius non propterea quòd fiat miles, & pensionem clericalem retineat, est liber ab Officio Beatissimæ Virginis; neque illam transmutat in militarem. Neque Authores citati hoc intendunt, si benè attendantur: siquidem Azor. & Rodriq. solùm asserunt, quòd milites regulares ex dispensatione Papæ possunt habere, ac retinere pensiones; & non tenentur ad Officium B. Virginis; sed solùm ad preces præscriptas in Regula: non autem asserunt, quòd illa pensio, si priùs esset clericalis, eíque collata, tanquàm Clerico ante militiam, posteà transeat in purè laïcalem. Et idem intendit etiam Nauar. quanuis *in summario, n. 2.* aliter explicetur: nam solùm proponit, vtrùm miles, & professor militiæ S. Iacobi de Spata, retinens pensionem ecclesiasticam, teneatur ad Officium B. Virginis iuxta Bullam Pij V. & respondet negatiuè: quia mens Pontificis concedentis pensionem militi, qui tenetur ex sua Regula ad certas preces, nõ est, vt ab illis deobliget, & ad alias obliget; sed potiùs, vt illæ cẽseantur subrogatæ in locum aliarũ, ad quas communiter tenentur pensionarij; atque ita neque etiam Nauar. loquitur de pensione priùs assignata alicui tanquàm Clerico, & cum communibus obligationibus recitandi Officium B. Virginis, & fructus restituendi, &c. sed solùm de illa, quæ assignatur militi, & retinetur à milite: vnde Garzias, & Bonac. qui loquuntur satis expressè in primo casu, si absolutè asserunt, pensionarium Clericum, factum posteà militem post contractam obligationem ad Horas B. Virginis ex sua pensione clericali, non ampliùs teneri ad illas recitandas; sed mutare obligationem in alias preces ex præscripto Regulæ, & Ordinis militaris, ad quem transit; non possunt pro sua sententia citare Nauar. Azor. & Rodr. qui non loquuntur in dicto casu; sed in alio longè diuerso, vt iam ostendimus.

8. *Quomodo pensio aliquando tribuatur in capite vnius, & ad commodũ alterius.*

Secundò, si quæras, ad quem pertineat obligatio Horarum B. Virginis, quando pensio reseruatur in capite, seu vita vnius; sed ad commodum, & vtilitatem alterius: Respondeo, de hoc modo reseruandi pensionem super duobus, videri posse Garziam *de benef. part. 2. cap. 5. n. 261. & seqq.* nam propter pragmaticas, & leges Regni Hispaniarum, ex quibus beneficia, & pensiones non possunt conferri, nisi Hispanis, inductum est, vt pensio imponatur in capite, aut persona alicuius Hispani, & penes illum verè resideat ius pensionis; sed tota vtilitas, totúmque commodum pertineat ad aliquem Italum, cui Papa specialiter, & directè intendit facere gratiam: & qui ea de causa constituitur, tanquàm procurator irreuocabilis ad illam exigendam: & quoniam hic vterque suo modo est pensionarius, id est, Hispanus ratione iuris, & Italus ratione commodi, & vtilitatis; & pensio completè accepta non subsistit, nisi in vtroque simul, hoc est, quòd tam expiret, & extinguatur per mortem vnius, quàm per mortem alterius, vt ex pluribus Rotæ decisionibus videri potest apud Garz. *c. 5. cit. n. 262. & seqq.*

9. *In tali casu quis teneatur ad Horas B. Virginis.*

In hoc igitur casu, si quæratur quis ex duobus teneatur ad Horas Beatissimæ Virginis: Respondeo cum Bonac. *de Horis canonicis, disp. 1. quæst. 2. puncto 4. n. 8. §. Mihi tamen.* probabilissimum videri, quòd is teneatur, in cuius commodum assignata est pensio; non autem ille, in cuius capite est assignata: quia ex regula Iuris ille debet sentire incommodum, qui sentit commodum; & commodum cum incommodo est compensandum, L. *Si negotia. ff. de negotiis gestis.* Et quemadmodum ex beneficio non ille tenetur ad Horas canonicas, qui habet nudum titulum, & nihil commodi ex illo percipit; sed ille, qui sibi retinet totam administrationem, & fructus, vt *supra* diximus *disp. 25. num.* 10 ita & ex pensione non ille tenetur ad Horas Beatissimæ Virginis, qui habet solum ius, siue titulum; sed, qui habet fructus & commodum.

10. *Si Clericus pensionarius renunciet pẽsioni, vel aliter illam extinguant, aut nullos percipiat fructus, neque speret percipere; nõ ampliùs tenetur ad Horas B. Virginis.*

Et hæc obligatio censenda est tandiu durare, quandiu durat in pensionario huiusmodi commodum, vt subdit Bonac. *ibidem, num. 11.* Vnde, si quis ex toto cedat iuri pensionis, vel consentiat, vt pensio redimatur ex toto pro certis annatis, Papa sic annuente, & permittente; non ampliùs tenetur ad Officium Beatissimæ Virginis, cùm reuera non sit ampliùs pensionarius, neque ampliùs habeat pensionem clericalem. Et idem est, si retineat ius pensionis; sed ex aliquo casu non percipiat vllos fructus; neque speret percipere in futurum: quia similiter, qui ex beneficio nihil percipit, nec sperat percipere, non tenetur ad Horas canonicas, vt *sup. à* diximus *disp. 25. n. 13.*

11. *Obligatio ad Horas Beat. Virginis ex pẽsione, quãdo incipiat.*

Et quod diximus de obligatione ad Horas canonicas ex beneficio *disp. 23. n. 6.* quòd non incipiat nisi à die, & hora apprehensæ, & habitæ possessionis pacificæ, proportionaliter est dicendum etiam de obligatione ad Horas Beatissimæ Virginis ex pensione, quòd, scilicet, solùm incipiat à die apprehẽsæ quasi possessionis, ac proinde non ante expeditionem Litterarum apostolicarum, si pẽsio habeatur immediatè,

immediatè, & per se ex impositione Papæ, vel etiam non ante confectionem publici instrumenti, si habeatur per translationem factam ab aliquo habente ad id potestatem, vt notat *ibidem* Bonac. *puncto 5. cit. num. 7.* dummodo similiter non stet per ipsum Clericum pensionarium, ne expediat Litteras, aut instrumentum *iam* dictum, vt etiam *suprà* diximus *de benef. disp. 23. cit. n. 8.*

12. *Fructus pensionis possunt percipi à die signata supplicationis; sed nō vltra primos sex menses, nisi interim litteræ expediantur.*

Quia tamen gratia, & pensio quoad substantiam est perfecta per ipsam concessionem Pontificis, aut per ipsam translationem, & voluntatem transferentis, & litteræ, vel instrumentum sunt tantummodo ad probationem; non autem ad validitatem, licitè potest in conscientia solui pensio, & recipi etiam litteris, aut instrumento non expeditis, vt notat Gigas *de pensionibus, quæst. 34.* Gomez. *regul. de non iudicando iuxta formam supplicationis, quæst. 14.* Mandos. *reg. 27. Cancell. quæst. 7.* Rebuff. *de pacificis possessionibus, num. 137. concl. 21.* & *in praxi benef. in signatura gratia, part. 3. num. 11.* Sanchez *lib 8. de matrim. disput. 29 num. 8.* qui tamen etiam addit ex quodam Motu proprio Pij V *Intolerabilis.* de anno 1569 id non posse fieri vltra primos sex menses, nisi litteræ sint expeditæ: quia dictus Pontifex ita decreuit, & excommunicationem adiunxit, & priuationem beneficiorum, & inhabilitatem in posterum, tam soluenti, quàm recipienti solutionem pensionis, litteris non expeditis intra sex menses à prima concessione, vt etiam refert Emmanuel Rodriquez *in Summa, part. 2. cap. 21. num. 9.* Cord. ben. & Vega apud Sanchez *ibidem.*

13. *Cessat pensio clericalis ipso facto, si pensionarius transeat ad matrimoniū.*

Denique, si quæras, vtrùm pensio alicui collata, vt Clerico, possit ab illo licitè, & validè retineri, si fortè contrahat matrimonium: Respondeo ex Toleto *lib. 5. cap. 82. cit. num. 5.* Azor. *part. 1. lib. 13. cap. 13. quæst. 8.* Sanchez *lib. 7. de matrim. disput. 44.* & aliis communiter apud ipsos, de Iure non posse: quia, vt habetur cap. vnico, *de Cleric. coniug. in 6.*

14. *Clericus coniugatus non gaudet nisi priuil. grò fori, & Canonis.*

Clericus coniugatus solùm gaudet priuilegio fori, & priuilegio Canonis, si incedat in habitu, & tonsura; non autem gaudet vllis aliis priuilegiis clericalibus: atque ita, quemadmodum per matrimonium priuatur ipso facto aliis priuilegiis, & vacant ipso facto beneficia, si quæ habebat; ita & priuatur ipso facto pensionibus. Et ita habet stylus Romanæ Curiæ, vt ex Couarr. & aliis refert Sanchez

15. *Per matrimonium ratum, & non consummatum vacant ipso facto beneficia, & pensiones.*

disp. 44 cit. num. 6. & ex variis decisionibus Rotæ videri potest apud Paris. *de resignat. lib 1. quæst. 2. num. 11.* & *lib 6. quæst. 2. num. 115* & apud Sanchez *loco citat. num. 5.* Et quemadmodum beneficia vacant per matrimonium ratum, etiam non consummatum, neque sponsus illa recuperat, si fortè sponsa ante consummationem profiteatur Religionem, aut

16. *Imò etiā per matrimoniū irritum, non ex defectu consensus ipsius Clerici contrahentis.*

naturaliter moriatur, vt ex Panorm. & aliis docet Azor. *loco cit.* & Sanch. *eodem lib. 7. disp. 42. num 4. & seqq.* imò etiam per matrimonium irritum ex quocunque capite, præterquàm ex defectu consensus ipsius Clerici contrahentis, vt notat *ibidem* Azor. & Sanch. *disp. 43.* ita etiam vacant pensiones.

17. *Nisi ex priuilegio, & concessione Papæ aliter res se habeat.*

Rectè tamen hæc omnia limitantur ab eodem Sanch. *disp. 44. n. 7.* vt solùm intelligantur habere locum, quando ex errore assignationis pensionis non apparet, quòd mens Pontificis assignantis fuerit, vt pensio duraret tota vita, etiamsi pensionarius aliquando esset se habiturus, vt laicus; tunc enim ex speciali voluntate Pontificis pensio non vacaret per matrimonium; & ita contingit ex priuilegio Sixti V. militibus Lauretanis qui possunt retinere vnam, aut plures pensiones super quibuscunque reditibus ecclesiasticis, vsque ad summam ducentorum ducatorum, etiamsi matrimonium deinde contrahant, vt patet ex Bulla ipsius de anno 1586. *Postquam.* & ex alia, *Pastoris* quæ est declaratio, & extensio huiusmodi priuilegiorum.

Quòd si contingat, vt Clericus pensionem clericalem acceptet animo non continuandi in Clericatu; sed transeundi ad matrimonium; & interim dum illam retinet, gerat se, vt Clericum, & Officium recitet; non peccat nisi venialiter; & non tenetur restituere fructus, vt notat Sanchez *lib. 7. de matrim. disput. 45. num. 20.* ex Nauarr. *miscell. 45. de orat. num. 5.* quod idem etiam asserit idem Sanchez *num. 19. præcedente*, de eo, qui cum eadem intentione non continuandi in Clericato, sed transeundi ad matrimonium, acceptat beneficium simplex, quod non habet obligationem existendi, vel se constituendi in sacris: dummodo enim illi seruiat, & persoluat Horas canonicas, quandiu illud retinet, solùm peccat venialiter propter deordinationem, quæ contingit in hoc, quòd aliquis velit percipere fructus beneficij solùm ad tempus; cùm tamen sint specialiter instituti ad Clericos sustentandos in Clericatu: neque est, quòd damnetur culpæ mortalis, cùm nullo iure probetur obligatio grauis ad positiuè volendum perseuerare in Clericatu. 18. *Si Clericus acceptet pensionem, aut beneficium, animo transeundi ad matrimoniū, nō peccat nisi venialiter.*

DISPVTATIO XXIX.

Qua formula, aut quo Breuiario sint persoluendæ Horæ canonicæ.

1. *Proponitur ratio dubitandi.*
2. *Quomodo omnes teneantur ad Breuiarium Pij V.*
3. *Si Bulla, & Breuiarium Pij V. alicubi non sit receptum, licitè possunt adhiberi alia Breuiaria priora.*
4. *Neque potest ab unoquoque pro arbitratu vsurpari Breuiarium Romanum.*
5. *Breuiaria non abrogata per Bullam Pij V. solùm possunt relinqui de consensu Episcopi, & Capituli, tam in Choro, quam extra Chorum.*
6. *Etiam Clerici, qui sunt ordinati ad titulum patrimonij, tenentur ad Breuiarium suæ Ecclesiæ.*
7. *Familiares Episcoporum, & Cardinalium, possunt, quoad Breuiarium, se conformare ipsis Episcopis, aut Cardinalibus.*
8. *Frustrà petitur precibus à Principe, quod iure communi concessum est omnibus.*
9. *Si Breuiaria non abrogata per Bullam Pij V. semel relinquantur de consensu Episcopi, & Capituli per admissionem Breuiarij Romani, non possunt ampliùs resumi.*
10. *Qui sunt ordinati ad titulum patrimonij, & degunt extra propriam diœcesim, non tenentur ad Breuiarium suæ Ecclesiæ.*
11. *Beneficiati tenentur ad Breuiarium diœcesis, in qua est beneficium.*
12. *Qui habet plura beneficia in diuersis diœcesibus, ad quod Breuiarium teneatur.*
13. *Monachus factus Episcopus, aut Prefectus alicui Ecclesiæ sæculari, ad quod Breuiarium teneatur.*
14. *Mutatio Breuiarij, ad quod aliquis tenetur, est graue peccatum.*
15. *Et si mutatio fiat à Breuiario Romano in aliquod aliud, est mortale.*
16. *Si verò fiat ab alio Breuiario in Romanum, potest probabiliter excusari.*

orat.c.7.n.30. Azor.*lib.*10.*c.4.qu.*5.*&* 6.Suar.*de Horis canonicis, c.*20.*n.*2.*&* 12. Tolet.*lib.*2.*c.*14.*in fine:* quia, sicut tenetur ad beneficij administrationem, quam acceptauit: ita & tenetur ad alia onera, & ad Horas canonicas, cùm præsertim ad illas non teneatur ille alius, qui fructus percipit loco pensionis, vt dicemus: idque est verum, siue ipse sponte concesserit huiusmodi fructus tali pensionario, siue cócesserit ex obedientia Papæ, vt subdit Suar.*n.*4. contra Ledesinam, & Petrum de Arag. quos *ibi* citat: nunquam enim Papa ita assignat pésionario omnes fructus, vt non relinquat beneficiato aliqua emolumenta in subsidium vitæ, vt, v.g. oblationes, quæ fiunt ad altare, distributiones, &c. Et si fortè nihil tale relinquat ex fructibus, & emolumentis beneficij; sed aliunde illi prouideat, vnde viuat; hoc ipso tamen, quòd illi committit administrationem beneficij, eúmque obligat ad alia onera, censeri debet eum obligare etiam ad Horas canonicas, nisi constet de opposito.

4\. *Qui habet sedē in Choro, & ius suffragij in Capitulo, & spem fructuū pro suo tempore, omninò tenetur.*

Quartò, idem est etiam de illo, qui est, v.g. Canonicus & verè beneficiatus, & habet certam sedem in Choro, & certum locum honorificum in templo, & ius suffragij in Capitulo, & spem percipiédi fructus certo tempore, & alia huiusmodi: sunt enim etiam hæc sufficiens recompensatio pro Horis canonicis, vt notat Palud.*in* 4.*dist.*15.*q.*5.*art.*1. Azor.*part.*1.*lib.*10.*c.*4.*cit.quæst.*6.*in fine*, Suar.*de Horis canon.cap.*20.*num.*14. Vbi etiam addit, id esse verum, etiamsi nulla sit spes percipiendi fructus in futurum; sed solùm habeantur aliæ præeminentiæ iam indicatæ: quia, sicut per illas sentitur commodum ex beneficio, ita & debet sentiri incommodum, & illud præcipuè, quod maximè intenditur in collatione beneficij, id est, obligatio Deum orandi, & laudandi per Horas canonicas.

5\. *Qui habet solas distributiones, tenetur.*

Et à fortiori idem est, si habeat solas distributiones propter assistentiam in Choro, vt notat Nauar. *de orat.cap.*7.*n.*28. Garzias *de beneficiis, part.*3.*cap.*1.*num.*45.*&* 61. Valent.2.2.*disp.*6.*quæst.*2.*puncto* 10. Azor.*part.*1.*lib.*10.*cap.*4.*qu.*6. Tolet.*lib.*2.*cap.*14.*sub finem*, Bonac.*de Horis canon.disp.*1.*qu.*6.*puncto* 3 *num.*5. & alij apud ipsum: quia etiam hoc modo habet beneficium, & de altari viuit: & ideò etiam hoc modo tenetur ad officium, & ad seruitium altaris.

6\. *Qui primo, aut secundo anno ex consuetudine, aut priuilegio suæ Ecclesiæ fructus non percipit, omninò tenetur.*

Quintò, ab Horis canonicis non excusantur, qui ex consuetudine, aut priuilegio alicuius Ecclesię pro primo, aut secundo anno sui Canonicatus nullos fructus percipiunt: nam, quamuis per Extrauag. *Suscepti. Ne Sede vacante.* quæ etiam ponitur inter Extrauag Ioannis XXII. *de elect.* prohibeatur, ne Canonici, aut beneficiati de nouo creati priuentur omnibus fructibus; sed solùm dimidia parte; id tamen contraria consuetudine est abrogatum, & multarū Ecclesiarum in Germania, Gallia, Hispania mos est, vt noui Canonici, & beneficiati in primo, aut secundo anno nullos fructus percipiant; sed omnes tribuātur hæredibus, aut creditoribus defuncti prædecessoris, vel distribuantur inter cæteros Canonicos pro illorum antiquitate, vel expendantur in fabricam Ecclesiæ, aut in alios pios vsus. Et quamuis pleræque ex huiusmodi consuetudinibus sint posteà reprobatæ, etiam per Pium V. *Extrauag. Durum nimis.* & sint confirmata decreta Concilij Tridentini ad idem spectantia *sess.*24.*cap.*14. *de reformatione*, & Constitutio, *Suscepti*, mox citata, & alia Iura antiquiora; & specialiter sit prohibitum, ne huiusmodi fructus in toto, vel in parte applicentur mensæ episcopali, aut capitulari; & ne cedant in alios vsus communes; & ne diuidantur inter alios Canonicos, & personas Ecclesiæ, aut Capituli. Et si fortè sint iam assignati fabricæ, Sacristiæ, aut aliis piis vsibus vltra semestre, relinquantur iis solùm secundùm dimidiam partem; & secundùm aliam partem dimidiam integre tribuantur beneficiatis. Hæc tamen tota Constitutio in multis Ecclesiis non fuit recepta, vt notat Nauar.*de orat.cap.*7.*num.*3. & ideò adhuc durant illæ consuetudines: & ratione illarum probabilissimum est, quòd Canonici non excusentur ab Horis canonicis, etiam primo, & secundo anno, quando nullos fructus percipiunt, vt notat Less.*lib.*2.*cap.*34.*n.*170. Azor.*lib.*10.*cap.*4. *quæst.*4. Layman *lib.*4 *tract.*2.*c.*5.*n.*4. Garzias *de benef.par.*3.*c.*1.*n.*62. vbi etiam refert sic declarasse sacram Congregationem. Bonac. *de Horis canonicis, disp.*1.*q.*2.*puncto* 4.*n.*22. & alij apud ipsum *tom.*1. quamuis non desint, qui oppositum asserant, vt refert Azor.*c.*4.*cit.* *q.*4. inter quos est etiam Nauar. *c.*7.*cit.de orat.n.*30. & pro anno fabricæ id non putat improbabile etiā Less.*lib.*2.*de iust.c.*34.*cit.n.*171. & Layman *n.*4.*cit.* & Garzias *c.*1.*cit.n.*70. nam, si ideò priuantur fructibus primo, aut secundo anno; quia posteà secuto eorum obitu dabuntur ipsorum hæredibus, aut creditoribus; potiùs dici debent differri huiusmodi fructus, quàm omninò impediri, aut tolli; & ideò nō est, quòd tales beneficiati interim excusentur: si verò distribuantur inter alios Canonicos antiquiores, similiter non sunt excusandi: quia suo tempore etiam ipsi numerabuntur inter antiquiores, & partem habebunt huiusmodi fructuum. Et denique si expendantur in alios vsus, ideò non sunt excusandi, quicquid aliqui dicant, cum Nauar. *cap.*7. *de orat.* *n.*30. & Garzia *part.*3.*cap.*1. *cit. num.*70. *& seqq.* apud Bonac. *puncto* 4.*cit.n.*23. quia cum hoc onere acceptant beneficium, vt pro fructibus vnius anni debeant exhibere seruitium duorum, aut trium annorum: & sicut pro hoc tempore tenentur ad alia onera; ita & tenentur ad Horas canonicas, cùm non sit verisimile, quòd illa consuetudo sit inducta ad minuendum diuinum seruitium; sed solùm ad minuendum stipendium manente obligatione seruitij, cùm præsertim huiusmodi Canonici etiam primo, & secūdo anno habeant sedem in Choro, & ius suffragij in Capitulo; & communiter percipiant distributiones quotidianas, quæ etiam solæ possent sufficere ad huiusmodi obligationem, eámque inducerent etiam in eo, qui culpa sua illis careret, eò quòd nollet interesse Choro, vt notat Nauar.*de orat.* *c.*7.*cit.n.*18. & Suar.*c.*20.*n.*7.*&* 11. apud quem plura possunt videri de huiusmodi Canonicis, & de consuetudine non percipiendi fructus primo, aut secundo anno. Si tamen in aliqua Ecclesia esset consuetudo immemorabilis, vt Canonici pro illis annis, quibus nullos percipiunt fructus, essent immunes ab Horis canonicis, ea non esset improbanda ex Layman *n.*4.*cit.* & posset censeri inducta etiam ex approbatione Summi Pontificis, vt communiter contingit in centenariis.

7\. *Qui per seipsum nō potest seruire Ecclesiæ, sed seruit per alium, eique tribuit omnes fructus, omninò tenetur.*

Sextò, qui fructus non percipit, quia est ineptus seruitio Ecclesiæ, & ideò cogitur seruire per alium, eique cedit omnes fructus; non excusatur ab Horis canonicis. Ita Suar. *de Horis canon.c.*20.*n.*13. Azor. *lib.*10.*c.*4.*qu.*8. Less.*lib.*2.*c.*34.*cit.n.*172. Bonac. *de Horis canonicis, disp.*1.*c.*2.*puncto* 4.*n.*19. Quòd enim puer, v.g. cui ex dispensatione, & indulgentia conceditur beneficium, non possit per se ipsum seruire Ecclesiæ propter defectū ætatis, aut litteraturæ, aut alium quécunque, & ideò teneatur seruire per aliū; solùm prouenit ex conditione personæ, neque proptereà est liber ab iis oneribus, quę potest subire per se, & sunt personalia, quales sunt Horæ canonicæ, sibique

ſibique imputet, ſi eum tali obligatione acceptauit beneficium; cùm præſertim ſpem habeat fructus percipiendi ſuo tempore, quando poterit ſeruire per ſe, & de præſenti gaudeat titulo, & honore beneficij.

8. *Puer, qui nondum habet vſum rationis, & ſenex decrepitus, qui illũ amiſit, nõ tenentur ad Horas canonicas.*

Si verò eſſet illius ætatis, vt nondum perueniſſet ad vſum rationis, & ex certa ſcientia talis ætatis adhuc eſſet illi collatum beneficium ab eo, qui poſſet diſpenſare; omninò excuſaretur: quia eſſet omninò impotens, vt notat Suar. *n. 13. cit.* & ex Palud. *in 4. diſt. 15. quæſt. 5. concl. 6.* idem eſſet de illis, qui ex ætate decrepita iam perdidiſſent vſum rationis: ſiquidem ex tali defectu verè in illis ceſſaſſet obligatio.

9. *Qui alia onera beneficij licitè exercet per aliũ, adhuc tenetur Horas canonicas recitare per ſe.*

Septimò, ex his colligitur, quòd qui licitè exercet per alium alias omnes obligationes ſui beneficij, adhuc tenetur per ſe recitare Horas canonicas: quia hæc eſt obligatio perſonalis; neque poteſt trãſferri in alium, vt ex Theologis, & Canoniſtis communiter notat Suar. *de Horis canon. c. 10. n. 14. in fine.*

10. *Coadiutor beneficiati, in quo caſu teneatur ad Horas canonicas, quantùm eſt ex ratione coadiutoria.*

Vtrùm autem ad eaſdem Horas canonicas per ſe recitandas teneatur etiam ille, qui alterum adiuuat quoad reliquas obligationes; & pro illo, verbi gratia, intereſt Choro, facit Sacrum, Sacramenta miniſtrat, &c. videri poteſt apud Nauar. *de orat. cap. 7. n. 17.* & apud Azor. *lib. 10. cap. 4. cit. quæſt. 1.* Probabilius eſt, quòd non teneatur, quantùm eſt ex titulo beneficij, cùm non ſit illi adiutor quoad hoc; ſed ſolùm quoad cætera. Si tamen abſolutè eſſet illi adiutor quoad omnia, & principalis beneficiatus incidiſſet, verbi gratia, in amentiam, vel eſſet ætatis decrepitæ, & omninò impotens; omninò teneretur etiam ipſe, vt ex communi ſententia notat Bonac. *de Horis canon. diſp. 1. quæſt 2. puncto 4. num. 13. tom. 1.* Suarez *cap. 12. de Horis canon. num. 19.* Azor. *cap. 4 quæſt. 1. cit.* Barboſa *in cap. Dolentes: num. 8. de celebrat. Miſſ.*

11. *Qui habet ſolum titulũ, & poſſeſſionẽ, non antẽ administrationem, aut fructus, probabile eſt, quòd non tenetur.*

Octauò, qui habet titulum beneficij ex reſignatione alicuius, qui de conſenſu Papæ ſibi retinuit omnes fructus, & omnem adminiſtrationem beneficij reſignati, probabile eſt, quòd non teneatur ad Horas canonicas. Ita Nauarrus *in Man. cap. 25. num 104.* Suarez *de Horis canonicis, cap. 20. num. 5.* Tolet. *lib. 2. cap. 14. in fine*, Garzias *de benef. part. 3. cap. 1. num. 55.* Et probabile putat etiam Bonac. *punct. 4. citat. num. 21. §. Addo probabiliter.* quanuis oppoſitum magis probet: nam, ſicut eſt liber ab omnibus aliis oneribus beneficij, neque poteſt, etiamſi velit, illi inſeruire, aut vllum commodum pro eo tempore inde habere: ita & debet eſſe liber ab Horis canonicis, & ex titulo ſolùm habet ius ſuccedendi ſuo tempore in obligationes, & fructus percipiendi. Et quanuis reſignans non teneatur ad Horas canonicas ratione fructuum; ſiquidem illos ſolùm percipit, vt penſionarius, & titulum, & quaſi proprietatem beneficij à ſe abdicauit; tenetur tamẽ ratione adminiſtrationis, vt notat *ibi* Suar.

12. *Per obitum illius, qui habet ſolùm titulũ, non autem adminiſtrationẽ, aut fructus, vacat beneficiũ.*

Et cõtrà, quanuis reſignatarius habeat titulum, & poſſeſſionem beneficij; & ideò beneficium vacet per eius obitum, ſi fortè cõtingat, vt habet Rota *in vna Tarauſina, canonicatus, de anno* 1600. coram Corduba, & in aliis deciſionibus apud Garziam *part. 3. c. 1. cit. n. 57.* & apud Bonac. *punct. 4. n. 21. §. Hinc ergo patet.* quia tamen non ſentit commodum ex huiuſmodi titulo, & omninò eſt liber à toto ſeruitio, rationabiliter dicitur eſſe etiam liber ab Horis canonicis.

13. *Qui iniuſtè priuatur fructibus ſine ſpe illos vnquam habendi, non tenetur.*

Nonò, qui per violentiam, aut iniuſtitiam priuatur fructibus beneficij, neque habet ſpem, vt illos recuperet, aut percipiat etiam in poſterum, non obligatur ad Horas canonicas. Ita Palud. *in 4. diſt. 15. quæſt. 5. concl. 5.* Nauar. *de orat. cap. 7. n. 21.* Leſſ. *lib. 2. cap. 34. n. 168.* Azor. *lib. 10. cap. 4. quæſt. 6.* Tolet. *lib. 2. cap. 14 cit.* Bonac. *quæſt. 2. puncto 4. cit. n. 25.* Layman *lib. 4. tract. 2. cap. 5. n. 4* Suar. *de Horis canonicis, cap. 20. num. 15.* & alij communiter apud ipſum: nam qui habet beneficium, verbi gratia, inter Hæreticos, qui omnia bona eccleſiaſtica ſibi vſurpant; moraliter loquendo, perinde ſe habet, ac ſi abſolutè non habeat beneficium. Et quemadmodum ex illo non ſentit vllum commodum: ita nec debet ſentire incommodum, & teneri ad onera. Et hoc modo excuſantur, qui bellis, aut periculis hoſtium impediuntur, ne reſideant in ſuis beneficiis, & ne fructus percipiant, vt ſubdit Bonac. *diſp. 1. cit. de Horis canon. quæſt. 6. puncto 3. n. 7.* ex Suario, Azorio, Garzia, & aliis.

14. *Si fundus beneficij onadat prɑ ſemper infructuoſus, vel omninò pereat, non tenetur.*

Et idem eſt, ſi fundus, ex quo percipiuntur fructus, & reditus, caſu aliquo pereat, aut reddatur pro ſemper infructuoſus, vt notat idem Suar. *de cenſuris, diſp. 27. ſect. 1. n. 4. & 5.*

15. *Secus verò, ſi id contingat ſolùm ad tempus.*

Rectè tamen ex Sylu. & Med. apud eundem Suar. *de Horis canonic. cap. 20. n. 16.* aduerti debet, quòd ſi priuatio fructuum eſt ſolùm ad tempus, non autem perpetua, non tollit obligationem: quia ſicut ſi per furtum, aut rapinam amitterentur omnes fructus vnius anni, vel ſi per temporum ſterilitates nihil colligeretur per aliquot annos; non propterea per id tempus ceſſarent obligationes, & onera beneficij; & ſi eſſet beneficium curatum, adhuc deberet beneficiatus reſidere, & miniſtrare Sacramenta, & curæ incumbere: ita & tenetur, ſi illos amittat quomodocunque per vim, aut per iniuſtitiam, dũmodo amittat ſolùm ad tempus. Et poteſt contingere, vt fortaſſe annis prioribus tantos fructus collegerit, & tantos ſit collecturus annis poſterioribus, vt poſſint ſufficere pro ſtipendio etiam illorum annorum, quibus colligit plane nullos: & ideò non eſt, quòd pro illis ceſſare debeant obligationes, & onera; cum præſertim quando acceptauit beneficium, eiúſque onera, ſimul etiam acceptarit pericula, ne fructus aliquando minuerentur, vel etiam in totum amitterentur.

16. *Si amittat fructus ratione excommunicationis, aut cenſura, omninò tenetur.*

Et à fortiori idem eſt, ſi priuetur omnibus fructibus per excommunicationem, aut ſuſpenſionem, cùm id non accidat, niſi culpa ipſius, vt notat Suar. *de cenſur. diſp. 27. ſect. 1. num. 5. cit.* & diximus *paulò antè, num. 3.*

17. *Qui litigat de fructibus beneficij, non excuſatur.*

Decimò, qui eſt in poſſeſſione legitima, & pacifica ſui beneficij, & ſolùm litigat de fructibus, non excuſatur ab Horis canonicis. Ita Nauar. *in Man. c. 25. n. 103.* & *de orat. cap. 7. n. 28.* Leſſ. *cap. 34. n. 173.* Suar. *cap. 20. n. 15.* Azor. *c. 4. quæſt. 9.* Layman. *lib. 4. tract. 2. cap. 5. n. 4.* Bonac. *cap. 2. puncto 4. n. 24* Reginald. *lib. 3. n. 39.* & alij: quia per ſententiam Iudicis fructus omnes recuperabit; & quod differtur, non aufertur; & ipſum beneficium pacificè poſſeſſum eſt ſufficiens ad obligandum.

18. *Qui litigat de poſſeſſione ipſa, quã apprehendit, nõ excuſatur.*

Et idem eſt, ſi quis poſt apprehenſam poſſeſſionem beneficij, etiam de illa litiget, & de ipſa ſua tota inſtitutione, vt notat Azor. *c. 4. quæſt. 9. cit.* niſi enim apertè conſtet de inualiditate inſtitutionis, & quòd in beneficio non ſit titulus, niſi coloratus; & ideò certè timeatur per ſententiam illius amiſſio; non eſt liber ab Horis canonicis.

19. *Secus ſi litigat de poſſeſſione apprehendenda.*

Si verò poſſeſſio non eſt apprehenſa, & mora eſt lis, ne apprehendatur, probabiliſſimum eſt, quòd non ſit obligatio ad Horas canonicas, etiamſi ſperetur victoria per ſententiam, cùm beneficium non ſit adhuc perfectè habitum, vt *ſuprà* diximus *diſp. 23. n. 6. & ſeqq.*

20. *Obligatio ad Horas canonicas non inducitur ex beneficio ſine aliquo ordine ad fructus.*

Poſtremò, ex his omnibus intelligitur, quòd obligatio ad Horas canonicas non prouenit ex ſolo titulo, aut ex ſola poſſeſſione beneficij; ſed ſemper inuoluitur aliquis ordo ad fructus, & ad cõmoda, & emolumenta, quæ ex illo habentur, vel ſaltem ſperãtur: ſiquidem, ſi hic ordo tollatur, & nulla ſit ſpes, quòd

quòd saltem aliquid sit percipiendum in posterum, nulla manet obligatio ad Horas canonicas, vt diximus *num.* 11. & 12. & fusiùs potest videri apud Suar. *de Horis canonicis*, *cap.* 19. & apud Azor. *part.* 1. *lib.* 10. *cap.* 4 *quæst.* 6.

DISPVTATIO XXVI.

Quomodo teneatur ad Horas canonicas is, qui non percipit ex beneficio, nisi fructus valdè tenues.

1. *Proponuntur rationes dubitandi.*
2. *Secundùm aliquos, beneficia tenuia non obligant ad Horas canonicas.*
3. *Secundùm alios, solùm obligant aliquoties in hebdomada.*
4. *Sed ex communi sententia obligant etiam quotidie.*
5. *Beneficium tenue in ordine ad Horas canonicas, quodnam sit.*
6. *Beneficium tenue omninò obligat ad Horas canonicas, si sit sufficiens ad tertiam, aut quartam partem sustentationis Clerici.*
7. *Qui habet plura beneficia tenuia, quæ simul omnia sufficiunt ad bonam partem sustentationis, tenetur ad Horas canonicas.*
8. *Si beneficium pingue euadat tenue, adhuc obligat ad Horas canonicas.*
9. *Si fructus ideò sunt tenues, quia Ecclesia ministratur per alium, vel simpliciter non ministratur, non excusant ab Horis canonicis.*
10. *Beneficium tenue omninò simplex omninò obligat ad Horas canonicas.*
11. *Saltem aliquoties in hebdomada.*
12. *Probabilius est, quòd beneficium tenue obliget ad Horas canonicas, etiamsi requirat plura alia seruitia.*

1. *Proponuntur rationes dubitandi.* RATIO dubitandi est, quia, qui non percipit fructus ex beneficio, nisi tenues, censeri potest quasi nullos percipere, cùm parum pro nihilo reputetur; & parum, & nihil in lure æquiparentur: ac proinde, quemadmodum is, qui nullos percipit nisi tenues; & cùm ex S. Paulo 1. *Cor.* 9. & ex Innocentio III. cap. *Cùm secundùm Apostolum. de praben. & dignit.* ille debeat seruire altari, qui viuit de altari: contraria ratione, qui de altari non viuit, vt certè non viuit, qui fructus non percipit nisi tenues, non est, quòd dicatur debere seruire altari, & Horas persoluere; præsertim quotidie, & toto anno, cùm pro hoc tempore non possint fructus tenues esse stipendium, aut merces sufficiens tanti laboris.

2. *Secundùm aliquos, beneficia tenuia non obligant ad Horas canonicas.* Propter has, & similes rationes Sot. *lib.* 10. *de iust. quæst.* 5. *art.* 3. Auila *de censur. part.* 2. *cap.* 5. *disp.* 1. *dub.* 4. *conclus.* 7 Petr. de Arag. 2. 2. *quæst.* 83. *art.* 13. & aliqui alij ex recentioribus Theologis apud ipsum, absolutè negant, quòd beneficium tenue inducat obligatinem ad Horas canonicas: &, speculatiuè loquendo, idem putat esse valdè probabile, etiam Suar. *de Horis canon. cap.* 21. *num.* 9. & *num.* 11. etiam addit, esse valdè securum in praxi, quando fructus sunt ita tenues, vt non sufficiant ad tertiam, vel quartam partem honestæ sustentationis, & beneficium præter Horas canonicas adhuc requirit alia seruitia: quia in tali casu huiusmodi fructus ita tenues non possunt esse stipendium sufficiens pro tam multis laboribus; & ideò licitè possunt accipi, tanquàm stipendium illius seruitij, quo Ecclesia magis indiget: & tale beneficium tenue, quoad recitationem Officij, censeri potest quasi non habens vllos redditus, ac proinde non inducens obligationem. Et in hoc toto consentit etiam Vasq. *opusculo de benef. cap.* 4. §. 1. *dub.* 5. *n.* 24. vbi ait, quòd si beneficium tenue habeat annexum aliud officium spirituale, vt, verbi gratia, celebrationem aliquarum Missarum, siue per se, siue per alium, potest censeri non obligare ad Horas canonicas, quandiu beneficiatus non est ordinatus in sacris, & facit Missas celebrari per alium. Et idem asserit etiam Paulus Layman. *lib.* 4 *tract.* 2. *cap.* 5. *n.* 5. quando Ecclesia, in qua est huiusmodi beneficium tenue, & illius Prælati non consueuerunt obligare pro illo ad Horas canonicas.

3. *Secundùm alios, solùm obligant aliquoties in hebdomada.* Et ab hac sententia in eo discrepat Less. *lib.* 2. *cap.* 34. *n.* 169. Rodriq. *in Summa*, *part.* 1. *cap.* 140. *n.* 3. Filiuccius *tract.* 23. *cap.* 5. *n.* 183. & aliqui alij apud Bonac. *de Horis canonicis*, *disp.* 1. *cap.* 2. *punct.* 4. *n.* 17. §. *Dixi iuxta communiorem.* quòd putent ex beneficio tenui, verbi gratia, quindecim, aut sexdecim aureorum, satis esse, si officium recitetur aliquoties in hebdomada, verbi gratia, diebus festis, & Dominicis, prout ratio dictauerit: quia, quemadmodum, qui nihil accipit ex beneficio, ad nihil tenetur; ita & qui accipit tantummodo parum, non potest teneri ad totum.

4. *Sed ex communi sententia obligant etiam quotidie.* Contraria tamen sententia, quòd ex beneficio tenui oriatur obligatio ad Horas canonicas, est communis Canonistarum, & Theologorum, eamque asserit Glossa *in cap. Clericus. dist.* 91. Cardinal. *in Clementinam* 1. *de celebrat. Missarum.* Couar. *lib.* 3. *var. cap.* 13. *n.* 8. Nauar. *de orat. cap.* 7. *n.* 27. & *cap.* 11. *n.* 1. & *in Man. cap.* 25. *n.* 102. S. Anthonin. 3. *part. tit.* 13. *cap.* 4 §. 1. Sylu. *verb. Hora*, *quæst.* 2. Tabiena *quæst.* 1. Rosella, & Armilla *n.* 1. Valen. 2. 2. *disp.* 6. *quæst.* 2. *puncto* 10. §. 7. Toler. *lib.* 2. *cap.* 14. *n.* 4. Azor. *part.* 1. *lib.* 10. *cap.* 3. *quæst.* 3. & apud illum Hostien. Ioan. Andr. Panorm. & alij Canonistæ, Suar. *de Horis canonicis*, *cap.* 21. *cit.* Graff. *lib.* 2. *decis. cap.* 49. *n.* 28. Vasq. *Opusculo de beneficiis*, *cap.* 4. *n.* 34. Layman. *lib.* 4. *tract.* 2. *cap.* 5. *n.* 5. Barbos. *in cap. Dolentes. n.* 4. *de celebrat. Miss.* Bonac. *de Horis canonicis*, *disp.* 1. *quæst.* 2. *puncto* 4. *n.* 17. *cit.* & alij apud ipsum.

5. *Beneficium tenue in ordine ad Horas canonicas, quodnam sit.* Sed, antequàm distinctiùs explicemus casus particulares huiusmodi obligationis, illud est præmittendum, quòd nomine beneficij tenuis *hoc loco* non est intelligendum illud omne, quod est insufficiens ad totam sustentationem Clerici beneficiati, quicquid aliqui dixerint apud Azor. & Suar *loc. cit.* nam etiam Sotus tenuitatem beneficij, ex quo negat oriri obligationem ad Horas canonicas, exempli causa, non extendit vltra decem aureos: & Petrus de Arag. quanuis initio id relinquat arbitrio prudentis viri; posteà tamen satis indicat, loqui se solùm de illo, quod est insufficiens ad bonam partem sustentationis, verbi gratia, ad tertiam, aut quartam: & Azor. apertè asserit, quòd sententia Soti non potest admitti vt probabilis, nisi de beneficio quatuor, quinque, vel sex aureorum. Et ratio videtur esse ex Suario *n.* 2. & 9. quia pensum Horarum canonicarum non est onus adeò graue, vt non sufficienter compensetur annuo stipendio quindecim, aut viginti aureorum, cùm non occupet Clericum singulis diebus, nisi per vnam, aut duas horas circiter.

6. *Beneficium tenue omninò obligat ad Horas canonicas, si sit sufficiens ad* Hoc autem posito, certum videtur primò, quòd beneficium sufficiens ad bonam partem sustentationis, verbi gratia, ad tertiam, aut quartam, & quod sit, exempli causa, triginta, aut quadraginta aureorum, omninò obligat ad Horas canonicas: nam cap. fin. *de rescript.* absolutè dicitur, quòd beneficium

ventum, aut quartâ parte sui sustentationis Clerici. cium datur propter officium; neque distinguitur de beneficio pingui, aut tenui: & ex Concilio Lateranensi III. *sess.9.* & ex Bulla Pij V. *Ex proximo.* nomine Officij eo loco specialiter intelliguntur Horæ canonicæ; atque ita habetur, quòd ex omni beneficio, siue pingui, siue tenui, inducitur ad illas obligatio: & quoad hoc est eadē ratio de omnibus, etiam de illis, quæ nullum habent seruitium, vt subditur in Bulla cit. Pij V. Et ratio est: quia reuerà non potest fieri, vt ex beneficio etiam tenui non oriatur hæc obligatio, si verè est beneficium, vt notat Vasquez *Opusculo de benefic. cap. 4. §.1. dub.5. cit.* cùm sit de essentia, & definitione beneficij in vniuersum, quòd sit ius percipiendi fructus collatum Clerico propter officium spirituale, & diuinum, quale saltem est Officium orandi nomine publico Horas canonicas. Et cap. *Presbyter. dist.9* & *cap.1. de celebr. Missar.* dicitur, quòd Presbyter, expleto matutinali Officio, & Horis canonicis, potest exire ad opus rurale, vt, nimirum, ex illo quærat victum: & cap. *Clericus. 1. & 2. eadem dist.91.* dicitur, quòd Clericus artificiolo aliquo, aut agricultura debet sibi quærere victum, & vestitum absque detrimento sui Officij. Atque ita supponitur, quòd etiam ratione beneficij tenuis, & quod non sufficit ad victum, & vestitum, tenetur ad Officium, & ad Horas canonicas. Et confirmatur exemplo Glossæ *in cap. Clericus. 1. ver. Vigilias, dist.91. cit.* quia, sicut qui sciens, & volens ducit pauperem in vxorem, tenetur illam alere, & omnia onera matrimonij subire, perinde ac si duxisset diuitem: ita & qui acceptauit Ecclesiam pauperem, aut beneficium tenue, tenetur illi seruire, & Horas persoluere, sibique imputet, si sustinet magnum onus pro paruo stipendio. Et idem est de milite, si dedit nomen militiæ pro paruo stipendio: siquidem adhuc tenetur militare, etiamsi non possit inde sufficienter se sustentare; sed debeat supplere aliquid aliunde. Et cùm hæc omnia probent obligationem ad Horas canonicas de quolibet beneficio tenui, maximè illam probant de illo, quod est sufficiens ad bonam partem sustentationis.

7. *Qui habet plura beneficia tenuia, quæ simul omnia sufficiunt ad bonam partem sustentationis, tenetur ad Hor. can.*

Secundò, certum est, eum, qui habet plura beneficia tenuia, quæ sufficiant simul omnia ad bonam partem sustentationis, teneri ad Horas canononicas. Ita Suar. *cap.21. cit. n.12.* quia plura beneficia in ordine ad obligationem Officij vniuntur quodammodo in vnum beneficium, & simul omnia solùm obligant ad illud recitandum tantùm semper, vt *suprà* diximus *disp. 24.*

8. *Si beneficium pingue euadat tenue, adhuc obligat ad Horas can.*

Tertiò, qui acceptat beneficium pingue, quod posteà casu aliquo euadit tenue, non excusatur ab Horis canonicis. Ita Glossa *in cap. Clericus. cit. dist.91.* & Azor. *lib.10. cap.3. quæst.3. cit.* quia etiam is, qui duxit vxorem diuitem, tenetur eam alere, si casu aliquo euadat pauper; & dum sponte, & liberè acceptauit beneficium pingue, sponte, & liberè etiam acceptauit pericula, quòd posset euadere tenue.

9. *Si fructus ideò sunt tenues, quia Eccl. sia ministratur per alium, vel simpliciter non ministratur, non excusant ab Horis can.*

Quartò, qui de suo beneficio ideò percipit fructus tenues, quia distributiones, & oblationes, & alia emolumenta relinquit alteri, per quem fortè ministrat Ecclesiæ, vel quia simpliciter non ministrat, neque per se, neque per aliom, non excusatur ab Horis canonicis: quia reuerà fructus beneficij non sunt tenues, & ex ipso beneficiato prouenit, quòd non percipiat, nisi tenues. Ita Suarius *cap.21. num. 10.*

10. *Beneficium tenue omninò*

Quintò, qui habet beneficium tenue simplex, & quod nullum aliud habent seruitium, certum videtur, quòd teneatur ad Horas canonicas, etiamsi ex illo non percipiat, nisi quatuor, aut sex aureos. Ita Authores cit. *n. 4.* quia beneficium tenue, verè est beneficium: & quando aliquis suspenditur a beneficio, non solùm suspenditur à pingui; sed etiam à tenui: & quod dicitur, beneficium dari propter officium, id est, propter Horas canonicas, & fructus esse restituendos, si hæ omittantur sine legitimo impedimento; intelligitur generaliter de omnibus beneficiis, qualiacunque illa sint; & specialiter de illis, quæ nullum aliud habent seruitium, vt dicitur in Bulla Pij V. *Ex proximo.* & omne beneficium essentialiter hoc habet, vt sit propter aliquod officium spirituale, id est, saltem propter Officium orandi Horas canonicas, vt diximus *paulò antè n.6.* ex Vasq. Et si in aliqua Ecclesia aliter habet consuetudo, vt aliqua beneficia nullam habeant obligationem alicuius officij spiritualis; & neque etiam obligent ad Horas canonicas, ea non debent existimari beneficia propriè dicta; sed pensiones, aut stipendia ad alium finem alicui assignata, vt notat Laymao *lib.4. tract.2. cap.5. n.5. cit. §. Ego verò.* Vode in casu præsenti, cùm oullum sit aliud Officium, aut alius labor, propter quem tales fructus dicantur percipi; & ius, quod confertur ad illos percipiendos, sit verè, & propriè beneficium, vt supponimus; solùm percipiuntur propter Horas canonicas: & quamuis sint tenues, satis compensant laborem quotidianum, qui ex illis capitur, cùm similiter etiam ille non sit nisi tenuis, & tantùm vnius, aut alterius horæ per dies singulos, vt *suprà* diximus. *simplex, omninò obligat ad Horas canonicas.*

11. *Saltem aliquoties in hebdomada.*

Si tamen huiusmodi fructus essent ita tenues, vt prudenti iudicio neque etiam hunc laborem iustè compensarent, posset admitti id, quod retulimus *n. 3.* ex Less. Rodrig. & aliis, quòd obligatio solùm esset ad Horas canonicas persoluendas aliquoties in hebdomada; non autem quotidie per totum annum: & hoc etiam Officium illas orandi solùm aliquoties posset sufficere ad saluandam definitionem; & essentiam beneficij propriè dicti.

12. *Probabilius est, quòd beneficium tenue obliget ad Horas canonicas, etiamsi regnat plura alia seruitia.*

Sextò, qui habet beneficium, quod plura alia requirat seruitia, probabilius est, quòd teneatur ad Horas canonicas, etiamsi fructus omnes, quos percipit, non sufficiant ad bonam partem sustentationis. Est contra Suarium *cap. 21. citato, num. 11.* & Vasquez, & Laymau, quos *paulò antè* retulimus *num. 2.* Sed est secundùm alios communiter, quos retulimus *num. 4.* Et probatur: quia, dum Ecclesia statuit beneficium dari propter Officium, eoque nomine maximè intelligit Horas canonicas, vt *suprà* retulimus ex Concilio Lateranensi, & ex Bulla Pij V. constituit tale Officium, veluti assectam, & comitem beneficij, vt loquitur Glossa *in cap. fin. de rescrip. in* : & ideò obligatio ad illud non potest separari à beneficio, eique ex institutione Ecclesiæ non minùs inseparabiliter est annexa, quàm sit Ordinibus sacris. Et si Canonicus ex eo solùm, quòd habeat locum in Choro, & ius suffragij in Capitulo, tenetur ad Horas canonicas, vt *suprà* diximus *disput. 25. num. 4.* etiam ex Suario *cap. 20. num.14.* multò magis tenebitur, si præterea habeat sex, vel octo aureos loco fructuum, cùm præsertim non desint alia priuilegia à Iure concessa omnibus beneficiatis, quæ possunt rationabiliter compensare alia seruitia, quæ fortè sunt exhibenda.

* *

DISPVTATIO XXVII.

Quomodo teneatur ad Horas canonicas is, qui habet Coadiutoriam, Commendam, Vicariam, Beneficium manuale, vel Capellaniam.

1. *Coadiutor in beneficio potest aliquis esse dupliciter.*
2. *Capellania sacra, & collatiua est propriè beneficium ecclesiasticum.*
3. *Capellania non sacra non est beneficium.*
4. *Nisi ab Episcopo intra spatium quadraginta annorum sit collata bis, aut ter.*
5. *Coadiutor ad externam tantummodo administrationem beneficij, non tenetur ad Horas canonicas.*
6. *Etiamsi sit Coadiutor cum futura successione.*
7. *Secùs verò si illi sit commissa totalis administratio beneficij.*
8. *Qui habet beneficium in Commendam, tenetur ad Horas canonicas.*
9. *Etiamsi Commenda sit solùm ad tempus.*
10. *Qui est Vicarius in beneficio ecclesiastico, tenetur ad Horas canonicas.*
11. *Commenda militares quomodo sint beneficia ecclesiastica, & obligent ad Horas canonicas.*
12. *Commendatarij milites non teneatur sub mortali ad eas preces, quæ ipsis præscribuntur à Regula.*
13. *Beneficium manuale, & reuocabile ad nutum conferentis, obligat ad Horas canonicas.*
14. *Quomodo beneficium manuale sit perpetuum, quantum requiritur ad naturam beneficij.*
15. *Beneficium manuale non est sufficiens titulus pro sacris Ordinibus.*
16. *Capellania non collatiua, & non sacra, non obligat ad Horas canonicas; secùs verò si sit sacra, & collatiua.*
17. *Capellania sacra quomodo aliquando conferatur puero, & incapaci.*
18. *Qui beneficium ecclesiasticum acceptat ex metu, quomodo teneatur ad Horas canonicas.*

1. *Coadiutor in beneficio potest aliquis esse dupliciter.* DVPLICITER potest accidere, quòd aliquis sit, & dicatur Coadiutor alterius in beneficio. Primò, quia sit conductus certo stipendio; vel assignatus, verbi gratia, Parocho, Canonico, aut beneficiato, vt eum iuuet in administratione, & oneribus beneficij: cùm tamen ipse nullum habeat titulum, aut ius in beneficio, vel ad beneficium. Secundò, quia eligatur in subsidium beneficiati, cum futura successione in beneficio; & vt post mortem proprietarij ipso facto in illo succedat absque alia institutione, aut collatione facienda de nouo.

2. *Capellania sacra, & collatiua est propriè beneficium ecclesiasticum.* Et similiter duobus modis potest contingere, quòd aliquis habeat Capellaniam, vt notat Nauar. *de orat. cap.* 20. *num.* 17. Azorius *part.* 1. *lib.* 10. *cap.* 4. *quæst* 5. Suar. *de Horis can. cap.* 22. *num.* 11. Si enim ad erectionem, & fundationem Capellæ concurrit authoritas, & approbatio Episcopi, dicitur à Canonistis habere Capellaniam sacram, & collatiuam, quia non potest impetrari, aut haberi, nisi conferatur authoritate Prælati ecclesiastici: & talis Capella verè est beneficium ecclesiasticum; & bona illius verè sunt sacra, & Deo dicata; & hac de causa apud Azor. appellatur Capellania sacra. Si verò Capella fuit erecta, & fundata sine authoritate, approbatione, aut acceptatione Episcopi, sed aliquis laicus, verbi gratia, testamento reliquit certos aliquos reditus ad fundandam Capellam; & expresse prohibuit, ne in illa fundanda vllo modo Episcopus, aut Prælatus ecclesiasticus se se ingereret; & totum ius clericum aliquem eligendi, aut amouendi, voluit esse penes hæredes; dicitur Capellania non sacra, & non collatiua, sed profana. Et verè non est beneficium ecclesiasticum: quia quemadmodum laïcus sine authoritate Episcopi non potest ex re profana facere sacram, vt, si extruat, verbi gratia, Hospitale, aut Oratorium, cap. *Quæ semel.* 19. *quæst.* 3. & cap. *Ad hæc. de relig. domib.* ita neque potest ea bonis profanis facere sacra, aut fundare propria potestate laïcali beneficium ecclesiasticum. 3. *Capellania non sacra nō est beneficiū.*

Potest tamen hæc ipsa Capellania, quæ ex primæua erectione est non sacra, & non collatiua, transire aliquando in collatiuam, & sacram, si Episcopus intra spatium quadraginta annorum bis, aut ter illam conferat, laïcis scientibus, & permittentibus: quia tali modo præscribit sibi Ecclesia ius conferendi, & illa bona euadunt sacra, & verum beneficium ecclesiasticum, vt notat Azor. *loc. cit.* Vt ergo explicemus de his Coadiutoribus, & Capellanis, an, & quomodo teneantur ad Horas canonicas, hæc possunt breuiter notari. 4. *Nisi ab Episcopo intra spatiū quadraginta annorū sit collata bis, aut ter.*

Primò, qui est Coadiutor quoad externam tantummodo administrationem beneficij, non tenetur ad Horas canonicas, etiamsi ex fructibus illius habeat certum stipendium, eóque alatur. Ita Nauar. *de orat. c.* 20. *n.* 18. Garz. *de benef. p.* 3. *c.* 5. *n.* 107. *& seqq.* Emman. Rodriq. *in Sum. p.* 1. *c.* 141. *n.* 8. Suar. *c.* 22. *cit. n.* 15. *&* 17. Azor. *lib.* 10. *c.* 4. *q.* 1. Bonac. *de Horis canon. disp.* 1. *q.* 2. *punct.* 4. *n.* 13. & patet ex dictis *suprà, disp.* 25. *n.* 9. verè enim, qui hoc modo est Coadiutor, non est beneficiarius, & beneficium est illius alterius, quem coadiuuat, & penes illum est obligatio recitandi Officium, cùm sit personalis, vt *supr.* diximus; neque possunt ratione vnius beneficij obligari duo. Et quemadmodum, si ex tali beneficio sit obligatio ad celebrādam, v.g. Missam, vel ad aliquid huiusmodi; non tenetur celebrare illam vterque, neque opera sunt duplicanda ratione vtriusque: ita nec tenetur vterque recitare Officium. Quare, si Parochus, v. g. abfuturus per aliquod tempus à sua Ecclesia, illam commendet alicui alteri, siue mercenario, siue amico, solùm tenebitur hic Vicarius, & substitutus ad ea seruitia, quæ Parochus absens præstare non potest; non autem ad Horas canonicas, quantùm est ea ratione, & titulo Coadiutoriæ. Imò, si Parochus, quem coadiuuat, morbo laboret, neque possit Horas persoluere, non propterea loco illius tenebitur Coadiutor, cùm non ad hoc sit assignatus, & deputatus; sed ad alia onera, vt notant Nau. & Azor *loc. cit.* 5. *Coadiutor ad externam tantummodo administrationem beneficij, non tenetur ad Horas canonic.*

Secundò, idem est de huiusmodi Coadiutore, si eligatur cum futura successione in beneficio, vt notant Nau. *ibid.* & Suar. *c.* 22. *cit. n.* 18. quia beneficium verè est coadiuti, non autem Coadiutoris; neque Coadiutoria est beneficium, vt ex cōmuni sententia notat Suar. *n.* 19. & futura successio solùm tribuit ius ad beneficium, non autem in beneficio. Et de Coadiutoribus Canonicorū in Ecclesia cathedrali, ita declarauit Paul V. *de ann.* 1616. *in quodam Breui* apud Suar. *ib.* quòd, scilicet, nō sunt verè Canonici, neque pro talibus sint habendi, quoad vixerint coadiuti. 6. *Etiamsi sit Coadiutor cum futura successione.*

Tertiò, Coadiutor, cui est commissa totalis administratio beneficij, omninò tenetur ad Horas canonicas. Ita Nauar. *de orat. cap.* 20. *n.* 16. Suar. *cap.* 22. *n.* 14. Azor. *lib.* 10. *cap.* 4. *quæst.* 1. Bonac. *punct.* 4 *cit. num.* 13. quia, quamuis non habeat titulum: habet 7. *Secùs verò si illi sit commissa totalis administratio beneficij.*

tamen

tamen totalem administratinnem, & ratione illius habet totam obligatiooem, vt etiam *suprà* diximus *disp.* 25. *num.* 10. de eo, qui resignat alteri titulum, sibique retinet totam administratiooem. Vnde, si principalis beneficiatus sit puer, & nondum habeat vsum rationis, vel senex decrepitos, aut iociderit in amentiam, vel morbum alium incurabilem, oeque possit recitare Officium, loco illius omninò tenetur Coadiutor, & qui beneficium totaliter administrat.

8\. *Qui habet beneficiū in Commendā, tenetur ad Horas canonicas.*

Quartò, ex his colligitur, quid sit dicendum de iis, qui habent beneficia ecclesiastica solùm in Commendam, non autem in titulum: vt enim patet ex Maiore *in* 4. *dist.* 24. *quæst.* 13. *arg.* 10. Nauar. *de orat. cap.* 20. *n.* 16. & *cons.* 9. *de praben. lib.* 3. Garzia *de benefic. part.* 3. *cap.* 1. *num.* 505. & *part.* 4. *cap.* 4. Suar. *lib.* 4. *de simonia*, *cap.* 27. Vasq. *de benef. cap.* 4. §. 1. *dub.* 3. *num.* 12. & 13. Layman *lib.* 4. *tract.* 2. *cap.* 5. *num.* 7. & aliis apud ipsum, dupliciter potest commendari beneficium aliquod ecclesiasticum, aut dari alicui in Commendam, id est, perpetuò, & ad tempus. Et inter cætera hoc est discriminis inter Commendam perpetuam, & Commendam ad tempus, quòd illa constituatur in vtilitatem personæ Commēdatariæ, & ideò æquiparetur beoeficio plenè, & perfectè habito; & habeat vim, & effectum ipsius tituli, vt colligitur ex Tridentino *sess.* 7. *cap.* 2. *de reform.* & *sess.* 24. *cap.* 17. *de reform.* vbi quoad pluralitatem beneficiorum dicitur esse eadem ratio, siue habeantur in titulum, siue in Commendam: Commenda verò temporalis maximè constituatur in vtilitatem ipsius Ecclesiæ, aut beneficij, quod commendatur, vt, nimirum, benè administretur, donec in illo instituatur persona, & Rector idoneus, iuxta cap. *Nemo. de elect. in* 6. & iuxta Trideot. *sess.* 24. *cit. cap.* 18. *de reformat.* Si ergo loquamur de Commenda perpetua, certum est, quòd inducat obligationem ad Horas canonicas, cùm participet, quoad omnia, de proprietatibus beneficij, eiúsque titulo æquiparetur, vt notat Garzias *part.* 3. *cap.* 1. *cit. num.* 6. Azor. *lib.* 10. *cap.* 3. *quæst.* 6. Nauar. *de orat. cap.* 20. *num.* 16. Medina *de orat. quæst.* 7. Bonac. *de Horis can. disp.* 1. *quæst.* 2. *puncto* 4. *num.* 2. Suar. *cap.* 22. *num.* 24. Layman *cap.* 5. *cit. num.* 7. & alij communiter. Si verò loquamur de Commenda temporaria, vel ad tempus, negant Garzias, & Layman *locis cit.* quòd inducat talem obligationem: quia talis Commenda non tribuit plenum ius disponendi de fructibus; sed tribuit solam administrationem, aut custodiam; & talis Commendatarius est solùm procurator beoeficij, & tenetur de fructibus rationem reddere, quos solùm colligit, vt prouideat sibi, & Ministris Ecclesiæ, &, quod superest, totum expendat in vtilitatem eiusdem Ecclesiæ, vt habet Glossa *in cap. Nemo. ver. Commendare, de elect. in* 6.

9\. *Etiamsi Cōmenda sit solùm ad tempus.*

Affirmant verò Nauar. Med. Azor. Suar. Vasq. *locis cit.* quia, quamuis talis Commendatarius non habeat beneficium, est tamen quoad omnia loco habentis beneficium, eique substituitur io omnibus oneribus, & in tota obligatione, vt etiam *suprà* diximus de eo, qui titulum sui beneficij renunciauit alicui alteri, sibique retinuit totam administrationem, & ratione illius adhuc tenetur ad Horas canonicas. Et parum refert, quòd talis Commendatarius solùm ad tempus possideat tale beneficium, & non possit omnes fructus conuertere in suam vtilitatem: quia etiam beneficia manualia, quæ conferuntur Regularibus, absolutè reuocabilia ad nutum Superioris, inducunt obligationem ad Horas canonicas, vt dicemus: & satis est, si ex beneficio percipiantur à beneficiato aliqui fructus; non autem est necessarium, vt percipiantur omnes simpliciter, & omnes conuertantur in suam vtilitatē, cùm generaliter in omnibus beneficiis hæc sit obligatio, vt omnes fructus, qui sunt supra honestam sustentationem, erogentur in vsus pauperum, aut Ecclesiæ, & simpliciter in vsus pios.

10\. *Qui est Vicarius in beneficio ecclesiastico, tenetur ad Horas canonicas.*

Et quod dicimus de Commendatariis, siue perpetuis, siue ad tempus, idem est intelligendum etiam de Vicariis, siue perpetuis, siue ad tempus, vt notat Suar. *de Horis canon. cap.* 22. *cit. num.* 15. nam sæpè accidit, vt beneficium ecclesiasticum propriè dictum sit vnitum Religioni alicui militari, à qua non possit per ipsos milites exerceri officium spirituale, propter quod est institutum: & in tali casu est opus Vicario perpetuo, cui committatur huiusmodi officium, & tota administratio beneficij, & hæc institutio Vicarij perpetui dicitur Vicaria, & est verum, & proprium beneficium, & solùm confertur à Papa, vel à Prælato ecclesiastico, vt notat *ibidem* Suar. & ideò etiam inducit obligationem ad Horas canonicas: & eadem ratione potest aliquando accidere, vt ex dispensatione Papæ Episcopatus, aut aliud beneficium curatum conferatur puero, qui sit simpliciter impotens ad illud administrandum: & similiter in tali casu est illi assignandus Vicarius, per quem administretur, quandiu verus Episcopus, & beneficiatus est impotens: & hæc etiam Vicaria obligat Vicarium ad Horas canonicas, in quantum est subrogatio in omnibus oneribus beneficij: quamuis ipsa per se non sit beneficium, ex eodem Suario *ibidem*. Secùs verò est de Vicaria solùm temporali, & amouibili ad nutum, quæ non est beneficium, nec confertur in titulum; sed est simplex salarium, seu stipendium, ex Calderino *cons* 9. *de rescript. num.* 2. & aliis apud Garziam *part.* 1. *cap.* 2. *num.* 93. & ex Rota, *in vna Salamantina Vicariæ, coram Blanchetto de anno* 1596. apud eundem Garziam *num.* 94. & ideò neque obligat ad Horas canonicas.

11\. *Commendæ militares quomodo sint beneficia ecclesiastica, & obligent ad Horas canonicas.*

Et hinc intelligitur, quomodo possit admitti id, quod habet Garzias *de beneficiis, part.* 1. *cap.* 4. *num.* 1. & *seqq.* & Paris. *de resignat. lib.* 2. *quæst.* 14. *in fine*, & *lib.* 12. *quæst.* 3. *num.* 9. & *de confiden. quæst.* 17. & aliqui alij, quòd præceptoriæ S. Ioannis Hierosolymitani, & S. Iacobi Calatrauæ, & Alcantaræ, & similium Militiarum, sunt beoeficia ecclesiastica propriè dicta: id enim non est intelligendum respectu ipsorum militum, aut equitum, quibus assignantur ob solum seruitium temporale pugnandi, & militandi; sed respectu illorum Clericorum, qui ab ipsis militibus, & equitibus commendatariis nominantur intra eundem ordinem militarem, & quibus à Prælatis ecclesiasticis conferuntur, vt administrent Ecclesias commendatas equitibus, & soluant commendatariis fructus, aut decimas, retenta sibi tantummodo portione congrua, vt benè notat idem Suar. *de simonia, cap.* 27. *num.* 6. *tom.* 1. *de relig.* vbi docet, quomodo huiusmodi Commendæ possint esse materia simoniæ. Et solùm respectu huiusmodi Clericorum regularium potest admitti id, quod asserit Bonac. *de Horis canon. disp.* 1. *quæst.* 2. *puncto* 4. *num.* 3. quòd equites Ierosolymitani, & alij similes, qui gaudent Commendis, teneantur ad Horas canonicas, neque enim id est verum de equitibus, qui sunt milites; sed solùm de illis, qui sunt Clerici eiusdem Ordinis militaris: & de equitibus, qui sunt milites, satis est, si dicantur teneri tantummodo ad eas preces, quæ ipsis præscribuntur secundùm Regulam sui Ordinis militaris, & ad has ipsas neque etiam tenentur sub mortali, si ipsi sint Commendatarij, vt notat Sanchez *lib.* 7. *consil. moral.*

12\. *Cōmendatarij milites nō tenentur sub mortali ad eas preces, quæ præscribuntur à Regula.*

moral. cap. 2. dub. 5. pag. 328. & diximus *suprà, disp. 22. num. 6.*

13 *Beneficium manuale, & reuocabile ad nutum conferentis, obligat ad Hor. can.*

Quintò, hoc idem, quod dicimus de beneficio, solùm habito in Commendam, & non in titulum, eodem modo se habet etiam in beneficio manuali, seu regulari, quod à Prælatis regularibus confertur alicui subdito regulari, vt illud administret, reuocabiliter ad nutum ipsius conferentis, & quandiu ipse voluerit, cap. *Cùm ad Monasterium. de stat. Monach.* cap. *Porrectam.* & cap. *Ad nostram. de confirmatione vtili, vel inutili*; & Clementina, *Quia regulares. de supplen. negligentia Prælat.* vt enim patet ex Suario *de Horis canon. cap. 22. n. 13. & 16.* Azor. *lib. 10. c. 4. quæst. 2.* Vasq. *de benef. cap. 4. art. 1. dub. 3. n. 13.* Layman *lib. 4. tract. 2. cap. 5. n. 6. in fine.* Bonac. *de Horis canon. disp. 1. quæst. 2. puncto 4. num. 2.* & aliis communiter apud ipsum, idem iuris, & oneris habet hoc beneficium manuale, quod habent cætera omnia beneficia; hoc tantùm excepto, quòd sit reuocabile ad nutum ipsius conferentis; & ideò etiam habet obligationem ad Horas canonicas.

14. *Quomodo beneficium manuale sit perpetuum quãtùm requiritur ad naturã benefic ij.*

Neque hoc, quòd sit reuocabile ad nutum, pugnat cum natura beneficij, quod in sua definitione dicitur debere esse perpetuum: siquidem aliquo modo etiam beneficium manuale est perpetuum; non quidem actu, sed habitu, & potestate, vel aptitudine; vt notat Rota apud Garaiam *de beneficiis, part. 1. cap. 2. num. 79.* in quantum natura sua non postulat reuocari post tempus quodcunque certum; sed potest retineri etiam per totam vitam, si ita voluerit ipse conferens: qua enim ratione cap. *Clericos. de cohabitat. Cleric. & mulierum.* dicitur excommunicatio esse perpetua; quia ex se potest durare in perpetuum, si excommunicatus non resipiscat, & Prælatus ecclesiasticus non absoluat, vt notat *ibi* Glossa, *ver. Perpetuam*, & Syluest. *verb. Dignitas, n. 2.* & apud Azor. *quæst. 2. cit. in fine*: eadem ratione potest dici perpetuum beneficium manuale, cùm possit, quantùm est ex se, esse perpetuum, si Prælatus, & conferens ita consentiat; non autem ex se, suáque natura positiuè postulet reuocari.

Et qua ratione beneficium sæculare, quod de sui natura, aut proprietate est positiuè perpetuum, cap. *Præcepta. dist. 55.* & cap. *Satis peruersum. dist. 56.* & *aliis locis* apud Garziam *part. 1. cap. 2. cit. num. 70.* potest tamen à Papa concedi ad tempus, cap. *Si gratiosè. de rescript. in 6.* & notat Rebuff. *in praxi, tit. Requisita ad collationem. n. 13. & 14.* & Paris. *de confiden. quæst. 18. n. 4.* & alij apud Garziam *n. 71.* imò ex fundatione beneficium sæculare potest esse temporale, & ad nutum amouibile, ex Mandosio *in reg. 34. Cancell. quæst. 11.* & Garzias *n. 72.* Et idem potest esse etiam ex Constitutione, aut statuto, vt idem subdit *n. 75.* neque propterea desinit esse beneficium, quicquid in contrarium dicat Nau. *cons. 9. de offic. Ordin. num 1. & 2. lib. 1.* & *cons. 27 de præben. num. 1.* eadem ratione potest verè, & propriè esse beneficium, si ex prima institutione sit manuale, & amouibile ad nutum, non quidem solius patroni laïci; sed ipsius Prælati ecclesiastici conferentis.

15. *Benefi cium manuale non est sufficiens titulus pro sacris Ordinibus.*

Et quamuis hæc perpetuitas beneficij solùm habitualis, vt sic dicam, & potestatiua, non sufficiat ad hoc, vt aliquis ad titulum huiusmodi beneficij manualis possit ordinari in sacris, vt notat Maiolus *de irregul. lib. 4. cap. 15. num. 4.* Paris. *de resignat. lib. 2. quæst 6. num. 2. & 3.* Garzias *de benef. part. 1. cap. 2. num 83.* Henriquez *lib. 10. cap. 17. num. 3.* Sayr. *de censur. lib 4. cap. 20.* Bonac. *cap. 2. punct. 4. n. 2. cit.* & alij communiter; siquidem ex Trident. *sess. 21. c. 2. de reformat.* beneficium, ad quod aliquis ordinatur, debet esse sufficiens pro tota vita, & non posse amitti, ne alioqui sic ordinatus cogatur mendicare cum dedecore Ordinis, aut sordidum aliquem quæstum exercere: non tamen propterea non sufficit ad saluandam simpliciter perpetuitatem, in quantum ponitur in definitione beneficij in vniuersum.

16. *Capellania nõ collatiua, & non sacra nõ obligat ad Horas canonicas: secus verò si sit sacra, & collatiua.*

Sextò, qui habet Capellam non collatiuam, & non sacram, non tenetur ad Horas canonicas: quia hæc non est verè beneficium ecclesiasticum. Contrà verò, qui habet Capellam collatiuam, & sacram, omninò tenetur: quia contraria ratione est verè beneficium, vt notat Azor. *lib. 10. cap. 3. quæst. 5.* Suar. *cap. 22. num. 8.* Vasq. *de benef. cap. 4. art. 1. dub. 3. num. 10.* Reginal. *lib. 3. num. 40.* Nauar. *de orat. cap. 20. num. 17.* Garzias *de benef. part. 1. cap. 2. num. 81.* Bonac. *de Horis canon. disp. 1. quæst. 2. puncto 4. num. 6.* & alij communiter.

17. *Capellania sacra quomodo aliquando cõferatur puero, & incapaci.*

Et si fortè contingat, vt Capellania, etiam sacra, & collatiua, & verè erecta authoritate Episcopi, conferatur aliquando etiam puero nondum habenti primam tonsuram, quando, scilicet, est fundata ab aliquo laïco de propriis bonis; & ipse Fundator vult ita conferri pro prima vice; cum obligatione tamen, vt talis puer promoueatur ad Ordines suo tempore, & Officium recitet, quando fuerit habilis, & interim Missæ celebrentur per aliquem alium: si, inquam, hoc contingat, dici debet, quòd talis Capellania pro illa vice, & pro illo tempore non est beneficium, & puero solum traditur titulo sæculari, & tanquàm laïco, sic dispensante ipso Pontifice, aut Episcopo, quando Capellania est in limine fundationis, vt notat Vasq. *num. 3. cit. num. 11.* & Bonac. *puncto 4. num. 6. cit.* Et quod paolò antè retulimus *num. 14.* ex Nauar. quòd beneficium sæculare ex sua natura perpetuum, desinat esse beneficium, si fiat temporale, & amouibile ad nutum; quamuis ex præcisa ratione temporalitatis communiter non admittatur, cùm beneficia manualia sint verè, & propriè beneficia, & ad rationem beneficij in vniuersum possit sufficere etiam perpetuitas potentialis, & habitudinalis, vt *ibi* diximus; potest tamen admitti specialiter in eo casu, in quo beneficium est in limine fundationis, & benè potest Episcopus Capellam aliquam ita acceptare in beneficium ecclesiasticum, vt tamen huiusmodi rationem beneficij non habeat, nisi post primam, aut secundam collationem, si ita voluerit ipse Fundator; sicut & potest ita illam acceptare in beneficium sæculare, vt tamen prima, aut secunda vice possit conferri etiam Clerico regulari, vt Romæ factum est de anno 1640. à nobili quadam matrona, quæ ad Capellaniam sacram, & collatiuam à se fundatam prima vice nominauit, & institui voluit proprium filium, qui erat Sacerdos regularis, & Professus, & secundùm priuilegia sui Ordinis erat capax beneficij. Et quemadmodum potest Episcopus Capellaniam ex prima fundatione non sacram, & non erectam authoritate ipsius in beneficium, erigere posteà, si ipse Fundator non contradicat, & permittat eam conferri semel, aut bis, vt beneficium, vt *suprà* diximus *num. 4.* & tenet Rota *part. 3. diuers. lib. 3. decis. 112.* vt refert Garzias *part. 1. cap. 2. cit. num. 118. & 119.* ita & potest ab ipso initio eam erigere, vt non sit beneficium, nisi post primam aut secundam collationem.

18. *Qui beneficiũ ecclesiasticũ acceptat ex metu, quomodo teneatur ad Horas canonicas.*

Denique hæc, quæ diximus de obligatione ad Horas canonicas propter hæc omnia beneficia, debet intelligi etiam de illis adolescentibus, qui parentum authoritate coguntur acceptare aliquod beneficium, cùm tamen ex se non habeant animum clericandi, & statim illud dimitterent, si liceret: vt

enim

enim benè explicat Less lib. 2. cap. 34. num. 174. Layman. lib. 4. tract. 2. cap. 5. num. 2. quæst. 1 Bonac. de Horis canon. disp. 1. quæst. 2. puncto 4. num. 4. omninò tenentur, si stante metu consentiunt in receptionem fructuum, vt sibi prouenientium ex beneficio: siquidem hic consensus est etiam consensus in acceptationem, & retentionem beneficij; & per consequens etiam onerum, quæ sunt illi annexa, inter quæ est obligatio ad Horas canonicas: secus verò si nullo modo consentiunt in perceptionem fructuum, & in beneficium; sed solùm exteriùs illud acceptant coacti ex metu: nam, sicut metus irritat votum, etiam solenne, si ex illo fiat: ita & irritat quancumque aliam obligationem, si ex illo inducatur: & in tali casu tenentur huiusmodi adolescentes beneficio cedere, quam primùm possunt, & fructus restituere, si qui ad illos peruenerunt, vel si peruenient, ex hæreditate parentum, qui ex illis erunt facti ditiores, & locupletiores.

DISPVTATIO XXVIII.

Vtrùm pensionarij, & qui habent reditus ecclesiasticos sine beneficio, teneantur ad Horas canonicas.

1. *Pensionarius quis propriè sit.*
2. *Pensio potest assignari ex multis causis.*
3. *Nulla pensio obligat ad Horas canonicas.*
4. *Sola pensio, quæ alicui datur, vt Clerico, obligat ad Officium B. Virginis, ex Constitutione Pij V.*
5. *Pensionarij quomodo teneantur incedere in habitu, & tonsura clericali.*
6. *Quandonam pensionarius intelligi debeat habere pensionem, vt Clericus.*
7. *Si Clericus pensionarius fiat ordinis militaris, cum facultate retinendi pensionem, vtrùm teneatur ad Horas Beatissimæ Virginis.*
8. *Quomodo pensio aliquando tribuatur in capite vnius, & ad commodum alterius.*
9. *In tali casu quis teneatur ad Horas B. Virginis.*
10. *Si Clericus pensionarius renunciet pensioni, vel aliter illam extinguat, aut nullos percipiat fructus, neque speret percipere; non ampliùs tenetur ad Horas Beatissimæ Virginis.*
11. *Obligatio ad Horas Beatissimæ Virginis ex pensione quando incipiat.*
12. *Fructus pensionis possunt percipi à die signatæ supplicationis; sed non vltra primos sex menses, si Litteræ non sint expeditæ.*
13. *Cessat pensio clericalis ipso facto, si pensionarius transeat ad matrimonium.*
14. *Clericus coniugatus non gaudet, nisi priuilegio fori, & Canonis.*
15. *Per matrimonium ratum, & non consummatum vacant ipso facto beneficia, & pensiones.*
16. *Imò etiam per matrimonium irritum, non ex defectu consensus ipsius Clerici contrahentis.*
17. *Nisi ex priuilegio, & concessione Papæ, aliter res se habeat.*
18. *Si Clericus acceptet pensionem, aut beneficium, animo transeundi ad matrimonium, non peccat, nisi venialiter.*

1. *Pensionarius quis propriè sit.*

PENSIONARII illi dicuntur, qui habent ius percipiendi fructus ex beneficio alieno: nam in beneficio ecclesiastico duo sunt, quæ possunt, ac debent benè distingui, id est, dignitas ipsa ecclesiastica instituta in Ecclesia ad aliquod Officium spirituale: & hæc appellatur titulus beneficij; & præterea ius percipiendi fructus ex bonis Deo dicatis. Accidit autem communiter, vt vni, & eidem simul tribuatur hoc vtrunque: & aliquando accidit, vt vnum tribuatur vni, & alterum alteri; & qui habet simul vtrunque, dicitur simpliciter beneficiatus, vel habere beneficium, & qui habet solùm ius percipiendi fructus, vel ex toto, vel ex parte, non autem habet dignitatem, & titulum, dicitur pensionarius, vel habere pensionem, vt benè explicat Tolet. lib. 5. c. 82. n. 1. Et quoniam ex multis capitibus potest alicui concedi tale ius percipiendi fructus ex beneficio alieno, hinc est, quòd etiam pensio est multiplex: conceditur enim aliquando alicui tale aliquod ius ex causa inopiæ, senectutis, aut morbi, vt habeat, vnde viuat, & vitam sustentet; & aliquando quia maiores ipsius, vel ipsemet est de Ecclesia optimè meritus, vt, quando pensiones dantur Regibus, & Viris principibus; vel quia speratur, quòd debeat in futurum benemereri, vt quando dantur pueris, & aliquando, vt obeat munus aliquod temporale in seruitium Ecclesiæ, & pulset, v.g. campanas, verrat pauimenta, aperiat ianuas, Sacristiam administret, doceat Musicam, Grammaticam, Theologiam; & aliquando, quia est eques certi alicuius Ordinis regularis; vel quia est Clericus, & debet in Clericatu proficere; vel quia beneficium, quod habebat, in alterum transtulit; & non est æquum, vt patiatur totum dispendium, &c.

2. *Pensio potest assignari ex multis causis.*

3. *Nulla pensio obligat ad Horas can.*

Sed absolutè de his omnibus pensionibus, quantùm facit ad præsens negotium dicendum est, quòd nulla obligat ad Horas canonicas; imò neque obligat loco illarum ad alias preces, nisi illa, quæ datur alicui, tanquàm Clerico; & prærequirit in illo saltem primam tonsuram, eúmque obligat ad Officium paruum Beatissimæ Virginis; non quidem ex Iure antiquo, quod nihil tale præcipit, vt notat Azor. part. 1. lib. 10. cap. 4. quæst. 3. & Suar. de Horis canonicis, cap. 22. num. 4. sed solùm ex Constitutione Pij V. Ex proximo. in qua statuit, vt idem iuris sit in pensionibus clericalibus quoad obligationem recitandi Officium Beatissimæ Virginis, quod est in beneficiis propriè dictis, quoad obligationem recitandi Horas canonicas. Vnde bene notat Toletus lib. 5. cap. 82. citato, num. 2. quòd ea omnis pensio, & ea sola obligat ad Officium Beatissimæ Virginis, quæ est spiritualis, ratione Ordinis, & status clericalis, quem supponit.

4. *Sola pensio quæ alicui datur, vt Clerico, obligat ad Officium Beatissimæ Virginis, ex Const. Pij V.*

5. *Pensionarij quomodo teneantur incedere in habitu, & tonsura clericali.*

Et huic obligationi recitandi Officium Beatissimæ Virginis etiam aliam addidit Sixtus V. de anno 1588. Const. Cùm sacrosanctam. vt tales pensionarij tenerentur incedere in habitu, & tonsura; quamuis posteà moderationem, & declarationem adiunxerit Constitutione alia, Pastoralis. quòd tunc solùm ad id tenerentur, quando pensio excederet valorem sexaginta ducatorum auri de Camera.

6. *Quandonam pensionarius intelligi debeat habere pensionẽ, vt Clericus.*

Quòd si quæras, quis tandem pensionarius intelligi debeat habere pensionem, vt Clericus: Respondent Azor. qu. 3. cit. & Suar. cap. 22. cit. n. 6. eum esse intelligendum, qui quando pensionem acceptat, supponitur saltem habere primam tonsuram; & in quo, vt sit capax pensionis, prærequiritur status clericalis. Et contra, si in collatione pensionis, & in Litteris apostolicis, seu Bullis, nulla fit mentio talis status, & conditionis; non est intelligendus is, cui confertur, eam habere vt Clericus, & per consequens neque tenetur ad Officium paruum, etiamsi reuerà sit Clericus. Id tamen ipsum debet intelligi de Clerico purè pensionario, & qui neque sit constitutus in sacris, neque habeat beneficium, ratione cuius teneatur ad Horas canonicas; quia

tunc

immediatè, & per se ex impositione Papæ, vel etiam non ante confectionem publici instrumenti, si habeatur per translationem factam ab aliquo habente ad id potestatem, vt notat *ibidem* Bonac. *puncto 5.cit.num.7.* dummodo similiter non stet per ipsum Clericum pensionarium, ne expediat Litteras, aut instrumentum *iam* dictum, vt etiam *supra* diximus *de benef.disp.23.cit.n.8.*

12. *Fructus pensionis possunt percipi à die signata supplicationis; sed nō vltra primos sex menses, nisi interim litteræ expediantur.* Quia tamen gratia, & pensio quoad substantiam est perfecta per ipsam concessionem Pontificis, aut per ipsam translationem, & voluntatem transferentis, & litteræ, vel instrumentum sunt tantummodo ad probationem; non autem ad validitatem, licitè potest in conscientia solui pensio, & recipi etiam litteris, aut instrumento non expeditis, vt notat Gigas *de pensionibus, quæst.34.* Gomez. *regul.de non iudicando iuxta formam supplicationis, quæst.14.* Mandos. *reg.27. Cancell.quæst.7.* Rebuff. *de pacificis possessionibus, num.137.concl 21. & in praxi benef. in signatura gratiæ, part. 3. num. 11.* Sanchez *lib 8.de matrim.disput.19 num.8.* qui tamen etiam addit ex quodam Motu proprio Pij V *Intolerabilis.* de anno 1569 id non posse fieri vltra primos sex menses, nisi litteræ sint expeditæ: quia dictus Pontifex ita decreuit, & excommunicationem adiunxit, & priuationem beneficiorum, & inhabilitatem in posterum, tam soluenti, quàm recipienti solutionem pensionis, litteris non expeditis intra sex menses à prima concessione, vt etiam refert Emmanuel Rodriquez *in Summa, part.2.cap.21.num.9.* Cord. ben. & Vega apud Sanchez *ibidem.*

13. *Cessat pensio clericalis ipso facto, si pensionarius transeat ad matrimoniū.* Denique, si quæras, vtrùm pensio alicui collata, vt Clerico, possit ab illo licitè, & validè retineri, si fortè contrahat matrimonium: Respondeo ex Toleto *lib 5.cap.82.cit.num.4.* Azor. *part.1.lib.13.cap.13.quæst.8.* Sanchez *lib.7. de matrim.disput.44.* & aliis communiter apud ipsos, de Iure non posse: quia, vt habetur cap.vnico, *de Cleric.coniug.in 6.*

14. *Clericus coniugatus non gaudet nisi priuilegio fori, & Canonis.* Clericus coniugatus solùm gaudet priuilegio fori, & priuilegio Canonis, si incedat in habitu, & tonsura; non autem gaudet vllis aliis priuilegiis clericalibus: atque ita, quemadmodum per matrimonium priuatur ipso facto aliis priuilegiis, & vacant ipso facto beneficia, si quæ habebat; ita & priuatur ipso facto pensionibus. Et ita habet stylus Romanæ Curiæ, vt ex Couarr. & aliis refert Sanchez

15. *Per matrimonium ratum, & non consummatum vacant ipso facto beneficia, & pensiones.* *disp.44 cit. num.6.* & ex variis decisionibus Rotæ videri potest apud Paris. *de resignat. lib 1.quæst.1. num.15.& lib 6.quæst.1. num.115* & apud Sanchez *loco citat. num.5.* Et quemadmodum beneficia vacant per matrimonium ratum, etiam non consummatum, neque sponsus illa recuperat, si fortè sponsa ante consummationem profiteatur Religionem, aut naturaliter moriatur, vt ex Panorm. & aliis docet

16. *Imò etiā per matrimoniū irritum, non ex defectu consensus ipsius Clerici contrahentis.* Azor. *loco cit.* & Sanch. *eodem lib.7.disp.42.num 4.& seqq.* imò etiam per matrimonium irritum ex quocunque capite, præterquàm ex defectu consensus ipsius Clerici contrahentis, vt notat *ibidem* Azor. & Sanch. *disp.43.* ita etiam vacant pensiones.

17. *Nisi ex priuilegio, & concessione Papæ aliter res se habeant.* Rectè tamen hæc omnia limitantur ab eodem Sanch. *disp.44.n.7.* vt solùm intelligantur habere locum, quando ex errore assignationis pensionis non apparet, quòd mens Pontificis assignantis fuerit, vt pensio duraret tota vita, etiamsi pensionarius aliquando esset se habiturus, vt laicus: tunc enim ex speciali voluntate Pontificis pensio non vacaret per matrimonium; & ita contingit ex priuilegio Sixti V. militibus Lauretanis qui possunt retinere vnam, aut plures pensiones super quibuscunque redditibus ecclesiasticis, vsque ad summam ducentorum ducatorum, etiamsi matrimonium deinde contrahant, vt patet ex Bulla ipsius de anno 1586. *Postquam.* & ex alia, *Pastoralis* quæ est declaratio, & extensio huiusmodi priuilegiorum.

Quòd si contingat, vt Clericus pensionem clericalem acceptet animo non continuandi in Clericatu; sed transeundi ad matrimonium; & interim dum illam retinet, gerat se, vt Clericum, & Officium recitet; non peccat nisi venialiter; & non tenetur restituere fructus, vt notat Sanchez *lib.7.de matrim.disput.45.num.20.* ex Nauarr. *miscell.45. de orat.num.5.* quod idem etiam asserit idem Sanchez *num.19.præcedente,* de eo, qui cum eadem intentione non continuandi in Clericatu, sed transeundi ad matrimonium, acceptat beneficium simplex, quod non habet obligationem existendi, vel se constituendi in sacris: dummodo enim illi seruiat, & persoluat Horas canonicas, quandiu illud retinet, solùm peccat venialiter propter deordinationem, quæ contingit in hoc, quòd aliquis velit percipere fructus beneficij solùm ad tempus; cùm tamen sint specialiter instituti ad Clericos sustentandos in Clericatu: neque est, quòd damnetur culpæ mortalis, cùm nullo iure probetur obligatio grauis ad positiuè volendum perseuerare in Clericatu. 18. *Si Clericus acceptet pensionem, aut beneficium, animo transeundi ad matrimoniū, nō peccat nisi venialiter.*

DISPVTATIO XXIX.

Qua formula, aut quo Breuiario sint persoluendæ Horæ canonicæ.

1. *Proponitur ratio dubitandi.*
2. *Quomodo omnes teneantur ad Breuiarium Pij V.*
3. *Si Bulla, & Breuiarium Pij V. alicubi non sit receptum, licitè possunt adhiberi alia Breuiaria priora.*
4. *Neque potest ab unoquoque pro arbitratu vsurpari Breuiarium Romanum.*
5. *Breuiaria non abrogata per Bullam Pij V. solùm possunt relinqui de consensu Episcopi, & Capituli, tam in Choro, quam extra Chorum.*
6. *Etiam Clerici, qui sunt ordinati ad titulum patrimonij, tenentur ad Breuiarium suæ Ecclesiæ.*
7. *Familiares Episcoporum, & Cardinalium, possunt, quoad Breuiarium, se conformare ipsis Episcopis, aut Cardinalibus.*
8. *Frustrà petitur precibus à Principe, quod iure communi concessum est omnibus.*
9. *Si Breuiaria non abrogata per Bullam Pij V. semel relinquantur de consensu Episcopi, & Capituli per admissionem Breuiarij Romani, non possunt amplius resumi.*
10. *Qui sunt ordinati ad titulum patrimonij, & degunt extra propriam diœcesim, non tenentur ad Breuiarium suæ Ecclesiæ.*
11. *Beneficiati tenentur ad Breuiarium diœcesis, in qua est beneficium.*
12. *Qui habet plura beneficia in diuersis diœcesibus, ad quod Breuiarium teneatur.*
13. *Monachus factus Episcopus, aut Præfectus alicui Ecclesiæ sæculari, ad quod Breuiarium teneatur.*
14. *Mutatio Breuiarij, ad quod aliquis tenetur, est graue peccatum.*
15. *Et si mutatio fiat à Breuiario Romano in aliquod aliud, est mortale.*
16. *Si verò fiat ab alio Breuiario in Romanum, potest probabiliter excusari.*

17. *Episcopus, & Prælati religiosi possunt ex aliqua causa dispensare cum suis subditis, vt aliquando vtantur Breuiario Romano, omisso proprio.*

1. *Proponitur varia dubitandis.*

EGIMVS huc vsque de personis, quæ tenentur ad Horas canonicas: &, quod in idem recidit, egimus circa illas de circunstantia, *quis*: agendum ergo superest de aliis circunstantiis, & præcipuè de circonstantia, *quid*: & circa illam duo sunt explicanda, id est, vtrùm liceat vnicuique Horas persoluere pro libito, ex quacunque formula, aut Breuiario recepto, & approbato in aliqua Ecclesia; an verò vnusquisque teneatur ad certam formulam, & ad certum Breuiarium, receptum, & approbatum in certa Ecclesia; & præterea vtrùm liceat ex illo Breuiario, quo quisque vtitur, determinato, & certo, illas persoluere pro libito de hoc, vel illo festo; aut de hac, vel illa feria; an verò vnusquisque teneatur singulis diebus sequi præscriptum sui Breuiarij, & recitare determinate de festo, aut determinatè de feria, prout illud præscripserit.

2. *Quomodo omnes teneãtur ad Breuiarium Pij V.*

Sed breuiter circa primum certum est primò, quòd qui tenentur ad Horas canonicas, debent illas persoluere iuxta Breuiarium Pij V. & Clementis VIII. & aliorum posteriorum Pontificum, nisi aliter postulet legitimus vsus suæ Ecclesiæ, aut Ordinis religiosi. Ita Nauar. *de orat. cap.* 11. *num.* 29. & *cap.* 19. *num.* 210. Azor. *part.* 1. *lib.* 10. *cap.* 11. *quæst.* 1. Suarez *de Horis canon. cap.* 11. *num.* 3. & *cap.* 23. *num.* 9. Bonac. *de Horis canon. disp.* 1. *quæst.* 3. *puncto* 1. *num.* 1. *tom.* 1. Quia, quamuis ex Iure antiquo vnusquisque teneretur sequi formulam approbatam, & receptam in sua diœcesi, aut in suo Ordine, cap. *De his.* & cap. *Placuit. dist.* 12. in Bulla tamen Pij V. quæ ponitur initio Breuiarij Romani, reuocantur, & prohibentur omnes aliæ formulæ præter illas, quæ sunt approbatæ per Constitutionem apostolicam, aut per consuetudinem excedentem ducentos annos; & declaratur, quòd aliter non satisfit obligationi de Horis canonicis. Dixi autem, & Clementis VIII. & aliorum posteriorum Pontificum: quia, quamuis hi expurgarint ab aliquibus mendis Breuiarium Pij V. & prohibuerint, ne aliter imprimatur in posterum, quàm fuerit ab ipsis correctum; permiserunt tamen liberum vsum etiam prioris, quandiu exemplaria iam priùs impressa non sint consumpta, vt patet ex Bullis ipsorum.

3. *Si Bulla, & Breuiarium Pij V. alicubi non sit receptum, licitè possunt adhiberi alia Breuiaria priora.*

Secundò, si alicubi dictæ Bullæ Summorum Pontificum non sunt vsu receptæ, licitè potest seruari Ius antiquum de formulis approbatis in vnaquaque diœcesi, aut Ordine religioso, vt notat Azor. *lib.* 10. *cap.* 11. *quæst.* 1. *citat. in fine*: quia, quamuis huiusmodi formulæ per illas Bullas non solùm sint prohibitæ; sed etiam sint factæ inualidæ ad satisfaciendum obligationi de Horis canonicis, vt notat Suarez *cap.* 11. *citat. num.* 5. & ideò qui primi post eandem inualidationem iis sunt vsi, verè peccauerint, & non satisfecerint; posteà tamen si dictæ Bullæ perdurarunt in suo non vsu, & in sua non acceptatione, earum effectus, & obligatio ex tacito consensu Pontificis censetur suspensa, & illæ formulæ reputantur, quasi redierint ad priorem validitatem, vt communiter dicitur *in materia de legibus*, & nos explicauimus *lib.* 5. *disp.* 18. *num.* 12. quod totum etiam valet in legibus pontificiis, quando accedit scientia, & consensus ipsius Papæ circa non vsum, & non receptionem suarum legum, vt *ibi* notauimus *num.* 5. ex pluribus decisionibus Rotæ Romanæ; & ideò qui vtuntur dictis formulis, seu Breuiariis, stante non vsu & non acceptatione Bullarum, per quas reuocantur, & abrogantur, non est, quòd dicantur non satisfacere obligationi Horarum. Et rectè potest hoc declarari, & confirmari exemplo alio de matrimonio clandestino: nam, quamuis per Tridentinum *sess.* 24. *cap.* 1. *de reformat. matr.* non solùm sit prohibitum; sed etiam sit factum, & declaratum planè irritum; & ideò vbique terrarum, qui primi clandestinè, & sine parocho, & testibus matrimonium contraxerunt post factam promulgationem talis decreti, verè peccarint, & contraxerint nulliter: si quæ tamen regiones vsu non receperunt dictum decretum, eoque non obstante continuarunt clandestinè contrahere, ipso Papa sciente, & permittente; non possunt rationabiliter dici, quòd hucvsque contraxerint nulliter, & quòd modò non habeant matrimonia valida: ergo eadem ratione si Bullæ irritantes alia Breuiaria non sunt alicubi vsu receptæ, ipsóque Papa sciente, & tolerante fuerunt retenta, non possunt dici, qui illis modò vtuntur, non vti illicitè, & non satisfacere suæ obligationi de Horis canonicis.

4. *Neque potest ab vnoquoque pro arbitratu vsurpari Breuiarium Romanum.*

Atque hoc videtur multò rationabilius, quàm quod habet Suarez *de Horis canonicis, cap.* 11. *citat. num.* 5. & *cap.* 23. *num.* 10. & Bonac. *quæst.* 3. *puncto* 1. *num.* 1. *citat.* §. *Ex quo fit.* quòd etiam in iis locis, in quibus Breuiarium Romanum non est receptum ex negligentia, aut resistentia Prælatorum, non potest Officium aliter dici per alia Breuiaria: siquidem omnia sunt abrogata, & irritata, &c. Contrà enim est: quia hæc ipsa negligentia, aut resistentia Prælatorum facilè potuit innotuisse Pontifici; & hic facilè potuit non curasse de illa punienda, & de firmanda; non autem suspendenda obligatione suarum legum: & in tali casu benè possunt Horæ canonicæ persolui validè per alia Breuiaria, non obstantibus dictis Bullis, vt iam explicauimus. Et si contra huiusmodi Bullas ex dicta scientia, & tolerantia Papæ alicubi sit iam legitimè præscriptum, & tempus legitimæ præscriptionis pro antiqua, & priore consuetudine sit iam expletum; non solùm possunt, sed etiam debent in aliis locis ab vnoquoque seruari Breuiaria priora; cùm talis consuetudo per huiusmodi præscriptionem iam redierit ad naturam legis, & verè obliget, perinde ac si per dictas Bullas nunquam fuisset abrogata: si tamen detur casus, quòd scientia, & tolerantia Papæ nullo modo concurrerit ad manutenendam, aut reponendam in aliqua diœcesi priorem formulam, & ad suspendendam obligationem suarum legum pro inducendo Breuiario Romano; non est negandum, quòd in tali casu possit, & debeat vnusquisque priuatus parere Pontifici, & recitare iuxta Breuiarium Romanum, cùm negligentia, aut culpa Episcopi, aut Prælati, non possit eximere subditos à tali obligatione; neque Bullæ, aut leges pontificiæ, ad hoc vt obligent, debeant necessariò promulgari in singulis Prouinciis, aut in locis quibuscunque extra Vrbem, vt communiter dicitur *in materia de legibus*, & nos explicauimus *lib.* 5. *disput.* 17. *per totam*: & ideo vnusquisque ad illas teneatur statim, atque de illis habet notitiam, & solùm in hoc casu loquitur Suarez *locis cit.*

5. *Breuiaria non abrogata per Bullam Pij V solùm possunt relinqui de consensu*

Tertiò, qui tenentur ad alias formulas, & ad alia Breuiaria, quàm ad Romanum, solùm possunt in vnaquaque diœcesi de consensu Episcopi, & vniuersi Capituli illas relinquere: & quando semel reliquerint, non possunt ampliùs ad illas redire, eásque resumere; sed tenentur sem-

per

Episcopi, & Capituli, tam in Choro, quàm extra Chorum.

per in posterum ad Breuiarium Romanum. Prima pars est contra Maiorem *in 4.dist.12. quaest.6.* Sylu. *verb.Hora*, *q.1.* & aliquos alios apud Sotum *lib.10. de iust. quaest.5. art.4.* & apud Nauar. *de orat.c.19. num.211.* cum quibus sentit etiam Less. *lib.2.c.37. num.47.* & Caiet. *verb.Hora*, § 2. & apud Suar *c.23. cit. num.3.* & Rodriquez *in quaest. regular. tom.1. quaest.42. art.13.* & ipse Nauar. *conf.15. de celebrat. Miss. lib.3.* & probabile putat etiam Layman *lib.4. tract.1. cap.5. num.2.* & Sanchez *lib.7. consil. moral. cap.2. dub.23.* & Bonac. *de Horis can. disp.1. cap.3. n.5.* & alij, qui existimant, vnicuique licere, siue sit Clericus, siue Religiosus, sequi extra Chorum Breuiarium Romanum: quia Ecclesia Romana est Mater omnium; & sacri Canones, dum praecipiunt, vt omnes teneant modum psallendi suae Ecclesiae Metropolitanae, cap. *De his.* & cap. *Placuit. dist.12.* intelligi debent, id solùm praecipere cum hac limitatione: *Nisi quis malit in recitatione priuata vti Breuiario Romano, & Ecclesiae Romanae se conformare.* & Pius V. in sua Bulla non requirit consensum Episcopi, & Capituli in iis Ecclesiis, quae habent Breuiarium proprium vltra annos ducentos, si fortè velint illud mutare, & acceptare Breuiarium Romanum, nisi in ordine ad recitationem in Choro: & sic habet: *Si fortè hoc nostrum Breuiarium magis placeat, dummodo Episcopus, & vniuersum Capitulum in eo consentiant, vt id in Choro dicere, & psallere possint, permittimus.*

Sed contrà est: quia idem Nauar. *conf.5. de celebr. Miss. n.2.* ex professo docet oppositum: & *conf.16. eod. tit.* ait, id esse magis pium, & magis probabile: & *c.19. de orat. num.211. & seq.* soluit ex professo rationes allatas: quia nullum est ius, neque antiquum, neque nouum, quod Breuiarium Romanum toti Orbi concedat pro arbitratu cuiusque priuati: imò in Bulla Pij V. expressè dicitur, quòd per illam non adimitur certis Ecclesiis ius inueteratum aliter psallendi, & dicendi Officium: & si fortè illis magis placuerit Breuiarium Romanum, non permittuntur, illud accipere, eóque vti, nisi de consensu Episcopi, & vniuersi Capituli: atque ita antiqua Iura, quae ante Pium V. obligabant in certis Ecclesiis ad certas formulas, & ad certa Breuiaria, etiam priuatos Clericos recitantes priuatim, & extra Chorum; remanserunt in sua vi, & obligatione, neque illam potuerunt amittere, siue pro recitatione in Choro, siue extra Chorum, nisi de consensu Episcopi, & vniuersi Capituli, & Praelati in Monasteriis, & Ordinibus religiosis, vt notat Lessius *lib.2. cap.37. num.74. cit.* Et clarè facit declaratio sacrae Congregationis Concilij, relata per addentes, siue per postillam *ad consilium 15. Nauar. de celebrat. Missar. lib.3.* & per Garziam *de benef. part.3. cap.1. num.155.* quae censuit, *habentes Breuiarium ante ducentos annos institutum, non satisfacere recitando etiam extra Chorum iuxta formam Breuiarij noui Pij V. si hoc in sua Ecclesia non fuit receptum de consensu Episcopi, & Capituli.*

6.
Etiam Clerici qui sunt ordinati ad titulum patrimonij, tenentur ad Breuiarium sua Ecclesiae.

Et quanuis Roma sit patria communis, & Romana Ecclesia sit Mater omnium; non tamen proptereà eximit omnes, qui degunt extra illam, à legibus suarum Ecclesiarum, & suorum Episcoporum, vt notat Nauar. *de orat. cap.19. num.211. cit.* qui etiam *num.210.* ait, id esse verum, tam de iis Clericis, qui sunt ordinati ad titulum beneficij, & ideò videntur magis subiecti Ecclesiae Metropolitanae, & Episcopo, eorúmque legibus, & statutis, & consuetudinibus, quàm de aliis, qui sunt ordinati ad titulum patrimonij; & ideò videntur minùs subiecti: sunt enim etiam hi subiecti Episcopo domicilij, aut originis, cùm non possint ordinari ab alio, nisi de illius licentia, cap. *1. in omnibus de tempor. ordinat. in 6.* & leges, aut statuta synodalia, obligant generaliter quoscunque subditos; neque distinguunt, vtrùm habeant beneficia, vel non habeant; & vtrùm sint ordinati ad hunc titulum, vel ad illum. Et cum Nauar. de huiusmodi Clericis ordinatis ad titulum patrimonij hoc idem docet Suar. *de Horis canonicis, cap.23. num.2.* Less. *cap.37.* Reginal. *lib.18. num.168.* Bonac. *de Horis canonicis, disp.1. quaest.3. puncto 1. num.4. tom.1.* & alij apud ipsum: quanuis contrarium asserant Layman *lib.4. tract.1. cap.5. num.2.* Maior *in 4. dist.12. quaest.6. ad primum.* Angel. *verb. Hora, num.12. & 14.* Sanctus Anthonin. *3. part. tit.13. cap.4. §.2.* & apud illum Directorium Iuris *lib.1. tit.8.* Ex quo Directorio id habet etiam Nauar. *in Man. cap.25. num.107. in fine*, & Bellarm. *lib.1. de bonis operibus, cap.18. §. Altera. tom.4.* qui omnes de huiusmodi Clerico ordinato ad titulum patrimonij, generaliter affirmant, quòd sit illi liberum in persoluendis Horis canonicis sequi formam, & Breuiarium cuiuscunque Ecclesiae, & per consequens etiam Breuiarium Romanum.

Et quòd absolutè non sit licitum vnicuique in recitatione priuata sequi aliud Breuiarium, quàm illud, quod est receptum in sua Ecclesia, ex eo confirmant idem Suarius *de oratione, cap.19. citato, num.215.* & Bellarminus *cap.18 citato*, quia ex Concilio Viennensi *Clementina 2. de celebratione Missarum*, indulgetur iis Clericis, & Religiosis, qui fuerint familiares domestici, & commensales Episcoporum, aut Cardinalium, vt possint relinquere suas proprias formulas, & sua Breuiaria, & possint se conformare ipsis Episcopis, aut Cardinalibus; & specialiter quando hi recitant ad vsum Romanum, vt notat *ibi* Glossa; idque conceditur non solùm quando actualiter cum illis recitant, sed etiam quando non recitant, vt subdit Nauar. *num.216.* quia facile potest accidere iis omnibus, qui dicto modo sunt familiares, & commensales, vt vno, aut altero die recitent cum Episcopo, aut Cardinali, vel cum aliis, qui in eadem domo versantur; & optimum est, vt omnes possint inter se conferre dubia circa Officium; & ideò omnes vtantur eadem formula: si autem vnusquisque per se licitè posset in recitatione priuata sibi accipere Breuiarium Romanum, inane esset hoc priuilegium, quando Episcopus, aut Cardinalis, vel alius quicunque, cum quo deberet hic, aut ille recitare Officium, iam vteretur dicto Breuiario Romano. Et cùm hoc etiam tempore saepiùs, & in dies petatur, & impetretur à Papa priuilegium recitandi ex Breuiario Romano, & non ex proprio, vt habet Nau. *ibidem*; signum est, quòd etiam hoc tempore sit priuilegium, & non liceat communiter omnibus recitare ex Romano, cùm alioqui frustrà petatur, & impetretur precibus, quod Iure communi est omnibus licitum, & concessum, cap. *1. de rescriptis*, & L. *1. ff. ad municip.* Et idem potest probari etiam ex priuilegio Fratrum Ordinis Praedicatorum, qui possunt esse contenti Officiis, & formulis illarum Ecclesiarum, ad quas declinant extra suos Conuentus, vt notat Syluest. *verb. Hora, qu.1. in fine.*

7.
Familiares Episcoporum, & Cardinalium possunt, quoad Breuiarium, se conformare ipsis Episcopis, aut Cardinalibus.

8.
Frustrà petitur precibus à Principe, quod Iure communi concessum est omnibus.

Quòd verò Ecclesiae, quarum formulae, & Breuiaria excedunt ducentos annos, non possint ampliùs illa resumere, si de consensu Episcopi, & vniuersi Capituli semel admiserint Breuiarium Romanum, ex eo probat Suar. *de Horis canon. c.11. n.4* quia ex Bulla Pij V. per huiusmodi acceptationem legiti-

9.
Si Breuiaria non abrogata per Bullā Pij V. semel relinquantur de consensu

Episcopi, & Capituli per admissionem Breuiarij Romani, non possunt amplius resumi.

mam Breuiarij Romani omoinò inualidatur Breuiariom priur; & omnis antiqua consuctudo, & priuilegium illo vteodi penitùs abrogarur; & ideò non potest ad illud rediri sine ooua concessione Papæ.

10. *Qui sunt ordinati ad titulum patrimonij, & degunt extra propriã diœcesim, non tenentur ad Breuiarium sua Ecclesia.*

Quartò, quod diximus *paulò antè* de iis Clericis, qui sunt ordinati ad ritulum patrimonij, quòd teneantur etiam ipsi ad Breuiaria suarum Ecclesiarum, neque possint pro arbitratu recitare ex Breuiario Romano, debet intelligi, dummodo resideant in dictis Ecclesiis; oon autem constituant firmum domicilium, aur quasi domicilium extra illas: nam, quemadmodum ex eo, quòd sunt ordinari ad titulum patrimonij, non tenentur interesse Choro; ita nec renentur residete intra diœcesim: & ideò si alibi degant, & domicilium, aut quasi domicilium statuant, vbi sit vsus alterius Breuiarij, licitè possunt illo vti etiam ipsi, cùm sit valdè rationabile, vt vnusquisque conformetur honestis moribus illorum, inter quos viuit, vt notat Suar. *de Horis can.c.*23.*n.*7. & Bonac. *de Horis canon.disp.*1.*quæst.*3.*puncto* 1.*n.*8. quanuis fortasse ad id non teneantur; sed possint retinere etiam formulam suæ Ecclesiæ, si præsertim extra llam solùm intendant degete ad longum tempus, v.g. vt dent operam studiis; non autem semper, vt notat Azor. *lib.*10.*c.*11.*qu.*3.

Dixi autem, nisi constituant firmum domicilium, aut quasi domicilium io alia diœcesi: quia non videtur admittendum id, quod asserit idem Bonac. *de Horis canonicis, disp.*1. *quæst.*3. *puncto* 1. *citato, num.*7. quòd etiam illi, qui tenentur ad Breuiaria propria, licitè possunt illa dimittere, si per aliquod tempus Romæ degant causa deuotioois, aut certi alicuius negotij. Contrà enim est: quia hoc dictum nullos habet Authores, vt ipse Bonac. iogenuè fatetur: & prætereà quia obligatio sequendi formulam, & Breuiarium suæ Ecclesiæ Metropolitanæ est de Iure communi: & ideò est seruanda vbique, & quandiu aliquis manet subditus illi eidem, (vt certè manet, qui in illa retinet domicilium,) semper tenetur conformare se illi; neque potest Officium dicere ex alio Breuiario, si fortè sit extra illam ad breue tempus; sicut fortasse posset, si obligatio esset solùm ex statuto, aut decreto diœcesano, quod solùm obligat intra territorium, & non extra. Et quemadmodum is, qui tenetur ad Breuiarium Romanom, non posset alio vti, si ad breue tempus, & solùm pro aliquo negotio reperiretur, verbi gratia, Mediolani; quia obligatio ad Romanum est ex Bulla Pij V. quæ obligat illum vbique: ita & qui renetur ad aliud Breuiarium, nòn potest vti Romano, si solùm ad breue tempus, & pro aliquo tantùm negotio moretur Romæ, cùm præsertim is, qui adest alicubi ad breue tempus, & non solet ibi adesse, moraliter non reputetur adesse; & qui abest similiter ad breue tempus, non reputetur moraliter abesse, L. *Quæsitum.* §. *fin. ff. de legatis, & si leic m* & qui statim est reuersurus, reputetur non abesse ex Tridentin. *sess.*23. *cap.*1. *de reformat.* vbi etiam ex hoc principio definitur, quòd Episcopi possunt reputari non abesse à residentia; quia breui ad illam sunt redituri, si solùm absint per duos, vel per tres menses: ac proinde etiam ille, qui degit Romæ solùm per duos, vel tres menses ex causa deuotionis, vel certi alicuius negotij, potest moraliter reputari non abesse à sua Ecclesia Metropolitana, & non desinere esse illi subditus, quoad formulam diuini Officij.

11. *Beneficiari tenentur ad*

Quintò, qui tenetur ad Officium ratione beneficij, probabile est, quòd teneatur ad formulam diœcesis, in qua est beneficium. Ita Sanctus Thomas *quodlib.*1.*artic.*13. & *quodlib.*6.*artic.*8. Et quidem si beneficium postulet residentiam, & præsentiam in Choro, res est magis certa: quia tunc beneficiatus, si intersit Choro, non potest non teneri ad illam formulam, qua vtitur Chorus: & si ex casu aliquo non ioterfit, adhuc habet illam eandem obligationem ad recitandum priuatim, & extra Chorum, qoam habet ad recitandum publice, & in Choro. Si verò beneficium non postulet residentiam, & præsentiam in Choro, id probatur: quia beneficium determinatè fundatum in hac diœcesi non videtur inducere quancunque obligationem ad Horas canonicas; sed illam determinatè, quæ est in hac diœcesi, vt ootat Sanctus Thomas *quodlib.*6.*artic.*8.*cit.* & per consequens etiam determinatè ad hanc formulam, & non ad aliam. Et quemadmodum Religiosus professus huius Ordinis, vbique tenetur ad Breuiarium sui Ordinis, qoia propria illius professio talem affert obligationem determinatè, & non aliam: ita & beneficiatus talis Ecclesiæ, aut diœcesis. Vnde, si quis habeat beneficium in vna diœcesi, & in altera habeat domiciliom; non debet vti formula domicilij, sed beneficij.

Breuiarium diœcesis, in qua est beneficium.

Dixi autem id esse probabile: quia oppositum magis placet Suar. *cap.*23.*num.*6. & Layman *lib.*4. *tract.*1.*c.*5.*n.*3. & Bonac. *disp.*1.*qu.*3. *puncto* 1.*n.*10. quòd scilicet, etiam beneficiati quicunque possint, ac debeant recitare iuxta formulam diœcesis, in qua resident; non autem illius, in qua habent beneficiom. Contra quod tamen facit authoritas Sancti Thomæ, & rationes iam allatæ, iisque maximè consonat etiam decretum Sancti Caroli pro Ecclesia Mediolanensi, vt refert Bonac. *de Horis canon.disp.*1.*qu.*3.*puncto* 1.*n.*6.*tom.*1. quòd omnes, & singuli, qui ex quauis causa tenentur ad ritum Ambrosianum, non possint, nisi ad præscriptum illius Breuiarij Horas persoluere, tam in recitatione publica, quàm in priuata; & alioqui non satisfaciant suæ obligationi de illis recitandis; & subiaceant pœnis Concilij Lateranensis, & Summorum Pontificum, contra omittentes diuinum Officium: si verò licitum esset ex Bulla Pij V. & ex generali concessione Summi Pontificis, vt omnes in recitatione priuata possent vti Breuiario domicilij, etiamsi ex titulo beneficij, aut alio quocunque tenerentur ad aliud; non potuisset Sanctissimus Episcopus id prohibere pro Mediolanensibus, cùm Episcopus quicunque non habeat potestatem id concedendi, quod prohibet Papa; vel id negandi, quod Papa concedit.

12. *Qui habet plura beneficia in diuersis diœcesibus, ad quod Breuiarium teneatur.*

Sextò, qui habet plura beneficia, qoorum singula ratione diœcesis, in qua sunt, habeant diuersas formulas, tenetur recitare secundùm formulam illius diœcesis, in qua residet: & si in nulla resideat, debet sequi illam, in qua dignius, & pinguius habet beneficium: & si beneficia sint æqualia, debet sequi diœcesim, & Ecclesiam digniorem: & si Ecclesiæ quoque siot pares, potest sequi ex illarum formulis, quam maluerit. Ita Sanctus Thomas *quodlib.*1.*artic.*13. Sot. *lib.*10. *de iust. quæst.*5. *artic.*4. *conclus.*1. Azor. *lib.*10. *cap.*11. *quæst.*2. & apud illum Angelus, Syluest. Tabiena, & alij. Reginald. *lib.*18. *num.*169. Bonac. *de Horis canon. disput.*1. *quæst.*1. *puncto* 1. *num.*9. Et ab his omnibus in eo dissentit Suar. *cap.*23. *num.*8. quòd absolutè asserat, sequendam esse formulam diœcesis, in qua habetur domicilium, siue in illa habeatur beneficium, siue non, vt etiam retulimus *num. præcedente.*

13. Atque ex hoc potest solui etiam quæstio de Monacho,

Monachus factus Episcopus, aut Præfectus alicui Ecclesiæ sæculari, ad quod Breuiarium tenebatur.

nacho, aot Religioso professo, si fortè fiat Episcopus, aut præficiatur alicui Ecclesiæ sæculari habenti formulam, & Breuiarium proprium: si enim prælatio sit perpetua, vt est Episcopatus, tenetur sequi formulam Ecclesiæ, cui præficitur: siquidem etiam in illa contrahit domicilium: si verò sit solùm ad tempus, potest retinere formulam propriam, & monasticam, vt notat Glossa *in Clementinam, Dignum. de celebratione Missarum*, Syluester, Tab. & alij.

14. *Mutatio Breuiarij, ad quod aliquis tenetur, est graue peccatum.*

Septimò, qui mutat formam, & Breuiarium, ad quod tenetur, & cùm sit Monachus, verbi gratia, Sancti Benedicti, aut Religiosus professus Sancti Francisci, recitat ex Breuiario Sancti Dominici; grauiter peccat ex Sancto Anthonino 3. *parte, tit.* 13. *cap.* 4. §. 5. Soto *lib.* 10. *de iustitia, qu.* 5. *artic.* 4. Nauarr. *de oratione, cap.* 19. *num.* 211. *&* 212. Angelo *verb. Hora, num.* 14. Tabiena *eo em n.* 17. *in fine.* Armilla *num.* 7. Toleto *lib.* 2. *cap.* 13. *num.* 2. Suarez *de Horis canonicis, cap.* 23. *num.* 3. Sanchez *lib.* 7. *consil. moral. cap.* 3. *dub.* 24 quia mutatio in tota forma Officij est valdè grauis, & proximè attingit ipsam substantiam diuini Officij. Et quamois ante Bullam Pij V. non deessent, qui affirmarent huiusmodi mutationem esse tantummodo accidentalem; & in qualitate Horarum canonicarum, non autem in substantia; siquidem tam illæ, quæ recitantur per vnum Breuiarium approbatum, quàm quæ recitantur per aliud, substantialiter sunt Horæ canonicæ, vt patet ex Maiore *in* 4. *distinct.* 12. *quæst.* 6. *ad* 1. *contra primam conclus.* & ex Caietano *verb. Hora*, §. 2. & aliis apud Sanchez *dub.* 24. *citat. num.* 1. cum quibus potest citari etiam Sanctus Anthoninus 3. *part. tit.* 13. *cap.* 4. *cit.* 6. 2. Nauarr. *in Man. cap.* 25. *num.* 107. Bellarminus *lib.* 1. *de bonis operibus, cap.* 18 vt etiam *suprà* retulimus *num.* 6. in quantum asserunt, eum qoi est ordinatus ad titulum patrimonij, posse recitare ex quolibet Breuiario; id tamen non potest affirmari post dictam Bullam, vt subdit Sanchez *num.* 2. quia in illa expressè dicitur: *Statuimus, quoscunque, qui tenentur ad Horas canonicas, teneri ad dicendum ex præscripto huius Breuiarij; & neminem ex his, nisi hac sola formula, satisfacere posse.* Et hoc idem declarauit sacra Coogregatio Concilij *ad cap.* 21. *sess.* 25. *de Missali*, vt etiam refert Garzias *de beneficiis, part.* 3. *cap.* 1. *num.* 156. *pag.* 117. quòd, nimirum, mortaliter peccent, si scienter, & absque iusta, & rationabili causa celebrent cum alio Missali, quàm cum reformato à Pio V. qui ad illud tenentur. Et cùm ab obligatione vtendi Breuiario reformato Romano nulli alij excipiantur, nisi qui habent Breuiaria propria, excedentia aonos ducentos; eo ipso, quòd quis non habet tale aliquod Breuiarium proprium, ad quod teneatur, tenetur ad Breuiarium Romanum; & noo satisfacit, nisi per illud suæ obligationi; & per consequens tam grauiter peccat, si per illud non recitet, quàm peccat grauiter, si absolutè non recitet, vel non satisfaciat. In quam sententiam manifestè facit etiam decretum Sancti Caroli *paulò antè* allatum *num.* 11. pro iis, qui tenentur ad Breuiarium Ambrosianum, per quod solùm dicuntur satisfacere, & euadere pœnas statutas io Conciliis, & Constitutionibus pontificiis, contra eos, qui omittunt culpabiliter Horas canonicas, & per coosequens non posse illud omittere sine graui culpa.

15. *Et si mutatio fiat à Breuiario Ro-*

Quòd si quæras, vtrùm hæc culpa sit mortalis: Affirmant Angelus, Nauarr Toletus, Suarius, Sanchez *locis citatis*, & multùm inclinat etiam Bel-

mano in aliquod aliud, est mortale.

larminus *lib.* 1. *de bonis operibus, cap.* 18. §. *Et quamuis, tom.* 4. saltem quando fit in aliam formulam, & in aliud Breuiarium, quàm in Romanum. Negant verò Caietanus, Syluester. Armilla, Sotus, S. Anthoninus, Bartholomæus Medina *in summ. instruct. Confess. lib.* 1. *cap.* 14. *num.* 11. & alij similiter *locis citatis.* Verum, quod isti asserunt, si intelligatur vniuersaliter de mutatione cuiuscunque Breuiarij, non potest admitti, etiam vt probabile, cùm ex Bulla Pij V. qui tenetur ad Breuiarium Romanum, non possit satisfacere nisi per illud; & ideò si illud mutet, & per aliud recitet perinde peccet, ac si non recitet; vel aliter non satisfaciat suæ obligationi, quod est peccare mortaliter. Et idem videtur dicendum de Religioso professo, si formula sui Ordinis, saltem ex consuetudine, obligat ad mortale; & de Clericis Mediolanensibus, qui ex decreto Sancti Caroli iam allato non possunt aliter sa[…]facere, nisi per Breuiarium Ambrosianum.

16. *Si verò fiat ab alio Breuiario in Romanũ, potest probabiliter excusari.*

Si verò Authores citati id solùm asserant de iis Clericis, qui relinquendo proprias formulas suæ Ecclesiæ Metropolitanæ, accipiunt formulam Romanam, eáque vtuntur in recitatione priuata, & extra Chorum; potest admitti, vt probabile, propter eorum authoritatem, qoos *suprà* retulimus *num.* 5. quòd licitum sit vnicuiqne pro recitatione priuata, vti Breuiario Romano. Negari tamen non potest, quin oppositum sit moltò tutius, cùm Iura antiqua pro iis, qui non tenentur ad Breuiarium Pij V. adhuc permaneant in sua vi, vt *suprà* diximus, & ex Concilio Toletano *cap. De iis. dist.* 12. qui in Horis canonicis recedunt ab instituto sui Ordinis, aut suæ Ecclesiæ Metropolitanæ, suspendantur per sex menses à communione, vt per id tempus lacrymis diluant culpam transgressionis, vt *ibi* dicitur; quæ certè pœna non videtur, nisi culpæ mortalis, vt ootat Nauarr. *de oratione, cap.* 19. *num.* 214 qoi etiam subdit *num.* 217. *vers. Primò.* quòd non esset peccatum, si quis vna, aut altera vice, propter aliquam rationabilem causam, mutaret Breuiarium, vt, verbi gratia, si occurreret iuuandus in recitatione priuata aliquis infirmus, vel Prælatus, aut amicus defessus, & mutatio fieret in Breuiarium Romanum: & *vers. Quintò.* quòd etiam ille, qui esset ordinatus ad titulum patrimonij, & secundùm multos potest pro arbitratu eligere quodcunque Breuiarium, vt *suprà* diximus *num.* 6. oon potest pro arbitrato facere alias, atque alias mutationes; sed tenetur eligere vnum aliquod, & in illo perseuerare absque alia mutatione.

17. *Episcopus, & Prælati religiosi possunt ex aliqua causa dispẽsare cum suis subditis, vt aliquando vtantur Breuiario Romano, omisso proprio.*

Non est tamen negandum, quòd pro vna, aut altera vice, & ex aliqua rationabili causa possint Superiores dispensare, vt quis relinquat Breuiarium proprium, & vtatur Romano, vt habet Nauarr. *cap.* 19. *de oratione, num.* 217. *citat. vers. Tertiò.* Suarez *de Horis canonicis; cap.* 11. *num.* 6. & *cap.* 23. *num.* 16. & 17. Toletus *lib.* 2. *cap.* 13. *num.* 2. Siquidem obligatio ad aliud Breuiarium, quàm Romanum, solùm est ex consuetudine, aut statuto Ecclesiæ Metropolitanæ, vel Ordinis religiosi; & in illis non est, quòd Episcopus, aut Superiores, & Prælati Religionis non possint dispensare, saltem pro vna, aut altera vice, & maximè pro recitatione priuata.

DISPVTATIO XXX.

An, & quomodo vnusquisque teneatur diebus singulis Horas persoluere ex præscripto sui Breuiarij.

1. *Qui sæpius, & sine rationabili causa mutat Officium, grauiter peccat.*
2. *Mutatio Officij ex contemptu formali semper est peccatum mortale.*
3. *Et idem est, si fiat frequenter ex plena scientia, & aduertentia, & sine rationabili causa.*
4. *Et secundum aliquos est peccatum mortale, etiamsi fiat tantùm semel.*
5. *Qui mutat Officium, non mutat Breuiarium.*
6. *Quomodo posteriores mutationes Officij [illegible]trahant ex prioribus malitiam mortalem.*
7. *Actus mali posteriores in aliqua specie sæpè crescunt in malitia ex prioribus, si eorum obiecta aliquo modo inter se vniantur.*
8. *Mutatio Officij est mortalis, si non sit in Officium æquiualens, aut ferè æquiualens.*
9. *Præceptum de Horis canonicis est substantialiter quoad vltimam determinationem illarum pro singulis diebus.*
10. *Mutatio Officij in Choro est magis illicita.*
11. *Mutatio Officij pro vna, aut altera vice, neque etiam est peccatum veniale, si fiat ex rationabili causa.*
12. *Prælatus ordinarius, quomodo possit dispensare in mutatione Officij.*
13. *Qui mutat vnum Officium in aliud, etiam ex culpa veniali, non tenetur illud totum repetere.*
14. *Si tamen mutatio sit in Officium notabiliter minus, est facienda aliqua compensatio.*
15. *Officium pro Officio ex priuata deuotione quomodo sit licitum.*
16. *De Sancto, qui non est in Calendario, quomodo sit celebrandum Officium.*
17. *Secundùm aliquos, possunt licitè dici Officia nondum approbata à Sede apostolica.*
18. *Sed est falsum.*
19. *Quæ sit censenda insignis Reliquia, ratione cuius potest fieri mutatio Officij, & recitari de Sancto.*
20. *Vtrùm de Sancto sit faciendum Officium ratione insignis Reliquiæ, quando ignoratur proprium Festum illius Sancti.*
21. *Additio, aut detractio ad Breuiarium, & ad ritũ, seu formã Officij, in quo casu sit peccatũ mortale.*
22. *Mutatio idiomatis Latini in Horis canonicis, qualis sit culpa.*
23. *Si mutatio fiat in linguam Italicam, aut vulgarem quamcunque, est peccatum mortale.*
24. *Idem est, si fiat mutatio in linguam Hebraïcam, aut Græcam.*
25. *Licentia mutandi Officium in talem linguam, non spectat, nisi ad Papam.*

ALTERVM, quod diximus *disput. præced.* spectare ad circunstantiam, *quid*, pro Horis canonicis, est circa obligationem, quam quisque habet diebus singulis ad seruandum præscriptum sui Breuiarij; & vt non recitet, v.g. de Sancto, si illud præscribat esse recitandum de feria; & contrà non recitet de feria, si præscribat esse recitandum de Sancto.

1.
Qui sæpius,
Et circa illam primò certum videtur, non posse sine graui peccato sæpiùs mutari Officiũ, & violari præscriptum Breuiarij, ad quod vnusquisque tenetur, nisi adsit rationabilis causa. Ita Angelus *verb. Hora canonica, n.* 10. Caiet. *ead.* Nauar. *de orat. cap.* 19. *n.* 217. Sot. *lib.* 10. *de iust. quæst.* 5. *art.* 4. Azor. *part.* 1. *lib.* 10. *cap.* 10. *quæst.* 2. Suar. *de Horis canon. cap.* 23. *n.* 12. Sanchez *lib.* 7. *consil. moral. cap.* 2. *dub.* 25. Vasq. *Opusculo de benef. cap.* 4. §. 1. *art.* 2. *dub.* 2. *n.* 59. Laym. *lib.* 4. *tract.* 1. *cap.* 5. *n.* 4. Bonac. *de Horis can. disp.* 1. *quæst.* 3. *puncto* 1. *n.* 17. & alij apud ipsum: quia cap. *In die. de consecr. dist.* 5. reprehenduntur, qui quotidie tres tantùm Psalmos, & tres Lectiones recitare volunt: idque dicuntur facere, non ex regula Sanctorum Patrum; sed ex fastidio, & negligentia: quod certè non esset, si recitare determinatè certum Officium diebus singulis non esset in præcepto; sed esset liberum vnicuique. Et cap. *Deus.* & cap. *Placuit. dist.* 12. & cap. *Conuenit. de consecr. dist.* 5. absolutè præcipitur, vt in Officio seruetur modus Ecclesiæ Metropolitanæ, & in Bulla Pij V. vt recitetur ex præscripto, & ex ratione Breuiarij. Et certũ est, quòd præceptum quodcunque non potest violari sine peccato. Et quamuis hoc præceptum de seruando modo Ecclesiæ Metropolitanæ, & de recitando Officio ex præscripto, & ex ratione Breuiarij Romani, verbo tenus sit tantùm vnum; re tamen vera æquiualet multis, quorum singula vrgent, & obligant diebus singulis, ad recitandum determinatè, iuxta præscriptum illius diei, & sunt onera alligata certo illi tempori, & transeunt simul cum illo, vt notat Bonac. *n.* 17. *cit.* Garzias *de beneficiis, part.* 3. *cap.* 1. *n.* 165. & alij apud ipsum.

& sine rationabili causa mutat Officium, grauiter peccat.

Neque hoc negant illi, qui asserunt, substantiam præcepti solùm esse, vt dicantur quotidie septem Horæ canonicæ; & solùm spectare ad modum præcepti, vt dicantur hæ, vel illæ, de hoc Sancto, vel de hac feria; & ideò non cadere sub præcepto, vt loquitur Maior *in* 4. *dist.* 12. *quæst.* 6. Sylu. *verb. Hora, n.* 2. & 15. Caiet. *verb. Hora,* §. 2. S. Anton. 3. *part. tit.* 13. *cap.* 4. §. 2. Less. *lib.* 2. *cap.* 37. *n.* 77. & aliqui alij: nam solùm id asserunt, non vt negent culpam simpliciter in huiusmodi mutatione Officij; sed solùm vt negent culpam mortalem, vt notat Vasq. *loco cit.* Et patet expressè ex Caietano *ibidem*, qui sic concludit: *Grauiter tamen peccat, qui absque rationabili causa huiusmodi mutationes ad libitum facinnt.* Quanquam hoc etiam ipsum non est admittendum, vt *mox* dicemus.

Secundò, si mutatio Officij fiat ex formali contemptu præcepti, aut consuetudinis, non est dubium, quòd sit peccatum mortale, vt notat Nau. *de orat. cap.* 19. *n.* 117. *cit.* & Suar. *cap.* 23. *de Horis canonicis, n.* 15. quia contemptus formalis præcepti, & potestatis superioris præcipientis, est semper peccatum mortale ex S. Thoma 2. 2. *quæst.* 186. *art.* 9. *ad* 3. & aliis communiter, vt explicauimus, cùm ageremus *de vitiis capitalibus, lib.* 3. *disp.* 6. *n.* 5.

2.
Mutatio Officij ex contemptu formali sẽper est peccatum mortale.

Tertiò, probabile est, quòd etiam sit peccatum mortale, si mutatio Officij fiat frequenter, & ex certa scientia, & aduertentia, & sine rationabili causa; & ideò contineat notabilem audaciam contra præceptum. Ita Nauar. *n.* 217. *cit.* & *cap.* 21. *n.* 23. Suar. *cap.* 23. *n.* 14. Sanchez *lib.* 7. *consil. cap.* 2. *dub.* 15. *n.* 2. Vasq. *de benef. cap.* 4. §. 1. *art.* 2. *dub.* 2. *n.* 6. Reginal. *lib.* 18. *n.* 177. Layman *lib.* 4. *tract.* 1. *cap.* 7. *n.* 4. Garzias *de benef. part.* 3. *cap.* 1. *n.* 150. Graff. *lib.* 2. *decis. cap.* 51. *n.* 10. Barbosa *in cap. Presbyter. n.* 9. *de celeb. Missarum.* Rodr. *in quæst. regular. tom.* 1. *quæst.* 41. *art* 8. *in fine,* & *in Summa, part.* 1. *cap.* 141. *num.* 3. & *cap.* 144. Petr. de Arag. 2. 2. *quæst.* 83. *art.* 12. *dub.* 5. Tolet. *lib.* 2. *cap.* 13. *n.* 1. Bonac. *de Horis canon. disp.* 1. *quæst.* 3. *puncto* 1. *num.* 17. & alij apud ipsum: quia talis

3.
Et idem est, si fiat frequẽter ex plena scientia. & aduertentia, & sine rationabili causa.

talis mutatio non facta, nisi rarò, & ex causa rationabili, non videtur notabiliter contraria menti Pontificis, & institutoris, vel reformatoris Breuiarij, qui per se, & primariò solum intendit præscribere formam Horis canonicis pro toto anno, & solum secundariò, & per accidens, & in ordine ad totum annum intendit præscribere formam pro singulis diebus. Vnde, quemadmodum in humanis, qui tenetur toto anno inseruire Principi, & aulæ adesse, non peccat grauiter contra suam obligationem, si fortè absit semel, aut iterum ex iusta causa; & peccat grauiter, si absit frequenter, & solùm pro arbitratu, & sine causa: ita & qui tenetur toto anno ad præscriptum certi Breuiarij, grauiter peccat, si ab illo recedat frequenter, & sine causa; non autem si recedat solùm raro, & ex causa. Et quamuis frequentia, aut consuetudo peccandi impertinenter se habeat ad culpam augendam, & faciendam mortalem ex veniali, quando hæc alioqui in singulis actibus, qui frequentantur, & repetuntur, est solum leuis, vt patet in eo, qui consueuit sæpiùs mentiri iocosè, aut loqui iotiliter, & otiosè, vt notat Scot. in 3. *dist. 39. quæst. vnica*, Gabr. *ibidem, quæst. 2. art. 1. n. 2.* & ex illis Sayrus *lib. 5. Clau. reg. cap. 5. n. 6.* Suar. *tom. 1. de relig. lib. 3. de iuram. cap. 6. n. 5.* & alij, quando agunt de consuetudine iurandi; negari tamen non potest, quin multùm faciat ftetundùm prudentem æstimationem ad grauitatem transgressionis, quando per vnum præceptum prohibetur aliquid per modum vnius, & in ordine ad illud prohibentur singuli actus per modum partis, vt contingit in exemplo allato de inseruiendo Principi per totum annum, & aulæ interessendo, & in præcepto de inseruiendo Ecclesiæ, & de frequentando Choro pro beneficiatis, aut Religiosis professis deputatis ad Chorum, & in præcepto de non communicando ciuiliter cum excommunicato vitando, & in aliis huiusmodi, vt notat Suar. *de cen sur. disp. 15. sect. 2. n. 11.* & *lib. 3. de legib. cap. 58. n. 11.* Et hac ratione sicut non peccat mortaliter, qui semel, aut iterum, & ex aliqua causa abest à Choro, vel agit ciuiliter cum excommunicato vitando; peccat verò, qui abest, aut agit frequenter, & quasi ex consuetudine, & sine causa: ita nec peccat, qui semel, aut iterum recedit à quotidiano præscripto sui Breuiarij, illudque vtplurimùm, & communiter, & ferè semper solet seruare.

4. *Et secundum aliquos est peccat. mort. etiamsi fiat tantum semel.* Dixi autem, id esse solùm probabile, non autem certum: quia non desunt, qui putent, peccare mortaliter etiam illos, qui tantùm semel, aut iterum mutant Officium, & recedunt à quotidiano præscripto sui Breuiarij; & consequenter qui negent, eos satisfacere suæ obligationi, & asserant etiam teneri ad restitutionem fructuum sui beneficij, perinde ac si simpliciter, & nullo modo recitassent. Et præterea non desunt, qui negent, è contra, eos vnquam peccare mortaliter, siue mutent semel, aut iterum, siue sæpiùs, & frequenter, etiam ex plena aduertentia, & data opera; sed asserant ad summum eos peccare solùm venialiter. Et hoc posterius tenet Azorius *part. 1. lib. 10. cap. 1. quæst. 2.* & citat Sylo. *verb. Hora, quæst. 9. dicto 4.* & *quæst. 12. dicto 1.* & addit idem fateri omnes communiter. Et illud prius tenet Garzias *part. 3. cap. 1. cit. num. 150. & seqq.* Cosmus Philiarchus *de officio Sacerdotis, tom. 1. lib. 1. cap. 6. concl. 3. in fine.* Tolet. *lib. 2. cap. 13. num. 2. cit.* Et huic etiam sententiæ fauet non parum Pius V. *in sua Bulla ad reformationem Breuiarij*, vbi, dum præcipit, illud ab omnibus obseruari, qui non habent Breuiaria propria vltra annos ducentos, etiam statuit, ipsum Breuiarium à se reformatum nullo vnquam tempore esse mutandum, siue ex toto, siue ex parte; neque aliquid esse illi addendum, aut detrahendum; & eos omnes qui tenentur ad Horas canonicas ex more, & ritu Romanæ Ecclesiæ, ad illas teneri ex præscripto, & ex ratione dicti Breuiarij, sub pœnis per canonicas Sanctiones constitutis in eos, qui diuinum Officium quotidie non dixerint; & neminem, nisi hac sola formula posse satisfacere.

Certum autem est, quòd etiam mutatio Officij pro vna, aut altera die, videtur mutatio Breuiarij ex aliqua parte, & esse aliqua additio, & aliqua detractio, cùm ad præscriptũ, v. g. & regulam, quòd hac, aut illa die sit faciendũ de feria, fiat additio, quòd sit faciendum de Sancto; & fiat detractio, quòd sit faciendum de feria: & ideò videntur incurri etiam pœnæ contra eos, qui diuinum Officium quotidie non dixerint; neque potest censeri, quòd per hanc aliam formulam, quæ de facto vsurpatur, sit satisfactum obligationi: & si hæc mutatio pro vno, aut altero die inducit pœnam illius, qui non quotidie dicit Officium, illúdque omittit vno, aut altero die, omninò continet etiam culpam: & idem peccatum est vno, aut altero die mutare Officium; atque vno, vel altero die illud non dicere.

Et præterea huic sententiæ fauet etiam ratio: quia, si vna, aut altera mutatio Officij non est mortalis, neque etiam est mortalis tertia, & quarta, & sic de aliis: & contrà, si tertia, & quarta, & aliæ mutationes consequentes sunt mortales, sunt etiam mortales illæ, quæ antecedunt, & sunt simpliciter primæ, vt argumentatur Garzias *part. 3. cap. 1. cit. num. 165. & 166.* cùm non possint ex sola circunstantia ordinis, & successionis, vel prioritatis, & posterioritatis, quam habent inter se, variari quoad malitiam; & illa ipsa, quæ est venialis, si fiat prima, non possit esse mortalis, si fiat decima. Et quemadmodum violatio ieiunij in Quadragesima tam est mortalis, si fiat frequenter, quàm si fiat tantum semel; quia præceptum de ieiunando est totale, & distinctum totaliter pro singulis diebus, & tanquam onus vniuscuiusque singulariter aduenit cum vnoquoque, & singulariter transit; & idem est in transgressione voti de te aliqua leui diebus singulis facienda, vt, v. g. de recitanda quotidie oratione Dominica, vel de erogando pauperibus vno obolo; quæ transgressio similiter tam est venialis, si fiat sæpiùs, quàm si fiat tantùm semel: ita & mutatio officij non potest esse mortalis facta decies, si est solùm venialis facta semel; & alioqui non potest vitari, quòd peccatum mortale possit fieri ex pluribus venialibus, si sæpiùs repetantur, & frequententur, contra id, quod asserit S. Thomas 1. 2. *quæst. 88. art. 4.* & omnes communiter.

Non est tamen, quòd propter hæc recedamus à priori dicto de maiori probabilitate peccati mortalis pro iis, qui frequenter, & temerè mutant Officium: nam, quod affertur ex Bulla Pij V. non facit contra mutationem Officij ex vno, & eodem Breuiario, ad quod aliquis tenetur, sed solùm contra mutationem ipsius Breuiarij: & hoc solùm statuitur non mutari, neque ex toto, neque ex parte; eique nec fieri additio, neque detractio; & solùm ex illo dicitur posse satisfieri obligationi: & qui quotidie ex illo non recitat, cùm alioqui ad illud teneatur, eas pœnas incurrere, quas incurrit, qui simpliciter non recitat quotidie diuinum Officium; qui autem ex eodem Breuiario recitat de Sancto, quando est recitandum de feria, & solùm recedit ab illius præscripto quoad tempus recitandi de hoc, aut illo; non autem quoad modum, & de Sancto verè recitat, prout ipsum Breuiarium præscribit esse 5. *Qui mutat Officium, non mutat Breuiarium.*

recitandum de Sancto; & de feria, provt præscribit esse recitandum de feria; non mutat vllo modo ipsum Breuiarium; sed solùm non seruat illius leges, ac regulas quoad tempus recitandi de Sancto, & de feria: neque illi aliquid addit, aut detrahit: & ideò quantùm est ex hoc capite, verè satisfacit suæ obligationi, neque incurrit eorum pœnas, qui simpliciter non recitant ex Breuiario, ad quod tenentur.

6. *Quomodo posteriores mutationes Officij cōtrahant ex prioribus malitiam mortalem.*

Ad rationem verò patet ex dictis *num.* 3. qui enim mutat frequenter, & sine causa vnum Officium in aliud, ideò peccat mortaliter per mutationes posteriores consequentes ad primas, & ad priores: quia secundùm prudentem æstimationem notabiliter delinquit in modo sui Officij clericalis, ad quod est specialiter deputatus per beneficium ecclesiasticum, vel per Ordinem sacrum, aut per professionem religiosam. Sicut enim communiter dicitur euenire in furtis minimis, quòd furta posteriora fiot peccatum mortale, quando perueniunt simul cum prioribus ad quantitatem notabilem rei alienæ acceptæ, & habitæ, inuito domino, quia moraliter intelliguntur simul cum illis continuari, & coniungi in vnum damnum notabile vnius, aut plurium dominorum: ita & accidit in casu præsenti de frequenti mutatione Officij, cùm similiter mutationes posteriores moraliter continuentur, & coniungantur cum prioribus, in ratione nimiæ audaciæ, & notabilis transgressionis earum legum, quæ specialiter præscribunt, quando sit recitandum de Sancto, & quando de feria, qui consequenter est defectus notabilis in ipso Officio clericali: idque ostenditur etiam clariùs in aliis exemplis *suprà* allatis, de eo, qui abest frequenter ab aula Principis, vel à Choro, qui tenetur ex proprio famulatu, & officio adesse quotidie; & in eo, qui tractat frequenter cum excommunicato vitando: siquidem absentiæ posteriores moraliter continuantur cum prioribus in vnam absētiam notabilem, & in defectum notabilem seruitij Principis, vel Ecclesiæ; & posteriores tractatus cum excōmunicato vitando continuantur in vnam impeditionē notabilem effectus cēsuræ.

7. *Actus mali posteriores in aliqua specie, sæpè crescunt in malitia ex prioribus, si verò obiecta aliquo modo inter se vniantur.*

Et quoniam nō semper actus mali posteriores vniuntur moraliter cum prioribus, vt ex illis contrahant malitiam mortalem, vt patet in exemplis allatis de verbis otiosis, aut de iocosis mendaciis sæpiùs repetitis, & frequentatis, ad hoc discernendum optima est regula, quam tradit Vasquez 1.2. *disp.* 146. *num.* 3. vt videamus, vtrùm materia, & obiectum posterioris peccati aliquo modo vniatur in aliquid vnum simul cum materia, & obiecto priorum actuum, & materia simul vtraque reputetur aliquo modo, vt vna, & vt specificans vnam malitiam: si enim hoc contingat, peccatum posterius semper potest, ac debet reputari grauius, & mortale, vt patet in exemplis allatis de furtis minimis, quorum materiæ simul faciunt vnam rem alienam notabilem; & de absentiis ab aula Principis, vel à Choro, quæ faciunt omissiones notabiles seruitij Principis, & Ecclesiæ; & de mutationibus Horarum canonicarum, quæ similiter continent defectum notabilem in munere, & officio clericali: secùs verò contingit in verbis otiosis, & in mendaciis iocosis, quorum materiæ, & obiecta sunt planè diuersa, & disparata, & moraliter semper reputantur vt talia; & in votis de recitanda quotidie in honorem cuiusque diei, oratione Dominica, vel de erogando pauperibus vno obolo, cùm similiter etiam hæc non reputentur moraliter, nisi vt plures, & distinctæ orationes, & eleemosynæ quotidianæ.

8. Hoc ipsum verò, quod probabiliter dicimus, vnam, aut alteram mutationem Officij non esse mortalem, debet intelligi cum hac limitatione, dummodo fiat in Officium æquiualens, vel ferè æquiualens: nam, si quis pro Officio Dominicæ, verbi gratia, vellet recitare tantùm tres Psalmos, & tres Lectiones, quæ recitantur in Paschate; probabilissimum est, quòd non satisfaceret, & peccaret mortaliter, vt notat Suar. *de Horis can. cap.* 21. *num.* 14. quia, sicut non satisfaceret, si ex ipso Officio Dominicæ recitaret tantùm tres Psalmos, & tres Lectiones, & omitteret reliqua omnia; ita nec satisfacit, si omittat omnia, & solùm recitet tres alios Psalmos, & tres Lectiones planè diuersas: & hoc modo cap. *In die. de consecr. dist.* 5. absolute reprehenduntur, qui quotidie volunt recitare tantùm tres Psalmos, & tres Lectiones. Et quemadmodum debitor in materia iustitiæ non satisfacit, si soluat minùs, quàm debet: ita & Clericus in materia religionis. Et quanuis in priori casu etiam peccaret ex alio capite, id est, formando ex se Officium integrum, & non accipiendo ex Breuiario aliquod iam formatum ab ipsa Ecclesia; in posteriori tamen satis peccaret ex hoc, quòd omitteret orare vocaliter tantas preces, quantæ essent præscriptæ, & per tantum tempus, pro quanto duraret Officium illius diei.

Mutatio Officij est mortalis, si no fit in Officium æquiualens, aut ferè æquiualens.

Contra id verò, quod retulimus *n.* 4. ex Azor. & Sylu. quòd mutatio Officij etiam frequens, & sine causa, & cum plena aduertentia solùm sit venialis, non est, quòd pluribus agamus, cùm certum sit ex Bulla Pij V. quòd Officium sit recitandum ex præscripto, & ex ratione Breuiarij Romani. Et negari non possit, quin grandis sit audacia, & per consequens grandis culpa, si quis quotidie, aut frequenter recedat à tali præscripto: & cùm ex Iure communi, c. *De his. dist.* 12. suspendatur per sex menses à Communione is, qui recedit quoad Horas canonicas ab instituto sui Ordinis, vel suæ Ecclesiæ Metropolitanæ; & per id tempus dicatur debere diluere lacrymis culpam suæ transgressionis; non videtur talis recessus, saltem frequens, & sine causa, posse dici, quòd solùm sit venialis. Vnde falsum est, quòd qui mutat hoc modo Officium, non peccet contra substantiam præcepti de Horis canonicis, quæ solùm est, vt quotidie persoluantur septem Horæ, quæcunque tandem illæ sint; sed solùm peccet contra qualitatem, & contra modum Horarum, qui est quid accidentale, & extra præceptum. Contrà enim est; quia Ecclesia non solùm præcipit indeterminatè, & quasi in genere Horas canonicas; sed etiam determinatè, & quasi in specie illas, quæ sunt ex instituto cuiusque Ordinis religiosi, aut Ecclesiæ Metropolitanæ, vel ex præscripto, & ex ratione Breuiarij reformati Romani, vt sæpiùs diximus; easque determinat etiam magis, & quasi in indiuiduo pro singulis diebus, dū pro singulis præscribit, & præcipit, quæ sint dicendæ, vt benè notat Suar. *c.* 11. *n.* 6. Bonac. *disp.* 1. *q.* 3. *puncto* 1. *n.* 17. *cit.* & alij communiter: & alioqui si hæc determinatio pro singulis diebus non esset in præcepto, concedendus esset non peccare mortaliter ille, qui toto anno recitaret vnum Officium, v. g. Officium Paschatis, quia est breuius; vel qui omnibus feriis recitaret solùm Officium feriæ tertiæ, quod similiter est breuius, & facilè potest addisci memoriter: quod tamen nullo modo videtur probabile ex eodem Suario *c.* 23. *n.* 14. Et parum refert, quòd hæc determinatio ad Horas canonicas persoluendas ex hoc, vel illo Breuiario, vel de hoc, aut illo Sancto, aut feria, sit veluti qualitas, & modus accidentalis ipsarum Horarum: siquidem ex Porphyr. *in c. de differ.* & ex Philosophis communiter, etiam differentia

9. *Præceptū de Horis canonicis est substantialiter quoad vltimam determinationē illarum pro singulis diebus.*

tia essentialis, & specifica, est veluti qualitas generis, & extra genus: quamuis sit de essentia speciei: & in ordine ad præceptum, totum id est de substantia, quod directè præcipitur, & supra quod cadit intentio præcipientis, vt rectè cadit in casu nostro supra determinationem Horarum quasi vltimam pro singulis diebus.

10. *Mutatio Officij in Choro est magis illicita.*

Atque hæc omnia, quæ hic diximus de mutatione Officij, non solùm debent intelligi quoad recitationem priuatam, & extra Chorum; sed potiori ratione de recitatione publica, & in Choro; cùm hæc præsertim vix possit fieri sine scandalo, & sine admiratione populi, vt notat Suar. *de Horis can. cap.* 11. *num.* 6. & Bonac. *num.* 17. *cit. in fine*; & ideò meritò censeatur magis illicita.

11. *Mutatio Officij pro vna, aut altera vice, neque etiã est peccatũ veniale, si fiat ex rationabili causa.*

Quartò, probabile est, quòd qui iusta de causa vno, aut altero die mutat Officium, verbi gratia, vt iuuet Prælatum, aut infirmum, vel amicum defessum, vel propter repentinam necessitatem studendi, aut concionandi, &c. neque etiam peccet venialiter, si præsertim absit Prælatus, aut Superior, qui dispenset. Ita Nauar. *de orat. cap.* 19. *num.* 217. & Suar. *cap.* 23. *num.* 15.

12. *Prælatus ordinarius quomodo possit dispensare in mutatione Officij.*

Et quamuis Prælatus ordinarius non possit dispensare in mutatione totius Breuiarij contra Bullam Pij V. vt notat Nauar. *de orat. cap.* 11. *num.* 29. & Sanchez *lib.* 7. *consil. moral. cap.* 2. *dub.* 26. neque statuere quasi per legem, & permanenter, vt tali, vel tali die aliter dicatur Officium, quàm præscribatur in Breuiario; benè tamen potest dispensare pro vna, aut altera vice ex rationabili causa, vt notat Suar. *cap.* 11. *num.* 6. & *cap.* 23. *num.* 17. S. Anthonio. 3. *par. tit.* 13. *cap.* 4. §. 2. Tab. Armil. & alij: cùm etiam in legibus pontificiis possit dispensare, quando casus sunt valdè frequentes, & non magni momenti.

13. *Qui mutat vnũ Officiũ in aliud, etiã ex culpa veniali, non tenetur illud totum repetere.*

Quintò, qui ex obliuione, vel inaduertentia aliquo modo culpabili mutat Officium, non tenetur illud repetere: quia culpa, si qua est, est solùm leuis, & probabiliter potest credi satisfecisse suæ obligationi ex eodem Suario *cap.* 23. *num.* 15. Garzia *part.* 3. *cap.* 1. *num.* 176. Tolet. *lib.* 2. *cap.* 13. *num.* 2. Azorio *lib.* 10. *cap.* 10. *quæst.* 2. Regioal. *lib.* 18. *cap.* 12. *num.* 172. Layman *lib.* 4. *tract.* 1. *cap.* 5. *n.* 5. Bonac. *disput.* 1. *quæst.* 3. *puncto* 1. *num.* 18. & aliis communiter, qui etiam addunt, quòd si mutatio sit

14. *Si tamen mutatio sit facta in Officium notabiliter minus, est facienda aliqua compensatio.*

facta in Officium notabiliter breuius, vt, verbi gratia, si Officiũ Dominicæ sit mutatum in Officium vnius Martyris, est facienda aliqua compensatio, & sunt recitandi, verbi gratia, nouem Psalmi ex primo Nocturno Dominicæ: quia præceptum, quod vrget specialiter tali die de recitando Officio Dominicæ, non videtur potuisse impleri sufficienter, nisi per Officium saltem æquiualens: & si Officium, quod erat recitandum, habebat aliquid proprium, verbi gratia, Hymnos, Antiphonas, Lectiones, Orationem; satis est illa tantùm repetere, & supplere; non autem est necessarium, vt totum, & ex integro repetatur.

15. *Officium pro Officio ex priuata deuotione quomodo sit licitum.*

Sextò, ex his colligitur, vtrùm sit licitum semel, aut iterum mutare Officium ex priuata tantummodo deuotione: vt, si quis, verbi gratia, recitet de aliquo Sancto, quando est recitandum de feria: si enim id fiat priuata authoritate, & sine dispensatione Prælati, non est peccatum, nisi veniale, vt patet ex Suario *cap.* 23. *n.* 11. & 12. Et si accedat dispensatio Prælati, & deuotio censeatur rationabilis, &

16. *De Sãcto, qui nõ est in Calẽdario, quomodo sit celebrandum Officium.*

non indiscreta, potest omninò licitè fieri, & vacare omni culpa. Et si Sanctus, de quo Officium est celebrandum ex huiusmodi dispensatione, non habeatur in Calendario, celebrandum est Officium iuxta ritum Breuiarij, & iuxta Rubricas, id est, duplex, & cum octaua, si sit Patronus; vel duplex, & sine octaua, si de illo habeatur, verbi gratia, insignis Reliquia; & totum Officium est recitandum de communi; neque aliquid est addendum de proprio, sine approbatione Sedis apostolicæ, vt notat Layman *lib.* 4. *tract.* 1. *cap.* 5. *num.* 6. & Bonac. *de Horis canonicis, disp.* 1. *quæst.* 3. *puncto* 1. *num.* 22. contra Rodr. *in quæstionibus regularibus, tom.* 1. *quæst.* 42. *art.* 21. vbi asserit, quòd in Religionibus possunt recitari Officia propria de suis Sanctis, etiamsi à Sede apostolica non sint approbata, dummodo digna sint, quæ approbentur; vel Religio illis vtatur animo faciendi ea confirmari à Sede apostolica; idque colligit ex verbis Rubricæ *cap.* 1. *de officio duplici*, quæ expressè habent, quòd *Officium duplex potest celebrari in Festis Sanctorum, qui apud quasdam Ecclesias, Religiones, aut Congregationes consueuerunt celebrari cum Officiis propriis à Sede apostolica approbatis, aut ex eiusdẽ Sedis authoritate receptis, vel recipiendis.* Contra quod tamen maximè facit communis vsus, ex quo nulla Religio, aut Congregatio recitat aliquid proprium de suis Sanctis, antequàm sit approbatum de facto à Sede apostolica, cùm futuritio approbationis, quandiu est futuritio, semper sit maximè incerta, & ad vtrumlibet, & non magis sic, quàm non sic, vt loquitur Aristoteles 1. *peri herm. cap. vlt.* de futuris contingentibus in vniuersum; & ideò non magis tribuat, quàm non tribuat vllum ius, aut facultatem recitandi, aut non recitandi id, quod dicitur esse approbandum, & nondum est approbatum; idque satis declarat etiam decretum sacræ Congregationis Rituum, quod Romæ est editum de anno 1628. sub die 8. Aprilis, de certis Officiis, & de certis Missis non celebrandis; & est approbatum ab Vrbano VIII. & primo loco decernit, *non potuisse, nec posse locorum Ordinarios, tam sæculares, quàm regulares, addere Calendariis etiam propriis Sanctorum Officia, nisi ea duntaxat, quæ Breuiarij Romani Rubricis, vel sacra Rituum Congregationis, aut Sedis apostolicæ licentia conceduntur*; per hoc enim postremum verbum, *conceduntur*, quod est præsentis temporis; non autem futuri; clarè indicat, requiri concessionem actualem, & de facto; & sine illa non posse addi vlla Officia Calendariis propriis. Et quamuis fortassè approbare aliquos Hymnos, aut Antiphonas, vel Lectiones, & Orationem, & absolutè aliquod Officium in honorem alicuius Sancti iam declarati per canonizationem, aut beatificationem à Summo Pontifice, non videatur ex causis grauioribus, quas Sedes apostolica sibi reseruat; & ideò non excedat potestatem Episcopi, & Ordinarij: quia tamen specialiter illi id prohibetur in Rubricis Missalis, & in decreto allato sacræ Congregationis, quibus dicitur esse opus concessione Sedis apostolicæ, ad hoc vt Officia possint addi Calendariis propriis quibuscunque Ordinariis, rectè dicitur id de facto excedere eorum potestatem, & malè dicitur, quòd in Religionibus possint recitari de propriis Sanctis Officia noua, & nondum approbata.

17. *Secũdum aliquos, possũt licitè dici Officia nondum approbata à Sede apostolica.*

18. *Sed est falsũ.*

19. *Quæ sit concẽda insignis Reliquia, ratione cuius potest fieri mutatio Officij, & recitari de Sancto.*

Et quoniam in decreto allato sacra Rituum Congregatio inter causas, ex quibus licitè potest mutari Officium in singulis Ecclesiis, aut Religionibus, vel Congregationibus, & fieri de Sancto, quando alioqui faciendum esset de feria, ponit, quòd de aliquo Sancto habeatur in illa Ecclesia particulari insignis Reliquia, verbi gratia, *Corpus, caput, brachium, crus, aut illa pars corporis, in qua passus est Martyr; modò sit integra, & non parua; & legitimè ab Ordinariis approbata*; meritò dubitat Sanchez

lib. 7.

20. *Vtrùm de Sancto sit faciendum Officium ratione insignis Reliquia, quādo ignoratur propriū Festum illius Sancti.*

lib.7. consil.cap.2.dub.24.n.3. quid sit faciendum, si de aliquo Sancto habeatur insignis Reliquia; sed ignoretur, quo die iocidat illius Festum; vel, si de pluribus habeantur Reliquiæ, quæ siogillatim non sint iosignes; simul tamen acceptæ verè faciant Reliquiam insignem. Et respondet, in oeutro casu posse fieri mutationem Officij, & celebrari de Sancto, omissa feria: quia priuilegium celebrandi ex causa Reliquiæ solùm est, quando illa est insignis, & solùm pro illa die, qua incidit Festum illius Sancti: & ideò si nulla Reliquia sit insignis, pro nulla est priuilegium; & si Festom non sciatur vnquam incidere, periode est, ac si nunquam sit prioilegium, sicut & priuilegium lucrandi Indulgentiam solùm concessam pro certa die, semper est nullum, quandiu ignoratur, pro qua die sit coocessum. Sed reuerà quoad primum casum, non video, quare Episcopus, aut Prælatus non possit certam diem statuere in sua Ecclesia pro cultu illius Sancti, cuius habet insignem Reliquiam, & cuius Festum certò ignorat: nam id non est ex se malum, nec specialiter est illi prohibitum; & absolutè non est ex causis grauioribus, quæ sint reseruatæ soli Papæ; & ideò oon excedit illius potestatem; & facultas, quam habet ex Iure communi ad Festa statuends, cap. *Pronunciandum. de consecr. dist. 3.* & cap. *Conquestus. de feriis.* oon est restricta potiùs ad vnam diem, quàm ad aliam; & decretum sacræ Congregationis iam allatum de celebrandis officiis propter insignem Reliquiam, similiter non facit verbum de die festo illius Sancti, aut de die profesto. Et hinc patet ratio diuersitatis inter priuilegium pro lucranda Iodulgentia solùm concessa pro die certa, & pro celebrando Officio de illo Sancto, cuius habetur insignis Reliquia: qoia enim restrictio ad diem certam habetur solùm in illo, non autem in hoc; meritò illud euadit quasi nollum ex ignoratione diei certæ; non autem hoc. Quoad alterum verò casum de pluribus Reliquiis non Insignibus, rationabilior est responsio, cùm præsertim hoiusmodi collectio plurium Reliquiarum communiter soleat esse diuersorum Ordinom; & vna sit, verbi gratia, Reliquia Apostoli, alia Martyris, alia Confessoris, Virginis, &c. & ideò non possit de omnibus dici vnum Officium, & vna Missa.

21. *Additio, aut detractio ad Breuiarium, & ad ritum, seu formam Officij, in quo casu sit pec. catum mort.*

Septimò, ad mutationem Officij etiam pertinet additio, & detractio: & non est dubium, quòd etiam hæc sit illicita, si fiat priusta authoritate ad ipsum Breuiarium, & ad ritum, seu formam in illo præscriptam, & addantur, verbi gratia, noui Hymni, nouæ Antiphonæ, aut Lectiones, tanquàm partes integrales ipsius Officij, & detrahaotur Hymni, & Lectiones, vel Antiphonæ veteres; & sic statuatúr quasi certa lege, & perpetuo ritu semper seruandum: cùm enim in Bull Pij V. expresè prohibeatur omnis mutatio Breuiarij, siue ea toto, siue ex parte; & omnis additio, & omnis detractio; meritò omnis censenda est mala, & meritò à Suar. *de Horis can. cap. 13. n. 15.* ex suo genere dicitur esse peccatum graue, & mortale, si instituatur quasi ex potestate, & tanquàm pertinens ad ritum perpetuom, cùm hæc sit vsurpatio iurisdictionis pontificiæ, & ex se grauis: si verò additio non fiat ad Breuiarium, & ad ritum, & formam Officij, quasi permanentem; sed solùm ad actualem recitationem, vnam, aut alteram; & velit quis, verbi gratia, ex priuata, & indiscreta deuotione addere vnam, aut alteram commemorationem, quæ alioqui non esset addenda, vel nouum aliquem Hymnum, & Hymnom veterem, & priorem omittece, pensanda est leuitas, & graoitas culpæ ex leuitate, aut grauitate rei, quæ additur aut detrahitur: & si contingat fieri additionem rei indebitæ, siue vlla detractione rei debitæ, & vltra omnes commemorationes, verbi gratia, quæ sunt faciendæ secuudùm Rubricas, fieri vnam aliam, quæ secuodùm illas noo est facienda; leuior erit culpa, quàm si fiat simol additio alicuius indebitæ, & detractio debitæ, vt subdit Suar. *ibidem*, & Bonac. *de Horis canon. disp. 1. quæst. 3. puncto 1. cit. num. 21.*

22. *Mutatio idiomatis Lat. in Horis can. qualis sit culpa.*

Denique circa mutationem Officij, si quæras, qualis sit culpa, si quis recitet Horas canooicas, ex Romano quidem Breuiario, & ex illius præscripto, ad quod tenetur; sed alio idiomate, quam Latino, id est, Hebraïco, verbi gratia, aut Græco, vel etiam Italico, aut quouis alio, quod sibi magis arrideat: Respondit Booac. *de Horis canon. disput. 1. quæst 3. puncto 1. cit. n. 15.* non peccare grauiter; sed solùm admittere culpam leuem, si id faciat sine causa iosta, & rationabili, in quantum non se accommodat mori vsitato, & communi ipsius Ecclesiæ, & absolutè satisfacere suæ obligationi, nec teneri ad restitutionem fructuum, si quos percepit ex beneficio: quia etiam Sacramenta validè ministrantur, quacunque tandem lingua, aut idiomate efferantur illorum formæ: & reuerà Dei laudes, & preces, quæ continentur Horis canonicis, substaotialiter sunt eædem, siue substent verbis Latinis, siue Italicis, aut quibuscunque & si quis voueat, verbi gratia, recitare septem Psalmos pœnitentiales, aut Officium Beatissimæ Virginis, tam satisfacit suæ obligationi, si reciter Græcè, aut Hebraïcè, quàm si Latinè. Verùm, si id asserat Bonacina de quolibet idiomate etiam Iralico, & Germanico, & vulgari quocunque; non videtur posse admitti, quòd solùm sit culpa venialis: nam ex Tridentino *sess. 22. cap. 8. de sacrificio Missæ*, grauiter prohibetur, oe Missa passim celebretur vulgari lingua: & *can. 9.* anathema dicitur illi, qoi dixerit, eam debere tantùm celebrari vulgari lingua: & *in Indice librorum prohibitorum, regula 4.* grauiter prohibentur libri sacræ Scripturæ vulgari lingua; & qui illos præsumpserit legere, aut habere sine facultate, saltem Episcopi, aut Inquisitoris, dicitur nō posse percipere absolutionem suorum peccatorum, nisi priùs illos tradiderit Ordinario: quod certè importat culpam longè grauiorem, quam tantummodo venialem, cùm hæc non reddat vllo modo incapacem absolutionis sacramentalis: quod etiam clariùs explicatur in Bulla Pij IV. *ad dictum Indicem librorum prohibitorum*, vbi post commendatum ipsum Indicem, & post imperatam obseruationem omnium regularum, & post latam excommunicationem in eos, qui legerint, aut habuerint libros Hæreticorū, vel scripta cuiusuis Authoris damnata, & prohibita propter hæresim, vel propter sospicionem falsi dogmatis, subdirur, quòd qui libros alia de caosa prohibitos legerit, aut habuerit, præter peccati mortalis reatum, seuerè sit puniēdus arbitrio Episcoporū.

23. *Si mutatio fiat in linguā Italicam, aut vulgarem quancunque, est pecc. mort.*

Quia ergo, qui recitaret Italicè, aut Germanicè, vel quauis alia volgari lingua, Horas canonicas, sine facultate, & approbatione Sedis Apostolicæ, legeret, & haberet Psalmos, & lectiones, hoc est, libros sacræ Scripturæ vulgari lingua conscriptos, non possit saltem ex hoc capite excusari à culpa mortali, & qua ratione licentia celebrandi Missam vulgari lingua non conceditur nisi à Papa, & ex graui necessitate: ita & licentia recitandi Officium eadem vulgari lingua, non est petenda nisi ab ipso, & non est nisi vsurpatio alienæ iurisdictionis: & in re graui, si quis recitet ex priuata authoritate, & quasi ex iure proprio, sine tali licentia. Et cum ex eodem Tridentino *sess. 22. cap. 8. cit.* de Sacrificio Missæ, in vnaquaque Ecclesia debeat retineri, & seruari

seruari antiquus ritus, qui sit approbatus, & permissus ab Ecclesia Romana omnium Ecclesiarum matre, & magistra, & ex iure communi vnusquisque in Horis canonicis debeat sequi modum, & ritum suæ Ecclesiæ Metropolitanæ, & ex Bulla Pij V. qui teneutur ad Breuiarium Romanum, & ad morem, & ritum Romanæ Ecclesiæ, omninò teneantur ad præscriptum, & ad rationem illius, negari non potest, quin etiam hæc sit magna audacia, & grauis culpa ex hoc etiam capite, si quis relicto idiomate sui Breuiarij, Horas recitet ex quouis alio idiomate à Romana Ecclesia prohibito, aut non approbato; sed sibi tantum probato, & benè viso. Et hæc etiam mutatio idiomatis potest dici additio, & detractio ad Breuiarium, quæ specialiter prohibetur in dicta Bulla, siue ex toto, siue ex parte, cùm sit detractio omnium verborum Latinorum, & additio Italicorum. Et quemadmodum non vacaret culpa mortali, si quis ex proprio ingenio, & solùm pro arbitratu notabiliter mutaret in Sacrificio Missæ vestes sacras, quoad solum colorem, aut solam formam: ita & si mutet in Horis canonicis solum idioma, & omnes terminationes, & sonos verborum.

24. *Idem est, si fiat mutatio in linguam Hebraicam, aut Græcam.* Et quamuis sacra Scriptura, eiúsque libri, etiam ex permissione Romanæ Ecclesiæ admittantur, & approbentur, vt scripti Hebraïcè, aut Græcè; non autem solùm, vt in Latinum conuersi; non tamen propterea in Horis canonicis, quando sunt persoluendæ ex more, & ritu Romanæ Ecclesiæ, & ex præscripto Breuiarij Romani, licitum est idiomate Græco, aut Hebraïco dicere Psalmos, & Lectiones de Scriptura, & quæ sunt reliqua, ex solo præscripto Ecclesiæ, verbi gratia, Antiphonas; & ex Sanctis Patribus Latinis, verbi gratia, Lectiones de homilia, dicere Latinè, cùm hæc mistio idiomatum sit ex ex se turpis, & indecens in tota compositione, & structura Horarum canonicarum; & Breuiarium non præscribat dici Psalmos, & Lectiones quomodocunque; sed idiomate determinato, & certo, id est, Latino. Et si præterea omnia dicerentur idiomate Italico, aut Germanico, vel vulgari quocunque, omninò fieret id, quod volunt Lutherani, & Caluinistæ, & Hæretici nostri temporis apud Bellarm *lib.2. de verb. Dei, cap.15. tom.1.* & apud Azor. *part.1. lib.8. c.26. q.6.* & quod illis negat Romana Ecclesia, vt sacræ Scripturæ tradantur omnibus in propria lingua, & in eadem legantur, aut cantentur in sacris Officiis; & sequerentur omnia illa incommoda, per quæ Ecclesia Catholica, & Romana id illis negat, & sæpe negauit, vt probat, & explicat Bellar. *ibid. & c.16. cit.*

25. *Licentia mutandi Officia in aliam linguam, nō spectat, nisi ad Papam.* Et si fortè in aliqua regione vrgeret peculiaris aliqua ratio, propter quam & sacra Scriptura, & diuina Officia essent illis concedenda in propria lingua; ad nullum alium spectaret talis concessio, nisi ad Romanum Pontificem, qui & sæpiùs illam negauit etiam Summis Principibus; & non semel concessit, provt iudicauit in Domino expedire: nam Gregorius VII id negauit Duci Bohemiæ, totique suæ nationi, vt refert Azor *q.6. cit.* ex epistola dicti Pontificis missa ad dictum Ducem, quæ habetur *lib.7. sui Registri:* & Innocentius III. in Concilio generali Lateranensi c.9. generaliter concessit Episcopis, vt quando in ciuitate, vel diœcesi essent populi diuersarum linguarum, prouiderent eis ministros idoneos, qui secundùm varietatem linguarum Officia celebrarent, & Sacramenta ministrarent, vt habetur cap. *Quoniam in plerisque. de officio Iud. ordin.* & benè explicat Bellarm. *cap.16. cit. §. Obiectio tertia.* Et eadem ratione concessum est Morauis, & pluribus aliis popolis, vt celebrarent diuina Officia lingua Sclauonica, vt idem notat *obiectione 6. & obiectione vltima.* & Azorius *quæst.6. cit.* Et aliquando id factum est etiam ex miraculo, vt refert Æneas Syluius *in historia Bohemiæ, cap.13.* siquidem Romæ, cùm aliqui contradicerent, ne Pontifex id concederet Morauis, audita est vox de cælo: *Omnis spiritus laudet Dominum: & omnis lingua illi confiteatur.*

Neque vrgeor rationes allatæ pro Bonac. *n.22.* nam, quòd Sacramenta valide conferantur, quocunque tandem idiomate efferantur illorum formæ, ex eo prouenit, quia Christus pro omnibus illa instituit, nec quicquam specialiter determinauit circa idiomata, & sonos verborum, dummodo quolibet idiomate sufficienter significaretur id, quod faciunt & significant Sacramenta. At verò Ecclesia, dum constituit Breuiaria, & secundùm illa determinatè præcepit recitari Horas canonicas, illud idioma determinatè præcepit, quo Breuiarium ipsum conscripsit pro vnaquaque Ecclesia.

Et quamuis Dei laudes, & preces in Horis canonicis possint substantialiter esse eædem, quocunque tandem idiomate proferantur; id tamen non sufficit, si Ecclesia specialiter præcepit illas persolui idiomate certo, & determinato, quo est scriptum hoc, vel illud Breuiarium, ad quod tenentur, qui Horas persoluunt.

Neque est eadem ratio de eo, qui vouit recitare Psalmos pœnitentiales, aut Officium B. Virginis, suæque obligationi satisfacit, quacunque lingua: nam ipse sibi per votum posuit legem, provt voluit; non autem ab Ecclesia illam accepit, vt contingit in Horis canonicis ex certo Breuiario, & per consequens etiam certo idiomate, & non aliter persoluendis, vt benè notat Azor. *part.1. lib.8. c.26. q.6. in fine.* Vnde etiam Psalmi pœnitentiales, & Officium B. Virginis, si recitentur in Choro ex præscripto Breuiarij Romani, & tanquàm pars adiuncta Horis canonicis, debent recitari solùm Latinè; non autem Græce, aut Hebraïcè, vel alio idiomate: & idem est de oratione Dominica, salutatione Angelica, & symbolo Apostolorum, quæ quamuis communiter permittantur, & tradantur lingua Italica, & vulgari quacunque, provt pertinent ad Catechismum, & ad rudimenta Christianæ doctrinæ; non tamen debent in Horis canonicis dici nisi Latinè.

Denique, quod addit Bonac. *postremo loco*, de fructibus beneficij non restituendis, si Horæ canonicæ persoluantur alio idiomate, meliùs explicabitur *infra*, quando agemus de huiusmodi restitutione fructuum ex omissione Officij: siquidem, qua ratione ex multorum sententia excusantur à tali restitutione illi, qui recitant valdè distractè, & peccant mortaliter ex defectu debitæ attentionis; eadem fortasse possunt excusari, si peccent mortaliter ex mutatione idiomatis, & absolutè Horas canonicas non omittant.

DISPVTATIO XXXI.

Quo ordine sint recitandæ Horæ canonicæ.

1. *In recitandis Horis canonicis seruandus est ille ordo, quem præscribit Ecclesia.*
2. *Triplex ordo potest considerari in Horis canonicis.*
3. *Horæ canonicæ vnius diei non incipiunt à primis vesperis, sed solùm à Matutino.*
4. *Horæ diei sequentis non debent recitari, nisi post Horas diei præcedentis.*
5. *Non est tamen peccat. mort. si hic ordo mutetur*

6. Nisi

6. *Nisi id fiat ex contemptu, aut valdè frequenter.*
7. *Et si fiat ex causa, neque etiam est peccatum veniale.*
8. *Et idem est, si mutetur ordo Horarum eiusdem diei.*
9. *Verùm Missa possit dici ante Matutinum.*
10. *Nulla est obligatio dicendi Primam ante Missam.*
11. *Nisi in Ecclesiis, & in recitatione publica pro diebus festis.*
12. *Obligatio non dicendi Missam, nisi post Matutinum, non est nisi ad peccatum veniale.*
13. *Siue Missa sit dicenda priuatim, siue publicè, & solenniter.*
14. *Quæ sint causæ, ex quibus Missa licitè potest dici ante Matutinum.*
16. *Ordo partium vnius Horæ non potest inuerti sine graui peccato veniali,*
16. *Nisi id fiat ex causa.*
17. *Et potest etiam peccatum mortale, si fiat frequenter, vel in recitatione publica.*
18. *Mutatio Ordinis in Horis canonicis non obligat, vt totum repetatur.*

1. *In recitandis Horis canonicis seruandus est ille ordo, quem præscribit Ecclesia.*

QVOAD ordinem recitandi Horas canonicas, vno verbo dicere possumus, eum esse seruandum, quem præscribit Ecclesia; & Matutinum, verbi gratia, esse dicendum ante Laudes, & Primam ante Tertiam, & sic de aliis: quia sic habetur cap. *Presbyter. dist. 9.* & cap. 1. *de celebrat. Missar.*

2. *Triplex ordo potest considerari in Horis canonicis.*

Sed vt clariùs, & distinctiùs de illo agamus, triplicem ordinem possumus considerare quoad recitandas Horas canonicas, id est, illum, quem habent Horæ diei sequentis, cùm Horis diei præcedentis; vt, si quæras, verbi gratia, vtrùm liceat recitare Matutinum diei crastinæ, nondum recitatis Vesperis, & Completorio diei hodiernæ: & illum, quem habent Horæ vnius, & eiusdem diei inter se; vt si quæras, vtrùm liceat recitare Laudes ante Matutinum, & illo nondum recitato, vel Tertiam ante Primam, &c. & denique illum, quem habent partes vnius, & eiusdem Horæ; vt, si quæras, vtrùm liceat recitare Psalmos ante Hymnum, vel Lectiones ante Psalmos.

3. *Horæ Canonicæ vnius diei non incipiunt à primis Vesperis, sed solùm à Matutino.*

Et quoad primum, supponi debet, quòd Horæ canonicæ diei sequentis non sunt numerandæ à primis vesperis, sicut fit in Officiis, quæ fiunt de Sanctis, vel in honorem Sanctorum, in quibus assumitur præter Officium integrum vnius diei, etiam pars Officij diei præcedentis: sed sunt numerandæ à Matutino, id est, ab illa hora, quæ correspondet, per se loquendo, primæ parti diei naturalis, quæ incipit à media nocte, & terminatur ad mediam noctem: cùm enim totum Officium ecclesiasticum correspondeat toti diei naturalis, etiam partes Officij debent correspondere partibus diei; non autem partes Officij præcedentis, & integrantes, v.g. officium diei hodiernæ, debent accipi vt partes Officij subsequentis, & integrantes Officium diei crastinæ; sed vnicuique diei debent assignari septem Horæ canonicæ perfectæ, & integræ nec plures, nec pauciores; & ideò nec vni diei, v.g. festo debent assignari, & tribus nouem, & alteri præcedenti, verbi gratia, feriali, & pro festo solùm quinque.

Et quòd Officium de Sanctis dicatur habere etiam primas Vesperas, non est, quòd etiam illæ pertineant ad Horas canonicas diei Festi; sed quia Ecclesia in honorem Sanctorum præter integras Horas vnius diei, etiam applicat partem Horarum diei alterius, imò & aliquando etiã applicat integras Horas plurium dierũ, vt fit in octauis, vt notat Suar. *de Horis can. cap. 24. num. 2.* & Azor. *part. 1. lib. 10. cap. 9. quæst. 7.* Vnde, quemadmodum is, qui omitteret officium per totam octauam de aliquo Sancto, non committeret vnum tantùm peccatum; sed plura, quia Officia debita verè essent plura secundùm pluralitatem dierum, quibus singulis respondent singula: ita & qui omitteret primas Vesperas de aliquo Sancto, & totum Officium diei festi eiusdem Sancti, non committeret vnum peccatum; sed duo: quia primæ Vesperæ essent pars vnius Officij correspondentis diei priori, & reliquæ Horæ essent Officium integrum diei posterioris.

4. *Horæ diei sequentis non debent recitari, nisi post Horas diei præcedentis.*

Hoc autem posito, certum est primò, quòd ordo inter Horas diei sequentis, & diei præcedentis, per se loquendo, non potest mutari sine peccato, nisi ex iusta, & rationabili causa. Ita Suar. *cap. 24. cit. n. 3.* quia obligationes ad huiusmodi Horas succedunt sibi inuicem, sicut & ipsi dies, quibus sunt alligatæ; & obligatio posterior, per se loquendo, non incipit, nisi elapsa obligatione priore; & ideò nec potest impleri, per se loquendo, nisi post illam, & Matutinum, quæ est prima Hora diei sequentis, si persoluatur statuto tempore, hoc est, in nocte, vt per se postulat, omninò persoluitur post crepusculum vespertinum, quod est tempus Completorij, & vltima hora diei præcedentis. Et quamuis ex licentia Prælatorum Ecclesiæ, vel ex cõsuetudine sit iam inductũ, vt tempus Matutini præueniatur, & non expectetur vigiliæ noctis; hæc tamen licentia, & consuetudo non intelligitur, nisi seruato alioqui ordine debito ad Horas diei præcedentis, iisque iam persolutis.

5. *Non est tamẽ peccatũ mortale, si hic ordo mutetur.*

Cæterùm, quia mutatio huius ordinis nihil tollit de substantia, & integritate Horarum canonicarum, neque habet mortaliter deformitatem notabilem; non esset censenda peccatum mortale, etiamsi fieret scienter, & de industria, dummodo non fieret ex contẽptu, vt notat Suar. *c. 24. n. 3. cit.* Et potest etiam addi probabiliter ex Vasq: *Opusculo de beneficiis, c. 4. §. 1. art. 4. dub. 4. num. 66.* dummodo non fieret valdè frequenter, & ideò non contineret notabilem audaciam contra obligationem recitandi quotidie cum certo ordine: quod enim *supra* diximus *disput. præced. n. 3.* de mutatione Officij in aliud Officium, quòd sit mortalis, si fiat frequenter, & sine causa; videtur dicendum etiam de mutatione Ordinis. Et pro hac etiam facit exemplum *ibi* allatum de famulo, qui sæpiùs, & aduertenter, & data opera inuerteret ordinem sibi præscriptum in famulatu quotidiano.

6. *Nisi id fiat ex contemptu, aut valdè frequenter.*

7. *Et si fiat ex iusta causa neque etiam est peccatum veniale.*

Dixi autem, hoc posse addi solùm probabiliter, quia oppositum magis placet Bonacinæ *de Horis canon. disp. 1. quæst. 3. puncto 4. n. 2.* cùm reuerà hæc mutatio ordinis non sit magni momenti, sicut nec omissio paucorum versuum facta frequenter, & de industria in vna, aut altera Hora cuiusque diei. Sed quicquid sit de hoc, certum est ex communi sententia, quòd hæc mutatio, & inuersio ordinis potest etiam vacare omni culpa, si fiat inaduertenter, vel ex iusta, & rationabili causa, vt si quis, v.g. ex naturali obliuione, quòd nondum recitauerit Vesperas, aut Completorium diei hodiernæ, recitet Matutinum diei crastinæ, vel si id faciat, vt iuuet in recitando Prælatum, vel infirmum, aut amicum defessum, vel si accedat ad Chorum dum cantatur vna hora posterior, & ipse non recitauit Horas priores, &c. vt notat Sylu. *verb. Hora, quæst. 9.* Suar. *cap. 24. cit. num. 4.* Azor. *lib. 10. cap. 10. quæst. 1.* Vasq. *opusculo de benef. cap. 4. § 1. art. 2. dub 4. num. 66.* Layman. *lib 4. tract. 1. cap. 3. num. 8.* Toler. *lib. 2. cap. 13. n. 4.* Less. *lib. 2. cap. 37. n. 80.* Bonac. *de Horis canon. disp 1. quæst. 3.*

quaest. 3 *puncto* 4.*n*.3.*& seqq.* & apud ipsum omnes communiter.

8. *Et idem est, si mutetur ordo Horarū eiusdem diei.* Secundò, hoc idem est dicendum etiā de ordine Horarum vnius diei inter se, quòd, scilicet, non sit peccatum mortale, etiamsi aduertenter, & de industria inuertatur, nisi fortè id fiat ex contemptu, aut valde frequenter, & ex nimia audacia contra præceptum. Et quòd neque etiam sit peccatum veniale, si id fiat ex rationabili causa, vt, verbi gratia, ex naturali obliuione, vel quia Superior, aut amicus ita rogat; vel, quia propter circunstantias tunc occurrentes speratur, quòd Horæ posteriores dicentur attentiùs, & deuotiùs; & alioqui pro illis timetur maius impedimentum posteà secuturum; vel, si quis accedat ad Chorum, dum cantantur Horæ posteriores, & ipse nondum recitauit Horas priores. Ita S. Anthon. 3. *part. tit.* 13.*cap*.4.§ 4. Nauar. *de orat.cap*.3. *num*.63.& *cap*.21.*num*.30. Bellarm. *lib.* 1 *de bon.oper.* *cap*.18 §.*Ordo.tom*.4. Sylu. Suar Azor.Tolet.Vasq. Less Layman, Bonac. *locus cit.* Idque est verum, non solùm si inuertatur hic ordo in recitatione priuata, & extra Chorum, sed etiam in recitatione publica, & in Choro, dummodo absit scandalum, & occurrat grauis necessitas, quæ sine dubio maior requiritur pro recitatione publica, quam pro priuata, vt notat *ibi* Suar. Nam alioqui, si in recitatione publica inuertatur ordo Horarum ad inuicem sine causa; & Vesperæ, v. g. aut Completorium dicantur ante alias Horas minores; neque etiam vacabit culpa mortali ex eodem Suario *cap.* 11. *n.* 7. & aliis apud Bonac. *puncto* 4. *n.* 5. quamuis ipse Bonac. id asserat esse dictum nimis rigorosè.

9. *Vtrùm Missa possit dici ante Matutinum.* Tertiò, ad ordinem Horarum eiusdem diei spectat ordo, quem debet habere Matutinum cum Missa, de quo est grauis quæstio inter Doctores, vtrùm obliget ad mortale. Ita enim affirmant S. Anthoninus 3.*part.tit* 13.*cap*.4. §.1. Palud. *in* 4. *dist.* 13. *quæst*.2. *art*.2.*concl*.2. Gabr. *in Can. Missæ*, *lect*.13. Nau. *de orat. c*.3.*n*.65.& *c*.21.*n*.30. Francol. *de Hor. can.cap*.42. Angel. *verb. Missa*, *n*. 42. Armill. *verb. Hora*, *n* 18. Azor. *part*.1. *lib*.10.*cap*.10 *quæst*.4. & *cap*.28.*quæst*.17.Tolet.*lib*.2.*cap*.1.*n*.3.& plures alij, qui etiam asserunt, eam esse communem sententiam Et ratio potest desumi, tum ex communi consuetudine, quæ in hac re videtur habere vim legis; tum verò ex eo, quod habetur in Bulla Pij V. ad Missale à se reformatum: siquidem in virtute sanctæ obedientiæ præcipit, vt Missa dicatur iuxta ritum dicti Missalis: & in hoc expressè habetur §. *De præparatione Sacerdotis celebraturi.* quòd Sacerdos celebraturus præuiam Confessionem præmittat, si opus est; & Matutino saltem, absoluto orationi aliquantulùm vacet. Et clariùs, quando agitur de defectibus, omnes defectus, qui possunt contingere in celebratione Missæ, reducuntur ad duo capita, id est ad illos, qui impediunt veritatem Sacramenti; & ad illos, qui, quamuis non impediant dictam veritatem; possunt tamen contingere cum peccato, & cum scandalo: & posteà dicitur, quòd huius generis sint, si aliquid desit ex necessariò requisitis, vt, verbi gratia, locus sacer, altare consecratum, & tribus mappis coopertum, candelæ ex cera, & similia: & additur: *Si Sacerdos saltem Matutinum cum Laudibus non dixerit.* Ex quo loco videtur clarè haberi, quòd etiam hic sit grauis defectus, sicut & alij, cum quibus enumeratur; qui tamen communiter existimantur esse mortales, quamuis non tollant, aut non impediant veritatem Sacramenti. Contrà verò quod Matutinum non sit necessariò dicendum ante Missam docet Sylu. *Missa*, 1.*quæst*.6. Sot.*lib*.10. *de iust. quæst.* 5. *art* 4. & *in* 4. *sent. dist.* 13. *quæst*.2. *art*.2. Petr. de Arag.2.2.q.83.*art*.12.*dub*.5. Bellarm. *lib*.1.*de bon.oper.c*.18 §.*De ora tom*.4. Val a 2.2 *disp*.6. *q*.2.*puncto* 10.§ *Quo tempore.* Vasq. *Opusc. de benefic.* *c*.4.§.1.*art*.2.*dub*.3.*n*.65. Less. *lib* 2 37. .81.& apud illum Victor. Canus, & alij Henriq *lib* 9. *de Missa*, *cap*. 24. *num*. 7. Suar. *tom*. 3. *de Sacram. disp*. 82. *sect*. 1. & *tom*. 2. *de relig. lib*. 4. *de Horis canon. cap.* 24. *num*. 6. *& seqq.* Ægid. Coninch *de Sacram.* *quæst*. 83. *art*. 2. *dub*. 4. *num*. 220. Bonac. *de Horis canon. disp*. 1. *quæst*. 3. *puncto* 4. *num*. 11. *tom*. 2. & alij, qui absolutè asserunt, non esse obligationem ad mortale, vt Missa non dicatur ante Matutinum; sed solùm ad veniale; & si id fiat ex iusta causa, neque etiam esse peccatum veniale. Quam sententiam etiam Nauar. *de oratione*, *cap*. 3. *num*. 65. ait esse magis conformem iuri, etiamsi oppositam magis probet, quia est magis communis. Propter quam causam etiam Bellarm. *loco cit.* eam appellat magis tutam; & Tolet. omninò tutam. Vt autem in hac controuersia paucis explicemus, quid sit probabilius: certum est, quòd nulla est obligatio dicendi Primam ante Missam, quicquid in contrarium velint Palud. & S. Anthoninus *locus cit.* qui eodem modo loquuntur de Matutino, & de Prima. Contra quos tamen facit communis sententia, & communis authoritas aliorum, & communis consuetudo etiam proborum, & doctorum virorum, qui sine vllo scrupulo celebrant Missam ante Primam: & quia in Rubricis Missalis nihil tale habetur de Prima, & multi etiam ex Religiosis, qui tenentur ad Chorum, iubentur facere Sacrum ad auroram, & post Sacrum intersunt Primæ in Choro, vt refert Sotus *loco citato*; & qui volunt recitare ante ortum Solis, rectiùs faciunt, si Primam reseruent post Missam, quàm si illius tempus nimiùm præueniant, vt notat Bellarm. *loco cit.* siquidem hac de causa in nocte Natiuitatis reseruantur etiam Laudes, ne proprium illarum tempus nimis præuertatur. 10. *Nulla est obligatio dicendi Primam ante Missam.*

11. *Nisi in Ecclesiis, & in recitatione publica pro diebus festis.* In Ecclesiis tamen, & in recitatione publica seruanda est consuetudo, & antiqui Canones, vt, scilicet, diebus festis dicatur Missa post Tertiam, cap. *Nocte. de consecr. dist.* 1. & aliis diebus post Sextam; & diebus ieiunij post Nonam, vt habet Sotus *loco citato*, & habetur cap. *Solent plures. de consecr. dist.* 1. *cit.* & si aliter fiat sine causa, erit peccatum, saltem veniale, vel etiam mortale, si fiat cum scandalo, vel ex contemptu, aut nimis frequenter. Imò ex his ipsis antiquis Canonibus credi potest ortum habuisse non solùm dicta consuetudo aliquarum Ecclesiarum non celebrandi Missam, nisi post Tertiam; sed etiam opinio Palud. & Sancti Anthonini *paulò antè* allata, quòd saltem non sit celebranda, nisi post Primam; & potiori ratione opinio alia, quæ est communior, quòd non sit celebranda, nisi saltem post Matutinum, vt notat Bellarm. *lib*. 1. *de bonis operibus*, *cap*. 18. *cit.* Et in ordine ad recitationem publicam, & in Choro, potest admitti ex Vasq. *de benef. cap*.4. §.1.*art*.2.*dub*.3. *num*.65.*cit.* & Coninch *de Sacram. quæst*. 83.*art*.2. *dub*. 4. *num*. 220 quòd dicta consuetudo in Ecclesiis de non celebranda Missa maiore, nisi post recitatum in eodem Choro Matutinum, & Primam, & Tertiam, obliget ad mortale; & quòd de illa intelligi debeat prima opinio S. Anthonini, Palud. & aliorum; ac proinde quòd peccent mortaliter Prælati Ecclesiarum, & quibus incumbit cura diuinorum Officiorum, si sine magna causa, & sine vrgenti necessitate faciant dici Missam maiorem die aliquo festo ante Matutinum, & ante Primam, cùm id maximè cedat in scandalum populi, & sit magna deordinatio.

12. *Obligatio non dicendi Missam, nisi post Matutinum, non est nisi ad peccatum veniale.*

Deinde probabilissimum est, quòd obligatio dicendi Missam priuatam post Matutinum, & Laudes persolutas priuatim à Sacerdote celebraturo, solùm sit ad peccatum veniale, vel etiam ad nullum peccatum, si aliter fiat ex rationabili causa. Ita enim probat eorum authoritas, quos attulimus secundo loco, & ex rei ipsius natura nulla est connexio necessaria inter Missam, & quascunque Horas canonicas, vt propterea ad inuicem se habeant cum certo ordine, cum neque hæc ad illas pertineat, tanquàm pars; neque illæ ad hanc: & ex Iure positiuo antiquo nihil habetur, quod inducat, aut probet talem obligationem ad mortale: & communis consuetudo inter Sacerdotes de Missa non celebranda, nisi post Matutinum, si admittatur reuerà esse, (de quo tamen aliqui dubitant,) non est admittenda, vt magis obligans, quàm verè obliget similis consuetudo omninò certa de non dicendo, verbi gratia, Completorio ante Vesperas, vel ante Primam; quæ tamen ex communi sententia solùm obligat ad veniale. vt *suprà* diximus. Et denique id, quod affertur ex Bulla Pij V. & ex Iure nouo, de seruando ritu Missalis, non probat, quòd singula, quæ præscribuntur in Rubricis Missalis, obligent ad mortale; sed solùm quòd sit seruandus in vniuersum ille ritus, & non alius inducendus, vt etiam dicitur in Tridentino *sess. 22. in decreto de obseruandis, & vitandis in celebratione Missæ*, & notat Suar. *de Horis can. cap. 14. n. 7.* Vnde, quia non omnia, & singula, quæ præscribuntur in Rubricis Missalis sunt eiusdem grauitatis, & necessitatis, singula debent expendi per se, non autem omnia debent existimari esse eiusdem obligationis. Et quemadmodum id, quod dicitur de præmittenda ante Missam aliqua oratione, non creditur vllo modo inducere obligationem ad mortale; sed solùm monere de rei conuenientia, & honestate: ita & quod dicitur de præmittendo Matutino, & Laudibus. Et eodem modo respondetur ad locum alium de defectibus: verè enim defectus aliquis est, si Missa dicatur ante Matutinum: & potest etiam esse cum aliqua culpa, si fiat sine causa; non tamen est defectus mortalis; & potest etiam esse defectus tantummodo honestatis, & conuenientiæ; neque ex eo, quòd simul cum illo numerentur etiam alij defectus, qui sunt mortales, potest sufficienter probari, quòd etiam ille sit mortalis, cùm vnusquisque sit expendendus per se s. undùm propriam deordinationem, & grauitatem., vt diximus.

13. *Sine Missa sit dicenda priuatim, siue publicè, & solenniter.*

Neque solùm id est verum de Missa priuata, & priuatim dicenda per Sacerdotem, qui non dixit Matutinum; sed etiam de Missa publica, & solenni; quamuis enim non possit, nec debeat Missa solennis celebrari in Ecclesia, nisi post Matutinum publicè recitatum in Choro eiusdem Ecclesiæ, vt diximus *n. 11.* si tamen Sacerdos, qui illam est celebraturus solenniter, non interfuit Choro, nec recitauit illud priuatim, non propterea peccat mortaliter, si celebret, vt notat Suar. *tom. 3. de Sacram. disp. 83. sect. 2. cit. concl. 1.* & patet ex rationibus iam allatis. Et vniuersaliter, si ex aliqua iusta causa dicatur Missa ante Matutinum, etiam Authores primæ sententiæ concedunt, quòd nullum sit peccatum, vt patet ex

14. *Quæ sint causæ, ex quibus Missa licitè potest dici ante Matutinum.*

Francolino, & Suar. *locis cit.* Et inter causas iustas hæ afferuntur, si is, qui Matutinum non dixit, vrgeatur ad Sacrum iussu Superioris; vel, quia Prælatus aliquis vult illud audire; vel, quia eleemosyna tunc offertur, vt statim dicatur; vel quia fuit liber ab illo dicendo ex dolore capitis, aut alio morbo; vel denique, quia fuit impeditus, ne Matutinum persolueret ante tempus, quo debet celebrare, vt videre est apud Sotum, & apud Suar. *locis cit.* & à fortiori hæ causæ sunt etiam sufficientes, vt Missa possit licitè dici post Matutinum, & ante Laudes, vel post Laudes, & ante Primam, &c.

15. *Ordo partium vnius Horæ non potest inuerti sine graui peccato veniali.*

Quartò, quoad ordinem partium vnius Horæ inter se, vel ad alteram Horam, negari nõ potest, quin illius mutatio contineat maiorem deformitatem, & sit peccatum veniale multò grauius, si fiat aduertenter, & de industria, & sine causa, vt notat Suar. *de Horis canon. cap. 24. n. 5.* Bonac. *de Horis can. disp. 1. quæst. 3. puncto 4. n. 5.* & alij apud ipsum: neque enim apparet, quomodo possit graui culpa vacare, qui artificiosam vnius Horæ structuram, & pulchritudinem, quæ maximè consistit in certa dispositione, atque ordine suarum partium, volenter, & de industria destruit, & Lectiones, verbi gratia, recitat ante Psalmos, vel Responsoria ante Lectiones, &c.

16. *Nisi id fiat ex causa.*

Si quis tamen hunc etiam ordinem ex iusta causa inuertat, facilè potest omni culpa vacare; neque est, quòd cogatur Horam illam repetere bono ordine, cùm reuerà nihil omiserit de substantia: vt, si quis, verbi gratia, post absolutos Psalmos Nocturni, non habeat copiam Breuiarij pro Lectionibus, & interim prosequatur Laudes; quia timet deinde aliam occupationem, ex qua non poterit ita commodè illas persoluere; & tandem occasionem nactus legat Lectiones: vel certè si partem aliquam Horæ, quam recitabat, ex inaduertentia, aut naturali obliuione omisit, & posteà repetit post alias partes, vel etiam post alias Horas, vt notat Suar. *locis cit.* vel si Chorum ingrediatur post inchoatam aliquam Horam, eámque prosequatur cum intentione resumendi posteà partem omissam, vt notat Bonac. *puncto 4. num. 5. cit.*

17. *Et potest etiã esse peccatum mort. si fiat frequenter, vel in recitatione publica.*

Et si contingat huiusmodi mutationem partium vnius Horæ fieri de industria, & frequenter; neque etiam vacabit culpa mortali, ex Vasq. *Opusculo de benef. cap. 4. §. 1. art. 2. dub. 4. n. 66.* quod idem habet Suar. *cap. 11. num. 7.* si fiat in Choro, & in recitatione publica, cùm hæc sit maior audacia, & ex se inductiua scandali, & offensionis in populo, quamuis Bonac. *num. 5. cit.* id asserat esse dictum nimis rigorosè.

18. *Mutatio ordinis in Horis canonicis non obligat, vt totum repetatur.*

Quocunque autem modo contingat huiusmodi inuersio, & mutatio ordinis in Horis canonicis, non est necessarium repetere totum, vt vnumquodque reponatur suo loco, & suo ordine; sed satis est, si suppleatur id, quod fuit omissum, vt videre est apud Vasq. *dub. 4. cit. num. 67. & 68.* & apud Bonac. *puncto 4. num. 6. & seqq.*

DISPVTATIO XXXII.

Quomodo Horæ canonicæ sint recitandæ sine interruptione.

1. *Matutinum, & Laudes licitè possunt discontinuari.*
2. *Nocturni in Matutino non possunt discontinuari sine causa.*
3. *Si tamen discontinuentur sine causa, non est peccatum, nisi veniale.*
4. *Dummodo discontinuatio non sit nimia, & vltra duas, vel tres horas.*
5. *Non tamen desunt, qui putent, omnem discontinuationem, etiam ad tempus longum, esse solùm venialem.*
6. *Sed est falsum.*
7. *Sola intentio continuandi partes interruptas alicuius*

alicuius Horæ, non est sufficiens ad illas continuandas.

8. *Quando resumitur pars omissa inaduertenter, non reuniuntur, & recontinuantur partes interruptæ.*

9. *Plures confessiones distributæ in plures dies, quare sufficiant ad vnitatem Sacramenti Pœnitentiæ; non autem plures partes vnius Horæ distributæ in plura tempora, sufficiant ad veram vnitatem illius Horæ.*

10. *Qui recitat interruptè omnes partes vnius Horæ, non seruat præceptum de substantia illius Horæ.*

11. *Quæ sit notabilis, & nimia interruptio in partibus Horæ minoris.*

12. *Quæ causæ sint rationabiles pro interruptione alicuius Horæ canonicæ.*

13. *Vtrùm is, qui interrumpit, animo iterum repetendi omnia, verè teneatur omnia repetere.*

14. *Qui ab initio non habuit intentionem satisfaciendi obligationi, & habuit intentionem repetendi, verè tenetur omnia repetere.*

15. *Sed oppositum tenent plures Doctores.*

16. *Et est satis probabile, & satis tutum in conscientia, quamuis prior sententia sit probabilior, & tutior.*

17. *Qui ab initio proposuit repetere, & postea non repetit, non propterea tenetur restituere fructus beneficij.*

18. *Etiamsi voto se obligauerit ad repetendum.*

19. *Qui interrumpit Officium, miscendo vana, aut turpia, dupliciter peccat.*

20. *Etiam orationes, quæ dicuntur sine obligatione, non sunt interrumpendæ sine causa.*

21. *Et potiori ratione neque etiam Missa est interrumpenda sine causa.*

22. *Orationes, quæ sunt dicendæ ex voto, vel ex pœnitentia, non sunt interrumpendæ.*

NON loquimur *hoc loco* de interruptione vnius Horæ ab alia, quæ secundùm omnes est licita, neque habet difficultatem: sed solùm de interruptione partium vnius Horæ ab inuicem; & quærimus, vtrùm liceat, verbi gratia, post vnum Psalmum, vel post vnam medietatem Psalmi, intermiscere aliquid aliud verbo, vel facto, siue id fiat ad breue tempus, siue ad longum, & posteà prosequi alterum Psalmum, vel alteram medietatem, absque eo, quòd tota Hora, vel totus Psalmus sit repetendus.

1. *Matutinum, & Laudes licitè possunt discontinuari.* Et pro hac re certum est, quòd partes illæ, quæ ex communi vsu ita constituunt vnam Horam, vt possint etiam accipi tanquàm Horæ distinctæ, licitè possunt interrumpi; neque est, quòd necessariò debeant continuari: nam ita accidit in Matutino, & Laudibus, quæ non solùm licitè; sed etiam laudabiliter discontinuantur ex Bellarm. *lib. 2. de bonis operibus, cap. 11. §. Atque hæc est causa.* quando alioqui periculum est, ne tempus Laudum nimiùm præueniatur, vt contingit in nocte Natiuitatis, nisi forte aliter habeat vsus Ecclesiæ, propter mysticam aliquam significationem: quomodo in triduo ante Pascha, nulla habita ratione legitimi temporis pro Matutino, & Laudibus, publicè recitatur vtrunque ante Solis occasum, & in tenebras desinit, vnde & appellatur *Officium tenebrarum*: vt, nimirum, repræsentetur verus occasus mystici Solis, qui est Christus; & vera obtenebratio gentis Iudaicæ; & veræ tenebræ, quæ tunc sunt factæ super vniuersam terram, quæ etiam significantur per extinctionem candelarum; & ordo totius creaturæ

quasi inuersus, & perturbatus, qui etiam significatur per fragorem in fine Laudum, vt notat Amalatius *de Offic. ecclesiast. lib. 4. cap. 21. & 22.* & Guillel. Durantus *in Rationali diuinorum Officiorum, lib. 6. cap. 72.* & Bellarm. *cap. 11. cit. §. Neque moueri debemus.* Et absolute quoad separandum Matutinum à Laudibus hoc tempore, nullus est ex Clericis etiam doctis, & timoratis, qui scrupulum habeat, vt notat Nau. *de orat. cap. 3. n. 64.* & Suar. *de Horis canonicis, cap. 6. n. 9.* Et quamuis Azor. *part. 1. lib. 10. c. 8. quæst. 4.* & alij, qui existimant, Matutinum, & Laudes facere vnam tantum Horam, vt *sup. à* diximus *disp. 20.* consequenter affirment, quòd non debeant discontinuari, & seiungi, vel diuidi quasi in duas; addunt tamen, quòd aliter potest habere consuetudo locorum: & si etiam hæc non aliter habeat, & adhuc seiungantur sine iusta causa, non est peccatum, nisi veniale.

Secundò, Nocturni, qui sunt partes vnius Matutini, non possunt sine causa discontinuari, & interrumpi ab inuicem ex Suar. *de Horis canonicis, cap. 6. n. 10. & cap. 14. n. 9.* Azor. *part. 1. lib. 10. cap. 8. quæst. 4.* quia, quamuis antiquitùs per vigilias noctis discontinuarentur, vt *sup. à* diximus; nunc tamen consuetudo est in contrarium, & verè sunt partes vnius Horæ, cuius vnitas, per se loquendo, maximè pendet ex vnitate temporis; sicut & vnitas numerica cuiuscunque motus, aut actionis, ex Aristotele *4. Phys. tex. n. 34. & seqq.* sicut enim est impossibile, vt motus sit verè vnus numero, & continuus, si eius partes non copulentur communi termino, & solùm respondeant partibus temporis inter se discontinuis, & distantibus, & vna pars, v. g. correspondeat primo quadranti vnius Horæ, & altera vltimo: ita & oratio, vel locutio, aut dictio, quæ ex eodem Aristotele *in Prædicamentis, c. de quantitate*, dicitur esse quantitas successiua, non potest esse vna, si eius partes non succedant sibi inuicem in vno tempore, sed correspondeant partibus temporis inter se discontinuis, & distantibus: ac proinde eo ipso, quòd Ecclesia præcipit per cõsuetudinem iam inductam, (si tamen huiusmodi consuetudo, quoad Nocturnos, habet vim legis,) Matutinum, aut aliam quancũque Horam recitari, vt vnam precationem factam ad Deum, vel vt vnam Dei laudationem; etiam præcipit, vt omnes illius partes, quales sunt Nocturni respectu Matutini, recitentur tempore vno, & non interrupto, quod est ipsos Nocturnos, & ipsas partes non interrumpi. 2. *Nocturni in Matutino nõ possunt discontinuari sine causa.*

Si tamen contingat, vt Nocturni separentur ab inuicem sine causa, etiam ad vnam, vel duas horas, non est peccatum, nisi veniale; neque est obligatio, vt repetantur, & omnes simul, & coniunctim dicantur, vt notat Azor. *cap. 8. quæst. 4. cit.* & Suar. *cap. 24. cit. num. 10.* & Less. *lib. 2. cap. 37. num. 57.* ex Caiet. & pluribus aliis viris doctis, quos citat: cum quibus sentit etiam Bonac. *de Horis canon. disp. 1. quæst. 3. puncto 2. §. 1. num. 30.* & Sanchez *lib. 7. consil. moral. cap. 2. dub. 19. n. 3.* Et ratio videtur esse: quia singuli Nocturni videntur per se, quasi precatio quædam Dei, aut laudatio integra; neque continent, si dicantur per se singuli, & ab inuicem separentur, vllam irreuerentiam erga Deum, aut vllam notabilem deordinationem: & consuetudo, quæ modò est, vt iungantur simul omnes, non autem separentur, vt olim per vigilias noctis, non fuit inducta: quia illa separatio contineret deordinationem, & esset mala: sed quia fuerunt tollendi alij abusus, qui contingebant inter fideles, ex eo, quòd noctu sæpiùs conuenirent ad Ecclesiam, vt notat Nau. *de orat. cap. 1. n. 32.* quod signum est, si separentur hoc tempore, etiam sine causa, non peccari grauiter contra præ- 3. *Si tamẽ discontinuentur sine causa, nõ est peccatum, nisi veniale.*

ceptum de Horis canonicis, quod substantialiter hoc etiam tempore est idem, atque esset priùs,
4. dūmodo interruptio, & discontinuatio non sit tanta, vt meritò censeatur Nocturnus iam recitatus non facere etiam moraliter vnam Horam cum alio, qui superest recitandus, vt, verbi gratia, si vnus recitetur hoc vespere, & alius differatur ad diem crastinam: tunc enim probabilius videtur, quòd non satisfiat præcepto, & totum Matutinum sit repetendum ab initio, vt notat Nau. *de orat. q. 16. in fin.* Azor. *lib. 10. c. 8. at. q. 5.* Et discontinuatio verè nimia, & verè destruens vnitatem moralem Matutini non solùm esset censenda, si fieret per integrum diem; sed etiamsi fieret vltra duas, vel tres horas per quod tempus antiquitùs discontinuabantur Nocturni: si enim stipulatio secundùm Iura non potest esse actus verè vnus, & validus, si stipulantes post interrogationem cœperint agere aliquid aliud, & ad diuersa diuerterint, L. *Continuus. ff. de verb. obl.* & idem est etiam de testamento, quod vno contextu, & nullum alienum actum intermiscendo, qui ad ipsum non faciat, fieri debet, L. *Heredes palam. §. Vno contextu. ff. de testam.* etiam oratio, aut precatio non erit vna, si fiat digressio valdè notabilis ad diuersa: & quòd absolutè interrumpere diuina Officia sine causa sit grauius peccatum, quàm veniale, videtur clarè haberi ex Concilio Toletano VII. *cap. Nihil. 7. quæst. 1.* vbi postquàm est dictum de Missa perficienda per alium Episcopum, aut Sacerdotem, si fortè morbus inopinatò accidat priori celebranti, subditur generaliter, quòd nullus Minister, aut Sacerdos, postquàm inceperit diuina Officia, præsumat illa relinquere imperfecta: & additur, quòd, qui aliter præsumpserit, sustinebit sententiam excommunicationis: si enim contra talem Ministrum, aut Sacerdotem, qui præsumit relinquere imperfecta diuina Officia, potest statim veniri ad sententiam excommunicationis, signum est, quòd eo ipso, quòd sic præsumit, contrahit culpam dignam excommunicatione; qualis tamen non est, si solùm sit venialis, vt etiam notauimus *lib. 5. de legib. disp. 23. n. 4. pag. 50. col. 2.*

Dummodo discontinuatio non sit nimia, & vltra duas, vel tres horas.

Neque valet, si dicas, Concilium Toletanum, & cap. *Nihil.* cit. solùm loqui de Officio Missæ, quod ait esse perficiendum, & supplendum per alium Sacerdotem: & si loquatur vniuersaliter etiam de aliis Officiis, solùm intelligi in eo casu, in quo quis illa relinquit imperfecta, cum intentione sic relinquendi, & non ampliùs perficiendi, & supplendi, vt notat Bonac. *de Horis canon. disput. 1. quæst. 3. §. 1. puncto 2. § 29.* Contrà enim est: quia, quamuis initio capitis loquatur de Missa; in fine tamen manifestè loquitur etiam de aliis Officiis, vt notat *ibi* Glossa, & Nauarr. *de orat. cap. 16. num. 64.* & patet ex illo verbo, *nullus Minister, vel Sacerdos*; in quantum, scilicet, alia Officia, præter Officium Missæ, possunt pertinere etiam ad alios Ministros, qui non sunt Sacerdotes. Et quod additur de huiusmodi Officiis relinquendis imperfectis cum intentione non ampliùs ea perficiendi, gratis additur, cùm reuerà ex textu id minimè colligatur: & sicut est grauis irreuerentia, & grauis culpa relinquere imperfectum ad longum tempus, & sine causa, Officium Missæ, etiam cum animo illud perficiendi posteà, & resumendi post longum tempus: ita & est grauis irreuerentia, & grauis culpa relinquere imperfectum ad longum tempus, & sine causa quodcunque aliud Officium diuinum: & cap. illud *præcedens eadem causa, & quæstione*, ex Concilio Toletano XI. *cap. 14.* id, quod præcipitur de celebrante Missam, aut sacrificante, vt, scilicet, in promptu habeat, qui possit supplere illius defectum, si fortè contingat, expressè dicitur etiam de psallente: quod signum est, Concilium illud, & Canones ex illo desumptos, nō solùm esse locutos de Officio Missæ, sed etiam de aliis diuinis Officiis. Et in specie de Horis canonicis, & de illarum recitatione publica, & in Choro, quòd sit ex suo genere culpa grauis, si vna aliqua Hora tali modo interrumpatur, expressè docet etiam Suar. *de Horis canon. cap. 11. num. 9.*

Atque hanc interruptionem notabilem, & ad longum tempus, & sine causa esse ex se peccaminosam mortaliter contra præceptum recitandi Horas canonicas, & ideò non satisfacere obligationi, & totam Horam, quæ interrumpitur, esse de integro repetendam, est multò tutius, & probabilius, quam oppositum, quod docet Less. *lib. 2. cap. 37. num. 58.* Petr. de Arag. 2. 2. *quæst. 83. art. 12. in fine*, Rodriq. *in summa, part. 1. cap. 143. n. 3.* Sanchez *lib. 7. consil. cap. 2. dub. 19. num. 5.* Layman *lib. 4. tract. 1. cap. 5. num. 7* Bonac. *de Horis canon. disp. 1. quæst. 3. punct. 2. §. 1. num. 18.* & aliqui alij apud ipsum, qui absolutè asserunt, quancunque interruptionem, etiam ad tempus longum, & sine causa, non esse peccatum, nisi veniale, & non inducere obligationem repetendi totam Horam, dummodo fiat intentione resumendi, & recitandi etiam reliquum: siquidem per hanc intentionem quasi per terminum communem sufficienter copulantur, & continuantur partes quæcunque ex se distantes, & interruptæ. Et quemadmodum si partes aliquæ vnius Horæ omittantur per naturalem obliuionem, aut inaduertentiam, non est obligatio repetendi totam Horam; sed solùm recitandi, & resumendi partes omissas, quando posteà aduertitur error intra eandem diem; & hæc integratio est moraliter sufficiens vnitas illius Horæ, & plene satisfacit præcepto, & obligationi de Horis canonicis: ita & si omittantur aduertenter, & de industria, & posteà similiter reassumātur, &c. Et simile quid potest contingere etiam in Sacramento Pœnitentiæ, quando plures Confessiones partiales factæ in dies plures pro expurgandis peccatis totius vitæ, & vere interruptæ, & distantes à se inuicem, vniuntur tandem, tanquàm vna Confessio totalis, & vna materia, sub vna forma absolutionis, & simul omnes constituunt Sacramentum Pœnitentiæ, vnum moraliter. Et ratio videtur esse: quia, qui dicit interruptè totum Officium intra vnum, & eundem diem, & nihil omittit ex iis, quæ præscribit Ecclesia, verè implet illius præceptum, cùm verè dicat, quod illa præcipit. Et quemadmodum plures Horæ discretæ ab inuicem, & interruptæ possunt conficere vnum Officium: ita & plures partes vnius Horæ possunt facere vnam Horam, etiamsi sint discretæ ab inuicem, & interruptæ.

5. *Non tamen desunt, qui putent, omnē discontinuationem, etiā ad tempus longum, esse solùm venialem.*

Sed contra hæc omnia non solùm facit aliorum authoritas, quos citauimus *n. 4.* sed etiam communiter sensus virorum proborum, qui non nisi cum magno scrupulo interrumpunt vnum aliquem Psalmū, aut vnam Horam ad longum tempus, & omninò curant totū repetere. Et maximè facit ratio allata *n. 2.* de vnitate cuiusque Horæ canonicæ, quæ maximè tollitur, & destruitur, non solùm physicè; sed etiam moraliter per longam, & voluntariam interruptionem: certum enim est, quòd sicut Ecclesia totum Officium canonicum cuiusque diei instituit, tanquàm vnum per solā aggregationem plurium precationū, aut laudationum Dei, per certa interualla Horarum, eiúsque partes quæ dicūtur maiores, voluit esse omninò diuiduas, & discretas ab inuicem, etiam per accidens ratione tēporis, quo singulæ persoluerentur: ita & vnanquanque Horam canonicam instituit, vt precationem, & laudationem Dei magis vnam, ciúsque

6. *Sed est falsum.*

ciúſque partes voluit eſſe minùs diuiduas, & magis coniunctas, & cùm omnes ſint ex ſe quantitas quædam diſcreta, ſicut & quælibet dictio, aut locutio ex Ariſtot. *in Prædicamentis, cap. de quantitate*; omnes tamen voluit eſſe continuas continuitate per accidens, id eſt, continuitate ipſius temporis; & in illo verè vno, & vere continuo iuſſit perſolui: ac proinde certum videtur, quòd non ſatisfacit intentioni Eccleſiæ, qui etiam partes cuiuſque Horæ facit diuiduas diuiſione per accidens, & de induſtria illas recitat tempore notabiliter interrupto, & non continuo. Et quemadmodum mutatio Ordinis circa partes vnius Horæ poteſt eſſe mortalis, vt *ſuprà* diximus, *diſp. præced. n. 15. & ſeqq.* ita & mutatio vnitatis, aut continuitatis. Et quod aſſerit Ariſtoteles 5. *Metaph. textu 19.* quòd ſubſtantia cuiuſque numeri ſit eſſe ſemel id, quod eſt vnuſquiſque; non autem eſſe ſæpiùs ſuas partes, ex quibus componitur; & ſubſtantia, v.g. numeri ſenarij ſit eſſe ſemel ipſum ſex; non autem eſſe ter ipſum duo, aut eſſe bis ipſum tria; idem videtur poſſe dici proportionaliter etiam de vnaquaque Hora canonica, quòd, ſcilicet, illius ſubſtantia ſolùm ſit dici ſemel, verbi gratia, tres Pſalmos cum vno Hymno, Capitulo, Reſponſoriis, Oratione; non autem ſit dici ſemel, verbi gratia, duos Pſalmos, & iterum alium Pſalmum, & tertiò Hymnum, Capitulum, Orationem, &c. ſicut facit, qui illam recitat interruptè. Et hac de cauſa dici poteſt, ac debet non ſeruare; ſed tollere ſubſtantiam ipſius Horę. Et ad idem facit etiam illud ex eodem Ariſtotele 7. *Metaph. text. 60.* Et vltimò, quòd in compoſitis, quæ ſunt aliquid totum, & non vt cumulus, id eſt, per ſolam aggregationem, & ſine omni ordine, & vnitate, vel coniunctione, quam poſtulent, & habeant partes ad inuicem, aliquid aliud eſt ipſorum ſubſtantia, quàm partes, & elementa, ex quibus conſtant; & hæc ſyllaba, *ba*, v. g. eſt aliquid aliud ſecundùm ſuam ſubſtantiam, quàm *b*, & *a*: quia, ſi hæ litteræ disiungantur, manent quidem ipſæ per ſe; non tamen manet ampliùs ſyllaba, *ba*, & mixtum, ſeu compoſitum ex igne, & terra, v.g. caro, eſt aliquid aliud propter ſolum ignem, & terram: quia hæc poſſunt diſſolui, & manere per ſe abſque eo, quòd maneat caro. Eadem ergo ratione vna Hora canonica, quia eſt aliquod totum ex ſuis partibus, & non vt cumulus, quaſi partes nullum ordinem, aut coniunctionem ad inuicem poſtulent, eſt aliquid aliud præter partes. & ſi partes ad inuicem diſcontinuentur, & interrumpantur, manebunt quidem ipſæ per ſe; non autem poterit dici, quòd maneat ipſa Hora; & qui illam ſic diſcontinuat, & interrumpit, omninò deſtruit illius ſubſtantiam, non autem ſatisfacit illius præcepto.

7. *Sola intentio continuandi partes interruptas alicuius Horæ, non eſt ſufficiens ad illas continuandas.*

Neque vrgent, quæ in contrarium adduximus *n.* 5. quòd enim dicunt, intentionem reſumendi poſteà partem omiſſam, totámque Horam perficiendi, ſe habere vt terminum communem, quo copulentur inter ſe, & quaſi continuentur in vnam Horam, & in vnam totam precationem partes interruptæ, & diſtantes quoad tempus; neque eſt neceſſarium ſecundùm illos Authores ad ſeruandam ſubſtantiam, & vnitatem illius Horæ, quæ interrumpitur; neque eſt ſufficiens: nam, qui omittit partem aliquam alicuius Horæ ex naturali obliuione, vel ex inaduertentia inculpabili; certũ eſt, quòd non habet actualem intentionem reſumendi poſteà partem omiſſam, de qua non cogitat; ſed ad ſummum ſolùm habet intentionem habitualem, quæ etiam manet in dormientibus: & tamen ſi poſteà aduertat, & reſumat partem omiſſam, adhuc illam continuat cum parte priore, & ex vtraque ſimul integrat vnam horam, vt illi volunt: ergo ad ſic continuandas partes diſtantes, & interruptas, non eſt neceſſaria dicta intentio, quæ ad illas ſe habeat, vt communis terminus; & quãdo etiam actu habetur huiuſmodi intentio, impoſſibile eſt, vt per illam continuentur partes diſcretæ, ſi reliquãtur verè diſcretæ, vt in ſe ſunt, præſcindendo à tali intentione: & quando per illam nõ ponitur continuitas, & vnitas temporis, per quam ſolùm poſſunt continuari cõtinuitate per accidens, & fieri vnũ, vt diximus; etſi ipſa non maneat actualiter, vna, & eadem toto tempore interruptionis, vt communiter non manet, ſed ſemel ſit, quando actu ceſſatur à cõtinuatione, & iterum reſumatur, quando reſumitur proſecutio, impoſſibile eſt, vt ſit quaſi terminus communis vtriuſque partis, cùm potiùs è contra ſit terminus proprius, & diſtinctus vniuſcuiuſque. Et certum eſt, quòd formalis intentio recitandi modò hunc Pſalmum, & poſt longum tempus recitandi alium, & tandem poſt aliud tempus abſoluendi recitationem totius Horæ, eſt formaliſſima intentio interrumpendi, & re ipſa cauſat, & efficit interruptionem; & ſi præterea dicatur eſſe intentio continuandi, dicenda eſt eſſe intentio contraria facto, & per conſequens omninò inſufficiens, imò & repugnans ad veram continuitatem, & vnitatem; ſicut ſi quis ſeparando re ipſa ab inuicem *b*, & *a*, adhuc diceret ſe habere intentionem illa vniendi in vnam ſyllabam, *ba*; & ſeparando ab inuicem ignem, & terram, adhuc diceret, ſe habere intentionem illa vniendi in vnum mixtum, verbi gratia, carnem, vt diximus *paulò antè* ex Ariſtotele 7. *Metaphyſ. text. 60.* Idque eſt verum non ſolùm phyſicè, & de continuatione, aut vnione phyſica; ſed etiam moraliter, & de continuatione morali, cùm nullus ſit, qui partes per vnum integrum diem, verbi gratia, interruptas reputet moraliter pro continuis, & non verè, & propriè pro interruptis, ſicut communiter omnes reputant, quando interruptio eſt ſolùm ad breue tempus, & quando parum communiter reputatur pro nihilo.

8. *Quando reſumitur pars omiſſa inaduertenter, nõ reuniuntur, & recontinuantur partes interruptæ.*

Neque caſus, qui additur de interruptione facta inculpabiliter per naturalem inaduertentiam, aut obliuionem, probat reunionem, vt ſic dicam, & recontinuationem partium interruptarum, quando poſteà error aduertitur, & reſumitur, & perſoluitur pars omiſſa: ſed ſolùm probat, quòd quando non poteſt ex aliquo accidente ſeruari ſimul integritas, & ſimul vnitas, aut continuitas alicuius Horæ, ſeruetur ſaltem integritas, & vnitas negligatur: hinc enim eſt, quòd qui aduertit intra eundem diem naturalem, quòd omiſerit partem aliquam alicuius Horæ, teneatur illam partem reſumere, & ſeruare, vel perficere Horæ integritatem; non autem teneatur totam Horam repetere; & ſimul etiam ſeruare, & facere vnitatem, in quantum, ſcilicet, ex interpretatione Doctorum, & ex communi vſu iam recepto præceptum de vnitate inculpabiliter non ſeruatum ſimul cum præcepto de integritate, non ampliùs obligat cum tanto incommodo, vt iterùm impleatur ſimul vtrumque: atque ita in caſu poſito falſum eſt, quòd reponatur vera vnitas, & continuitas illius Horæ; ſed ſolùm ſuppletur integritas, & partes verè manent interruptæ, & non vnitæ.

9. *Plures Confeſſiones diſtributa in plures dies, quare ſufficiant ad v-*

Exemplum aliud de Confeſſionibus in plures dies diſtributis, & tandem vnitis ſub vna forma abſolutionis in vnum Sacramentum, ſimiliter non probat intentum: quia Sacramentum Pœnitentiæ, cùm ſit inſtitutum à Chriſto Domino ad modum iudicij, non requirit maiorem

vnitatem Sacramenti Pœnitentiæ; non autem plures partes vnius Horæ distributa in plura tempora, sufficiāt ad veram vnitatē illius Horæ.

vnitatem suarum partium, quàm requirat iudicium: & ideò quemadmodum hoc satis est vnum ex vnitate sententiæ, siue absolutoriæ, siue condemnatoriæ, & accusationes, & testium examinationes, ex quibus perficitur in mente Iudicis cognitio causæ, potest habere plures: ita & Sacramentum Pœnitentiæ potest in suo genere esse vnum, etiamsi confessiones, & accusationes ipsius pœnitentis sint plures: siquidem ex illis perficitur in mente Confessarij vna cognitio totius causæ; & tandem subiungitur vna absolutio: quod tamen non accidit in Horis canonicis, quarum singolæ ex se postulant eam vnitatem, quam postulat Dei precatio, aut laudatio verè vna, id est, veram vnitatem temporis, vel saltem non veram, & multam pluralitatem, & interruptionem.

10\. *Qui recitat interruptè, omnes partes vnius Horæ, non seruat præceptum de substantia illius Horæ.*

Ad rationem, quòd qui recitat interruptè, recitet totum, quod præscribit Ecclesia, & ideò impleat illius præceptum, patet ex dictis: si enim substantia cuiusque Horæ non sunt partes illius quomodocunque; sed simul vnitæ in vnam actionem precatoriam, aut in vnam laudationem, sicut & substantia syllabæ, *ba*, non sunt *b*, & *a*, quomodocunque; & substantia mixti, verbi gratia, caloris non sunt ignis, & terra quomodocunque, sed simul vnitæ; non potest implere præceptum de substantia cuiusque, qui solùm non omittit vllam ex partibus; sed debet omnes persoluere simul, & non interrumpere per longum tempus. Et longè alia est ratio de toto Officio, quod non est vnum, nisi per aggregationem plorium precationum, & laudationum, & ideò per se positiuè postulat discretionem temporis pro vnaquaque. Contrà enim vnaquæque hora est vna precatio, & vna actio; & ideò contraria ratione per se postolat vnitatem temporis, eiúsque continuitatem, saltem moralem, pro singulis partibus; non autem longam, & notabilem interruptionem.

11\. *Quæ sit notabilis, & nimia interruptio in partibus horæ minoris.*

Tertiò, hæc, quæ dicimus de nimia, & valdè notabili separatione, & diuisione Nocturnorum ab inuicem, proportionaliter debent dici etiam de interruptione, & separatione partium cuiusuis alterius Horæ minoris, v.g. Tertiæ, aut Sextæ: si quis enim post absolutum, v.g. primum Psalmum, vel in medio vnius Psalmi desistat ab vlteriori prosecutione ex iusta causa, quæ fortè occurrit, desistit licitè, & sine culpa; si verò desistat sine causa, sed ad modicum tempus, peccat tantummodo venialiter, neque tenetur totam Horam repetere; & si desistat ad tempus lōgum, & totam non repetat, etiam peccat mortaliter, vt diximus. Et quanuis ad discernendum hoc tempus longum non possit tradi certior regula, quàm, vt stetur prudenti iudicio; potest tamen rationabiliter etiam addi ex Suar. *de Horis canonicis, cap. 24. num.* 10. vt attendatur proportio Horæ ad Horam, & partis ad partem; & præterea exigentia causæ, ex qua fit interruptio: certum enim est, quòd longior mora potest interponi inter Nocturnos, quæ sunt partes Horæ maioris, & quasi per se sunt integra Dei precatio, aut laudatio, quàm inter Psalmos Tertiæ aut Sextæ, quæ sūt partes vnius Horæ minoris, & longior potest fieri inter internos Psalmos, quàm inter partes vnius Psalmi, & quæ est proportio inter Horam minorem, & Horam maiorem, eadem potest attendi in interruptionibus vtriusque: vt, v.g. si Hora minor sit pars quinta aut sexta Horæ maioris, & Hora maior possit interrumpi per tres Horas circiter, etiam Hora minor poterit interrūpi per mediam horam circiter, vt etiam concedit Azor. *lib.* 10. c.8 *n.* 10. & qua ratione, qui recitat Matorinum, & ex defectu Breuiarij omittit Lectiones, & interim prosequitur Laudes, & posteà domi resumit Lectiones, licitè interponit bonam partem temporis, vt etiam *supra* diximus; eadem ratione potest interponere bonam partem, qui ex rationabili causa in recitatione Horæ minoris omittit vnum, aut alterum Psalmum. Et ne quis in hac re angatur scrupulis, in casu dubio, vtrùm mora interruptionis sit nimia, licitè potest admittere vt probabilem posteriorem sententiam de interruptione quacunque longa, & solùm in casu certo potest habere illam, vt falsam: siquidem etiam Nauar. *c.* 16. *de orat. n.* 70. & 71. admonet, quòd possit quis Horā aliquam interrumpere causa studij, cuius necessitas tunc fortè occurrit, vel causa prælectionis, aut concionis, vel Missæ audiendæ: quæ certè singula non solùm mediā horam; sed etiam multò plus temporis intercipiunt.

12\. *Quæ causæ sint rationabiles pro interruptione alicuius Horæ canonicæ.*

Quartò, iustas causas interrumpendi Horas canonicas ad aliquod tēpus has recēset Nau. *de orat. c.* 16. *n.* 68. & *seqq.* & alij cōmuniter, si sit faciendum opus misericordiæ spirituale, aut corporale, quod non patiatur commodam dilationem; v.g. si sit dandum vestimentum, aut cibus indigenti; si sit dandum consilium, vel exhibenda alicui consolatio aut reprehensio; si sit excipiendus hospes, aut audiendus, qui negotium aliquod affert, neque potest sine scandalo iuberi expectare; si sit faciendum aliquid in salutem, & bonum corporale ipsius recitantis, v.g. si sit sumenda medicina, aut seruiendū necessitatibus corporis, si sit studendū propter vrgentem necessitatem; si sit mandandum aliquid, si sit audienda Concio, aut Missa; si sit parendum Superiori, qui tunc temporis repentè aduocat; si aliquid sit conferendum cum socio pro intelligentia eorum, quæ dicuntur, vel pro maiori attentione, & deuotione; si immisceantur aliqua verba iaculatoria ex pietate in Deum; si occurrat aliquis pius affectus contritionis, amoris, &c.

13\. *Vtrùm is qui interrumpit animo iterū repetēdi omnia, verè teneatur omnia repetere.*

Quintò, qui ab initio recitat Officium, intendens satisfacere præcepto; sed postea interrumpit, intendens iterum repetere; probabilissimum est, quòd possit deinde non repetere, & priori recitatione contentus, solùm teneatur persoluere reliqua. Ita Azor. *lib.* 10. *cap.* 8. *q.* 7. Henriq. *lib.* 9. *c.* 25. *n.* 6. & alij: nam, si initio recitauit animo satisfaciendi præcepto, nihil illi defuit ad plenam satisfactionem, vt etiam diximus, dum ageremus *de legib lib.* 5. *disp.* 25. *n.* 11. & *seqq.* & voluntas iterum repetendi, quam habuit in actu interruptionis non potuit facere, vt iam præcepto non esset satisfactum pro illa parte, cùm ad præteritum non detur potentia, neque potuit inducere obligationem sub mortali ad repetendum, cùm non fuerit nisi simplex propositum, quod semper potest reuocari sine culpa.

14\. *Qui ab initio nō habuit intentionem satisfaciēdi obligationi, & habuit intentionem repetendi, verè tenetur omnia repetere.*

Oppositum tamen docet Nau. *de orat. cap.* 13. *n.* 16. 27. & 28. & *cap.* 16. *n.* 73. & 74. & *cap* 20. *n.* 30. qui absolutè asserit, eum, qui interrumpit animo repetendi, teneri repetere; neque aliter satisfacere. Et pro eadem sententia citatur etiam Ioan. Med. *C. de orat. q.* 16. § *De tertio.* & Rodriq. *in Sum. part.* 1. *c.* 144. *concl.* 2. & alij apud Garz. *de benef. part.* 3. *c.* 1. *n.* 191. & 192. Sed hi solùm loquuntur in eo casu, in quo quis ab initio nō habuit animum satisfaciendi præcepto de Horis canonicis; sed solùm aggressus est illas recitare ex alio fine, v.g. vt doceret aliquem alium, vel solùm, vt eas legeret, & percurreret ad tempus fallēdum, & animi causa, & de hoc rectè asserunt quòd verè teneatur Horas repetere, nec satisfaciat, si solùm habeat ratam priorem recitationem, vt etiam asserit idem Azor. *lib.* 10. *cap.* 8. *quæst.* 7. *cit.* & *cap.* 12. *quæst.* 8. cùm enim Ecclesia ita præcipiat Horas Canonicas, vt tamen relinquat in potestate cuiusque, quòd satisfaciat debito per hanc, vel per illam

recita

recitationem ; eo ipso, quòd aliquis per hanc recitationem non vult satisfacere, neque se liberare, & soluere à sua obligatione, sponte illam retinet, & adhuc tenetur ad aliam recitationem: sicut, qui vouit, v.g. recitare Rosarium, quolibet die, & quando illud actualiter recitat, positiue, & expressè intendit non se soluere ab obligatione voti, sed eam retinere pro alio Rosario, quod vult postcà recitare, verè non se soluit à dicta obligatione: ita & qui recitat Officium, ad quod tenetur ex præcepto Ecclesiæ, & expressè intendit non se soluere ab obligatione præcepti, verè non se soluit, & adhuc tenetur iterum recitare. Et ratio est: quia actus non operantur vltra intentionem agentium, *L. Non omnis. ff. si certum petatur.* & ideò nec actus recitationis potest operari impletionem obligationis, si hæc sic vltra intentionem ipsius recitantis: & obligatio legis, aut præcepti superioris non tollitur in conscientia per quancunque executionem, aut impletionem operis; sed solùm per illam quæ est ex affectu saltem nō contrario ipsi obligationi, & est ex notitia ipsius legis, aut præcepti, & ex voluntate illam implendi, vt docuimus *lib. 5. de lege, disp. 25. cit.* si præsertim executio, & impletio operis possit repeti, & fieri pluries, & in potestate cuiusque sit, hanc, vel illam impletionem applicare ad tollendam obligationem. Atque hoc modo quanuis possit satisfacere præcepto de audiendo Sacro is, qui non cogitat de die festo, vel de illius obligatione, & præcepto de recitandis Horis canonicis, is, qui de illo non cogitat, quia intentio, saltem generalis, & implicita de implendis obligationibus per vnanquanque actionem, quæ possunt per illam impleri, semper habetur, & potest præsumi in vnoquoque, quando nō constat de intentione contraria; nō tamen satisfacit, qui actu aduertit obligationem, & directè intendit illam non tollere.

15. *Sed oppositum tenent plures Doctores.*

Sed oppositum etiam quoad hoc placet Lessio *lib. 2. c. 37. n. 59.* Valen. *2. 2. disp. 6. q. 2. punct. 10. in fin.* Sanch. *lib. 2. in Decal. c. 13. n. 14.* & *lib. 7. consil. moral. c. 2. dub. 19. n. 6.* Vasq. *Opusc. de benef. c. 3. §. 1. art. 3. dub. 7. n. 114. & seqq.* & *1. 2. q. 100. art. 9. dub. 1.* Suar. *de Hor. can. c. 26. n. 8.* & *tom. 3. de Sacr. disp. 88. sect. 3.* Garz. *de benef. par. 1. c. 3. n. 198. & seqq.* Bonac. *de Hor. can. disp. 1. q. 3. punct. 2. §. 1. n. 31.* & aliis apud ipsum, qui absolutè asserunt, eum etiam, qui Officium recitat, aut rem aliam præceptam exequitur animo non satisfaciendi, posse deinde ratam habere illam priorem recitationem, neque teneri iterū recitare ; quia eo ipso, quòd recitat, implet præceptum de recitando, quacunque tandem intentione recitet; neque est in ipsius potestate, vt non impleat, posito, quòd recitet, hoc est, posito, quòd impleat, & legislator sola externa recitatione, & impletione suæ legis est contentus, quacunque tandem intentione fiat ; & eo ipso remittit omnem aliam obligationem, neque potest manere in potestate cuiusque, vt illam retineat, quando legislator illam remittit, aut tollit : sicut, neque est in potestate cuiusque, vt illam ab initio sibi imponat, nisi per votum : & sicut si creditor, quod sibi traditur à debitore titulo donationis, acceptaret titulo solutionis, & eo ipso remitteret debitum, non teneretur talia debitor ampliùs soluere, quando id sciret ; ita & in casu præsenti si legislator materialem recitationem Officij acceptat pro impletione suæ legis, non est, quòd ampliùs dicatur manere obligatio.

Neque putant hi Authores esse simile id, quod affertur de voto recitandi Rosarium semel in die, cui non satisfacit, qui illud recitat ex libera deuotione, & positiuè vult retinere obligationem voti pro alio Rosario : id enim dicunt esse ea eo, quia Deus, qui respectu voti est quodammodo creditor, eo tantùm titulo acceptat recitationem Rosarij, quo ille persoluit ; & ideò non remittit debitum voti, si solùm persoluit ex libera deuotione ; quod tamen aliter accidit in legislatore humano, qui semper est contentus solo actu externo liberè facto, & per illum semper putat esse impletam suam legem, neque curat de vlteriore obligatione ad illam implendam.

16. *Et est satis probabile, & satis tutum in conscientia, quanuis prior sententia sit probabilior, & tutior.*

Et negari non potest, quin hæc sententia sit probabilis, & quòd propter authoritatem tantorum Doctorum sufficienter sit tuta in conscientia. Prior tamen sententia est multò tutior, & quoad forum conscientiæ est probabilior, cùm minimè constet de tali acceptatione solius actus externi pro vera obseruatione, & impletione præcepti, & legis, vt assumunt dicti Doctores ; & legislator etiam humanus valdè rationabiliter possit intendere suam legem impleri ex certa intentione illam implendi, vel saltem ex intentione non contraria, idque ita postulet voluntaria, & libera illius impletio, vt videre est apud Suar *lib. 2. de legibus, cap. 10. n. 4.* & nos explicauimus *lib. 5. disp. 25. cit.*

17. *Qui ab initio proposuit repetere, & postea nō repetit, nō propterea tenetur restituere fructus beneficij.*

Et iuxta hanc posteriorem sententiam rectè notat Vasquez *Opusculo cit. de benef. cap. 4. §. 1. art. 3. dub. 7. num. 116.* quòd si quis non repetat Officium, quod proposuit, & voluit ab initio repetere, non propterea tenetur ad restitutionem fructuum beneficij : siquidem prima recitatione verè satisfecit præcepto. Et idem est, si ponatur non solùm proposuisse, & voluisse repetere ; sed etiam per votum se obligasse ad repetendum : quia in tali casu peccabit quidem contra votum, si non repetat ; non tamen peccabit contra præceptum de Horis canonicis, ex quo solo oritur obligatio restituendi fructus.

18. *Etiamsi voto se obligauerit ad repetendum.*

19. *Qui interrūpit Officium miscēdo vana, aut turpia, dupliciter peccat.*

Sextò, qui interrumpit Officium ridendo, iocando, aut sermones otiosos, & vanos miscendo, dupliciter peccat, id est, interrumpendo Officium sine causa, & verba otiosa, & inutilia proferendo. Ita Nau. *de orat. cap. 16. n. 75.* & Azor. *lib. 10. cap. 8. q. 6.* Sed vtraque culpa est venialis, nisi fortè verba, quæ intermiscentur, sint valdè turpia, & indecentia, & contineant grauem irreuerentiam erga Deum : tunc enim potest culpa esse mortalis contra virtutem religionis, etiamsi fortasse non sit mortalis contra præceptum de Horis canonicis, vt notat Suar. *c. 24. n. 11.* secùs verò si interruptio fiat per aliquam meditationem, aut mentis eleuationem in Deum, quæ fortè sumat occasionem ex ipsis verbis, quæ recitantur, vel quomodocunque immittatur à Deo: cùm enim finis orationis, etiam vocalis, sit coniunctio mentis cum Deo, cogitatio quæcunque, aut meditatio de rebus diuinis non debet censeri, quòd orationem vocalem impediat, aut interrumpat, cùm maximè faciat ad finem illius, tamque maximè iuuet, nisi fortè sit tam longa, & diuturna, vt actionem moraliter discontinuet ; vel sit tam intensa, vt impediat, & tollat totam attentionem ad verba, & inducat periculum aliquid omittendi, & simpliciter errandi in ipsa recitatione, vt notat Vasq. *Opusculo de beneficiis, cap. 4. §. 1. artic. 3. dub. 6. num. 112. & 113.*

20. *Etiā orationes, quæ dicuntur sine obligatione, non sunt interrumpenda sine causa.*

Septimò, si aliæ orationes, quæ solùm dicuntur ex libera deuotione, non autem ex obligatione, interrumpantur sine causa, similiter committitur culpa venialis ex Nauar. *de orat. cap. 16. num. 63.* quia etiamsi ab initio sine omni culpa potuissent omitti, postquàm tamen fuere inchoatæ, non possunt interrumpi sine causa, cùm etiam inter homines colloquia inchoata cum vno aliquo, contineant notam inur-

banitatis, & irreuerentiæ, ſi ex tempore, & ſine cauſa abrumpantur: ſi tamen in huiuſmodi orationibus eſſent partes, quæ poſſent ſuo modo accipi, vt integræ orationes, licitè poſſent diſcontinuari, & ſeparari ab inuicem, ſicut diſcontinuantur ſingulæ Horæ canonicæ. Et de partibus Roſarij, quæ conſtant ex ſingulis decadibus ſic docent Nauar. *de orat. cap.* 10. *num.* 37. *& ſeqq.* Azor. *lib.* 10, *cap.* 8. *quæſt.* 8. Sanchez *lib.* 4. *in Decal. cap.* 11. *num.* 39. *&* 40. & alij apud ipſum, quanquam addant, debere omnes perſolui intra eandem diem, niſi fortè integrum Roſarium ex quindecim decadibus ſit recitandum per quinas decades, quæ videntur conſtituere precationes totales; & ideò poſſunt diſcontinuari in plures dies.

21. *Et potiori ratione neque etiam Miſſa eſt interrumpenda ſine cauſa.*

Et à fortiori hæc eadem ſunt dicenda, etiam de Miſſa, quæ ſimiliter eſt quædam ſtructura, & quoddam opus artificioſum ex præſcripto Eccleſiæ conſtans ex certis partibus, certo ordine inter ſe diſpoſitis; & ideò ad vnitatem actionis, quæ eſt ipſa, etiam requirit continuitatem, & vnitatem temporis: hinc enim fit, vt quemadmodum modica, & breuis interruptio, verbi gratia, ad tuſſiendum, vel excreandum reputatur pro nulla; & ſi fiat ſine cauſa, verbi gratia, intermiſcendo vnum, aut alterum verbum de re non neceſſaria, ſolùm eſt peccatum veniale, & ſi fiat ex cauſa, & ad tempus aliquantò longius, vt communiter fit in Miſſa ſolenni, quando poſt Euangelium habetur concio, neque etiam eſt peccatum: ita & longa, & notabilis ad quodcunque tempus, ſi fiat ſine cauſa, probabilius eſt, quòd poſſit eſſe peccatum mortale, & quòd verè tollat illius vnitatem, dum tollit compoſitionem, & coniunctionem partium, & temporis continuitatem, vt *ſuprà* indicauimus *num.* 4. vbi etiam attulimus ex Concilio Toletano VII. *cap. Nihil.* 7. *quæſt.* 1. *de Offic. diu. quibuſcunque non relinquendis imperfectis ſub pœna excommunicationis.* De quibus omnibus videri poteſt Nauarr. *de oratione, cap.* 16. *num.* 55. *& ſequentib.* qui etiam *num.* 69. inter cauſas excuſantes interruptionem, ponit naturæ exonerationem, quando non poteſt differri vſque ad finem.

Vnde, quod dicitur conſueuiſſe in Miſſæ celebratione S. Philippus Nerius, vt abſoluta conſecratione, & dicto, *Agnus Dei*, dimitteret ſocium, & clauſo oſtio domeſtici Oratorij, in quo celebrabat, per duas, vel tres horas ſolus vacaret contemplationi, & poſteà communicaret, & Sacrificium totum perficeret, vt habetur in eius Vita *lib.* 2. *cap.* 1. *pag.* 83. & iterum in Compendio eiuſdem Vitæ *cap.* 2. *pag.* 27. niſi dicatur id feciſſe ex peculiari Dei inſtinctu, & motione, quæ ſine dubio eſt ſupra omnes Eccleſiæ leges, cap. *Duæ ſunt.* 19. *quæſt.* 2. ſolùm videtur poſſe excuſari ex opinione probabili, quam *ſuprà* attulimus *num.* 15. quòd quælibet interruptio, etiam ad tempus longum, non ſit contra ſubſtantiam, & vnitatem actionis; & ideò poſſit eſſe licita, ſi alioqui fiat ex iuſta cauſa.

22. *Orationes, quæ ſunt dicenda ex voto, vel ex pœnitentia, non ſunt interrumpenda.*

Et hæc eadem ſunt dicenda de interruptione, aut continuatione earum, ad quæ aliquis tenetur ex voto, vel ex pœnitentia iniuncta à Confeſſario: ſiquidem eadem ratione eſt intelligenda, & implenda hæc obligatio, atque illa, quæ eſt ex præcepto Eccleſiæ, vt notat Sanchez *lib.* 4. *in Decal. cap.* 11. *n.* 39. ex Nauarr. *de oratione, cap.* 10. *n.* 37. & aliis.

***

DISPVTATIO XXXIII.

Quomodo Horæ canonicæ ſint integrè perſoluendæ.

1. *Horæ canonicæ perfectè, & integrè ſunt perſoluendæ.*
2. *Mortaliter peccat, qui omittit partem notabilem vnius Horæ.*
3. *Quæ pars ſit notabilis in qualibet Hora minore.*
4. *In Horis maioribus etiam pars minor, quàm tertia, eſt notabilis.*
5. *In recitatione publica eſt peccatum mortale, ſi omittatur vnus integer Pſalmus.*
6. *Sed poteſt, & debet poſteà ſuppleri ab vnoquoque.*
7. *Qui omittit eadem die plures Horas canonicas, ſolùm peccat vnum peccatum omiſſionis externæ.*
8. *Etiamſi Horæ, quas omittit, ſint inter ſe diſcontinuæ in ſuo ordine.*
9. *Poteſt tamen peccatum internum eſſe multiplex, ſi actus voluntatis ſint multi.*
10. *Circunſtantia pluralitatis Horarum, quæ ſunt omiſſæ, eſt manifeſtanda in Confeſſione.*
11. *Si pluries omittatur pars modica, verbi gratia, vnus Pſalmus in pluribus Horis, quomodo peccetur mortaliter.*
12. *Si verſus, aut verba ſingula mutilentur, poteſt eſſe peccatum mortale.*
13. *Niſi fortè mutilatio verborum ſit tantùm quoad vltimas ſyllabas, & illorum ſignificatio maneat integra.*
14. *Non eſt contra integritatem, ſi Horæ recitentur cum ſocio, alternis verſibus.*
15. *Qui fuerint primi Authores recitandi cum ſocio.*
16. *In recitatione cum ſocio debet ſocius audire ſocium.*
17. *Et ideò debet etiam ſinere, vt ille benè abſoluat ſuos verſus.*
18. *In ſocium poteſt aſſumi etiam is, qui alioqui non tenetur ad Horas canonicas.*
19. *Et is, qui tenetur, verè ſatisfacit, etiamſi ſocium non attendat.*
20. *Si ſocij ſint plures duobus, non debent ſimul facere niſi duos Choros.*
21. *Quando recitatur cum ſocio, non eſt neceſſarium, vt Lectiones, Capitula, & Orationes dicantur alternis.*
22. *Etiam Antiphonæ, Reſponſoria, & verſiculi poſſunt dici alternis.*
23. *Si organum in Choro adhibeatur, debent per aliquem ſuppleri illa, quæ dicuntur ab organo.*
24. *Vtrùm illi, qui pulſant organa, vel aliquid faciunt pro ſeruitio Chori, teneantur aliquid repetere.*
25. *Non ſolùm Horæ canonicæ, ſed etiam aliæ precationes poſſunt dici alternis.*
26. *Ad integritatem diuini Officij communiter non pertinent aliæ precationes.*
27. *Pertinet tamen Officium Defunctorum, & Litaniæ cum precibus, pro certis diebus.*
28. *Et ſi omittantur, peccatur mortaliter; & ſunt pro rata reſtituendi fructus beneficiorum.*
29. *In recitatione priuata, & ſine ſocio non debet omitti ſalutatio ad populum,* Dominus vobiſcum.

CERTVM

1. *Hora canonica perfectè, & integrè sunt persoluenda.*

CERTVM est, quòd qui tenẽtur ad Horas canonicas, integrè debent illas persoluere, & non modò non possunt sine peccato omittere totum Officium; sed neque etiam partem illius, imò & verba singula perfectè, & integrè debent proferre; non autem dimidiare, aut detruncare. Ita Bellarm. *lib. 1. de bonis operib. cap.* 18. S. Anthonin. *part. 3. tit. 13. cap. 4.* §. 5. Suar. *de Horis can. cap. 25. n. 1.* & apud ipsum omnes communiter. Vnde non

2. *Mortaliter peccat, qui omittit partem notabilem vnius Horæ.*

solùm peccat mortaliter, qui omittit sine rationabili causa, & sciens, & prudens totum Officium; sed etiam qui omittit vnam aliquam Horam, aut notabilem illius partem, vt notat Bellarm. *loco cit.* & Nauar. *de orat. cap. 7. n. 5.* & apud illum Palud. Henricus, Caiet. Sylu. & alij. Suar. *cap. 25. cit. n. 12.* Azor. *part. 1. lib. 10. cap. 7. quæst. 1.* Bonac. *de Horis canonicis, disp. 1. quæst. 5. punct. 1. n. 1. tom. 1.* & omnes communiter: quia præceptum de Horis canonicis ex suo genere est ad mortale, neque potest quis excusari, nisi ex inaduertentia, aut ex leuitate materiæ; qualis tamen non est, quando omittitur pars notabilis vnius Horæ. Oppositum tamen sentit Richard. apud Angel. *verb. Hora, n. 12.* qui asserit non esse peccatum mortale omittere Horas, nisi id fiat ex fastidio diuini cultus, vel ex contemptu, vel ex consuetudine: idque etiam Angelus *eo loco* videtur non improbare: siquidem solùm asserit, quòd ea opinio est humanior, & quòd opposita est tutior: sed reuerà non solùm practicè est improbabilis; sed etiam videtur planè temeraria, vt notat Suarius *num. 12. cit.* cùm sit contra omnes Doctores, & sine fundamento.

3. *Quæ pars sit notabilis in qualibet Hora minore.*

Pars autem notabilis vnius Horæ communiter dicitur esse illa, quæ est tertia pars, idque colligitur ex S. Anthon. *part. 2. tit. 9. cap. 11.* §. 1. vbi loquens de eo, qui omittit partem notabilem Missæ, ponit exemplum de media, vel de tertia parte, quod idem ex communi sententia docet etiam Sanch. *lib. 1. in Decal. cap. 4. num. 10.* & Nauar. *de orat. cap. 3. n. 41.* vbi ad probandum, quòd qui omittit partem notabilem, peccet mortaliter, citat S. Anthon. in re simili, de Missa: & *cap. 10. num. 44.* & *in cap. Quando. de consecr. dist. 1.* ait, quòd in Horis minoribus, v. g. Tertia, aut Sexta, pars notabilis est totum principium Horæ, vsque ad finem primi Psalmi: quia circiter est tertia pars totius Horæ.

4. *In Horis maioribus etiam pars minor, quàm tertia, est notabilis.*

Rectè tamen addit Azor. *lib. 10. cap. 7. cit. quæst. 3.* in Horis maioribus partem aliquam posse esse notabilem, etiamsi sit minor, quàm tertia: vt si omittas, verbi gratia, ex prima Hora, quæ complectitur Matutinum, & Laudes, vnum Nocturnum: quia simpliciter in totis magnis etiam pars longè minor, quàm tertia, est pars magna: vt si ex tota summa quingentorum, verbi gratia, aut mille aureorum, quos debes restituere, detrahas, & retineas quinquaginta, aut centum; vel ex toto die festo, quo per horas vigintiquatuor, & à media nocte vsque ad mediam noctem debes abstinere à seruilibus, des operam rei seruili per quatuor, vel quinque horas: & ideò vt dignoscatur etiam in Horis maioribus, & vniuersaliter in omnibus, quæ pars sit notabilis; non tam debet considerari quasi relatiuè, & in ordine ad totum, quod pluribus, aut paucioribus vicibus repetita componit, & integrat, quàm absolutè, & in se, vt notat Suar. *de Horis can. cap. 19. num. 3.* & *cap. 25. n. 16.* vbi etiam concludit, in Horis maioribus prudenti iudicio illam posse censeri partem notabilem, quæ æquiualet vni Horæ minori, vel medietati illius: & si hanc non attingat, non peccari mortaliter, si omittatur, & similiter in Horis minoribus non esse partem notabilem, si non sit ferè dimidia pars, & Horæ totius medietatem non excedat, vel non attingat.

Aliter tamen quoad hæc exempla videtur sentire Sanchez *lib. 1. in Decal. cap. 19. n. 7.* vbi asserit, si quis ex Matutino de feria, vel de Festo simplici omittat tres Lectiones, & tria Responsoria, quæ post illas dicuntur, solùm omittere partem paruam, & moraliter loquendo, satisfacere præcepto de integritate, & non peccare mortaliter, cùm tamen certum sit, quòd tres Lectiones, & tria Responsoria simul omissa excedant partem dimidiam vnius Horæ minoris, & fortasse etiam pertingant ad illam totam. Sed negari non potest, quin iudicium Suarij quoad hæc exempla, sit tutius, & rationabilius: & secũdùm illud damnandus esset culpæ mortalis etiam ille, qui voluntariè, & culpabiliter omitteret in Matutinis iam dictis tres Lectiones, & tria Responsoria. Et eadem ratione est minùs probanda sententia Lessij *lib. 2. cap. 37. num. 52.* & Bonac. *de Horis can. disp. 1. quæst. 5. punct. 1. n. 2.* quòd in Horis minoribus, neque pars tertia, neque dimidia sit notabilis, & ideò quòd ille solùm circa illas peccet mortaliter, qui omittit Horam integram. Contra enim est: quia opposita sententia, quòd sit notabilis etiam pars dimidia, vel ferè dimidia, est communior, vt etiam ipsi fatentur, & ideò cæteris paribus est probabilior.

Contraria verò ratione minimè videtur probandum id, quod placet Ioanni Petro Monetæ *tract. de distrib. part. 2. quæst. 3. num. 33.* quòd pars notabilis in Horis minoribus sit etiam illa, quæ est decima, siquidem in fructibus, & reditibus terræ, hanc Deus in veteri lege reputauit, vt sic dicam, in vltimo, & infimo gradu notabilitatis, & considerabilitatis, eámque voluit solui sub culpa mortali Leuitis, & Sacerdotibus, tanquàm sufficientem pro ipsorum necessitatibus, & populo non molestam, vt notat Abulen. *in cap. 23. Matth. quæst. 56.* Sed reuerà hoc argumentum non multùm vrget: pars enim decima fructuum terræ, qui colliguntur ab aliquo in annos singulos, potest esse absolutè, & in se, valdè magna, si fructus sint magni; & potest esse valdè parua, si fructus sint parui: & in primo casu non solùm decima, sed etiam vigesima potest dici notabilis, & obligaret ad mortale, si esset in præcepto: & in secundo non solùm decima, sed neque etiam quinta est notabilis, & non obligat ad mortale; ac perinde si benè sumatur paritas, & proportio, etiam in Horis canonicis pars decima totius Officij benè poterit censeri notabilis: quia est pars totius magni, & pars decima vnius Horæ minoris non erit notabilis, quia est pars totius parui.

5. *In recitatione publica est peccatum mortale, si omittatur vnus integer Psalmus.*

Sed in hac re non eodem modo videtur philosophandum de priuata recitatione Horarum, & de publica: quia pars illa, quæ sine notabili deordinatione, & deformitate potest omitti in recitatione priuata, non potest eodem modo omitti in recitatione publica, vt, verbi gratia, si in Vesperis non cantetur, *Magnificat*, aut aliquid simile, quod à populo reputatur præcipuum: nam, sicut in Missa est moltò grauius, si pauca verba omittantur ex Canone, quàm si omittatur integra oratio ex collectis: ita & in Officio publico multò est grauius, & maioris scandali, & admirationis materiam præbet, si aliquid omittatur, quàm si omittatur in Officio priuato, vt notat Suar. *c. 13. n. 3.* vbi etiam concludit, in recitatione publica etiam integrum Psalmum, si voluntariè omittatur, posse esse materiam peccati mortalis; cùm tamen in recitatione priuata non sit mortale, nisi pars, quæ omittitur, sit ferè dimidia vnius Horæ minoris, vt *iam* retulimus.

Quod

6. *Sed potest, & debet postea suppleri ab vnoquoque.*

Quòd si contingat, vt in Choro inaduertenter vnus Psalmus cantetur pro alio, vel pars notabilis omittatur; satis erit deinde, si vnusquisque per se, & priuatim id suppleat ex Nauar. *de orat. c.10.n.58.* quamuis melius sit id supplere conuentualiter, & cantando in ipso Choro, si id potest fieri sine scandalo, vt idem subdit.

7. *Qui omittit eodè die plures Horas canonic. solùm peccat vnum peccatum omissionis externæ.*

Neque ex eo, quòd quis omittat plures Horas canonicas eodem die, dicendus est, verè committere plura peccata omissionis externæ, & consummatæ; sed vnum tantùm, vt notat Nauar. *de orat. cap.7. num.6.* Suar. *de Horis canon. cap.25. num.18.* Azor. *lib.10.cap.7.quæst.4.* Vasq. *Opusculo de benef. cap.4.§.1. art.2. dub.5.* Bonac. *de Horis canon. disp.1. quæst.5. puncto 1. num.6. & seqq.* Sanchez *lib.7. consil. cap.2. dub. 11.* & Canonistæ communiter apud Nauar. *loco cit.* quamuis oppositum asserat Tab. *verb. Hora, quæst.18.* & id magis probet etiam Less. *lib.2.cap.37. num. 53.* quia præcepta de singulis Horis sunt verè distincta, & plura, saltem virtualiter; & tam obseruationes, quàm transgressiones illorum possunt ab inuicem separari: & ideò sicut facit plures actus virtutis, qui recitat distinctis temporibus plures Horas; ita & facit plura peccata, qui illas omittit. Et sicut præceptum, verbi gratia, de Completorio, non est idem cum præcepto de Laudibus, & solùm impletur per recitationem Completorij, non autem per recitationem Laudum: ita & omissio Completorij non potest esse eadem cum omissione Laudum, & per consequens neque potest esse idem peccatum. Sed contrà est: quia singulæ Horæ sunt ob ecta solùm partialia, non autem totalia, quæ necessariò tribuant distinctionem numericam peccatis externis, vt *alibi* diximus, dum ageremus *de vitiis, & peccatis in vniuersum*: verè enim coalescunt simul omnes in vnum Officium, quod præcipitur, vt quid totum, & per se, & in ordine, ad quod præcipiuntur singulæ Horæ, tanquàm partes, & illius transgressio solùm consummatur in extrema parte diei naturalis, quando ampliùs non potest totum persolui. Idque est verum, non solùm quando Horæ, quæ omittuntur, sunt sibi proximæ in suo ordine, vt, si quis, verbi gratia, omittat Primam, & Tertiam: sed etiam quando sunt discontinuæ, & separatæ vt si omittat Primam, & Vesperas: nam, sicut, si in fine diei naturalis, vel quauis alia illius parte, eas simul persolueret, verè satisfaceret, cùm præcepti substantia non sit, vt dicantur diuisim, & discontinuè; sed absolutè, vt dicantur: ita & peccatum omissionis externæ tunc solùm peccat, quando absolutè omittit; non autem quando omittit temporibus discontinuis; quod signum est etiam, omissiones vtriusque esse tantùm partiales, & simul quasi componere vnam omissionem totalem, vt notat Suar. *cap 25. cit. num. 20.*

8. *Etiamsi Horæ, quas omittit, sint inter se discontinuæ in suo ordine.*

9. *Potest tamen peccatum internum esse multiplex, si actus voluntatis sint multi.*

Dixi autem, eum, qui omittit solùm peccare vno peccato omissionis externæ: quia non loquor de peccato interno quod potest esse multiplex, pro multiplicitate internorum actuum, quos quisque elicit modò volens omittere hanc Horam, & modò illam, vt benè explicat Bonac. *loc. cit. n.7.* & non est dubium, quòd hi omnes sunt exprimendi in Confessione, vt idem subdit *num.9.*

10. *Circumstantia pluralitatis Horarū, quæ sūt omissæ, est manifestāda in Confessione.*

Et circa huiusmodi vnitatem omissionis externæ id potest addi ex eod. Suar. *c.25. cit. n.18.* quòd probabile est, debere in Confessione manifestari hanc circunstantiam, quamuis solùm materialem, quòd Horæ omissæ fuerint pluries; neque esse satis, si solùm dicatur: Peccaui grauiter contra præceptum de Horis canonicis. siquidem ex communiore, & veriore sententia etiam illæ circunstantiæ sunt manifestandæ, quæ notabiliter aggrauant in eadem specie, qualis est in casu præsenti, quòd Horæ omissæ sint plures, & maiores.

11. *Si pluries omittatur pars modica, v. g. vnus Psalmus in pluribus Horis, quomodo peccetur mortaliter.*

Et quod diximus de vnitate omissionis externæ, quando omittuntur plures Horæ inter se, & in suo ordine discontinuæ, & separatæ; ideò est dicendum de omissione plurium partium minorum diuersarum Horarum: vt, si quis, v.g. sciens, & prudens omittat vnum Psalmum ex Prima, & vnum ex Sexta, ex Vesperis, &c quamuis enim vnus Psalmus per se non sit pars notabilis suæ Horæ; plures tamen etiam diuisim omissi in pluribus Horis sunt pars notabilis totius Officij, & inter se vniuntur in ratione vnius peccati mortalis contra præceptum de toto Officio: & sicut, qui aduertenter laborat pluries ad modicum tempus in eodem die festo; vel aduertenter comedit pluries aliquid modicum in eodem die ieiunij, peccat mortaliter; quia partes temporis, quibus laborat, moraliter continuantur in vnam partem notabilem diei festi; & modicæ comestiones in die ieiunij moraliter vniuntur in vnam comestionem, & refectionem notabilem, & simul faciunt transgressionem notabilem sui præcepti: ita & qui aduertēter omittit pluries vnum Psalmum, vel aliquid modicum in eodem Officio, peccat mortaliter; & plures illæ omissiones modicæ moraliter vniuntur in vnam omissionem notabilem vnius Officij, vt patet ex dictis *alibi* de vnitate numerica peccatorum, *lib.2. disp.21. & seqq.*

12. *Si versus, aut verba singula mutiletur, potest esse pec. mort.*

Imò hoc idem potest contingere etiam in partibus minimis quales sunt, v. g. singuli versus, vel etiam singula verba, si quis aduertenter omittat pluries singulos versus, aut eos dimidiet prima tantùm, & vltima verba proferendo; non autem media; vel similiter si abscindat, & mutilet sæpiùs verba, primas tantùm, & vltimas syllabas formādo, & medias syncopando: hic enim non leue peccatum committit ex Bellarm. *lib.1. de bonis operibus, cap.18. sub init. tom.4.* & moraliter peccat, & non satisfacit suæ obligationi ex Nau. *in Man. c.25. n.98.* & Sanchez *lib.7. consil. cap.2. dub.17.* & Bonac. *de Horis canonicis, disp.1. quæst.3. puncto 2. num.1. & 2. tom.1.* & omnibus communiter apud ipsum: quia Clementina 1. *de celebrat. Miss.* & cap. *Dolentes. eodem titulo,* grauiter reprehenduntur, qui continua syncopa Matutinum transcurrunt; idque prohibetur sub pœna suspensionis, & districtè præcipitur in virtute obedientiæ, vt diuinum Officium, nocturnum pariter, & diurnum, studiosè, & deuotè ab omnibus celebretur, id est, vt *non præcidamus verba dimidia; non integra transiliamus; non fractis, & remissis vocibus muliebre quiddam balba de nare sonemus; sed virili, vt dignum est, affectu, & sonita verba Sancti Spiritus depromamus,* vt habet S. Bernardus *Serm. 47. in Cant.* & apud Bellarm. *loc. cit.* Rectè tamen monet Bonac. *n.2. cit.* Azor. *lib.10. cap.7. qu.11.* Less. *lib.2. cap.37. n.56.* id solùm intelligi de iis, qui versos, aut verba dimidiant, non ex balbutie, aut ex præcipitantia linguæ, vel ex consuetudine, quæ in naturam sit versa; sed ex vitio, & culpa voluntaria. Et *n.4.* si mutilatio verborum sit tantummodo quoad vltimas syllabas, non esse culpam, nisi venialem, dummodo saluetur integra significatio, vt etiam communiter dicitur in formis Sacramentorum: & in caso præsenti notat Azor. *lib.10. c.7. q.11. cit.* & Less. *lib.2. cap.37. n.56.* & Barbosa *in cap. Dolentes. n.13. de celeb. Missar.* & omnes communiter apud Bonacinam *num.4 cit.*

13. *Nisi fortè mutilatio verborum sit tantùm quoad vltimas syllabas, & illorum significatio maneat integra.*

14. *Non est contra integritatem,*

Non est tamen contra integritatem Horarum canonicarum, si quis alternis versibus cum socio recitet, dummodo audiat, quod recitatur à socio nam,

tatem si Horæ recitentur cum socio alternis versib.

nam, sicut societas aliorum bonorum hoc habet ex propria ratione, vt bona ipsa, super quibus contrahitur, euadant communia vtrique socio, L. 1. §. *in societate. ff. pro socio.* ita & societas in recitando Officio, recitationem, seu partem vnius facit communem etiam alteri; & sic vterque censetur integrè recitare. Vnde & in Concilio Basileensi *sess.* 21. §. 4. expressè dicitur, quòd sit in potestate cuiusque, vt quando recitat extra Chorum, recitet solus, vel associatus; & cap. *Quod in te. de pœnit. & remiss.* etiam pro tempore interdicti localis generalis conceditur, vt in Ecclesiis conuentualibus recitent duo simul, aut tres. Et quemadmodum recitatio publica, & in Choro iam communiter fit alternis versibus, Ecclesia sic permittente, vt diuina Officia persoluantur cum minore fatigatione, & attentiùs, & deuotiùs: ita & potest alternis fieri recitatio priuata, quæ subrogatur in locum publicæ: & iam est sic inductum per totam Ecclesiam; & nullus est ex Doctoribus, qui improbet talem consuetudinem, vt

15. videre est apud Nauarr. *de orat. cap.* 10. *n.* 16 Suar. *de Hor. can. cap.* 15. *num.* 1. *& seqq.* Azor. *lib.* 10. *cap.* 7. *quæst.* 5. Less. *lib.* 2. *cap.* 37. *n.* 52. Regional. *lib.* 18. *n.* 158. Bonac. *de Hor. can. disp.* 1. *quæst.* 1. *punct.* 2. *num.* 5. qui Doctores etiam asserunt, dictam consuetudinem fuisse primò inductam in Ecclesia Antiochena à S. Ignatio, illius Episcopo, & Martyre gloriosissimo; & inde paulatim dimanasse in totum Orientem, eique causam dedisse visionem, quam habuit idem S. Ignatius, teste Socrate *lib.* 6. *Histor. cap.* 8 & Nicephoro *lib.* 13. *cap.* 8. quòd Angeli Sanctissimam Trinitatem *ἀντιφώνως*, id est, alternis vocibus collaudarent, prout, nimirum, habetur Isaïæ 6. & Apoc. 4. *Et Seraphim, & quatuor animalia clamabant alter ad alterum, & non habebant requiem die, ac nocte dicentia: Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus omnipotens, qui erat, & qui est, & qui venturus est.* Et deinde in Ecclesiam Mediolanensem eundem modum psallendi, aut canendi alternis induxit S. Ambrosius, teste S. Augustino *lib.* 9. *Confess. cap.* 6. *&* 7. & Isidoro *lib.* 1. *de Offic. eccles. cap.* 7. eúmque posteà sunt secutæ etiam reliquæ Ecclesiæ ex præcepto S. Damasi Papæ, vt est apud Platinam *in eius Vita*, & apud Nauar. *de orat. cap.* 10. *num.* 17. siquidem statuit, vt in Ecclesia Psalmi canerentur alternatim ab omnibus, sicut olim fiebat, vt etiam nunc faciunt Iudæi in suis Synagogis; neque totus recitaretur, vel caneretur tantùm ab vno, audientibus aliis, sicut olim faciebant Monachi Ægypti ex Cassiano *lib.* 2. *de instit. renunciantium, cap.* 11. Et tandem ex hac recitatione publica sic instituta, & inducta per Ecclesias, facta est extensio eiusdem alternationis, etiam ad recitationem priuatam

Qui fuerint primi authores recitandi cum socio.

16. Dixi autem, recitationem, quæ fit cum socio alternis versibus, non esse contra integritatem Officij, si socius audiat partem socij; quia societas recitationis solùm initur quoad recitationem audibilem; eiúsque communicatio solùm completur per auditionem: & ideò si pars, quam recitat socius, non audiatur ab altero, vt certè non auditur, quando socius suam partem submissè recitat, non fit illi communis. Et quemadmodum, si vterque recitaret ita submissè, vt non audirent se inuicem, verè societas ex parte vtriusque esset nulla, & perinde esset, ac si vterque recitaret solus, & per se suam medietatem independenter à socio: ita & si tantummodo alter submissè recitet, verè societas ex parte illius est nulla, nec suam recitationem communicat alteri; sed sibi retinet totam, quamuis nulliter, & inutiliter. Atque hoc modo, qui adhibet socium, eúmque audit; sed ipse per se submissè recitat, & non auditur à socio, integrè recitat, quantùm est ex se, & obligationi satisfacit, cum per se recitet suos versus, & per auditionem communicet in versibus socij, quamuis non vicissim communicet socius in versibus illius, dum illos non audit; atque ita socius non satisfaciat ex parte sua, si alioqui tenetur, vt notat Suar. *de Horis can. c.* 12. *num.* 6. *&* 7. Bonac. *quæst.* 3. *puncto* 2. *cit. num.* 16. & alij apud ipsum. Et hinc etiam fit, vt neque satisfaciat, qui non sinit socium benè absoluere suos versus; sed eum præuertit, & præuenit quoad ver- 17.
sus sequentes, quos ipse recitat: nam partes illas, quas præuenit, & non sinit à socio benè absolui, reuerà non audit; & ideò in illis non communicat: ac proinde si multæ sint, non satisfacit, vt notat Tolet. *lib.* 2. *cap.* 13. *num.* 6. & plures alij apud Bonac. *puncto* 2. *cit. num.* 3.

In recitatione cum socio debet socius audire socium.

Et ideò debet etiam sinere, vt ille benè absoluat suum versum.

Non tamen est necessarium, vt socius, qui assumitur ad recitandum, sit obligatus etiam ipse ad Horas canonicas: quia communiter in Choro adhibentur Cantores, viri soluti; & extra Chorum sæpissimè adhibentur famuli, vel alij familiares; neque vlla habetur ratio de illorum obligatione: & dummodo is, qui tenetur per se, recitet vnam partem, & alteram audiat, satis vtranque facit suam, & satis integrè recitat, siue socius, cum quo recitat, teneatur, siue non, vt benè notat Azor. *lib.* 10. *cap.* 7. *quæst.* 6. & alij communiter apud Bonac. *disput.* 1. 18.
quæst. 3. *puncto* 2. *num.* 6. Imò neque etiam tenetur sub mortali huiusmodi socius habere attentionem ad versus, quos recitat, vt notant Suarius *c.* 25. *n.* 2. Layman *lib.* 4. *tract.* 1. *cap.* 5. *n.* 8. Bonac. *n.* 6. *cit.* & alij apud ipsum: quia neque ipse se obligat quasi ex voto ad attendendum, dum se adiungit socium alteri; neque Ecclesia talem obligationem illi imponit; neque consequitur quasi ex natura rei per hoc, quòd alterum adiuuet; sed ille per se satisfacit, dum orat, non modò suam partem, quam recitat; sed etiam partem, quam audit; siue illa sit etiam oratio ex parte socij, & ratione internæ attentionis, & intentionis, quam ille habet; siue non, cùm is, qui tenetur, non communicet parti alterius ratione actus interni; sed solùm ratione externi, quem ipse audit, & quem supponit etiam prouenire ex actu interno; & reuerà huiusmodi socius, si nullo modo attendat, solùm peccabit venialiter, in quantum carebit illa attentione, quam requirit omnis oratio etiam voluntariè, & sponte suscepta, & sine vlla obligatione. 19.

In socium potest assumi etiam is, qui alioqui non tenetur ad Horas canonicas.

Et is, qui tenetur, verè satisfacit, & etiamsi socius non attendat.

Quòd si contingat, vt socij, qui recitant alternis versibus, sint plures duobus, non debet vnus recitare vnum versum, & alter alterum, & tertius tertium; sed simul omnes debent facere duos tantùm Choros, & vnusquisque debet per se recitare dimidiam partem Psalmorum, & alteram dimidiam audire ab aliis, vel saltem ab vno aliorum. Ita Sylu. *verb. Hora, quæst.* 7. Nauar. *de orat. cap.* 10. *num.* 17. Azor. *lib.* 10. *cap.* 7. *quæst.* 7. 8. *&* 9. Suar. *de Horis can. cap.* 25. *num.* 3. Reginal. *lib.* 18. *num.* 158. Layman *lib.* 4. *tract.* 1. *cap* 5. *num.* 8. *cit.* Bonac. *quæst.* 3. *puncto* 2. *cit. num.* 9. *&* 10. & habetur expressè ex Clemente Papa *lib* 8. *Constit. cap.* 34. vbi de iis, qui ad Horas canonicas non conueniunt ad Ecclesiam, dicitur, quòd priuatim psallant, canant, & orent, saltem duo simul, aut tres. Et pro tempore interdicti localis generalis idem habetur cap. *Quod in te. de pœnit. & remiss.* & fusè explicat idem Suar. *tom.* 5. *de censuris, disp.* 34. *sect.* 3. *num* 10. *& seqq.* Et ratio est: quia hic est vsus, & praxis Ecclesiæ, vt in recitatione priuata imitemur recitationem publicam, quæ fit in Choro. 20.

Si socij sint plures duobus, non debent simul facere nisi duos Choros.

Dixi

21. *Quando recitatur cum socio, non est necessariũ, vt Lectiones, Capitula, & Orationes dicantur alternis.*

Dixi verò, vnumquemque debere per se recitare dimidiam partem Psalmorum: quia Lectiones, Capitula, & Orationes satis est, si vnus tantùm recitet, & alij audiant. Et quanuis æquum sit, vt etiam alij Lectiones legãt per vices suas; id tamen non est necessarium, cùm multi in Choro perfectè satisfaciãt, etiamsi nullam recitent, & perinde esset, si omnes audirent tantùm ab vno, atque si audiant à pluribus singillatim legentibus, cùm nulla sit lex, quæ id prohibeat, vt notat Suar. *cap.25.cit.n.4.* Qui etiam addit, alternationem, quæ seruatur in Psalmis, posse seruari etiam in Antiphonis, & Respõsoriis, iisque omnibus, quæ dicuntur alta voce; neque vnquam esse necessarium, vt vterque Chorus, vel vterque socius simul iungãtur, & simul recitent, nisi in iis, quæ dicũtur secretò, in quibus alter nõ potest audire alterum; & ideò tenetur vnusquisque dicere totum; idque est verius, quàm quod habet Rosella apud Sylu. *verb. Hora, q.7.cit.* & quidam alij Sũmistæ, qui contendunt, in recitatione priuata Antiphonas esse dicendas simul ab vtroque socio, sicut dicuntur in Choro. Contrà enim est communior vsus iam inductus, vt vnus dicat Antiphonam, postquàm alter finiuit Psalmum, & vnus rursus Antiphonam inchoet pro Psalmo sequenti; & sic etiam Antiphonę, quoad huiusmodi alternationem, se habeant sicut versus, vt notat etiã Sylu. *verb. Hora, q.7.cit.* & Nau. *de orat. c.10. n.16 & 17.* vbi id extẽdit etiã ad Respõsoria, & ad versiculos, vt facit Bonac. *punct.2.cit.n.11. & 22.*

22. *Etiam Antiphonæ, Respõsoria, & versiculi possunt dici alternis.*

23. *Si organũ in Choro adhibeatur, debẽt per aliquem suppleri illa, quæ dicuntur ab organo.*

Quòd si in Choro adhibeatur organum, & per illud dicantur, v.g. Antiphonæ, aut Versus alicuius Psalmi, vel Hymni, debent à Choro, vel à singulis; & ab vnoquoque per se suppleri illa, quæ dicuntur ab organo: quia organum verè non dicit, neque orat vocaliter; & ideò cum illo non communicatur sufficienter in oratione vocali; sed necessarium est, vt saltem aliquis alta voce illa eadem repetat; & sic cum illo communicent alij omnes, qui audiunt, vt notãt Suar. *de Horis can. c.8. n.7.* & alij apud Bonac. *puncto 2.cit.n.12.* Et ad vitandum hoc inconueniens de non communicando in oratione cũ solo organo, optimum est, vt simul cum organo adiungatur cantus aliquis vocis, qui semper exprimat eam partem, quam dicit organum, & qui ab aliis possit audiri, vt subdit Suar. *loc.cit.* & alij apud Bonac. *n.13.* Negat tamen id totum Sanchez *lib.7.consil.moral.c.2.dub.16.* vbi ex sententia aliquorum Magistrorum affirmat, sonum ipsum organorum accipi ab Ecclesia loco vocum, & tanquàm partem diuini Officij; & ideò non esse, quòd suppleatur. Sed negari nõ potest, quin oppositum sit tutius, & probabilius, cùm ex nullo capite constet de hac acceptatione Ecclesiæ.

24. *Vtrum illi, qui pulsant organa, vel aliquid faciunt pro seruitio Chori, teneantur aliquid repetere.*

Vtrùm autem censeri debeant satisfacere obligationi Horarum canonicarum illi ipsi, qui pulsant organa, aut libros parant, & huc illuc transferunt, vel thurificant, vel quid aliud faciunt pro seruitio Chori, & pro solennitate, & celebritate Officij, non constat inter Doctores. Affirmat Petrus de Arag. 2. 2. *quæst.83. art.12. in fine,* Azor. *lib.10. cap.13. quæst.20.* Reginal. *lib.19. num.160. in fine,* & *n.188.* Sot. *lib. 10. de iust. q.5. art.3. §. Pari modo.* Layman *lib.4. tract.1. c.5 n.7. §. Simile dubium est.* Henricus *quodlib. 11. q.29.* Sylu. *verb. Hora. q.12.* Innoc. *in c. Dolentes. de celebr. Miss.* Nau. *de orat. c.11. n.36.* Suar. *de Horis can. c.14 n.9.* Sanchez *lib.7. consil. c.2. dub.16. cit. conclus.* & multi alij iuniores docti; vt ipse loquitur; quia pro illis, qui hoc modo sunt occupati in seruitium Chori, Chorus ipse satis supplet, & ipse tanquam membrum, & pars Chori satis orat cum ipso corpore, eiusque orationi suo modo cooperatur; & Ecclesia has omnes occupationes acceptat loco cantus, & loco officij. Et quemadmodum qui Sacro inseruiunt, & coguntur discedere, v.g. vt ferant hostiam, vinum, thuribulum, aut aliquid simile perinde illis id reputatur, ac si Sacro continuè interfuissent, & verè satisfaciunt præcepto de audiendo Sacro, neque tenentur quicquam repetere, vel iterum audire, vt notat Suar. *n.9. cit.* & Tolet. *lib.6 c.7. n.2.* ex S. Anthon. *part. 2. tit.9. c.10 §.1.* Sylu. *verb. Missa, §.1.* & aliis: ita & qui seruiunt Choro, & coguntur semel, aut sæpiùs ab illo discedere pro illius seruitio, censeri debent satisfacere præcepto, & obligationi Chori, perinde ac si continuè illi interfuissent. Contrà verò id negat Nauar. *de orat. c.10. n.70.* & *c.11. n.37.* Vasq. *Opusculo de benef. c.4 §.1. art.3. dub.6. num.111* Bonac. *de Horis canon. disp.1. quæst.3. puncto 1. §.1. n.13.* & alij apud ipsum, qui asserunt, huiusmodi occupatos in seruitio Chori, satisfacere quidem obligationi ipsius Chori; & ideò lucrari distributiones, perinde ac si semper interfuissent, & cantassent simul cum aliis; non tamen satisfacere obligationi Horarum canonicarum, nisi fortè in iis, qui tenentur ratione professionis religiosæ, sic habeat consuetudo alicuius Religionis, & qui tenẽtur ratione beneficij per se, & priuatim simul recitent suam partem, & attendant ad partem Chori, etiam dum transferunt libros, aut thurificant, vel pulsant organa, & alioqui teneri etiam ipsos extra Chorum repetere partem illam, quam omiserunt in Choro. Et negari nõ potest, quin hoc sit tutius, & probabilius: siquidem ex cap. *Dolentes.* & Clementina 1. *de celebr. Miss.* omnes tenentur studiosè, & deuotè Officium recitare; nec recitat is, qui verba non profert, & non attendit ad eos, qui proferunt. Et quemadmodum secundùm Iura, non dicitur aliquid facere cum aliquo is, qui non intelligit id, quod fit coram illo, vt, v.g. si sit furiosus, aut infans, aut dormiat. *L. Cum Titio. ff. de verb. signif.* ita nec potest dici recitare Officium simul cum Choro is, qui ad Chorum non attendit; sed animo, & corpore totus est in alio seruitio Chori. Vnde & Sotus *lib.10. quæst.5. art.3. cit. §. Pari modo.* de illo, qui pulsat organa, expressè fatetur, nescire se, vtrùm teneatur posteà Officium dicere: & Nau. *cap. 10. num.70.* solùm in eo casu admittit, quòd qui sunt occupati in seruitio Chori, non tenentur repetere id, quod omittunt, quando occupatio ad illos pertinet ex officio, & non potuerunt illi satisfacere ante tempus Officij; & mora, quam in illis impendunt, est solùm breuis: & solùm cum his conditionibus ait, esse intelligendum id, quod posteà docet *cap.11. n.36.* quòd non teneantur repetere: imò & ibidem *n.37.* subdit, quòd qui dum alij cantant, præuidet Lectionem, quam ipse posteà debet recitare, & quam scire debebat sui muneris esse futuram; omninò tenetur posteà repetere, & supplere totum id, quod omisit; quanuis non peccauerit, Officium Chori interrumpendo, neque amiserit aliquid de distributionibus: si quis tamen propter authoritatem Doctorum, qui absolutè negant, esse aliquid repetendum de necessitate, nihil repeteret, non esset propterea damnandos peccati: siquidem esset secutus opinionem probabilem.

Atque hoc, quod diximus de recitatione Officij alternis versibus, & de illius integritate, quæ non tollitur per huiusmodi alternationem, debet intelligi etiam de aliis precationibus, quæ habent plures versus, vt sunt, v.g. Officium Beatissimæ Virginia, aut Defunctorum, vel Psalmi pœnitentiales, Graduales, &c. & in quibus vnum aliquid est sæpiùs repetendum, vt est Rosarium, & Corona B. Virginis, & Litaniæ: hæc enim omnia licitè possunt dici alternis, & cum socio, non solùm quando dicuntur 25.

Non solùm Horæ canonicæ, sed etiam aliæ precationes possunt dici alternis.

ex

ex libera deuotione; sed etiam quando dicuntur ex vuto, aut ex pœnitentia sacramentali iniuncta, vel ex quacunque alia obligatione, vt notat Nauar. *de oratione, cap.* 10.*n.*19. Azor. *lib.*10.*cap.*7. *quæst.*10. Less. *lib.*2.*c.*37.*n.*5 2.§. *Hic tamen aduerte.* Suar. *de Horis canon.cap.*9.*n.*15. Layman *lib.*4.*tract.*1.*c.*5.*n.*8. Bonac. *disp.*1.*qu.*3.*puncto* a §.1.*n.*7. nam valdè rationabiliter interpretamur omnem huiusmodi obligationem non plùs obligare, quàm obligent Horæ canonicæ: & ex Clemēte Romano *lib.*4.*c.*34. optimè orant fideles, quando orant simul duo, vel tres, iuxta illud Christi Domini: *Vbi fuerint duo, vel tres congregati in nomine meo, ibi sum ego in medio eorum.* Et certum est, quòd quando orant alternis, orāt simul duo, vel tres; & ideò non est dubitandum, quòd optimè orent, & obligationi satisfaciant.

26. *Ad integritatem diuini Officij communiter non pertinēt aliæ precationes.*

Denique ad integritatē diuini Officij, prout persoluitur extra Chorum, communiter non pertinet Officium B. Virginis, aut Defunctorum, vel Psalmi pœnitentiales, aut Graduales; non solùm enim non pertinent ad Horas canonicas, tanquàm illatū pars integralis, aut tanquàm Horæ per se integræ & totales, vt *suprà* diximus; sed neque etiam continent vllum peccatum, aut peccati periculum, si ordinariè omittantur, vt patet ex Bulla Pij V. in qua propter eas occupationes, quæ communiter multis incumbunt, remouet omnem obligationem, & omne periculum peccati; & solùm hortatur, vt ab vnoquoque dicantur ex libera deuotione: & ad hunc finem pro Officio B. Virginis, aut Defunctorum relaxat centū dies de pœnitentiis iniunctis; & pro Psalmis pœnitentialibus, aut Gradualibus, quinquaginta. Et quāuis id concedat sine præiudicio sanctæ consuetudinis earum Ecclesiarum, in quibus Officium B. Virginis dici consueuerat; & licitè potuerint aliquæ Ecclesiæ retinere etiam alias consuetudines de Officio Defunctorum, & de Psalmis pœnitentialibus, aut Gradualibus; non tamen propterea dici debent teneri ad hæc omnia Clerici illarum Ecclesiarum, quādo priuatim recitant, cùm sola deuotio Capituli, & Cleri nō possit imponere obligationem singulis, quoad priuatā recitationem, vt notat Suar. *de Horis can.c.*25.*n.*8. Azor. *lib.*10.*c.*16.*q.*3. & omnes cōmuniter apud Bon. *disp.*1.*q.*3.*puncto* 1.*n.*12.*tom.*1. & rectè id colligitur ex verbis Bullæ Pij V. in quibus expressè habetur, quòd Officium B. Virginis liberè potest omitti, dummodo id fiat sine præiudicio sanctæ cōsuetudinis certarum Ecclesiarum: quia enim huiusmodi consuetudo communiter solùm est, quoad recitationem publicam, & in Choro; eique nullo modo præiudicatur per recitationem priuatam; liberè, & sine peccato potest omitti dictum Officium ab vnoquoque in recitatione priuata.

27. *Pertinet tamen Officiū Defunctorū, & Litaniæ cum precibus, pro certis diebus.*

Dixi autem, si ordinariè omittantur: quia ad Officium Defunctorū omnes tenentur in die anniuersario ipsorum, 2. Nouemb. & ad Litanias cum precibus in die S. Marci, & in triduo Rogationū, vt specialiter præcipitur in certis Rubricis pro dictis diebus. Et quòd in Bulla Pij V. non fiat mentio Litaniātū, prout debent seorsim dici à septē Psalmis pœnitentialibus, id solùm est, quia cōmuniter non dicuntur nisi cum Psalmis pœnitentialibus; & ideò nō debuit de illis præcipi per leges, aut regulas generales; sed satis fuit, si suis locis, & pro certis diebus de illis præciperetur per Rubricas, & regulas speciales; cùm præsertim satis præcipiantur, etiā in Iure communi, c. *Rogationes. de consecrat. dist.*3. & in eius decreti obseruationē emanarint posteà speciales Rubricæ iam dictæ, vt qui non intersunt publicis, & solennibus Litaniis, dicant illas priuatim post Laudes; ciúsque præcepti tanta est obligatio, vt non solùm peccent mortaliter, qui illas omittunt, sed etiā teneantur pro rata restituere fructus suorum beneficiorū, sicut tenerentur, si omitterent aliam partē notabilem, vt notat Bon. *punct.*1.*in.n.*12. *de Officio Defunctor.* & *n.*13. de Litaniis contra Carolum Macignū, qui asserunt, Litanias non esse dicendas ex præcepto. Et pro hac obligatione restituendi facit Cōc. Lateranense, & Bulla Pij V. qui eos omnes dicunt teneri ad restitutionem, qui omittunt diuinum Officium; non autem exprimūt specialiùs, quòd omittant Horas canonicas: quia enim Officium Defunctorum, & Litaniæ cum precibus pro certis diebus sunt pars diuini Officij, & pertinent ad illius integritatem, vt diximus; meritò obligant ad fructus pro rata restituendós, si omittantur.

28. *Et si omittantur, peccatur mortaliter, & sunt pro rata restituēdi fructus beneficiorum.*

In iis verò locis, in quibus Breuiarium Pij V. non est receptum, seruanda est, quoad hæc omnia, propria consuetudo, quæ in iis viget, cùm vnusquisque debeat sequi proprium modum suæ Ecclesiæ, vt *suprà* diximus.

Siue autem Litaniæ, & Officium Defunctorū, & Horæ canonicæ dicantur publicè, & in Choro, siue priuatim cum vno socio, vel etiā per se, & sine socio; & siue adsint plures alij, qui audiant, siue non adsint; nunquam est omittenda, saltem à Sacerdote, aut ab Episcopo salutatio illa ad populum: *Dominus vobiscum.* quia intelligitur fieri ad totam Ecclesiam, prout dicit multitudinem fidelium; & præcipuè illam, cui inseruit, qui Officium recitat; & hæc moraliter censetur semper adesse, cùm eius nomine, & pro ipsa Officium recitetur, & sic habet cōmunis vsus; & etiā in Missa, quando dicitur priuatim, & secretò, adhibetur eadē salutatio: & prætereà dicitur, *Orate, Fratres.* &, *Gratias agamus.* &, *Benedicamus Domino.* quasi ad plures dirigatur locutio: & in *Memento* commendantur omnes circunstantes, etiamsi actualiter nulli sint; & pro ipsis dicitur Sacrificiū offerri, vel etiam ipsimet illud offerre pro se, & pro suis, vt benè notat Nau. *de orat.c.*22.*n.*86. Atque hoc est multò verius, quàm oppositū, quod docet Durantus *in Ration. diuin. Offic. lib.*4.*c.*14. & aliqui alij apud Nau. *ibidem.* Neque vrget, quòd pluralis locutio requirat ad minimum duos, c. *Pluralis. de reg. iur. in* 6. & ideò ex decreto Sotheris Papæ, c. *Hoc quoque. de consecr. dist.*1. Missarum solennia celebrari non possint, nisi saltem duobus præsentibus, quos salutet Sacerdos, dum dicit: *Dominus vobiscum.* & qui vicissim respondeant, eúmque resalutent: *Et cum Spiritu tuo.* Contrà enim est: quia, vt diximus, semper censetur ipsa Ecclesia, & multitudo fidelium moraliter adesse; & ad illam rectè dirigitur pluralis locutio; & hæc in Missa priuata repræsentatur etiā per vnicum Ministrum, qui eius nomine resalutat: *Et cum Spiritu tuo.* & similiter respondet per locutionem pluralem: *Habemus ad Dominum.* vt benè notat S. Th. 3. *part. quæst.*83. *artic.*5. *ad* 12. & decretum Sotheris solùm est de Missa solenni; non autem de priuata, vt notant *ibi* Glossa, & S. Thomas *loco citato*: & quatenus ipsius ratio de salutatione, & locutione plurali æqualiter valet etiam in Missa priuata, rectè soluitur per præsentiam moralem ipsius Ecclesiæ, cuius personam gerit sufficienter vnus Minister, qui etiam ex persona illius respondet pluraliter celebranti; sicut & pluraliter illum alloquitur, & salutat ipse celebrans. Et pro officio, & Horis canonicis neque etiam hic requiritur, quando aliquis recitat solus, cùm possit etiam ipse, dum recitat, repræsentare duplicem personam, id est, Sacerdotis, & Ministri, nomine publico Deum orantis, atque laudantis; & Ecclesiæ, pro qua orat, & laudat. Vnde & Pius V. *in reforma-*

29. *In recitatione priuata, & sine socio, non debet omitti salutatio ad populum*: Dominus vobiscum.

tione Breuiarij, tam in recitatione publica, quàm in priuata semper posuit dictam salutationem pluralem, neque posuit vllam variationem: & *in formula gratiarum actionis post Missam*, quæ communiter ab vnoquoque dicitur secretò, & sine socio, expressè illam adiunxit. Imò & *in Rubricis generalibus, cap. de Prima, num. 2.* expressè monet, quòd quando aliquis solus recitat, semel tantùm dicit, *Confiteor*, tam ad Primam, quàm ad Completorium; & omittit verba illa, *vobis, Fratres*; &, *vos Fratres*; vel, *tibi, Pater*; &, *te, Pater*: & tamen cap. *De orat. num. 30.* monet, quòd quando aliquis recitat solus, semper dicit ante orationem: *Dominus vobiscum.* & semper respondetur: *Et cum Spiritu tuo.* idque solùm ab eo, qui est saltem in ordine Diaconatus: & si sit præsens Sacerdos, solùm de illius licentia: quia, nimirum, maioris momenti est salutatio illa precatoria diuini auxilij, & diuinæ assistentiæ ad Ecclesiam, & ad fideles, quæ fit per, *Dominus vobiscum*; quàm simplex compellatio Fratrum in Confessione generali: & ideò hæc secundùm rubricas potest omitti, quando aliquis recitat solus, non autem illa.

DISPVTATIO XXXIV.

Qua voce sint persoluendæ Horæ canonicæ, tam in Choro, quàm extra Chorum.

1. *Horæ canonicæ in Choro sunt persoluendæ alta voce.*
2. *Qui interest Choro, & non canit alta voce, non satisfacit obligationi Chori.*
3. *Neque lucratur distributiones pro ea parte, quæ respondet cantui.*
4. *Non autem amittit omnes simpliciter.*
5. *Sed licitè potest recipere illarum medietatem pro ipsa præsentia, quam habet ad Chorum.*
6. *Et si ex fundatione, statuto, aut consuetudine alicuius Ecclesiæ, non teneatur nisi ad præsentiam Chori, potest licitè recipere omnes.*
7. *Qui tenetur ad Chorum, & non cantat, peccat mortaliter ex suo genere contra iustitiam.*
8. *Quomodo possit vnus inseruire pro alio.*
9. *Canonici ex propria institutione tenentur non solùm interesse Choro; sed etiam per se ipsos cantare.*
10. *Etiam Missa coram alijs est dicenda alta voce.*
11. *Nec verba consecrationis sunt proferenda cum magno conatu, & longa aspiratione, vel cum magna mora.*
12. *Si Officium recitetur extra Chorum, & cum socio, qua voce sit recitandum.*
13. *Si recitetur extra Chorum, & sine socio, secundùm aliquos, est recitandum alta voce.*
14. *Sed hoc non est necessarium.*
15. *Qui recitat sine socio, non est necesse, vt audiat ipse se.*
16. *Vtrùm liceat dicere Officium mentaliter, sine prolatione verborum, & sine voce.*
17. *Et idem est de alijs precibus, quæ dicuntur ex voto, vel ex Pœnitentia sacramentali.*

SONVS vocis in persoluendis Horis canonicis, is est sufficiens, & necessarius, qui est commensuratus, & conueniens fini, propter quem persoluuntur; siue sint persoluendæ in Choro, & in Ecclesia, & publicè propter alios; siue priuatim, & extra Chorum cum socio, vel sine socio: nam si persoluantur publicè, & in Ecclesia pro deuotione, & vsu fidelium, tanta voce sunt persoluendæ, quanta est necessaria, vt ab alijs possint audiri, remotis saltem impedimentis, quæ aliquando, ex aliquo accidente possunt occurrere. Ita expressè S.Th. 2.2.*quæst.*83.*art.*12. & Suar. *de Horis canon. cap.*7. *num.*7. & Sanchez *lib.*7.*consil. moral. cap.*2. *dub.*8. *num.*5. & Nauarr. *de orat. cap.*17. *num.* 38.*&* 41. & alij. Neque solùm id est verum de toto Choro, qui debet sine dubio Horas canonicas altè canere; sed etiam de singulis, qui tenentur Choro adesse, & cum alijs canere, vt certè tenentur Canonici, & omnes beneficiati, qui Ecclesiæ sunt deputati, & ad quotidianum psallendi Officium debent conuenire, vt dicitur cap. *Si quis Presbyter. dist.* 92. & Clem. 1. *de celebrat. Miss.* Vnde obligationi Chori nō modò non satisfacit, qui interest Choro, & tantùm audit cantantes alios, non autem cantat; sed neque etiā qui cantat submissè, & ab alijs audiri non potest, vt notat Bon. *de Horis can. disp.*1.*q.*3.*puncto* 2.*n.*15.*&* 16.& *disp.*2.*q.*1.*puncto* 3.*n.*5. & dicemus *infr. disp. vltima*, quando agemus de recitatione in Choro: nā, qui non cantat vllo modo; sed solùm audit cantātes alios, neque etiā satisfacit obligationi Horarū, quæ verè est de illis recitandis, saltem ex vna medietate, vt *supr.* diximus; non autem solùm de audiendis pro vtraque medietate; & qui cantat suos versus solùm submissè, & non potest audiri ab alijs, eo ipso non communicat alijs suam medietatem, neque implet in Ecclesia munus psallendi, ad quod est deputatus, vt subdit Bonac.*n.*17. ex Soto *lib.*10. *de iust. q.*5. *art.* 4. Azor. *part.*1.*lib.*10.*cap.*11.*qu.*5. Suar. *de Hor. can. cap.*12.*n.*8.*& seqq.* Reginal. *lib.*18.*n.*175. & alijs, & ideò non satisfacit obligationi Chori, & per consequens neque lucratur distributiones, saltem pro ea parte, quæ respondet cantui, vt probat Suar. *c.*12. *cit. n.*10. Rodriq. *in Summa, part.*1.*c.*146.*n.*5. Ludouicus Beia *part.*1. *casuum conscientiæ, casu* 55.§. *His sic præsuppositis.* Bonac. *n.*17. *cit.*§. *Hinc sequitur.* quemadmodum enim operarius, qui vocatur ad laborandum in vinea, non lucratur mercedem, si solùm adsit, non autem laboret, & Parochus, si solùm adsit in Parochia, non autem exerceat munus parochiale, non acquirit decimas, aut prouentus parochiæ: ita & Canonicus, aut beneficiatus, qui deputatur ad psallendum in Choro, non acquirit distributiones, quæ debentur psallentibus, si solùm adsit, & intersit Choro, non autem psallat, suámque operam ad Officium Chori cum alijs non præstet. Atque hoc modo in Tridentino *sess.* 24.*cap.*12. *de reformat.* dicitur, quòd omnes, qui in Ecclesijs Cathedralibus, aut Collegiatis habent dignitates, canonicatus, præbendas, aut portiones, debent compelli obire per se diuina Officia, & in Choro ad psallendum instituto Hymnis, & Canticis Dei nomen reuerenter, distinctè, & deuotè laudare: & in Bulla Pij V. *Ex proximo.* dicitur, quòd amittat distributiones, & fructus, qui addictus est Choro, & cum alijs præsens adest omnibus Horis; & tamen non recitat, id est, vt aliqui interpretantur, non canit.

Dixi autem, amittere saltem eas distributiones, quæ respondent cantui: quia non desunt, qui absolutè affirment, quòd amittat omnes simpliciter, vt videre est apud Azor. *part.*1.*lib.*10. *quæst.* 5.§. *Quæres.* idque putent satis clarè haberi ex Pio V. *in Bulla citat.* Si tamen id reputetur nimis rigorosum, & dicatur non satis fundatum in Bulla Pij V. quæ solùm loquitur de eo, qui absolutè non recitat, neque in Choro, neque extra Chorum, & solùm est præsens in Choro omnibus Horis; non autē loquitur de eo, qui non cantat, aut non psallit cum alijs,

1. *Horæ canonicæ in Choro sūt persoluendæ alta voce.*

2. *Qui interest Choro, & non canit alta voce, non satisfacit obligationi Chori.*

3. *Neque lucratur distributiones pro ea parte, quæ respondet cātui.*

4. *Non autem amittit omnes simpliciter.*

aliis, & alioqui recitat saltem solus, & per se: si, inquam, id reputetur nimis rigorosum; illud saltem admitti debet, quod *iam* diximus ex sententia aliorum, quòd amittat distributiones pro ea parte, quæ respondet cantui, non autem pro ea, quæ respondet præsentiæ, & interessentiæ Chori: & hæc pars prudenti iudicio potest censeri dimidia, vt notat Suarius *cap. 12. n. 10. cit.* Bonac. §. *Hinc sequitur. cit.* & §. *Imò nonnulli.* & alij apud ipsum: qua enim ratione, qui interest Choro, & non psallit, solùm ex parte, & non ex toto deest suo muneri: ita & debet solùm ex parte; non autem ex toto priuari illo stipendio, quod specialiter est assignatum pro tali munere. Vnde & *cap. 1. de Clericis non residen. in 6.* & *cap. Licèt. de praben.* & in Trident. *sess. 24. cap. 12. cit.* expressè dicitur, quòd distributiones debent recipere, qui statis horis interfuerint: neque additur, quòd iis ex toto priuentur, qui non cantauerint.

5. *Sed licitè potest recipere illarum medietatem pro ipsa præsētia, quam habet ad Chorum.*

6. *Et si ex fundatione, statuto, aut consuetudine alicuius Ecclesiæ non teneantur, nisi ad præsentiā Chori, potest licitè recipere omnes.*

Imò hoc ipsum ex Suario *ibidem, n. 11.* non debet intelligi de iis Ecclesiis, quæ ex propria fundatione, aut ex peculiaribus statutis, vel consuetudinibus in aliquibus beneficiatis, verbi gratia, in Canonicis non requirunt nisi præsentiam ad Chorum, & ministerium cantus supplent per alios, magis specialiter ad id deputatos: dummodo enim tales beneficiati intersint Choro, plenè, & integre satisfaciunt suo muneri, & licitè possunt recipere totas, & integras distributiones, quæ in huiusmodi Ecclesiis solùm sunt assignatæ ratione præsentiæ; non autem ratione cantus, vt etiam notat Caiet. *in Summa, verb. Hora canonica, in fine.* Azor. *part. 1. lib. 10. cap. 11. quæst. 6.* Petr. Nauar. *lib. 2. de restit. cap. 2. num. 217.* Less. *lib. 2. cap. 34. num. 185.* Bonac. *puncto 2. cit. num. 18.* Quanquam ex Bulla Pij V. cit. etiam hi amittant simul distributiones omnes, & fructus suorum beneficiorum, si absolutè Horas non recitent, saltem priuatim; & in pœnam huiusmodi omissionis etiam amittant stipendium, quod alioqui est debitum soli præsentiæ, vel interessentiæ Chori. Et quod dicimus, posse Canonicos licitè recipere omnes distributiones, si Choro intersint, & ex consuetudine, vel statuto suæ Ecclesiæ non teneantur cantare, intelligi debet etiam de quouis alio impedimento, quo legitimè impediantur à cantu, vt, verbi gratia, si aliquando, propter loci obscuritatem, non benè videant, nec possint legere; vel, si Chorus, dum cantat, nimis properet, nec illum possint assequi, &c. Et potiori ratione id est verum, si impedimentum cantus sit quasi habituale, & permanens, vt, verbi gratia, si Canonicus euaserit cæcus, & similiter non possit legere, nec memoriter teneat, quod alij legunt, & cantant; vel si sit surdus, aut surdaster, & simpliciter non possit consonare cum aliis: cùm enim in tali casu adhuc teneatur adesse Choro, & saltem facere id, quod potest, si non potest facere id totum, quod debet, vt specialiter de cæco, & surdo notat Suar. *de Horis can. cap. 27. num. 15. & 18.* & omninò per ipsum non stet, quominùs cantet; non est ex vllo capite, quòd priuetur distributionibus, siue in totum, siue ex parte: siquidem non debent in damnum vocari, quæ carent culpa, cap. *Agnoscentes. de constit.* neque aliquis sine culpa est puniendus, cap. *Sine culpa. de reg. iur. in 6.*

7. *Qui tenetur ad Chorū, & non cantat, peccat mortaliter ex suo genere contra iustitiam.*

Et quoniam hæc obligatio ad interessendum Choro, & ad psallendum, vel cantandum alta voce cum aliis, vt est communiter in Ecclesiis Cathedralibus, & Collegiatis, est ex iustitia verè, & propriè commutatiua, & beneficium, quod habet illam annexam, maximè datur propter huiusmodi Officium; certum videtur, quòd ex proprio genere sit ad mortale, vt notat Suar. *de Horis canonicis, cap. 12. cit. num. 9.* & ideò mortaliter peccet, non solùm, qui abest à Choro; sed etiam qui non cantat, dummodo absentia, vel omissio cantus sit notabilis, vt *infrà* dicemus. Et quòd tam obligatio ad interessendum Choro, quàm ad cantandum sit ex se grauis, non solum prout intelligitur residere, quasi in toto Capitulo, tanquam in vno corpore; sed etiam prout residet quasi in singulis, ex eo probat Suar. *num. 9. cit.* quia alioqui non esset satis prouisum diuino cultui in Ecclesiis: nam, si vnusquisque particularis solùm leuiter, & sub veniali teneretur adesse Choro, & cantare; non peccaret vnusquisque, nisi venialiter, si non adesset, vel non cantaret; & tamen si contingeret simul plures, aut etiam omnes nolle adesse, aut nolle cantare, omninò impediretur diuinus cultus, & diuinum Officium in Ecclesia; neque vllus esset, qui in eo impediendo peccaret mortaliter, cùm sit omnium eadem ratio; neque vnus sit magis obligatus, quàm alius; & omnes distributiuè accepti solùm sint obligati sub veniali; & tota collectio omnium non sit capax peccati, & per consequens neque obligationis sub mortali: quod tamen inconueniens minimè sequitur, si obligatio sub mortali ad Choro interessendum, & ad cantandum, dicatur esse in singulis, quasi in solidum cum aliis omnibus; & in tātum posse aliquem excusari à mortali, si forte non cantet, aut non intersit, in quantum alij pro ipso supplent, vnde & ipsius distributiones lucrantur, vt habetur in Tridentino *sess. 24. c. 12. cit.*

8. *Quomodo possit vnus inseruire pro alio.*

Hoc tamen ipsum, quòd possit vnus inseruire, & suæ obligationi supplere per alium; non est admittendum pro arbitratu; sed solùm quando alius est legitimè impeditus, & tunc solùm per eos, qui sint eiusdem ordinis, verbi gratia, per Dignitatem, si sit supplendum pro Dignitate; vel per Canonicum, si pro Canonico, &c. vt patet ex declaratione sacræ Rituum Congregationis apud Garziam *de benefic. par. 3. cap. 2. num. 496.* Et si fortè in aliqua Ecclesia sit decretum, aut consuetudo, vt pro libito possit vnus inseruire pro alio; tale decretum, aut consuetudo censeri debet contra Concilium; & ideò non est habenda illius ratio, vt habetur ex pluribus aliis declarationibus apud eundem Garziam *cap. 2. cit. n. 498. 499. & 503.*

9. *Canonici ex propria institutione tenētur, nō solùm interesse Choro; sed etiam per se ipsos cantare.*

Et quòd Canonici ex propria institutione, & ex Iure communi teneantur non solùm adesse Choro; sed etiam cantare sub peccato mortali; præter Suarium *loco citato* docent Nauar. *de orat. cap. 10. n. 47.* & *cap. 11. num. 41. & 42.* Petr. Nauar. *de restit. lib. 2. cap. 2. cap. 2. num. 220. & 221.* Sot. *lib. 10. de iust. quæst. 5. articul. 4. circa medium.* Ludouicus Beia *part. 1. cap. 55.* Graff. *lib. 2. decis. cap. 52. num. 22.* & *cap. 53. n. 4.* Azor. *part. 1. lib. 10. cap. 11. quæst. 5. & 7.* & plures alij apud Barbosam *in remissionibus ad cap. 12. sess. 24. Concil. Trid.* Et præter Conc. Trid. *sess. 24. cap. 12. cit. de reform.* quòd omnes Canonici debent compelli obire diuina Officia per se ipsos, & non per substitutos, & in Choro ad psallendum instituto Hymnis, & Canticis nomen Domini reuerenter, & distinctè debent laudare, facit Concilium Basileense *sess. 21. §. 3.* vbi dicitur, quòd *Canonici, quando conueniunt gratia psallendi, labia iuncta, & clausa tenere non debent; sed omnes, & ij præsertim, qui maiore funguntur onere, debent in Psalmis, Hymnis, & Canticis Deo alacriter modulari.* & Concilium Aquisgranense *cap. 131.* vbi dicitur, quòd *Canonicis religiosissimè in Choro standum, & psallendum est.* Vnde, quod asserit Caiet. *in Sum. verb. Hora can. in fin.* quòd maiores in Choro

vnitatem Sacramẽti Pœnitentiæ; non autem plures partes vnius Horæ distributo in plura tempora, sufficiũt ad veram vnitatẽ illius Horæ.

vnitatem suarum partium, quàm requirat iudicium: & ideò quemadmodum hoc satis est vnum ex vnitate sententiæ, siue absolutoriæ, siue condemnatoriæ, & accusationes, & testium examinationes, ex quibus perficitur in mente Iudicis cognitio causæ, potest habere plures: ita & Sacramentum Pœnitentiæ potest in suo genere esse vnum, etiamsi confessiones, & accusationes ipsius pœnitentis sint plures: siquidem ex illis perficitur in mente Confessarij vna cognitio totius causæ; & tandem subiungitur vna absolutio: quod tamen non accidit in Horis canonicis, quarum singulæ ex se postulant eam vnitatem, quam postulat Dei precatio, aut laudatio verè vna, id est, veram vnitatem temporis, vel saltem non veram, & multam pluralitatem, & interruptionem.

10. *Qui recitat interruptè, omnes partes vnius Horæ, non seruat præceptum de substantia illius Horæ.*

Ad rationem, quòd qui recitat interruptè, recitet totum, quod præscribit Ecclesia, & ideò impleat illius præceptum, patet ex dictis: si enim substantia cuiusque Horæ non sunt partes illius quomodocunque; sed simul vnitæ in vnam actionem precatoriam, aut in vnam laudationem, sicut & substantia syllabæ, *ba*, non sunt *b*, & *a*, quomodocunque; & substantia miati, verbi gratia, carnis non sunt ignis, & terra quomodocunque, sed simul vnitæ; non potest implere præceptum de substantia cuiusque, qui solùm non omittit vllam ex partibus; sed debet omnes persoluere simul, & non interrumpere per longum tempus. Et longè alia est ratio de toto Officio, quod non est vnum, nisi per aggregationem plurium precationum, & laudationum, & ideò per se positiuè postulat discretionem temporis pro vnaquaque. Contrà enim vnaquæque hora est vna precatio, & vna actio; & ideò contraria ratione per se postulat vnitatem temporis, eiúsque continuitatem, saltem moralem, pro singulis partibus; non autem longam, & notabilem interruptionem.

11. *Quæ sit notabilis, & nimia interruptio in partibus horæ minoris.*

Tertiò, hæc, quæ dicimus de nimia, & valdè notabili separatione, & diuisione Nocturnorum ab inuicem, proportionaliter debent dici etiam de interruptione, & separatione partium cuiusuis alterius Horæ minoris, v.g. Tertiæ, aut Sextæ: si quis enim post absolutum, v.g. primum Psalmum, vel in medio vnius Psalmi desistat ab vlteriori prosecutione ex iusta causa, quæ fortè occurrit, desistit licitè, & sine culpa; si verò desistat sine causa, sed ad modicum tempus, peccat tantummodo venialiter, neque tenetur totam Horam repetere; & si desistat ad tempus lõgum, & totam non repetat, etiam peccat mortaliter, vt diximus. Et quamuis ad discernendum hoc tempus longum non possit tradi certior regula, quàm, vt stetur prudenti iudicio; potest tamen rationabiliter etiam addi ex Suar. *de Horis canonicis, cap.* 24. *num.* 10. vt attendatur proportio Horæ ad Horam, & partis ad partem; & præterea exigentia causæ, ex qua fit interruptio: certum enim est, quòd longior mora potest interponi inter Nocturnos, quæ sunt partes Horæ maioris, & quasi per se sunt integra Dei precatio, aut laudatio, quàm inter Psalmos Tertiæ aut Sextæ, quæ sũt partes vnius Horæ minoris, & longior potest fieri inter internos Psalmos, quàm inter partes vnius Psalmi, & quæ est proportio inter Horam minorem, & Horam maiorem, eadem potest attendi in interruptionibus vtriusque: vt, v.g. si Hora minor sit pars quinta aut sexta Horæ maioris, & Hora maior possit interrumpi per tres Horas circiter, etiam Hora minor poterit interrũpi per mediam horam circiter, vt etiam concedit Azor. *lib.* 10. c. 8 *n.* 10. & qua ratione, qui recitat Matutinum, & ex defectu Breuiarij omittit Lectiones, & interim prosequitur Laudes, & posteà domi resumit Lectiones, licitè interponit bonam partem temporis, vt etiam *supra* diximus; eadem ratione potest interponere bonam partem, qui ex rationabili causa in recitatione Horæ minoris omittit vnum, aut alterum Psalmum. Et ne quis in hac re angatur scrupulis, in casu dubio, vtrum mora interruptionis sit nimia, licitè potest admittere vt probabilem posteriorem sententiam de interruptione quacunque longa, & solum in casu certo potest habere illam, vt falsam: siquidem etiam Nauar. *c.* 16. *de orat. n.* 70. *&* 71. admittit, quòd possit quis Horã aliquam interrumpere causa studij, cuius necessitas tunc fortè occurrit, vel causa prælectionis, aut concionis, vel Missæ audiendæ: quæ certè singula non solùm mediã horam; sed etiam multò plus temporis intercipiunt.

12. *Quæ causæ sint rationabiles pro interruptione alicuius Horæ canonicæ.*

Quartò iustas causas interrumpendi Horas canonicas ad aliquod tẽpus has recẽset Nau. *de orat. c.* 16. *n.* 68. *& seqq.* & alij cõmuniter, si sit faciendum opus misericordiæ spirituale, aut corporale, quod non patiatur commodam dilationem; v.g. si sit dandum vestimentum, aut cibus indigenti; si sit dandum consilium, vel exhibenda alicui consolatio aut reprehensio; si sit excipiendus hospes, aut audiendus, qui negotium aliquod affert, neque potest sine scandalo iuberi expectare; si sit faciendum aliquid in salutem, & bonum corporale ipsius recitantis, v.g. si sit sumenda medicina, aut seruiendũ necessitatibus corporis, si sit studendũ propter vrgentem necessitatem; si sit mandandum aliquid, si sit audienda Concio, aut Missa; si sit parendum Superiori, qui tunc temporis repentè aduocat; si aliquid sit conferendum cum socio pro intelligentia eorum, quæ dicuntur, vel pro maiori attentione, & deuotione; si immisceantur aliqua verba iaculatoria ex pietate in Deum; si occurrat aliquis pius affectus contritionis, amoris, &c.

13. *Vtrùm is qui interrumpit animo iterũ repetẽdi omnia, verè teneatur omnia repetere.*

Quintò, qui ab initio recitat Officium, intendens satisfacere præcepto; sed posteà interrumpit, intendens iterum repetere; probabilissimum est, quòd possit deinde non repetere, & priori recitatione contentus, solùm teneatur persoluere reliqua. Ita Azor. *lib.* 10. *cap.* 8. *q.* 7. Henriq. *lib.* 9. *c.* 25. *n.* 6. & alij: nam, si initio recitauit animo satisfaciendi præcepto, nihil illi defuit ad plenam satisfactionem, vt etiam diximus, dum ageremus *de leg. lib.* 5. *disp.* 25. *n.* 11. *& seqq.* & voluntas iterum repetendi, quam habuit in actu interruptionis non potuit facere, vt iam præcepto non esset satisfactum pro illa parte, cùm ad præteritum non detur potentia, neque potuit inducere obligationem sub mortali ad repetendum, cùm non fuerit nisi simplex propositum, quod semper potest reuocari sine culpa.

14. *Qui ab initio nõ habuit intentionem satisfaciẽdi obligationi, & habuit intẽtionem repetendi, verè tenetur omnia repetere.*

Oppositum tamen docet Nau. *de orat. cap.* 13. *n.* 16. 27. *&* 28. & *cap.* 16. *n.* 73. *&* 74. & *cap* 20. *n.* 30. qui absolutè asserit, eum, qui interrumpit animo repetendi, teneri repetere; neque aliter satisfacere. Et pro eadem sententia citatur etiam Ioan. Med. *C. de orat. q.* 16. § *De tertio.* & Rodriq. *in Sum. part.* 1. *c.* 144. *concl.* 2. & alij apud Garz. *de benef. part.* 3. *c.* 1. *n.* 191. *&* 192. Sed hi solùm loquuntur in eo casu, in quo quis ab initio nõ habuit animum satisfaciendi præcepto de Horis canonicis; sed solùm aggressus est illas recitare ex alio fine, v.g. vt doceret aliquem alium, vel solùm, vt eas legeret, & percurreret ad tempus fallẽdum, & animi causa, & de hoc rectè asserunt quòd verè teneatur Horas repetere, nec satisfaciat, si solùm habeat ratam priorem recitationem, vt etiam asserit idem Azor. *lib.* 10. *cap.* 8. *quæst.* 7. *cit.* & *cap.* 12. *quæst.* 8. cùm enim Ecclesia ita præcipiat Horas Canonicas, vt tamen relinquat in potestate cuiusque, quòd satisfaciat debito per hanc, vel per illam

recita

recitationem ; eo ipso, quòd aliquis per hanc recitationem non vult satisfacere, neque se liberare, & soluere à sua obligatione, sponte illam retinet, & adhuc tenetur ad aliam recitationem: sicut, qui vouit, v.g.recitare Rosarium, quolibet die,& quando illud actualiter recitat, positiue,& expresè intendit non se soluere ab obligatione voti, sed eam retinere pro aliu Rosario, quud vult posteà recitare, verè non se soluit à dicta obligatione:ita & qui recitat Officium, ad quod tenetur ex præcepto Ecclesiæ, & expresè intendir non se soluère ab obligatione præcepti, verè non se soluit,& adhuc tenetur iterum recitare. Et ratio est: quia actus non operantur vltra intentionem agentium.L. *Non omnis.ff.si certum petatur.* & ideò nec actus recitationia potest operari impletionem obligationis, si hæc fit vltra intentionem ipsius recitantis: & obligatio legis,aut præcepti soperioris non tollitur in conscientia.per quancunque executionem,aut impletionem operis;sed solùm per illam quæ est ex affectu saltem nō contrario ipsi obligationi,& est ex notitia ipsius legis,aut præcepti,& ex voluntate illam implendi, vt docuimus *lib. 5. de lege, disp.*25.*cit.* si præsertim executio,& impletio operis possit repeti,& fieri plurics,& in potestate cuiusque fit,hanc.vel illam impletionem applicare ad tollendam obligationem. Atque boc modo quanuis possit satisfacere præcepto de audieudo Sacto is,qui non cogitat de die festo,vel de illius obligatione,& præcepto de recitandis Horis canonicis,is,qui de illo non cogitat,quia intentio,saltem generalis,& implicita de implendis obligationibus per vnanquanque actionem, quæ possunt per illam impleri,semper habetur,& potest præsumi in vnoquoque,quando nō constat de intentione contraria;nō tamen satisfacit,qui actu aduertit obligationem,& directè intendit illam non tollere.

15. *Sed oppositum tenent plures Doctores.*

Sed oppositum etiam quoad hoc placet Lessio *lib.2.c.37.n.59.* Valen. 2. 2. *disp.6.q.2.punct.10.in fin.* Sanch. *lib.1.in Decal.c.13.n.14.*& *lib.7.consil.moral. c.2. dub.19.n.6.* Vasq. *Opusc. de benef.c.3.§.1. art.5. dub.7.n.114.& seqq.* & 1.2.*q.100.art.9.dub.1.* Suar. *de Hor.can.c.26.n.8.*& *tom.3. de Sacr.disp.88.sect.3.* Garz.*de benef.par.1.c.3.n.198.& seqq.*Bonac.*de Hor. can.disp.1.q.3.punct.2.§.1.n.31.*& aliis apud ipsum, qui absolutè asserunt,eum etiam,qui Officium recitat,aut rem aliam præceptam exequitur animo non satisfaciendi,posse deinde ratam habere illam priorem recitationem,neque teneri iterū recitare ; quia eo ipso,quòd recitat,implet præceptum de recitando,quaecunque tandem intentione recitet;neque est in ipsius potestate,vt non impleat,posito,quòd recitet, hoc est, posito,quòd impleat,& legislator sola externa recitatione, & impletione suæ legis est contentus, quacunque tandem intentione fiat ; & eo ipso remittit omnem aliam obligationem, neque potest manere in potestate cuiusque, vt illam retineat, quando legislator illam remittit, aut tollit: sicut, neque est in potestate cuiusque, vt illam ab initio sibi imponat, nisi per votum: & sicut si creditor, quod sibi traditur à debitore titulo donationis, acceptaret titulo solutionia, & eo ipso remitteret debitum, non teneretur talis debitor ampliùs soluere, quando id sciret ; ita & in casu præsenti si legislator materialem recitationem Officij acceptat pro impletione suæ legis, non est, quòd ampliùs dicatur manere obligatio.

Neque putant hi Authores esse simile id, quod affertur de voto recitandi Rosarium semel in die, cui non satisfacit, qui illud recitat ex libera deuotione, & positiuè vult retinere obligationem voti pro alio Rosario: id enim dicunt esse ex eo, quia Deus, qui respectu voti est quodammodo creditor, eo tantùm titulo acceptat recitationem Rosarij, quo ille persoluit ; & ideò non remittit debitum voti, si solùm persoluit ex libera deuotione; quod tamen aliter accidit in legislatore humano.qui semper est contentus solo actu externo libere facto, & per illum semper putat esse impletam suam legem, neque curat de vlteriore obligatione ad illam implendam.

16. *Et est satis probabile, & satis tutum in conscientia, quanuis prior sententia sit probabilior, & tutior.*

Et negari non potest, quin hæc sententia sit probabilis, & quòd propter authoritatem tantorum Doctorum sufficienter sit tuta in conscientia. Prior tamen sententia est multò tutior, & quoad forum conscientiæ est probabilior, cùm minimè constet de tali acceptatione solius actus externi pro vera obseruatione, & impletione præcepti, & legis, vt assumunt dicti Doctores ; & legislator etiam humanus valdè rationabiliter possit intendere suam legem impleri ex certa intentione illam implendi,vel saltem ex intentione non contraria,idque ita postulet voluntaria,& libera illius impletio,vt videre est apud Suar *lib.2.de legibus, cap.10.n.4.* & nos explicauimus *lib. 5. disp.25.cit.*

17. *Qui ab initio proposuit repetere, & posteà nō repetit,nō propterea tenetur restituere fructus beneficij.*

Et iuxta hanc posteriorem sententiam rectè notat Vasquez *Opusculo cit de benef. cap. 4. §.1. art. 5. dub.7 num.116.* quòd si quis non repetat Officium, quod proposuit, & voluit ab initio repetere, non propterea tenetur ad restitutionem fructuum beneficij ; siquidem prima recitatione verè satisfecit præcepto. Et idem est, si ponatur non solùm proposuisse, & voluisse repetere ; sed etiam per votum se obligasse ad repetendum : quia in tali casu peccabit quidem contra votum,si non repetat ; non tamen peccabit contra præceptum de Horis canonicis, ex quo solo oritur obligatio restituendi fructus.

18. *Etiamsi voto se obligauerit ad repetendum.*

19. *Qui interrūpit Officium miscēdo vana, aut turpia, dupliciter peccat.*

Sextò, qui interrumpit Officium ridendo, iocando, aut sermones otiosos,& vanos miscendo, dupliciter peccat, id est, interrumpendo Officium sine causa, & verba otiosa, & inutilia proferendo. Ita Nau.*de orat.cap.16.n.75.* & Azor. *lib 10.cap.8.q.6.* Sed vtraque culpa est venialis,nisi fortè verba,quæ intermiscentur, sint valdè turpia,& indecentia, & contineant grauem irreuerentiam erga Deum: tunc enim potest culpa esse mortalis contra virtutem religionis,etiamsi fortasse non sit mortalis contra præceptum de Horis canonicis,vt notat Suar. *c.24.n.11.* secùs verò si interruptio fiat per aliquam meditationem, aut mentis eleuationem in Deum, quæ fortè sumat occasionem ex ipsis verbis,quæ recitantur,vel quomodocunque immittatur à Deo:cùm enim finis orationis, etiam vocalis, sit coniunctio mentis cum Deo. cogitatio quæcunque, aut meditatio de rebus diuinis non debet censeri, quòd orationem vocalem impediat, aut interrumpat, cùm maximè faciat ad finem illius, eúmque maximè iuuet, nisi fortè sit tam longa, & diuturna, vt actionem moraliter discontinuet, vel sit tam intensa, vt impediat ; & tollat totam attentionem ad verba. & inducat periculum aliquid omittendi, & simpliciter errandi in ipsa recitatione,vt notat Vasq. *Opusculo de beneficiis, cap. 4. §.1. artic. 5. dub. 6. num. 112. & 113.*

20. *Etiā orationes, quæ dicuntur sine obligatione, non sunt interrumpenda sine causa.*

Septimò, si aliæ orationes, quæ solùm dicuntur ex libera deuotione, non autem ex obligatione, interrumpantur sine causa, similiter committitur culpa venialis ex Nauar. *de orat. cap.16.num.63.* quia etiamsi ab initio sine omni culpa potuissent omitti, postquàm tamen sunt inchoatæ, non possunt interrūpi sine causa, cùm etiam inter homines colloquia inchoata cum vno aliquo, contineant notam inurbanitatis,

banitatis, & irreuerentiæ, si ex tempore, & sine causa abrumpantur: si tamen in huiusmodi orationibus essent partes, quæ possent suo modo accipi, vt integræ orationes, licitè possent discontinuari, & separari ab inuicem, sicut discontinuantur singulæ Horæ canonicæ. Et de partibus Rosarij, quæ constant ex singulis decadibus sic docent Nauar. *de orat. cap.* 10. *num.* 37. *& seqq.* Azor. *lib.* 10. *cap.* 8. *quæst.* 8. Sanchez *lib.* 4. *in Decal. cap.* 11. *num.* 39. *&* 40. & alij apud ipsum, quanquam addant, debere omnes persolui intra eandem diem, nisi fortè integrum Rosarium ex quindecim decadibus sit recitandum per quinas decades, quæ videntur constituere precationes totales; & ideò possunt discontinuari in plures dies.

21. *Et potiore ratione neque etiam Missa est interrumpenda sine causa.*

Et à fortiori hæc eadem sunt dicenda, etiam de Missa, quæ similiter est quædam structura, & quoddam opus artificiosum ex præscripto Ecclesiæ constans ex certis partibus, certo ordine inter se dispositis; & ideò ad vnitatem actionis, quæ est ipsa, etiam requirit continuitatem, & vnitatem temporis: hinc enim fit, vt quemadmodum modica, & breuis interruptio, verbi gratia, ad tussiendum, vel excreandum reputatur pro nulla; & si fiat sine causa, verbi gratia, intermiscendo vnum, aut alterum verbum de re non necessaria, solùm est peccatum veniale, & si fiat ex causa, & ad tempus aliquantò longius, vt communiter fit in Missa solenni, quando post Euangelium habetur concio, neque etiam est peccatum: ita & longa, & notabilis ad quodcunque tempus, si fiat sine causa, probabilius est, quòd possit esse peccatum mortale, & quòd verè tollat illius vnitatem, dum tollit compositionem, & coniunctionem partium, & temporis continuitatem, vt *suprà* indicauimus *num.* 4. vbi etiam attulimus ex Concilio Toletano VII. *cap. Nihil.* 7. *quæst.* 1. *de Offic. diu. quibuscunque non relinquendis imperfectis sub pœna excommunicationis.* De quibus omnibus videri potest Nauarr. *de oratione, cap.* 16. *num.* 55. *& sequentib.* qui etiam *num.* 69. inter causas excusantes interruptionem, ponit naturæ exonerationem, quando non potest differri vsque ad finem.

Vnde, quod dicitur consueuisse in Missæ celebratione S. Philippus Nerius, vt absoluta consecratione, & dicto, *Agnus Dei*, dimitteret socium, & clauso ostio domestici Oratorij, in quo celebrabat, per duas, vel tres horas solus vacaret contemplationi, & posteà communicaret, & Sacrificium totum perficeret, vt habetur in eius Vita *lib.* 2. *cap.* 1. *pag.* 83. & iterum in Compendio eiusdem Vitæ *cap.* 2. *pag.* 27. nisi dicatur id fecisse ex peculiari Dei instinctu, & motione, quæ sine dubio est supra omnes Ecclesiæ leges, cap. *Duæ sunt.* 19. *quæst.* 2. solùm videtur posse excusari ex opinione probabili, quam *suprà* attulimus *num.* 15. quòd quælibet interruptio, etiam ad tempus longum, non sit contra substantiam, & vnitatem actionis; & ideò possit esse licita, si alioqui fiat ex iusta causa.

22. *Orationes, quæ sunt dicendæ ex voto, vel ex pœnitentia, non sunt interrumpendæ.*

Et hæc eadem sunt dicenda de interruptione, aut continuatione earum, ad quæ aliquis tenetur ex voto, vel ex pœnitentia iniuncta à Confessario: siquidem eadem ratione est intelligenda, & implenda hæc obligatio, atque illa, quæ est ex præcepto Ecclesiæ, vt notat Sanchez *lib.* 4. *in Decal. cap.* 11. *n.* 39. ex Nauarr. *de oratione, cap.* 10. *à n.* 37. & aliis.

***

DISPVTATIO XXXIII.

Quomodo Horæ canonicæ sint integrè persoluendæ.

1. *Horæ canonicæ perfectè, & integrè sunt persoluendæ.*
2. *Mortaliter peccat, qui omittit partem notabilem vnius Horæ.*
3. *Quæ pars sit notabilis in qualibet Hora minore.*
4. *In Horis maioribus etiam pars minor, quàm tertia, est notabilis.*
5. *In recitatione publica est peccatum mortale, si omittatur vnus integer Psalmus.*
6. *Sed potest, & debet posteà suppleri ab vnoquoque.*
7. *Qui omittit eadem die plures Horas canonicas, solùm peccat vnum peccatum omissionis externæ.*
8. *Etiamsi Horæ, quas omittit, sint inter se discontinuæ in suo ordine.*
9. *Potest tamen peccatum internum esse multiplex, si actus voluntatis sint multi.*
10. *Circunstantia pluralitatis Herarum, quæ sunt omissæ, est manifestanda in Confessione.*
11. *Si plures omittatur pars modica, verbi gratia, vnus Psalmus in pluribus Horis, quomodo peccetur mortaliter.*
12. *Si versus, aut verba singula mutilentur, potest esse peccatum mortale.*
13. *Nisi fortè mutilatio verborum sit tantùm quoad vltimas syllabas, & illorum significatio maneat integra.*
14. *Non est contra integricatem, si Hora recitentur cum socio, alternis versibus.*
15. *Qui fuerint primi Authores recitandi cum socio.*
16. *In recitatione cum socio debet socius audire socium.*
17. *Et ideò debet etiam sinere, vt ille benè absoluat suos versus.*
18. *In socium potest assumi etiam is, qui alioqui non tenetur ad Horas canonicas.*
19. *Et is, qui tenetur, verè satisfacit, etiamsi socius non attendat.*
20. *Si socij sint plures duobus, non debent simul facere nisi duos Choros.*
21. *Quando recitatur cum socio, non est necessarium, vt Lectiones, Capitula, & Orationes dicantur alternis.*
22. *Etiam Antiphonæ, Responsoria, & versiculi possunt dici alternis.*
23. *Si organum in Choro adhibeatur, debent per aliquem suppleri illa, quæ dicuntur ab organo.*
24. *Vtrùm illi, qui pulsant organa, vel aliquid faciunt pro seruitio Chori, teneantur aliquid repetere.*
25. *Non solùm Horæ canonicæ, sed etiam aliæ precationes possunt dici alternis.*
26. *Ad integritatem diuini Officij communiter non pertinent aliæ precationes.*
27. *Pertinet tamen Officium Defunctorum, & Litaniæ cum precibus, pro certis diebus.*
28. *Et si omittantur, peccatur mortaliter, & sunt pro rata restituendi fructus beneficiorum.*
29. *In recitatione priuata, & sine socio non debet omitti salutatio ad populum,* Dominus vobiscum.

CERTVM

1. *Hora canonicæ perfectè, & integrè sunt persoluendæ.*

CERTVM est, quòd qui tenētur ad Horas canonicas, integrè debent illas persoluere, & non modò non possunt sine peccato omittere totum Officium; sed neque etiam partem illius, imò & verba singula perfectè, & integrè debent proferre; non autem dimidiate, aut detruncare. Ita Bellarm. *lib. 1. de bonis operib. cap.* 18. S. Anthonin. *part. 3. tit. 13. cap.* 4. §. 5. Suar. *de Horis can. cap.* 25. *n.* 1. & apud ipsum omnes communiter. Vnde non solùm peccat mortaliter, qui omittit sine rationabili causa, & sciens, & prudens totum Officium; sed etiam qui omittit vnam aliquam Horam, aut notabilem illius partem, vt notat Bellarm. *loco cit.* & Nauar. *de orat. cap.* 7. *n.* 5. & apud illum Palud. Henricus, Caiet. Sylu. & alij. Suar. *cap.* 25. *cit. n.* 12. Azor. *part.* 1. *lib.* 10. *cap.* 7. *quæst.* 1. Bonac. *de Horis canonicis, disp.* 1. *quæst.* 5. *punct.* 1. *n.* 1. *tom.* 1. & omnes communiter: quia præceptum de Horis canonicis ex suo genere est ad mortale, neque potest quis excusari, nisi ex inaduertentia, aut ex leuitate materiæ; qualis tamen non est, quando omittitur pars notabilis vnius Horæ. Oppositum tamen sentit Richard. apud Angel. *verb. Hora, n.* 12. qui asserit non esse peccatum mortale omittere Horas, nisi id fiat ex fastidio diuini cultus, vel ex contemptu, vel ex consuetudine: idque etiam Angelus *eo loco* videtur non improbare: siquidem solùm asserit, quòd ea opinio est humanior, & quòd opposita est tutior: sed reuerà non solùm practicè est improbabilis; sed etiam videtur planè temeraria, vt notat Suarius *num.* 12. *cit.* cùm sit contra omnes Doctores, & sine fundamento.

2. *Mortaliter peccat, qui omittit partem notabilem vnius Horæ.*

3. *Quæ pars sit notabilis in qualibet Hora minore.*

Pars autem notabilis vnius Horæ communiter dicitur esse illa, quæ est tertia pars, idque colligitur ex S. Anthon. *part.* 2. *tit.* 9. *cap.* 11. §. 1. vbi loquens de eo, qui omittit partem notabilem Missæ, ponit exemplum de media, vel de tertia parte, quod idem ex communi sententia docet etiam Sanch. *lib.* 1. *in Decal. cap.* 4. *num.* 10. & Nauar. *de orat. cap.* 3. *n.* 41. vbi ad probandum, quòd qui omittit partem notabilem, peccet mortaliter, citat S. Anthon. in re simili, de Missa: & *cap.* 10. *num.* 44. & *in cap. Quando, de consecr. dist.* 1. ait, quòd in Horis minoribus, v. g. Tertia, aut Sexta, pars notabilis est totum principium Horæ, vsque ad finem primi Psalmi: quia circiter est tertia pars totius Horæ.

4. *In Horis maioribus etiam pars minor, quàm tertia, est notabilis.*

Rectè tamen addit Azor. *lib.* 10. *cap.* 7. *cit. quæst.* 3. in Horis maioribus partem aliquam posse esse notabilem, etiamsi sit minor, quàm tertia: vt si omittas, verbi gratia, ex prima Hora, quæ complectitur Matutinum, & Laudes, vnum Nocturnum: quia simpliciter in totis magnis etiam pars longè minor, quàm tertia, est pars magna: vt si ex tota summa quingentorum, verbi gratia, aut mille aureorum, quos debes restituere, detrahas, & retineas quinquaginta, aut centum; vel ex toto die festo, quo per horas vigintiquatuor, & à media nocte vsque ad mediam noctem debes abstinere à seruilibus, des operam rei seruili per quatuor, vel quinque horas: & ideò vt dignoscatur etiam in Horis maioribus, & vniuersaliter in omnibus, quæ pars sit notabilis; non tam debet considerari quasi relatiuè, & in ordine ad totum, quod pluribus, aut paucioribus vicibus reperita componit, & integrat, quàm absolutè, & in se, vt notat Suar. *de Horis can. cap.* 19. *num.* 3. & *cap.* 25. *n.* 16. vbi etiam concludit, in Horis maioribus prudenti iudicio illam posse censeri partem notabilem, quæ æquiualet vni Horæ minori, vel medietati illius: & si hanc non attingat, non peccari mortaliter, si omittatur, & similiter in Horis minoribus non esse partem notabilem, si non sit ferè dimidia pars, & Horæ totius medietatem non excedat, vel non attingat.

Aliter tamen quoad hæc exempla videtur sentire Sanchez *lib.* 1. *in Decal. cap.* 19. *n.* 7. vbi asserit, si quis ex Matutino de feria, vel de Festo simplici omittat tres Lectiones, & tria Responsoria, quæ post illas dicuntur, solùm omittere partem paruam, & moraliter loquendo, satisfacere præcepto de integritate, & non peccare mortaliter, cùm tamen certum sit, quòd tres Lectiones, & tria Responsoria simul omissa excedant partem dimidiam vnius Horæ minoris, & fortasse etiam pertingant ad illam totam. Sed negari non potest, quin iudicium Suarij quoad hæc exempla, sit tutius, & rationabilius: & secūdùm illud damnandus esset culpæ mortalis etiam ille, qui voluntariè, & culpabiliter omitteret in Matutinis iam dictis tres Lectiones, & tria Responsoria. Et eadem ratione est minùs probanda sententia Lessij *lib.* 2. *cap.* 37. *num.* 52. & Bonac. *de Horis can. disp.* 1. *quæst.* 5. *punct.* 1. *n.* 2. quòd in Horis minoribus, neque pars tertia, neque dimidia sit notabilis, & ideò quòd ille solùm circa illas peccet mortaliter, qui omittit Horam integram. Contra enim est: quia opposita sententia, quòd sit notabilis etiam pars dimidia, vel ferè dimidia, est communior, vt etiam ipsi fatentur, & ideò cæteris paribus est probabilior.

Contraria verò ratione minimè videtur probandum id, quod placet Ioanni Petro Monetæ *tract. de distrib. part.* 2. *quæst.* 3. *num.* 33. quòd pars notabilis in Horis minoribus sit etiam illa, quæ est decima, siquidem in fructibus, & reditibus terræ, hanc Deus in veteri lege reputauit, vt sic dicam, in vltimo, & infimo gradu notabilitatis, & considerabilitatis, eámque voluit solui sub culpa mortali Leuitis, & Sacerdotibus, tanquàm sufficientem pro ipsorum necessitatibus, & populo non molestam, vt notat Abulen. *in cap.* 23. *Matth. quæst.* 56. Sed reuerà hoc argumentum non multùm vrget: pars enim decima fructuum terræ, qui colliguntur ab aliquo in annos singulos, potest esse absolutè, & in se, valdè magna, si fructus sint magni; & potest esse valdè parua, si fructus sint parui: & in primo casu non solùm decima, sed etiam vigesima potest dici notabilis, & obligaret ad mortale, si esset in præcepto: & in secundo non solùm decima, sed neque etiam quinta est notabilis, & non obligat ad mortale; ac perinde si benè sumatur paritas, & proportio, etiam in Horis canonicis pars decima totius Officij benè poterit censeri notabilis: quia est pars totius magni, & pars decima vnius Horæ minoris non erit notabilis, quia est pars totius parui.

Sed in hac re non eodem modo videtur philosophandum de priuata recitatione Horarum, & de publica: quia pars illa, quæ sine notabili deordinatione, & deformitate potest omitti in recitatione priuata, non potest eodem modo omitti in recitatione publica, vt, verbi gratia, si in Vesperis non cantetur, *Magnificat*, aut aliquid simile, quod à populo reputatur præcipuum: nam, sicut in Missa est multò grauius, si pauca verba omittantur ex Canone, quàm si omittatur integra oratio ex collectis: ita & in Officio publico multò est grauius, & maioris scandali, & admirationis materiam præbet, si aliquid omittatur, quàm si omittatur in Officio priuato, vt notat Suar. *c.* 13. *n.* 3. vbi etiam concludit, in recitatione publica etiam integrum Psalmum, si voluntariè omittatur, posse esse materiam peccati mortalis; cùm tamen in recitatione priuata non sit mortale, nisi pars, quæ omittitur, sit ferè dimidia vnius Horæ minoris, vt iam retulimus. 5. *In recitatione publica est peccatum mortale, si omittatur vnus integer Psalmus.*

Quod

6. *Sed potest, & debet postea suppleri ab vnoquoque.*

Quòd si contingat, vt in Choro inaduertenter vnus Psalmus cantetur pro alio, vel pars notabilis omittatur; satis erit deinde, si vnusquisque per se, & priuatim id suppleat ex Nauar. *de orat. c. 10. n.* 58. quamuis melius sit id supplere conuentualiter, & cantando in ipso Choro, si id potest fieri sine scandalo, vt idem subdit.

7. *Qui omittit eodē die plures Horas canonic. solùm peccat vnum peccatum omissionis externæ.*

Neque ex eo, quòd quis omittat plures Horas canonicas eodem die, dicendus est, verè committere plura peccata omissionis externæ, & consummatæ; sed vnum tantùm, vt notat Nauar. *de orat. cap.* 7. *num.* 6. Suar. *de Horis canon. cap.* 25. *num.* 18. Azor. *lib.* 10. *cap.* 7. *quæst.* 4. Vasq. *Opusculo de benef. cap.* 4. §. 1. *art.* 2. *dub.* 5. Bonac. *de Horis canon. disp.* 1. *quæst.* 5. *puncto* 1. *num.* 6. *& seqq.* Sanchez *lib.* 7. *consil. cap.* 2. *dub.* 12. & Canonistæ communiter apud Nauar. *loco cit.* quamuis oppositum asserat Tab. *verb. Hora, quæst.* 18. & id magis probet etiam Less. *lib.* 2. *cap.* 37. *num.* 53. quia præcepta de singulis Horis sunt verè distincta, & plura, saltem virtualiter; & tam obseruationes, quàm transgressiones illorum possunt ab inuicem separari: & ideò sicut facit plures actus virtutis, qui recitat distinctis temporibus plures Horas; ita & facit plura peccata, qui illas omittit. Et sicut præceptum, verbi gratia, de Completorio, non est idem cum præcepto de Laudibus, & solùm impletur per recitationem Completorij, non autem per recitationem Laudum: ita & omissio Completorij non potest esse eadem cum omissione Laudum, & per consequens neque potest esse idem peccatum. Sed contrà est: quia singulæ Horæ sunt obiecta solùm partialia, non autem totalia, quæ necessariò tribuant distinctionem numericam peccatis externis, vt *alibi* diximus, dum ageremus *de vitiis, & peccatis in vniuersum*: verè enim coalescunt simul omnes in vnum Officium, quod præcipitur, vt quid totum, & per se, & in ordine, ad quod præcipiuntur singulæ Horæ, tanquàm partes, & illius transgressio solùm consummatur in extrema parte diei naturalis, quando ampliùs non potest totum persolui. Idque est verum, non solùm quando Horæ, quæ omittuntur, sunt sibi proximæ in suo ordine, vt, si quis, verbi gratia, omittat Primam, & Tertiam: sed etiam quando sunt discontinuæ, & separatæ vt si omittat Primam, & Vesperas: nam, sicut, si in fine diei naturalis, vel quauis alia illius parte, eas simul persolueret, verè satisfaceret, cùm præcepti substantia non sit, vt dicantur diuisim, & discontinuè; sed absolutè, vt dicantur: ita & peccatum omissionis externæ tunc solùm peccat, quando absolutè omittit; non autem quando omittit temporibus discontinuis; quod signum est etiam, omissiones vtriusque esse tantùm partiales, & simul quasi componere vnam omissionem totalem, vt notat Suar. *cap* 25. *cit. num.* 20.

8. *Etiamsi Horæ, quas omittit, sint inter se discontinuæ in suo ordine.*

9. *Potest tamen peccatum internum esse multiplex, si actus voluntatis sint multi.*

Dixi autem, eum, qui omittit solùm peccare vno peccato omissionis externæ: quia non loquor de peccato interno quod potest esse multiplex, pro multiplicitate internorum actuum, quos quisque elicit modò volens omittere hanc Horam, & modò illam, vt benè explicat Bonac. *loc. cit. n.* 7. & non est dubium, quòd hi omnes sunt exprimendi in Confessione, vt idem subdit *num.* 9.

10. *Circumstantia pluralitatis Horarū, quæ sūt omissæ, est manifestāda in Confessione.*

Et circa huiusmodi vnitatem omissionis externæ id potest addi ex eod. Suar. *c.* 25. *cit. n.* 18. quòd probabile est, debere in Confessione manifestari hanc circunstantiam, quamuis solùm materialem, quòd Horæ omissæ fuerint pluries; neque esse satis, si solùm dicatur: Peccaui grauiter contra præceptum de Horis canonicis. siquidem ex communiore, & veriore sententia etiam illæ circumstantiæ sunt manifestandæ, quæ notabiliter aggrauant in eadem specie, qualis est in casu præsenti, quòd Horæ omissæ sint plures, & maiores.

11. *Si pluries omittatur pars modica, v. g. vnus Psalmus in pluribus Horis, quomodo peccetur mortaliter.*

Et quod diximus de vnitate omissionis externæ, quando omittuntur plures Horæ inter se, & in suo ordine discontinuæ, & separatæ; idem est dicendum de omissione plurium partium minorum diuersarum Horarum: vt, si quis, v. g. sciens, & prudens omittat vnum Psalmum ex Prima, & vnum ex Sexta, ex Vesperis, &c. quamuis enim vnus Psalmus per se non sit pars notabilis suæ Horæ; plures tamen etiam diuisim omissi in pluribus Horis sunt pars notabilis totius Officij, & inter se vniuntur in ratione vnius peccati mortalis contra præceptum de toto Officio: & sicut, qui aduertenter laborat pluries ad modicum tempus in eodem die festo; vel aduertenter comedit pluries aliquid modicum in eodem die ieiunij, peccat mortaliter; quia partes temporis, quibus laborat, moraliter continuantur in vnam partem notabilem diei festi; & modicæ comestiones in die ieiunij moraliter vniuntur in vnam comestionem, & refectionem notabilem, & simul faciunt transgressionem notabilem sui præcepti: ita & qui aduertẽter omittit pluries vnum Psalmum, vel aliquid modicum in eodem Officio, peccat mortaliter; & plures illæ omissiones modicæ moraliter vniuntur in vnam omissionem notabilem vnius Officij, vt patet ex dictis *alibi* de vnitate numerica peccatorum, *lib.* 2. *disp.* 21. *& seqq.*

12. *Si versus, aut verba singula mutilentur, potest esse pec. mort.*

Imò hoc idem potest contingere etiam in partibus minimis quales sunt, v. g. singuli versus, vel etiam singula verba, si quis aduertenter omittat pluries singulos versus, aut eos dimidiet prima tantùm, & vltima verba proferendo, non autem media; vel similiter si abscindat, & mutilet sæpiùs verba, primas tantùm, & vltimas syllabas formãdo, & medias syncopando: hic enim non leue peccatum committit ex Bellarm *lib.* 1. *de bonis operibus*, *cap.* 18. *sub init. tom.* 4. & moraliter peccat, & non satisfacit suæ obligationi ex Nau. *in Man. c.* 25. *n.* 98. & Sanchez *lib.* 7. *consil. cap.* 2. *dub.* 17. & Bonac. *de Horis canonicis*, *disp.* 1. *quæst.* 3. *puncto* 2. *num.* 1. *&* 2. *tom.* 1. & omnibus communiter apud ipsum: quis Clementina 1. *de celebrat. Miss.* & cap. *Dolentes. eodem titulo*, grauiter reprehenduntur, qui continua syncopa Matutinum transcurrunt; idque prohibetur sub pœna suspensionis, & districtè præcipitur in virtute obedientiæ, vt diuinum Officium, nocturnum pariter, & diurnum, studiosè, & deuotè ab omnibus celebretur, id est, vt *non præcidamus verba dimidia; non integra transiliamus; non fractis, & remissis vocibus muliebre quiddam balba de nare sonemus; sed virili, vt dignum est, affectu, & sonitu verba Sancti Spiritus depromamus*, vt habet S. Bernardus *Serm.* 47. *in Cant.* & apud Bellarm. *loc. cit.* Rectè tamen monet Bonac. *n.* 2. *cit.* Azor. *lib.* 10 *cap.* 7. *qu.* 11. Less. *lib.* 2. *cap.* 37. *n.* 56. id solùm intelligi de iis, qui versus, aut verba dimidiant, non ex balbutie, aut ex præcipitantia linguæ, vel ex consuetudine, quæ in naturam sit versa; sed ex vitio, & culpa voluntaria. Et *n.* 4. si mutilatio verborum sit tantummodo quoad vltimas syllabas, non esse culpam, nisi venialem, dummodo saluetur integra significatio, vt etiam communiter dicitur in formis Sacramentorum: & in casu præsenti notat Azor. *lib.* 10. *c.* 7. *q.* 11. *cit.* & Less. *lib.* 2. *cap.* 37. *n.* 56. & Barbosa *in cap. Dolentes. n.* 11. *de celeb. Missar.* & omnes communiter apud Bonacinam *num.* 4 *cit.*

13. *Nisi forte mutilatio verborum sit tantùm quoad vltimas syllabas, & illorum significatio maneat integra.*

14. *Non est contra integritatem*

Non est tamen contra integritatem Horarum canonicarum, si quis alternis versibus cum socio recitet, dummodo audiat, quod recitatur à socio nam,

tatem si Horæ recitentur cum socio alternis versib.

nam, sicut societas aliorum bonorum hoc habet ex propria ratione, vt bona ipsa, super quibus contrahitur, euadant communia vtrique socio, L. 1. §. *in societate. ff. pro socio.* ita & societas in recitando Officio, recitationem, seu partem vnius facit communem etiam alteri; & sic vterque censetur integrè recitare. Vnde & in Concilio Basileensi *sess.* 21. §. 4. expressè dicitur, quòd sit in potestate cuiusque, vt quando recitat extra Chorum, recitet solus, vel associatus; & cap. *Quod in te. de pœnit. & remiss.* etiam pro tempore interdicti localis generalis conceditur, vt in Ecclesiis conuentualibus recitent duo simul, aut tres. Et quemadmodum recitatio publica, & in Choro iam communiter fit alternis versibus, Ecclesia sic permittente, vt diuina Officia persoluantur cum minori fatigatione, & attentiùs, & deuotiùs: ita & potest alternis fieri recitatio priuata, quæ subrogatur in locum publicæ: & iam est sic inductum per totam Ecclesiam; & nullus est ex Doctoribus, qui improbet talem consuetudinem, vt

15. *Qui fuerint primi authores recitandi cum socio.*

videre est apud Nauarr. *de orat. cap.* 10. *n.* 16 Suar. *de Hor. can. cap.* 15. *num.* 1. *& seqq.* Azor. *lib.* 10. *cap.* 7. *quæst.* 5. Less. *lib.* 2. *cap.* 37. *n.* 52. Reginal. *lib.* 18. *n.* 158. Bonac. *de Hor. can. disp.* 1. *quæst.* 1. *punct.* 2. *num.* 5. qui Doctores etiam asserunt, dictam consuetudinem fuisse primò inductam in Ecclesia Antiochena à S. Ignatio, illius Episcopo, & Martyre gloriosissimo; & inde paulatim dimanasse in totum Orientem, eique causam dedisse visionem, quam habuit idem S. Ignatius, teste Socrate *lib.* 6. *Histor. cap.* 8 & Nicephoro *lib.* 13. *cap.* 8. quòd Angeli Sanctissimam Trinitatem *ἀντιφώνως*, id est, alternis vocibus collaudarent, prout, nimirum, habetur Isaiæ 6. & Apoc. 4. *Et Seraphim, & quatuor animalia clamabant alter ad alterum, & non habebant requiem die, ac nocte dicentia: Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus omnipotens, qui erat, & qui est, & qui venturus est.* Et deinde in Ecclesiam Mediolanensem eundem modum psallendi, aut canendi alternis induxit S. Ambrosius, teste S. Augustino *lib.* 9. *Confess. cap.* 6. *&* 7. & Isidoro *lib.* 1. *de Offic. eccles. cap.* 7. eúmque posteà sunt secutæ etiam reliquæ Ecclesiæ ex præcepto S. Damasi Papæ, vt est apud Platinam *in eius Vita*, & apud Nauar. *de orat. cap.* 10. *num.* 17. siquidem statuit, vt in Ecclesia Psalmi canerentur alternatim ab omnibus, sicut olim fiebat, vt etiam nunc faciunt Iudæi in suis Synagogis; neque totus recitaretur, vel caneretur tantùm ab vno, audientibus aliis, sicut olim faciebant Monachi Ægypti ex Cassiano *lib.* 2. *de instit. renunciantium, cap.* 11. Et tandem ex hac recitatione publica sic instituta, & inducta per Ecclesias, facta est extensio eiusdem alternationis, etiam ad recitationem priuatam

16. *In recitatione cum socio debet socius audire socium.*

Dixi autem, recitationem, quæ fit cum socio alternis versibus, non esse contra integritatem Officij, si socius audiat partem socij; quia societas recitationis solùm initur quoad recitationem audibilem; eiúsque communicatio solùm completur per auditionem: & ideò si pars, quam recitat socius, non audiatur ab altero, vt certè non auditur, quando socius suam partem submissè recitat, non fit illi communis. Et quemadmodum, si vterque recitaret ita submissè, vt non audirent se inuicem, verè societas ex parte vtriusque esset nulla, & perinde esset, ac si vterque recitaret solus, & per se suam medietatem independenter à socio: ita & si tantummodo alter submissè recitet, verè societas ex parte illius est nulla, nec suam recitationem communicat alteri; sed sibi retinet totam, quamuis nulliter, & inutiliter. Atque hoc modo, qui adhibet socium, eúmque audit; sed ipse per se submissè recitat, & non auditur à socio, integrè recitat, quantùm est ex se, & obligationi satisfacit, eum per se recitet suos versus, & per auditionem communicet in versibus socij, quamuis non vicissim communicet socius in versibus illius, dum illos non audit; atque ita socius non satisfaciat ex parte sua, si alioqui tenetur, vt notat Suar. *de Horis can. c.* 12. *num.* 6. *&* 7. Bonac. *quæst.* 3. *puncto* 2. *cit. num.* 16. & alij apud ipsum. Et hinc etiam fit, vt neque satisfaciat, qui non sinit socium benè absoluere suos versus; sed eum præuertit, & præuenit quoad versus sequentes, quos ipse recitat: nam partes illas, quas præuenit, & non sinit à socio benè absolui, reuerà non audit; & ideò in illis non communicat: ac proinde si multæ sint, non satisfacit, vt notat Tolet. *lib.* 2. *cap.* 13. *num.* 6. & plures alij apud Bonac. *puncto* 2. *cit. num.* 3.

17. *Et ideò debet etiam sinere, vt ille benè absoluat suos versus.*

18. *In socium potest assumi etiam is, qui alioqui non tenetur ad Horas canonicas.*

Non tamen est necessarium, vt socius, qui assumitur ad recitandum, sit obligatus etiam ipse ad Horas canonicas: quia communiter in Choro adhibentur Cantores, viri soluti; & extra Chorum sæpissimè adhibentur famuli, vel alij familiares; neque vlla habetur ratio de illorum obligatione: & dummodo is, qui tenetur per se, recitet vnam partem, & alteram audiat, satis vtranque facit suam, & satis integrè recitat, siue socius, cum quo recitat, teneatur, siue non, vt benè notat Azor. *lib.* 10. *cap.* 7. *quæst.* 6. & alij communiter apud Bonac. *disput.* 1. *quæst.* 3. *puncto* 2. *num.* 6. Imò neque etiam tenetur sub mortali huiusmodi socius habere attentionem ad versus, quos recitat, vt notant Suarius *c.* 25. *n.* 2. Layman *lib.* 4. *tract.* 1. *cap.* 5. *n.* 8. Bonac. *n.* 6. *cit.* & alij apud ipsum: quia neque ipse se obligat quasi ex voto ad attendendum, dum se adiungit socium alteri; neque Ecclesia talem obligationem illi imponit; neque consequitur quasi ex natura rei per hoc, quòd alterum adiuuet; sed ille per se satisfacit, dum orat, non modò suam partem, quam recitat; sed etiam partem, quam audit; siue illa sit etiam oratio ex parte socij, & ratione internæ attentionis, & intentionis, quam ille habet; siue non, cùm is, qui tenetur, non communicet parti alterius ratione actus interni; sed solùm ratione externi, quem ipse audit, & quem supponit etiam prouenire ex actu interno; & reuerà huiusmodi socius, si nullo modo attendat, solùm peccabit venialiter, in quantum carebit illa attentione, quam requirit omnis oratio etiam voluntariè, & sponte suscepta, & sine vlla obligatione.

19. *Et is, qui tenetur, verè satisfacit, etiamsi socius non attendat.*

20. *Si socij sint plures duobus, non debent simul facere nisi duos Choros.*

Quòd si contingat, vt socij, qui recitant alternis versibus, sint plures duobus, non debet vnus recitare vnum versum, & alter alterum, & tertius tertium; sed simul omnes debent facere duos tantùm Choros, & vnusquisque debet per se recitare dimidiam partem Psalmorum, & alteram dimidiam audire ab aliis, vel saltem ab vno aliorum. Ita Sylu. *verb. Hora, quæst.* 7. Nauar. *de orat. cap.* 10. *num.* 17. Azor. *lib.* 10. *cap.* 7. *quæst.* 7. 8. *&* 9. Suar. *de Horis can. cap.* 25. *num.* 3. Reginal. *lib.* 18. *num.* 158. Layman *lib.* 4. *tract.* 1. *cap.* 5. *num.* 8. *cit.* Bonac. *quæst.* 3. *puncto* 2. *cit. num.* 9. *&* 10. & habetur expressè ex Clemente Papa *lib.* 8. *Constit. cap.* 34 vbi de iis, qui ad Horas canonicas non conueniunt ad Ecclesiam, dicitur, quòd priuatim psallant, canant, & orent, saltem duo simul, aut tres. Et pro tempore interdicti localis generalis idem habetur cap. *Quod in te. de pœnit. & remiss.* & fusè explicat idem Suar. *tom.* 5. *de censuris, disp.* 34. *sect.* 3. *num* 10. *& seqq.* Et ratio est: quia hic est vsus, & praxis Ecclesiæ, vt in recitatione priuata imitemur recitationem publicam, quæ fit in Choro.

Dixi

21. *Quando recitatur cum socio, non est necessariũ, vt Lectiones, Capitula, & Orationes dicantur alternis.*

Dixi verò, vnunquenque debere per se recitare dimidiam partem Psalmorum: quia Lectiones, Capitula, & Orationes satis est, si vnus taotùm recitet, & alij audiant. Et quanuis æquum sit, vt etiam alij Lectiones legãt per vices suas; id tamen non est necessarium, cùm multi in Choro perfectè satisfaciãt, etiamsi nullam recitent, & perinde esset, si omnes audirent tantùm ab vno, atque si audiant à pluribus singillatim legentibus, cùm nulla sit lex, quæ id prohibeat, vt notat Suar. *cap. 25. cit. n. 4.* Qui etiam addit, alternationem, quæ seruatur in Psalmis, posse seruari etiam in Antiphonis, & Respõsoriis, iisque omoibus, quæ dicuntur alta voce; neque vnquam esse necessarium, vt vterque Chorus, vel vterque socius simul iungãtur, & simul recitent, nisi in iis, quæ dicũtur secretò, in quibus alter nõ potest audire alterum; & ideò tenetur vnusquisque dicere totum; idque est verius, quàm quod habet Rosella apud Sylu. *verb. Hora, q. 7. cit.* & quidam alij Sũmistæ, qui contendunt, in recitatione priuata Antiphonas esse dicendas simul ab vtroque socio, sicut dicuntur in Choro. Contrà enim est communior vsus iam inductus, vt vnus dicat Antiphonam, postquàm alter finiuit Psalmum, & vnus rursus Antiphonam inchoët pro Psalmo sequenti; & sic etiam Antiphonę, quoad huiusmodi alternationem, se habeant sicut versus, vt notat etiã Sylu. *verb. Hora, q. 7. cit.* & Nau. *de orat. c. 10. n. 16 & 17.* vbi id extẽdit etiã ad Respõsoria, & ad versiculos, vt facit Bonac. *punct. 2. cit. n. 11. & 22.*

22. *Etiam Antiphona, Respõsoria, & versiculi possunt dici alternis.*

23. *Si organũ in Choro adhibeatur, debẽt per aliquem suppleri illa, quæ dicuntur ab organo.*

Quòd si in Choro adhibeatur organum, & per illud dicantur, v.g. Antiphonæ, aut Versus alicuius Psalmi, vel Hymni, debent à Choro, vel à singulis; & ab vnoquoque per se suppleri illa, quæ dicuntur ab organo: quia organum verè non dicit, neque orat vocaliter; & ideò cum illo non communicatur sufficienter in oratione vocali; sed necessarium est, vt saltem aliquis alta voce illa eadem repetat; & sic cum illo communiceot alij omnes, qui audiunt, vt notãt Suar. *de Horis can. c. 8. n. 7.* & alij apud Bonac. *puncto 2. cit. n. 12.* Et ad vitandum hoc inconuenieos de non communicando in oratione cũ solo organo, optimum est, vt simul cum organo adiungatur cantus aliquis vocis, qui semper exprimat eam partem, quam dicit organum, & qui ab aliis possit audiri, vt subdit Suar. *loc. cit.* & alij apud Bonac. *n. 13.* Negat tamen id totum Sanchez *lib. 7. consil. moral. c. 2. dub. 16.* vbi ex sententia aliquorum Magistrorum affirmat, sonum ipsum organorum accipi ab Ecclesia loco vocum, & tanquàm partem diuini Officij; & ideò non esse, quòd suppleatur. Sed negari nõ potest, quin oppositum sit tutius, & probabilius, cùm ex nullo capite constet de hac acceptatione Ecclesiæ.

24. *Vtrum illi, qui pulsant organa, vel aliquid faciunt pro seruitio Chori, teneantur aliquid repetere.*

Vtrùm autem censeri debeant satisfacere obligationi Horarum canonicarum illi ipsi, qui pulsant organa, aut libros parant, & huc illuc transferunt, vel thurificant, vel quid aliud faciunt pro seruitio Chori, & pro solennitate, & celebritate Officij, non constat inter Doctores. Affirmat Petrus de Arag. 2. 2. *quæst. 83. art. 12. in fine*, Azor. *lib. 10. cap. 13. quæst. 20.* Reginal. *lib. 19. num. 160. in fine, & n. 188.* Sot. *lib. 10. de iust. q. 5. art. 3. §. Pari modo.* Layman *lib. 4. tract. 1. c. 5. n. 7. §. Simile dubium est.* Henricus *quodlib. 11. q. 29.* Sylu. *verb. Hora. q. 12.* Innoc. *in c. Dolentes. de celebr. Miss.* Nau. *de orat. c. 11. n. 36.* Suar. *de Horis can. c. 14. n. 9.* Sanchez *lib. 7. consil. c. 2. dub. 16. cit. conclus. 2.* & multi alij iuniores docti; vt ipse loquitur; quia pro illis, qui hoc modo sunt occupati in seruitium Chori, Chorus ipse satis supplet, & ipse tanquam membrum, & pars Chori satis orat cum ipso corpore, eiúsque orationi suo modo cooperatur; & Ecclesia has omnes occupationes acceptat loco cantus, & loco officij. Et quemadmodum qui Sacro inseruiunt, & coguntur discedere, v.g. vt ferant hostiam, vinum, thuribulum, aut aliquid simile perinde de illis id reputatur, ac si Sacro continuè interfuissent, & verè satisfaciunt præcepto de audiendo Sacro, neque tenentur quicquam repetere, vel iterum audire, vt notat Suar. *n. 9. cit.* & Tolet. *lib. 6. c. 7. n. 2.* ex S. Anthon. *part. 2. tit. 9. c. 10. §. 1.* Sylu. *verb. Missa. 2. §. 1.* & aliis: ita & qui seruiunt Choro, & coguntur semel, aut sæpiùs ab illo discedere pro illius seruitio, censeri debent satisfacere præcepto, & obligationi Chori, perinde ac si continuè illi interfuissent. Contrà verò id negat Nauar. *de orat. c. 10. n. 70. & c. 11. n. 37.* Vasq. *Opusculo de benef. c. 4. §. 1. art. 3. dub. 6. num. 111* Bonac. *de Horis canon. disp. 1. quæst. 3. puncto 1. §. 2. n. 13.* & alij apud ipsum, qui asserunt, huiusmodi occupatos in seruitio Chori, satisfacere quidem obligationi ipsius Chori; & ideò lucrari distributiones, perinde ac si semper interfuissent, & cantassent simul cum aliis; non tamen satisfacere obligationi Horarum canonicarum, nisi fortè in iis, qui tenentur ratione professionis religiosæ, sic habeat consuetudo alicuius Religionis, & qui tenẽtur ratione beneficij per se, & priuatim simul recitent suam partem, & attendant ad partem Chori, etiam dum transferunt libros, aut thurificant, vel pulsant organa, & alioqui teneri etiam ipsos extra Chorum repetere partem illam, quam omiserunt in Choro. Et negari nõ potest, quin hoc sit tutius, & probabilius: siquidem ex cap. *Dolentes.* & Clementina 1. *de celebr. Miss.* omnes tenentur studiosè, & deuotè Officium recitare; nec recitat is, qui verba non profert, & non attendit ad eos, qui proferunt. Et quemadmodum secundùm Iura, non dicitur aliquid facere cum aliquo is, qui non intelligit id, quod fit coram illo, vt, v.g. si sit furiosus, aut infans, aut dormiat. L. *Cum Titio. ff. de verb. signif.* ita nec potest dici recitare Officium simul cum Choro is, qui ad Chorum non attendit; sed animo, & corpore totus est in alio seruitio Chori. Vnde & Sotus *lib. 10. quæst. 5. art. 3. cit. §. Pari modo.* de illo, qui pulsat organa, expressè fatetur, nescire se, vtrùm teneatur posteà Officium dicere: & Nau. *cap. 10. num. 70.* solùm in eo casu admittit, quòd qui sunt occupati in seruitio Chori, non tenentur repetere id, quod omittunt, quando occupatio ad illos pertinet ex officio, & non potuerunt illi satisfacere ante tempus Officij; & mora, quam in illis impendunt, est solùm breuis: & solùm cum his conditionibus ait, esse intelligendum id, quod posteà docet *cap. 11. n. 36.* quòd non teneantur repetere: imò & ibidem *n. 37.* subdit, quòd qui dum alij cantant, præuidet Lectionem, quam ipse posteà debet recitare, & quam scire debebat sui muneris esse futuram; omninò tenetur posteà repetere, & supplere totum id, quod omisit; quanuis non peccauerit, Officium Chori interrumpendo, neque amiserit aliquid de distributionibus: si quis tamen propter authoritatem Doctorum, qui absolutè negant, esse aliquid repetendum de necessitate, nihil repeteret, non esset propterea damnandus peccati: siquidem esset secutus opinionem probabilem.

Atque hoc, quod diximus de recitatione Officij alternis versibus, & de illius integritate, quæ non tollitur per huiusmodi alternationem, debet intelligi etiam de aliis precationibus, quæ habent plures versus, vt sunt, v.g. Officium Beatissimæ Virginis, aut Defunctorum, vel Psalmi pœnitentiales, Graduales, &c. & in quibus vnum aliquid est sæpiùs repetendum, vt est Rosarium, & Corona B. Virginis, & Litaniæ: hæc enim omnia licitè possunt dici alternis, & cum socio, non solùm quando dicuntur

25. *Non solùm Hora canonica, sed etiam alia precationes possunt dici alternis.*

ex

ex libera deuotione; sed etiam quando dicuntur ex vuto, aut ea pœnitentia sacramentali iniuncta, vel ex quacunque alia obligatione, vt notat Nauar. *de oratione, cap.*10.*n.*19. Azor. *lib.*10.*cap.*7. *quæst.*10. Less. *lib.*2.*c.*37.*n.*52.§. *Hic tamen aduerte.* Suar. *de Horis canon.cap.*9.*n.*15. Layman *lib.*4.*tract.*1.*c.*5.*n.*8. Bonac. *disp.*1.*qu.*5.*puncto* a §.1.*n.*7. uam valdè rationabiliter interpretamur omnem huiusmodi obligationem non plùs obligare, quàm obligent Horæ canonicæ: & ex Clemẽte Rumano *lib.*4.*c.*34. optimè orant fideles, quando orant simul duo, vel tres, iuxta illud Christi Domini: *Vbi fuerint duo, vel tres congregati in nomine meo, ibi sum ego in medio eorum.* Et certum est, quòd quando orant alternis, orãt simul duo, vel tres; & ideò non est dubitandum, quòd optimè orent, & obligationi satisfaciant.

26. *Ad integritatem diuini Officij communiter non pertinēt aliæ precationes.*

Denique ad integritatẽ diuini Officij, prout persoluitur extra Chorum, communiter non pertinet Officium B.Virginis, aut Defunctorum, vel Psalmi pœnitentiales, aut Graduales: non solùm enim non pertinent ad Horas canonicas, tanquàm illarũ pars integralis, aut tanquàm Horæ per se integræ & totales, vt *supra* diximus; sed neque etiam continent vllum peccatum, aut peccati periculum, si ordinariè omittantur, vt patet ex Bulla Pij V. in qua propter eas occupationes, quæ communiter multis incumbunt, remouet omnem obligationem, & omne periculum peccati; & solùm hortatur, vt ab vnoquoque dicantur ex libera deuotione: & ad hunc finem pro Officio B.Virginis, aut Defunctorum relaxat centũ dies de pœnitentiis iniunctis; & pro Psalmis pœnitentialibus, aut Gradualibus, quinquaginta. Et quãuis id concedat sine præiudicio sanctæ consuetudinis earum Ecclesiarum, in quibus Officium B.Virginis dici consueuerat; & licitè potuerint aliquæ Ecclesiæ retinere etiam alias consuetudines de Officio Defunctorum, & de Psalmis pœnitentialibus, aut Gradualibus; non tamen propterea dici debent teneri ad hæc omnia Clerici illarum Ecclesiarum, quãdo priuatim recitant, cùm sola deuotio Capituli, & Cleri nõ possit imponere obligationem singulis, quoad priuatã recitationem, vt notat Suar. *de Horis can.c.*25.*n.*8. Azor *lib.*10.*c.*16.*q.*3. & omnes cõmuniter apud Bon. *disp.*1.*q.*3.*puncto* 1.*n.*12.*tom.*1. & rectè id colligitur ex verbis Bullæ Pij V. in quibus expressè habetur, quòd Officium B.Virginis liberè potest omitti, dummodo id fiat sine præiudicio sanctæ cõsuetudinis certarum Ecclesiarum: quia enim huiusmodi consuetudo communiter solùm est, quoad recitationem publicam, & in Choro; eique nullo modo præiudicatur per recitationem priuatam; liberè, & sine peccato potest omitti dictum Officium ab vnoquoque in recitatione priuata.

27. *Pertinet tamen Officiũ Defunctorũ, & Litaniæ cum precibus, pro certis diebus.*

Dici autem, si ordinariè omittantur: quia ad Officium Defunctorũ omnes tenentur in die anniuersario ipsorum, 2. Nouemb. & ad Litanias cum precibus in die S.Marci, & in triduo Rogationũ, vt specialiter præcipitur in certis Rubricis pro dictis diebus. Et quòd in Bulla Pij V. non fiat mentio Litaniarũ, prout debent seorsim dici à septẽ Psalmis pœnitentialibus, id solùm est, quia cõmuniter non dicuntur nisi cum Psalmis pœnitentialibus; & ideò nõ debuit de illis præcipi per leges, aut regulas generales; sed satis fuit, si suis locis, & pro certis diebus de illis præciperetur per Rubricas, & regulas speciales; cùm præsertim satis præcipiantur, etiã in Iure communi, c. *Rogationes. de consecrat. dist.* 3. & in eius decreti obseruationẽ emanarint posteà speciales Rubricæ iam dictæ, vt qui non intersunt publicis, & solennibus Litaniis, dicant illas priuatim post Laudes; eiúsque præcepti tanta est obligatio, vt non solùm peccent mortaliter, qui illas omittunt, sed etiã teneantur pro rata restituere fructus suorum beneficiorũ, sicut tenerentur, si omitterent aliam partẽ notabilem, vt notat Bon. *punct.* 1. *cit. n.* 12. *de Officio Defunctor.* & *n.* 13. de Litaniis contra Carolum Macignũ, qui asseruit, Litanias non esse dicendas ex præcepto. Et pro hac obligatione restituendi facit Cõc. Lateranense, & Bulla Pij V. qui eos omnes dicunt teneri ad restitutionem, qui omittunt diuinum Officium; non autem exprimũt specialiùs, quòd omittant Horas canonicas: quia enim Officium Defunctorum, & Litaniæ cum precibus pro certis diebus sunt pars diuini Officij, & pertinent ad illius integritatem, vt diximus; meritò obligant ad fructus pro rata restituendos, si omittantur.

28. *Et si omittantur, peccatur mortaliter, & sunt pro rata restituẽdi fructus beneficiorum.*

In iis verò locis, in quibus Breuiarium Pij V. non est receptum, seruanda est, quoad hæc omnia, propria consuetudo, quæ in iis viget, cùm vnusquisque debeat sequi proprium modum suæ Ecclesiæ, vt *suprà* diximus.

Siue autem Litaniæ, & Officium Defunctorũ, & Horæ canonicæ dicantur publicè, & in Choro, siue priuatim cum vno socio, vel etiã per se, & sine socio; & siue adsint plures alij, qui audiant, siue non adsint; nunquam est omittenda, saltem à Sacerdote, aut ab Episcopo salutatio illa ad populum: *Dominus vobiscum.* quia intelligitur fieri ad totam Ecclesiam, prout dicit multitudinem fidelium; & præcipuè illam, cui inseruit, qui Officium recitat; & hæc moraliter cẽsetur semper adesse, cùm eius nomine, & pro ipsa Officium recitetur, & sic habet cõmunis vsus: & etiã in Missa, quando dicitur priuatim, & secretò, adhibetur eadẽ salutatio: & prætereà dicitur, *Orate, Fratres.* &, *Gratias agamus.* &, *Benedicamus Domino.* quasi ad plures dirigatur locutio: & in *Memento* commendantur omnes circunstantes, etiamsi actualiter nulli sint; & pro ipsis dicitur Sacrificiũ offerri, vel etiam ipsimet illud offerre pro se, & pro suis, vt benè notat Nau. *de orat.c.*22.*n.*86. Atque hoc est multò verius, quàm oppositũ, quod docet Durantus *in Ration. diuin. Offic. lib.*4.*c.*14. & aliqui alij apud Nau *ibidem.* Neque vrget, quòd pluralis locutio requirat ad minimum duos, c. *Pluralis. de reg. iur. in* 6. & ideò ex decreto Sotheris Papæ, c. *Hoc quoque. de consecr. dist.* 1. Missarum solenoia celebrari non possint, nisi saltem duobus præsentibus, quos salutet Sacerdos, dum dicit: *Dominus vobiscum.* & qui vicissim respondeant, eúmque resalutent: *Et cum Spiritu tuo.* Contrà enim est: quia, vt diximus, semper censetur ipsa Ecclesia, & multitudo fidelium moraliter adesse; & ad illam rectè dirigitur pluralis locutio; & hæc in Missa priuata repræsentatur etiã per vnicum Ministrum, qui eius nomine resalutat: *Et cum Spiritu tuo.* & similiter respondet per locutionem pluralem: *Habemus ad Dominum.* vt benè notat S.Th. 3. *part. quæst.* 83. *artic.*5. *ad* 12. & decretum Sotheris solùm est de Missa solenni; non autem de priuata, vt notant *ibi* Glossa, & S.Thomas *loco citato*: & quatenus ipsius ratio de salutatione, & locutione plurali æqualiter valet etiam in Missa priuata, rectè soluitur per præsentiam moralem ipsius Ecclesiæ, cuius personam gerit sufficienter vnus Minister, qui etiam ex persona illius respondet pluraliter celebranti; sicut & pluraliter illum alloquitur, & salutat ipse celebrans. Et pro officio, & Horis canonicis neque etiam hic requiritur, quando aliquis recitat solus, cùm possit etiam ipse, dum recitat, repræsentare duplicem personam, id est, Sacerdotis, & Ministri, nomine publico Deum orantis, atque laudantis; & Ecclesiæ, pro qua orat, & laudat. Vnde & Pius V. *in reformatione*

29. *In recitatione priuata, & sine socio, non debet omitti salutatio ad populum: Dominus vobiscum.*

aliis, & alioqui recitat saltem solus, & per se: si, inquam, id reputetur nimis rigorosum; illud saltem admitti debet, quod iam diximus ex sententia aliorum, quòd amittat distributiones pro ea parte, quæ respondet cantui, non autem pro ea, quæ respondet præsentiæ, & interessentiæ Chori: & hæc pars pru-

5. *Sed licitè potest recipere illarum medietatem pro ipsa præsētia, quam habet ad Chorum.*

denti iudicio potest censeri dimidia, vt notat Suarius *cap.* 12. *n.* 10. *cit.* Bonae. §. *Hinc sequitur. cit.* & §. *Imò nonnulli.* & alij apud ipsum: qua enim ratione, qui interest Choro, & non psallit, solùm ex parte, & non ex toto deest suo muneri: ita & debet solùm ex parte; non autem ex toto priuari illo stipendio, quod specialiter est assignatum pro tali munere. Vnde & *cap.* 1. *de Clericis non residen. in* 6. & *cap. Licèt. de praeben.* & in Trident. *sess.* 24. *cap.* 12. *cit.* expresè dicitur, quòd distributiones debent recipere, qui statis horis interfuerint: neque additur, quòd iis ex toto priuentur, qui non cantauerint.

6. *Et si ex fundatione, statuto, aut consuetudine alicuius Ecclesiæ non teneatur, nisi ad præsentiā Chori, potest licitè recipere omnes.*

Imò hoc ipsum ex Suario *ibidem, n.* 11. non debet intelligi de iis Ecclesiis, quæ ex propria fundatione, aut ex peculiaribus statutis, vel consuetudinibus in aliquibus beneficiatis, verbi gratia, in Canonicis non requirunt nisi præsentiam ad Chorum, & ministerium cantus supplent per alios, magis specialiter ad id deputatos: dummodo enim tales beneficiati intersint Choro, plenè, & integre satisfaciunt suo muneri, & licitè possunt recipere totas, & integras distributiones, quæ in huiusmodi Ecclesiis solùm sunt assignatæ ratione præsentiæ; non autem ratione cantus, vt etiam notat Caiet. *in Summa, verb. Hora canonica, in fine.* Azor. *part.* 1. *lib.* 10. *cap.* 11. *quæst.* 6. Petr. Nauar. *lib.* 2. *de restit. cap.* 2. *num.* 217. Less. *lib.* 2. *cap.* 34. *num.* 185. Bonac. *puncto* 2. *cit. num.* 18. Quanquam ex Bulla Pij V. cit. etiam hi amittant simul distributiones omnes, & fructus suorum beneficiorum, si absolutè Horas non recitent, saltem priuatim; & in pœnam huiusmodi omissionis etiam amittant stipendium, quod alioqui est debitum soli præsentiæ, vel interessentiæ Chori. Et quod dicimus, posse Canonicos licitè recipere omnes distributiones, si Choro intersint, & ex consuetudine, vel statuto suæ Ecclesiæ non teneantur cantare, intelligi debet etiam de quouis alio impedimento, quo legitimè impediantur à cantu, vt, verbi gratia, si aliquando, propter loci obscuritatem, non benè videant, nec possint legere; vel, si Chorus, dum cantat, nimis properet, nec illum possint assequi, &c. Et potiori ratione id est verum, si impedimentum cantus sit quasi habituale, & permanens, vt, verbi gratia, si Canonicus euaserit cæcus, & similiter non possit legere, nec memoriter teneat, quod alij legunt, & cantant; vel si sit surdus, aut surdaster, & simpliciter non possit consonare cum aliis: cùm enim in tali casu adhuc teneatur adesse Choro, & saltem facere id, quod potest, si non potest facere id totum, quod debet, vt specialiter de cæco, & surdo notat Suar. *de Horis can. cap.* 27. *num.* 15. & 18. & omninò per ipsum non stet, quominùs cantet; non est ex vllo capite, quòd priuetur distributionibus, siue in totum, siue ex parte: siquidem non debent in damnum vocari, quæ carent culpa, cap. *Agnoscentes, de constit.* neque aliquis sine culpa est puniendus, cap. *Sine culpa, de reg. iur. in* 6.

7. *Qui tenetur ad Chorū, & non cantat, peccat mortaliter ex suo genere contra iustitiam.*

Et quoniam hæc obligatio ad interessendum Choro, & ad psallendum, vel cantandum alta voce cum aliis, vt est communiter in Ecclesiis Cathedralibus, & Collegiatis, est ex iustitia verè, & propriè commutatiua, & beneficium, quod habet illam annexam, maximè datur propter huiusmodi Officium; certum videtur, quòd ex proprio genere sit ad mortale, vt notat Suar. *de Horis canonicis, cap.* 12. *cit. num.* 9. & ideò mortaliter peccet, non solùm, qui abest à Choro; sed etiam qui non cantat, dummodo absentia, vel omissio cantus sit notabilis, vt *infrà* dicemus. Et quòd tam obligatio ad interessendum Choro, quàm ad cantandum sit ex se grauis, non solum prout intelligitur residere, quasi in toto Capitulo, tanquam in vno corpore; sed etiam prout residet quasi in singulis, ex eo probat Suar. *num.* 9. *cit.* quia alioqui non esset satis prouisum diuino cultui in Ecclesiis: nam, si vnusquisque particularis solùm leuiter, & sub veniali teneretur adesse Choro, & cantare; non peccaret vnusquisque, nisi venialiter, si non adesset, vel non cantaret; & tamen si contingeret simul plures, aut etiam omnes nolle adesse, aut nolle cantare, omninò impediretur diuinus cultus, & diuinum Officium in Ecclesia; neque vllus esset, qui in eo impediendo peccaret mortaliter, cùm sit omnium eadem ratio; neque vnus sit magis obligatus, quàm alius; & omnes distributiuè accepti solùm sint obligati sub veniali; & tota collectio omnium non sit capax peccati, & per consequens neque obligationis sub mortali: quod tamen inconueniens minimè sequitur, si obligatio sub mortali ad Choro interessendum, & ad cantandum, dicatur esse in singulis, quasi in solidum cum aliis omnibus, & in tantum posse aliquem excusari à mortali, si forte non cantet, aut non intersit, in quantum alij pro ipso supplent, vnde & ipsius distributiones lucrantur, vt habetur in Tridentino *sess.* 24. *c.* 12. *cit.*

Hoc tamen ipsum, quòd possit vnus inseruire, & suæ obligationi supplere per alium, non est admittendum pro arbitratu; sed solùm quando alius est legitimè impeditus, & tunc solùm per eos, qui sint eiusdem ordinis, verbi gratia, per Dignitatem, si sit supplendum pro Dignitate; vel per Canonicum, si pro Canonico, &c. vt patet ex declaratione sacræ Rituum Congregationis apud Garziam *de benefic. par.* 3. *cap.* 2. *num.* 496. Et si fortè in aliqua Ecclesia sit decretum, aut consuetudo, vt pro libito possit vnus inseruire pro alio; tale decretum, aut consuetudo censeri debet contra Concilium; & ideò non est habenda illius ratio, vt habetur ex pluribus aliis declarationibus apud eundem Garziam *cap.* 2. *cit. n.* 498. 499. & 503. 8. *Quomodo possit vnus inseruire pro alio.*

Et quòd Canonici ex propria institutione, & ex Iure communi teneantur non solùm adesse Choro; sed etiam cantare sub peccato mortali; præter Suarium *loco citato* docent Nauar. *de orat. cap.* 10. *n.* 47. & *cap.* 11. *num.* 41. & 42. Petr. Nauar. *de restit. lib.* 2. *cap.* 2. *cap.* 2. *num.* 220. & 221. Sot. *lib.* 10. *de iust. quæst.* 5. *artic.* 4. *circa medium.* Ludouicus Beia *part.* 1. *cap.* 55. Graff. *lib.* 2. *decis. cap.* 52. *num.* 22. & *cap.* 54. *n.* 4. Azor. *part.* 1. *lib.* 10. *cap.* 11. *quæst.* 5. & 7. & plures alij apud Barbosam *in remissionibus ad cap.* 12. *sess.* 24. *Concil. Trid.* Et præter Conc. Trid. *sess.* 24. *cap.* 12. *cit. de reform.* quòd omnes Canonici debent compelli obire diuina Officia per se ipsos, & non per substitutos, & in Choro ad psallendum instituto Hymnis, & Canticis nomen Domini reuerenter, & distinctè debent laudare, facit Concilium Basileense *sess.* 21. §. 3. vbi dicitur, quòd *Canonici, quando conueniunt gratia psallendi, labia iuncta, & clausa tenere non debent; sed omnes, & ij præsertim, qui maiore funguntur onere, debent in Psalmis, Hymnis, & Canticis Deo alacriter modulari.* & Concilium Aquisgranense *cap.* 131. vbi dicitur, quòd *Canonicis religiosissimè in Choro standum, & psallendum est.* Vnde, quod asserit Caiet. *in Sum. verb. Hora can. in fin.* quòd maiores in Choro 9. *Canonici ex propria institutione tenētur, nō solùm interesse Choro; sed etiam per se ipsos cantare.*

non debent cantare; sed meditari, quæ cantantur ab inferioribus, non est admittendum, cum expresse repugnet Concilio Basileensi *paulo ante citato*, & ipsimet Caietano *ibidem*, & *Opusculo septendecim responsionum ad Leonem X. respons.* 8. vbi expresse, & vniuersaliter asserit, quòd qui in Choro suos versus non cantat, non satisfacit suæ obligationi: & denique etiam repugnet propriæ institutioni Canonicorum, quæ non est ad meditandum in Choro; sed ad cantandum, vt diximus. Imò reuera neque *in Summa* absolutè id asserit Caiet. sed solùm ex suppositione consuetudinis, si alicubi est fortè inducta, & obseruata per viros timoratos, vt non cantent: postquàm enim ibi asseruit, quòd ratio dictat, eum non satisfacere, qui in Choro suos versus sibi tantum, & submisse recitat, & versus alterius Chori solùm audit; idque etiam dixit se *alibi* scripsisse, id est, *Opusculo cit. responsione* 8. subdit, quòd, *si ipse intelligeret, viros timoratos consueuisse aliter facere, diceret, quòd consuetudo est optima legum interpres; & quòd charitas, quæ omnia reddit communia, facit, vt versus auditus sit communis omnibus audientibus: idq; tantò magis, quantò maiores in Choro non debent cantare; sed meditari, quæ cantantur ab inferioribus.* Ex quo contextu verborum clarè patet, quòd id non asserit absolutè, sed solùm ex suppositione consuetudinis de non cantando, si de illa satis constet: & in hoc casu rectè monet, quòd sit conueniens, vt maiores in Choro, quando non cantant, meditentur: quod sine dubio est longè diuersum ab hoc alio, quòd absolute debeant meditari, & non cantare: & verbum, *debet*, cùm non semper importet necessitatem, sed aliquando importet etiam solam decentiam, & honestatem; & soleat accipiatur pro verbo, *potest*, vt notat Gloss. *in L. Creditores. verb. Debent, C. de pignor. & hypoth.* & *in L. Non solùm. verb. Debet. ff. de operis noui nunciat.* & habetur *in L. Non solùm. cit.* §. 2. dictum Caietani hoc tantummodo est accipiendum, prout importat solam potestatem, & decentiam; non autem prout importat necessitatem.

10. *Etiam Missa coram aliis est dicenda alta voce.*

Atque hoc, quod dicimus de Horis canonicis in Choro recitandis, aut cantandis tam alta voce, vt possint ab aliis audiri, debet intelligi etiam de Missa, quæ similiter quando publicè, & coram aliis celebratur, non debet dici ita submisse, vt non possit audiri ab iis, qui adstant: siquidem etiam illi debent communicare cum Sacerdote; neque possunt communicare, si non audiant, vt notat Caiet. 2. 2. *quæst.* 83. *art.* 11. Nauar. *de oratione. cap.* 16. *num.* 54. Sanchez *lib.* 7. *consil. cap.* 2. *dub.* 8. *n.* 6. Et contrà rectè

11. *Nec verba consecrationis sunt proferenda cũ magno conatu, & magna aspiratione, vel cum magna mora.*

addit Nauar. *ibidem*, peccare eos, qui verba consecrationis tanto conatu, & tanta aspiratione ab imo pectore proferunt, vt scandalo sint audientibus; vel tam morose, & tanto tempore illa proferunt, vt non videantur simul componere vnam enunciationem.

12. *Si Officium recitetur extra Chorum, & cum socio, qua voce sit recitandum.*

Si verò Officium sit recitandum priuatim, & extra Chorum, sed cum socio; tanta voce est recitandum, vt possit audiri à socio, si præsertim etiam ipse teneatur ad Officium, & vterque debeat sibi inuicem communicare partem, quam recitat: & si fortè non teneatur, adhuc debet is, qui tenetur, tam altè dicere, vt saltem socius possit respondere suos versus debito tempore: & ipse socius, qui non tenetur, adhuc debet tam altè dicere, vt possit audiri ab eo, qui tenetur, cùm alioqui non satis illi communicet partem, quam dicit, neque ille, qui tenetur, integrè recitet, vt patet ex dictis *suprà, disp. præcedente*, & notat Suar. *de Horis can. cap.* 7. *n.* 5. *& seqq.* & omnes communiter.

13. *Si recitetur extra Chorũ, & sine socio, secundùm aliquos est recitandum alta voce.*

Si denique Officium sit recitandum priuatim, & extra Chorum, & sine socio, adhuc est necessaria secundum aliquos tanta vocis expressio, & contentio, vt possit audiri ab aliis, si adessent, & attenderent, & non essent alia impedimenta. Ita Ioannes Medina *C. de oratione, quæst.* 7. quæ est de necessitate vocaliter orandi oratione publica: & Ledesma 2. 4. *quæst.* 16. *art.* 4. quia Horæ canonicæ ex propria institutione sunt oratio publica, & recitantur nomine publico totius Ecclesiæ; & ideò debent in illis posse communicare etiam alij, & per consequens etiam alij debent illas posse audire, à quocunque tandem Ministro publico recitentur: vnde & in Conc. Basileensi *sess.* 21. §. *Qualiter Horæ Canonicæ extra Chorum sint dicendæ.* expresse prohibetur, vt non dicantur in gutture, & inter dentes; neque degluttiendo, aut syncopando: & dum Ecclesia præcipit orationem vocalem, omninò præcipit orationem sensibilem: neque potest impleri tale præceptum, nisi per orationem sensibilem.

14. *Sed hoc non est necessarium.*

Verùm id non videtur necessarium Nau. *de orat. cap.* 14. *n.* 88. §. *Sextò, est eiusdem.* & *cap.* 20. *n.* 15 Suario *de Horis canonicis, cap.* 7. *num.* 6. Azor. *parte* 1. *lib.* 10. *cap.* 12. *quæst.* 4. Sanchez *lib.* 7. *consil. cap.* 2. *dub.* 8. *numero* 7. Ludouico Beiæ *part.* 1. *casu* 55. §. *Oppositum tamen.* & aliis communiter, qui asserunt, satis esse, si verba quocunque modo, ore, & labiis proferantur; & ad summum, si is, qui recitat, possit se ipse audire; non autem requiri, vt de facto audiatur, vel possit audiri ab aliis. Et sine dubio non ad hunc finem permittit Ecclesia recitari Officium ab vnoquoque priuatim, & sine socio, vt possit audiri ab aliis; sed solùm vt vnusquisque illud oret per se: & secundùm communem vsum totius Ecclesiæ nullus est, etiam ex piis, doctis, ac timoratis viris, qui non putet, se licite facere, si Horas persoluat, dum est in Ecclesia, & interest Sacro, vel dum adsunt alij plures, qui orant priuatim; & quos ipse notabiliter perturbaret, & fastidiret, si altiùs obmurmuraret eorum auribus. Et qua ratione ex præscripto Breuiarij in ipsis Horis canonicis aliqua sunt, quæ dicuntur secretò, & non audiuntur ab aliis; & adhuc plura sunt huiusmodi in ipsa Missa; neque id obstat, quominùs, & Horæ, & Missa sint ex toto oratio publica, & persoluantur nomine publico, & in illis communicent etiam alij, qui non audiunt: ita neque obstat, si totum Officium dicatur secretò, cùm præsertim nullum extet præceptum de illo altè dicendo, siue ex toto, siue ex parte; sicut est de dicenda Missa, quæ hac de causa à nullo dicitur, nisi alta voce quoad eas partes, quæ sic præcipiuntur ab omnibus dici, cùm debeant saltem audiri ab ipso Ministro. Et qua ratione qui Missæ intersunt, satis communicant in orationibus, etiam secretis, cum Sacerdote, dum intendunt per ipsum orare; & dum ipse orare intendit eorum nomine: ita & communicant in Horis canonicis omnes fideles, dum intendunt illas orare per omnes Clericos, qui ad illas tenentur; & ipsi Clerici illas orant nomine omnium, & iuxta intentionem Ecclesiæ. Neque vox alta est de ratione orationis vocalis, quam Ecclesia præcipit: sed hæc satis habet, si fiat præscriptis, & certis verbis; non autem quibuscunque pro libito, & arbitratu cuiusque: & cùm non dirigatur ad alios, qui possint audire; sed solùm ad Deum, qui benè intelligit etiam submisse loquentes; imò & mutos; non est, quòd necessariò requirat voces sensibiles ab iis, qui possunt adesse. Neque aliud intendit Concilium Basileense *loco citato*, nisi, vt verba

distinctè,

distinctè,& integrè proferantur;non autem deglutiendo,& syncopando: & hoc solùm intendit per illud, quod habet, *non in gutture, & inter dentes*, vt patet ex textu, & notat Nauarr. *de orat. cap.20. num.14.*

15. *Qui recitat cum socio, nō est necesse, vt audiat ipse se.*

Vtrum autem ad orationem vocalem, & ad Horas canonicas,prout dicuntur priuatim, & sine socio ex præscripto Ecclesiæ,requiratur, vt is,qui dicit, se ipse audiat auribus, vel saltem vt possit audire;non constat inter Doctores. Affirmant Valent. 2.2.*disput. 6. quæst. 2. puncto 10. §.Circa quartum:* Reginald. *lib.18. num.184.* Sanchez *lib.7. consil. cap 2.dub.8. num.7.* Filiuccius *tract.23.cap.5.num.117.& cap.7.quæsito 8.* quia orationem esse vocalem nihil est aliud, nisi esse expressam vocibus; quæ tamen sunt obiectum auditus, & ideò ad minimum debeat posse audiri ab ipso orante. Negant verò Nauarr.*cap.20.de orat.num.14.* Suarez *de Horis can.cap.7.num.5. & cap.28.num.17.§. Simile dubium.* Azor.*lib.10. cap.12. quæst 4. ad finem.* Bonac. *de Horis can.disp.1.quæst.3.puncto 2.§.1.num.24.* & alij apud ipsum: quia oratio vocalis satis habet, si sit alligata ad certa verba, quæ præscribit Ecclesia, vt *eam* dicamus: & cùm non sit directa ad homines, quos solùm per voces, & per signa sensibilia possumus alloqui, neque ad nos ipsos, in quantum indigemus externis sensibus, & obiectis sensibilibus; sed solùm ad Deum, quem possumus alloqui, & orare sine vllo strepitu, aut sono verborum; non potest vt sui mensuram habere auditum ipsius orantis, & tantùm requirere sonum vocis, quantus sufficiat ad mouendum illius auditum: & alioqui si ipse orans esset surdaster, & auditus hebetioris, omninò deberet orare altiùs, quousque posset se ipse audire; ac proinde non posset Horas persoluere in Ecclesiis, vel coram aliis,sine magna illorum molestia, & perturbatione: quod tamen non est dicendum.

16. *Verùm liceat dicere Officium mentaliter,sine prolatione verborum & sine voce.*

Imò ex Nauar. *de orat.cap.19.num.88.cit. & cap. 20.num.14.* propter hanc causam disputatiuè potest defendi, quòd neque etiam sit necessarium vllo modo vocem formare;sed satis sit dicere verba omnia mentaliter,cùm vox non possit requiri propter Deum,ad quem laudandum, atque orandum sunt institutæ Horæ canonicæ; sed solùm propter homines,qui sunt excitandi, & iuuandi ad deuotionem:quod tamen non intenditur,quando Horæ canonicæ recitantur priuatim,& extra Chorum. Vnde & Leo X. dicitur concessisse Fratribus Minoribus viuæ vocis oraculo,vt illa,quæ in ordinario iubentur dici secretò, & sub silentio, tam in Horis canonicis,quàm in Missa, non tenerentur proferre vocaliter,sed satis esset, si dicerent solùm mentaliter,vel solùm per librum intra se legerent, ne,scilicet,proferendo vocaliter, impedirent se mutuò in recitando Officio; & ne aliis essent molestiæ,aut fastidio, vt habetur in Compendio Priuilegiorum Ordinis Minorum *part.2. verb. Officium diuinum, 1.num.9.*& apud Nauar.*loc.cit.*Et quanuis idem Nauar.*cap. 19.num.86.*vlteriùs asserat, posse teneri disputatiuè, quòd id non fuerit priuilegium; sed Fratribus id licuisse,& modò etiā licere omnibus aliis de Iure communi,cùm voces solùm sint necessariæ, vt alij audiant; & concessionem illam Leonis solùm fuisse explicationem Iuris communis pro scrupulosis;rectè tamen subdit ipse Nauar. quòd ipse de hoc non daret consilium;& quòd videtur longè verius,quòd omnis oratio vocalis, etiam secreta, requirat verba saltem secretò formanda inter dentes, & inter labia, cùm præceptum Ecclesiæ verè sit de huiusmodi orationibus dicendis, non autem solùm de mente concipiendis; & ex communi vsu loquendi non idem sit aliquid dicere, atque mente concipere; & qui contumelias, aut conuitia, verbi gratia, contra aliquem mente concipit, non puniatur, cap.*Cogitationis.de pœnit.dist.1* puniatur verò,qui dicit, L. *Si non conuitiy.C. de iniuriis.*& in Rubricis Missalis clarè distinguuntur, quæ sola mente possunt concipi,& cogitari, vt patet,quando fit sermo de primo, & de secundo *Memento*: & alioqui si ea omnia, quæ ex præscripto Ecclesiæ dici debent secretò, possent dici solùm mentaliter, talia essent etiam verba consecrationis;quod tamen dici non potest. Vnde Suarez *de Horis canonicis, cap.7.num.2.* & Sanchez *lib.7.consil.cap.2. dub.8. num.4.* ne id quidem admittunt, quod ait Nauarr. posse sustineri disputando; & absolutè dicunt, id esse saltem practicè improbabile; neque esse dandam occasionem introducendi nouos ritus in Ecclesia; & ideò Horas canonicas verè esse dicendas vocaliter,& per voces verè formatas, & distinctas per instrumenta,& organa vocis; siue illæ sint tam claræ,& tam altæ, vt possint audiri saltem ab ipso orante;siue non:idque expresse asserit etiam Caiet. 2.2.*quæst.83.art.12.*vbi ait, ad orationem communem,quales sunt Horæ canonicæ, necessariò requiri,vt sit vocalis: & apertè colligitur,etiam ex Concilio Basileensi, vbi dicitur,quòd, *siue soli,siue associati recitent, diurnum, nocturnúmque Officium reuerenter,verbisque distinctis debent peragere.* Atque ita concessio illa Leonis X. pro Fratribus Minoribus, verè fuit priuilegium:neque possunt illo vti,qui tali priuilegio non participant, vt certè hoc tempore nulli participant, cum omnia priuilegia viuæ vocis oraculo, & non per Bullas concessa, sint reuocata per Gregorium XV.de anno 1622.& per Vrbanum VIII.de anno 1635. Et absolutè, qui hoc tempore recitaret Officium solùm mentaliter,suæ obligationi non satisfaceret,vt notant Sanch. *lib.7.consil.c.2. dub 8.cit.n.3.*& Beia *par.1.casu 55.cit.§. Ex his colligunt Doctores.* & alij communiter apud ipsum:quod idem etiam est de Rosario, de Psalmis pœnitentialibus,& de similibus,ad quę aliquis potest teneri ex voto,vel ex pœnitentia sacramentali; quæ similiter non possunt persolui solùm mentaliter,cùm debeāt accipi huiusmodi obligationes ad instar præcepti ecclesiastici, vt notat idem Sanch.*lib.4.in Decal.c. 11.n.36.*quanquam qui ad illa teneretur ex voto,licitè posset huiusmodi orationes vocaliter persoluēdas commutare in easdem persoluendas mentaliter; si id existimaret sibi melius,forque saluti magis expediens, vt communiter dicitur *in materia de voti commutatione*,& subdit Sanchez *num.36.cit.*

17. *Et idem est de aliis precibus,quæ dicuntur ex voto, vel ex pœnitentia sacramentali.*

DISPVTATIO XXXV.

Quo loco sint persoluendæ Horæ canonicæ.

1. *Canonici, & beneficiati deputati ad Chorum debent recitare Officium in Ecclesia.*
2. *Et alioqui peccant mortaliter contra iustitiam.*
3. *Sicut & qui tenentur dicere Missam in vno loco, & dicunt alibi.*
4. *Neque excusantur ex hoc, quòd amittant distributiones.*
5. *Faciliùs excusantur Religiosi Professi, si absint à Choro,quàm beneficiati.*
6. *Absentia à Choro potest esse venialis, si sit modica:& quænam illa sit.*

7. *Punctatura in Choro ad quas partes Horarum sint facienda.*
8. *Prælati, & Rectores peculiariter tenentur curare, vt officia in Ecclesiis debito modo celebrentur.*
9. *Episcopi, & Prælati non tenentur interesse Choro.*
10. *Nisi ex accidente, quando occurrit festum solenne, vel ita est consuetudo Ecclesiæ.*
11. *Parochi quomodo teneantur ad Horas canonicas publicè persoluendas in suis Ecclesiis parochialibus.*
12. *Religiosi deputati ad Chorum quomodo teneantur dicere Officium in Choro.*
13. *Locus Chori potest determinari à Prælato, & ex causa etiam mutari.*
14. *In aulis Principum, & in domibus priuatis, non possunt solenniter dici Horæ canonicæ, nisi ex priuilegio.*
15. *Qui recitant priuatim diuinum Officium, possunt vbique illud recitare.*
16. *Neque tenentur sub peccato, vt recitent hoc, vel illo situ corporis.*

1. *Canonici, & deputati ad Chorum debent recitare Officium in Ecclesia.*

QVOAD locum recitandi Officium, primò certum est, Canonicos, & eos beneficiatos, qui ad Chorum sunt deputati, non satisfacere suæ obligationi, nisi recitent in Ecclesia, & in Choro. Ita Angelus *verb. Hora, num.* 25. Syluest. *eod. quæst.* 10. Nauar. *de orat. cap.* 5. *n.* 14. & 18. *num.* 10. Azor. *part.* 1. *lib.* 10. *cap.* 11. *quæst.* 8. Suar. *de Horis canon. c.* 10. *n.* 2. Paulus Comitolus *in respons. moral. lib.* 1. *quæst.* 61. Sanchez *lib.* 7. *consil. cap.* 2. *dub.* 44. *n.* 1. Bellar. *lib. de bonis oper. c.* 18. §. *Locus.* Valen. 2. 2. *disp.* 6. *q.* 2. *puncto* 10. Reginal. *lib.* 18. *n.* 178. Tolet. *lib.* 2. *c.* 13. *n.* 8. Bonac. *de Horis can. disp.* 1. *q.* 3. *puncto* 5. *n.* 1. *tom.* 2. & alij apud ipsum: nam cap. *Si quis Presbyter. dist.* 91. expressè præcipitur, vt quilibet Clericus Ecclesiæ deputatus ad quotidianum psallendi Officium, matutinis, & vespertinis Horis in Ecclesiam conueniat, & alioqui deponatur, si correctus ab Episcopo non emendetur: & Clement. 1. *de celeb. Miss.* præcipitur Ordinariis, Rectoribus, & Superioribus, vt sollicitè curent, debitis horis diuinum Officium celebrari, si Dei, & apostolicæ Sedis indignationem vitare volunt: & cap. *Dolentes. de celebr. Missar.* districtè præcipitur in virtute obedientiæ, & sub pœna suspensionis, vt Clerici celebrent diuinum Officium, nocturnum pariter, & diurnum. Et certum est, quòd hic modus loquendi: *Districtè præcipimus in virtute obedientiæ.* indicat obligationem ad culpam mortalem, cùm præsertim etiam addatur pœna grauis, id est, suspensio, vel depositio, vt dicitur cap. *Si quis Presbyter. dist.* 91. *cit.* Et ratio est: quia Canonicatus, & beneficia deputata ad Chorum, specialiter, & maximè sunt instituta ad diuina Officia publicè celebranda in Ecclesiis pro deuotione fidelium: & ideò qui obtinent huiusmodi beneficia, tenentur ex iustitia, & sub mortali celebrare officia publicè, & in Ecclesiis; neque sunt tuti in conscientia, si recitẽt solùm priuatim, & extra illas: sicut & qui tenentur dicere Missam in vno loco, non sunt tuti in conscientia, si dicant alibi, vt notat Nauar. *de orat. c.* 5. *n.* 3. & *in Man. c.* 25. *n.* 234. Azor. *part.* 1. *lib.* 10. *c.* 24. *quæst.* 7. & *part.* 2. *lib.* 6. *cap.* 24. *quæst.* 7. Bonac. *de Horis canon. disput.* 1. *quæst.* 3. *puncto* 5. *num.* 1. & omnes communiter.

2. *Et alioqui peccant mortaliter cõtra iustitiam.*

3. *Sicut & qui tenentur dicere Missam in vno loco, & dicunt alibi.*

4. *Neque excusãtur ex hoc, quòd amittant distributiones.*

Et quamuis, si absint à Choro, amittant eo ipso distributiones, quæ ex Tridentino *sess.* 24. *c.* 12. *de reformat.* solùm debentur interessentibus; non tamen propterea excusantur à culpa, quia illas amittunt, vt notant Authores citati, & declarauit sacra Congregatio apud Garziam *de benef. part.* 3. *cap.* 2. *num.* 312. cùm obligatio ad Chorum non proueniat ex distributionibus, sed ex titulo talis beneficij, & distributiones sint solùm adiunctæ, vt quidam stimulus ad obligationem beneficij promptiùs adimplendam, vt notat Nauar. *de orat. c.* 5. & 18. *cit.* & omnes communiter apud Alexandrum Monetam *tract. de distribut. part.* 1. *quæst.* 5. *num.* 35. quicquid in contrarium significet Bonac. *de Horis canon. disput.* 2. *quæst.* 1. *puncto* 2. *num.* 4. vbi indicat, id esse positum in opinione, & etiam opinionem contrariam esse probabilem.

Et quamuis idem Nauar. *cap.* 5. *cit. de orat. num.* 14. & *cap.* 10. *num.* 43. Caiet. *in Summa, verb. Hora canonica,* §. 5. & Armilla *eod. num.* 21. excusent à culpa mortali illum, qui neque ex contemptu, neque contra præceptum particulare Prælati abest à Choro, nec sua absentia magnum damnum infert diuino cultui; multò tamen est probabilius, quòd neque hic excusetur, si absentia sit notabilis, vt tradunt communiter alij, & dicemus *infrà, disp.* 42. quia obligatio etiam pro vnoquoque in particulari est ex iustitia, quæ non solùm respicit totum Capitulum, tanquàm vnum corpus ciuile; sed etiam vnumquemque per se.

5. *Faciliùs excusantur Religiosi Professi, si absint à Choro, quã beneficiati.*

Atque hoc modo rectè monet Suar. *de Horis can. c.* 10. *n.* 16. & 17. multò faciliùs posse excusari à culpa mortali Religiosus Professos, qui solùm tenentur ad Chorum ex vi Regulæ, aut consuetudinis, quàm beneficiati, qui tenentur ex iustitia, quæ ex suo genere obligat ad mortali.

6. *Absentia à Choro potest esse venialis, si sit modica: & quanam illa sit.*

Negari tamen non potest, quin hæc obligatio possit aliquando admittere excusationem; & qui abest ex iusta causa, non peccet, vt ex communi sententia notat Suar. *c.* 10. *cit. n.* 18. Et si huiusmodi causa sit diuturna, erit etiam approbanda per Superiorem, & quando non sit ex se manifesta, & manifestè excuset, erit etiam per illum dispensanda, vt idem subdit. Et similiter potest huiusmodi culpa fieri venialis ex leuitate materiæ, si, scilicet, absentia non sit notabilis, vt idem docet *c.* 13. *n.* 6. vt, si quis, v. g. solùm absit per eam partem, quæ in sua Ecclesia nõ censetur mereri priuationem distributionum, vt idẽ subdit *n.* 7. ex Nau. *de orat. c.* 10. *n.* 43. quia, sc. si talis absentia esset notabilis, & sufficiens ad mortale, non ita facilè permitteretur; vel etiamsi absit per eam partem, quæ prima punitur priuatione distributionum ex eodem Suario, *ibidem, n.* 8. quia hæc pœna non est tam grauis, vt necessariò arguat culpã mortalem, & non possit imponi, etiam propter culpam venialem. Imò, etiamsi absit per vnam integram horam, vel etiam per vnum integrum diem, vt idem refert ex aliquorum sententia: quamuis ipse *n.* 9. id non audeat approbare: videtur tamen cum illis sentire etiam Graff. *part.* 1. *decis. lib.* 2. *c.* 2. *n.* 53. vbi ait, non esse mortale, si quis absit à Choro semel, aut bis, & multò magis id approbat Bonac. *de Horis can. disp.* 2. *qu.* 1. *puncto* 2. vbi ait, non esse mortale, si quis absit à Choro per tres, vel quatuor dies; & ferè communiter ita esse receptum in praxi. Sed de hoc pluribus agemus *infrà, disp.* 42.

7. *Punctatura in Choro ad quas partes Horarũ sint facienda.*

Quòd si quæras magis in particulari, ad quam partem cuiusque Horæ debeat fieri punctatura: Respondeo, in hac re standum esse consuetudini cuiusque Ecclesiæ: sic enim cap. vnico *de Clericis non resid. in* 6. dicitur, quòd distributiones iis dantur, qui adfuerint iuxta cuiusque Ecclesiæ ordinationem: & in Trident. *sess.* 22. *c.* 3. *de reform.* quòd iis non dantur, qui competens seruitium non impleuerint, iuxta formam ab Episcopo præscribendam: & *sess.* 24. *cap.* 12. *de refor.* quòd iis dantur, qui interfuerint

fuerint horis statutis. Et quanuis in Concilio Basileensi *sess.* 21. §. 2. statuatur, vt qui in Matutinis ante finem Psalmi, *Venite*, & in aliis Horis ante finem primi Psalmi, & in Missa ante vltimum *Kyrie, eleison*, vsque ad finem, diuino Officio non interfuerit pro illa tota Hora absens censeatur, saluis Ecclesiarum consuetudinibus, si quæ fortè circa hoc arctiores existant. Et hoc decretum communiter seruetur in Ecclesia Gallicana, vt refert Nauar. *de orat. cap.* 10. *num.* 47. aliis tamen Constitutionibus synodalibus sæpè aliter statutum est, vt, scilicet, etiam alij lucrifaciant distributiones, qui venerint ante finitam Epistolam, vt refert Nauar. *ibidem*: & in Basilica S.Mariæ Maioris de Vrbe, vt audio à Canonico illius Ecclesiæ fide dignissimo, non fit punctatura ad Matutinum nouem Lectionum, nisi post primam Lectionem secundi Nocturni; & ad Matutinum trium Lectionum, non nisi post sextum Psalmum, & ad Missam post Epistolam, & ad Vesperas post tertium Psalmum, & ad reliquas Horas post primum Psalmum: quæ omnes videntur pars tertia cuiusque Horæ. Neque videtur hæc consuetudo esse damnanda, vt parum rationabilis, cùm sit inducta, & tot annis iam seruata in oculis Papæ; neque sit eodem modo ratiocinandum de parte notabili quoad absentiam Chori, & de parte notabili quoad omissionem simpliciter, & non recitationem cuiusque Horæ. Et quanuis negatio culpæ mortalis propter absentiam rectè inferatur ex negatione punctaturæ pro eadem absentia, vt *iam* diximus; non tamen è contra possit inferri affirmatio eiusdem culpæ mortalis ex affirmatione dictæ punctaturæ, cùm possit, per se loquendo, non esse mortalis etiam absentia per integram horam, siue sit ex Horis maioribus, siue sit ex minoribus, imò & per integrum diem, vt *iam* indicauimus; & per consequens culpa mortalis non inferatur etiam per punctaturas plures vna.

8. *Prælati & Rectores peculiariter tenentur curare, vt Officia in Ecclesiis debite modo celebrentur.*

Secundò, circa recitationem Officij in Ecclesiis certum est, quòd Prælati, & Rectores tenentur ex peculiari præcepto curare, vt diuina Officia debito modo in Ecclesia celebrentur: ita enim expressè habetur Clementina 1. cit. *de celeb. Miss.* Et ratio est quia, quando obligatio cadit in totum aliquod corpus ciuile, vel in aliquam Communitatem, maximè pertinet ad eum, qui est caput illius corporis, & præcipua pars illius Communitatis curare, vt obligatio impleatur.

9. *Episcopi. & Prælati non tenentur interesse Choro.*

Quòd si quæras, vtrùm teneantur etiam Prælati, verbi gratia, Episcopi, Choro interesse: Dico, per se loquendo, eos non teneri, nisi fortè aliter postulet publica ædificatio, & consuetudo pro certis diebus magis solennibus: ita enim docet S. Thomas 2. 2. *quæst.* 91. *art.* 2. *ad* 3. vbi ait, Prælatos, qui tenentur ex officio docere populum, non debere obligari ad Chorum, ne per hoc à maioribus retrahantur: idque iam est communi vsu receptum, cùm nullus ferè Episcopus sit, qui quotidie ad Chorum conueniat, & satis colligitur ex cap. *In sancta. dist.* 92. vbi ex S. Gregorio dicitur, quòd Diaconi, quos ad prædicationis officium, & ad studium eleemosynarum vacare congruit, non debent cantui inseruire: quod sine dubio potiori ratione valet pro Episcopis, & Prælatis, vt notant Suar. *de Horis can. cap.* 10. *num.* 13. & 14. Valen. 2. 2. *disp.* 10. *quæst.* 6. *puncto* 2. *in fine*. Bonac. *de Horis canon. disp.* 1. *quæst.* 3. *puncto* 5. *num.* 9. & alij apud ipsum, qui etiam addit, id esse verum, etiamsi Episcopus, & Prælatus de facto non doceat populum, & non prædicet: quia ad cognoscendam propriam obligationem alicuius status, non est attendendum id, quod est solùm per accidens; sed id, quod ad illum statum se habet per se, vt certè se habet ad statum Episcopi, & Prælati, officium prædicandi, & multiplex sollicitudo, & cura suæ Ecclesiæ. Vnde & in Ecclesiis Cathedralibus officium præsidendi in Choro non est reseruatum Episcopo; sed est commissum Decano, & primæ Dignitati: & cap. *Presbyter. dist.* 92. inter eos, qui debent conuenire ad Chorum, solùm fit mentio de Presbytero, & de inferioribus Clericis; non autem de Episcopo: & cap. *Episcopus. de consecrat. dist.* 3. solum dicitur, quòd Episcopus diebus Dominicis non debet deesse Ecclesiæ, cui proximus fuerit, nisi infirmitate sit impeditus: atque ita indicatur, quòd aliis diebus liberè potest abesse, & etiam pro diebus Dominicis non est accipiendũ verbum, *debet*, prout importat necessitatem, & strictam obligationem; sed solùm prout importat decentiam, & honestatem, vt etiam *suprà* diximus *disp. præced. n.* 8. & circa hunc ipsum textum notat Bonac. *puncto* 5. *cit. n.* 11. Et quod dicimus de Episcopo, idem est etiam de aliis Prælatis, qui exercent munus, & iurisdictionem quasi episcopalem, & simpliciter non tenentur, per se loquendo, conuenire ad Chorum. Idque est multò verius, quàm oppositum, quod docet Angel. *verb. Hora canonica, n.* 26. & Sylu. *eod. quæst.* 10. non posse Episcopum, aut Prælatum abesse à Choro, etiam diebus ferialibus. Neque facit pro ipsis cap. *Episcopus dist.* 41. & cap. *Peruenit. ad nos.* 7. *quæst.* 1. quæ ipsi citant: quia priori loco solùm habetur, quòd Episcopus hospitium habeat non longè ab Ecclesia; & posteriore, quòd resideat in sua Ecclesia: quæ certè sunt longè diuersa à re præsente.

Dixi autem, Episcopum, & Prælatum, per se loquendo, non teneri ad Chorum: quia absolutè non est negandum, quòd aliquando ex accidente non teneatur illi adesse, id est, quando ita exigit diei alicuius solennitas, & publica ædificatio, vel consuetudo; & scandalum esset, si non adesset, vt etiam notat Bonac. *puncto* 5. *cit. n.* 10. idque relinquitur prudenti iudicio ipsius Episcopi, aut Prælati; & certissimum est, quòd optimè faciet, si frequenter intererit, id est, saltem diebus Dominicis, & Festis solennioribus, si non quotidie, & diebus etiam ferialibus. 16. *Nisi ex accidente, quãdo currit Festum solenne, vel ita est cõsuetudo Ecclesiæ.*

Pro aliis verò Curatis, aut Prælatis inferioribus, attendi debet qualitas beneficij, eiúsque institutio, & communis vsus, vel consuetudo communiter seruata; & ex illis est iudicandum, vtrùm sint obligati ad Chorum, vt notat Suar. *de Horis can. cap.* 10. *cit. n.* 4. & Bonac. *punct.* 5. *cit. n.* 12. qui etiam specialiter addunt de Parochis, præsertim ruralibus, eos hoc tempore non teneri ad omnia diuina Officia publicè persoluenda in suis Ecclesiis; sed solùm teneri diebus festis ad Officium Missæ, & Vesperarum, idque ex consuetudine sic inducta, & communiter recepta, etiamsi fortasse ex rigore Iuris antiqui tenerentur ad omnia, vt patet ex cap. *Si quis Presbyter. dist.* 92. vbi de omni Presbytero, Diacono, & Clerico, alicui Ecclesiæ deputato vniuersaliter dicitur, quòd debeat conuenire ad quotidianum psallendi Officium horis matutinis, & vespertinis: & ex cap. *Presbyter. de celebr. Miss.* vbi de Presbytero, aut Parocho rurali præcipitur, vt diuinum Officium per se ipsum, vel per substitutos priùs celebret, & posteà exeat ad opus rurale. 11. *Parochi quomodo teneantur ad Horas can. publicè persoluendas in suis Ecclesiis parochialibus.*

Atque id non modò est tutum sufficienter in conscientia; sed etiã est verius, quàm oppositũ, quòd teneantur etiam Parochi in suis Ecclesiis publicè, & integrè recitare diuinum Officium singulis diebus, vel saltem diebus festis, vt tenet Innoc. *in c. Presbyter.*

tor. de celebr. Miss. Turrecrem. *in cap. Si quis Presbyter. dist.* 92. Ang. *verb. Hora canonica, num.* 55. Sylu. *eod. quæst.* 10. & alij apud Suar. *de Horis canon. cap.* 10. *num.* 3. Contrà enim est: quia hoc tempore aliter habet communis consuetudo, vt diximus: & ex Parochis, etiam timoratis, & piis, nullus est, qui in sua Ecclesia curet publicè dici diuina Officia, non solùm quotidie; sed neque etiam diebus festis; nisi fortè solas Vesperas, vt iam diximus.

12. *Religiosi deputati ad Chorũ, quomodo tenẽtur dicere Officium in Choro.*

Tertiò, Religiosi professi deputati ad Chorum debent similiter Horas persoluere publicè, & integrè in suis Ecclesiis: quia sic præcipitur in Clementina 1. *de celebrat. Miss.* vbi præter Ecclesias Cathedrales, & Collegiatas numerantur etiam Ecclesiæ regulares: & earum Prælatis similiter præcipitur, vt diligenter curent, horis debitis persolui Officium diurnum, & nocturnum, si Dei, & apostolicæ Sedis indignationem vitare volunt. Et hæc obligatio, in quantum cadit supra totum Conuentum, aut Ecclesiam, censeri debet esse grauis, & ad peccatum mortale; & ideò non potest huiusmodi Officium in Choro omitti à toto Conuento sine peccato mortali, vt notat Suar. *de Horis canon. c.* 10. *cit. n.* 7. cùm ita sit iam receptum consuetudine; & sine graui scandalo non possit aliter fieri, nisi fortè occurrat grauis necessitas, & absit scandalum: in quo casu non videtur negandum, quòd Prælatus religiosus possit dispensare, vt idem subdit. In quantum verò hæc obligatio cadit supra singulos, non videtur esse ad mortale, vt notat Caiet. *in Summa, verb. Horæ canonicæ.* Armill. *eod. n.* 21. Nau. *de orat. c.* 5. *n.* 14. & alij: quia quòd hic, vel ille absit à Choro, non infert graue damnum diuino cultui; neque consuetudo, aut regula, ex qua tenetur adesse, est sic recepta, vt obliget grauiter, dummodo in aliqua Religione particulari non sit specialis obligatio ex voto, vel ex peculiari præcepto, aut consuetudine, quæ strictiùs obliget. Vnde, quod habet idem Caiet. *ibid.* quòd grauiter pecco, si sine rationabili causa me subtraho horis debitis; quia grauis est ratio diuini debiti; solum intelligitur intra latitudinem peccati venialis, vt notat *ibidem* Suar. ne alioqui Caiet. contradicat sibi ipsi in verbis immediatè præcedentibus, vbi ait, quòd si absit contemptus, non pecco mortaliter. Quòd si Prælatus religiosus esset ita negligens, vt ex defectu Ministrorum Horæ in Choro omitterentur, possent in tali casu ratione publicæ necessitatis omnes teneri sub mortali, ex eodem Suario *n.* 15. quia cultus diuinus grauiter læderetur. Neque in hac re est eadem ratio de Religiosis, & de Canonicis, vel de beneficiatis deputatis ad Chorum, cùm hi teneantur ex iustitia etiam singuli, vt notat Suar. *n.* 16. & diximus *paulo ante, n.* 2. *&* 3.

13. *Locus Chori potest determinari à Prælato, & ex causa etiã mutari.*

In qua verò parte Ecclesiæ debeat Chorus constitui, in quo persoluantur diuina Officia; siue à Canonicis, & Clericis sæcularibus; siue à Regularibus; benè potest determinare ipse Episcopus, aut Prælatus, cui committuntur ea, quæ spectant ad debitum regimen diuinorum Officiorum in Tridentino *sess.* 24. *c.* 12. *de reformat. in fine*: & si vrgeat grauis necessitas, nec possit commodè conueniri Prælatus, etiam potest determinare ipsum Capitulum: nec debent damnari Canonici grauis culpæ, aut priuari distributionibus, si fortè tempore hyemis, verbi gratia, & propter frigoris asperitatem, Horas recitent in Sacristia, cùm etiam hæc possit censeri moraliter, vt vt pars Ecclesiæ, neque propterea damnum notabile diuino cultui inferatur, vt notat Bonac. *de Horis can. disp.* 1. *q.* 3. *puncto* 5. *n.* 3. vbi refert, de facto id contigisse Mediolani; nec tamen propterea caruisse Canonicos quotidianis distributionibus.

14. *In nullis Principũ, & in domibus priuatis, non possunt solenniter dici Horæ canonicæ, nisi ex priuilegio.*

Quòd si Vir aliquis Princeps, aut priuatus domi suæ velit publicè, & solenniter celebrari diuina Officia; non debet id facere nisi ex priuilegio, vt notat Sot. *lib.* 10. *de iustitia, quæst.* 5. *art.* 4. *concl.* 3. quia Clementina 1. *de celebr. Miss.* expressè præcipitur, vt diuina Officia publicè persoluantur in Ecclesiis; & hæ specialiter ad illa sunt institutæ. Et quemadmodum in domesticis Oratoriis non possunt dici Missæ, nisi ex priuilegio, vt habetur in Tridentino *sess.* 22. *in decreto de obseruandis in celebratione Missæ*, ita nec possunt solẽniter dici diuina Officia.

15. *Qui recitant priuatim diuinum Officium, possunt vbique illud recitare.*

Quartò, de aliis omnibus, qui tenentur ad Horas canonicas, & non sunt deputati ad Chorum, certum est, quòd possunt illas vbique persoluere, dummodo locus non sit distractus, & impediat attentionem, & deuotionem. Ita Nau. *de orat. cap.* 4. *n.* 4. Sot. *lib.* 10. *de iust. quæst.* 5. *art.* 4. *concl.* 3. *cit.* Bellarm. *lib.* 1. *de bon. oper. cap.* 18. Valen. 2. 2. *disp.* 6. *quæst.* 2. *puncto* 10. Tolet. *lib.* 2. *cap.* 13. *n.* 8 Sanch *lib.* 7. *consil. cap.* 2. *dub.* 14. *num.* 2. Suar. *de Horis canon. c.* 10 *n.* 9. & *c.* 27. *n.* 1. Azor. *part.* 1. *lib.* 10. *cap.* 11. *quæst.* 9. Bonac. *de Horis canon. disput.* 1. *quæst.* 3. *punct.* 5. *num.* 5. & alij apud ipsum: quia in Concilio Basileensi *cap.* 21. solùm dicitur, quòd qui priuatim Officium recitant, tali loco debent illud recitare, vt a deuotione non retrahantur; neque vllum est ius, quod eos obliget ad recitandum potiùs in Ecclesia, quàm domi. Et ideò non est admittendum id, quod asserit Gloss. *in cap. Si quis Presbyter. dist.* 91. quòd Clerici, qui non sunt deputati alicui certæ Ecclesiæ, adhuc tenentur Horas persoluere in aliqua Ecclesia; quæcunque illa sit: & quod asserit Archidiaconus apud Suar. *c.* 10. *cit. n.* 9 quòd similiter teneantur in aliqua Ecclesia Horas dicere etiã illi, qui sunt in sacris: & denique quod asserunt Hostiens. & Innocent. apud S. Antoninum *3. part. tit.* 13. *cap.* 4 §. 1. & apud Sylu. *verb. Hora, n.* 3. *vers. Quartum.* quòd non satisfaciãt suæ obligationi, si dicant extra Ecclesiam. Nam cõtrà est: quia hæc omnia sunt nimis rigida; & satis est, si ad dicendum Officium in Ecclesia, illi tantùm dicantur teneri, qui habent propter id stipendium ecclesiasticum, id est, beneficium ad id deputatum, vt notat Sotus *loco cit.* Quo autem modo possint persolui Horæ canonicæ, etiã in locis sordidis, satis diximus *suprà, de oratione in vniuersum, disp.* 19. *n.* 20. *& seqq.* & non est dubium, quòd magis sunt vitanda loca illa, quæ animum distrahunt, & impediunt attentionem, & deuotionem orantis, quàm loca sordida, in quibus alioqui non minùs est præsens, & digna cultu, Dei maiestas, quàm in aliis quibuscunque non sordidis: quanquam deceat, vt vitentur, quantùm possunt, etiam hæc, pro recitandis Horis canonicis, vt notat Bellar. *de bon. oper. lib.* 1. *cap.* 18. §. *Locus.* ex S. Ambros. & aliis in illud S. Pauli 1. ad Timoth. 2. *Volo viros orare in omni loco.*

16. *Neque tenẽtur sub peccato, vt recitent hoc, vel illo situ corporis.*

Et quod diximus de loco, eum non esse determinatum, & certum pro Horis canonicis priuatim dicendis; sed posse sufficere quencunque; idem est etiam de situ corporis, qui est veluti modus existẽdi in loco: qui enim priuatim recitant, communiter non tenentur ad recitandum flexis genibus, vel stando, & quiescendo, vel ambulando, aut equitando, &c. sed possunt recitare, prout voluerint, habita solùm ratione reuerentiæ, quæ semper est debita Deo, & propriæ necessitatis, quæ potest vnicuique contingere potiùs vno tempore, & vno loco, quàm alio & ex communi sententia sic notant Nau. *de orat. c.* 4. *n.* 2. *& seqq.* & Bonac. *de Hor. can. disp.* 1. *q.* 3. *punct.* 5. *cit. n.* 5. & *punct.* 6. *n.* 1. Neque ex Iure diuino, aut naturali est aliquid determinatum in hac re: & quæ habentur ex Iure ecclesi. de stando, v.g. ad Euangeliũ

in

in Missa, cap. *Apostolica. de consecr. dist.* 1. de non geniculando inter Pascha, & Pentecosten, cap. *Quoniam. de feriis*; de assurgendo ad *Gloria Patri*, ex Concilio Basileensi *sess.* 21. & similia, non tam habent vim præcepti, quàm directionis. Et si quid peculiariter præcipitur in Rubricis, vt recitetur flexis genibus, vel capite discooperto, & inclinato, vel stando, & surgendo, vel hoc, aut illo modo, maximè præcipitur pro recitatione publica, propter significationem mysteriorum, in quorum memoriam sunt institutæ huiusmodi cæremoniæ, & debent communiter seruari etiam in recitatione priuata: quamquam in hac, si omittantur ex aliqua causa, & sine contemptu, nullum sit peccatum, vt notant Suar. *de Hor. can. cap.* 27. *num.* 2. & alij communiter apud Bonae. *punct.* 6. *num.* 1. *cit.* & reuerà non habeant propriè vim legis, aut præcepti; sed solius directionis, & regulæ, vt Officium magis piè, & magis religiosè dicatur.

DISPVTATIO XXXVI.

Quo tempore sint persoluendæ Horæ canonicæ.

1. *Quibus horis de Iure, vel de consuetudine Ecclesiæ, sint dicendæ singulæ Horæ canonicæ.*
2. *Horæ præscriptæ ad recitandum, non debent accipi, vt iam completæ.*
3. *Quomodo horæ quæcunque sint reducendæ ad horas inæquales, sub quibus propriè sunt institutæ Horæ canonicæ.*
4. *In vnaquaque Ecclesia est seruanda propria consuetudo quoad tempus recitandi Officium.*
5. *Et alioqui est peccatum mortale.*
6. *In recitatione priuata non est peccatum mortale, si totum Officium dicatur intra latitudinem diei naturalis, à media nocte, vsque ad mediam noctem.*
7. *Qui tamen sine rationabili causa notabiliter variat tempus Officij, in recitatione priuata, non vacat culpa veniali.*
8. *Qui secundùm communem consuetudinem non variat notabiliter tempus Horarum, nullo modo peccat.*
9. *Sicut neque peccat, qui variat ex causa rationabili.*
10. *Quæ sint iustæ causæ variandi tempus Officij.*
11. *Si non potest dici Officium suis horis, melius est præuenire, quàm postponere.*
12. *Quomodo Matutinum, & Laudes possint dici ad vesperam diei præcedentis.*
13. *Secundùm aliquos, potest dici post Vesperas etiam priuatim recitatas.*
14. *Qua hora possit dici singulis mensibus totius anni.*

1. *Quibus horis de Iure, vel de consuetudine Ecclesiæ, sint dicendæ singulæ Horæ canonicæ.*

QVOAD tempus dicendi Horas canonicas, certum est primò, quòd sunt dicendæ statutis horis, saltem publicè, & in Ecclesiis, vt præcipitur cap. *Presbyter. de celebr. Miss.* & Clementina 1. *eodem tit.* Quæ autem sint huiusmodi horæ statutæ in Iure, patet ex dictis *suprà*, de Horis canonicis secundùm se: nam Matutinum cum Laudibus ex veteri consuetudine est dicendum ad mediam noctem, vel ad quartam vigiliam noctis, hoc est, vna, duabus, tribúsve horis ante ortum Solis, vel certè ad auroram, aut crepusculum matutinum, vt etiam patet ex ipso vocabulo Matutini, & ex Hymnis, qui dicuntur ad Laudes, in quibus sæpissimè fit mentio de aurora, vt notat Bellarm. *lib.* 1. *de bonis operibus*, *cap.* 11. *tom.* 3. Prima est dicenda prima hora diei, & orto iam Sole: Tertia est dicenda hora tertia ab ortu Solis: Sexta, hora sexta, quæ est hora meridiana: Nona, hora nona. Vesperæ, hora duodecima: Completorium ad crepusculum vespertinum: & vno verbo singulæ Horæ illis horis sunt dicendæ, ex quibus habent denominationem, vt videre est apud Bellarm. *loco citato*. Suar. *de Horis canon. cap.* 15. *n.* 2. *& seqq.* Azor. *part.* 2. *lib.* 10. *cap.* 9. *quæst.* 2. Sanchez *lib.* 7. *consil. cap.* 2. *dub.* 35. *num.* 1. Francol. *de Horis can. præsertim cap.* 10. & apud alios communiter.

2. *Horæ præscriptæ ad recitandum, non debent accipi vt iam completæ.*

Verùm autem huiusmodi horæ debeant accipi, quando iam sunt completæ, & iam fluxerunt; & Prima, verbi gratia, debeat dici pulsata iam, & audita ex horologiis prima hora diei; & Tertia, pulsata, & audita tertia; & sic de aliis: an verò quando adhuc actu fluunt, & labuntur, & vnaquæque ex Horis canonicis debeat esse absoluta in fine illius horæ, cui respondet, & ideò debeat dici, dum illa fluit; parum refert: probabilius tamen videtur, quòd debeant accipi, dum adhuc fluunt, vt vult Bellarm. *cap.* 11. *cit.* quia sic aptiùs omnia congruunt; & crepusculi matutini, qui sunt post horam duodecimam noctis elapsam, & ante ortum Solis supra horizontem, tribuuntur Laudibus; & crepusculi vespertini, qui sunt post duodecimam horam diei elapsam, & post Solis occasum, tribuuntur Completorio; cùm tamen alioqui tribuendi essent Vesperis, si Vesperæ non essent dicendæ, dum adhuc fluit, & labitur hora duodecima; sed postquam est elapsa, & tota iam fluxit, & post Solis occasum.

3. *Quomodo horæ quæcunque sint reducendæ ad horas inæquales, sub quibus propriè sunt institutæ Horæ canonicæ.*

Et quia in multis regionibus non sunt in vsu horæ astronomicæ & inæquales; sed in Italia numerantur ab occasu Solis, & alibi à puncto meridiei, & mediæ noctis; vt constet in vnaquaque regione de canonico tempore cuiusque Horæ canonicæ, illæ horæ sunt accipiendæ, quæ respondent horis inæqualibus: idque facilè fiet, si aduertatur, in quas horas incidat ortus Solis, meridies, & occasus: cùm enim hora sexta inæqualis, quæ est tempus recitandi Sextam, semper incidat in meridiem; tempus illud, quod fuerit medium inter meridiem, & ortum Solis, erit tempus Tertiæ; & illud, quod fuerit medium inter meridiem, & occasum, erit tempus Nonæ, vt notat Bellarmin. *loc. cit.*

4. *In vnaquaque Ecclesia est seruanda propria consuetudo quoad tempus recitandi Officium.*

Sed, quamuis hæc fuerit prima institutio Horarum canonicarum, vt singulæ Horæ diuersis temporibus dicerentur: quia tamen in quamplurimis Ecclesiis huiusmodi consuetudo magna ex parte est immutata; ideò attendenda maximè est in vnaquaque Ecclesia consuetudo cuiusque, & secundùm illam est determinandum tempus canonicum diuini Officij quoad recitationem publicam; & ab huiusmodi determinatione non est recedendum sine rationabili causa:

5. *Et alioqui est peccatū mortale.*

& mortaliter peccant Prælati Ecclesiarum, si non curent persolui Officium horis debitis, vt patet ex Clementina 1. *de celebr. Miss.* vbi id illis præcipitur sub pœna indignationis Dei, & Sedis apostolicæ, id est, sub peccato mortali, vt notat Sylu. *verb. Hora, quæst* 9. Nauar. *de orat. cap.* 3. *n.* 63. Suar. *de Horis canon. cap* 15. *num.* 11. *& seqq.* & alij apud Bonae. *de Horis canonicis*, *disp.* 1. *quæst.* 4. *puncto* 3. *num.* 7. Et ratio est: quia hæc tempora recitationis publicæ sunt definita in fauorem publicæ pietatis, & vtilitatis, id est, vt populus ad illam possit conuenire, si velit: ac proinde non potest negari, quin ex se sit res grauis, vtpote pertinens ad bonum publicum, quidquid sit, verùm in aliquam Eccle-

siam,

ſiam, voam, vel plures, populus de facto non conueniat, cùm hoc ſit ſolùm per accidens; neque tollat obligationem per ſe Miniſtrotum Eccleſiæ, vt notat Suar. *num.* 11. *citato.* Et io hoc idem peccatum mortale inciderent etiam alij beneficiati, & ſubditi Prælatorum, ſiue ſæcularium, ſiue regulariũ, ſi per illos ſtaret, quominùs Officium in ſuis Eccleſiis diceretur horis debitis, & præſcriptis, vt habet Sylu. *loco cit.* Non eſt tamen negandum, quòd poſſint Prælati aliquando diſpenſare ex iuſta cauſa, vt tempus recitationis publicæ varietur, vt, verbi gratia, ſi ſit eundum ad proceſſionem; ſi funus ſit comitandum; ſi ſit habenda Coo cio, &c. vt notat Suar. *de Horis can. cap.* 15. *num.* 13.

6. *In recitatione priuata non eſt peccatum mortale, ſi totum Officium dicatur intra latitudinem diei naturalis à media nocte vſque ad mediam noctem.*

Secundò, quoad recitationem priuatam, certum eſt, quòd diuiſio, & definitio temporis quoad ſingulas Horas non eſt ſeruanda ſub peccato mortali; ſed ſatis eſt, ſi omnes Horæ perſoluantur intra ſpatium diei naturalis, à media nocte, vſque ad mediam noctem. Ita S. Anthonin. 3. *part. tit.* 13. *cap.* 4. §. 4. Sylu. *verb. Hora, quæſt.* 9. Caiet. *eodem* §. *Quoad quartum.* Nau. *de orat. cap.* 3. *n.* 58. *& ſeqq.* Francol. *de Hor. can. cap.* 25. Sanchez *lib.* 7. *conſil. cap.* 2. *dub.* 36. *n.* 1. Bonac. *de Horis can. diſp.* 1. *quæſt.* 3. *punct.* 3. *n.* 2. Suar. *de Horis can. cap.* 26. *n.* 3. & alij communiter. Oppoſitum tamen habet Vmbertus *in Regulam S. Benedicti*, de eo, qui ſine rationabili cauſa notabiliter tardat; & Turrecrem. *in cap. Presbyter. diſt.* 91. *quæſt.* 5. & Cardinal. *ibid. n.* 5. de eo, qui differt Matutinum vſque ad prandium, vel alias horas notabiliter. Verùm id eſt nimis durum, neque vlla ratione, vel authoritate ſatis probatur, vt notat Sylu. *quæſt.* 9. *cit.* Nau. *de orat. cap.* 10. *num.* 50. Suar. *cap.* 26. *cit. num.* 6. & Canones, qui grauiter præcipiunt certum tempus, ſolùm loquuntur de recitatione publica, vt patet ex Clementina 1. *de celebrat. Miſſ.* Neque eſt magnum inconueniens, quòd in Prima, verbi gratia, dicatur poſt Solis occaſum: *Iam lucis orto ſydere.* quia hæc verba referuntur ad tempus legitimum, quo debuiſſet dici Prima: ſicut etiam verba alia, quæ ſæpè dicimus, quando veſperi, & antequàm eamus cubitum, dicimus Matutinum, & Laudes diei ſequentis, vt, verbi gratia: *Nocte ſurgentes vigilemus omnes. Gallus iacentes excitat, Et ſomnolentos increpat.* & verba alia, quæ per totas octauas Feſtorum celebriorum ſemper repetuntur, verbi gratia, *hodiernam diem, præſentem diem,* &c. vt notat Nau. *cap.* 3. *de orat. num.* 43.

7. *Qui tamen ſine rationabili cauſa notabiliter variat tempus Officij in recitatione priuata, non vacat culpa veniali.*

Qui tamen notabiliter differret Horas canonicas vltra illas horas, à quibus denominantur, & in quibus communiter recitantur, eiuſque dilationis nullam haberet rationabilem cauſam, non careret culpa veniali, ex Palud. *in* 4. *diſt.* 15. *quæſt.* 5. *art.* 2. *concl.* 3. Sot. *lib.* 10. *de iuſt. q.* 5. *art.* 4. *concl.* 2. Ang. *verb. Hora, n.* 10. Sylu. *eodem, qu.* 9. Tabiena *eodem, n.* 26. Nau. *de orat. cap.* 3. *n.* 45. *& ſeqq.* & *cap.* 21. *n.* 29. & *in Man. cap.* 25. *n.* 97. Leſſ. *lib.* 2. *cap.* 37. *n.* 79. Sanchez *lib.* 7. *conſil. cap.* 2. *dub.* 36. *n.* 2. Bonac. *de Horis canon. diſp.* 1. *quæſt.* 3. *puncto* 3. *n.* 4. & aliis communiter: nam hac de cauſa impoſitum eſt illis nomen Horarum canonicarum; quia certis horis ſunt recitandæ; & multa in illis dicuntur, quæ pertinent ad certas partes diei, & ad certa tempora; non autem poſſunt accommodari quibuſcunque: & communis conſuetudo eorum, qui mediocri diligentia tractant res diuinas, eſt, vt non nimiùm poſtponantur: & ab hac conſuetudine certum videtur, quòd non licet recedere ſine nota negligentiæ, & ſine culpa aliqua veniali.

Atque hoc probant viſiones, quas referunt Innoc. Hoſtienſ. Panorm. & Canoniſtæ *in cap.* 1. *de celebrat. Miſſ.* Nau. *de orat. cap.* 3. *n.* 45. Francol. *c.* 25. *n.* 16. Azor. *part.* 1. *lib.* 10. *cap.* 9. *quæſt.* 3. de illo Eremita, cui Angelus deferebat vuas acerbas, quando diuinum Officium ante debitum tempus perſoluebat; & vuas benè maturas, quando recitabat debito tempore; & vuas marcidas, quando tempus nimiùm poſtponebat: & de Sancto Seuerino, Epiſcopo Coloníenſi, de quo refert Petrus Damianus *in epiſtola ad Deſiderium, de miraculis ſui temporis,* quòd poſt obitum in quodam fluuio grauiſſime cruciabatur, eò quòd in aula regia maxime implicitus negotiis imperialibus, diuinum Officium non recitabat horis debitis; ſed manè totum ſimul perſoluebat, vt deinde tota die eſſet liberior, & expeditior pro negotiis: hæc enim, & ſimilia ideò contigerunt, quia ille Eremita, cùm ageret vitam ſolitariam, nihil cauſæ habebat, cur ſuis horis Officium non perſolueret: & ille Epiſcopus aulam regiam frequentabat plùs, quàm par erat; & recitationem Officij ſine iuſta cauſa plùs æquo anticipabat; & fortaſſe non curabat, vt etiam in Eccleſia recitaretur horis debitis, vt notat Azor. *quæſt.* 3. *cit.* &, vt dixi, clarè demonſtrant, non poſſe tempus Officij notabiliter variari in recitatione priuata, ſine aliqua culpa, ſaltem veniali, & quæ poſt mortem ſit expianda in Purgatorio; & conſequenter manifeſtæ falſitatis arguunt eos, qui putant, liberum eſſe vnicuique Horas perſoluere, quando voluerit intra diem naturalem, & ſolùm de conſilio, & ad melius eſſe recitari ab vnoquoque præſcriptis horis, vt refert Azor. *cap.* 9. *cit. quæſt.* 8. & Suar. *cap.* 26. *num.* 7.

8. *Qui ſecundùm communem conſuetudinem nõ variat notabiliter tempus Horarũ, nullo modo peccat.*

Dixi autem, venialiter illum peccare, qui notabiliter variat tempus Officij, ſine rationabili cauſa nimis illud anticipando, aut poſtponendo: vt, ſi quis recitet Primam, verbi gratia, tempore Completorij, & ad crepuſculum veſpertinum; vel Completorium tempore Primæ, & ad ortum Solis: quia contrà, ſi quis variet ex rationabili cauſa; vel, ſi non variet notabiliter; ſed ſolùm moderatè, & intra quandam latitudinem paucarum horarum, omninò poteſt vacare culpa, vt ſubdit Suarius *cap.* 26. *cit. num.* 8. Sanchez *lib.* 7. *conſil. moral. cap.* 2. *dub.* 35. *num.* 5. & *dub.* 36. *num.* 2. Bonacina *de Horis canonicis, diſput.* 1. *quæſt.* 3. *puncto* 3. *num.* 8. *&* 9. nam ſic habet conſuetudo communiter recepta, etiam inter Clericos pios, & timoratos, & illa benè poteſt interpretari; & quatenus opus ſit, etiam moderari rigorem Iuris, quoad præſcriptum tempus cuiuſque Horæ; ac proinde etiam poteſt excuſare ab omni culpa. Atque ita licitum eſt, Horas omnes minores ſimul dicere ante prandium poſt tres, vel quatuor horas ab ortu Solis; & Veſperas, & Completorium ſimul dicere poſt prandium, & poſt meridiem; & Matutinum, & Laudes ſimul dicere veſpere præcedentis diei, vt *mox* dicemus. Et hæc conſuetudo iam ſic habet, & eſt rationabilis habita, ratione earum occupationum, quæ communiter vnicuique ſolent contingere; & ideò vnuſquiſque licitè poteſt illam ſequi, etiamſi fortaſſe occupationes non habeat, cùm hoc ſit per accidens; & ad honeſtandam conſuetudinem ſatis ſit, ſi communiter habeantur à pluribus.

9. *Sicut neque peccat, qui variat ex cauſa rationabili.*

Et ſi contingat rationabilis cauſa notabiliter præueniendi, aut poſtponendi tempus Horarum vltra communem conſuetudinem, adhuc poteſt id fieri ſine culpa, vt notant iidem Authores: & patet ex cap. *Presbyter. diſt.* 91. vbi Presbytero, qui debet exire ad opus rurale, datur conſilium, vt manè recitet vſque ad Nonam incluſiuè: & cap. 1.

de

de celeb Miss. adduntur etiam Vesperæ: quod signum est in recitatione priuata facilè posse ex aliqua causa variari tempus alioqui præscriptum, & consuetũ.

10. *Quæ sint iustæ causæ variandi tempus Officij.*

Causæ autem rationabiles hæ communiter numerantur, si instet profectio, vel alia grauis, & longa occupatio, si timeatur amicorum interpellatio, si speretur maior quies, & maior deuotio, si tempus destinatum Officio sit impediendum studio litterarum, & similes, vt notat Less. *cap. 37.n.79. cit.* Nauar. *de orat. cap.3.num.*55. Sanchez *lib.7 consil. cap.2. dub. 36. num. 3.* Bonac. *puncto 3.cit.num.*5.& patet ex S. Thoma *quodlib.5.art.*28.

Sed negari non potest, quin maior causa requiratur ad hoc, vt Completorium, verbi gratia, recitetur summo manè, quàm ad hoc, vt recitentur aliæ Horæ vsque ad Vesperas inclusiuè, vt patet *ex cap.1.cit.de celebrat. Missar.* & notat Suar. *cap.26.num.9.* Conceditur tamen facultas etiam pro Completorio manè dicendo simul cum aliis Horis à Pio V. Fratribus Minoribus, quando ratione itineris, aut alterius occupationis credunt, quòd maiori cum deuotione illud dicent, vt refertur in Compendio priuilegiorum nostræ Societatis, *verb. Hora canonica*, §.2.

11. *Si non potest dici Officium suis horis, melius est præuenire, quàm postponere.*

Et absolutè pro variatione horarum, & temporum, quibus Officium est recitandum etiam priuatim, id potest addi in vniuersum: quòd si non potest suo tempore dici, cæteris paribus satius est præuenire, quàm postponere tempus debitum, vt ex communi sententia notat Suar. *cap.26.num.9.cit.* & Azor. *part.1.lib.10.cap.9.quæst.3.* quia præuenire indicat diligentiam, & postponere negligentiam; & qui est creditor intra aliquod certum tempus assignatum solutioni, magis gaudet solutione anticipata: & hoc modo ex causa eundi ad opus rurale conceditur, vt mane, & ante prandium dicantur Vesperæ, cap. 1. cit. *de celebrat. Miss.* & in Matutino, & Laudibus licitum est ex communi consuetudine iam inducta, etiam præuenire tempus diei naturalis, illúdque dicere ad vesperam diei præcedentis; cùm tamen postponere vltra tempus diei naturalis nullo modo sit licitum, neque Matutinum, neque vllam aliam ex Horis canonicis.

12. *Quomodo Matutinum, & Laudes possint dici ad vesperam diei præcedentis.*

Tertiò, certum est, quòd ex communi consuetudine iam inducta, & vbique recepta, licitum est anticipare tempus Matutini, & Laudum, non solùm per mediam horam ante Solis occasum diei præcedentis, vt volunt aliqui apud Suarium *cap. 26. num. 12.* sed etiam per duas, vel tres horas, vt vult *ibi* Suar. *num.14.* & Azor. *lib. 10.cap.9.quæst.5.* & apertè colligitur ex S. Thoma *quodlib.5.art.28.ad 1.* vbi asserit, ex aliqua honesta causa licitum esse, dicere Matutinum diei sequentis post dictas Vesperas, & Completorium diei præcedentis; quæ tamen communiter in Ecclesiis dici solent inter tertiam, & quartam horam post meridiem; & saltem per duas, aut tres horas ante occasum Solis.

Neque contra hoc multùm facit, quòd aliquibus, tanquàm priuilegium, conceditur à Pontifice, vt possint recitare Matutinum diei sequentis per vnam horam ante occasum Solis diei præcedentis: neque enim id est, quia reuerà sit opus tali priuilegio, neque liceat sine illo anticipare Matutinum etiam magis, quàm per vnam Horam ante occasum Solis: sed, quia ab illis ita fuit postulatum, vel propter priuatum scrupulum, quem ipsi habebant; vel ad tollendam dubitationem, quæ poterat esse ex diuersitate opinionum; vel ad magis extendendam huiusmodi anticipationem, quàm alioqui esset consuetudo recepta in illis locis, & absolute ad sic anticipandum, etiam sine alia iusta causa, vt notat Nauar. *de orat. cap.3.num.57.*

Quamuis autem aliqui apud Suar. *num.13.* doctrinam allatam ex S. Thoma de recitandis Matutino, & Laudibus post dictas Vesperas, & Completorium diei præcedentis, intelligant de Vesperis, & Completorio etiam dictis priuatim, & quandocunque; & absolutè contendant, post illud tempus, quo licitè possunt dici Vesperæ, & Completorium ab vnoquoque secundùm communem vsum, posse etiam ab vnoquoque licitè dici Matutinum, & Laudes diei sequentis; multò tamen rationabilius videtur intelligenda de Vesperis, & Completorio dictis publicè, & in Ecclesiis: quod communiter solet esse inter tertiam, & quartam horam post meridiem, vt vult Suar. *num.* 14. vel inter secundam, & tertiam, vt vult Azor. 13. *Secundùm aliquos, potest dici post Vesperas priuatim recitatas.*

Atque hinc fit ex Filiuccio *tract.23.cap.8.n.275. tom. 2.* vt quolibet anni tempore licitè possit dici Matutinum ab hora quarta post meridiem, quæ mensibus Martij, & Aprilis in Vere; & mensibus Septembris, & Octobris in Autumno coincidit cum hora vigesimaprima horologij solaris, vel artificialis; & mensibus Maij, Iunij, Iulij, & Augusti in Æstate, est hora vigesima cum dimidia plùs minùs; & mensibus Nouembris, Decembris, Ianuarij, & Februarij in Hyeme, est circa vigesimamprimam cum dimidia. 14. *Qua hora possit dici singulis mensibus tot. anni.*

Idque totum videtur posteà approbatum etiam publicis tabulis, quæ de anno 1629. fuerunt impressæ Neapoli, & posteà eodem anno iterum Romæ de licentia Superiorum pro habendis toto anno, & singulis mensibus ortu Solis, & meridie, & media nocte, & crepusculis matutinis, & vespertinis; & consequenter pro habendis horis legitimis ad abstinendum à seruilibus in honorem diei festi, & à cibis pro Missa dicenda, vel Communione sumenda die sequenti; & ad comedendum in diebus ieiunij, & ad recitandum Matutinum, & Laudes pro die sequente. Ad quod postremum horæ, quæ assignantur pro singulis mensibus, ferè coincidunt cum illis, quas retulimus ex Filiuccio.

Et in eandem sententiam de Matutino recitando post Vesperas, & Completorium communiter dictum in Ecclesiis, facit etiam Bellarm. *lib.1.de Horis canon. cap.18.§. Solet autem. tom.3.* Laym. *lib.4. tract.1.cap.3.n.7.§. Adde.* Sanchez *lib.7.consil.cap.2. dub.37.* Bonac. *quæst.3.puncto 3.num.16.& 17.* & alij apud ipsum, qui communiter asserunt, consuetudinem ferè communem iam sic habere, vt Matutinum, & Laudes diei sequentis dicantur hora quarta post meridiem, quæ communiter solet esse post dictas Vesperas in Ecclesiis. Eiúsque consuetudinis eam congruentiam affert S. Thomas *quodlib. 5. art. 28. cit.* quia, quamuis dies incipiat à media nocte, quantùm ad celebrandos contractus, & ad seruanda ieiunia, & ad Festa colenda, & ad implendas alias huiusmodi obligationes; quantùm tamen ad celebritates, & solennitates Officiorum ecclesiasticorum incipit à primis Vesperis, vt etiam habetur *c.1. & 2.de feriis*, & notat Gloss. *in cap. cit. verb. Omnes dies*, & Felin. *in cap. Consuluit. de Offic. deleg. num.6. concl. 3.* & Nauar. *de orat.cap.3.num.6n* Et ideò, quidquid temporis est post Vesperas in Ecclesiis legitimè dictas, totum videtur pertinere ad Officium sequentis diei; ac proinde si quis post illas dicat Matutinum, verè dicit suo tempore, non autem extra illud. Imò Sanchez *dub.37.cit.num.4* ex hac doctrina etiam asserit, quòd satisfacit, si quis dicat Matutinum diei sequentis secunda hora post meridiem diei præcedentis: quia illud tempus, cùm sit hora Vesperarum, iam pertinet ad diem sequentem; & præuenire aliquantulum tempus debitum intra eundem

dem diem præscriptum, non est mortale: contrà verò oon satisfacit, inquit Sanchez, si quis dicat mane; quia nondum censetur incepisse pro Officio dies sequens; & ideò is, qui recitat, non recitat intra diem. Et prætereà addit ex sententia cuiusdam Magistri, quòd satisfacit etiam ille, qui recitat post meridiem, saltem in Quadragesima: quia tunc dicuntur Vesperæ ante prandium: & ideò ex tunc videtur pro Officio iam incepisse dies sequens, idque ipse Sanchez in rigore non damnat peccati mortalis, neque obligat ad iterum recitandum, etiamsi fortassc is, qui recitat Matutinum tali hora, ponatur nondum recitasse Vesperas, aut alias Horas diei præsentis, vt subdit *num.* 5.

Sed reuerà, quamuis authoritas tanti Doctoris sit magni facienda in omnibus; si tamen tota ratio anticipandi Matutinum diei sequentis, est desumenda ex consuetudine, vt tradunt omnes communiter, & admittit ipse etiam Sanchez *dub.* 25. *n.* 3. & quod asserit S. Thomas de inceptione diei, quoad solennitatem Officij, per primas Vesperas, est solùm congruentia quædam dictæ consuetudinis; non autém ratio, quæ illam probet quasi ex rei oatura; non videtur dicta anticipatio esse extendenda vltra consuetudinem, & esse regulanda ex inceptione Officij per primas Vesperas, quasi ex rei natura: & ideò etiamsi Vesperæ in Quadragesima dicantur ante meridiem, non hinc debet inferri, quòd statim post meridiem possit diei Matutinum, si de hoc non est consuetudo. Et qua ratione ex eo, quòd dies pro Officio incipiat à primis Vesperis, non sequitur, quòd possit dici totum Officium diei sequentis post primas Vesperas diei præcedentis, quia de hoc non est consuetudo, vt etiam aduertit ipse Sanchez *dub.* 27. *cit. n.* 9. ex Caiet. *verb. Hora, cap.* 4. & ex Nau. *de orat. cap.* 3. *n.* 62. ita nec sequitur, quòd tempore Quadragesimæ possit diei Matutinum in meridie, si similiter neque etiam de hoc est eonsuetudo, cùm præsertim neque S. Thomas *quodlib.* 5. *art.* 28. *cit. ad primum*, neque alij asserant, quòd Matutinum possit dici post solas Vesperas; sed post Vesperas, & Completorium; quod tamen etiam in Quadragesima non dicitur ante prandium, sed pluribus horis post meridiem. Et prætereà circa hanc rationem, & congruentiam ex S. Thoma illud est benè aduertendum, quòd S. Thomas, & alij non asserunt simpliciter de Officio diei sequentis, quòd incipiat à primis Vesperis diei præcedentis; sed solùm de solennitate, & de celebritate Officij: nam reuerà aliud est, quòd primæ Vesperæ, v.g. alicuius Sancti pertineant ad solennitatem, & celebritatem Officij, & Festi, quod præter septem Horas canonicas suæ diei habet etiam Vesperas, & Completorium diei præcedentis, sicut & Festa maiora, quæ habent octauas, habent integras Horas ipsorum octo dierum; & aliud, quòd simpliciter pertineant ad Officium diei, in quod incidit Festum, & quod illius sint pars, vt benè notat Azor. *part.* 1. *lib.* 10. *cap.* 9. *quæst.* 7. & Bonac. *quæst.* 3. *de Horis canonicis, puncto* 3. *num.* 2. quia enim vnusquisque dies Horas canonicas habet septem, vel octo, vt diximus *suprà* de numero Horarum; & Vesperæ, & Completorium cuiusque diei verè complent dictum numerum pro sua die; vnde & dicitur Completorium, vt notat Franeol. *de Horis canon. cap.* 17. *num.* 1. non possunt esse, aut dici pars Officij diei sequentis; sed illius tantùm, quem complent; & solùm possunt spectare, & sæpiùs spectant de facto ad celebritatem, & solennitatem festi sequentis, aut etiam præcedentis, vt contingit infra octauas.

Si ergo primæ Vesperæ non sunt pars Officij diei sequentis; non est, quòd in illis dicatur propriè incipere dies sequens, quoad Officium: & in rigore loquendo, & præscindendo à consuetudine, Matutinum, quod dicitur die præcedente, non dicitur suo tempore, & sua die; & quòd reputetur, vt dictum sua die, solùm est ex consuetudine, quæ sic obtinet vim legis, & priuilegij, iuxta modum, & mores vtentium in vnaquaque Ecclesia.

DISPVTATIO XXXVII.

Qua intentione, & qua attentione sint persoluendæ Horæ canonicæ.

1. *Horæ canonicæ sunt persoluendæ ex intentione orandi, saltem implicita, & virtuali.*
2. *Si hæc intentio vitietur ex circumstantia mali finis, non impedit impletionem præcepti.*
3. *Et idem est, si is, qui recitat, sit alioqui maximè vitiosus.*
4. *Idque sit etiam publicum, & notorium.*
5. *Qui Horas recitat cum proposito actuali peccandi mortaliter, non peccat specialiter contra præceptum de Horis canonicis.*
6. *Et secundùm aliquos id est verum, etiamsi recitet publicè, & solenniter.*
7. *Horæ canonicæ vtrùm sint recitandæ ex intentione satisfaciendi obligationi, quæ de illis habetur.*
8. *Attentio in recitandis Horis canonicis potest esse ad multa.*
9. *Attentio ad verba quomodo potest haberi ab iis, qui sunt rudes Latinæ linguæ.*
10. *Aliqua attentio semper est necessaria in oratione vocali.*
11. *Quomodo possit sufficere sola attentio superficialis ad verba.*
12. *Aliqua attentio ad verba est omninò necessaria in oratione vocali, & sine illa non possunt sufficere aliæ attentiones.*
13. *Non tamen requiritur attentio actualis, sed sufficit virtualis.*
14. *Qui voluntariè distrahitur, & in bona parte Officij non attendit saltem ad verba, peccat mortaliter; & non satisfacit suæ obligationi.*
15. *Neque hoc negant, qui solam attentionem externam dicunt esse in præcepto.*
16. *Qui ex defectu attentionis internæ non satisfaciunt suæ obligationi, etiam tenentur restituere fructus suorum beneficiorum.*
17. *Et secundùm aliquos, neque etiam lucrantur distributiones, si Choro intersint, & non attendant.*
18. *Satisfacere obligationi Horarum, quantùm est ex attentione, est facillimum.*
19. *Qui habet attentionem sufficientem ad Horas canonicas, non peccat, si eodem tempore simul attendat ad aliquid aliud.*
20. *Licitum est tempore Missæ Horas persoluere.*
21. *Quæ actiones externæ sint licitæ, dum recitatur Officium.*
22. *Oratio vocalis, etiam extra casum præcepti, necessariò postulat attentionem.*
23. *Qui ex negligentia crassa mente euagatur, dum Horas recitat, perinde est, ac si euagetur voluntariè.*
24. *Qui attendit solùm leuiter, & postea non recordatur, vtrùm recitauerit, ad quid teneatur.*

1\. *Hora canonica sūt persoluenda ex intentione orandi, saltē implicita, & virtuali.*

QVÆ hucusque diximus de Horis canonicis, maximè pertinent ad actum externum recitationis. Sed, præter illa, dicenda sunt aliqua etiam de actu interno; siue illum accipiamus ex parte voluntatis, quæ est intentio; siue ex parte intellectus, quæ est attentio: vterque enim hic actus suo modo requiritur; & vnus si desit, non satisfit præcepto, & obligationi, quæ de illis habetur.

Et quoad intentionem certum est, quòd qui recitat Horas canonicas, debet habere intentionem orandi, saltem implicitam, & virtualem, vt notat Palud. *in 4. dist. 15. quæst. 5. artic. 2. conclus. 4.* Nauar. *de orat. cap. 13. num. 14. & seqq.* Suar. *lib. 3. de orat. vocali in communi, cap. 3. n. 3.* & *lib. 4. de Horis can. c. 26. num. 5.* Less. *lib. 2. cap. 37. num. 67.* Azor. *part. 1. lib. 10. cap. 32. quæst. 9.* Bonac. *de Horis can. disp. 1. quæst. 3. puncto 2. §. 5. num. 3.* quia, si huiusmodi recitatio non procedat à voluntate aliqua deliberata, & ex intentione alicuius finis, absolutè non erit actio humana: vt, si quis recitet, verbi gratia, solùm animi causa, & ad tempus fallendum; vel solùm, vt videat, quid in illo Officio contineatur: sicut enim ad hoc, vt Angelus, v.g. aut homo loquatur cum altero, necessarium est, vt per actum voluntatis ad illum dirigat suos conceptus, aut suas voces, quæ sunt signa conceptuum; neque est satis, si absolutè formet conceptus, aut voces proferat: ita etiam ad hoc, vt aliquis loquatur cum Deo, quod fit per orationem; non est satis, si proferat verba quomodocunque; sed debet illa proferre ex intentione orandi, & loquendi cum Deo: & sicut, qui genua flectit sine intentione Deum colendi, aut orandi, verè non colit, neque orat: ita qui solùm recitat, &c.

Dixi autem, intentionem orandi debere esse saltem implicitam, & virtualem: quia non requiritur, vt sit explicita, & formalis: & si quis recitet, v.g. animo satisfaciendi suæ obligationi, & id faciendi, quod intendit Ecclesia, verè satisfacit, etiamsi explicitè non cogitet de orando.

2\. *Si hæc intētio vitietur ex circumstantia mali finis, nō impedit implētionem præcepti.*

Quòd si hæc intentio vitietur ex mala aliqua circunstantia, verbi gratia, mali finis, vt, si quis recitet propter vanam gloriam, non propterea qui sic recitat, non satisfacit suæ obligationi, vt notat Suarez *de oratione vocali in communi, cap. 3. cit. num. 5.* sic enim etiam is, qui audit Sacrum die festo, aut ieiunat ob vanam gloriam, verè satisfacit præcepto Sacri, & ieiunij; quia actus exterior, quando est imperatus ab actu interno voluntatis, potest esse bonus ex obiecto, & malus ex circunstantia mali finis; & hæc malitia non repugnat illi bonitati; & per consequens neque impedit impletionem præcepti, quod est solùm de substantia actus, & de illius bonitate, quantùm est ex obiecto.

3\. *Et idem est, si is, qui recitat, sit alioqui maximè vitiosus.*

Et à fortiori idem est, si is, qui recitat, sit alioqui vitiosus, & perditè viuat: neque enim propterea non satisfacit obligationi Horarum, si illas recitet; neque tenetur quicquam restituere ex fructibus beneficij, si fortè habeat, quicquid in contrarium dicat Adrianus *in 4. in materia de restitutione, quæst. qua incipit, Pro clariori intelligentia. concl. 1. §. Ex qua conclusione.* & Angelus *verb. Clericus, 8. §. 1.* & apud Vasquez *Opusculo de benef. cap. 4. §. 1. dub. 10. n. 42. & 43.* qui contendunt, decimas, & fructus beneficiorum, aut bona quæcunque temporalia ob eam causam dari Clericis, & Ministris Ecclesiæ, vt se totos dedant diuino obsequio; & ideò ex ipsa rei natura, & ex ipsa naturali iustitia teneri illos restituere totum id, quod accipiunt, si non curent id præstare, ob quod accipiunt, vt patet ex L. 1. & *seqq. ff. de condict. causa data, & non secuta.* Et simile quid etiam habet Alexan. *3. part. quæst. 36. memb. 5. artic. 5.* vbi de iis Clericis, qui patrimonium Christi male dissipant, asserit, quòd sunt habendi tanquam fures; & quòd tenentur restituere, si possunt, & de iis, qui Ecclesiæ non seruiunt, addit, quòd sunt habendi, tanquàm raptores; & quòd reditus, & bona ecclesiastica non possunt habere. Sed oppositum docet Sot. *lib. 10. de iustitia, quæst. 5. art. 6. concl. 6.* Sylu. *Clericus, 4. q. 24. n. 17.* Nau. *in Manu. c. 25. n. 153. in fine,* Vasq. *dub. 10. cit.* quia, quamuis Ecclesia hoc maximè intendat, vt Clerici beneficiati exemplo vitæ aliis præeant, & sint veluti lucernæ accensæ, quæ luceant omnibus, qui in domo sunt: nullibi tamen declarat, quòd fructus beneficiorum sub hac conditione illis concedat, vt sanctè viuant, & quòd illos alioqui non faciant suos; sed solùm concedit sub hac, vt in suis Ordinibus Ecclesiæ seruiant, & vt recitent Horas canonicas, imò per hoc, quòd solùm pro certis criminibus, v.g. homicidij, simoniæ, & similibus statuit, vt priuentur per sententiam beneficiis; satis declarat, quòd pro aliis non intendit eos priuari; sed illa omninò remittit vltioni diuinæ. Et qua ratione etiam Monachis, & Religiosis in communi viuentibus, ideò sunt tributi annui redditus, vt toti vacent sibi, & Deo; & similiter etiam Regibus, & Principibus laïcis, ideò sunt assignata stipendia publica, vt alios regant exemplo, & verbo; nec tamen propterea est, qui damnet ad restitutionem Religiosos, aut Reges, si coram Deo mali sint: ita nec debent damnari beneficiati, si perditè viuant, dummodo alioqui non desint iis muneribus, quibus specialiter ab Ecclesia iniuncta est restitutio fructuum beneficiorum, tanquàm malè perceptorum. Atque hoc modo in Concilio Lateranensi sub Leone X. *sess. 6. §. Statuimus.* & in Bulla Pij V. *de Horis canonicis,* is beneficiatus, qui omittit Officium primis sex mensibus sine legitimo impedimento, dicitur quidem graue peccatum committere; non tamen dicitur debere restituere fructus pro illo tempore: quod tamen non esset, si peccatum mortale ad id obligaret.

4\. *Idq; sit etiā publicum, & notorium.*

Et idem est, si huiusmodi vitia, & peccata Clerici beneficiati sint publica, & notoria: nam, quamuis aliqui ex Canonistis apud Sylu. *loco cit.* existiment, quòd omne peccatum, quando est notorium, inducat suspensionem à Canone, & consequenter affirment, quòd talis Clericus, in quantum suspensus, nō faciat fructus suos; id tamen communiter non admittitur, ex eodem Sylu. *ibid.* & ideò non est, quòd propter notorietatem alicuius peccati dicatur quis nō facere suos fructus beneficij. Neque ex eo, quòd fructus ecclesiastici sint pretia peccatorum, & oblationes fidelium, vt dicitur c. *Videntes. 12. q. 1.* & ideò Sacerdotes, qui illis aluntur, dicantur comedere peccata populi, *Osea 4.* & c. *Ipsi Sacerdotes. 1. q. 1.* sequitur, quòd teneantur illos restituere, si mali sint: siquidē non sub hac conditione illos acquirunt; sed solū sub conditione, vt recitent Horas canonicas, & Ecclesiæ seruiant in suis Ordinibus, & iuxta speciales obligationes suorum beneficiorū, vt diximus.

5\. *Qui Horas recitat cum proposito actuali peccādi mortaliter, nō peccat specialiter contra præceptum de Horis canonicis.*

Vtrùm autem specialiter peccet, qui Horas recitat in peccato mortali, vt vult Adrianus *quodlib. 8.* & apud Sanchez *lib. 7. consil. cap. 2. dub. 9.* & præcipuè si dum recitat, habeat propositum actuale peccandi mortaliter, vt vult Medina *C. de orat. qu. de modis, quibus oratio deprauari solet,* & Corduben. *lib. 1. quæst. 50. puncto 3. & 4.* videri potest apud Sanchez *ibidem,* & apud Nauar. *de orat. cap. 6. num. 40. & 41. & c. 20. n. 25.* sicut enim, quòd aliquis sit in statu peccati mortalis, vel actu intendat peccare mortaliter, non vitiat actum ieiunij, aut eleemosynæ, vel alium quemcunque actum bonum: ita nec vitiat

actum orationis, qui disparatè se habet ad actum peccati, vt notat Saochez *dub.9.cit.* qui etiam addit *dub.*10. idem esse de recitatione publica, & in Cho-

6. *Et secundum aliquos, id est verum, etiamsi recitet publicè, & solenniter.*

ro; & illum etiam, qui in Choro est indutus vestibus sacris, & solenoiter recitat Capitulū, & orationem, non peccate mortaliter, si fortè id faciat in peccato mortali, vel dum habet actuale propositum peccandi mortaliter: quia reuerà huiusmodi recitatio non est actus Ordinis sacri: quanuis cōmuniter, & ex vsu Ecclesiæ sit appropriatus solis Sacerdotibus: & reuerà, dum quis ordinatur, non sacratur specialiter ad recitandum in Choro Capitulū, & orationem, vt propterea specialiter peccet contra suam consecrationem, si recitet in peccato, sicut peccat, si celebret, aut mioistret Sacramenta, vel exerceat eos actus, ad quos est sacratio Ordinis. Et pro hac sententia citat Medinam, & Corduben. *locu cit.* idque ait esse probabilius, quàm oppositum, quod docet Nau. *de orat.cap.6.n.41.cit.* Sed negari non potest, quin sententia Nauarri sit tutior; & stante deputatione Ecclesiæ, quæ ad huiusmodi actus solenniter celebrandos specialiter deputat solos Sacerdotes, est etiam verior.

7. *Hora canonica verùm sint recitāda ex intentione satisfaciendi obligationi, quæ de illis habetur.*

Quo autem modo is, qui tenetur ad Horas canonicas, præter intentionem orandi iam explicatam, teneatur etiam habere iotentionem, saltem virtualem, satisfaciendi suæ obligationi, vel certè teneatur non habere intentionem contrariam non satisfaciendi, patet ex dictis *suprà, disp.32.n.13.& seqq.* vbi id explicauimus de eo, qui interrumpit Officiū, vel ab initio recitat aoimo repetendi, & non satisfaciendi suæ obligationi per illam recitationem.

8. *Attentio in recitādu Horu canonicis potest esse ad multa.*

Vt verò explicemus, qua attentione sint persoluendæ Horæ canonicæ, supponendum in primis est, quòd attentio, id est, mentis, & animi applicatio, dum Horæ persoluuntur, potest esse ad multa, vt patet ex S.Thoma 2.2.*quæst.*83.*art.*13. S Bonauentura *Opusculo de processu relig.lib.7.c.3.* Nauar. *in Manu.cap.25.num.*105. & *de orat.cap.*13.*num.*4. & *cap.*21.*num.*34. Suar. *lib.3.de orat.vocali in communi, cap.*4.*num.*2. Azor. *part.1.lib.*10.*cap.*12.*quæst.*1. Less. *lib.*2.*cap.*37.*num.*61. Tolet. *lib.2.cap.*13.*num.*5. Vasqu. *Opusculo de benefic.cap.4. art.3. dub.5.num.*106. Bonac. *de Horis canon.disp.*1.*quæst.*3.*puncto* 2.§.2.*num.*4.*tom.*1. & aliis communiter. Primò enim potest esse attentio solùm ad verba, quam S. Bonauentura appellat superficialem, quando, scilicet, solùm attendimus, vt rectè, & integrè verba dicamus, neque in illis erremus. Deinde, potest esse attentio ad sensum verborum, quam S.Bonauentura appellat litteralem. Tertiò, potest esse ad finem orationis, quam appellat spiritualem, & ad quā reducit etiam sensus mysticos eorum verborum, quæ recitantur: vt, si quis, verbi gratia, dum recitat: *Cæli enarrant gloriam Dei*, cogitet de prædicatione Apostolorum. Sanctus verò Thomas 2.2.*quæst.*83.*art.*13.*cit.* omnem attentionem, quæ potest haberi io oratione vocali, ait esse omninò triplicem; id est, ad verba, ne in illis erremus; ad sensum verborum; & ad finem orationis, qui est Deus, & res, pro qua oratur. Et *initio corporis* rectè monet, quæstionem de attentione præcipuè habere locum in oratione vocali: quia, nimirum, oratio mentalis essentialiter, & substantialiter tota consistit in attentione: & si hæc cesset, cessat formaliter ipsa oratio. Et idē est quærere, vtrùm

9. *Attentio ad verba quomodo possit haberi ab iis, qui sunt rudes Latinæ linguæ.*

attentio sit necessaria ad orationem mentalem, & quærere, vtrùm attentio mentis sit necessaria ad actum mentis circa hoc, vel illud obiectum, hoc est, vtrùm sit necessaria ad se ipsam, vt notat Sot. *lib.*10.*de iust.qu.*5.*art.*5.*concl.*5.§. *Quo autem.* Vasquez *n.*106.*cit.* & Sanchez *lib.7.consil.c.2.dub.28.num.*1. Et quod addit *ibidem* Sot.§.*Ex quo fit.* primam attentionem ad verba esse omnium infimam; sed non posse haberi, nisi ab eo, qui nouit linguam, in qua orat: quia alioqui verba ignota facile proferret corruptè, & mutilè; & ideò Clericos, qui obligantur ad Horas canonicas, necessariò debere callere Latinam linguam: hoc, inquam, ex eo impugnat Nauar. *de orat.cap.*21.*n.*34.*cit.* & Sanchez *dub.*28.*cit.num.*3. quia ad illam satis est, si singula verba suo ordine proferantur, non autem requiritur, vt proferantur omninò rectè quoad quantitatem syllabarum, & quoad singulas terminationes verborum: siquidem alioqui rudes, & idiotæ, qui recitant *Pater*, & *Aue*, & Symbolum fidei, & Rosarium, & alias huiusmodi orationes Latina lingua, quam non norunt, & plura verba corruptè proferunt; & tamen putant, se verè orare, & Indulgentias consequi per illas orationes, & pœnitentias sacramentales implere; reuerà non orarent, & omninò carerent attentione; & ne illam quidem haberent, quæ est omnium infima, & cuius solius videntur capaces; & consequenter neque Indulgentias lucrarentur; neque satisfacerent pro pœnitentiis sibi iniunctis: quod tamen non videtur dicendum. Sed reuerà non hoc videtur intendisse Sotus, vt negaret, eos posse vllo modo attendere ad verba, qui essent rudes Latinæ linguæ; sed solùm quòd non possent attendere ad illa proferenda rectè, & congruè, vt ipse loquitur; & per consequens quòd tota illorum attentio, si maximè esset congrua intentioni orantis, & simpliciter sufficiens ad orandum coram Deo, qui intuetur corda orantium; non tamen necessariò esset congrua ipsis verbis, quæ ex ignorantia Latinæ linguæ non eo modo proferrent, quo ipsa verba postularent, & deberent proferri. Vnde & subdit, quòd etiam attentio ad sensum verborum non potest haberi ab iis, qui tenent linguam Latinam, nisi etiam sint periti Theologiæ; in quantum, scilicet, ex sola peritia Latinæ linguæ non possint certò assequi omnem sensum verborum; & ad illum certò assequendum, multùm iuuat Theologia.

10. *Aliqua attentio semper est necessaria in oratione vocali.*

Quòd ergo in persoluendis Horis canonicis, & in quauis alia oratione vocali semper sit necessaria aliqua attentio, & applicatio mentis, est certissimū apud omnes: quia oratio essentialiter est ascensus mentis in Deum; & alioqui Deum ipsum contemnimus, si ad illum aperimus os, & labia, & mentem, & cor habemus ad alia: & iure potest de nobis conqueri Isaiæ 29. & Matth.15. *Populus iste ore suo, & labiis glorificat me: cor autem eius longè est à me.* Sed est difficultas, vtrùm vna aliqua indeterminatè accepta ex attentionibus iam indicatis possit sufficere ad persoluendas Horas canonicas; an verò sit necessaria vna aliqua certa, & determinata, aut plures

11. *Quomodo possit sufficere sola attentio superficialis ad verba.*

simul: nam Caiet. 2.2.*quæst.*83. *art.*13. *cit.* Nauar. *de orat.cap.*13.*n.*33.*& seqq.* & aliqui alij apud Sanchez *lib.7.consil.cap.2.dub.28. n.16.* existimant, attentionem etiam imperfectissimam ad sola verba, tunc solùm sufficere ad implendum præceptum de oratione vocali, quando est sine præcisione attentionis perfectioris, id est, quando aliquis ita attendit ad verba, vt voluntariè non excludat attentionem ad sensum verborum, & ad finē orationis, quæ est coniunctio cum Deo; quomodo excluderet, si positiuè vellet cogitare de aliis, aut se occuparet aliquibus externis actionibus, quæ rapiunt, & retinent totam mentem, & impediunt attentionem perfectiorem, idque totum benè aduerteret.

Verùm id nimis rigidum, & scrupulosum, & in rigore falsum putat Suar. *lib.3.de orat.vocali, cap.4.à*

n. 10. & *lib. 4. de Horis canonicis, c. 26. à n.* 24 quia ad satisfaciendum præcepto de oratione vocali, ea tantùm attentio est necessaria, quæ est satis ad substantiam orationis, & vt verè sit actus humanus; neque in tali præcepto potest includi maior obligatio, cùm nullus teneatur orare meliori, aut optimo modo; sed vnusquisque satis habeat, si oret benè, & competenter, siue possit orare meliùs, siue non possit: & certum est, quòd rudes communiter, quando orant aliena lingua, non habent aliam attentionem, nisi ad verba, & superficialem; & sola etiam verba quomodocunque prolata cum intentione Deum orandi, sunt vera oratio.

Sed fortasse facilè possumus conciliare hanc vtranque sententiam, si dicamus cum Lessio *lib.* 2. *cap. 37. num.* 69. attentionem ad sola verba tunc esse satis, quando supponitur animus, & intentio per illa orandi: quia alioqui, si hæc intentio non habeatur, verba illa etiam integrè, & benè prolata, non sunt oratio; sicut nec genuflexio, aut pectoris tunsio sunt cultus Dei, si non procedant à voluntate colendi Deum: si verò ex intentione orandi, & Deo vacandi attendamus ad verba benè, & integrè proferanda; impossibile est, quòd simul non habeamus aliam attentionem, saltem confusam, & virtualem ad ipsum Deum, quem oramus, & cui vacamus: & si hæc alia intentio positiuè excluderetur, etiam excluderetur intentio orandi, & Deo vacandi; & qui tali modo proferret verba, reuerà non oraret, neque mereretur, aut satisfaceret, vt vult Nauar. *loco citat.* & Valentia 2. 2. *disput. 16. quæst. 2. puncto* 10. §. *Quomodo sit recitandum Officium.* Neque potest in hac re dissentire Suarius, qui expressè requirit intentionem orandi, vt *suprà* diximus, & per consequens etiam concedit attentionem confusam ad Deum, etiamsi non concedat attentionem explicitam, & distinctam.

Et de hac attentione ad Deum, saltem confusa, debet intelligi S. Thomas 2. 2. *quæst. 83. art. 13. cit.* quando ait, attentionem ad Deum, & ad rem, pro qua oratur, esse maximè necessariam, eámque posse habere etiam rudes, & idiotas: quia enim, quando orant Latina lingua, aut quauis alia, quam non norunt, satis intelligunt, quòd illis verbis continentur preces, & laudes Dei; & hac intentione Deum precandi, & laudandi illa proferunt, rectè dicuntur etiam ipsi habere attentionem ad Deum, vt notat Suar. *lib. 3. cit. de orat. vocali, cap. 5. n. 5. & 6.* Et quia præter hanc intentionem communiter non habent aliam, quæ sit ad Deum, rectè dicitur, quòd hæc saltem sit necessaria ad orationem, non autem alia.

12. *Aliqua attentio ad verba est omninò necessaria in oratione vocali, & sine illa non possunt sufficere alia attentiones.*

Secundò, circa hanc ipsam attentionem superficialem ad verba, potest esse difficultas, vtrùm positiuè sit necessaria; & si quis, verbi gratia, mentem, & animum ita occupet circa Deum, & res diuinas, vt nō attendat ad verba, verùm verè satisfaciat; nam videtur in tali casu verborum prolatio non esse oratio, neque actio humana, cùm non regatur à ratione, quæ tunc temporis tota in alio est occupata; sed solùm ex coordinatione phantasmatum, quæ possunt eodem modo occurrere, etiam tempore somni, & quando homo non operatur, vt homo est.

Sed breuiter est dicendum cum Suario *lib. 3. de orat. vocali, cap 4. à n.* 16 & *lib. 4. de Horis canonicis, cap. 26. num.* 22. Nau. *de orat. cap. 20. n.* 28. Medina *de orat. quæst. de attentione in oratione habenda*, Sanchez *lib. 7. consil. cap. 2. dub. 28. num* 17. necessariam omninò esse aliquam attentionem ad verba; & hanc communiter non deesse, etiam quando aliquis principaliter attendit ad Deum, & ad res diuinas: quia etiam tunc verba proferuntur rectè, & ordinatè: & si Officium recitetur cum socio, vicissim ille auditur, & certo ordine alterni versus dicuntur; quod tamen esse non potest, sine aduertentia, & gubernatione rationis: & quamuis hæc aliquando sit ita leuis, vt per actum reflexum non aduertatur, parum refert, cùm talis reflexio non requiratur; imò & qui orant perfectiùs, communiter illam non habeant, vt notat Vasquez *Opusculo de beneficiis, cap. 4. §. 1. dub. 5. num.* 106. Si tamen attentio ad Deum, & ad res diuinas tanta esset, vt omninò excluderet, & impediret attentionem ad verba; qui inuoluntariè in illam incideret ex speciali motione Spiritus Sancti, vel ex habitu, non peccaret, neque teneretur Horas repetere; sicut neque peccat, qui inuoluntariè distrahitur ad alia, vt dicemus; non tamen liceret, voluntariè illam procurare: quia Horæ canonicæ sunt de præcepto, in quantum sunt oratio vocalis; non autem in quantum habent adiunctam contemplationem Dei, aut rerum diuinarum; & qui aduerteret se ita vehementer in Deum rapi, vt vocis vsus, & recta verborum prolatio, vel omninò, vel magna ex parte impediretur, neque speraret tempus supersuturum ad iterum recitandum, teneretur, quantùm posset, retrahere se à contemplatione, eámque impedire, vt subdit Suarius *loco citato.* Atque hoc tantùm modo debet intelligi id, quod asserit Sanctus Thomas 2. 2. *quæst. 83. articul. 13. cit.* & omnes communiter apud Azorium *part. 1. libro* 10. *capite* 12. *quæst.* 2. attentionem ad Deum, & ad res diuinas posse sufficere in oratione vocali: neque enim attentio ad verba debet omninò excludi, cùm sit fundamentum totius orationis vocalis, sed solùm potest excludi in ea intensione, vt possit etiam ipsa reflexè aduerti, vt diximus. Et hoc modo verissimum est id, quod docet Caietanus 2. 2. *quæst. 83. artic. 13. cit.* licitum esse, etiam à principio recitationis directè, & ex proposito, attendere meditationi Passionis Christi, vel alterius mysterij, quod sit medium ad mentem, & affectum firmandum in Deo, qui est finis perfectissimus orationis: id enim solùm intelligitur, dummodo talis meditatio non omninò excludat attentionem ad verba. Et quod dicimus de oratione vocali, quando fit ex præscripto Ecclesiæ, & verbis præscriptis, & certis, idem est intelligendum, quando fit ex priuata deuotiooe, & verbis compositis ab ipso orante: siquidem etiam tunc ad illa est attendendum, ne contineant aliquid ineptum, aut contrarium intentioni orantis, vt notat Nauarr. *de oratione, capite 20. citato, numero* 28. & Sanchez *dub. 28. numero 17. cit.*

Siue autem attentio sit ad verba, siue ad sensum verborum, siue ad Deum, non est necessarium, vt toto tempore recitationis sit formalis, & actualis; sed satis est, si sit virtualis, & ab initio voluerit quis, & intenderit verè attendere, & postcà dedita opera tale propositum non mutârit. Ita Caietanus 2. 2. *quæst. 83. art. 13. cit.* Sot. *lib. 10. de iust. quæst. 5. art. 6. conclus.* 7. Nauarr. *in Manuali, cap.* 25. *num.* 105. & 106. & *de oratione, cap. 13. num.* 21. Bellarminus *lib. 1. de bonis operibus, cap.* 18. §. *Attentio. tom.* 4. Paulus Layman *lib. 4. tractat. 1. cap. 5. num.* 11. Suarius *de oratione vocali, cap. 4. cit. num.* 6. Lessius *lib. 2. cap. 37. num.* 71. Toletus *lib. 2. cap. 13. num.* 6. Vasquez *de beneficiis, cap. 4. art. 3. dub. 5. num.* 107. Sanchez *lib. 7. consil. cap. 2. dub. 28. num.* 10. Bonac. *de Hor. can. disp. 1. quæst. 3. puncto* 2. 13.

13. *Non tamen requiritur attentio actualis, sed sufficit virtualis.*

§. 2. *num.* 15. *&* 16. & omnes communiter: quia, qui inuoluntariè distrahitur, non peccat, & omninò satisfacit suæ obligationi, neque ampliùs tenetur repetere, vt notat Caiet. *in Summa verb. Hora canonica*, §. 4. Azor. *lib.* 10. *cap.* 12. *quæst.* 3. *&* 12. Suar. Less. & alij iam citati: nam euagatio mentis, quando est præter propositum, non modò non tollit substantiam orationis; sed neque etiam ipsius fructum, saltem quoad meritum, & satisfactionem, vt notat Sanctus Thomas 2. 2. *quæst.* 83. *articul.* 13. *cit. ad* 3. & vt habet Sanctus Basilius *lib. de vita perfecta, cap.* 2. & apud Sotum *de iust. lib.* 10. *quæst.* 5. *articul.* 6. *conclus.* 7. *cit.* maximè prouenit ex debilitate, quam contraximus propter peccatum originale, amissa vitium firmitate, quam dabat iustitia originalis: nam, sicut non potest firmè incedere, qui poplite, & cruribus non est benè firmus; ita & mens non potest in oratione firmè procedere, si neque ex se, neque ab extrinseco est benè firma. Et quemadmodum radij Solis apparent tremuli, & non quiescunt, quando incidunt super aquam ventis commotam: ita & Dei illustrationes non diu consistunt, si inueniant mentem, & animum vanis curis, aut affectionibus, & perturbationibus, vel etiam suggestionibus Dæmonum agitatum. In quibus tamen omnibus nulla est culpa, si accidant præter, aut contra intentionem ipsius orantis: & quandiu in illo remanet intentio, & voluntas orandi, & attendendi; neque reuocatur directè per voluntatem attendendi ad aliquid aliud incompossibile, & semper continuatur recta, & integra verborum prolatio, semper dicitur manere virtualiter prima attentio, id est, in ipsa continuatione verborum, tanquàm in aliquo sui, & per consequens etiam manere substantia, & validitas orationis. Et communiter neque etiam omninò deest attentio formalis, id est, saltem illa, quæ linguam regit in prolatione verborum, nisi fortè in aliqua oratione particulari, quæ teneatur memoriter, continuatio prolationis dicatur prouenire ex aliquo habitu memoratiuo, & ex certa coordinatione phantasmatum, quæ ex se ipsis ordinatè occurrant sine alia aduertentia rationis, aut facultatis superioris, quomodo occurrunt aliquando etiam amentibus, & brutis, si quid fortè tenent memoriter.

14. Atque ex hoc, quòd aliqua attentio, saltem ad verba, sit necessaria simpliciter ad orationem vocalem, certò sequitur, quòd qui voluntariè distrahitur in bona parte Officij, peccet mortaliter, & suæ obligationi non satisfaciat. Ita Maior 7. *in* 4. *distinct.* 12. *quæst.* 7. Caiet. 2. 2. *quæst.* 83. *art.* 13. Sot. *de iust. lib.* 10. *quæst.* 5. *art.* 6. *conclus.* 7. Nauar. *de orat. cap.* 13. *n.* 18. *& seqq.* Less. *lib.* 2. *cap.* 37. *n.* 64. Azor. *part.* 1. *lib.* 10. *cap.* 12. *quæst.* 3. Suar. *de orat. vocali, cap.* 26. *n.* 3. *&* 13. Vasq. 1. 2. *disp.* 160. *n.* 50. *& seqq.* & *Opusculo de benef. cap.* 4. § 1. *art.* 3. *dub.* 4. *n.* 103. *& seqq.* Sanch. *lib.* 7. *consil. cap.* 2. *dub.* 28. *n.* 8. *& seqq.* Bonac. *de Horis can. disp.* 1. *quæst.* 3. *puncto* 2. §. 2. *n.* 4. Garz. *de benef. tom.* 1. *part.* 3. *cap.* 1. *n.* 182. Valen. 2. 2. *disp.* 6. *quæst.* 2. *puncto* 10. §. *Quomodo sit recitandum.* Layman *lib.* 4. *tract.* 1. *cap.* 5. *num.* 9. *&* 10. Barbos. *in cap. Dolentes. n.* 19. *de celebr. Miss.*

15. Sed in contrarium citatur Durand. *in* 4. *dist.* 15. *quæst.* 12. *n.* 6. Palud. *ibidem, quæst.* 5. *art.* 2. S. Anthonin. 2. *part. titul.* 13. *cap.* 4. §. 7. *&* 8. & apud ipsum Hostien. & Archidiac. Sylu. *verb. Hora, q.* 11. Angel. *eod. num.* 27. Med. *de orat. quæst.* 15. & alij, qui asserunt, si quis interiùs voluntariè distrahatur, non peccare mortaliter, nisi id faciat ex contemptu: quia Ecclesia non præcipit actum internum; sed solam recitationem externam, peccare autem mortaliter, si distrahatur exteriùs; hoc est, si faciat aliquid aliud, quod sit incompossibile cum attentione ad recitationem externam. Sed reuerà, vt ingenuè fatear, non existimo, hos Authores, negare omnem attentionem internam: quasi velint, posse aliquem satisfacere præcepto, si Horas recitet sine vlla attentione interna, etiam ad verba, sed solùm ex coordinatione phantasmatum, vel ex imaginatione; sicut recitarent amentes, aut etiam bruta: imò expressè asserunt, necessariam esse attentionem, saltem virtualem, ratione primæ intentionis, quam ab initio quisque habuit Deum orandi, & illam esse necessariam, vt vitetur transgressio præcepti, cùm hoc non detur nisi hominibus, & ideò debeat impleri ex ratione, & ex deliberatione, quæ est propria hominis; non autem ex sola imaginatione, quæ est communis etiam brutis. Et hoc modo expressè loquuntur Palud. Dur. S. Anthon. Sylu. & alij. Quare, quando deinde subdunt, eum, qui voluntariè distrahitur ad alia, non peccare mortaliter, &c. non loquuntur de distractione, prout tollit attentionem virtualem, saltem ad verba; sed solùm prout excludit, & tollit attentionem actualem ad Deum, quæ pertinet ad deuotionem, & ad modum recitandi, qui habetur *cap. Dolentes. de celebr. Missar.* & quem ipsi contendunt solùm esse de consilio, non autem de præcepto, in quantum dicit deuotionem internam: in quo toto sine dubio neque etiam dissentiunt alij Authores.

Sed quicquid sit de diuersitate opinionum, quòd qui distrahitur voluntariè in bona parte Officij, & sponte animum auocat ab attentione etiam ad verba, peccet mortaliter; patet manifestè ex ratione ipsius Dur. & Palud. quia præceptum de Horis canonicis non est de eo, quod potest esse commune etiam brutis; sed solùm de eo, quod est proprium hominis, id est, de oratione vocali, quæ sit actio verè humana, & deliberata; nisi autem duret, saltem virtualiter, etiam prima intentio Deum orandi, & in illa permaneat virtualiter etiam attentio sufficiens ad orationem, impossibile est, quòd satisfiat præcepto.

Atque ex hoc vlteriùs inferunt Vasq. *dub.* 4. *cit. n.* 99. *&* 103. Bonac §. 2. *cit. n.* 8. & apud illum Nau. Tol. Layman, Azor. & alij, quòd qui hoc modo recitant sine attentione, omninò tenentur Horas repetere; & si non repetant, & sunt beneficiati etiam tenentur restituere fructus, perinde ac si omisissent simpliciter Horas canonicas. 16. *Qui ex defectu attentionis internæ non satisfaciunt suæ obligationi, etiã tenentur restituere fructus suorum beneficiorum.*

Et quamuis Ecclesia non possit punire externam recitationem, eò quòd careat attentione interna; siquidem hunc defectum non potest cognoscere, neque potest de illo iudicare: adhuc tamen potest teneri ad restituendum iure ipso naturali, qui exteriùs recitat, & interiùs non attendit, vt subdit Vasq. *ibid. n.* 104. *&* 105. siquidem beneficium fuit illi datum sub hoc onere, vt oraret quamcunque orationem sibi præscriptam, eámque reuerà non orauit, dum recitauit solùm exteriùs, & interiùs voluntariè non attendit. Et hinc etiam fit ex eod. Vasq. *ibid.* quòd solùm teneatur restituere pro ea parte fructuum, quæ respondet recitationi Officij, & licitè possit sibi retinere aliam partem, quæ fortè respondet aliis curis, & laboribus, sub quibus similiter habet beneficiũ: quia, quamuis Conc. Lateran. & Pius V. omissionem simpliciter, etiã externæ recitationis, potuerint punire per amissionem simpliciter omnium fructuum, ius tamen naturæ non sic punit omissionem internæ attentionis; sed solùm punit per amissionem suæ partis; & aliis etiam curis, & laboribus relinquit partem suam.

17. *Et secundùm aliquos* ...

Et quoad obligationem restituendi, idem etiam est de quotidianis distributionibus, si quis in-

tersit

que etiã lucrantur distributiones, si Choro interfuit, & nõ attendant.

tersit Choro, & nullo modo attendat, vt subdit Bonac. *ibid.n.*10.ex Nauar. *de orat.cap.*13.*n.*15. Moneta *de distribut.par.*2.*q.*2.*n.*22.& *q.*3.*n.*37.& aliis: quanuis Garzias *de benef. part.*5. *cap.*2.*n.*51. & plures alij apud eundem Bonac. oppositum asserant; & pro lucrandis distributionibus putent sufficere solam Chori interessentiam, de qua tamen re pluribus *infrà.*

18. *Satisfacere obligationi Horarum, quantùm est ex attẽtione, est facillimũ.*

Ex his verò, quæ diximus de attentione, quæ est necessaria ad Horas canonicas, potest intelligi, quàm sit facile implere præceptum de illis persoluendis, vt notat Caietan. *verb. Hora canonica,* §.4. *cit.* & Less. *lib.*2.*cap.*37.*num.*70. solùm enim est obligatio, vt quis animo orandi, & Deo vacandi Horas inchoet, & in contrarium animus non mutetur, donec illæ absoluantur: & quandiu virtualiter manet prima intentio, neque directè est retractata per intentionem oppositam non vacandi ampliùs Deo, vel indirectè per intentionem vacandi alicui alteri incompatibili, semper manet virtualiter etiam attentio, quæ sufficiat ad præceptum; neque est opus, vt aduertamus reflexè, quod attendimus, vt *paulò antè* notauimus *num.*11. imò est optimum consilium, vt qui volunt rectè attendere, dum Horas recitant, non se occupent in cogitando, vtrùm attendant, néene: quia, sicut qui transeunt per summitatem trabium, quæ aliquando pro pontibus distenduntur, faciliùs cadunt, si cogitent de casu, aut timeant: ita etiam, qui timent de euagationibus, & distractionibus, dum Horas recitant, faciliùs euagantur, & distrahuntur, vt notat Nauar. *de orat.cap.*13.*num.*30. Neque est timendum, ne prima intentio vacandi Deo, & orandi, facilè mutetur: siquidem impossibile est, vt fiat talis mutatio sine aduertentia, vt notant Caiet. *loco cit.* & Suar. *de orat. vocali, cap.*26.*n.*20. Et qui aduertit, se cogitare hæc, vel illa, quæ reuera sunt extranea à recitatione Officij; sed non aduertit, quòd per illa distrahatur ab Officio, cogitat quidem voluntariè hæc, vel illa, non tamen voluntariè distrahitur, neque est dicendus mutasse priorem voluntatem orandi, cùm recessus ab orando Deo per huiusmodi cogitationes non fuerit cognitus; & per consequens neque fuerit voluntarius; & absolutè euagatio mentis, & distractio, ad hoc vt impediat impletionem præcepti, debeat esse voluntaria, nõ solùm prout est accessus ad extranea; sed etiam prout est recessus ab oratione, vt notant Caiet. & Suar. *locis cit.* Sotus *lib.*10.*de iust.q.*5.*art.*6 *concl.*7. Bonac. *puncto* 2.§ 2.*citato, n.*13. Sanch. *lib.*7.*consil.cap.*2.*dub.*28.*n.*11. & alij apud ipsos.

19. *Qui habet attentionem sufficientem ad Horas canonicas, non peccat, si eodẽ tepore simul attendat ad aliquid aliud.*

Et hinc vlteriùs potest colligi, quòd qui habendo sufficientem attentionem ad Horas canonicas, simul attendit ad aliquid aliud ex se non illicitum, potest per hoc non peccare, etiam venialiter, vt notat Suar. *de orat. vocali, cap* 4.*cit.n.*11. quia, cùm nulla sit obligatio attentionis perfectioris, si illa voluntariè omittatur, & impediatur per attentionem ad aliud, nulla culpa contrahitur, neque committitur vlla transgressio vllius alterius obligationis. Vnde, quod habet Nauarr. *de orat.cap.*13.*n.*21. eum, qui potest simul attendere ad plura, sicut de Iulio Cæsare refert Plinius *lib.*7.*cap.*25. quòd simul scriberet, & legeret; & quaternas, & septenas epistolas simul dictaret de rebus grauissimis; non excusari à culpa veniali, si dum recitat Horas, aliquid aliud voluntariè cogitet propter irreuerentiam erga Deũ; non videtur admittendum: quia irreuerentia cũ Deo non attenditur eodem modo, atque cum homine: & si quis oret, & cum Deo loquatur, dum se vestit, verbi gratia, aut dum aliquid aliud exteriùs facit, non se habet ad illum irreuerenter; sicut sine dubio se haberet ad Principem: vnde & in Regula Sancti Dominici præcipitur Fratribus, vt recitent Horas Beatissimæ Virginis, dum se vestiunt, vt refert Sotus *de iust. lib.*10.*quæst.*5.*art* 6.*concl.*7.*cit* §. *Vt si quis.* & Vasquez *Opusculo de benef.cap.*4.*num.*108. quod tamen non esset, si contineret irreuerentiam: & in Missali præcipitur Sacerdos orare certas orationes, dum se induit vestibus sacerdotalibus; neque id irreuerentiam continet, vt notat Sanchez *lib.*7.*consil.cap.*2. *dub.*32. *num.*2. sed tunc solùm se habet quis irreuerenter ad Deum, quando operatio, siue interna, siue externa, cui vacat, est indebita ex aliquo alio capite: quanquam si disparate se habeat etiam tunc ad orationem, & ad recitationem Horarum, non propterea specialiter illam viriet, vt etiam *suprà* diximus *num.*5. Et idem est de operationibus externis, quæ aliquando fiunt, dum recitatur Officium: si enim multum impediant, aut minuant attentionem simpliciter necessariam, vt esset, verbi gratia, pingere, aut versus componere; certum est, quòd non fiunt sine peccato, eóque mortali, si defectus attentionis, quem causant, est mortalis: si verò parum attentionis pro se requirant, eámque relinquant sufficientem recitationi Horarum, & fiant alioqui ex rationabili causa, & ex nullo alio capite fiant indebitè, possunt vacare omni culpa etiam veniali, vt notant Suarez *de Horis canon.cap.*26.*num* 21. Azor. *lib* 10.*cap.*12.*cit.quæst.*7. & apud illum Caiet. Sot. & alij. Et potest illud addi ex Valent. 2.2.*disp.*6.*quæst.*2 *puncto* 10. §. *Quomodo sit recitandum Officium.* quòd illæ etiam operationes, quæ notabiliter impediunt attentionem debitam, & necessariam, possunt fieri sine peccato, si quis non aduertat, quòd illam impediant: quia talis impeditio non est illi voluntaria; & quandiu illam non aduertit, non est sufficienter constitutus, vt illam possit remouere: & ideò non peccat, si non remoueat, vt etiam concedit Nauar. *in Manu.c.*25.*n.*107. & diximus *paulò antè, n.*18.

Atque hinc patet, quòd qui recitat Horas canonicas, dum ex præcepto interest Sacro, absolutè non peccat, cùm possit simul sufficienter attendere ad vtrunque, vt notat Azor. *cap.*12.*cit.quæst.*10. Valen. *loco cit.* Tolet. *lib.*2. *cap.*13.*n.*6. Nauar. *de orat.cap.*13.*num.*35. Bonac. §.1. *cit. num.* 14. & alij apud ipsum. 20. *Licitum est tẽpore Missæ Horas persoluere.*

Et vniuersaliter omnes illæ actiones possunt licitè fieri, dum recitatur Officium, quæ non tollunt attentionem sufficientem, & necessariam: vt, si quis, verbi gratia, simul se vestiat, aut spoliet, vel manus, & faciem lauet, vel mensam, aut lectum sternat, vel campum aspiciat, vel deambulet, vel hospiti aduenienti assurgat, &c. Et contrà illæ actiones non possunt fieri, quæ tollunt huiusmodi attentionem: vt, si quis, verbi gratia, simul scribat, aut legat aliquid aliud, quod magnam attentionem requirat, vel pingat, aut versus componat, &c. vt videre est apud Sotum *art.*6.*cit.*§. *Vt si quis.* Vasq. *Opusculo de benef. cap.*4. *dub.*5. *num.*107. & 108. Bonac. §.2.*cit.num.*12. Sanch. *lib.*7. *consil.cap.*2.*dub.*32. & alios communiter. 21. *Quæ actiones externæ sint licitæ, dum recitatur Officium.*

Postremò, si quæras de attentione circa alias orationes, quæ non sunt de præcepto, affirmat Sanctus Thomas 2.2.*quæst* 83. *artic.* 13. quòd semper attentio est de necessitate orationis vocalis; & quòd peccat, si quis oret, & non attendat: non tamen explicat, vtrùm peccet mortaliter, an verò solùm venialiter: sed peccare mortaliter eũ, qui orat orationẽ quancunque, & non attendit, affirmat Medina *C. de orat.q.*14. quæ est de attentione: quia, quemadmodũ 22. *Oratio vocalis, etiam extra casum præcepti, necessariò postulat attentionem.*

Confessio sacramentalis, etiam sponte facta, & citra obligationem praecepti, necessariò postulat suam integritatem, & suum dolorem, & suum propositum non peccandi de caetero, & alioqui peccatur mortaliter, si haec omittantur, quia grauis iniuria fit Sacramento, dum suscipitur nulliter: ita & oratio quaecunque sponte facta, & extra obligationem, necessariò postulat suam attentionem; & alioqui peccatur mortaliter, & grauis irreuerentia in Deum committitur, si oretur sine attentione; & mens, & animus habeatur ad alia. Verùm id nimis rigidum, & nimis scrupulosum appellat Vasqu. *Opusculo de benef. cap.4 art.3. dub.1. num.72.* & ex communi aliorum sententia absolutè docet, quòd solùm sit veniale, si quis oret extra casum praecepti, & voluntariè non attendat: quia reuerà non tanta irreuerentia in Deum committitur, vt mereatur puniri per priuationem gratiae, & per amissionem vitae aeternae: & sic tenet Palud. *in 4. dist. 15. quaest. 5. art. 2. conclus. 4. in fine,* Caiet. 2.2. *quaest. 83. artic. 13.* Sot. *de iust. lib. 10. quaest. 5. artic. 5. conclus. 7. §. Vt si quis.* Angel. *verb. Hora, num.* 27. & omnes communiter. Vnde non peccat, nisi venialiter is, qui recitat, verbi gratia, Coronam Beatissimae Virginis animo orandi, & interiùs voluntariè non attendit, vt ex communi sententia notat Bon. *de Horis can. disp. 1. q. 3 puncto* 2. §. 2. *n.* 7. & Sanch. *lib. 7. consil. c. 2. dub. 31. n. 2. &* 3. quia ratio ipsa naturalis apertè dictat, irreuerenter agi cum Deo, si ad illum accedamus animo orandi; & eodem tempore voluntariè ab illo recedamus; & solis labiis, non autem animo illum oremus. Rectè tamen iidem Authores ab omni culpa illum excusant, qui fortè recitat Psalmos, aut Coronam, non animo orandi, sed vt vitet alias vanas cogitationes; vel, vt tempus fallat, séque recreet cantillando, vel vt Psalmos discat memoriter, vel vt alios doceat recitare Officium, &c. siquidem hic laudabiliter facit pro his omnibus finibus, etiamsi data opera interiùs non attendat ad Deum orandum, quod ab initio non intendit.

23\. *Qui ex negligentia crassa mente euagatur, dum Horas recitat, perinde est ac si euagetur voluntariò.*

Et quod dicimus de euagatione, & distractione voluntaria, quòd semper sit peccatum, siue oratio sit in praecepto, siue non; idem est intelligendum etiam de illa, quae prouenit ex negligentia crassa, & ad quam impediendam, vel nulla, vel ferè nulla adhibetur diligentia: haec enim in idem recidit cum voluntaria, vt notat Sotus *lib. 10. de iust. quaest. 5. art. 5. conclus. 7. cit.* ex S. Basilio *lib. de vita perfecta, cap. 2.* & verè est voluntaria indirectè, cùm sit à voluntate non repellente applicationem mentis ad alia, quae verè potest, & debet repellere. Idque est multò verius, & multò tutius, quam quod habet Sanchez *lib. 7. consil. cap. 2. dub. 28. cit. num.* 14. quòd negligentia crassa circa alias materias aequiparetur voluntario; non tamen circa materiam euagationis in oratione: quia alioqui esset seminarium multorum scrupulorum, cùm talis euagatio facilè accidat etiam Viris sanctis, iuxta illud Psalmi 39. *Cor meum dereliquit me.* Sed reuerà difficilè assignabit Sanchez disparitatem, quare negligentia crassa aequiparetur voluntario circa alias materias; non autem circa materiam euagationis: & alioqui, si non peccat, qui vel nullam, vel ferè nullam adhibet diligentiam in repellendis euagationibus mentis, & ideò caret attentione debita in Horis canonicis; neque etiam peccabit, si vel nullam, vel ferè nullam adhibeat diligentiam in repellendo somno, quo fortè multùm laborat, dum Horas recitat; & similiter si ex somno careat attentione debita: quod tamen expressè negat idem Sanchez *ibidem, dub.* 33.

Denique, quomodo debeat se gerere, qui attendit tam leuiter, dum Horas recitat, vt postea non recordetur, quòd recitauerit, verbi gratia, hunc Psalmum, vel hanc Horam; videri potest apud eundem Sanchez *ibidem, dub.* 34. Nam, si habet probabilem coniecturam, quòd recitauit, vt, verbi gratia, quia communiter solet integrè recitare tali tempore; non tenetur repetere, etiamsi non recordetur certò, quòd recitauit; dummodo non recordetur certò, quòd non recitauit, vt benè explicat Nauar. *de orat. cap. 13. n. 30. & cap. 20. n. 30.* & Sanchez *ibidem,* & Bonac. *de Horis canon. disp. 1. quaest. 6. puncto 3. n. 11.* quia, si proferendo integrè verba, magis attendit ad res diuinas, qui est optimus modus attentionis, & ipse fuit orationis, vel etiam inuoluntariè fuit distractus ad res alias temporales, certum est, secundùm omnes, quòd satisfecit obligationi, & tamen facilè potest non recordari prolationis verborum, ad quam non fuit attentio nisi leuis; & ideò non potuit relinquere speciem sui in memoria; & qua ratione non tenetur Confessiones repetere, qui probabiliter credit, se aliàs esse benè confessum, & propter scrupulos, quibus angitur, solùm non recordatur positiuè, quòd sit confessus determinatè hoc, vel illud peccatum, vt notat idem Nauar. *in Manu. cap. 21. num. 42.* ita nec tenetur repetere Psalmos, aut Horas, qui probabiliter credit, se iam recitasse; & secùs est, si sit planè dubius, & animi pendeat pro vtraque parte: siquidem in tali casu praesumptio stat pro obligatione, & pro lege, vt communiter dicitur *in materia de conscientia dubia,* & notat Bonacina *puncto 3. citat. num.* 11. & absolutè omnes tenentur Horas persoluere, qui neque etiam probabiliter credunt, se iam persoluisse. Et idem est, si quis certò sciat, aut recordetur, se inchoasse talem Psalmum, aut Lectionem, vel Horam, siue legendo in Breuiario, siue memoriter recitando; & posteà quando aduertit, se peruenisse ad finem, non recordetur, quòd recitauerit media; si enim est solitus totum dicere, & non consueuit errare, licitè potest credere, quòd totum dixit, nec tenetur repetere, vt ex Doctoribus Parisiensibus notat Nauar. *de orat. c. 13. n. 30. cit.* Azor. *part. 1. lib. 10. cap. 12. quaest. 12.* Suar. *de Horis can. cap. 26. n. 20.* Sanchez, & Bonac. *locis cit.*

24\. *Qui attendit solùm leuiter, & postea non recordatur, vtrùm recitauerit, ad quod tenetur.*

DISPVTATIO XXXVIII.

Quibus de causis possit quis excusari ab Horis canonicis, ad quas tenetur.

1. *Ignorantia inuincibilis circa obligationem omninò excusat.*
2. *Obliuio, vel naturalis inaduertentia.*
3. *Qui saepiùs est expertus, quòd ex obliuione omittat Officium, tenetur adhibere diligentiam.*
4. *Ebrietas voluntaria non excusat ab Horis canonicis.*
5. *Qui ignorat inuincibiliter modum recitandi.*
6. *Mutus non tenetur ad Horas canonicas.*
7. *Si tamen alioqui teneatur ad Chorum, omninò debet illi adesse.*
8. *Caecus excusatur, si non tenet memoriter.*
9. *Qui non potest recitare sine socio, quomodo teneatur illum quaerere.*
10. *Caecus non tenetur sequi socium verbatim praeeuntem, & suggerentem.*
11. *Etiam caecutiens, & qui multùm laborat debilitate*

litate visus, excusatur, si non tenet memoriter.

12. *Cæcus, aut cæcutiens non tenetur Officium memoriter discere.*

13. *Surdus, & surdaster, qui sit etiam cæcus, omninò excusatur à recitatione Horarum.*

14. *Non tamen excusatur ab assistentia Chori, si alioqui ad illam tenetur.*

15. *Excusantur, qui laborant graui dolore, aut morbo corporali.*

16. *In casu dubio de grauitate morbi standum est iudicio Medici, vel est recurrendum ad Superiorem.*

17. *Quis dolor, aut quis morbus censendus sit grauis quoad excusandum ab Horis canonicis.*

18. *Non omnis morbus, qui excusat à Choro, excusat à recitatione priuata.*

19. *Febris tertiana leuis, aut quartana communiter non excusant.*

20. *Si dolor, aut morbus solùm impediat partem Horarum, quomodo sit obligatio ad aliam partem.*

21. *Verùm is, qui non potest implere totum aliquod præceptum, teneatur saltem implere partem.*

22. *Cum infirmis non est scrupulosè agendum quoad excusationem ab Horis canonicis.*

23. *Excusantur, qui non habent Breuiarium.*

24. *Et qui ex recitatione timent sibi periculum vitæ.*

25. *Et qui est occupatus graui aliqua occupatione incompossibili cum Horis canonicis.*

26. *Et qui est dispensatus à Papa.*

27. *Episcopus, aut Superior non potest dispensare in Horis canonicis, nisi ex graui causa, & pro certo tempore.*

28. *Qui excusantur ab Horis canonicis, non tenentur ad aliquid aliud loco Horarum.*

CAVSÆ, propter quas potest aliquis excusari ab Horis canonicis, ad quas tenetur, commodè possunt reduci ad tria capita: vel enim proueniunt ex parte animi, vt ignorantia, & obliuio; vel ex parte corporis, vt morbus, & impotentia; vel ex parte alicuius extrinseci, vt, verbi gratia, si quis non habeat Breuiarium, si vrgeat grauis necessitas alterius occupationis incompatibilis cum recitatione Officij; si quis timeat magnum aliquod malum probabiliter imminens, si Superior cum illo dispenset, &c.

1. *Ignorantia inuincibilis circa obligationem omninò excusat.* Quoad primum, si quis inuincibiliter ignoret, se teneri ad Horas canonicas, vt si quis, verbi gratia, admodum puer accipiat beneficium, vel ingrediatur Religionem, & ab aliquo fide digno accipiat, quòd non tenetur, neque deinde veniat illi in mentem de falsitate huius doctrinæ, & de maiori diligentia adhibenda, vt cognoscat obligationem, omninò excusatur à culpa, si non recitet. Ita Suar. *de Horis canon. cap. 27. num. 3.* quia, quanuis ignorantia Iuris in foro externo non admittatur, quippe quæ non præsumitur esse inuincibilis, in conscientia tamen omninò excusat, si verè est inuincibilis, vt patet ex dictis *alibi* de ignorantia in vniuersum.

2. *Obliuio, vel naturalis inaduertentia.* Secundò, excusatur, qui per naturalem obliuionem omittit vnam, aut plures Horas: quia, nimirum, non venit illi in mentem, vt diceret; neque per ipsum stetit, vt non veniret; vel, quando discessit domo, non cogitauit de Breuiario secum portando, &c. quia obliuio, sicut tollit cognitionem; ita & tollit voluntarium, & per consequens excusat à culpa, quæ sine voluntario esse non potest. Ita Suar. *cap. 27. cit. num. 4.* Azor. *lib. 10. cap. 13. quæst. 16.* Tolet. *lib. 2. cap. 14. num. 5.* Nau. *de orat. cap. 11. n. 38.* Bonac. *de Horis can. disp. 1. q. 6. puncto 2. n. 10. tom. 1.* & alij apud ipsum. Et idem est, si quis quomodocunque aliter omittat Officium bona fide, & sine culpa: quia, quicquid fouet bonam fidem, legitimè excusat ex eodem Suar. *de Horis can. c. 30. n. 16.*

4. *Qui sæpius est expertus, quod ex obliuione omittat Officium, tenetur adhibere diligentiam.* Dixi autem, quòd tunc aliquis excusatur per naturalem obliuionem, quando per ipsum non stetit: quia, si quis aliquoties expertus fuisset, quòd soleret obliuisci alicuius Horæ, quando illam non recitaret certo tempore, & studiis, vel aliis negotiis se occuparet, omninò teneretur diligentiam adhibere ad iuuandam memoriam, per aliqua signa exteriora. Et si quis voluntariè incideret in ebrietatem, & præuideret, quòd tota die esset dormiturus, nec tempus superfuturum pro Officio, non esset vllo modo excusandus à peccato, etiam contra obligationem Officij.

4. *Ebrietas voluntaria non excusat ab Horis canonicis.*

5. *Qui ignorat inuincibiliter modum recitandi.* Tertiò, excusatur, qui ignorat inuincibiliter modum recitandi, vt, si miles, v.g. admittatur ad Subdiaconatum, vel ad beneficium ecclesiasticum; neque commodè possit habere socium, à quo iuuetur, & doceatur. Ita Nau. *de orat. c. 11. n. 21.* & ex illo Suar. *de Horis canon. c. 27. cit. n. 5.* nam, quanuis peccauerit acceptando sacrum Ordinem, aut beneficium, ad cuius obligationem implendam non erat sufficiens, vt notat idem Nau. *n. 20.* postea tamen non peccat, si per aliquod tempus non recitet, cùm verè sit impotens ad recitandum. Et rectè addit Suar. *n. 6.* & Azor. *part. 1. lib. 10. c. 13. q. 18.* quòd potest aliquando excusari etiam à culpa acceptandi Ordines, aut beneficium, vt, v.g. si bona fide sperauit, habiturum se aliquem, à quo disceret, & alioqui imminebat illi periculum non habendi ampliùs beneficium, vel Ordines differendi ad longum tempus: & siue peccauerit quis, siue non, in acceptanda obligatione Officij, quam implere non poterat; certum est, quòd non excusatur, si omninò non recitet pro toto tempore consequente: siquidem potest per se ipse Rubricas legere, & Psalmos inuenire huius, & illius feriæ, vel Festi, cum Lectionibus, & oratione Dominicæ, aut Festi; & melius est inordinatè, & defectuosè Officium dicere, quàm omninò non dicere. Si quis tamen esset tam rudis, vt Breuiarium non posset legere, aut intelligere; ita excusaretur à culpa non recitandi, vt non posset excusari à graui culpa priore acceptandi Ordines, aut beneficium, ad quorum obligationem implendam tam erat ineptus; & semper teneretur diligentiâ adhibere ad expellendam huiusmodi ineptitudinem, & alioqui non posset tuta conscientia beneficium retinere, sed omninò teneretur illud deponere, vt etiam notat Azor. *loco cit.* vel saltem deberet petere dispensationem à Papa: & si Papa fuisset conscius tantæ ineptitudinis, & adhuc voluisset conferre illi beneficium; posset etiam credi, quòd dispensasset de facto pro toto tempore, quo ineptitudo duraret, vt notat Bonac. *de Horis canon. q. 6. puncto 2. cit. n. 16.* siquidem non debet præsumi, quòd voluerit illum obligare ad impossibile; sicut nec obligaret infantem pro toto tempore infantiæ, si illi similiter ex certa scientia conferret beneficium.

6. *Mutus non tenetur ad Horas canonicas.* Circa alterum caput excusationum, quæ proueniunt ex parte corporis: Primò certum videtur, quòd excusetur mutus, qui non potest vllo modo, lingua, & labiis voces proferre. Ita Sylu. *verb. Hora, n. 5.* Nau. *de orat. c. 11. n. 6.* Suar. *c. 27. cit. n. 11.* Bonac. *q. 6. puncto 2. cit. num. 11.* quia præceptum de Horis canonicis, est præceptum de oratione vocali; ad quam tamen ille est impotens, vt supponimus: & inde fit, vt neque etiam teneatur mentaliter dicere, neque alium dicentem audire, vel recitare per alium, cùm de hoc nullum sit ius, vt notant Sylu. & Nauar. *ibidem.* Si tamen admitteremus, vt probabile, quod

suprà retulimus *disp.* 34. *n.* 15. ex Nau. *de orat. cap.* 19. *num.* 86. & *cap.* 20. *num.* 14. posse teneri disputatiuè, quòd etiam de Iure communi, & sine priuilegio in recitatione priuata non sit necessarium formare voces; sed possit sufficere mentaliter dicere; neque à culpa excusaretur, si non diceret: quia tamen id communiter non admittitur, ideò dixi, certum videri, quòd excusetur. Verùm, si prætereà ratione beneficij

7. *Si tamen alioqui teneatur ad Chorum, omninò debet illi adesse.* teneatur assistere Choro, non poterit sine culpa abesse ex eo præcisè, quòd non possit formare verba, & cum aliis canere, cùm saltem præsentia sua augeat numerum ministrorum, & Chorum cohonestet, vt *mox* dicemus etiam de cæco.

8. *Cæcus excusatur, si non tenet memoriter.* Secundò, ex eodem capite excusatur cæcus, aut cæcutiens, qui non potest Breuiarium legere, & Officium non tenet memoriter, vt possit saltem recitare cum socio. Ita Nau. *de orat. cap.* 11. *n.* 13. & 23. Sanchez *lib.* 7. *consil. cap.* 2. *dub.* 46. Suar. *de Horis canonicis, cap.* 27. *num.* 14. Azor. *part.* 1. *lib.* 10. *cap.* 13. *quæst.* 3. Layman *lib.* 4. *tract.* 1. *cap.* 6. *num.* 1. Bonac. *de Horis can. quæst.* 6. *puncto* 2. *num.* 5. & alij: nam, quamuis ex eodem Suario *ibidem*, *num.* 15. inter declarationes Cardinalium ad Concilium Tridentinum *sess.* 24. *cap.* 12. habeatur, quòd cæcus non excusatur à recitatione Horarum, si habeat beneficium, etiamsi in aliis sit priuilegiatus; id tamen ex eodem Suario maximè intelligitur de recitatione in Choro, à cuius assistentia non est liber, si alioqui ad illam tenetur ratione beneficij. Dixi autem, cæcum excusari, si non tenet memoriter: quia, quamuis aliqui absolutè, & sine vlla limitatione eximant cæcum ab Horis canonicis, vt Armilla *verb. Hora, n.* 16. & Tolet. *lib.* 2. *c.* 14. *n.* 1. valdè tamen rationabiliter dicta limitatio additur à Nauarto, Sanchez, & aliis iam citatis, cùm præceptum æquè possit impleri recitando memoriter, atque per librum. Et rectè notat Nau. *de orat. cap.* 11. *num.* 23. & Sanchez *loco citato*, *dub.* 47. *num.* 8. quòd huiusmodi cæcus consultiùs faciet, si recitet partem Officij cuiusque diei, quam fortè tenet memoriter, quam si quotidie recitet vnum, & idem Officium, quod similiter tenet. Et quamuis sit per accidens, quòd hic, vel ille, qui non potest recitare per librum, possit memoriter: posito tamen hoc accidente, omninò tenetur: quia eadem ratione esset per accidens, vt qui non habet Breuiarium, inueniret illud in via, vel dono acciperet ab amico, vel etiam per miraculum quomodocunque haberet; & tamen eo accidente posito, omninò teneretur recitare.

9. *Qui non potest recitare sine socio, quomodo teneatur illum quærere.* Si tamen non ita memoriter teneat, vt possit solus recitare; sed indigeat socio, qui aliqua ex libro suggerat, & Lectiones legat; duplex est difficultas, id est, vtrùm debeat talem socium alere etiam magnis sumptibus; & vtrùm debeat illum sequi verbatim præeuntem, & suggerentem, si fortè in aliquo deficiat memoria, etiam quoad illam partem, quam tenet memoriter. Sed ad primam difficultatem respondet Nau. *de orat. cap.* 11 *cit. n.* 13. & 14. Sanchez *lib.* 7. *consil. cap.* 2. *dub.* 48. Reginal. *lib.* 18. *n.* 183. Valen. 2. 2. *disp.* 6 *quæst.* 3. *puncto* 10 Azor. *lib.* 10. *cap.* 13. *quæst.* 6. Suar. *cap.* 27. *cit. n.* 16. Bonac. *quæst.* 6. *puncto* 2, *n.* 8. & alij communiter, Clericum pauperem, qui vix habet reditus sufficientes ad honestam sustentationem, non teneri alere socium; & ideò omninò excusari, si non potest recitare sine socio: teneri verò Clericum diuitem, qui habeat reditus ecclesiasticos, aut patrimonium, ad cuius titulum est ordinatus, satis pingue: quia huiusmodi bona sunt obligata Ecclesiæ, & debent expendi pro iis obligationibus, quæ ipsi conueniunt, in quantum est Ecclesiasticus. Secùs verò si reditus ecclesiasticos, vel patrimonium, ad cuius titulum est ordinatus, habeat tenue: quia tunc non tenetur, etiamsi aliunde habeat alios reditus merè profanos, qui nullo iure sunt obligati Ecclesiæ. Atque hæc distinctio videtur multò aptior, quam illa alia, quam habet Less. *lib.* 2. *c.* 37. *n.* 54. & Garzias *de benef. part.* 3. *c.* 1. *n.* 215. quòd ille tantum tempore infirmitatis, & quando non potest solus recitare, teneatur quærere, & alere sociũ, qui consueuerat ante infirmitatem recitare cũ socio; non autem ille, qui consueuerat solus dicere. Contra enim est: quia sola consuetudo recitandi sine socio, non videtur excusare sufficienter ab onere recitandi, quando potest recitari cum socio, & hic potest commodè haberi. Et à fortiori minùs est admittenda sententia eorum, qui absolutè negant, esse obligationem recitandi cum socio, etiam quando potest commodè haberi: quia simpliciter non est obligatio audiendi recitationem, siue ex toto, siue ex parte; sed recitandi, vt refert Garzias *cap.* 1. *cit. n.* 218. Contrà enim est: quia recitatio cum socio ex vsu Ecclesiæ est vera, & integra recitatio, vt *suprà* diximus: & ideò qui potest recitare cum socio, verè est potens integrè recitare; neque est liber ab onere recitandi.

Addi tamen potest cum Suar. *cap.* 27. *cit. n.* 15. ad quærendum, & alendum socium etiam cum moderatis sumptibus, magis teneri Clericum beneficiatum, quàm alios: quia beneficium datur propter officium, & beneficiatus ad illud tenetur ex iustitia. Et sicut si non posset satisfacere aliis oneribus beneficij sine socio, teneretur illum alere, & habere: ita & tenetur, si non potest satisfacere obligationi officij; cùm tamen alij Clerici non beneficiati solùm teneantur ex religione, vel ex obedientia; & ideò minùs teneantur propriis expensis socium quærere, vt subdit idem Suar. & Bonac. *punct.* 2. *num.* 8 *cit.* & alij apud ipsum.

Ad secundam difficultatem respondent Bonac. *puncto* 2. *num.* 14. & Suar. *num.* 16. eum, qui non potest suam partem memoriter dicere, non teneri sequi socium, qui illam eandem partem verbatim suggerat: quia hæc est nimis extraordinaria diligentia; si quis tamen id faceret, laudandus iure esset; & omnino satisfaceret. 10. *Cæcus nõ tenetur sequi sociũ verbatim præeuntem, & suggerentem.*

Et hoc totum, quod est dictum de cæco, debet intelligi etiam de illo, qui oculis ita laborat, vt non possit Officium legere sine magno incommodo, & quem paulò antè appellaui cæcutientem, vt notat Tolet. *lib.* 2. *cap.* 14. *n.* 1. & alij communiter apud Bonac. *puncto* 2. *cit. n.* 5. & 6. siue autem sit cæcus, siue cæcutiens, qui non potest Officium legere, non tenetur memoriter discere, vt posteà memoriter dicat: quia hæc est nimis extraordinaria diligentia, & non omnibus est benè possibilis, vt loquitur Sot. *lib.* 10. *de iust. q.* 5. *art.* 3. §. *Addiscere verò.* nisi fortè aliquis polleat tanta memoria, vt facilè, & commodè possit mandare memoriæ quodcunque Officium; & posteà memoriter dicere adhibita diligentia solùm mediocri, vt notat Bonac. *de Horis can. disp.* 1. *q.* 6. *puncto* 2. *num.* 14. 11. *Etiam cæcutiens, & qui mi[...] laborat debilitate visus, excusatur, si nõ tenet memoriter.* 12. *Cæcus, aut cæcutiens nõ tenetur Officium memoriter discere.*

Tertiò, eadem ratione ab Horis canonicis excusatur surdus, aut surdaster, si sit simul etiam cæcus, neque memoriter teneat. Ita Suar. *de Hor. can. c.* 27. *n.* 17. Bonac. *punct.* 2. *cit. n.* 9. & alij: quia, in quantum surdus, non potest recitare cum socio; & in quantum cæcus, non potest recitare per se. Et idem est de surdastro, qui non possit recitare cum socio sine magna vociferatione illius, & qui prætereà sit etiam cæcus, neque possit recitare per se: neque enim præcepta humana, qualis est recitatio Horarum, obligant cum tanto incommodo. 13. *Surdus, aut surdaster, qui sit etiam cæcus, omninò excusatur à recitatione Horarum.*

Non

14\. *Non tamen excusatur ab assistentia Chori, si aliqui ad illam tenetur.*

Non tamen excusatur huiusmodi surdus, aut surdaster ab assistentia Chori, si ad illam tenetur ex beneficio, vt subdunt Suar. *num.* 18. & Bonac. *num.* 12. ex Nauar. *de orat. cap.* 19. *num.* 61 & aliis, & diximus *paulò ante*, de muto: neque enim hæc vitia eodem modo reddunt impotentem ad Choru interessendum, eúmque cohonestandum, & augendum sua præsentia; sicut reddunt impotentem ad canendum in Choro, & ad recitandum simpliciter extra Chorum; & ideò neque excusant eodem modo: & ratione huius interessentiæ declarauit sacra Congregatio super Concilium, quòd cæcus non excusetur à recitatione Horarum; quamuis in aliis sit priuilegiatus, in quantum, scilicet, omninò debet interesse illi in Choro, vt *paulo antè* retulimus.

15\. *Excusantur qui laborant graui dolore, aut morbo corporali.*

Quartò, excusatur, qui dolore capitis, aut oculorum, vel stomachi, aut quauis alia ægritudine ita laborat, vt non possit sine aliquo graui incómodo, aut damno Officium dicere; sicut nec alia negotia grauia, & molesta tractare. Ita Sot. *lib.* 10. *de iust. quæst.* 5. *art.* 3. Nau. *in Manu. cap.* 25. *num.* 100. & *de orat. cap.* 11. *n.* 6. Sylu. *verb. Hora, quæst.* 4. Valen. 2.2. *disp.* 6. *quæst.* 2. *puncto* 10. §. *Quas ob causas.* Suar. *de Horis can. cap.* 27. *num.* 20. Azor. *part.* 1. *lib.* 10. *cap.* 13. *quæst.* 2. Reginal. *lib.* 18. *num.* 181. Vasq. *de benef. cap.* 4. §. 1. *dub.* 12. *num.* 50. Sanchez *lib.* 7. *consil. cap.* 2. *dub.* 45. Layman *lib.* 4. *tract.* 1. *cap.* 6. *num.* 1. Bonac. *de Horis canon. disp.* 1. *quæst.* 6. *puncto* 1. *num.* 1. & 2. & omnes communiter: nam cap. *Clericus.* 1. *dist.* 91. qui vigiliis deest, tunc dicitur priuari stipendio, & esse excommunicandus, quando id facit absque inæqualitate sui corpusculi: & cap. *Ad audientiam. de Cler. non residen.* Canonici, qui non resident, tunc dicuntur non esse priuandi fructibus præbendarum, quando excusantur infirmitate. Et quamuis hi textus solùm loquantur de recitatione publica, & in Choro; eadem tamen est ratio etiam de recitatione priuata, vt ex communi sententia Canonistarum notat Nau. *in Manu. cap.* 25. *num.* 100. *cit.*

16\. *In casu dubio de grauitate morbi, standum est iudicio Medici, vel est recurrendum ad Superiorem.*

Dixi autem, sine aliquo graui incommodo, aut damno: quia, si dolor, aut ægritudo sit solùm leuis, non excusat: & in hac re, si sit dubia, standum est iudicio Medici, vt notat Sylu. *verb. Hora, quæst.* 4. Nau. *de orat. cap.* 11. *n.* 3. Bonac. *puncto* 1. *cit. num.* 4. & omnes communiter; quod tamen iudicium alioqui non est requirendum, si res sit certa, cùm Medicus non habeat per se facultatem dispensandi in obligatione; sed solùm adhibeatur, vt declaret morbi grauitatem; qua posita ex se ipsa cessat obligatio. Et quando in re dubia habetur iudicium Medici, non est opus alio iudicio, aut dispensatione Superioris, vt notat Nau. *de orat. cap.* 11. *n.* 4. & *cap.* 21. *num.* 16. & ex illo Azor. *cap.* 13. *cit. quæst.* 2. & Suar. *cap.* 27. *num.* 20. cùm similiter grauitas morbi iam sit certa, eáque posita non sit ampliùs obligatio. Quòd si contingat, vt etiam Medicus sit dubius de huiusmodi grauitate, vel, vt simpliciter conueniri non possit, eiúsque sententia certò haberi; liberum esse ægrotum ab Horis canonicis, asserit Bonac. *ibid. num.* 5. quia non debet se exponere periculo grauis damni: sed multò est tutius, vt in tali casu consulatur Prælatus, qui potest nó solùm interponere iudicium prudens; sed etiam vti iurisdictione, & condonare, vel relaxare obligationem, quatenus adhuc maneat, vt notat Suar. *cap.* 27. *num.* 20. & si neque etiam hic possit facilè conueniri, vt communiter accidit Clericis sæcularibus respectu Episcopi; optimum est in tali dubio sequi partem tutiorem, & Officium

17\. *Quis dolor, aut quæ morbus sit grauis quoad excusandum ab Horis canonicis.*

dicere cum aliquo leui incommodo, cuius periculum iure potest contemni, cùm obligatio dicendi sit certa, & sola excusatio per huiusmodi ægritudinem, aut periculum, sit dubia; & ideò possessio stet pro obligatione, vt subdit Suar. *num.* 21. Sed in hac re benè monet Sanchez *lib.* 7. *consil. cap.* 2. *dub.* 45. *n.* 3. grauitatem morbi, quæ excusat ab Horis canonicis, non esse accipiendam absolute, & quasi in eadem mensura respectu omnium; sed solùm relatiuè, & per comparationem ad vnumquenque: siquidem sæpè contingit, vt quæ in corpore valido, & benè constituto sunt leuia, in corpore debili, & malè affecto sint grauia; & hoc etiam modo respectu vniuscuiusque non est necessarium, vt damnum, & incommodum, quod timetur quomodocunque, sit graue; sed satis est, si prudenter existimetur non esse leue, vt est, verbi gratia, grauedo capitis, stomachi cruditas, debilitas virium, febris continuatio, & prurituctio longior, & similia, vt notat Sanchez *ibidem*; siquidem cap. *Clericus. dist.* 91. *paulò antè citata*, expressè habetur, quòd sufficienter excusat corpusculi inæqualitas: quo tamen modo loquendi certum est, quòd non importatur grauis infirmitas. Neque ex eo, quòd talis aliquis infirmus bonam diei partem possit insumere & de facto insumat familiariter colloquendo, & confabulando cum amicis, aut libros de rebus variis, & animi causa lectitando, licet inferre, quòd etiam possit recitare Officium: siquidem illa, cùm non requirant serietatem, & attentionem; sed potius animum relaxent, & afferant voluptatem, non possunt facile morbum grauare. cùm tamen oratio, & recitatio sit res seria, & ex sua natura animum colligat, & mœrorem aliquem aut molestiam afferat, & ideò facilè grauet caput, & morbum augeat, vt subdit *idem* Sanchez *num.* 4. Benè tamen id posset inferri cum Nau. *in Manu. cap.* 25. *num.* 100. & *de orat. cap.* 11. *n.* 4. & 5. & cum Sanchez *num.* 4. *cit.* si infirmitas non impediret alias tractationes, & negotia grauia: quia in tali casu signum esset, quòd neque etiam impediret recitationem Horarum; & quòd superuacaneus, & vanus esset timor, ne ex hac ingrauesceret morbus, si constaret experientia, quòd ex illis non ingrauesceret. Neque ex eo, quòd morbus aliquis, verbi gratia, febris iam deferbuit, & cessauit; statim censeri debet teneri infirmus ad Horas canonicas, si adhuc manet debilitas virium relicta ex morbo, vel potest timeri, ne morbus iterum reualescat: nam etiam debilitas est quædam infirmitas, & excusat ex se. Et quamuis debilitas non sit tanta, vt impediat aliquas alias precationes, & Missæ ipsius celebrationem; adhuc tamen potest esse tanta, vt impediat recitationem Horarum, vt subdit Sanchez *num.* 5. cùm hæc sit diuturnior, & molestior.

18\. *Non omnis morbus, qui excusat à Choro, excusat à recitatione priuata.*

Quod tamen diximus *paulo antè*, de muto, & cæco, quòd quamuis excusentur à recitatione priuata; non tamen excusentur ab assistentia Chori; contraria ratione potest accidere in infirmo: siquidem aliqua infirmitas potest excusare à Choro, etiamsi non excuset à recitatione priuata: vt, si quis, verbi gratia, solis pedibus sit impeditus, neque possit adire Ecclesiam, vel morbo aliquo leui cogatur decumbere; non autem impediatur ab aliis tractationibus, & negotiis grauibus, vt notat Nau. *de orat. cap.* 11. *num.* 2. Reginal. *lib.* 18. *num.* 181. Bonac. *de Horis canon. disp.* 1. *quæst.* 6. *puncto* 1. *num.* 3.

19\. *Febris tertiana leuis, aut quartana, communiter non excusant.*

Ex his colligitur, quòd dolores, & ægritudines, quæ certo tempore recurrunt & non durant tota die, vt est, verbi gratia, febris quartana, aut tertiana leuis, non excusant simpliciter ab Horis canonicis; sed illarum recitatio potest, ac debet anticipari, aut postponi pro aliis partibus diei, quibus ægritudo non viget. Ita Sylu. *verb. Hora, quæst.* 4. *dicto* 1. Nauar. *in Manu. cap.* 25. *num.* 100. & *cap.* 11 *de orat. num.* 3.

num.3. Azor. *part.1 lib.10.cap.13. quæst.2.* Suar. *de Horis canonicis, cap.27. cit. num.28.* Sanchez *lib.7. consil. cap.2 dub.45. num.6.* Vasq. *de benef cap.4.§ 1. art. 1. dub. 12. num. 50.* qui communiter etiam addunt, id esse intelligendum, quando anticipatio iam dicta non est aliòqui nocitura accessioni futuræ febris, neque postpositio est futura valdè grauis propter debilitatem relictam à febre iam præterita: in qua re, si sit dubia, standum est iudicio Medici: facilè enim potest contingere, vt febris non solùm tertiana; sed etiam quartana sit tam molesta, & talem dolorem capitis, aut talem lassitudinem, & corporis intemperiem secum habeat, vt meritò possit censeri, quòd excuset simpliciter, non solùm pro illa die, qua vrget; sed etiam pro alia, aut pro aliis, quibus non vrget.

10. *Si dolor, aut morbus solùm impediat partem Horarũ quomodo sit obligatio ad aliã partem.*

Quòd si dolor, aut morbus solùm impediat aliquas partes Horarum canonicarum; non autem omnes: vt, si quis, verbi gratia, propter capitis debilitatem non possit recitare Matutinum, possit autem alias Horas minores, sic distinguit Nauar. *de orat. cap.11. num.9. & 15* Vel enim impedit maiorem partem Officij; vel certè solùm impedit partem minorem. Si primum, talis infirmus ad nihil tenetur; quia pars maior, quam non potest dicere, trahit ad se partem minorem, L. *Quod maior pars. ff. Ad municip. cap. 1. de his, quæ fiunt à maiori parte C. p* & cap. *Quapropter. de elect.* ac proinde, qui non potest dicere hu[iu]smodi partem maiorem, simpliciter censetur totum Officium non posse dicere, & excusatur à toto. Si secundum, tenetur dicere partem illam minorem, & ratione illius simpliciter censetur recitare totum, parte ipsa maiore trahente ad se, & quasi inuoluente in se partem minorem, tam in excusatione, & omissione ratione impotentiæ, aut legitimi impedimenti; quàm in obligatione, & recitatione. Et eadem distinctione vtuntur Less. *lib. 2. cap.37. num. 54.* & Azor. *part.1. lib.10. cap. 13. quæst.4.* & Philiarchus *de offic. Sacerd. tom.1. part.1, lib.1. cap.10.* qui ab aliis in ea re tantùm hoc solùm differt, quòd putet teneri talem infirmum non solùm ad recitandam partem minorem; sed etiam ad ferè æqualem, vt refert Sanchez *lib. 1. in Decal. cap.19 num. 1. in fine.* Sed hanc distinctionem multis impugnat Suar. *de Horis canon. cap. 27. n.24. & seqq.* quia potest contingere, vt quis solùm impeditur à parte æquali, verbi gratia, à parte dimidia, qualis est Matutinum, & Laudes; non autem ab aliis Horis minoribus: in quo casu non valet regula, quòd pars maior trahat minorem, cùm pars æqualis non possit dici pars maior. Et præterea quia dicta regula solùm est vera, quando partes debent concurrere ad vnum actum, vt fit in electionibus, & nominationibus, de quibus solis loquuntur Iura à Nauarro citata; vel certè quando partes se sic impediunt, vt contingit in physicis, verbi gratia, in lapide, quando partes aëreæ, & igneæ leuiores vincuntur, & trahuntur deorsum à partibus terreis grauioribus; quod tamen non accidit in casu nostro de Horis canonicis: & denique quia fieri potest, vt quis obligetur ad aliquas Horas tantummodò; non autem ad alias, quamuis illa nõ sint pars maior totius Officij, vt si quis solùm post Nonam fiat, verbi gratia, Subdiaconus; & teneatur pro illa die solùm ad Vesperas, & ad Completorium; & ideò etiam infirmus potest teneri solùm ad aliquas Horas, quamuis non sint pars maior totius Officij, sed excuset[ur] à parte maiore, & ab aliis omnibus. Et præter has rationes, reiecta hac distinctione de parte maiore, & de parte minore sic ipse distinguit *n. 26.* Quando dicitur impediri infirmus, aut alius quicunque à parte officij; non autem à toto, si sermo sit de Horis integris, quæ dicuntur partes maiores respectu totius, is, qui ab aliquibus non impeditur, tenetur eas persoluere, quamuis non sint pars maior totius Officij: quia vnaquæque illarum est integra oratio, & cadit per se sub præcepto, etiam diuisibiliter, & separabiliter ab aliis partibus: atque ita si cæcus, vel qui non habet Breuiarium, teneat memoriter, verbi gratia, Primam, aut Completorium; non potest illas omittere sine peccato: si verò sit sermo de partibus vniuscuiusque Horæ, quæ dicuntur partes minores, verbi gratia, de Psalmis, Hymnis, Antiphonis, Lectionibus, &c. is, qui impeditur à maiori parte vnius Horæ, potest admitti, quòd simpliciter ad illam totam non teneatur: quia pars minor, v.g. Primæ, aut Completorij, quam potest dicere, etiam moraliter non censetur esse Prima, aut Completorium; neque est, quòd is, qui legitimè excusatur à dicenda Prima, aut Completorio, obligetur ad dicendum id, quod non est Prima, aut Completorium; sicut similiter, qui impeditur à maiori parte Missæ, & excusatur simpliciter ab audienda Missa, non est, quòd obligetur ad audiendam partem minorem, quæ per se sola non est Missa: secùs verò si posset dicere partem maiorem, quæ moraliter censetur, & appellatur, verbi gratia, Prima, aut Completorium: quia in tali casu non esset, quòd simpliciter ab illa excusaretur, eámque recitando, moraliter diceretur recitare Primam, aut Completorium, & satisfacere præcepto, & obligationi, quæ de illis habetur.

11. *Vtrum is, qui non potest implere totum aliquod præceptũ, teneatur saltem implere partem.*

Idque ipsum asserit Sanchez *lib. 1. in Decal. cap.19.* vbi vniuersaliter explicat, quomodo is, qui non potest implere totum aliquod præceptum teneatur ad partem: & posita *num.4.* distinctione præcepti de re aliqua indiuidua, in cuius parte non saluatur ratio præcepti, vt est, verbi gratia, præceptum de peregrinatione Lauretana, quæ non saluatur in sola peregrinatione ad locum aliquem intermedium; & præcepti de re diuidua, vt est, verbi gratia, de ieiunio per totam Quadragesimam, quod impletur diuisibiliter per singulos dies; subdit *n.5. & 6.* quòd qui non potest implere totum præceptum de re indiuidua, neque etiam tenetur implere partem; & qui non potest, v.g. peregrinari vsque ad domum Lauretanam, neque etiam tenetur peregrinari ad locum aliquem intermedium, & qui nõ potest ieiunare, & abstinere à carnibus per diem integrum, neque etiã tenetur abstinere per aliquot Horas, quantùm est ex præcepto ieiunij; & qui non potest recitare Rosarium, aut Coronam Beatissimæ Virginis, ad quã tenetur ex voto, vel ex pœnitentia sacramentali, neque etiam tenetur recitare partem, nisi fortè sit tanta, vt moraliter censeatur ipsum totum Rosarium, & ipsa tota Corona; & pars, quæ deest ad perfectam integritatem, sit tam modica, vt etiã scienter, & sponte omissa non inducat culpam mortalem; neque impediat moraliter impletionem obligationis: & addit *n.7.* quòd pro implendo præcepto Horarum, non est recurrendũ ad potentiam recitandi partem maiorem; sed est videndum, vtrùm recitata aliqua parte, ad quam est potentia, censeatur moraliter satisfactum præcepto; & pars alia, quæ omittitur, non tollat moraliter integritatem: vt, si quis, v.g. recitet totum Nocturnum & Matutinum de feria, vel de Festo simplici; & ex defectu Breuiarij non recitet Lectiones, & Responsoria: & *n. 8.* si pars, ad quam est potentia, est ex se certa, & integra: vt est, v. g. quæcunque Hora canonica, est per se recitanda; & si non est certa, sed pro illa determinanda generetur perplexitas; non est recitanda,

nisi

nisi sit pars maior, aut saltem æqualis: quæ ferè omnia specialiter pro Horis canonicis etiam repetit idem Sanchez *lib. 7. consil. cap. 2. dub. 47.* Et idem sentit etiam Bonac. *de Horis canon. disp. 1. quæst. 6. puncto 2. num. 7.* & Graff. *part. 1. lib. 2. cap. 54. num. 3. & 4.* & alij apud Garziam *de benef. part. 3. cap. 1. num. 218. & 219.* Atque hoc est multò verius, quàm quod asserit idem Garzias *ibidem, num. 221.* quòd qui potest recitare maiorem partem vnius Horæ, non tenetur ad illam recitandam, quando est pars soluta ex se, & non facit aliqualem compositionem artificialem, quam habent Horæ: & si quis, verbi gratia, memoriter teneat omnes Psalmos, & Hymnos Horarum, non autem reliquas partes, non teneri illos persoluere: quia sunt aliquid solutum per se, non autem faciunt eam compositionem, quam habent Horæ: & *n.* 222. quòd qui non potest recitare Matutinum cum Laudibus, quæ est pars præcipua totius Officij, neque etiam tenetur ad reliquas Horas: quia præceptum de toto Officio vnius diei est tantùm vnum; non autem distinctum, & multiplex pro singulis Horis, sicut est præceptum ieiunij pro singulis diebus Quadragesimæ: & ideò si non potest impleri in parte præcipua, censetur simpliciter non posse impleri. Et contrà, si quis possit recitare Laudes, & alias Horas, non autem Matutinum, omninò tenetur: quia absolutè sunt pars maior, & habent ex se compositionem Horarum, vt subdit *num.* 224. Quòd tamen hæc omnia sint minùs vera, patet ex dictis. Et præterea quia omissio cuiusque Horæ, & cuiusque partis notabilis vnius Horæ, communiter damnatur peccati mortalis, etiam præscindendo ab aliis Horis, vel ab aliis partibus, vt *suprà* diximus, dum ageremus de integritate; & in Bulla Pij V. etiam omissio vnius Horæ damnatur restitutione certæ ratæ fructuum beneficij, quod tamen non esset, nisi etiam esset debita, & caderet sub obligatione præcepti etiam vnaquæque Hora per se, & vnaquæque pars notabilis cuiusque Horæ; & præscindendo ab aliis Horis, vel ab aliis partibus; hoc est, nisi præceptum de Horis canonicis esset diuiduum modo *superius* explicato.

22. *Cum infirmis non est scrupulosè agendũ quoad excusationẽ ab Hor. can.*

Verùm, pro casu infirmitatis, rectè monet Suar. *de Horis canon. cap. 27. num. 27.* Rodr. *in Summa, tom. 1. cap. 245. num. 1. in fine,* & *in quæstionib. regular. tom. 1. quæst. 42. art. 10.* & Garzias *de benef. part. 3. cap. 1. cit. n. 226.* quòd hæc res non est accipienda valde scrupulosè, neque infirmus debet esse sollicitus, vtrùm in aliqua parte totius diei possit dicere Primam, verbi gratia, aut Completorium; sed, quando infirmitas talis est iudicio Medici, vt excuset indefinitè ab Officio, censeri potest absolutè excusare etiam à qualibet hora, cùm alioqui sit valdè difficile subtiliter, & exactè id iudicare, & communis consuetudo ita legem interpretetur, neque alia fuerit intentio legislatoris, & Ecclesiæ, vt notat etiam Nau. *de orat. cap. 11. num. 17.* Atque hanc ob causam ad tollendas perplexitates, & scrupulos Religiosorum, concesserunt Summi Pontifices, vt tempore infirmitatis possent Superiores, & Confessarij commutare infirmis obligationem Horarum in alias orationes, vt patet ex Compendio priuilegiorum Minorum, *verb. Officium diuinum, 1. n. 10.* & ex Compendio priuilegiorum nostræ Societatis, *verbo, Infirmi,* & in hac etiam commutatione rectè notat Sylu. *verb. Hora, quæst. 4. vers. Tertium.* & Vasq. *de benef. cap. 4. §. 1. art. 1. dub. 12. num. 51.* non esse scrupulosè agendum, cùm potiùs fiat ex lege naturali ad recompensandum benefactoribus, quàm ex præcepto Ecclesiæ; quæ tamen recompensatio sufficienter exhibetur per orationem, etiam minimam, quæ præponderat ex sua natura quibuscumque thesauris temporalibus, cùm ipsa sit spiritualis, atque ex Vasq. *ibidem,* maximè dicitur pro Clericis beneficiariis, qui gaudent beneficio propter Officium, & ad illud tenentur ex iustitia; non autem pro Religiosis, qui viuunt ex eleemosynis gratis concessis, & ad Horas canonicas solùm tenentur ex Religione, vel ex obedientia, vt *sæpius* diximus.

23. *Excusantur, qui non habent Breuiarium.*

Ad tertium caput excusationum, quæ proueniunt ex aliquo extrinseco pertinet primò, si quis inculpabiliter non habeat Breuiarium, vt, verbi gratia, si in itinere, vel naufragio illud amisit, si domi reliquit ex naturali obliuione, neque potest ab aliquo alio illud habere, neque Officium tenet memoriter. Ita Sotus *lib. 10. de iustitia, quæst. 5. art. 3.* Sylu. *verb. Hora, q. 4.* Nau. *de orat. cap. 11. num. 38.* Garzias *de benef. part. 3. cap. 1. num. 97.* Suar. *cap. 27. num. 7.* Azor. *part. 1. lib. 10. cap. 13. quæst. 16.* Sanchez *lib. 7. consil. cap. 2. dub. 51.* Vasq. *de benef. cap. 4. §. 1. dub. 12. num. 52. & 53.* Layman *lib. 4. tract. 1. cap. 6. num. 1.* Bonac. *de Horis canon. disp. 1. quæst. 6. puncto 2. num. 4.* & omnes communiter; quia ad impossibile nemo tenetur, & impossibilium non est obligatio, L. *Impossibilium. ff. de reg. iur.*

Quòd si Breuiarium culpabiliter, & voluntariè fuit amissum per culpam mortalem, rectè notat Vasq. *loco cit.* quòd in ipsa prima voluntaria amissione imputantur ad culpam omnes amissiones Horarum, quæ inde sunt consecutæ; & qui sic amisit, tenetur confiteri, quòd voluntariè amiserit, & præuiderit probabiliter, quòd per tot, vel tot dies omissurus esset Officium: & quamuis posteà pœnituerit huiusmodi amissionis; adhuc tamen tenetur restituere fructus omnium dierum, quibus omisit Officium, cùm semper omiserit ex prima culpa; & ex tunc illos non fecerit suos: si verò Breuiarium fuit amissum per culpam, & negligentiam venialem, etiam omissio Officij fuit venialis, vt notat Suar. *cap. 27. cit. num. 9.* Sed siue venialiter, siue mortaliter fuerit amissum, certum est, quòd qui amisit, tenetur quamprimùm procurare aliud Breuiarium, & interim tenetur recitare memoriter, si fortè tenet memoriter Horas integras, vel maiorem aliquam partem, vt *suprà* diximus.

24. *Et qui ex recitatione timent sibi periculũ vitæ.*

Deinde pertinet ad idem caput excusationum, si quis ex recitatione Horarum timeat sibi periculum mortis, vt, verbi gratia, si debeat transire per medios Hæreticos, vel diuertere ad hospitium inimicorum. Ita Suar. *cap. 27. cit. num. 30.* & Azor. *cap. 11. quæst. 19.* quia leges humanæ communiter non obligant cum tanto periculo.

25. *Et qui est occupatus graui aliqua occupatione incompatibile cum Hor. canonicis.*

Tertiò, excusatur ex eodem capite, qui est occupatus honesta aliqua occupatione, quæ sit incompatibilis cum recitatione Officij; neque possit omitti sine graui incommodo: vt, si quis debeat, verbi gratia, assistere infirmo; neque possit ad horam ab illo recedere: si debeat habere concionem, aut lectionem publicam; neque possit illam omittere sine scandalo, & offensione populi, vel sine infamia religionis, aut personæ propriæ: si debeat sedare tumultum populi, aut exercitus, vel aliquas graues inimicitias: si debeat audire Confessiones existentium in extrema, aut graui necessitate, &c. neque aliud tempus supersit, nisi pro sumendo cibo, & somno. Ita Henricus *quodlib. 15. quæst. 12.* Maior *in 4. dist. 12. quæst. 6* Sylu. *verb. Hora, quæst. vlt.* Vasq. *de benef. c. 4. cit. dub. 12. num. 52.* Nau. *in Manu. cap. 25. num. 101.* & *cap. 11. de orat. num. 34. & 35.* Sanchez *lib. 7. consil. cap. 2. dub. 52.* Suar. *de Horis canon. cap. 27. num. 32.* Azor. *lib. 10. cap. 13. quæst. 15.* Tol. *lib. 2. cap. 14. n. 3.* Reginal. *lib. 18. num. 187.* Layman *lib. 4. tract. 1. cap. 6. num. 1.* Bonac. *de Horis canon. disp. 1. quæst. 6. puncto 2. num. 1.*

num. 1. & omnes communiter: quia etiam aliæ leges humanæ desinunt obligare, quando vrget maior necessitas, aut timetur graue incommodum. Et hoc addo: quia ad excusandum ex hoc capite ab Horis canonicis, non est necessarium, vt occupatio, quæ vrget, sit simpliciter necessaria; neque possit omitti sine graui peccato, vt aliqui volunt: sed satis est, si secum afferat sibi, vel aliis graue incommodum: quamuis enim infirmus, verbi gratia, ad breuem horam possit dimitti sine peccato; si tamen Clericus, qui illi assistit, nolit dimittere, vt leuet eios dolorem, aut malum, quod alioqui est graue, & facilè potest augeri ex illius absentia, licitè potest Horas omittere: & si Confessarius, propter copiam pœnitentium, quando vrget præceptum Ecclesiæ, aut instat dies vltima Iubilæi, malit illos audire, quàm Horas persoluere, licite facit: & si Doctor in appositione Cathedræ publicam prælectionem est habiturus, & ad illam certo horarum spatio se debet parare, vel scholaris publicum actum litterarium per integrum diem habere debet; non tenetur hæc omittere, vt Horas recitet, vt notat Maior, Suar. & Sanchez *locis citatis*. Si tamen huiusmodi occupationes essent valde frequentes, deberet Clericus, qui alioqui tenetur ad Horas canonicas, vel ab illis se expedire, vtpote incompatibilibus cum obligatione Horarum; vel pro Horis deberet petere, & habere dispensationem à Papa. Et prætereà, quando rarò occurrunt, non debent fuisse præuisæ: quia alioqui debuissent anticipari Horæ canonicæ, vt ex communi sententia notat Bonac. *puncto* 2. *cit. num.* 2. *&* 3.

Atque ad has occupationes, quæ excusant ab Horis canonicis, reducunt aliqui specialiter illas, quæ habentur circa ipsum exercitium Chori, verbi gratia, in perquirendis Psalmis, Lectionibus, Responsoriis, in libris ex vno loco ad alium transferendis, in thure ad altare deferendo, & aliis huiusmodi: sed de his, & similibus, quid sit tutius, & probabilius diximus *supra, disp.* 33. *num.* 24.

26. *Et qui est dispensatus à Papa.* Denique ad excusationes, quæ proueniunt ex aliquo extrinseco, pertinet illa, quæ prouenit ex dispensatione obtenta à Summo Pontifice: siue enim quis teneatur ad Horas ratione Ordinis sacri, siue ratione beneficij ecclesiastici, aut professionis religiosæ, potest Pontifex cum illo dispensare, vt non recitet, cùm omnis huiusmodi obligatio solùm sit de Iure positiuo, vt notat Syluest. *verb. Hora*, *q.* 8. Nau. *in Manu. cap.* 25. *num.* 102. & *cap.* 11. *de orat. num.* 24. 25. *&* 31. Azor. *part.* 1. *lib.* 10. *c.* 13. *quæst.* 9. Suar. *de Horis canon. cap.* 27. *num.* 37. Sanchez *lib.* 7. *cons. c.* 2. *dub.* 53. Vasq. *de benef. c.* 4. §. 1. *art.* 1. *dub.* 12. *n.* 54. Tol. *lib.* 2. *c.* 14. Bonac. *de Horis canon. disp.* 1. *q.* 6. *puncto* 3. *n.* 1. & alij communiter, præter aliquos Canonistas, qui cum Panorm. *in c.* 1. *de celeb. Missarum*, negant, Papam posse in hoc dispensare: quia putant, id esse de Iure diuino, iuxta illud Psalmi 7. *Septies in die laudem dixi tibi*, vel etiam de Iure naturali, cum quibus ex Summistis sentit etiam Angelus *verb. Hora*, *num.* 6. & Rosella *eod.* & ex Theologis Sot. *lib.* 10. *de iust. quæst.* 5. *art.* 3. *in fine*; qui asserunt, Papam solùm posse dispensare in modo recitandi Officium, id est, vt dicatur hoc, vel illud; non autem in substantia ipsa, & omninò, vt Ecclesiastici nihil dicant: quod tamen est falsum, cùm etiam hoc sit de Iure positiuo, vt diximus.

27. *Episcopus, aut Superior, nō potest dispensare in* Non tamen potest super hoc dispensare Episcopus, aut Abbas Monasterij, qui communiter non possunt dispensare in Iure communi, nisi in certis casibus ab ipso Iure concessis, & solùm pro certo aliquo tempore, & ex rationabili causa, vt notat Rodriq. *in Summa*, *part.* 1. *cap.* 145. *num.* 4 Sanchez *dub.* 53. *cit. num.* 3. & alij. *Horis canonicis, nisi ex graui causa, & pro certo tempore.*

28. *Qui excusantur ab Horis can. non tenētur ad aliquid aliud loco Horarū.* Postremò, ad has omnes excusationes possumus addere, quòd qui excusantur aliquo modo ex iam dictis, non tenentur propterea Horas audire ab aliquo alio, vel earum loco alias preces persoluere, cùm id nullo iure sit cautum, vt notat Azor. *cap.* 13. *citat. quæst.* 8. Suar. *cap.* 27. *num.* 11. *&* 29. Tolet. *lib.* 2. *cap.* 14. *n.* 1. Sanchez *lib.* 7. *consilior. cap.* 2. *dub.* 50. Bonac. *quæst.* 6. *cit. puncto* 1. *n.* 7. *&* 8. & alij apud ipsum: & ideò licitè possunt facere Sacrum, etiam sine Horis canonicis, vt subdit *ibidem* Tolet.

DISPVTATIO XXXIX.

Qualiter peccent, qui omittunt Horas canonicas, ad quas tenentur.

1. *Obligatio ad Horas canonicas quotidie recitandas, est sub mortali.*
2. *Omissio Horarum non est mala in eadem specie, quando obligatio est ex beneficio; & quando est ex Ordine sacro.*
3. *Et si quis sit obligatus ex vtroque titulo, simul peccat in vtraque specie.*
4. *Quanquam aliqui oppositum asserant.*
5. *Omissio Horarum non est speciale peccatum contra obedientiam, ex eo, quòd sint præcepta in virtute obedientiæ.*
6. *Modus præcipiendi in virtute obedientiæ quid importet.*
7. *Quomodo omissio Horarum sit vnum, aut plura peccata numero.*
8. *Qui Horas omittit, ad nihil tenetur loco Horarum.*

1. *Obligatio ad Horas canonicas quotidie recitandas, est sub mortali.* QVÆ obiter, & sæpiùs diximus *in superioribus* de culpa, quæ contrahitur in Horis canonicis, vel simpliciter omittendis, vel non benè persoluendis, repetemus *hoc loco* breuiter, & meliùs explicabimus, si quæ fuerint, quæ indigeant meliore explicatione.

Et primò certum est, quòd qui ad illas tenentur, siue ex beneficio ecclesiastico, siue ex Ordine sacro, aut ex professione religiosa, tenentur sub mortali, & mortaliter peccant, si illas omittant, siue ex toto, omnes, aut singulas; siue ex parte notabili, & quæ non possit mortaliter reputari materia leuis. Ita enim docent Sylu. *verb. Hora, quæst.* 12. Less. *lib.* 2. *cap.* 37. *n.* 52. Suar. *de Horis canon. cap.* 25. *n.* 14. Azor. *par.* 1. *lib.* 10. *cap.* 14. Layman *lib.* 4. *tract.* 1. *cap.* 4. Sanchez *lib.* 7. *consil. cap.* 2. *dub.* 11. Garzias *de benef. part.* 3. *cap.* 1. *n.* 3. Bonac. *disp.* 1. *de Hor. can. quæst.* 5. *puncto* 1. *num.* 1. *tom.* 1. & omnes communiter, præter Henricum quendam Anglicum apud Suar. *de Horis canonicis, cap.* 25. *n.* 11. & præter Angelum *verb. Hora, quæst.* 10. & Petrum de Aragona 2. 2. *quæst.* 83. *art.* 12. *dub.* 4. *concl.* 3. & aliquos alios apud Bonac. *loc. cit.* qui vel simpliciter, & absolutè de omnibus, vel specialiter de Religiosis negant, quòd peccent mortaliter, si semel, aut bis omittant Officium, non ex contemptu, sed ex negligentia. Sed contra hos probatur conclusio: quia obligatio ad Horas canonicas ex beneficio ecclesiastico est obligatio ex iustitia, vt *supra* diximus *disp.* 24. *n.* 7. Et potest etiā dici, quòd iam sit de iure naturæ, vt indicauimus *disp.* 23. *n.* 3. & per consequens ex suo genere est ad mortale: & obligatio ex Ordine sacro, vel ex professione religiosa, quamuis sit solùm ex præcepto ecclesiastico,

vel

vel ex consuetudine; verè tamen est de te graui, gra- uiter pertinente ad cultum Dei, & ad virtutem religionis, sicut & pertinet auditio Sacri, & abstinentia ab opere seruili pro die festo: & ideò quemadmodum hæc transgressio, etiam facta semel, aut bis, est semper mortalis; ita & omissio Horarum canonicarum: vnde & cap. *Dolentes. de celeb. Missar.* in virtute obedientiæ præcipitur, vt diuinum Officium, nocturnum pariter, & diurnum, studiosè, & deuotè celebretur: & Clementina 1. *eod. tit.* idem præcipitur sub Dei, & apostolicæ Sedis indignatione: & cap. *Clericus. 1. dist. 91.* dicitur esse priuandus stipendio, & excommunicandus, qui absque inæqualitate sui corpusculi vigiliis deest: & cap. *Clericus. 2. eadem dist. 91.* qui ab Officio declinat, vel negligentiùs agit, dicitur esse remouendus, & degradandus à suo Officio: & cap. *Dolentes citat. de celeb. Missar.* & Clementina 1. citat. *eodem tit.* dicitur esse puniendus per suspensionem, & per censuras: quæ certè pœnæ, cùm sint ea se graues, satis indicant obligationem grauem, & ad mortale, sicut etiam indicant locutiones aliæ in virtute obedientiæ, & sub indignatione Dei, vt communiter dicitur *in materia de legibus*. Et quòd consuetudo, ex qua tenentur Religiosi professi ad Horas canonicas, sit inducta loco præcepti, ex qua tenentur alij Clerici constituti in sacris, & deputati speciali seruitio alicuius Ecclesiæ; & ideò etiam obligatio sit in illis ex se grauis, & ad peccatum mortale, satis indicauimus *suprà, disput. 12. num. 9. & 13.*

Posito autem, quòd omissio Horarum canonicarum sit mortalis in iis omnibus, qui ad illas tenentur, quæstio est, vtrùm in omnibus sit eiusdem speciei, & vtrùm in vnoquoque sit tantùm vnius; an verò in aliquo possit esse speciei duplicis, aut etiam triplicis.

2. *Omissio Horarum nō est mala in eadem specie, quando obligatio est ex beneficio, & quādo est ex Ordine sacro.* Sed breuiter ex dictis colligitur, quòd, quemadmodum obligatio. & debitum recitandi non est in omnibus idem specie; sed in Clericis beneficiatis est debitum iustitiæ; & in iis, qui sunt constituti in sacris, vel Deo dicati per professionem religiosam, est debitum virtutis religionis: ita & omissio non est in omnibus eadem specie, quoad malitiam; sed in illis habet malitiam contra iustitiam; & in his contra religionem: & si contingat, vt vnus aliquis simul habeat vtrunque debitum, & simul sit, verbi gratia, constitutus in sacris, & simul habeat beneficium ecclesiasticum, & omittat Horas canonicas, illius omissio simul erit in vtraque specie, & in Confessione sacramentali tenebitur illam exprimere, tanquàm peccatum in duplici specie; & simul manifestare, quòd teneatur ex beneficio, & ea Ordine sacro, vt etiam *suprà* diximus *disp. 24. n. 6.* & notat Sanchez *lib. 9. de matrim. disp. 5. n. 6. in fine*, Laym. *lib. 4. tract. 1. c. 4. n. 5. in fin.* Bonac. *de Horis canon. disp. 1. quæst. 5. puncto 1. n. 4.* & alij apud ipsum: dum enim eadem actio præcipitur in ordine ad diuersas honestates diuersarum virtutum, præcepta ipsa sunt formaliter plura, & illorum transgressio sunt plura peccata, vt notat Vasqu. *part. 2. disp. 98. cap. 2. n. 3.* & explicauimus, dum ageremus *de vitiis, & peccatis in vniuersum, lib. 2. disp. 18. num. 11.* & ideò cùm distinctio peccatorum ex S. Thoma 1. 2. *quæst. 72. art. 6. ad 3.* rectè sumatur ex diuersitate præceptorum, quando hæc pertinent ad diuersum virtutem, & rem præcipiunt sub honestate diue sa; non poterit Horarum omissio non esse plura, & distincta peccata, si quis ad illas teneatur ex honestate diuersa, & ex diuersis præceptis, quæ illam respiciant, vt contingit in casu præsenti de eo, qui tenetur ex

3. *Et si quis sit obligatus ex vtroque titulo, simul peccat in vtraque specie.*

præcepto iustitiæ, in quantum possidet beneficium ecclesiasticum, & ex præcepto religionis, in quantum est constitutus in sacris.

Atque hoc est multò tutius, & probabilius, quàm quod asserit Henriq. *l. 5. de pœnit. c. 5. n. 6* & Azor. *part. 1. lib. 4. cap. 2 qu. 6. cir. a medium*, & Garzias *de benef. part. 3. cap. 1. num. 125.* & aliqui alij apud Bonac. *n. 4. cit.* quòd non sit nisi vnum peccatum: quia etiam obligatio ex beneficio ecclesiastico, & ex Ordine sacro, solùm est vna, ex sola virtute religionis; non autem præterea ex virtute iustitiæ, vt docet idem Azor. *lib. 10. cap. 1. q. 7.* & *c. 4 q. 13* & *c. 23. quæst. 9.* & *cap. 14. quæst. 1.* & Petrus de Arag. *2. 2. quæst. 83. art. 13. §. Alterum dubium. vers. Circa 2* & Garzias *cap. 1. cit. num. 14 & 125.* Sed contrà est: quia in Concilio Lateranensi sub Leone X. *sess. 6. §. Statuimus.* & in Bulla Pij V. *Ex proximo.* quæ est de Horis canonicis, exprese dicitur, quòd beneficiati, qui Horas omittunt, tenentur restituere fructus suorum beneficiorum, tanquam iniustè perceptos, & tanquam non factos suos: quod tamen non esset, si pro illorum acquisitione non tenerentur ex iustitia ad Horas canonicas, vt etiam *suprà* diximus *disp. 24. n. 7.* vbi etiam indicauimus ex Suario *lib. de simonia*, quomodo beneficia inducant obligationem iustitiæ ad Officia clericalia; & tamen non sint pretia huiusmodi Officiorum, & rerum spiritualium, neque inducant, aut contineant vitium simoniæ. 4. *Quid quidam aliqui opposite asserant.*

Maiorem difficultatem habet id, quod subdit Bonac. *quæst. 5 puncto 1. num. 4. et 5. §. Addo.* quòd omissio Horarum in iis omnibus, qui ad illas tenentur, sit etiam peccatum contra specialem obedientiam: quia cap. *Dolentes. de celeb. Missar.* in virtute obedientiæ omnibus præcipitur, vt illas recitent studiosè, & deuotè; ac proinde illarum recitatio specialiter reponitur sub virtute obedientiæ, & tanquàm debita ea honestate illius. Contrà enim est: quia contra obedientiam tunc solùm peccatur specialiter, quando transgressio præcepti est formaliter ex contemptu potestatis præcipientis, vt patet ex S. Thoma 2. 2. *quæst. 105. art. 1. ad 1.* & *quæst. 186. art. 9. ad 3.* & notat Suar. in hoc ipso casu *tom. 3. de relig. lib. 10. cap 6. n. 7.* & nos generaliter diximus alibi, dum ageremus *de vitiis capitalibus, lib. 3. disp. 6. n. 5.* quod tamen communiter non accidit, quando omittuntur Horæ canonicæ, & modus ille præcipiendi explicitè, & signanter in virtute obedientiæ, vel sanctæ obedientiæ, non importat obligationem implendi præceptum ex formali motiuo honestatis obedientiæ; & consequenter neque inducit speciale peccatum inobedientiæ, si ea illo non impleatur; sed solùm declarat voluntatem præcipientis, quòd intendat fieri id, quod præcipit; & prætereà intendat grauiter obligare, vt fiat, vt bene explicat idem Suar. *tom. 3. de relig. lib. 10. cit. cap. 4. num. 11. & 12.* ac proinde dum præcipitur cap. *Dolentes.* citato, in virtute obedientiæ, vt Officium persoluatur ab omnibus studiosè, & deuotè, solùm declaratur obligatio grauis, vt persoluatur; non autem inducitur obligatio specialis ad honestatem formalem obedientiæ, & consequenter neque inducitur in transgressione, & omissione malitia specialis inobedientiæ; sed hæc etiam in tota omissione est solùm circunstantia generalis, sicut in aliis omnibus transgressionibus præceptorum; ac proinde neque illi tribuit specialem malitiam, nisi directè intendatur, vt communiter dicitur *in materia de peccatis*, & docet S. Thomas *2. 2. quæst. 105. art. 1. cit. ad 1.* 5. *Omissio Horarum nō est speciale peccatum contra obedientiam ex eo, quod sint præcepta in virtute obedientiæ.* 6. *Modus præcipiendi in virtute obedientiæ, quid importet.*

Potest tamen in alio sensu habere locum id,

quod

quod asserit Bonac. de speciali malitia contra obedientiam: si, nimirum, Horæ canonicæ in Religiosis professis cadant sub voto obedientiæ, de quo in præsentia non disputo nam, quemadmodum transgressio ieiunij, quod est debitum ex Regula, potest esse speciale peccatum contra votum obedientiæ, si Regula illud constituit, & comprehendit sub tali voto, & hoc modo Franciscanus, v.g. si frangat ieiunium sextæ feriæ, in quam fortè incidit etiam vigilia, dupliciter peccat, id est, semel contra præceptum Ecclesiæ, quæ illud præcipit sub virtute temperantiæ; & iterum contra votum obedientiæ, ex quo tenetur seruare Regulam, & quod ieiunium præcipit sub virtute religionis, vt notat Vasq. 2.2. *disp 98. cap. 3. n. 9.* & Sanchez *lib. 9. de matrim. disp. 14. num. 6. circa medium*: ita & omissio Horarum potest esse speciale peccatum contra idem votum obedientiæ, si etiam Horæ sub illo comprehendantur, & qui illas omittit, obligatus, verbi gratia, simul ex Ordine sacro, & simul ex tali voto, peccabit dupliciter, cótra eandem virtutem religionis; id est, semel, in quantum per illas non colit Deum, provt tenetur ex Ordine sacro; & iterū in quantū nó colit, provt promisit per votum. Et quemadmodum, qui vno aliquo actu simul violat iuramentum, & votum, dupliciter peccat contra religionem; quia Deum facit testem falsi; & quia Deo non seruat promissum: ita & peccat dupliciter, qui Horas omittit contra obligationem ex Ordine, & contra votum: & sine dubio hæc vtraque circumstantia Ordinis sacri, & beneficij, est exprimenda in Confessione, sicut & circumstantia Ordinis sacri, & beneficij, vt subdit Bonac *q. 5. punct. 1. cit. n. 5.*

7. *Quomodo omissio Horarum sit vnum, aut plura peccata numero.*

Potest prætereà dubitari circa malitiam omissionis Horarum, quando contingat peccari mortaliter ex eo, quòd omittatur tantùm pars alicuius Horæ, & vtrùm contingat peccari pluries in eadem specie ex eo; quòd omittantur eadem die plures Horæ. Sed de hoc satis egimus *disp. 33.* dum ageremus de Horis integrè persoluendis: ibique diximus, peccari mortaliter, si omittatur pars notabilis etiam vnius Horæ; & in Horis maioribus prudenti iudicio illam censeri partem notabilem, quæ æquiualet vni Horæ minori, vel saltem medietati illius; & in Horis minoribus non esse notabilem, nisi excedat, vel saltem nisi attingat medietatem. Et si omittantur plures Horæ vnius diei, vnum tantùm esse peccatum omissionis externæ, quamuis plura possint esse omissionis internæ, si voluntates, & actus interni volendi omittere, sint verè plures; & partem notabilem totius Officij, quod est debitum pro vno die, posse integrari etiam ex pluribus partibus diuersarum Horarum aduertenter omissis, vt, verbi gratia, ex vno Psalmo vnius Horæ, & ex alio Psalmo alterius, imò & ex pluribus versibus diuersorum Psalmorum, & ex pluribus verbis diuersorum versuum, si scienter, & aduertenter omittantur, mutilentur, aut syncopentur. Et si contingat, vt is, qui omittit Horas canonicas, habeat licitè plura beneficia, diximus *disp. 24.* quòd etiam ille peccet mortaliter, in quātum defraudat Fundatores beneficiorum, & totam Ecclesiam suis suffragiis; & quòd peccata sint plura numero, si Fundatores sint plures. Et de illo, qui sæpiùs, & sine rationabili causa omittit Officium, ad quod tenetur diebus singulis ex præscripto Breuiarij, & loco illius recitat aliud, quòd simpliciter peccet mortaliter, diximus *disput. 30.* Et de illo, qui recitat Horas diei sequentis ante Horas persolutas diei præcedentis, vel Horas posteriores vnius diei ante Horas priores, quomodo peccet, diximus *disput. 31.* Et de illo, qui partes vnius Horæ recitat interruptè, diximus *disput. 32.* Et de illo, qui non attendit, diximus *disp. 37.* Et præter hæc vix videtur posse esse aliqua alia dubitatio circa malitiam, siue specificam, siue numericam omissionis Horarum.

Illud tamen *postremo loco* non est omittendum, eos, qui omittunt, siue culpabiliter, siue inculpabiliter, & ex legitimo impedimento Horas canonicas, siue vno tantùm die, siue pluribus, non teneri eas repetere diebus sequentibus: siquidem illarum obligatio est onus diurnum, & transit, vel finitur simul cum die, cui est alligata: neque teneri ad aliquid aliud loco illarum: siquidem nullum est ius, quod ad aliud obliget: & sic notant omnes communiter, Sylu. *verb. Hora, qu. 13.* Valen. 2.2. *disp. 6. q. 2. puncto 10. §. vltimo.* Suar. *de Horis can. cap. 29. n. 1.* Sanchez *lib. 7. consil. c. 2. dub. 50.* Nauar. *de orat. c. 11. n. 19. & 39.* Bonac. *de Horis can. disp. 1. q. 6. puncto 2. n. 11. & puncto 3. n. 10.* & alij. Et quamuis Clericus beneficiatus indebitè omittendo Horas canonicas, defraudet Fundatores beneficiorum, & totam Ecclesiam iis suffragiis, ad quæ tenebatur ex obligatione iustitiæ, vt diximus *disp. 24.* & indicauimus *paulo antè n. 7.* de illo, qui illicitè detinet beneficia, & Horas omittit; & talis iactura benè possit compensari, si recitetur tantundem diebus sequentibus, quantùm fuit omissum diebus præcedentibus; idque fiat vltra id, quod est debitum pro vnaquaque die præsente; vel si recitentur aliæ preces æquiualentes, & alioqui non debitæ, vt notat Suar. *de Horis canon. c. 29. n. 11. & 12.* Si tamen restituat fructus suorum beneficiorum, tanquam iniustè perceptos, & non factos suos, provt tenetur ex Concilio Lateranensi, & ex Bulla Pij V. benè potest reputare se liberum ab obligatione resarciendi dictam iacturam suffragiorum, vt notat Petrus Nau. *lib. 2. de restit. c. 2. n. 180.* siquidem ad illam maximè tenebatur propter fructus ad eum finem ipsi assignatos, & ab ipso perceptos. Et quemadmodum qui accepit eleemosynam pro Missa celebranda, non ampliùs tenetur illam celebrare, si restituat eleemosynam: ita & qui accipit fructus beneficij pro recitando Officio, non ampliùs tenetur recitare, si fructus restituat, & illi solùm remanet reatus culpæ; quia non impleuit obligationem, quam habebat ex beneficio, vt etiam notat Nauar. *de orat. c. 10. n. 56. & 57.* & dicemus *disp. sequ. n. 22.* Si tamen in aliqua Religione, aut diœcesi sit aliquod peculiare statutum, aut consuetudo, quę in hac re aliter statuat, & eos, qui omittunt Officium, obliget loco Officij ad aliquid aliud; secundùm illam est iudicandum: & quod *hoc loco* asserimus, nullam esse obligationem ad aliquid aliud, solùm asserimus, quantùm est ex iure communi, aut ex ratione naturali. Et hinc vlteriùs etiam sequitur, quòd non debet Confessarius illi, qui omisit Horas canonicas iniungere, vt illas repetat alio die, quicquid dicat Palud. *in 4. dist. 15. q. 5. art. 2.* & aliqui alij apud Suar. *de Horis can. c. 27. n. 5.* & apud Bonac. *qu. 5. puncto 2. n. 6.* siquidem hoc poterit accidere valdè incongruè, vt si iniungat, verbi gratia, tempore Paschæ dicere Officium Passionis, vt notat S. Thomas *quodlib. 3. & 29.* & absolutè nullum est ius, quod transacto tempore, cui specialiter est alligatum aliquod præceptum, adhuc obliget præceptum illud implere alio tempore, & Missam, verbi gratia, quæ non fuit audita die festo, audiri alio die; vel ieiunium non seruatum tempore Quadragesimæ, seruari tempore Paschæ, vt benè explicant Suar. & Bon. *locis cit.* 8.

Qui Horas omittit, ad nihil tenetur loco Horarum.

DISPV

DISPVTATIO XL.

Quomodo beneficiarij, qui Horas omittunt post primos sex menses, teneantur restituere fructus suotum beneficiorum.

1. *Beneficiarij, qui Horas omittunt, tenentur restituere fructus suorum beneficiorum.*
2. *Qui est ordinatus ad titulum patrimonij, non tenetur restituere fructus, si Horas omittat.*
3. *Patrimonium, ad quod aliquis est ordinatus, habet priuilegia bonorum ecclesiasticorum.*
4. *Professio religiosa est beneficium regulare.*
5. *Qui possidet beneficium a se fundatum, secundùm aliquos non tenetur restituere fructus, si Horas omittat.*
6. *Obligatio restituendi, quantum est ex decreto Concilij Lateranensis, & ex Bulla Pij V. solùm est post primos sex menses ab obtento beneficio.*
7. *Omissione Officij perduntur fructus omnium beneficiorum.*
8. *Etiamsi beneficium habeat præterea etiam alia onera, & officia.*
9. *Probabile tamen est, ex multorum sententia, quòd non omnes perdantur; sed solùm illi, qui respondent Horis canonicis.*
10. *Quanta pars fructuum ex sententia aliquorum possit retineri pro alijs oneribus beneficij.*
11. *Secundùm aliquos, etiam illi, qui habent beneficium simplex, possunt sibi retinere partem fructuum, quando Horas omittunt.*
12. *Si fructus beneficij percipiuntur ab initio anni, & postea Horæ nõ recitãtur, sunt omninò restituẽdi.*
13. *Pro restituendis fructibus non est expectanda sententia Iudicis.*
14. *Secundùm aliquos, qui omittit Officium per octo, vel decem dies, potest non restituere.*
15. *Sed hoc non est probabile.*
16. *Quomodo fructus sint erogandi in fabricam beneficij, vel in eleemosynas pauperum.*
17. *Si ipse beneficiatus sit pauper, licitè potest illos habere etiam sibi.*
18. *Et idem est de bonis incertis quibuscunque, si is, qui tenetur illa restituere, sit pauper.*
19. *In re præsenti, quid possit intelligi per eleemosynas pauperum.*
20. *Nomine fructuum, qui amittuntur ob omissionem Horarum, etiã veniunt quotidianæ distributiones.*
21. *Qui Horas omittit ex legitimo impedimento, & quomodocunque ex bona fide; non tenetur restituere fructus.*
22. *Non excusatur à restitutione fructuum, qui alio die repetit totum Officium, quod omisit.*
23. *Qui omittit partem minorem vna integra Hora, non tenetur aliquid restituere.*
24. *Qui omittit vnum Nocturnum, tenetur restituere pro rata.*
25. *Qui omittit eodem die plures partes mediocres diuersarum Horarum, tenetur pro rata.*
26. *Partes fructuum; quæ respondent singulis Horis, quomodo sint accipiendæ.*
27. *Pars fructuum valdè tenuis, non est restituenda sub mortali, nisi vniatur simul cum alijs in vnam materiam grauem.*
28. *Etiam ille tenetur restituere, qui exteriùs recitat, & interiùs non attendit.*
29. *Qui recitat Horas canonicas, & omittit alia Officia, ad quæ tenetur ratione sui beneficij, tenetur pro rata illorum aliquid restituere.*

PRÆTER reatum culpæ mortalis, quem contrahunt Clerici beneficiati, si culpabiliter Horas omittant, etiam contrahũt obligationem restituendi fructus suorum beneficiorum, eosque, tanquam iniustè perceptos, & non factos suos, tenetur erogare in fabricas suorum beneficiorũ, vel in eleemosynas pauperum. Ita enim expresse habetur in Concilio Lateranensi III. sub Leone X. *sess. 9. §. Statuimus.* & in Bulla Pij V. *Ex proximo.* & apud Nauar. *in Man. cap. 25. n. 122.* & *de orat. cap. 7. n. 32.* Et in Concilio Lateranensi generaliter id statuitur de omni eo, qui habuerit beneficium cum cura, vel sine cura; & post sex menses ab obtento beneficio, Officium non dixerit, legitimo impedimento cessante: & dicitur, quòd hic suorum beneficiorum fructus non faciat suos; sed tanquàm iniustè perceptos teneatur illos erogare in fabricas suorum beneficiorum, vel in eleemosynas pauperum: & si vltra dictum tempus contumaciter permanserit in simili negligentia, & saltem intra quindecim dies bis illud non recitauerit, legitima monitione præcedente etiam dicitur esse priuandus beneficiis. Et in Bulla Pij V. vlteriùs additur, quomodo sit facienda hæc restitutio pro rata temporis, & omissionis Officij, sicut præcipitur in dicto Concilio: & sic dicitur: *Statuimus, vt qui omnes Horas canonicas vno, vel pluribus diebus intermiserit, amittat omnes beneficij, siue beneficiorum suorum fructus, qui illi, vel illis diebus responderent, si quotidie diuiderentur: qui verò Matutinum, tantùm dimidiam; & qui cæteras Horas, aliam dimidiam; & qui earum singulas, sextam partem fructuum eiusdem diei.* 1.

Beneficiarij, qui Horas omittunt, tenentur restituere fructus suorũ beneficiorum.

Atque vt partes singulæ horum decretorum declarentur, primò est supponendum, tanquam certum, quòd omissio Horarum in iis Clericis, qui ad illas tenentur ex titulo beneficij, licitè potuit puniri per hanc pœnam priuationis fructuum, & obligationis eos erogandi in fabricas beneficiorum, vel in pauperes, cùm beneficium detur propter Officium; & quod datur ob causam, iure ipso naturæ sit irritum, si causa non ponatur. Atque ita rectè potuit id declarari per legem ecclesiasticam, tanquàm debitum ex iure naturæ, & ex iustitia naturali: & præthereà rectè potuit etiam de nouo induci, tanquàm pœna admissi criminis.

Ex illis verò verbis Concilij: *Quilibet habens beneficium*, &c. clarè intelligitur, quòd qui est ordinatus ad titulum patrimonij, vel ad titulum professionis; & tenetur ad Horas canonicas ratione solius Ordinis sacri, aut professionis religiosæ, non tenetur quicquam restituere, si Horas omittat, vt notat Bonac. *de Horis canonicis, disput. 1. quæst. 5. puncto 2. num. 3.* quia, quanuis patrimonium, ad cuius titulum aliquis ordinatur, sit loco beneficij ecclesiastici, & habeat priuilegia, quæ conceduntur à iure bonis ecclesiasticis, saltem dum non extinguitur per adeptionem beneficij propriè dicti, vt videre est apud Menochium *de recuperanda possessione, remed. 15. num. 21.* & apud Gratianum *disceptat. foren. cap. 159. num. 27.* & patet ex cap. *Ecclesiarum seruos. 12. quæst. 2.* & cap. *Similiter. 16. quæst. 1.* vbi res Clericorum dicuntur gaudere eodem priuilegio, quo res Ecclesiæ; verè tamen non est beneficium: & Concilium Lateranense, & Pius V. solùm puniunt omissionem Horarum in iis, qui habent beneficium, specialiter sibi traditum propter Officium. 2. 3.

Qui est ordinatus ad titulum patrimonij, non tenetur restituere fructus illorum, si Horas omittat.

Patrimonium, ad quod aliquis est ordinatus, habet priuilegia bonorum ecclesiasticorũ.

Et similiter quanuis professio religiosa dicatur beneficium regulare, ex Hostiens. Panorm. & aliis *in cap. Super inordinata. de præbendis*, & Rebuff. *in praxi* 4.

Professio religiosa est beneficium regulare.

tit. regularia beneficia, n.6. & Selua *de benef. part.1. quaest.2.n.40.* & aliis apud Henriquez *lib.13.cap.13. n.2.litera S*, & ideò Pius V. de anno 1568. motu propriu, prohibuerit, ne Regulares ordinarentur, nisi ad titulum professionis, tanquàm beneficij regularis, ex quo habent ius, vt perpetuò alantur, & sustententur à Monasterio, in quo posteà pro nostra Societate dispensauit Gregorius XIII. de anno 1572. verè tamen non est beneficium, de quo loquuntur Concilium Lateranense, & Pius V. & ideò Professus, si fortè omittat Horas canonicas, nihil tenetur restituere, cùm reuerà ad illas non teneatur ratione professionis; sed solùm ex regula, vel ex consuetudine, vt *suprà* diximus.

5. *Qui possidet beneficium à se fundatum, secundùm aliquos non tenetur restituere fructus, si Horas omittat.*

Quod verò asserit Vasq. *tract. de benef. cap.4.§.1. dub.8. in fine, n.44.* eum, qui habet capellaniam, aut beneficium à se fundatum, non teneri restituere fructus, si Horas omittat: quia, quemadmodum potuisset alios liberare ab hoc onere restituendi, qui posteà habuissent illud beneficium, & Horas omisissent: ita & potuit liberare se; imò fortasse, neque etiam tenetur recitare; & absolutè non peccat, si non recitat: siquidem nulli facit iniuriam: hoc, inquam, non videtur probandum: quia eo ipso, quòd aliquis fundat capellaniã, aut beneficiũ, transfert in Ecclesiam, proprietatẽ & dominiũ illorum bonorum, ex quibus fundat: & dũ posteà ipse instituitur in titulo beneficij à se fundati, iterum recipit illa eadem bona, tanquàm Ecclesiæ, & vt iam facta ecclesiastica; & recipit sub eadem obligatione, & lege, sub qua recipiuntur communiter alia beneficia; neque potest ipse se ab hac lege eximere, etiam in limine fundationis, nisi exemptio admittatur à Papa, vel ab alio potestatem habente. Ac proinde, quemadmodum verè dicitur etiam ipse Fundator habere beneficium: ita & verè comprehenditur lege Officij, & tenetur restituere, si illud non recitet: & falsum est, quòd nulli iniuriam faciat: siquidem facit iniuriam ipsi Ecclesiæ, à qua est institutus in beneficio, etiam ipse sub lege Officij.

6. *Obligatio restituendi, quantùm est ex decreto Concilij Lateran. & ex Bulla Pij V. solùm est post primos sex mẽses ab obtento beneficio.*

Ex aliis verbis Concilij, *si post sex menses ab obtento beneficio*; clarè habetur, quòd obligatio restituendi non incipit, quantùm est ex decreto Concilij, & ex Bulla Pij V. nisi elapsis sex mensibus à beneficio pacificè habito, & possesso; siue habeatur eadem obligatio pro iisdem primis sex mensibus aliunde, siue non, de quo agemus *infrà*. Quare non est admittendum id, quod asserit Sot. *lib.10. de iustitia, quaest.5. art.6 concl.4.* quòd etiam ille, qui Horas omittit primis sex mensibus, teneatur restituere pro rata temporis, & Horarum, quantùm est ex decreto Concilij: quia alioqui esset nimia relaxatio, si Concilium non puniret omissionem Horarum per primos sex menses. Et hanc absurditatem vt tollat, negat Sotus, verba Concilij esse legenda, vt leguntur communiter, *post primos sex menses*; sed contendit legi debere, *per primos sex menses*: & sensum esse, quòd qui Horas omittit per primos sex menses, solùm teneatur restituere fructus pro rata temporis, & Horarum: qui verò vlteriùs fuerit contumax in eadem negligentia, & saltem bis intra quindecim dies non recitauerit, legitima monitione præcedente priuetur etiam beneficio: & solùm hoc modo addit Sotus, esse vsu receptum, (quod ipse sciat,) hoc decretum Concilij. Sed cõtra Sotum sentiunt communiter alij. Couar. *lib.3. var. cap.13. num* 10. Nau. *in Man. cap 25. num.122.* & *de orat. cap.7. num.21. & seqq.* Suar. *de Horis canonicis, cap.29. num.4.* Vasq. *de beneficiis, cap.4 §.1 dub.8. num.41. & 42.* &, quod plus est, ipse Pius V. *in sua Bulla*, vbi refert ad verbum decretum Concilij Lateranensis, illudque appellat salubrem sanctionem; & de illo, qui Horas omittit primis sex mensibus, quamuis non dicat, quòd teneatur restituere fructus, dicit tamen, quòd debet intelligere se commisisse graue peccatum. Et quoniam beneficium tunc solùm obtinetur, & habetur perfectè, & tunc solùm ex illo incipit obligatio Horarum, quando habetur pacifica illius possessio, vt *suprà* diximus; ideo Concilium, & Pius V. dum addiderunt, *post primos sex menses ab obtento beneficio*, solùm de hac obtentione perfecta, & per pacificam possessionem intellexerunt, cùm alioqui is, qui obtinet solùm per signationem Supplicationis, aut per Litteras apostolicas expeditas in Cancellaria, non autem pacificè possidet, non possit dici peccare grauiter, omittendo Officium primis sex mensibus, vt loquitur Pius V. siquidem reuerà non peccat vllo modo, cum adhuc ad illud non teneatur.

7. *Omissione Officij perditur fructus omnium beneficiorum.*

Tertiò, verba alia, quæ habentur in Concilio, & in Bulla: *Beneficiorum suorum fructus non faciat*, &c. clarè significant, quòd restitutio ex omissione Horarum est facienda de fructibus non tantùm vnius beneficij; sed etiam plurium, si plura habentur, & possidentur: neque enim est maior ratio, vt potiùs restituantur fructus vnius beneficij, quàm alterius, vt notat Suar. *de Horis can. cap.30. n.8.* Et qua ratione per recitationem Officij acquiruntur fructus omnium beneficiorum: ita & æquum est, vt omissione omnes perdantur, vt notat Azor. *par.1. lib.10. c.14. quaest.6.* & Bonac. *quaest.5. puncto 2. cit. num.16.*

8. *Etiãsi beneficiũ habeat prætereà etiã alia onera, & officia.*

Quòd si is, qui omittit Horas canonicas, teneatur ex beneficio ad alia onera, præter recitationem Officij; probabile est, quòd non possit sibi retinere eam partem fructuum, quæ alioqui est debita, & respondet aliis oneribus; sed restitutio sit facienda pro rata temporis, & Horarum, quæ sunt omissæ, de omnibus fructibus, qui absolutè respondent illi ratæ, perinde ac si de aliis laboribus nulla esset habenda ratio. Ita Garzias *de benef. part.3. cap.1. n.28. & seqq.* Nau. *de orat. cap.7. num.31.* Suar. *cap.30. n.6.* Azor. *lib.10. cap.14. quaest.5.* Valen. 2.2. *disput.6. quaest.2. puncto* 10. §.8 *vers. Respondeo per distinctionem.* Vasq. 1.2. *disp.159. cap.2. num.7.* & *disput.168. cap.4. num.34.* & *Opusculo de benef. cap.4. §.1. dub.8. n.41.* quamuis *paulo antè, dub.7. n.38.* oppositum teneat, quantùm est ex Iure naturæ, & non habita ratione Iuris noui, inducti per Concilium Lateranense, & per Bullam Pij V. Salas *disp.15. de legib. sect.2. n.27.* Reginal. *lib 30. n 46* Petrus Nau. *lib.2. de restit. cap.2. n.103.* & alij. Et ratio est: quia pars fructuum, quæ respondet recitationi Horarum, est restituenda ex obligatione iustitiæ naturalis, si Horæ omittantur; non autem ex pœna statuta per Concilium, & per Bullam, & ideò aliquid aliud dicendum est fuisse inductum loco pœnæ, quàm illud, quod erat debitum, non vt pœna: & dum in Cõcilio, & in Bulla dicitur indefinitè, quòd qui nõ recitat, fructus beneficiorum non facit suos; siue habeat beneficium cum cura, & teneatur prætereà ad alia onera; siue habeat sine cura, & ad nihil aliud teneatur, manifestè impeditur etiam in beneficiato curato prima acquisitio quoruncunque fructuum, & inducitur pœnalis proxima incapacitas ad illos acquirendos, etiam vt stipendia aliorum laborum; & per consequens etiam inducitur stricta obligatio ad illos restituendos, tanquàm non suos, & tanquàm acquisitos iniustè, & nulliter; & non est dubium, quòd etiam beneficiatus curatus iustè potuit puniri priuatione omnium fructuum, etiam correspondentium aliis laboribus, si Horas omitteret; & ipsa prima collatio beneficij curati potuit illi fieri cum hac limitatione: Volo, vt acquiras, & possis

acquirere

acquirere omnes fructus huius beneficij, si recitaueris Horas canonicas: & si illas omiseris, volo, vt acquiras simpliciter nullos, pro rata, & pro portione ad sulas Horas canonicas, quas omiseris. Et certum est, quòd hoc totum virtute continetur in verbis Concilij, & Pij V. dum absolutè pronunciant de beneficiato curato, quòd non faciat fructus suos, si Horas omittat, vt notat Suar. *cap. 30. citat. n. 9.*

9. *Probabile tamen est ex multorum sententia, quòd nō omnes perdantur, sed solū illi, qui respondent Horis canonicis.*

Dixi autem, id esse probabile, non autem omninò certum: quia non desunt multi alij, & graues Doctores, qui oppositum asserant; & verba Concilij Lateranensis, & Pij V. mitiùs interpretentur de solis fructibus, qui debentur ratione Horarum canonicarum; non autem de aliis, qui correspondent aliis laboribus, quos secum afferunt beneficia curata. Et præter Syluest. *verb. Clericus, 4. quæst. 23.* Panorm. *in cap. 1. de celebr. Miss.* & alios veteres Canonistas, qui scripserunt ante Concilium Lateranense, ita asserit Sot. *lib. 10. de iust. q. 5. art. 6. concl. 3. & 4.* Less. *lib. 2. cap. 34. n. 177.* Henriq. *lib. 13. de excommunic. c. 13. n. 2. littera V*, & apud hunc Bartholomæus Medina, Lopez, Pegna, & alij, quos etiam citat Garzias *de benef. part. 3. cap. 1. num. 28. & 29.* Emman. Rodriq. *in Summa, part. 1. cap. 146. num. 4.* Tolet. *lib. 2. cap. 12. num. 4.* Ludou. Beia *part. 1. casu 155. in fine.* Layman *lib 4. tract. 2. cap. 5. num. 1. in fine*: & valdè probabile id putat etiam Bonac. *de Horis can. disp. 1. quæst. 5. puncto 1. num. 2. & 3.* Et ratio est: quia ex eodem Concilio Lateranensi *ibidem*, beneficium datur propter Officium: Officium autem, propter quod datur beneficium curatum, non est sola recitatio Horarum; sed etiam alia onera ministrandi Sacramenta, & administrandi Ecclesiam, & regimen animarum: imò hoc est maioris momenti, quàm illud: & ideò manifesta æquitas, & iustitia videtur postulare, vt reditus, & stipendia, sicut non sunt assignata pro solis precibus, & Horis canonicis; sed etiam pro aliis oneribus, & laboribus: ita nec amittantur omnia per solam omissionem Horarum; sed solùm illa, quæ ipsis Horis respondent pro rata. Et qua ratione Concilium Tridentinum *sess. 6. cap. 1. de reform.* solam absentiam, & non residentiam Episcoporum per integrum annum non punit amissione omnium fructuum; sed solùm medietatis, & aliam medietatem relinquit pro titulo, & dignitate, quam sustinent, & pro Horis canonicis, quas persoluunt: eadem ratione Concilium Lateranense, & Pius V. non videtur debuisse punire solam omissionem Horarum canonicarum amissione omnium fructuum; sed solùm illius partis, quæ prudenti iudicio illis respondet.

10. *Quanta pars fructuum, ex sententia aliquorū, possit retineri pro aliis oneribus beneficij.*

Quanta autem censeri debeat esse huiusmodi pars, quæ secundum dictos Authores potest licitè retineri pro aliis oneribus, & laboribus, non constat inter ipsos: nam Tolet. *lib. 2. c. 12. n. 4.* putat, sufficere, si pro omissione Horarum, restituatur tertia pars. Rodriq. *in Summa, part. 1. cap. 146. n. 4.* si restituatur quarta, vel quinta, & specialiter de Curato ait sufficere, si restituat quintam. Henriq. *lib. 13. n. 2.* ait, praxim de sapientum consilio hanc esse, vt Parochus, & Episcopus restituant quintam partem, & reliquos sibi retineant ratione tituli, & onerum; Canonicus restituat quartam partem; & alij beneficiati tertiam. Et addit, cum hac tantùm moderatione Bullam Pij V. in Hispania esse receptam. Et denique Paulus Laym. *lib 4. tr. 2. c. 5. n. 2.* rem hanc ait esse definiendam prudenti iudicio, habita ratione Officiorum, & onerum, quæ beneficiarius tenetur præstare, & quātitatis redituum, quos percipit; & addit, tam multa, & tam grauia posse esse onera, vt sextuplo; imò & decuplo superent pensum Horarum canonicarum, & tam exiguos posse esse reditus, vt vix æquent iustum vitæ stipendium, quod iure ipso naturæ debetur beneficiario ob aliorum onerum præstationem: & in tali casu ad nullam restitutionē teneri, pro omissione Horarum, cum pro illis nihil accipiat; sed totum, quod accipit, vix sufficiat pro aliis oneribus.

11. *Secundùm aliquos, etiā illi, qui habēt beneficiū simplex, possunt sibi retinere partē fructuum, quando Horas omittunt.*

Et dum loquuntur hi Doctores generaliter de omnibus beneficiatis, comprehendunt etiam illos, qui habent beneficium simplex, vt patet manifestè apud Henriq. *lib. 13. c. 13. n. 2. in fine*, vbi ait, satisfacere etiam illos, si restituant tertiam partē pro omissione Horarum: quia, nimirū etiam ipsi habent aliqua alia onera, pro quibus possunt sibi habere reliquos fructus, dum tenentur saltē incedere in habitu, & tonsura, & viuere in cælibatu, & alia seruare, quæ ipsis præcipiuntur in sacris Canonibus, vt etiā refert Bon. *qu. 5. puncto 3. cit. n. 2. vers. Hinc colligi potest.* quanquam alij absolutè illos damnēt ad restitutionem omniū fructuum, si omittant Horas canonicas, & nihili faciant onera alia gestandi habitum, & tonsuram, & viuendi in cœlibatu, cùm satis compensentur per alia priuilegia clericalia, nec propter illa sit beneficium; sed propter Officium, vt subdit Bon. *ibid.* Et non est dubium, quòd hæc sententia de retinenda parte fructuum pro aliis laboribus, cùm absolutè, & vniuersaliter pro omnibus beneficiatis sit minùs probabilis, & minùs tuta, quàm opposita de restituendis simpliciter omnibus; adhuc est multò minùs probabilis, & minùs tuta pro illis, qui habent beneficiū simplex, cùm reuerà nulla habeāt alia onera, & nullos labores, propter quos dentur illis, & sint instituta beneficia simplicia, & qui propterea sint compensandi parte aliqua fructuum.

12. *Si fructus beneficij percipiuntur ab initio anni, & posteà Horæ non recitantur, sunt omninò restituendi.*

Quod verò addit Vasqu. 1. 2. *disp. 168. c. 4. n. 35. & 36.* si Canonicus initio anni accipiat grossam, eámque faciat suā, cum onere persoluendi toto anno Horas canonicas, eásque posteà nō persoluat, adhuc teneri illam restituere; ex eo capite non placet Salas *disp. 15. de leg. sect. 2. num. 27. in fine*: quia pœna pro amissione Horarū non est, vt beneficiarius restituat fructus iam factos suos; sed vt illos non faciat suos: & ideò si priùs, quàm Horas omitteret, iā fecit suos; non est, quòd restituat. Sed fortasse non est quæstio, nisi de nomine: si enim absolutè fecisset suos, & omninò independenter ab omni recitatione futura, nō teneretur restituere, vt benè asserit Salas. Sed hoc ipsum est, quod negat Vasq. dum asserit, eum teneri restituere, id est, quòd illos nō absolutè fecerit suos; sed solùm dependenter à recitatione futura, & ideò si hæc non sequatur, teneatur restituere, perinde ac si non fecisset absolutè suos; sicut & teneretur restituere mercenarius mercedem sibi solutam anticipatò propter operam ponendam in vinea, si illam deinde non poneret. Et quatenus dicatur talis Canonicus ab ipso initio fecisse fructus absolutè suos, quando illos totos accepit; adhuc tamen per legem Ecclesiæ potest declarari, quòd teneatur ex naturali iustitia illos restituere, si illud nō præstitit, propter quod accepit; & præterea potest puniri priuatione illius partis, quā alioqui potuisset retinere pro aliis laboribus, quos verè præstitit, vt notat Vasq. *ibid.*

13. *Pro restituendis fructibus non est expectanda sententia Iudicis.*

Quartò, verba illa: *Non faciat suos, & tanquam iniustè perceptos erogare teneatur*, apertè declarant, quòd non est expectanda sententia Iudicis: sed erogatio, & restitutio est facienda in conscientia, etiamsi omissio horarum sit occultissima. Ita Nau. *in Manu. c. 21. n. 122. & c. 7. de orat. n. 32.* Cou. *lib. 3. var. cap. 13. in fine.* Paulus Layman *lib. 4. tract. 2. cap. 5. num. 1. vers. Tertium.* Petrus Nauar. *de restit. cap. 2. n. 195.* Suar. *de Horis canon. cap. 30. n. 2. & 3.* Garzias de

de benef. part. 3. cap. 1. n. 32. & *part. 11. cap. 10. num. 9.* Bonac. *de Horis canonicis, disp. 1. quæst. 5. puncto 2. num. 7.* & alij apud ipsum; quia Concilium Lateranense, & Pius V. non priuant dominio fructuum iam acquisito: in quo casu pro actuali illorum abdicatione posset fortasse expectari sententia Iudicis, sicut contingit in Hæreticis, dum priuantur per legem dominio bonorum; & tamen retinent possessionem, donec priuentur per sententiam; sed impediunt, ne dominium acquiratur, vt patet ex illis verbis: *Non faciat fructus suos.* & ideò non magis possunt retineri in conscientia, quàm aliud quodcunque non suum, sibique non acquisitum. Et quanuis leges pœnales, quæ ad pœnæ executionem requirunt actionem positiuam ipsius rei, sæpè non obligent, nisi post sententiam Iudicis, vt, v.g. si actio illa sit nimis grauis, & omninò excedat potestatem humanæ legis, & repugnet conditioni humanæ, vt executioni mandetur ab ipso reo, vt diximus *lib. 5. de legibus, disp. 42. num. 7.* benè tamen potest aliquando obligare etiam ante sententiam, si legislator ita declaret, & actio positiua non sit ita grauis, vt excedat potestatem humanæ legis, & repugnet conditioni humanæ, vt *ibi* diximus: nam, sicut potest legislator, & Princeps voce Iudicis, aut sua inferre pœnam subeundam à reo: ita & potest illam inferre scripto, aut lege, cùm non sit minor potestas legis, quam Iudicis; & lex sit Magistratus mutus; & Magistratus sit lex loquens, vt *ibi* diximus *n. 4.* ex M. Tullio *lib. 2. de legib.*

14. Quare non est audiendus vllo modo Bartholomæus Medina apud Suar. *c. 30. cit. n.* 1. & 9. & apud Bonac. *q. 5. puncto 2. n. 8.* quòd decretum Concilij, & Pij V. sit solùm pœnale; & ideò non obligat, nisi post sententiam Iudicis. Et quod dicitur in eodem decreto restitutio esse facienda pro rata omissionis Officij, & temporis, non esse accipiendum exactè, & rigorosè; sed cum quadam morali accommodatione: & ideò illum, qui omittit Officium per octo, aut decem dies, licitè posse nihil restituere; & illū, qui omittit per annum integrum, adhuc posse moderatam partem sibi retinere; quia etiam Dominus temporalis, nisi sit indebitè rigidus, & tenax, non punit famulos priuatione stipendij, si per aliquot paucos dies suo muneri desint; & si desint per longum tempus, non priuat exactè toto stipendio; sed bonam partem benignè remittit: quod idem potiori ratione est sentiendum de Deo, & de Ecclesia, quę sine dubio non punit ad rigorem, neque ad rigorem exigit pœnas. Sed contrà, quòd hæc benignior interpretatio dicti decreti nullo modo sit admittenda, clarè probatur: quia expressè, & manifestè est contra textum: si enim Concilium, de illo, qui post sex menses non recitat Officium, faltem bis intra quindecim dies, asserit, quòd sit priuandus non solùm integris fructibus, sed etiam beneficio ipso; & Pius V. expressè determinat, quòd qui intermittit totum Officium vno, vel pluribus diebus, debet restituere omnes fructus, qui illi, vel illis diebus respondent, si diuidantur quotidie; & qui intermittit partem dimidiam, vel vnam aliquam ex Horis minoribus, debet restituere partem dimidiam fructuū, vel partem certam; nulla ratione potest dici, quòd qui omittit totum Officium per octo, vel decem dies, nihil debeat restituere; & qui omittit per annum integrum, non debeat restituere totum. Et qua ratione Deus pro omissione vnius diei, vel etiam minoris partis priuat aliquem sua gratia, & amicitia, & verè peccat mortaliter, qui sic omittit, quantuis communiter non sic faciat dominus temporalis cum suo famulo, si fortè absit à famulatu per vnum diem, neque propterea dicitur Deus esse rigidus: ita & Ecclesia potest priuare fructibus pro rata omissionis, & temporis, neque propterea censeri debet indebitè rigida: & cùm impediat ab ipso initio acquisitionem fructuum, si non recitetur Officium, & pro rata verè non faciat illos suos, qui illud non recitat; tam tenetur illos restituere, tanquàm non suos, si omittat per paucos dies, quàm si omittat per multos.

Secundum aliquos, qui omittit Officiū per octo, vel decem dies, potest nō restituere.

15. *Sed hoc non est probabile.*

Et propter easdem rationes non est admittendum id, quod asserit Sot. *lib. 10. de iust. quæst. 5. art. 6. concl. 4.* quòd qui omittit Officium per vnum, aut duos dies, non teneatur restituere, quanuis peccet mortaliter: quia decretum Concilij, & Pij V. solùm hoc modo est vsu receptum. Et quod asserit Filinc. *tom. 2. tract. 23. c. 10. qu. 6. conclus. 2. n. 317.* & aliqui alij apud Bonac. *puncto 2. cit. n. 8.* quòd qui ordinariè Officium recitat, & in vno anno semel tantùm, aut bis illud omittit, licitè potest sequi in praxi opinionem Soti, & Medinæ, & ex benigna Iuris interpretatione potest non restituere. Hæc, inquam, omnia non sunt admittenda: quia decretum Concilij, & Pij V. expressè loquitur etiam de illo, qui omittit Officium vno tātùm die, vel etiam, qui solùm omittit partem Officij: & falsum est, quòd decretum Cōcilij, & Pij V. non sit vsu receptum, etiam pro illo, qui omittit Officiū vno, aut altero die, vt benè notat Vasq. *Opusculo de benef. c. 4. §. 1. dub. 8. n. 41. & 42.* ex Cou. Nau. & aliis. Et quemadmodum rusticus, qui stipendium accipit, vt singulis diebus laboret in agro, etiam pro vno, aut altero die illud amittit, si non laboret: ita & Clericus beneficiatus, qui stipendium accipit ex fructibus beneficij, vt singulis diebus Officium recitet, etiam pro vno, aut altero die illud debet amittere, si non recitet, vt notat idem Vasq. *Opusculo de benef. c. 4. §. 1. dub. 7. n. 39.*

16. Quartò, verba alia eiusdem Concilij Lateranensis, & Bullæ Pij V. *In fabricas huiusmodi beneficiorū, vel pauperum eleemosynas erogare teneatur.* declarant, in quos vsus sint conuertendi huiusmodi fructus, & quibus sint restituendi, hoc est, quòd restitutio est facienda sub disiunctione, vel fabricæ beneficij, vel pauperibus. Et per fabricam beneficij non debet intelligi sola fabrica Ecclesiæ; sed etiam domus pro Clerico ipso beneficiato, vel pro rusticis, & colonis agrorum beneficij, vel pro reponendis, & seruandis fructibus: & vniuersaliter quicquid cedit in vtilitatem beneficij, vt in posterum ferat maiores fructus, vt notat Suar. *de Horis can. c. 30. n. 19.* Et similiter nomine pauperum, non ij solùm debent intelligi, qui sunt in loco, aut diœcesi, in qua est beneficium; sed absolutè omnes, & quicunque tandem illi sint, cùm neque in Bulla, neque in Concilio fiat restrictio potiùs ad hos, quàm ad illos, & sit valdè conueniens, vt beneficiatus, qui tenetur fructus erogare pauperibus, id faciat in ea diœcesi, in qua residet, etiamsi beneficium sit in alia.

Quomodo fructus sint erogandi in fabricam beneficij, vel in eleemosynas pauperum.

17. Potest tamen, si beneficiatus sit pauper, eos retinere, & habere etiam sibi, saltem de consilio Confessarij, vel dare consanguineis, si etiam ipsi sint pauperes, vt notat S. Th. 2. 2. *q. 32. art. 9. ad 3.* Caiet. *ibid.* Sylu. *verb. Eleemosyna, n. 4.* Nau. *in Manu. c. 25. n. 122. & 123. & de orat. c. 7. n. 14.* Suar. *de Horis can. c. 30. n. 20.* Vasq. *de benef. c. 4. §. 1. dub. 9. n. 46.* Tol. *lib. 2. c. 12. n. 5. & lib. 8. c. 31. n. 2.* Laym. *lib. 4. tract. 2. c. 5. n. 5. §. Illud rectè.* Rodriq. *in Summa, p. 1. c. 146. n. 3. &* *in qu. regular. tom. 3. qu. 7. art. 4.*

Si beneficiatus sit pauper, licitè potest illos habere etiam sibi.

18. Et idem est ex communi sententia de bonis quibuscunque incertis, quæ quis tenetur erogare in pauperes: potest enim similiter illa habere, & retinere, si iudicio Confessarij sit pauper, vt notat S. Thomas

Et idem est de bonis incertis quibuscunque, si u.

qui tenetur illa restituere, si pauper.

S. Thomas 2.2.qu.32.art.9.ad 3.cit. Caiet.ibid. Sanchez lib.6 in Decal. cap.11.n.54.vers. Tertiò.& lib.4. consil. moral. cap.1.dub.58.num.5. Tolet.lib.5.cap.25. num.4. Nau.de orat.cap.7.num.34. & in Mann.c.25. num.123 ex Bal.in L.14, quod pauperibus.quaest.22.C. de Epis. & Cler. Calder. cons.39.de testam. Anchar. cons.84. Domina Apollonia.

19. *De re praesenti quid possit intelligi per eleemosynas pauperum.*

Et quanuis bonorum, & fructuum ecclesiasticorum tanquàm proprius creditor videatur esse ipsa Ecclesia, vt notat Vasq. dub. 9. n.46. cit. dum tamen ipse Pontifex illa applicat pauperibus, tanquàm supremus administrator, & dispensator, licitè applicat, vt idem subdit.

Et in casu praesenti nomen eleemosynae rectè extendit Suar. cap.30. cit. n.18. ad omnia illa opera, quae possunt comprehendi sub eleemosynis pauperum, vt, v.g. si aliquid detur Sacerdoti pauperi cum obligatione dicendi Missas in satisfactionem offensae Dei per omissionem Officij, vel pro animabus illorum, qui beneficia instituerunt; vel, si aliquid erogetur pro defunctis, & animabus Purgatorij, & vt suffragia, & sacrificia pro illis fiant. &c. Imò & addit n. 50. quòd si eo tempore, quo beneficiatus omisit Officium, fecit eleemosynas ex fructibus beneficij, potest illas computare in restitutione: quia reuerà fructus illos, quos non fecerat suos, erogauit in pauperes, prout debebat.

20. *Nomine fructuum, qui amittuntur ob omissionem Horarũ, etiã veniunt quotidiana distributiones.*

Atque id totum debet intelligi etiam de quotidianis distributionibus, si quis illas amittat, non propter absentiam à Choro; sed propter amissionem Horarum, prout declaratur, & exprimitur specialiter in Bulla Pij V. nam, quanuis distributiones, propriè loquendo, non veniant appellatione fructuum beneficij, vt sup. diximus lib.1.disp.19.n.20. & quando amittuntur ob non interessentiam in Choro ad Horas canonicas, non debeant erogari in eleemosynas pauperum, vel in fabricam beneficij; sed debeant distribui inter eos, qui interfuerint, iisque accrescant iuxta decretum Bonifacij VIII. in c. Consuetudinem. de Cler. non resid. in 6 & Conc. Trident. sess.24. cap.12. de reformat. & apud Azor. part.1. lib.10.c.14. q.11. quando tamen amittuntur ob non recitationem Horarum, veniunt etiam ipsae in Bulla Pij V. appellatione fructuum beneficij, vt notat Vasq. de benef. cap.4.§.1.dub.8.n.42.& 43. & Suar. cap.30.n.11. in fine, & ideò sunt etiam ipsae simul cum aliis fructibus erogandae in pauperes, vel in fabricam pro rata omissionis Officij, & temporis, vt expressè notat Garzias de benef. part. 3. cap. 1. num. 35.& 36. Vnde, si Canonicus, aut alius beneficiatus addictus Choro, intersit quidem Choro statutis horis, & ideò appareat lucrifecisse distributiones; sed Officium neque canat in Choro, neque recitet extra Chorum; non tantùm peccat mortaliter; sed etiam amittit distributiones, & fructus pro rata temporis, & omissionis Officij, vt habetur in Bulla Pij V. cósque tenetur restituere, sicut & reliquos fructus. Neque in hoc casu loquitur Nauar. in Mann. cap.25. n. 123. vbi negat, distributiones esse erogandas in fabricam, vel in pauperes; sed solùm, quando is, qui omittit Officium, etiam abest à Choro; & ratione absentiae acquiritur ius aliis interessentibus. Et contrà, quando crimen omissionis Officij, & amissio distributionum est occulta, quòd licitè possint erogari in alios pios vsus, expressè habet Less. lib. 2. cap. 34. num. 177. Et cùm ad lucrandas distributiones possit sufficere sola interessentia in Choro, vt notat Petrus de Aragona 2. 2. quaest.83.art.13.§. His tamen non obstantibus. ex cap. Licet. de praeben. & cap. Consuetudinem. de Cler, non resid. in 6. & ex Concilio Trident. sess.24. cap.12. cit. de reformat. Quibus locis expressè dicitur, quòd distributiones iis debentur, qui adfuerint. Quòd Canonicus, qui adest Choro, & absolute non recitat Horas canonicas, illas specialiter non lucretur, solùm est ex Bulla Pij V. & in poenam omissionis Horarum, vt notat Garzias n.36. cit. & ideò mirum non est, si in tali casu ex eadem Bulla eodem modo sint erogandae, atque alij fructus, & etiam ipsae non acquirantur perfectè, si Horae canonicae non recitentur saltem priuatim, & extra Chorum. Et hoc idem ex eodem Garzia ibid. n.37. etiam accidit in fructibus pensionis, si fortè sit omissum Officium B. Virginis: siquidem etiam ipsi sunt erogandi in pauperes, vel in fabricam, quanuis alioqui restitui debeant beneficiario, & titulari, si ex aliquo alio capite amittantur pensionario, quàm ex omissione dicti Officij, vt videre est apud eundem Garziam part. 5. cap. 5. n. 133.

Si tamen ex peculiari statuto, aut consuetudine alicuius Ecclesiae, aut loci, huiusmodi fructus malè percepti sint iam applicati, aut applicandi alicui certo, & pio operi, non est recedendum ab huiusmodi statuto, aut consuetudine, cùm neque Concilium Lateranense, neque Pius V. illis deroget, neque principalis illorum intentio fuerit, vt disponerent de huiusmodi fructibus, & vt consulerent fabricae, & pauperibus; sed solùm vt restitutio reipsa fieret, & determinatio, quam adiunxerunt pro fabrica, vel pro pauperibus, solùm intelligitur, quando aliàs id non est determinatum, vt notat Suar. c.30. cit. n.17. Azor. lib. 10. cap.14.q.10. Nauar. in Manu. cap.25.n.123. Less. lib.2. cap.34.n.177. cit.

Quintò, per illa verba Concilij, & Bullae, *legitimo impedimento cessante*; significatur, quòd excusantur ab hac restitutione omnes illi, qui Horas omittunt, non ex malitia, vel ex negligentia voluntaria, & culpabili; sed ex aliquo impedimento legitimo, vt, v.g. ex naturali obliuione, vel ex alia ignorantia inuincibili; vel quia à Theologis, & viris doctis iis dicitur, quòd non tenentur; vel vniuersaliter ex quauis alia causa, quae foueat bonam fidem, vt notat Suar. c.30. n.17. Azor. lib.10. c.14. q.7. Less. c.34. cit. n. 183. Garz. de benef. part.3. c.1. n.26. Bonac. de Horis can. disp.1. q.5. puncto 2. n.4 & alij communiter apud ipsum: quia, cùm haec amissio, & restitutio fructuum non sit inducta nisi in poenam admissae culpae in omissione Officij, non est, quòd in foro conscientiae dicatur esse incursa poena, quando constat, in eodem foro non esse admissa culpa. Vnde, quod dicitur ex hoc decreto Concilij Lateranensis, & Pij V. non acquiri fructus beneficij, nec fieri suos à beneficiato, nisi recitet Horas canonicas, solùm debet intelligi cum hoc addito, quando non est legitimè impeditus, & quando verè omittit cum culpa, & verè est dignus, qui puniatur hac poena. 21. *Qui Horas omittet ex legitimo impedimento, & quomodocũque ex bona fide, non tenetur restituere fructus.*

Et contrà, quando iam aliquis omisit Horas ex culpa, & fructus pro rata temporis non fecit suos, & poenam à lege latam iam incurrit, nõ potest ampliùs illos eosdem facere suos, & à poena incursa se se eximere propria authoritate, si fortè repetat alio die, & post elapsum tempus obligationis totum id, quod omisit, vt notat Nau. de orat. c.10. n.57. Henriq. lib.13. c.13. n.2. Petrus Nau. lib.2. de restit. c.2. n.180 Petrus de Arag. 2.2. q.83. art.13. §. Dico 2. Bonac. de Horis can. q.5. puncto 2 n.5. & alij apud ipsum: nam, quanuis S. Anthon. part.3. tit.13. c.4 §5. & 6. Palud. Maior, Adr. & aliqui ex veteribus Theologis apud Henriq. loc. cit. existiment, defectum horarum posse compensari, si alio die recitetur tantundem, vel aliae preces, & bona opera earum loco substituantur; & simile quid etiam affirmet Suar. de Hor. can. c.24. n. 11. & 12. & ex illo Filiuc. tract. 23. c. 10. n. 307. id tamen 22. *Non excusatur à restitutione fructuũ, qui alio die repetit totum Officium, quod omisit.*

maximè est, quantum ad damnum spirituale illatum Ecclesiæ, aut Fundatoribus beneficiorum, qui omissione Horarum sunt priuati suffragiis, & bonis spiritualibus; non autem quantum ad pœnam restitutionis, vel non acquisitionis fructuum, ab Ecclesia latam, & ab ipsis iam incursam propter crimen omissionis Horarum, à qua, vt diximus, nemo potest se se eximere priuata authoritate, postquàm illam de facto incurrat. Et quòd persoluta huiusmodi pœna, & restitutione iam facta non maneat ampliùs obligatio resarciendi vllam aliam iacturam, aut damnum in bonis spiritualibus, vt diximus *disp. præced. in fine*, ex eo prouenit, quia est sublatum fundamentum iustitiæ, & redditum id, propter quod erat obligatio; & Ecclesiæ, & Fundatoribus beneficiorum loco precum, potest prodesse eleemosyna erogata in pauperes, vel in fabricam de fructibus malè perceptis; & Concilium Lateranense, & Pius V. sic declararunt, dum non fecerunt mentionem vllius alterius restitutionis, nisi fructuum.

23. *Qui omittit partem minorem vna integra Hora, non tenetur aliquid restituere.* Sextò, circa tatam omissionis Officij, & restitutionis fructuum, quam declarat, & præcipit Pius V. *in Bulla*, certum est, quòd qui omittit culpabiliter partem minorem integra Hora, non tenetur pro illa quicquam restituere: quia in Bulla non fit mentio, nisi vnius Horæ: quod signum est, partem minorem vna integra Hora fuisse à Concilio, & à Pontifice reputatam materiam leuem in ordine ad hanc pœnam: & cùm hæc lex sit pœnalis, non est, quòd extendatur, & amplietur vltra proprios terminos. Ita Suar. *cap. 30. n. 12.* Tolet. *lib. 2. cap. 12. n. 6.* Regınal. *lib. 30. n. 44.* Nauar. *de orat. cap. 9. in fine*, & *cap. 10. n. 42.* Bonac. *de Horis can. quæst. 5. puncto 2. n. 11.* & alij communiter: atque ita non solùm non tenetur aliquid restituere, qui omittendo partem non notabilem, solùm peccat venialiter; sed neque etiam qui omittendo partem notabilem, verbi gratia, medietatem vnius Horæ minoris, peccat mortaliter: quia pœna non faciendi fructus suos solùm fertur in eos, qui saltem omittunt Horam integram; & pars illa, quæ est notabilis in ordine ad culpam, potest non esse notabilis in ordine ad pœnam statutam, & determinatam per legem, quando ipsa lex ita declarat; & benè potest pars illa fructuum, quæ respondet dictæ parti notabili, condonari pro recitatione aliarum partium, & totius reliqui Officij, vt in re simili de fructibus primorum sex mensium notat Vasq. *Opusc. de benef. c. 4. §. 1. dub. 8. n. 44.* Idque est verum, etiamsi fructus, qui respondēt huiusmodi parti non notabili, sint res se magni, vt subdit Suar. *n. 13.*

24. *Qui omittit vnum Nocturnum, tenetur restituere pro rata.* Dixi autem, qui omittit partem minorem integra Hota: quia, si quis omittat, verbi gratia, vnum, aut alterum Nocturnum ex Matutino, qui non sunt pars minor, quàm Hora Tertia, aut Sexta; probabile est, quòd teneatur aliquid restituere pro rata: nam, cùm Pius V. Matutinum, & Laudes accipiat, tanquàm partem dimidiam totius Officij, & alias Horas tanquàm alteram partem dimidiam; & huic vtrique parti dimidiæ assignet partes dimidias etiam fructuum, easque dicat debere restitui pro rata, si illæ omittantur; quemadmodum pars dimidia totius Officij, quæ sunt sex Horæ minores, subdiniditur in sex partes, quæ sunt singulæ Horæ per se acceptæ; & qui vnam omittit, dicitur debere restituere vnam sextam partem medietatis fructuum: ita & potest, ac debet subdiuidi altera pars dimidia, quæ sunt Matutinum, & Laudes; & eodem modo, qui ex illa omittit partem aliquam sextam, quæ sit æqualis vni Horæ minori, debet restituere partem sextam alterius medietatis fructuum, vt notat Suar. *c. 30. cit. n. 12.*

25. Et eadem ratione ex Bonac. *quæst. 5. puncto 2. cit. num. 15.* tenetur restituere pro rata, qui omittit eodem die in singulis Horis vnum Psalmum, vel paucos versiculos; qui tamen simul sumpti constituant partem notabilem, quæ non sit minor vna integra Hora: quia, quemadmodum hæ partes minimæ vniuntur in vnam partem notabilem totius Officij, quod illo die est persoluendum, vt etiam diximus *supra, disp. 33. n. 11. & 12.* ita & vniuntur in ordine ad restitutionem, quicquid in contrarium dicat Moneta *de distrib. part. 1. quæst. 3. num. 22.* *Qui omittit eodē die singulis partes modicas diuersarū Horarum, tenetur pro rata.*

Sed de hac ipsa sexta parte fructuum, quæ debet restitui ab eo, qui omittit vnam Horam integram ex minoribus, vel partem notabilem, quæ non sit minor vna integra Hora, est difficultas, vtrùm debeat esse sexta pars omnium fructuum illius diei; an verò solius medietatis, quæ esset restituenda pro omissione medietatis Officij, id est, sex Horarū minorum: nam verba Bullæ videntur indicare, quòd debeat esse sexta pars omnium fructuum totius diei, dum sic habent: *Qui Horarum singulas omiserit, sextam partem fructuum eiusdem diei amittat.* Cōtrà verò videtur facere, quòd si omnes fructus diei diuidantur in sex partes, & tres sextæ partes amittantur per omissionem Matutini, & Laudum; & aliæ tres per omissionem omnium simul Horarum minorum; si deinde per omissionem singularum amittantur singulæ sextæ partes, apertè sequitur, quòd qui omittit tres Horas, v. g. Primam, Tertiam, Sextam, tantundem amittat, quantùm si omitteret simul omnes, id est, solùm tres sextas partes, & qui omitteret quatuor Horas, v. g. Primam, Tertiam, Sextam, Nonam, amitteret quatuor sextas partes fructuum, id est, plùs quàm si omitteret omnes sex: & denique quòd tantundem amitteret omittendo totum Officium, atque omittendo solam medietatem, id est, solas sex Horas minores: siquidem pro his singulis amitteret solas singulas partes sextas, & per consequens omnes sex pro omnibus sex; præter quas tamen nihil remanet amittendum pro Matutino, & Laudibus; quæ omnia sunt absurda. 26. *Partes fructuum, quæ respondent singulis Horis, quomodo sint accipiendæ.*

Sed certum videtur, huiusmodi sextam partem fructuum, quæ amittitur per omissionem vnius Horæ minoris, solùm debere accipi ex illa medietate, quæ respondet medietati totius Officij, ita vt quemadmodum totum Officium diuiditur in duas medietates, id est, in Matutinum, & Laudes, quod dicitur Officium nocturnum; & in alias sex Horas minores, quod dicitur Officium diurnum; ita & omnes fructus diuidantur in duas medietates; & harum vna sit amittenda pro omissione Officij nocturni, & altera pro omissione diurni, & hæc rursus subdiuidatur in sex alias partes, quarum singulæ amittantur pro singulis Horis. Atque hoc modo id explicat Suar. *de Horis canonicis, cap. 30. num. 11.* vbi ait, verba Bullæ, *sextam partem fructuum eiusdem diei* non intelligi de die naturali; sed solùm de artificiali, prout contradistinguitur à nocte; & fructus diei esse illos, qui respondent Officio diurno; & è contra fructus noctis posse diei illos, qui respondent Officio nocturno; & vtrosque esse restituendos ab eo, qui omittit totum Officium, & solam medietatem ab eo, qui omittit medietatem.

27. Quòd si contingat, vt pars fructuum, quæ est restituenda pro omissione vnius Horæ, sit ita tenuis, vt non sufficiat ad peccatum mortale in furto; potest censeri materia leuis, neque sub culpa mortali debet restitui, nisi fortè per iteratam sæpiùs omissionem Horarum coniungatur cum aliis materiis leuibus, & faciat simul cum illis materiam grauem: nam, vt notat Suarez *cap. 30. numero 13.* & Bonacin. *quæst. 5. puncto 2. num. 14.* & aliqui alij *Pars fructuū valdè tenuis non est restituenda sub mortali, nisi vniatur simul cū aliis in vnam materiam grauem.*

alij apud ipsum: quemadmodum plures materiæ leues in furtis minimis possunt vniri in vnam materiam grauem & obligare sub mortali ad restitutionem, quando ad illam perueniunt, quamuis alioqui vnaquæque per se solùm obliget sub veniali: ita & plures materiæ leues ex omissione Officij possunt vniri in vnam materiam grauem & quando ad illam perueniunt, possunt esse restituendæ sub culpa mortali: siquidem ab initio non fuerunt iustè perceptæ, & acquisitæ à Clerico beneficiato, stante omissione officij; & apud illum semper manserunt, tanquàm res alienæ, & obnoxiæ restitutioni; & hæc tandem potuit esse sub graui obligatione, quando illæ materiæ simul iunctæ fuerunt materia grauis. Verùm id non debet intelligi, nisi quando omissio Officij fuit ex se notabilis; sed restitutio ideò solùm non fuit sub mortali, quia pars fructuum erat ex se materia leuis. Contrà enim, si omissio Officij etiam sæpiùs repetita non fuit pro eadem die; sed pro diuersis; & fuit ex se leuis, & infra vnam Horam minorem, in quo casu ex Bulla Pij V. nihil est ex necessitate restituendum, vt diximus *num.* 23. etiamsi fructus, qui illi parti respondent, sint ex se magni, non est, quòd habeatur ratio huiusmodi vnionis in partem notabilem, cùm neque partes Officij possint vniri in vnam partem notabilem, vtpote non spectantes ad vnam obligationem, & ad vnum totum Officium; sed ad obligationes totaliter diuersas, & ad Officia vere totalia pro diuersitate, & totalitate ipsorum dierum; neque partes fructuum, quæ illis respondent, fuerint à beneficiato acquisitæ iniustè, neque manserint apud illum, vt alienæ, & restitutioni obnoxiæ; sed fuerint illi condonatæ pro recitatione aliarum partium Officij, vt *ibi* diximus.

28. *Etiam ille tenetur restituere, qui exterius recitat, & interius non attendit.*

Atque hæc, quæ asserimus de obligatione restituendi propter omissionem Horarum, probabilissimum est, quòd debeant intelligi etiam de iis, qui voluntariè distrahuntur, dum recitant, & ex defectu debitæ attentionis peccant mortaliter. Ita Palud. *in 4. dist. 15. quæst. 5. art. 2. conclus.* 5. Nauar. *de orat. cap.* 13. *n.* 13. & 19. & *cap.* 20. *num.* 32. & *in Manu. cap.* 25. *n.* 97. & 105. Petr. Nau. *lib. 2. de restit. cap.* 2. *num.* 140. Suar. *de Horis canonicis, cap* 2. *num.* 25. & 28. & *cap.* 30. *num.* 14. Azor. *part.* 1. *lib.* 10. *cap.* 12. *quæst.* 6. & *cap.* 14 *quæst.* 8. Less. *lib.* 2. *cap.* 37. *num.* 67. Vasq. *Opusc. de benef. cap.* 4. § 1. *art.* 3. *dub.* 4. *num.* 99. & *seqq.* Reginal. *lib.* 30. *n.* 88 Garzias *de benef. part.* 3. *cap.* 1. *n.* 186. & *cap.* 2. *n.* 515. Barbos. *in cap. Dolentes. num.* 10. *de celebr. Miss.* Bonac. *de Horis can. quæst.* 5. *puncto* 2. *n.* 17. & alij apud ipsum. Et ratio est: quia præceptum Concilij Lateranensis, & Pij V. de recitandis Horis canonicis, est intelligendum iuxta præceptum eiusdem Concilij Lateranensis sub Innocentio III. quod habetur cap. *Dolentes. de celebr. Missar.* vt, scilicet, Horæ canonicæ recitentur deuotè, & studiosè; & certum est, quòd qui non attendit, non recitat deuotè, & studiosè; & perinde est, ac si non recitet: & quemadmodum oratio sine debita attentione, verè non est oratio; ita & qui omittit orare attentè, verè omittit orare, & tenetur in conscientia ad omnes pœnas huiusmodi omissionis, & per consequens etiam ad restitutionem pro rata fructuum perceptorum, vt etiam *suprà* diximus *disput.* 37. *num.* 16.

Negari tamen non potest, quin etiam oppositum habeat aliquam probabilitatem, saltem propter extrinsecam authoritatem eorum, qui illud asserunt, vt est, verbi gratia, Sotus *lib* 10 *de iust. quæst.* 5. *art.* 6. *concl.* 4. Medina *de orat. quæst.* 16. Cordub. *lib.* 4 *quæstio alis, quæst.* 13. *ad fin.* Tolet. *lib.* 2. *cap.* 12. *n.* 6. & alij apud Petr. Nau. *lib.* 2. *de rest cap.* 2. *cit. n.* 181. & 182. & apud Bonac. *num.* 17. *cit.* Et si hic, qui Horas recitat, & non attendit, non admittatur debere eximi ex toto a restitutione pro rata omissionis, & temporis, prout contendit hæc secunda sententia; potest saltem licite eximi pro illa parte, quæ respondet aliis omnibus, & laboribus beneficij, cùm hæc tenerà non admittatur, nisi ex lege, & pœna ecclesiastica; quæ tamen non potest cadere in solum defectum attentionis internæ, vt notat Vasq. *num.* 104. nisi de illo clarè constet per alias externas operationes, quæ inde fiunt, & sunt incompatibiles cum attentione interna, vt diximus: & si beneficium nulla alia habeat onera, nisi Horas canonicas, erit quidem restitutio integrè facienda de omnibus fructibus pro rata omissionis, & temporis; verùm id non erit ex lege Concilij, aut Pontificis; sed ex lege iustitiæ naturalis, vt diximus.

29. *Qui recitat Horas canonicas, & omittit alia Officia, ad quæ tenetur ratione beneficij, tenetur pro rata illorum aliquid restituere.*

Denique ex eadem lege naturalis iustitiæ damnat Vasq. *Opusc. de benef. cap.* 4. § 1. *art.* 1. *dub.* 7. *n.* 39. eum beneficiatum, qui legitimo impedimento cessante omittit alia Officia, ad quæ tenetur ratione sui beneficij, etiamsi recitet Horas canonicas: est enim eadem ratio etiam de aliis; & ad omnia est obligatio eiusdem rationis, & ex eadem iustitia. Et quamuis Concilium Lateranense, & Pius V. statuant amitti omnes fructus, siue vnius, siue plurium beneficiorum ab eo, qui omittit Horas canonicas, eúmque in pœnam dicti criminis iustè priuent etiam illis, quos alioqui potuisset facere suos pro aliis laboribus, & officiis, quæ non omittit; & subdit idem Vasq. *dub.* 8. *num.* 42. non tamen è contra statuunt, quòd omnes lucretur, & faciat suos is, qui omittit alia Officia, & solùm recitat Horas canonicas; ac proinde id relinquunt iudicandum ex naturali iustitia; & prudenti iudicio debet expendi, quanta pars debeat respondere iis laboribus, & officiis, quæ indebitè omittuntur.

DISPVTATIO XLI.

Ad quid teneatur Clericus beneficiatus, qui Horas omittit primis sex mensibus ab obtento beneficio; & pensionatius, qui omittit Horas Beatissimæ Virginis.

1. *Quid habeatur in Concilio Lateranensi, & in Bulla Pij V. pro iis, qui omittunt Officium primis sex mensibus.*
2. *Qui primis sex mensibus omittit Officium, quomodo secundum aliquos non teneatur restituere.*
3. *Et quomodo secundum alios teneatur.*
4. *Dispositio sub modo non solùm obligat ad modum implendum; sed aliquando etiam ad rem restituendam, si modus non impleatur.*
5. *Pro primis sex mensibus non possunt percipi fructus ratione solius status clericalis, vel ratione recitationis futuræ.*
6. *Neque ex condonatione, & remissione obligationis facta à Papa.*
7. *Quod datur ob causam, siue perpetuam, siue non perpetuam, debet semper restitui, si causa non sequatur.*
8. *Qui omittit Officium primis sex mensibus, non tenetur restituere partem fructuum, quæ respondet aliis laboribus.*
9. *Et restitutionem quoad aliam partem, quæ respondet Horis canonicis, potest etiam facere per alia bona spiritualia.*

10. *Qui omittit Officium primis sex mensibus, probabilissimum est, quòd teneatur iure ipso naturæ restituere eam partem fructuum, quæ respondet Horis canonicis.*

11. *Probabile tamen est etiam oppositum.*

12. *Etiam Clerici pensionarij tenentur restituere fructus pensionum, si omittant Officium B. Virginis.*

1. *Quid habeatur in Concilio Lateranensi, & in Bulla Pij V. pro iis, qui omittit Officium primis sex mēsibus.*

QVÆ hactenus diximus, solùm sunt pro iis beneficiatis, qui omittoot Horas canonicas post primos sex menses à possessione beneficij, vt patet ex verbis Concilij Lateranensis, & Pij V. *supra* allatis. Pro iis verò, qui omittunt primis sex mensibus, duo habentur in eodem Concilio; id est, quòd si vltra sex menses in eadem negligentia contumaciter permanserint, & bis saltem, intra quindecim dies Officium oon dixerint, legitima monitione præcedente, priuandi sunt beneficio: & præterea, quòd Deo sunt reddituri rationem de tali omissione per primos sex menses. Et hoc secundum vt clariùs explicet Pius V. *in sua Bulla*, addit, quòd qui primis sex mensibus Officiom omiserit, graue peccatum intelligere debet se admisisse, nisi excusetur per legitimum impedimentum.

2. *Qui primis sex mensibus omittit Officium, quomodo secundum aliquos non teneatur restituere.*

Quia tamen, neque Concilium, neque Pius V. declarant, vtrùm prætereà teneantur restituere fructus pro illis sex mensibus, tanquàm nō factos suos, & iniustè perceptos; non constat inter Doctores, vtrùm tenerentur illos restituere, saltem ex ea parte, quæ respondet solis Horis canonicis, retenta alia, quæ respondet aliis laboribus, & oneribus quæ fortè habentur ex titulo beneficij; an verò satis habeant, si solùm doleant de admisso crimine, & omnes fructus licitè possint sibi habere, vt verè suos, & iustè acquisitos, & retentos. Nam ex vna parte, cùm in Concilio Lateranensi, & in Bulla Pij V actum sit ex professo de obligatiooe restituendi ex omissione Horarum, & illi solùm dicti sint teneri ad restitutionem, qui omittunt post primos sex menses; & alij, qui omittunt primis sex mensibus, solùm sint declarati, quòd grauiter peccent, & quòd Deo sint reddituri rationem, & quòd beneficio sint priuandi, si vlteriùs perseuerent in eadem negligentia, non videtur posse esse dubium, quòd à restitutione fructuum omninò sint liberi; siue id proueniat, quia reuerà beneficium, & ius ad fructus non datur sub conditione, si recitetur Officium, vt proptereà acquisitio fructuum maneat suspensa, donec re ipsa compleatur conditio, & Officium recitetur; sed datur sub modo, & solùm cum onere, & obligatione recitandi; & ideò fructus statim fiunt ipsius beneficiati; neque est posteà, quòd restituantur tanquàm non sui, & acquisiti ioiustè, vt notat Sylu. *verb. Clericus, 4. q. 23. in fin.* ex Innoc. Ioan. Andr. & Butr. *in c. 1. de celeb. Miss.* & aliis Canonistis antiquioribus penè omnibus, cum quibus ex recentioribus id asserit etiam Garz. *de benef. part. 3. c. 1. n. 11.* siue proueniat, quia Concilium ipsum, & Papa, qui est supremus administrator, & dispensator bonorum ecclesiasticorum, pro primis sex mensibus concedit fructus ratione solius tituli, ex quo Clericus beneficiatus etiam simplex, & non curatus saltem viuit in statu, & habitu clericali, vel etiam concedit pro recitatione futura post illos sex menses, & vt interim discat ritum, & modum benè recitandi, vt vult V sq. *de benef. c. 4. §. 1. art. 1. dub. 8. n. 44.* & ex illo Layman *lib. 4. tr. 2. c. 5. n. 8. vers. Veruntamen.* siue denique id proueniat, quia quantuncunque violetur iustitia, etiam primis sex meosibus, ex iure ipso naturæ oriatur beneficiato obligatio restituendi; Papa tamen, & Concilium gratis illam remittit, & gratis condonat, vt vult Bonac. *de Horis can. disp. 1. qu. 5. puncto 2. num. 9. tom. 1.*

3. *Et quomodo secundum alios teneantur.*

Ex alia verò parte, cùm ex Iure communi, *cap. fin. de rescr. in 6.* beneficium detur propter Officium; & ideò ipsa prima collatio beneficij sit quasi contractus innominatus: *Do, vt facias.* & ex ipso contractu inducat obligationem iustitiæ naturalis, vt restituatur id, quod datur, si id non fiat, propter quod datur, vt etiam notat Bonac. *loc. cit.* & patet ex Iure communi, *toto ferè titulo de conditionib. causa data, & non secuta*, hisque Iuribus, tam naturalibus, quàm positiuis, expresse, & positiue non sit derogatum per Concilium aut per Bullam, non videtur posse esse dubium, quòd obligatio restituendi verè maneat etiam primis sex mensibus, si omittatur Officium.

4. *Dispositio sub modo non solùm obligat ad modum implendū, sed aliquando etiam ad rem restituendā, si modus nō adimpleatur.*

Neque hæc obligatio satis excusatur per hoc, quòd beneficium, & ius ad fructus non detur sub conditione, si recitetur Officium; sed sub modo, vt recitetur: falsum enim est, quòd etiam dispositio sub modo aliquando oon obliget ad modum implendum, & ad rem ipsam restituendam, si modus oon impleatur, vt patet ex L. *Quibus diebus. § Termilius. ff. de condit. & demonstr.* & notat Gloss. in *L. 1. ver. pro conditione, C. de iis, quæ sub modo.* Bart. & Doctores communiter apud Gomez *tom. 1. var. resol. c. 12. n. 60.* & apud Molin. *de contr. disp. 208. §. Quando aliquid.* Et ideò etiam collatio beneficij sub modo, & obligatione recitandi Officium, potest obligare ad fructus restituendos, si Officium non recitetur; & quantum est ex se, tam obligat primis sex mēsibus, quàm post illos, cùm semper, & pro toto tēpore sit submodo.

5. *Pro primis sex mensibus non possunt percipi fructus ratione solius status clericalis, vel ratione recitationis futuræ.*

Neque excusat sufficienter illud, quod additur, quòd beneficium, eiúsque fructus, pro primis sex mensibus dantur à Papa, & à Concilio solùm in titulum, vt Clericus iam assumptus in partem Domini viuat de patrimonio Domini, & non mendicet; vel etiam dantur pro recitatione futura. Contra enim est: quia ad hoc, vt Clericus in partem Domini assumptus habeat ab Episcopo, & ab Ecclesia, vnde viuat, sicut præcipitur *c. 2. de preben.* non est necessarium, vt beneficium illi detur pro primis sex mēsibus sine obligatione restituēdi; sed potest obligationi Horarum etiam adiungi obligatio restituendi, sicut adiungitur pro toto reliquo tempore post primos sex menses. Et quemadmodum pro sola permanentia in statu clericali pro reliquo tempore non potest aliquid retineri ab eo, qui omittit Officium, vt ex communi sententia diximus *supra, disp. praced. n. 11.* ita nec potest retineri totum pro primis sex mensibus. Neque est, quòd pro futura deinceps recitatione duplicetur quasi stipendium ab ipso initio, cùm satis respondeat vnicuique recitationi stipendium proprium; & alioqui si fructus primorum sex mensium responderent recitationibus aliorum mensium consequentium, si quis fortè illas omitteret sine legitimo impedimento, non solùm teneretur restituere fructus pro rata illarum; sed etiam pro rata priorum mensium: quod tamen est falsum ex Suario *de Hor. can. cap. 29. num. 14.* Bonac. *punct. 2. cit. n. 10.* Nau. & aliis apud ipsum.

6. *Neque ex condonatione, & remissione obligationis facta à Papa.*

Denique, neque illud excusat, quòd Concilium, & Papa gratis remittant obligationem restituendi pro primis sex mensibus, & fructus ipsos gratis condonent: neque enim est præsumenda hæc condonatio, & remissio, nisi fiat de illa expressa mentio: & eo ipso, quòd Concilium asserit esse reddendam Deo rationem, & Pius V. graue peccatum committi pro primis sex mensibus, relinquunt vnicuique considerandam, & expendendam naturam, & qualitatem peccati; & vtrùm ex illa sit apta sequi aliqua alia obligatio, an non.

Et

7\. *Quod datur ob causam, siue perpetuã, siue non perpetuam, debet semper restitui, si causa non sequatur.*

Et eadem ratione non est admittendum id, quod notat Garzias *part. 3. cap. 1. cit. num. 13.* non esse verum vniuersaliter, quòd datum ob causam, restitui debeat, si causa non sequatur; sed fallere specialiter, quando datur ob causam perpetuam, & successiuam, vt contingit in casu præsenti de collatione beneficij propter Officium, quod est persoluendum tota vita. Contra enim est: quia toto titulo, qui habetur in Iure ciuili, *ff. de condict. causa data.* causa non secuta, nulla fit mentio huiusmodi limitationis, & distinctionis de causa perpetua, aut non perpetua; & naturalis iustitia, quantum est ex se, tam obligat ad ponendam, & exequendam reipsa causam perpetuam, quàm non perpetuam; & consequenter æqualiter obligat ad restituendum, si forte vtraque causa æqualiter non ponatur.

8\. *Qui omittit Officium primis sex mensibus, non tenetur restituere partem fructuũ, quæ respondet aliis laboribus.*

Verùm, vt in hac re paucis indicemus, quid sit tenendum, primò certũ videtur, quòd ad summum eadem est obligatio restituendi pro primis sex mensibus, de quibus Concilium Lateranense, & Pius V. expresse non loquitur, quæ erat ante ipsum Concilium, & ante Bullam pro omnibus beneficiatis: cùm enim ex naturali iustitia omnes tenerentur Horas persoluere, & omnibus daretur beneficium propter Officium; & ipsa prima collatio beneficij esset cum omnibus quasi contractus innominatus: *Do, vt facias.* non tamen tenebantur omnes fructus suorum beneficiorum integrè restituere pro rata temporis, & omissionis, si fortè Officium omisissent; sed licitè, & validè poterant retinere illam partem, quæ respondebat proportione ad alia onera, & ad alios labores, quos fortè habebant in beneficio: siquidem obligatio, quam modò habent ad integrè omnes restituendos, nullámque partem sibi retinendam, solùm est ex decreto Concilij, & Pij V. in pœnam omissionis Officij; quæ tamen pœna ante dictum decretum non erat debita; ac proinde etiam illi, qui modò Horas omittunt primis sex mensibus, non tenentur integrè restituere omnes fructus; sed licitè possunt sibi habere, ac retinere illam partem, quæ respondet aliis laboribus, cùm similiter ex decreto Concilij, & Pij V. non ipsi puniantur priuatione omnium fructuum; sed solùm illi, qui omittunt post primos sex menses.

9\. *Et restitutionem quoad aliam partẽ, quæ respondet Horis canonicis, potest etiam facere per alia bona spiritualia.*

Et prætereà hæc ipsa obligatio restituendi huiusmodi partem correspondentem solis Horis canonicis, potest impleri, non solùm actuali, & formali restitutione fructuum, aut pecuniæ; sed etiam bonis aliis spiritualibus, quæ compensent omissionem Horarum, verbi gratia, illarum repetitione, & reiteratione, quando ampliùs non sunt debitæ; vel aliis bonis, ac piis operibus, quæ sint æqualis fructus, & valoris spiritualis: nam, vt notat Suar. *lib. 4. de Horis canon. cap. 29. n. 11. & 12.* duplex damnum potest considerari intulisse Ecclesiæ, aut Fundatori beneficij is, qui omisit Officium, id est, quòd pensum Horarum non soluerit, quando debebat; & quòd absolutè non soluerit, & tam Ecclesiam, quàm Fundatorem priuarit bono illo spirituali. Quanuis autem primum illud damnum, quòd Horas non dixerit tempore debito, non possit ampliùs suppleri, & compensari, cùm ad præteritum non detur potentia; benè tamen potest suppleri & compensari hoc secundum; & qui, verbi gratia, omisit Officium per vnum mensem, si deinde per alium mensem singulis diebus bis reciter, id est, semel pro obligatione tunc præsente; & iterum pro obligatione iam præterita; verè restituit, & compensat Ecclesiæ, & Fundatori bonum illud spirituale, quo illos priuauerat; neque est, quòd ampliùs teneatur restituere in aliis bonis. Et quemadmodum is, qui accipit, verbi gratia, eleemosynam, vt hac hebdomada Missas celebret pro hoc defuncto, ita peccat, si illas non celebrat hac hebdomada, vt tamen eleemosynam non teneatur restituere, si postea celebret sequente hebdomada; quia reuerà compensat damnum illatum defuncto in non celebratione simpliciter; quanuis non compenset illud primum in dilatione celebrationis: ita & qui repetit Horas canonicas priùs omissas, potest compensare damnum illatum in omissione simpliciter, etiamsi non compenset illud, quod intulit in omissione pro tempore debito. Et hæc compensatio, siue restitutio per opera spiritualia æqualis valoris, ex eodem Suario *cap. 30. num. 8.* non potest habere locum post decretum Concilij, & Pij V. quia per illud expressè determinatur restitutio esse facienda specialiter in ipsis fructibus, & redditibus beneficij; & ideò Officium ex omni parte remanet tantùm onus dici; & semel omissum, non potest ampliùs prodesse ad tollendam vllam priorem obligationem, vt etiam *supra* diximus *disput. præcedente, num. 22.* Et quia hæc declaratio non habet locum pro iis, qui omittunt Officium primis sex mensibus, sicut neque habuit pro aliis omnibus ante dictum decretum Concilij, & Pij V. hinc est, quòd restitutio, si qua est facienda pro primis sex mensibus, possit fieri sufficienter etiam per bona spiritualia, sicut potuit fieri vniuersaliter pro omnibus ante dictum decretum.

Secundò, siue hæc restitutio pro primis sex mensibus possit fieri per bona spiritualia, siue non, probabilissimum est, quòd omninò debeat fieri iure ipso naturæ quoad eam partem redituum, quæ respondet præcisè Horis canonicis: ita enim ex Canonistis docet Calder. *in cap. 1. de celebr. Missar.* Ancharr. *cons. 228.* Gemin. *in cap. fin. de rescr. in 6.* Couar. *lib. 3. var. cap. 13. num. 10.* & alij, qui absolutè asserunt, obligationem restituendi ex omissione Horarum, esse de iure naturæ, & ex iustitia naturali: & ex Theologis idem sentit Adr. *in 4. in materia de restit. quæst. An Clericus teneatur restituere, &c.* Ang. *verb. Hora, num. 11.* Sot. *lib. 10. de iust. quæst. 5. art. 6.* Suar. *de Horis canon. cap. 29. num. 7.* Valen. *2. 2. disp. 6. quæst. 2. puncto 10. § 8. vers. Respondeo per distinctionem.* & alij apud ipsos. Et ratio satis efficax est illa ipsa, quam indicauimus *num. 3.* quia collatio beneficij ab ipso initio, est quasi contractus innominatus inter Ecclesiam, & beneficiatum: *Do, vt facias.* & semper quod datur ob causam, iure ipso naturæ debet restitui, si causa non sequatur. Neque hæc ratio satis euacuatur per communes responsiones Doctorum, vt patet ex dictis *num. 4. & seqq.*

10\. *Qui omittit Officium primis sex mensibus, probabilissimũ est, quòd teneatur iure ipso naturæ restituere eã partem fructuũ, quæ respondet Hor. can.*

Dixi autem, id esse probabilissimum; non autem dixi, id esse certum: quia non desunt plures, & graues Authores, qui oppositum sentiant; & eum, qui primis sex mensibus omittit Officium, omninò soluant ab omni restitutione: & ideò non potest negari, quòd etiam hoc sit probabile, & tutum sufficienter in conscientia, saltem propter authoritatem Doctorum Ita enim sentit Panorm. *in cap. 1. num. 8. de celebr. Miss.* Syln. *verb. Clericus, 4. quæst. 23.* Nau. *de orat. cap. 7. num. 31. & cap. 10. num. 37. & cap. 21. n. 58.* Graff. *lib. 2. dec. c. 50. num. 11.* Garzias *de benef. p. art. 3. cap. 1. num. 7. & seqq.* Bonac. *de Horis can. quæst. 5. puncto 2. num. 9.* Azor. *part. 1. lib. 10. cap. 14. quæst. 1.* Less. *lib. 2. cap. 34. num. 179.* Tolet. *lib. 2. cap. 12. num. 3.* Vasq. *de benef. c. 4. § 1. art. 1. dub. 8. n. 43.* Laym. *lib. 4. tract. 2. cap. 5. num. 1.* & alij apud ipsos, qui vel absolutè negant obligationem restituendi oriri ex iure naturæ; vel affirmant, eam remitti, & condonari per decretum Concilij, & Pij V.

11\. *Probabile tamẽ est etiam oppositum.*

Tertiò, hoc totum, quod diximus de Clericis beneficiatis 12.

Etiam Clerici pensionarij tenentur restituere fructus pensionum, si omittant Officium Beatissimæ Virginis.

neficiatis omittentibus culpabiliter Horas canonicas, dici debet proportionaliter etiam de Clericis pensionariis, si omittant Officium paruum Beatissimæ Virginis: tenentur enim etiam ipsi pro rata omissionis, & temporis, post primos sex menses ab obtenta pensione, erogare in fabricam beneficij, super quo habent pensionem; vel in pauperes, fructus omnes suæ pensionis, neque possunt vlla ex parte sibi illos habere, vel relinquere principali beneficiato, cùm ipse Pius V. *in sua Bulla* ita præcipiat, cósque puniat pro omissione Officij; & specialiter de huiusmodi fructibus ita disponat, vt benè notat Suar. *de Horis canon. cap. 30. cit. num. 22.* Et pro primis sex mẽsibus idem de illis est dicendum proportionaliter, quod diximus de beneficiatis, esse, scilicet, probabilius, quòd teneantur restituere, sed posse restitutionem facere, etiam in operibus spiritualibus. Neque occurrit circa hoc aliud notandum, nisi vt benè aduertatur, vtrùm aliquis pensionem habeat, & fructus ecclesiasticos percipiat, tanquàm Clericus, & titulo clericali; an verò vt miles, vel quomodocunque aliter tanquàm laïcus, & titulo aliquo laïcali: siquidem Pius V. eos tantùm pensionarios obligat ad Officium Beatissimæ Virginis, & eos tantùm punit restitutione fructuum, si illud omittant, qui, vt Clerici, illos percipiunt.

DISPVTATIO XLII.

De iis, quæ pertinent ad recitationem publicam, & in Choro.

1. *Vsus Chori, & recitatio publica est antiquissima, & honestissima.*
2. *Ad Chorum non tenentur nisi Professi, & beneficiati, alicui certæ Ecclesiæ deputati.*
3. *Mortaliter peccat, qui abest à Choro ex contemptu, vel cum scandalo aliorum, & graui damno diuini cultus.*
4. *Grauitas culpæ in absentia à Choro non est attendenda ex amissione distributionum.*
5. *Sed ex deordinatione ipsius absentiæ secundùm se.*
6. *Quæ absentia à Choro possit censeri leuis in Clerico beneficiato.*
7. *Absentia à Choro potest ex pluribus causis excusari à culpa.*
8. *Qui non est solitus adesse Choro, non excusatur ratione infirmitatis, aut senectutis.*
9. *Distributiones quotidianæ maximè regulantur secundùm ordinationes cuiusque Ecclesiæ.*
10. *Tenentur Canonici etiam interesse Capitulis, & Congregationibus capitularibus suæ Ecclesiæ.*
11. *Qui tenentur ad Chorum, etiam tenentur in illo cantare.*
12. *Et alioqui amittunt distributiones correspondentes cantui; & peccant mortaliter, quantum est ex suo genere.*
13. *Qui excusantur à cantu, debent saltem attendere animo: & alioqui non lucrantur distributiones.*
14. *Officium in Choro est integrè recitandum, & potest peccari mortaliter, si aliquid omittatur.*
15. *Non potest aliquid addi in recitatione publica.*
16. *Motetta quomodo possint licitè cantari in diuinis Officiis.*
17. *Qui tenentur cantare in Choro, etiam tenentur mente attendere, & orare.*
18. *Et probabile est, quòd alioqui non lucrentur distributiones.*
19. *Pro tempore persoluendi, & cantandi Officium in Choro, seruanda est consuetudo cuiusque Ecclesiæ, nec de facili est facienda mutatio.*

QVÆ hactenus diximus circa recitationem priuatam Horarum canonicarum, de personis, quæ ad illam tenentur, de integritate, de attẽtione, de tempore, & de aliis huiusmodi, non carent specialibus difficultatibus pro recitatione publica, & in Choro; & ideò postremo loco, etiam illæ sunt attingendæ.

1. *Vsus Chori, & recitatio publica est antiquissima, & honestissima.*

Primò autem supponi debent ea, quæ pertinent in vniuersum ad Chorum, vt, verbi gratia quòd eius institutio sit antiquissima, & honestissima, vt probat Suar. *de Horis canon. lib 4 cap. 1* quòd preces horariæ laudabiliter, & vtiliter possint cantari, vt idem probat *cap. 7. n. 9.* etiam cantu, qui dicitur figuratus, & adhibitis sonis instrumentorum musicorum: & probat *cap. 8.* nec solum a Clericis; sed etiam a laïcis, ac toto populo; quamuis sit valde conueniens, vt soli Clerici, vel saltem certæ aliquæ personæ ad id eligantur, & reliquus populus deuote audiat, vt probat *cap. 9.* siquidem hac de causa ad confusionem vitandam, & ad statuendum in diuinis Officiis certum ordinem *cap. 1. de vita, & honestate Clericorum*, ex Concilio Moguntino statuitur, vt laïci, quando celebrantur sacra mysteria, vel diuina Officia, non præsumant stare, vel sedere inter Clericos secus altare; sed pars illa, quæ cancellis ab altari diuiditur, solùm pateat psallentibus Clericis; & ad orandum, & communicandum, laïcis, & fœminis pateant Sancta Sanctorum, id est, pars alia maior, quæ dicitur corpus; aut nauis Ecclesiæ, vt notat *ibi* Glossa.

2. *Ad Chorum non tenetur, nisi Professi, vt beneficiati, alicui certæ Ecclesiæ deputati.*

Secundò, est supponendum, ad Chorum teneri Religiosos specialiter Professos ad Chorum, & beneficiatos, alicui certæ Ecclesiæ deputatos, vt sunt Canonici, & Clerici Ecclesiæ Cathedralis, aut Collegiatæ: quia tamen Religiosi solùm tenentur ex obligatione virtutis religionis, & beneficiati ex obligatione virtutis iustitiæ; hinc est, quòd hi ex suo genere grauiùs peccant, quàm illi, si absint à Choro, vt notat Caiet. *in Summa, verb. Hora*, Suar. *cap. 10. num. 16.* Bonac. *de Horis canonicis, disput. 2. quæst. 1. puncto 1. num. 10.* nisi fortè etiam illi per suam absentiam sint causæ grauis damni Ecclesiæ, & cultus diuini; vel id faciant ex contemptu, vel ex peculiari consuetudine; aut ex præcepto Superioris, & Regulæ arctiùs teneantur. Et vlteriùs quia ex violatione iustitiæ oritur obligatio restituendi, hinc etiam fit, vt beneficiari, si absint à Choro, non lucrentur quotidianas distributiones, quæ solùm dantur interessentibus Choro, vt habetur in Tridentino *sess. 24 cap. 12. de reformat.* quamuis excusentur, qui absunt, propter aliquod aliud seruitium, quod exhibent eidem Ecclesiæ ratione Officij peculiariter sibi iniuncti, vel propter infirmitatem, & rationabilem corporis necessitatem, vt dicitur cap. vnico, *de Cleric. non resid. in 6.* & notat Suar. *de Horis canonicis, cap 10. num. 20.*

His autem positis, est difficultas pro his ipsis beneficiatis, vtrùm quælibet absentia à Choro sit censenda peccatum mortale, etiamsi tantommodo sit, verbi gratia, pro vna aliqua ex Horis minoribus, vel solùm pro medietate vnius Horæ; & vtrùm satisfaciant suo muneri, si solùm intersint Choro; an verò præterea teneantur etiam recitare suos versus, eósque canere alta voce.

3. *Mortaliter.*

Pro qua re certum est, eos, qui absunt ex contemptu, vel cum graui scandalo, & damno Ecclesiæ, vel

cum

peccat, qui abest à Choro ex contemptu, vel cum scandalo aliorũ, & graui damno diuini cultus.

cum animo non supplendi priuatim id, quod omittunt in Choro; peccare mortaliter, etiamsi absint pro vna tantùm ex Horis minoribus, vel pro vna aliqua illius parte notabili, vt notat Nauar. *de orat. cap.* 5. *num.* 14. & *cap.* 10. *num.* 43. & Suar. *de Horis can. cap.* 13. *num.* 5. & omnes communiter: nam de iis, qui absunt ex contemptu, & sine animo supplendi priuatim, res est clara, cùm formalis contemptus semper ex se sit peccatum mortale: sicut & voluntas omittendi partem notabilem, vt *suprà* diximus. De iis verò, qui absunt cum graui scandalo, & damno Ecclesiæ, probatur ex eo: quia, si quis per suam absentiam sit causa, vt plures alij absint à Choro; & ideò Officium in Ecclesia, vel simpliciter non cantetur, siue ex toto, siue ex parte notabili; vel non cantetur pro dignitate, & hinc sequatur scandalum, & offensio populi; non apparet, quomodo possit excusari à culpa mortali, accipiendo partem notabilem, quæ non cantatur, non eo modo, quo *suprà* accepimus in recitatione priuata, pro illa, quæ saltem æquiualet parti dimidiæ vnius Horæ minoris; sed pressiùs pro illa, quæ communiter in recitatione publica censetur notabilis, qualis potest esse etiam vnicus Psalmus, vt *suprà* diximus, & in hoc casu absentiam à Choro esse semper mortalem, si absentia sit ea consuetudine, vel ex contemptu, aut cum graui iactura diuini cultus, expressè habet Syluest. *verb. Hora, quæst.* 10. *num.* 11. Caiet. *in Summa, verb. Hora, §. Quoad quintum.* Nau. *de orat. c.* 5. *n.* 14. & *c.* 10. *n.* 43. Valen. 2.2. *disp.* 6. *q.* 2. *puncto* 10. §. 6 Regin. *lib.* 10. *n.* 116 Laym. *lib.* 4. *tract.* 2. *c.* 7. *q.* 7. *n.* 7. Bonac. *de Horis canon. disp.* 2. *q.* 5. *puncto* 2. *n.* 1 & alij apud ipsum.

4. *Grauitas culpæ in absentia à Choro, non est attendenda ex amissione distributionũ.*

Si quis verò absit à Choro non ex contemptu, neque cum scandalo, & damno Ecclesiæ, & habeat intentionem supplendi priuatim id, quod non dicit, aut cantat in Choro, similiter certum videtur, quòd non est satis ad culpam mortalem illa absentia, quę sit satis ad amittendas distributiones, & quæ ea consuetudine Ecclesiæ iustè punitur illarum priuatione: si enim statuto, vel consuetudine sit inductum, v.g. vt, qui ingreditur ad Matutinum, finito Inuitatorio, & primo Psalmo, *Venite, exultemus.* amittat distributiones, non propterea qui sic ingreditur, videtur damnandus culpæ mortalis, vt notat Suarez *cap.* 13. *citat. num.* 7. siquidem huiusmodi pœna non est tanta, vt non possit iustè imponi etiam propter culpam venialem; & qui assignarunt distributiones pro singulis Horis, licitè potuerunt statuere, vt, qui per tantùm tempus abesset à Choro, illas non lucraretur, etiamsi fortasse careret omni culpa, etiam veniali. Quare aliunde videtur expendenda grauitas culpæ in eo, qui abest à Choro, quàm ex amissione distributionum.

5. *Sed ex deordinatione ipsius absentiæ secũdùm se.*

Et rectè videtur attendi ex deordinatione, & deformitate, quam habet ex se secundùm æstimationem, & iudicium viri prudentis, & ex damno, quod de facto patitur, vel potest pati Ecclesia Et hoc modo ex Syluest. *verb. Hora, qu.* 10. & Ang. *eod. n.* 26. & Armilla *eod. n.* 21. & Nauar. *de orat c.* 5. *n.* 14. certum est, peccare mortaliter eum, qui ducit in consuetudinem non ire ad Chorum; vel est causa, vt Ecclesia patiatur iacturam in celebratione, aut solennitate diuinorum Officiorum: & ex Bonac. *disp* 2. *de Horis canon. quæst.* 1. *puncto* 2. *n.* 2. §. *Dixi notabiliter.* idem est de illo, qui abest à Choro vltra tres, vel quatuor dies: & ex Graffio *lib.* 2. *de [illegible] c.* 53. *n.* 12. de illo, qui abest plusquàm semel, aut bis: & ex aliquibus Viris doctis apud Suar *c.* 13. *cit n.* 8. de eo, qui abest vltra vnum integrum diem; quanuis alioqui regulariter sit diligens in seruitio Chori: quia enim cap. *Clericus.* 1. *dist.* 91. præcipitur, vt Clericus, qui absque corpusculi sui inæqualitate vigilias deerit, stipendio priuatus excommunicetur: & c. *Si quis presbyter. dist.* 92. præcipitur, vt Clericus Ecclesię deputatus, si fuerit intra ciuitatem, & ad quotidianum psallendi Officium matutinis, & vespertinis Horis ad Ecclesiam non conuenerit, & castigatus ab Episcopo veniam non obtinuerit deponatur à Clero: & c. *Dolentes. de celebrat. Missar.* prohibetur sub pœna suspensionis, ne quis absit à Choro tempore diuinorum; & distinctè præcipitur in virtute obedientiæ, vt diuinum Officium, nocturnum pariter, & diurnum, studiosè & deuotè celebretur: non potest absentia à Choro non censeri culpa grauis, quæ sola potest puniri pœna excommunicationis, depositionis, & suspensionis: & sola colligitur ex his verbis: *Districtè præcipimus, & in virtute obedientiæ.* vt etiam *suprà* diximus *disp.* 35. *n.* 1. Et quanuis negari non possit, quin hæc culpa sit aliquando etiam leuis ex leuitate materiæ; non tamen videtur rationabiliter censeri materia leuis, si quis absit continuè per plures dies; sed solùm illa, si quis absit per eam partem vnius Horæ, quæ non punitur punctura, aut priuatione distributionum; vel etiam per illam, quæ prima punitur punctura, vel per vnam integram Horam, vt vult Suarez *cap.* 14. *citat. num.* 6. *& seqq.* Et falsum est id, quod asserit Bonac. *num.* 2 *citat.* quòd ferè communiter sit receptum in praxi, vt absentia vltra vnum integrum diem reputetur leuis, & venialis; cùm Suarez *num.* 9. neque etiam absentiam vnius diei integri audeat excusare à culpa mortali; & solùm dicat, esse rem plenam periculi peccandi mortaliter, si quis facilè, & frequenter vtatur tali licentia. Et ratio potest esse: quia, quemadmodum in aliis præceptis, quæ sunt ex se grauia, etiam singulæ transgressiones censentur mortales: ita & in præcepto conueniendi ad Chorum. Et cùm in sacris Canonibus sub grauibus pœnis, & grauiter præcipiatur, vt omnes Clerici alicui Ecclesiæ deputati conueniant ad quotidianum Officium Horis matutinis, & vespertinis; non videtur posse rationabiliter esse locus interpretationi, quòd possint abesse per plures dies sine graui culpa. Et ad hoc clarè facit declaratio sacræ Congregationis apud Garziam *de benef. part.* 3. *cap.* 2. *num.* 325. quòd interessentia ad Chorum, & ad diuina Officia debet esse in omnibus diebus, & in omnibus Horis, pręterquàm in tribus mensibus singulorum annorum: & siue hi menses computentur, & numerentur ex diebus continuis, siue ex diebus interpolatis, vt habet alia declaratio apud eundem Garziam *ibidem*, *num.* 327. semper constat, quòd vltra dictum tempus trium mensium, id est, vltra dies in totum nonaginta, semper absentia etiam per vnum diem est grauiter prohibita per Concilium, & per sacros Canones. Atque ex modo sic grauiter prohibendi huiusmodi absentiam videtur posse assignari disparitas, quare in seruitio, aut famulatu Viri principis moraliter reputetur culpa leuis, vel etiam nulla, si quis famulus ab illo absit per aliquot dies, etiam continuos; non autem in seruitio Chori, & in famulatu Ecclesiæ: id enim maximè est; quia Ecclesia strictiùs præcipit huiusmodi famulatum, quàm Viri principes; & ad illum strictè vult conueniri quotidie, & Horis, tam matutinis, quàm vespertinis; & vltra priuationem stipendij temporalis etiam adjungit alias pœnas spirituales, & grauiores excommunicationis, depositionis, & suspensionis, vt diximus; cùm tamen Viri principes communiter huiusmodi absentiam aliquorum dierum nihili faciant

6. *Quæ absentia à Choro potest censeri leuis in Clerico beneficiato.*

in suis famolis. Et hanc eandem ob causam maior absentia à Choro potest tolerari io Religioso professo, deputato ad Chorum, quàm in Clerico beneficiato: quia Religiosus solùm tenetur ex Regula, & hæc communiter non est ad culpam, vel saltem non ad mortalem, oisi fortè ex accidente sequatur Ecclesiæ, & cultui Dei graue damnum, vt notat Suarez *de Horis canonicis, c.10.n.15.& 16.* cùm tamen beneficiatus teneatur ex iustitia, & ex primo quasi contractu ionominato, *Do, vt facias;* & iustitia ex soo genere semper sit ad mortale, vt etiam *suprà* diximus *disp.35.n.5.*

7. *Absentia à Choro potest ex pluribus causis excusari à culpa.*

Qua tamen ratione potest quis excusari à recitatione Horarum simpliciter, si suppetat rationabilis causa oon recitandi, vt *suprà* esplicauimus *disput.38.* eadem ratione potest quis etiam excusari à recitatione in Choro; imò ex Bonac. *disp.2. quæst.1. puncto 2.cit. num.3.* multò facilior esse debet excusatio à Choro, quàm à recitando simpliciter; sicut & minor est obligatio circa locum, & accidentia, vel circunstantias tecitationis, quàm circa ipsam recitationem quoad substantiam. Atque hoc modo Bonifacius VIII. *cap. vnico, de Clericis non residentibus, in 6.* & Trident. *sess. 24. cap.12. de reformat.* eorum omnium excusationes admittit, etiam quoad acqoirendas distributiones, *quos infirmitas, seu iusta, & rationabilis corporalis necessitas, aut eiusdem Ecclesiæ vtilitas excusauerit.* Et ad euidentem Ecclesiæ vtilitatem potest reduci, si quis absit causa studij ex dispensatione Episcopi, vt declarauit sacra Congregatio *ad cap. 12. cit. de reform. sess.25.* & ad infirmitatem corporalem non solùm reducitur, si quis decumbat ex febre, vel ex alio morbo graui; sed etiã si quis sumat medicamentum ad humores euacuandos, & purgandos, vt notat Azor. *part.2.lib.7.cap.7.quæst.10.* & Ioann. Petr. Moneta *tract. de distribut. part.2. quæst.6. num.8. & seqq.* dummodo alioqui solitus sit communiter

8. *Qui non est solitus adesse Choro, non excusatur ratione infirmitatis, aut senectutis.*

adesse Choro: nam contrà, qui non est solitus adesse, cùm benè valet, non potest excosari ex quacunque infirmitate, vt ex communi sententia subdit Azor. *quæst.11.* cùm reuerà causa absentiæ non sit morbus, sed mala voluntas, aut mala coosuetudo Chorum non frequentandi; & perinde abesset, si benè valeret, sicut abest, dum malè valet; ac proinde tam bona, quàm mala valetudo se habet per accidens ad causam absentiæ. Et contrà is, qui communiter esset solitus adesse Choro, iustam excusationem haberet ex morbo, non solùm quando inculpsbiliter in illum incidisset; sed etiam quando incidisset ex propria culpa, vt notat Couarr. *lib.3. variar. cap.3. num.8. versic. Septimò.* & declarauit sacra Congregatio Concilij *ad cap. 12. citat. sess. 24 §. Senio confectis.* siquidem reuerà etiam morbus contractus ex culpa, esset illi causa, vt abesset: & Bonifacius VIII. infirmitatem simpliciter admittit, vt causam ratiooabilem excusantem absentiam; neque distinguit, vtrùm sit contracta ex culpa, vel sine culpa. Et idem est, si quis absit à Choro propter senectutem, quæ per se ipsa est grauis morbus; & ipse alioqui consueuerat communiter adesse, vt subdit Azor *qu.12.* & Moneta *quæst.6.n.12.& seqq.*

Ad iustam verò, & rstionabilem necessitatem corporalem, quam similiter Bonifacius Papa VIII. recenset, vt causam excusantem à Choro, reducitur primò, si quis iniustè detineatur in carcere, vt notat Couarr. *lib.3. variar. cap.3. num.8. citat.* & Azor. *cap.7. quæst.11.* Sed benè debet aduerti, vt detentio sit iniusta, cùm Bonifacius in textu hoc expresè requirat pro corporali necessitate; non autem pro iofirmitate, vt notant iidem Doctores. Et deinde reducuntur omnes illæ necessitates, quas recenset Moneta *de distribution. part. 2. quæst.5. præsertim à num.47. & seqq.* vt, verbi gratia, si quis tantisper exeat extra Chorum, vt respiret, & recreet spiritum defatigatum, vt notat Moneta *num.5.* ex Ioan. Andr. Innocen. & aliis *in cap. Dolentes. de celebrat. Missar.* Si quis absit, quia per vim detinetur ab aliquo priuato, vt notat *num.54.* ex Nauar. *consil.1. num.4. de Cler. non resident.* Graff. *part. 2. lib.3. cap.14. num.17.* Azor. *part. 2. lib.7. cap.7. quæst.10.* Si absit ob iustum metum, iudicio, & arbitrio ipsius Iodicis, vt notat *num.58. & seqq.* verbi gratia, si absit causa ioimicitiæ cum aliquo potentiore: siquidem hæc rationabiliter præbet causam timoris, & consequenter etiam causam absentiæ, cap. *Ad supplicationem.* & cap. *Nisi cùm pridem. de renunciat.* & declarauit sacra Congregatio apud Garziam *part.3. c.2. n.323.* & habetur *in ipsis Declarationibus ad c.12. n.32.* dummodo tamen is, qui timet, & abest, non dederit causam culpabiliter dictæ inimicitiæ; & metus illi incutiatur iniustè; si absit propter bellum ciuile, vel externum, ex quo non est tutum morari in ciuitate, vt notat *n.73.* ex Felin. *in cap. Accedens. 2. num 4. Vt lite non contest.* Menocbio *lib.2. casu 153. num.12.* Si absit propter bellum diuinum, quod est pestis, vt probat *num.74.* ex Ioan. Andr. Hostien. & aliis *in cap. vnicum, de Cleric. non residen. in 6.* pro quo facit etiam cap. *Ad supplicationem. de renunciat.* & Glossa *ibidem.* Et specialiter si quis iam sit absens à ciuitate, & propter pestem non possit redire, vel non possit conuenire ad Ecclesiam, & cum aliis communicare in Choro, vt subdit *num.75.* Et certum est, quòd ex his omnibus, & ex similibus causis potest absentia à Choro excusari a culpa, qoicquid præterea sit de acquirendis, vel amittendis distributionibus, quæ maximè pendent ex peculiaribus statotis, vel consuetudioibus cuiusque Ecclesiæ, vt specialiter pro absentia ex causa pestis notat Moneta *quæst.5. cit. num.76.* & habet Couar. *lib.3. var. cap.13. n.8. §. Nanò, hinc deducitur.* & declarauit sacra Congregatio apud Garziam *de benef. part.3. c. 50. n.361. in vna Syracusana, & Patauina;* & expressè habetur ex Bonifacio VIII. *cap. vnico. cit. de Clericis non residentibus, in 6.* vbi dicitur, quòd distributiones sunt dandæ interessentibus iuxta Ecclesiæ cuiusque ordinationem rationabilem iam factam, seu faciendam: &

9. *Distributiones quotidianæ maximè regulantur secundum ordinationem cuiusque Ecclesiæ.*

ideò huius maximè ordinationis in vnaquaque Ecclesia habenda est ratio, & per consequens etiam consuetudinis, quæ est ordinatio non scripta, dummodo similiter sic rationabilis, & legitimè præscripta. Ex hac ratione quanuis ex Bonifacio VIII. *cap. vnico citato, de Cleric. non resident.* possint dari distributiones iis, qui absunt propter infirmitatem; potest tamen etiam valerè consuetudo, vt infirmis non dentur, vt declarauit sacra Congregatio apud Garziam *part.3. cap.2. num. 360.* & apud Monetam *de distrib. part.2. quæst. 6. num.23.* Et contrà ex eodem Moneta *ibidem, num.20.* statutum, aut ordinatio, vel consuetudo, quæ alicubi dicitur vigere; vt distributiones dentur iis infirmis, qui ægrotant in ciuitate; non autem aliis, si fortè ægrotaot extra ciuitatem; non videtur probandum: quia non est rationabile, vt solùm ea loco desumatur discrimen, iisque tantum priuentur, qui fortè decumbunt extra ciuitatem, nõ autem alij, qui decumbunt in ciuitate; cùm tamen Bonifacius VIII. absolutè, & indistinctè admittat, quòd possunt distributiones dari infirmis.

Et eadem ratione annis superioribus oon est io-

dicatum

dicatum rationabile statutum illud, vel consuetudo, quæ alicubi dicebatur vigere, vt Canonicus, qui abesset, verbi gratia, ab Ecclesia, & a Choro pro primo Festo mensis Septembris, quod forte in illa Ecclesia erat celeberrimum, & à quo sumebatur initium totius anni ecclesiastici, amitteret eo ipso omnes distributiones totius anni; & præterea extra hunc casum non amitterentur distributiones pro rata absentiæ, quæ per totum annum haberet tractum successiuum; sed solùm pro rata ducentorum punctorum; & qui esset notatus, verbi gratia, centum, amitteret partem dimidiam; & qui esset notatus quinquaginta, amitteret quartam partem; & sic de aliis, quantocunque tandem tempore singuli peruenirent ad hanc, vel illam ratam punctorum: hoc, inquam, statutum, vel consuetudo ex eo est improbata, vt irrationabilis; quia præbet occasionem diminuendi cultus diuini, & seruitij Ecclesiæ: siquidem postquàm aliquis per absentiam primi Festi Septembris, vel per incursas ducentas punctaturas, iam amisit omnes distributiones, facilè aberit per totum reliquum tempus, cùm nihil ampliùs possit amittere: & Trident. *sess.* 14. *cap.* 12. *de reformat.* quemadmodum præcipit, vt distributiones recipiant, qui statis horis interfuerint; & hæc receptio videtur intelligenda cum tractu successiuo totius anni; & ideò non valeret decretum, aut consuetudo de illis totis acquirendis per vnam tantùm, aut per paucas aliquot interessentias: ita & præcipit, vt illas amittat, qui iisdem statis horis abfuerit: & ideò hæc etiam amissio videtur solùm intelligenda cum eodem tractu successiuo totius anni; ac proinde non valet consuetudo, aut decretum de illis totis amittendis per vnam tantùm, aut per paucas absentias. Et ad hoc facit etiam illud, quia hac de causa cap. vnico, *de Clericis non residen. in* 6 appellantur distributiones quotidianæ, & beneficia manualia, seu victualia; quia acquiruntur quotidie, & manualiter, & ad victum; & ideò etiam quotidie, & manualiter debent amitti. Et cùm in Tridentino *ibidem* reuocentur omnia statuta, & consuetudines, quæ faciunt contra illud decretum Bonifacij VIII. etiam hoc decretum, vel consuetudo censeri debet esse reuocata, & non posse ampliùs vim habere.

10. *Tenentur Canonici etiam interesse Capitulo, & Cõgregationibus Capitularibus suæ Ecclesiæ.*

Quicquid autem sit de distributionibus amittendis, aut non amittendis ex causa absentiæ à Choro, iuxta rationabiles ordinationes cuiusque Ecclesiæ, & de causis excusantibus etiam à culpa tales absentias; illud debent Canonici pro certo habere, strictiùs teneri se ad Choro interessendum, & ad inseruiendum Ecclesiæ in diuinis, quàm ad interessendum Capitulis, aut Congregationibus capitularibus, quando habentur pro administratione, & gubernatione rerum Ecclesiæ, & bonorum communium, tam spiritualium, quàm temporalium: & ideò ex minori causa posse excusari absentiam à Capitulis, quàm à Choro; & multò longiorem posse tolerari illam, quam hanc: quamuis enim reuerà teneantur etiam ad illam, nec satisfaciant suo muneri, si per frequentes, & quasi ordinarias absentias à Capitulis, desint bono communi, ad quod tenentur, vt videre est apud Garziam *part.* 3. *cap.* 2. *cit. num.* 524. *& seqq.* & apud Bonac. *de Hor. can. disp.* 2. *quæst.* 1. *puncto* 2. *num.* 4. *§. Respondeo* 2. magis tamen proprium, & magis præcipuum illorum est munus, vt inseruiant Choro, vt patet ex Tridentino *sess.* 24. *cap.* 12. *cit. de reform.* & communiter bonum commune non multùm periclitatur ex absentia à Congregatione capitulari huius, aut illius Canonici; sicut neque bonum commune totius Ecclesiæ ex absentia huius, aut illius Cardinalis à sacro Consistorio, vt notat idem Garzias *cap.* 2. *cit. n.* 531. *&* 535.

11. *Qui tenetur ad Chorum, etiã tenetur in illo cantare.*

Quando autem Canonici, & alij beneficiati intersunt Choro, non solum peccant, si absolute non recitent suos versus, neque habeant intentionem repetendi illos priuatim; sed etiam si recitent solùm submisse, & non cantent, & psallant alta voce simul cum aliis, vt notat Caiet. *in Summa, verb. Hora, §. vltimo, in fine, & tom.* 1. *Opusculorum, tract. vlt. respons.* 8. Armilla *verb. Hora, num.* 22. Sot. *lib.* 10. *de iust. quæst.* 5. *artic.* 4. Nauarr. *de oratione, cap.* 10. *num.* 47. & *cap.* 11. *quæst.* 2. Less. *lib.* 2. *cap.* 184. Bonac. *de Horis canonicis, disput.* 2. *quæst.* 1. *puncto* 3. *num.* 5. & alij communiter; & diximus *supra, disput.* 34. *num.* 2. quia cap. *Si quis Presbyter. dist.* 92. sub pœna depositionis à statu clericali præcipitur, vt omnes conueniant ad quotidianum psallendi officium: & in Trident. *sess.* 24. *cap.* 12. *cit. de reformat.* de habentibus dignitates canonicas, aut præbẽdas in Ecclesiis Cathedralibus, aut Collegiatis, dicitur, quòd sunt compellendi per se ipsos, & non per substitutos, obire diuina Officia, & in Choro ad psallendum instituto Hymnis, & Canticis Dei nomen laudare: certum autem est, quòd non dicitur psallere is, qui interest Choro, & suos versus non recitat; vel qui recitat solùm submissè, & solùm sibi; neque vocem attollit, vt possit communicare cum aliis. Et confirmatur: quia huiusmodi beneficia obligantia ad Chorum, ex prima institutione non sunt stipendia solius assistentiæ; sed etiam laboris, qui in cantu suscipitur: & alioqui, si omnes Choro assisterent, & tantùm submissè dicerent, non autem canerent; adhuc satisfacerent suo muneri: quod tamen nullus dicet.

12. *Et alioqui amittũt distributiones correspõdentes cãtui, & peccãt mortaliter, quantũuis ex suo genere.*

Atque hinc fit, vt qui intersunt Choro, & non cantant, etiam amittant distributiones pro ea parte, quæ respondet cantui, vt diximus *suprà, disputatione* 34. *numer.* 3. nisi fortè ex statuto, aut consuetudine suæ Ecclesiæ solùm teneantur ad Chori interessentiam; non autem ad cantum; vel nisi ex legitimo aliquo impedimento excusentur à cantu, vt diximus *num* 6. & qui non cantant, cùm teneantur, etiam peccant mortaliter ex suo genere; siquidem peccant contra iustitiam, vt diximus *num.* 7.

13. *Qui excusãtur à cantu, debẽt saltem attẽdere animo; & alioqui non lucrantur distributiones.*

Sed pro iis, qui ex statuto, vel ex consuetudine, aut quomodocunque aliter excusantur à cantu, illud est benè aduertendum, quòd eorum assistentia in Choro debet esse non solũ corpore, & eo modo, quo assisteret statua; sed debent esse præsentes etiam animo, & assistere tanquàm Ministri publici publicæ orationis: & alioqui non satisfaciunt suo muneri; & secundùm aliquos, per solam assistentiam corporalem, neque etiam lucrantur distributiones, vt *suprà* diximus *disp.* 37. *num.* 17. & hoc modo in Concilio Aquisgranensi *cap.* 131. & apud Suar. *de Horis canonicis, cap.* 12. *num.* 11. de Clericis beneficiatis Choro addictis dicitur, quòd in Ecclesia cum timore, & veneratione stantes debent orare, vel cantare, & audire: & Caietan. *in Summa, verb. Hora, in fine,* dicit, quòd maiores in Choro debent saltem meditari, quæ cantantur ab inferioribus.

14. *Officium in Choro est integrè recitãdũ; & potest peccari mortaliter, si aliquid omittatur.*

Et quæ diximus *suprà, disput.* 33. de integritate diuini Officij in recitatione priuata, potiori ratione debent intelligi etiam in recitatione publica; & non est dubium, quòd possit peccari mortaliter, si omittatur pars aliqua notabilis, vel recitetur deglutiendo, aut syncopando, &c. vt dicitur, c. *Dolen-*

tes. de celebrat. Miss. & pars notabilis in recitatione publica multò strictiùs est accipienda, quàm in recitatione priuata; & potest sufficere ad culpam mortalem etiam vnus Psalmus, si omittatur, vt diximus *supr. disp. 33. n. 5.* Et quamuis ad integritatem Horarum canonicarum non pertineat Officium paruum B. Virginis; in iis tamen Ecclesiis, quæ illud ex consuetudine recitabant ante Breuiarium Pij V. non debet omitti in recitatione publica, cùm hæc consuetudo expresse præseruetur in Bulla Breuiarij, & aliis Ecclesiis, quæ talem consuetudinem non habebant, proponatur solùm vt de consilio. De Officio verò Defunctorum, de Psalmis pœnitentialibus, Gradualibus, & de aliis huiusmodi precibus, quia in Bulla non habetur expressa mentio, quòd præseruentur consuetudines, quæ fortè erant in Ecclesiis; censeri potest, quòd solùm sint relictæ, vt de consilio; & ideò quantùm est ex vi Bullæ, possint omitti in Choro sine peccato, nisi fortè in aliqua Ecclesia antiqua consuetudo retenta, vel de nouo inducta actiùs obliget, vt notat Suar. *de Hor. canon. cap. 13. num. 13. & 14.*

15. *Non potest aliquid addi in recitatione publica.*

Similiter in recitatione publica non licet aliquid mutare, aut addere ad formulã Breuiarij, vt diximus *supr. disp. 30. n. 10.* & notat Suar. *c. 13. n. 15.* Et quidem si mutatio, aut additio fieret, vt perpetuò seruaretur, certum est, quòd non vacaret culpa mortali, cùm *in Bulla Breuiarij* expresse prohibeatur: si verò solùm fieret pro vna, aut altera vice, & in re leui, vt, v.g. si quis ex priuata deuotione vellet cantari vnam aliquam Antiphonam, aut fieri vnam commemorationem de aliquo Sancto, ad summum solùm esset peccatum veniale: & si fieret in materia graui, vt, v.g. si quis induceret nouas Antiphonas, aut nouas Lectiones, posset etiam esse peccatum mortale, cùm *in Bulla cit.* expresse declaretur, quòd non aliter satisfit obligationi, quàm recitando ex Breuiario, & iuxta illius præscriptum.

16. *Moteta quomodo possunt licitè cantari in diuinis Officiis.*

Et denique si solùm ad maiorem solennitatem addatur aliquid extra Officium, vt, v.g. motetum aliquod ex sacra Scriptura desumptum, vel piè, & doctè compositum; nullum est peccatum, vt notat Suar. *c. 13. cit. n. 16.* & patet ex communi consuetudine præcipuarũ Ecclesiarum; dummodo tamen cantus ipse sit pius, non autem profanus, & qui potiùs moueat ad leuitatem, & ad lasciuiam, quàm ad pietatem: vt enim habetur cap. *Cantantes. dist. 92.* ex S. Hier. in c. 5 Epist. ad Ephes. *Non sunt in Ecclesia, in tragœdorum modum gutiur, & fauces dulci medicamine liniende*; id est, electuariis ad vocem clariorem edendam, vt exponit *ibi* Gloss. *nec theatrales moduli, & Cantica sunt audienda; sed in timore, in opere, in scientia Scripturarum.* Et in eandem sententiam contra huiusmodi cantus, quibus deuotio contemnitur, & lasciuia propalatur, multa habentur Extrau. vnic. *de vit. & honest. Cler.* & in Trid. *sess. 22. in decreto de obseruandis in celebr. Missa*, iniungitur Ordinariis locorum, vt arceant ab Ecclesiis eas musicas, quæ, siue organo, siue cantu lasciuum aliquid, & impurum miscent: & illos grauiter improbant Doctores communiter, vt Palud. *in 4 dist. 15. q. 5. art. 2.* Caiet. *2. 2. q. 91. art. 2. vers. Inter hec.* & *in Summa, verb. Organorum vsus.* Nau. *in Man. c. 12. n. 87.* Val. *2. 2. disp. 6. q. 9. punct. vnic.* Suar. *de Hor. can. cap. 13. cit. n. 16. & 17.* Sanch. *lib. 2. in Dec. cap. 37 num. 7.* vbi distinctiùs explicat, quomodo in huiusmodi cantibus possit committi etiam culpa mortalis.

17. *Qui tenentur cantare in Choro, etiam tenentur mente attendere, & orare.*

Illud etiam non est omittendum pro Canonicis, & aliis deputatis ad Chorum, quòd non est satis, si Choro intersint, & voce cantent; sed etiam tenentur mente attendere, & orare ea, quæ cantant: & probabile est, quòd peccent mortaliter non solùm illi, qui voluntariè in Choro distrahuntur, neque habent intentionem posteà repetendi, & priuatim supplendi; sed etiam illi, qui, dum voce, & materialiter cãtant, voluntariè distrahuntur, & intendunt posteà priuatim supplere, cùm eorum obligatio non sit materialiter tantùm assistendi in Choro, & cum aliis vociferandi; sed orãdi vocaliter, non vbicunque, & quomodocunque; sed in Choro, simul cum aliis: cui tamen obligationi non satisfaciunt, qui, dum cantant, voluntariè distrahuntur, vt notat Suar. *de Hor. can. c. 14. n. 11.* ex Nauar. *de orat. cap. 13. n. 17.*

18. *Et probabile est, quòd aliqui nõ lucrentur distributiones.*

qui etiam addit, eos non lucrari distributiones; sed teneri restituere, perinde ac si non cantassent: quanquam Suar. *n. 12.* de hoc multùm dubitet, & disertè asserat, se non imponere huiusmodi obligationem propter hunc solum defectum internæ attentionis in cantu, si posteà suppleatur defectus, & totum Officium legitimè persoluatur, vt etiam tenet Barth. Med. *in instruct. Confess. c. 14. §. 11.* cùm reuerà Concil. Lateran. & Pius V. obligationem restituendi solùm imponant iis, qui non recitant, quamuis materialiter Choro assistant; non autem iis, qui recitant, & Choro assistunt, & cantant, sed dum cantant voluntariè distrahuntur. Negari tamen non potest, quin opinio Nauarri sit valdè probabilis, cùm hæc obligatio restituendi, facilè in iis oriatur ex naturali iustitia, quam violant, dum in Choro non orant vocaliter, sicut tenentur ex proprio quasi contractu, quem inierunt in prima acceptatione beneficij obligantis ad Chorum. Et quemadmodum probabilissimum est, quòd alij omnes, qui simpliciter non attendunt, dum recitant, non faciant fructus suos; sed teneãtur illos restituere, vt *supr.* diximus *disp. 40. n. 28.* quia reuerà non orant: ita & probabile est, quòd qui in Choro non attendunt, dum cantant, similiter non faciant suas distributiones, & teneantur illas restituere, cùm etiam ipsi reuerà non cantent, dum cantando non orant, iuxta versiculos, qui sunt apud Gloss. *in cap. Cantantes. dist. 92.*

Non vox, sed votum; non cordula Musica, sed cor;
Non clamans; sed amans, cantat in aure Dei.

19. *Pro tempore persoluendi, & cantandi Officium in Choro, seruãda est consuetudo cuiusque Ecclesiæ, nec de facili est facienda mutatio.*

Circa tempus recitandi in Choro Horas canonicas, satis sit dicere, quòd debet seruari propria consuetudo cuiusque Ecclesiæ: & hæc etiam obligatio ex suo genere est grauis, & potest sufficere ad culpam mortalem, si quis culpabiliter, & sine ratione sit causa, vt propria tempora cuiusque Horæ notabiliter varientur, vt notat Sylu. *verb. Hora, q. 6.* Angel. *eod. n. 22.* Tab. *n. 6.* Nau. *de orat. cap. 3. n. 22. & 63.* Suar. *de Hor. can. cap. 16. n. 12.* quia, cùm huiusmodi tempora in Iure sint definita in fauorem populi, vt possit conuenire ad Ecclesiam, & interesse diuinis; non possunt sine graui ipsius scandalo, & damno spirituali variari. Quæ autem variatio in hac re sit notabilis, relinqui debet prudenti iudicio, vt vult Suar. *n. 12. cit.* neque videtur censenda notabilis, si solùm sit, v.g per vnam horam, nisi fortè ex accidente etiam per hanc sequatur graue scandalum populi, & magna perturbatio diuini Officij. Et si occurrat rationabilis causa variandi, nullum est inconueniens, vt de consensu Prælati fiat variatio, vt, v.g. si sit facienda processio, vel aliquid simile.

DISPVTATIONVM EX THEOLOGIA MORALI, LIBER QVARTVS.

De superstitione, & irreligiositate, quæ maximè prohibentur per primum Præceptum Decalogi.

VITIA, quæ maximè prohibentur per primum Præceptum Decalogi, & specialiter opponuntur virtuti religionis, secundùm se, possunt reduci ad duo capita, vt notat S. Thomas 2.2. *quæst* 92. *&* 97. *initio*, & *quæst.* 122. *artic.* 3. id est, ad illa, quæ recedunt ab illios honestate per excessum, & cultum diuinum exhibent Deo, in quibus non debent: & ad illa, quæ recedunt per defectum, & negligunt Deo exhibere eos cultus, quos debent, & in quibus debent. Et quæ sunt prioris generis, dicuntur pertinere ad superstitionem; & quæ sunt posterioris, ad irreligiositatem. De vtrisque legi potest S. Thomas 2.2. *quæst.* 92. *& seqq. vsque ad* 101. Summistæ *verb Superstitio*, Nauarr. *in Man. cap.* 11. *num.* 23. *& seqq.* Less. *lib.* 2. *de iustit cap.* 43. Sayr. *lib.* 4. *Clau. reg. cap.* 4. *& seqq.* Azot. *part.* 1. *lib.* 9. *à cap.* 11. Valent. 2.2. *disput.* 6. *quæst.* 9. *& seqq* Suarez *de relig. tom.* 1. *tract.* 3. Franciscus Victoria *in relect. de magia*, Sanchez *lib.* 2. *in Decal. à cap.* 37. Paulus Layman *lib.* 4. *tract.* 10. Bonac. *in primum Præceptum Decalogi, disput.* 3 *quæst.* 5. *tom.* 2. Reginald. *lib* 17. *cap.* 14. *& seqq.* Filiuccius *tract.* 24. Fagundez *in Præcepta Decalogi lib.* 1. *cap.* 34. *& seqq.* Tolet, *lib.* 4 *cap.* 14 *& seqq.*

DISPVTATIO I.

De illa specie superstitionis, qua Deus colitur modo indebito.

1. *Superstitio quid propriè sit.*
2. *Deriuatur à voce*, superstes; *vel à voce*, supersto.
3. *Quotuplex sit superstitio.*
4. *Superstitio perniciosa, quando contingat & quando superflua.*
5. *Superstitio perniciosa ex suo genere est peccatum mortale.*
6. *Ad superstitionem perniciosam pertinet, si quis celebret, aut Sacramenta ministret, dum est excommunicatus, depositus, aut degradatus.*
7. *Si celebret sine vestibus sacris.*
8. *Si inter concionandum fingat falsa miracula, aut falsas Scripturas.*
9. *Si exponat falsas Reliquias.*
10. *Superstitio perniciosa, propriè loquendo, solùm contingit in cultu publico.*
11. *Ad superstitionem superfluam pertinent actus impertinentes ad Dei cultum, & præcipuè si sint ex se mali, & turpes.*
12. *Superstitio superflua quale peccatum sit.*

NOMINE superstitionis intelligitur vana quædam, & falsa religio, qua cultus diuinus vero, aut falso Numini male tribuitur; vel, scilicet, verum Deum colendo modo indebito; vel creaturam, & falsum Deum colendo contra debitum. Et quòd superstitio possit contingere etiam circa cultum veri Dei, ex eo probat S. Thomas 2.2. *quæst.* 92. *art.* 2. *& quæst.* 93. *art.* 1. *&* 2 quia signa, quæ exhibentur ad protestandam excellentiam diuinam, possunt esse inordinata: vt, si quis, verbi gratia, tempore legis nouæ colat Deum per sacrificia legis veteris, eùmque adhuc significet esse venturum, & passurum, cùm de facto iam venerit, & passus sit; & in quantum superstitio versatur in vniuersum circa cultum diuinum, non potest non habere speciem quandam religionis sed in quantum exhibet cultum indebitum, non potest non esse religio vana, & falsa: eiúsque nominis etymologia ducitur

1. *Superstitio quid propriè sit.*

2. *Deriuatur à voce, superſtes; vel à voce, superſto.* dicitur à voce, *ſuperſtes*, vt vult S. Thomas *quaſt. 92. citat. artic. 1. ad 2.* ex Marco Tullio *lib. 2. de natura Deorum*: quia multi ex veteribus nimij erant in Diis colendis, vt filios ſeruarent ſibi ſuperſtites, & inde ſuperſtitioſi vocati ſunt; vel, quia multi relictis veteribus Diis colebant ſuperſtitem memoriam ſuorum maiorum, vt vult Lactantius *lib. 4. diuin. institut. cap. 28.* vel, quia ſenes multis annis ſuperſtites facilè delirabant, & neſciebant, quæ Numina colerent, vt vult Iſidorus *lib. 8. etymol. cap. 3.* Vel certè dicitur à voce, *ſuperſto*, vt vult Lucretius apud eundem Iſidorum *ibidem*, & Seruium *in lib. 8. Æneidos*, eò quòd Deorum ira supernè impendens, & quaſi ſuperſtans, ſimul incuteret ſui timorem; & ſimul induceret ad cultus nimios, & ſuperfluos, vt videre eſt apud Suarez *lib. de ſuperſtit. cap. 1. num. 1.* & apud Leſſium *cap. 43. cit. num. 1.*

3. *Quotuplex ſit ſuperſtitio.* Eſt verò ſuperſtitio potiſſimùm duplex ex eodem S. Thoma *quaſt. 92. art. 2.* quia vel cultum exhibet vero Deo, modo indebito; vel ſimpliciter exhibet falſo Deo: ſicut enim ad verum actum religionis, & ad verum cultum duo requiruntur; id eſt, alterum ex parte obiecti, vt is, qui colitur, ſit verus Deus; & alterum ex parte modi, vt colatur modo debito Deus verus, & exhibeantur ſigna verè congrua, & conuenientia ad illum colendum, & ad proteſtandam illius excellentiam; ita etſi alterum deſit, contingit ſuperſtitio & eſt duplex; vel, quia colitur Deus falſus; vel, quia indebitè colitur verus Deus: & illa, quæ contingit ex defectu obiecti, & eſt circa Deum falſum, ex S. Auguſtino *lib. 2. de doctrina Christiana, cap. 20. tom. 3.* qui etiam refertur cap. *Illud. 16. quaſt. 2.* vel eſt idololatria, qua falſus Deus abſolutè, & ſimpliciter colitur, vt verus Deus; vel eſt diuinatio, qua colitur falſus Deus, vt reuelet aliquid occultum; vel eſt vana obſeruatio, qua colitur, vt iuuet, & dirigat in operando. Et illa alia ex eodem S. Thoma *quaſt. 93.* ſimiliter ſubdiuiditur in eam, quæ vero Deo exhibet cultum pernicioſum, vt, ſi quis in lege noua velit vti agno paſchali, vel cæremoniis, & cultu veteris legis: & eam, quæ exhibet cultum ſuperfluum; vt, ſi quis in Dei honorem aliquid faciat, quod verè non eſt honoratiuum Dei: quia enim veri adoratores Deum adorant in ſpiritu, & veritate, vt dicitur *Ioannis 4.* tam eſt contra adorationem cultus pernicioſus, & falſus, vtpote contrarius veritati, quàm cultus ſuperfluus, vtpote contrarius ſpiritui, vt notat Caietanus *in Summa, verb. ſuperſtitio.* Et hoc modo poteſt ſuperſtitio in cultu Dei contingere per exceſſum; non, quia poſſit contingere exceſſus in exiſtimatione, quæ habetur de excellentia Dei: ſiquidem, vt dicitur *Eccleſiaſtici 43.* quando multa de illo dixerimus, ſemper deficiemus in verbis, & conſummatio ſermonum, ipſe eſt in omnibus: & quando eum glorificauerimus, benedixerimus, exaltauerimus, quantùm poſſumus, ſemper adhuc ſuperualebit, & admirabilis magnificentia eius; & ſemper erit maior omni laude, & nemo poteſt eum videre, aut enarrare, & magnificare, ſicuti eſt; ſed quia proteſtatio huiuſmodi excellentiæ, in qua propriè conſiſtit eius honor, & cultus, poteſt fieri per ſigna, in quibus contingat exceſſus; & quæ ſint vltra illa, quæ ſunt verè honoratiua, vt dicemus.

4. *Superſtitio pernicioſa quando contingat, & quando ſuperflua.* Loquendo ergo de ſuperſtitione, qua exhibetur vero Deo cultus indebitus pernicioſus, ea tunc contingit ex S. Thoma *2. 2. quaſt. 93. art. 1.* quando continet falſitatem, & mendacium: ſiue ex parte rei ſignificatæ; vt quando in Dei honorem exhibentur ſigna, quæ non concordant cum re, quam ſignificant: ſiue ex parte perſonæ, quæ exhibet ſigna; vt, quando quis nomine publico, & tanquàm Miniſter Eccleſiæ Deum colit; neque tamen in eo colendo ſeruat modum ſibi præſcriptum ab Eccleſia; vel ipſe reuerà non eſt miniſter, & deputatus, vel conſecratus ad illum cultum: quia enim ex S. Auguſtino *lib. contra mendacium, c. 14. tom. 4.* mendacium tunc eſt maximè pernicioſum, quando committitur in iis, quæ pertinent ad religionem, non poſſunt huiuſmodi mendacia, quæ committuntur in cultu Dei, non eſſe pernicioſa; & talis eſſe etiam ſuperſtitio, quæ illa continet; ſuperſtitio verò, qua exhibetur cultus ſuperfluus ex S. Thoma *art. 2.* tunc contingit, quando aliquid exhibetur in Dei cultum, quod tali fini non eſt proportionatum; & quantùm eſt ex ſe non facit ad Dei gloriam; neque vt homo ſeſe per illud ſubiiciat Deo ſecundùm animam, vel ſecundùm corpus; neque eſt ſecundùm inſtitutionem Eccleſiæ, vt, ſi quis, verbi gratia, in Horis canonicis velit geminare *alleluia*, quando ex præſcripto Breuiarij non eſt geminandum; vel nolit audire Miſſam niſi à Sacerdote, qui vocetur, verbi gratia, tali nomine, vel ſit tantæ ſtaturæ, vel faciat alia huiuſmodi, quæ poſſunt videri apud Caiet. *in Summa, verb. Superſtitio, cap. 1.* Armillam *eod. num. 2.* Nauar. *in Man. cap. 11. num. 24.* Leſſ. *lib. 2. cap. 43. num. 5.* Sayrum *lib. 4. clau. reg. cap. 4. num. 1.* Sanchez *lib. 2. in Decal. c. 37. num. 4.* Fagundez *lib. 1. in Præcepta Decal. cap. 34. n. 5.*

Et quando ſuperſtitio eſt pernicioſa, quia continet falſitatem, & mendacium ex parte rei ſignificatæ; non eſt dubitandum, quòd ex ſuo genere ſit peccatum mortale, vt docet Caiet. *2. 2. quaſt. 93. art. 1.* Nauar. *in Manu. cap. 11. num. 24.* Leſſ. *cap. 43. n. 4.* Sayr. *cap. 4. cit. n. 4.* Sanchez *cap. 37. num. 5.* Suar. *de ſuperſtit. cap. 2. num. 10.* Tolet. *lib. 4. cap. 14. num. 1.* Fagundez *in primum Præceptum Decalogi, cap. 34 n. 14* Bonac. *in primum præceptum Decalogi, qu. 5. puncto 1. n. 2.* Layman *lib. 4. tract. 10. c. 1. num. 3.* & alij communiter: nam ſemper tale mendacium grauiter cedit in iniuriam Dei, dum in re graui aliter de illo ſignificatur aliquid, quàm verè ſit, vt in exemplo allato de ſacrificiis, & cæremoniis veteris legis, quarum ſignificatio, vt de futuro, iam eſt contra fidem, vt diximus. Poteſt tamen ex leuitate materię aliquando etiam eſſe peccatum veniale, vt ſubdit idem Suar. vt, ſi quis, verbi gratia, ad ſignificandum, & repræſentandum iudicium Dei remittentis, & abſoluentis peccata, eúmque colendum per hanc repræſentationem, vſurpet Sacramentum Pœnitentiæ, & in illo admiſceat leue aliquod mendacium in materia non neceſſaria; atque ita ſignum illud diuinæ gratiæ remittentis peccata, reddat falſum ex illa parte, vel non verum ex omni parte; etſi fortè ſignum aliquod grauiter falſum non vſurpetur, vt ſignum formaliter; & ad illud ſignificandum, quod verè non ſignificat; ſed ſolùm materialiter res illa, quæ eſt ſignum, vſurpetur ad aliquem alium finem, non erit propriè ſuperſtitio pernicioſa; ſed poterit ſolùm eſſe ſuperſtitio ſuperflua ex eodem Suario *c. 2. n. 8.* vt, ſi quis, v. g. velit circuncidi, non ad ſignificandū aliquid de Chriſto venturo, & de Baptiſmo, & lege noua, vt erat olim circūciſio in lege veteri; ſed ſolùm ad cōformandum ſe Chriſto, qui fuit circūciſus, quomodo id faciunt Æthiopes ex Leſſio *c. 43. n. 4. cit.* & ex Fagund. *in primum præceptū Decalogi, c. 34. n. 15.* quia enim ad Dei cultū vſurpat aliquid, quod hoc tempore eſt prohibitum, & reuerà non ampliùs facit ad cultum Dei, rectè dicitur Deum colere ſuperſtitione ſuperflua, etiamſi non colat ſuperſtitione pernicioſa. 5. *Superſtitio pernicioſa ex ſuo genere eſt peccatum mortale.*

Quòd ſi ſuperſtitio ſit pernicioſa ex parte perſonæ,

sonæ, quæ per illam colit Deum, & solùm ratione talis personæ contineat falsitatem, certum similiter est, quòd ex suo genere sit peccatum mortale, vt notant Caietanus 2. 2. qu. 93. art. 1. cit. Sanchez *lib. 2. in Decalogum, cap. 37. cit. num. 5.* Suarius *cap. 2. citato, num.* 18. quia, sicut qui apud vnum Regem se fingit Legatum alterius; vel vni exponit eam legationem, quam alter non commisit; vtrique facit grauem iniuriam: ita qui nomine Christi, aut Ecclesiæ Deum colit; ad quod tamen non est deputatus à Christo, vel ab Ecclesia, vel aliter colit, quàm velit, & iubeat Christus, & Ecclesia; vtrique facit grauem iniuriam, & peccat mortaliter: si tamen huiusmodi falsitas solùm esset in materia leui, & in aliquo accidentali, vt, v. g. si Sacerdos in sacrificio Missæ non seruaret cæremonias, & ritus accidentales Ecclesiæ, sed aliquid adderet, aut mutaret pro arbitratu, facilè posset excusari à culpa mortali ex leuitate materiæ.

6. *Ad superstitionem perniciosam pertinet, si quis celebret, aut Sacramenta ministret, dū est excōmunicatus, depositus, aut degradatus.* Atque ad hanc superstitionem perniciosam, & falsam ex parte personæ, non solùm pertinet, si quis non Sacerdos sacrificium offerat, vel Sacramenta ministret, tanquàm Sacerdos; sed etiam si hæc faciat, quando est excommunicatus, depositus, aut degradatus: quia etiam hic est falsarius, cùm fingat se ministrum Ecclesiæ, & ad id deputatum, quando verè non est. Idem esset etiam de illo, qui in sacrificio Missæ non misceret aquam, vel loco aquæ misceret aliquid aliud, vel celebraret sine

7. *Si celebret sine vestibus sacris.* vestibus sacris, &c. quia, quamuis esset Minister Ecclesiæ; aliter tamen impleret suum ministerium, quàm ab Ecclesia, & Christo esset iniunctum. Et idem esset, si quis inter concionandum, vel inter explicandas res fidei, fingeret noua miracula, vel

8. *Si inter concionandum fingat falsa miracula, aut falsas Scripturas.* falsas scripturas, & authoritates Sanctorum Patrum; & in attestationem, & confirmationem miraculorum appenderet in Ecclesia falsas imagines, aut falsa signa, vt, verbi gratià, vestes, aut spolia hominis falsò resuscitati, vel exponeret adorandas falsas Reliquias, vel amicis distribueret falsos globulos, aut falsa numismata benedicta, vel mutaret

9. *Si exponat falsas Reliquias.* formas Sacramentorum, & falsa Sacramenta conferret, &c. quia, cùm hæc omnia debeat facere, vt Minister Ecclesiæ, eiúsque nomine; aliter tamen facit, quàm Ecclesia præscribat, atque ita falsarium sese ostendit, vt notat Sanchez *cap. 37. cit. num. 9.* ex Caietano, Armilla, Nauarro, Sayro, & aliis communiter.

10. *Superstitio perniciosa, propriè loquēdo, solùm contingit in cultu publico.* Quòd si quæras, vtrùm hæc superstitio perniciosa ex parte personæ, possit contingere non solùm in cultu publico, quem aliquis exhibet, vt Minister Ecclesiæ, & nomine publico; sed etiam in cultu priuato, quem aliquis exhibet nomine proprio: Respondeo cum Suario *num.* 14. & Sanchez *num.* 3. quòd, propriè loquendo, solùm contingit in cultu publico: quia, qui exercet cultum priuatum, & solùm in sua propria persona, non apparet, quomodo possit committere falsitatem ex parte personæ, & sese ostendere vt falsarium, in quo propriè consistit hæc superstitio. Oppositum tamen docent Caietanus 2. 2. *quæst* 93. *citata, artic.* 1. Valentia 2. 2. *disp.* 6. *quæst.* 10. *puncto* 2. *ad finem.* Lessius *lib.* 2. *cap.* 43. *num.* 3. Sayrus *lib.* 4. *Clauis regia, cap.* 4. *num.* 4.

11. *Ad superstitionē superfluam pertinēt actus impertinētes ad Dei cultum, & præcipuè si sint ex se malis, & turpes.* Ad superstitionem verò superfluam, non solùm pertinent actus leues, & alioqui indifferentes; qui, quamuis non pertineant ad Dei cultum, & ad finem religionis; non tamen habent ex se deordinationem, & turpitudinem; sed etiam illi, qui per se sunt turpes: vt, si quis in Dei sacrificium occidat innocentem, vel fornicetur, aut faciat aliquem alium actum obscœnum, vel intrinsecè malum. Ita Suar. *num.* 2. & expresè colligitur ex Sancto Thoma 2. 2. *quæst.* 93. *art.* 2. qui ad cultum superfluum absolutè reducit, quicquid non est proportionatum fini diuini cultus, neque pertinet ad Dei gloriam, qualia certè sunt maximè illa, quæ sunt ex se turpia. Et quidem quamuis huiusmodi superstitio superflua, quando consistit solùm in actibus leuibus, & ineptis ad Dei cultum, non tamen ex se malis, & turpibus, solùm sit venialis, vt volunt Caiet. 2. 2. *quæst.* 93. *art.* 1. *cit.* Nau. *in Man. cap.* 11. *num.* 24. Tolet. *lib.* 4. *cap.* 14. *num.* 1. Suar. *de superstit. cap.* 2. *num.* 21. Sanchez *cap.* 37. *cit. num.* 10. Less. *cap.* 43. *num.* 5. Sayr. *lib.* 4. *cap.* 4. *num.* 4. Fagundez *in primum præceptum Decalogi, lib.* 1. *cap.* 34. *num.* 6. & 9. Bonac. *in primum præceptum Decalogi, quæst.* 3. *puncto* 1. *num.* 4. Layman *lib.* 4. *tract.* 10. *cap.* 1. *num.* 5. dummodo tamen huiusmodi actus leues non fiant ex contemptu, vel ex intentione inducendi in Ecclesia nouum ritum, vel contra expressum præceptum Ecclesiæ, quod alioqui sit in materia graui: quando tamen huiusmodi superstitio consistit in actibus per se malis, & turpibus; semper est peccatum mortale, vt notat *ibidem* Suarius: quia grauis iniuria semper fit Deo, si in illius honorem ea fiant, quæ sunt illius dehonoratiua, & vt talia cognoscuntur. Et quemadmodum si quis voueat rem malam, semper peccat mortaliter, etiamsi res illa sit alioqui solùm venialiter mala, vt vult Caiet. *in Summa verb. Votum,* & Suar. *tom.* 2. *de relig. lib.* 5. de peccatis voto contrariis, *cap.* 3. *num.* 15. quia in actu exercito profitetur, quòd res illa possit Deo promitti, & à Deo acceptari, tanquàm promissa, quod est destruere summam illius bonitatem, quæ ne minimi quidem mali promissionem acceptare potest: ita, si quis offerat in Dei honorem, & cultum rem aliquam malam, peccat mortaliter, cùm similiter actu ipso profiteatur, posse rem illam placere Deo, eúmque posse honorari re aliqua mala; quod similiter est destruere summam illius bonitatem, cui nullum malum placere potest. Atque hoc modo non posset excusari à culpa mortali, si quis insereret Horis canonicis cantiones aliquas turpes, eásque caneret voce, vel organo, tanquàm partes diuini Officij, & ex se aptas ad Deum orandum, aut laudandum, vt ex communi sententia notat Bonac. *in primum præceptum Decalogi, disp.* 3. *quæst.* 5. *puncto* 1. *num* 3. *tom.* 2. & Layman *lib.* 4. *tract.* 10. *cap.* 1. *num* 5. *cit.*

12. *Superstitio superflua quale peccatum sit.*

DISPVTATIO II.

De illa superstitione, qua simpliciter colitur falsus Deus; & appellatur idololatria.

1. *Idololatria, & idolum quid propriè sit.*
2. *Idololatria quomodo diuidatur in physicam, ciuilem, & fabulosam.*
3. *Quomodo diuidatur in veram, & fictam.*
4. *Semper est peccatum mortale.*
5. *Quomodo dicatur grauissimum peccatorum.*
6. *Quas pœnas incurrat idololatra.*

INTER eas superstitiones, quibus colitur falsus Deus, cap. *Illud,* 26. *quæst.* 2. ex S. Augustino *lib.* 2. *de doctrina Christiana, cap.* 20. *tom.* 2. prima est idololatria, qua falso Deo exhibetur

simpliciter cultus diuinus; non autem solùm ad certum aliquem finem sciendi occulta, vel operandi admiranda, vt etiam *supra* diximus *disputatione praecedente*, *num*. 3. Et patet ex S. Thoma 2.2.*quaest*.92. Quare, vt etiam de illa paucis agamus cum eodem S. Thoma *quaest*. 44. non accipimus hoc loco idololatriam solùm metaphoricè, quomodo omnis, qui peccat mortaliter, potest dici idololatra, quatenus creaturam aliquam amat super omnia; & interpretatiuè ponit in illa, tanquàm in Deo, rotum suum affectum, & vltimum finem, vt patet ex Sancto Paulo *ad Ephes*. 5. vbi auaritiam ait esse idolorum seruitutem; & ad Philippen. 3. vbi de hominibus ventri deditis affirmat, quòd ventrem ipsum habeant pro Deo: sed accipimus illam propriè, prout

1. *Idololatria, & idolū quid propriè sit.* dicit ex ipsa vi nominis latriam idoli, id est, cultum diuinum idolo exhibitum; siue intelligatur nomine idoli simulacrum aliquod rei fictae, & falsae, vt vult Origenes *homil*. 8. *in Exodum*, iuxta illud 1. Corint. 8. *Scimus, quia nihil idolum est in mundo*. & Theodoretus *quaest*. 38. *in Exodum*, & aliqui alij apud Suar. *de superst*. *cap*. 3. *num*. 2. & apud Lessium *lib*. 2. *cap*. 43. *num*. 7. siue intelligatur imago rei verae, quae falsò colatur, vt Deus, vt colligitur *Sap*. 14. vbi ex eo dicitur incepisse idololatria; quia pater, exempli gratia, nimis acerbo luctu dolens extinctum filium, fecit sibi illius imaginem, & illum, qui erat mortuus tanquàm homo, coepit colere tanquàm Deum, & inter seruos, & domesticos ei constituit etiam sacra, & sacrificia: & eadem ratione homines nimis aliquem amantes, aut nimis venerantes, fecerunt sibi illius imagines, iisque impenderunt diuinos honores, vt *ibi* subditur de tyrannis, & Regibus; & benè explicat Sanctus Thomas 2.2.*quaest*.94.*art*.4. siue denique appellatione idoli intelligatur quaecunque creatura, cui existimetur ex quacunque ratione inesse Diuinitas, & quae propterea colatur vt Deus: his enim omnibus modis se habuerunt idola gentium, & qui colit creaturam quancunque, vt Deum, communiter appellatur idololatra; siue eam colat immediatè, & in se ipsa; siue in imagine, & simulacro illius.

2. *Idololatria quomodo diuidatur in physicam, ciuilem, & fabulosam.* Et ex diuersis rationibus, propter quas diuini honores fuerunt exhibiti creaturis, diuisa est per gentiles Philosophos idololatria in triplicem Theologiam, prout ipsi eam appellarunt, & videre est apud Sanctum Augustinum *lib*. 6. *de ciuit*. *cap*. 5. & *seqq*. & *lib*. 7. *cap*. 6. & 16. & *lib*. 18. *cap*. 14. *tom*. 5. & apud Eusebium *lib*. 1. 2. & 3. *de praeparat*. *euang*. & apud Sanctum Thomam 2. 2. *quaest*. 94. *cit*. *art*. 1. Et primam dixerunt Theologiam physicam: quia physicis ostensionibus, aut sophismatis nitebatur: vt, quando caelum, & praecipuas alias mundi partes ponebant esse animatas, earúmque animas colebant, vt Numina mundum ipsum administrantia, vel Intelligentias caelorum motrices asserebant esse actus puros, & entia necessaria, & omninò à se, & per consequens Deos. Alteram verò appellarunt Theologiam ciuilem: quia in ciuitatibus inducebatur per Sacerdotes, & per Pontifices, qui in templis, & aris per artes nefarias Daemones alligabant certis simulacris, & imaginibus; & per illos referebant oracula, & responsa, & certos effectus operabantur, qui praeseferrent Diuinitatem: vnde & mirabantur Ethnici, quòd Sacerdotes potestatem haberent faciendi Deos, vt loquitur Sanctus August. *lib*. 8 *de ciuit*. *cap*. 21. Et denique tertiam appellarunt Theologiam fabularem, seu fabulosam, quasi antonomasticè: quis nec nitebatur ostensionibus physicis, neque apparentis effectuum admirabilium; sed solùm figmentis, & fabulis Poëtarum, qui hunc, vel illum hominem etiam sceleratissimum, verbi gratia, Iouem, aut Venerem, referebant in Deos, suisque fabulis celebres efficiebant: de qua diuisione praeter Sanctum Augustinum, & Sanctum Thomam *locis citatis* legi possunt Suarius *lib*. *de superstitione*, *cap*. 4. & Valentia 2.2.*disp*.6.*quaest*.11.*puncto* 2.

3. *Quomodo diuidatur in veram, & fictam.* Sed multò aptior ad rem moralem, quam tractamus, est illa alia diuisio idololatriae, quae ex parte ipsius colentis, & adorantis idolum diuiditur in idololatriam veram, & fictam, de qua idem Suar. *cap*. 4. *cit*. *à num*. 3. & *cap*.6. *à num*. 1. & Paulus Laymann *lib*. 4. *tract*. 10. *cap*. 2. *num*. 5. nam, quanuis ex parte idoli, aut creaturae, quae colitur, omnis idololatria sit falsa, & ficta; siquidem est protestatio Diuinitatis, & excellentiae diuinae in eo, in quo non est: ex parte tamen ipsius colentis, potest aliquando esse vera, vt quando talis protestatio est conformis cum interno iudicio intellectus, quòd idolo insit Diuinitas, & cum interna voluntate colendi illud, vt verè Deum; & aliquando potest esse ficta, & falsa, vt quando ex adulatione, aut aliquo alio simili motiuo solùm exterius exhibetur idolo cultus diuinus; non autem ex interno iudicio, quòd verè sit Deus; siue praetereà exhibeatur ex vera intentione colendi, vt Deum; siue etiam sine illa. Nam tripliciter videtur in vniuersum posse contingere huiusmodi idololatria, id est, primò, si procedat ex interno iudicio, & credulitate, quòd idolo insit Diuinitas; & ex interno affectu, & voluntate adorandi; quomodo communiter adorant Gentiles: secundò, si procedat ex solo affectu voluntatis, sine iudicio intellectus, vt, si fidelis det thura idolo animo adorandi; cùm tamen benè sciat, quòd non est dignum adoratione: tertiò, si procedat ex aliquo alio motiuo, vt si fidelis det thura idolo, non animo adorandi; sed mortem vitandi, quam tyrannus minatur, si non det thura, quomodo id fecit Sanctus Marcellinus, qui posteà grauiter doluit; & Seneca apud Sanctum Augustinum *lib*. 6. *de ciuitate*, *cap*. 10. *num*. 5. & apud Sanctum Thomam *quaest*. 94. *citata*, *articulo* 2. qui asseruit, cultum exteriorem exhibendum esse idolis; non, quia sit ex se bonus, & opportunus; sed, quia vulgari consuetudine est iam inductus.

Et de his omnibus modis non est dubitandum, quòd semper sint peccatum mortale contra virtutem religionis, vt notat Sanctus Thomas 2.2.*quaest*. 94. *art*. 2. & 3. Sanchez *lib*. 2. *in Decal*. *cap*. 37. *num*. 21. & omnes communiter: nam primus modus includit veram, & formalem infidelitatem internam quoad actum illum iudicij, de Diuinitate idoli: secundus verò, & tertius continent perniciosum mendacium, maximè iniuriosum Deo, & scandalosum proximo: siquidem, dum aliquis protestatur exterius inesse idolo Diuinitatem; factis ipsis apertè negat, Deum esse dignum, qui solus colatur, quod est illi maximè iniuriosum: & cùm exteriùs non appareat interna credulitas, aut intentio, ex qua exhibetur cultus exterior; tantò damnabiliùs, & perniciosiùs exhibetur, etiam quando exhibetur mendaciter, & sine interna credulitate, & intentione, quantò populus magis existimat exhiberi veraciter, vt contra Senecam loquitur Sanctus Augustinus *lib*.6. *de ciuit*.*cap*.10.*cit*. & Sanctus Thomas *quaest*.94.*art*.2.*cit*. 4. *Semper est pecc. mort.*

5. *Quomodo dicatur grauissimum peccatum.* Et hinc fit, vt cùm hi omnes modi sint intrinsecè mali, nunquam possint esse liciti, etiam imminente quocunque metu, aut malo grauissimo. Quo autem modo asserat S. Thomas *q*. 94. *cit*. *art*. 3. quòd idololatria sit grauissimum peccatum, non est,

quòd

quòd pluribus *hoc loco* examinetur: vel enim id asserit, facta solùm comparatione ad illa peccata, quæ opponuntur virtutibus moralibus, vt vult Suar. *de sup. erstit.cap.6.a num.9* & Less. *lib.2.cap.43. num.* 10. & diximus *suprà, de infidelitate in vniuersum, lib.1.disp.22.num.7.&* 8. vel, si fiat comparatio cum virtutibus etiam theologicis, solùm asserit, esse grauissimum, in quantum diminuit, & tollit principatum diuinum, & facit in mundo alios Deos, & maximè destruit subordinationem, & ordinem rerum, vt ipse loquitur; vel etiam in quantum includit saltem materialiter odium Dei, dum aufert Deo singularitatem Diuinitatis, & excellentiæ diuinæ; & ideò se habet ad ipsum peccatum odij Dei, sicut includens ad inclusum, vt loquitur Caiet. 2.2. *quæst.94.art.3.cit.*

6. *Quos pœnas incurrat idololatria.* Quoad pœnas verò idololatriæ, certum est, quòd si idololatra non sit ingressus Ecclesiam per Baptismum, non incurrit vllam pœnam ecclesiasticam, cùm Ecclesia non iudicet de iis, qui foris sunt: si verò sit baptizatus, & subditus iurisdictioni Ecclesiæ, & cultum idolo exhibeat ex interno iudicio infidelitatis, certum similiter est, quòd incurrat omnes censuras, & pœnas, quæ sunt latæ contra Hæreticos, & Apostatas à fide, de quibus S. Thomas 2.2. *quæst.* 11. *&* 12. & de quibus fusè egimus *suprà, lib.1. de fide, & infidelitate, disp.33. & seqq.* Sed præter illas nulla est alia pœna, quam peculariter incurrat propter exteriorem cultum idolo exhibitum ex infidelitate, vt notat Suar. *cap 6.cit.de superstit.n.*20. Si denique sit baptizatus; sed solùm exteriùs colat idolum ex metu tyranni, vel ex aliquo alio motiuo, sine interna infidelitate, probabilissimum est, quòd neque etiam illas incurrat, cùm reuerà non sit Hæreticus, neque Apostata à fide; sed solùm grauissimè peccet, simulando exteriùs hæresim, & apostasiam: & ideò in foro externo possit præsumi, vt verus Hæreticus, & verus Apostata Et dum in Bulla Cœnæ excommunicantur Hæretici, & Apostatæ, solùm excommunicantur, qui sunt veri Hæretici, & veri Apostatæ, vt notat Nau. *in Man.c.*11.*n.*27. Sylu. *verb. Hæresis*, 1.*q.*9. Tabiena *verb. Hæreticus, n.*3. & *verb. Apostasia, n.*6. Valen. 2. 2. *disp.*6.*q.*11. *puncto* 2. Lessius *lib.2.cap.43. num.*11. Toletus *lib.4. cap.* 14. *num.*2. Suar. *de censuris, disputat.4.sect.*3. *num.*15. & *lib.de superstitione, cap.6.citato, num.*21. Sayrus *lib.* 4. *clau.reg.cap.4.num.*11. Sanchez *lib.*2. *in Decalog. cap.7.num.*10. *& cap.37.num.*22. Bonac. *in 1.precept. Decal.disp.3.q.5.puncto* 2. *n.*5. & alij.

DISPVTATIO III.

De diuinatione in vniuersum, quæ est superstitio ad habendam notitiam occultorum.

1. *Diuinatio communiter accipitur in malam partem.*
2. *Et semper est peccatum ex modo ipso indebito cognoscendi futura, & occulta.*
3. *Aliquando solùm contingit per inuocationem, & pactum tacitum cum Dæmone.*
4. *Pactum tacitum cum Dæmone fit eo ipso, quòd assumuntur media ex se vana, & inutilia ad cognoscenda occulta.*
5. *Neque excusat quæcunque protestatio in contrarium, cum sit contraria facto.*
6. *Qui modi diuinandi communiter sint ex inuocatione Dæmonis expressa.*
7. *Præstigia quibus modis contingant ex parte sensuum exteriorum.*
8. *Et quibus modis ex parte sensuum interiorum.*
9. *Ex tacita inuocatione Dæmonis quæ diuinationes contingant.*
10. *Pactum de apparendo post mortem, est periculosum.*
11. *Qui petit à Dæmone notitiam eorum futurorum, aut occultorum, quæ solùm à Deo possunt certò cognosci, omninò committit superstitionem.*
12. *Qui verò petit notitiam eorum, quæ possunt cognosci naturaliter ab ipso Dæmone, probabile est, quod propriè non committat superstitionem.*
13. *Quamuis aliqui oppositum sentiant.*
14. *Peccat tamen grauissimè contra charitatem erga seipsum; & contra fidelitatem Deo debitam, & promissam in Baptismo.*
15. *Et si credat, Dæmonem esse infallibilem veritatem, etiam peccat peccato hæresis.*
16. *Diuinatio, in qua non apparet explicitè pactum cum Dæmone, quomodo possit cognosci, quòd sit superstitiosa.*
17. *Inuentio thesauri, deprehensio furti, & virginitatis in fœmina, est superstitiosa, si fiat ex astris.*
18. *Omnis diuinatio est eiusdem speciei in genere moris.*
19. *Si tamen fit cum expressa inuocatione Dæmonis, est specialiter exprimenda in Confessione.*
20. *Societas cum Dæmone est quædam inchoatio æternæ damnationis.*
21. *Diuinatio cum expressa inuocatione Dæmonis, est semper peccatum mortale; neque potest in illa dari paruitas materiæ.*
22. *Si verò fit sine expressa inuocatione, potest aliquando esse venialis.*
23. *Quomodo aliquando sit licitum petere aliquid à Dæmone in obsessis corporibus existente.*
24. *Quæ pœna sint in Iure statuta contra diuinantes.*

IDOLOLATRIA, qua cultus diuinus exhibetur creaturæ, non solùm potest esse explicita, vt quando idolo offeruntur sacrificia; sed etiam potest esse implicita, vt, quando à creatura petitur aliquid, quod solùm à Deo potest haberi, verbi gratia, instructio mentis quoad notitiam futurorum contingentium, vel omninò occultorum, & secretorum; aut operatio aliqua supra vires naturæ, & causarum naturalium: & superstitio; vel idololatria, qua colitur creatura ad priorem effectum cognoscendi occulta, proprio nomine appellatur diuinatio; & illa, qua colitur ad effectum posteriorem operationis supra naturam, appellatur vana obseruantia, ad quam pertinet etiam magia, vt patet ex S. Thoma 2.2. *quæst.*92. *art.*2. & *supra* indicauimus *disp.*1. *num.*5.

1. *Diuinatio communiter accipitur in malam partem.* Agit verò de superstitione diuinatiua, vel de diuinatione, ex professo S. Thomas 2.2. *quæst.*95. Et ex illo *art.* 1. est supponendum, quòd tunc solùm, propriè loquendo, aliquis dicitur diuinare, quando indebito modo sibi vsurpat prænunciationem futurorum, & occultorum euentuum: nam, quamuis diuinatio, si spectetur vis nominis, prout est idem, atque diuinatio, id est, participatio quædam illius notitiæ, quæ est propria Diuinitatis, qualis est notitia rerum futurarum, & occultarum, possit esse bona, & vniuersaliter comprehendat quancunque præsensionem, & præsagitionem rerum præcipuè futurarum, quam Græci à furore, ex quo aliqui solent multa præsagire, appellant μαντικὴν, vt habet Cicero *lib.* 1. *de diuinat.* & ideò comprehendat etiam prophetiam: quia tamen Gentiles communiter huiusmodi notitiam non habebant, nisi modo

modo indebito ex virtute, & inuocatione Dæmonis; ideò ex vsu Scripturæ, & Sanctorum Patrum communiter non accipitur diuinatio, nisi in malam partem, vt notat S. Thomas *art.* 1. *cit.* ex S. Hieronymo *in cap.* 3. *Michea*, & patet ex Deuter. 18. *Non sit, qui Pythones consulat, neque diuinos.* & Numerorum 5. *Non est augurium in Iacob, nec diuinatio in Israel.* & ideò semper est peccatum, vt ibi concludit S. Thomas, eiusque malitia maximè habetur ex modo acquirendi talem notitiam, & præsensionem futurorum, id est, per inuocationem, & pactum cum Dæmone, nam, cùm ea futura, quæ nõ habent determinationem in causis, vt sunt, quæ dicuntur contingentia ad vtrunlibet, & quæ, antequàm actu sint, non magis se habent sic, quàm non sic, vt loquitur Arist. *lib.* 1. *periherm. cap* 6. in quantum, scilicet, eorum principia, & causæ sunt ipsæ potentiæ rationales, quæ ex propria ratione se habent æqualiter ad opposita, vt dicitur 9. *Metaph. text.* 3. & 18. cùm, inquam, huiusmodi futura, antequàm actu sint, non possint cognosci in causis, in quibus pro illo tempore non magis sunt ipsa, quàm non ipsa, sed debeant necessariò cognosci in se ipsis; impossibile est, vt ab homine cognoscantur, quandiu sunt sub esse futuro, & antequàm in se ipsis existant actu, nisi de illis doceantur ab aliqua alia natura intelligente superiore, quæ illa cognoscat certiùs, tanquàm præsentia, & in se ipsis, qualis est Deus, aut Angeli, siue boni, siue mali: siquidem ex se omninò latent, neque possunt vllo modo mouere sensum, eòque mediante venire per viam inuentionis in notitiam nostri intellectus: & cùm præterea sit certissimum, quòd homines communiter hæc futura non doceantur à Deo, vel à Sanctis Angelis loco Dei; siquidem diuinatio huiusmodi futurorum in sacris Litteris à Deo ipso communiter prohibetur, omninò doceantur solùm à Dæmone, si de illis doceantur: qui tamen modus est maximè indebitus, cùm omnis societas cum Dæmone, Dei, & hominum publico hoste, sit maximè indebita; nec possit homini esse nisi maximè noxia, & periculis plena. Et quemadmodum ad cultum Dei pertinet; non solùm quando aliquid Deo offertur, verbi gratia, sacrificium, aut oblatio; sed etiam quando assumitur aliquid Dei ad res nostras perficiendas, & bene firmandas, vt contingit in iuramento, per quod assumimus Dei nomen ad nostri promissi, aut dicti confirmationem, vt loquitur S. Thomas 2.2. *qu.* 89. *initio*, & *art.* 5. *ad* 1. & *quæst.* 95. *art.* 2. ita & pertinet ad superstitionem, non solùm quando sacrificium offertur Dæmoni per idololatriam; sed etiam quando assumitur auxilium, aut opera Dæmonis ad aliquid cognoscendum, aut faciendum, vt subdit idem S. Thomas *quæst.* 95. *art.* 2. *cit.*

2. *Et semper est peccatum ex modo ipso indebito cognoscendi futura, & occulta.*

3. *Aliquando solùm contingit per inuocationem, & pactum tacitum cum Dæmone.*

Et hæc superstitio præsentiendi futura, & cognoscendi, aut reuelandi occulta per auxilium Dæmonis, aliquando admittitur per expressam illius inuocationem, & aliquando solùm per tacitam, vt notat S. Thomas *quæst.* 95. *cit. art.* 3. & *Opusc.* 25. *cap.* 3. & omnes communiter apud Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 38. *n.* 3. & aliquando interuenit ex parte hominum promissio explicita faciendi hoc, vel illud in obsequium Dæmonis, si doceat, & reuelet occulta; imò & aliquando re ipsa præcedit talis aliqua exhibitio, v. g. sacrificij, suffitus, & similium: & aliquando nihil tale interuenit; sed ipse Dæmon ex propria voluntate peruersitate, & ex studio nocendi hominibus, quos aduertit nimis addictos huiusmodi inquisitionibus occultorum, se illis ingerit, atque immiscet, vt ea doceat, quæ ipse meliùs inuestigat, & certiùs cognoscit, quàm homines; siue, quia meliùs penetrat causas naturales, & virtutes cælorum, & elementorum, ex quibus dependent multi effectus; siue quia benè attendit, & expendit nostras inclinationes, & affectiones, quas sæpissimè sequimur, etiam in operationibus liberis; & longam habet de nobis experientiam; & ipse etiam de suo maiorem impetum nobis addit per tentationes, & instigationes; siue denique quia ipse per se effectus sensibiles, & externos iam præteritos benè cognoscit, quamuis nobis sint maximè occulti, & futuros benè præparat, & disponit, vt certò sequantur ex suis causis, vt notat S. Thomas 1. *part. quæst.* 57. *art.* 3. & benè explicat Bonac. *in primum præceptum Decalogi, disp.* 4. *quæst.* 5. *puncto* 3. *n.* 2. Et hac ratione facilè decipit eos, quos videt nimis respicere in has vanitates, & insanias falsas, vt docet S. Thomas *quæst.* 97. *art.* 2. & 3. & S. Augustinus *lib.* 2. *de doctrina Christiana, cap.* 22. & 23. *tom.* 3. & hoc est satis ad pactum tacitum ineundum cum Dæmone, etiamsi nullus alius ponatur pro huiusmodi diuinatione prius cum illo fecisse pactum explicitum: quia eo ipso, quòd quis ad effectum diuinandi vtitur medijs ex se vanis, & inutilibus, quibus Dæmon se immiscet; vult huiusmodi immistionem Dæmonis, quæ est cum illo pactum tacitum, vt loquitur Victoria *in relect. de magia, quæst.* 6. *num.* 18. & tacita illius inuocatio, vt loquitur Caietanus 2.2. *quæst.* 95. *art.* 2. & Sanchez *lib.* 2. *in Decalog. cap.* 38. *num.* 5. & alij communiter apud Bonacinam *disput.* 3. *quæst.* 5. *puncto* 3. *cit. num.* 4. Vnde, qui vtitur huiusmodi signis, non est excusandus à malitia superstitionis per hoc, quòd protestetur, se nullam cum Diabolo velle habere societatem; neque aliquid velle scire magistro Diabolo; sed illis signis velle vti tantummodo, vt faciat, & contínuet eam experientiam cognoscendi occulta, quam prius fecerunt plures alij: nam hæc protestatio est contraria facto: & qui se protestatur, interpretatiuè, & verè vult scire occulta ab ipso Diabolo; & sic declarat facto ipso vsurpationis huiusmodi signorum, ex se inutilium, dum efficaciter intendit illa scire, & per consequens illis causas adhibere, ex quibus potest id assequi, qualis est ipse Dæmon, non autē signa, quæ adhibet, vt notãt l. cit. *lib.* 2. *c.* 43. *n.* 52. Layman *lib.* 4. *tr.* 10. *c.* 3. *n.* 3. Bonac. *punct.* 3. *n.* 4. *cit.* Secus verò si protestetur, quòd nolit vti illis signis, tãquàm instrumentis ad cognoscenda occulta, vel ad ponendum effectum; sed ad aliquem alium bonũ finem, vt notat Bonac. *disp.* 3. *q.* 5. *punct.* 4. *n.* 3. quia hæc non est protestatio contraria facto, dum factum ipsum directè excluditur; sed solùm est contraria pacto, quod tacitè est cum Dæmone de ponendo effectu, quando ponuntur illa signa; & qui directè protestatur, quòd per illa signa non vult effectum; sed illa adhibet ad alium finem sæpè diuersum, & directè protestatur contra pactum, illúdque rescindit, vt patet ex Caiet. *in Summa, verb. Incantatio*, §. *Quinto.* vbi refert de seipso, quòd ad conuincendam superstitionis prolationem, & recitationem versiculi ex quodam Psalmo super annulum filo appensum, ad effectum, vt ex se, nullóque impellente annulus moueretur ad latera vasis, certóque ictuum numero daret certam horam diei; protestatus est, quòd vellet etiam ipse versiculum dicere appenso annulo intra vas; non tamen ad effectum videndi, & experiendi motum annuli, ad quem est institutus à Dæmone; sed ad Deum laudandum, & orandum, ad quem finem est dictus, & scriptus à Dauid. Et addit, quòd recitato versiculo post factam huiusmodi protestationem, annulus non

4. *Pactum tacitum cum Dæmone fit eo ipso, quòd assumitur medium ex se vanum, & inutile ad cognoscenda occulta.*

5. *Neque excusat quæcunque protestatio in contrarium, cùm sit contraria facto.*

non est motus. Ex quo infert, quòd verè non moueretur, nisi à Dæmone prolunciato versiculo, & quod versiculus esset quasi conditio, sub qua Diabolus illum mouebat, quando versiculus recitabatur ad eum finem, vt moueret.

6. *Qui modi diuinandi communiter sint ex inuocatione Dæmonis expressa.*

Atque ad hos duos modos diuinationis per expressam, aut per tacitam inuocationem Dæmonis reducit S. Thomas 2.2. *quæst.* 95. *art.* 3. & *Opusculo* 25. *cap.* 4. omnes modos superstitiosæ diuinationis: nam Dæmones expresè inuocati multipliciter solent prænunciare futura, aut manifestare occulta. Primò, præstigiosis apparitionibus, & locutionibus se se ingerendo aspectui, & auditui hominum, quæ communiter dicuntur præstigia: quia sensus præstringunt. Secundò, per somnia, quæ dicitur diuinatio somniorum, vel Oniromantia. Tertiò, per mortuorum apparitiones, & locutiones, quæ dicuntur Necromantia. Quartò, per homines viuos, sed arreptitios ab ipsis Dæmonibus, quæ dicitur diuinatio per Pythones, ab Apolline Pythio, Pythonis serpentis interfectore, cùm adhuc esset puer qui Apollo posteà est creditus primus author diuinandi. Quintò, per aliqua signa, aut figuras, quæ apparent in rebus inanimatis, vt, verbi gratia, in ligno, ferro, lapide, aut aliquo corpore terrestri polito, quæ appellatur Geomantia: vel apparent in aqua, & appellatur Hydromantia: vel in aëre, & dicitur Aeromantia: vel in igne, & est Pyromantia: vel in extis animalium immolatorum, & est Aruspicium: vel in aliis huiusmodi penè infinitis, quæ recensentur in sacris Canonibus, cap. *Illud.* 26. *quæst.* 2. cap. *Igitur.* cap. *Nec mirum.* 26. *quæst.* 5. & apud Azor. *part.* 1. *lib.* 9. *cap.* 14.

7. *Præstigia quibus modis contingãt ex parte sensuũ exteriorum.*

Et illæ ipsæ præstigiosæ apparitiones, & locutiones, quas numerauimus primo loco, tribus modis contingunt ex parte sensuum exteriorum, si hi præstringantur, & illudantur; & duobus ex parte interiorum, vt notant Caiet. 2. 2. *quæst.* 95. *cit. art.* 2. & Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 40. *num.* 4. Primò enim potest contingere per vera corpora, quæ Dæmones aliunde afferunt, vel applicando ibidem actiua passiuis de nouo producunt, quomodo contigit *Exodi* 7. in serpentibus Magorum, vt vult S. Thomas *quæst.* 7. *de pot. art.* 5. *ad* 8. & S. Augustinus *lib.* 3. *de Trinit. cap.* 7. & 8. *tom.* 4. & *lib.* 83. *quæstionum, quæst.* 79. *eodem tom.* 4. & in volucribus, in quas dicuntur fuisse conuersi socij Diomedis, vt vult idem S. Augustinus *lib.* 18 *de ciuit. cap.* 18. *tom.* 5. Secundò, possunt contingere apparitiones præstigiosæ per similitudinem aliquam corpoream, quam Dæmones exteriùs circumponunt ex aëre, & ex vaporibus, vt explicat Lessius *lib.* 2. *cap.* 44. *num.* 18. quomodo idem S. Augustinus *lib.* 18. *de ciuit. cap.* 18. *cit.* intelligit id, quod dicitur de sociis Vlyssis, quòd fuerint a Circe conuersi in bestias; & de Arcadibus, quòd cùm traiicerent quoddam stagnum, verterentur in lupos, si aliquid sumpsissent de sacrificio; quod immolabant Deo suo: neque enim hi omnes in vera animalia transformati sunt; sed opera Dæmonum corporeis similitudinibus huiusmodi animalium fuerunt quodammodo circumuelati, ita vt ea tantùm referrent, non autem figuram, & speciem hominis, vt etiam dicitur cap. *Nec mirum.* 26. *quæst.* 5. Et quamuis Dæmones non possint per seipsos producere species rerum sensibilium, quæ à Philosophis dicuntur species intentionales, & impressæ, sicut nec possunt aliis mutationibus transmutare materiam, nisi per motum localem; possunt tamen ex aëre, & vaporibus formare corpora, quæ referant speciem huius, aut illius rei: & hoc est satis ad hunc secundum modum præstigiosæ apparitionis: & sic explicat Caiet. 2. 2. *quæst.* 95. *art.* 2. *cit.* etiam imagines, quæ aliquando cernuntur opera Dæmonis per Hydromantiam in phialis plenis aqua, vel in speculis, & corporibus politis, & repræsentant eum, qui forte aliquid est furatus, &c.

Tertiò, potest Dæmon sensus externos præstringere, atque illudere per solam commotionem humorum, & spirituum, qui in nobis sunt absque eo, quòd exteriùs quicquam obiiciat iisdem sensibus, siue verum, siue apparens: nam, sicut febricitantes, & phrenetici ex sola commotione, & alteratione humorum, ac spirituum videntur sibi videre in pariete, verbi gratia, multa, quæ verè ibi non sunt; & qui est in aliqua vehementi passione, verbi gratia, timoris, aut amoris, facilè sibi videtur videre hostem, aut dilectum, vt notat Aristoteles *in libello de somniis*, *cap.* 2. ita & Dæmon tale aliquid potest facere per similem aliquam commotionem spirituum.

8. *Et quibus modis ex parte sensuũ interiorum.*

Ex parte verò sensuum interiorum potest Dæmon efficere huiusmodi apparitiones, primò causando alienationem à sensibus exterioribus, & alterando humores, & coordinando phantasmata, sicut coordinantur in somniis. Deinde verò sine tali alienatione per solam commotionem spirituum, & humorum; sicut contingit in phreneticis, qui vident, & audiunt multa, quæ exteriùs verè non sunt. Et primo modo contingunt apparitiones, & illusiones superbis contemplatiuis, vt loquitur Caiet. *quæst.* 95. *art.* 2. *cit.* quia ex vehementi attentione alienantur à sensibus; & iis mulierculis, quæ per quasdam vnctiones remanent quasi exanimes, atque emortuæ, & admotum etiam ignem non sentiunt; & deinde narrant mirabilia, quibus putant se interfuisse, quales historias multas refert Caiet. *ibidem*, & Valen. 2. 2. *disp.* 6. *quæst.* 12. *puncto* 2.

9. *Ex tacita inuocatione Dæmonis quæ diuinationes contingant.*

Ad alterum verò modum diuinationis, quæ est sine expressa inuocatione Dæmonis, reducitur à S. Thoma *quæst.* 95. *art.* 3. *cit.* diuinatio, quæ fit ex consideratione dispositionis aliquarum rerum, verbi gratia, motus, & situs, vel positionis astrorum, quæ dicitur genethlia; garritus auium, aut vocum quoruncunque animalium, aut sternutationum ipsorum hominum, quæ dicitur augurium; volatus auium, aut motus aliorum animalium, quæ est auspicium; vocum ab aliquo homine alia intentione prolatarum, quæ dicuntur omen; somniorum, quæ est Oniromantia, vel Onirocritica; signorum humani corporis, quæ est Physiognomica; signorum manus, quæ est Chiromantia; signorum frontis, quæ est Metoposcopia; & signorum spatulæ, vel dorsi, quæ est Spatulamantia; quas omnes species enumerat Valen. *loco cit.* ex S. Augustino *lib.* 2. *de doctrina Christiana*, *cap.* 19. & *seqq. tom.* 3. Et prætereà reducitur diuinatio ex aliquibus, quæ homines seriò faciunt ad inquirendum aliquid occultum, verbi gratia, protrahendo aliqua puncta, quod pertinet ad Geomantiam; vel attendendo ad figuras, quæ resultant ex plumbo liquefacto, & in aquã proiecto, vel ad schedulas scriptas, aut non scriptas in occulto repositas, quis quam accipiat; vel ad festucas inæquales propositas, quis maiorem, & quis minorem accipiat, vel ad proiectionem taxillorum, quis plura puncta proiiciat; vel ad libri apertionem, quid cui occurrat, &c. & ad idem genus videtur reducenda etiam diuinatio ex characteribus cuiusque manu exaratis, & scriptis; ex qua annis superioribus sub nomine idengraphiæ studiosus iuuenis nescio quis, profitebatur se diuinare non solùm naturale temperamentum, & complexionem Scriptoris cuiuscunque, sibi alioqui nunquam visi, aut cogniti; sed etiam effectus plurimos contingentes, qui essent illi obuenturi,

uenturi, tam boni, quàm mali; quæ tamen ars diuinandi ex characteribus, ſimul cum ipſo authore fuit breui extincta: & qua ratione ipſemet author eſt deprehenſus ſibi non diuinaſſe ex propriis characteribus, quos habebat notiſſimos, repentinum interitum ab inimicis per ictum ſclopi; eadem ratione credita eſt tota ars diuinandi ex characteribus eſſe maximè vana, & minimè eſſe numeranda inter artes diuinatrices. Plura de ſpeciebus diuinationis poſſunt videri apud Valen. 2. 2. *diſp.* 6. *quæſt.* 12. *puncto* 2. *cit.* Tolet. *lib.* 4. *cap.* 15. *num.* 2. Suar. *de ſuperſt. cap.* 8. *&* 9. Leſſ. *lib.* 2. *cap.* 43. *à num.* 24. Martinum Delrio *lib.* 4. *diſquiſit. magic. cap.* 2. Sayrum *lib.* 4. *theſ. cap.* 5. Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 38. *num.* 12.

10\. *Pactum de apparēdo poſt mortem eſt periculoſum.*

Illud tamen non eſt omittendum, quod notant Delrius *lib.* 2. *diſquiſit. magic. quæſt.* 26. *ſect.* 7. Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 38. *num.* 25. Bonac. *in primum præceptum Decalogi, diſp.* 3. *quæſt.* 5. *puncto* 3. *num.* 3. *tom.* 2. periculum eſſe, ne Dæmon ſe immiſceat etiam pactis, quibus aliqui inter ſe paciſcuntur, vt qui ex ipſis præmortuus fuerit, appareat alteri, qui fuerit ſuperſtes, eúmque moneat, & certum faciat de ſuo ſtatu: nam, quamuis huiuſmod pactum non ſit ex ſe malum, & ab aliquibus ſit factum non ſemel, vt iidem referunt; eſt tamen facilè expoſitum periculo illuſionis; & Dæmon facilè poteſt ſumere ex illo occaſionem nos fallendi; & vix poteſt vacare culpa inanis curioſitatis; & ideò ab illo eſt abſtinendum, vt iidem concludunt.

11\. *Qui petit à Dæmone notitiam eorum futurorū, aut occultorū, quæ ſolùm à Deo poſſunt certò cognoſci, immediatè committit ſuperſtitionem.*

His autem poſitis, certum eſt, quòd qui petit à Dæmone certam notitiam eorum futurorum, quæ ſolùm à Deo poſſunt certò cognoſci, quales ſunt actus liberi, & ſecreta cordium, committit ſuperſtitionem, & tacitam idololatriam. Ita Valentia *loco citato, puncto* 3. & Suarius *de ſuperſtitione, cap.* 8. *num.* 11. quia eo ipſo tribuit Dæmoni excellentiam cognitionis huiuſmodi futurorum, & ſecretorum; quæ tamen, vt ſupponimus, illi non conuenit, & eſt propria ſolius Dei. Poſſet tamen per accidens excuſari, ſi quis per errorem exiſtimaret, dictam notitiam non eſſe propriam ſolius Dei; ſed poſſe conuenire etiam Dæmoni; quamuis modo minùs perfecto, & non niſi cum dependentia à Deo: ſiquidem in tali caſu non agnoſceret in Dæmone Diuinitatem.

12\. *Qui verò petit notitiam eorum, quæ poſſunt cognoſci naturaliter ab ipſo Dæmone, probabile eſt, quòd propriè non committat ſuperſtitionem.*

Qui verò à Dæmone peteret eam notitiam futurorum, quæ reuerà non eſt propria Dei; ſed poteſt haberi etiam ab illo, vt, verbi gratia, certam notitiam eclipſium, & coniunctionum, vel oppoſitionum, quæ fiunt in aſtris, aut ſimilium effectuum, qui habent cauſas neceſſarias, & infallibiles, & in illis poſſunt certò præcognoſci, vel etiam eorum, qui habent cauſas neceſſarias; ſed impedibiles ex aliis accidentibus, & ideò non poſſunt in huiuſmodi cauſis certò præcognoſci, vt ſūt pluuiæ, ſiccitates, ægritudines, &c. vel denique eorum, qui ſolùm ex coniecturis poſſunt probabiliter colligi, vt ſunt actus liberi; probabile eſt, quòd, propriè loquendo, non committeret ſuperſtitionem; ſed ſolùm peccaret grauiſſimè contra aliam virtutem, habendo, ſcilicet, commercium, & ſocietatem cum Dæmone, quod nunquam eſt licitum. Ita Valen. *puncto* 3. *cit.* Leſſ. *lib.* 2. *cap.* 43. *num.* 28. & aliqui alij apud Suar. *cap.* 8. *cit. num.* 15. quia non agnoſceret in Dæmone, neque illi tribueret aliquid, quod eſſet proprium Dei; ſed ſolùm agnoſceret in illo excellentiam naturæ, & cognitionis ſupra ſuam naturam, & ſuam cognitionem; & ſolùm profiteretur, velle ſe ab eo diſcere id, quod non poteſt aſſequi proprio ingenio: in quo toto, ſi præſcindamus ab actibus externis adorationis propriæ Dei, verbi gratia, à ſacrificiis, quæ in hunc finem poſſunt illi offerri, nihil committitur contra Dei cultum: ſicut neque committeretur, ſi id totum peteretur ab aliquo homine peccatore, & Dei inimico, qui id bene teneret, dummodo id non fieret formaliter in contemptum Dei, & quatenus illi eſſet peccator, & Dei inimicus.

Quamuis aliqui oppoſitū ſentiant. 13.

Oppoſitum tamen docet Nauar. 10 cap. *Nouit de iudic. n.* 2. Suar. *de ſuperſt. cap.* 8. *cit. n.* 16. Sanch. *lib.* 2. *cap.* 38. *cit. num.* 9. & *cap.* 40. *num.* 8. Layman *lib.* 4. *tract.* 10. *cap.* 3. *num.* 2. qui etiam id colligunt ex S. Thoma 2. 2. *quæſt.* 95. *art.* 2. & Caietano *ibidem*, quatenus abſolutè aſſerunt ad ſuperſtitionem pertinere, ſi quis vtatur ope Dæmonis ad aliquid cognoſcendum, aut faciendum: & addunt rationem; quia Dæmon in his omnibus ſemper affectat excellentiam aliquam diuinam, id eſt, vt homo ad illum confugiat loco Dei, & huic vſurpationi diuini honoris cooperari, non poteſt non eſſe contra religionem, & cultum Dei. Et hanc ob cauſam negari non poteſt, quin etiam hoc ſit probabile, ſi quis aduertat, cooperari ſe ad huiuſmodi vſurpationem diuini honoris ex parte Dæmonis, ſicut tamen ſi quis alius, verbi gratia, Princeps, ex motiuo ſuperbiæ affectaret eandem vſurpationem diuini honoris, & ex hoc vellet, quòd plures alij eum adorarent, & illi genuflecterent, & in ſuis indigentiis ad ipſum confugerent loco Dei; non committeret ſuperſtitionem, qui ad illum confugeret ſolùm pro ſua aliqua indigentia, & ſolum intenderet ab illa leuari; & de ſuperbia, & motiuo Principis, vel non cogitaret, vel non curaret: ita nec videtur damnandus formalis ſuperſtitionis, ſi quis eadem ratione confugiat ad Dæmonem, & de illius ſuperbia, vel non cogitet, vel non curet.

Peccat tamē grauiſſimè contra charitatem erga ſe ipſum, & contra fidelitatē Deo debitā, & promiſſā in Baptiſmo. 14.

Certum tamen eſt, quòd grauiſſimè peccaret ex alio capite, volendo commercium, & ſocietatem cum Dæmone: ſiquidem hic, cùm ſit acerrimus hoſtis Dei, & hominum, nihil aliud ſemper intendit, niſi in omnibus Dei offenſam, & noſtram ruinam; & ideò non poteſt aliquis ſeſe illi credere tanquam amico, aut magiſtro, niſi grauiter peccando contra charitatem erga ſe ipſum, qua tenetur longè eſſe ab omni periculo grauioris ruinæ, & contra fidelitatem Deo debitam, & in Baptiſmo promiſſam de renunciando Diabolo, & operibus eius, cuius violatio poteſt dici pertinere ad quandam proditionem, & apoſtaſiam; ſicut ſi miles ad hoſtem transfugiat, vt notat Sanchez *lib.* 2 *in Decal. cap.* 38. *n.* 6. ex Caiet. 2. 2. *quæſt.* 90. *art.* 1. Atque hoc idem Diabolus ipſe confeſſus eſt *Matth.* 4. quando à Chriſto volens extorquere adorationem, expreſſit caſum: *Hæc omnia tibi dabo, ſi cadens adoraueris me.* his enim verbis apertè pronunciauit, quòd eum adorare, & voluntatem eius in aliquo facere, eſt ſemper cadere à gratia, & à gloria Dei; & per conſequens eſt ſemper peccatum. & quòd ipſe nihil dat ex iis, quæ offert, & promittit, quod non vendat cariſſimo pretio, id eſt, noſtris caſibus, & ruinis, vt benè aduertit S. Irenæus *lib.* 5. *cap.* 22. & apud Cornelium à Lapide *in eum locum S. Matthæi.* Et quamuis, qui petit à Diabolo notitiam, & ſcientiam eclipſium, verbi gratia, & futurorum euentuum naturalium, non faciat cum illo hoc quaſi pactum, aut contractum: Do tibi adorationem latriæ, & propriam ſolius Diuinitatis, ſi me docueris ſcientiam futurorum. & per conſequens neque peccet peccato idololatriæ, & ſuperſtitionis propriè dictæ; verè tamen ſemper facit hunc alium contractum: Do tibi honorem duliæ, téque agnoſco, vt magiſtrum, & Doctorem; & tecum ineo ſocietatem, & amicitiam, quæ ſolet eſſe inter

diſci

discipulum, & magistrum, si me docueris, &c. quæ certè societas, & amicitia non potest non esse peccatum, illúdque grauissimum in alia specie, quam in specie veræ idololatriæ, & veræ superstitionis circa falsum Deum, vt *iam* diximus.

15. ***Et si credas Dæmonē esse infallibilem veritatem, etiam peccat peccata hæresis.***

Et qui præterea Dæmoni, tanquàm magistro, & occulta docenti, & reuelanti, vel quomodocunque aliter responsa danti, fidem præstaret, tanquàm certæ, & infallibili veritati, eúmque existimaret, nec posse falli, nec fallere, certum est, quòd eum sic colendo, vt primam, & infallibilem veritatem, committeret veram idololatriam, & incurreret crimen hæresis: siquidem illi tribueret omnimodam veritatem in dicendo, quæ tamen est propria solius Dei, eúmque crederet non esse malum, nec velle fallere, quod est contra fidem, vt notat Suar. *c.8. cit. n.23.*

16. ***Diuinatio, in qua non apparet explicitè pactum cum Dæmone, quomodo possit cognosci, quòd sit superstitiosa.***

Vt verò cognoscatur de vnaquaque diuinatione, in qua non apparet explicitè pactum cum Dæmone, vtrùm sit licita; tria debent aduerti, vt notat Sanchez *lib.2. in Decal. cap. 38. num.10.* id est, propositio rei, quæ diuinatur cum medio, per quod diuinatur; natura, & modus ipsius diuinationis, & intentio ipsius diuinantis: nam, si medium per quod diuinatur, neque sit causa rei, quæ diuinatur, quomodo se habet, verbi gratia, motus cæli ad diuinandas eclipses; neque sit illius effectus, quomodo se habet fumus ad diuinandum ignem latentem; neque sit effectus eiusdem causæ tertiæ, quomodo ex iride diuinatur serenitas: quia tam iris, quàm serenitas, causatur ab eadem causa tertia, id est, à tenuitate, & paucitate vaporum, rectè potest, ac debet diuinatio censeri superstitiosa, vt notant S. Thom. 2. 2. *qu. 95. art. 5.* Delrius *lib. 4. disquisit. magic. cap. 2. q. 3.* Suar *de superstit. c. 9. n. 2. & seqq.* Sanch. *c. 38. n. 10. cit.* nam, eo ipso, quòd medium diuinandi non habet naturalem, & necessariam connexionem cum re diuinata, conuincitur eam habere ex institutione, & placito alicuius causæ intelligentis: & quia certum est, quòd non habet ex institutione, & ex placito ipsius Dei, saltem vniuersaliter, & quoad omnes effectus etiam liberos, & merè contingētes; siquidem Deus ipse in Scripturis sæpè prohibet huiusmodi diuinationes; conuincitur solùm habere ex institutione Dæmonis; & hunc sese immiscere in tradenda notitia, & in ponendo euentu rei diuinatæ.

Similiter, si medium sit aptum fundare diuinationem coniecturalem, & incertam; & tamen, qui illo vtitur, putet se diuinare certò, ex modo ipso, & ex natura talis diuinationis potest, ac debet censeri superstitiosa. Et denique si ex medio vano, & inutili ad diuinandum, intendat verè, & seriò diuinare; non autem solùm iocosè, & animi causa, censendus est ex ipsa sua intentione diuinare superstitiosè, neque potest posteà excusari ex eo, quòd euentus rei diuinatæ succedat: quia id vel casu contingit, vel ex opera Dæmonis, vt ex S. Augustino *lib. 2. de doctrina Christiana, cap. 20. tom. 3.* notant Sanctus Thomas *2. 2. quæst. 96. art. 3. ad 3.* & alij apud Sanchez *c. 38. cit. num. 11.*

17. ***Inuentio thesauri, deprehensio furti, & virginitatis in fœmina, est superstitiosa, si fiat ex astris.***

Atque ex his colligitur, omninò esse superstitiosam diuinationem thesauri, aut furti occulti; vel etiam virginitatis, & integritatis in hac, vel illa fœmina, si certò quæratur per astra, & si pro illa consulantur Astrologi: nam reuerà motus astrorum neque sunt causa thesauri latentis, aut inuentionis illius, quæ est merè fortuita; neque habet causam per se, vt dicitur communiter ex Aristotele *2. Phys. tex. 39. & seqq.* neque astra habent vllam connexionem necessariam cum furto, quod merè voluntariè, & liberè est patratum ab hoc, aut illo fure; neque cum amissione virginitatis, quæ similiter est liberè facta ab hac fœmina; & per consequens non possunt hæc ex illis certò cognosci, vt etiam explicauimus *infra, disp. sequente, num. 9. & 10.* Et si certò cognoscantur, omninò Diabolus sese immiscet in huiusmodi cognitionem, vt notat Nauarr. *in Man. cap. 11. num. 3.* Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 38. num. 36.* Delrius *lib. 4. disquisit. cap. 2. quæst. 7. sect. 4.* Bonac. *in 1. præceptum Decal. disp. 3. quæst. 5. puncto 3. num. 4. in fine.*

18. ***Omnis diuinatio est eiusdem speciei in genere moris.***

Siue autem superstitio diuinationis contineat pactum explicitum cum Dæmone, & explicitam illius inuocationem, siue contineat solùm implicitam, probabilissimum est, quòd differant inter se solùm materialiter, & in genere entis, non autem formaliter, & in genere moris, vt notat Azor. *part. 1. lib. 9. cap. 12. quæst. 3.* Suar. *de superstit. cap. 10. num. 1. & 2.* Reginald. *lib. 17. num. 170.* Less. *lib. 2. cap. 43. num. 27.* Bonac. *puncto 3. cit. num. 20.* Sanchez *lib. 2. cap. 38. citat. num. 14. & 26.* & alij apud ipsum: quia omnium malitia communiter ex eo desumitur, quia exhibent Dæmoni aliquem cultum contra virtutem religionis; neque potest desumi differentia essentialis, & specifica ex hoc, quòd exhibeant explicitè vel implicitè, cùm ex communi axiomate, taciti, & expressi sit eadem natura, & professio, v.g., religiosa, siue sit tacita, siue expressa, semper sit eiusdem speciei.

19. ***Si tamen sit cum expressa inuocatione Dæmonis, est specialiter exprimenda in Confessione.***

Rectè tamen addunt Authores citati, Suar. Sanchez, Bonac. quòd si diuinatio contineat pactum explicitum, est notabiliter grauior in eadem specie, vt etiam notat Layman. *lib. 4. tract. 10. c. 3. num. 4.* & ideò est specialiter exprimenda in Confessione: quia notabiliter diuersificat iudicium Confessarij, & diuinantem constituit in maiori periculo suæ reprobationis, & damnationis: siquidem ex Caiet. *2. 2. quæst. 95. art. 4.* Lessio, & Layman, *locis citatis*, quemadmodum societas, & consuetudo cum Angelis per assiduam meditationem, & tractationem mysteriorum, & rerum sacrarum, est signum diuinæ prædestinationis, imò est inchoatio quædam æternæ beatitudinis:

20. ***Societas cum Dæmone est quædam inchoatio æternæ damnationis.***

ita & societas, & consuetudo cum Dæmone est signum reprobationis, & inchoatio quædam damnationis æternæ, cuius etiam indicium est fœditas ipsa, & vultus horridus, & miseria omnis generis, qua communiter ij laborant, qui habent societatem cum Dæmone, eique adhærent, & meritò à Deo destituuntur maioribus auxiliis suæ gratiæ, & quasi captiui traduntur, & relinquuntur Diabolo ad illius voluntatem, vt dicitur *2. ad Timotheum cap 2.* ita exigentibus eorum demeritis, qui primi Deum deseruerunt, & ab illo apostatarunt ad Satanam. Et tunc maximè hæc circunstantia pacti expliciti est specialiter exprimenda in Confessiooe, quando habet adiuncta plura alia crimina, vt, verbi gratia, infidelitatem idololatriæ, aut hæresis; abnegationem, & abrenonciationem Baptismi, & Sacramentorum; & plura huiusmodi sacrilegia.

21. ***Diuinatio cum expressa inuocatione Dæmonis, est semper peccatum mortale; neque potest in illa dari paruitas materiæ.***

Atque hinc fit, vt talis diuinatio cum pacto explicito nunquam possit excusari à culpa mortali, vt ex communi sententia notat Layman *num. 4. cit.* neque possit in illa dari paruitas materiæ, vt notat Bonac. *num. 17. citat.* ex Valent. Reginald. & Sanchez, cùm ex propria, & primaria ratione formali pactum cum Dæmone intrinsecè fundet deordinationem grauissimam; & communiter inter fideles neque etiam possit contingere ignorantia inuincibilis circa huiusmodi deordinationem, cùm nemo ignoret, quòd Diabolus Dei, & hominum sit inimicus, & quòd non possit quis ad illum accedere, & pactum, aut amicitiam quancunque cum illo

illo inire, nisi hoc ipso recedat à Deo, & ineat cum Deo grauissimam inimicitiam, vt ex eodem Valen. Regin. Laym. & aliis subdit Bonac. *ibid.*

22. *Si verò sit sine expressa innocatione, potest aliquando esse venialis.*

Citra pactum verò explicitum non est improbabile, quòd possit diuinatio esse tantummodo venialis, vt, verbi gratia, si quis non bene aduertat, quòd possit Diabolus sese in illam immiscere, vel non plenam fidem illi adhibeat; sed solùm timorem aliquem de futuro euentu ex illa concipiat, vt notat Caiet. 2.2. *quæst.* 95. *art.* 6. *in fine*, & *quæst.* 96. *art.* 3. & *in Summa, verb. Superstitio, cap.* 3. Nauarr. *in Man. cap.* 11. *num.* 38. Suar. *de superstit. cap.* 10. *num.* 16. & *cap.* 13. *num.* 25. Less. *lib.* 2. *cap.* 43. *num.* 53. Delrius *lib.* 4. *cap.* 2. *quæst.* 7. *sect.* 4. Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 38. *n.* 21. Layman. *lib.* 4. *tract.* 10. *cap.* 3. *n.* 4. *cit.* & alij apud ipsos. Et ex Caiet. *quæst.* 96. *art.* 3. *cit.* communiter sic contingit in iis obseruantiis, quæ multis in locis iam sunt de consuetudine patriæ, vt Romæ, verbi gratia, quando mulierculæ audiunt laudari bonam valetudinem alicuius, & tangunt sibi nasum, & dicunt: *Audiat Sanctus Angelus.* vt ipse *ibid.* refert. Negari tamen non potest, quin sit res valde periculosa, etiam ex leui credulitate dare operam huiusmodi diuinationi. siquidem Dæmoni datur occasio pertrahendi semper in peiora, & paulatim acquiritur habitus firmioris credulitatis, vt etiam notat S. Thomas 2.2. *q.* 95. *art.* 4. sed præterea rectè addit idem Caiet. *qu.* 96. *art.* 3. *cit.* & *in Summa*, *verb. Superstitio*, *versùs finem*, quòd potest quis absque omni peccato præsagire sibi, & timere ex aliquo euentu aliquem alium euentum posteriorem; & prudenter sibi cauere: vt, v. g. si cadat corporaliter in terram, eúmque casum accipiat, vt signum alterius casus deterioris quoad statum, vel quoad honorem, &c. nam fieri potest, vt eadem causa, quæ causauit priorem casum, sit etiam causatura posteriorem; siue illa sint ipsi cæli, à quibus maximè pendent inferiora; siue Deus ipse, & diuina prouidentia, quæ fortasse causauit priorem, vt in illo præsignificaret posteriorem, & præmoneret ab illo caueri. Et sine dubio non est damnandus superstitionis, sed laudandus prudentiæ, si quis rationabiliter sibi timeat; non autem solùm leuiter, & inaniter animum implicet vanis timoribus, in quo casu à S. Augustino *lib.* 2. *de doctrina Christiana, c.* 20. *tom.* 3. & à S. Thom 2.2. *q.* 96. *art.* 3. *cit.* meritò irridentur, & damnantur vanæ obseruationes.

23. *Quomodo aliquando sit licitum petere aliquid à Dæmone, in obsessis corporibus existente.*

Quod verò addit *ibidem* S. Thomas *in responsione ad* 1. licitum esse aliquando petere aliquid à Dæmone, quando spontè occurrit, vt communiter accidit in corporibus ab ipso obsessis: siquidem etiam Christus *Marci* 5. Dæmonem interrogauit: *Quod nomen tibi est? Et respondit: Legio: multi enim sumus.* hoc, inquam, cum his duabus conditionibus est intelligendum ex Reginal. *lib.* 17. *n.* 167. id est, vt solùm in nomine Dei illum adiuremus, & sic compellamus diuina virtute, vt vera dicat, & nos non decipiat: & præterea, vt solùm id faciamus ex iusta causa, qualis est, verbi gratia, vtilitas aliorum, aut nostra; ex quo tamen non sequitur, quòd possit aliquando esse licitum etiam inuocare Dæmonem ad cognitionem occultorum acquirendam ab ipso, vt *ibi* concludit S. Thomas.

24. *Quæ pœna sint in iure statutæ contra diuinantes.*

Quòd si quæris de pœnis huiusmodi diuinantium, aut eos consulentium in vniuersum: Respondeo, certum esse, quòd in lege veteri *Leuit.* 20. *in fine*, ipsi diuinantes punirentur pœna mortis, & lapidibus obruerentur, vt sanguis eorum esset super illos, vt *ibi* dicitur, & *Deuteron.* 18. tam ipsi, quàm alij, qui eos consulerent, dicuntur esse delendi de numero viuentium: & ex Iure ciuili, L. *Etsi. C. de malef.* qui artem diuinandi exercent, dicuntur esse subiiciendi tormentis, etiamsi in dignitate sint constituti: & L. *Nemo. eod. tit.* dicuntur gladio esse puniendi: & L. *Nullus. C. eod.* dicuntur esse concremandi; & qui eos aduocauerint, dicuntur esse deportandi, & eorum bona esse publicanda, vt videre est apud Azor. *part.* 1. *lib.* 9. *cap.* 26. *quæst.* 3. & in Iure canonico *cap.* 1. 26. *quæst.* 5. dicuntur esse excommunicandi: & si eorum diuinatio, & superstitio manifestè contineat, aut sapiat hæresim, etiam de facto sunt excommunicati, tanquàm Hæretici, saltem in foro externo, vt subdit *ibidem* Azor. quanquam in foro interno, si verè non sint Hæretici, non sint de facto excommunicati; sed solum sint excommunicandi, vt ex communi sententia probat Bonac. *in* 1. *præceptum Decal. disp.* 3. *quæst.* 5. *puncto* 3. *cit. num.* 23. *tom.* 2. quicquid in contrarium indicet Reginal. *lib.* 17. *n.* 167. *cit.* quo autem modo sint specialiter de facto excommunicati ex Bulla Vrbani VIII. qui aliqua specialiter diuinant ex astris, dicemus *infrà*, quando agemus de hoc modo diuinationis.

Neque multùm vrget in contrarium Constitutio Ioannis XXII. *Super illius specula.* quæ habetur *in Directorio Inquisitorum, part.* 2. *quæst.* 43. *num.* 9. & apud Tabienam *verb. Excommunicatio,* 5. *num.* 1. *casu* 4. in qua ipso facto excommunicantur, qui Dæmonibus immolant, eósque adorant, qui fabricant, aut fabricari procurāt imagines, annulum, vel speculum, vel phialam, vel aliam quancunque rem magicè ad Dæmones inibi alligandos, & ab illis petunt, & accipiunt responsa, & auxilia postulant; & qui habuerint, aut tenuerint libellos, vel scripturas quascunque de præfatis erroribus aliquid continentes, &c. Contrà enim est: quia dicta Constitutio, saltem quod hanc pœnam excommunicationis latæ sententiæ, non fuit vsu recepta, vt notat Suar. *lib. de superstit. cap.* 19. *num.* 6. & Sanchez *lib.* 2. *in Decal. c.* 38. *n.* 91. vel certè fuit reuocata per Bullam Sixti V. in qua diuinatores, & incantatores solùm dicuntur esse puniendi ab Inquisitoribus; neque vlla pœna iis infertur de facto: & quoad aliam partem de eadem excommunicatione latæ sententiæ contra eos, qui habuerint libros de huiusmodi incantationibus, expresè est reuocata per Bullam Pij IV. *ad Indicem librorum prohibitorum*, per quam excommunicatio latæ sententiæ solùm incurritur ab iis, qui legerint, aut habuerint libros, aut scripta damnata propter hæresim, vel propter suspicionem falsi dogmatis. Et quamuis in huiusmodi Bullis Sixti V. & Pij IV. non fiat mentio dictæ Constitutionis Ioannis XXII. adhuc tamen censeri potest esse per illas reuocata, cùm Princeps non censeatur ignorare Iura: & ideò eo ipso, quòd aliquid statuit contra aliud Ius; censeatur illud reuocare, etiamsi non faciat de illo mentionem, vt *alibi* diximus, dum ageremus de legum abrogatione. Et similiter non est in hac re magnifaciendus Tabiena, qui dictam Constitutionem admittit, vt vsu receptam; & per omnes illius casus ait incurri excommunicationem latæ sententiæ, cùm in contrarium sint alij Doctores communiter apud Suar. *cap.* 19. *cit. n.* 3.

Et eodem modo ex Iure communi non multùm vrget cap. *Si quis.* 26. *quæst.* 5. vbi dicitur: *Si quis ariolos, aut incantatores obseruauerit, anathema sit.* Neque enim hic modus loquendi semper importat sententiam latam; sed aliquando etiam præcipit, vt feratur, vt notat Nauarr. *in Man. cap.* 27. *num.* 12. Et idem valet, atque, excommunicetur, vel, fiat excommunicatus, vt notat Gloss. *in cap.*

in cap. Si quis ex Clericis. de vita, & honestate Cleric. & *in cap. Nullus iudicum. de foro compet.* & *in cap. Si quis eorum. dist.* 30. Et textum illum sic esse explicandum, rectè colligitur ex aliis textibus, in quibus expresse ponitur excommunicatio ferenda, vt *iam* diximus. Et potest addi, quòd etiam consuetudo, quoad hanc pœnam, potuit derogare illi textui, vt addit Suar. *num.* 5. & quòd etiam ille est reuocatus per Bullam Sixti V. vt diximus de Extrauaganti Ioannis XXII.

DISPVTATIO IV.

De diuinatione per astra, tanquàm per causas futurorum effectuum.

1. *Possunt per astra diuinari non solùm eclipses; sed etiam pluuia, & effectus, qui ex necessitate ab illis proueniunt in his inferioribus.*
2. *Quanquam non cum eadem infallibilitate indicij.*
3. *Ex cognitione astrorum potest multùm iuuari ars medica.*
4. *Ex astris possunt cognosci complexiones, & inclinationes cuiusque.*
5. *Quamuis aliqui id negent.*
6. *Cælum, & astra quomodo sint causa vniuersales horum inferiorum.*
7. *Quòd inclinationes præcognoscantur ex astris, etiam docet Sanctus Thomas, & plures ex Patribus.*
8. *Astra possunt licitè obseruari, etiam diebus, & horis singulis, pro cognoscendis inclinationibus.*
9. *Ex astris, tanquàm ex causis, non possunt præcognosci actus liberi, & effectus fortuiti.*
10. *Et illorum diuinatio est peccatum mortale, & maximè illicita.*
11. *Etiamsi dicantur diuinari, vt solùm probabiliter, non autem vt infallibiliter, & certò futura.*
12. *Ex inclinationibus cuiusque, quæ possunt deprehendi ex astris, possunt etiam coniecturari futura contingentia libera.*
13. *Quomodo astra agant indirectè in intellectum, & voluntatem.*
14. *Effectus fortuiti, neque etiam indirectè, & coniecturaliter possunt præcognosci in astris, tanquam in causis.*
15. *Quomodo astra faciant aliquem fortunatum.*

1. *Possunt per astra diuinari non solùm eclipses; sed etiam pluuia, & effectus, qui ex necessitate ab illis proueniunt in his inferioribus.*

VT specialiter explicemus præcipuos modos diuinationis, & præcipuas superstitiones, quæ circa illas contingunt: circa diuinationem ex astris certum est, quòd ex coniunctione, & oppositione astrorum licitum est iudicare non solùm de iis effectibus, qui sunt futuri in ipso cælo, vt sunt eclipses; sed etiam de iis, qui naturaliter sunt futuri in corporibus inferioribus elementorum, plantarum, animalium, & hominum, vt sunt pluuiæ, venti, tempestates, serenitates, sterilitates, ægritudines, pestilentiæ, mortes, & similes. Ita S. Thomas 2.2. *qu.* 95. *art.* 4. & *Opusculo* 26. *ex professo*, & *lib.* 3. *contra Gentes*, *cap.* 86. Caiet. 2.2. *qu.* 95. *art.* 5. *cit.* Petr. Nauar. *lib.* 2. *de restitut. cap.* 2. *num.* 72. *& seqq.* Ferratien. *lib.* 3. *contra Gent. c.* 84. Suar. *de superstit. cap.* 11. *num.* 5. Azor. *part.* 1. *lib.* 9. *cap* 13. Less. *lib.* 2. *cap.* 43. *num.* 32. Sanchez *lib.* 1. *in Decal. cap.* 38. *num.* 28. Layman *lib.* 4. *tract.* 10. *cap.* 3. *num.* 5. Bonac. *in primum præceptum Decalogi. disp.* 3. *quæst.* 5. *puncto* 3. *num.* 10. & omnes communiter: nam fuit maximè congruum diuinæ sapientiæ, vt elementa, & corpora inferiora seruaret, & gubernaret per ipsos cælos, & per astra, quæ sunt corpora superiora; & ideò debuit illis virtutem tribuere ad conseruandas, & producendas primas qualitates, per quas prima corpora seruantur in debita proportione inter se: & hoc modo videmus, quòd per accessum, & recessum Solis fiunt in anno distinctiones temporum, & augentur in elementis, & aliis corporibus primæ qualitates: & præterea multæ dantur generationes mixtorum, quæ non sunt ab agente vniuoco, vt, verbi gratia, productio lapidum, & metallorum, & multæ operationes viuentium, ad quas ipsa viuentia non sunt se solis sufficientia, vt, verbi gratia, productio florum, & maturatio fructuum in plantis; & ideò fuit opus adiumento, & actione cælorum, quæ, tanquam corpora, & causæ superiores, & vniuersales supplerent huiusmodi defectus causarum inferiorum, & particularium: quomodo videmus quædam astra, vel per se singula, vel coniuncta cum aliis, multùm prodesse frugibus, & magnam facere fructuum vbertatem; & in corporibus animalium magnam salubritatem; & in mari, vel excitare, vel sedare tempestates, &c. Vnde & Aristoteles 1. *Meteororum*, *summa* 1. *cap.* 2. totum hunc mundum inferiorem, qui est circa terram, ex necessitate ait esse debere contiguum superioribus lationibus, vt inde omnis eius virtus gubernetur: & *lib.* 2. *de generat. text.* 55. *&* 56. motum cæli ait esse causam generationum, & corruptionum, dum adducit, & abducit generatiuum: & 2. *Phys. text.* 26. quòd Sol, & homo generant hominem: & *lib.* 4. *de gener. animalium*, *cap. vlt.* quòd Luna maximè conducit ad omnes generationes: & *in libello de causis proprietatum elementorum*, *cap.* 1. (si tamen is liber est Aristotelis,) refert ex communi sententia, quòd ea, quæ fiunt in terra, fiunt propter motum corporum superiorum, & hæc sunt causa in rebus omnibus: & diluuium, quod contigit, solùm fuit propter coniunctionem certarum stellarum in signo Piscis: & ventus, qui alicubi interfecit gentes, fuit propter coniunctionem stellarum in signo Geminorum: & pestilentia propter coniunctionem in signo Virginis: & quòd ex caliditate, & operatione Solis, & Lunæ fit maturatio fructuum: & velocitas, & perfectio, & augmentatio natiuitatum: & quòd ex Luna fit in mari fluxus, & refluxus: & quòd à Planetis simul cum Sole fiunt pluuiæ, & serenitates, & inundationes fluminum, & sterilitates, & vbertates annorum, & mortalitates animalium, & hominum, & regnorum vacuitates: & S. Thomas *in* 2. *dist.* 19. *qu.* 1. *art.* 2. *ad* 1. & *art.* 3. *ad* 2. singulis speciebus rerum inferiorum ait respondere in cælis peculiares virtutes, quibus conseruantur: & Scotus *in* 2. *distinct.* 14. *ad finem*, Planetas singulos ait specialiter dominari metallis singulis; id est, auro Solem; argento Lunam; ferro, & chalybi Martem; Saturnum plumbo; stanno, & electro Iouem; Mercurium argento viuo; Venerem æri. Et denique iidem Planetæ specialiter dominantur etiam partibus humani corporis, sicut & dominantur signa Zodiaci, vt dicemus. Quia ergo huiusmodi effectus ex necessitate eueniunt in his inferioribus per virtutes, & operationes astrorum, & cælestium corporum, rectè possunt in illis præuideri, & diuinari. Quanquam non eadem certitudine, qua diuinantur eclipses, & illi effectus, qui sunt futuri in ipso cælo, vt benè aduertit Petrus Nau. *num.* 72. *cit.* & alij communiter: siquidem illi solùm dependent à motu ipsius cæli, qui

2. *Quanquam non cum eadem infallibilitate indicij.*

qui semper est constans, & à nulla alia causa potest naturaliter impedit; cùm tamen alij effectus, qui sunt futuri in inferioribus, non solùm pendeant à motu, & virtute cæli; sed etiam à pluribus aliis dispositionibus ipsorum corporum inferiorum, à quibus potest impediri, & variari efficacitas cæli; & per consequens etiam falli nostrum iudicium, & diuinatio de illis futuris, si hoc fortè illæ dispositiones nos lateant, vel non benè expendátur.

Atque hoc modo S. Thomas *Opusculo* 26. *cit.* & Sixtus V. *in sua Bulla contra Astrologos*, expressè affirmant, quòd effectus futuri, qui proueniunt saltem vtplurimùm ex causis naturalibus, vt certè sunt pluuiæ, serenitates, &c. non pertinent ad diuinationem illicitam, & damnatam; & quòd ex astris licitè possunt formari iudicia propter agricultutam, artem nauticam, & rem medicam; in quantum, scilicet, virtutes astrorum, quantùm est ex se, certò operantur in ipsam terram, eique tribuunt fertilitatem, aut sterilitatem, dum certo modo illam humectant, aut exsiccaot, sicut requiritur ad plantas benè alendas, & ad fructus benè producendos, & maturandos, quarum rerum notitia maximè conducit ad agriculturam, & certò operantur in corpora animalium, atque hominum, hos, vel illos humores salubres, aut noxios generando, conseruando, augendo, minuendo, alterando, tollendo, quod maximè conducit ad artem medicam. Et non est dubium, quòd

3. *Ex cognitione astrorum potest multū iuuari ars medica.*

valdè rationabiliter, & vtiliter potest Medicus ex Astrologis sumere, quòd humores nostri corporis specialiter subsint certis astris, vt, verbi gratia, Marti cholera, Saturno melancholia, Lunæ phlegma, Ioui, & Soli sanguis; quòd coniuges sub certis astrorum aspectibus, & coniunctionibus, non autem sub quibuscunque specialiter debeant dare operam liberis; quòd mẽses singuli, quibus fœtus gestatur in vtero, certo ordine subsint certis Planetis, id est, primus Saturno, secundus Ioui, tertius Marti, & sic de aliis descendendo vsque ad Lunam. Et hinc rationabiliter potest dicere, quare partus octomestris communiter non sit vitalis: quia, nimirum, octauo mensi iterum præest Saturnus; qui tamen sua frigiditate plurimùm nocet partui in lucem edito. Quòd certi Planetæ similiter præsint certis ætatibus, id est, Luna infantiæ, Mercurius pueritiæ, Venus adolescentiæ, Sol iuuentuti, Mars virilitati, Iupiter senectuti, Saturnus decrepitati, & plura huiusmodi. Et pro pharmacis exhibendis ad morbos curandos non solùm debet spectare congressiones, & aspectus astrorum, vt monet Gal. *lib.* 3. *de diebus creticis*; sed etiam prudenter, & vtiliter ex iisdem Astrologis potest cauere, ne illa exhibeat sub illis signis, quæ dicuntur ruminantia, vt est, verbi gratia, Capricornus, quia facilè prouocabitur ægro vomitus: & ne sub illis, quæ multùm astringunt, & retardant, vt est Saturnus; vel multùm laxant, & mouent, vt est Mars; quia similiter purgatio ægri, vel erit parua, & insufficiens; vel nimia & excedens, vt notat Albertus Magnus *in speculo astronomico*, *cap.* 14. qui liber habetur inter parua naturalia Alberti, si tamen reuerà est Alberti, de quo multi dubitant. Et similiter, si accipiat ab Astrologis, quòd singulis partibus humani corporis specialiter dominantur certi Planetæ, & certa signa, vt, verbi gratia, ex Planetis Saturnus capiti; ori, & linguæ Mercurius; cordi Sol; iecori Iupiter; felli Mars: & iterum ex signis Zodiaci, quòd dominetur capiti Aries, ventri Taurus, Gemini humeris, pectori Cancer, & sic de aliis; prudenter cauebit in operationibus Chirurgiæ, incisionibus, vstionibus, & similibus, ne illas faciat, quando Luna existit in signo, aut astro habente significationem, aut dominium supra illud membrum; quia tunc membrum illud erit valdè humorosum, & vlterius plus humoris ad illud prouocabitur per operationem Chirurgi, & per sensum doloris in ipso ægro, & sic facile causabitur aliquod inconueniens, vt subdit *ibid.* Albertus. Et denique si accipiat ab Astrologis, quòd huic, aut illi, v.g. in ætate futura imminet ex astris morbis grauissimus propter excessum caloris, & siccitatis ab illis causandum; prudenter poterit hunc, aut illum per exhibitionẽ diætæ multò antè disponere ad oppositam temperiem frigiditatis, & humiditatis; & sic facere, vt adueniens deinde operatio cæli per calorem, & siccitatem eum reducat ad perfectam temperiem mediam, in qua sit perfecta sanitas, vt notat idem Albertus *in eodem speculo astronomico*, *cap.* 12.

4. *Ex astris possunt cognosci comple-xiones, & inclinationes cuiusque.*

Et qua ratione est licitum pro arte medica obseruare virtutes, & operationes astrorum: eadem ratione est licitum obseruare natiuitates cuiusque; & ex astris conjectare temperamenta, & complexiones, & inde naturales inclinationes, & propensiones ad iram, vel ad mansuetudinem, ingenium, vires, robur, &c. vt notat Azot *part.* 1. *lib.* 9. *cap.* 13. *in fine.* Petrus Nauar. *lib.* 2. *de restit. cap.* 2. *n.* 5. *& seqq.* Ferrarien. 3. *contra Gen. cap.* 84. Less. *lib.* 2. *cap.* 43. *n.* 34. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 38. *n.* 28. Suar. *de superstit. cap.* 11. *n.* 8. quia hi omnes sunt effectus merè naturales, & necessarij, & maximè proueniunt ex influxibus cæli. Quia tamen ex diuersa dispositione materiæ sæpè diuersificantur actiones agentium, & multæ alia possunt concurrere in vnoquoque nato, quæ diuersificent in illo, aut modificent operationes astrorum, vt, v.g. complexiones parentum, & dispositio seminis, aut materiæ, quam præbent ad generationem, lac, & cibi, quibus infans nutritur, locus, aut patria, vbi degit, educatio, & institutio magistrorum, cura Medicorum, & similia, quæ possunt in illo etiam corrigere, & mutare primũ temperamentum; hinc est, vt iudicia circa natiuitates non possint esse certa ex solis astris; sed debeant in considerationem venire etiam alia, quæ possunt concurrere ex parte causarum inferiorum, vt benè explicat Petrus Nau. *cap.* 2. *cit. n.* 91. *& seqq.* & alioqui iudicium ex astris circa temperamenta, & inclinationes cuiusque, potest esse plenum periculi: & non solùm is, qui iudicat, potest facilè decipi in suo iudicio; sed etiam potest paulatim trahi, & delabi in superstitionem; & ideò communiter dare operam huiusmodi natiuitatibus, neque etiam caret culpa veniali, vt notat Sanchez *cap.* 38 *cit. n.* 29. Non tamen propterea in Bulla Sixti V. contra Astrologos, dum prohibentur iudicia, & natiuitates, cęteri debent esse prohibitę etiam hæ coniectationes de complexionibus, & temperamentis, cùm expressè *ibi* sit sermo de iis tantùm natiuitatibus, in quibus iudicatur de futuris successibus contingentibus, & de effectibus fortuitis, & de iis, quæ pendent ex humana voluntate, & libertate, vt patet legenti, & notat Suar. *cap.* 11. *cit. num.* 12.

5. *Quamuis aliqui id negent.*

Atque hoc totum videtur multò verius, quàm oppositum, quod asserit Picus Mirandulanus *lib.* 3. *contra Astrologos*, *cap.* 3. & Sixtus Senensis *lib.* 6. *Bibliotheca Sancta*, *annotat.* 10. 5. *Ex his.* & aliqui alij apud Petrum Nau. *cap.* 2. *cit. n.* 75. *& seqq.* qui contendunt, temperamenta, & complexiones, & inclinationes non posse coniectari ex astris, quia cælum, cùm sit causa vniuersalis, non potest habere ex se, vt determinet hunc, aut illum effectum in specie, vel in indiuiduo; sed ex se est solùm indifferens ad omnes effectus causarum particularium, cum quibus potest concurrere, & solùm per adiunctionem huius, aut illius causæ particularis intelligitur determinari

minari ad hunc, vel illum effectum; & per hoc, v. g. quòd Sol concurrat cum semine nucis, determinatur, vt producat determinatè arborem nucis, & non pyri; & per hoc quòd concurrat cum semine equi, aut leonis, determinatur, vt producat leonem, aut equum;non autem canem, aut bouem; & ideò etiam per hoc, quòd concurrat cum semine hominis sic, vel sic dispositò, & temperato, determinatur, vt producat hominem sic,vel sic dispositum,& temperatum,& consequenter sic, vel sic inclinatum;non autem quia habeat ex se determinare, & disponere sibi materiam sic, vel sic: sicut requireretur ad hoc, vt posset in ipsius virtute præcognosci,& diuinari determinatè hæc,vel illa complexio, & inclinatio hominis nasciturí. Vnde & S. Augustinus *lib. 5. de ciuitate, cap. 2. initio tom 5.* refert ex Cicerone, quòd quidam fratres, cùm simul ægrotare cœpissent, & eorum morbus eodem tempore ingrauesceret,& eodem leuaretur,crediti sunt ab Hippocrate nobilissimo Medico, esse gemini, & ex simillima vtriusque temperie prouenire similitudo morbi: & contrà à Possidonio Stoico, & multùm Astrologiæ dedito, dicti sunt eadem constitutione astrorum esse concepti, & eadem esse nati: & in constitutionem, & vim astrorum referri debere similitudinem morbi;non autem in similitudinem temperamenti, & complexionis,si loquamur de prima, & vera causa. Sed de hac vtraque sententia addit S. Augustinus,quòd multò acceptabilior, & credibilior est coniectura medicinalis, quia primordia conceptorum ita potuerunt affici, sicut erant corpore affecti ipsi parentes, dum illis concipiendis,ac generandis operam darent: & deinde in materno corpore prioribus incrementis similiter consecutis pro vtroque, benè potuit nasci vterque patis,& similis valetudinis,& posteà in eadem domo,& in eodem aëre,& positione,& iisdem alimētis nutriti,& iisdem exercitationibus assuefacti, facilè potuerunt effici quoad omnia similis complexionis;& ideò etiam ægrotare eodem tempore,& ex iisdem causis. Atque ita totam rationem paris ægrotationis S.Augustinus, etiam ex propria sententia refert in parem constitutionem, & complexionem corporis vtriusque, & hanc in primam geniturám à parentibus primò habitam, & in educationem omninò parem, eámque referre in constitutionem cæli, ac sydetum, oelcio, inquit, cuius insolentiæ sit.

6\. *Cælum & astra, quomodo sint causæ vniuersales horum inferiorum.* Sed reuerà hoc argumentum ex vniuersalitate causæ cælestis, non fatis conuincit,vt benè explicat Ferratien. §. *Contrahentes. cap. 84. 5. Ad huius difficultatis euidentiam.* & ex illo P.Nau. *lib. 2. de restitut. c. 2. cit. n. 86.* nam cælum,& astra non dicuntur causæ vniuersales: quia non habeant proprias virtutes, quas imprimant in causas particulares, & per quas moueant illas, & iuuent ad suos effectus: sed quia huiusmodi effectus causarum particularium non causant, nisi per illas ipsas causas particulares,& illis mediantibus, & recipiendo ab illis etiam modificationem, & limitationem suarum virtutum: nam, sicut ars, prout est in mente artificis recta ratio operis faciendi, primò agit ipsa per se in instrumentum,illúdque mouet, & solùm per instrumentum à se motum facit opus, & sæpè per bonitatem, aut prauitatem eiusdem instrumenti modificatur, & limitatur ipsius operatio: ita & cælum, vel astra priùs agunt per suas virtutes in causas particulares, eásque mouent ad suos effectus,& solùm mediantibus illis quodammodo deferunt suas virtutes ad ipsos effectus, vt loquitur S. Thomas *in 1. sent. dist. 38. art. 5.* & apud Ferratien. *loco cit.* & ideò etiam ab illis modificantur, & diuersificantur in suis operationibus, cùm semper vnumquodque recipiatur iuxta modum, & qualitatem ipsius recipientis. Qua ergo ratione cælum,& astra solum mediante equo,aut homine, verbi gratia, dicuntur producere equum, aut hominem; & mediante equo, aut homine debili producunt equum,aut hominem debilem; & mediante equo, aut homine forti producunt equum, aut hominem fortem; quia virtus, & operatio ipsorum astrorum modificatur secundùm qualitatem, & dispositionem causarum particularium:eadem ratione etiam equus, aut homo, qualiscunque tandem sit in sua virtute,& siue sit debilis, siue fortis in se ipso, potest effici vigorosior ad producendum equum, aut hominem, quando cælum, & astra existunt in vna dispositione,quàm si existant in aliqua alia. Et hanc maiorem vigorositatem ex astris benè potest Astrologus præcognoscere in ipsis astris tali modo dispositis, & per consequens benè potest diuinare temperamenta, & complexiones, & inclinationes cuiusque, quando videt operationem astrorum ad illa causanda esse fortem; & sic peruincere etiam impedimenta,& resistentias,quæ fortè occurrunt ex parte materiæ, & causæ particularis: & quemadmodum artifex per excellentiam artis potest peruincere ineptitudinem aliquam instrumenti, illúdque eleuare ad opus, quod alioqui longè excedit illius naturam, vt patet in iis,quæ vsque ad stuporem efficiuntur per ignem, tam in Chymicis, quàm in aliis:ita & cælum per efficaciam suæ virtutis potest tollere plura impedimenta ex causis particularibus, & si quæ causa impeditur,verbi gratia,per excessum frigiditatis, aut siccitatis, potest illam iuuare per appositionem contrariæ caliditatis,aut humiditatis, stante præsertim, quòd astra non solùm agant in hæc inferiora per lumen, & motum, quæ omnibus sunt communia;sed etiam per influentias, & virtutes,quæ sunt propriæ vnicuique, vt probant Philosophi, & admittit Sanctus Thomas *1. part. quæst. 115. art. 4.* & *in 2. sent. dist. 15. quæst. 1. artic. 3.* & *qu. 1. de spiritual. creat. art. 8. ad 12.* & *2. cæli, lect. 10.* & sæpè *alibi.* Vnde,cùm ad temperamenta, & complexiones, & inclinationes cuiusque simul cum causis particularibus concurrat etiam cælum tanquàm causa vniuersalis,si Astrologus videat, quòd virtus cæli ex hac, vel illa dispositione astrorum,sic potens prædominari etiam debilitati causæ particularis, benè potest ex illa diuinare effectum talis, vel talis inclinationis.

7\. *Quòd inclinationes præcognoscantur ex astris, etiā docet S.Thomas, & plures ex Patribus.* Et hoc, quod dicimus, posse ex astris præcognosci complexiones,& inclinationes cuiusque, præter Authores citatos *num. 4.* expressè habet S.Thomas *par. 2. q. 9. art. 5. in corp. & ad 3.* vbi ait, omnes vires sensitiuas moueri in nobis à corporibus cælestibus, in quantum mouentur ipsarum organa;& ideò nihil prohibere, quòd aliqui ex impressione corporum cælestium sint faciles ad irascendum, vel concupiscendum, vel ad aliquam huiusmodi passionem: & *a. 2. quæst. 5. art 5.* eos tantùm effectus air subtrahi à iudicio Astrologorum,qui sunt fortuiti,& casuales; & eos,qui sunt liberi, & contingentes ad vtrunlibet:& *3. contra Gent. cap. 84. in fine,* ait, quòd dispositio corporis humani subiacet motibus cælestibus; & ideò corpora cælestia possunt aliquid operari indirectè, etiam pro operationibus nostri intellectus, in quantum hæ non possunt compleri sine operationibus virtutum corporearum,quæ sunt imaginatio, & vis memoratiua,& cogitatiua; & subiacent motibus cæli, cùm sint virtutes organicæ:& quemadmodum ex dispositione corporis, v. g. ex molli-

tudine carnis, quæ maximè poteſt haberi à cælo, poteſt colligi bonitas ingenij: vnde & 2. *de anima, text.* 94. dicitur, quòd illi ſunt inepti mente, qui ſunt duri carne; & illi benè apti, qui ſunt molles: ita etiam poſſunt colligi aliæ habilitates, & inclinationes: & citat S. Auguſtinum *lib. 5. de ciuit. cap. 6. tom.* 5. vbi ait, non vſquequaque abſurdè dici poſſe, quòd afflatus quidam ſyderei valent ad corporum differentias, ſicut & valet ad varianda anni tempora Solis acceſſus, & receſſus; & ad res aliquas augendas, aut minuendas, verbi gratia, echinos, & conchas, & admirabiles æſtus Oceani, valent incrementa, & decrementa Lunæ: & addit S. Damaſcenum *lib. 2. de fide, cap. 7.* vbi ait, quòd alij, atque alij Planetæ diuerſas complexiones, & habitus, & diſpoſitiones in nobis conſtituunt: & ex his concludit, quòd corpora cæleſtia indirectè operantur ad bonitatem intelligentiæ; & quòd Aſtrologi poſſunt iudicare de tali bonitate ex motibus cæleſtibus, tanquàm ex cauſa remota diſpoſitionis, & complexionis corporalis, ex qua per accidens illa dependet: ſicut & Medici de illa iudicant ex complexione corporis, tanquàm ex diſpoſitione proxima. Et quòd per hunc modum poteſt admitti etiam illud Ptolomæi *in centiloquio*, quòd cùm fuerit Mercurius in natiuitate alicuius in aliqua domorum Saturni, & ipſe fortis in ſuo eſſe, dat bonitatem intelligentiæ: & plura alia his ſimilia ſæpiùs reperit idem S. Thomas *in capitibus ſequentibus eiuſdem libri*, & præcipuè *cap. 91.* Et ex his facilè ſoluitur, quomodo S. Auguſtinus *lib. 5. de ciuitate, c. 2.* affirmet, cauſam paris ægrotationis in duobus fratribus rationabiliùs referri à Medicis in complexionem, & temperiem à parentibus habitam, quàm ab Aſtrologis in conſtellationem, & vim aſtrorum, vt *paulò antè* retulimus *n. 5.* id enim non eſt ex eo, quia etiam aſtra verè ad illam non concurrerint, tanquã cauſa vniuerſalis, & remota; ſed quia ſemper pro vnoquoque effectu meliùs aſſignatur cauſa proxima, quæ in dicta paritate ægrotationis eſt par complexio, & temperies à parentibus habita, quàm cauſa remota, quæ eſt diſpoſitio, & vis aſtrorum: & quia communiter non ſolent aſſignari cauſæ remotæ, rectè ſubiunxit S. Auguſtinus, quòd fuerit inſolentiæ aſſignare, vt cauſam, conſtitutionem cæli, ac ſyderum: cùm tamen reuerà rectè de illa affirmare potuerit Medicus ex cauſa proxima, & rectè Aſtrologus ex cauſa remota, vt diximus ex S. Th. *c. 84. cit.*

Et quamuis horoſcopus, id eſt, punctus natiuitatis cuiuſque, difficilè poſſit certò haberi, ac deprehendi ab Aſtrologo, & fortaſſe cæli, & aſtra fortiùs influãt in puncto conceptionis, quando ſemen viri recipitur in matricem, quod punctum adhuc difficiliùs poteſt haberi: ad hoc tamen, quod dicimus, poſſe ex aſtris cognoſci inclinationes, ſatis eſt in præſentia, ſi ſupponamus, quòd habeatur, vndecunque tandem Aſtrologi illud habeant, quod in præſentia ad nos non pertinet.

8. *Aſtra poſſũt licitè obſeruari, etiam diebus, & horis ſingulis pro cognoſcẽdis inclinationibus.*

Et præter obſeruationes aſtrorum in puncto natiuitatis, aut conceptionis ad cognoſcendas inclinationes cuiuſque quaſi habituales, & permanentes in actu primo, vel remotas ab actu ſecundo, poſſunt etiam eſſe licitæ huiuſmodi obſeruationes ſingulis diebus, aut horis, ad cognoſcendas eaſdem inclinationes magis proximas, & quaſi actuales, vel in ſe, vel in aliis & quaſi tranſeuntes ſimul cum actione, & influxu huius, aut illius aſtri: vt enim notat Chriſtoph. Clauius *ad c. 1. ſphæra Ioan. de Sacro Boſco*, dies hebdomadæ ideò denominantur à certis Planetis; quia certi ſpecialiter dominantur prima hora illius diei, & prætereà ſingulis horis cuiuſque diei ſinguli dominantur ordine retrogrado: & horæ hac de cauſa dicuntur planetariæ, quia per illas ſingulas dominantur Planetæ ſinguli, vt idem habet *in c. 2. Sphæra.* Ex hoc autẽ, quòd hoc, vel illud aſtrum ſpecialiter dominatur hac die, & ſpecialiùs dominatur hac hora, facilè poteſt accidere, quòd ſpecialiter excitet hanc, vel illam inclinationem, v. g. ad iram, vel ad amorem, eámque magis actuet, & quaſi impellat ad actum ſecundum: & qui id aduertat ex regulis Aſtrologiæ, benè poteſt ſibi conſulere, vt in ſe ipſo meliùs regulet tali die, & tali hora huiuſmodi inclinationes, & paſſiones; & in ordine ad alios meliùs dirigat alia negotia; & pro petenda gratia, v. g. à Principe, nõ ſolùm non adeat, quando ex aſtris excitatur ad iram, vel ad melãcholiam, & triſtitiam; ſed è contra quando excitatur ad hilaritatem, & ad amorem, vt benè notat P. Nau. *lib. 2. de reſtit. c. 2. cit. n. 70. & 71.* vbi etiam laudat nobilem quendam Aſtrologum, & Theologum, qui cùm ſimiles impreſſiones choleræ, vel alterius paſſionis, & motus inordinati ex cæli diſpoſitione ſibi metuebat, ad eam horã animũ præparabat, religiosè Deum orando pro auxiliis ſuæ gratiæ, & occaſiones vitando. Et eadẽ ratione prudẽter faciet maritus aliquis, ſi obſeruet diẽ, & horã, qua, propter bonã conſtitutionem aſtrorum, det operam liberis, vt diximus *paulò antè n. 3.* & notat Albert. *in Speculo aſtronomico, c. 14.*

Sed negari non poteſt, quin huiuſmodi obſeruationes, quamuis ſimpliciter, & abſolutè poſſint licitè fieri, & ex ſe careant ſuperſtitione, cùm ſolùm nitantur principiis, & cauſis naturalibus, quæ neceſſariò, & ſaltem frequenter, vel vt plurimùm cauſant effectus; & ideò *in Bulla Sixti V. contra Aſtrologos*, expreſsè, & ſpecialiter excipiuntur à diuinationibus illicitis: ſint tamẽ plenæ periculi, quãdo communiter exercentur ab omnibus, etiam imperitis, & rudibus, quos Dæmon facilè decipit, & trahit in ſuperſtitionem; & quoad alios facilè generent plura inconuenientia, & Principibus grandem inducãt ſollicitudinem, ſi fiant de illorum morte; & ſubditis, qui communiter rerum nouarum ſunt auidiſſimi, grandem curioſitatem; & omnibus grande ſcandalum, & grandem inquietudinem; & ideò iure, & meritò in ſacris Canonibus, & Conſtitutionibus pontificiis grauiter reprehenduntur, & puniuntur omnes artes diuinãdi per aſtra, & ſpecialiter in Bulla Vrbani VIII. *Inſcrutabilis.* de anno 1631. grauiſſimè puniuntur per excommunicationem latæ ſententiæ, & per confiſcationem bonorum, & per ſupplicium etiam capitale, qui illas exercent ſuper ſtatum Reipublicæ Chriſtianæ, vel Sedis apoſtolicæ, vel ſuper vita, & morte Romani Pontificis pro tempore exiſtentis, vel eius conſanguineorum vſque ad tertium gradum incluſiuè. Et qua ratione per alias leges humanas non ea ſolùm prohibentur, & puniuntur, quæ ſunt ex ſe mala, & contra ius naturæ; ſed etiam illa, quæ poſſunt eſſe occaſio mali: eadem ratione licitè poteſt prohiberi, & puniri hæc diuinatio per aſtra, vt benè notat Petrus Nau. *de reſt. lib. 2. c. 2. n. 36.* quamuis de facto non ſit prohibita generaliter, & quoad omnia; ſed ſolùm ſpecialiter quoad ea, quæ iam retulimus ex Bulla Vrbani, imò & generaliter ſit permiſſa quoad ea, quæ pertinent ad ægriculturam, & artem nauticam, & artem medicam, vt patet ex Bulla Sixti V. quæ iterum innouatur, confirmatur, & perpetuò approbatur quoad omnia per Bullam Vrbani.

Et potiori ratione prohibetur ex aſtris, tanquàm ex cauſis, prædictio eorum futurorum, quæ dicuntur contingentia ad vtrumlibet, & pendẽt ex libero arbitrio, & eorum, quæ dicuntur merè fortuita, vt eſt, 9.

Ex aſtris tanquàm ex cauſis non poſſunt præ-

verbi

cognosci actus liberi, & effectus fortuiti.

verbi gratia, inuentio thesauri, vt etiam *sup.* diximus *disp. præcedente, n.* 17. nam, vt patet ex S. Thoma 2.2. *quæst.* 95. *art.* 5. *& 3. contra Gen. cap.* 92. & *opusculo* 26. *de iudiciis astrorum*, ij effectus subtrahuntur causalitati cælestium corporum, qui sunt merè per accidens, vt, verbi gratia, quòd lapide cadente fiat terræmotus; vel quòd homine fodiente sepulcrum inueniatur thesaurus; & illi, qui sunt actus liberi: quia effectus primi generis verè, & propriè non habent causam; sed proueniunt ex rebus inter se disparatis, & inconnexis; neque propriè sunt ens, & vnum; sed entia, & plura, & indeterminata, & infinitis penè modis variabilia, vt patet ex Aristotele 2. *Phys. tex* 50. & ideò de illis neque est, neque potest esse scientia, aut ars, vel vlla certa speculatio, vt dicitur 6. *Metaph. text.* 4. ideò enim terræmotus, verbi gratia, fit per accidens cadente lapide; quia nullam habet connexionem determinatam cum casu lapidis; & fieret etiam lapide non cadente: & sicut dicitur fieri illo cadente, ita & potest dici, quòd fiat ambulante Socrate, vel dormiente Platone, vel quouis alio quidlibet aliud faciente: & eadem ratione inuentio thesauri est per accidens ad fossionem sepulcri; quia etiam fieret ad fossionem terræ pro agro colendo, vel pro domo ædificanda; vel si quadrupes quomodocunque terram moueret, vel si terra ex se dehisceret, &c. atque ita cùm omnis causa naturalis sit ex se determinata semper ad vnum, ciusque operatio semper habeat terminum certum, sicut & habet certum principium, à quo procedit, id est, formam, & esse ipsius causæ; impossibile est, vt effectus per accidens in seipso incertus, & indeterminatus habeat causam certam, in qua possit cognosci, siue illa dicatur esse in astris, & in corporibus superioribus, siue in inferioribus, & in tota natura. Alij verò effectus secundi generis, id est, actus liberi arbitrij, cùm ex se sint spirituales, & pertineant ad rationem, vt dicitur 2. *de anima, text.* 44. impossibile est, quòd habeant astra, vel quodcunque aliud corpus pro causa, & quòd in illis possint cognosci; & eo ipso, quòd sunt ad vtrumlibet, & in suis causis non magis se habent sic, quàm non sic, vt dicitur 1. *periherm. c. vlt.*

10. *Et illorum diuinatio est peccatũ mortale, & maximè illicita.*

impossibile est, vt sint à potentia determinata ad vnum, quales sont omnes potentiæ astrorum, & corporum cælestium; non autem à potentia, quæ sit æqualiter ad opposita; & ideò rationalis, vt dicitur 9. *Meteor. text.* 3. Atque hinc fit, vt diuinatio horum effectuum ex astris, tãquàm ex causis, sit semper illicita, & superstitiosa, & peccatum mortale, vt notat Sanc. *lib. 2. in Dec. c.* 38. *n.* 50. & cuilibet Christiano sit tenendum, quòd quæ dependent à voluntate hominis, non subduntur astris ex necessitate, vt loquitur S. Thom. *opusculo* 26. *cit.* & ideò huiusmodi diuinatio grauiter prohibetur in Iure ciuili, L. *Artem.* L. *Nemo*, L. *Etsi. C. de maleficis, & Mathem.* & in Iure can. c. *Sed & illud*, 26. *q.* 2. c. *Igitur.* 26. *q.* 3. & c. *Non liceat.* 26. *q.* 5. Et in Bulla citata Sixti V. æqualiter numeratur, & damnatur, cum aliis artibus diuinatoriis manifestè illicitis, v. g. Geomantia Hydromantia, Necromantia, & similibus; & declaratur esse superstitiosa, & in illam se immiscere operatio Dæmonis, & per illam auertere homines à via salutis, & inducere in periculum etiam infidelitatis, & inuoluere laqueo damnationis; & ideò statuitur esse punienda in Officio sanctæ Inquisitionis: quod tamen non esset, si vel nullum esset peccatum, vel solùm veniale. Et in alia Bulla Vrbani VIII. dicitur, quòd huiusmodi diuinatores antiquitas æstimauit veluti homicidas, & maleficos; & quòd prædictiones ab illis nõ fiunt, nisi in deplorandam perniciem suarum animarum, & in graue scandalum Christi fidelium, & specialiter contra prædictiones de statu Christianæ Reipublicæ, & Sedis apostolicæ, & de vita, & morte Romani Pontificis, eiusque consanguineorum vsque ad tertium gradum inclusiuè, non solùm ponitur excommunicatio latæ sententiæ; sed etiam confiscatio bonorum, & pœna vltimi supplicij, &c. quæ tamen omnia apertè ostendunt, quòd talis diuinatio sit grauiter illicita, sicut & aliæ, in quas se immiscet operatio Dæmonis, & quæ puniuntur in Officio sanctæ Inquisitionis, vt diximus. Et ad idem facit, quòd *in Regulis Indicis librorum prohibitorum*, seriò iniungitur Episcopis, vt libros, & tractatus, scripta, aut Indices de huiusmodi prædictionibus non permittant. Et denique in sacra Scriptura, tam veteri, quàm noua, & apud Sanctos Patres sæpissimè reprehenduntur, & damnantur, qui dant operam huiusmodi diuinationibus, vt videre est in Bulla Sixti V. & apud Sanctum Thomam 2. 2. *quæst.* 95. *art.* 5. *cit.* & apud Pererium *lib.* 2. *in Genesim, disp. contra Astrologos, cap.* 5. *tom.* 1. & apud Suar. *lib. de superstit. cap.* 11. *num.* 13. *& seqq.* sic enim *Isa.* 41. solius Dei dicitur esse proprium, vt cognoscat omnia futura: *Annunciate, quæ ventura sunt in futurum, & sciemus, quia Dij estis vos.* & cap. 44. *Ego, inquit Dominus, irrita faciens signa diuinorum; & conuertens sapientes retrorsum, & scientiam eorum stultam faciens.* & *cap.* 47. Deus ipse sic deridet Babylonios, & Chaldæos inspectionibus syderum maximè deditos: *Stent, & saluent te augures cæli, qui contemplabantur sydera, & supputabant menses, vt ex eis annunciarent ventura tibi.* & *Ieremiæ cap.* 10. sic monentur Iudæi: *A signis cæli nolite metuere, quæ timent gentes.* Et in *Actis Apostolorum, cap.* 19. dicuntur multi eorum, qui fuerant curiosa sectati, suos libros contulisse, & combussisse coram omnibus; isque ex Sancto Augustino *post enarrationem in Psalmum* 16. *tom.* 8. dicuntur fuisse talium artium homines.

Atque ex his colligitur, quàm sit falsum id, quod asserunt Astrologi communiter apud Petrum Nauar. *lib.* 2. *de restit. cap.* 2. *cit. num.* 55. posse ex astris certò responderi ad interrogationes, quæ fiunt de furtis, de adulteriis, & de similibus: vt, quando quæritur, verbi gratia, quis fuerit author furti, quod iam est patratum; & vtrùm hæc fœmina verè sit virgo, an corrupta, & à quo corrupta, &c. si enim actus liberi non possunt præuideri in Astris, antequàm actu sint, neque in illis verè continentur, tanquàm in causis; neque etiam possunt in illis cognosci, postquàm fuerunt, & siue inspiciatur natiuitas eius, qui modò interrogat de furto, aut de stupro, siue illius, qui reuerà patrauit furtum, aut stuprum, & non scitur patrasse, non posse id certò sciri ex astris; etiam stante inclinatione ad furandum, vel ad stuprandum, quæ fortè de aliquo cognoscatur, cùm furtum, & stuprum non contigerit ea inclinatione; sed ex actu voluntatis spontaneo, & libero; qui tamen in astris, tanquàm in causis, non continetur, vt etiam *suprà* diximus *disputatione præcedente, num.* 17. Atque hoc modo grauiter reprehenditur, & punitur, cap. *Ex tuarum. de sortilegiis*, quidam Presbyter, qui ad recuperandum furtum Ecclesiæ, vsus est inspectione Astrolabij: & quamuis non intenderit inuocare Dæmonem; sed ex bono zelo, & ea simplicitate id fecerit; dicitur tamen id fuisse grauissimum; & ille non modicam peccati maculam contraxisse.

Neque Astrologus ex tradita sibi hora, in qua est commissum, v. g. furtum, aut homicidium, & ex deprehenso Planeta, qui illi horæ est dominatus, &

 ex

ex inspectis aliis astris, quæ eum illo habuerunt oppositionem, aut coniunctionem, vel talem, vel talem aspectum, & ex obseruata altitudine poli, quoad minuta, & partes minutorum, sub qua est domus, aut via, in qua contigit furtum, aut homicidium, potest plùs diuinare, quam actualem inclinationem huius, aut illius, qui fortè huic Planetæ peculiariter erat subiectus, per actualem excitationem passionis concupiscentiæ, aut iræ, ex qua potuit moueri ad furtum, aut homicidium; non tamen potest vllo modo diuinare, quòd de facto commiserit, cùm ad hoc præter inclinationem ex passione fuerit necessaria electio libera; quæ tamen in astris non continetur. Et si diuinet vlteriùs, quòd, qui est passus tali hora, ex tali astro inclinationem ad furtum, sit talis staturæ, talis coloris, & talium lineamentorum, qualia solent causari à tali astro in iis, quos habet peculiariter sibi subiectos, imò & talium vestimentorum, quibus illi solent delectari ex inclinatione eiusdem astri, vt communiter tradunt Astrologi; adhuc non potest diuinationem extendere, nisi fortè per coniecturam, & leuem suspicionem, quòd furtum commiserit per liberam electionem, quæ non cadit sub directam, & certam causationem astrorum, vt *sæpius* diximus. Vnde & S. Thomas 2.2.q.95.art.5.*in fine corp.* postquàm dixit, posse cælos inclinare dispositiuè ad actus liberi arbitrij, in quantum imprimunt in corpus humanum, & per consequens in vires sensitiuas, quæ sunt actus organorum corporalium; & inclinant ad actus humanos; subdit, quòd ex hoc nulla necessitas imponitur libero arbitrio, cùm possit homo per rationem operari contra inclinationem cælestium corporum, & vires sensitiuæ rationi obediant, vt dicitur 3. *de anima, text.* 42. & 47. & 1. *Ethic. cap. vlt.* & ex hoc tandem concludit, quòd actus liberi non possunt per certitudinem præcognosci ex consideratione astrorum: ac proinde non negat, quòd possint aliquo modo præcognosci per incertitudinem, id est, per coniecturam, & suspicionem.

11. *Etiamsi dicantur diuinari, vt solum probabiliter, non autem vt infallibiliter, & certò futura.*

Neque solùm est illicitum ex solis astris, tanquàm ex causis, diuinare effectus fortuitos, aut actus liberos, tanquàm infallibiliter, & certò futuros; sed etiam vt futuros solùm probabiliter, vt notat Suar. *cap.* 11. *cit. num.* 29. *& seqq.* Less. *lib.* 2. *cap.* 43. *num.*42. Sanchez *cap.*38.*num.* 33. nam in Bulla Sixti V. iubentur Ordinarij, & Inquisitores punire facientes iudicia, & natiuitates, in quibus aliquid affirmant de successibus futuris contingentibus, etiamsi asserant, & protestentur, se id non affirmare, vt certò, & infallibiliter euenturum. In qua re multùm addit, sine dubio, hæc Bulla *ad nonam regulam Indicis*, in qua Episcopi solùm iubentur diligenter prouidere, ne legantur, aut habeantur libri, tractatus, aut Indices Astrologiæ iudiciariæ, qui de futuris successibus contingentibus, aut fortuitis casibus, vel de iis actionibus, quæ dependent ab humana voluntate, & libertate, certò aliquid euenturum affirmant; & nihil dicitur de iis, qui non certò, sed solùm probabiliter aliquid affirmant de huiusmodi successibus. Et quamuis fortasse id, quod asserit Sixtus V. possit explicari in ordine ad forum exterius, in quo omnes huiusmodi diuinatores possent se excusare, quòd solùm probabiliter assererent esse futuros huiusmodi successus: quod tamen statuit Pontifex non esse illis eredendum, multò tamen est probabilius id, quod asserit Sanc. *lib.*2.*in Dec.c.*38.*n.*34. & apud illum Salas *t.* 2. *tract.* 5. *disp.* 2. *sect.* 3.*n.*36. & *sect.*8.*n.*8. & Graff *part.*1.*decis.lib.*2.*c.*5.*n.*10. & Farinac. *de haresi, q.* 181. *§.* 1. *num.* 59. quòd etiam intelligatur pro foro conscientiæ: quia omne illud iudicium prohibetur pro huiusmodi successibus contingentibus, quod permittitur pro tempestatibus in ordine ad artem oauticam, & ad agriculturam, & pro mutationibus corporum in ordine ad medicinam: quod tamen est solùm probabile, & non omninò certum, vt diximus. Et clarissimè id probatur etiam ex Bulla Vrbani contra diuinantes specialiter de statu Christianæ Reipublicæ, & de vita Pontificis, & consanguineorum, vbi inter cæteras pœnas etiam ponitur excommunicatio latæ sententiæ, etiam pro casu, quo protestentur, se tale aliquid non certò affirmare. Et ratio *supra* allata, quòd effectus fortuiti non habeant propriè causam, & actus liberi non possint esse, nisi à potentia rationali, & à causa spirituali, & libera, tam probat, quòd non possint certò præcognosci in astris, tanquàm in causis, quàm quòd non possint præcognosci probabiliter, cùm simpliciter, & absolutè nullo modo in illis sint, tanquàm in causis; & ideò nullo modo possint in illis præcognosci. Vnde etiam *c. Illos.*26.*q.*2. ex S. August. *lib.*4.*confess. c.*3. absolutè dicitur, quòd Christiana, & vera pietas repellit, & damnat eos, qui consulunt Planetarios, & Mathematicos: quod certè fieri potest, tam pro habenda notitia certa, quàm pro habenda solùm probabili: & *Ierem. c.* 10. absolutè dicitur, quòd non est metuendum à signis cæli, quæ gentes timent: atque ita omne illud iudicium à signis cæli videtur damnari à Sancto Propheta, ex quo potest consequi timor: quod tamen iudicium potest esse non solùm certum; sed etiam probabile.

12. *Ex inclinationibus cuiusque, quæ possunt deprehendi ex astris, possunt etiam coniectari futura contingentia libera.*

Cæterùm, si quis faceret coniecturam probabilem de futuris contingentibus liberis ex aliquibus aliis circunstantiis, quæ possunt occurrere, & prudenter considerari; & simul inspiceret etiam astra, vt esset certior de temperamentis, & inclinationibus, & etiam ex illis formaret iudicium prudens; non esset dicendus incurrere culpam diuinationis superstitiosæ, vt notat Delr. *lib.* 4. *disqu. mag. c.* 2. *qu.* 3. Sanch. *lib.* 1. *in Dec. c.* 38. *n.* 34. Suar. *de superstit. c.* 11. *n.* 31. Less. *lib.* 2. *cap.* 43. *n.* 42. Caiet. 2. 2. *q.* 95. *art.* 5. Laym. *lib.* 4. *tr.* 10. *c.* 3. *n.* 5. Bonac. *in prec. Dec. disp.* 3. *q.* 5. *puncto* 3. *n.* 10. Val. 2. 2. *disp.* 6. *q.* 12. *puncto* 3. Pet. Nauar. *lib.* 2. *de restit. c.* 2. *n.* 28. *& seqq.* & clarissimè S. Thomas *in* 2. *dist.* 15. *q.* 1. *art. vlt. ad vlt. &* 1. *part. qu.* 115. *art.* 4. *in corp. & ad* 3. & 1. 2. *qu.* 9. *art.* 5. *ad* 3. & 2. 2. *quæst.* 95. *artic.* 5. *in corp. & ad* 2. & 3. *contra Gentes, cap.* 85. *in fine*: quia, quamuis cælestia corpora non possint directè agere in intellectum, & voluntatem; possunt tamen agere indirectè, dum agunt in organa sensuum interiorum, quibus maximè indiget operatio intellectus in hac vita; & dum causant, & excitant inclinationes, & passiones in appetitu, quas homines communiter sequuntur, etiam per actus liberos; & ideò Astrologi frequenter vera pronunciant etiam circa illos: quia pauci sunt sapientes, qui resistunt per voluntatem à Deo adiutam passionibus, & inclinationibus excitatis, & motis à cælo, & sic dominantur astris: quod esse possibile, disertè pronunciant ipsi Astrologi, vt benè explicat S. Thomas *loc. cit.* & ex hac doctrina rectè colligit Pet. Nauar. *num.* 28. *cit.* quòd Astrologi, vt certius pronuncient de huiusmodi contingentibus liberis, solùm debent de illis pronunciare in communi; non autem in particulari de hoc, aut illo assensu, & actu libero; & solùm de illis, ad quos homo naturaliter, & sensibiliter est inclinatus; non autem de illis, à quibus natura, & sensus potiùs abhorrent, vt est, verbi gratia, mortificatio, & pœnitentia: & denique solùm debent pronunciare, quòd fallibiliter, & contingenter sint euentura; non autem infallibiliter, & necessariò: & citat

13. *Quomodo astra agunt indirectè in intellectum, & voluntatem.*

& citat pro hoc toto etiam Scotum, & S. Bonauenturam, & alios Scholasticos communiter, & Sylu. & Summistas *verb. Superstitio*: & addit *num.* 2a. quòd parum refert, quomodo appellentur huiusmodi diuinationes, & prædictiones; & vtrùm dici debeant coniecturæ, & coniectationes, vel opiniones, vel scientiæ morales, cum non sint certæ, nisi moraliter, & vtplurimùm, & sint circa actiones liberas, & morales.

Et fortasse hoc solùm intendit etiam Regula Indicis *num. 9. paulò antè cit.* quòd Episcopi circa libros, & scripta Astrologiæ iudiciariæ debent cauere, ne illi legantur, aut habeantur, qui de futuris contingentibus, aut de iis actionibus, quæ dependent à libera voluntate, audent certò affirmare, quòd aliquid sit euenturum: quia enim affirmatio non certa potest esse solum coniecturalis, & aliunde petita, quàm ex sola causalitate astrorum; non est, quòd tanta seueritate prohibeantur libri, aut scripta, quæ illam admittunt. Et eadem ratione diuinationem hanc coniecturalem, & fallibilem, & indirectam ex astris, non sunt dicendi damnare, & reprobare, vt illicitam Sancti Patres, & sacri Canones, quos refert Petr. Nauarr *num.* 15. siquidem vel loquuntur de speciebus diuinationis in vniuersum, etiam per magiam, & incantationem, & augurium, &c. vel si loquuntur specialiter de Astrologis, loquuntur solùm de illis, qui habent pactum tacitum, vel expressum cum Dæmone; & contendunt diuinare etiam illa, quæ nullo modo possunt haberi ex causalitate astrorum, & contingentia prænunciant, vt certitudinaliter, & infallibiliter euentura; non autem solùm coniecturaliter, & fallibiliter: & eorum aliqui rectè mouent, neque etiam diuinationi alioqui licitæ esse multùm insistendum: quia etiam hæc est plena periculi, & per illam Diabolus facilè inducit in superstitionem, & diuinationem illicitam, vt *suprà* diximus *num.* 8.

14. *Effectus fortuiti neque etiam indirectè, & coniecturaliter possunt præcognosci in astris, tanquàm in causis.*

Quoad casus verò fortuitos diuinandos, etiam probabiliter, & coniecturaliter, minùs certitudinis, & firmitatis habet Astrologus, quàm circa diuinandos actus liberos iam explicatos: siquidem illi, cùm sint entia, & effectus merè per accidens, nullam habent causam per se, siue in astris, siue in inferioribus, vt *suprà* diximus *num.* 9. neque ad illos est inclinatio, quam sequantur etiam probabiliter, & vtplurimùm: nam, quamuis aliquis, verbi gratia, ex signo Martis sit propensus, & inclinatus ad facilè rixandum; & aliquis ex signo Aquarij ad piscandum, vel natandum, vel nauigandum: non potest tamen dici, quòd ille sit inclinatus ad moriendum in rixa; & hic ad moriendum in aquis: & ideò ex illa inclinatione non potest Astrologus, etiam probabiliter, pronunciare hanc mortem, tanquàm causam ex astris, mediante inclinatione ad rixandum, & ad natandum. Et ratio est: quia reuerà solùm per accidens, & ex positione merè casuali alicuius alterius, contingit huiusmodi mors ex dicta inclinatione; & si illud nunquam ponatur, hæc nunquam contingit: & ideò quemadmodum neque ex astris, neque ex inclinatione potest cognosci, & prænunciari, quòd illud ponetur; ita nec potest cognosci, & prænunciari, quòd mors sequetur: sed tota coniectatio debet fundari in hoc alio principio merè extrinseco, quòd casus, & infortunia sæpè accidant in rixis, & in natationibus, vel in nauigationibus: quod tamen principium neque in astris neque in inclinationibus potest cognosci; sed solùm habetur ex pluribus experimentis, quæ sæpiùs, & à pluribus facta dederunt occasionem dicto proloquio: nam, vt patet ex Aristotele 2. *Poster,* *cap. vlt.* & 1. *Metaph. initio*, & 6. *Ethic. cap.* 3. & sæpè *alibi* assensus principiorum vniuersalium, quæ in scientiis dicuntur prima, & indemonstrabilia, & circa quæ non contingit aliquem errare, in tantum habetur experimento, & inductione, in quantum primò indiuiduum aliquod singulare sensibile itersum, ac sæpiùs mouet sensum; & deinde sensationes, & cognitiones huiusmodi relinquunt speciem in memoria; & intellectus comparat inter se huiusmodi memorias, seu recordationes talium obiectorum, & ex omnibus conficit experimentum, seu iudicium actuale, quòd idem erit etiam de aliquo alio obiecto, quod sit eiusdem rationis cum obiectis priùs cognitis, & sensatis; & tandem ex huiusmodi experimentis mouetur ad meliùs considerandas, & cognoscendas eorum rationes, & ex illis meliùs penetratis format iudicium; & assensum immediatum vniuersalem, illúdque accipit, vt principium per se notum, & tanquam indemonstrabile per quodcunque aliud, quod sit prius, & notius; & dum sensus, verbi gratia, cognouit, quòd hoc rheubarbarum purgauit choleram Socrati, & illud Platoni, eiúsque purgationis sic cognitæ reliquit speciem sui in memoria, quoad hoc vtrunque indiuiduum, intellectus vtrunque comparans inter se, colligit experimentum, quòd etiam tertium rheubarbarum purgabit choleram alicui tertio; & tandem benè expensa ratione vtriusque termini, id est, rheubarbari, & choleræ; & benè penetrata connexione, quam habent ad inuicem, format iudicium, & assensum vniuersalem, quod omne rheubarbarum purgat choleram: eadem ergo ratione illud proloquium, quòd in rixis, & in natationibus; vel nauigationibus, verbi gratia, facilè accidant mortes, & infortunia, non aliunde est habitum, quàm ex pluribus notitiis sensitiuis, quòd huic, vel illi rixanti, vel natanti, aut nauiganti contigit mors, & infortunium: quia deinde ex memoriis huiusmodi euentuum inter se comparatis benè potuit intellectus colligere experimentum, quòd etiam aliis deberent contingere; & tandem formare commune proloquium, quòd in rixa, & in natatione, & in nauigatione sæpiùs accidant mortes, & infortunia. Verùm, quia connexio inter hos ipsos terminos rixæ, & mortis, verbi gratia, non est per se; sed merè per accidens, & absolutè potest non esse, & quando est, ex infinitis penè accidentibus potest variari, vt; verbi gratia, quia quis in terram est lapsus, quia ventus in oculos puluerem iecit, quia alius superuenit pro inimico, quia aliquid è tecto decidit, &c. & his omnibus positis, adhuc potest non esse; hinc est, quòd Astrologus non possit præcognoscere in astris, tanquàm in causa, quòd hic, aut ille, quem vides esse inclinatum ad rixam, sit moriturus ex rixa, & non obstantibus quibuscunque experimentis, quibus dicit inniti suam scientiam, non potest id certò prædicere, & diuinare, cùm experimenta non possint fundare assensum, & iudicium certum, nisi ostendant connexionem per se, & ad illam quasi manuducant intellectum, vt contingit in primis principiis scientiarum; quod tamen non potest esse in infortuniis, & in euentibus merè per accidens, cùm præsertim experimenta possint fieri etiam in partem oppositam, & reuerà multi sint inclinati ad rixandum, & facilè, & sæpè cum multis rixentur; nec tamen moriantur in rixa: & ideò si Astrologus certò præuideat in astris, quòd hic, aut ille futurus sit inclinatus ad rixandum; non tamen potest certò præuidere, quòd si infallibiliter rixaturus, cùm ad hoc requiratur actus liber volendi rixari ex parte illius, & similis actus liber ex parte alterius,

altetius, cum quo rixabitur; & multò minùs potest certò prædicere, quòd sit moriturus in rixa, cùm rixa non inferat necessariò mortem rixantis, neque habeat cum illa necessariam connexionem; idque experimento multorum sæpiùs sit compertum. Et quando experimenta solùm essent pro parte affirmatiua, & reuerà omnes rixantes ex inclinatione talium astrorum morerentur in rixa, adhuc Astrologus non esset tutus à superstitione, si id certò tribueret virtuti astrorum, cùm aliunde certò constet, quòd infortunia, & euentus per accidens, neque in astris, neque in vllo alio possunt habere causam certam, & determinatam, vt diximus: & qua ratione ex operationibus incantatorum, & magorum non potest fieri certum experimentum, & inductio, quæ liberet à superstitione aliquem alium, qui fortè velit eadem facere per eadem carmina, & per easdem incantationes; quia aliunde certò constat, quòd illa carmina non operantur ex se, & ex virtute propria; sed illis se adiungit operatio Dæmonis: eadem ratione non potest fieri certum experimentum, & certa inductio ex diuinationibus Astrologorum circa huiusmodi contingentia merè fort. ita, & casualia, tùm similitet etiam de illis certò constet, quòd non proueniunt ex virtute astrorum, vt benè notat Petrus Nau. *lib. 2. de resti. cap. 2. num. 42. & 43.*

15. *Quomodo astra faciant aliquem fortunatum.* An autem possit Astrologus diuinare ex astris, quòd hic, aut ille sit benè, vel malè fortunatus, videri potest apud S. Thomam *3. contra Gent. cap. 92.* & Ferrariensem *ibidem*, & Petrum Nauarr. *cap. 2. cit. num. 48. & seqq.* quia enim fortuna de iis dicitur, quæ contingunt, neque semper, neque vtplurimùm, siue bona, siue mala, alicui agenti per intellectum, & præter intentionem illius, vt patet ex Aristot. *2. Phys. text. 52. & seqq.* non aliter potest cælum concurrere ad bonam, aut malam fortunam alicuius, nisi tribuendo inclinationem, aut dispositionem, & habilitatem ad aliquid, cui per accidens sit coniunctum aliquod aliud bonum, vel malum; & dum aliquis, verbi gratia, ex impressione cælestium corporum, & superiorum causarum, inclinatur ad aliquas electiones sibi vtiles; quarum tamen vtilitatem propria ratione non cognoscit, dicitur esse benè fortunatus à cælo, vt *ibi* loquitur Sanctus Thomas; & hoc modo etiam Aristoteles *lib. 2. magnorum Moral. cap. 9.* asserit, eum esse fortunatum natura, qui sine ratione ad bona impellitur, eàque consequitur: & si quis roget ita operantem, cur hoc, vel illud faciat, ex quo illi contingunt bona, etiam dicit, se nescire, & solùm facit, quia libet; & vlteriùs planè nescit, quare libeat; sed ad illud impellitur citra ratio, nem, sicut & impelluntur lymphatici: qua de causa etiam dixit *paulò superius* idem Aristoteles, quòd fortuna in iis est, in quibus neque mens vlla, neque ratio est; & quòd vbi mens, & ratio est plurima, *ibi* fortuna est minima; & vbi plurima est fortuna, *ibi* mens est perexigua. Sed præter huiusmodi inclinationes, dispositiones, & habilitates, quæ possunt in vnoquoque haberi, & ab Astrologo præuideri ex astris, rectè notat Sanctus Thomas *3. contra Gentes, cap. 92. citato*: quòd concurrit ad euentum fortuitum etiam operatio Angeli benè dirigentis, & quasi manuducentis intellectum, & operatio Dei benè inclinantis, & mouentis voluntatem ad illam electionem, cui per accidens sit coniunctum illud aliud bonum, vnde posteà quamuis euentus sit verè fortuitus respectu hominis, cui contingit præter rationem, & intentionem, & respectu cæli, quod non potest per se illum intendere, & causare, vt notat *ibi* Sanctus Thomas; non tamen est fortuitus respectu Dei, & Angeli, qui ex certa ratione, & intentione ad illud sunt operati: & operatio vel concursus astrorum, & cæli ad huiusmodi electionem hoc maximè differt ab operatione, & concursu Angeli, vt subdit Sanctus Thomas, quòd illa solùm est per modum alicuius passionis corporalis, quam excitat, & per quam communiter monet ad aliquod eligendum, vt, verbi gratia, per amorem, per odium, per iram: hæc verò est per modum alicuius considerationis intelligibilis sine passione, vt, verbi gratia, illuminando intellectum alicuius ad cognoscendum, quòd aliquid est bonum fieri, etiamsi non vlteriùs instruat de ratione, propter quam est bonum, & ex qua haberetur intentio, & ratio finis. Et propter hunc primum concursum cæli per modum passionis, potest etiam tribuere specialem aliquam efficaciam ad prosecutiones, & vltimatas executiones huiusmodi electionum, vt patet ex iis, qui ad certa opera pollent speciali virtute, qua carent alij, vt, verbi gratia, Medicus ad sanandum, agricola ad plantandum, miles ad expugnandum: nam, quemadmodum in corporibus, etiam inanimatis, reperiuntur quædam virtutes, & efficaciæ præter illas, quæ consequuntur ex qualitatibus actiuis, & passiuis elementorum, eæque sunt subiectæ corporibus cælestibus, & ab illis dependent, vt, verbi gratia, quòd magnes attrahat ferrum; & quidam alij lapides, aut herbæ habeant quasdam alias virtutes occultas: ita & possunt aliqui homines ex impressione corporis cælestis habere aliquam efficaciam in aliquibus operationibus, quam non habent communiter alij; & hæc etiam pertinet ad eorum fortunam bonam, aut malam, in quantum habetur à cælo: vnde & huiusmodi Medicos communiter dicimus benè fortunatos in curando, & huiusmodi milites benè fortunatos in expugnando: & hac ratione si talis aliqua virtus, & efficacia ad expugnandum deprehenderetur in eo milite, qui esset dux exercitus, etiam posset diuinari victoria, nisi casus aliquis fortuitus, qui non esset præuisus, eam impediret, quamuis, propriè loquendo, huiusmodi euentus non sint fortuiti etiam respectu cæli, cùm proueniant determinatè, & per se ex illa virtute, & efficacia, quam hic, aut ille habet à cælo, vt eligat ad suos fines media conuenientia, & efficaciter illa prosequatur; & totum id exequatur, quod requirit effectus vltimò intentus, vt loquitur Sanctus Thomas *cap. 92. citato*, § *Quantùm verò ad primum.* Quare si Astrologus ex astris præuideat de hoc, aut illo talem aliquam efficaciam, & virtutem ad aliquid; non tamen propterea diuinabit de illo bonam fortunam, cùm talis virtus, & efficacia respectu effectus, ad quem est, non sit fortuna, & causa per accidens; sed per se: & quatenus cælum inclinat per modum passionis ad aliquas electiones, quibus per accidens sunt coniuncta aliqua commoda, vel incommoda; non potest Astrologus diuinare vniuersaliter de aliquo, quòd in omnibus sit futurus benè, vel malè fortunatus, vt concludit Sanctus Thomas *3. contra Gentes, cap. 92. citato, in fine*; & ex illo notat Petrus Nauarrus *lib. 2. de restit. cap. 2. num. 50.* siquidem inclinatio à causis naturalibus, & necessariis, quales sunt cæli, est semper determinata, & ordinata ad vnum, & quæ benè, vel homini accidunt secundùm fortunam, sunt indeterminata, & infinita, & nullo modo ad vnum reducibilia, vt dicitur *2. Phys. text. 50.*

sicut

sicut nec illa, quæ possunt accidere causæ per se, vt, verbi gratia, ædificatiuo, quòd sit albus, musicus, pulcher, deformis, talis, vel talis statutæ, huic, vel illi amicus, diues, aut pauper, his, aut illis indutus vestibus, &c. & ideò non potest de illis esse scientia, aut certa speculatio, & notitia, vt dicitur 6. *Metaph. text.* 4.

DISPVTATIO V.

De diuinatione per astra, tanquàm per signa futurorum effectuum, siue naturalia, siue ad placitum.

1. *Secundùm aliquos, etiam ex Patribus, astra sunt solùm signa, non autem causa futurorum euentuum.*
2. *Cæli, secundùm aliquos, sunt quasi liber vniuersitatis, quoad omnes euentus futuros.*
3. *Secundùm aliquos, etiam Christi Conceptio, & Natiuitas ex Virgine, fuit praecognita in astris.*
4. *Præsignificatio futurorum per astra non officit libertati.*
5. *Et potuit Deus illa statuere, vt signa ad placitum.*
6. *Cæli, & astra non possunt esse signa naturalia omnium euentuum futurorum.*
7. *Neque sunt signa ad placitum euentuum futurorum supernaturalium.*
8. *Neque Christi Conceptio, & Natiuitas ex Virgine, & alia huiusmodi, potuerunt deprehendi ex astris.*
9. *Astra non sunt signa ad placitum euentuum liberorum.*
10. *Neque illorum omnium, quæ eueniunt circa plantas, & circa animalia.*
11. *Neque illorum, quæ eueniunt circa homines.*
12. *Soluuntur loca Scripturæ, quòd cælum sit liber vniuersitatis.*
13. *Supposito hoc rerum ordine, quem Deus de facto posuit, non potest cælum esse liber vniuersitatis.*
14. *Qua ratione Astrologi aliquando prædicant vera.*
15. *Quomodo aliqui intra terram præuideant venas aquarum, & metallorum.*

1. *Secundùm aliquos, etiã ex Patribus, astra sunt solùm signa, non autẽ causa futurorum euentuum.* POSITO, quòd futura, præsertim libera, & contingentia, non possint certò diuinari per astra, tanquàm per causas, explicandum vlteriùs est, vtrùm saltem possint diuinari, tanquam per signa, siue naturalia, siue ad placitum: nam, quòd astra sint signa, non autem causæ generationum, expressè habet S. Damascenus *lib. 2. de fide, cap. 7.* & apud Petrum Nau. *lib. 2. de restit. cap. 2. num. 62.* & stellas potiùs significare, quàm facere ea, quæ ex ipsis prænunciantur, dixerunt aliqui alij apud S. Thomam 2. 2. *quæst. 95. art. 5. in cap.* & vt refert S. Augustinus *lib. 5. de ciuit. cap. 1. versus finem, tom. 5* aliquotum non medioeriter doctorum hominum sententia fuit, quòd stellæ debeant dici potius significare futuros euentus, quàm facere; & quòd quasi quædam locutio sit illarum positio, prædicens futura, non agens: eámque sententiam *ibi* non aliter improbat S. Augustinus, quàm asserendo, non ita loqui Astrologos, & Mathematicos, neque asserere, quòd Mars, verbi gratia, ita positus homicidam significet; sed quòd faciat: & ideò à Philosophis, & à sapientioribus accipere eos debere sermonis regulam ad ea prænuncianda, quæ putant se repetire in sydetum positione: & prætereà quia nunquam satis explicant, quare aliquando contingat tanta diuersitas in actionibus, euentis, professionibus, honoribus, cæterisque omnibus, quæ possunt pertinere ad vitam geminorum, qui solùm per exiguum temporis interuallum in nascendo separantur; & tamen quoad hæc omnia dissimiliores inter se sunt, quàm multi extranei. Imò nec desunt, qui affirment, pro hac sententia significationis per astra, & non causationis futurorum euentuum, verè esse S. Augustinum: siquidem *lib. 2. de Genesi contra Manichæos, cap. 21 tom. 1.* expressè asserit, non esse credendum, quòd in corporibus cælestibus ita lateant humanæ cogitationes, sicut latent in his corporibus inferioribus: sed in illa perspicuitate, & simplicitate cælestium corporum omnes animi motus apparent, sicut aliqui solent apparere in vultu, & præcipuè in oculis aliquorum.

Sed reuerà per corpora cælestia non intelligit *eo loco* S. Augustinus cœlos, & sydera, de quibus non loquitur; sed nostra ipsa corpora, prout fuissent in Paradiso, si status innocentiæ perdurasset; vel prout erunt post communem resurrectionem in statu gloriæ; & solùm asserit, quòd simulatio, & fictio, & mendacium non inceperunt, nisi post contractam mortalitatem, & post factas à Deo primis parentibus tunicas pelliceas ex animalibus mortuis; non autem priùs, quando illorum corpora erant quasi cælestia, & incorruptibilia. Et in iisdem corporibus tali modo cælestibus negat, quòd potuerunt, vel poterunt latere, & occultari per fictiones, & per mendacia cogitationes, sicut modò occultantur, & latent in iisdem corporibus inferioribus, & terrenis; sed cordis arcana omnibus patuissent; sicut modò motus aliqui animorum apparent in vultu, & in oculis aliquorum, atque ita fictionibus, & mendaciis nullus fuisset locus, vt benè expendit Perer. *lib. 2. in Genesim, disp. contra Astrologos, cap. 4.*

2. *Cæli, secundùm aliquos, sunt quasi liber vniuersitatis quoad omnes euentus futuros.* Sed, quicquid sit de vera intelligentia verborum S. Augustini, quòd astra sint signa futurorum euentuum; non autem causæ; ex professo asseruit ex antiquis Origenes *in suis Commentariis super Genesim*, vt refert Eusebius *lib. 6. de præparat. euang. cap. 9.* dum enim explicaret illa verba cap. 1. *Fiant luminaria in firmamento cæli, & diuidant diem, ac noctem; & sint in signa & tempora*, &c. asseruit, astra à Deo esse posita in cælo, tum ad alia multa, tum verò ad hoc specialiter, vt sint signa futurorum euentuum, totúmque cælum esse veluti librum, in quo Deus depinxit, atque descripsit quicquid futurum est per totum decursum temporum futurorum: idémque asseruit etiam Plotinus, Origenis condiscipulus, *in libro, quem scripsit, vtrùm stellæ aliquid agant*; & *in libro de fato, cap. 6.* vbi etiam addit, eos, qui considerant stellas, quasi litteras, futura omnia in iis legere, earúmque significationem, & intellectum ex ipsis figuris indagare per quandam comparationem analogicam, quam faciunt, inter virtutes, & qualitates astrorum, & inter naturas ipsorum euentuum: idque esse probabiliter dictum, & minimè esse damnandum, etiam asseruit Iulius Sirenus *lib. 9. de fato, cap. 35.* & apud Pererium *cap. 4. cit.* Et Albertus Magnus *in lib. quem inscripsit, Speculum astronomicum; & habetur ad finem paruorum Naturalium, cap. 11. (si tamen is liber est Alberti,)* ex Introductorio magno Albumazar, Astrologi Arabis, & antiquissimi, asserit, quòd Deus extendit cælum, sicut pellem, illúdque formauit, & esse voluit quasi librum totius vniuersitatis, & in illo ea omnia descripsit, quæ priùs scripserat secundùm suam prouidentiam in libro æternitatis, & ne opus

facerer

3. *Secundum aliquos, etiã Chriſti Conceptio, & Natiuitas ex Virgine, fuit præcognita in aſtris.*

faceret incompletum, neque etiam voluit io eius litteris deeſſe Natiuitatem Chriſti de Virgine, cum expreſſiooe etiam nominis nunciati ab Angelo: ſiquidem Albumazar *in lib. cit. tract. 6. differentia 1. cap. de aſcenſionibus imaginum, quæ aſcendunt cum Virgine*, ſic ait: *Aſcendit in prima facie Virginis, Puella, quæ eſt Virgo pulchra, atque honeſta, & munda, prolixi capilli, & pulchra facie: & ipſa ſedet ſuper ſedem ſtratam, & nutrit puerum, quem vocant Chriſtum, & quædam gens vocat Ieſum: & aſcendit cum ea ſtella Virginis*, &c. Et, vt ſubdit ibi Albertus, *certum eſt, quòd Chriſtus eſt natus ſub aſcendente Virginis, & æquatio motus octauæ ſphæræ fuit tunc octu graduum, & triginta ſeptem minutorum cum duobus ſecundis: idq; potuit deſcribi, & legi in libro cæli; non, quia ſubiacebat ſtellarum motui, aut ſtellarum iudicio naturorum deſideratiſſimus, qui creauit ipſas ſtellas; ſed, quia in libro vniuerſitatis, quem Deus formauit, Deus ipſe noluit deeſſe etiam hoc, quòd ipſe de Virgine naſceretur, vt per hoc innueretur, quòd eſſet homo naturalis, & verus; quamuis non naturaliter naſceretur; & non quia cæli figura cauſa eſſet, quare naſceretur; ſed quia ſolùm erat ſignificatio, imò veriùs ipſe erat cauſa, quare modus admirandæ ſuæ natiuitatis ſignificaretur per cælum.* Et ſimile quid de Chriſti conceptione, & oatiuitate ex aſtris præſignificata, & de facto ex aſtris deprehenſa per tres Magos euangelicos, aſſeruit poſteà etiam Petrus Aliacen. *quæſt. 30. in Gen.* & Chalcidius Platonicus *in Timæum*, & alij apud Melchiorem Inchofer, noſtræ Societatis Theologum, *in Commentario eruditiſſimo, quem inſcripſit, Tres Magi euangelici, cap.* 17. Et quòd cælum ſit quaſi liber totius vniuerſitatis, probat Origenes *ex libro quodam magnæ authoritatis, & fidei apud antiquos, cui titulus erat, Narratio Ioſeph*, in quo Iacob Patriarcha inducitur alloquens ſuos filios, & inter cætera hoc etiam illis affirmans, quòd legiſſet in tabulis cæli, quæcunque ipſis, & ipſorum filiis eſſent euentura. Et ex Iulio Sireno *loco cit.* oon ſolùm faciunt ad hoc idem probandum ex ſacris Litteris verba Geneſis cap. 1. *Fiant luminaria in medio cæli: & ſint in ſigna*, &c. ſed etiam verba Iſaïæ cap. 34. *Complicabuntur, ſicut liber, cæli.* Et Apocal. cap. 6. *Cælum receſſit, quaſi liber inuolutus.* quia, nimirum, cæli toto hoc tempore, ſunt quaſi liber apertus, & explicatus omnibus ad legendum; & poſt diem Iudicij quaſi claudentur, & complicabuntur. Et Pſal. 18. *Cæli enarrant gloriam Dei.* & Pſal. 21. *Annunciabunt cæli iuſtitiam eius.* & Pſal. 88. *Confitebuntur cæli mirabilia tua, Domine.* Neque hęc ſignificatio futurorum euentuum per aſtra, & per aſpectus, aot coniunctiones, vel oppoſitiones aſtrorum plùs officit noſtræ libertati, vt ſubdit Origenes *loco cit.* & Alber. *cap.* 12. quàm officiat, quòd Deus futura omnia deſcripta habeat in libro ſuæ æternitatis, & aliqua reuelauerit per Prophetas, quia, nimirum, noo ideò ſunt futura, quia præſciuntur à Deo, & reuelantur per Prophetas, & præſignificantur per aſtra; ſed ideò præſciuntur, & reuelantur, & præſignificantur, quia ſunt futura: & reuerà ita liberè ſunt futura, præſuppoſita præſcientia diuina, & reuelatione prophetica, & præſignificatione cæleſti, atque eſſent futura, ſi nihil ex his omnibus præſupponeretur.

4. *Præſignificatio futurorũ per aſtra, non officit libertati.*

5. *Et potuit Deus ipſa ſtatuere, vt ſigna ad placitum.*

Et quòd Deus abſolutè potuerit poſitiones, & oppoſitiones, & aſpectus aſtrorum ſtatuere, vt ſigna ad placitum futurorum euentuum, non eſt dubitandum, cùm hoc nullam implicet contradictionem; & id ſolùm negetur diuinæ omnipotentiæ, quòd in ſeipſo repugnat: & qua ratione potuerunt homines, vt ſignum vini vendibilis ſtatuere, v. g. ramum, & vt ſignum futuræ Concionis ſtatuere ſonum campanæ, & pro ſolo arbitratu poſſunt ſtatuere quodlibet ad ſignificandum quodlibet, vt patet in vocibus diuerſorum idiomatum, & in litteris, characteribus inter ſe diuerſiſſimis, qui aſſumuntur à diuerſis nationibus; & in cifris, quibus vtuntur pro ſuis arcanis Viri principes: eadem ratione potuit Deus pro arbitratu ſtatuere aſtra, vt ſignificarent futura, habita præſertim ratione illius conueoientiæ analogicæ, quam poſſunt habere cum ipſis futuris ratione propriarum virtutum, & qualitatum, vt *ſup.* diximus ex Plotino. Et hanc ipſam ſignificationem ſibi arbitrariam, & voluntariam benè potuit Deus docere Adamũ; & per hunc tranſmittere etiam ad alios, quamuis paulatim deperierit illius notitia, & modò vix aliquid de illa habeatur per laborem, & ſtudium Aſtrologiæ. Et vlteriùs, quòd de facto Deus ſtatuerit, & poſuerit aſtra, vt ſigna futurorum, non ſolùm probatur ex locis Scripturæ *paulò antè* allatis, quibus aſtra dicuntur eſſe poſita nobis in ſigna, & cælum explicari, & complicari, vt liber, & enarrare, & annunciare, & confiteri gloriam, & iuſtitiam, & mirabilia Dei; ſed etiam ex communi experientia, qua periti Aſtrologiæ ex huiuſmodi ſignis quotidie præcognoſcunt futura; & hæc eo modo eueniunt ſuo tempore, quo ab illis fuerunt præcognita, & prænunciata ex aſtris.

6. *Cæli, & aſtra nõ poſſunt eſſe ſigna naturalia omnium euentuũ futurorum.*

Verùm, vt in hac re certiùs ſtatuamus, quid ſit tenendum: quòd aſtra non poſſint eſſe ſigna naturalia omnium effectuum futurorum, apertè conuincit ratio S. Th. 2. 2. *q.* 95. *art.* 5. nam quòd aliquod corpus ſit ſignum naturale alterius, non poteſt aliunde eſſe, niſi quia ſit inter ipſa naturalis, & neceſſaria connexio, & vnum ſit cauſa, & alterum ſit effectus, vel vtrunque ſit effectus naturalis alicuius tertiæ cauſæ: primo enim modo ex motu cæli poſſunt cognoſci eclipſes, & venti, & pluuiæ, & mutationes temporum; quia motus ſe habet ad illa, vt cauſa: & ſecundo modo ex fumo poteſt cognoſci ignis, qui latet; quia fumus ſe habet ad ignem, vt effectus: & tertio modo ex iride poteſt cognoſci ſerenitas; quia tam iris, quàm ſerenitas, ſunt effectus naturalis, & neceſſarius alicuius tertiæ cauſæ, id eſt, tenuitatis, & paucitatis vaporum, qui ſunt in aëre. Certum autem eſt, quòd cæli, & aſtra non ſunt cauſa naturalis, & neceſſaria omnium effectuum futurorum, vt patet ex dictis *diſp. præced.* neque ſunt effectus illorum omnium, vt ex ſe patet; neque ſunt tam cæli, & aſtra, quàm omnia futura effectus naturalis, & neceſſarius alicuius tertiæ cauſæ, cùm hæc nulla poſſit eſſe alia, niſi Deus; & certiſſimum ſit, quòd hio non agat ex neceſſitate naturæ; ſed maximè liberè, & voluntariè: & ideò ex eo, quòd iam cauſarit, verbi gratia, cælum, & aſtra, non poſſit inferri, quòd certò ſit cauſaturus etiam hoc, vel illud futurum; & quòd iam ſit inducta connexio naturalis, & neceſſaria ioter cælum, & hoc futurum, cùm etiam poſita cauſatione cæli, & aſtrorum, eorúmque motu, & circunuolutione, adhuc maneat hoc, vel illud futurum in libera potentia Dei, & verè ſit ad vtrunlibet, & non magis ſe habeat ſic, quàm non ſic, vt dicitur 1. *periherm. cap.* 6.

7. *Neque ſunt ſigna ad placitum euentuum futurorum ſupernaturalium.*

Quòd verò aſtra neque etiam ſint ſigna ad placitum, & ex Dei inſtitutione omnium futurorum, probatur: quia primò certum eſt, quòd non poſſunt eſſe ſigna futurorum euentuum ſupernaturalium, vt quòd hic, verbi gratia, aut ille ſit conuertendus ad fidem catholicam; quòd ſit eliciturus actum contritionis, aut charitatis, prout oportet, ad hoc vt gratia iuſtificationis ei conferatur; quòd ſit perſeueraturus in bonis operibus, & moriturus in ſtatu gratiæ, & inter Sanctos regnaturus cum Chriſto. & alia huiuſmodi

huiusmodi, quæ Deus posuit in sua potestate, & solùm scripsit in libro suæ æternitatis, & prædestinationis, in quo legitur solùm ab ipso: sic enim in Trident. *sess. 6. c. 12. de reformat.* & *can. 15. & 16.* definitur, quòd, quandiu viuimus in hac mortalitate, nemo potest, aut debet certò præsumere de sua prædestinatione; & quòd certò sit habiturus donum perseuerantiæ, & quòd non nisi ea speciali reuelatione potest certò sciri, quos Deus elegerit; quod tamen esset falsum, si Deus ipse astra instituisset, vt essent signa huiusmodi euentuum supernaturalium futurorum: siquidem eorum significationi certò, & infallibiliter deberent respōdere ipsi euentus, ne alioqui Deus conuinceretur, aut fuisse ignorans, si non sciuisset signa statuere, aut fuisse fallax, & mendax, si statuisset falsa, & sine correspondentia rerum significatarum.

Atque ex hoc colligitur, quàm sit vanum id, quod habet Albert. *in Speculo astronomico iam citato, c. 11.* ex libro Albumazar *tract. 6. differ. 26.* quòd nona domus est domus fidei, & bonorum operum pro vita æterna; & quòd Iupiter, & Venus sunt duæ fortunæ diuersæ rationis: quia Venus est fortuna huius sæculi, ex ludis, & gaudio, & lætitia temporali, & mundana; & Iupiter est fortuna futuri sæculi per fidem, & per bona opera: contrà enim est: quia fides, & bona opera, in quantum conferunt ad felicitatem futuri sæculi, & ipsa futura felicitas, non modò non potest prænosci ex astris, tanquàm ex causis, aut signis naturalibus; sed neque etiam tanquàm ex signis ad placitum, & ex Dei institutione, vt iam diximus.

8. *Neque Christi Conceptio, & Natiuitas ex Virgine, & alia huiusmodi potuerunt deprehendi ex astris.*

Neque illud est admittendum, quod *paulò antè* retulimus *num. 3.* ex eodem Alberto, quòd etiam Christi Conceptio, & Natiuitas ex Virgine sit deprehensa ex astris per eundem Albumazar: quamuis enim habita iam notitia talis Conceptionis, & Natiuitatis, qualē nos Christiani certissimè credimus, & prædicamus, facilè potuerit Albumazar, aut alius quicunque Astrologus aliquid obseruare in astris, quod ipsi videretur tale aliquid prænotare; ea tamen prænotatio solùm fuit ex apprehensione, & imaginatione ipsius Astrologi; non autem ex vera significatione ipsius astri: nā alioqui etiā Diabolus huiusmodi mysteria præcognouisset ex astris, ac proinde nunquam tentasset, aut impulisset Iudæos, vt illum occiderent: siquidem similiter præuidisset ex iisdem astris totalem euersionem sui imperij, quod tanto iā tempore exercebat in homines. Vnde, quod asserit Aristoteles *in libello de somnis, c. 2.* quòd facilè decipimur circa sensus, quādo existimus in passionibus; & qui est, v.g. in passione timoris, etiam ex modica similitudine videtur sibi videre hostes; & qui est in passione amoris, videtur sibi videre dilectum; & febricitantibus videntur interdum animalia in parietibus, ex modica similitudine linearum compositarum: & hæc apparentia aliquando ita intenditur pro magnitudine passionis, vt non modò nos lateat, quòd decipimur; sed etiam re ipsa moueamur ad ea, quæ sic apparent: hoc, inquam, proportionaliter potuit accidere etiam Astrologis, qui ex voluntate præcognoscendi in astris etiam Christum, ex leuissima aliqua similitudine visi sunt sibi verè illum præcognouisse; nec aduerterunt, quòd fallerentur. Et quod dicimus de Christi Conceptione, & Natiuitate ex Virgine, intelligi debet etiam de illius morte in Cruce, quam aliqui alij retulerunt in astra, & de egressione Iudæorum ex Ægypto, & de transitu maris rubri, & de Arca Noë, & de miraculo diuini amoris in Sancto Francisco, & de pluribus aliis, quæ plures Astrologi ineptè asseruerunt, se posteà reperisse in astris, vt refert Inchofer *in Commentario citato de tribus Magis euangelico, c. 18.* Et à fortiori neque illa possunt Astrologi polliceri ex astris, quæ solùm pendent ex libera Dei voluntate, etiam operantis supra ordinem, & legem naturæ: vt, v.g. quòd Marte in nona cæli regione feliciter constituto, tantùm virtutis nobis præstetur, vt etiam Dæmones ex obsessis corporibus sola præscientia expellamus; & de cuiuscunque alterius secretis, & arcanis sine errore iudicare possimus: & quòd qui nascuntur Saturno constituto in Leone, non modò longæui futuri sint; sed etiam post mortem inter Deos sint collocandi: & quòd Luna Ioui coniuncta in capite Draconis hoc præstet inter cætera, vt quicquid à Deo petitur, certissimè impetretur, etiamsi petatur scientia, & notitia rerum quarumcunque, & alia huiusmodi, quæ refert Perer. *disp. cit. contra Astrologos, c. 1.* qua enim ratione ineptissimus esset, qui etiam Deum astris subiiceret: ita & est ineptissimus, qui ex astris portendit, quæ solùm à Deo præstari possunt supra communem ordinem, & legem naturæ.

Secundò, quòd astra non possint dici signa ad placitum omnium euentuum futurorum, probatur: 9. *Astra non sunt signa ad placitū omnium euentuum liberorum.*
quia similiter non possunt esse signa euentuum liberorum, qui soli Deo, & ipsi homini liberè operanti, non autem cuicunque alteri, siue homini, siue Angelo, possunt innotescere, nisi per reuelationem ipsius Dei, vel per liberam manifestationem ipsius hominis operantis: vt enim habetur Ieremiæ 17. *Prauum est cor hominis, & inscrutabile, & nullus alius illud cognoscat, nisi Dominus, scrutans corda, & probans renes.* & vt dicitur 1. Cor. 2. *Quæ sunt hominis, nemo nouit, nisi spiritus hominis, qui est in ipso.* Et hac de causa S. Thom. *1. part. qu. 57. art. 4.* & Theologi communiter asserunt, quòd secreta cordium neque etiam ab Angelis cognosci possunt: quia eo ipso, quòd voluntas est libera, non solùm potest operari, & non operari, sed etiam occultare, & non occultare suas operationes; & claudere, & non claudere sua secreta, prout voluerit; eiúsque libertas non est solùm à coactione; sed etiam à cognitione extrinseca cuiusque alterius naturæ, vt loquitur Caietanus *art. 4. cit. versùs finem.*

Si autē astra ex Dei institutione, & placito essent signa omnium euentuum liberorum, non solus Deus cognosceret corda, nec solus spiritus hominis cognosceret ea, quæ sunt in homine; sed etiam Astrologus, & potiori ratione etiam Angelus; quod dici nō potest. Qua tamē ratione possunt cælum, & astra indirectè agere in intellectum, & voluntatem, immediatè causando, & excitando in appetitu, & in potētiis sensitiuis interioribus actuales inclinationes, & passiones, quas homines communiter sequuntur, etiam per actus liberos, vt *supr.* explicauimus *disput. præced. n. 13.* eadem ratione etiam possunt dici, quòd illas indirectè significent. Verùm hæc non est dicēda significatio ad placitum, de qua hîc loquimur; sed naturalis, de qua diximus *n. 6.* Et si præterea actus liberi exeunt in actus externos, vel aliquo modo se prodant per aliquam certam dispositionem corporis, quomodo etiam Medici aliquas animi affectiones cognoscunt per pulsum, vt loquitur S. Thomas *art. 4. cit.* & ad huiusmodi actus, aut immutationes, & dispositiones concurrat cælum, hoc etiam modo poterit dici illos significare per significationem tantummodo naturalem, & non ad placitum.

Tertiò, certum videtur, quòd astra non sunt signa ad placitum omnium euentuum futurorum materialium circa plantas, & circa bruta: nam huiusmodi 10. *N. que illorū omnium, qua*

omnium eventuum circa plantas, & circa animalia.

modi eventuum tanta est varietas, & tanta diversitas, vt nullo modo possit cadere sub aliquam certam significationem, qualis sine dubio est significatio cæli pro quocunque instanti, aut momento temporis, & in ordine ad quencunque locum, aut regionem particularem ipsi subiectam: & vt benè argumentatur S.August. *lib.5. de ciuit. cap.7. tom.5.* si eligatur ad seminandum, verbi gratia, agrum, certus aliquis dies, & grana omninò plurima, & penè infinita sub eadem constellatione iaciantur simul in terram, quo modo cælum potest significare per vnam constellationem, quòd hæc, verbi gratia, simul omnia debeant germinare, & herbescere, & pubescere, & in spicas flauescere, & illa debeant germinare aliquantò pòst, vel etiam nunquam; sed à volucribus debeant comedi? & de spicis, quæ nascuntur quasi coæuæ, &, vt sic dicam, congerminales, quomodo potest significare, quòd has rubigo debeat interimere, & illas euellere debeant homines, vel aues, aut bruta depascere, & solùm hæ perduci debeant ad maturitatem? Et idem est etiam de brutis: si enim ponamus, sub eadem constellatione, & eodem temporis puncto, (quod certè non est impossibile,) simul nasci equos, boues, canes, serpentes, aues, pisces, vermiculos, muscas; quomodo cælum potest significare per vnam constellationem de singulis, quòd equus sit futurus velox ad cursum, bos futurus sit fortis ad aratrum, canis vigil ad custodiam domus, & sic de aliis? Et quòd fortasse neque equus sit vnquam cursurus, neque bos sit araturus, neque canis custos domus sit vnquam futurus? Et tamen Astrologus, qua ratione profitetur ex inspectis constellationibus posse se deprehendere, quòd hic natus, de quo fortè dolosè, & captiosè interrogatur ab aliquo, non sit homo; sed pecus: & quale pecus, verbi gratia, quòd sit canis, aut equus, & per consequens quòd astra dominentur etiam brutis, vt ex ipsorum concessionibus habet S.Augustinus *cap.7. cit.* eadem ratione deberet certò colligere ex constellationibus, qui sint futuri euentus circa singula bruta, & non solùm circa genera singulorum, sed etiam circa singula generum: & omninò ita esset necessarium, si cælum ex Dei institutione, & placito esset liber vniuersitatis, & ea omnia haberet descripta, quæ continentur in libro æternitatis ipsius Dei.

11. Neque illorum, quæ eueniunt circa homines.

Quartò, propter eandem rationem, neque etiam astra rationabiliter possunt dici signa ad placitum eorum omnium, quæ sunt euentura circa singulos homines: quia similiter tanta est illorum diuersitas; etiam pro eodem puncto temporis, & in ordine ad eundem locum, vt non possint singula cadere sub vnam, & eandem significationem, quam solam potest habere pro vno puncto temporis vna constellatio: & vt benè argumentatur idem S.Augustinus *lib. 5. cit. de ciuit. c.3.* neque etiam Astrologi confidunt, se posse diuinare de vnoquoque actiones singulas, quæ ab illo sunt futuræ, vt, v.g. quòd tali hora sit dormiturus, ambulaturus, sessurus, locuturus, & multò minùs de omnibus, qui fortè sunt simul sub eadem constellatione, possunt diuinare, quòd dũ vnus est dormiturus, sessurus, locuturus, ambulaturus, alius è contra sit omnia facturus opposito ordine; quod tamen omninò deberent posse facere, si astra essent signa ad placitũ omnium euentuum futurorũ materialium circa homines; & ipsi Astrologi benè tenerent illorum significationem. Et idem est ex eodem S.Augustino *c.5.* si duæ matres in eadem domo, & in eodem puncto temporis, & sub eadem cæli positione simul conceipiant, & postea simul pariant suos filios: neque enim euentus futuri circa vtrosque erunt iidem; quamuis astrorum significatio non possit esse nisi vna, & eadem. Et clarius hoc idem apparet in iis, qui gemini concipiuntur, & nascuntur, vt idem ratiocinatur *c.3.4. & 6.* & tamen non raiò diuersissimos habent euentus, imò & contrarios, qui ea de causa non possunt cadere sub vnam, & eãdem significationem astrorum, siue hæc dicatur debere attendi ex puncto concubitus, & primi conceptus, siue ex puncto natiuitatis: nam, quòd gemini simul, & eodem puncto concipiantur, res est clarissima, cùm in mulieribus communiter non detur superfœtatio; & si fortè aliquando detur, secundus fœtus facillimè abigatur; & vix vnquam perficiatur, vt patet ex Aristotele *lib 4. de gener. animal. cap.5.* & specialiter de Iacob, & Esau, quòd simul, & ex vno concubitu patris Isaac sint concepti, expressè habetur ex S.Paulo *ad Rom.9.* qui tamen exitus habuerunt omninò contrarios; imò & in ipso etiam vtero collidebantur ad inuicem, vt dicitur *Gen.25.* & ideò non potuerunt significari vna, & eadem significatione astrorum, quæ fortè esset in primo conceptu. Et si dicatur huiusmodi significatio attendi debere ex puncto natiuitatis, & hoc nunquam posse esse idem in geminis, quorum vnus post alterum necessariò nascitur: siquidem etiam tempori modico, quod intercedit inter ortum vtriusque, respondet in cælo maxima distantia partium, propter summam velocitatem, qua circumuoluitur, vt dicitur declarasse Nigidius Mathematicus, cognomento Figulus, apud eundem S.Augustin. *lib.5. cit. de ciuit. c.3.* exemplo rotæ à figulo circumactæ, quanta maxima vi, & quanta maxima velocitate currentis, & bis attramento notatæ, quanta maxima celeritate; & postea illas notas non referentis, nisi partibus valdè distantibus: hoc, inquam, si admittatur; adhuc non potest satis explicari diuersitas, quam aliqui habent intra ipsum vterum, vt diximus de Iacob, & Esau, & extra vterum, quare in aliquibus geminis adhuc cernatur tanta similitudo euentuum, & in aliis tanta diuersitas, & aliqui simul incipiant, verbi gratia, ægrotare, & semper eorum morbus eodem tempore ingrauescat, & eodem leuetur, vt refert S. Augustinus *lib. 5. citat. cap.2.* non autem priùs ægrotet, qui natus est priùs, & posteriùs, qui posteriùs, & alij contra, tam in morbis, & affectionibus corporis, quàm in inclinationibus, & affectionibus animi, & in bonis fortunæ; & in aliis omnibus sint maximè dispares, vt notat idem Sanctus Augustinus *cap.4. de Iacob, & Esau*, quorum vnus duxit mercenariam seruitutem, (vt ille loquitur;) & alter non seruiuit: vnus à matre diligebatur; & alter non diligebatur: vnus honorem primogenituræ amisit, & alter adeptus est: & de vxoribus, de filiis, de rebus maxima fuit diuersitas inter vtrunque. Si autem hæc diuersitas referatur in prioritatẽ, & posterioritatem temporis, quo quisque est natus, & intra quod facilè potuit variari significatio cæli, quid esse causæ dicent Astrologi, quare hæc eadem prioritas, & posterioritas non arguat etiam in aliis eandem diuersitatem? Et si arguat quoad alia, v.g. quoad inclinationes, aut affectiones, quare nõ arguat quoad omnia, v.g. quoad morbos? Ex his verò omnibus apertè conuincitur, quòd si cælum, & astra non sunt signa ad placitum, & ex Dei institutione futurorum euentuum supernaturalium, neque illorum, qui sunt actus liberi, neque illorum omnium, qui sunt circa plantas, aut circa animalia, vel circa homines, vt iam ostendimus, bonesta magis, & magis speciosa, quàm vera, imò & omninò vana, & falsa est illa appellatio, qua cælum dicitur esse liber totius vniuersitatis, & in se continere quasi certis

characteribus,

characteribus, & signis descripta ea omnia, quæ sunt futura in toto decursu temporum, & quæ Deus ipse ab æterno posuit in suo libro æternitatis. Et absolutè verissimum est id, quod concludit Sanctus Thomas 2. 2. quæst. 95. art. 5. *Non posse esse, quòd ex inspectione syderum aliter accipiatur præcognitio futurorum, quam sicut ex causis præcognoscuntur effectus.* Quod tamen non pertinet ad significationem ad placitum; sed ad significationem naturalem, vt diximus *num.6.* Vnde, quod *suprà* retulimus *disp. præced. num.* 10. *&* 11. ex Iure communi, & ex Bullis pontificiis grauissimè reprehendi diuinationem eorum euentuum futurorum, qui à cælo non possunt causari, vt sunt effectus liberi, & mere fortuiti, & casuales; eorúmque diuinationem semper esse peccatum mortale, & maximè illicitam: potiori ratione debet intelligi etiam de diuinatione, tanquàm per signa ad placitum, & ex Dei institutione, cùm hæc reuerà nulla sint; & sacræ Literæ, & Sancti Patres, dum absolutè damnant diuinationem certorum euentuum per astra, tam illam damnent, tanquàm per causas, & signa naturalia, quàm tanquàm per signa solùm ad placitum, & ex institutione. Et verissimum est id, quod habetur cap. *Illos. 26. quæst.* 2. ex S. Augustino *lib.4. Confess. cap.3.* quòd Christiana, & vera pietas semper refellit, & damnat eos, qui consulunt planetarios, & Mathematicos: & quod habet Procopius *in Commentario ad* 1. *caput Genesis*, quòd oppositum asserere non sit catholicum, & Christiano homine sit planè indignum.

12. *Soluuntur loca Scripturæ, quòd cælum sit liber vniuersitatis.*

Neque vrgent, quæ *suprà* attulimus pro Origene, & aliis, qui tribuunt astris vniuersalissimam significationem omnium euentuum futurorum: nam, quod asserit Sanctus Damascenus *lib.* 2. *de fide, cap.* 7. quòd astra non sint causæ generationum, sed signa; solùm est, quia non sunt causæ totales, & se solis agentes, vt benè explicat Petrus Nau. *lib.* 2. *de restit. cap.* 20. *cit. num.* 66. siquidem communiter generationes non tribuuntur astris; sed causis particularibus inferioribus; neque homo, aut equus, verbi gratia, dicitur absolutè generari à Sole; sed ab homine, aut ab equo: & contrà, quia significatio etiam totaliter conuenit astris, & etiam sola possunt assumi, vt signa; rectè dicuntur, quòd absolutè sunt signa; & rectè negantur, quòd absolutè sunt causæ.

Et quicquid sit de authoritate, & fide libri inscripti, *Narratio Ioseph*; si admittatur legisse Iacob in tabulis cæli, quæcunque filiis, & nepotibus essent euentura, non propterea est admittendum necessariò, quòd per tabulas cæli intellexerit astra ipsa materialia: siquidem potuit bene intelligere librum ipsum Dei, & præscientiæ diuinæ ipsi manifestatum per specialem reuelationem, & per lumen propheticum, circa futuros illorum euentus. Et quod dicitur *Genesis.* 1. quòd astra sint facta à Deo in signa, verissimè dicitur, si intelligatur de signis effectuum naturalium, qui ab astris causantur, verbi gratia, serenitatis, pluuiæ, ventorum, sterilitatis, morborum, sanitatis, serendi, nauigandi, medendi, & aliorum huiusmodi, de quibus fusè Plinius *lib.*18. *cap.* 35. vel etiam de signis festorum dierum, quos Iudæi erant acturi ex Lunæ, & astrorum obseruatione; vel de signis, quæ Deus ipse in astris erat exhibiturus miraculosè, & supra ordinem naturalem, vt, verbi gratia, per Iosuë, & per Moysem, & tempore Ezechiæ, & tempore Passionis Christi Domini, & iterum exhibebit in extremo Iudicio: vnde & dicitur Lucæ 21. *Erunt signa in Sole, & Luna, & stellis.* vel denique si intelligatur de aliquo alio signorum genere præter hoc, quod est omninò irrationabile, & improbabile, & solùm asseritur ab Astrologis, de signis ad placitum omnium euentuum futurorum.

Et quod dicitur Isaïæ 34. *Complicabuntur cæli, sicut liber.* & Apoc.6. *Cælum recessit, quasi liber inuolutus.* optimè explicatur à S.Thoma, & Lyrano *in eum locum*, in quantum Ethnici, & diuini non exercebunt amplius suam astromantiam; neque amplius diuinabunt futuros euentus, quos putant in astris se legere, quasi in libro. Et potest addi ex Iustino Martyre *ad quæstionem* 95. *orthodoxorum*, quod Scriptura, quemadmodum cæli procreationem explicat per similitudinem membranæ, aut pellis extensæ, dum asserit Psal. 103. *Extendens cælum sicut pellem.* ita & cæli dissolutionem explicat per similitudinem libri complicati, & clausi, vt patet *locis citatis*; & per similitudinem vestimenti veterascentis, vt Psal. 101. *Opera manuum tuarum sunt cæli, ipsi peribunt, & omnes sicut vestimentum veterascent, & sicut opertorium mutabis eos, & mutabuntur*, &c. & per alias huiusmodi similitudines, nō autem quia verè sint quasi liber, & omnes euentus futuros contineant astris ipsis descriptos quasi characteribus, & signis ad placitum. Et ex S. Hieronymo illud etiam addit Perer. *lib.* 2. *in Genesim, disp. c.* 1. *contra Astrologos, cap.* 4. quòd quemadmodum in Scriptura dicuntur cæli annunciare iustitiam Dei, & reuelare illius iram, & testificari contra peccatores ipsorum scelera: ita etiam dicuntur, postquàm omnia fuerint per ipsos testificata, & quasi lecta, vt descripta in codice, (quod omninò fiet in fine mundi,) esse quodammodo complicandi, & claudendi, vt liber, in quo nihil ampliùs sit scribendum, aut legendum: & quod asserit Isaïas de illorum complicatione, idem asserit S. Ioannes de illorum recessu, cùm idem sit, & in idem recidat, quòd liber aliquis complicetur, & claudatur, & quòd remoueatur, & recedat, iam complicatus, & clausus.

Et eadem ratione intelliguntur à Sanctis Patribus loca Psalmorum, quòd cæli enarrent gloriam Dei, quòd annuncient eius iustitiam, & quòd confiteantur illius mirabilia: vt enim habet Sanctus Chrysostomus *hom. 9. ad populum Antiochenum*, non aliter cæli enarrant gloriam Dei, quàm per ipsum aspectum: & quamuis taceat cælum; eius tamen aspectus vocem emittit tuba clariorem; & per oculos, non per aures nos docet; & in hunc librum idiota pariter, & sapiens potest intueri; & non sunt loquelæ, neque sermones, quorum non audiantur voces eorum, dum non est gens, neque lingua, quæ hanc vocem non possit intelligere. Et hoc idem asseruerunt plures ex Patribus, qui in corporibus cælestibus etiam concentum musicum agnouerunt, vt Sanctus Ambros. *in Præfat. in Psalm.* Sanctus Isidorus *lib. 3. etymol. cap.* 16. Sanctus Anselmus *lib.* 1. *de Imagine mundi*, & alij, quibus fauet etiam Iob verbis illis cap. 38. *Quis enarrabit cælorum rationem, & concentum cæli quis dormire faciet?* in quantum, nimirum, moles ipsa, & pulchritudo, & virtus cælestium corporum suauissimè pertrahit ad Dei potentiam, & sapientiam, & bonitatem inuestigandam, & contemplandam: quomodo etiam Plato *in libris de Republica*, singulis orbibus voluit insidere Sirenes singulas, quę & singulę suauissimè canerent Dei laudes, & simul omnes concentum efficerent totius cæli.

13. *Supposito hoc rerum ordine, quē Deus de facto posuit, non potest cælum esse liber vniuersitatis.*

Vtrùm autem Deus potuerit de absoluta potentia in cælo, & in astris describere omnes euentus futuros, & cælum facere, vt verum librum totius vniuersitatis; parum facit ad nostrum institutum morale, & in præsentia illud nobis est satis, quòd de facto non fecit, vt patet ex dictis: & stante hoc rerum ordine, & hac lege ordinaria, quam posuit; neque etiam potuit: nam, si res, & euentus supernaturales

sibi tantùm voluit esse notos, non autem aliis, nisi per speciales reuelationes ab ipso factas; & actus liberi, non solùm antequàm sint, & quandiu manent verè ad vtrunlibet in sola indifferentia causæ; sed etiam quando actu sunt, ex propria ratione libertatis debent esse immunes à cognitione extrinseca cuiuscunque alterius; & effectus merè fortuiti, & casuales, & effectus naturales circa plantas, & animalia, sunt penè infiniti, & variabiles in infinitum; impossibile fuit, vt caderent sub vnam aliquam significationem, & determinatam, & certam, qualis debet esse significatio cæli. Neque apparet, ad quem finem debuerit, aut potuerit Deus tradere hominibus certam significationem, atque notitiam omniũ euentuum futurorum, cùm satis, supérque potuerit illis esse, si illã haberẽt, quæ posset vsui esse agriculturæ, nauigationi, & medicinæ; quæ tamẽ est solùm ex astris, tanquàm ex causis, & signis naturalibus.

14. *Qua ratione Astrologi aliquãdo prædicant vera.* Neque experientia, quæ additur ex veris diuinationibus Astrologorum, probat sufficienter, quòd astra sint de facto signa ad placitum eorum omniũ, quæ diuinantur: nam, vt omittam, quòd huiusmodi diuinationes non semper sunt veræ, tunc etiam, quando sunt veræ, non possunt ostendere significationem astrorum, cùm sæpissimè sese illis immisceat operatio Dæmonis, vt notat S. Augustinus *lib. 5. de ciuit. c. 7. in fine, tom. 5.* & fusiùs explicat *lib. 2. de Genesi ad litteram. c. 17. tom. 3.* & Deus ipse in pœnam aliorum peccatorum, quibus tenentur Astrologi diuinantes, sic permittat eos decipi, & in has etiam superstitiones delabi, vt notat idem S. Augustinus *lib. 2. de doctrina Christiana, c. 22. & 23. tom. 3.* & aliquando Deus ipse ex occulta dispositione suæ prouidentiæ mouet, & impellit Astrologos, vt ea proferant, quæ ipse vult audiri, & sciri ab aliis, sicut & olim mouit *Num. 23. & 24.* Balaam falsum vatem, & ariolum, & ipsam asinam, vt loqueretur, quæ ipse præciperet; & *Ioann. 11. & 18.* mouit Caïpham, vt prophetaret de necessitate, & vtilitate mortis Christi, quamuis reuerà nesciret, quid diceret: & denique sæpe Astrologi non tam prædicunt ex obseruatione astrorum, & ex peritia diuinandi, quàm ex solertia, & sagacitate ingenij, benè perspectis, atque expensis circunstantiis temporum, personarum, & negotiorum: & aliquando etiam illorum, qui Astrologos consulunt, tanta est credulitas, ne dicam, amentia, aut stultitia, vt ipsimet sua, vel diligentia, vel incuria faciant posteà vera succedere, quæ Astrologi temerè, & inscienter prædicunt: nam, si prædicant bona, & fausta, tantum desiderium, tantámque spem concipiunt ex tali prædictione, vt totis viribus, totóque conatu ad illa se comparent, & contendant; & sic tandem etiam ad illa perueniant: si verò prædicant mala, & infausta; ita animo cadunt, tantúmque metum, & pauorem concipiunt de impendente, vt ipsi putant, calamitate, vt ad eam vitandam, & auertendam, vel nihil omninò aggrediantur, vel timidè, & cunctanter aggressi facilè, & turpiter animo cadant, & rem totam turpiter deserant, vt notat Perez *lib. 2. in Gen. disputat. contra Astrologos, cap. 5. in fine.*

15. *Quo modo aliqui intra terram penetrando videant venas aquarũ, & metallorum.* Atque ex his potest intelligi, quid sit dicendum de iis, qui in Hispania dicuntur peruidere venas aquarum, & metallorum intra terram ad magnam distantiam, imò & humores intra venas, & intra viscera humanorum corporum, coniectis priùs in cælum oculis, & Sole, aut astris benè inspectis, vt referunt Conimbr. *in lib. 2. de anima, cap. 7. quæst. 9.* possunt enim fortasse id facere ex naturali acumine visus, cui sunt peruia, & sufficienter diaphana, quæ communiter aliis sunt opaca, sicut dicũtur esse peruia lyncibus, & sicut fuerunt peruia cuidam homini, Lynceo nomine, apud Pindarum, & apud Cœliũ Rhodigin. *lib. 11. c. 13.* qui tanta fuisse dicitur excellentia visus, vt etiam videret per medios stipites, & per medias quercus. Et quòd priùs coniiciant oculos in cælum, & in Solem, non est ad inspectionem astrorum, & ad deprehẽdendam illorum significationem; sed ad lucem recipiendam, eáque oculos benè imbibendos, & perfundendos, sicut fortasse requiritur ad corroborandum acumen visus, & ad spiritus animales benè excitandos, & temperandos. Et hoc modo nulla est superstitio, & nullum peccatũ, si vel ipsi per se vtãtur tali acumine, vel alij eos inducant, cùm hoc totum naturaliter fiat, vt ex se patet.

Et idem est, si fortè simulent se diuinare, & peruidere ex astris; sed verè vtantur aliis signis naturalibus, & aliis coniecturis, de quibus Plinius *lib. 31. c. 3.* & ad captandam auram popularem, & plùs pecuniæ extorquendum, prudenter simulẽt, se ipsis oculis penetrare corpora opaca, & ipsam terræ crassitiẽ habere peruiam; sed reuerà venas aquarum colligant ex vaporibus, & ex humiditate exteriùs apparente; quæ tamen ab aliis non aduertitur; & venas metallorum ex certo aliquo herbæ genere, quod ibi soleat sponte nasci; si tamen ex solo, & vero aspectu cæli, & Solis, vel ex aliquo huiusmodi illa diuinent, superstitiosè diuinant, & mortaliter peccant, tam ipsi, quàm alij, qui eos consulunt, vt notat Delrius *lib. 1. disquisit. magic. cap. 3. quæst. 4. §. Adiiciam.* & Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 38. num. 37.* qui etiam superstitionis huiusmodi ex eo faciunt coniecturam, quia talis facultas peruidendi latentia, secundùm istos est alligata certis diebus, verbi gratia, diei Martis, & Veneris; quod tamen non apparet, quomodo faciat ad visus acumen. Neque in hac re pro conscientiæ securitate videtur posse statui aliquid certius, quàm vt stetur eorum dictis: nam ex vna parte vis hæc peruidendi, & penetrandi corpora densa, & opaca, non videtur excedere totam latitudinem perfectionis naturalis: siquidem dici potest, quòd ea etiam corpora, quæ communiter existimantur opaca, recipiunt aliquid luminis intra se, & ideò admittunt etiam species obiectorum visibilium; quamuis propter debilitatem luminis, per quod transeunt, non sint proportionatæ cuicunque potentiæ; sed vni, aut alteri certo modo dispositæ: sic enim etiam crystallus, quamuis sit densior, quàm terra, admittit lumen secundùm totam profunditatem; & parietes etiam crassi admittunt species soni; & terra ipsa secundùm totam crassitiem admittit influentias, & virtutes cæli: & in sententia eorum, qui omnia referunt in motum, & lumen, admittit lumen in ea intensione, quæ sit satis ad generationem lapidum, & metallorum. Et quamuis fortasse qui vident aquas, & metalla intra terram latentia, cætera sensibilia in maiori lumine collocata non acutiùs videant; id tamen potest contingere: quia non habent eandem proportionem ad vsum specierum intensiorum, & luminis intensioris, quam habent ad vsum specierum remissiorum, & luminis debilioris, vt notant Conimbr. *loco citato.* Et similiter, quòd tali virtute peruidendi occulta magis polleant certis diebus, quàm aliis, potest referri in aliquam particularem influentiam cæli, & in aliquam virtutem naturalem. Ex alia verò parte, quòd de facto hoc ita sit, & non potiùs ex opera Dæmonis, non potest certò affirmari, cũ illud etiã, quod de lyncibus dicitur, quòd visu penetrent corpora solida, solùm dicatur secundùm poëticas fabulas, vt loquitur Albertus *lib. 22. de animal.* ad explicandam per hyperbolẽ perspicui-

tatem

tatem visus:& non pauci ex iis,qui diu professi sunt, se talia occulta intra terram videre,ingenuè tandem sint confessi,quòd nihil tale viderent; sed solùm ad quæstum id simularent vt referunt Conimbr. *loco citato.*

DISPVTATIO VI.

De iis,quæ pertinent ad diuinationem per sortes.

1. *Quid,& quotuplex sit diuinatio per sortes.*
2. *Sortes diuisoria ex se sunt licita.*
3. *Licitum est tempore pestis sortiri de Medicis, & de ministris,qui debeant inseruire agrotis.*
4. *Et de reo, si vnus tantùm ex pluribus sit puniendus.*
5. *Et de eo, qui tempore tempestatis sit proiiciendus in mare ad nauem leuandam.*
6. *Et de militibus , si sit quæstio , qui debeant primi castrum inuadere.*
7. *In electionibus ecclesiasticis sortes diuisoria non sunt licita.*
8. *Electio Summi Pontificis non est illicita, si fiat per sortes,quando est controuersia inter duos.*
9. *Electio ad capellaniam amouibilem potest esse per sortes.*
10. *Electiones merè ciuiles non sunt illicita , si fiant per sortes.*
11. *Euentus sortium non est expectandus ab astris, vel à fortuna,prout excludit prouidentiam Dei.*
12. *Electio ecclesiastica facta per sortes est irrita.*
13. *Lites super beneficiis, & dignitatibus , vel officiis ecclesiasticis, licitè possunt componi per sortes.*
14. *Contractus,aut ludus,qui dicitur* Lottus,*quomodo sit licitus.*
15. *Sortes consultorie,& diuinatoria communiter sunt illicita.*
16. *Possunt tamen aliquando etiam licitè exerceri.*

1. *Quid, & quotuplex sit diuinatio per sortes.*

EX S.Thoma 2.2.*quæst*.95. *art*.8. diuinatio per sortes tunc dicitur,quando aliquid fit, vt eius euentu considerato aliquid occultum innotescat:& est potissimùm triplicis generis: nam primò est diuinatio per sortes diuisorias, vt quando quæritur iudicio sortium , quid cui sit tribuendum; siue quoad honores,& munera publica , siue quoad præmia,& supplicia ; siue quoad bona fortunæ,& res possessas. Deinde est diuinatio per sortes consultorias , vt quando quæritur in re dubia , & ancipitis deliberationis , quid oporteat agere : & denique est diuinatio per sortes purè diuinatorias ; vt,quando quæritur aliquid futurum , vel aliquid præteritum occultum , vt plurium nominibus,v.g.in vrnam coniectis,ille credatur furtum fecisse,cuius nomen sit primò eductum:& à legendis, aut eligendis huiusmodi sortibus talis diuinatio in iure dicitur sortilegium ; & qui per illam diuinant, dicuntur sortilegi , vt patet 26.*q*.1.*c*.1.*& seqq.vsque ad* 6.& *tit.de sortilegiis:*quanquam aliquando in Iure canonico sortilegij nomen sumatur latiùs pro omni superstitione magica , vt notat Azor. *part*.1. *lib*.9.*c*.21.

2. *Sortes diuisoria ex se sunt licita.*

Primò autem certum videtur,quòd sortes diuisoriæ per se,& natura sua non sunt malæ,& in multis casibus possunt licitè vsurpari. Ita S.Thomas 2.2.*q*. 95.*art*.8.*cit*. Sanch. *lib*.2.*in Decal.c*.38.*n*.57. Suar. *lib.de superstit. cap*.12 *à n*.3. Azor.*part*.1.*lib*.9.*c*.21. Delrius *lib*.4 *disquisit.magic.c*.4.*q*.1. Less. *lib*.2.*c*.43. *n*.58.Layman *lib*.4.*tract*.10.*c*.5.*n*.8.Bonac.*in* 1.*præceptum Decal. disp*.3.*q*.5.*puncto* 3.*num*.13. & omnes communiter : nam id expresse habetur 26.*q*.2.*cap. sors*,vbi dicitur:*Sors non aliquid mali est;sed res est in dubitatione humana diuinam indicans voluntatem*. & vt habet S.Augustinus *lib*.1. *de doctrina Christiana*, *c*.18.*tom*.3.& apud S.Thomam *art*.8 *cit*. si quid alicui superesset, quod teneretur dare aliis ex charitate; nec tamen posset dare duobus , qui forte occurrunt cum æquali indigentia, nihil iustiùs posset facere , quàm vt sorte eligeret , cui dandum esset, quod vtrique dari non potest. Et si tempore pestis , aut persecutionis esset disceptatio inter Dei Ministros,& Sacerdotes , quis eorum deberet manere,ne omnes fugerent , & fideles desererentur,& scandalizarentur; & quis eorum deberet fugere, ne omnes morerentur, & disceptatio non posset aliter dirimi ; sorte essent eligendi, qui deberent manere, & sorte qui deberent fugere , vt habet idem S.Augustinus *epistola* 180.*tom*.2. Nau.*in Man.cap*.11.*n*. 38.Sanchez *cap*.38.*cit.num*.59. Et ratio est:quia in his sortibus diuisoriis nulla committitur superstitio;neque notitia expectatur à Dæmone, sed solùm à Deo,de quo dicitur Prouerb.26. *Sortes mittuntur in sinum ; sed à Deo temperantur*. Et tota diuisio per huiusmodi sortes solum fit per quendam contractum , quo inter se paciscuntur,qui habent ius ad vnam aliquam rem , vt illa ad eum pertineat , cui sors obtigerit, qui contractus nihil mali continet, etiamsi requirat , & supponat effectum fortuitum, vt notat Sanchez *n*.57.*cit*.Less.*c*.43.*n*.57. & alij.Et hinc fit , vt huiusmodi sortes nullo Iure in vniuersum prohibeantur , imò Iure ciuili expresse approbentur in multis casibus, in quibus hæredes,aut legatarij,qui habent æquale ius,verbi gratia,eligendi seruum, aut aliquid huiusmodi, contendunt inter se de electione:tunc enim fortuna debet esse iudex, & inter altercantes sors est adhibenda , vt quem ipsa prætulerit,is eligendi habeat potestatem, L.*Si duobus*.C.*Communia.de legat*.Gloss.*ibidem*, Sanch Azor. & alij *locis citatis*, quo etiam modo *Prou*.8.dicitur, quòd *contradictores comprimit sors ; & inter potentes quoque diiudicat*. Et eadem ratione licitum est tempore pestis sortiri de Medicis , & de Ministris, qui debeant seruire ægrotis ; & de Prædicatoribus, qui debeant mitti ad Indos,ex Suar.*c*.12.*cit*.*n*.17.& Sanchez *c*.38.*n*.59 Et de reo, si vnus aliquis ex multis sit puniendus ex iustitia Principis , vel absoluendus ex benignitate,& gratia. Ex Less.*c*.43.*n*.98. Sanch. *n*.60.Delrio *lib*.4.*disquisit.mag.c*.4.*q*.1.Bonac.*n*.13. *cit*.Et de eo,qui tempore tempestatis sit proiiciẽdus in mare ad nauim leuandam,ex Sanch.*n*.62.& Delrio *q*.1.*cit*.& Bon.*puncto* 3.*cit*.*n*.13.& Laym.*c*.3.*cit*, *n*.8.qui etiam citat Ioannem Maiorem *in* 4.*dist*.15. *q*.22.§.*Quartò, dubitatur*.& *q*.50.*in fine*. Et ex illo addit,quòd si aliqui nauigantium nolint consentire in sortitionem de naui leuanda per huiusmodi proiectionem,non solùm mercium, sed etiam hominũ; adhuc potest nauarchus,& alij nauigantes sortiri,& exequi sortitionem : & si aliqui conentur eam impedire , licitè possunt ab aliis in mare proiici,tanquàm iniustè vim inferentes pro nauis , & aliorum conseruatione. Neque consensus in sortitionem huiusmodi,est consensus in propriam mortem ; sed solùm est cessio illius subsidij , quod potest haberi ex naui , quando imminet certum naufragium , & commune periculum.Et sicut est licita cessio tabulę in eodẽ naufragio, ad hoc, vt per illã saluetur alius, qui fortè est dignior,& magis necessarius Reipublicæ : ita & est licita cessio nauis ad hoc,vt saluentur

3. *Licitum est tempore pestis sortiri de Medicis,& de Ministris, qui debeant inseruire ægrotis.*

4. *Et de reo,si vnus tãtùm ex pluribus sit puniẽdus,*

5. *Et de eo, qui tempore tempestatis , sit proiiciendus in mare ad nauim leuandam.*

6. *Et de militibus, si sit quæstio, qui debeant primi castrum inuadere.*

plures alij. Et eadem sortitio potest fieri de militibus diuersarum nationum, si sit controuersia, qui debeaot primi castrum inuadere, ex Lessio *num.* 58. *cit.* & de aliis huiosmodi, quando non apparet quis debeat alteri præferri, siue quoad commodum aliquod, siue quoad incommodum, ex eodem Lessio *ibidem.* Et hoc modo sunt inducti etiam ludi, qoi oituntur sortibus ex Layman *cap.* 3. *cit. num.* 8. & contractus, qui dicuntur sponsionis & sortis, & commoniter reputantur liciti, ex Lessio *n.* 58. & omnibus communiter.

7. *In electionibus ecclesiasticis sortes diuisoria non sunt licita.*

Secundò in electiooibus ecclesiasticis ad beneficia, dignitates, officia, & administrationes habentes iurisdictionem, sortes diuisoriæ ex Iure ipso ecclesiastico non sunt licitæ. Ita Suar. *cap.* 12. *cit. num.* 5. Sanchez *cap.* 38. *num.* 71. & omnes communiter: quia cap. *Ecclesia. de sortileg.* non solùm reprehenditur electio Episcopi facta à tribus, qui sorte ad illam fuerant depotati; sed etiam sortis vsus in electionibus perpetua prohibitione damnatur. Et ratio est: quia, si in electionibus posset esse locus sorti; facilè posset electio in aliquem cadere, qui esset minùs aptus, vel omninò ineptus; idque vt vitetur; rectè potuit absolutè prohiberi vsus sortium in electionibus. Neque solùm est illicita huiusmodi electio, si fiat per sortes immediatè; & ille, verbi gratia, eligatur in Episcopum, cui sorte obtigit hoc, vel illud, sed etiam si fiat mediatè; & aliqui, verbi gratia, eligantur sorte, qui deinde Episcopum eligant: nam eadem ratiooe facilè potest accidere, vt ius eligendi in eos cadat, qui ad eligendum suot minùs apti, vel etiam omninò inepti; & sic tandem tota electio ceferatur in sortem, & sit mala.

Atque hoc modo censeri debet illicita electio vnius facta per sortes, postquàm duo æquali numero suffragiorum sunt electi, verbi gratia, ad beneficium; vel plures sunt electi à maiori parte; & deinde sortes mittuntur inter illos, vt ex communi sententia notat Suar. *cap.* 12. *cit. num.* 7. & 8. & Sanchez *c.* 38. *n.* 74. & 75. quia reuerà etiam in hoc casu electio fit per sortes: quod tamen cap. *Ecclesia.* cit. vniuersaliter prohibetur.

8. *Electio Summi Pontificis non est illicita, si fiat per sortes, quādo est cōtrouersia inter duos.*

Non tamen deberet id censeri illicitum in electione Summi Pontificis, si inter duos controuersia esset: quia electores illius non tenentur Iure illo ecclesiastico non eligendi per sortes, vt subdit Sanch. *num* 8. & Layman *cap.* 3. *num.* 9. ex Cardin. Felin. & aliis Canonistis.

9. *Electio ad Capellaniā amouibilem potest esse per sortes.*

Et similiter non videtur illicitum vti sortibus in electione ad Capellaniam amouibilem, & non sacram; quia hæc non est electio ecclesiastica, cùm neque sit ad beneficium, neque ad dignitatem, quæ prætereà dicit iurisdictionem; neque ad officium ecclesiasticum, quod requirit administratiooem bonorum Ecclesiæ, ex Gloss. *in cap. Consuetudinem. de consuet. in* 6. sed solùm est electio ad certam eleemosynam, aut stipendium, cum certo onere dicendi Missam pro tempore indefioito, & quandiu placuerit eligenti.

10. *Electiones merè ciuiles non sunt illicita, si fiant per sortes.*

Et quamuis ex hoc capite, quòd electio possit cadere in indignum, neque etiam electiones ciuiles possint fieri sortibus; si tamen sors mittatur solùm soper eos, qui sunt æqualiter digni, non est illicita, vt notat S. Thomas 2. 2. *quæst.* 95. *art.* 8. Less. *lib.* 2. *c.* 41. *num.* 58. Azor. *lib.* 9. *cap.* 21. *quæst. vnica, versu, At verò in electionibus.* & alij quia hoc nihil continet contra Ius oaturæ, neque est prohibitum Iure aliquo positiuo, sicut electio ecclesiastica. Dixi autem, si sors mittatur super æqualiter dignos: quia, si mittatur super magis, & minùs dignos, tale erit peccatum, quale esset, si re ipsa eligerentur minùs digni, & digniores omitterentur, vt notat Sanchez *cap.* 38. *num.* 67.

Neque euentus ex huiusmodi sortibus, quando licitè fiunt, est expectandus ex influxu astrorum, qui nullus potest esse in effectus fortuitos, & casuales, vt *supra* osteodimus; neque à fortuna, quasi hæc excludat prouidentiam Dei; & sit aliquid ab illa distinctum, per quod dirigantur, & ordinentur actiones, & res humanæ, vt putarunt Gentiles: & multò minùs est expectandus à Dæmone, quasi hic mouere debeat maous extrahentium sortes: sed solùm, & maximè est expectandus à Deo, de quo dicitur *Prou.* 16. quòd temperet sortes, quæ mittuntur in sinum, vt videre est apud Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 38. *cit. n.* 64. *& seqq.* 11. *Euentus sortium non est expectandus ab astris, vel à fortuna, prout excludes prouidentiam Dei.*

Quòd si quæras, vtrùm electio ecclesiastica saltem sit valida, si fiat per sortes: Respondeo ex Panorm. *in cap. Ecclesia. cit. num.* 5. *de sortileg.* & Suarez *cap.* 12. *num.* 9. non esse validam: quia, etiamsi *in d. cap. Ecclesia.* nullum sit verbum, quod possit dici irritatorium; imò electio, quæ *ibi* reprehenditur, confirmetur à Papa, io cap. tameo, *Quia propter. de elect.* vbi ponitur modus eligendi per conuentum, & per suffragia eorum, ad quos pertinet ius eligeudi; apertè subditur, quòd electio aliter facta non valet: & talis esset sine dubio electio facta per sortes. Debet tamen id intelligi solùm de electiooe, quæ fit immediatè per sortes; non autem de illa, quæ solùm fit mediatè, vt, verbi gratia, per compromissarios sorte electos: nam hic modus eligendi per compromissarios expressè ponitur inter modos validos eligendi, cap. *Quia propter. cit.* vt notat Suar. *ibidem*, & ex illo Saochez *cap.* 38. *cit. n.* 83. neque aliter exprimitur, quomodo debeant esse electi ipsi compromissarij. Et per hæc facilè possunt coociliari Doctores, qui absolutè videntur docere, quòd electio ecclesiastica facta per sortes sit valida, vt videre est apud Sanchez *ibidem*, & apud Bonac. *disp.* 3. *in* 1. *præceptum Decalogi, qu.* 5. *puncto* 3. *num.* 14. id enim solùm asserunt, quantùm est ex vi cap. *Ecclesia. de sortileg.* vbi nullum est verbum irritatorium, vt diximus; & ex vi cap. *Quia propter. de elect.* vbi approbatur electio per compromissarios, quomodocunque electos; non autem id asserunt absolutè, & simpliciter, quaodo electio sit facta per sortes immediatè, quod solum negant alij, qui cootendunt eam esse irritam. Et potest addi ex eodem Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 38. *cit. num.* 84. capitulum, *Quia propter. de elect.* qnod irritat electiones aliter factas, quàm *ibi* præscribitur, oon loqui generaliter de omnibus electionibus ecclesiasticis; sed solùm de illis, ex quibus imminent, vt *ibi* dicitur, magna pericula Ecclesiis viduatis, id est, solùm de electionibus Episcoporum, & Prælatorum, siue sæcularium, siue regularium, qui habeot iurisdictionem in crimioalibus, & in ciuilibus, oon autem de electionibus Canonicorum, & Parochorum, per quorum mortem non viduantur Ecclesiæ, si adhuc retinent suos Prælatos, qui soli sunt illis veluti sponsi, cap. *Sicut.* 7. *quæst.* 1. Et ex professo sic notat *ibi* Gloss. *verb. Ecclesiis viduatis*, Innoc. Panorm. Ancbar. & omoes alij Canonistæ antiquiores in illud cap. *Quia propter.* & apud Sanchez *num.* 84. *cit.* præter solum Hostien. qui solus exteodit dictum cap. etiam ad electiones quoruncunque mioistrorum Ecclesiæ, & verbis illis, *Ecclesiis viduatis*, addit hæc alia: *seu Ministris destitutis.* Et contra Hostiensem cum aliis Canonistis idem teneot etiam Summistæ, Rosella, *Electio,* 1. *num.* 26. Ang. *eod. n.* 29. Sylu. *Electio,* 2. *qu.* 1. *n.* 2. & alij. 12. *Electio ecclesiastica facta per sortes, est irrita.*

Tertiò, probabile est, quòd vsus sortium potest 13.

esse

Lites super beneficiis, & dignitatibus vel officiis ecclesiasticis, licitè possunt componi per sortes.

esse licitus ad terminandas lites, & causas Ecclesiasticorum, non modò in iis, quæ pertinent ad bona temporalia; sed etiam in iis, quæ pertinent ad beneficia, & ad bona ecclesiastica. Ita Suar. *c. 12. cit. num.* 11. Sanchez *cap.* 38. *num.* 76. *& seqq.* Lessius *lib.* 2. *cap.* 43. *num.* 58. Bonac. *in præcepta Decalogi, disp.* 3. *quæst.* 5 *puncto* 3. *num.* 13. § *Sed contrarium.* & alij apud ipsos: nam sors non est ex se aliquid mali, c. *Sors.* 26. *q.* 2. & ideò licitè potest adhiberi, vbi non est specialiter prohibita: in cap. autem, *Ecclesi.* solùm prohibetur pro electionibus ecclesiasticis, non autem pro litibus; & cùm illud c. sit in re odiosa, non est, quòd extendatur vltra proprios terminos. Neque in contrarium vrget ratio aliquorum Canonistarum apud Sanch. *n.* 77. quòd sors adhibita inter litigantes, v. g. de beneficio, aut dignitate, vel officio ecclesiastico, verè compleat electionem pro illo determinatè, super quem cadit, ac proinde illius electio verè sit facta per sortes; quod tamen prohibetur cap. *Ecclesia.* cit. Contrà enim est: quia reuerà is non accipit beneficium, aut dignitatem, vel officium, quia sorte ad illud eligatur, & sors super illum cadat, quod solùm prohibetur cap. *Ecclesia.* sed quia habet ad illud ius ex præsentatione Patroni, & ex institutione sibi facta à Prælato, & per sortem posteà adhibitam ad terminandam litem solùm tollitur impedimentum alterius se opponentis, & ex alio titulo, saltem colorato, & apparente sibi beneficium prætendentis, de quo non loquitur cap. *Ecclesia.* vt subdit Sanchez *n.* 78. Quia tamen periculum est, ne ex iis, qui litigant de beneficio, sorte illud retineat is, qui non habet iustum titulum, rectè notat Suar. *n.* 14. & Sanch. *n.* 79. quòd modus hic componendi per sortes lites, & controuersias super beneficiis, & bonis ecclesiasticis, non est tutus sufficienter, si solùm fiat priuata authoritate ipsorum colligantium; & quia ipsi inter se sic conueniunt: sed debet fieri authoritate Iudicis ecclesiastici, qui possit tribuere etiam titulum, quatenus illo careat is, qui per sortem beneficium retinet.

14. *Contractus, aut ludus, qui dicitur Lottus, quomodo sit licitus.*

Quartò, ex hoc, quòd sortes diuisoriæ sunt ex se licitæ, & solùm prohibitæ Iure positiuo pro electionibus ecclesiasticis, rectè colligit Mart. Delr. *lib.* 4. *disquisit. cap.* 4. *q.* 2. quòd sit licitus ille contractus, qui in multis locis est frequentissimus, & Italicè dicitur, *Lotto*, in quo, scilicet, vnus aliquis certas merces, aut certas res proponit, & plures conferunt certam partem pecuniæ, donec vniuersi, & simul omnes compleant integrum pretium rerum, aut mercium propositarum; & tandem inter se sortiuntur, quis quid ex illis habere debeat: nam, quamuis Conradus *de contract. tract.* 3. *quæst.* 71. *conclus.* 2. *versus finem*, ludum hunc, quem appellat ludum ollæ, quia nomina eorum, qui contulerunt pecuniam, coniiciuntur in ollam, & sorte extrahuntur ex olla, videatur damnare, quando fit specialiter ex intentione lucri; non tamen apparet, ex quo capite sit damnandus, si benè omnia expendantur, quæ ad illum concurrunt, cùm reuerà nihil contineat contra Ius diuinum, aut naturale, ciuile, aut ecclesiasticum.

Ille enim, qui res, aut merces exponit, verè contrahit contractũ venditionis cum iis omnibus, qui conferũt aliquid pretij, aut pecuniæ: & hi verè contrahunt inter se contractũ innominatum: *Do, vt des, si hoc, vel illud tibi, aut mihi sorte euenerit.* id est, Do tibi, quod de meo contuli pro his mercibus, aut rebus expositis; & ius, quod ad illas habeo, tibi cedo, si hoc, vel illud tibi sorte euenerit, vt tu vicissim des etiam mihi, quod contulisti; & ius, quod habes, mihi cedas, si similiter etiam mihi hoc, vel illud sorte euenerit.

Et ad iustitiam primi contractus venditionis rerum, & mercium expositarum, nihil aliud requiritur, nisi vt non excedatur iustum pretium, saltem rigorosum, quo illæ possint valere; ac proinde vt non admittantur plures ad sortiendum, quam verè sufficiant ad illud complendum: & ad iustitiam secundi contractus satis est, si omnes sponte consentiant in huiusmodi sortes, & æqualiter se subiiciant vtrique fortunæ, id est, lucri, & damni. Et primus venditor rerum expositarum licitè potest computare in pretium, etiam sumptus, si quos fecit pro ministris, & officialibus Lotti: siquidem hi non nisi ab illis videntur alendi, in quorum vtilitatem laborant, & quibus cedit lucrum Lotti.

Et si Princeps hac occasione pro necessitatibus publicis velit aliquid ab huiusmodi conferentibus, & sorte lucrantibus, licitè potest totum pretium taxari aliquantò maius, cùm hac ratione nulli fiat iniuria, si gabella Principis, aut tributum exigatur ab illis ipsis, benè id scientibus, & aduertentibus, quando ab initio pecuniam conferunt; si tamen inter ipsos sortientes committatur aliqua fraus, & vnus aliquis, verbi gratia, dolo, & fraude: non autem sorte lucretur aliquid, omninò tenetur id restituere Lotto, & iterum subiicere sorti pro aliis omnibus, quos fraudauit spe sortis; quamuis possit etiam ipse inter illos iterum sortiri, cum ex fraude, quam commisit, non amiserit ius suæ sortis.

15. *Sortes consultoriæ, & diuinatoriæ communiter sunt illicitæ.*

Quintò, sortes consultoriæ, & diuinatoriæ, nisi fiant ex diuina inspiratione, & expectando ab ipso Deo manifestationem veritatis, communiter non sunt licitæ. Ita S. Thomas 2. 2. *quæst.* 95. *art.* 8. Suar. *de superstit. cap.* 12. *num.* 18. *& seqq.* Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 38. *num.* 85. Azor. *lib.* 9. *cap.* 21. Less. *lib.* 2. *cap.* 43. *num.* 60. Layman. *lib.* 4. *tract.* 10. *cap.* 3. *num.* 8. *&* 9. Bonac. *in præcepta Decalogi, disp.* 3. *quæst.* 5. *puncto* 3. *n.* 13. *&* 16. & omnes communiter: quia sortes in seipsis nihil continent, vnde possint veritatem manifestare; neque Deus per illas vult inuestigari suas voluntates; sed per consilia virorum prudentum, & per doctrinam Ecclesiæ, & Sanctorum Patrum: & qui intendit signum aliquod extraordinarium extorquere à Deo, & per sortes assequi veritates latentes, præter peccatum superstitionis, etiam committit peccatum tentandi Deum, vt notant Sanchez, & alij iam citati: & hac de causa in Iure canonico absolutè prohibetur, tanquàm diuinationes, & maleficia, & tanquàm indignæ, quæ nominentur inter Christianos; & sub comminatione excommunicationis, cap *Sortes.* 26. *quæst.* 5. & æqualiter damnantur sortilegi, atque alij diuinatores, & malefici, cap. *Non liceat.* 26. *quæst.* 5. & aliis locis apud Suar. *num.* 28. quod idem etiam fit in Bulla Sixti V. *contra Astrologos*, vbi appellantur reliquiæ idololatriæ, in quantum traxerunt originem ex vana obseruatione Gentilium, qui illis tribuebant aliquid Diuinitatis.

16. *Possunt tamen aliquando etiam licitè adhiberi.*

Quod tamen ex peculiari Dei instinctu, & inspiratione possint aliquando etiam licitè adhiberi huiusmodi sortes, patet ex multis exemplis, tam in nouo, quàm in veteri Testamento, vt in electione Saül in Regem, 1. *Reg.* 10. S. Matthiæ in Apostolum, *Act.* 1. in punitione Achan, qui contra Dei præceptum aliquid subripuerat de anathemate, *Iosue* 7. in deiectione Ionæ, *Ionæ* 1. & in aliis huiusmodi. Sed rectè monetur cap. *Non exemplo.* 26. *quæst.* 2. quòd non ex his indifferenter credendum est sortibus, cùm priuilegia singulorum communem legem facere non possint; & ipsi Apostoli in electione Matthiæ non adhibuerint sortes, nisi collecto fratrum cœtu, & precibus ad Deum fusis, & ex S. Thoma

ma *art.* 8. *cit.* rectè notant Authores communiter, quòd multipliciter poteſt peccari, quando Deus per ſortes conſulitur. Primò, ſi id fiat ſine neceſſitate: quia tunc eſt manifeſta tentatio Dei, cùm poſſit prouideri pro tempore humana induſtria, eáque prætermiſſa temerè recurratur ad extraordinarium auxilium Dei. Secundò, ſi neceſſitate vrgente ſortes mittantur ſine debito Dei cultu, atque honore, quomodo Apoſtoli preces fuderunt. Tertiò, ſi diuina oracula adhibeantur ad res vanas, ac futiles, & ad terrena negotia, quod ſpecialiter damnat S. Auguſtinus *epiſtola* 119.*cap.* 20.*in fine*, *tom.* 2. & habetur cap. *Hi, qui de paginis.* 26. *quæſt.* 2. *cit.* Quintò, ſi ſortibus committantur, quæ ſpecialiter ſunt prohibita illis committi, vt ſunt, verbi gratia, electiones eccleſiaſticæ, cap. *Eccleſia. de ſortil.* & in tali caſu erit etiam ſacrilegium Iure humanò inductum, propter irreuerentiam, quæ exhibetur rei ſpirituali, committendo illam ſortibus, & rebus vaniſſimis, vt notat Sanchez *num.* 86. quod idem etiam eſſet, ſi in huiuſmodi ſortibus adhiberentur ſacræ Reliquiæ, aut liber Euangeliorum, vt idem habet *num.*5 cùm etiam hæc ſit grauis irreuerentia. Et quamuis aliquando Deus, etiam per ſortes alioqui vanas, ea voluerit innoteſcere, quæ oportebat ab aliis audiri, vt ex S. Auguſtino *lib.* 4. *&* 7. *Confeſſionum, tom.* 1. notat Perez *lib.* 2. *in Geneſim, diſput. contra Aſtrologos, cap.* 5. quomodo Alexandro Seuero adhuc adoleſcenti, & de imperio non cogitanti, & ex vana curioſitate ſerutanti ſortes Virgilianas, eos verſus voluit obuenire, qui habentur *lib.* 6. *Æneidos*, eique imperium præſignificabant.

Tu regere imperio populos, Romane, memento:
Hæ tibi erunt artes, pacíſque imponere morem,
Parcere ſubiectis, & debellare ſuperbos.

Non tamen hinc licet exemplum ſumere, quòd ſortes, per ſe loquendo, & in re graui, non ſint illicitæ grauiter, & peccatum mortale.

DISPVTATIO VII.

De iis, quæ pertinent ad ſomnia, per quæ poteſt contingere aliqua diuinatio.

1. *Quid ſit ſomnium.*
2. *Somnium, & viſum, quo differant inter ſe, & à prophetia.*
3. *Oraculum, viſio, ſomnium, inſomnium, phantaſma, quo differant.*
4. *Somnia naturaliter, & communiter quomodo contingant.*
5. *Apparentia ſenſibilium, quare contingant potiſſimùm nocte, & tempore ſomni.*
6. *Quare aliquibus contingant ſomnia diſtorta, & monſtruoſa.*
7. *Quare contingant ſomnia, & apparentia potiùs hæc, quàm illa.*
8. *Quare in ſomniis communiter contingat deceptio.*
9. *Etiam bruta contingunt ſomnia.*
10. *Quare pueri ante vſum rationis non ſomnient.*
11. *Iuuenes parum ſomniant, & aliqui etiam per totam vitam non ſomniant.*
12. *Quare ſomnia ſub lucem, & in fine ſomni ſint clariora.*
13. *Quare aliqui ſomniorum non recordentur.*
24 *Etiam planta, & lapides poſſunt inducere certa ſomnia.*
15. *Certa ſomnia quare ſequantur ad certos humores noſtri corporis.*
16. *Cauſa ſomniorum aliquando ſunt intrinſeca ipſi ſomnianti, & aliquando extrinſeca.*
17. *Facilè cauſantur ex prioribus cogitationibus, & affectibus animi.*
18. *Et ex temperamento, aut humoribus corporis.*
19. *Et a cælo.*
28. *Et a Deo.*
21. *Et a Dæmone.*

ARTEM diuinandi per ſomnia, eáque interpretandi, tradiderunt plures ex veteribus, præſertim Græcis, vt refert Albertus *in librum Ariſtotelis de ſomno, & vigilia, tract.* 3. *cap.* 1. & Mart. Delrius *lib.* 4. *diſquiſit. cap.* 3. *quæſt.* 6. — 1. *Quid ſit ſomnium.*

Quia tamen tota hæc res maximè pendet ex natura, diuerſitate, & cauſis ſomniorum, ideò eſt ſupponendum, nomine ſomnij nihil aliud intelligi, niſi phantaſma vel ſimulacrum, quod fit, & apparet in ſomno, vt docet Ariſtoteles *in libello de ſomniis, cap.* 1. *in fine*, & patet ex communi omnium exiſtimatione: quia tamen tempore ſomni multipliciter poſſunt contingere huiuſmodi ſimulacra, neque communiter cenſentur ſomnia, ideò ſubdit idem Ariſtoteles *cap.* 3. *verſus finem*, illud ſolùm phantaſma, propriè loquendo, eſſe ſomnium, quod non modò contingit, quando animal dormit; ſed etiam quatenus dormit: ſi enim contingat alicui tempore ſomni, vt ſentiat aliquo modo ſonos, aut lumen, vel ſapores, vt, verbi gratia, canum latratus, cantus gallorum, lumen lucernæ, ſaporem mellis, ſicut accidit iis, qui habent ſenſus aliqua ex parte ſolutos, & non in totum, & benè ligatos; & ideò faciunt opera vigilantium, quamuis huiuſmodi ſenſibilia non ſentiant niſi languidè, & debiliter, & quaſi procul, & longè poſita: non tamen huiuſmodi apparentiæ dicuntur ſomnia; quia ſolùm contingunt animali, quando dormit; non autem in quantum dormit; ſed potiùs in quantum aliquo modo vigilat. Et ſimiliter, ſi præter phantaſmata, quæ ſolùm ſunt rerum ſenſatarum, & cognitarum priùs per ſenſum, contingant aliquæ intellectiones, & operationes, aut notiones intellectus, vt quando in ſomnis corrigimus imaginationem, & reflexè aduertimus nos dormire, & decipi, & rem aliter eſſe, quàm tunc appareat; non niſi impropriè huiuſmodi notiones poſſunt appellari ſomnia ex eodem Ariſtotele *ibidem*: quia non contingunt ratione ſomni, & in quantum dormimus; ſed ratione intellectus, & in quantum aliquo modo vigilamus. Atque hac de cauſa Themiſtius *in libellum cit. de ſomniis, cap.* 3. & aliqui alij ex veteribus Peripateticis hoc tradunt diſcriminis inter ſomnium propriè dictum, & viſum quodcunque, aut phantaſma, quod contingit in ſomno: quia ſomnium tunc propriè eſt, quando is, qui ſomniat, exiſtimat per deceptionem eſſe vera illa, quæ ſomniat; viſum verò, aut phantaſma latè acceptum tunc etiam eſt; quando poteſt intelligere, ſe dormire, aut ſomniare. Sed longè aliter differentiam ſomni, & viſionis, ſeu viſi, aſſignat S. Thomas *quæſt.* 12. *de verit. art.* 3. *in fine corp.* dum ait, ſomnium eſſe apparitionem, quæ fit homini in dormiendo: viſionem verò eſſe apparitionem, quæ fit homini in vigilando; ſed abſtracto à ſenſibus: & tam in ſomnio, quàm in viſione detineri animam phantaſmatibus viſis, vel totaliter, vel in parte; iiſque inhærere, tanquàm veris rebus. Et vlteriùs, tam ſomnium, quàm viſionem hoc differre à prophetia, ſi etiam hæc contingat in ſomnio, aut in viſione, quòd anima Prophetæ non detinetur, nec determinatur ſolis phantaſmatibus, neque in illis ſiſtit;

2. *Somnium, & viſum, quo differant inter ſe, & à prophetia.*

sistit; sed vlterius cognoscit per lumen propheticum, quòd ea, quæ videt, non sint res; sed similitudines aliquid aliud significantes, & earum significationem cognoscit, cùm in visione prophetica sit opus intelligentia, vt dicitur *Dan. cap. 10.*

Sed ab hoc dicto S. Thomæ, quòd visio contingat homini in vigilando, quando est abstractus à sensibus; & somnium contingat in dormiendo; multùm differt dictum aliud S. Augustini *lib. de spiritu, & anima, cap. 25. tom. 3. si tamen is liber est S. Augustini, & non potius Hugonis de S. Victore, vt aliqui volunt, vel alicuius alterius.* nam etiam visum, aut visionem enumerat inter ea, quæ contingunt in somno: & eorum omnium, quæ sibi videntur videre dormientes, ait esse quinque genera, id est, oraculum, visionem, somnium, insomnium, & phantasma, cum quo consentit etiam illa, quæ habet Macrobius *lib. 1. de somnio Scipionis, pag. 9. & 10.* vbi hæc eadem enumerat Græcis vocabulis, vt videre est apud Delrium *lib. 4. cap. 3. quæst. 6. cit.* & Oraculum, Græcè χρηματισμός, tunc ait esse, cùm in somno parens, vel aliqua sancta; & grauis persona, seu Sacerdos, vel etiam Deus, euenturum aliquid, vel non euenturum, faciendum, vel non faciendum apertè denunciat. Visio, Græcè, ὅραμα, cùm id, quod videt quis, eodem modo, quo apparet, posteà euenit, vt, verbi gratia, si videaris tibi in somnis amicum videre, eúmque absentem habere obuium, & deinde re ipsa obuium habeas. Somnium, Græcè, ὄνειρος, quando figuris tegitur, nec sine interpretatione potest intelligi. Insomnium, Græcè, ἐνύπνιον, quando id, quod fatigauit vigilantem, ingerit se dormienti; & is, qui timuit, verbi gratia, hostes, videtur sibi in illos incurrere; & qui aliquem ardenter amauit, videtur sibi cum illo esse. Denique phātasma, seu spectrum, Græcè φάντασμα, quando inter vigiliam, & somnum, & quando quis vix cœpit dormire, & adhuc existimat se vigilare, videtur sibi videre in se irruentes, vel passim vagantes varias formas, lætas, vel tristes, & turbulentas.

3. *Oraculum, visio, somnium, insomnium, phantasma, quæ differant.*

4. *Somnia naturaliter, & communiter quomodo contingant.*

Sed, quidquid sit de illorum diuersitate, quæ dormientibus apparent, & quæ ipsi, dum dormiunt, videntur sibi videre, non contingunt ex eo somnia naturaliter, quòd ab Inferis ad nos transmittantur per portam corneam, aut eburneam, vt est apud Virgilium *lib. 6. Æneidos, in fine*; neque quia intellectus agens, vel intelligentia datrix formarum, illa immittat, vt vult Auerr. *in libellum Arist. de somn.* sed, quia species, & imagines rerum relictæ in organis, & sensoriis sensuum interiorum per sensationes, & operationes sensuum exteriorum, iterum excitatæ, & motæ per agitationem, & motum vaporum, qui efficiunt somnum, iterum mouent eosdem sensus interiores, iisque circa illas eodem modo operantur, ac si obiecta ipsa, & res sensibiles essent verè præsentes, & iterum actu mouerent sensus externos, vt benè explicat Aristoteles *in libello de somniis, cap. 2. & 3. & in libello de diuinat. per somnium, cap. 2.* nam, sicut motus proiecti continuatur etiam illo, qui primus mouit, non tangente ampliùs; quia ita mouit partem aëris, vel aquæ sibi proximam, vt etiam virtutem illi indiderit mouendi aliam partem, ita & motus ab externo obiecto sensibili potest continuari ipso sensibili iam absente: quia ita mouit sensorium sensus exterioris, vt etiam dederit illi virtutem mouendi sensorium sensus interioris. Et hæ motiones contingunt potissimùm nocte, & per somnum ex eodem Aristotele *cap. 3. de somniis, & cap. 2. de diuinat. per somnium*: quia per diem, & dum operantur sensus exteriores, & intellectus facilè repelluntur, & impediuntur: sicut & ad præsentiam ignis, aut flammæ maioris impediuntur minor, quasi ne luceat; & ad præsentiam magni doloris, aut magnæ voluptatis, impeditur dolor minor, & minor voluptas, ne sentiatur: nocte verò, & per somnum; quia meatus sensuum exteriorum sunt obstructi, & ipsi sensus sunt ligati, & vacant à suis operationibus, & vapores liberiùs refluunt ad principium sensus communis, etiam magis mouent, & excitant simulacra, & species rerum sensibilium quasi quiescentes, easque deferunt ad propria sensoria, & organa sensuum interiorum, & hæc certiùs, & faciliùs per illas mouentur; & sic contingunt somnia, & apparentiæ tempore somni, nisi fortè ipsa motio, & agitatio vaporum sit nimia, vt idem subdit: quia in tali casu idem contingit, quod videmus accidere in aqua vehementiùs commota, & agitata: sicut enim intra illam, vel nihil videtur ex iis, quæ in fundo sunt, vel solùm videtur distortum, & longè aliter quàm verè sit: ita & tempore somni, quandò motus vaporum est vehementior, vel nihil apparet simulacrorum, vel certè solùm apparet valdè distortum, & monstruosum, vt communiter accidit melancholicis, febricitantibus, & temulentis; quia hæ omnes passiones sunt multùm spirituosæ, & in spiritibus, aut vaporibus multum faciunt motum, & multam perturbationem.

5. *Apparentiæ... tempore somni.*

contingat potissimùm nocte, & tempore somni.

6. *Quare aliquibus contingant somnia distorta, & monstruosa.*

Quòd si quæras, quare potiùs huius rei sensibilis, quàm illius contingat somnium, & apparentia tempore somni, cùm teneri à interiùs tam asserentur species, & imagines huius, quàm illius; & omnes æqualiter possint moueri, & excitari per motum vaporum: Respondeo, rectè id explicari exemplo Aristotelis *cap. 3. cit. in libello de somniis*, sicut enim ranæ, verbi gratia, ex ligno, aut ex aquis materia, quæ aquis supernatet, si ita disponantur intra vas refertum sale, vt vna, verbi gratia, sit in fundo, & alia paulò superiùs, liquescente deinde paulatim sale per aquam iniectam, certo ordine incipiunt emergere, & apparere, id est, illo ipso, quo erant dispositæ, & asseruatæ in eius: ita & species, & imagines rerum certo ordine apparent, & occurrunt in somno, per desiccatos, & attenuatos vapores, prout certo ordine sunt dispositæ, & asseruatæ interiùs. Et quemadmodum imagines, verbi gratia, hominis, aut Centauri, quæ aliquando repræsentantur in nubibus, citò, & facilè mutantur, & transeunt, prout ipsæ nobes attenuantur, & rarescunt: ita & facilè transeunt, & mutantur simulacra, & species, quæ apparent in somno, prout facilè rarescunt, & attenuantur ipsi vapores, & spiritus, per quos deferuntur ad organa sensuum interiorum: & hinc contingit variab litas, & inconstantia somniorum, vt subdit Aristoteles *ibidem*.

7. *Quare contingant somnia, & apparentia potius huius, quàm illius.*

Rursus, si quæras, quomodo aliquando in somniis contingat deceptio, si solùm fiunt per species relictas à sensibilibus: siquidem hæ semper repræsentant eodem modo sua obiecta, siue repræsentent in somno, siue in vigilia: Respondet Aristoteles *cap. 2. & 3. de somniis*, semper in somnio rem apparere, quòd hoc, vel illo modo se habeat; non tamen semper putari, quòd ita se habeat, sicut apparet; & hac de causa non semper contingere deceptionem; sed tunc solùm, quando desinit id, quod diiudicat, vel quando non mouetur motu debito, id est, quando impeditur ipse intellectus, qui est potentia superior, vel quando non mouetur, aut excitatur à phantasia motu debito, siquè proportionato, ad hoc, vt corrigat iudicia sensuum, & determinet, quòd solùm sunt apparen-

8. *Quare in somnis communiter contingat deceptio.*

tiæ

tiæ rerum, non autem ipsæ res: nam semper vnumquodque iudicatur simpliciter tale esse, quale repræsentatur per sensum, nisi contradicat, & corrigat potentia aliqua superior, & etiam illud, quòd verè est vnum, & per oculum apparet duo, quando digitus, verbi gratia, supponitur oculo, verè putatur esse duo, si lateat, vel non aduertatur suppositio digiti; & ideò etiam in somnijs semper aliquid putatur tale esse, quale repræsentatur, & apparet, nisi intellectus apparentiam corrigat: quod tunc contingit, quando sensus interni, non sunt benè, & perfectè ligati; sed adhuc potest saltem phantasia inseruire intellectioni, & aduertentiæ; quod tunc dormitur, vt *suprà* diximus *num.* 1.

9. *Etiam brutis contingunt somnia.* Atque ex his possunt multa intelligi, quæ pluribus accidunt circa somnia, & difficilem habent explicatum: nam primò, quòd somnia contingant etiam brutis, saltem iis, quæ animal pariunt, vt habet Aristoteles *lib.* 1. *de hist. animal. cap.* 10. *initio.* & in canibus, patet ex latratu, quem sæpè edunt, dum dormiunt: quod ex eo est, quia etiam in brutis asseruantur species, & imagines sensibilium, eæque excitantur tempore somni per motum vaporum, & iterum deferuntur ad organum sensus interioris. De iis, verò, quæ pariunt oua, & de piscibus, aut aquatilibus, incertum id est; quamuis sit certum, quòd dormiunt, ex eodem Aristotele *ibidem*: quia communiter nullum edunt huiusmodi signum, quod somnient.

10. *Quare pueri ante vsum rationis non somnient.* Secundò, quòd pueri ante vsum rationis non somnient, saltem per aliquot annos, ex Aristotele *lib.* 4. *de histor. animal. cap.* 10. *cit. in fine*, vbi ait, editis nuper in lucem, & infantibus nullum contingere somnium; sed plurimis anno circiter quarto, aut quinto ætatis visa incipere, ex eo est, quia humoris, & vaporum redundantia, multúsque motus impedit apparentias, quanquam, vt ipse se explicat *lib.* 7. *cap.* 10. *in fine*, id non ita intelligitur, quasi verè non somnient; sed quia non possunt, meminisse imaginum: nam primis quadraginta diebus, vt *ibi* dicitur, cùm neque rideant, neque lacrymentur, dum vigilant; noctu tamen & per quietem interdum vtrunque faciunt, quod est signum, quòd somnient: quamuis non possint meminisse imaginum, nisi serò; & eorum somnia ex causa iam dicta, sint valdè obscura, & vix apparentia; & ideò vix etiam possint dici, quòd sint somnia.

11. *Iuuenes parùm somniant, & aliqui etiã per totam vitam nõ somniant.* Tertiò, hoc idem sæpè accidit etiam pueris, & iuuenibus propter multum motum à caliditate, *ex libello de somnis, cap.* 3. & aliqui etiam tota vita nunquam somniant *ex eodem cap.* 3. & *ex lib.* 4. *de histor. animal. cap.* 10. *in fine*, & si posteà somniant processu ætatis, magna in illis contingit mutatio, quoad habitum corporis; & facilè contingit, aut mors, aut morbus, vt *ibi* subditur, & notat etiam Plinius *lib.* 10. *cap.* 75. & de Nerone in particulari narrat Suetonius *in eius Vita.* Sed hæc similiter accidunt, quia ex propria complexione fit in illis per totam vitam multa euaporatio, & multus motus, isque impedit apparentias: & procedente ætate, sicut potest contingere mutatio in complexione, & euaporatio minui, & motus remitti; ita & possunt incipere somnia, & ex eadem mutatione rationabiliter potest præsignificari mors, aut morbus.

12. *Quare sõnia sub lucem & in fine somni sint clariora.* Quartò, sub lucem communiter somnia sunt clariora, quia per somnum consumitur copia vaporum, & remittitur motus, & agitatio; & ideò imagines meliùs apparent; sicut & contingit intra aquam, quando est minùs commota, vt *suprà* diximus *ex libello de somnis, cap.* 2. sic enim, quia sedatur, & secernitur sanguis in fine somni, aptiora fiunt somnia, vt *ibi* dicitur, id est, bona, & conformia imaginibus; & ideò tunc videmur videre aliquid, & audire sicuti est; quia repræsentatur per imagines non distortas, & deprauatas ex nimio motu, & agitatione spirituum, & vaporum.

Quintò, quòd aliqui somniorum non recordentur, vel est ex eo, quia apparentiæ, & somnia non sunt nisi leuia, & imagines solùm debiliter mouent sensum; & ideò apparentiæ non possunt relinquere speciem sui in memoria; vel, quia illi, qui somniant, statim post somnium mouentur fortiter motu aliquo corporis, isque motus dispellit, & prohibet impressionem phantasmatis in memoria, vt notat Albertus *lib.* 2. *de somn. & vigil. tract.* 1. *cap.* 5. 13. *Quare aliqui somniorũ non recordentur.*

Sextò, quòd aliquæ plantæ, aut aliqui lapides suppositi capiti dormientium, vel in puluino suspensi, ita vt dormientes olfaciant, vim habent inducendi hæc, vel illa somnia, vt de aniso, quòd vim habeat leuandi somnia, refert Plinius *lib.* 20 *cap.* 17. & de quadam gemma silici simillima, quòd reddat visa nocturna ad modum oraculi, idem refert *lib.* 37. *cap* 10. & de aliis pluribus tradunt Medici apud Paulum Zacchiam *lib.* 2. *de morbis hypochondriacis, cap.* 23. vel ex eo, quia per vapores, & halitus proprios, vel per aliquas virtutes proprias, & occultas immutant ipsos vapores, & spiritus, per quos fit somnus, eósque vel augent, vel minuunt, vel certo modo attemperant; vel certe contingit, quia habent specialem aliquam affinitatem, & sympathiam potiùs cum his phantasmatibus, quàm cum aliis; & ideò hæc potiùs excitant, quàm illa, vt etiam contingit in humoribus nostri corporis, quando excedunt certam temperiem, vt *mox* dicemus. 14. *Etiam planta, & lapides possunt inducere certa sõnia.*

Septimò quòd certa somnia maximè sequantur ad certos humores nostri corporis, & is, verbi gratia, in quo est multùm melancholiæ, somniet tristia, putà, mortem, religionem, tenebras; & qui abundat cholera, & flaua bile, somniet rixas, & inimicitias; & qui habet multùm phlegmatis, & pituitæ, somniet pluuias, aquas, natationes; & qui habet multùm sanguinis, illúdque tenue, & frigidius, somniet volatus, & cursus, & motus celerrimos, vel etiam vstiones, & ignes si sanguis sit crassior, & calidior; & qui grauatur superfluitate humoris seminalis, aut vrinæ, vel alicuius alterius, somniet res venereas, aut eas, quæ faciunt ad expulsionem illius humoris, vt notat S. Thomas 2. 2. *quæst.* 154. *art.* 5. Vnde & Medici diligenter interrogant ægrotos de somniis, vt ex illis coniiciant, qui humores prædominentur, vt notat Aristoteles *in libello de diuinatione per somnium, cap.* 1. & Hippocrates *de somniis*, & Galenus *lib. de præsagio ex insomnus sumendo*; hoc, inquam, totum ex eo contingit, quia singuli humores, ex institutione ipsa naturæ, maiorem habent affinitatem cũ aliquibus phantasmatibus, quàm cũ aliis, id est, cum iis, quæ inseruiunt ad eas functiones, & operationes, ad quas inseruiunt humores; & ideò faciliùs illa excitant, & quasi prouocant ad mouenda sensoria, sicut pro tunc requirit naturæ indigentia, & bonum: sic enim etiam occurrunt certa phantasmata ad certas passiones vt, verbi gratia, ad passionem metus, phantasma hostium aut rei metuendæ; ad passionem amoris, phantasma rei, aut personæ amatæ; ad passionem sitis, aut famis, phantasma fontis, aut conuiuij; & sic de aliis natura ipsa dirigente, & ordinante ad finem omnia, quæ possunt ad illum conducere. 15. *Certa somnia quare sequãtur ad certos humores nostri corporis.*

His verò sic explicatis, circa naturam, & essen- 16.

tiam

tiam somnij facilè potest intelligi, quænam sint, aut possint esse illius causæ: nam vno verbo sunt illæ omnes, ex quibus possunt excitari, & moueri phan-

16. *Causa somniorum aliquando sunt intrinseca ipsi somnianti, & aliquando extrinseca.*

tasmata quiescentia, & per motum vaporum tempore somni deferri ad organum imaginationis, & in illo fieri apparentiæ, quæ sunt somnium, eæque ex S. Thoma 2. 2. *quæst.* 95. *art.* 2. & omnibus communiter aliquando sunt intrinsecæ ipsi somnianti, vt, verbi gratia, priores cogitationes, & desideria, vel affectiones, quas habet vnusquisque; & possunt dici causæ extrinsecæ animales; vel etiam certi humores, qui pertinent ad temperamentum, & dispositionem cuiusque, & sunt causæ intrinsecæ corporales, vt *modò* diximus; & aliquando sunt extrinsecæ, vt, verbi gratia, elementa ipsa, & cælum, quæ hac, vel illa ratione corpus alterant, & mouent phantasmata quiescentia, & sunt causæ extrinsecæ corporales; vel Deus, & Angeli, qui sunt causæ extrinsecæ spirituales, & per somnia sæpè nos monent, & non solùm viris probis, & sanctis, sed etiam improbis aliqua manifestant; vel etiam Dæmones, qui per motum localem mouent in nobis vapores, & excitant, & disponunt, & coordinant phantasmata, & per illa mouent

17. *Facilè causantur ex prioribus cogitationibus, & affectionibus animi.*

phantasiam, prout volunt: nam, quòd priores cogitationes, & animi affectiones multùm valeant ad causanda somnia, non solùm patet experientia; sed etiam expressè habet Aristoteles *in problem. sect.* 30. *quæst.* 13. *in fine*, vbi asserit, quòd in iis somnis, quos cibo ingesto agimus, communiter non datur facultas videndi somnium; illud tamen tunc maximè accidit, quando cogitantibus nobis, & ante oculos rem ponentibus, somnus accidit: vnde & ea maximè somniamus, quæ agimus, aut acturi sumus, aut volumus: quia de his maximè cogitamus: & ideò qui virtutibus sunt instructi, meliora vident somnia; quia etiam dum vigilant,

18. *Et ex temperamento, aut humoribus corporis.*

meliora cogitant: & contrà, qui corpore, aut animo sunt malè affecti, deteriora concipiunt; quia etiam affectio corporis multùm facit ad somnij visionem. Et quòd somnia etiam causentur ex temperamento, & ex humoribus corporis, patet ex dictis *paulo antè* ex Aristotele, & ex Medicis.

19. *Et à cælo.*

Et quòd aliquando causentur à cælo, & ex influxu astrorum, patet ex eo, quod contingit in brutis, quoad diuinationem pluuiæ, & tempestatis; & quia cælum, sicut potest alterare humores nostri corporis; ita & potest mouere vapores, & per illos excitare, & mouere phantasmata, & efficere apparentias, quæ sunt somnia. Et quòd sæpè

20. *Et à Deo.*

immittantur etiam à Deo, expressè habetur apud Sanctum Iob, *cap.* 33. illis verbis: *Per somnium in visione nocturna, quando irruit sopor super homines, & dormiunt in lectulo, tunc aperit aures virorum, & erudiens eos instruit disciplina.* & *Numer.* 12. ipsemet Deus sic loquitur: *Si fuerit Propheta inter vos, per somnium loquar ad eum.* Et quamuis possit illos erudire etiam in vigilia: quia tamen tempore somni animus est magis solutus à curis rerum terrenarum, est magis dispositus ad percipienda diuina, cùm præsertim silentium ipsum noctis maiorem aliquam reuerentiam iis conciliet; & Deus ipse tenebras ponat latibulum suum; & ideò eligat aliquando etiam somniorum obscuritatem: & hoc modo in sacris Litteris sæpiùs narrantur somnia immissa à Deo per bonos Angelos, vt patet *Gen.* 28. de somnio Iacob, & *cap.* 37. de somnio Ioseph, & *cap.* 41. de somnio Pharaonis, & *Matth.* 1. *&* 2. de somnio Sancti Ioseph, & Magorum, &c.

Neque faciunt in contrarium rationes Aristotelis *c.* 1. *&* 2. *de diuin. per somnium*, quòd somnia non sunt dicenda immitti à Deo, quia sunt communia non solùm optimis, & prudentissimis; sed etiam improbis, & amentibus; imò etiam brutis; & ij, quorum quasi loquax natura est, & melancholicâ, multimodas visiones vident; & qui sunt valdè degeneres, sunt rectè somniantes, & præuidentes: hæc enim, & similia maximè dicuntur cõtra Socratem, qui contendebat semper somnia esse à Deo, & semper habere vim aliquam significandi, & ideò etiam nomen diuinationis per somnia deriuabat à Deo, & à Diuinitate, vt notat Alber. *lib.* 3. *de somno, & vigilia*, *tract.* 1. *cap.* 2. & contra Socratem rectè probant rationes allatæ, quòd non sit rationabile; quòd semper somnia sint à Deo; non autem probant è contrà, quòd nunquam sint, cùm possit Deus pro sua sapientia, & voluntate tam probis, quàm improbis immittere somnia, ad eos fines, quos ipse intendit.

Et denique, quòd somnia immittantur etiam à Dæmone, patet ex S. Thoma 1. *part. quæst.* 111. *art.* 3. 21. *Et à Dæmone.*
vbi id explicat, & ex iis mulierculis, quæ dicuntur sagæ, & maleficæ, & opera Dæmonis grauissimum concipiunt somnum, & ab externis sensibus omninò abstractæ per internas phantasias, & apparentias, somniant se esse conuersas in lupos, aut iumenta, vel in alias huiusmodi bestias, vel etiam se per aëra obequitare, & cum aliis conuenire in quædam loca, ibique cum Diana, aut Minerua, Paganorum Dea, tripudiare, & lautissimè conuiuari; & plura huiusmodi facere, quæ ab illis, & de illis narrantur. Et quamuis fortasse aliquando etiam realiter, & corporaliter transferantur à Dæmone ad huiusmodi loca, vt ex earum confessionibus, & processibus putant Inquisitores, se habere pro compertissimo, & videre est in Lucerna Inquisitorum *tract. de Strigiis, num.* 3. sæpiùs tamen non transferuntur, nisi phantasticè, & per somnia immissa à Dæmone, vt benè explicat S. Augustinus *lib. de spiritu, & anima, cap.* 26. *&* 28. *tom.* 3. Et prætereà ex historiis idem constat de iis, qui adibant templa Æsculapij, aut Serapidis, & per somnia monebantur de remediis suorum morborum, vt ex Pausania, Strabone, & aliis refert Cœlius Rhodiginus *lib.* 27. *cap.* 15.

DISPVTATIO VIII.

Quomodo ex somniis possit contingere diuinatio futurorum euentuum.

1. *Ex somniis non possunt diuinari omnia futura.*
2. *Somnia non possunt dici præsignificare futura, tanquàm signa ad placitum, & ex Dei institutione.*
3. *Effectus contingentes, & liberi non possunt diuinari ex somniis, nisi quando immittuntur specialiter à Deo.*
4. *Quibus indiciis possit cognosci, quòd somnia sint à Deo, vel à Dæmone.*
5. *Qui effectus futuri possint diuinari ex somniis.*
6. *Ex somniis immissis à Dæmone nihil potest licitè diuinari.*
7. *Coniectores somniorum non nisi casu possunt diuinare res disparatas.*
8. *Coniectores somniorum sæpissimè falluntur, & prædicunt contraria.*
9. *Quomodo Aristoteles admittat coniectores somniorum.*
10. *Somnia diuinatoria quare sæpiùs, & faciliùs contingant rudibus, quàm sapientibus.*
11. *Quare melancholici faciliùs diuinent.*

12. *Quare*

12. *Quare facilè somniemus de amicis.*
13. *Quare somnia etiam vera non semper eueniant.*
14. *Pro certiore diuinatione ex somniis, quid specialiter sit obseruandum.*
15. *Quid possit diuinari ex somniis melancholicis naturalibus.*
16. *Quid ex sanguineis.*
17. *Vel ex cholericis.*
18. *Vel ex phlegmaticis.*
19. *Et quid ex somniis animalibus.*
20. *Insomnia, & spectra, siue phantasmata propriè dicta nihil præsignificant.*

EX causis somniorum iam explicatis vt colligamus, & explicemus, quid sit tenendum circa diuinationem futurorum, ex somniis:

1. *Ex somniis non possunt diuinari omnia futura.*

Primò, certum est, quòd non possunt omnia futura ex illis diuinari, quicquid dicant Astrologi apud Nifum *in comment. ad librum Aristotelis de diuinatione per somnium, in fino*, qui contendunt, somnia esse præsagia etiam illorum, quæ sunt supra nostram facultatem: quia immittuntur à cælo, & ab astris: ex quibus tamen secundùm illos omnia diuinantur. Sed contrà optimè facit argumentatio Aristotelis *cap. 1. de diuinat. per somnium*, & S. Thomæ 2. 2. *quæst. 95. art. 6.* quia somnia neque sunt causa, neque effectus, aut signa naturalia omnium futurorum; sed ad multa se habent, vt merum accidens: & ideò quemadmodum ex æmulatione, verbi gratia, Socratis non potest diuinari eclipsis futura, quia ad illam se habet solùm vt accidens, & potest ab illa simpliciter adesse, & abesse sine illius corruptione: ita neque ex somnio huius, aut illius possunt diuinari illa futura, ad quæ somnium comparatur solùm vt accidens: & quòd ego somniem, verbi gratia, hac nocte, quòd erit bellum nauale, & quòd amicus redibit in patriam; non possum rationabiliter hinc diuinare, quòd erit bellum, & quòd amicus redibit; & si posteà bellum sit, & amicus redeat, id non erit nisi casu, & merè per accidens ad meum somnium. Et sicut si eadem cogitatio de bello futuro, & de amici reditu incideret mihi in vigilia, non possem ex illa quicquam diuinare circa veram futuritionem, vel non futuritionem; & futuritio solùm casu, & merè per accidens consequeretur post meam cogitationem: ita nec possum diuinare ea eo, quòd eadem imaginatio mihi contigerit tempore somni, vt benè argumentatur Aristoteles *cap. 1. cit. in fine.*

2. *Somnia non possunt à Deo præsignificare futura, tanquàm signa ad placitum, & ex Dei institutione.*

Neque potest rationabiliter dici, quòd somnia sint signa ad placitum, & ex Dei institutione omnium futurorum, cùm talis institutio neque habeatur in Scripturis, neque proponatur, aut approbetur ab Ecclesia; sed expressè negetur, dum grauiter prohibetur obseruatio somniorum, Deuter. 18. *Non inueniatur in te, qui obseruet somnia.* & *Leuit.* 19. & 2. *Paralip.* 33. & *Ecclesiast. cap.* 5. & *Ierem.* 29. & sæpè alibi. Et prætereà optimè facit ratio illa Ciceronis *lib. 2. de diuinat.* quòd plerique mortalium somnia via intelligant, & eorum vix recordentur, iisque non pareant, quod certò omninò deberet aliter esse, si Deus ipse somnia elegisset, vt signa ad placitum euentuum futurorum, eáque nobis immitteret, vt nos prædoceret futura, nobísque consuleret: & ne huiusmodi signa plerisque hominum acciderent frustrà, omninò debuisset efficere, vt non contemnerentur, & vt illorum significatio sciretur ab omnibus: & prætereà si voluisset nos esse præmonitos de rebus futuris, multò aptiùs dedisset signa aliqua vigilantibus, quàm dormientibus, cùm notitiæ, & sensationes in vigilia sint certiores, & sine obscuritate, & imaginibus somniorum multò meliùs potuisset eos docere per visum, & clarissimè vnumquenque potuisset monere, quòd hoc, vel illud deberet accidere, vel illi, vel aliis; neque apparet vlla ratio, siue necessitatis, siue congruitatis, propter quam debuerit vnicuique pro rebus futuris immittere somnia, eáque inuoluere, & occultare inuolucris, & obscuritatibus somniorum, dum simul intendebat, vt illæ innotescerent vnicuique.

3. *Effectus contingentes, & liberi nō possunt diuinari ex somniis, nisi quando immittuntur specialiter à Deo.*

Atque ex his clarè intelligitur, quòd saltem effectus contingentes, & qui pendent à libertate, non possunt sine superstitione certò diuinari ex somniis, nisi quando peculiariter immittuntur à Deo, sanctísque Angelis, ad eos prænunciandos: siue enim proueniant ea prioribus cogitationibus, & passionibus animi, siue ex humoribus, & temperamento corporis; siue à cælo, vel etiam à Dæmone; nullo modo sunt causa, aut effectus huiusmodi euentuum futurorum; & ideò neque sunt illorum signa naturalia, & multò minùs sunt signa ad placitum ex Dei institutione, vt diximus: ac proinde si aliquando significent tale aliquid, id solùm erit ex institutione Dæmonis, & solùm ab illo expectandus erit euentus, quæ est superstitio. Si verò peculiariter somnium aliquod immittatur à Deo, nulla est superstitio, si illi fides adhibeatur: siquidem ipsemet ita declarat Numer. 12. *Si fuerit Propheta inter vos, per somnium loquar ad eum.* Et de facto ita locutus est pluribus, vt suprà diximus *disp. præcedente, n. 19.*

4. *Quibus indiciis possit cognosci, quòd somnia sint à Deo, vel à Dæmone.*

Quibus autem indiciis possit dignosci, quòd hæc, vel illa somnia sint à Deo, bonísque Angelis; non autem à Dæmone; pluribus explicat Mart. Delr. *lib. 4. disquisit. c. 1. q. 6.* & *c. 3. q. 6.* Perer. *lib. 1. in Danielem, quæst. 3.* & *lib. 2. de Magia, quæst. 3.* Suar. [illegible] *de superstit. cap. 13. à num. 21.* Valen. 2. 2. [illegible] *quæst. 12. puncto 3. in fine,* Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 38. num 52.* Layman *lib. 4. tract. 10. cap. 3. num. 7.* Bonac. *disp. 3. in primum precept. Decal. quæst. 5. puncto 3. num. 7.* & alij: si enim somnium impellat, aut moueat ad aliquod malum, vel ad bonum aliquod indiscretum, vel relinquat animum confusum, & tardiorem ad bona; rationabiliter credi potest esse à Dæmone. Et contrà, si impellat ad bonum, & animum faciat promptiorem, & alacriorem; credi potest esse à Deo, quanquam non nisi humiliter, & cum magno timore id est credendum; cùm sæpè Dæmon se transfiguret in Angelum lucis, & aliquid boni suadeat, vt posteà persuadeat per eadem somnia plura mala, & inutilia. Quòd si ex his indiciis non possit satis cognosci, quòd somnium sit à Deo; tutissimum est, vt contemnatur, tanquàm à Dæmone, vt notant Delrius *lib 4. cap. 3. quæst. 6. post 5. conclusionem,* & Sanchez *num. 52. citato:* quia Deus immittens somnium, simul facit hominem certum, quòd ipse immittat.

Dixi autem, effectus futuros contingentes, & liberos, non posse certò diuinari ex somniis: quia, si quis ex aliquo somnio solùm faciat coniecturam de aliquo euentu futuro contingente, & libero, sibique noxio, vt, verbi gratia, quòd aliquis contra ipsum insidias paret; & ea tali somnio prudenter sibi caueat; non facit superstitiosè, vt notat Bonacina *puncto 3. citato, num.* 8. & Layman *cap. 3. citato, num. 6.* ex Caietano *in summa, verb. Somniorum obseruatio,* & *ver. Obseruatio superstitionum,* & Nauarrus *in Manuali, cap. 11. num. 33.*

5. *Qui effectus futuri possint diuinari ex somniis.*

Secundò, certum est, quòd aliqua futura possunt diuinari ex somniis; neque omnis illorum obseruatio est damnanda, & vana, quicquid dicat M. Tul. *lib. 2.* de

de diuinat. & aliqui alij ex veteribus, qui absolutè, & vniuersaliter sustulerunt omnem diuinationem per somnia. Contrà enim est: quia effectus necessarij, qui in nobis contingunt ex complexione, & temperamento humorum, licitè possunt diuinari per somnia, quando causantur ex eadem complexione, & ex eodem temperamento: & ideò Medici valdè rationabiliter ex somniis faciunt coniecturam de morbis, vt *suprà* diximus, in quantum, scilicet eadem causa, quæ facit somnia, facit etiam morbos: & ideò cùm vtrique habeant eandem causam communem, rectè possunt assumi, vt signa ad inuicem, & ex morbis rectè possunt diuinari somnia, & ex somniis morbi: & eadem ratione effectus necessarij, qui fiunt extra nos, verbi gratia, pluuiæ, serenitates, &c. licitè possunt diuinari per somnia, quæ de illis causantur à cælo, vt inter Philosophos benè explicat Albertus Magnus *in lib. 2. Physic. tract. 2. cap. 21. in solutionibus argumentorum Mathematicorum*: sic enim etiam bruta præsentiunt huiusmodi effectus ex influxu cæli, cùm eadem causa, quæ disponit, verbi gratia, ad pluuiam, possit mouere etiam phantasmata pluuiæ, tam in brutis, quàm in hominibus; & tam in somno, quàm in vigilia: quando homines communiter magis aduertant huiusmodi motiones in somno, quàm in vigilia, vt *suprà* declarauimus *disp. praeced. n. 5.* Et quoad eos effectus, qui fiunt in nobis, vel à nobis dependent, optima est etiam ratio, quam affert Aristoteles *cap. 1. de diuinat. per somnium*: quia, sicut aliqua somnia, sunt signum, verbi gratia, priorum cogitationum, aut affectionum, ex quibus fuerunt causata, easque significant, vt iam præteritas; & sicut effectus significant causas: ita & aliqua possunt esse principium operationum posteriorum, easque possunt significare, sicut causæ significant effectus: vt, si quis, verbi gratia, ex eo, quòd somniauit, rem aliquam fore sibi vtilem ad morbum leuandum, eandem benè cognoscet experge factus, & re ipsa morbo adhibeat, & à morbo leuetur, vt de facto contigit Alexandro apud Marcum Tullium *lib. 2. de diuinat.* qui somniauit radiculam quandam fore salubrem Ptolomeo familiari, & militibus, qui ex vulneribus per venenata tela acceptis in prælio, grauissimè laborabant, eamque conquisitam, & repertam malo applicuit, & omnes sanauit: & illi alteri apud Nifum *in Comment. ad cap. 1. Aristotelis de diuinat. per somnium*, qui contra splenis molestiam, qua laborabat, somniauit, fore sibi vtilem emissionem sanguinis ex manu sinistra, & ex illa de facto conualuit. Et sic dicamus, contingere huiusmodi somnia ex naturæ ipsius, vt sic dicam, solertia, & prouidentia, quæ ad leuandos suos morbos, & alios quoscunque fines sibi conuenientes, & bonos, benè nouit excitare phantasmata illis apta, & bona, vt *suprà* explicauimus *disp. praeced. n. 14.* siue ex speciali Dei prouidentia intra ordinem naturalem; satis declarant id, quod intendimus ex ratione Aristotelis, quòd somnia possint aliquando præsignificare futura, etiam vt causæ.

Et similiter quoad eos effectus, qui in nobis causantur ex temperamento humorum, non solùm possunt ex somniis indicari, & indicari effectus præsentes, vt communiter faciunt Medici circa morbos, quos actu curant; sed etiam possunt diuinari euentus futuri: sic enim quando somnia iis contingunt, qui tota vita non fuerunt soliti somniare, possumus dicere, quòd grauis mutatio illis impendet, id est, vel grauis morbus, vel etiam mors, vt ex Aristotele *paulò antè* retulimus *num. 11.* & de illis, qui apud Nifum *lib. de somniorum inter-pretat. cap. 14.* & apud Themistium *in librum de diuinatione per somnium, cap. 6.* sæpius somniarunt, quòd morderentur à nigro cato in pede dextero, & deinde in eodem pede nigram pustulam habuerunt; & ex illa interierunt: vel somniarunt, quòd per totam cutem acubus pungerentur; & deinde post paucos dies lepra canina laborarunt: vel, quòd ambularent per lutum, aut super prunas: & deinde febri putrida correpti sunt: & de aliis huiusmodi facilè potuissent periti Medici, & coniectores diuinare ipsos morbos, qui postea sunt consecuti ad huiusmodi somnia: siquidem per illa satis indicabantur certi humores corrupti, & vitiati, ex quibus illi sunt causati: & per phantasma, verbi gratia, nigri cati dexterum pedem mordentis, satis significabatur concursus humoris melancholici benè peruisti ad illam partem: & per phantasma acuum cutem pungentium, significabatur concursus eiusdem humoris ad summam cutem: & per lutum, aut loca lutosa, humores iam putridi moti per venas: & denique per prunas significabatur excessus flauæ bilis, ex qua causatur ardor febris.

6. *Ex somniis immissis à Dæmone nihil potest licitè diuinari.*

Ex his verò somniis, quæ proueniunt à Dæmone, certum est, quòd nihil potest certò diuinari, cùm ipsi, tanquam mendacissimo, & Patri mendacij, nulla fides possit haberi. Et certè notant Doctores, quòd tunc maximè est cauendum ab huiusmodi somniis, quando videntur comprobari euentu: siquidem id, vel casu accidit, vel opera Dæmonis, vt facilius persuadeat fidem illis haberi, vt videre est apud Valentiam *2. 2. disputat. 6. quæst. 12. citata, puncto 3. in fine*, & apud Sanchez *cap. 38. citato, num. 54.* Et quia vix potest certò cognosci, vtrum somnia vere proueniant à causis naturalibus, an verò à Dæmone; ideò grauiter peccat, qui temerè illis credit, cùm se exponat manifesto periculo deceptionis à Dæmone: & si propter fidem, quam habet ad somnia, faciat aliquid, aut omittat contra legem Dei, certissimum est, quòd peccet mortaliter, vt notant Caietanus *in Summa, verbo, Somniorum obseruatio*, & Nauarr. *in Manuali, cap. 11. num. 33.* Et si certo modo, aut situ corporis se componat, ex intentione, vt somniet, & aliquid occultum sibi reueletur per somnium; pessimam superstitionem committit, cùm hoc nihil sit aliud, quàm instructionem, & reuelationem expectare à Dæmone, vt notant Suar. *lib. de superst. c. 13. n. 20.* Layman *lib. 4. tract. 10. c. 3. n. 6.* Bonac. *disp. 3. q. 5. puncto 3. num. 8.* Less. *lib. 2. c. 43. n. 54.* Sanch. *lib. 2. in Decal. c. 38. n. 53.*

7. *Coniectores somniorum non nisi casu possunt diuinare res disparatas.*

Neque contra id, quod diximus *n. 1.* non posse omnia diuinari ex somniis, multùm vrget experientia, quòd coniectores, & indices, siue interpretes somniorum, sæpè diuinent ex somniis res maximè disparatas, & minimè connexas cum nostris humoribus, aut cum nostris passionibus, vt patet ex Marco Tullio *lib. 2. de diuinat.* exemplo illius, qui somniauit ouum pendere ex fascia sui lecti cubicularis, & à coniectore audiuit, somnio illo significari thesaurum sub lecto latentem ex argento, & auro, sicut & ouum est ex vitello, & albo; & verè sub lecto defodit aurum argento circundatum. Imò & Aristoteles *in libello de diuinat. per somnium, cap. 2. in fine*, ex professo tradit, quis sit optimus somniorum coniector: quod tamen non esset, nisi coniectatio posset fieri absolutè de omnibus somniis, & omnia aliquid significarent. Hoc, inquam, non multùm vrget: quia, vt diximus *eod. n. 1.* ex Arist. *c. 1.* si contingat post meum somnium euenire aliquid disparatum, & cum illo, eiusque causis mini-mè

mè connexum, non potest euenire, nisi casu, & ex mere accidente: & sicut ambulatio Socratis, verbi gratia, merè per accidens se habet ad fulgurationem, si posteà, ambulante Socrate, est consecuta: ita & meum somnium ad rem disparatam, & cum ipso, eiúsque causis non connexam. Et tale reuerà fuisse allatum somnium de ouo pendente cum inuentione thesauri latentis sub lecto, rectè ostendit ratio allata a Marco Tullio *ibidem*: quia plures alij somniarunt de ouo; nec tamen propterea inuenerunt thesaurum. Et qua ratione casu contigit inuentio thesauri post huiusmodi somnium de ouo pendente: ita & casu contigit diuinatio coniectoris ex proportione, & similitudine, quam fortè apprehendit inter ouum ex vitello, & albo compositum, & inter thesaurum conflatum ex auro, & ex argento. Et, vt subdit *ibid.* Tullius, quòd tales diuinationes ex huiusmodi proportionibus, & similitudinibus verè sint casuales, clarè patet: quia sæpissimè ipsimet coniectores in somniis interpretandis sunt inter se contrarij: quod signum est, eos non agere ex arte, & ex certa ratione, quæ sine dubio non esset nisi vna; sed pronunciare solùm casu, & ex ingenio. Et hoc modo res accidit duobus illis cursoribus ex eodem M. Tullio, quorum vnus, cùm cogitaret proficisci ad Olympia, somniauit, quadriga se vehi: & somnio relato sequenti die ad cõiectores, audiuit ab vno, quòd certò esset victurus; quia cursus ipse, & celeritas equorum id ita prænotabat: & ab altero contrà audiuit, quòd certò esset vincendus; quia alios debebat habere ante se præcurrentes: & cursus ipse, & velocitas præcurrentium equorum, quos ipse subsequebatur, sic præmonstrabat. Et alter, relato similiter somnio ad coniectores, quòd visus sibi esset euasisse in aquilam, audiuit ab vno, quòd esset victurus; quia nulla est volucrum, quam aquila non vincat volatu: & ab altero contrà audiuit, quòd esset vincendus: quia aquila, quandiu aues, & prædam insequitur, semper ipsa postrema est.

8. *Coniectores somniorũ sæpissimè falluntur, & prædicunt cõtraria.*

9. *Quomodo Aristoteles ad mittat cõiectores somniorum.*

Neque Aristoteles *in fine capitis 2. de diuinat. per somnium*, admittit coniectores omnium somniorum: siquidem *paulò antè* expressè negauerat, posse aliquid coniici ex iis somniis, quæ ad res somniatas se habent per accidens: & si quid fortè post illa eueniat, non euenire, nisi fortuitò, & ex mero casu: sed solùm tradit, quales debeant esse coniectores somniorum, quæ sunt signa naturalia certorum euentuum, vt sunt illa, quæ proueniunt ex temperamento, & complexione humorum in animali.

Similiter contra illud, quod diximus *num.* 5. posse ex somniis multa præcognosci, & illa præsertim, quæ possunt causari ex iisdem humoribus, ex quibus causantur ipsa somnia; non multùm vrget, si quis obiiciat, non posse reddi rationem, quare huiusmodi somnia diuinatoria potiùs, & frequentiùs contingant rudibus, & insipientibus, vel etiam melancholicis: & non solùm contingant de rebus suis; sed etiam de rebus familiarium, & amicorum, vt habet Aristoteles *cap. 1. & 2. de diuinat. per somnium*; non autem contingant maximè sapientibus, qui certiorem, & meliorem notitiam possunt de illis habere: & denique quare multa ex huiusmodi somniis non eo modo eueniant, quo fuerunt somniata. Nam respondetur, ex eo contingere, quòd homines rudiores sæpiùs habeant somnia diuinatoria; quia paucioribus phantasmatibus, & cogitationibus distinentur, quàm sapientes, qui semper sunt in actionibus sapientiæ, aut prudentiæ: inde enim fit, vt faciliùs sentiant quoscunque motus, etiam leues, qui fiunt in corpore: sicut ex eadem ratione etiam bruta meliùs sentiunt mutationes temporum, & cæli influxus, quàm nos; quia paucioribus distenta, meliùs capiunt mutationes aëris, quæcunque sint.

10. *Somnia diuinatoria quare sapiùs, & faciliùs contingant rudibus, quàm sapientibus.*

Quod verò additur de melancholicis, ex eo est, vt notat ex Aristoteles *de diuinat. per somnium, cap. 2.* quia eorum natura est loquacior, & Dæmonia, vt ipse loquitur: quia enim multa continuò concipiunt, & mente agitant, & à multis mouentur, & motus imaginationis tenaciores in illis sunt, & firmiores propter organi particularem dispositionem, ex letiore temperamento; neque facile dispelluntur ab aliis motibus; mirum non est, si aliquando diuinent: nam, sicut qui tota die ad certum scopum arcu contendit, mirum non est, si aliquando collimet; & qui est multus in talis iaciendis sæpe iacit hoc, vel illud, quod fortè intendit: ita & qui cogitat, & somniat multa, mirum non est, si aliquando diuinet.

11. *Quare melãcholici faciliùs diuinent.*

Ad illud de familiaribus, & amicis respondet Aristoteles *ibidem*, ex eo accidere, vt etiam pro illis somniemus, & diuinemus: quia etiam pro illis multa continuò cogitamus, & etiam de illis solliciti sumus, eorúmque motus in nobis sunt firmiores.

12. *Quare faciliùs somniemus de amicis.*

Denique ad illud, quòd sæpe res non ita eueniant, sicut prænotantur per somnia: Respondet, id non esse inconueniens: quia etiam illa, quæ in nostris corporibus significantur esse futura per signa naturalia, & illa, quæ ab ipso cælo significantur, vt futura in elemẽtis, verbi gratia, quoad pluuias, ventos, serenitates, non semper infallibiliter eueniunt: & non est idem dicere, quòd aliquid sit futurum; & dicere, quòd erit: sed per illud significatur determinatio aliqua, aut inclinatio in causa, & principio ad illud ponendum, nisi impediatur, aut nisi accidat aliquid aliud, propter quod de facto non ponatur: per hoc verò significatur omnimoda, & certa illius infallibilitas, & quòd infallibiliter, & certò ponetur, vt etiam clariùs docuerat idem Aristoteles *lib. 2. de gener. & corrupt. text. 64* Et qua ratione sæpè contingit, vt multa benè consulta, quæ expedit fieri, &, quantùm est ex priore consultatione, possunt dici esse futura; de facto tamen non sint: quia propter aliqua præstantiora initia, est dissoluta, & reuocata prior deliberatio: ita & potest contingere, vt quæ ex somnio prænunciantur futura, impediantur per aliquem alium motum præstantiorem, & de facto non sint, & non eueniant, vt, si ex somnio prænuncietur, verbi gratia, morbus propter humorum intemperiem, & corruptionem, itque humores posteà meliori cura regantur, & corrigantur; & sic morbus re ipsa non accidat.

13. *Quare somnia etiã vera nõ semper eueniant.*

Quòd si quæras, quid specialiter sit obseruandum, vt diuinatio per somnia naturalia, aut animalia, quæ eueniunt ex humoribus nostri corporis, vel ex affectionibus, & passionibus animi, sit certior. Respondeo ex Aristotele *in fine capitis 2. de diuinat. per somnium*, si somnia sint ex se recta, & simulacra, quæ in illis apparent, sint ex se clara, diuinationem ex illis esse facillimam; & vnumquenque facile posse de illis iudicare: si verò somnia, & simulacra sint deprauata, atque obscura, eum esse optimum, & artificiosissimum illorum iudicem, qui potest cognoscere similitudines, sub quibus contingunt: & si illæ propter nimium motum vaporum sint dissipatæ, atque distortæ, quales sunt, quæ solent apparere intra aquam vehementiùs agitatam; ille est optimus, qui potest eas reducere ad rectitudinem, & cognoscere, quòd sint hominis, verbi gratia, aut equi, vel alterius, cuius sunt. Et per hoc totam rationem interpretandi

14. *Pro certiore diuinatione ex somniis, quid specialiter sit aduertendum.*

somnia

somnia teducit Aristoteles ad cognitionem imaginum, & similitudinum, sub quibus contingunt; & ex illo huiusmodi iudex, & interpres debet probè nosse, quarum rerum sint simulacra, & imagines, quæ apparent; & quid natura sub illis inuoluat. Verùm ad hoc ipsum cognoscendum non est attendenda quæcunque similitudo, & analogia, quæ fortè appareat prima facie ad rem aliquam: siquidem hæc potest esse ad res diuersissimas, & contrarias, vt patet exemplis *paulò antè* allatis de cursoribus Olympicis ex Marco Tullio *lib. 2. de diuinat.* Sed optimum, & tutissimum est, vt, quantùm potest, inuestigetur causa, à qua excitantur similitudines, & simulacra cuiusque somnij: quia, vbi constiterit de huiusmodi causa, necessariò etiam constabit, quòd res significata sit aliquid ex iis, quæ possunt ab illa effici; & maior, & certior patebit via, vt per analogiam, & similitudinem magis determinetur significatio cuiusque imaginis, & simulacri: ac proinde pro diuinatione ex somniis naturalibus optimum est, in promptu habere eas imagines, & simulacra, quæ respõdent peculiariter vnicuique humori, & communiter ab illo excitantur: nam secundùm vnunquodque prædicamentum sunt aliqua, quæ specialiter referuntur ad vnunquenque humorem, vt notat Rhodigin. *lib. 27. c. 15.* & Nifus *lib. de somnior. interpr. c. 13. & seqq.* Et ad melancholiam, v.g. secundùm genus, & prædicamentum substantiæ pertinent terra, & quæ sunt terracea, lapides nigri, aquæ putridæ, & paludes, Conuentus Religiosorum, mortui, & similia: secundùm quantitatem permanentem pertinent res crassæ; & secundùm successiuam res antiquæ, & diuturnæ: secundùm relationem, similitudo cum Dæmonibus, & Dæmoniacis, ratione nigredinis, vmbræ, & tenebrarum: secundùm qualitatem colores nigri, ac tetri, sapores acres, species, & aspectus senilis, grauitas, seu ponderositas, frigiditas, siccitas: secundùm actionem, & passionem, ferri deorsum, incessus piger, ac tardus, longa itinera, carceres, seruitutes, calamitates: secundùm habitum, vestes nigræ, aspectus senilis, Conuentus Religiosorũ ædificia antiqua, & ruinosa, & his similia, quæ ab Astrologis, & in cælo tribuuntur Saturno. Et vbi constiterit ex huiusmodi phantasmatibus, quòd somnium sit melancholicum, videndum vlteriùs est, vtrùm phantasma repræsentetur, quasi tangat immediatè ipsum somniantem, siue secundùm totum, siue secundùm partem; an verò aliquid diuersum, v.g. filium, amicum, patriam: si enim non repræsentetur tangere ipsum somniantem, signum est, quòd excessus melancholiæ potiùs sit in vaporibus, & spiritibus, quàm in substantia humorum, vel in ipsis membris, atque ita potest timeri sola ephemera melancholia, vel aliquis alius ex iis morbis, qui causantur per spiritus melancholicos, nisi corpus benè regatur, & ipsi spiritus, & vapores meliùs corrigantur: si verò dictum phantasma repræsentetur tangere somniantem secundùm totum, timeri potest morbus aliquis vniuersalis toti corpori, v.g. febris, mania, apoplexia, epilepsia; & si appareat solùm tangere secundùm partem, timeri potest morbus particularis in illa parte, vt de facto illi contigit, qui somniauit se morderi in dextero pede à nigro cato, & deinde in eodem pede pustulam habuit, ex qua est mortuus. Atque hæc præiudicia de morbis futuris, tunc fient ex phantasmatis, & somniis melancholicis, cum maiori certitudine, quando somnia non contingent tantùm semel, atque iterum; sed sæpiùs, quia tunc est signum, quòd excessus melancholiæ est multus, & permanens.

15. *Quid possit diuinari ex somniis melancholicis naturalibus.*

Similiter ad sanguinem hæc phantasmata pertinent: secundum prædicamentum substantiæ, aër, & res aereæ: secundum quantitatem permanentem medium quid inter crassum, & tenue; secundum successiuam medium inter antiquum, & recens: secundum relationem similitudo cum liquoribus rubris, rebúsque aliis iucundis, & lætis: secundum qualitatem, color rubeus, sapor dulcis, aspectus iuuenilis, grauitas, & ponderositas aliqua; sed minor grauitate terræ, & aquæ, caliditas, & humiditas: secundùm actionem, & passionem motus aliquantulùm celer, ascensus ad mediam regionem, superuolatus, &c. secundùm habitum, vestes albæ, & rubræ, homines pulchri, & bonæ staturæ, & alia, quæ ab Astrologis tribuuntur Ioui. 16. *Quid ex sanguineis.*

Ad coleram pertinent, quæ in cælo tribuuntur Marti, ignis, res igneæ, rarum, ac tenue, iuuenile, & virile, color citrinus, sapor amarus, leuitas, caliditas, siccitas, motus celerrimus, ascensus sursum, volatus, artes, quæ exercentur per ignem, ferrum, rixæ, iurgia, bella, vulnera, violentiæ, prædones, effusiones sanguinis, morbi, qui sunt cum rubedine, & similia. 17. *Vel ex cholericis.*

Denique ad phlegma pertinent ea, quæ in cælo tribuuntur Veneri, aqua, & res aqueæ, crassum, & corpulentum, senile, antiquum, colores albi, sapores dulces, & aliquando insipidi, & aliquando salsi, aspectus muliebris, vel senilis, grauitas, frigus, humiditas, motus piger, serus, ac segnis, & tendens deorsum, & alia huiusmodi. 18. *Vel ex phlegmaticis.*

Et in his omnibus idem est obseruandum, quod diximus *paulò antè* de somniis melancholicis, vt, scilicet, postquàm constiterit, quòd somnium sit sanguineum, vel cholericum, vel phlegmaticum, expendatur, quomodo afficiat somniantem; & ea coniiciantur posse euenire, quæ possunt causari ex illo humore.

De aliis verò somniis, quæ dicuntur animalia, quæ prouenìunt ex affectionibus, & passionibus animi, vel ex occupationibus, & exercitationibus corporis, facilè potest colligi, ad quam affectionem, aut passionem pertineant, si aduertatur materia, circa quam versantur: qui enim sæpiùs somniat aggressiones ab hostibus, aut vulnera, verbi gratia, facilè potest coniici, quòd sit timidus: & qui somniat pugnas, & pericula, in quæ ipse vltrò se coniicit, potest colligi, quòd sit fortis: & qui somniat piscationes, aut venationes, quòd sit piscator, aut venator: & qui somniat disputationes, quòd sit Philosophus: & sic de aliis: quanquam si huiusmodi appasentia sint propriè insomnia, aut spectra, vel phantasmata, prout illa descripsimus ex Sancto Augustino, & ex Macrobio *disp. præced. num. 3.* & prout ea distinximus ab oraculo, viso, & somnio propriè dicto, non est magnoperè laborandum de quauis diuinatione rei futuræ, quæ possit ex illis fieri, cùm etiam Gentiles, qui plurimùm dabant diuinationi per somnia, dixerint illa nihil significare, aut præmonere, vt notat Delrius *lib. 4. disquisit. cap. 3. quæst. 6. sub init.* Vnde & apud Virgilium *6. Æneidos, in fine*, dicuntur ad nos mitti ab Inferis per portam eburneam, id est, per illam, per quam mittuntur somnia falsa; non autem per portam corneam, per quam mittuntur somnia vera.

19. *Et quid ex somniis animalibus.*

20. *Insomnia, & spectra, siue phantasmata propriè dicta, nihil præsignificant.*

Sunt geminæ somni portæ, quarum altera fertur
Cornea, qua veris facilis datur exitus vmbris.
Altera candenti perfecta nitens elephanto:
Sed falsa ad cælum mittunt insomnia Manes.

DISPVTATIO IX.

Quæ diuinatio possit esse licita ex colore, proportione, & figura partium humani corporis.

1. *Humorum temperies, & qualitas valetudinis potest licitè diuinari ex Physionomia.*
2. *Ingenij bonitas licitè potest diuinari.*
3. *Ad bonitatem ingenij quæ sit optima dispositio capitis.*
4. *Ad bonitatem ingenij requiritur in cerebro certa temperies caloris, & siccitatis.*
5. *Ex partibus, & qualitatibus corporis licitè diuinantur inclinationes, & passiones animi.*
6. *Non tamen est licitum diuinare actus ipsos, & mores actuales.*
7. *Et multò minùs effectus contingentes, & merè fortuitos.*
8. *Quomodo sit licita diuinatio ex partibus corporis, prout comparantur cum particularibus Planetis.*

1. *Humorum temperies, & qualitas valetudinis potest licitè diuinari ex Physionomia.*

VT rem hanc paucis expediamus, primò, licitum est ex colore, proportione, & figura partium humani corporis coniectare temperiem, valetudinem, ingenium, inclinationes, & affectiones cuiusque. Ita Arist. *toto libello de Physionom.* Hippocr. *lib. 2. de morbis popul.* Franc. Valles. *in sua sacra Philosophia, c. 32.* Azor. *part. 1. lib. 9. c. 16. in fin.* Less. *lib. 2. cap. 43. num. 45.* Delrius *lib. 4. disquisit. cap. 3. quæst. 4.* Sanchez *lib. 1. in Decal. cap. 38. num. 44.* Layman *lib. 4. tract. 10. cap. 3. n. 5.* & alij. De temperie, & valetudine nulla est difficultas: quia solùm consistit in certa proportione humorum: & hæc ex nullo alio potest certiùs, & meliùs colligi, quàm ex colore, & habitudine corporis, tanquàm ex proprio effectu, & ex signo naturali.

2. *Ingenij bonitas licitè potest diuinari.*

De ingenio probatur: quia intelligentia in hac vita maximè dependet à phantasmatibus, & à sensibus interioribus; qui tamen sunt potentiæ organicæ, & sequuntur dispositionem proprij organi. Et hoc modo Aristoteles 2. *de anima, text. 94.* ex sensu tactus, qui in homine est præstantissimus, colligit, quòd homo sit animal prudentissimum, & quòd inter homines, ij sunt magis ingeniosi, & apti mente, qui carne sunt molliores: quia, scilicet, hæc ipsa mollities clarè indicat tenuitatem humorum, ex qua multùm iuuatur claritas, & celeritas imaginationis, & intellectionis, si prætereà ex parte cerebri, & organorum interiorum concurrant reliqua. Et eadem ratione idem Arist. *in Physionom. c. 6.*

3. *Ad bonitatẽ ingenij quæ sit optima dispositio capitis.*

inter signa ingeniosi ponit, quòd caro sit humidior, & mollior, & cutis tenuis, & pili non admodum duri, & color albus, mixtus rubore, & purus: & Galenus *in Arte medica, cap. 5.* ad bonitatem ingenij hanc ait esse optimam dispositionem capitis, vt sit ad instar sphæræ exquisitè rotundæ; sed parum depressæ ad latera: & ideò ex parte anteriore, quæ est frons, & ex parte posteriore, quæ est occiput, sit eleuatior, & non multùm plana, ne multùm comprimantur ventriculi cerebri, ex qua compressione communiter prouenit, vt qui sunt frontis, & occipitis valdè plani, sint parum capaces, & parum dociles, & parum memores: & prætereà requirit, vt quoad magnitudinem sit mediocre; & in iis, qui sunt paruæ staturæ, potiùs sit maiusculum; & in iis, qui sunt magnæ, sit potiùs minusculum, quia spiritus animales faciliùs suppeditantur in corpore paruo, quàm in magno, in quo debent diffundi per plures partes. Et quanuis idem Galenus etiam requirat debitam magnitudinem quoad substantiam cerebri, siquidem animalia, quæ sunt prudentiora, plùs etiam habent cerebri, vt canes, & simiæ, & homo, qui est animal magni cerebri, id est, duplo maioris, quàm boues etiam maximi, est etiam animal prudentissimum; non tamen propterea magnitudo cerebri semper infertur ex magnitudine capitis, cùm hæc aliquando proueniat ex multitudine materiæ osseæ, & carneæ, quæ cerebrum vestit, & in tali casu potiùs impediat operationes animæ quæ in corpore valdè onusto ossibus, & carne, & adipe, minùs potest operari. Et denique requirit Galenus in eadem substantia cerebri debitam subtilitatem, & tenuitatem, & debitam temperiem quoad primas

4. *Ad bonitatẽ ingenij requiritur in cerebro certa temperies caloris, & siccitatis.*

qualitates: siquidem, si cerebrum sit calidius, causatur instabilitas, & leuitas in operationibus, dum spiritus animales, in quibus resident species, & phantasmata, faciliùs mouentur, & apparentiæ faciliùs euanescunt; & si sit frigidius, causatur torpor, & immobilitas; & si sit benè temperatum quoad hanc vtranque qualitatem, potest causari sufficiens firmitas, & stabilitas. Vnde Aristoteles *in problem. sect. 14. quæst. 15.* in hanc temperiem caloris, & frigoris refert, quare illi, qui nascuntur in locis calidioribus communiter sint melioris ingenij, quàm qui nascuntur in locis frigidioribus: quia calor ambiens extrahit calorem nimium cerebri, eùmque relinquit benè temperatum; cùm tamen è contra frigus ambiens illum augeat, & intendat per antiperistasim, & sic impediat temperiem debitam: & idem est de temperie quoad humiditatem, & siccitatem: siquidem si cerebrum sit humidius, est minùs aptum ad benè apprehendendum, & iudicandum, vt patet in pueris, & in fœminis; & inter bruta, in iis, quæ sunt humidiora, vt sunt, verbi gratia, porcus, & oues, quæ simul etiam sunt stolidiora: & ex hoc capite Aristoteles *lib. 2. de partibus, cap. 2. & 4* ex eo ait, quòd apes, & formicæ, quæ sanguine carent sunt prudentiores, quia sunt sicciores: & fortasse etiam in Scriptura *Isaiæ 28.* ideò dicitur ad litteram, quòd vexatio dat intellectum: quia per tristitiam, quam generat, constringit cor, & sic excludit humiditatem superfluam, quæ est inimica sapientiæ, & exsiccat in aliquo gradu non modò cerebrum, à quo maximè dependent operationes mentis; sed etiam ossa, vt dicitur *Prouerb. 17.* Et contrà ex eo fortasse prouenit, vt honores mutent mores: quia per lætitiam dilatant cor, & diffundunt quandam humiditatem per totum corpus, & vsque ad cerebrum, & in illo corrumpunt debitam temperiem siccitatis, & destruunt optimam dispositionem ad benè operandum. Vnde, quod diximus *paulò antè* ex Aristotele, quòd mollities carnis sit signum ingenij, solùm debet intelligi quoad contactum carnis in reliquo corpore; non autem quoad ipsam substantiam cerebri: siquidem alioqui pueri, & fœminæ, quæ sunt molliores, essent etiam melioris ingenij: & sensus Aristotelis solùm est, quòd mollities indicet tenuitatem, & subtilitatem spirituum, & humorum, qui ex se sunt magis apti ad operationes mentis, si alioqui non desint reliqua, & organa sensuum interiorum sint benè disposita quoad debitam siccitatem, & quoad reliqua requisita; non autem quòd sola carnis mollities sine aliis omnibus sufficienter indicet, aut significet bonitatem ingenij.

5. *Ex partibus, & qualitatibus corporis licitè diuinantur inclinationes, & passiones animi.*

Quòd verò ex partibus, & temperie humani corporis possint licitè diuinari etiam affectiones animi, & inclinationes cuiusque, patet ex eo: quia etiam hæ sequuntur corpora, & ex illorum mutationibus variantur, vt est manifestum in ebrietatibus, ex quarum comparatione ad humorem melancholicum, id fusè explicat Arist. *in problem. sect. 30. quæst.* 1. Et affectiones ipsæ ideò dicuntur passiones, quia non contingunt, nisi ex veris, & physicis passionibus corporis; vt, verbi gratia, affectio iræ, ex efferuescentia sanguinis circa cor; affectio mansuetudinis, ex eiusdem refrigescentia, audacia, ex illius diffusione ad partes remotas; timor, ex illius retractione ad cor; & sic de aliis: qua etiam de causa huiusmodi passiones corporales communiter ponuntur in illarum definitionibus, vt quando ira definitur appetitus vindictæ cum efferuescentia sanguinis circa cor. Et eadem ratione Aristoteles *lib. 2. de part. cap.* 2. ex differentia sanguinis quoad crassitiem, & tenuitatem, caliditatem, & frigiditatem, ait contingere in animalibus differentias quoad robur, & imbecillitatem virium, quoad animositatem, & timiditatem, & quoad ingenium, & capacitatem: & contrà ex affectionibus, & passionibus animi etiam contingunt mutationes, & passiones in corporibus, vt experimur in dies circa amores, timores, tristitias, & circa alias huiusmodi passiones. Et ratio est ex Aristotele *in Physionomicis, cap.* 7. quia corpus, & anima secundùm naturam sibi maximè proportionantur; & ideò plurimarum mutationum, & passionum sunt sibi inuicem causæ. Et sicut in vnoquoque animali secundùm speciem talia sunt organa, & partes corporis, qualia requirit cuiusque anima, & natura; & talis est anima, qualem indicant partes corporis: ita in vnoquoque, secundùm indiuiduum, tales sunt inclinationes, & affectiones animi, quales indicantur per corpora. Et sicut periti equorum, aut canum, ex forma huius, aut illius in indiuiduo colligunt de illius velocitate ad cursum, & de sagacitate ad venationem: ita potest idem colligi etiam de homine, vt probat Aristoteles *in Physionomicis, cap.* 1. Et sicut qui ex aliquo accidente verecundatur, statim rubescit; & qui timet, statim pallescit; & quandiu actualiter manent huiusmodi colores in facie, tandiu intelligitur actualiter manere ipsa passio, seu affectio verecundiæ, aut timoris: ita, qui ex ipsa natura, & quasi habitualiter verecundatur, aut timet, eosdem colores facile habet ex ipsa natura, & ex illis habitualiter, & naturaliter permanentibus potest colligi naturalis propensio ad verecundiam, aut timorem, vt habet idem Aristoteles *in Prædicam. cap. de qualit.* & Polemon, Atheniensis Philosophus, *in libello de interpretatione signorum naturæ, sub initium.* Atque his fundamentis ex vera, & naturali Philosophia desumptis, vt ex se patet, nituntur modi omnes coniectandi, aut diuinandi inclinationes, & propensiones cuiusque ex partibus corporis, de quibus Aristoteles *in Physionomicis, cap. 2. & sequentibus:* siue enim attendatur similitudo, atque habitudo ad externas figuras, & formas brutorum, in quibus inclinationes, & organa illis inseruientia sunt magis manifesta; & qui magnis est oculis, verbi gratia, colligatur esse stupidus, vel non magnæ subtilitatis, & perspicacitatis; quia refertur ad bouem; & qui paruis, esse inuidus, quia refertur ad simiam: siue inter ipsos homines attendantur mores gentium, qui proueniunt ex propriis temperamentis, & indicantur ex certis coloribus, & proportionibus partium, & communiter sunt notissimi; & hic, aut ille, verbi gratia, colligatur habere inclinationes Scytharum, aut Thracum, quia ad illos refertur quoad proportionem, & habitum corporis: siue inter homines eiusdem regionis attendantur mores notissimi, & hic, aut ille colligatur, verbi gratia, esse leuis, aut pauidus, quia colore est candido, & cute molli, & quoad hoc refertur ad fœminas, quarum leuitas, & pauor est ex se manifestus: siue attendatur habitudo eorum, qui sunt in actu alicuius passionis, & ex eo, verbi gratia, colligatur aliquis esse iracundus, quia fixis, & immotis oculis solet intueri; quod communiter faciunt, qui sunt irati: siue, inquam, attendatur hic, aut ille modus, & ratio diuinandi; tandem in idem principium omnia recidunt, quòd animi affectiones corporis temperamenta sequantur. Et hoc notissimum omnibus ex eo potest esse, quia infantes recèns nati, qui affectiones nō ex arte simulant, sed maximè produnt ex natura, ex sola diuersitate temperamenti diuersissimas habent affectiones; & eorum aliqui sunt iracundi, & audaces; alij mites, & timidi, verecundi, inuerecundi, auidi, appetentes, tolerantes, &c. Et præterea quia tota vita, prout humores, vel arte medica, vel per ætates variantur, continuò experimur etiam variatas inclinationes, & propensiones, & aliis naturaliter delectamur in pueritia, & aliis in iuuentute, in virilitate, in senectute, &c.

Atque hanc diuinationem, & coniectationem ex signis, & partibus corporis, sæpiùs approbant, & confirmant etiam sacræ Litteræ, vt 1. *Paralip.* 12. quando dicitur de viris robustissimis, & de optimis pugnatoribus: *Facies eorum, quasi facies leonum.* & *Prouerb.* 6. de homine desertore, & apostata: *Homo apostata graditur ore peruerso, annuit oculis, terit pede, digito loquitur.* & cap. 17. *In facie prudentis lucet sapientia.* & Ecclesiastici 13. *Cor hominis immutat faciem illius: & vestigium cordis boni, & faciem bonam difficilè inuenies.* & *Isaia* 3. de peccatoribus: *Agnitio vultus eorum respondit eis.* & sæpè *alibi.* Et eadem ratione Sanctus Gregorius Nazianzenus *cap. 4. in Iulianum*, ex eius vultu, & habitu corporis rectè coniecit, quis esset futurus. Et etiam Iuristæ, si plures accusentur de aliquo crimine, illum primò quæstioni subiiciunt, qui malam habuerit physiunomiam: quia ex illa præsumitur magis procliuis ad delicta, vt notant Bald. *in L. 2. num. 5. C. Quorum appellationes non recipiuntur.* Carterius *in sua practica criminali, indicio* 29. & alij apud Delrium *lib. 4. disquisit. cap. 3. quæst. 3. citata.*

Secundò, non est licitum ex physiognomia certò iudicare de actibus, siue de moribus actualibus alicuius; sed solùm de propensionibus, & inclinationibus quasi habitualibus. Ita Azor. *lib. 9. cap. 16. ad fin.* Delr. *qu. 4. cit.* Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 38. num.* 41. quia, quamuis inclinationes sint à natura, & à causis naturalibus; actus tamen non sunt à natura; sed solùm à voluntate: & ita possumus illas moderari virtute, & studio, vt omninò videamur eas extirpasse, & radicitùs sustulisse, vt de Socrate, qui ex habitu corporis fuit iudicatus ferè stupidus, tardóque ingenio, & mulierosus, rebúsque venereis maximè deditus: & tamen virtute, & studio oppositos mores in se expressit, vt videre est apud M. Tullium *in lib. de fato.* 6. *Non tamen est licitū diuinare actus ipsos, & mores actuales.*

Tertiò, multò minùs est licitum, ex habitu corporis certò iudicare de extrinsecis, & merè contingentibus, v. g. de honoribus, opibus, nuptiis, statu vitæ, modo mortis, & similibus: quia hæc non dependent à naturali constitutione, & habitu corporis. Et si ad hæc certò, & infallibiliter diuinanda, 7. *Et multò minùs effectus contingentes, & merè fortuitos.*

præter naturalem physionomiam adhibeatur etiam diuinatio astrologica, ex qua singulis partibus humani corporis dicuntur correspondere, & præcisè certi Planetæ; adhuc non vitabitur superstitio: siquidem neque ex ipsis astris, aut Planetis possunt certò diuinari huiusmodi effectus, vt *suprà* ostendimus; & ideò multò minùs possunt diuinari ex partibus corporis, per hoc, quòd sint peculiariter illis subiectæ.

Vnde vno verbo ea tantùm possunt diuinari ex facultate, aut arte physionomica, quæ possunt prouenire ex temperamento, & complexione, quæ sola potest certò colligi ex colore, & figura partium corporis, si benè aduertantur, & expendantur simul omnia, quæ possunt facere ad eundem effectum; non autem solùm iudicetur ex vno, aut altero: sic enim, quod *suprà* diximus, molliciem carnis indicare bonitatem ingenij, & aptitudinem mentis; non est accipiendum de quacunque mollitie; sed solùm de illa, quæ proueniat ex sanguinis, & humorum subtilitate, & tenuitate; & quæ in ipso sanguine simul habeat satis caliditatis, & siccitatis: non autem de illa, quæ solùm proueniat ex abundatia humoris phlegmatici, & ex sanguine aquosiore, & frigidiore, vt contingit in pueris, & mulieribus: & ideò ad ferendum iudicium de ingenio, non est attendenda sola mollities; sed etiam caliditas, & siccitas in debita proportione.

8. *Quomodo sit licita diuinatio ex partibus corporu, prout cõparantur cũ particularibus Planetis.*

Atque ad hunc modum diuinandi temperiem, & complexionem cuiusque ex partibus corporis, & vlteriùs diuinandi inclinationes, & reliqua, quæ possunt prouenire ex temperie, reducitur etiam ille, quem tradunt recentiores Physionomici apud Ioannem Baptistam Portam *lib. 1. Physionomiæ, cap.* 19. ex proportione, & comparatione earundem partium humani corporis cũ ipsis Planetis, habita ratione magnitudinis, lucis, & qualitatum, quæ illis attribuuntur: nam, quia Saturnus, verbi gratia, apparet mediocris magnitudinis, & multi splendoris, & coloris quasi liuidi, & nigrioris, & inter Planetas est deformissimus, & motus tardissimi, quem non absoluit nisi spatio triginta annorum, & virtualiter est frigidus, & siccus, quæ est temperies senum; hinc est, quòd homines faciat non valdè magnos quoad staturam, & oculos tribuat valdè lucidos, sed nigros; & colorem vultus quasi pallidum, & totum vultum quasi deformem, & incessum grauem, & tardum; & totum temperamentum ex prædominio frigidum, & siccum: & ideò qui cernuntur cum hac proportione, & qualitatibus partium, rectè colliguntur esse Saturnij, & rectè possunt de illis colligi, & diuinari proprietates, & effectus Saturni, id est, morositas, tristitia, tarditas: sed in consiliis, & rebus gerendis prudentia: & quòd suis commodis maximè seruiant, vt faciunt senes: & quòd propter frigiditatem parum comedant, & concoquant cibi; & per siccitatem multum appetant potus, & multùm bibant, & reliqua habeant vitia senum, quæ possunt prouenire ex temperamento iam dicto. Et similiter quia Iupiter est mediocris magnitudinis, & satis lucidus, & coloris quasi rosei, & motus satis tardi, quem non absoluit nisi spatio duodecim annorum; & inter Planetas est satis pulcher, & virtualiter est calidus, & humidus; hinc est, quòd homines faciat staturæ mediocris, & coloris rosei, & benè formosos, & grauis incessus, & temperamenti calidi, & humidi: & qui cernuntur cum his qualitatibus, rectè colliguntur esse Iouiales, & rectè diuinentur habere illas inclinationes, quæ possunt causari ex temperamento calido, & humido; & sic de aliis: quæ tamen tota diuinatio solùm nititur naturali temperamento, & complexione; quamuis tandem hæc ipsa referatur in astra, & in Planetas. Sed, qua ratione ex ipsis astris, & Planetis non possunt diuinari effectus merè contingentes, & merè fortuiti: ita nec possunt diuinari ex partibus corporis, quomodocunque comparentur ad astra, & ad Planetas.

DISPVTATIO X.

Quæ diuinatio specialiter sit licita ex lineis manuum, & ex vnguibus, & ex pedibus, & ex fronte, & ex næuis.

1. *Longitudo, & breuitas vitæ quomodo colligatur, & diuinetur ex lineis manus.*
2. *Ingenium, & inclinationes cuiusque licitè colliguntur ex lineis manus.*
3. *Actus liberi, & euentus merè contingentes non possunt diuinari ex lineis, aut signis manuum.*
4. *Chiromantia astrologica quomodo ab aliquibus asseratur.*
5. *Sed omninò est superstitiosa, si per illas diuinentur actus liberi, aut euentus fortuiti.*
6. *Quale peccatum sit consulere Zingaras per inspectionem manuum.*
7. *Chiromantia non benè ab aliquibus probatur ex locis Scripturæ.*
8. *Diuinatio ex vnguibus, seu Onychomantia, quænam sit, & quomodo sit licita.*
9. *Colores vnguium sunt ex coloribus cutis.*
10. *Diuinatio ex pedibus, seu Pedomantia, quomodo sit licita.*
11. *Diuinatio ex fronte, seu Metoposcopia, quomodo sit licita.*
12. *Quomodo sit licita diuinatio ex næuis.*

AD naturalem physionomiam etiam pertinet diuinatio ex lineis manus, ex quibus similiter potest colligi naturalis complexio, & constitutio nostri corporis; & consequenter etiam possunt illa coniici, & diuinari, quæ possunt prouenire ex tali constitutione, vt est præcipuè longitudo, & breuitas vitæ, vt videre est apud Mart. Delrium *lib. 4. disquisit. cap. 3. quæst. 5. concl. 1.* & Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 38. num. 47.* & Franc. Vallesium *in sua sacra Philosophia, cap. 32.* nam hoc modo Aristoteles *lib. 1. de histor. animal. c. 15.* apertè asserit, quòd lineæ, & scissuræ manus sunt indices vitæ longioris, si singulæ, aut binæ sint ductæ per totam manum; & breuioris, si non designent totam longitudinem: & *in problem. sect. 10. quæst. 48.* & *sect. 34. quæst. 10.* eam reddit rationem huius rei, vt exponit Petrus Apponen. *sect. 10. quæst. 48. cit.* quia melior, & perfectior articulatio partium apertè indicat, quòd materia, ex qua sunt formatæ, fit meliùs digesta; & virtus formatiua meliùs potuerit illi dominari, & si potuit ita distinguere, & articulare eas partes, quæ sunt remotiores à corde, & quæ alioqui minùs postulant articulari, signum est, quòd multò perfectiùs potuit formare, & articulare, & distinguere ipsum cor, & alias partes propinquiores, quæ magis influunt in ipsam vitam. Et sicut perfectior articulatio cordis per futuras, ac rimas, quæ cernuntur in parte illius exteriore, omninò similes lineis manus, indicant in illo perfectiorem temperiẽ; & ideò in animalibus, quæ sensu magis valent, cernuntur corda magis articulata, quàm in aliis, quæ sunt sensu obtusiora, vt notat idem Aristoteles *lib. 2. de partibus*, 1. *Lõgitudo, & breuitas vitæ quomodo colligatur, & diuinetur ex lineis manuum.*

nibus, *cap*.4. ita & similis articulatio manus, quæ quoad hoc maxime cordi proportionatur, indicat meliorem temperiem in materia manus, & per consequens etiam in materia aliarum partium, & ipsius totius: & contrà, si lineæ manus, eiúsque articulationes, vel omninò non sint, vel non appareant, vel non benè iungantur inter se, signum est, quòd materia sit indigesta, & fortiùs restiterit virtuti formatiuæ, & non potuerit ab illa benè terminari, & conformari cum corde; & per consequens quòd talis homo sit futurus breuioris vitæ: siquidem humor minùs digestus, & temperatus faciliùs putrescit, & dissoluitur. Et per hoc facilè respondetur ad id, quod obiicit Petrus Nauar. *lib*. 2. *de restit. cap*. 2. *part*. 1. *num*. 110. non posset ex lineis manus colligi temperamentum, & complexionem: quia neque sunt causa, neque effectus complexionis; neque sunt effectus causæ tertiæ, quæ sit commonis complexioni, & lineis; & ideò nullam habent cum illa connexionem, secundùm quam possint illam significare. Contrà enim est: quia virtus formatiua, quæ materiam benè terminat, & articulat, simol causat complexionem, & simul lineas benè format; & ideò tam lineæ, quam complexio sunt ab illa, vt à causa communi.

2. *Ingenium, & inclinationes cuiusque licitè colliguntur ex lineis manus.*

Et quoniam ex temperie corporis maximè pendet etiam ingenium, & inclinationes, licitè possunt etiam hæc coniectari ex lineis, & ex signis manuum, vt notant Authores citati: hoc enim modo Aristoteles *in Physiognomicis*, *cap* 6. extrema corporis, quales sunt manus, & pedes, ait esse signum hominis fortis, & generosi, quando sunt magna, & fortia; & hominis timidi, & imbecilli, quando sunt parua, & imbecilla: & ex manibus Esaü pilosis, & hispidis, vt dicitur *Genesis* 25. potuisset rectè colligi agreste illius ingenium, & mores ferini: & contrà ex leuibus, & mollibus manibus Iacob, ingenium, & mores verè humani, vt notat Ioan. Pineda *in Iob*, *tom*. 2. *cap*. 36. *vers*. 26. *num*. 3. & *cap*. 37. *vers*. 7. *num*. 10.

3. *Actus liberi, & euentus merè contingentes nō possunt diuinari ex lineis, aut signis manuum.*

Qua tamen ratione ex naturali physionomia, & ex quocunque temperamento partium corporis, non possunt certò diuinari operationes liberæ, & effectus, siue euentus merè fortuiti & contingentes, vt *suprà* diximus: ita nec possunt diuinari ex signis, aut lineis manuum, cùm absolutè non pendeant, nisi à voluntate, & libertate, vel à causis merè per accidens: quamuis non sit negandum, quòd dum ex temperamento colliguntur inclinationes, possint etiam ex inclinationibus probabiliter coniectari operationes, cùm homines in operando communiter sequantur inclinationes naturæ, vt *suprà* diximus.

4. *Chiromantia astrologica quomodo ab aliquibus asseratur.*

Sed præter hanc chiromantiam, aut diuinationem ex manibus, quæ est pars Physicæ, quædam alia ab aliquibus ponitur, quam subalternant astrologiæ: siquidem asserunt, signa manus pendere à certis astris, & indicare vnicuique, quid astra specialiter illi portendant, quæ Deus posuit in signa temporum, vt habetur *Gen*. 1. neque possunt pro futuris temporibus significare idem pro omnibus, neque aliquid peculiare pro singulis, nisi imprimant vnicuique signa alia magis propria, & magis nota, & per hæc quodammodo enoncient, atque declarent significationem suam magis obscuram. Atque hac de causa distinguunt in vola, seu palma manus, quasi plures areolas, aut monticulos, eósque suis limitibus circumscriptos assignant singulos Planetis singulis, id est, Marti partem illam, quæ est sub pollice; Ioui alteram, quæ est sub indice; Saturno tertiam, quæ est sub medio; quartam Soli, quæ est sub annulari; quintam Veneri, quæ est sub auriculari; sextam Lunæ, quæ est in fine manus, eáque parte, qua solemus percutere; & denique triangulum, quod relinquitur in media mano Mercurio: & vnumquemque ex his Planetis contendunt in huiusmodi areolis, aut monticolis præsignificare vnicuique suos effectus; id est, Martem, audaciam, robur, ignes, & cruces; Iouem, sacerdotia, honores, & magistratus; Saturnum, carceres, cruciatus, quartanas, venena, metus, luctus, profundas cogitationes paupertatem, & tristia; Solem, honores maiores, potentiam, amicitias virorum Principum; Venerem, vxorem, filios, voluptates, felicitates; Lunam, defluuia piruitæ, suffocationes in aquis, naufragia; Mercurium, ingenium, eloquentiam, eruditionem, aut læsionem linguæ, vt videre est apud Cardanum *lib*. 15. *de variet. cap*. 79.

5. *Sed omninò est superstitiosa, si per illam diuinentur actus liberi, aut euentus fortuiti.*

Verùm hæc facultas, si extendatur ad certò diuinandos actus liberos, & euentus fortuitos, est omninò superstitiosa, & expressè damnata *in Bulla Sixti V*. & *in Indice librorum prohibitorum*, *regula* 9. eámque damnant omnes communiter, Nau. *in Man. cap*. 11. *num*. 31. *in fine*. Petr. Nau. *lib*. 2. *de restitut. cap*. 2. *num*. 109. Simanchas *de cathol. instit. cap*. 11. *num*. 18. Franc. Vallesius *in sua sacra Philosophia*, *cap*. 32. Sanchez *lib*. 2. *in Decal. cap*. 38. *num*. 47. Fagundez *lib*. 1. *in* 1. *preceptum Decal. cap*. 39. *num*. 3. Imò Albertus ipse Magnus *in Speculo astronomico*, *cap*. 16. *in fine*, (*si tamen is liber Alberti est*,) eam non admittit, nisi in quantum est pars naturalis physionomiæ, collecta, vt ipse loqoitur, ex significationibus magisterij astrorum super corpus, & super animam, & ex figura exteriore corporis colligit mores animi, non quia sit vnum causa alterius, & figura sit causa morum, vel mores sint causa figuræ; sed, quia tam figura, quàm mores causantur ab aliquo tertio, id est, immediatè, & proximè à complexione, & temperamento, & mediatè, & remotè à prima virtute formatiua, & ab astris. Et contra illam, quatenus asseritur, posse diuinare actus liberos, & euentus fortuitos, faciunt ea, quæ diximus *n*. 3. & *disputationibus præcedentibus*, contra diuinationem eorundem actuum, & euentuum per astra. Quare, si admittantur singuli Planetæ specialiter dominari areolis, aut monticolis manus iam explicatis, non debent admitti, quòd in illis, aut per illos ea significent, aut causent, quæ non possunt in toto homine causare, aut significare per se, vt certè sunt actus liberi, & euentus fortuiti.

6. *Quale peccatum sit consulere Zingaras per inspectionem manuum.*

Atque hac de causa illicitum est consulere Zingaras, aut fidem illis habere ex manuum inspectione de huiusmodi futuris euentibus; & mortaliter peccat, qui seriò consulit, & certam fidem iis adhibet, & solùm venialiter, qui eas consulit ex sola curiositate, & ioci causa, vel animo ridendi, nisi fortè ratione scandali etiam in hoc casu peccet mortaliter propter qualitatem, & circunstantiam personæ consulentis, vt notat Nau. *in Man. cap*. 11. *num*. 31. *cit*. Sanchez *lib*. 2. *cap*. 38. *cit. num*. 48. Fagundez *cap*. 39. *cit. num*. 4. Delrius *lib*. 4. *cap*. 3. *quæst*. 5. *cit*. vbi etiam multa disserit de origine, & moribus Zingararum.

7. *Chiromantia non benè ab aliquibus probatur ex locis Scripturæ.*

Neque fauent huic diuinationi superstitiosæ per lineas, & areolas manus, loca Scripturæ, quæ illius assertores, & defensores afferunt: nam, quod habetur *Exodi* 13. ad populum Hebræum: *Et erit quasi signum in manu tua*. ad litteram intelligitur de solennitate, & celebratione azymorum, quam Deus *ibi* præcipit in signum rememoratiuum liberationis ex Ægypto, iísque vult esse ad instar eorum signorum, quæ homines solent ponere, & habere in mani-

bos, quando volunt certiùs, & firmiùs recordari alicuius rei, ponendo, v.g. annulum in certo digito, vel filum alligando, vt exponit Delrius *quæſt. 5. cit.* Et ideò nihil facit pro lineis manus ſimiliter id, quod habetur *in libro Iob, c. 37.* de Deo: *Qui in manu omnium ſignat, vt nouerint ſinguli opera ſua* nam ad litteram ſignificat, quòd Deus tempore hyemis, niues, frigora, & tempeſtates, de quibus *ibi* eſt ſermo, obſignet quodammodo, & claudat in manibus hominum, eaſque faciat ita torpere, vt vnuſquiſque per ſe aduertat, quid poſſit tunc facere, & quo tempore ſit operandum, vel ceſſandum ab opere. Eáque expoſitio clarior redditur verſione alia Septuaginta Interpretum, quam ſequitur Concilium Mileuitanum *c. 8.* & apud Azor. *part. 1. lib. 9. c. 16. q. 8.* & ſic habet: *Qui in manu omnium hominum obſignat, vt ſciat vnuſquiſque infirmitatem ſuam.* nam ſenſus eſt, quòd Deus claudat, & quaſi obſignet in manu cuiuſque frigus niuis, & tempeſtatis; & ea ratione vnumquemque moneat ſuæ infirmitatis, & imbecillitatis, & quòd nihil poſſit facere, niſi Deo iuuante. Et ſi verba illa Iob accipiantur quaſi per ſe, non autem vt cohærentia cum præcedētibus, de niuibus, & de frigoribus, aptiſſimæ, & ingenioſiſſimæ ſunt aliæ expoſitiones Franciſci Valleſij *de ſacra Philoſophia, c. 32. cit.* quòd, ſcilicet, ſignarit Deus in manibus cuiuſque opera ſua: quia vnuſquiſque ſuas manus intuendo agnoſcit ſe eſſe natum ad omnes artes exercendas; ſiquidem manus ſoli homini ſunt tributæ non autem aliis animalibus; & ideò ſunt tributæ, quia eſt prudentiſſimum omnium: & rectè poteſt vti omnibus inſtrumentis, dum poteſt vti manibus, quæ ſunt inſtrumentum ante inſtrumenta, vt ex ſententia Anaxagoræ habet Ariſtoteles *lib. 4. de partibus, cap. 10.* Et prætereà quòd ex manibus per Phyſicam, & naturalem Chiromantiam poſſit vnuſquiſque conicere propriam conſtitutionem, & complexionem, & ex illa inclinationes, & propenſiones; & inde aduertere, quomodo debeat ſe gerere in ſuis operationibus. Sed plura circa hunc locum Sancti Iob poſſunt videri apud Expoſitores, & præcipuè apud Pinedam *in cap. 37. verſ. 7.*

8\. *Diuinatio ex vnguibus ſeu Onychomātia, quænam ſit, & quomodo ſit illicita.*

Ad Chiromantiam, ſeu diuinationem ex ſignis manuum etiam pertinet diuinatio ex ſignis, aut maculis vnguium, quæ dicitur Onychomantia: quòd enim etiam hæc numeretur inter artes, ſeu facultates diuinatrices, patet ex Cardano *lib. 5. de variet. cap. 79.* qui etiam *lib. 8. cap. 43.* de ſe ipſo affirmat, quòd eorum, quæ ſibi eſſent euentura, ſemper in vnguibus apparerent aliqua ſigna, id eſt, nigra, & liuida euentuum malorum in medio digito: alba verò felicium, & bonorum: & quòd ſpecialiter circa honores huiuſmodi ſigna apparerent in pollice; & circa diuitias in indice; & circa ſtudia, & res maioris momenti in annulari; & circa exiguas intentiones in auriculari. Et quòd ſi huiuſmodi ſigna eſſent benè coacta, addit, quòd ſignificarent res benè firmas; & ſi eſſent veluti ſtellæ, ſignificarent res minùs conſtantes; ſed magis publicas, & verbis plenas. Quod idem per multos annos ſibi contigiſſe quoad euentus tam bonos, quàm malos, per ſigna vnguium alba, aut nigra, narrauit mihi etiam alius in primis nobilis, & in Romana Curiæ benè notus. Et totam rationem ſic diuinandi ex vnguibus, qui illam aſſerunt, maximè referunt in Planetas, quos ſingulos volunt ſpecialiter dominari ſingulis digitis, ſuóſque effectus præſignificare in vnguibus. Sed ſiue illam referat in Planetas, ſiue in aliud quippiam, ſuperſtitioſa eſt, & illicita, vt notat Azor. *par. 1. lib. 9. cap. 16.* & Delrius *lib. 4. diſquiſit. cap. 3. quæſt. 5. in fine,* ſi diuinationem extendat non modò ad res naturales, & neceſſarias, qualis eſt, verbi gratia, valetudo proſpera, aut aduerſa; vel etiam aptitudines, & propenſiones ad hoc, aut illud, quæ forte poſſunt colligi ex vnguibus rotundis, vel acutis, aut aduncis, in quantum referuntur ad hæc, vel illa animalia bruta, & arguunt hanc, vel illam temperiem naturalis caloris, ex quo formantur, vt tradunt Phyſionomici; ſed etiam ad res contingentes, & liberas, vel etiam ad merè fortuitas, & caſuales, quæ vel ſimpliciter non habent cauſas certas, vel certe non poſſunt in illis præcognoſci, vt *ſupra* diximus.

9\. *Colores vnguium ſunt ex coloribus cutis.*

Et reuerà ſi benè expendatur natura vnguium, & finis, propter quem ſunt tributi, clare conſtat, quòd nihil contingens, aut merè fortuitum poteſt ex illis diuinari: nam, vt patet ex Ariſt. *lib. 4. de part. cap. 10.* ſolùm ſunt gratia operimenti, vt tegant, & tueantur extremos digitos, &, vt ſubdit *ibidem*, materia, quæ inſeruit, & ſecedit ad vngues formandos, eſt eiuſdem rationis cum illa, quæ in habentibus cornua inſeruit ad cornua, & in habentibus dentes inſeruit ad dentes, id eſt, portio terreſtris, & craſſior; & in iis animalibus, quæ non habent digitos, nec plures vngues, quia eſt multa, coaleſcit in vnum tantùm vnguem maiorem, & craſſiorem, qui dicitur vngula, vt patet communiter in quadrupedibus; & quia vngues non aliunde habent originem, niſi ex cute extremorum digitorum, quos contegunt, & tuentur, inde eſt, quòd etiam ſequantur colorem cutis, & vngues ſint albi, quando cutis eſt alba; & nigri, quando eſt nigra, vt etiam contingit in pilis propter eandem rationem; & expreſsè habetur ea Ariſtotele *lib. 3. de hiſtor. anim. cap. 9.* & *lib. 2. de gener. animal. cap. 4.* & *in problem. ſect. 11. qu. 65.* Et patet ad ſenſum in Æthiopibus, qui & pilos, & vngues habent nigros iuxta colorem cutis; & in nobis ipſis, qui pro diuerſa diſpoſitione, quam patimur, caloris, & frigoris, habemus vngues modò liuidos, & nigriores, & quaſi plumbeos; & modò roſeos, & claros, & benè viuidos. Vnde, quemadmodum ex huiuſmodi coloribus vnguium, ſiue permanentibus, ſiue tranſeuntibus, nihil aliud poſſumus diuinare, niſi colorem ipſius cutis, & hanc, vel illam diſpoſitionem humoris tenuioris, aut craſſioris, calidioris, aut frigidioris, ex qua in illa prouenit color, qui & refunditur in ipſos vngues: ita etſi contingant in partibus vnguium colores alij, ſiue albi, ſiue nigri, non poſſumus aliud diuinare, niſi quòd in partibus cutis talis, aliqua ſit diſpoſitio, quæ reddat talem colorem, album, aut nigrum, id eſt, humor aliquis tenuior, & frigidior, & dilutior pro colore albo; & humor craſſior, & calidior, & opacior pro colore nigro. Et ſi dicantur hi ipſi humores prouenire ab aſtris, & à Planetis, adhuc non poterit per illos aliud diuinari, niſi illud, quod aſtra, & Planetæ poſſunt cauſare, & ſignificare per tales humores; quod tamen non ſunt actus liberi, & euentus merè fortuiti, & caſuales. Vnde, ſi Cardanus, aut alius quicunque aliquid huiuſmodi diuinauit ex ſignis vnguium, vel eſt dicendus diuinaſſe ex opera Dæmonis, vel id eueniſſe omninò caſu.

10\. *Diuinatio ex pedibus, ſeu Pedomantia, quomodo ſit licita.*

Et idem eſt dicendum de alia diuinatione ex ſignis pedum, & præcipuè ex articulis digitorum, quæ appellatur Pedomantia, vt videre eſt apud Azor. *c. 16. cit.* quicquid enim ſit, vtrùm poſſit etiam ex pedum diſpoſitione, & qualitate aliquid coniici, & diuinari ex iis, quæ pertinent ad operationes naturæ, vt *iam* diximus poſſe licitè fieri per naturalem phyſionomiam ex aliis partibus humani corporis, nihil poteſt certò colligi, aut

diuinari

diuinari circa actus liberos, siue proprios, siue alienos, & circa euentus merè fortuitos: idque est verum, siue attendatur magnitudo, aut paruitas ipsorum pedum; siue rectitudo, aut curuitas, coniunctio, aut separatio in ipsorum digitis, siue aliud quodcunque signum: nam ex Aristotele *in Physionomicis, cap.* 9. qui habent pedes benè formatos, & magnos, & benè articulatos, & neruosos, signum est, quòd sint fortes, non solùm quoad vires, & robur corporis; sed etiam quoad animum: quia referuntur in vniuersum ad genus masculinum; & virtus formatiua fuit potens ad benè illos formandos, & distinguendos per calorem; vnde & arguunt bonam temperiem, & mores optimos, vt notant alij Physionomici: & contrà, qui habent pedes paruos, strictos, inarticulatos, & delectabiliores visu, quàm fortiores, signum est, quòd sint molles, & effœminati secundùm ea, quæ sunt in animo: quia contraria ratione referuntur ad genus fœmininum: & qui digitos pedum, aut vngues habent curuos; signum est, quòd sint inuerecundi; quia referuntur ad aues curuorum vnguium, quales sunt corui, in quantum, scilicet, multum habent siccitatis, ex qua prouenit curuitas; sicut & rectitudo maximè prouenit ex humiditate. Et denique, qui pedum digitos habent coniunctos, signum est, quòd sunt timidi, quia referuntur ad coturnices, & ad aues strictorum pedum, degentes in lacubus. Et si a limitamus, præter has diuinationes, etiam alias ex aliis Physionomicis apud Ioannem Baptistam Portam *lib.* 2. *Physionomiæ, cap.* 48. *&* 49. quoad alias bonas, aut prauas inclinationes, & propensiones naturæ; non tamen possumus, aut debemus admittere diuinationes certas, & firmas quoad actus liberos ex huiusmodi propensionibus bonis, aut prauis.

11. *Diuinatio ex fronte, seu Metoposcopia, quomodo sit licita.* Et idem est de diuinatione ex fronte, vel ex lineis, & signis frontis, quæ appellatur Metoposcopia: licita enim est, in quantum est pars naturalis Physionomiæ, & solùm versatur circa temperamentum humorum, & qualitatum, & circa naturales inclinationes, quæ ex illis proueniunt: illicita autem, in quantum ab aliquibus dicitur subalternari Astrologiæ, & extenditur etiam ad effectus contingentes, & liberos: simili enim ratione etiam Metoposcopi singulas lineas frontis assignant Planetis singulis, id est, supremam, & proximam commissuræ coronali, Saturno; alteram Ioui, tertiam Marti, similitudine quadam mundi minoris, qui est homo, cum mundo maiore, & cælo. Verùm hæc omnia si admittantur, solùm sunt admittenda in ordine ad cognoscendos, & diuinandos effectus purè naturales, ad quos solùm licitè extenditur etiam diuinatio astrologica, non autem ad cognoscendos actus liberos, aut euentus fortuitos, vt *suprà* diximus: & hoc modo Arist. *in Physionom. cap.* 9. & *lib.* 1. *de histor. animal. cap.* 8. de fronte solùm considerat paruitatem, magnitudinem, rotunditatem, planitiem, contractionem, seu rugositatem, tranquillitatem, seu serenitatem, turbationem, & quasi nubilositatem, & his similia; & solùm colligit indocilitatem, tarditatem, insipientiam, sagacitatem, mansuetudinem, adulationem, inconstantiam, iracundiam, audaciam, & similia, in quantum huiusmodi externæ dispositiones frontis referuntur ad hæc, vel illa animalia bruta, in quibus hæ affectiones, & qualitates magis apparent, & in quantum arguunt internas dispositiones ventriculorum cerebri, ex quibus maximè pendet recta, aut praua operatio imaginationis, & phantasiæ, & per consequens hæc, vel illa ingenij qualitas, & hæc, vel illa inclinatio ad hos, vel illos mores, vt etiam *suprà* diximus *disp.* 9. dum ageremus de diuinanda bonitate ingenij ex apparente, & externa figura capitis: & de colligendis, aut diuinandis actibus liberis, & euentibus merè fortuitis Aristoteles ne verbum quidem facit vnquam.

12. *Quomodo sit licita diuinatio ex nævis.* Denique etiam diuinatio ex nævis, de qua multis scripsit Melampus, Græcus Author, censendi est superstitiosa, & illicita, si se extendat ad actus liberos, & ad effectus, & euentus contingentes, qui naturaliter diuinari non possunt: quamuis enim ex vno, qui fortè apparet in hac parte humani corporis, possit diuinari etiam alius, qui illi respondet in alia parte, quæ non apparet, vt videre est apud Ioannem Baptistam Portam *lib.* 5. *sua Physionom. cap.* 44. *in fine*, & apud Melampum *in lib. cit. de naeuis*, vbi specialiter asserit, quòd qui habet næuum in naso, similem habet etiam in partibus abditis, & secretis; & qui habet in gula, etiam habet in ea parte, ad quam venter desinit; & qui habet in mento, etiam habet ad partem lienis; & qui habet in aure, etiam habet in femore. Et quamuis fortasse ex vtroque næuo possit diuinari hæc, vel illa temperies, quoad humorem melancholicum, quæ est illius materia proxima; & per consequens hæc, vel illa inclinatio, vel propensio in habente huiusmodi næuos; non tamen potest certò diuinari hic, vel ille actus liber, aut hic, vel ille euentus fortuitus.

DISPVTATIO XI.

Quæ diuinatio possit esse licita ex cantibus, vocibus, & motibus animalium.

1. *Aruspicium quid propriè sit.*
2. *Auspicium*
3. *Augurium.*
4. *Pluuia, & tempestates possunt licitè diuinari ex cantibus, & motibus animalium.*
5. *Et præcipuè ex auibus.*
6. *Et ex piscibus.*
7. *Et ex animalibus terrestribus.*
8. *Ex cantibus, & motibus animalium possunt licitè coniectari etiam aliqua circa affectiones, & passiones ipsorum hominum.*
9. *Non autem est licitum diuinare aliquid aliud ex euentibus futuris, aut occultis.*
10. *Quomodo Ioseph Patriarcha dicatur fuisse peritus scientiæ augurandi.*

1. *Aruspicium quid propriè sit.* Diuinatio ex animalibus tres habet præcipuos modos, aut species, vt notat Azor. *part.* 1. *lib.* 9. *cap.* 15. id est, Aruspicium, Auspicium, Augurium. Aruspicium est, quando in sacrificiis obseruantur motus, intestina, fibræ, aut viscera victimarum; & ex illis diuinantur, & prædicuntur euentus futuri, vt videre est apud Marcum Tullium *lib.* 2. *de diuinat.* Plin. *lib.* 11. *cap.* 12. Valer. Maxim. *lib.* 1. *cap.* 4. *& seqq.* Et rectò sumitur etymologia vocabuli, si scribatur sine aspiratione, vt multi volunt, ab aris inspiciendis, ad quas sistuntur, & cæduntur victimæ, & circa quas Aruspices continuò versantur: vnde & iidem sunt, atque Arioli; & aruspicium idem est, atque ariolatio, vt notat Delrius *lib.* 4. *disqu. cap.* 2. *qu.* 7. *sect.* 2. *initio.* Vel certè si scribatur cum aspiratione, *Haruspices*, vt volunt alij, rectè sumitur à vetere vocabulo, *Haruga*, quod, teste Donato, significat victimam, in qua similiter inspicienda, & contemplanda

da Haruſpices continuò ſunt, vt idem ſubdit. Vel denique Haruſpices dicuntur, quaſi horarum inſpectores, vt dicitur cap. *Igitur. 26. qu. 3.* in quantum obſeruant dies, & horas in agendis negotiis Neque ſolas victimas iam cæſas, & immolatas antiqui Haruſpices obſeruabant; ſed etiam motus, & voces, dum adhuc viuerent, & ad aras producerentur, & ſiſterentur; & partes, & viſcera, & membra ſingula, quando eſſent iam cæſæ; & figuras, & motus, & colores ipſius flammæ, ſi fortè in ignem conicerentur, vt, v.g. ſi coïret in modum pyramidis; an verò hac illac diuideretur; ſi eſſet benè clara, & lucida; ſi ſtrepitus ederet, ſi fumus rectà aſcenderet; & plura huiuſmodi, quæ latè proſequitur Delr. *ſect. 1. cit.* Sed de Aruſpicio nō eſt, quòd ampliùs laboremus, cùm hoc tempore non ſit in vſu, & manifeſta ſit ſuperſtitio, vtpote pertinent ad idololatriam; neque aliud habeat fundamentum, niſi ex opera Dæmonis, à quo ſolo poterat eſſe diuinatio futurorum ex victimis, & ex ſacrificiis falſorum Deorum.

2. *Auſpicium.* Auſpicium dicitur ab auibus inſpiciendis, quaſi auium aſpicium, vt habetur cap. *Igitur. 26. quæſt. 3.* quando, nimirum, diuinantur futura ex obſeruato auium habitu, paſtu, volatu, & motu: vt, verbi gratia, ſi pulli, aut paſſeres cibum reſpuant; ſi columbæ deſerant domum, in qua eſſe conſueuerunt; ſi grues, aut vultures celeri volatu ad nos veniant; ſi aquila capiti alicuius inſideat, &c.

3. *Augurium.* Et denique Augurium dicitur quaſi auigerium, ſeu auigarrium, vt *ibidem* dicitur, à geſtis, & ab garritu, ſeu cantu auium, quando, nimirum, ex illo diuinantur futura: vt, verbi gratia, ſi cornix à læua canat, aut coruus à dextera: de quibus diuinationibus fusè Delrius *lib. 4. cap. 3. qu. 7. cit. ſect. 2.*

Vt verò conſtet, quæ diuinatio ex auibus, & abſolutè ex brutis ſit licita, & quæ illicita, hæc poſſunt notari.

4. *Pluuia, & tempeſtates poſſunt licitè diuinari ex cantibus, & motibus animalium.* Primò, ex cantibus, vocibus, & motibus animalium ea tantùm poſſunt licitè diuinari, quæ ſunt effectus eiuſdem cauſæ extrinſecæ, vt, v.g. pluuiæ, ſerenitates, aut tempeſtates, ex inſolitis auium cantibus, aut ex motibus piſcium, quia ſunt effectus eiuſdem cauſæ, quæ diſponit ad pluuiam. Ita S. Thomas 2.2 *quæſt. 95. art. 7.* Leſſ. *lib. 2. cap. 43. num. 45.* Azot. *part. 1. lib. 9. cap. 15. in fin.* Sanchez *lib. 2. cap. 38. num. 38.* quia enim eadem diſpoſitio cæli, verbi gratia, quæ diſponit ad pluuiam, etiam diſponit corniculam ad crocitandum, & piſces ad geſtiendum inſolitis motibus, excitando, nimirum, in illis phantaſmata pluuiæ, & eorum commodorum, quæ ex pluuia illis proueniunt, rectè poſſunt tales motus, & cantus aſſumi, vt ſigna ad pluuiam præcognoſcendam. Atque hoc modo apud Virgilium *lib. 1. Georgic.* & à Philoſophis, dum tractant de ſignis futuræ pluuiæ, aut tempeſtatis, multa deſumuntur, & explicantur ex animalibus, tam aëreis, quàm aquaticis, & terreſtribus: nam, ſi hirundines, verbi gratia, ita volitent ſuper aquas, vt

5. *Et præcipuè ex auibus.* ipſis alis eas ferè attingant, ideò præſignificant pluuiam; quia, cùm ſint naturæ valdè ſiccæ, & calidæ, vt patet ex earum ſtercore, quod excæcauit Tobiam, vt habetur *Tobiæ 2.* maximè amant moderatas pluuias, atque humiditates, quæ temperent nimium illum calorem, & ſiccitatem: vnde & numerantur inter aues lotrices, & balneis vtuntur, vt ſe pediculis liberent, vt patet ex Ariſt. *lib. 5. de hiſt. animal. cap. 31.* & *lib. 9. cap. 49.* Et hinc fit, vt facilè ſentiant etiam aëris humiditatem, & per hanc facilè concipiant maiorem illius appetitum, & ideò ad aquas propiùs accedant. Similiter, ſi mergi, & aues aquatiles aquas deſerant, vel inſolitos edant clamores, ſignum eſt, quòd ſatis habeant humiditatis in aëre, neque ampliùs curent lacus, aut flumina, vel quòd maiorem adhuc appetant, & ideò gaudeant, quia illam adeſſe præſentiunt. Et idem eſt, ſi ardea volitet ſupra nubes, vel in arenis conſiſtat triſtis; vel ſi cornix in medio ſcopulo multùm crocitet; vel ſi corui à pabulis citò redeant, & crocitent etiam ipſi; quia, cùm cælum ſiccum, & ſerenum ſit huiuſmodi auibus maximè cōmodum, earúmque natura talis ſit, vt ne bibere quidem largiùs poſſint; & quæ ſunt aduncæ, viuant propemodum ſine potu, vt habet Ariſtoteles *lib. 8. de hiſtor. animal. cap. 18.* non poſſunt non exhibere aliqua ſigna triſtitiæ, ſi humiditatem præſentiant: & quia tempore pluuiæ impediuntur a paſcuis; ideò ante pluuiam paſcuntur auidiùs. Et denique idem eſt, ſi gallus canet prope Solis occaſum, vel circa primam noctis partem: quia, cùm ſit animal valdè calidum, & ſolare, facilè ſentit aëris mutationes, quæ contingunt ex motibus Solis, vt notat Albert. *lib. 23. de animal. c. 24.* & optimè nouit ſydera, vt notat Plin. *lib. 10. c. 21.* Vnde & dicitur *Iob 38.* Deus dediſſe illi intelligētiam: *Quis dedit gallo intelligentiam?* Et eius cantus ideò maximè præſignificat pluuiam, quando fit prope occaſum Solis, vel circa primam noctis partem: quia tunc maximè eſt illi importunus, cùm eat cubitum, & ſomnum inchoet, eóque tempore minimè caneret, niſi præſentiret in aëre nouam aliquam mutationem.

Et ſimiliter ex piſcibus, & animalibus aquaticis poſſunt pluuiæ diuinari, ſi ſæpiùs aquis ſupernatent, & ſuper illas ſaltitent: quia aquæ pluuiæ multùm illis conducunt, vt habet Ariſtoteles *lib. 8. de hiſt. animal. c. 18.* & ideò facilè edunt ſigna lætitiæ, ſi illas inſtare ſentiant; non ſolùm quia occaſione pluuiæ plùs habent cibi, quod deinde aduehitur per torrentes; ſed etiam quia humore ipſo pluuio multùm iuuantur, vtpote craſſiore, & multùm habente exhalationis; ſicut & olera, & quæ terra gignuntur, plùs creſcunt, & proficiunt imbribus, quam irrigationibus, vt notat Ariſtoteles *lib. 8. cit. cap. 19.* 6. *Et ex piſcibus.*

Et denique poſſunt diuinari ex animalibus terreſtribus, etiam minimis, ſi pulices, verbi gratia, aut muſcæ auidiùs mordeant: quia ex aſcenſu vaporum, & ex diſpoſitione ad pluuiam, facilè in aëre augetur calor, & in huiuſmodi animalculis facilè exſiccatur humiditas; & ideò auidiùs aliam quærunt, vt reſtaurent deperditam, ſicut in menſe Auguſto, & in diebus canicularibus hac eadem de cauſa illos experimur magis moleſtos: quia ſimiliter propter calorem minuitur in illis innata humiditas, vt notat Albert. *lib. 26. de animalibus.* 7. *Et ex animalibus terreſtribus.*

Et idem eſt, ſi boues cælum, & aërem quaſi olfaciant, & caput, & nares ſurſum tollant; vel ſi vngulas, aut ſe totos lambant contra pilum: quia, cùm maximè gaudeant humiditate, & ideò iuxta paludes, ac fluuios libenter degant, quando ipſum aërem ſentiunt humeſcentem, patulis naribus eum captant, & quodammodo bibunt, ac ſorbent: & cùm non rarò laborent dolore pedum, & vngulas habeant valdè debiles ex ipſo Ariſt. *lib. 6. de hiſt. anim. c. 21.* & *lib. 8. c. 7.* ex noua humiditate aëris facilè excitatur in pedibus, & in partibus aliis debilioribus, aliquis dolor; eúmque vt leniant, facilè lambunt huiuſmodi partes.

Similiter, ſi iidem boues, aut oues, vel ſues paſcantur auidiùs, poteſt pluuia prænotari: quia frigore externo, ad quod aër diſponitur, facilè in illis augetur calor ventriculi, maiórque fames excitatur, & ſic ſe præparant ex prouidentia ipſius naturæ ad tempeſtatem, quæ imminet, vt notat Theophraſtus *in libello, quem ſcripſit, de ſignis tempeſtatum.*

Et

Et si formicæ præter morem, & quasi segniter abscondantur, & ex foueis subterraneis oua egerant in locum alium magis siccum, signum est, quòd præsentiunt aërem humescentem.

Et in corpore humano, si vulnera, & partes aliæ malè affectæ sensum doloris patiantur maiorem, & acriorem; signum similiter est impendentis pluuiæ, & nouæ humiditatis, quæ partibus malè affectis maximè nocet, vt est apud Aristotelem *in problem. sect. 1. quæst. 24.*

8. *Ex cantibus, & motibus animalium possunt licitè coniectari etiam aliqua circa affectiones, & passiones ipsorum hominum.*

Et ex iisdem cantibus, & motibus, aut sensibus, & operationibus animalium, non est illicitum, si fiat aliqua coniectatio, etiam de illis, quæ pertinent ad homines, vt, verbi gratia, si ex iis vocibus, ac motibus, qui sunt signa affectus iræ in brutis, similis aliquis affectus iræ coniectetur in homine, & ex tali affectu fiat vlterius coniectura de rixis, ac bellis; & hæc quoque rationabiliter prænoscantur, & timeantur. Ita Caiet. 2. 2. *quæst. 95. art. 7.* Valen. 2. 2. *disp. 6. quæst. 12 puncto 3. vers. Similiter possunt.* Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 38. cit. num. 39.* quia ille idem influxus cæli, qui causat in brutis affectum iræ, eundem causat etiam in homine: & ideò rectè potest etiam hic ex illo colligi, tanquam ex signo, cùm vterque sit effectus eiusdem tertiæ causæ communis. Atque hoc modo augurium, & diuinationem futurorum ex auibus, & ex brutis, admittit etiam Aristoteles *lib. 9. de histor. animal. cap. 1.* vbi ait, quòd Augures diuinationem discordiarum, & pacis inter homines maximè statuunt ex dissidiis, & pugnis, quas vident in brutis: & clariùs illud admittit etiam Plato *in Phædro*, vbi ait, inuestigationes futurorum ex auibus, & ex aliis ostentis, esse sanorum hominum, & procedere à coniectura humanæ intelligentiæ. Quia tamen huiusmodi affectus non eadem necessitate causantur in homine, atque in brutis; neque eodem modo exeunt in actus externos; ideò ex motibus, & affectibus animalium non potest fieri coniectura de homine, nisi valdè debilis, & incerta, vt notant Valen. & Sanchez *locis citatis.*

9. *Non autem est licitum diuinare aliquid aliud ex euentibus futuris, aut occultis.*

Præter hæc verò, quæ possunt causari ab eadem causa communi, si quis contendat, ex huiusmodi cantibus, aut motibus, vel operationibus brutorum diuinare aliquid aliud, ex euentibus futuris, aut occultis, superstitio est, & omninò illicita ex eodem S. Thoma 2. 2. *quæst. 95. art. 7. cit.* & omnibus communiter: vt, si quis, verbi gratia, ex casuali occursu certorum animalium, quando egreditur domo, vel ex occursu elati funeris, vel ex volatu auium ad partem sinistram, vel ex verbis ab aliquo alio prolatis ad alium finem, & casu à se auditis, mali aliquid sibi præsagiat: cuius rei plura exempla habentur cap. *Illud. 26. quæst. 2.* ex S. Augustino *lib. 2. de doctrina Christiana, cap. 20. tom. 3.* Atque hoc modo augurium in sacris Litteris sæpè prohibetur, vt Leuit. 19. *Non augurabimini.* Numer. 23. *Non est augurium in Iacob, nec diuinatio in Israel.* Deuter. 18. *Non inueniatur in te, qui obseruet auguria.* Ecclesiastici 34. *Diuinatio erroris, & auguria mendacia, vanitas est.* & Ieremiæ 27. *Nolite audire diuinos, & somniatores, & augures.* Et idem habetur etiam in sacris Canonibus, c. *Illud.* & cap. *Sed & illud. 26. quæst. 2.* & cap. *Si quis ariolos.* cap. *Si quis Episcopus.* cap. *Aliquanti.* cap. *Si quis Clericus.* cap. *Auguriis. 26. quæst. 5.* quibus locis etiam infernntur pœnæ grauissimæ, vt etiam fit in Bullis pontificiis contra diuinationes; & præsertim in Bullæ Sixti V. & Vrbani VIII. Neque pro hac diuinatione aliquid facit id, quod habetur *Gen. 44.* de

10. *Quomodo Ioseph Patriarcha dicatur fuisse peritus scientia augurandi.*

Iosepho, quòd augurari soleret, & non esset illi similis in scientia augurandi: quia, vt notat S. Thomas 2. 2. *q. 95. art. 7. ad 1.* ex S. August. *in quæstionibus super Genesim, cap. 45. tom. 4.* id solùm dicitur, quia vulgi opinione talis habebatur; non autem, quia reuera talis esset, & tali diuinationi operam daret.

DISPVTATIO XII.

Quæ diuinatio possit esse licita per elementa.

1. *Diuinatio per Geomantiam quænam sit.*
2. *Per Hydromantiam.*
3. *Per Aëromantiam.*
4. *Per Pyromantiam.*
5. *Plures aliæ diuinandi artes ad has reducuntur.*
6. *Ex aëre licitè possunt diuinari pluuia.*
7. *Et similiter possunt diuinari ex aquis.*
8. *Et ex igne.*
9. *Quænam possint diuinari ex cometis, & ex flammis, quæ apparent in aëre.*
10. *Ex elementis nihil potest certò diuinari quoad euentus fortuitos & actus liberos.*

1. *Diuinatio per Geomantiam quænam sit.*

DIVINATIO per elementa est quadruplex pro ipso numero elementorum, vt patet ex cap. *Igitur. 26. quæst. 3.* & à Græcis vocabulis cuiusque elementi habet propria nomina: & diuinatio per terram appellatur Geomantia; & per aquam, Hydromantia; & per aërem, Aëromantia; & per ignem, Pyromantia: nam, si quis in terra, aut in cineribus, vel in puluere describat certos circulos, aut figuras, vel etiam certa puncta, eáque disponat certo ordine, & per illa intendat diuinare euentus futuros, dicitur Geomantia; & ad illam reducitur etiam diuinatio per corpora solida, & magis terrestria, vt notat Azor. *par. 1. lib. 9. cap. 14.* Et fortasse tales fuerunt, quæ referuntur in Scriptura fuisse factæ *Ezech. 21.* à Rege Babylonis per commixtionem sagittarum: & *Oseæ 4.* à Iudæis per lignum, & baculum: vnde & dicitur: *Populus meus in ligno suo interrogauit, & baculus eius annunciauit ei.* quæ loca possunt videri apud Delrium *lib. 4. disquisit. cap. 2. quæst. 7. sect. 3.* Et tota vis, & fundamentum diuinandi per huiusmodi circulos, aut puncta descripta in puluere, vel in terra, refertur in ipsos Planetas, quibus huiusmodi diuinantes illa attribuunt; & putant respondere; & præcipuè in Saturnum, & dominum horæ, vt notat Albertus *in Speculo astronomico, cap. 16.* & Delrius *sect. 3. cit. §. Quinta species.*

2. *Per Hydromantiam.*

Et si quis intra aquas, vel intra vas plenum aqua intendat videre hanc, vel illam figuram, & diuinare, verbi gratia, res furto ablatas, & fures prodere, quamuis occultos; est Hydromantia; eáque fuisse vsum Numam Pompilium in Romanorum sacris instituendis refert S. Augustinus *lib. 7. de ciuit. c. 35. tom. 5.* vt nimirum, intra aquas videret Deorum imagines, & audiret, quid in sacris constituere, atque obseruare deberet. Ad hanc reducitur ex Delrio *lib. 4. cit. cap. 2. quæst. 6. sect. 3.* si quis per annulum de filo suspensum, & intra aquam immissum, intendat cognoscere, quota sit hora, ipso annulo certis ictibus ex se pulsante latera vasis: vel, si quis in aquam coniiciat tres lapillos, & gyros aquæ obseruet, qui inter se implicantur: vel, si ad cyathum aqua plenum certa verba immurmuret, & obseruet, vtrùm aqua ex se efferuescat, & effundatur; & alia huiusmodi, quæ ipse *ibi* enumerat. Imò ex Azor. *cap. 14. cit.* etiam reducitur, si quis hæc eadem obseruet ex vino, vel ex vasculo pleno vino, quæ proprio vocabulo appellatur Oenomantia. Et ex Alber-

to *in Speculo astronomico, cap. 16. cit.* etiam reducitur, si quis abluat, & inspiciat intra aquam exta, & fibras animalium, & victimarum, quæ proculdubiò, vt ipse loquitur, non excludit speciem idololatriæ.

3. *Per Aëromantiam.*

Si quis verò ex accidentibus aëris, verbi gratia, ex tonitru, fulmine, spectris, quæ aliquando apparent in aëre, & ex aliis huiusmodi intendat diuinare, dicitur Aëromantia: & ad illam reducitur, si quis ex aëre coniurato quærat oracula, vt notat Delrius *lib 4. cap. 2. quæst. 6. sect. 4.* & si quis iumentis imprimat certa signa, ne lædantur à lupis, aut aliis bestiis.

4. *Per Pyromantiam.*

Denique Pyromantia tunc est, quando quis apponit igni, verbi gratia, lignum viride, & aduertit, ad quam partem scintillas emittat, vtrum ad dexteram, vel ad sinistram; ad Orientem, vel Occidentem, &c. vel, si proiicit tritam picem, aut tædas accendit pice illitas, & aduertit, vtrùm flamma in vnum coëat; an verò diuisa, & dispersa ascendat; vtrùm strideat, & crepitet; vtrùm referat hunc, vel illum colorem, &c. vt videre est apud Delrium *cap. 2. cit. qu. 7. sect. 1.* & apud Azor. *lib. 9. cap. 14. cit.* qui etiam plures alias enumerat diuinandi artes, quæ possunt ad has reduci, vt, verbi gratia, ex pelui, & aqua immissa, ex speculis, & crystallo, ex annulis ad certum astrorum aspectum fabricatis, ex cribro, ex securibus, ex herbis, ex vmbris, ex æneis phialis; & ex aliis huiusmodi: & plures alias etiam refert Ioannes Baptista à Porta *in sua Physionomia*, mitto.

5. *Plures aliæ diuinandi artes ad has reducuntur.*

Sed de his omnibus illud est pro certo habendum, quòd neque ex elementis, neque ex mistis possunt licitè diuinari, quæ ad illa disparatè se habent, neque sunt illorum effectus, neque habent simul cum illis aliquam aliam causam communem, vt *suprà* diximus de diuinatione ex cantibus, vel ex motibus animalium.

6. *Ex aëre licitè possunt diuinari pluuia.*

Hac ratione, si in aëre obseruentur tonitrua, coruscationes, virgæ, parelia, irides, coronæ, nubes, venti, licitè possunt diuinari futuræ pluuiæ: nam in æstate tonitrua vespertina, vel meridiana, & in hyeme etiam matutina, ex eo habent naturaliter, vt significent pluuiam: quia, cùm tonitru solùm fiat, quando exhalatio calida excernitur, & incidit in spissitudinem nubium, vt patet ex Aristotele 2. *Meteor. summa 3. cap. 1.* semper significat abundantiam vaporis frigidi; qui tamen in æstate post meridiem non facilè resoluitur, sicut ante meridiem: siquidem caliditas, & actio Solis per illius recessum debilitatur, & ideò facilè significat condensationem in pluuiam. Et idem est, si in æstate aduertuntur vespertinæ coruscationes: quia illarum materia est eadem cum materia tonitrui, vnde & fiunt communiter post tonitruum, 2. *Meteor. summa 4. cap. 1.* ac perinde facilè indicant etiam ipsæ adesse vapores, qui frigore noctis densentur in pluuiam. Similiter, si aduertantur virgæ, pareliæ, coronæ, & irides, rectè potest diuinari pluuia: quia solùm generantur ex lumine Solis refracto ad vapores humidos, 3. *Meteor. summa 2. cap. 2.* Si obseruetur in nubibus color cæruleus, qui est signum multæ humiditatis; si obseruetur consistentia partium, quæ non permittit eas facilè resolui in aërem, & euanescere; si obseruetur locus, in quo consistunt, verbi gratia, supra montium summitates, vnde posteà non possunt à ventis transferri, dorso ipso montis id prohibente, vt dicitur *in problem. sect. 26. quæst. 5. & 58.* & hinc colligatur, quòd ibi debeant condensari in pluuias.

7. *Et similiter possunt diuinari ex aquis.*

Ex aquis possunt similiter diuinari eædem pluuiæ, si aduertantur bullæ, quæ supra illas apparent: quia non causantur nisi per egressum aeris, & vaporum, vt habetur *in problem. sect. 23. quæst. 4.* & ideò significant, quòd eleuentur vapores, qui sunt materia pluuiæ.

8. *Et ex igne.*

Et eadem diuinatio potest desumi ex igne, si aduertatur illius color, & quasi pallor, si flamma strideat; si iris appareat circa lucernas, præsertim in hyeme, vt habetur *3. Meteor. summa 2. cap. 3.* si ad lucernam appareat fungus; & si contingant alia huiusmodi, quæ sunt signa aeris humidi, & vaporosi, qui disponatur ad pluuiam, de quibus legi potest etiam Virgilius *lib. 1. Georgic.*

9. *Quanam possint diuinari ex cometis, & ex flammis, quæ apparent in aëre.*

Et huc pertinet etiam diuinatio, quæ potest fieri ex cometis, & flammis, quæ accenduntur in aëre, de qua diuersimodè loquuntur Astrologi, & diuersimodè loquuntur Philosophi: nam Astrologi ex Ptolemæo 2. *parte quadripartiti, cap. 3. & 13.* rem totam referunt in astra: & ideò considerant signum Zodiaci, in quo flamma apparet, & Planetam illius signi dominatorem, & correspondentiam ad stellas fixas, & figuram flammæ, & locum, seu regionem, in quam radios iaculatur, & similia, vt videre est etiam apud Plinium *lib. 2. cap. 25.* & Albertum *in lib. 1. Meteor. tract. 4. cap. 9* & Cardanum *lib. 14. de variet. cap. 70.* Philosophi verò rem totam referunt in primas qualitates, & præcipuè in calorem, & siccitatem, quas flammæ maximè præseferunt, & eos tantùm effectus putant portendi per flammas, qui possunt aliquo modo causari per huiusmodi exhalationes, & qualitates. Nam, si flammæ crebrò appareant, & magnæ sint, & multùm durent, possunt secundùm Philosophos coniectari terræmotus; & quæ ex illis consequi possunt, abyssationes regionum, ruinæ vrbium, nouæ insulæ, & noui montes: sic enim constat ex Historiis, quòd quando hæc contigerunt, semper cometa aliquis, aut flamma præcessit in aëre: & sine dubio, quando in aëre est magna copia exhalationum, vt certè est, quando sunt flammæ, & magnæ, & diu durant; probabilissimum est, quòd multùm illarum etiam detineatur intra cauernas terræ, eæque si rarefiant, & quærant exitum, terram ipsam concutient, qui est terræmotus: & quia per huiusmodi concussionem facilè accidit, vt terra dehiscat, & secundùm aliquas partes fiat depressior, & secundùm alias eleuatior; & ad partes depressiores, si sint propè loca maritima facilè defluit aqua; hinc est, vt possint etiam sequi abyssationes regionum, & fieri nouæ insulæ, vt de facto dicitur contigisse Siciliæ, quæ per terræmotum diuisa est ab Italia: & eadem ratione possunt ex terræmotu etiam fieri noui fontes, nouáque flumina: & etiam hæc possunt præsignificari per flammas, si, nimirum, dehiscat terra, & ad partes depressiores confluant aquæ, vt diximus, easque contegant, & noui meatus in terra fiant, per quos aquæ de nouo scaturiant, & veteres obturentur, per quos priùs scaturiebant, quod est fieri nouos fontes, nouáque flumina. Et similiter possunt ex flammis præsignificari etiam venti, & quæ ex ventis consequi possunt, vt, verbi gratia, ruinæ ædificiorum, casus lapidum de cælo, tempestates, naufragia, &c. nam de cometis expressè id asserit Aristoteles *lib. 1. Meteor. summa 2. cap. 4.* & de stellis cadentibus, quòd sint signa ventorum, etiam habet Virgil. 1. Georgic.

Sæpè etiam stellas, vento impendente, videbis
Præcipites cælo labi, noctisque per vmbras
Flammarum longos à tergo albescere tractus.

Et ratio est: quia venti nihil sunt aliud, nisi exhalatio; & ideò illa ipsa materia, quæ alit flammas, facilè potest conuerti in ventos. Et quamuis flammæ illæ, quæ dicuntur Castor, & Pollux, ex Alberto *in 1. Meteor. tract. 4. c. 9. cit.* & ex communi experimento nautarum, sint signum serenitatis, id tamen est solùm

sùm per accidens : quia, dum flammæ apparent duplices, & diuisæ, vt contingit in calu posito, signum est, quòd exhalatio dissipetur, & resoluatur ; & ideò quòd etiam venti cessare debeant ; cùm tamen, per se loquendo, si exhalatio sit benè compacta, eiúsque partes benè consistant, sit potiùs signum ventorum, & tempestatum, vt etiam probat experimentum aliud eorundem nautarum, quando flamma non apparet nisi vna, quam ipsi appellant Helenam, & est signum ventorum.

Circa plantas verò, & circa animalia, & circa homines possunt ex flammis, si sint magnæ, & diuturnæ, licitè coniectari, & diuinari illa omnia, quæ possunt prouenire ex nimia caliditate, & siccitate, id est, sterilitates agrorum, & inopia fructuum, ísque morbi in animalibus, qui generantur ex humore cholerico, & melancholico, id est, calidiore, & sicciore, vt est, verbi gratia, rabies luporum, & canum, mania, & similes.

Et quoniam viri principes sunt complexionis magis delicatæ, faciliùs alterantur à causis extrinsecis ; & quia ex nutritione abundantiore plùs habent humiditatis, facilè in illis accenditur calor, & multùm cholera generatur : & sic faciliùs concipiunt morbos, & sæpè etiam moriuntur : vnde & flammæ communiter existimantur præsignificare mortes Principum ; non, quia, per se loquendo, plùs aliquid in illis operentur, aut de illis significent, quam de aliis ; sed, quia eorum morbi, & mortes magis notantur, cùm sint maioris nominis, & magis versentur in ore, & in oculis omnium, vt ex Alberto Magno notat Caiet. *3. part. quæst. 36. art. 7. vers. In responsione ad 3.*

Et eadem ratione possunt per accidens huiusmodi flammæ circa homines portendere discordias, rixas, rapinas, proditiones, cædes, bella, mutationes regnorum, legum, & similia : si enim sanguis multùm calefiat, & excitetur, & multùm choleræ, & spirituum calidiorum, & adustorum generetur, facilè homines rapiuntur ad impetus violentos, ex quibus deinde illa omnia consequuntur : vt, si quis, verbi gratia, ex potentioribus, vt vlciscatur acceptam iniuriam, arma capiat contra Regem, & regnum occupet, & nouas leges, & sectas inducat. Dicuntur verò hæc omnia solùm per accidens portendi, & significari per huiusmodi flammas ; quia, cùm dependeant à libertate, non possunt per illas causari, & significari per se ; sed solùm per accidens, in quantum flammæ ad illa disponunt per calorem, & siccitatem, vt diximus.

Et illa ipsa, quæ flammæ significant magis certò, & magis per se, vt ventos, sterilitates, &c non possunt diuinari, vt omninò certò, & infallibiliter euentura : siquidem illorum causæ possunt impediri ex aliquo vehementiori impetu : & satis est, si diuinentur, quantùm est ex dispositione causarum ; & cum hoc additio, nisi causæ, quæ ad illa disponunt, aliunde impediantur, vt etiam *suprà* diximus, dum ageremus *de somniis, disput.* 8. ex Aristotele *lib. 2. de Gen. text. 64. & lib de diuinat. per somnium, cap.* 2. vbi asserit, non idem significari quando dicitur de aliquo, quòd sit futurum : & quando dicitur absolutè, quòd erit ; sed per illud solùm importari dispositionem, & inclinationem causarum ad illud ponendum ; & per hoc importari infallibilitatem euentus. Et quòd cometæ, & flammæ præsignificent bella, & mortes Principum, & mutationes regnorum, & similia, videri potest non solùm apud Philosophos *in lib. 1. Meteor.* sed etiam apud Sanctum Damascenum *lib. 2. de fide, cap.* 7. Sanctum Thomam *3 part. quæst. 16. art. 7. ad 3.* Sanctum Bonauenturam *in 2. dist. 14. quæst. 3. in fine*, Sanctum Antoninum *part. 2. tit. 12. cap. 10 §. 1.* Petrum Nau. *lib. 2. de restit. cap. 2. n. 109.* & apud alios.

Quod verò diximus *suprà* de aliis omnibus diuinationibus per astra, per somnia, per partes humani corporis, per voces, & motus brutorum, & per alia huiusmodi, quòd non possunt licitè adhiberi ad certò diuinandos euentus liberos, aut merè fortuitos, & contingentes ; hoc idem est asserendum posttemo loco de diuinatione per elementa, siue referatur vis hæc, & ratio diuinandi in ipsos Planetas, siue in quodcunque aliud : sicut enim effectus liberi, & fortuiti non possunt certò diuinari ex astris immediatè, & per se consideratis, & operantibus in hæc inferiora ; ita neque possunt certò diuinari ex aliis, in quibus astra repræsententur. Atque hac de causa in sacris Canonibus *c. p. Igitur. 26. quæst. 3.* & in Bullis pontificiis Sixti V. & Vrbani VIII. & in Indice librorum prohibitorum *regula 7.* grauissimè damnantur Geomantia, Hydromantia, Aëromantia, Pyromantia, & similes artes vanissimæ ; & grauissimè prohibentur omnes libri, & scripta, & tractatus, & indices, qui per illas certò aliquid euenturum affirmant de futuris successibus contingentibus, vel de fortuitis casibus, vel de iis actionibus, quæ pendent ab humana voluntate, & libertate, & solùm permittuntur iudicia, & obseruationes naturales, & libri, aut scripta, quæ ex principiis naturalis Philosophiæ iuuant artem nauticam, agriculturam, & artem medicam, diuinando, & prædicendo pluuias, ventos, serenitates, frigora, & alias huiusmodi mutationes, vt etiam notat Azor. *part. 1. lib. 9. c. 14. cit.*

10. *Ex elementis nihil potest certò diuinari quoad euentus fortuitos, & euentus liberos.*

DISPVTATIO XIII.

Vtrùm aliqua facultas diuinandi futura possit esse naturalis.

1. *Facultas diuinandi omnia futura, etiam libera, & merè fortuita, & quæ solùm a Deo sunt futura, non est naturalis.*
2. *Lumen propheticum communiter requirit mentem solutam à curis, & perturbationibus.*
3. *Facultas diuinandi ea futura, quæ habent determinationem in causis naturalibus, potest esse naturalis.*
4. *Quare dormientes fatui, furiosi, & morti proximi faciliùs diuinent.*
5. *Diuinatio naturalis maximè est ex melancholia.*
6. *Ex melancholia contingunt in phreneticis multa admirabilia.*
7. *Quomodo, secundùm aliquos, possit contingere naturaliter, vt quis loquatur ignotis linguis.*
8. *Facultas diuinandi coniecturaliter futura contingentia, etiam libera, potest esse naturalis.*
9. *Prophetia supernaturalis, & naturalis quomodo differant.*

HOc etiam *postremo loco* addimus ad tractationem de superstione, quæ potest contingere circa diuinationem, vt vniuersaliùs, & certiùs de illa constet, si fortè constet de aliquo, quòd diuinet futura ; & simul constet, quòd non diuinet ex illorum causis, & signis naturalibus, neque ex instinctu, & inspiratione Dei. Atque vt rem totam paucis expediamus.

1. *Facultas diuinandi omnia futura, etiam libera, & merè fortuita, & quæ solùm à Deo sunt futura, non est naturalis.*

Primò certum est, facultatem diuinandi, & prædicendi omnia futura, etiam libera, & merè fortuita, & quæ à solo Deo debent poni in esse, noo posse esse oaturalem; sed vere, & proprie esse supernaturalem, & solùm haberi ex reuelatione, & ex lumine Dei, supra totum ordinem, & exigentiam naturę. Ita S. Thomas 2.2.*quæst.*172.*art.*1. & *quæst.*12.*de verit.art.*3. Azor. *pars.*1.*lib.*9.*cap.*24.*quæst.*2. Delrius *lib.*4.*disquisit.cap.*1.*quæst.*1. nam, vt dicitur 2. Petri 1. *Non voluntate humana allata est aliquando prophetia, sed Spiritu Sancto inspirante locuti sunt sancti Dei homines.* Et hac de causa *ad Rom.*12.& 1. *Cor.*12. prophetia nomeratur inter dona Spiritus Sancti. Et ratio est: quia cognitio eorum futurorum, quæ, antequàm actu sint, nullam habent determinationem; sed æqualiter possunt esse, & non esse, &, vt loquitur Aristoteles *lib.*1.*periherm.cap.*6. sunt ad vtruolibet; & oon magis se habent sic, quàm non sic; solùm pertinet ad eum intellectum, qui potest illa cognoscere in se ipsis, & vt præsentia, id est, solùm ad intellectum diuinum, cuius æternitati, & durationi omnia coëxistunt, & sunt præsentia, secundùm proprias existentias, & durationes, etiamsi ad inuicem sint distantia per distantias temporum: & cùm iotellectus humanus oihil intelligat, oisi per species, & simulacra, & dependenter à sensibos, & à phantasmatibus; non apparet, quomodo possit naturaliter habere huiusmodi species de omnibus futuris, etiam liberis, & quæ à solo Deo sint ponenda in esse.

2. *Lumen propheticum cõmuniter requirit mentẽ solutam à curis, & perturbationibus.*

Atque hinc fit, vt ad prophetiam supernaturalem, ex qua sola diuinaotur, & prædicuntur huiusmodi futura, non requiratur ex parte corporis vlla certa dispositio, vt benè docet Sanctus Thomas 2.2.*quæst.*172.*citat.artic.*3. & *quæst.*12. *de verit.*, *art.*4. sed, vt dicitur 1.*Corinth.*12. de aliis donis, illam operetur vnus, atque idem Spititus, diuidens singulis, prout vult. Quia tamen Deus soaoiter omnia dirigit; ideò communiter in Prophetis requirit mentem solutam à sensibilibus perturbationibus, & curis; & aliquando nihil iis reuelat, quousque mentis quietem modo aliquo naturali non recupereot: sic enim expresè habetur ex Sancto Hieronymo *cap. Connubia.* 32. *quæst.*2. quòd pro tempore actus coniugalis non datur Prophetæ præsentia Spiritus Saocti: quia, nimirum, pro illo tempore actus mentis non est expeditus: & ad hoc, vt mentem colligeret sono musico, & sic prophetaret, iussit Eliseus 4.*Reg.cap.*3. psaltem sibi adduci; & cùm caneret psaltes, facta est super eum manus Domini, & prophetauit, vt *ibi* dicitur, & notat Delrius *cap.*1.*citat.quæst* 1. quanquam fortasse non tam debet id referri in mentis recollectionem, & vacuitatem à curis, quàm in illios eleuationem in Deum per sacras cantiones, diuináque laudes, quæ canebantur ad impetrandum per orationem Spiritum prophetiæ, vt notat S. Gregorius *homil.*1. *in Ezech.post medium*, & apud S. Thomam 2.2.*quæst.*171.*art.*2.*in argumente, Sed contra.* & Azor. *lib.*9.*c.*24.*cit.quæst.*9.

3. *Facultas diuinandi ea futura, quæ habent determinatiõnẽ in causis naturalibus, potest esse naturalis.*

Secundò certum videtur, quòd facultas diuinandi, & præcognoscendi ea futura, quæ habent determinationem in causis naturalibus, potest esse naturalis. Ita S. Thomss, Delrius, Azor. *loc.cit.* & patet ex dictis *suprà*, de diuinatione per astra, per somnia, per physionomiam, & partes humani corporis. Atque hoc modo debent intelligi illi Philosophi, qui asserunt, prophetiam posse esse naturalem, & præcipuè haberi ex ioflusu astrorum, & requirere certam dispositionem, & temperiem, vel complexionem humorum, ad faciliùs recipiendas, & percipiẽdas impressiooes cælestium corporum, vt explicat Albertus Magnus 3.*de anima*, *tract.*1.*c.*1. sic enim Aristoteles *in problem.sect.*30.*q.*1. ex certa temperie atræ bilis, quæ circa imaginationem, & sedem mentis feruere solet, explicat, quomodo aliqui agantur instinctu lymphatico; & inde ait effici Sibyllas, & Bacchas, & eos omoes, qui diuino spiraculo instigari creduntur: quia, scilicet, illa est dispositio apta, & proxima, vt quis recipiat fortiter, & firmiter impressiones astrorum, & per illas auocet mentem ab aliis omoibus sensibilibus. Et *in libello de diuinatione per somnium, c.*2. asserit, quòd sæpè homines valdè degeneres sunt præuidentes, & diuinantes; quòd ij, quorum natura est quasi loquax, & melãcholica, vident multimodas visiones: quia, cùm moueantur continuò multis, ac variis imaginationibus, facilè aliquando secundùm aliquas assequuntur verum, & diuinant, sicut & aliquando collimant illi, qui tota die ad scopum iaciunt. Et io haoc eandem temperiem, tanquàm in causam physicam, & naturalem, referunt aliqui, quòd in certis specubus, & antris fierent homines quasi phanatici, & responsa darent de rebus futuris, & occultis, vt videre est apud Iamblicum *lib.de myster.* Plutarc. *Opusculo de defect. oracul.* Petrum Apponensem *in problem. Arist.sect.*30. *qu.*1. & alios, quos refert Delrius *lib.*4.*cap.*2.*quæst.*6. in quantum, scilicet, ex illis antris poterat emitti exhalatio aliqua, quæ phanaticos, & fatidicos faceret, excitando, aut temperaodo melancholiam, & atram bilem, io quam etiam Aristoteles *in problematis* refert Sibyllas, & Bacchas, vt diximus: & Cardanus *lib.*13.*de variet.c.*68. distinctiùs explicans, quomodo prophetia possit contingere naturaliter, ait, Intellectum supremum, vel astri Rectorem esse velvti lumen; & animam vatis, aut Prophetæ esse velvti speculum; & ideò si fuerit pura ab aliis motionibos, relucere in illa imagines futurorum: & Marsil. Ficinus *lib.*13. *Theolog. Platonica*, *cap.*2.§. *De fatidicis, & Prophetis*, ait, cælestes animas semper emittere quasi radios rerum futurarum; sed non percipi, nisi quando animus est vacuus aliis curis, & quasi aër serenus: & sicut quando aliis intensè vacamus, neque etiam percipimus motiones sensuum externorum; & quando aliquis, verbi gratia, fit nobis obuius, non aduertimus, quis ille sit, dum aliquid aliud attentiùs cogitamus: ita & contingere quoad præsensiooes futurorum, si animus sit plenus aliis curis.

Et hoc idem de impressionibus superioribus, quæ recipiuntur in iis, qui diuinant, habetur apud Aristotelem *lib.*2.*moral. Eudem. cap.*9. vbi asserit, quòd phanatici, & qui futura prædicunt, non habent in sua potestate, vt faciant, quæ fecerunt, vel vt dicant, quæ dixerunt: sed sunt rationes quædam nobis potentiores, quæ, scilicet, in illis recipiuntur, & imprimuntur, & per quas præsentiunt, & prædicuot futura Et hoc rotum de huiusmodi impressionibus, & motionibus per causas soperiores, si admittatur, facilè potest intelligi, quòd diuinatio naturalis, tanquàm à causa efficiente est à cælo, & ab Intellectu supremo, astri Rectore, & à cælesti anima, & tanquã à causa materiali dispositiua est à temperie humoris melancholici: & ideò ij tantùm effectus futuri possunt diuinari, quorum radij possunt immitti à cælo, id est, ij tantùm, qui habent determinationem in causis naturalibus, & à cælo pendentibus.

Et easdem ob causas huiosmodi diuinatio sæpiùs, & faciliùs contingit in dormientibus, quàm in vigilãribus, & sæpiùs in fatuis, stupidis, ac rudibus, & in iis, qui sunt furiosi, aut morti proximi: quia dum animus quiescit à sensibilibus, vt contingit tempore 4. *Quare dormientes, fatui, furiosi, & morti proximi faciliùs diuinent.*

somni,

somni, & dum habentur pauciora simulacra, & phantasmata aliarum rerum, quæ animum occupant, & impediunt perceptionem cælestis motionis, vt contingit in fatuis, & stupidis, & valde rudibus, qui proximè accedunt ad bruta, facilius percipiuntur impressiones superiores, & dum dispositio humorum trahit secum plures, & varios motus imaginationis, vt contingit in furiosis, & melancholicis, facilè contingit, vt inter multa, quæ pronunciant, dicant aliqua vera, vt iam retulimus ex Aristotele *de diuinat. per somnium*, c. 2. & notat Delrius *lib. 4. disquisit. c. 1. q. 1.* Azor. *part. 1. lib. 9. cap. 24. cit.* qui etiam vniuersaliter de his omnibus diuinantibus rectè monet, quòd si quid prædicant, ad cuius præsensionem, neque astra, neque causæ naturales possunt determinare, non debet referri, nisi in reuelationem diuinam, & in prophetiam supernaturalem, vt de Sibyllis, quæ multa prædixerunt de Christo, quamuis essent alienæ à fide, asserit Sanctus Thomas 2. 2. *quæst. 172. art. 6. ad 1.* Sed inter causas naturales inferiores, in quas potest referri aliqua diuinatio, multùm est tribuendum melancholiæ excedenti, aut non excedenti in quantitate, & sic, vel sic temperatæ quoad caliditatem, aut frigiditatem: sicut enim ex illa maximè pendet morum varietas, & si

5. *Diuinatio naturalis maximè est ex melancholia.* sit multa, & multùm frigida, facit hominem attonitum, obtorpentem, anxium, formidolosum, ignauum; & si sit multa, & multùm calida, facit fidentem, loquacem, ingeniosum, amasium, procliuem ad omnem excandescentiam, & cupiditatem, vt fusè explicat Aristoteles *in problem. sect. 30. quæst. 1.* exemplo vini, quod haustum poculo largiore, hæc eadem facit: ita si incalescat circa sedem mentis, alios implicat morbis vesaniæ, & alios agitat instinctu lymphatico, & instigat diuino spiraculo, vt idem subdit, ac proinde disponit etiam proximè ad naturaliter diuinandum.

6. *Ex melancholia contingunt in phreneticis multa admirabilia.* Et in hanc eandem melancholiam sic, vel sic temperatam, referunt Medici apud Petrum Apponensem *in problem. Arist. sect. 30. qu. 1.* & apud Delrium *lib. 4. disquisit. cap. 2. quæst. 6.* multa ex iis, quæ contingunt aliquando phreneticis, maximè digna admiratione, vt, verbi gratia, quòd quidam rusticus, cùm incidisset in phrenesim, orationem habuerit benè ornatam, & copiosam ad Medicum, & ad alios de sua salute, de vxore, de liberis: & quidam alius, qui nunquam versus didicerat, per octo integros dies versus fuderit elegantes, & bonos: & Maracus quidam, ciuis Syracusanus, & Poëta apud Aristotelem *sect. 30. quæst. 1. cit.* nunquam meliùs poëmata faceret, quàm quando esset alienus à mente: & quædam mulier, cùm aliquando phrenesi laboraret, virtutes, & vitia etiam occulta iis detegeret, qui eam inuiserent; & cuidam prædixerit etiam mortem breui secuturam, vt de facto secuta est; & quòd eius vxor quidam alteri, quem nominabat, esset nuptura, vt verè nupsit: & quòd aliqui etiam Latinè, & aliis linguis ignotis loquantur, vt de quadam muliere refert Apponensis *in problem. Aristotelis, sect. 30. q. 1. cit.* Hæc enim, & similia, ex eo possunt contingere naturaliter secundùm Medicos; quia tempore phrenesis variatur temperies atræ bilis, & melancholiæ circa sedem mentis, siue hæc sit in membranis cerebri, vt vult Galenus *lib. 4. de causis pulsuum, c. 14.* siue in septo transuerso, & in præcordiis, quæ propter vicinitatem ad ventrem inferiorem facile attrahunt humorem calidum, & excrementitium, & continuò mentem, & sensum perturbant; & ideò appellantur phrenes, quasi participes sint prudentiæ, vt est apud Arist. *lib. 3. de partibus, c. 10.* cùm tamen reuerà non sint participes; sed solùm sint cordi propinquæ, in quo maximè residet illa vis, vt idem subdit: & sicut naturaliter est quædam temperies huiusmodi humoris, quæ facit homines loquaciores, vel eloquentes, & Poëtas, & diuinos, vt de Maraco Syracusano, & de Sibyllis concedit Arist. *loco cit.* ita etiam potest talis aliqua temperies contingere tempore phrenesis, & similiter facere eloquentes, & Poëtas, & diuinos, si præsertim tales non erant tempore valetudinis: siquidem per phrenesim corrumpitur prior temperies, & si forte erat proportionata eloquentiæ, aut poësi, vel diuinationi, facilè euadit non proportionata; quamuis aliquando possit euadere etiam magis proportionata, & magis perfici eloquentia, & poësis, & diuinatio. Et quod dicunt,

7. *Quomodo, secundùm aliquos, possit contingere naturaliter, vt quis loquatur ignotis linguis.* posse etiam contingere ex phrenesi, vt quis loquatur ignotis linguis, sic explicant. Certum est, inquiunt, quòd primi inuentores linguarum habuerunt certam temperiem, cui maximè consonarunt verba illa, quæ rebus imposuerunt: & ideò si ex phrenesi, vel ex quauis alia causa contingat alicui eadem temperies, consonabunt illi similiter eadem vocabula, & eadem facilitate per illas loquetur, qua sunt locuti primi inuentores linguarum: & si Deus initio mundi creasset duos Adamos, omninò similes quoad temperiem, & ab vtroque voluisset imponi nomina rebus, certum videtur, quòd vterque eadem imposuisset; quia vtrique eadem, & æqualiter consonassent: & si huiusmodi temperies non sit permanens, sed mutationem, & variationem accipiat, facilè etiam eueniet, vt non semper eadem ignota lingua possint loqui, vt de muliere melancholica, Latinè loquente solùm quandiu laboraret melancholia, non autem postea, quando iam esset sanata ab illo morbo, testis est Apponensis *in problem. sect. 30. q. 1. cit.* sed de hac locutione per linguas ignotas non est temerè aliquid asserendum, vt benè notat Del. *lib. 4. disq. c. 2. q. 6.* nec illa, quæ contigerunt Apostolis in die Pentecostes quoad locutionem variarum linguarum, & quæ contingunt, communiter energumenis ex opera Dæmonum, quoad locutionem alicuius ignotæ linguæ, tribuamus naturæ.

8. *Facultas diuinandi coniecturaliter futura contingentia, etiam libera, potest esse naturalis.* Tertiò, certum videtur, quòd potest dari aliqua facultas naturalis ad præcognoscenda coniecturaliter, & diuinanda futura, etiam libera, & contingentia; & quòd ea facultas potest multùm iuuari per eam dispositionem humorum, per quam perficitur virtus imaginatiua, & claritas intelligentiæ. Ita S. Th. 2. 2. *q. 172. art. 1.* quia etiam Arist. *in libel. de memor. & reminis. c. 1.* admittit, posse dari scientiam quandam speratiuam, & diuinatiuam futurorum, sicut datur facultas memoratiua præteritorum, & sensitiua præsentium; & sicut quidam sunt, qui maximè pollent memoria præteritorum; & quidam qui præsentia benè assequuntur: ita & possunt aliqui esse, qui naturaliter futura præuideant, non quidem illa, quæ ex indiciis haberi non possunt; sed illa, quorum habentur aliqua indicia, & coniecturæ: & qua ratione huiusmodi futura, etiam libera, possunt coniecturari, & diuinari à Dæmone: ita & possunt aliquo modo coniectari, & diuinari ab homine per aliquam naturalem solertiam, & sagacitatem, quæ ex S. Th. *ibid.* potest etiã acquiri per viam experimentalẽ.

9. *Prophetia supernaturalis, & naturalis quomodo differant.* Atque ex his colligitur, quid sit discriminis inter prophetiam simpliciter, quæ est supernaturalis, & prophetiam secundùm quid, quæ est naturalis: vt enim docet S. Th. 2. 2. *q. 172. art. 1.* & *q. 12. de verit. art. 3.* illa, quæ est supernaturalis indifferenter se habet ad omnes effectus futuros, siue sint necessarij, siue liberi, & siue debeant poni in esse per causas naturales, siue solùm per ipsum Deum; & ideò appellatur prophetia simpliciter; cùm tamen illa, quæ est

& verba non possint esse illius causa, neque sint signa, ex Dei institutione, quasi promiserit infusionem scientiæ, quando illæ inspicerentur post ieiunia, & orationes, & hæc proferrentur; & per consequens solùm sint signa ex institutione Dæmonis, & contineant cum illo pactum saltem tacitum, & implicitum.

5. *Quomodo differat à superstitione diuinationis.* Differt autem superstitio artis notoriæ à superstitione diuinationis, de qua egimus *in superioribus:* quia diuinatio maximè est ad habendam notitiam singularium, quæ naturaliter sunt occulta, & cognosci non possunt: ars verò notoria maximè est ad habendam notitiam vniuersalium, quæ propriè est scientia, & potest naturaliter acquiri per studium, & laborem, vt notat Suarez *lib. 2. de superstit. cap. 15. num. 3.*

6. *Ad artem notoriã potest pertinere etiam acquisitio scientia per studium, & laborem.* Et ad illam pertinet non modò subita, & repentina acquisitio scientiæ, quasi per infusionem; sed etiam qualibet illius acquisitio, si quæratur ex vanis obseruationibus, vt, verbi gratia, si quis simul cum studio, & labore, quem impendit pro addiscendis, & comparandis scientiis, adhibeat aliquid etiam vani, vt iuuet, v.g. memoriã, & ingenium perficiat, & organa interiora euadant melius disposita, vel vt Dæmon phantasmata moueat, & coordinet, vel etiam ad aures corporis sensibiliter loquatur, & scientiam doceat, tanquàm magister, vt subdit Suar. *cap. 15. cit. n. 7.*

7. *Communiter semper est peccatum mortale.* Et certum est, quòd semper est peccatum mortale, vt patet ex dictis *de superstitione in vniuersum*, & docet Tolet. *lib. 4. c. 16. n. 1.* & Regin. *in praxi, lib. 17. n. 188.* & Bon. *in 1. precept. disp. 3. qu. 5. punct. 4. n. 5.* & Laym. *lib. 4. trac. 10. c. 4. n. 6.* & Valen. *2. 2. disp. 6. qu. 53. puncto 1. ad finem*, & Less. *lib. 2. c. 44. n. 16.* & Sanchez *lib. 2. in Decal. c. 4. n. 12. & 13.* qui etiam addit, posse aliquando esse peccatum veniale, si tale aliquid fiat solùm ex leuitate & curiositate, vel ex quadam ignorantia, etiam culpabili; non tamen crassa, & affectata.

8. *Non tamen est illicitum vti scientia superstitiosè acquisita per artem notoriam.* Si quis tamen per talem superstitionem de facto acquirat ex opera Dæmonis veram scientiam, non propterea non poterit posteà illa vti absque peccato, dummodo non dependeat in esse, & conseruari ab ipso Dæmone, & hic non habeat ampliùs, quid circa illam actualiter operetur: peccatum enim superstitionis solùm fuit in prima acquisitione scientiæ, non autem durat in illius cõseruatione: & cùm ipsa scientia sit ex se bona, non potest illius vsus esse malus, per se loquendo, vndecunque tandem illa sit habita, vt notat Suar. *lib. 2. de superstit. c. 17. n. 1. & 2.* Sanch. *lib. 2. in Decal. c. 41. n. 1. & 22.* & *c. 42. n. 20.* Valen. *2. 2. disp. 6. q. 53. puncto 2.* Bon. *in primum præceptum Decal. disp. 3. q. 5. puncto 4. n. 6.*

9. *Obseruantia sanitatũ est superstitio, & illicita.* Secundò, obseruantia sanitatum ex S. Th. *2. 2. q. 96. art. 1.* similiter est superstitio, qua quis, tanquàm causis efficacibus sanitatũ, & immutationis corporũ, vanè vtitur iis rebus, quæ reuerà tales non sunt; & ideò certum esse debet, quòd sit illicita: siquidem si ea, quæ adhibentur ad certos effectus, non sunt ex se ad illos sufficientia, clarè ostendunt, quòd effectus, qui ex illis sequuntur, non sequuntur ex virtute illorum, sed ex opera Dæmonis, vt *sæpius* diximus.

10. *Siue adhibeantur res artificiales, siue res naturales ex se insufficientes.* Atque ad hanc pertinent non solùm res artificiales, vt figuræ, imagines, characteres, verba; sed etiam res naturales, vt herbæ, & lapides, si aliunde certò constet, quòd non sunt ex se sufficientes, & quòd effectus secundùm substantiam excedunt vires naturæ, vt, v.g. quòd quis non possit subiacere illis casibus fortuitis, vel quòd nullis ictibus possit feriri, &c. vel saltem si constet, quòd excedunt quoad modum actionis, vt, v.g. quòd morbus aliquis grauis curetur in instanti, quòd vires grauiter fractæ, & debilitatę statim reficiantur, quòd pondus solis herbis, aut verbis leuetur sine alio instrumento, aut artificio, &c.

Et hoc modo superstitionis damnantur verba inania, signa, cæremoniæ, aut actiones verè inutiles ad morbos curandos, ad sistendum sanguinem, ad mitigandos dolores, ad vitã tuendam contra hostiũ læsiones, vel contra casus fortuitos, ad conciliandum amorem, aut beneuolentiam alicuius, vel ne segetes, aut plantæ, vel greges animaliũ, aut animal aliquod particulare mali aliquid patiatur, &c. quia hæc omnia nõ possunt esse ex verbis, signis, aut cæremoniis, tanquã ex causis naturalibus, sed solùm sunt ab ipso Dæmone ex pacto, saltem tacito, sub huiusmodi signis. Et quoad verba nullo modo est audiendus Vviclessus apud Vvaldẽsem *in libro de Sacramentalibus*, & apud Franciscum Victoriam *relect. de magia, n. 7.* qui asseruit, habuisse Adamũ notitiam compellandi omnes naturas sibi subditas secundùm proprietates naturales cuiusque; & quãdo illis nominibus eas cõpellasset, omnes debuisse illi parere; & huius potestatis compellandi, & imperandi, quasi reliquias ex statu illo innocentiæ, modò esse incantationes, & specialiter nomina Hebraïca, & ignota, quibus Adamus locutus est. Contrà enim est: quia per peccatum sicut amisit Adamus ius imperandi, quasi despoticè animalibus, & creaturis inferioribus; ita & illæ amiserint subiectionem, & obligationem parendi, & quantùm est ex se, non parent ad nutum; siue compellentur per nomina Hebraica, & ignota; siue per quæcunque, vt experientia constat: & sicut peccatum Adamo abstulit totam superioritatem, & potestatem despoticam; ita nec modò possunt de illa manere vllæ reliquiæ.

11. *Conciliatio amoris, & beneuolẽtia, per herbas, aut lapides; quomodo sit superstitio.* Quoad herbas verò, & lapides, quamuis fortasse amor, & concupiscentia, in quantũ est passio appetitus sensitiui, possit excitari, & inflammari in vnoquoque per cõmotionem spirituũ, & humorum; & contrà etiam remitti, & extingui, idque possit præstari virtute aliqua naturali alicuius herbæ, aut lapidis, qui spiritus, & humores excitet, & cõmoueat, vt ex sententia Aristot. Theuph. Diosc. Galeni, & aliorũ notat Azor. *p. 1. lib. 9. c. 26. q. 1.* & Less. *lib. 2. c. 44. n. 23.* quomodo in monte quodã Egero dicitur reperiri herba Charisia, quã si mulier portauerit, omnes alliciat ad sui amorẽ, vt refert Victoria *in relect. de magia, n. 8.* nulla tamen potest esse vis naturalis in herbis, aut lapidibus, quæ excitet, aut inflãmet ad amãdum determinatè hunc, aut illũ: & si fortè dum quis excitatur indeterminatè ad amãdum, & cõcupiscẽdum, determinetur huiusmodi amor, & concupiscẽtia ad hunc, aut illũ, quia fortè hic, aut ille actu cognoscitur, & mouet sensum exteriorem, adhuc nõ potest esse vis naturalis, quę dum excitat hunc ad amãdum, simul excitet etiam alium ad redamandũ priorem amantẽ, nisi herba, aut lapis applicetur vicissim etiam illi: & si contingat applicari simul vtrique, & dum hic excitatur, & inflammatur, excitari, & inflammari etiam illum; adhuc non erit ex naturali virtute, quòd simul inflammetur vterque erga vtrũque; sed solùm id erit merè per accidens; quia vterque occurrit vtrique, & sensus mouerunt ad inuicem; vel, quod est certius, & communius, id erit ex Dæmone, qui appetitu ad amandum commoto per vim naturalem herbæ, aut lapidis, mouet etiam ipse phantasmata, & imagines vtriusque, & ad inuicem eos repræsentat, vt amabiles, & concupiscibiles; & sic allicit, & inducit ad inuicem se amandos, & concupiscendos, vt subdit *ibidem* Azor.

Dixi autem, contingere hanc superstitionem 12

In casu dubio non est aliquis damnandus superstitionis. vanæ obseruantię transmutationis corporum, quando adhibentur ad certos effectus res illæ, de quibus certò constat, quòd naturaliter non sunt sufficientes ad illos producendos: quia, si huiusmodi insufficientia non certò constet; sed sit res dubia, non est præsumenda, aut damnanda, vt superstitio; sed dubium est semper interpretandum in mitiorem partem, vt notat S. Thomas *2.2.q.60.art.4.* & in re præsenti de superstitione Suar. *lib.2. de superstit. cap.15. n.24.* Lessius *lib.2.cap.43.n.62.* Sayrus *lib.4. clau. reg.c.6. n.4.* Bonac. *in primum præceptum Decalogi, disp.3.qu.5.puncto 4.num.9.§. Verùm, quando dubitatur.* & alij apud ipsos: quia reuerà plurima sunt, quæ contingunt ex virtute naturali; & tamen à viris, etiam doctis, non satis intelliguntur, quomodo contingant, vt videre est apud S. Augustinum *lib.14.de ciuit.cap.24.* & *lib.21.cap.5.& 7.tom.5.* & apud Aristotelem *lib. de admirandis auditionibus*, & apud Plinium *lib.7. ferè per totum*, & apud Franciscum Victoriam *de magia, quæst.3.num.8.* qui multa huiusmodi recensent, ac proinde neque ex eo, quòd non satis constet, quomodo hoc, aut illud possit contingere naturaliter, est absolutè iudicandum, non posse contingere: & contrà si absolutè, & certò constet, quòd effectus secundùm substantiam, vel secundùm modum actionis excedat vires naturæ, rationabiliter potest, ac debet referri in Dæmonem, & damnari, vt superstitio. Neque est, quòd, tanquam miraculum, referatur in Deum, vel in bonum Angelum, vt operantem virtute Dei, nisi maxima, & extraordinaria sanctitas ipsius operantis, vel alia vrgentissima indicia aliter persuadeant, vt subdit Sanch. *n.44.cit.* neque enim Deus virtutem operandi miracula sub his signis, aut cæremoniis vanis, & inutilibus credendus est omnibus tribuisse, cùm neque ex Scriptura, neque ex traditione, aut propositione Ecclesiæ id habeatur.

13. *Annuli astronomici possunt non esse superstitiosi.* Atque ex his possunt explicari aliqua particularia, quæ possunt habere difficultatem: nam Cœlius Rhodig. *lib. 6. lectionum antiquarum, c.12.* refert de Iarcha, Indorum Principe, quòd septem annulos mira arte composuit, & septem Planetarum nominibus insignes dono dedit Apollonio Thyaneo, quos ille singulos diebus singulis gestauit iuxta nomina, & appellationes dierum, & Planetarum; & eorum beneficio iuuentutis nitorem seruauit vltra annum suæ ætatis centesimum, sicut anteà ipsius Iarchæ auus similium annulorum beneficio vitam produxerat vsque ad annum centesimum, & trigesimum.

Hoc enim si admittatur sic contigisse quoad veritatem historiæ, ex eo videtur potuisse contingere naturaliter, quia inquit apud Indos, & apud Æthiopes ea cognitio herbarum, lapidum, & rerum naturalium, quæ appellatur magia naturalis, vt habet Rhodig. *ibidem.* & alij apud Mirandulanum *in apologia, q.5.* cuius magiæ proprium est, plurima facere verè admirabilia ex rebus ipsis naturalibus aptè, & congruè inter se applicatis, atque compositis: atque ita cùm apud Indos maxima esset copia herbarum, cæterarúmque rerum ad id spectantium, benè potuerunt ex huiusmodi rebus compingi, atque componi huiusmodi annuli, sicut & illi alij ex eodem Rhodigino *ibidem*, quos Eudamus quidam, professione Philosophus, dicitur composuisse contra morsus serpentum, & contra fascinationes; & qui ea de causa à Græcis appellabantur annuli physici, & ab aliquibus annuli pharmacitæ. Neque ex eo, quòd Thyaneus eos gestarit diebus singulis pro nominibus Planetarum, damnandus est superstitionis: siquidem res illæ naturales, ex quibus annuli erant compacti, potuerunt requirere etiam influxum astrorum, & Planetarum, ad hoc, vt simpliciter agerent; vel saltem vt agerent meliùs & efficaciùs. Neque hoc debet mirum videri, quòd aliquis effectus fiat ex concursu plurium causarum simul, qui ex positione tantùm vnius, vel simpliciter non fit, vel non fit æquè benè.

Et idem fortasse potest dici de annulo Gygis apud Platonem *dialogo 2. de republica, cap. 1. & 2.* & apud Marcum Tullium *lib.3. de Offic.* & apud Herodotum *lib.1.n.8. & seqq.* si hoc tantùm dicatur habuisse, vt quando Gyges illius gemmam vertisset ad palmam, & ad partem interiorem manus, ipse omnes videret, & à nemine videretur, & quando rursus vertisset ad partem exteriorem, simul ipse omnes videret, & simul ab omnibus videretur. Neque enim excedit vires naturæ, vt gemma illa, siue aliquod mixtum aliquod naturale, siue artificiale cōpactum ex pluribus, aliquid transmitteret ad ipsum Gygem, per quod impediret, ne reciperet lumen, & contineretur in actu, ad mouendam potentiam aliorum visiuam per species intentionales; vel certè, vt transmitteret aliquid ad ipsos oculos aliorum, per quod similiter impediret, ne illas reciperent, & ne Gygem viderent. Et hoc modo id potuisse contingere naturaliter, defendunt Peripatetici antiqui communiter, & præcipuè Alexander apud Franciscum Victoriam *in relect. de magia, num.6.* Verùm, quia ex Platone, qui fusiùs rem narrat, id non contigit quomodocunque; sed ita vt alij benè viderent cætera omnia; & ideò nihil haberent impedimenti in oculis, quominùs potuissent videre etiam Gygem; & præterea, vt totus aër esset benè illuminatus, nullæque tenebræ apparerent in loco Gygis; & ideò etiam ipse nihil haberet impedimenti, quominùs per species posset mouere ad visionem sui, & tamen crederetur omninò abesse, & omnes, qui aderant, de illo loquerentur, vt de absente; non videtur id posse saluari per solas causas naturales extrinsecas, cùm naturaliter sit impossibile, vt obiectum visibile illuminatum non transmittat species sui, & vt potentia benè disposita, & debitè applicata, & non impedita, illas non recipiat, & non faciat sensationem, & visionem obiecti; ac proinde omninò videtur ad id concurrisse opera Dæmonis, omnes, qui aderant Gygi, decipientis per internam motionem phantasmatum, & facientis, vt non aduerterent illum adesse, imò & putarent eum abesse, sicut contingit phreneticis, & aliis mente captis, qui sæpè putant, se habere illos præsentes, quos verè non habent; & illos non habere, quos verè habent: quod totum facilè admittitur, si attendantur ea, quæ communiter tradunt Doctores de efficientia Dæmonis circa operationes magorum, vt Caiet. *2.2. quæst.95. artic.3.* Valen. *2.2. disp.6. quæst.12. puncto 2.* Perer. *de magia, lib.1.cap.17.* Sanchez *lib.2.cap.40. num.4.* & fuse Delrius *lib.2. disquisit. quæst.8.* Et quamuis fortasse immutatio phantasmatum in organo interiore possit contingere etiam per virtutem aliquam physicam alicuius herbæ, aut lapidis alterantis spiritus, & humores internos, vt fit in amentibus, & phreneticis; quia tamen in casu præsenti tota immutatio euanescebat ad solam gemmæ, & annuli conuersionem, non videtur rationabiliter posse referri in causam corporalem, & necessariam, cuius actio sine dubio non statim cessasset, sed omninò videtur debere referri in causam spiritualem, quæ operetur per voluntatem, id est, in Dæmonem. Atque ita annulus Gygis absolutè videtur damnandus, vt incantatus, & verè superstitiosus, vt notat Delrius *lib.4. disquisit. cap.2. quæst.6. num.5.* si tamen

14. *Quid possit dici de annulo Gygis.*

non

non excusetur ex alio capite: quia id totum non fuit verum; sed fabulosum, vt clarè indicant Plato, & Marcus Tullius *locis citatis*.

15. *Imagines astronomicæ quomodo ab aliquibus dicantur nō esse superstitiosa.*

Faciliùs, secundùm aliquos, possunt saluari à superstitione imagines astronomicæ, id est, illæ, quæ obseruata certa constellatione, & sub certo aspectu alicuius Planetæ, aut astri, sculpuntur, verbi gratia, in auro, aut gemmis, & obsignantur figura illius astri; & pro iis, qui peculiariter subduntur eidem astro, præstant effectus mirabiles, iuxta virtutem ipsius astri, & valent, verbi gratia, contra phantasmata melancholica, contra pestem, contra febrem, & contra alios morbos: quod enim huiusmodi imagines sic fabricatæ non sint damnandæ superstitionis; sed possint eos omnes effectus naturaliter præstare per virtutem ab ipsis astris deriuatam, & acceptam in prima formatione imaginis, & in prima figuratione materiæ, ex Theologis defendit ex professo Caiet. 2.2. *quæst. 96. art. 2.* & tanquàm verum id admittit, & non reiicit Franc. Victoria *in relect. de magia, n. 6. & 7.* & ex antiquis Philosophis id docuit Hermes Trismegistus, & Porphyrius apud S. Augustinum *lib. 10. de ciuit. cap. 11.* & Plotinus *Enneade 4. lib. 4. cap. 40.* & alij Platonici apud Delrium *lib. 1. cap. 4. quæst. 1. initio*, & Peripatetici communiter, & præcipuè Alexander apud Victoriam *n. 6. cit.* & ex nostris Albert. *lib. 2. de mineralibus, tract. 3. cap. 3.* & *in Speculo astronomico, cap. 10. & 15.* & Pomponatius *lib. 4. de incantationibus*, & Ludou. Dulcius *lib. 3. de gemmis, cap. 6. & seqq.* & apud Delrium *quæst. 1. cit.* & Picus Mirandulanus *in sua apologia, quæst. 5.* & apud Val. 2. 2. *disp. 6. quæst. 13. puncto 2. §. Ad 4.* nam, quemadmodum non est improbabile, quòd cælum, & astra, tanquàm suprema, & prima corpora contineant virtualiter, aut eminenter omnes virtutes aliorum corporum inferiorum, imò quòd omnis virtus inferior, & circa terram, maximè gubernetur à virtute superiore astrorum, & cæli, vt dicitur 1. *Meteor. summa 1. c. 2.* ita nec est improbabile, quòd specialiter contineant virtutem, verbi gratia, contra phantasmata melancholica, & contra pestem, & contra febrem; sicut & continent plures herbæ, & plures lapides. Et quemadmodum cælum in prima generatione cuiusque corporis tribuit illi speciales virtutes, prout vnunquodque specialiter est subiectum huic astro, aut illi; ita & potest illas tribuere, verbi gratia, auro, aut lapidi, quando primò formatur, & figuratur sub hac, vel illa constellatione in hanc, vel illam imaginem astronomicam: nam, vt benè ratiocinatur Albert. *lib. 2. de mineralib. tract. 3. cap. 3. cit.* & expresè concedit S. Thomas *3. contra Gen. cap. 104. & 105. in fine*, non videtur negandum, quòd sydera aliquid influant etiam in opera artificiosa: siquidem influunt in ipsos artifices inclinationes, & aptitudines ad benè exercendas suas artes, sine qua inclinatione, & aptitudine, vel simpliciter illas non exercerent, vel in illis non multùm proficerent, neque facerent quid eximium. Cùm ergo sit certum, quòd causa causæ semper est aliquo modo causa causati; etiam sydera aliquo modo possunt dici causa operis artificiosi, cùm sint causa ipsius artificis, in quantum est artifex, id est, inclinationis, & aptitudinis ad illam artem; ac proinde benè possunt aliquid influere etiam in ipsum, si præsertim illius materia specialiter sit subiecta alicui astro, & eosdem habeat terminos suæ quantitatis, quos habet astrum; quod est esse illi configuratum, vel esse illius imaginem: quanuis enim figura mathematicè accepta, & prout abstrahit à quacunque materia, & corpore physico, non sit principium vllius operationis; sed sit planè iners, & ad omnia inefficax, sicut & ipsa quantitas; accepta tamen physicè, & prout est in hoc, vel illo corpore, multùm iuuat ad illius actiones, & passiones: vt, verbi gratia, figura orbicularis, aut pyramidalis ad velocitatem motus localis, siue deorsum, siue sursum: figura concaua in pariete ad sonum reddendum, & echo formandam: figura hyperbolica in speculo ad radios luminis multiplicandos, & colligendos ad idem punctum, & in illo ad comburendum lignum, vel plumbum liquandum: in animalibus figura cuiusque ad operationes cuiusque: & in instrumentis artium ad opera artium, verbi gratia, figura mallei ad percutiendum; & figura securis, aut dolabræ ad scindendum, & poliendum; & sic de cæteris: ac proinde etiam in astro hæc, vel illa figura potest iuuare ad operationem astri; & hæc ipsa operatio potest requirere aliquam figuram in subiecto, in quo recipitur, & sine tali figura, vel simpliciter in illo non recipi, vel non ita benè.

16. *Sed oppositū est multò verius.*

Sed, quanuis hæc, & similia non possint manifestè ostendi esse impossibilia ex principiis naturalibus: quia tamen similiter neque etiam potest probari; quòd de facto ita se habeant, & quòd astra verè communicent huiusmodi virtutes iis metallis, quæ specialiter sub illis figurantur, & cum illis configurantur, imò hæc figuratio ad huiusmodi communicationem virtutis videtur se habere omninò impertinenter; ideò communiter à Doctoribus reiiciuntur huiusmodi imagines astronomicæ, & damnantur superstitionis: & expresè illas damnat S. Augustinus *lib. 10. de ciuit. cap. 9. & 11.* vbi asserit, eas pertinere ad Dæmonis ludificatione: & S. Chrysost. *homil. 8. in Epistol. ad Colossen.* & S. Thomas 2 2. *quæst. 96. art. 2.* & *lib. 3 contra Gent. c. 105.* Ferrarien. *ibidem*, Simanchas *de catholic. instit. tit. 65. n. 22.* Syluester *verb. Superstitio, quæst. 10.* Valen. 2. 2. *disp. 6. quæst. 13. puncto 2. §. Atque ex hoc capite.* Sayrus *lib. 4. Clau. reg. cap. 6. n. 4.* Less. *lib. 2. cap. 43. n. 63.* & *cap. 44. num. 12.* Delrius *lib. 1. disquisit. cap. 3. quæst. 1.* & *cap. 4. quæst. 1.* Suarius *lib. 2. de superstit. cap. 15. num. 18. & seqq.* Sanchez *lib. 2. in Decalog. cap. 40. num. 5.* & omnes communiter. Et ratio, quæ vrget maximè omnium, videtur esse: quia, quanuis non sit negandum, quòd ex virtute cælestium corporum possit communicari aliquid virtutis etiam entibus artificiosis, ad eos effectus, quos possunt producere corpora inferiora ex virtute superiorum, vt diximus *paulò antè* ex Alberto, & expresè concedit Sanctus Thomas *3. contra Gent. cap. 104. in fine*, & quòd figuræ in artificialibus sint quasi formæ specificæ, & etiam ad illas possit consequi aliqua virtus ex influentia cæli, non secundùm quod est figura, sed secundùm quod causat speciem artificiati, vt idem subdit *cap. 105. similiter in fine*, figuræ tamen, quæ dicuntur astrorum, siue sint sculptæ, siue incisæ, aut delineatæ, vel etiam pictæ in quacunque materia, non videntur posse aliquid facere, etiam vt dispositio ad recipiendam huiusmodi virtutem: nam reuerà stellæ singulæ, verbi gratia, Planetæ, solùm sunt pars densior sui orbis, & in illo se habent, vt nodus in tabula, & sunt figuræ sphæricæ, vt communiter dicitur *in Physicis*, & patet ex omnibus Astronomis, & Philosophis apud Clauium *in cap. 1. sphæra, §. Restat quædam quæstiuncula.* & præcipuè ex Aristotele *2. Cæli, text. 41. & seqq.* & astra, vel constellationes solùm sunt collectio, & multitudo plurium stellarum iuxta se, & certo ordine dispositarum, quas Astronomi singillatim delineant, & figurant in animalia, v. g. in Vrsam, in Leonem, in Taurum; cùm tamen reuerà huiusmodi figuras non habeant; & illa, quæ certarum

linearum ductu figurantur, v. g. in leonem, non modò habeant suas virtutes independenter a tali figura, easque haberent, si tali modo, vel etiam si nullo alio ab Astrunomis figurarentur; sed etiam possint æque figurari in aliud animal, v.g. pardum, aut molossum, si ductus linearum tantisper varietur, & etiam sic figuratæ eædem maneant quoad suas virtutes. Si ergo figura militis, verbi gratia, non est reuerà imago stellæ, seu Planetæ, qui dicitur Mars; neque figura senis est imago illius, qui dicitur Saturnus; quid potest facere imago militis, aut senis, ad recipiendam peculiariter in materia virtutem Martis, aut Saturni? Certè in inferioribus figura ignis, verbi gratia, aut alterius cuiuscunque agentis, etiam vera, & realis, nihil facit ad recipiendam in passo illius virtutem, & actionem, & multò minùs figura alia, quæ tribuatur agenti ex hominum institutione, eique verè, & realiter non conueniat, quales sunt figuræ astrorum, & Planetarum, vt diximus: nam ex eodem Clauio *in cap.* 1. *sphæra, paulò antè citatum*, § *Nunc autem numerum*. antiquissimi, & diligentissimi stellarum obseruatores non aliam ob causam stellas formarunt, & figurarunt huiusmodi imaginibus, nisi vt certiùs, & commodiùs possent omnes discernere, & ordine aliquo designare; ac proinde eas ipsas, quas figurarunt, verbi gratia, & appellarunt Leonem, potuerunt æquè benè figurare, & appellare aliquod aliud animal, verbi gratia, pardum, aut molossum. Et qua ratione non dicitur probabiliter, & rationabiliter, quòd modò requiratur figura pardi, aut molossi ex parte corporis, aut materiæ, quæ debet recipere virtutem ab illis stellis: ita nec dicitur probabiliter, & rationabiliter, quòd requiratur figura leonis, cùm ad illas, & ad illarum actiones, tam per accidens se habeat figura leonis, quàm se habet figura pardi, aut molossi, & verè vtraque potuerit tribui æqualiter ad eundem finem, id est, ad certiorem, & commodiorem discretionem, & distinctionem, & numerationem stellarum, qui verè, & propriè est finis ipsorum Astronomorum figurantium, & numerantium stellas; non autem ipsarum stellarum ab illis figuratarum, & numeratarum, quæ ex se, suaque natura, siue ad suum esse, siue ad suum operari, tam non postulant vllam figurationem, quàm non postulant vllam numerationem.

Quòd si dicantur Astronomi potiùs figurasse huiusmodi stellas, v.g. per figuram leonis, quàm alterius animalis; quia illarum effectus maiorem habent conuenientiam, & quasi analogiam cum effectibus, & proprietatibus ipsius leonis, vt notat Valen. a. s. *disp.* 6. *q.* 13. *punct.* 2. §. *Ad* 2. *respond.* contrà est: quia, neque etiam ex hoc capite potest probari necessitas figuræ leonis ad recipiendam virtutem illarum stellarum: siquidem hoc etiam modo figuratio in stellis conceditur solùm esse ab Astronomis, & solùm ex illorum voluntate, & placito, sumpto consilio sic figurandi ex conuenientia, & analogia effectuum. Sicut autem stellæ ad producendos suos effectus sic conuenientes cum effectibus, & proprietatibus leonis, non postulant, quantùm est ex se, figuram leonis extrinsecùs illis tributam per Astronomos, & eodem modo illos producerent, si Astronomi non cogitassent de huiusmodi figura: ita neque postulant, quantùm est ex se, huiusmodi figuram in ipsa materia, & subiecto, in quo debent illos producere; sed satis habent, si in illo non sit aliquod contrarium suæ virtuti, quod repugnet, & resistat actioni, eamque impediat, quicquid sit alioqui de figura leonis.

17. Et quod dicimus de figuris, & imaginibus, intelligi debet eadem ratione etiam de signis, & characteribus, quos Astronomi formant ad exprimendos, & significandos Planetas singulos, cùm etiam illi sint instituti solùm ad placitum ipsorum Astronomorum; & ad virtutes, & actiones stellarum non se habeant, nisi merè per accidens, vt notat S. Thomas *loc. cit.* & omnes communiter: & ideò non possint sine superstitione in illos referri quicunque effectus, & quæcunque corporum transmutatio.

Etiā characteres astronomici sunt superstitiosi, quando adhibentur ad corporū trāsmutationes.

Atque ex his colligitur, quid sit manifestè dicendum specialiter de illis imaginibus, quas refert Albertus *in Speculo astronomico*, *cap.* 10. debere exorcizari per quinquagintaquatuor nomina Angelorum, qui dicuntur seruire imagini Lunæ in eius circulo, quorum septem debent insculpi recto ordine, si ex illa intendatur alicui effectus bonus; vel contrà, ordine inuerso, si intendatur effectus malus: & præterea debent suffumigari cum ligno aloë, croco, & balsamo, si expectetur res bona; vel cum galbano, sandalo rubro, & resina, si expectetur res mala: hæc enim ex Alberto *ibidem* est manifesta, & pessima idololatria, qua ipse Dæmon per huiusmodi fumigationes, quasi per sacrificia, honoratur, vt etiam notat Delrius *lib.* 5. *cap.* 4. *quæst.* 1. & habetur expressè in Articulis Parisiensium, *num.* 10. *&* 11. qui referuntur in Directorio Inquisitorum *part.* 2. *quæst* 43. *vers. sicom*. 18.

Imagines exorcizata per nomina Spirituum, & per fumigationes, continent idololatriam.

Et eodem modo sunt manifeste illicitæ ex eodem Alberto *cap.* 10. *cit.* illæ aliæ, quæ exorcizantur per inscriptionem quorundam nominum, & per figuras quatuor Spirituum, qui sunt Principes quatuor partium mundi; id est, Orientis, Occidentis, Meridiei, & Septentrionis; & per terram, mare, aërem, ignem, & ventos; & per cardines mundi; & per signa Planetarum; & per alia huiusmodi: si enim tota illarum virtus habetur ex adiuratiune, aut exorcismo per huiusmodi nomina, & figuras, clarè constat, quòd habetur à Dæmone, cùm ipsa nomina, & figuræ non possint illam ex se tribuere; & certum sit, quòd non habetur à Deo, qui *Leuit.* 19. expressè prohibet, ne fiant figuræ, aut stigmata; & nusquam alibi tradit modum illas exorcizandi, aut fabricandi. Et quod additur de Spiritibus, qui sunt Principes mundi, est manifestus error in fide, vt notant Parisienses cit. *n.* 55. & ex illis Del. *lib.* 1. *c.* 4. *q.* 1. *cit.* §. *Alterum genus*. si huiusmodi principatus intelligatur illis cõuenire ex ipsorum natura, vel ex proprio merito; non autem solùm ex libera Dei dispositione, aut permissione, ex qua sæpiùs habetur *in Apoc.* quòd boni Angeli præsident rebus mortalium, & vniuerso Orbi, vt patet *c.* 1. 8. 15. 16. *&* 17. & quòd Angeli mali stant super angulos terræ, vt illi noceant, vt patet *c.* 7.

Illæ vero aliæ imagines astronomicæ, quas Alber. *c.* 10. *cit.* & *c.* 15. approbat, vt licitas, quia non sunt exorcizandæ, aut fumigandæ, neque ex his habent virtutem, sed solùm ex figura cælesti, & ex modo, aut circunstantiis, quibus figura in illis formatur: illæ, inquam, imagines ex eo capite sunt reprobandæ, quia reuerà quæcunque figura in illis formetur, non potest esse conformis figuræ stellarum, quæ solùm sunt sphæricæ, & rotundæ, vt diximus; & solùm ab Astronomis sunt figuratæ per figuras animalium pro faciliori numeratione, & discretione, & æquè benè potuissent figurari per alias figuras, & in suis virtutibus, & actionibus non dependent à figuris merè accidentalibus, & merè fictis, vt *suprà* explicauimus. 19.

Imagines cū certis nominibus intra terrā defossa, non sunt licita.

Et præterea ea ipsa, quæ Albertus requirit in formatione huiusmodi imaginum, ad hoc, vt ab astris virtutem recipiant, clare ostendunt, quàm sint ex se vanæ: dicit enim, quòd si imago sit facienda ad

expellendum,

expellendum, verbi gratia, aliquam ſpeciem animalium ab aliquo loco, verbi gratia, ad expellendos mures ab agro, vel ſcorpiones à domo, debet fundi, aut fieri ſub aſcendente illius ſpeciei, & ſub Planeta, qui ſit dominus illius aſcendentis, & ſit infortunata, & in domo mortis per oppoſitionem, aut aſpectum quadratum ad primum aſcendentem: & debet dici: *Hæc eſt imago deſtructionis murium ab agro*, vel *ſcorpionum à domo, quandiu fuerit ſeruata in tali agro*, vel *in tali domo*. & in dorſo debet ſculpi: *Deſtruamur*. & in fronte debet ſcribi nomen ſpeciei fugandæ, verbi gratia, *Mus*, aut *Scorpio*; & in pectore nomen aſcendentis, & nomen Planetæ, qui ſit illius dominus, & nomen Lunæ; & eſt ſepelienda capite deorſum, & pedibus ſurſum in medio loci, à quo ſpecies eſt expellenda, poſita priùs in ventre illius terra de quatuor quantitatibus illius loci. Et contrà, ſi ſit facienda imago ad aliquod bonum, verbi gratia, ad conciliandum amorem alicuius, eſt facienda ſub illius aſcendente, & ſub Planeta illius domino, ſed fortunato; & eſt dicendum: *Hæc eſt imago ad amorem*. & in ventre, & in ano eſt in illa ſcribendum hoc nomen, *Amor*; & in fronte nomen aſcendentis, & Planetæ, qui eſt dominus; & eſt ſepelienda. Et has imagines concludit Albertus *cap.* 15. *in fine*, non eſſe damnandas ſimul cum aliis, ne portent illarum iniquitatem ſine ratione. Sed reuerà non portant ſine ratione, ſi damnentur, cùm tota ratio damnandi imagines, non ſit exorcizatio, & fumigatio; ſed plures aliæ; & in caſu præſenti, tam ſubſtantia illarum tota, quàm modi, vel circunſtantiæ de inſcribendis certis nominibus, & de pronuncianda intentione artificis, & de illis ſepeliendis certo ordine partium, ſint planè inutiles, vel ad ſcorpiones, vel mures fugandos, vel ad præſtandum quemcunque alium effectum verum, & phyſicum: & ideò ſi quem præſtent, ſolùm præſtent ex opera Dæmonum, & per ſuperſtitionem illicitam.

20\. *Imagines, aut characteres ſtellarum, & Planetarum, non poſſunt valere ad actus liberos, & ad euitus fortuitos.*

Et idem eſt dicendum de iis imaginibus, quas valere ad animi affectiones, & ad effectus etiam liberos, & fortuitos, ſcripſit Ludouicus Dulcius apud Delr. *lib.* 1. *diſqu. cap.* 4. *quæſt.* 1. §. *Porrò*. vt, v. g. quòd ſi quis gemmæ inſculpat Arietem, Leonem, vel Sagittarium, futurus ſit omnibus gratus, & gratioſus: ſi Virginem, Taurum, Capricornum, futurus ſit maximè auidus Religionis amplectendæ: ſi Geminos, Libram, Aquarium, futurus ſit omnibus fidus, & amicitiæ, & concordiæ obſeruantiſſimus: ſi Cancrum, Scorpium, Piſces, ſit futurus infidus, iniquus, mendax: ſi inſculpat characterem Saturni, ſit futurus viribus corporis valdè firmis: ſi characterem Iouis, ſit promouendus ad ſummos honores, & futurus ſit fortunatus: ſi Martis, inuictus: ſi Solis, opulentus: ſi Veneris, aut Lunæ, futurus ſit compos omnium votorum. Sed contra huiuſmodi imagines non ſolùm faciunt ea, quæ diximus contra imagines aſtronomicas in vniuerſum; ſed etiam ea, quæ diximus contra actus liberos, aut euentus fortuitos, prout diuinandos ex aſtris: & ſi admittatur ex virtute cæleſtium corporum poſſe deriuari aliquid virtutis etiam in opera artificialia, ad illos tantùm effectus debet admitti, quos virtute cæleſtium corporum poſſunt producere aliqua corpora inferiora, vt loquitur S. Thomas *3. contra Gen. c.* 104. *in fine*; quales tamen non ſunt actus liberi, aut euentus fortuiti, vt *ſæpè* diximus.

21\. *Imagines aſtronomicæ ſunt prohibitæ ſub excommunicatione latæ ſententiæ, & aliis pœnis grauiſſimis, & ex ſuo genere ſunt peccatum mortale.*

Et contra has omnes ſuperſtitioſas imagines videri poteſt Conſtitutio Ioannis XX. *Super illius ſpecula*. quæ refertur in Directorio Inquiſitorum, *part. 2. quæſt.* 43. vbi qui illas fabricant, aut fabricari procurant, dicuntur inire fœdus cum morte, & pactum facere cum Inferno, & inter cæteros maleficos, qui *ibi* enumerantur, excommunicantur ipſo facto; & niſi admoniti ſe correxerint infra octo dies, computandos ab admonitione, dicuntur eſſe puniendi omnibus pœnis Hæreticorum, præter bonorum confiſcationem. Et ex his pœnis clarè conuincitur, quòd ſint ex ſuo genere peccatum mortale, niſi quis per accidens excuſetur ex ignorantia, & ex bona fide, vt notant Leſſ. *lib. 2. cap.* 44. & Toletus *lib. 4. cap.* 16. *num.* 1. & ex Articulis Pariſienſibus *num.* 21. & apud Directorium Inquiſitorum *part. 2. quæſt.* 43. *cit.* non modò eſt error in vera Philoſophia, & Aſtrologia naturali; ſed etiam in fide, ſi quis aſſerat, quòd imagines ex quauis materia baptizatæ, exorcizatæ, & conſecratæ ſecundùm artes aſtronomicas, habeant virtutes mirabiles: quod ſimiliter declarat ex ſententia ſaltem Facultatis Theologicæ Pariſienſis, huiuſmodi imagines non ſolùm eſſe vanas, & inutiles; ſed etiam eſſe illicitas, & contra fidem, cùm aliquo modo contineant idololatriam, & cultum Dæmonis, vt *ſuprà* diximus.

22\. *Sanationes, quæ dicuntur fieri à ſalutatoribus, vtrùm ſint ſuperſtitioſæ.*

Quòd ſi quæras magis in ſpecie, vtrùm ſint damnandæ ſuperſtitionis, & vanæ obſeruantiæ ſanitatum, illæ curationes, quæ ab aliquibus fiunt per ſola verba, vel adiuncta ſolùm vnctione olei, & panniculo lineo benedicto ab illo ipſo, qui efficit curationes, quales in Hiſpania dicuntur fieri ab iis, qui appellantur ſalutatores, ſolo tactu, aut benedictione, aut aliquo huiuſmodi ex ſe non malo [& præcipuè contra rabiem, & morſum canum. vt refert Nauar. *in Man. cap.* 11. *num.* 36. Azor. *part.* 1. *lib. 9. cap. 25. quæſt.* 2. Franc. Victoria *in relect. de Magia, num.* 12. *&* 16. Suar. *de ſuperſtit. cap.* 15. *num.* 23. Delrius *lib.* 1. *diſquiſit. cap. 3. quæſt.* 4. Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap. 40. num.* 45. *& ſeqq.* & alij communiter. Reſpondeo ex iam dictis de hoc genere ſuperſtitionis in vniuerſum, & ex Doctoribus iam citatis, hæc poſſe notari.

Primò, fieri poteſt, vt huiuſmodi ſanationes verè fiant per cauſas naturales, verbi gratia, per herbas, aut lapides, quorum virtus communiter ſit ignota; ſed his innotuerit mero aliquo caſu, vel per traditionem, & doctrinam à peritiſſimis Medicis, & Philoſophis; vel etiam tandem ab ipſo Dæmone. Et huiuſmodi homines, tam occultè, & artificioſè poſſunt vti huiuſmodi remediis veris, & phyſicis, vt appareant illis non vti; ſi præſertim ſimul cum illis etiam adhibeant aliqua verè impertinentia; non quidem ad ſanationem efficiendam; ſed ad captandã maiorem admirationem. In qua re non aliud eſt peccatum, niſi inanis gloriæ, vel etiam auaritiæ, ſi id faciant propter lucrum; vel etiam ſcanduli, ſi fortè credantur operari ex pacto cum Dæmone.

23\. *Virtus aliqua ſanatiua poteſt aliquibus eſſe naturalis.*

Secundò, fieri poteſt, vt huiuſmodi ſalutatoribus inſit virtus aliqua naturalis contra certum aliquem morbum, verbi gratia, contra morſum, aut rabiem canum; ſicut inerat Pſyllis, Libyæ populis, & Marſis in Italia contra morſus ſerpentum ex Plinio *lib. 7. cap.* 2. & *lib. 28. cap.* 3. & ex Plutarcho in *Vita Catonis*; eàque virtus poteſt operari per verba; non quatenus ſunt verba, & ſigna ad placitum; ſed quatenus deferunt ſpiritum, & halitum, qui ex proprio temperamento operatur: nam, quemadmodum in aliquibus ex humorum malignitate datur virtus ad nocendum, morbóſque inducendos, vt de faſcinatoribus docet S. Thomas 1. *p. q.* 117. *art.* 3. *ad* 2. & 3. *contra Gent. cap* 103. & *quæſt. 6. de potentia, art. 9. ad* 7. & *quæſt. 16 de malo, art. 9. ad* 13. & ex illo

Azor.

Azor. *part.* 1. *lib.* 9. *cap.* 25. *quaest.* 1. ita etiam ex illorum benignitate potest daei virtus ad medendum, vt subdit *ibidem* Azor. *quaest.* 2. qua enim ratione huiusmodi virtutes frequentissimae sunt in herbis, lapidibus & animantibus: ita & possunt naturaliter reperiri etiam in aliquo ex hominibus, vt notat Pomponat. *lib. de incantat. cap.* 3. & qua ratione corpora etiam inanimata consequuntur aliquas virtutes, & efficacias à corporibus cælestibus, etiam præter eas, quæ proueniunt à primis qualitatibus, vt, verbi gratia, quòd magnes trahat ferrū; & aliqui lapides, & herbæ habeant alias virtutes: eadem ratione nihil prohibet, quòd etiam aliquis homo ex impressione corporum cælestium habeat aliquam efficaciam pro aliquibus operibus faciendis, quam alij communiter non habent, vt, verbi gratia, Medicus in sanando, & agricola in plantando, & miles in expugnando, vt loquitur S. Thomas 3. *contra Gent. cap.* 92. Et talis videtur fuisse in Pyrrho Rege virtus pollicis dexteri pedis, qui solo contactu lienosis medebatur, vt refert Plinius *lib.* 7. *cap.* 2. & aliorum, quorum sudor pluribus morbis erat salubris ex eodem Plinio *lib.* 28. *cap.* 3.

Tertiò, fieri potest, vt per gratiam gratis datam, quæ appellatur gratia curationum, huiusmodi salutatores solis verbis deprecatoriis, & signo crucis sine omni alio naturali remedio sanitates efficiant: quia, quamuis aliquando sint homines vitiosi; huiusmodi tamen gratiæ adhuc possunt illis communicari, cùm sint in bonum aliorum, & non requirant necessariò statum gratiæ, vt notat Suar. *cap.* 15. *cit. n.* 25. & Franc. Victoria *relect. cit. de Magia, n.* 16. & patet ex illo Matth. 7. *Domine, nónne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo Dæmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus?*

Deniquè, si nihil tale in iis contingat, & quæ adhibeont ad curationes, clarè constet, quòd ad illas non sint sufficientia; sed impertinenter se habeant, possunt, ac debent in foro conscientiæ damnari superstitionis; quamuis in foro exteriore non habeantur sufficientia indicia, vt damnentur: nam reuerà huiusmodi effectus non possunt referri nisi in Dæmonem, cùm Deus per gratias gratis datas operetur sine huiusmodi adiunctis impertinentibus, neque illas soleat concedere per modum habitus, & permanentis, vt possit quis pro libito illis vti, & etiam aliis communicare. Et vera, & communis regula ad dignoscendas superstitiones huius vanæ obseruationis illa sit, vt benè considerentur, & expendantur ea, quæ adhibentur ad effectus intentos, vtrùm ex se sint sufficientia; & præterea considerentur, & expendantur circunstantiæ, & modi, vtrùm ex se sint inutiles, & planè vani, vt ex mente S. Thomæ 2. 2. *quaest.* 96. *art.* 2. 3. & 4. notat Nauar. *in Man. cap.* 11. *num.* 25. & Sanchez *lib.* 2. *in Decalog. cap.* 40. *num.* 9. qui etiam *num.* 47. singillatim declarat, quomodo non arguant sufficienter superstitionem, quòd huiusmodi salutatores non faciant curationes, nisi benè poti, & postquàm benè comederint, & similia.

34. *Nō est superstitio, quòd qui nascuntur in die Parasceues, & qui sūt septimi masculi, & Reges Francorum, habeant virtutes curatiuas certorum morborum.*

De aliis huiusmodi curationibus plura possunt videri apud Delrium *lib.* 1. *disquisit. cap.* 3. *quaest.* 4. §. *Septimò, obiiciuntur.* & ex illo non est superstitio, sed donum supernaturale, & gratia gratis data, quæ à S. Paulo appellatur gratia curationum illa, quam putantur habere in Flandria, quotquot sunt nati in die Parasceues, vt suo contactu sanent à febribus; & quotquot sunt nati septimi masculi ex legitimo matrimonio, nullo fœmineo fœtu intercedente; & Reges Francorum, vt sanent strumosos: nam illis ait concedi virtutem in honorem diei, & propter sanctitatem mysterij, quod tunc recolitur; & aliis in honorem matrimonij; & Regibus Francis omninò competere ex virtute diuina. Ac proinde non est superstitiosum, sed maximè pium, & religiosum, adhibere tales contactus ad huiusmodi sanationes, dummodo alioqui remoueantur illa omnia, quæ non faciunt ad pietatem, & ad finem sanationis intentum, & sapiunt superstitionem; & contrà adhibeantur, & adiungantur ea, quæ possunt pietatem iuuare, tam ex parte curantis, quàm illius, qui est curandus, vt sunt ieiunia, eleemosynæ, orationes, sacramentalis Confessio, & Communio, corporales pœnitentiæ, & afflictiones, & similia.

DISPVTATIO XV.

De superstitione vanæ obseruantiæ fortuitorum euentuum, & vanæ obseruantiæ scripturarum, & breuium.

1. *Vana obseruantia fortuitorum quænam sit.*
2. *Quo differat ab omine.*
3. *Est peccatum mortale ex suo genere, nisi excuset ignorantia, & bona fides.*
4. *Obseruantia scripturarum, & breuium, quid requirat ad hoc, vt non sit superstitiosa.*
5. *Etiam gestatio Reliquiarum, & breuium potest esse superstitiosa.*
6. *Appensio annuli intra vas, vt certis ictibus det horas diei, est superstitiosa.*
7. *Aperire venam iumentis certo die alicuius Sancti, vel ea circumducere circa templum: Seruare oua Ascensionis: Colligere herbas in die S. Ioannis, quomodo sit superstitio.*
8. *Annulus ex primo nummo, qui offertur Crucifixo in die Parasceues, non est superstitiosus.*
9. *Triginta Missæ S. Gregorij quomodo non sint superstitio.*
10. *Proiicere in flumen, vel sub dio relinquere imaginem, vel statuam alicuius Sancti, ad impetrandam pluuiam, est superstitio.*

1. *Vana obseruantia fortuitorū quænam sit.*

De superstitione vanæ obseruantiæ fortuitorum euentuum agit S. Thomas 2. 2. *quaest.* 96. *art.* 3. eámque ait tunc esse, quando quis ex iis, quæ casu, & fortuitò accidunt sibi, vel alij, timet, aut sperat infortunia, aut fortunia, cuius generis multa enumerat S. Augustinus *lib.* 2. *de doctrina Christiana, cap.* 20. *tom.* 3. vt, verbi gratia, timere, & expectare infortunium, si membrum aliquod salierit; & timere diremptionem amicitiæ, si amicis simul ambulantibus lapis, aut canis, vel puer medius interuenerit; & ex hoc timore calcare lapidem, tanquàm diremptorem, & canem, vel puerum percutere; & calcare limen, quando quis transit ante suam domum; & redire ad lectum, si sternutauerit, quando se calceat; & redire domum, si pedem offenderit, quando ex illa egreditur; & ideò timeat iter infaustum; & diem totam timere sterilem, si manè egredienti occurrerit virgo, vel contrà sperare, & expectare fœcundam, si occurrerit meretrix: & similia, quæ S. Augustinus *ibidem*, & S. Thomas *art.* 3. *cit.* aiunt esse vanissimas obseruationes, & pertinere ad pacta cum Dæmonibus inita; & ideò non est dubitandum, quòd sint illicita: nam reuerà hæc superstitio co tantùm videtur differre ab omine, quòd illud non attendatur ex signis fortuitò occurrentibus; sed studiosè,

2. *Quo differat ab omine.*

diosè, & de industria quæsitis, & per illud principaliter quæratur notitia, hæc verò attendatur ex fortuitis, & per illam principaliter quæratur directio in operationibus; & ideò ab illis cesset, vel non cessetur propter huiusmodi euentus fortuitos, vt notat Sanchez *lib.2. cap.40. n.1. & 14* Saytus *lib.4. Clau.reg.c.6.n.1.* Bonac. *disp. 3 in 1.precept.q.5.punct. 4. n. 22.* Et quia certissimum est, quòd huiusmodi euentus non possunt esse causæ fortunij, aut infortunij secututi; neque sunt illius effectus, aut

3\. signa naturalia; conuincuntur solùm esse signa ad placitum, & ex institutione Dæmonis; & ideò non possunt licitè obseruari; & si obseruentur, est peccatum mortale ex suo genere, nisi fortè excuset ignorantia, & bona fides, qua quis in huiusmodi signis nihil mali apprehendit; sed illis solummodo vtitur, tanquàm regulis acceptis à maioribus, & firmatis experientia, quæcunque tandem sit vera causa effectuum consequentium, vt notat Caiet. *verb. Superstitio obseruationum*, Less. *lib. 2. cap. 43. num.66.* Valen. *2.2.disp.6 quæst.13.punct.3.* Nauar. *in Man. cap.11. n.24.* Bonac. *in primum præceptum, disp 3.quæst.5.puncto 4.num.23.* & alij.

Est peccatum mortale ex suo genere, nisi excuset ignorantia, & bona fides.

Vtrùm autem possit aliquando etiam esse peccatum tantummodo veniale, patet ex dictis *suprà, disp. 3. num. 22. de superstitione in vniuersum*, vbi etiam addidimus ex Caiet. *2.2. quæst.96. art.3.* & *in Summa, verb. Superstitio, versùs finem*, posse aliquem absque omni peccato præsagire sibi, & timere ex aliquo euentu, euentum alium posteriorem, & prudenter sibi cauere: quia fieri potest, vt eadem causa, quæ causauit primum, sit causatura etiam secundum; siue illa sint ipsi cæli, à quibus maximè pendent inferiora; siue Deus ipse, & diuina prouidentia.

4\. De superstitione verò vanæ obseruantiæ, scripturarum, & breuium, quæ portantur ad collum, agit S.Thomas *2.2.quæst.96.cit.art.4.* & ex illo hæc debent obseruari, vt talis obseruantia non sit superstitiosa, & illicita. Primò, vt id, quod scribitur, non contineat vllo modo inuocationem Dæmonum. Secundò, vt non contineat ignota nomina: quia tunc facilè potest timeri, ne sub illis lateat aliquid illicitum: & eo ipso videntur referri ad Dæmonem, qui solus illa intelligit, & instituit. Tertiò, vt non contineat aliquid falsi: quia tunc effectus, qui speratur, non potest expectari à Deo, qui non potest esse testis falsitatis: & idem est ex Caietano *verbo, Incantatio*, si contineat aliquid apocryphum, vt, verbi gratia, quòd Christus habuit febres. Quartò, vt simul cum verbis sacris non contineat aliquid vanum, vt, verbi gratia, characteres, & figuras inutiles. Quintò, vt spes futuri effectus non habeatur in modo scribendi, & alligandi, aut gestandi scripturam ad collum, vel in aliqua alia vanitate, quæ non faciat ad cultum, & ad reuerentiam Dei: vt, verbi gratia, quòd sit scripta in charta virgine, huius, aut illius coloris, hoc, vel illo atramento, &c. & vt non certò credatur, quòd Deus infallibiliter sit adfuturus iis, qui portant talem scripturam, cùm nusquam appareat in sacris Litteris id promisisse. Et ex hoc capite rectè damnantur superstitionis scripturæ illæ, aut orationes, in quibus prænotatur, quòd qui illas portauerit, aut recitauerit, hoc, vel illud malum vitabit, verbi gratia, non morietur in bello, aut in peccato, non lædetur ab hostibus, &c. vt notat Nauar. *cap.11 cit.num.54.* Suar. *lib.2. de superstit. cap.15.num.9. & 10.* Sayr. *lib.4. Clau.reg. c.6. num.8.* Sanchez *lib.2.in Decal.cap.40.n.20.* Bonac. *disp. 1.in primum præceptum, quæst. 5. punct. 4. num. 11.* & alij apud illos, qui etiam rectè addunt, quòd si

Obseruantia scripturarū, & breuium, quid requiratur, ad hoc, vt non superstitiosa.

hæc omnia benè se habeant in huiusmodi scripturis, licitum est, illas portare: quia portantur in Dei honorem, & tanquam res sacræ, & excitant deuotionem, & iuuant ad Dei beneficia promerenda, & sunt quasi tacita quædam, & virtualis precatio, & quasi protestatio, quòd spem omnem habeamus in Domino. Et hoc modo de S. Cæcilia dicitur, quòd Euangelium Christi semper gestaret in pectore; & de Sanctis Bartholomæo, Barnaba, & aliis, quòd curarent infirmos, Euangelium illis superponendo; & de breui S. Vincentij experientia in dies constat, quòd multa mirabilia operetur.

Et quod dicimus de scripturis, idem est etiam de Reliquiis Sanctorum, & de aliis huiusmodi, quæ ad collum gestantur: si enim constet, quòd in seipsis non sunt superstitiosæ, videndum vlteriùs est, vtrùm superstitio sit in aliquo adiuncto, vt, verbi gratia, si gestentur in vase triangulari, idque putetur esse necessarium ad efficacitatem virtutis; si existimetur hic, vel ille effectus infallibiliter secuturus propter virtutem, & efficaciam gestationis, & similia, vt notat S. Thomas *quæst.96.art.4.cit.ad 3.* Contrà verò nulla est superstitio, si certæ orationes, aut verba sacra ex pietate, bonóque affectu in Deum proferantur, & ex illis piè speretur certus effectus: sic enim Cassiod. *in Psal.115.* refert trinam recitationem huius versiculi: *Dirupisti, Domine, vincula mea: tibi sacrificabo hostiam laudis.* multis fuisse remedium efficax multorum morborum; idque Delrius *lib. 3. disquisit.part.2.quæst.4 sect.3.in fine*, & Sanchez *lib.2.in Decal.cap 40.num. 36.* referunt ad deuotionem Sanctissimæ Trinitatis, quæ specialiter colitur per illam trinam repetitionem. 5.

Etiam gestatio Reliquiarum, & breuiū potest esse superstitiosa.

Ex his potest explicari, quare facta aliqua peculiaria communiter à Doctoribus damnentur superstitionis. Primò enim, si quis annulum filo appensum digitis teneat intra aliquod vas, & pronunciet certum aliquem versiculum Psalmi, ad hoc, vt annulus ex se moueatur ad latera vasis, & certo ictuum numero det horam diei, ideò est superstitio, quia verba sacra adhibentur ad effectum vanum, qualis est motus annuli, & horæ pulsatio: & quemadmodum committitur superstitio, si res sacræ coniungantur cum aliquibus circunstantiis vanis; ita & committitur, si coniungantur cum circunstantia vani effectus, vt notat Sanchez *lib.2.cap.40.num.24.& 25.* & Valen. *2.2. disp.6.quæst.13. puncto 2.* & Sayrus *lib.4. Clau.reg.c.6.num.6.* & Caiet. *in Summa, verb. Incantatio*, vt etiam *suprà* diximus *disp.3.num.5.* ex relata protestatione, & experientia ipsius Caietani. 6.

Appēsio annuli intra vas, vt certis ictibus det horas diei, est superstitiosa.

Secundò, si quis aperiat venam iumentis certo die alicuius Sancti; vel circa templum S. Antonij nouies illa circunducat, vel seruet oua, quæ nascuntur in die Parasceues, quia putat ea valere ad extinguenda incendia; vel colligat herbas medicinales in die S.Ioannis Baptistæ, eásque circunstantias temporis, aut loci putet ex se valere ad causandam, vel ad impetrandam infallibiliter à Deo sanitatem; est superstitio, & peccatum mortale ex suo genere, vt notat Nau. *in Man. cap.11.num.36.* Valen. *puncto 2. citato.* Sayr. *cap.6.cit.num.7.* Delrius *lib.3. disquisit. part.2. quæst.4.sect.1.in fine.* Sanchez *cap.40.num.16.& 31.* quia talis efficacitas, & infallibilitas sanationis reuerà non conuenit ex natura taliū circunstantiarum, neque ex Dei institutione; & ideò solùm potest prouenire à Dæmone. Si verò huiusmodi circunstantiæ solùm adhibeantur, quia tali die magis viget, verbi gratia, certus aliquis influxus astrorum; vel, vt quis magis se excitet ad deuotionem erga illum Sanctum, dum iumenta, & res suas ad illum adducit; nulla est superstitio, vt patet ex eo, quod refert 7.

Aperire venam iumentis certo die alicuius Sancti, vel ea circunducere circa templū: seruare oua Ascensionis: colligere herbas in die S. Ioannis quomodo sit superstitio.

fert S. Paulinus de S. Felice Nolano, in cuius die festo hæc omnia fiebant:

Non solum gremio sua pignora ferre paterno,
Sed pecora agra manu sæpe introducere secum,
Et Sancto quasi conspicuo mandare licenter,
Morbi, duam sua confisos ad vota medelam,
Experto gaudere Deo, & iam credere sana,
Et vere plerumque breui sanata sub ipso
Limine lata suis iumenta reducere tectis.

8\. *Annulus ex primo nummo, qui offertur Crucifixo in die Parasceues, non est superstitiosus.*

Et eodem modo potest excusari à superstitione id, quod refert Caiet. 2.2.*quæst.96.art.4.* de iis, qui ex primo nummo oblato Imagini Crucifixi in Parasceue, faciunt annulum ad depellendam contractionem neruorum: si enim id fiat ex peculiari deuotione erga Crucifixum, quæ excitatur, & significatur diligentia illa accipiendi primum nummum; non est superstitio: sicut neque est in hoc, quòd pro defunctis dicantur triginta Missæ, ad imitationem S. Gregorij, qui triginta diebus orari iussit pro vno defuncto: quamuis enim hæc circunstantia numeri Missarum determinati videatur ex se vana, & si in illa ponatur efficacitas suffragij, & liberationis à pœnis Purgatorij, verè sit superstitio, vt notat Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 40. num. 40.* & colligitur ex Tridentino *sess. 22. in decretis de obseruandis, & vitandis in sacrificio Missæ*, vbi reprehenditur certus numerus Missarum, & candelarum; & dicitur potiùs esse inuentus à cultu superstitioso, quàm religioso: si tamen id fiat ex deuotione erga Sanctum Gregorium, & propter illam piè credatur virtus diuina peculiariter operari, non est superstitio, vt notat Caiet. *art. 4. cit.* Et idem est de aliis huiusmodi, quæ in multis regionibus communiter fiunt, & tanquàm accepta à maioribus bona fide retinentur: piè enim, & prudenter sunt explicanda: & satis est, si fideles moneantur periculi superstitionis, quod in illis potest esse; non autem est necessarium, vt omninò tollantur, vt notat Sayrus *lib. 4. cap. 6. num. 7.* quanquam optimum sit, vt quæ fiunt in cultu Dei, & Sanctorum, solùm fiant iuxta communem modum, & ritum Ecclesiæ, vt notat Sanchez *cap. 40. cit. num. 31.* qui etiam *num. 34.* ex hoc capite damnat superstitionis publicas supplicationes, quæ fiunt in aliquibus locis, & in quibus ad impetrandam pluuiam Imago, vel statua alicuius Sancti in flumen proiicitur, vel in litore ponitur, & sub dio relinquitur, donec pluat: quamuis enim ex vsu Ecclesiæ ad sedandas tempestates, & ad extinguenda incendia, proiiciantur in medios fluctus, & in medias flammas imagines cereæ Agni cælestis, & Sanctorum Reliquiæ; & S. Franciscus Xauerius etiam proiecerit Imaginem æream Crucifixi, quam posteà ad illum retulit cancer marinus, vt legitur *in eius Vita*; & hæc omnia sint quædam repræsentationes exercitæ precum Ecclesiæ, & intercessionis Sanctorum, & meritorum Christi Domini ad Deum placandum; & ideò à nullo damnentur, vt superstitio: si tamen Imago alicuius Sancti proiiciatur in flumen, vel ponatur sub dio, quasi ad imponendam illi necessitatem, & ad vim inferendam pro pluuia impetranda; superstitio omninò est, & Deo, & Sanctis valdè iniuriosa, & ab vsu Ecclesiæ, & à pietate fidelium valdè aliena, vt notat *ibi* Sanchez, & apud illum Nau. *in cap. Quando. de consecr. dist. 1. cap. 6. num. 46.*

(Margin notes: 9. *Triginta Missæ S. Gregorij quomodo nõ sint superstitiosæ.* 10. *Proiicere in flumen, vel sub dio relinquere Imaginem, vel statuam alicuius Sancti, ad impetrandam pluuiã, est superstitio.*)

DISPVTATIO XVI.

De magia, maleficio, & veneficio.

1. *Magia quid propriè sit, & quo differat à superstitione.*
2. *Maleficium, & veneficium quo differant à magia.*
3. *Magia naturalis est periculosa, quamuis non sit illicita.*
4. *Operationes magorum quomodo sint à Dæmone, & ab ipsis magis, tanquam à causis.*
5. *Ars Cabalistica est superstitiosa, & illicita.*
6. *Quæ operationes possint fieri à magis, & à maleficis per Dæmones.*
7. *Operationes magicæ semper sunt peccatum mortale.*
8. *Ad tollendum vnum maleficium nunquam est licitum quærere aliud.*
9. *Etiam à mago ex se parato.*
10. *Si tamen maleficium possit solui sine alio maleficio, licitum est petere à mago, eúmque cogere, vt soluat.*
11. *Maleficium ad bonum finem exercitum permittitur in Iure ciuili.*
12. *Non autem in Iure canonico.*
13. *Non potest Iudex ad verificandum delictum quærere à mago maleficium fieri coram ipso Iudice.*
14. *Non potest dissolutio maleficij peti à mago, qui ignorat illius modum.*
15. *Maleficiatus non potest sumere à mago potionem maleficam, ad hoc, vt sit liber à maleficio.*
16. *Cum peccato maleficij plura alia peccata solent esse coniuncta.*
17. *Si per maleficium inferatur proximo damnum, omninò est restituendum.*
18. *Quæ superstitiones sint denunciandæ Inquisitoribus.*
19. *Pecunia, & bona habita à Dæmone per maleficium, quomodo non possint licitè retineri, & expendi.*
20. *Morbi, & mala inducta per maleficium, licitè possunt curari per remedia etiam naturalia.*
21. *Ligatura, & signa, sub quibus est maleficium, licitè possunt tolli, & destrui.*
22. *Et licitè possunt ea omnia fieri, quæ ex se non sunt mala, & possunt conducere ad maleficium impediendum.*
23. *Eáque potest licitè facere etiam ipse magus.*
24. *Etiamsi aliquid aliud mali debeat obuenire alicui alteri.*
25. *Pactum firmatum cum Dæmone per scripturam, quomodo sit rescindendum.*

AD vanam obseruantiam etiam pertinet magia, prout dicit certam rationem operandi mirabilia ope Dæmonis, & ab illa non distinguitur, nisi vt perfectum in suo genere ab imperfecto, cùm sit etiam ipsa vana quædam obseruantia aliquorum signorum aliis omnibus obseruantiis longè deterior: qua solùm de causa ab aliquibus numeratur, vt species superstitionis distincta, vt notat Less. *lib. 2. cap. 43. num. 6.* quanquam fortasse potest reduci ad obseruantiam sanitatum, ad quam communiter dicuntur pertinere omnes mutationes, quæ fiunt opera Dæmonis in corporibus, cùm certum sit, quòd in huiusmodi mutationibus magna ex parte consistit magia. Quare non sumitur hoc loco nomen magiæ prout aliquando significat naturalem scientiam, aut cognitionem 1. *Magia quid propriè sit, & quo differat à superstitione.*

cognitionem astrorum : quomodo tres illi, qui primi ex Gentibus Christum natum adorauerunt, dicti sunt magi *Matth. 2.* vt notat Sanctus Leo *serm. 3. & 4. de Epiphania.* Neque prout significat certam rationem operandi mirabilia per causas naturales communiter occoltas, & paucissimis cognitas, quæ appellatur magia naturalis ; & de qua multa habet Cardanus *in lib. de variet.* & Ioannes Baptista à Porta , Vel etiam provt significat rationem , aut artem præstandi admirabilia sine vlla applicatione causarum naturalium per solam peritiam numerorum , & rerum mathematicarum, quæ ab Azor. *part. 1. lib. 9. cap. 23.* appellatur magia mathematica : vt , quando aliquis sæpiùs additis, detractisque numeris secum ratiocinatur, & colligit aliquid occultum, & à vulgo , & imperitis creditur diuinare : sed accipitur magia , provt est ratio faciendi admirabilia per operam Dæmonis , vsurpatis tantummodo signis quibusdam , sub quibus ipse Dæmon operatur : & ideò appellatur magia superstitiosa , & dæmoniaca. Et quamuis hæc etiam magia superstitiosa sumatur aliquando latiùs, provt comprehendit etiam artes diuinandi , & ordinatur ad notitiam rerum futurarum , aut occultarum, quomodo Plinius *lib. 30. cap. 2.* inter eius species numerat diuinationem ex aqua , ex astris , & ex aliis huiusmodi ; & sæpè in sacris Literis arioli, augures , & incantatores quicunque communi nomine appellantur magi , vt *Leuitici 19. & 20. Danielis 1. & 2.* & *alibi* ; si tamen sumatur magis strictè , & propriè , solùm ordinatur ad operationem admirabilium ; non autem ad cognitionem, & ad notitiam : & si referatur ad ostentationem, aliúdve commodum ipsius magi , vel alicuius alterius , communi nomine dicitur magia , & à Græcis *Θεεργία* , quasi diuina operatio ; vel *τερατεργία* , quasi operatio portentorum , vt notat

2. *Maleficium, & veneficiũ, quo differant à magia.*

Lessius *lib. 2. cap. 44. num. 3.* Si verò referatur ad aliquam noxam alicui inferendam , propriè dicitur maleficium , aut veneficium , & à Græcis *φαρμακεία* , quasi venenaria , & est illa ipsa , quæ in Iure canonico dicitur sortisria , & confunditur cum maleficio , cap. *Si per sortiarios. 33. qu. 2.* Ad quam diuisionem reducitur etiam illa , quam tradit Toletus *lib. 4. cap. 16. num. 3.* & secundùm quam maleficium aliud ait esse amatorium , quod specialiter adhibetur ad animos inclinandos , & flectendos ad amorem carnalem , vel ad odium alicuius alterius; & aliud communi nomine appellari veneficium, quod adhibetur ad inferendum aliquod nocumentum corpori alicuius , vel aliis bonis.

Verùm , vt de his omnibus agamus cum aliquo ordine , hæc possunt breuiter notari.

3. *Magia naturalis est periculosa , quamuis non sit illicita.*

Primò, magia naturalis, quamuis ex se non sit mala ; est tamen valdè periculosa. Ita Less. *lib. 2. c. 44. num. 1.* quia , dum quis est curiosior in inuestigandis causis naturalibus, & ex operibus admirabilibus captare intendit inanem gloriam , & populi admirationem , facilè delabitur ad magiam superstitiosam , Dæmone ipso sese ingerente , atque immiscente , vt *suprà* diximus circa diuinationem, ex S. Augustino *libr. 2. de doctrina Christiana, cap. 22. & 23. tom. 3.* & ex Sancto Thoma 2. 2. *quæst. 92. artic. 2. & 3.* & inde fit , vt ex magis superstitiosis, & dæmoniacis nullus sit , qui nolit haberi tanquàm professor magiæ naturalis , suásque artes non tegat specie quadam virtutis naturalis occultæ.

4. *Operationes magorũ quomodo fiunt à Dæmone, & ab ipsis magis, tanquam à causis.*

Secundò , operationes admirabiles magiæ superstitiosæ, & dæmoniacę, fiunt ab ipso Dæmone, positis tantummodo certis signis ex pacto priùs inito; neque possunt referri in magos , vel in signa , quæ ab ipsis vsurpantur, nisi tanquam in causas morales, ex quarum præsentia Dæmon mouetur ad operandum. Atque ita ad dignoscendum , vtrùm aliqua operatio pertineat ad magiam superstitiosam , an verò ad naturalem , bene est expendenda conditio, & natura causæ , quæ ad illam adhibetur , & modus, quo sequitur operatio , vt *supra* diximus de superstitione in vniuersum.

5. *Ars Cabalistica est superstitiosa, & illicita.*

Atque ex conditione , & natura causæ omninò insufficientis , meritò damnatur superstitionis ars Cabalistica , quæ in nominibus, præsertim Hebraïcis , punctis , lineis , accentibus, & spiritibus putat contineri facultates mirabiles , easque solùm per traditionem , & quasi per manus esse habitas, & receptas à maioribus ; & hac de causa huiusmodi ars appellatur Cabala , quòd Hebraïcè idem est, ac traditio , vt notat Azor. *lib. 9. cap. 13.* vel idem ac receptio, vt notat Rhodiginus *lib. 10. cap. 1.* cùm enim sit certissimum , quòd nomina Hebraïca , & characteres non sunt signa conceptuum , & rerum nisi ad placitum , & ex institutione hominum, sicut alia omnia vocabula aliarum linguarum ; non autem sunt causæ, aut signa naturalia effectuum admirabilium , si propter huiusmodi effectus adhibeantur, solùm possunt adhiberi , vt causæ morales, & vt signa ad placitum , & ex institutione Dæmonis, sicut alia omnia superstitiosa. Neque est admittendum id , quòd refert Rhodig. *loco citato* ex constante Hebræorum opinione , quòd Deus ipse in monte Sinaï hanc artem simul cum lege scripta tradiderit Moysi , & hic deinde eam communicauerit , & tradiderit aliis magis idoneis , & capacibus ; & quod huiusmodi ars maximè comprehenderet duas facultates , id est , artem reuoluendi litteras cuiusque nominis , quam dixerunt reuolutionem alphabetariam ; & facultatem operandi mirabilia per causas superiores , quam putarunt esse partem supremam magiæ naturalis. Sed vt veriùs , & rationabiliùs potest admitti id , quod subdit Rhodiginus , emersisse posteà ex iisdem Hebræis quosdam maleficos , qui vocarent se Cabalistas , & iactarent se habere virtutem etiam contra Dæmones, & posse se mirabilia facere , & Christum ipsum non aliter fecisse miracula, quàm per artem Cabalisticam, qua ipsi pollerent.

Neque est, quòd pro Cabala Moysi tradita ab ipso Deo, simul cum tabulis legis afferatur *ex lib. 4. Esdræ, c. 14.* vbi Deus ipse loquens de Moyse : *Enarraui*, inquit, *ei mirabilia multa, & ostendi temporum secreta, & finem , & præcepi alia palam facere, & alia apud se habere in arcanis.* vt enim omittam lib. 3. & 4. Esdræ esse apocryphos , vt patet ex S. Hieron. *in præfat. ad 1. & 2. ad Domnion. & Rogatian.* & non numerari inter Scripturas, & libros canonicos , vt patet ex Triden. *sess. 4. in decreto de canon. Scriptur.* si admittatur, quòd Deus enarrauerit Moysi multa mirabilia , & alia præceperit palam facere etiam aliis, & alia apud se habere in arcanis; non tamen propterea est admittendum, quòd inter hæc mirabilia enarrauerit Cabalam , & artem reuoluendi litteras nominum, seu reuolutionem alphabetariam, cùm sit ars leuissima, & nullum habeat , nec possit habere fundamentum veritatis in ipsa natura nominum , & characterum, quæ solùm est ex hominum placito , & institutione, vt diximus.

6. *Quæ operationes possint fieri à magis, & à maleficis per Dæmones*

Tertiò , operationes, quæ à magis fiunt per Dæmones , possunt esse omnes illæ, quæ non excedunt virtutẽ Dæmonis, & cõmodè possunt reduci ad tria capita; id est, ad illas, quæ fiunt circa elementa; & ad

illas, quæ fiunt circa corpora animalium, & hominum; & illas, quę fiunt circa animas. Ad primum genus pertinent tempestates, tonitrua, grandines, venti, inundationes aquarum, terræmotus, ruinæ ædificiorum, incendia, & similia. Ad secundum, motus locales, quibus sagæ aliquando re ipsa transferuntur ex vno loco ad alium; non autem solùm imaginariè: productiones animalium, imperfectorum, verbi gratia, ranarum, muscarum, &c. quæ breui possunt generari per applicationem naturalium actiuorum ad passiua: transformationes hominum in bruta, verbi gratia, in lupos, aut asinos, saltem per circumpositionem alterius figuræ formatæ ex vaporibus: effossiones thesauri: ægritudines incurabiles, quæ inducuntur per ignota venena: earumdem curationes per ignota remedia, &c. Ad tertium genus pertinent illæ omnes operationes, aut affectiones animæ, quæ pendent ex organo, & dispositione corporea, vt amentia, odium, amor, libido, &c. quamuis enim non possit Dæmon cogere voluntatem alicuius, verbi gratia, ad actum amoris, aut odij: & ideò qui ex veneficio amatorio amāt inordinatè, non excusentur à peccato, possunt tamen eam allicere proponendo imaginationi per media phantasmata hunc, vel illum, vt magis amabilem, aut odibilem; & immutando organum appetitus, prout specialiter requirit passio amoris, aut odij.

7. *Operationes magiæ semper sunt peccatum mortale.*

Quartò, quocunque ex his modis committatur magia superstitiosa, & dæmoniaca, certissimum est, quòd semper sit peccatum mortale, nisi fortè aliquando excuset ignorantia, aut inconsideratio: nam expressa, aut tacita inuocatio Dæmonis, quæ semper in illis reperitur, nunquam potest esse licita. Et quamuis fortasse materia, ad quam inuocatur, & plenè aduertitur, quòd inuocetur, sit leuis; non tamen propterea inuocatio est venialis, si sit ex plena aduertentia, & deliberatione, vt notat Lessius *lib.2.cap.44.citat.num.26.* & Sanchez *lib.2. in Decal.cap.40. num.13.* cùm neque in rebus grauibus, neque in leuibus Dæmon sit inuocandus. Et quòd diximus *suprà, disput.3. num.22.* de superstitione in vniuersum, & *disput.15. num.3.* de vana obseruantia fortuitorum euentuum, quòd possit aliquando etiam esse peccatum veniale, solùm intelligitur ex imperfectione actus, & quando inuocatio Dæmonis non benè aduertitur; neque plena fides adhibetur, quòd ipse debeat sese immiscere ad operationem, vel ad euentum, vt *ibi* explicauimus.

8. *Ad tollendū vnum maleficium, nunquam est licitum quærere aliud.*

Atque hinc fit, vt nunquam liceat in quocunque casu, etiam ad tollendum aliud maleficium, vti maleficio, vel illud quærere ab homine malefico, vt notat Sanctus Thomas *in 4.dist.34. quæst.vnica, artic.3.ad 4.* & ex communi sententia Theologorum, & Summistarum videre est apud Sanchez *lib. 7.de matrim. disp.95. num.1. & 7.* & *lib.2.in Decal. cap.41. num.3. & 5.* Suar. *de superst.cap.18.num.3.* Sayr. *lib.4. Clau.reg. cap.7.num.56.* Nau. *in Man. cap.11.num.29.* Tolet. *lib.4.cap.16.* Bonac. *in præcept. Decal. disp.3.quæst.5.puncto 5.num.5. & 7.* & alios, qui id asserunt specialiter contra Petrum Aureolum *in 4.dist.34.q.2.* & Angelum *verb.Superstitio,n.13.* qui putant posse aliquem licitè vti ad bonum suum maleficio alterius, qui ex se sit ad illud paratus: sicut potest vti iuramento hominis infidelis, quem scit iuraturum per falsum Deum. Sed reuerà in hoc vtroque est magna disparitas, vt notat Caietanus *in Summa, verb. Maleficium:* quia, qui quærit ab infideli iuramentum, non quærit aliquid per se malum; & solùm est ex illius malitia, quòd iuret per falsum Deum: at verò, qui quærit maleficium a malefico, quærit aliquid per se malum, non autem solum ex malitia ipsius malefici.

9. *Etiam à mago à se parato.*

Quæ ratio à fortiori habet vim etiam contra aliquos apud Sanchez *lib.7.de matrim. disp.95.cit.* & apud Suar. *de superstit.c.18.n.7.* qui dixerunt, quamuis non liceat petere maleficium à mago, etiam ex se parato; licere tamen illum cogere minis, ac pœnis, vt maleficium maleficio destruat: quia hoc non est habere societatem cum Dæmone; sed se defendere, & vti iure suo. Contra quod tamen est: quia, si non licet maleficium accipere à mago vltrò illud offerente; quia est intrinsecè malum; multò minùs potest licitè extorqueri ab inuito. Si tamen maleficium tale esset, vt posset destrui per maleficium, & sine maleficio, & magus vtroque modo posset illud destruere, probabilissimum est, quòd liceret illum rogare, & cogere, vt destrueret, etiamsi sciretur ex sua malitia non esse destructurus, nisi per aliud maleficium: quia tam esset eadem ratio, atque de iuramento, quod petitur ab infideli; & destructio maleficij, quantùm ex se, esset licita, & solùm ex malitia magi fieret illicita, vt notat Suarez *cap.18.cit.n.13.* Bonac. *puncto 5. num.7. citat.* Layman *lib.4. tract.10. cap. 4. num. 10.* Ledesma, Henricus, & alij contra Caietanum, qui *tom.1. Opusculorum, tract.12.* etiam in tali casu negat esse licitum petere à mago destructionem maleficij, nisi expressè determinetur modus destructionis, non autem relinquatur in illius arbitrio. Verum tamen est, quòd si quis dubitaret, vtrùm magus sciret soluere maleficium aliter, quàm per aliud maleficium, non liceret ab illo id petere: quia in dubio non est præsumendus scire, nisi modum superstitiosum; & qui peteret, exhiberet se periculo petendi nouum maleficium, vt notat Suarez *num.9.citat.* Lessius *cap.43.num 46.* Sanchez *cap.41. num.6. & 7.* Delrius *lib.6. disquisit. cap. 2. sect. 4. quæst.2.*

10. *Si tamē maleficium possit solui, etiā sine maleficio, licitū est petere à mago, eumque cogere, vt soluat.*

11. *Maleficium ad bonū finē exercitū permittitur in Iure ciuili.*

Atque ex his colligitur, quomodo possit admitti id, quod habetur *L. Eorum.C.de malef.* quòd qui in bonum finem vtuntur incantationibus, & maleficiis, vt, verbi gratia, ne maturis vindemiis imbres noceant; aut ne ventorum tempestatibus, vel grandine quatiantur; nullis criminationibus, aut accusationibus sint implicandi: neque enim id intelligitur, quia maleficia ad bonum finem quæsita, aut facta sint licita, sed, quia in Iure ciuili non puniuntur, vt notat Suarez *lib.2. de superstit. cap.54. num.14.* Sanchez *lib. 7. de matrim. disp 95. num.1.* & *lib 2.in Decal.cap.41. num.3.* & alij apud ipsum: quod idem tamen aliter se habet secundùm Ius canonicum, quod absolutè illa prohibet, & punit; siue fiant ad bonum finem, siue ad malum, *cap. Illos.26.qu.5.cap. Ex tuarum.* & *cap.fin.de sortileg.* & notat Azor. *p.1.lib.9.c.26.q.3.* & ideò rectè colligit idem Sanchez *c.41.cit. n.4.* peccare mortaliter eos Iudices, qui ex curiositate, vel ad verificandum delictum, vel ad alium finem faciunt, vt malefici corā ipsis faciant apparere ranas, vel vt sagæ suis vnctionibus perunctæ ferantur per aëra, &c. quia id totum est maleficium, & intrinsecè malum: & *n.8. & 20.* peccare mortaliter etiam illos, qui petunt à mago destructionem maleficij, quod ipse nō fecit, & cuius modum, aut locum ipse magus ignorat: quamuis enim fortasse maleficium illud posset destrui naturaliter; quia tamen talis magus id ignorat, dum ab illo petitur, vt naturaliter destruat tale maleficium, implicitè petitur, vt priùs cognoscat à Dæmone modum illius; quod tamen est illicitum, vt etiam docuerat Suar. *de superstit.c.18.n.8.* & idem Sanch. *lib.7.*

12. *Non autem in Iure canonico.*

13. *Non potest Iudex ad verificandum delictū, quærere à mago maleficium fieri coram ipso Iudice,*

14. *Non potest dissolutio maleficij peti à mago, qui ignorat illius modū.*

lib 7.de matrim.disp.95.n.14.& Delrius *lib.6.disquisit.c.2.sect.1.q.2.dictio 4.*
15. *Maleficiatus non potest sumere à mago potionẽ maleficã ad hoc, vt sit liber à maleficio.*
Et similiter si magus maleficium, quod potest destruere naturaliter, velit destruere per aliud maleficium, non licet illi cooperari; verbi gratia, accipiendo ab illo potionem maleficam, qua sit curandus maleficiatus, ex eodem Suar. *cap.18.in fine,*& Sanchez *cap.41.num.15.*

Quintò, certum est, quòd peccatum maleficij sæpè habet adiuncta plura alia peccata, de quibus
16. *Cum peccato maleficij plura alia peccata solẽt esse coniuncta.*
Confessarius debet rationem quærere a malefico, vt, v.g. crimen hæresis, si maleficus in aliquo non sentit cum Ecclesia; apostasiæ à fide, si Christum, eiúsque fidem totàm abnegauit; idololatriæ, si Dæmonem coluit, vt Deum, blasphemiæ, si quid protulit contra Deum, Beatissimam Virginem, aut Sanctos, sacrilegij, si in maleficiis adhibuit res sacras, & præcipuè
17. *Super maleficium inferatur proximo damnũ, omninò est restituendum.*
Sacramenta, & sacramentalia; luxuriæ, si commixtionem nefariam habuit cum Dæmone succubo; iniustitiæ, si damnum aliquod intulit proximo, vel in corpore, vel in bònis, illúdque sine dubio est restituendum, etiamsi maleficus sit punitus à Iudice in corpore: quia, vt notat Nau. *in Manu c.15.n.25.*& Suar. *de superstit.c.14.n.12.* per illam pœnam satisfecit solùm Reipublicæ secundùm iustitiam legalem; non autem parti læsæ secundùm iustitiam commutatiuam. Et quanuis huiusmodi damna sint illata immediatè à Dæmone, non autem à malefico; adhuc tamen tenetur maleficus, qui illum inuocando dedit causam damni, vt notat Sanchez *cap.41.cit.num.13.*

18. *Quæ superstitiones sint denunciandæ Inquisitoribus.*
Et ex his potest etiam intelligi, quæ superstitiones sint deferendæ ad Inquisitores, aut Iudices fidei, iisque denunciandæ: quia enim ex cap. *Accusatus. §. Sanè. de Hæret. in 6.* non debent Inquisitores se intromittere in diuinationibus, aut sortilegiis non sapientibus hæresim manifestam; illæ tantùm superstitiones sunt illis denunciandæ, quæ continent manifestam hæresim, aut infidelitatem, vel quæ illam manifestè sapiunt. Et tales sunt ex Gloss. *ibidem, ver. Saperent.* si quis idolo, aut Dæmoni sacrificium offerat, vt det responsa; vel si in socium suarum superstitionum adhibeat Hæreticum, vel si abutatur Corpore, & Sanguine Christi; vel, si puerum rebaptizet, &c. Et ex eadem Gloss. *ver. Manifestam.* si casus sit dubius, vtrùm superstitio sapiat hæresim, non debent Inquisitores in illam se intromittere; quia non habet iurisdictionem. De qua re plura possunt videri apud Directorium Inquisitorum *part.2. quæst.42.& 43.* & apud Pegnam *ibidem, com.67.*

19. *Pecunia, & bona habita à Dæmone per maleficiũ, quomodo possint licitè retineri, & expendi.*
Sextò, si magus per magiam, & maleficium sibi, vel alteri bona aliqua acquisiuit à Dæmone, vt, verbi gratia, pecuniam, sanitatem, scientiam, licitè potest, qui illa habet, iis vti, dummodo, vt conseruentur, & retineantur, non sit opus continuo aliquo maleficio, & ex alio capite non sit obligatio non vtendi. Ita Suar. *de superstit. cap.17. n.1.*& Sanchez *lib.2.in Decal.cap.41.n.1.* nam, sicut pecunia turpiter acquisita à meretrice, licitè potest retineri, & expendi; quia nullam aliam habet turpitudinem, nisi per ordinem ad fornicationem, per quam fuit acquisita; qui tamen ordo desinit esse turpis, si turpitudo fornicationis tollatur per pœnitentiam: ita & pecunia habita à Dæmone, &c Dixi autem, nisi vt conseruentur, sit opus continuo aliquo maleficio: quia, si quis non aliter posset conseruare, v. g. sanitatem recuperatam opera Dæmonis, nisi exercendo quotidie aliquem actum superstitionis, vel gestando ad collum aliquid superstitiosum, & maleficum, potiùs deberet sanitatem negligere, quàm tale aliquid facere, in quo seruaret pactum cum Dæmone, vt idem notat *n.2.* Et similiter addidi, nisi ex alio capite sit obligatio nõ vtẽdi: quia, si quis certò sciret, v.g. pecuniam acceptam à Dæmone non esse veram; sed solum apparentem, ex præstigio Dæmonis, non posset illam expendere in damnum aliorum: & si sciret eam fuisse furto sublatam alicui ab ipso Dæmone, deberet eam restituere vero domino, vt subdunt Suar. *n.5.*& Sanchez *n.2.* quanquam hoc in casu dubio non est præsumendum, cum benè possit Diabolus pecuniam accipere ex fundo maris, vel aliunde, quæ sub nullius dominio sit, vt notat Bonac. *disp.3.quæst.5.puncto 5.cit.n.11.*

Septimò, si quæ mala sint accepta per malefi- 20.
Morbi, & mala inducta per maleficiũ, licitè possunt curari per remedia, etiam naturalia.
cium, vt, v.g. vulnus, tabes, &c. non solùm possunt licitè curari per remedia ecclesiastica, & supernaturalia; sed etiam per naturalia, & humana, siue ipsa mala dependeant à maleficio, siue non: si quis enim dum torquetur, aut tabescit ex maleficio, v.g. quousque figura, aut annulus, vel ligatura, quam magus esse voluit signum maleficij, permanserit in tali loco, adhibeat, tanquàm mali remedium, ex firma in Deum fide, ac spe vsum Sacramẽtorum, preces, ieiunia, exorcismos, & similia, optimè facit. Et si ex præ- 21.
Ligaturæ, & signa, sub quibus est maleficium, licitè possunt tolli, & destrui.
scripto Medicorum sumat potiones, quæ iudicantur posse prodesse, & ipse per se, vel per alium tollat signum maleficij ex illo loco, nihil mali facit: quia, quanuis de hoc postremo dubitauerint aliqui viri docti, & pij apud Less. *lib.2.c.44.n.35.* imò & absolute id negauerint apud Sanc *lib.7.de matr.disp.96. n.2.*& *lib 2.in Decal.c.41.n.19.* quia sublatio signorum videtur esse admonitio Dæmonis, vt cesset maleficiatũ torquere, & malefacere, ac proinde videtur esse confirmatio, & impletio pacti, quod magus cum illo inierat de maleficiato non torquendo, quando illa signa essent sublata ex eo loco: communis tamen sententia est, quòd liceat huiusmodi signa auferre, vt videre est apud Lessium *loc.cit.n.36.& seqq.* Sayr. *lib.4.clau.reg.c.6.n.27.* Sanc. *loc.cit.* Suar. *c.17.cit. num. 9. & seqq.* vbi etiam citat plurimos alios, tam Theologos, quàm Summistas: quia reuerà hoc solùm est destruere maleficium, & opus Diaboli: & sicut licitum est confringere, & comburere imagines astronomicas, & alia, quæ continent superstitionem; ita & remouere localiter, & destruere ligaturas, & signa maleficij. Imò, sicut Scriptura nõ rarò præcipit, aras idolorum destruere, statuas cõfringere, lucósque succendere, vt patet *Exodi 34.*& *Deut.7.* ita & est in præcepto naturali, vt destruatur maleficium, vt notat Suar. *n.13.*& Less. *n.43.* Neque in hoc vllus honor exhibetur Diabolo, cùm non fiat animo implendi secundam partem pacti à Mago initi; sed animo impediendi impletionem primæ, & fiat independenter à voluntate Dæmonis, imò & ipso inuito. Et reuerà, qui tollit hæc signa, non perinde facit, ac si Dæmoni dicat: Præsta, quod promisisti. sed potiùs perinde facit, ac si dicat: Rescindo tuum pactum cum mago initum; & signa à te instituta tollo, & destruo; & ideò non est, quòd ampliùs noceas. Et quanuis effectus ille negatiuus nõ nocendi ampliùs debeat prouenire à Dæmone, sicut ab illo proueniebat effectus positiuus nocẽdi; rectè tamen notat Less. *n.40.* quòd potest aliquid licitè fieri pro huiusmodi effectibus negatiuis; non quidem ineundo pactum, ex quo Dæmon quasi directè, & per directum voluntarium illos efficiat; sed eum irritando, vt à nobis, quasi offensus, vel coactus per potentiam Dei, desistat ab opposito: hoc enim modo gestamus sacras Reliquias, & Agnos Dei; & domos, ac templa benedicimus, & nosmetipsos aspergimus aqua benedicta, ne Dæmon aliquid mali nobis inferat.

Et ex hoc principio vlteriùs potest colligi cum 22.
eodem Lessio *n.45.* Sanchez *cap.41.n.25.* Suar. *n.16.* *Et licitè*

possunt hæc omnia fieri, quæ ex se non sunt mala,& possunt cōducere ad maleficiam impediendum.

quòd noo solùm est licitum,huiusmodi signa remouere,& tollere ; sed etiam positiuè aliquid facere, quod alioqui ex se non sit malum , ad eum tantummodo finem , vt Diabolus desinat uobis nocere : si enim magus tale pactum iniuit cum Dæmone , vt Petrum , verbi gratia,taudiu torqueat,quandiu annulum non gestauerit in tali digito, vel quandiu ex tali loco non fuerit eruta , verbi gratia , olla , quæ est ibi defossà , & aliqua alia eius loco non fuerit ibi reposita ; vel quandiu Petrus ipse magum , aut sagam non manu tetigerit : licitè potest aliquis hæc omnia facere,non quidem animo implendi pactum, sed rescindendi , & maleficium tollendi , & Dæmonem cogendi etiam inuitum,vt non ampliùs noceat , dum ea tolluntur , sub quibus tantummodo erat determinatus ad noeendum ; quia , sicut, si magus pactum iniisset cum Dæmone , vt tandiu torqueret Petrum , quandiu non se signaret signo Crucis , vel non gestaret tales Reliquias,vel Confessione sacramentali peccata non expiaret;oon propterea teneretur hæc omnia omittere , ne videretur pactum implere eum Dæmone ; quia posset illa facere animo rescindendi pactum quoad priorem partem; non autem implendi quoad posteriorem : ita etiam, si pactum iniit de aliis huiusmodi,quæ sunt ex se indifferentia , & possunt similiter impleri animo destruendi maleficium contra voluntatem Dæmonis, & pactum cum illo initum rescindendi ; noo autem animo implendi,& consummandi.

23. *Idque potest licitè facere etiā ipse magus.*

Idque est verom,non solùm de illo,in cuius damnum est maleficium,aut de aliis,qui possunt eum iuuare ad illud destruendum ; sed etiam de ipso mago, vt notat Less. *n.45.cit.* quia tenetur omnibus modis destruere suum maleficium,præterquàm per nouum maleficium : & sicut potest suum pactum verbis rescindere,& dicere Dæmoni, vt non ampliùs noceat ex vi pacti:ita & potest illud factis rescindere,& ponendo id totum , ex quo scit possè illud rescīndi.

24. *Etiamsi aliquid aliud mali debeat obuenire alicui alteri.*

Quòd si contingat ex ablatione ligaturæ,aut signi, sub quo est maleficiū, mali aliquid resultare ipsi maleficiato,vel alicui alteri;quia ita fuit primò cōuentum cum Dæmone,si ligatura,aut signū amoueretur; non propterea est illicita talis amotio:quia id est solùm permittere tale damnū ex iosta causa;non autem positiuè illud causare, vt notat Sanch. *lib.7.de matr. disp.96.n.5.* & *lib.2.in Decal cap.41.n.21.*

25. *Pactum firmatum cum Dæmone per scripturam, quomodo sit rescindēdum.*

Octauò,si magus pactum,quod iniit cū Diabolo, firmauit scriptura,& per illā renunciauit Baptismo, & fidei,séque totū Dæmoni tradidit,omninò tenetur per pœnitentiam pactum rescindere;non tamen est necessarium,vt Dæmō cogatur restituere chirographū,vel,vt ipse comburat illius exemplar,quod fortè habet.Ita Suar.*de superst.c.17.n.4* & Sanch.*lib.2.in Dec.c.40.n.55.* Bonac.*in 1.precept.Decal.disp.3.q.5.punct.5.n.12.* quia per pœnitentiā sufficienter dissoluitur prior contractus,neqoe pendet à scriptura materiali ; & illius exemplar licitè potest retineri ad maiorem sui confusionem,& memoriam enormitatis delicti,quanquam optimum sit,si comburatur,ne fortè veniat in manus aliorum,& aliis præbeat materiam scandali,& vt fiat hoc etiam in signum detestationis prioris delicti.

DISPVTATIO XVII.

De tentatione Dei , quæ est prima species irreligiositatis.

1. *Tentatio Dei opponitur per defectum virtuti religionis.*
2. *In quo consistat tentatio Dei.*
3. *Tentatio Dei formalis , & tentatio interpretatiua quanam sit.*
4. *Quomodo sit irreligiositas per defectum.*
5. *Tentatio Dei quomodo non sit contra fidem.*
6. *Potest esse contra spem.*
7. *Purgationes vulgares per aquam feruentem , per ignem , &c. sunt tentatio Dei , & illicita.*
8. *Non est tentatio Dei , si quis ex iusta causa committat se illius auxilio.*
9. *Quæ causa censenda sit iusta.*
10. *Explicantur plures casus particulares , in quibus licitè, aut illicitè à Deo petitur aliquod miraculū.*
11. *Ægroto non licet respuere medicinas , ad hoc , vt Deus miraculosè illum sanet.*
12. *Non licet temerè exponere se martyrio.*
13. *Non licet velle concionari imparatum.*
14. *Tentatio Dei , per se loquendo , semper est peccatum mortale.*
15. *Et specialiter est exprimenda in Confessione.*

SVPERSTITIO, de qua egimus *disputationibus præcedentibus* , continet ea vitia , quæ opponuntur primo præcepto,& virtuti religionis per excessum , & exhibent cultum diuinum, in quibus nō debent,vel cui non debent.Sed,vt agamus etiam de illis , quæ opponuntur per defectum, & Deo noo exhibent eos cultus , quos debent , & io iis , in quibus debent , & tanquàm sub genere continentur sub irreligiositate ; agendum est *primo loco* de tentatione Dei , qua exhibetur immediatè ipsi Deo irreuerentia ; & deinde de sacrilegio , quo exhibetur irreuerentia rebus diuinis. Et quanuis, præter hæc duo , sint etiam plura alia , quæ aliis modis deficiunt io cultu Dei , vt , verbi gratia, periurium , blasphemia , infidelitas in votis , simonia , & similia ; habent tameo aliis locis commodiores explicatus ; & ideò *hôc loco* illa omittimus. 1. *Tentatio Dei opponitur per defectū virtuti religionis.*

De tentatione Dei legi potest S. Thomas 2. 2, *quæst.* 95. Nau. *in Man. cap.* 11. *num.* 41. Suar. *de irreligiositate , cap.* 2. *&* 3. Less. *lib.* 2. *cap.* 45. Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 34. Sayr. *lib.* 4. *Clau. reg. cap.7. num.* 12. *& seqq.* Reginal. *lib.*17. *num.*225. Paul. Layman *lib.4.tract.*10.*cap.*5. Bonac. *in primum præceptum Decalogi, disp.* 3. *quæst.*9 Fagundez *in præcepta Decal. lib.* 1. *cap.*31.*n.*30. *& seqq.* Valen. 2. 2. *disp.*6. *quæst.* 14. & Summistæ communiter *verb. Tentatio.* Et ex illis hæc possunt notari.

Primò, tentatio Dei tunc est,quando quis absque iusta causa aliquid dicit , aut facit ad capiendum de Deo experimentum , quoad potentiam, sapientiam, bonitatem , voluntatem , &c, cùm enim ex sacris Litteris duplex sit genus tentationis , vt notat S. August. *epistola* 146. & *quæst.*58. *in Exodum*, & Suar. *cap.*2. *cit. n.*1. id est,tentatio experimenti , aut probationis,quomodo dicitur Deuter.13. *Tentat vos Deus , vt palam fiat , vtrùm diligatis eum.* & tentatio seductionis,aut inductionis ad malum,quomodo dicitur Isaï.1. *Deus intentator malorum est , & neminem tentat.* certissimum est , quòd non potest homo velle Deum tentare secundo modo inducendo illum ad malum , & ideò tentatio Dei solùm potest esse primo modo,id est,experimenti, & probationis. 2. *In quo consistat tentatio Dei.*

Et quidem si quis ex formali , & explicita intentione sumendi experimentum de Deo , aliquid dicat , aut faciat , & in puteum , verbi gratia , se se deiiciat , vel ex turri præcipitem det , vt experiatur, vtrùm Deus possit , aut velit supponere manum, & non sinere eum lædi ; dicitur tentatio Dei formalis , & explicita : si verò sine tali intentione formali faciat aliquid , quod reuerà ex se pertineat 3. *Tētatio Dei formalis , & tentatio interpretatiua, quanam sit.*

tineat ad tale experimentum sumendum, dicitur tentatio Dei interpretatiua, & implicita: vt, si quis, verbi gratia, à cibo abstineat per totos dies quadraginta, vt imitetur ieiunium Christi, suæque vitæ conseruationem facto ipso committat Deo, & à Deo expectet: quod addo, quia, si à cibo abstineat, vt se interimat, neque expectet conseruationem vitæ à Deo, non est dicendus tentare Deum, vt notat Suarez *cap.3.num.4.* Less. *cap.45.num.2.* & alij apud Bonac. *num.3.* Et ad hoc reducitur etiam illud, quod habetur *Ecclesiastici* 18. quòd qui ante orationem non se præparat, est quasi tentans Deum: vt enim notat Valent. 2.2. *disput.6.quæst.14.puncto 1.coroll.2.* & Sanchez *lib.2.in Decal. cap.34.num.6.* id solùm est: quia, cùm Deus promiserit illum audire, qui, dum orat, facit, quod in se est, vt exaudiatur; eo ipso, quòd quis orat imparatus, videtur velle experiri, vtrùm Deus subuenire valeat, aut velit etiam minùs benè oranti: quod est Deum tentare: quamuis, in rigore loquendo, hæc tentatio sit minùs propria; & ideò dicatur quasi tentatio, vt notat Caietanus 2.2.*quæst.97.art.3.*

4. *Quomodo sit irreligiositas per defectū.* Secundò, tentatio Dei ideò pertinet ad irreligiositatem, & opponitur per defectum virtuti religionis ex Sancto Thoma 2.2.*quæst.97. artic.3.* Suarez *de irreligiositate, cap.2.num.4.* Sanchez *lib.2.cap.34.num.4.* Layman *lib.4. tract.10.cap.5.num.7.* Bonac. *disput.3.quæst.9.num.2.* quia non exhibet Deo reuerentiam, dum quærit de illo experimentum, quod non debet: qui enim in puteum, verbi gratia, sese deiicit, quia ignorat, quòd Deus possit illum seruare; quærit experimentum potentiæ Dei, & facto ipso profitetur, quòd aliter eam non agnoscat: & qui abstinet à cibo per totos dies quadraginta, petit à Deo peculiarem modum conseruationis vitæ, & nihili facit prouidentiam ordinariam, & implicitè eam arguit insufficientiæ, eúmque defectum, & insufficientiam prouidentiæ experimento ipso comprobare nititur, dum vitæ conseruationem quærit per aliud medium, quàm per cibum; quod similiter est irreuerentia. Et quamuis huiusmodi actus

5. *Tētatio Dei quomodo non sit contra fidem.* semper supponant aliquam ignorantiam actualem, aut dubitationem, quæ possit reduci ad fidem; non tamen propterea habent malitiam contra fidem, sicut neque actus religionis, aut aliarum virtutum, quæ regulantur ex dictamine fidei, habent formaliter bonitatem fidei, vt notat Suar. *cap.2.citat.num.5.* Imò, quemadmodum communiter non habent malitiam contra fidem, alij actus peccaminosi, quamuis procedant ex aliqua mentis peruersitate, & euersione, quæ potest reduci ad fidem, vt explicauimus, dum ageremus *de vitiis, & peccatis in vniuersum, lib.2.disp.37.n.12.* ita neque illam habet tentatio Dei: nam, quamuis qui fornicatur, v.g. habeat dictamen actuale, quòd hic, & nunc ad finem explendæ concupiscentiæ bonum sit fornicari, & qui furatur, habeat dictamen, quòd ad supplendam indigentiam rei familiaris, sit bonum furari; & hæc dictamina possint reduci aliquo modo ad dictamina fidei, quòd nunquam sit bonum fornicari, aut furari: re tamen vera, qui fornicatur, aut furatur, ideò non peccat contra fidem, neque habet dictamen verè contrarium dictamini fidei; quia hoc non est, quòd fornicatio, & furtum non sint bona ad finem particularem explendæ concupiscentiæ, & supplendæ indigentiæ, quæ est bonitas diminuta, & secūdùm quid; sicut iudicat, qui actu furatur, aut fornicatur: sed, quòd non sit bona simpliciter, & absolutè, & pensatis omnibus, quæ est bonitas perfecta, & simpliciter, & de qua est dictamen, & articulus fidei: eadem verò ratione in casu præsenti, qui se proiicit, v.g in puteum, vt experiatur, & probet, vtrùm Deus suppositurus sit manum, eúmque liberaturus, ideò non peccat contra fidem, quia, quamuis credat ea fide, quòd Deus possit omnes liberare ab omnibus periculis, & quòd de facto eos liberet, quos in decreto suæ æternitatis decreuit liberare, adhuc tamen ignorat, aut dubitat, vtrū de facto sit ipsum liberaturus, & vtrùm decreuerit ipsum liberare, de quo sine dubio non est dictamen, & articulus fidei: & ideò non peccat contra fidem, qui de hoc dubitat, & quærit experimentum. Potest tamen rationabiliter admitti, quòd potius peccet peccato præsumptionis contra virtutem theologicam spei, vt vult Azor. 1.*part.lib.9.c.2.qu.7.in fine.* Sanchez *lib.2.in Decal.cap.34.n.4* Reginald. *lib.17.n.225.* Bonac.*q.9.cit.n.2.in fine,* in quantum, scilicet, contra ordinem iam præscriptum diuinæ prouidentiæ sperat, & expectat à Deo exhiberi sibi aliquid extraordinarium, quæ est quædam præsumptio opposita spei, vt etiam *supra* explicauimus, dum ageremus *de spe, lib.2.disp.6.n.9.* Et non est dubium, quòd hanc etiam malitiam potest quis contrahere, si operetur ex motiuo præsumptionis: quamuis communiter per tentationem Dei non importetur, nisi irreuerentia, & malitia irreligiositatis contra virtutem religionis, qua Deum debito modo in omnibus colimus, ac reueremur: & ideò communiter tentatio Dei solùm dicatur esse contra religionem; non autem contra spem, vt notat Suar. *de irreligiositate, c.3.n.7.*

6. *Potest tamē esse contra spem.*

7. *Purgationes vulgares per aquam feruentem, aut per ignem, sunt tētatio Dei, & illicita.* Tertiò, ad tentationem Dei interpretatiuam pertinent probationes, aut experimenta, quæ in sacris Canonibus, appellantur purgationes vulgares: vt, si quis ad se purgandum à suspicione alicuius criminis sibi obiecti, velit sumere aquam feruentem, vel manu contrectare ferrum candens, aut carbones accensos, aut ingredi in fornacem, vel duello experimentum facere suæ innocentiæ, &c. hæc enim omnia, & similia, tanquàm illicita, rectè prohibentur in Iure canonico, cap *Mennam.* cap. *Consuluisti.* cap. *Monomachiam.2.quæst.5.cap.1.& 3. de purgat. vulgar.* & cap. *Ex tuarum. de purgat. canon.* quia verè continent tentationem Dei interpretatiuam, cùm ad commune bonum, & regimen satis sit, si possit constare de crimine, aut de innocentia per depositiones testium, per iuramenta, & per similia; neque sit opus miracula quærere, & ordinariam Dei prouidentiam negligere. Imò ex Bonac. *quæst.9 cit. num.5.* & aliis apud ipsum, mortaliter peccat Iudex, si quærat, vel admittat huiusmodi probationes, & ex illis damnet reum, quasi conuictum criminis, cùm in humanis iudiciis non sint adhibendæ probationes, nisi humanæ. Et quamuis aliquando huiusmodi purgationes sint confirmatæ miraculis, vt videre est apud Delrium *lib.4. disquis. c.4.q.4.sect.3.* id tamen vel fuit; quia talis purgatio est facta ex peculiari instinctu, & inspiratione Dei; vel, quia Deus specialiter voluit fauere innocentiæ aliquorum, non obstante, quòd ipsi ea se temerè essent aggressi illam probare. Et eodem modo potest responderi ad illud, quod habetur *ex lib Numerorum, c.5.* quòd mulier suspecta de adulterio, debeat bibere aquam maledictionis, eáque futurum sit, vt eius venter infletur, & femur computrescat, si verè sit in crimine, & in culpa; & contrà nihil mali passura sit, si verè sit innocens: id enim dici potest tunc licuisse ex peculiari institutione, & dispensatione Dei: sicut & tale aliquid posset licere etiam hoc tempore, si Deus peculiariter id inspiraret; cùm tamen de facto iam cessarint cæremoniæ, & iudicia veteris legis. Vel certè dici potest cum Alen. 3.*part.q.45.membro 3.* id non fuisse sub

præcepto etiam pro illo tempore; sed solùm fuisse permissum: quod tamen similiter hoc tempore non permittitur. Et denique ad illud, quod potest afferri ex Concilio Vormatiensi *cap.15.* & refertur *cap. Sæpè. 2. quæst. 5.* quòd si in Monasteriis perpetrentur furta, & ignorentur, qui illa committunt, debêt omnes ad Missam Abbatis sacramentaliter communicare in hæc verba: *Corpus Domini sit mihi ad probationem hodie.* dici potest cum Glossa *in cap. Sæpè. cit.* Suar. *de irreligiositate, cap. 3. cit. num. 16.* Valen. 2. 2. *disp. 6.* & aliis communiter, quòd talis Cõstitutio fuit reuocata per alios Canones, in quibus absolutè prohibetur omnis purgatio vulgaris, & canonica; & præcipuè per cap. *Ex tuarum.* & cap. *Cum dilectis. de purgat. canon.* cùm enim Cõcilium Vormatiense fuerit tantùm prouinciale, mirum non est, si potuerit aliquid statuere, quod posteà debuit corrigi per alios Canones pontificios. Plura de huiusmodi purgationibus possunt videri apud Delrium *lib. 4. cit. c. 4. q. 3. & seqq.* & magis in specie de purgatione per duellum apud Sanchez *lib. 2. in Decal. c. 39.*

8. *Non est tentatio Dei, si quis ex iusta causa cõmittat se illius auxilio.*

Quartò, hinc colligitur, non esse appellandam tentationem Dei, quando aliquis ex iusta causa committit se diuino auxilio in suis dictis, & factis, vt loquitur S. Thomas 2. 2. *quæst. 97. art. 1.* nam de Deo dicitur lib. 2. Paralip. cap. 20. *Cùm ignoramus, quid agere debeamus, hoc solùm habemus residui, vt oculos nostros dirigamus ad te.* Et hoc modo sæpiùs dicitur in Scriptura, quòd fuerint à Viris sanctis quæsita miracula, vt *Gen. 15.* quando Abraham petiit signum de possessione terræ promissæ: & *in libro Iudicum, c. 6.* quando Gedeon petiit signum de victoria reportanda: & *Isa. 7.* quando Achaz dictum est, vt peteret sibi signum, &c. Sed rectè subdit S. Thom. *art. 1. cit.* quòd in huiusmodi casibus semper debet interuenire iusta causa; & hæc, vel debet esse necessitas, vel vtilitas; & ex Suar. *c. 3. cit. n. 12.*

9. *Quæ causa censenda sit iusta.*

hæc vtraque debet attendi, tam ex parte finis, quàm ex parte mediorum vt, scilicet, illud, propter quod quæritur signum, verè sit necessarium ad salutem propriam, aut aliorum, vel ad Dei gloriam, vel ad bonum commune, &c. vel certè, vt ad hæc, & similia sit valdè accommodatum: & præterea non sunt omittenda ordinaria media, si quæ sunt ad illud idem assequendum.

10. *Explicantur plures casus particulares, in quibus licitè, aut illicitè à Deo petitur aliquod miraculum.*

Atque hoc modo, si quis dubitet de veritate aliqua fidei, neque sit, qui possit eum docere, & sufficienter illam proponere, vel dubitet de aliqua reuelatione sibi, vel alteri facta, vtrùm sit à Deo, vel à Dæmone, vel in aliquo graui negotio non satis illi constet, quæ sit Dei voluntas; licitè potest humiliter petere, vt Deus ipse eum doceat per aliquod signũ, dummodo fides petentis non ita adstringatur ad signum aliquod certum, & determinatum, vt Deo non sit crediturus, nisi per illud signum, vt notat Sanch. *lib. 2. in Decal. c. 34. n. 9.* Et similiter pro fide catholica apud Hæreticos confirmanda, non licet communiter miracula quærere; quia deest necessitas, cùm possit, ac debeat illis sufficere authoritas Ecclesiæ, vt idem subdit *n. 10.* Et idem est, si petantur miracula pro fide manifestanda Gentilibus; & hi præuideantur non esse conuertendi: quia in tali casu deest vtilitas, vt notat Toletus *lib. 4. c. 19. n. 8. & 9.* Et ab-

11. *Ægroto non licet respuere medicinas, ad hoc, vt Deus miraculosè illum sanet.*

solutè miracula non debent peti, nisi ex peculiari motione Dei, vt notat Suar. *de irreligiositate, c. 2. n. 13.* & Sanch. *n. 10. cit.* qui etiam subdit *num. 14.* ex Caiet. 2. 2. *q. 97. art. 1.* & ex Nauar. *in Man. c. 11. n. 41.* non licere ægroto, sine mortali peccato tentationis Dei, respuere medicinas, nisi fortè tempore martyrij ad ostendendam promptitudinem moriendi pro Christo, vel ex amore diutiùs patiẽdi ad imitationem Christi: citra tamen periculum mortis. Et *n. 15.* ex eodem Nau. *n. 40.* & Sylu. *verb. Martyrium,*

12. *Non licet temerè exponere se martyrio.*

non licere offerre se temerè, & sine rationabili causa, ad martyrium; quia id esset, prouocare infideles ad peccandum mortaliter, atque dare occasionem iniustè agendi, non autem esset, patiẽter ferre id, quod ipsi iniustè agerent, vt loquitur S. Th. 2. 2. *q. 124. a. 1. ad 3.* vel certe esset Deum tẽtare, vt impediret mortem, cui præberet occasionẽ. Et denique *n. 16.* ex eo-

13. *Nõ licet velle concionari imparatum.*

dem Nau. *ibid.* mortale esse, si quis imperitus, & rudis, sine rationabili causa imparatus concionetur, sperãs temerè, quòd à Deo sint inspirãda, quæ dicat.

14. *Tẽtatio Dei, per se loquẽdo, semper est peccatum mortale.*

Quintò, si tentatio Dei sit formalis, semper est peccatum mortale: quia continet grauem irreuerẽtiam, & iniuriam Dei, quòd quis sine nouo experimento nolit in ipso agnoscere excellentiã, eique acquiescere. Potest tamẽ excusari, si procedat ex ignorantia inuincibili, vel non crassa; vel si sit actus indeliberatus, vt notant Suar. & Less. *n. 4.* Et idem est, si tentatio sit interpretatiua, quæ similiter semper est peccatum mortale, nisi excusetur ex paruitate materiæ, & periculi, in quo aliquis Deum tentat: vt, si quis, v.g. in leui morbo nolit consulere Medicos, & adhibere medicinas; sed vanè expectet sanitatem à Deo, vt notat Sanch. *lib. 2. in Decal. c. 34. n. 5.* Sayr. Valen. Suar. Less. Layin. & alij apud Bon. *disp. 3. q. 9.*

15. *Et specialiter est exprimenda in Confessione.*

cit. n. 6. qui etiam rectè subdit *n. 8.* peccatum hoc specialiter esse exprimendum in Confessione, cùm verè habeat specialem malitiam: & *n. 9.* esse etiam specialiter exprimendum, vtrùm tentatio fuerit explicita, & formalis; an verò solùm interpretatiua, cũ etiam hæc ab illa differat; & illa sit ad aliquid explorandum, & experiendum de Deo; hæc verò potiùs ad implorandam in re indebita illius opem, vt notat Suar. *de irreligiositate, c. 3. n. 6.* Sanch. Less. Reginal. apud Bon. *n. 19. cit.* & vtraque verè continet irreuerentiam Dei, cùm sit quasi quidam contemptus ordinariæ prouidentiæ, & sapientiæ, qua de causa vtraque est contra virtutem religionis, & quædam species irreligiositatis, vt iam diximus.

DISPVTATIO XVIII.

De altera specie irreligiositatis, quæ est sacrilegium.

1. *Quid sit sacrilegium.*
2. *Quomodo sit cognoscendum, quòd aliqua actio sit sacrilegium.*
3. *Actio, quæ est sacrilegium, secundùm Caietanum debet esse per modum commutationis inuoluntariæ.*
4. *Sed hoc est falsum.*
5. *Etiam simonia est sacrilegium.*
6. *Sacrilegium est triplex.*
7. *Diuisio allata est in species subalternas.*
8. *Quæ sint sacrilegia contra personas sacras.*
9. *An, & quomodo violatio cuiusque voti sit sacrilegium contra sanctitatem personæ.*
10. *Indigna tractatio hominis Christiani, etiam iusti, non est sacrilegium.*
11. *Furari Clerico, aut personæ sacræ bona temporalia, non est sacrilegium.*
12. *Exigere tributum, aut vectigal à persona sacra pro Principe laico, est sacrilegium.*
13. *Inuadere per vim bona patrimonialia Clericorum, est sacrilegium.*
14. *Furari bona Ecclesiarum, vel Clericorũ, quæ possidentur titulo ecclesiastico, est sacrilegium.*
15. *Fornicatio Clerici in minoribus quare non sit sacrilegium.*

16. Quæ

16. *Quæ sint sacrilegia contra locum sacrum.*
17. *Effusio seminis in Ecclesia quomodo sit sacrilegium.*
18. *Comedere, & dormire in Ecclesia quomodo sit sacrilegium, & illicitum.*
19. *Dormire supra Ecclesiam non est illicitum.*
20. *Facere aliquod artificium intra Ecclesiam ex graui necessitate, non est illicitum.*
21. *Furtum commissum in loco sacro, quibus modis sit sacrilegium.*
22. *Extractio de loco sacro non est prohibita solùm pro iis, qui quæruntur ad carceres; sed etiam pro omnibus, qui quæruntur habiliter.*
23. *Iudex indebitè extrahens reum de loco sacro, tenetur illi ad omnia damna.*
24. *Neque potest intra Ecclesiam illum examinare, etiam de licentia Prælatorum.*
25. *Iudicia, præsertim criminalia, non possunt exerceri in Ecclesia.*
26. *Qui confugiunt ad Ecclesiam, solùm sunt retinendi ad breue tempus, & postea sunt dimittendi.*
27. *Malitia sacrilegij quomodo sit in actu interno, & in actu externo.*
28. *Sacrilegia circa res alias sacras, quænam sint.*
29. *Violatio diei festi per opus seruile, vtrum sit sacrilegium.*
30. *Malitia sacrilegij in quibus casibus sit mortalis.*
31. *Contra sacrilegos, quæ sint pœna statuta in iure.*

De sacrilegio, quæ est altera species irreligiositatis, agit S. Thomas 2.2. *quæst.* 99. & quæ de illo explicat, sunt potissimùm quatuor, id est, quid sit, quotuplex sit, vtrùm semper sit peccatum mortale, & qua pœna sit puniendum. Videri potest de his omnibus Caietanus *ibidem*, Summistæ *verbo*, *Sacrilegium*, Suar. *tom.* 1. *de relig. tract.* 3. *lib.* 3. *qui est de sacrilegio*, Less. *lib.* 2. *cap.* 45. *n.* 6. *& seqq.* Valen. 2.2. *disp.* 6. *quæst.* 15. Azor. *part.* 1. *lib.* 9. *cap.* 27. Layman. *lib.* 4. *tract.* 10. *cap.* 7. Bonac. *in primum præceptum Decalogi*, *disput.* 3. *quæst.* 6. & alij.

Et breuiter hæc possunt notari.

1. *Quid sit sacrilegium.*

Primò, nomine sacrilegij intelligitur violatio, siue irreuerentia rei sacræ, vt sacra est. Ita S. Th. 2. 2. *qu.* 99. *art.* 1. & omnes communiter. Nomine autem rei sacræ debet intelligi omnis illa, quæ lege aliqua, siue diuina, siue humana, est destinata ad cultum Dei, vt sunt personæ per votum, aut statum Deo dicatæ, templa, imagines, calices, & similia.

2. *Quomodo sit cognoscendū, quòd aliqua actio sit sacrilegium.*

Et in his omnibus, vt cognoscatur, vtrùm admittatur sacrilegium, illa est optima regula, quam tradit S. Thomas *quæst.* 99. *cit. art.* 3. *ad* 3. Valen. *qu.* 15. *cit. puncto* 1. & Vasq. 1.2. *disp.* 98. *cap.* 3. *num.* 8. vt videamus, vtrùm id, quod committitur, pugnet cum eo cultu, ad quem res illa est destinata, & quo Deus in illa est honorandus: hac enim ratione, quia Clerico, tanquàm personæ Deo dicatæ, ex præcepto Ecclesiæ debetur specialiter hoc genus reuerentiæ, vt manus violentæ in illum non iaciantur; non autem debetur specialiter, vt bona ipsius temporalia, eo inscio, aut inuito, non accipiantur; neque Ecclesia specialiter voluit, ac decreuit etiam hoc pertinere ad honorem, qui in illo exhibendus est Deo; sacrilegium est, si manus violentæ in illum iniiciantur; non autem, si bona ipsius diripiantur. Et similiter, quia loco sacro ex peculiari præcepto debetur hæc reuerentia, vt in illo abstineamus à certis peccatis, verbi gratia, à voluntaria effusione sanguinis, aut seminis; non autem ab aliis, verbi gratia, à detractione; sacrilegium est, si in loco sacro voluntariè effundatur sanguis, aut semen; non autem si proximo detrahatur, etiam in re grauissima, & per culpam mortalem: quia per illa violatur locus sacer, in quantum est sacer; & in eo negatur illi reuerentia, in quo specialiter est illi debita, vt per locum Deo dicatum colatur Deus.

3. *Actio, quæ est sacrilegiū, secundum Caiet. debet esse per modum commutationis inuoluntariæ.*

Sed descriptionem sacrilegij iam allatam non admittit Caiet. 2. 2. *quæst.* 99. *cit. art.* 1. nisi cum eo addito, vt violatio rei sacræ, quæ est sacrilegium, sit per modum commutationis inuoluntariæ: quia alioqui conueniret etiam simoniæ; quæ tamen, propriè loquendo, non est sacrilegium; sed ponitur sub irreligiositate tanquàm vitium per se distinctum à sacrilegio: cùm enim religio reducatur aliquo modo ad iustitiam commutatiuam, & per illam reddamus Deo cultum debitum, sicut per iustitiam reddimus homini, verbi gratia, domum, aut pecuniam debitam; eodem modo proportionaliter debemus loqui de vitiis oppositis religioni, quo loquimur de vitiis oppositis iustitiæ: & ideò sicut in his commutationes iniustæ inuoluntariæ distinguuntur à voluntariis, & furtum, verbi gratia, & rapina, quibus aliquid iniustè accipimus contra voluntatem alterius, distinguitur ab emptione, & venditione rei alioqui inuendibilis, quantùm est ex iustitia, vt, verbi gratia, quia est alleoa, & accepta per furtum ab alio vero domino: ita & in vitiis oppositis religioni, violationes rerum sacrarum, quæ se habent per modum commutationis inuoluntariæ, verbi gratia, percussio Clerici, & pollutio Ecclesiæ, distinguuntur ab illis, quæ se habent per modum commutationis voluntariæ, vt est, v. g. emptio, & venditio rei sacræ, & illæ, propriè loquendo, appellantur sacrilegia; & hæ appellantur simonia.

4. *Sed hoc est falsum.*

Verùm hanc additionem Caietani ad cõmunem descriptionem sacrilegij, communiter alij non admittunt, vt videre est apud Suar. *lib.* 3. *cit. cap.* 1. *num.* 3. *&* 4. Less. *cap.* 45. *num.* 7. Azor. *cap.* 27. *cit. quæst.* 8. quia nullum est absurdum, si concedatur etiam simonia esse quædam species sacrilegij,

5. *Etiam simonia est sacrilegium.*

etiamsi propter specialem eius rationem, & amplissimam materiam, ad quam se extendit, explicetur à Sancto Thoma, & Doctoribus communiter separatim à sacrilegio: nam verè etiam per illam violatur res sacra, cùm æquetur per contractum emptionis, & venditionis rei alteri valoris, & ordinis longè inferioris, verbi gratia, pecuniæ, aut rei, vel commodo temporali: & qui Ecclesias, verbi gratia, vel beneficia ecclesiastica acquirunt, vel conferunt per pecuniam, sacrilegium simul, & simoniam committunt, vt habet Gloss. *in cap. Audiuimus.* 1. *quæst.* 3. Neque ex eo, quòd fiat consentientibus partibus, & se habeat, vt permutatio iniusta voluntaria, potest non esse sacrilegium, cùm etiam matrimonium Presbyteri, verbi gratia, cum Moniali, fiat consentientibus partibus; & tamen sit sacrilegium, non autem simonia.

6. *Sacrilegium est triplex.*

Secundò, species sacrilegij commodè reducuntur ad tria capita, id est, ad illa, quæ fiunt contra personam sacram; ad illa, quæ fiunt contra locum sacrum; & ad illa, quæ fiunt contra res alias sacras. Ita S. Thom. 2. 2. *q.* 99. *art.* 3. Less. *c.* 45. *n.* 9. Suar. *de sacrilegio, c.* 5. *n.* 5. *& seqq.* Valen. *q.* 15. *cit. puncto* 1. Azor. *lib.* 9. *c.* 27. *q.* 2. Summistæ communiter *verbo*, *Sacrilegium*: cùm enim nihil sit aliud, nisi violatio rei sacræ, rectè diuiditur iuxta diuersitatem rerum sacrarum, & sanctitatis, quæ sacræ, & sanctæ sunt; quæ tamen est potissimùm triplex, id est, personæ, loci, & aliarum rerum.

7. *Diuisio alla-*

Quòd si quæras, vtrùm hæc diuisio sit in species vltimas, ita vt omne sacrilegium contra personam

ta eſt ſolùm in ſpecies ſubalternas.

ſacram ſit vnius ſpeciei, & omne, quod fit contra locum, aut contra rem ſacram, ſimiliter non differat ſpecie? Reſpondeo cum Caietano *in Summa, verb. Immunitas*, & Suar.*c.5.* & Leſſio *n.19.* ſolùm eſſe in ſpecies ſubalternas: quia certum videtur, quòd percuſſio, v. g. perſonæ ſacræ ſit ſacrilegium ſpecie diuerſum ab actu copulæ carnalis, quæ cum eadem, vel ab eadem perſona habeatur, & furtum commiſſum in Eccleſia ſit diuerſum à pollutione illius per ſanguinis, aut ſeminis effuſionem. Et certum eſt, quòd in Confeſſione ſacramentali non eſt ſatis, ſi ſolùm dicas: Violaui ſanctitatem perſonæ, aut loci ſacri. ſed debes diſtinctiùs explicare materiam actionis, per quam violaſti. Et ratio poteſt deſumi ex dictis alibi circa diſtinctionem ſpecificam peccatorum: ſi enim peccata diſtinguuntur ſpecie ex obiectis, nõ tam conſideratis in genere entis, quàm in genere moris, id eſt, quatenus fundant talem, vel talem deordinationem, & turpitudinem; certum videtur, quòd Deum dehonorare percutiendo perſonam ſacram, & illum dehonorare habendo cum illa carnalem copulam, ſit peccatum diuerſum: ſicut & contrà eſt diuerſus actus virtutis honorare Deum ſeruando immunitatem perſonæ ſacræ, & caſtitatem vouendo, vel ſeruando votum iam factum.

8\. *Quæ ſint ſacrilegia contra perſonas ſacras.*

Tertiò, ad ſacrilegia contra perſonam ſacram, hæc reducuntur ex Leſſio *c.45.n.10.& ſeqq.* Valen.*q.15. cit. puncto* 1. Suar.*lib.*3.c.2. percuſſio Clerici; pertractio perſonarum eccleſiaſticarum ad tribunalia laica; exactio vectigalium ab Eccleſiaſticis per Principes ſæculares, & cõtra Canones; fornicatio habentis Ordines ſacros, aut votum caſtitatis; & ſimilia: quia in his omnibus fit iniuria perſonæ ſacræ in eo, in quo eſt ſacra, & in quo debetur illi reuerentia propter ſanctitatem, quam habet.

9\. *An, & quomodo violatio cuiuſque voti ſit ſacrilegiũ contra ſanctitatem perſonæ.*

Addit Caiet. 2.2.*q.99.art.*1.§. *Ad primum.* inter hæc ſacrilegia eſſe ponendam etiam violationem cuiuſcunque voti: quod idem ex illo docent etiam Val. & Azor. *loc.cit.* & Bonac. *diſp.*3.*q.*6.*n.*3. quia eo ipſo, quòd quis in Dei honorẽ vouet, v. g. ieiunium, deſtinat ſe ad Deum colendum actu illo ieiunij: & ſi deinde non ſeruet votum, ſeipſum retrahit ab illo cultu, ad quem erat iam deſtinatus: quod eſſe non poteſt ſine iniuria perſonæ ſacræ, & ſine ſacrilegio; cum nulla maior iniuria poſſit fieri rei ſacræ, quàm vt retrahatur ab illo cultu, propter quem erat ſacra. Idque confirmat Caiet. ex S. Thoma *eadem quaſt.*99. *art.* 3. *ad* 3. vbi expreſsè ait, quòd ſi virgo per votum caſtitatis Deo dicata fornicetur, committit ſacrilegium contra ſanctitatem perſonæ; & addit etiam authoritatem ſacrorum Canonum, qui generaliter decernunt eſſe ſacrilegium, ſi quis tentet ſuis vſibus retinere, quod Eccleſiæ fuit legatum, cap. *Sacrilegium.* 17. *quaſt.* 3. Verùm id minùs probat Suar. *lib. de ſacrilegio*, *cap.* 3. *num.* 3. vbi concedit, malitiam contra votum ſolùm conſiſtere in perfidia, qua non ſeruantur promiſſa facta Deo, & fit irrita prima fides illa data, vt loquitur Sanctus Paulus 1. *ad Timoth. cap.* 5. vbi de viduis, quæ votum caſtitatis fregerunt, ait, quòd habeant damnationem: quia primam fidem irritam fecerunt: in qua tamen perfidia nulla fit iniuria perſonæ ſacræ; ſicut neque è contrà in actu oppoſito fidelitatis, verbi gratia, in obſeruatione ieiunij per votum promiſſi, nulla fit irreuerentia. Imò falſum videtur, quòd per huiuſmodi vota communicetur perſonæ ſacræ aliqua ſanctitas, cùm tota illorum materia ſolùm ſit operatio, vel res illa, de qua eſt votum, non autem perſona, quæ vouet; idque ait eſſe verum, etiam in voto caſtitatis, niſi fortè tale ſit, vt ex peculiari ordinatione, aut acceptatione Eccleſiæ, habeat peculiariter conſecrare, & deſtinare perſonam vouentem, ad cultum Dei, vt eſt votum Religioſorum.

Sed non eſt, quòd propter hæc recedamus à ſententia Caietani, quæ non ſolùm eſt conformior S. Thomæ; ſed etiam communi viui, qui eſt in Eccleſia, ſecundùm quem, qui violant votum, communiter putant ſe violare rem ſacram, & tanquàm ſacrilegij reos ſe ipſos damnant. Et fortaſſe in hac re id poteſt admitti, quod habet Leſſius *cap.* 45. *n.* 11. & videtur quid medium inter hæc duo extrema, quòd, ſcilicet, præcipua malitia, quæ attenditur in violatione voti, ſit perfidia, qua fides Deo data redditur irrita; non autem ſit violatio, aut indigna tractatio perſonæ ſacræ: vnde & ipſum votum principaliùs definitur, quòd ſit promiſſio facta Deo; non autem, quòd ſit deſtinatio perſonæ vouentis ad cultum Dei in tali materia. Verè tamen in violatione voti, præter hanc malitiam perfidiæ, reperitur etiam malitia indignæ tractationis perſonæ, quæ per illam formaliter remouetur, & ſubtrahitur à cultu Dei in illa materia: & hæc vtraque malitia ſimul complet, & quaſi integrat totam malitiam tranſgreſſionis voti. Et quamuis per noſtros inadæquatos conceptus poſſint ab inuicem ſeparari, & vna concipi ſine alia; ſi tamen tota malitia adæquatè concipiatur, debet concipi ſimul vtraque. Et hoc modo optimè ſaluatur ratio ſacrilegij in qualibet tranſgreſſione voti, cùm verè ſit indigna tractatio perſonæ ſacræ, id eſt, retractio ab eo culto, ad quem erat deſtinata per voluntariam promiſſionem Deo factam. Et ſicut ab emiſſione voti, ſi eſt formaliter actus religionis, non poteſt præſcindi, quòd ſit ad exhibendum Deo cultum, & honorem per rem illam, aut actionem, quæ eſt materia voti; ita nec poteſt præſcindi, quòd is, qui vouet, ſe ipſum deſtinet ad talem cultum Deo exhibendum, & per conſequens neque poteſt à tranſgreſſione voti præſcindi, quòd is, qui tranſgreditur, ſe ipſum retrahat à tali cultu Deo exhibendo, quæ ſine dubio eſt indigna tractatio perſonæ ſacræ, id eſt, deſtinatæ ad cultum Dei per talem, aut talem materiam voti. Atque hoc totum expreſsè habet Caiet. *loco cit.* vbi explicans, quomodo tranſgreſſio cuiuſlibet voti ſit ſacrilegium, ait, *votum procul dubio eſſe actum religionis, eiuſque oppoſitum, propriè loquendo, eſſe perfidiam contrariam fidelitati, quam Deo debemus; ſed huiuſmodi perfidiam comprehendi ſub ſacrilegio: quia eo ipſo, quòd res, vel actio, vel perſona eſt Deo promiſſa, eſt ordinata ad cultum Dei, & per hoc eius ſubtractio, quæ fit per tranſgreſſionem voti, eſt ſacrilegium.* Quibus verbis non videtur clariùs potuiſſe id explicare. Illud tamen præterea poteſt admitti, quòd ſi quis, dum violat votum, ſolùm aduerteret ad malitiam perfidiæ, & non ad malitiam retrahendi perſonam à cultu Dei, ſolùm contraheret malitiam perfidiæ; non autem ſacrilegij propriè dicti: ſiquidem illa ſolùm eſſet cognita; non autem hæc, idque fortaſſe dici poteſt voluiſſe Suar. Verùm id ſolùm eſſet per accidens ex defectu illius aduertentiæ; non autem per ſe, & habita ratione eorum, quæ ſunt in re, & potuiſſent, ac debuiſſent aduerti.

Ex his colligitur, quare indigna tractatio hominis Chriſtiani, etiam iuſti, & exiſtentis in ſtatu gratiæ, non ſit ſacrilegium: nam, quamuis per Baptiſmum ſit ſpecialiter Deo dicatus, & per gratiam iuſtificantem ſit verè ſanctus; non tamen proptereà eſt conſtitutus in materia religionis, ita vt debeatur illi aliqua reuerentia ex virtute religionis; & ideò iniuria, quæ illi fit, non fit, inquantum eſt ſacer, & Deo dicatus; & ideò neque eſt ſacrilegium, niſi fortè fiat ex peculiari intentione malè tractandi in illo 10.

Indigna tractatio hominis Chriſtiani, etiam iuſti, non eſt ſacrilegium.

illo Baptismum, aut Christianam religionem, aut Christum ipsum, vt notat Suar. *de sacril. cap. 2. n. 3.*

11. *Furari Clerico, aut persona sacra bona temporalia, non est sacrilegium.*

Et idem est de eo, qui furatur Clerico, aut personæ sacræ bona temporalia: neque enim iniuria, quam illi facit, est sacrilegium: quia nulla est maior immunitas personæ sacræ, vt ipsa inuita non capiantur illius bona, quàm sit cuiuscunque alterius; & ius, quod habet habendi sua, non competit illi, in quantum est sacra, vt *suprà* diximus. Et contrà, qui huiusmodi bona temporalia exigit à persona sacra, tanquàm tributum, aut vectigal pro Principe laïco, sacrilegium facit: quia violat eius immunitatem, quam formaliter habet, in quantum est sacra, vt notat Suar. *cap. 2. cit. num. 8.*

12. *Exigere tributũ, aut vectigal à persona sacra pro Principe laico est sacrilegium.*

13. *Inuadere per vim bona patrimonialia Clericorum, est sacrilegium.*

Et idem est, si quis inuadat per vim bona, etiam patrimonialia Clericorum, vt notat Panormitanus *in cap. Cæterùm. n. 17. de iudic.* vbi sic inquit: *Agitur enim in tali casu de iniuria illata personæ: & sic læditur ipsa persona, quæ est sacra.* Et quamuis Sylu. *verb. Sacrilegium*, citet Panormitanum *loco citato*, ad probandum, quòd simpliciter, & in omni casu sit sacrilegium, si quis surripiat bona mobilia, aut immobilia quæcunque Ministrorum Ecclesiæ: verè tamen Panormitanus non loquitur nisi in casu, in quo dicta bona inuaduntur per vim, vt diximus.

14. *Furari bona Ecclesiarum, vel Clericorũ, quæ possidentur titulo ecclesiastico, est sacrilegium.*

De bonis verò ipsarum Ecclesiarum, vel etiam de iis, quæ possident personæ ecclesiasticæ titulo ecclesiastico, quòd sit sacrilegium, si quis illa surripiat, non modò asserit Syluester *loco cit*, sed etiam S. Thomas 2. 2. *quæst.* 99. *art.* 3. vbi inter res sacras, quæ sanctitatem, & religionem participant in ordine ad personas sacras, postremo loco enumerat bona, siue mobilia, siue immobilia, quæ sunt deputata ad sustentationem Ministrorum Ecclesiæ, & etiam de his concludit, quòd crimen sacrilegij incurrat, qui contra illa peccat: & de bonis Ecclesiarum, aut locorum venerabilium clarè habetur cap. *Sacrilegium.* & cap *Qui rapit.* 17. *quæst.* 4. vbi dicitur, quòd *sacrilegium sit, si quis retineat suis commodis, quod relinquitur locis venerabilibus; & sacrilegium faciat, qui auferat pecunias, aut res Ecclesiæ.* Et ad minimum certum videtur, quòd per hos Canones tribuitur aliqua sanctitas huiusmodi bonis, tanquàm deputatis ad cultum diuinum in suis Ministris; & quòd propter reuerentiam Deo debitam velit illa esse immunia ab occupatione iniusta, vt notat Valent. 2. 2. *disp.* 6. *quæst.* 15. *puncto* 1. *vers. Ad eandem speciem.* & Less. *lib.* 2. *cap.* 45. *num.* 18. *vers. Septimò.* Quoad alia verò bona, quæ possidentur à Clericis, non titulo ecclesiastico, & non quatenus sunt personæ sacræ, verissimum videtur, quòd non sit sacrilegium, si quis illa furetur, non per vim, & sine iniuria erga personam, vt diximus.

15. *Fornicatio Clerici in minoribus quare non sit sacrilegium.*

Et denique ex eodem principio, quòd sacrilegium sit violatio rei sacræ, in quantum est sacra, colligitur, quare fornicatio Clerici non habentis votum castitatis, non sit sacrilegium, quamuis sit personæ Deo dicatæ: id enim est, quia talis persona non est dicata ad cultum Deo exhibendum in tali materia; neque fornicatio specialiter repugnat iis actibus cultus diuini, ad quos specialiter est deputata per Ordines minores. Et vniuersaliter ad malitiam sacrilegij benè inferendam, benè est attendenda regula allata *num.* 2. ex Sancto Thoma, & aliis, quòd ea tantùm peccata personæ sacræ, vel in personam sacram, sunt formaliter sacrilegia, quæ fiunt directè contra illius sanctitatem: neque est satis, quòd absolutè, & quomodocunque sint contra personam, quæ est sacra: quia hoc solùm potest facere, vt sint sacrilegia materialiter, & per accidens, quomodo à S. Hieronymo *in Epitaphio ad Eustochium*, nugæ in ore Sacerdotis dicuntur esse sacrilegia, & blasphemiæ.

Quartò, ad sacrilegia in locum sacrum hæc reducuntur ex Less. *cap.* 45. *num.* 15. & Valent. 2. 2. *disp.* 6. *quæst.* 15. *puncto* 1. *cit.* & Bonac. *disp.* 3. *qu.* 6. *num.* 9. *& seqq.* effractiò, vel incendium loci sacri, euersio altaris, effusio sanguinis, aut seminis, furtum, sepultura infidelis, aut excommunicati, mercatus, deambulationes, clamores, comœdiæ, spectacula turpia, conuiuia, accubitus ex proposito, & absque necessitate, & alia huiusmodi profana, quæ locum sacrum non decent, & impediunt cultum diuinum; extractio violenta personæ, quæ ad locum sacrum se contulit, tanquàm ad asylum, nisi fortè sit publicus latro, vel nocturnus populator agrorum, vel commiserit enorme delictum in loco sacro ex fiducia asyli, vt notat Sylu. *verb. Immunitas*, 3. *q.* 2. — 16. *Quæ sint sacrilegia cõtra locũ sacrum.*

Et quod dicitur de effusione sãguinis, aut seminis, debet intelligi saltem, quando est notoria: quia, si sit occulta, quemadmodũ non violat sanctitatem loci, neque Ecclesiam polluit, vt videre apud Sanchez *lib.* 9. *de matrim. disp.* 15. & apud Suar. *tom.* 3. *de Sacramentis, disp.* 81. *sect.* 4. ita nec videtur habere specialem malitiam sacrilegij contra eandem loci sanctitatem, vt esse probabile putat Vasq. 1. 2. *disp.* 98. *c.* 3. *n.* 6. in quantum, scilicet, neque ex rei natura loci ipsius sanctitatis ita postulat; neque est ita statutum, & definitum per sacros Canones, sicut est definitum de effusione notoria. — 17. *Effusio seminis in Ecclesia quomodo sit sacrilegium.*

Similiter quod dicitur de conuiuio, & de accubitu intra Ecclesiam, debet intelligi, quando fit ex proposito, & sine necessitate; quia cap. *Nulli. distinct.* 43. ex Concilio Carthaginensi III. *cap.* 30. quando dicitur, quòd nulli Episcopi, vel Clerici in Ecclesia debent conuiuari, statim subditur: *Nisi fortè transeuntes, hospitiorum necessitate, illic reficiantur.* Et dum dicuntur etiam populi esse prohibendi cum hoc addito: *Quantùm potest fieri.* quia, scilicet, facilè possunt aliquando excusari ex necessitate. Et quã ratione hoc explicatur de comestione debet intelligi etiam de accubitu, qui simul cum agape, vel comestione prohibetur, cap. *Non oportet. eadem dist.* 45. quando dicitur: *Non oportet in Basilicis, vel in Ecclesiis agapes facere, & intus manducere, & accubitus sternere.* Et per hanc particulam, *intus*, satis indicatur, quòd non est eodem modo illicitum, si accubitus sternantur supra Ecclesiam, atque si sternantur intra. Vnde si Moniales, verbi gratia, aut Religiosi quicunque angustè habitent, neque commodè possint, propter paupertatem laxiorem; situm sibi comparare; non sunt damnandi, si attollant altiùs muros Ecclesiæ, & supra fornicem cellas extruant: quia reuerà non intus habitant, & sternunt accubitus; sed suprà: & nomine Ecclesiæ, aut Oratorij, in quo prohibentur sterni accubitus, solùm videntur intelligi partes interiores, quæ consecrantur, & diuino cultui dedicantur, id est, pauimentum, & parietes vsque ad fornicem. Et quamuis tempore Pij V. pro Vrbe Roma & suburbiis, de anno 1566. emanarit edictum à Iacobo Cardinali Sabello, tunc Vrbis Vicario, ne supra Ecclesias, porticus, aut cœmeteria, extruerentur habitationes, vel ad vsum priuatum concederentur, vt refert Quaranta *verb. Reuerentia diuinorum Officiorum, & Ecclesiarum*; illud tamen maximè fuit propter maiorem decentiam, & extra necessitatem, & solùm pro Vrbe Roma, & suburbiis; & expirauit morte edicentis, vt contingit communiter in edictis. — 18. *Comedere, & dormire in Ecclesia quomodo sit sacrilegium, & illicitum.* — 19. *Dormire supra Ecclesiã non est illicitum.*

Eadem ratione per illud, quod dicitur de actionibus profanis, non faciendis intra Ecclesiam, non videtur damnandum, quòd aliquando ex graui necessitate, — 20. *Facere aliquod artificiũ*

intra Ecclesiam ex graui necessitate, non est illicitum.

cessitate, & ad certum aliquod tempus exerceantur intra Ecclesiam aliqua artificia, vt, verbi gratia, ars lignaria pro necessitatibus ipsius Ecclesiæ, aut Monasterij, dummodo non impediantur, aut turbentur diuina Officia: nam, quamuis cap. *Oratorium.* & cap. *In Oratorio. dist.* 40. generaliter dicatur, quòd in Oratorio nihil est gerendum, nisi quod conueniat diuinis ministerijs; id tamen ex Suar. *lib. 3. de reuer. debita locis sacris, cap. 6. n. 7. in fine,* solùm est de consilio; non autem de præcepto: & alioqui ex eodem Suario *ibidem, cap. 3. n. 1.* non est contra reuerentiam loci sacri, si ob bonum finem, & cum circunstantiis debitis fiant in illo aliqui actus, qui ex se sunt indifferentes; &, vt subdit *num.* 2. licitum est illo vti, non solùm, vt sanctus est; sed etiam vt locus est, & provt habet commoditates generales loci, verbi gratia, provt tegit, defendit, recreat, &c. & ex Sancto Thoma *lect. 4. in cap. 11. prima ad Cor.* licitum est vti Ecclesia ad comedendum, & bibendum, & ad alios vsus licitos, quando quis non habet aliam domum: & quod ait S. Paulus: *Nunquid domos non habetis ad manducandum, & bibendum?* solùm intelligitur extra casum necessitatis: & cap. *Decet. de immunit. Eccles. in 6.* inter ea, quæ specialiter prohibentur fieri in Ecclesiis, nihil tale habetur quoad huiusmodi artificia, & generaliter solùm dicitur, id non esse faciendum, quod possit diuinum Officium turbare, aut oculos Dei offendere; quod tamen non est huiusmodi artificium pro casu necessitatis, vt supponimus. Imò Nauar. *de oratione, cap. 5. num. 30. & 41.* expressè docet, quòd etiam illa, quæ specialiter prohibentur *eo cap.* fieri in Ecclesia, possunt fieri sine peccato, si fiant ex necessitate. Et quod dicimus de Ecclesia, à fortiori debet intelligi etiam de Sacristia, & de omnibus aliis locis adiunctis Ecclesiæ.

21. *Furtum commissum in loco sacro quibus modis sit sacrilegium.*

Sed circa furtum in loco sacro, illud notat Valentia *punct. 1. citato*, quòd non solùm est sacrilegium, quando id, quod accipitur, est res sacra, vel specialiter commissa custodiæ loci sacri; sed etiam quando non est tali modo commissa; idque est multò conformius communi sententiæ Canonistarum, vt notat Syluester *verb. Sacrilegium.* Nauarrus *cap. 6. num.* 4. Suarius *de sacrileg. cap. 5. num.* 7. Layman *lib. 4. tract. 10. cap. 7. num.* 16. Vasquez *Opusculo de restitut. cap. 5. §. 1. num. 3.* Bonac. *quæst. 6. cit. num.* 23. & videtur expressè haberi cap. *Quamuis. 17. quæst. 4.* vbi dicitur, sacrilegium committi, auferendo sacrum de sacro, vel non sacrum de sacro, vel sacrum de non sacro, in quem locum Glossa aduertit, per id derogari L. *Dini. ff. ad leg. Iul. pecul.* vbi statuitur, quòd si res priuatorum in ædem sacram depositæ, subreptæ fuerint, furtum est, & non sacrilegium. Et ratio videtur esse: quia vnusquisque, dum est in loco sacro, putat, se esse magis tutum, quoad res suas, quàm dum est extra: & ideò, qui in tali loco furatur, indignè illum tractat, cùm facto ipso ostendat, non esse aliquem magis tutum in illo, quàm extra illum. Sed oppositum docet Lessius *cap. 45. num.* 14. Azor. *part. 1. lib. 9. cap. 27. quæst.* 6. Henriquez *lib. 5. cap. 6. num.* 5. Coninch *de pænit. disp. 7. dub. 4. num.* 14. & alij apud Valen. *loco citato:* & putat probabile etiam ipse Valen. quia, si res non sit quasi commissa, & concredita custodiæ loci sacri, hoc est, Dei ipsius, qui præsidet tali loco, & rem eo modo depositam (vt sic dicam) apud se, accipit quodammodo in suam fidem, sed merè per accidens ad illam se habeat locus sacer; non videtur hæc circunstantia posse tribuere subreptioni talis rei malitiam sacrilegij; sicut neque tribuit confabulationi, ambulationi, & aliis huiusmodi operationibus, quæ ex se non sunt malæ, & in loco sacro non fiunt, nisi merè per accidens.

Similiter circa extractionem violentam personæ ex loco sacro, illud potest notari, quòd non solùm est prohibita sub excommunicatione extractio reorum, quando à Iudice, & à ministris Iustitiæ quæruntur ad carceres; sed etiam omnium aliorum, qui ab inimicis quæruntur hostiliter, & confugiunt ad Ecclesiam, vt patet ex cap. *Definiuit. 17. quæst. 4.* quod vniuersalissimè loquitur de quibuscunque confugientibus ad Ecclesiam non extrahendis: & ex Concilio Toletano XII. *cap.* 10. ex quo est desumptum cap. *Definiuit.* & in quo disertè asseritur, quòd violenta extractio prohibetur *ibi* pro omnibus, qui quolibet metu, vel terrore perculsi Ecclesiam appetunt, vt videre est *tom. 3. consil. part. 1. pag. mihi 106. col. 2.* Neque solùm prohibetur extractio sub pœna excommunicationis latæ sententiæ sed etiam quodlibet aliud genus nocibilitatis, aut damni, vt *ibi* dicitur. Et hoc modo etiam cap. *Cùm pro causa. de sent. excomm.* quidam Archidiaconus, qui succentorem verberauerat in communi dormitorio, dicitur fuisse excommunicatus ex duplici causa; id est, quia manus violentas iniecerat in Clericum; & quia violauerat immunitatem Ecclesiæ, vt notat *ibi* Gloss. *ver. Ob duplicem causam.* Et Romæ hoc ipso anno 1642. Dux quidam iudicatus est incurrisse excommunicationem ob violatam immunitatem Ecclesiæ: quia intra illam, nudato ense, verberauit militem sibi subditum, qui ad vitandam Ducis indignationem intra illam se se receperat, quanquam fortasse potuit excusari, si id fecit ex ignorantia iuris, quæ in milite facilè admittitur, etiam pro foro externo, *L. 1. C. de iuris, & facti ignor.* 22. *Extractio ex loco sacro nō est prohibita solùm pro iis, qui quærūtur ad carceres; sed etiam pro omnibus, qui quæruntur hostiliter.*

Circa extractionem verò reorum, quando quæruntur ad carceres, illud notat Valen. *disput. 6. quæst. 15. punct. 1. cit.* ex Turrecrem. *in cap. Sacrilegium. 17. quæst. 4.* quòd Iudex non modò peccat peccato sacrilegij, si reum taliter extrahat, vel extrahi faciat; sed etiam tenetur ad omnia damna, quæ posteà consequuntur eidem reo, si postea contra illum procedat ad sententiam condemnatoriam: quia, cùm reus habeat ius, vt restituatur Ecclesiæ, cap. *Sicut antiquitus. 17. quæst.* 4. non potest Iudex habere ius, vt procedat contra illum extra Ecclesiam; & ideò si procedat, non procedit iuridicè, & tanquàm Iudex; sed tanquàm priuata persona, & ex priuata authoritate; ac proinde tenetur illi ad omnia damna. 23. *Iudex indebitè extrahēs reum de loco sacro, tenetur illi ad omnia damna.*

Et quandiu huiusmodi reus permittitur esse intra Ecclesiam, aut locum sacrum, neque etiam potest Iudex illum examinare, vt notat Sanchez *lib. 6. in Decalog. cap. 16. num.* 68. & ex illo Bonacina *disp. 3. quæst. 6. num.* 19. & *tract. de clausura, quæst. 4. puncto 4. num.* 14. quia ex cap. *Definiuit. 17. quæst.* 4. confugientibus ad Ecclesiam nihil nocibilitatis inferri potest: & ex cap. *Cùm Ecclesia. de immunitate Eccles.* absurdum est, & crudele, vt *ibi* exerceatur iudicium sanguinis, vbi est constituta tutela refugij, & alioqui huiusmodi rei non essent sufficienter tuti intra Ecclesiam, & Iudex posset exercere iurisdictionem etiam in loco exempto, hoc est, extra territorium, cùm loca exempta, & loca extra territorium æquiparentur, vt habet Gloss. *in Clemen. 1. de foro competen. ver. Aut earum.* Sylu. *Excommunicatio, 2. num.* 12. & alij, quæ sunt absurda. Neque 24. *Neque potest intra Ecclesiam illum examinare, etiam de licentia Prælatorum.*

possunt

possunt Prælati Ecclesiæ dare facultatem huiusmodi Iudici, vt reum examinet, quandiu manet in loco immuni, vt subdunt Sanchez, & Bonacina *locis citatis* ex communi sententia: quia non possunt derogare priuilegio immunitatis, quod competit loco, neque tollere ius quæsitum ipsi reo, quandiu in illo existit. Neque facit in contrarium id, quod habetur cap. *Inter alia de immun. Eccl.* quòd confugientes ad Ecclesiam oon sint violenter extrahendi, quantuncunque grauia maleficia perpetrarint; neque sine inde damnandi ad mortem, vel ad pœnam corporalem; sed quòd aliàs sint legitimè puniendi super eo, quod iniquè fecerunt. Neque enim est sensus, quòd quandiu manent intra Ecclesiam, possit Iudex illos examinare, & formare contra illos processum, eósque damnare per sententiam quacunque alia pœna; sed quòd possit illos punire, si exierint extra Ecclesiam, vel quòd possit illos citare ad comparendum per se, vel per procuratorem. Et si lis, antequàm se reciperent intra Ecclesiam, iam erat contra illos contestata, quòd possit vlteriùs procedere ad sententiam, vel ad decreta secundùm qualitatem causæ, si lis oon erat contestata, vt notat *ibi* Panorm. *num.9. & 10. ex l. Præsenti. C. de his, qui ad Ecclesiam confugiunt.* Et qua ratione non possit Iudex huiusmodi reos intra Ecclesiam existentes damnare pœna mortis, aut alia, quæ sit corporis afflictiua, provt dicitur cap. *Inter alia.* cit. videri potest apud Suar. *lib. 3. de reuerentia debita locis sacris, cap. 12. num. 5.* qui etiam *cap. 4. num. 5. & seqq pag.*
25. *Iudicia, præsertim criminalia, nō possunt exerceri in Ecclesia.* 254. pluribus explicat, quomodo in Ecclesia sint prohibita exerceri iudicia, præsertim criminalia, in quibus agitur de effusione sanguinis, & de pœna corporali; & quomodo committatur sacrilegium contra reuerentiam loci sacri, si fortè exerceantur,
26. *Qui confugiunt ad Ecclesiam, solùm sunt retinendi ad breue tēpus, & posteà sūt dimittendi.* & quomodo sint planè irrita: de quibus omnibus legi potest etiam Bonac. *disp. 3. quæst. 6. num. 15. §. Decimò sequitur. & seqq.* Verùm, ne hæc immunitas sacrorum locorum, & reuerentia, quæ illis debetur quoad personas non extraheodas cedat in præiudicium boni communis, & impediat publicam iustitiam, sæpiùs declarauit Clemens VIII. in suis litteris ad plures Nuntios, & Prælatos, quæ ad verbum possunt videri apud Farinacium *in appendice de immunitate Ecclesiæ, cap. 22. num. 348. & seqq.* quòd mens, & iotentio sacrorum Canonum non est, vt rei diu detineaotur in Ecclesiis, & in locis immunibus, & iustitia simpliciter impediatur, & ideò mandauit vlteriùs, vt intra aliquem breuem terminum, qui fuerit benè visus Superioribus, & administratoribus locorum immunium, debeant huiusmodi rei licentiari, & dimitti, vel expelli: quod idem ad Noncium Neapolitanum posteà scripsit etiam Paulus V. apud eundem Farinacium *ibidem, num. 351.*

Et per has litteras Summorum Pontificum, rectè notat Farioac. *n. 350.* quòd iam possit intelligi esse restrictum c. *Definiuit. 17. q. 4.* quod non solùm permittit reos confugere ad Ecclesiam, sed etiam absolutè permittit eos in illa residere: neque definit vllum tēpus huiusmodi residentiæ, imò absolutè prohibet, tam confugientes, quàm residentes quoscunque ab illa abstrahi: dum enim dictæ litteræ præscribunt, quòd residentia solùm sit ad breue tempus, satis limitant, & determinant priorem concessionem, aut permissionem, quòd posset esse quæcunque, & quantacunque, quamuis prætereà non dent facultatem eos per vim extrahendi, sed solùm dimittendi, & expellendi: quod est quid longè diuersum, vt patet ex L. *Præsenti. C. de iis, qui ad Eccles. confug.* vbi vtrunque ponitur tanquàm diuersum. Et quamuis eædem litteræ dictorum Pontificum non fuerint nisi locales; non autem emanarint, vt essent quasi leges vniuersales, & obligarent vbique, vt benè notat Farinac. *num. 351. cit.* satis tamen declarant, quid possit vbique licitè fieri circa eos non diu retinendos, sed dimittendos, cùm saltem possint vbique esse tanquàm directio prudentialis, ne alioqui impediatur iustitia publica.

27. *Malitia sacrilegij quomodo sit in actu interno, & in actu externo.* Et denique circa hæc omnia potest addi ex Azor. *lib. 9. cap. 27. cit. quæst. 7.* quod malitia sacrilegij non solùm contrahitur, quando huiusmodi actiones indebitæ fiunt re ipsa in loco sacro; sed etiam quando habetur voluntas eas faciendi in Ecclesia, etiamsi posteà reipsa non fiant: quia malitia, propriè loquendo, solùm est in actu interno, & solùm ab illo denominatur malus actus externus, vt communiter dicitur *in materia de peccatis.*

28. *Sacrilegia circa res alias sacras, quænam sint.* Quintò, ad sacrilegia circa res alias sacras reducuntur peccata omnia, quibus indignè tractantur Sacramenta, vasa, aut vestes sacræ, Imagines Christi Domini, & Sanctorum sacræ Reliquiæ, sacra Scriptura, & similia, vt, verbi gratia, si quis abutatur Sacramentis, aut Sacramentalibus ad superstitiones; si illa recipiat, aut administret in peccato mortali; si diuinis Officiis misceat cantus, aut sonos lasciuos, & turpes; si adhibeat vasa sacra ad vsus profanos, verbi gratia, calices consecratos ad potandum; si ex vestibus sacris faciat sibi caligas; si sententiis sacræ Scripturæ abutatur ad hæreses confirmandas, & docendas, vel ad superstitiones, aut ad facetias; si sacras Imagines indignè pingat, verbi gratia, Beatissimam Virginem ad modum lasciuæ, aut vanæ fœminæ; vel si illas frangat, ne Sancti per illas colantur; si Reliquias dissipet, vel malè tractet, &c.

29. *Violatio diei festi per opus seruile, vtrū sit sacrilegium.* Ad idem genus reducit Lessius *lib. 2. cap. 45. cit. num. 18.* violationem dierum festorum per opus seruile: quia etiam dies peculiariter Sancti sunt, vt in illis abstineatur ab huiusmodi operibus, & sic commodiùs Deo vacetur. Idque putat probabile etiam Suar. *lib. de sacrilegio, cap. 4. num. 2.* etiamsi *num. 3.* probabilius putet oppositum: quia abstinentia ab operibus seruilibus propriè non præcipitur, vt exhibeatur aliquis honor, & reuerentia diei, & tempori, provt est ens successiuum: siquidem hoc modo non est capax honoris; sed vt honor, & cultus exhibeatur Deo: atque ita opus seruile in die festo, propriè loquendo, non est iniuria, quæ fiat diei; sed commissio illius, quod erat prohibitum in Dei honorem: sicut & omissio sacri in die festo non est iniuria facta diei, etiam secundùm Lessium *ibidem*; sed solùm omissio sacrificij tunc præcepti, & debiti.

Quocunque autem modo ex iam explicatis contingat sacrilegium, semper est peccatum mortale, si fiat formaliter, ex intentione malè tractandi rem sacram. Ita Caiet. *in Summa, verb. Immunitas ecclesiastica*, Less. *lib. 2. cap. 45. num. 20.* Valen. 2. 2. *disp. 6. quæst. 15. puncto 2.* Bonac. *disp. 3. quæst. 6. cit. num. 25.* & alij: quia hoc ipsum est grauiter malum, vt quis directè intendat violare rem sacram: & tales sunt actus Hæreticorum, dum profanant Sacramenta, altaria, vasa sacra, Imagines, Reliquias, & dum Religiosos, & Sacerdotes, & personas Deo sacras contumeliis afficiunt: si verò fiat solùm materialiter, & non ex intentione malè tractandi rem sacram; tunc solòm est peccatum mortale, quando operatio, quæ reipsa cedit in iniuriam rei sacræ, est circa materiam grauem, & continet grauem iniuriam contra sanctitatem rei: vt, si quis, verbi gratia, habens votum castitatis fornicetur; si percutiat Clericum; si Ecclesiam destruat, vel incendat, &c. Et contrà, si

materia

30. *Malitia ſacrilegij quãdo ſit mortalis.* materia ſit leuis, neque contineat grauem iniuriam contra rem ſacram, ſolùm eſt peccatum veniale, vt ſi quis, verbi gratia, in loco ſacro confabuletur, vel per illum obambulet, &c.

31. *Contra ſacrilegos quæ ſint pœna ſtatuta in Iure.* Pœnæ verò ſacrilegis impoſitæ, diuerſæ ſunt pro diuerſitate ſacrilegiorum: nam contra percuſſores Clericorum, verbi gratia, eſt excommunicatio latæ ſententiæ, cap. *Si quis ſuadente.* 17. *quæſt.* 4. ſicut & contra incendiarios, & vaſtatores Eccleſiarum, & locorum ſacrorum, cap. *Tua nos, de ſententia excommunicationis*, vt eſt communis ſententia Canoniſtarum, & fusè explicat Bonacina *diſp.* 3. *qu.* 6. *cit. num.* 11. *& ſeqq.* & contra illos, qui effringunt ſimol, & ſpoliant loca pia, cap. *Conqueſti. eodem titulo*: & contra inuaſores bonorum, & iurium eccleſiaſticorum, & locorum piorum ex Trident. *ſeſſ.* 22. *cap.* 11. & contra imponentes, aut exigentes à Clericis nouas gabellas ex Bulla Cœnæ *num.* 5. contra eos verò, qui perſonis, aut locis ſacris iniuriam faciunt, aut aliquid inde accipiunt, eſt excommunicatio ferendæ ſententiæ poſt trinam admonitionem Epiſcopi, cap. *Quiſquis.* 17. *quæſt.* 4. ſicut & contra eos, qui confinia Eccleſiarum confregerint, perſonas, aut bona illarum per vim inde extrahendo, niſi fuerint publici latrones, cap. *Sicut antiquitùs.* 17. *quæſt.* 4. & contra eos, qui per vim extrahont de atrio, vel de porticibus Eccleſiæ aliquem fugientem, quem ipſi perſequuntur, eſt pœna pecuniaria quingentorum ſolidorum, cap. *Si quis contumax.* 17. *quæſt.* 4. & denique contra eos, qui grauiter lædunt perſonam, aut locum ſacrum, eſt pœna capitis, ſi culpæ grauitas ita poſtulet, L. *Si quis in hoc. C. de Epiſcopis, & Clericis.*

FINIS.

INDEX RERVM
PRÆCIPVARVM,
QVÆ CONTINENTVR HIS QVATVOR LIBRIS DISPVT. MORALIVM.

Prior numerus paginam, posterior columnam, tertius denotat marginalem numerum paginæ.

A

Quomodo

criminis

Chiromantia.

Cælum,

Credentes

D

Filij

Obligat,

E

Elisem.

Primogeniti

L

Crimen

Consuetudo,

Humilitas.

Hydromantia.

Hyperdulia.

M

Magnanimitas.

Ex

Cum

Oratio

Ordo, feriei.

Ordo, Sacramentum.

Ordo, Ordinatio, Ordinare.

Ordinarius, v. Episcopus, Prælatus.

Organum, Instrumentum musicum.

Ouum.

P

Pactum.

Paganus.

Papa, Papista.

Peccatum

Qui

Receptatoribus

Licitum

V

Z

FINIS.